✠
BIBLIOTECA
DEL REAL MONASTERIO
DE HUERTA.
Núm. 24.

Exhr. 27
And Co
Oct 12

CLYPEVS
THEOLOGIÆ
THOMISTICÆ

AVTHORE

P. F. IOANNE BAPTISTA GONET,
Biterrenſi, Ordinis FF. Prædicatorum, Provinciæ Toloſanæ,
Strictioris Obſervantiæ, in Academia Burdigalenſi Anteceſſore.

TOMVS QVINTVS

Continens Tractatus de Sacramentis in genere, de Baptiſmo, de Confirmatione, de Euchariſtia, de Pœnitentia, de Extrema-Vnctione, de Ordine, & de Matrimonio.

EDITIO TERTIA,

Tractatibus aliquot auctior, & correctior.

BIBLIOTECA PROVINCIAL
SORIA

PARISIIS,
Sumptibus ANTONIJ BERTIER, Bibliopolæ Reginæ,
viâ Iacobæâ, ſub ſigno Fortunæ.
ET
GVILLELMI DE LA COVRT, Bibliopolæ Burdigalenſis.

M. DC. LXIX.

CVM PRIVILEGIO REGIS, ET APPROBATIONE DOCTORVM.

CLYPEVS

THEOLOGIÆ THOMISTICÆ

AVTHORE

P. IOANNE BAPTISTA GONET,

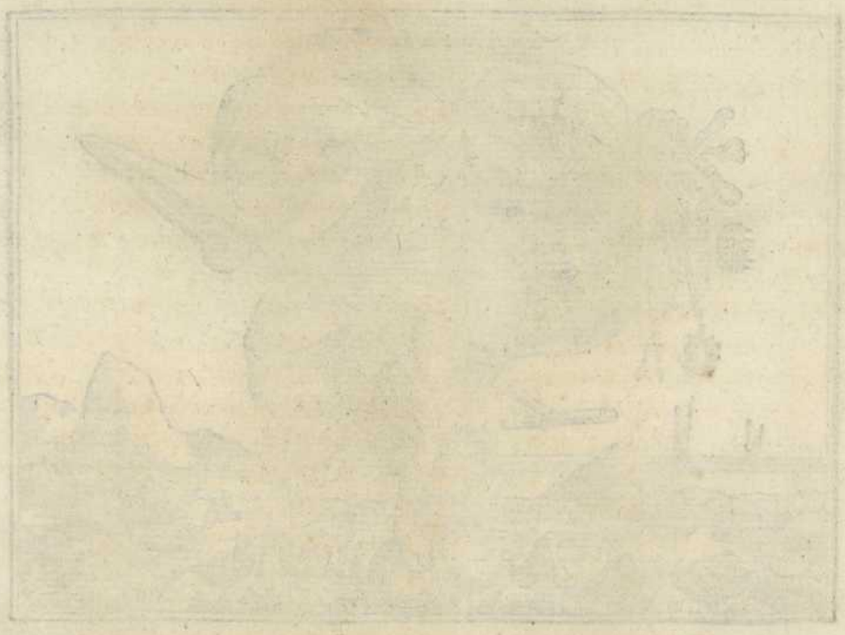
Sacræ, Ordinis FF. Prædicatorum, Provinciæ Tolosanæ, Sacræ Facultatis Parisiensis Doctore.

TOMVS QVINTVS.

Continens Tractatus de Sacramentis in genere, de Baptismo, de Confirmatione, de Eucharistia, de Pœnitentia, de Extrema-Vnctione, de Ordine, & de Matrimonio.

EDITIO TERTIA.

Tractatibus aliquot aucta, & correcta.

PARISIIS,

Sumptibus ANTONII BERTIER, Bibliopolæ Regiæ,

viâ S. Jacobæa, sub Signo Turris.

ET

GVILLELMI DE LA COVRT, Bibliopolæ Burdigalensis,

M. DCC. LXIX.

CVM PRIVILEGIO REGIS, ET APPROBATIONE DOCTORVM.

INDEX
TOMI QVINTI.

DE Sacramentis in communi, *pag.* 1
Synopsis Doctrinæ Catholicæ de Sacramentis, desumpta ex decreto Eugenij IV. pro instructione Armenorum, in Concilio Florentino edito, 3
Disp. I. De Essentia Sacramenti, 7
Art. I. An solùm in genere signi, vel etiam in genere causæ, Sacramentum in communi debeat constitui? *ibid.*
§. I. Difficultas proposita, triplici conclusione resolvitur, 8
§. II. Solvuntur objectiones, *ibid.*
§. III. Corollaria præcedentis doctrinæ, 10
Art. II. Cujus rei sacræ Sacramentum sit signum? *ibid.*
§. I. Duplici conclusione difficultas proposita resolvitur, 11
§. II. Solvuntur objectiones, 12
§. III. Corollarium notatu dignum, 13
Art. III. An Sacramentum sit signum unius rei tantùm? *ibid.*
Art. IV. Vtrum Sacramentum sit semper res aliqua sensibilis, & hoc sit illi ita essentiale, ut de potentia Dei absoluta, non possit institui Sacramentum in aliqua re spirituali & insensibili? 15
Art. V. Vtrum res sensibiles, quibus in Sacramentis utimur, debeant esse determinatæ à Deo? 17
Art. VI. Vtrum in Sacramentis verba requirantur? 18
Art. VII. An omnia Sacramenta novæ legis componantur ex rebus & verbis, sicut ex materia & forma, & tanquam ex partibus essentialibus? 19
§. I. Triplici conclusione hæc triplex difficultas resolvitur, 20
§. II. Solvuntur objectiones, 21
§. III. Solvuntur argumenta quæ militant contra tertiam conclusionem, 22
Art. VIII. Vtrum in Sacramentis requirantur determinata verba, subindeque illa non sint concionatoria, sed consecratoria? 24
Art. IX. Quæ mutatio ex parte materiæ, vel formæ, reddat Sacramentum invalidum? *ibid.*
Disp. II. De existentia Sacramentorum, 26
Art. I. An aliqua Sacramenta fuerint de facto in statu innocentiæ, vel futura fuissent Adamo non peccante, supposito saltem quod posteri ejus peccassent? 27
§. I. Quibusdam præmissis referuntur sententiæ, *ibid.*
§. II. Triplex difficultas proposita, triplici conclusione resolvitur, 28
§. III. Solvuntur objectiones, 30
§. IV. Aliud argumentum solvitur, & an in statu innocentiæ fuissent sacrificia, declaratur, 32
Art. II. An in statu legis naturæ fuerint vera Sacramenta, tam pro adultis, quàm pro parvulis, eaque immediatè à Deo determinata fuerint, & necessaria necessitate medij ad salutem? 33
§. I. Quibusdam præmissis referuntur sententiæ, *ibid.*
§. II. Triplici conclusione triplex difficultas proposita resolvitur, 34
§. III. Solvuntur objectiones, 36
Art. III. An in lege Mosaïca, præter circumcisionem, alia fuerint vera Sacramenta, & quot? 39
Art. IV. An post Christi adventum, seu in nova lege, aliqua debuerint esse Sacramenta, diversa ab his quæ erant

in lege veteri? 40
Disp. III. De Gratia Sacramentali, 41
Art. I. Vtrum Sacramenta novæ legis sint causæ gratiæ, eamque conferant ex opere operato, non ponentibus obicem? *ibid.*
§. I. Duplici conclusione veritas Catholica statuitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 43
Art. II. Quomodo Sacramenta producant gratiam, an instrumentaliter physicè, vel solùm moraliter? 44
§. I. Quibusdam præmissis referuntur sententiæ, *ibid.*
§. II. Exploditur Durandi sententia, 45
§. III. Rejicitur secunda sententia, & Sacramenta novæ legis instrumentaliter physicè concurrere ad causandam gratiam, ex Scriptura, Conciliis, & SS. Patribus ostenditur, 46
§. IV. Mens Divi Thomæ aperitur, 48
§. V. Causalitas physica Sacramentorum novæ legis, variis congruentiis suadetur, 49
Art. III. Convelluntur fundamenta adversæ sententiæ, 51
§. I. Solvuntur argumenta ex authoritate SS. Patrum, *ibid.*
§. II. Solvitur primum argumentum ex ratione petitum, & quomodo Sacramenta cum fictione suscepta, recedente fictione, producant gratiam, breviter declaratur, 53
§. III. Aliud argumentum solvitur, 54
§. IV. Solvitur aliud argumentum, petitum ex alia conditione, ad instrumentum physicum requisita, 55
§. V. Alia difficultas resolvitur, & quandonam Sacramenta causent gratiam, breviter explicatur, 56
§. VI. Solvitur ultimum argumentum, & an virtus per quam Sacramenta elevantur ad causandam gratiam, sit spiritualis, vel corporea, motio, vel qualitas, breviter explicatur, 59
Art. IV. An Sacramenta novæ legis, Christi & Dei, moralia instrumenta ad causandam gratiam dici possint? 62
§. I. Referuntur sententiæ & vera eligitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 63
Art. V. Quam gratiam causent Sacramenta novæ legis? An primam, vel secundam? 64
§. I. Quibusdam præmissis referuntur sententiæ, *ibid.*
§. II. Prima sententia rejicitur, & omnia Sacramenta novæ legis non causare per se primam gratiam, breviter suadetur, *ibid.*
§. III. Solvuntur objectiones, 66
§. IV. Secunda opinio refellitur, & aliqua novæ legis Sacramenta, per se primam gratiam, etiam in adultis causare, breviter ostenditur, 67
§. V. Tertia difficultas expeditur, & ostenditur Sacramenta vivorum, per accidens aliquando conferre primam gratiam, 68
§. VI. Solvuntur objectiones, 69
Art. IV. Quid addat gratia Sacramentalis supra gratiam habitualem? *ibid.*
§. I. Triplici conclusione difficultas resolvitur, 70
§. II. Solvuntur objectiones, 71
Disp. IV. De charactere Sacramentali, 72
Art. I. An & quæ Sacramenta novæ legis imprimant characterem? *ibid.*
§. I. Duplici conclusione proposita difficultas resolvitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones Hæreticorum, 74
Art. II. Quid sit character Sacramentalis? 75
§. I. In quo genere entis, & in qua specie ponatur character, sequentibus conclusionibus declaratur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 78
§. III. Solvuntur argumenta Suaris, 81
Art. III. Quodnam sit subjectum proximum & immediatum characteris Sacramentalis, an ipsa substantia animæ, vel aliqua ex ejus potentiis, & quæ? 84
§. I. Duplici conclusione proposita difficultas resolvitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 85
Art. IV. Vtrum character insit animæ indelebiliter? 86
§. I. Quibusdam præmissis conclusio affirmativa statuitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 87
Disp. V. De Sacramentorum institutore, 88
Art. I. An Christus omnia legis novæ Sacramenta immediatè instituerit? *ibid.*
Art. II. An potestas ministerialis instituendi Sacramenta, & potestas excellentiæ quæ fuit in Christo, homini puro communicari potuerit? 89
§. I. Duplici conclusione difficultas proposita resolvitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 90
Disp. VI. De ministro Sacramentorum, 91
Art. I. Quinam sint Sacramentorum ministri? *ibid.*
§. I. Triplici conclusione difficultas proposita resolvitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 93
Art. II. Vtrum ad valorem Sacramenti requiratur intentio ministri, quâ in-

tendat Sacramentum perficere? *ibid.*
§. I. Concluſio affirmativa ſtatuitur, 94
§. II. Mens D. Thomæ aperitur, *ibid.*
§. III. Solvitur argumentum ex hiſtoria Eccleſiaſtica deſumptum, 96
§. IV. Solvuntur aliæ objectiones, 97
§. V. Aliæ difficultates & caſus conſcientiæ breviter reſolvuntur, 98
Art. III. Vtrum per malos miniſtros validè poſſint Sacramenta conferri? 100
§. I. Varij circa hoc referuntur ac refelluntur errores, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 101
Art. IV. Vtrum miniſtri Sacramenta in peccato mortali miniſtrantes, ſemper peccent mortaliter? 102
§. I. Quibuſdam præmiſſis difficultas reſolvitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 103
Diſp. VII. De numero & ordine Sacramentorum, 106
Art. I. Quot ſint novæ legis Sacramenta? *ibid.*
Art. II. Quinam inter Sacramenta ordo reperiatur? 108
Tract. III. De Baptiſmo & Confirmatione.
Diſp. I. De Inſtitutione & natura Baptiſmi.
Art. I. Quando cœperit inſtitutio Baptiſmi, & illius præceptum? 111
§. I. Præmittitur quod apud omnes eſt certum, & referuntur ſententiæ, *ibid.*
§. II. Reſolvitur prima difficultas de inſtitutione Baptiſmi, 112
§. III. Solvuntur objectiones, 113
§. IV. Expeditur alia difficultas de tempore quo cœpit obligatio Baptiſmi, 114
§. V. Corollarium præcedentis doctrinæ, 116
§. VI. Solvuntur objectiones contra duas ultimas concluſiones fieri ſolitæ, *ibid.*
Art. II. Quænam ſit materia Baptiſmi? 118
§. I. Duplici concluſione utraque difficultas reſolvitur, *ibid.*
§. II. Corollaria notatu digna, & reſolutiones plurimorum caſuum conſcientiæ, 120
Art. III. Quænam ſit forma Baptiſmi? 121
Art. IV. An Baptiſmus poſſit iterari? 124
Art. V. An conveniens ſit in ſolemni adminiſtratione Baptiſmi, aliquas cæremonias adhiberi? 126
Art. VI. Vtrum convenienter aſſignentur tria Baptiſmata? 127
Art. VII. An Baptiſmus ſanguinis, ſive martyrium, ſuppleat ita vicem Baptiſmi æquæ, ut juſtificet ex opere operato, non ſolùm parvulos, ſed etiam adultos? 128
§. I. Hæc ſententia, ut probabilior eligitur, & duplici concluſione ſtabilitur, *ibid.*
§. II. Duo corollaria notatu digna, 130
§. III. Solvuntur objectiones, *ibid.*
§. IV. Corollarium notatu dignum, 132
Diſp. II. De Miniſtro Baptiſmi, 133
Art. I. Quis ſit idoneus miniſter Baptiſmi? *ibid.*
Art. II. An idem poſſit à ſeipſo baptizari, vel plures ab uno, aut unus à pluribus? 134
Art. III. An requiratur aliquis qui baptizatum levet de ſacro fonte? 136
Diſp. III. De ſuſcipientibus Baptiſmum, 137
Art. I. An Baptiſmus ſit omnibus ad ſalutem neceſſarius? *ibid.*
§. I. Quibuſdam præmiſſis referuntur ſententiæ, *ibid.*
§. II. Error Calvini proſcribitur, 138
§. III. Cajetani ſententia rejicitur, 139
§. IV. Solvuntur argumenta Cajetani, 140
§. V. Quid de adultis dicendum? 141
§. VI. Corollaria notatu digna, 142
Art. II. An quando baptizatur adultus, requiratur ex parte ejus aliqua intentio ſuſcipiendi Baptiſmum? 143
Art. III. An licitum ſit pueros infidelium, nondum habentes uſum liberi arbitrij, invitis parentibus baptizare? 145
§. I. Quibuſdam præmiſſis referuntur ſententiæ, *ibid.*
§. II. Duplici concluſione vera ſententia ſtatuitur, 146
§. III. Solvuntur objectiones, 147
Diſp. IV. De effectibus Baptiſmi, 148
Art. I. Quinam ſint effectus Baptiſmi? *ibid.*
Art. II. An Baptiſmus fictè ſuſceptus, recedente fictione, ex opere operato, producat ſuum effectum? 150
§. I. Quibuſdam præmiſſis difficultas reſolvitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, *ibid.*
Art. III. Quæ peccata remittantur per Baptiſmum, recedente fictione? 151
§. I. Præmittitur quod apud omnes eſt certum, & referuntur ſententiæ, *ibid.*
§. II. Rejiciuntur tres primæ ſententiæ, & quarta ſtatuitur, *ibid.*
§. III. Solvuntur objectiones, 152
Art. IV. Quæ diſpoſitio ſufficiat ad tollendam fictionem, ut baptiſmus habeat effectum? 153
Art. V. Vtrum ſit proprium baptiſmi quòd conferat ſuum effectum, recedente fictione, an verò id etiam com-

petat aliis novæ legis Sacramentis? 154
Disp. V. De Circumcisione, 155
Art. I. An circumcisio primariò & per se instituta fuerit in remedium peccati originalis? 156
Art. II. An & quomodo in circumcisione gratia conferretur? 157
Art. III. Vtrum liceat se circumcidere, mortificationis gratiâ, vel ad Christi imitationem? 158
Disp. VI. De Sacramento Confirmationis, 159
Art. I. An Confirmatio sit verum & proprium novæ legis Sacramentum, & quandonam à Christo fuerit institutum? *ibid.*
§. I. Prima pars quæsiti resolvitur, *ibid.*
§. II. Respondetur instantiis Hæreticorum, 161
§. III. Alia difficultas expeditur, & quandonam Sacramentum Confirmationis à Christo fuerit institutum, breviter declaratur, 162
Art. II. Quæ sit materia & forma Sacramenti Confirmationis? *ibid.*
§. I. Resolutio primæ difficultatis, *ibid.*
§. II. Resolutio secundæ difficultatis, *ibid.*
§. III. Tertia difficultas resolvitur, 164
§. IV. Solvuntur objectiones, *ibid.*
§. V. Alia difficultas expeditur, 165
§. VI. Confirmationis materia proxima, & forma hujus Sacramenti explicantur, 166
Art. III. Quodnam sit subjectum capax Confirmationis, & utrum ad ejus susceptionem adulti aliquando obligentur? 167
Art. IV. Quinam sit proprius Sacramenti Confirmationis effectus? 168
Art. V. Vtrum solus Episcopus sit ordinarius hujus Sacramenti minister? 169
Art. VI. An possit Sacerdos confirmare ex commissione Papæ, vel Episcopi? 170
§. I. Referuntur sententiæ, & tertia ut verior & probabilior eligitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 172
Tract. IV. De Sacramento Eucharistiæ, 175
Disputatio Proœmialis. De veritate Eucharistiæ, 178
Art. I. Duo præcipui Hæreticorum errores contra Sacramentum Eucharistiæ, breviter recensentur, *ibid.*
Art. II. Duplici Scripturæ testimonio Calvinistarum error refellitur, 179
Art. III. Veritas Catholica probatur ex traditione, 181
Art. IV. Catholica veritas definitionibus Conciliorum stabilitur, 183
Art. V. Catholica veritas testimoniis sanctorum Patrum confirmatur, 184
Art. VI. Ratio Divi Thomæ exponitur, 186
Art. VII. Aliud argumentum desumptum ex disparitate fidelium novi testamenti ab antiquis, in manducatione corporis Christi, ut panis cœlestis, 187
Art. VIII. Tres aliæ rationes breviter expenduntur, 188
Art. IX. Præcluditur aditus solitæ evasioni & fraudi Hæreticorum, 189
Art. X. Hæreticorum testimoniis, Calvini hæresis refellitur, 191
Art. XI. Vltimum argumentum realis præsentiæ corporis Christi in Eucharistia, ex recenti miraculo, 192
Art. XII. Solvuntur argumenta Hæreticorum, desumpta ex sacra Scriptura, *ibid.*
Art. XIII. Solvuntur objectiones Calvinistarum ex Patribus, 195
Art. XIV. Solvuntur argumenta ex rationibus humanis, 197
Art. XV. Solvitur alia objectio hæreticorum, & consensus Ecclesiæ Græcæ cum Latina, quoad transubstantiationem, & realem Christi præsentiam in Eucharistia, breviter demonstratur, 200
Disp. I. De Sacramento Eucharistiæ secundùm se, 201
Art. I. In quo essentialiter consistat Sacramentum Eucharistiæ, & pro quo supponat? 102
§. I. Præmittitur quod apud omnes est certum, & referuntur sententiæ, 202
§. II. Rejectis aliis sententiis, vera statuitur, *ibid.*
§. III. Solvuntur objectiones contra duas primas conclusiones, 205
§. IV. Diluuntur argumenta contra tertiam conclusionem fieri solita, 206
§. V. Solvuntur objectiones contra ultimam conclusionem, 207
§. VI. Corollaria præcedentis doctrinæ, 208
Art. II. Vtrum Sacramentum Eucharistiæ, sit unum specie infimâ, & unde unitas ejus specifica desumatur? *ibid.*
§. I. Duplici conclusione vera sententia statuitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 209
Art. III. Vtrum Sacramentum Eucharistiæ sit multiplex numero, & unde sumatur unitas ejus numerica? 210
Art. IV. Vtrum realis susceptio Eucharistiæ, vel saltem ejus votum, sit simpliciter ad salutem necessarium? 211
§. I. Quibusdam præmissis referuntur

ſententiæ, *ibid.*
§. II. Vera ſententia triplici concluſione ſtatuitur, 212
§. III. Corollaria præcedentis doctrinæ, 213
§. IV. Solvuntur objectiones, 214
Art. V. Quandonam Chriſtus inſtituit Euchariſtiæ Sacramentum? 215
§. I. Præmittitur quod apud omnes eſt certum, & referuntur ſententiæ, *ibid.*
§. II. Vera ſententia duplici concluſione ſtatuitur, 219
§. III. Præcipua Græcorum fundamenta ſolvuntur, 217
§. IV. Solvuntur argumenta contra ſecundam concluſionem, 218
Art. VI. Nomina quibus hoc Sacramentum inſigniri ſolet, breviter recenſentur, & oſtenditur Agnum paſchalem fuiſſe præcipuam ejus figuram, 219
Diſp. III. De materia Euchariſtiæ, 220
Art. I. Qualis debeat eſſe panis, ad conficiendam Euchariſtiam? *ibid.*
§. I. Præmittuntur quæ apud omnes ſunt certa, & referuntur ſententiæ, *ibid.*
§. II. Vera ſententia duplici concluſione ſtatuitur, 221
§. III. Solvuntur objectiones, 223
Art. II. An ſolum vinum de vite ſit materia calicis? *ibid.*
Art. III. An & quo jure admiſcenda ſit aqua vino conſecrando? 224
Art. IV. Vtrum aqua infuſa calici conſecrando, immediatè convertatur in Chriſti ſanguinem, vel priùs debeat converti in vinum, quàm in ſanguinem? 225
§. I. Concluſio negativa ſtatuitur, 227
Art. V. An materia conſecranda debeat eſſe præſens miniſtro, & ſub certa quantitate? 231
Art. VI. Vtrum in aliquo caſu ex diſpenſatione Pontificis liceat in una tantùm ſpecie conſecrare? 232
§. I. Quibuſdam præmiſſis referuntur ſententiæ, *ibid.*
§. II. Vera ſententia duplici concluſione ſtatuitur, 222
§. III. Solvuntur objectiones, 234
Diſp. IV. De Tranſubſtantiatione, ſeu converſione panis & vini, in Corpus & ſanguinem Chriſti, 236
Art. I. Vtrum tota ſubſtantia panis & vini convertatur in corpus & ſanguinem Chriſti, idque ex vi ſignificationis illorum verborum (Hoc eſt corpus meum) efficaciter colligatur? *ibid.*
§. I. Errores ſuprà dicti refelluntur, & Catholica veritas declaratur, *ibid.*
§. II. Alia difficultas expeditur, 233
§. III. Corollaria præcedentis doctrinæ, 239
Art. II. Quænam ſit actio converſiva, & quem terminum formalem habeat? 240
§. I. Præmittẽda ad reſolutionẽ quæſtionis, *ib.*
§. II. Rejiciuntur tres primæ ſententiæ, & quarta ſtatuitur, 241
§. III. Solvuntur objectiones, 243
§. IV. Corollarium præcedentis doctrinę, 245
Art. II. An ſubſtantia panis & vini in Euchariſtia deſinat eſſe per annihilationem? *ib.*
Diſp. V. De modo quo Chriſtus eſt in Euchariſtia, 247
Art. I. Quid ex vi verborum, quid concomitanter, ſub ſpeciebus panis & vini contineatur? *ibid.*
Art. II. An corpus Chriſti ſit in hoc Sacramento cum ſua quantitate, totuſque exiſtat ſub quavis parte ſpecierum, etiam ante fractionem, imò & ſub quolibet indiviſibili hoſtiæ conſecratæ? 250
§. I. Rejiciuntur omnes illæ ſententiæ, & communis ac vera ſtatuitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 252
Art. III. Quid ſit præſentia Sacramentalis corporis Chriſti in Euchariſtia, & ad quod prædicamentum pertineat? 253
§. I. Prima pars quæſiti triplici concluſione reſolvitur, *ibid.*
§. II. Alia difficultas expeditur, 254
§. III. Solvuntur objectiones, 255
Art. III. An Chriſtus in Euchariſtia poſſit moveri localiter, & agere vel pati actione corporeâ? 256
Art. IV. An repugnet de potentia abſoluta oculum corporeum elevari ad videndum corpus Chriſti in Sacramento? 258
§. I. Hęc ſententia ut probabilior eligitur, 259
§. II. Solvuntur objectiones, 260
Art. V. Quando & quomodo corpus Chriſti deſinat eſſe in hoc Sacramento? 261
Diſp. VI. De accidentibus Euchariſticis, 262
Art. I. Vtrum accidentia Euchariſtica ſint ſine ſubjecto ſubſtantiali? *ibid.*
Art. II. An quantitas panis & vini ſit aliorum accidentium ſubjectum? 263
Art. III. Vtrum quantitati communicetur à Deo modus exiſtendi per ſe, ratione cujus ſubſiſtat independenter à ſubjecto, & aliis accidentibus ſubſtet? 264
§. I. Concluſio affirmativa ſtatuitur, *ibid.*
Art. IV. An ex ſpeciebus Sacramentalibus aliquid verè & propriè generari poſſit? 266
Art. V. Vtrum in generatione vermium ex ſpeciebus Euchariſticis, adveniat nova materia à Deo producta, ex cujus potentia educatur forma vermis, vel ipſa quantitas tunc gerat vices materiæ? 268
Diſp. VII. De forma Sacramenti Euchariſtiæ, 270
Art. I. An forma conſecrationis panis, ſolùm conſiſtat in his quatuor verbis (*Hoc eſt Corpus meum.*) ſubindeque nulla alia requirantur ad validè conſecrandum corpus Chriſti? 271
Art. II. Vtrum omnia verba quæ in conſecratione calicis à ſacerdote proferuntur, ſint de eſſentia formæ? 272
§. I. Quibuſdam præmiſſis referuntur ſententiæ, & probabilior, ac menti ſancti

Thomæ conformior, eligitur, *ibid.*
§. II. Eadem veritas ratione ſuadetur, 273
§. III. Solvuntur objectiones, 274
§. IV. Solvitur argumentum ex Liturgiis Græcorum, 276
Art. III. Vtrum Chriſtus in conſecratione ſui corporis & ſanguinis, aliquibus verbis uſus fuerit? 277
Art. IV. Vtrum verba conſecrationis formaliter & ſignificativè, ſeu aſſertivè, à ſacerdote proferantur, vel ſolùm hiſtoricè & recitativè? 279
§. I. Explicatur titulus, & difficultas propoſita, unicâ concluſione reſolvitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 280
§. III. Corollarium notatu dignum, *ibid.*
Diſp. VIII. De effectibus Sacramenti Euchariſtiæ, 281
Art. I. Qui ſint præcipui hujus Sacramenti effectus? *ibid.*
Art. II. Quandonam Euchariſtia conferat gratiam? 287
Art. III. An ad conſequendum effectum hujus Sacramenti requiratur actualis devotio, excludens mentis diſtractionem, & peccata venialia actu exercita? 288
§ I. Triplici concluſione difficultas reſolvitur, 289
Art. IV. Vtrum ſacerdotes celebrantes, & ſub duplici ſpecie communicantes, plus gratiæ recipiant, quàm laïci, qui ſub una tantùm ſpecie communicant? 290
§. I. Concluſio negativa ſtatuitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 291
Diſp. IX. De uſu ſeu sūptione Euchariſtię, 292
Art. I. Vtrum fideles præcepto Divino & Eccleſiaſtico teneantur ſumere Euchariſtiã, & quandonam ad id obligentur? *ibid.*
Art. II. Quæ diſpoſitio requiratur ad dignam ſumptionem hujus Sacramenti? 294
Art. III. An communio ſub utraque ſpecie potuerit laïcis ab Eccleſia prohiberi, & convenienter ac juſtis de cauſis fuerit eis prohibita? 299
§. I. Quibuſdam præmiſſis, duplici concluſione difficultas reſolvitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones Hæreticorũ, 302
Diſp. X. De miniſtro Euchariſtiæ, 304
Art. I. Vtrum conſecratio hujus Sacramenti ſit ita propria ſacerdoti, ut à nullo alio, etiã in caſu neceſſitatis, fieri poſſit? *ibid.*
Art. II. An ad ſolos ſacerdotes pertineat diſpenſatio hujus Sacramenti? 306
Diſp. XI. De ſacrificio Miſſæ, 308
Art. I. An Miſſa, ſeu celebratio Euchariſtiæ, ſit verè ac propriè ſacrificium? *ibid.*
§. I. Hujus nominis, *Miſſa*, etymologia, & antiquitas explicantur, *ibid.*
§ II. Hæreticorum error refellitur, & veritas catholica defenditur & ſtabilitur, 309
§. III. Hæreticorũ objectiones ſolvuntur, 312
§. IV. Corollarium præcedentis doctrinæ, 313
Art. II. In qua actione Miſſæ eſſentia ſacrificij Euchariſtici conſiſtat? 314
§. I. Quibuſdam præmiſſis referuntur ſententiæ, *ibid.*
§. II. Rejiciuntur plures ex illis ſententiis, *ib.*
§. III. Solvuntur objectiones, 315
§. IV. Vera ſententia explicatur, *ibid.*
§. V. Solvuntur objectiones, 316
Art. III. A quibus & pro quibus poſſit Miſſæ ſacrificium offerri? 319
Art. IV. Vtrum Miſſæ ſacrificium valorem habeat propitiatorium ad obtinendam remiſſionem peccatorum, & impetrativum pro obtinendis à Deo beneficiis, & quomodo illos effectus cauſet? 320
Art. V. Vtrũ valor ſacrificij Miſſę ſit infinitus, non ſolùm intenſivè, ſed etiam extenſivè, ſubindeque oblatũ pro pluribus, ęquè proſit cuilibet, ac ſi pro unotãtũ offerretur? 323
Art. VI. De ſtipendio Miſſarum, 324
Declaratio ſacræ Congregationis Cõcilij, SS. D.N. Alexandri Papæ VII. juſſu edita, ſuper ſervando Decreto ejuſdem Congregationis, de celebratione Miſſarum, 326
Art. VII. Præcipuæ Miſſæ ceremoniæ breviter explicantur, *ibid.*
Tract. V. De Pœnitentia, 330
Diſp. prima. De Pœnitentia, ut eſt Sacramentum, 332
Art. I. An detur in Eccleſia remedium aliquod, quo peccata poſt Baptiſmum commiſſa remittantur, illudque ſit verum Sacramentum, à Baptiſmo diſtinctum, *ibid.*
§. I. Recenſentur tres Hęreticorũ errores, *ib.*
§. II. Tribus ſequentibus aſſertionibus, tres prædicti errores confutantur, 333
§. III. Solvuntur objectiones, 335
Art. II. An Chriſtus ſit Author & Inſtitutor Sacramenti Pœnitentiæ, & quo tempore facta fuerit eius inſtitutio? 336
§. I. Præmittitur quod apud omnes eſt certum, & referuntur ſententiæ, *ibid.*
§. II. Prima pars quæſiti reſolvitur, *ibid.*
§. III. Altera difficultas expeditur, & quo tempore Chriſtus Sacramentum pœnitentiæ inſtituerit, breviter declaratur, 338
Art. III. Quæ ſit materia & forma Sacramenti Pœnitentiæ? 339
Art. IV. Vtrum abſolutio ſacerdotis, & actus pœnitentis ſint partes intrinſecè componentes Sacramentum Pœnitentiæ? 340
§. I. Concluſio affirmativa ſtatuitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 341
§. III. Corollaria notatu digna, 342
Art. V. Vtrum Sacramentum Pœnitentiæ in re, vel ſaltem in voto, ſit medium neceſſarium ad delenda peccata poſt Baptiſmum commiſſa? 344
§. I. Quibuſdam præmiſſis, duplici concluſione difficultas reſolvitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 345
Diſp. II. De Pœnitentia ut virtute, 346
Art. I. An Pœnitentia ſit virtus? *ibid.*
§. I. Hæreticorum error refellitur, *ibid.*

§. II.

§. II. Quęstioni propositę respõdetur, & pœnitentiam veram esse virtutem, ostẽditur, 347
§. III. Solvuntur objectiones, *ibid.*
Art. II. An pœnitentia sit virtus aliqua specialis, & quodnam sit ejus objectum materiale & formale? 348
§. I. Vera & communis sententia duplici conclusione statuitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 349
§. III. Alia difficultas resolvitur, & quodnam sit objectum materiale & formale virtutis pœnitentiæ, breviter explicatur, 350
Art. III. An pœnitentia sit virtus à cæteris distincta, vel ad aliquam ex illis reducatur? *ib.*
§. I. Rejicitur prima sententia, *ibid.*
§. II. Sententia Cajetani refellitur, 351
§. III. Solvuntur objectiones, 352
§. IV. Tres aliæ sententiæ breviter confutantur, 353
§. V. Solvuntur objectiones, 354
§. VI. Corollaria notatu digna, 355
Disp. III. De remissione peccatorum mortalium, 338
Art. I. An per Pœnitentiam omnia peccata mortalia, quantumcumque gravia, remitti possint? *ibid.*
Art. II. Vtrum peccatum mortale sine pœnitentia deleri nequeat, nec unum peccatum remitti sine alio? 359
Art. III. An contritio perfecta semper habeat conjunctam remissionem peccati mortalis, etiam ante receptionem actualem Sacramenti? 361
§. I. Conclusio affirmativa statuitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 363
Art. IV. In quo genere causæ contritio expellat peccatum? *ibid.*
§. I. Duplici cõclusione difficultas resolvitur, *ib*
§. II. Solvuntur objectiones, 364
Art. V. An remissâ per pœnitentiã culpâ peccati mortalis, & reatu pœnę ęternę, maneat tamen aliquãdo reatus pœnę temporalis? *ib.*
§. I. Quibusdam præmissis veritas Catholica defenditur. 365
§. II. Solvuntur objectiones hęreticorum, 367
Dis. IV. De remissione peccatorũ venialiũ, 368
Art. I. Vtrum ad remissionem peccatorum venialium, necessaria sit aliqua pœnitentia interior, eaque debeat esse formalis, vel sufficiat virtualis? *ibid.*
§. I. Referuntur sententiæ, & vera eligitur, & duplici conclusione explicatur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 369
§. III. Tria corollaria ex prędcedenti doctrina, 370
Art. II. Vtrum ad remissionem venialium requiratur gratia? 371
§. I. Quibusdã prędmissis difficultas resolvitur, *ib*
§. II. Solvuntur objectiones, 372
Art. III. An, & quomodo, peccata venialia remittãtur per sacramẽta, & sacramẽtalia? 373
§. I. Quibusdam præmissis, triplici conclusione, utraque difficultas resolvitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 375
Art. IV. An, & quomodo, remittantur justis post hanc vitam peccata venialia? 377
Disp. V. De perfectione remissionis peccatorum, 378
Art. I. Vtrum peccata semel per pœnitentiam remissa, per subsequens peccatum redeant, vel redire possint? 379
§. I. Quibusdam præmissis, triplici conclusione utraque difficultas resolvitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 380
Disp. VI. De reviviscentia meritorum, 381
Art. I. Vtrum merita, seu bona opera, per peccatum mortificata, per pœnitentiam reviviscant? *ibid.*
§. I. Quibusdam præmissis conclusio affirmativa statuitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 383
Art. II. In qua proportione & quantitate reviviscant per pœnitentiam, opera mortificata per peccatum? 384
§. I. Quibusdã prędmissis referũtur sentẽtię, *ib.*
§. II. Rejiciuntur tres primæ sententiæ, & quarta statuitur, 385
§. III. Solvuntur objectiones, 387
§. IV. Solvuntur objectiones contra quartam conclusionem, 389
§. V. Solvuntur duæ instantiæ contra ultimam conclusionem, 390
Disp. VII. De contritione, 392
Art. I. An in dolore de peccato, vel in ejus odio, aut in utroque simul, consistat essentialiter ratio contritionis? *ibid.*
§. I. Quibusdam præmissis referuntur sententiæ, & verior seu probabilior eligitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 393
Art. II. Vtrum contritio differat essentialiter ab attritione? 394
Art. III. An attritio ex metu gehennę sit actus bonus, & sufficiat ad dignè & fructuosè recipiendum Sacramentum pœnitentiæ? 395
§. I. Lutheranorum error refellitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones Hæreticorũ, 396
§. III. Alia difficultas resolvitur, 397
§. IV. Duplici ratione conclusio nostra suadetur, 399
§. V. Convelluntur præcipua fundamenta Ianseníj, 400
§. VI. Corollaria prædcedentis doctrinæ, 402
Art. IV. Qualis requiratur attritio ad effectum hujus Sacramenti? *ibid.*
Art. V. An, & quo jure, teneatur ille qui est in peccato mortali, elicere actum contritionis, & quandonam obliget tale præceptum? 404
§. I. Prima pars quæsiti duplici conclusione resolvitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, *ibid.*
§. III. Alia difficultas expeditur, 405
§. IV. Solvuntur objectiones, 406
Disp. VIII. De prędcepto confessionis, 408
Art. I. An cõfessio Sacramentalis sit jure divino positivo prędcepta, & quas personas, quo-

ve tempore, obliget tale præceptum? *ibid.*
Art. II. Reſolvuntur breviter quædam difficultates ſeu caſus conſcientiæ de præcepto Eccleſiaſtico annuæ confeſſionis, 410
Diſp. IX. De miniſtro confeſſionis, 412
Art. I. Vtrum ſolus ſacerdos ſit miniſter confeſſionis Sacramentalis? *ibid.*
Art. II. Vtrum in miniſtro confeſſionis neceſſaria ſit poteſtas juriſdictionis, eaque ſit omnino diſtincta à poteſtate Ordinis? 414
§. I. Duplici concluſione duplex hæc difficultas reſolvitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 415
§. III. Corollaria notatu digna, 417
Diſp. X. De qualitate & integritate confeſſionis, 418
Art I. An, & in quibus caſibus, confeſſio poſſit eſſe informis, & tamen valida? *ibid.*
§. I. Quibuſdam præmiſſis referuntur ſententiæ, *ibid.*
§. II. Verior & probabilior ſentẽtia, ſequẽtib⁹ concluſionibus ſtatuitur & explicatur, 419
§. III. Solvuntur objectiones, 421
Art. II. Vtrum confeſſio ſemper debeat eſſe integra, vel interdum pœnitens ab ejus integritate excuſetur? 422
Art. III. An ad integritatem confeſſionis neceſſarium ſit declarare circunſtantias peccatorum, intra eandem ſpeciem notabiliter aggravantes? 425
§. I. Concluſio affirmativa ſtatuitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 426
Art. IV. An pœnitens poſſit, & debeat, propter integritatem ſuæ confeſſionis, perſonam complicis revelare? 427
§. I. Quibuſdam præmiſſis, concluſio affirmativa ſtatuitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 428
Diſp. XI. De ſigillo confeſſionis, 430
Art. I. Vtrũ confeſſarius in omni caſu teneatur ſervare ſigillum confeſſionis? *ibid.*
§. I. Quibuſdam præmiſſis, concluſio affirmativa ſtatuitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 431
§. III. Corollaria præcedentis doctrinæ, 432
Art. II. Quæ res cadant ſub ſigillo confeſſionis, & quæ perſonæ ad illud ſervandum obligentur? *ibid.*
Diſp. XII. De abſolutione ſacramentali, 432
Art. I. Quæ verba ſint de eſſentia abſolutionis Sacramentalis, & forma Sacramenti pœnitentiæ? *ibid.*
§. I. Quibuſdam præmiſſis, difficultas reſolvitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 435
§. III. Corollaria præcedentis doctrinæ, *ib.*
Art. II. An forma abſolutionis deprecatoriè prolata, valida ſit? 436
§. I. Concluſio negativa ſtatuitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, *ibid.*
Art. III. An ſacerdos per hæc verba, *Ego te abſolvo*, verè pœnitẽtẽ abſolvat à peccatis? 437
Art. IV. An abſolutio dari poſſit ſcripto, vel abſenti, vel ſaltem pœnitens abſenti ſacerdoti per litteras aut internuntium confiteri? 440
§. I. Referuntur ſententiæ, *ibid.*
§. II. Vera ſententia tribus ſequentibus concluſionibus ſtatuitur, *ibid.*
§. III. Solvuntur objectiones, 443
§. IV. Solvitur difficile argumẽtum, de abſolutione moribundi, qui in abſentia ſacerdotis ſigna contritionis exhibuit, 445
Diſp. XIII. De ſatisfactione, 446
Art. I. An homo poſſit ſatisfacere de condigno pro pœna temporali, peccato mortali debita? *ibid.*
Art. II. Quæ conditiones ad ſatisfactionem requirantur? 448
§. I. Conditiones ex parte ſatisfacientis requiſitæ, *ibid.*
§. II. Conditiones ex parte ipſius operis ſatisfactorij neceſſariæ, 449
§. III. Corollaria præcedentis doctrinæ, 450
§. IV. Conditio requiſita ex parte Dei, 452
Art. III. Vtrum ſatisfactio ſit vera pars Sacramenti pœnitentiæ, & quem effectum cauſet ex opere operato? *ibid.*
§. I. Duplici concluſione utraque difficultas reſolvitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 453
§. III. Corollaria præcedentis doctrinæ, 454
Art. IV. An poſſit unus confeſſarius tollere vel ſaltem commutare pœnitentiam ab alio priùs impoſitam? 456
Ar. V. Vtrũ poſſit un⁹ pro alio ſatisfacere? 457
Tract. VI. De Sacramento Extremæ-Vnctionis, 459
Diſp. I. De exiſtentia & eſſentia hujus Sacramenti, 461
Art. I. An Extrema-Vnctio, quæ ſolet in Eccleſia adhiberi infirmis, ſit verum Sacramentum? *ibid.*
§. I. Concluſio affirmativa ſtatuitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones Hæreticorum, & à quo, & quando, Sacramentum Extremæ-Vnctionis inſtitutum fuerit, breviter explicatur, 462
Art. II. Quæ ſit materia & forma Sacramenti Extremæ-Vnctionis? 464
§. I. Materia remota hujus Sacramenti, *ibid.*
§. II. Materia proxima hujus Sacramenti, 466
§. III. Forma hujus Sacramenti, 467
§. IV. Corollaria præcedentis doctrinæ, 468
Diſp. II. De effectibus hujus Sacramenti, 469
Art. I. Qui ſit proprius ac primarius hujus Sacramenti effectus? *ibid.*
§. I. Rejiciuntur duæ primę ſententiæ, & tertia ut verior & probabilior eligitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 471
§. III. Corollaria notatu digna, 473
Diſp. III. De ſubjecto & miniſtro hujus Sacramenti, 474
Art. I. Quodnam ſit ſubjectum capax recipiendi hoc Sacramentum? *ibid.*
Art. II. Quis ſit miniſter proprius iſtius Sa-

crameti ? 476
Tract. VII. De Sacramento ordinis, 477
Disp. I. De ordine in communi, 480
Art. I. An ordo seu ordinatio quâ ministri Ecclesiæ initiantur, sit verè & propriè Sacramentum ? *ibid.*
§. 1. Conclusio affirmativa statuitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones hæreticorum, 481
Disp. II. De singulis ordinibus in particulari, *ib.*
Art. I. An septem ordines Ecclesiastici, sint verè & propriè Sacramenta ? 483
§. I. Quibusdã præmissis referũtur sententię, *ib.*
§. II. Vera sententia duplici conclusione statuitur, 484
§. III. Solvuntur objectiones, 485
§. IV. Solvitur alia objectio, 488
Art. II. Quæ sit ordinum singulorum materia & forma ? 489
Art. III. Vtrũ manûs impositio ad ordinationẽ Sacerdotis & Diaconi essentialiter requiratur, vel sola instrumentorum traditio, cum forma verborum ipsi correspondente, totam essentiam ordinationis Sacerdotum & Diaconorum constituat ? 490
§. I. Verior & probabilior sententia, duplici conclusione statuitur, & explicatur, 491
§. II. Solvuntur objectiones, 492
Disp. III. De ministro & subjecto Sacramenti ordinis, 494
Art. I. Quis sit minister Sacramenti ordinis ? *ib.*
§. I. Verior & probabilior sententia, duplici conclusione statuitur, 495
§. II. Solvuntur objectiones, *ibid.*
Ar. II. Quinã sint capaces hujus Sacramẽti? 497
Art. III. An cœlibatus lege divinâ, vel tantum Ecclesiasticâ, sacris ordinibus sit annexus, talisque lex justa & conveniens sit, & à temporibus Apostolorũ in Ecclesia viguerit? 499
§. I. Prima pars quæsiti duplici conclusione resolvitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 500
§. III. Alia difficultas expeditur, & legem cœlibatus rectissimam & utilissimam esse, & à temporibus Apostolorum in Ecclesia viguisse, contra hæreticos ostenditur, 501
§. IV. Solvuntur objectiones Hæreticorũ, 503
Art. V. An & quo jure bigamus sit ordinis incapax, *ibid.*
§. I. Duplici cõclusione difficultas resolvitur, *ib.*
§. II Solvuntur objectiones, 506
Disp. IV. De Episcopatu, *ibid.*
Art. I. An Episcopus jure divino sit Presbytero dignitate & potestate superior ? *ibid.*
§. I. Conclusio affirmativa statuitur, 507
§. II. Solvuntur objectiones Hæreticorum, 508
Art. II. An Episcopat⁹ sit ordo distinct⁹ à sacerdotio, vel solũ ejus extẽsio & cõplemẽtũ? 509
§. I. Hæc sententia ut probabilior eligitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 511
Art. III. Vtrũ necessariò requirantur tres Episcopi ad unius consecrationem, adeò ut Summus Pontifex in eo dispensare non possit? 512
Tract. VIII. De Sacramento Matrimonij, 514
Disp. I. De matrimonio secundum se, 516
Art. I. Quid sit matrimonium, seu in quo formaliter & quidditativè consistat ? *ibid.*
§. I. Quibusdã præmissis difficultas resolvitur, *ib.*
§. II. Solvuntur objectiones, 517
Art. II. Vtrum homo non solùm habeat naturalem inclinationem ad matrimonium, sed etiam præceptum de usu illius, & quale sit & quos obliget tale præceptum ? 518
§. I. Quatuor conclusionibus difficultates istæ resolvuntur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 519
Art. III. Vtrũ poligamia, seu uxorum sub uno viro pluralitas, sit contra finem matrimonij, subindeque contra legem naturæ ? 520
§. I. Quibusdã præmisis referũtur sentẽtiæ, *ib.*
§. II. Hæc sententia ut probabilior eligitur, 521
§. III. Solvuntur objectiones, 522
§. IV. Aliquæ difficultates circa tempus, modum, & personas, quas Deus in poligamia dispensavit, breviter resolvuntur, 524
Disp. II. De matrimonio ut sacramẽtum est, 525
Art. I. Vtrum matrimonium sit verè & propriè Sacramentum, conferens gratiam ? *ibid.*
§. I. Matrimonium verè & propriè rationẽ Sacramenti habere, breviter ostenditur, 526
§. II. Solvuntur objectiones, 527
Art. II. An matrimonium inter absentes per procuratorem vel per litteras contractum, sit Sacramentum ? 529
§. I. Quibusdã præmissis referuntur sentẽtię, *ib.*
§. II. Vera sententia duplici conclusione statuitur, 530
§. III. Solvuntur objectiones, 531
§. IV. Resolvũtur breviter aliędifficultates, 532
Art. IV. Quis sit minister hujus Sacramenti? 534
§. I. Referuntur sententię, & vera eligitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 535
Art. V. Quæ sit materia & forma hujus Sacramenti ? 637
§. I. Referuntur ac refelluntur variæ Theologorum sententiæ, *ibid.*
§. II. Verior seu probabilior sententia declaratur, 538
Disp. III. De sponsalibus, 539
Art. I. Quid sint sponsalia, & quænam ad illorum valorem requirantur ? *ibid.*
Art. II. Qui possint sponsalia contrahere ? 541
Art. III. Resolvuntur breviter aliquæ difficultates, de obligatione ex sponsalibus proveniente, 543
Art. IV. Quibus de causis sponsalia dissolvi possint ? 545
Art. V An per solum ingressum in Religionem, & per simplex votum castitatis, sponsalia dissolvantur ? 548
§. I. Duplici conclusione utraque difficultas resolvitur, 549
§. II. Solvuntur objectiones, 550
Disp. IV. De consensu matrimonii, 551
Art. I. An ita ad matrimonium necessarius sit proprius conjugum consensus, ut nullâ authoritate humanâ, vel divinâ, sine illo fieri

absolutè nequeat? *ibid.*
§. I. Quibusdam præmissis referuntur sententiæ, *ibid.*
§. II. Duplici conclusione vera sententia statuitur, *ibid.*
§. III. Solvuntur objectiones, 552
Art. II. Vtrum consensus ad valorem matrimonij requisitus, debeat esse verus, & verbis, aut signo aliquo exteriori expressus? 554
§. I. Prima difficultas resolvitur, *ibid.*
§. II. Aliæ difficultates resolvuntur, 555
Art. III. An jure veteri Ecclesiastico, vel novo, per Tridentinum inducto, irritentur matrimonia consensu clandestino facta? 557
§. I. Duplici conclusione utraque difficultas resolvitur, *ibid.*
§. II. Solvitur difficile argumentum, & breviter explicatur, quâ ratione Tridentinum matrimonia clandestina irritare potuerit, *ibid.*
§. III. Resolvuntur aliæ difficultates, seu casus conscientiæ, circa matrimonia clandestina, & prædictum Concilij Tridentini decretum, 558
Art. IV. An, & quo jure, matrimonium factum ex metu gravi, seu in virum constantem cadente, irritum sit? 560
§. I. Quibusdam præmissis, utraque difficultas resolvitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 562
§. III. Corollaria præcedentis doctrinæ, 564
Art. V. Vtrum per consensum conditionatum fiat matrimonium? 565
Art. VI. An consensus in copulam sit de essentia matrimonij? 597
I. Præmittitur quod ferè apud omnes est certum, & sententia Gratiani rejicitur, *ibid.*
§. II. Aliquæ objectiones solvuntur, 598
§. III. Relatis sententiis, principalis difficultas duplici conclusione resolvitur, 569
§. IV. Solvuntur objectiones, 570
Disp. V. De indissolubilitate matrimonij, 571
Art. I. Vtrum matrimonium, ut est in officium naturæ, non solùm lege & institutione divinâ, sed etiam jure naturę, indissolubile sit? 572
§. I. Præmittuntur quæ apud omnes sunt certa, & referuntur sententiæ, *ibid.*
§. II. Conclusio affirmativa statuitur, *ibid.*
§. III. Solvuntur objectiones, *ibid.*
§. IV. Corollaria notatu digna, 574
Art. II. An repudium olim fuerit licitum Iudæis, & Romanis, aliisque Gentilibus, ita ut repudiando uxores, non peccarent, Deo dispensante in lege naturæ? 575
§ I. Præmittitur quod apud omnes est certum, & referuntur sententiæ, *ibid.*
§. II. Vera sententia duplici conclusione statuitur, 576
§. III. Solvuntur objectiones, 577
Art. III. Vtrum ob adulterium alterius conjugis, matrimonium quoad vinculum dissolvatur? 579
Art. IV. An, & quo jure, matrimonium ratum, per solemnem Religionis professionem dissolvatur? 581
§. I. Triplici conclusione utraque difficultas resolvitur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 582
Art. V. An & quando matrimonium legitimum & consummatum inter infideles, quoad vinculum dissolvatur, vel dissolvi possit, per alterius conjugis conversionem ad fidem, altero perseverante in infidelitate, & nolente pacificè, vel sine contumelia Creatoris, habitare cum altero? 584
§. I. Duplici conclusione utraque difficultas resolvitur, 585
§. II. Solvuntur objectiones, 586
Disp. VI. De bonis matrimonij, 587
Art. I. An & quæ bona necessaria sint ad excusandum matrimonium? *ibid.*
Disp. VII. De impedimentis matrimonij in communi, 590
Art. I. Penes quem sit potestas apponendi impedimenta matrimonio? *ibid.*
§. I. Duplici conclusione utraque difficultas resolvitur, *ibid.*
§. II. Corollaria præcedentis doctrinæ, 591
§. III. Solvuntur objectiones, 592
Disp. VIII. De impedimentis prohibentibus, *ibid.*
Art. I. Quinque prima impedimenta exponuntur, 593
Art. II. Alia septem impedimenta ex crimine provenientia explicantur, 594
Disp. IX. De impedimentis dirimentibus, 595
Art. I. De impedimento erroris & conditionis, 596
Art. II. Quo jure votum solemne Religionis dirimat matrimonium subsequens? 598
§. I. Sententia D. Thomæ præfertur, *ibid.*
§. II. Solvuntur objectiones, 599
§. III. Solvitur alia objectio, 601
Art. III. De impedimento cognationis, 602
§. I. De impedimento cognationis carnalis, seu consanguinitatis, *ibid.*
§. II. De cognatione spirituali, 604
§. III. De cognatione legali, 605
Art. IV. De impedimento criminis, *ibid.*
Art. V. De impedimento disparis cultûs, 606
Art. VI. De impedimento ordinis, 607
Art. VII. De impedimento ligaminis, *ibid.*
Art. VIII. De impedimento publicæ honestatis, 608
Art. IX. De impedimento affinitatis, 609
Art. X. De impedimentis impotentiæ, clandestinitatis, & raptûs, *ibid.*

TRACTATVS SECVNDVS.

DE SACRAMENTIS IN COMMVNI.

Ad quæſtionem 60. Divi Thomæ uſque ad 66.

PRÆFATIO.

*PLVRA ſunt (*Amice Lector*) quibus lex nova veterem, & Eccleſia Synagogam ſuperent, & quæ inter præcipuos redemptionis fructus recenſeri ſolent. Sed vix ullum conceſſum hominibus beneficium majus agnovi ſacramentis, quæ Salvatoris fontes, canales ſacros quibus cœleſtis gratia defluat, & Paradiſi fœcundas arbores, nuncupare licet. Si Eccleſia cœlum eſt, & quod oculis cernimus cœlo, præſtantius, jure Sacramenta ſeptem planetas dixeris, quibus cœleſtis hæc irroratio ad abluendos ac vegetandos animos proveniat; & niſi hæc Gentilium fabulas reſiperent, à quibus abſtinendum Theologis in primis cenſeo, non eſſet admodum difficile, ſingulares cujuſque virtutes aut effecta, ſeu Lunæ innovandi vim, ſeu Martis pugnandi fortitudinem, ſeu Veneris fœcunditatem, cæteraque hujuſmodi, ad noſtra ſacramenta transferre. Nec à conſuetudine forſitan & uſu loquendi Patrum, plurimùm abhorreret, cùm nihil frequentius ſit, Euchariſtiam in medio inſtar Solis poſitam, ut cætera ſuâ luce perfundat. Sed erit collatio manifeſtior, & quam frequentiùs Patres uſurpent, ſi quis Eccleſiam Paradiſum dixerit; nam ut egregiè Tertullianus lib. 2. contra Marcionem:* Bonitas delicias adjecit homini, ut quamquam totius orbis poſſidens in amœnioribus moraretur, tranſlatus in Paradiſum, jam tum de mundo in Eccleſiam. *At hujus felicioris Paradiſi, loco arborum, ſacramenta collocata ſunt.* Inſeruit *(inquit Laurentius Iuſtinianus)* in ea *(ſcilicet Eccleſia)* arbores & ligna, id eſt Eccleſiæ ſacramenta, quorum alimento nutriantur qui illic collocati ſunt, *& ſuaves uſque ad delicias fructus decerpant. Nec ſane minor in ſacramentis, quàm paradiſi arboribus varietas, quibus* multiformis, *ſeu ut alijs placet,* multivaria *Dei gratia profluat. Decurre ætates hominis ſingulas, percenſe ætatibus omnibus tuendis aut fovendis præſidia & remedia, ſeu primò producenda, ſeu poſt ortum augenda, ſeu poſt incrementum ſervanda natura ſit; & hæc ad ſtatum uſumque animorum transfer, & ſanè nullum, ut ita dixerim, animæ ſtatum aut ætatem perſpicies, cui non ſuum ſacramentum paratum ſit, æquè ſimili elemento petitum unde ætates hominum foveri ſolent, ut penè quibus vegetantur ac nutriuntur corpora, ſanandis, curandiſque animis, rebus eguiſſe Deus videatur.* Nec aquam *(inquit Tertullianus)* reprobavit, quâ ſuos abluit; nec oleum,

Libro de ligno vitæ.

Libro 1. contra Marcionem.

quo ſuos unxit; nec mellis & lactis ſocietatem, quâ ſuos infantat, nec panem quo ipſum ſuum corpus repræſentat, etiam in ſacramentis proprijs egens mendicitatibus Creatoris. *Eximium hoc redemptionis munus, hac ultima parte, quâ jam finem aſpicio, & brevi Theologiæ curſum abſolvam, explico. Quid à me ſperare debeas hac etiam tractatione, non dicam, cùm nec ipſe, ut puto, dubites, & certiora ſint argumenta, quàm ut conjecturis ſolùm locus eſſe debeat, eandem doctrinæ ſecuritatem, nec diſſimilem explicandi methodum, quæ alijs partibus minimè deſunt, non erit cur hac etiam parte deſideres. Sed antequam hanc tractationem aggrediar, Lectori rem utiliſſimam, meoque inſtituto opportunam, me facturum exiſtimavi, ſi quæ definit Concilium Florentinum, de materia, forma, numero, & alijs quæ ad ſacramenta pertinent, hîc velut in exordio exſcriberem. Cùm enim hæc brevem totiùs rei ſacramentariæ ſinopſim & compendium contineant, & neceſſe ſit identidem plura inde deſumi, erit opinor pergratum Lectori, ſi eodem tenore quo definita ſunt, hîc ea reperiat, ne cogatur, ſi cum ipſo textu conferre velit quæ occurrunt (& ſane occurrunt plurima frequentiſſimè) maximo ſui ſtudij, otijque diſpendio, tomos ipſos Conciliorum pervolvere. Interim dum ultimam Theologiæ manum impono, beneficij quo jam uſus es, aut quod adhuc paro, uſuram hanc opto, ut me tuis ad Deum precibus juves. Vale.*

SYNOPSIS

Doctrinæ Catholicæ de Sacramentis, desumpta ex Decreto Eugenij IV. pro instructione Armenorum, in Concilio Florentino edito.

NOVÆ Legis septem sunt sacramenta, videlicet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema unctio, Ordo & Matrimonium. Quæ multùm à sacramentis differunt antiquæ legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solùm per passionem Christi dandam esse figurabant: hæc verò nostra, & continent gratiam, & ipsam dignè suscipientibus conferunt. Horum quinque prima, ad spiritualem uniuscujusque hominis in seipso perfectionem: duo ultima, ad totius Ecclesiæ regimen multiplicationemque ordinata sunt. Per baptismum enim spiritualiter renascimur, per confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide, renati autem & roborati, nutrimur divinâ Eucharistiæ alimoniâ. Quod si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per pœnitentiam spiritualiter sanamur, spiritualiter etiam & corporaliter (prout animæ expedit) per Extremam unctionem, per Ordinem verò Ecclesia gubernatur & multiplicatur spiritualiter, per Matrimonium corporaliter augetur. Hæc omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & persona ministri conferentis sacramentum, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia: quorum si aliquod desit, non perficitur sacramentum. Inter hæc sacramenta, tria sunt, Baptismus, Confirmatio & Ordo, quæ characterem, id est spirituale quoddam signum, à cæteris distinctivum imprimunt in anima indelebile. Vnde in eadem persona non reïterantur. Reliqua verò quatuor characterem non imprimunt, & reïterationem admittunt. *Septem sacramenta.*

Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum Baptisma, quod vitæ spiritualis janua est: per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficimur Ecclesiæ. Et cùm per primum hominem mors introïerit in universos, nisi ex aqua & spiritu renascimur, non possumus (ut inquit Veritas) in regnum cœlorum introïre. Materia hujus sacramenti est aqua vera & naturalis: nec refert, frigida sit an calida. Forma autem est, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Non tamen negamus, quin & per illa verba, Baptizetur talis servus Christi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti: Vel, baptizatur manibus meis talis in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, verum perficiatur baptisma: quoniam cùm principalis causa, ex quo baptismus virtutem habet, sit sancta Trinitas, instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius sacramentum, si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum sanctæ Trinitatis invocatione perficitur sacramentum. Minister hujus sacramenti est sacer- *Baptismus.* *Ioan. 3.*

dos, cui ex officio competit baptizare. In cauſa autem neceſſitatis non ſolùm ſacerdos vel diaconus, ſed etiam laïcus vel mulier, imò etiam paganus & hæreticus, baptizare poteſt, dummodo formam ſervet Eccleſiæ, & facere intendat quod facit Eccleſia. Hujus ſacramenti effectus, eſt remiſſio omnis culpæ originalis & actualis, omnis quoque pœnæ, quæ pro ipſa culpa debetur. Propterea baptizatis nulla pro peccatis præteritis injungenda eſt ſatisfactio: ſed morientes, antequam culpam aliquam committant, ſtatim ad regnum cœlorum & Dei viſionem perveniunt.

Confirmatio. Secundum ſacramentum eſt Confirmatio, cujus materia eſt chriſma, confectum ex oleo, quod nitorem ſignificat conſcientiæ, & balſamo, qui odorem ſignificat bonæ famæ, per Epiſcopum benedicto. Forma autem eſt, *Signo te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Ordinarius miniſter eſt Epiſcopus. Et cùm cæteras unctiones ſimplex ſacerdos valeat exhibere, hanc non niſi Epiſcopus debet conferre: quia de ſolis Apoſtolis legitur, quorum vicem tenent Epiſcopi, quòd per manus impoſitionem Spiritum ſanctum dabant, quemadmodum *Act. 8.* Actuum Apoſtolorum lectio manifeſtat. *Cùm enim audiſſent*, inquit, *Apoſtoli, qui erant Hieroſolymis, quia recepiſſet Samaria verbum Dei, miſerunt ad eos Petrum & Ioannem. Qui cùm veniſſent, oraverunt pro eis ut acciperent Spiritum Sanctum. Nondum enim in quemquam illorum venerat, ſed baptizati tantùm erant in nomine Domini Ieſu. Tunc imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritum Sanctum.* Loco autem illius manûs impoſitionis datur in Eccleſia Confirmatio. Legitur tamen aliquando, per Apoſtolicæ Sedis diſpenſationem, ex rationabili & urgente admodum cauſa, ſimplicem ſacerdotem, chriſmate per Epiſcopum confecto, hoc adminiſtraſſe Confirmationis ſacramentum. Effectus autem hujus ſacramenti eſt, quia in eo datur Spiritus Sanctus ad robur, ſicut datus eſt Apoſtolis in die Pentecoſtes, ut videlicet Chriſtianus audacter Chriſti confiteatur nomen. Ideòque in fronte, ubi verecundiæ ſedes eſt, confirmandus inungitur, ne Chriſti nomen confiteri erubeſcat, & præcipuè crucem ejus, qui Iudæis eſt ſcandalum, *1. Cor. 1.* Gentibus autem ſtultitia, ſecundùm Apoſtolum, propter quod ſigno crucis ſignatur.

Euchariſtia. Tertium eſt Euchariſtiæ ſacramentum, cujus materia eſt panis triticeus, & vinum de vite, cui ante conſecrationem aqua modiciſſima admiſceri debet. Aqua autem ideò admiſcetur, quoniam juxta teſtimonia ſanctorum Patrum ac Doctorum Eccleſiæ pridem in diſputatione exhibita, creditur, ipſum Dominum in vino aquâ permixto hoc inſtituiſſe ſacramentum. Deinde quia hoc convenit Dominicæ paſſionis repræſentationi. *In primacp. ſt. & de conſec. diſt. 2.* Inquit enim beatus Alexander Papa quintus à beato Petro: *In ſacramentorum oblationibus, quæ intra Miſſarum ſolemnia Domino offeruntur, non debet in calicem Domini, aut vinum ſolum, aut aqua ſola offerri, ſed utrumque permixtum: quia utrumque, id eſt, ſanguis & aqua, ex latere Chriſti profluxiſſe legitur.* Tum etiam quia hoc convenit ad ſignificandum hujus ſacramenti effectum, qui eſt unio populi Chriſtiani ad Chriſtum. *Non inveniturin epiſtol. Iulij, ſed de conſec diſtin. 2.* Aqua enim populum ſignificat, ſecundùm illud Apoc. *Aquæ multæ populi multi.* Et Iulius Papa ſecundus poſt B. Sylveſtrum, ait: *Calix dominicus juxta canonum præceptum, vino & aquâ permixtus, debet offerri: quia videmus in aqua populum intelligi, in vino verò oſtendi ſanguinem Chriſti. Ergo cùm in calice vinum & aqua miſcetur, Chriſto populus adunatur, & fidelium plebs ei in quem credit, copulatur & jungitur.* Cùm ergo tam

ſancta Romana Eccleſia à beatiſſ. Apoſt. Petro & Paulo edocta, quam reliquæ omnes Latinorum, Græcorumque Eccleſiæ, in quibus omnis ſanctitatis & doctrinæ lumina claruerunt, ab initio naſcentis Eccleſiæ ſic ſervaverint, & modò ſervent, inconveniens admodum videtur, ut alia quævis regio ab hac univerſali & rationabili diſcrepet obſervantia. Decernimus igitur, ut etiam ipſi Armeni ſe cum univerſo orbe Chriſtiano conforment, eorumque ſacerdotes in calicis oblatione paululum aquæ (prout dictum eſt) admiſceant vino. Forma hujus ſacramenti ſunt verba Salvatoris, quibus hoc conficit ſacramentum. Sacerdos enim in perſona Chriſti loquens, hoc conficit ſacramentum. Nam ipſorum verborum virtute, ſubſtantia panis in corpus Chriſti, & ſubſtantia vini in ſanguinem convertuntur: ita tamen, quod totus Chriſtus continetur ſub ſpecie panis, & totus ſub ſpecie vini, ſub qualibet quoque parte hoſtiæ conſecratæ & vini conſecrati, ſeparatione factâ, totus eſt Chriſtus. Hujus ſacramenti effectus, quem in anima operatur dignè ſumentis, eſt adunatio hominis ad Chriſtum. Et quia per gratiam homo Chriſto incorporatur, & membris ejus unitur: conſequens eſt, quod per hoc ſacramentum in ſumentibus dignè gratia augeatur: omnemque effectum, quem materialis cibus & potus, quoad vitam agunt corporalem, ſuſtentando, augendo, reparando, & delectando, ſacramentum hoc quoad vitam operatur ſpiritualem, in quo (ut inquit Vrbanus Papa) *gratam Salvatoris noſtri recenſemus memoriam, à malo retrahimur, confortamur in bono, & ad virtutum & gratiarum proficimus incrementum.*

Quartum ſacramentum, eſt Pœnitentia, cujus quaſi materia ſunt actus pœnitentis, qui in tres diſtinguntur partes. Quarum prima eſt cordis contritio, ad quam pertinet, ut doleat de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero. Secunda eſt oris confeſſio, ad quam pertinet, ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, ſuo ſacerdoti confiteatur integraliter. Tertia eſt ſatisfactio pro peccatis, ſecundùm arbitrium ſacerdotis, quæ quidem præcipuè fit per orationem, jejunium, & eleemoſynam. Forma hujus ſacramenti ſunt verba abſolutionis, quæ ſacerdos profert, cùm dicit: *Ego te abſolvo &c.* Miniſter hujus ſacramenti eſt ſacerdos, habens authoritatem abſolvendi vel ordinariam, vel ex commiſſione ſuperioris. Effectus hujus ſacramenti, eſt abſolutio à peccatis. *Pœnitentia.*

Quintum ſacramentum eſt Extrema unctio, cujus materia eſt oleum olivæ per Epiſcopum benedictum. Hoc ſacramentum niſi infirmo, de cujus morte timetur, dari non debet: qui in his locis ungendus eſt, in oculis propter viſum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter guſtum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter greſſum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma hujus ſacramenti eſt hæc: *Per iſtam unctionem & ſuam piiſſimam miſericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid peccaſti per viſum, &c.* Et ſimiliter in alijs membris. Miniſter hujus ſacramenti eſt ſacerdos. Effectus verò eſt mentis ſanatio, & inquantum animæ expedit, ipſius etiam corporis. De hoc ſacramento inquit B. Iacobus Apoſt. *Infirmatur quis in vobis? inducat Preſbyteros Eccleſiæ, ut orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſalvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: & ſi in peccatis ſit, dimittentur ei.* *Extrema unctio.* *Iacob. 5.*

Sextum ſacramentum eſt Ordinis, cujus materia eſt illud per cujus traditionem confertur Ordo, ſicut preſbyteratus traditur per calicis cum vino, *Ordo.*

& patenæ cum pane porrectionem, Diaconatus verò per libri Evangeliorum dationem, Subdiaconatus verò per calicis vacui cum patena vacua superpoſita traditionem: & ſimiliter de alijs per rerum ad miniſteria ſua pertinentium aſſignationem. Forma ſacerdotij talis eſt: *Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium in Eccleſia pro vivis & mortuis. In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti:* Et ſic de aliorum Ordinum formis, prout in Pontificali Romano latè continetur. Ordinarius miniſter hujus ſacramenti eſt Epiſcopus. Effectus, augmentum gratiæ, ut quis ſit idoneus Chriſti miniſter.

Matrimoniũ. Epheſ. 5. Septimum eſt ſacramentum Matrimonij, quod eſt ſignum conjunctionis Chriſti & Eccleſiæ, ſecundùm Apoſtolum dicentem: *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.* Cauſa efficiens Matrimonij, regulariter eſt mutuus conſenſus per verba de præſenti expreſſus. Aſſignatur autem triplex bonum matrimonij. Primum eſt proles ſuſcipienda & educanda ad cultum Dei. Secundum eſt fides, quam unus conjugum alteri ſervare debet. Tertium indiviſibilitas matrimonij, propter hoc quod ſignificat indiviſibilem conjunctionem Chriſti & Eccleſiæ. Quamvis autem ex cauſa fornicationis liceat tori ſeparationem facere, non tamen aliud matrimonium contrahere fas eſt, cùm matrimonij vinculum legitimè contracti, perpetuum ſit.

DISPVTATIO PRIMA.

De Eſſentia Sacramenti.

Ad quæſtionem 60. Divi Thomæ.

EXplicato Incarnationis Salvatoris noſtri myſterio, de Sacramentis Eccleſiæ convenienti ordine diſputat S. Doctor, ſunt enim Sacramenta, *quædam divinæ incarnationis reliquiæ* (ut ipſe ait in prologo libri quarti ſententiarum ad Annibaldum) inſtrumenta divinæ gratiæ, quæ ipſe Chriſtus paſſione ſuâ & morte nobis promeruit, ſeptem columnæ, manu ſuæ ſapientiæ exciſæ, quibus ſuffultum eſſe voluit totius Eccleſiæ ædificium, ſcaturigines aquæ ſpiritualis in vitam æternam ſalientis, fontes denique Salvatoris ab Iſaïa Propheta prænuntiati, per quos cœleſtis gratiæ aquæ continuo fluxu nobis communicantur. Quinque autem proponit diſcutienda de ſacramentis in communi, in procœmio hujus quæſtionis, & ea proſequitur per quinque quæſtiones, nimirum eſſentiam, neceſſitatem, ſive exiſtentiam, effectus, cauſas, & numerum. Meritò autem præponit quæſtionem *quid eſt*, quæſtioni *an eſt*, ſive de neceſſitate, quia vix poteſt explicari neceſſitas & exiſtentia ſacramentorum, niſi diſtinctè cognoſcatur quid natura ſacramenti ſignificet; explicando autem ſignificatum hujus nominis *ſacramentum*, eſſentia ſacramenti declaretur neceſſe eſt. Juxta ergo methodum S. Doctoris, quidditatem ſacramenti in hac diſputatione ſuſcipimus explicandam, dicturi de aliis in ſequentibus, ordine propoſito.

Sed antequam ulteriùs progrediamur, ſciendum eſt, hoc nomen *ſacramentum*, aliter apud Gentiles Latinos, aliter apud Juriſperitos, aliter apud ſacros Scriptores, & demum aliter in uſu Patrum, Conciliorum, & Theologorum uſurpari. Apud priſcos Latinos, ſumebatur olim pro pecunia quam litigantes apud Summum Pontificem deponebant, ut qui cauſâ caderet, pro lite injuſtè ſuſcepta, eâ pecuniâ mulctaretur, ut conſtat ex Varrone libro 4. de lingua Latina, & ex Cicerone oratione pro Milone. Apud Juriſperitos ſacramentum dicitur quidquid juriſiurandi ſacratione interpoſitâ geritur, ut patet L. 2. C. *Si adversùs venditionem*, ubi dicitur: *Sacramenta puberum ſponte facta, inviolabiliter cuſtodiantur.* In Scriptura verò Sacramentum frequentiſſimè accipitur pro occulto mentis ſecreto, ſeu myſterio: nam Tobiæ 12. ubi Græcè habetur: *Myſterium Regis abſcondere bonum eſt*, in vulgata Latina ſic legitur: *Sacramentum Regis abſcondere bonum eſt.* Et ad Epheſ. 1. ubi Græcè dicitur: *Ut notum faceret myſterium voluntatis ſuæ*, noſter Interpres ſic vertit: *Ut notum faceret Sacramentum voluntatis ſuæ.* Item 1. ad Timoth. 3. Myſterium incarnationis vocatur, *Magnum pietatis ſacramentum.* Denique ſumitur hæc vox *ſacramentum* apud Patres, Concilia, & Theologos, pro ipſo ſigno rei ſacræ. Unde Auguſtinus lib. 10. de civit. Dei cap. 15. *Sacrificium viſibile inviſibilis ſacrificij ſacramentum, id eſt ſacrum ſignum eſt.* Et de ſacramento ſic accepto agimus in præſenti, ejuſque eſſentiam ſeu quidditatem inveſtigamus, quæ cùm ex genere & differentia, ſicut & quidditas cujuſlibet alterius entis, componatur; ad perfectam ipſius intelligentiam ſufficiet primò rationem ejus genericam, ſecundò differentiam ipſius eſſentialem explicare.

Articvlvs Primvs.

An ſolùm in genere ſigni, vel etiam in genere cauſæ, ſacramentum in communi debeat conſtitui?

VAriè in hujus difficultatis reſolutione opinantur Theologi, omnes tamen ſententias ad tres præcipuas revocari poſſe exiſtimo. Prima docet ſacramentum eſſe tantùm in genere ſigni, & non in genere cauſæ. Secunda è contra conſtituit illud ſolùm in genere cauſæ, & non in genere ſigni. Tertia ad utrumque genus illud pertinere exiſtimat. Primam ſententiam tenent Soto, Nuño, Cabrera, Aravius, Serra, Joannes à S. Thoma, & alij ex noſtris Thomiſtis. Secundam defendit Stephanus Bauni tract. 1. quæſt. 4. Tertiæ adhærent ex noſtris Melchior Cano, relect. de ſacram. & Martinez à Prado hîc dubio 1. §. 3. & ex extraneis Cardinalis Delugo, diſp. 1. ſect. 2. concluſ. 2. & Averſa hîc ſect. 3. pluſquàm viginti Authores referens pro hac ſententia.

Verùm, ut rectè obſervavit Martinez à Prado, horum Authorum diſſenſio naſcitur ex æquivocatione terminorum, unde pro ejus reſolutione, duo diligenter obſervanda ſunt, ex quibus tota hujus difficultatis deciſio pendet. Primum eſt, aliquid poſſe dici ſacrũ tripliciter, nempe formaliter, ut formam ipſam ſanctitatis; ſignificativè, quia eſt ſanctitatis ſignum, & effectivè, quia eſt ſanctitatis inſtrumentum: quod exemplo ſani explicat S. Thomas hîc art. 1. aliquid enim poteſt dici ſanum, vel formaliter à ſanitate quæ eſt in animali, vel effectivè, à virtute cauſandi aut conſervandi ſanitatem, quæ virtus eſt in medicina, vel in dieta; vel ſignificativè, inquantum eſt ſignum & indicium ipſius ſanitatis, ut urina, vel pulſus. Secundum eſt, duplicem poſſe dari cauſam gratiæ, ſeu ſanctitatis, unam ſtrictam & rigoroſam, qualis eſt ſola cauſa efficiens phyſica; aliam latè & impropriè ſumptam, qualis eſt cauſa moraliter duntaxat operans. His præmiſſis, facilis erit reſolutio difficultatis propoſitæ. Unde ſit

§. I.

Difficultas propoſita, triplici concluſione reſolvitur.

1. DIco primò: Sacramentum eſſe in genere ſigni. Ita D. Thomas hîc art. 1. ubi hanc concluſionem non aliter probat, quàm ex communi SS. Patrum & Theologorum uſurpatione & conſenſu: cùm enim (ut ſuprà diximus) aliquid poſſit dici ſacrum tribus modis, nempe formaliter, effectivè, & ſignificativè; Theologi hanc ultimam acceptionem præcipuè attendunt, & ſacramentum uſurpant, prout ſigni ſanctitatis habitudinem importat. Eodem modo accipitur & uſurpatur à B SS. Patribus, qui ſæpe ſacramenta appellant ſymbola & ſigna, ut Dionyſius lib. de cœleſti hierarchia cap. 2. & 3. Ambroſius lib. 4. de ſacramentis, Damaſcenus lib. 4. de fide cap. 11. & Auguſtinus lib. 10. de Civit. Dei cap. 5. ubi (ut ſuprà vidimus) hanc hujus nominis ſacramentum etymologiam adducit, *Sacramentum, id eſt ſacrum ſignum.* Et Epiſt. 5. ſic ait: *Longum eſt convenienter diſputare de varietate ſignorum, quæ cùm ad res ſacras pertinent, ſacramenta appellantur.* Demum S. Bernardus ſerm. de Cœna Domini, docet ſacramentum eſſe *ſacrum ſignum.*

Hæc ratio D. Thomæ magis eſt concluſionis explicativa, quàm demonſtrativa; quia ut ait Suarez in commentario primi articuli, ſignificatio C vocum ex uſu tantùm probari poteſt, & quæſtiones quæ ſunt de quidditate vel eſſentiis rerum, nec tractari, nec expediri à nobis poſſunt, niſi vocum ſignificatio ex communi modo loquendi ſupponatur.

2. Dico ſecundò: loquendo de cauſalitate ſtrictè ſumpta, pro cauſa phyſica & efficiente inſtrumentali, ſacramentum ut ſic, non eſt in genere cauſæ: benè tamen loquendo de cauſa latè, hoc eſt de cauſa efficiente moraliter, vel de cauſa formali ſacrativa. Ita Martinez à Prado loco ſuprà citato.

3. Prima pars patet, Nam ratio generica debet reperiri in omnibus generis ſpeciebus: Sed cauſare inſtrumentaliter phyſicè ſanctitatem, non con- D venit omnibus ſacramentis, nam ſacramenta veteris legis erant vera ſacramenta, & tamen gratiam non cauſabant phyſicè, ſed duntaxat moraliter: Ergo loquendo de cauſalitate ſtrictè ſumpta, ſeu de cauſalitate phyſica inſtrumentali, ſacramentum ut ſic non eſt in genere cauſæ.

4. Secunda verò pars ratione oppoſitâ ſuadetur: Nam ſacramenta veteris legis moraliter ſaltem & impropriè cauſabant gratiam: Ergo loquendo de cauſa ſanctitatis latè & impropriè, illa convenit omnibus ſacramentis, ſubindeque ſacramentum ut ſic, poteſt dici eſſe in genere cauſæ, loquendo de cauſa latè & impropriè. Antecedens verò conſtabit ex dicendis infrà, cùm agemus de cauſalitate E ſacramentorum, & breviter hîc ſuaderi poteſt. Sacramenta veteris legis erant ſigna & figuræ paſſionis Chriſti futuræ, cujus intuitu Deus gratiam in antiqua lege conferebat, ut communiter docent Theologi in Tractatu de Incarnatione, & nos ibidem oſtendimus: Sed à ratione ſigni vis excitativa moraliter inſeparabilis eſt: Ergo ſacramenta veteris legis habebant vim moralem excitativam, quâ Deum movebant ad gratiam conferendam, licèt non continerent vim inſtrumentalem productivam gratiæ, ſicut ſacramenta novæ legis, ideòque vacua & egena elementa ab Apoſtolo appellantur: ut dicemus infrà, cùm de circumciſione agemus.

Diſp. 21 art. 7. §. 3.

A

Addo cum Martinez à Prado, quod licèt loquendo de cauſalitate effectiva in communi, ut abſtrahit à propria & impropria, à phyſica vel morali, daretur illam omnibus ſacramentis non convenire, loquendo tamen de cauſa formaliter ſacrativa, certum eſt illam cuilibet ſacramento competere, quia ut docet D. Thomas 1. 2. quæſt. 101. art. 4. ſacramenta conſecrant ſuſcipientem. Unde quæſt. 102. art. 5. ſic habet: *Sacramenta propriè dicuntur illa quæ adhibebantur Dei cultoribus ad quandam conſecrationem, per quam ſcilicet deputabantur quodammodo ad cultum Dei.* Et in hoc ſenſu docet in 4. ſent. diſt. 1. quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 1. *Sacramentum importare ſanctitatem activè.* Quod loquendo de cauſalitate effectiva propria, non ſemper eſt verum, loquendo tamen de cauſa latè, pro cauſa formaliter ſacrativa, de omnibus verificatur, ut notat idem S. Doctor hîc art. 1. ad 1. 5.

Confirmatur: Idem Doctor Angelicus loco citato ex primo libro ſententiarum quæſtiunc. 3. approbat hanc definitionem ſacramenti traditam à Magiſtro ſententiarum, *Sacramentum eſt inviſibilis gratiæ viſibilis forma, ut imaginem gerat, & cauſa exiſtat.* Et quæſtiunc. 5. hanc etiam refert & probat Hugonis Victorini definitionem: *Sacramentum eſt corporale, vel materiale elementum, extrinſecùs oculis ſuppoſitum, ex inſtitutione ſignificans, & ex ſimilitudine repræſentans, & ex ſanctificatione inviſibilem gratiam continens.* Et ibidem quæſtiunc. 3. ad 5. ſic ait: *Sacramentum ſimpliciter eſt quod cauſat ſanctitatem, quod autem ſignificat tantùm, non eſt Sacramentum niſi ſecundùm quid, & ideò eſſe cauſam ponitur in definitione ſacramenti.* Cenſet ergo S. Doctor, aliquam cauſalitatem vel efficientem moralem, vel formalem ſacrativam, eſſe de ratione ſacramenti, ſubindeque illud non ſolùm in genere ſigni, ſed etiam in genere cauſæ collocari debere. 6.

Dico tertiò: quamvis ſacramentum ſit ſimul in genere ſigni & cauſæ, meliùs tamen & convenientiùs dicitur eſſe in genere ſigni, quàm in genere cauſæ. 7.

Hæc concluſio ſequitur ex dictis in præcedentibus: Licèt enim ratio ſigni, & ratio cauſæ, ſacramento in communi conveniat, ratio tamen ſigni eſt prior, & conveniet omnibus ſacramentis cum proprietate & rigore; ratio verò cauſæ eſt poſterior, ſaltem per rationem, & in rigore non convenit omnibus ſacramentis, ſed impropriè tantùm & largè accepta, ut præcedenti concluſione declaravimus: Ergo ſacramentum meliùs & convenientiùs in genere ſigni, quàm in genere cauſæ eſſe dicitur, & ideò D. Thomas hîc art. 1. ſimpliciter & abſolutè aſſerit ſacramentum poni in genere ſigni, quamvis in 4. ſent. diſt. 1. quæſt. 1. art. 1. ipſum in genere cauſæ & ſigni ſimul collocari docuiſſet, ut patet ex teſtimoniis ſuprà adductis.

§. II.

Solvuntur objectiones.

OBjicies primò contra primam concluſionem: Si ſacramentum in communi, eſſet formaliter in genere ſigni, vel naturalis, vel ad placitum? Non naturalis, quandoquidem ea quibus conſtat, non ſignificant naturaliter gratiam ſanctificantem. Neque inſtrumentalis, ſive ad placitum, aliàs cùm ſignum ad placitum, formaliter 8.

ter ſumptum, ſit ens rationis, ut docent communiter Thomiſtæ, ſacramentum dici poſſet ens rationis, quod tamen videtur abſurdum. A

9. Reſpondet Auguſtinus Bernal. diſp. 1. de ſacramentis ſect. 1. num. 50. Sacramentum pro formali non eſſe ſignum ſanctitatis ad placitum, ſed naturale: Sacramentum enim (inquit) pro formali dicit rationem ſigni pro formali: ſignum verò pro formali, non eſt ſignum ad placitum, ſed naturale; quia ſignum pro formali dicit formam repræſentativam, quæ eſt impoſitio Reipublicæ, quæ ex ſe & intrinſecè repræſentat naturaliter.

10. Verùm hæc reſponſio merum paradoxum eſt, hactenus in Scholis inauditum, & in terminis implicatorium: nam (ut rectè obſervavit Martinez à Prado) dicere ſignum ad placitum conſtitui per formam naturaliter repræſentantem, idem eſt ac aſſerere, quod forma lucidi, ut lucidum eſt, ſunt tenebræ; & quod forma albi eſt nigredo, & calidi frigus. Addo quod ſacramenta ſunt ſigna ſenſibilia gratiæ; Sed nulla res ſenſibilis ex natura ſua ſignificat gratiam, ſiquidem eſt forma ſupernaturalis: Ergo neceſſe eſt quod hæc ſignificatio ipſi ex beneplacito & libera Dei inſtitutione ſuperveniat, ut tandem ille Author num. 53. fateri cogitur. B

11. Reſpondet ſecundò Suarez, negando ſignum ad placitum, in cujus genere ſacramentum in communi collocatur, eſſe ens rationis, ſive conſtitui formaliter per relationem rationis; exiſtimat enim illud conſtitui formaliter per denominationem extrinſecam, petitam ab actu voluntatis quo ad ſignificandum deputatur, quæ denominatio eſt realis. C

12. Sed hæc reſponſio meritò ab omnibus Thomiſtis rejicitur, cùm enim ſignum ad placitum debeat formaliter conſtitui per reſpectum proportionaliter ſimilem rationi per quam ſignum naturale conſtituitur formaliter; ſicut ratio conſtitutiva ſigni naturalis, eſt relatio tranſcendentalis ad rem ſignificatam: ita ſimiliter id per quod ſignum ad placitum formaliter conſtituitur, non debet eſſe denominatio extrinſeca, ſed relatio, non realis, ſed rationis, ad rem quam ſignificat, fundata tamen in illa denominatione extrinſeca, quâ redditur impoſitum, ſeu deſtinatum ad ſignificandum. D

13. Hac ergo reſponſione relictâ, ut aliam & legitimam ex principiis communis doctrinæ Thomiſtarum deducamus, recolendum eſt ex Dialectica, non eſſe idem illud per quod concretum accidentale conſtituitur formaliter, & illud pro quo ſupponit; conſtituitur enim formaliter per formam accidentalem, & tamen ſupponit pro materiali ſive ſubjecto talis formæ, quia præcipuum quod in ipſo reperitur, non eſt formale, ſed materiale; ex quo fit id per quod formaliter conſtituitur tale concretum, non prædicari abſolutè de ipſo, bene tamen illud quod importat de materiali; non enim verum eſt abſolutè dicere, album eſt accidens, cathedra eſt figura, benè tamen album eſt ſubſtantia, cathedra eſt lignum. Quia ergo ſigna ad placitum, proindeque ſacramenta, ſunt concreta accidentalia importantia pro formali ſignificationem, quæ ut diximus, eſt relatio rationis ad rem ſignificatam, pro materiali verò aliquid reale & poſitivum, non eſt verum dicere abſolutè, ſignum ad placitum vel ſacramentum eſt ens rationis; imò è contra, juxta regulam aſſignatam, eſt abſolutè dicendum, ſacramentum eſt ens reale, quia materiale pro quo ſupponit, eſt ens reale. Dixi tamen, *abſolutè*, quia cum addito verum eſt dicere, ſacramentum eſt ens rationis, addendo ſcilicet, de formali. Ad argumentum ergo reſpondeo diſtinguendo ſequelam: ſi ſignum, in cujus genere collocatur ſacramentum, eſſet ſignum ad placitum, ſacramentum dici poſſet ens rationis, abſolutè, nego: cum addito, ſcilicet de formali, concedo, & nego id eſſe abſurdum.

Inſtabis: Si ſacramentum eſſet ens rationis formaliter & eſſentialiter, non eſſet niſi dependenter ab operatione intellectûs: Sed hoc nequit dici, ſacramenta enim ſunt permanenter in Eccleſia, ſuppoſitâ Chriſti inſtitutione: Ergo &c. Major probatur, quia totum eſſe entis rationis eſt objici intellectui. 14.

Reſpondent aliqui eſſe quædam entia rationis quæ ſunt actu, hoc ipſo quod ponitur fundamentum ipſorum & terminus; & in hoc genere eſſe ſignificationis relationem, per quam ſacramenta conſtituuntur formaliter, ſicque ſacramenta eſſe permanenter in Eccleſia, independenter ab intellectu.

Sed contra: Eſſentialis differentia inter ens reale & rationis in eo conſiſtit, quod illud habet eſſe independenter ab intellectûs apprehenſione, iſtud verò ita dependet ab intellectu, ſicut radius dependet ab actuali influxu Solis. Adde quod, per ens reale intelligitur illud omne quod non habet eſſe fictum: quod autem ſeclusâ intellectûs operatione ponitur in eſſe, non poteſt dici fictum, cùm fictio ſit opus intellectûs. Unde hac reſponſione relictâ. 15.

Dicendum, quod quia ſacramentum ſupponit pro materiali, non verò pro formali, abſolutè & ſine addito verum eſt, ſacramenta eſſe nullo cogitante intellectu: quod ſi fiat reſtrictio, & ſit ſermo de ſacramentis quoad eſſentialem & formalem rationem, certum eſt illa non eſſe actu, ſeclusâ operatione intellectûs, ſed ſolùm fundamentaliter proximè, ſuppoſitâ inſtitutione. Veruntamen quia illud quod parùm diſtat ab eſſe, quaſi cenſetur eſſe; hoc ipſo quod ponitur proximum fundamentum relationis rationis, quia parùm diſtat ab eſſe, cenſetur quaſi eſſe moraliter, & ſubjectum ſive materiale ipſius, idem præſtat ac ſi de facto eam haberet. Sic voces & ſcripturæ deſerviunt ad cognitionem rerum ad quas repræſentandas ſunt deputatæ, quamvis actu non habeant, ſed ſolùm in fundamento proximo, actualem ſignificationem, quæ conſiſtit in relatione rationis ad rem ſignatam. 16.

Objicies ſecundò contra ſecundam concluſionem: Idem non poteſt pertinere ad duo genera primò diverſa: Sed genus ſigni & genus cauſæ ſunt primò diverſa, cùm ſignum ad placitum ſit aliquid rationis, & virtus activa quâ aliquid potens ad cauſandum conſtituitur, ſit qualitas, vel ad genus qualitatis reducatur: Ergo ſacramentum non poteſt ſimul eſſe in genere ſigni & in genere cauſæ. 17. E

Reſpondeo primò diſtinguendo Minorem: genus ſigni, & genus cauſæ phyſicæ, ſunt primò diverſa, concedo Minorem. Genus ſigni & genus cauſæ moralis, nego Minorem; nam ut ſuprà dicebamus, cùm vis moraliter & extrinſecè excitativa à ratione ſigni inſeparabilis ſit, ſignum ad rationem cauſæ moraliter excitantis reducitur. Unde hoc argumentum ſolùm probat ſacramentum non poſſe ſimul in genere ſigni & cauſæ phyſicæ collocari, non tamen convincit illud non 18.

poſſe ſimul ad genus ſigni & cauſæ moralis, ſive abſtrahentis à morali & phyſica, pertinere.

19. Reſpondeo ſecundò, quod quamvis totum phyſicum & naturale non poſſit ad diverſa genera non ſubalternatim poſita pertinere, benè tamen totum morale & artificiale, quale eſt ſacramentum, nam in totis moralibus & artificialibus concurrunt res diverſorum generum, quæ tamen faciunt unum per ſe, quia ſe habent ordine quodam.

20. Objicies tertiò contra tertiam concluſionem: Illud magis pertinet ad quidditatem & rationem genericam ſacramenti, quod eſt in eo perfectius: Sed eſſe cauſam gratiæ eſt quid perfectius quàm eſſe ſignum illius: Ergo eſſe cauſam gratiæ eſt potiùs de eſſentia & ratione generica ſacramenti, quàm eſſe ſignum illius, ſubindeque melius & convenientius ponitur ſacramentum in genere cauſæ, quàm in genere ſigni.

21. Reſpondeo primò negando Majorem, in juſto enim gratia eſt id quod perfectius eſt, cùm nulla res creata eam in perfectione adæquare poſſit, & tamen non conſtituitur eſſentialiter per gratiam, cùm ſit ejus accidens.

Reſpondeo ſecundò, quod licèt cauſare ſit perfectius materialiter in ſacramento, quàm ſignificare, tamen ſignificare eſt formaliter quid nobilius, quia perfectio & nobilitas medij formaliter, deſumitur ex perfectione finis per ſe primò intenti: finis autem primò & immediatè ad ſacramentorum ſignificationem intentus, eſt nobilior fine intento ad cauſalitatem, nam cauſalitas, cùm ſit medicativa, per ſe primò & immediatè tendit ad ſalutem noſtram, ſignificatio verò ad honorem & reverentiam Dei.

§. III.

Corollaria præcedentis doctrinæ.

22. EX dictis inferes primò: Sacramentum ut ſic rectè dici poſſe ſignum practicum gratiæ, ſi ly *practicum* denotet cauſalitatem impropriam & imperfectam, atque abſtrahentem à cauſalitate phyſica & morali: ſecùs verò ſi per ly *practicum*, vera & propria cauſalitas, ſeu efficientia phyſica intelligatur. Patet hoc corollarium ex dictis concluſione 2. ibi enim oſtendimus, omnibus ſacramentis, etiam veteris legis, cauſalitatem quandam, impropriam ſaltem & metaphoricam, competere, quamvis ſi de cauſalitate ſtricta & rigoroſa loquamur, ſeu de vera & reali efficientia, ſola novæ legis ſacramenta ſint in genere cauſæ: unde cùm ratio ſigni practici ex cauſalitate deſumatur, idem cum proportione de illa dicendum eſt.

23. Inferes ſecundò: quod ſi rationem formalem adæquatam ſacramenti conſideremus, ſacramenta veteris & novæ legis analogicè tantùm in ratione ſacramenti conveniunt: ſi verò ejus rationem formalem inadæquatam attendamus, poſſunt aliqualiter in ratione ſacramenti univocari.

Prima pars ex ſuprà dictis colligitur, Nam rationem formalem ſacramenti in ratione ſigni & in ratione cauſæ adæquatè conſiſtere, concluſione 2. oſtendimus: Sed in ratione cauſæ ſacramenta veteris & novæ legis analogantur, cùm ſacramenta vetera impropriè duntaxat & metaphoricè cauſarent gratiam & animæ ſanctitatem; ſacramenta verò novæ legis eam verâ, propriâ, & reali ac phyſicâ efficientiâ illam attingant, ut infrà oſtendemus: Ergo ſacramenta veteris & novæ legis analogicè tantùm conveniunt in ratione formali ſacramenti, completè & adæquatè ſumpta. Unde D. Thomas in 4. diſt. 1. quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 3. ad 5. *Sacramentum non dividitur per ſacramenta veteris & novæ legis, ſicut genus per ſpecies, ſed ſicut analogum in ſuas partes.*

Diſp. 3. art. 2.

Secunda verò pars ſuadetur: Ratio ſacramenti inadæquatè ſumpta in ſignificatione gratiæ conſiſtit: Sed in ratione ſigni gratiæ ſacramenta veteris & novæ legis univocantur; quamvis enim ſacramenta novæ legis perfectiori modo ſignificent gratiam, quàm ſacramenta legis veteris, hæc tamen inæqualitas, quia non ſe tenet ex parte differentiæ, non tollit univocationem; ſicut à ſimili illam non impedit inæqualitas ſub qua homo & equus rationem animalis participant. Addo quod, ſicut religio vetus & nova univocè conveniunt in ratione religionis; ita & ſacramenta quæ talium religionum ſunt ſymbola & veluti columnæ, ac exteriores proteſtationes, debent univocè, ſaltem ut ſunt rei ſacræ ſigna, convenire.

24. Dices, Nullus terminus poteſt univocè prædicari de figura & re figurata: Atqui ſacramenta vetera erant figuræ noſtrorum, juxta illud 1. ad Corinth. 10. *Omnia illis in figuris contingebant:* Ergo ratio ſacramenti, etiam inadæquatè conſiderata, de illis univocè enuntiari non poteſt.

Reſpondeo diſtinguendo Majorem: ſi figura nihil habeat aliud ſignificare, quàm rem illam ſignificatam, ad quam ſubinde primariò & principaliter ordinetur, concedo. Si ſecundariò tantùm illam ſignificet, & ad aliud primariò & principaliter ſignificandum ordinetur, nego. Sic enim quando ad ſimilitudinem unius imaginis repræſentantis Cæſarem, depingitur alia imago, quamvis iſta ſecunda imago ſit figura prioris, quia tamen ſecundariò tantùm ad illam repræſentandam ordinatur, primariò verò & principaliter repræſentat Cæſarem, dicitur univocè convenire cum priori imagine. Ita quia ſacramenta vetera primariò & principaliter ſignificabant gratiam, & non niſi ſecundariò ſacramenta noſtra, univocè cum noſtris in ratione ſacramenti inadæquatè ſumpti conveniebant.

ARTICVLVS II.

Cujus rei ſacræ ſacramentum ſit ſignum?

EXplicatâ ratione genericâ ſacramenti, inveſtigamus ejus differentiam ſpecificam, quæ in ſigno non aliunde quàm ex re ſignificata deſumitur, unde inquirimus cujus rei ſacræ ſacramentum ſit ſignum?

In cujus difficultatis reſolutione, relicto Hæreticorum errore, qui cenſent ſacramentum eſſe ſignum divinæ benevolentiæ, & prædeſtinationis, cujus falſitas ex eo manifeſtè conſtat, quòd non ſolùm prædeſtinati, ſed etiam reprobi, vera ſuſcipiunt ſacramenta, ut patet in Juda, qui ſacramentum Euchariſtiæ in cœna Dominica ſuſcepit, & poſtea laqueo ſe ſuſpendit. Relicto, inquam, hoc errore, ſunt quidam inter Catholicos qui exiſtimant, ad rationem ſacramenti non requiri eſſe ſignum rei ſacræ perfectè ſanctificantis, qualis eſt gratia, ſed ſufficere ſignificare & cauſare

imperfectam & legalem ſanctificationem, quâ per ſacramenta veteris legis homines ſanctificabantur. Ita docent Melchior Cano 1. p. relectionis de ſacramentis in genere, Bellarminus tomo 3. lib. 1. de ſacramentis propoſitione 2. dicens: *Sacramenta veteris legis non ideò ſacramenta ſunt, quia ſignificant gratiam juſtificantem, ſed quia ſignificant & efficiunt gratiam legalem.* Hos ſequuntur Caſpenſis diſp. 1. ſect. 3. Averſa hîc qu. 60. ſect. 2. & Philippus à S. Trinitate diſp. 1. dubio 2. Alij verò aſſerunt, de ratione quidem ſacramenti eſſe ſignificare rem ſacram perfectè ſanctificantem, qualis eſt gratia, non tamen in actuali uſu ſacramenti conferendam ſuſcipienti ſacramentum, ſed ſatis eſſe quod ſignificet gratiam dandam aliquo tempore. Ita Soto, Suarez, Vazquez, & Martinez à Prado.

A

B

§. I.

Duplici concluſione difficultas propoſita reſolvitur.

Dico primò: de ratione ſacramenti eſſe ſignificare perfectam ſanctitatem quæ eſt per gratiam.

25. Probatur primò authoritate D. Auguſtini 19. contra Fauſtum cap. 16. dicentis ſacramentum eſſe donum temporale, ſignificare verò donum æternum: nomine enim doni æterni nequit intelligi ſanctitas ſolùm legalis, utpote temporalis. Item authoritate Concilij Tridentini approbantis ſeſſ. 13. cap. 3. dictum iſtud de ſacramentis in communi: *Sacramentum eſt inviſibilis gratiæ viſibilis forma*, quòd ex Magiſtro ſententiarum in 4. diſt. 1. ſumptum eſt. Præterea ex D. Thoma hîc art. 2. ad 3. aſſerente ea ſolùm eſſe ſacramenta, quæ ſignificant perfectionem ſanctitatis humanæ, non verò quæ ſignificant diſpoſitionem ad illam.

C

26. Probatur ſecundò: Docent communiter Theologi non poſſe verum ſacramentum inſtitui niſi à ſolo Deo, vel ex ſpeciali commiſſione ipſius; quia nimirum ſacramentum debet eſſe ſignum gratiæ conferendæ, & ſolus Deus, ſicut poteſt eſſe author gratiæ, ita & tale ſignum inſtituere: Atqui ſi ad rationem ſacramenti ſufficeret ſignificatio cujuſlibet ſanctitatis imperfectæ, ſicut poteſt Eccleſia, propriâ authoritate cæremonias inſtituere; quæ conferant & ſignificent hujuſmodi ſanctitatem, ita poſſet propriâ authoritate ſacramenta inſtituere: Ergo ad rationem ſacramenti non ſufficit ſignificatio ſanctitatis imperfectæ, ſed requiritur ſignificatio ſanctitatis perfectæ, quæ eſt per gratiam.

D

27. Probatur tertiò: Ad rationem ſacramenti ut ſic, requiritur ſignificatio illius ſanctitatis quæ diſtinguit ipſum ab omnibus quæ non ſunt ſacramenta: Sed ſanctitas legalis & imperfecta non diſtinguit ſacramentum ab omnibus quæ non ſunt ſacramenta: Ergo ad rationem ſacramenti ut ſic, non ſufficit ſignificare ſanctitatem imperfectam. Major conſtat, de ratione enim differentiæ eſſentialis ſacramenti, quæ eſt ſignificare rem ſacram, eſt quod ipſum diſtinguat ab omnibus aliis quæ non ſunt ſacramenta. Minor verò probatur ex eo quod in lege veteri multæ erant cæremoniæ, quæ imperfectam & legalem ſanctificationem cauſabant & ſignificabant, ut colligitur ex illo ad Hebræos 9. *Solummodo in cibis, & potibus, & variis baptiſmatibus & juſtitiis carnis*; & tamen nemo dicet omnes illas cæremonias, ablutiones, & juſtitias carnis, fuiſſe ſacramenta. Item in lege gratiæ, prima tonſura eſt cæremonia ſacra, per quam homo incipit dicari cultui divino, quæ proinde aliquam ſanctitatem confert & ſignificat, & tamen non eſt ſacramentum. Aqua luſtralis eſt etiam cæremonia ſacra, aliquam homini cui applicatur conferens ſanctitatem, inquantum delet peccata venialia. Per ſignum crucis, & manuum impoſitionem, confertur cathecumenis, ſubindeque ſignificatur aliqua ſanctificatio imperfecta; & tamen neque aqua luſtralis, neque ſignum crucis, neque illa manuum impoſitio, ſunt ſacramenta, ſed ſolùm dicuntur ſacramentalia: Ergo non quæcumque ſanctitas, etiam homini intrinſeca, multò minùs extrinſeca, ſed ſolùm ſanctitas perfecta quæ habetur per gratiam, eſt diſcretiva ſacramenti ut ſic, ab omnibus quæ non ſunt ſacramenta.

E

Si dicas illa tria aliunde deficere à ratione ſacramenti, ex eo nempe quod ſint cæremoniæ, non à Deo, ſed ab Eccleſia propriâ authoritate inſtitutæ. Contra eſt quod in præcedenti probatione dicebamus, nempe quod ſi ad rationem ſacramenti ſufficeret ſignificatio cujuſlibet ſanctitatis imperfectæ, ſicut poteſt Eccleſia propriâ authoritate cæremonias inſtituere quæ conferant & ſignificent hujuſmodi ſanctitatem, ita poſſet propriâ authoritate ſacramenta inſtituere, & idem cum proportione dicendum eſt de Synagoga.

28. Denique ſuaderi poteſt concluſio: Sacramenta novæ & veteris legis ejuſdem rationis ſunt, & univocè conveniunt in ratione ſigni rei ſacræ, ut articulo præcedenti oſtenſum eſt: At hoc falſum eſſet, ſi ad iſta ſufficeret ſignificare ſanctitatem legalem & imperfectam, & non ad noſtra: Ergo &c. Sequela Minoris patet, ſanctitas enim legalis æquivocè, vel ad ſummum analogicè, dicitur ſanctitas, comparata ad ſanctitatem perfectam, quæ per gratiam juſtificantem confertur: ſanctitas enim perfecta, in immunitate à peccato, & rectitudine voluntatis conſiſtit; ſanctitas verò legalis, non reddebat hominem verè & intrinſecè ſanctum, ſeu purum à peccato, ſed tantùm conſtituebat talem, ut alij poſſent licitè & ſine legis tranſgreſſione converſari cum eo. Unde in veteri lege mulier alienigena, ſeu non ex ſemine Iſraël progenita; quantumvis ex ſe ſancta & recta coram Deo, erat tamen immunda legaliter, quia non licebat per legem viro Iſraëlitæ eam uxorem habere: contra verò mulier Judæa origine, licèt in ſe fuiſſet peccato inquinata, erat legaliter ſancta, quia licebat viro Judæo eam ducere in uxorem. Ex quo fiebat, quod ſi aliquando Iſraëlitæ ducerent in uxores alienigenas, filij ex talibus conjugiis orti, erant immundi immunditiâ legali, quantumvis fortè fuiſſent à peccatis propriis expiati, & in ſe puri & ſancti, quia non licebat parentibus Judæis eos retinere, ſed jubebantur lege eos rejicere, & à ſe ſeparare, ut colligitur ex libro 1. Eſdræ cap. 10, ubi jubentur Judæi è captivitate Babylonica reverſi, amovere à ſe omnes mulieres alienigenas, & filios quos ex eis ſuſceperant, ut legaliter immundos. Similiter ſacerdos, qui etiam nullâ ſuâ culpâ inciderat in cadaver, & illud tetigerat, fiebat immundus legaliter, quamvis maneret intrinſecè ſanctus coram Deo, quia nimirum non licebat cum eo communicare, donec purificatus eſſet legaliter. Item mulieres, etſi in partu non peccaſſent, poſt partum manebant immundæ per quadraginta vel per octoginta dies, quia ipſis non licebat adire templum. Quare Apoſtolus ad He-

bræos 9. ſanctitatem legalem vocat *emundationem carnis*, quia eſt externa, & ſanctitatem animæ, quæ eſt per gratiam, *emundationem conſcientiæ*, quia eſt ſanctitas interior, ut ibidem lect. 3. & 1. 2. quæſt. 102. art. 5. ad 4. & quæſt. 103. art. 2. obſervat S. Thomas: Ergo ſi ſacramenta veteris legis ſanctitatem duntaxat legalem ſignificabant & conferebant, non poterant univocè convenire in ratione ſigni rei ſacræ cum ſacramentis novæ legis, quæ perfectam animæ ſanctitatem tribuunt.

Dico ſecundò: de ratione ſacramenti eſt ſignificare perfectam ſanctitatem, in actuali uſu & ſuſceptione ſacramenti conferendam.

29. Probatur primò ex D. Thoma hîc art. 2. docente quod *ſacramentum eſt ſignum rei ſacræ, inquantum eſt ſanctificans homines*, nempe ſuſcipientes ſacramentum, ut colligitur ex ſolut. ad 2. Ergo cenſet de ratione ſacramenti eſſe quod ſignificet perfectam ſanctitatem in actuali uſu & ſuſceptione ſacramenti ſuſcipienti conferendam. Unde in 4. diſt. 1. quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 1. ad 3. docet ſerpentem æneum à Moyſe in deſerto juſſu Dei elevatum, non fuiſſe ſacramentum, & rationem aſſignat dicens: *Quamvis ſerpens æneus eſſet ſignum rei ſacræ ſacrantis, non tamen inquantum ſacrans eſt actu: quia non ad hoc adhibebatur, ut aliquis ſanctificationis effectus perciperetur.*

30. Probatur ſecundò ratione quam adducit Serra hîc art. 2. dubio unico: Si ad rationem ſacramenti ſufficeret ſignificare gratiam, non quæ confertur in ejus uſu, ſed quæ conferenda erat per paſſionem Chriſti in lege Evangelica, ſequeretur omnia ſacrificia legis veteris fuiſſe ſacramenta, ſignificabant enim gratiam dandam per Chriſtum & ejus paſſionem in lege Evangelica, ut docet D. Auguſtinus lib. 5. contra Julian. cap. 9. Sed hoc falſum eſt, ut colligitur ex D. Thoma 1. 2. qu. 101. ar. 4. ad 2. Ergo de ratione ſacramenti eſt ſignificare perfectam ſanctitatem actuali uſu datam ſuſcipienti ſacramentum. Idem argumentum fieri poteſt de cæremoniis omnibus legis Moſaicæ, omnes enim ſignificabant Chriſtum, & gratiam per eum dandam, tanquam umbræ futurorum. Idem dicendum de matrimonio, tam in lege naturæ, quàm Moſaïca, ſignificabat enim conjunctionem Chriſti cum Eccleſia, & conſequenter gratiam per Chriſtum dandam, & tamen non erat ſacramentum propriè dictum: Ergo ad rationem ſacramenti non ſufficit ſignificare gratiam de futuro conferendam, ſed requiritur quod illam ut datam in actuali uſu ſuſcipienti ſacramentum ſignificet.

31. Probatur tertiò: De ratione ſacramenti eſt quod ſit ſignum practicum gratiæ, ut articulo præcedenti oſtenſum eſt: Sed non poſſet dici propriè ſignum practicum gratiæ, ſi eam non ſignificaret ut dandam in actuali uſu ſuſcipienti ſacramentum: Ergo illam ut ſic dandam ſignificat.

§. II.

Solvuntur objectiones.

32. OBjicies primò contra primam concluſionem: Ad rationem ſacramentorum veteris legis ſufficiebat ſanctitatem legalem, atque adeò imperfectam, ſignificare: Ergo & ad rationem ſacramenti ut ſic. Conſequentia eſt legitima, ſacramenta enim legis antiquæ fuerunt vera ſacramenta: illud autem quod ſufficit ad rationem ſacramenti veri in ſpecie, eſt etiam ſufficiens ad ſacramentum in genere. Antecedens verò probatur: Ad rationem ſacramenti ſufficit ſignificare illam ſanctitatem, quæ eſt propria ſtatui in quo datur: Atqui ſanctitas propria ſtatui legis Moſaïcæ, erat ſolùm legalis, carnea, & quaſi umbra veræ ſanctificationis, quæ fit per gratiam: Ergo ad rationem ſacramentorum veteris legis, ſufficiebat ſanctitatem legalem ſignificare.

Confirmatur: De ratione ſacramenti, cùm ſit ſignum practicum, ſolùm eſt ſignificare illam ſanctitatem quam conferre poteſt: Sed ſacramenta veteris legis perfectam ſanctitatem quæ eſt per gratiam conferre non poterant, hoc enim eſt proprium ſacramentorum novæ legis: Ergo eam non ſignificabant, ſed tantùm ſanctitatem legalem & imperfectam. 33.

Ad objectionem reſpondeo negando Antecedens, & ad ejus probationem, diſtinguendo Majorem. Ad rationem ſacramenti ſufficit ſignificare illam ſanctitatem quæ eſt propria ſtatui pro quo datur, ſi talis ſanctitas non ordinetur tanquam diſpoſitio ad aliam majorem ſanctitatem, etiam in illo ſtatu acquirendam, ſed ſit ſanctitas finalis illius ſtatûs, concedo Majorem. Si ordinetur tanquam diſpoſitio ad aliam ſanctitatem magis perfectam, pertinentem etiam ad illum ſtatum tanquam finem; licèt non ei proprium, nec ex vi ipſius acquirendum, nego Majorem. Similiter diſtinguo Minorem: ſanctitas legalis erat ſtatui legis Moſaïcæ propria, & non ordinata ad ſanctitatem magis perfectam, qualis eſt interna per gratiam, nego Minorem. Et ordinata ad ſanctitatem magis perfectam, tanquam diſponens ad ipſam, concedo Minorem, & nego Conſequentiam, nam ut hîc art. 2. ad 3. dicit D. Thomas: *Res denominatur à fine & complemento*, ac proinde ſignum rei ſacræ, ſeu ſacramentum legis antiquæ, à ſanctitate quæ eſt finis & complementum ipſius, non verò ab ea præcisè quæ eſt diſpoſitio ad ipſam. 34.

Ad confirmationem nego Majorem: Ad rationem enim ſigni practici gratiæ ſufficit quod ſignificet perfectam ſanctitatem quam virtute propriâ confert, aut quæ in actuali ejus uſu confertur: licèt autem ſacramenta veteris legis non haberent vim phyſicè productivam gratiæ, ſicut ſacramenta novæ legis, tamen Deum moraliter movebant & excitabant ad eam dandam ritè ea ſuſcipientibus, ſubindeque in actuali eorum uſu gratia conferebatur; atque adeò erant ſigna practica gratiæ, & perfectæ ſanctitatis. 35.

Contra ſecundam concluſionem objicitur primò: Concilium Florentinum, in Decreto unionis definit ſacramenta veteris legis non cauſaſſe gratiam, ſed eam ſolùm per paſſionem Chriſti dandam figuraſſe: in quo decreto notanda eſt particula *ſolùm*, quæ videtur deſignare nullam aliam gratiam per illa ſacramenta fuiſſe ſignificatam, niſi eam quæ per Chriſti paſſionem in ſtatu legis Evangelicæ conferenda erat: Ergo non eſt de ratione ſacramenti ut ſic, ſignificare gratiam ut præſentem. 36.

Secundò, D. Thomas in præſenti art. 2. ad 1. aſſerit ſanctitatem in ſacramentis ſignificari per modum cauſæ formalis, vel finalis: ex quo ſequitur non eſſe neceſſarium in ſacramento ſanctitatem ſignificari per modum cauſæ formalis, ſed ſufficere quod ſignificetur per modum cauſæ finalis: At gratia quæ in actuali uſu ſacramenti confertur, ſignificatur per modum cauſæ formalis, utpote cùm actu & formaliter ſanctificet: Ergo in doctrina D. Thomæ, non eſt de ratione in- 37.

trinſeca ſacramenti abſolutè ſumpti, ſignificare gratiam quæ in ipſo detur, ſed ſufficit quod ſignificet gratiam aliquo tempore dandam.

38. Tertiò, in reſp ad 2 ex eo probat immolationem agni paſchalis fuiſſe ſacramentum, quia ſignificabat immolationem Chriſti, quâ (inquit) ſanctificati ſumus: Sed ſanctitas illa quâ ſanctificati ſumus, non erat illa quâ ſanctificabantur Judæi in uſu actuali talis ſacramenti: Ergo &c.

39. Quartò, Gratia interdum non confertur in ipſo actuali uſu & receptione ſacramenti, ut patet in adulto, qui fictè, hoc eſt cum affectu ad peccatum mortale, recipit ſacramentum baptiſmatis, habens tamen intentionem ipſum verè recipiendi: Ergo non eſt de ratione intrinſeca ſacramenti, ſignificare gratiam, in ipſo actuali uſu ipſius recipiendam.

40. Reſpondeo ad primum, per gratiam dandam virtute paſſionis Chriſti, intellexiſſe Concilium, gratiam dandam tunc in ipſo actuali uſu ſacramenti legis veteris, non verò gratiam dandam ſolùm poſt paſſionem Chriſti; particula enim *ſolùm*, non excludit præſentiam ipſius gratiæ, ſed ſolùm vim effectivam ipſius à ſacramentis legis veteris.

41. Ad ſecundum reſpondeo ſenſum verborum D. Thomæ eſſe quod ſanctitas ſignificetur in ſacramentis, vel per modum cauſæ formalis in ordine ad illum qui ſacramentum ſuſcipit, vel per modum cauſæ finalis, in ordine ad legem antiquam, reſpectu cujus gratia eſt finis, unde objectio ſolùm concludit ſufficere ad rationem ſacramenti, quòd ſignificet ſanctitatem in genere cauſæ finalis, ſi conſideretur præcisè per ordinem ad legem, ſed cum hoc ſtat, quòd ſi ſimul per ordinem ad alium (ſcilicet ad illum qui recipit ſacramentum) attendatur, debeat ſignificare eandem ſanctitatem in genere cauſæ formalis, atque adeò ut præſentem.

42. Ad tertium dicendum illa verba D. Thomæ, *quâ ſanctificati ſumus*, eſſe referenda non ſolùm ad nos qui poſt Chriſti paſſionem nati ſumus, ſed etiam ad alios omnes homines qui adventum Chriſti præceſſerunt, quia illi etiam virtute immolationis, ſeu paſſionis Chriſti, ſanctificati ſunt.

43. Ad quartum reſpondeo, quod cùm dicimus de ratione ſacramenti eſſe quod ſignificet gratiam in actuali ſuſceptione ejus conferendam, hoc debet intelligi ſolùm per ſe loquendo, & quando ſuſcipiens ſacramentum, eſt in actuali uſu ipſius ſufficienter diſpoſitus ex parte ſua ad perfectam animæ ſuæ ſanctificationem; fatemur enim quod ſi ratione indiſpoſitionis gratiam non recipiat, ſacramentum illam non ſignificat ut præſentem, ſed hoc per accidens ſe habet, & ex defectu ſubjecti, non verò ipſius ſacramenti, ſive ſignificationis ejus; ſicut per accidens ſe habet ad noſtra ſacramenta, quod interdum ob eundem defectum non cauſent gratiam in ſuo ſubjecto, quam ex ſe valent producere.

§. III.

Corollarium notatu dignum.

44. EX dictis intelligeſ, ſacramentum ſic rectè definiri: *Sacramentum eſt ſignum ad placitum rei ſacræ, perfectè ſanctificantis homines:* nomine *rei ſacræ* intelligendo gratiam habitualem, ut collatam in actuali uſu ſacramenti: nomine verò *ſigni* intelligendo ſignum à Deo in Eccleſia permanenter inſtitutum: cùm enim ſacramenta ſint ſigna quibus in unum nomen religionis colligantur homines, ſicut religio ſtabilis eſt & permanens, ita & illa ſigna ſtabilia eſſe debent. Unde Exodi 12. & alibi ſæpe, ſacramenta veteris legis dicuntur ritu perpetuo ſervanda, & 1. ad Corinth. 11. ritum illum quo mortem Domini in Euchariſtia commemoramur, uſque ad diem judicij duraturum aſſerit Apoſtolus. Addo probabilem eſſe opinionem multorum aſſerentium quod quando Chriſtus Joan. 20. inſufflavit in Apoſtolos, dicens eis, *Accipite Spiritum Sanctum*, hæc cæremonia ſenſibilis fuit inſtrumentum quo Apoſtoli acceperunt gratiam, & Spiritum Sanctum. Idem putant aliqui dicendum de cæremonia illa quâ Chriſtus lavit pedes Diſcipulorum, nempe quod per eam ſanctificavit Apoſtolos; & tamen cæremonias illas ſenſibiles quæ Apoſtolos ſanctificaverunt, non fuiſſe novæ legis ſacramenta, certum & indubitatum eſt apud omnes; alioquin dicendum eſſet Chriſtum inſtituiſſe non tantùm ſeptem, ſed octo vel novem ſacramenta novæ legis, quod nemo dixerit. Cùm ergo cæremoniis illis & ſignis ſenſibilibus gratiæ, & perfectæ ſanctitatis, hoc tantùm defuerit, quod à Chriſto, ut permanerent in Eccleſia inſtituta non ſunt, dicendum eſt ut aliquid verum ſacramentum dicatur, requiri quod ſit ſtabiliter & permanenter in Eccleſia inſtitutum, ut ſcilicet ſacramenta ſint conformia religioni, quæ ſtabilis & permanens eſt.

Ex quo facilè intelliges, cur hæc Chriſti verba ad Magdalenam, *Remittuntur tibi peccata tua*, non fuerint verum ſacramentum, quia nempe licèt ſignificarent gratiam actu collatam Magdalenæ, non erant tamen aliquid permanenter inſtitutum à Chriſto, ad hoc ſignificandum in Eccleſia fidelium.

ARTICVLVS III.

An ſacramentum ſit ſignum unius rei tantùm?

DIco primò: Sacramentum ut ſic ſignificare tria, ſcilicet paſſionem Chriſti, gratiam, & gloriam. Ita D. Thomas hîc art. 3.

Probatur ejus ratione: Sacramentum eſt eſſen- 45.
tialiter ſignum gratiæ ſanctificantis homines: Ergo etiam paſſionis Chriſti, & gloriæ. Conſequentia patet, nam gratia ſanctificans dicit habitudinem ad paſſionem Chriſti, tanquam ad cauſam efficientem phyſicè, vel moraliter, & ad gloriam tanquam ad finem: Ergo hoc ipſo quod ſacramentum ſignificat gratiam, ſignificat etiam paſſionem Chriſti, & gloriam.

Confirmatur: Sacramentum non ſignificat ut- 46.
cumque gratiam, ſed ut medicinalem, & ſanativam: gratia autem, ut talis, reſpicit paſſionem Chriſti tanquam cauſam efficientem, & gloriam tanquam finem, quia omne naturæ lapſæ remedium eſt ex paſſione Chriſti, & in vitam æternam ut in finem ordinatur, eò quòd vulnus naturæ conſiſtat præcipuè in carentia mediorum ad eam ordinantium.

Ex quibus intelliges, verum eſſe quod ait D. 47.
Thomas in fine corporis ejuſdem articuli, nimirum ſacramenta novæ legis eſſe ſigna rememorativa, demonſtrativa, & prognoſtica: rememorativa ejus quod præceſſit, ſcilicet paſſionis Chriſti,

demonſtrativa ejus quod in nobis efficitur per A
paſſionem Chriſti, ſcilicet gratiæ ; prognoſtica
verò illius quod in futurum expectatur, ſcilicet
gloriæ, ut idem S. Doctor de ſacramento Eucha-
riſtiæ aſſerit in officio quod de illo juſſu Urbani
IV. edidit, his verbis : *O ſacrum convivium in
quo Chriſtus ſumitur, recolitur memoria paſſionis
ejus, mens impletur gratiâ, & futuræ gloriæ no-
bis pignus datur.* Et in hoc differunt ſacramenta
novæ legis à ſacramentis legis antiquæ, iſta enim
erant tantùm demonſtrativa & prognoſtica, non
verò rememorativa ; ſignificabant enim gratiam,
quæ ad præſentiam ipſorum conferebatur per
paſſionem Chriſti nondum exiſtentem, ſed futu-
ram, ſubindeque erant prognoſtica nedum glo- B
riæ, ut ſacramenta novæ legis, ſed etiam ipſius
paſſionis Chriſti.

Hæc ſunt certa & indubitata apud omnes, ſed
eſt difficultas & controverſia inter Theologos, an
ſit de eſſentia ſacramenti hæc tria ſignificare, aliis
partem affirmativam, aliis negativam tenentibus,
ſed breviter reſpondeo, &

Dico ſecundò : Licèt non ſit de intrinſeca ratio-
ne ſacramenti ut ſic, prout abſtrahit à ſacramen-
tis exiſtentibus & poſſibilibus, hæc tria ſignifica-
re, intrinſecè tamen id convenire ſacramentis jam
inſtitutis.

48. Prima pars probatur primò ex D. Thoma hîc
art. 3. ad 3. ſic dicente : *Sufficit ad rationem ſacra- C
menti quod ſignificet perfectionem quæ eſt forma,*
quam in corpore articuli gratiam eſſe dixerat.

Secundò, Sicut Deus poteſt abſolutè conferre
gratiam non ex meritis Chriſti, ita poſſet abſolu-
tè inſtituere ſacramenta, quæ ſolùm ſignificarent
gratiam dandam in uſu ipſorum immediatè ab il-
lo, abſque ordine ad paſſionem Chriſti: Ergo non
eſt de intrinſeca ratione ſacramenti, hæc tria,
nimirum paſſionem Chriſti, gratiam, & gloriam
ſignificare.

49. Quod verò ſacramentis jam à Deo inſtitutis, id
intrinſecè conveniat, patet ratione quam ſuprà
adduximus : Sacramenta enim à Deo in lege vete-
ri aut nova inſtituta, non ſignificant utcumque D
gratiam, ſed ut medicinalem & ſanativam : Atqui
gratia ut talis reſpicit paſſionem Chriſti ut cauſ-
ſam efficientem, & gloriam ut finem & conſum-
mationem : Ergo de ratione ſacramenti eſt ſigni-
ficare hæc tria, nimirum paſſionem Chriſti, gra-
tiam, & gloriam.

50. Confirmatur : De ratione ſacramenti à Deo in-
ſtituti eſt ſignificare gratiam eo modo quo con-
fertur: Sed confertur per meritum paſſionis Chri-
ſti, & in ordine ad gloriam : Ergo de ratione ſa-
cramenti à Deo inſtituti eſt ſignificare paſſionem
Chriſti, gratiam, & gloriam.

51. Confirmatur ampliùs: Diſtinctio eſſentialis ſa- E
cramentorum veteris & novæ legis, deſumitur ex
eo quod eſt eſſentiale eorum ſignificationi : Sed
ſacramenta veteris & novæ legis diſtinguntur in
eo quod illa ſignificabant gratiam conferendam
per merita Chriſti venturi, iſta verò per merita
Chriſti præſentis : Ergo eſt eſſentiale ſacramentis
à Deo inſtitutis ſignificare Chriſtum merentem,
ac proinde patientem.

52. Dices : Cùm ſacramenta veteris legis januam
regni cœleſtis non aperirent, quia ſcilicet ante
Chriſti mortem, nulli patebat ingreſſus in reg-
num cœlorum, non ſignificabant gloriam ut fu-
turam : ex ſacramentis verò novæ legis, licèt ali-
qua ſignificent Chriſti mortem ; putà Baptiſmus

& Euchariſtia, non videtur tamen quomodo Pœ-
nitentia, Ordo, & Matrimonium, eam repræſen-
tent : Ergo non eſt de ratione intrinſeca ſacra-
mentorum quæ in veteri aut nova lege inſtituta
ſunt, gratiam, paſſionem Chriſti, & vitam æter-
nam ſimul ſignificare.

Reſpondeo : Ex eo quod ſacramenta legis anti- 53.
quæ januam regni cœleſtis non aperirent, ſolùm
ſequi quod non ſignificabant gloriam virtute eo-
rum futuram, ſed tantùm virtute meritorum
Chriſti venturi. Et certè quod agnus paſchalis ſi-
gnificaret præter paſſionem Chriſti, gratiam, &
gloriam, manifeſtũ ex eo eſt, quòd eſſet rememo-
rativus liberationis populi Iſraëlitici ab Ægypto
ut iret in terram promiſſionis : hæc enim duo ſig-
nificant gratiam liberantem à peccato, & adeptio-
nem gloriæ, cujus terra promiſſionis erat figura.
Item in circumciſione abſciſſio pelliculæ membri
genitalis, ſignificabat remiſſionem culpæ origi-
nalis, quæ per generationem traducitur, nec non
circumciſionem laborum, futuram in gloria, &
ſanguis emiſſus in illa abſciſſione, paſſionem
Chriſti Domini.

Quantùm verò ad ſacramenta legis novæ, non 54.
ſolùm Baptiſmus & Euchariſtia, ſed etiam alia,
gratiam ſanctificantem, paſſionem Chriſti, & fu-
turam gloriam repræſentant : etenim ſacramenta
quæ in oleo miniſtrantur, videlicet Confirmatio,
& Extrema Unctio, ſignificant primò unctionem
ſpiritualem quâ Chriſtus Pſal. 44. & ad Hebræos
11. dicitur unctus, quaſi fortis athleta cum dia-
bolo, & cum morte in cruce pugnaturus ; ſecun-
dò unctionem ſpiritualem animæ, quæ fit per
gratiam ; tertiò ſpiritualem gloriæ exultationem,
eò quòd oleum in Scriptura gaudium ſignificet,
Matth. 6. *Cùm jejunas, unge caput tuum oleo,* &
Pſal. 103. *Vt exhilaret faciem in oleo.* Item in ſa-
cramento pœnitentiæ contritio ſignificat dolores
& tormenta quibus Chriſtus attritus eſt propter
ſcelera noſtra ; propoſitum vitam emendandi ſig-
nificat renovationem vitæ, quæ fit per gratiam ;
abſolutio verò à peccatis, cùm fiat authoritate
clavium, apertionem regni cœleſtis deſignat, juxta
illud Matth. 18. *Quodcumque ſolveris ſuper
terram, erit ſolutum & in cœlis.* Præterea in ſa-
cramento Ordinis, cùm ordinatus ad participa-
tionem ſacerdotij Chriſti aſſumatur, ſignificatur
tale ſacerdotium, proindeque & ſacrificium quo
Chriſtus ipſe ſe in ara crucis Patri æterno obtu-
lit. Rurſus cùm tale ſacramentum conſecratio-
ne perficiatur, ſignificat ſpiritualem conſecratio-
nem animæ, quæ fit mediâ gratiâ, imò & glo-
riam, quâ beati perfectè conſecrantur, ut offe-
rant Deo hoſtias ſpirituales ipſi placentes, juxta
illud Apocal. 5. *Feciſti nos Deo noſtro regnum &
ſacerdotes.* Denique in ſacramento matrimonij
ſignificatur matrimonium Chriſti cum Eccleſia,
nec non ſpiritualis animæ conjunctio cum eo, me-
diante gratiâ, & perpetuum vinculum quo Beati
in patria Deo copulabuntur, juxta illud ſponſæ
Cantic. 3. *Tenui eum, nec dimittam.*

Dico tertiò: Sacramenta jam inſtituta, principa-
liùs ſignificant gratiam, quàm paſſionem Chriſti,
& gloriam. Ita communiter Thomiſtæ, excepto
Nuño, qui exiſtimat in ſacramento Euchariſtiæ
principalius ſignificatum eſſe Chriſtum.

Probatur primò ex D. Thoma in 4. diſt. 1. 55.
quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 1. ad 4. ubi de ſacra-
mentis novæ legis ſic ait: *Item ſignificant effectum
ſanctificationis quam faciunt, & hæc ſignificatio*

eſt eis principalis. Ergo juxta D. Thomam, ſacramenta jam inſtituta principaliùs ſignificant gratiam per quam ſanctificamur, quàm paſſionem Chriſti, & gloriam.

56. Probatur ſecundò ratione: Sacramentum ſignificat primariò id ad quod primariò ſignificandum eſt inſtitutum, & cujus eſt ſignum oſtenſivum, ſive demonſtrativum: Sed eſt per ſe primò inſtitutum ad ſignificandam gratiam cujus eſt demonſtrativum: Ergo illam primariò & principaliter ſignificat. Major patet, Minor probatur. Sacramentum eſt per ſe primò inſtitutum ad ſignificandam noſtram ſanctificationem, cùm ad illam ut ad finem principalem ordinetur: Sed cauſa formalis & intrinſeca noſtræ ſanctificationis eſt gratia: Ergo ſacramentum eſt per ſe primò inſtitutum ad ſignificandam gratiam.

57. Contra iſtam concluſionem objicitur primò: Cùm ſacramentum inſtitutum, gratiam, gloriam, & Chriſtum ſignificet, inquantum ſunt cauſæ noſtræ ſanctificationis, illa ex ipſis principaliùs ſignificat, quæ ſunt principaliores cauſæ: Sed gloria & Chriſtus ſunt principaliores cauſæ noſtræ ſanctificationis, quàm gratia; principaliores enim cauſæ ſunt finalis & efficiens, quàm formalis: Ergo principalius ſignificatum in ſacramentis jam inſtitutis, non eſt gratia, ſed Chriſtus, & gloria.

58. Secundò objicit Nuño ſpecialiter de ſacramento Euchariſtiæ: Illud ſemper principaliùs ſignificatur, quod expreſſiùs & formaliùs ſignificatur: Sed in ſacramento Euchariſtiæ expreſſiùs & formaliùs ſignificatur Chriſtus, quàm gratia, ut conſtat ex verbis conſecrationis, *Hoc eſt corpus meum:* Ergo in ſacramento Euchariſtiæ Chriſtus principaliùs ſignificatur.

59. Confirmatur primò: Sacramentum Euchariſtiæ non conſiſtit eſſentialiter, ſicut alia, in uſu ipſius ſacramenti, ſed in conſecratione materiæ: Ergo ejus principale ſignificatum non eſt gratia quæ in uſu ſacramenti confertur, ſed corpus & ſanguis Chriſti, quæ in materia conſecrata permanent.

60. Confirmatur ſecundò: Forma ſacramenti Euchariſtiæ (inquit D. Thomas infrà quæſt. 78. art. 5.) ſignificat tantùm tranſubſtantiationem: Sed principalius in tranſubſtantiatione eſt corpus Chriſti: Ergo illud eſt principalius ſignificatum in ſacramento Euchariſtiæ.

61. Ad primum reſpondeo diſtinguendo Majorem: illa principaliùs ſignificat ſacramentum, quæ ſunt principaliores cauſæ noſtræ ſanctificationis, comparatæ in ordine & gradu dignitatis quem habent inter ſe, nego. Quæ ſunt principaliores comparatæ ad noſtram ſanctificationem, concedo. Ea enim ſecundùm iſtum duntaxat ordinem ſignificat ſacramentum. Similiter diſtinguo Minorem: gloria & Chriſtus ſunt principaliores cauſæ noſtræ ſanctificationis, quàm gratia: comparatæ in ordine & gradu dignitatis quem habent inter ſe, concedo. Comparatæ in ordine ad noſtram ſanctificationem, nego. Immediatè enim ad eam concurrit gratia, & ſolùm ipsâ mediante, Chriſtus, & gloria.

62. Ad ſecundum diſtinguo Majorem: illud principaliùs ſignificatur, quod expreſſiùs & formaliùs ſignificatur, inquantum non dicens ordinem ad aliud, quod etiam ſignificatur, concedo. Quod expreſſiùs & formaliùs ſignificatur, ſolùm inquantum dicens ordinem ad aliud, quod etiam expreſsè & formaliter ſignificatur, nego: tunc enim illud aliud per ordinem ad quod ſignificatur & exprimitur, eſt potiùs principale ſignificatum. Similiter diſtinguo Minorem: in ſacramento Euchariſtiæ expreſſiùs & formaliùs ſignificatur Chriſtus, abſolutè, nego. Ut dicens ordinem ad noſtram ſanctificationem, concedo. Verba enim conſecrationis, ut forma Euchariſtiæ, ſignificant corpus Chriſti, non abſolutè ſumptum, ſed per modum alimenti ſpiritualis, inquantum ſcilicet poteſt per gratiam animam reficere, unde principaliùs gratiam ipſam ſignificat.

63. Ad primam confirmationem reſpondeo quod licèt ſacramentum Euchariſtiæ non conſiſtat in actuali uſu, ac proinde non ſignificet gratiam, ut actu ſanctificantem, eſſentialiter tamen dicit ordinem ad uſum, ac ſubinde gratiam, ut potentem per modum cibi ſpiritualis animam ſanctificare, repræſentat.

64. Ad ſecundam confirmationem diſtinguo Minorem: principalius ſignificatum in tranſubſtantiatione abſolutè ſumpta, eſt corpus Chriſti, concedo. In tranſubſtantiatione ut ſignificata per modum alimenti ſpiritualis, potentis animam per gratiam reficere, nego Antecedens, & Conſequentiam; ſacramentum enim Euchariſtiæ ſignificat tranſubſtantiationem iſto ſecundo modo.

ARTICVLVS IV.

Vtrum ſacramentum ſit ſemper res aliquæ ſenſibilis, & hoc ſit illi ita eſſentiale, ut de potentia Dei abſoluta, non poſſit inſtitui ſacramentum in aliqua re ſpirituali & inſenſibili?

65. DIco primò: ſacramenta conſtare de facto rebus ſenſibilibus.

Concluſio eſt certa de fide, habetur enim in ſacra Scriptura in qua narratur ſacramentorum inſtitutio, & res ſenſibiles ex quibus quodlibet illorum conſtat, referuntur, ut patebit cùm agemus de ſingulis in particulari. Habetur etiam in Concilijs, præcipuè Florentino & Tridentino in doctrina de ſacramentis, & in Jure de conſecr. diſt. 2. Can. *Sacrificium*, ubi ſacramentum dicitur, *Inviſibilis gratiæ viſibilis forma.* Et diſt. 4. Can. *Multi*, ubi dicitur baptiſmum perfici per immerſionem baptizandi. Denique D. Auguſtinus tract. 8. in Joan. loquens de baptiſmo ait, *Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum.*

66. Variæ etiam afferri ſolent congruentiæ, quibus noſtra concluſio ſuaderi poteſt. Prima & præcipua ea eſt quam adducit S. Thomas hîc art. 4. & quæ ſumitur ex parte Divinæ Sapientiæ: nam Divina Sapientia unicuique rei providet ſecundùm ſuum modum, unde Sapient. 8. dicitur quod *ſuaviter diſponit omnia:* eſt autem homini connaturale, ut per ſenſibilia deveniat in cognitionem intelligibilium: unde Dionyſius de cœleſti hierarchia cap. 1. *Impoſſibile eſt nobis aliter lucere divinum radium, niſi varietate ſacrorum velaminum circumvelatum:* Ergo cùm res ſacræ quæ per ſacramenta ſignificantur, ſint quædam ſpiritualia & intelligibilia bona, qui-

bus homo ſanctificatur, conveniens fuit ut per A res aliquas ſenſibiles, ſacramentorum ſignificatio impleretur, & ſic ſacramenta rebus ſenſibilibus de facto conſtare debent. Quam rationem inſinuat Chryſoſtomus homiliâ 83. in Matth. dicens: *Si enim incorporeus eſſes, nuda & incorporea tibi dediſſet* (Deus) *Sed quoniam anima corpori conſerta eſt, in ſenſibilibus intelligibilia tibi præbet.*

Secunda petitur ex parte omnipotentiæ divinæ, quæ in hoc maximè elucet, quòd res ſenſibiles quæ fuerunt homini occaſio ſpiritualis infirmitatis, factæ ſint efficacia remedia ſalutis.

Tertia ex parte divinæ juſtitiæ, æquum enim B erat, ut quia homo per ſuperbiam noluit ſubjici ſummo Spiritui, per humilitatem ſubjiciatur rebus infimis & ſenſibilibus.

Quarta ex proportione ad Eccleſiam, quæ conſtat membris viſibilibus, & capite (ſcilicet Chriſto) naturam ſenſibilem & humanam includente; & divinam, inviſibilem & ſpiritualem: unde ut ſacramenta, cum ea analogiam & ſimilitudinem habeant, oportet ut cum virtute occulta cauſandi gratiam, & ſignificatione ſpirituali gratiæ, rem corpoream & ſenſibilem includant.

Quinta denique ex fine ſacramentorum, qui eſt multitudinem hominum in unam religionem C adunare: hoc autem fieri non poteſt niſi per aliqua ſigna ſenſibilia, ut docet Auguſtinus 19. contra Fauſtum cap. 11. dicens: *In nullum religionis nomen homines coadunantur, niſi aliquo ſignaculorum aut ſacramentorum viſibilium conſortio.*

67. Dices: Character baptiſmalis eſt res & ſacramentum ſimul, & ſimiliter corpus Chriſti ſub ſpeciebus Euchariſticis exiſtens; pariterque interior contritio eſt pars ſacramenti pœnitentiæ, & tamen hæc non ſunt aliquid ſenſibile: Ergo ad ſacramenta non requiruntur res ſenſibiles.

Reſpondeo cum D. Thoma in 4. diſt. 1. quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc 3. ad 3. quod *Character baptiſmalis, & corpus Chriſti verum, non dicuntur ſacramenta, niſi ſecundùm quod conjunguntur ſignis ſenſibilibus.* Et hîc art. 4. ad 1. ait: *Effectus autem intelligibiles non habent quod poſſint ducere in cognitionem alterius, niſi inquantum ſunt per aliud manifeſtati, id eſt per aliqua ſenſibilia. Et per hunc etiam modum, quædam quæ non ſunt ſenſibilia, dicuntur quodammodo ſacramenta, inquantum ſunt ſignificata per aliqua ſenſibilia, de quibus infrà agemus:* nempe quæſt. 63. art. 1. ad 2. ubi ait S. Doctor, quòd *character animæ impreſſus habet rationem ſigni, inquantum per ſenſibile ſacramentum exprimitur: per hoc enim ſcitur aliquis eſſe baptiſmali charactere inſignitus, quod eſt ablutus aquâ ſenſibili.* Idemque de con- E tritione docet infrà quæſt. 84. art. 1. ad 3. & ad 1. notat quod *nomine corporalium rerum, intelliguntur largè etiam ipſi exteriores actus ſenſibiles, qui ita ſe habent in pœnitentia, ſicut aqua in baptiſmo, vel chriſma in confirmatione.*

Dico ſecundò, potuiſſe à Deo inſtitui ſacramenta ex rebus inſenſibilibus. Eſt contra Cabreram, Nuño, Joannem à S. Thoma, Suarem, Bellarminum, Sayrum, Bernal, & alios Recentiores, exiſtimantes ſacramentum ita eſſentialiter exigere quod conſtet ex re ſenſibili, ut nec divinitùs ſacramenta conſtare poſſint ex ſolis rebus & ſignis ſpiritualibus. Oppoſitum ex noſtris docent Soto, Aravio, Serra, Martinez à Prado, & ex extraneis Henriquez, Vazquez, Cartagena, & alij, cum quibus

Probatur concluſio ratione à priori: Inſtitutio 68. ſacramentorum eſt ad placitum ex ſola libera voluntate Dei: Ergo ſicut elevavit materiam ſenſibilem ut ſignificaret & conferret gratiam, potuit elevare operationem internam, v. g. actum purè internum adorationis, ad ſignificandam, imò & cauſandam gratiam; in quo caſu actus ille haberet quidquid requiritur ad eſſentiam ſacramenti, eſſet enim ſignum practicum, ad placitum Dei, gratiæ ſanctificantis, in ipſius actuali exercitio conferendæ.

Confirmatur primò: Quamvis de facto Deus 69. Angelis dederit gratiam abſque ſignis & ſacramentis, tamen non repugnat, de potentia abſoluta, quod ſicut hominibus dedit ſacramenta eis proportionata, ſub tegumento viſibili, inviſibilem gratiam ſignificantia, & continentia; ita daret ſigna & cauſas inſtrumentales in actu exercito cauſantes in Angelis gratiam: Sed hujuſmodi ſignis & cauſis nihil eſſentiale ſacramenti deficeret, eſſent enim ſigna practica, & ex beneplacito ſeu inſtitutione Dei, gratiæ ſanctificantis, in actuali eorum exercitio conferendæ: Ergo potuerunt à Deo inſtitui Sacramenta ex rebus inſenſibilibus.

Confirmatur ſecundò: Deus ad patranda 70. miracula poteſt interiori motu hominis tanquam inſtrumento uti, juxta D. Thomam 2. 2. quæſt. 178. art. 1. ad 1. Ergo poteſt eandem operationem immanentem elevare ut inſtrumentaliter cauſet gratiam, eo genere cauſalitatis, quo nunc cauſant ſacramenta: Sed accedente divinâ inſtitutione, talis actus interior habebit omnia eſſentialiter requiſita ad ſacramentum; erit enim ſignum practicum, ad placitum Dei, gratiæ ſanctificantis, in ipſius actuali exercitio conferendæ: Ergo nihil repugnat Deum inſtituere ſacramenta ex rebus inſenſibilibus. Verum tamen eſt, quod talia ſacramenta non eſſent ejuſdem rationis cum iis quæ modò ſunt, cùm iſta ſint ſigna ſenſibilia, & conſequenter omnibus communia; illa verò eſſent inſenſibilia, ſubindeque ſpecialia ſolùm prædictum actum elicienti. Item non eſſent ita proportionata homini, qui non devenit in cognitionem ſpiritualium, niſi quaſi manuductus per ſenſibilia.

Dices primò, Eſt de ratione ſigni quod ſit ſen- 71. ſibile, ut patet ex hac definitione ſigni quam tradit D. Auguſtinus 2. de doctrina Chriſtiana: *Signum eſt quod præter ſpeciem quam ingerit ſenſibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire:* Sed de ratione ſacramenti eſt quod ſit ſignum, cùm ſit eſſentialiter in genere ſigni, ut art. 1. oſtendimus: Ergo nequit dari ſacramentum quod non ſit ſenſibile.

Reſpondeo negando Majorem, nulla enim eſt repugnantia quòd dentur ſigna ſpiritualia inſtrumentalia, quamvis ſecundùm primævam vocis impoſitionem, *primò & principaliter dicantur ſigna quæ ſenſibus offeruntur*, ut ait S. Thomas hîc art. 4. ad 1. Unde ad Auguſtinum, dicendum, illum non definire ſignum in tota ſua latitudine, ſed ſolùm prout complectitur omne ſignum ab homine inſtitutum, illud enim debet eſſe ſenſibile: unde ſignum abſtrahens à ſpiritua-

li

li & ſenſibili quod poſſet inſtitui, debet ſic definiri: *ſignum eſt quod mediante, ſive præſuppoſitâ ſui notitiâ, in alterius cognitionem deducit:* ſive prima illa cognitio pertineat ad ſenſum, ſive ad intellectum.

72. Dices ſecundò: Non minùs eſt de intrinſeca ratione ſacramentorum, quòd conſtent rebus ſenſibilibus, quàm quòd ſint ſigna ad placitum: Sed fieri nequit, etiam de potentia abſoluta, quòd ſacramenta ſint ſigna naturalia gratiæ: Ergo etiam implicat dari ſacramenta quæ non conſtent rebus ſenſibilibus.

Reſpondeo negando conſequentiam & paritatem: Ratio verò diſcriminis manifeſta eſt, cùm enim nulla creatura factibilis poſſit naturaliter B cauſare gratiam, non poteſt etiam naturaliter eam ſignificare, ſed ſolùm ex inſtitutione Dei virtutem productivam gratiæ ei tribuentis; unde implicat in terminis aliquid eſſe ſacramentum, & eſſe ſignum naturale, nam ut ait S. Doctor hîc art. 5. ad 2. *Res non ordinantur ad ſanctificationem ex aliqua virtute ſibi naturaliter indita, ſed ſolùm ex inſtitutione divina.* At verò materia ſacramenti aſſumitur ad libitum inſtituentis, unde ſicut aſſumpſit materiam ſenſibilem, potuit aſſumere actus purè internos & ſpirituales.

ARTICVLVS V.

Vtrum res ſenſibiles, quibus in ſacramentis utimur, debeant eſſe determinatæ à Deo?

SEnſus hujus quæſtionis quam D. Thomas hîc art. 5. reſolvit, eſt an ſit poſitum in arbitrio cujuſlibet, vel ſaltem Eccleſiæ, aſſumere res quaſcumque in ſacramenta, an verò ſit neceſſe uti certâ materiâ ad unumquodque, eaque debeat eſſe à Deo determinata? Pro reſolutione

73. Dico breviter, in ſacramentis novæ legis utendum eſſe materiâ à Chriſto determinatâ. D

Probatur ratione D. Thomæ: In ſacramentis novæ legis duo poſſunt conſiderari, cultus ſcilicet divinus, & ſanctificatio noſtra, quorum primum pertinet ad hominem per comparationem ad Deum, ſecundum verò ad Deum per comparationem ad homines: quamvis autem potuiſſet pertinere ad hominem determinare materias ſacramentorum, quatenus ſunt res ordinatæ ad cultum divinum, quia cultus Dei eſt in poteſtate hominis; non tamen quatenus ordinantur ad noſtram ſanctificationem, quia ſicut eſt in poteſtate ſolius Dei ſanctificare, ita ad ſolum Deum pertinet determinare res quibus homo ſanctificetur. Nec propter hoc arctatur via ſalutis, quia res quarum uſus eſt E neceſſarius in ſacramentis, vel communiter habentur, vel parvo ſtudio adhibito haberi poſſunt.

Hæc ratio procedit de ſacramentis novæ legis, de quibus expreſsè loquitur S. Doctor; doctrina tamen tradita verum habet etiam in ſacramentis antiquæ legis; nam ſicut lex ipſa fuit à Deo data, mediantibus Angelis, & à Moyſe promulgata; ita ab ipſo Deo fuerunt determinatæ res quibus utendum erat in ſacramentis veteris legis. Quid verò de ſacramentis quæ erant ante legem ſcriptam ſentiendum ſit, & an etiam in illis certæ materiæ eſſent à Deo determinatæ, patebit ex infrà dicendis. A

74. Contra hanc concluſionem objicitur primò: Eccleſia de facto mutavit materiam ſacramenti matrimonij, in Concilio Tridentino ſeſſ. 24. decreto de reformatione cap. 1. nam ante Concilium, conſenſus ſenſibiliter expreſſus verbis aut nutibus viri aut mulieris, ſive publicè, ſive clam & occultè, erat materia proxima matrimonij: in citato verò capite ſtatuitur, non futurum ampliùs matrimonium, niſi adſit conſenſus expreſſus coram Parrocho, & duobus teſtibus: Ergo materia omnium ſacramentorum novæ legis, non eſt à Chriſto determinata in particulari.

75. Reſpondeo hanc difficultatem infrà in Tractatu de matrimonio exactè eſſe diſcutiendam, interim tamen breviter dico, matrimonium fuiſſe ſemper contractum aliquem naturalem, & civilem, cujus validitas dependet à conditionibus à Republica præſcriptis, quibus non ſtantibus eſt irritus, ſicut alij civiles & naturales contractus. Sicut autem ad Rempublicam pertinet cuilibet contractui certas adhibere conditiones, ita ad eandem ſpectat eas immutare ſecundùm diverſitatem & exigentiam temporum, & circunſtantiarum, aut etiam novas addere, quibus non ſubſiſtentibus, nullus erit contractus. Cùm ergo Chriſtus inſtituit ſacramentum ma- C trimonij, elevavit contractum civilem ad ſacramenti dignitatem, non auferendo tamen à Republica poteſtatem quam habebat ſuper illum, ſed relinquendo in ejus diſpoſitione, ut pro diverſitate temporum, & aliarum circunſtantiarum, poſſet illi addere certas conditiones, ſine quibus eſſet nullus, & conſequenter non eſſet ſacramenti materia: unde Chriſtus non determinavit pro materia matrimonij conſenſum hoc vel illo modo expreſſum, ſed ita expreſſum, ut juxta diſpoſitionem Chriſtianæ Reipublicæ, ſit legitimus ad contractum civilem; ſicque quando Tridentinum decrevit, non futurum ampliùs matrimonium, niſi conſenſus exprimatur coram Parrocho & duobus teſtibus, non mutavit materiam, ut erat à Chriſto determinatè formaliter, quia ſtat ſemper quod materia matrimonij ſit conſenſus legitimus ad contrahendum, ſed ad ſummum materialiter (ſub qua ratione non erat ab eo determinata, ſed in poteſtate Eccleſiæ relicta) efficiendo ſcilicet, ut conſenſus clam expreſſus, non eſſet ampliùs ad contrahendum legitimus, quia ita exigebant circumſtantiæ temporum, ob varia inconvenientia quæ ex matrimonijs clandeſtinis oriebantur.

76. Objicitur ſecundò: Olim per ſolam manuum impoſitionem, tanquam materiam, videtur fuiſſe collatum Sacerdotium, imò nunc in Eccleſia Græca, non ſolùm Epiſcopi Schiſmatici, ſed etiam Catholici, & qui Romæ degunt, dum Græcos Preſbyteros ordinant, ſciente & conſentiente Summo Pontifice (ut Cardinalis Delugo ſeipſo præſente accidiſſe teſtatur) non per calicis & patenæ porrectionem id faciunt, ſed per manuum impoſitionem ſuper caput ordinandi, & tamen Eccleſia Latina eundem ordinem confert per exhibitionem panis & vini in calice, & in hac actione credit imprimi characterem, & conſiſtere materiam hujus ſacramenti: Ergo fieri poteſt variatio materiæ ſacramenti Ordinis, ſubindeque à Chriſto determinata non fuit.

77. Huic difficillimæ objectioni reſpondent plures graves Theologi, Chriſtum Dominum non determinaſſe in individuo materiam & formam ſacramenti Ordinis materialiter ſumptas, ſed ſolùm voluiſſe quod conferretur Ordo per aliquod ſignum ſenſibile ſignificativum poteſtatis quæ traditur, & per verba hoc ipſum exprimentia: unde licèt Eccleſia Græca ordinet ſuos ſacerdotes per manuum impoſitionem, Latina verò per exhibitionem panis & vini in calice; quia tamen utraque illa materia, juncta ſuæ formæ, eſt ſignum ſenſibile poteſtatis conſecrandi panem & vinum, quæ confertur, neutra variat materiam hujus ſacramenti, à Chriſto ſtatutam & determinatam. Videntur aliqui moderni Societatis gloriari quòd hanc ſolutionem, & modum illum conciliandi ritus Eccleſiæ Græcæ & Latinæ, in collatione ſacramenti Ordinis, primò invenerint. Sed immeritò, jamdiu enim hæc ſolutio & doctrina fuit tradita à Decano Lovanienſi Ruardo Tapper art. 17. contra Lutherum, & à Petro Soto in inſtit. Sacerdotũ, de ſacramento Ordinis, lect. 4. folio 398. his verbis: *Vbi de modo tradendi hanc poteſtatem ordinum non eſt certum aliquod inſtitutum à Chriſto, poteſt Eccleſia conſtituere, quibus vel verbis, vel actibus, vel ſignis alijs in ejuſmodi traditione utendum ſit. Quod aliâ ratione non eſt opus nunc probare, cùm ſit hoc à Chriſto commiſſum Eccleſiæ.*

78. Verùm, licèt hæc ſolutio probabilitate non careat, ſecundò tamen reſponderi poteſt, juxta opinionem illam probabilem, quam mordicùs ſuſtinet Eſtius in 4. diſt. 24. & alij quos citat Diana 2. p. tract. 16. reſolut. 3. quod ſcilicet in ordinatione non ſit neceſſarius contactus phyſicus materiæ, ſed ſufficiat contactus ejus moralis, id eſt illius exhibitio, vel oſtenſio, dum traditur poteſtas conſecrandi. Hoc enim ſuppoſito, facilè poteſt quis ſe expedire à difficultate propoſita, dicendo quod eadem materia Latino & Græco ſacerdoti in ſuſceptione Ordinis traditur; hoc ſolùm excepto, quòd materia Ordinis Sacerdotalis, nimirum panis & vinum in calice, in ritu Græcorum eſt in altari, & moraliter ſolùm à Græco Sacerdote tangitur; in ritu verò Latinorum eſt in manibus initiandorum, & phyſicè ab ipſis contingitur: unde Eccleſia Latina & Græca, in ſubſtantia materiæ ſacramenti Ordinis conveniunt, & in accidentali tantùm ritu, qui penes contactum phyſicum vel moralem materiæ attenditur, differunt.

79. Sed quia alia opinio, quæ in ſuſceptione Ordinis phyſicum materiæ contactum requirit, ſecurior, probabilior, & communior eſt, addo quod licèt ſacerdos Græcus non tangat immediatè calicem cum hoſtia, illum tamen tangit mediatè, eo ipſo quod tangit altare in quo eſt calix cum hoſtia; cùm enim connexa ſint menſa ſacra, & calix cum hoſtia ei ſuperpoſita, benè ſtat, quod tactus ille qui eſt immediatus circa altare, ſit mediatus circa calicem & hoſtiam. Sicut ergo ſi daretur caſus in Latina Eccleſia, quod poneret Epiſcopus calicem cum hoſtia ſuper altare portatile, ſeu parvam aram, eamque ſic exhiberet initiando, revera ſacraretur quis ſacerdos, dummodo aram tangeret, quia tactu mediato tangeret calicem; non ſecùs ac tangens pedem calicis, nec tangens patenam, patenam quoque quæ ſuperponitur calici, imò & vinum ac hoſtiam tetigiſſe dicitur, ut docent Soto, Victoria, Armilla, Ledeſma, & alij quos refert & ſequitur Diana parte 2. tract. 16. ſeu 2. miſcellaneo reſol. 3. Ita pariter tangente Græco magnam aram, ubi calix cum hoſtia poſitus eſt, ipſum quoque mediato contactu phyſicè contingere dicendum eſt. Ita præclarè noſter Gravina in vindicijs orthodoxis pro ſacramento Ordinis, adverſùs Archiapoſtatam Marcum Antonium de Dominis, ubi hanc quæſtionem eruditè pertractat, & ait, quod ſicut ſatis eſt ad poſſeſſionem, etiam phyſicam & realem, ut quis ponendo pedem in fundo (etiam ſi manu non tangat territorium, nec omnes glebas pede percurrat) inveſtituram recipiat. Ita pariter ut Græcus in Sacerdotem ordinetur, non requiritur quod tangat immediatè calicem cum hoſtia, qui eſt materia Ordinis ſacerdotalis, ſed ſufficit quod contingat immediatè altare, in quo calix cum hoſtia poſitus eſt; nam hoc ipſo ſimul calicem mediatè contingere dicitur. Quod verò tactus altaris in ordinatione Preſbyteri Græci ſemper interveniat, probat idem Author ex Euchologio Græco, ubi ſic dicitur: *Qui verò ordinandus, fronti incumbens ſacræ aræ, utrumque genu flectit, Diacono verò elatâ voce dicente* ATTENDAMVS: *ſtatim Pontifex impoſitâ manu unà cum pallio, clarâ voce enunciat. Divina gratia, quæ ſemper infirma curat, & quæ deſunt ſupplet, promovet N. Venerabilem Diaconum in Preſbyterum &c.* Ubi dum manus ſacerdoti initiando à Pontifice imponitur, ſimul tactus altaris intervenire dicitur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum in ſacramentis verba requirantur?

LIcèt hæc difficultas procedat præcipuè de ſacramentis novæ legis, & de illis potiſſimùm agat S. Doctor hîc art. 6. ubi hanc quæſtionem proponit, ſolet tamen à Commentatoribus, ad omnia ſacramenta, non ſolùm novæ legis, ſed etiam legis veteris, & legis naturæ extendi, unde de iſtis etiam breviter hîc agendum eſt.

Dico ergo primò: in omnibus ſacramentis novæ legis requiruntur verba propriè vel impropriè ſumpta. Ita D. Thomas hîc art. 6.

Probatur primò ex Scriptura, diſcurrendo 80.
figillatim per ſingula ſacramenta. Primò de baptiſmo dicitur Matth. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Et ad Epheſ. 5. *Mundans eam* (ſcilicet Eccleſiam) *lavacro aquæ, in verbo vitæ.* Unde Auguſtinus tract. 80. in Joan. *Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum.* De Confirmatione habetur Actuum 8. quod fiat per orationem & impoſitionem manuum. De Euchariſtia dicitur Matth. 26. *Accepit panem, fregit, & dixit* &c. de Pœnitentia legitur Joan. 20. *Quorum remiſeritis peccata* &c. & ſpecialis ratio pro pœnitentia eſt, quia poteſtas abſolvendi judicialiter, quæ verbis jam adductis tradita fuit Apoſtolis, principaliùs exercetur per verba abſolutionis. Unde Chryſoſtomus homil. 85. in Joan. dicit, Spiritum Sanctum cujus eſt ſolius remittere peccata, uti ad abſolutionem pœnitentis, non ſolùm manu, ſed & linguâ ſacerdotis. Ad Extremam Unctionem neceſſaria eſſe verba, colligitur ex Jacobi 5. ubi ad conficiendum hoc ſacramentum ponitur unctio, & oratio. De Ordine verò & de Matrimonio nihil

expreſsè habetur in Scriptura, colligitur tamen ex traditione Eccleſiæ, quam explicuit Eugenius IV. in decreto pro inſtructione Armenorum, ubi numeratis ſeptem Eccleſiæ ſacramentis, de illis ait: *Hæc omnia ſacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materiâ, verbis tanquam formâ, & perſonâ miniſtri.* Colligitur etiam ex SS. Patribus, dicit enim Hieronymus in cap. 58. Iſaiæ, *ordinationem Clericorum fieri ad imprecationem vocis, & impoſitionem manûs.* Et Ambroſius in cap. 4. 1. ad Timoth. *Manus impoſitiones* (inquit) *verba ſunt myſtica, quibus accipit authoritatem ſacerdos, ut audeat vice Domini ſacrificium Deo offerre.* Denique Alexander III. in caput *Licet de ſponſa duorum*, ait oportere ut uterque conjugum, verbis aut alijs ſignis conſenſum ſuum alteri ſignificet, propter quod in concluſione dixi, requiri verba propria, vel impropria, quia in ſacramento Pœnitentiæ & Matrimonij interdum ſufficiunt nutus, aut alia ſigna, quæ ſupplent vices verborum, & dicuntur verba impropriè, ex quadam proportione, ut declarabitur articulo ſequenti.

81. Probatur ſecundò concluſio diſcurſu D. Thomæ. Tripliciter poſſunt conſiderari ſacramenta, primò ex parte cauſæ inſtituentis, & homines ſanctificantis, ſcilicet Chriſti, ſecundò ex parte hominis recipientis, & tertiò ex parte ſignificationis: ex triplici autem illa conſideratione habent ſacramenta novæ legis, ut exigant verba; ſicut enim Chriſtus componitur ex Verbo ſpirituali, & ex carne viſibili: ita congruum fuit ut ſacramenta inſtituta a Chriſto, fierent per res ſenſibiles, & verba quodammodo ſpiritualia, quatenus à ratione procedunt, & conceptus rationis ſignificant. Deinde, ſicut homo conſtat ex corpore & anima, ita conveniens fuit ut medicina proportionaretur infirmo, & quòd ſacramenta gratiam medicinalem efficientia, conſtarent ex rebus, & verbis, quæ anima credit. Unde Auguſtinus citatus, explicans illud Joan. 15. *Jam vos mundi eſtis propter ſermonem*, ſic habet: *Unde eſt tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente verbo, non quia dicitur, ſed quia creditur.* Tandem ſacramenta novæ legis, cùm ſint omnibus alijs perfectiora, ſignificant etiam perfectiùs & expreſſiùs gratiam: verba autem expreſſiùs ſignificant, quàm res ſenſibiles: Tum quia *verba inter homines obtinuerunt principatum ſignificandi*, ut ait Auguſtinus lib. 2. de doctrina Chriſtiana cap. 3. Tum etiam, quia res ſenſibiles ex ſe ſunt indifferentes ad multa ſignificanda, & determinantur ad unum per verba: v. g. aqua baptiſmalis poteſt ſignificare refrigerium animæ, propter ſuam frigiditatem; vel ablutionem & munditiam ſpiritualem, ratione ſuæ humiditatis; determinatur verò ad ſignificandam mundationem ſpiritualem, per hæc verba, *Ego te baptizo.*

82. Dico ſecundò: in ſacramentis veteris legis non erat neceſſarium quod rebus verba adderentur. Ita S. Thomas hîc art. 6. ad 3. ubi id probat ex Auguſtino lib. 19. contra Fauſtum cap. 6. dicente quod *alia debent eſſe ſacramenta rei præſentis, & alia rei futuræ:* rem enim præſentem clariùs manifeſtamus, quàm futuram; ſacramenta autem veteris legis prænuncia erant Chriſti venturi, & ideò non ita expreſsè ſignificabant Chriſtum, ſicut ſacramenta novæ legis; & idcircò illis non addebantur verba, quæ (ut ex eodem Auguſtino vidimus) inter homines obtinuerunt principatum ſignificandi. Unde bellè ait Soto in 4. diſt. 1. quæſt. 1. art. 6. quod in veteri lege Patres antiqui noſtræ fidei myſteria ſolùm in umbra cognoſcebant, & illic res mutæ quaſi ſub una umbra muſſitabant quod noſtra ſacramenta expreſſis verbis adaperiunt.

83. Idem etiam colligitur ex eo quod in veteri teſtamento, quando fit mentio ſacramentorum, non præſcribuntur verba quibus perficerentur, ut Geneſ. 17. cùm tractatur de ritu Circunciſionis, & Exodi 12. cùm præcipitur immolatio agni, & Levitici 8. cùm mentio fit de ritu ordinationis.

Neque obſtat quod in ſacrificijs pro peccato (quæ reſpondebant noſtro ſacramento pœnitentiæ, ut docet S. Thomas 1. 2. quæſt. 102. art. 1.) præcipitur ut oraret ſacerdos, ut patet Levitici 4. Nam illæ orationes non erant de ſubſtantia ſacrificij, aut de forma ſacramentorum, ſed ſolùm pertinebant ad ritum & ſolemnitatem cultûs divini. Unde S. Thomas hîc art. 6. ad 3. ſic ait: *Vtebantur tamen in veteri lege aliquibus verbis, in his quæ ad cultum Dei pertinent, tam ſacerdotes qui erant ſacramentorum illorum miniſtri (ſecundùm illud Numer. 6. ſic benedicetis filij Iſrael, & dicetis eis: Benedicat tibi Dominus &c.) quàm etiam illi qui illis ſacramentis utebantur: ſecundùm illud Deuteron. 26. Profiteor hodie coram Domino Deo tuo &c.*

84. Durandus tamen in 4. diſt. 1. quæſt. 3. docet ab hac lege generali, quam pro ſacramentis veteris legis tradit S. Thomas, excipiendum eſſe ſacrificium zelotypiæ, illudque rebus & verbis conſtaſſe; tum quia id videtur inſinuari Numer. 5. tum etiam, quia illud non tantùm fiebat ad figurandum futura, ſed potiùs ad exhibendum aliquid de præſenti, non quidem ſpirituale, ut ſacramenta novæ legis, ſed corporale, quod ſignificabatur per verba ibidem expreſſa.

Sed hoc non obſtat generali doctrinæ, pro ſacramentis veteris legis à D. Thoma traditæ, nam ut rectè annotarunt Soto, loco ſuprà citato, & Bellarminus lib. 1. de ſacramentis cap. 18. cæremonia illa zelotypiæ, non erat ſacramentum antiquæ legis, cùm non eſſet inſtituta ad ſignificandam ſanctitatem, nec ad ſacrandum legaliter, ſed ſolùm eſſet lex de modo quo inquireretur, & puniretur adulterium.

Quod diximus de ſacramentis legis veteris, aſſerendum eſt etiam de ſacramentis legis naturæ, ad illa enim nulla requirebantur verba, ſed ſufficiebat fidem Mediatoris exprimere, illamque proteſtari actu, aut ſigno aliquo exteriori, ut ex infrà dicendis conſtabit.

ARTICVLVS VII.

An omnia ſacramenta novæ legis componantur ex rebus & verbis, ſicut ex materia & forma, & tanquam ex partibus eſſentialibus?

TRia in titulo hujus articuli inquirimus. Primum eſt, an ſacramenta novæ legis ex rebus & verbis componantur? Secundum, an in tali compoſitione res habeant rationem materiæ, & verba rationem formæ? Tertium, an ſicut in naturalibus materia & forma eſſentialiter & intrinſecè componunt totum, ita ſacramenta novæ legis eſſentialiter & intrinſecè ex rebus & verbis conſtent?

§. I.

Triplici concluſione hæc triplex difficultas reſolvitur.

85. Dico primò: omnia ſacramenta novæ legis conſtare ex rebus & verbis. Eſt contra Durandum negantem ſacramenta pœnitentiæ & matrimonij rebus & verbis neceſſariò perfici: quæ ſententia meritò ab omnibus cenſetur temeraria, & ab aliquibus ut hæretica proſcribitur, ob definitionem Concilij Florentini, quod in decreto unionis, enumeratis ſigillatim omnibus ſacramentis novæ legis, ſic concludit. *Hæc omnia ſacramenta tribus perficiuntur, rebus tanquam materiâ, verbis tanquam formâ, & perſonâ miniſtri conficientis ſacramentum cum intentione faciendi quod facit Eccleſia, quorum ſi aliquod deſit, non perficitur ſacramentum.* Poteſt tamen aliqualiter excuſari Durandus, ex eo quod ante Concilium Florentinum ſcripſerit, vixit enim tempore Joannis XXII circa annum 1320. ut cum Trithemio notat Fernandez in Scriptoribus Prædicatoriæ Familiæ. Conſtat etiam concluſio ex dictis articulis præcedentibus, ubi oſtenſum eſt, in omnibus ſacramentis res aliquas ſenſibiles, & verba reperiri.

86. Dico ſecundò: in ſacramentis novæ legis, res habent rationem materiæ, & verba rationem formæ. Ita D. Thomas hîc art 6. ad 2. dicens: *Ex verbis & rebus fit quodammodo unum in ſacramentis, ſicut ex forma & materia, inquantum ſcilicet per verba perficitur ſignificatio rerum.* Quam doctrinam Concilium Florentinum, in decreto unionis ſuprà citato, ſanxivit, & ut loquitur Cajetanus, *canonizavit*, aſſerens *omnia ſacramenta perfici rebus tanquam materiâ, & verbis tanquam formâ.*

87. Ratio etiam à S. Doctore in corpore ejuſdem articuli inſinuata, id ſuadet: Illud enim quod eſt determinabile per aliud, habet rationem materiæ; illud verò quod determinat & perficit, habet rationem formæ: Sed in omnibus ſacramentis novæ legis, res ſenſibiles ſunt determinabiles per verba, cùm ſint indifferentes ad multa, verba autem determinant illas ad unum: *Aqua enim ſignificare poteſt & ablutionem, propter ſuam humiditatem, & refrigerationem, propter ſuam frigiditatem: ſed cùm dicitur, Ego te baptizo, manifeſtatur quod aquâ utimur in Baptiſmo ad ſignificandum emundationem ſpiritualem.* Ergo in ſacramentis novæ legis, res ſenſibiles habent rationem materiæ, verba autem rationem formæ.

88. Dico tertiò: res & verba ſunt partes intrinſecæ & eſſentiales ſacramentorum novæ legis. Eſt contra Cabreram aſſerentem omnia quidem ſacramenta legis novæ, rebus & verbis neceſſariò perfici, nullum tamen eorum intrinſecè & eſſentialiter conſtare verbis, ſed ſolùm rebus, unde vult quod verba ſolùm in genere cauſæ efficientis, ſeu formalis extrinſecæ, ad compoſitionem ſacramenti concurrant. Eſt etiam contra Bellarminum, Suarem, Vazquem, & Coninchum, exiſtimantes omnia ſacramenta novæ legis quæ in uſu conſiſtunt, componi eſſentialiter ex rebus & verbis, ſecùs tamen Euchariſtiam, quia cùm ſacramentum Euchariſtiæ ſit res permanens, non videtur quomodo poſſit intrinſecè conſtitui ex aliquo tranſeunte, cujuſmodi ſunt verba.

89. Noſtra tamen concluſio apertè colligitur ex D. Thoma in 4. diſt. 1. quæſt. 1. art. 3. ad 2. dicente, A *Verba & res ſunt de eſſentia ſacramenti*: hoc enim eſſet apertè falſum, ſi ſacramenta novæ legis non componerentur ex rebus & verbis, tanquam ex partibus eſſentialibus. Item infrà quæſt. 90. art. 2. in corp. ait, *Quodlibet ſacramentum diſtingui in materiam & formam, ſicut in partes eſſentiæ.*

Dices, verba eſſe in doctrina D. Thomæ de eſſentia ſacramenti novæ legis, & partem ejus eſſentiæ, non intrinſecè, ſed extrinſecè, ipſum efficienter componendo. 90.

Sed contra: nunquam propriè loquendo cauſa efficiens dicitur de eſſentia compoſiti quod efficit, ut pars eſſentiæ ipſius, unde hæc expoſitio verborum D. Thomæ, quæ eſt Cabreræ, abuſum terminorum intolerabilem ipſi imponit.

B Probatur ſecundò: Omne ſacramentum legis gratiæ ex eis componitur tanquam ex partibus intrinſecis & eſſentialibus, ex quibus conſtat tanquam ex materia & forma: Sed quodlibet ex eis conſtat ex rebus & verbis, tanquam ex materia & forma: Ergo ex illis conſtat tanquam ex partibus intrinſecis & eſſentialibus. Minor patet ex dictis concluſione præcedenti, Major verò ſic oſtenditur. Non ſolùm materia, ſed etiam forma, eſt in quolibet compoſito, etiam artificiali, pars intrinſeca & eſſentialis ipſius: Ergo omne ſacramentum legis gratiæ, ex eis componitur tanquam ex partibus intrinſecis & eſſentialibus, ex quibus conſtat tanquam ex materia & forma. 91.

C Conſequentia patet, Antecedens verò, quod negat Cabrera, probatur. Si ſola materia in compoſito artificiali eſſet tota eſſentia, de ea ſola prædicari poſſet abſolutè, ipſum totum compoſitum artificiale, etiam nomine ſubſtantivo expreſſum: v. g. ſi in cathedra lignea ſolum lignum eſſet tota ejus eſſentia, verum eſſet abſolutè loquendo dicere, *lignum eſt cathedra*; ſicut ex eo quod animal rationale ſit tota eſſentia hominis, verum eſt abſolutè, quod animal rationale eſt homo, idque quia res quælibet nihil aliud eſt abſolutè, præter totam ſuam eſſentiam, ac proinde de ea abſolutè poteſt prædicari: Conſequens autem non poteſt admitti, ut eſt de ſe manifeſtum:

D Ergo &c.

Confirmatur: In omni ſacramento, non ſolùm res ipſæ, ſed etiam ſignificatio ipſa rerum & verborum, eſt forma extrinſeca, ut fatetur Cabrera, & tamen compoſitio illa ex rebus & verbis ex una parte, tanquam ex materia; & ex ſignificatione ex alia, tanquam ex forma, non minùs eſt accidentalis, quàm ſit compoſitio ipſa præcisè ex rebus & verbis; æquè ſiquidem accidentale eſt rebus & verbis ſacramentalibus ſignificationi gratiæ ſanctificantis conjungi, quàm rebus præcisè, ſive ſubſtantijs, uniri verbis: Ergo ſimiliter verba quibus conſtant ſacramenta novæ legis, ſunt forma ipſis intrinſeca, non verò ſo- 92.

E lùm extrinſeca.

Probatur tertiò, deſtruendo fundamentum Cabreræ: Ideò enim aſſerit ſacramenta novæ legis non componi ex rebus & verbis, tanquam ex partibus eſſentialibus & intrinſecis, quia exiſtimat quod ſicut verba non poſſunt dici de ſubſtantia ſacramenti, ita neque de ejus eſſentia: Sed hæc paritas omnino falſa eſt, ideò enim verba nequeunt dici eſſe intrinſecè de ſubſtantia ſacramenti, ſed ſolæ res ſunt tota ejus ſubſtantia, quia verba non ſunt ſubſtantiæ, ſed accidentia: At hæc ratio non concludit, quod neque etiam dici poſſint eſſe de ratione ſeu de eſſentia ſacramenti; quia licèt in compoſitis ſubſtantialibus idem 93.

ſint eſſentia & ſubſtantia, ac proinde non valeat conſequentia: non eſt de ſubſtantia, ergo neque de eſſentia, non tamen in compoſitis accidentalibus, ſeu artificialibus.

94. Confirmatur: Quamvis ſignificatio in ſacramentis non ſit de ſubſtantia eorum, quia eſt accidens, eſt tamen, etiam in doctrina Adverſarij, pars intrinſeca eſſentiæ ipſorum: Ergo idem dicendum de verbis ſacramentalibus.

95. Probatur quartò ſpecialiter de ſacramento Euchariſtiæ contra Bellarminum, Suarem, Vazquem, Coninchum, & alios. Ex illis tanquam ex partibus eſſentialibus & intrinſecis conſtat ſacramentum Euchariſtiæ, ex quibus eſſentialiter & intrinſecè conſtat illud totum quod aſſumptum eſt à Chriſto ad ſignificandam & efficiendam gratiam per modum cibi ſpiritualis: Sed iſtud conſtat eſſentialiter & intrinſecè ex rebus & verbis: Ergo & ſacramentum Euchariſtiæ. Major conſtat, ſacramentum enim Euchariſtiæ phyſicè ſumptum, eſt illud totum quod Chriſtus aſſumpſit & inſtituit ad ſignificandam & cauſandam prædictam gratiam. Minor verò probatur: Si totum à Chriſto aſſumptum ad ſignificandam gratiam in ſacramento Euchariſtiæ, non conſtaret intrinſecè ex rebus & verbis, ſed ſolùm ex rebus, nimirum ex ſpeciebus panis & vini, unà cum corpore & ſanguine Chriſti, ut contendunt Adverſarij, cùm (ut jam dictum eſt) quælibet res nihil aliud ſit abſolutè, præter id quod eſt tota ejus eſſentia, verum eſſet dicere abſolutè, totum à Chriſto aſſumptum in Euchariſtia ad ſignificandam gratiam, nihil aliud eſſe abſolutè, præter ſpecies panis & vini, unà cum corpore Chriſti: Sed hoc falſum eſt, Chriſtus enim abſolutè loquendo aſſumpſit præterea ad talem ſignificationem verba conſecrationis, aliàs enim ſine illis ſpecies & corpus Chriſti ſimul ſumpta, eſſent ſignum ſenſibile gratiæ, ut in actuali eorum ſumptione conferendæ, quod tamen eſt evidenter falſum: Ergo &c.

96. Confirmatur: Id per quod aliquid quod eſſentialiter & intrinſecè eſt ſenſibile ſignum gratiæ, fit formaliter ſignum ſenſibile illius, eſt pars intrinſeca ejus & eſſentialis: Sed ſacramentum Euchariſtiæ quod eſſentialiter & intrinſecè eſt ſignum ſenſibile gratiæ, conſtituitur formaliter ſignum ſenſibile illius, per verba: Ergo verba ſacramenti Euchariſtiæ, ſunt pars intrinſeca & eſſentialis ipſius. Major eſt evidens, unicuique enim eſt eſſentiale & intrinſecum id quo formaliter in ſuo eſſe eſſentiali & intrinſeco conſtituitur. Minor verò probatur: Per id ſacramentum Euchariſtiæ conſtituitur formaliter ſenſibile ſignum gratiæ, quod ſolùm in ipſo habet rationem formæ ex ſe ſignificativæ gratiæ: Sed ſola verba conſecrationis habent in ſacramento Euchariſtiæ rationem formæ ſenſibilis, & ex ſe ſignificativæ gratiæ; licèt enim ſpecies conſecratæ, ſive ut continentes corpus Chriſti, ſint ex ſe ſenſibiles, non tamen ex ſeipſis, ſed ſolùm dependenter à verbis, tanquam à forma, habent quod ſenſibiliter poſſint ſignificare Chriſtum & ejus gratiam; ſecluſo enim reſpectu ad talem formam (*Hoc eſt corpus meum*) hoſtiæ conſecratæ non magis ſignificant ſenſibiliter Chriſtum ibi eſſe præſentem, & ejus gratiam, quàm hoſtiæ non conſecratæ: Ergo &c.

97. Probatur ultimò deſtruendo fundamentum opinionis contrariæ: Cùm in ſacramento Euchariſtiæ verba conſecrationis, quæ ſunt pars totius cæremoniæ à Chriſto adhibitæ & inſtitutæ in ejus celebratione; determinent ſpecies panis & vini ad rei ſacræ, & ſpiritualis nutritionis ſignificationem: ſicut in baptiſmo verba, *Ego te baptizo*, determinant infuſionem ſeu aſperſionem aquæ ad ſignificandum ſpiritualem ablutionem, ſi non obſtante illâ paritate, ſacramentum Euchariſtiæ non conſtaret ſicut Baptiſmus ex rebus & verbis, tanquam ex partibus intrinſecis & eſſentialibus, maximè quia ut docent Adverſarij, cùm ſacramentum Euchariſtiæ non ſit aliquid tranſiens, ſicut Baptiſmus, ſed permanens, non poteſt ſicut Baptiſmus intrinſecè conſtitui ex aliquo tranſeunte, cujuſmodi ſunt verba: Sed hæc ratio nulla eſt: Ergo nec illud quod ex ea deducitur. Major eſt totum fundamentum opinionis contrariæ, Minor verò probatur. Ut aliquid permanens dicatur intrinſecè conſtitui ex aliqua re, non eſt neceſſe quod res illa formaliter, ſed ſufficit quod virtualiter remaneat in ipſo, mixtum enim abſolutè & verè dicitur intrinſecè conſtitui ex elementis, licèt ipſa elementa non remaneant in ipſo formaliter, ſed tantùm virtualiter: Sed licèt verba conſecrationis tranſeant formaliter, virtualiter tamen remanent in ſpeciebus panis & vini, utpote cùm iſtæ ſpecies remaneant à verbis illis determinatæ & modificatæ, ad ſenſibiliter ſignificandum corpus & ſanguinem Chriſti, ſub ipſis exiſtentia, per modum cibi & potûs ſpiritualis, taliſque determinatio ſit virtus verborum realiter formaliter ipſas ſpecies actuans, quia realiter tactæ fuerunt & percuſſæ à verbis: Ergo &c.

Dices, Ille modus determinationis in ſpeciebus Euchariſticis eſt inſenſibilis, cùm neque ſit viſibilis, neque audibilis, neque ullo alio ſenſu perceptibilis: Ergo non præſtat illis ſpeciebus quod ſenſibiliter ſignificent corpus & ſanguinem Chriſti. 98.

Sed contra: Licèt modus ille ſit inſenſibilis, ſecundùm id quod præcisè in recto importat, nempe ſecundùm ſuam entitatem, eſt tamen ſenſibilis, ſecundùm hoc quod dicit de connotato, ſcilicet verba à quibus fuit productus, & ad quæ dicit eſſentialem habitudinem.

§. II.

Solvuntur objectiones.

OBjicies primò cum Durando contra primam concluſionem: Neque ſacramentum Pœnitentiæ, neque ſacramentum Matrimonij, conſtant ex rebus ſenſibilibus & verbis: Sed utrumque eſt ſacramentum novæ legis: Ergo falſum eſt quod omnia ſacramenta novæ legis conſtent ſeu perficiantur rebus & verbis. Minor eſt certa inter Catholicos, Major verò probatur primò de ſacramento pœnitentiæ, quia materia remota ipſius ſunt peccata; proxima, contritio & actus pœnitentis, & forma, abſolutio ſacerdotis: Sed fieri poteſt quod quis non habeat peccatum, niſi verbo commiſſum; item actus pœnitentis poſſunt eſſe ſola verba, nam non eſt de neceſſitate hujus ſacramenti, flectere genua, flere &c. ſed ſat eſt dicere ſua peccata, & dolere, contritio autem eſt ſpiritualis: denique abſolutio etiam in verbis conſiſtit: Ergo ſacramentum pœnitentiæ, nihil continet ſenſibile, niſi verba. Idem probatur de Matrimonio, Tum quia fieri poteſt præcisè per verba contrahentium exprimentia conſenſum de præſenti, & ita non eſt neceſſe quod conſtet rebus & verbis diſtinctis. Tum etiam, quia fieri po- 99.

teſt Matrimonium ſine verbis, ut cùm abſentes contrahunt per litteras, & præſentes, qui ſunt muti, per nutus, & alia ſigna. A

100. Pro ſolutione hujus objectionis obſervandum eſt, quod cùm omnia ſacramenta novæ legis dicuntur conſtare ex rebus & verbis, non ita ſtrictè accipi debent nomina rerum & verborum, ut (ſicut exiſtimavit Durandus) neque res pro verbis, neque verba pro rebus interdum accipi poſſint: ſed nomine verborum ea omnia intelligi debent, præter verba, quæ verborum loco adhiberi ſolent ad aliquid ſignificandum, qualia ſunt litteræ, nutus, & alia ſigna, in ſacramento Matrimonij, quæ verborum loco adhibentur ad utriuſque partis conſenſum formaliter exprimendum; & ideò B verba, non quidem formalia, ſed virtualia dici poſſunt. Similiter cùm præter verba res neceſſarias eſſe diximus in omni ſacramento legis gratiæ, nomine rerum intelligimus ea omnia etiam quæ ſunt vice earum, id eſt quæ ita adhibentur in ſacramentis loco rerum, ut ſicut ipſæ, per alia ſigna determinentur ad ſignificandum. Et ratio horum eſt, quia cùm in omni ſacramento illa pars dicatur res, cujus ſignificatio eſt vel determinabilis, vel complebilis per aliam partem: illa verò è contra dicatur verba, quæ determinat, vel ſaltem complet determinationem alterius partis; ſi quæ ſint verba in ſacramentis, quorum ſignificatio determinetur, vel ſaltem compleatur per alia C verba, poterunt in ſacramento cujus ſunt partes, habere rationem rerum, & dici res virtualiter: ſicut è contra, ſi quæ ſit res in ſacramento, quæ determinet, vel ſaltem compleat ſignificationem alterius, habebit rationem verbi, & dici poterit verbum virtualiter. Quia ergo in ſacramento pœnitentiæ ita ſe res habet, confeſſio enim verbalis pœnitentis, determinatur per abſolutionem ſacerdotis ad ſignificandum remiſſionem peccatorum, ideò verba pœnitentis, rectè, per comparationem ad verba ſacerdotis, appellantur res ſacramenti pœnitentiæ. Similiter in ſacramento Matrimonij, quamvis nutus & geſtus contrahentium, ex quibus ſolis interdum conſtat, ſint res D quædam, quia tamen nutus unius contrahentium, quoad ſignificationem, nutus alterius complent, ſiquidem ad exprimendum perfectè mutuum conſenſum ſponſi & ſponſæ, opus eſt utriuſque nutibus, aut aliis ſignis, rectè ſub illa ratione formali, nutus unius, quatenus ſcilicet determinant & complent nutus alterius, dicuntur verba; ſicut etiam, quando idem ſacramentum conſtat ex ſolis verbis contrahentium, verba illius quæ determinantur per verba alterius, habent rationem rerum & materiæ, in tali ſacramento.

101. Objicies ſecundò: In omnibus ſacramentis ſignificatio eſt forma illorum, cùm omnia ſint ſigna: Ergo non requiruntur verba quæ habeant ratio- E nem formæ, ſubindeque falſum eſt, omnia novæ legis ſacramenta rebus & verbis conſtare.

102. Reſpondeo conceſſo Antecedente, negando Conſequentiam: nam ſignificatio eſt ultima forma totius ſacramenti, quæ adæquatè ineſt toti compoſito ex rebus & verbis: cæterùm in illo compoſito una pars comparata ad alteram, habet ſe ut forma ad materiam: ſicut in homine humanitas eſt forma totius hominis, & nihilominus anima in ordine ad corpus, habet rationē formæ.

103. Objcies tertiò contra ſecundam concluſionem: Materia & forma debent eſſe ſimul in eis quæ ex ipſis componuntur: Sed in ſacramentis novæ legis res & verba non ſunt, aut non neceſſariò debent eſſe ſimul: Ergo ſacramenta novæ legis non componuntur ex rebus & verbis, tanquam ex materia & forma. Minor probatur, nam in ſacramento Baptiſmi res, ſcilicet ablutio, poteſt præcedere verba, & è contra verba poſſunt præcedere ablutionem.

Reſpondeo diſtinguendo Majorem: materia & 104. forma in eis quæ ex ipſis componuntur, debent eſſe ſimul, vel ſimultate phyſicâ, vel ſimultate morali, concedo Majorem. Simultate phyſicâ ſemper, nego Majorem. Similiter diſtinguo Minorem: in ſacramentis novæ legis res & verba non ſunt, aut non debent neceſſariò eſſe ſimul, ſimultate phyſicâ, concedo Minorem. Simultate morali, nego Minorem, & Conſequentiam.

Explicatur ſolutio: In omnibus quæ ex materia 105. & forma componuntur, non requiritur ut eodem modo materia & forma ſint ſimul: nam in compoſitis ſubſtantialibus, materiam & formam ſubſtantialem omnino ſimul eſſe oportet: in aliis verò, præſertim in ſucceſſivis & artificialibus, non omnimoda ſimultas requiritur. Propoſitio enim componitur ex ſubjecto & prædicato, tanquam ex materia & forma, quæ tamen non ſunt ſimul, ita ut eodem temporis momento proferantur, ſed quia immediatè poſt ſubjectum ſequitur prædicatum in propoſitione. In numero etiam quatuor annorum, quartus annus, utpote ultima unitas illius quaternarij, habet rationem formæ, ex qua tanquam ex forma, & aliis unitatibus, ſeu annis, tanquam ex materia, numerus ille componitur; & tamen ſolùm dicuntur eſſe ſimul, quia una ſuccedit alteri. Ita pariter inter materiam & formam ſacramentorum ſat eſt ut ſit moralis ſimultas, conjunctio, & propinquitas, nec inter illas requiritur ſimultas & conjunctio phyſica. Cavenda tamen eſt nimia interpolatio: nam ut ait Soto in 4. diſt. 3. quæſt. unicâ art. 8. Si tantùm temporis intervallum interciperetur, ut ſecundùm uſum humanum, forma & actio non eſſent ſimul, tunc nullum perficeretur ſacramentum.

§. III.

Solvuntur argumenta quæ militant contra tertiam concluſionem.

COntra tertiam concluſionem in qua diximus 106. quod res & verba ſunt partes intrinſecæ & eſſentiales ſacramentorum, objicitur primò: Concilium Florentinum ſuprà citatum, tantùm dicit quod ſacramenta novæ legis perficiuntur rebus tanquam materiâ, & verbis tanquam formâ, & perſonâ miniſtri conficientis ſacramentum. Ubi primò notandum, quod utitur verbo *perficitur*, non verò *componitur*, quo tamen propriè loquendo uti debuiſſet, ſi ſacramenta novæ legis conſtent rebus & verbis tanquam ex partibus intrinſecis & eſſentialibus. Secundò quod eodem modo loquatur de miniſtro, ac de rebus & verbis; & tamen certum eſt, quod miniſter non eſt pars intrinſeca & eſſentialis ſacramenti: Ergo neque verba. Præterea D. Thomas infrà quæſt. 84. art. 1. ad 2. vocat formam ſacramenti pœnitentiæ, *complementum ſacramenti*: quod autem complet aliquid, jam ipſum factum ſupponit, & ut habens omnia ſua eſſentialia: Ergo &c.

Reſpondeo quoad primum quod dicitur de ver- 107. bis Concilij Florentini, ideò verbo *perficiuntur*, non verò *componuntur*, uti debuiſſe, non obſtante

quod res & verba intrinsecè componant sacramenta; quia non solùm de rebus & verbis, sed etiam de persona ministri loquebatur, quam constat non esse partem intrinsecam sacramenti, licèt ad illud necessario requiratur. Quoad secundum, nego quod eodem modo loquatur de ministro, ac de rebus & verbis; dicit enim sacramenta perfici rebus & verbis, tanquam materiâ & formâ, ministro verò tanquam conficiente: sunt autem materia & forma de essentia rei, non verò causa efficiens, sive conficiens. Ad locum D. Thomæ respondeo quod loquatur de complemento essentiali, & intrinseco; non verò de accidentali, & extrinseco.

108. Objicitur secundò: Si sacramentum rebus & verbis tanquam ex partibus intrinsecis & essentialibus constaret, non solùm pro rebus, sed etiam pro verbis supponeret: At hoc dici nequit: Ergo nec illud. Minor est certa, concretum enim accidentale, quale est sacramentum, etiam physicè sumptum, supponit pro sola materia, ut habente formam. Major verò probatur, quia compositum physicum, pro illis omnibus supponit, ex quibus essentialiter constat; ut patet in homine, qui supponit non solùm pro corpore, quod est ejus materia, sed etiam pro anima.

109. Respondeo negando sequelam Majoris, & distinguendo ejus probationem: Compositum physicum pro illis supponit, ex quibus essentialiter constat: si sit substantiale, concedo. Si sit compositum accidentale, ut sacramentum, nego. Ratio disparitatis est, quia in composito substantiali, quælibet pars est de substantia ipsius: at verò in composito accidentali, licèt forma sit de ejus essentia, non tamen de ejus substantia, quandoquidem non est quid substantiale, sed accidentale.

110. Objicitur tertiò: Quando aliquod unum essentialiter componitur ex multis, nulla pars prædicatur de illo, sed tantùm compositum ex his omnibus; unde istæ propositiones sunt falsæ, *homo est materia, homo est forma:* Sed in concretis accidentalibus, quale est sacramentum, pars prædicatur de ipso composito: verum enim est dicere, *album est corpus:* Ergo concretum accidentale, subindeque sacramentum, non componitur ex rebus & verbis, tanquam ex partibus essentialibus, sed solùm res sunt in eis tota essentia physica.

111. Respondeo Majorem esse veram in compositis substantialibus, non verò in accidentalibus: Ratio verò disparitatis est, quia compositum substantiale non supponit præcisè pro aliqua ex suis partibus, benè tamen compositum accidentale, nimirum pro supposito, sive materia ut habente ipsam formam.

112. Objicitur quartò cum Bellarmino, Suare, Vazque, & aliis Recentioribus, specialiter de sacramento Eucharistiæ. Sacramentum permanens non potest ex rebus transeuntibus intrinsecè constitui: Sed Eucharistia est sacramentum permanens, verba autem consecrationis sunt quid transiens: Ergo sacramentum Eucharistiæ non potest ex verbis consecrationis intrinsecè constitui.

113. Ad hoc argumentum respondent aliqui, sacramentum Eucharistiæ in facto esse, secundùm quam rationem est quid permanens, non constare ex verbis transeuntibus; cum hoc tamen stare, quòd idem sacramentum, quantùm ad suum fieri, constet intrinsecè, sicut alia, ex verbis, licèt transeuntibus.

Sed meliùs respondetur, juxta doctrinam in tertia probatione statutam, distinguendo Majorem: sacramentum non potest ex rebus tam virtualiter quàm formaliter transeuntibus intrinsecè constitui, concedo. Ex rebus formaliter quidem transeuntibus, sed tamen virtualiter remanentibus, cujusmodi sunt verba consecrationis, in determinatione passiva specierum virtualiter remanentia, nego.

114. Si instes, ex hoc sequi quidem quod sacramentum Eucharistiæ intrinsecè componatur ex rebus & modis determinationis, sed non ex rebus & verbis. Respondeo negando consequentiam, cùm enim sacramentum componatur ex modis illis, in quantum sunt virtutes verborum, cum proprietate dicitur absolutè quod componatur ex verbis; sicut ob similem rationem, cum proprietate dicitur mixtum componi ex elementis, licèt virtualiter solùm remanentibus in eo.

115. Objicies ultimò: Ex nostra sententia sequuntur duo absurda & implicantia: sequitur enim primò causam efficientem esse partem intrinsecam, & de essentia sui effectûs; quandoquidem verba consecrationis sunt causa efficiens sacramenti Eucharistiæ, ut expressè determinavit Eugenius IV. in Decreto unionis, alijque communiter Theologi docent. Secundò sequitur unam numero formam posse esse intrinsecam compositis numero diversis: sacramentum enim Eucharistiæ multiplex numero, unicâ formâ verborum consecrari potest, ut cùm super plures hostias simul, & semel tantùm, proferuntur verba consecrationis.

116. Respondeo negando utramque sequelam. Ad probationem verò prioris, eam distinguo. Verba consecrationis sunt causa efficiens sacramenti Eucharistiæ, præcisè quoad suam materiam proximam sumpti, videlicet quoad species consecratas, concedo. Sumpti adæquatè pro toto physico assumpto ad significandum sensibiliter præsentiam corporis & sanguinis Christi sub speciebus consecratis, nego. Itaque sacramentum Eucharistiæ physicè sumptum, potest considerari dupliciter: nimirum vel inadæquatè, videlicet præcisè pro materia proxima quâ constat, scilicet pro speciebus panis & vini, ut continentibus sanguinem & corpus Christi: vel adæquatè, pro toto physico quod sensibiliter & perfectè significat talem continentiam. Priori modo sumptum habet pro sua causa efficiente verba consecrationis: posteriori verò modo sumptum, habet eadem verba pro forma sibi intrinseca & essentiali: Christus enim non assumpsit in signum sensibile & perfectum præsentiæ sui corporis & sanguinis, ipsas duntaxat species ut consecratas, sed insuper ut determinatas & completas, complemento essentiali, per ipsa verba, ad talem significationem.

117. Ad probationem verò sequelæ posterioris dico quod sicut quando plures baptizantur simul, sub unica forma & prolatione verborum, *Ego vos baptizo* &c. illa forma, licèt formaliter una, virtualiter tamen tam multiplex est, quàm multi sunt qui baptizantur: ita quando plures hostiæ consecrantur simul unicâ formâ; illa forma, licèt formaliter una, est tamen virtualiter tam multiplex, quàm multæ sunt hostiæ.

Si instes, formam numero eandem formaliter, licèt virtualiter multiplicem, non posse esse in compositis diversis numero. Respondeo cum distinctione: non potest esse formaliter in pluribus numero compositis, concedo. Esse virtualiter,

nego. Sufficit autem ad hoc quod modi illi determinationis hoſtiarum, ad ſignificandum præſentiam corporis & ſanguinis Chriſti, quos in ſingulis producit, multiplicentur formaliter, juxta multiplicitatem hoſtiarum.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum in ſacramentis requirantur determinata verba, ſubindeque illa non ſint concionatoria, ſed conſecratoria?

DIco primò: multò magis requiri determinata verba in ſacramentis, quàm res determinatas. Ita D. Thomas hîc art. 7.

118. Probatur primò, quia Chriſtus in conſecratione Euchariſtiæ protulit determinata verba, ut habetur Matth. 26. *Hoc eſt corpus meum.* Et ſimiliter præcepit Diſcipulis ut baptizarent ſub determinata forma verborum, juxta illud Matth. ultimo: *Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.*

119. Probatur ſecundò ratione D. Thomæ: Magis requiritur in aliquo compoſito determinatio formæ, quàm materiæ; quia principium determinationis eſt à forma, quæ eſt veluti finis & terminus materiæ, cujus determinatio requiritur propter formam: Sed verba habent rationem formæ in ſacramentis; res autem rationem materiæ, ut articulo præcedenti oſtenſum eſt: Ergo magis requiruntur in ſacramentis determinata verba, quàm determinatæ res.

120. Advertendum tamen eſt, duobus modis poſſe intelligi verba ſacramentalia eſſe determinata, ſcilicet materialiter, quoad ſonum exteriorem, & formaliter, quoad ſignificationem: certum autem eſt ea non debere eſſe determinata primo modo, aliàs non poſſent adminiſtrari ſacramenta, niſi in ea lingua quâ Chriſtus loquebatur, dum ipſa inſtituit, quod eſt abſurdum. Debent ergo eſſe determinata ſolùm formaliter, quoad ſignificationem; unde validè conficiuntur ſacramenta per verba cujuſcumque idiomatis, dummodo apud illos qui tali idiomate loquuntur, correſpondeant verbis illius idiomatis quo Chriſtus uſus eſt, & idem ſignificent. Imò addo, quod quia in quolibet idiomate, varijs terminis & orationibus ſolet idem ſignificari, validè miniſtrarentur ſacramenta in verbis æquivalentibus, & eundem ſenſum reddentibus. Unde validum eſſet pœnitentiæ ſacramentum, nedum in hac forma, *Ego te abſolvo*, ſed etiam in iſta: *Ego remitto tibi peccata tua.* Et ſimiliter baptiſmus, ſi diceretur: *Ego te abluo, Ego te tingo*, quia hæc verba æquivalent illis in quibus ſolent hæc ſacramenta miniſtrari. Non licèt tamen uti verbis æquivalentibus, niſi in caſu neceſſitatis, aut quo Eccleſia id permittit: unde non licèt ſacramenta conficere verbis linguæ vulgaris, excepto ſacramento matrimonij, quod verbis linguæ propriæ in qualibet provincia conficitur, quia contrahentes qui illud conficiunt, regulariter linguam Latinam ignorant; excepto etiam ſacramento Baptiſmi, quando urgente neceſſitate miniſtratur à fœmina, vel à viro laïco, neſciente loqui niſi linguâ vulgari.

Dico ſecundò: verba requiſita in ſacramentis novæ legis eſſe conſecratoria, ſeu virtute divinâ facientia quod ſignificant, non verò purè concionatoria, & ſolùm ad inſtruendum fideles ordinata. Ita communiter docent Theologi contra Lutherum, Calvinum, & alios hujus temporis hæreticos.

Probatur primò ex Apoſtolo 1. ad Corinth. 10. 121.
ubi verba quibus conſecratur Euchariſtia, non inſtructionis, ſed benedictionis vocat: *Calix* (inquit) *benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio Sanguinis Chriſti eſt?* Quem loquendi modum Apoſtoli, SS. Patres paſſim uſurpant, dicentes panem & calicem conſecrari, ſanctificari, benedici, nullam omnino inſtructionis facientes mentionem. Unde S. Thomas ibidem lect. 4. ſic ait: *Calix benedictionis cui benedicimus, id eſt quem nos ſacerdotes conſecramus.*

Probatur ſecundò: Infantibus confertur Bap- 122.
tiſmus qui concionem non intelligunt, & in caſu neceſſitatis baptizat mulier, quæ idonea non eſt ad concionandum, præcipiente Apoſtolo, quod *mulier in Eccleſia taceat:* Ergo verba ſacramenti baptiſmi non ſunt concionatoria, ſed conſecratoria.

Confirmatur & magis illuſtratur hæc ratio: 123.
Verba concionatoria, ſeu exhortatoria, ordinantur ad excitandam fidem & devotionem aſtantium: Sed hæc verba, *Ego te baptizo*, non ordinantur ad excitandam fidem vel attentionem in aſtantibus; licèt enim omnes aſtantes dormirent, revera puer baptizaretur; neque in ipſo puero, cùm ſit expers uſûs rationis; alioquin peccaret, ejulatu, & motibus, ſacramentum recuſans, ut diſcurrit Auguſtinus Epiſt. 57. ad Dardanum.

Denique ſuaderi poteſt concluſio ex dictis in 124.
præcedenti, nam ut in ea oſtendimus, requiruntur verba determinata, ſine quibus non conficitur ſacramentum: At verba concionatoria, non ſunt ita determinata, nec neceſſaria ad valorem ſacramenti: Ergo verba requiſita in ſacramentis novæ legis, non ſunt concionatoria, ſed conſecratoria, & efficientia id quod ſignificant.

Objiciunt tamen Hæretici: Chriſtus mittens 125.
Apoſtolos ad prædicandum, præcepit eis ut docerent omnes gentes, baptizantes &c. Ergo verba ſacramentorum ſunt doctrinalia & concionatoria. Unde Auguſtinus citatus ait verbum quod eſt in baptiſmo eſſe illud quod prædicamus, & verbum *non quod dicitur, ſed quod creditur.*

Reſpondeo Chriſtum præcipere modum quem 126.
Apoſtoli obſervare debebant, in converſione infidelium adultorum, ut ſcilicet eos docerent, priuſquàm baptizarent: Sed quia modò pueri ante uſum rationis baptizantur, parentibus conſentientibus, non eſt nunc neceſſaria ad baptiſmum hæc doctrina. Idem ferè dicendum eſt ad Auguſtinum, verum enim eſt quod ad baptiſmum adultorum prærequiritur verbum concionatorium, ut inſtruantur, ſed magis opus eſt verbo conſecratorio, ut ſanctificentur.

ARTICVLVS IX.

Quæ mutatio ex parte materiæ, vel formæ, reddat ſacramentum invalidum?

QVÆ de variatione materiæ & formæ ſacramentorum diſputant hîc Theologi cum D. Thoma art. 8. facilia ſunt, & magis ad caſus conſcientiæ, quàm ad ſcholaſticas difficultates pertinent, ideòque breviter ab illis nos expediemus.

Dico

127. Dico igitur, mutationem eſſentialem materiæ, aut formæ, reddere ſacramentum invalidum, non verò accidentalem. Ita D. Thomas hîc articulo 8.

Probatur breviter: Sacramentum non poteſt ſtare ſine ſuis partibus eſſentialibus & intrinſecis: Sed materia & forma ſunt partes eſſentiales & intrinſecæ ex quibus ſacramentum componitur: Ergo mutatio eſſentialis materiæ vel formæ reddit ſacramentum invalidum.

128. Probatur ſecundò ſpecialiter quantùm ad formam ſacramentorum: Sicut enim res naturales conſiſtere nequeunt ſine forma, ita nec res artificiales eædem perſeverant, ſi amittant formam quâ conſtituuntur in genere artis: Sed ſacramenta ſunt veluti quædam entia & compoſita artificialia, ab infinita Chriſti ſapientia excogitata & fabricata: Ergo ſublatis ipſorum formis, conſiſtere nequeunt. Sicut autem in naturalibus & artificialibus, ſalvâ eſſentiâ rerum, variari poſſunt accidentia, vel quæ ad integritatem, vel quæ ad decorem pertinent: ita pariter in ſacramentis poteſt eſſe (invariatâ eſſentialiter materiâ & formâ à Chriſto Domino inſtitutâ) aliqua variatio quæ non tollat ſeu deſtruat eſſentiam ſacramenti. Ex quo

129. Inferes primò, quod ſi loco panis triticei, qui eſt materia ſacramenti Euchariſtiæ, alius ex alia materia confectus, putà ex ordeo, apponatur miſſæ ſacrificio, non conficitur ſacramentum, quia materia mutatur eſſentialiter: ſecùs verò ſi pani triticeo admiſceantur pauca grana ordei, vel alterius ſpeciei, quæ non ſolvunt nec multùm corrumpunt panem triticeum, quia mutatio quæ tunc fit ex parte materiæ, eſt tantùm accidentalis. Idem cum proportione dicendum de aceto & muſto, cùm enim acetum eſſentialiter differat à vino, quod Chriſtus pro materia calicis inſtituit, muſtum verò accidentaliter tantùm ab eo diſtinguatur; ſacerdos qui poneret acetum in calice, non conſecraret, bene tamen qui poneret muſtum. Item qui baptizaret in aqua roſacea, aut alia ſimili, non conficeret ſacramentum, bene tamen qui in aqua calida baptizaret; quia in primo caſu mutatio ex parte materiæ eſſet eſſentialis, in ſecundo verò ſolùm accidentalis.

130. Inferes ſecundò, quod ſi additio facta formis ſacramentalibus non mutet legitimum ſenſum ipſarum, ſacramenta erunt valida, quia ſalvabitur ratio formalis ſacramenti, quæ in ſignificatione conſiſtit: unde validus eſſet baptiſmus in hac forma: *Ego te baptizo in nomine Patris omnipotentis, & Filij unigeniti, & Spiritus Sancti Paracleti.* Et idem cum proportione dic de diminutione: unde validè conſecraret hoſtiam, qui ſolùm diceret, *Hoc eſt corpus meum*, omittendo *enim*.

131. Inferes tertiò, quod ſi aliquis Sacerdos verba ſacramentalia corruptè proferat, vel ex induſtria, vel ex imperitia, vel ex balbutie, aut lapſu linguæ: ſi corruptio ſit tanta ut auferat omnino locutionis ſenſum, non conficitur ſacramentum: ſi verò ſit talis quæ ſenſum verborum non tollat, non redditur invalidum ſacramentum: quia in primo caſu, mutatio ſe tenens ex parte formæ eſt eſſentialis, in ſecundo duntaxat accidentalis. Licèt autem ſatis difficile ſit cognoſcere quandonam corruptio ſit tanta, ut mutet omnino ſenſum, aſſignatur tamen à D. Thoma hîc art. 7. hæc regula: ſi mutatio ſe teneat ex parte principij dictionis, regulariter variatur ſenſus, ut ſi loco, *In nomine Patris*, dicatur, *In nomine matris*. Et ratio eſt, quia variatio dictionis ex parte principij, regulariter mutat ſignificationem. Si verò mutatio ſit ex parte finis dictionis, ſenſus regulariter manet idem; quia variatio dictionis ex parte finis, non mutat ut plurimum ejus ſignificationem. Unde validus eſſet baptiſmus, ſi ex ignorantia vel errore fieret in hac verborum forma: *Ego te baptizo in nomine Patrias, Filias, & Spiritus Sanctas*, ut definivit Zacharias Papa in cap. *Retulerunt*, de conſecrat. diſt. 4. Licèt enim verba ſic prolata, ex vi impoſitionis, nihil ſignificent, tamen ex uſûs accommodatione acciperentur ut idem ſignificantia, ac *Patris, Filij, & Spiritus Sancti*. Addit tamen S. Doctor, poſſe aliquando contingere ut mutatio eſſet tanta ex parte finis dictionis, ut non relinqueret eundem orationis ſenſum, & tam parva ex parte principij, ut ſenſum non tolleret; atque ita maximè hoc conſiderandum eſſe, & judicio viri prudentis relinquendum.

132. Inferes quartò, quod ſi tanta fiat interruptio in prolatione verborum, ut moraliter & ſecundùm communem uſum hominum, non cenſeatur idem tractus ſermonis, ſacramentum non erit validum, ſecùs ſi cenſeatur idem tractus ſermonis. Ratio eſt, quia in priori caſu non manet ſenſus formæ integer, qui in tota oratione conſiſtit, bene tamen in poſteriori. Quanta verò interruptio ſufficiat, ut non cenſeatur eadem moraliter oratio, non poteſt certa regula definiri, ſed ex modo, duratione, & aliis circunſtantiis judicandum eſt, juxta viri prudentis arbitrium. Hoc ſolùm tanquam certum ſtatui poteſt, quod quando diſcontinuatio fit inter duas ſyllabas ejuſdem dictionis, minor duratio tollit ſenſum verborum, quàm cùm fit inter duas dictiones, quia in primo caſu, maximè interrumpitur ſenſus.

133. Quæres, an miniſter ex intentione inducendi novum ritum, etiam reprobatum ab Eccleſia, proferens verba ſacramentalia, additione, diminutione, aut quovis alio modo non tollente legitimum ſenſum, mutata, verum conficiat ſacramentum, ſi habeat voluntatem faciendi quod facit vera Eccleſia?

134. Reſpondeo affirmativè: Si enim Sacerdos Latinus conſecret in Eccleſia Latina in fermentato, cum intentione hunc ritum in Eccleſiam Latinam inducendi, verum conficit Sacramentum, ut fatentur ferè omnes Theologi; & tamen Eccleſia apud Græcos duntaxat, non verò apud Latinos tolerat, ſed execratur tales ritus: Ergo licèt miniſter ſacramentorum variet accidentaliter materiam vel formam ſacramenti, in ritu ab Eccleſia non tolerato, & tamen habeat generaliter intentionem faciendi quod præſtat vera Eccleſia, in uſu talis materiæ & formæ, verum conficit ſacramentum.

135. Dices, Qui habet intentionem intentioni Eccleſiæ contrariam, non habet intentionem Eccleſiæ: Sed eo ipſo præcisè quod miniſter intendat introducere ſuum errorem in Eccleſiam, habet intentionem Eccleſiæ intentioni contrariam; utpote cùm intendat Eccleſia excludere hujuſmodi errorem: Ergo eo ipſo præcisè quod miniſter intendat introducere ſuum errorem in Eccleſiam, non poteſt ſimul intendere quod intendit Eccleſia.

136. Reſpondeo diſtinguendo Majorem: Qui habet intentionem intentioni Eccleſiæ formaliter

contrariam, non habet intentionem Eccleſiæ, A concedo. Qui habet intentionem, Eccleſiæ intentioni materialiter ſolùm contrariam, nego. Similiter diſtinguo Minorem: eo ipſo præcisè quod miniſter intendat ſuum errorem introducere in Eccleſiam, habet intentionem, Eccleſiæ intentioni materialiter tantùm contrariam, concedo Minorem. Contrariam etiam formaliter, nego Minorem, & Conſequentiam.

137. Explicatur ſolutio: Intentio privata miniſtri introducendi in Eccleſiam aliquem errorem, ſive toleratum, ſive non toleratum ab ea, poteſt dupliciter eſſe contraria generali intentioni Eccleſiæ, nimirum vel materialiter tantùm, vel etiam formaliter: materialiter tantùm, ſi volens B ſuum errorem introducere non credat eum eſſe errorem, ſed veritatem, atque adeò non intendat ipſum introducere tanquam errorem, ſed tanquam veritatem: formaliter verò privata illa intentio eſt contraria generali Eccleſiæ intentioni, ſi volens ſuum privatum errorem in eam introducere, non exiſtimet ipſum eſſe veritatem, ſed errorem: licèt autem habens iſtam poſteriorem intentionem, non poſſit ſimul habere intentionem generalem Eccleſiæ, bene tamen qui illam priorem duntaxat habet, eo ipſo enim quod exiſtimans ſuum errorem privatum, non eſſe errorem, ſed veritatem, velit ipſum introducere, non exiſtimat eum eſſe contrarium Eccleſiæ, ſed C potiùs ab ea intentum, quia exiſtimat veram Eccleſiam veritatem intendere: quia ergo hoc ita poteſt contingere, imò communiter ita contingit (hæretici enim volentes introducere ſuos errores in Eccleſiam, exiſtimant illos non eſſe errores, ſed veritates, licèt de facto errores ſint) hinc fit quòd licèt eorum intentio ſit materialiter contraria intentioni generali Eccleſiæ, quæ errare non poteſt, non tamen formaliter.

138. Inſtabis: Ut miniſter in dicto caſu habeat generalem intentionem Eccleſiæ, neceſſe eſt quod intendat, ſaltem virtualiter, oppoſitum ſuo errori: Sed intendens introducere ſuum privatum errorem in Eccleſiam, non intendit, etiam virD tualiter, oppoſitum ſuo errori: Ergo neque habet intentionem generalem Eccleſiæ. Major conſtat, cùm enim Eccleſia vera intendat oppoſitum errori privato miniſtri, niſi miniſter, ſaltem virtualiter, idipſum intendat, non poteſt dici habere intentionem generalem Eccleſiæ veræ. Minor verò probatur: Cum intentione formali alicujus, non ſtat intentio virtualis oppoſiti: quis enim dicat, quod aliquis poſſit ſimul intendere eſſe ſecundùm eandem partem, & eodem tempore, calidus & frigidus? Sed miniſter
139. in caſu poſito intendit formaliter ſuum errorem: Ergo non habet ſimul intentionem virtualem oppoſiti ſuo errori.

E Reſpondeo negando Minorem, & ad ejus probationem, data Majori, diſtinguo Minorem: miniſter in caſu poſito intendit formaliter ſuum errorem, reduplicativè ut errorem, nego. Non ut errorem, ſed ut veritatem, concedo. Similiter diſtinguo Conſequens: Ergo non habet ſimul intentionem virtualem oppoſiti ſuo errori, ut errori, nego. Ut non exiſtimato tali, concedo.

DISPVTATIO II.

De Exiſtentia Sacramentorum.

Ad quæſtionem 61. Divi Thomæ.

QVamvis juxta ordinem doctrinæ ab Ariſtotele 1. poſt. aſſignatum, de quacumque re priùs inquirendum ſit, an exiſtat, deinde quid ſit, ac proinde videatur D. Thomas, & nos poſt ipſum, priùs inveſtigare debuiſſe, an exiſtat ſacramentum, quàm quid ſit ſacramentum: quia tamen antequam oſtenderetur ſacramenta eſſe, neceſſe erat exactè intelligi quid nomine ſacramenti ſignificetur; ſignificatio autem hujus nominis tam eſt conjuncta cum eſſentia & proprietate ipſius rei ſignificatæ, ut ſine ejus cognitione, non poſſit perfectè haberi; ordo doctrinæ aliquantulum inverti debuit, priùs quid ſit ſacramentum, quàm an ſit inquirendo. Cùm autem ſacramenta fuerint inſtituta, atque adeò exiſtant propter hominem: homo autem conſiderari poſſit vel ante Chriſti adventum, nimirum in ſtatu innocentiæ, in ſtatu legis naturæ, & in ſtatu legis ſcriptæ, ſive Moſaïcæ, & poſt Chriſti adventum, ſeu in lege nova & Evangelica, exiſtentia ſeu neceſſitas ſacramentorum, quoad omnes illos ſtatus, inveſtiganda eſt.

Sed priùs ſupponendum eſt cum Sancto Thoma hîc art. 1. ſacramenta eſſe homini neceſſaria ad ſalutem, ob triplicem rationem. Prima petitur ex conditione humanæ naturæ: Ea enim eſt naturæ humanæ conditio, ut ex cognitione ſenſibilium aſſurgat in notitiam rerum ſpiritualium: Atqui ſacramenta ſunt quædam ſigna ſenſibilia & corporalia, quibus homines adducuntur in notitiam rerum ſpiritualium: Ergo congruum eſt ut pro eruditione ſacramenta inſtituantur. Secundam ſumit ex humiliatione quæ per ſacramenta homini feliciter contingit: Homo enim peccando, & conſequenter convertendo ſe in corporalia & ſenſibilia, tanquam in ultimum finem, ſubjicit ſe ſecundùm affectum corporalibus: Ergo congruum fuit, ut in pœnam ſimul & remedium, ſubjiceretur ſacramentis, quæ ſunt quædam ſenſibilia, ut unde morbum contraxerat, inde medicinam reciperet. Tertiam deſumit ab exercitatione utili, ne enim homini ad exercitationes corporales interdum ſibi noxias valde proclivi, E durum eſſet, ſi totaliter ab actionibus corporalibus abſtraheretur, convenienter Deus inſtituit ſacramenta ſenſibilia, quibus homo ſalubriter exerceretur.

Has tres rationes eleganter expendit Hugo Victorinus libro 1. de ſacramentis parte 9. cap. 3. ſed aliâ ſerie, ait enim ſacramenta eſſe homini neceſſaria, *propter humiliationem, propter eruditionem, propter exercitationem. Primò quidem, ut dum in ſenſibilibus alimentis rationalis creatura ex Creatoris præcepto ſubjicitur, ex hac ipſa ſua humiliatione, Creatori ſuo reconciliari mereatur; ſicut priùs Deum ſuperbiendo deſerens, ſe terrenis per concupiſcentiam ſubdit &c. Secundò, ut per id quod foris in ſacramento*

ſpecie viſibili cernitur, ad inviſibilem virtutem quæ intus in re ſacramenti conſtat agnoſcendam, mens humana erudiatur &c. Tertiò, ut dum mens humana per varias operum ſpecies exercitata colitur (ſeu velut ager ſpiritualis excolitur) *ad multiplicem virtutis fructum interiùs fœcundetur: quia poſtquam per concupiſcentiam ad multiplicia hæc & tranſitoria ſe dividi permiſit, ſicut multa diligens, in his per affectum dividitur, ſic mutabilia ſequens variatur: & idcircò ne ſuâ mobilitate ſemper ad deteriora deficeret, talibus nutrienda fuerat ſtudiis, in quibus & per varietatem rerum foris excitata, & æmulatione virtutum intus accenſa, proficiendi occaſionem inveniret. Propoſitæ igitur ſpecies corporales, injuncta ſunt opera exercenda, ut medicinam interioris hominis, exterior homo præpararet, eique ſubeſſe ac prodeſſe addiſceret: nam cùm priùs humana vita per duo exercitationum genera cucurriſſet, in altero ad uſum pro natura, in altero ad vitium pro culpa, congruum erat ut tertium exercitationis genus adjungeretur; ut per illud, unum è duobus primis evacuaretur, quia erat nocens; alterum perficeretur, quia non erat ſufficiens &c.*

4. Hanc rationem egregiè etiam proſequitur Soto in 4. ſent. diſt. 1. quæſt. 2. art. 1 his verbis: *Dum homo in ſtatu innocentiæ perſiſtebat, ſolâ divinâ contemplatione fruebatur; ad hæc autem ima per peccatum demiſſus, rerum varietate gaudet. Id quod Chriſtus in illis ſororibus nos admonuit, quarum actuosâ Marthâ erga plurima ſe ſolicitante, contemplatrici Mariæ dixit, unum eſt neceſſarium. Si ergo puris ſpiritualibus homo juberetur vacare, eſſet à ſua natura violenter abſtractus: quod certè ægerrimè ferret. Morem ergo Deus nobis geſſit, ut ſacramentorum varietate oblectati, ad noſtram comparandam ſalutem eſſemus propenſiores. Delectat enim nos nunc baſilicas extruere, mox ſacrificia celebrare, deinde orare, & nonnunquam hymnos cantuſque intonare divinos. Aliis incumbit ſacramenta miniſtrare, atque alios expedit ſuſcipere, per quæ quidem virtutum munera à cunctis idolorum ſervitutibus diſtrahimur. Id quod in illis Neophitis novi orbis experimento comperitur. Mirum enim in modum in iſtiuſmodi cæremoniis exhilarantur, per quas à ſua idololatria ſemoventur.*

Articvlvs Primvs.

An aliqua ſacramenta fuerint de facto in ſtatu innocentiæ, vel futura fuiſſent Adamo non peccante, ſuppoſito ſaltem quod poſteri ejus peccaſſent?

§. I.

Quibuſdam præmiſſis referuntur ſententiæ.

5. NOtandum primò, triplicem in titulo hujus articuli difficultatem inſinuari. Prima eſt, an de facto inſtitutum fuerit aliquod ſacramentum pro brevi illo tempore quo ſtatus innocentiæ in Adamo duravit? Secunda, an ſi Adamo non peccante, ſtatus innocentiæ in omnibus ejus poſteris duraſſet, fuiſſent pro eis aliqua ſacramenta inſtituta? Tertia, an ex hypotheſi futuritionis peccati in aliquibus ex poſteris Adami, ipſo non peccante, pro eis fuiſſet aliquod ſacramentum in remedium peccati inſtitutum?

6. Notandum ſecundò, quod ſicut quando in Tractatu de Incarnatione quærunt Theologi, utrum Adamo non peccante Chriſtus veniſſet? hoc intelligi debet, ex vi decreti quod Deus de facto habuit, non verò ex vi alterius quod habere potuiſſet; certum enim eſt, Deum ex vi alterius decreti quod potuiſſet habere, Adamo non peccante, carnem potuiſſe aſſumere. Ita ſimiliter quando hîc quæritur, an ſi Adamo non peccante, ſtatus innocentiæ in omnibus, vel ſaltem in aliquibus ejus poſteris duraſſet, fuiſſent aliqua ſacramenta à Deo inſtituta pro ipſis? hoc intelligi debet de inſtitutione ſacramentorum in eo ſtatu, ex vi decreti quod Deus ab æterno habuit, non verò de inſtitutione ſacramentorum facienda ex vi alterius decreti quod in Deo eſſe potuiſſet; cùm certum & indubitatum ſit apud omnes Theologos, Deum potuiſſe, de abſoluta potentia, inſtituere ſacramenta in ſtatu innocentiæ, hoc enim nullam abſolutè implicat contradictionem. His præmiſſis.

7. Circa tres difficultates propoſitas varia ſunt Authorum placita. Prima ſententia aſſerit de facto fuiſſe aliqua ſacramenta à Deo inſtituta pro brevi illo tempore quo ſtatus innocentiæ in primis parentibus duravit. Ita Durandus in 4. diſt. 1. quæſt. 2. ubi ait in ſtatu innocentiæ fuiſſe ſacramenta, non ratione medicinæ, ſed ratione eruditionis. Quam ſententiam pluſquàm probabilem eſſe dicit Alanus Tractatu de ſacramentis cap. 7. illamque etiam ut probabilem defendit Alenſis 3. parte quæſt. 1. membro 2. art. 1. Pro ea etiam citari poſſunt omnes illi Theologi qui docent matrimonium Adami cum Eva fuiſſe ſacramentum: nimirum Petrus de Soto, Alphonſus à Caſtro, Catharinus, Roffenſis, Pighius, & Henricus Angliæ Rex, qui id docuit in Tractatu de ſacramentis, quem edidit, dum eſſet Catholicus, & antequam in apoſtaſiam incideret.

Secunda fatetur quidem pro illo brevi tempore quo ſtatus innocentiæ duravit, nulla extitiſſe ſacramenta ſtrictè ſumpta; ſi tamen ſtatus ille diutiùs duraſſet, ſuppoſitâ opinione Scoti aſſerentis Chriſtum venturum, etiam Adamo non peccante; in illa, inquam, hypotheſi, futurum eſſe aliquod ſacramentum, nempe Euchariſtiam, quia (inquit) eſt ſacramentum maximè expetibile & independens à peccato, ſeclusâ ſignificatione paſſionis Chriſti, quæ facilè excludi poſſet, remanente præſentiâ reali Chriſti, & intimâ unione, quâ nos ſibi conjungit per hoc ſacramentum. Ita Suarez & Coninchus, qui addunt, conſequenter etiam futurum in eo ſtatu ſacramentum Ordinis ad miniſtros tanti ſacrificij & ſacramenti convenienter inſtituendos.

Tertia diſtinguit, & dicit quod ſi Adamo non peccante ſtatus innocentiæ in omnibus ejus poſteris duraſſet, nulla etiam pro eis futura fuiſſent ſacramenta; ſi tamen primo parente non peccante, aliqui ex ejus deſcendentibus potuiſſent peccare, & de facto peccaſſent, pro iis qui peccaſſent, inſtitutum fuiſſet aliquod ſacramentum. Ita ex Thomiſtis Nuño, & Serra hîc articulo 2.

§. II.

Triplex difficultas propoſita, triplici concluſione reſolvitur.

8. DIco primò: De facto nullum fuit inſtitutum ſacramentum, pro illo brevi tempore, quo ſtatus innocentiæ in Adamo duravit.

Probatur breviter: Tum quia nullibi in Scriptura, Conciliis, aut SS. Patribus fit mentio ſacramenti inſtituti pro illo brevi tempore, quo ſtatus innocentiæ in Adamo duravit. Tum etiam, quia cùm ſacramenta ſint ſigna permanentia alicujus religionis proteſtativa, conveniens non fuit quod Deus aliqua ſacramenta inſtitueret pro ſtatu innocentiæ Adami, quem prævideratam brevi tempore duraturum. Addo quod, pro illo breviſſimo tempore, quo ſtatus innocentiæ in primis parentibus duravit, vix potuit eſſe locus uſui ſacramentorum; ſacramenta enim præcipuè requiruntur ad perficiendum in gratia & ſcientia homines: primi verò parentes perfecti creati ſunt in utroque, ut oſtendimus in Tractatu de ſtatibus naturæ humanæ: Ergo de facto nullum fuit inſtitutum ſacramentum pro illo brevi tempore quo ſtatus innocentiæ in Adamo duravit. Unde nec matrimonium Adami cum Eva, nec lignum vitæ, fuere verè & propriè ſacramenta: licèt enim typum & figuram rei ſacræ geſſerint, unionis ſcilicet Chriſti cum Eccleſia, & ſacramenti Euchariſtiæ, tamen pro tunc non erant à Deo inſtituta, ut ſigna practica gratiæ & ſanctificationis hominum; ſicut etiam tranſitus maris rubri, & ſerpens æneus, erant ſigna rei ſacræ, non tamen ſacramenta. De quo fuſiùs in ſolutione argumentorum.

Diſp. 1. art. 3.

9. Dico ſecundò: perſeverante Adamo & poſteris ejus in ſtatu innocentiæ, nulla pro illo ſtatu fuiſſent à Deo inſtituta ſacramenta, ex vi decreti quod Deus habuit ab æterno. Ita D. Thomas in 4. diſt. 1. quæſt. 2. art. 2. & hîc art. 2. Quamvis enim Cajetanus velit D. Thomam in hoc articulo loqui tantùm de ſtatu innocentiæ qui de facto fuit, ejus tamen rationes concludunt æqualiter de ſtatu innocentiæ qui futurus erat Adamo non peccante. Imò Soto, Ledeſma, & Suarez ipſe, contendunt D. Thomam loqui in hoc articulo de utroque ſtatu. Sed quidquid ſit de hoc.

10. Probatur concluſio triplici ratione. Prima deſumitur ex inutilitate ſacramentorum in ſtatu innocentiæ: Sacramenta enim ad duo præcipuè ordinantur, nimirum ad ſanctificandos homines, & ad eos inſtruendos de rebus ſupernaturalibus: Sed ad nullum ex his neceſſaria fuiſſent ſacramenta in ſtatu innocentiæ: Ergo fuiſſent prorſus inutilia & ſuperflua, ſubindeque non fuiſſent à Deo inſtituta, ſi Adamus & poſteri ejus in ſtatu innocentiæ perſeveraſſent. Major patet, Minor verò quoad utramque partem ſuadetur. Poſteri omnes Adami, eo non peccante, accepiſſent per modum naturæ gratiam & ſcientiam, quæ ad eos dirigendos in operibus juſtitiæ ſupernaturalis neceſſaria fuiſſet; quia geniti fuiſſent, ſicut Adamus, in juſtitia originali, & gratia, omnibuſque habitibus ſupernaturalibus, ad eas conſequentibus per modum proprietatis, ut communiter docent Theologi cum D. Thoma 1. p. quæſt. 90. & 91. Ergo in ſtatu innocentiæ, ſacramenta nec ad ſanctificandos homines, nec ad eos inſtruendos de rebus ſupernaturalibus fuiſſent neceſſaria.

11. Confirmatur: Sacramenta ſunt neceſſaria vel utilia ad recipiendam gratiam, vel ad eam conſervandam, vel ad eam augendam: Sed ad nullum ex illis tribus indiguiſſent homines ſacramentis in ſtatu innocentiæ: Non quidem ad primum, quia ut diximus, accepiſſent gratiam per modum naturæ, ſive in ea creati fuiſſent. Neque ad ſecundum, quia in eo feliciſſimo ſtatu, nulla paſſi eſſent contraria gratiæ conſervationi, nulla ſiquidem in eo fuiſſet concupiſcentia, vel rebellio appetitûs inferioris contra ſuperiorem, quæ ſola videtur contrariari conſervationi gratiæ. Neque demum ad tertium, quia augmentum formæ, debet fieri proportionaliter ad primam ejus productionem, atque adeò independenter ab eis à quibus prima productio non dependet: gratia autem pro illo ſtatu independens fuiſſet quoad ſuam primam productionem à ſacramentis: unde ſicut Angeli per propriam diſpoſitionem, & non per applicationem alicujus ſacramenti, vel ſigni ſpiritualis, aut ſenſibilis, auxerunt gratiam, dum eſſent viatores: ita homines in florentiſſimo & feliciſſimo innocentiæ ſtatu, in quo veluti Angeli terreni fuiſſent, ut loquitur Chryſoſtomus, gratiam auxiſſent per actus proprios, & magis connaturales illi ſtatui, ſicut & ſtatui Angelorum: Ergo &c.

12. Secunda ratio quam tradit D. Thomas hîc art. 2. in corp. ſumitur ex perfectione ſtatûs innocentiæ, cui ſacramenta non videntur congrua & accommodata: Nam rectitudo & perfectio ſtatûs innocentiæ in eo ſita erat, quòd ſuperiora dominarentur inferioribus, nec ab illis dependerent; unde hominem perfici per aliquid corporale, quantùm ad ſcientiam, vel quantùm ad gratiam, eſt contra debitum ordinem & perfectionem illius ſtatûs: Atqui ſi in eo fuiſſent ſacramenta, homo accepiſſet ſuam perfectionem, quantùm ad ſcientiam, & quantùm ad gratiam, per aliqua corporalia & ſenſibilia; ſacramentum enim eſt aliquid corporeum & ſenſibile, ad ſanctificandos homines, & ad eos inſtruendos de rebus ſupernaturalibus ordinatum: Ergo ſacramentorum inſtitutio videtur eſſe contra debitum ordinem & perfectionem ſtatûs innocentiæ.

13. Dices primò cum Suare: Adamo non peccante, & conſequenter perſeverante ſtatu innocentiæ, poſteri Adæ acquiſiviſſent ſcientiam ex rebus ſenſibilibus, & intellexiſſent per converſionem ad phantaſmata, quæ ſunt aliquid corporale & ſenſibile: Ergo non eſt contra rectitudinem ſtatûs innocentiæ, quòd homo perficiatur per aliquid corporale, quantùm ad ſcientiam.

14. Sed contra: Licèt hominem in ſtatu innocentiæ dependere ab illis rebus ſenſibilibus, à quibus ex natura ſua non dependet, ſit contra perfectionem ſtatûs innocentiæ, non tamen eſt contra perfectionem illius ſtatûs, quod homo dependeat ab illis rebus ſenſibilibus, à quibus ex natura ſua dependet: Atqui homo dependet ex natura ſua ab objectis ſenſibilibus, quantùm ad acquiſitionem ſcientiæ, non verò à ſacramentis: Ergo eſt contra ordinem & perfectionem ſtatûs innocentiæ, quod homo dependeat à ſacramentis, quantùm ad acquiſitionem ſcientiæ, non autem ab objectis ſenſibilibus. Minor quoad ſecundam partem eſt evidens, quoad primam verò probatur, quia homo in hoc diſtinguitur ab Angelo, quòd iſte petat habere ſpecies ſibi infuſas, ille verò eas ſibi comparet, mediante intellectu agente. Unde quòd Adam non dependeret ab objectis ſenſibilibus, quantùm ad acquiſitionem ſcientiæ, nec

converſione ad phantaſmata, quantùm ad uſum ipſius; non oriebatur præcisè ex natura & perfectione ſtatûs innocentiæ, aliàs hoc ipſum debuiſſet convenire ejus poſteris, ſed ex eo quod per accidens habuit ſpecies ſibi à Deo infuſas.

15. Dices ſecundò cum eodem: Hominem indigere ſacramentis, non eſt ipſum ſubjici rebus ſenſibilibus, ſed magis Deo, in uſu alicujus rei ſenſibilis: Hoc autem non videtur repugnare perfectioni ſtatûs innocentiæ, nam Deus prohibuit homini in eodem ſtatu eſum ligni vitæ, quod erat arbor ſenſibilis: in quo Deus non ſubdidit hominem alicui ſenſibili, ſed tantùm ſibi ipſi, in uſu alicujus rei ſenſibilis: Ergo ſimiliter in propoſito &c.

16. Sed contra: Licèt hominem ita ſubjici Deo in uſu alicujus rei ſenſibilis, ut per talem ſubjectionem reddatur ſuperior ad illam rem ſenſibilem, ſit tantùm hominem ſubjici Deo, neque hoc repugnet perfectioni ſtatûs innocentiæ; hominem tamen ita ſubdi Deo in uſu alicujus rei ſenſibilis, ut per illam ſubjectionem ſubdatur etiam rei ſenſibili, non eſt hominem ſubjici tantùm Deo: primum autem factum fuit in prohibitione eſûs ligni vitæ, ſecundum verò fieret in inſtitutione ſacramentorum.

17. Dices tertiò: Hominem uti rebus ſenſibilibus tanquam inſtrumentis, ad acquirendam ſuam perfectionem, non eſt hominem ſubjici rebus ſenſibilibus: Atqui homo in ſtatu innocentiæ, non uteretur ſacramentis niſi tanquam inſtrumentis ad conſequendam gratiam: Ergo non ſubjiceretur illis. Minor eſt certa, Major probatur; quia in illo ſtatu homines uterentur vocibus, & reliquo corpore, tanquam inſtrumentis, ad inſtructionem & cognitionem rerum, etiam ſupernaturalium.

18. Reſpondeo diſtinguendo Majorem: Hominem ad acquirendam ſuam perfectionem, uti rebus ſenſibilibus tanquam inſtrumentis ſibi ſubordinatis, non eſt illum ſubjici rebus ſenſibilibus, concedo. Tanquam inſtrumentis ſibi non ſubordinatis, nego. Sacramenta autem in ſtatu innocentiæ, non eſſent inſtrumenta ſubordinata homini, ſed tantùm Deo, cujus eſſent inſtrumenta, & à quo ſuam haberent virtutem. At verò voces, & alia ſigna corporalia, homini connaturalia, eſſent inſtrumenta ſibi ipſi ſubordinata, quibus ſubinde non ſubjiceretur, ſed magis illa ſibi ſubjiceret.

19. Tertia ratio quam habet D. Thomas in eodem articulo, in argumento *ſed contra*, poteſt ſic breviter proponi. Illud quod non eſt inſtitutum niſi in remedium peccati, tanquam ſpiritualis quædam medicina, non fuiſſet neceſſarium, nec conveniens, morbo ſpirituali, ſeu peccato non exiſtente: Atqui ſacramenta ex vi decreti quod Deus de facto habuit, ſunt quædam medicinæ ſpirituales, in remedium peccati inſtitutæ: Ergo in ſtatu innocentiæ, in quo non fuiſſet peccatum, non fuiſſent etiam ſacramenta, ex vi decreti præſentis. Major conſtat, tum ex illo Chriſti Matth. 9. *Non eſt opus valentibus medicus, ſed malè habentibus.* Tum ex illo Auguſtini ſerm. 9. de verbis Apoſtoli: *Tolle morbos, tolle vulnera, & nulla erit medicinæ cauſa.* Minor autem probatur inductione, nam baptiſmus & pœnitentia ſunt ſacramenta inſtituta ad tollendum peccatum originale, & actuale. Extrema-unctio, ad tollendas peccatorum reliquias. Matrimonium, ad libidinem frænandam & mitigandam, quæ nulla fuiſſet in ſtatu innocentiæ. De Euchariſtia, quam Suarez negat præſupponere peccatum, probatur. Euchariſtia ſupponit Chriſtum veniſſe in carne paſſibili, quia ipſum ut talem continet, ſaltem ex modo quo fuit inſtituta, ex vi præſentis decreti: Ergo cùm adventus Chriſti in carne paſſibili dependeat à peccato (quandoquidem etiam illi qui dicunt Chriſtum Adamo non peccante venturum, adhuc fatentur non venturum in carne paſſibili) ipſa etiam Euchariſtia non poteſt non præſupponere peccatum. Ex quo etiam ſequitur, ſacramentum Ordinis non fuiſſe tunc neceſſarium, quia non eſt inſtitutum niſi propter Euchariſtiam. Denique de ſacramento Confirmationis id etiam patet, quia Confirmatio ordinatur ad conferendam gratiam, quâ confirmati in profeſſione fidei poſſint ſuperare difficultates & perſecutiones tyrannorum: Sed hæ non haberent locum in ſtatu innocentiæ: Ergo nec Confirmationis ſacramentum.

20. Confirmatur & magis illuſtratur hæc ratio: Omnia ſacramenta ex vi decreti quo de facto ſunt inſtituta, habent totam ſuam vim & efficaciam ex Verbo incarnato, ac ex morte & paſſione Chriſti, unde etiam dicuntur à SS. Patribus dimanaſſe ex latere Chriſti: Ergo in ſtatu in quo Verbum non fuiſſet incarnatum & paſſum, ſacramenta nullam habuiſſent vim, nec proinde extitiſſent: Atqui Adamo non peccante Chriſtus non veniſſet, ſaltem in carne paſſibili, ut omnes fatentur: Ergo Adamo non peccante, nullum fuiſſet ſacramentum ex his quæ inſtituta ſunt. Unde

21. Dico tertiò: Si Adamo non peccante, multi ex ejus poſteris peccaſſent, nullum, ex vi præſentis decreti, foret pro ipſis ſacramentum, ex his quæ à Chriſto inſtituta ſunt.

Probatur breviter: Sacramenta ex ſua inſtitutione non ſunt ordinata in remedium cujuſcumque peccati, ſed tantùm peccati originalis, aut actualis, ab originali provenientis: Atqui in ſtatu innocentiæ, Adamo non peccante, nec fuiſſet peccatum originale, nec actuale ab originali proveniens: Ergo nec ullum ſacramentum tunc exiſteret, tametſi multi ex ejus poſteris peccarent. Minor patet, Major probatur. Cùm ſacramenta ex modo quo ſunt inſtituta, habeant ſuam vim & efficaciam ex Verbo incarnato, & morte ac paſſione ipſius, & ad hoc tantùm ſint inſtituta, ut merita Chriſti ad nos deferant, nobiſque applicent, conſequenter non ſunt inſtituta niſi in remedium illius peccati, ad quod tollendum valent merita Chriſti, ſeu propter quod Chriſtus incarnatus & mortuus eſt: Atqui Chriſtus non eſt incarnatus & mortuus, niſi in remedium peccati originalis, aut actualis, ab illo provenientis, ut eſt probabilior opinio, quam in Tractatu de Incarnatione defendimus: Ergo ſacramenta ex ſua inſtitutione, & ex vi præſentis decreti, non ſunt ordinata in remedium cujuſcumque peccati, ſed tantùm peccati originalis, aut actualis ab originali provenientis. *Diſp. 5. art. 2.*

§. III.

Solvuntur objectiones.

22. OBjicies primò contra primam concluſionem: Apoſtolus ad Epheſios 5. vocat matrimonium Adæ cum Eva, *magnum ſacramentum*. Et Auguſtinus lib. 8. de Geneſ. ad litt. cap. 4. appellat etiam lignum vitæ, quod Deus in medio Paradiſi terreſtris collocaverat, *ſacramentum*, ait enim: *Erat ei* (ſcilicet Adamo) *in lignis cæteris alimentum, in iſto ſacramentum*: Ergo pro brevi illo tempore, quo ſtatus innocentiæ in Adamo duravit, inſtitutum à Deo fuit aliquod ſacramentum.

23. Reſpondeo Apoſtolum non ſumere loco citato, ut ſumimus modò, nomen ſacramenti, pro ſigno rei ſacræ ſanctificantis hominem, ſed pro myſterio, eodem ſenſu quo myſterium Incarnationis appellat interdum ſacramentum: matrimonium enim in ſtatu innocentiæ, non fuit inſtitutum in ſignum gratiæ, ſed ſolùm in officium naturæ, quamvis ex conſequenti, ſive ex ſua ipſius conjunctionis natura, ſignificet aliquo modo unionem Chriſti cum Eccleſia, ſicut unumquodque ſuum ſimile. Unde D. Thomas hîc art. 2. ad 3. dicit. *Matrimonium fuit inſtitutum in ſtatu innocentiæ non ſecundùm quod eſt ſacramentum, ſed ſecundùm quod eſt in officium naturæ; ex conſequenti tamen aliquid ſignificabat futurum circa Chriſtum & Eccleſiam: ſicut & omnia alia, quæ in figura Chriſti præceſſerunt.* Ad illud quod ſubditur de ligno vitæ, dicendum eſt, Auguſtinum illud appellaſſe ſacramentum, non quòd inſtitutum eſſet in ſignum practicum gratiæ, ſed quia myſticè adumbrabat & figurabat ſacramentum Euchariſtiæ, ſeu virtutem Chriſti ad gratiam & gloriam, ſeu vitam æternam conferendam.

24. Objicies ſecundò: Homini ſecundùm ſuam naturam conſiderato congruunt ſacramenta, ut ſuprà triplici ratione D. Thomæ oſtendimus: Sed Adamus in ſtatu innocentiæ habuit eandem naturam, quam cæteri homines: Ergo in hoc ſtatu, quamvis breviſſimo tempore in ipſo duraverit, illi conveniebant ſacramenta.

25. Confirmatur: Cùm homo eſſentialiter conſtet ex corpore & anima, proindeque hanc compoſitionem retineat in omni ſtatu, & ex illa proveniat quod modus cognoſcendi ſpiritualia per ſenſibilia, ſit connaturalis homini, debuit ille modus cognitionis ſervari in ſtatu innocentiæ, atque adeò inſtitui in illo ſtatu aliquod ſacramentum, quo mediante, tanquam ſigno ſenſibili, Adamus gratiam ſanctificantem, quæ eſt forma ſpiritualis, cognoſceret.

26. Ad objectionem reſpondeo diſtinguendo Majorem; homini ſecundùm ſuam naturam conſiderato, in quocumque ſtatu conveniunt ſacramenta, nego. Conſiderato tantùm in ſtatu naturæ lapſæ, concedo. Solutio eſt D. Thomæ hîc art. 2. ubi ſecundo loco ſibi hoc argumentum objicit: *Sacramenta ſunt neceſſaria homini ſecundùm conditionem humanæ naturæ, ſicut dictum eſt: ſed eadem eſt natura hominis ante peccatum, & poſt peccatum: ergo videtur quod ante peccatum homo indiguerit ſacramentis.* Cui ſic reſpondet: *Ad ſecundum dicendum, quod eadem eſt natura hominis ante peccatum, & poſt peccatum, non tamen eſt idem naturæ ſtatus: nam poſt peccatum anima, etiam quantùm ad ſuperiorem partem, indiget accipere aliquid à corporalibus rebus ad ſui perfectionem, quod in illo ſtatu* (ſcilicet innocentiæ) *homini neceſſe non erat.* Unde quando idem S. Doctor hîc art. 1. dixit, *humanæ naturæ proprium eſſe, ut per corporalia & ſenſibilia, in ſpiritualia & intelligibilia deducatur*, hoc de natura ſibi relicta, & ſecundùm proprium ſtatum intelligit, non de natura in aliquem ſublimiorem ſtatum elevata, qualis erat innocentiæ ſtatus.

27. Ad confirmationem dico, res ſpirituales quoad ſui cognitionem eſſe in duplici differentia: aliæ enim ſunt quæ lumine naturali cognoſci poſſunt, cujuſmodi ſunt naturæ angelicæ, aliæ verò quæ lumine ſolùm ſupernaturali poſſunt cognoſci, nempe gratia, habitus per ſe infuſi, & omnia myſteria Chriſtianæ religionis: quamvis autem modus connaturalis cognoſcendi res ſpirituales primi generis, ſit ex ſenſibilibus in homine, quia earum cognitio oritur per ſe à ſenſu, aſcenditque ad cor hominis, non tamen modus connaturaliter cognoſcendi res ſpirituales ſecundi generis, quia eorum cognitio non oritur per ſe ex ſenſibilibus, nec ex illis ad cor hominis aſcendit, ſed ex ſuperiori revelatione deſcendit; quare ſigna ſenſibilia ſolùm per accidens poſſunt homini eſſe neceſſaria ad earum notitiam, quando nimirum repugnantiam aliquam patitur ex parte ſenſitiva in tali cognitione, ſicut patitur modò in ſtatu naturæ corruptæ.

28. Objicies tertiò: Adamus gratiam ſuam habuit ex Chriſto præviſo, & meritis ejus: Sed gratia ex meritis Chriſti conceſſa, confertur ſolùm per ſacramenta, per quæ merita Chriſti applicantur: Ergo fuerunt aliqua ſacramenta in ſtatu innocentiæ, pro illo brevi tempore quo in Adamo duravit.

29. Reſpondeo primò negando Majorem, ut enim in Tractatu de Incarnatione oſtendimus, gratia conceſſa primis parentibus in ſtatu innocentiæ, cùm non eſſet medicinalis & ſanativa, non fuit illis data ex meritis Chriſti Redemptoris, ſed ex ſola liberalitate & benignitate Dei Conditoris, Chriſtuſque ſolùm fuit illius gratiæ reparator & conſummator, ut ibidem fusè declaravimus. *Diſp 14 art. 4.*

30. Reſpondeo ſecundò, data Majori, negando Minorem: dato enim quod illius gratiæ Chriſtus fuiſſet auctor, non inde ſequitur quod Adamus eam mediantibus ſacramentis receperit; ſiquidem neque in hoc ſtatu peccati ſemper ſacramentis alligata fuit gratia Chriſti, ut patet in Jeremia, Joanne Baptiſta, & aliis Sanctis, quos Chriſtus in uteris maternis ſine ſacramento juſtificavit.

Nec obſtat quod Chriſtus fuit caput & conſummator illius gratiæ, nam ſicut fuit caput & conſummator gratiæ Angelorum, nec tamen mediantibus ſacramentis, quia naturæ Angelorum non congruunt: ita & fuit conſummator gratiæ Adamo conceſſæ in ſtatu innocentiæ, non tamen per ſacramenta, quia ſtatui illi non congruebant. Addo quod non fuit conſummator illius gratiæ, pro ſtatu innocentiæ, qui non fuit ſtatus conſummationis & prædeſtinationis, ſed pro alio ſtatu, in quo ex meritis Chriſti reparata fuit.

31. Objicies quartò: Deus præſcius peccati Angelorum & hominum, ante eorum lapſum, ignem infernalem peccatoribus puniendis præparavit: Ergo cùm ſit pronior ad miſerendum quàm ad puniendum, æquiori ratione videtur, ante

peccatum primorum parentum præparare debuiſſe ſacramenta medicinalia, in remedium talis peccati; eò maximè quòd ſalutiferas herbas, & medendis corporibus convenientes, antequam morbi eſſent, creaverit. Addo quod, providentiſſimi medici eſt, non modò præſentibus ægritudinibus mederi, verùm etiam ab illis quæ timentur ſanos præſervare, ſubindeque debuit Deus debito congruentiæ, ſacramenta inſtituere in ſtatu innocentiæ, quibus homo ab illa culpa, quam poſtea contraxit, præſervaretur.

32. Reſpondeo conceſſo Antecedente, negando conſequentiam & paritatem: diſcrimen eſt quòd ex una parte Dei miſericordia contrariari non debet ejus ſapientiæ, omnia ſuaviter diſponenti, ſecundùm rerum naturas & indigentias; aliunde verò ignis inferni, cùm ſit corpus naturale & elementare, ad univerſi perfectionem connaturalem pertinens, debuit ſimul cum iſto univerſo creari; idemque dicendum eſt de herbis medicinalibus, quæ cùm ſint res naturales, & ad opus creationis pertineant, debuerunt pariter cum ipſo univerſo, ut partes ejus naturales creari: ſacramenta verò, cùm ſint res ſupernaturales & artificiales, ad perfectionem naturalem univerſi non ſpectant, unde non debuerunt ante peccatum inſtitui, & cum ipſo univerſo creari.

33. Nec obſtat quod ſubditur de prudenti Medico, qui non ſolùm præſentibus ægritudinibus debet mederi, verùm etiam ab illis quæ timentur ſanos præſervare, facilè enim reſpondetur, in ſtatu innocentiæ hominem nedum medicinâ ſanante, ſed nec præſervante eguiſſe: medicina enim præſervativa non debet applicari niſi iis qui jam ſunt diſpoſiti ad morbum, & quibus ob aliquem humorem corruptum timetur morbus: in ſtatu verò innocentiæ ſicuti nulla erat ignorantia, nulla paſſio inordinata, ſed ſumma facilitas faciendi quodcumque bonum; ita nulla erat diſpoſitio & propenſio in morbum. Quod verò Adam de facto peccaverit, hoc ex propria ipſius malitia ortum habuit, non verò ex prava aliqua diſpoſitione quâ eſſet affectus, & ideò non indigebat medicinâ præſervativâ. Præterquam quod ſufficienter ipſi proviſum fuerat per juſtitiam originalem, & donum integritatis, aliaque dona & privilegia quibus in illo feliciſſimo ſtatu dotatus fuit: *Erat enim* (inquit Auguſtinus) *pudicitiâ armatus, temperantiâ compoſitus, claritate ſplendidus. Ipſum* (ſubdit Bernardus) *miſericordia cuſtodiebat, docebat veritas, regebat juſtitia, pax fovebat.* Denique, ut ait Ambroſius: *Opertus erat virtutum velamine, priuſquàm prævaricaretur.*

In concione ad Cathecum. Serm. 2. de Antiphunt.

34. Objicies quintò cum Suare contra ſecundam concluſionem: Sacramenta in ſtatu innocentiæ habuiſſent congruam rationem ſuæ inſtitutionis, & inquantum ſunt ſigna, & inquantum ſunt cauſæ: Ergo fuiſſent in illo. Conſequentia patet, Antecedens quoad primam partem probatur. Sacramenta ſunt ſigna deſervientia non ſolùm ad acquirendam cognitionem rerum ſupernaturalium, ſed ad alias etiam utilitates, putà ad profitendam interiorem fidem, ad excitandam memoriam & affectum erga bonitatem Dei, ad quandam repræſentationem myſteriorum ſupernaturalium, ad conſenſionem & unitatem hominum in una religione: Ergo inquantum ſigna habuiſſent congruam rationem ſuæ inſtitutionis. Secunda etiam pars Antecedentis probatur. Producere gratiam per res ſenſibiles, eſt unum ex maximis operibus potentiæ, ſapientiæ, & bonitatis divinæ; & inſuper non parùm videtur redundare in hominum utilitatem, ut ex opere operato conferatur ipſis gratia: Ergo ſacramenta, etiam inquantum ſunt cauſæ gratiæ, habuiſſent in ſtatu innocentiæ congruam rationem ſuæ inſtitutionis.

35. Reſpondeo negando Antecedens, ad probationes, in primis dico, omnes illas utilitates non eſſe ſufficientes ad ſacramenta inſtituenda, ſi deſit primarius & principalis finis ſacramentorum, qui eſt homines per illa ſanctificari: ſicut non veniret Chriſtus in carne paſſibili, ſi deficeret finis redimendi à peccatis, licèt aliæ congruentiæ eſſent. Secundò dico, illas omnes congruentias potuiſſe quidem Deum movere, ut inſtitueret quædam ſacramenta diverſæ rationis à noſtris, ex vi alterius decreti, ſed quòd ex vi decreti quod Deus habuit de facto, & ex quo modo ſunt inſtituta in remedium peccati, ea inſtituiſſet in ſtatu innocentiæ, non probat Suarez, & cõtrarium nos oſtendimus concluſione ſecundâ, duplici ratione. Addo quod, ſacrificia, oblationes, aliique cultus externi, abundè ſufficerent ad varias illas utilitates, quæ & fusè & inutiliter referuntur à Suare.

36. Objicies ſextò: Sacramenta vivorum, putà Euchariſtia, & Ordo, ſunt per ſe inſtituta ad ſignificandum & cauſandum augmentum gratiæ: Sed in ſtatu innocentiæ gratia quam habuiſſent homines à nativitate, potuiſſet augeri: Ergo in eo ſtatu ad producendum & ſignificandum illud augmentum ſacramenta fuiſſent inſtituta.

37. Reſpondeo ſacramenta vivorum eſſe inſtituta ad augendam gratiam, vel regenerativam, vel ſanativam, quæ nimirum primò collata ſit per ſacramenta mortuorum, ut eſt gratia baptiſmalis, vel gratia in ſacramento pœnitentiæ recuperata: non verò ad augendam gratiam ſeu juſtitiam originalem, quæ nullam præſupponit ægritudinem. Potuiſſet autem hæc gratia aliis modis augeri, putà per exercitium bonorum operum, maximè verò actuum charitatis, quos in ſtatu innocentiæ facillimum erat elicere.

38. Dices, Saltem Euchariſtia in illo ſtatu potuit inſtitui, ut per illam homines intimiùs Chriſto unirentur: Ergo congruum fuit, quod ſaltem Euchariſtia inſtitueretur in ſtatu innocentiæ?

Sed nego Antecedens, quia non exiſtente Adæ peccato, Chriſtus non veniſſet in carne paſſibili, quem tamen adventum Euchariſtia ſupponit. Deinde Euchariſtia eſt inſtituta per modum medicinæ præſervativæ, ad ſuccurrendum noſtræ fragilitati, & à frequenti lapſu nos præſervandum, unde etiam datur per modum cibi & potûs confortantis nos, & infirmitatem præſupponentis, quæ omnia non fuiſſent in ſtatu innocentiæ.

39. Objicies ſeptimò: In ſtatu innocentiæ potuiſſent homines peccare, ſicut de facto peccavit Adam: Ergo pro illis reparandis decebat ſacramenta eſſe. Conſequentia videtur manifeſta, in illo enim ſtatu in quo poſſent eſſe vulnera, non eſſent incongruæ medicinæ.

40. Reſpondeo conceſſo Antecedente, negando Conſequentiam: nam ſuppoſito etiam quod aliqui ex poſteris Adæ peccaſſent, non fuiſſet adhuc congruum, ut eſſent ſacramenta; quia quandiu natura humana in ſuo capite & pluribus ejus membris retinuiſſet integritatem & juſtitiam ori-

ginalem, non fuiſſet congruum ut ſubderetur aliquo modo rebus ſenſibilibus in acquiſitione gratiæ & ſcientiæ rerum ſupernaturalium, quamvis in aliquibus individuis ab hujuſmodi rectitudine & integritate decidiſſet, ſed quandiu manſiſſet abſolutè in capite, & pluribus ejus membris, in illa diſpoſitione, tandiu fuiſſet conſentaneum rationi, ut nedum perfectionem gratiæ & ſcientiæ rerum ſupernaturalium acquireret ſine dependentia à ſenſibilibus, per immediatum influxum Dei, ſed etiam ut eam recuperaret, ſi in aliquibus individuis eam aliquando per peccatum amiſiſſet. Unde ſi in ſtatu innocentiæ aliqui homines peccaſſent, non recuperaſſent gratiam mediantibus ſacramentis, ſed per actus charitatis & contritionis, quos, ob perfectiorem Dei cognitionem, faciliùs in eo ſtatu elicere potuiſſent, quàm nos; ſubindeque ſacramento pœnitentiæ, ſupplente vices perfectæ contritionis, non indiguiſſent, ſicuti nos.

A

B

§. IV.

Aliud argumentum ſolvitur, & an in ſtatu innocentiæ fuiſſent ſacrificia, declaratur.

41. OBjicies ultimò: In ſtatu innocentiæ fuiſſent ſacrificia: Ergo & ſacramenta. Conſequentia videtur legitima, tum ex paritate rationis: tum etiam quia homo in illo ſtatu ideò uteretur ſacrificiis, quia conſtat corpore & animâ, & in utroque Deum debet colere: Ergo eadem ratione deberet uti ſacramentis, ut ſanctificationem ſuam, non ſolùm ſpiritualiter, ſed etiam corporaliter, id eſt mediante ſigno ſenſibili, externo, & corporeo, conſequeretur.

C

42. Reſpondet Soto in 4. diſt. 1. quæſt. 2. art. 2. negando Antecedens, exiſtimat enim, quod ſicut in ſtatu innocentiæ non fuiſſent ſacramenta, ita nec ſacrificia.

Sed hæc ſolutio diſplicet, nam S. Thomas 2. 2. quæſt. 85. art. 1. ait quod *offerre Deo ſacrificium eſt de jure naturali*, quia in qualibet ætate, & apud quaſlibet hominum nationes, ſemper fuit aliqua ſacrificiorum oblatio. Pro cujus ampliori notitia.

D

43. Sciendum eſt, homines lege naturali obligari ad colendum Deum, propter ſummam ipſius excellentiam, ſupremumque dominium. Verùm Deus poteſt ab homine coli tribus modis, primò per actus purè internos, quibus confitetur ipſum eſſe unum & trinum, creatorem, & conſervatorem, ac demum glorificatorem. Secundò per virtutum officia, & laudes exteriores, ac enarrando mirabilia ejus. Tertiò per ſacrificia & oblationes, offerendo ſcilicet illi de bonis corporeis & ſenſibilibus. Non ſolùm autem eſt de jure naturæ, Deum colere actibus interioribus, aut exterioribus virtutum, & enarratione mirabilium ejus, ſed etiam bonorum temporalium oblationibus. Cujus rationem aſſignat D. Thomas loco citato, quia ratio naturalis dictat homini, ut alicui ſuperiori, ſcilicet Deo, ſubdatur, propter defectus quos ſentit in ſeipſo, in quibus eget adjuvari & dirigi ab illo, eique cultum, ſubjectionem, & honorem exhibeat, ſecundùm modum ſuum: modus autem conveniens homini eſt, ut aliquibus ſenſibilibus utatur ad aliqua exprimenda, quia ex ſenſibilibus cognitionem accipit. Ratio ergo naturalis dictat homini, ut utatur aliquibus rebus ſenſibilibus, offerens illas Deo in ſignum debitæ ſubjectionis & honoris: Sed hoc pertinet ad rationem ſacrificij: Ergo offerre Deo ſacrificium eſt de jure naturæ.

E

Confirmatur: Homo non tantùm accipit à Deo corpus & animam, ſed etiam res exteriores, quibus ad animi profectum, oblectationem, vel exercitium, & ad corporis ſuſtentationem & conſervationem utitur: Ergo non ſolùm corpore & animo debet Deum colere, ſed etiam rebus externis, quarum oblatione, conſumptione, aut alio ſimili uſu, proteſtetur Deum eſſe omnium dominum, eique gratias agat: juxta illud 1. Paralip. 29. *Tua ſunt omnia, & de iis quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.* Ergo offerre Deo ſacrificium eſt de jure naturæ, ſubindeque ad hoc homo fuiſſet obligatus, etiam in ſtatu innocentiæ, ſi perſeveraſſet. 44.

Dices primò cum Soto: De ratione ſacrificij eſt, quòd ſit pro peccatis inſtitutum, quòd ſit ex propriis bonis offerentis, & quod cedat in uſum miniſtrorum: Sed in ſtatu innocentiæ non fuiſſet peccatum, nec bonorũ proprietas, quin imò omnia fuiſſent communia, & ſic non potuiſſet ſacrificiorum materia cedere in uſum miniſtrorum, quia nullam paſſi fuiſſent neceſſitatem: Ergo non potuiſſent eſſe ſacrificia. 45.

Reſpondeo hæc omnia enumerata non eſſe de ratione ſacrificij ut ſic, ſed ei accidere, ſuppoſitâ amiſſione juſtitiæ originalis; nam de eſſentia ſacrificij ut ſic, ſolùm eſt quod ordinetur ad recognoſcendam ſupremam Dei majeſtatem, & conſequenter ad proteſtandam ſubjectionem noſtram ad Deum: unde propter has cauſas extrinſecas non eſt negandum ſacrificium in ſtatu innocentiæ, cùm intrinſeca ratio ejus, cum perfectione illius ſtatûs non repugnet, ſed maximam habeat congruentiam. Præterquam quod, falſum eſt quod ait Soto, nempe quod in ſtatu innocentiæ non fuiſſent peccata: nam ſi ſtatus juſtitiæ originalis perſeveraſſet, homines non fuiſſent in gratia confirmati, ut docet D. Thomas 1. parte quæſt. 101. articulo 2. ſubindeque peccare potuiſſent, ut infelix Adami caſus ſatis demonſtrat. 46.

Dices ſecundò: Omnes juſti legis naturæ ſervarunt ea quæ ſunt juris naturalis: Sed nullibi in Scriptura legimus de Iſaac quod ſacrificium obtulerit, ſicut nec de Adam, poſtquam è paradiſo terreſtri ejectus eſt: Ergo offerre Deo ſacrificium non eſt de jure naturæ. 47.

Reſpondeo conceſſa Majori, negando Minorem: nam ut ait Divus Thomas 2. 2. quæſt. 85. art. 1. ad 2. *Adam & Iſaac, ſicut alij juſti ſacrificium obtulerunt Deo ſecundùm ſui temporis congruentiam, ut patet per Gregorium lib. 4. Moralium cap. 2. qui dicit quod apud antiquos per ſacrificiorum oblationes remittebatur pueris peccatum originale. Non tamen de omnibus juſtorum ſacrificiis fit mentio in Scriptura, ſed ſolùm de illis circa quæ aliquid ſpecialiter accidit. Poteſt autem eſſe ratio quare Adam non legitur obtuliſſe ſacrificium, ne ſcilicet quia in ipſo notatur origo peccati, ſimiliter etiam in eo ſanctificationis origo ſignaretur. Iſaac verò ſignificavit Chriſtum, inquantum ipſe oblatus eſt in ſacrificium: unde non oportebat ut ſignificaretur quaſi ſacrificium offerens.* 48.

Aliter ergo ad principalem objectionem reſpondeo, conceſſo enim Antecedente, nego conſequentiam & paritatem: duplex enim eſt ratio diſcriminis. Prima patet ex jam dictis, ſacrificiorum enim oblatio (ut oſtendimus) eſt de jure naturæ, illud autem quod eſt de jure naturæ, debet 49.

debet in quolibet ſtatu reperiri ; ſacramenta verò non ſunt de jure naturæ, quia nec conſequuntur ex lumine naturali per ſe & neceſſariò, neque connaturalia ſunt gratiæ, cùm illa connaturaliter poſſit ſine ſacramentorum adminiculo communicari, ut patet in Angelis, & in primis parentibus, ac in illis juſtis, qui in utero matris à Deo ſanctificati ſunt. A

50. Secunda ratio diſcriminis eſt, quia cultus Dei externus, eſt aliquid debitum Deo, ex ſubjectione quam habet homo Deo, non ſolùm ſpiritualiter, ſed etiam corporaliter ; ſanctificationem autem ipſius hominis fieri per ſigna corporalia, non eſt debitum naturæ humanæ, quando talem ſtatum habet, ut perfectiſſimè Deo ſubjiciatur, B quia tunc ex vi ſubjectionis hujus, ſanctitatem hanc habere debet. Unde licèt non ſit inconveniens in ſtatu innocentiæ ſigna externa fuiſſe, quibus homines in rebus ſacris communicarent (hoc enim potiùs perfectionem dicit, cùm hæc ſigna ex ſanctificatione interna dimanaverint) erat tamen inconveniens, quòd homo in eo ſtatu his ſignis ſubjiceretur, ut ab eis ſuam perfectionem & ſanctificationem emendicaret, ut ſuprà oſtenſum eſt. Ex quo patet reſponſio ad ſecundam probationem conſequentiæ : quia enim homo conſtat corpore & animâ, in utroque debet cultum Deo reddere, ſecundùm proteſtationem interiorem & exteriorem ; ſed quando conſtat C corpore & animâ perfectè Deo ſubjectâ (ſicut conſtabat in ſtatu innocentiæ) non debet ſanctificationem ſuam ex ſignis externis, ſed ab ipſo Deo immediatè accipere. Et quidem cùm ſanctificatio ſit quid ſolùm ſpirituale, non eſt per ſe loquendo neceſſarium eam applicari corporaliter ; cultus autem Dei & ſpiritualiter & corporaliter debet exhiberi, quia in utroque ſubjicitur homo Deo.

Articvlvs II.

An in ſtatu legis naturæ fuerint vera ſacramenta, tam pro adultis, quàm pro parvulis, eaque immediatè à Deo determinata fuerint, & neceſſaria neceſſitate medij ad ſalutem? D

§. I.

Quibuſdam præmiſſis referuntur ſententiæ.

51. SVppono primò, ſtatum naturæ per peccatum corruptæ, ſecundùm triplicem legem dividi : alius enim eſt ſtatus hominis lapſi ſub lege naturæ, qui duravit ab Adamo lapſo uſque ad Moïſem, & dicitur legis naturæ, non quaſi diſtinctæ contra legem ſupernaturalem, ita ut ſola præcepta quæ dictamen rationis naturalis ſuggerit obligarent (nam revera ſub illa lege implebantur etiam præcepta ſupernaturalia fidei, ſpei, & charitatis) ſed ut diſtinctæ à lege ſcripta, quia ſcilicet in illo ſtatu nulla fuit lex ſcripto mandata ex inſtituto Dei, ſed lex naturalis, ſolo inſtinctu interiori naturæ ; & lex ſupernaturalis, ſolâ inſpiratione Dei, quaſi per modum naturæ, erant cognitæ. Alius verò ſtatus fuit hominis lapſi ſub lege ſcripta, qui duravit à Moïſe uſque ad Chriſtum. Alius denique ſub lege gratiæ, qui à Chriſto uſque ad finem mundi duraturus eſt. E

Suppono ſecundò, quod licèt ſtatus legis ſcriptæ, rigoroſè loquendo, non incœperit niſi à tempore quo lex fuit tradita Moïſi (utpote cùm ante id tempus nullum Dei præceptum fuerit litteris mandatum, ſaltem ex divina inſtitutione) tamen ubi primum circumciſionis præceptum Deus Abrahamo impoſuit, ſtatim cœpit declinare ſtatus legis naturæ, & inſinuavit ſe ſtatus legis ſcriptæ, eò quòd circumciſio fuit (ut docet D. Thomas) quædam diſpoſitio & præparatio ad legem ſcriptam ; propter quod tempus quod inter Abraham & Moïſem fluxit, acutè vocant Theologi, confinium legis naturæ & legis ſcriptæ ; ſicut intervallum temporis quod à Joanne Baptiſta uſque ad Chriſtum condentem legem gratiæ tranſmiſſum eſt, dicitur confinium legis ſcriptæ & legis gratiæ, ipſeque Joannes, *terminus legis, & initium Evangelij*, à D. Thoma 3. parte quæſt. 38. art. 1. ad 2. & à Petro Chryſologuo ſermone 91. *legis & gratiæ fibula*, appellatur. Non procedit autem difficultas de lege naturæ, niſi ut à tali ejus & legis ſcriptæ confinio præciſæ, atque adeò de illo duntaxat tempore quod ab Adamo lapſo, uſque ad præceptum circumciſionis Abrahamo impoſitum, fluxit ; certiſſimum enim eſt circumciſionem fuiſſe ſacramentum, ut Tractatu ſequenti, ubi de baptiſmo & de circumciſione quæ illum præceſſit, & cui baptiſma ſucceſſit, diſſeremus. 52. *In 4. diſt. 1. quæſt. 2. art. 1. quæſtiunc. 2. ad 1.*

De ſtatu ergo legis naturæ, ſic conſiderato, tria inquirimus. Primum eſt, an in eo vera ſacramenta tam pro parvulis, quàm pro adultis fuerint ? Secundum, an talia ſacramenta fuerint à Deo immediatè determinata, vel relicta in hominum arbitrio ? Tertium, an ea fuerint neceſſitate medij ad ſalutem neceſſaria ?

Circa primum, Soto, Martinus de Ledeſma, Martinez de Prado, & alij, docent, nulla prorſus in ſtatu legis naturæ fuiſſe vera ſacramenta. Suarez verò, Vazquez, Delugo, & alij ex Recentioribus, concedunt quidem in tali lege fuiſſe ſacramentum ad delendum peccatum originale, inſtitutum pro parvulis, negant tamen fuiſſe aliquod ad delenda peccata actualia, inſtitutum pro adultis. 53.

Circa ſecundum Scotus & Ricardus aſſerunt, illud ſaltem ſacramentum quod pro parvulis juſtificandis inſtitutum erat in lege naturæ, fuiſſe à Deo immediatè determinatum in particulari, ſicut ſacramentum circumciſionis in lege ſcripta.

Circa tertium Hugo Victorinus libro 1. de ſacramentis parte 2. cap. 3. & 6. dicit ſacramentum in lege naturæ pro parvulis, fuiſſe devotionis & non neceſſitatis. Suarez verò hîc diſputatione 4. ſect. 4. admittit ſacramenta in lege naturæ fuiſſe quidem neceſſaria pro parvulis, eò quòd ſint incapaces contritionis, ſecùs tamen pro adultis, quia poterant juſtificari per ſolam contritionem. Alij ex oppoſito aſſerunt, ſacramenta tunc fuiſſe ſolùm neceſſaria adultis, non autem parvulis, quia ad eorum juſtificationem ab originali, ſufficiebat fides parentum. Ita docent Albertus Magnus in 4. diſt. 1. quæſt. 11. Paludanus quæſt. 5. art. 5. Cano relectione de ſacramentis in genere, Vazquez, Meratius, Bernal, & alij.

§. II.

Triplici concluſione triplex difficultas propoſita reſolvitur.

DIco primò: In lege naturæ fuerunt vera ſacramenta pro parvulis & pro adultis, in remedium peccati originalis, & actualis.

54. Prima pars concluſionis probatur primò ex D. Auguſtino libro 5. contra Julianum cap. 9. hæc ſcribente: *Non eſt credendum ante datam circumciſionem, famulos Dei (quandoquidem illis inerat Mediatoris fides) nullo ejus ſacramento opitulatos eſſe parvulis ſuis, quamvis quid illud eſſet, aliquâ neceſſariâ causâ, Scriptura ſacra tacere voluerit.* Ubi ponderandum eſt, S. Doctorem loqui de ſacramento propriè dicto, quatenus à ſacrificio diſtinguitur. Tum quia Scriptura non tacet ſacrificia legis naturæ, quandoquidem Geneſ. 4. ſacrificium Caïn & Abelis, 8. ſacrificium Noë, 14. ſacrificium Melchiſedech, & Job 1. ſacrificium hujus Patriarchæ narrantur. Unde ſubdit Auguſtinus poſt verba recitata: *Nam & ſacrificia eorum legimus, quibus utique ſanguis ille figurabatur, qui ſolus tollit peccata mundi.* Tum etiam, & maximè, quia illud ſacramentum non erat, ſicut ſacrificium, ut diſtinctum à ſacramento, ſignum merè ſpeculativum, ſed practicum ipſius gratiæ, utpote in actuali ejus applicatione parvulis de facto conferendæ. Item D. Cyprianus in libro de Cardinalibus Chriſti operibus, capite de circumciſione ait: *Sanè originale peccatum, quod à primis parentibus in totam generis hujus ſucceſſionem defluxit, omni tempore aliquibus remediis oportuit expiare.* Ibidem autem talia remedia vocat ſacramenta: verba autem Patrum, in materia dogmatica, debent propriè ſumi, niſi ex eo ſequatur aliquod inconveniens, quod nullum poteſt aſſignari in præſenti. Idem aſſerit Hugo de S. Victore libro 1. de ſacramentis, parte 2. cap. 1. ubi addit, non rectè ſentire qui contrarium opinantur.

55. Probatur ſecundò eadem pars ex D. Thoma hîc art. 2. loquendo de toto tempore quod fuit poſt peccatum Adami, ante Chriſti adventum (quod comprehendit ſtatum legis naturæ, & tempus circumciſionis præceptæ Abrahamo, & tempus legis Moſaïcæ) ait, *quod neceſſe fuit quædam ſacramenta inſtitui.* Et infrà quæſt. 70. art. 4. ad 2. hæc ſcribit: *Probabile eſt, quod parentes fideles pro parvulis natis, & maximè in periculo exiſtentibus, aliquas preces Deo funderent, vel aliquam benedictionem eis adhiberent (quod erat quoddam ſignaculum fidei) ſicut adulti pro ſeipſis preces & ſacrificia offerebant.* Ergo tam externa ſacramenta agnoſcit S. Thomas pro remedio parvulorũ in lege naturæ, de qua ibi loquitur, quàm externa fuerunt ſacrificia pro ſalute adultorum.

56. Probatur tertiò eadem pars ratione fundamentali. Remedium ſenſibile peccati originalis, eſt verum ſacramentum: Sed in lege naturæ fuit aliquod remedium pro peccato originali, illudque fuit ſenſibile: Ergo in lege naturæ aliquod ſacramentum à Deo inſtitutum eſt in remedium peccati originalis. Major patet, nam remedium ſenſibile ordinatum ad culpam originalem delendam, eſt ſignificativum gratiæ, tale peccatum tollentis: Sed ſignum ſenſibile gratiæ, eſt verum ſacramentum: Ergo remedium ſenſibile peccati originalis, eſt verum ſacramentum. Minor etiam quantùm ad primam partem certa videtur, nam Deus vult voluntate antecedenti omnes homines ſalvos fieri, ſubindeque dat omnibus ſufficientia remedia ad ſalutem, juxta ſingulorum capacitatem: *Hujus enim voluntatis effectus, eſt ipſe ordo in finem ſalutis, & promoventia in finem, omnibus communiter propoſita, tam naturalia, quàm gratuita*, inquit S. Thomas in 1. diſt. 46. quæſt. 1. art. 1. unde cùm parvuli ſub tali voluntate & prouidentia Dei generali comprehendantur, debuit Deus in quacunque lege & ſtatu naturæ, ſufficiens remedium ad ſalutem, ſubindeque ad tollendam maculam peccati originalis, ipſis præparare.

57. Confirmatur: Poſt legem ſcriptam fœminæ apud Judæos juſtificabantur ab originali, etiam cùm parvulæ eſſent; neque enim veriſimile eſt, in populo fideli maſculos ab originali juſtificari, & non fœminas: cùm autem eis non applicaretur niſi remedium legis naturæ (nec enim de alio conſtat, cùm non fuerit in lege aliquod inſtitutum) manifeſtè ſequitur, quod pro parvulis erat remedium originalis in ſtatu legis naturæ.

58. Quod verò tale remedium fuerit ſenſibile (ut in ſecunda parte Minoris principalis aſſeritur) multipliciter ſuadetur. Primò, quia oportebat remedium illud legis naturæ parvulis applicari, ut ipſi conſequerentur ſalutem: Sed non eſt conveniens applicatio inter homines, & modo humano, ſi fiat per actum purè internum, & non externâ aliquâ operatione: Ergo tale remedium legis naturæ, non erat purè ſpirituale, ſed internum, ac ſenſibile.

Secundò, Parvuli dum juſtificabantur in lege naturæ, adunabantur Eccleſiæ fidelium, non minùs quàm adulti: Sed in nullum religionis nomen (inquit Auguſtinus) adunantur homines, ſine ſacramentorum viſibilium conſortio: Ergo remedium illud quo parvuli in lege naturæ juſtificabantur, erat externum & ſenſibile, & non purè internum & ſpirituale.

Tertiò, Eccleſia ſemper fuit viſibilis: Ergo & id quo parvuli in lege naturæ fiebant membra Eccleſiæ.

Quartò, Remedio legis naturæ pro juſtificatione parvulorum, ſucceſſit in lege ſcripta circunciſio, & in lege nova baptiſmus: Ergo ſicut iſta remedia ſunt externa, & ſenſibilia, ita & illud quod in lege naturæ pro juſtificandis parvulis inſtitutum erat.

Quintò, Decuit ut ſicut Salvator hominum homo ſenſibilis erat, ita etiam homines in omni lege, & ſtatu, ſalutem per ipſum conſequerentur, mediantibus ſignis ſenſibilibus.

Denique, Si remedium quod erat in lege naturæ pro juſtificatione parvulorum, fuiſſet aliquid inſenſibile, nempe ſolus actus fidei interioris parentum in Chriſtum venturum, ad parvulos ſuos explicitè vel implicitè directus, ut docent Adverſarij, vel habuiſſet talis actus ex ſua natura, vel ſolùm ex divina inſtitutione, quod ſolus juſtificaret illos parvulos? Non ex natura ſua, tum quia non fuit tunc actus fidei ex natura rei majoris efficaciæ, quàm ſit modò poſt Chriſti adventum: modò autem non ſufficit fides ex ſua natura ad alicujus juſtificationem. Tum etiam, quia cùm ex natura rei ſola fides non poſſit producere in habente fidem ipſam gratiam, multominùs id in alio poteſt efficere. Quod ſi dicatur id feciſſe ex inſtitutione divina, contra eſt, quia ſicut Adverſarij fingunt ex divina inſtitutione fidem parentum hanc virtutem & efficaciã habuiſſe, ita nos multò rationabiliùs dicere poſſumus,

Deum inſtituiſſe ſigna ſenſibilia ad hanc ſanctitatem efficiendam, quandoquidem hic modus homines juſtificandi eſt communis, & magis ipſis conveniens.

Addo quod in noſtra ſententia, major reperitur analogia & proportio, inter morbum peccati originalis, & ejus remedium; cùm enim peccatum originale, carnis propagatione contraheretur in lege naturæ, ſicut modò, non erat conſentaneum, niſi ut corporali etiam remedio, atque ſenſibili ſanaretur.

59. Ex his probata manet contra Suarem ſecunda concluſionis pars, quæ aſſerit in lege naturæ fuiſſe pro adultis aliquod ſacramentum ad delenda peccata actualia, debuit enim divina providentia non minùs aliquod remedium ad delenda peccata actualia, quàm ad tollendum peccatum originale præparare, cùm habeat voluntatem antecedentem ſalvandi omnes homines, ſive parvulos, ſive adultos, & per talem voluntatem ſalutis media, ſeu remedia, hominibus præparentur, ut ſuprà ex Divo Thoma vidimus: Sed remedium ad delenda peccata actualia in lege naturæ inſtitutum, non minùs debuit eſſe ſenſibile, quàm remedium ad tollendum peccatũ originale in eadem lege inſtitutum, cùm rationes quæ hoc probant de uno, id etiam ſuadeant de alio: Ergo in lege naturæ fuit aliquod remedium ſenſibile ad tollenda peccata actualia, ſubindeque aliquod ſacramentum, in remedium peccatorum actualium pro adultis inſtitutum.

60. Confirmatur ex D. Thoma infrà quæſt. 84. art. 7. ad 1. ubi ſic ait: *De jure naturali eſt quod aliquis pœniteat de malis quæ fecit, quantùm ad hoc quod doleat ea feciſſe, & doloris remedium quærat per aliquem modum, & quod etiam aliqua ſigna doloris oſtendat, ſicut & Ninivitæ fecerunt, ut Jonæ 3. legitur.* Et in ſolut. ad 2. docet quod in lege veteri pœnitentia habuit aliquam determinationem, non ſolùm quoad dolorem de commiſſis, ſed etiam quantùm ad remedium doloris quærendum, ut aliquo modo miniſtris Dei homines confiterentur peccata ſua ſaltem in generali. Igitur ſi de jure naturali erat remedium doloris quærere, & ſigna doloris oſtendere, oportebat in lege naturæ hujuſmodi remedium eſſe, ſubindeque aliquod ſacramentum ad delenda peccata actualia inſtitutum. Unde idem S. Doctor in 4. diſt. 1. quæſt. 1. art. 2. quæſtiunc. 3. ad 2. *Ante legem ſcriptam* (inquit) *erant quædam ſacramenta neceſſitatis, ſicut illud fidei ſacramentum, quod ordinabatur ad deletionem originalis peccati & ſimiliter pœnitentia, quæ ordinabatur ad deletionem actualis.* Cujus aliquod veſtigium in Scriptura invenitur, ut apud Job capite ultimo, ubi inveniuntur ſacrificia pro remiſſione peccatorum amicorum Job.

61. Veriſimile etiam eſt, in ſtatu legis naturæ fuiſſe neceſſarium aliquod ſacramentum, ad conſervandum ſe in gratia, & ad illam augendam, correſpondens Euchariſtiæ noſtræ, quæ fuit figurata per oblationem Melchiſedech. Nec probabile eſt quod ait Suarez, tale ſacramentum ad ſolam familiam Melchiſedech fuiſſe reſtrictum, cùm neque Scriptura, neque traditio dicant quòd Deus tale ſacramentum ad familiam Melchiſedech reſtrixerit, & aliunde omnes congruentiæ, quæ afferri poſſunt hujus inſtitutionis pro illa familia, valeant etiam pro aliis.

Dico ſecundò: Sacramenta legis naturæ non fuiſſe determinata immediatè à Deo in particulari, ſed relicta in hominum arbitrio.

62. Probatur primò ex D. Thoma hîc art. 3. ad 2. ubi de ſacramentis veteris legis ait: *Comparabantur ad ſacramenta quæ fuerunt ante legem, ſicut determinatum ad indeterminatum: quia ſcilicet ante legem, non fuit determinatè præfixum homini quibus ſacramentis uteretur.* Quod intelligendum eſt de ſacramentis, quantùm ad ſigna viſibilia quibus homines proteſtabantur in lege naturæ fidem ſuam de futuro adventu Salvatoris, non autem de ipſa proteſtatione fidei, quæ ex divina inſtitutione erat hominibus neceſſaria ad ſalutem, ut infrà magis declarabitur.

63. Probatur ſecundò concluſio ratione quam ibidem inſinuat idem S. Doctor: Cùm ſtatus legis naturæ eſſet à Chriſto remotior ſtatu legis ſcriptæ, fidem in ipſum habebat magis obſcuram, & conſequenter non exigebat ſacramenta à Deo in particulari determinata.

64. Tertiò, cùm eo tempore nondum eſſet Scripturæ ſacræ uſus, neque homines in unum corpus adunarentur, vix potuiſſet divina talium ſignorum determinatio omnibus innoteſcere.

Denique, non eſt aſſignabile ex Scriptura aut traditione aliquod ſignum ſenſibile, in quo determinatè ſacramentum in remedium peccati originalis Deus in lege naturæ inſtituerit; alùnde verò nulla afferri poteſt hujus determinationis congruentia, ſed potiùs ejus indeterminatio congrua erat ſtatui illius legis, ut oſtenſum eſt: Ergo abſque fundamento Scotus & Ricardus aſſerunt, illud ſacramentum fuiſſe immediatè à Deo determinatum in particulari.

65. Quamvis ergo divinâ inſtitutione revelata Adæ, ab illoque poſteris indicata, determinatè præfixum fuerit homini in lege naturæ, ut pro ſacramentis uteretur proteſtatione fidei de Salvatore venturo, facta ſigno aliquo exteriori (non enim voluntati hominis relictum erat, ut ipſe ſacramenta inſtitueret, aut pro ſacramentis uteretur quibus rebus voluiſſet) hoc tamen ſignũ non fuit divinâ inſtitutione determinatum, ſed interiori inſtinctu determinabant ſe homines, quo ſigno, actu, vel ritu, aut quibus rebus ſenſibilibus uterentur, ad prædictam fidem proteſtandam, ut colligitur ex D. Thoma quæſt. præced. art. 5. ad 3. ubi ſic ait: *Sicut in ſtatu legis naturæ homines nullâ lege exteriùs datâ, ſed ſolo interiori inſtinctu movebantur ad Deum colendum, ita etiam ex interiori inſtinctu determinabatur eis, quibus rebus ſenſibilibus ad Dei cultum uterentur.* Et 1. 2. quæſt. 103. art. 1. *Quia ante legem* (inquit) *fuerunt quidam viri præcipui, prophetico ſpiritu pollentes, credendum eſt, quod ex inſtinctu divino, quaſi ex quadam privata lege, inducerentur ad aliquem certum modum colendi Deum, qui & cõveniens eſſet interiori cultui, & etiam congrueret ad ſignificandum Chriſti myſteria.* Qui modus colendi Deum non erat ſacramentum ipſum ſecundùm ſubſtantiam, ſed ritus quo conficeretur, aut ſignum exterius quo proteſtatio externa fidei de Salvatore venturo, in qua ſubſtantia ſacramenti conſiſtebat, fieret.

66. Advertendum tamen eſt, quod licèt Prophetæ & viri ſancti, hujuſmodi ſignis ſenſibilibus ex divino duntaxat inſtinctu determinatis uterentur ad proteſtandam fidem de Salvatore venturo, in ſacramentis, & in ſacrificiis; valde tamen probabile eſt, quamlibet Rempublicam determinaſſe in particulari, per commune civium ſuffragium, ſacrificiorum & ſacramentorum materias; tum quia id expediebat ad perfectam uni-

tatem & uniformitatem religionis ſervandam: Tum etiam quia ad Rempublicam bene inſtitutam pertinet dirigere cives, non ſolùm in ordine ad bonum temporale, ſed etiam, imò & maximè, in ordine ad bonum ſpirituale. Unde licèt quilibet particularis potuiſſet validè alia ſigna ſenſibilia, quàm determinata à Republica ſua, pro materia ſacramentorum, aut ſacrificiorum aſſumere, quia hæc determinatio ſignorum in particulari, non erat de jure divino; peccaſſet tamen, tum propter ſcandalum, tum propter periculum cui ſe expoſuiſſet, aſſumendo ſigna quæ fortaſſe finibus ſacramentorum vel ſacrificiorum ſignificandis, non fuiſſent ita proportionata & convenientia, ſicut determinata à Republica.

Nulli autem mirum eſſe debet, quòd Deus cum hac indeterminatione materiæ, legis naturæ ſacramenta inſtituerit, nam etiam in lege Evangelica ſacramentum matrimonij inſtituit cum aliqua ſimili indeterminatione, ut diſp. præcedenti art. 5. declaravimus; & eandem aut ſimilem indeterminationem, plures graves Theologi (quos ibidem retulimus) in materia ſacramenti Ordinis admittunt.

67. Dico tertiò: Sacramenta fuiſſe neceſſaria in lege naturæ, neceſſitate medij, non ſolùm parvulis, ſed etiam adultis.

Explicatur concluſio: Illud dicitur neceſſarium neceſſitate præcepti, quod eſt quidem in præcepto, ſed tamen ſine illo ſalvari quis poteſt, vel propter ignorantiam, vel propter impotentiam: neceſſarium autem neceſſitate medij, eſt illud ſine quo nullus ſalvari poteſt, nec excuſatur ob ignorantiam, vel impotentiam: ſicut quantumcumq; quis ignoret Baptiſmum, ſi tamen illum non ſuſcipiat, ſalvari non poteſt. Dicimus ergo, quod in ſtatu legis naturæ ſacramenta quæ ad delendum peccatum originale & actuale, pro parvulis & adultis à Deo inſtituta fuere, erant in eo ſtatu ad ſalutem neceſſaria, nedum neceſſitate præcepti, ſed etiam neceſſitate medij.

68. Probatur prima pars ex dictis in prima concluſione, ibi enim oſtendimus, quod in ſtatu legis naturæ, non ſufficiebat pro juſtificatione parvulorum ſola fides, vel actus interior, ſed requirebatur inſuper ſignum aliquod exterius & ſenſibile, quo fides interior de venturo Salvatore declararetur, ſubindeque aliquod ſacramentum.

69. Confirmatur: Nulla eſt ratio cur in lege ſcripta, & in lege nova fuerint, & ſint neceſſaria neceſſitate medij ſacramenta externa, & in ſtatu legis naturæ, ſine externo ſigno parvuli juſtificari potuerint; ſiquidem non minùs neceſſaria erant ſigna ſenſibilia in lege naturæ, quàm in aliis ſtatibus.

70. Probatur ſecundò eadem pars, ex abſurdo & inconvenienti quod ſequitur ex adverſa ſententia: ſi enim ſola fides parentum in lege naturæ fuiſſet ſufficiens ad ſalutem parvulorum, cùm æque illis qui nondum nati eſſent, ac eis qui jam nati fuiſſent, applicari potuiſſet, juſtificaſſet pueros in utero materno morientes, quod tamen non poteſt admitti; aliàs enim non tantùm per accidens, ſed etiam per ſe & ordinariè, facilior fuiſſet via ſalutis pro parvulis in illa lege, quàm ſit modò pro parvulis in ſtatu legis gratiæ, utpote quibus applicari nequit adhuc in utero materno exiſtentibus, remedium unicum (ſcilicet baptiſma) ad eos ſalvandos à Chriſto inſtitutum.

71. Dices contra hanc rationem: ſicut Deus ſecundùm legem ordinariam, modò non regenerat niſi priùs natum per naturam, ita neque tunc voluit, ut fides parentum prodeſſet parvulis, niſi natis per naturam, atque adeò extra uterum matris exiſtentibus.

Sed contra: Ideò Deus ſecundùm legem ordinariam modò non regenerat niſi priùs natum per naturam, quia illud quo ſecundùm legem ordinariam regenerat, non eſt applicabile puero nondum nato, ut docet D. Thomas infra quæſt. 68. art. 11. ad 1. his verbis: *Pueri in maternis uteris exiſtentes, nondum prodierunt in lucem, ut cum aliis hominibus vitam ducant; unde non poſſunt ſubjici actioni humanæ, ut per eorum miniſterium ſacramenta recipiant ad ſalutem.* Sed fides parentum fuiſſet applicabilis ſuis parvulis nondum natis, tempore legis naturæ: Ergo per talem fidem illi fuiſſent regenerati.

72. Poteſt inſuper ſuaderi eadem pars, ex eo quod noſtra ſententia, magis quàm opinio contraria, repugnet doctrinæ hæreticorum noſtri temporis, aſſerentium non eſſe neceſſarium modò Baptiſmum in re parvulis, ſed ſufficere illis ad ſalutem, quod ex parentibus fidelibus nati ſint, idque quia (inquiunt) aliàs deterioris conditionis eſſent infantes modò in lege gratiæ, quàm in lege naturæ, quandoquidem illis ſufficiebat ad ſalutem fides parentum.

73. Ex his probata manet ſecunda pars concluſionis, quæ aſſerit, ſacramentum in lege naturæ pro adultis inſtitutum ad remiſſionem peccatorum actualium, fuiſſe illis neceſſarium ad ſalutem, neceſſitate medij: nam licèt illi poſſent habere interiores actus fidei & charitatis, tamen ad ſalutem erat tunc neceſſaria ipſa proteſtatio & confeſſio fidei, juxta illud Roman. 10. *Corde creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem:* Ergo in tali lege, adultis neceſſarium erat ad ſalutem, neceſſitate medij, ſacramentum aliquod externum, & ſenſibile, quo interior fides de venturo Salvatore declararetur.

74. Addo quod, in omni ſtatu remedium originalis peccati, quod erat neceſſarium parvulis ſine propria diſpoſitione, erat neceſſarium adultis cum propria diſpoſitione; ſolùm enim in hoc erat differentia ex parte diſpoſitionum; ex parte autem ſigni ſenſibilis, quod per talem diſpoſitionem ſuſcipiendum eſt, omnibus neceſſarium eſt; nec enim eſt ratio cur parvuli eo ſigno deberent uti in fide communi Eccleſiæ, & non adulti in diſpoſitione propria, ut rectè dicit Joannes à S. Thoma hîc art. 3. dubio 2. Unde S. Thomas ſuprà citatus ait, *quod ante legem ſcriptam erant quædam ſacramenta neceſſitatis, ſicut illud fidei ſacramentum quod ordinabatur ad deletionem originalis peccati, & ſimiliter pœnitentia, quæ ordinabatur ad deletionem actualis.*

§. III.

Solvuntur objectiones.

75. OBjicies primò contra primam concluſionem: Status legis naturæ non habuit particularia præcepta Dei circa ſupernaturalia, quæ poſitivè à Deo darentur, aliàs non differret à lege ſcripta: Ergo neque habuit ſacramenta. Conſequentia patet, quia hæc debent eſſe poſitivè inſtituta à Deo, ſive immediatè, ſive mediatè.

76. Confirmatur: De ſacramentis, cùm ſint ſupernaturalia, nihil definiendum eſt, niſi quod in Scriptura revelatum eſt: Sed nullibi in Scriptura ſa-

cra revelatur, fuiſſe ſacramenta in lege naturæ in remedium peccati originalis, & actualis : Ergo non eſt aſſerendum de facto talia ſacramenta in lege naturæ fuiſſe.

77. Ad objectionem reſpondeo negando Majorem, falſum enim eſt quod lex naturæ excluderet omnia præcepta poſitiva, includebat enim aliqua, licèt pauciſſima, & ad quorum memoriam non opus eſſet ſcripturâ; quod certè in doctrina Adverſariorum neceſſariò admitti debet, quandoquidem, cùm fides parentum non haberet ex ſua natura, ſed ſolùm ex divina inſtitutione, quod parvulos juſtificaret, requirebat neceſſariò præceptum poſitivum : unde ſtatus ille non dicitur legis naturæ, quòd omnia prorſus præcepta poſitiva excluderet, ſed quia in eo non gubernabantur homines per cæremonias & leges determinatas in particulari à Deo, ſicut in lege ſcripta & Evangelica, ſed ſolùm in communi, relinquendo earum determinationem in particulari, Reipublicæ, vel Principibus familiarum, ob rationes ſuprà declaratas.

78. Ad confirmationem dicendum, quod licèt in Scriptura non legamus fuiſſe in lege naturæ aliqua ſacramenta, in remedium peccati originalis & actualis, id tamen probabiliter à nobis aſſeritur, propter doctrinam Auguſtini citatam, & authoritatem multorum Doctorum, tam antiquorum, quàm recentiorum, nec non propter rationes allatas. Neque ſilentium Scripturæ quoad hoc, probabilitati noſtræ opinionis adverſatur : tum quia Auguſtinus citatus affirmat, Scripturam, aliqua neceſſaria de cauſa, licèt eam ignoremus, ſacramenta legis naturæ tacuiſſe. Tum etiam, quia certum eſt, quod Adam poſt peccatum ſacramenta ſuſcepit, & ſacrificia obtulit, & tamen id non referunt ſacræ litteræ, ſicut nec legitur quod Iſaac ſacrificium obtulerit. Unde rectè ait Cano relect. de ſacram. parte 3. ad 3. *Gravis error eorum eſt, qui de ſacramentis nihil diſcerni poſſe credunt, niſi quod ſacris litteris traditur : multa enim verbo tenùs, & in nova, & in antiqua lege tradita ſunt, quæ ſcripto non fuerunt mandata.*

79. Objicies ſecundò : De ratione ſacramenti eſt, quod gratiam conferat ex opere operato, ſeu ultra meritum ſuſcipientis; aliàs enim inutile erit ad ſanctificationem hominis : Atqui in lege naturæ nullus juſtificari poterat ex opere operato, ſed ſolùm ex opere operantis; quia juſtificari ex opere operato, eſt juſtificari ex meritis Chriſti operatis, & poſitis in rerum natura, quod illi ſtatui convenire non poterat : Ergo in lege naturæ nulla prorſus ſacramenta fuere.

80. Reſpondeo primò, hoc argumentum nimis probare, probat enim circumciſionem in lege ſcripta non fuiſſe ſacramentum, imò nullum prorſus in tali lege fuiſſe ſacramentum, cùm ante Chriſti adventum, nullus juſtificari potuerit ex opere operato.

81. Reſpondeo ſecundò, diſtinguendo Majorem : de ratione ſacramenti eſt quod gratiam conferat ex opere operato, vel activè, vel paſſivè, concedo Majorem. Activè ſemper, nego Majorem. Similiter diſtinguo Minorem : ſacramenta legis naturæ non poterant conferre gratiam ex opere operato, activè, concedo Minorem. Paſſivè, nego Minorem, & Conſequentiam.

82. Explicatur ſolutio : Dari ex opere operato gratiam per ſacramenta dupliciter poteſt intelligi, uno modo paſſivè, alio modo activè. Dari gratiam ex opere operato paſſivè, eſt dari gratiam ſuſcipientibus tale ſacramentum paſſivè, ſolo Deo activè eam præbente ad præſentiam ſacramenti, non tamen ipſo ſacramento activè concurrente. Dari autem gratiam ex opere operato activè, eſt ſacramenta ipſa activè ad juſtificationem & productionem gratiæ concurrere. Quia ergo ſacramenta legis naturæ, & legis Moſaïcæ, non continebant virtutem inſtrumentalem productivam gratiæ, ſicut ſacramenta novæ legis, nec efficienter phyſicè ad juſtificationem concurrebant, ſed ſolùm movebant moraliter Deum, ut ad præſentiam ipſorum gratiam in ſuſcipientibus produceret; hinc eſt quod per ſacramenta illa, gratia ex opere operato paſſivè ſolùm data fuiſſe dicitur; è contra verò Baptiſmus, & alia novæ legis ſacramenta, ex opere operato activè juſtificare dicuntur, quia ſupponunt paſſionem Chriſti jam factam, & ex ejus virtute gratiam conferunt. Ita præclarè Joannes à S. Thoma hîc art. 3. dubio 1.

Nec ex hoc ſequitur, ſacramenta legis naturæ, & legis ſcriptæ, fuiſſe prorſus inutilia; tum quia, ut diximus, moraliter movebant & excitabant Deum, ut ob merita Chriſti futura, gratiam conferret ritè ea ſuſcipientibus. Tum etiam, quia (ut ſuprà oſtendimus) deſerviebant ad humiliationem ipſius hominis, in ſui ſanctificatione.

83. Objicies tertiò ſpecialiter contra ſecundam partem primæ concluſionis. Sacramentum pœnitentiæ eſt illud unicum quod datur & dari poteſt pro peccato actuali, poſt remiſſum originale : Sed in lege naturæ non fuit ſacramentum pœnitentiæ, tum quia pertinet ad novæ legis ſacramenta; tum etiam, quia deſignari non poteſt tempus, pro quo illud ſacramentum ſuſcipi debuiſſet; non enim ſufficiens fuiſſet ſemel in vita, nec neceſſarium eſſet, quotieſcumque homo converteretur ad Deum, illud ſuſcipere : Ergo in lege naturæ nullum fuit ſacramentum pro remiſſione peccatorum actualium.

84. Reſpondeo conceſſa Majori, diſtinguendo Minorem : in lege naturæ non fuit ſacramentum pœnitentiæ, quod fieret eodem modo quo fit in lege gratiæ, ſive quod fieret per vocalem confeſſionem peccatorum apud ſacerdotem, concedo. Quod fieret diverſo modo quo fit in lege gratiæ, nego. Erant enim cæremoniæ in lege naturæ, & in lege Moſaïca, alterius rationis à noſtris, in remiſſionem peccatorum actualium. Et per hoc patet ad primam probationem Minoris diſtinctæ. Ad ſecundam dico, quod ſicut præceptum ſuſcipiendi ſacramentum pœnitentiæ, quod eſt modò in Eccleſia, obligat tantùm juxta naturam præcepti affirmativi, non ſemper, ſed pro tempore neceſſitatis, quod Eccleſia determinavit ad confeſſionem annuam; ita & præceptum pœnitentiæ in ſacramentum inſtitutæ in lege naturæ, non obligabat niſi tempore neceſſitatis : quando verò eſſet neceſſitatis tempus, vel judicio uniuſcujuſque particularis prudentis erat determinandum; vel certè Reſpublica, ſive Eccleſia, illud definiebat, ſicut definivit in noſtra lege.

85. Objicies quartò contra ſecundam concluſionem : Deus Geneſ. 7. diſtinxit animalia in munda & immunda, quæ diſtinctio deſumitur per ordinem ad ſacrificia : Ergo materia ſacrificiorum, ac proinde etiam ſacramentorum, erat determinata in lege naturæ. Quod evidentius habetur Job ultimo, ubi Deus dixit amicis Job : *Sumite vobis ſeptem tauros, & ſeptem arietes, & ite ad*

ſervum meum Job, & offerte holocauſtum pro vobis. Idem colligitur ex Geneſis 14. ubi Melchiſedech dicitur ſpecialiter ſacerdos Dei altiſſimi, quia Deus illi præſcripſerat res quas offerret in ſacrificium, ſcilicet panem & vinum; non enim apparet alia ratio, ob quam dictus fuerit ſpecialiter ſacerdos Dei altiſſimi, cùm & ipſe Abraham fuerit ſacerdos, nec tamen ſpecialem illam ſortitus ſit appellationem.

86. Reſpondeo regulas generales pati plerumque ſuas exceptiones, unde quamvis in lege naturæ, regulariter, & quoad communitatem, non eſſet à Deo determinatum, quibus rebus ſenſibilibus utendum eſſet in ſacrificiis, & ſacramentis, quia ita poſtulabat ſtatus legis naturæ; voluit tamen quandoque quibuſdam viris inſignis ſanctitatis, immediatè per ſeipſum determinare res aliquas ſenſibiles, pro ſacrificiorum vel ſacramentorum materia. Sed hæc determinatio, vel eos non ita obligabat, quin potuiſſent uti aliis rebus omnino diverſis, vel ſi quam inferebat obligationem, non erat communis, ſed illis ſolùm particularis.

87. Objicies quintò: Sacramenta ſunt ſigna practica gratiæ: Sed ſigna practica gratiæ, nemo præter Deum determinare poteſt; cùm enim ille ſolus ſit author gratiæ, ille ſolus poteſt illam alicui ſigno alligare: Ergo ſolus Deus materias ſacramentorum determinare poteſt, ſubindeque in lege naturæ, determinatio ſacramentorum debuit eſſe determinatè à Deo, non verò à Republica, vel Principibus familiarum.

88. Reſpondeo neminem, præter Deum, authoritativè poſſe inſtituere ſigna practica gratiæ, nec proinde ſacramenta formaliter: poſſe tamen homines miniſterialiter, & ex inſtinctu & inſpiratione Dei, ut cauſæ principalis, inſtituere vel determinare ſacramenta, quaſi materialiter, ſcilicet ex parte materiæ & cæremoniæ; quando videlicet ita ſunt imperfecta ſacramenta & confuſa, ut in particulari non determinentur à Deo, ſed ſolùm quaſi in communi, & quantùm ad rationem formalem ſacramenti; hoc eſt, quantùm ad hoc, quod per ſignum ſenſibile homo debeat juſtificationem ſuam acquirere, non tamen quantùm ad hoc quod in particulari præſcribantur ei à Deo cæremoniæ, quibus uti debet. Sicut (inquit Joannes à S. Thoma) ſi Pontifex daret ſæculari Principi poteſtatem, ut imagines vel roſaria quæ ipſe deſignaret, haberent talem vel talem indulgentiam, non ille, ſed Papa, indulgentiam dare cenſeretur.

89. Objicies ſextò: Si ſacramentum in remedium peccati originalis inſtitutum in lege naturæ, non fuit determinatum à Deo, ſed relictum liberæ hominum determinationi, ſequitur inde meliorem fuiſſe conditionem parvulorum in lege naturæ, quoad ſalutem, quàm in lege gratiæ, utpote cùm habuiſſent remedium facilius, quia generalius, quàm ſit illud quod habetur modò, utpote ad ſolum Baptiſmum reſtrictum, & Baptiſmus ad aquam ſolùm naturalem: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud.

90. Reſpondeo negando ſequelam, licèt enim remedium generalius, ſit facilius, cæteris paribus, remedium autem parvulorum eſſet pro ſtatu legis naturæ generalius, quia minùs determinatum, quàm ſit modò pro ſtatu legis gratiæ: cætera tamen non ſunt paria, quandoquidem cum hoc ſtat longè pauciores fuiſſe fideles in lege naturæ, quàm ſint modò in ſtatu legis gratiæ, ac proinde longè minorem numerum parentum qui vellent tale remedium applicare vel applicari ſuis parvulis, quàm ſit numerus eorum qui volunt modò ſuos infantes baptizare, vel baptizari.

Objicies ultimò contra tertiam concluſionem: 91.
D. Gregorius lib. 4. Moralium cap. 2. ſic habet: *Quod apud nos valet aqua Baptiſmi, hoc egit apud veteres, vel pro parvulis ſola fides, vel pro adultis virtus ſacrificij, vel pro iis qui de ſtirpe Abrahæ prodierunt, myſterium circumciſionis.* Quibus verbis manifeſtè docet ſolam fidem fuiſſe ſatis ad ſalutem parvulorum, in lege naturæ. Idem docere videtur S. Bernardus Epiſt. 77. ubi ſic ait: *In nationibus verò quotquot inventi fideles ſunt, adultos quidem, & fide, & ſacrificiis credimus expiatos; parvulis autem etiam ſolam fidem profuiſſe, imò ſuffeciſſe credimus.* Item D. Thomas in 4. diſt. 1. quæſt. 2. art. 6. quæſtiunc. 2. eidem ſententiæ ut probabiliori adhæret, propter verba D. Gregorij jam adducta, ait enim: *Circa hoc eſt opinio. Quidam enim dicunt quod non ſufficiebat fides ſine proteſtatione fidei facta per aliquod exterius ſignum &c. Sed quia hoc non videtur conſonare cum verbis Gregorij in littera poſitis: ideo probabiliùs dicunt, quòd parvulis ſufficiebat ſola fides ſine omni exteriori ſigno.* Idem repetit in 4. ad Annib. diſt. 1. quæſt. 2. art. 2. dicens: *Ideò alij probabiliùs dicunt, quod cùm ad remedium originalis nulla ſigna vel ſacramenta forent adhuc inſtituta, ſufficiebat profeſſio fidei directa ad ſalutem parvuli, in ſolo motu interiori, ſine exteriori.* Ergo in lege naturæ non erat neceſſarium neceſſitate medij, etiam pro parvulis, aliquod ſacramentum ad delendam maculam peccati originalis, ſed tunc ſola fides parentum parvulos juſtificabat.

Reſpondeo D. Gregorium per ſolam fidem intelligere non ſolùm fidem quantùm ad actum interiorem, ſed etiam quantùm ad actum exteriorem; utrumque enim actum fides habet, & de utroque tractat D. Thomas 2 2. quæſt. 2. & 3. In actu autem exteriori includitur proteſtatio fidei facta aliquo ſigno ſenſibili, & hoc pro parvulis erat ſacramentum ſalutis. Idem dicendum ad teſtimonium D. Bernardi. 92.

Ad D. Thomam fateor ipſum loco citato in oppoſitam opinionem ut probabilem inclinaſſe, ſed in quæſtionibus diſputatis, & in Sūma, in noſtram magis propendere ſententiam: nam quæſt. 4. de malo art. 8. ad 12. ſic ait: *Fides antiquorum,* CVM ALIQVA PROTESTATIONE FIDEI, *valebat parvulis ad ſalutem.* Et in hac parte infrà quæſt. 70. art. 4. ad 2. videtur limitare doctrinam illam quam in libris ſententiarum tradiderat, ad ſignum ſenſibile determinatum, ita ut doceat ſolùm in lege naturæ non fuiſſe neceſſarium pro juſtificatione parvulorum ſignum aliquod ſenſibile, à Deo immediatè determinatum: ex eo enim probat ibi non fuiſſe neceſſarium ſignum proteſtativum fidei in lege naturæ ad ſalutem parvulorum, quia in eo ſtatu nondum erat populus fidelis ab infidelibus ſegregatus: hæc autem ratio nihil aliud probat, niſi quod non fuerit aliquod ſignum particulare, per legem naturæ determinatum, & omnibus fidelibus commune; unde continuò ibidem ſubjungit: *Probabile eſt quod parentes parvulis natis, & maximè in periculo exiſtentibus, aliquas preces funderent, vel aliquam benedictionem adhiberent (quod erat quoddam ſignaculum fidei) ſicut adulti pro ſeipſis preces & ſacrificia offerebant.* 93.

Articvlvs III.

An in lege Mosaïca, præter circumcisionem, alia fuerint vera sacramenta, & quot?

94. SVppono primò tanquam certum, & ab omnibus Theologis communiter receptum, circumcisionem fuisse verum sacramentum : tum, quia fuit verum signum gratiæ justificantis, unde ab Apostolo ad Roman. 4. *signaculum justitiæ fidei* appellatur. Tum etiam, quia mysterio circumcisionis successisse Baptismum, docet Innocentius III. cap. *Majores*, de Baptismo.

95. Suppono secundò, quod quamvis circumcisio in lege scripta instituta non fuerit, sed in Abraham initium habuerit, quadringentis & ampliùs annis ante Moïsem, sacramentum tamen legis Mosaïcæ dicitur; Tum quia sacramenta legis naturæ non erant in particulari determinata immediatè ab ipso Deo, sed ab hominibus, ut articulo præcedenti ostensum est : circumcisio autem in particulari fuit immediatè ab ipso Deo instituta & determinata, quantùm ad omnes suos ritus, ut habetur Genes. 17. Tum etiam, quia remansit in lege Mosaïca, & fuit quasi proprius character populi Judaïci, & professio per quam homines se illi legi obligabant, & subjiciebant, juxta illud Apostoli ad Galatas 5. *Testificor omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ* : sicut in lege Evangelica Baptismus est professio talis legis, ad eam servandam obligans.

96. Suppono tertiò, multò magis debuisse esse sacramenta in statu legis scriptæ, quàm in statu legis naturæ, utpote cùm in illo fuerit major sacramentorum necessitas, cùm multò magis crescente numero peccatorum, natura humana esset subjecta rebus sensibilibus per affectum, & lumen rationis magis obtenebratum. Unde solùm difficultas est & controversia de numero hujusmodi legis Mosaïcæ sacramentorum. Quidam enim volunt, unicum tantùm fuisse sacramentum in ea, scilicet circumcisionem : Ita Joannes de Bassolis in 4. dist. 1. quæst. 3. art. 3. & Carolus Franciscus Abra de Raconis, Tract. 2. disp. 1. sect. 2. quæst. 1. Alij duo, scilicet circumcisionem, & esum agni paschalis. Cui sententiæ videtur favere Soto in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 2. ubi horum tantùm sacramentorum meminit, & quæst. 2. art. 3. dicit in lege veteri nullum fuisse sacramentum pro expiandis peccatis actualibus, neque consecrationem sacerdotum fuisse sacramentum. Alij denique plura alia sacramenta in lege Mosaïca agnoscunt. Ita communiter Theologi, tam domestici, quàm extranei, cum quibus

Dico primò : in veteri lege, præter circumcisionem, fuerunt alia sacramenta propriè dicta : imò plura habuit sacramenta status talis legis, quàm status legis naturæ, & status legis gratiæ.

97. Probatur prima pars ex Florentino in decreto unionis, & Tridentino sess. 7. can. 2. ubi de sacramentis veteris legis tanquam de pluribus loquuntur, eaque in plurali *sacramenta* appellant. Eodem modo loquitur Dionysius de cœlesti Hierarchia cap. 5. asserens Ecclesiam legis gratiæ, mediam versari inter synagogam, & cœlestem patriam; & cum hac habere communes contemplationes, cum illa verò communia symbola, seu sacramenta. Augustinus etiam lib. 19. contra Faustum cap. 13. sic ait : *Prima sacramenta quæ celebrabantur & observabantur ex lege, prænuncia erant Christi venturi.* Ergo ex Conciliis, & SS. Patribus, in veteri lege, præter circumcisionem, fuerunt alia sacramenta.

98. Probatur secundò eadem pars : In veteri lege, præter esum agni Paschalis, & circumcisionem, quæ ad tollendum peccatum originale instituta fuit, erat aliquod sacramentum, ad delenda peccata actualia institutum : Ergo in tali lege plura erant sacramenta. Consequentia patet, Antecedens probatur ex D. Thoma infrà quæst. 84. art. 7. ad 2. ubi sic ait : *Pœnitentia in veteri lege aliquam determinationem habuit, quantùm quidem ad dolorem, ut esset magis in corde, quàm in exterioribus signis, secundùm illud Joel. 2. scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Quantùm autem ad remedium doloris quærendum, ut aliquo modo ministris Dei peccata sua confiterentur, ad minus in generali. Unde Dominus Levit. 3. dicit, Anima si peccaverit per ignorantiam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, juxta mensuram æstimationemque peccati, qui orabit pro eo quod nesciens fecerit, & dimittetur ei. In hoc enim ipso quod oblationem faciebat aliquis pro peccato suo, quodammodo suum peccatum sacerdoti confitebatur, & secundùm hoc dicitur Proverb. 28. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur : qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.* Quibus verbis S. Doctor, non solùm apertè docet, fuisse in veteri lege aliquod sacramentum pro peccatis actualibus institutum, sed etiam id probat ex Scriptura, quæ Levit. 5. promittit remissionem peccati per ignorantiam commissi, oblationi arietis, & orationi sacerdotis, subindeque talem oblationem, & orationem, fuisse signum practicum gratiæ, & per consequens verum sacramentum, insinuat.

99. Secunda pars conclusionis, quæ ait statum legis scriptæ plura habuisse sacramenta, quàm statum legis naturæ, triplici conjecturâ, & optimâ simul congruentiâ suadetur. Prima est, quod cùm tempore legis naturæ populi essent quasi parvuli instruendi, subindeque non multitudine præceptorum, atque adeò nec sacramentorum, obruendi; è contra verò tempore legis scriptæ, exercitati jam homines essent, ac proinde ampliùs instruendi, crescere debuit præceptorum ac sacramentorũ numerus. Secunda, quia lex naturæ generalia dat præcepta, lex autem scripta ea specificat, & consequenter non mirum quod in lege scripta plura existere debuerint præcepta & sacramenta, quàm in lege naturæ. Tertia, quia sacramenta sunt in remedium contra peccata : nondum autem in lege naturæ tantùm creverat morbus, quantùm postea crevisse tempore legis scriptæ cognoscitur, & consequenter non tot remedia in illa fuerunt necessaria, quot in ista. Unde Hugo Victorinus lib. 1. de sacram. parte 12. capite 4. sic habet : *In primis pauca antidota, & paucis membris, id est paucis personis, medicus apposuit, ut paulatim morbus deficeret, & salus cresceret; & post plura contulit remedia, & plures reparavit.*

100. Tertia pars, quæ asserit in lege veteri plura fuisse sacramenta, quàm in nova, probatur primò ex Augustino lib. 19 contra Faustum cap. 13. ubi sic habet : *Sacramenta veteris legis ablata sunt, quia impleta, & alia sunt instituta, vir-*

tute majora, utilitate meliora, actu faciliora, ET NVMERO PAVCIORA.

Secundò, decuit ita esse, ut nostrorum sacramentorum magnitudo & præstantia, pluribus præfigurata signis (sacramenta enim legis scriptæ, fuerunt eorum signa) certior haberetur: multitudo enim signorum, certiorem facit signatorum adventum. Præterea, sicut Princeps quò dignior est, eò pluribus præcedentibus ministris honorari debet; ita sacramenta nostra, in suæ magnitudinis signum, pluribus debebant indiciis seu signis, qualia erant sacramenta legis scriptæ, honorari. Deinde, sacramentorum legis scriptæ inefficacia & defectus, numero saltem, aliquo modo supplenda fuit. Denique, *Prima sacramenta legis naturalis* (inquit Victorinus) *quasi veritatis umbra fuerunt, quæ verò tempore legis Moïsis, quasi quædam imago veritatis: quæ autem sub gratia novissimè consequuntur, jam non umbra, vel imago, sed ipsum corpus veritatis:* Cùm ergo plures sint corporum imagines, quàm corpora ipsa, plura tunc sacramenta esse oportuit.

Lib. 1. de Sacram. p. 11. c. 6.

101. Dico secundò: Sacramenta veteris legis, ad tria genera reduci. Ita D. Thomas 1. 2. quæst. 102. art. 5. cujus discursus potest ad hanc formam reduci.

Sacramenta veteris legis erant quædam cæremoniæ sacræ, quibus cultores Dei deputabantur quodammodo ad cultum divinum: Sed omnes illæ cæremoniæ reducuntur ad tria genera: Ergo & omnia veteris legis sacramenta. Probatur Minor: Tria requiruntur ad hoc ut Dei cultores, ad Dei cultum deputentur, scilicet quòd constituantur in statu colendi Deum, quòd usu consumant ea quæ ad cultum Dei pertinent, & denique quòd ab eis removeantur impedimenta cultûs divini, per ipsos exercendi. Tria ergo solùm in veteri lege erant genera cæremoniarum ordinatarum ad deputandum homines ad cultum divinum, illæ scilicet quibus constituebantur in statu colendi Deum, cujusmodi erant circumcisio pro toto populo, quæ erat janua ad omnia legalia, & consecratio pro sacerdotibus. Illæ quæ in usu rerum pertinentium ad cultum divinum consistebant, qualis erat comestio Agni Paschalis pro toto populo, Panum propositionis pro sacerdotibus. Illæ denique quæ ordinabantur ad removenda impedimenta divini cultûs, cujusmodi pro toto populo erant purificationes à quibusdam exterioribus immunditiis, & expiationes pro peccatis: pro sacerdotibus verò ablutio manuum & pedum, & rasio pilorum. Ex quibus constat, unumquodque genus sacramentorum legis Mosaïcæ, sub se continuisse plures species; nam sub primo erant sacerdotum consecratio, & circumcisio. Sub secundo, comestio Agni Paschalis, & Panum propositionis. Sub tertio, purificationes, & expiationes populi, & ablutio manuum sacerdotum, & rasio pilorum. Purificationes autem ab immunditiis exterioribus fiebant, vel per aspersionem aquæ, vel per aliquod sacrificium ordinatum ad tollendum peccatum, quo immunditiæ illæ contractæ fuerant. Expiationes verò à peccatis fiebant per sacrificia, quæ erant in duplici differentia, quædam scilicet oblata pro tota communitate, & alia specialia pro peccatis singulorum.

102. Adverte tamen, quod illæ cæremoniæ quæ solùm erant institutæ ad removendas immunditias legales, non autem ad significandam perfectam animæ sanctitatem, non erant verè & propriè sacramenta, sed solùm impropriè, & secundùm quid: nam ut disp. præcedenti art. 2. contra Canum & Bellarminum ostendimus, de ratione veri sacramenti est significare perfectam sanctitatem, quæ est per gratiam.

Adverte etiam, quod ex omnibus illis sacramentis veteris legis, quæ recensuimus, aliqua correspondebant nostris; videlicet Circuncisio Baptismati, comestio Agni Paschalis, & Panum propositionis, Eucharistiæ; omnes purificationes, expiationes, ablutiones, rasio pilorum, & ablutio manuum & pedum, sacramento pœnitentiæ; & consecrationes sacerdotum, sacramento Ordinis. Confirmationi autem, Extremæ Unctioni, & Matrimonio, nullum correspondebat in antiqua lege sacramentum. Rationem assignat Divus Thomas loco citato, ad 3. Primò quoad Confirmationem, quia illa est sacramentum plenitudinis gratiæ, quæ nondum advenerat in lege scripta, nihil enim ad perfectum adducit lex. Secundò quoad Extremam Unctionem, quia est immediata præparatio ad introitum gloriæ, cujus aditus nondum patebat in veteri lege, pretio nostræ redemptionis nondum soluto. Tertiò quoad Matrimonium, quia fuit quidem in lege veteri, prout erat in officium naturæ, non autem ut erat signum conjunctionis Christi cum Ecclesia, quæ nondum facta erat, unde tunc dabatur libellus repudij. 103.

ARTICVLVS IV.

An post Christi adventum, seu in novâ lege, aliqua debuerint esse sacramenta, diversa ab his quæ erant in lege veteri?

NEgabant olim quidam hæretici, qui Archontici dicebantur, ut referunt S. Epiphanius hæresi 34. & Theodoretus lib. 1. hæretic. fabularum, capite 12. & 13. Fratricelli pariter & Beguinæ, sacramenta Ecclesiæ despiciebant, ut ait Joannes XXII. in Extravag. *Sancta Romana*, de religiosis domibus. Demum nostro tempore, & præcedenti sæculo, non defuisse hæreticos, qui omnia sacramenta sensibilia & corporalia contemnerent, ex Frederico Staphilo refert Bellarminus lib. 1. de sacram. cap. 1. circa finem. Ut hic error impugnetur, & veritas Catholica stabiliatur. 104.

Dico breviter: conveniens fuisse ut Christus in nova lege aliqua sacramenta instituret. Ita D. Thomas hîc art. 4.

Probatur primò ratione quam ibidem adducit. Sicut antiqui Patres salvi facti sunt per fidem Christi venturi, ita & nos salvamur per fidem Christi nati & passi: Ergo oportet esse sacramenta in lege nova, distincta à sacramentis legis antiquæ. Probatur consequentia: Sacramenta enim sunt signa protestantia fidem quâ homo justificatur: Sed necesse est aliis signis significari futura, & aliis præsentia, sive præterita; eadem enim res aliter annunciatur facienda, & aliter facta, ut ait Augustinus lib. 19. contra Faustum cap. 13. Ergo oportet esse in nova lege sacramenta distincta à sacramentis legis antiquæ, quibus significetur Christus præsens & passus, sicut per sacramenta legis antiquæ significabatur venturus & passurus. 105.

Secundò, ut idem sanctus Doctor in 4. dist. 2. quæst. 1. 106.

quæſt. 1. art. 4. quæſtiunc. 1. diſcurrit: Sacramenta ſunt medicinæ ſpirituales: Sed non competit eadem medicina parvulo, & adulto: Cùm ergo ſtatus legis comparetur puerili ætati, ſtatus autem temporis gratiæ, ætati perfectæ, ut patet ad Galatas 4. aliqua ſacramenta fuerunt inſtituenda in lege gratiæ, diverſa ab illis quæ erant in lege Moſaica.

107. Dices, Veniente veritate debet ceſſare figura: Sed *gratia & veritas per Jeſum Chriſtum facta eſt*, ut dicitur Joan. 1. Cùm igitur ſacramenta ſint veritatis ſigna ſeu figuræ, videtur quod poſt Chriſti adventum, nulla prorſus ſacramenta in nova lege eſſe debuerint.

108. Reſpondetur ex Divo Thoma hîc art. 4. ad 1. quod *ſicut Sanctus Dionyſius dicit cap. 5. cœleſtis hierarchiæ, ſtatus novæ legis medius eſt inter ſtatum veteris legis, cujus figuræ implentur in nova lege, & inter ſtatum gloriæ, in qua omnis nudè & perfectè manifeſtabitur veritas, & ideò tunc nulla erunt ſacramenta; nunc autem quandiu per ſpeculum & in ænigmate cognoſcimus (ut dicitur 1. ad Corinth. 13.) oportet nos per aliqua ſenſibilia ſigna, in ſpiritualia devenire, quod pertinet ad rationem ſacramenti.* Ex qua doctrina S. Doctoris patet, quod omnis homo viator ſacramentis indiget; beatis verò & comprehenſoribus, nullum congruit ſacramentum, quia ubi eſt veritas clara, omnis ſignorum umbra fugit. In cujus rei typum teſtatur Divus Joannes Apocal. 21. ſe nullum vidiſſe templum in cœleſti Jeruſalem; ibi enim non eſt opus templo, ubi neque ſacramenta, neque ſacrificia erunt. Unde Auguſtinus de Cataclismo cap. 4. *Comeditur agnus poſt noctem hujus ſæculi, ut cùm mane illud venerit quod veſperum non habebit, non jam offeratur ſacrificium imaginis agni, ſed ipſum agnum, quem quotidie immolamus, comedimus, & cujus ſanguinem bibimus, inveniamus illic eum ſacerdotem perfectum, quem conſtat hîc pro noſtra ſalute occiſum.* Ex quo refellitur error quorumdam hæreticorum qui dicebant Chriſtum beatis in cœlo Euchariſtiam miniſtrare, in quos acriter invehitur Theophilus Raynaudus in Candelabro ſancto ſeptiluſtri ſect. 1. cap. 6.

DISPVTATIO III.

De Gratia Sacramentali.

Ad quæſtionem 62. Divi Thomæ.

CVm cauſa finalis ſit prima omnium, aliunde verò hæc in inſtrumentis cum effectu ad quem ordinantur & aſſumuntur coincidat, explicatis naturâ & exiſtentiâ ſacramentorum, priùs poſt D. Thomam, diſputandum nobis eſt de eorum effectibus, quàm de cauſa efficiente ipſorum. Duo autem ſunt effectus ſacramenti, gratia ſcilicet ſanctificans, & character. De primo, utpote priori, principaliori, & univerſaliori, priùs nobis agendum eſt in hac diſputatione: de altero vero in ſequenti. Sed ut clariùs in hujus celeberrimæ diſputationis reſolutione procedamus, priùs contra hujus temporis hæreticos demonſtrandum eſt, ſacramenta novæ legis, de quibus ſolùm agimus in præſenti, verè & propriè conferre gratiam *ex opere operato*, ut loquuntur Theologi, deinde modum hujus cauſalitatis declarabimus eaque non ſolùm moraliter, ſed etiam inſtrumentaliter phyſicè gratiam cauſare, contra plures ex recentioribus Theologis oſtendemus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Sacramenta novæ legis ſint cauſæ gratiæ, eamque conferant ex opere operato, non ponentibus obicem?

VTrumque negant hujus temporis hæretici. 1.
In primis enim, cùm exiſtiment gratiam juſtificantem non eſſe aliquid intrinſecum animæ, ſed vel favorem Dei extrinſecum, vel juſtitiam Dei & Chriſti, nobis imputatam, & veluti extrinſecùs applicatam; nec aliud ex parte hominis requirant ad juſtificationem, quàm fidem, ſive fiduciam, quâ juſtitiam Dei vel Chriſti nobis prodeſſe credimus, aut confidimus; conſequenter ad hunc errorem, aſſerunt ſacramenta novæ legis ad nihil aliud valere, quàm vel ad excitandam illam fidem, ſive fiduciam, vel ut ſint quædam notæ Chriſtianæ profeſſionis, quibus fideles ab infidelibus diſcernantur. Deinde irrident modum illum loquendi Theologorum, dicentium ſacramenta novæ legis cauſare gratiam *ex opere operato*, ut barbarum, & Grammaticæ legibus adverſantem, nam ly *operatum*, contra regulas Grammaticæ ab illis (inquiunt) paſſivè uſurpatur, cùm tamen veriùs actionem quàm paſſionem ſignificet. Præterea Theologos calumniantur fingentes eos vocibus illis nihil aliud ſignificare, niſi quod ſacramenta novæ legis gratiam conferant ſine fide, aut bono motu cordis, vel abſque ulla diſpoſitione ſuſcipientis. Ita Calvinus libro 4. inſtit. cap. 14. §. 16. ubi fingit ſenſum hujus controverſiæ eſſe: *Num ſacramenta gratiam conferant ſine fide, aut bono motu cordis, vel diſpoſitione ſuſcipientis?* Et Melancton in Apologia confeſſionis Auguſtanæ, circa articulum 5. & 13. ubi ſic ait: *Damnamus totum populum Scholaſticorum Doctorum, qui docent quod ſacramenta non ponentibus obicem conferunt gratiam ex opere operato, ſine bono motu utentis. Hæc ſimpliciter Judaïca eſt opinio, quòd per cæremonias juſtificamur, ſine bono motu cordis, hoc eſt ſine fide; & tamen hæc impia & pernicioſa opinio, magnâ authoritate docetur in toto regno Pontificio.* Ut hic error confutetur, & Theologi ab hæreticorum calumniis vindicentur, ſit

§. I.

Duplici concluſione veritas Catholica ſtatuitur.

DIco primò: Sacramenta novæ legis gratiam conferre non ponentibus obicem, ſubindeque non eſſe ſolùm ſigna excitativa fidei, vel notas quibus fideles ab infidelibus diſcernuntur. Concluſio eſt certa de fide, definita in Tridentino ſeſſ. 7. canone 6. his verbis: *Si quis dixerit ſacramẽta novæ legis non continere gratiam quam ſignificant, aut gratiam ipſam non ponentibus obicem non conferre, quaſi ſigna tantùm externa ſint acceptæ per fidem gratiæ, vel juſtitiæ, & notæ quædam Chriſtianæ profeſſionis, quibus apud homines diſcernuntur fideles ab infidelibus, ana-* 2.

thema fit. Definita eſt etiam in Florentino, in decreto unionis, ubi conſtituitur differentia inter ſacramenta novæ & veteris legis, quòd ſacramenta veteris legis, ſolùm ſignificabant gratiam, legis novæ autem, illam conferunt & cauſant.

3. Deſumpſit Eccleſia hanc veritatem ex Scriptura, & ex SS. Patribus, paſſim aſſerentibus ſacramenta novæ legis habere vim cauſandi gratiam, & remittendi peccata: Joann. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt introire in Regnum Dei.* Ubi regeneratio ſpiritualis, quæ per gratiam fit, & Baptiſmo, & Spiritui Sancto tanquam cauſæ tribuitur: Spiritui Sancto quidem, tanquam cauſæ principali; Baptiſmo verò, tanquam cauſæ inſtrumentali. Unde Auguſtinus exponens hunc locum Epiſt. 23. ſic habet: *Non enim ſcriptum eſt, Niſi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut ex offerentium vel miniſtrantium fide, ſed niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto.* Et Tract. 80. in Joan. exclamat: *Quæ eſt tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat!* Similia habent alij Patres, Cyprianus enim lib. 2. Epiſt. 2. ait Chriſtianos prædicare quod aqua baptiſmalis habet virtutem ad immutandum hominem, & peccata abſtergenda. Chryſoſtomus homil. 25. in Joan. dicit Chriſtianos in fonte baptiſmali formari, ut embrio in utero matris. Et Leo Papa ſerm. 4. de Nativitate, ſic ait: *Omni homini renaſcenti aqua baptiſmatis inſtar eſt uteri virginalis, eodem ſpiritu replente fontem, qui replevit & Virginem; ut peccatum quod ibi evacuavit ſacra conceptio, hìc ſolvat ablutio.*

4. Idem patet de alijs ſacramentis: nam de ſacramento Confirmationis Actuum 8. dicitur Spiritum Sanctum dari per impoſitionem manuum. De Euchariſtia Joan. 6. *Qui manducat me, vivet propter me. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* De Pœnitentia Joan. 20. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur.* De Extrema Unctione Jacobi 5. *Si in peccatis fuerit, remittentur ei.* De Ordine 2. ad Timoth. 1. *Admoneo te ut reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum.* Ubi particula *per* denotat verè ex vi impoſitionis manuum (quâ denotatur Ordo) collatam fuiſſe gratiam Timotheo. De ſacramento Matrimonij non habetur ita expreſsè in Scriptura; id tamen docet Traditio perennis in Eccleſia, & definiunt Concilia, præcipuè Tridentinum ſeſſ. 24. his verbis: *Si quis dixerit Matrimonium non eſſe verè & propriè unum ex ſeptem novæ legis ſacramentis, neque gratiam conferre, anathema ſit.* Denique uſque adeò fideles perſuaſum habent, ſacramenta novæ legis habere aliquam virtutem ſanctificandi animas, ut teſte Auguſtino lib. 1. de peccatorum meritis & remiſſione, cap. 21. Afri vulgò Baptiſmum appellaverint *ſalutem*, & Euchariſtiam *vitam*, ob ejuſmodi ſacramentorum effectus.

5. Ratio hujus concluſionis non poteſt alia aſſignari, quàm voluntas Dei, & Chriſti, qui potuit, & voluit, medijs ſacramentis ſenſibilibus, communicare fructum & pretium noſtræ ſalutis: quod ita feciſſe conſtat ex prædictis teſtimonijs, & ex Eccleſiæ traditione, & ſenſu Patrum ſic ea intelligentium. Præſertim, cùm utantur comparationibus quæ veram & realem ſacramentorum cauſalitatem innuunt, reſpectu gratiæ ſanctificantis: comparant enim fontem baptiſmalem utero Virginis, quod facit Leo Papa ſuprà relatus. A quis initio mundi producentibus volucres & piſces, ut Tertullianus in libro de baptiſmo. Aquæ quæ virtute ignis intenſiùs calefacta, non aliter urit ac ipſe ignis: ita Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Joan. cap. 42. Virgæ Moyſis quæ obruit aquis Pharaonem & exercitum ejus, quâ ſimilitudine utitur Niſſenus. Et demum aquæ Jordanis, quæ ſanavit Naaman leproſum, & mundum effecit. Quæ comparationes eſſent pluſquàm abſurdæ, ſi ſacramenta novæ legis haberent ſolùm excitare fidem, non verò cauſare gratiam.

6. Præterea, Verba ſacramentorum ab ipſa Veritate inſtitutorum, non poſſunt non habere veritatem: Sed verba ſacramentorum, ut rebus adjuncta, ſignificant interiorem emundationem, & gratiæ collationem, atque augmentum, ut patebit ſingulorum ſacramentorum verba conſideranti. Unde Tertullianus libro de reſurrectione carnis: *Caro abluitur, ut anima emaculetur. Caro ungitur, ut anima conſecretur. Caro manûs impoſitione obumbratur, ut anima Spiritu illuminetur: Caro corpore Chriſti & ſanguine veſcitur, ut anima de Deo ſaginetur.*

7. Denique hæreticorum ſententia innumera propemodum involvit abſurda & inconvenientia, à quibus ſeſe nullatenus expedire valent. In primis enim, ſi aqua baptiſmalis, ſeu ſacramentum baptiſmi, non cauſaret gratiam, ſed duntaxat fidem ſeu fiduciam excitaret, falſa eſſet illa Chriſti propoſitio: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei*; aliis enim modis excitari poteſt fides, quàm per aquam baptiſmalem; imò concio, lectio Evangelij, meditatio paſſionis Chriſti, & alia hujuſmodi, multò meliùs id præſtare poſſent.

8. Confirmatur: Imago Baptiſmi in tabula depicta, plus in ratione ſigni facit promiſſionem Dei viſibilem, & conſequenter magis excitat fidem, quàm Baptiſmus ipſe; quandoquidem Baptiſmus ſemel fit & tranſit, imago autem Baptiſmi in tabula depicta, permanet, & ante oculos ſemper poni poteſt: Ergo plus prodeſſet ad ſalutem, quàm Baptiſmus ipſe, ſi ille verè non conferret ſeu cauſaret gratiam, ſed ſolùm ad fidem excitandam deſerviret.

9. Secundò, Si efficacia ſacramentorum novæ legis, conſiſteret præcisè in eo quod excitarent fidem, per modum ſigni teſtificantis divinam promiſſionem, nullum eſſet diſcrimen in ratione cauſæ juſtificationis, inter Baptiſmum Joannis, & Baptiſmum Chriſti; quandoquidem Baptiſmus Joannis erat ſignum promiſſionis divinæ de remiſſione peccatorum, ut patet ex illo Lucæ 3. *Venit Joannes in omnem regionem Jordanis, prædicans Baptiſmum pœnitentiæ, in remiſſionem peccatorum.* Sed major eſt efficacia Baptiſmi Chriſti, quàm Baptiſmi Joannis; etenim ipſe Joannes Lucæ 3. tantam ponit differentiam inter efficaciam ſui Baptiſmi, & efficaciam Baptiſmi Chriſti, quanta eſt inter aquam & Spiritum Sanctum, dicendo Judæis: *Ego baptizo vos aquâ, ille vos baptizabit Spiritu Sancto:* Ergo &c.

10. Nec valet quod reſpondet Calvinus in 3. caput Matthæi, dicens diſcrimen quod ponit Joannes, inter ſuum Baptiſma, & Baptiſma Chriſti, non in eo conſiſtere, quòd major eſſet efficacia Baptiſmi Chriſti; ſed in hoc tantùm, quod Joannes eſſet miniſter ſolùm externi ritûs, ſignificati nomine *aquæ*; Chriſtus autem eſſet author internæ ſanctificationis, ſignificatæ nomine *Spiritus Sancti.* Non valet, inquam, nam ſi erat eadem vis

utriusque Baptismatis, cur Paulus Actorum 19. jussit eos qui baptizati fuerant Baptismo Joannis, iterum baptizari?

11. Tertiò, si sacramenta nostra non causent gratiam, in non ponentibus obicem, sed duntaxat per modum objecti extrinseci fidem excitent, sequitur sacramentum Baptismi non debere conferri parvulis, cùm illi (utpote rationis usu carentes) ad fidem excitari non possint.

12. Respondent Lutherani, infantibus, cùm baptizantur, pro eo tempore usum rationis concedi, eosque tunc actum fidei elicere. Sed hoc chimæricum plane est, & risu magis, quàm impugnatione dignum; meritòque de illis dici potest quod olim de aliis hæreticis Augustinus aiebat, eos nimirum orationibus potiùs quàm argumentis esse juvandos.

13. Quartò ex hæreticorum sententia sequitur, non esse majorem aut aliam vim in nostris, quàm in antiquis sacramentis, utpote cùm etiam illa ad fidem excitarent: quod tamen est contra Apostolum vocantem sacramenta legis antiquæ, per comparationem ad nova, *infirma & egena elementa*.

14. Quintò sequitur, eodem modo prodesse sacramenta audita, lecta, & meditata, quàm exercita; & æquè prodesse illis omnibus qui adsunt, quando conferuntur, ac iis qui ea recipiunt, cùm in utrisque æqualiter fidem excitare possint.

15. Sextò sequitur, sacramenta fore inefficacia, si dentur linguâ Latinâ, vel Græcâ, quam non intelligant qui ea recipiunt; tunc enim non intellecta, nequeunt excitare fidem; & tamen Lutherani & Calvinistæ admittunt nostrum Baptismum, qui semper datur linguâ Latinâ, absque alia concione, esse validum.

16. Dico secundò: sacramenta novæ legis conferre gratiam ex opere operato.

Hæc etiam conclusio est de fide, & definita in Tridentino sess. 7. can. 8. his verbis: *Si quis dixerit per ipsa novæ legis sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem divinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit.*

17. Probatur breviter: Sacramenta conferre gratiam ex opere operato, nihil aliud sonat, quàm ea conferre gratiam immediatè per seipsa, ex virtute quam habent ex passione Christi, quæ est opus operatum, quo operatus est salutem in medio terræ; non verò ex merito conficientis, vel dantis, vel recipientis illa: Sed sacramenta novæ legis conferunt gratiam, ex virtute & efficacia à Christo ipsis communicata; non autem ex merito conficientis, vel dantis, vel recipientis illa: Ergo conferunt gratiam ex opere operato.

18. Confirmatur: In Baptismo confertur gratia parvulis: At illa non confertur illis, mediante aliquo actu fidei, quo ad eam se disponant, vel ex merito conferentis, seu ministrantis tale sacramentum, cùm interdum minister sit malus, & in ejus administratione peccet: Ergo tunc gratia confertur ex opere operato.

19. Neque est quod hæretici, modum illum loquendi, ut barbarum, & Grammaticæ regulis parùm consonum despiciant, & irrideant, nam Grammaticæ leges plerùmque Ecclesia spernit. Unde D. Augustinus in Psalmum 138. ut faciliùs perciperetur, maluit dicere, *ossum, ossi*, quàm *os, ossis*, hujus rationem assignans: *Quia melius est ut nos reprehendant Grammatici, quàm ut non intelligant populi.* De quo eruditè Gravina tomo 1. Præscriptionum, libro 4. controversiâ 10. generali, quæst. 2. art. 1. Sed hæretici plus solent esse sollitici de latinitate, quàm de veritate, & de modo loquendi, quàm de arte bene vivendi: plus erubescentes (inquit Augustinus libro 1. Confess. cap. 18.) si seclusâ aspiratione pronuntient *Ominem*, quàm si, interclusâ respiratione, *enecent hominem*. Præterquam quod in sacra Scriptura aliquando voces, quæ juxta communem loquendi modum, sunt solùm activæ, reperiuntur usurpatæ passivè, ut patet ex illo ad Hebræos 13. *Talibus enim hostiis promeretur Deus*, ubi vox activa, *promeretur*, usurpatur passivè. Quid ergo mirum, quod etiam Theologi verbum *operatum* passivè accipiant, dicendo sacramenta novæ legis conferre gratiam *ex opere operato?* Id enim fit majoris energiæ & brevitatis causâ, nec à linguæ Latinæ consuetudine prorsus alienum est, nam illa verbis quibusdam aliàs deponentibus in participio præteriti significationem tribuit passivam, ut videre est in istis, *interpretatus, meditatus, consolatus, admiratus*: cur ergo Theologis id ad participium *operatus* extendere non licebit, cum tantis commodis, cum tot exemplis, cum tam illustri ratione? Præsertim, cùm non solùm ante tempora Divi Thomæ hic modus loquendi in usu fuerit (ut ipse Doctor sanctus testatur in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 5. quæstiunc. 5.) sed etiam olim Innocentius III. de sacro altaris mysterio, libro 3. capite 5. illum usurpaverit dicens: *Quamvis igitur opus operans aliquando sit immundum, semper tamen opus operatum est mundum.*

§. II.

Solvuntur objectiones.

CONtra primam conclusionem objiciunt primò hæretici plura Scripturæ testimonia, quibus fidei attribuitur justificatio. Verùm hæc in Tractatu de justificatione & merito multipliciter explicata sunt, unde ad hunc locum Lectorem remittimus. *Disp. 1. art. 6. §. 2.*

20. Objicit secundò Kemnitius illud ad Ephes. 5. *Mundans eam* (scilicet Ecclesiam) *lavacro aquæ, in verbo vitæ*. Ex quo Apostoli testimonio hoc argumentum desumit: Baptismus mundat in verbo vitæ: Sed verbum vitæ est ex fide, & operatur excitando fidem: Igitur Baptismus mundat solùm excitando fidem, non verò causando gratiam.

21. Sed facilè respondetur, per ly *in verbo vitæ*, Apostolum intelligere verbum consecratorium, quod dat virtutem aquæ, & de quo ait Augustinus, *Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum*: verbum autem consecratorium non solùm habet excitare fidem, sicut verbum concionatorium, sed etiam causare gratiam, & animam sanctificare; quia tale verbum est instrumentum & imago Divini Verbi, quod Apostolus appellat, *Verbum virtutis Dei, & Dei virtutem ac Dei sapientiam.*

22. Objiciunt tertiò hæretici: Non oportet mentes fidelium avertere à Deo & convertere ad elementa vilia & creata: Atqui asserere quod per aquam, oleum, & similia, sanctificemur, est avocare mentem à Deo: Ergo &c.

23. Respondeo negando Minorem, cùm enim sacramenta sint causæ duntaxat instrumentales, à Deo ut à causa principali virtutem sanctificandi & producendi gratiam recipientes; cùm eis

utimur ad noſtram ſanctificationem, non ſepa- A ramur à Chriſto, ſed potius ei unimur: ſicut mulier laborans fluxu ſanguinis, cùm tetigit veſtem Chriſti, ut ſanitatem corporalem reciperet, non eſt averſa ab illo, ſed potiùs ad ipſum converſa, quia talem veſtem conſideravit ut rem Chriſto cohærentem, & veluti inſtrumentum Divinitatis ejus, ad patrandum tale miraculum.

24. Objiciunt quartò: Sicut in Scriptura dicitur de ſacramentis quod juſtificent, ita & de verbo Dei, ac Evangelio: nam ad Romanos 1. ipſum Evangelium vocatur, *Virtus Dei in ſalutem omni credenti*: Sed Evangelium non aliter eſt virtus Dei in ſalutem, niſi quia fidem excitat, & proponit credenda de Deo: Ergo ſimiliter ſufficienter di- B cuntur ſacramenta virtutes Dei ad ſalutem, ex eo quod excitent ad fidem: ſi enim hoc ſufficit ut Evangelium dicatur virtus Dei, cur non etiam ut ſacramentum eadem appellatione donetur?

25. Reſpondeo quod quando Evangelium dicitur *virtus Dei in ſalutem omni credenti*, per ly *Evangelium*, non intelligitur ſolùm verbum concionatorium excitans nos ad fidem, & proponens credenda, ſed etiam Lex Evangelica, quæ non excludit ſacramenta, & ratione ſacramentorum quibus juſtificat, virtus Dei eſt. Quod ut magis declaretur, Advertendum eſt, Legem Evangelicam duplici verbo conſtare; verbo ſcilicet concionatorio, quod mentem illuminat, & fidem C excitat, & Chriſti, ut eſt Dei ſapientia, inſtrumentum eſt; & verbo conſecratorio, quod ſacramenta conſtituit, animam ſanctificat & gratiam cauſat, atque ratione miræ virtutis & efficaciæ quâ pollet, eſt imago & inſtrumentum Verbi Divini, ut eſt Dei virtus, ut in ſolutione ſecundæ objectionis inſinuavimus. Quando ergo Evangelium, *Dei virtus* appellatur, hoc debet intelligi de Evangelio ſeu lege Evangelica, ut includente verbum conſecratorium, quo ſacramenta conſtituuntur. Unde ad argumentum in forma, conceſſa Majori, Minor neganda eſt; falſum enim eſt quod Evangelium, ſeu lex Evangelica, non aliter ſit virtus Dei in D ſalutem, niſi quia ad fidem excitat, & proponit credenda; potiùs enim virtus Dei dicitur, ex eo quod juſtificat, & gratiam cauſat, quod ipſi ratione ſacramentorum quibus conſtat, competit.

26. Objiciunt quintò: 1. Petri 3. Dicitur: *Vos nunc ſimilis formæ ſalvos facit Baptiſma, non carnis depoſitio ſordium, ſed conſcientiæ bonæ interrogatio in Deum, per reſurrectionem Jeſu Chriſti.* Quibus verbis Apoſtolus videtur innuere, quod ipſa ablutio carnis, non operatur in Baptiſmate ſalutem, ſed fides, quæ *conſcientiæ bonæ interrogatio* dicitur. Unde Auguſtinus Tractatu 80. in Joan. explicans illa verba: *Jam vos mundi eſtis, propter ſermonem quem locutus ſum vobis*, ſic E dicit: *Quare non ait, mundi eſtis propter Baptiſma meum, quo loti eſtis, ſed ait propter verbum quod locutus ſum vobis, niſi quia & in aqua verbum mundat; id eſt detrahe verbum, & quid eſt aqua, niſi aqua?* Et infrà: *Unde iſta tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente verbo, non quia dicitur, ſed quia creditur.*

27. Reſpondeo ſenſum Apoſtoli non eſſe illum quem fingunt hæretici, nempe quòd ſola fides & non ablutio ſeu Baptiſmus non ſanctificat (alioquin ſibi contradiceret Apoſtolus, nam antea dixerat Baptiſmum ſalvare eos qui baptizantur, ſicut arca ſalvavit Noë & familiam ejus) ſed his A verbis ſolùm intendere, quòd ſalus à Baptiſmo proveniens, ſeu fructus Baptiſmi, non eſt emundatio ſordium carnis, ſed animæ ſanctificatio, quam bonæ conſcientiæ interrogationem appellat; cùm anima gratiâ, charitate, & aliis habitibus ſupernaturalibus inſtructa, maneat perfectè pendens à Deo, nullamque aggrediatur operationem Deo inconſulto, ſeu non interrogato; id eſt niſi priùs videat, ſuam operationem Deo placituram. Vel ut alij volunt, his verbis alludit Apoſtolus ad morem Eccleſiæ, quæ baptizandum interrogat, num velit renunciare diabolo? & reſpondet, *Volo.*

Ad Auguſtinum facilè reſpondetur, quod quan- 28. B do dicit aquâ Baptiſmatis non mundare, ſed verbum, non loquitur de verbo concionatorio, ſed de conſecratorio, de quo dixerat, *Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum*; & ſolùm intendit, quod ipſa ablutio exterior in Baptiſmate, nihil prodeſſet; ſi verba conſecratoria, quibus ejus forma conſtat, ei non adjungerentur. Cùm verò ſubdit: *Niſi faciente verbo, non quia dicitur, ſed quia creditur*, ſolùm intendit, verbum Chriſti, ſive ſacramentale, non habere quod juſtificet, *quia dicitur*, id eſt ſecundùm ſonum materialem, & exteriorem; ſed *quia creditur*, id eſt propter ſenſum verborum qui fide tenetur. Sic enim hunc locum intelligit & interpretatur S. Thomas ſuprà quæſt. 60. art. 7. ad 1. C

Objicies ſextò contra ſecundam concluſionem: 29. Si ſacramenta ex opere operato conferrent gratiam, non exigeretur in ſuſcipiente aliqua diſpoſitio: Sed hoc eſt falſum, nullum enim ſacramentum gratiam confert ſine aliqua diſpoſitione, ſaltem in ſubjecto capaci: Ergo nullum ſacramentum gratiam confert ex opere operato.

Reſpondeo negando ſequelam Majoris, cau- 30. ſalitas enim ex opere operato, non excludit opus operantis, ut diſpoſitionem ad gratiam, ſed excludit opus operantis, ut rationem principalem & quaſi effectivam habendi gratiam; ſeu excludit opus operantis, ut principium à quo habeat D vim ſuam, cùm illam habeat ex meritis Chriſti. Sacramenta ergo non dicuntur à Theologis conferre gratiam ex opere operato, ex eo quod eam ſine fide, aut bono motu cordis, aut abſque ulla diſpoſitione ſuſcipientis conferant, ut falsò Calvinus, & Melancton, ſuprà citati, ipſis attribuunt; ſed quia eam conferunt ex meritis paſſionis Chriſti, quæ eſt opus jam operatum, & quia eam conferunt ultra propriam diſpoſitionem ſuſcipientis, ſed non ſine illa.

ARTICVLVS II.

Quomodo ſacramenta producant gratiam, an inſtrumentaliter phyſicè, vel ſolùm moraliter?

§. I.

Quibuſdam præmiſſis referuntur ſententiæ.

CVm ſecundùm fidem Catholicam fateri oporteat, ſacramentis novæ legis aliquod genus cauſalitatis convenire, ut patet ex dictis articulo præcedenti, celebris eſt diſputatio inter Theologos, & magna partium contentione exagitata, de genere ſeu modo cauſalitatis, qui debet ipſis attribui. Sed ut ſententiarum varietas clarè percipiatur, & ad aliquē ordinem redigatur.

31. Advertendum est, causam ut sic dividi in causam per accidens, sive conditionem sine qua non, sic dictam, quia sine ea non ponitur quidem effectus, in eum tamen non influit; & in causam per se, sic dictam, quia aliquo modo influit in effectum. Et hæc est duplex, physica scilicet & moralis. Causa physica illa dicitur, quæ suæ virtutis actione immediatè & realiter attingit effectum. Moralis verò, quæ actione suæ virtutis non immediatè nec realiter attingit effectum, sed intentionaliter duntaxat movet efficientem ad effectûs productionem, per modum consilij, aut persuasionis, imperij, meriti, aut pretij. Utraque causalitas explicatur exemplo homicidij: qui enim alicui homicidium consulit aut imperat tantùm: vel ad hoc pecuniam ei spondet, est causa moralis ipsius; qui verò propriâ manu alium occidit, aut apprehensâ manu alterius, per vim eam applicat ad homicidium, dicitur causa naturalis aut physica homicidij.

32. Rursus utrumque genus causæ dividitur in principale & instrumentale. Causa principalis physica dicitur illa, quæ virtute suæ propriæ formæ agit, ut ignis producendo calorem, vel alterum ignem. Instrumentalis physica, quæ non virtute propriæ formæ, sed alterius superioris sibi communicatâ, physicè operatur, ut serra, penicillus &c. Similiter causa moralis principalis dicitur illa quæ propriâ virtute & intentione inducit causam efficientem ad producendum effectum. Instrumentalis verò moralis, quæ non ex propria virtute & intentione, sed ut subordinata voluntati & intentioni alterius, causam efficientem inducit ad dandum esse effectui intento. Exemplum utriusque est, si Rex famulo pecuniam det, ut eâ mediante tyrannum inducat ad dandam libertatem captivo: Rex enim est causâ principalis moralis, famulus verò & pecunia sunt causæ instrumentales morales libertatis captivi.

33. Quæritur ergo in præsenti, an sacramenta novæ legis sint causæ gratiæ per accidens tantùm, seu per modùm conditionis, an per se, & per verum influxum? Et si hoc modo, an per influxum solùm moralem, an verò per physicum, non quidem principalem, cùm solus Deus sit causa principalis gratiæ, sed instrumentalem?

In cujus difficultatis resolutione variæ sunt Authorum sententiæ. Prima asserit Sacramenta novæ legis esse causas tantùm per accidens gratiæ sanctificantis, seu meras conditiones, ad quarum positionem solus Deus conferat gratiam. Ita Durandus, Ocham, Gabriël, Marsilius, Aliacensis, & alij.

Secunda opinio est Magistri Cano, Martini de Ledesma, & Bartholomæi de Ledesma, Molinæ, Vazquis, Delugo, Beccani, Martinoni, & aliorum Recentiorum, docentium sacramenta novæ legis esse causas instrumentales, non physicas, sed tantùm morales gratiæ sanctificantis hominem. Verùm non eodem modo hæc opinio à suis Authoribus explicatur. Cano enim intantum vult sacramenta novæ legis dicenda esse causas morales nostræ sanctificationis, inquantum sunt veluti chirographa, sanguinem Christi, ut pretium nostræ redemptionis, moraliter continentia, quatenus videlicet sunt testimonia divinæ promissionis de nostra justificatione, fundatæ in sanguine Christi. Vazquez verò rejiciens hunc modum explicandi causalitatem moralem in nostris sacramentis, asserit ideò moraliter gratiam ab eis causari, quia ministri in illorum applicatione gratiam à Deo impetrant, non quidem impetratione quæ in eorum merito sit fundata, sed illa quæ promissioni divinæ de conferenda gratia est innixa; quæ promissio (inquit) quia sub conditione sacramentorum facta est, non nisi sacramentis positis obligat. Verùm cùm hic modus causalitatis non transcendat rationem conditionis sine qua non, alij illum rejicientes, aliter etiam explicant causalitatem illam, dicendo quod sacramenta novæ legis intantum in genere causæ instrumentalis efficiunt nostram justificationem, sive Deum ipsum ad eam physicè causandam movent, inquantum continent, continentiâ quadam morali, valorem meritorum Christi, ipsis ab eo applicatum: cùm enim (inquiunt) fuerit in Christo potestas excellentiæ super omnia sua merita, habuit ratione illius facultatem eligendi res sensibiles quibus hunc valorem applicaret. Unde (subdunt) sicut regale argenteum, suppositâ institutione & authoritate Regis, verè continet moraliter valorem trium librarum, ipsumque recipere tenemur in politicis commutationibus, venditionibus, & emptionibus, secundùm illam æstimationem trium librarum: ita similiter sacramenta novæ legis, factâ simili applicatione meritorum Christi, verè continent moraliter pretium sanguinis Christi, secundùm quãtitatem illis applicatam ab ipso Christo, adeò ut Deus teneatur acceptare sacramenta nostra, ex Christi voluntate sibi oblata, ad nostram justificationem, secundùm valorem & pretium sanguinis Christi ipsis applicatum. Alij alio exemplo id explicant, dicendo quod sacramenta sunt instar bursæ plenæ pecuniâ, quæ datur alicui, ut sibi necessaria comparet.

Tertia opinio docet sacramenta novæ legis, per modum instrumenti physici efficere in nobis gratiam. Ita, præter Thomistas, docent Ruardus Taper, Andræas Vega, Sayrus, Yzambertus, & celebriores ex Societate Theologi, nimirum, Suarez, Valentia, Bellarminus, Henriquez, Reginaldus, Granado, Meratius, Ripalda, Escobar, Albertinus, Costerus, Canisius, Fonseca, & integrum Collegium Conimbricense, imò & major pars totius Scholæ Theologorum, ut testatur Ruvius 2. physic. Tract. 4. quæst. 3. num. 33. ubi sic ait: *De humanitate Christi, & sacramentis, concedit major pars totius Scholæ, cum S. Thoma, esse instrumenta gratiæ; & verbum ipsius Christi, vel etiam contactum, habuisse modum physici instrumenti, ad miracula patranda.* Et Henriquez lib. 1. cap. 16. num. 4. dicit quod *nobiliores Theologi bene id colligunt ex sacris litteris.* Denique P. Hyacinthus Choquetius lib. 2. de gratia disp. 6. capite 1. refert & citat quinquaginta tres egregios hujus sententiæ patronos.

§. II.

Exploditur Durandi sententia.

34. DIco primò: Sacramenta novæ legis non sunt meræ conditiones, ad quarum præsentiam Deus conferat gratiam. Ita S. Thomas in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 4. ubi loquens de sacramentis novæ legis, sic discurrit. *Quidam dicunt quod non sunt causæ quasi facientes aliquid in anima, sed causæ sine quibus non: quia increata virtus qua*

ſola effectus ad gratiam pertinentes in anima facit, ſacramentis aſſiſtit per quandam Dei ordinationem, & quaſi pactionem: ſic enim ordinavit, & quaſi pepigit Deus, ut qui ſacramenta accipiunt, ſimul ab eo gratiam recipiant; non quaſi ſacramenta aliquid faciant ad hoc. Et eſt ſimile de illo qui accipit denarium plumbeum, factâ tali ordinatione, ut qui habuerit unum de illis denariis, habeat centum libras à Rege; qui quidem denarius non dat illas centum libras, ſed ſolus Rex accipienti ipſum. Et quia pactio talis non erat facta in ſacramentis veteris legis, ut accedenti ad ipſa gratiam acciperent, ideò dicuntur gratiam non conferre, ſed promittebant tantùm. Sed hoc non videtur ſufficere ad ſalvandum dicta Sanctorum, cauſa enim ſine qua non, ſi nihil omnino faciat ad inducendum effectum, vel diſponendo, vel meliorando, quantùm ad rationem cauſandi, nihil habebit ſupra cauſas per accidens, ſicut album eſt cauſa domûs, ſi ædificator ſit albus; & ſecundùm hoc ſacramenta eſſent cauſæ per accidens tantùm reſpectu ſanctificationis: illa enim ordinatio quam dicunt, ſive pactio, nihil dat eis de ratione cauſæ, ſed ſolùm de ratione ſigni; ſicut & denarius plumbeus eſt ſolùm ſignum indicans quid debet accipere: quod autem eſt per accidens, omittitur ab arte, nec ponitur in definitione; unde in definitione ſacramentorum non poneretur cauſalitas prædicta, nec Sancti multùm curaſſent de ea dicere, nec iterum ſacramenta novæ legis, quæ differunt à ſacramentis veteris legis ſecundùm ordinationem prædictam, differrent ab eis ſecundùm rationem cauſæ, ſed ſolùm quantùm ad modum ſignificandi; inquantum hæc ſignificant gratiam ut ſtatim dandam, illa verò non. Hæc S. Doctor: quibus verbis concluſionem noſtram & docuit, & probavit. Si enim ſacramenta novæ legis eſſent tantùm meræ conditiones ad quarum præſentiam Deus conferret gratiam, non poſſent dici eam cauſare: Sed hoc erroneum eſt, & Scripturæ, Conciliis, & Sanctis Patribus repugnans, ut articulo præcedenti contra hujus temporis hæreticos oſtenſum eſt: Ergo & illud. Sequela Majoris patet, nam conditio ſine qua non, non influit in effectum, ſed tantùm deſideratur ut cauſa influat, ut patet in approximatione ignis ad lignum, quæ non influit in calorem.

35. Confirmatur & magis illuſtratur hæc ratio: Concilium Florentinum ſuprà citatum, ita aſſerit noſtra ſacramenta cauſare gratiam, ut hoc deneget antiquis: At ſi noſtra non alio modo cauſarent gratiam, quàm per modum conditionis, nulla eſſet hæc differentia, quia ſacramenta veteris legis, erant etiam ſaltem conditiones, ad quarum præſentiam Deus conferebat gratiam: Ergo ſacramenta novæ legis non ſunt meræ conditiones ad quarum præſentiam Deus conferat gratiam.

36. Objicies primò cum Durando: D. Bernardus in ſermone de cœna Domini ſic loquitur: *Sicut Canonicus inveſtitur per librum, Abbas per baculum, Epiſcopus per baculum & annulum ſimul, ſic diverſæ gratiæ, diverſis ſunt traditæ ſacramentis.* Atqui liber, baculus, & annulus, non ſunt cauſæ illorum effectuum, ipſos producentes, ſed tantùm ſigna & conditiones: Ergo & ſacramenta noſtra, reſpectu collationis gratiæ.

37. Reſpondeo cum D. Thoma in 4. diſt. 1. quæſt. 1. art. 4. quæſtiunc. 1. ad 1. D. Bernardum loco citato comparaſſe ſacramenta baculo, annulo, & libro, non quoad cauſalitatem divinæ gratiæ, ſed præcisè quoad ejus ſignificationem; idque colligit ex verbis quæ habet antea, quibus docet ſacramenta operari gratiam, cùm tamen non poſſit tribui libro, baculo, & annulo, quod operentur illos effectus quos ſignificant.

38. Objicies ſecundò: Sicut ſe habet lex nova ad legem veterem, ſic ſacramenta novæ legis, ad ſacramenta veteris legis: Sed lex vetus (inquit Durandus) ſic ſe habet ad novam legem, ut illud quod promittebatur in veteri lege, ſolvatur in nova, non per legem, ſed à Deo in lege: Ergo ſimiliter gratia exhibetur in ſacramentis novæ legis, non per ipſa, ſed à Deo in ipſis; & in hoc (ſubdit idem Author) ſufficienter excedunt ſacramenta novæ legis, ſacramenta legis antiquæ.

39. Reſpondeo negando Minorem, cùm enim lex nova perfectior ſit lege veteri, & quod eſt perfectum, aliquo modo cauſare debeat, Deus non tantùm implet in lege nova quæ in veteri promiſerat, ſed etiam legi novæ virtutem tribuit, per quam veteris legis promiſſa implet.

§. III.

Rejicitur ſecunda ſententia, & ſacramenta novæ legis inſtrumentaliter phyſicè concurrere ad cauſandam gratiam, ex Scriptura, Conciliis, & SS. Patribus oſtenditur.

Dico ſecundò: Sacramenta novæ legis inſtrumentaliter phyſicè ad cauſandam gratiam concurrunt.

40. Probatur primò concluſio ex verbis illis Chriſti Joan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei:* ut enim ait S. Thomas 1. 2. quæſt. 112. art. 1. ad 2. illis ſignificatur, per ſacramenta novæ legis cauſari gratiam inſtrumentaliter, & per virtutem Spiritus Sancti principaliter: Ergo ſicut Spiritus Sanctus principaliter phyſicè cauſat gratiam, ita & ſacramenta legis inſtrumentaliter phyſicè; inſtrumentum enim cauſæ phyſicæ principalis, etiam phyſicum eſſe debet, & phyſicè cauſare.

41. Confirmatur ex variis loquendi modis, quibus Scriptura utitur ad cauſalitatem noſtrorum ſacramentorum ſignificandam: nam Joan. 3. dicuntur homines renaſci ex aqua, ad Titum 3. ſalvari per lavacrum regenerationis, ad Epheſ. 5. mundari lavacro: Sed hi modi loquendi phyſicam cauſalitatem indicant: Ergo &c. Minor probatur, nam particula *Ex* communiter indicat cauſam phyſicam, vel materialem, juxta quod dicitur annulus fieri ex auro; vel efficientem & inſtrumentalem, ſicut dum animal dicitur gigni ex ſemine: conſtat autem homines renaſci ſpiritualiter ex aqua baptiſmali, non tanquam ex cauſa materiali: Ergo ut ex inſtrumentali phyſica, & tanquam ex ſpirituali ſemine. Idem indicant particula *Per*, & ablativus caſus, dum enim in communi modo loquendi cauſam phyſicam inſtrumentalem ſcriptionis volumus indicare, dicere ſolemus quod hoc ſcriptum eſt calamo, vel per calamum: Ergo ſimiliter cùm dicimur mundari lavacro, aut per lavacrum, convenientiùs id intelligitur ut per inſtrumentum phyſicum, quàm ut per inſtrumentum ſolùm morale.

42. Scio Adverſarios reſpondere, hæc omnia rectè etiam poſſe explicari per cauſalitatem moralem: vulgò enim (inquiunt) dicitur aliquid effici litteris, & per litteras; meritis, præceptis, ac per merita & præcepta, quæ tamen conſtat morales tantùm cauſas eſſe.

Sed licèt hoc verum ſit, quando conſtat de morali tantùm cauſalitate ſermonem eſſe, ut in his Adverſariorum exemplis contingit, quia manifeſtum eſt ea non poſſe aliter intelligi: in re tamen adeò dubia, qualis eſt ea in qua verſamur, de qua non apparet quòd non poſſit niſi moraliter exponi, quis ſibi perſuadeat Spiritum Sanctum ejuſmodi voces quibus vim ſacramentorum noſtrorum ſignificare voluit, ſemper minùs propriè, ac præter ſolitum uſum, ad moralem duntaxat & metaphoricam cauſalitatem ſignificandam uſurpaſſe, & tamen nuſpiam explicuiſſe ſe illo ſenſu eſſe locutum?

43. Probatur ſecundò concluſio ex Tridentino, quod ſeſſ. 7. Canone 6. jubet ſub anathematis pœna credere ſacramenta novæ legis continere gratiam quam ſignificant, quod etiam aſſerit Florentinum in decreto unionis: At hoc verificari nequit de continentia locali, & materiali, quomodo aqua verbi gratiâ continetur in vaſe, medicina in pixide, vel pecunia in burſa; gratia enim, cùm ſit qualitas ſpiritualis, non occupat locum. Unde rectè dixit S. Bonaventura in 4. diſt. 1. art. 1. quæſt. 3. *Non aliquo modo dicendum eſt, quod gratia contineatur in ipſis ſacramentis, tanquam aqua in vaſe, vel medicina in pixide.* Non poteſt etiam hoc intelligi de continentia formali per inhæſionem, eo modo quo accidens dicitur contineri in ſubjecto cui ineſt; gratia enim, cùm ſit accidens ſpirituale, completum, & permanens, non inhæret ſacramentis, quæ ſunt res corporeæ; ſed reſidet in eſſentia animæ, quæ ſpiritualis eſt: Ergo neceſſariò hoc debet intelligi de continentia virtuali, quæ propria eſt cauſæ efficientis principalis, vel inſtrumentalis: quo pacto illuminatio & calefactio in Sole & igne continentur, & planta in ſemine, & effectus artis in inſtrumento artificis. Unde D. Thomas hîc art. 3. in corp. ait quod gratia continetur in ſacramento, *ſecundùm quandam inſtrumentalem virtutem, quæ eſt fluens & incompleta.* Et in contrarium tertio loco ſibi objicit: *Spirituale non continetur à corporali, etiam ſi in eo ſit, non enim anima continetur à corpore, ſed potiùs continet corpus: Ergo videtur quod gratia, cùm ſit quid ſpirituale, non contineatur in ſacramento corporali.* Cui argumento ſic reſpondet: *Ad tertium dicendum, quòd ſpirituale exiſtens perfectè in aliquo, continet ipſum, & non continetur ab eo: ſed gratia eſt in ſacramento, ſecundùm eſſe fluens & incompletum, & ideò non inconvenienter dicitur ſacramentum continere gratiam.*

Ex quo facilè intelliges, quo ſenſu ſacramenta novæ legis, à SS. Patribus & Theologis, *vaſa gratiæ*, interdum appellentur, quia ſcilicet eam virtualiter continent, ut ejus cauſæ inſtrumentales; ſicut arma vocantur in Scriptura, *Vaſa interfectionis, vaſa mortis*, & inſtrumenta muſica, *Vaſa cantici*, eò quòd prædictos effectus, velut cauſæ inſtrumentales virtualiter contineant.

44. Nec valet ſi dicas cum Adverſariis, ſacramenta novæ legis, vaſa gratiæ appellari, & dici eam continere, quia cõtinent virtutem ſanguinis & paſſionis Chriſti, velut quædam ſigna & chirographa, ad quorum præſentiam Deus infallibiliter confert gratiam. Non valet inquam: licèt enim hedera ſit ſignũ infallibile vini vendibilis, non dicitur tamen continere vinum, & multominus eſſe vas vini, aut vino plena: chirographum etiam, quamvis ſit infallibile ſignum pecuniæ debitæ, & ad ejus exhibitionem pecunia debita exhibeatur, nullus tamen propterea dicet, illud eſſe plenum pecuniâ, aut vas, vel burſam eam continentem. Similiter ergo ſi ſacramenta novæ legis, ſint dumtaxat ſigna, chirographa, & moralia inſtrumenta quæ Deum excitent ad dandam gratiam ritè ea ſuſcipientibus, intuitu paſſionis & meritorum Chriſti, incongruè eſſe vaſa gratiæ, eamque continere dicentur.

45. Probatur tertiò concluſio ex ſanctis Patribus, qui virtutem & cauſalitatem phyſicam ſacramentorum novæ legis paſſim videntur innuere. In primis enim Tertullianus antiquiſſimus Author libro de Baptiſmo cap. 4. ſic ait: *Igitur omnes aquæ de priſtina originis prærogativa, ſacramentum ſanctificationis conſequuntur, invocato Deo: ſupervenit enim ſtatim Spiritus de cœlis, & aquis ſupereſt, ſanctificans eas de ſemetipſo, & ita ſanctificandæ,* VIM SANCTIFICANDI COMBIBVNT. Docet etiam idem Author, quod ſicut aqua elementaris initio mundi fœcundata Spiritu Dei, produxit piſces, & alia animalia: ita aqua baptiſmalis, eodem Spiritu ſanctificata, ſpiritualiter regenerat Chriſtianos, quos idcirco *piſciculos* appellat. Huic conſonat illud Leonis Papæ ſerm. 4. de Nativitate Domini: *Omni homini renaſcenti Baptiſmus eſt ad inſtar uteri virginalis, eodem Spiritu replente fontem, qui replevit & Virginem.* Et iſtud quod ſerm. 5. habetur: *Virtus Altiſſimi quæ fecit ut Maria pareret Salvatorem, facit ut regeneret unda credentem.* Favet etiam Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Joan. cap. 42. ubi ait: *Quemadmodum viribus ignis intenſius aqua calefacta, non aliter urit, quàm ipſe ignis; ſic Spiritus Sancti operatione, aqua quâ baptizati corpus aſpergitur, reformatur ad divinam virtutem & potentiam.* Niſſenus oratione de S. Baptiſmo docet eo modo aquam Baptiſmi purgare animam, hominemque regenerare, quo ſemen eſt cauſa effectrix hominis geniti. Chryſoſtomus homil. 31. in Joan. *Futurum erat* (inquit) *Baptiſma, plenum maximæ poteſtatis & gratiæ, purgaturum peccata, pro mortuo vivum effecturum.* Et homil. 25. docet, Chriſtianos in fonte Baptiſmali formari, ut embrio in utero matris. *Quod* (inquit) *eſt matrix embrioni, hoc & fideli aqua.* Cyprianus ſerm. de cœna Domini, ait de Euchariſtia, *Panis eſt propter nutrimenti congruentiam, ſanguis propter vivificationis efficientiam.* Celebre etiam eſt illud Auguſtini Tract. 80. in Joan. *Quæ eſt tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat?* Denique Sanctus Sylveſter apud Nicephorum libro 7. hiſtoriæ capite 33. alloquens Conſtantinum Imperatorem, illumque inſtruens de virtute Baptiſmi, ſic ait: *Hæc aqua, Imperator, divinâ virtute per invocationem vivificæ Trinitatis concepta, ſicut exteriùs corpus hominis abluit, ita etiam interiùs animam mundat, & ſplendidiorem radiis ſolaribus efficit.*

46. Ex his SS. Patrum teſtimoniis plura poſſunt argumenta deſumi, ad ſuadendum eos in ſacramentis novæ legis, non ſolùm virtutem & cauſalitatem moralem, ſed etiam phyſicam agnoviſſe. In primis enim recipere à Spiritu Sancto virtutem ſanctificandi, & eam in ſe combibere, vel imbibere, virtutem & cauſalitatem phyſicam de-

notat; vis enim moralis, cùm ſit merum ens rationis, non poteſt, niſi abſurdè & ineptè, dici combibi in aqua, vel in ea imbibi: Sed ex Tertulliano citato, aquæ Baptiſmi virtutem ſanctificandi combibunt in ſemetipſis: Ergo in aquis Baptiſmi virtutem inſtrumẽtalem phyſicam productivam gratiæ agnovit. A

47. Secundò, ex eodem Authore, ſicut ex aquis naturalibus piſces generantur, ita & ex aquis Baptiſmi homines ſpiritualiter regenerantur: Sed aquæ naturales concurrunt phyſicè ad generationem piſcium: Ergo & aquæ Baptiſmi ad regenerationem fidelium.

48. Tertiò, ex Leone, Chryſoſtomo, Cyrillo, & Niſſeno citatis, Baptiſma ſe habet ad inſtar uteri virginalis ex quo natus eſt Chriſtus; ad inſtar matricis ſeu vulvæ in qua homo concipitur; ad inſtar ſeminis ex quo generatur; & ad inſtar aquæ ferventis, quæ ab igne calefacta, non minùs urit, quàm ipſe ignis: At certum eſt concurſum Virginis ad partum Chriſti, fuiſſe phyſicum, vulvam in qua homo concipitur, phyſicè ad ejus conceptionem concurrere; ſemen ex quo generatur, eſſe inſtrumentum phyſicum, & phyſicè concurrens ad ejus generationem; & denique aquam ferventem, & ab igne calefactam, phyſicè in calefactionem influere: Ergo pariter, juxta illos SS. Patres, cauſalitas phyſica, & non ſolùm moralis, ſacramentis novæ legis tribuenda eſt. B C

49. Demum ſi ſacramenta moraliter tantùm concurrerent ad gratiæ productionem, & hominum ſanctificationem, & eſſent ſolùm (ut docent Adverſarij) veluti chirographa quæ Deum moraliter moverent & excitarent ad gratiam conferendam, abſurda prorſus ac inepta, & quaſi puerilis eſſet, celebris illa Auguſtini exclamatio, & admiratio: *Quæ eſt tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat!* hoc enim commune & uſitatum eſt apud homines, ut in virtute chirographi, vel ſigilli regij, in cæra impreſſi, & aliorum ſignorum ſenſibilium, conferantur officia, dignitates, pecuniæ, & aliæ res magni momenti. Unde ſi quis in hanc admirationem & exclamationem erumperet, Quæ eſt tanta virtus chirographi, ut ad exhibitionem ejus, ſtatim numerentur pecuniæ! Quæ eſt tanta virtus monetæ, ut tradita mercatori, ſtatim det ea quæ vendidit! Quæ eſt tanta virtus hederæ, ut ad fores appenſa, ſtatim vendatur vinum! meritò irrideretur ab hominibus: ita pariter ſi ſacramenta ſolùm moraliter ad gratiæ productionem concurrant, irriſoria erit hæc Auguſtini admiratio: *Quæ eſt tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat!* D

Hæc omnia confirmari & illuſtrari poſſunt ex

50. Catechiſmo Romano, juſſu Pij V. edito, & in pluribus Conciliis Provincialibus in Gallia celebratis recepto: in eo enim parte 2. Symboli capite 1. quæſt. 18. hæc verba leguntur: *Quo pacto tanta res & tam admirabilis, per ſacramentum efficiatur, ut quemadmodum S. Auguſtini ſententiâ celebratum eſt, aqua corpus tangat, & cor abluat, id quidem humanâ ratione atque intelligentiâ comprehendi non poteſt; conſtitutum enim eſſe debet, nullam rem ſenſibilem, ſuâpte naturâ ea vi præditam eſſe, ut penetrare ad animam queat; at fidei lumine cognoſcimus, omnipotentis Dei virtutem ſacramentis ineſſe quâ id efficiant quod ſuâ vi res ipſæ naturales præſtare non poſſunt.* Quibus verbis in primis clariſſimè exprimitur efficientia realis & phyſica ſacramentorum. E

Secundò declaratur hanc ſententiam non eſſe rejiciendam ex eo quod non ita facilè percipitur, ſicut alia quæ cauſalitatem dunta xat moralem eis attribuit. Tertiò, ad hoc probandum adducit celebrẽ illum locum Auguſtini: *Quæ eſt tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat!* Den ique rationem reddens quare hæc efficientia & c auſalitas ſacramentorum, lumine naturali no n ita facilè poſſit intelligi, dicit hoc ideò eſſe, quia *nulla res ſenſibilis, ſuâ naturâ, eâ vi prædita eſt, ut penetrare ad animam queat:* quæ ratio (ut evidens eſt) ſolùm valet de inſtrumento phyſico, cùm inſtrumenta moralia nullo modo debeant contingere ſubjectum in quo effectus cauſæ principalis producitur.

§. IV.

Mens Divi Thomæ aperitur.

Licèt ſuperfluum videatur mentem S. Doctoris in hujus difficultatis reſolutione inveſtigare, nam ita clarè & perſpicuè pluribus in locis cauſalitatem & efficientiam phyſicam in ſacramentis novæ legis agnoſcit, ut de hoc dubitare, ſit tenebras Soli offundere, & ut aiunt, in meridie cœcutire. Quia tamen Vazquez, Coninchk, & Delugo, S. Thomam in ſuam conantur pertrahere ſententiam, & noviſſimè Auguſtinus Bernal, ejuſdem Societatis Theologus, diſp. 10. de ſacramentis ſect. 4. §. 2. ait quod *influxûs phyſici ſacramentorum aſſertio, nequit S. Thomæ, niſi cum vitiis, pluribus attribui*, & hujus poſitionis aſſertores, *ignorantes, ineptos Philoſophos, ſummè ſtupidos, & incredibilis oſcitantiæ Authores*, appellat, ut clarè pateat, quantùm Author ille verbis illis exceſſerit, & quantùm in doctrina D. Thomæ novitius ſit ac peregrinus, operæ pretium exiſtimavi, variis ac evidentiſſimis demonſtrare argumentis, S. Doctorem ſtare pro noſtra ſententia, & cauſalitatem phyſicam in ſacramentis novæ legis manifeſtè docere. 51.

In primis ergo manifeſtum eſt, ſecurim eſſe inſtrumentum phyſicum ad faciendum lectum: Sed expreſsè docet S. Thomas hîc art. 1. in corp. ſacramenta novæ legis eodem modo cauſare gratiam, quo ſecuris facit lectum, ait enim: *Cauſa inſtrumentalis non agit per virtutem ſuæ formæ, ſed ſolùm per motum quo movetur à principali agente, unde effectus non aſſimilatur inſtrumento, ſed principali agenti, ſicut lectus non aſſimilatur ſecuri, ſed arti quæ eſt in mente artificis; & hoc modo ſacramenta novæ legis* GRATIAM CAVSANT. Ergo juxta D. Thomam, ſacramenta novæ legis inſtrumentaliter phyſicè cauſant gratiam. 52.

Secundò, Idem S. Doctor ibidem in ſolut. ad 2. docet ſacramenta novæ legis ex illis inſtrumentis eſſe, quæ duas habent actiones, unam propriam, & aliam inſtrumentalem, & hanc per illam efficiunt, qualem dicit eſſe ſecurim reſpectu lecti: At hæc inſtrumenta ſunt phyſica, ut convincit non ſolùm exemplum ſecuris, ſed etiam doctrina ejuſdem Doctoris Angelici 1. parte quæſt. 45. art. 5. ubi inſtrumenta quæ has duas actiones habent, negat poſſe eſſe inſtrumenta creationis, cùm tamen conſtet creaturam ad creandum, moraliter poſſe concurrere, nam creationem alicujus rei poteſt homo mereri, aut impetrare à Deo: Ergo juxta ſanctum Thomam, ſacramenta novæ legis ſunt phyſica inſtrumenta gratiæ. 53.

Tertiò

54. Tertiò, D. Thomas art. 3. hujus quæſtionis, docet quod *gratia eſt in ſacramento, ſecundùm quandam inſtrumentalem virtutem, quæ eſt fluens & incompleta*, & quam locis art. ſequenti §. 6. referendis, dicit eſſe qualitatem : Sed virtus fluens, & incompleta, & quæ eſt vera qualitas, phyſica eſt, & non moralis, ut de ſe patet : Ergo ſacramenta novæ legis, juxta doctrinam D. Thomæ, inſtrumentaliter phyſicè concurrunt ad producendam gratiam.

55. Quartò, Idem S. Doctor in 4. diſt. 14. quæſt. 2. art. 4. ſic ait : *Pœnitentia, ut eſt ſacramentum, effectivè tollit peccatum ex parte maculæ, quia gratiam tribuit, ſicut inducens albedinem, aufert nigredinem. Et ſecundùm hoc pœnitentia, inquantum eſt ſacramentum, peccata dimittit, quia ſacramentum novæ legis eſt cauſa inſtrumentalis gratiæ, ut in prima diſtinctione dictum eſt.* Sed inducens albedinem, aufert nigredinem effectivè phyſicè : Ergo ex S. Thoma, ſacramenta cauſant gratiam, & auferunt maculam animæ, effectivè phyſicè.

56. Quintò, Juxta D. Thomam eodem modo philoſophandum eſt de ſacramentis novæ legis, quantùm ad efficientiam gratiæ, ac de humanitate Chriſti ; docet enim hîc art. 5. quod cùm Deus ſit cauſa principalis gratiæ, humanitas Chriſti inſtrumentum conjunctum, & ſacramentum, inſtrumentum ſeparatum ; & per inſtrumentum conjunctum moveatur ſeparatum, ut baculus per manum, *oportet quod virtus ſalutifera à Divinitate Chriſti, per ejus humanitatem, in ipſa ſacramenta derivetur.* Et quæſt. 27. de verit. art. 4. ad calcem corporis articuli, ait quod *ſacramenta participant aliquid de virtute illa, quâ humanitas Chriſti inſtrumentaliter ad juſtificationem operatur, ratione ejus ſanctificatus Baptiſmo, ſanctificatus ſanguine Chriſti dicitur ab Apoſtolo ad Hebræos 10.* At juxta eundem S. Doctorem, Chriſti humanitas, non ſolùm moraliter, ſed etiam phyſicè cauſat gratiam : Ergo & ſacramenta novæ legis. Minor probatur ex D. Thoma ſuprà quæſt. 13. art. 2. ubi loquens de anima Chriſti, inquantum eſt inſtrumentum unitum Verbo, dicit *quod habet virtutem ad omnes immutationes miraculoſas faciendas, quæ conducunt ad finem incarnationis ; non tamen ad annihilationem, vel creationem.* At ſi non loqueretur de inſtrumento phyſico, ſed morali, evidens eſt quod non poſſet negare virtutem moralem ad creationem, vel annihilationem ; nihil enim repugnat quod Chriſtus impetrare poſſit annihilationem diaboli, vel creationem unius Angeli, vel animæ : Ergo &c.

Item idem S. Doctor ſuprà quæſt. 48. diſtinguit apertè modum phyſicum, quo paſſio Chriſti operata eſt ſalutem noſtram, à modo morali. In primo enim articulo determinat quod per modum meriti operata ſit ſalutem ; in ſecundo, per modum ſatisfactionis ; in tertio, per modum ſacrificij ; in quarto, per modum redemptionis, qui omnes quatuor modi ſunt cauſalitatis moralis : Ergo quando poſtea art. 5. determinat quod etiam per modum efficientiæ operata ſit ſalutem, tanquam Verbi inſtrumentum, manifeſtum eſt, ipſum loqui de efficientia phyſica, de morali enim quatuor præcedentibus articulis locutus fuerat.

Præterea, cùm Magiſter in 4. diſt. 10. attuliſſet hæc verba S. Ambroſij, quæ etiam referuntur à Gratiano de conſecratione diſt. 2. *Si tantùm valuit ſermo Eliæ, ut ignem de cœlo deponeret, valebit tantùm ſermo Chriſti, ut ſubſtantias mutet ?* in expoſitione textûs id declarat S. Thomas, dicens : *Locus eſt à minori : unde intelligendum eſt quod plus valeat ſermo Chriſti, & in perſona Chriſti prolatus : quia ſermo Eliæ in ſeipſo non habebat virtutem aliquam, ſed operabatur per modum interceſſionis ; ſermo autem Chriſti habet virtutem intraneam, de qua ſuprà diſt. 8. dictum eſt :* Cùm ergo ſermo Eliæ habuerit virtutem moralem, moventem Deum ad patranda miracula, virtus Chriſti intranea verbis ejus, fuit virtus inſtrumentalis phyſica, ad patranda opera miraculoſa, & gratiam producendam, & non ſolùm moralis : juxta illud Prophetæ Pſal. 67. *Dabit voci ſuæ vocem virtutis.*

Denique, D. Thomam cauſalitatem phyſicam in ſacramentis novæ legis admiſiſſe, eo manifeſtè patet, quod in 4. ſent. diſt. 4. quæſt. 3. art. 2. quæſtiunc. 3. expreſsè docuit, Baptiſmum cum fictione ſuſceptum, recedente fictione, producere gratiam, ratione characteris, in quo virtualiter remanet, & in quo tanquam in ſemine, ex ſacramento præterito relicta eſt virtus gratiæ productiva. Verba ejus ſunt : *Ad tertiam quæſtionem dicendum, quod in Baptiſmo imprimitur character, qui eſt immediata cauſa diſponens ad gratiam ; & ideò cùm fictio non auferat characterem, recedente fictione, quæ effectum characteris impediebat, character qui eſt præſens in anima, incipit habere effectum ſuum, & ita Baptiſmus, recedente fictione, effectum ſuum conſequitur.* Ex hac, inquam, S. Thomæ doctrina, manifeſtum relinquitur, ipſum cauſalitatem phyſicam in ſacramentis novæ legis agnoviſſe ; ſi enim moralem tantùm admiſiſſet, non debuiſſet recurrere ad characterem, in quo virtus gratiæ productiva, ex præcedenti ſacramento relinquatur, & in quo illud tanquam in ſemine virtualiter permaneat ; nam cauſa duntaxat moralis poteſt moraliter operari, etiam quando non eſt, & licèt nullam virtutem ſui vicariam reliquerit. Videat ergo Bernal, an aſſertores influxûs phyſici ſacramentorum novæ legis, qui eum S. Doctori tribuunt, ſint *ignorantes, inepti Philoſophi, ſummè ſtupidi, & incredibilis oſcitantiæ :* his enim præclaris encomiis Author ille, non ſolùm Thomiſtas, ſed etiam illuſtriores Societatis Theologos, qui phyſicam (ut ſuprà oſtendimus) ſacramentorum novæ legis cauſalitatem admittunt, loco ſuprà citato extollit. Sed huic egregio Encomiaſti reſpondere ſufficiet illud Proverb. 10. *Qui contumeliam profert, inſipiens eſt.* 57.

§. V.

Cauſalitas phyſica ſacramentorum novæ legis, variis congruentiis ſuadetur.

LIcèt nulla poſſit dari ratio à priori, cur ſacramenta novæ legis inſtrumentaliter phyſicè cauſent gratiam (hoc enim ex ſola Dei voluntate pendet, qui ea voluit ut inſtrumenta phyſica aſſumere, eiſque vim inſtrumentalem gratiæ productivam imprimere) variæ tamen aſſignari poſſunt congruentiæ, & rationes probabiles, quibus hæc veritas ſuaderi poteſt.

Prima ſumitur ex D. Thoma quæſt. 27. de verit. art. 4. ubi docet quod opinio illa quæ ſacramentis novæ legis cauſalitatem ſolùm moralem attribuit, non ſufficienter ſalvat dignitatem illorum ſupra ſacramenta veteris legis, nec nobiliorem cauſandi modum in illis quàm in iſtis agnoſcit ; conſtat enim moralem cauſalitatem non 58.

defuiſſe ſacramentis antiquis, cùm enim eſſent ſigna paſſionis Chriſti futuræ, cujus intuitu Deus in antiqua lege gratiam conferebat, vim quandam moralem excitandi Deum habebant, ad conferendam gratiam, ob merita Chriſti futura; unde ſi ſacramentis novæ legis nulla alia virtus tribuatur, quàm vis illa moralis, & excitativa, manifeſtum eſt ea non elevari ſupra ſacramenta vetera, nec ab illis differre quantùm ad modum operandi, ſed tantùm ex parte rei cauſatæ, majoris ſcilicet & abundantioris gratiæ, quam cauſant ſacramenta novæ legis, quatenus ſignificant paſſionem Chriſti præteritam, quam ſacramenta vetera repræſentabant ſolùm ut futuram. Quod ut docet S. Thomas loco citato, non ſufficit ad ſalvandam dignitatem ſacramentorum noſtrorum ſupra ſacramenta vetera; *& magis pertinet* (inquit) *ad conditionem temporis, quàm ad dignitatem ſacramentorum; quia in tempore illo promittebatur gratia, nunc autem eſt tempus plenitudinis gratiæ, propter reparationem humanæ naturæ jam factam; unde ſecundùm hoc ſacramenta iſta, ſi tunc fuiſſent cum toto eo quod nunc habent, nihil plus feciſſent quàm illa; nec illa nunc minùs facerent quàm iſta, nullâ eis additione factâ.*

59. Confirmatur & magis illuſtratur hæc ratio. Sacramenta novæ legis differunt à ſacramentis legis Moſaïcæ, eaque ſuperant in hoc, quod ſacramenta vetera erant tantùm ſigna gratiæ, nova autem ſunt non ſolùm ſigna, ſed etiam cauſæ illius: Sed hoc intelligi nequit de ſola cauſalitate morali: Ergo in ſacramentis novæ legis, præter moralem cauſalitatem, realis & phyſica admittenda eſt. Major patet, Minor probatur. Cauſalitas moralis, ſi quæ in ſacramentis novæ legis intervenit, non excedit rationem ſigni: Ergo quando ſacramenta noſtra per hoc dicuntur differre ab antiquis, quòd iſta ſunt tantùm ſigna gratiæ, illa verò ſimul cauſæ & ſigna, hoc de cauſalitate ſolùm morali intelligi nequit. Conſequentia patet, Antecedens probatur. Sacramentis noſtris non poteſt competere cauſalitas moralis, ratione alicujus actûs moralis, quem ipſa exerceant & eliciant; ſicut meritum, aut ſatisfactio, vel redemptio, ſunt actus moralis cauſalitatis: Ergo illis ſolùm poteſt competere cauſalitas moralis, ſecundùm aliquid relictum ab actibus moralibus, ut contineant eorum valorem, & efficaciam in effectum: hæc autem continere nequeunt, niſi ſignificando & repræſentando talem efficaciam & valorem; ſicut chirographum repræſentat obligationem debitoris, & denarius plumbeus eſt ſignum voluntatis regiæ dandi tale vel tale officium, vel dignitatem: Ergo omnis cauſalitas moralis communicata ſacramentis, ſolùm poteſt eſſe per modum ſigni ſignificantis efficaciam actuum meritoriorum & moralium Chriſti. Et hujus ratio eſt, quia non eſt cauſalitas moralis in iſtis inanimatis, niſi inquantum movent voluntatem aliquam, ut ipſis poſitis conferat effectum; quæ motio fieri ab eis non poteſt, niſi ut à ſigno.

60. Confirmatur ampliùs: Chirographum eſt tantùm cauſa moralis largitionis pecuniæ, inquantum excitat memoriam hominis ut recordetur ſe debere, & convincatur, ſi neget: Sed non excitatur ejus memoria, nec convincitur per chirographum, niſi quia illud eſt ſignum voluntatis & conſenſus prioris exhibiti; unde ſi adeſſent alia ſigna, quibus probaret non conſenſiſſe, A reſcinderetur contractus, & nulla foret obligatio: Ergo cauſalitas moralis non tranſcendit rationem ſigni, ſubindeque ſi ſacramenta novæ legis cauſent tantùm moraliter gratiam, & ſint tantùm veluti chirographa, promiſſionem Dei de largienda gratia ea ritè ſuſcipientibus ſignificantia, non erunt veræ cauſæ gratiæ, ſed tantùm ſigna illius, ſubindeque à ſacramentis veteris legis non different.

61. Secunda ratio: Cùm Deus pronior ſit ad miſerandum, quàm ad puniendum, & ſit (ut loquitur Tertullianus) *de ſuo miſericors, de noſtro juſtus*; congruum eſt ut inſtrumenta divinæ miſericordiæ ad ſanctificandos homines, B non habeant imperfectiorem & ignobiliorem modum operandi, quàm inſtrumenta divinæ juſtitiæ ad illos puniendos: At divinæ juſtitiæ inſtrumenta (ignis ſcilicet inferni, & purgatorij) virtute divinâ phyſicè agunt in Dæmones, & in animas purgatorij, ac phyſicè dolorem & triſtitiam in ipſis cauſant, idque (ut ait Auguſtinus libro 21. de civit. cap. 10.) præſtant *miris, veris tamen modis*, de quo plura diximus in Tractatu de Angelis: Ergo pariter dicendum eſt, ſacramenta novæ legis inſtrumentaliter phyſicè concurrere ad ſanctificandos homines, idque miris, veris tamen modis, efficere, ut ſuprà ex Catechiſmo Pij V. oſtenſum eſt. *Contra Marcion.* *Diſp. 14 art. 2.*

62. C Tertia ratio: Sacramentum pœnitentiæ phyſicè producit gratiam: Ergo & alia ſacramenta novæ legis. Conſequentia patet, ex paritate rationis. Antecedens verò probatur primò ex D. Thoma ſuprà citato, ait enim in 4. ſententiarum diſt. 14. quæſt. 2. art. 4. quod *pœnitentia, ut eſt ſacramentum, effectivè tollit peccatum ex parte maculæ, quia gratiam tribuit, ſicut inducens albedinem, tollit nigredinem.* Quibus verbis apertè docet ſacramentum pœnitentiæ phyſicè producere gratiam.

Secundò probatur Antecedens: Eo modo producit gratiam ſacramentum pœnitentiæ, quo ſacerdos pœnitentem abſolvens: Sed hic phyſicè D producit gratiam: Ergo & pœnitentiæ ſacramentum. Major patet, Minor probatur: Tum quia ad veritatem horum verborum, *Ego abſolvo te*, neceſſarium eſt ut ſacerdos verè & realiter peccata remittat: Sed hoc non poteſt, niſi verè, & realiter producendo gratiam, atque adeò phyſicè, cùm cauſa phyſica & realis, ſit illa quæ verè & realiter influit in effectum, & efficientia moralis, ſit impropria tantùm & metaphorica cauſalitas. Tum etiam, quia non apparet quomodo ſacerdos, verè ſententiam proferat, ſi moraliter tantùm peccata remittat; ſicut enim qui chirographum exhibet, quo oblato debitum ſolvitur, non dicitur ſolvere tale debitum: ita ſi ſacerdos E adminiſtrando ſacramentum pœnitentiæ, habeat tantùm offerre Deo ſacramentum, veluti chirographum, quo oblato & applicato, Deus conferat gratiam, non poterit dici ſacerdos cauſare gratiam remiſſivam peccati.

63. Confirmatur: Sacramentum pœnitentiæ ſe habet per modum judicij, & in eo Sacerdos gerit vices Judicis, & pœnitens vices rei: Sed Judex in humanis, non excitat alium ad abſolvendum reum, nec impetrat ejus abſolutionem; ſed propriâ authoritate à Principe ſibi commiſsâ, eum abſolvit: Ergo & Sacerdos in tribunali pœnitentiæ, verba illa, *Ego abſolvo te*, proferens, non ſolùm excitat moraliter Deum ad illi tribuendum gratiam à vinculis peccatorum ſolventem,

nec ſolùm à Deo impetrat ejus abſolutionem, ſed authoritate Chriſti ſibi commiſsâ, verè inſtrumentaliter eum abſolvit, & gratiam remiſſivam peccati, ut divinæ virtutis inſtrumentum, phyſicè ei confert, & producit in anima ejus. Unde D. Thomas infrà quæſt. 84. art. 3. *Solus Deus per authoritatem, & à peccato abſolvit, & peccatum remittit; Sacerdotes tamen utrumque faciunt per miniſterium, inquantum ſcilicet verba ſacerdotis in hoc ſacramento inſtrumentaliter operantur in virtute divina; unde & Dominus expreſſit utrumque, nam Matth. 16. dixit Petro, quodcumque ſolveris ſuper terram &c. Et Joan. 20. dixit Diſcipulis ſuis, Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.* Et in reſp. ad 4. ait quod *Apoſtolis non eſt data poteſtas, ut ipſi ſanarent infirmos, ſed ut ad eorum orationem infirmi ſanarentur: eſt autem eis collata poteſtas operandi inſtrumentaliter ſive miniſterialiter in ſacramentis; & ideò magis poſſunt in formis ſacramentorum exprimere actum ſuum, quàm in ſanationibus infirmorum.*

64. Quarta ratio: In eodem genere cauſæ ſacramenta concurrunt ad gratiæ productionem, quo humanitas Chriſti: Sed humanitas Chriſti ad gratiæ productionem phyſicè concurrit: Ergo & ſacramenta. Minor fusè probata fuit in Tractatu de Incarnatione, & manifestè docetur à S. Thoma locis §. præcedenti adductis. Major verò ſuadetur: Tum quia vel ſacramenta novæ legis ipſum Chriſtum realiter in ſe continent, ut ſacramentum Euchariſtiæ, vel reputantur quaſi actiones ipſius, ut alia ſacramenta, quæ conſiſtunt in uſu, verba enim proferuntur à miniſtris in perſona Chriſti. Tum etiam, quia ſicut humanitas eſt inſtrumentum conjunctum divinitatis, ita ſacramenta ſunt ejuſdem inſtrumenta ſeparata; ideòque Concilia, Patres, & ipſa Sacra Scriptura, eodem modo loquuntur de ſacramentorum & humanitatis Chriſti cauſalitate. Unde D. Thomas quodlib. 12. art. 15. *Sicut caro Chriſti habuit virtutem inſtrumentalem ad facienda miracula, propter conjunctionem ad Verbum; ita ſacramenta per continuationem ad Chriſtum crucifixum & paſſum.*

Diſp. 19 art. 2.

65. Quinta ratio: Admittendus eſt in ſacramentis novæ legis modus producendi gratiam inſtrumentaliter phyſicè, ſi ille ſit poſſibilis, & ſi non repugnet aliquid corporeum, quale eſt ſacramentum, ad productionem rei ſpiritualis, qualis eſt gratia ſanctificans, elevari: Sed in hoc nulla eſt implicantia: Ergo id de facto ita eſſe aſſerendum eſt. Major patet, Tum quia id valde decet humanitatem Chriſti, & ejus ſacramenta; cùm modus ille producendi gratiam, & ſanctificandi homines, nobiliſſimus, & præſtantiſſimus ſit, & dignitatem ſacramentorum novæ legis ſupra ſacramenta vetera, manifeſtè declaret. Tum etiam, quia hic modus cauſalitatis oſtendit, quanto amore Deus diligat & optet noſtram ſanctificationem, qui continua veluti miracula voluit operari, ut nos ſanctificaret, elevando res corporeas ad producendam in nobis rem adeò excellentem, qualis eſt gratia ſanctificans. Addo quod, juxta hunc modum dicendi, meliùs & cum majori proprietate intelliguntur & explicantur loca Scripturæ, Conciliorum, & SS. Patrum, aſſerentium ſacramenta novæ legis homines ſanctificare, mundare, regenerare &c. ut ex ſuprà dictis patet.

66. Minor verò, in qua eſt difficultas, probatur primò ratione quam innuit S. Doctor infrà qu. 75. art. 4. Deus cùm ſit rerum omnium dominus, & ejus actio ſe extendat ad totam naturam entis creabilis, eique ad nutum omnia obediant, quamlibet creaturam poteſt aſſumere ut inſtrumentum phyſicum ad producendum quidquid eſt in potentia ſaltem obedientiali alterius creaturæ: Sed gratia ſanctificans continetur in potentia obedientiali animæ, cùm ex ea educatur: Ergo poteſt Deus elevare quamlibet creaturam, etiam corpoream, ad producendam inſtrumentaliter phyſicè gratiam ſanctificantem in anima.

Secundò eadem Minor ſuadetur: Intellectus agens elevat phantaſma corporeum, ut inſtrumentaliter cauſet ſpecies intelligibiles ſpirituales in intellectu reſidentes, ut Vazquez & plures alij ex Adverſariis fatentur: Ergo à fortiori Deus qui eſt agens infinitæ virtutis, poteſt elevare aquam, & voces ſenſibiles & corporeas, ut phyſicè gratiam ſpiritualem & ſupernaturalem cauſent inſtrumentaliter in anima.

Tertiò, Ignis inferni eſt corporeus, & tamen à Deo ut inſtrumentum phyſicum aſſumitur ad alligandas ſubſtantias purè ſpirituales, quales ſunt dæmones, & animæ damnatorum, & virtute divinâ dolorem & triſtitiam in ipſis cauſat, torquetque miris, ſed veris modis, ut ſuprà ex Auguſtino dicebamus, & in Tractatu de Angelis fusè oſtenſum eſt: Ergo pariter poteſt Deus elevare ſacramenta, ad producendam inſtrumentaliter phyſicè gratiam ſanctificantem in anima, ut magis patebit ex dicendis articulo ſequenti, ubi diluentur omnia argumenta quibus Adverſarij conantur oſtendere, aliquid corporeum non poſſe divinâ virtute ad producendam gratiam elevari.

Diſp. 14 art. 2.

ARTICVLVS III.

Convelluntur fundamenta adverſæ ſententiæ.

PLura contra phyſicam ſacramentorum novæ legis efficientiam proponi ſolent argumenta, quorum aliqua ex authoritate, alia ex ratione petuntur: quæ ſunt primi generis, §. 1. diluentur, alia verò in ſequentibus.

§. I.

Solvuntur argumenta ex authoritate SS. Patrum.

67. OBjiciunt in primis Adverſarij quædam Patrum teſtimonia, quibus phyſicam noſtris ſacramentis videntur denegare cauſalitatem; ait enim Author ſermonis de Baptiſmo apud Cyprianum, *Remiſſio peccatorum, ſive per Baptiſmum, ſive per alia ſacramenta donetur, propria Spiritus Sancti eſt, & ipſi ſoli hujus efficientiæ privilegium manet.* Hieronymus in cap. 4. Iſaiæ: *Ex hoc* (inquit) *diſcimus quod homo ſolùm aquam tribuat, Deus autem Spiritum Sanctum.* Similiter Auguſtinus 15. de Trinit. cap. 26. de Diſcipulis Chriſti ait, *Orabant ut veniret Spiritus Sanctus in eos quibus manus imponebant, non ipſi eum dabant.*

68. Reſpondeo primò, quod ſi authoritates illæ convincerent, probarent ſacramenta novæ legis non conferre gratiam ex opere operato, nec phyſicè, nec moraliter, ut patet illas ponderanti, unde illæ ab Adverſariis explicandæ ſunt.

Reſpondeo ſecundò, Patres in quibus hæ & ſimiles locutiones inveniuntur, ſolùm velle quod Deus ſit principalis author gratiæ, & quod

homines vel elementa, ex ſe non habent vim dandi illam, non tamen negare quod ex communicatione virtutis Dei, & ſubordinatione ad eam, etiam homines, & ſacramenta, poſſint inſtrumentaliter cauſare gratiam. Unde S. Thomas quæſt. 5. de verit. art. 8. ad 1. ait, *quod dictio excluſiva non excludit ab operatione inſtrumentum, ſed aliud principale agens, ut ſi dicatur ſic, faber cultellum facit, non excluditur operatio martelli, ſed alterius fabri. Ita etiam quod dicitur quod Deus per ſe mundum gubernat (juxta illud Gregorij libro 34. Moral. cap. 26 Mundum quippe per ſemetipſum regit, quem per ſeipſum fabricatus eſt) non excludit operationem inferiorum cauſarum, quibus quaſi inſtrumentis Deus agit, ſed excluditur regimen alterius principaliter agentis.*

Objiciunt ſecundò: Hieronymus ſuper caput 16. Matthæi comparans ſacerdotes novæ legis ſacerdotibus veteris, ſubdit: *Quomodo ibi leproſum ſacerdos mundum vel immundum facit, ſic & hîc alligat vel ſolvit Epiſcopus vel Preſbyter.* At ſacerdos veteris legis non erat cauſa leproſum efficienter mundans à lepra corporis: Ergo neque ſacerdos legis novæ, efficienter mundat peccatorem à lepra peccati. 69.

Hoc etiam argumentum ab Adverſariis ſolvendum eſt, cùm illi doceant ſacerdotes novæ legis, in genere ſaltem cauſæ efficientis moralis, ad mundandum peccatorem à lepra peccati concurrere, cùm tamen ſacerdotes veteris legis, nullatenus à lepra corporis mundare poſſent, ſed duntaxat lepram à non lepra diſcernere. Hoc præmiſſo. 70.

Reſpondeo Hieronymum eo loco non negare quod Epiſcopi & Preſbyteri veram habeant ſolvendi à peccatis poteſtatem (hoc enim de fide certum eſt) ſed invehi ſolùm adversùs aliquos Epiſcopos & Preſbyteros, qui verba illa Chriſti ad Petrum: *Tibi dabo claves regni cœlorum, & quodcumque ligaveris &c.* non rectè intelligentes, ſe poſſe vel damnare innocentes, vel ſolvere noxios, exiſtimabant, ut patebit locum illum integrum perlegenti, verba enim S. Doctoris hæc ſunt: *Iſtum locum Epiſcopi & Preſbyteri non intelligentes, aliquid ſibi de Phariſæorum aſſumunt ſupercilio, ut vel damnent innocentes, vel ſolvere ſe noxios arbitrentur; cùm apud Deum non ſententia ſacerdotum, ſed reorum vita quæratur. Legimus in Levitico de leproſis, ubi jubentur ut oſtendant ſe ſacerdotibus, & ſi lepram habuerint, tunc à ſacerdote immundi fiant; non quòd ſacerdotes leproſos faciant & immundos, ſed quòd habeant notitiam leproſi, & poſſint diſcernere qui mundus quive immundus ſit. Quomodo ergo ſibi leproſum ſacerdos mundum vel immundum facit, ſic & alligat vel ſolvit Epiſcopus & Preſbyter: non eos qui inſontes ſunt vel noxij, pro officio ſuo, cùm peccatorum audierit varietates, ſcit qui ligandus ſit, quive ſolvendus.*

Objiciunt tertiò: D. Thomas hîc art. 4. ad 1. virtutem inſtrumentalem quæ eſt in ſacramentis novæ legis ad cauſandam gratiam, comparat virtuti ſpirituali ſeu intentionali, quæ eſt in voce ad excitandum intellectum audientis in conceptum ultimatum rei ſignificatæ: Quis autem dicat (inquit Vazquez) virtutem vocum ad excitandum intellectum eſſe phyſici inſtrumenti, & non moralis? Siquidem ſignificatio nihil eſt reale in vocibus. Item in 4. diſt. 1. quæſt. 1. art. 4. quæſtiunc. 2. in corp. dicit Deum uti ſacramentis, quaſi quibuſdam inſtrumentis juſtificationis. Et ad 2. ſacramenta eſſe cauſas gratiæ, quaſi inſtrumentaliter. Quibus in locis particula illa *quaſi*, quam non abſque cauſa adjecit, indicat eum non tribuere ſacramentis rationem inſtrumenti ſimpliciter dicti, quale eſt inſtrumentum phyſicum, ſed inſtrumenti ſecundùm quid, quale eſt inſtrumentum morale. Denique idem S. Doctor hîc art. 5. docet virtutem in ſacramenta derivari ab humanitate Chriſti, mediâ paſſione: Sed paſſio Chriſti non eſt cauſa phyſica, ſed ſolùm moralis noſtræ juſtificationis, nam cùm agere præſupponat eſſe, quod non eſt phyſicè in rerum natura, non poteſt eſſe cauſa phyſica: paſſio autem Chriſti jam tranſiit, neque unquam ampliùs erit, juxta illud Apoſtoli ad Romanos 6. *Chriſtus reſurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur &c.* Ergo juxta doctrinam D. Thomæ, ſacramenta novæ legis non ſunt inſtrumenta phyſica, ſed ſolùm moralia, gratiæ ſanctificantis. A B

Reſpondeo quoad primum locum, negando quod virtus vocum ad excitandum intellectum, non ſit virtus phyſici inſtrumenti; licèt enim in voce ſignificativa, ipſa ejus ſignificatio non ſit phyſica, nec realis, ſed relatio aliqua rationis, ex paſſiva impoſitione vocis conſurgens, virtus tamen quam habet ad immittendum ſpecies ſuas in ſenſum auditoris, & per eas conceptionem loquentis in alterius mentem tranſmittendi, realis eſt, & phyſica, atque adeò virtus inſtrumenti phyſici, ut docet Capreolus in 4. diſt. 1. quæſt. 1. ad quintum Scoti contra quartam, & variis D. Thomæ teſtimoniis oſtendit; idque S. Doctor manifeſtè indicat in 4. diſt. 1. quæſt. 1. art. 4. quæſtiunc. 2. ad 4. ubi fuſiùs explicans doctrinam quam tradit hîc art. 4. ad 1. ſic ait: *In re corporali non poteſt eſſe virtus ſecundùm eſſe completum, poteſt tamen ibi eſſe per modum intentionis, ſicut in inſtrumentis motis ab artifice eſt virtus artis, & ſermo audibilis exiſtens cauſa diſciplinæ (ut dicitur in libro de ſenſu & ſenſato cap. 2.) continet intentiones animæ quodammodo: etiam in motu eſt virtus ſubſtantiæ ſeparatæ moventis, ſecundùm Philoſophos; & ſemen agit in virtute animæ, ut dicitur in 1. de generatione animalium cap. 20. circa finem.* Ubi D. Thomam loqui de inſtrumentis phyſicis, evidentiſſimum eſt, nam inſtrumenta mota ab artifice, inſtrumenta phyſica ſunt; ut ſecuris, dolabra, ferra; & virtus ſuſtantiæ ſeparatæ, quæ agit ad generationem viventium, virtus phyſica eſt, & ſimiliter virtus ſeminis, eſt virtus inſtrumentalis phyſica. C D 72.

Ad ſecundum locum dico particulam *quaſi*, non eſſe ſemper ſimilitudinis notam, & diminutivam, ſed expreſſionis, & confirmationis, ut cum de Rege ornatu & pompâ regiâ incedente dicitur, *incedit quaſi Rex*, id eſt tanquam Rex. Et Scriptura Joan. 1. dicit de Chriſto, *Vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi unigeniti à Patre.* Ad eum ergo modum dixit D. Thomas, ſacramenta eſſe cauſas gratiæ, quaſi inſtrumentales, id eſt, tanquam vera inſtrumenta gratiæ. E 73.

Ad tertium nego Minorem, & ad probationem ei ſubjunctam dico quod licèt paſſio & mors Chriſti jam tranſierint in actu, & in ratione motûs, aut actionis, manent tamen virtute in effectu ſuo, videlicet in ſtigmatibus glorioſis corporis Chriſti, ſeu in humanitate quæ affecta fuit paſſione & morte; & quia hæc humanitas ſic affecta, modò & in æternum manet, ideò modò & in æternum conſummare poteſt ſan- 74.

cti ficatos virtute suâ effectivâ. Ita colligitur ex D. Thoma suprà quæst. 56. art. 1. ad 3. ubi sic ait: *Resurrectio Christi est causa efficiens & exemplaris nostræ resurrectionis: efficiens quidem, inquantum humanitas Christi secundùm quam resurrexit, est quodammodo instrumentum divinitatis ipsius, & operatur in virtute ejus; & ideò sicut alia quæ Christus in sua humanitate fecit, vel passus est, virtute divinâ sunt nobis salutaria, ita & Resurrectio eius.* Ex quibus verbis apparet, non esse mentem S. Thomæ, quod actio ipsa quæ jam præteriit, assumatur ut instrumentum Divinitatis, sed humanitas, quæ secundùm actionem illam resuscitata manet & passa est, aut mortua, & ideò Christi passio, & resurrectio, physicè ad nostram justificationem & resurrectionem concurrere dicuntur, quia humanitas ejus, ut passa, & resuscitata, ad utrumque physicè concurrit.

§. II.

Solvitur primum argumentum ex ratione petitum, & quomodo sacramenta cum fictione susceptа, recedente fictione, producant gratiam, breviter declaratur.

75. PRæter argumenta ex authoritate, quæ §. præcedenti diluimus, variis rationibus insurgunt Adversarij in nostram sententiam. Prima sic potest breviter proponi. Baptismus qui in puncto suæ receptionis gratiam non contulit, propter recipientis obicem, sive fictionem recedente postea fictione, eam confert, ut docent S. Augustinus libro de Baptismo contra Donatistas cap. 12. relatus de consecrat. dist. 4. cap. 41. & S. Thomas infrà quæst. 69. art. 10. & cum eo communiter Theologi: Sed tunc eam non causat physicè, cùm tunc non sit, sed transierit, & quod non est, physicè agere nequeat: Ergo solùm moraliter.

Nec valet si dicas, quod licèt quando recedit fictio, Baptismus non sit in se, remanet tamen in sua virtute, nimirum in charactere, qui tunc à Deo elevatur ad causandam gratiam, quã Baptismus in puncto suæ receptionis debebaat producere, si non fuisset positum impedimentum. Non valet, inquam, character enim de se non est instrumentum ad producendam gratiam, ut patet, quando simul character & gratia dantur, tunc enim gratia non datur mediante charactere: Ergo neque quando non datur simul gratia.

76. Respondeo bonam esse responsionem & tradi expresè à D. Thoma in 4. dist. 4. quæst. 3. art. 2. quæstiunc. 3. his verbis articulo præcedenti relatis: *Ad tertiam quæstionem dicendum quod in Baptismo imprimitur character, qui est immediata causa disponens ad gratiam, & ideò cùm fictio non auferat characterem, recedente fictione, quæ effectum characteris impediebat, character qui est præsens in anima, incipit habere effectum suum, & ita Baptismus, recedente fictione, effectum suum consequitur.* Quibus verbis apertè docet, quod quando Baptismus suscipitur cum fictione, recedente fictione, per characterem, ut effectum sacramentalem minùs principalem, datur effectus principalis, qui est gratia.

Nec refert, quod quando non fictè suscipitur, gratia non detur mediante charactere; nam tunc sacramentum ipsum influit formaliter, & sic non oportet ponere virtualem influentiam seu mediante virtute à se relicta: quando tamen non adest sacramentum, sufficienter salvatur hæc causalitas physica, mediante virtute aliquâ sacramento relictâ, sicut mortuo generante producitur proles per virtutem à se relictam in semine.

Hæc solutio & doctrina haud dubiè valde probabilis est, & potest applicari non solùm Baptismo, sed etiam aliis sacramentis imprimentibus characterem. Verùm adhuc gravis difficultas remanet de aliis sacramentis quæ characterem non imprimunt, quomodo scilicet, recedente fictione, possint physicè producere gratiam, cùm tunc nec in se nec in sua virtute existant, nihilque ex ipsis relinquatur in quo virtualiter permanere dicantur. 77.

Respondent aliqui, quod licèt sacramenta quæ non imprimunt characterem, neque in se, neque in sua virtute sint, quando tollitur fictio, verè tamen instrumentaliter physicè concurrunt ad gratiæ productionem; quia sicut in instrumentis divinæ virtutis non requiritur necessariò præsentia & contactus formalis subjecti in quo producitur effectus, eò quòd virtus causæ principalis sit intimè in omnibus rebus, & ratione illius instrumenta dicantur virtualiter præsentia & contingentia passum; ita non est necessaria existentia eo tempore quo operantur, eò quòd eadem virtus causæ principalis sit formaliter existens in omni temporis differentia, & ratione existentiæ ipsius, instrumenta quæ assumit sint virtualiter existentia in ea duratione in qua non sunt formaliter. 78.

Sed hæc solutio & doctrina probabilitate caret, impossibile enim est, ut res non existens nec in se formaliter, nec virtualiter in aliquo suo effectu, possit physicè in aliquid influere, sive principaliter: sive etiam instrumentaliter; existentia enim est conditio omnino necessaria ad agendum, quam Deus non potest supplere. Et ratio est, quia sublatâ existentiâ rei, vel in se, vel in alio, nihil illius actu remanet, ac proinde non est aliquid à quo possit esse actio: unde licèt Deus possit multas conditiones supplere, v. g. præsentiam sive approximationem agentis ad passum, quia hujusmodi conditionibus sublatis, adhuc intelligitur remanere principium à quo procedat actio, non potest tamen supplere existentiam, quia licèt non sit actionis principium, ita tamen ab ea dependet principium actionis, ut eâ sublatâ, in nihilum redeat. Et sanè, si hæc opinio esset probabilis, nullâ ratione posset falsitatis convinci, qui vellet sustinere Deum posse assumere tanquam instrumentum physicum res possibiles & futuras; si quidem licèt illæ non sint actu, Deus tamen adest formaliter præsens nedum tempori præsenti & præterito, sed etiam futuro, quod plusquam absurdum est. 79.

Secundò respondent alij, relinqui à sacramento determinationem in voluntate quæ se illi subjecit, recedente fictione, vi talis determinationis sacramentalis, seu ex sacramento relictæ, & modificatæ, resultare effectum gratiæ in sacramentis quæ non imprimunt characterem: sicut enim (inquiunt) non est inconveniens remanere virtualem determinationem physicam voluntatis, quâ amavit finem, ut ex ea se determinet ad media; sic nec repugnat voluntatem à sacramento suscepto determinari, & hanc determinationem in ea manere, ut recedente fictione gratiam operetur. Sicut suprà dicebamus, quod passio & resurrectio Christi, physicè ad nostram 80.

ſalutem concurrere dicuntur, quia humanitas ejus, ut illis actionibus aut paſſionibus determinata & modificata remanet, & in virtute talis determinationis & modificationis, producit gratiam, ut inſtrumentum conjunctum Divinitatis. Hæc ſolutio probabilitate non caret.

81. Verior tamen ac probabilior eſt ſolutio & doctrina aliorum Thomiſtarum, aſſerentium ſacramenta quæ non imprimunt characterem, recedente fictione, non cauſare gratiam phyſicè, ſed ſolùm moraliter: rationi enim conſentaneum videtur, quod ſacramentum cauſet gratiam, ſecundùm modum eſſendi quem habet; ita ut illam phyſicè cauſet, quando verè & phyſicè exiſtit; moraliter verò, quando exiſtit ſolùm moraliter & in divina acceptatione, ut contingit in propoſito. Nec hoc officit ſententiæ de cauſalitate phyſica ſacramentorum novæ legis, quia hæc non intelligitur, niſi de ſacramento exiſtente, cùm exiſtentia ſit una de conditionibus requiſitis ad phyſicam operationem.

§. III.

Aliud argumentum ſolvitur.

82. OBjiciunt ſecundò Adverſarij: Ad rationem inſtrumenti phyſici neceſſarium eſt quòd ſit immediatè conjunctum ſubjecto in quo effectum ſuum producit, ipſumque phyſicè contingat: Sed ſacramenta ſæpe diſtant localiter ab homine in cujus anima eſt cauſanda gratia, ut patet in ſacramento pœnitentiæ, nam cùm ſacerdos pœnitentem abſolvit, verba non tangunt phyſicè pœnitentem, nec ejus animam in qua producitur gratia: Ergo nequeunt ſacramenta eſſe inſtrumenta phyſicè productiva gratiæ.

83. Reſpondent Nuño & Serra, non eſſe neceſſarium quòd agens phyſicum ſit immediatè conjunctum cum ea parte in qua producit ſuum effectum, ut patet in pungente carnem, quod in ſenſu aut organo tactûs cauſat dolorem, & tamen non eſt immediatè ipſi conjunctum, ſed ſatis eſt, ipſum eſſe conjunctum cum toto compoſito; unde cùm ſacramenta poſſint eſſe immediatè conjuncta cùm homine, in ejus anima poſſunt inſtrumentaliter phyſicè cauſare gratiam, & tangendo corpus, cor abluere, ut loquitur Auguſtinus, ſeu efficere operationem inſtrumentalem circa animam, ut ait ſanctus Thomas hîc art. 1. ad 2.

84. Hæc ſolutio haud dubiè veram doctrinam continet, ſed difficultatem propoſitam penitùs non evacuat, ſunt enim aliqua ſacramenta novæ legis, quæ contactum circa corpus non requirunt neceſſariò, ut patet in exemplo adducto, non enim eſt neceſſarium, quod in ſacramento pœnitentiæ, verba abſolutionis à ſacerdote prolata, reali & phyſico contactu ipſum pœnitentem attingant. Idem conſtat in ſacramento matrimonij, non requiritur enim neceſſariò quod verba unius contrahentis in ea diſtantia proferantur, quod alterum contrahentem realiter attingere valeant. Simile eſt in ſacramento Euchariſtiæ reſpectu conſecrationis, non enim oportet, quod verba ſacerdotis conſecrantis, panem & vinum materialiter & realiter attingant, ut cùm plures hoſtiæ conſecrantur. Alia ergo aſſignanda eſt ſolutio, quæ ſit univerſalior, & valeat etiam pro illis ſacramentis quæ phyſicum corporis contactum non requirunt. Unde

85. Reſpondeo primò diſtinguendo Majorem: Ad rationem inſtrumenti phyſici neceſſarium eſt, quod ſit immediatè conjunctum ſubjecto in quo ſuum effectum producit: ſi ſit inſtrumentum artis, vel naturæ, tranſeat Major. Si ſit inſtrumentum divinæ virtutis, quale eſt ſacramentum, nego Majorem. Hoc enim inter inſtrumenta primi & ſecundi generis reperitur diſcrimen, quod cùm in inſtrumentis naturalibus, aut artificialibus, virtus cauſæ principalis non ſit ita diffuſa, ut per ſeipſam poſſit immediatè contingere paſſum, vel ſubjectum operis naturalis, vel artificioſi, neceſſe eſt quod mediante inſtrumento illam deferente, reddatur ipſi præſens, ſubindeque quod inſtrumentum naturæ, vel artis, contingat immediatè paſſum ſeu ſubjectum in quo debet produci ejus effectus: è contra verò, cùm virtus Dei, ob ejus immenſitatem, ſit omnibus rebus intimè præſens, non requiritur quod mediãte inſtrumẽto reddatur præſens ſubjecto in quo gratia vel alius effectus ſupernaturalis producitur, nec per conſequens quod inſtrumenta divinæ virtutis tale ſubjectum immediatè contingant, ſed in rem diſtantem operari poſſunt. Unde Chriſtus Matth. 8. ſolâ voce ſanavit ſervum Centurionis abſentem, & Joan. 4. ſanitati reſtituit filium Reguli diſtantem. Item Joan. 11. voce revocavit animam Lazari exiſtentem in Lymbo, quò vox illa phyſicè pertingere non poterat. Hinc D. Thomas 2. 2. quæſt. 178. art. 1. ad 1. infert Deum poſſe elevare interiorem hominis operationem ad phyſicè patranda miracula in re externa & diſtanti. Et 1. parte quæſt. 64. art. 4. ad 2. aſſerit Dæmones in aëre iſto detentos, torqueri ab igne inferni, affertque Gloſſam Jacobi 3. dicentem: *Dæmones portant ſemper ignem gehennæ, quocumque vadant.*

Dixi autem in diſtinctione Majoris, tranſeat Major, quantùm ad inſtrumenta naturalia, quia in iſtis inſtrumentis non eſt univerſaliter verum, quod debeant immediatè contingere ſubjectum in quo effectus cauſæ principalis producitur; æſtimativa enim, licèt non ſit niſi in capite, operatur tamen inſtrumentaliter in pede, ipſumque movet localiter, ut inſtrumentum naturale animæ; quia ipſa anima cui conjungitur, & quæ eſt cauſa principalis talis motûs, formaliter in pede exiſtit. Cur ergo ſimiliter, ſacramenta, & alia divinæ virtutis inſtrumenta, non poterunt operari in ſubjectum diſtans, cùm Deus, qui eſt cauſa principalis gratiæ & miraculorum, omnibus rebus intimè præſens ſit, & immediatiùs ac intimiùs, quàm anima pedi, ipſis conjungatur; *in ipſo enim vivimus, movemur, & ſumus*, ut dicitur Actorum 17.

86. Secundò reſponderi poteſt & magis explicari ac illuſtrari præcedens ſolutio, diſtinguendo aliter Majorem: De ratione inſtrumenti phyſici eſt, ut ſubjectum in quo debet recipi ejus effectus, phyſicè contingat, contactu ſuppoſiti, ſeu rei, nego Majorem. Contactu virtutis, & cauſalitatis, concedo Majorem. Similiter diſtinguo Minorem: ſacramenta non contingunt ſemper ſubjectum in quo producitur illorum effectus, ſcilicet gratia, contactu ſuppoſiti, ſeu rei, concedo Minorem. Contactu virtutis & cauſalitatis, nego Minorem, & Conſequentiam. Quamvis ergo implicet contradictionem, quod inſtrumentum phyſicè influat in effectum cauſæ principalis, niſi cauſalitate & virtute à cauſa principali derivatâ, ſpiritualiter paſſum contingat; agere enim eſt virtute activâ actu dare eſſe, &

ipsa productio & actualis efficientia, est virtua- A lis & realis contactus : unde S. Thomas suprà quæst. 48. art. 6. ad 2. ait quod *Passio Christi licèt sit corporalis, habet tamen spiritualem virtutem ex Divinitate unita, & ideò per spiritualem contactum efficaciam sortitur.* Non requiritur tamen, quod instrumentum physicum (præsertim si sit instrumentum divinæ virtutis) per seipsum, seu per suam entitatem, physicè contingat subjectum, in quo effectus causæ principalis producitur, quia propinquitas, seu indistantia agentis ad passum, est aliqua conditio, divinâ virtute supplebilis.

§. IV.

Solvitur aliud argumentum, petitum ex alia conditione, ad instrumentum physicum requisita. B

87. OBjiciunt tertiò Adversarij : Instrumentum physicum debet indispensabiliter habere aliquam actionem prævium, & sibi propriam : Sed sacramenta talem actionem non habent : Ergo non sunt instrumenta physica. Major supponitur ex Philosophia, Minor verò sic ostenditur. Actio prævia instrumenti desideratur, ut operetur dispositivè ad effectum principalis agentis : Sed sacramenta ex viribus propriis non possunt ad effectum Dei, scilicet gratiam, dispositivè operari : Ergo non possunt habere actionem prævium & sibi propriam ad rationem instrumenti physici requisitam. Major communiter docetur à Thomistis in Philosophia, Minor verò suadetur. Instrumenta operari dispositivè ad effectum principalis agentis, est ipsa in subjecto in quo debet produci talis effectus, operari aliquid disponens ad illum : Sed sacramenta hoc non possunt præstare, cùm non possint ex viribus propriis ponere in anima aliquid quod sit dispositio ad gratiam : Ergo non possunt ad effectum Dei dispositivè operari. C

88. Hoc argumentum tangit difficultatem quam resolvunt Philosophi in secundo Physicorum, non tamen omnes eodem modo. Suarez enim existimat, in pluribus quidem instrumentis reperiri actionem prævium, per quam dispositivè operantur ad actionem & effectum principalis agentis, illam tamen non requiri indispensabiliter in omnibus, præsertim in instrumentis divinæ virtutis. Idem videtur sentire Nuño hîc difficultate 7. quatenus docet, quamcumque rem actu & realiter existentem, posse à Deo assumi ut instrumentum, ad quemlibet effectum, etsi nullam habeat actionem sibi propriam. Alij dicunt, agentis creati instrumenta debere necessariò habere actionem prævium propriè sumptam ; instrumenta verò Dei, vel actionem propriam, vel saltem aliquid habens modum actionis, putà realem passionem, vel motum localem, &c. D

89. Sed communior sententia inter Thomistas, à D. Thoma multis in locis evidenter tradita, asserit requiri indispensabiliter actionem prævium propriè sumptam in omni, etiam divinæ virtutis, instrumento. Ita 1. parte quæst. 45. art. 5. ubi sic ait : *Causa principalis non participat actionem causæ superioris, nisi inquantum per aliquid sibi proprium, dispositivè operatur ad effectum principalis agentis.* Et hîc art. 1. ad 2. *Dicendum* (inquit) *quod instrumentum habet duas actiones : unam instrumentalem, secundùm quam operatur, non virtute propriâ, sed in virtute principalis agentis ; aliam autem habet actionem propriam, quæ competit sibi secundùm propriam formam, sicut securi competit scindere, ratione suæ acuitatis, facere autem lectum, inquantum est instrumentum artis : non autem perficit instrumentalem actionem, nisi exercendo actionem propriam, scindendo enim facit lectum. Et similiter sacramenta corporalia, per propriam operationem quam exercent circa corpus quod tangunt, efficiunt operationem instrumentalem ex virtute divina circa animam : sicut aqua Baptismi, abluendo corpus secundùm propriam virtutem, abluit animam, inquantum est instrumentum virtutis divinæ, nam ex anima & corpore unum fit. Et hoc est quod Augustinus dicit quod corpus tangit, & cor abluit.* Ubi, ut patet, S. Doctor loquitur de actione propriè sumpta, eamque admittit in omni, etiam divinæ virtutis, instrumento. E

Ratio etiam suffragatur : Virtus enim quâ causa principalis movet instrumentalem, est essentialiter elevativa, atque ita essentialiter præsupponit in subjecto cui communicatur virtutem activam inferiorem, quam elevet, & faciat attingere aliquid quod est supra sphæram activitatis ipsius ; subindequę implicat quod communicetur rei non habenti virtutem aliquam & operationem sibi propriam. Unde sicut habitus intellectûs & voluntatis nequeunt recipi in alio, quàm in potentiis vitalibus, quia sunt essentialiter perfectivi & elevativi potentiarum vitalium ; & si in alio per impossibile reciperentur, nihil agerent. Ita virtus instrumentalis non potest recipi nisi in subjecto habente virtutem sibi propriam, & si per impossibile reciperetur, nihil omnino efficeret. 90.

Dices, Deus non assumit instrumenta ex eo quod indigeat eorum actione, imò potiùs suâ omnipotentiâ elevat ea ad consortium suæ actionis : ideòque indifferenter uti potest qualibet re ad producendos effectus quos intendit : Ergo instrumenta divinæ virtutis, nullam habere debent operationem prævium, & sibi propriam. 91.

Sed nego consequentiam, licèt enim Deus absolutè non indigeat actione instrumenti, cùm per seipsum absolutè producere possit quæ producit per instrumenta : supposito tamen quod velit uti aliquo instrumento, necesse est quod aliquid assumat habens operationem propriam, quam exercendo, possit elevari ad producendum effectum altiorem quem intendit. Unde fit ut licèt possit indifferenter uti qualibet re habente propriam operationem (in quo excedit creaturas, quæ determinatis tantùm instrumentis uti possunt) non tamen potest aliquid non operativum, ut instrumentum assumere. His præmissis.

Ad argumentum respondeo, concessa Majori, negando Minorem ; & ad ejus probationem, distinguo Majorem : Actio propria instrumenti desideratur ut operetur dispositivè, ex parte rei operatæ semper, nego Majorem. Ex parte modi operandi, concedo Majorem. Et similiter distinguo Minorem : Sacramenta ex viribus propriis non possunt ad effectum Dei, scilicet gratiam, dispositivè operari, ex parte rei operatæ, concedo Minorem. Ex parte modi operandi, nego Minorem, & Consequentiam. 92.

Explicatur solutio : Dupliciter intelligi potest, instrumenta dispositivè operari ; nimirum ex parte rei operatæ, & ex parte modi operandi. Tunc instrumentum dicitur operari dispositivè ex parte rei operatæ, quando producit in passo aliquid

quod disponit ad effectum principalis agentis; & A
hoc modo serra verbi gratiâ dicitur dispositivè operari, ex parte rei operatæ, quia facit divisionem continui, quæ est dispositio ad formam illam artificiosam, quæ in cathedra verbi gratiâ reperitur. Tunc verò dicitur instrumentum operari dispositivè, ex parte modi operandi, quando producit aliquam actionem, per quam fit ultimatè capax & dispositum ad recipiendam motionem principalis agentis, per quam possit attingere effectum illius. Licèt ergo instrumenta naturalia operentur dispositivè ad effectum principalis agentis utroque modo, instrumenta tamen divinæ virtutis, solùm operantur dispositivè secundo modo, seu ex parte modi operandi. Ratio verò B
hujus discriminis evidens est: in hoc enim Deus differt ab agentibus naturalibus, quòd ista dum assumunt instrumenta, utuntur tantùm iis quæ habent actionem prævium, proportionatam effectui principalis agentis, seu producentem in subjecto aliquid disponens ad hujusmodi effectum: faber enim verbi gratiâ non utitur penicillo ad faciendum scamnum, sed duntaxat serrâ, quia ista ex se habet vim ad faciendam ligni divisionem, quæ est dispositio ad formam scamni: Deus verò, quia est agens infinitæ virtutis, non eligit semper talia instrumenta, sed indifferenter utitur quâlibet creaturâ, quantumvis actio ejus prævia, effectui producendo sit improportionata; imò interC
dum utitur rebus ut instrumentis, quæ effectui quem intendit repugnare videntur, ut patet Joan. 9. ubi ad dandum visum cœco nato, assumpsit ut instrumentum lutum, quod certè ex se potiùs idoneum erat ad excœcandum. Unde licèt instrumenta agentium naturalium dispositivè operentur, tam ex parte rei operatæ, quàm ex parte modi operandi; instrumenta tamen divinæ virtutis, operantur solùm dispositivè ex parte modi operandi.

93. Ex hoc facilè intelliges, quid intendat D. Thomas, dum 1. parte quæst. 45. art. 5. negat posse aliquam creaturam creare, nedum principaliter, sed etiam instrumentaliter; quia instrumentum (inquit) non participat actionem principalis agentis, nisi per aliquid sibi proprium, dispositivè operetur ad effectum illius: illud autem quod est proprius effectus Dei creantis, præsupponitur aliis omnibus, scilicet esse absolutè; unde non potest aliquis operari dispositivè & instrumentaliter ad hunc effectum, cùm creatio non sit ex aliquo præsuppositio quod possit disponi ad actionem principalis agentis. Non enim vult S. Doctor, necessarium esse, ut instrumentum ita dispositivè operetur, quòd debeat alterare, aut aliquo alio modo per suam virtutem immutare subjectum in quo debet recipi effectus causæ principalis (hoc enim, ut jam diximus, non requiritur in instrumentis E
divinæ virtutis) sed solùm quòd debet modificare, & deferre actionem principalis agentis ad prædictum subjectum, ipsam determinando, ut in eo producat effectum; hoc enim est, ipsum subjectum quodãmodo disponere ad effectum principalis agentis. Ex quo bene sequitur, nullam creaturam posse assumi ad creandum, quia nulla actio, ita modificata & determinata ad producendum effectum in subjecto, potest esse creatio, cùm creare sit ex non subjecto aliquid efficere.

§. V.

Alia difficultas resolvitur, & quandonam sacramenta causent gratiam, breviter explicatur.

OBjiciunt quartò Adversarij: Non potest as- 94.
signari quandonam sacramenta nostra physicè producunt gratiam, nam cùm, exceptâ Eucharistiâ, omnia alia consistant in usu materiæ, atque adeò inter entia successiva numerentur; in rebus autem successivis, tria tantùm possint considerari, initium, videlicet instans, sive indivisibile, quo dicuntur ultimò non esse, & immediatè post futura; finis, scilicet instans in quo dicuntur primò non esse, sed immediatè antea fuisse; & medium, quod est tota eorum duratio, clausa inter duo illa instantia; si posset assignari, quando sacramenta novæ legis physicè causant gratiam, vel in instanti eorum initiativo hoc esset, vel in terminativo, vel in duratione intermedia? Sed non in instanti initiativo, utpote cùm in illo nondum sint; neque in terminativo, quia in eo jam ampliùs non existunt; neque tandẽ in duratione intermedia, nam prꝛterquam quod gratia est forma permanens, habens totum esse simul, subindeque in instanti, sacramenta insuper in sua duratione intermedia, ante instans terminativum, nondum completè & perfectè sunt, ac proinde nondum possunt physicè gratiam causare: Ergo illa non possunt physicè producere gratiam, sed tantùm moraliter.

Propter hoc argumentum multi negant physi- 95.
cam sacramentorum novæ legis efficientiam, qui verò eam propugnant, in varias dividuntur sententias. Aliqui enim existimant, gratiam produci à sacramentis toto illo tempore quo durat actio sacramentalis, & quod inter instans initiativum & terminativum illius includitur. Alij dicunt illam produci eo tempore quo durat ultima syllaba. Alij volunt eam causari in instanti; sed isti in duas adhuc dividuntur sententias, aliis asserentibus D
eam produci in instanti intrinseco quo dicunt sacramenta compleri; aliis in instanti duntaxat extrinseco, quando verum est dicere, nunc primò sacramenta non sunt, sed immediatè antea erant; & hic dicendi modus apud Thomistas communior est. Unde

Dico primò: sacramenta non causare gratiam 96.
in tempore, sed in instanti.

Probatur breviter: Esto enim gratia, de absoluta Dei potentia, possit in tempore produci, ut aliqui existimant, probabile tamen non est ita de facto à Deo per sacramenta produci; quia connaturale est rebus indivisibilibus, & quarum esse est permanens, incipere determinatè per primum sui esse, subindeque produci in instanti: Ergo gratia sacramentalis non producitur in tempore, sed in instanti, sicut lux.

Confirmatur ex D. Thoma 3. parte quæst. 75. 97.
art. 7. ubi probat conversionem panis in corpus Christi fieri in instanti, triplici ratione. Primò ex parte formæ, quia forma substantialis non suscipit magis & minus, & ideò fit in instanti. Secundò ex parte subjecti, quod est in ultima dispositione ad formam quam in instanti acquirit, & ideò aër in instanti illuminatur. Tertiò ex parte agentis, quia agitur Dei virtute infinita. Sed omnes istæ rationes locum habent in infusione gratiæ, concurrente sacramento instrumentaliter, ut patebit singulas expendenti: Ergo gratia sacramentalis

mentalis non producitur in tempore, ſed in inſtanti. A

98. Confirmatur ampliùs ex eodem S. Doctore ibidem in ſolut. ad 3. ubi ſic ait: *Iſta converſio fit in ultimo inſtanti prolationis verborum, tunc enim completur verborum ſignificatio, quæ eſt efficax in ſacramentorum formis.* Quibus verbis rationem fundamentalem primæ partis noſtræ concluſionis inſinuat. Sacramenta enim non producunt gratiam, niſi quando eſt completa eorum ſignificatio; quia ut communiter dicitur, verba operantur in ſacramentis, inquantum ſignificant, unde ſi tollatur à verbis aliquid quod eſt de ſubſtantia ſignificationis, tollitur id quod eſt de ſubſtantia formæ, ut docent Zacharias Papa B cap. *Retulerunt* de conſecrat. diſt 4. Et Nicolaus Papa cap. *Si revera*; ideòque ſi una trium perſonarum omittatur in forma Baptiſmi, non eſt validum ſacramentum. Sed uſque ad ultimum inſtans prolationis verborum, non eſt perfectus ſenſus ſignificationis, nec illa cenſetur completa: Ergo ante illud inſtans, ſacramenta non producunt gratiam, ſed ſolùm in illo inſtanti.

99. Dices, Eo modo poteſt gratia incipere, quo peccatum: Sed iſtud poteſt incipere in tempore indeterminato: Ergo & gratia. Minor probatur: Si Deus imponeret Petro præceptum de eliciendo actu contritionis ante mortem, quod Petrus non exequeretur, in tali caſu peccatum non inci- C peret in inſtanti mortis, quia tunc non poteſt amittere gratiam, quam uſque ad illud inſtans habuit: Ergo inciperet in tempore indeterminato antecedente illud inſtans.

Reſpondeo ipſum tunc peccaturum, quando ſe exponit periculo non ſatisfaciendi præcepto, licèt enim phyſicè loquendo, toto tempore antecedenti inſtans mortis, poſſit elicere actum contritionis, poteſt tamen deſignari aliquod inſtans in quo deberet ultimò tale præceptum adimplere, quia poſt illud, adimpletio præcepti erit illi moraliter impoſſibilis, & ideò peccatum in tali caſu inciperet in tali inſtanti.

100. Dico ſecundò: Sacramenta non cauſant gratiam in inſtanti intrinſeco, ſed extrinſeco, in D quo verum eſt dicere, jam non ſunt, ſed immediatè antea erant. Eſt contra Suarem, Philippum à S. Trinitate, & quoſdam alios, aſſerentes ſacramenta cauſare gratiam in inſtanti intrinſeco.

Probatur concluſio unicâ ſed efficaci ratione: Sacramenta non conferunt gratiam uſque ad ultimum inſtans: Atqui non habent inſtans intrinſecum, ſed duntaxat extrinſecum in quo deſinant: Ergo non cauſant gratiâ niſi in inſtanti extrinſecè terminativo, in quo verum eſt dicere, jam non ſunt, ſed antea erant. Major patet ex dictis concluſione præcedenti, & docetur expreſsè à D. Thoma in 4. ad Annibaldum diſt. 8. art. 5. E ubi ait quod *virtus* (productiva gratiæ) *communicatur ſacramento, quando eſt in ſuo termino & complemento, non quando eſt ſimpliciter in ſucceſſione.* Minor verò probatur: Ablutio v. g. & prolatio verborum in Baptiſmo, ſunt res ſucceſſivæ: At res ſucceſſivæ non habent ultimum inſtans intrinſecum in quo deſinant, ſed duntaxat extrinſecum, unde Philoſophi docent in libris Phyſicorum, ſucceſſiva non deſinere per ultimum ſui eſſe, ſed per primum ſui non eſſe, id eſt per inſtans in quo verum eſt dicere, jam non ſunt, ſed immediatè antea erant: Ergo ſacramenta non habent inſtans intrinſecum, ſed duntaxat extrinſecum in quo deſinant.

Confirmatur & magis illuſtratur hæc ratio: 101.
Quando aliquis effectus cauſatur mediante motu, tanquam terminus ſecundarius illius, non eſt ſimul in eadem duratione in quo eſt motus, ſed in ultimo inſtanti terminativo ipſius, in quo verum eſt dicere, nunc non eſt motus, ſed immediatè antea erat, ut patet in communi doctrina Thomiſtarum de alteratione, quæ immediatè diſponit materiâ ad introductionem formæ ſubſtantialis; quandiu enim durat alteratio, non ponitur forma, ſed reſultat in ultimo inſtanti terminativo illius, in quo verum eſt dicere, nunc primò non eſt alteratio, & immediatè antea erat. Sic etiam ubi permanens, quo quis dicitur eſſe permanenter in loco, non acquiritur per motum localem, quoadſque motus ille ſit perfectus, ſcilicet in inſtanti extrinſecè terminativo illius, in quo verum eſt dicere, nunc non eſt motus localis, & immediatè antea erat. Idem cõſtat in generatione mixti, nam quando elementa in ſe invicem agendo, corrumpunt ſeſe mutuò, & generãt mixtum, tunc mixtum cauſatur inſtrumentaliter ab eis, quando non ſunt, ſed immediatè antea fuerunt; neque enim poſſunt cauſare mixtum quando ſunt, aliàs in uno & eodem inſtanti eſſent plures formæ in eadem materia, quod implicat contradictionem, ut ſuppono ex Philoſophia. Cùm ergo ſimiliter gratia ſacrmentalis conferatur aliquo modo, medio motu quem includunt ſacramenta, non producitur in eadem duratione in qua ſunt ſacramenta, ſed in inſtanti extrinſecè terminativo illorum, in quo primò non ſunt. Unde

Ad argumentum initio propoſitum, reſponde- 102.
tur in forma, conceſſa Majori, negando Minorem, quantùm ad ſecundam partem; ut enim jam oſtenſum eſt, ſacramenta producunt gratiam in inſtanti extrinſecè terminativo illorum. Cùm verò inſtant Adverſarij: Quod non eſt non poteſt aliquid phyſicè producere, nam exiſtentia eſt conditio neceſſaria ad agendum: Sed ſacramenta non ſunt in illo inſtanti extrinſecè terminativo, cùm in illo inſtanti verum ſit dicere, nunc non eſt motus phyſicus ſacramentalis, & immediatè antea erat: Ergo in tali inſtanti non poſſunt inſtrumentaliter phyſicè cauſare gratiã. Dupliciter reſponderi poteſt, primò diſtinguendo Majorem: Quod non eſt, nec immediatè antea fuit, non poteſt aliquid phyſicè producere, concedo Majorem. Quod non eſt, ſed immediatè antea fuit, ſubdiſtinguo Majorem, illamque concedo de his quæ agunt ut quod, & quæ ſunt entia permanentia; nego autem de entibus ſucceſſivis, & quæ agunt tantùm ut quo; hæc enim eſt natura actionis ſucceſſivæ, ut ſi per eam producatur terminus, ille non exiſtat, donec ipſa actio ſucceſſiva deſinat, ut patet in exemplis ſuprà adductis. Unde cùm actiones ſacramentales ſint ſucceſſivæ, & aſſumantur tanquam cauſalitates miniſtrorum applicantium ſacramenta, non debet gratia ſacramentalis produci, quandiu illæ actiones ſunt, ſed quando verum eſt dicere quod immediatè antea erant.

Secundò reſponderi poteſt aliter diſtinguendo 103.
Majorem: Quod non eſt in ſe nec in ſua virtute, non poteſt aliquid phyſicè producere, concedo Majorem. Quod non eſt in ſe, eſt tamen in ſua virtute, nego Majorem. In illo autem inſtanti extrinſecè terminativo motûs ſacramentalis, remanet virtus ipſius, quia remanet terminus per ipſum productus, in quo recipitur virtus productiva gratiæ: hujuſmodi verò terminus eſt ulti-

mum mutatum esse, quod mensuratur illo instanti extrinsecè terminativo motûs.

104. Dices primò: hinc sequi sacramentum non elevari ad producendam gratiam, sed tantùm illud mutatum esse: At hoc videtur absurdum: Ergo &c. Sequela Majoris probatur. Illud non elevatur, quod non recipit virtutem productivam gratiæ: Atqui ex jam dictis, talis virtus in sacramento non recipitur, sed duntaxat in ultimo mutato esse: Ergo sacramentum non elevatur ad producendam gratiam.

Respondeo negando sequelam Majoris, ad cujus probationem, distinguo Majorem: Illud non elevatur quod non recipit virtutem productivam gratiæ, vel in se toto, vel in aliquo complemento suo intrinseco, concedo Majorem. In se tantùm, nego Majorem. Quamvis autem sacramentum non recipiat in se toto, imò nec in aliqua sui parte, hanc virtutem, recipit tamen illam in aliquo ad suum complementum intrinsecè pertinente, scilicet in ultimo mutato esse, quod licèt non sit intrinsecum sacramento per modum partis, bene tamen per modum termini ipsũ immediatè afficientis, & ad illud pertinet per modum complementi, sicut punctum ad lineam, & superficies ad corpus: unde quemadmodũ unum corpus dicitur tangere aliud, quãvis illud non tangat nisi ratione superficiei, & corpus perfectè sphæricum, contingit planum, licèt illud non tangat nisi in puncto: ita sacramentum dicitur causare gratiam, ratione illius indivisibilis seu mutati esse motûs sacramentalis, quo intrinsecè completur, quia tunc sacramentum dicitur esse in facto esse, cùm antea esset solùm in fieri. Addo quod vis productiva gratiæ non recipitur in illo mutato esse, nisi ratione motûs sacramentalis quẽ terminat, & ideò hoc ipso quod illud mutatum esse attingit gratiam, totus motus sacramentalis potest dici producere instrumentaliter gratiam.

105. Dices secundò: Res immediatè futura, nullo modo potest agere effectivè: Ergo neque res immediatè præterita. Antecedens est certum, & patet ex dictis suprà §. 2. Consequentia verò videtur legitima ex paritate rationis, etenim tam nihil est res præterita, quàm futura.

Confirmatur: Si res quæ nunc desinit, & non est, potest agere, quia immediatè antea fuit: Ergo & causa quæ fuit heri, poterit modò supernaturaliter elevari ut effectivè agat, quod est omnino impossibile.

106. Ad instantiam, concesso Antecedente, nego Consequentiam, & paritatem; nam res futura nondum existit secundùm quid & in termino, sicut res quæ immediatè præteriit, & ideò non potest assumi à Deo ut instrumentum, sicut potest assumi id quod præteriit sub ratione successionis, & manet secundùm rationem termini.

Ad confirmationem respondetur quod res quæ heri præteriit, non habet contiguitatem cum re quæ modò producitur, & ideò neque contactum durationis habet, ac proinde in illam effectivè operari nequit; res autem quæ immediatè conjungitur cum alia, habet contactum durationis

107. successivæ, & ita potest agere in illam.

Addo quod, res quæ præteriit heri, si virtutem aut effectum suum reliquit, potest hodie à Deo assumi ut instrumentum, non in se, sed in sua virtute & effectu, sicut dicit S. Thomas suprà quæst. 50. hujus partis, de morte Christi, & quæst 56. de ejus resurrectione, quòd operatur nostram salutem & resurrectionem, quia videlicet operatur per humanitatem aliquando mortuam, & nunc resuscitatam: Sic ergo sacramentum dicitur operari physicè, non quia omnes ejus partes sint simul, aut secundùm successionem suam assumatur à Deo, sed quia remanet in termino talis successionis virtualiter, nimirum in ultimo mutato esse, in quo (ut suprà diximus) recipitur virtus productiva gratiæ.

108. Dices tertiò: Si sacramentum operatur in instanti extrinsecè terminativo, sequitur quod possit sacramentum habere suum effectum in instanti separationis animæ à corpore: Sed hoc videtur absurdum: Ergo &c. Minor patet, quia tunc homo qui in tota vita sua fuit in peccato mortali, posset in instanti quo jam non vivit ampliùs, gratiam accipere, & salvari, quod omnino impossibile est. Sequela verò Majoris probatur: Contingere potest quod taliter ministretur sacramentum homini morienti, ut idem sit instans extrinsecum sacramẽti, & separationis animæ à corpore: Ergo si sacramentum operatur in instanti extrinsecè terminativo, poterit habere suum effectum in instanti separationis animæ à corpore, & producere gratiam in anima jam à corpore separata.

109. Respondeo primò retorquendo argumentum in Adversarios, nam etiam contingere potest, quod taliter ministretur sacramentum homini morienti, ut idem sit instans intrinsecum sacramẽti, & separationis animæ à corpore: Ergo si sacramentum causat gratiam in instanti intrinsecè terminativo illius, poterit habere suum effectum in instanti separationis animæ à corpore.

110. Respondeo secundò, negando sequelam Majoris, nam admisso illo casu, anima separata non recipiet gratiam per sacramentum, ob duplicem rationem. Primò scilicet, ob defectum subjecti capacis; sicut enim in naturalibus, vi alterationis non resultaret forma naturalis in ultimo ejus termino, si materia destrueretur, quia non esset in quo reciperetur: ita etiam si contingeret hominem mori in ultimo instanti extrinsecè terminativo sacramenti, verè sacramentum non causaret gratiam, quia non esset subjectum capax eam recipiendi; si quidem non anima separata, sed corpori conjuncta, est capax recipiendæ gratiæ, & justificationis à peccato. Secundò, quia in illo casu sacramentum non esset ultimò completum, cùm non haberet suum ultimum mutatum esse, quo tamen mediante (ut suprà dicebamus) sacramentum producit gratiam: sicut enim subjectum totius motûs sacramentalis est homo, ita & ultimi indivisibilis, seu mutati esse illius; unde ubi primò non esset homo, non posset esse tale indivisibile, seu mutatum esse, motûs sacramentalis.

111. Ad completam hujus difficultatis resolutionem, diligenter observandum est, quod quando in prima conclusione diximus, gratiam sacramentalem in instanti produci, si sit sermo de mensura propria & proportionata ipsi gratiæ, hoc non debet intelligi de instanti temporis continui, sed discreti; cùm enim actio illa intentionalis quâ sacramenta producunt gratiam, non sit corporea & successiva, sed spiritualis & supernaturalis, non habet pro mensura sibi propria & proportionata tempus nostrum, sed aliam mensuram superiorem, quæ nulla alia esse potest, quàm tempus discretum, quo actiones supernaturales mensurantur. Quia tamen instans illud temporis discreti, mensurans propriè & per se

productionem gratiæ, poteſt coexiſtere toti tempori quo durat motus ſacramentalis, aut quo profertur ultima ſyllaba, vel ſolùm inſtanti menſuranti ultimum mutatum eſſe motûs ſacramentalis, ideò quærunt Theologi, an gratia, in tali duratione temporis, vel in illo inſtanti producatur; & in hoc ſenſu diximus in prima concluſione, gratiam ſacramentalem non cauſari in tempore, ſed in inſtanti, nimirum in inſtanti temporis diſcreti, correſpondenti non parti, ſed ſolùm inſtanti noſtri temporis.

§. VI.

Solvitur ultimum argumentum, & an virtus per quam ſacramenta elevantur ad cauſandam gratiam, ſit ſpiritualis, vel corporea, motio, vel qualitas, breviter explicatur.

112. OBjiciunt ultimò Adverſarij: Si ſacramenta eſſent inſtrumenta phyſica ad cauſandam gratiam, deberet ipſis imprimi virtus aliqua à Deo, cauſativa gratiæ: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Major certa videtur, quia ſacramenta ex ſe nullam habent virtutem ſufficientem ad agendum in animam, & producendum in ea gratiam ſanctificantem: Ergo neceſſe eſt quod priùs naturâ quàm operentur, recipiant à Deo aliquam virtutem per quam eleventur. Minor verò ſuadetur primò: Si eſſet aliqua virtus in ſacramentis, vel eſſet ſpiritualis, vel corporea? Non ſpiritualis, quia implicat virtutem ſpiritualem recipi in ſubjecto corporeo. Nec etiam corporea, nam ſicut ſacramentum ex eo quod corporeum eſt, non poteſt ex ſe, etiam inſtrumentaliter, attingere effectum ſupernaturalem & ſpiritualem, qualis eſt gratia; ita etiam non poſſet eam attingere, motum & elevatum per ſolam virtutem corpoream.

Secundò probatur eadem Minor: Si in ſacramentis daretur virtus aliqua cauſativa gratiæ, per quam elevarentur, vel talis virtus eſſet motio, vel qualitas? Primum dici nequit, cùm enim motus ſe teneat ex parte actûs ſecundi, nequit eſſe virtus elevans ſacramentum, ipſumque in actu primo conſtituens. Nec etiam ſecundum, alioquin ſacramenta novæ legis haberent virtutem productivam gratiæ permanenter, & ſic non eſſent inſtrumenta ad cauſandam gratiam, cùm ſit contra rationem inſtrumenti operari per formam ſibi permanenter inhærentem.

113. Huic argumento multipliciter reſpondent Authores qui phyſicam ſacramentorum novæ legis cauſalitatem defendunt. Suarez enim, Meratius, Yzambertus, & alij Recentiores, nolentes admittere in ſacramentis virtutem ullam ſupernaturalem, per quam eleventur, recurrunt ad potentiam quandam obedientialem, proximè & immediatè activam omnium effectuum ſupernaturalium, qui non repugnant, quam volunt ſingulis rebus creatis eſſe congenitam, imò & ab illis non eſſe diſtinctam, ſed eſſe ipſammet entitatem cujuſlibet rei, ut potentem cum Deo influere in quemcumque effectum.

114. Sed hæc ſolutio & doctrina Suaris, non ſolùm Thomiſtis, ſed etiam Vazqui, aliiſque Societatis Theologis diſplicet, & fusè à nobis confutata eſt in Tractatu de viſione beatifica, ibi enim multis oſtendimus, potentiam illam obedientialem, proximè & immediatè omnium actuũ ſupernaturalium, cum ſolo concurſu Dei ſimultaneo operativam, & omnibus rebus creatis con-

Diſp. 3. art. 3. §. 3.

genitam, fictitiam eſſe, contradictionem involvere, totum ordinem gratiæ evertere, viruſque Pelagiani erroris continere. Addo quod, etſi talis potentia obedientialis admitteretur, illa non ſufficeret ad conſtituendum aliquid in ratione inſtrumenti divinæ virtutis in actu primo; alioquin, cùm juxta Suarem detur in omnibus rebus creatis talis potentia, hoc ipſo quod creaturæ ſunt, omnes eſſent inſtrumenta in actu primo ad producendam gratiam aut effectum ſupernaturalem, nec particularem ordinationem in hoc haberent ſacramenta, ut dicerentur eſſe in actu primo Dei inſtrumenta ad producendam gratiam; ſolùm enim requireretur applicatio & concurſus Dei cum qualibet re creata ad producendum talem effectum: applicatio autem & concurſus ſimultaneus non dant virtutem, nec conſtituunt creaturam in actu primo potentem ad operandum, ſed illam ut talem ſupponunt: Ergo ante applicationem & concurſum Dei ſimultaneum, dicerentur res omnes creatæ inſtrumenta Dei ad producendam gratiam, alioſque effectus ſupernaturales, ſubindeque omnes creaturæ eſſent ſacramenta.

115. Addo etiam, repugnare quod inſtrumentum per virtutem activam ſibi congenitam, inchoativè conſtituatur in actu primo reſpectu effectuum quos ſolùm inſtrumentaliter attingit, & ut excedens reſpicit. Et hoc præſertim habet verum in inſtrumentis divinæ virtutis, quia in inſtrumentis quæ aſſumuntur ab agentibus naturalibus, aliquid eſt in inſtrumento quo indiget agens naturale ad ſuum effectum, & ideò non poteſt æqualiter agere uno inſtrumento, ſicut alio: ſicut non poteſt quis ſcribere ſecuri, ſed calamo, & idcircò agens naturale non prævenit in inſtrumento ſuo omnem ordinem ad effectum: At verò Deus æquè bene poteſt gratiam producere ablutione, & ambulatione, aut quavis aliâ re, aut operatione, unde non ſupponit in inſtrumento ſuo aliquem ordinem ad effectum ſupernaturalem, ſed omnem ipſe prævenit, & ab ipſo derivatur: Ergo non debet inchoativa virtus productiva gratiæ, & aliorum effectuum ſupernaturalium in inſtrumentis Dei, ipſis naturaliter eſſe congenita, ut fingit Suarez.

116. Secunda ſolutio eſt Vincentij Aſturicenſis, & aliorum, qui ut activitatem hanc obedientialem, ab ipſa naturali entitate indiſtinctam rejicerent, & tamen virtutem ſupernaturalem à Deo ſacramentis impreſſam admittere non cogerentur, dixerunt ſacramenta, & alia divinæ virtutis inſtrumenta, non elevari, nec conſtitui in actu primo ad producendam gratiam, & alios effectus ſupernaturales, per aliquid intrinſecum, ſed per extrinſecam ſubordinationem ad Deum, & ſpecialem ipſius aſſiſtentiam.

117. Sed hic etiam modus dicendi communiter à Thomiſtis rejicitur, & meritò, repugnat enim manifeſtè doctrinæ D. Thomæ, qui variis in locis expreſsè admittit virtutẽ creatam & ſupernaturalem in ſacramentis, & aliis divinæ virtutis inſtrumentis, per quam ad producendam gratiam, & alios effectus ſupernaturales eleventur. Nam hîc art. 4. cùm retuliſſet ſententiam aliquorum dicentium ſacramenta cauſare gratiam, per virtutem divinam ſacramento aſſiſtentem (quæ eſt ſententia de elevatione per ſubordinationem extrinſecam, & ſpecialem Dei aſſiſtentiam) eam rejicit: quia (inquit) *Ponendo*

quod ſacramentum ſit inſtrumentalis cauſa gratiæ, neceſſè eſt ſimul ponere quod in ſacramentis ſit quædam virtus inſtrumentalis ad inducendum ſacramentalem effectum. Hanc etiam virtutem clariſſimè admittit in ſolutione argumentorum, ut legenti patebit. Et infrà quæſt. 74. art. 4. ait quod *verbis conſecrationis ineſt quædam virtus creata ad converſionem ſacramenti faciendam; & oppoſitum* (ſubdit) *dictis ſanctorum repugnat, & derogat dignitati ſacramentorum novæ legis.* Similia habet in 4. ad Annib. diſt. 8. art. 5. ubi ſic concludit: *Et quia forma efficit ſignificando, ideò completâ ſignificatione, in fine orationis, id eſt in ejus termino, infunditur ei virtus efficiendi, quæ perficit tranſmutationem in inſtanti.* Denique in 4. ſent. diſt. 1. quæſt. 1. art. 4. quæſtiunc. 2. ait: *Dicendum quod propter authoritates inductas neceſſe eſt ponere aliquam virtutem ſupernaturalem in ſacramentis.* Et diſt. 8. quæſt. 2. art. 3. refert S. Dionyſium in fine libri de Eccleſ. hierarchia dicentem: *In ipſis ſcilicet conſummatis invocationibus, id eſt formis ſacramentorum, eſſe virtutes operativas ex Deo.* Et ſubjungit ipſe D. Thomas, relatâ oppoſitâ opinione: *Sed hæc opinio dignitati ſacramentorum novæ legis derogat, & dictis Sanctorum obviare videtur. Et ideò dicendum eſt, quod in verbis prædictis, ſicut in aliis formis ſacramentorum, eſt aliqua virtus ex Deo.* Ergo juxta doctrinam D. Thomæ, ſacramenta non elevantur ad producendam gratiam, per extrinſecam ſubordinationem ad Deum, ſeu ſpecialem ejus aſſiſtentiam, ſed per impreſſionem alicujus virtutis ſupernaturalis in ipſis receptæ.

118. Ratio etiam id ſuadet: Primò quia impoſſibile eſt illud quod eſt de ſe impotens & improportionatum ad cauſandum aliquem effectum, reddi potens & proportionatum ad illum producendum, niſi intrinſecè muretur, ſubindeque niſi in ſe recipiat aliquam formam ſeu virtutem quam antea non habebat: Sed ſacramentum non eſt de ſe potens ad cauſandam gratiam: Ergo non poteſt reddi potens, & conſtitui in actu primo ad illam producendam, niſi intrinſecè à Deo mutetur, & elevetur, per impreſſionem alicujus virtutis ſupernaturalis. Minor patet, Major verò ſuadetur. Cauſam eſſe potentem, & conſtitutam in actu primo ad operandum, non eſt aliqua denominatio extrinſeca, ſubindeque à virtute aliqua & principio interno peti debet: Ergo implicat de non potente in actu primo reddi potentem & proportionatam ad aliquem effectum producendum, niſi intrinſecè mutetur per receptionem alicujus virtutis activæ quam antea non habebat.

119. Confirmatur ex illo communi axiomate Philoſophorum, *Idem manens idem, ſemper facit idem:* Sed ſi aqua verbi gratiâ in Baptiſmo non recipiat aliquam virtutem à Deo, per quam elevetur & reddatur potens ad producendam gratiam, ſemper manebit eadem: Ergo ſemper faciet idem quod antea præſtabat, id eſt ſolùm abluet corpus, non verò mundabit cor, nec gratiam in anima producet.

120. Secundò: Omnis cauſa efficiens antequam producat aliquem effectum, vel eliciat aliquam operationem, debet eam in ſe præcontinere, ſaltem virtualiter, aliàs non poſſet illam producere, & extra ſe emittere; unde implicat quod ſacramentum producat gratiam in anima, niſi priùs ſaltem naturâ, eam virtualiter & in actu primo contineat: Sed non poteſt eam in actu primo & virtualiter in ſe præcontinere, niſi ratione alicujus virtutis à Deo receptæ: Ergo ut producat phyſicè gratiam, neceſſe eſt quod à Deo, per impreſſionem alicujus virtutis ſupernaturalis, priùs ſaltem naturâ elevetur.

121. Confirmatur & magis illuſtratur hæc ratio: Nulla cauſa phyſicè agere poteſt, niſi priùs ſaltem naturâ habeat in ſe virtutem phyſicam & realem ad agendum, cùm actus ſecundus eſſentialiter præſupponat primum: unde ſi Deus velit aliquam creaturam operari & producere aliquem effectum, requiritur indiſpenſabiliter quod ponat vel ſupponat in ea virtutem ad illum producendum; alioquin talis cauſa non ageret, ſed Deus ad ejus præſentiam, talem effectum produceret: Ergo cùm ſacramenta non habeant ex ſe virtutem ad producendam gratiam, ut eam inſtrumentaliter phyſicè producant, neceſſe eſt ut à Deo per impreſſionem alicujus virtutis ſupernaturalis eleventur.

122. Confirmatur ampliùs: Licèt probabile ſit, quod ad complendam activitatem, & actum primum alicujus cauſæ, ſufficiat ſola aſſiſtentia extrinſeca Dei, abſque impreſſione alicujus virtutis, ſicut probabile eſt quod divina eſſentia in ratione ſpeciei poteſt complere activitatem intellectûs glorificati, per ſolam aſſiſtentiam ſui ad intellectum; repugnat tamen quod detur tota activitas, & actus primus ad agendum alicui cauſæ, per ſolam extrinſecam Dei aſſiſtentiam; oportet enim quod agens ſeu cauſa à qua exit actio, in ſe habeat activitatem, & id quo agat, & quo emittat actionem: Sed ſacramenta nullam plane habent ex ſua natura activitatem, ſeu vim gratiæ productivam, ut fatentur Authores hujus ſententiæ, qui in rebus creatis non agnoſcunt potentiam illam obedientialem proximè & immediatè effectuum ſupernaturalium operativam, quam fingit Suarez: Ergo implicat ſacramenta elevari & reddi potentia ad cauſandam gratiam, per ſolam aſſiſtentia Dei extrinſecam, ſed ad hoc præſtandum, neceſſe eſt quod Deus virtutem aliquam ſupernaturalem ipſis tribuat.

123. Tertiò: Non poteſt intelligi quod Deus ſpecialiter aſſiſtat alicui inſtrumento, & illud ſuo actui conjungat & ſubordinet, niſi inſtrumentum aliquo modo mutetur: Ergo & niſi recipiat aliquid intrinſecum. Conſequentia patet, Antecedens probatur. Eo ipſo quod Deus incipit aſſiſtère ſpecialiter alicui inſtrumento, reſultat nova relatio realis in inſtrumento in ordine ad Deum: relatio autem realis nequit inter duo extrema reſultare, niſi ſaltem in altero eorum ſit realis mutatio, quæ cùm non poſſit eſſe in Deo, neceſſariò dicendum eſt eam fieri in inſtrumento.

124. Denique: Etſi in inſtrumentis quæ naturaliter ſunt colligata cum cauſa principali, non requiratur nova immutatio, ut operentur; ſicut in calore animalis, ut producat carnem, non requiritur nova virtus ab illo proveniens, nempe ab animali: tamen in inſtrumentis quæ de novo colligantur, oportet novam dari immutationem quâ dicatur inſtrumentum ſubordinatum tali cauſæ, & illi unitum, atque ab ea ad agendum elevatum, ut docent Philoſophi in 2. Phyſicorum, & patet in ſerra, dolabra, penicillo, & aliis inſtrumentis artificialibus: Atqui ſacramenta non ſunt inſtrumenta naturaliter Deo colligata, & ſubordinata, ad cauſandam gratiam, ſed à Chriſto ad hunc effectum præſtandum inſtituta: Ergo

ut gratiam producant, neceſſe eſt quod per impreſſionem alicujus virtutis ſupernaturalis, intrinſecè immutentur. Unde

125. Ad argumentum principale initio paragraphi propoſitum reſpondeo, conceſſa Majori, negando Minorem, ad cujus primam probationem, in qua quæritur an virtus illa ſupernaturalis in ſacramentis recepta, ſit ſpiritualis vel corporea? Reſpondent Paludanus, Cabrera, Sylvius, & alij, virtutem illam eſſe formaliter corpoream, virtualiter tamen ſpiritualem, quia eſt à Deo, qui ſummè ſpiritualis eſt. Sed præterquam quod hæc ſolutio eſt formaliter contra D. Thomam hîc art. 4. ad 1. aſſerentem virtutem illam ſpiritualem eſſe, non tollit difficultatem argumenti propoſiti; nam ſicut ſacramentum, quia corporeum eſt, non poteſt ex ſe, etiam inſtrumentaliter, attingere effectum ſupernaturalem & ſpiritualem, qualis eſt gratia, ita etiam non poteſt eam attingere motum & elevatum per ſolam virtutem corpoream. Item ſicut ſacramentum, ex eo quod eſt corporeum, non habet ex ſe ullam vim agendi in animam, quæ ſpiritualis eſt; ita & virtus corporea, quæcunque illa ſit, eſt penitus incapax agendi in animam.

126. Dicendum ergo eſt, virtutem illam quâ ſacramenta elevantur ad cauſandam gratiam, ſpiritualem eſſe. Ad probationem verò in contrarium reſpondetur primò cum D. Thoma citato, quod ſicut forma ſpiritualis incompleta, qualis eſt anima rationalis, poteſt informare materiam; quamvis forma ſpiritualis completa, qualis eſt Angelus, hoc non poſſit: ita etiam, licèt virtus ſpiritualis completa & permanens, non poſſit recipi in ſubjecto corporeo, bene tamen virtus incompleta, vialis, & intentionalis. Cujus diſparitatis ratio eſt, quia accidens viale & incompletum, licèt ex ea parte quâ eſt accidens, dependeat à ſubjecto in eſſe; quia tamen, formaliter ut viale, magis debet commenſurari termino quàm ſubjecto, via enim inquantum via, ſolùm debet habere commenſurationem cum utroque termino à quo & ad quem: unde ſi cauſa à qua producitur, & terminus ad quem ordinatur, ſpiritualia ſint, ut contingit in propoſito, tale accidens ſpirituale eſſe debet. At verò accidens completum & permanens, ſolùm eſt ſubjecti cui inhæret, non verò alterius ad quod in actu exercito continuò ordinetur, & ideò debet ipſi ſubjecto proportionari & commenſurari, ſubindeque eſſe corporeum, ſi ſubjectum in quo recipitur corporeum ſit. Unde cùm dicitur, quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur, diſtinguendum eſt, ſi habeat eſſe permanens, concedo. Si habeat eſſe fluens, & intentionale, ac elevet ad effectum ſupernaturalem, nego. Quod enim ita elevat, non debet eſſe ſecundùm modum, ſed potiùs ſupra modum recipientis, & in eo debet ſolùm præſupponere non repugnantiam ad ſui receptionem.

127. Secundò reſponderi poteſt, quod licèt repugnet accidens ſpirituale recipi in ſubjecto corporeo, quâ corporeum eſt, non tamen quod in ſubjecto corporeo, quatenus eſt ens creatum, recipiatur: virtus autem ſpiritualis per quam ſacramenta elevantur ad cauſandam gratiam, non recipitur in ſacramento, quatenus corporeum eſt, & à re ſpirituali diſtinctum, ſed quatenus eſt ens creatum. Et ratio eſt, quia hæc virtus recipitur in ſubjecto corporeo, ratione potentiæ

A obedientialis paſſivæ: potentia autem obedientialis paſſiva non convenit rei corporeæ, quâ corporea eſt (aliàs non conveniret rei ſpirituali) ſed quâ eſt ens creatum, & ideò hæc potentia obedientialis eſt ejuſdem rationis, formaliter loquendo, in re ſpirituali & corporea.

128. Dices primò contra primam ſolutionem: Accidens corporeum, etiam incompletum, non poteſt recipi in ſubjecto ſpirituali: Ergo neque accidens ſpirituale, etiam incompletum, in ſubjecto corporeo.

Reſpondet Aravius, negando Antecedens: ſi enim (inquit) verum eſt illud principium quod ſuprà adduximus, nimirum accidens viale & incompletum non commenſurari ſubjecto, ſed ſoli principio & termino, tam bene concluditur, accidens incompletum & viale corporeum, poſſe recipi in ſubjecto ſpirituali, ac accidens ſpirituale incompletum in ſubjecto corporeo.

129. Verùm ſi hic Author attendiſſet ad ſubjectum accidentis corporei, conceſſiſſet Antecedens, & negaſſet conſequentiam: quamvis enim accidens viale ſolùm commenſuretur & principio & termino, ſi aliud non obſtet, ſi tamen ſit corporeum, dicit eſſentialem habitudinem ad corpus tanquam ad ſubjectum, quia eſſentialiter exigit objectum extenſum, aut extenſionem connaturaliter exigens; cujus ratio eſt, quia quantitas fundatur & radicatur in gradu corporis, unde neceſſe eſt, ut illud omne quod pertinet ad gradum entis corporei, habeat in ſe quantitatem, aut pertineat ad ſubjectum quantitatis.

130. Eſt etiam alia ratio diſparitatis inter accidens ſpirituale & corporeum, accidens enim debet eſſe perfectio ſubjecti in quo recipitur: unde cùm corporeum nequeat perficere ſpirituale, bene tamen ſpirituale corporeum, licèt accidens ſpirituale, incompletum, & viale, poſſit recipi in ſubjecto corporeo, repugnat tamen accidens corporeum, quodcumque illud ſit, recipi in ſubjecto ſpirituali.

131. Dices ſecundò: Omne accidens habet exiſtentiam dependenter à ſubjecto in quo recipitur, unde communiter dicitur, *Accidentis eſſe, eſt ſubjecto ineſſe*: Ergo ſi recipiatur in ſubjecto corporeo, ejus exiſtentia erit corporea: Sed repugnat accidens ſpirituale exiſtere per exiſtentiam corpoream, cùm exiſtentia debeat eſſe proportionata eſſentiæ quam actuat: Ergo repugnat accidens ſpirituale, quodcumque illud ſit, recipi in ſubjecto corporeo.

132. Reſpondeo conceſſo Antecedente, diſtinguendo Conſequens: Ergo ſi recipiatur in ſubjecto corporeo, quâ corporeum eſt, ejus exiſtentia erit corporea, concedo. Si recipiatur in ſubjecto corporeo, ſed non quâ corporeum eſt, ſed quatenus eſt ens creatum, & ſubſtantia creata, nego; & conceſſâ Minori ſubſumptâ, eadem diſtinctione, ſecundum conſequens, ſeu conſequentia diſtingui debet. Solutio patet ex dictis in ſecunda reſponſione ad principale argumentum. Ibi enim dicebamus, quod licèt virtus ſpiritualis recipi poſſit in ſubjecto corporeo, in eo tamen non recipitur quâ corporeum eſt formaliter, ſed quatenus eſt ens, & ſubſtantia creata, quia non recipitur in eo, niſi ratione potentiæ obedientialis paſſivæ, quæ competit rebus creatis ſub ratione generali entis & ſubſtãtiæ creatæ, non verò præcisè ſub ratione corporis: unde licèt ratione talis potentiæ, accidens ſpirituale recipiatur

in ſubjecto corporeo, non oportet tamen ejus exiſtentiam eſſe corpoream. A

133. Ad ſecundam probationem Minoris principalis, in qua quæritur, an virtus per quam ſacramenta elevantur ad cauſandam gratiam, ſit motio, vel qualitas? duobus modis reſpondent Thomiſtæ: aliqui enim aſſerunt virtutem illam eſſe motionem aliquam virtuoſam, elevantem ſimul & applicantem ipſum ſacramentum ad gratiam producendam. Ita Nazarius, Nuño, Cabrera, & Joannes à S. Thoma. Alij verò docent, illam eſſe qualitatem vialem & incompletam, habentem modum motionis, & ad ſecundam ſpeciem qualitatis reductivè pertinere. Ita Paludanus, Capreolus, Ferrarienſis, Choquetius, Martinez à Prado, & alij ex noſtris Thomiſtis. Et hic dicendi B modus videtur probabilior, & doctrinæ D. Thomæ conformior. Nam S. Doctor in 4. diſt. 1. quæſt. 1. art. 4. quæſtiunc. 2. in corp. & ad 1. ſic concludit: *Unde & virtus hæc quæ eſt in ſacramentis, reducitur ad id genus in quo eſt virtus completa principalis agentis, quæ eſt qualitas.* Quæ authoritas videtur expreſſa, cùm clarè S. Thomas virtutem quæ eſt in ſacramentis ad cauſandam gratiam, ad ſpeciem qualitatis reducat; non enim eſt in genere qualitatis directè, quia non eſt qualitas completa, ſed incompleta. Unde ibidem diſt. 8. quæſt. 2. art. 3. in corp. ait: *Sed hæc qualitas non habet eſſe completum in natura, qualiter eſt virtus alicujus principalis agentis ſecundùm formam ſuam: ſed habet eſſe incompletum, ſicut virtus quæ eſt in inſtrumento ex intentione principalis agentis, & ſicut ſimilitudines colorum in aëre, ut ſuprà diſt. 1. dictum eſt.* Ubi S. Thomas eo ſenſu quo negat virtutem illam eſſe qualitatem completam, affirmat eſſe qualitatem incompletam, adducitque exemplum ſpecierum intentionalium in aëre exiſtentium, quas conſtat eſſe qualitates incompletas, viales, & tranſeuntes: Ergo juxta doctrinam D. Thomæ aſſerendum eſt, virtutem ſupernaturalem per quam ſacramenta elevantur ad cauſandam gratiam, eſſe qualitatem vialem & tranſeuntem, & habere ſolùm modum motionis, non autem reipſa motionem aliquam virtuoſam eſſe. D

134. Ratio etiam id ſuadet: Nam talis virtus non ſolùm applicat ſacramenta ad inſtrumentalem operationem, ob quam rationem ſe habet ut motio, ſed etiam conſtituit illa in actu primo, conferens illis vim eliciendi talem actionem, quam de ſe non habent: Sed virtus reddens ſubjectum activum, ſeu vim operandi illi tribuens, ipſumque in actu primo conſtituens, pertinet ad genus qualitatis, ſcilicet ad habitum, vel potentiam; directè quidem, ſi ſit completa; indirectè verò & reductivè, ſi ſit incompleta, ut communiter docent Philoſophi: Ergo virtus ſupernaturalis per quam ſacramenta elevantur à Deo ad E cauſandam gratiam, reductivè ad genus qualitatis pertinet.

135. Confirmatur: Character pertinet ad genus qualitatis, ut eſt communis Theologorum ſententia: Ergo & virtus per quam ſacramenta elevantur, eadem enim eſt ratio utriuſque, quia utraque eſt virtus inſtrumentalis, complens potentiam in ordine ad aliquos effectus, nativam ejus virtutem excedẽtes; & in hoc ſolùm differunt, quod character eſt virtus inſtrumentalis permanens, virtus autem per quam ſacramenta elevantur, eſt fluens & tranſiens, & ſe habet per modum motionis, ideòque interdum à S. Thoma appellatur motio, quamvis locis ſuprà citatis expreſsè aſſerat eſſe qualitatem.

Dices, Idem S. Doctor 2. 2. quæſt. 78. art. 1. 136.
ad 1. negat poſſe dari aliquam qualitatem ex ſuo genere operativam miraculorum: Ergo non poterit etiam dari in ſacramentis aliqua qualitas ex ſuo genere productiva gratiæ.

Reſpondeo D. Thomam ibi negare tantùm qualitatem permanentem & habitualem, quæ ad omnia miraculorum genera ſe extendere nata ſit: qualitas autem illa quam in inſtrumentis divinæ virtutis admittimus, nec permanens eſt, ſed vialis, & incompleta, nec ad omnia miraculorum genera ſe extendit, ſed pro diverſis miraculis, diverſæ etiam exiguntur qualitates.

ARTICVLVS IV.

An ſacramenta novæ legis, Chriſti & Dei, moralia inſtrumenta ad cauſandam gratiam dici poſſint?

§. I.

Referuntur ſententiæ & vera eligitur.

MVltis oſtendimus præcedentibus articulis, 137.
ſacramenta novæ legis eſſe inſtrumenta phyſica Dei ad cauſandam gratiam, ſed adhuc ſupereſt breviter diſcutiendum, an præter cauſalitatem illam phyſicam, quam paſſim Thomiſtæ omnes unà cum S. Doctore illis attribuunt, cauſalitas aliqua moralis illis conveniat, poſſintque Chriſti & Dei moralia inſtrumenta appellari? In cujus difficultatis reſolutione, partem negantem tenent aliqui ex noſtris Thomiſtis, contendentes ſacramenta novæ legis, nec Chriſti, nec Dei poſſe propriè inſtrumenta moralia appellari. Ita ex profeſſo docent Hyacinthus Choquetius lib. de origine gratiæ ſanctificantis diſp. 9. cap. 3. Nuño, Martinez à Prado, & ex extraneis Suarez, Valentia, & Alanus. C

Sententia tamen affirmans illa non ſolùm eſſe inſtrumenta phyſica, ſed etiam moralia Chriſti, & Dei, videtur probabilior, & communior eſt in Schola D. Thomæ, eamque ex Thomiſtis amplectuntur Cabrera, Aravius, Joannes à S. Thoma, Marcus à Serra, Philippus à S. Trinitate, & ex Recentioribus Henriquez, Meratius, Bonacina, & alij, cum quibus

Dico primò: ſacramenta novæ legis eſſe cauſas inſtrumentales morales Chriſti Domini ad gratiam producendam.

Probatur breviter: Illud eſt cauſa moralis in- 138.
ſtrumentalis alicujus effectûs, quod ut ſubordinatum cauſæ principali morali, inducit cauſam phyſicam ad ipſius productionem, ut patet, dum pretium quo artifex conducitur, inducit ipſum ad faciendum artefactum: Atqui ſacramenta novæ legis inducunt cauſam phyſicam gratiæ, ſcilicet Deum, ad ejus productionem, ut ſubordinata Chriſto Domino, qui eſt cauſa principalis moralis ipſius, per modum meriti, impetrationis, & ſatisfactionis: Ergo &c. Major patet, Minor probatur. Sacramenta novæ legis ſe habent ad Chriſtum in ordine ad gratiam proportionaliter, ſicut pecunia ſe habet ad emptorem, in ordine ad rem aliquam emendam, quia ſicut pecunia continet pretium rei emendæ, ita ſacramenta continent pretium ipſius gratiæ, quod eſt virtus paſſionis Chriſti. Sicut ergo pecunia, ut ſub-

ordinata emptori, inducit vendentem ad tradendam emptori rem venditam; ita etiam ſacramenta novæ legis, ut ſubordinata Chriſto pro nobis merenti & ſatisfacienti, inducunt noſtro modo loquendi Deum ad gratiam conferendam illis à quibus ſuſcipiuntur.

139. Confirmatur: Sacramenta novæ legis ſunt inſtrumenta Chriſti ut cauſæ principalis moralis gratiæ: Ergo ſunt inſtrumenta moralia ipſius. Conſequentia patet, omne enim agens principale debet uti inſtrumento ſibi proportionato, & ejuſdem ordinis cum ipſo, ita ut agens principale phyſicum, inſtrumento phyſico, agens verò principale morale, inſtrumento morali utatur. Antecedens verò ſic oſtenditur. Sacramenta novæ legis ſunt inſtrumenta Chriſti, prout eſt noſter Redemptor: Sed Chriſtus, inquantum noſter Redemptor, eſt cauſa principalis moralis gratiæ: Ergo ſacramenta novæ legis ſunt inſtrumenta Chriſti, ut cauſæ principalis moralis. Major eſt evidens, Minor probatur. Cauſa meritoria alicujus doni, vel præmij, eſt cauſa moralis illius: Chriſtus autem ut noſter Redemptor, eſt cauſa meritoria noſtræ gratiæ, & quidem principalis in genere cauſæ moralis meritoriæ; quia cauſa inſtrumentalis ſubordinatur alteri cauſæ principali tanquam ſuperiori, nulla autem poteſt dari cauſa ſuperior Chriſto, à qua meritum ejus ut à cauſa principali procedat; ſiquidem Deus qui ſolus eſt ſuperior Chriſto ut homini, eſt incapax merendi, ex eo quod ille qui meretur eſt inferior illi qui mercedem retribuit: Deus autem nec poteſt eſſe inferior alicui, nec ab aliquo mercedem expectare vel accipere: Ergo Chriſtus, inquantum noſter Redemptor, eſt cauſa principalis moralis gratiæ.

Dico ſecundò: Sacramenta novæ legis poſſunt etiam dici inſtrumenta moralia reſpectu Dei, in ordine ad gratiæ productionem.

140. Probatur: Illud eſt inſtrumentum morale Dei in productione gratiæ, quod ab ipſo habet vim movendi cauſam principalem phyſicam, ut producat gratiam: Atqui ſacramenta novæ legis, non ſolùm à Chriſto, ſed ab ipſo etiam Deo, habent vim movendi moraliter: Ergo non ſolùm inſtrumenta moralia Chriſti, ſed etiam Dei, in ordine ad gratiæ productionem, dici debent. Major patet, Minor probatur. Quando quis promittit ſe ad præſentiam alicujus rei collaturum aliquod beneficium, hujuſmodi deinde res applicata, habet ex tali promiſſione vim movendi moraliter promittentem, ut conferat tale beneficium: Atqui Deus promiſit ſe daturum gratiam, ad præſentiam ſacramentorum: Ergo ſacramenta applicata habent ex illa Dei promiſſione vim movendi ipſummet Deum promittentem, ut conferat gratiam.

Confirmatur: Deus exhortationibus & præceptis Chriſtum excitavit & determinavit, ad promerendum nobis gratiam, & ad inſtituendum ſacramenta, quibus mediantibus meritum ipſius nobis applicaretur, & ipſe moveretur noſtro modo intelligendi ad gratiam principaliter nobis communicandam: Ergo ex hoc etiam capite ſacramenta poſſunt dici inſtrumenta moralia Dei. Unde Deus ſe habet in propoſito, ſicut artifex qui alium hortaretur, ut ſe invitaret ad artefactum aliquod efficiendum, oblatâ pecuniâ: ſicut enim illa pecunia eſſet non ſolùm morale inſtrumentum illius qui eâ mediante invitaret artificem ad operandum, ſed etiam ipſius artificis, qui per eam vellet moveri ad operandum; ita etiam in propoſito, ſacramenta ſunt moralia inſtrumenta, non ſolùm Chriſti, quatenus eis mediantibus ſuâ nobis applicat merita ad gratiam à Deo impetrandam, ſed Dei, qui voluit eis moveri ad gratiam nobis communicandam.

§. II.

Solvuntur objectiones.

OBjicies primò: Si ſacramenta novæ legis eſſent inſtrumenta moralia Dei, ex eo quod Deus promiſit ad illorum præſentiam ſe gratiam largiturum, etiam ſacramenta veteris legis poſſent dici inſtrumenta moralia Dei ad gratiam producendam: Sed hoc videtur falſum, & repugnans doctrinæ D. Thomæ: Ergo & illud. Sequela Majoris eſt evidens, quia etiam Deus promiſerat ſe ad præſentiam ſacramentorum veteris legis daturum gratiam non ponentibus obicem. Minor verò probatur: D. Thomas hîc art. 6. ex profeſſo inquirens, utrum ſacramenta antiqua cauſarent gratiam? Reſpondet negativè: Ergo cenſet non fuiſſe etiam inſtrumenta moralia Dei ad illam producendam, aliàs diminutè proceſſiſſet, nihil dicendo de illa cauſalitate morali. 141.

Reſpondeo conceſſa Majori, negando Minorem, ut enim oſtendemus Tractatu ſequenti, cùm agemus de circumciſione, circumciſio, & alia veteris legis ſacramenta cauſarunt gratiam, ut inſtrumenta moralia Dei. Ad probationem in contrarium dicendum eſt, D. Thomam negaſſe tantùm cauſalitatem phyſicam ſacramentis veteris legis. Nec tamen diminutè proceſſiſſe, nihil dicendo de cauſalitate morali, quia art. 1. dixerat cauſalitatem moralem quæ convenit ſacramentis novæ legis, non tranſcendere rationem ſigni, unde quia art. 6. inquirebat de cauſalitate tranſcendente rationem ſigni, quam conceſſerat ſacramentis novæ legis art. 1. non debuit art. 6. explicare hanc cauſalitatem moralem; imò hoc ipſo quod illa non tranſcendit rationem ſigni, ſuppoſuit eam convenire etiam ſacramentis veteribus. 142.

Objicies ſecundò: Cauſa moralis non eſt inſtrumentum illius qui movetur ad conferendum effectum, ſed alterius qui movet ipſum; preces enim, aut pretium, aut conſilium, vel metus, quibus Petrus movet Paulum ad aliquod beneficium conferendum, non ſunt inſtrumenta Pauli quibus beneficium conferat, ſed Petri, quibus Paulum excitet ad illud conferendum: Atqui ſacramenta novæ legis, ſunt inſtrumenta Dei quibus confert gratiam: Ergo non poſſunt dici cauſæ morales reſpectu illius. 143.

Reſpondeo primò negando Majorem, univerſaliter & abſolutè ſumptam, nullum enim eſt inconveniens, quod inſtrumentum morale, quo mediante aliquis movet alium ad operandum, ſit etiam inſtrumentum morale illius qui movetur, ut patet exemplo adducto in probatione ſecundæ concluſionis; ſi enim artifex aliquem hortaretur, ut ſe invitaret ad artefactum aliquod efficiendum, oblatâ pecuniâ, illa pecunia eſſet morale inſtrumentum, non ſolùm illius qui eâ mediante invitaret artificem ad operandum, ſed etiam ipſius artificis, qui per eam vellet moveri ad artefactum efficiendum. 144.

Reſpondeo ſecundò diſtinguendo Majorem: Quod inducit ad aliquid faciendum, non eſt inſtrumentum illius qui movetur vel inducitur ad 145.

illud præſtandum : ſi ille non promiſerit ſe illud facturum ad præſentiam talis rei, concedo. Si promiſerit ſe illud facturum ad illius præſentiam, nego. Cùm ergo in propoſito Deus promiſerit ſe daturum gratiam ad ſacramentorum applicationem, illa poſſunt dici inſtrumenta moralia Dei.

146. Objicies tertiò : Ut ſacramenta novæ legis eſſent inſtrumenta moralia Dei in productione gratiæ, deberet Deus eſſe cauſa moralis gratiæ : Sed hoc dici nequit : Ergo nec illud. Major patet, nam inſtrumentum morale reſpicit cauſam principalem ejuſdem ordinis. Minor verò ſuadetur, Tum quia cauſa moralis non influit per ſe in effectum : Deus autem influit per ſe in gratiam. Tum etiam, quia non poteſt explicari cauſalitas moralis, quam Deus exerceat unà cum ſacramentis.

147. Reſpondeo conceſſa Majori, negando Minorem, ad cujus primam probationem, diſtinguo Minorem : Deus influit per ſe in gratiam, quatenus præcisè eſt cauſa moralis illius, nego. Quatenus præter cauſalitatem moralem habet efficientiam phyſicam, concedo. Ad ſecundam dicendum, cauſalitatem Dei moralem conſiſtere in hoc quod Deus promiſerit ſe daturũ gratiam ad præſentiam ſacramentorum ; vel in hoc quod Chriſto præcepit, ut applicaret ſuæ paſſionis merita ſacramentis, quibus deinde ad dandam nobis gratiam moveretur, ut antea explicatum eſt.

ARTICVLVS V.

Quam gratiam cauſent ſacramenta novæ legis ? An primam, vel ſecundam?

§. I.

Quibuſdam præmiſſis referuntur ſententiæ.

148. NOtandum primò, Gratiam ſanctificantem ſolere diſtingui in primam & ſecundam. Illa prima dicitur, quæ primùm infunditur ſubjecto, nondum habenti ullum gradum gratiæ ſanctificantis, atque adeò exiſtenti in peccato mortali, quod deſinit eſſe quando gratia infunditur. Illa verò appellatur ſecunda, quæ advenit ſubjecto jam grato, & gratiam jam præhabitam auget.

149. Notandum ſecundò : Sacramenta novæ legis alia eſſe quæ dicuntur *ſacramenta vivorum*, alia quæ vocantur *ſacramenta mortuorum*. Sacramenta mortuorum ſic dicta ſunt, quòd pro mortuis ſpiritualiter, morte videlicet peccati, inſtituta ſint, & ſunt duo, Baptiſmus & Pœnitentia. Sacramenta verò vivorum ſic appellantur, quia Chriſtus ea inſtituit pro viventibus vitâ ſpirituali animæ, quæ eſt vita gratiæ, & ſunt alia quinque.

150. Notandum tertiò : Dupliciter nos poſſe intelligere quod aliquod ſacramentum cauſet primam vel ſecundam gratiam, nimirum per ſe, & per accidens. Illa ſacramenta dicuntur per ſe cauſare primam gratiam, quæ ſunt inſtituta à Chriſto ad conferendam gratiam homini in peccato originali vel mortali exiſtenti. Illa verò dicuntur per accidens cauſare primam gratiam, quæ licèt inſtituta ſint ad augendam gratiam, poſſunt tamen interdum cauſare primam gratiam. Et in hoc etiam duplici ſenſu, poſſunt ſacramenta dici cauſare ſecundam gratiam, ut conſideranti patebit. His præmiſſis.

151. Triplex hîc occurrit difficultas breviter diſcutienda, & reſolvenda. Prima eſt, utrum omnia ſacramenta tam vivorum quàm mortuorum, cauſent per ſe primam gratiam ? Secunda, utrum ſaltem hoc ſacramentis mortuorum conveniat ? Tertia, an ſacramenta vivorum quæ per ſe & ex ſua inſtitutione, ordinantur ad cauſandam ſecundam gratiam, per accidens primam gratiam cauſare poſſint ?

152. Quantùm ad primum Nuño hîc art. 1. difficultate 2. probabile eſſe dicit omnia ſacramenta legis novæ per ſe conferre primam gratiam, cum hac tamen moderatione, ut duo ſacramenta quæ dicuntur mortuorum, eam per ſe conferant, nedum ex ratione communi ſacramenti, ſed etiam ex propria ratione atoma, cætera verò ſolùm ex ratione communi, quia ſic apparet major dignitas ſacramentorum novæ legis ; ſubditque ſententiam hanc à viris doctiſſimis ſubtiliter & curiosè defendi. In illam inclinare videtur Joannes à S. Thoma hîc art. 1. dubio 2. ubi docet ſacramenta novæ legis eſſe per ſe productiva primæ gratiæ ex ratione generica.

153. Quoad ſecundum, Gabriël, Ocham, Major, & alij Nominales, docuere olim nullum ex ſacramentis novæ legis, etiam pro mortuis inſtitutum, per ſe loquendo cauſare primam gratiam in adultis. Fundamentum eorum erat, quia adulti non ſunt ſufficienter diſpoſiti ad aliquod ſacramentum ſuſcipiendum, niſi per contritionem : unde cùm contritio non ſit ſine gratia, nunquam adulti recipiunt fructuosè ſacramentum aliquod, niſi præſupponantur in gratia. In quam opinionem incidunt Janſeniſtæ, dum docent ad validitatem ſacramenti pœnitentiæ, prærequiri dolorem ſive deteſtationem peccatorum ex Dei dilectione procedentem, ac proinde qui ſit vera contritio.

154. Quantùm ad tertium Vazquez 3. parte diſp. 205. cap. 4. Villalobos Tract. 4. difficult. 7. num. 4. Bernal diſp. 11. ſect. 2. docent ſacramenta vivorum nunquam, etiam per accidens, cauſare primam gratiam. Alij id aſſerunt ſolùm de quatuor ſacramentis, nimirum de Confirmatione, Euchariſtia, Ordine, & Matrimonio, & concedunt Extremam Unctionem in aliquo caſu conferre primam gratiam. Ita Cardinalis Delugo de Euchariſt. diſp. 12. ſect. 1. num. 3. & 16. & Gaſpar Hurtado diſp. 3. difficult. 4.

155. Communis verò Thomiſtarum ſententia fatetur quidem non omnia novæ legis ſacramenta cauſare per ſe primam gratiam, ſed aſſerit duo ſacramenta mortuorum, illam per ſe cauſare, non ſolùm in parvulis, ſed etiam in adultis ; ſacramenta autem vivorum nunquam illam cauſare per ſe, bene tamen per accidens, atque adeò reddere de attrito contritum, nempe quando ille qui ad aliquod eorum accedit in peccato mortali, exiſtimat bonâ fide ſe eſſe in gratia, & attritionem habet, quam putat eſſe contritionem. Ita Capreolus, Cajetanus, Paludanus, Soto, & alij, quos ſequuntur, Suarez, Valentia, Granado, & alij communiter.

§. II.

Prima ſententia rejicitur, & omnia ſacramenta novæ legis non cauſare per ſe primam gratiam, breviter ſuadetur.

DIco primò : non omnia ſacramenta novæ legis cauſant per ſe primam gratiam.

Probatur

Probatur primò concluſio ratione fundamentali. Illud dicitur convenire per ſe ſacramentis, quod convenit ex vi ſuæ inſtitutionis : Sed omnibus ſacramentis novæ legis ex vi ſuæ inſtitutionis non convenit cauſare primam gratiam : Ergo omnia novæ legis ſacramenta per ſe illam non cauſant. Major patet, nam ſacramenta ſunt ſigna ad placitum, & ita omnem vim ſignificativam & cauſativam quam per ſe habent, debemus aſſerere illis convenire ex libera inſtitutione Dei & Chriſti; unde ſi aliquid ex vi inſtitutionis non convenit ſacramentis, non poteſt ipſis convenire niſi per accidens. Minor verò ſuadetur : Illa ſacramenta dicuntur inſtituta ad cauſandam primam gratiam, quæ ſunt inſtituta ad remittenda peccata : At omnia novæ legis ſacramenta non ſunt inſtituta ad remittenda peccata, ſed tantùm duo, nimirum Baptiſmus & Pœnitentia, quæ ad tollendum peccatum originale & actuale inſtituta ſunt; alia verò inſtituta ſunt ad alios effectus producendos qui ſupponunt per ſe peccata remiſſa, & infuſionem primæ gratiæ, ad conſervationem & augmentum vitæ ſpiritualis, ut patet de Confirmatione & Euchariſtia : Ergo omnibus ſacramentis novæ legis, ex vi ſuæ inſtitutionis non convenit cauſare primam gratiam.

157. Confirmatur : Non alia de cauſa, aliqua ſacramenta novæ legis appellantur ſacramenta mortuorum, alia verò ſacramenta vivorum, niſi quia aliqua ordinantur ad mortuos ſpiritualiter reſuſcitandos, ſubindeque ad producendam primam gratiam expulſivam peccati : alia verò inſtituta ſunt ad magis perficiendam & augendam ſpiritualem vitam gratiæ, & per conſequens ſolùm ad producendam ſecundam gratiam, quæ ita appellatur, ex eo quod adveniat ſubjecto jam grato, & gratiam jam præhabitam augeat.

158. Reſpondet Nuño, hanc rationem, cum ſua confirmatione, convincere quidem omnia ſacramenta novæ legis, ſecundùm rationes ſpecificas atomas conſiderata, non cauſare per ſe primam gratiam; non probare tamen, quod ex ratione communi & generica illam non cauſent: licèt enim (inquit) ſacramenta vivorum ex ſua ratione ſpecifica, ſive differentiali, per ſe inſtituta ſint ad ſolum augmentum gratiæ, ſive ad ſecundam gratiam producendam, atque adeò ex tali ratione non habeant conferre per ſe niſi illud augmentum, ſumpta tamen ſecundùm ſuam rationem genericam ſacramenti novæ legis, per ſe inſtituta ſunt ad primam gratiam cauſandam.

159. Verùm hæc reſponſio, licèt ſubtilis primâ fronte videri poſſit, nihil tamen reipſa ſoliditatis habet. Unde contra illam arguitur primò: Implicat quod differentia diſtinguens duas ſpecies ejuſdem generis, conveniat per ſe utrique ſpeciei, etiam ſecundùm rationem genericam, ſicut fieri non poteſt ut rationale conveniat ullo modo homini & equo : Sed cauſare per ſe primam gratiam, eſt differentia diſtinguens ſacramenta mortuorum à ſacramentis vivorum, ut jam oſtenſum eſt, & concedit Nuño : Ergo cauſare per ſe primam gratiam, ſacramentis vivorum ſecundùm rationem genericam convenire nequit.

160. Secundò, Differentia non debet repugnare rationi genericæ : Sed ſi ſacramenta vivorum ex ratione generica per ſe cauſarent primam gratiam, eorum differentia repugnaret rationi genericæ : Ergo ſacramenta vivorum ex ratione generica ſacramenti novæ legis non habent per ſe cauſare primam gratiam. Major eſt principium certum in Metaphyſica, ex duobus enim repugnantibus adinvicem, non poteſt una ſimplex eſſentia reſultare, qualis reſultat ex genere & differentia. Minor verò probatur. Per ſe non cauſare primam gratiam, ſed ejus augmentum & perfectionem accidentalem, repugnat ei quod eſt cauſare per ſe primam gratiam : Atqui ſacramenta vivorum ex propria ratione differentiali habent per ſe non conferre primam gratiam, ſed augmentum & perfectionem accidentalem ipſius : Ergo ſi ex ratione generica per ſe conferrent primam gratiam, differentia ipſorum repugnaret rationi genericæ.

161. Tertiò, Diſtinctio illa metaphyſica quoad cauſalitatem gratiæ, abſque fundamento fingitur, ſacramenta enim ſub nulla ratione virtutem habent gratiæ productivam, niſi ex inſtitutione Chriſti : Chriſtus autem nullam inſtitutionem fecit ſacramentorum ſecundùm rationem genericam, ſed ſolùm ſingula inſtituit ad ſuos ſpeciales fines & effectus; & quamvis ex hac inſtitutione factum ſit, ut conveniant omnia in aliquibus rationibus communibus quas intellectus abſtrahere poteſt, & præcisè conſiderare, tamen hoc ad noſtram tantùm ſpeculationem pertinet, non verò ad practicam inſtitutionem, utpote quæ per ſe particularia, & proprios ac determinatos fines reſpicit, non generales, niſi quatenus in ſpecificis continentur.

162. Confirmatur hæc impugnatio : Vel Chriſtus fecit aliquam inſtitutionem ſacramentorum quæ dicuntur pro mortuis, ſecundùm rationem genericam, vel non fecit? Si fecit, quæro ad quid illa inſtituerit ſecundùm rationem genericam? Non ad cauſandam primam gratiam, quandoquidem docet Adverſarius id eis convenire ſecundùm rationem ſpecificam. Si reſpondeat ad gratiam ut ſic, abſtrahendo à prima & ſecunda, idem dicam de ſacramentis vivorum, ea nimirum ſecundùm rationem genericam non fuiſſe inſtituta neque ad primam neque ad ſecundam gratiam, ſed ad gratiam ut ſic. Si reſpondeat, Chriſtum non inſtituiſſe ſacramenta mortuorum ſecundùm rationem genericam, ſed ſecundùm ſpecificam, quare non idem dici poterit de ſacramentis vivorum?

163. Probatur ſecundò concluſio : Si omnia ſacramenta cauſarent per ſe primam gratiam, ſacramenta vivorum poſſent dignè ſuſcipi ab eo qui conſcius peccati mortalis cognoſceret ſe eſſe ſolùm attritum ſupernaturaliter, non verò contritum : licet enim cum conſcientia peccati mortalis accedere ad ſacramentum quod per ſe ad illud expellendum inſtitutum eſt, quale eſt ſacramentum per ſe conferens primam gratiam: Atqui ſecundùm fidem qui conſcius ſibi peccati mortalis, cum ſola attritione, etiam ſupernaturali, cognita ut tali, ſacramentum vivorum, v. g. Euchariſtiæ, ſuſciperet, indignè illud reciperet : Ergo omnia ſacramenta non cauſant per ſe primam gratiam.

164. Reſpondet Nuño negando ſequelam: cùm enim (inquit) ratio generica ſacramenti vivorum, non poſſit habere ſuum effectum, niſi ratio ſpecifica habeat etiam ſuum proprium effectum, ut dignè quis accedat ad tale ſacramentum, neceſſe eſt quod ſit diſpoſitus, ſaltem per ſe loquendo, non ſolùm ad receptionem primæ

gratiæ, correſpondentis rationi genericæ talis ſacramenti, ſed etiam ad receptionem augmenti gratiæ, correſpondentis rationi ſpecificæ: qui autem habens conſcientiam peccati mortalis, eſt ſolùm attritus, non eſt ſufficienter diſpoſitus ad ſecundam gratiam, ſed tantùm ad primam.

165. Sed contra: Vel ſacramentum vivorum per ſe requirit unam tantùm diſpoſitionem, vel duplicem? Si unicam, vel illa diſpoſitio correſpondere debet rationi ſpecificæ ſacramenti, atque adeò eſſe contritio, & tunc nunquam ſacramentũ illud per ſe cauſabit primam gratiam, utpote requirens per ſe in ſuſcipiente aliquid incompoſſibile cum carentia primæ gratiæ, videlicet contritionem: vel illa unica diſpoſitio correſpondere debet ſolùm rationi genericæ, atque adeò eſſe tantùm attritio; & tunc qui ſibi conſcius erit peccati mortalis, poterit cum ſola attritione, cognita ut tali, dignè accedere ad illud ſacramentum. Quod ſi dicatur ſacramentum vivorum duplicem in peccatore ſuſcipiente requirere diſpoſitionem, attritionem videlicet correſpondentem rationi genericæ, & contritionem, correſpondentem rationi ſpecificæ. Contra erit primò, quòd attritio & contritio ſint ſimul incompoſſibiles in eodem ſubjecto, utpote cùm attritio dicat carentiam gratiæ juſtificantis, quam contritio eſſentialiter importat, quia contritio eſt dolor informatus gratiâ & charitate; attritio verò eſt dolor non informatus gratiâ & charitate. Contra ſecundò: Impoſſibile eſt Euchariſtiam producere primam gratiam in ſubjecto in quo ſupponit actum contritionis.

166. Probatur tertiò concluſio: Ut ſacramenta vivorum per ſe conferrent primam gratiam, ſecundùm rationem genericam, oporteret quod ratio generica ſacramenti novæ legis eſſet conferre primam gratiam: Atqui ratio generica ſacramenti novæ legis, non eſt conferre primam gratiam, ſed conferre gratiam abſolutè, abſtrahendo à prima & ſecunda: Ergo ſacramenta vivorum per ſe non conferunt primam gratiam. Major patet, Minor verò probatur. Ratio generica ſacramenti novæ legis, ea eſt quam determinant omnes differentiæ ſpecificæ ſacramentorum novæ legis: Sed ratio quam determinant differentiæ ſpecificæ ſacramentorum novæ legis, non eſt conferre primam gratiam, quandoquidem iſta ratio eſt differentia eſſentialis Baptiſmi & Pœnitentiæ, bene tamen conferre gratiam abſolutè, abſtrahendo à prima & ſecunda, ut manifeſtum eſt: Ergo &c.

§. III.

Solvuntur objectiones.

167. OBjicies primò: Juxta Concilia & SS. Patres articulo 1. citatos, ſacramenta novæ legis, quæcumque illa ſint, dicuntur ſimpliciter & abſolutè cauſæ gratiæ: At niſi cauſarent primam gratiam, non abſolutè & ſimpliciter dici poſſent cauſæ gratiæ, ſed tantùm cum addito; nam ſecunda gratia, ſive ejus augmentum, non ſignificat gratiam ſimpliciter & abſolutè, ſed tantùm ejus modum ſeu intenſionem: Ergo omnia ſacramenta novæ legis cauſant primam gratiam.

168. Reſpondeo negando Minorem, cùm enim augmentum gratiæ, ſive quilibet gradus ipſius, ſit vera gratia, ſicut quilibet gradus caloris eſt verus calor, etſi aliqua ſacramenta novæ legis, illa videlicet quæ vivorum ſacramenta dicuntur, per ſe non cauſent primam gratiam, ſed ſolùm ejus augmentum, ſeu aliquem gradum illius, abſolutè & per ſe debent dici cauſæ gratiæ. Unde etiam in Scriptura qui creſcit in gratia, dicitur juſtificari, Eccleſ. 18. *Ne verearis uſque ad mortem juſtificari.* Apocal. 22. *Qui juſtus eſt, juſtificetur adhuc.* Licèt ergo apud Theologos nomine gratiæ intelligatur prima, ut in materia de merito, in qua ad tollendam æquivocationem, ne quis videatur concedere primam gratiam cadere ſub merito condigni, contra doctrinam Tridentini ſeſſione 6. canone ultimo, diſtingui ſolet gratia & augmentum gratiæ: non tamen eſt cur augmentum gratiæ non poſſit appellari abſolutè gratia, cùm ſit ejuſdem omnino rationis & eſſentiæ cum prima gratia.

169. Objicies ſecundò: Paſſio Chriſti per ſe, non verò ſolùm per accidens, remittit peccata, & tribuit primam gratiam: Sed omnia ſacramenta novæ legis, etiam illa quæ pro vivis inſtituta ſunt, continent per ſe, & non ſolùm per accidens, virtutem paſſionis Chriſti: Ergo per ſe, & non ſolùm per accidens, poſſunt primam gratiam producere.

170. Reſpondeo diſtinguendo Minorem: Sacramenta vivorum continent per ſe virtutem paſſionis Chriſti, univerſaliter ſumptam, ſicut eſt in ipſa paſſione Chriſti, ſive in ejus humanitate, ratione paſſionis, nego Minorem. Continent per ſe virtutem paſſionis Chriſti, limitatè participatam, & ut determinatam ad producendam per ſe ſecundam gratiam, concedo Minorem, & nego Conſequentiam.

171. Si inſtes, & dicas, ex hac limitatione ſequi quod ſacramenta vivorum non poſſint etiam per accidens primam gratiam efficere. Negabitur ſequela, quia licèt virtus paſſionis Chriſti non derivetur per ſe ad illa, niſi ad ſolum augmentum & perfectionem accidentalem gratiæ, per accidens tamen in aliquo caſu communicatur ipſis talis virtus à Chriſto, non ſolùm ad augmentum, ſed etiam ad primam productionem gratiæ, ut patebit ex dicendis §. 3.

172. Objicies tertiò: Omne agens quod per ſe poteſt intendere aliquem habitum, poteſt etiam illum quoad ſuam entitatem producere: Sed ſacramenta vivorum cauſant per ſe augmentum gratiæ: Ergo poſſunt etiam per ſe cauſare entitatem gratiæ, ſubindeque primam gratiam. Major probatur: non major, imò minor requiritur virtus ad producendum habitum quoad ſuam entitatem, quàm ad illum augendum: Ergo omne agens quod per ſe poteſt intendere aliquem habitum, poteſt etiam illum quoad ſuam entitatem producere.

173. Reſpondeo negando Majorem, ad probationem, conceſſo Antecedente, nego Conſequentiam: ut enim ſacramenta vivorum dicantur cauſare per ſe primam gratiam, non ſatis eſt quod habeant in ſe ſufficientem virtutem ad producendam gratiæ entitatem, ſed inſuper exigitur ut ad ſic producendam ſint inſtituta: unde cùm ſacramenta vivorum non ſint inſtituta à Chriſto, ad producendam entitatem ipſam gratiæ, ſed ad illam augendam; licèt virtus quam habent à paſſione Chriſti ſit ſufficiens ad illam producendam, & de facto illam interdum producant, ut infrà dicemus, non tamen propterea cauſant per ſe primam ſed ſecundam gratiam.

174. Dices, D. Thomas 3. parte quæſt. 79. art. 3. de Euchariſtia loquens ait, quod *virtus hujus ſacramenti poteſt conſiderari dupliciter: uno modo ſecundùm ſe, & ſic hoc ſacramentum habet virtutem ad remittendum quæcumque peccata, ex paſſione Chriſti, quæ eſt fons & cauſa remiſſionis peccatorum.* Sed peccata non remittuntur niſi per infuſionem primæ gratiæ: Ergo Euchariſtia ex ſe & per ſe habet conferre primam gratiam.

175. Reſpondeo hunc locum D. Thomæ cui potiſſimùm confidit Adverſarius, non adverſari noſtræ ſententiæ, ſed potiùs eam confirmare, & explicare: nihil enim aliud intendit S. Doctor, quàm quòd ſi virtus Euchariſtiæ conſideretur abſolutè & in abſtracto, prout ambit tam ea quæ per ſe, quàm illa quæ per accidens ipſi communicantur paſſione Chriſti, eſt efficax ad remittenda quæcumque peccata; ſi verò conſideretur per comparationem ad recipiendum ſacramentum, hæc virtus contrahitur ad duas ſpecies, quarum alia per ſe reſpicit augmentum gratiæ producendum, alia verò per accidens ad cauſandam primam gratiam ordinatur, quando per accidens recipitur à ſubjecto non exiſtente in gratia, non habente tamen impedimentum ad gratiam, & invincibiliter ignorante eſſe in ſtatu peccati. Unde particula, *ſecundùm ſe*, quâ utitur S. Thomas loco citato, non idem ſonat ac per ſe, ſed idem valet ac abſolutè, & in abſtracto.

§. V.

Secunda opinio refellitur, & aliqua novæ legis ſacramenta, per ſe primam gratiam, etiam in adultis cauſare, breviter oſtenditur.

176. DIco ſecundò: cauſare primam gratiam, etiam in adulto, per ſe convenit ſacramentis mortuorum, Baptiſmo ſcilicet & Pœnitentiæ.

Probatur primò concluſio ratione fundamentali: Illud per ſe convenit ſacramentis mortuorum ad quod per ſe inſtituta ſunt: Sed ſacramenta mortuorum ſunt per ſe inſtituta ad cauſandam primam gratiam: Ergo per ſe illis convenit cauſare primam gratiam. Major patet ex ſuprà dictis, Minor probatur. Sacramenta mortuorum per ſe inſtituta ſunt ad delendum peccatum mortale, originale, vel actuale: Atqui illa peccata non delentur per ſecundam gratiam, ſed per primam; ſicut enim ſecunda gratia neceſſariò præſupponit primam, quia nihil aliud eſt, quàm ipſius augmentum, ita præſupponit peccatum mortale deletum, utpote incompoſſibile cum prima gratia: Ergo ſacramenta mortuorum ad cauſandam primam gratiam per ſe inſtituta ſunt.

177. Confirmatur: Si Baptiſmus & Pœnitentia non cauſarent per ſe primam gratiam, nulla eſſet ratio ob quam ad differentiam aliorum appellantur ſacramenta mortuorum, quandoquidem æque ac illa, vitam ſpiritualem animæ, ſive primam gratiam, præſupponerent.

Probatur ſecundò concluſio ab abſurdo & inconvenienti quod ſequitur ex adverſa ſententia, & ſimul præcipuum ejus fundamentum convellitur. Si remiſſio peccati originalis & actualis in adultis non fieret niſi per contritionem ut includentem votum Baptiſmi vel Pœnitentiæ, & ad validitatem horum ſacramentorum non ſufficeret attritio, ſed requireretur dolor ſeu deteſtatio peccatorum ex Dei dilectione procedens, ac proinde qui ſit vera contritio, inſtitutio ſacramentorum novæ legis non contuliſſet hominibus faciliorem viam ad juſtificationem obtinendam per ſacramenta, quàm ſine ſacramentis: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Minor conſtat, quia finis inſtitutionis ſacramentorum novæ legis eſt ut homines faciliùs juſtificentur, & majorem gratiam conſequantur, juxta illud Chriſti Joan. 10. *Ego veni ut vitam habeant, & abundantiùs habeãt.* Sequela etiam Majoris evidens eſt, ſi enim antequam aliquis accedat ad ſacramentum Pœnitentiæ v. g. neceſſariò debeat habere contritionem, cùm nullus illam habeat, niſi ſimul habeat gratiam, & ſit juſtificatus, non erit facilius juſtificari per ſacramentum Pœnitentiæ, quàm extra illud. Unde ad vitandum hoc inconveniens, neceſſariò dicendum eſt, ad utilem hujus ſacramenti ſuſceptionem, ſufficere imperfectam aliquam peccatorum deteſtationem, quæ dicitur attritio; & ideò ſacramentum pœnitentiæ dici facere de attrito contritum, quia revera efficit ſubjectum à quo recipitur de habente ſolùm attritionem, habens ſaltem habitualiter contritionem, eò quòd ad gratiam in tali ſacramento collatam, cum aliis virtutibus infuſis, ſequatur etiam pœnitentia, quæ eſt habitualis contritio: vel quia ipſum ſacramentum eſt æquivalenter ſive virtualiter contritio, eò quòd loco ipſius ſubſtituatur, & ſuppleat ejus defectum. De quo fuſiùs in Tractatu de Pœnitentia.

178. Ex his ſolutum manet præcipuum fundamentum Nominalium, falſum enim ſupponunt, nempe adultos non eſſe capaces recipiendi ſacramenta etiam mortuorum, niſi habeant contritionem, aliàs nulla eſſet differentia inter ſacramenta mortuorum & viventium, & falſum eſſet quod communiter docent Theologi, nimirum ſacramenta mortuorum facere hominem de attrito contritum.

Nec obſtat illud Gregorij magni homil. 26. ſuper Evang. *Non debemus nos per paſtoralem authoritatem ſolvere, niſi quos Authorem noſtrum per ſuſcitantem gratiam cognoſcimus vivificare.* Senſus enim illorum verborum iſte eſt: non debemus nos ſacerdotes abſolvere ſacramentaliter, niſi eos qui per gratiam Dei excitantem & ſuſcitantem concipiunt motum doloris de peccatis, & incipiunt per gratiam vivificari, ſcilicet diſpoſitivè. Ex quibus nihil contra nos.

179. Ex dictis etiam confutatum manet quod aſſerit Serra hîc art. 1. dubio 3. concluſ. 2 nimirum cauſare augmentum gratiæ, per ſe convenire omnibus ſacramentis, etiam illis quæ ſacramenta mortuorum dicuntur. Nam, ut ſuprà dicebamus, ſacramenta illam gratiam cauſant per ſe & directè, quam cauſant ex inſtitutione propria & peculiari unicuique: Sed ex inſtitutione peculiari Baptiſmi, & Pœnitentiæ, non eſt ſacramenta illa cauſare augmentum gratiæ, quia Baptiſmus eſt regeneratio, & dat per ſe primum eſſe in ordine ſupernaturali; Pœnitentia verò eſt ſecunda poſt naufragium tabula, & directè ſolùm habet liberare à morte peccati: Ergo hæc ſacramenta per ſe & directè non cauſant augmentum gratiæ, ſed per accidens tantùm, & indirectè, quando nimirum eam in ſubjecto jam per actus contritionis vel charitatis productam inveniunt.

180. Addo quod, Cùm ſecunda gratia, ſive augmentum gratiæ, cauſari nequeat, niſi præſuppoſitâ primâ gratiâ, ut ſacramenta mortuorum cauſarent per ſe ſecundam gratiam, oporteret quod ſupponerent per ſe primam gratiam : Sed non ſupponunt per ſe primam gratiam, aliàs enim, cùm per ſe etiam cauſent primam gratiam, & eam per ſe cauſare nequeant, niſi ſupponendo per ſe ejus carentiam, ſimul ſupponerēt per ſe, & non ſupponerent per ſe primā gratiam: Ergo &c.

§. V.

Tertia difficultas expeditur, & oſtenditur ſacramenta vivorum, per accidens aliquando conferre primam gratiam.

DIco tertiò : Sacramenta vivorum per accidens interdum cauſant primam gratiam.

181. Probatur primò ex D. Thoma, qui variis in locis manifeſtè concluſionem iſtam docet : nam infrà quæſt. 72. art. 7. ad 3. de ſacramento Confirmationis ſic loquitur : *Si aliquis adultus in peccato exiſtens, cujus conſcientiam non habet, vel ſi etiam non perfectè contritus accedat, dummodo non fictus accedat, per gratiam collatam in hoc ſacramento, conſequetur remiſſionem peccatorum.* Et quæſt. 79. art. 3. de Euchariſtia ait : *Poteſt hoc ſacramentum operari remiſſionem peccatorum dupliciter : uno modo non perceptum actu, ſed voto, ſicut cùm quis primò juſtificatur à peccato : alio modo etiam perceptum ab eo qui eſt in peccato mortali, cujus conſcientiam & affectum non habet, fortè enim primò non fuit ſufficienter contritus, ſed devotè & reverenter accedens, conſequetur per hoc ſacramentum gratiam charitatis, quæ contritionem perficit, & remiſſionem peccati.* Item in 4. diſt. 23. quæſt. 1. art. 2. loquendo de Extrema Unctione : *Quia* (inquit) *hoc robur gratia facit, quæ ſecum non compatitur peccatum, ideò ex conſequenti ſi invenit peccatum aliquod vel mortale, vel veniale, quoad culpam tollit ipſum, dummodo non ponatur obex ex parte recipientis (ſicut etiam de Euchariſtia & Confirmatione ſuprà dictum eſt) & ideò Jacobus de remiſſione peccati conditionaliter loquitur dicens, ſi in peccatis ſit, dimittuntur ei, quoad culpam, non enim ſemper delet peccatum, quia non ſemper invenit, ſed ſemper remittit, quoad debilitatem prædictam, quam quidam reliquias peccati dicunt.* Quo nihil clarius & expreſſius in favorem noſtræ concluſionis dici poteſt.

182. Reſpondet Delugo, ſenſum D. Thomæ locis citatis non eſſe quod per illa ſacramenta immediatè remittatur peccatum in caſibus illis, ſed ſolùm mediante auxilio ad eliciendum contritionem neceſſario, quod ſumptio illorum impetrabit peccatori, bonâ fide ad ea accedenti.

Sed contra primò : D. Thomas locis citatis nullam omnino facit mentionem auxilij ad actum contritionis impetrandi : Ergo gratis omnino ita D. Thomam interpretatur Delugo.

Secundò : Ille fatetur loco ſuprà citato, Extremam Unctionem in aliquo caſu, juxta doctrinam D. Thomæ, cauſare immediatè primam gratiam: Sed D. Thomas eodem modo loquitur locis citatis de Confirmatione, & Euchariſtia, ac de Extrema Unctione : Ergo ſentit, tria illa ſacramenta per accidens interdum remittere peccatum, & conferre primam gratiam immediatè, & non ſolùm mediante auxilio, ad eliciendam contritionem neceſſario. Idemque de aliis ſacramentis vivorum, Ordine ſcilicet & Matrimonio, dicendum eſt.

183. Probatur ſecundò concluſio : Si quis cum ſola attritione ſupernaturali de peccatis confeſſus, ſed ex malitia ſacerdotis non abſolutus, prudenter tamen exiſtimans ſe eſſe abſolutum, atque adeò contritum, accedat conſequenter ad aliquod ſacramentum vivorum, putà ad Euchariſtiam, tunc non ponit obicem primæ gratiæ : Ergo illam ſaltem per accidens virtute ſacramenti recipit. Probatur conſequentia, quia cùm Chriſtus inſtituerit omnia ſacramenta, ut ſint organa per quæ illius merita nobis applicentur, & gratia conferatur, veriſimile eſt, ea ita inſtituiſſe, ut aliquem gradum gratiæ conferant omnibus non ponentibus obicem ejus receptioni, aliunde verò primus gradus gratiæ non eſt excellentior ſecundo : Ergo ſi homo nullum in dicto caſu habeat obicem primæ gratiæ, veriſimile eſt, quod illam recipiet infallibiliter, virtute ſacramenti Euchariſtiæ ad quod accedit.

184. Dices cum Delugo : licèt in ſacramento Baptiſmi, vel Pœnitentiæ, peccatum actuale mortale, ſolâ attritione ſupernaturali deteſtatum, atque adeò non remiſſum, non ſit obex effectui illorum ſacramentorum, quia nimirum illa ſacramenta de ſe auferunt peccatum ; tamen propter rationem oppoſitam, quia ſacramentum Euchariſtiæ cauſat nutritionem ſpiritualem, cui ſtatus peccati opponitur, in caſu argumenti, peccatum lethale cum quo homo accedit ad Euchariſtiam, eſt ſufficiens obex ad gratiam virtute talis ſacramenti recipiendam.

Sed contra : Obſtaret quidem in caſu noſtro effectui proprio ſacramenti Euchariſtiæ peccatum de quo ſolùm habetur attritio, ſi priùs prioritate naturæ, quàm conferretur augmentum gratiæ, per accidens in dicto caſu non remitteretur ; ſed cùm in tali caſu priùs naturâ quàm conferatur augmentum gratiæ per Euchariſtiam, peccatum illud quod homo invincibiliter ignorat, per accidens ex vi talis ſacramenti remittatur, & fiat ex attrito, habitualiter contritus, nulla omnino eſt hæc Adverſarij reſponſio.

185. Probatur tertiò concluſio : Sacramenta mortuorum interdum per accidens cauſant ſecundam gratiam, ut concedunt Adverſarij, etſi inſtituta ſint ad conferendum per ſe primam gratiam : Ergo reciprocè ſacramenta vivorum, licèt per ſe ordinata ad collationem ſecundæ gratiæ, tamen ex accidenti interdum ſimul conferunt primam gratiam.

186. Negat paritatem Delugo, quia (inquit) multò major requiritur virtus ad cauſandam primam gratiam, & tollendum peccatum, quàm ad cauſandum augmentum gratiæ in homine juſto, idque probat ex eo quod homo juſtus poſſit ſibi mereri de condigno augmentum gratiæ, non tamen primam gratiam poſt lapſum recipiendam.

187. Sed contra : Primus gradus gratiæ non eſt excellentior ſecundo. Deinde, quòd juſtus non poſſit ſibi mereri de condigno primam gratiam acquirendam poſt lapſum, bene tamen augmentum gratiæ, non ex eo provenit quòd unum, per ſe loquendo, difficilius ſit alio, ſed præcisè, quia principium meriti, quale eſt gratia, non poteſt cadere ſub merito.

188. Denique ſuaderi poteſt concluſio : Sæpe accidit quod ægrotus proximus morti nequeat aliud ſacramentum ſuſcipere, niſi Extremam Unctio-

nem, & in illis anguſtiis difficillimum ſit elicere contritionem : Ergo credendum eſt, clementiam divinam inſtituiſſe, & ordinaſſe, ut hoc ſacramentum tunc illi ſubveniat, & per accidens primam gratiam conferat. Et hoc ſibi perſuadent fideles, cùm adeò ſolliciti ſunt non diſcedere ſine Extrema Unctione, quamvis non ſit ſacramentum tantæ neceſſitatis, ſicut Baptiſmus, & Pœnitentia. Si autem hoc concedendum eſt Extremæ Unctioni, ut fatetur Delugo, non eſt cur Euchariſtiæ denegetur : tum quia ipſum fontem gratiæ & vitæ continet : tum etiam, quia ſicut de Extrema Unctione dicitur Jacobi 5. *Si in peccatis ſit, remittentur ei*; ita Eccleſia petit, quod Euchariſtia ſit *ablutio ſcelerum.*

§. VI.

Solvuntur objectiones.

189. CONtra concluſionem iſtam objicitur primò : Sacramentis nullum effectum ex opere operato attribuere poſſumus, niſi aut definitione Eccleſiæ expreſſum, aut traditione Patrum acceptum, aut Scripturâ traditum ſit, aut ſaltem ex illorum propria natura & inſtitutione efficaciter deducatur : Sed nihil horum habemus, ut productionem primæ gratiæ, etiam ſolùm per accidens, ſacramentis vivorum tribuamus : Ergo illorum effectum ipſis adſcribere non debemus.

190. Secundò, Sacramentum Confirmationis eſt in vita ſpirituali, ſicut potentia augmentativa in vita naturali; & Euchariſtia ſicut potentia nutritiva : Sed potentia augmentativa, & potentia nutritiva, eſſentialiter præſupponunt vitam naturalem : Ergo ſimiliter ſacramenta Confirmationis & Euchariſtiæ, eſſentialiter ſupponunt vitam ſupernaturalem animæ, quæ habetur mediante primâ gratiâ, & conſequenter nunquam etiam per accidens illam conferunt.

191. Tertiò, Cibus quantumcumque applicetur mortuo, non poteſt ei vitam reſtituere : Ergo ſimiliter ſacramentum Euchariſtiæ, quod eſt per modum cibi ſpiritualis, applicatum animæ per peccatum mortuæ, non poteſt, etiam per accidens, illi vitam gratiæ reſtituere.

192. Quartò, Qui ſolùm attritus putat ſe eſſe contritum, non magis dici poteſt ſufficienter diſpoſitus ad ſacramenta vivorum, quàm qui ſolùm attritus cognoſcit ſe eſſe tantùm attritum; quod enim putet ſe eſſe contritum, hoc oritur ex ignorantia: ignorantia autem non facit hominem magis diſpoſitum ad effectum gratiæ : Ergo non magis recipit effectum ſacramenti, ſubindeque primam gratiam, quàm qui ſciens ſe eſſe tantùm attritum, accederet ad Euchariſtiam.

193. Ad primam reſpondeo diſtinguendo Majorem : ſacramentis nullum effectum attribuere poſſumus, certò & tanquam de fide, aut tanquam demonſtrabile demonſtratione Theologicâ, niſi aut definitione Eccleſiæ expreſſum ſit &c. concedo Majorem. Sacramentis nullum effectum attribuere poſſumus, probabiliter & conjecturaliter, niſi &c. nego Majorem; ad hoc enim ſufficit quod ille effectus qui ſacramentis adſcribitur, non adverſetur doctrinæ Scripturæ, determinationi Eccleſiæ, & traditioni Patrum, & veriſimiliter ex ipſa inſtitutione ſacramentorum, eorumque excellentia deducatur, maximè ſi graves Theologi ita ſentiant, quæ omnia concurrunt in præſenti materia. Nam in primis nullus locus Scripturæ, aut traditionis Patrum, aut determinationis Eccleſiæ, hactenus objectus eſt, cui noſtra opinio videatur adverſa. Secundò id veriſimiliter deducimus ex inſtitutione, natura, & nobilitate ſacramentorum legis gratiæ; cùm enim, ut dicebamus, Chriſtus inſtituerit ſacramenta novæ legis, tanquam inſtrumenta & organa ſuæ gratiæ nobis conferendæ, veriſimile eſt, inſtituiſſe ut eam conferant omnibus qui impedimentum ipſi non ponunt : qui autem ſolùm attritus de peccato, exiſtimat bonâ fide ſe eſſe contritum, nullum videtur apponere impedimentum gratiæ recipiendæ in ſacramentis vivorum. Cui congruentiæ generali pro omnibus ſacramentis vivorum, addi poteſt ſpecialis pro Euchariſtia, nimirum quod cùm realiter Chriſtum contineat, qui eſt fons vitæ, veriſimile eſt quod poteſt mortuos morte peccati vivificare. Denique D. Thomas, & communiter ejus Diſcipuli, aliique celebres Theologi extra ejus Scholam, quos ſuprà citavimus, ita piè ſentiunt.

Ad ſecundum reſpondetur quod licèt ſacramentum Confirmationis, & ſacramentum Euchariſtiæ, ſint per ſe in vita ſpirituali, ſicut potentia augmentativa & potentia nutritiva in vita naturali, ſunt tamen etiam interdum, licèt ſolùm per accidens, ſicut potentia generativa. 194.

Ad tertium reſpondetur, cibum quidem materialem qui convertitur in ſubſtantiam aliti, mortuo applicatum, eſſe incapacem vitam ei reſtituere; cibum tamen ſpiritualem Euchariſtiæ, qui eſt vita per eſſentiam, & qui alitum poteſt in ſe convertere, poſſe etiam hominem mortuum morte peccati, ſed tamen de eo attritum, attritione quam bonâ fide credit eſſe contritionem, vivificare; præſertim cùm homo ille non ſit ita mortuus, quin poſſit aliquem actum vitæ ſupernaturalis, licèt imperfectum, exercere, manducando cibum illum, etiam aliquo modo ſupernaturaliter, videlicet illum ſuſcipiendo cum fide & reverentia. 195.

Ad quartum diſtinguo Antecedens: Qui ſolùm attritus putat ſe eſſe contritum, non magis eſt diſpoſitus poſitivè ad ſacramenta vivorum, quàm qui ſolùm attritus cognoſcit ſe non eſſe contritum, concedo. Non magis eſt diſpoſitus negativè, nego : ignorantia enim ipſius facit ut non indignè accedat ad hoc ſacramentum. 196.

ARTICULUS VI.

Quid addat gratia ſacramentalis ſupra gratiam habitualem?

SUpponit titulus, gratiam ſacramentalem (id eſt per ſacramenta productam) addere aliquid ſupra gratiam habitualem, imò & ſupra virtutes & dona Spiritus Sancti, quæ ad inſtar paſſionum conſequuntur infuſionem gratiæ habitualis. Et ratio evidens eſt, Nam ille qui extra ſacramentum juſtificatur, habet gratiam habitualem, virtutes omnes infuſas, ſicut & dona Spiritus Sancti, nec tamen habet gratiam ſacramentalem : Ergo ſignum eſt illam aliquid addere ſupra gratiam habitualem. In hoc ergo conveniunt omnes Theologi, ſed diſſident in explicando quod ſit illud ſuperadditum : Divus enim Bonaventura, Richardus, & Gabriel, exiſtimarunt gratiam ſacramentalem non addere ſupra gratiam gratum facientem, niſi reſpectum ad ſacramentum tanquam ad cauſam : ita ut in hoc ſolùm hæ duæ gratiæ differant, quòd gratia gratum 197.

faciens, quæ non eſt ſacramentalis, cauſetur à ſolo Deo, illa verò quæ eſt ſacramentalis, ſit effectus non ſolùm Dei, ſed etiam & ſimul ſacramenti. Paludanus verò & Capreolus docuerunt gratiam ſacramentalem addere gratiæ gratum facienti alium particularem habitum realiter ab ea diſtinctũ, quem vocant regenerativum in Baptiſmo, corroborativum in Confirmatione, nutritivum in Euchariſtia, & ſic de aliis. Alij autem fatentur quidem illud quod addit gratia ſacramentalis ſupra gratiam gratum facientem, non eſſe alium diſtinctum habitum, dicunt tamen eſſe modum aliquem, ſeu perfectionem aliquam intrinſecam, modaliter ab ipſa gratia habituali diſtinctam. Ita Cabrera, Nuño, Choquetius, Joannes à S. Thoma, Marcus à Serra, & Martinez à Prado. Demum alij Thomiſtæ communiter docent illud quod gratia ſacramentalis ſuperaddit gratiæ gratum facienti, non eſſe aliud præter auxilia ſpecialia, pro ſpecialibus ſacramentorum effectibus neceſſaria, ſive jus aliquod morale ad illa.

§. I.

Triplici concluſione difficultas reſolvitur.

DIco primò: Gratia ſacramentalis non eſt gratia habitualis, additâ ſolâ connotatione ad ſacramentum, tanquam ad cauſam.

198. Probatur primò: Si gratia ſacramentalis præter reſpectum ad ſacramentum nihil adderet gratiæ gratum facienti, fruſtra tot ſacramenta, tot & tam diverſis cæremoniis celebranda, à Chriſto inſtituta fuiſſent, cùm unumquodquè ſæpiùs iteratum, id omne quod ſingula præſtare potuiſſet.

199. Secundò, Non magis eſſet effectus proprius ſacramenti Extremæ Unctionis tollere reliquias peccatorum, quàm Confirmationis, præſertim cùm in Confirmatione major gratia gratum faciens conferatur: neque eſſet magis proprius effectus ſacramenti Confirmationis, robur ad fidem Chriſti proteſtandam, quàm ſacramentorum Baptiſmi & Pœnitentiæ, utpote cùm tria illa ſacramenta in hoc conveniant, quòd ſingula ex eis conferant gratiam ſanctificantem, cum omnibus virtutibus & donis, tanquam proprietatibus concomitantibus.

Dico ſecundò: Gratia ſacramentalis non eſt aliquis habitus à gratia habituali, & virtutibus ac donis ab ea profluentibus, ſpecie diſtinctus.

200. Probatur primò: Gratia ſacramentalis facit hominem Deo gratum, aut magis gratum: At ſi eſſet habitus à gratia gratum faciente realiter diſtinctus, non redderet hominem Deo gratum, vel magis gratum, cùm reddere hominem Deo gratum, ſit effectus proveniens à ſola gratia habituali, quæ ſpecie multiplicari nequit: Ergo gratia ſacramentalis non eſt aliquis habitus à gratia habituali ſpecie diſtinctus.

201. Probatur ſecundò: Fruſtra ponuntur habitus diſtincti à gratia ſanctificante, & virtutibus ac donis ab ea profluentibus, infundi per ſacramenta: Ergo gratia ſacramentalis non eſt aliquis habitus, à gratia habituali, & virtutibus ac donis realiter diſtinctus. Conſequentia patet. Antecedens probatur. Vel enim illi habitus reciperentur in eſſentia animæ, vel in potentiis? Non in eſſentia animæ, quia ad ſanctificandam animam ſufficit gratia habitualis: non poteſt autem fingi alius finis vel effectus in eſſentia animæ, ob quem illi habitus gratiæ ſuperaddantur. Neque etiam in potentiis, quandoquidem ipſis ſolùm infundi debent habitus qui ſint principia ſupernaturalium actionum: actus verò ad quos ſpecialiter gratiæ ſacramentales ordinantur, ſunt ab ipſa gratia habituali, mediantibus virtutibus & donis, ut patebit diſcurrendo per ſingulos. Nam actus ad quem gratia baptiſmalis ordinatur, eſt conſervare vitam ſpiritualem, mitigando fomitem, ne regnet & noceat concupiſcentia: hoc autem, ut conſtat, perficitur per virtutes morales, quæ appetitum ſenſitivum ſubjiciunt rationi. Actus gratiæ Confirmationis eſt conſtanter profiteri fidem: profeſſio autem fidei inter actus externos fidei numeratur à D. Thoma 2.2. quæſt. 3. art. 1. Actus gratiæ Euchariſtiæ eſt augere & nutrire ſpiritualiter animam, quod maximè fit per actus ferventiores virtutum, quibus gratia & ipſæ virtutes augentur. Actus gratiæ Pœnitentiæ eſt peccata præterita plangere, pro pœnis temporalibus ſatisfacere, peccata, & peccatorum occaſiones vitare; ad quæ ſufficiunt gratia, virtutes, & dona, cum auxiliis actualibus. Actus gratiæ Ordinis eſt cum debita intentione, attentione, & devotione, cultum divinum exercere, & præcipuè miniſtrare ſacramenta, ad quæ character & virtus religionis ſufficiunt. Actus gratiæ Extremæ Unctionis eſt auferre reliquias peccatorum, quæ ſunt quidam animi torpor, ſive languor, erigendo animam in ſpem, & firmam fiduciam divinæ miſericordiæ contra diaboli tentationes, ſicque ad introitum gloriæ diſponere; quod poteſt fieri per ſpem, perſeverantiam, & fortitudinem. Denique actus gratiæ Matrimonij, ſunt caſtè vivere, fidem mutuam ſervare, ſeque mutuis officiis fovere; ad quæ ſufficiunt juſtitia, charitas, & caſtitas, ſive continentia.

202. Dico tertiò: Gratia ſacramentalis non addit ſupra gratiam gratum facientem, modum aliquem ſeu perfectionem aliquam intrinſecam, modaliter à gratia habituali, & virtutibus, ac donis ipſam concomitantibus diſtinctam, ſed duntaxat jus ad ſpecialia auxilia, ad actiones ſacramentales exercendas neceſſaria.

Colligitur ex D. Thoma hîc art. 2. ubi quærit, quid gratia ſacramentalis addat ſuper gratiam communiter dictam? Et nullâ factâ mentione alicujus modi intrinſeci, ſolùm dicit addere quoddam auxilium divinum ad conſequendum finem ſacramenti. Deinde modus intrinſecus gratiæ habituali ſuperadditus, ad actiones ſacramentales exercendas non eſt neceſſarius; ut enim concluſione præcedenti oſtendimus, diſcurrendo per ſingula ſacramenta, ad eliciendas actiones ſacramentales cuilibet ſacramento proprias, ſufficiunt gratia habitualis, cum virtutibus & donis ipſam concomitantibus, atque ſpecialibus auxiliis ad operandum requiſitis: Ergo fruſtra admittitur modus aliquis, ſeu perfectio aliqua intrinſeca, modaliter diſtincta à gratia habituali, & virtutibus ac donis ipſam concomitantibus, ſubindeque gratia ſacramentalis addet ſolùm ſupra gratiam, virtutes, & dona, jus quoddam ad ſpecialia auxilia quæ Deus confert his qui ſuſceperunt ſacramenta, quando illis auxiliis opus habent in ordine ad proprium finem cujuſlibet ſacramenti, ut patebit diſcurrendo per ſingula ſacramenta.

203. In Baptiſmo ergo, præter gratiam habitualem, confertur jus quoddam ad auxilia quibus homo juvetur ad rectè & religiosè ſuſcipienda alia ſacramenta, quod eſt proprius finis Baptiſmi. In

Confirmatione, præter augmentum gratiæ ſanctificantis, datur jus ad ſpecialia auxilia, quibus homo inclinetur, etiam cum periculo vitæ, ad fidem conſtanter profitendam; ad quam profeſſionem fidei ritè exercendam, tanquam ad ſuum finem, Confirmatio ordinatur. In ſacramento Euchariſtiæ, præter augmentum gratiæ, datur ſpeciale auxilium ad actus charitatis & devotionis, quibus anima ſpiritualiter nutritur; quæ nutritio charitatis eſt proprius finis Euchariſtiæ. Pœnitentia, præter gratiam habitualem, quæ confert remiſſionem peccatorum actualium, tribuit inſuper auxilium ad indignationem aliquam contra ſeipſum, & ſatisfactionem Deo exhibendam pro peccatis præteritis, & ad evitanda futura. Extrema Unctio, præter augmentum gratiæ habitualis, confert jus ad auxilia ſpecialia homini ſolatium interius afferentia, ad languorem ex morbo & afflictione corporis provenientem, mitigandum, & ſimul ad vincendas Dæmonum tentationes, quæ tunc graviſſimæ ſunt, & moleſtæ. In ſacramento Ordinis datur augmentum gratiæ, & ſimul jus ad auxilia pro bono uſu officij ſuſcepti neceſſaria. Denique Matrimonium, præter augmentum gratiæ, confert auxilium ad frænandam carnis libidinem, fidelitatem conjugalem ſervandam, curamque de prole habendam.

204. Dixi gratiam ſacramentalem addere jus ad auxilium, non verò ipſum auxilium, quia cùm gratia ſacramentalis conferatur in ſuſceptione ſacramenti, auxilium verò, quia eſt aliquid tranſiens, non detur niſi quando exercenda eſt actio ſacramentalis, conſequenter dicendum eſt, gratiam ſacramentalem non addere auxilium in actu ſecundo, ſed in actu primo; id eſt jus morale ad auxilium in actu ſecundo, quod jus actu confertur, cùm ſuſcipitur ſacramentum. Et hoc ſenſu intelligendus eſt D. Thomas, cùm hîc art. 2. dicit gratiam ſacramentalem addere auxilium ſupra habitualem.

§. II.

Solvuntur objectiones.

205. OBjicies primò contra iſtam concluſionem: D. Thomas hîc art. 2. ad 3. ait quod *ratio ſacramentalis gratiæ ſe habet ad gratiam communiter dictam, ſicut ratio ſpeciei ad genus*: Sed ſpecies addit ſupra genus aliquid intrinſecum: Ergo & gratia ſacramentalis aliquid intrinſecum ſuperaddit gratiæ habituali, & non ſolùm auxilia extrinſeca.

206. Secundò, Habens gratiam ſacramentalem poteſt eâ uti ad libitum, ſicut ille qui habet gratiam habitualem: Sed ſi nihil gratiæ habituali ſuperadderet, præter auxilia actualia, per modum tranſeuntis collata, non poſſet eam habens uti ipsâ pro libito & voluntate ſua; ad hoc enim neceſſarium eſſet, quod illa auxilia eſſent ſicut habitus permanentia in habente gratiam ſacramentalem, quod tamen eſt contra eorum naturam: Ergo gratia ſacramentalis gratiæ habituali aliquid præter auxilia actualia ſuperaddit.

207. Tertiò, Auxilia ſpecialia uni ſacramento debent eſſe magis proportionata gratiæ habituali quæ confertur in illo, quàm gratiæ habituali quæ recipitur in alio ſacramẽto: Sed non apparet quomodo hæc proportio ſalvari poſſit, niſi gratia habeat in uno ſacramento intrinſecam perfectionem, quam non habeat in alio: Ergo gratia ſacramentalis aliquam perfectionem intrinſecam gratiæ habituali ſuperaddit.

208. Ad primum reſpondent Cajetanus & Soto, D. Thomam per gratiam communiter dictam intelligere gratiam, prout abſtrahit ab habituali & actuali, & ſic non eſſe mirum, ſi gratia ſacramentalis ſe habeat ad illam, ſicut ſpecies ad genus. Sed hæc ſolutio, ſeu interpretatio, à mente D. Thomæ prorſus aliena eſt; manifeſtum enim eſt, D. Thomam per gratiam communiter dictam, gratiam habitualem intelligere, de hac enim procedit titulus, & corpus articuli, nec non argumentum quod tertio loco ſibi objicit, ut textum legenti patebit. Unde meliùs reſpondetur, D. Thomam verbis citatis ſolùm velle, gratiam ſacramentalem ſe habere ad gratiam habitualem, ſicut ſpeciem ad genus, quia ſicut ſpecies addit aliquid ad rationem generis, ita gratia ſacramentalis addit ſupra gratiam habitualem jus ad ſpecialia quædam auxilia, ad proprios effectus ſacramentorum producendos proportionata; & ſecundùm hoc gratia illa, quamvis una eſſentialiter, in diverſas tamen contrahitur ſpecies accidentales, ſicque eſt effectus noſtrorum ſacramentorum. Ponit ergo S. Doctor exemplum de genere & ſpecie ad hoc tantùm ut oſtendat gratiam ſacramentalem addere ſupra gratiam habitualem, ſicut ſpecies addit ad genus, non verò intendit quod ſicut ſpecies addit ad genus perfectionem eſſentialem & intrinſecam, ita & gratia ſacramentalis ad gratiam habitualem, comparatio enim non debet tenere in omnibus.

209. Ad ſecundum nego Minorem, ut enim qui recipit ſacramentum uti poſſit ad libitum gratiâ in eo receptâ, ſufficit quod habeat jus ſpeciale ad auxilia toties à Deo recipienda, quoties occurrit occaſio utendi tali gratiâ ad finem proprium ſacramento.

210. Ad tertium reſpondeo ſimiliter, jus ſpeciale quod habet gratia gratum faciens in uno ſacramento ad actus ei proprios, ex eo quod conferatur ſpecialiter in ordine ad illos, tribuere ipſi majorem proportionem cum illis auxiliis in illo ſacramento, quàm in alio.

211. Ex his inferes primò, quod licèt Deus aliis qui ſacramenta non ſuſcipiunt, non ſoleat auxiliis deeſſe, quibus in operibus ad quæ tenentur, adjuventur; ſpeciali tamen titulo adeſt illis qui ſacramenta ſuſcipiunt, ratione ſcilicet juris ſpecialis, quod ipſis gratia ſacramentalis tribuit ad auxilia pro actibus ſpecialibus ſacramentorum neceſſaria.

212. Inferes ſecundò, gratias ſacramentales dici poſſe diſtingui inter ſe ſpecie, non quidem phyſicâ, aut ratione gratiæ habitualis, quæ ſpecie multiplicabilis eſt, ſed ſpecie morali, ratione juris annexi ad auxilia ſpecie diverſa.

213. Quærunt hîc aliqui Authores, an gratiæ ſacramentales dari poſſint extra ſacramenta? Cui interrogationi breviter reſpondeo, quod licèt extra ſacramenta non conferatur character, qui ſolet à quibuſdam imprimi, poteſt tamen conferri eadem gratia, & credibile eſt multis fuiſſe collatam per ſolum Baptiſmi votum, eandem gratiam quam ſolet conferre ipſe Baptiſmus: cujus evidens ſignum eſt, quod olim in primitiva Eccleſia, non ſuſcipiebatur Baptiſmus uſque ad virilem ætatem, quod magno fuiſſet fidelibus præjudicio, ſi per votum Baptiſmi non potuiſſent eandem habere gratiam, quam per realem ipſius receptionem fuiſſent conſecuti. Nec tamen

inde ſequitur, ſuperfluam eſſe ſuſceptionem ſacramentorum, quia faciliùs recipiuntur in re, quàm habeatur votum ipſorum, abſolutè loquendo; tale enim votum importat neceſſariò contritionem. Addo quod, per realem ſuſceptionem gratia ſacramentalis datur ex opere operato, at verò extra ſacramentum, ex opere operantis.

Quærit D. Thomas articulo ultimo hujus quæſtionis, utrum ſacramenta veteris legis gratiam cauſarent? Sed de hoc commodiùs dicemus Tractátu ſequenti, ubi agemus de circunciſione, & an illa gratiam cauſaverit, declarabimus. Unde ad hunc locum Lectorem remittimus, ne eadem inutiliter repetamus.

DISPVTATIO IV.

De charactere Sacramentali.

Ad quæſt. 63. D. Thomæ.

QVia ſunt aliqua ſacramenta in lege nova, quæ præter effectum communem omnibus, videlicet gratiam, habent cauſare characterem, poſtquam S. Doctor de gratia ſacramentali diſſeruit, agit de charactere ſacramentali, utpote ſecundario, & minùs principali ſacramentorum novæ legis effectu. Circa illum verò celebres occurrunt difficultates & controverſiæ, articulis ſequentibus reſolvendæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

An & quæ ſacramenta novæ legis imprimant characterem?

1. CHaracter eſt nomen græcum, idem ſignificans ac ſignum quo ſolet res aliqua ſignari, vel ut agnoſcatur, & ab aliis diſtinguatur, ſicut ſignari ſolet ſervus, aut ovis; vel ut uſui publico deputetur, ſicut ſignatur pecunia ſigillo regio; vel ut ad aliquod officium deſtinetur, ſicut olim qui militiæ nomen dabant, notâ aliquâ inſigniebantur, quæ character militaris dicebatur. Unde character propriè ſupponit pro re ſenſibili, à Theologis tamen transfertur ad ſignificandum ſignaculum quoddam, quo Chriſtiani in ſuſceptione quorumdam ſacramentorum, cultui divino deputantur. Quærimus ergo, an, & quæ ſacramenta novæ legis, tale ſignaculum ſeu characterem imprimant? in ſacramentis enim veteris legis, non fuiſſe aliquem ſpecialem characterem impreſſum, docent communiter Theologi cum D. Thoma hîc art. 1. ad 3. ubi ſic ait: *Sacramenta veteris legis non habebant in ſe ſpiritualem virtutem, ad aliquem ſpiritualem effectum operantem; & ideò in illis ſacramentis non reperiebatur aliquis ſpiritualis character, ſed ſufficiebat ibi corporalis circunciſio, quam Apoſtolus ſignaculum nominat Roman. 4.* Unde Chryſoſtomus homil. 2. in Epiſt. ad Epheſ. loquens de Judæis: *Obſignati ſunt* (inquit) *Iſraëlitæ, ſed circumciſione, quemadmodum pecudes.* His verbis ſignificans, ſignaculum quo Judæi à Gentilibus ſecernebantur, fuiſſe tantùm, ſicut in pecudibus, corporale, non verò ſpirituale, ſicut in Chriſtianis.

§. I.

Duplici concluſione propoſita difficultas reſolvitur.

DIco primò, aliqua ſacramenta novæ legis imprimere characterem. 2.

Concluſio eſt certa de fide, definita in cap. *Majores*, de Baptiſmo, & in Concilio Florentino in Decreto unionis, & in Tridentino ſeſſ. 7. can. 9. ubi ſic dicitur: *Si quis dixerit in tribus ſacramentis, Baptiſmo ſcilicet, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem in anima, hoc eſt ſignum quoddam ſpirituale & indelebile, unde ea iterari non poſſunt, anathema ſit.*

Quamvis autem exiſtentia characteris contra Hæreticos eam negantes non poſſit evidenter probari ex Scriptura, nec adduci expreſſum aliquod illius teſtimonium; probabiliter tamen ſuaderi poteſt ex illo Apoſtoli 2. ad Corinth. 1. *Qui unxit nos Deus eſt, & qui ſignavit nos, & dedit pignus Spiritûs in cordibus noſtris:* licèt enim tres illi effectus, quos ibi enumerat Apoſtolus, nimirum ſignatio, unctio, & pignus, non incongruè ad gratiam ſanctificantem referri poſſint, nam illâ ungimur, & in filios Dei ſignamur, illaque pignus eſt atque arrha gloriæ futuræ; plures tamen ex SS. Patribus, ſignationem illam quæ fit in Baptiſmo, de quo ibi loquitur Apoſtolus, diſtingunt à gratia; dicunt enim characterem illum impreſſum per Baptiſmum, reperiri in eis qui carent gratiâ ſanctificante, & qui poſuerunt obicem ſuæ juſtificationi, per peccatum infidelitatis. Ita Auguſtinus lib 6. de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. 1. ubi ait: *Authoritate Eccleſiæ in Conciliis generalibus conſtare, ovem quæ foris errabat, & dominicum characterem à fallacibus depræda toribus acceperat in Baptiſmo, venientem ad Chriſtianæ veritatis ſalutem, ab errore corrigi, & dominicum characterem in eo agnoſci, nec improbari.* Et Tract. 1. in Joan. dicit, quod *ſi Baptizatus charitatem non habet, habet tamen characterem impoſitum, ſed deſertor vagatur.* Item vetuſtus Scriptor, Haymo nomine, dicit in eundem locum Apoſtoli, Deum dando hoc ſignum ſeu ſignaculum, *facere nos genus electum, etiam tunc cùm boni non ſumus:* quod tamen falſum eſſet, ſi illa obſignatio de qua loquitur Paulus loco citato, eſſet effectus gratiæ, ſumus enim boni per gratiam.

Favent etiam alij SS. Patres: Cyrillus enim Jeroſolymitanus præfat. in Catecheſes vocat Baptiſmum, *ſignaculum ſanctum & indelebile*, quod non poteſt intelligi de gratia, utpote delebili per peccatum. Epiphanius lib. 1. Tomi primi contra hæreſes, hæreſi 8. ſic habet: *Baptiſmus & circuncidit nos à peccatis, & obſignat nos in nomine Domini.* Quibus verbis, non ſolùm characterem à gratia remiſſionis peccatorum diſtinguit, ſed etiam analogiâ figuræ & veritatis, Circumciſionis & Baptiſmi, confirmat noſtram doctrinam; in Circumciſione enim gratia infundebatur, & nota quædam in parte corporis relinquebatur: ut igitur veritas ipſa reſpondeat figuræ, per Baptiſmum non ſolùm gratiam dari oportet, ſed etiam ſignum aliquod, quod cùm non ſit corporale, quia tranſacto Baptiſmate nihil corporale remanet, oportet quod ſit ſpirituale. 3.

Confirmatur ex aliis SS. Patribus, qui apertè characterem ſacramentalem agnoſcunt. In primis enim Dionyſius Eccleſiaſticæ hierarchiæ cap. 2. cùm 4.

cùm dixiſſet quod Deus in quodam ſigno ſui tradit participationem accedenti ad Baptiſmum, ſubjunxit: *Perficiens ipſum divinum* (intellige per gratiam) *& communicatorem divinorum, per characterem.* Quibus verbis ita expreſsè characterem ſacramentalem videtur agnoſcere, ut S. Thomas in 4. diſt. 4. quæſt. 1. art. 1. dicat quod à *S. Dionyſio prima traditio characteris nobis advenit.* Illum etiam apertè admiſit Cyrillus Alexandrinus in Concilio Epheſino columnâ 1. ubi loquens de eo quod nobis datur in Baptiſmo, ſic ait: *Per eum divinus nobis character imprimitur.* Auguſtinus etiam illum non obſcurè expreſſit, variis in locis, Epiſtolâ enim 44. ad Donatum: *Vos omnes* (inquit) *Chriſti eſtis, quia characterem dominicum portatis, quem accepiſtis in ſacramento.* Et libro 2. contra Parmenian. *Si militiæ characterem in corpore ſuo, non militans pavidus exhorruerit, & ad clementiam Imperatoris confugerit, ac prece fusâ, & impetratâ jam veniâ, militare cœperit, nunquid homine liberato, atque correcto, character ille repetitur, ac non potiùs agnitus approbatur? An fortè minùs hærent ſacramenta Chriſtiana, quàm corporalis hæc nota?*

5. Denique quanti fecerint S S. Patres characterē ſacramentalem, colligi poteſt ex S. Baſilio Oratione 13. in qua Cathecumenos ut Baptiſmum recipiant, his verbis hortatur: *Teſſeram duces ſub ſe militantibus dant, ut amici faciliùs ſe invicem noſcentes exhortentur, & ſi cum hoſtibus commiſceantur, faciliùs diſcerni ac ſeparari poſſint. Quod ſi fortè commilitonum ſeparatio fiat, nemo te quarum, noſtrarum an adverſarij, partium ſis, noverit, niſi myſticis ſignis familiaritatem præ te feras; niſi ſignatum ſit ſuper te lumen vultûs Domini, niſi characterem in te agnoſcat Angelus, quomodo pro te pugnabit, aut ab inimicis vindicabit? Quomodo, inquam, dices, Dei ſum, ſigna non oſtendens? An ignoras, quemadmodum ſignatas domos in Ægypto exterminator præteriit, in non ſignatis verò primogenita peremit? Theſaurus non obſignatus, furibus facilè patebit. Ovis item abſque nota, inſidiis protinus eſt obnoxia.*

6. Ex quibus patet Innocentium III. non fuiſſe primum characteris ſacramentalis authorem, ut ait Kemnitius, cùm Patres citati, multis ſæculis ante ipſum vixerint, & cùm tempore Magiſtri ſententiarum, qui quinquaginta ferè annis Pontificem illum præceſſit, doctrina de charactere eſſet in ſcholis recepta, ut ipſe Magiſter teſtatur in 4. ſent. diſt. 28. litterâ K. ipſeque Innocentius in capite *Majores*, de charactere, tanquam de re notiſſima, & certiſſima, & apud Doctores indubitata, loquatur: unde S. Thomas ſuprà citatus, primam characteris traditionem, per Dionyſium advenisſe affirmat, qui eam acceperat ab Apoſtolis, à Spiritu Sancto, & à Chriſto immediatè edoctis.

7. Licèt autem ratio à priori impreſſionis characteris in aliquibus ſacramentis, ſit ſola Chriſti voluntas, congruentiæ tamen non deſunt, petitæ ex analogia ad res humanas; illa quam D. Thomas hîc art. 1. adducit, optima eſt: Sacramenta enim non ſolùm ordinantur ad remedium peccati, ſed etiam ad perficiendum hominem in his quæ pertinent ad cultum Dei: quando autem aliquis deputatur ad aliquid determinatum, ſolet ad id conſignari, & per aliquid ſibi impreſſum aut additum deputari: unde ſicut milites qui adſcribebantur militiæ, ſolebant olim quibuſdam characteribus corporalibus inſigniri, quia ad aliquid corporale deputabantur; ita congruum eſt, Chriſtianos, qui per ſacramenta ad aliquid ſpirituale deputantur, ſpirituali aliquo charactere conſignari & conſecrari.

Addo quod, Baptiſmus, etiam cum fictione ſuſceptus, non debet, etiam in hæreticorum doctrina, iterari: Ergo habuit aliquem effectum; ſi enim nullum habuit, nulla apparet ratio quare non debeat iterari: Sed ille effectus non poteſt eſſe gratia, ſive fides juſtificans, hæc enim indignè ſuſcipienti ſacramentum, etiam in eorum doctrina, non cõfertur: Ergo debet eſſe character.

8. Reſpondent hæretici, Baptiſmum, ob quadruplicem alium effectum quem habet, iterari non poſſe. Primò, quia ſignificat Chriſti mortem: Chriſtus autem ſemel tantùm mortuus eſt. Secundò, quia eſt ſacramentum fidei: fides autem eſt una. Tertiò, quia Deus in illo ſacramento, quaſi init fœdus nobiſcum: divina autem pacta & fœdera ſunt perpetua. Quartò, quia Baptiſmus eſt regeneratio ſpiritualis, nemo autem generatur pluſquam ſemel.

9. Sed contra primum eſt, quod Euchariſtia ſignificat etiam Chriſti mortem, juxta illud 1. ad Corinth. 11. *Quotieſcunque enim manducabitis panem hunc, mortem Domini annuntiabitis*, & tamen non ſemel tantùm, etiam apud hæreticos, ſumitur Euchariſtia.

Contra ſecundum: Fidei unitas non impedit quin poſſimus ſæpiùs fidem noſtram proteſtari, imò redeuntes ad Eccleſiam jubentur Catholicæ fidei profeſſionem iterum edere. Adde quod, ſicut ad Epheſios 4. dicitur *una fides, unum Baptiſma*: ita etiam Euchariſtia vocatur *unus panis.*

Contra tertium eſt, quod divinum pactum eſt etiam in aliis ſacramentis, nimirum tribuendi jus ad vitam æternam, & tamen iterantur. Deinde, pactum Dei non eſt perpetuum ſimpliciter, ſed ſolùm ſi homo ſervet conditiones pacto appoſitas: fieri autem poteſt, ut non ſervet id quod promiſerat in Baptiſmo, & conſequenter quod pactum non impediat Baptiſmum iterari: Ergo &c.

Contra quartum eſt, quemadmodum licèt anima non ſæpiùs producatur in eſſe naturæ, poteſt tamen ſæpiùs produci in eſſe gratiæ, quoties nimirum mundatur à peccato mortali: ita licèt homo non poſſit ſæpiùs generari ſubſtantialiter quoad entitatem ſuam, bene tamen ſpiritualiter quoad ad gratiam. Deinde recipiens Baptiſmum cum intentione non recedendi à peccatis, & tamen ſacramentum ipſum recipiendi, non regeneratur ſpiritualiter, quandoquidem non juſtificatur, ob appoſitionem obicis divinæ gratiæ, & tamen non poteſt denuò baptizari: Ergo &c.

10. Dico ſecundò: per tria ſacramenta imprimi characterem, nimirum, per Baptiſmum, Confirmationem, & Ordinem: non verò per alia quatuor, nempe Euchariſtiam, Pœnitentiam, Extremam Unctionem, & Matrimonium.

Utraque pars eſt de fide, definita in Florentino in Decreto unionis, ubi de ſacramentis novæ legis ſic dicitur: *Inter hæc ſacramenta, tria ſunt Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo, quæ characterem, id eſt ſpirituale quoddam ſignum, imprimunt, indelebile in anima, unde in eadem perſona non reiterantur: reliqua verò characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt.* Similia habet Tridentinum ſeſſ. 7. can. 9.

11. Probatur prima pars ratione D. Thomæ hîc art. 6. Character eſt quædam ſpiritualis poteſtas, quâ homo deputatur ad agendum aliquid, vel ad recipiendum ea quæ pertinent ad cultum ſacerdotij Chriſti: Sed per ſacramentũ Confirmationis & Ordinis homo deputatur ad agendum aliquid pertinens ad cultum ſacerdotij Chriſti, nimirum ad propugnandam ejus fidem, vel ad ſacramenta aliis tradenda: per ſacramentum verò Baptiſmi accipit poteſtatem recipiendi alia ſacramenta, quare Baptiſmus omnium ſacramentorum janua dicitur: Ergo per hæc tria ſacramenta character imprimitur. Unde idem S. Doctor in 4. diſt. 7. quæſt. 2. art. 1. quæſtiunc. 1. ad 2. ait, *In diſtinctione filiorum Iſraël ab Ægyptiis, ſignificabatur character Baptiſmalis: in diſtinctione timidorum à fortibus in bellis, character Confirmationis: in diſtinctione Levitarum à fratribus ſuis, character Ordinis.*

12. Secunda pars quæ aſſerit per alia quatuor ſacramenta characterem non imprimi, probatur primò ratione quam tradit idem Doctor Angelicus eodem art. 6. citato, in argumento *ſed contra*, & indicat Florentinum verbis ſuprà relatis: Sacramenta in quibus imprimitur character, non reiterantur, eò quòd character indelebilis ſit: Sed alia quatuor ſacramenta iterantur: Ergo characterem non imprimunt.

13. Probatur ſecundò aliâ ratione, quam habet idem S. Doctor in corpore ejuſdem articuli. Ea ſolùm ſacramenta characterem imprimunt, quibus homines ſpecialiter cultui divino deputantur: Atqui tribus tantùm prædictis ſacramentis deputantur cultui divino: Ergo ſolùm tria illa ſacramenta characterem imprimunt. Major patet ex dictis concluſione præcedenti, Minor probatur. Quamvis omnia ſacramenta ſint aliquæ cæremoniæ religioſæ, & cultus divini, tamen per ſe omnia ordinantur in bonum ſuſcipientis, & in remedium peccati; tria verò ſolùm ſecundariò tribuunt hominibus quandam ſpiritualem poteſtatem exercendi cultum divinum, vel per modum agentis, vel per modum patientis, ut Baptiſmus dat poteſtatem ſuſcipiendi alia ſacramenta, Confirmatio dat vim pugnandi pro Chriſto, & profitendi fidem coram tyrannis: Ordo dat poteſtatem offerendi ſacrificium, vel in ordine ad illud miniſtrandi; Pœnitentia verò habet ſolùm reſtituere peccatorem in priſtinum ſtatum, quo religioſè modo ordinario colit Deum; Extrema Unctio, cùm detur ſolùm migrantibus ex hoc ſæculo, non ordinatur ad ſpecialem illum cultum, ſed removet reliquias peccatorum; Matrimonium etiam, ut conſtat, non tribuit ſpiritualem illam poteſtatem; denique Euchariſtia, licèt ſit eſſentialiter cultus divinus, per modum actionis, ut loquitur S. Thomas, tamen, cùm ſit conſummatio totius cultûs divini, & finis omnium ſacramentorum, non ordinatur ad ſpecialem cultum, nec tribuit ſpiritualem poteſtatem exercendi cultum divinum, quin potiùs omnis poteſtas ad illum ordinatur.

14. Confirmatur ex pulchra analogia characteris divini cum humano. Illi ſolùm apud homines ſolent ab Imperatoribus charactere inſigniri, qui ſuſcipiunt poteſtatem exercendi aliquod officium publicum erga Regem: unde non omnes qui in menſa Regis comedunt, nec qui reconciliantur Regi, nec qui homines in regno multiplicant, characterem ſuſcipiunt, ſed qui admittuntur ad familiam Regis, qui militant in ejus exercitu, & A quibus committitur aliquod officium ſpeciale. Pariter ergo imprimitur character divinus per Baptiſmum, qui eſt introitus in familiam Chriſti; per Confirmationem, quâ Chriſtiani fiunt milites ejus; & per Ordinem, quo ſuſcipitur officium miniſtrandi ſacra, non verò per alia ſacramenta.

§. II.

Solvuntur objectiones Hæreticorum.

15. OBjiciunt primò hæretici contra præcedentes concluſiones, nomen characteris ſacramentalis nuſquam haberi in Scriptura, ſubindeque ipſum admittendum non eſſe.

Secundò ſic arguunt: Auguſtinus in libro de B geſtis dicit, quod *character exteriùs agnoſcitur, & agnitus approbatur:* Atqui character ſpiritualis non agnoſcitur exteriùs, ſed ſolùm ſacramentum ſenſibile: Ergo per characterem Auguſtinus intelligit ipſum ſacramentum.

Tertiò, Idem S. Doctor ibidem ait, quod ſi quis baptizaretur in nomine Donati, reciperet characterem Donati: At nullus eſſe poteſt character Donati animæ impreſſus: Ergo S. Auguſtinus nullum agnovit characterem ſpiritualem animæ impreſſum per receptionem ſacramenti.

Quartò, Idem Auguſtinus ibidem aſſerit characterem eſſe invocationem Trinitatis: Ergo non eſt aliquod ſignaculum animæ inhærens, & C ipſi per ſacramenta impreſſum.

Quintò, Sacramenta vetera non cauſabant characterem: Ergo nec nova.

Denique, Videmus hodie homines aſcribi militiæ corporali, abſque eo quod notentur aut ſigillentur in corpore, notis ſeu characteribus corporalibus, ſed ſufficere quod verbo tenùs à duce admittantur ad militandum, vel in aliquo libro eorum nomina ſcribantur: Ergo ut ſervetur proportio inter militiam ſpiritualem & corporalem, ſufficit in Chriſtianis extrinſeca denominatio à ſacramento præterito, vel relatio rationis, ſicut in militia corporali; ſubindeque character ſpiritualis, animæ per ſacramentum Baptiſmi vel Confirmationis impreſſus, ſuperfluus & fi- D ctitius videtur.

16. Ad primum reſpondeo, conceſſo Antecedente, negando Conſequentiam: Nomina enim hypoſtaſis & perſonæ, expreſsè in ſacris litteris non habentur, ut tradit Hieronymus in Epiſtola ad Damaſum, & tamen hæretici hujus temporis nomina illa non rejiciunt. Item Patrem ingenitum eſſe, Scriptura ſimiliter non tradit, teſte Auguſtino, & tamen hoc hæretici ipſi *Libro 3. contra Maximin. cap. 3.* negare non audent. Licèt ergo ſimiliter nomen characteris ſacramentalis nuſquam legatur in Scripturis, id tamen non eſt ſufficiens argumentum ad ipſum negandum; præſertim cùm apud Dionyſium, Cyrillum, Auguſtinum, & E alios SS. Patres ſuprà citatos reperiatur.

17. Ad ſecundum reſpondeo Auguſtinum ſolùm velle characterem cognoſci exteriùs ex ſua cauſa, hoc enim ipſo quod externo ſenſu cognoſcimus aliquem eſſe baptizatum, cùm Baptiſmus ſit cauſa characteris, cognoſcimus etiam quodammodo exteriùs characterem, quia cognoſcimus ejus cauſam.

18. Ad tertium dico quod quando Auguſtinus ait, eum qui baptizaretur in nomine Donati, recepturum characterem Donati, argumentatur ad hominem, & vult inde probare, quod ſicut Donatus non habet poteſtatem imprimendi

characterem interiùs in anima, ita nec inſtituendi Baptiſmum adminiſtrandum in nomine proprio. A

19. Ad quartum dicendum, Auguſtinum loqui in ſenſu cauſali, quia per invocationem Trinitatis, tanquam per cauſam, in ſacramento Baptiſmi imprimitur character ſpiritualis in anima baptizati.

20. Ad quintum, conceſſo Antecedente, nego Conſequentiam & paritatem: Tum quia ſacramenta novæ legis multò excedunt ſacramenta veteris legis: unde licèt in ſacramentis antiquis nullus requireretur ſpiritualis character, bene tamen in noſtris. Tum etiam, quia ut ait D. Thomas hîc art. 1. ad 3. *Sacramenta veteris legis non habebant in ſe ſpiritualem virtutem ad aliquem ſpiritualem effectum operantem*, ſicut habent ſacramenta novæ legis. Addo quod, in Circumciſione, externa illa carnis abſciſſio erat ſufficiens ad diſtinguendum Judæos ab infidelibus. B

21. Ad ultimum, conceſſo pariter Antecedente, nego etiam conſequentiam & paritatem: ſicut enim licèt inter homines amicitia non ponat aliquid intrinſecum, amor tamen divinus formam aliquam & qualitatem ſupernaturalem, nimirum gratiam ſanctificantem, in anima ponit & cauſat, ut ſuaviùs res diſponantur, & propter majorem efficaciam divinæ operationis & amicitiæ, ut in Tractatu de gratia oſtenſum eſt. Ita pariter, licèt homines ad militiam corporalem aſcribi poſſint, abſque eo quod notâ aliquâ ſeu characterе corporali notentur in corpore, ad ſuavem tamen Dei providentiam pertinet, ut milites ſuos ſpirituales, ſpirituali, interno, & indelebili inſigniat charactere, ut excellentia ſacerdotij Chriſti, & ſacramentorum ejus, eorumque vis & efficacia magis reluceant, & ſuaviori modo res diſponantur. C

Diſp. 2. art. 1.

Articvlvs II.

Quid ſit character ſacramentalis?

22. CVm eſſentia cujuſlibet rei ex ratione generica & ſpecifica conſtet, ut natura characteris plenè & integrè habeatur, duo in hoc articulo explicanda ſunt: nimirum in quo genere entis character ponatur, & in qua ſpecie collocetur? D

Variæ autem circa hæc duo ſunt Authorum ſententiæ. Durandus enim in 4. diſt. 4. quæſt. 1. num. 11. aſſeruit characterem ſacramentalem eſſe tantùm relationem rationis, vel denominationem extrinſecam, quâ aliquis ratione ſacramenti ſuſcepti dicitur ad certum ſtatum vel munus deputatus. Scotus verò in 4. diſt. 6. quæſt. 10. fatetur quidem characterem eſſe aliquid reale, non tamen abſolutum, ſed relativum, relatione quam vocat extrinſecam, ſive extrinſecùs advenientem, quia poſito ipſius fundamento, ſeu ſubjecto (quod inquit eſt ipſa animæ ſubſtantia) & termino, qui eſt Chriſtus, quia character eſt ſignum Chriſto aſſimilativum, non conſurgit relatio illa, niſi præterea aliquid extrinſecum ipſi adveniat, nimirum ſuſceptio alicujus è ſacramentis quæ characterem imprimunt. Communiter tamen cæteri Theologi docent characterem eſſe ens abſolutum, & pertinens ad prædicamentum qualitatis. E

Verùm cùm quatuor ſint ſpecies prædicamenti qualitatis, nimirum habitus & diſpoſitio, potentia & impotentia, paſſio & patibilis qualitas, forma & figura, adhuc gravis inter eos controverſia eſt, ad quam ex illis ſpecialiter character pertineat? Alij enim volunt pertinere ad primam, alij ad ſecundam, alij ad tertiam, & alij ad quartam. Primum placet Bellarmino, Suari, Vazqui, & aliis Recentioribus. Secundum docetur à D. Thoma & ejus Diſcipulis, nec non à Valentia, Henrique, Sayro, & aliis. Tertium olim docuere Altiſiodorenſis & Ocham, quibus adhærere videtur Cardinalis Delugo hîc diſp. 6. ſect. 3. num. 48. ubi dicit quod poſſumus facilè conſtituere characterem in tertia ſpecie qualitatis, quia eſt patibilis qualitas, nec enim in ea ſpecie ſolùm conſtitui debent qualitates corporeæ. Non deſunt etiam qui aſſerant characterem eſſe in quarta ſpecie qualitatis, quia (inquiunt) eſt quædam figura ſpiritualis. Ita Marſilius, Salas, Averſa, & alij.

§. I.

In quo genere entis, & in qua ſpecie ponatur character, ſequentibus concluſionibus declaratur.

Dico primò: erroneum videtur aſſerere quòd character ſit ſola relatio rationis, aut denominatio extrinſeca.

Probatur primò: Concilium Florentinum & Tridentinum vocant characterem, *ſignum ſpirituale animæ impreſſum*, quod tamen verificari nequit, propriè loquendo, de ente rationis, utpote quod non imprimitur animæ, ſed tantùm exiſtit objectivè in intellectu. Nec dicas hunc modum loquendi Conciliorum, non eſſe neceſſariò intelligendum cum proprietate. Contra enim eſt, quod ſemper debent Concilia ita intelligi, niſi hoc ſit evidenter impoſſibile, quod tamen non contingit in præſenti. 23.

Confirmatur primò: Concilia hoc modo loquendi damnarunt hæreticos negantes aliqua ex ſacramentis novæ legis imprimere characterem: Sed non negabant hæretici, neque negare poterant, ejuſmodi denominationem extrinſecam, vel relationem rationis in qua conſtituit Durandus characterem; quis enim negare poſſet, quod ratione ſuſceptionis Baptiſmi maneat homo deputatus, ſive ordinatus ad certum ſtatum? Ergo &c. 24.

Confirmatur ſecundò: Si character non ſit quid reale, ſed relatio rationis, ſive denominatio extrinſeca, conſurgens ex eo quod per ſuſceptionem ſacramenti homo deputatur ſpecialiter ad cultum divinum, ipſa etiam legis antiquæ ſacramenta, ſaltem circumciſio, & conſecratio ſacerdotum, dici poterunt impreſſiſſe characterem; imò & nunc conſecratio altarium, & vaſorum templi, per quam ad ſacros uſus deputantur, dici poterit eis imprimere characterem: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. 25.

Probatur ſecundò: Character ſacramentalis eſt principium vel agendi realiter, ut in ſacerdote ad conſecrandum panem & vinum, & in confirmato ad proteſtandum fidem coram Tyranno, vel recipiendi realiter alia ſacramenta, ut in Baptiſmate: Sed ens rationis non poteſt eſſe principium realis actionis, vel paſſionis: Ergo character ſacramentalis relatio rationis eſſe nequit. 26.

Probatur tertiò: Terminus immediatus actionis realis debet eſſe aliquid reale, nunquam enim ens rationis ſic terminat actionem realem, ſed 27.

tantùm mediatè, unde dicitur fieri per reſultantiam : Atqui character eſt, interdum ſaltem, terminus immediatus actionis realis, videlicet ſacramentalis ; in eo enim qui cum fictione, & tamen validè ſuſcipit ſacramentum Baptiſmi, nequit alius terminus aſſignari, præter ipſum characterem, quandoquidem non producitur gratia in illo caſu : Ergo character eſt aliquid reale, non verò ſola relatio rationis.

Dico ſecundò : character ſacramentalis non eſt relatio, ſed ens abſolutum, pertinens ad prædicamentum qualitatis.

28. Probatur prima pars ratione jam inſinuatâ : Quod immediatè terminat actionem realem, non poteſt eſſe relatio, etiam realis, nam ad relationes formaliter & immediatè non datur motus, teſte Ariſtotele 5. Phyſicorum textu 10. & 11. imò nec actio, ut ex eodem textu colligitur : Sed character (ut ſuprà dicebamus) eſt interdum terminus immediatus actionis realis : Ergo non eſt relatio realis, ſed aliquid abſolutum.

29. Reſpondet Scotus, locum Ariſtotelis intelligendum eſſe de relationibus internis, non verò de relationibus quæ extrinſecùs adveniunt.

Sed contra : Ipſemet Scotus inter relationes extrinſecùs advenientes ponit relationem dextri ad ſiniſtrum, quia idem numero corpus poteſt nunc dextrum nunc ſiniſtrum fieri, per mutationem alterius, quamvis in ſe nullum motum, nullamve mutationem recipiat : Sed Ariſtoteles loco citato negans ad relationem dari per ſe ſive immediatè motum, affert exemplum eorum relatorum quæ diverſos reſpectus acquirunt, mutato ſolùm uno extremo, & non altero : Ergo loquitur etiam de relationibus, quas Scotus vocat externas, ſeu extrinſecùs advenientes.

30. Probatur ſecundò eadem pars : Nulla relatio, etiam realis, poteſt eſſe principium agendi, vel patiendi, quia totum ejus eſſe eſt ad aliud ſe habere tanquam ad terminum : Sed character baptiſmalis eſt principium patiendi, Confirmationis verò, & Ordinis, principium agendi : Ergo character ſacramentalis, relatio realis eſſe nequit.

31. Probatur tertiò : Si character eſſet, ut docuit Scotus, relatio realis, poſſet, & deberet aſſignari fundamentum proximum ipſius : Sed non poteſt aſſignari tale fundamentum : quæro enim quodnam ſit ?

32. Reſpondent ejus Diſcipuli, eſſe actualem ſuſceptionem ſacramenti, quod dicitur imprimere characterem.

Sed contra : Impoſſibile eſt relationem actu manere, non exiſtente ampliùs ipſius fundamento proximo : Sed tranſactâ actuali ſacramenti imprimentis characterem ſuſceptione, remanet character, utpote in omnium doctrina indelebilis : Ergo ſi ſit relatio realis, falſum eſt quod ſuſceptio ſacramenti ſit ejus fundamentum proximum.

Si dicant Adverſarij, remanere virtualiter ſuſceptionem ſacramenti ; licèt formaliter tranſeat, quæro quid ſit illa virtus ? Certè non poteſt aliud aſſignari, præter ipſum characterem, præſertim in eo qui fictè ſuſcepit ſacramentum, habens tamen intentionem ipſum ſuſcipiendi.

33. Mitto quæ à Philoſophis objiciuntur adversùs illas Scoti relationes, quas vocat extrinſecùs advenientes, ſolùmque addo, in ejus doctrina, non magis propriè, quàm in opinione Durandi, verificari verba Conciliorum dicentium characterem ſpiritualem eſſe animæ impreſſum, neque A enim propriè loquendo dici poteſt relatio etiam realis imprimi : non eſt igitur character relatio etiam realis, ſed ſolùm fundamentum quadruplicis relationis, videlicet relationis ad Chriſtum cui conſignat, & quodammodo aſſimilat, cùm ſit quædam participatio ſacerdotij Chriſti ; relationis ad alios fideles habentes ſimilem characterem ; relationis ad alios qui nullum vel ſaltem non ſimilem habent characterem, quæ eſt relatio diſſimilitudinis ; & tandem relationis ad cultum divinum ad quem ordinat, quæ tunc eſt actu, quando ejus terminus, ſcilicet cultus divinus, actualiter ponitur.

Ex his probata manet ſecunda pars concluſio- 34.
B nis, quæ aſſerit characterem ſacramentalem ad prædicamentum qualitatis pertinere, ſuppoſito enim quod character ſit ens reale, & abſolutum, ad aliud genus, quàm ad prædicamentum qualitatis, pertinere nequit ; non poteſt enim pertinere ad prædicamentum ſubſtantiæ, cùm ſit accidens ſupernaturale, à ſubſtantia animæ diſtinctum, & in ea per operationem ſacramentalem productum ; nec ad prædicamentum quantitatis, quia hæc eſt accidens corporeum, & ordinis naturalis ; ille verò eſt accidens ſpirituale, pertinens ad ordinem ſupernaturalem. Quod etiam non ſit actio, vel paſſio, vel aliquod ex quatuor ultimis prædicamentis, manifeſtum eſt ; actio
C enim & paſſio cito tranſeunt, character verò eſt aliquid permanens : item quatuor ultima prædicamenta ſunt entia corporea, character verò ſpiritualis eſt ; præterquam quod hujuſmodi prædicamenta reſultant in ſubjecto ex adhæſione ſive adjacentia extrinſeca alterius rei, quod non convenit characteri : factâ ergo ſufficienti enumeratione, relinquitur characterem ad genus ſeu prædicamentum qualitatis ſpectare, unde ſolùm reſtat reſolvendum, ad quam ex quatuor ſpeciebus qualitatis ſuprà enumeratis pertineat.

Dico ergo ſecundò, characterem non poni in quarta vel tertia ſpecie qualitatis.

Probatur prima pars : Illa ſolùm forma perti- 35.
D net ad quartam ſpeciem qualitatis, quæ propriè & non per metaphoram tantùm dicitur figura, ſive forma : Atqui character ſacramentalis non dicitur propriè, ſed ſolùm per metaphoram, figura, vel forma : Ergo ad quartam ſpeciem qualitatis non pertinet. Major eſt certa, res enim non conſtituuntur in ſpecie per denominationem metaphoricam, ſed per rationem formalem propriam, aliàs ex eo quod virtus dicatur facere hominem rectum, conſtitueretur in ſpecie lineæ, vel figuræ, ad quam rectitudo pertinet. Minor verò probatur : Cùm figura propriè dicta, ſit proprietas quantitatis, non reperitur in rebus ſpiritualibus : Sed character ſacramentalis eſt ſpiri-
E tualis : Ergo non dicitur propriè figura, ſed ſolùm metaphoricè, quatenus ſcilicet ſicut in rebus ſenſibilibus uti ſolemus figuris impreſſis, tanquam ſignis quibus eas diſtinguimus & ſigillamus : ita proportionaliter character ſacramentalis eſt qualitas ſpiritualis animæ impreſſa, ratione cujus ordinatus verbi gratiâ tanquam ſpecialis Dei miniſter diſtinguitur à non ordinato. Hanc rationem inſinuat D. Thomas hîc art. 2. ad 1. ubi ſic diſcurrit : *Figura eſt quædam terminatio quantitatis, unde propriè loquẽdo non eſt niſi in rebus corporeis, in ſpiritualibus autem dicitur metaphoricè : non autem ponitur aliquid in genere vel ſpecie, niſi per id quod de eo propriè prædicatur ; & ideò character non poteſt eſſe in quarta ſpecie qua-*

litatis, licèt hoc quidam posuerint.

36. Probatur etiam secunda pars conclusionis, quæ asserit characterem non poni in tertia specie qualitatis. Ad tertiam speciem qualitatis, nempe passionem & patibilem qualitatem, pertinent tantùm illæ formæ, quæ sunt principia vel termini actionum, quæ fiunt cum alteratione sensibili, sive actionum, quæ sunt transmutationes sensibiles, sicut pallor qui fit ex metu, & rubor qui causatur ex verecundia: Sed character non est ejusmodi, utpote spiritualis: Ergo ad tertiam speciem qualitatis non pertinet. Hanc etiam rationem indicat S. Thomas articulo citato in resp. ad 2. ubi sic habet: *In tertia specie qualitatis non sunt nisi sensibiles qualitates: character autem non est lumen sensibile, & ideò non est in tertia specie qualitatis, ut quidam dixerunt.* Et in argumento *sed contra* sic argumentatur: *Character non est passio, quia passio cito transit, character autem indelebilis est, ut infrà dicetur.*

Dico tertiò: character non est in prima specie qualitatis, sed in secunda. Ita D. Thomas hîc art. 2.

37. Probatur primò conclusio ratione fundamentali. Quidquid reducitur ad primam speciem qualitatis, est habitus, vel dispositio: Sed character nec est habitus, nec dispositio: Ergo ad primam speciem qualitatis non pertinet. Major patet, Minor etiam quoad secundam partem manifesta videtur: Dispositio enim est qualitas facilè mobilis à subjecto: Sed character, utpote indelebilis, non est qualitas à subjecto facilè mobilis: Ergo non est dispositio. Probatur verò quoad primam, Primò quia habitus sunt intensibiles, & remissibiles, secùs potentiæ: Sed character nusquam intenditur, vel remittitur; quantumlibet eo utatur sacerdos, aut ab ejus exercitio desistat: Ergo non est habitus, sed potentia. Secundò, Indelebilitas est proprietas potentiæ, non verò habitûs: Sed character est indelebilis, ut infrà ostendemus: Ergo non est habitus, sed potentia. Tertiò, Differentia essentialis quæ est inter habitum & potentiam, in hoc consistit, quod habitus disponit subjectum determinatè benè aut determinatè malè, vel in se absolutè, vel in ordine ad operationem; potentia verò perficit subjectum in ordine ad operationem absolutè & indifferenter, sive benè, sive malè; voluntas enim est principium volitionis nedum virtuosæ, sed etiam vitiosæ: scientia verò influit solùm in cognitionem certam & evidentem, ex principiis deductam, & virtus moralis est principium solùm operis conformis rationi, sive dictamini prudentiæ. Et quamvis qualitates istæ primæ speciei, quæ dant determinatè benè aut malè operari, sint in duplici differentia, aliæ scilicet quæ absolutè & simpliciter dant determinatè benè, aut determinatè malè, secundùm naturam subjecti, quia disponunt ad operandum absolutè conformiter aut difformiter ad rectam rationem; aliæ verò quæ dant determinatè benè aut malè secundùm quid, & cum addito, id est in aliquo certo genere, sive circa certam aliquam materiam, & objectum speciale alicujus potentiæ; sicut sunt scientia & error, quæ disponunt ad benè vel malè discurrendum ex principiis, sicque qualitates istæ relinquunt indifferentiam in subjecto, ut iis benè vel malè utatur in alio genere extra propriam illam materiam, ob quam rationem potest quis benè discurrere ex principiis, benè tamen aut malè indifferenter in genere moris; hoc tamen habent omnes qualitates primæ speciei, quod si dent benè, nullus possit iis malè uti in propria materia, sive illa materia sit bonum totius, ut constat in virtutibus moralibus, quæ versantur circa bonum rationis, sive sit bonum alicujus particularis potentiæ; nec similiter possit ullus iis benè uti in propria materia, si dent malè operari: at verò qualitates secundæ speciei relinquunt in subjecto indifferentiam ad bonum vel malum sui usum circa propriam materiam.

Character autem relinquit animam indifferentem, ut benè vel malè ipso utatur circa propriam materiam, propria enim ejus materia est cultus exterior religionis Christianæ, disponit enim ad ea quæ sunt divini cultûs perficienda, agendo vel patiendo; nam character Baptismi disponit ad recipienda alia sacramenta; character Confirmationis, ad profitendam fidem coram tyranno; character verò Ordinis, ad conficiendum Eucharistiam, absolvendum à peccatis &c. Et quia hæc possunt exerceri religiosè aut sacrilegè (potest enim baptizatus alia sacramenta infructuosè percipere, confirmatus profiteri fidem ex motivo vanæ gloriæ, vel religionis, & sacerdos sacrilegè vel religiosè consecrare, vel absolvere) ideò character ea non respicit, ut benè & religiosè determinatè perficienda, aliàs nusquam validè exercerentur, si irreligiosè; sed respicit ea absolutè, ut perficienda cum habitudine ad regulas morum, non determinando ad habitudinem conformitatis aut difformitatis, sed hæc determinatio habitudinis est à virtute religionis, aut à vitio illi oppositio.

38. Ex quo meliùs intelligitur differentia characteris à virtutibus secundùm quid, quales sunt scientia, ars &c. hæ enim non respiciunt suam materiam, ut subest regulis morum, sed scientia illam respicit, ut subest certitudini & evidentiæ principiorum, & formæ præceptisque dialecticis, ars verò respicit illam, ut subest regulis artis, & sic quamvis scientia & ars non determinent subjectum ad bonum sui usum in genere moris, non relinquunt tamen illud indifferens in propria materia, sed extra illam. At verò character respicit cultum & cæremonias religionis Christianæ, nedum in esse entis, sed etiam prout pertinent ad genus moris, & non dat eas exercere benè aut malè determinatè, ac proinde relinquit indifferentiam in suo objecto, circa genus in quo propria ejus materia continetur, ad benè vel malè, religiosè & sacrilegè; unde se habet respectu cæremoniarum divini cultûs, prout pertinent ad genus moris, sicut voluntas se habet in ordine ad bonum: quare sicut voluntas dat posse prosequi bonum absolutè, sive sit tale in re, sive secundùm apparentiam tantùm; quod autem verum bonum determinatè, aut apparens prosequatur, habet à virtutibus & vitiis: ita character dat posse peragere Christianæ religionis cultum & cæremonias, ut sunt actus humani & morales; quod verò perficiantur determinatè benè aut malè, intra genus moris, habetur à religione, aliisque virtutibus aut vitiis respectivè.

39. Hanc rationem, quæ est præcipua & fundamentalis, insinuat D. Thomas hîc art. 2. in argumento *sed contra*, ubi sic discurrit: *Nullus habitus est, qui se possit ad benè & malè habere: character autem ad utrumque se habet, utuntur enim eo quidam benè, alij verò malè, quod in ha-*

bitibus non contingit, nam habitu virtutis nullus utitur malè, & habitu malitiæ nullus benè : Ergo relinquitur quod character sit potentia.

40. Dices cum Vazque, characterem non esse habitum disponentem ad operandum, & ideo neque disponentem ad benè vel malè operandum, sed ad benè vel malè se habendum secundùm se, quod sufficit ad rationem habitûs.

Sed contra : Character sacerdotalis concurrit activè ad conversionem panis in corpus Christi, ut docet D. Thomas infrà quæst. 78. art. 4. & idem dicendum est de absolutione & productione gratiæ in anima pœnitentis; character etiam Confirmationis concurrit activè ad confitendum publicè fidem, ut constabit ex infrà dicendis : character etiam Baptismi, ad alia sacramenta recipienda ordinatur : Ergo character est qualitas activa vel passiva, subindeque si esset habitus, ad benè vel malè operandum vel recipiendum disponeret, non verò ad benè vel malè se habendum secundùm se, ut ait Vazquez : unde in Catechismo Pij V. de sacramentis in genere §. penultimo dicitur, quod *character hoc præstat, ut apti ad aliquid suscipiendum vel peragendum efficiamur.*

Alij responsionibus, vel instantiis, hanc D. Thomæ rationem, luce meridianâ clariorem, veluti quibusdam nebulis obscurare nititur Suarez, sed hæ facilè depelli possunt ex fundamentis jam statutis, & ex discrimine suprà explicato inter characterem, & scientiam, aliasque virtutes in intellectu speculativo existentes, magisque in solutionibus argumentorum instantiæ illæ diluentur.

41. Secunda ratio quam idem S. Doctor habet in corpore ejusdem articuli, potest sic breviter proponi. Illa qualitas quâ homo fit potens ad recipienda vel tradenda ea quæ sunt cultûs divini, est potentia : Sed per characterem homo fit potens ad recipienda vel tradenda ea quæ sunt cultûs divini : Ergo character est potentia. Major est evidens, quia qualitas ad recipiendum ordinata, est potentia passiva; quæ verò ad agendum ordinatur, potentia activa : Sed qualitas quâ homo fit potens ad recipienda ea quæ sunt cultûs divini, ordinatur ad recipiendum; quâ verò fit potens ad tradenda ea quæ sunt cultûs divini, ordinatur ad agendum : Ergo qualitas quâ homo fit potens ad recipienda vel tradenda ea quæ sunt cultûs divini, est potentia. Minor verò probatur: In Baptismo verbi gratiâ homo acquirit potestatem recipiendi alia sacramenta, quæ sunt quidam cultus; quam potentiam non habebat antea, cùm Baptismus sit janua omnium sacramentorum : similiter quando quis ordinatur in sacerdotem, accipit de novo potestatem cõficiendi corpus Christi, absolvendi à peccatis, & producendi gratiam: Sed nihil aliud potest esse illa potestas, nisi character : Ergo &c. Major patet, Minor probatur. Sacramenta nihil producunt præter gratiam, virtutes infusas, & characterem : Sed nec gratia, nec virtutes infusæ, possunt esse hujusmodi potentia, ut manifestum est, alioquin illa in omnibus justis, non verò in solis sacerdotibus reperiretur: Ergo talis potestas nihil aliud potest esse quàm character.

42. Respondent Suarez, Vazquez, & alij Recentiores, hanc rationem D. Thomæ probare quidem characterem esse potentiam moralem ad recipiendum vel tradendum ea quæ sunt cultûs divini, non demonstrare tamen illum esse potentiam physicam ad hujusmodi res, cùm homo plures ex illis actibus qui ad cultum divinum pertinent, absolute possit sine charactere exercere, verbi gratiâ cantare Epistolam, vel Evangelium, deferre candelabrum, &c. & character solùm requiratur, ut tales actus eliciat vel exerceat ex officio.

43. Sed contra primò : Absurdum videtur dicere, potentiam quam habet Sacerdos ad conficiendum corpus Christi, vel ad absolvendum à peccatis, non esse diversam à potestate Iudicis, vel Prætoris, quæ moralis est; præsertim cùm talis potestas sit participatio sacerdotij Christi, & potestatis quam habet ad producendam gratiam, & alios actus supernaturales eliciendos; quæ potestas physica est, & non solùm moralis, ut in Tractatu de Incarnatione fusè ostendimus. *Disp. 19. art. 2.*

44. Secundò, Sacerdos instrumentaliter physicè concurrit ad productionem gratiæ in anima peccatoris, quem à peccatis absolvit, & ad conversionem panis in corpus Christi, ut disp. præcedenti ostensum est, & Suarez, aliique ex Adversariis nobiscum docent : Ergo potentia quam habet ratione characteris sacerdotalis ad actus illos exercendos, physica est, & non solùm moralis.

45. Tertiò, Character est indelebilis, nec potest inrendi, vel remitti: At hæc potentiæ morali convenire nequeunt, sed solùm potentiæ physicæ: Ergo character est potentia physica.

46. Quartò, Potentia solùm moralis, in relatione rationis, vel denominatione extrinseca consistit, ut patet in potestate Judicis, vel Prætoris, quæ sunt puræ denominationes extrinsecæ, vel relationes rationis : Sed character sacramentalis, non est sola relatio rationis, vel denominatio extrinseca, ut conclusione primâ contra Durandum ostendimus : Ergo non est potentia solùm moralis, sed etiam physica.

47. Denique, Non repugnat characterem sacramentalem esse potentiam physicam, ut constabit ex solutione objectionum, aliunde verò hoc cedit in majorem ipsius dignitatem, & magis propriè explicat doctrinam Augustini & aliorum Patrum asserentium characterem Baptismi esse potentiam ad recipienda alia sacramenta : Ergo hoc ei concedendum est.

§. II.

Solvuntur objectiones.

48. OBjicies primò cum Durando contra primam conclusionem : Per hoc quod quis deputatur à Rege ad aliquod ministerium, Prætoris v. g. vel Judicis, non imprimitur illi aliquid reale, sed solùm ex tali deputatione consurgit denominatio extrinseca, vel relatio rationis, per quam intellectus distinguit illum qui sic deputatus est, ab aliis non ita deputatis : Ergo cùm character sacramentalis solùm propter hoc constituatur, ut homo deputetur à Deo ad aliquod ministerium cultûs divini, est solùm denominatio extrinseca, vel respectus rationis.

49. Respondeo concesso Antecedente, negando consequentiam, & paritatem; hæc enim est differentia inter Deum & homines, quod homines deputando aliquem ad aliquod officium, non ipsum intrinsecè mutant, nec dant ipsi qualitatem aliquam per quam reddatur idoneus ad illud exercendum, sed illam præsupponunt : at verò Deus non supponit in suis ministris talem idoneitatem,

ſed illam facit, eoſque eligendo ad miniſteria ſui cultûs, ſimul dat potentiam ad illa exercenda, per impreſſionem alicujus qualitatis ſupernaturalis, quam characterem appellamus. Sicut licèt amicitia inter homines non ponat aliquid intrinſecum in perſonis quæ amantur, amor tamen divinus formam aliquam, & qualitatem ſupernaturalem, nimirum gratiam ſanctificantem, in anima producit. Unde D. Thomas 1. parte quæſt. 20. art. 2. dicit quod *amor Dei eſt infundens & creans bonitatem in rebus* : cùm enim non ſit amor affectivus, ſed effectivus, non ſupponit, ſed ponit bonitatem quam diligit.

50. Objicies ſecundò cum Scoto contra ſecundam partem primæ concluſionis. Signum non eſt ens abſolutum, ſed reſpectivum, dicit enim relationem ad ſignificatum: Sed juxta Concilia & SS. Patres, character ſacramentalis eſt ſignum, ait enim Dionyſius lib. de Eccleſiaſt. hierarchia c. 20. quod character *eſt ſignum communionis divinorum, & ſacræ ordinationis fidelium.* Et Tridentinum ſeſſ. 7. can. 9. dicit characterem eſſe *ſignum quoddam ſpirituale, & indelebile* : Ergo character non eſt ens abſolutum, ſed reſpectivum, ſubindeque non ponitur in prædicamento qualitatis, ſed relationis.

51. Reſpondeo primò rationem conſtitutivam ſigni eſſe relationem tranſcendentalem, vel abſtrahere à tranſcendentali & prædicamentali; nam quando habet omnes conditiones requiſitas, eſt prædicamentalis, ſi verò aliquæ deficiant, eſt tranſcendentalis, ut docent Philoſophi in Logica.

52. Reſpondeo ſecundò, datâ Majori, diſtinguendo Minorem: Character eſt ſignum fundamentaliter, ſive materialiter, concedo Minorem. Formaliter, nego Minorem, & Conſequentiam.

Explicatur ſolutio: Vox ſigni dupliciter accipi poteſt, nimirum vel pro ipſa relatione ſigni, vel pro forma & figura quæ alicui imprimitur ut ex impoſitione ſignificet: quomodo in circunciſione cicatrix illa quam imprimebat, dicitur ſignum; & ſigillum, & aliæ ſimiles figuræ, ſigna vocantur, licèt in ſe ſint res abſolutæ. Ad hunc ergo modum dicunt Concilia & SS. Patres, characterem eſſe ſignum, quia eſt forma realis animæ impreſſa quâ conſignatur intrinſecè, & ad aliquos actus divini cultûs intrinſecè deputatur. Quæ conſignatio & ſigillatio, neque imprimitur, neque remanet in anima, niſi præintelligatur qualitas abſoluta illi impreſſa, & ideò negatur ſolam relationem ſufficere ad omnia propter quæ ponitur character.

53. Objicies tertiò contra ſecundam concluſionem: Figura ſpiritualis eſt in quarta ſpecie qualitatis: Sed character eſt figura ſpiritualis: Ergo ponitur in quarta ſpecie qualitatis. Minor eſt certa, Major verò probatur. Habitus ſpiritualis eſt in prima ſpecie qualitatis, & potentia ſpiritualis in ſecunda: Ergo pariter figura ſpiritualis eſt in quarta.

54. Reſpondeo negando Majorem, figura enim ſpiritualis (ut in probatione ſecundæ concluſionis dicebamus) non eſt propriè talis, ſed tantùm metaphoricè: res autem non ponitur in prædicamento ratione illius quod ei competit ſolùm per metaphoram. Ad probationem verò in contrarium dico, ideò in prima & ſecunda ſpecie qualitatis collocari non ſolùm qualitates corporeas, ſed etiam ſpirituales, quia definitiones harum ſpecierum ab Ariſtotele aſſignatæ, & ab omnibus receptæ, univocè conveniunt qualitatibus ſpiritualibus & corporeis: at verò definitio figuræ à Philoſopho tradita, convenire nequit rei ſpirituali, dicit enim figuram eſſe terminum quantitatis.

55. Dices, Ratio imaginis propriè reperitur in corporalibus, & tamen etiam propriè reperiri poteſt in ſpiritualibus, nam verbum mentis eſt propriè imago rei intellectæ, unde in divinis Verbum dicitur imago Patris: Ergo licèt figura propriè dicatur de quantitate, & rebus corporeis, nihilominus poteſt etiam propriè dici de rebus ſpiritualibus.

56. Reſpondeo conceſſo Antecedente, negando conſequentiam, & paritatem; imago enim ex ſua ratione formali importat ſimilitudinem deductam ſeu expreſſam, quæ poteſt formaliter & propriè eſſe in corporalibus & ſpiritualibus: figura verò eſſentialiter in ſuo conceptu & ratione formali dicit rationem termini: non eſt autem intelligibile, quomodo accidens ſpirituale terminet animam, aut aliquod aliud accidens in anima exiſtens: unde licèt ratio imaginis propriè dicatur de rebus corporalibus & ſpiritualibus, ratio tamen figuræ, non propriè, ſed metaphoricè tantùm, de rebus ſpiritualibus dici poteſt.

57. Objicies quartò contra tertiam concluſionem: Si character haberet rationem potentiæ, ſequeretur ad aliquam eſſentiam ſeu naturam, quia omnis potentia eſt principium proximum operationis, quæ ſequitur ad principium aliquod radicale, quod eſt natura & eſſentia: Sed character non conſequitur aliquam eſſentiam: Ergo non habet rationem potentiæ phyſicæ, ſed ſolùm moralis. Minor patet, nam character non conſequitur aliquam eſſentiam naturalem, cùm ſit qualitas ſupernaturalis, nec naturam ſupernaturalem, ſcilicet gratiam, cùm ab illa ſeparari poſſit, & in peccatoribus reperiri: Ergo non ſequitur ad aliquam eſſentiam ſeu naturam.

58. Confirmatur: Idem character Ordinis in ſimplici ſacerdote non poteſt validè conferre ſacramentum Confirmationis, & tamen adjunctâ diſpenſatione Pontificis, id poteſt: Ergo non eſt potentia phyſica ad efficiendos effectus ſacramentales; diſpenſatio enim Pontificis non confert potentiam phyſicam, ſed duntaxat moralem. Et ſimile eſt in collatione Ordinum minorum, quæ (ut multi exiſtimant) poteſt à Pontifice committi ſimplici ſacerdoti, qui tamen ex ſe non poterat validè illos conferre.

59. Ad objectionem dicendum quod potentiæ naturales, & quæ ſunt ſimpliciter potentiæ, conſequuntur aliquam naturam, ut ſint illi principium operandi; potentiæ autem inſtrumentales, & quæ ſolùm reductivè ſunt potentiæ, non oportet quòd conſequantur aliquam naturam, ſed derivantur à natura principalis agentis, in quo invenitur principaliter talis poteſtas, & ſic character, cùm ſit potentia incompleta, & inſtrumentalis, non debet conſequi ex aliqua eſſentia, ſed ab extrinſeco nobis communicari, & à ſacerdotio Chriſti, ac poteſtate excellentiæ, quam ex vi gratiæ capitis habet ſupra totam Eccleam, derivari.

60. Ad confirmationem reſpondeo non repugnare phyſicam potentiam ſacramentalem pendere quoad validitatem actûs à conditione morali, putà commiſſione, ſive collatione juriſdictionis: ſicut ſacerdos per characterem ſacerdotalem habet potentiam phyſicam inſtrumentalem ad pro-

ducendam gratiam in anima peccatoris, per verba abſolutionis, quæ inſtrumentaliter phyſicè ad productionem gratiæ concurrunt, ut diſputatione præcedenti oſtendimus, & Suarez, aliique ex Adverſariis docent nobiſcum; tamen ut phyſicè inſtrumentaliter illam producat, dependet à conditione quadam morali, videlicet à collatione jurisdictionis. Si ergo hoc invenitur in miniſtro ordinario Pœnitentiæ, quid mirum quod inveniatur in miniſtro extraordinario Confirmationis, aut minorum Ordinum; & quòd character ſacerdotalis ad exercendos actus illos hierarchicos, à commiſſione Summi Pontificis, tanquam à conditione dependeat?

61. Addo quod, effectus omnium ſacramentorum, licèt ſint quid phyſicum (nimirum gratia, vel character) nihilominus ab aliquo morali pendent, quia ſic inſtituit Chriſtus, à cujus inſtitutione ſacramenta omnino pendent. Sic niſi oleum ſit benedictum ab Epiſcopo, non poteſt confici ſacramentum Extremæ Unctionis, nec Confirmationis, & tamen benedictio illa nihil ponit in oleo; & ſimiliter ſacramentum Extremæ Unctionis, licèt ſit quid phyſicum, non tamen conferri poteſt, niſi homini extremè ægrotanti, quia conditio illa extremæ ægritudinis, ex Authoris ſacramentorum inſtitutione, neceſſaria eſt. Et multæ etiam conditiones requiruntur inter contrahentes Matrimonium, ſine quibus inhabiles ſunt ad recipiendum hoc ſacramentum. Nihil ergo mirum, ſi pariter character ſacerdotalis, ut ſacramentum Confirmationis, & minores Ordines conferre valeat, à commiſſione Summi Pontificis, ut à morali conditione dependeat.

62. Objicies quintò: Potentia phyſica hominis conſtituit ipſum cauſam principalem ſuorum effectuum: Sed character ſacramentalis non conſtituit hominem cauſam principalem illorum effectuum ad quos datur: Ergo non eſt potentia phyſica.

63. Reſpondeo diſtinguendo Majorem: Potentia phyſica hominis, ipſum conſtituit cauſam principalem, ſi ſit potentia completa, concedo. Si incompleta, nego. Character verò ſacramentalis, licèt ſit potentia phyſica, eſt tamen incompleta, quia indiget motione & applicatione Chriſti ut principalis agentis, unde non ponitur directè in ſpecie qualitatis, ſed ſolum reductivè, ut docet D. Thomas hîc art. 2. in calce corporis articuli, ubi ſic concludit: *Et ideò ſicut virtus quæ eſt in ſacramentis, non eſt in genere per ſe, ſed per reductionem, eò quòd eſt quiddam fluens & incompletum: ita etiam character non propriè eſt in genere vel ſpecie, ſed reducitur ad ſecundam ſpeciem qualitatis.*

64. Objicies ſextò: Character eſt qualitas determinata ad bonum, non autem indifferens ad bonum & malum: Ergo non eſt cur rejiciatur à prima ſpecie qualitatis. Conſequentia patet, ratio enim cur D. Thomas rejicit characterem à prima ſpecie qualitatis, eſt quia eſt indifferens ad bonum & malum. Antecedens verò probatur primò: Character determinatè inclinat ad bonum, ſcilicet ad verum Dei cultum, per vera ſacramenta exhibendum: Ergo eſt determinatus ad bonum, non verò indifferens ad bonum & malum.

65. Secundò, Character eſt qualitas ſupernaturalis, à Deo ut authore gratiæ participata & derivata: Sed quidquid à Deo ut authore ſupernaturali procedit, ſemper inclinat ad bonum, ſubindeque non eſt indifferens ad bonum & malum: Ergo character eſt qualitas determinata ad bonum, non verò ad bonum & malum indifferens.

66. Tertiò, Character eſt participatio ſacerdotij Chriſti, & poteſtatis ejus, ut docet D. Thomas hîc art. 3. Sed Chriſti ſacerdotium & poteſtas eſt determinata ad bonum, non verò indifferens ad bonum & malum: Ergo & character.

67. Quartò, Character eſt poteſtas inſtrumentalis quæ agit ut mota à Chriſto, ut à cauſa principali: Ergo ſi indifferenter ſe habet ad bonum & malum, reducenda erit iſta indifferentia in motionem Chriſti per quam agit, & ſi malum operatur, id reducetur ad Chriſtum ut principaliter movent̃em, quod eſt abſurdum.

68. Denique, Ut aliqua qualitas dicatur ex ſua ratione principium boni actûs determinatè, ſufficit quod ſit determinata, ad bene operandum in propria materia, licèt in alio genere (videlicet in genere morali) non ſit determinata ab bonum: ſicut patet in habitibus intellectualibus, qui ſunt determinati ab bonum in propria materia (ut ars & ſcientia) licèt in genere moris benè vel malè ſe habere poſſint: Sed character in propria materia (ſcilicet in cultu vero Dei per ſacramenta exhibendo) determinatus eſt; cùm enim in intellectu ſubjectetur, eſt ita determinatus ex ſua ratione ad verum, ut ejus actus non ſit alius, quam verè recipere vel tradere ſacramenta, aut verè proteſtari fidem coram tyranno: Ergo &c.

69. Reſpondeo negando Antecedens, & ad primam ejus probationem, diſtinguo Antecedens: Character inclinat determinatè ad bonum, ſcilicet ad verum Dei cultum, quaſi objectivè, ſeu ex parte objecti, concedo Antecedens. Subjectivè, ſive ex parte ſubjecti, nego Antecedens, & Conſequentiam. Non enim eſt differentia inter habitum & potentiam, quòd habitus inclinet ad bonum objectum, potentia verò reſpiciat objectum quod indifferenter ſe habeat ad bonitatem & malitiam; omnis enim potentia debet habere pro objecto aliquod ens, & conſequenter aliquod bonum, ſicut viſus eſt determinatus ad aliquod bonum, ſcilicet ad coloratum, quod eſt bonum quoddam: ſed differunt, quia habitus reſpicit bonum aut malum determinatè, etiam ex parte ſubjecti, nam bonum facit habentem, & importat rationem convenientis aut diſconvenientis ad ipſum ſubjectum; potentia verò dicit indifferentiam ex parte ſubjecti, quia illud non determinat ſecundùm rationem boni vel mali, convenientis aut diſconvenientis: unde licèt character ſit qualitas determinata ad bonum objectum, ſcilicet ad verum Dei cultum; quia tamen non determinat ſecundùm convenientiam vel diſconvenientiam ſubjecti, ſed relinquit illud indifferens, ut benè vel malè eo utatur, non eſt habitus, ſed potentia.

70. Ad ſecundam, conceſſa Majori, diſtinguo Minorem: quidquid à Deo ut authore ſupernaturali procedit, inclinat ad bonum, objectivè, concedo: ſubjectivè ſemper, nego; licèt enim ſemper inclinet ad bonum objectum, non tamen ſemper determinat ad faciendum bonum ſubjectum, ut patet in dono prophetiæ: prophetia enim eſt donum Dei authoris ſupernaturalis, & ab ipſo ut authore gratiæ promanat, & tamen datur alicui peccanti mortaliter, ut conſtat de Balaam, Caypha, & Sybillis.

71. Ad tertiam dicendum characterem eſſe imperfectam tantùm poteſtatis Chriſti participationem,

nem, ac proinde inclinare quidem, ſed non determinare potentiam ad operandum bene moraliter. Addo quod, eſt participatio poteſtatis Chriſti per modum potentiæ, & non per modum habitûs, unde non datur ad hoc ut ſubjectum faciat bonum, ſed ut verum Dei cultum exerceat.

72. Ad quartam, conceſſo Antecedente, nego conſequentiam; licèt enim character ſit poteſtas inſtrumentalis, quæ non agit niſi ut mota à Chriſto, ut à cauſa principali; quia tamen quantùm ad modum operandi ſubordinatur arbitrio operantis, ſi Sacerdos eo malè utatur, & conſecret verbi gratiâ ad conficiendum ſortilegium ex hoſtia conſecrata, ſacrilegium illud non reducitur in Chriſtum ut principaliter operantem, ſed in malitiam miniſtri, poteſtate illâ inſtrumentali ſibi à Chriſto conceſsâ abutentis. Sicut licèt mens Prophetæ à Spiritu Sancto ut inſtrumentum ab artifice moveatur, ut docet S. Thomas 2.2. quæſt. 173. art. 4. nihilominus quando peccat prophetando (ut accidit in Caypha, qui graviſſimè peccavit, dum dixit: *Expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota Gens pereat*) tale peccatum in Spiritum Sanctum ut in cauſam principalem non reducitur, ſed in ipſum Prophetam, dono Prophetiæ abutentem, & ex mala intentione verba à Spiritu Sancto inſpirata proferentem.

73. Ad ultimam nego Minorem, character enim, etiam in propria materia, retinet indifferentiam, ſubindeque non eſt habitus, ſed potentia. Ad probationem in contrarium dico, characterem non eſſe in intellectu ſpeculativo, ſed practico, ac proinde proprium ejus objectum non eſſe verum ſpeculativum, ſed verum practicum, & materiam ejus propriam eſſe practicè ſe habere ad cultum religioſum; unde cùm in materia religionis indifferenter ſe habeat, & indifferens ſit ad religiosè vel irreligiosè ſuſcipiendum aut miniſtrandum ſacramentum, in propria materia indifferenter ſe habet.

74. Objicies ſeptimò: Si character eſſet potentia dans ſimpliciter poſſe agere, deberet reperiri in Chriſto, cùm ipſi data ſit omnis poteſtas in cœlo & in terra, ut dicitur Matth. ultimo: Sed character non eſt in Chriſto, ut communiter docent Theologi: Ergo non eſt potentia.

75. Reſpondeo negando ſequelam Majoris, licèt enim character ſit ſpiritualis poteſtas, quia tamen eſt diminuta, & ab alio participata, non debet eſſe in Chriſto, ſed aliquid excellentius, nimirum tota poteſtatis plenitudo, & ſacerdotium ſempiternum & ſupremum. Præterquam quod, notari charactere eſt proprium ovium, ſervorum, militum, ac membrorum: Chriſtus autem, etiam ut homo, eſt Paſtor, Dominus, Dux, & Caput: Ergo charactere inſigniri non debet, ſed Chriſtiani, utpote ejus oves, ſervi, milites, ac membra, per characterem ipſi configurari debent.

76. Ex quo intelliges, quod quando S. Thomas hîc art. 3. docet characterem ſacramentalem eſſe characterem Chriſti, non ſic debet intelligi, quòd character ſacramentalis qui eſt in nobis, ſit ejuſdem rationis cum aliquo charactere in Chriſto exiſtente, ſed quòd character ſacramentalis conſignat Chriſto, tanquam Summo Sacerdoti, quia cùm per characterem deputentur fideles ad cultum religionis divinæ, omnis autem religio penes Sacerdotem Summum reſideat, character ſacramentalis quo in Eccleſia militante ad Dei cultum homines deputantur à Chriſto tanquam à Summo Sacerdote, debet fideles Chriſto tanquam Summo Sacerdoti ſpecialiter conſignare.

77. Ex quo rurſus ſequitur, characterem ad tria potiſſimùm dari. Primò ut nos reddat aptos in Religione Chriſtiana ad cultum divinum, propter quod definiri poteſt: *Potentia ſpiritualis ad divina ſuſcipienda, vel agenda.* Secundò, ad configurandum nos Chriſto, tanquam miniſtros Summo Sacerdoti, cujus poteſtatem excellentiæ per characterem participamus. Tertiò, ad diſcernendum fideles ab infidelibus, & membra Eccleſiæ ab his qui ſunt extra illam, quod eſt proprium characteris Baptiſmalis; vel etiam fideles qui ſunt milites Chriſti ex officio, ab aliis fidelibus, qui nondum ſunt ad ejus militiam ex officio aſſumpti, quod eſt proprium characteris Confirmationis; vel etiam ordinatos à non ordinatis, tanquam Rectores in ſublimiori ſtatu exiſtentes, à ſubditis & inferioribus, quod eſt proprium characteris Ordinis.

§. III.

Solvuntur argumenta Suaris.

PLura proponit argumenta Suarez, ut oſtendat characterem ſacramentalem non eſſe potentiam phyſicam, ſed ea ad tria capita reduci poſſunt, juxta numerum ſacramentorum quæ imprimunt characterem,

78. In primis ergo de charactere Baptiſmi ſic arguit. Character baptiſmatis neque eſt potentia activa, neque paſſiva: Ergo non ponitur in ſpecie potentiæ, ſed habitûs. Conſequentia patet, Antecedens etiam, quoad primam partem, evidens eſt, nam in Baptiſmo nullam acquirimus poteſtatem ad agendum. Probatur verò quantùm ad ſecundam. Potentia paſſiva dicitur talis per ordinem ad actum quem in ſe recipit: Sed nihil excogitari poteſt, quod in charactere Baptiſmi recipiatur: Ergo ille potentia paſſiva dici nequit. Major videtur manifeſta, Minor verò probatur, diſcurrendo per ſingula quæ excogitari poſſunt. In primis enim character Baptiſmi non eſt potentia ad recipienda alia ſacramenta, nam illa, cùm ſint quid ſenſibile, & ſenſibili actione perficiantur, recipiuntur in corpore: character verò Baptiſmi, cùm ſit quid ſpirituale, non recipitur in corpore, ſed in anima, vel potiùs in aliqua ex ejus potentiis; nimirum in intellectu practico, ut infrà dicemus. Deinde character baptiſmalis non eſt potentia ad recipiendam gratiam, cùm Cathecumenus per contritionem poſſit recipere eandem entitatem gratiæ, quam recipit Baptizatus. Item character Baptiſmi non eſt potentia paſſiva ad recipiendos alios characteres: nam quòd characteres Confirmationis & Ordinis non imprimantur niſi habenti characterem Baptiſmi, oritur ſolùm ex ordinatione divina, non verò ex defectu alicujus potentiæ receptivæ; ſicut enim anima eſt immediatè capax characteris baptiſmalis, ita & aliorum.

79. Reſpondeo primò negando Antecedens, ad cujus probationem, dico illud principium cui innitur tota Suaris ratiocinatio: de ratione potentiæ paſſivæ eſt quod in ſe recipiat formam vel actum ad quem ordinatur, non eſſe univerſaliter verum; ſufficit enim ad rationem potentiæ paſſivæ, quòd reddat ſubjectum capax receptionis alicujus formæ vel actûs: gravitas enim in terra, eſt potentia paſſiva ad motum deorſum, ut docet D.

Thomas 5. Metaphyſicæ lect. 14. in principio, & tamen non recipit motum illum in ſeipſa, ſed ſolùm terram capacem reddit ad illum recipiendum. Item mollities, quam ad ſecundam ſpeciem qualitatis pertinere dicit Ariſtoteles in prædicamentis, capite de qualitate, in cera eſt potentia paſſiva ad recipiendam figuram ſigilli, & tamen illam in ſeipſa non recipit, ſed ceram capacem facit ad eam recipiendam. Similiter ergo character baptiſmalis, licèt in ſe propriè non recipiat illa ſacramenta, aut alios characteres, eo ipſo tamen, quòd hominem diſponat ad illorum receptionem, habet ſufficienter quod requiritur ad rationem potentiæ phyſicæ paſſivæ.

80. Dices cum Vazque, ex hac doctrina & ſolutione ſequi quantitatem eſſe potentiam paſſivam reſpectu accidentium, cùm ſit ratio cur illa recipiantur in toto compoſito.

Sed negatur ſequela, quia ad rationem potentiæ, ſive activæ, ſive paſſivæ, requiritur quod pertineat ad prædicamentum qualitatis, cùm potentia ſit ſecunda ejus ſpecies: unde licèt quantitas ſit ratio cur accidentia corporea recipiantur in toto compoſito, & ad illorum receptionem diſponat, potentia tamen paſſiva propriè dici nequit.

81. Reſpondeo ſecundò, dato & non conceſſo principio illo, cui Suaris diſcurſus innititur, negando Minorem; & ad ejus probationem dico, characterem Baptiſmi eſſe potentiam paſſivam ad recipienda alia ſacramenta. Ad probationem verò in contrarium dicendum eſt, quod licèt ſacramenta recipiantur in corpore quaſi naturaliter, ſeu ut entitates corporeæ; medio tamen charactere Baptiſmi, in illo recipiuntur ſacramentaliter, ſeu ut actiones ſacramentales ſunt: nam ſicut ad operandum ſacramenta, non ſolùm inquantum actiones naturales ſunt, verbi gratiâ ablutionem, aut unctionem, ſed etiam inquantum ſacramentales, & productivæ gratiæ, indiget homo potentiâ quadam activâ phyſicâ; ita & ut recipiat in ſe ſacramenta, ſacramentaliter, ſeu ut validæ actiones ſacramentales ſunt, requiritur character Baptiſmi; conſtat enim quod ſi detur Confirmatio, vel Ordo, homini non Baptizato, non fit ſacramentum, nec ſacramentaliter in eo recipitur, ſed idem eſt, ac ſi lapidi vel bruto conferatur.

82. Ad id quod ſubditur de gratia, reſpondent aliqui Recẽtiores, quod licèt Cathecumenus poſſit recipere eandem entitatem gratiæ quam recipit ille qui baptizatur, non tamen ut ſacramentalem, ſive ut conjunctam cum ſpecialibus auxiliis ad quæ jus habet ille qui ſuſcipit ſacramentum Baptiſmi.

Sed hæc ſolutio diſplicet, quia ut diſputatione præcedenti art. 6. versùs finem dicebamus, licèt extra ſacramenta non conferatur character, poteſt tamen extra illa gratia ſacramentalis dari, & credibile eſt multis fuiſſe collatam, per ſolum votum Baptiſmi, eandem gratiam ſacramentalem, quam ſolet Baptiſmus ipſe conferre. Unde

83. Meliùs reſpondetur, characterem baptiſmalem non eſſe quidem potentiam paſſivam in ordine ad gratiam ſacramentalem, ob rationem inſinuatam, bene tamen in ordine ad characteres Confirmationis & Ordinis; quia illi non recipiuntur in anima, vel in intellectu practico, niſi medio charactere Baptiſmi: licèt enim anima ſit capax abſolutè omnium characterum, ſecundùm ordinariam tamen & ſuavem Dei ordinationem, recipiuntur medio baptiſmali, cui ex natura ſua proportionantur; ſicut licèt de potentia abſoluta poſſit albedo ſuſcipi immediatè in ſubſtantia, hoc tamen non tollit quin quantitas ſit immediatum ejus ſuſceptivum. Unde patet diſparitas inter characterem Baptiſmi, & alios characteres, & ratio cur anima ſit ex ſe præcisè capax recipiendi characterem baptiſmalem, non verò alios; character enim baptiſmalis eſt ex natura ſua diſpoſitio ad receptionem aliorum: ad recipiendam autem diſpoſitionem, non requiritur alia diſpoſitio, alioquin daretur proceſſus in infinitum.

84. Dices cum Suare, quòd character Baptiſmi præſupponi debeat ad characteres Confirmationis & Ordinis, provenit ſolùm ex inſtitutione Chriſti: Ergo non eſt potentia phyſica, ſed duntaxat moralis, ad recipiendum hujuſmodi characteres.

85. Sed nego Conſequentiam: Sacramenta enim novæ legis virtutem habent gratiæ productivam, ſolùm ex inſtitutione Chriſti, & tamen ſunt, etiam in doctrina Suaris, inſtrumenta phyſica gratiam efficientia: quidni ergo pariter character Baptiſmi poterit eſſe potentia phyſica ad recipiendum characteres Confirmationis & Ordinis, tametſi ſolùm ex inſtitutione & ordinatione Chriſti, præſupponi debeat ad characteres Confirmationis & Ordinis?

Secundò principaliter arguit Suarez: Character Confirmationis neque eſt potentia activa neque paſſiva: Ergo non ponitur in ſpecie potentiæ, ſed habitûs. Conſequentia patet, Antecedens probatur. Si character Confirmationis eſſet potentia paſſiva, maximè reſpectu characteris Ordinis, activa verò ad propugnandam publicè fidem; Sed hoc dici nequit: Ergo &c. Minor probatur, quia character Confirmationis non eſt ſimpliciter neceſſarius ad recipiendum characterem Ordinis, ſed ſolùm ad congruentiùs recipiendũ: ſimiliter non eſt ſimpliciter neceſſarius ad propugnandam fidem, ſed ſolùm ad faciliùs & fortiùs propugnandam: Ergo character Confirmationis non eſt potentia paſſiva & activa reſpectu illorum. Conſequentia probatur, quia potentia non datur tantùm ad faciliùs, ſed ad ſimpliciter operandum, vel recipiendum, in quo diſtinguitur ab habitu.

86. Reſpondeo primò, characterem Confirmationis poſſe dici potentiam paſſivam in ordine ad ſpecialia illa auxilia quæ ad fidem tuendam homini, medio charactere, à Deo conferuntur; activam verò, ut homo per characterem poſſit profiteri fidem ex officio, tanquam miles Chriſti, ad quod non ſufficit extrinſeca deputatio, ut in humanis, ob divinam ſcilicet inſtitutionem, & excellentiam ſtatûs ſupernaturalis, nec non ob differentiam quæ reperitur inter electionem, ſeu deputationem Dei, & hominum ad aliquod officium, quam §. præcedenti in ſolutione primæ objectionis declaravimus.

87. Reſpondeo ſecundò, negando Antecedens, ad probationem, nego Minorem, ad cujus impugnationem, dato Antecedente, nego Conſequentiam; differentia enim eſſentialis inter habitum & potentiam, non eſt illa quæ in argumento à Suare adducitur, ſed illa quam nos ſuprà aſſignavimus, nimirum quòd habitus datur ad operandum vel recipiendum determinatè benè vel malè, potentia verò ad operandum vel recipiendum abſtrahendo à benè vel malè: unde ſicut habitus

ſupernaturales non dant faciliùs tantùm, ſed ſimpliciter poſſe; ita non erit inconveniens, quòd potentia aliqua ſupernaturalis detur ad faciliùs tantùm operandum vel recipiendum, dummodo ordinetur ad operandum vel recipiendum, abſtrahendo à benè vel malè; quod cùm characteri Confirmationis conveniat, vera potentia activa vel paſſiva dicendus eſt. A

88. Addo quod, ad propugnandam fidem ſub ratione indifferentis, abſtrahendo à benè vel malè moraliter, character Confirmationis eſt ſimpliciter neceſſarius, cùm fides, religio, fortitudo, & aliæ virtutes morales reſpiciant actus ad propugnandam fidem neceſſarios, ut habent bonitatem moralem intra proprium objectum, atque adeò determinatè ſub ratione boni, nullus enim poteſt uti virtute ad malè operandum, juxta illud Auguſtini libro 2. de libero arbitrio cap. 18. *Virtus eſt bona qualitas mentis, quâ nemo malè utitur.* B

89. Tertiò objicit Suarez: Character Ordinis neque eſt potentia paſſiva, neque activa: Ergo nullo modo habet rationem potentiæ. Conſequentia patet, Antecedens verò quoad primam partem eſt D. Thomæ, & Diſcipulorum ejus, qui docent characterem Ordinis potentiam paſſivam non eſſe, cùm non detur ad recipiendum, ſed ad agendum. Probatur verò quantùm ad ſecundam. Si character Ordinis eſſet potentia activa, vel id ei conveniret reſpectu aliorum ſacramentorum, vel reſpectu gratiæ quæ per ſacramenta efficitur, vel reſpectu tranſubſtantiationis in Euchariſtia? Sed reſpectu nullius ex his tribus eſt activa potentia: Ergo ratio potentiæ activæ ei non convenit. Major patet ex ſufficienti enumeratione, Minor verò quoad ſingulas partes ſuadetur. Et in primis quòd character Ordinis non ſit potẽtia activa reſpectu aliorũ ſacramentorum, manifeſtum videtur, tum quia character Ordinis in ſex inferioribus Ordinibus uſque ad Diaconatum, nullum ſacramentum conficit. Tum etiam, quia ſacramenta materialiter ſumpta non efficiuntur à charactere ſpirituali, ſed à membris externis: quantùm verò ad eſſe formale ſolùm addunt ſupra actionem ſenſibilem, ſignificationem, ſeu rationem ſigni, quæ eſt relatio rationis, cùm ſacramenta ſint ſigna ad placitum. Quod verò non ſit potentia activa ad producendam gratiam, non minùs videtur certum, tum quia Sacerdos non cauſat gratiã, per characterem, ſed per ſacramẽtum quod miniſtrat, unde etiam non Sacerdos, imò non baptizatus, poteſt cauſare gratiam per ſacramentum Baptiſmi. Tum etiam, quia eſto character ſacerdotalis poſſit elevari à Deo ad producendam gratiam, & ſit in potentia obedientiali ad talem elevationem, hoc tamen non ſufficit ut ſit potentia activa ad producendam gratiam; alioquin cùm cuilibet enti creato inſit potentia obedientialis ad ſimilem elevationem, quælibet creatura poſſet dici habere potentiam activam, vel eſſe potentiam activam reſpectu gratiæ. Denique quòd character ſacerdotalis non ſit potentia activa reſpectu tranſubſtantiationis, probatur ex eo quod non videtur poſſibilis aliqua qualitas effectiva tranſubſtantiationis panis in corpus Chriſti, præſertim ſi qualitas illa ſit permanens, ut eſt character; nam ut docet D. Thomas 2. 2. quæſt. 178. art. 1. ad 1. repugnat dari aliquam qualitatem permanentem, patrativam miraculorum, ut eſt converſio panis in corpus Chriſti, quæ non ſolùm miraculoſa eſt, ſed etiam *miraculorum miraculum*, appellatur. C D E

Reſpondeo negando Antecedens, quoad utramque partem: ad probationem contra primam, dicendum eſt, D. Thomam non loqui de charactere Ordinis ut ſic, ſed tantùm de charactere Ordinis, qui eſt principale analogatum, ſcilicet de charactere ſacerdotali, qui ſolus poteſt eſſe potentia purè activa, alij verò ſunt potentiæ paſſivæ reſpectu characterum ſuperiorum Ordinum, & activæ reſpectu propriorum actuum, nam actus miniſtrandi ſolemniter ex officio ad altare, ab eo procedunt; ſicut actus profitendi fidem ex officio, tanquam miles Chriſti, à charactere Confirmationis, ſive illo mediante, elicitur, ut ſuprà dicebamus. 90.

Ad illud quod dicitur de charactere ſacerdotali, reſpondeo illum eſſe potentiam activam reſpectu illorum trium quæ in argumento recenſentur, nimirum reſpectu ſacramentorum, reſpectu gratiæ, & reſpectu tranſubſtantiationis, unde nego Minorem, quantùm ad ſingulas partes. Ad probationem verò primæ partis dicendum eſt, quod licèt character ſacerdotalis ſit qualitas ſpiritualis, poteſt tamen tanquam inſtrumentum divinæ virtutis concurrere ad actiones illas ſenſibiles & corporeas in quibus ſacramenta de materiali conſiſtunt, non minùs quàm res materiales, ut Dei inſtrumenta, poſſunt efficere res ſpirituales. Præterquam quod hujuſmodi actiones, licèt ſenſibiles & corporeæ ſint, non procedunt tamen à charactere formaliter ut tales, ſed ſecundùm quod ſacramentales ſunt, & productivæ gratiæ, vel characteris, quod eſt aliquid reale & excellentiſſimum in operationibus illis. 91.

Ad probationem ſecundæ partis dicendum eſt, quod licèt Sacerdos per ſacramentum quod miniſtrat, gratiam cauſet, illam tamen cauſat per characterem, tanquam per virtutem & potentiam inſtrumentalem, quæ ab Authore gratiæ inſtituta eſt ad producendam gratiam; unde characteri debita eſt elevatio inſtrumentalis ad talem effectum producendum; per quod differt à cæteris rebus quæ obedientialiter elevari poſſunt; cùm enim aliæ res inſtitutæ non ſint ad cauſandam gratiam, nulla creatura facit ſibi debitam talem elevationem, ita ut quis poſſit ad voluntatem habere illam; per characterem autem ita facit quis ſibi debitam & quaſi connaturalem elevationem illam, ut quando voluerit poſſit illâ uti. Quare habens characterem ad producendam gratiam, habet ſe ſicut calamus præparatus, qui eſt inſtrumentum proportionatum & connaturale ſcribendi; aliæ autem res quæ elevari poſſunt à Deo ad cauſandam gratiam, habent ſe ſicut calamus non præparatus ad ſcribendum, vel ſicut aliquid aliud ad id non proportionatum, ut rectè annotavit Joannes à S. Thoma hîc art. 2. dubio 2. in ſolutione argumentorum. 92.

Quod diximus de productione gratiæ ſacramentalis, de tranſubſtantiatione dicendum eſt, nullum enim eſt inconveniens, qualitatem aliquam ſupernaturalem, qualis eſt character, eſſe ex natura ſua virtutem inſtrumentalem in ordine ad illã mirabilem converſionem panis in corpus Chriſti, ſicut in ordine ad productionem gratiæ. Unde quando S. Thomas aſſerit nullam poſſe dari qualitatem permanentem, patrativam miraculorum, 93.

loquitur de virtute permanente completa, non verò de incompleta, qualis eſt character ſacerdotalis, qui idcirco ad convertendum panem in corpus Chriſti, & producendam gratiam in anima pœnitentis, per verba abſolutionis, indiget non ſolùm concurſu Dei communi & ordinario, ſed etiam ſpeciali & extraordinario, ſeu motione prævia Dei ut Authoris ſupernaturalis, quâ compleatur & reddatur proportionatus & potens ad effectus illos mirabiles producendos. Per quod patet ad probationem tertiæ partis Minoris principalis.

ARTICVLVS III.

Quodnam ſit ſubjectum proximum & immediatum characteris ſacramentalis, an ipſa ſubſtantia animæ, vel aliqua ex ejus potentiis, & quæ?

94. CErtum eſt ipſam animæ ſubſtantiam eſſe ſubjectum ſaltem radicale, mediatum, remotum, & quod characteris ſacramentalis. Primò, quia in Concilio Florentino & Tridentino, characterem imprimi animæ definitum eſt. Secundò, quia character eſt ſignum ſpirituale, ut ſtatuit etiam Tridentinum, atque adeò ſubjectum petit ſpirituale. Tertiò, quia cùm poſt mortem perſeveret indelebiliter, non in compoſito hominis corruptibili, ſed in anima immortali, tanquam in ſubjecto quod recipiatur neceſſe eſt. Solùm ergo difficultas eſt & controverſia inter Theologos, quodnam ſit ſubjectum immediatum, proximum, formale, & quo characteris, an ipſa animæ eſſentia, vel voluntas, aut intellectus? Primum aſſerunt Suarez, Vazquez, Bellarminus, & alij, qui characterem eſſe in prima ſpecie qualitatis exiſtimant Secundum affirmatur à Scoto, & ejus ſectatoribus. Tertium docetur à D. Thoma, & ejus Diſcipulis, quos ſequuntur Valentia, Henriquez, Granado, Sayrus, & plures alij, propter quod ait Meratius, Divi Thomæ ſententiam in hac parte, eò ſaltem cæteris præſtare, quòd inſigniores habeat patronos, & ſectatores.

Mitto ſententiam Alenſis & D. Bonaventuræ, exiſtimantium characterem reſidere ſimul in intellectu & voluntate, licèt præcipuè ſit in intellectu: ſuppoſitâ enim diſtinctione reali utriuſque potentiæ, tum inter ſe, tum ab anima, opinio illa ex eo ſtatim rejicienda apparet, quòd uni numero accidenti diſtincta numero ſubjecta non poſſint abſque implicantia concedi, quia, ut docetur in Metaphyſica, accidens à ſubjecto cui ineſt, ſuam individuationem & unitatem numericam deſumit. Unde D. Thomas in 4. diſt. 4. quæſt. 1. art. 3. *Nullum accidens poteſt eſſe in pluribus potentiis, quia accidens numeratur & diſtinguitur penes materiam & diſtinctionem ſubjecti.* Hoc præmiſſo, pro reſolutione difficultatis propoſitæ, ſit

§. I.

Duplici concluſione propoſita difficultas reſolvitur.

DIco primò, characterem non eſſe immediatè in eſſentia animæ, ſed in aliqua ex ejus potentiis. Ita D. Thomas hîc art. 4. ubi ſic concludit: *Character non eſt ſicut in ſubjecto in eſſentia animæ, ſed in ejus potentia.*

A Ratio etiam quam ibidem inſinuat, id ſuadet: Subjectum enim immediatum qualitatis quę proximè ordinatur ad operationem, debet eſſe potentia immediatè operativa: Sed character ſacramentalis immediatè ordinatur ad operationem, nempe ad divinum cultum, qui in actionibus conſiſtit, ipſa verò eſſentia animæ non eſt immediatè operativa: Ergo ſubjectum immediatum characteris, non eſt eſſentia animæ, ſed aliqua ex ejus potentiis. 95.

Hæc ratio ſolùm probat characteres Confirmationis, & Ordinis, qui ſunt potentiæ activæ, ut articulo præcedenti oſtendimus, non recipi immediatè in eſſentia animæ, utpote immediatè B non operativa. Verùm cùm character Baptiſmi ſit potentia paſſiva in ſe recipiens characteres Confirmationis & Ordinis, ſi iſti non ſubjectentur immediatè in eſſentia animæ, nec ille in ea immediatè recipi poterit. 96.

Dico ſecundò, ſubjectum proximum & immediatum characteris, non eſt voluntas, ſed intellectus practicus. Ita D. Thomas hîc art. 4. citato in ſolut. ad 3. ubi ſic ait: *Oportet quod character ſit in cognoſcitiva potentia animæ, in qua eſt fides.* Quibus verbis rationem fundamentalem noſtræ concluſionis inſinuat: Cùm enim character per ſe primò ordinetur ad actus divini cultûs quibus fit proteſtatio fidei, debet habere pro ſubjecto immediato illam potentiam, in qua immediatè ſubjectatur habitus fidei: Sed habitus fidei immediatè ſubjectatur in intellectu: Ergo & character. 97.

Confirmatur: Sicut fides eſt radix totius ædificij ſpiritualis, ita etiam character eſt fundamentum omnium actionum & paſſionum hierarchicarum, quæ ſunt tradere divina & recipere: Ergo debet conſtitui in eodem ſubjecto in quo eſt fides.

Probatur ſecundò concluſio ex D. Dionyſio cap. 2. de Eccleſiaſtica hierarchia, ubi ait characterem eſſe *Lumen divinum illuminans nos, & configurans Chriſto:* At lumen & configuratio non pertinent, ſaltem immediatè, ad voluntatem, ſed ad intellectum; lumen quidem, quia voluntas eſt potentia cæca; configuratio verò, quia figura ſeu imago Dei, cui nos configurat character, eſt in intellectu, & non in voluntate, niſi ratione intellectûs, & ex conſequenti; propter quod Filius Dei, qui in divinis per intellectum procedit, vocatur figura ſubſtantiæ Patris: Ergo character eſt in intellectu, non verò in voluntate. 98.

Probatur tertiò: Qualitates quarum ſubjectum immediatum eſt voluntas, per ſe determinant ad bonum vel malum morale, ita ut non poſſit voluntas eis uti indifferenter ad bonum vel E malum morale: At character non determinat per ſe ad bonum vel malum morale, ſed relinquit indifferentem voluntatem ad ipſo utendum ad bonum vel malum morale, ut patet ex dictis articulo præcedenti: Ergo non ſubjectatur immediatè in voluntate, ſed in intellectu. 99.

Denique ſuaderi poteſt concluſio ratione fundamentali. Illa potentia in homine debet eſſe ſubjectum immediatum characteris ſacramentalis, quæ ſuo actu, ut elevato per characterem, debet alias potentias movere & dirigere ad actiones vel paſſiones pertinentes ad cultum Dei: Sed intellectus practicus eſt talis potentia, utpote qui per actum imperij ſibi proprium debet movere & dirigere alias omnes facultates ad opus: Ergo intel- 100.

lectus practicus immediatum ſubjectum characteris ſacramentalis eſſe debet. Minor fusè probata fuit in Tractatu de actibus humanis, agendo de actu imperij, Major verò ſic oſtenditur. Illa potentia debet immediatè recipere characterem ſacramentalem, quæ debet immediatè operari in ordine ad cultum divinum; ad hoc enim præcipuè imprimitur character, ut per ipſum eleventur potentiæ hominis ad talem cultum : Sed potentia immediatè operativa circa cultum divinum, illa eſt quæ ſuo actu ut elevato per characterem alias omnes movet & applicat ad actiones & paſſiones pertinentes ad cultum divinum : Ergo potentia quæ actu ſuo ut elevato per characterem, alias omnes movet & applicat ad actiones & paſſiones ad cultum Dei pertinentes, immediatum ſubjectum characteris eſſe debet. Itaque character Baptiſmi ſubjectatur immediatè in intellectu practico, quia ipſum debet elevare, dando efficaciam imperio ejus ad dirigendas & movendas cæteras potentias hominis, in ordine ad receptionem validam aliorum ſacramentorum. Character Confirmationis debet ſimiliter pro ſuo ſubjecto immediato habere eundem intellectum, quia elevat illum dando vigorem actui imperij ipſius, ad inferendam mediis aliis potentiis actionem ex officio proteſtativam fidei contra hoſtes Chriſti. Denique character Ordinis ideò pariter in intellectu practico immediatè reſidet, quia tribuit actui imperij ipſius efficaciam ad conficiendum validè & ex officio, mediantibus aliis potentiis, alia ſacramenta, & convertendum ſubſtantiam panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti.

§. II.

Solvuntur objectiones.

101. OBjicies primò cum Suare : Character cùm ſit ſignum manifeſtans hominem eſſe deputatum ad aliquod munus, debet poni in parte notiori : Sed anima notior eſt intellectu & voluntate, cùm ſit prior illis : Ergo character reſidet in anima, non verò in aliqua ex ejus potentiis.

102. Reſpondeo hoc argumentum undequaque nutare, & rimas agere, nam Major non eſt abſolutè & univerſaliter vera, non enim ſigna diſtinctiva ſemper ſunt in parte patentiori, ut ſigna Ducum, vel Militum, non in capite, ſed in pectore poni ſolent. Minor etiam æquivocationem patitur, nam licèt eſſentia animæ ſit notior quoad ſe ejus potentiis, iſtæ tamen quoad nos notiores ſunt, ratione ſuarum operationum : character autem, ex eo quod ſignum manifeſtativum eſt, debet poni in eo quod eſt nobis notius, ut nobis deſignet. Demum Conſequentia nulla eſt, quia character non ſolùm ponitur in homine ut ſignum deſignativum illius, ſed etiam ut vera potentia inſtrumentalis, atque adeò ſubjectum ejus immediatum non poteſt eſſe eſſentia animæ, quæ non eſt immediatè operativa, ſed ſolùm aliqua ex ejus potentiis, quæ immediatè activæ ſunt. Sicut enim id quod habet rationem naturæ ſupernaturalis in homine, ſcilicet gratia, ſubjectatur immediatè in natura ſeu ſubſtantia animæ; ita quod habet rationem potentiæ ſupernaturalis, debet ſubjectari immediatè in potentia naturali, ut obſervat S. Doctor in 4. diſt. 4. quæſt. 1. art. 3. quæſtiunc. 1. ubi ſic diſcurrit : *Natura proportionaliter ſpiritualitati ſubſternitur, ſicut perfectibile perfectioni. Unde ſicut gratia quæ eſt ſpiritualis vitæ principium, eſt in eſſentia animæ, ſicut in ſubjecto; ita & character, qui eſt ſpiritualis potentia, eſt ſicut in ſubjecto in naturali potentia animæ.*

103. Dices, Potentiæ naturales recipiuntur immediatè in anima : Ergo & ſupernaturales, quibus character annumeratur.

Reſpondeo cum D. Thoma hîc art. 4. ad 2. negando conſequentiam, & paritatem, Tum quia potentiæ naturales non præſupponunt aliam potentiam, ſed dimanant ab ipſa anima, tanquam propriæ ipſius virtutes. Tum etiam, quia potentiæ naturales non elevant ſuum ſubjectum ad operandum, ſubindeque non debent præſupponere ipſum eſſe proximè activum, cujus oppoſitum competit potentiæ ſupernaturali.

104. Objicies ſecundò : Idem eſt ſubjectum immediatum formæ, & diſpoſitionis ad illam : Sed gratia eſt forma ad quam character ſe habet ut diſpoſitio, ſicut docet D. Thomas in 4. diſt. 4. quæſt. 1. art. 1. ad 5. ubi ait, quod *character eſt diſpoſitio ad gratiam, per quandam congruitatis dignitatem* : Ergo ſicut ſubſtantia animæ eſt ſubjectum immediatum gratiæ, ita & characteris.

105. Reſpondeo primò negando Majorem univerſaliter ſumptam, nam ut ait D. Thomas 1. 2. quæſt. 74. art. 4. ad 3. *Bonitas imaginationis eſt diſpoſitio ad ſcientiam, quæ eſt in intellectu, & veniale peccatum quod eſt in ſenſualitate, poteſt eſſe diſpoſitio ad peccatum mortale, quod eſt in ratione.* Item contritio quæ eſt in voluntate, eſt diſpoſitio etiam ultima ad gratiam juſtificantem, quæ reſidet in eſſentia animæ. Quamvis ergo character phyſicè diſponeret ad gratiam, non propterea deberet collocari in eſſentia animæ. Unde idem S. Doctor in 4. diſt. 4. quæſt. 1. art. 3. quæſtiunc. 1. ad 1. *Diſpoſitionem* (inquit) *eſſe in eodem ſubjecto cum eo ad quod diſponit, non eſt neceſſe, niſi quando diſpoſitio poſtea fit perfectio; ſicut ſcientia quæ priùs fuit diſpoſitio, poſtea fit habitus, & ideò ſcientia diſpoſitio & ſcientia habitus ſunt in eodem ſubjecto proximo. Non autem hoc oportet, quando diſpoſitio & perfectio differunt per eſſentiam, ſed poſſunt eſſe in diverſis ſubjectis; & præcipuè quando illa diverſa habent ordinem ad invicem; ſicut operatio ſenſibilis eſt diſpoſitio ad intelligibilem operationem, & ſimiliter character eſt diſpoſitio ad gratiam.*

106. Reſpondeo ſecundò negando Minorem, character enim non præcedit ut phyſica diſpoſitio gratiam ſanctificantem, nam phyſicè nullus eſt ordo cauſalitatis inter has duas qualitates, nec ex natura ſua una ab alia pendet, manet enim character ſine gratia, & gratia optimo & connaturali modo eſſe poteſt ſine charactere, ut conſtat in illo qui per actum contritionis, ſine reali ſuſceptione Baptiſmi, ultimò diſponitur ad gratiam. Unde quando S. Thomas ait, characterem eſſe diſpoſitionem ad gratiam, non loquitur de diſpoſitione phyſica & ex natura rei, ſed de diſpoſitione morali & congruitatis; cùm enim uſus characteris ſit Deum colere, & hoc dignè & religioſè fieri non poſſit ſine gratia, congruum eſt, ut Deus qui dat characterem, det ex conſequenti etiam gratiam, ad hoc ut cultus divinus qui per characterem exercetur, fiat religioſè.

107. Objicies tertiò : Character non eſt principium alicujus operationis : Ergo non eſt in aliqua potentia animæ, ſed in ejus eſſentia. Conſequentia patet ex ſuprà dictis, Antecedens etiam manifeſtum videtur : cantare enim Evangelium v. g. aut abſolvere à peccatis, vel miniſtrare ſacramenta, aut fidem coram tyranno profiteri, non ſunt actus

eliciti à charactere, ſed à fide, vel religione, & potentiis exterioribus. A

108. Reſpondeo negando Antecedens, ut enim in ultima probatione ſecundæ concluſionis oſtenſum eſt, character eſt principium actûs intellectûs, ſcilicet imperij, quo præcipit aliis potentiis, ut aliquos actus eliciant, putà character Diaconi, ut cantetur Evangelium, character Sacerdotalis, ut verba abſolutionis & conſecrationis proferantur, & eliciatur intentio neceſſaria ad valorem ſacramenti; qui actus licèt ab aliis facultatibus ab intellectu diſtinctis elicitivè procedant, imperativè tamen oriuntur ab intellectu, ut informato charactere, ut actiones illas dirigente: ſicut quamvis actus alicujus artis, putà ſutoriæ, à membris B externis producantur, diriguntur tamen ab intellectu, ut informato tali habitu.

109. Objicies quartò contra ſecundam concluſionem: Cùm character ſacramentalis per ſe ordinetur ad exhibendum cultum Deo, in ea potentia immediatè ſubjectari debet, ad quam pertinet exhibitio talis cultûs: Sed exhibitio cultûs divini, pertinet ad voluntatem, in ea enim reſidet virtus religionis, quæ divinum cultum habet pro ſuo objecto: Ergo in voluntate, non verò in intellectu, character exiſtit.

110. Reſpondeo diſtinguendo Majorem: in ea potentia ſubjectari debet immediatè character, ad quam pertinet exhibere cultum Deo, abſtrahendo C ab hoc quod exhibitio talis cultûs benè vel malè fiat, concedo Majorem. Ad quam pertinet exhibere cultum Deo bene & religiosè, nego Majorem. Similiter diſtinguo Minorem: ad voluntatem pertinet exhibere cultum Deo, ſecundùm quod bene & religiosè debet fieri, concedo Minorem. Abſolutè, & abſtrahendo ab hoc quod benè vel malè fiat, nego Minorem, & Conſequentiam: ſic enim ſumptus divinus cultus, non pertinet ad virtutem religionis, ſed ad virtutem fidei in intellectu reſidentem, & ad characterem, ut dirigentem habitum fidei, & imperantem actiones illas quibus Dei cultus perficitur.

Ex dictis inferes primò, characterem ſacramentalem idcirco à D. Dionyſio ſuprà citato appellari lumen ſpirituale, quia intellectus practicus, mediante ſuo imperio, ut per characterem elevato, dirigit cæteras potentias ad exercitium cultûs divini. Dicitur etiam poteſtas, quia tribuit poteſtatem aliquid efficiendi vel recipiendi. Item vocatur ſignum, ſeu ſigillum, quia ſicut Judex à Rege miſſus, non habet poteſtatem, niſi litteras habeat ſigillo regio obſignatas: ita ſimiliter niſi quis characterem habeat quo deputetur & ordinetur in legitimum collatorem vel ſuſceptorem ſacramentorum, vel defenſorem fidei, nihil validè, vel ſaltem ex officio, præſtabit in illis. D E

111. Intelliges etiam ex dictis, quomodo per characterem dicamur configurari Trinitati, quia nempe ſicut Trinitas operatur per actum imperij, formaliter immanentem, & virtualiter tranſeuntem, ut in Tractatu de ſcientia Dei fusè declaravimus, ita & character. *Diſp. 3. art. 4.*

112. Demum facilè colliges ex dictis, quomodo character diſtinguatur à religione: hæc enim reſpicit cultum divinum, ſub ratione boni, ille verò ſub ratione veri practici, & non ut benè moraliter, ſed ſolùm ut validè exerceatur intendit.

ARTICVLVS IV.

Vtrum character inſit animæ indelebiliter?

§. I.

Quibuſdam præmiſſis concluſio affirmativa ſtatuitur.

113. EXplicatâ exiſtentiâ, eſſentiâ, & ſubjecto characteris, ſupereſt ut præcipuam ejus proprietatem, nimirum illius incorruptibilitatem, exponamus, & utrum animæ inſit indelebiliter, declaremus. Ut autem certa ab incertis ſeparemus, duo ut certa & indubitata ſupponenda ſunt. Primum eſt, characterem non eſſe indelebilem, per ordinem ad potentiam Dei abſolutam, quia poteſt Deus quodlibet ens creatum deſtruere, ſuſpendendo concurſum conſervativum illius. Secundum eſt, characterem eſſe indelebilem, ſaltem in hac vita, non quidem ab intrinſeco, ſive ex natura ſua, quia cùm ſit virtus inſtrumentaria inſtrumento ſeparato communicata, eſt ex natura ſua vialis & fluens, & conſequenter delebilis, ſed ab extrinſeco, quatenus ſcilicet ſtatuit Deus eum ſemper, ſaltem pro præſenti ſtatu & vita, in anima conſervare; hoc enim ſaltem definiunt Florentinum & Tridentinum, dum aiunt characterem eſſe indelebilem; & colligitur à poſteriori ex eo quod tria ſacramenta characterem imprimentia, ſemel ſuſcepta, nunquam deinceps per totum vitæ tempus iterentur: ſi enim eſſet delebilis in præſenti vita, vel ille qui ſemel baptizatus eſt, poſſet iterum baptizari, vel certè charactere deleto, eſſet Chriſtianus ſine charactere, atque adeò à principio talis eſſe potuiſſet ſine illo. Solùm ergo difficultas eſt, an character ſit ita indelebilis, ut remaneat poſt hanc vitam in beatis & in damnatis? Pro cujus reſolutione.

Dico breviter, characterem poſt hanc vitam in beatis & damnatis remanere. Ita cum D. Thoma hîc art. 5. communiter docent Theologi.

114. Probatur primò ratione quam habet in corp. Res ſemel Deo conſecrata, quandiu remanet integra, tandiu manet etiam conſecrata, ut patet in templis, altaribus, calicibus &c. Sed per characterem homo conſecratur Deo, quantùm ad animam: Ergo quandiu remanet anima integra, tandiu etiam remanet character: Sed poſt hanc vitam anima integra remanet, cùm ſit incorruptibilis: Ergo poſt hanc vitam remanet character.

115. Dices, ex hac ratione ſequi, characterem non poſſe deleri, etiam de potentia dei abſoluta, quia res conſecrata, quandiu remanet integra, manet neceſſariò conſecrata, ita ut non poſſit amittere ſuam conſecrationem, etiam de potentia Dei abſoluta, ut patet in calice, & aliis.

Sed contra primò: Licèt daremus rem conſecratam per denominationem extrinſecam ab actu præterito, ſicuti eſt calix, non poſſe amittere ſuam conſecrationem, quia in Deo non eſt potentia faciendi ut actus qui ſemel fuit, non fuerit; hoc tamen negandum eſſet de re conſecrata per aliquam formam ſibi intrinſecè communicatam, quia poteſt Deus deſtruere formam illam realem per quam fit conſecratio: in propoſito autem anima conſecratur per aliquid reale & ſibi intrinſecum, ſcilicet per characterem: Ergo &c.

Secundò: Deus poteſt execrare rem conſecratam, ſtatuendo ut ad ſacros uſus non ſit deinceps

deſtinata, ſicut factum eſt poſt ceſſationem legis veteris, cùm templa & vaſa quæ antea erant aliqualiter conſecrata, ſuam conſecrationem amiſerint.

116. Probatur ſecundò concluſio: Nullum accidens poteſt deſtrui, niſi vel phyſicè à ſuo contrario, vel demeritoriè & moraliter in pœnam peccati commiſſi, vel per accidens ad deſtructionem proprij ſubjecti, vel per negationem concurſûs cauſæ conſervantis: Sed nullo ex his modis contingit characterem deſtrui poſt hanc vitam: non quidem primo, quia character, cùm ſit potentia, nullum habet contrarium: non etiam ſecundo, quia imprimitur exiſtenti etiam in peccato mortali, ut patet in eo qui fictè accedit ad Baptiſmum: non etiam tertio, quia anima & potentiæ ſpirituales in quibus ſubjectatur character, ſunt incorruptibiles: non denique quarto, quia licèt poſſit Deus, qui ſolus eſt cauſa conſervans characterem, abſolutè ſubtrahere concurſum quo liberè conſervat res, nunquam tamen ſolet, niſi cùm cauſæ naturales vel morales id poſtulant, quod in propoſito non reperitur, ut dictum eſt.

117. Ex qua ratione habes, characterem eſſe ex natura ſua indelebilem & incorruptibilem, eo proportionali modo quo Angeli dicuntur incorruptibiles. In cujus rei ſignum docet D. Thomas ad Roman. 7. lect. 1. ad illa verba Apoſtoli, *ſoluta eſt à lege viri*, & ad Hebræos 11. lect. 7. in fine ad illa verba: *Acceperunt mulieres de reſurrectione mortuos ſuos &c.* quod ſi baptizatus, vel confirmatus, vel ordinatus moriatur, & miraculosè reſurgat, non debet iterum eadem ſacramenta ſuſcipere, quod verum non eſſet, ſi character ex natura ſua non eſſet incorruptibilis, & non poſſet abſque ſpeciali miraculo poſt hanc vitam conſervari.

§. II.

Solvuntur objectiones.

118. OBjicies primò: Gratia eſt perfectior charactere, & tamen ineſt animæ mutabiliter, & poteſt, etiam in hac vita, amitti & corrumpi: Ergo multò magis character. Conſequentia manifeſta videtur, nam quantò accidens eſt imperfectius, tantò minùs firmiter inhæret ſubjecto.

119. Reſpondeo conceſſo Antecedente, negando conſequentiam & paritatem, ob duplicem rationem diſcriminis. Prima eſt, quia gratia habet contrarium, ſcilicet peccatum, non verò character; ille enim (ut ſuprà dicebamus) imprimitur etiam exiſtenti in peccato mortali, ut patet in eo qui fictè accedit ad Baptiſmum. Secunda eſt, quia gratia quæ eſt forma completa, exigit in ſubjecto diſpoſitionem, & ejus naturæ accommodatur, & quia anima eſt mutabilis ſecundùm liberum arbitrium, quandiu eſt in ſtatu viæ, conſequens eſt quòd gratia inſit animæ mutabiliter. Virtus autem inſtrumentalis (qualis eſt character) magis attenditur ſecundùm conditionem principalis agentis, ſive principij à quo derivatur; quare cùm ſacerdotium Chriſti, à quo derivatur character, & cujus eſt participatio, perpetuum ſit, & incorruptibile, juxta illud Pſalmi 109. *Tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech*, character quoque indelebilis & incorruptibilis eſſe debet, non verò gratia ſanctificans. Unde ad probationem in contrarium, diſtinguo Antecedens: Quantò accidens eſt imperfectius tantò minùs firmiter inhæret ſubjecto, cæteris paribus, concedo. Si cætera non ſint paria, ut contingit in propoſito, nego.

Objicies ſecundò: Ceſſante fine, ceſſare debent ea quæ ſunt ad finem: Sed finis characteris, ſcilicet adminiſtratio, vel receptio ſacramentorum, cultuſque exterior, ceſſabit poſt hanc vitam: Ergo & character. 120.

Reſpondeo quod præter hunc finem characteris, eſt alius, ſcilicet diſtinctio fidelium ab infidelibus, quæ diſtinctio debet manere in alia vita, in bonis ad gloriam, & in malis ad ignominiam; *ſicut etiam militaris character remanet in militibus poſt adeptam victoriam; & in his qui vicerunt ad gloriam, & in his qui ſunt victi, ad pœnam*, ut ait S. Doctor hîc art. 5. ad 3. 121.

Ad complementum hujus diſputationis quæres, quinam ex duobus effectibus ſacramentorum novæ legis, debeat dici primarius & principalis, an gratia, vel character? 122.

Reſpondeo gratiam dici debere primarium & principalem effectum ſacramentorum novæ legis, characterem verò ſecundarium & minùs principalem. Ratio eſt, quia effectus primarius ſacramentorum ille eſt ad quem ſacramenta per ſe primò ordinantur: Sed illa ordinantur per ſe primò ad gratiam: Ergo gratia eſt primarius & principalis effectus ſacramentorũ novæ legis. Major patet, Minor probatur. Sacramenta per ſe primò ordinantur ad noſtram ſanctificationem; in quo diſtinguntur à ſacrificio, quod per ſe primò reſpicit cultum divinum, & bonum ipſius Dei; ſacramentum verò bonum hominis, ſeu ſanctificationem ipſius: Sed ſanctificatio hominis fit per gratia, non verò per characterem: Ergo ſacramenta per ſe primò ad gratiam, & non ad characterem ordinantur.

Confirmatur: Præcipuus effectus in ſacramentis eſt ille qui ad ulteriorem non ordinatur, & ad quem cæteri omnes referuntur: Sed character, cùm ſit res & ſacramentum ſimul, ut docet D. Thomas hîc art. 6. ad 3. & communiter Theologi, ordinatur ad gratiam, gratia verò, cùm ſit res tantùm, non ordinatur ad characterem: Ergo gratia eſt primarius & præcipuus ſacramentorum effectus, non verò character. Unde idem S. Doctor in procœmio quæſtionis 62. ſic habet. *Deinde conſiderandum eſt de effectu ſacramentorum, & primò de effectu eorum principali, qui eſt gratia, ſecundò de effectu eorum ſecundario, qui eſt character.* 123.

Dices primò: Ille eſt primarius effectus ſacramenti, qui eſt ſimpliciter neceſſarius ad finem illius, qui verò ad melius eſſe, ſecundarius tantùm: Sed character eſt ſimpliciter neceſſarius ad finem ſacramenti à quo producitur, gratia verò ad melius eſſe tantùm: Ergo character eſt primarius effectus ſacramenti, non verò gratia. Major certa videtur, Minor probatur. Finis ſacramenti Ordinis verbi gratiâ, eſt conficere Euchariſtiam, vel miniſtrare in ordine ad illam: Sed ad hunc finem character eſt ſimpliciter neceſſarius, gratia verò ad melius eſſe tantùm, ſcilicet ad illa munia rectè & religiosè perficienda: Ergo &c. 124.

Reſpondeo negando Minorem, & ad probationem ejus, nego Majorem: quamvis enim finis characteris Ordinis ſit conficere Euchariſtiam, vel miniſtrare in ordine ad illam; & finis characteris Baptiſmalis, reddere hominem capacem ſuſcipiendi alia ſacramenta, finis tamen primarius ipſius ſacramenti Ordinis, eſt reddere hominem gratum Deo, ſicut & finis ſacramenti Bap- 125.

tiſmi, eſt hominem ſpiritualiter regenerare, quod fit per gratiam, non verò per characterem.

126. Dices ſecundò: Ille eſt effectus primarius alicujus cauſæ, qui ſemper producitur: Sed gratia non ſemper producitur, bene tamen character: Ergo gratia non eſt effectus primarius ſacramenti, ſed character.

Reſpondeo Majorem eſſe veram, de effectibus qui nullam ex parte ſubjecti exigunt diſpoſitionem, non autem de iis qui eam neceſſariò præſupponunt; unde cùm gratia per ſacramenta producenda, aliquam poſtulet diſpoſitionem, ſaltem in adultis, quam non exigit character, ex eo quod Chriſtus ita inſtituit, non ſequitur gratiam eſſe effectum ſecundarium ſacramentorum.

DISPVTATIO V.

De ſacramentorum inſtitutore.

Ad quæſt. 64. D. Thomæ.

POſtquam S. Doctor de eſſentia, & exiſtentia, duplicique ſacramentorum effectu, gratia nimirum & charactere, fusè diſſeruit, diſputat de cauſa efficiente illorum, quæ duplex eſt, inſtitutor ſcilicet, & miniſter ſive executor ſacramentorum. Nos de priori tantùm hîc agemus, ea quæ de ſacramentorum miniſtris diſputari ſolent, in ſequentem diſputationem rejicientes.

ARTICVLVS PRIMVS.

An Chriſtus omnia legis novæ ſacramenta immediatè inſtituerit?

1. OMnia ſacramenta veteris legis fuiſſe à Deo immediatè inſtituta, docent communiter Theologi, & conſtat de circunciſione Geneſis 17. de reliquis verò ex toto Exodo, & Levitico. Neque obſtat quòd per Moyſem, & per Angelos data fuerint illa ſacramenta, ſicut etiam per eos data fuit ipſa lex; id enim intelligendum eſt ſolùm tanquam per legatos Dei, & promulgatores ipſorum, non verò tanquam per inſtitutores, ſolùm enim Deum habuerunt proprium authorem. Idem dicendum eſt de ſacramentis legis naturæ, non poteſt enim apparenti aliquo fundamento dici, hoc fuiſſe alicui homini à Deo commiſſum. Et certè, ſi hoc in lege ſcripta factum non eſt, neque in lege naturæ fieri debuit. Nec obſtat, quòd non à Deo determinata eſſent ſigna ſenſibilia in quibus conſiſtebant, ſed voluntate humanâ determinarentur; inde enim ſolùm poteſt inferri, determinationem ſacramentorum fuiſſe ex voluntate humana, non verò ipſam eorum inſtitutionem: Deus enim voluit, & immediatè per ſeipſum inſtituit, quod homines, tempore illius legis, uterentur ad ſuam ſanctificationem ſignis ſenſibilibus, quamvis per eos determinandis. Solùm ergo difficultas eſt, an omnia novæ legis ſacramenta, immediatè à Chriſto inſtituta fuerint, vel aliquorum inſtitutionem Apoſtolis aut Eccleſiæ commiſerit? Plures enim graves & antiqui Theologi, ut Magiſter ſententiarum, Hugo à ſancto Victore, D. Bonaventura, & Alenſis, exiſtimarunt ſacramenta Confirmationis, & Extremæ Unctionis, non fuiſſe à Chriſto immediatè inſtituta, ſed primùm ab Apoſtolis immediatè fuiſſe inſtitutum, vel poſt obitum Apoſtolorum in Concilio Meldenſi, ſecundum verò à Beato Jacobo.

2. Dico tamen, omnia novæ legis ſacramenta immediatè à Chriſto fuiſſe inſtituta. Concluſio eſt certa de fide, & definita in Tridentino ſeſſione 7. canone 1. his verbis: *Si quis dixerit ſacramenta novæ legis non fuiſſe omnia à Chriſto inſtituta, anathema ſit.* Quamvis autem particula *immediatè*, non expreſsè habeatur in illis verbis, illam tamen ſubintelligi à Concilio, colligitur primò ex eo quod aliàs differentia quam Tridentinum aſſignat inter cæremonias ſacramentales, & ipſa ſacramenta (quod nimirum illas poteſt Eccleſia mutare & inſtituere, ſalvâ ſubſtantiâ ſacramentorum) nulla eſſet, ſi Eccleſia poſſet etiam inſtituere & mutare ipſa ſacramenta. Secundò, idem Concilium ſeſſione 14. canone 1. docet Extremam Unctionem à Chriſto fuiſſe inſtitutam, & à D. Jacobo promulgatam: ubi diſtinguit promulgationem ab inſtitutione, & hanc ſoli Chriſto, illam verò D. Jacobo attribuit.

3. Colligitur etiam hæc veritas ex illo 1. ad Corinth. 4. *Sic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei*: id eſt ſacramentorum. Ubi Apoſtoli non dicuntur inſtitutores, ſed diſpenſatores ſacramentorum. Unde Ambroſius libro 4. de ſacramentis capite 4. *Author ſacramentorum quis eſt, niſi Dominus Jeſus?*

4. Ratio demonſtrativa hujus concluſionis nulla eſt, quia dependet ex mera voluntate Dei, tres tamen congruentias adducit D. Thomas hîc art. 4. in ſolutione argumentorum. In primis enim, ne fideles ponerent ſpem in homine, ſi ab ipſo aliqua fuiſſent inſtituta ſacramenta, congruum fuit, ut Chriſtus omnia inſtitueret. Secundò, ne diviſio in Eccleſia oriretur, propter diverſa ſacramenta, ſicut apud illos qui dicebant: *Ego quidem ſum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ.* Item ne eſſent multa capita in Eccleſia, cùm enim ad caput Reipublicæ pertineat condere leges veluti fundamentales ipſius, & quæ habeant vim in tota Republica, cujuſmodi ſunt ſacramentales, hoc ipſo quod eſſent plures ſacramentorum inſtitutores, eſſent etiam plura capita in Eccleſia. Addo quod, cùm ad dignitatem & excellentiam ſacramentorum pertineat dignitas & excellentia authoris, ſeu inſtitutoris, ſi ſacramenta novæ legis non eſſent immediatè inſtituta à Chriſto, eſſent inferiora ſacramentis veteris legis, quæ (ut ſuprà oſtendimus) à Deo immediatè inſtituta fuerunt.

5. Eſt etiam alia ſpecialis ratio, cur omnia novæ legis ſacramenta debuerint immediatè à Chriſto inſtitui, quam tradit idem S. Doctor in ſupplem. quæſt. 6. art. 6. in corp. & in 4. diſt. 17. quæſt. 3. art. 1. quæſtiunc. 5. ubi ait, quod ſicut creatio univerſi præſupponitur operationi cauſarum ſecundarum, quæ ſicut non potuerunt ipſum creare, ejuſque ordinem inſtituere, ita nec illum mutare aut invertere poſſunt: ita fundatio Eccleſiæ præſupponitur operationi miniſtrorum, qui in ea jam fundata & conſtituta in ſuo ſtatu inſtituuntur: Eccleſia autem fundatur per fidem & ſacramenta: Ergo inſtitutio fidei & ſacramentorum non procedit ab operatione miniſtrorum

ſtrorum Eccleſiæ, ſed illi præſupponitur jam facta à Chriſto Eccleſiæ fundatore. Quæ ratio æque concludit de Apoſtolis, nam ipſi quoque ſunt miniſtri Eccleſiæ, juxta illud Pauli 1. ad Corinth. 4. *Sic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei.*

6. Objicies primò: Cyprianus ſermone de ablutione pedum, non longè à principio, ſic ait: *Ipſe ſummus ſacerdos ſui eſt ſacramenti inſtitutor, & author: in cæteris homines Spiritum Sanctum habuere Doctorem:* Ergo ſentit ſolam Euchariſtiam eſſe immediatè à Chriſto inſtitutam.

7. Reſpondeo Cyprianum per *ſacramentum Chriſti* intelligere non ſolam Euchariſtiam, ſed etiam alia ſacramenta; per ly verò *in cæteris*, intelligere cæremonialia, quæ non à Chriſto immediatè, ſed ab Eccleſia fuere inſtituta, ut explicant Bellarminus, Gravina, & alij. Addo, hunc ſermonem non eſſe Cypriani, ſed Authoris incerti, ſubindeque nos ejus authoritate non premi; ipſoſque hæreticos prædicta verba debere interpretari, cùm illi doceant, non ſolùm Euchariſtiam, ſed etiam Baptiſmum, à Chriſto immediatè fuiſſe inſtitutum.

8. Objicies ſecundò: Chriſtus communicavit Apoſtolis totam authoritatem quam à Patre accepit, ut colligitur ex verbis illis Chriſti ad Apoſtolos: *Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos:* Sed Chriſtus habuit poteſtatem inſtituendi ſacramenta: Ergo & Apoſtoli, ſubindeque credibile eſt eos tali authoritate utentes aliqua ſacramenta inſtituiſſe. Unde initio Eccleſiæ Apoſtoli conferebant ſacramentum Baptiſmi, in nomine Chriſti, & non cum forma ordinaria; & ſacramentum Confirmationis ſine Chriſmate, per ſolam manuum impoſitionem; ſicut & ſacramentum Ordinis, ſine propria materia.

9. Reſpondeo negando Majorem, licèt enim Chriſtus potuerit communicare ſuis Apoſtolis poteſtatem inſtituendi ſacramenta, ut dicemus articulo ſequenti, eam tamen de facto non communicavit, ſed per ſeipſum immediatè ſacramenta novæ legis inſtituere voluit, ut illa in majori eſſent æſtimatione, & ob alias rationes, ſeu congruentias ſuprà adductas. Ad locum verò Scripturæ, qui videtur militare in contrarium, dicendum eſt, quod ly *ſicut* non importat omnimodam paritatem, ſicut nec in alio loco, ubi Chriſtus alloquens Patrem dicebat, *Rogo Pater ut unum ſint, ſicut & nos unum ſumus*; conſtat enim non poſſe dari tantam, ſeu tam perfectam unitatem inter fideles, quanta ſeu quàm perfecta eſt unitas inter Patrem & Filium. Unde non colligitur ex prædicto loco, quod Chriſtus Dominus communicaverit ſuis Apoſtolis totam authoritatem quam acceperat à Patre.

Ad illud verò quod ſubditur de ſacramentis Baptiſmi, Confirmationis, & Ordinis, dicendum eſt, illa ſacramenta initio Eccleſiæ ſub alia forma vel materia ab Apoſtolis fuiſſe collata, ex ſpeciali diſpenſatione Chriſti, propter exigentiam illorum temporum, ipſo Chriſto Domino peculiariter ad id concurrente, non autem conferente poteſtatem Apoſtolis, ut ſacramenta illa ſic inſtituerent, aut mutarent, ut magis patebit, cùm de illis in particulari agemus.

ARTICVLVS II.

An poteſtas miniſterialis inſtituendi ſacramenta, & poteſtas excellentiæ quæ fuit in Chriſto, homini puro communicari potuerit?

NOn procedit difficultas de poteſtate inſtituendi ſacramenta per propriam authoritatem, ſupremam, & independentem, utpote ſoli Deo propriam, ac proinde non convenientem Chriſto, ut homini, ſed de poteſtate ex commiſſione, & de poteſtate excellentiæ quam Theologi ponunt in humanitate Chriſti, & quæritur, an duplex illa poteſtas, puro homini communicari potuerit? Pro reſolutione

Notandum primò, quamcumque poteſtatem inſtrumentariam gratiæ productivam, non ſufficere ut aliquis dicatur cauſa inſtituens ſacramenta miniſterialiter, aliàs quilibet adminiſtrans ſacramentum, diceretur illud inſtituere, & nulla eſſet differentia inter cauſam inſtituentem, & utentem, ſeu applicantem: requiritur ergo poteſtas eligendi aliquam rem ſenſibilem, ad cujus applicationem gratia infallibiliter conferatur, & quæ proinde in certum & infallibile ſignum gratiæ inſtituatur. 10.

Notandum ſecundò, poteſtatem excellentiæ quam Theologi ponunt in humanitate Chriſti, præter hanc poteſtatem inſtituendi ſacramenta, ſeu dandi alicui rei ſenſibili vim ad infallibiliter ſignificandam & cauſandam gratiam, adhuc tria alia importare. Primum, quòd ille qui habet talem poteſtatem, ſuis actibus mereatur collationem gratiæ per ſacramenta. Secundum, quòd in nomine ipſius ſacramenta ſanctificentur, ſeu adminiſtrentur. Tertium, quòd non ſit ita aſtrictus ſacramentis, ut ſine illis non poſſit producere illorum effectum. His præmiſſis, ſit 11.

§. I.

Duplici concluſione difficultas propoſita reſolvitur.

DIco primò: Poteſtas miniſterialis inſtituendi ſacramenta potuit homini puro communicari. Ita communiter Thomiſtæ, Suarez, Valentia, Delugo, & alij, contra Scotum, Durandum, & Vazquem, qui negant talem poteſtatem poſſe puræ creaturæ communicari. 12.

Probatur concluſio ratione fundamentali. Potuit Deus facere liberam facultatem puro homini, aliis eo modo quo vellet gratiam conferendi, vel per ſolum actum internum, vel per externum contactum, aut verbum, vel per quodlibet aliud ſenſibile ſignum; ſicut humanitati Chriſti dicitur communicata facultas patrandi miracula, & dandi gratiam: Sed ratione hujuſmodi facultatis dicendus eſſet homo ille habere poteſtatem verè & propriè inſtituendi ex divina commiſſione ſacramenta: Ergo poteſtas miniſterialis inſtituendi ſacramenta potuit homini puro communicari. Major eſt certa, nulla enim eſt per ſe loquendo major repugnantia in communicanda hac poteſtate ſuppoſito creato, quàm naturæ creatæ, qualis eſt natura humana Chriſti. Minor verò probatur. Inſtituere ſacramenta nihil aliud eſt quàm deſignare externas cæremonias, & res ſenſibiles, per quas, vel ad quarum præſentiam, infallibiliter detur & ſignificetur gratia: Sed facultas explicata eſſet poteſtas ad talem

actum, qui enim illam haberet, verè posset instituere signum sensibile, ad hoc ut causaret, vel ut ad ejus præsentiam infallibiliter causaretur gratia, ut constat: Ergo &c.

13. Confirmatur hæc ratio, & simul Adversariorum responsioni aditus præcluditur. Quamvis ut purus homo dicatur habere potestatem delegatam instituendi sacramenta, non sufficiat quod ex pluribus actionibus possit aliquas determinare, quibus non ipse, sed Deus imponat virtutem ad significandam gratiam, ut fiebat in lege naturæ; si tamen haberet talem facultatem ratione cujus posset si vellet alicui signo sensibili imponere virtutem ad illam significationem, diceretur eo ipso præcisè posse verè & propriè sacramenta instituere: Sed Deus faciendo puro homini facultatem sanctificandi alios eo modo quo vellet, sicut humanitas Christi sanctificabat, tribueret ei talem potestatem: Ergo tribueret ipsi potestatem delegatam instituendi sacramenta.

14. Confirmatur ampliùs: Ut purus homo dicatur posse verè & propriè sacramenta instituere, non requiritur ut illa potestas sit independens ab alio, verè enim homines dicuntur authores & institutores legum tam Ecclesiasticarum quàm Civilium, quas tamen non condunt, nisi per potestatem à Deo dependentem, sed sufficit quod tota institutio & virtus ipsius sacramenti, ab eo dependeat ut à causa ex delegatione & commissione divina agente: Sed potest Deus velle, quod tota institutio & virtus sacramenti dependeat ab homine tanquam à causa secunda, ex delegatione & commissione divina agente, nulla enim in eo apparet implicantia: Ergo potest Deus potestatem ministerialem instituendi sacramenta puro homini communicare.

15. Dico secundò: Potestas excellentiæ quæ fuit in Christo ad instituenda sacramenta, potuit homini puro communicari. Ita Authores citati pro præcedenti conclusione.

Probatur conclusio ratione fundamentali. Quatuor illa in quibus notabili secundo diximus potestatem excellentiæ consistere, possunt homini puro communicari: Ergo & talis potestas. Consequentia patet, Antecedens probatur, discurrendo per singula. In primis enim Deus potest tantam gratiæ plenitudinem conferre puro homini, ut aliis promereatur gratiam de congruo, imò & de condigno, si constitueretur à Deo caput cæterorum hominum, ut ostendimus in Tractatu *Disp. 2. art. 7. concl. 3.* de justificatione & merito. Secundò, in nomine ejus possent sacramenta administrari, hoc ipso quod gratia ex merito ipsius conferretur. Tertiò, posset instituere signa practica & infallibilia gratiæ, ex commissione divina, ut conclusione præcedenti probatum est. Et tandem posset sine sacramentis producere gratiam, quia posset Deus ejus arbitrio relinquere potestatem ad conferendã gratiam actu interno, vel signo sensibili indifferenter: Ergo quatuor illa quæ ad potestatem excellentiæ requiruntur, homini puro communicari possunt. Hanc rationem insinuat S. Thomas hîc art. 4. in corp. ubi sic discurrit. *Christus in sacramentis habuit duplicem potestatem: unam authoritatis, quæ competit ei secundùm quod Deus; & talis potestas nulli creaturæ potuit communicari, sicut nec divina essentia. Aliam potestatem habuit excellentiæ, quæ competit ei secundùm quod homo, & talem potestatem potuit ministris communicare, dando scilicet eis tantam gratiæ plenitudinem, ut eorum meritum operaretur ad sacramentorum effectum, ut ad invocationem nominum ipsorum sanctificarentur sacramenta, & ut ipsi possent sacramenta instituere, & sine ritu sacramentorum, effectum sacramentorum conferre solo imperio; potest enim instrumentum conjunctum, quantò fuerit fortiùs, tantò magis virtutem suam instrumento separato tribuere, sicut manus baculo.*

Similia docet Augustinus Tractatu 8. in Joan. ubi inter alia ait: *Potuit Jesus Christus, si vellet, tradere potestatem, alicui servo suo, ut daret baptismum tanquam vice suâ, & transferret à se baptizandi potestatem, & eam constitueret in servo; & tantam vim daret baptismo translato in servum, quantam vim haberet baptismus datus à domino. Hoc noluit, ideò ut in illo spes esset baptizatorum, à quo se baptizatos agnoscerent.* Ubi S. Augustinus docet, de facto puros homines solùm baptizare per ministerium, de possibili verò potuisse baptizare per potestatem talem ac tantam, quantam Christus ut homo habuit, quæ est potestas excellentiæ.

Confirmatur: Potestas excellentiæ in Christo convenit ipsi, inquantum capiti totius Ecclesiæ: Sed Deus de potentia absoluta potuit purum hominem constituere caput totius Ecclesiæ, ejusque gratiam & opera ad justificationem aliorum hominum ordinare: sicut de facto Adamus fuit constitutus caput non solùm naturale, sed etiam morale, totius humani generis, quantùm ad transmissionem justitiæ originalis, vel privationis illius in posteros, ut in Tractatu de peccatis ostensum est: Ergo potuit Deus potestatem excellentiæ quæ fuit in Christo ad instituenda sacramenta, puro homini communicare, non tamen cum ea eminẽtia & perfectione quâ fuit in Christo; nam Christus ut homo est instrumentum conjũctum divinitatis, alij verò ministri quibus Deus potestatem excellentiæ communicaret, essent illius instrumenta separata. Item potestas excellentiæ in Christo, infinitam dignitatem suæ personæ connotabat, ratione cujus erat principium meriti & satisfactionis infiniti valoris, quod puro homini competere nequit, ut in Tractatu de Incarnatione ostendimus. *Disp. 7. art. 1.* *Disp. 4. art. 1.*

16.

§. II.

Solvuntur objectiones.

17. OBjicies primò: Instituere sacramenta est instituere certa & infallibilia signa gratiæ conferendæ: Sed solus Deus id potest: Ergo & illud. Major constat, Minorem verò probant Scotus & Gabriel. Primò quia ille solus potest certa & infallibilia signa gratiæ conferendæ instituere, qui potest gratiam ipsam conferre: Sed solus Deus (inquiunt) potest gratiam conferre: Ergo & infallibilia signa gratiæ conferendæ instituere. Secundò, cùm non possit dari signum certum & infallibile gratiæ conferendæ, nisi determinetur divina voluntas ad gratiam tali signo posito conferendam, & pura creatura tale signum posset instituere, posset etiam determinare voluntatem Dei ad gratiam conferendam, quod tamen implicat.

18. Respondeo negando Minorem, ad cujus primam probationem, distinguo Minorem. Solus Deus potest conferre gratiam, ut causa principalis, propriâ virtute & authoritate id præstans, concedo. Ut causa absolutè, nego. Pura enim creatura, ut causa instrumentalis & ministerialis, per virtutem & authoritatem à Deo acceptam, id potest.

Ad ſecundam probationem, nego ſequelam : Cùm enim in illo caſu Deus præſupponeretur determinatus à ſe ipſo ad volendum conferre infallibiliter gratiam, in præſentia ſigni ab ipſa creatura inſtituendi; ipſamque creaturam ad talem inſtitutionem faciendam prædeterminaret, jam non Deus à creatura, ſed creatura à Deo, in inſtitutione illa determinaretur.

19. Objicies ſecundò cum Vazque: Poteſtas inſtituendi propriè ſacramenta, ei ſolùm convenit, à quo oritur primum ſacramenti decretum : Sed primum ſacramenti decretum, à ſolo Deo poteſt manare: Ergo illi ſoli poteſt convenire poteſtas inſtituendi ſacramenta. Minor conſtat, Major verò probatur à Vazque, quia inſtituere (inquit) idem eſt quod rem aliquam incipere, & ab initio quaſi ſtatuere & decernere.

20. Reſpondeo conceſſa Majori, diſtinguendo Minorem. Primum ſacramenti decretum in genere cauſæ principalis, propria & ſuprema authoritate inſtituentis ſacramentum, eſt à ſolo Deo, concedo Minorem. Primum ſacramenti decretum, in genere cauſæ miniſterialis, ex commiſſione divina inſtituentis ſacramentum, nego Minorem, & Conſequentiam. Certè, ſi argumentum Vazquis valeret, probaret etiam homines non poſſe dici verè & propriè conditores legum Civilium aut Eccleſiaſticarum, quandoquidem æquè dici poteſt, primum illarum decretum emanare à ſolo Deo, ac primum decretum ſacramenti.

21. Objicies tertiò : Juſtificatio impij eſt quid majus, quàm creatio cœli & terræ, ut docet Auguſtinus Tractatu 72. in Joan. Sed Chriſtus non potuit communicare Diſcipulis vim creandi cœlum & terram : Ergo neque vim juſtificandi impium, nec per conſequens illis committi inſtitutio ſacramentorum, cùm per illa peccatores juſtificentur.

22. Reſpondeo ex D. Thoma 1. 2. quæſt. 113. art. 9. quod licèt ex parte facti ſit quid majus juſtificatio quàm creatio, quia hæc terminatur ad eſſe naturale, illa ad formam ſupernaturalem; tamen ex parte modi, excedit creatio, & eſt maximum opus Dei, quia ex nihilo fit aliquid : ex quo ſequitur, quòd licèt poſſint dari inſtrumenta phyſica ad infuſionem gratiæ, & juſtificationem impij, nimirum ſacramenta, repugnet tamen, juxta doctrinam D. Thomæ 1. parte quæſt. 45. art. 5. quod detur inſtrumentum phyſicum creationis.

23. Objicies quartò contra ſecundam concluſionem : Poteſtas excellentiæ convenit Chriſto, ratione unionis hypoſtaticæ : Ergo non poteſt communicari puræ creaturæ.

24. Reſpondeo conceſſo Antecedente, diſtinguendo Conſequens. Non poteſt communicari creaturæ, cum ea eminentia & perfectione quâ fuit in Chriſto, concedo. Modo imperfectiori, nego. Solutio patet ex ſuprà dictis, licèt enim pura creatura non poſſit eſſe inſtrumentum conjunctum divinitatis, nec influere infinitum valorem meritorium & ſatisfactorium in ſuas operationes, ſicut Chriſtus : quia tamen puro homini potuit communicari tanta gratia, ut mereretur de condigno virtutem & effectum ſacramentorum, & inſtitui caput morale cæterorum hominum, potuit ipſi communicari, modo tamen imperfectiori, ea poteſtas excellentiæ quæ fuit in Chriſto ad inſtituenda ſacramenta, & juſtificandos alios homines.

DISPVTATIO VI.

De Miniſtro Sacramentorum.

Ad ſex ultimos articulos quæſt. 64.

COnſideratâ cauſâ efficiente principali, quæ ſacramenta inſtituit, ſcilicet Chriſto, ſupereſt ut de cauſa miniſteriali, quæ ea confert, & diſpenſat, diſſeramus, & plures ac graves, quæ circa ſacramentorum miniſtros occurrunt difficultates, articulis ſequentibus reſolvamus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quinam ſint ſacramentorum miniſtri?

1. SCotus in 4. diſt. 6. quæſt. 1. affirmat Angelos, etiam de lege ordinaria, poſſe eſſe ſacramentorum miniſtros. E contra Auguſtinus Bernal diſp. 17. ſect. 1. num 15. ait quod licèt Angeli de potentia extraordinaria poſſint ſacramenta adminiſtrare, non tamen ea conficere. Alij verò Theologi communiter docent Angelos poſſe quidem de potentia abſoluta ſacramenta conficere & adminiſtrare, ſolos tamen homines eſſe ordinarios ſacramentorum miniſtros. Verùm cùm homines in duplici ſtatu conſiderari poſſint, nimirum in ſtatu viæ, & termini, ſeu beatitudinis, adhuc eſt difficultas & controverſia inter Theologos, utrum non ſolùm homines viatores, ſed etiam beati & comprehenſores, ſint de potentia Dei ordinaria, ſive ex vi inſtitutionis Chriſti, idonei ſacramentorum miniſtri, ita ut ſi in corpore aſſumpto apparerent, vel miraculosè reſurgerent, abſque novo miraculo, ſacramenta miniſtrare poſſent? In cujus difficultatis reſolutione, partem negativam tenent Alenſis, Cabrera, Coninck, Vazquez, Delugo, Becanus, & alij. Affirmativam verò amplectuntur ex Thomiſtis Soto, Sylveſter, Nuño, Martinus Ledeſma, Philippus à Sancta Trinitate, Martinez à Prado, & ex extraneis Suarez, Henriquez, Diana, & plures alij.

§. I.

Triplici concluſione difficultas propoſita reſolvitur.

2. DIco primò: De lege ordinaria ſoli homines, & non Angeli, ſunt ſacramentorum miniſtri. Ita D. Thomas hîc art. 7. ubi hanc concluſionem probat in argumento *ſed contra*, ex illo ad Hebræos 5. *Omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in his quæ ſunt ad Deum : Sed Angeli boni vel mali non ſunt ex hominibus : Ergo ipſi non conſtituuntur miniſtri in his quæ ſunt ad Deum, id eſt in ſacramentis.* Unde Chryſoſtomus libro 3. de ſacerdotio : *His qui terram incolunt, atque in ea verſantur, commiſſum eſt ut ea quæ in cœlis ſunt diſpenſent : iis datum eſt ut poteſtatem habeant, quam Deus optimus neque Angelis neque Archangelis datam eſſe voluit; neque enim ad illos dictum eſt : quæcunque ligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlis, & quæcunque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis.*

3. Ratio à priori hujus concluſionis nulla alia aſſi-

gnari poteſt, niſi voluntas Dei, & Chriſti, congruentiæ tamen non deſunt. Nam in primis miniſter minùs principalis ſacramentorum, non debet eſſe ſuperior in natura miniſtro magis principali, hoc enim eſſet indecens: Chriſto autem ut homini, qui ut talis eſt miniſter principalis ſacramentorum, Angelus eſt ſuperior in natura. Secundò, Sacramentum conſtat ex re ſenſibili, & re ſpirituali: Ergo conveniens fuit, quod illius miniſter ſenſum & intellectum haberet: talis autem eſt ſolus homo. Tertiò, Recipiens ſacramentum eſt ſolus homo: Ergo ut ſervaretur proportio, debuit ſolus homo in miniſtrum ſacramentorum inſtitui. Denique, Sicut in ſacramentis requiritur pro materia aqua naturalis, oleum, balſamum, & vinum naturale; ſic etiam congruum fuit, quod requireretur naturalis locutio, & verborum prolatio, quæ tamen eſt Angelis impoſſibilis, utpote cùm ſit actio vitalis procedens à principio intrinſeco; locutio verò ab Angelis formata, mediis corporibus aſſumptis, ſit ab ipſis Angelis ſolùm extrinſecùs aſſiſtentibus ejuſmodi corporibus.

4. Dico ſecundò: De potentia & lege extraordinaria, Angeli poſſunt ſacramenta conficere, & adminiſtrare. Ita D. Thomas articulo citato in corpore, ubi ſic ait: *Sicut Deus virtutem ſuam non alligavit ſacramentis, quin poſſit ſine ſacramentis effectum ſacramentorum conferre: ita etiam virtutem ſuam non alligavit Eccleſiæ miniſtris, quin etiam Angelis poſſit virtutem tribuere miniſtrandi in ſacramentis.* Et in 4. ſentent. diſt. 5. quæſt. 2. art. 3. quæſtiunc. 2. *Sicut Deus potentiam ſuam ſacramentis non alligavit, ita nec poteſtatem conſecrandi ſacramenta alligavit aliquibus miniſtris, unde qui dedit hanc poteſtatem hominibus, poteſt dare & Angelis.* Quibus verbis S. Doctor concluſionem noſtram & docuit & probavit.

5. Poteſtque confirmari ex variis hiſtoriis, quibus Angelos ſacramenta adminiſtraſſe & confeciſſe refertur. Sanctum enim Onuphrium Anachoretam, ab Angelo Euchariſtiam accipere ſolitum dominico quoque die, ex Paphnutio Abbate, teſte oculari, referunt Sabellicus lib. 2. cap. 2. Volaterranus lib. 17. & paſſim alij. Item Clemens VIII. in Bulla beatificationis beatæ Agnetis de monte Politiano, Ordinis Prædicatorum, datâ 23. Februarij anni 1601. teſtatur quod ſæpiùs eidem Angelus Euchariſtiam ſuâ manu porrexit. Ipſos etiam ſacram ſynaxim ſæpiùs B. Catharinæ Senenſi adminiſtraſſe refert D. Antoninus 3. p. Chron. titulo 23. cap. 14. §. 8. & alij paſſim. Narrat etiam Nicephorus libro 11. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 20. S. Amphilochium in deſerto ab Angelis fuiſſe conſecratum in Epiſcopum, ejuſque conſecrationem ratam à cæteris Epiſcopis habitam fuiſſe. Plura etiam templa dicuntur Angelorum, vel etiam ipſius Chriſti Domini miniſterio conſecrata, ſpecialiter templum in honorem B. Michaëlis in monte Gargano conſtructum, & aliud in honorem S. Dionyſij in Gallia prope Pariſios erectum: de quo Gaguinus lib. 3. cap. 2. & 3. hæc ſcribit. *Epiſcopi B. Dionyſij fanum à Dagoberto Rege ſtructum dedicare 6. Calendas Martij ſtatuerant. Pridie Calendarum quidam leprâ admodum deformis, ab edituis impetravit in æde pernoctare. Vbi dum vigil in oratione perſeverat, videt perſpicuè Chriſtum, comitantibus eum Petro & Paulo, unà cum Divis martyribus Dionyſio, Ruſtico, & Eleutherio, per feneſtram in baſilicam adventare. Ergo candidâ veſte amictus, dedicationis ſacrum munus abſolvit. Deinde ad leprâ contaminatum progreſſus Chriſtus: Tu, inquit, homo dicito Pontificibus, cùm craſtinâ luce ad hanc ædem ſe conferent, eam à me conſecratam. Cujus rei fidem fecit infirmi hominis cura, nam contactâ hominis facie, lepram omnem Chriſtus auferens, eam proximo lapidi agglutinavit: quæ ad hanc uſque diem, per ſummam admirationem viſitur. Quo miraculo attoniti Præſules, à dedicatione abſtinuerunt.*

Dico tertiò: Homo, etiam comprehenſor, ſive beatus, eſt de lege Dei ordinaria, ſive ex vi inſtitutionis Chriſti, abſque ulla alia commiſſione nova, miniſter idoneus ſacramentorum, licèt ſolùm extraordinarius. 6.

Hanc concluſionem apertè ſupponit D. Thomas eodem art. 7. citato: cùm enim in ſecundo argumento ſibi objeciſſet, quod homines ſancti aſſimilantur Angelis in cœlo, ut dicitur Matthæi 22. Sed aliqui ſancti in cœlo exiſtentes poſſunt miniſtrare in ſacramentis, quia character ſacramentalis eſt indelebilis, ut dixerat art. 5. Ergo etiam Angeli. Reſpondet ad ſecundum, quod *ſancti qui ſunt in cœlo, ſunt ſimiles Angelis quantùm ad participationem gloriæ, non autem quantùm ad conditionem naturæ, & per conſequens neque quantùm ad ſacramenta.* Ubi S. Thomas non negat, nec permittit tranſire Minorem, tanquam nihil facientem ad vim argumenti, ſed eam abſolutè concedit, utpotè conformem rationi præcipuæ articuli, & dictis art. 5. Ergo cenſet, ſanctos in cœlo exiſtentes, poſſe de lege Dei ordinaria, ſive ex vi inſtitutionis Chriſti, abſque ulla alia nova commiſſione, miniſtrare ſacramenta.

Ratio etiam id ſuadet: Homo enim, licèt comprehenſor & beatus, habet characterem, cùm ille ſit indelebilis, & poſt hanc vitam remaneat, ut diſp. præcedenti oſtendimus; & miraculosè reſumendo corpus, poteſt adhibere omnia ad valorem ſacramenti eſſentialiter requiſita, nimirum debitam materiam & formam, & habere intentionem faciendi quod facit Eccleſia: Sed hæ conditiones ſufficiunt, ut de potentia ordinaria, ſive ex vi inſtitutionis Chriſti, poſſit adminiſtrare idoneè ſacramenta: Ergo dato miraculo, quo beatus aſſumeret corpus, poſtea, poteſtate ordinariâ, & abſque ullo novo miraculo, eſſet idoneus ſacramentorum miniſter. Major patet, Minor verò ſuadetur. Licèt enim ut quis ſit miniſter ordinarius, præter conditiones aſſignatas, requiratur inſuper quod ſit viator, utpote cùm ob neceſſitatem ſacramentorum, ejus converſatio debeat eſſe ordinaria nobiſcum, hæc tamen conditio non videtur neceſſaria in miniſtro extraordinario, aliàs nulla eſſet differentia inter ordinarium & extraordinarium ſacramentorum miniſtrum: beatus autem ſi reſumeret corpus, diceretur miniſter ſacramentorum extraordinarius, non quòd tunc illi opus eſſet ad miniſtranda ſacramenta potentiâ Dei extraordinariâ, ſed quia ſoli viatores ordinariè conficiunt ſacramenta: Ergo &c. 7.

Confirmatur: Scriptura, Concilia, & Patres, loquentes de inſtitutione hominum in miniſtros ſacramentorum, facta à Chriſto, nullam prorſus mentionem faciunt conditionis ſtatûs viæ: Ergo cùm aliunde non videatur neceſſaria, dicendum de facto non fuiſſe appoſitam à Chriſto, & conſequenter beatos poſſe ex vi inſtitutionis Chriſti validè adminiſtrare ſacramenta. 8.

§. II.

Solvuntur objectiones.

9. CONtra primam conclusionẽ nullum militat argumentum alicujus momenti, sed contra secundam objicitur. Sacramẽta novæ legis essẽtialiter constant rebus & verbis, ut disputatione 1. ostensum est: Sed verba ab Angelis in corporibus assumptis prolata, non essent vera verba, cùm Angeli in corporibus assumptis non possint verè loqui, ut docet D. Thomas 1. parte quæst. 51. art. 3. ad 4. sed solùm formare sonos in aëre, similes vocibus humanis, qui tamen, cùm non sint à principio intrinseco, non sunt veræ voces: Ergo Angeli, etiam de potentia & lege extraordinaria, non possunt sacramenta conficere.

10. Propter hoc argumentum Cabrera & Nuño existimant sacramentum quod de lege & potentia extraordinaria ab Angelo vel anima separata conficeretur, licèt foret verum sacramentum, non tamen ejusdem rationis substantialis cum nostris, utpote cùm verba ab Angelo vel anima separata prolata, non sint vera verba. Sed existimo cum Soto & Martinez à Prado, quòd tale sacramentum esset ejusdem speciei cum nostris, quia licèt verba prolata ab Angelo in corpore assumpto, sint specie diversa ab illis quæ homines proferunt, hæc tamen diversitas materialiter & per accidens se habet ad rationem signi sensibilis, subindeque ad rationem sacramenti, quia illi soni sensibiles, licèt non sint à principio intrinseco vitali, habent tamen eandem significationem, subindeque eandem virtutem gratiæ productivam, quam habent nostræ voces sacramentales. Unde in forma ad argumentum respondeo, distinguendo Majorem: Sacramenta novæ legis essentialiter constant rebus & verbis, ut vitaliter prolatis à ministro, nego Majorem. Ut significativis, seu ut habentibus rationem signi sensibilis gratiæ sanctificantis, concedo Majorem. Similiter distinguo Minorem: Verba ab Angelis in corporibus assumptis prolata, non sunt vera verba, si per ly *vera*, intelligantur verba verè vitalia, seu vitaliter prolata, concedo Minorem. Si per ly *vera verba*, intelligantur verba verè significativa, nego Minorem & Consequentiam: Hæc enim verba, *Ego te baptizo*, ab Angelo in corpore assumpto prolata, non minùs verè interiorem animæ ablutionem significant, subindeque non minùs habent rationem signi sensibilis gratiæ, & per consequens sacramenti, quàm cùm ab homine proferuntur.

11. Objicitur secundò contra tertiam conclusionem: Christus suâ institutione designans ministros sacramentorum, solos viatores alloquebabatur: Ergo soli viatores sunt ex vi institutionis Christi, ministri idonei sacramentorum.

Secundò, Soli homines viatores sunt secundùm legem ordinariam capaces recipiendi sacramenta: Ergo & illa conficiendi & administrandi.

Tertiò, Cùm sacramenta pertineant ad Ecclesiam militantem, illi solùm sunt ministri idonei ipsorum, ex vi institutionis Christi, qui pertinent ad Ecclesiam militantem: At beati non pertinent ad Ecclesiam militantem, sed ad triumphantem: Ergo non sunt ministri idonei sacramentorum, ex vi institutionis Christi.

Quartò, Si aliquis ex summis Pontificibus mortuis, & beatis, resurgeret, nullam haberet potestatem jurisdictionis in Ecclesiam, aliàs essent simul in ipsa plures Summi Pontifices: Ergo neque potestatem Ordinis, sive administrandi sacramenta.

Denique, ex nostra doctrina sequitur sacerdotem in inferno existentem cum anima & corpore, habere potestatem, si adessent ibi panis & vinum, illa transubstantiandi in corpus & sanguinem Christi, quod tamen non debet admitti; aliàs enim si id posset, præstaret utique, dæmone illi panem & vinum in derisionem Dei & sacramenti porrigente; imò eadem ratione possent in inferno ordinari sacerdotes, à damnatis Episcopis.

12. Ad primam objectionem respondeo, concesso Antecedente, negando Consequentiam; licèt enim solos viatores alloqueretur Christus, quando dedit hominibus potestatem sacramenta administrandi, quia eos tantùm præsentes habebat, non est tamen unde dicamus, eorum institutionem non fuisse absolutam, sed appositam fuisse conditionem statûs viæ.

Ad secundam nego etiam Consequentiam & paritatem: disparitas est, quòd recipere sacramenta est proprium illorum in quibus prima gratia debet recipi, vel augeri, quales tamen sunt soli viatores, beati enim habent gratiam in termino suæ consummationis existentem, ac proinde non exigentem ulteriùs aliquod augmentum.

Ad tertiam dico quod licèt beati sint omnino extra Ecclesiam militantem, quoad ad receptionem sacramentorum, non tamen quoad eorum administrationem.

Ad quartam nego paritatem, disparitas est, quòd plures supremæ potestates jurisdictionis obstarent paci & perfectioni regiminis Ecclesiastici, non verò plures potestates Ordinis.

Ad ultimam respondeo quod licèt sacerdos damnatus habeat potestatem consecrandi, Deus tamen non sinit quod eam exerceat.

13. Instant Adversarij: gratis omnino miraculosam illam divini concursûs denegationem asseri in illo casu, longèque probabilius dici, Deum non concedere sacerdoti damnato illam potestatem quâ vult eum nunquam uti, quàm miraculosè impedire, ne concessâ utatur.

Respondeo quod si ageretur de nova potestatis illius collatione, in statu damnationis à Deo facienda, valeret instantia. Verùm cùm hæc potestas sit illa eadem quam habebat sacerdos ante mortem, sicut probabilius est dicere dæmonem, etiam in statu damnationis, habere potestatem ad multa, ad quæ tamen Deus ei denegat concursum, quàm asserere quod Deus ei auferat talem potestatem: ita & asserere Deum denegare sacerdoti in corpore & anima apud inferos existenti, concursum ad transubstantiationem panis in corpus Christi, quàm negare ei potentiam ad hunc effectum.

ARTICVLVS II.

Vtrum ad valorem sacramenti requiratur intentio ministri, quâ intendat sacramentum perficere?

14. HÆresis est Lutheri, in libro de captivitate Babylonica absolutè negantis, ad valorem sacramentorum requiri intentionem ministri, & asserentis sacramentum perfici, si apponantur res, & verba proferantur, tametsi à ministro

joco aut irrisione, vel fictè & mendaciter totum id exteriùs peragatur. Unde omnes Catholici Doctores fatentur ad valorem sacramenti exigi aliquam intentionem ministri, sed difficultas est, utrum ad valorem sacramenti sufficiat intentio faciendi solùm actum externum, vel requiratur necessariò intentio faciendi illum ut sacramentalem, id est ut Christus eum instituit, referendo illum ad finem institutionis, & volendo illum quia institutum, & prout institutum?

15. In cujus difficultatis resolutione, Catharinus, Salmeronius, Scribonius, Pasqualigus, & alij, quos refert & citat Martinez à Prado hîc dubio 7. existimant ad valorem sacramentorum sufficere quod verba modo serio proferantur, prout solet fieri ab Ecclesia, absque alia intentione interna, quàm seriò proferendi verba, & adhibendi materiam sacramenti. Sententia tamen oppositа, asserens ad valorem sacramenti necessariam esse intentionem faciendi sacramentum formaliter, seu ut est quædam cæremonia sacra à Christo instituta, communis est apud Theologos, tam domesticos, quàm extraneos, quorum alij Catharini sententiam ut hæreticam, alij ut erroneam, alij verò saltem ut temerariam proscribũt.

§. I.

Conclusio affirmativa statuitur.

DIco igitur: Ad valorem sacramenti non sufficit in ministro intentio faciendi solum actum externum, sed requiritur insuper intentio faciendi illum ut sacramentalem.

16. Probatur primò: Concilium Florentinum in decreto unionis, & Tridentinum sess. 7. Can. 11. definiunt ad valorem sacramenti requiri in ministro intentionem faciendi quod facit Ecclesia: Sed quod facit Ecclesia non solùm est apponere materiam, & verba exteriùs proferre, hoc enim extra Ecclesiam fieri potest à pagano, sed his conficere cæremoniam sacram: Ergo ad valorem sacramenti necessaria est in ministro intentio faciendi sacramentum formaliter.

17. Confirmatur: Concilia citata definiendo requiri ad valorem sacramenti materiam & formam, etiam definiunt requiri voluntatem applicandi materiam, & proferendi verba; actus enim exterior, & volitio illius, pro eodem reputantur: Sed ultra materiam & formam definiunt esse necessariam intentionem ministri: Ergo per talem intentionem, aliquam aliam intelligunt, præter eam quæ ad exteriorem verborum prolationem, & materiæ applicationem requiritur.

18. Confirmatur ampliùs: Tridentinum sess. 14. cap. 6. & can. 9. definit pœnitentem non manere absolutum, nec perfici sacramentum, *si sacerdoti animus seriò agendi, & verè absolvendi desit*: Ergo ultra exteriorem prolationem verborum, seriò quoad exterius factam, requiritur interior animus absolvendi, & perficiendi sacramentum.

19. Probatur secundò ex ipsa institutione sacramentorum, in qua inclusa videtur intentio interior faciendi sacramentum: nam Joan 20. instituitur pœnitentia, his verbis, *Quorum remiseritis peccata* &c. quibus sacerdotes instituuntur judices, & ipsis confertur potestas remittendi peccata; atque adeò sacerdos absolvendo profert sententiam ut judex, & peccata remittit: At sententia à judice prolata sine interiori intentione, valida non est, neque debitum remittitur sine intentione interiori remittendi, quamvis exteriùs seriò proferatur sententia, & debitum dicatur remitti: Ergo ad rationem sacramenti pœnitentiæ, præter seriam prolationem verborum, interior intentio requiritur. Similiter in Eucharistiæ institutione Christus Lucæ 22. dixit, *Hoc facite in meam commemorationem*, quod sine interiori intentione stare nequit. Et de Extrema Unctione Jacobi 5. dicitur: *Inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum*: oratio autem intentionem internam requirit. De Matrimonio etiam constat, nam sine interiori consensu non conficitur, & idem de aliis sacramentis.

20. Tertiò suaderi potest conclusio ratione D. Thomæ hîc art. 8. Minister potest operari vel nomine proprio, vel nomine Christi, v. g. infantem abluere; similiter potest verba proferre, nomine Christi, aut proprio; nam tam ablutio, quàm verborum prolatio, indifferentia sunt, cùm utroque modo ponantur. Deinde, actiones exteriores indifferentes sunt ex se, ut sint aliquid merè naturale, & ut sint quid sacramentale: Ergo ut ponantur tanquam quid sacramentale, debent determinari ab intentione ministri, & consequenter ultra intentionem illa ponendi seriò quoad exteriùs, debet adesse alia intentio, nimirum hæc exercendi nomine Christi, ut quid sacramentale.

§. II.

Mens Divi Thomæ aperitur.

21. RAtioni dubitandi de mente D. Thomæ, fundamentum præbent verba quæ habet hîc ar. 8. ad 2. ubi ait: *Quidam dicunt quod requiritur mentalis intentio in ministro quæ si desit, non perficitur sacramentum; sed hunc defectum in pueris qui habent intentionem accedendi ad sacramentum, supplet Christus qui interiùs baptizat, in adultis autem qui intendunt sacramentum suscipere, supplet illum defectum fides & devotio. Sed hoc satis posset dici quantùm ad ultimum effectum qui est justificatio à peccatis, sed quantùm ad effectum qui est res & sacramentum, scilicet quantùm ad characterem, non videtur quod per devotionem accedentis posset suppleri, quia character nunquam imprimitur nisi per sacramentum. Et ideò alij melius dicunt; quod minister sacramenti agit in persona totius Ecclesiæ cujus est minister. In verbis autem quæ profert, exprimitur intentio Ecclesiæ quæ sufficit ad perfectionem sacramenti, nisi contrarium exteriùs exprimatur ex parte ministri vel recipientis sacramentum.* Quibus verbis S. Doctor manifestè videtur docere, ad valorem sacramenti non requiri in ministro intentionem faciendi sacramentum formaliter, sed sufficere solam applicationem materiæ, & verborum prolationem. Idem apertiùs adhuc tradere videtur in 4. dist. 6. quæst. 4. art. 2. quæstiunc. 1. ad 2. ubi sic ait: *Alij dicunt quod in Baptismo & in aliis sacramentis quæ habent in forma actum exercitum, non requiritur mentalis intentio, sed sufficit expressio intentionis per verba ab Ecclesia instituta, & ideò si forma servatur, nec aliud exteriùs dicitur quod sententiam contrariam exprimat, baptizatus est.*

Propter hæc testimonia Vazquez & Bernal S. Doctori attribuunt opinionem illam quæ docet ad valorem sacramenti intentionem ministri non requiri, quapropter huic sententiæ nullam audent infligere censuram.

22. Nihilominus dicendum est, D. Thomam ma-

nifestè ſtare pro noſtra & communi ſententia, & apertè docere, intentionem conficiendi ſacramentum, ad illius valorem neceſſariò in miniſtro requiri. A

Patet hoc primò, quia ratio quam habet hîc art. 8. in corp. & quam §. præcedenti expendimus, id apertè declarat.

Secundò, In reſponſione ad 2. in ipſis verbis pro ratione dubitandi adductis, cenſet eandem eſſe rationem, quantùm ad neceſſitatem intentionis, de eo qui miniſtrat ſacramentum, ac de eo qui illud recipit: Sed infrà quæſt. 68. art. 7. ad 2. ait quod *ſi in adulto deeſſet intentio ſuſcipiendi ſacramentũ, eſſet rebaptizandus*. Ergo pariter cenſet, quod ſi in miniſtro deeſſet intentio conferen- B di ſacramentum, denuò deberet conferri.

Tertiò, Idem S. Doctor art. 10. hujus quæſtionis apertè tradit noſtram ſententiam, ait enim, quod *intentio miniſtri poteſt perverti dupliciter, uno modo reſpectu ipſius ſacramenti, putà cùm aliquis non intendit ſacramentum conferre, ſed deriſoriè aliquid agere, & talis perverſitas tollit veritatem ſacramenti, præcipuè quando ſuam intentionem exteriùs manifeſtat.* Quibus verbis apertè docet, quod licèt ſit clariùs & magis notum, quod non perficitur ſacramentum, cùm miniſter exteriùs manifeſtat ſe non habere intentionem, vel exprimit ſe deriſoriè agere, tamen ſi revera mentaliter interiùs non intendat ſacramentum C conferre, ſed deriſoriè agere, etiam non valet ſacramentum: Ergo ſentit ſacramentum eſſe invalidum, ſi miniſter mentalem intentionem non habet.

Quartò, Idem Doctor Angelicus ſuprà quæſt. 60. art. 7. ad 3. ait quod *ille qui corruptè profert verba ſacramentalia, ſi hoc ex induſtria facit, non videtur intendere facere quod facit Eccleſia, & ita non videtur perfici ſacramentum*: Ergo cenſet intentionem faciendi quod facit Eccleſia, ad perfectionem & valorem ſacramenti requiri. Id etiam apertè docet libro 4. ſententiarum, variis in locis quæ refert Martinez à Prado hîc dubio 7. §. 5. & quæ brevitatis causâ prætermitto. D

23. Ad teſtimonia verò in ratione dubitandi adducta, in quibus Vazquez & Bernal maximam vim faciunt, duplex poteſt adhiberi ſolutio. Prima eſt, D. Thomam ibi non loqui de perfectione ſacramenti, quoad rem, ſed ſolùm quoad prudentem exiſtimationem, ſeu quoad humanam & moralem certitudinem; quoties enim per verba miniſtri ſeriò prolata, exprimitur intentio Eccleſiæ, ſumus moraliter certi, miniſtro intentionem non deficere, ſubindeque de veritate ſacramenti moralem habemus certitudinem, omnem auferentem anxietatem. Quod autem hæc interpretatio legitima ſit, & menti S. Doctoris conſona, patet ex eo quod ibi ſolvit argumentum quod probare intendebat, ex eo quod intentio eſſet requiſita, ſequi non poſſe eſſe notum accedenti, ſe verum recepiſſe ſacramentum, & conſequenter non poſſe habere certitudinem ſalutis, cùm ſint quædam ſacramenta ad eam obtinendam neceſſaria. Cui ſatisfacit aſſerendo intentionem Eccleſiæ, verbis miniſtri expreſſam, ſatis eſſe ad certificandum ſuſcipientem de valore ſacramenti, eâ certitudine quæ haberi poteſt, & quæ tantùm moralis eſt, ſicut ea quam extra revelationem ſpecialem habere poteſt homo ſe eſſe in gratia Dei.

24. Dices primò: D. Thomas loquitur de perfectione ſacramentali, de qua in titulo articuli quæſierat: At in titulo articuli loquitur & inquirit de perfectione eſſentiali ſacramenti: Ergo in ſolutione ad 2. de hac loquitur, & non de perfectione quantùm ad humanam certitudinem.

Secundò, In loco ex libro 4. ſententiarum adducto, expreſsè affirmat non requiri mentalem intentionem ad valorem ſacramenti, hac enim exclusâ, aſſerit dari verum baptiſmum: Ergo explicatio nulla.

Ad primum reſpondeo negando Majorem, nam cùm difficultas argumenti procederet de incertitudine ſalutis, in ſolutione illius loquitur de perfectione ſufficiẽti ad humanam certitudinem.

Ad ſecundum dicatur non requiri mentalem intentionem ut exiſtat ſacramentum, quantùm ad certitudinem moralem, omnem anxietatem excludentem, hæc enim de ejus exiſtentia datur, ſi oppoſitum exteriùs non exprimatur.

Secunda ſolutio ſeu interpretatio D. Thomæ 25.
eſt, illum locis citatis loqui de intentione mentali expreſſa & explicita, quam non eſſe neceſſariam ad valorem ſacramenti affirmat. Pro quo notandum eſt, duplicem poſſe dari intentionem, aliam expreſſam, quâ quis expreſsè, & quaſi in actu ſignato, intendat conficere ſacramenta; aliam implicitam & magis confuſam, quâ quis eo ipſo quod in actu exercito accedat ut miniſter Chriſti & Eccleſiæ, vult implicitè & in confuſo ſacramẽtum conficere, quod rectè à Magiſtro Soto explicatur hoc exemplo. Si quis v. g. ſuſcipit ſacros ordines, ut ſit ſacerdos & miniſter Eccleſiæ, & poſtea conſuevit celebrare, & alia adminiſtrare ſacramenta, neque unquam per actum contrarium cogitet aliter miniſtrare, quàm intendant Chriſtus & Eccleſia, habet iſte quidem intentionem implicitam & in confuſo miniſtrandi ſacramenta, non tamen expreſſam. De prima ergo negat D. Thomas eſſe neceſſariâ contra authores primæ ſolutionis, & ſecundam ſufficère affirmat, quæ ſemper præſumitur in miniſtro, & de qua ſemper ſumus moraliter certi, niſi aliter exteriùs exprimatur: ſi autem alia expreſſa eſſet neceſſaria, ſemper eſſemus dubij de valore ſacramenti. Id & non ampliùs intendit D. Thomas locis pro ratione dubitandi adductis.

Dices primò: In utroque teſtimonio D. Tho- 26.
mas ſolvit ſecundum argumentum, quod non procedebat de actuali intentione, de hac enim loquitur in ſolutione ad 3. & longè aliter reſpondet, nempe ſufficere intentionem habitualem, hoc eſt virtualem: Ergo ineptè à nobis explicatur de intentione actuali. Secundò, ibidem D. Thomas refert opinionem Theologorum requirentium ad valorem ſacramenti intentionem mentalem, & ipſe oppoſitum ut probabilius docet: Sed nullus Theologorum requirit intentionem E expreſſam: Ergo D. Thomas non rejicit ſolam intentionem mentalem explicitam, ſed etiam implicitam.

Ad primum reſpondeo aliud eſſe intentionem actualem, aliud explicitam, actualis enim poteſt eſſe vel implicita vel expreſſa; & ſimiliter intentio expreſſa, poteſt eſſe vel formalis, vel ſolùm virtualis; unde D. Thomas in teſtimoniis adductis affirmat expreſſam, ſive formalem, ſive virtualem, neceſſariam non eſſe: in ſolutione autem ad 3. requirit ad valorem ſacramenti intentionem ſaltem virtualem, ſive expreſſam, ſive confuſam.

Ad ſecundum nego Minorem, cujus nulla poteſt afferri probatio, ſi enim dantur Theologi

nullam requirentes intentionem, quid mirum quod tempore D. Thomæ essent alij requirentes expressam?

§. III.

Solvitur argumentum ex historia Ecclesiastica desumptum.

27. ANtequam difficiliora proponamus argumenta, placet hîc breviter illud diluere quod desumitur ex historia Ecclesiastica, quæ refert Baptismum datum à puero Athanasio ludente cum aliis pueris, fuisse declaratum validum ab Alexandro Patriarcha Alexandrino, ut habetur cap. *Spiritus Sanctus* 1. quæst. 1. ubi sic dicitur: *In Ecclesiastica historia legitur, quod Alexander Episcopus Alexandriæ, cùm Petri Martyris solemnia celebraret, post expleta Missarum solemnia, vidit super oram maris puerorum ludum, imitantium (ut fieri solet) Episcopum, & gerentium ea quæ in Ecclesia geri mos est. Mox eos ad se perduci jubet, & quid egissent percontatur. Illi rei ordinem pandunt, baptizatos à se esse quosdam Catechumenos confitentur per Anastasium* (legendum est Athanasium, ut legunt emendati codices) *puerum, qui illis fuerat Episcopus similatus. Vbi ex responsis eorum vidit secundùm religionis nostræ ritum cuncta constare, statuit illis quibus integris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismum non debere, sed adimpleri ea quæ sacerdotibus mos est.* Ex hac historia validum videtur posse confici argumentum, ad probandum intentionem conficiendi sacramentum, ad ejus valorem non requiri: Qui enim non seriò sed joco opus externum sacramenti exequitur, non videtur habere intentionem faciendi sacramentum formaliter, sed tantùm materialiter, & nihilominus baptismum per jocum à puero Athanasio collatum, ratum & validum fuisse, declaravit Alexander Patriarcha Alexandrinus: Ergo ad valorem sacramenti non requiritur intentio faciendi sacramentum formaliter, sed sufficit intentio proferendi verba, & applicandi materiam.

28. Respondeo dupliciter aliquem posse opus externum sacramenti joco peragere, primò volendo solùm repræsentare & fingere quod fit in Ecclesia à sacerdote baptizante, & tunc nullum efficitur sacramentum; secundò intendendo revera facere quod ille facit, quamvis recreationis causâ, & in eo casu perficitur sacramentum, sicut in casu quo minister velit baptizare lucri causâ. Hoc autem secundo modo Athanasius Baptismum suis sodalibus administravit; ut colligitur ex tribus, Primò ex hoc quod interrogatus cur id fecisset? responderit se voluisse agere quod Episcopum Alexandrinum fecisse viderat. Secundò, quia solos Cathecumenos, atque adeò nondum baptizatos, baptizaverat. Tertiò ex eo quod licèt Historici narrantes hanc historiam, Athanasium pueris annumerent, certum tamen est quod erat grandiusculus, & ætatis plusquam annorum duodecim.

29. Sed contra hanc solutionem objici potest difficilis instantia desumpta ex alia historia, nimirum D. Genesij Martyris, qui (ut refertur in Martyrologio Romano 25. Augusti) cùm esset mimus, & vellet coram Diocletiano mysteriis Christianorum illudere, se ægrotum simulavit, & mimicè ab uno ex sodalibus suis baptizari postulavit, sed à Deo inspiratus, & repente ad fidem conversus, baptismum suscepit, & pro fide postea mortuus est. Ex hac, inquam, historia constare videtur, Baptismum mimicè & fictè collatum, fuisse validum, præsertim cùm Angelus ante absolutionem Genesio apparens, ei promiserit mediâ illâ aquâ remissionem omnium suorum delictorum; quæ in libro omnia & singula scripta legebantur.

30. Ut ab hac difficultate facilè se expediant Bellarminus, Vazquez, & alij ex Recentioribus, respondent S. Genesium baptizatum fuisse non ab aliquo ex sodalibus suis mimis, sed à vero sacerdote Christiano, qui proinde veram intentionem illi administrandi tale sacramentum habuit. Verùm ut ait Cardinalis Delugo, hoc videtur incredibile: Quomodo enim sacerdos Christianus veniret absque ingenti sacrilegio ad cooperandum ludicro spectaculo, quod totum ad derisionem religionis Christianæ ordinabatur? Quomodo etiam ausus esset coram Imperatore, Christi persecutore acerrimo, se se sacerdotem Christianum manifestare? Denique, quomodo impunè id fecisset, & pacificè, peracto baptismo, domum redire ipsi Diocletianus permisisset? Quibus adde, quod historici probatæ fidei referunt S. Genesium baptizatum fuisse ab uno ex sodalibus irridente mysteria Christianorum in theatro, ut ex Surio referunt Baronius tomo 1. historiæ Ecclesiasticæ, anno 302. num. 27. & Ribadeneira in floribus Sanctorum, die 25. Augusti, in vita S. Genesij.

31. Respondet secundò P. Nicolai in additionibus ad Raynerium, verbo *Baptismus*, cap. 5. §. 7. credibile esse mimos exteriùs facere voluisse quod Christiani faciebant, licèt joco facerent, & sic verum baptismum contulisse. Sed hoc etiam difficile creditu esse putant aliqui Recentiores: Nam si nec Christiani ipsi (inquiunt) quando in scena agunt personam sacerdotis baptizantis, habent veram intentionem baptizandi, aut faciendi quod facit Ecclesia, sed solùm repræsentandi & fingendi illud: quantò minùs paganus qui Ecclesiam irridebat, existimandus est habuisse intentionem conficiendi verum sacramentum?

32. Parùm tamen (ut rectè observavit Martinez à Prado) urget hæc replica, imò retorqueri potest in favorem P. Nicolai: Ideò enim Christiani mimi in scena, quando agunt personam sacerdotis baptizantis, non habent veram baptizandi intentionem, ne rebaptizent jam baptizatos, & sacramenta Christi irrideant. E contra verò Gentiles, ut magis irriderent nostra sacramenta, cùm ea mimicè in theatro repræsentabant, quæ Christiani præstare solent, facere intendebat; atque adeò mimus ille qui S. Genesium baptizavit, ut magis Christianorum baptisma irrideret, ipsum baptizare intendebat eo modo quo faciunt Christiani. Addo, valde probabile & credibile esse quod aliqui dicunt, nimirum Angelum qui S. Genesium monuit, ut baptisma seriò reciperet, eique peccatorum remissionem pollicitus est, admonuisse etiam sodalem suum, ut seriò pièque illud ipsi administraret, subindeque tunc nec in administrante, nec in suscipiente defuisse intentionem. Non est etiam improbabile quod alij asserunt, ut ab hac difficultate faciliùs se expediant, nempe Deum tunc suppleviſſe miraculosè intentionem ministri, quæ licèt sit conditio necessaria & essentialis de lege ordinaria, non tamen de potentia absoluta.

§. IV.

§. IV.

Solvuntur aliæ objectiones.

33. OBjicies primò : Cùm Epiſcopus antequam Ordines conferat, proteſtetur ſe nolle ordinare excommunicatum, aut non habentem facultatem à ſuo Prælato, non habet intentionem talem ordinandi; & tamen ſi adſit inter alios quos Epiſcopus ordinat, verè ordinatur, ut jura ſupponunt, quandoquidem decernunt illum ſuſpenſum à ſuo Ordine remanere : Ergo ad valorem ſacramenti non requiritur in miniſtro intentio conferendi ſacramentum.

34. Reſpondeo quod licèt hæc proteſtatio Epiſcopi fiat ad terrorem, & ad ſignificandum quod B non vult talem ordinare, poſtquam tamen, factâ ſufficienti diligentiâ, nullus talis apparet, intentionem habet, vel ſaltem habere tenetur, eos omnes ordinandi quos habet præſentes, ſive aliqui ex ipſis ſint aut non ſint excommunicati, & ſive habeant vel non habeant facultatem à ſuo ſuperiore.

35. Objicies ſecundò : Sacramentum poteſt in recipiente habere effectum quem miniſter non intendat : Ergo & habere rationem ſacramenti, licèt ipſum ut tale non velit adminiſtrare. Conſequentia legitima eſt, Antecedens verò probatur. Hæretici noſtri temporis baptizant abſque intentione imprimendi characterem, quandoquidem ipſum non admittunt ; imò & abſque intentione C cauſandi gratiam, quæ ſit forma intrinſeca, cùm eam etiam negẽt, & tamen ſuo baptiſmate imprimunt characterem, & producũt gratiã : Ergo &c.

36. Reſpondeo diſtinguendo Antecedens : Sacramentum poteſt in ſuſcipiente habere effectum quem miniſter non intendat formaliter & explicitè, bene tamen virtualiter & implicitè, concedo. Quem non intendat, neque formaliter, neque virtualiter, nego. Cùm enim impoſſibile ſit quod aliquis velit cauſam, niſi virtualiter ſaltem & implicitè velit effectum, quia effectus implicitè & virtualiter continetur in cauſa, eo ipſo quod hæretici velint cauſam characteris & gratiæ, ſcilicet ſacramentum legitimè adminiſtratum, etiam ſi explicitè nolint ipſum chara- D cterem & gratiam intrinſecam, implicitè tamen & virtualiter ea intendunt.

37. Objicies tertiò : Certum eſt quod ſicut Chriſtus ita inſtituit ſacramenta, ut eorum valor ſit independens à fide & bonitate miniſtri, ita potuerit ea inſtituere, ut ad eorum valorem & efficaciam non requireretur in miniſtro intentio illa formaliter faciendi : Sed hic modus inſtitutionis eſt convenientior : Ergo dicendum eſt quod Chriſtus ita de facto illa inſtituit. Major conſtat, Minor verò probatur primò, quia Chriſtus ſic inſtituendo ſacramenta, magis oſtenderet ſuam virtutem, quæ pravâ intentione miniſtri non impediretur. Secundò, manifeſtius eſſet quod ſolus Deus eſt qui principaliter cauſat effectum E ſacramenti, juxta ſuam voluntatem, & quod homines ſunt pura inſtrumenta illius. Tertiò, hic modus inſtitutionis ſacramentorum independenter ab intentione miniſtri quoad ſuum valorem, valde conducit ad pacandos animos illa ſuſcipientium, ſicut è contra oppoſitus multas anxietates & dubitationes circa ſalutem ingerit fidelibus : ſi enim ad valorem ſacramenti requiratur in miniſtro intentio ipſum formaliter ut ſacramentum conficiendi, ſicut ſuſcipiens ſacramentum nunquam poterit eſſe certus de tali intentione,

A utpote interna, atque adeò occulta, ita nec de valore ſacramenti ab eo ſuſcepti, & conſequenter neque de ſua ſalute.

38. Reſpondeo conceſſa Majori, negando Minorem, conveniens enim fuit valorem ſacramentorum dependere ab intentione miniſtri : Primò propter eorum dignitatem quæ requirit ut non fiant ab homine caſu, temerè, & fortuitò, ſed nobiliori modo, ſcilicet per actiones verè humanas & cum deliberatione factas. Secundò, propter dignitatem miniſtrorum, qui cùm ſint cauſæ liberæ, debuerunt aſſumi à Deo tanquam inſtrumenta quæ ſimul moverentur & ſe liberè moverent ad productionem ſacramenti formaliter B ut talis. Tertiò, quia alioquin non eſſet ratio ob quam non aſſumpſiſſet Deus ad hoc miniſterium quamcumque aliam creaturam, etiam irrationalem.

Ad primam autem probationem in contrarium, dicendum eſt, virtutem Dei & ejus ſapientiam magis oſtendi in operando fortiter, & diſponendo ſuaviter, movendoque inſtrumentum animatum, ſecundùm modum ſuum.

Ad ſecundam ſimiliter dico, dependentiam ſacramentorum ab intentione miniſtri, illum non extrahere à ratione inſtrumenti animati; nec proinde rationem cauſæ principalis à Deo auferre.

Ad tertiam reſpondeo ad pacandos animos eorum qui ſacramenta recipiunt, ſufficere certitudinem moralem de intentione miniſtri, quæ C cùm facilè ab eo haberi poſſit, quia non requirit in eo charitatem, vel fidem, niſi miniſter ipſe exteriùs oſtendat ſe illam non habere, vel ex aliquo alio ſigno probabili id poſſit colligi, non eſt cur ſuſcipiens ſacramentum ſit quoad hoc anxius de ſua ſalute, & valida ſacramenti ſuſceptione ; maximè cùm incertitudo de veritate & effectu ipſius, ex aliis oriri poſſit, de quibus tamen recipiens ſacramentum non eſt anxius quoad ſalutem : quod enim validè conferatur ſacramentum pœnitentiæ, pendet non ſolùm ex intentione miniſtri, ſed etiam ex eo quod ſit verè baptizatus & ordinatus, atque poteſtate juriſdictionis inſignitus. Item qui in pueritia fuit baptizatus, poſtquam D ad ætatem adultam pervenit, non poteſt certò ſcire ſe eſſe baptizatum, ſed tantùm credere parentibus id affirmantibus.

39. Objicies quartò : Implicat ponere materiam & formam ſacramenti, niſi ponatur ſacramentum; ſicut implicat poni materiam & formam artefacti, niſi ipſum artefactum ponatur : Ergo cùm miniſter applicat alicui materiam & formam Baptiſmi, verè ipſum baptizat, & ſacramentum conficit, tametſi intentionem non habeat ipſum baptizandi & conficiendi ſacramentum.

40. Reſpondeo diſtinguendo Majorem. Implicat ponere materiam & formam ſacramenti, formaliter ut tales, ſeu quatenus ſunt quædam cæremoniæ ſacræ à Chriſto inſtitutæ, niſi ponatur E ſacramentum, concedo Majorem. Implicat ponere materiam & formam ſacramenti, materialiter & in eſſe entis, & abſtrahendo ab hoc quod ſint quædam cæremoniæ ſacræ à Chriſto inſtitutæ, nego Majorem. Nam res & verba in eſſe entis & materialiter non ſunt ſacramentum, ſed ut inſtituta à Chriſto, ut ſint ſigna practica gratiæ ſanctificantis : unde ut miniſter ſacramentum conficiat, requiritur neceſſariò quod materiam & formam ſacramentorum, ſub hac ratione, implicitè ſaltem & in confuſo, ponere intendat : ad quod ſufficit quod intendat facere illud

quod facit Eccleſia. Ad exemplum verò de artefacto, quod in argumento adducitur, neganda eſt paritas. Ratio diſcriminis eſt, quia artefactum nihil aliud dicit, quàm materiam & formam; ſacramentum autem, ultra ablutionem & verba, addit eſſe ſignum practicum gratiæ: rationem autem ſigni gratiæ in actione exteriori reperiri, dependet à duobus, nempe ab intentione miniſtri, & à Chriſti inſtitutione & voluntate, qui noluit materiam, & formam ſacramenti, gratiam ſignificare, deficiente intentione miniſtri.

A

§. V.

Aliæ difficultates & caſus conſcientiæ breviter reſolvuntur.

B

41. REſtant adhuc reſolvendæ quædam difficultates de intentione miniſtri, quas breviter hîc expediemus. Prima eſt, an deficiente intentione miniſtri ad valorem ſacramenti requiſitâ, Deus ſuppleat illius defectum, & conferat ſine vero ſacramento effectum ſacramenti: v. g. ſi miniſter ex malitia non intendat baptizare puerum, an Deus ex ſua infinita miſericordia, conferat illi gratiam, ſine vero Baptiſmo?

42. Reſpondeo negativè, contra Alenſem, D. Bonaventuram, Sylveſtrum, Paludanum, & alios. Probatur primò ex D. Thoma infrà quæſt. 68. art. 1. & 73. art. 3. & quodlib. 6. art. 4. ubi diſtinguens triplex Baptiſma, aquæ, ſpiritûs, & ſanguinis, docet quod pueri non habentes uſum rationis, cùm non poſſint dilectionem Dei habere, in qua Baptiſmus ſpiritûs ſeu flaminis conſiſtit, ſalvari non poſſunt, niſi per Baptiſmum aquæ, vel ſanguinis, ſi propter Chriſtum occidantur, qualiter de innocentibus docet D. Auguſtinus: Ergo ſentit quod quotieſcumque non ſuſcipitur verum Baptiſma, gratia non confertur à Deo, niſi adſit Baptiſmus flaminis vel ſanguinis.

C

43. Id etiam efficaciter probari poteſt ex lege illa generali Joan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt introïre in regnum Dei.* Ex illa enim evidenter infertur, quod puer ante uſum rationis verum Baptiſma non recipiens, ex defectu intentionis miniſtri, non conſequetur vitam æternam. Unde Auguſtinus Epiſt. 28. ad Hieronymum: *Quiſquis dixerit quod in Chriſto vivificabuntur parvuli qui ſine ſacramenti ejus participatione de vita exeunt, hic profectò contra Apoſtolicam prædicationem venit, & totam damnat Eccleſiam.* At hoc eſſet falſum, ſi puer ille effectum Baptiſmi, ſcilicet gratiam, ſine vero Baptiſmo reciperet: Ergo gratia non confertur à Deo, cùm ex defectu intentionis miniſtri, verum Baptiſma non conficitur.

D

44. Confirmatur: Puer ſine debita materia vel forma baptizatus ex malitia vel ex ignorantia miniſtri, gratiam non recipit, ut omnes concedunt: Ergo nec ille qui ſine debita intentione baptizatur. Conſequentia manifeſta eſt, nam tam bene deficit ſacramentum ex defectu intentionis miniſtri, ſicut ex defectu formæ, vel materiæ, ut definit Florentinum in Decreto unionis, ubi dicitur, omnia ſacramenta tribus perfici, nimirum materiâ, formâ, & intentione miniſtri, quorum ſi aliquid deſit, non perficitur ſacramentum.

E

45. Dices, D. Thomas hîc art. 8. ad 2. oppoſitam ſententiam docere videtur, cùm enim ibi retuliſſet opinionem aliquorum aſſerentium quod Chriſtus in parvulis ſupplet defectum intentionis, & in adultis fides & devotio recipientium, ſic de hac ſententia loquitur: *Sed hoc ſatis poſſet dici quoad ultimum effectum, qui eſt juſtificatio à peccatis, ſed quantum ad effectum qui eſt res & ſacramentum, ſcilicet quantùm ad characterem, non videtur quod per devotionem accedentis poſſit ſuppleri, quia charàcter nunquam imprimitur, niſi per ſacramentum:* Ergo ſentit defectum intentionis ſuppleri, quantùm ad effectum gratiæ, non quantùm ad characterem.

46. Reſpondeo quod licèt ſententia relata à D. Thoma, de parvulis & adultis loquatur, & de utroque effectu Baptiſmi, gratia ſcilicet & charactere, ille tamen ſolùm eam approbat, quantùm ad effectum gratiæ, & ſolùm quantùm ad adultos, qui per dilectionem & fidem includentem Dei dilectionem, extra ſacramentum juſtificari poſſunt: quantùm autem ad alia, refertur quidem ſententia, ſed non approbatur.

47. Secunda difficultas eſt, quænam intentio ſit neceſſaria ad valorem ſacramenti, actualis, habitualis, aut virtualis?

Reſpondeo breviter, intentionem actualem non eſſe requiſitam ad valorem ſacramenti, habitualem verò non eſſe ſufficientem, bene tamen virtualem.

Prima pars habetur in Rituali Romano, & docetur à D. Thoma hîc art. 8. ad 3. & rationem aſſignat, quia habere intentionem actualem, *non eſt totaliter poſitum in hominis poteſtate, quia præter intentionem cùm homo vult multùm intendere, incipit alia cogitare, ſecundùm illud Pſalmi 39. Cor meum dereliquit me.* Addo quod, actualis intentio non eſt neceſſaria ad actum humanum & deliberatum, ſed ſufficit virtualis, ut patet in oratione, ad quam, ut ſit meritoria, ſufficit virtualis attentio, ut docet S. Thomas 2. 2. quæſt. 83. art. 13. Quamvis autem hæc intentio non ſit neceſſaria ad valorem ſacramenti, *ſtudiosè tamen curare debet* (inquit S. Doctor) *ſacramenti miniſter, ut etiam actualem intentionem adhibeat.* Quod (ut rectè advertit Cajetanus) non debet intelligi de intentione quâ in actu ſignato miniſter dicat, *Ego intendo conficere ſacramentum*, ſed de intentione in actu exercito, ita ut poſtquam miniſter actum intentionis conficiendi ſacramentum habuit, attendat ad ea quibus conficitur, nimirum ad diſtinctam prolationem formæ, ad reverentem contrectationem materiæ, & ad futuram tunc ineffabilem præſentiam divinæ gratiæ.

48. Secunda pars quæ aſſerit habitualem intentionem ad valorem ſacramenti non ſufficere, non minùs eſt manifeſta quàm præcedens; nam habitualis intentio ea eſt quâ quis aliquid facit ex habitu, abſque advertentia & deliberatione, ut cùm quis habens habitum miſericordiæ, nihil de eleemoſyna cogitans, imò fortè dormiens, pecuniam ponit ubi eleemoſynæ colliguntur: Sed hoc non ſufficit ad valorem ſacramenti, cùm illius adminiſtratio debeat eſſe actio humana & deliberata: Ergo ad valorem ſacramenti intentio habitualis non ſufficit.

49. Dices, Divus Thomas hîc art. 8. ad 3. manifeſtè docet oppoſitum, ait enim: *quod licèt ille qui aliud cogitat non habeat actualem intentionem, habet tamen intentionem habitualem, quæ ſufficit ad perfectionem ſacramenti.* Quo nihil clarius & expreſſius contra noſtram reſolutionem dici poſſe videtur.

Duplex tamen huic inſtantiæ poteſt adhiberi

50. ſolutio. In primis dici poteſt cum Cajetano, D. Thomam ibi loqui de intentione habituali, non ut diſtinguitur à virtuali, ſed prout differt ab actuali; tum quia id apertè conſtat ex ipſo textu, tum etiam quia tempore D. Thomæ, omnis intentio non actualis, etiam ea quæ virtualis dicitur, vocari ſolebat habitualis, ut patet ex D. Bonaventura in 2. ſent. diſt. 41. art. 1. quæſt. 3. in ſolutione 6. argumenti, ubi *habitualem relationem ad Deum*, ſufficere operi meritorio aſſerit, & ſubdit: *habitualem relationem dici, non quòd habeat charitatem per quam ſit habilis ad referendum, ſed quia in primordio illius operationis, vel alterius ad quam illa conſequenter ſe habet, intentionem habet ad Deum directam.* Ubi Doctor Seraphicus apertè relationem habitualem ad Deum, pro virtuali uſurpat, quæ propterea dici habitualis poteſt, quia per modum alicujus habitûs perſeverat, licèt actum præcedentem ſupponat.

Secundò reſpondet Pater Nicolai in ſcholiis ad
51. art. 8. hujus quæſtionis, & in additionibus ad Raynerium, titulo de Baptiſmo, cap. 1. §. 8. certum ſibi videri, quod non intentionem *habitualem*, ſed potius *virtualem*, ibi ſcripſerit S. Thomas, ſed propter abbreviatos characteres, qui ex veteri ſcribendi uſu, ſimilem formam præſe ferunt, aut maximam affinitatem inter ſe habent, imprudenter, vel per oſcitantiam, vox illa *virtualis*, pro *habituali* mutata ſit. Hujuſque mutationis duo indicia manifeſta adducit. Primum eſt, quia exemplaria quædam anni 1540. intentionem *virtualem* legunt, non verò *habitualem*. Secundum, quia S. Doctor non ſolet habituale cum virtuali confundere, ſed unum ab alio accuratè diſtinguit, ut patet in quæſtionibus diſputatis, de charitate ar. 11. ad 3. ubi ſic habet: *Aliud eſt habitualiter referre in Deum, & aliud virtualiter: habitualiter enim refert in Deum & qui nihil agit, nec aliquid actualiter intendit, ut dormiens; ſed virtualiter aliquid referre in Deum, eſt agentis propter finem, ordinantis in Deum.* Et in 4. ſent. diſt. 16. quæſt. 2. art. 1. quæſtiunc. 2. contritionem ait poſſe accipi tripliciter, *vel actu, vel habitu, vel medio modo*, ſcilicet *ex virtute actûs quem agit &c.* Et in hac ipſa parte quæſt. 87. art. 1. negat *habitualem diſplicentiam* ad peccatorum venialium remiſſionem ſufficere, ſed requiri vult ſaltem aliquam *virtualem*.

52. Tertia pars, quæ affirmat ad valorem ſacramenti intentionem virtualem ſufficere, colligitur ex præcedentibus: nam ſi habitualis non ſufficit, & actualis requiſita non eſt, reſtat ut virtualis ſufficiat. Intentio autem virtualis illa eſt, quæ licèt actu tranſierit, manet tamen in virtute, ratione primi propoſiti quo quis ſe ad agendum applicuit humano modo. *Putà cùm ſacerdos accedens ad baptizandum, intendit facere circa baptizandum quod facit Eccleſia: unde ſi poſtea in ipſo exercitio actûs cogitatio ejus ad alia rapiatur, ex virtute primæ intentionis perficitur ſacramentum*, ut ait S. Thomas hîc art. 8. ad 3. Eſt etiam aliud vulgare exemplum ejuſdem S. Doctoris 3. contra Gentes cap. 138 illius ſcilicet qui propter Deum iter arripuit, in quo ut ex illa intentione iter perficiat, neceſſarium non eſt quod in qualibet parte itineris de Deo actu cogitet.

53. Sed dubitari poteſt, an ebrius, vel dormiens, poſſit conficere ſacramentum? Ratio autem dubitandi eſt, quia ante ebrietatem vel ſomnum, potuit velle conficere ſacramentum, verbis in ebrietate vel ſomno proferendis, ſubindeque tunc virtualem intentionem conficiendi ſacramentum habere, quæ cùm ad valorem ſacramenti ſufficiat, ſi ille in ebrietate vel ſomno ſupra debitam materiam verba proferat, nihil tunc ad valorem ſacramenti deeſſe videtur. Poteſtque augeri difficultas, nam ſi quis ante ſomnum vel ebrietatem baptiſmum deſideret, & poſtea dormiens aut ebrius baptizetur, recipit ſacramentum: Ergo pariter ſi miniſter ante ebrietatem vel ſomnum, ſacramentum velit conficere, revera illud conficiet, ſi in ipſa ebrietate vel ſomno, ſupra debitam materiam verba proferat.

Nihilominus dicendum eſt, verba à ſacerdote 54.
ebrio vel dormiente prolata ſupra debitam materiam, non conficere verum ſacramentum, etſi ante ſomnum aut ebrietatem, intentionem illud conficiendi habuerit. Ratio hujus reſolutionis nulla alia aſſignari poteſt quàm Chriſti voluntas, qui licèt prolationem verborum voluntariam ſolùm in cauſa, ad dignitatem ſacramenti elevare potuerit, id tamen noluit, tum ob reverentiam debitam ſacramentis, tum etiam quia oportuit ſacramenta confici à miniſtro, cũ morali certitudine materiæ debitæ: in ſomno autem vel in ebrietate talis certitudo eſſe nequit, quamvis enim quis ante ſomnum vel ebrietatem, materiam debitam pro conficiendo ſacramento prope ſe relinqueret, poſtea tamen in ſomno exiſtens, aliam poſſet ſubſtituere, & verba ſupra illam proferre: ob hæc ergo & ſimilia inconvenientia, etſi in ſomno vel ebrietate poſſit quis virtualem intentionem conficiendi ſacramentum habere, nihilominus ſacramentum non conficeret, etſi ſupra debitam materiam tunc verba proferret. Præſertim quia ſacramentum ex parte formæ conſiſtit in verbis quæ formaliter verba ſint: illa verò quæ dormiens vel ebrius profert, non ſunt verba formaliter, defectu actualis ſignificationis, ſed duntaxat materialiter, ſicut ea quæ à pica, vel à pſittaco proferuntur, ideòque non poſſunt ſacramenta conficere. Ex quo patet diſparitas ad exemplum adductum, nam recipiens ſacramentum nulla debet verba proferre, bene tamen qui illud conficit vel miniſtrat: præterquam quod recipiens ſe habet per modum patientis, miniſtrans verò vel conficiens ſacramentum, per modum agentis: major autem in agente quàm in patiente libertas & advertentia requiritur: unde licèt in ſomno vel ebrietate poſſit quis verum ſacramentum, v. g. baptiſmum quem antea deſideravit, recipere, non tamen illud tunc conficere vel adminiſtrare.

Tertia difficultas eſt, an ſit verum ſacramen- 55.
tum ubi error erga perſonam cui confertur intervenit? v. g. dum putat aliquis ſe baptizare puerum, & nomen Petri illi imponit, & baptizat puellam, quæritur an tunc verum ſacramentum conficiat? Videtur enim quod non, ob defectum intentionis; non enim habuit intentionem baptizandi puellam, ſed puerum.

Huic difficultati cum diſtinctione reſpondendum eſt, nam vel miniſter ita alligavit intentionem ſuam, ut non intendat conferre Baptiſmum, niſi tali individuo, puero v. g. & tunc ſi alius ſupponatur, non conficit ſacramentum, ex defectu intentionis. Si autem habeat intentionem conferendi ſacramentum præſenti, quicunque ille ſit, quamvis per errorem putet eſſe alium qui non eſt, revera ſacramentum confert. Idem dicendum, ſi ſacerdos putans ſe audire confeſſionem Petri, alterius audiat, & abſolvat, & in aliis

ſacramentis ſimiliter. Si autem quæras, qualis debeat eſſe intentio miniſtri? Reſpondeo debere eſſe talem, quòd abſolutè dirigatur ad præſentem materiam, ſine limitatione aut implicita conditione non faciendi ſacramentum, ſi perſona non ſit illa quam putat; quam intentionem ſemper adeſſe in miniſtro præſumendum eſt.

57. Contra hanc tamen doctrinam fieri poteſt hæc inſtantia. In matrimonio error perſonæ reddit ſacramentum nullum: ſi enim quis contrahat cum Bertha, putans eſſe Tulliam, verum matrimonium non contrahit: Ergo idem in aliis ſacramentis dicendum.

Reſpondeo conceſſo Antecedente, negando conſequentiã & paritatem. Ratio diſcriminis eſt, quia matrimonium eſt quidam contractus conſiſtens in traditione corporum in particulari & in individuo, unde error in perſona eſt ſubſtantialis, & æqualitatem aufert, ſubindeque contractum nullum efficit. Nec ſufficit quod detur alia uxor æque bona, quia cùm hæc æqualitas non poſſit certò ab hominibus cognoſci, maximè cùm bonitas conjugis debeat eſſe reſpectiva in ordine ad alterum, meritò conjuges alligant ſuam voluntatem & intentionem ad talem determinatam perſonam, quod in aliis ſacramentis non contingit.

ARTICVLVS III.

Vtrum per malos miniſtros validè poſſint ſacramenta conferri?

§. I.

Varij circa hoc referuntur ac refelluntur errores.

58. TErtio poſt Chriſtum natum ſæculo, in Aſia & Affrica cœpit error oboriri, aſſerens non eſſe vera ſacramenta ab hæreticis & ſchiſmaticis collata. Primus illius author in Affrica fuit Agrippinus D. Cypriani prædeceſſor, ut referunt D. Auguſtinus lib. 2. de baptiſmo cap. 2. & Vincentius Lyrinenſis in Commonitorio cap. 9. his verbis, *Venerabilis memoriæ Agrippinus, Carthaginenſis Epiſcopus, primus omnium mortalium contra univerſalis Eccleſiæ regulam, contra divinum Canonem, contra morem & inſtituta Majorum, rebaptizandum eſſe cenſebat*, eos ſcilicet qui ab hæreticis baptizati eſſent. Eum poſtea ſecutus eſt D. Cyprianus, cum multis Affricæ Epiſcopis, licèt non propterea ab Eccleſia ſe ſeparaverit, *imò præſumendum ſit* (ait Auguſtinus cap. 8. libri citati) *virum adeò ſanctum, ante mortem ſententiam mutaſſe. Cujus correctionem* (inquit cap. 5.) *ſi litteræ taceant, merita clamant: ſi in epiſtolis non invenitur, corona martyrij teſtatur.*

59. Donatiſtæ etiam olim ſenſerunt, ſacramenta à miniſtro exiſtente in peccato mortali collata, eſſe invalida, quos poſtea ſecuti ſunt Luciferiani & Albigenſes. Wicleffus autem ea tantùm ſacramenta valida eſſe cenſuit, quæ à miniſtris prædeſtinatis conferrentur. Alij demum à malis miniſtris confici quidem ſacramenta putarunt, ſed non per ea gratiam conferri. Ut omnes iſti errores confutentur, & veritas Catholica firmiùs ſtabiliatur.

60. Dico breviter, peccatores & infideles validè ſacramenta conficere, ſi adhibeant omnia ad illorum valorem requiſita.

Concluſio eſt certa de fide, utpote definita in variis Conciliis, nempe in Concilio Nicæno generali, ut teſtatur Auguſtinus lib. 2. de baptiſmo cap. 3. 4. 5. & 6. in Carthaginenſi primo Can. 1. in Conſtantienſi contra Joannem Hus, & denique in Tridentino ſeſſ. 7. Can. 12. de ſacramentis in genere, his verbis: *Si quis dixerit, miniſtrum in peccato mortali exiſtentem, modò omnia eſſentialia quæ ad ſacramentum conficiendum aut conferendum pertinent ſervaverit, non conficere aut conferre ſacramentum, anathema ſit.* Sub peccato autem mortali, etiam peccatum hæreſis comprehenditur. Et Can. 4. hoc ſpecialiter de baptiſmo definit, ait enim: *Si quis dixerit baptiſmum qui etiam datur ab hæreticis in Nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti, cum intentione faciendi quod facit Eccleſia, non eſſe verum, anathema ſit.*

61. Favet etiam perpetua Eccleſiæ Traditio, quæ nunquam conſuevit eos rebaptizare qui à miniſtris peccatoribus, hæreticis, ſchiſmaticis, & degradatis baptizati ſunt. Unde S. Auguſtinus lib. de baptiſmo cap. 9. inquit: *Conſuetudinis roborè tenebatur orbis terrarum, & hæc ſola opponebatur inducere volentibus novitatem.*

62. Non deſunt etiam ad eandem veritatem ſuadendam congruentiæ & probabiles rationes, quas adducit S. Thomas 4. contra Gentes cap. 77. & Ferrarienſis ejus Commentator ibidem exponit. Prima eſt: Miniſtri Eccleſiæ in Ordinis ſuſceptione accipiunt potentiam ad ſacramenta miniſtranda: Sed hæc potentia per peccatum aut infidelitatem non amittitur: Ergo peccator & infidelis retinet poteſtatem ſacramenta miniſtrandi, ſubindeque vera conficit & miniſtrat ſacramenta, ſi omnia adhibeat ad eorum valorem neceſſaria. Major eſt certa, Minor probatur. Quod alicui per conſecrationem acquiritur, perpetuò in ipſo manet, cujus ſignum eſt, quod ſemel conſecratum, iterum non conſecratur, ut patet in altari, chriſmate, & aliis: Sed poteſtatem miniſtrandi accipit miniſter in Ordinis ſuſceptione, cum quadam conſecratione: Ergo illam nunquam amittit.

63. Confirmatur: Deus non aufert Principibus terræ poteſtatem juriſdictionis, propter ipſorum crimina, hæreſim, infidelitatem, & apoſtaſiam, ne ſcilicet Reipublicæ ſtatus aut œconomia deficiat, vel turbetur: propter quod D. Petrus cap. 2. ſuæ primæ Epiſtolæ, fideles monet, ſuis ut pareant dominis, non tantùm piis & modeſtis, ſed etiam diſcolis: Ergo ſimiliter rationi conſentaneum eſt, ad gubernationis Eccleſiaſticæ & fidelium utilitatem, quòd Deus ſuis miniſtris peccatoribus & hæreticis, poteſtatem valdè adminiſtrandi ſacramenta non auferat.

64. Secunda ratio D. Thomæ ſic poteſt proponi. Miniſter ſolùm concurrit inſtrumentaliter ad hominem ſanctificandum, ſicut & ipſa ſacramenta, atque adeò gratiam non conferunt propriâ virtute, ſed virtute Dei, neque ſibi aſſimilare intendunt effectum, ſed cauſæ principali: Ergo ut per ſacramenta miniſter conferat gratiam, non eſt neceſſarium, quod gratiam aut fidem habeat & contineat, ſed ſufficit quod ſacramentum & illius effectus in cauſa principali contineatur.

65. Confirmatur primò exemplo Divi Thomæ: Ut medicus conferat ſanitatem, non eſt neceſſarium illius corpus, quod eſt inſtrumentum animæ habentis artem medicinæ, eſſe ſanum: Ergo ut Deus per miniſtrum qui eſt ejus inſtrumentum, gratiam conferat, & ſacramenta conficiat, neceſſarium non eſt, quòd miniſter gratiam habeat aut fidem.

66. Confirmatur ſecundò alio exemplo S. Auguſtini lib. 3. contra Creſconium cap. 8. Ut ſemen fructificet, nihil refert quod lotis aut ſordidis manibus ſeminetur, ſed ſatis eſt ſi bonum ſit, & ex ſe fructiferum, & terra ad fructificandum idonea; hoc enim poſito, & Solis influxu non deficiente, terra dabit fructum ſuum: Ergo quidquid ſit de ſanctitate & munditia miniſtri, ſi adſint cætera requiſita, verum conficietur ſacramentum, gratiam conferens.

67. Alio exemplo utitur idem Auguſtinus Tractatu 5. in Joan. ut refertur in decretis causâ & quæſt. 1. ubi dicitur, quod *ſuperbus miniſter cum diabolo computatur, ſed non contaminatur donum Chriſti, quia per illum purus fluvius tranſit, & venit ad fertilem terram.* Et paulò poſt ſubditur: *Lapis ex aqua fructum ferre non poteſt, & ſi per lapideos canales tranſit ad areolas aqua, in canali lapideo nihil generatur, ſed tamen hortis fructum plurimum affert: ſpiritualis enim virtus ſacramenti, ut pura lux, ab illuminandis excipitur, ſed per immundos tranſiens, non coinquinatur.* Aliud exemplum adducit Nazianzenus orat. 40. in ſanctum Baptiſma, comparat enim bonum vel malum miniſtrum, ſigillo aureo vel ferreo, quod eundem habet effectum, ſive aureum ſit, ſive ferreum.

68. Confirmatur tertiò: Poteſt artifex uti ad opera ſua nedum inſtrumento vivo & ſibi conjuncto, putà manu, ſed etiam inanimato & ſeparato, nempe malleo: Ergo ſimiliter poteſt Deus homine carente vitâ gratiæ, nec ſibi per charitatem aut fidem conjuncto, uti tanquam inſtrumento ad ſacramenta & eorum effectus.

69. Tertia ratio: Ut quis efficaciter utatur gratiâ gratis ſibi datâ, non requiritur quod habeat gratiam gratum facientem, vel fidem, ut conſtat de Caïpha, qui licèt peſſimus, & ſcripturis de Chriſto, ejuſque miraculis credere nollet, veritatem tamen de ipſo prophetavit: Sed poteſtas conficiendi & miniſtrandi ſacramenta, ad gratias gratis datas reducitur, quia per ſe ordinatur ad bonum alterius, non verò ad bonum ejus in quo eſt, niſi per accidens: Ergo illius uſus gratiam gratum facientem vel fidem neceſſariò in miniſtro non requirit.

70. Quarta ratio ſumitur ex inconvenienti quod ſequitur ex adverſa ſententia: ſi enim ad valorem ſacramenti requireretur ſanctitas & fides miniſtri, vix ulla eſſet fidelibus ſecuritas de ſua ſalute; ſicut enim ſemper eſſent incerti de bonitate miniſtri, ita & de valore ſacramenti ab eo collati.

71. Si dicas, non minùs eſſe fideles incertos de intentione miniſtri, quàm de ejus ſanctitate. Reſpondeo hoc eſſe falſum, cùm enim longè facilius ſit miniſtro habere intentionem conficiendi ſacramentum, quàm ſanctitatem, poteſt non ſolùm ipſe miniſter, ſed etiam recipiens ſacramentum ab eo, magis eſſe certus de intentione ejus, quàm de ipſius ſanctitate; ſæpè enim contingit, ut qui videntur boni, mali ſint, cùm tamen miniſtrum non habere neceſſariam intentionem, rarò contingat, quia ille defectus non provenit, ſicut defectus ſanctitatis, ex difficultate illam habendi, ſed ex pura malitia.

§. II.

Solvuntur objectiones.

72. OBjicies primò: Leo Papa Epiſtolâ 77. negat baptizatos ab hæreticis ſanctificatio-

A nem accipere, & Ambroſius libro de his qui initiantur cap. 4. ait quod *Baptiſma perfidorum non ſanat, ſed polluit.* Similiter Athanaſius ſermone tertio contra Arrianos, baptiſmum ab illis collatum appellat *vanum & invalidum.* Demum S. Thomas in ſupplemento quæſt. 38. art. 2. docet hæreticum non poſſe abſolvere à peccatis: Ergo hæretici non poſſunt vera ſacramenta conficere, vel miniſtrare.

Reſpondeo hæc & alia ſimilia Patrum teſtimonia intelligenda eſſe de ſacramento in ordine ad effectum principalem, ſcilicet gratiam, ita ut velint ſolùm negare ſacramentum ab hæreticis collatum, eſſe validum ad conferendam gratiam; B cùm enim Eccleſia prohibeat ne ſuſcipiantur ſacramenta ab hæreticis, conſequenter qui aliquod ſacramentum ab ipſis recipit, hoc ipſo ponit obicem effectui ſacramenti, & ideò baptiſmus ab hæretico collatus, non eſt validus ad conferendam gratiam. In eodem ſenſu docet S. Thomas in ſupplemento, hæreticum à peccatis abſolvere non poſſe, quia ſcilicet, cùm accipiens abſolutionem ab hæretico, fictus ad ſacramentum accedat, gratiam non recipit; & inſuper quia ratione fictionis, deficit illi dolor de peccatis, qui eſt materia pœnitentiæ; & tandem quia ad abſolvendum à peccatis, ultra poteſtatem C characteris, requiritur juriſdictio, quæ hæretico deficit.

Objicies ſecundò: Immundus mundare non poteſt, iuxta illud Eccleſiaſtici 34. *Ab immundo quid mundabitur?* Sed peccator eſt immundus: Ergo alios mundare non poteſt, conferendo illis gratiam per ſacramenta.

Reſpondeo ab immundo, ut à cauſa principali neminem mundari, bene tamen ut ab inſtrumentali, quia ut producat gratiam non debet illam formaliter habere, ſed ſufficit quod illam contineat virtualiter, ſeu quod per virtutem cauſæ principalis illam poſſit producere, quare ad illam producendam non concurrit miniſter ut inſtrumentum Dei & Chriſti.

D Objicies tertiò: Chriſtus influit in ſuos fideles gratiam per miniſtros, tanquam per membra ſui & Eccleſiæ: Sed infidelis membrum Eccleſiæ & Chriſti non eſt: Ergo medio miniſtro infideli, gratiam non influit, nec ſacramenta confert.

Confirmatur: Sacramenta habent efficaciam ex paſſione Chriſti: Sed infidelis non continuatur cũ paſſione Chriſti, per fidẽ propriam, neque per fidem Eccleſiæ, cùm ſit ab Eccleſia ſeparatus: Ergo non poteſt conficere ſacramenta, neque ut inſtrumentum Chriſti gratiam conferre.

Confirmatur ſecundò: Soli Eccleſiæ ſunt data ſacramenta, & conſequenter ſolùm in illa reperiuntur: Sed inter hæreticos vera non eſt Eccle- E ſia: Ergo neque vera ſacramenta: non ergo ab ipſis validè conficiuntur.

Confirmatur tertiò: In nulla communitate, ab illa expulſus poteſt officia communitatis tradere ſeu diſtribuere: Sed per ſacramenta imprimentia characterem, deputatur recipiens ad aliquod officium intra Eccleſiam: Ergo hæc ſaltem ſacramenta ab hæretico conferri non poſſunt.

Ad objectionem reſpondetur cum D. Thoma hîc art. 5. ad 2. Chriſtum Dominum operari per bonos miniſtros, tanquam per membra viventia & ſibi conjuncta, per malos autem tanquam per membra abſciſſa & ſeparata, poteſt enim vivens operari per inſtrumentum carens vitâ, & à ſe ſeparatum, quantùm ad corporis unionem,

dummodo ſit ſibi conjunctum per quandam motionem ; aliter enim operatur artifex per manum, & aliter per ſecurim ; per manum enim operatur tanquam per inſtrumentum ſibi unitum & vivens , per ſecurim autem tanquam per inſtrumentum carens vitâ , & ſeparatum , quamvis ipſi per motionem conjungatur. Sic igitur Chriſtus operatur in ſacramentis per bonos , tanquam per membra viventia , per malos verò , tanquam per inſtrumenta carentia vitâ , & ſeparata.

81. Ad primam confirmationem reſpondetur ex D. Thoma in ſupplemento quæſt. 28. art. 2. negando Minorem , quoad ſecundam partem : infideles enim continuantur cum paſſione Chriſti, per fidem Eccleſiæ ; quia quamvis in fide Eccleſiæ non ſint , ſunt tamen in ea , quantùm ad formam quam in ſacramentis ſervant , quæ eſt forma Eccleſiæ : ſunt etiam in fide Eccleſiæ , quantùm ad intentionem faciendi quod facit Eccleſia ; ex quo ibi intulit Cajetanus , hæreticum non conferre ſacramenta , ut præciſum ab Eccleſia , ſed ut aliquo modo ipſi conjunctum & continuatum.

82. Ad ſecundam dicendum,ſoli Eccleſiæ eſſe data ſacramenta , ſed ſacramentis Eccleſiæ & Chriſti, etiam extra Eccleſiam exiſtentes uti. Et ratio eſt, quia inſtituta ſunt à Chriſto ad conferendam gratiam , tanquam illius inſtrumenta, & extra Eccleſiam exiſtentes retinent characterem , qui eſt poteſtas ad illa conficienda , atque adeò ſi apponatur materia & forma à Chriſto Domino præſcripta , cum debita intentione , conficiuntur vera ſacramenta , & efficacia ad conferendam gratiam, ſi non obſtet indiſpoſitio recipientis.

83. Ad ultimum dicatur , quod ſi per excluſionem à communitate admittatur poteſtas tradendi ſeu diſtribuendi officia communitatis , vera eſt major , falſa autem , ſi cum excluſione à communitate , retineatur talis poteſtas : hoc autem eſt ſpeciale in expulſione ab Eccleſia , quòd per illam poteſtas ſuprà dicta non aufertur, hæc enim eſt indelebilis , quia conſiſtit in charactere , qui nunquam amittitur. Tenet tamen paritas , quantùm ad hoc quod expulſi ab Eccleſia non poſſunt licitè illâ poteſtate uti , ac proinde hæretici illicitè quidem , ſed non invalidè , ſacramenta miniſtrant.

84. Objicies quartò : Actio ſacramentalis ſacerdotis exiſtentis in peccato mortali , v. g. conſecratio Euchariſtiæ , eſt grave peccatum , & ingens ſacrilegium : Ergo non poteſt eſſe à Deo ut ſpeciali motore : Sed ſi per eam validè conficeretur ſacramentum , neceſſarium eſſet quod à Deo ut ſpeciali motore procederet , cùm omne inſtrumentum , ad attingendum effectum cauſæ principalis, ab ea ſpecialiter moveri debeat : Ergo à malo miniſtro non poteſt confici ſacramentum.

85. Reſpondeo primò , conceſſo Antecedente, negando conſequentiam : cùm enim divina motio ſit præciſiva , ita attingit ea quæ pertinent ad lineam entis & boni tranſcendentalis in actu ad quem movet , ut tamen ad ejus deformitatem & malitiam moralem nequaquam ſe extendat , ut fusè oſtendimus , & variis exemplis declaravimus in Tractatu de voluntate Dei. *Diſp. 8. art. 4.*

86. Reſpondeo ſecundò , actionem quâ miniſter in peccato mortali exiſtens ſacramentum conficit , poſſe dupliciter ſumi, nimirum vel quatenus procedit à miniſtro ut tali , ſive ut inſtrumento à Deo aſſumpto , vel inquantum procedit à miniſtro , non ut tali , ſed ut cauſa principali morali. Secundo iſto modo ſumpta , eſt mala & ſacrilega, A de formali , ac proinde non eſt à Deo ut ſpeciali motore , bene tamen primo modo conſiderata, utpote bona ſecundùm illam rationem.

ARTICVLVS IV.

Vtrum miniſtri ſacramenta in peccato mortali miniſtrantes , ſemper peccent mortaliter?

§. I.

Quibuſdam præmiſſis difficultas reſolvitur.

PRo reſolutione hujus difficultatis ſciendum 87.
eſt , miniſtrum ſacramentorum eſſe duplicem, ſcilicet miniſtrum ex officio , ſive ſolemnitatis , B & miniſtrum neceſſitatis. Primus dicitur ille qui conficit ſacramenta , ſpeciali conſecratione ad ea conficienda deputatus , qualis eſt ſacerdos celebrans miſſam , abſolvens à peccatis , & cum ritu & ſolemnitate baptizans. Secundus verò ſine aliqua ſpeciali conſecratione & deputatione ſacramenta miniſtrat. Eſt autem uſus hujus miniſtri in Eccleſia , propter ſacramentum Baptiſmi tantùm , quod quia eſt neceſſarium neceſſitate medij , etiam in re , reſpectu parvulorum ad ſalutem , & non poſſunt in quocunque caſu adhiberi miniſtri ex officio , ut cum omni ſolemnitate tale ſacramentum conferatur , voluit Chriſtus ut in illis caſibus in quibus non poſſet adhiberi ſolemnitas illa à miniſtro conſecrato , poſſit Baptiſmus à quolibet ſive clerico ſive laico , ſive fideli, ſive infideli, ſine ſolemnitate conferri. Dixi propter ſacramentum Baptiſmi , quia cùm alia ſacramenta non ſint ita ad ſalutem neceſſaria (quatenus vel eorum effectus non eſt ſimpliciter neceſſarius , vel ſi ſit neceſſarius , poteſt haberi aliâ viâ , ſcilicet per contritionem , ut patet de effectu pœnitentiæ) nunquam poſſunt validè confici , niſi à miniſtro ex officio ſpecialiter ad miniſterium divinum conſecrato. Excipe tamen matrimonium , quod quia eſt contractus civilis , non exigit miniſtrum conſecratum , ſed ipſi contrahentes ſunt miniſtri ipſius. His poſitis. D

Dico primò : miniſter ſolemnitatis ſacramenta 88.
conficiens vel adminiſtrans in peccato mortali, peccat mortaliter. Ita communiter Theologi cum Divo Thoma hîc art. 6. exceptis quibuſdam Recentioribus , oppoſitum ut probabile defendentibus , quos refert Martinez à Prado hîc dubio 4. §. 2.

Hæc concluſio in primis probari poſſet multis Pontificij juris determinationibus , ſed duæ ſufficient. Prima habetur titulo de *temporibus ordinandorum* , capite *Quæſitum* , ubi decernitur Clericos iniquè viventes eſſe admonendos , & ſub interminatione divini judicij obteſtandos , *ne in ſuſceptis Ordinibus miniſtrent.* Altera ſumitur ex capite *Neceſſe eſt* 1. quæſt. 1. ubi Gregorius dicit : *Neceſſe eſt ut munda ſit manus quæ diluere ſordes curat* , & adducit illud Iſaïæ 52. *Mundamini qui fertis vaſa Domini.* E

Favent etiam SS. Patres: Dionyſius enim cap. 2. 89.
Eccl. hierarchiæ , ait quod *malis non eſt fas tangere ſymbola, id eſt ſacramentalia ſigna.* Et Auguſtinus lib. 2. contra Epiſt. Parmeniani cap. 10. dicit quod *omnia ſacramenta , cùm obſint indignè tractantibus, proſunt tamen per eos dignè ſumentibus.* Eos autem dicit indignè ſacramenta tractare,

qui ficti, hoc est qui mali sunt, & in peccato, ut constat ex toto capite. Videri etiam potest Hieronymus super illud Sophoniæ 3. *Sacerdotes polluerunt sanctum*, relatus cap. *Sacerdotes* 1. quæst. 1. cujus sensum optimè explicat D. Thomas infrà quæst. 82. art. 5. ad 1.

90. Potest etiam suaderi conclusio ratione D. Thomæ, quæ ex duobus sumitur, scilicet ex conditione ministri ex officio, qui debet in sanctitate conformari Deo & Christo, quorum est minister, juxta illud Levitici 19. *Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum*; & ex sanctitate sacramentorum, sunt enim actiones quædam sanctificatione consecratæ, unde ut minister congruat ministerio, debet habere sanctitatem, aliàs quantùm est ex se contaminat & evacuat sanctitatem illarum actionum. Unde Chrysostomus homil. 60. ad populum Antiochenum: *Quo non oportet igitur esse puriorem tali fruentem sacrificio? quo solari radio non splendidiorem manum, carnem hanc dividentem? os quod igne spirituali repletur, linguam quæ tremendo nimis sanguine rubescit? &c.*

91. Confirmatur: Cùm sacramenta sint sancta sanctitate intrinsecâ & perfectâ, vasa verò sacra, sanctitate solùm extrinsecâ & imperfectâ, non minorem requirunt sanctitatem intrinsecam in ministro ex officio, quàm vasa sacra extrinsecam: Sed tantam ex natura rei sanctitatem extrinsecam requirunt vasa sacra in ministro qui eis ex officio utitur, ut si illa sciens & volens manibus valde obscœnis tractet, peccet eo ipso moraliter contra reverentiam eorum consecrationi & ministerio debitam: Ergo similiter tanta requiritur sanctitas & mundities intrinseca in ministro ex officio sacramentorum, ut si ea cum immunditia intrinseca quæ sit magna, qualis haud dubiè est immunditia peccati mortalis, administret, peccet eo ipso graviter.

92. Confirmatur ampliùs: Recipere sacramentum in statu peccati mortalis, est peccatum mortale sacrilegij: Ergo & à fortiori ipsum in eodem statu conficere: conficiens enim sacramentum altiori modo se habet ad ipsam gratiam, nimirum causando, quàm recipiens, ac proinde major requiritur in illo ornatus, & major sanctitas.

93. Dico secundò: Minister necessitatis, & non consecratus, ministrans in peccato mortali, non peccat mortaliter. Ita D. Thomas hîc art. 6. ad 3. probaturque ejus ratione. Ministrans non ex officio sacramentum, sed ut minister necessitatis, quamvis rem sacram speciali benedictione consecratam attingat, hoc tamen non facit exhibendo se ministrum Christi & Ecclesiæ: unde propterea non adhibet ritum & solemnitatem ab Ecclesia præscriptam, sed solùm subvenit necessitati patientis: Ergo non obligatur ad se conformandum sanctitati Christi & Ecclesiæ, sicque non peccat ministrans sacramentum in peccato mortali.

94. Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Ideò minister consecratus peccat ministrando sacramentum in peccato mortali, quia ipsi ex officio incumbit ministrare sacramenta, & per consecrationem accipit potestatem & specialem gratiam ad ea administranda: Sed nihil horum reperitur in ministro non consecrato: Ergo non peccat ministrando sacramentum.

95. Ex quo infert S. Doctor loco citato, sacerdotem ministrantem Baptismum sine solemnitate, in casu necessitatis, non peccare mortaliter, etiam si existat in mortali; nam licèt sit consecratus, & illi sit collata specialis gratia ad ministrandum, A se tamè tunc non exhibet ministrum Ecclesiæ, sed subvenit necessitatem patienti, atque adeò consecratio se habet tunc materialiter & per accidens.

§. II.

Solvuntur objectiones.

96. OBjicies primò contra primam conclusionem: Bonitas ministri solùm exigitur & debetur secundùm quandam decentiam ad sacramentum, ut ait D. Thomas hîc art. 5. ad 3. Sed aliquid deficere actui, debitum solùm secundùm decentiam, non est peccatum, saltem mortale, nam actus misericordiæ vel charitatis valde remissus, à sanctissimo viro elicitus, non est peccatum, & tamen secundùm decentiam deberetur illi major intensio: Ergo ministrare sacramentum sine bonitate, & in peccato mortali, non est peccatum mortale.

97. Respondeo cum Cajetano hîc art. 6. §. *Ad hoc*, actionem sacramentalem posse dupliciter considerari: primò secundùm rationem operis operati, sive ut præcisè est confectio sacramenti: secundò in ratione operis operantis, hoc est ut procedit à ministro specialiter dicato, consecrato, & deputato ad sacramentorum ministerium. Licèt autem status gratiæ non requiratur in ministro ad esse simpliciter actionis sacramentalis præcisè primo modo sumptæ, sed tantùm ut decenter fiat; bene tamen ad esse simpliciter ipsius consideratæ in ratione operis operantis, adeò ut non solùm congruum, sed etiam necessarium sit, quod ut talis procedat à ministro ex officio, existente in gratia, quia, ut suprà dicebamus, minister ut secundùm rectam rationem ministret, debet domino suo conformari, subindeque sanctus esse, sicut Christus, cujus est minister, sanctus est.

98. Dices, Cùm gratia sacramentalis ex quo tota sacramentorum sanctitas desumitur, non in ministrante, sed in suscipiente recipiatur, non minor requiritur dispositio in isto, quàm in illo: Sed recipiens sacramentum pœnitentiæ v. g. cum sola attritione, atque adeò in statu peccati mortalis, si ipsum commisit, adhuc existens, non peccat mortaliter, imò neque venialiter: Ergo nec ex officio ministrans tale sacramentum.

99. Respondeo negando paritatem Majoris, disparitas est, quia ministrans sacramentum habet rationem agentis, respectu gratiæ, suscipiens verò rationem patientis: nobilius autem est agere quàm pati, & consequenter majorem dispositionem requirit.

100. Objicies secundò: Si ratio fundamentalis primæ conclusionis valeret, sequeretur Confirmatum, publicè & coram tyranno confitentem fidem in peccato mortali, mortaliter peccare, quia per Confirmationem datur ipsi potestas & specialis gratia ad sic profitendam fidem. Sequeretur insuper conjuges reddendo aut petendo debitum in peccato mortali, peccare mortaliter, quia abutuntur gratiâ sacramentali, quæ illis per sacramentum Matrimonij datur ad rectum usum illius: Sed hæc absurda sunt, & à veritate penitùs aliena: Ergo nostra conclusio falso nititur principio.

101. Respondeo negando utramque sequelam, nam ut rectè advertit Cajetanus hîc art. 6. §. *Circa utrumque*, ut peccet mortaliter minister exercens potestatem sibi per consecrationem datam, seu eliciens actum ad quem bene exercendum illi est

data ſpecialis gratia, requiritur talem actionem A
eſſe factivam ſacramenti, vel ſacramentalem,
quorum neutrum reperitur in Confirmato, pu-
blicè & coram tyranno profitente fidem, aut in
conjugibus reddentibus aut petentibus debitum
conjugale, nulla enim ex illis actionibus eſt fa-
ctiva ſacramenti, vel ſacramentalis. Utrumque
ergo requiritur ad hoc ut miniſter peccet morta-
liter in exercitio ſui miniſterij, nimirum quod ſit
miniſter conſecratus, ſeu ex officio, & quod
actio ſit factiva ſacramenti, vel ſaltem ſacramen-
talis, id eſt ad conficiendum ſacramentum ordi-
nata, vel diſtributiva ſacramenti jam facti; ita ut
ſi alterum horum defuerit, peccatum mortale
in exercitio miniſterij ſacri non committatur. B
Ex quo

102. Inferes primò, quod contrahens matrimo-
nium in peccato mortali, licèt peccet mortaliter,
quia ſine debita diſpoſitione recipit ſacramen-
tum, non tamen quia illud adminiſtrat: ad tale
enim ſacramentum miniſtrandum, ſpecialem con-
ſecrationem non habet. Neque obeſt, quod non
ſit alius propinquior miniſter illius ſacramenti, ac
proinde videatur miniſter ex officio: nam ad mi-
niſtrum ex officio, hoc non ſufficit, ſed requiri-
tur inſuper quod ad hoc ex vi alicujus conſecra-
tionis deputatus ſit.

103. Inferes ſecundò, ſacerdotem celebrantem in
peccato mortali, duplex peccatum committere, C
alterum quia conficit ſacramentum, & alterum
quia illud recipit. Imò probabile eſt, illum ter-
tium peccatum committere, inquantum ſibi Eu-
chariſtiam in peccato mortali miniſtrat; ut enim
infrà dicemus, probabilius eſt, quod miniſtrare
Euchariſtiam jam confectam in peccato mortali,
peccatum mortale eſt. Sed quidquid ſit de hoc,
certum eſt apud omnes, duo illa vel tria peccata
ſufficienter in confeſſione explicari, ſi ſacerdos
dicat ſe celebraſſe in peccato mortali. Poteſt ta-
men aliquando contingere, quod ſacerdos pec-
cet conficiendo ſacramentum Euchariſtiæ; non
tamen illud recipiendo, & ſibi adminiſtrando;
ſi nimirum conſecrans in peccato mortali, pera- D
cto ſacrificio, ante ſumptionem habeat contri-
tionem; tunc enim recipiendo, & ſibi miniſtrando
Euchariſtiam, non peccat; unde ſi hoc contin-
gat, debet in confeſſione explicari.

104. Inferes tertiò, miniſtrantem ſacramentum pœ-
nitentiæ, etiam moribundo, in peccato mortali,
peccare mortaliter, tametſi periculum ægritudi-
nis ita urgeat, ut tempus ad contritionem ipſi non
ſuppetat.

Prima pars hujus corollarij certa eſt, & ab om-
nibus admittitur: pœnitentia enim conferri non
poteſt, niſi à miniſtro conſecrato, qui ſemper
tenetur conformari Deo cujus eſt miniſter, &
ſanctitati ſacramenti, ut ſuprà dicebamus. Addo,
ſacramentum pœnitentiæ tantæ neceſſitatis non
eſſe, quòd per contritionem illius defectus ſup-
pleri non poſſit: quâ ratione non inſtituit Chri-
ſtus Dominus quòd in mortis articulo laïcus poſ-
ſet abſolvere, ſicut ipſi conceſſit poteſtatem bap-
tizandi: Ergo ſicut ad valorem ſacramenti pœni-
tentiæ in omni eventu requiritur poteſtas per con-
ſecrationem collata, ita ad illius congruam admi-
niſtrationem, ſemper exigitur ſtatus gratiæ in
miniſtro. Unde D. Thomas hîc art. 6. ad 3. poſt-
quam excuſavit à peccato baptizantem in mortali
in extrema neceſſitate, ſubdit: *ſecùs autem eſt in
aliis ſacramentis, quæ non ſunt tantæ neceſſitatis
ſicut Baptiſmus.*

Secunda verò probatur contra Vazquem, qui 105.
ab hac generali regula excipit caſum in quo ægri-
tudinis periculum ita urgeat hominem, ut tem-
pus ad contritionem ipſi non ſuppetat; tunc
enim exiſtimat ſacerdotem in mortali exiſten-
tem, poſſe abſque peccato ſacramentum pœni-
tentiæ ipſi adminiſtrare: quia (inquit) quam-
vis dignior ſit virtus religionis erga Deum,
quàm miſericordiæ erga proximum, Deo ta-
men plus placet, ut proximo, in cujus utilita-
tem inſtitutum eſt pœnitentiæ ſacramentum, ſuc-
curramus, quàm ut diſpoſitionem aliàs debitam
ſervemus.

Verùm hæc ratio frivola eſt, & facilè con- 106.
velli poteſt: Sacerdos enim in caſu poſito poteſt
utrumque præceptum adimplere, & miſericor-
diæ, miniſtrando ſacramentum egenti, & reli-
gionis, adminiſtrando illud in gratia; poteſt enim
habere contritionem peccatorum, quia contri-
tio, utpote actus voluntatis, quæ eſt potentia
ſpiritualis, fieri poteſt in inſtanti, aut ſaltem in
breviſſimo tempore: Ergo tunc adminiſtrando
ſacramentum pœnitentiæ in peccato mortali, ſa-
crilegium committit.

Confirmatur: Moribundus cui ita imminet 107.
periculum mortis, tenetur (ſi non adſit copia
Confeſſoris) ſuorum peccatorum contritionem
habere, & ſi illam non habeat, peccat mortali-
ter, quamvis tempus breviſſimum ſit: Ergo etiam
miniſter excuſari non poteſt ab habenda contri-
tione, propter breviſſimam morulam temporis,
hæc enim potentiam ad illam habendam non au-
fert, licèt difficilem illam reddat: difficultas au-
tem adimpletionis præcepti, obligationem non
aufert ab eo qui abſolutè illud adimplere poteſt.

Inferes quartò, eſſe peccatum mortale audire 108.
confeſſiones in peccato mortali, tametſi mini-
ſter habeat animum confitendi, vel habendi a-
ctum contritionis, antequam pœnitentem ab-
ſolvat à peccatis. Nam licèt audire confeſſiones,
non ſit conficere ſacramentum, eſt tamen actio
ſacramentalis, utpote ad conficiendum ſacramen-
tum proximè ordinata: ut autem miniſter con-
ſecratus mortaliter peccet in exercitio miniſterij,
ſufficit quod actio quam elicit, ſit factiva ſacra-
menti, vel ſacramentalis, id eſt ad conficiendum
ſacramentum proximè ordinata, vel diſtributi-
va, aut applicativa ſacramenti jam facti, ut ſu-
prà dicebamus. Ex quo

Inferes quintò, miniſtrare Euchariſtiam in pec- 109.
cato mortali, eſſe peccatum mortale. Licèt enim
hæc actio non ſit confectiva ſacramenti, eſt ta-
men diſtributiva illius, ſubindeque aliquo modo
ſacramentalis.

Confirmatur ex D. Thoma in 4. diſt. 24. qu. 1.
art. 3. quæſtiunc. 5. ad 4. ubi ſic ait: *Quicunque
exhibet ſe in aliquo actu ut miniſtrum Eccleſiæ,* E
mortaliter peccat (intellige ſi illum in ſtatu pec-
cati mortalis eliciat) *& toties mortaliter peccat,
quoties hunc actum facit: quia ut dicit Diony-
ſius 1. capite cœleſtis hierarchiæ, Immundis nec
ſymbola, id eſt ſacra ſigna, tangere fas eſt: un-
de qui tangunt res ſacras, quaſi ſuo officio uten-
tes, peccant mortaliter. Secùs autem eſſet ſi
in aliqua neceſſitate aliquid ſacrum continge-
ret vel exequeretur, in illo caſu in quo etiam
laïcis liceret, ſicut ſi baptizaret in articulo ne-
ceſſitatis, vel ſi corpus Chriſti in terram proje-
ctum colligeret.* Quibus verbis S. Thomas aſſe-
rit, corpus Chriſti ex officio tangere in peccato
mortali, peccatum eſſe mortale: Sed tangere
corpus

corpus Christi illud dispensando fidelibus, convenit ex officio sacerdoti, ut docet idem S. Doctor in hac parte qu. 81. art. 3. Ergo illud in peccato mortali dispensare, erit peccatum mortale. Ratio etiam quam insinuat, id vehementer suadet. Hominem enim exercere in peccato actionem in qua exhibet se ut ministrum Christi & Ecclesiæ, & ad quam exercendam est consecratus, peccatum mortale est, nisi fortè ex parvitate materiæ veniale fiat: Sed in dispensando Eucharistiam exhibet se ut ministrum Christi ad hoc consecratum, & materia parva non est: Ergo peccat mortaliter illam in peccato dispensando. Unde idem Doctor Angelicus hîc art. 6. sic ait *Non est dubiũ quin mali exhibentes se ministros Dei & Ecclesiæ, in dispensatione sacramentorum peccent.*

110. Inferes sextò, probabilius esse peccare mortaliter Diaconos & Subdiaconos solemniter sua officia exercentes in peccato mortali. Nam licèt actiones propriæ Diaconi & Subdiaconi, quæ sunt cantare Evangelium, & in vasis sacris præparare materiam Eucharistiæ, eamque tradere sacerdoti consecrandam, non sint sacramenta, sunt tamen actiones sacramentales, respicientes sacramentum Eucharistiæ, & ad ipsum propè accedentes, ac specialem consecrationem in ministro exigentes. Unde capite ultimo de temporibus ordinandorum suprà citato, Gregorius X. sub interminatione divini judicij prohibet hujusmodi in susceptis Ordinibus ministrare. Excusantur tamen à peccato mortali minoribus Ordinibus initiati, si in peccato mortali sua officia exerceant, propter parvitatem materiæ, quia nimirum illorum ministerium est mediatum, & valde remotum à sacramento Eucharistiæ.

111. Inferes septimò, Episcopos chrisma & oleum infirmorum in mortali consecrantes, peccare mortaliter, non tamen cùm in statu peccati mortalis benedicunt templa, vasa, sacras vestes, Virgines Deo dicatas, vel Abbatissas.

112. Prima pars hujus corollarij patet ex dictis: Conficere enim materiam sacramenti, ut est chrisma & oleum infirmorum, actio sacramentalis est, utpote ad confectionem sacramenti proximè ordinata: Sed exercere actionem sacramentalem in statu peccati mortalis, peccatum mortale est, ut ex suprà dictis constat: Ergo & consecrare chrisma, vel oleum infirmorum. Addo quod, actiones illæ pertinent ad potestatem Ordinis in summo gradu, scilicet Episcopalis, & insuper constituunt materiam sacramenti Confirmationis & Extremæ Unctionis, unde fit ut sint gravissimæ in genere rei sacræ.

Ex quo probata manet secunda pars corollarij, cæteræ enim actiones suprà dictæ, nec sunt sacramenta, nec actiones sacramentales, nec pertinent de jure divino, sed solùm ex jure Ecclesiastico, ad potestatem Ordinis in summo gradu, scilicet Episcopalis, unde eas exercere in peccato mortali, non est peccatum mortale. Idem dicendum de prædicatione Evangelica: Prædicatio enim verbi Dei, non est actio speciali consecratione sanctificata, neque ex natura rei, aut jure divino, annexa alicui Ordini sacro, cùm etiam non Clericis committi possit: unde ille qui in peccato mortali prædicat, non peccat mortaliter, maximè si ipsi ex officio incumbat, & cum timore & reverentia id faciat, & peccatum ejus non sit publicum, ob quod vituperetur ejus ministerium, & prædicatio contemnatur.

113. Objicies tertiò contra secundam conclusionem, in qua diximus, ministrum necessitatis & non consecratum, ministrantem in peccato mortali, non peccare mortaliter. In administratione sacramentorum, minister, etiam necessitatis, est minister Christi ad hoc institutus, utpote cùm omnia quæ sunt de necessitate sacramenti, ex quibus unum est minister, oporteat esse à Christo instituta: Sed minister Christi in administratione sacramentorum, tenetur sub mortali conformari in sanctitate Christo, tanquam principali ministro, ut suprà dicebamus: Ergo minister, etiam necessitatis, debet esse in statu gratiæ, cùm sacramenta ministrat, subindeque si illa ministret in peccato mortali, peccabit mortaliter.

114. Confirmatur: Quod minister necessitatis non teneatur sub mortali esse in statu gratiæ, quando aliquod sacramentum administrat, vel provenit ex necessitate suscipientis sacramentum, vel ex defectu solemnitatis Ecclesiæ, vel quia minister ille non est specialiter ad hoc munus consecratus, sicut minister solemnitatis, sive ex officio? Non ex primo capite, necessitas enim suscipientis sacramentum, non impedit quominus sancta sanctè tractari debeant. Neque ex secundo, quia solemnitas Ecclesiastica est accidentaria, obligatio autem sanctè administrandi sacramentum, per se & intrinsecè oritur ex substantiali ritu, & sanctitate ipsius sacramenti. Non denique ex tertio capite, nam obligatio sacramentum administrandi in statu gratiæ, non oritur ex consecratione ministri, sed ex sanctitate sacramenti, & Christi, debitaque ipsis reverentia, ad quam tenetur minister, tam consecratus, quàm non consecratus: Ergo &c.

115. Ad objectionem respondeo distinguendo Antecedens. In administratione sacramenti minister etiam necessitatis est minister Christi, per se institutus, nego. Institutus ex accidenti solùm, ob urgentem necessitatem, concedo Antecedens, & nego Consequentiam: Soli enim ministro Christi per se instituto, incumbit specialis obligatio se conformandi in sanctitate suo principali agenti, cujus vicem gerit, non verò ministro necessitatis, utpote cui non tantum onus debet imponi, quantum illi ad quem per se pertinet administratio sacramenti.

116. Ad confirmationem respondeo, neque præcisè propter necessitatem suscipientis sacramentum, neque ob defectum solemnitatis Ecclesiasticæ, ministrum necessitatis eximi ab obligatione existendi in statu gratiæ, quando conficit sacramentum, sed ob defectum deputationis per se ad hoc munus. Ad probationem in contrarium, dico quod licèt obligatio ministrandi sacramentum in statu gratiæ, oriatur ex sanctitate sacramenti, & principalis ministri, reverentiaque ipsis debita, non tamen oritur respectu cujuscumque ministri, sed illius duntaxat qui per se ad hoc munus deputatus est; quamvis enim uterque teneatur exhibere reverentiam sacramento, & ejus Authori, non tamen exigitur tanta reverentia à ministro necessitatis, quanta ab alio, sed sufficit quod sine contemptu, cum debita fide, & exteriori reverentia, sacramentum administret.

117. Ad complementum hujus disputationis, quæres primò, an licitum sit petere & accipere sacramenta à malo ministro?

Respondeo affirmativè, si ille sit toleratus ab Ecclesia, & paratus ad ministrandum, tunc enim petens & accipiens ab illo sacramentum, nõ cooperatur peccato ipsius, sicut nec ille qui mutuum

accipit ab usurario jam parato mutuò dare ad usu- A
ram. Si verò ille non sit paratus, non licèt ipsum inducere ad conferendum sacramentum, nisi in casu necessitatis, aut nisi minister teneatur ex officio sacramenta ministrare; quilibet enim sacerdos ex charactere tenetur in casu necessitatis, etiam si non habeat curam animarum, ministrare sacramenta ad salutem necessaria: ille verò qui habet curam animarum, tenetur ex justitia, nedum in casu necessitatis, sed etiam propter subditorum suorum utilitatem. Unde qui inducit malum ministrum in casu necessitatis, & eum qui habet curam animarum, extra casum necessitatis, utitur jure suo, ac proinde nulli facit injuriam; & quamvis minister inde sumat occasionem peccan- B
di, in peccato ministrando, hoc tamen non intendit ille qui petit, sed solùm inducit ministrum ad illud sibi præstandum quod debet, quodque posset fieri sine peccato, si ipse minister vellet pœnitere. Denique in casu extremæ necessitatis, licitum est recipere sacramenta à quocunque ministro, etiam non tolerato, quantumvis infideli, hæretico, vel apostata, quia Ecclesia non abstulit ministris malis facultatem administrandi in casu extremæ necessitatis sacramenta quæ fideles tenentur ex præcepto divino recipere, alias irrogaret injuriam divino præcepto, & supra divinam potestatem usurparet.

118. Quæres secundò, quam dispositionem teneatur C
habere malus minister in prædictis casibus sacramenta ministrando?

Respondeo juxta quosdam Authores sufficere attritionem, juxta alios, requiri sacramentalẽ confessionem; alios verò docere, attritionem non sufficere, neque necessariam esse confessionem, sed solam contritionem, saltem existimatam. Unde juxta horum Authorum sententiam, ut malus minister non peccet, sacramenta in prædictis casibus ministrando, debet facere quod in se est ad veram contritionem habendam, quamvis aliquando in re non sit contritus, sed in sua solùm probabili existimatione. Et hæc sententia est verior, aut saltem probabilior aliis. Ratio est D
contra primam opinionem, quia sola attritio non tollit malitiam peccati mortalis, etiam in existimatione peccantis, nec consequenter indignitatem ministri, bene tamen contritio. Contra secundam verò, quia nullum extat præceptum de præmittenda confessione sacramentali administrationi sacramentorum in prædictis casibus: neque enim habetur in sacra Scriptura, neque in jure, neque ex traditione, aut consuetudine colligitur, neque oritur naturaliter ex natura administrationis sacramentorum. Hinc tamen excipe sacramentum Eucharistiæ, ad ejus enim administrationem, si habeatur copia confessoris, necessariò debet præmitti confessio sacramentalis, ut E
dicemus in Tractatu de Eucharistia.

DISPVTATIO VII.

De numero & ordine Sacramentorum.

Ad quæst. 65. D. Thomæ.

AD complementum hujus Tractatûs, duo solùm hîc nobis restant explicanda, nimirum quot sint novæ legis sacramenta, & quem ordinem servent inter se, tam quoad naturam, quàm quoad perfectionem & necessitatem. Unde fit

ARTICVLVS PRIMVS.

Quot sint novæ legis sacramenta?

CIrca numerum sacramentorum novæ legis varij sunt Hæreticorum errores, alij enim unum tantùm admittunt, alij duo, alij tria, ut refert Bellarminus lib. 2. de Sacram. cap. 23. ubi eorum inconstantiam in numerandis sacramentis deridet ac refellit. Sed his brevitatis causâ prætermissis.

Dico, septem esse novæ legis sacramenta, nec 1.
plura, nec pauciora.

Conclusio est certa de fide, sic enim definitur à Florentino in Decreto Eugenij, & à Tridentino sess. 7. can. 1. his verbis: *Si quis dixerit sacramenta novæ legis non fuisse omnia à Jesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura aut pauciora, quàm septem, Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Extremam Vnctionem, Ordinem, & Matrimonium, aut etiam aliquod eorum non esse verè ac propriè sacramentum, anathema sit.* Totidem numerarunt quotquot Theologi extiterunt, excepto Durando, qui negat matrimonium esse sacramentum: quare mentiuntur hæretici, qui numerum illum recens excogitatum, & à Concilio Florentino obtrusum Armenis esse dicunt.

Neque Theologi hunc numerum sacramento- 2.
rum velut à se inventum tradiderunt, sed tanquam in Scripturis contentum, & ex Patrum traditione acceptum. Quamvis enim in Scriptura non dicatur in actu signato esse septem sacramenta, asseritur tamen in actu exercito, quatenus in ea habetur, res significatas nomine Baptismi, Confirmationis, Eucharistæ, Pœnitentiæ, Extremæ Unctionis, Ordinis, & Matrimonij, esse sacramenta, quod sic ostenditur. Sacramentum est ritus sacer, cui est annexa promissio gratiæ: Sed in Sacra Scriptura habetur illa septem esse ritus sacros, quibus est annexa promissio gratiæ: Ergo ex Scriptura habetur septem esse sacramenta. Major patet, Minor probatur, discurrendo per singula. In primis enim Baptismum esse ritum sacrum cui est annexa promissio gratiæ, fatentur hæretici, & apertè colligitur ex illo Matth. ultimo: *Baptizantes eos*, &c. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit.* Et ex illo Pauli ad Ephes. 5. *Mundans eam lavacro aquæ, in verbo vitæ.* De Confirmatione habetur Actuum 8. & 19. per impositionem manuum Apostolorum fuisse datum constanter Spiritum Sanctum quibuscunque ipsi manus imponerent. Qui effectus non fuisset infallibilis, neque Apostoli ad eum finem constanter hunc ritum usurpassent, sine Christi institutione, & promissione gratiæ Spiritus Sancti. Ritus Eucharistiæ habetur Matth. 26. & 1. ad Corinth. 11. *Accepit panem, & gratias agens fregit, &c.* promissio verò gratiæ Joan. 6. *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Ritus Pœnitentiæ & promissio gratiæ simul habentur Joan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* De Extrema Unctione habetur institutio ritûs externi & promissio gratiæ Jacobi 5. *Infirmatur quis ex vobis? Inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus; & si in peccatis sit, re-*

mittentur ei. De ſacramento Ordinis inſtitutio ritus externi per manûs impoſitionem, & promiſſio gratiæ habetur 1. ad Timoth. 4. his verbis: *Noli negligere gratiam quæ eſt in te, quæ data eſt tibi per prophetiam, cum impoſitione manuum Preſbyterij.* Et 2. ad Timoth. 1. *Admoneo te, ut reſuſcites gratiam quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum.* Denique ritus matrimonij habetur Matth. 19. *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet.* Promiſſio verò gratiæ ad Epheſ. 5. *Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto & Eccleſia.* His enim verbis docet Apoſtolus, matrimonium in eo quod eſt conjunctio viri & fœminæ, eſſe magnum ſacramentum in Chriſto & in Eccleſia, quatenus ſignificat conjunctionem Chriſti cum Eccleſia, ac proinde & gratiam quæ ad ejus præſentiam datur: nam conjunctio Chriſti cum Eccleſia eſt duplex, una ſecundùm naturam, quæ eſt facta per incarnationem, quâ Chriſtus nedum Eccleſiæ, ſed toti generi humano copulatur; alia eſt per gratiam & charitatem, & hac ſoli Eccleſiæ conjungitur, & ratione illius dicitur ejus ſponſus: utramque verò conjunctionem ſignificat matrimonium, primam ſcilicet, inquantum eſt unio quædam naturalis & carnalis inter virum & mulierem: ſecundam verò, inquantum eſt etiam unio ſpiritualis inter virum & mulierem, per gratiam & charitatem, quæ ad ejus præſentiam datur.

3. Favent etiam SS. Patres: unus pro omnibus ſufficiet Auguſtinus, cujus, etiam apud hæreticos, authoritas magna eſt. Ille ergo lib. 5. de Baptiſmo cap. 20. quatuor agnoſcit ſacramenta novæ legis, nempe Baptiſmum, Extremam Unctionem, Euchariſtiam, & Pœnitentiam, ait enim: *Si ad hoc valet quod dictum eſt in Evangelio, ut per peccatorem ſacramenta non celebrentur: quomodo exaudit homicidam deprecantem, vel ſuper aquam Baptiſmi, vel ſuper oleum, vel ſuper Euchariſtiam, vel ſuper capita eorum quibus manus imponitur?* nimirum per reconciliationē? Et lib. 2. contra litteras Petiliani cap. 104. addit Confirmationem, his verbis: *In hoc unguento ſacramentum Chriſmatis vult Petilianus interpretari; quod quidem in genere viſibilium ſignaculorum ſacroſanctum eſt, ſicut ipſe Baptiſmus.* Item lib. 2. contra Epiſtolam Parmeniani cap. 13. eodem modo loquitur de Ordine ac de Baptiſmo: *Vtrumque* (inquit) *ſacramentum eſt, & quadam conſecratione utrumque homini datur: illud cùm baptizatur, iſtud cùm ordinatur.* Et paulò poſt: *Si enim utrumque ſacramentum eſt, quod nemo dubitat, cur illud non admittitur, & iſtud admittitur? Neutri ſacramento facienda injuria eſt.* Denique libro de bono conjugali cap. 18. & 24. & lib. 1. de Nuptiis cap. 10. manifeſtè docet matrimonium in nova lege eſſe ſacramentum.

4. Non deſunt etiam congruentiæ quibus eadem veritas ſuaderi poteſt, ſed præcipua eſt illa quam adducit S. Doctor hîc art. 1. & quæ poteſt ſic breviter proponi. Finis omnium ſacramentorum eſt vita ſupernaturalis animæ acquirenda, & ad perfectionem deducenda, cum aliqua ſimilitudine & analogia ad vitam corporalem: in vita autem corporali primò generanda eſt proles, eique vita communicanda. Deinde perducenda eſt ad augmentum & debitam quantitatem per motum accretionis, & poſtea nutrienda per quotidianum cibum, ſine quo temporalis vita conſiſtere nequit: quæ tria per ſe homini conveniunt, & ad vivendum ſunt omnino neceſſaria. Sed quia vita hominis multis miſeriis & infirmitatibus obnoxia, indiget duobus tanquam remediis: primò quidem medicinâ ad recuperandam ſanitatem, & altero ad removendum languorem ex infirmitate contractum, quod fit per diētam & exercitium. In vita ergo ſpirituali proportionaliter reperiri debent hæc omnia quibus anima in eſſe gratiæ perficiatur in ſeipſa. Primò enim generari debet, & novum eſſe ſupernaturale primò recipere, quod fit per Baptiſmum, qui ad Titum 3. vocatur *Lavacrum regenerationis*, & de quo Chriſtus Joan. 3. dicebat: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto*, &c. Deinde augmentum & robur in hac vita ſpirituali debet per confirmationē ſuſcipere. Tertiò vices alimenti gerit in hac vita ſpirituali ſacramentum Euchariſtiæ, juxta illud Chriſti Joan. 6. *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.* Denique quia ex quo Adam peccavit, ſæpe contingit hominem in morbum ſpiritualem incidere, duobus aliis ſacramentis indiget ad medelam: uno quidem tanquam ſpirituali medicinâ, ſcilicet pœnitentiâ, ad removendum peccatum, quod eſt ægritudo animæ, & altero ad reliquias morbi, ejuſque languorem tollendum, ſcilicet Extremâ Unctione. Et hæc ſunt quinque ſacramenta homini neceſſaria, ut perficiatur quantùm ad ſeipſum in ordine ſupernaturali. Cæterùm quia homo eſt animal ſociabile & politicum, perfici adhuc debet in utraque vita ſpirituali & corporali, quatenus eſt membrum Reipublicæ, quod duobus modis fieri poteſt, primò ſuſcipiendo poteſtatem adminiſtrandi aliqua officia in Republica, quod in ordine ſupernaturali fit per ſacramentum Ordinis: deinde multiplicando Rempublicam, quod in utroque fit per Matrimonium, eſt enim & officium naturæ ad propagationem naturalem ordinatum, & ſimul ſacramentum gratiæ.

5. Hanc rationem ſeu congruentiam breviter attigit Eugenius IV. in Decreto unionis Armenorum, his verbis: *Novæ legis ſeptem ſunt Sacramenta, videlicet Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, Extrema Vnctio, Ordo, & Matrimonium. Horum quinque prima ad ſpiritualem uniuſcujuſque hominis in ſeipſo perfectionem; duo ultima ad totius Eccleſiæ regimen, multiplicationemque ordinata ſunt. Per Baptiſmum enim ſpiritualiter renaſcimur, per Confirmationem augemur in gratia & roboramur in fide: renati autem & roborati, nutrimur divinæ Euchariſtiæ alimoniâ. Quod ſi per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per Pœnitentiam ſpiritualiter ſanamur; ſpiritualiter etiam & corporaliter (prout animæ expedit) per Extremam Vnctionem. Per Ordinem verò Eccleſia gubernatur, & multiplicatur ſpiritualiter, per matrimonium corporaliter augetur.*

6. Alij alias adducunt congruentias: ſicut enim (inquiunt) Deus ſeptem dierum curriculo mundum creavit, ſic & Chriſtus ſeptem ſacramentorum ordine, recreationis myſterium nobis impertitur, quæ illuminandis perficiendiſque ſeptem virtutibus principalibus, veluti ſeptem ſplendidiſſimæ Planetarum ſtellæ, ſub fidei firmamento nobis irradiant, noſtriſque medendis ſceleribus, quæ per ſeptem plagas Ægypti deſignantur, ſalutifera medicamina præbent.

7. Addit Javellus 5. parte Philoſophiæ Chriſtianæ, Tract. 1. cap. 5. præſtantiora Dei opera in Scriptura ſeptenario numero deſignari & comprehendi. *Nam Deus* (inquit) *ſex diebus mun-*

dum fabricavit, & in ſeptimo quievit : Geneſ. 1. Septem diebus præcepit azyma comedi : Exodi 12. Septem agnos anniculos præcepit immolari : Leviticí 13. Septem lucernas præcepit poni ſuper candelabrum in Sanctuario : Numer. 8. Solemnitatem Tabernaculorum præcepit celebrari ſeptem diebus : Deuteron. 16. Septem inſtituit tubas Jubilæi : Joſuë 6. In ſeptem capillis locavit Sanſonis fortitudinem : Judicum 16. Septem vicibus præcepit Heliſeus Naaman Syrum lavari in Jordane, & ſanatus eſt à lepra ſua : 2. Regum 2. Sapientia excidit columnas ſeptem : Proverb. 9. Septem panibus ſatiavit Chriſtus quatuor millia hominum : Matth. 15. Septem Dæmonia ejecit à Maria Magdalena : Marci 16. Septem Spiritus in conſpectu throni ejus ſunt : Apocal. 1. Septem candelabra aurea vidit Joannes : ibidem. Septem ſtellas in dextra filij hominis, id eſt Jeſu Chriſti : ibidem. Si ergo (ſubdit idem Author) *divina bonitas in effectibus ſuis, in obſervantiis, in cæremoniis, in miraculis, ſeptenarium numerum adeò magnificat, ſapientiſſimè certè diſpoſuit, ſeptem ſacramenta in Eccleſia ſua, ut ſeptem rivulos ex fonte charitatis filij ſui pro nobis paſſim effluentes.*

8. Objiciunt in primis Hæretici, numerum illum ſeptenarium Sacramentorum, nuſquam exprimi in Scriptura, nullumque ex antiquis Patribus ſeptem enumerare : imò Ambroſium, Dionyſium, & Irenæum, duo tantùm vel tria recenſere ſacramenta, nimirum Baptiſmum, Euchariſtiam & Confirmationem, aut Pœnitentiam.

9. Sed ad hæc patet reſponſio ex ſuprà dictis, oſtendimus enim ex Scriptura dari ſeptem ritus, quibus annexa eſt promiſſio gratiæ, ſubindeque ſeptem ſacramenta, quamvis hoc nomine non appellentur. Monſtravimus etiam Auguſtinum variis in locis ſeptem novæ legis ſacramenta manifeſtè agnoſcere. Ratio autem cur alij SS. Patres non omnia illa ſimul enumerent, eſt quia non niſi ex occaſione de his aut illis diſputant. Exempli gratiâ D. Ambroſius in libro de ſacramentis, de tribus ſolùm agit, Baptiſmo, Confirmatione, & Euchariſtia : quia (ut ipſe proponit initio ejuſdem operis) inſtituit ſolùm de illis tractare, quæ Cathecumenis ſimul cum Baptiſmo dabantur. Similiter Dionyſius in libro de Eccleſ. hierarchia diſſerit tantùm de illis, quæ Hierarchæ, id eſt Epiſcopi, ſolemniter adminiſtrare ſolebant : nimirum de Baptiſmo, Euchariſtia, Conſecratione olei, & Ordinatione Clericorum. Et Irenæus lib. 1. cap. 9. ex occaſione errorum Marci cujuſdam circa Euchariſtiam, de illa tractat. Tum de Baptiſmo cap. 18. ejuſdem libri, refutans deliria circa illum hæreticorum illius temporis. Tum de Pœnitentia lib. 4. & ſic de aliis, occaſione aliorum errorum. Alij verò Patres ex ſeptem novæ legis ſacramentis, ea tantùm interdum exprimunt, & inculcant, quæ ratione abſolutæ neceſſitatis vel dignitatis præſtant, ſicut Euchariſtiam & Baptiſmum, ſine præjudicio tamen aliorum, ut in ſingulis ex profeſſo patebit.

10. Objiciunt ſecundò : Sacramenta fluxerunt ex latere Chriſti, ſub figura ſanguinis, & aquæ : Sed ſanguis & aqua ſignificant Baptiſmum & Euchariſtiã, ut exponunt Chryſoſtomus, Cyrillus, Damaſcenus, & alij : Ergo ſunt tantùm duo ſacramenta novæ legis, ſcilicet Baptiſmus & Euchariſtia.

11. Reſpondeo quod quamvis ſanguis & aqua ſpiritualiter ſignificent Baptiſmum & Euchariſtiam, ſub illis tamen, utpote communioribus, cætera comprehenduntur, quatenus Baptiſmus eſt principium vitæ Chriſtianæ, Euchariſtia verò finis & conſummatio omnium ſacramentorum.

12. Ad complementum hujus quæſtionis, & ſolutionem aliorum argumentorum, advertendum eſt, non eſſe definitum à Florentino & Tridentino, nec à Theologis aſſertum, quòd ſint tantùm ſeptem ſacramenta ſpecie infimâ, ſed tantùm ſeptem totalia, licèt ex his quædam ſint quæ plures ſpecies ſubalternas aut partiales contineant. Nam Ordo verbi gratiâ continet Epiſcopatum, Sacerdotium, Diaconatum, & Subdiaconatum, & Minores Ordines. Euchariſtia duas ſpecies partiales, videlicet cibum & potum ſacramentalem, ſub ſpeciebus panis & vini, quæ duæ ſpecies partiales unum totale ſacramentum per modum perfecti convivij conſtituunt; ſicut & omnes Ordines, unum totalem componunt, tendentem ad conſummationem perfecti miniſtri myſteriorum Dei, qui per varios gradus ad Epiſcopatûs culmen aſcendit.

Articvlvs II.

Quinam inter ſacramenta ordo reperiatur?

13. PRo reſolutione hujus difficultatis advertendum eſt, quod triplex inter ſacramenta ordo ſpectari poteſt. Primus eſt ordo naturæ, ſeu generationis, quando ſcilicet unum naturali ordine aliquo modo prærequiritur, aut præſupponitur ad aliud. Secundus eſt ordo perfectionis, quando unum eſt nobilius alio. Tertius eſt ordo neceſſitatis, quando unum eſt magis neceſſarium quàm aliud. Hoc ſuppoſito.

14. Dico primò : quantùm ad ordinem naturæ ſeu generationis, ſacramenta convenienter ſic ordinari : Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, Extrema Unctio, Ordo, & Matrimonium. Ita in Concilio Florentino & Tridentino ſuprà citatis definitur, & in Catechiſmo Romano, Juſſu Pij V. edito, his verbis declaratur : *Primus numeratur Baptiſmus, veluti cæterorum janua, quo Chriſto renaſcimur. Deinde Confirmatio, cujus virtute fit, ut divinâ gratiâ augeamur & roboremur. Tum Euchariſtia, quâ tanquam cibo verè cœleſti ſpiritus noſter alitur & ſuſtinetur. Sequitur quarto loco Pœnitentia, cujus ope ſanitas amiſſa reſtituitur, poſtquam peccati vulnera excipimus. Poſtea verò Extrema Unctio, quâ peccatorum reliquiæ tolluntur, & animi vires recreantur. Sequitur Ordo, quo publica Sacramentorum miniſteria perpetuò in Eccleſia exercendi, ſacraſque omnes functiones exequendi poteſtas traditur. Matrimonium, ut ex maris & fœminæ legitima & ſancta conjunctione, filij ad Dei cultum, & humani generis conſecrationem, procreentur, ac religiosè educentur.*

15. Ratio etiam ſuffragatur, nam ut diſcurrit D. Thomas hîc art. 2. Sicut unitas ordine naturæ ſeu generationis, prior eſt quàm multitudo, & privati homines ſunt priores communitate, quippe quæ componitur ex privatis hominibus, ſicut multitudo ex unitatibus : ita ſacramenta quæ pertinent ad perfectionem unius perſonæ, ſunt priora illis quæ pertinent ad perfectionem multitudinis : Sed Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia & Extrema Unctio ordinantur per ſe primò ad propriam & privatam uniuſcujuſque perfectionem; Baptiſmus, ut generatio; Confirmatio, ut corroboratio; Euchariſtia, ut nutritio; Pœnitentia, ut curatio; Extrema Unctio, ut per-

fectio curationis: Ordo verò & Matrimonium A
ſpectant ad communitatem: Ergo ordine naturæ,
ſeu generationis, Baptiſmus, Confirmatio, Eu-
chariſtia, Pœnitentia, & Extremâ Unctio, ſunt
priora Ordine, & Matrimonio. Rurſus cùm
ea quæ conveniunt rei per ſe, ſint priora iis quæ
conveniunt illi per accidens, Baptiſmus, Con-
firmatio, & Euchariſtia, quæ per ſe ordinantur
ad perfectionem vitæ ſpiritualis, ſunt priora Pœ-
nitentiâ & Extremâ Unctione, quæ per accidens,
ratione peccati & morbi, ad vitam ſpiritualem
ordinantur. Et inter hæc Pœnitentia, cùm ſana-
tionem inchoet, eſt prior Extremâ Unctione, B
quæ illam conſummat, & reliquias ægritudinis
tollit. Denique inter ſacramenta quæ ſpectant
ad perfectionem multitudinis, priùs ponitur Or-
do, quàm Matrimonium, eò quòd ille ordine-
tur ad propagationem ſpiritalem, iſtud ad carna-
lem. Vel ut ait D. Thomas, eò quòd plus habeat
ſpiritualitatis, quàm Matrimonium.

16. Dico ſecundò: ordine perfectionis Eucharí-
ſtiam primum locum tenere inter omnia ſacra-
menta. Ita D. Thomas art. 3.

Patet hæc concluſio, ſacramentum enim Eu-
chariſtiæ eſt omnium nobiliſſimum & præſtan- C
tiſſimum, tum quia conſiſtit in eſſe permanenti,
& non in fluxu vel uſu, ut reliqua: tum etiam
quia in illo Chriſtus continetur ſubſtantialiter,
in aliis verò aliqua tantùm virtus inſtrumentalis
illius. Addit S. Doctor, Euchariſtiam eſſe veluti
finem cæterorum ſacramentorum: Ordo enim
ad ejus conſecrationem refertur, Baptiſmus ad
ejus receptionem, atque etiam Confirmatio,
quatenus magnâ fide opus eſt ad dignè recipien-
dum & profitendum Euchariſtiæ myſterium: Pœ-
nitentia verò ad eandem refertur, ut præparatio
neceſſaria ex occaſione peccati; Extrema Unctio, D
ut utilis ad dignius communicandum, ſublatis
peccati reliquiis, etiam venialibus: Matrimonium
denique, ratione ſignificationis, quatenus ſigni-
ficat conjunctionem Chriſti cum Eccleſia, quam
Euchariſtia perficit; & quia moderando concupiſ-
centiam carnalem, aliquo modo diſponit ad com-
munionem. Hinc Dionyſius cap. 3. Eccleſiaſticæ
Hierarchriæ, Euchariſtiam vocat τελέτων τελετὴ,
Sacramentum ſacramentorum, & unionem Dei
nobiſcum per hoc ſacramentum affirmat eſſe κα-
τάκρον, id eſt *ad ſummum verticem provectam*. Item
Doctor mellifluus ſerm. in Cœna Domini, divi-
ni hujus ſacramenti dulcedine illectus, ejuſque
magnitudinem & præſtantiam deſcribens, ſic
exclamat: *Poteſne æſtimare quale vel quantum ſit*
hoc Sanctum Sanctorum, Sacramentum Sacra-
mentorum, Amor amorum, Dulcedo omnium dul-
cedinum. De quo plura, cùm de hoc mirabili ſa-
cramento dicemus.

Dices, Matrimonium ordinatur ab bonum 17.
commune, Euchariſtia verò ad bonum proprium
ſumentis: Ergo cùm bonum commune præſtet
ſimpliciter bono particulari, matrimonium erit
perfectius Euchariſtiâ.

Reſpondeo quod licèt Euchariſtia ad bonum
proprium ſumentis ordinetur, & matrimonium
ad bonum commmunitatis, tamen quia bonum
iſtud eſt corporeum, illud verò ſpirituale, Eu-
chariſtiæ ſacramentum perfectius & excellentius
eſt ſacramento matrimonij.

Inſtabis, Ordo reſpicit bonum commune ſpiri- 18.
tuale: Ergo ſaltē Ordo erit perfectior Euchariſtiâ.

Sed nego Conſequentiam, quamvis enim Or-
do reſpiciat bonum ſpirituale commune, Eucha-
riſtia verò bonum ſpirituale ſumentis, illa tamen
continet tam bonum particulare, quàm commu-
ne, cùm contineat ipſummet Chriſtum, in quo
eſt omnis bonitatis ſpiritualis plenitudo.

Dico tertiò: Baptiſmum eſſe priorem, ordine 19.
neceſſitatis, tum Pœnitentiam, deinde Ordinem,
& Matrimonium: Euchariſtiam verò, Confir-
mationem, & Extremam Unctionem, non eſſe
ſimpliciter, ſed tantùm ſecundùm quid neceſſa-
ria. Ita D. Thomas art. 4.

Patet hæc concluſio, quantùm ad ſingulas par-
tes: Baptiſmus enim, cùm ſit omnium ſacramen-
torum janua, eſt neceſſarius neceſſitate medij,
reſpectu omnium & ſingulorum. Deinde Pœni-
tentia, reſpectu plurimorum, nempe omnium
qui poſt Baptiſmum inciderunt in peccatum mor-
tale. Ordo verò & Matrimonium, licèt non
ſint neceſſaria reſpectu ſingulorum, bene tamen
reſpectu communitatis, ad miniſtrandum ſacra-
menta, & ad convenientem propagationem Ec-
cleſiæ; Euchariſtia autem, Confirmatio, & Ex-
trema Unctio, licèt ſint valde utilia fidelibus,
non ſunt tamen ſimpliciter neceſſaria ad ſalutem.
Unde cùm dicitur Joan. 6. *Niſi manducaveritis*
carnem Filij hominis, & biberitis ejus ſangui-
nem, non habebitis vitam in vobis, hoc eſt in-
telligendum de ſpirituali manducatione, & non
de ſola ſacramentali, ut S. Thomas, poſt D. Au-
guſtinum, hîc art. 4. ad 2. interpretatur.

Agunt hîc aliqui de ſacramentalibus, ſed de his
commodiùs in Tractatu de Pœnitentia dicemus,
cùm agemus de remiſſione peccatorum venia-
lium per ſacramentalia.

TRACTATVS TERTIVS

DE BAPTISMO ET CONFIRMATIONE.

A quæſtione 66. Divi Thomæ, uſque ad 73.

PRÆFATIO.

RIMVM inter cætera novæ legis & Eccleſiæ ſacramenta, tum neceſſitate, tum ordine, locum tenet Baptiſmus cujus diſputationem hîc inſtituimus, & difficultates in Scholis agitari ſolitas expedire aggredimur. Nullum aliud ſacramentum eſt quod Baptiſmum ordine antecedat, cùm ex Dionyſio principium ſit & janua ſacramentorum. *Nullum quod Chriſtianum hominem magis deceat, aut elegantiùs ornet impreſſo charactere, cùm ex Baſilio ſit* teſſera militum Chriſti, & amictus ſplendens, *quem ſanè nec Regum purpuræ, nec Imperatorum aquilæ digno pretio emant. Nullum demum eſt quo magis homo egeat, tum ad conſequendam gratiam, tum ad promerendam ſalutem, cùm Baptiſmum Cyrillus abſoluto nomine* Gratiam, *& Affricani Punici* Salutem *appellent. Sed has Baptiſmi laudes pluribus Nazianzenus cumulat:* Baptiſmus (*inquit*) omnium Dei beneficiorum præclariſſimum eſt & præſtantiſſimum: huic gratulantur cœli, hunc Angeli propter ſplendoris cognationem celebrant, hic futuræ beatitudinis imaginem gerit: hunc prædicare quidem & laudibus ornare geſtimus, verùm pro rei dignitate non poſſumus. *Altiùs attollit ſacri fontis dignitatem D. Leo, atque adeò etiam ut non dubitaverit, ſacram undam, Divino Spiritu fœcundatam, cum Virginali Deiparæ utero conferre:* Omni (*ait*) homini renaſcenti, aqua Baptiſmatis, inſtar eſt uteri Virginalis, eodem ſpiritu replente fontem, qui replevit & Virginem, ut peccatum quod ibi evacuavit ſacra conceptio, hîc ſolvat ablutio. *Quin etiam parùm abeſt ut Auguſtinus Baptiſmati primas non deferat, & fœcunditate, ſanctificatione, aliiſque pluribus ſuperius non putet:* Penè (*inquit*) majori munere quàm Maria, unda ditata eſt. Illa enim ſibi tantùm meruit caſtitatem, iſta nobis contulit ſanctificationem. Illa meruit ne peccaret, iſta ut peccata purgaret. Illa propria delicta à ſe repudiat, iſta in ſe per Dei gratiam aliena condonat. Illi eſt collata Virginitas, iſti donata fœcunditas. Illa unum procreavit, & pura eſt: iſta generavit plures, & Virgo eſt. Illa præter Chriſtum neſcit alium filium, iſta cum Chriſto Mater eſt populorum. *Sed non prætermittam quæ Tertullianus ſcribit libro adversùs Quintillã: Ibi enim Baptiſmum vocat,* Fœlix aquæ ſacramentum, quo ablutis delictis priſtinæ cœcitatis, in vitam reformamur æternam, ſacramentum ſanctificationis, & lavacrum quo mors diluitur, & quo exempto reatu, eximitur & pœna, ac homo ad ſimilitudinem Dei, non ad imaginem ſolùm in æternitate cenſetur. *Additque præterea quod ut à primordio mundi conditi, dum cætera rudia, & informia, luce, omnique ornatu carerent, ſola lympha digniſſimum erat Dei vectaculum, & Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas: ita ſacro Fonti vitalibus undis* ſupervenit Spiritus de cœlis, & aquis ſupereſt, ſanctificans eas de ſemetipſo, & ita ſanctificatæ, vim ſanctificandi combibunt. *Sed*

Cap. 2. de Eccl. hierarc.

Orat. Exhortatoria ad baptizandos.

Catecheſi 3.

Orat in ſanctũ Baptiſma.

Serm. 4. de Nativit.

Serm. 36. de tempore.

demum nolo hîc deeſſe quæ Ambroſius in hujus ſacramenti laudes effuſius ſcripſit, & huic præfatiunculæ finem impoſiturus, Sanctiſſimi Præſulis verba uſurpo, quæ pene ſapiant hominem in extaſim raptum, & qui ſacramenta Eccleſiæ pro meritis æſtimat: O aqua quæ humano ſanguine, ut præſentium lavacrorum figura præcederet, orbem terrarum laviſti, & conjungenda eras cum ſanguine Chriſti! &c. O aqua quæ ſacramentum Chriſti eſſe meruiſti, quæ lavas omnia, nec lavaris! Tu incipis prima, tu comples Divina Myſteria; à te principium, in te finis, vel potiùs tu facis ut finem neſciamus! *De hoc ergo ſacramento, quod SS. Patres tot & tam præclaris encomiis cclebrarunt, breviter nobis hîc agendum eſt. Primò de ejus inſtitutione & natura. Secundò de illius miniſtro. Tertiò de ſuſcipientibus. Quartò de ejus effectibus. Quintò de circumciſione, quæ Baptiſmum præceſſit, & quæ etiam in remedium peccati originalis inſtituta fuit. Demum de ſacramento Confirmationis (quod Auguſtinus* ſacramentum Chriſmatis *appellat, & in genere viſibilium ſignorum ſacroſanctum eſſe, ſicut ipſum Baptiſma, affirmat) in ultima diſputatione ſermo erit.*

Lib. 10. in Luc.

Libro 2. contra litteras Petiliani cap. 104.

DISPVTATIO PRIMA.

De Inſtitutione & natura Baptiſmi.

Ad quæſtionem 66. Divi Thomæ.

QVM exiſtentia Baptiſmi ab ejus inſtitutione dependeat, recto ordine ab ea inchoat S. Thomas, explicaturus poſtea quænam ſit ejus materia & forma, quãdoquidem cujuſlibet ſacramenti eſſentia, ſeu natura, reſultat ex materia & forma, quæ ipſum conſtituunt. Unde Baptiſmus phyſicè ſumptus definitur: *Exterior corporis ablutio, facta ſub præſcripta forma verborum*, ut ex Magiſtro ſententiarum docet S. Doctor hîc art. 1. metaphyſicè verò conſideratus, ſic poteſt deſcribi: *Baptiſmus eſt ſacramentum regenerationis ſpiritualis.* Vel *ſacramentum novæ legis, ad ſpiritualem regenerationem à Chriſto inſtitutum.* Hoc præmiſſo, ſit

A

B

ARTICVLVS PRIMVS.

Quando cœperit inſtitutio Baptiſmi, & illius præceptum?

§. I.

Præmittitur quod apud omnes eſt certum, & referuntur ſententiæ.

C

CErtum eſt quod Chriſtus non inſtituit ſacramentum Baptiſmi, antequam à Joanne baptizaretur, quandoquidem non ante cœpit Evangelium prædicare, & novam legem condere; ſed difficultas eſt, an ſolùm per reſurrectionem, vel cùm à Joanne Baptiſmum ſuſcepit, vel aliquo alio tempore medio inter illa duo, ipſum inſtituerit?

1. Prima opinio rejicit inſtitutionem Baptiſmi in illud tempus in quo Chriſtus cœlum poſt reſurrectionem aſcenſurus dixit Diſcipulis, *Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos* &c. Ita docuiſſe videntur Albertus Magnus in 4. diſt. 3. & Alenſis 4. parte quæſt. 8. membro 2. art. 3.

Secunda aſſerit ſacramentum Baptiſmi à Chriſto inſtitutum fuiſſe, paulò poſtquam à Joanne baptizatus eſt: vel quando dixit Nicodemo Joan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei*, ut cenſet Valentia, aut cùm Diſcipulos collegit, ut exiſtimarunt Scotus, Gabriël, Coninchus, & alij Recentiores.

Tertia cenſet Baptiſmum fuiſſe inſtitutum, quando Chriſtus in Jordane fuit baptizatus. Ita Magiſter in 4. diſt. 2. & D. Thomas hîc art. 2. omneſque ejus Diſcipuli, quos ſequuntur Vazquez, Sylvius, & alij quindecim Authores, quos refert & ſequitur Leander Tractatu 2. diſputatione 1. quæſt. 4. & 5.

Quantùm verò ad tempus quo Baptiſmus fuit in præcepto, ſimiliter eſt opinionum varietas: quidam enim quorum meminit D. Bernardus Epiſtolâ 77. aſſerebant olim, quod Baptiſmi præceptum ab eo tempore cœperit, quo Chriſtus dixit Nicodemo: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto &c.* Scotus verò, Eſtius, Suarez, & alij, docent è contra Baptiſmum non fuiſſe in præcepto uſque ad ſufficientem Evangelij promulgationem: quæ promulgatio (inquit Scotus) cœpit in die Pentecoſtes. Demum Sotus, Cabrera, Vazquez, & alij exiſtimant, obligationem Baptiſmi incœpiſſe ſtatim poſt paſſionem & reſurrectionem Chriſti, quando nimirum Chriſtus apparens Diſcipulis, legem Baptiſmi

2.

publicè promulgavit, dicendo Matthæi ultimò, *Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos &c.*

§. II.

Resolvitur prima difficultas de institutione Baptismi.

DIco primò: Sacramentum Baptismi fuit à Christo institutum ante ejus passionem.

3. Probatur primò: Christus ab initio prædicationis suæ baptizabat, ut testatur Scriptura Joan. 3. his verbis: *Venit Jesus & Discipuli ejus in terram Judæam, & illic demorabatur cum eis, & baptizabat*, scilicet per Discipulos suos, ut ex ipso contexu satis intelligitur, & expressè docetur à Cyrillo libro 2. in Joan. cap. 57. Sed tunc Christus per Discipulos suos non baptizabat Baptismo Joannis: Ergo Baptismo suo, subindeque jam Baptismum suum instituerat, quandoquidem ejus usus necessariò supponit ipsius institutionem. Major patet, Minor verò probatur primò ex Glossa super hæc verba Joan. 3. nam post verba relata subdit: *Baptizabat suo Baptismo, non eo quo baptizatus est, illud enim subiit, ut esset via & præparatio.*

Secundò probatur ex Augustino Tractatu 13. in Joan. ubi sic ait. *Christus baptizatus baptizabat: non eo Baptismo baptizabat quo baptizatus est. Dat Baptismum Dominus baptizatus à servo, ostendens humilitatis viam, & perducens ad Baptismum Domini, hoc est ad Baptismum suum.*

Tertiò, Ipse Præcursor Baptista Joan. 1. & Matth. 3. differentiam assignat inter suum Baptisma, & illum quo Christus baptizabat, quòd ipse in aqua, Christus verò etiam in Spiritu Sancto baptizaret: Ergo baptizabat Christus Baptismate diverso à Baptismo Joannis.

Quartò, Discipuli Joannis æmulationem conceperunt, & conquesti sunt, quòd Jesus baptizaret, ut narratur Joan. 3. Ergo supponebant Christum non baptizare Baptismo Joannis; aliàs enim gaudij potiùs quàm æmulationis occasionem desumpsissent, videntes quod Christus Baptisma Joannis approbaret, & clarum faceret.

Denique, Christus Joan. 3. dicitur baptizasse, per Discipulos suos, ut suprà ex Cyrillo vidimus: Sed si Discipuli Christi baptizassent Joannis Baptismate, Christus dici non potuisset baptizare per suos Discipulos, sed potiùs ipse Joannes, utpote author illius Baptismi: Ergo Christus ab initio prædicationis suæ non baptizabat Baptismo Joannis, sed Baptismo proprio, subindeque illud tunc erat institutum ab ipso.

Dices, Baptismum quem tunc dabat Christus non fuisse Baptismum Joannis, neque suum, sed aliquod veluti simulachrum, sive præambulum ipsius.

Sed contra primò: Gratis omnino id fingitur. Secundò, Baptismus quo Christus baptizabat, erat in aqua & Spiritu Sancto, juxta Joannis prædicationem, Matth. 3. Ergo erat idem quod nunc. Tertiò, Christus non venerat alias figugas adducere, sed potiùs veritatem stabilire figurarum, ex quibus multæ Baptismum Evangelicum præsignaverunt. Denique, nullus Baptismus alius à nostro, erat dignus tanto tamque excellenti authore, sicut erat Christus.

4. Probatur secundò conclusio: Baptismus secundùm legem à Christo Domino institutam præsupponitur aliis sacramentis, & medio ipsius characterе, effectus aliorum sacramẽtorum in anima recipiuntur: Sed Christus Dominus in nocte cœnæ ministravit Eucharistiam suis Apostolis, eosque initiavit ordine sacerdotali, ut declarat Tridentinum sess. 22. cap. 1. Ergo priùs Apostoli fuerant ab ipso baptizati, subindeque Baptismus ante passionem Christi fuerat institutus.

5. Confirmatur: Circumcisio fuit instituta ante omnia alia legis scriptæ sacramenta, nec licebat nisi circuncisis Agnum Paschalem edere: Ergo similiter Baptismus correspondens circuncisioni, ante Eucharistiam, Agno Paschali succedentem, institutus est, subindeque ante passionem Christi. Et licèt Christus ejusmodi ordinem invertere potuerit, dando alia sacramenta Apostolis nondum baptizatis, nullum tamen fundamentum est, neque in Scriptura, neque in Traditione, neque in congruentia, imò per se videtur incongruum, priùs Apostolos fuisse Sacerdotes & Episcopos, quàm baptizatos.

6. Dices, Sacramentum Ordinis præsupponit sacramentum & characterem Confirmationis, & tamen in hoc ordine dispensavit Christus, ordinando Apostolos nondum confirmatos, si quidem fuerunt solùm confirmati in die Pentecostes, decimo die post Ascensionem Christi in cœlum, misso Spiritu Sancto visibiliter.

Respondeo cum D. Thoma infrà quæst. 72. art. 1. ad 1. in sacramento Confirmationis dari plenitudinem Spiritus Sancti, quam non erat congruum communicari ante Ascensionem & glorificationem Christi, juxta illud Joan. 7. *Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus*: unde Christus habuit specialem rationem dispensandi in ordine quem sacerdotium dicit ad Confirmationem, ante suam passionem initiando Apostolos sacerdotio; non habuit autem specialem aliquam rationem invertendi ordinem, quem dicit ad Baptismum.

7. Denique suaderi potest conclusio ex SS. Patribus & Authoribus Ecclesiasticis, qui affirmant ipsum Christum suis manibus aliquos baptizasse: nam Enodius Episcopus Antiochenus, in Epistola quam *lumen* inscripsit, apud Nicephorum libro 2. cap. 3. ait: *Christus manibus suis Petrum tantummodo baptizavit, Petrus verò Andream, & filios Zebedæi.* Clemens apud Sophronium in Prato spirituali cap. 76. inquit: *Christus dicitur Petrum solùm baptizasse: Petrus Andream, Jacobum, & Joannem.* Addit Euthimius Joan. 3. *Scribunt Apostolorum temporibus proximi, quod Christus Petrum ac Virginem Matrem baptizaverit.* Item S. Vincentius Ferrerius serm. feriæ sextæ post Dominicam in passione ait: *Joannes Baptista & Virgo Maria voluerunt baptizari à Christo.* Denique D. Augustinus Tractatu 5. 15. & 16. in Joan. nec non Epistolâ 108. explicans verba illa Christi ad Petrum: *Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet*, dicit Christum idcircò talia verba Petro dixisse, quia Petrus jam lotus erat per Baptismum: Ergo sacramentum Baptismi fuit à Christo institutum ante ejus passionem.

Dico secundò, Baptismum fuisse institutum, quando Christus in Jordane baptizatus est.

8. Probatur ratione quam habet D. Thomas hîc art. 2. Cùm sacramenta ex sui institutione habeant quod conferant gratiam, tunc videtur aliquod sacramentum institui, quando accipit virtutem producendi gratiam: Sed hanc virtutem accepit Baptismus, quando Christus in Jordane baptizatus est: Ergo tunc fuit institutus à Christo. Major patet, Minor probatur primò ex Divo Augustino

Augustino serm. 3. Dominicæ infra octavam Epiphaniæ, in quo sic legitur : *Ex quo Christus in aqua mergitur, ex eo omnium peccata abluit aqua.* Secundò ex D. Ambrosio lib. 2. in Lucam cap. ultimo, sic loquente : *Baptizatus est ergo Dominus, non mundari volens, sed mundare aquas, ut ablutæ per carnem Christi, quæ peccatum non cognovit, Baptismatis jus haberent.*

9. Dices cum Adversariis : Ex his & aliis Patrum testimoniis solùm probari, quod Christus ex tunc aquis dederit in promissione vel destinatione, non verò in institutione, vim spiritualiter regenerandi : id est quòd promiserit quidem institutionem Baptismi, sive destinaverit Baptismum postea instituendum, sed non quod illud ex tunc instituerit.

10. Sed contra : Si Christus tunc solùm promisisset Baptismum, sive aquam in futurum Baptisma designasset tantùm, non verò ipsum Baptisma instituisset, falsò dixisset Augustinus : *Ex quo Christus in aqua mergitur, ex eo omnium peccata abluit aqua :* Non enim potuit aqua habere hunc effectum, antequam esset institutum Baptisma.

Deinde, Si ex vi præcisè promissionis Baptismi factæ à Christo, aqua posset dici accepisse jus Baptismatis, & virtutem omnium peccata abluendi ; similiter cùm Matthæi 16. & 18. Christus promisit Apostolis potestatem clavium dicens : *Quæcunque alligaveritis super terram, &c.* dici possent Apostoli accepisse illam potestatem, sive jus & virtutem remittendi peccata, quod tamen est falsum, quia tunc solùm acceperunt eam de facto, quando Joannis 20. dixit eis Christus : *Quorum remiseritis peccata, &c.* Similiter sequeretur ex eadem Adversariorum responsione, ex tunc aquam jus Baptismi & vim sanctificandi accepisse, quando Joannes Baptista antequam baptizaret Christum, prænunciavit de eo Matthæi 3. *Ille vos baptizabit in Spiritu Sancto :* talis enim promissio fuit divina, quia nomine Dei facta.

11. Probatur secundò conclusio : Nullum habent fundamentum Adversarij, ad asserendum Christum potiùs post suum baptisma, quàm in ipso, sacramentum Baptismi instituisse, aliunde verò congruentiæ saltem non desunt, ad docendum è contra talem institutionem factam fuisse in Jordane, quando Christus à Joanne baptizatus est : Ergo ita potiùs dicendum. Consequentia patet, Antecedens verò probatur. In primis totum fundamentum Adversariorum sunt illa verba Christi ad Nicodemum : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c.* & missio statim postea facta Discipulorum ad baptizandum : illa autem verba non magis probant, quando prolata sunt à Christo, institutum fuisse sacramentum baptismi, quàm ista Christi ad Discipulos & Judæos : *Nisi manducaveritis carnem filij hominis*, &c. probent ex tunc institutâ fuisse Eucharistiam ; in quorum tamen prolatione certum est non fuisse institutum tale sacramentum. Quod verò Christus statim post eorum prolationem Discipulos miserit ad baptizandum, probat quidem Christum debuisse ante illam missionem instituisse sacramentum Baptismi, sed non probat, quod potiùs post suum Baptisma, quàm in ipso illud instituerit : Nullum ergo est fundamentum opinionis adversæ.

12. Quod verò saltem congruentiæ non desint, patet primò, quia mysterij Trinitatis confessio pro forma Baptismi tradita est : in Baptismo autem Christi, tale mysterium declaratum fuit ; vox enim Patris audita est, Spiritus Sanctus in specie columbæ apparuit, & ipse Christus in propria persona adfuit. Secundò, quia tunc indicatus fuit Baptismi effectus, per apertionem cœlorum ; significabat enim hæc apertio, Baptismum esse veluti clavem cœli, & de sacro fonte animas in cœlum immediatè evolare posse : Ergo congruè dici potest, sacramentum Baptismi tunc fuisse institutum.

13. Præterea, sicut non immediatè per mare rubrum, sed per Jordanem, in terram promissionis Judæi ingressi sunt : ita congruum fuit, Christum in Jordane Baptismum instituere, ut denotaret ex aquis Baptismatis dari transitum immediatum ad promissam cœli patriam. Itaque secundùm hanc probabiliorem opinionem, institutio Baptismi facta est anno 15. imperij Tiberij Cæsaris, ætatis Christi anno circiter trigesimo, & ut communiter existimatur, die sextâ Januarij, quâ Epiphaniam celebramus. Unde S. Maximus homil. 1. de Epiphania : *In hac* (inquit) *festivitate sicut relatu paternæ traditionis instruimur, multiplici est nobis festivitate lætandum. Ferunt enim hodie Christum Dominum nostrum, vel stellâ duce à Gentibus adoratum, vel invitatu ad nuptias, aquas in vina vertisse, vel susceptò à Joanne Baptismate, consecrasse fluenta Jordanis, suumque simul purificasse Baptistam.*

§. III.

Solvuntur objectiones.

14. COntra primam conclusionem in primis objici possunt testimonia D. Leonis, Ruperti, & aliorum sanctorum Patrum, qui docere videntur, sacramentum Baptismi non fuisse à Christo institutum, nisi post ejus Resurrectionem.

Sed ad hæc facilè respondetur, vel illos sanctos Patres id solùm obiter & dum aliud agerent dixisse, ac proinde non mirum, si hac in re minùs probetur eorum sententia. Vel solùm voluisse Baptismum ante Resurrectionem Christi non fuisse institutum, quantùm ad obligationem illud suscipiendi, vel quantùm ad plenam ejus efficaciam, quia ante Christi Resurrectionem, Baptismus nec fuit in præcepto, nec habuit virtutem aperiendi januam cœli, cùm talem virtutem non nisi per passionem Christi habuerit.

15. Objicies secundò : Forma Baptismi non fuit data Apostolis nisi post Resurrectionem, cùm Christus dixit illis Matthæi ultimo, *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.* Ergo Baptismus ante non fuit institutus.

Respondeo negando Antecedens : forma enim Baptismi ante passionem Christi jam erat instituta, & Apostolis tradita in privato, licèt nondum in publico.

16. Objicies tertiò : Baptismus suam virtutem habet à passione Christi : Ergo ante illam institutus non fuit.

Confirmatur : Augustinus Tractatu 15. in Joannem asserit quod de latere Christi sacramenta Ecclesiæ fluxerunt : Ergo ante passionem Christi non erant, subindeque nec Baptismus.

17. Ad objectionem respondeo, concesso Antecedente, negando Consequentiam : nam quando baptizatus est Christus, passio illius jam erat inchoativè, tum quia omnis pœnalitas quam Christus toto vitæ suæ decursu pertulit, fuit quædam passio, & dispositio ad ultimam passionem, quæ morte ipsius consummata fuit. Tum etiam

quia Christus à primo instanti suæ Incarnationis, liberâ voluntate præceptum patiendi & moriendi pro hominibus acceptavit, & acceptando meruit. A

18. Ad confirmationem in primis dico, illam si quid probet, nimis probare; ex ea enim sequitur, etiam sacramentum Eucharistiæ non fuisse institutum ante mortem Christi. Deinde respondeo, omnia sacramenta legis novæ fluxisse de latere Christi, cum hac tamen differentia, quòd Confirmatio, Pœnitentia, Extrema Unctio, & Matrimonium, non tantùm quoad suam perfectionem, sed etiam quoad suum initium; sacramenta verò Baptismi, Eucharistiæ, & Ordinis, præcisè quoad suam perfectionem, dici possint B inde fluxisse: Licèt autem ista tria sacramenta, suâ consummationem, & ultimam perfectionem, in morte actuali Christi acceperint, quatenus scilicet Baptismus per Christi mortem regni cœlorum januam aperuit, quam antea non aperiebat, & Eucharistia habuit rationem viatici, quam non habebat antea, ipsumque proinde sacramentum Ordinis, ad illam ut talem ordinem habere cœperit; tamen virtutem gratiæ productivam, jam à Christo in Jordane baptizato acceperat Baptismus, & Eucharistia, cum sacramento Ordinis, in cœna ultima, pridie quàm Christus pateretur celebrata.

19. Objicies quartò contra secundam conclusionem: Cùm Christus baptizaretur à Joanne, non instituit suum Baptisma in actu exercito quemquam baptizando, neque in actu signato, ritum ejus præscribendo, utpote cùm nihil præscripserit, neque Pater apparuerit, ut aliquid præscriberet: Ergo tunc Baptisma non fuit institutum. C

20. Confirmatur: Instituere sacramenta, est formaliter actus legislatoris: Sed Christus tunc non sustinuit personam legislatoris, sed potiùs pœnitentis: Ergo tunc sacramentum Baptismi non instituit, sed tantùm suscepit Baptismum Joannis.

21. Ad objectionem respondeo, Christum in Jordane suum Baptismum instituisse, non in actu exercito aliquem baptizando, aut ipsum suscipiendo, sed in actu signato, designando & consecrando materiam ad producendum gratiam, & statuendo formam, non quidem expressione ipsius, sed solùm quasi in figura, per præsentiam Trinitatis divinarum personarum in signo visibili, ut suprà diximus. D

22. Ad confirmationem nego Majorem, aliud enim est præcipere Baptismum, aliud ipsum instituere: primum non potest non esse actus legislatoris, bene tamen secundum; posset enim Deus tribuere uni facultatem instituendi sacramenta, aut ritus eorum, alteri potestatem præcipiendi observantiam talium rituum.

23. Respondeo secundò, datâ Majori, negando Minorem: Christus enim in sua passione sustinuit personam pœnitentis, sive peccatoris, quandoquidem in ea factus est pro nobis maledictum & peccatum, ut loquitur Paulus 2. ad Corinth. 5. & ad Galat. 3. & tamen simul fuit legislator, antiquam legem abrogans, dum dixit, *Consummatum est*, ut novam conderet. E

§. IV.

Expeditur alia difficultas de tempore quo cœpit obligatio Baptismi

24. DIco tertiò, Baptismum non fuisse in præcepto, nisi post Passionem & Resurrectionem Christi. Ita D. Thomas hîc art. 2. sic dicens: *Necessitas utendi hoc sacramento indicta fuit hominibus post passionem & Resurrectionem: tum quia in Passione Christi terminata sunt figuralia sacramenta, quibus succedit Baptismus, & alia sacramenta novæ legis: tum etiam, quia per Baptismum configuratur homo passioni & Resurrectioni Christi, & inquantum moritur peccato, incipit novam justitiæ vitam, & ideo oportuit Christum priùs pati, & resurgere, quàm hominibus indiceretur necessitas se configurandi morti & Resurrectioni ejus.* Quibus verbis S. Doctor conclusionem nostram & docuit & probavit, duplicemque illius rationem insinuavit.

25. Prima est: Baptismus non fuit in præcepto toto illo tempore quo vigebat lex Circumcisionis: Sed lex Circumcisionis vigebat toto tempore antecedente mortem & resurrectionem Christi: Ergo toto illo tempore Baptismus non fuit in præcepto, sed solùm in consilio. Major patet, Minor probatur. Lex Circumcisionis tandiu duravit, quandiu lex Moysis: Sed lex Moysis, cui lex Evangelica successit, sicut lux umbræ, & veritas figuræ, usque ad Christi passionem & Resurrectionem duravit: Ergo & lex Circumcisionis. Major est evidens: Minor verò, in qua est difficultas, probatur multipliciter. Primò ex eo quod Christus Matth. 8. leproso curato præcepit adire sacerdotem, ut secundùm legem munus offerret quod Moyses mandaverat. Secundò, quia Christus Matth. 5. dixit, *Non veni legem solvere, sed adimplere:* Non fuit autem adæquatè impleta, antequam jam expiraturus diceret, *Consummatum est.* Tertiò, Obligatio fuit usque ad Christi passionem, ut Agnus paschalis immolaretur, & sic Christus fecit, ut patet ex historia cœnæ ultimæ: Ergo obligavit lex vetus usque ad Christi passionem. Quartò, Lex Moysis duravit quousque sacerdotium fuit translatum, juxta illud ad Hebr. 7. *Translato sacerdotio, necesse est ut legis translatio fiat:* Sed sacerdotium non fuit trãslatum usque ad passionem, in qua Christus tanquã summus sacerdos obtulit semetipsum Patri in sacrificium: Ergo lex Moysis usque ad passionem Christi duravit. Denique, eadem veritas patet ex doctrina Augustini Epist. 19. ad Hieronymum, ubi distinguit tria tempora respectu legalium, scilicet ante passionem, in quo legalia non erant mortifera, nec mortua; post Evangelij divulgationem, in quo legalia erant mortua, & mortifera; & medium à passione Christi usque ad Evangelij promulgationem, in quo legalia erant quidem mortua, quia neque habebant aliquam vim, neque aliquis ea servare tenebatur absolutè, non erant tamen mortifera, sed illi qui conversi fuerant ad Christum ex Judæis, poterant ea observare licitè, dummodo non sic in eis spem ponerent, quòd ea reputarent sibi necessaria. Et quamvis S. Hieronymus in eo dissentiat à D. Augustino, quòd contendit legalia statim post mortem & resurrectionem fuisse nedum mortua, sed etiam mortifera, adeò ut quicunque ea servasset (seclusâ ignorantia, aut errore invincibili) peccasset: in eo tamen consentit, quòd existimat, toto tempore passionem antecedente, nec mortifera fuisse, nec mortua.

26. Secunda ratio D. Thomæ ſic poteſt proponi. Tunc ſolùm Baptiſmus cœpit eſſe in præcepto, quando cœpit habere totam ſuam perfectionem, quandiu enim illâ caruit, tandiu præcipi non debuit: Sed ante Chriſti mortem & reſurrectionem, Baptiſmus totam ſuam perfectionem non habuit: Ergo ante illud tempus in præcepto non fuit. Major patet, Minor probatur. Una ex perfectionibus Baptiſmi eſt ut nos configuret morti & reſurrectioni Chriſti, ut docet Apoſtolus ad Roman. 6. his verbis: *An ignoratis quia quicumque baptizati ſumus in Chriſto Jeſu, in morte ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per Baptiſmum in mortem, ut quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus, ſi enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis ejus, ſimul & reſurrectionis erimus:* Sed ante Chriſti mortem & reſurrectionem, Baptiſmus non poterat configurare hominem morti & reſurrectioni Chriſti: Ergo nec totam ſuam perfectionem, ſeu completam ſignificationem habere.

27. Præter has duas rationes quas inſinuat D. Thomas, poteſt ſuaderi concluſio hoc diſcurſu. Si Baptiſmus fuiſſet præceptus ante paſſionem Chriſti, maximè cùm Chriſtus Joan. 3. dixit Nicodemo: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua &c.* Sed tunc non fuit præceptus, ſiquidem Chriſtus habebat tunc colloquium privatum cum Nicodemo: præceptum autem Baptiſmi non debuit dari in colloquio privato, ſed publico: Ergo &c.

28. Dico quartò: Probabilius eſt, obligationem Baptiſmi incœpiſſe poſt Reſurrectionem Chriſti, quando ſcilicet Chriſtus apparens Diſcipulis, legem Baptiſmi publicè promulgavit, dicendo: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Euntes ergo docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.*

29. Probatur primò concluſio ratione fundamentali: Cùm Baptiſmus ſit fundamentum totius legis Evangelicæ, ejus obligatio cœpit, ſtatim atque lex Evangelica incœpit obligare: Sed lex Evangelica cœpit obligare ſtatim poſt Chriſti Reſurrectionem: Ergo & Baptiſmi præceptum. Major patet, Minor probatur. Lex Evangelica cœpit ſtatim obligare, ubi Moſaïca fuit extincta, illius enim generatio debuit eſſe ex corruptione iſtius: Sed lex Moſaïca non duravit uſque ad promulgationem Evangelij, ſed fuit penitùs extincta quoad omnem ſuam vim in morte & reſurrectione Chriſti: Ergo lex Evangelica cœpit obligare ſtatim poſt mortem & reſurrectionem Chriſti. Major eſt evidens, Minor verò probatur primò ex communi conſenſu Hieronymi & Auguſtini in Epiſtolis quas ſibi mutuò de legalibus ſcripſere, quibus docent poſt mortem & reſurrectionem Chriſti, legales cæremonias mortuas fuiſſe, id eſt vim juſtificantem amiſiſſe, quamvis (ut ſuprà annotavimus) Hieronymus exiſtimaverit, illas poſt mortem & reſurrectionem Chriſti, nedum mortuas ſed etiã mortiferas fuiſſe. De quo infrà.

30. Secundò probatur eadem Minor ex illo Apoſtoli ad Hebræos 8. *Novum Teſtamentum veteravit prius: quod autem antiquatur & ſeneſcit, prope interitum eſt.* Ex quo ſic poteſt formari argumentum: Chriſtus in cœna ultima novum condidit teſtamentum, quod morte deinde & reſurrectione ſuâ confirmavit: Ergo vetus quaſi ſenio jam confectum, accedente tunc novo, extinctum eſt. Unde Leo Magnus ſermone 7. de paſſione: *Vt umbræ cederent corpori, antiqua obſervantia novo excluditur ſacramento, hoſtia in hoſtiam tranſit, ſanguine ſanguis aufertur, & legalis feſtivitas, dum mutatur, impletur.*

31. Tertiò Minor principalis ſuadetur. Ubi primò antiquum ſacerdotium Aaron perfectè tranſlatum fuit in ſacerdotium Chriſti, præfiguratum in ſacerdotio Melchiſedech, ſtatim fuit abolita lex vetus, cum ſuis cæremoniis: unde Apoſtolus ad Hebræos 7. *Tranſlato ſacerdotio, neceſſe eſt ut legis tranſlatio fiat:* Sed ſtatim à reſurrectione Chriſti, ſacerdotium Aaron perfectè tranſlatum fuit in Chriſti ſacerdotium, ut colligitur ex illo ad Hebræos 9. *Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum, non manufactum, id eſt non hujus creationis, ſed per proprium ſanguinem introivit ſemel in ſancta, æterna redemptione inventa.* Tum etiam, quia licèt uſque ad Chriſti reſurrectionem, ſacerdotium Aaron, non fuerit evacuatum, tamen ex quo Chriſtus reſurgendo vitam immortalem atque indefectibilem reaſſumpſit, totaliter fuit evacuatum, & in ſacerdotium Chriſti tranſlatum: propter quod ad ejus interitum denotandum, Chriſto moriente, velum templi ſciſſum eſt, & Leo Magnus ſerm. 6. de paſſione, Caypham veſtes proprias ſcindentem, quaſi Chriſtus blſaphemaſſet, lepidè irridet, dicens, Pontificem legis mox interituræ, per hanc veſtium ſuarum ſciſſuram. oſtendiſſe ſe jam ſui ſacerdotij honore ſpoliandum.

32. Reſpondet Suarez, quod licèt à die reſurrectionis Chriſti lex Moſaïca evacuata fuerit, nondum tamen Baptiſmum fuiſſe in præcepto, ſed uſque ad ſufficientem ejus promulgationem, totum mundum redactum fuiſſe ad ſtatum legis naturæ, & remedia ſalutis quæ in illa erant, ſuam utilitatem non amiſiſſe; quia non erant umbræ futurorum, ſicut veteres cæremoniæ legis Moſaïcæ, ſed quaſi connaturalia & per ſe ordinata media ad ſalutem.

33. Sed contra: Chriſtus non venit veterem legem ſolvere, ſed adimplere, ut dicebat ipſe Matth. 5. ſi autem legem Moſaïcam evacuaſſet, antequam cœpiſſet lex Evangelica, non eam adimpleviſſet, ſed ſolviſſet, quia impletio veteris legis, fuit introductio novæ. Unde Leo Papa ſerm. 7. de paſſione: *Antiqua obſervantia novo excluditur ſacramento, hoſtia in hoſtiam tranſit, ſanguine ſanguis aufertur, & legalis feſtivitas, dum mutatur, impletur.* Addo quod, populus Judaïcus fuit ſpecialiter populus Dei, quandoquidē plebs Gentilis pertinebat etiam ad ſtatum legis naturæ. Præterea, ſicut in naturalibus corruptio unius, eſt generatio alterius; ita lex antiqua non fuit abolita, niſi per obligationem novæ legis.

34. Poteſt etiam ſuaderi concluſio, deſtruendo fundamentum adverſæ ſententiæ: Si Baptiſmus non cœpiſſet eſſe in præcepto à die reſurrectionis Chriſti, maximè quia, ut volunt Adverſarij, lex non obligat, niſi poſtquam venit in notitiam ſubditorum; legis autem Evangelicæ notitia cœpit tantùm à die Pentecoſtes in provincia Judææ. Sed falſum omnino eſt, quod lex non obliget, niſi poſtquam venit in notitiam ſubditorum: licèt enim excuſentur ab ejus tranſgreſſione qui eam invincibiliter ignorant, tamen tunc per ſe obligare incipit, cùm primum publico edicto à Principe ponitur: imò ſi lex neminem obligaret, quoadusque veniret in ejus notitiam, impropriè ignorantia legis diceretur excuſare, quandoquidē excuſatio nō eſt, niſi ab eo ad quod homo tenetur:

cùm ergo in ipſo die reſurrectionis Chriſtus apparens Diſcipulis legem Baptiſmi publicè promulgaverit, dicendo Matthæi ultimo: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos &c.* ab illa die cœpit Baptiſmus eſſe in præcepto, licèt illi qui invincibiliter adhuc ipſum ignorabant, excuſarentur ab ejus tranſgreſſione. A

§. V.

Corollarium præcedentis doctrinæ.

35. EX dictis inferes contra aliquos Thomiſtas, à Cabrera citatos, obligationem Baptiſmi non incæpiſſe in triduo mortis Chriſti, ſed duntaxat poſt ejus reſurrectionem. Tum quia ſolùm B poſt reſurrectionem Chriſtus legem Baptiſmi publicè promulgavit. Tum etiam, quia cùm lex vetus non ſolùm paſſionis & mortis Chriſti, ſed etiam ejus reſurrectionis figura & umbra extiterit, ante reſurrectionem Chriſti nondum fuit perfectè completa, nec proinde totaliter extincta.

36. Dices, Chriſtus Joan. 19. jam moriturus protulit illa verba, *Conſummatum eſt*, quibus ſignificavit opus noſtræ redemptionis eſſe omnino completum, ſubindeque veterem legem totaliter extinctam: Ergo tunc cœpit obligatio præceptorum legis novæ, ex quibus primum eſt de baptiſmo. Quare D. Thomas 1. 2. quæſt. 103. art. 3. ad 2. ait: *Myſterium Redemptionis humani generis completum fuit in paſſione Chriſti, unde tunc Dominus dixit conſummatum eſt, & ideò tunc totaliter debuere ceſſare legalia, quaſi jam veritate eorum conſummata.* C

37. Confirmatur: In morte Chriſti ſacerdotium Aaron in ſacerdotium Chriſti tranſlatum eſt, quandoquidem Chriſtus in ara crucis, ut verus & ſummus ſacerdos, ſeipſum in ſacrificium Patri æterno obtulit, juxta illud ad Hebræos 9. *Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum, non manufactum, id eſt non hujus creationis, neque per ſanguinem hircorum aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem, introivit ſemel in ſancta, æternâ redemptione inventa.* Item in eadem Chriſti morte D tabernaculum antiquum in quo legis Moſaïcæ ſacrificia offerebantur, diſſipatum fuit, & deſtructum, ut ſatis deſignavit velum templi in duas partes ſciſſum: Ergo cùm lex vetus non potuerit remanere abſque proprio ſacerdotio & tabernaculo, in morte Chriſti abolita fuit, & ſtatuta lex nova gratiæ, ſubindeque præceptum Baptiſmi.

38. Ad inſtantiam dico verba illa Chriſti, *Conſummatum eſt*, referri quidem ad ejus mortem, at non ut præciſam à reſurrectione ipſius, ſed ut ipſam includit; ſicut enim noſtra juſtificatio eſt unicus motus, duos terminos includens, nempe E terminum *à quo*, qui eſt receſſus à peccato; & terminus *ad quem*, qui eſt acceſſus ad gratiam: ita mors Chriſti & ejus reſurrectio integrant unicum motum noſtræ redemptionis & ſalutis, habentem duos terminos, videlicet Chriſti mortem, quâ deſtructum eſt peccatum, tanquam terminum *à quo*; & reſurrectionem, quâ conſummata eſt vita ſpiritualis animæ, tanquam terminum *ad quem*.

Addo quod, ſicut ad conſummationem noſtræ redemptionis & ſalutis, ſpectat, ſecundariò ſaltem, futura corporum reſurrectio, in qua conſummabitur vita ſpiritualis animæ: ita & à fortiori, reſurrectio Chriſti, utpote cùm ſit fundamentum & exemplar noſtræ reſurrectionis futuræ, & in ipſo Chriſto tanquam in capite omnes reſurrexerimus: unde Apoſtolus 1. ad Corinth. 15. dicit quod Chriſtus reſurgens fuit *primitiæ dormientium*. Quando ergo D. Thomas loco citato ait Myſterium Redemptionis humani generis completum fuiſſe in paſſione Chriſti &c. non loquitur de paſſione cum præciſione ſumpta, ſed ut completa & terminata per ipſam reſurrectionem, ad quam fuit veluti via, utpote quam meruit.

Ad confirmationem dico, falſum eſſe quod ſa- 39.
cerdotium antiquum fuerit in puncto mortis Chriſti tranſlatum in ſacerdotium Chriſti, ſacerdotium enim Aaron, quod erat proprium legis veteris, non debuit aboleri, donec ſacerdotium Chriſti eſſet conſummatum, & in perfectione atque indefectibilitate conſtitutũ, quod non habuit uſque ad ejus reſurrectionem, in qua ipſe Chriſtus vitam immortalem & indefectibilem reaſſumpſit, unde tunc ſolùm adimpleta fuit prophetia illa Davidis de Chriſto: *Tu es ſacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedech.* Quare illa oblatio quâ Chriſtus ſeipſum Patri in ara crucis obtulit, non niſi ut conjuncta reſurrectioni, evacuavit antiquum ſacerdotium. Similiter quoad tabernaculum legis Moſaïcæ, licèt in morte Chriſti inchoata fuerit ejus diſſipatio, non tamen fuit conſummata, niſi in reſurrectione.

§. VI.

Solvuntur objectiones contra duas ultimas concluſiones fieri ſolitæ.

COntra tertiam concluſionem, in qua dixi- 40.
mus, Baptiſmum non fuiſſe in præcepto, uſque ad paſſionem & reſurrectionem Chriſti, objicitur primò. Judæus ſufficienter de doctrina Chriſti inſtructus, ante ejus paſſionem tenebatur Chriſti legem ſuſcipere, & Chriſtianus effici: Sed hoc non poterat abſque Baptiſmo, cùm ille ſit primum talis legis ſacramentum: Ergo Baptiſmus erat in præcepto, ante Chriſti paſſionem & reſurrectionem.

Reſpondet Medina, negando Minorem, eo 41.
enim (inquit) temporis interſtitio, ad ſuſcipiendam Evangelij legem & Chriſtianiſmum, non erat neceſſarium Baptiſmum ſuſcipere, quia nondum erat præceptum de Baptiſmo.

Sed contra: Cùm lex Evangelij legem Baptiſmi contineat, impoſſibile erat Judæo, vivente Chriſto, legem Evangelij ſuſcipere, niſi ſacramentum Baptiſmi ſuſciperet. Unde aliter reſpondeo, dicendo nimirum, quod licèt Judæus in illa hypotheſi teneretur credere in Chriſtum, non tamen legem Evangelij ſuſcipere, ſicut nec Baptiſmum, cùm ad neutrum Chriſtus adhuc obligaret.

Dices, Gentilis qui ante paſſionem Chriſti 42.
convertebatur, tenebatur baptizari: Ergo & Judæus.

Reſpondet Soto negando conſequentiam & paritatem, rationemque diſparitatis dat, quod cùm Gentilis circuncidi non poſſet, tenebatur Baptiſmum ſuſcipere. Sed licèt hoc verum ſit ſupponendo quod vellet legem Evangelij amplecti, quia tamen poterat aliter converti à Gentiliſmo, profitendo ſcilicet vel legem naturæ, vel legem ſcriptam, falſum eſt abſolutè quod non poſſet circuncidi: quare aliter reſpondetur ad inſtantiam, negando ſcilicet Antecedens.

43. Objicies ſecundò contra quartam concluſionem, in qua diximus obligationem Baptiſmi incœpiſſe ſtatim poſt Reſurrectionem Chriſti. Apoſtoli, etiam diu poſt Reſurrectionem Chriſti, circumciſionem & alias cæremonias legales obſervarunt, ut ex actis ipſorum liquet, imò ipſe Paulus legis gratiæ magnificus prædicator, Timotheum circuncidit, ut Actorum 16. legitur: Ergo falſum eſt, quod ſtatim poſt Reſurrectionem virtus & obligatio circumciſionis deſierit, & obligatio Baptiſmi incœperit, aliàs enim peccaſſent Apoſtoli obſervantes vel obſervare facientes legalia, quandoquidem non poterant eorũ abrogationem invincibiliter ignorare.

44. Reſpondet D. Hieronymus negando Antecedens, contendens contra D. Auguſtinum Epiſtolâ 15. legalia omnia ſtatim à morte & reſurrectione Chriſti, non ſolùm mortua fuiſſe (id eſt non habuiſſe ampliùs virtutem & obligationem) ſed etiam mortifera, ita ut peccarent mortaliter qui illa obſervarent, propter quod dicit, nunquam Apoſtolos poſt reſurrectionem Chriſti legalia obſervaſſe ſecundùm veritatem, ſed ſolùm ex quadam pia ſimulatione, ne ſcandalizarent Judæos, & eorum converſionem impedirent; quæ ſimulatio non ſic intelligenda eſt, quòd illos actus in quibus conſiſtebant legalia, ſecundùm rei veritatem non exercuerint, ſed ita quòd illos non operarentur tanquam legis cæremonias obſervantes.

45. Verùm quia indecens videtur (ut docet D. Thomas 1. 2. quæſt. 103. art. 4. ad 2.) quod Apoſtoli ſimulatione uterentur in iis quæ pertinebant ad ſalutem fidelium: idcircò melius reſpondetur cum Auguſtino, conceſſo Antecedente, negando Conſequentiam, & ejus probationem; nam ante Reſurrectionem Chriſti, uſque ad ſufficientem divulgationem Evangelij, legalia erant quidem mortua, proindeque nullam virtutem & obligationem habebant, non tamen erant mortifera, quia illi qui ex Judæis erant converſi ad Chriſtum, poterant ea obſervare, dummodo non ſic ſpem ponerent in ipſis, quòd ea reputarent neceſſaria ad ſalutem. Cujus rei optimam affert congruentiam D. Thomas poſt D. Auguſtinum, nempe quòd ſicut homines mortuos ſervari aliquandiu ante ſepulturam contingit, ita legalia, quæ ut viva poſt Chriſti mortem ſervari non poterant, rectè ut mortua uſque ad Evangelij publicationem ſervata ſunt, ut cum honore mortua mater ſynagoga ſepeliretur, & ne homines exiſtimarent, ſi ea ſtatim omnino rejeciſſent, veterem legem fuiſſe abominabilem, perinde ac idolorum Gentilium cultum, quem nullâ unquam morâ ſuſtinere Apoſtoli voluerunt: D. Petrus autem idcircò circa illam legalium obſervantiam, à D. Paulo reprehenſibilis dictus eſt, quia nimis adhærebat parti Judæorum, & pluſquam oportebat circa hoc ſollicitum ſe exhibebat, unde peccabat venialiter.

46. Dices: Obſervantia quorumdam legalium fuit ab Apoſtolis præcepta Actuum 15. ubi dicitur: *Viſum eſt Spiritui Sancto & nobis, nihil ultra imponere oneris vobis, quàm hæc neceſſaria, ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulachrorum, à ſanguine, & ſuffocato.* At ſi legalia per mortem & reſurrectionem Chriſti fuiſſent extincta, Apoſtoli non præcepiſſent ea obſervari: Ergo tunc legalia non ſolùm non mortifera, ſed nec etiam mortua fuerunt.

47. Reſpondeo conceſſa Majori, negando ſequelam Minoris: nam ut ait D. Thomas loco citato in reſponſione ad 3. abſtinentia à ſanguine, ſuffocato, & ab immolatis ſimulachrorum, fuerunt præcepta ab Apoſtolis pro tempore, non ad obſervandum cæremonias legis, ſed ut poſſet fieri unio Judæorum & Gentilium: Judæis enim propter antiquam conſuetudinem, ſanguis & ſuffocatum erant abominabilia, & comeſtio immolatorum ſimulachris poterat Judæis dare ſuſpicionem ne Gentiles redirent ad idololatriam, & ideò hæc prohibita ſunt pro illo tempore quo Judæos & Gentiles adunare oportebat: procedente autem tempore, ceſſante causâ, ceſſavit effectus, manifeſtatâ Evangelicâ veritate, quâ Chriſtus dicit quod nihil quod intrat per os, coinquinat hominem, Matthæi 15.

48. Objicies tertiò: Præceptum Baptiſmi non potuit obligare ante ſufficientem ſui promulgationem: Sed non fuit ſufficienter promulgatum ante Pentecoſten: Ergo ante illud tempus non obligavit: Major eſt certa, lex enim ante ſufficientem promulgationem non obligat, ut docet D. Thomas 1. 2. quæſt. 90. art. 4. ubi ſic diſcurrit: *Ad hoc quod lex virtutem obligandi obtineat, quod eſt proprium legis, oportet quod applicetur hominibus, qui ſecundùm eam regulari debent: talis autem applicatio fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipſa promulgatione, unde promulgatio ipſa neceſſaria eſt ad hoc quod lex habeat ſuam virtutem.* Minor verò in qua eſt difficultas probatur primò, quia uſque ad tempus Pentecoſtes Apoſtoli non propoſuerunt populo publicè Evangelium. Secundò non debuit promulgari lex Evangelij, niſi omnibus Myſteriis Chriſti completis: Myſteria autem Chriſti non ſunt completa, niſi in ejus Aſcenſione. Tertiò, quemadmodum lex vetus non fuit promulgata, niſi quinquageſimo die à Paſchate Judæorum, ita non debet lex nova promulgari, niſi poſt quinquaginta dies à Paſchate, ſive Reſurrectione Chriſti; promulgationem enim legis Moyſis, figuram fuiſſe promulgationis legis Evangelicæ, docuerunt Auguſtinus Epiſtolâ 119. & Leo 1. ſerm. 1. de Pentecoſte.

49. Hoc argumentum tangit difficultatem pertinentem ad Tractatum de Legibus, ubi Theologi quærunt, quænam promulgatio requiratur & ſufficiat ad hoc ut lex vim obligandi habeat? Aliqui enim contendunt ad ſufficientem legis promulgationem, neceſſarium eſſe ut ita proponatur & publicetur, quòd ex tali propoſitione & publicatione poſſit moraliter in omnium notitiam devenire, unde propterea exiſtimant non ſufficere ut publicetur in aliqua civitate, ſive curia ſupremi cujuſlibet corporis politici, ſed requiri ut fiat magis in particulari per ſingulas provincias, aut per omnes præcipuas civitates. Alij verò dicunt ſufficere quòd publicetur in præcipua civitate cujuſlibet regni, aut ſupremi corporis politici, quamvis enim factâ hac publicatione non peccent ij quibus adhuc non innotuit, hoc tamen non provenit ex defectu ipſius legis, ſed ex defectu notitiæ, ignorantia enim eos excuſat à peccato. Quæ opinio eſt communior, & conformior conſuetudini Curiæ Romanæ, cujus leges in ea ſolùm publicantur ſolemniter, & ex hoc, ſalvis particularibus juribus, creduntur per totum orbem obligare, quamvis per accidens multi non peccent, juxta eorum præſcriptum non agendo, defectu notitiæ. Unde conformiter ad hanc doctrinam, ad objectionem reſpondeo,

distinguendo Majorem : Præceptum Baptismi non potuit obligare ante sui promulgationem, sufficientem ad rationem legis, concedo. Ante sui promulgationen, sufficientem ad tollendam ignorantiam ejus, & ad reddendum inexcusabilem ab ejus transgressione, nego. Similiter distinguo Minorem : Ante Pentecosten non fuit sufficienter promulgatum præceptum Baptismi, sufficientiâ ad tollendam ejus ignorantiam, concedo. Sufficientiâ ad rationem legis, nego. Tunc enim præceptum superioris incipit habere vim legis, potentis obligare subditos, quando superior ipsum exteriùs per modum imperij proponit tanquam princeps, aut publica persona : Christus autem ipsâ die Resurrectionis præceptum Baptismi ita proposuit, dicendo Discipulis : *Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos &c.* Unde à die Resurrectionis cœpit habere vim legis ex se obligantis, quamvis hæc promulgatio non sufficeret ad tollendam ignorantiam illius, nec proinde ad reddendum homines inexcusabiles ab ejus transgressione. Et per hoc patet ad primam probationem Minoris : ex eo enim quod Apostoli usque ac Pentecosten non prædicaverint publicè Evangelium, solùm habetur quod ante illud tempus præceptum Baptismi non innotuerit mundo, non verò quod nondum habuerit vim legis & præcepti.

Ad secundam dico, eam quidem veram esse de promulgatione necessaria ad tollendam ignorantiam legis Evangelicæ, falsam tamen de promulgatione necessaria & sufficienti ad rationem legis ; tunc enim Baptismus debuit habere vim legis & præcepti, quando cœpit habere suam perfectionem & virtutem, quod fuit à die Resurrectionis Dominicæ.

Ad tertiam probationem dico legem Mosaïcam promulgatione sufficienti ad rationem legis fuisse promulgatam ab eo tempore quo Deus eam dedit Moysi in monte Sina, tunc enim locutus est Deus ut princeps & legislator, subindeque ex eo tempore præcepta illius legis lata à Deo vim legis habuerunt, adeò ut ipsius prædicatio facta deinde à Moyse toti populo, non habuerit vim promulgationis necessariæ ad essentiam legis, sed tantùm declarationis, ne homines ignorantiâ ab ejus obligatione excusari possent : quare licèt promulgatio illa legis antiquæ facta per Moysem, fuerit figura promulgationis legis Evangelicæ, faciendæ per Apostolos in die Pentecostes, hinc tamen non fit istam fuisse necessariam ad rationem legis Evangelicæ, sed tantùm ad tollendam ignorantiam ipsius.

50. Dices, Si statim post Christi Resurrectionem, & ante publicationem Evangelij, à die Pentecostes inchoatam, Baptismus fuit in præcepto, Judæi ipsum invincibiliter ignorantes caruerunt remedio peccati originalis pro suis parvulis ; quandoquidem in illa hypothesi circumcisio non habuit ampliùs vim justificandi, seu delendi peccatum originale : Sed hoc non decebat divinam bonitatem : Ergo &c.

51. Respondent aliqui quos sequitur Vazquez, concedendo sequelam, non enim majus inconveniens reputant admittere quod toto illo tempore medio à Christi resurrectione, usque ad divulgatum Evangelium, pueri Judæorum & Gentilium caruerint remedio peccati originalis, quàm infantes modò intra viscera matrum morientes, & illi qui nascuntur ex parentibus infidelibus, ad quos non pervenit prædicatio Evangelij. Verùm quia hæc doctrina nimis rigida & dura videtur, dicendum, tempore illo medio, parvulos recipientes circumcisionem, vel remedium legis naturæ, contra peccatum originale institutum, ab eo fuisse liberatos ; divinam namque bonitatem decebat, ut toto illo tempore quo sustinuit legem Mosaïcam, non auferret, saltem pro parvulis tunc morientibus, ejus utilitatem.

Articvlvs II.

Quænam sit materia Baptismi ?

DVplex solet distingui materia in sacramentis quæ consistunt in usu rei sensibilis, remota scilicet & proxima : prima est res illa sensibilis quæ in signum & causam gratiæ assumitur, secunda verò est usus seu applicatio ipsius. De utraque agendum est in præsenti, & breviter explicandum, quænam sit materia remota & proxima Baptismi.

§. I.

Duplici conclusione utraque difficultas resolvitur.

52. DIco primò : Materia remota Baptismi est aqua vera & naturalis.

Conclusio est certa de fide, & definita in Florentino in decreto unionis, ubi aquam veram & naturalem assignat pro Baptismi materia, & in Tridentino sess. 4. can. 2. de Baptismo, ubi sic habetur : *Si quis dixerit aquam veram & naturalem non esse de necessitate Baptismi, atque ideò verba illa Domini nostri Jesu Christi (Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto) ad metaphorã aliquam detorserit, anathema sit.* Quibus verbis Concilium errorem Calvini proscribit, qui sic verba illa Christi metaphoricè intelligi vult, ut per aquã gratia designetur, nec aliud intelligatur, quàm per gratiam à Spiritu Sancto infusam, homines spiritualiter regenerari. Proscribitur etiam illis verbis error Seleucianorum & Jacobitarum, qui verba Joannis Baptistæ de Christo, *Ille vos baptizabit in Spiritu Sancto & igne*, pessimè interpretantes, dicebant materiam Baptismi non esse aquam, sed ignem, unde ad baptizandos pueros, adustionem quandam in fronte vel in genis eorum imprimebant. Damnatur pariter his Conciliorum definitionibus error Flagellantium, qui dicebant Baptismum aquæ suo tempore cessasse, seque in mundum missos jussu Dei, ut se flagellarent, litteris ad hoc de cœlo Romam missis, & super altare B. Apostoli Petri repertis.

53. Potest etiam probari nostra conclusio variis Scripturæ testimoniis, quibus manifestè aqua vera & elementaris, materia Baptismi designatur. Nam Actuum 8. Philippus baptizavit Eunuchum Candacis Reginæ Æthiopum, aquâ elementari. Et cap. 10. Petrus jussit Cornelium & alios qui ipsum Dei jussu convenerant, baptizari in aqua elementari, his verbis : *Nunquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi qui Spiritum Sanctum acceperunt, sicut & nos ?* Et jussit eos baptizari. Idem significat Apostolus ad Ephes. 5. ubi ait Christum tradidisse seipsum pro Ecclesia, *ut eam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ, in verbo vitæ.* Quasi per verbum vitæ significando formam Baptismi, quæ vivificis verbis constat, & per lavacrum aquæ, materiam ejus designando, quæ in hoc solo elemento consistit.

54. Non desunt etiam congruentiæ, quas D. Tho-

mas hîc art. 3. adducit, & desumit præcipuè ex quatuor vel quinque qualitatibus aquæ elementaris : nimirum perspicuitate, munditiâ, frigiditate, fœcunditate, & communitate, seu abundantiâ. In primis ergo conveniens fuit Baptismum in aqua elementari fieri, quia illa propter transparentiam habet aliquid de lumine, seu de perspicuitate luminis, & propterea convenit sacramento Baptismi, quod habet vim illuminativam, secundùm quod in eo confertur gratia, quæ est illuminativa mentis, vel etiam quia Baptismus est *sacramentum fidei*, ut illum vocant Patres, quatenus *fide quam in Baptismo profitemur, illuminantur corda nostra*, ut ait Catechismus Romanus parte 2. cap. 2. num. 4. ex Augustino Epistolâ 23. & ex aliis.

55. Secundò congruum fuit aquam elementarem pro materia Baptismi designari, ratione munditiei & puritatis : sicut enim aqua carnis sordes emundat, ita Baptismus habet virtutem ab omnibus culpæ sordibus animam mundandi. Unde Hugo Victorinus libro 2. de sacramentis parte 6. cap. 14. *In solo elemento aquæ sacramentum Baptismi consecrari institutum est, quia hæc sola plenam habet ac perfectam mundationem. Alij liquores omnes aquâ purificantur, & si quid alio quolibet liquore tactum fuerit, aquâ abluitur, ut emundetur; propterea in sola aqua sacramentum emundationis consistit.*

Tertiò, ratione frigiditatis : nam *quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptissima est, sic Baptismo cupiditatum ardor magna ex parte restinguitur*, inquit Catechismus Romanus ubi suprà num. 10. Hinc Baptismum, *abjectionem carnis*, quidam ex veteribus vocant, non quòd sordes corporis abjiciat, sed carnales appetitus & passiones aliquatenus mitiget ac reprimat.

56. Quartò, ratione fœcunditatis, nam aqua maximè competit generationi rerum viventium, unde in principio mundi ex aqua primitus alia sunt producta, secundùm illud Genes. 1. *Producant aquæ reptile animæ viventis, & volucres super terram sub firmamento cœli* &c. ad idemque referri solet quod *Spiritus Dei ferebatur super aquas:* vel (ut alij vertunt) *incubabat aquis*, quasi fœcunditatem illis tribuens & virtutem alia generandi, pisces nimirum & volucres. Hinc Poëtæ Oceanum & Thetim omnium rerum principium finxerunt, & Thales apud Aristotelem 1. methaphys. cap. 3. aquam omnium rerum principium, & *primam animam* esse dixit. Congruum ergo fuit illam assumi pro materia Baptismi, qui est regeneratio in spiritualem vitam, ut sicut virtute aquæ confertur vita corporalis genito, ita virtute aquæ Baptismalis conferatur vita spiritualis baptizato, si dignè suscipiat Baptismum. Unde in Prosa de Spiritu Sancto, canit Ecclesia : *Tu super aquas, foturus eas, numen tuum expandisti, Spiritus. Tu animabus vivificandis aquas fœcundas.* Et in benedictione fontis baptismalis dicitur : *Deus cujus Spiritus in primordio mundi super faciem abyssi ferebatur, ut regenerandi virtutem aquarum natura conciperet.* Hinc etiam Tertullianus libro de Baptismo cap. 1. Christianos *pisciculos* appellat, quia nimirum sicut pisces in aquis elementaribus corporaliter generantur, ita Christiani in fonte baptismatis spiritualiter regenerantur: *Nos pisciculi* (inquit) *in aqua nascimur, nec aliter quàm in aqua permanendo salvi sumus.*

57. Denique, aqua, ratione suæ communitatis & abundantiæ, est conveniens materia sacramenti Baptismi, cùm enim illud omnibus ad salutem necessarium sit, congruum est ut in materia valde communi, & quæ de facili reperiri possit exhibeatur. Eoque alludere videtur D. Petrus Actor. 10. dum ait : *Nunquid aquam quis prohiberi potest, ut non baptizentur hi?* &c.

Has congruentias breviter expressit Petrus de Tarantasia seu Innocentius V. in 4. dist. 3. circa 3. problema art. 3. in corp. ubi sic discurrit. *Aqua elementaris est materia sacramenti Baptismi, duplici ratione, scilicet ratione effectûs, & ratione usûs. Primò ratione effectûs, quia ex ipsa conditione naturæ suæ repræsentat effectus in Baptismo collatos : quod patet, quia est elementum naturaliter diaphanum, humidum, & frigidum; ex quorum primo significatur illuminatio gratiæ; ex secundo, ablutio culpæ; ex tertio, mitigatio concupiscentiæ. Secundò aqua elementaris est materia Baptismi, ratione usûs : nam talis aqua in suo usu habet utilitatem, communitatem, facilitatem; propter quæ tria convenit sacramento Baptismi, quod est maximè utile in effectu, & facilè in observantia, & commune in necessitate.* Id est omnibus communiter necessarium. 58.

Hinc apud SS. Patres variæ aquarum laudes, quas in Pantheologia, titulo de Baptismo, cap. 2. §. 2. congessit Raynerius : Sed inter cæteros audiendus est Tertullianus libro citato de Baptismo cap. 3. ubi expendens verba illa Moysis Genes. 1. *In principio creavit Deus cœlum & terram. Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi, & Spiritus Dei ferebatur super aquas*, subdit : *Habes homo in primis ætatem venerari aquarum, quòd antiqua substantia, dehinc dignationem, quòd Divini Spiritus sedes, gratior scilicet cæteris tunc elementis: nam & tenebræ totæ adhuc sine cultu siderum informes, & tristis abyssus, & terra imparata, & cœlum rude: solus liquor semper materia perfecta, læta, simplex, de suo pura, dignum Deo vectaculum subjiciebat.* Et cap. 9. *Quot igitur patrocinia naturæ, quot privilegia gratiæ, quot solemnia disciplinæ, figuræ, præstructiones, precationes, religionem aquæ ordinaverunt? Primò quidem cùm populus de Ægypto liberè expeditus, vim Regis Ægypti aquam transgressus evadit, ipsum Regem cum totis copiis aqua extinxit. Quæ figura manifestior in Baptismi sacramento? Liberantur de sæculo nationes, per quam scilicet, & Diabolum dominatorem pristinum in aqua oppressum derelinquunt. Item aqua de amaritudinis vitio in usum commodum suavitatis Mosei ligno remediatur, Lignum illud erat Christus, venenatæ & amaræ retro naturæ venas, in saluberrimas aquas* (Baptismi scilicet) *ex sese remedians. Hæc est aqua quæ de comite petra populo defluebat. Si enim petra Christus, sine dubio aquæ in Christo Baptismum videmus benedici.* Et mox ad novi testamenti exempla pergens, ex Christo ipso repetita : *Quanta* (inquit) *aquæ gratia penes Deum & Christum ejus est, ad Baptismi confirmationem. Nunquam sine aqua Christus, siquidem & ipse aquâ tinguitur* (seu tingitur.) *Prima rudimenta potestatis suæ vocatus ad nuptias aqua auspicatur. Cùm sermonem facit, sitientes ad aquam suam invitat sempiternam. Cùm de agape docet* (seu convivio charitatis) *aquæ calicem fratri oblatum inter opera dilectionis probat. Apud puteum vires resumit, super aquam incedit, libenter transfretat, aquam discentibus* (id est Discipulis) *ministrat : perseverat testimonium Baptismi usque ad passionem : cùm deditur ad crucem,* 59.

aqua intervenit, sciunt Pilati manus: cùm vul- A
neratur, aqua de latere prorumpit, scit lancea militis.

60. Similia habet Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 3. ubi hæc scribit: *Si quis scire desiderat quare per aquam potiùs quàm per aliquod aliud elementum gratia detur, sacras Scripturas relegens inveniet. Magnum enim quiddam est aqua, & ex quatuor mundi elementis apparentibus pulcherrimum. Angelorum habitaculum est cœlum: atqui ex aquis sunt cœli. Terra est hominum locus: atqui ex aquis etiam terra; & ante omnem rerum creatarum in sex illis diebus distinctionem, Spiritus Domini ferebatur super aquas. Principium mundi aqua, principium Evangelij Jordanis. Liberatio Israëlis à Pharaone per mare facta est,* B *& liberatio à peccatis mundi, per lavacrum est aquæ in verbo Dei. Vbicumque fœdus aliquod inter Deum & homines, ibi & aqua. Post diluvium fœdus percussum est cum Noë, fœdus & cum Israël in monte Sina: verùm hæc non sine aqua, & lana rubea, & hyssopo. Helias assumptus est, sed non sine aqua, prius enim transivit Jordanem, deinde in cœlum raptus est. Priùs ablutio Aaron, deinde summus Sacerdos effectus est; quomodo enim susciperetur pro aliis oraturus, qui nondum aquâ purificatus esset?* &c. Videri etiam potest Hieronymus ad Oceanum Epistolâ 83. ubi etiam aquæ laudes & encomia eleganter describit.

61. Dico secundò: Materiam proximam Baptismi C esse ablutionem.

Patet hæc conclusio ex præcedenti, materia enim proxima (ut suprà annotavimus) nihil aliud est quàm usus seu applicatio materiæ remotæ: Sed ablutio est usus seu applicatio aquæ, quæ est materia remota Baptismi: Ergo ablutio est ejus materia proxima.

§. II.

Corollaria notatu digna, & resolutiones plurimorum casuum conscientiæ.

62. EX dictis inferes primò, quod si aliquis in articulo mortis baptizaretur in vino, vel oleo, vel lacte, aut aliquo alio liquore diversæ D speciei ab aqua, non esset verè baptizatus: quia Christus instituit solam aquam esse materiam Baptismi. Unde rectè observat eruditus P. Nicolai in scholiis ad art. 3. hujus quæstionis, & in additionibus ad Raynerium, titulo de Baptismo, appendice ad cap. 2. §. 3. in fine: frivolum esse quod objicitur ex Stephano 11. ad Monachos Britanniaci Monasterij cap. 11. *Si in vino quis, propterea quod aquam non inveniebat, omnino periclitantem infantem baptizavit, nulla ei exinde adscribitur culpa: infantes sic permaneant in Baptismo.* Primò quia relationis hujus non satis authentica nec certa extant monumenta. Secundò, quia sic E emendari constructio inepta debet: *Nulla ei adscribitur culpa, si sic infantes permaneant.* Unde subditur: *Nam si præsens adfuit aqua, ille Presbyter excommunicetur, & pœnitentia submittatur, quia contra Canonum sententiam agere præsumpsit.* Quasi non sit quæstio de valore Baptismi, sed de culpa, vel pœna baptizantis, ut scilicet sit sensus, quod non ideò in causa sit cur non postea baptizentur infantes, cùm periculum evaserint, & legitimè baptizari poterunt aquâ, nec propterea tanquam reus puniri mereatur. Non igitur Baptismum talem quasi validum approbare Stephanus præsumitur (si ejus rescriptum est) quia de valore Baptismi non agitur, sed excusare Presbyterum à culpa, quia cùm aliud non posset in prædicto extremo periculo, id per simplicitatem fecit, quod postea potuit periculo elapso emendari.

63. Inferes secundò, nullam aquam ex plantis, floribus, aut hujusmodi expressam, ut aquam rosaceam, esse sufficientem materiam Baptismi, quia non est aqua elementaris, sed mixtum quoddam. Utrum verò Baptismus possit validè conferri in aqua elementari transmutata, aut alteri corpori permixta, servanda est regula quam assignat D. Thomas art. 4. si enim alteratio aut commixtio non solvit speciem aquæ, poterit in ea validè conferri Baptismus, dummodo tamen aliud corpus admixtum non ita excedat aquam in quantitate, ut potiùs sit hujusmodi corpus, quàm aqua; eo modo quo lutum est magis terra quàm aqua, & vinum limphatum, magis est vinum quàm aqua, quamvis utrumque veram aquam habeat admixtam: unde uno verbo, ut aqua sit apta ad Baptismum, debet esse in eo statu in quo solet esse in usu ad abluendum. Ex quo

64. Inferes tertiò, nec nivem, nec glaciem, nec grandinem, nec alia hujusmodi, esse aptam Baptismi materiam, dum manent congelata, secùs si in præjacentem materiam calore resolvantur, quia licèt majori ex parte sint aqua, non est tamen in statu idoneo ad abluendum, quandiu est congelata.

65. Inferes quartò, quod si aqua vera & naturalis C solùm transmutatione accidentariâ fuerit mutata, ita ut retineat naturam aquæ naturalis, & sit apta ad abluendum, sufficiet pro materia Baptismi: quare sive sit calida, sive frigida, sive dulcis, sive salsa, sive per venas & meatus sulphureos fluat, aut per cineres transeat, & fiat lixivium, sufficiens materia ad hujus sacramenti valorem censeri debet, ut docet D. Thomas hîc ar. 4 ad 4. Idem dixerat ad 1. de aqua maris, & ad 2. de aqua decoctionis carnium, quam jusculum vocamus, aut aliarum rerum, dummodo non sit tanta resolutio corporum lixatorum, ut illa plus habeant de alia substantia, quàm de aqua, quod ex spissitudine discerni debet. Addit tamen, quod si ex liquore sic inspissato exprimatur aqua subtilis, potest in ea fieri Baptismus, sicut ex aqua quæ exprimitur ex luto, licèt in luto Baptismus fieri non possit.

66. Inferes quintò, Baptismum posse fieri tripliciter, scilicet per immersionem baptizandi in aquâ, per aspersionẽ, & per effusionẽ aquæ, quia Christus statuit materiam proximam hujus sacramenti esse ablutionem, non determinando an fieri debeat per modum aspersionis, effusionis, aut immersionis, ut patet ex verbis Joan. 3. *Nisi quis renatus* &c. propterea in Concilio Toletano 4. cap. 3. habetur responsio Gregorij Papæ ad Leandrum, qui consultus super quorundam Hispanorum consuetudine baptizandi trinâ aliquando, & aliquando unâ solùm immersione, respondit utrumque baptizandi modum retineri posse. Quoad effusionem verò patet, quia Christus fuit baptizatus per effusionem aquæ super caput ipsius, ut depingitur communiter, honestas enim non patiebatur, ut baptizaretur per immersionem, nec pondus corporis, nisi dicamus per miraculum tunc non gravitasse, quod sine ullo fundamento affirmaretur. Quantùm verò ad aspersionem, colligitur ex capite 2. Actuum, ubi asseritur post prædicationem Petri probantis Christum esse verum Messiam, circiter tria millia

Judæorum

Judæorum ſuſcepiſſe Baptiſmum, quod per effuſionem aquæ ſuper caput ſingulorum, aut ſingulorum immerſionem difficilè fieri potuit, facilè verò per aſperſionem, quia unicâ aut paucis ſaltem aſperſionibus omnes baptizari potuerunt. A

67. Monet tamen D. Thomas art. 7. tutius eſſe baptizare per immerſionem, quàm per aſperſionem, aut effuſionem, ſicque eſſe baptizandum ſub pœna peccati, niſi aliud poſtulet neceſſitas aut honeſtas. Verùm ita loquitur S. Doctor, quia adhuc temporibus ipſius non erat immutatus in Eccleſia ritus baptizandi per immerſionem, unde peccaſſet tunc qui aliter, ſeclusâ neceſſitate, baptizaſſet, utpote recedens in re gravi ab Eccleſiæ conſuetudine. Sed modò conſuetudo illa eſt ab Eccleſia rejecta, ſicut authoritate Eccleſiæ fuerat introducta, & ſolet ubique Baptiſmus conferri per effuſionem aquæ ſuper caput baptizandi. Cœpit autem hæc conſuetudo propter infantium teneritudinem, cùm modò rariſſimus ſit adultorum Baptiſmus, qui poſſent immerſionem ſufferre. B

68. Ex his collige, quod quamvis fuerit olim conſuetudo baptizandi per trinam immerſionem, nuſquam tamen trina immerſio fuit de neceſſitate Baptiſmi, ſed unica fuit ſufficiens, ut patet ex allata reſponſione Gregorij, quâ uterque baptizandi modus, in una ſcilicet vel trina immerſione, probatur.

69. Dices ex Pelagio Papa in Epiſt. ad Gaudentium, ut refertur de conſecratione diſt. 4. Can. Multi: *Evangelicum præceptum ipſo Deo & Salvatore noſtro Jeſu Chriſto dicente & tradente nos admonet, in nomine Trinitatis, trinâ etiam immerſione, ſanctum Baptiſma unicuique tribuere.* Et ex Canonibus Apoſtolorum, ut habetur eadem diſt. Can. Si quis: *Si quis Preſbyter aut Epiſcopus non trinam immerſionem unius myſterij celebret, ſed ſemel mergat in Baptiſmate quod dari à quibuſdam jubetur in morte Domini, deponatur.* C

70. Reſpondeo ad primum cum D. Thoma hîc art. 8. Summum illum Pontificem, per ſe & directè ſolùm definire, invocationem Trinitatis eſſe de ſubſtantia Baptiſmi; quia tamen illo tempore invocatio illa fieri ſolebat trinâ immerſione, ideò utrumque conjunxit, quamvis non ſit æqualis utriuſque neceſſitas. D

71. Ad ſecundum dicendum antiquitùs fuiſſe præceptum Eccleſiaſticum, ſeclusâ neceſſitate, baptizandi trinâ merſione, quod qui fuiſſet tranſgreſſus jubetur in citato canone deponi: modò verò præceptum illud abrogatum eſſe per contrariam conſuetudinem.

72. Nec obſtat quod quidam SS. Patres, ut Hieronymus adversùs Luciferianos, Tertullianus libro de corona militis, & alij, ritum Baptiſmi trinâ immerſione numerent inter traditiones non ſcriptas. Licèt enim traditiones divinæ ſint invariabiles omnino ab authoritate humana, ſecùs verò traditiones humanæ, cùm non aliam vim habeant, quàm juris humani Eccleſiaſtici, quod pro temporum varietate ſæpe mutari neceſſe eſt: ritus autem ille baptizandi trinâ merſione, vocatur à prædictis Patribus traditio, non divinâ, ſed humana authoritate introducta. E

73. Inferes ſextò, quod quando ablutio fit per immerſionem, emerſio non eſt neceſſaria ad valorem Baptiſmi: unde qui puerum projiceret in puteum, animo ipſum baptizandi & ſuffocandi, ſi veram formam Baptiſmi proferret, antequam puer ſuffocaretur, verè ipſum baptizaret: in illo enim caſu eſſet vera ablutio, ſubindeque vera materia proxima Baptiſmi. Nec termini immerſionis & emerſionis ſunt ſemper correlativi, nam quando piſcis qui naſcitur in aqua, exit foras, dicitur emergere ex aqua, licèt non præceſſerit immerſio.

Dices, Baptiſmus eſt ſignum ſepulturæ & reſurrectionis Chriſti, juxta illud ad Coloſſenſes 2. *Conſepulti Baptiſmo ei in quo & reſurrexiſtis, per fidem operationis Dei, qui eum ſuſcitavit à mortuis.* Sed hæc ſignificatio & repræſentatio non poteſt fieri niſi per immerſionem, cui ſuccedit emerſio: Ergo Baptiſmus collatus per immerſionem, non eſt validus, niſi immerſioni ſuccedat emerſio. 74.

Reſpondeo conceſſa Majori, negando Minorem; Baptiſmus enim eſt figura mortis & reſurrectionis Chriſti, inquantum per illum morimur peccatis, & ad gratiam reſurgimus; quod totum ſignificari poteſt per ſolam immerſionem, utpote quæ eſt vera ablutio, atque adeò ſignificat emundationem à peccato, & ex conſequenti gratiam, ſine qua nec fieri nec concipi poteſt. 75.

Inferes ſeptimò, ad Baptiſmum non eſſe neceſſarium totum corpus ablui, ſed ſatis eſſe ſi abluatur pars aliqua principalis, & ſufficiens, ut totus homo moraliter denominari poſſit baptizatus, quamvis caput ſit ſemper abluendum, ſi commodè fieri poſſit, quia eſt pars potiſſima in qua vigent omnes ſenſus: quapropter qui extra neceſſitatis articulum, relicto capite, aliam partem abluerer, peccaret mortaliter, quia in re gravi contra communem Eccleſiæ conſuetudinem ageret. In caſu autem quod abſque periculo gravis nocumenti caput ablui non poſſet, ſufficeret ablutio in pectore, aut in ſcapulis; vel ſi iſtæ partes etiam commodè ablui non poſſent, in aliqua parte integrali, quæ ſit tanta, ut ſine ea anima in corpore conſervari non poſſit. De aliis partibus jure dubitant Theologi, an in eis ſufficiat ablutio, ſubindeq; num puer ablutus ſolùm in pede extracto ex utero vel in manu, aut brachio, rebaptizandus ſit ſub conditione? quamvis in periculo mortis debeat quæcumque pars infantis emergens ex utero baptizari, quia cùm non ſit omnino certum, quamlibet partem infantis ablutam non ſufficere, ſatius eſt in tali dubio exponere ſacramentum periculo nullitatis, quàm animam æternæ damnationi expoſitam, probabili remedio deſtitutam relinquere. 76.

ARTICVLVS III.

Quænam ſit forma Baptiſmi?

DIco primò: Hæc eſt conveniens forma Baptiſmi: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Ita definitur in Florentino in decreto unionis, & in Tridentino ſeſſ. 7. can. 4. & colligitur ex verbis Chriſti Matthæi 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* 77.

In hac Baptiſmi forma in primis particula *Ego* non eſt neceſſaria, quia Eccleſia approbat Baptiſma Græcorum in hac forma, *Baptizetur ſervus Chriſti &c.* In qua formaliter non exprimitur perſona miniſtri: hoc enim termino *Baptizetur*, non intendunt Græci explicare actionem baptizandi ut egreditur à miniſtro, ſed tantùm prout eſt à cauſa principali, ad vitandum errorem eorum qui virtutem Baptiſmi attribuebant ba- 78.

ptizantibus, dicentes, *Ego sum Pauli, ego Cephæ &c.*

79. Secundò, quo ad particulam *Te*, certum est ad valorem Baptismi personam baptizandam debere exprimi in forma: Tum quia id requirit natura talis sacramenti consistentis in usu & applicatione materiæ ad subjectum. Tum etiam quia debet explicari in forma Baptismi distinctio necessaria inter baptizantem & baptizatum, tanquam inter generantem & genitum: non explicaretur autem sufficienter, si non exprimeretur ipse baptizatus, sed diceretur solùm, *Ego baptizo*, quia posset manere dubium, an hoc diceret baptizans de se ipso, vel de alio.

80. Tertiò, particula *in nomine*, ita est de essentia formæ Baptismi, ut si quis diceret *in nominibus*, nullum esset sacramentum, quia significaret falsum, nimirum non esse eandem essentiam & virtutem trium personarum; idem enim est in nomine, ac in virtute, potestate, & authoritate.

81. Denique, in forma Baptismi cum unitate essentiæ, denotata per ly *in nomine*, necessariò exprimi debet Trinitas Personarum, sub propriis nominibus *Patris, Filij, & Spiritus Sancti.* Unde non valet Baptisma collatum in nomine Trinitatis, vel Dei Trini, non nominatis distinctè personis: neque in nomine unius aut duarum tantùm personarum; neque etiam si fiat mutatio in voces appropriatas & non proprias, ut si dicatur, *In nomine omnipotentis, sapientis, & doni:* nec denique si dicatur in nomine primæ, secundæ, & tertiæ personæ: Christus enim instituit dari Baptismum sub propriis nominibus Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, unde si talis desit expressio, Baptismus nullius erit efficaciæ. Cur autem voluerit Christus expressionem Trinitatis Personarum essentialem esse Baptismo, non verò omnibus aliis sacramentis, alia assignari non potest, quàm ejus voluntas; non desunt tamen congruentiæ, quarum præcipua est, quòd conveniens fuerit in sacramento regenerationis exprimi ejus principium: unde Fulgentius de fide ad Donatum cap. 9. *Baptizari Gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, Salvator noster edocuit, ut sicut Trinitatis opere initium conditionis accepimus, sic in nomine Trinitatis, divinæ adoptionis gratiâ frui mereremur.* Item congruum fuit, in sacramento fidei exprimi præcipuum ejus objectum; cognosci expressè eum cui datur fides in Baptismo, & eum cum quo contrahitur tanta obligatio; ac denique proponi finem ultimum & objectum præcipuum nostræ beatitudinis, in sacramento quod per se est initium nostræ justificationis, & tendentiæ ad beatitudinem supernaturalem.

Hæc sunt certa & indubitata apud omnes Theologos, sed duplex est difficultas & controversia, breviter hîc resolvenda. Prima est, an Baptismus in nomine Genitoris, & Geniti, & Procedentis ab utroque collatus, validus sit? Secunda, an modò valeat Baptismus in solo nomine Christi collatus? Pro resolutione primæ difficultatis.

82. Dico secundò, Baptismum in nomine Genitoris, & Geniti, & Procedentis ab utroque, non esse validum. Est contra Cajetanum, Victoriam, Martinum Ledesmam, Vivaldum, & Martinonum, existimantes hæc omnia Genitor, Genitus, & Procedens ab utroque, esse planè synonima in divinis, cum nominibus Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, idemque formaliter significare. Oppositum docet D. Thomas hîc art. 5. ad 7. ubi sic ait: *Sicut aqua sumitur ad baptismum, quia ejus usus est communior ad abluendum: ita ad significandum tres personas, in forma Baptismi assumuntur illa nomina quibus communiùs consueverunt nominari personæ in illa lingua; nec in aliis nominibus perficitur sacramentum.* Sed nomina illa quibus communiùs consueverunt nominari personæ divinæ, sunt ista, *Pater, Filius, & Spiritus Sanctus:* Ergo in aliis nominibus non perficitur Baptismus, subindeque si conferatur in nomine *Genitoris, Geniti, & Procedentis ab utroque*, invalidus erit.

Respondet Cajetanus, D. Thomam non loqui de perfectione sacramenti, quantùm ad essentiã, sed quantùm ad præceptum; subindeque peccaturum quidem eum qui sub aliis nominibus, quã Patris, Filij, & Spiritus Sancti, Baptismum conferret, sacramentum tamen fore validum. 83.

Sed contra primò: Hæc Glossa, ut ait Soto, manifestè adversatur textui, nam ubicumque D. Thomas & alij Doctores asserunt sacramentum non perfici, intelligunt sacramentum esse nullum. 84.

Deinde, ut rectè ponderat Serra, cùm D. Thomas eodem articulo in resp. ad 1. dicit quod in forma Græcorum, verum perficitur sacramentum, ipse Cajetanus & omnes id intelligunt de perfectione quantùm ad essentiam: Ergo ex adverso cùm in resp. ad 5. ait sub aliis nominibus, quàm Patris, Filij, & Spiritus Sancti, non perfici sacramentum, intendit sacramentum esse nullum, & carere eo quod requiritur ad ejus essentiam.

Præterea idem S. Doctor in 4. ad Annibaldum dist. 3. quæst. unicâ art. 2. ad 4. sic ait: *Dicendum quod genitor, cùm sit nomen verbale, non significat personam ut hypostasim subsistentem, sed magis per modum actûs: unde si dicatur, in nomine Genitoris, & Geniti, non erit Baptismus.* Quibus verbis non solùm Glossam Cajetani penitùs destruit, sed etiam præcipuum ejus fundamentum omnino convellit, rationemque istam insinuat, quâ potest secundò probari conclusio. Ad valorem sacramenti Baptismi necessarium est ut in forma exprimantur ea verba quæ Christus instituit, vel alia synonima, & idem significantia: Sed verba illa, *Genitoris, Geniti, & Procedentis ab utroque*, non significant idem quod *Patris, Filij, & Spiritus Sancti:* Ergo ad valorem Baptismi non sufficit exprimere nomina *Genitoris, Geniti, & Procedentis ab utroque.* Major est certa, & illi maximè innititur Cajetanus; Minor verò quam negat, sic ostenditur. Pater significat subsistẽtiam primæ personæ, seu relationem quâ constituitur in ratione talis personæ; Genitor autem non significat subsistentiam seu relationem, sed actum notionalem, qui est veluti fundamentum ipsius subsistentiæ, seu relationis, & quo Personæ Divinæ non constituuntur formaliter, ut in Tractatu de Trinitate disp. 11. ostensum est: Ergo nomina *Genitoris, Geniti, & Procedentis ab utroque*, non significant idem formaliter, quod nomina *Patris, Filij, & Spiritus Sancti.*

Dices cum Cajetano: Concilium Florentinum definit, illam formam esse ad Baptismum sufficientem, in qua exprimitur actus baptizandi, cum Sanctæ Trinitatis invocatione: Sed utrumque fit in proposita forma: Ergo in illa validè potest conferri Baptismus. 85.

Confirmatur: Hæc nomina *Genitor, & Genitus, & Procedens ab utroque*, significant idem quod 86.

Pater, Filius, & Spiritus Sanctus; unde potest quilibet indifferenter invocare & laudare Trinitatem sub primis aut secundis nominibus, ut patet ex hymno Ecclesiastico à Divo Thoma edito, in quo sic canit Ecclesia: *Genitori, Genitoque, laus & jubilatio: Procedenti ab utroque compar sit laudatio:* Ergo &c. A

87. Ad objectionem dicendum, Florentinum cùm requirit ut exprimatur actus baptizandi cum sanctissimæ Trinitatis invocatione, nomine Trinitatis, intelligere ipsas personas divinas distinctè significatas, ut ex ipso textu manifestum est, nam paulò antea declaraverat, formam Baptismi contineri expressâ illâ significatione Trinitatis: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* B

88. Ad confirmationem respondeo Antecedens esse falsum, ut patet ex nostra ratione: quamvis enim materialiter loquendo idem significent *Genitor, Genitus, & Procedens ab utroque*, ac *Pater, Filius, & Spiritus Sanctus*, non tamen formaliter, neque secundùm communem & usitatum modum intelligendi; hæc enim nomina, *Pater, & Filius*, formaliter significant ipsas relationes Paternitatis, & Filiationis, quibus divinæ personæ constituuntur & distinguntur; ista verò, *Genitor & Genitus*, exprimunt actus notionales, quæ sunt fundamenta talium relationum: unde sicut ista nomina, *albedo & similitudo*, non C sunt synonima, nec idem formaliter significant; cùm unum, fundamentum relationis similitudinis; aliud verò, ipsam relationem significet, ita nec illa.

89. Ad id quod subditur dicendum, quod licèt extra sacramentum possit quis invocare Trinitatem sub nominibus *Genitoris, Geniti, & Procedentis ab utroque*, & de facto Ecclesia sub nominibus illis eam sæpè invocet & laudet, non tamen in ipso sacramento Baptismi, tum propter Christi institutionem, tum etiam quia incertum est, an hæc nomina sint omnino synonima cum nominibus *Patris, Filij, & Spiritus Sancti*, & probabilius est quod non: in rebus autem moralibus, D præsertim verò in materia sacramentorum, non licèt sequi opinionem minùs tutam & minùs probabilem, relictâ tutiori & probabiliori: unde si aliquis sub forma illa Cajetani baptizatus esset, saltem sub conditione, rebaptizandus esset.

90. Dico tertiò: Baptismum in nomine Christi collatum invalidum esse. Est contra Magistrum sententiarum, Hugonem Victorinum, Alensem, Adrianum, Cajetanum, & alios: est tamen D. Thomæ hîc art. 6. & Discipulorum ejus, & colligitur manifestè ex suprà dictis: Christus enim instituit Baptismum dari in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti: Sed nomen Christi cum nominibus Patris, Filij, & Spiritus Sancti, synoni- E mum non est, cùm unam duntaxat personam, scilicet personam Filij, ut in humana natura subsistentem, significet: Ergo Baptismus in nomine Christi collatus, invalidus est. *Nec obstat* (inquit S. Doctor) *quòd in nomine unius personæ intelligatur alia (sicut in nomine Patris intelligitur Filius) aut quòd ille qui nominat unam solam personam, potest habere rectam fidem de tribus; quia sicut ad sacramentum requiritur materia sensibilis, ita & forma sensibilis: unde non sufficit intellectus vel fides Trinitatis ad perfectionem sacramenti, nisi sensibilibus verbis Trinitas exprimatur; unde & in Baptismo Christi (ubi fuit origo sanctificationis nostri Baptismi) affuit Trinitas in sensibilibus signis, scilicet Pater in voce, Filius in humana natura, Spiritus Sanctus in columba.* Et ita Zacharias Papa de consecratione dist. 4. cap. *In Synodo*, probans decretum cujusdam Concilij Anglicani super hac re editum, sic inquit: *Si quis unam de Trinitate personarum in Baptismo non nominaret, illud Baptisma verum esse non posset.* Et Pelagius Papa eadem dist. cap. *si re vera*, scribit Gaudentio Episcopo: *Si hi qui in locis dilectionis tuæ vicinis commorari dicuntur, se solummodo in nomine Domini baptizatos fuisse confitentur, sine cujuscunque dubitationis ambiguo, eos ad fidem catholicam venientes, in sanctæ Trinitatis nomine baptizabis.* Quibus verbis manifestè supponit, Baptismum collatum in nomine Domini esse invalidum: pro eodem autem accipit *In nomine Domini*, ac *In nomine Christi*: tum quia nullus unquam fuit usus baptizandi in nomine Domini præcisè, sed solùm in nomine Jesu Christi. Tum etiam, quia idem Pontifex in eodem decreto de illis loquitur de quibus dicit: *Multi sunt qui in nomine solummodo Christi se asserunt baptizare.*

Objicies: Actorum 8. dicitur: *In nomine Jesu Christi baptizabantur viri & mulieres.* Et iterum: *Baptizati tantùm erant in nomine Domini Jesu.* Et cap. 2. Petrus dixit: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi.* Et cap. 10. idem Apostolus jussit aliquos Gentiles *baptizari in nomine Domini Jesu Christi.* Denique cap. 19. dicitur aliquos qui baptizati tantùm erant Joannis baptismate, baptizatos fuisse *in nomine Domini Jesu.* Ergo baptisma in nomine Christi collatum validum est. 91.

Respondet Pater Nicolaï in Scholiis ad art. 6. hujus quæst. & in additionibus ad Raynerium, verbo *Baptismus*, capite 1. *quod cùm in actibus Apostolorum quidam dicuntur baptizati in nomine Christi: per ly*, in nomine Christi, *intelligitur in fide Christi, vel in professione fidei Christianæ, quæ à Christo denominatur ut à proximo instituto-re, vel objecto; juxta illud Actorum* 16. Crede in Dominum Jesum. *Et Actorum* 19. *versu* 4. Joannes baptizavit baptismo pœnitentiæ populum, dicens, in eum qui venturus esset post ipsum ut crederent, hoc est in Jesum. *Vbi & adjungitur eos quibus hæc Paulus loquebatur, iis auditis baptizatos esse in nomine Domini Jesu: quasi diceretur in fide illa Jesu &c. Ita ut* in nomine Jesu *non sit intelligendum ex parte baptizantis, quantùm ad formam baptizandi, sed ex parte solius baptizati, quantùm ad professionem fidei, quam in baptismo emittebat: quia in ipsa fide Christi continebatur implicitè fides totius Trinitatis, omniumque salutis nostræ mysteriorum, quæ operatus erat Christus, & quæ suis proposuerat credenda, seu per ipsam sui nominis professionem confitenda.* Hæc solutio probabilitate non caret, eamque etiam tradit Soto in 4. dist. 3. quæst. unicâ art. 6. 92.

Secundò respondet Cano lib. 6. de locis Theologicis cap. 8. ad 7. quod quando in actibus Apostolorum, in nomine Jesu Christi Apostoli baptizasse dicuntur, non putandum est, eos propterea Spiritus Sancti, Patrisque nomen omisisse; sed illorum nomina in forma quâ baptizabant, cum nomine Jesu Christi expressisse. 93.

Hæc etiam solutio valdè probabilis est, & consona doctrinæ Sanctorum Patrum, præsertim Cypriani & Augustini. Primus enim Epist. 73. 94.

poſt medium, referens quod Actorum 2. dixit Petrus, *Baptizetur unuſquiſque veſtrum in nomine Jeſu Chriſti*, ſic explicat: *Jeſu Chriſti mentionem facit Petrus, non quòd Pater omitteretur, ſed ut Patri quoque Filius adjungeretur.* Alter verò libro 3. contra Maximinum cap. 17. *Qui Patre* (inquit) *& Spiritu Sancto nominatis, juſſi ſunt baptizari, non intelliguntur non baptizati niſi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti:* ex quo & argumentum ducit, ut cùm alibi non exprimitur, ſubintelligi tamen debeat. Huic conſonat quod Abdias Babylonicus & alij ſcribunt, nimirum in exordio naſcentis Eccleſiæ Apoſtolos his verbis baptizare ſolitos: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij ejus Jeſu Chriſti, & Spiritus Sancti.* A B

95. Reſpondet tertiò S. Thomas hîc art. 6. ad 1. *Quòd ex ſpeciali Chriſti revelatione, Apoſtoli in primitiva Eccleſia in nomine Chriſti baptizabant, ut nomen Chriſti quod erat odioſum Judæis & Gentilibus, honorabile redderetur, per hoc quòd ad ejus invocationem Spiritus Sanctus dabatur in Baptiſmo.* Eandem ſolutionem & doctrinam tradunt Alenſis, D. Bonaventura, Altiſiodorenſis, Richardus, Durandus, Paludanus, Gabriël, Major, Marſilius, Soto, Sylveſter, Tabiena, Armilla, Valentia, Toletus, Bonacina, & alij, quos refert & citat Martinez à Prado hîc dubio 5. §. 5. eamque probabilem eſſe indicat Catechiſmus Romanus capite de Baptiſmo, ubi ſic habet: *Si aliquando tempus fuiſſe dicendum eſt, quod Apoſtoli in nomine tantùm Domini Jeſu Chriſti baptizarent, id quidem Spiritus Sancti afflatu eos feciſſe, exploratum nobis eſſe debet, ut initio naſcentis Eccleſiæ, Jeſu Chriſti nomine prædicatio illuſtrior fieret, divinaque, & immenſa ejus poteſtas magis celebraretur &c.* C

96. Hanc tamen ſolutionem & doctrinam D. Thomæ & antiquiorum, omnino improbabilem eſſe exiſtimant Suarez, Vazquez, Granado, & alij Recentiores, contendentes nuſquam, etiam Apoſtolorum tempore, validum fuiſſe Baptiſma in nomine ſolius Chriſti collatum, idque ſuadere conantur primò ex Scriptura: nam Actor. 19. cùm Paulus aliquos qui ſe Chriſtianos eſſe profitebantur, interrogaſſet, *An Spiritum Sanctum accepiſſent?* Illique reſpondiſſent: *Neque ſi Spiritus Sanctus eſt audivimus:* ſubjecit Paulus, *In quo ergo baptizati eſtis?* At hæc ſecunda interrogatio non fuiſſet congrua, ſi in Baptiſmo, Apoſtolorum tempore, & initio naſcentis Eccleſiæ, non nominaretur Spiritus Sanctus, ſed Baptiſmus in ſolo Chriſti nomine conferretur; neque enim admirabile fuiſſet eos baptizatos fuiſſe, nec tamen audiviſſe nomen Spiritus Sancti: Ergo etiã Apoſtolorum tempore, fideles in nomine trium Perſonarum Divinarum, non verò in ſolo Chriſti nomine baptizabantur. D E

97. Secundò in canone 49. Apoſtolorum præſcribitur, ut in nomine Patris & Filij Baptiſma conferatur, nullâ ibi invocationis Chriſti nominis mentione appoſitâ. Item Can. 50. Baptiſmus in nomine Chriſti collatus rejicitur, & ratio aſſignatur: *Non enim docet nos Dominus in morte ſua baptizare, ſed in nomine Patris* &c.

98. Tertiò, Unicum tantùm eſt ſpecie Baptiſma in Eccleſia, ut patet ex Symbolo fidei, & ad Epheſ. 4. Si autem Apoſtoli in nomine Chriſti baptizaſſent, cùm illa forma fuiſſet diverſa ab ea quâ nunc baptizamus, conſtituiſſet diverſum ſpecie Baptiſmum in Eccleſia: Ergo &c.

Denique, Apoſtoli habebant Matth. ultimo recens mandatum de Trinitate diſtinctè nominanda in forma Baptiſmi: Ergo non eſt credibile, eos in ſolo Chriſti nomine baptizaſſe. 99.

Hæc tamen levia ſunt, & facilè dilui poſſunt. Ad primum enim, quod valde tenue eſſe fatetur Vazquez, reſpondeo ſemper etiam temporibus Apoſtolorum moris fuiſſe, ut adultis Baptiſmus non adminiſtraretur, niſi præmitteretur doctrina fidei, in qua Myſterium Trinitatis præſertim, baptizando credendum proponebatur, & explicabatur Baptiſmum operari ſalutem in Spiritus Sancti virtute. Unde hic eſt verus interrogationis Pauli ſenſus: Coapoſtoli mei non baptizant, niſi priùs Spiritum Sanctum eſſe, Baptiſmumque in ejus virtute operari doceant: vos ergo qui an Spiritus Sanctus ſit nondum audiſtis, in cujus virtute baptizati eſtis? Ex quo nihil contra doctrinam & ſolutionem D. Thomæ colligi poteſt, quandoquidem licèt in ſolo nomine Chriſti baptizati fuiſſent, tamen cognoviſſent, ex catechiſmo præcedenti Spiritum Sanctum. 100.

Ad ſecundum reſpondeo ideò ſolùm in Canone 49. mentionem fieri de forma Baptiſmi in nomine Patris & Filij &c. non verò de alia in nomine Chriſti, quia licèt iſta etiam eſſet valida, non tamen perpetuò duratura in Eccleſia, ſicut alia, ſed ſolùm ad tempus: Canon autem non debet eſſe niſi de forma in Eccleſia perpetuò duratura. Quantùm verò ad Canonem quinquageſimum, dico ibi reprobari Baptiſma in morte Chriſti collatum, propter errorem quorumdam hæreticorum, qui exiſtimantes Chriſtum eſſe purum hominem, nec dici filium Dei, niſi propter merita, quæ præſertim morte ſuâ conſummaverat, conſequenter baptizabant in commemorationem mortis Chriſti: Sed nihil inde contra doctrinam D. Thomæ, quandoquidem nihil ibi de Baptiſmo in nomine Chriſti. 101.

Ad tertium in primis dico Baptiſma dici unum, quia iterari non poteſt, & nequit niſi ſemel ſuſcipi, ut patebit ex dicendis articulo ſequenti. Vel quia, ut alij exponunt, licèt ſint plures miniſtri baptizantes exteriùs, unus eſt qui interiùs baptizat, ſcilicet Chriſtus. Vel etiam unum quidem citra divinam diſpenſationem dari Baptiſma in Eccleſia, ex ſpeciali tamen Chriſti diſpenſatione, aliud interdum poſſe exiſtere, & de facto extitiſſe in naſcentis Eccleſiæ exordio, ob rationem à D. Thoma & Catechiſmo Romano inſinuatam: cùm enim nomen Chriſti, inter prima naſcentis Eccleſiæ incunabula, Judæis ac Gentibus odioſum eſſet & infame, ut amabile redderetur & auguſtum, decuit ex ſpeciali ipſius diſpenſatione, ut Apoſtoli illo nomine, nedum ad miracula patranda, ſed etiam ad baptiſmalem gratiã conferendam uterentur, & Baptiſmus non ſub forma ſolita, ſed tantùm ſub iſtis verbis, *In nomine Chriſti*, conferretur. Nec valet quod ait Suarez, Chriſti nomen ſat cohoneſtari, & reddi amabile, ſi ingrediatur formam Baptiſmi, unà cum nominibus Patris, & Spiritus Sancti. Nam perverſi Judæi inde anſam accepiſſent calumniæ, & dixiſſent Apoſtolos gratis nomen Chriſti aliis adjungere, & Spiritum Sanctum, ac gratiam, non in Chriſti nomine, ſed in aliis quibuſcum miſcebatur, communicari. Addo quod, multò magis amabile reddebatur nomen Chriſti, ſi ſolùm ponebatur in forma Baptiſmi, quia quando aliquod nomen eſt ſolum, multò magis ad ipſum, & ad ejus virtutem advertimus. 102.

103. Ad ultimum reſpondeo ſolùm concludere, quod tempore Apoſtolorum debuit Baptiſmus adminiſtrari etiam interdum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, quod non negamus: licèt enim dicamus quod ſæpe Apoſtoli in ſolo Chriſti nomine baptizarint, ut locis ſuprà citatis legitur, fatemur tamen quod ſæpe etiam in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti baptizabant: imò poſtea ceſſante causâ diſpenſationis, & Chriſti nomine per totum orbem diffuſo, & à Judæis ac Gentilibus agnito, eâ tantùm formâ uſi ſunt, & tunc Baptiſma in ſolo Chriſti nomine collatum fuit invalidum.

104. Dices, Nicolaus Papa (ut habetur de Conſecrat. diſt. 4. capite *A quodam Judæo*) ad conſulta Bulgarorum, qui ab eo petierant, quid eſſet agendum de multis à quodã Judæo baptizatis, reſpondet, quod ſi in nomine Chriſti, ſicut in Actibus Apoſtolorum legitur, baptizati ſunt, rebaptizari non debent, & rationem reddit, quia unum idemque eſt Baptiſma in nomine Trinitatis, & in nomine Chriſti, ut S. Ambroſius exponit: Ergo Baptiſma in ſolo Chriſti nomine collatum, etiam poſt Apoſtolorum tempora, fuit validum.

105. Reſpondeo cum Soto, quod licèt Nicolaus revera arbitratus ſit quod tempore ſuo valeret Baptiſma in nomine Chriſti, hoc tamen non decrevit ut Summus Pontifex, ſed ut Doctor particularis, tanquam opinionem, quam putavit eſſe Ambroſij; ſummi namque Pontifices quod extra Concilium decernunt, non ſemper conſtituunt tanquam articulum fidei, maximè quando Authorem citant; & ideò, non obſtante tali decreto, ſequi debemus contrariam doctrinam, quæ authoritatibus aliorum Pontificum, & SS. Patrum validiùs comprobatur.

ARTICVLVS IV.

An Baptiſmus poſſit iterari?

106. MArcioniſtæ olim (ut refert Epiphanius hæreſi 42.) tria Baptiſmata eidem homini concedebant, ſi poſt primum in alia peccata laberetur: unum in infantia, ad delendum peccatum originale; alia duo in adulta ætate, ad imitationem Chriſti, qui & Baptiſmo Joannis, & poſtea proprio ſanguine baptizatus eſt. Quidam etiam ex Anabaptiſtis hujus temporis, rebaptizant eos qui poſt ſemel ſuſceptum Baptiſmum fidem abnegarunt, ut refert Valentia hîc quæſt. 1. puncto 4. Auguſtinus verò libro 2. contra Petilianum Donatiſtam cap. 27. innuit etiam Donatiſtas duo admiſiſſe Baptiſmata, unum pro juſtis, & aliud pro iniquis: quare illi non erant totaliter immunes ab Hæreſi rebaptizantium, quidquid in contrarium dicat Vazquez diſp. 146. cap. 2. num. 4. Unde S. Thomas 4. contra Gentes cap. 59. in fine ſic ait: *Cùm Baptiſmus ſit quædam conſecratio hominis baptizati, non eſt iterandum Baptiſma: per quod excluditur error Donatiſtarum, vel Baptizantium.* His præmiſſis, ut fidei Catholicæ veritas ſtabiliatur.

Dico breviter, Baptiſmum iterari non poſſe, id eſt eidem ſubjecto ſemel verè baptizato, iterum validè conferri. Patet ex Lateranenſi cap. *firmiter*, Florentino in decreto Eugenij, & Tridentino ſeſſ. 7. can. 11.

107. Colligitur etiam ex illo ad Hebræos 6. *Impoſſibile eſt eos qui ſemel ſunt illuminati .... & prolapſi ſunt, rurſus revocari ad pœnitentiam, rurſus crucifigentes ſibimetipſis Filium Dei, & oſtentui habentes.* Licèt enim aliqui hæretici, imò & Catholici quidam, hunc locum intelligant de pœnitentia; hæretici quidem, ut probent peccata poſt Baptiſmum commiſſa eſſe irremiſſibilia; Catholici verò, ut oſtendant difficilè remitti: tamen D. Auguſtinus libro de vera & falſa pœnitentia, cenſet eſſe de Baptiſmo intelligendum, ſicut & D. Chryſoſtomus homil. 9. in Epiſt. ad Hebræos, & multi alij; & meritò, ut enim infrà dicemus, in Baptiſmo commorimur Chriſto & conſepelimur, unde quia ſemel Chriſtus mortuus eſt, iterare Baptiſmum, eſt agere contra ejus ſignificationem, & falsò Chriſti mortem & ſepulturam repræſentare. Quare ſenſus verborum Apoſtoli eſt: impoſſibile eſſe eos qui ſemel baptizati ſunt (cùm enim Baptiſmus ſit ſacramentum fidei, congruè ſignificatur nomine illuminationis) rurſus renovari ad pœnitentiam, id eſt per Baptiſmum iterum habere remiſſionem peccatorum: cujus rationem aſſignat, quia hoc eſſet in ſemetipſis rurſus crucifigere Chriſtum.

108. Probat etiam D. Thomas hîc art. 9. concluſionem noſtram ex illo ad Epheſios 4. *Unus Dominus, una fides, unum Baptiſma:* quo teſtimonio utitur etiam S. Leo relatus de conſecratione diſt. 4. cap. *Cùm itaque*, dicens: *Scimus quidem inexpiabile eſſe facinus, quoties juxta Hæreticorum dogmata, contra Sanctorum Patrum inſtituta, cogitur aliquis lavacrum quod regenerandis ſemel tributum eſt, bis ſubire, Apoſtolicâ reclamante ſententiâ quæ nobis unam prædicat in Trinitate Deitatem, unam in fide confeſſionem, unum in baptiſmate ſacramentum.*

109. Eandem veritatem confirmat S. Thomas variis congruentiis, quarum prima eſt, quia Baptiſma eſt quædam renaſcentia ſpiritualis, juxta illud Chriſti Joannis 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto &c.* Quare ſicut nativitas cárnalis unica eſt, ita unicum debuit eſſe Baptiſma, & congruum eſt illud non poſſe iterari, ſicut nec carnalis generatio. Unde Auguſtinus Tractatu 11. in Joan. exponens illub Joannis 3. *Nunquid poteſt homo in ventrem matris ſuæ iterato introire, & renaſci? Sic tu* (inquit) *intellige nativitatem Spiritûs, quomodo intellexit Nicodemus nativitatem carnis, quomodo enim uterus non poteſt repeti, ſic nec Baptiſmus.*

110. Secunda: Baptiſmus eſt figura mortis & reſurrectionis Chriſti, quia per illum morimur peccato, & reſurgimus in novitatem vitæ, juxta illud Apoſtoli ad Romanos 6. *Conſepulti ſumus cum illo per Baptiſmum, in mortem, ut quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus:* Ergo ſicut Chriſtus ſemel tantùm mortuus eſt, & reſurrexit, ita conveniens eſt, ut homo ſemel tantùm baptizetur.

111. Dices, Euchariſtia eſt repræſentatio mortis & paſſionis Chriſti, juxta illud Apoſtoli 1. ad Corinthios 11. *Quotieſcunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis;* & tamen ſacramentum Euchariſtiæ quotidie iteratur: Ergo licèt Baptiſmus ſit figura mortis & ſepulturæ Chriſti, poterit nihilominus iterari.

112. Reſpondet S. Thomas hîc art. 9. ad 5. *Quòd utrumque ſacramentum, ſcilicet Baptiſmi & Euchariſtiæ, eſt repræſentativum Dominicæ mortis & paſſionis, aliter tamen, & aliter: nam in Baptiſmo commemoratur mors Chriſti, inquantum homo*

Christo commoritur, & in novam vitam regeneratur: sed in sacramento Eucharistiæ commemoratur mors Christi, inquantum ipse Christus passus, exhibetur nobis quasi Paschale convivium, secundùm illud 1. *ad Corinthios* 5. *pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur; & quia homo semel nascitur, multoties autem cibatur, semel tantùm datur Baptismus, multoties autem Eucharistia.*

113. Tertia ratio D. Thomæ est, quia Baptismus imprimit characterem, qui est indelebilis, & cum quadam consecratione datur; unde sicut aliæ consecrationes non iterantur in Ecclesia, ita nec Baptismus. Qua etiam ratione utitur Florentinum in decreto Eugenij, ubi sic ait: *Tria sunt sacramenta, Baptismus, Confirmatio, & Ordo, quæ characterem, id est spirituale signum, imprimunt in anima, indelebile, unde in eadem persona non iterantur.*

114. Quarta ratio est: Baptismus datur principaliter contra originale peccatum: Ergo sicut peccatum originale non iteratur, ita nec debet iterari Baptismus. Econtra verò, quia pœnitentia est remedium contra peccata actualia, quæ sæpe committuntur, multoties iterari debet.

115. Quæres primò, quid sit faciendum, quando dubitatur, an aliquis sit baptizatus?

Respondeo si dubium sit rationabile, illum esse rebaptizandum sub conditione. Tunc autem dubium est rationabile, cùm occurrunt conjecturæ impedientes ne animus certò judicet esse baptizatum; aut quando non sunt motiva sufficienter inducentia, moraliter loquendo, ad id credendum. Potest autem esse dubium, an aliquis sit baptizatus, vel quia illi applicatus est Baptismus in forma aut materia dubia, & tunc est dubium juris: vel quia nescitur, an de facto illi fuerit applicatus, & tunc est dubium facti. Ad hoc verò ut non censeatur esse dubium, moraliter loquendo, sufficit quod aliquis fide dignus affirmet, Baptismum fuisse cum omnibus requisitis collatum; & si stante hac certitudine aliquis eum rebaptizaret, etiam sub conditione, peccaret mortaliter, quia injuriam faceret sacramento Baptismi, ejus materiam & formam subjecto incapaci scienter applicando: sicut esset peccatum mortale, denuo consecrare, etiam sub conditione, hostiam, quam constaret moraliter esse consecratam. Unde pueri expositi, si secum habeant scriptum testificans illos esse baptizatos, quamvis nomen testis non exprimatur, nullatenus sunt rebaptizandi, etiam sub conditione, bene tamen si nullum habeant scriptum, aut certam notam suscepti Baptismi.

116. Quæres secundò, quæ sint pœnæ contra rebaptizantes & rebaptizatos in jure statutæ?

Respondeo eos damnari pœnâ mortis in jure civili, lege primâ, Codice *Ne sanctum Baptisma reiteretur:* jure autem Ecclesiastico incurrere irregularitatem: Can. *Qui in qualibet*, 1. quæst. 7. & cap. *Eos quos*, de Consecrat. dist. 4. & cap. *Ex litterarum*, de Apostatis.

117. Advertè tamen, esse valde probabile, eos qui rebaptizant & rebaptizantur sub conditione, etsi sint certi de collato antea Baptismo, non incurrere irregularitatem, quia ut habetur in cap. *His qui* de sententia excommunic. in sexto, non incurritur irregularitas, nisi habeatur expressè in jure: non habetur autem expressè, nisi contra rebaptizantes & rebaptizatos absolutè. Adde quod, odia sunt restringenda, unde cùm lex ista contra rebaptizantes & rebaptizatos sit pœnalis, non est extendenda ad rebaptizantes & rebaptizatos sub conditione.

ARTICVLVS V.

An conveniens sit in solemni administratione Baptismi, aliquas cæremonias adhiberi?

118. RESpondeo affirmativè cum D. Thoma hîc art. 10. propter tria. *Primò quidem ad excitandam devotionem fidelium, & reverentiam ad sacramentum: si enim simpliciter fieret ablutio in aqua, absque solemnitate, de facili ab aliquibus æstimaretur quasi quædam communis ablutio. Secundò, ad fidelium instructionem: simplices enim qui non litteris erudiuntur, oportet erudire per aliqua sensibilia signa &c. Tertiò, quia per orationes & benedictiones, & alia hujusmodi, cohibetur vis dæmonis ab impedimentis sacramentalis effectus.*

119. Si autem quæras, quæ cæremoniæ in solemni administratione Baptismi ab Ecclesia soleant adhiberi? Respondeo illas ad quinque præcipua capita reduci posse, nimirum ad tempus & locum Baptismi, ad unctiones quæ fiunt in capite baptizati, ad vestem candidam quâ induitur, & ad candelam accensam, quæ in manu ejus ponitur. De quibus fusè Raynerius in Panteologia, titulo de Baptismo cap. 18. & P. Nicolai ibidem.

120. In primis ergo, quantùm ad tempus Baptismi, docet D. Thomas in solut. ad 1. quod solemnis Baptismus agitur in Ecclesia in vigilia Paschæ, quando fit commemoratio sepulturæ, & resurrectionis Christi, tum quia (ut suprà ostendimus) Baptismus est figura sepulturæ & resurrectionis Christi: tum etiam, quia Christus post resurrectionem præceptum de Baptismo discipulis dedit, ut habetur Matth. ultimo. Item in Ecclesia solet ministrari Baptismus cum solemnitate, in vigilia Pentecostes, quia tunc incipit celebrari solemnitas adventûs Spiritus Sancti, à quo baptismus habet efficaciam, juxta illud Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, &c.* Unde & Apostoli leguntur ipso die Pentecostes, quo Spiritum Sanctum receperunt, tria millia hominum baptizasse.

Hæc duo tempora Paschatis & Pentecostes, quibus olim conferri Baptismus solebat, elegantissimis versibus describit Fortunatus: nam lib. 3. Metro 3. de Baptismo Paschali habet hos versus:

Rex sacer, ecce tui radiat pars magna triumphi,
Cùm puras animas sacra lavacra beant.
Candidus egreditur nitidis exercitus undis,
Atque vetus vitium purgat in amne novo.
Fulgentes animas vestis quoque candida signat,
Et grege de niveo gaudia Pastor habet.

Baptismum verò Pentecostes celebrat his versibus lib. 5. Metro 4. ubi Judæos ab Episcopo Arvernensi sancto Avito baptizatos, ita describit.

Ecce dies aderat quo Spiritus almus ab alto
Missus Apostolicis fluxit in ora viris.
Res sacra ruricolas, urbanos excitat omnes,
Certatimque aditus ad pia festa ferunt.
Abluitur Judæus odor baptismate divo:
Et nova progenies reddita fertur aquis.

Nunc tamen usus ille desiit observari, & aliis etiam temporibus baptismata celebrari consueve-

runt in Eccleſia, quia ut ait Rupertus lib. 4. de divin. officiis cap. 18. *Poſtquam Chriſtianitas crevit, & ſagena illa verbi Dei piſcibus impleta eſt, quia periculoſum erat tantam multitudinem differri, propter occaſiones mortis, quæ in multitudine hominum multæ ſunt; maximè propter turbam infantium, quorum tenera vita perſæpe levi occaſione ſuccidit, viſum eſt Sanctæ Eccleſiæ, paſſim indulgentiâ baptizandi conceſsâ, cuncta antevenire pericula.* Ob antiquitatis tamen reverentiam & memoriam, adhuc Romæ aliqua hujus conſuetudinis veſtigia ſervari ſolent: nam licèt aliis etiam temporibus anni, baptiſmata celebrari conſueverint, tamen illis duabus feſtivitatibus (Paſchæ ſcilicet & Pentecoſtes) ſpeciali ut par eſt ſolemnitate fiunt.

121. Quantùm ad locum, jure divino nullus pro baptiſmo locus determinatus eſt, unde olim in fluviis, fontibus, & privatis domibus miniſtrabatur, ut ex Actis Apoſtolorum conſtat; uſu tamen & lege Eccleſiaſticâ, ſtatuta ſunt certa loca, extra quæ non eſt licitum baptiſmum ſolemniter miniſtrare, ideòque *Baptiſteria* appellantur, in quibus aſſervari ſolet vas lapideum conſecratum, quod *fons Baptiſmi* dici ſolet, & à Dionyſio capite 2. de Eccleſ. Hierarchia, *Mater adoptionis* vocatur, de Cathecumeno enim ait: *Ad matrem adoptionis venit:* quia nimirum in fonte illo, veluti in matrice, & vulva quadam ſpirituali, Cathecumenus regeneratur, & in filium Dei adoptatur.

122. Unctiones verò quæ in ſolemni adminiſtratione Baptiſmi fieri ſolent, exponit S. Thomas art. 10. citato, in ſolut. ad 2. ubi ait duplicem in baptiſmo fieri unctionem, unam ante baptiſmum, quæ fit in ſimplici oleo benedicto, in pectore, & inter ſcapulas, in ſignum pugnæ ſpiritualis contra inimicum, ſicut athletæ inunguntur: alteram in Chriſmate, quæ fit in vertice capitis, quam S. Sylveſter inſtituit, ut notat Hugo lib. 2. de ſacram. parte 7. cap. 3. & de qua loquitur Ambroſius lib. 3. de ſacram. cap. 1. dicens: *Vnguentum ſuper caput effunditur, quia ſenſus ſapientis in capite ejus, ut ſcilicet ſit paratus omni petenti de fide reddere rationem.* Vel ut ait S. Thomas in 4. diſt. 6. quæſt. 2. art. 1. quæſtiunc. 3. ad 4. *Sicut per ablutionem aquæ ſignificatur emundatio à peccatis, ita per Chriſmatis linitionem in vertice, ſignificatur gratia collata in mente ad bene operandum, ut odor boni exempli ad alios diffundatur.* De his multa P. Nicolai loco citato, ubi notat differentiam inter hanc unctionem, & illam quæ fit in Confirmatione: licèt enim utraque fiat in Chriſmate, & in capite, unctio tamen baptiſmalis fit in ſummitate capitis, quaſi ad oſtendendam ſanctificationem interiorem; unctio verò Confirmationis fit in fronte, ad oſtendendam perfectionem exteriorem ſanctitatis abſque ullo pudore, cujus index & nota eſt frons, ut docet Rabanus lib. 1. de inſtit. Clericorum cap. 29. & 30. cujus verba ibidem adducit.

123. De veſte candida diſſerit D. Thomas hîc art. 10. ad 3. dicens quod veſtis illa candida traditur baptizato, in ſignum glorioſæ reſurrectionis, ad quam homines per baptiſmum regenerantur, & ad ſignificandam puritatem vitæ, quam debet poſt baptiſmum obſervare, ſecundùm illud ad Roman. 6. *In novitate vitæ ambulemus.*

124. His addi ſolet candela ſeu cereus accenſus in manu baptizati, ut aliis per bona opera præluceré debere oſtendatur. Unde Yvo ſerm. de ſacramentis: *Ad ultimum datur cereus accenſus in manu baptizati, quatenus implere doceatur illud Evangelij, Sic luceat lux veſtra coram hominibus ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum qui in cœlis eſt: quod ſi perſeveranter fecerit, non cum fatuis virginibus, extinctâ lampade, à janua Sponſi repelletur, ſed cum prudentibus glorificandus colligetur.* Quin & Rabanus lib. 2. de inſtit. Clericorum cap. 39. ob myſterium idem addit, baptizatos *per ſeptem dies* (id eſt per hebdomadam Paſchæ) *non ſolùm in Angelico caſtitatis habitu* (id eſt candida veſte) *ſed etiam in luminibus cœleſtis claritatis* (id eſt cum cereis accenſis) *aſſiſtere ſacrificio Miſſæ ſolere.*

Vel etiam dici poteſt cum S. Thoma in 4. ſent. ubi ſuprà, in ſolut. 5. argumenti: quod ſicut per ſymbolum veſtis candidæ, ſignificatur novitas vitæ, & puritas, per Chriſma verò ſignificatur odor bonæ famæ: ſic etiam per candelam accenſam ſignificatur veritas doctrinæ quam in baptiſmo profitemur. Plura de his & aliis Baptiſmi cæremoniis videri poſſunt apud Durandum lib. 1. de ritibus Eccleſiæ cap. 19. & Bellarminum libro de Baptiſmo cap. 25. & ſequentibus.

Articvlvs VI.

Vtrum convenienter aſſignentur tria Baptiſmata?

125. DAmaſcenus lib. 4. fidei cap. 10. novem genera Baptiſmatum diſtinguit, quæ recenſet Raynerius in Pantheologia, titulo de Baptiſmo cap. 9. & ibidem Pater Nicolai. Verùm quia inter illa, plura ſolùm figuralia ſunt, ut diluvium, tranſitus maris rubri, & diverſæ ablutiones veteris legis, meritò hanc diviſionem Damaſceni omittunt Theologi, ut aliam explanent, quam tradunt Magiſter in 4. diſt. 4. & D. Thomas ibidem quæſt. 3. art. 3. quodlib. 6. art. 4. & hîc art. 11. quæ breviter exponenda eſt.

126. Dico igitur, convenienter aſſignari tria Baptiſmata, ſcilicet fluminis, ſive aquæ, ſanguinis, & flaminis.

Explicatur & probatur concluſio. Illud meritò poteſt appellari baptiſmus, quod ſupplet principalem effectum baptiſmi ſimpliciter dicti, qui eſt baptiſmus fluminis: Sed martyrium quo homo conformatur paſſioni & morti Chriſti, & interior pœnitentia, poſſunt ſupplere effectum principalem Baptiſmi, ſi ipſum antecedant, aut ſi haberi non poſſit: Ergo meritò ſortiuntur appellationem baptiſmi. Major patet, Minor probatur. Effectus principalis baptiſmi aquæ eſt gratia & remiſſio peccati: Sed baptiſmus flaminis, qui eſt vera cordis contritio, includens votum baptiſmi, poteſt cauſare gratiam, & remittere omnem culpam, ſive originalem, ſive actualem: ſimiliter martyrium pro Chriſto toleratum, habet vim remittendi omne peccatum, etiam quoad culpam, ut dicemus articulo ſequenti: Ergo baptiſmus flaminis, & ſanguinis, poſſunt ſupplere effectum principalem baptiſmi, licèt minus principalem, nimirum characterem, cauſare non valeant, ut docet D. Thomas loco infrà referendo. De baptiſmo flaminis fit mentio Actorum primo: *Baptizabimini Spiritu Sancto.* Et de baptiſmo ſanguinis dicitur Marci 10. *Poteſtis baptiſmo quo ego baptizor baptizari?* Et Lucæ 12. *Baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coar-*

&or usque dum perficiatur ?

127. Porro inter illa Baptismata, plura reperiuntur discrimina. In primis enim Baptismus fluminis est sacramentum, non verò Baptismus sanguinis, ut docet D. Thomas hîc art. 11. ad 2. & nos infra ostendemus. Ex quo sequitur aliud discrimen, nam Baptismus sanguinis non imprimit characterem, sicut Baptismus fluminis, ut idem S. Doctor observat in 4. dist. 4. quæst. 3. art. 3. quæstiunc. 3. ubi sic ait: *Baptismus sanguinis passioni Christi conformat realiter, non sacramentali repræsentatione, & ideò in his quæ sacramentalia sunt, Baptismus sanguinis non supplet vicem Baptismi aquæ, sicut est impressio characteris, & hujusmodi.* Deinde Baptismus fluminis est in præcepto, cùm sit medium necessarium ad salutem; Baptismus autem sanguinis non est in præcepto, nisi tantùm in casu necessitatis, ad defendendam fidem. Item Baptismus aquæ simpliciter & absolutè Baptismus dicitur, alia verò secundùm quid tantùm & analogicè, ac dependenter ab illo; quare ut verum sit martyrium, gratiam causans in subjecto non baptizato, veraque pœnitentia interior, necesse est ut includant votum Baptismi fluminis, vel formaliter, vel virtualiter, vel explicitè, vel implicitè. Unde Augustinus libro 4. de Baptismo cap. 21. *Tunc impletur invincibiliter confessio fidei, cùm mysterium Baptismi, non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit.* Et cap. 25. *Conversio cordis potest quidem inesse, non percepto Baptismo, sed contempto Baptismo non potest; nec ullo modo dicenda est conversio cordis ad Deum, cùm Dei sacramentum contemnitur.* Ex quo intelliges, hoc nomen *Baptismus* dici analogicè, analogiâ attributionis, de Baptismo fluminis, flaminis, & sanguinis, ita ut præcipuum analogatum sit Baptismus fluminis, alia verò minùs præcipua sint.

128. Objicies primò contra istam conclusionem: Apostolus ad Ephes. 4. ait: *Vnus Dominus, una fides, unum Baptisma:* Ergo non debent admitti tria Baptismata.

Respondeo cum D. Thoma hîc art. 11. ad 2. negando Consequentiam: *Nam alia duo Baptismata includuntur in Baptismo aquæ, qui efficaciam habet & ex passione Christi, & ex Spiritu Sancto, & ideò per hoc non tollitur unitas Baptismatis.*

129. Objicies secundò: In aliis sacramentis non assignantur aliqua quæ suppleant vicem illorum: Ergo nec in Baptismo assignari debent.

Sed negatur Consequentia & paritas: cùm enim alia sacramenta non sint tantæ necessitatis sicut Baptismus, non oportuit quod essent aliqua quæ supplerent illorum vicem, sicut martyrium, & interior pœnitentia, vices Baptismi supplere valent.

130. Præter hæc tria Baptismata, aliud est quod Baptismi nomen aliquo modo sibi vendicat, & *secundùm Baptisma* appellatur, nempe professio religiosa, ut eleganter expendit D. Bernardus Tractatu de præcepto & dispensat. cap. 23. his verbis. *Audire vultis à me, unde inter cætera pœnitentiæ instituta, monasterialis disciplina meruerit hanc prærogativam, ut secundùm Baptisma nuncupetur. Arbitror ob perfectam mundi abrenunciationem, ac singularem excellentiam vitæ spiritualis, quâ præeminens, universis vitæ humanæ generibus hujusmodi conversatio, professores & amatores suos, Angelis similes, dissimiles hominibus facit; imò divinam in homine reformat imaginem, configurans nos Christo, instar Baptismi;* A *& quasi denique secundò baptizamur, dum per id quod mortificamus membra nostra quæ sunt super terram, rursus Christum induimus, complantati denuo similitudini mortis ejus. Sed & quomodo in Baptismo eruimur de potestate tenebrarum, & in regnum transferimur claritatis æternæ; ita & in sancti hujus secunda quadam regeneratione propositi, de tenebris æque non unius originalis, sed multorum actualium delictorum, in lumen virtutum evadimus.* In hujus rei confirmationem in vitis Patrum libro 6. cap. 1. dicitur quod quidam Patrum vidit eandem gratiam descendentem super eum qui habitum religionis assumit, ac super eum qui baptizatur, unde Hieronymus Epistolâ B 25. ad Paulam de obitu Blesillæ, professionem religiosam, *secundum quoddam Baptismi propositum*, appellat.

ARTICVLVS VII.

An Baptismus sanguinis, sive martyrium, suppleat ita vicem Baptismi aquæ, ut justificet ex opere operato, non solùm parvulos, sed etiam adultos?

C Onstat ex dictis in Tractatu de sacramentis in communi, Baptismum fluminis, cùm sit verum sacramentum novæ legis, justificare & causare gratiam ex opere operato. Certum est etiam, Baptismum flaminis justificare tantùm ex opere operantis, cùm actus contritionis vel charitatis in quo consistit, non sit nisi ab homine justo. Quare tantùm difficultas superest de Baptismo sanguinis, sive martyrio, an ex opere operato, vel solùm ex opere operantis, justificet & conferat effectum Baptismi? In cujus resolutione quidam asserunt martyrium conferre prædictum effectum solùm ex opere operantis, ratione charitatis, aut contritionis, quam si non includat, nihil omnino prodest, etiam parvulis usu rationis carentibus. Ita Armacanus libro 8. de quæ- D stionibus Armenorum, & Adrianus in 4. quæst. ultimâ de Baptismo. Alij autem volunt, martyrium justificare parvulos ex opere operato à peccato originali, adultos verò non nisi ex opere operantis, ratione charitatis & contritionis. Ita Cano in relect. de pœnit. parte 3. Soto in 4. dist. 4. quæst. unicâ art. 11. Bannez 2. 2. quæst. 24. art. 6. Vazquez, Sylvius, Aravius. Alij demum existimant, Baptismum sanguinis, sive martyrium, ita supplere vicem Baptismi aquæ, ut justificet ex opere operato, non solùm parvulos, sed etiam adultos. Hæc est communior sententia inter Thomistas, eamque ex extraneis amplectuntur Suarez, Bellarminus, Valentia, Gra- E nado, Henriquez, & alij.

§. I.

Hæc sententia, ut probabilior eligitur, & duplici conclusione stabilitur.

131. Dico primò, Martyrium, sive mortem pro Christo toleratam, justificare parvulos ex opere operato. Ita D. Thomas 2. 2. quæst. 124. art 1. ad 1. & quodlibeto 6. art. 6. & in 4. dist. 4. quæst. 3. art. 3. quæstiunc. 3. ubi sic habet: *Sicut in Baptismo aquæ liberatur homo ab omni culpa præcedente, & pœna, ita in Baptismo sanguinis.* Et in resp. ad 1. *Baptismus sanguinis non habet hoc tantùm ex opere operantis, sed hoc habet ex imitatione*

imitatione passionis Christi, & ideò pueri, quamvis liberum arbitrium non habeant, si occidantur pro Christo, in suo sanguine baptizati salvantur. A

132. Patet etiam hæc veritas ex martyrio infantium, qui pro Christo occisi sunt ab Herode, quos Ecclesia ut Sanctos colit. Neque dici potest, eos omnes quos Ecclesia colit, fuisse circumcisos, & per circumcisionem justificatos: Tum quia Herodes jussit parvulos non tantùm Judæorum, sed omnes omnino qui erant in Bethleem & finibus ejus occidi: inter eos autem verisimile est fuisse aliquos Gentiles. Tum etiam, quia dicuntur occisi ab Herode omnes infantes, à bimatu, & infrà, subindeque eos etiam qui nondum ad octavum diem pervenerant, quo solo poterant circuncidi; & tamen Ecclesia omnes absque ullo discrimine, ut Sanctos colit. Addo quod, Ecclesia illos nedum vt sanctos, sed etiam ut martyres veneratur, subindeque censet, illos per martyrium pro Christo toleratum, consecutos esse sanctitatem. Unde Bernardus in serm. de sanctis Innocentibus, & eorum natali: *An de Innocentium coronis quis dubitet? Ille pro Christo trucidatos infantes dubitet inter Martyres coronari, qui regeneratos in Christo non credit inter adoptivos filios numerari: Alioqui quomodo coævos sibi pueros puer ille qui natus est nobis, non contra nos, pateretur occidi? quod utique solo nutu poterat prohibere, nisi melius aliquid eis provideret, ut quemadmodum cæteris infantibus tunc quidem circumcisio, nunc verò baptismus, sine ullo propriæ voluntatis usu sufficit ad salutem, sic nihilominus pro eo susceptum martyrium illis proficeret ad sanctitatem.* B C

133. Dico secundò, Baptismum sanguinis, seu martyrium, conferre etiam adultis, gratiam ex opere operato.

Probatur primò ex D. Thoma in 4. dist. 4. quæst. 3. art. 3. quæstiunc. 3. ad 1. ubi sic habet: *Baptismus sanguinis non habet hoc* (id est liberare ab omni præcedente culpa & pœna) *tantùm ex opere operantis: neque quantùm ad pœnam quâ aliquis martyrium explet, quam contingit non esse sufficientem ad satisfaciendum pro peccato: neque quantùm ad devotionem justæ voluntatis, quia contingit quod voluntate majori charitate informata, aliquis sine martyrio non potest ab omni pœna liberari, sed hoc habet ex imitatione passionis Christi, unde de Martyribus dicitur Apocal. 5. Laverunt stolas suas in sanguine agni.* Ergo ex D. Thoma, Baptismus sanguinis, seu martyrium, ex vi sua, inquantum est realis imitatio passionis Christi, potest adultos ab omni præcedente culpa & pœna liberare, subindeque illos ex opere operato justificare. Unde in 4. ad Annibaldum dist. 4. quæst. unicâ art. 4. ad 3. *Baptismus sanguinis* (inquit) *non habet supplere effectum Baptismi fluminis ex opere operante, sicut objiciebatur, sed ex imitatione passionis Christi.* D E

134. Confirmatur: Idem S. Doctor hîc art. 12. in corp. & ad 1. dicit baptismata sanguinis & flaminis, efficere effectum Baptismi aquæ, inquantum Baptismus aquæ suam habet efficaciam ex passione Christi, & ex virtute Spiritus Sancti, quæ duæ causæ operantur in Baptismatibus flaminis & sanguinis. Et addit, quod passio Christi operatur in Baptismo flaminis, per quandam affectionem; in Baptismo verò sanguinis, per imitationem: Atqui si Baptisma sanguinis non conferret gratiam adultis, nisi ex vi operis operantis, id est ex vi dilectionis & contritionis, non aliter in eo operaretur virtus passionis Christi, quam per affectionem, sicut in Baptismo flaminis: Ergo ex D. Thoma Baptismus sanguinis confert gratiam adultis ex opere operato.

Confirmatur ampliùs: Idem Doctor Angelicus ibidem asserit, virtutem passionis Christi operari excellentiùs in Baptismo sanguinis, quàm in Baptismo fluminis, aut flaminis; quia in Baptismo sanguinis operatur per imitationem operis, in Baptismo verò fluminis, per figuralem quandam repræsentationem; & in Baptismo flaminis, per quandam affectionem: At si Baptismus sanguinis non causaret gratiam in adultis ex opere operato, virtus passionis Christi non operaretur in eo excellentiùs, quàm in Baptismo aquæ, utpote in quo gratia datur præcisè & immediatè ex merito passionis Christi, quod non contingeret in Baptismo sanguinis: Ergo ex mente D. Thomæ, Baptisma sanguinis causat, etiam in adultis, gratiam ex opere operato. 135.

Probatur secundò: SS. Patres loquendo de adultis tribuunt martyrio vim ad remittendum peccatum mortale, etiam quoad culpam: Sed non posset hoc verificari, si solùm ex opere operantis justificaret adultos: Ergo etiam ex opere operato illos justificat. Minor est certa, si enim solùm ex opere operàtis justificaret adultos, remissio culpæ non esset tribuenda martyrio, sed tantùm contritioni vel dilectioni perfectæ ante martyrium, vel in ipso martyrio habitæ. Major verò probatur primò ex Tertulliano in Apologetico ad finem, ubi sic ait: *Quis non pati exoptet, ut totam Dei gratiam redimat, ut omnem veniam ab eo compensatione sui sanguinis expediat? Omnia enim delicta huic operi donantur.* Secundò ex D. Augustino 13. de civit. cap. 8. ubi hæc scribit: *Quicunque non percepto regenerationis, lavacro pro Christi confessione moriuntur, tantùm eis valet ad dimittenda peccata, quantùm si abluerentur sacro fonte Baptismatis.* Certè si martyrium non remitteret ex se peccata quoad culpam, sed tantùm quoad pœnam, ut dicit Vazquez, falsa esset illa propositio Augustini, quandoquidem Baptisma valet, non tantùm ad remissionem pœnæ, sed etiam, imò principaliùs, ad remissionem culpæ. Tertiò ex D. Cypriano in libro de oratione Dominica, ubi loquens de eo qui retinet affectum ad peccatum fraternæ dissentionis, ut ostendat ejus gravitatem: *Quale* (inquit) *delictum est, quod nec Baptismo sanguinis potest ablui: quale crimen est, quod martyrio non potest expiari.* Ubi supponit martyrium habere vim ad remittendum culpam peccatorum ad quæ non habet quis affectum, aliàs enim ex ejus verbis nullo modo colligi posset gravitas peccati, consistentis in eo quod quis moriens pro fide, retineat affectum ad fraternam discordiam, aut ad quodlibet aliud discrimen. 136.

Confirmatur ex D. Cyrillo Jerosolymitano catechesi 3. ubi sic habet: *Si quis non baptizatur, salutem non habet, præter solos Martyres.* Certè si martyrium non justificaret ex opere operato, falsa esset illa propositio, quandoquidem, præter martyres, Cathecumeni contriti, morientes antequam baptizentur, salvantur ex opere operantis. Item Cyprianus Epistolâ 73. dicit *vim Baptismi non esse majorem martyrio*, & in exhortatione ad Martyres, loquens de Baptismo sanguinis, ait: *Hoc Baptisma in gratia majus, in potestate sublimius, in honore pretiosius:* Sed hæc falsa essent, si martyrium non justificaret adultos ex opere operato, sicut Baptismus: Ergo &c. 137.

138. Probatur tertiò: Martyrium juſtificat parvulos ex opere operato: Ergo & adultos. Antecedens patet ex dictis concluſione præcedenti, Conſequentia verò probatur, quia nulla eſt major ratio de parvulis, quàm de adultis, dummodo iſti non habeant affectum ad peccata, ſed ſint de illis quæ commiſerunt attriti: martyrium enim in adultis non minùs eſt martyrium, nec minùs potens & efficax, quàm in infantibus, quin potiùs in adultis nobilius atque adeò efficacius eſt. Addo quod, privilegium martyrij ad juſtificandum ex opere operato parvulos pro Chriſto morientes, non poteſt aliunde colligi, quàm ex Sacræ Scripturæ locis, in quibus gratia, aut vita æterna, morientibus pro Chriſto promittitur: At in his locis non promittitur gratia, aut vita æterna, ſolis parvulis, ſed univerſaliter omnibus pro Chriſto morientibus, ut patet ex illo Matthæi 10. *Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo.... Et qui perdiderit animam ſuam propter me, inveniet eam:* Ergo &c.

139. Denique ſuaderi poteſt concluſio hoc diſcurſu: Baptiſma ſanguinis, ſeu martyrium, remittit Martyri omnem pœnam, idque ex opere operato: Ergo & culpam. Conſequentia eſt evidens, non enim eſt aſſignabilis ratio, quare primum potiùs quàm ſecundum ex opere operato tribuatur martyrio, ut fatetur Vazquez. Antecedēs verò quod negat, probatur. Si tota pœna non remitteretur ex opere operato per martyrium, ſed ſolùm ex opere operantis, non remitteretur tota infallibiliter: Atqui tota infallibiliter remittitur: Ergo remittitur ex opere operato. Minor eſt certa Eccleſiæ fides, quæ tenet Martyres à cruce ad cœlum rectà evolare: unde Innocentius III. cap. *cùm Marthæ*, de celebratione Miſſarum: *Injuriam* (inquit) *facit Martyri, qui orat pro Martyre.* Quod deſumptum eſt ex D. Auguſtino ſerm. 27. de verbis Apoſtoli, ſerm. 5. de Martyribus, & Tractatu 84. in Joan. ubi ſic ait: *Injuria eſt pro Martyre orare, cujus nos debemus orationibus commendare.* Major verò probatur: Non eſt infallibile, quemcumque mortem propter Chriſtum tolerantem, habere formalem actum dilectionis Dei & contritionis; & quamvis daretur, quod ſemper eum habeat, poteſt contingere ut non ſit in ea intenſione, & fervore qui requiritur ad totius pœnæ remiſſionem: imò ut notat D. Thomas loco in prima probatione adducto, contingit ſæpe in aliis viris juſtis reperiri intenſiorem & ferventiorem charitatem & contritionem, quàm in Martyribus, quæ tamen non eſt ſufficiens ad tollendam omnem omnino pœnam: Ergo niſi dicatur, remiſſionem pœnæ fieri in martyrio ex opere operato, non erit infallibile, totam in eo pœnam remitti.

Nec valet ſi dicas, quod quamvis non remittatur infallibiliter ex vi fervoris charitatis & contritionis tota pœna, bene tamen vi paſſionis & doloris, quem cauſat martyrium. Nam in contrarium eſt quod D. Thomas loco citato obſervat, ſcilicet poſſe contingere, ut peccata ſint graviſſima in malitia, & plura numero, dolores verò martyrij valde leves, & tam remiſſa voluntas patientis, ut non ſufficiat ad condignam ſatisfactionem pro tota pœna hujuſmodi peccatis debita.

§. II.

Duo corollaria notatu digna.

140. EX dictis intelliges primò, martyrium poſſe dupliciter conſiderari, ſcilicet inquantum eſt effectus virtutis fortitudinis, & inquātum eſt imitatio realis paſſionis Chriſti, & non repræſentativa ſolùm, ſicut Baptiſmus fluminis. Primo modo confert gratiam ex opere operantis, ſecundo verò ex opere operato, non phyſicè, ſicut ſacramenta novæ legis, ſed moraliter ſolùm, quatenus ex ſpeciali quodam privilegio, ad poſitionem ipſius, ex virtute paſſionis Chriſti, quam realiter repræſentat, Deus cauſat gratiam in anima. Valde autem congruum eſt, tale privilegium martyrio concedere, Primò quia eſt actus ſecundùm ſe excellentiſſimæ dilectionis, juxta illud Chriſti: *Majorem charitatem nemo habet, quàm ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Secundò, quia eſt opus maximè arduum & difficile, & multò excellentius Baptiſmo fluminis, nam, ut ait Auguſtinus ad Fortunatum, comparans martyrium Baptiſmo: *Baptizatus confitetur fidem ſuam coram Sacerdote, Martyr coram perſecutore: ille poſt confeſſionem aſpergitur aquâ, hic ſanguine: ille per impoſitionem manûs Pontificis, recipit Spiritum Sanctum, hic templum efficitur Spiritus Sancti.* Tertiò, quia martyrium eſt perfecta imitatio paſſionis Chriſti, decet enim Chriſtum, virtutem ſuæ paſſionis ſpecialiter applicare eī qui pro ipſo moriendo, ejus paſſionem imitatur. Addo, tale privilegium, magnum habere in Scriptura fundamentum, nam ut rectè arguit Auguſtinus libro 13. de civit. cap. 8. loquens de Martyribus: *Qui dixit, niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non intrabit in regnum cœlorum, aliâ ſententiâ iſtos facit exceptos, ubi non minùs generaliter dixit, Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo qui in cœlis eſt; & alio loco, Qui perdiderit animam ſuam propter me, inveniet eam.*

141. Inferes ſecundò, quod ſicut Baptiſmus cauſat gratiam præſuppoſitâ ſolùm attritione, & facit ex attrito contritum, ita & martyrium: unde ſi quis nondum baptizatus raperetur ad martyrium, nec poſſet ante baptizari, ſufficeret quod cum voto Baptiſmi, ſua peccata recogitando, in actum attritionis ex aliquo motivo ſupernaturali prorumperet, ad hoc ut gratiam conſequeretur, & rectà à cruce ad cœlum evolaret. Imò aliqui non improbabiliter ſentiunt, quod ille qui ſubitò raperetur ad crucem, cum ſola efficaci voluntate ſanguinem pro Chriſto fundendi, ex vi talis actûs, ſufficienter diſponeretur ad gratiam; licèt enim non haberet actum dilectionis, aut dolorem de ſuis peccatis, tamen interpretativè ex vi operis illius extrinſeci, cenſeretur Deum præferre omni diligibili; ſive ſuper omnia ipſum diligere, ſubindeque virtualiter & interpretativè tolleret affectum ad peccatum.

§. III.

Solvuntur objectiones.

142. OBjicies primò contra primam concluſionem: Eſt generalis regula in Scriptura: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei:* Sed talis regula nullam habet in Scriptura, aut traditione exceptionem: Ergo ſine fundamēto aſſeritur, mortem

pro Chriſto toleratam juſtificare parvulos ſine Baptiſmo morientes.

143. Reſpondeo conceſſa Majori, negando Minorem, licèt enim ſit generalis regula, neminem poſſe ſalvari ſine Baptiſmo aquæ, falſum tamen eſt, quod non ſit ſpeciale privilegium, ſeu exceptio martyrij: colligitur enim tale privilegium, tum ex communi conſenſu Eccleſiæ, univerſaliter & indiſcriminatim celebrantis feſtum omnium Innocentum; tum ex verbis Chriſti Matthæi 10. *Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo*: hæc enim confeſſio non tantùm fit verbo, ſed etiam facto & opere, unde de Innocentibus dicit Eccleſia: *Deus cujus præconium Innocentes martyres non loquendo ſed moriendo confeſſi ſunt.*

144. Dices, Infantes non ſunt capaces martyrij: Ergo licèt privilegium illud ei concedatur, parvuli tamen ſine Baptiſmo morientes, per martyrium juſtificari non poterunt. Conſequentia patet, Antecedens probatur. Martyrium eſt actus virtutis fortitudinis: Sed in parvulis, utpote uſu rationis carentibus, non poteſt eſſe aliquis actus virtutis: Ergo nec martyrium.

145. Reſpondeo martyrium poſſe dupliciter conſiderari: Primò ut eſt actus virtutis fortitudinis, & ſic non habet locum in infantibus; ſecundò ut eſt actualis mors pro Chriſto perpeſſa, atque adeò imitatio paſſionis Chriſti, & ſic convenit etiam infantibus, eoſque ex opere operato juſtificat, & vices Baptiſmi aquæ ſupplet, ut docet D. Thomas 2. 2. quæſt. 124. art. 1. ad 1. ubi de Innocentibus martyribus loquens ſic ait: *Martyrij gloriam quam in aliis propria voluntas meretur, illi parvuli occiſi, per Dei gratiam ſunt aſſecuti: nam effuſio ſanguinis propter Chriſtum, vicem gerit baptiſmatis; unde ſicut in pueris baptizatis, per gratiam baptiſmalem, meritum Chriſti operatur ad gloriam obtinendam, ita & in occiſis propter Chriſtum, meritum martyrij Chriſti operatur ad palmam martyrij conſequendam. Vnde Auguſtinus dicit in quodam ſermone de Epiphania, quaſi eos alloquens: Ille de veſtra corona dubitabit in paſſione pro Chriſto, qui etiam parvulis Baptiſmum prodeſſe non æſtimat Chriſti. Non habebatis ætatem, quâ in paſſurum Chriſtum crederetis, ſed habebatis carnem, in qua pro Chriſto paſſuro paſſionem ſuſtineretis.*

146. Objicies ſecundò: Si martyrium juſtificaret parvulos ex opere operato, eſſet ſacramentum novæ legis: Sed hoc dici nequit, ut docet D. Thomas hîc art. 11. ad 2. & art. 12. in corp. & patet; quia aliàs eſſent pluſquam ſeptem novæ legis ſacramenta, quod eſt contra Tridentinum ſeſſ. 7. can. 1. de ſacramentis in genere: Ergo nec illud. Sequela Majoris probatur: Signum ſenſibile & practicum gratiæ in actuali uſu ipſius conferendæ, verum ſacramentum eſt: At ſi martyrium juſtificaret parvulos ex opere operato, eſſet ſignum ſenſibile & practicum gratiæ in actuali uſu ipſius conferendæ: Ergo eſſet verum ſacramentũ.

147. Reſpondet Major in 4. diſt. 4. quæſt. 3. negando Minorem, exiſtimat enim martyrium ſeu Baptiſmum ſanguinis, verè eſſe ſacramentum, quia confert gratiam ex opere operato. Ad probationem verò in contrarium dicit martyrium reduci ad Baptiſmum, ſicque non eſſe plura quàm ſeptem novæ legis ſacramenta; ſicut nec plura ſunt, quamvis plures ſint Ordines, quia ſimiliter omnes ſub uno ſacramento, ut diverſæ ejus ſpecies continentur.

148. Verùm hæc ſolutio & doctrina aliis Theologis diſplicet, & ab illis rejicitur, Primò quia martyrium ejuſdem rationis erat, & eodem modo conferebat gratiam in lege veteri, ac modò in lege nova: Sed tunc non erat ſacramentum: Ergo nec modò.

Secundò, Septem ſacramenta legis gratiæ, conſtant rebus & verbis: Sed martyrium non conſtat verbis: Ergo non eſt novæ legis ſacramentum.

Tertiò, Sacramentum debet eſſe remedium à Deo inſtitutum, quo homo viâ ordinariâ uti poſſit in ſuam utilitatem: Sed martyrium non eſt hujuſmodi, ut de ſe patet: Ergo non eſt verum ſacramentum.

Denique, licèt Baptiſmus ſanguinis aliquo modo includatur in Baptiſmo aquæ, ut docet S. Thomas hîc art. 11. ad 1. tamen ut idem S. Doctor ait in 4. diſt. 4. quæſt. 3. art. 3. quæſtiunc. 1. propriè loquendo unum eſt tantùm Baptiſma quod in aqua celebratur; alia autem duo Baptiſmata flaminis & ſanguinis, non verè & formaliter ſunt Baptiſmata, ſed ſolùm ſecundùm proportionem ad eundem effectum, & conſequenter non poſſunt eſſe unum ſacramentum cum Baptiſmo aquæ: omnes autem Ordines, verè ſunt Ordines, atque adeò ſub unico ſacramento, ut diverſæ ejus ſpecies, continentur. Unde nulla eſt paritas quam in defenſionem ſuæ ſingularis opinionis adducit Major.

149. Aliter ergo ad objectionem reſpondeo, negando ſcilicet ſequelam Majoris, propter rationes allatas. Ad ejus verò probationem, conceſſa Majori, negando Minorem: licèt enim in martyrio conferatur gratia ex opere operato, non tamen martyrium eſt ſignum talis gratiæ ex divina inſtitutione, ut docet D. Thomas hîc art. 11. ad 2. ubi ſic ait: *Sacramenta habent rationem ſigni: alia verò duo* (Baptiſmata ſcilicet flaminis & ſanguinis) *conveniunt cum Baptiſmo aquæ, non quidem quantùm ad rationem ſigni, ſed quantùm ad effectum Baptiſmatis, & ideò non ſunt ſacramenta.* Quia ergo martyrium non eſt ſignum gratiæ, aut rei ſacræ ſanctificantis nos, nec eſt à Deo inſtitutum, ut homo viâ ordinariâ eo uti poſſit in ſuam utilitatem & ſanctificationem, non eſt verum ſacramentum, nec ſe habet ut inſtrumentum divinæ virtutis, à Deo inſtitutum ad cauſandam gratiam, ſed ſolùm ut conditio quædam, quâ poſitâ Deus infallibiliter cauſat gratiam, ratione ſuæ promiſſionis, & quia martyrium eſt quædam imitatio paſſionis Chriſti, ut ſuprà declaravimus.

150. Objicies tertiò contra ſecundam concluſionem locum Apoſtoli 1. ad Corinthios 13. dicentis: *Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt*: quorum verborum ſenſus eſt (ut explicat D. Thomas hîc art. 12. ad 2. & 2. 2. quæſt. 124. art. 8.) martyrium nihil prorſus valere ſine charitate: At ſi juſtificaret adultos ex opere operato, valeret ſine charitate, ei nempe qui tantùm haberet attritionem, quandoquidem ipſum juſtificaret: Ergo martyrium non juſtificat adultos ex opere operato.

151. Reſpondeo duobus modis intelligi poſſe aliquem tradere corpus ſuum abſque charitate, uno modo abſque charitate antecedente, quæ ſit aliquo modo cauſa operis, vel ſimpliciter, vel in eſſe meriti: alio modo abſque charitate etiam conſequente, quæ ſit effectus ipſius operis, ſi nimirum ex tali opere, ſive traditione corporis, non

sequatur charitas in operante. Sensus ergo doctri- A
næ Apostoli est, tradere corpus suum absque cha-
ritate tam consequente quàm antecedente, nihil
prodesse, ex quo nihil contra nos. Licèt enim
martyrium charitatem non supponat necessariò,
si nimirum toleretur ab eo qui solùm est attritus
de suis peccatis; illam tamen semper secum trahit,
adeò ut martyr ipse fine charitate nunquam de-
cedat; quia ipsius vi, & ex privilegio Dei, infun-
ditur ei gratia & charitas conjuncta cum ipsa san-
guinis effusione, in quo sensu etiam intelligendus
est D. Thomas.

152. Objicies quartò: Præceptum charitatis obli-
gat sub mortali in articulo mortis: Ergo si aliquis
rapiatur ad martyrium, & non eliciat actum cha- B
ritatis, peccabit mortaliter, subindeque nullus
poterit recipere gratiam, vi martyrij, cum sola
attritione.

153. Propter hoc argumentum plures existimant,
attritionem cognitam non esse sufficientem dis-
positionem ad martyrium, sed requiri ad minus
attritionem existimatam contritionem. Verùm
quamvis hæc opinio sit securior, & in praxi tenen-
da, nihil tamen est quod eam efficaciter suadeat;
etsi enim præceptum dilectionis obliget quemli-
bet in articulo mortis per se, per accidens tamen
ab hac obligatione liberatur, qui pro Christo, si- C
ve fidei defensione, vitam suam libenter profun-
dit, maximè quia ex vi talis operis, summam Dei
exhibet dilectionem. Unde in casu quo aliquis
non posset recipere Baptismum, antequam pro
Christo occideretur, sufficeret, si haberet memo-
riam peccatorum, quod in se motum attritionis
supernaturalis excitaret; nam sicut martyrium
suppleret in illo casu defectum Baptismi aquæ, ita
suppleret defectum dilectionis Dei super omnia,
& contritionis ex ea procedentis.

154. Objicies ultimò: Non potest designari tempus
quo martyrium gratiam conferat ex opere ope-
rato: Ergo illam ita non tribuit. Consequentia
patet, probatur Antecedens. Vel illam confert
in instanti mortis, vel ante illud instans? Non
in instanti mortis, quia jam homo non est in illo D
instanti. Neque ante illud instans, quia ante
instans mortis nondum est martyrium, utpo-
te consistens in morte propter Christum tole-
rata.

155. Respondeo negando Antecedens, & ad ejus
probationem dico, martyrium conferre gratiam
ex opere operato, brevissimo tempore ante mor-
tis instans: licèt autem nondum sit actu subsecuta
mors, eo ipso tamen quod tempus illud parùm
distet à mortis instanti, cursus vitæ, ac certa-
minis, seu agonis, jam moraliter consumma-
tus intelligitur.

156. Instabis primò: In illo brevissimo tempore vi-
tæ quod martyri restat ante instans mortis, ha- E
bet ipse adhuc libertatem, atque adeò potest ad-
huc peccare in sensu composito: Ergo nondum
est martyr, sed tantùm in ipsa mortis executione,
aliàs enim posset martyr damnari. Secundò, Po-
test Deus miraculosè illi prolongare vitam: Ergo
ut sit martyrium, requiritur quod sit mors in
executione.

157. Ad primam instantiam respondeo quod regu-
lariter loquendo, in brevissimo tempore ante
mortem, martyr non habet ampliùs libertatem,
& si eam fortè habeat, Deus speciali privilegio
ipsum in gratia confirmat, atque adeò impo-
tentem reddit ad peccandum, in sensu compo-
sito.

Ad secundam similiter dico, in casu quo 158.
martyr qui recepit vulnus de se lethale, per mi-
raculum tamen mortem evadat, sicut Joannes
Evangelista, Deum ipsum confirmaturum in
gratia, pro reliquo vitæ tempore, usque ad mor-
tem. Ratio est, quia licèt in illo casu mortem mi-
raculosè evadat, verè tamen, absque novo mar-
tyrio, dici debet martyr, ut constat de ipso Joan-
ne Evangelista, quem Ecclesia ut martyrem co-
lit, licèt absque novo martyrio, post multos
annos, animam efflaverit: gratia autem marty-
rij postulat, ob suam excellentiam, confirmatio-
nem martyris in gratia.

§. IV.

Corollarium notatu dignum.

EX dictis inferes, mortem ex peste in obse- 159.
quium languentium oppetitam, non esse ve-
rum & propriè dictum genus martyrij, ut con-
tendit Theophilus Raynaudus in libro quem edi-
dit de martyrio per pestem: Verum enim & pro-
priè dictum martyrium quatuor habet præcipua
privilegia, nimirum, justificationem ex opere
operato, remissionem omnis culpæ & pœnæ,
exemptionem à precibus Ecclesiæ, & aureolam
ultra auream victori donandam: Sed hæc privile-
gia Ecclesia nusquam concessit iis qui moriuntur
inter ministrandum ægris, ut patet præcipuè de
tertio & quarto; Ecclesia enim pro illis orat, &
missæ sacrificium offert, & nusquam illos cum
martyrij Aureola depingit: Ergo mors ex peste
in observantia languentium oppetita, non est
verum & propriè dictum martyrium.

Deinde, Aliud privilegium martyrij est, quod 160.
si mater propter Christum occidatur, filius quem
gestat in utero à peccato originali mundetur: At
nemo Catholicorum id unquam dixit de filio quē
utero gestat mulier quæ immoritur ministerio pe-
ste laborantium: Ergo nullus Catholicorum un-
quam existimavit, mortem illam æquari marty-
rio, & omnibus ejus privilegiis gaudere.

Item, Verus & legitimus martyr, non debet 161.
sponte prodire ad ultraneam mortem, sed ad id
cogendus aut vocandus est, ut est communis
doctrina Patrum, à Christo accepta, qui prohi-
bet ne ultrò ad certamen accedamus, sed ab una
civitate ad aliam fugiamus; tum ut nostræ infir-
mitati, tum etiam ut persecutorum bono consu-
lamus, ne nos in periculum temerè, & illos ad sæ-
vitiam propellamus: Sed hæc proprietas martyrij
deest morièti peste, dum ex charitate inservit pro-
ximo: Ergo ille veri martyrij gloriam non habet.

Demum, Si accenseamus numero martyrum
eos qui moriuntur inter ministrandum ægris,
etiã in eorum album referendus erit S. Casimirus,
qui maluit mori, quàm castitatis jacturam facere,
& illi omnes qui nolunt servare vitam remedio
quodam illicito, ut Chartusianus esu carnium, re-
ligiosus transgressione regulæ &c. Nam sicut pri-
mi moriuntur in exercitio charitatis, ita & isti in
exercitio alterius virtutis; subindeque nec pro
illis nec pro istis orandum erit, quia ut suprà ex
Augustino vidimus, *injuriã facit martyri qui orat
pro martyre:* At hæc plusquam falsa & absurda
sunt: Ergo & opinio Theophili, quæ idcirco ju-
stissimè à sacra Inquisitione Romana anno 1647.
die 11. Martij damnata fuit, ut multis ostendit
Thomas Hurtado in libro quem pro defensione
hujus decreti, contra libellos duos Theophili
Raynaudi edidit.

DISPVTATIO II.

De Miniſtro Baptiſmi.

Ad quæſtionem 67. Divi Thomæ.

NOn agimus hîc de inſtitutore Baptiſmi (conſtat enim ex dictis art. 1. diſputationis præcedentis, ſolum Chriſtum eſſe ejus inſtitutorem) ſed ſolùm de ipſius miniſtro, de quo S. Thomas quæſt. 67. & quia ſuſceptor ſeu patrinus, ad cauſam miniſterialem Baptiſmi reducitur, eò quòd aliquod miniſterium in ſolemni Baptiſmo exhibeat, aliquid etiam de illo dicendum erit.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quis ſit idoneus miniſter Baptiſmi?

DVplex diſtingui ſolet Baptiſmi miniſter, unus ſolemnitatis, alter neceſſitatis, unde ut clarè pateat, quinam ſit idoneus miniſter Baptiſmi, breviter hîc declarandum eſt, quinam poſſint miniſtrare Baptiſmum cum ſolemnitate, quinam verò in caſu neceſſitatis ſine ſolemnitate illum conferre poſſint?

1. Dico ergo primò, ad ſolum Sacerdotem, non verò ad Diaconum, pertinere cum ſolemnitate & ex officio Baptiſmum miniſtrare. Ita definitur in Florentino in decreto Eugenij, ubi ſic dicitur: *Miniſter hujus ſacramenti ordinarius eſt Sacerdos, cui ex officio competit baptizare.* Idem docet Clemens libro 3. Conſtit. cap. 11. & libro 8. cap. 52. dicens: *Nec Diacono fas eſt offerre ſacrificium, vel baptizare.* Idem conſtat ex Gelaſio Papa, cujus verba refert S. Thomas hîc art. 1. in argum. *ſed contra.*

2. Ratio etiam id ſuadet: Ad illos enim pertinet baptizare ex officio, ad quos pertinet admittere fideles in Chriſtianam rempublicam: Sed id pertinet ſolùm ad Sacerdotes, non verò ad Diaconos: Ergo ad ſolos Sacerdotes, non verò ad Diaconos pertinet cum ſolemnitate & ex officio baptizare. Major patet, Baptiſmus enim eſt janua Eccleſiæ, & per illum homines fiunt Chriſtianæ reipublicæ cives. Minor verò ſuadetur. Admittere in aliquam rempublicam ex officio convenit illis qui in rempublicam habent juridicam poteſtatem: Sed ſoli Sacerdotes illam habent in republica Chriſtiana, non verò Diaconi: Ergo &c. Minor probatur: Poteſtas in corpus Chriſti myſticum, dimanat ex poteſtate in corpus ejus naturale: Sed ſoli Sacerdotes, non verò Diaconi, habent poteſtatem in corpus Chriſti naturale: Ergo & in ejus corpus myſticum, quod eſt reſpublica Chriſtiana. Eadem ratione probant Theologi in Tractatu de Pœnitentia, ad ſolum Sacerdotem pertinere abſolvere à peccatis.

3. Adverte tamen, quod licèt ſtando in jure divino, omnes Sacerdotes poſſint baptizare ex officio, & cum ſolemnitate, juſtis tamen de cauſis, Eccleſia ſtatuit officium illud à ſolis Parrochis exerceri debere, ut conſtat ex capite *Interdicimus* 16. quæſt. 1. unde peccaret mortaliter qui non habens curam animarum, vellet hoc ſacramentum cum ſolemnitate conferre, non reperitur tamen aliqua pœna contra eum in jure taxata.

4. Adverte etiam cum D. Thoma hîc art. 1. quòd licèt Diaconus non ſit miniſter ordinarius ſacramenti Baptiſmi, ad ipſum tamen pertinet ex vi propriæ ordinationis, miniſtrare Sacerdoti vel Epiſcopo baptizanti. Ita ſtatuitur in decreto diſt. 25. cap. *Perlectis*, ubi dicitur, *Ad Diaconum pertinere aſſiſtere & miniſtrare Sacerdotibus in omnibus quæ aguntur in ſacramentis; Baptiſmo ſcilicet, & Chriſmate, in Patena, & Calice.*

5. Addo, Diaconum poſſe cum ſolemnitate baptizare, ex ſpeciali commiſſione Sacerdotis, vel Epiſcopi: unde differentia inter Diaconum & Sacerdotem eſt, quòd Sacerdos vi ſuæ ordinationis eſt ordinarius hujus ſacramenti Miniſter, Diaconus verò accipit poteſtatem de jure ordinario inſerviendi baptizantibus, & ex ſpeciali Sacerdotis vel Epiſcopi commiſſione, baptiſmum ſolemniter conferendi. Tum quia id expreſsè aſſerit Gloſſa ſuper Canonem *Diaconus* diſt. 25. Tum etiam, quia in Pontificali Romano in ordinatione Diaconi dicitur, Diaconum debere baptizare & prædicare: unde ſicut ex vi ſuæ ordinationis accipit facultatem prædicandi ſolemniter ex commiſſione Epiſcopi, ita etiam & baptizandi. Non poteſt tamen commiſſio ei dari, niſi ob magnam neceſſitatem, aut Eccleſiæ utilitatem: putà ſi non eſſent Sacerdotes qui poſſent ſolemniter baptizare; quæ neceſſitas, aut Eccleſiæ utilitas, vix poteſt nunc reperiri, ob multitudinem Sacerdotum.

6. Si quæras, an Diaconus incurreret aliquam pœnam, ſi ſine prædicta commiſſione ſolemniter baptizaret? Reſpondeo in capite primo de Clerico non ordinato, pœnam irregularitatis ſtatui contra omnes qui cùm non ſint ordinati (id eſt ſacerdotio initiati) baptizant ſolemniter, intellige ſeclusâ commiſſione, quæ dari poteſt Diacono.

7. Dico ſecundò: Miniſtrum neceſſitatis ſacramenti Baptiſmi eſſe quemcumque, ſive ordinatus ſit, ſive non, baptizatus aut non baptizatus, vir, ſive mulier, dummodo ſit capax abluendi, cum intentione faciendi quod Chriſtus inſtituit, aut vera facit Eccleſia.

Concluſio eſt certa de fide, definita in Florentino in decreto Eugenij, ubi ſic habetur: *In caſu neceſſitatis, non ſolùm Sacerdos, vel Diaconus, ſed etiam laïcus, vel mulier, imò etiam paganus, & hæreticus, baptizare poſſunt.* Unde in Capite *A quodam Judæo*, de conſecrat. diſt. 4. definitur verum eſſe Baptiſmum, datum à Judæo, ſub debita forma, & Tridentinum ſeſſ. 7. cap. 4. definit Baptiſmum Hæreticorum eſſe ſimpliciter validum.

8. Ratio à priori noſtræ concluſionis nulla alia aſſignari poteſt, præter Chriſti inſtitutionem, & beneplacitum, ſed optima congruentia datur in capite *Conſtat* de conſecratione diſt. 4. nimirum maxima neceſſitas ſacramenti Baptiſmi, cùm niſi per illud, citra martyrium, ſaluti parvulorum ſubveniri poſſit, neque etiam perfectè adultis, qui licèt per proprios actus poſſint juſtificari, non tamen recipere characterem, & jus ad bona Eccleſiæ. Quam ob cauſam voluit Chriſtus, ut quiſque licitè poſſit ſubvenire proximo, in neceſſitate Baptiſmi conſtituto. Unde D. Thomas hîc art. 5. ait quod *ſicut ex parte materiæ, quantùm ad neceſſitatem ſacramenti, ſufficit quacunque vera & naturalis aqua,*

ita etiam sufficit ex parte ministri quicunque homo.

9. Dices, D. Augustinum libro 2. contra Epistolam Parmeniani, noluisse determinare an Baptismus à non baptizato collatus sit validus, & Gregorium II. scribentem Bonifacio, dicere baptizatos à paganis quibusdam esse rebaptizandos: Ergo Baptismus a non baptizato vel pagano collatus, non est validus.

Ad Augustinum respondeo cum D. Thoma hîc art. 5. quod quamvis ille hoc reliquerit loco citato indecisum, fuit tamen ab Ecclesia determinatum, præcipuè Canone *A quodam Judæo*, suprà citato, imò ab ipsomet D. Augustino aliis in locis, & in ipsomet libro citato, ubi sic de Baptismo loquitur: *Etsi nullâ necessitate usurpetur, & à quolibet cuilibet detur, non potest dici non datum, quamvis rectè dici possit illicitè datum.* Ad Gregorium verò dicendum, ipsum loqui de paganis, qui non baptizaverant in nomine Trinitatis, qui proinde verum Baptisma non contulerant.

10. Quamvis autem quilibet possit validè tanquam minister necessitatis baptizare, hic tamen ordo servari debet, ut mulier non baptizet in præsentia viri, nisi ipse vir nollet baptizare, nec laïcus in præsentia Clerici, nec hic in præsentia Sacerdotis: Sacerdos tamen potest baptizare in præsentia Episcopi, quia baptizare pertinet ad officium Sacerdotis. Unde Catechismus Pij V. de Baptismo sic ait: *Neque verò hoc munus ita omnibus promiscuè permissum esse fideles arbitrentur, quin ordinem aliquem ministrorum statuere maximè deceat: mulier enim, si mares adsint, Laïcus item, præsente Clerico, tum Clericus coram Sacerdote, Baptismi administrationem sibi sumere non debent, quanquam obstetrices quæ baptizare consueverunt, improbandæ non sint, si interdum præsente aliquo viro, qui hujus sacramenti conficiendi minimè peritus sit, quod aliàs viri magis proprium videretur, ipsæ exequantur.*

11. Sed quæres primò, an peccet mortaliter fœmina, in præsentia viri, vel vir laïcus, in præsentia Clerici, aut Clericus in minoribus, in præsentia Subdiaconi, in periculo mortis baptizans?

Respondeo negativè contra Vazquem disp. 147. cap. 5. in hoc enim quod fœmina præferatur viro, & laïcus Clerico, & Clericus in minoribus Subdiacono, licèt aliqua indecentia reperiatur, est tamen levis, & ideò solùm venialis.

12. Quæres secundò, an peccet mortaliter non Diaconus, qui in necessitate, in præsentia Diaconi baptizat?

Respondeo affirmativè, quia Diaconus potest ex commissione conficere Baptismum cum solemnitate, quod multùm accedit ad ministrum ex officio, & idcircò videtur res gravis, quod in præsentia illius conficiatur ab alio. Idem à fortiori dicendum est de Diacono baptizante in præsentia Sacerdotis, non tamen de Sacerdote baptizante in præsentia Episcopi, quia (ut suprà ostendimus) hoc inter Diaconum & Sacerdotem discrimen reperitur, quòd Diaconus ex vi suæ ordinationis non est minister Baptismi ex officio, sed solùm ex commissione: At verò Sacerdos ex vi suæ consecrationis, cùm habeat potestatem ordinis ad consecrandum Christi corpus, habet etiam facultatem ad baptizandum cum solemnitate, & ad absolvendum à peccatis; potestas enim in corpus Christi mysticum, ex potestate in corpus ejus naturale dimanat, ut suprà dicebamus.

13. Dices, Hi solùm rectè & jure admittere possunt ad corpus Ecclesiæ, qui ipsi præsunt, & sunt veluti principes illius: Sed soli Episcopi in Ecclesia principatum tenent, ut dicit Glossa ordinaria ex Beda super caput 10. Lucæ: Ergo soli Episcopi possunt de jure admittere ad corpus Ecclesiæ, subindequè ipsis tantùm competit ex officio baptizare, atque ita si simplex Sacerdos in præsentia Episcopi baptizet, peccabit mortaliter.

14. Respondeo cum D. Thoma hîc art. 2. ad 2. *quod in qualibet republica, ea quæ sunt minora, pertinent ad minora officia, majora verò majoribus reservantur, secundùm illud Exodi 18. Quidquid majus fuerit, referant ad te, & ipsi tantummodo minora judicent; & ideò ad minores civitatis Principes pertinet disponere de infimo populo, ad summos autem Principes pertinet disponere ea quæ pertinent ad majores civitatis. Per Baptismum autem non adipiscitur aliquis nisi infimum gradum in populo Christiano, & ideò baptizare pertinet ad minores Principes Ecclesiæ, id est ad Presbyteros, qui tenent locum septuaginta Discipulorum Christi, ut dicit Glossa ex Beda Lucæ 10. ad illa verba, Designavit Septuaginta duos.*

ARTICVLVS II.

An idem possit à seipso baptizari, vel plures ab uno, aut unus à pluribus?

15. DIco primò, neminem posse seipsum baptizare. Ita D. Thomas quæst. præcedenti art. 5. ad 4. ubi ait quod *mutaretur forma Baptismi, si diceretur, Ego baptizo me; & ideò nullus potest baptizare seipsum, propter quod & Christus à Joanne voluit baptizari, ut dicitur extra de Baptismo & ejus effectu.* Unde ibidem Innocentius III. consultus de Judæo quodam qui seipsum baptizaverat, respondet esse rebaptizandum. Nec obest quod addit, *talem nihilominus salvandum fuisse, si tunc objisset:* intelligit enim non vi Baptismi fluminis, sed flaminis, propter fidem vivam erga Deum, cui volebat uniri per sacramentum.

16. Potest etiam probari conclusio, ex forma Baptismi, tam Græca, quàm Latina, & ex verbis Christi Matthæi ultimo, *Baptizantes eos*, nec non ex natura ipsius Baptismi: Baptismus enim est sacramentum regenerationis, juxta illud Christi Joannis 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto &c.* Ergo sicut nemo seipsum generare potest, ita nec seipsum baptizare.

17. Dico secundò, plures simul ab uno baptizari posse. Ita Divus Thomas hîc articulo 6. ad 2. ubi sic ait: *In casu necessitatis unus posset simul plures baptizare, sub hac forma, Ego vos baptizo, putà si immineret ruina aut gladius, aut aliquid hujusmodi quod omnino moram non pateretur, ut sigillatim omnes baptizarentur. Nec per hoc diversificaretur forma Ecclesiæ, quia plurale non est nisi singulare geminatum, præsertim cùm pluraliter dicatur Matthæi ultimo Baptizantes eos &c.* Quibus verbis S. Doctor conclusionem nostram & docuit & probavit. Potest-

que confirmari, nam credibile eſt D. Petrum ita feciſſe Actorum 2. quando unâ die multa hominum millia baptizavit, non enim poterat ſingulos ſeorſim baptizare.

18. Dico tertiò: Baptiſmum collatum alicui à pluribus ſimul abluentibus, & dicentibus, *Nos te baptizamus*, nullum eſſe. Eſt contra Durandum & Paludanum, eſt tamen D. Thomæ hîc art. 6. ſic dicentis: *Ex tali forma, Nos te baptizamus, exprimitur talis intentio quòd plures conveniant ad Baptiſmum conferendum: quod quidem videtur eſſe contra rationem miniſterij, homo enim non baptizat, niſi ut miniſter Chriſti, & vicem ejus gerens; unde ſicut unus eſt Chriſtus, ita oportet eſſe unum miniſtrum, qui Chriſtum repræſentet: propter quod ſignanter Apoſtolus dicit Epheſ. 4. Vnus Dominus, una fides, unum Baptiſma, & ideò contraria intentio videtur excludere Baptiſmi ſacramentum.* Quibus verbis S. Doctor rationem fundamentalem noſtræ concluſionis inſinuat, quam Serra ſub hac forma proponit. Ut Baptiſmus ſit validus, debet apponi forma legitima, & non exprimi intentio contraria intentioni Chriſti & Eccleſiæ: Sed quando plures ſimul abluunt, & dicunt, *Nos te baptizamus*, non apponitur legitima forma, & exprimitur intentio contraria intentioni Chriſti & Eccleſiæ: Ergo non eſt validus Baptiſmus, ſed nullus. Major patet, Minor probatur. Forma legitima, & intentio Chriſti & Eccleſiæ, excludit pluralitatem miniſtrorum convenientium ad Baptiſmum conferendum; ſicut enim unus eſt Chriſtus, tam ipſe quàm Eccleſia vult ac intendit, ut miniſter vicem gerens Chriſti, & ipſum repræſentans, ſit unus; forma etiam legitima, nullum exprimit miniſtrum, ut patet in forma Græcorum, aut unum ſolùm exprimit, ut conſtat in forma noſtra: Sed per hanc formam, *Nos te baptizamus*, & ex vi verborum illius, exprimitur pluralitas miniſtrorum convenientium ad Baptiſmum conferendum, & intentio talis pluralitatis: Ergo qui illâ utuntur, intentionem contrariam intentioni Chriſti & Eccleſiæ exprimunt, & formam legitimam ſacramento Baptiſmi non apponunt.

19. Dico quartò: Si plures aliquem baptizando ſeu abluendo, quilibet eorum diceret, *Ego te baptizo*, qui priùs verba proferret, Baptiſmi ſacramentum conficeret: ſi verò omnino ſimul abluerent, & verba proferrent, omnes verè baptizarent. Ita D. Thomas hîc art. 6 ubi poſt verba concluſione præcedenti relata, ſubdit: *Si verò uterque diceret, Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti, tunc manifeſtum eſt quod ille qui priùs verba proferret, daret Baptiſmi ſacramentum. ... Si autem omnino ſimul ambo verba proferrent, & hominem immergerent, vel aſpergerent. ... uterque, quantùm in ſe eſt, baptizaret; nec traderent aliud & aliud ſacramentum; ſed Chriſtus, qui eſt unus, interiùs baptizans, unum ſacramentum per utrumque conferret.*

20. Ratio etiam ſuffragatur. Et in primis, quòd ſi plures aliquem abluendo dicerent, *Ego te baptizo*, ille qui priùs verba proferret, ſacramentum conficeret, manifeſtum eſt; ille etenim priùs legitimam formam & materiam Baptiſmi apponeret: Ergo ſi intentionem baptizandi haberet, verum Baptiſmi ſacramentum priùs conficeret; & alter qui poſtea verba pronuntiare præſumeret, nihil omnino efficeret, ſed tanquam rebaptizator puniendus eſſet.

21. Quod verò ſi omnes ſimul abluerent & verba proferrent, omnes verè baptizarent, non minùs evidens eſt, nam omnes ſufficienter omnia ad Baptiſmum requiſita ponerent: Ergo ſicut recenter ordinati Sacerdotes, omnes ſimul cum Epiſcopo verè conſecrant, ſi ſimul verba conſecrationis proferant; ita & in noſtro caſu, ſi omnes ſimul abluerent, & verba proferrent, omnes verè baptizarent.

22. Dices primò: Idem numero effectus à pluribus cauſis totalibus ejuſdem ordinis, ſimul procedere nequit, ut docent noſtri Thomiſtæ in ſecundo phyſicorum: Ergo nec idem Baptiſmus eſſe à pluribus miniſtris ad illum conficiendum ſimul concurrentibus.

B Reſpondeo quod idem numero effectus non poteſt eſſe à pluribus cauſis totalibus ejuſdem generis & ordinis, ſi ſint principales, ſecùs autem ſi ſint inſtrumentales. Ratio differentiæ eſt, quia ſi idem effectus eſſet à duabus cauſis totalibus principalibus, penderet per ſe à qualibet & non penderet per ſe, quia ſine qualibet eſſe potuiſſet; & inſuper eſſet ab iis productus per duas actiones numero diſtinctas, cuilibet enim conveniret ſua propria actio, & nihilominus non eſſet productus per duas actiones, quia in eodem paſſo non poſſunt ſimul eſſe duæ actiones ſolo numero diſtinctæ: hæc autem repugnantia non reperiretur, ſi cauſæ eſſent inſtrumentales; primò quia effectus

C non pendet per ſe à cauſa inſtrumentali, ſed ipsâ mediante, à ſola cauſa principali: ſecundò, quia non eſſent etiam duæ actiones, ſed una tantùm; non enim multiplicarentur, propter multiplicationem virtutum inſtrumentalium, in pluribus inſtrumentis receptarum, ſed propter unitatem ſubjecti, & virtutis principalis agentis, eſſet unica ſolùm actio, quia ſicut virtus principalis agentis uteretur pluribus inſtrumentis ad eundem effectum producendum, ita etiam ad eandem numero eliciendam actionem.

23. Dices ſecundò: Non poteſt una & eadem perſona duobus diſtinctis numero baptiſmatibus

D baptizari: Sed in caſu poſito eſſent diverſa numero baptiſmata, quia eſſet multiplex ablutio & multiplex prolatio formæ: Ergo &c.

Reſpondeo negando Minorem: nam in caſu poſito eſſet unum tantùm Baptiſma formaliter, ut docet S. Thomas hîc ar. 6. quia licèt eſſent ibi plures actiones abluentes, & plures formæ, dicerent tamen habitudinem ad idem ſubjectum formaliter, ut ſubeſſet eidem differentiæ temporis: unde ſicut variæ ſuperficies in eadem diſtantia ad polos & centrum mundi, ſunt idem locus formaliter, quamvis continuò fluant materialiter, & varientur; ita diverſæ illæ actiones abluentes, & diverſæ formæ, prædicto modo ſumptæ, eſſent formaliter unus Baptiſmus.

E 24. Dico quintò: Si plures ita eundem baptizarent, ut unus abluerer, & alius verba proferret, Baptiſmus eſſet nullus. Eſt contra Marſilium & Cajetanum, eſt tamen D. Thomæ ſuprà quæſt. 66. art. 5. ad 4. ubi ſic ait: *Si convenirent duo, quorum unus eſſet mutus, qui non poſſet proferre verba, & alius carens manibus, qui non poſſet exercere actum, non poſſent ambo ſimul baptizare, uno dicente verba, & alio exercente actum.* Quo nihil clarius & expreſſius in favorem noſtræ concluſionis dici poteſt.

25. Ratio etiam ſuffragatur: Nam quando forma ſacramenti eſt falſa, non perficitur ſacramentum, fit enim mutatio ſubſtantialis: At ſi plures ita eundem baptizarent, quòd unus abluerer, &

alter verba proferret, forma eſſet falſa: Ergo in illo caſu non perficeretur ſacramentum. Major patet, Minor etiam videtur manifeſta, nam ille qui ſolùm proferret verba, non baptizaret, qui verò ſolùm ablueret, non adhiberet formam, quâ materia conſecratur: Ergo &c. A

26. Dices primò, hoc inconveniens evitari, ſi diceretur, *Nos te baptizamus*, accipiendo propoſitionem illam complexivè; in hoc enim caſu forma non eſſet falſa, quia ſenſus eſſet, Ego & ille te baptizamus, per modum unius conjuncti totaliter Baptiſmatis, quod verum eſſet, ſicut etſi nullus ſeorſim poſſit trahere navim, dici tamen poteſt, nos trahimus, ſi plures ſimul eam trahant.

Sed contra: Ex hoc magis confirmatur noſtra concluſio, ideò enim hæc ſecunda propoſitio eſt vera, quia verè quilibet trahit navim, ſaltem partialiter: At verò qui tantùm profert verba, non poteſt dici abluere partialiter: Ergo dicendo, *Nos te baptizamus*, falſum aſſereret. B

27. Dices ſecundò, Ego te baptizo, non eſt idem, ac ego te lavo, ſed idem quod ego tibi ſacramentum confero: uterque autem in caſu poſito verè conferret ſacramentum partialiter, quamvis unus tantùm ablueret, & alter verba proferret.

Sed contra primò: Sacramentum Baptiſmi non confertur, niſi per ablutionem: Ergo ille non poteſt dici conferre ſacramentum Baptiſmi, qui non poteſt dici abluere.

Secundò, Verba formæ primò & per ſe ſignificant actionem ſenſibilem abluendi, & de illa debent in primis verificari: Ergo nulla reſponſio. Antecedens conſtat, nam illa verba, *Ego te baptizo*, ſignificant uſum materiæ primò & per ſe: Sed ille eſt ablutio ſenſibilis: Ergo primò & per ſe actionem abluendi ſignificant. C

28. Dico tertiò, Illi duo miniſtri baptizantes poſſent validè uti formâ Græcorum: hæc autem non eſſet falſa, quamvis unus tantùm ablueret, & alter verba proferret: Ergo &c.

Sed contra primò: Verus ſenſus formæ Baptiſmi non eſt petendus ex forma Græcorum, ſed potiùs ex forma quâ utitur Romana Eccleſia; neque cenſenda eſt illa forma ſufficiens, quæ prolata illis verbis quibus Eccleſia Romana utitur, vera eſſe non poteſt. D

Deinde, quando in forma Græcorum dicitur, *Baptizetur ſervus Chriſti*, ſubintelligitur *A me*, licèt non exprimatur, ut patet ex alia eorum forma relata à Florentino in Decreto unionis, in qua ſic dicitur: *Baptizatur manibus meis N. in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti:* Sed hoc eſſet falſum, ſi alter ex miniſtris non ablueret: Ergo etiam forma Græcorum non verificaretur, ſi plures ita eundem baptizarent, ut unus ablueret, & alter verba proferret.

29. Contra iſtam concluſionem objicitur primò: Poteſt contingere quod parvulo moribundo adſint tantùm duo, quorum unus ſit mancus, & alter mutus: Ergo tunc erit licitum muto abluere, & manco proferre verba, ne ſalus pueri periclitetur. E

Reſpondeo in tali caſu mutum illum poſſe alligare capiti alterius vaſculum aquæ, quod ille ſubmittendo caput verſaret ſupra puerum, proferendo formam. Quod ſi nullus eſſet aſpergendi modus, niſi manibus, idem ſentiendum eſſet, ac ſi nullus foret miniſter legitimus, ut ex verbis D. Thomæ ſuprà relatis manifeſtè colligitur.

30. Objicitur ſecundò: In ſacramento Pœnitentiæ & Matrimonij materia adhibetur ab uno, & forma ab alio: Ergo idem poterit fieri in ſacramento Baptiſmi.

Sed nego conſequentiam & paritatem: nam ſacramentum Pœnitentiæ eſt inſtitutum per modum judicij, in quo oportet reum & judicem diſtingui, & confeſſionem fieri à reo, abſolutionem verò à judice. Matrimonium verò ſe habet per modum contractûs mutuæ traditionis & acceptationis, quæ non poſſunt inter unam & eandem perſonam reperiri.

ARTICVLVS III.

An requiratur aliquis qui baptizatum levet de ſacro fonte?

REſpondeo affirmativè cum S. Thoma hîc art. 7. ubi id probat primò ex perpetua Eccleſiæ conſuetudine, & traditione Apoſtolica, cujus teſtis eſt Dionyſius cap. 2. de Eccleſ. hierarchia dicens, quod *ſacerdotes aſſumentes baptizatum, tradunt eum ad educationem ſuſceptori & duci.* Et cap. 7. ſic ait: *Id placuit divinis noſtris ducibus* (id eſt Apoſtolis) *ut traderent puerum cuidam docto in divinis pædagogo, & ſalvationis ſanctæ ſuſceptore.* Idem teſtantur alij SS. Patres, qui ſuſceptores variis nominibus appellant: Juſtinus quæſt. 56. ad Orthodoxos, vocat eos προσφέροντας, id eſt offerentes: Tertullianus de Baptiſmo cap. 18. *Sponſores:* Auguſtinus ſerm. 215. de tempore *Fidejuſſores:* Hyginus Papa Can. *in Catechiſmo* de conſecrat. diſt. 4. *Patrinos*, & Synodus Moguntina can. 47. *Compatres*, jubetque illos filios ſuos ſpirituales catholicè inſtruere. 31.

Ratio etiam ſuffragatur, nam ut diſcurrit S. Doctor in eodem articulo: Spiritualis regeneratio quæ fit per Baptiſmum, aſſimilatur quodammodo generationi carnali, juxta illud 1. Petri 2. *Sicut modo geniti infantes, rationabiles & ſine dolo, lac concupiſcite:* Sed in generatione carnali parvulus nuper natus eget nutrice & pædagogo: Ergo ſimiliter in ſpirituali regeneratione quæ fit per Baptiſmum, baptizatus indiget ſuſceptore, per quem in fide & vita Chriſtiana inſtituatur, & informetur. 32.

Admonet tamen S. Thomas in reſp. ad 2. hoc non eſſe de neceſſitate ſacramenti, ſed ad ejus ſolemnitatem pertinere: ſicut enim (inquit) in generatione carnali non requiritur ex neceſſitate niſi pater & mater; ſed ad facilem partum, & educationem pueri convenientem, requiritur obſtetrix, & nutrix, & pædagogus: ita in regeneratione ſpirituali quæ fit per Baptiſmum, ſuſceptor ſeu patrinus non eſt de neceſſitate ſacramenti: unde licèt eſſet peccatum mortale in Baptiſmo ſolemni illum omittere, ob præceptum & conſuetudinem Eccleſiæ, non tamen quando datur in caſu neceſſitatis ſine ſolemnitate. 33.

Si autem quæras, quinam poſſint eſſe patrini in Baptiſmo? 34.

Reſpondet D. Thomas hîc art. 8. ad 1. & in 4. diſt. 41. quæſt. 1. art. 3. quæſtiunc. 1. ad 3. quod non baptizatus non poteſt levare aliquem de ſacro fonte, cùm non ſit membrum Eccleſiæ, cujus typum gerit in Baptiſmo ſuſcipiens, quamvis poſſit baptizare, quia eſt creatura Dei, cujus typum gerit baptizãs. Unde Catechumenus, quamvis fidelis ſit, non poteſt eſſe ſuſceptor, quia non eſt baptizatus. Non debent etiam admitti hæretici ad munus ſuſceptoris è ſacro fonte, quia

quia hæc cæremonia inſtituta eſt ab Eccleſia, ut A baptizatus in fide Catholica inſtruatur; hæreticus autem à via veritatis aberrans, non ritè inſtrueret infantem; quare eſt contra Eccleſiæ conſuetudinem, ſuſceptorem deſignare hæreticum, non inſtructorem, ſed corruptorem. Unde ſi commodè patrinus Catholicus in terris hæreticorum haberi nequeat, tenetur Parrochus baptizare infantem abſque ullo patrino, quia cæremoniæ Baptiſmi ſunt omittendæ, quando nequeunt debito modo & ritè adhiberi. Item parentes pueri baptizandi, non poſſunt eſſe ejus ſuſceptores ſeu patrini, ut dicitur cap. *Pervenit*, & cap. *Dictum eſt*, 30. quæſt. 1. & docet S. Thomas hîc art. 8. ad 2. optimamque congruentiam affert, cùm B enim generatio ſpiritualis, alia ſit à carnali, alios debet habere parentes ſeu authores. Demum Abbates, & Monachi, non poſſunt eſſe patrini in Baptiſmo, ut patet ex cap. *Non licet*, de conſecrat. diſt. 4. ubi ſic dicitur: *Non licet Abbati vel Monacho, de Baptiſmo ſuſcipere filios, nec commatres habere.* Et in cap. *Placuit* 16. quæſt. 1. inter alia prohibetur Monachis, *ne filios de Baptiſmo ſuſcipiant.* Item S. Gregorius Papa libro 4. Epiſt. 40. prohibet ſub præcepto, *Monachos ſibi commatres facere.* Quam prohibitionem extendi ad Religioſos omnes etiam mendicantes, conſtat ex communi Doctorum ſententia, & ex Rituali Pauli V. titulo de *Patrino*, ubi dicitur: *Ad* C *hoc munus admitti non debent Monachi, vel ſanctimoniales, vel alij cujuſvis Ordinis Regulares, à ſæculo ſegregati.*

35. Quoad numerum verò ſuſceptorum, variæ fuerunt diverſorum temporum conſuetudines, nam olim unus ſolùm admittebatur ad quemlibet baptizatum ſuſcipiendum, ſic enim ſtatutum fuerat ab Hygino Papa, ut habetur Can. *In Catechiſmo* de conſecrat. diſt. 4. poſtea verò admiſſi ſunt plures, ut colligitur ex cap. *Quis*, de cognatione ſpirituali, in ſexto. Concilium verò Tridentinum ſeſſ. 24. de reformat. Matrimonij cap. 2. ſtatuit *ut unus tantùm ſive vir ſive mulier, vel ad ſummum unus & una, baptizatum de Baptiſmo ſuſci-* D *piant, inter quos ac baptizatum ipſum & illius patrem & matrem, nec non baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem ac matrem tantùm, ſpiritualis cognatio contrahatur.* Ex quo rectè colligunt aliqui, duos viros, etiam ſolos, aut duas mulieres, etiam ſolas, non poſſe eſſe ſuſceptores. Alij inferunt, quod ſi pater ſuſcipiat proprium filium, contrahit cognationem ſpiritualem cum propria uxore, unde non poteſt ab ea petere debitum, niſi obtentâ diſpenſatione. Hoc tamen negat Suarez, exiſtimans de facto peccare quidem parentes, ſi proprios filios de ſacro fonte ſuſcipiant, non contrahere tamen impedimentum petendi & reddendi debitum: quia licèt E per jus antiquum hæc pœna fuiſſet taxata, huic tamen juri derogatur formaliter per contrariam conſtitutionem Alexandri III. quæ habetur cap. *Si vir* de cognatione ſpirituali, his verbis: *Ideò nobis videtur, quod ſive ex ignorantia ſive ex malitia id fecerint* (id eſt proprium filium de ſacro fonte ſuſceperint) *non ſunt adinvicem ſeparãdi, nec alter alteri debitum debet ſubtrahere, niſi ad continentiam ſervandam poſſint induci: quia ſi ex ignorantia id factum eſt, eos ignorantia excuſare videtur; ſi ex malitia, eis fraus non debet patrocinari, nec dolus.*

DISPVTATIO III.

De ſuſcipientibus Baptiſmum.

Ad quæſtionem 68. Divi Thomæ.

CVm agens & patiens ſint correlativa, recto doctrinæ ordine, poſtquam D. Thomas egit de miniſtris Baptiſmi, diſſerit de ſuſcipientibus Baptiſmum, ac de ejus neceſſitate & obligatione, de quibus etiam in hac diſputatione dicemus.

Articvlvs Primvs.

An Baptiſmus ſit omnibus ad ſalutem neceſſarius?

§. I.

Quibuſdam præmiſſis referuntur ſententiæ.

NOtandum primò, ad finem ſupernaturalem 1.
conſequendum duobus modis ſolere aliquid dici neceſſarium, nimirum neceſſitate medij, & neceſſitate præcepti: neceſſarium neceſſitate medij eſt illud ſine quo finis nullo modo poteſt obtineri, ſive culpabiliter, ſive inculpabiliter omittatur: quo pacto auxilium divinum poteſt dici neceſſarium neceſſitate medij ad actum amoris eliciendum, quia ſi homo, etiam ſine ſua culpa, illo privetur, actum illum non eliciet. Illud verò dicitur neceſſarium neceſſitate præcepti, de quo extat præceptum, ſine eo tamen poteſt finis obtineri, ſi nimirum inculpabiliter & ex legitima cauſa omittatur: hoc modo auditio miſſæ dicitur neceſſaria tantùm neceſſitate præcepti, ad obtinendam gratiam & ſalutem, quia licèt omittens miſſam culpabiliter, non conſequatur gratiam, illâ tamen non privaretur, ſi legitimum adeſſet impedimentum ad illam non audiendam.

Notandum ſecundò, quod quando inquirimus, 2.
an baptiſmus ſit omnibus ad ſalutem neceſſarius? hoc intelligi debet, ſecluſo privilegio, & martyrio, quia certum eſt, Deum poſſe ſpeciali privilegio aliquem in utero matris ſanctificare, & à peccato originali mundare, ſine ſacramento baptiſmi, ut conſtat de Jeremia, & Joanne Baptiſta. Patet etiam ex dictis diſp. 1. art. 7. martyrium poſſe ſupplere vicem baptiſmi, tam in parvulis, quàm in adultis, & ex opere operato illos juſtificare. His poſitis

Circa propoſitam difficultatem, ſeu baptiſmi 3.
neceſſitatem, in primis eſt antiquus error Pelagianorum, qui cùm exiſtimarent nullum eſſe peccatum originale, conſequenter etiam aſſerebant baptiſmum ad ſalutem obtinendam nullatenùs eſſe neceſſarium, & parvulos omnes tam fidelium quàm infidelium habituros ſine baptiſmo vitam æternam, citra quodvis privilegium. Sed hic error jampridem ab Eccleſia damnatus eſt, fusèque à nobis confutatus in Tractatu de peccatis diſp. 7. art. 1. ubi peccati originalis exiſtentiam oſtendimus, & præcipua Pelagij & Juliani argumenta diluimus.

Deinde eſt alius error Calviniſtarum, qui eò quòd legant apud Apoſtolum 1. ad Corint. 7. filios fidelium vocari ſanctos, docent nulli eorum im-

putari à Deo peccatum originale, licèt illud verè contrahant, idque in gratiam parentum, ac proinde baptiſmum non eſſe illis neceſſarium, ad ſalutem.

4. Ex Catholicis verò Cajetanus ad art. 2. hujus quæſtionis docet, deficiente opportunitate baptizandi parvulos, votum baptiſmi à parentibus aut ab aliis conceptum, eis ſufficienter prodeſſe ad ſalutem, præcipuè cum aliquo exteriori ſigno. Quod ibidem ſic explicat, dicens: *Debet autem in tali caſu parens ſigno Crucis infantem cum invocatione Trinitatis munire, ſicque Deo offerre morientem, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Item ſuper art. 11. hujus quæſtionis hæc ſcribit: *In articulo undecimo occurrit ſcribendum & conſequenter dicendum (ſub correctione tamen) parvulos in maternis uteris periclitantes, poſſe ſalvari per ſacramentum Baptiſmi, non in re, ſed in voto parentum ſuſceptum, cum aliqua benedictione prolis, ſeu oblatione ipſius ad Deum, cum invocatione Trinitatis.* In eandem ſententiam propendere videntur Joannes Gerſon, Cancellarius Pariſienſis, tomo 3. ſerm. de nativitate Beatæ Virginis, habito in Concilio Conſtantienſi, conſiderat. 2. & Gabriel in 4. diſt. 4. quæſt. 2. art. 3. dubio 2. & nonnullos Recentiores eam probabilem exiſtimare, teſtatur Serra hîc art. 2. Demum Joannes Caramüel in Theologia fundamentali cap. 7. fundament. 64. num. 1289. §. 2. hæc ſcribit: *Progredior & inquiro, an omnes infantes non baptizati excludantur à cœlo? Chriſtianorum filios nonnulli à filiis infidelium diſtingunt, & ducuntur ratione quæ bona ſolutione indigeret. Sic arguunt: privilegia neminem gravant, nam gravamina privilegia non ſunt: atqui baptiſmus eſt privilegium: ergo neminem gravat: ergo Chriſtiani filius qui à parente ſuo eſt Deo oblatus, juvari poterit baptiſmo: at eo non indiget. Probatur conſequentia: quia ſtando legi naturali, infans parentis oratione, aut oblatione ab originali liberaretur, nec indigeret baptiſmo: ergo ſi modo fide parentum, & baptiſmo etiam indiget, pejoris conditionis eſt, quàm erat: ergo baptiſmus gravamen eſt, privilegium non eſt. Hac ratione Campanella traductus, hanc propoſitionem: [Infantes filij Catholicorum, qui moriuntur ſine baptiſmo, in fide parentum ſalvantur] multis viris doctis propoſuit. At nonnulli, quorum exhibet nomina, illam temerariam, erroneam, contra torrentem Theologorum, in re maximi momenti, eſſe dicunt; ſed non hæreticam. An ne ſubſcripſit huic cenſuræ etiam Lugo. Non habeo ad manum illum librum: at puto inter alias Lugonis me ſubſcriptionem legiſſe.* Hæc Caramuel, qui & argumentum inſolutum relinquit, & nullâ hanc ſententiam cenſurâ notat, unde illi ut probabili adhærere videtur.

§. II.

Error Calvini proſcribitur.

DIco primò: Pueros à parentibus fidelibus natos, non eſſe ſanctos ab utero materno, ſubindeque indigere baptiſmate, ut à peccato originali mundentur.

5. Probatur primò concluſio ex Scriptura, ex qua conſtat originale peccatum imputari etiam filiis fidelium, ait enim Apoſtolus ad Epheſ. 2. *Eramus & nos naturâ filij iræ, ſicut & cæteri:* nos inquit, Judæi, licèt ex fidelibus, & Judæis, atque ex Dei populo nati, æque ac cæteri nati ex infidelibus, eramus naturâ, id eſt ab origine, & ex naturali generatione, filij iræ & damnationis æternæ: *Si enim filij iræ, filij vindictæ, filij pœnæ, filij gehennæ,* inquit D. Auguſt. Tractatu 44. in Joan. Item Jacob & Eſaü erant filij parentum fidelium, & tamen Eſaü non eſt natus ſanctus, & liber à reatu peccati originalis, ut patet ex illo ad Roman. 9. *Antequam quidquam boni vel mali egiſſent, Jacob dilexi, Eſaü autem odio habui.* Similiter David natus erat de parente fideli, & tamen Pſalm. 50. deplorat ſuam immundam conceptionem, dicens: *Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.* Denique loca Pauli ad Rom. 5. *In quo omnes peccaverunt.* Et 2. ad Corinth. 5. *Chriſtus pro omnibus mortuus eſt: ergo omnes mortui ſunt,* adeò ſunt univerſalia, ut filij Sanctorum & fidelium, ab hac lege minimè eximantur: non igitur filij fidelium naſcuntur ſancti, quapropter D. Hieronymus Epiſt. 7. ad Letham, Tertullianus in Apologetico cap. 17. & alij docent Chriſtianos, non naſci, ſed fieri. Ergo pueri à parentibus fidelibus nati indigent baptiſmate, ut à peccato originali mundentur.

6. Probatur ſecundò concluſio: Si filiis fidelium non eſſet ad ſalutem neceſſarius baptiſmus, propoſitio illa generalis Chriſti Joan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, &c.* eſſet falſa, ut de ſe patet. Neque valet evaſio Calvini, dicentis nomen aquæ non ſumi ibi propriè pro vera aqua, ſed metaphoricè pro Spiritu Sancto mundante inſtar aquæ; ſicut (inquit) quando dicitur, *Ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto & igne,* per ignem intelligitur Spiritus Sanctus, qui peccata ad inſtar ignis conſumit, & animam mundat ac purgat. Non valet, inquam, hæc eluſio, nam ut ſuprà diſp. 1. art. 2. oſtenſum eſt, hæc verba Chriſti ad Nicodemum, non poſſunt ad ſenſum metaphoricum detorqueri, ſed debent de vera & naturali aqua intelligi: idcòque meritò Tridentinum ſeſſ. 7. can. 2. de Baptiſmo, anathematizat eum qui verba illa ad metaphoram aliquam detorſerit. Nec verba illa Matth. 3. *Ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto & igne,* Calvini reſponſionem juvant, nam cùm certum ſit, non dari baptiſmum in igne, ſicut in aqua, neceſſitas expoſitionis cogit recurrere ad metaphoram in illo loco, non verò in illo quem ex Joan. 3. adduximus.

7. Dices tamen, Joan. 6. dicitur univerſaliter: *Niſi manducaveritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis,* & tamen ſub hac generali ſententia parvulos non comprehendimus: Ergo ſimiliter, eſto locus citatus Joan. 3. ſit intelligendus de baptiſmate aquæ, tamen ab illa generali ſententia poterunt pueri fidelium excipi.

Sed negatur conſequentia & paritas, ratio diſcriminis eſt, quia pueri ſunt capaces regenerationis ſpiritualis, ad quam ordinatur ſacramentum Baptiſmi, non verò nutritionis ſpiritualis, ad quam ordinata eſt Euchariſtia: nutritio enim ſpiritualis eſt ad reſtaurationem ejus quod de ſpiritualibus viribus per quotidiana peccata deperditum eſt; quæ deperditio cùm locum non habeat in parvulis, etiam ſpiritualis nutritio in ipſis locum habere nequit.

8. Contra iſtam concluſionem objiciunt primò hæretici: Deus Geneſis 17. promiſit Abrahæ ſe fore Deum ipſius, & ſeminis ejus, peculiari quadam ratione, nempe per gratiam: Sed injuriam facit divinæ huic promiſſioni, qui dicit eam non

ſufficere ad ſalutem ſine baptiſmo : Ergo cùm fi- A
deles omnes, & eorum filij, ſint ſemen Abrahæ, qui eſt pater omnium credentium, non poteſt abſque injuria divinæ promiſſionis ei factæ, aſſeri quod infantibus fidelium neceſſarius ſit baptiſmus ad ſalutem.

9. Reſpondeo promiſſionem illam à Deo factam Abrahæ, poſſe dupliciter explicari, vel ſecundùm ſenſum litteralem, vel ſecundùm ſpiritualem & myſticum : ſi ſecundùm litteralem explicetur, nihil facit ad propoſitum, quia Deus non promiſit Abrahæ ſecundùm litteram, & ſemini ejus, gratiam peccatorum remiſſivam, & vitam æternam, ſed peculiarem protectionem, gubernationem, & terrenam felicitatem : ſi verò explicetur illa pro- B
miſſio ſecundùm ſenſum myſticum, tunc quidem poterit intelligi de gratia & vita æterna, at non per carnalem generationem ex parentibus (ut exiſtimavit Calvinus) ſed per ſpiritualem regenerationem in Chriſto, quæ fit in baptiſmo, ut colligitur ex doctrina Apoſtoli ad Roman. 4. nec non ad Galatas 3. & 4. aſſerentis eos eſſe filios Abrahæ ſecundùm promiſſionem, non qui filij carnis, ſed qui ſunt filij fidei, id eſt fideles, ſicut Abraham : parvuli autem non incipiunt eſſe fideles, niſi cùm baptizantur. Certè, ſi omnes filij fidelium naſcãtur ſancti, ex vi illius promiſſionis, vel omnes remanent fideles, vel aliqui poſtea deficiunt ? Si aliqui deficiant : Ergo malè docet Calvinus, fidem C
aut ſanctitatem ſemel habitam amitti non poſſe. Si verò omnes remanent fideles & ſancti : Ergo neque Judæi potuerunt deficere à fide, cùm ſint omnes poſteri Abrahæ, neque Eccleſia Romana, quam tamen Calvinus ait defeciſſe ; neque filij Calviniſtarum poſſunt deficere à fide Calviniſtica, quod tamen eſt contra experientiam.

10. Objiciunt ſecundò hæretici : Apoſtolus 1. ad Corinth. 7. filios fidelium vocat ſanctos : Ergo illi non indigent baptiſmo ad ſanctificationem.

Reſpondeo Paulum ibi loqui de filiis natis ex uno conjuge fideli, & altero infideli, qui aliquando ſanctificantur, baptizati & converſi curâ & operâ parentis fidelis ; ſicut etiam conjux infide- D
lis, non rarò à fideli convertitur : eoque ſenſu dicitur ibi ſanctificari vir infidelis, per mulierem fidelem. Neque enim exiſtimandum eſt, virum infidelem, manentem infidelem, ſanctificari per uxorem fidelem, cùm idem Apoſtolus ad Hebræos 11. abſolutè pronuntiet, *ſine fide impoſſibile eſt placere Deo*, & Marci ultimo Chriſtus dixerit, *Qui non crediderit, condemnabitur.* Hujus ergo tanti boni ſpe hortatur ibi Apoſtolus conjuges fideles, ad habitandum cum conjugibus infidelibus, pacificè cohabitare volentibus : *Sanctificatus eſt enim* (inquit) *vir infidelis per mulierem fidelem, & ſanctificata eſt mulier infidelis per virum fidelem : alioqui filij veſtri immundi eſſent, nunc autem ſancti ſunt :* vel de facto, quia jam ſtudio & curâ conjugis fidelis baptizati ſunt ; vel in ſpe non per- E
manendi in immunditia & infidelitate, ſed aliquando emergendi ex illa, ope parentis fidelis, ut interpretantur Tertullianus, Hieronymus, Auguſtinus, & alij, qui ea de cauſa, filios parentum fidelium, ante ſuſceptum baptiſmum, vocant *Candidatos fidei & ſanctitatis*, id eſt deſtinatos ad illam à parentibus fidelibus.

§. III.

Cajetani ſententia rejicitur.

DIco ſecundò, temerarium & errori proxi- 11.
mum eſt, aſſerere quod deficiente opportunitate baptizandi parvulos, ad eorum ſalutem ſufficit votum baptiſmi à parentibus aut ab aliis conceptum, cum aliquo ſigno exteriori, vel cum aliqua benedictione prolis, ſeu oblatione ipſius ad Deum, cum invocatione ſanctiſſimæ Trinitatis. Eſt contra Cajetanum ſuprà citatum, cujus opinio è commentariis ejus in D. Thomam, juſſu Pij V. expuncta fuit, licèt adhuc in quibuſdam exemplaribus vetuſtioribus, aut Romæ non cuſis, reperiatur.

Probatur primò ex D. Ambroſio lib. 2. de Abra- 12.
ham cap. ultimo, ubi explicans illa verba Joan. 3. Niſi quis renatus fuerit, &c. *Vtique* (inquit) *nullum excipit, non infantem, non aliquâ præventum neceſſitate.* Et ex Auguſtino lib. 1. de peccatorum meritis cap. 18. ſic dicente : *Quis Chriſtianorum ferat, cùm dicitur ad æternam ſalutẽ poſſe quemquam pervenire, ſi non renaſcatur in Chriſto, quod per baptiſmum fieri voluit ?* Unde idem S. Doctor ibidem capite 27. de parvulis ait : *Quoniam de ovibus ejus eſſe non incipiunt parvuli, niſi per baptiſmum, profectò ſi hoc non accipiunt, peribunt.*

Dices, SS. Patres loqui de baptiſmo ſuſcepto 13.
vel in re vel in voto proprio, in iis qui ipſum habere poſſunt, quales ſunt adulti, vel in voto parentum, in his qui proprium habere nequeunt.

Sed hanc expoſitionem, ſive potiùs evaſionem, deſtruit alia D. Auguſtini doctrina in Epiſtola 57. & 105. nec non libro 1. de peccat. meritis cap. 21. docet enim ibi referendũ eſſe ad occulta Dei judicia, tametſi juſtiſſima, quòd parvulorum alius ad baptiſmum perveniat, & ſalvetur ; alius verò non perveniat & damnetur, tametſi ſalutem ejus ſummoperè exoptent, & quantùm in ipſis eſt procurent parentes. Similiter S. Proſper carmine de ingratis cap. 30. ait : *Multos ſanctis genitoribus ortos, nullo ſalvari ſtudio potuiſſe ſuorum.* Ex quo manifeſtè deducitur, votum parentum pro baptiſmo ſuorum parvulorum, non ſufficere eis ad ſalutem. Quare Divus Thomas quodlib. 6. art. 4. aſſerit nuſquam apud Auguſtinum & SS. Patres reperiri, quod Baptiſmi vicem ſuppleat, niſi baptiſmus ſanguinis, aut flaminis.

Probatur ſecundò concluſio : Vel illa cæremo- 14.
nia conſignationis crucis, cum proteſtatione fidei, ſufficere poteſt ad ſalutem omnibus omnino parvulis qui baptizari non poſſunt, vel aliquibus tantùm ex illis ? Non aliquibus tantùm, nulla enim eſt aſſignabilis ratio diſcriminis. Neque omnibus, alias enim perinde erit ac ponere, quantùm ad effectum gratiæ peccati originalis remiſſivæ, præter baptiſmum, aliud ſacramenti genus : Ergo &c.

Confirmatur : Cùm lex generalis ſit de baptiſ- 15.
mo, *Niſi quis renatus fuerit, &c.* non poteſt aſſeri, votum baptiſmi, cum aliquo ſigno exteriori, vel cum aliqua benedictione prolis, ſufficere ad parvulorum ſalutem, quando non adeſt opportunitas eos baptizandi, niſi dicatur, eſſe privilegium, ſeu exemptionem à tali jure, ſeu lege generali, à Chriſto condita, & verbis relatis declarata : At hoc dici nequit : Ergo nec illud. Major patet, Minor probatur. Quando conſtat de ipſa

lege, niſi conſtet etiam de privilegio derogante legi, nullum cenſetur hujuſmodi privilegium: Ergo cùm non conſtet nobis de privilegio illo Cajetani, derogante legi generali Baptiſmi, quia neque ex Scriptura; neque ex Traditione colligitur, nullum planè & fictitium cenſeri debet. Unde contra hunc Authorem meritò adduci poteſt illud Auguſtini de natura & gratia cap. 8. contra Pelagium, de parvulo nato, ac mortuo in loco in quo non potuit baptizari: *Abſolvat eum Pelagius, & aperiat ei contra ſententiam Domini regnum cœlorum, ſed non abſolvit eum Apoſtolus dicens, Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors.*

16. Probatur tertiò: Eadem omnino ratione, quâ aſſerit Cajetanus, defectum Baptiſmi ſuppleri poſſe in neceſſitate quoad infantes ex parentibus Catholicis natos, per fidem parentum ipſis applicatam, mediante ſigno crucis, cum invocatione Trinitatis; eadem, inquam, ratione poterit dici, Deum per ſeipſum ſupplere etiam defectum talis cæremoniæ in infantibus prope innumeris qui moriuntur quotidie apud Turcas & infideles, ne ſcilicet omni præſidio ſalutis deſtituti, miſerè pereant, ut loquitur Cajetanus, & ſic omnes infantes, quibus non poteſt applicari baptiſma, ſalvabuntur, quod ſine ingenti temeritate affirmari nequit; nam ut ait Proſper lib. de vocatione Gentium cap. 8. *Non eſt fas credere, eos parvulos qui regenerationis non ſunt adepti ſacramentum, ad ullum pertinere beatorum conſortium, cùm Dominus dixerit Ioan. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt introïre in regnum Dei.* Similia docet Auguſtinus variis in locis, nam lib. 3. de peccat. meritis cap. 23. ſic ait: *Nulla ex arbitrio noſtro ſalus æterna, præter baptiſmum Chriſti, promittatur infantibus, quam non promittit Scriptura Divina, humanis omnibus rationibus præferenda.* Et lib. 3. de origine animæ cap. 3. *Noli credere* (inquit) *noli dicere, noli docere, infantes, antequam baptizentur, pervenire poſſe ad originalium peccatorum indulgentiam, ſi vis eſſe Catholicus.* Item Fulgentius de fide ad Petrum cap. 26. aliàs 27. *Firmiſſimè tene, non ſolùm homines ratione utentes, verùm etiam parvulos, qui ſive in uteris matrum vivere incipiunt, & ibi moriuntur; ſive jam de matribus nati, ſine ſacramento baptiſmi quod datur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, de hoc ſæculo tranſeunt, ſempiterno igne puniendos.* Quare licèt fateri neceſſe ſit, parvulos extra baptiſmum & martyrium, ex ſpeciali Dei privilegio & diſpenſatione ſalvari poſſe, quia virtus divina nullis legibus eſt alligata; & ſicut parvulum ſalvat per baptiſmum, ita ſine baptiſmo eum poteſt ſalvare; de nullo tamen, citra revelationem ſpecialem, poteſt ſine temeritate aſſeri, ita fuiſſe ſalutem conſecutum: illa enim aſſertio eſt temeraria, quæ à generali Dei lege, qualis eſt lex de baptiſmo, exceptionem facit, quam Eccleſia Catholica, & Sancti ejus Doctores non fecerunt.

17. Hinc colliges contrà Gerſonem ſuprà citatum, non debere parentes orare Deum, ut infantes nondum natos, ſi in utero matris ſint morituri, ſalvos faciat, ſed potiùs, ut quia ſine baptiſmo non eſt ſalus, dignetur eos in vita ſervare, donec in lucem editi, aquâ ſalutis abluantur: quomodo S. Auguſtinus ſerm. 37. de diverſis refert oraſſe mulierem quandam pro parvulo ante baptiſmum defuncto, non ut ſalvaretur ſine baptiſmo, ſed ut ad momentum reviviſceret, quo baptizari poſſet, quod & factum fuit.

§. IV.

Solvuntur argumenta Cajetani.

18. OBjicit in primis Cajetanus: Non obſtante præcepto circumciſionis in lege antiqua, dum neceſſitas urgebat, ante octavum diem nativitatis pueri, ſufficiebat illi ad ſalutem fides parentum, applicata per aliquod ſignum ſenſibile: Ergo ſimiliter, imò à fortiori, modò in lege gratiæ, non obſtante præcepto baptiſmi, ſufficiet parvulo qui non poteſt baptizari, applicatio ejuſdem fidei, cum ſigno & invocatione ſanctiſſimæ Trinitatis. Antecedens eſt certum, & communiter docetur à Theologis. Conſequentia verò probatur, Tum quia fides non fuit majoris virtutis & efficaciæ apud veteres, quàm apud nos. Tum etiam, quia ſi in lege veteri ante octavum diem ſufficiebat ad ſalutem parvuli remedium legis naturæ, non verò in lege Evangelica, quando parvulo non poteſt applicari baptiſma, ſequitur parvulos in nova lege eſſe deterioris conditionis, quàm in lege ſcripta, & in lege naturæ; ac per Evangelium viam ſalutis eſſe arctatam, & difficiliorem redditam.

19. Reſpondeo conceſſo Antecedente, negando conſequentiam, & paritatem: Ratio diſcriminis eſt, quia cùm in lege Moyſis prohibuiſſet Deus puerum circuncidi ante octavum diem, conſequens erat, ut aliud remedium periclitantibus ante octavum diem relinqueret applicandum, ſcilicet ſacramentum legis naturæ: nunc verò quia ſic baptiſmum inſtituit, ut non prohibeat ipſum applicari pueris ſtatim ac in lucem eduntur, non eſt mirum, ſi nullum aliud remedium pro ipſis reliquerit. Ad primam probationem in contrarium dico, quod licèt fides in ratione fidei non eſſet majoris virtutis apud veteres, quàm apud nos, imò majoris efficaciæ ſit fides noſtra, utpote explicita circa myſteria Incarnationis & Trinitatis, quàm illa, quæ erat tantùm implicita in lege veteri, quoad iſta myſteria: in ratione tamen ſacramenti, fides antiquorum, ſigno ſenſibili expreſſa, habebat aliquid ſupra fidem noſtram, nempe quòd valeret ad ſalutem parvulo, per modum ſacramenti ipſi applicata, quod tamen non habet modò.

Ad ſecundam probationem nego ſequelam: multi enim erant tam in lege naturæ quàm in lege Moſaïca, quibus parentes applicare non poterant remedium aliquod contra peccatum originale; & quamvis facilior eſſet applicatio remedij legis naturæ, quàm legis gratiæ, quia illud non erat ita determinatum, ex eo tamen non ſequitur parvulos in lege Evangelica eſſe deterioris conditionis, quàm in lege naturæ, vel in lege Moſaïca; tum quia nunc plures ſalvantur in lege Evangelica, toto orbe diffuſa, quàm tunc in fide parentum; tum etiam quia baptiſmus uberiorem gratiam præſtat, & citiùs ad gloriam perducit.

Addo quod, aqua quæ eſt materia baptiſmi, eſt valde communis, & facilius eſt abluere, & quædam verba proferre, quàm ſigno ſenſibili adjungere actum fidei ſupernaturalis, qui requirebatur ad remedium legis naturæ; unde tunc non poterat à tam multis ſubveniri parvulis, ſicut modò: quia tunc non niſi à fidelibus ſacramentum pro parvulis inſtitutum adhiberi poterat, nunc verò

etiam à paganis, hæreticis, & infidelibus, baptiſma adminiſtrari poteſt, ut Tractatu præcedenti diſp. 6. art. 3. oſtenſum eſt. Ex quo patet, per inſtitutionem baptiſmi, viam ſalutis non eſſe arctatam, aut difficiliorem redditam, ſed potiùs magis dilatatam, cùm plures ſint fideles, qui ejus procurent applicationem, quàm eſſent in lege naturæ, vel in lege ſcripta, qui ſacramentum pro parvulis tunc inſtitutum applicarent. A

20. Objicit ſecundò Cajetanus: Deus habet voluntatem antecedentem ſalvandi omnes homines, per quam omnibus dat auxilia ſufficientia ad ſalutem, ut in Tractatu de voluntate Dei contra Janſenium oſtendimus: At hoc falſum eſſet, ſi non eſſet aliquod medium, quo deleretur in parvulis originale peccatum, dum baptizari non poſſunt; Deus enim ipſis nullum daret auxilium ſeu medium ſufficiens ad ſalutem; ſubindeque voluntas antecedens quam habet ſalvandi omnes homines, ad parvulos non ſe extenderet, nec Chriſtus omnium parvulorum Redemptor dici poſſet, cùm illius redemptio non excedat objectivè voluntatem generalem quam habet de ſalute omnium hominum, utpote ab illa imperata: Ergo &c. B

Diſp 4. art. 2.

21. Priuſquam huic objectioni reſpondeam, dico hanc difficultatem militare etiam contra ſententiam Cajetani: ſunt enim aliqui quibus nedum baptiſmus, ſed neque etiam aliquod aliud remedium adhiberi poteſt; putà qui vel in uteris matrum præfocantur, vi influxûs cauſarum naturalium, vel qui improviſâ omnino morte rapiuntur ſtatim poſt nativitatem. Unde ſi argumentum Cajetani valeat, ſequitur Deum non habere voluntatem antecedentem de ſalute illorum parvulorum, nec Chriſtum dici poſſe illorum Redemptorem. C

22. Nec valet ſi quis in favorem Cajetani reſpondeat, parentes poſſe & teneri adhibere parvulis, etiam in uteris maternis, medium aliquod ſenſibile, quo à peccato originali mundentur, ſtatim ubi conſtat de animatione fœtûs, ſicque prædictos parvulos non deſtitui mediis & auxiliis ſufficientibus ad ſalutem, ſaltem mediatè, & in ſuis parentibus. Non valet, inquam, Primò quia ſæpe contingit non ſtatim percipi quando fœtus incipit animari, & mori priuſquam conſtet aut conſtare poſſit de ejus animatione. Secundò, quia hæc reſponſio eſt contra communem Eccleſiæ fidem, & praxim; illa enim ſolet univerſaliter negare ſepulturam in loco ſacro parvulis in utero matris ſuffocatis. Tertiò, hac admiſsâ reſponſione, unum è duobus eſſet neceſſariò admittendum, ſcilicet aut quòd baptiſmus non eſſet per ſe neceſſarius ad gratiam conferendam, ſed per accidens, in caſu quo remedium illud non eſſet priùs à parentibus in utero matris fœtui applicatum; aut quòd tale remedium non eſſet per ſe cauſativum gratiæ, ſed per accidens tantùm, quando fœtus infallibiliter eſſet moriturus, antequam baptizari poſſet. Primum eſt fidei contrarium, juxta quam baptiſmus per ſe & eſſentialiter eſt unum è ſacramentis mortuorum, ac proinde per ſe ad primam gratiam conferendam ordinatum. Secundum verò eſt omnino fictitium, nullibi enim habetur, Deum aut Chriſtum ita diſpoſuiſſe, imò lex contraria ſtatuta eſt, nullum ſcilicet intraturum in regnum cœlorum, niſi priùs ex aqua & Spiritu Sancto renatus fuerit. D E

23. Dices, Pueris adhuc in utero materno exiſtentibus communicatur culpa originalis: Ergo eſt aliquod remedium pro eis antequam naſcantur morientibus inſtitutum, quo applicetur ipſis meritum Chriſti, cùm id efficacius ſit (ut docet Apoſtolus) quàm demeritum Adami, quod eſt cauſa contractionis originalis peccati.

Reſpondeo, conceſſo Antecedente, negando conſequentiam & paritatem: ratio diſcriminis eſt, quia licèt meritum Chriſti ſit efficacius peccato Adæ, quia delet ipſum, & alia peccata, non eodem tamen modo applicatur; peccatum enim originale transfunditur per generationem carnalem, ſubindeque contrahitur in utero ubi fit illa generatio; meritum verò Chriſti applicatur per generationem ſpiritualem, quæ non fit niſi extra uterum, quia non fit niſi per ſacramentum regenerationis, quod eſt baptiſmus, inapplicabilis pueris nondum in lucem editis. His præmiſſis.

Ad objectionem reſpondeo, conceſſa Majori, negando ſequelam Minoris, ut enim voluntas antecedens quâ Deus omnium hominum ſalutem deſiderat, & generalis Chriſti redemptio, ad parvulos omnes, etiam ad illos qui in utero matris moriuntur, & ad illos quibus poſt nativitatem nullâ humanâ diligentiâ poteſt applicari baptiſmus, ſe extendat, non requiritur quod Deus ipſis de facto contulerit medium ſeu remedium, quo peccatum originale in ipſis deleri poſſit, ſed ſufficit, quod univerſaliter pro omnibus parvulis baptiſmus inſtitutus fuerit, & omnibus oblatus, & præparatus, & per merita Chriſti quoad ſufficientiam obtentus. Unde quando dicitur, quod Deus per voluntatem antecedentem quâ deſiderat omnium hominum ſalutem, dat omnibus auxilia ſeu media ad ſalutem ſufficientia, diſtinguendum eſt: ſi ly *dare* accipiatur, prout ſignificat idem quod præparare ſeu offerre in communi, concedendum eſt. Si ly *dare* accipiatur, prout eſt correlativum ad recipere, & prout ſignificat ipſam intrinſecam receptionem auxiliorum, negandum. De quo fusè in Tractatu de prædeſtinatione. 24.

Diſp. 5. art. 5.

§. V.

Quid de adultis dicendum?

DIco tertiò, baptiſmum in re vel in voto eſſe omnibus adultis neceſſarium neceſſitate medij ad ſalutem. 25.

Concluſio patet ex ſuprà dictis, omnia enim teſtimonia pro præcedenti concluſione adducta, procedunt tam de adultis quàm de parvulis: Ergo baptiſmus eſt etiam iſtis neceſſarius neceſſitate medij. Deinde ut diſcurrit D. Thomas hîc art. 1. ſine eo non poteſt aliquis ſalvari, per quod homo incorporatur Chriſto, fitque ipſius membrum; nullus enim poteſt ſalutem conſequi, niſi per Chriſtum, ac proinde niſi Chriſto incorporetur; quia ſicut per unius hominis delictum in omnes homines in condemnationem, ſic & per unius juſtitiam in omnes homines in juſtificationem, ut ait Apoſtolus ad Roman. 5. Sed homo per ſolum baptiſmum incorporatur Chriſto: Ergo ſine baptiſmo nullus poteſt ſalutem conſequi.

Quod verò adultis interdum ſufficiat baptiſmus in voto, manifeſtum eſt, nam ut docent Theologi in Tractatu de juſtificatione, vel de pœnitentia, adultus eliciens actum contritionis, vel dilectionis Dei ſuper omnia (in qua includitur votum ſeu deſiderium ſervandi omnia præcepta, & conſequenter votum ſuſcipiendi baptiſmum) ſtatim conſequitur gratiam, quia ponit ultimam diſpoſitionem ad juſtificationem. 26.

Sed controverſia eſt inter Authores, quodnam 27.

votum baptiſmi ſit neceſſarium ad juſtificationem & ſalutem, quando baptiſmus non poteſt in re haberi? Pro cujus intelligentia & reſolutione, ſciendum eſt, duplex eſſe votum baptiſmi, implicitum ſcilicet & explicitum. Implicitum nihil aliud eſt, quàm vel voluntas ſervandi totam legem Chriſti, vel ingrediendi Eccleſiam, vel vitam æternam acquirendi per media à Deo vel Chriſto definita: quamvis enim habens talem voluntatem, nihil audierit de baptiſmo, dicitur tamen habere virtualiter & implicitè propoſitum ſuſcipiendi baptiſmum, ex eo quod baptiſmus eſt medium neceſſarium ex inſtitutione Chriſti, ad ingrediendum Eccleſiam, & veram beatitudinem acquirendam. Votum verò explicitum, eſt formale propoſitum ſive deſiderium ſuſcipiendi baptiſmum in particulari: unde iſtud terminatur ad baptiſmum in particulari, illud verò ad aliquid commune, in quo baptiſmus continetur, aut cum quo connectitur. His præmiſſis.

28. Quidam exiſtimant, votum explicitum baptiſmi nec ad ſalutem nec ad juſtificationem neceſſarium eſſe, ſed ad utramque votum illius implicitum & virtuale ſufficere. Alij verò docent, ad ſalutem quidem votum explicitum baptiſmi requiri, non tamen ad juſtificationem. Sed probabilior eſt ſententia quæ aſſerit poſt legis Evangelicæ promulgationem, votum explicitum baptiſmi, tam ad juſtificationem, quàm ad ſalutem eſſe neceſſarium. Eadem enim eſt ratio de voto baptiſmi, ac de fide Trinitatis & Incarnationis: Sed probabilior, & menti S. Doctoris conformior eſt ſententia quæ aſſerit, poſt Chriſti adventum, & legis Evangelicæ promulgationem, fidem explicitam Incarnationis & Trinitatis, eſſe neceſſariam ad juſtificationem & ſalutem, neceſſitate medij, ut in Tractatu de fide oſtenſum eſt: Ergo & quæ docet votum explicitum baptiſmi, ad utramq; neceſſitate medij adultis eſſe neceſſarium.

Diſp. 6. art. 5.

§. VI.

Corollaria notatu digna.

29. EX dictis inferes primò, baptiſmum eſſe etiam neceſſarium neceſſitate præcepti divini ad ſalutem. Eſt enim regula generalis, quòd omne medium per ſe neceſſarium ad ſalutem, ſi ſubeſt arbitrio noſtro, eſt etiam neceſſarium neceſſitate præcepti divini; ſiquidem nihil magis debuit cadere ſub præcepto divino, quàm illud ſine quo vita æterna haberi non poteſt, ſi tamen ſit in arbitrij noſtri facultate: etenim non ſatis Chriſtus legiſlator providiſſet bono & perfectioni ſuæ reipublicæ, quæ eſt Eccleſia Chriſtiana, ſi non impoſuiſſet ſpecialia præcepta circa illa quæ ad finis ipſius conſecutionem inſtituit tanquam media neceſſaria: Sed, ut jam oſtendimus, baptiſmus eſt medium ad ſalutem neceſſarium: Ergo etiam eſt neceſſarius neceſſitate præcepti.

30. Hoc verò præceptum obligat omnes adultos habentes baptiſmi copiam, quamvis ſint per gratiam ſpiritualiter regenerati, ſeu per baptiſmum flaminis juſtificati: Nicodemus enim (ut notat S. Auguſtinus Tractatu 11. in Joan.) erat in gratia, tamen Chriſtus dixit illi, *Niſi quis renatus fuerit, &c.* Imò etiam ſi aliqui nunc ſanctificarentur in utero, nihilominus tenerentur baptizari, ut docet S. Thomas hîc art. 1. ad 3. his verbis: *Illi qui ſunt ſanctificati in utero, conſequuntur quidem gratiam emundantem à peccato originali, non tamen ex hoc ipſo conſequuntur characterem quo Chriſto configurentur; & propter hoc, ſi aliqui nunc ſanctificarentur in utero, neceſſe eſſet eos baptizari, ut per ſuſceptionem characteris, aliis membris Chriſti conformarentur.* Et in 4. diſt. 6. quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 3. ait, quod *ſanctificatus in utero debet baptizari propter tres rationes. Primò propter acquirendum characterem, quo annumeretur in populo Dei, & quaſi deputetur ad percipienda divina ſacramenta. Secundò, ut per baptiſmi perceptionem Paſſioni Chriſti etiam corporaliter conformetur. Tertiò, propter bonum obedientiæ, quia præceptum de Baptiſmo omnibus datum eſt, & ab omnibus impleri debet, niſi articulus neceſſitatis ſacramentum excludat.*

Dices, formam baptiſmi non poſſe de tali ſubjecto verificari, illa enim ſignificat ablutionem non tantùm materialem, ſed etiam ſpiritualem à peccato: At puer qui eſſet ſanctificatus in utero matris, non poſſet ſpiritualiter mundari per baptiſmum à peccato originali, cùm per ſanctificationem in utero, ab illo jam eſſet mundatus: Ergo, &c. 31.

Reſpondeo primò, hoc argumentum nimis probare, probat enim non poſſe verè applicari formam baptiſmi adulto, qui jam ante per actum dilectionis ſupernaturalis, vel contritionis perfectæ, à peccatis mundatus fuerit. 32.

Reſpondeo ſecundò, negando Antecedens, ad cujus probationem dicendum eſt, quod ſicut hæc verba, *Ego abſolvo te à peccatis tuis*, quæ ſunt forma ſacramenti Pœnitentiæ, nihil aliud ſignificant, niſi ego impertior tibi gratiam remiſſivam peccatorum, ſeu quæ de ſe potens eſt ad ſolvenda peccatorum vincula, ſi ſubjectum illis inveniatur ligatum. Ita pariter hæc verba, *Ego te baptizo*, quæ ſunt forma ſacramenti baptiſmi, nihil aliud ſignificant eſſentialiter, niſi infuſionem gratiæ ſanctificantis, quæ de ſe valet ad peccatum originale & actuale delendum, ſi ea in ſubjecto inveniat. Unde ſicut in ſacramento Pœnitentiæ, prædicta verba, *Ego abſolvo te à peccatis tuis*, verificantur, quamvis pœnitens ſolùm peccata jam confeſſa & remiſſa, quibus proinde non ligatur, confiteatur: ita pariter in ſacramento Baptiſmi, hæc verba, *Ego te baptizo*, vera ſunt, quamvis ille qui baptizatur, per gratiam ſanctificantem à peccato originali & actuali, jam mundatus ſit. Addo, lavari & mundari ſpiritualiter poſſe non ſolùm eos qui ſunt infecti peccato, ſed & alios ab illo mundos; poſſunt enim magis magiſque mundari, id eſt per augmentum gratiæ ſanctificantis magis removeri à ſtatu peccati: ſicut illi qui jam peccato aliquo ſunt infecti, poſſunt aliis magis, magiſque infici, juxta illud Apocal. 22. *Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc, & qui juſtus eſt, juſtificetur adhuc, & ſanctus, ſanctificetur adhuc.* 33.

Inferes etiam ex dictis, baptiſmum non debere differri uſque ad finem vitæ, vel ad longum tempus, ſed poſt ſufficientem inſtructionem de rebus fidei, ſuſcipi. Per baptiſmum enim homo adſcribitur militiæ Chriſtianæ: eſt autem irrationabile ut tunc aliquis adſcribatur militiæ, quando ceſſat bellum. Deinde baptiſmus eſt inſtitutus ad hominem in Chriſto regenerandum, & eum conſtituendum Eccleſiæ membrum, ut ſit capax aliorum ſacramentorum, fructûs ſacrificij, & obedientiæ ac ſubjectionis, reſpectu juriſdictionis Eccleſiaſticæ; quo fine magna ex parte fruſtraretur, ſi uſque ad finem vitæ, vel ad longum tempus, differretur. Addit D. Thomas in 4. diſt. 4. 34.

quæſt. 3. art. 1. quæſtiunc. 2. ad 2. quod *in baptiſmo confertur gratia ad bene vivendum, & peccata tolluntur præterita, & impediuntur futura; & ideò quamvis baptiſmus in fine vitæ ſuſceptus, plura peccata præterita tolleret, tamen pauciora impediret, & ad pauciora bona promoveret, & ideò minùs eſſet utilis. Præterea multis caſibus ſubjacet humana vita, & poſſet contingere, ut qui baptiſmum in fine vitæ accipere, expectaret, morte ſubitâ præventus, expectatione ſuâ fraudaretur.* Unde Chryſoſtomus homil. 13. ad Hebræos: *Multos novi qui hoc paſſi ſunt, qui ſpe baptiſmatis multa peccabant: circa diem autem mortis, diſceſſerunt vacui.*

35. Dices, Præcepta affirmativa non obligant, niſi tempore neceſſitatis: Sed præceptum de baptiſmo eſt affirmativum: Ergo non obligat niſi tempore neceſſitatis, ſubindeque uſque ad finem vitæ, vel ſaltem ad longum tempus, ſine peccato differri poteſt. Unde D. Martinus per octo annos manſit Cathecumenus, & S. Ambroſius non erat baptizatus, quando electus fuit Epiſcopus.

36. Reſpondeo quidquid ſit de aliis præceptis affirmativis, eſſe ſpecialem rationem de præcepto baptiſmi, quia baptiſmus eſt neceſſarius ad inchoandam vitam ſpiritualem, & ſine illo non poſſumus recipere alia ſacramenta, quibus Chriſtiana religio colitur, & ideò ne beneficio aliorum ſacramentorum fruſtremur, debemus quantociùs convenienter & commodè fieri poteſt, charactere baptiſmali inſigniri. Prædicti verò ſancti ex magna reverentia & humilitate diſtulerunt baptiſmum, quia exiſtimabant ſe ad illius ſuſceptionem non eſſe ſufficienter diſpoſitos, & ideò illorum exempla non ſunt trahenda in conſequentiam. Unde ut annotavit Baronius tomo 4. anno Chriſti 377. num. 14. *Ipſemet Ambroſius, factus Epiſcopus, in eo multus fuit, ut pravam illam conſuetudinem, quæ tam in Occidente quàm etiam in Oriente uſu temporis coaluerat, quâ fideles quampluimi uſque ad provectiorem ætatem Baptiſmum differrent, penitus ut malum germen ex agro dominico evelleret; & quod ſe feciſſe doluit, ab aliis ne impoſterum fieret, vehementer admonuit. Præſtiteruntque hoc ipſum apud Orientales Baſilius atque Gregorius Nazianzenus, nec non Gregorius Niſſenus, ut ipſorum de baptiſmo editæ orationes ſignificant.* Demum Eccleſia ut hunc abuſum tolleret, prohibuit ne Cathecumeni, ſi eſſent plenè inſtructi & idonei, ſuſceptionem baptiſmatis, ultra vigiliam Paſchæ aut Pentecoſtes differrent, ut conſtat ex Canone *Duo tempora*, & ex Canone *Catechiſmus*, de conſecrat. diſt. 4.

37. Dices, Hæc Eccleſiæ determinatio non poteſt obligare Cathecumenos, illos ſaltem qui ſunt nati ex infidelibus, quia non ſubduntur Eccleſiæ: Ergo illi non peccabunt, ſi ultra illud tempus ab Eccleſia præſcriptum differant baptiſmum.

38. Reſpondeo quod quamvis Eccleſia non habeat juriſdictionem directam ſupra Cathecumenos, nec poſſit eos cogere ad ſuſcipiendum baptiſmum, quia tamen præceptum divinũ Baptiſmi eos obligat, & Eccleſia habet poteſtatem determinandi præceptum illud, conſequenter etiam & indirectè, poteſt obligare Cathecumenos ad ſumendum baptiſmum tali tempore, ſi velint Eccleſiam intrare, & eos punire pœnâ ejectionis, ſi ejus determinationi non pareant: quomodo Religio obligat Novitios, quamvis ad ſe non pertinentes, ad profitendum tali tempore, & tali ritu, ſi ipſam velint ingredi, & ſi non obtemperent, punit eos pœnâ expulſionis.

ARTICVLVS II.

An quando baptizatur adultus, requiratur ex parte ejus aliqua intentio ſuſcipiendi Baptiſmum?

CVm parvuli non ſint capaces propriæ intentionis & conſenſûs voluntatis, evidens eſt ad valorem baptiſmi eorum, nullam requiri talem intentionem, ſed ſufficere voluntatem Chriſti & Eccleſiæ, quæ tanquam mater præbet ipſis uterum, ut ſpiritualiter regenerentur, cor ut poſſint credere, & os ut confiteantur fidem. Quare ſolùm difficultas eſt de adulto, pro cujus reſolutione.

39. Advertendum eſt, adultum baptizandum quatuor diverſis modis in receptione baptiſmi ſe habere poſſe: Primò ut expreſsè repugnet & contradicat receptioni illius. Secundò, ut ſolùm coactè, & metu cadente in conſtantem virum, permittat ſe baptizari. Tertiò, ut interpretativè ſolùm baptizari velit, quando ſcilicet in vigilia exiſtens, habuit intentionem ſuſcipiendi baptiſmum, & poſtea non mutatâ tali intentione, dormiens baptizatur. Quartò poteſt adultus ita ſuſcipere baptiſmum, ut ad illum merè negativè ſeu indifferenter ſe habeat, illi nec conſentiens nec diſſentiens. His præmiſſis.

40. Dico primò: Quando adultus expreſsè repugnat & contradicit receptioni Baptiſmi, ille invalidus eſt. Concluſio eſt certa, & definita ab Innocentio III. in cap. *Majores* de baptiſmo, probaturque ratione fundamentali: Cùm enim baptiſmus ſit quædam fidei profeſſio, propter quod dicitur ſacramentum fidei, ſicut nullus repugnans & contradicens ſuſceptioni fidei, recipit fidem, utpote quæ cum rationibus naturalibus non convincat intellectum, ſine voluntatis conſenſu, & obſequio, ac pia ejus motione, non recipitur, ita nec ſacramentum Baptiſmi. Unde D. Thomas quæſt. ſequenti art. 9. *Deus* (inquit) *non cogit hominem ad juſtitiam, ſicut Damaſcenus dicit, & ideò adhoc ut aliquis juſtificetur per baptiſmum, requiritur quod voluntas hominis amplectatur baptiſmum, & baptiſmi effectum.* Addit Soto, quod cùm Deus omnia ſuavirer diſponat, id maximè de fide & lege Evangelica conſtituit, ut nemo niſi conſentiens, Chriſtianus fiat, & Baptiſmi ſacramentum ſuſcipiat.

41. Dices, Baptizatus ſe habet ſicut patiens in ſacramento: At intentio non requiritur ex parte patientis, ſed ex parte agentis: Ergo ad recipiendum validè baptiſmum, nulla ex parte baptizandi requiritur intentio, ſubindeque baptiſmus erit validus, tametſi ipſe repugnet receptioni illius.

Reſpondeo cum D. Thoma hîc art. 7. ad 1. quod *in juſtificatione quæ fit in baptiſmo, non eſt paſſio coacta, ſed voluntaria, & ideò requiritur intentio recipiendi id quod ei datur.* Baptizatus enim non eſt quaſi paſſum merè naturale, veluti ſtuppa dum incenditur, ſed eſt paſſum rationale & liberum, & ideò requiritur in eo intentio, non quidem agendi, ſed liberè recipiendi, quia recipiendo ſe obligat ad ea quæ ſunt vitæ Chriſtianæ propria, & ideò modo humano & libero debet ſuſcipere & ſibi imponere ſtatum cui annexa eſt talis obligatio.

42. Dico ſecundò : Qui ex metu cadente in conſtantem virum permittit ſe baptizari, verum ſuſcipit ſacramentum. Ita D. Thomas in 4. diſt. 6. qu. 1. art. 2. quæſtiunc. 3. in fine corporis, ubi ſic ait : *Sciendum quod non requiritur in adulto voluntas abſoluta ſuſcipiendi quod Eccleſia confert, ſed ſufficit voluntas conditionata, ſicut eſt in voluntariis mixtis, ut dicitur 3. Ethic. cap. 2. Et ideò ſi ſit coactio ſufficiens, ita quòd principium ſit ex toto extra, nihil conferente vim paſſo, ut cùm aliquis reclamans immergitur violenter, tunc talis nec ſacramentum recipit, nec rem ſacramenti. Si autem ſit coactio inducens, ſicut minis vel flagellis, ita quod baptizatus potiùs eligat baptiſmum ſuſcipere, quàm talia pati, tunc ſuſcipit ſacramentum, ſed non rem ſacramenti.* Idem determinavit Innocentius III. capite citato, approbans definitionem de hoc factam in Concilio Toletano 4. capite 55.

43. Ratio etiam ſuffragatur : Licèt enim qui terrore compulſus permittit ſe baptizari, nolit conditionaliter baptizari, nempe ſub conditione quod poſſet vitare illa quæ metuit, vult tamen abſolutè baptizari, ſicut qui metu tempeſtatis projicit merces in mare, vult abſolutè illas projicere, quamvis ſecundùm quid & ſub conditione vellet illas retinere : Ergo verum ſuſcipit ſacramentum.

Nec obſtat quod conſenſus ex gravi metu elicitus non ſufficiat ad matrimonium, eſt enim diſparitas in hoc, quod cùm requiratur contractus validus ad ſacramentum matrimonij, valor autem contractûs ſubjiciatur juri civili, poſtquam tali jure determinatum fuit, contractum ex metu in virum conſtantem cadente factum, non eſſe validum, ſacramentum matrimonij non habet quod requiritur ad ſui valorem, videlicet contractum validum, ſi ex metu gravi aliquis contrahentium conſenſum dederit.

44. Dico tertiò : Ad hoc ut aliquis validè ſacramentum baptiſmi recipiat, ſufficit intentio ſeu volitio interpretativa : unde ſi quis in vigilia exiſtens habuit intentionem ſuſcipiendi baptiſmum, & poſtea, non mutatâ tali intentione, dormiens baptizetur, verè baptizatus erit. Ita quoque determinavit Innocentius citatus. Et ratio eſt, quia ad valorem baptiſmi minor requiritur voluntas in ſuſcipiente (utpote qui paſſivè ſolùm ad ipſum concurrit) quàm in conferente, qui ſuâ intentione activè ſacramentum producit; ſubindeque licèt miniſter qui habito propoſito alium baptizandi, ipſum poſtea dormiens baptizaret, non conferret validum ſacramentum, validum tamen ſuſciperet, qui inter dormiendum baptizaretur, ſi priùs in vigilia voluiſſet baptizari, eò quòd talis voluntas, ſecundùm prudentem interpretationem, influeret in illam receptionem, niſi qui illam habuit, dormiret. Unde D. Thomas hîc art. 12. ad 3. docet quod dormientes, periculo mortis imminente, *baptizari debent, ſi priùs in eis voluntas apparuit ſuſcipiendi baptiſmum.*

45. Dico quartò : Ad valorem baptiſmi in adulto, non ſufficit quod ad illum merè negativè ſeu indifferenter ſe habeat, illi nec conſentiens nec diſſentiens, ſed requiritur neceſſariò poſitiva aliqua intentio illud ſuſcipiendi, præſens, vel præterita. Eſt contra Cajetanum hîc art. 7. Martinum Ledeſma, & quoſdam alios recentiores Thomiſtas, exiſtimantes intentionem in baptizato non eſſe per ſe neceſſariam, ſed ſolùm per accidens in adulto, ad tollendam contrariam voluntatem renitentem ſacramento : unde ſi fortè contingeret, ut homo neuter ad baptiſmum accederet, hoc eſt nec conſentiens, nec diſſentiens, ſed negativè ſe habens, ille verè reciperet ſacramentum. Quam ſententiam ut probabilem defendit Serra hîc art. 7. dubio unico.

Probatur tamen concluſio primò ex D. Auguſtino, dicente (ut refertur de conſecrat. diſt. 4. Can. *Cùm à multis*) *neminem renaſci ex aqua & Spiritu Sancto, niſi volentem :* At ille qui ad baptiſmum merè negativè ſeu indifferenter ſe habet, non eſt volens, ut patet : Ergo ex aqua & Spiritu Sancto non renaſcitur, ſubindeque validum ſacramentum non ſuſcipit. 46.

Probatur ſecundò ex D. Thoma hîc art. 7. ad 2. dicente, quod *ſi adulto deeſſet intentio ſuſcipiendi ſacramentum, eſſet rebaptizandus.* 47.

Nec valet reſponſio Cajetani, dicentis hoc intelligendum eſſe de adulto cui deeſſet intentio ſuſcipiendi ſacramentum, per contrariam intentionem, non verò de eo cui deeſſet talis intentio, per ſtatum neutrum, & indifferentem ad ſuſcipiendum vel non ſuſcipiendum baptiſmum. Non valet, inquam, hæc reſponſio, ſeu interpretatio : Tum quia deeſſe intentionem, non eſt habere contrariam intentionem, ut de ſe patet. Tum etiam, quia idem S. Doctor hîc art. 12. loquendo de amentibus & furioſis dicit, quod *ſi nulla voluntas ſuſcipiendi baptiſmum in eis apparuit, dum ſanæ mentis eſſent, non ſunt baptizandi*, quod falſum eſſet, ſi ſtatus neuter ſufficeret. Et ad 1. docet quod dormientes, periculo mortis imminente, *baptizari debent, ſi priùs in eis voluntas apparuit ſuſcipiendi baptiſmum, ſicut & de amentibus dictum eſt*; quod etiam falſum eſſet, ſi ſufficeret quod illi non contradicerent, ſeu ad conſenſum vel diſſenſum negativè & indifferenter ſe haberent.

Probatur tertiò : Si abſque intentione poſitiva, præſenti, vel præterita, poſſet adultus validè baptizari, poſſet etiam cum intentione non ſuſcipiendi ſacramentum baptiſmi, ipſum validè ſuſcipere : Conſequens eſt falſum, ut patet ex dictis in prima concluſione : Ergo &c. Sequela probatur : In iis in quibus non requiritur voluntas, ſive conſenſus, voluntas contraria nihil obſtat, ſed impertinenter omnino ſe habet, ut conſtat in venditione captivi, ad cujus valorem, ſicut captivi ipſius conſenſus non requiritur, ita neque contraria ejus voluntas, illum impedit. 48.

Probatur quartò : Non poteſt adultus contrahere obligationem ad novam religionem & fidem, niſi poſitivè id velit : Sed in ſuſceptione baptiſmi valida, contrahitur obligatio ad novam religionem & fidem, adeò ut poſſit conſequenter cogi ab Eccleſia ad ſuam fidem ſervandam : Ergo niſi poſitivè velit baptizari, non baptizatur validè. 49.

Reſpondet Cajetanus, adultum qui nec aſſentiens neque diſſentiens baptizaretur, non eſſe cogendum ad fidem Chriſtianam ſervandam. Serra verò ait, poſſe dici non eſſe inconveniens quod cogi poſſit ab Eccleſia ad fidem ſervandam, quia licèt ad hoc cogi non poſſit qui contrariam voluntatem habens baptizatur, bene tamen qui baptizatur, non habens contrariam voluntatem ; ut patet in his qui baptizati ſunt in pueritia, qui licèt tunc non habuerint contrariam voluntatem, tamen 50.

tamen cogi poſſunt ad ſervandam fidem, cùm A perveniunt ad adultam ætatem.

51. Sed contra reſponſionem Cajetani eſt, quod valida Baptiſmi ſuſceptio conſtituit baptizatum, membrum & civem Reipublicæ Chriſtianæ: abſque fide autem, atque adeò obligatione ad eam, nullus poteſt eſſe de numero membrorum & civium talis Reipublicæ. Contra reſponſionem verò Serræ eſt, quòd parvuli quando baptizati ſunt, non potuerunt habere voluntatem Baptiſmi, neque voluntatem Baptiſmo contrariam, ac proinde non eſt mirum quod independenter ab eorum voluntate baptizari potuerint validè, & conſequenter pervenientes ad ætatem adultam, poſſint cogi ad noſtram fidem. At verò adultus B quando baptizatur, vel ſaltem antequam baptizaretur, fuit capax proprię voluntatis circa Baptiſmum vel ſuſcipiendum vel reſpuendum, ac proinde debet valor ipſius Baptiſmi ab ea dependere, nec poterit cogi ab Eccleſia ad ſuam fidem ſervandam, niſi poſitivè baptizari voluerit. Quam differentiam inſinuavit D. Auguſtinus libro 4. de Baptiſmo cap. 24. his verbis: *Cùm pro parvulis alij reſpondent, ut impleatur erga eos celebratio ſacramenti, valet utique ad eorum conſecrationem, quia ipſi pro ſe reſpondere non poſſunt. At ſi pro eo qui reſpondere poteſt, alius reſpondeat, non ad idem valet. Ex qua regula illud Evangelij dictum eſt, quod omnes, cùm legitur, naturaliter manet: ætatem habet, ipſe pro ſe loquatur* Joan. 9.

52. Contra iſtam concluſionem objicit primò Cajetanus: Innocens III. in cap. *Majores* ſuprà citato, ſic concludit: *Tunc ergo characterem ſacramenti imprimit operatio, cùm obicem voluntatis contrariæ non invenit obſiſtentem:* Sed in homine cujus voluntas ad ſuſcipiendum Baptiſmum eſt indifferens, contrariam voluntatem non invenit: Ergo abſque poſitivo conſenſu, ſive intentione præſenti & præterita, poteſt illi character Baptiſmi imprimi, proindeque validus Baptiſmus conferri.

53. Reſpondeo ſenſum illorum verborum quæ favere videntur Cajetano, ex præcedentibus colligi D debere, præmiſerat enim Pontifex, dormientes & amentes, quando baptizantur, characterem ſuſcipere, *Si prius habuiſſent propoſitum baptizandi*, unde cùm ſubdit verba prædicta, *Tunc ergo characterem ſacramentalem imprimit operatio, cùm obicem voluntatis contrariæ non invenit obſiſtentem*, nota illationis *Ergo*, indicat ſenſum eſſe, ſacramentalem operationem imprimere characterem, cùm non invenit obſiſtentem obicem voluntatis contrariæ, ratione propoſiti præcedentis, quo virtualiter permanente, talis obex aufertur; idemque proinde eſt, ac ſi diceret, cùm invenit obicem remotum per propoſitum recipiendi Baptiſmum, quod ſaltem in virtute remanet. E

54. Objicit ſecundò: Quod non requiritur ad valorem ſacramenti in uno, non requiritur in alio ad eundem valorem: Sed in parvulis intentio poſitiva recipiendi Baptiſmum, non requiritur ad ejus valorem: Ergo neque in adultis.

55. Reſpondeo primò, negando Majorem, nam in his quæ, ut ſacramenta, à voluntate inſtituentis dependent, ab uno in aliud non arguitur efficaciter.

Secundò diſtinguo Majorem: Quod non requiritur in uno incapaci illius, non requiritur in alio ſimiliter incapaci, concedo. Non requiritur in uno ad hoc apto, nego. Licèt autem infantes ſint incapaces propriæ intentionis, non tamen adulti.

56. Objicies tertiò: Concilium Florentinum enumerans ea quæ neceſſaria ſunt ad perfectionem ſacramenti, dicit ipſum tribus perfici, materiâ, formâ, & intentione miniſtri, nullam faciendo mentionem de intentione ſuſcipientis: Ergo illa ad valorem Baptiſmi non requiritur.

57. Reſpondeo idcircò Concilium enumerando quæ requiruntur ad perfectionem ſacramenti, nullam de intentione ſuſcipientis feciſſe mentionem, primò quia non in omnibus ſacramentis requiritur, nam ad conficiendum ſacramentum Euchariſtiæ, non opus eſt ſuſcipiente, neque ejus intentione: ſecundò, quia etiam in ſuſceptione Baptiſmi non requiritur intentio ſuſcipientis, ſi ſit parvulus, ſed ſolùm ſi ſit adultus.

ARTICVLVS III.

An licitum ſit pueros infidelium, nondum habentes uſum liberi arbitrij, invitis parentibus baptizare?

§. I.

Quibuſdam præmiſſis referuntur ſententiæ.

58. NOtandum primò, non eſſe hîc quæſtionem, an Baptiſmus parvulis illis collatus, ratus & validus ſit; id enim omnes ferè Theologi ut certum ſupponunt, contra Durandum, ratioque id evidenter demonſtrat: Tum quia nihil tali Baptiſmo deeſt, quod ad eſſentiam Baptiſmi requiratur; eſt enim materia & forma debita, intentio miniſtri, & ſubjectum capax, ex cujus parte, cùm ſit infans, nullus actus voluntatis requiritur. Tum etiam, quia ſi pueri infidelium, nondum habentes uſum rationis, occidantur propter Chriſtum, invitis parentibus, ſunt verè martyres: Ergo cùm martyrium ſuppleat vicem Baptiſmi (dicitur enim propterea Baptiſmus ſanguinis) ſi baptizentur invitis parentibus, talis Baptiſmus erit validus. Solùm ergo difficultas eſt & controverſia inter Theologos, an licitum ſit id præſtare, & pueros infidelium, nondum habentes uſum liberi arbitrij, invitis parentibus baptizare? Pro cujus reſolutione

59. Notandum ſecundò, hîc non agi de filiis Hæreticorum, Schiſmaticorum, vel aliorum baptizatorum, qui ab Eccleſia receſſerunt, quia certum eſt illorum filios, etiam invitis parentibus, licitè poſſe baptizari: nam cùm parentes eorum, ratione Baptiſmi, cogi poſſint ab Eccleſia ad ſervandam fidem veram, & præcepta omnia, cogi etiam poſſunt ad baptizandos filios ſuos, eo tempore quo de more baptizari conſueverunt.

60. Notandum tertiò, infideles non baptizatos eſſe adhuc in duplici differentia, quoad propoſitum: quidam enim minimè ſubjecti ſunt Principibus Chriſtianis, alij verò eis ſubjecti ſunt: quæ ſubjectio poteſt eſſe, vel ſolùm civilis & politica (qualem habent omnes vaſſalli ad ſuum Regem, cujus non ſunt ſervi, vel mancipia) vel deſpotica & ſervilis, qualis eſt eorum qui jure belli, vel emptionis, vel alio titulo juſto, in poteſtatem Chriſtianorum devenerunt. Si quæſtio ſit de filiis infidelium, qui nullo modo ſubditi ſunt Eccleſiæ, certum eſt, & ab omnibus Theologis admiſſum, illicitum eſſe, & contra jus naturale, eos invitis parentibus baptizare: etenim ſi infideles iſti ad ea quæ ſunt de jure naturæ compelli non poſſunt ab Eccleſia, vel à Princi-

pibus Christianis, defectu jurisdictionis in ipsos, A multò minus ad professionem fidei supernaturalem, subindeque ad recipiendum Baptismum, vel ad consentiendum ut ipsorum filius conferatur, cogi possunt. Tota ergo difficultas est de filiis infidelium qui subditi sunt Christianis Principibus, primo aut secundo genere servitutis. Scotus enim in 4. dist. 4. quæst. 9. Gabriel ibidem quæst. 2. dubio 5. Dionysius Carthusianus in 4. dist. 4 qu. 7. Angelus verbo *Baptismus* 6. num. 11. & Villalobos tomo 1. Tract. 5. difficult. 15. num. 7. fatentur quidem non esse licitum privatis personis, eorum infidelium infantes, ipsis invitis, baptizare; docent tamen id esse licitum Principi, qui eos etiam civiliter tantùm sive politicè subditos habet, imò teneri curam habere ut baptizentur omnes illi parvuli, cautelâ tamen adhibitâ, ut à parentibus separati, ad adultam ætatem pervenientes, ad eos non redeant, & periculo apostasiæ non exponantur. Capreolus verò, Marsilius, Catharinus, & Serra, è contra docent Principem, sive dominum Christianum, non posse parvulos infidelium, etiam serviliter ipsi subditorum, à parentibus invitis separare, & ita separatos baptizare. Cui opinioni favere videtur Cajetanus: imò Diana dicit esse sententiam D. Thomæ, & omnium Discipulorum ejus, in quo ipsum falli, & hallucinari, patebit ex infrà dicendis.

B

C

§. II.

Duplici conclusione vera sententia statuitur.

Dico primò: Non licet, publicâ etiam authoritate Principis, vel Communitatis, baptizare, invitis parentibus, pueros infidelium, qui politicè tantùm & civiliter subsunt Ecclesiæ, seu Principibus Christianis. Ita Divus Thomas hîc art. 10.

61. Probatur primò: nunc enim & olim Christiani Principes, atque ipsi Summi Pontifices, quibus Judæi multi jam à pluribus sæculis subjiciuntur politicè, tale quid nunquam attentarunt: quod tamen non prætermisissent Principes multi & Pontifices sanctissimi, si id licitum existimassent. Præsertim, quia cùm res ista sit gravissima, & in maximam cedat commoditatem parvuli, si esset licita, ad eam teneretur Ecclesia ex charitate; sicut teneor audire confessionem hominis morti proximi, quando possùm eam audire.

D

62. Probatur secundò: Si pueri infidelium qui politicè tantùm & civiliter Principibus Christianis subduntur, invitis parentibus baptizarentur, vel consequenter eripiendi essent à potestate & cura parentum, ut inter fideles educarentur, vel apud ipsos relinquendi? Sed neutrum licet: Ergo nec eos invitis parentibus, sive privatâ, sive publicâ authoritate baptizare. Major constat, Minor verò probatur: quia prius continet manifestam injuriam, est enim spoliare parentes jure naturæ quod habent in filios, qui sunt aliquid ipsorum, & in quos potestatem habent, quandiu rationis usu sunt destituti, non minùs quàm in boves & agnos quos possident: non sunt autem facienda mala, ut eveniant bona. Posterius verò includit apertum fidei & profanationis Baptismi periculum, quandoquidem valde periculosum esset, ne parentes infideles illorum puerorum, eos contrariis ritibus coinquinarent, & Baptismo renuntiare cogerent, ubi primò ad adultam pervenissent ætatem: Ergo &c.

E

Confirmatur primò: Jurisdictio civilis non tollit subditis dominium reale aut quasi reale quod singuli habent in res suas, in liberos, domos, & agros: Ergo non potest Ecclesia absque injuria infantes illorum infidelium, ab ipsis parentibus invitis separare, & baptizare. 63.

Confirmatur secundò: Vel potestas baptizandi illos parvulos, invitis parentibus, manet penes Principes Christianos, ex ipsa natura politicæ authoritatis quam habent in sibi subditos civiliter, vel ex speciali Christi concessione? Non secundum, utpote quod non potest colligi neque ex Scriptura neque ex traditione. Nec primum, quia authoritas civilis dominorum temporalium, dimanans ab hominibus, non se extendit ad supernaturalia, inter quæ continetur Baptismus, sed intra bonum commune naturale pacis, ac reipublicæ commodum temporale sistit: Ergo &c. 64.

Ab hac communi & generali regula tres casus excipiendos esse existimo. Primus est, si ex parentibus infidelibus vir ad fidem convertatur, & uxor in infidelitate permaneat, filius, patre consentiente, baptizari potest, etiam si mater infidelis renuat; ut decrevit Gregorius IX. in cap. *Ex litteris* de conversione infidelium. Similiter si è contra uxor ad fidem convertatur, viro in infidelitate manente, baptizandus erit filius, matre consentiente, etiam si pater renuat, ut statuit Concilium Toletanum 4. relatum in cap. *Judæi* 28. quæst. 1. 65.

Secundus casus est, quando pueri aliqui infidelium, sive per fas, sive per nefas, à parentum custodia & præsentia intantum sunt abstracti, ut nulla spes reditus illorum ad ipsos moraliter supersit, sicut plerisque accidit quos mercatores ex remotissimis regionibus transferunt, tunc eos cõsuevit Ecclesia baptizare: licèt enim in illo casu baptizentur, nulla fit eorum parentibus injuria, quia quoad ipsos velut mortui supponuntur, sed ex facta fortè aliàs, boni illorum infantium captatur occasio. 66.

Tertius casus est, cùm puer infidelium prævidetur statim absque ulla spe vitæ moriturus: tunc enim si baptizari possit occultè, aut sine magno parentum tumultu, unde timeantur gravia scandala, baptizandus est: quia in eo casu neque fit injuria parentibus, quandoquidem eis non eripitur infans per Baptismum, sed per mortem, cùm nulla (ut suppono) sit spes vitæ longioris ipsius, neque infans ille periculo apostasiæ exponitur. 67.

Dico secundò: filios servorum seu mancipiorum infidelium, invitis parentibus, baptizare licet. Ita docent communiter Thomistæ, Cajetanus, Soto, Ledesma, Nuño, Cabrera, Candidus, & alij, quos citat & sequitur Martinez à Prado hîc dubio 7. §. 6.

Probatur primò ex D. Thoma hîc art. 10. ad 2. ubi ait filios Judæorum, non obstante servitute parentum, non posse illis invitis licitè baptizari, quia eorum servitus est tantùm civilis: Ergo supponit quod si Judæi essent servi servitute mancipiorum & captivorum, possent licitè eorum filij ipsis invitis baptizari. 68.

Probatur secundò ratione: Servi seu mancipia subsunt dominio reali, unà cum filiis, ita ut possit dominus pro suo libito, vel apud se retinere, vel aliis vendere, vel etiam à se invicem separare, retinendo filios, & distrahendo parentes, vel è contra: factâ autem illâ separatione, cessat periculum apostasiæ respectu parvulorum, 69.

ceſſat etiam injuria, ratione dominij: Ergo filios vernarum ſeu mancipiorum infidelium, invitis parentibus baptizare licet. A

70. Confirmatur: Quamvis parentes jure naturali ſint liberi, tamen jure gentium privantur libertate: Ergo ſimiliter licèt jure naturali habeant poteſtatem ſupra parvulos ſuos, jure tamen gentium eâ privantur: Ergo poteſt dominus filium ſui mancipij, per venditionem, aut donationem, à parentibus ſeparare, eo fine ut baptizetur: ſi enim ob quemcumque finem honeſtum, vel pro ſola utilitate ſua, id poteſt; cur etiam id non poterit propter Baptiſmum tali parvulo conferendum.

71. Neque verò tantùm poteſt dominus, ſed etiam tenetur, per ſe loquendò, ſua hujuſmodi mancipia, ſive domi nata, ſive bello juſto capta, ſive empta, baptizare in infantia; & chriſtianè educare: quia parentes Chriſtiani hoc debent ſuis liberis: dominus autem ſuccedit in jus & curâ parentum. Et confirmatur ex illo Apoſtoli ad Timoth. 5. *Si quis ſuorum, & maximè domeſticorum, curam non habet, fidem negavit, & infideli deterior eſt.* Dixi *perſe*, quia ratione circunſtantiarum poteſt excuſari, ut ſi id nequit ſine magnis incommodis aut difficultatibus: cùm enim illi non ſint in extrema neceſſitate ſalutis, non tenetur eis ita ſubvenire, neque cum pari obligatione in jus & curam parentum ſuccedit. Hinc excuſantur milites, qui filios infidelium redimi ſinunt, quia non poſſunt eos alere ſine magnis difficultatibus & incommodis. B C

§. III.

Solvuntur objectiones.

72. OBjicies primò contra primam concluſionem: Poteſt imò debet præceptum ſuperioris ſervari, non obſtante voluntate contrariâ inferioris: Sed hoc quod eſt pueros baptizari, eſt præceptum Dei, hoc verò quod eſt parentem infidelem non conſentire tali Baptiſmo, eſt voluntas inferioris Deo: Ergo non obſtante tali voluntate in infidelibus, poſſunt eorum infantes licitè baptizari. D

73. Confirmatur & magis illuſtratur hęc ratio: Quãdo plurium dominorum invicem ſubordinatorum voluntates contrariæ ſunt, voluntati ſupremi obtemperari debet, tametſi repugnet voluntati inferioris, ut docet Auguſtinus libro 2. de natura boni dicens: *Si illud jubet poteſtas quod non debes facere, hîc ſanè contemne poteſtatem, timendo poteſtatem majorem*; quod ibidem declarat exemplo de Curatore & Proconſule, de Proconſule & Imperatore, ac de Imperatore & Deo: Sed dominium parentum in filios eſt inferius, & ſubordinatum ſupremo Dei dominio: Ergo cùm Deus jubeat ut omnes baptizentur, debent pueri infidelium, invitis etiam ipſorum parentibus, baptizari. E

74. Ad objectionem reſpondeo diſtinguendo Majorem: Debet præceptum ſuperioris ſervari, non obſtante voluntate contrariâ inferioris, ſi ſuperior velit ut ſuum præceptum obſervetur, non obſtante voluntate & quocunque jure inferioris, concedo Majorem. Si ſuperior velit ut præceptum à ſe impoſitum ſervetur, ſine violatione juris inferioris, nego. Ita autem contingit in propoſito, Deus enim præcipiendo, ut omnes etiam parvuli baptizentur, vult hoc præceptum obſervari, ſine violatione juris naturalis quod pater habet in prolem, quia gratiâ non deſtruit ſed perficit naturam.

Similiter ad confirmationem diſtinguo Majorem: Quando plurium dominorum invicem ſubordinatorum voluntates contrariæ ſunt, voluntati ſupremi obtemperari oportet, licèt repugnet voluntati inferioris, ſi ſupremus jubeat obediri ſibi, etiam repugnante inferiori contra violationem juris naturæ in ſua perſona, concedo Majorem. Si inſtituat ita ſibi obediendum, ut nihil contra jus naturale, & oppoſitionem inferioris agatur, nego Majorem. Licèt autem Deus qui juris tam naturæ quàm gratiæ author eſt, ſtatuere potuerit, ut ad jus gratiæ ſervandum ac magnificandum tanquam ſuperius, naturæ jus ſi opus eſſet violaretur, hoc tamen noluit; imò potiùs, cùm diſponat omnia ſuaviter, & gratia non deſtruat ſed perficiat naturam, voluit ut per ea quæ ſpectant ad fidem, & ad ordinem gratiæ pertinent, nulla in jus naturæ fieret irruptio. Hinc Chriſtus conferens Eccleſiæ poteſtatem prædicandi Evangelium ubique Gentium, non ei authoritatem dedit, quâ minis, armis, & vi, ad Baptiſmum ſuſcipiendum infideles cogeret, neque miſit Apoſtolos ut milites armatos cum ſeculari potentia, ſed inopes, abſque armis, & virga, qui ſuaſionibus, manſuetudine, beneficiis, miraculis, & exemplis homines allicerent, & ad Chriſtum Redemptorem ducerent, ut docuit Concilium Toletanum 4. Et hoc quidem rationabiliter: Primò quia cùm ad fidem internam nemo cogi poſſit, lex Evangelica quæ non niſi per fidem corde ſuſcipitur, vi, injuriâ, metu, aliiſque ejuſmodi violentiis non propagaretur. Secundò, quia cùm intentio Chriſti eſſet perſuadere univerſo orbi fidem, non qualemcumque, ſed eam quæ per ſolam dilectionem operatur: charitati autem ſive dilectioni, nihil magis ſit adverſum, quàm vis, injuria, & metus, congruum fuit ut ad eam nemo ejuſmodi violentiis cogeretur. Tertiò, ne fides quæ naturalis rationis vires excedit, per violentiam Gentibus prædicata, exoſa fieret, & quaſi tyrannis exiſtimaretur, ac diaboli figmentum rationi repugnans. Quartò, ut hac excellentiâ lex noſtra, cum Mahumeti perfidia comparata, reſplenderet; iſta enim tanquam quæ nullâ ratione perſuaderi poterat, vi & armis in mundum obtruſa eſt: noſtra verò fides, per homines inermes, & mites, ſolâ veritatis vi ac energiâ, mundum vicit, & Philoſophos ac Imperatores debellavit. Unde egregiè Chryſoſtomus ſerm. 3. Pentecoſtes: *Peragrarunt Piſcatores orbem terrarum, & infirmum eum invenientes, ad ſanitatem reduxerunt, & in ruina poſitum, ad ſtabilitatem revocaverunt; non ſcuta moventes, non arcus tendentes, non ſagittas mittentes, non pecuniam largientes, non in eloquentia confidentes, ſed regnum cœlorum poſſidentes, non habentes humana ſolatia, habentes autem Dominum ſecum. Peragrarunt univerſum orbem oves ſimul cum lupis, & vulneratæ à beſtiis non ſunt oves, ſed magis lupi ad ovium manſuetudinem ſunt converſi.* 75.

Objicies ſecundò: Licèt parentes infideles habeant dominium in ſuos filios, poteſt tamen princeps ſubditos, ſubjectione etiam duntaxat civili, privare tali dominio, quando eo abutuntur: Sed infideles nolentes ſuos filios baptizari, abutuntur dominio quod habent in ipſos, contra honorem Dei, & parvulorum ſalutem: Ergo poterunt privari tali jure, & conſequenter 76.

eorum infantes licitè baptizari.

77. Confirmatur primò : Si parens vellet interficere filium, poſſet infans juſtè, non obſtante jure naturæ quod habet in eum, vi eripi : Ergo multò magis ſi nolit eum baptizari, ſalus enim animæ præferri debet vitæ corporis.

78. Confirmatur ſecundò : Poteſtas defendendi innocentes, jure naturæ competit principi, imò & cuilibet particulari : Sed pueri ſunt innocentes, & patiuntur maximum damnum, ſi non baptizentur : Ergo jure naturæ licitum eſt principi eos baptizare, & ſi opus fuerit, de poteſtate parentum eripere.

79. Ad objectionem reſpondeo diſtinguendo Majorem: Poteſt princeps privare ſubditos dominio quod habent in filios, quando illo abutuntur contra jus naturæ, vel civile, concedo. Quando eo abutuntur contra legem ſupernaturalem, qualis eſt quæ obligat ad baptiſmum, ſi ſint infideles, nego. Cùm enim poteſtas civilis ſit merè naturalis, & ab hominibus dimanans, non poteſt extra jus naturæ ſe extendere ad legem ſupernaturalem, ejuſque obſervantiam, ſed hoc pertinet ad aliam poteſtatem ſuperiorem, quæ eſt immediatè à Deo, nimirum ad poteſtatem juriſdictionis ſpiritualis, primò & per ſe & cum tota plenitudine reſidentis in Summo Pontifice, cui cùm infideles non baptizati non ſubdantur, conſequens eſt eos à nullo principe poſſe privari jure & dominio naturali quod habent ſupra filios, quando eo contra legem ſupernaturalem, & parvulorum ſalutem abutuntur. Ex quo facilè ſolvitur prima confirmatio, & intelligitur ratio quare ſi contingeret quod pater infidelis vellet occidere filium, poſſet privari jure quod habet ſupra illum, & ab ejus poteſtate eripi, & tamen non poſſit tali jure privari, ex eo quod non vult permittere ut baptizetur : volendo enim eum occidere, peccaret contra jus naturale, cujus cura per ſe pertinet ad principem temporalem, at verò ex eo quòd nolit permittere ut baptizetur, peccat contra jus ſupernaturale, ad cujus defenſionem poteſtas ſecularis non ſe extendit. Unde

80. Ad ſecundam confirmationem, diſtinguo Majorem: Poteſtas defendendi innocentes contra damnum in rebus quæ jure naturæ ſunt ipſis debitæ, convenit principi, imò & cuilibet particulari, jure naturæ, concedo Majorem. Poteſtas defendendi innocentes contra damnum in rebus ſupernaturalibus, nego Majorem. Damnum enim ſupernaturale, non eſt contra juſtitiam naturalem, neque contra finem politicum, proindeq; vindicari non poteſt ab eo qui ſolùm habet poteſtatem politicam. Similiter diſtinguo ſecundam partem Minoris: Pueri, ſi non baptizentur, patiuntur maximum damnum, in rebus jure naturæ ipſis debitis, nego Minorem. In rebus ſupernaturalibus, concedo Minorem, & nego Conſequentiam.

81. Objicies tertiò contra ſecundam concluſionem: Dominium quod quis habet in captivum, vel in mancipium, non dat illi jus ad ſupernaturalia : Sed baptizare parvulum eſt aliquid pertinens ad ordinem ſupernaturalem : Ergo dominium quod quis habet in captivum, vel in mancipium, non dat illi jus ad baptizandum ejus filium, ipſo invito & renuente.

82. Reſpondeo hoc argumentum ſolùm probare dominium quod quis habet in captivum non importare immediatè & per ſe authoritatē ad baptizandos ejus filios, ipſo invito, ſed tantùm quaſi per accidens & ſecundariò : licèt enim illud jus gentium quo captivi mancipantur, per ſe & directè ad ſupernaturalia non pertingat, indirectè tamen & quaſi per accidens ad ea ſe extendit, dando facultatem ſeparandi per donationem aut venditionem filios à parentibus, eo fine ut baptizentur.

Dices, Per donationem aut venditionem non aufertur à patre ſervo jus paternum : Ergo fit injuria patriæ poteſtati, cùm ipſo invito, filij ejus baptizantur. 83.

Reſpondeo quod jus radicale non aufertur à patre per venditionem aut donationem, ſed aufertur jus proximum & expeditum ; & ſi aliquo fine temporali licitè poteſt hoc jus impediri, multò magis fine ſpirituali & ſupernaturali, cui temporalia & tranſitoria ſubvenire debent.

DISPVTATIO IV.

De Effectibus Baptiſmi.

Ad quæſtionem 69. Divi Thomæ.

COnſideratâ causâ Baptiſmi effectivâ, & ſubjectivâ, conſequens eſt ut de variis ejus effectibus diſſeramus, & quæ docet S. Thomas quæſt. 69. breviter exponamus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quinam ſint effectus Baptiſmi?

DIco primò, omnia peccata tolli per Baptiſmum. 1.

Concluſio eſt certa de fide, ac definita à Florentino in decreto unionis, ubi de Baptiſmo dicitur : *Hujus ſacramenti effectus eſt remiſſio omnis culpæ originalis & actualis.* Id etiam apertè tradunt SS. Patres : Auguſtinus enim libro 1. de peccatorum meritis cap. 15. hæc ſcribit: *Generante carne tantummodo trahitur peccatum originale : regenerante autem Spiritu, non ſolùm originalium, ſed etiam voluntariorum fit remiſſio peccatorum.* Similia habet Cyprianus, vel Author ſermonis de ablutione pedum, ubi de Baptiſmo ait : *De abdito & ſecretiſſimo Spiritus Sancti munere, hujus gratiæ liquor emundat, ſic lavans quos parentalis labes infecerat, ut neque actualis nec originalis culpæ veſtigia relinquat.*

Idem docet S. Thomas hîc art. 1. ubi noſtram concluſionem probat in argumento *ſed contra*, ex illo Ezechielis 36. *Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris.* Quem locum S. Hieronymus ibi & D. Cyprianus libro 4. Epiſtolâ 7. & S. Athanaſius Epiſtolâ ad Serapionem, Theodoretus, & alij, de aqua Baptiſmi exponunt. 2.

In corpore verò articuli ſic diſcurrit: Per Baptiſmum moritur homo vetuſtati peccati, & incipit vivere vitâ gratiæ, ut docet Apoſtolus ad Romanos 6. Sed omne peccatum ad priſtinam vetuſtatem pertinet : Ergo per Baptiſmum tollitur omne peccatum. Hinc SS. Patres, & Scripturæ Interpretes, docent tranſitum filiorum Iſrael per mare rubrum, quandam fuiſſe Baptiſmi figuram: nam ſicut in mari rubro hoſtes à tergo filios Iſraël perſequentes, ſubmerſi ſunt in aquis maris : ita in aquis Baptiſmi ſuffocantur & dimit-

tuntur omnia peccata ante Baptiſmum commiſſa. A Unde Auguſtinus libro 12. contra Fauſtum cap. 29. *Nubes & mare rubrum, Baptiſmus utique eſt, Chriſti ſanguine conſecratus, hoſtes ſequentes à tergo moriuntur, cùm peccata præterita remittuntur.* Addit Bernardus ſermone 39. in Cantica, eandem figuram magis explicans: *Ibi populus eductus de Ægypto, hîc homo de ſæculo: ibi proſternitur Pharao, hîc Diabolus: ibi ſubvertuntur currus Pharaonis, hîc carnalia & ſæcularia deſideria, quæ militant adversùs animam, ſubruuntur: illi in fluctibus, iſti in fletibus: marini illi, amari iſti.*

3. Dico ſecundò: Per Baptiſmum liberatur homo ab omni reatu pœnæ quæ pro culpa debetur; B per illum tamen pœnalitates vitæ præſentis non auferuntur.

Prima pars hujus concluſionis eſt de fide, definita in Florentino ſuprà citato, ait enim quod *hujus ſacramenti effectus eſt remiſſio omnis culpæ originalis, & actualis, omnis quoque pœnæ quæ pro ipſa culpa debetur.* Et Tridentinum ſeſſione 6. cap. 14. conſtituit diſcrimen inter Baptiſmum & Pœnitentiam, quòd in iſta, dimiſsâ culpâ, remanet ſatisfactio pro pœna temporali, *quæ ut ſacræ litteræ docent, non tota ſemper (ut in Baptiſmo fit) dimittitur illis.*

Eadem veritas patet ex perpetuo Eccleſiæ uſu & conſuetudine, baptizatis enim nulla unquam impoſita ſunt opera ſatisfactoria, ſicut fit in ſa- C cramento Pœnitentiæ. Unde Ambroſius ad Romanos 11. *Gratia Dei in Baptiſmo gratis omnia condonat, & non quærit gemitus aut planctum, aut opus aliquod, niſi ſolam ex corde profeſſionem.*

4. Ratio verò primaria hujus eſt voluntas Dei & inſtitutio Chriſti, qui tantam voluit confere virtutem Baptiſmo, ut omnem culpam & pœnam auferret, quod colligitur ex eo quod inſtituit hoc ſacramentum per modum generationis ſpiritualis; atque adeò ſicut in generatione corporali (juxta D. Thomæ ſententiam) fit reſolutio uſque ad materiam primam, ita ut nullum accidens quod erat in corrupto, maneat in genito: ita & nullum accidens ad generationem ſpiritualem D pertinens, debet remanere in homine per Baptiſmum regenerato, ſive quoad culpam, ſive quoad pœnam. Unde Chryſoſtomus homil. 24. in Joan. *In aqua Baptiſmi tanquam in ſepulchro caput immergentibus, vetus homo ſepelitur, emergentibus inde, novus reſurgit.*

5. Secunda pars quæ aſſerit pœnalitates hujus vitæ non auferri per Baptiſmum, non minùs eſt certa quàm præcedens, experientiâ enim conſtat in baptizatis remanere concupiſcentiam, & fomitem peccati, eoſque eſſe obnoxios fami, ſiti, morbis, & morti: licèt enim Baptiſmus, quantùm eſt de ſe, has vitæ hujus pœnalitates auferendi virtutẽ habeat, conveniens tamen fuit, ut eas non tolleret ante reſurrectionem: Primò, E quia cùm per Baptiſmum homo fiat membrum Chriſti, debet ipſi aſſimilari: Chriſtus autem uſque ad reſurrectionem, paſſus eſt famem, labores, dolores, mortem, & ſimiles pœnalitates. Secundò, ut major eſſet corona, ex majoris pugnæ victoria. Tertiò, ne homines potiùs ſuſciperent Baptiſmum, propter impaſſibilitatem temporalem, quam propter gloriam æternam. Ita D. Thomas hîc art 3. in corpore.

Dico tertiò: Per Baptiſmum conferuntur gratia & virtutes. Ita S. Doctor art. 4. & 6. & definitur in Clementina 1. de ſumma Trinitate, colligiturque ex Tridentino ſeſſ. 3. cap. 5. ubi generaliter dicitur, baptizatis conferri gratiam, & conſequenter virtutes ab ea dimanantes.

Ratio etiam id ſuadet, Primò quia Baptiſmus 6. eſt inſtitutus ad tollendum peccatum originale, & actuale, ſi adſit: Sed hæc non remittuntur ſine infuſione gratiæ: Ergo per baptiſmum confertur gratia. Secundò, Baptizati Chriſto incorporantur, tanquam ejus membra: Sed à Chriſto capite derivatur plenitudo gratiæ & virtutis ad omnia ejus membra, juxta illud Joan. 1. *De plenitudine ejus nos omnes accepimus:* Ergo per Baptiſmum conferuntur gratia & virtutes. Tertiò, Baptiſmus efficit quod ſignificat: Sed ſicut aqua per ſuam ablutionem ſignificat emundationem à culpa, & per refrigerium, liberationem à pœna; ita & per naturalem claritatem ſignificat ſplendorem gratiæ & virtutum: Ergo in Baptiſmo gratia & virtutes infunduntur.

Hæ rationes probant, non ſolùm adultis, ſed 7. etiam parvulis, gratiam & virtutes per Baptiſmum conferri. Unde Cyprianus Epiſtolâ 59. *Una eſt divini muneris æqualitas apud omnes ſive infantes ſive majores natu; nam gratia quæ baptizatis datur, non pro ætate accipientium major vel minor tribuitur, ſed de pietate atque indulgentia paterna æqualis omnibus præbetur: nam Deus ut perſonam non accipit, ſic neque ætatem, cùm ſe omnibus ad cœleſtis gratiæ conſecutionem, æqualitate librata, præbeat patrem.*

Dico quartò: Baptiſmo convenienter attri- 8. buuntur tres actus, ſcilicet incorporatio ad Chriſtum, illuminatio, & fœcundatio.

Probatur breviter: Per Baptiſmum homo fit membrum Chriſti, & ipſi incorporatur; & cùm ſit ſacramentum fidei, per illum ſpiritualiter illuminatur. Item per gratiæ & virtutum infuſionem, bonorum operum fœcunditate donatur: Ergo illi convenienter attribuuntur tres actus prædicti, nimirum incorporatio ad Chriſtum, illuminatio, & fœcundatio. Ita Sanctus Doctor art. 5.

Dico quintò: Apertio januæ regni cœleſtis eſt 9. effectus Baptiſmi. Eſt etiam D. Thomæ art. 5. ubi illam probat in argumento *ſed contra*, ex illo Lucæ 3. *Jeſu baptizato apertum eſt cœlum.* Quæ verba Venerabilis Beda expendens, ſubdit: *Virtus hîc Baptiſmatis oſtenditur, de quo quiſque cùm egreditur, regni cœleſtis ei janua aperitur.* In corpore verò articuli ſic diſcurrit: Aperire januam regni cœleſtis, eſt amovere impedimentum quo quis impeditur regnum cœleſte introire: Sed tale impedimentum, nimirum culpa & reatus pœnæ, per Baptiſmum tollitur, ut ex ſuprà dictis patet: Ergo per illum janua regni cœleſtis aperitur. Quod autem ante paſſionem Chriſti, Baptiſmus hunc effectum non haberet, id erat per accidens, quia tunc non habebat E ſuam ſignificationem perfectam, cùm ſignificet mortem & ſepulturam Chriſti, cui in Baptiſmo commorimur, ut docet Apoſtolus ad Roman. 6. nec erat tunc in ſuo ſtatu veluti connaturali, quia nondum erat perfecta & conſummata novæ legis inſtitutio.

Præter hos effectus Baptiſmi, alij duo aſſigna- 10. ri poſſunt, nimirum character, de quo fusè Tractatu præcedenti diſputatione 5. & jus ad auxilia ſpecialia, fini ſuo proportionata, nempe ad ſanctè & chriſtianè vivendum, ut decet filios Dei adoptivos, Chriſtique fratres, & regnj

cœlestis heredes, juxta illud D. Leonis sermone 1. de Nativitate: *Agnosce ô homo dignitatem tuam, & divinæ consors factus naturæ, noli in veterem vilitatem degeneri conversatione redire.*

11. Alios effectus falsò addunt hæretici, nempe quòd baptizatus non possit damnari, etiam si velit, nisi nolit credere. Quòd Baptismus liberet ab obedientia divinæ legis, itemque ab humanarum legum observatione, & ab omnibus votis. Quòd denique sola memoria Baptismi justificet à peccatis post Baptismum commissis. Qui omnes errores damnantur à Tridentino sess. 6. can. 6. 7. 9. & 10. de Baptismo, ac fusè refutantur à Bellarmino libro 1. de Baptismo cap. 14. & sequentibus.

ARTICVLVS II.

An Baptismus fictè susceptus, recedente fictione, ex opere operato, producat suum effectum?

§. I.

Quibusdam præmissis difficultas resolvitur.

12. SVppono primò, fictionem posse esse duplicem: Prima est, quando quis exteriùs simulat se velle Baptismum recipere, nullam tamen interiùs intentionem habet illud recipiendi, & de hac fictione hîc non loquimur, certum enim est, illam nedum effectum, sed etiam valorem sacramenti tollere. Secunda est, quando quis habet quidem intentionem recipiendi sacramentum, & simulat se cum fide & debita dispositione ad illud accedere, re vera tamen non credit, vel non est dispositus ad recipiendum effectum sacramenti, vel quia habet complacentiam in aliquo peccato mortali, vel quia accedit ad Baptismum sine sufficienti dispositione ad gratiam consequendam, existimans se esse sufficienter dispositum, putà si habeat attritionem solùm naturalem, quam bonâ fide existimat esse supernaturalem, & de hoc genere fictionis agimus in præsenti, non verò de altero.

13. Suppono secundò, fictionem hoc modo sumptam, licèt valorem Baptismi non tollat, impedire tamen præcipuum ejus effectum, scilicet gratiam, & remissionem peccatorum; quia complacentia in peccato præterito opponitur infusioni gratiæ, & ad eam recipiendam homo per actum supernaturalem disponi debet.

14. His præmissis, quærimus, an dum quis Baptismum fictè suscipit, & postea pœnitet de fictione, eamque per actum contritionis, vel saltem attritionis supernaturalis tollit, Baptismus fictè susceptus, gratiam per fictionem impeditam, ex opere operato producat?

Partem negativam tenent Scotus in 4. dist. 4. quæst. 5. Gabriel ibidem quæst. 1. art. 3. dubio 2. Joannes Andreas in cap. *Tunc valere*, de consecratione dist. 4. Joannes Medina codice de confessione, Tractatu 2. quæst. de confessione ficta iteranda, ubi ait: *Non esse omnino certum, quod Baptismus valeat ad gratiam baptismalem, quando recedit fictio, quia aliquibus visum est, quod tunc homo ille per solam contritionem assequatur gratiam.* Idem sentire videntur Vazquez hîc disputatione 159. cap. 4. & Augustinus Bernal disputatione 13. de sacramentis in genere sect. 2.

Dico tamen, Baptismum fictè susceptum, recedente fictione, ex opere operato, suum effectum producere. Ita communiter Thomistæ post D. Thomam hîc art. 10. Suarez, Granado, Delugo, Coninck, & alij.

Probatur primò ex Augustino libro 1. de Baptismate contra Donatistas cap. 12. ubi Baptismum fictè susceptum dicit quod *tunc valere incipit ad salutem, cùm illa fictio veraci confessione recesserit.* Et cap. 13. de Baptismo in schismate suscepto ait: *Tunc incipit valere ad dimittenda peccata, cùm ad Ecclesiæ pacem venerit.* Item Author sermonis de Passione apud S. Cyprianum, de his qui fictè Baptismum susceperunt: *Vbi* (inquit) *redierint ad cor, constat ablutionis donum, & redit effectus munerum, nec aliàs quæri aut repeti necesse est salutiferum sacramentum.* Eandem doctrinam tradit Hugo à S. Victore in Epistolam ad Romanos quæst. 157. 15.

Probatur secundò conclusio ratione D. Thomæ: Quando causa ex se productiva effectûs, si impediatur, eum postea producit, remoto impedimento; sicut quia in generatione corporis gravis, resultare debet motus deorsum, si motus ille impediatur, resultat postea, sublato impedimento: Atqui Baptismus validus ex se postulat producere gratiam: Ergo remotâ fictione, statim eam producit ex opere operato. 16.

Probatur tertiò: Baptismus est initerabilis: Ergo cùm peccatum originale remitti non possit per aliud sacramentum, quàm per Baptismum, necesse est præcedentem Baptismum fictè susceptum, recedente fictione, producere gratiam remissivam peccati originalis. 17.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Si quis fictè susciperet Baptismum, & postea cum vera attritione confiteretur, & susciperet pœnitentiam, sine dubio justificaretur, & à peccato originali mundaretur: Sed peccatum originale per sacramentum Pœnitentiæ tolli nequit, sed duntaxat per sacramentum Baptismi, quod pro ejus remedio institutum est: Ergo tolletur tunc per Baptismum, subindeque Baptismus, recedente fictione, producit suum effectum. 18.

§. II.

Solvuntur objectiones.

OBjicies primò: Opus mortuum, id est in peccato factum, non potest revivisscere: Sed susceptio Baptismi in peccato mortali est opus mortuum: Ergo non potest revivisscere, nec consequi suum effectum. 19.

Respondeo ex D. Thoma hîc art. 10. ad 1. effectum Baptismi qui erat conferendus ex opere operantis, non revivisscere, quia opus operantis fuit mortuum, redire tamen effectum Baptismi, ipsi ex opere operato correspondentem, quia sub illa ratione est opus Dei, quod non est mortuum in suscipiente fictè sacramentum. 20.

Objicies secundò: Sacramenta novæ legis sunt causæ physicæ gratiæ, ut Tractatu præcedenti ostensum est: Sed sacramentum Baptismi fictè susceptum, recedente fictione, non potest physicè causare gratiam, cùm eo tempore non existat, & jam transierit: Ergo Baptismus fictè susceptus, recedente fictione, suum effectum producere nequit. 21. *Disp. 3. art. 2.*

Respondeo primò, quod quando Thomistæ docent, sacramenta, novæ legis physicè causare gratiam, hoc debet intelligi de sacramento phy- 22.

ſicè exiſtente, cùm exiſtentia phyſica ſit una ex conditionibus requiſitis ad phyſicam operationem; unde cùm Baptiſmus fictè ſuſceptus, recedente fictione, non exiſtat phyſicè, ſed ſolùm moraliter, nimirum in divina acceptatione, in tali caſu per accidens gratiam phyſicè non cauſat, ſed duntaxat moraliter.

23. Reſpondeo ſecundò, non eſſe improbabilem ſententiam plurium Thomiſtarum, qui aſſerunt Baptiſmum fictè ſuſceptum, recedente fictione, phyſicè gratiam cauſare, licèt enim quando recedit fictio, Baptiſmus non ſit in ſe, remanet tamen in ſua virtute, nimirum in charactere, qui tunc elevatur ad cauſandam gratiam, quam Baptiſmus in puncto ſuæ receptionis debebat producere, ſi non fuiſſet poſitum impedimentum. Unde D. Thomas in 4. diſt. 4. quæſt 3. art. 2. quæſtiunc. 3. *In Baptiſmo* (inquit) *imprimitur character, qui eſt immediata cauſa diſponens ad gratiam, & ideò cùm fictio non auferat characterem, recedente fictione, quæ effectum characteris impediebat, character qui eſt præſens in anima, incipit habere effectum ſuum; & ita Baptiſmus, recedente fictione, effectum ſuum conſequitur.*

24. Ex dictis inferes, ſublatâ fictione, conferri per Baptiſmum majorem vel minorem gratiam, juxta intenſionem actûs vel diſpoſitionem tollentis fictionem: non verò (vt exiſtimat Suarez) minimam gratiam quæ ex opere operato per Baptiſmum dari poteſt, qualis eſt illa quæ confertur infantibus.

Patet hoc corollarium ex dictis: Sacramenta enim conferunt gratiam majorem vel minorem, juxta intenſionem diſpoſitionis quâ ſubjectum ſe diſponit ad illam recipiendam: Sed per actum quo tollitur obex, ſubjectum ſe diſponit ad effectum Baptiſmi recipiendum: Ergo juxta intenſionem talis actûs, Baptiſmus majorem vel minorem confert gratiam Baptiſmalem. Unde ſi aliquis removeret fictionem, per actum intenſum ut quatuor, majorem reciperet gratiam, quàm ille qui devotè ſuſciperet Baptiſmum, cum actu intenſo ut duo. Nec propterea primus ex peccato fictionis aliquod commodum reportaret, ſed tantùm ex perfectiori diſpoſitione quâ ſe ad gratiam baptiſmalem præpararet. Nec ſecundus eſſet deterioris conditionis, ſed melioris, nam qui initio fructuosè recepit Baptiſmum, potuit plura virtutis opera, augmenti gratiæ meritoria elicere, quod non potuit alter qui fictè ad illum acceſſit.

Articvlvs III.

Quæ peccata remittantur per Baptiſmum, recedente fictione?

§. I.

Præmittitur quod apud omnes eſt certum, & referuntur ſententiæ.

25. CErtum eſt, per Baptiſmum fictè ſuſceptum, recedente fictione, peccatum originale dimitti, cùm nullum aliud ſacramentum, præter Baptiſmum, ad peccati originalis remiſſionem inſtitutum ſit; unde ſolùm difficultas eſt de peccatis actualibus, ante vel poſt Baptiſmum fictè ſuſceptum, vel in actuali ejus ſuſceptione commiſſis, an ſcilicet talia peccata, ex vi ipſius Baptiſmi, recedente fictione, vel per ſacramentum Pœnitentiæ dimittantur? In cujus difficultatis reſolutione quatuor reperio Doctorum ſententias. Prima eſt Scoti, Gabrielis, & Vazquis, aſſerentium peccata, etiam ante Baptiſmum commiſſa, de quibus accedens ad Baptiſmum attritionem non habuit, remitti poſtea recedente fictione, per ſacramentum Pœnitentiæ.

Secunda quæ eſt Magiſtri Soto, concedit quidem quod recedente fictione remittuntur per Baptiſmum omnia peccata quæ ipſum præceſſerunt, ſed non illa quæ in ipſa ejus ſuſceptione commiſſa ſunt.

Tertia quam defendit Paludanus, aſſerit Baptiſmum fictè ſuſceptum, vim habere remittendi peccata non ſolùm quæ ipſum præceſſerunt, aut quæ in actuali ejus ſuſceptione commiſſa ſunt, ſed etiam quæ ante ablationem fictionis, poſt ejus ſuſceptionem patrata ſunt. Addit tamen, Baptiſmum talia peccata directè non remittere, ſed indirectè tantùm, & cum obligatione illa ſubjiciendi clavibus Eccleſiæ.

Quarta quæ eſt communis in ſchola D. Thomæ, & quam plures ex Recentioribus ſequuntur, exiſtimat omnia peccata, ſive Baptiſmum præcedentia, ſive cum eo ſimul commiſſa, per ipſum Baptiſma ex opere operato remitti: peccata verò poſt ejus ſuſceptionem commiſſa, deleri per Pœnitentiam.

§. II.

Rejiciuntur tres primæ ſententiæ, & quarta ſtatuitur.

26. DIco primò: Omnia peccata Baptiſmum fictè ſuſceptum præcedentia, recedente fictione, per ipſum Baptiſma remitti, non verò per ſacramentum Pœnitentiæ.

Probatur concluſio ratione fundamentali. Illa peccata non remittuntur per ſacramentum Pœnitentiæ, quæ non cadunt ſub juriſdictione Eccleſiæ: Sed peccata ante Baptiſmum commiſſa, non cadunt ſub juriſdictione Eccleſiæ: Ergo non remittuntur per Pœnitentiam, ſed per Baptiſmum. Major patet, ſacramentum enim Pœnitentiæ requirit Eccleſiæ juriſdictionem. Minor etiam non minùs eſt manifeſta, ſicut enim Eccleſia non habet poteſtatem ſive juriſdictionem ſuper hominem nondum baptizatum, ita neque ſuper peccata quæ ante ſuum Baptiſmum commiſit.

27. Confirmatur: Peccata quæ per Pœnitentiam remittuntur, ſatisfactione aliquâ in hoc ſæculo expianda ſunt: Sed nulla ſolet imponi ſatisfactio pro peccatis ante Baptiſmum commiſſis, etiam ſi quis de illis dum baptizaretur attritionem non habuerit, vel cum affectu ad peccatum mortale ad Baptiſmum acceſſerit, ut conſtat ex praxi Eccleſiæ: Ergo peccata ante Baptiſmum fictè ſuſceptum commiſſa, non remittuntur per Pœnitentiam, ſed per Baptiſmum, recedente fictione.

Dico ſecundò, etiam peccata quæ ſimul cum Baptiſmo fictè ſuſcepto exiſtunt, non remittuntur per Pœnitentiam, ſed per Baptiſmum, recedente fictione.

28. Probatur primò ex D. Thoma hîc art. 10. ad 2. ubi ſic ait: *Fictio non removetur per Baptiſmum, ſed per Pœnitentiam ſubſequentem, quâ remotâ, Baptiſmus aufert culpam & reatum omnium pec-*

catorum præcedentium Baptiſmum, & etiam ſimul exiſtentium cum ipſo.

29. Probatur ſecundò ratione præcedenti concluſione inſinuatâ: Peccata quæ nullo modo præſupponunt Baptiſmum, non poſſunt deleri per ſacramentum Pœnitentiæ: Sed peccata quæ ſimul cum actuali Baptiſmi ſuſcepſione committuntur, nullo modo præſupponunt Baptiſmum: Ergo non poſſunt deleri per ſacramentum Pœnitentiæ, ſed tantùm per ſacramentum Baptiſmi, recedente fictione. Major eſt certa, peccata enim quæ nullo modo præſupponunt Baptiſmum, non ſunt peccata hominis baptizati: ſola autem peccata hominis baptizati poſſunt remitti per ſacramentum Pœnitentiæ, quia ea ſola ſubduntur clavibus ſive juriſdictioni Eccleſiæ. Minor verò probatur: Peccata quæ merè concomitanter ſe habent ad ipſum Baptiſma, non præſupponunt Baptiſma: Sed peccata quæ in ipſa actuali ſuſceptione Baptiſmi committuntur, merè concomitanter ſe habent ad ipſum, nullo enim modo ipſum præſupponunt: Ergo peccat quæ ſimul cum actuali ſuſceptione Baptiſmi committuntur, ipſum non præſupponunt.

Dico tertiò, peccata poſt Baptiſmum fictè ſuſceptum commiſſa, recedente fictione, non remitti per Baptiſmum, ſed per Pœnitentiam.

30. Probatur primò ex D. Thoma hîc art. 10. ad 3. ubi ſic diſcurrit: *Effectus Baptiſmi non eſt tollere peccata futura, ſed præſentia, vel præterita; & ideò recedente fictione, peccata ſequentia remittuntur quidem, ſed per Pœnitentiam non per Baptiſmum; unde non remittuntur quantùm ad totum reatum, ſicut peccata præcedentia Baptiſmum.*

31. Probatur ſecundò ratione ex fundamentis ſuprà ſtatutis deſumptâ: Peccata enim quæ ſubſequuntur Baptiſmum fictè ſuſceptum, ſubjiciuntur Eccleſiæ clavibus, atque adeò Pœnitentiæ: Ergo per Pœnitentiam, non verò per Baptiſmum remittuntur.

32. Dices cum Paludano, hoc argumentum probare quidem talia peccata non remitti per ſe & directè per Baptiſmum, ſed non oſtendere ea non deleri per Baptiſmum per accidens & indirectè, & cum obligatione ſubjiciendi illa clavibus Eccleſiæ.

Sed contra: Nullum ſacramentum habet virtutem ad remittendum peccatum poſt ſuſceptionem ipſius ſacramenti commiſſum, neque directè, neque indirectè, nec ullo modo; non enim ad hoc ſunt ullâ ratione inſtituta ſacramenta, neque ad hujuſmodi effectum à Deo acceptantur: ſunt enim ſacramenta medicinæ curativæ præcedentium peccatorum, & præſervativæ ſequentium; non tamen fuit conveniens ut haberent etiam vim ad delenda peccata poſtea committenda, nam hujuſmodi medicinæ non adhibentur, donec ægritudo inſit.

§. III.

Solvuntur objectiones.

33. OBjicies primò contra primam concluſionem: Si Baptiſmus fictè ſuſceptus, remitteret ſuâ virtute peccata ante ejus ſuſceptionem commiſſa, id præſtaret remotione obicis, ſive fictionis præſuppoſitâ; evidens enim eſt, quod non poſſit habere hunc effectum, quandiu obex ſive fictio perſeverat: Sed neque etiam remotione obicis præſuppoſitâ, poteſt remittere peccata illa: Ergo falſum eſt quod illa remittat. Major conſtat, Minor verò probatur. Non poteſt Baptiſmus fictè ſuſceptus præſupponere remotionem obicis ſive fictionis, niſi præſupponat gratiam juſtificantem, utpote ſine qua fictio ſacrilega & moralis non deſtruitur: Sed præſuppoſitâ gratiâ ſanctificante, eo ipſo præſupponuntur peccata quæ ante Baptiſmum commiſſa ſunt, omnino, quoad culpam ſaltem, remiſſa, utpote quæ ſimul eſſe non poſſunt cum gratia ſanctificante: Ergo remotione obicis præſuppoſitâ, non remittit Baptiſmus, ſed remiſſa ſupponit peccata illa.

Reſpondeo conceſſa Majori, negando Minorem; ad cujus probationem, diſtinguo Majorem. Non poteſt Baptiſmus fictè ſuſceptus præſupponere remotionem obicis ſive fictionis, niſi præſupponat gratiam, ſecundùm virtutem quam ipſa habet præcisè ut eſt effectus ſacramenti Pœnitentiæ, concedo Majorem. Niſi præſupponat gratiam ſecundùm omnem virtutem quam habet ut eſt in illo caſu effectus Baptiſmi & Pœnitentiæ, nego Majorem. Similiter diſtinguo Minorem: Præſuppoſitâ gratiâ juſtificante, præcisè ſecundùm quod eſt effectus ſacramenti Pœnitentiæ, præſupponuntur peccata quæ ante Baptiſmum commiſſa ſunt, omnino remiſſa; nego Minorem. Præſuppoſitâ gratiâ ſanctificante, ſecundùm omnem virtutem quam habet ut eſt effectus in illo caſu tam Baptiſmi, quàm Pœnitentiæ, concedo Minorem, & nego Conſequentiam. 34.

Explicatur ſolutio: Cùm gratia ſanctificans quæ in ipſa remotione obicis Baptiſmi fictè ſuſcepti tribuitur, ſit effectus Baptiſmi, & Pœnitentiæ; Baptiſmi inquantum eſt gratia regenerativa, & remiſſiva omnium peccatorum, ſuſceptionem fictam Baptiſmi præcedentium; Pœnitentiæ verò, inquantum eſt remiſſiva peccati fictionis: licèt Baptiſmus fictè ſuſceptus, eam præſupponat ut removentem obicem fictionis, atque adeò ut effectum Pœnitentiæ, non tamen ut remiſſivam peccatorum ante Baptiſmum commiſſorum, quandoquidem ſicut ad ea non ſe extendit ſacramentum Pœnitentiæ, ita nec ipſa gratia ſanctificans, præcisè in ratione effectûs talis ſacramenti conſiderata. 35.

Inſtabis: Peccata ante Baptiſmum commiſſa, non poſſunt eſſe ſimul cum gratia, ut removente obicem Baptiſmi, ſive ut effectu Pœnitentiæ, aliàs enim poſſet remitti unum peccatum ſine alio, quandoquidem remotio fictionis eſt remiſſio peccati ſacrilegij: Ergo Baptiſmus non poteſt præſupponere remotionem obicis, ut cauſatam à gratia quæ ſit effectus Pœnitentiæ, niſi eo ipſo ſupponat etiam remiſſionem omnium peccatorũ, ante fictam ejus ſuſceptionem commiſſorum. 36.

Reſpondeo diſtinguendo Antecedens: Peccata ante Baptiſmum commiſſa, non poſſunt eſſe ſimul ſimultate temporis cum gratia ut removente obicem Baptiſmi, concedo Antecedens. Simul ſimultate naturæ, & priùs prioritate à quo, in genere cauſæ veluti materialis, quàm ſit effectus Baptiſmi, & gratia ut regenerativa, nego Antecedens. Sicut enim nulla eſt implicantia quòd concipiatur prior prioritate naturæ & in genere cauſæ materialis, remotio obicis ad effectum Baptiſmi, quàm talis effectus: ita neque quod gratia ut removens obicem remiſſioni peccatorum ante Baptiſmum commiſſorum, & ut effectus Pœnitentiæ, concipiatur prior ad ſeipſam, ut remiſſivam talium peccatorum, & ut effectum Baptiſmi, quia cum hoc ſtat peccatũ fictionis non remitti in aliquo inſtãti in quo nõ remittãtur alia ante Baptiſmũ cõmiſſa. 37.

Objicies

38. Objicies ſecundò contra ſecundam concluſionem : Illa peccata remittuntur per pœnitentiam & non per baptiſmum, quæ baptizatus tenetur confiteri : Sed fictè baptizatus tenetur confiteri omnia peccata quæ in ipſa ſuſceptione baptiſmi commiſit : Ergo illa peccata non remittuntur per baptiſmum, ſed per pœnitentiam. Major conſtat, Minor verò probatur. Quando quis tenetur confiteri aliquod peccatum, tenetur confiteri gravitatem totam illius : Sed ex una parte tenetur baptizatus fictè, confiteri fictionem, ex alia verò eò gravius eſt peccatum fictionis, quò quis habet plura peccata in ipſa ſuſceptione baptiſmi, fictio enim formalis eſt irreverentia in ſuſceptione ſacramenti, quæ haud dubiè major eſt, quò plura ſunt peccata : Ergo fictè baptizatus tenetur confiteri omnia peccata, quæ in ipſa ſuſceptione baptiſmi commiſit.

39. Reſpondeo conceſſa Majori, negando Minorem : ſufficit enim quòd fictè baptizatus confiteatur fictionem formalem, aſſerendo duntaxat ſe ſuſcepiſſe baptiſmum in peccato mortali. Ad probationem in contrarium dico, majorem eſſe veram quando non conjunguntur duo ſacramenta, ſed in caſu præſenti, cùm hæc conjunctio fiat, ſola fictio remittitur per ſacramentum pœnitentiæ, gravitas verò illius major, quia provenit ex magnitudine & multitudine aliorum peccatorum quæ remittuntur per baptiſmum, remittitur etiam per ipſum.

40. Objicies tertiò contra tertiam concluſionem : Licèt ſacramentum pœnitentiæ non ſit inſtitutum ad delenda peccata non confeſſa, tamen per concomitantiam remittit etiam illa quæ ex oblivione non ſunt confeſſa. Similiter licèt Euchariſtia non ſit per ſe inſtituta ad delendum peccatum cum ſola attritione, illud tamen interdum remittit per accidens in eo qui exiſtimans ſe eſſe contritum, accedit ad illud ſacramentum : Ergo ſimiliter licèt baptiſmus non ſit per ſe inſtitutus ad remittenda peccata quæ poſt ejus ſuſceptionem committuntur, interdum tamen per accidens ea remittere poterit.

41. Reſpondeo conceſſo Antecedente, negando Conſequentiam, quia nullum ſacramentum habet vim ad remittenda peccata poſt ſuſceptionem ipſius ſacramenti commiſſa, neque directè, neque indirectè : ſunt enim ſacramenta medicinæ curativæ præcedentium peccatorum, & præſervativæ tantùm reſpectu ſubſequentium. Unde nego paritatem, peccatum enim oblitum in confeſſione, ſupponitur commiſſum ante ſuſceptionem ſacramenti pœnitentiæ ; & ſimiliter Euchariſtia non facit de attrito contritum, niſi reſpectu peccati ante ſuſceptionem talis ſacramenti commiſſi.

42. Quæres, utrum non ſolùm peccata mortalia, ſed etiam venialia, baptiſmum fictè ſuſceptum antecedentia, aut ipſum concomitantia, per ipſum, recedente fictione, remittantur?

Reſpondeo affirmativè : Quamvis enim non ſit æquè certum, recedente fictione, redire effectum baptiſmi, quoad remiſſionem venialium, quia baptiſmus non eſt medium neceſſarium ad hujuſmodi remiſſionem, nihilominus probabilius eſt, etiam hunc effectum redire, quia ſi baptiſmus ita inſtitutus eſt, ut poſſit operari, ſublato obice, & recedente fictione, etiam ſi ipſe non exiſtat, non eſt veriſimile hoc eſſe limitatum ad unum effectum ejus, potiùs quàm ad alium, nullum enim fundamentum eſt ad id aſſerendum; præcipuè quia gratia illa quæ datur recedente fictione, tam verè eſt regenerativa, ac ſi eſſet data in præſentia baptiſmi, & ideò quantùm eſt de ſe, omnino transmutat hominem, & delet omnem maculam vitæ præteritæ.

ARTICVLVS IV.

Quæ diſpoſitio ſufficiat ad tollendam fictionem, ut baptiſmus habeat effectum?

43. NOtandum primò, duobus modis poſſe hominem eſſe fictum in ſuſceptione baptiſmi: Primò inculpabiliter, quia ſine ſua culpa caruit diſpoſitione neceſſariâ ad fructum ſacramenti recipiendum, ex eo ſcilicet quod habuit tantùm attritionem naturalem, quàm bonâ fide exiſtimavit eſſe ſupernaturalem. Secundò culpabiliter, & hoc adhuc dupliciter, primò quia ſciens & prudens, vel ex ignorantia vincibili, non adhibet attritionem naturalem: ſecundò, quia in ſuſceptione baptiſmi committit aliquod aliud peccatū, putà quia habet intentionē fu[illegible]ndi facultates Eccleſiæ.

44. Notandum ſecundò, in fictione illa culpabili duo reperiri, unum tanquam formale, & aliud tanquam materiale, ſive fundamentum formalis. Materiale ſunt peccata illa ratione quorum ſuſceptio baptiſmi eſt indigna : formale verò eſt ipſa indigna ſuſceptio, quæ eſt ſpeciale peccatum in aliis fundatum. His præmiſſis, pro reſolutione difficultatis propoſitæ

45. Dico primò : ad tollendam fictionem ex ignorantia inculpabili provenientem, ſufficit attritio ſupernaturalis. Hæc concluſio intelligi debet ex ſuppoſitione quod poſt baptiſmum ſuſceptum, nullum peccatum fuerit commiſſum : tunc enim ad illud tollendum neceſſaria eſſet contritio, vel ſacramentum pœnitentiæ, ut poſtea dicemus.

Concluſio ſic explicata facilè ſuadetur : Nam tota fictio ex ignorantia inculpabili proveniens, poſita fuit in carentia diſpoſitionis neceſſariæ ut baptiſmus ſuum conſequatur effectum, nimirum attritionis ſupernaturalis, & non in novo peccato: Ergo poſitâ attritione verâ & ſupernaturali, tolletur obex & fictio, & baptiſmus ſuum ſortietur effectum.

46. Dico ſecundò : Fictio peccaminoſa formaliter ſumpta, debet tolli per contritionem, vel per attritionem, cum ſacramento pœnitentiæ. Ita communiter Theologi contra Paludanum in 4. diſt. 4. quæſt. 1. docentem ſolam attritionem ſufficere.

47. Probatur concluſio ratione fundamentali : Fictio peccaminoſa formaliter ſumpta, ſeu peccatum indignæ ſumptionis baptiſmi, non poteſt tolli in vi ipſius baptiſmi : Ergo ad ipſum tollendum ſola attritio non ſufficit, ſed neceſſariò requiritur contritio cum ſacramento pœnitentiæ. Conſequentia patet, Antecedens probatur. Baptiſmus non poteſt ea peccata remittere quæ ipſum conſequuntur : Sed fictio formalis conſequitur baptiſmum : Ergo per ipſum non remittitur. Major patet ex dictis concluſione 3. articuli præcedentis, Minor verò ſuadetur. Ut detur fictio formaliter, debet eſſe in eo inſtanti in quo conſummatur ſacramentum, ſiquidem ſi eſſet ante illud inſtans, non tolleret effectum ſacramenti, cùm in illo inſtanti talis effectus conferatur, & poſſit baptizatus habere attritionem aut contritionem, ut patet in eo qui toto tempore quo illi conferretur baptiſmus, complaceret ſibi in

peccato mortali, & in instanti terminativo illius, A subitò mutaretur, prorumpens in actum contritionis vel attritionis, quod non repugnat: Sed in illo instanti verum est baptismum præcessisse: Ergo fictio formalis est peccatum consequens ipsum baptismum.

48. Confirmatur: Quia fictio formalis debet esse in eo instanti in quo sacramentum consummatur, habet ex se, & ex sua formali ratione, specialem repugnantiam cum effectu ipsius, quatenus formaliter tollit dispositionem ad ipsum necessariam: Ergo nequit per baptismum remitti, sed necessariò debet esse materia pœnitentiæ.

Dico tertiò: Fictio materialiter sumpta, si continuetur etiam in illo instanti in quo baptismus B deberet habere suum effectum, non potest tolli nisi per contritionem, vel attritionem, cum sacramento pœnitentiæ: si verò desinat esse ante illud instans, vel etiam in illo instanti, remittitur ex vi baptismi.

49. Prima pars patet, si enim fictio materialiter sumpta continuetur et cum in illo instanti in quo baptismus deberet habere suum effectum, subsequitur ipsum baptismum: Sed peccata baptismum subsequentia, cùm sint subjecta clavibus Ecclesiæ, non remittuntur nisi per contritionem, ut includentem votum sacramenti pœnitentiæ, vel per attritionem, cum sacramento: Ergo si fictio materialiter sumpta continuetur in illo instanti in C quo baptismus deberet habere suum effectum, non tollitur nisi per contritionem, vel attritionem, cum sacramento pœnitentiæ.

50. Secunda etiam pars non minùs est manifesta: Nam si fictio materialiter sumpta desinat ante illud instans, vel in illo instanti in quo baptismus deberet habere suum effectum, non subsequitur baptismum, sed illum antecedit, vel comitatur: At peccata antecedentia vel concomitantia baptismum, cùm non sint subjecta clavibus Ecclesiæ, non remittuntur per pœnitentiam, sed per baptismum: Ergo nec fictio materialiter sumpta, si desinat ante illud instans, vel in illo instanti in quo baptismus deberet habere suum effectum. D

51. Ex his inferes, quod si aliquis susciperet baptismum cum intentione furandi bona Ecclesiæ, & talem intentionem continuaret etiam in illo instanti in quo baptismus deberet habere suum effectum, tale peccatum esset in confessione aperiendum, nec sufficeret dicere se cum fictione suscepisse baptismum. Si verò talem intentionem in illo instanti non continuaret, teneretur tantùm dicere in confessione, se fictè accessisse ad baptismum, non verò se habuisse intentionem furandi facultates Ecclesiæ; & si hoc in confessione declararet, non esset illi injungenda aliqua satisfactio pro illo peccato, quia hæc non est injungenda pro peccatis quæ delentur ex vi baptismi, cùm E baptismus totam pœnam temporalem remittat, ut articulo primo ostensum est.

52. Intelliges etiam ex suprà dictis, quod quando sacramentum baptismi, recedente fictione per contritionem, vel per sacramentum pœnitentiæ, incipit habere effectum suum, talis ordo reperitur. Priùs naturâ pœnitentia tollit fictionem, quæ prioritas reducitur ad genus causæ materialis & dispositivæ, tum quia recessus impedimenti priùs naturâ intelligitur, quàm introductio formæ impeditæ, tum etiam, quia recessus fictionis est quasi dispositio ut baptismus habeat suum effectum. In secundo instanti naturæ, baptismus remittit peccata quæ fuerunt ante ipsum commissa, nam infusio gratiæ regenerantis, vel sanantis, intelligi nequit ante recessum originalis culpæ, & lethalium culparum actualium. In tertio instanti naturæ baptismus justificat animam per gratiam regenerantem, quia gratia regenerans quæ confertur per baptismum, prioritate naturæ præcedit gratiam sanantem, quæ per pœnitentiam infunditur. In quarto demum pœnitentia justificat hominem per gratiam sanantem, nam priùs naturâ est generatio in vita spirituali per baptismum, quàm sanatio per pœnitentiam.

ARTICVLVS V.

Vtrum sit proprium baptismi quòd conferat suum effectum, recedente fictione, an verò id etiam competat aliis novæ legis sacramentis?

IN hujus difficultatis resolutione variè opinantur Authores. Nam Sotus in 4. dist. 6. quæst. 1. art. 8. docet hoc esse singulare in baptismo, ut recedente fictione suum consequatur effectum, tum quia Augustinus id solùm attribuit baptismati, tum propter ejus necessitatem, quia est medium simpliciter necessarium ad salutem. Hunc sequuntur Vazquez disp. 161. cap. 2. Meratius de baptismo disp. 12. sect. 1. & ultimâ, & Augustinus Bernal de sacram. in genere disp. 13. sect. 2. Alij omnibus & solis sacramentis characterem imprimentibus, hunc effectum tribuunt. Ita Richardus, Major, Covarruvias, Granado, & Sylvius. Alij his addunt sacramentum Pœnitentiæ, ut Paludanus, & Sylvester. Alij id extendunt ad omnia sacramenta, ut Cajetanus, Nuño, Serra, Candidus, Philippus a Sancta Trinitate, Henriquez, & Diana. Alij demum id tribuunt omnibus sacramentis novæ legis, excepto sacramento Eucharistiæ. Ita Suarez, Lugo, Filliutius, Bonacina, & ex Thomistis Martinez à Prado, cui hæc sententia probabilior, & menti D. Thomæ conformior videtur. Pro resolutione 53.

Dico primò, certum videri, non solùm Baptismum, sed etiam alia duo sacramenta characterem imprimentia, nimirum Confirmationem, & Ordinem, conferre suum effectum, recedente fictione. Ita D. Thomas in 4. dist. 4. quæst. 3. art. 2. quæstiunc. 3. 54.

Probatur ratione fundamentali: Cùm enim sacramenta quæ imprimunt characterem sint iterabilia, est in illis specialis necessitas, quòd sortiantur suum effectum, recedente fictione; aliàs enim qui fictè illa susciperent, manerent in perpetuum privati effectu proprio illorum, & tamen deberent obire munia ad quæ obligantur ex vi characteris, v.g. constanter profiteri fidem, & actus hierarchicos rectè exercere: At hoc videtur inconveniens, & suavitati divinæ providentiæ repugnans: Ergo omnia sacramenta characterem imprimentia, recedente fictione, suos conferunt effectus. Unde hoc baptismo singulare non est, licèt D. Augustinus suprà art. 2. citatus, illius tantùm mentionem fecerit, tum quia de illo solùm disputabat, tum etiam quia est specialis in illo necessitas, cùm ille sit janua omnium sacramentorum.

Dico secundò: idem privilegium Extremæ Unctioni & Matrimonio tribuendum esse. 55.

Probatur breviter: Licèt hæc duo ſacramenta non ſint ſimpliciter initerabilia, ſunt tamen initerabilia ſecundùm quid, matrimonium enim iterari non poteſt, vivente altero conjuge, neque extrema unctio in eodem ſtatu infirmitatis: Ergo ſicut illa ſacramenta quæ ſunt initerabilia ſimpliciter, ideò poſſunt & debent recedente fictione effectum ſuum producere, quia homo non debet privari in perpetuum gratiâ ſacramentali, idem etiam dicendum eſt de iſtis ſacramentis, ne ſcilicet homo, durante toto tempore matrimonij, teneatur manere in eo ſtatu, ad quem neceſſaria eſt gratia ſacramentalis, ad debitè vivendum in vinculo conjugali, quâ tamen caret; & ne ſimiliter infirmus in illa ultima lucta careat gratiâ ſacramentali, ſeu auxilijs ſpecialibus, ad vincendas vehementiores dæmonum tentationes quæ tunc occurrunt, maximè neceſſarijs.

Dico tertiò: probabile eſt etiam ſacramentum pœnitentiæ fictè ſuſceptum, recedente fictione, producere ſuum effectum.

56. Probatur primò ex D. Thoma in 4. diſt. 17. quæſt. 3. art. 4. in corp. ubi ſic ait: *Confeſſio etiam poteſt eſſe in eo qui non eſt contritus, quia poteſt peccata ſua ſacerdoti innoteſcere* (id eſt notà facere) *& clavibus Eccleſiæ ſe ſubijcere; & quamvis tunc non percipiat abſolutionis fructum, tamen recedente fictione percipere incipiet, ſicut etiam eſt in alijs ſacramentis: vnde non tenetur iterare confeſſionem qui fictus accedit, ſed tenetur poſtmodum fictionem ſuam confiteri.*

57. Probatur ſecundò ratione petitâ ex neceſſitate ſacramenti pœnitentiæ: Pœnitentia enim non eſt minùs neceſſaria ad remiſſionem peccati mortalis commiſſi poſt Baptiſmum, quàm ſit Baptiſmus neceſſarius ad remiſſionem originalis & actualium quæ præcedunt Baptiſmum: unde ſi propter neceſſitatem Baptiſmi, tribuitur illi vis & efficacia conferendi gratiam, & remittendi peccata, recedente fictione, debet etiam concedi ſacramento pœnitentiæ, cùm tale ſacramentum poſſit interdum eſſe validum & informe, ut in Tractatu de pœnitentia oſtendemus.

Dico quartò: probabilius videtur, ſacramentum Euchariſtiæ fictè ſuſceptum, non producere ſuum effectum, recedente fictione.

58. Probatur primò ex D. Thoma in 4. diſt. 4. quæſt. 3. art. 2. quæſtiunc. 3. ad 3. ubi expreſsè docet quod Baptiſmus, recedente fictione, producit ſuum effectum, non verò Euchariſtia.

Probatur ſecundò aſſignando rationem diſparitatis inter Euchariſtiam, & inter pœnitentiam, aliaque ſacramenta: alia enim ſacramenta, vel ſimpliciter, vel ſecundùm quid, ſunt initerabilia, ut ſuprà diximus, aut ſaltem ſunt neceſſaria, neceſſitate nedum præcepti, ſed etiam medij, ut patet de pœnitentia, quæ in re vel in voto eſt neceſſaria neceſſitate medij omnibus qui poſt baptiſmum mortaliter peccaverunt, quia nullum peccatum poſt baptiſmum poteſt remitti, ſine ordine ad ſacramentum pœnitentiæ: non eſt autem ſimile de Euchariſtia, quæ etiam propter ſuam excellentiam exigit, ut homines cum maxima cautela & reverentia ad illam accedant.

59. Poteſt etiam ſuaderi concluſio ex inconvenienti quod ſequitur ex adverſa ſententia: ſi enim ſacramentum Euchariſtiæ fictè ſeu in ſtatu peccati mortalis ſuſceptum, recedente fictione, produceret ſuum effectum, ſequeretur ſacerdotem ſcienter toto vitæ curriculo in mortali peccato celebrantem, ſi in mortis articulo conteratur, vel cum attritione confiteatur, recipere ingentem gratiæ cumulum, correſpondentem omnibus miſſis præteritis, in quibus celebrandis ingentia ſacrilegia commiſit; unde fieret repentè ſanctiſſimus, & eò ſanctior, quò plura fuiſſent ſacrilegia; & adhuc multò ſanctior, ſi ſingulis diebus contra leges Eccleſiæ celebraſſet decies, quod ex ſe incredibile apparet. Addo quod Apoſtolus docet, indignè Euchariſtiam ſumentes, judicium ſibi manducare, quod ex parte verum non eſſet, ſi recedente fictione, ad vitam prodeſſet.

60. Dices primò: D. Thomas loco præcedenti concluſione citato, ubi docuit pœnitentiam, recedente fictione, producere ſuum effectum, ſubdit: *Sicut etiam eſt in alijs ſacramentis*: Ergo cenſet univerſaliter omnia ſacramenta (nullo excepto) recedente fictione producere ſuum effectum.

Reſpondeo cum Melchiore Cano, D. Thomam non dixiſſe, *in omnibus ſacramentis*, ſed *in alijs ſacramentis*, unde ſolùm velle, quod præter pœnitentiam, alia quædam ſunt ſacramenta, quæ recedente fictione producunt ſuum effectum, non tamen omnia; quare loco ſuprà citato, expreſsè excipit Euchariſtiam, & nullibi eam includit.

61. Dices ſecundò cum Philippo à S. Trinitate: Euchariſtia eſt omnium ſacramentorum perfectiſſimum & excellentiſſimum, à quo omnia alia dependent in ſua cauſalitate: Ergo non debet illi denegari hoc privilegium, quod conceditur alijs ſacramentis, nimirum poſſe producere ſuum effectum, recedente fictione.

Sed nego conſequentiam, hoc enim privilegium non denegatur Euchariſtiæ, ob defectum activitatis, perfectionis, vel excellentiæ, ſed potiùs ob ſummam eius perfectionem & excellentiam, quæ exigit ut homines cum maxima cautela & reverentia ad illam accedant, ut ſuprà diximus; & quia Euchariſtia nec eſt initerabilis ſimpliciter, ſicut ſacramenta quæ imprimunt characterem, nec ſecundùm quid, ſicut extrema unctio, & matrimonium, nec ita neceſſaria, ſicut pœnitentia. Addo quod, ex eo quod alijs ſacramentis hoc privilegium concedatur, non ſequuntur illa inconvenientia quæ ſequi oſtendimus ex ſententia quæ docet ſacramentum Euchariſtiæ, fictè ſuſceptum, recedente fictione ſortiri ſuum effectum.

DISPVTATIO V.

De Circumciſione.

Ad quæſt. 70. D. Thomæ.

CVm circumciſio fuerit præparatoria ad Baptiſmum, & præfigurativa illius, poſtquam D. Thomas fusè de Baptiſmo diſſeruit, ejuſque inſtitutionem, eſſentiam, cauſam miniſterialem, ſubjectum, varioſque illius effectus declaravit, breviter agit de circumciſione de qua etiam pauca hîc ſubjiciemus, ne quid huic Tractatui deſit.

ARTICVLVS PRIMVS.

An circumcisio primariò & per se instituta fuerit in remedium peccati originalis?

PArtem negantem tenent Suarez, Delugo, & alij ex Recentioribus, existimantes circumcisionem primariò fuisse datam populo Judaïco, ad congregationem ejus, & segregationem ab alijs; secundariò verò & ex consequenti, ad remissionem peccati originalis. Affirmativæ verò adhærent Soto, Cabrera, & alij Thomistæ, cum quibus

Dico breviter, Sacramentum circumcisionis per se primò institutum fuit ad remissionem peccati originalis, & solùm secundariò, seu ex consequenti, ad consignandum Dei populum, illumque à cæteris distinguendum.

2. Probatur primò conclusio ex D. Thoma in 4. dist. 1. quæst. 2. art. 1. quæstiunc. 1. in corp. ubi illam docet expressè dicens, quod primò & principaliter necessaria fuit circumcisio, ad expressiorem significationem ablationis peccati originalis, sed ex consequenti aliam fuisse ipsius utilitatem, scilicet distinctionem fidelis populi ab infideli.

3. Probatur secundò: Circumcisio fuit in lege Mosaïca verè & propriè sacramentum: Sed de ratione veri & proprij sacramenti est quod per se primò ordinetur ad gratiam sanctificantem, quàm ad quodcumque aliud: Ergo circumcisio per se primò instituta fuit ad conferendam gratiam sanctificantem, & remittentem peccatum originale, non verò ad consignandum Dei populum, illumque à cæteris distinguendum. Majorem concedunt Adversarij, Minor verò probatur. De ratione veri sacramenti est quod per se primò ordinetur ad finem eius præcipuum: Sed finis præcipuus sacramenti & institutionis eius est nostra sanctificatio per gratiam, propterea si quidem definitio eius essentialis est, quòd sit signum rei sacræ sanctificantis nos: Ergo de ratione sacramenti est quòd per se primò ordinetur ad gratiam sanctificantem.

4. Confirmatur: Ad id priùs & principaliùs instituitur sacramentum, quo sublato, destruitur ratio sacramenti, quàm ad illud quo non posito, ponitur tamen & salvatur ratio sacramenti: Sed sublatâ sanctificatione fidelium, non potest salvari ratio sacramenti; è contra verò sublatâ ratione consignationis, & distinctionis populi fidelis ab infideli, salvari potest in signo sensibili ratio sacramenti: Ergo sacramentum circumcisionis priùs & principaliùs institutum fuit ad conferendam gratiam sanctificantem, & delentem peccatum originale, quàm ad consignandum Dei populum, illumque à cæteris distinguendum.

5. Confirmatur ampliùs: Sacramentum baptismi per se primò institutum est in lege gratiæ, ad delendum peccatum originale, & solùm secundariò ad distinguendum fideles ab infidelibus, ratione characteris Christi quem imprimit: Ergo idem dicendum est de circumcisione respectu populi Judaïci.

6. Contra istam conclusionem objicitur primò: Scriptura Genes. 17. refert institutionem circumcisionis, & tamen nullam facit mentionem remissionis peccati originalis, sed solùm consignationis populi Dei, ait enim: *Hoc est pactum meum quod observabitis inter me & vos, & semen tuum post te: circumcidetur ex vobis omne masculinum, & circumcidetis carnem præputij vestri, ut sit in signum fœderis inter me & vos.* Item Apostolus ad Roman. 3. inquirit quæ esset utilitas circumcisionis? & respondet: *Quia illi sunt credita eloquia Dei*, nullamque aliam affert causam: Ergo censet circumcisionem non datam esse, per se primò saltem, nisi ut populus Judaïcus separatus à reliquis, specialem Dei legem acciperet.

Ad locum Geneseos citatum respondeo quod licèt in eo fiat solùm mentio consignationis populi Dei, tamen ex alijs verbis quæ leguntur ibidem, colligitur apertè circumcisionem etiam fuisse institutam ad remittendum peccatum originale, sic enim habetur: *Anima cujus præputij caro circumcisa non fuerit, delebitur* (vel ut legit D. Augustinus lib. 3. contra Julianum cap. 18.) *peribit de populo meo.* Quæ verba idem S. Doctor ibidem docet intelligenda esse non tantùm de adultis, sed etiam de parvulis. Quoad locum Apostoli dico, idcircò nullam ibi Apostolum fecisse mentionem remissionis peccati, quia eius intentum erat docere ex operibus legis, tanquam ex causis efficientibus justificationem, neminem justificari: si autem inter utilitates circumcisionis numerasset remissionem peccati, arbitrati fuissent Judæi, quod illam circumcisio activè efficeret, & consequenter quod ex operibus legis efficientibus justitiam, esset eorum justificatio.

7. Objicitur secundò: D. Thomas 1. 2. quæst. 102. ar. 5. ad 1. dicit litteralem, principalemque rationem instituendi circumcisionem, fuisse protestationem fidei unius Dei, figuralem verò ad significandum ablationem corruptionis per Christum faciendam, quæ corruptio provenit in nos per carnalem originem ex peccato primi parentis: Ergo censet sacramentum circumcisionis non fuisse principaliter institutum, ad tollendum peccatum originale, sed ad consignandum Dei populum, illumque à cæteris distinguendum.

8. Sed nego Consequentiam, cùm enim sacramentum sit signum & figura rei spiritualis sanctificantis hominem, significatio figuralis in circumcisione, & in quolibet alio sacramento, est magis principalis, quàm sit quæcumque litteralis; unde ex eo quòd D. Thomas loco citato doceat ablationem corruptionis ex peccato originali provenientem, seu ipsius peccati originalis remissionem, fuisse rationem figuralem instituendæ circumcisionis, tantùm abest quod conclusionem nostram infirmet, quin potiùs eam confirmet & statuat. Neque obstat quod significationem illam quæ in circumcisione est litteralis, vocet principalem, non enim eam hoc nomine appellat, per comparationem ad figuralem, sed ad alias litterales minùs principales, quas ibidem refert, videlicet ad debilitationem concupiscentiæ in membro quod circumcidebatur, & ad fugillationem sacrorum Veneris & Priapi, in quibus illa pars corporis honorabatur, quas vocat secundam & tertiam rationem litteralem institutionis circumcisionis.

9. Objicitur tertiò: Si circumcisio fuisset per se primò & principaliter instituta ad remissionem peccati originalis, cùm tale peccatum masculis & fœminis commune sit, non debuisset pro solis masculis institui, nec differri usque ad octavum diem. Item populus Israëliticus usus fuisset hoc remedio quadraginta annorum spatio, quo moratus est in deserto, remedium enim peccati non esset tanto tempore dilatum.

10. Respondeo negando omnes illas sequelas: ad

probationem primæ, dico quod licèt peccatum originale sit commune masculis & fœminis, quia tamen masculus est causa traductionis illius, non verò fœmina, ut docet D. Thomas 1. 2. quæst. 81. art. 4. & hîc art. 2. ad 4. ubi ait: *Peccatum originale contra quod specialiter circumcisio ordinabatur, à patre trahitur, non à matre*, congruum fuit quod Deus in lege veteri remedium aliquod speciale, nimirum circumcisionem, pro solis masculis instituteret.

Ad probationem secundæ respondeo, remedium peccati originalis non debuisse quidem differri usque ad octavum diem, factâ suppositione quod nullum aliud extitisset pro illis infantibus qui ante octavum diem erant in periculo mortis constituti: verùm cùm pro istis reliquisset Deus, sicut pro fœminis, applicandum remedium legis naturæ, nullum erat inconveniens, quod circumcisio usque ad octavum diem differretur.

Ad id quod additur de populo Israëlitico dicendum, cum populo illo in deserto per annos quadraginta commorante, divinitùs dispensatum fuisse, ut sine circumcisione salvari posset, utendo remedio legis naturæ contra peccatum originale; idque propterea quod Judæi tunc essent veluti in continuo motu, ignorantes quando castra movenda essent, vel contra hostes præliandum, proindeque sine gravi & evidenti periculo circumcidi non possent. Ita D. Thomas hîc art. 4. ad 3. ubi addit, quod videtur, nullum eorum qui in deserto nati sunt, & non circumcisi, fuisse mortuum, priusquam jubente postea Josue circumcideretur, quia ut Psal. 14. dicitur: *Non erat in tribubus eorum infirmus*, & Josue 5. solùm dicitur, mortuos fuisse in deserto eos qui exierant de Ægypto, qui omnes circumcisi erant.

ARTICVLVS II.

An & quomodo in circumcisione gratia conferretur?

Dico primò: in circumcisione gratia conferebatur. Ita D. Thomas hîc art. 4.

11. Probatur primò: Circumcisio erat verum antiquæ legis sacramentum, ut communiter docent Theologi: Sed de ratione veri sacramenti est, quod sit signum practicum gratiæ, subindeque quod eam causet, vel saltem quod ad eius præsentiam à Deo causetur, ut patet ex dictis in Tract. de sacramentis in communi disp. 1. art. 1. Ergo in circumcisione dabatur gratia sanctificans.

12. Probatur secundò: In circumcisione peccatum originale remittebatur, unde Bernardus: *Quod aqua Baptismi abluit, hoc petra circumcisionis abrasit.* Et Beda in homilia circumcisionis: *Idem salutiferæ curationis auxilium circumcisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptismus agere revelatæ tempore gratiæ consuevit.* Sed remissio peccati (saltem de lege Dei ordinaria) sine infusione gratiæ fieri nequit: Ergo in circumcisione conferebatur gratia sanctificans. Quare S. Thomas hîc art. 4. & suprà quæst. 62. art. 6. ad 3. rejicit opinionem Magistri sententiarum, & aliorum antiquorum, dicentium quod in circumcisione non conferebatur gratia, sed solùm auferebatur peccatum: *Hoc enim* (inquit) *non potest esse, quia culpa non remittitur nisi per gratiam, secundùm illud ad Roman. 3. Justificati gratis per gratiam ipsius.*

13. Dico secundò: Circumcisio & alia veteris legis sacramenta habebant vim quandam moraliter excitantem Deum ad dandam gratiam ritè ea suscipientibus, carebant tamen virtute gratiæ productivâ, quæ reperitur in sacramentis novæ legis: subindeque non causabant gratiam ex opere operato activè, sicut sacramenta novæ legis, sed tantùm passivè.

14. Probatur prima pars: Circumcisio & alia veteris legis sacramenta, erant signa & figuræ passionis Christi futuræ, cujus intuitu Deus gratiam in antiqua lege conferebat: Sed à ratione signi vis excitativa moraliter inseparabilis est: Ergo circumcisio, & alia veteris legis sacramenta, habebant vim moraliter excitativam, quâ Deum movebant ad conferendam gratiam, ad ipsorum præsentiam, intuitu passionis Christi futuræ, quam significabant.

15. Confirmatur: Promissio habet moralem vim ad movendum eum qui promisit ut impleat promissa: Sed circumcisio, & alia sacramenta antiqua, fuerunt promissiones seu signa quibus Deus quasi in figuris promittebat Christum, & gratiam ex meritis ipsius dandam, unde Apostolus ad Hebræos 11. ea vocat *repromissiones*, quia per illa sacramenta id quod Deus promiserat, continuò renovabat, repromittendo quotidie: Ergo circumcisioni, & alijs veteris legis sacramentis, competebat vis quædam moraliter excitativa, quâ Deum ad conferendum gratiam ad ipsorum præsentiam moraliter excitabant.

16. Secunda pars quæ asserit circumcisionem, & alia veteris legis sacramenta, caruisse virtute gratiæ productivâ, quæ in sacramentis novæ legis reperitur, patet tum ex Apostolo ad Galat. 4. omnia vetera sacramenta, *elementa infirma & egena*, appellante. Tum ex Florentino in Decreto Eugenij, ubi dicitur quod sacramenta nostra, *multùm à sacramentis differunt antiquæ legis, illa enim non causabant gratiam, sed solùm per passionem Christi dandam figurabant: hæc verò nostra, & continent gratiam, & eam dignè suscipientibus conferunt.*

17. Idem docet D. Thomas hîc art. 4. in corp. ubi sic concludit: *Dicendum est quod in circumcisione conferebatur gratia, quantùm ad omnes gratiæ effectus, aliter tamen quàm in Baptismo; nam in Baptismo confertur gratia ex virtute ipsius Baptismi quam habet inquantum est instrumentum passionis Christi jam perfectæ: in circumcisione autem conferebatur gratia, non ex virtute circumcisionis, sed virtute fidei passionis Christi, cujus signum erat circumcisio; ita scilicet quod homo qui accipiebat circumcisionem, profitebatur se suscipere talem fidem, vel adultus pro se, vel alius pro parvulis, unde Apostolus dicit Roman. 4. quod Abraham accepit signum circumcisionis, signaculum justitiæ fidei, quia scilicet justitia erat ex fide significata, non ex circumcisione significante.*

18. Ex his probata manet tertia pars conclusionis, quæ asserit, circumcisionem non causasse gratiam ex opere operato activè, sicut sacramenta novæ legis: si enim circumcisio, & alia veteris legis sacramenta, carebant virtute gratiæ productivâ, nullam poterant habere activitatem in ordine ad productionem gratiæ, nec activè in eam influere, seu illam conferre, sicut modò baptismus, & alia novæ legis sacramenta.

19. Quod verò circumcisio dederit parvulis gratiam ex opere operato passivè, manifestum est, nam ad hoc ut aliquod sacramentum dicatur conferre gratiam ex opere operato passivè, sufficit quod ad positionem eius Deus gratiam conferat,

absque ullo merito vel dispositione suscipientis: A
Sed Deus parvulis sacramentum circumcisionis
suscipientibus, conferebat gratiam, cùm per ta-
le sacramentum eos à peccato originali munda-
ret, ut suprà ostensum est; idque fiebat absque
ullo merito aut dispositione illorum, cùm ob de-
fectum libertatis & usûs rationis, ad gratiam
non possent se disponere, vel illam promereri:
Ergo circumcisio conferebat gratiam parvulis
ex opere operato passivè. Adultis verò nullo pla-
nè modo gratiam ex opere operato conferebat,
quia ut ad susceptionem & præsentiam illius sa-
cramenti justificarentur, debebant habere dispo-
sitionem proportionatam ad gratiam quam re-
cipiebant, unde illud non habebat vim faciendi ex B
attrito contritum, sicut baptismus & pœnitentia
in nova lege, nec gratiam ultra dispositionem
suscipientis conferebat. Nec propterea tale sa-
cramentum adultis erat inutile, illos enim exci-
tabat ad eliciendum actum fidei in Christum ven-
turum, quo justificabantur, atque ita illis utilis
erat ad gratiam consequendam.

20. Ex dictis facilè intelliguntur & conciliantur
quædam Patrum testimonia, quæ specie tenùs
videntur inter se pugnantia: aliqui enim viden-
tur asserere parvulos Hebræorum circumcisio-
ne fuisse justificatos. Ita Augustinus, seu Au-
thor libri hypognosticon cap. 5. ubi ait: *Circ-
cumcisio octavæ diei, Baptismi gratiam dabat, &* C
*parvulus circumcisione fraudatus, delicto originali
non caruit.* Idem sentire videtur Gregorius Ma-
gnus lib. 4. Moral. cap. 1. ut habetur de con-
secrat. dist. 4. cap. 5. Can. *Quod autem*; ubi dicit:
*Quod apud nos valet aqua Baptismatis, hoc egit
pro illis qui de Abrahæ stirpe prodierant, myste-
rium circumcisionis.* Item Innocentius III. in
cap. *Majores*, de Baptismo, asserit *Baptismum
circumcisioni successisse; per illam enim originale
remittebatur peccatum, licèt ad regnum cœlorum
non perveniretur.* Alij oppositum videntur do-
cere: Tertullianus enim libro contra Judæos,
paulò post principium: *Circumcisio* (inquit) *in si-
gnũ non in salutem dederat Deus populo Israël:* Cy- D
prianus verò lib. 1. contra Judæos cap. 8. *Nonne
Melchisedech, & alij qui non erant ex semine A-
brahæ, fuerunt justi sine circumcisione? nam circũci-
sio erat tantùm signaculum seminis Abrahæ, sed non
justificabat.* Similia docent Justinus, Irenæus,
Epiphanius, Chrysostomus, & alij. Verùm hæc
(ut dixi) ex principijs jam statutis facilè conci-
liari possunt: primi enim solùm volunt, quod
circumcisio dederit parvulis gratiam ex opere
operato passivè, seu quod Deus ad præsentiam
illius sacramenti, gratiam contulerit parvulis
Hebræorum, quâ à peccato originali mundaren-
tur. Alij verò solùm denegare intendunt cir-
cumcisioni, & alijs antiquæ legis sacramentis, E
virtutem gratiæ productivam, qualis reperitur
in Baptismo, & alijs Sacramentis novæ legis,
unde dicunt quod sacramenta antiqua erant tan-
tùm umbræ & figuræ, ac veluti specula quæ vul-
nus ostenderent, sed nullo modo sanarent: non
negant tamen quod Deus ad illorum præsentiam,
intuitu passionis Christi futuræ, quam figura-
bant, & significabant, gratiam conferret, cùm
de ratione sacramenti, seu signi practici gratiæ,
sit quod vel gratiam instrumentaliter producat,
vel saltem quod ad ipsius præsentiam à Deo
producatur.

ARTICVLVS III.

Vtrum liceat se circumcidere, mortifi-cationis gratiâ vel ad Christi imitationem?

RAtio dubitandi est, quia Christiani Æ- 21.
thiopes, qui vulgò Abassini dicuntur, cir-
cumcisionem observant, non tanquam cære-
moniam legis Judaicæ, sed ob Christi imita-
tionem, seu ut corporalem eius similitudinem
gerant; id etiam facere dicuntur in memoriam
stirpis suæ, asserentes se oriundos esse ex A-
braham, & Regem suum ex familia David:
Sed hic ritus Abassinorum nondum ab Eccle-
sia damnatus est: Ergo videtur licitum, simul
cum Baptismo suscipere circumcisionem, non
tanquam cæremoniam legalem, sed ex fine cul-
tûs religiosi, & ob Christi imitationem.

Confirmatur: Quando cæremonia legalis 22.
habet in se aliquam moralitatem, potest ob
eam moralitatem usurpari in Ecclesia: Sed
circumcisio, quatenus fuit suscepta à Christo
Domino, continet aliquam moralitatem, nem-
pe corporalem similitudinem, & memoriam
Christi Domini: Ergo præcisè ob eam mo-
ralitatem, non est inconveniens usurpari in
nova lege.

In huius difficultatis resolutione partem af- 23.
firmativam tenent Caietanus in hac parte quæst.
37. art. 1. Nazarius ibidem, Medina 1. 2. quæst.
103. art. 4. ad 5. Lorca 2. 2. sect. 1. disp. 23.
membro 1. Vericelli Tract. de Apostolicis mis-
sionibus quæst. 23. num. 10. & Guillelmus Regi-
naldus in suo Calvino Turcismo lib. 2. cap. 9.
ubi hæc scribit: *Abassini christianè quidem, &
cum vera Christianorum fide, infantes baptizant
& circumcidunt, in signum nobilitatis anti-
quissimæ, nullo meriti, aut Iudaicæ perfidiæ re-
spectu; quo posito, nollem eos propter circ-
cumcisionem magis damnare, quàm si propter
medicinæ causam abstinerent à carne porcina,
quam tamen lex Mosaica prohibebat.*

Oppositam sententiam defendunt S. Anto- 24.
ninus, Sylvester, Armilla, Soto, Raynerius,
Navarrus, Suarez, Vazquez, Delugo, & alij,
quos citat & sequitur Martinez à Prado in scho-
lijs ad hanc quæstionem, contendentes, talem cir-
cumcisionem Abassinorum esse illicitam, nec
posse ex bono fine honestari. Cui sententiæ
ut veriori aut probabiliori subscribens,

Dico breviter: non licere Æthiopibus, seu
Abassinis, se circumcidere, mortificationis gra-
tiâ, vel ad gerendam corporalem cum Christo
similitudinem.

Probatur: In circumcisione duo considerari 25.
possunt, nimirum cæremonia legalis, quam
dicit de formali; & læsio corporalis, quam
de materiali importat: Sed illicitum est vel-
le se conformari Christo in aliquo ex illis:
Ergo velle circumcidi ad imitationem Christi,
illicitum est. Minor quantùm ad primam par-
tem patet, illicitum enim est modò legalia
observare, etiam ob bonam intentionem, ut
enim ait D. Thomas in 4. dist. 1. quæst. 2.
art. 5. quæstiunc. 3. ad 3. *Legalia suo tem-
pore facta, fuerunt bona; tempore autem non
suo observata, sunt facta mala, & ideò bonâ inten-*

tione fieri non poſſunt benè. Probatur verò quoad A
ſecundam : nam conformitas ad Chriſtum in illa
corporali læſione, nullius virtutis honeſtatem habet, neque in aliquem Chriſti honorem cedit, ſed eſt cultus omnino ſuperſtitioſus & vanus; alioquin etiam liceret perforare manus & pedes, ad imitationem Chriſti: inſipiens etiam modus mortificandi carnem eſt, ſe circumcidere, cùm illicitum ſit, ob mortificationem graviter lædere corpus : Ergo ſtultum eſt, ob imitationem Chriſti, aut carnis mortificationem, velle pati & ſibi infligi læſionem illam corporalem, quam circumciſio de materiali importat.

26. Addo quod, hæc circumciſio ſcandalum præbet fidelibus, nam ſpeciem habet mali, cùm illi B
qui eam exercent, judaïzare videantur. Unde Medina qui 1. 2. loco ſuprà citato, in priorem ſententiam inclinaverat, in hac parte quæſt. 37. art. 1. noſtram amplectitur; & ſimiliter Verricelli tomo 2. tract. 15. quæſt. 218. retractat ſententiam quam tomo 1. docuerat, ait enim : *His tamen non obſtantibus, nunc re maturiùs conſideratâ, dico non eſſe ullo modo tolerandam, quia quidquid ſit de fine circumciſionis hujus, tamen præbet ſcandalum toti Eccleſiæ Catholicæ, quia non eſt manifeſtum motivum nobilitatis.* Denique propoſito hoc dubio à Patriarcha Æthiopiæ Sacræ Congregationi Inquiſitionis, an ſcilicet Abaſſinis liceat ſe circumcidere? habita eſt Congregatio Pa- C
trum Qualificatorum Sancti Officij die 30. Julij anno 1637. qui reſponderunt: *Non eſſe quocumque prætextu tolerandam circumciſionem, & Paſtores debere corrigere ſubditos, quantùm poſſunt, contumaceſque arcendos eſſe à communione.* Ex quo patet Eccleſiam Romanam ritum illum Abaſſinorum nequaquam tolerare.

De aliis præparatoriis ad baptiſmum, de quibus agit S. Doctor quæſt. 71. ut de catechiſmo, exorciſmo & aliis, nulla eſt difficultas, quæ ex ſola lectione textûs D. Thomæ, facilè non evacuetur. Unde, his omiſſis, ſit

D

DISPVTATIO VI.

De ſacramento Confirmationis.

Ad quæſt. 72. D. Thomæ.

CVm in Eccleſia Chriſti ſacramentum Confirmationis ſecundum locum ordine adminiſtrationis habere ſoleat, ut nimirum ad id quod perfectiſſimum eſt, ſcilicet ad ſacramentum Euchariſtiæ, Baptiſmate & Confirmatione, veluti gradibus quibuſdam, & congruâ præparatione aſcendamus, recta etiam doctrinæ methodus exigit, ut Tractatum de Baptiſmo immediatè E
ſequatur diſputatio de Confirmatione, in qua de hujus ſacramenti exiſtentia, eſſentia, effectibus, ſubjecto, & miniſtro dicemus.

ARTICVLVS PRIMVS.

An Confirmatio ſit verum & proprium novæ legis ſacramentum, & quandonam à Chriſto fuerit inſtitutum?

§. I.

Prima pars quæſiti reſolvitur.

DIco primò : Ritus ille qui in Eccleſia Catho- 1.
lica Confirmatio appellatur, eſt verum novæ legis ſacramentum.

Concluſio eſt certa de fide, ac definita in Florentino, in Decreto unionis, & in Tridentino ſeſſ. 7. can. 1. de Confirmatione, contra Lutheranos & Calviniſtas, qui calumniantur ejus cæremoniæ quam Confirmationem appellamus, nullam fieri in Scriptura mentionem, imò nec in Patribus trium primorum ſæculorum, ſed eam fuiſſe inventam & introductam à Melchiade Papa anno Chriſti 311. Addunt quod, ſi aliqui Patres quarti & quinti ſæculi eam vocarunt ſacramentum, locuti ſunt de ſacramento impropriè dicto, qualiter omnes cæremoniæ Eccleſiæ poſſunt vocari ſacramenta. Ut hic error confutetur. 2.

Probatur primò cõcluſio ex Scriptura: Actuum 8. Petrus & Joannes miſſi ad Samaritanos jam baptizatos, ut Spiritum Sanctum illis conferrent, dicuntur ſuper eos manus impoſuiſſe, & additur ex tali impoſitione manuum continuò Spiritum Sanctum illis fuiſſe collatum. Item cap. 19. dicitur quod cùm Paulus eos qui baptizati erant baptiſmo Joannis, juſſiſſet iterum baptizari, manus eis impoſuit, & Spiritus Sanctus in eos deſcendit. Ex quibus ſic poſſumus arguere : Cæremonia illa in manuum impoſitione conſiſtens, per quam dicuntur Apoſtoli Spritum Sanctum baptizatis contuliſſe, erat verum ſacramentum : Sed aliud eſſe non poterat, quàm illud quod in Eccleſia Catholica Confirmatio appellatur : Ergo ritus ille qui in Eccleſia Catholica Confirmatio appellatur, eſt verum novæ legis ſacramentum. Major probatur : Signum ſenſibile gratiæ ſanctificantis, in actuali exercitio ipſius conferendæ, & à Deo, ſive Chriſto inſtitutum, eſt verum ſacramentum in nova lege: Sed cæremonia illa quatuor iſta habebat : Conſtat enim in primis quòd eſſet ſignum ſenſibile. Secundò in actuali ejus exercitio conferebatur infallibiliter gratia, quia dabatur infallibiliter Spiritus Sanctus. Tertiò illud ſignum erat ad hoc à Deo, ſive Chriſto inſtitutum, tum quia incredibile eſt Apoſtolos hac cæremoniâ tam communiter fuiſſe uſos ad conferendum Spiritum Sanctum, niſi fuiſſet à Chriſto inſtituta : tum etiam quia Apoſtoli conferre non potuiſſent propriâ authoritate Spiritum Sanctum, tam certò & infallibiliter, in uſu talis cæremoniæ. Minor etiam contra hæreticos evidenter demonſtratur : Illi enim duo tantùm ſacramenta agnoſcunt, Baptiſmum ſcilicet & Euchariſtiam : At illa impoſitio manuum Apoſtolorum, manifeſtè non erat Euchariſtia, ſed nec poterat eſſe Baptiſmus, quandoquidem fiebat poſt Baptiſmum, & jam baptizatis dabatur : Ergo ſi erat verum ſacramentum (ut jam oſtenſum eſt) non poterat eſſe aliud, quàm illud quod in Eccleſia Catholica Confirmatio appellatur.

Reſpondent primò Hæretici, illam manuum 3.
impoſitionem, fuiſſe tantùm cæremoniam quan-

dam baptiſmi, quâ Apoſtoli baptizatos Deo commendabant, & offerebant, atque pro illis orabant.

Sed contra primò : Si illa manuum impoſitio fuiſſet aliqua tantùm cæremonia baptiſmi, potuiſſet adhiberi à quocumque à quo poterat baptiſmus conferri : Sed hoc repugnat Scripturæ, nam Actuum 8. Philippus Diaconus baptizat, nec tamen manus ſuper baptizatos imponit, ſed Petrus & Joannes ad hoc faciendum veniſſe dicuntur : Ergo &c.

Secundò, Si illa manuum impoſitio fuiſſet ſolùm quædam oblatio & commendatio, ſeu oratio pro iis qui ſuſceperant ſacramentum Baptiſmi, quid opus erat Apoſtolos ab Jeroſolymis vocare, ut venirent uſque in Samariam, ab Jeroſolymis triginta duobus milliaribus diſtantem: quaſi non poſſent orare pro abſentibus, eoſque Deo commendare & offerre?

Tertiò, Apertè conſtat ex Actor. 8. & 19. Apoſtolos per manûs impoſitionem dediſſe Spiritum Sanctum: Ergo illa non erat ſolùm nuda cæremonia & oblatio baptizatorum, ſed verum ſacramentum conferens gratiam.

4. Nec valet quod dicunt hæretici, per illam manuum impoſitionem non datam fuiſſe gratiam gratis facientem, ſed tantùm gratias aliquas gratis datas, putà donum linguarum, vel donum prophetiæ, quod probant ex eo quòd Scriptura dicat Actor. 19. eos quibus Paulus manus impoſuerat, locutos fuiſſe linguis, & prophetaſſe. Non valet, inquam, tum quia Spiritus Sanctus non datur per collationem gratiæ gratis datæ, ſed tantùm per infuſionem gratiæ ſanctificantis. Tum etiam, quia gratiæ gratis datæ in primitiva Eccleſia non conferebantur omnibus, ſed aliquibus tantùm, prout Eccleſiæ expediebat, unde Apoſtolus 1. ad Corinth. 12. *Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes loquuntur linguis?* Sed donum Spiritus Sancti, de quo locis citatis Scriptura loquitur, dabatur omnibus per manuum impoſitionem : Ergo tale donum erat gratia ſanctificans, non verò aliqua gratia gratis data, licèt interdum etiam quædam gratiæ gratis datæ, per talem manuum impoſitionem, unà cum gratia ſanctificante conferrentur.

5. Reſpondent ſecundò hæretici, illam manuum impoſitionem fuiſſe quidem cæremoniam ad dandum Spiritum Sanctum inſtitutam à Chriſto, ſed ſolùm ex ſpeciali privilegio, quod non duravit niſi tempore Apoſtolorum, ſubindeque ritum illum qui nunc ab Eccleſia Romana fit, & Confirmatio dicitur, non eſſe verum novæ legis ſacramentum. Idque probat Kemnitius ex eventu, ad impoſitionem enim manuum Apoſtolorum, deſcendebant (inquit) viſibiliter linguæ igneæ, quod tamen modò non contingit.

6. Sed contra primò : Cyprianus Epiſt. 73. ad Jubaianum, poſtquam retulit factum Apoſtolorum Petri & Joannis Actor. 8. ſubjicit : *Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Eccleſia baptizantur, præpoſitis Eccleſiæ offerantur, & per noſtram orationem, ac manûs impoſitionem, Spiritum Sanctum conſequantur, & ſignaculo dominico conſummentur.* Item Auguſtinus 15. de Trinit. cap. 16. *Orabant* (inquit) *Apoſtoli Actor. 8. ut Spiritus Sanctus in eos veniret quibus manus imponebant, quem morem in ſuis Præpoſitis, ſeu Epiſcopis, etiam nunc ſervat Eccleſia :* Ergo falſum eſt, quod ſolùm tempore Apoſtolorum cæremonia illa impoſitionis manuum, ex ſpeciali privilegio, à Chriſto ad dandum Spiritum Sanctum inſtituta fuerit.

7. Secundò, Cùm eadem cauſa propter quam Deus in impoſitione manuum Apoſtolorum Spiritum Sanctum tribuebat, locum adhuc habeat in Eccleſia, omni enim tempore egent fideles virtute Spiritus Sancti, ad reſiſtendum in perſecutione, & confitendam fidem, non eſt cur negetur privilegium illud adhuc in Eccleſia perſeverare. Quod autem Spiritus Sanctus in linguis igneis non deſcendat modò viſibiliter, ſicut tunc, cauſa rationabilis eſt quam affert Auguſtinus lib. 3. de baptiſmo cap. 16. quòd ſcilicet initio Eccleſiæ, ad fidem plantandum & nutriendum, ejuſmodi miracula ſenſibilia neceſſaria eſſent : modò autem hæc non requirantur, ſed ſufficiat quòd Spiritus Sancti inviſibilis gratia nobis conferatur.

8. Probatur ſecundò concluſio ex SS. Patribus qui Melchiadem præceſſerunt, & tribus primis ſæculis floruerunt. Primo loco ſe offert Dionyſius, qui in libro de Eccleſ. hierarchia expreſſam facit mentionem ſacramenti Confirmationis ; nam capite 2. ſic ait : *Baptizatum indutum albâ veſte ad Pontificem ducunt : ille divino ac deifico prorſus unguento virum ſignat.* Et cap. 4. *Ei* (ſcilicet ſynaxi) *finitimum eſt aliud ſacramentum, quod Præceptores noſtri unguenti myſterium nominant.* Ejus etiam meminit Clemens Romanus Epiſt. 4. dicens : *Omnibus feſtinandum eſt ſine mora renaſci, & demum conſignari ab Epiſcopo.* Tertullianus de reſurrect. carnis cap. 8. inſinuans antiquæ Eccleſiæ conſuetudinem, quæ adultis Catechumenis ritè præparatis, tria ſacramenta eodem die conferebat, primò Baptiſmum, ſecundò Confirmationem, tertiò Euchariſtiam : de Baptiſmo ait, *Caro abluitur, ut anima emaculetur :* de Confirmatione : *Caro ungitur, ut anima conſecretur; caro ſignatur, ut anima muniatur; caro manûs impoſitione adumbratur, ut anima Spiritu illuminetur.* De tertio, ſeu de Euchariſtia : *Caro corpore Chriſti veſcitur, ut mens de Deo ſaginetur.* Quibus verbis tria quæ in ſacramento Confirmationis (inter baptiſmum & Euchariſtiam medio) reperiuntur, luculenter deſcripſit : nam in Confirmatione primò ungimur Chriſmate, deinde ſignamur, quia forma hujus ſacramenti eſt, *ſigno te ſigno crucis, ungo te chriſmate ſalutis.* Demum in ea, manuum impoſitione adumbramur.

9. His Patrum teſtimoniis adjungi poſſunt plurima antiquorum Conciliorum decreta : nam in Concilio Laodiceno antiquiſſimo can. 7. jubentur Novitiani ſacro chriſmate inungi. Et in Aurelianenſi apud Gratianum de conſecrat. diſt. 5. Can. *ut jejuni*, præcipitur ut adulti jejuni ad Confirmationem veniant, & priùs confeſſionem facere moneantur. Et in Concilio Meldenſi apud eundem Gratianum, eadem diſt. Can. *Vt Epiſcopi*, ſic legitur : *Non niſi jejuni, per impoſitionem manuum, Spiritum Sanctum tradant.*

10. Ex his refutata manent duo priora mendacia hæreticorum, dicentium nec in Scriptura, nec in Traditione primorum ſæculorum, reperiri ſacramentum Confirmationis, unde ſupereſt refellendum tertium quod aſſerunt, nimirum Patres quarti & quinti ſæculi, dum Confirmationem ſacramentum appellarunt, largè & impropriè nomen ſacramenti uſurpaſſe. Sic ergo argumentor : Sancti Patres in ea proprietate aſſerunt Confirmationem eſſe ſacramentum, quâ eſt Baptiſmus : At

Baptiſmus

Baptiſmus eſt propriiſſimè ſacramentum : Ergo SS. Patres cenſent etiam Confirmationem eſſe ſtrictè & propriè ſacramentum. Minor eſt certa, & ab hæreticis conceditur : Major verò probatur primò ex Cypriano Epiſtolâ 72. ad Stephanum Papam, ubi de Baptiſmo & Confirmatione loquens, ſic ait : *Tum demum plenè ſanctificari & eſſe filij Dei poſſunt, ſi* SACRAMENTO UTROQVE *naſcantur.* Probatur ſecundò ex Ambroſio libro 3. de ſacramentis cap. 2. ubi hæc ſcribit: *Poſt Baptiſmum ſequitur ſpirituale ſignaculum* (id eſt Confirmatio) *quia poſt fontem* (ſupple baptiſmalem in quo ſanctitas inchoatur) *ſequitur ut perfectio fiat, quando ad invocationem Sacerdotis infunditur Spiritus Sanctus.* Item Auguſtinus libro 2. contra litteras Petiliani cap. 104. ſacramentum Chriſmatis (id eſt Confirmationem) æquiparat Baptiſmo, in ratione ſacramenti : *In hoc unguento* (inquit) *ſacramentum Chriſmatis vult Petilianus interpretari. Quod quidem in genere viſibilium ſignaculorum ſacroſanctum eſt, ſicut ipſe Baptiſmus.* Denique Melchiades in Epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ rogatus, quodnam majus eſſet ſacramentum, Baptiſmus an Confirmatio? reſpondet : *Scitote utrumque magnum eſſe ſacramentum :* Ergo juxta SS. Patres quarti & quinti ſæculi, Confirmatio eſt ſacramentum in eadem proprietate quâ Baptiſmus.

11. Denique ſuaderi poteſt concluſio ratione congruenti quâ utitur S. Thomas hîc art. 1. & quæ in eo poſita eſt, quod ſicut poſt vitæ naturalis adeptionem, aliud inſuper ad corporale robur & augmentum requiritur : ita conveniens fuit, præter ſacramentum Baptiſmi, quo fit ſpiritualis regeneratio hominis, aliud à Chriſto inſtitui, ad ſpirituale robur & augmentum acquirendum. Nec obſtat quòd Chriſtus hoc totum unico Baptiſmi ſacramento præſtare potuerit, licèt enim hoc ita ſit, congruum tamen fuit, & magis expediens, quod nonniſi duobus ſacramentis illa duo tribueret : Primò ut in ipſa ſacramentorum diverſitate, varietas & multitudo effectuum gratiæ cognoſceretur. Secundò, ut homines difficultatem ſpiritualis militiæ, ſuæque naturæ imbecillitatem, agnoſcerent, videndo poſt copioſam Baptiſmi gratiam, ſe adhuc egere ſpeciali robore & protectione Spiritus Sancti. Tertiò, ut hac ſacramentorum mirabili & ſapientiſſimâ varietate magis ab hominibus coleretur Deus, & profeſſio fidei facta in Baptiſmo, rata haberetur in Confirmatione.

§. II.

Reſpondetur inſtantiis Hæreticorum.

12. OBjiciunt primò Hæretici : Non eſt idem quod nunc fit ab Epiſcopis, & quod ab Apoſtolis factum narratur Actorum 8. & 19. Ergo licèt daretur, quod cæremonia illa Apoſtolorum fuerit verum ſacramentum, non ſequitur tamen Confirmationem noſtram veram ſacramenti rationem habere. Conſequentia patet, Antecedens probatur. In primis enim ab Apoſtolis dabatur Spiritus Sanctus cum dono linguarum, aliiſque donis, quæ jam non dantur ab Epiſcopis. Secundò, Apoſtoli tantùm manus imponebant. Confirmatio verò noſtra fit unctione Chriſmatis. Tertiò, Confirmatio noſtra non poteſt iterari, ſecùs illa manuum impoſitio, teſte Auguſtino libro 3. de Baptiſmo cap. 16. ubi ſic habet : *Manûs autem impoſitio non ſicut Baptiſma repeti non poteſt : quid enim eſt aliud quàm oratio ſuper hominem?* Ergo non eſt idē quod nunc fit ab Epiſcopis, & quod ab Apoſtolis factū narratur.

13. Reſpondeo negando Antecedens : idem enim nunc fit a noſtris Epiſcopis, quod fiebat ab Epiſcopis quinque priorum ſæculorum Eccleſiæ, ut apertè conſtat ex locis Patrum & Conciliorum ſupra citatis : iidem autem Patres teſtantur, Eccleſiam tunc feciſſe per Epiſcopos id quod fecerant Apoſtoli, eorumque exemplum eſſe ſecutam, ut patet ex verbis Cypriani & Auguſtini ſuprà relatis. Ad primam probationem in contrarium, dicendum eſt quod licèt exordio naſcentis Eccleſiæ ſæpe daretur per impoſitionem manuum Apoſtolorum Spiritus Sanctus, cum dono linguarum, aliiſque gratiis gratis datis, hoc tamen beneficium accidentariò erat illi conjunctum, effectus enim principalis & veluti ſubſtantialis illius erat infuſio gratiæ habitualis, quæ nunc etiam datur fidelibus, quando Confirmationis ſacramentum recipiunt.

Ad ſecundam reſpondeo, unctionem Chriſmaticam communiter fuiſſe adhibitam ab Apoſtolis in Confirmatione : licèt enim Lucas compendioſiùs ſcribens loquatur ſolùm de manûs impoſitione, Dionyſius tamen ſuprà citatus, qui tempore Apoſtolorum vixit, teſtatur Apoſtolos uſos fuiſſe unctione Chriſmatis, & Fabianus Papa Epiſtolâ 2. ad Orientales ait, Chriſtum docuiſſe Apoſtolos conficere Chriſma. Interdum tamen Apoſtoli, ex ſpeciali Chriſti diſpenſatione, non uſi ſunt Chriſmate, ſed per nudam manuum impoſitionem hoc ſacramentum contulerunt, ut plures docent poſt D. Thomam hîc art. 2. ad 1. & poſt Concilium Moguntinum can. 18. & Colonienſe in doctrina hujus ſacramenti : Cùm enim tunc Spiritus Sanctus ſuper baptizatos viſibiliter deſcenderet, & interior unctio evidenti illo Spiritus Sancti illapſu ſatis innoteſceret, non erat quare ad eam deſignandam, ſenſibilis illius materiæ quâ modo utimur, ſcilicet Chriſmatis, applicatio requireretur. Aliunde verò cùm interdum plura hominum millia uno die baptizarētur, moſque tunc eſſet, ut ſtatim baptizati confirmarentur, congruum erat, ut dum Apoſtolis in talia incumbentibus, non vacabat ſingulos inungere, illos ab hac cura liberaret Chriſtus, Spiritu Sancto ad ſolam manuum impoſitionem patenter veniente.

Ad tertiam dicendum, Auguſtinum loco citato non loqui de impoſitione manuum confirmativa, de qua nunc agimus, ſed de reconciliativa, quæ in ſacramento Pœnitentiæ fit ad reconciliandum pœnitentem cum Deo & Eccleſia ; hæc enim manuum impoſitio iterari poteſt, ſicut & ipſum ſacramentum Pœnitētiæ, & in ea oratio quædam ab Eccleſia adhibetur. Unde obſervandum eſt, manûs impoſitionem fuiſſe quadruplicem in primitiva Eccleſia, nempe confirmativam, de qua Act. 8. & 19. curativam de qua Marci ultimo, *Super ægros manus imponent, & bene habebunt :* ordinativam, de qua 2. ad Timoth. 1. *Admoneo te ut reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum.* Et reconciliativam, de qua Concilium Carthaginenſe 4. can. 80. Arauſicanum 1. can. 3. & Agathenſe can. 11.

14. Objiciunt ſecundò Hæretici : Robur & firmitas ſpiritualis debet acquiri cibo & potu ſpirituali, ſicut firmitas corporis acquiritur cibo corporeo : Ergo poſt Baptiſmum quo ſpiritualiter renaſcimur, non eſt opus niſi ſacramento Euchariſtiæ,

quod per modum cibi ſpiritualis inſtitutum eſt. A

15. Reſpondeo in primis falſum eſſe, quod per ſolam nutritionem acquiratur robur & firmitas, nam etiam unctione & exercitatione, aliiſque modis acquiritur. Secundò dico, firmitatem & corroborationem quæ datur per Confirmationem, non eſſe quamlibet, ſed veluti militarem & athleticam, ad fidem fortiter profitendam, & defendendam. Addo quod, corroboratio & firmitas per nutritionem, non niſi ſenſim & longo tempore habetur: Deo autem placuit firmitatem ſpiritualem citiùs perficere, ut etiam fecit in Apoſtolis infuſione illâ mirabili Spiritus Sancti in die Pentecoſtes, cui reſpondet quoad effectum Confirmatio ſacramentalis. Unde Hieronymus in dialogo contra Luciferianos: *Diſce hanc obſervationem* (confirmandi baptizatos) *ex ea authoritate deſcendere, quòd poſt aſcenſum Domini Spiritus Sanctus ad Apoſtolos deſcendit.*

§. III.

Alia difficultas expeditur, & quandonam ſacramentum Confirmationis à Chriſto fuerit inſtitutum, breviter declaratur.

16. LIcèt certum ſit, & ab omnibus Catholicis conceſſum, ſacramentum Confirmationis, immediatè à Chriſto fuiſſe inſtitutum, ſicut & alia novæ legis ſacramenta, nam ut ait D. Thomas hîc art. 1. ad 1. *Inſtituere novum ſacramentum pertinet ad poteſtatem excellentiæ, quæ competit ſoli Chriſto.* Sed quandonam tale ſacramentum ab ipſo inſtitutum fuerit, valde incertum eſt, & varia circa hoc circumferuntur Authorum placita. Aliqui enim volunt, Chriſtum inſtituiſſe ſacramentum Confirmationis Matthæi 19. cùm pueris manus impoſuit. Ita Bachonius in 4. diſt. 7. quæſt. 1. art. 1. Caniſius titulo de Confirmatione in principio, imò & Concilium Senonenſe in Decretis fidei cap. 10.

17. Sed hæc ſententia communiter rejicitur, Tum quia inter illos pueros plurimi non erant baptizati, quibus ſubinde non poterat applicari Confirmatio; unde Hieronymus & Anſelmus dicunt parvulos illos oblatos fuiſſe Chriſto, ut benedicerentur, & curarentur ab infirmitatibus. Tum etiam, quia ut ait D. Thomas hîc art. 1. ad 1. non debuit ante Aſcenſionem Chriſti adminiſtrari hoc ſacramentum, in quo datur plenitudo Spiritus Sancti, qui ut dicitur Joan. 7. non fuit datus, niſi Jeſus eſſe glorificatus. Nec obſtat authoritas Concilij Senonenſis, quia tantùm eſt Provinciale, & à Summo Pontifice confirmatum non fuit.

18. Alij docent inſtitutum fuiſſe hoc ſacramentum, quando Joan. 20. Chriſtus dixit Diſcipulis, *Accipite Spiritum Sanctum*, quia tunc data fuit illis poteſtas illud adminiſtrandi, cùm tunc ſolùm ſint ordinati Epiſcopi. Ita Coninck art. 1. dubio 2. & Layman libro 5. ſummæ Tractatu 3. cap. 1.

Verùm hæc opinio non videtur probabilior, quàm præcedens. Tunc enim datus eſt Spiritus Sanctus Apoſtolis ad remittenda peccata: Atqui hoc ſacramentum non eſt inſtitutum ad remittenda peccata, ſed ad augmentum gratiæ: Ergo tunc inſtitutum non fuit. Nec obſtat, quod tunc Apoſtolis data fuerit facultas hoc ſacramentum miniſtrandi, cùm enim miniſter ſit cauſa tantùm efficiens ſacramenti, ſubindeque ad intrinſecam ejus conſtitutionem non pertineat, ſicut materia & forma, tunc ſacramentum aliquod non cenſetur inſtitui, cùm miniſter ejus deſignatur, ſed ſolùm cùm ejus materia & forma exhibetur. Unde Baptiſmus (ut ſuprà oſtenſum eſt) non fuit inſtitutus, quando Apoſtolis data fuit poteſtas baptizandi, ſed quando Chriſtus in Jordane baptizatus eſt, quia tunc ejus materia fuit deſignata, & contactu mundiſſimæ carnis Chriſti conſecrata. Quare his opinionibus rejectis.

Dico ſecundò, longè probabilius eſſe, ſacramentum Confirmationis fuiſſe inſtitutum in nocte cœnæ. 19.

Probatur ex Fabiano Papa Epiſtolâ 2. cap. 1. ubi hæc ſcribit: *In illa die Dominus Jeſus, poſtquam cœnavit cum Diſcipulis ſuis, & lavit eorum pedes, ſicut à Sanctis Apoſtolis Prædeceſſoribus noſtri acceperunt, nobiſque reliquerunt, Chriſma conficere docuit.* Idem docent Clemens lib. 3. Conſtit. cap. 16. & 17. & Cyprianus ſerm. de unctione Chriſmatis. Atque hæc eſt ratio, cur Eccleſia Catholica quot annis, veteri combuſto, novum Chriſma conſecret in die Cœnæ.

Dices, D. Thomas hîc art. 1. ad 1. ait quod *Chriſtus inſtituit hoc ſacramentum, non exhibendo, ſed promittendo:* At promittere ſacramentum præcisè, non eſt ipſum inſtituere: Ergo Chriſtus ſacramentum Confirmationis in nocte cœnæ non inſtituit, ſed duntaxat promiſit. 20.

Reſpondeo aliud eſſe quòd Chriſtus in nocte cœnæ promiſerit effectum ſacramenti Confirmationis, & aliud quòd ipſum ſacramentum promiſerit: ſecundum quidem non eſt inſtituere ſacramentum, ſed non aſſeritur à D. Thoma: primum verò & intenditur à D. Thoma tantùm, ut ex verbis ſequentibus patet, & ſufficit ut ſacramentum dicatur inſtitutum.

ARTICVLVS II.

Quæ ſit materia & forma ſacramenti Confirmationis?

DIco primò, materiam remotam ſacramenti Confirmationis eſſe Chriſma, confectum ex oleo per Epiſcopum benedicto, & balſamo. Conſtat ex Florentino in decreto Eugenij, & ex Tridentino ſeſſione 7. can. 2. nec non ex Patribus infrà referendis. 21.

Congruentiam affert D. Thomas hîc art. 2. oleum enim quod pingue eſt, & naturâ ſuâ manat ac diffluit, gratiæ plenitudinem deſignat, quæ in hoc ſacramento tribuitur, & per Spiritum Sanctum à Chriſto capite in alios redundat: balſamum verò propter fragrantiam odoris, ſignificat fideles virtute hujus ſacramenti, eam virtutis ſuavitatem effundere, quæ in alios redundat, ita ut illud Apoſtoli 2. ad Corinthios 2. *Chriſti bonus odor ſumus*, dicere poſſint.

Circa hanc concluſionem, & hujus ſacramenti materiam, quatuor occurrunt difficultates, breviter hîc diſcutiendæ, & reſolvendæ. 22.

§. I.

Reſolutio primæ difficultatis.

PRima difficultas eſt, an unctio chriſmatica ſit ita determinatè neceſſaria ad eſſentiam hujus ſacramenti, ut ſine illa per nudam manuum impoſitionem conferri nequeat? Ratio dubitandi eſt, quia Apoſtoli in primitiva Eccleſia, per nudam manuum impoſitionem conferebant 23.

hoc ſacramentum, & idem in uſu fuiſſe tempore Concilij Arauſicani ſub Leone I. docet Sirmundus in Antirrhetico num. 10. motus verbis canonis primi hujus Concilij à ſe correcti & explicati, ubi (inquit) præcipitur, ut ſi quis in Baptiſmo chriſmatus fuerit, non chriſmetur iterum in Confirmatione, ſed manus tantùm ab Epiſcopo ipſi imponatur. Ex quo ille Author ibidem infert, chriſmaticam unctionem non eſſe de eſſentia hujus ſacramenti, ſed duntaxat cæremoniam quandam accidentalem, ad illius ornatum ab Eccleſia inventam, & nudæ manuum impoſitioni ſuperadditam, ſubindeque illud ex diſpenſatione Summi Pontificis poſſe per ſolam manuum impoſitionem conferri. Id confirmat verbis quibuſdam Hieronymi, Gennadij, Hilarij Arelatenſis, & D. Auguſtini, qui Confirmationem vocant, *Manûs impoſitionem.*

24. Hæc tamen ſententia pluſquam falſa videtur: Fuit enim perpetuus mos Eccleſiæ, ſive in Oriente, ſive in Occidente, ab initio uti Chriſmate, neque in hoc aliqua varietas fuit, quemadmodum in materia ordinationis, ut patet ex Dionyſio, Clemente, Tertulliano, & alijs Patribus articulo præcedenti citatis: At non fuiſſet ille uſus inviolabilis ſemper adeò in Eccleſia, niſi fuiſſet neceſſarius, & à Chriſto determinatè inſtitutus, nam cùm materia Chriſmatis ſit rara, pretioſa, & inventu difficilis, non ſemper fuiſſet adhibita, ſi non fuiſſet exiſtimata neceſſaria: Ergo &c.

25. Confirmatur: Concilium Florentinum in decreto Eugenij ſuprà citato, inſinuat ex diſpenſatione Summi Pontificis poſſe ſimplicem Sacerdotem eſſe hujus ſacramenti miniſtrum, in aliquo caſu, & tamen agens de materia illius, ita requirit Chriſma, ut nullo modo inſinuet poſſe aliquando ex diſpenſatione Sedis Apoſtolicæ ſufficere manûs impoſitionem: Ergo ſignum eſt, Concilium exiſtimaſſe, unctionem chriſmaticam eſſe de neceſſitate omnimodâ hujus ſacramenti, & non ſolùm cæremoniam quandam accidentalem, ad illius ornatum ab Eccleſia inventam, & nudæ manuum impoſitioni ſuperadditam. Unde

26. Ad primum Sirmundi fundamentum, dicendum eſt cum D. Thoma hîc art. 2. ad 1. Apoſtolos diſpenſatione divinâ confirmaſſe per impoſitionem manuum, ſine Chriſmate, privilegio illis ſolis proprio, & ipſis, ob rationes articulo præcedenti §. 2. adductas, ſpecialiter conceſſo.

27. Dices, ex hac ſolutione & doctrina D. Thomæ ſequi, non eſſe idem ſacramentum Confirmationis quod nunc celebrat Eccleſia, ac illud quod Apoſtoli in primitiva Eccleſia conferebant, cùm diverſa ſit illorum materia.

Sed nego ſequelam: licèt enim materia quâ Apoſtoli ex ſpeciali Chriſti diſpenſatione utebantur ad conferendum Confirmationis ſacramentum, eſſet materialiter & entitativè diverſa, ab ea quâ nunc utitur Eccleſia, erat tamen eadem formaliter, quia ſubſtabat eidem ſignificationi, & Chriſti inſtitutioni, eandemque habebat vim productivam gratiæ, ſeu efficaciam ejuſdem gratiæ ſacramentalis: unde ſicut ordinatio Sacerdotum, Græca & Latina, ſunt unum & idem ſpecie ſacramentum ordinationis, quia licèt actiones quibus conſtat, & quibus character ſacerdotalis imprimitur, ſint entitate materiali diverſæ, eandem tamen habent ſignificationem, & efficaciam ejuſdem gratiæ ſacramentalis, eandemque Chriſti inſtitutionem: ita & ſacramentum Confirmationis quod nunc celebrat Eccleſia, & illud quod Apoſtoli per ſolam manuum impoſitionem ex ſpeciali Chriſti privilegio in primitiva Eccleſia conferebant.

28. Ad ſecundum nego quod Confirmationis adminiſtratio, per ſolam manuum impoſitionem fuerit in uſu tempore Concilij Arauſicani, & quod canone 1. præcipiatur, ut in Baptiſmo chriſmatus, non chriſmetur iterum in Confirmatione; ſed ſolùm ibi duo alia jubentur, primò Chriſmatio baptiſmalis; ſecundò, ut ſi quo caſu omiſſa fuerit, de hoc moneatur Epiſcopus ante Confirmationem, ut ſcilicet, antequam eum qui non fuit Chriſmatus in Baptiſmate, confirmet, chriſmandum priùs chriſmatione baptiſmali, ad Sacerdotem remittat, eò quòd ipſe non poſſit duplicem præbere Chriſmationem; propterea ſiquidem, dum Epiſcopus epiſcopali ritu baptizat, nullam adhibet unctionem verticalem, ſed mox ab affuſa baptizato aqua, ad frontis unctionem, atque adeò Confirmationis adminiſtrationem, procedit.

29. Quantùm verò ad Patres quos citat Sirmundus, licèt interdum Confirmationem vocent *manûs impoſitionem*, non tamen dicunt, eam eſſe ſolam manûs vel manuum impoſitionem, quin potiùs vel iiſdem vel aliis locis eam etiam appellant *Chriſmationem*: ideò autem vocatur interdum à Patribus Confirmatio, manûs, vel manuum impoſitio, quia ut loquitur Innocentius III. cap. *Cùm veniſſet*, de ſacra unctione: *Per frontis Chriſmationem, manûs impoſitio deſignatur*, id eſt ſignificatur. Vel etiam, quia ipſa unctio in fronte confirmandi, manus quædam impoſitio eſt.

§. II.

Reſolutio ſecundæ difficultatis.

30. SEcunda difficultas eſt, an eſſentiale ſit huic ſacramento, quòd oleum ex quo unà cum balſamo Chriſma conficitur, ſit ex olivis expreſſum, vel ſufficiat oleum nucum, vel amygdalarum, aut quid ſimile?

Reſpondeo, oleum ex quo Chriſma conficitur, eſſe duntaxat oleum olivarum, illud enim ſolum propriè dicitur oleum, & maximè habetur in uſu communi hominum, ubi haberi poteſt, aliud autem non niſi in ſupplementum, ut rectè ait S. Thomas hîc art. 2. ad 3. Nomen ergo olei, ſimpliciter & ſine addito poſitum, tam verè & propriè ſignificat oleum olivarum, quàm nomina aquæ, panis, & vini ſignificant aquam naturalem, panem triticeum, & vinum vitigineum. Quare ſicut ex eo quod Chriſtus aſſeruit, aquam eſſe materiam Baptiſmi; & panem ac vinum, Euchariſtiæ; Eccleſia intellexit, & Concilia definiverunt, aquam naturalem, panem triticeum, & vinum vitigineum, eſſe materias horum ſacramentorum, Baptiſmi ſcilicet & Euchariſtiæ: ſic per oleum, quod ſecundùm inſtitutionem à Chriſto per Apoſtolos, eorumque ſucceſſores acceptam, dicitur à SS. Patribus materia ſacramenti Confirmationis, oleum propriè dictum, id eſt olivarum, intelligendum eſt.

§. III.

Tertia difficultas resolvitur.

31. TErtia difficultas est, an admixtio balsami cum oleo olivarum, sit de necessitate & essentia materiæ Confirmationis, ita ut vero balsamo non apposito, non fiat sacramentum? Negat Cajetanus hîc ar. 2. dicens, *Sacramentum Confirmationis quoad substantialia esse completum sine balsamo, quamvis sit necessarium necessitate præcepti, non necessitate sacramenti, quòd mixtum ex oleo & balsamo sit materia Confirmationis.* Idem docent Soto in 4. dist. 7. quæst. unicâ art. 2. Estius ibidem §. 8. Valentia tomo 4. disputatione 5. quæst. 1. puncto 2. Caramuël in Theologia fundamentali cap. 7. fundam. 65. num 1272. Vericelli de apost. missionibus tit. 7. quæst. 127. num. 8. & 9. Gabriël à S. Vincentio, Carmelita discalceatus, disputatione 2. quæst. 1. de Confirmatione, & plures alij.

32. Nihilominus mixtionem illam balsami cum oleo, esse non solùm de necessitate præcepti, sed etiam de necessitate sacramenti, manifestè colligitur ex D. Thoma hîc art. 2. ubi absolutè affirmat, materiam hujus sacramenti esse chrisma ex oleo & balsamo confectum, & reddit rationem, quare utrumque in illo debeat reperiri. Et 4. cont. Gentes cap. 60. inter ea quæ ad essentiam Confirmationis pertinent, numerat balsamum. Item in 4. dist. 7. quæst. 1. art. 2. quæst. 2. ait quod *materia Confirmationis est oleum balsamatum.* Demum in 4. ad Annibaldum dist. 7. art. 2. hæc scribit: *Materia Confirmationis componitur ex oleo olivarum & balsamo.*

Idem constat ex Florentino in decreto Eugenij, ubi sic legitur: *Secundum sacramentum est Confirmatio, cujus materia est Chrisma, confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiæ, & balsamo, quod odorem significat bonæ famæ.* Ubi docere videtur, oleum & balsamum æquè pertinere ad materiam sacramenti Confirmationis: unde cùm constet oleum esse materiam essentialem ipsius, idem de balsamo dicendum est.

33. Dices tamen, Idem Concilium docuisse materiam calicis esse vinum aquâ mixtum, & tamen certissimum esse, quod aqua non sit de necessitate sacramenti in Eucharistia, sed tantùm de necessitate præcepti: Ergo idem dicendum de balsamo in Confirmatione, non obstantibus verbis Concilij.

Sed nego consequentiam & paritatem: Concilium enim loquens de materia calicis, non dicit esse vinum aquâ mixtum, vel esse compositum ex vino & aqua, sed esse vinum cui aqua debet admisceri: At verò de chrismate docet esse confectum ex oleo & balsamo, unde patet manifesta differentia.

34. Ratio etiam suffragatur: Materia enim Confirmationis necessaria necessitate sacramenti, est Chrisma, ut ostendimus contra Sirmundum: Sed nomen Chrismatis, quamvis apud Scriptores prophanos quodlibet unguenti genus significet, tamen apud SS. Patres & Scriptores Ecclesiasticos, non solùm oleum, sed oleum balsamo mixtum designat: Ergo materia sacramenti Confirmationis essentialiter constat ex oleo & balsamo. Major patet, Minor probatur primò ex D. Dionysio qui in libro de Eccles. hierarchia cap. 4. loquens de chrismate, asserit illud componi ex re odorifera, quod de simplici oleo intelligi nequit, bene tamen de oleo cum balsamo, quod suavissimum odorem habet. Secundò ex D. Gregorio, qui explicans illud Cantic. 1. *Botrus Cypri in vineis Engaddi*, sic ait: *In Engaddi balsamum gignitur, quo cum oleo, pontificali benedictione, Chrisma efficitur.* Tertiò ex Innocentio III. cap. *Pastoralis*, de sacramentis non iterandis, ubi referens quemdam in sacramento Confirmationis per errorem unctum fuisse simplici oleo benedicto, non autem unguento ex oleo & balsamo, dicit eum fuisse unctum simplici oleo, & non Chrismate, distinguens oleum à Chrismate, propter alterius liquoris admixtionem. Denique eadem Minor suaderi potest contra Cajetanum, argumento ad hominem: nam si quæ esset ratio ob quam nomen Chrismatis solum oleum significaret, màximè quia, ut dicit Cajetanus, unctionem significat, cui oleum sufficit: Sed hæc ratio nulla est, unctioni enim non minùs sufficit balsamum, cùm sit unguentum, quàm oleum, & tamen fatetur Cajetanus, balsamum non sufficere ad rationem Chrismatis: Ergo nutat præcipuum ejus fundamentum.

§. IV.

Solvuntur objectiones.

35. OBjicies primò: SS. Patres interdum appellant Confirmationem, *sacramentum olei*, nullâ factâ mentione balsami: Ergo signum est mixtionem balsami non esse de necessitate sacramenti.

36. Secundò, Balsamum magni æstimatur, fuitque olim usque adeò rarum, ut teste Plinio libro 12. & 25. solùm in Judæa, & in duobus duntaxat hortis regiis oriretur: unde Titus captâ Jerosolymâ, arbusculam balsami in triumphum detulit: Ergo Apostolis, primisque Ecclesiæ Rectoribus, qui valde inopes erant mundi facultatum, balsamum non suppetebat, & consequenter non est materia necessaria in Confirmatione.

37. Tertiò, Innocentius III. cap. *Pastoralis*, de sacramentis non iterandis, rogatus an Confirmatio iteranda esset in eo qui per errorem, non Chrismate, sed oleo simplici fuerat delinitus? Respondet non esse aliquid iterandum, sed cautè supplendum quod incautè fuerat prætermissum: Ergo supponit illud quod omissum fuerat, nimirum unctionem Chrismaticam, non esse essentialem, aliàs enim sacramentum fuisset nullum, & consequenter denuo conferendum.

38. Denique Chrisma apud Græcos est oleum & balsamum, quibus duodecim alia aromata immiscentur, ut videre est in Euchologio, & apud Arcudium in concordia Ecclesiæ Occidentalis & Orientalis libro 2. cap. 5. videturque ille usus habere fundamentum in Dionysio, qui in libro de Eccles. Hierarchia cap. 4. hæc scribit: *Dicimus igitur unguenti confectionem esse collectionem quandam suaviter spirantium materiarum, quæ in se magnam vim & copiam fragrantium qualitatum contineat:* Sed alia aromata non sunt de necessitate sacramenti Confirmationis: Ergo neque balsamum.

39. Ad primum respondeo quod cùm præcipua pars materiæ hujus sacramenti sit oleum, eique modicum tantùm balsami admisceri necessarium sit, mirum non est, quod interdum dicatur *sacramentum olei*, à parte ejus magis præcipua in quantitate, licèt præter oleum requiratur etiam balsamum.

40. Ad secundum respondeo cum D. Thoma hîc

art. 2. ad 4. non opus esse materiam Confirmationis tam facilè inveniri & haberi posse, quàm materiam Baptismi, quia non est tantæ necessitatis Confirmatio, quàm Baptismus, & sufficere quod è remotis regionibus ad omnia loca terrarum deferri possit. Et quamvis magni pretij sit, tamen ad conficiendum Chrisma, non requiritur tanta quantitas ejus, ut emi non potuerit ab Episcopis primitivæ Ecclesiæ, licèt pauperrimis, saltem ex eleemosynis fidelium.

41. Addo, fuisse etiam ab ortu Ecclesiæ Christianæ magnam balsami copiam, nam quod dicit Plinius de penuria balsami, ad priora sæcula referendum est, ipse enim loco citato subjungit, suo tempore balsamum montes & colles vitium instar impleviſſe, & Josephus libro 8. cap. 2. dicit Reginam Saba Salomoni plantam attulisse balsami, cujus (inquit) ferax est nostra regio. Propter quod Fabianus Papa, qui anno à Christo nato 238. Ecclesiam rexit, non recipiens excusationem Orientalium Episcoporum, qui balsamum ægrè reperiri causabantur, statuit quot annis, combusto veteri Chrismate, novum confici oportere. Et Concilium Bracharense secundum, sub Honorio, cap. 4. inhibuit Episcopis aliquid pretij accipere pro balsamo. Nunc autem ex America balsamum in varias regiones asportatur, quod licèt à Judaïco differat colore, est tamen verum balsamum, quia in fragrantia boni odoris, & in effectibus, aliisque proprietatibus, habet sufficientem convenientiam cum balsamo Syriaco, sive aliunde differat specie infima ab ipso, sive non; subindeque validè ex illo Chrisma conficitur, ut Paulus III. & Pius IV. declaraverunt: sicut quamvis vinum album colore, & fortè specie, differat à rubro, tamen utrumque est materia Eucharistiæ, quia utrumque est verè & propriè vinum.

42. Ad tertium dicendum Innocentium III. verbis citatis solùm voluisse, quod quia prior unctio fuerat publicè facta, propter scandalum, publicè iterari non debuit, sed privatim & occultè absque solemnitate defectum substantialem supplendum esse, utendo omnibus quæ sunt de necessitate sacramenti in Confirmatione, & accidentalia duntaxat omittendo, subindeque in occulto & privatim, denuo adhibendam esse unctionem olei & balsami, cum debita forma, illi qui per errorem, non Chrismate, sed simplici oleo fuerat delinitus.

43. Ad quartum dicendum quod licèt duodecim illa aromata, quæ oleo & balsamo, ex usu Ecclesiæ Græcæ, ad conficiendum Chrisma admiscentur, non sint de necessitate sacramenti, sed ad ritum quendam accidentalem hujus Ecclesiæ pertineant, oleum tamen & balsamum sunt de necessitate & essentia materiæ Confirmationis. Unde cùm in sacra Congregatione dubitaretur, an talis usus Græcorum tolerandus esset, decretum fuit, investigandum esse talis usûs initium; & si illud antiquissimum esset, tolerandum; sed monendos Græcos, ut ea aromata pauca sint, & in tali quantitate, ut balsami odor prævaleat, & oleum ita sub ratione olei perseveret, ut effectus olei semper retineat. Quod si talis usus non sit ita antiquus, sed post schisma incœptus, omnino eum esse tollendum. Unde sacra Congregatio sensit, balsamum esse de necessitate sacramenti. Idem expressè docet Concilium Colonienſe, in doctrina de sacramento Confirmationis, nam ibi asserit balsamum esse de essentia, & negat solum oleum sufficere ad sacramenti veritatem; licèt quia Concilium illud fuit tantùm provinciale, & à Summo Pontifice confirmatum non est, ejus definitiones, ad dogmata fidei non pertineant.

§. V.

Alia difficultas expeditur.

QVarta difficultas est, utrum de necessitate sacramenti Confirmationis sit quod Chrisma sit consecratum ab Episcopo, ita ut simplex Sacerdos non possit, etiam ex commissione Summi Pontificis, Chrisma consecrare? 44.

Ratio dubitandi est, quia potest Summus Pontifex (ut infrà dicemus) simplici Sacerdoti committere administrationem sacramenti Confirmationis, quod est aliquid majus, quàm materiam ipsius consecrare: Ergo à fortiori poterit simplex Sacerdos, ex commissione Papæ, conficere & consecrare Chrisma, sicque non erit de essentia & necessitate hujus sacramenti, quod Chrisma sit consecratum ab Episcopo.

Oppositа tamen sententia magis placet, & satis apertè ex Florentino colligitur: cùm enim loco suprà citato, absque differentia dicat, materiam hujus sacramenti esse Chrisma, confectum ex oleo & balsamo, & ab Episcopo benedictum, videtur sentire, quod sicut oleum est necessarium necessitate sacramenti, ita & benedictio sive consecratio ejus, facta per Episcopum. 45.

Id etiam constat ex perenni usu Ecclesiæ, cùm enim nunquam legatur, potestatem Chrisma conficiendi, simplici Sacerdoti ex dispensatione speciali contulisse, quin potiùs cùm Concilium Florentinum dicit, legi aliquando esse dispensatum, ut simplex Sacerdos confirmaret, addat eum hoc debuisse facere, Chrismate per Episcopum benedicto, signum probabilissimum est, supposuisse Concilium, hoc esse necessarium necessitate sacramenti, proindeque non posse Summum Pontificem, vel Ecclesiam, in hoc validè dispensare. 46.

Ex quo facilè solvi potest fundamentum adversæ sententiæ, & afferri ratio cur Papa ex Christi voluntate possit conferre potestatem simplici Sacerdoti administrandi sacramentum Confirmationis, non tamè conficiēdi Chrisma: Chrisma enim facilè potest ad quævis loca transferri, Episcopus verò non potest ita facilè haberi; unde primum legitur aliquando ob necessitatem fuisse concessum, ut infrà patebit; secundum verò nunquam, sed semper prohibitum, ut constat ex Concilio Wormatiensi cap. 2. ubi sic habetur: *Chrisma conficere nullus præter Episcopum præsumat*; & ex Canone *Presbyter* 26. qu. 6. ubi dicitur: *Presbyter Chrisma nunquam conficiat*. Congruentia verò hujus institutionis, fuit major dignitas materiæ hujus sacramenti, in qua consecranda, decens erat ut omnes à primis Ecclesiæ Pastoribus dependerent. Et sicut in naturalibus producere materiam, aliquid excellentius est, quàm compositum, eò quòd materia non sit producibilis nisi per creationem: sic etiam in Confirmatione excellentius est consecrare materiam, quàm sacramentum ipsum ministrare; nam qui materiam conficit, ad modum creantis se habet, & ideò hoc reservatur magnis Ecclesiæ Principibus, scilicet Episcopis. Addo quod, quamvis daretur, quod majus esset conferre sacramentum Confirmationis, quàm ejus materiam consecrare, argumentum non valeret, non enim omnis qui po- 47.

teſt majus, poteſt quidlibet minus; ut homo poteſt generare hominem, non aquilam: Sacerdos poteſt conficere corpus & ſanguinem Chriſti, ſed non altaria conſecrare, vel alios Sacerdotes ordinare, quod eſt minus, & veluti quædam præparatio ad Euchariſtiam conficiendam. A

§. VI.

Confirmationis materia proxima, & forma hujus ſacramenti explicantur.

48. DIco ſecundò, materiam proximam Confirmationis eſſe unctionem Chriſmatis in fronte, per manum Epiſcopi, in formam crucis factam. B

Conſtat ex communi uſu & praxi Eccleſiæ, variiſque Conciliorum decretis, præcipuè Florentini, in decreto Eugenij. Et quidem primò quòd materia proxima Confirmationis ſit unctio Chriſmatis, liquet ex generali regula ſacramentorum quæ in uſu conſiſtunt, nam in his proxima materia eſt uſus materiæ remotæ, quia eſt id quod immediatè per formam ſignificatur. Secundò, quòd facienda ſit unctio in fronte confirmandi, conſtat ex eodem decreto Eugenij ubi ſic habetur: *Ideò in fronte ubi verecundiæ ſedes eſt, confirmandus inungitur, ne Chriſti nomen confiteri erubeſcat.* Tertiò hæc unctio chriſmatica in modum crucis fieri debet, tum ut verificentur C verba illa formæ: *ſigno te ſigno crucis:* tum etiam ut per hoc declaretur, Chriſtianum non debere erubeſcere crucem Chriſti, quæ ſecundùm Apoſtolum Judæis fuit ſcandalum, Gentibus autem ſtultitia, ut ſubdit Eugenius loco citato. Aliam inſinuat rationem D. Thomas hîc art. 4. ad 3. ubi ait: *Hoc ſacramentum non ſolùm ordinatur ad hoc quod homo ſanctificetur in ſeipſo, ſed exponitur cuidam pugnæ exteriori. Et ideò non ſolùm fit mentio de interiori ſanctificatione, cùm dicitur: Confirmo te Chriſmate ſalutis, ſed etiam conſignatur homo exteriùs quaſi vexillo crucis ad pugnam ſpiritualem, quod ſignificatur, cùm dicitur, Conſigno te ſigno crucis.* Tertiò hæc unctio de- D bet fieri immediatè manu ipſius Epiſcopi, & non medio aliquo inſtrumento, quia hoc ſacramẽtum debet fieri per aliquam manûs impoſitionem, ut conſtat ex ſuprà dictis. Quod verò unctio fiat pollice manûs dexteræ, ſolùm ex ritu præſcripto ab Eccleſia, & ex conſuetudine habetur: unde validum eſſet ſacramentum, ſi fieret alio digito, vel manu ſiniſtrâ, quia verè fieret per impoſitionem manûs; peccaret tamen Epiſcopus, quia in hoc diſcederet à conſuetudine Eccleſiæ, & à ritu præſcripto in Pontificali Romano.

Dico tertiò: hanc formam ſacramenti Confirmationis, quâ utitur Romana Eccleſia: *Conſigno te ſigno crucis, & confirmo te Chriſmate ſalutis, in* E *nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti*, eſſe convenientiſſimam: poſſe tamen hoc ſacramentum validè miniſtrari, ſub aliis formis, ab iſta ſubſtantialiter diverſis.

49. Prima pars patet, nam ut obſervat D. Thomas in forma illa quâ utitur Romana Eccleſia, tria deſignantur, quæ in ſacramento Confirmationis reperiuntur, nimirum ſignum quo notatur is qui in certamen Chriſtianæ militiæ deſcenſurus eſt, robur ſpirituale quod homini per hoc ſacramentum confertur, & cauſa conferens tale robur, ſcilicet ſanctiſſima Trinitas, quæ convenientiſſimè in hoc ſacramento exprimitur, tum quia illud eſt perfectio Baptiſmi, qui fit expreſsâ invocatione Trinitatis; tum etiam quia in Confirmatione armatur Chriſti miles, ut inter alia myſteria, Trinitatem profiteri non erubeſcat.

Secunda verò pars ſuadetur: nam in edicto 50. Conſtantini Magni (ſi tamen verè illius eſt) quod habetur tomo 1. Conciliorum, ante Concilium Nicænum primum, Conſtantinus Magnus refert ſe à Sylveſtro Papa, poſt Baptiſmum, in fronte ſignatum, & Chriſmate unctum fuiſſe, in hæc verba: *Signet te Deus ſigillo fidei, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, in conſignatione fidei.* Et apud Ambroſium libro 2. de ſacramentis cap. 7. in fine, hæc forma traditur: *Deus Pater omnipotens qui te regeneravit ex aqua & Spiritu Sancto, conceſſitque tibi peccata tua, ipſe te ungat in vitam æternam.* Item in quodam Rituali Romano ante annos 800. ſcripto, hæc forma (ut refert Alcuinus) habetur: *Signa eos Domine ſigno crucis: ego te confirmo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Demum forma ſacramenti Confirmationis in Eccleſia Græca, hæc eſt: *Signaculum doni Spiritus Sancti*, ſupple *eſt iſtud:* ut patet ex omnibus Græcorum Euchologiis, ubi hæc forma refertur, & ex ſecundo Concilio œcumenico can. 7. ubi expreſsè traditur, ut teſtatur Græcorum rituum peritiſſimus & doctiſſimus Cardinalis Beſſarion, libro de ſacramento Euchariſtiæ, tomo 6. Bibliothecæ Sacræ, folio 482. Hanc etiam eſſe Græcorum formam aſſerunt Arcudius Græcus Author, de concordia occidentalis & orientalis Eccleſiæ in ſacramentorum adminiſtratione libro 2. cap. 6. & 7. Baſilius Pontius de ſacramento Confirmationis paginâ 2. cap. 7. & Vericelli de miſſionibus Apoſtolicis titulo 11. ſect. 2.

Nec obſtat quod ait Catumſyritus in concor. 51. dia utriuſque Eccleſiæ, Tractatu 1. accuſ. 7. nimirum Severum Patriarcham Alexandrinum libro de ritibus Baptiſmi, tomo 6. Bibliothecæ Sacræ, referre formam Confirmationis omnino ſimilem Romanæ. Nam ſicut in Eccleſia Latina in diverſis Ritualibus & Pontificalibus eſt invenire diverſas formas Confirmationis, quas jam retulimus: ita mirum non eſt ſi in diverſis Græcis Euchologiis diverſæ inveniantur formæ Confirmationis, ſed quæ frequentior eſt in Euchologiis Græcis, eſt illa quam recenſuimus, ut Authores citati teſtantur.

Non valet etiam quod idem Author ſecundò 52. dicit, nempe hæc verba: *Signaculum doni Spiritus Sancti*, non eſſe formam ſacramenti Confirmationis, ſed cujuſdam chriſmationis reconciliatoriæ cæremonialis, quæ ab Eccleſia Græca olim in Baptiſmo adhibebatur. Nam præterquã quod Cardinalis Beſſarion, & Arcudius Authores Græci, & in Græcorum ritibus peritiſſimi, expreſsè teſtantur, verba illa eſſe formam quâ communiter Græci utuntur, dum ſacramentum Confirmationis adminiſtrant: Clemens VIII. in bulla de inſtructione Græcorum, quæ habetur tomo 3. Bullarij fol. 47. cùm prohibuiſſet Preſbyteris Græcis, ne Confirmationis ſacramentum conferrent, prohibuit quoque ne iſta verba, *Signaculum doni Spiritus Sancti*, proferrent, ſed ante illa abſolverent Baptiſmum: At ſi illa verba non eſſent vera forma Confirmationis, ſed quandã ſolùm Baptiſmi cæremoniam continerent, ea certè non prohibuiſſet, nam Baptiſmus plures habet cæremonias in Latina & Græca Eccleſia, quæ nullâ ratione negligi debent, ut bene ſcribit Arcudius libro 2. cap. 7. Ergo &c.

53. Ex his probata manet ſecunda pars concluſionis, quæ aſſerit ſacramentum Confirmationis poſſe validè miniſtrari ſub aliis formis ſubſtantialiter diſtinctis ab ea quâ Eccleſia Romana jam utitur: quis enim negare audeat aliquas ex formis relatis, ſubſtantialiter differre ab ea quâ hodie Eccleſia utitur, cùm in forma Græcorum, & in Ambroſiana, nulla fiat invocatio Trinitatis, nec expreſſio actionis miniſtri? Unde dicendum eſt, Chriſtum non determinaſſe formam ſacramenti Confirmationis, quoad ſpeciem, ſed ſolùm quoad genus, & inſtituiſſe ſolùm quod hoc ſacramentum celebraretur per aliqua verba quæ ejus effectum ſignificarent, ac reliquiſſe poteſtati Eccleſiæ verba illa determinare, unde orta eſt diverſitas illa formarum, diverſique ritus ſacramentum illud miniſtrãdi in Latina & Græca Eccleſia. Sicut in ſacramento Ordinis Chriſtus non determinavit materiam in ſpecie, ſed ſolùm in genere, & voluit quidem quòd non conferretur Ordo niſi per aliquod ſignum ſenſibile, ſignificativum poteſtatis quæ traditur, non tamen in particulari tale ſignum deſignavit: unde in Eccleſia Latina Sacerdotes initiantur per contactum calicis & patenæ, & in hac actione character ſacerdotalis imprimitur: in Eccleſia verò Græca, per ſolam manuum impoſitionem ſuper caput ordinandi ſacerdotium confertur. De quo Tractatu præcedenti diſputatione 1. art. 5.

A periculum iterationis, ob ignorantiam vel oblivionem Confirmationis jam acceptæ. Denique cùm ſacramentum Confirmationis ſit veluti ſecunda fidei profeſſio ſolemnis, per ſe videtur expediens, ut quando prima in Baptiſmo facta eſt per alios, ſecunda in hoc ſacramento fiat per ipſummet ſuſcipientem. Sufficit autem communiter ætas ſeptem annorum, atque etiam licitè præveniri poteſt juſta de cauſa, ut ſi imminerent perſecutiones, ſicut tempore naſcentis Eccleſiæ, vel ſi puer hac occaſione prætermiſſâ, non poſſet diu poſt, ob Epiſcoporum penuriam, vel aliam ſimilem cauſam, hoc ſacramentum ſuſcipere.

Dico ſecundò: ad recipiendum ſacramentum 56.
B Confirmationis in nullo caſu tenentur adulti, ſub præcepto, per ſe & directè eos obligante. Eſt contra Scotum, Bellarminum, Turrianum, Martinonum, & alios. Eſt tamen D. Thomæ in 4. diſt. 7. quæſt. 3. art. 2. quæſtiunc. 1. in corp. ubi dicit quod ſacramentum Confirmationis non eſt neceſſitatis, ſed utilitatis; quod tamen eſſet falſum, ſi in aliquo caſu per ſe tenerentur adulti ſub præcepto ipſum recipere, tunc enim eſſet ſacramentum neceſſitatis præcepti. Item in hac parte ſuprà quæſt. 65. art. 4. poſtquam dixit dupliciter aliquid neceſſarium dici, uno modo ſimpliciter, ſine quo videlicet haberi non poteſt finis: alio modo ſecundùm quid, ſine quo ſcilicet finis non habetur ita
C convenienter, ſicut equus neceſſarius eſt ad iter; ſubdit ſecundo iſto modo neceſſariam eſſe Confirmationem, quod tamen patet fore falſum, ſi Confirmatio eſſet per ſe de præcepto, in aliquo caſu.

Ratio etiam ſuffragatur: Nullum enim eſt præ- 57.
ceptum, neque divinum, neque Eccleſiaſticum, per ſe obligans fideles in aliquo caſu, ad ſuſceptionem ſacramenti Confirmationis: Ergo ſub nullo præcepto, per ſe & directè unquam tenentur illud ſuſcipere. Conſequentia patet, Antecedens verò probatur primò de præcepto divino, quia in nullo Scripturæ loco habetur, ſicut habentur præcepta de Baptiſmo, Euchariſtia, & Pœnitentia; neque ex traditione, cùm nulla ſufficiens
D traditio habeatur in Conciliis, Patribus, aut Eccleſia, quæ præceptum hoc divinum perſuadeat; neque colligitur ex ipſa natura ſacramenti, quia ſacramentum Confirmationis ſolùm datur ad melius eſſe: homines autem in vita ſpirituali non tenentur ad id quod melius eſt.

Probatur etiam Antecedens quoad ſecundam 58.
partem, & oſtenditur nullum eſſe præceptum Eccleſiaſticum obligans fideles ad ſuſceptionem Confirmationis: Eccleſia enim non imponit præceptum de aliquo ſacramento ſuſcipiendo, niſi præſuppoſito divino præcepto, determinando ſcilicet tempus quo illud debet impleri, ut patet in aliis ſacramentis neceſſariis, nempe Baptiſmo,
E & Pœnitentia; unde cùm nullum ſit divinum præceptum de Confirmatione ſuſcipienda, ut jam oſtenſum eſt, nullum etiam erit de illa præceptum Eccleſiaſticum. Addo quod, ſi eſſet aliquod præceptum Eccleſiaſticum, maximè obligaret in articulo mortis: quod tamen eſſe falſum patet, tum ex uſu Eccleſiæ, tum ex Melchiade Papa in cap. *Spiritus Sanctus*, de conſecratione diſt. 5. ubi dicit hoc ſacramentum non eſſe neceſſarium hominibus jam morituris.

Dixi autem in concluſione, adultos per ſe & di- 59.
rectè non teneri ad ſuſcipiendum ſacramentum Confirmationis, quia interdum per accidens & indirectè ad illud recipiendum obligari poſſunt, putà ratione ſcandali, ut ſi putaretur aliquis

ARTICVLVS III.

Quodnam ſit ſubjectum capax Confirmationis, & utrum ad ejus ſuſceptionem adulti aliquando obligentur?

54. DIco primò: ſubjectum capax Confirmationis eſt quilibet baptizatus. Ita definitum eſt ab Urbano Papa de conſecratione diſt. 5. can. *Omnes*, ubi ſic dicitur: *Omnes fideles per manûs impoſitionem Epiſcoporum, debent Spiritum Sanctum poſt Baptiſmum accipere.*

Id etiam probat D. Thomas hîc art. 8. in corp. quia ſicut de intentione naturæ eſt, ut omnis qui corporaliter naſcitur, ad perfectam perveniat ætatem; ita & multò magis de intentione Dei, hominem ſpiritualiter renatum per Baptiſmum, perficere per Confirmationem.

Idem confirmat in argumento *Sed contra*, ex eo quòd Spiritus Sanctus adveniens in die Pentecoſtes, Actorum 2. replevit totam domum, per quam Eccleſia deſignabatur, & quicumque erant in eadem domo quâ Apoſtoli, fuerunt omnes repleti Spiritu Sancto: Ergo ſacramentum Confirmationis, quod datur ad illam plenitudinem conſequendam, debet omnibus qui ſunt in Eccleſia exhiberi.

55. Obſervandum tamen eſt ex Catechiſmo Pij V. parte 2. cap. 3. omnibus quidem poſt Baptiſmum, Confirmationis ſacramentum poſſe adminiſtrari, minùs tamen communiter expedire hoc fieri ante rationis uſum. Primò, quia major eſt reverentia ſacramenti, ut cum propria fide & diſpoſitione hominis ſuſcipiatur. Secundò, eſt etiam major utilitas ipſius ſuſcipientis, quia majorem gratiam ex opere operato accipiet, ſi cum propria diſpoſitione accedat. Tertiò, ut magis meminerit quod ei dicitur, cùm ab Epiſcopo alapâ ceditur, ſe deinceps pro nomine Jeſu contumelias libenter pati debere. Quartò, ut magis vitetur

omittere Confirmationem, eò quòd eam contemneret, aut non crederet eſſe ſacramentum: vel ratione propriæ conſcientiæ, quando nimirum aliquis ſibi perſuadet quod abſque tali medio tentationes contra fidem non ſuperabit, & credit ſibi immediatè periculum deficiendi à fide, niſi hoc ſacramento roboretur.

60. Contra iſtam concluſionem objicitur primò: Omnes fideles tenentur ex præcepto divino eſſe plenè ſive perfectè Chriſtiani: Sed ad hoc neceſſaria eſt ſacramenti Confirmationis ſuſceptio, cùm per tale ſacramentum homo fiat plenè & perfectè Chriſtianus: Ergo homo tenetur ad recipiendum ſacramentum Confirmationis. Unde in Can. *Omnes* ſuprà citato dicitur: *Omnes fideles per manûs impoſitionem Epiſcoporum, Spiritum Sanctum poſt Baptiſmum accipere debent, ut pleni Chriſtiani inveniantur.*

61. Secundò, Tenetur ex præcepto divino quilibet fidelis adultus, non inermis aggredi periculum maximum fidei, & ſpiritualis militiæ: Sed velle abſque ſacramento Confirmationis coram tyranno fidem profiteri, eſt velle inermis aggredi periculum maximum fidei & ſpiritualis militiæ; proprium enim eſt ſacramenti Confirmationis armare Chriſtianum in hunc finem: Ergo tenetur fidelis adultus, ſaltem in illo caſu, recipere ſi poſſit ſacramentum Confirmationis.

62. Tertiò, Magis obligat bonum vitæ ſpiritualis, quàm bonum vitæ corporalis: Sed ita obligat bonum vitæ corporalis, ut in vita naturali habet homo præceptum adhibendi medium neceſſarium ut augeatur: Ergo etiam in vita ſpirituali habet præceptum ſuſcipiendi medium ordinatum ad augmentum talis vitæ, quale eſt ſacramentum Confirmationis.

63. Pro ſolutione primæ objectionis, obſervandum eſt ex doctrina D. Thomæ in 4. diſt. 7. quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 2. ad 1. plenitudinem gratiæ Chriſtianæ duplicè diſtingui, alia enim eſt quoad ſufficientiam, quæ datur in Baptiſmo, & quæ conſtituit hominem ſubſtantialiter Chriſtianum; & alia quoad abundantiam, quæ datur in Confirmatione, & conſtituit hominem jam Chriſtianum, militem Chriſti. Hoc poſito.

64. Ad primum reſpondeo diſtinguendo Majorem: Omnes fideles tenentur eſſe plenè Chriſtiani, plenitudine ſive perfectione quoad ſufficientiam, concedo Majorem. Plenitudine ſive perfectione quoad abundantiam, nego Majorem, & ſub eadem diſtinctione Minoris, nego Conſequentiam. Unde quando in Canone *Omnes* dicitur quod omnes fideles per impoſitionem manûs Epiſcoporum, Spiritum Sanctum accipere debent, verbum illud *debent*, non ſignificat præceptum, ſed conſilium, hujuſque ſacramenti utilitatem, non verò illius neceſſitatem declarat.

65. Ad ſecundum nego Minorem, licèt enim qui in occaſione profitendi ſuam fidem coram tyranno, negligit confirmari armis illis ſpecialibus quibus milites Chriſti ſacramento Confirmationis induuntur, nolit corroborari; quia tamen aliunde, ſcilicet gratiâ baptiſmali, cum virtutibus & auxiliis ipſi correſpondentibus, ſufficienter ad reſiſtendum præmunitur, non eſt dicendus periculum fidei inermis aggredi.

66. Ad tertium conceſſo Antecedente, nego Conſequentiã, & paritatem; Ratio diſcriminis eſt, quia medium ordinatum ad augmentum vitæ corporalis, unicum eſt, ſcilicet nutritio: è contra verò illud quod ordinatur ad augmentum vitæ ſpiritualis, eſt multiplex, adeò ut aliis mediis, quàm ſacramento Confirmationis poſſit quis augere in ſe gratiam.

ARTICVLVS IV.

Quinam ſit proprius ſacramenti Confirmationis effectus?

67. FAcilis eſt reſolutio hujus difficultatis ex dictis articulis præcedentibus. Unde

Dico breviter, proprium ac ſpecialem ſacramenti Confirmationis effectum, eſſe augmentum gratiæ, quo homo roboratur ad profitendam fidem, & acquirit jus ad ſpecialia auxilia pro illo actu conſtanter eliciendo.

Patet ex Florentino in decreto Eugenij, ubi dicitur, in hoc ſacramento dari Spiritum Sanctum ad robur, ut Chriſtianus Chriſti nomen audacter confiteatur. Idem teſtantur antiquiſſimi Patres, Dionyſius, Clemens, Tertullianus, Auguſtinus, Cyprianus, & Melchiades Papa in Epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ, ubi hæc ſcribit: *Spiritus Sanctus qui ſuper aquas Baptiſmi ſalutifero deſcendit lapſu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum præſtat ad gratiam. In Baptiſmo regeneramur ad vitam, poſt Baptiſmum Confirmamur ad pugnam. In Baptiſmo abluimur, poſt Baptiſmum roboramur.* Et paulò poſt: *Confirmatio armat & inſtruit ad agones mundi hujus ſuperandos.*

68. Idipſum docet D. Thomas hîc art. 7. ubi ait quod *in Confirmatione datur baptizato Spiritus Sanctus ad robur, ſicut Apoſtolis datus eſt in die Penteceſtes.* Unde virtutem Confirmationis ex his quæ Apoſtolis evenerunt, declarandam docet Catechiſmus Romanus, parte 2. de ſacramento Confirmationis num. 21. his verbis: *Si Paſtores voluerint divinam hujus ſacramenti efficaciam oſtendere, ſatis erit, quid ipſis Apoſtolis evenerit explicare: illi enim ante paſſionem, vel ſub ipſam paſſionis horam, adeò infirmi & remiſſi fuerunt, ut cùm Dominus comprehenſus eſt, ſtatim ſe in fugam conjecerint; Petrus verò unius mulierculæ voce perterritus, ſe Jeſu Chriſti Diſcipulum eſſe, non ſemel, aut iterum, ſed tertiò negaverit, ac poſt Reſurrectionem omnes propter metum Judæorum incluſi, domi ſe continuerint. At verò in die Penteceſtes, tantâ Spiritus Sancti virtute omnes repleti ſunt, ut dum Evangelium quod eis commiſſum erat, non ſolùm Judæorum regione, ſed univerſo orbe, audacter & liberè diſpergerent, nihil ſibi felicius accidere poſſe exiſtimaverint, quàm quod digni haberentur, qui pro Chriſti nomine contumeliam, vincula, tormenta, cruces perferrent.*

69. Demum eadem veritas ex materia & forma hujus ſacramenti manifeſtè oſtenditur: Etenim unctio & conſignatio, & hæc verba formæ, *Confirmo te*, ſignificant gratiam quæ confertur vi hujus ſacramenti, dari in ordine ad certamen & luctã, roburque ſpirituale ad fidem conſtanter profitendam, conferre. Hoc autem robur, præter gratiam habitualem, dicit jus ſpeciale ad auxilia opportunè conferenda, & certiſſimè, ſi non ponatur obex; ad fidem fortiter profitendam, & ſuperandas difficultates, ut perfectos decet. Quo pacto ipſi Apoſtoli reſiſtebant perſecutionibus, non per gratiam ſolùm habitualem, ſed per auxilia ſpecialia quæ Deus tempore opportuno illis abundè ſuppeditabat, ſine quibus neminem quamvis juſtificatum poſſe diu perſeverare, docet Tridentinum

ſeſſione

sessione 6. can. 22. & experientiâ satis constat.

70. Ex his colligitur primò, sacramentum Confirmationis per se & ex primaria intentione Christi instituentis, non conferre gratiam primam, sed secundam: Nam gratiam confert in modum augmenti, & corroborationis, & ætatis adultæ Christiani: Sed augmentum gratiæ, supponit gratiam esse, & priùs est fieri Christianum, quàm corroborari & perfici; priùsque est nasci, quàm adolescere, & in virum perfectum evadere: Ergo &c. Dixi *per se*, nam per accidens interdum potest hoc sacramentum primam gratiam conferre, & peccata remittere, ut docet D. Thomas hîc art. 7. ad 2. his verbis: *Si aliquis adultus in peccato existens, cujus conscientiam non habet, vel si etiam non perfectè contritus accedat, dummodo non fictus accedat, per gratiam collatam in hoc sacramento, consequetur remissionem peccatorum.* De quo plura diximus Tractatu præcedenti, disp. 3. art. 5. §. 4. ubi ostendimus, omnia sacramenta vivorum, per accidens aliquando conferre primam gratiam, & prodesse mortuis, dummodo non ita mortui sint, quin actum aliquem vitalem imperfectum, & pium aliquem motum fidei & attritionis exerceant.

71. Colligitur secundò, potiorem & præstantiorem esse effectum Confirmationis, quàm Baptismi; sicut in naturalibus plus est id quo constituimur in statu ætatis perfectæ, & corroboratæ, quàm id quod ab initio nostræ nativitatis habemus; & sicut Apostoli plus acceperunt die Pentecostes, quàm in baptismo: unde Urbanus Epist. 1. cap. 7. docet homines per sacramentum Confirmationis ex infantibus fieri *plenè Christianos*, & viros perfectos; & Rabanus lib. 1. de instit. Clericorum cap. 31. ut refertur de consecrat. dist. 5. cap. 5. hæc scribit: *Signatur baptizatus chrismate in summitate capitis per Sacerdotem, per Pontificem verò in fronte, ut in priori unctione, significetur super ipsum Spiritus Sancti descensio, ad habitationem Deo consecrandam: in secunda quoque, ut ejusdem Spiritus Sancti septiformis gratia, cum omni plenitudine sanctitatis & scientiæ & virtutis, venire in hominem declaretur.*

Articulus V.

Vtrum solus Episcopus sit ordinarius hujus sacramenti minister?

72. PHotius Patriarcha Constantinopolitanus existimavit non solum Episcopum, sed etiam quemvis alium Presbyterum esse ministrum ordinarium Confirmationis, ut colligitur ex Epistola Nicolai I. ad Hincmarum, relata à Baronio anno 867. Idem asseruit Wiclef, ut constat ex Constantiensi sess. 8. & Armacanus de quæstionibus Armenorum lib. 11. cap. 4. id extendens etiam ad Diaconos, & asserens id ex sacra Scriptura elici, quamvis decretis Ecclesiæ oppositum sit definitum. Ut hic error impugnetur, & veritas Catholica stabiliatur.

73. Dico breviter: ministri ordinarij Confirmationis sunt soli Episcopi.

Conclusio est certa de fide, & definita in Florentino in Decreto Eugenij, & in Tridentino sessione 7. can. 3. de Confirmatione, & sess. 23. can. 7. ubi anathematizat eos qui dixerint, potestatem confirmandi & ordinandi, quam Episcopi habent, illis esse cum Presbyteris communem.

Desumitur etiam ex Scriptura, nam Act. 8. dicitur quod Christiani ab aliis baptizati, expectabant adventum Apostolorum, ut ipsis manus imponerent, & acciperent Spiritum Sanctum: At Episcopi succedere Apostolis, ut ait Florentinum: Ergo ipsorum est hoc sacramentum conferre. Unde Eusebius Papa Epist. 3. ad Episcopos Thusciæ, ut refertur de consecrat. dist. 5. cap. 4. *Manûs impositionis sacramentũ magnâ veneratione tenendum est, quod ab aliis perfici non potest, nisi à ũmis Sacerdotibus: nec tempore Apostolorum, ab aliis quàm ab ipsis Apostolis, legitur aut scitur peractum esse.* Item Innocentius IV. in Epist. ad Episcopum Tusculanum, Apostolicæ Sedis Legatum in regno Cypri: *Soli* (inquit) *Episcopi consignent Chrismate in frontibus baptizatos, quia hujus unctio non debet nisi per Episcopum fieri; quoniam soli Apostoli, quorum vices gerunt Episcopi, per manûs impositionem, quam Confirmatio, vel frontis Chrismatio repræsentat, Spiritum Sanctum tribuisse leguntur.*

Triplex etiam institutionis hujus congruentia 74.
adduci potest. Prima quam habet D. Thomas hîc art. 11. desumitur ex similitudine tum artis, tum humanorum contractuum, in ædificiis namque construendis inferiores ministri formam non imponunt, sed solùm materiam præparant architecto qui formam imponit; item epistola per notarium pro Principe scripta, ordinariè loquendo, solâ manu Principis validè subscribitur: fidelium autem Ecclesia ædificium quoddam divinum est, secundùm illud 1. ad Corinth. 3. *Dei ædificatio estis*; item est epistola quædam spiritu Dei in cordibus scripta, ut habetur 2. ad Corinth. 3. Licèt ergo hoc ædificium, hæc epistola, per baptismum, sacerdotum ministerio ædificetur & scribatur; quia tamen per sacramentum Confirmationis, domus quasi jam ædificata perficitur, dedicaturque in templum Spiritus Sancti, & epistola jam scripta, signo crucis consignatur, munus hoc solis superioribus artificibus & Pontificibus, seu Principibus Ecclesiæ, ex officio incumbit.

Secunda congruentia est, quòd solus Episcopus 75.
in Ecclesia, est veluti dux in exercitu, ad quem pertinet milites recipere, & consignare.

Tertia, quòd cùm Episcopus sit in statu perfectionis, Confirmatio verò sit perfectio & consummatio Baptismi, proprium ejus munus est, inferiores, mediante hoc sacramento, perficere, seu perfectos Christianos constituere.

Contra istam conclusionem objicit primò Ar- 76.
macanus factum Ananiæ Act. 9. Paulo manus imponentis. Verùm ibi non est sermo de impositione manuum confirmativa, sed curativa seu medicinali. Nec obest quod ibidem dicitur, *Vt videas, & implearis Spiritu Sancto*; primum enim ad illam curativam & medicinalem manûs impositionem pertinet, ut proximus & proprius illius effectus; secundum verò ad baptismum, de quo mox ibidem, & ad alia deinde secuta, referendum est.

Secundò objici potest illud 1. ad Timoth. 4. *Noli negligere gratiam quæ est in te, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum Presbyteri.* Quasi munus Presbyteri sit manûs impositio, quæ dicitur Confirmatio.

Sed respondetur primò, quòd ut notat D. Tho- 77.
mas ibi lect. 3. alia littera habet: *Manuum Presbyterij*, & hæc lectio sola nunc habetur in Bibliis correctis jussu Clementis VIII. Unde illa particula non designat ministrum, sed modum, seu speciem illius manûs impositionis, quæ non fuit sacramentum Confirmationis, sed Ordinis.

78. Reſpondetur ſecundò, ſtando in alia lectione, quod in Scriptura, nomine Presbyteri, ſæpe intelligitur Epiſcopus, quia Presbyter idem eſt quod ſenior, ut ibidem notavit S. Thomas. Similiter nomen ſacerdotis, olim ſpecialiter accommodatum erat Epiſcopis, ut videre eſt in multis Conciliis Toletanis, & in Sidonio Apollinari lib. 9. Ep. 3. ad Fauſtum. Unde quando S. Ignatius Epiſt. 13. & S. Ambroſius lib. 3. de ſacram. cap. 2. dicunt, *Spirituale ſignaculum, & ſeptiformem Spiritum Sanctum, dari ad invocationem Sacerdotis*, nomine Sacerdotis, intelligunt Epiſcopum.

79. Objicitur tertiò, quòd apud Armenos & Græcos, ex veteri conſuetudine, Presbyteri paſſim confirment.

Sed reſpondeo primò, ex moribus ſchiſmaticorum non poſſe ſumi validum argumentum. Secundò dico, Presbyteros Græcos ſacramentum conferre ex conceſſione Summi Pontificis, ut patebit ex dicendis articulo ſequenti.

80. Objicitur quartò: Concilium Toletanum 1. c. 20. Arauſicanum 1. can. 2. & Innocentius I. Epiſt. 1. cap. 6. dicunt Presbyterum, abſente Epiſcopo, præſente verò, non niſi fuerit ab ipſo præceptum, poſſe alios ungere chriſmate: Ergo miniſtri ordinarij Confirmationis non ſunt ſoli Epiſcopi.

81. Reſpondeo conceſſo Antecedente, negando conſequentiam, Concilium enim Toletanum non loquitur de unctione chriſmatis in fronte, in qua conſiſtit Confirmatio, ſed de cæremoniali unctione, quæ fit in vertice baptizati: Arauſicanum verò loquitur de reconciliatione ſolemni, quâ olim ad Eccleſiæ gremium recipiebantur hæretici, qui ab hæreſi convertebantur; ungebantur enim fortè ut ſupplerentur cæremoniæ ab Eccleſia in baptiſmo adhiberi ſolitæ, quam hæretici omiſerant. Denique Innocentius apertè loquitur de cæremonia quâ ungebantur energumeni, ut dæmon expelleretur. Ratio autem horum omnium eſt, quia non licebat olim ſimplici ſacerdoti ullâ ratione aliquem ungere chriſmate, imò nec baptizare, niſi jubente aut procul abſente Epiſcopo, & neceſſitate aliquâ urgente, ut patet ex Epiſtola 88. Leonis in fine, ubi ſic habetur: *Sed neque coram Epiſcopo licet Presbyteris in baptiſterium introïre, nec præſente Antiſtite, infantem tingere, aut ſignare.*

A etiàm ex commiſſione Epiſcopi, ſtando in ſolò jure divino, & ſeclusâ prohibitione factâ à Summo Pontifice. Hanc tenent Salmeronius tomo 12. in Acta Apoſtolorum Tractatu 26. Baſilius Pontius in relect. de Confirmat. & Martinus Ledeſma.

Tertia ſententia, quæ eſt media, & pro qua Vericelli Tract. de miſſionibus Apoſtolicis tit. 7. quæſt. 129. refert Authores quinquaginta ſex, cenſet quod ſimplex ſacerdos ex commiſſione & diſpenſatione Papæ, non verò Epiſcopi, ſacramentum Confirmationis conferre poteſt.

Dico primò: Ex diſpenſatione & commiſſione Papæ, ſimplices Sacerdotes validè & licitè confirmare poſſunt.

Probatur primò ex Florentino in decreto Eugenij, ubi poſtquam definiſſet miniſtrum ſacramenti Confirmationis eſſe Epiſcopum, ſubdit: *Legitur tamen aliquando, per Apoſtolicæ Sedis diſpenſationem, ex rationabili & urgente admodum cauſa, ſimplicem Sacerdotem, chriſmate per Epiſcopum confecto, hoc adminiſtraſſe Confirmationis ſacramentum.* Quibus verbis licèt Eugenius expreſsè non definiat noſtram ſententiam, implicitè tamen eam approbat, & graviſſimum, ut aiunt Valentia, Candidus, Caſtropalaus, & alij, ipſi affert authoritatis pondus. 83.

Nec valet quod reſpondent aliqui ex Adverſariis, nimirum Concilium ibi quidem retuliſſe diſpenſationem factam eſſe aliquando à Sede Apoſtolica, eam tamen non approbaſſe. Hoc enim eſt manifeſtè contra verba Concilij, quia Concilium dicit ex rationabili cauſa diſpenſaſſe Sedem Apoſtolicam, ut ſimplex Sacerdos confirmaret: Sed non poteſt eſſe rationabilis cauſa ad conferendum ſacramentum invalidum & nullum, hoc enim ſacramentum non eſt, ſed ſacrilegium, & fallax imitatio ſacramenti: Ergo &c. 84.

Probatur ſecundò concluſio ex duobus aliis Conciliis, Tridentino nimirum & Senonenſi: Tridentinum enim ſeſſ. 7. can. 3. de Confirmatione cùm ait ſolum Epiſcopum eſſe miniſtrum ordinarium hujus ſacramenti, ſatis apertè inſinuare videtur, alium eſſe poſſe extraordinarium, ſcilicet Sacerdotem, ex diſpenſatione & conceſſione Summi Pontificis. Senonenſe verò videtur omnino ſupponere ſacerdotem ſimplicem ex privilegio poſſe confirmare, cùm ait in decretis morum cap. 38. *Si qui ſint* (loquitur de Abbatibus) *qui contendant ſibi competere facultatem confirmandi ex privilegio, volumus quod cùm primùm fuerint requiſiti de privilegio, fidem facere teneantur.* 85.

Probatur tertiò ex facto S. Gregorij I. qui lib. 3. Epiſt. 9. prohibuit Presbyteris Sardiniæ, ne confirmarent: at cùm intellexiſſet ſcandalum inde ortum, conceſſit iis confirmandi licentiam, ut refertur in cap. *Pervenit* diſt. 95. & teſtatur Baronius anno 594. Sic autem ait S. Gregorius: *Pervenit ad nos, quoſdam ſcandalizatos fuiſſe, quod Presbyteros chriſmate ungere eos qui baptizati ſunt, prohibuimus. Et nos quidem ſecundùm uſum veterem Eccleſiæ noſtræ fecimus: ſed ſi omninò hac de cauſa aliqui contriſtantur, ubi Epiſcopi deſunt, ut Presbyteri etiam in frontibus baptizatos chriſmate tangere valeant, concedimus.* 86.

Reſpondent Eſtius & Aurelius, D. Gregorium ſolùm cum illis ſacerdotibus diſpenſaſſe, ut quando baptizarent, ungerent in fronte, unctione quadam cæremoniali, non verò ſacramentali; ſive ut unctionem quæ fit in pectore vel in humeris eorum qui baptizantur, eandem in fronte facerent. 87.

ARTICVLVS VI.

An poſſit Sacerdos confirmare ex commiſſione Papæ, vel Epiſcopi?

§. I.

Referuntur ſententiæ, & tertia ut verior & probabilior eligitur.

82. IN hujus difficultatis reſolutione tres ſunt Authorum ſententiæ, duæ extremæ, & tertia media. Prima docet ſolum Epiſcopum ita de jure divino eſſe ſacramenti Confirmationis miniſtrum, ut neque Epiſcopus, neque Summus Pontifex, poſſint committere ſimplici Sacerdoti, quod Confirmationem validè adminiſtret. Ita Durandus, Adrianus, Eſtius, Petrus Aurelius, & Catumſyritus, qui oppoſitam ſententiam vocat hæreticam, more ſuo delirans, ut ait Vericelli, infrà citandus.

Secunda aſſerit ſimplicem Sacerdotem poſſe eſſe miniſtrum extraordinarium hujus ſacramenti, non tantùm ex diſpenſatione Summi Pontificis, ſed

Sed contra eſt Concilium Florentinum citatum, quod conceſſionem illam intellexit de ſacramento Confirmationis. Eodem modo eam intellexit D. Thomas hîc art. 11. nam cùm ſibi primo loco objeciſſet : Videtur quod non ſolùm Epiſcopus hoc ſacramentum conferre poſſit, Gregorius enim ſcribens Januario Epiſcopo dicit : *Pervenit ad nos quoſdam ſcandalizatos fuiſſe &c.* ſic reſpondet : *Ad primum dicendum, quod Papa in Eccleſia habet plenitudinem poteſtatis, ex qua poteſt quædam quæ ſunt ſuperiorum ordinum committere quibuſdam inferioribus, ſicut quibuſdam Presbyteris concedit conferre minores ordines, quod pertinet ad poteſtatem Epiſcopalem; & ex hac plenitudine poteſtatis conceſſit Beatus Gregorius Papa, quod ſimplices Sacerdotes hoc ſacramentum conferrent, quandiu ſcandalum tolleretur.*

88. Reſpondent alij, quod tempore D. Gregorij omnes Sacerdotes erant Epiſcopi, quamvis non omnes haberent juriſdictionem Epiſcopalem, ſed unus duntaxat in ſingulis civitatibus, qui per antonomaſiam nomen Epiſcopi retinebat, & ſolus regulariter ſacramentum Confirmationis adminiſtrabat.

89. Sed in primis hæc reſponſio eſt contra Florentinum, & D. Thomam, qui loquentes de illa diſpenſatione, eam de ſimplici ſacerdote expoſuerunt. Deinde impugnatur ex eo quod licèt probabile ſit quod initio Eccleſiæ omnes ſacerdotes erant Epiſcopi, tamen incredibile omnino eſt, quod illa conſuetudo ſimul cum dignitate ſacerdotis conſecrationem Epiſcopalem conferendi, adhuc duraret tempore D. Gregorij, cùm jam multi eſſent Presbyteri, & ante D. Gregorium dixerit Euſebius Papa articulo præcedenti citatus, confirmationem datam à ſacerdote, eſſe irritam.

90. Tertiò alij dicunt, ſacerdotes illos quibus facultatem confirmandi conceſſit D. Gregorius, fuiſſe per ipſum conſtitutos, quantùm ad iſtum actum, Epiſcopos.

Sed contra : Cùm ordo Epiſcopalis conſiſtat in indiviſibili, ſi Sacerdotes illi Epiſcopalem ordinem receperunt, verè fuerunt Epiſcopi, & conſequenter nulla fuit cum eis diſpenſatio : quod ſi non receperunt illum ordinem, nullo modo conſtituti ſunt Epiſcopi. Adde quod abſentes, quales erant illi ſacerdotes, nullo modo poſſunt ordinari.

91. Probatur quartò concluſio variis Authorum teſtimoniis, qui aſſerunt facultatem confirmandi ſæpè ſimplici ſacerdoti fuiſſe commiſſam. In primis enim hanc conſuetudinem ut Presbyteri confirmarent, viguiſſe in Ægypto, tradit Author coævus Ambroſio, & qui citatur nomine Ambroſij, in cap. 4. Epiſtolæ ad Epheſios, & Author librorum veteris teſtamenti, qui ſub nomine Auguſtini communiter citatur; nam quæſt. 101. ſic ait : *In Alexandria, & per totam Ægyptum, ſi deſit Epiſcopus, conſignat Presbyter.* Item in Eccleſia Græca, jampridem, & diu ante ſchiſma, inductum morem fuiſſe, ut Presbyteri Græci dent communiter Confirmationem, ex conceſſione videlicet Summi Pontificis, tacita, vel expreſſa, eaque de re non fuiſſe reprehenſos in Concilio Florentino, ſcribit Arcudius lib. 2. de Sacramentis cap. 10. Imò conſuetudinem illam Eccleſiæ Græcæ tacitè approbaſſe videntur Eugenius & Concilium: nam ſeſſ. 25. cùm Eugenius undecim quæſtiones Græcis propoſuiſſet, inter quas ſexta erat, *Cur non Epiſcopi, ſed Sacerdotes, inungant ſacro Chriſmate, cùm hoc Pontificibus ſit datum?* addit in fine Concilium : *Hæc à Latinis objecta, Mitylenenſis Præſul, legitimè, & ſecundùm Canones, omnia diſſolvit, præterquam duo, videlicet ſeparationem matrimonij quoad vinculum, & creationem Patriarchæ extra Conſtantinopolim.*

Demum plura extant diplomata, quibus non ita pridem permiſſum eſt à Summis Pontificibus, aliquibus ſacerdotibus, ut ſacramentum Confirmationis conferrent : nam pro Indis hanc facultatem conceſſerunt fratribus Minoribus Joannes XXII. & Leo X. ut patet ex Roderico in ſuo Bullario Regularium, in Bulla 3. Leonis X. Idem conceſſit aliquibus Patribus Societatis Jeſu Gregorius XIII. ut teſtantur Arcudius, Suarez, Candidus, & alij. Item idem Gregorius conceſſit ut Abbates, qui aſſerũt ſe habere privilegium confirmandi à Sede Apoſtolica, id agant cum conſenſu ordinarij, ut teſtatur ex Armendariz Barboſa, de poteſtate Epiſcopi, Allegat. 30. num. 5. Unde Concilium Senonenſe ſupponit Abbates poſſe confirmare ex privilegio Sedis Apoſtolicæ, ut ſuprà oſtendimus, idque etiam Sacra Congregatio Cardinalium interpretum Concilij, circa ſeſſ. 7. declaravit. Imò Averſa quæſt. 72. ſect. 5. concl. 3. aſſerit quod in Italia Abbas Sanctæ Barbaræ Mantuanus, facultatem à Sede Apoſtolica habere dicitur hoc ſacramentum adminiſtrandi.

Dico ſecundò, Epiſcopos non poſſe committere Presbyteris ut confirment, ſed jure divino, id ſoli Romano Pontifici reſervatum eſſe.

Probatur primò ex Florentino, nam in Decreto Eugenij, ut ſpecialis prærogativa Sedis Apoſtolicæ refertur, quod per ejus diſpenſationem aliquando ſimplices Sacerdotes confirmaverint, clarè inſinuans, id nec conceſſum fuiſſe ab aliis Epiſcopis, nec valere, ſi concederetur. Item ſi Patres Concilij Florentini non ſuppoſuiſſent tanquam certum, Presbyteros non poſſe ex ſola commiſſione Epiſcopi confirmare, non propoſuiſſent ſeſſ. 25. Græcis iſtam quæſtionem : *Cur non Epiſcopi ſed Sacerdotes inungant ſacro Chriſmate?* Ergo, &c.

Probatur ſecundò ex D. Thoma ſuprà citato : Ut enim probet ſummum Pontificem poſſe concedere ſimplici Sacerdoti facultatem confirmandi, recurrit ad plenitudinem & eminentiam poteſtatis, quæ eſt in ſolo Romano Pontifice, Chriſti Vicario : Ergo cenſet Epiſcopos non poſſe concedere Presbyteris ut confirment, idque eſſe reſervatum de jure divino ſolo Romano Pontifici.

Probatur tertiò concluſio ratione fundamentali : Quæ ſpectant ad regimen totius Eccleſiæ, de jure divino ſoli Romano Pontifici competunt, cùm illi ſoli à Chriſto univerſalis Eccleſia commiſſa ſit : unde ſolus Summus Pontifex, non autem Epiſcopus, poteſt infallibiliter determinare dogmata fidei : item quoad ea ſacramenta in quibus non eſt determinata certa forma, vel materia, ſolus Summus Pontifex poteſt eam determinare, non autem Epiſcopus. Sic ſolus Summus Pontifex potuit determinare formam Confirmationis, quia hæc non fuit determinata à Chriſto, prout fuit determinata forma Baptiſmi. Sic etiam Concilium ſecundum œcumenicum, à Sede Apoſtolica approbatum, determinavit formam quâ Græci in Confirmatione utuntur, nempe *Signaculum doni Spiritus Sancti.* Sic denique ſolus Summus Pontifex potuit determinare, & nunc etiam poteſt variare formam benedicendi ſacrum chriſma, non autem Epiſcopus, quia iſta omnia ſpectant

ad regimen totius Ecclesiæ : At providere de ido- A neo ministro Confirmationis in aliquibus casibus extraordinariis, in quibus Episcopus adesse non potest ad illud sacramentum ministrandum, etiam spectat ad regimen totius Ecclesiæ, nam ritus sacramentorum ad universæ Ecclesiæ regimen pertinent : Ergo committere Presbyteris ut confirment in aliquibus casibus extraordinariis, de jure divino Summo Pontifici reservatum est.

96. Confirmatur : Cùm nullum esset decretum Summi Pontificis, prohibens Episcopis ne conferant simplici Sacerdoti hoc privilegium, si jure divino illud concedere possent Episcopi, non esset cur illâ potestate aliquando non usi essent : Ergo cùm nunquam legatur, Presbyteros ex Episco- B pi jussione confirmasse, sed tantùm ex Sedis Apostolicæ privilegio, signum est, quod ex Christi institutione descendit, quod solus Summus Pontifex, ob suæ plenitudinem potestatis, possit constituere simplicem Sacerdotem, ministrum extraordinarium Confirmationis: sicut solus Summus Pontifex, non autem Episcopus, potest committere Presbytero, ut conferat minores ordines.

§. II.

Solvuntur objectiones.

97. OBjicies primò contra primam conclusionem: Eusebius, & Innocentius IV. articulo præ- C cedenti relati, docent sacramentum Confirmationis non posse unquam ab aliis confici, nisi à Summis Sacerdotibus, seu Episcopis ; idemque habet Melchiades in Epistola decretali ad Episcopos Hispaniæ. Item Innocentius III. cap. 4. *de consuetudine*, constituit ut fideles potiùs carerent sacramento Confirmationis, quàm ut à Presbyteris illud acciperent : At si potuissent Presbyteri ex commissione Summi Pontificis confirmare, id debuisset potiùs Summus Pontifex ipsis concedere, quàm privare fideles illo sacramento : Ergo non possunt Presbyteri ex commissione Summi Pontificis sacramentum Confirmationis conferre. D

98. Respondeo quod quando tres primi Summi Pontifices asserunt solos Episcopos posse sacramentum Confirmationis conferre, loquuntur de potestate ordinaria ; non negant tamen id posse Presbyteros de potestate extraordinaria, & ex commissione Summi Pontificis. Addo quod, cùm Presbyteri Chrismate duntaxat ab Episcopo confecto confirmare possint, Episcopi etiam tunc manu Presbyterorum confirmare videntur.

Ad decretum verò Innocentij IV. dicendum est, Pontificem loco citato solùm declarasse, satius esse carere Confirmatione, etiam in necessitate, quàm illam petere à Sacerdotibus nonnullis, qui licèt non haberent ad hoc specialem com- E missionem Sedis Apostolicæ, suâ tamen temeritate confirmabant, prætendentes consuetudinem.

99. Objicies secundò : Si Summus Pontifex posset facultatem confirmandi concedere simplici Sacerdoti, vel id posset ratione potestatis ordinis, vel ratione potestatis jurisdictionis ? Non ratione potestatis ordinis, omnes enim Episcopi æqualem potestatem ordinis habent cum Summo Pontifice, & tamen non possunt hanc facultatem concedere simplici Sacerdoti. Neque ratione potestatis jurisdictionis: Tum quia confirmare non dependet à potestate jurisdictionis, sed ordinis, proindeque nec potestatem concedere ad confirmandum : Tum etiam quia aliàs posset Summus Pontifex, antequam esset consecratus in Episcopum, & quando solùm electus est, facultatem illam concedere, quod tamen videtur falsum, quandoquidem ipse non potest tunc confirmare : Ergo, &c.

Confirmatur : Si possit summus Pontifex facul- 100. tatem confirmandi concedere simplici Sacerdoti, etiam illam poterit conferre Diacono, cùm neuter habeat ipsum ordinem Episcopalem : Sed hoc secundum non potest, ut communiter docent Theologi : Ergo nec primum.

Ad objectionem respondeo, Summum Pontifi- 101. cem posse concedere simplici Sacerdoti facultatem confirmandi, ex plenaria potestate jurisdictionis quam habet in totam Ecclesiam. Ad primam probationem in contrarium, dico quod licèt confirmare non dependeat à potestate jurisdictionis, quando potestas ordinis ad confirmandum est completa & perfecta, qualis est potestas Episcopalis ; dependet tamen à suprema jurisdictionis potestate in Summo Pontifice existente, quando est, sicut potestas simplicis Sacerdotis, incompleta ad illum effectum. Ad secundam probationem, concedo sequelam, licèt enim Summus Pontifex ritè electus, nondum tamen Sacerdos, non possit confirmare, quia confirmatio est actus ordinis, potest tamen simplici sacerdoti potestatem confirmandi committere, quia ista commissio est solùm actus jurisdictionis. Sicut Episcopus electus, & confirmatus à Papa, nondum tamen ordinatus sacerdos, potest sacerdoti dare facultatem audiendi confessiones, quas ipse audire nequit.

Ad confirmationem nego sequelam Majoris: 102. operatio enim sacramentalis in corpus Christi mysticum, procedere debet ab habente potestatem in Corpus Christi verum, quam tamen non habet Diaconus, quandoquidem nequit consecrare. Unde D. Thomas in 4. dist. 7. quæst. 3. art. 1. quæstiunc. 3. *Promovere ad illas perfectiones quæ non respiciunt corpus Domini verum, sed solum corpus mysticum, potest à Papa qui habet plenitudinem Pontificalis potestatis committi Sacerdoti, qui habet actum summum super corpus Domini verum, non autem Diacono, vel alicui inferiori, qui non habet perficere corpus Domini verum, sicut nec absolvere in foro pœnitentiali.*

Objicies tertiò : Sine ministro instituto à Chri- 103. sto non potest perfici sacramentum, minister enim non minùs est de integritate, vel saltem de necessitate sacramenti, quàm materia & forma : Sed minister Confirmationis à Christo institutus, non est simplex Sacerdos, sed Episcopus : Ergo non nisi ab ipso, & non à simplici Sacerdote, potest aliquando hoc sacramentum conferri.

Respondeo concessa Majori, negando Mino- 104. rem, licèt enim solus Episcopus habeat ex ordinatione Christi esse minister ordinarius Confirmationis, habet tamen ex eadem institutione simplex Sacerdos, ut minister extraordinarius illius effici possit, per cõmissionem Summi Pontificis.

Dices, Collatâ hac commissione simplici Sa- 105. cerdoti, vel per potestatem ordinis habet quod possit confirmare, vel per potestatem jurisdictionis ? Non per potestatem ordinis, aliàs cùm per cõmissionem hanc nullum ordinem recipiat, idem posset absq; commissione. Neque per potestatem jurisdictionis, alioquin idem posset laicus, utpote qui cujuscunque jurisdictionis est capax: Ergo &c.

Respondeo simplicem Sacerdotem commissio- 106.

nem confirmandi à Sede Apoſtolica obtenta, poſſe conſequenter confirmare, per poteſtatem ordinis, ut connotantem tamen talem commiſſionem, ſubindeque & poteſtatem juriſdictionis ſupremæ in Summo Pontifice: ex quo fit, quod licèt laicus ſit capax cujuſcunque poteſtatis juriſdictionis, non tamen poteſtatis confirmandi, etiam ex commiſſione Sedis Apoſtolicæ.

107. Objicies quartò contra ſecundam concluſionem: Quidquid poteſt Papa in tota Eccleſia, poteſt Epiſcopus in ſua diœceſi: Ergo ſicut Summus Pontifex poteſt diſpenſare cum ſimplici Sacerdote ut ſacramentum Confirmationis conferre poſſit in tota Eccleſia, ita & Epiſcopus, ut illud conferre valeat in ſua diœceſi.

108. Reſpondeo diſtinguendo Antecedens: Quidquid poteſt Papa in tota Eccleſia, poteſt Epiſcopus in ſua diœceſi, quoad ea quæ poteſt Pontifex ratione ordinis, ſeu conſecrationis Epiſcopalis, tranſeat Antecedens. Quoad ea quæ poteſt ratione juriſdictionis, nego Antecedens. Committere autem ſimplici Sacerdoti officium confirmandi, non ordinis ſed juriſdictionis eſt, quam in Eccleſia habet ſupremam Pontifex Romanus. Dixi tranſeat Antecedens, quia non improbabiliter aliqui dicunt, in conſecratione ſummi Pontificis magis extendi characterem ordinis, quàm in conſecratione Epiſcopi, ſubindeque in ſummo Pontifice characterem ordinis eſſe altioris gradûs & excellentiæ ad characterem Epiſcopalem.

109. Objicies ultimò: Presbyteri Græci ſacramentum Confirmationis adminiſtrare ſolent, quæ conſuetudo quarto ſæculo incœpit, ut probat Vericelli de Apoſtolicis miſſionibus tit. 7. quæſt. 130. Sed id tunc temporis non præſtabant Sacerdotes Græci ex commiſſione Romani Pontificis, cùm tale privilegium non appareat: Ergo id ex commiſſione ſolius Epiſcopi faciebant.

110. Reſpondeo negando Minorem, nam ut ait Vericelli loco citato, Romani Pontifices, vel expreſſo privilegio, quod temporum injuriâ non apparet, vel approbativâ tolerantiâ, conſenſerunt Græcos Presbyteros baptizare & confirmare infantes. Quod autem Sedes Apoſtolica conſenſerit expreſsè vel tacitè, probat, quia Sedes Apoſtolica, antequam ab ea deficeret Oriens, annuatim chriſma mittere ſolita erat Conſtantinopolitanis, ut teſtatur Arcudius in concordia Eccleſiæ Occidentalis & Orientalis, lib. 2. cap. 9. Ergo A non eſt veriſimile, Romanum Pontificem à ſuis Apocriſariis non fuiſſe certioratum ejus moris Græcorum Presbyterorum confirmandi infantes; quare vel expreſsè conſenſit, vel tacitè, nam facillimo negotio potuiſset tunc prohibere; cùm enim Conſtantinopolitani tantam reverentiam tunc deferrent Romanæ Eccleſiæ, ut ab ipſa peterent ſacrum chriſma, quod poterant ex ordinis poteſtate ipſimet conſecrare; quantò magis obſequentes fuiſſent, & abſtinuiſſent Presbyteri à conferendo ſacramento Confirmationis, quod ſine licentia Romani Pontificis invalidè miniſtraſſent: at ſolitâ benignitate Romana Sedes id indulſit Græcis, ut ita faciliùs à pernicioſa illa conſuetudine baptizandi in adulta ætate recederent, prout receſſerunt. Eandem Eccleſiæ Græcæ conſuetudinem, tacitè approbaſſe videntur Eugenius IV. & Concilium Florentinum ſeſs. 25. ubi cùm Eugenius (ut ſuprà retulimus) undecim quæſtiones Græcis propoſuiſſet, inter quas ſexta erat, *Cur non Epiſcopi, ſed Sacerdotes inungant ſacro chriſmate, cùm hoc Pontificibus ſit datum?* addit in fine Concilium, *Hæc à Latinis objecta, Mitylenenſis Præſul, legitimè, & ſecundùm Canones, omnia diſſolvit, præterquam duo, videlicet ſeparationem matrimonij quoad vinculum, & creationem Patriarchæ extra Conſtantinopolim:* Ergo tacitè Eugenius cum Concilio approbavit ritum Græcum confirmandi per Presbyteros.

111. Dices, Innocentius III. in cap. *Quanto* de conſuetudine, prohibuit ne Presbyteri Conſtantinopoli commorantes confirmarent infantes. Idem prohibuiſſe omnibus Presbyteris Græcis Innocentium IV. fatetur Arcudius lib. 2. cap. 15. Ergo Eccleſia Romana, nec expreſsè, nec tacitè approbat ritum Eccleſiæ Græcæ confirmandi per Presbyteros.

112. Reſpondet Arcudius, Innocentium III. prohibuiſſe ſolùm Latinis Presbyteris Conſtinopoli commorantibus, ne confirmarent infantes, bullam autem Innocentij IV. non fuiſſe publicatam à Pontificis Legato.

Sed quidquid ſit de hoc, meliùs reſpondetur cum Vericelli citato, quod eſto aliqui Pontifices id prohibuiſſent Græcis, tamen, cùm Eugenius IV. in Concilio Florentino approbaverit hunc ritum Græcorum, revocavit quoad hoc conſtitutiones Innocentij III. & IV. qui per ducentos ferè annos Eugenium IV. præceſſerunt.

Vitalem ignito protegit ense cibum.

Claudia Stella Jn. & sculp.

TRACTATVS QVARTVS.

DE SACRAMENTO EVCHARISTIÆ.

Ad quæſt. 73. Divi Thomæ, uſque ad 84.

PRÆFATIO.

ETSI *nullum Religionis myſterium ſit, quod non meritò ingens amoris miraculum nuncupare liceat; adeò tamen cætera ſuperat unum Euchariſtiæ ſacramentum, adeòque inſolita, & ſtupenda complectitur, ut potiori jure inter amoris miracula ſummum, ultimus amoris conatus, quo vires ſuas experiri voluit, ultimaque meta dici poſſit, & quo* Salvator *(ut Tridentinum inquit)* amoris ſui divitias omnes effudit. *Non miror quæ à Sanctis Patribus in hujus ſacramenti commendationem plurima congeſta ſunt, neque ſupra verum eſt quod jam inter prima naſcentis Eccleſiæ initia Martyr Ignatius ſcripſit*; eſſe antidotum mortis, pharmacum immortalitatis: *quod poſtea Hieronymus*, omnium novitatum novitatem eſſe: *quod Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus*, *eſſe* arcam luminum: *quod Damaſcenus*, *eſſe* officinam miraculorum: *quod Græci Patres* θαῦμα θαυμάτων: *quod ſuaviùs, ut ſolet, Bernardus*, Sanctum Sanctorum, Sacramentum Sacramentorum, amorem amorum, dulcedinem dulcedinum; *& iterum cùm ita Sponſam compellat*, Gratulare Sponſa, gaude incomparabiliter glorioſa, & amabilis ſponſa. In terra ſponſum habes in ſacramento, in cœlis habitura es ſine velamento. Et hîc, & ibi veritas: ſed hîc palliata, ibi manifeſta. *Multò plura excogitavit Matthæus Wormatienſis, dum ita præclarè Sacram Euchariſtiam his nominibus nuncupat:* Redemptionis memoriale, pignus hæreditatis æternæ, futuræ jucunditatis amabile præludium, arrha Sponſæ, jocale divinum cœlitùs ei donatum, Eccleſiæ militantis cum triumphante ſuave glutinum, & unio fraterna, dum eam dulcedinem quâ illa fruitur ſine velamento, iſta habet ſub ſacramento: & ſi illa cœleſtis Hieruſalem habet Deum ſuum jucundiùs, iſta in terra militans habet eum mirabiliùs. *Sed eam omnem commendationem, & ſi quæ cæteris excogitanda relicta ſit, mihi videtur Tridentinum hoc uno verbo complexum fuiſſe*, amoris ſui divitias omnes in hoc Sacramento Salvatorem effudiſſe. *Vnde feſtivè quidam dixit:* hîc Hercu-

Seſſ. 13. cap. 2.

leas divinus amor posuit, fixitque columnas, & dixit, non plus ultrà. *Scilicet excurrit quantùm potuit divinus amor, & cùm ultimam metam, extremumque limitem in Eucharistiæ sacramento attigisset, spatij magnitudinem & cursûs velocitatem miratus ac penè stupens stetit, positisque columnis dixit*, non plus ultrà.

Sanè non est quòd post hujus sacramenti institutionem & usum aliud Ecclesia desideret: habet in uno cibo integram hæreditatem, ut illud Isaiæ vaticinium impletum sit : Cibabo te hæreditate Iacob. *Hic enim divinæ Eucharistiæ cibus, una hæreditas est, à morituro jam jam, & testamentum condente Christo, Ecclesiæ constituta, cujus vacuam, nudamque imaginem, cumulaturum felicitate Iacobum, Isaac parens existimabat. Ita enim senex Isaac precabatur, cùm jam suis votis, & Iacobi filij felicitati, nullam mensuram adhiberet, sed divitias omnes & cœli, & soli effundendas & congerendas peroptaret :* Det tibi Dominus de rore cœli, & de pinguedine terræ, abundantiam frumenti & vini. *Sed quid roris è cœlo, è visceribus terræ pinguedinis abundantia significet, si ad Ecclesiam referatur? Non est adeò difficilis hujus figuræ explicatio, ut divinatione opus sit, ubi vini & frumenti mentio incidit. Sed ut hujus vaticinij mysterium omne detegam, Isaias olim Divini Verbi personam, non alio quàm roris nomine, mittendam postulabat:* Rorate cœli desuper : *nec alia terræ fœcunditas est, quàm Beatæ Virginis, quam idem Vates aperiri, & instar germinis parturire Salvatorem peroptabat :* Aperiatur terra, & germinet Salvatorem. *Cùm igitur Eucharistiæ sacramentum, Angelorum, fortiumque panis, & animarum cibus, divinitatem omnem, quanta quanta est, Divini Verbi personam, & humanitatem Christi habeat; integra est, & quâ nec majoris esse unquam possit, in uno cibo Ecclesiæ hæreditas, cujus solâ imagine felicem sese Iacob olim existimabat, seque solabatur, & quam omnino cum nostra commutasset. Sed hic cibus reficiendis animis debebatur, hoc potu recreandus erat homo, nec alio remedio expellendum erat infusum visceribus antiquum virus : unde meritò Sedulius lib. 1. operis Paschalis, hoc carmine Christum compellat.*

Qui pereuntem hominem, vetiti dulcedine pomi,
Instauras meliore cibo, potuque sacrati
Sanguinis, infusum depellis ab angue venenum.

Longum esset plura hîc prosequi; & me diutiùs in limine distinerent, si colligerentur quæ hinc inde, ut occasio feret, sæpiùs spargam. Sed hæc pauca præterire non potui, ne illotis manibus Divinissimam Eucharistiam attingerem, & in divina mysteria temerè irruere viderer; sed ut demisso animo, & post salutatum & adoratum in limine numen, me accedere, eâ Præfatione testarer.

Sed antequam hinc abeam, unum mihi addendum est, ut ubique soleo, quod ad Angelici mei Præceptoris commendationem spectet. Non fefelli te (AMICE LECTOR) *cùm in Præfatione Tractatûs de attributis, Ecclesiam cum paradiso terrestri contuli, cujus universam faciem, instar fontis, in quatuor capita divisi, D. Thomæ Summa veluti effusis aquis irrigat. Sed alterum est quod eam collationem illustret; Eucharistiæ sacramentum esse arborem vitæ in medio Paradisi consitam, & D. Thomam Cherubinum, cui hujus arboris custodia demandata est. Id Tolosani Patres in eo Mausolæo, quo D. Thomæ Sacræ Reliquiæ reconduntur, egregiè expressêrunt, ubi infrà deauratam imaginem, adeò exactè elaboratam, adeò ad vivum expressam, ut in ea sese ars mirari possit, & nihil præter vocem deesse putes, quâ Angelicus Doctor ita repræsentatur, ut alterâ manu sacram Eucharistiam, alterâ gladium versatilem, & flammeum habeat, hi versus adpicti sunt.*

Ex Evangelij solio Cherubinus Aquinas,
Vitalem ignito protegit ense cibum.

Et

Et ſanè uni D. Thomæ, è cæteris omnium ſcholarum Doctoribus, Sacræ Euchariſtiæ curam & cuſtodiam veluti demandatam, & ab eo luculentiùs, & validiùs hoc ſacramentum & explicatum & defenſum fuiſſe, adeò nemini dubium eſt, ut extraneos etiam teſtes in hujus rei fidem producere liceat Ita enim Iacobus Granados, *Societatis Jeſu, Controverſiâ ſextâ de Euchariſtia, in Præfatione cap. 4. ſcripſit :* Inter omnes Theologos Scholaſticos principem locum obtinet ſanctus Thomas, Angelicus Doctor, huic Angelorum pani devinctiſſimus; ita ad ſacramentum hoc cognoſcendum, explicandumqûe, divino lumine perfuſus, ut propterea, quæ de Euchariſtia dictavit, illam Servatoris noſtri laudem bis meruerint; *Benè ſcripta hæc ſunt.* Et Eccleſia univerſa volens in hujus almi Sacramenti honorem, ſolemniſſimum feſtum inſtituere, non alio officio, quàm eo quod S. Thomas ordinavit, celebrare decrevit. *Hæc ibi citatus Author : quibus ſubjungit.* Quare ſi in aliis omnibus diſputationibus Theologicis, in hac certè, peculiari ſtudio, mentem S. Thomæ & attingere, & declarare, illiuſque ſacris veſtigiis inſiſtere, Deo juvante conabimur.

Hæc omnino à me dicta eſſe velim intelligas (AMICE LECTOR.) *Quid enim, ſi extranei ita ſeſe Divo Thomæ addictos eſſe profitentur, nec ab ejus doctrina vel latum unguem receſſuros : de Diſcipulis tibi ſtatuendum putas ? Sanè veriſſimè ſtatues, ſi ita dixeris; id quidem extranei omnes pollicentur, ſed id ſoli Diſcipuli implent.*

Cæterùm cùm hæc infælicitas Chriſtianiſſimi & florentiſſimi regni habeat, ut medios inter Eccleſiæ, fideique hoſtes, Calviniſtas, verſemur (quamvis plures inter præcipuos & Anteſignanos, in ſinum Eccleſiæ quotidie redeant, & ſpès ſit, hæreſim, quæ penè vires nullas habet, brevi omnino extinguendam) quibuſcum neceſſè ſit ſæpiùs in controverſiam venire, & Euchariſtiæ veritatem, realemque Chriſti præſentiam ſub ſpeciebus Euchariſticis, quam negant, propugnare ; operæ pretium me facturum exiſtimavi, & rem Theologis perutilem, ſi in ipſo hujus Tractatûs limine, Diſputationem præmitterem, quâ veritatem hujus ſacramenti validè defenderem, ut inde veluti ex Panoplia refertiſſima, Lector argumenta omnia depromat, quæ ex Scriptura, Conciliis, Patribus, & Theologicis principiis deduci ſolent, ad Sectariorum errores refellendos, & Eccleſiæ Catholicæ fidem propugnandam; & cùm præterea potiſſima ſit hujus Tractatûs aſſertio de vera & reali Chriſti præſentia in Euchariſtiæ Sacramento, quæque cæteras longè ſuperat, imò quàm ſemper inter præcipua fidei Chriſtianæ myſteria, tota antiquitas repoſuit, æquiſſimum viſum eſt, ut primum locum quem dignitate ſibi vendicat, etiam ordine obtineret.

LAVDETVR VENERABILE SACRAMENTVM.

DISPVTATIO PROOEMIALIS.

De Veritate Eucharistiæ.

Contra Hæreticos.

CVM ex fide Eucharistiæ mirum in modum cultus Dei promoveatur, spes erigatur fidelium, & charitas incendatur, aliique innumeri fructus oriãtur in Ecclesia, nihil mirum quòd serpens invidus, hæreticos adversùs illam tam vehementer concitarit, tantasque adversùs illam, his præsertim temporibus, procellas excitarit, ut vix ullum Doctrinæ Christianæ dogma, tot machinis, tamque pertinaciter fuerit appetitum, ut piè ac eleganter expendit Soto in 4. sent. dist. 9. quæst. 2. art. 1. ubi hæc scribit: *Hostis ille antiquus, qui ab initio mendax fuit, & pater mendacij, inter omnia orthodoxæ fidei Sacramenta, inaccessæ hujus Sacramenti Majestati & veritati infensissimus est, quare nunquam non illam labefactare contendit. Etenim quoniam superbia ejus ascendit semper, fit ut Deo cùm primis invideat, quòd tantâ veneratione in hoc Sacramento colatur, & adoretur; & Sacerdotibus, quòd eâ donati sint facultate quam Angeli non meruerunt, ut creatas substantias in corpus & sanguinem Dei transformare valeant; & cunctis sumentibus, quòd illas vires hîc identidem resumant, quibus ejus nequissimos impulsus propulsent; & Ecclesiæ, quòd eo pacis vinculo per hoc sacrum mysterium conglutinetur, quam ipse in cœlo & in terra perturbare conatus fuit; & quòd per hoc demum viaticum, ad illam gloriam capessendam provehamur, de qua ille fuit suo merito deturbatus.*

Cùm ergo præcipuum Catholici Doctoris munus sit, fidei Christianæ dogmata contra impugnantes defendere, & hæreticorum tela Catholicæ doctrinæ clypeo propulsare, eorumque sophismata diluere: priùsquam cum Catholicis Doctoribus, de essentia, unitate, & necessitate Eucharistiæ, aliisque ad ipsam spectantibus disputemus, & varias quæ in Scholis agitari solent controversias aggrediamur; necessarium esse duxi, veritatem Sacramenti Eucharistiæ, seu veram ac realem Christi in eo præsentiam, contra hujus temporis hæreticos propugnare, & disputationem integram de veritate Eucharistiæ, seu vera & reali Christi præsentia in hoc Sacramento, in hujus Tractatûs limine instituere; quemadmodum initio Tractatuum de Trinitate, & de Incarnatione, disputationem proœmialem, & cæteris præmbulam præfiximus, in qua hæreticorum errores, quibus illorum mysteriorum veritas impetitur, confutavimus.

A B C D

Articvlvs Primvs.

Duo præcipui Hæreticorum errores contra sacramentum Eucharistiæ, breviter recensentur.

SImon Magus primus nostrorum Sacramentariorum Patriarcha fuit. Illeenim cum suis Discipulis (ut ait Ignatius Epist. ad Smirnenses, cujus verba Theodoretus Dialogo 3. refert) Eucharistiam & oblationes non admittebat, quia veram Christi carnem rejiciebat. Hunc errorem jamdiu sopitum, & ferè extinctum, in Gallia suscitavit an. 1051. (teste Sigeberto in Chronico) Berengarius Andegavensis Archidiaconus, quem idcircò D. Thomas hîc qu. 75. ar. 1. primum hujus hæresis authorem appellat. Adelmannus etiam Episcopus Brixiensis, & Hugo Episcopus Lingonẽsis, qui temporibus illis floruerũt, in Epistolis ad Berengarium, ad eum scribũt tanquam ad primum assertorem hujus hæresis, & seriò monẽt ne Ecclesiam perturbet, & ut meminerit, quem exitum habuerint Hæresiarchæ qui ante eum fuerunt. 1.

Porro duplex fuit hujus hæretici error insignis. In primis enim dicere cœpit, panem & vinum Eucharistiæ esse tantummodo sacramentum, seu corporis Christi signum, subindeque Eucharistiam non verè & realiter, sed figurativè tantùm, Christi carnem & sanguinem continere. Qui error primò damnatus est sub Leone IX. in Concilio Vercellensi, deinde in Turonensi sub Victore II. ejus successore, in quo Berengarius primò suum errorem abjuravit. Sed cùm paulò post in illum relapsus esset, ipsum iterum reprobavit in Concilio generali Romano sub Nicolao II. his verbis quæ referuntur de consecratione dist. 2. *Ego Berengarius, indignus Sancti Mauritij Andegavensis Ecclesiæ Diaconus, cognoscens veram, Catholicam, & Apostolicam Fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipuè eam de qua hactenus infamatus sum, quæ astruere conatur panem & vinum quæ in altari ponuntur, post consecrationem, solummodo sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Jesu Christi esse.* 2.

Verùm levis ille protheus, post abjuratam bis illam hæresim, incidit in alium errorem, quo asserebat, integram naturam substantiæ panis & vini remanere post consecrationem in Eucharistia, accidentaliter conjunctam corpori Christi, eo modo quo unum suppositum potest localiter conjungi alteri, unde transubstantiationem panis & vini in corpus & sanguinem Christi hac secunda hæresi negavit, quam etiam in alio Concilio Romæ sub Gregorio VII. habito, solemniter abjuravit, his verbis: *Ego Berengarius corde credo, & ore confiteor, panem & vinum quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis, & verba* 3.

noſtri Redemptoris, ſubſtantialiter converti in veram ac propriam & vivificam carnem & ſanguinem Jeſu Chriſti Domini noſtri, & poſt conſecrationem eſſe verum Chriſti corpus, quod natum eſt ex Virgine, & quod pro ſalute mundi in cruce pependit.

4. Licèt autem poſt tertiam illam abjurationem, Berengarius conſtans in fide permanſerit, & in communione Eccleſiæ Catholicæ obierit, erroris tamen ſui peſtifera ſemina reliquit, ut notavit Guillelmus Malmesberienſis lib. 3. de geſtis Anglorum, ubi hæc ſcribit : *Berengarius plane quamvis ipſe ſententiam correxerit, omnes tamen quos ex totis terris depravaverat, convertere nequivit. Adeò peſſimum eſt alios exemplo aut verbo à bono infirmare, quia fortaſſis peccatum te gravabit alienum, cùm deletum fuerit tuum.* Et ſane cùm Berengarij retractatione & obitu, ejus errores extincti non ſunt, ſed infœliciùs repullularunt diverſis ſæculis apud diverſas ſectas hæreticorum. Illos quidam attribuunt Albigenſibus, contra quos ſeptem annorum ſpatio generosè & feliciter pugnavit S. P. Dominicus. Alij eos etiam tribuunt Flagellantibus. Poſtea Waldenſes, Wiclef, Oecolampadius, Zuinglius, Petrus Martyr, Calvinus, & alij, veram & realem corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtiæ Sacramento præſentiam negarunt, ideòque *Sacramentarij* dicti ſunt. Lutherus verò talem quidem præſentiam admiſit, imò & mordicùs propugnavit, ac pro ea apologiam edidit, ut conſtabit ex dicendis infrà art. 9. ſed alium Berengarij errorem, quo integram ſubſtantiam panis & vini remanere poſt conſecrationem aſſerebat, amplexus eſt, ſubindeque tranſubſtantiationem negavit, quem plures ejus diſcipuli in Germania ſecuti ſunt, ideòque *impanatores*, ſeu *paniſtæ* vocantur. Negat etiam Lutherus, Euchariſtiam, ſeu Miſſam, veram ratione ſacrificij habere, ut patet ex libro quem edidit de abroganda Miſſa, ubi ſe hunc errorem à Diabolo didiciſſe fatetur. Unde, ut illi objicit Petrus Faber, clariſſimus Juriſconſultus, alio modo quàm Paulus loqui debet : nam cùm Apoſtolus dicat : *Quod accepi à Domino, hoc tradidi vobis*, Lutherus dicere debet : *Quod accepi à Dæmone, hoc tradidi vobis.* Hos Lutheri errores confutabimus infrà, cùm agemus de tranſubſtantiatione, & ſacrificio Miſſæ : hîc verò Sacramentariorum hæreſim, apertiſſimis Scripturæ, Conciliorum, & SS. Patrum teſtimoniis, nec non variis rationibus Theologicis refellemus, & poſtea quæ ex Scriptura, SS. Patribus, & ratione, Catholicis objiciunt, breviter ac perſpicuè diluemus.

ARTICVLVS II.

Duplici Scripturæ teſtimonio Calviniſtarum error refellitur.

5. PLura adduci ſolent Scripturæ teſtimonia ad refellendum Calviniſtarum errorem & probandam veram & realem Chriſti præſentiam in Euchariſtia, ſed duo præcipua ſunt in quibus hæc veritas manifeſtiùs exprimitur. Primus ſumitur ex capite ſexto Joannis, ubi Chriſtus occaſione captâ ex illo miraculo quo quinque panibus multa hominum millia ſatiavit, primùm eos ad fidem ſuam adhortatur ; tum à fide tranſitum facit ad corpus ſuum in hoc Sacramento dandum, his verbis : *Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro*

A *mundi vita. Niſi manducaveritis carnem Filij hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis, &c.* Quòd enim ibi Chriſtus non loquatur de manducatione ſpirituali per fidem, ut contendunt hæretici, conſtat primò, quia loquitur in futuro : *Panis quem ego dabo, caro mea eſt*, utpote quia nondum hoc Sacramentum inſtituerat : cùm autem de fide loquitur, non in futuro, ſed in præſenti, vel præterito loquitur, quia objectum fidei ſemper eſt præſens, cùm fides, ut ait Bernardus, ſit exemplar quoddam æternitatis, quæ præterita, præſentia, futura, ſinu ſuo vaſtiſſimo comprehendit.

Secundò, Chriſtus ibi expreſsè diſtinguit car- 6.
B nem & ſanguinem per modum cibi & potûs, dicens : *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus :* At ſi loquebatur de ſola manducatione per fidem, illa diſtinctio erat inanis & ſuperflua ; nam comeſtio & potio per fidem, ſunt unum & idem, nempe credere in Chriſtum : Ergo ibi Chriſtus non loquebatur de ſola manducatione per fidem.

Tertiò, Chriſtus ibidem comparat & præfert 7.
Euchariſtiam Mannæ, quod typus fuit hujus Sacramenti, ait enim : *Hic eſt panis qui de cœlo deſcendit. Non ſicut manducaverunt Patres veſtri manna, & mortui ſunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum :* At ſi Euchariſtia eſſet
C tantùm figura Corporis Chriſti, vel de ſola fide loqueretur, non debuiſſet præferre Euchariſtiam mannæ ; etenim manna etiam fuit Corporis Chriſti figura, ut infrà oſtendemus, & Patres qui manna in deſerto manducaverunt, in Chriſtum crediderunt, ſubindeque ſpirituali manducatione per fidem corpus ejus comederunt : Ergo &c.

Quartò, Chriſtus ibidem ait : *Caro mea verè* 8.
eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus : At ſi ejus caro ſolâ fide ederetur, ut volunt Calviniſtæ, illa non eſſet verè cibus, ſed tropicè tantùm & metaphoricè : nam ſicut os & guttur animæ, metaphoricum tantùm eſt, neque eſt magis os & guttur, quàm imago Regis ſit verè Rex ; ita & ejus cibus
D & potus, eſt tantùm cibus & potus metaphoricè, non autem verè & propriè : Ergo caro Chriſti in Euchariſtia non editur ſolùm manducatione ſpirituali per fidem, ſed ſub ſpeciebus panis, verè & ſubſtantialiter à fidelibus ſumitur. Unde Hilarius lib. 8. de Trinit. *De veritate carnis & ſanguinis, non relictus eſt ambigendi locus, nunc enim & ipſius Domini profeſſione & fide noſtra, verè caro eſt, & verè ſanguis eſt.*

Quintò, Judæi audientes Chriſtum dicentem, 9.
Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus, litigabant adinvicem dicentes, *Quomodo poteſt hic dare nobis carnem ſuam ad manducandum?* Aliqui etiam ex Diſcipulis Chriſti, ex illis
E verbis ſcandalizati ſunt, & dixerunt : *Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire?* At ſi Chriſtus de ſpirituali manducatione per fidem loquutus fuiſſet, facilè hoc ſcandalum ſedare potuiſſet, & unico verbo figuræ aut manducationis per fidem, difficultatem omnem non modò elevare, ſed penitùs adimere : quod tamen Chriſtus non fecit, quin potiùs acriùs inſtans, iterumque repetitis affirmationibus dictum ſuum confirmans, ſubjunxit : *Amen Amen dico vobis, niſi manducaveritis carnem Filij hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis* ; & ad faciendam fidem hujus myſterij, mentionem fecit miraculi futuræ aſcenſionis ſuæ, dicens : *Hoc vos ſcandalizat? Si ergo videritis Filium hominis*

aſcendentem ubi erat priùs ? Quaſi volens rem unam mirabilem, aliâ æquè mirabili confirmare: Ergo Chriſtus ibi non loquebatur de ſpirituali corporis ſui manducatione per fidem, ſed de vera & reali, facienda ore corporis, mediantibus ſpeciebus panis.

10. Adde quod ſolebat Chriſtus, ſi quid obſcurius turbis propoſuiſſet, explicare Diſcipulis ab ipſo exigentibus, ut patet Matth. 13. de parabolis ſeminantis & zizaniorum: quæ autem fuit unquam vel major occaſio vel neceſſitas explicandi ſenſum ſuum Diſcipulis; & corrigendi eorum exiſtimationem, ſi falſa erat, quàm tunc temporis, cùm uſque ad defectionem penè omnes ſcandalizati ſunt? Et tamen Chriſtus illos ob eam exiſtimationem abire paſſus eſt, & ad duodecim Diſcipulos dixit: *Nunquid & vos vultis abire?* Quaſi diceret: Non habeo aliud quod faciam, myſterium propoſui, ad quod credendum fide opus eſt: qui non vult credere, abeat.

11. Secundum teſtimonium ſumitur ex capite 26. Matthæi, ubi Chriſtus adimplens quod promiſerat Joan. 6. & Sacramentum Euchariſtiæ inſtituens, ſic ait Diſcipulis ſuis, *Accipite & comedite, hoc eſt corpus meum.* Quibus verbis nulla alia ſuppetunt quæ breviùs, & diſtinctiùs, & expreſſiùs ſignificare poſſint, Chriſti corpus in Euchariſtia verè & realiter contineri. Unde Lutherus, infrà citandus, cùm maximè propenſus eſſet ad hoc Sacramentum negandum, ingenuè faſſus eſt, ſe non poſſe tam manifeſto Scripturæ teſtimonio repugnare.

12. Illud tamen variis explicationibus eludere conantur Calviniſtæ. Aliqui pronomen *Hoc*, explicant adverbialiter pro *hîc*, ut ſenſus ſit, *hîc ſedet corpus meum:* expoſitio ridenda magis quàm impugnanda; quis enim rem oculis præſentem, cujuſmodi erat Chriſti corpus Apoſtolorum proſpectui, digito videndam commonſtret? Alij explicant verbum *eſt*, pro ſignificat, ita ut ſenſus ſit, panis iſte ſignificat & repræſentat corpus meum, ſive eſt ſignum vel figura corporis mei. Alij non in verbo *eſt*, ſed in nomine, *corpus*, tropum fingunt, ut nimirum hac voce non ſignificetur corpus Chriſti naturale, ſed aut myſticum Diſcipulorum, aut ſignum & figura veri corporis Chriſti. Alij demum pronomen *Meum*, exponunt poſſeſſivè, ut ſenſus ſit, *Hoc*, oſtenſo pane, *eſt corpus meum*, id eſt à me creatum. Sed hæc duo poſtrema commenta apertè refellunt verba ſubſequentia, *quod pro vobis tradetur: qui pro vobis effundetur in remiſſionem peccatorum.* Non enim corpus, & ſanguis Apoſtolorum, nec panis à Chriſto creatus, ſed ipſum Chriſti corpus, pro nobis traditum eſt, ejuſque ſanguis in remiſſionem peccatorum effuſus.

13. Alia verò explicatio, verba Chriſti eſſe figuratè accipienda affirmans, quæ apud Calviniſtas præcipua eſt, multipliciter confutari poteſt. Primò ex ſeptima Synodo generali actione 6. ubi ſacra Synodus damnat hæreticos qui Euchariſtiam vocabant figuram aut imaginem corporis Chriſti, & rationem dat ſui anathematis, quia *Chriſtus non dixit, ſumite imaginem corporis mei, ſed ſumite corpus meum.*

14. Secundò ex Damaſceno libro 4. fidei cap. 14. dicente: *Non eſt figura panis & vinum corporis & ſanguinis Chriſti: abſit enim hoc, ſed eſt ipſum corpus Domini deificatum, ipſo Domino dicente, hoc eſt meum, non figura corporis, ſed corpus; non figura ſanguinis, ſed ſanguis.* Similia habet Theophilactus in cap. 26. Matthæi, & in cap. 14. Marci, ubi eadem Chriſti verba, *Hoc eſt corpus meum*, exponens, ſubdit: *Oſtendit quòd ipſum corpus Domini eſt panis qui ſanctificatur in altari, & non reſpondens figura: non enim dixit, hoc eſt figura, ſed hoc eſt corpus meum.*

15. Tertiò, Chriſtus verbis relatis Euchariſtiam inſtituens, teſtamentum condebat ſuum, juxta illud Lucæ 22. & 1. Corinth. 11. *Hic calix novum teſtamentum eſt in meo ſanguine.* Unde SS. Patres, Euchariſtiam, *Hæreditarium munus novi teſtamenti* appellant. Et Auguſtinus in Pſal. 21. *Quare litigas?* (inquit) *Fratres ſumus. Non inteſtatus mortuus eſt Pater. Fecit teſtamentum, & ſic mortuus eſt.....ubi inventa fuerit ipſa hæreditas, ipſam teneamus. Aperi teſtamentum &c.* Sed teſtamenta à viris bonis & prudentibus, nonniſi verbis propriis & perſpicuis condi ſolent. Unde in Lege *Non aliter* ff. de Legatis 3. ſtatuitur, ut in ſignificatione verborum alicujus teſtamenti, non liceat recedere à proprietate verborum, niſi ubi manifeſtum eſt aliter ſenſiſſe teſtatorem: Ergo prædicta Chriſti verba, non figuratè & metaphoricè, ſed propriè accipienda ſunt.

16. Confirmatur: Teſtamentum vetus Exodi 24. diſertis verbis & perſpicuis, antiquis Patribus datum eſt: Sed non decuit vetus teſtamentum, quod novi umbra & figura erat, propriis vocibus ac perſpicuis proponi, novum autem figuratis & obſcuris locutionibus tradi: Ergo prædicta verba, quibus Chriſtus Euchariſtiæ ſacramentum inſtituit, & ſuum teſtamentum condidit, non debent in ſenſu figurativo intelligi. Unde egregiè Tertullianus lib. 4. contra Marcionem cap. 40. *In Calicis mentione* (Chriſtus) *teſtamentum conſtituens, ſanguine ſuo obſignatum, ſubſtantiam corporis confirmavit.*

17. Confirmatur ampliùs: Chriſtus verbis illis præſtantiſſimum omnium Sacramentorum inſtituit, ut fatentur Calviniſtæ: At Sacramenta, cùm ſint Eccleſiæ baſes & fundamenta, minimè debent tropicis & obſcuris verbis implicari, ne graviſſimi erroris circa eorum uſum detur occaſio. Unde Circumciſio clariſſimè inſtituitur Geneſ. 17. & comeſtio agni Paſchalis Exodi. 12. & in toto Levitico, ubi tot ſacrificia & expiationes, aliæque ſacræ ceremoniæ inſtituuntur, vix reperire eſt vocem ullam metaphoricam. Matthæi quoque ultimo, Chriſtus Baptiſmi uſum & præceptum, propriis ac perſpicuis verbis declaravit: Quis ergo ſibi perſuadeat, ipſum in inſtituendo & tradendo primario legis Evangelicæ ſacramento, obſcurè & tropicè loquutum eſſe, & verba illa, *Hoc eſt corpus meum*, non in ſenſu proprio, ſed figurativo uſurpaſſe? *Forte* (inquit Hilarius) *qui verbum eſt, & qui veritas eſt, loqui vera neſcivit? & qui ſapientia eſt, in ſtultiloquio erravit? & qui virtus eſt, in ea fuit infirmitate, ne poſſet eloqui quæ vellet intelligi.* 8. *De Trinit.*

18. Addo quod quando Chriſtus verba illa protulit, tunc morti erat propinquus, & ultimum vale dicebat Diſcipulis: Solent autem homines jam morti proximi, & ultimum vale dicentes amicis ſuis, perſpicuis verbis uti, & non mentiri: Ergo idem de Chriſto ſentiendum eſt. Unde egregiè Auguſtinus: *Cùm verba noviſſima hominis morientis audiuntur ituri ad inferos, nemo eum dicit eſſe mentitum, & impius judicatur hæres qui fortè illa contempſerit, Quomodo ergo effugiemus iram Dei, ſi vel non credentes, vel contemnentes, repulerimus verba noviſſima & unici filij Dei, &* *De unitate Eccleſiæ, cap. 11.*

Domini nostri ac Salvatoris, & ituri ad cœlum, & inde prospecturi, quis ea negligat, quis observet; & inde venturi, ut de omnibus judicet?

19. Quartò, Tropi & figuratæ locutiones non sunt nec debent esse usui, nisi vel ad ornatum, aut amplificationem sermonis, ut in concionibus fieri consuevit, vel ad occultandum sensum: Sed tropus in illis quatuor Christi vocibus, *Hoc est corpus meum*, nec esset ornamento, nec amplificationi, ut patet, sed confusioni; neque debuit apponi ad occultationem sensûs, quia tunc Christus erat cum solis Apostolis, quibuscum privatim, ut amicus amicis, ut magister discipulis, familiari colloquio, absque ambagibus, distinctè mysteria pandebat; unde & dicebat Lucæ 8. *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis*; & Joan. 15. *Jam non dicam vos servos, sed amicos, quia omnia quæcunque audivi à Patre meo, nota feci vobis.* Propter quod cap. 16. dicebant ei Discipuli: *Nunc palam loqueris, & proverbium nullum dicis.* Adde quod, ubi Apostoli non intelligebant figuratum sermonem, interrogabant Dominum, ut patet Matt. 15. *Edissere nobis parabolam istam*; & tamen quoad præsens mysterium, nullus eum interrogavit, quia scilicet perspicuè locutus erat.

20. Quintò, Consueverunt Evangelistæ mutuas sibi operas tradere, ut quod ab uno obscuriùs est traditum, id alius clariùs enarret: hinc Joannes Baptista, Elias à Matthæo nuncupatur, sed ut quis sit sensus dignoscatur, subjungit Lucas: *Venit Joannes in virtute & Spiritu Eliæ.* Quod verò à Luca dictum est, ejectum fuisse dæmonium in digito Dei, à Matthæo in Dei spiritu exponitur. Joseph, Christi Pater non semel scribitur, sed ne falleremur dictionis ambiguitate, Lucas addidit, *ut putabatur.* Matthæus & Marcus accusatum Christum memorant, quia dixisset, *Solvite templum hoc, & in triduo reædificabo illud*; sed quia de quo templo locutus esset, reliquerant incertum, id minimè reticendum Divus Joannes putavit, & de templo corporis sui id debere intelligi significavit. Et tamen loquentes de institutione Eucharistiæ, ejusque historiam narrantes, nullus eorum interpretatus est dictum alterius, utendo verbo *significat*, aut nomine *figuræ*, vel *signi*, sed unanimi consensu usi sunt ubique verbo *est*, & vocibus corporis & sanguinis. Ergo verba illa non debent in sensu tropico & figurativo exponi.

21. Denique testimonia Scripturæ quibus aliorum mysteriorum quæ Sacramentarij nobiscum admittunt, veritas ostenditur, non apertiùs eam declarant, quàm verba illa, *Hoc est corpus meum*, realem corporis Christi sub speciebus panis existentiam ostendunt: Ergo sicut Sectarij alia testimonia in sensu typico & figurativo non audent exponere, ita nec istud in illo sensu debent interpretari. Consequentia patet; Antecedens verò probatur primò de mysterio Trinitatis. Ex eo colligunt Sectarij nobiscum, Personas Divinas eandem numero habere naturam, quòd Filius loquens de Patre, & de seipso, dicat: *Ego & Pater unum sumus*, Joannes loquens de tribus personis, hæc scribat: *Hi tres unum sunt.* Illa autem duo testimonia non magis aperta sunt pro unitate in natura, quàm hæc verba, *Hoc est corpus meum*, pro reali præsentia corporis Christi in Eucharistia: unde Arriani ea interpretabantur de unitate præcisè quoad affectum, & varia loca Scripturæ arripiebant ad confirmationem suæ interpretationis, multò opportuniora, quàm ea quibus Calvinistæ abutuntur, ad eludendam veritatem horum verborum, *Hoc est Corpus meum*: dicebant enim loca illa de unitate naturæ debere intelligi, sicut intelligitur iste Actorum 4. *Credentium erat anima una, & cor unum*, & illud Joan. 17. *Ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut nos unum sumus.* Quoad mysterium verò Incarnationis idem probatur: nam ex illo loco, *Verbum caro factum est*, unde colligitur, non magis constat verbum nostram naturam verè, realiter, & non tantùm quoad speciem sive apparentiam sumpsisse, quàm ex isto, *Hoc est Corpus meum*, constet, Corpus Christi realiter esse præsens in Eucharistia; imò prior locus de Incarnatione, magis patet figuris quibus Marcionistæ & alij antiqui hæretici abutebantur; dicebant enim locum illum explicandum esse de assumptione non veræ carnis, sed phantasticæ, sive secundùm apparentiam, juxta illud ad Philippenses 2. *In similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.* Triumpharent certè Sacramentarij, si similem locum possent nobis objicere pro suis tropis in mysterio Eucharistiæ. Denique quoad mysterium resurrectionis idem suadetur, ex eo quòd idcò Calvinistæ colligant nobiscum ex Scriptura, futuram corporum nostrorum resurrectionem, quia Apostolus dicit quòd *mortui resurgent incorrupti*: ille autem locus magis patet figuris quibus utebantur Origenistæ, quàm iste, *Hoc est Corpus meum*, pateat tropis quibus Calvinistæ conantur eum explicare. Nullus item est Scripturæ locus, qui istorum explicationi ita faveat, sicut in specie favere videbatur Origenistis locus iste alius Apostoli: *seminatur corpus animale, resurget spirituale*: quemadmodum enim ly, *seminatur*, figuraliter explicandum est, ita etiam sumendum videtur, ly *resurget*. Concludamus ergo cum Fulberto Carnotensi Episcopo Epist. 1. *Hoc sacramentum non est inanis mysterij Symbolum, sed Corpus Christi verum. Nullus locus dubietati relinquitur, quando ille ipse qui author est muneris, testis est veritatis.* Addamus istud S. Gaudentij tract. 2. in Exodum: *Quod annuntiatum est credas, quia quod accipis, Corpus est panis illius cœlestis, & sanguis est illius sacra vitis. Nam cùm panem consecratum & vinum Discipulis suis porrigeret, sic ait: Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus. Credamus quæso cui credidimus. Nescit mendacium veritas.*

ARTICVLVS III.

Veritas Catholica probatur ex traditione.

22. SEcunda probatio Catholicæ veritatis de reali præsentia Christi in Eucharistia, sumitur ex perpetua & nunquam interrupta traditione, ab Apostolis ad nos usque, continuâ successione, per manus Majorum delatâ, quæ in omni ætate & sæculo viguit.

Primus oculatus hujus traditionis testis sit Beatus Andreas Apostolus, qui (ut in ejus vita ab ejus Discipulis conscripta refertur) Ægeæ Proconsuli, ut diis suis immolaret hortanti, respondit: *Ego omnipotenti Deo, qui vivus & verus est, quotidie immolo, non taurorum carnes, nec hircorum sanguinem, sed immaculatum agnum in altari, cujus carnes, postea cùm omnis populus credentium manducaverit, agnus qui sacrificatus est, integer perseverat, & vivus.* Hujus-

modi verò narrationem indubitatæ esse fidei, testatus est ante sexcentos annos Petrus Damianus serm. 2. de S. Andrea, ubi de hac historia sic loquitur: *Non immeritò in singularem authoritatis arcem suscepta est, quam qui viderunt, scripserunt, & ministri fuerunt sermonis.* Eandemque refert Metaphrastes, qui floruit ante annum Domini 859.

Secundus hujus traditionis testis est Jacobus frater Domini, qui in sua Liturgia expressè fatetur, per verba consecrationis verum Corpus & sanguinem Christi confici. Idem in sua Marcus Evangelista affirmat.

Tertius sit Ignatius, qui vixit Apostolorum tempore, & Joannis Apostoli discipulus fuit, tertiusque à Petro Antiochenus Episcopus: Ille enim in Epistola ad Romanos hæc scribit: *Non gaudeo corruptibili nutrimento, nec voluptatibus hujus vitæ: panem Dei volo, panem cœlestem Filij, qui est caro Christi Dei.* Et in Epistola ad Smirnenses (ut refertur à Theodoreto dial. 3.) de Saturnianis & Simoniacis hæreticis loquens, sic ait: *Eucharistias & oblationes non admittunt, quòd non confiteantur Eucharistiam esse carnem Salvatoris Domini nostri Jesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est.*

Quartus sit Clemens Romanus, tertius à Petro Pontifex, & ab ipso in successorem nominatus, qui lib. 8. Apostolicarum constitutionum, sic Deum alloquitur: *Rogamus te ut mittas Spiritum Sanctum tuum super hoc sacrificium, testem Passionum Domini Jesu, ut ostendat hunc panem, Corpus Christi tui, & hunc calicem, sanguinem Christi tui.* Et cap. 21. *Percepto corpore & pretioso sanguine Christi.* Quæ verba leguntur etiam in Liturgia Jacobi Apostoli.

Quintus sit S. Martialis, qui fuit etiam B. Petri Discipulus: ille enim in Epistola ad Burdigalenses cap. 3. hæc scribit: *Quòd Judæi per invidiam immolaverunt* (id est corpus & sanguinem Christi) *nos in ara sanctificata, salutis nostræ causâ proponimus.*

Sextus sit Dionysius Areopagita, Pauli Apostoli Discipulus, qui in libro de Ecclesiastica Hierarchia cap. 3. Eucharistiam sic alloquitur: *O divinissimum & sanctum sacramentum, obducta tibi symbolicè operimenta ænigmatum revelans, dilucidè nobis demonstrare, ac spirituales nostros oculos, singulari, apertoque lumine imple.* Ubi notanda sunt hæc verba, *Obducta tibi symbolicè operimenta*, quæ apertè declarant, Eucharistiam aliud esse præter symbolum, seu figuram, Christum scilicet, quem sub signorum operimentis latentem invocat.

Septimus sit S. Irenæus, qui secundo sæculo vixit: ille enim lib. 4. adversùs hæreses cap. 34. disputans contra resurrectionis corporum adversarios, hæc scribit: *Quomodo autem rursus dicunt, carnem in corruptionem devenire, & non percipere vitam, quæ Corpore Domini & Sanguine alitur.* Ubi docet, corpora nostra fieri incorruptibilia, quia aluntur corpore Christi: Ergo censet corpus Christi non solùm mente & ore fidei, sed & corpore ipso percipi.

Octavus sit Justinus Martyr, qui apol. 2. ad Antoninum in fine, hæc habet: *Non communem usitatumque panem, usitatamque potionem capimus; sed quemadmodum Dei Verbum, homo factus, Jesus Christus, & carnem & sanguinem habuit; sic etiam cibum, qui per preces sermonis quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis, carnesque nostræ communione aluntur, Jesu Christi ejus, qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse accepimus: Apostoli enim ita tradiderunt.* Quibus verbis non solùm panem & vinum, per verba consecrationis in carnem & sanguinem Christi converti, disertè profitetur, sed etiam id esse Apostolicam traditionem asserit.

Nonus sit Tertullianus, qui lib. de resurr. carnis cap. 8. hæc scribit. *Caro abluitur, ut anima emaculetur. Caro ungitur, ut anima consecretur. Caro corpore & sanguine Christi vescitur, ut & anima de Deo saginetur.* Quæ verba intelligi nequeunt de comestione mentis per fidem, tum quia illam comestionem carni tribuit, affirmatque, cùm caro corpore & sanguine Christi vescitur, mentem de Deo saginari. Tum etiam, quia comestionem illam comparat cum ablutione & unctione, quæ in Baptismo & Confirmatione fiunt, quibus verè, & realiter corpus afficitur.

Alij ejusdem traditionis testes, qui per singulas ætates veram & realem Christi in Eucharistia præsentiam docuerunt, apud Bellarminum lib. 2. de Euchar. videri possunt. Potestque hæc traditio confirmari ex praxi & disciplina primitivæ Ecclesiæ, quâ summâ diligentiâ cavebatur, ne Catechumenis aperiretur mysterium Eucharistiæ, cujus rei certa sunt monumenta apud antiquos Patres, referentes hanc disciplinam Ecclesiæ; ut apud Ambrosium de iis qui initiantur mysteriis cap. 1. Theodoretum dial. 1. ubi jubentur loqui submissâ voce, & mysticè, id est obscurè, qui coram Catechumenis disputabant de Eucharistia. Unde Augustinus tract. 11. in Joan. *Si interrogaveris Catechumenum, credis in Christum? Respondet, credo, & signat se cruce Domini. Si interrogemus eum, manducas ne carnem Christi, & bibis ejus sanguinem? nescit quid loquamur:* Quia scilicet non licebat hoc mysterium Catechumenis declarare. Ex quo manifestè colligitur, fideles primitivæ Ecclesiæ, non existimasse Eucharistiam esse solam manducationem Christi mentalem, per fidem, repræsentatam in symbolis externis, nam Catechumenis non fuisset celandum tale mysterium, cùm illi jam crederent in Christum, ac scirent Patres veteris testamenti manducasse agnum paschalem, figuram Christi immolati: Ergo Ecclesia tunc sentiebat, mysterium Eucharistiæ aliud esse quàm solam manducationem mentalem corporis Christi. 23.

Aliud ejusdem veritatis signum & argumentum est, alia antiqua cæremonia, cujus meminit Augustinus lib. 2. de peccat. meritis cap. 26. quâ benedicebatur panis, ut daretur Catechumenis, quem *sanctum, sacramentumque* appellat Augustinus, *quamvis* (inquit) *non sit corpus Christi.* Nam si Eucharistia nihil aliud esset quàm purus panis, solâ Sacerdotis benedictione sacratus, quid opus erat alium panem benedicere, ut daretur Catechumenis? aut cur hic etiam non appellatur corpus Christi? 24.

Idem colligitur ex eo quòd summa semper fuit religio in sumenda & tractanda Eucharistia, tanquam re omnium sacratissima: hinc enim constitutum fuit, ut non nisi à jejunis perciperetur, sicut asserit Augustinus Epist. 118. cap. 6. his verbis: *Hoc placuit Spiritui sancto, ut in honorem tanti sacramenti, in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi.* Unde summum peccatum censebatur dare illam non jejunis, sicut ex Chrysostomo colligi potest Epist. 3. ad Cyriacum: nam cùm quidam finxisset, Chrysostomum non jejunis administrasse Eucharistiam, res- 25.

pondit ille : *Hoc ſi feci , expungatur corpus meum ex albo Epiſcoporum , & abjiciat me etiam Chriſtus à regno ſuo.* Ob ſummam etiam reverentiam quâ fideles hoc ſacramentum in primitiva Eccleſia colebant , vaſa ad Euchariſtiæ celebrationem non niſi ex rebus valde pretioſis , ut ex auro & argento fieri ſolebant. Unde in Eccleſia Rhemenſi , ante mille annos , à D. Remigio calix aureus relictus eſt , cum hac inſcriptione : *Hauriat hinc populus vitam de ſanguine ſacro.*

Et in multis Germaniæ Monaſteriis vetuſtioribus , extant adhuc antiquæ fiſtulæ aureæ , vel argenteæ , quarum erat olim uſus ad ſanguinem ex calice tutiùs hauriendum , Quin etiam apud Prudentium in libro περὶ στεφάνων, Præfectus Gentilis, D. Laurentio Martyri inter alia dicit :

Hunc eſſe veſtris orgiis ,
Moremque & artem proditum eſt ,
Hanc diſciplinam fœderis ,
Bibant ut aureo Antiſtites :
Argenteis ſcyphis ferunt
Fumare ſacrum ſanguinem ,
Auroque nocturnis ſacris
Aſtare fixos cereos.

26. Demum fideles non figurativè tantùm , ſed verè & realiter , carnem & ſanguinem Chriſti , ſub ſpeciebus panis & vini , in Euchariſtia ſumere , argumentum eſt , quòd Chriſtiani inter alia olim accuſabantur ab Ethnicis , quòd in ſuis ſacris , carnem humanam ederent , ut patet ex Tertulliano in Apologetico cap. 7. ubi ſic ait : *Dicimur ſceleratiſſimi de ſacramento infanticidij & pabulo.* Et ex Felice in Octavio , ubi ait quòd Gentiles Chriſtianis exprobrare ſolebant , quòd infantem farinâ tectum ſecretis vulneribus confoderent , ejuſque membra inter ſe partirentur. Eximium etiam cultum , quo fideles in primitiva Eccleſia Chriſtum ſub ſpeciebus panis & vini in Euchariſtia latentem colebant , occaſionem fuiſſe Gentilibus ſuſpicandi Chriſtianos colere Cererem & Bacchum , teſtatur D. Auguſtinus libro 20. contra Fauſtum cap. 13. Certè ſi fideles in Euchariſtia carnem & ſanguinem Chriſti figurativè tantùm & non realiter ſumerent , debebant eximij illi Catholicæ fidei defenſores id omnino apertè declarare in ſuis Apologiis , ut hoc immane crimen infanticidij , quo Chriſtiani olim gravabantur , omnino amoverent ; & ut Gentilibus , qui nos impios appellant , ex eò quòd Deum noſtrum manducemus , penitùs os occluderent : hæc enim defenſio facillima erat , ſi vera fuiſſet. Hoc verò illi nequaquam in ſuis Apologiis præſtant , non enim ad Sectariorum tropos , ſed ad omnipotentiam Dei recurrunt , ut myſterium Euchariſtiæ explicent , ut patet de Juſtino Martyre , qui in ſua Apologia , ad calumniam allatam Paganorum reſpondens , ſic ait : *Non enim ut communem panem hæc ſumimus , ſed quemadmodum per Verbum Dei incarnatum , Jeſus habet carnem & ſanguinem ; ſic etiam per preces verbi Dei ab ipſo Euchariſtiam factum cibum ex quo carnes noſtræ aluntur , ipſius incarnati Jeſus carnem , & ſanguinem eſſe edocti ſumus.*

ARTICVLVS IV.

Catholica veritas definitionibus Conciliorum ſtabilitur.

NOn ſolùm Scriptura & Traditio , ſed etiam plura Concilia generalia , veritatem Catholicam , de reali & corporea manducatione corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia , apertè docent. In primis enim Concilium Nicænum primum , anno 330. celebratum , & ipſo Calvino , cum tribus aliis proximis generalibus , libro 4. Inſtit. cap. 9. § 8. receptum , & approbatum , hanc veritatem docuit : ſic enim habet libro 3. (editionis Piſani) cap. de ſacra menſa : *In hac ſacra menſa ne humiliter intenti ſimus ad poſitum panem & calicem , ſed attollentes mentem fide , intelligamus ſitum in illa ſacra menſa agnum illum Dei , tollentem peccata mundi , incruentè à Sacerdotibus immolatum ; & pretioſum ejus corpus , & ſanguinem , verè nos ſumentes , credamus hæc eſſe noſtræ redemptionis ſymbola.* Quibus verbis Concilium perſpicuè aſſerit , Chriſtum reſidere in ſacra illa menſa , in qua ſymbola panis & vini proponuntur , ac in ea incruentè immolari à Sacerdotibus , & à fidelibus verè recipi. 27.

Secundò eadem veritas definita fuit in Concilio Epheſino in Epiſtola Cyrilli ad Neſtorium , à Concilio approbata , in qua ſic dicitur : *Ad myſticas benedictiones accedimus , eaque ratione ſanctificamur , utpote ſacræ carnis , & pretioſi ſanguinis Chriſti , omnium noſtrum Salvatoris , participes effecti.* Et paulò poſt : *Neque enim illam ut carnem communem ſuſcipimus , ſed tanquam verè vivificam , ipſiuſque Verbi propriam.* 28.

Tertiò , Concilium Nicænum 2. ſeu ſeptima Synodus Oecumenica , art. 6. hæc habet : *Nemo unquam Sanctorum Apoſtolorum , qui tubæ ſunt Spiritus Sancti , aut glorioſorum Patrum noſtrorum , incruentum noſtrum ſacrificium , in memoriam paſſionis Chriſti Domini Dei noſtri , & totius ſuæ diſpenſationis factæ , imaginem corporis illius dixit : Nam is qui accepit à Domino , ſic non dicit , aut confitetur , ſed audiunt ſic dicentem Evangelicè , Niſi comederitis carnem Filij hominis &c.* Quo nihil clarius & expreſſius ad refellendum Calviniſtarum errorem dici poteſt. 29.

Quartò exortâ hæreſi Berengarij , qui ut ſuprà art. 1. diximus , circa annum 1050. præſentiam Chriſti in Euchariſtiæ ſacramento negavit , in pluribus Conciliis quæ ibidem retulimus , ejus error proſcriptus eſt ; & Catholica veritas ſancita & confirmata , nimirum in Concilio Vercellenſi ſub Leone IX. in Turonenſi ſub Victore II. & in duobus aliis Conciliis , ſub Nicolao II. & Gregorio VII. Romæ habitis , in quibus Berengarius publicè ſuum errorem retractavit. 30.

Quintò , in Concilio ampliſſimo totius orbis ſub Innocentio III. Romæ celebrato , iterum eadem hæreſis damnata eſt , & Catholica veritas de reali præſentia corporis Chriſti , can. 1. his verbis declarata : *Verum Chriſti corpus & ſanguis in ſacramento altaris , ſub ſpeciebus panis & vini veraciter continetur , tranſubſtantiatis pane in corpus , & vino in ſanguinem , poteſtate divinâ.* 31.

Sextò , eadem veritas explicata eſt in Concilio generali Viennenſi , ſub Clemente V. in Conſtantienſi , ſub Martino V. in Florentino , ſub 32.

Eugenio IV. & tandem in Tridentino, ſeſſione 13. cap. 1. ubi ſic dicitur: *Docet Sancta Synodus, & apertè ac ſimpliciter profitetur, in almo Sanctæ Euchariſtiæ ſacramento, poſt panis & vini conſecrationem, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, verum Deum atque hominem, verè, realiter, ac ſubſtantialiter, ſub ſpecie illarum rerum ſenſibilium contineri.* Quibus verbis hæreſes quatuor confutantur. Primò Ubiquiſtarum, aſſerentium Chriſtum adeſſe in hoc ſacramento, non virtute conſecrationis, ſed ubiquitatis corporis Chriſti. Secundò Sacramentariorum, negantium Chriſtum verè eſſe in hoc ſacramento, ſed tantùm, ut in ſigno. Tertiò Calvini, affirmantis Chriſtum non eſſe in hoc ſacramento realiter, ſed ſolâ fide apprehenſum. Quartò Calviniſtarum, dicentium Chriſtum non eſſe in hoc ſacramento ſubſtantialiter, ſed per quandam virtutem accidentalem, quâ nobis conjungitur.

ARTICVLVS V.

Catholica veritas teſtimoniis Sanctorum Patrum confirmatur.

PLura SS. Patrum teſtimonia, pro ejuſdem veritatis confirmatione, adducunt Bellarminus, Valentia, Perronius, Coëffeteus, & alij; nos clariora & faciliora ſeligemus.

33. In primis ergo plures ex SS. Patribus docent, fideles ſumere corpus & ſanguinem Chriſti, non ſolùm ore mentis per fidem, ſed etiam ore ipſo corporis, & per veram & propriam comeſtionem. Ita D. Auguſtinus libro 2. contra Adverſarium legis & Prophetarum cap. 9. ubi ait: *Chriſtum Jeſum carnem ſuam nobis manducandam, bibendumque ſanguinem dantem, fideli corde & ore ſuſcipimus.* Et Leo ſermone 6. de jejunio ſeptimi menſis, ubi hæc ſcribit: *Sic Sanctæ menſæ communicare debetis, ut nihil prorſus de veritate corporis Chriſti & ſanguinis ambigatis, hoc enim ore ſumitur, quod fide creditur.* Item S. Gregorius Papa homil. 23. in Evang. explicans verba illa Exodi 12. *Faſciculum hyſſopi tingite in ſanguine qui eſt in limine, & aſpergite ex eo ſuperliminare, & utrumque poſtem*, ſubdit: *Sanguis Chriſti ſuper utrumque poſtem ponitur, quando non ſolùm ore corporis, ſed etiam ore cordis hauritur.*

34. Secundò SS. Patres docent, quòd per Euchariſtiæ perceptionem, Chriſtus verè nobis commiſcetur, & non per fidem tantùm, ſed etiam reipſa nobis unitur. Sic enim loquitur Chryſoſtomus homil. 3. in Matth. *Semetipſum nobis commiſcet, & non fide tantùm, verùm & ipſa re, nos ſuum efficit corpus.* Item Cyrillus Alexandrinus libro 10. in Joan. cap. 13. dicit, Non tantùm rectâ nos fide & charitate ſyncerâ Chriſto ſpiritualiter conjungi, ſed etiam corporaliter, communicatione carnis Chiſti, Chriſtum in nobis habitare. Ibique unionem illam corporalem Chriſti cum fidelibus, quæ fit per uſum Euchariſtiæ, hoc exemplo declarat: *Quemadmodum* (inquit) *ſi quis igne liquefactam ceram; aliæ ceræ ſimiliter liquefactæ ita miſcuerit, ut unum quid ex utriſque factum videatur, ſic communicatione corporis & ſanguinis Chriſti, ipſe in nobis eſt, & nos in ipſo: non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis, ad incorruptibilitatem & vitam traduci, niſi naturalis vitæ corpus ei conjungeretur.* Alio exemplo utitur Nyſſenus in oratione Catech. cap. 37. ubi ſic ait: *Quemadmodum parùm fermenti, teſte Apoſtolo 1. Corinth. 11. totam maſſam ſibi ſimilem reddit, ſic corpus illud vivificum, in corpus noſtrum ingrediens, totum in ſe transfert atque commutat, ſibique ſimile & immortale* (futurum ſuo tempore) *reddit. Neceſſarium enim eſt, quoad fieri poteſt, ut natura noſtra vim ſalutarem intra corpus admittat.* Ibi etiam docet, oportere, ut ſicut vetitus cibus corporaliter ab Adamo comeſtus eſt, ita Chriſti corpus à nobis corporaliter & intra viſcera ipſa ſumatur, adeòque non tantùm mente per fidem, *ut cùm intra nos fuerit hoc ſalutare medicamentum, veneni damnum quod corpore fuerat inditum, per contrariam repellat actionem.* Legatur totum illud caput, quo nihil clarius dici poteſt contra errorem Calviniſtarum, contendentium ſpiritu tantùm & non etiam corpore, à nobis percipi corpus & ſanguinem Chriſti.

35. Tertiò, docent SS. Patres, ſacramentum Euchariſtiæ propter Chriſtum in eo exiſtentem, eſſe adorandum: Sed non deberet adorari, imò talis cultus eſſet idololatria, niſi Chriſtus in eo verè & realiter contineretur: Ergo SS. Patres cenſent Chriſtum in ſacramento Euchariſtiæ verè & realiter contineri. Unde rectè Theodoretus dixit, *hæc myſteria adorari, non quia ſignificant, ſed quia ea ſunt quæ creduntur.* Minor patet, nam cultus adorationis ſoli Deo exhibendus eſt. Major verò paſſim docetur à SS. Patribus, præſertim ab Auguſtino Epiſtolâ 120 cap. 27. ubi ait, quòd *fideles veniunt ad menſam, manducant, & adorant.* Idem aſſerit in Pſalmo 21. Expoſit. 1. ſuper illud, *Manducaverunt, & adoraverunt*, ſed expreſſiùs & plenius in Pſal 98. ſuper illud, *Adorate ſcabellum pedum ejus:* ubi ſcabellum terram, & ipſam terram explicat carnem Chriſti, *Quia in ipſa carne hîc ambulavit* (inquit) *& ipſam carnem nobis manducandam ad ſalutem dedit: nemo autem illam manducat, niſi priùs adoraverit, inventum eſt quomodo adoretur tale ſcabellum pedum Domini, ut non ſolùm non peccemus adorando, ſed peccemus non adorando.* Et Ambroſius lib. 3. de Spiritu Sancto cap. 12. ſuper eadem verba ſic ait: *Per ſcabellum, terra intelligitur, per terram autem, caro Chriſti, quam & hodie in myſteriis adoramus.* Similia tradit Chryſoſtomus homil. 2. in Epiſtola ad Epheſ. ubi ſic habet: *Adora, & manduca*, & Cyrillus Jeroſolymitanus Catech. 5. myſtag. hæc ſcribit: *Accede ad calicem ſanguinis illius, adorationis in modum.* Unde Concilium Tridentinum ſeſſione 13. cap. 5. latriæ cultum pro more ſemper in Eccleſia recepto ei exhiberi docet.

36. Nec ſolùm homines, ſed & Angeli Chriſtum in hoc ſacramento adorant, & ad conſpectum ipſius contremiſcunt, ut diſertè docet Chryſoſtomus variis in locis, præſertim libro 7. de Sacerdotio, ubi hæc ſcribit: *Per id tempus* (quo nimirum Sacerdos Miſſæ ſacrificium offert) *& Angeli Sacerdoti aſſident, & cœleſtium poteſtatum univerſus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorem qui immolatur, Angelorum choris plenus eſt: id quod credere abundè licet, vel ex tanto illo ſacrificio, quod tunc peragitur. Ego verò & commemorantem quendam audivi, cùm diceret ſenem quendam, virum admirabilem, ac cui revelationum myſteria multa divinitùs fuiſſent detecta, ſibi narraſſe, ſe tale olim viſione dignum habitum à Deo fuiſſe: ac per illud quidem tempus repente*

repente Angelorum multitudinem conſpexiſſe (quatenus aſpectus humanus ferre poterat) fulgentibus veſtibus indutorum, altare ipſum circundantium: denique ſic capite inclinatorum, ut ſi quis milites præſente Rege ſtantes videat. Et homil. 3. contra Anomæos, versùs finem: *Tempore illo* (inquit) *non ſolùm homines clamorem illum tremendum reddunt, ſed etiam Angeli Domino genu flectunt, & Archangeli rogant: habent ſibi tempus ad id idoneum, habent ſacram illam oblationem in favore. Itaque ut homines ramos olearum gerentes, movere Reges conſueverunt, eoque arboris genere, miſericordiam commemorant & humanitatem: ſic Angeli tunc pro ramis oleaginis, corpus Domini ipſum protendentes, rogant pro genere humano, quaſi dicant: pro his Domine rogamus, quos tu adeò dilexiſti, ut pro eorum ſalute mortem obires, animam in cruce efflares: pro his ſupplicamus pro quibus ipſe tuum elargitus es ſanguinem: pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolaſti.* Similia docet D. Gregorius libro 4. dial. cap. 58. his verbis: *Quis fidelium habere dubium poſſit, in ipſa immolationis hora, ad Sacerdotis vocem cœlos aperiri, in illo Jeſu Chriſti myſterio, Angelorum choros adeſſe, ſumma imis ſociari, terrena cœleſtibus jungi, unum quoque ex viſibilibus atque inviſibilibus fieri?*

Nec ſolùm Angelos ſponte adorare Chriſtum poſitum in altari, ſed etiam Dæmones cogi illum adorare, tradit Chryſoſtomus homil. citatâ contra Anomæos: *Agitatos* (inquit) *Diaconus tempore illo adducit, & jubet caput tantùm inclinare, atque illo corporis geſtu ſupplicare.*

37. Quartò, Sancti Patres æquiparant præſentiam Chriſti ſub ſpeciebus, illi quam habuit in locis in quibus non dubitatur fuiſſe ſubſtantialiter: putà Chriſtus fuit ſubſtantialiter in præſepio: At SS. Patres æquiparant præſentiam quam Chriſtus habet in altari, ei quam habuit in præſepio: Chryſoſtomus enim in oratione de S. Philogonio hæc ſcribit: *Si cum fide acceſſerimus, proculdubio videbimus eum in præſepi jacentem: nam hæc menſa vicem explet præſepis: ſiquidem & hîc ponitur corpus Dominicum, non quidem faſciis involutum, ſicut tunc, ſed undequaque Spiritu Sancto conveſtitum. At Magi quidem nihil aliud quàm adorarunt: tibi verò ſi cum pura acceſſeris conſcientia, permittemus ut ſumas, & ſumpto, domum abeas.* Similia docet Theodoretus Ancyranus in oratione de Nativitate, recitata in Epheſino Concilio.

Item, Chriſtus eſt verè & ſubſtantialiter in throno cœli: At idem Chryſoſtomus homil. 24. in 1. ad Corinthios versùs finem, æquat præſentiam quam Chriſtus habet in altari, ei quam habet in cœlo, docetque per conſecrationem ſacrorum myſteriorum Euchariſtiæ, terram fieri quodammodo cœlum, & hoc ipſum quod pretioſiſſimum eſt in cœlo, in terra collocari. Verba ejus ſunt: *Hîc terram tibi cœlum facit hoc myſterium. Aperi ergo cœli portas, & perſpice, & tunc videbis quod dictum eſt. Nam quod illic eſt omnium pretioſiſſimum & maximè honorandum, hoc oſtendam tibi ſitum in terra. Sicut enim in regia id quod eſt omnium magnificentiſſimum, non parietes, non tectum aureum, ſed corpus Regis ſedēs in ſolio. Sed hoc tibi nunc licet videre in terra. Non enim Angelos, nec Archangelos, neque cœlos, & cœlos cœlorum, ſed ipſum eorum oſtendo Dominum. Vidiſti quemadmodum quod eſt omnium præſtantiſſimum & maximè honorandum videſ in terra: neque ſolùm vides, ſed etiam tangis, ſed etiam comedis, & eo accepto, domum reverteris.*

Quintò, SS. Patres docent in myſterio Euchariſtiæ reperiri plura divinæ omnipotentiæ miracula, ex quibus realis & ſubſtantialis corporis Chriſti præſentia ſub ſpeciebus ſacris, manifeſtè colligitur. In primis enim dicunt eſſe miraculum omnipotentiæ Dei, quòd Chriſti corpus jam toties & à tot hominibus manducatum, non ſit conſumptum. Ita Nyſſenus in oratione catechetica cap. 37. ſuprà citato, ubi conſiderandum eſſe ait, quomodo poſſit unum illud corpus quod tam multis fidelium toto orbe ſemper diſtribuitur, totum eſſe in unoquoque, & ipſum in ſe totum manere. Et reſpondet id fieri *virtute benedictionis, in illud tranſelementatâ eorum quæ apparent naturâ.* Idem miraculum diſertè commendavit Beatus Andreas Apoſtolus, qui (ut ſuprà articulo ſecundo retulimus) Proconſuli Romano hortanti ut diis ſuis immolaret, reſpondit: *Ego omnipotenti Deo, qui verus & vivus eſt, quotidiè immolo, non taurorum carnes, nec hircorum ſanguinem, ſed immaculatum agnum in altari, cujus carnes poſtquam omnis populus manducaverit, agnus qui ſacrificatus eſt, integer perſeverat, & vivus.* At non eſſet miraculum, quòd fide perceptum corpus Chriſti, non ſit conſumptum, nam fidei manducatio non poteſt deſtruere ſuum objectum: Ergo SS. Patres cenſent, corpus Chriſti, non ſolùm ſpiritualiter, & per fidem, ſed etiam verè & ſubſtantialiter, à fidelibus in Euchariſtiæ uſu manducari. 38.

Deinde SS. Patres dicunt eſſe miraculum omnipotentiæ Dei, quòd corpus Chriſti quod eſt in cœlo, ſit ſimul in terra, atque in ea variis in locis exiſtat. Ita Concilium Nicænum primum, cap. *de ſacra menſa*, Chryſoſtomus libro 3. de ſacerdotio, ubi ſic exclamat: *O miraculum! O Dei benignitatem! qui cum Patre ſurſum ſedet, eodem articulo temporis, omnium manibus pertractatur.* Et homiliâ 2. ad populum Antiochenum, in fine: *Elias melotem Diſcipulo reliquit: Filius autem Dei aſcendens, carnem ſuam dimiſit: ſed Elias quidem exutus: Chriſtus autem & nobis reliquit, & ipſam habens aſcendit.* Baſilius in Liturgia: *Veni ad ſanctificandum nos, qui ſurſum Patri conſides, & hîc nobis inviſibiliter coexiſtis.* Demum Gregorius Nyſſenus orat. de Paſchate: *Sicut divinitas replet mundum, & tamen una eſt, ita innumerabilibus locis corpus Domini conſecratur, & tamen unum Corpus eſt.* At non eſt miraculum omnipotentiæ Dei, Corpus Chriſti eſſe in cœlo realiter & corporaliter, & in terra per figuram & repræſentationem: Ergo SS. Patres cenſent corpus Chriſti non myſticè, & figurativè, ſed verè, realiter, & ſubſtantialiter in Euchariſtia reſidere. 39.

Item SS. Patres dicunt fuiſſe miraculum, quòd Chriſtus ferebat ſe manibus ſuis, quando dicebat, *Hoc eſt corpus meum:* At nullum eſſet miraculum ferre manibus ſuis ſymbolum ſui repræſentativum, hoc enim homines facere poſſunt: Ergo idem quod priùs. Minor patet. Major verò probatur ex Auguſtino in Pſal. 33. ubi tractans locum, ubi juxta Septuaginta legimus de Davide 1. Regum 21. *ferebatur in manibus ſuis*, ſubdit: *Hoc fratres, quomodo fieri poſſit in homine, quis intelligat? Quis enim portatur in manibus ſuis? Manibus alienis poteſt portari homo; manibus ſuis nemo portatur. Quomodo intelligitur, in ipſo David ſecundùm litteram non invenimus, in Chriſto* 40.

autem invenimus; ferebatur enim in manibus ſuis, quando commendans ipſum corpus ſuum ait, hoc eſt corpus meum, ferebat enim illud corpus in manibus ſuis. Certè quemadmodum nihil hac oratione Auguſtini luculentius nec elegantius dici potuit, ſi Chriſtus reipſa & ſubſtantialiter in Euchariſtia præſens ſit; ita nihil abſurdius, aut ineptius proferri potuit, ſi ſacramentum Euchariſtiæ ſit tantùm figura & ſymbolum corporis Chriſti, nullus enim eſt, qui ſuis manibus ſui ſymbolum aut effigiem geſtare non poſſit.

41. Præterea SS. Patres dicunt, eſſe miraculum ſoli divinæ omnipotentiæ, non minùs quàm creationem cœli & terræ poſſibile, quòd panis efficiatur corpus Chriſti: Sed ut panis efficeretur corpus Chriſti, metaphoricè tantùm & ſymbolicè, non eſſet opus actione divinæ omnipotentiæ propriâ, ſufficeret enim ſola relatio rationis, & inſtitutio; quemadmodum non actione divinæ omnipotentiæ, ſed ſolâ relatione rationis, & inſtitutione, Agnus Paſchalis, Manna, Panes propoſitionis, & ſimilia, repræſentabant corpus Chriſti: Ergo SS. Patres cenſent, panem per verba conſecrationis, verè & ſubſtantialiter converti in corpus Chriſti. Minor patet, Major verò variis SS. Patrum teſtimoniis oſtenditur: Cyprianus enim ſerm. de cœna ſic ait: *Panis iſte non effigie ſed naturâ mutatus, omnipotentiâ Verbi factus eſt caro, &c.* Niſſenus orat. Catech. cap. 37. *Deus hæc dat virtute benedictionis, in illud* (corpus nempe Chriſti) *tranſelementatâ eorum quæ apparent naturâ.* Ambroſius lib. 4. de ſacram. cap. 4. quærit, quomodo fideli perſuaderi poſſit quòd accipiat corpus Chriſti? Et reſpondet id fieri, quia omnipotenti Verbo Dei, panis incipit eſſe corpus Chriſti, qui ante conſecrationem erat panis, quemadmodum Verbo Dei factum eſt cœlum, facta eſt terra &c. *Non erat* (inquit) *cœlum, non erat terra, ipſe dixit & facta ſunt. Et ego tibi dico, ante conſecrationem quæ peragitur verbis ipſius Chriſti, non erat corpus Chriſti, ſed ipſe dixit & factum eſt, ipſe mandavit & creatum eſt.* Similia habet in libro de initiandis cap. 9. ubi ait: *Fortè dicis, aliud video, & quomodo tu mihi aſſeris quòd corpus Chriſti accipiam: hoc ergo nobis ſupereſt ut probemus, id quod accipis non eſſe id quod natura formavit, nempe panem, ſed majorem eſſe vim benedictionis quàm naturæ, quia ejus benedictione natura ipſa mutatur. Virgam tenebat Moyſes, projecit eam, & facta eſt ſerpens &c. De totius mundi creatione legiſti, ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandavit & creata ſunt. Sermo ergo Chriſti qui potuit ex nihilo facere quod non erat, poteſt ea quæ ſunt in id mutare quod non erat.* His adde Gaudentium Brixianum tract. 2. in Exodum, cujus hæc ſunt verba: *Creator omnium qui omnipotentiâ ſuâ de terra panem creat, de pane rurſum efficit corpus ſuum; & qui olim aquam convertit in vinum, vinum jam in ſanguinem convertit.* Idem fuſiùs explicat Damaſcenus lib. 4. cap. 14. his verbis: *Quæſivit Virgo, quomodo fiet mihi iſtud? Reſpondit Gabriel Archangelus: Spiritus Sanctus ſuperveniet in te. Tu quoque nunc quæris, quomodo panis nunc fiat corpus Chriſti, & vinum aquâ mixtum, fiat ſanguis Chriſti? Tibi quoque reſpondeo: Spiritus Sanctus ſupervenit, eaque efficit quæ orationis facultatem & mentis intelligentiam excedunt.* Et poſt pauca: *Quod ſi quæras quo pacto id fiat, ſatis tibi ſit audire, quòd per Spiritum Sanctum id fiat. Quemadmodum ex ſancta Dei Matre, per Spiritum Sanctum Dominus ſibi ipſi carnem condidit, nec quidquam amplius nobis perſpectũ & exploratum eſt, quàm quòd Verbum Dei eſt verum, & efficax, atque omnipotens, ut ea efficiat quæ nulla ratio humana queat indagare. Quin ne hoc quoque alienum fuerit dicere, quòd quemadmodum naturaliter panis per manducationem, & vinum & aqua, in bibentis ac comedentis corpus & ſanguinem immutantur: Sic panis & vinum quæ proponuntur in altari, per Sancti Spiritus invocationem & adventum, mirabili modo in Chriſti corpus & ſanguinem vertuntur.*

Ultimum argumentum ex SS. Patrum authoritate deſumptum, petitur ex eo quod SS. Patres ex veritate præſentiæ realis corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia, tanquam ex certiſſimo fundamento, & notiſſimo fidei articulo, argumentantur contra varios hæreticos, ad illorum errores confutandos. Sic Hilarius 8. de Trinit. probat contra Arrianos, Patrem & Filium eſſe unum, non tantùm unitate voluntatis & affectûs, ſed etiam unitate reali & naturali; quia nos cum Filio unum efficimur, reali & naturali conjunctione corporum, in Euchariſtiæ ſacramento: *Verè* (inquit) *cibo dominico Verbum carnem ſumimus, naturamque carnis ſuæ, ſub ſacramento nobis admiſcuit.* Et paulò poſt: *Hæc à nobis ideò commemorata ſunt, quia voluntatis tantùm unitate Hæretici Perſonas Divinas unitas eſſe interpretantur, & ad id exemplo unitatis noſtræ cum Deo utuntur: quaſi nobis ad Filium voluntate tantùm religionis unius, nulla per ſacramentũ carnis naturalis communionis proprietas indulgetur.* Irenæus Similiter lib. 3. contra hæreſes c. 2. probat contra Gnoſticos, Chriſtum veniſſe in vera carne, *quia* (inquit) *alioqui neque calix Euchariſtiæ, communicatio ſanguinis ejus eſſet, neque panis quem frangimus, communicatio corporis ejus. Sanguis enim non eſt, niſi à venis, & carnibus, & à reliqua, quæ eſt ſecundùm hominem, ſubſtantia.* Item idem Irenæus, Cyrillus Alexandrinus, Gregorius Nyſſenus, aliique Patres, ſimili argumento utuntur ad probandam carnis reſurrectionem, cujus ſemen accipimus, & jus ad illam ſpeciale, per conjunctionem realem corporis noſtri cum corpore Chriſti, quæ fit in ſacramento Euchariſtiæ, quod idcircò reſurrectionis ſemen, & immortalitatis antidotum, à SS. Patribus appellatur. 42.

ARTICVLVS V.

Ratio Divi Thomæ exponitur.

TRes rationes ſeu congruentias, ad ejuſdem veritatis Catholicæ confirmationem, affert D. Thomas hîc quæſt. 75. art. 1. quarum prima, & præcipua, deſumpta ex figuris Euchariſtiæ quæ fuerunt in antiqua lege, poteſt ſic proponi. Si Euchariſtia ſit tantùm ſignum ſeu figura corporis Chriſti, nec ipſum contineat, non erit præſtantior, in ratione ſacramenti, quàm manna, vel agnus paſchalis, aliaque veteris legis ſacramenta: Sed hoc dici nequit: Ergo &c. Minor patet, umbræ enim & figuræ ſunt quid ignobilius & inferius corpore figurato: manna autem, & agnus paſchalis, erant umbræ & figuræ Euchariſtiæ, ut paſſim docent SS. Patres, ait enim Origenes homil. 7. in lib. Numer. *Tunc in ænigmate erat mannæ cibus: nunc autem in ſpecie caro Verbi Dei eſt verus cibus.* Et Hieronymus in cap. 1. Epiſtolæ ad Titum: *Tantùm intereſt inter panes propoſitionis* 43.

& corpus Christi, quantùm inter umbras & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria verorum, & ea ipsa quæ exemplaria præfigurabantur. Item Leo Papa sermone 7. de passione Domini sic ait: *Vt ergo umbræ cederent corpori, & cessarent imagines sub præsentia veritatis, antiqua observantia novo excluditur sacramento; hostia in hostiam transit, sanguine sanguis aufertur, & legalis festivitas, dum mutatur, impletur:* Christi scilicet carne & sanguine substitutis agno paschali, & sanguini ejus. Major verò in qua est difficultas, & quam negant Hæretici, facilè suadetur. Manna enim quod de cœlo cadebat, & Angelorum artificio mirabili fiebat, præstantius erat pane communi, qui de clibano prodit, & manu pistorum fit; perfectiùs etiam corpus Christi repræsentabat, quàm panis, tum quia de cœlo erat, Psal. 77. tum etiam quia saporem mirabilem continebat, Sapient. 16. & æquali mensurâ sumebatur ab omnibus, licèt inæqualiter colligeretur, Exodi 16. tum denique, quia incorruptibile erat die sabbati, per quod repræsentabat corpus Christi non corrumpendum in sepulchro die sabbati. Idem à fortiori dicendum de agno paschali, nam meliùs caro Christi, per veram carnem Agni exprimebatur, mors per veram ejus mortem, & sanguis per sanguinem, quàm per solum panem, vel panis fractionem: Ergo si Eucharistia sit tantùm signum vel figura corporis Christi, nec ipsum contineat, non erit præstantior, sed inferior, & minùs perfecta in ratione signi, & sacramenti, quàm Manna, & Agnus paschalis, aliaque veteris legis sacramenta.

44. Respondent Hæretici, quòd licèt Eucharistia sit tantùm signum & figura corporis Christi, nec ipsum contineat, perfectior tamen est, in rationem sacramenti, Mannâ & Agno Paschali, aliisq; veteris legis sacramentis: tum quia significat Christum, ut jam actu existentem, cùm tamen veteris legis sacramenta, ipsum ut futurum designarent; tum etiam, quia Eucharistia, & alia novæ legis sacramenta, sunt diuturniora, & usque ad consummationem sæculi duratura.

45. Sed contra primam responsionem sic argumentor: Si Eucharistia non sit præstantior veteribus sacramentis, nisi quia est Symbolum Christi actu jam existentis, sequitur totam illam excellentiam esse communem statuis & imaginibus Christi modò depictis, utpote quæ etiam repræsentant Christum jam in cœlo existentem; & consequenter imagines illas esse præstantiores omnibus sacramentis legis Mosaïcæ.

Deinde, Si Eucharistia ideò solùm sit præstantior sacramentis veteribus, quia significat Christum jam natum, passum, mortuum, & in cœlis regnantem, non erit nobilior Baptismo, utpote quod est signum passionis, sepulturæ, & resurrectionis Christi: Sed hoc falsum est, etiam apud Sectarios: Ergo & illud.

46. Secunda quoque responsio futilis est, duratio enim ac diuturnitas pertinet solùm ad dignitatem accidentariâ, nos verò de substantiali hîc agimus, ad quam impertinenter omnino se habet diuturnitas major vel minor: homo enim v. g. quamvis non habeat ita durabilem & diuturnam existentiam, sicut lapides, absolutè tamen & simpliciter, est longè nobilior quibuscumque lapidibus.

ARTICVLVS VII.

Aliud argumentum desumptum ex disparitate fidelium novi testamenti ab antiquis, in manducatione corporis Christi, ut panis cœlestis.

HOc argumentum sumitur ex verbis Christi, promittentis Joan. 6. se daturum fidelibus novi testamenti carnem suam manducandam, modo aliquo, quo fideles veteris testamenti illam non manducaverunt, ait enim: *Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum. Panis enim Dei est qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo. Patres vestri manducaverunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cœlo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur,* &c. 47.
Ex quibus verbis constat, fideles novi testamenti, post descensum Christi de cœlo, esse quoad manducationem corporis Christi, ut panis cœlestis, in conditione diversa, ac multò meliori, quàm fuerint Patres antiquæ legis: Sed talis diversitas salvari nequit, nisi dicatur fideles novi testamenti, realiter & substantialiter manducare carnem Christi adorandam, sub signis sensibilibus panis, & sub speciebus Eucharisticis contentam, sicut Ecclesia Catholica docet: Ergo ita sentiendum est. Major patet, Minor verò subsumpta probatur: quia nisi ita corpus Christi manducemus, fuerunt nobis pares fideles veteris testamenti, quoad illam manducationem, tum quia manducaverunt Manna, & Agnum paschalem, quæ, ut ostendimus articulo præcedenti, fuerunt excellentiores figuræ corporis Christi, quàm panis communis, hominum arte confectus: tum etiam, quia Patres qui Manna in deserto manducaverunt, in Christum crediderunt, subindeque spirituali manducatione per fidem, corpus ejus comederunt: Sed præter manducationem oralem signorum, & manducationem mentalem corporis Christi per fidem, in quo Patres veteris testamenti, nobis pares fuerunt, nihil aliud restat in quo simus dispares & dissimiles, nisi realis manducatio corporis Christi: Ergo ut salvetur disparitas inter Patres antiquæ legis, & fideles novi testamenti, quoad manducationem corporis Christi, ut panis cœlestis, & verba Christi suprà relata verificentur, dicendum & fatendum est, nos verè, realiter, & substantialiter manducare corpus Christi in Eucharistia, & fideles veteris testamenti illud solùm figuraliter aut mentaliter per fidem manducasse, juxta illud Apostoli 1. ad Corinthios 10. *Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt, in nube & in mari, & omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt.* Unde egregiè Ambrosius libro de iis qui initiantur cap. 7. *Considera uter præstantior sit, panis Angelorum, an caro Christi, quæ utique est corpus vitæ. Manna illud è cœlo, hoc supra cœlum. Illud cœli, hoc Domini cœlorum. Illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum servaretur; hoc alienum ab omni corruptione, quod quicunque religiosè gustaverit, corruptionem sentire non poterit.* Et ibidem suprà dictum discrimen quod inter fideles novæ legis, & Patres veteris testamenti reperitur, expendens, sic ait: *Illis*

aqua de petra fluxit, tibi sanguis è Christo. Illos A *ad horam aqua satiavit, te sanguis diluit in æternum. Judæus bibit & sitit, tu cùm biberis, sitire non poteris; illud in umbra, hoc in veritate.* Et libro 4. de sacramentis capite 4. *Magnum quidem* (inquit) *& venerabile, quòd Manna Judæis pluit de cœlo, sed intellige quid est amplius, Manna de cœlo, an corpus Christi, utique qui est author cœli? Deinde Manna qui manducavit, mortuus est; qui manducaverit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum, & non morietur in æternum.* Similia docet Salvianus libro 2. ad Ecclesiam, his verbis: *Judæi quippe habebant quondam umbram, nos veritatem: Judæi Manna manducaverunt, nos Christum: Judæi carnes avium, nos corpus Dei; Judæi pruinam cœli,* B *nos Deum cœli.*

48. Respondent primò Hæretici, apud Bellarminum libro 1. de Eucharistia cap. 4. discrimen fidelium novi testamenti ab antiquis esse in eo situm, quòd fidelibus novæ legis detur signum sensibile repræsentans clariùs corpus Christi, putà cum verbis, quibus non constabant sacramenta veteris testamenti.

Sed hæc solutio facilè refellitur, tum quia Manna & Agnus paschalis longè meliùs & clariùs repræsentabant corpus Christi, ut articulo præcedenti ostensum est: tum etiam, quia cùm Christus panem à se dandum præfert mannæ, non C in eo præfert, quòd panis à se dandus, repræsentet clariùs corpus suum, quàm manna; sed in eo præfert, quòd manna erat tantùm manna, at panis quem daturus erat, est ejus caro.

49. Respondent secundò, Christum loco citato solùm velle, quòd fideles veteris testamenti non manducaverunt carnem suam, ut panem cœlestem, vi legis, & ministerio Moysis; at non negare, quin eam manducaverint dono Patris cœlestis, & suo.

Sed hoc etiam effugium facilè potest confutari: Nam si Christus nihil aliud voluisset dicere, quàm viventes sub veteri testamento non manducasse panem Cœlestem, vi legis præcisè, Christus D esset locutus tantùm de illis qui non habuerunt tunc fidem vivam, per quam participarent promissionibus Christi, & ejus benedictionibus, sed hæserunt tantùm in signis exterioribus, & in vi materiali legis; illi enim soli non manducaverunt per fidem Christum, ut panem cœlestem: At Christus loquitur de omnibus fidelibus veteris testamenti, ait enim, universaliter: *Patres vestri manducaverunt manna, & mortui sunt, qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Ergo Christus asserit Patres veteris testamenti, etiam fide vivâ præditos, non manducasse corpus suum, quemadmodum nos illud in lege nova manducamus: Ergo illud manducamus aliter quàm fide, vel E quàm in signo, cùm Patres veteris testamẽti illud per fidem & in signo spiritualiter manducaverint, ut disertè docet Augustinus Tractatu 26. in Joan. his verbis: *Manducavit manna & Moyses, manducavit manna & Aaron, manducavit manna & Phinees, manducaverunt ibi multi, qui Domino placuerunt, & mortui non sunt. Quare? Quia visibilẽ cibum spiritaliter intellexerunt, spiritaliter esurierunt, spiritaliter gustaverunt, ut spiritaliter satiarentur.* Quare obstupuit Princeps Wittembergensis, cùm audivit à Beza in colloquio Monpelgartensi, non alio modo nos uniri carni Christi per Eucharistiam, quàm Patres antiquos per manna, id est spiritaliter, & per solam fidem.

ARTICVLVS VIII.

Tres aliæ rationes breviter expenduntur.

PRima sumitur ex aliis mysteriis nostræ fidei, 50.
quæ admittuntur ab Hæreticis, nimirum ex mysterio Trinitatis, Incarnationis & Resurrectionis: ex his enim tribus mysteriis breviter ostendendum est, in Eucharistiæ mysterio, ut creditur ab Ortodoxis, nullam prorsus involvi repugnantiam, ut causantur hæretici, subindeque immeritò ejus existentiam negare, cùm, suppositâ illius possibilitate, illud Dei bonitati, & B summo quo prosequitur homines amori, sit convenientissimum, nec sit indecens ejus majestati, ut ex solutione argumentorum patebit. Sic ergo potest argumentum proponi. Si esset impossibile Christum, verè, realiter, & substantialiter sub speciebus Eucharisticis existere, vel hoc repugnaret ex eo quòd mutatâ totâ substantiâ panis & vini in corpus & sanguinem Christi, accidentia panis & vini remanerent sine subjecto; vel ex eo quòd totum corpus Christi contineretur sub minima quantitate, non occupans locum, sed modo indivisibili sub speciebus existens; vel denique ex eo quòd corpus Christi remanens in cœlo, esset tamen simul in pluribus C aliis & distantibus locis: Sed in nullo istorum trium est repugnantia, vel implicantia: Ergo Christum verè, realiter, & substantialiter sub speciebus Eucharisticis existere, nulla ex parte repugnat. Major patet, hæc enim tria duntaxat in isto sacramento videntur repugnantiam involvere. Minor verò probatur, quantùm ad singulas partes. Et in primis quòd non repugnet ex primo capite, ostenditur ex mysterio Incarnationis. Non minùs enim est de ratione substantiæ, & naturæ completæ, per se subsistere, & propriâ subsistentiâ terminari, quàm de ratione accidentis, alicui subjecto inhærere: Ergo sicut non obstante quòd substantia ex natura sua postulet D per se subsistere, nihilominus virtute divinâ humanitas Christi sustentatur in alieno supposito, scilicet in supposito Verbi Divini: ita vice versâ, licèt natura accidentis sit substantiæ inhærere, illudque ex sua natura exigat ab aliquo subjecto fulciri & sustentari, poterit tamen supernaturaliter, & de potentia Dei extraordinaria, per se subsistere, sive existere, absque eo quòd sustentetur ab ulla substantia.

Quod verò ex secundo capite (ex eo nimirum quòd corpus Christi sub minima quantitate, & modo indivisibili sub speciebus Eucharisticis contineatur) nullam mysterium Eucharistiæ involvat repugnantiam, colligitur ex eodem In- E carnationis mysterio, in quo Verbum Divinum immensitatem suam parvulo corpusculo quasi inclusit, sicut Eliseus corpus suum corpori parvuli aptavit, ut vivificaret illud: cur ergo non poterit similiter corpus Christi, cum suis dimensionibus, virtute divinâ redigi ad punctum, & carere extensione locali, præsertim cùm occupatio loci sit effectus tantùm secundarius quantitatis, atque adeò extra ejus essentiam: unde Christus, illæso claustro Virginis, ex ejus utero prodiit, & clauso lapide egressus est de sepulchro, & clausis januis cœnaculum ingressus est.

Demum quod ex tertio capite non repugnet, ex eo nempe quòd idem corpus sit in pluribus locis, & sacramentaliter in pluribus hostiis pro-

ducatur, ex myſteriis Trinitatis & Reſurrectionis colligitur, cùm fide certâ credamus, eandem numero naturam ſubſiſtere in tribus perſonis realiter inter ſe diſtinctis, & unum & idem individuum in reſurrectione generali fore reproducendum.

51. Confirmatur & magis illuſtratur hæc ratio: Magis difficilia ſunt, & ſenſibus repugnantia, tria illa myſteria, quàm præſentia realis corporis Chriſti in Euchariſtia: Ergo cùm aliunde æquè expreſsè habeatur in Scriptura iſtud, ac habeantur illa, æquè admitti debet. Conſequentia patet, Antecedens verò probatur primò de myſterio Trinitatis, quia quòd una natura in tribus perſonis realiter diſtinctis exiſtat, mirabilius eſt, quàm quòd unum corpus exiſtat in pluribus locis, in uno circumſcriptivè, & in aliis ſacramentaliter, ſive ſubſtantialiter; nam hoc corpus cum illis locis nullo modo identificatur, bene tamen natura divina cum tribus perſonis, realiter inter ſe diſtinctis: minùs autem repugnat ſervare ſuam unitatem in pluribus locis à ſe realiter diſtinctis, quàm eandem numero naturam ſubſiſtere in tribus perſonis ei identificatis, & inter ſe realiter diſtinctis. Secundò, quoad myſterium Incarnationis: cùm enim major ſit unio inter ſubſiſtentiam Verbi, & naturam divinam, quàm inter locatum & locum, magis incomprehenſibile eſt, quòd in Incarnatione per aſſumptionem humanæ naturæ ad perſonalitatem Verbi, non confundantur natura divina & natura humana, vel non dividatur hypoſtaſis, quàm quòd idem corpus Chriſti ſit modo dicto in pluribus locis. Tertiò quantùm ad myſterium Reſurrectionis, quia magis difficilè apparet, quòd unum & idem individuum bis fiat, quàm quòd idem numero corpus ſacramentaliter in pluribus hoſtiis vel producatur vel exiſtat; ſi enim per creationem & reſurrectionem bis fit homo, fit duplici actione: ſi autem fit duplici actione, quomodo eſt idem homo?

52. Secunda ratio ſumitur ex uſu Euchariſtiæ, & fundatur in verbis Apoſtoli 1. ad Corinthios 11. *Qui manducat & bibit indignè, judicium ſibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini.* Ex quibus ſic formatur argumentum: Apoſtolus gravat ſacrilegio & Deicidio omnes illos qui cum peccati mortalis conſcientia recipiunt Euchariſtiam, & dicit eos ſibi judicium ſumere, quia non diſcernunt corpus Chriſti. Vel ergò ſunt rei illorum criminum, quia revera corpus Chriſti ſumunt indignè; vel quia tractant indignè Euchariſtiam, ſecundùm quod eſt ſignum & figura corporis Chriſti? Si primum dicatur, habemus intentum, nempe corpus Chriſti verè & realiter, & non figurativè tantùm contineri in Euchariſtia. Secundum verò dici nequit: Primò, quia Manna & Agnus Paſchalis in lege veteri erant ſignum & figura corporis Chriſti, & tamen nunquam auditum eſt, eos qui indignè hujuſmodi ſacramenta recipiebant, fuiſſe reos Corporis & Sanguinis Chriſti. Secundò, quia ſi reverentia erga Euchariſtiam ſecundùm quod eſt figura corporis Chriſti, reum facit peccati mortalis ſequitur contra doctrinam Adverſariorum, quòd imaginibus Chriſti debetur aliquis cultus. Et certè mira eſt inconſtantia Calviniſtarum, qui putant ſe obſequium & honorem Chriſto & ejus Sanctis præſtare, cùm eorum imagines demoliuntur, & tamen ſummum ſacrilegium putant indignè ſumere figuram corporis Chriſti, eò quòd injuria tali imagini illata, redundet in eum quem repræſentat.

Hæc ratio illuſtrari & confirmari poteſt ex teſtimoniis SS. Patrum, qui prædicta Apoſtoli verba ponderantes, apertè docent iis ſignificari, illos qui indignè ad ſacram menſam accedunt, gravem ipſi corpori & ſanguini Chriſti irrogare injuriam. Ambroſius in cap. 10. ad Hebræos ait quòd *hoc peccato conculcatur corpus Domini.* Cyprianus ſerm. de lapſis, quòd *vis infertur corpori Domini, & ore ac manibus in Dominum delinquitur.* Theodoretus in cap. 11. Epiſtolæ ad Corinth. hæc ſcribit: *Illud autem,* reus erit corporis & ſanguinis, *hoc ſignificat, quòd quemadmodum tradidit illum Judas, ipſi autem inſultarunt Judæi, ita eum ignominiâ & dedecore afficiunt, qui ſanctiſſimum ejus corpus immundis manibus accipiunt, & in pollutum os immittunt.* Demum Chryſoſtomus homil. 27. in 1. ad Corinth. hæc habet: *Per hoc autem quòd frequenter ait, Corporis & ſanguinis Domini, manifeſtat quòd non ſit nudus homo qui immolatur, ſed ipſe Dominus & factor omniũ, ut videlicet per hæc ipſos exterreat.* 53.

Tertium argumentum eſt ad hominem, & ſumitur ex doctrina ipſius Calvini: ille enim libro 4. inſtit. cap. 17. §. 10. & 32. docet Euchariſtiæ ſacramentum eſſe *maximum arcanum Spiritus Sancti, incomprehenſibile, ac tantum, ut ejus magnitudine animus obruatur.* Item in libro de optima ineundæ concordiæ ratione folio 863. ſic ait: *In ſacra cœna miraculum agnoſcimus, quod & naturæ fines, & ſenſûs noſtri modum exuperat.* At hæc ineptè dicuntur, ſi Euchariſtia ſit tantùm figura vel ſignum corporis Chriſti; ſiquidem hoc facillimè capi poteſt, nec eſt adeò ſtupendum, neque in eo ullum apparet miraculum, quod naturæ fines tranſcendat, & intellectûs noſtri modum & intelligentiam ſuperet: Ergo ſacramentum Euchariſtiæ (juxta doctrinæ Calvini principia) non ſolùm debet eſſe ſignum vel figura corporis Chriſti, ſed illud realiter & ſubſtantialiter continere; hoc enim eſt maximum arcanum Spiritus Sancti, incomprehenſibile, ac tantum, ut ejus magnitudine animus obruatur, & miraculum quod & naturæ fines, & ſenſus noſtri modum exuperat. 54.

ARTICVLVS IX.

Præcluditur aditus ſolitæ evaſioni & fraudi Hæreticorum.

CAlviniſtæ ut vim argumentorum quæ propoſuimus declinent, & teſtimonia Conciliorum & SS. Patrum, quæ ſuprà retulimus, eludãt: plerùmque aſſerunt, ſe omnino credere quòd corpus Chriſti verè & realiter ſumatur in Euchariſtia. Ita loquitur Calvinus 4. inſtit. cap. 17. §. 32. ubi habet hæc verba: *In ſacra ſua cœna jubet me Chriſtus ſub ſymbolis panis & vini corpus ac ſanguinem ſuum ſumere: non dubito quin & Chriſtus verè porrigat, & ego recipiam.* Et §. 33. *Falsò* (inquit) *jactant, quia docemus ſpiritualem eſſe manducationem, non eſſe veram & realem.* Similia habentur art. 17. Calvinianæ confeſſionis, ubi ſic dicitur: *Præſentiam veram realem Chriſti Domini confitemur, At illam quam fides nobis offert, non autem quam excogitata docet tranſubſtantiatio.* 55.

Verùm hæc reſponſio, ſeu potiùs eluſio & fraus hæreticorum, multipliciter confutari poteſt. 56.

Primò quidem ex doctrina ipſorum Calviniſtarum : Illi enim aſſerunt fideles veteris teſtamenti manducaſſe corpus Chriſti, eodem ſpecificè modo, quo volunt nos illud in Euchariſtia manducare. Sic interpretantur Apoſtolum 1. ad Corinth. 10. aſſerentem fideles veteris teſtamenti eandem eſcam manducaſſe, & eundem potum bibiſſe ; id eſt (inquiunt) eandem quam nos nunc manducamus ac bibimus : Atqui certum eſt fideles veteris teſtamenti, non potuiſſe realiter uniri corpori Chriſti, cùm illud nondum exiſteret, & omnis unio realis inter duo extrema, utraque realiter exiſtere poſtulet : Ergo manducatio, & unio cum Chriſti corpore, quam Calviniſtæ in Euchariſtia habere dicunt, non poteſt dici realis.

57. Confirmatur & magis illuſtratur hæc ratio : Res futuras & nondum exiſtentes non poſſumus attingere, niſi apprehenſione mentis intentionali : Ergo fideles veteris teſtamenti, nonniſi apprehenſione mentis attingere poterant corpus Chriſti nondum exiſtens : Ergo illa unio cum Chriſti corpore quæ erat in veteri teſtamento, realis non erat : At ex Hæreticis noſtra unio cum Chriſti corpore in Euchariſtia, & noſtra manducatio, eſt eadem ſpecificè ac ea quæ fuit fidelium in veteri teſtamento : Ergo realis dici nequit.

58. Secundò, Hæretici aſſerunt manducationem Chriſti in Euchariſtia, ſeu unionem cum Chriſti corpore quæ fit in Euchariſtia, non in ea ſola fieri, ſed factam eſſe etiam in Baptiſmo & confirmari in acceptatione per fidem Evangelij, Chriſtum nobis annuntiantis. Ita habetur in Catechiſmo Calviniſtarum Dominica 51. ubi Miniſter interrogat : *Hæc communio fit ne tantùm in cœna ?* Et puer reſpondet : *Nequaquam, habetur enim per Evangely prædicationem.* Subjungit Miniſter : *Quid ergo amplius habemus in cœna ?* Reſpondet puer : *Communio noſtra cum Chriſto, amplius in ea confirmatur.* Eadem docet Calvinus 4. inſtit. cap. 17. ubi apertè profitetur, unionem cum Chriſti corpore quæ fit in Euchariſtia, non differre ſpecificè & ſubſtantialiter, ab ea quæ fit in Baptiſmo, vel in Evangelij acceptatione per fidem. At unio cum Chriſto quæ fit in Evangelij acceptatione, non poteſt dici realis ; eſt enim unio fidei, quæ eſt quidem realis operatio animæ, ſed non unio realis cum Chriſti corpore ; ſiquidem unio mentalis cogitationis vel affectûs, fertur in objecta toto cœlo à nobis remota, ſæpe nondum exiſtentia, & fortè nunquam futura ; unio verò cum re non exiſtente, non eſt realis ; unio quippe realis & actualis, utriuſque extremi exiſtentiam præſupponit : unde in Chriſtum nondum exiſtentem credebant Patriarchæ antiquæ legis, ei tamen actu & realiter non uniebantur ; & nos credimus futura, ut reſurrectionem mortuorum, & vitam æternam, & tamen illis objectis realiter non unimur ; nec ea realiter poſſidemus : Ergo unio Calviniſtarum per fidem cum Chriſti corpore in Euchariſtia, realis unio cum Chriſto dici nequit : per unionem enim fidei, objecto fidei realiter non unimur.

59. Tertiò, SS. Patres ſuprà art. 4. relati, aſſerunt quòd per Euchariſtiæ perceptionem Chriſtus verè nobis commiſcetur, & non per fidem tantùm, ſed etiam reipſa nobis unitur ; talemque unionem ſimilem eſſe aſſerunt illi, quâ una cera liquefacta, alteri ſimiliter liquefactæ unitur, & quâ fermentum farinæ cui injicitur commiſcetur : Ergo cenſent unionem quam habemus cum Chriſto in Euchariſtia, non dici realem ex eo quòd fiat per fidem, ut docent Calviniſtæ, ſed ex eo quòd verè & ſubſtantialiter corpus Chriſti, mediantibus ſpeciebus Euchariſticis, in ſtomachum & viſcera noſtra, per veram & realem manducationem deſcendat. Unde Cyrillus Jeroſolymitanus Catech. 4. *Sub ſpecie panis datur tibi corpus, & ſub ſpecie vini datur tibi ſanguis &c. ſic Chriſtophori ſumus, id eſt Chriſtum ferentes, cùm ejus corpus & ſanguinem in membra noſtra recipimus.* Similiter etiam Nyſſenus orat. Catech. cap. 37. *Cùm nihil* (inquit) *poſſit eſſe intra corpus noſtrum, niſi per eſcam & potionem miſceatur viſceribus noſtris, Chriſtus carnem ſuam manducandam nobis dedit, ut ſit in viſceribus.*

60. Demum SS. Patres apertè docent, fieri tranſubſtantiationem panis & vini, in corpus & ſanguinem Chriſti, per verba conſecrationis : Ergo falſum eſt quod dicunt Calviniſtæ in ſuo Catechiſmo, nimirum præſentiam veram & realem Chriſti Domini in Euchariſtia, *eam eſſe quam fides offert, non autem quam excogitata docet tranſubſtantiatio.* Conſequentia patet, Antecedens verò teſtimoniis SS. Patrum ſuadetur. In primis enim Ambroſius libro 4. de ſacramentis cap. 4. ſic ait : *Tu fortè dicis meus panis eſt uſitatus, ſed panis iſte panis eſt ante verba ſacramentorum, ubi acceſſerit conſecratio, de pane fit caro Chriſti.* Et rurſus cap. 5. *Antequam conſecretur panis eſt, ubi autem verba Chriſti acceſſerunt, corpus eſt Chriſti. Denique audi dicentem : Accipite & edite ex eo omnes, Hoc eſt corpus meum. Et ante verba Chriſti, calix eſt vini & aquæ plenus : ubi verba Chriſti operata fuerint, ibi ſanguis efficitur qui plebem redemit.* Et libro de myſteriis initiandis cap. 9. *Quantis* (inquit) *utimur exemplis ut probemus non hoc eſſe quod natura formavit, ſed quod benedictio conſecravit ; majoremque eſſe vim benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipſa mutatur ? Virgam tenebat Moyſes, projecit eam, & facta eſt ſerpens.* poſtea narrat multa alia miracula Moyſis, Eliæ, & Elizæi, tandemque ſic concludit : *Quòd ſi tantùm valuit humana benedictio ut naturam converteret, quid dicimus de ipſa conſecratione divina, ubi verba ipſa Domini Salvatoris operantur ? Nam ſacramentum iſtud quod accipis, Chriſti ſermone conficitur. Quod ſi tantùm valuit ſermo Eliæ, ut ignem de cœlo deponeret, non valebit Chriſti ſermo, ut ſpecies mutet elementorum ? De totius mundi operibus legitis : Quia ipſe dixit, & facta ſunt ; ipſe mandavit, & creata ſunt. Sermo ergo Chriſti, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non poteſt ea quæ ſunt in id mutare quod non erant ? Non enim minus eſt novas rebus dare, quàm mutare naturas.* Ubi tam apertè loquitur de tranſubſtantiatione, ſeu mutatione panis in corpus Chriſti, ut ſumma impudentia ſit id negare, vel revocare in dubium.

Non minùs clarè docet illam Cyprianus, vel Author ſermonis de cœna Domini, quem antiquum aliquem & doctiſſimum Patrem fuiſſe, fatentur Hæretici : ſic enim ſermone illo dicitur : *Panis iſte quem Dominus Diſcipulis porrigebat, non effigie ſed naturâ mutatus, omnipotentiâ Verbi factus eſt caro.* Item Cyrillus Jeroſolymitanus catecheſi 4. myſtagogicâ apertè ponit tranſmutationem panis in corpus Chriſti, & ſolas ſpecies panis remanere poſt eam tranſmutationem aſſerit. Ejus verba ſunt : *Chriſtus aquam aliquando mutavit in vinum, quod eſt ſanguini propinquum, in Cana Galilææ, ſolâ voluntate ; &*

non erit dignus cui credamus, quòd vinum in ſanguinem tranſmutavit? Quare omni cum certitudine corpus & ſanguinem Chriſti ſumamus: nam ſub ſpecie panis datur tibi corpus, & ſub ſpecie vini datur ſanguis. Similia docet Nyſſenus orat. catechet. cap. 37. ubi ſic ait: *Rectè ergo nunc quoque Dei verbo ſanctificatum panem, in Dei Verbi corpus credo tranſmutari.* Et paulò poſt: *Hæc autem dat virtute benedictionis, in illud tranſelementatâ eorum quæ apparent naturâ.* Damaſcenus etiam 4. libro de fide cap. 14. tranſubſtantiationem clariſſimè docet, his verbis: *Panis, vinumque, & aqua per invocationem & adventum Spiritus Sancti, ſupernaturaliter tranſmutatur in corpus & ſanguinem Chriſti.* Theophilactus quoque in caput 6. Joannis illam apertè tradit, dicens: *Transformatur arcanis verbis panis ille per myſticam benedictionem, & acceſſionem Sancti Spiritus, in carne Domini.* Demum Euſebius Emiſſenus, vel potiùs Eucherius Lugdunenſis, homil. 5. de Paſchate, aliquantò poſt initium, hæc habet: *Inviſibilis Sacerdos viſibiles creaturas in ſubſtantiam corporis & ſanguinis ſui, verbo ſuo, ſecretâ poteſtate, convertit.* Et in fine. *Vt tibi novum & impoſſibile non debeat videri, quòd in Chriſti ſubſtantiam, terrena & mortalia commutentur.* Addit ibidem: *Quando benedicendæ verbis cœleſtibus creaturæ ſacris altaribus imponuntur, antequam invocatione ſummi Numinis conſecrentur, ſubſtantia illis eſt panis & vini: poſt verba autem Chriſti, corpus & ſanguis eſt Chriſti. Quid mirum autem, ſi ea quæ verbo creare potuit, poſſit creata convertere? Imò jam minoris videtur eſſe miraculi, ſi id quòd ex nihilo agnoſcitur condidiſſe, jam conditum in melius valeat commutare. Require quid ei poteſt eſſe difficile, cui facile fuit viſibilia & inviſibilia voluntatis imperio ſuſcitare.* Quo nihil clariùs & expreſſius pro tranſubſtantiatione dici poteſt. Unde patet mentiri Calvinum, cùm libro 4. inſtit. cap. 17. §. 14. aſſerit illam non ita pridem excogitatam eſſe, & primis illis ſæculis quibus prior adhuc vigebat religionis doctrina, fuiſſe ignoratam. Nam Patres quos citavimus, antiquiſſimi ſunt, & plures ex illis tertio & quarto ſæculo floruere. Turpiùs adhuc erravit Lutherus, cùm in libro de captivitate Babylonis cap. 1. dixit tranſubſtantiationem eſſe inventum S. Thomæ, & opinionem Thomiſtarum, eamque fuiſſe approbatam à Papa in cap. *Firmiter.* Siquidem S. Thomas nondum natus erat, cùm editum fuit caput illud, & Concilium Lateranenſe celebratum. Conſtat enim illud Concilium anno 1215. fuiſſe celebratum, Sanctum verò Thomam natum poſtea anno 1224.

ARTICVLVS X.

Hæreticorum teſtimoniis, Calvini hæreſis refellitur.

CVm Novatianus cap. 18. de Trinit. rectè dixerit, *Firmum eſſe genus probationis quod ab Adverſariis ſumitur, ut veritas etiam ab ipſis inimicis veritatis probetur:* placet hîc referre quædam hæreticorum teſtimonia, quibus Catholica veritas de reali Chriſti præſentia in Euchariſtia confirmari poteſt.

61. In primis ergo Lutherus, quem ipſi etiam Calviniſtæ, virum Sanctum, & à Deo ad reformandam Eccleſiam electum, agnoſcunt, tam clarè & apertè realem corporis & ſanguinis Chriſti ſub ſpeciebus Euchariſticis præſentiam docet, ut de hoc nullus dubitationi locus ſuperſit. Nam in Epiſtola ad Argentinenſes hæc ſcribit: *Vellem quod poſſet mihi aliquis perſuadere, nihil eſſe in Euchariſtia, præter panem & vinum, magno ille beneficio me devinciret; jam ſæpe gravibus curis in hac materia deſudavi: verùm ego me captum video, nulla elabendi via relicta eſt, textus Evangelij nimis eſt apertus.* Et in ſermone de Euchariſtia tomo 7. acriter in Sacramentarios invehitur, eò quòd realem corporis Chriſti in Euchariſtia præſentiam negent: *Satanas* (inquit) *haud dubiè author eſt eis hujus ſacramenti Euchariſtiæ labefactandi ac evertendi; contendens plane, epoto ovo, nobis tantùm relinquere putamina: hoc eſt, Chriſti corpus & ſanguinem è pane & vino tollere, ut præter ſimplicem panem à piſtore confectum, nihil reliquum remaneat.* Item in Apologia de cœna Domini hæc habet: *Rogamus Sacramentarios ne petant à nobis ut illum textum probemus* (Hoc eſt corpus meum) *poſſunt enim ea de re conſulere pueros vix ſeptẽ annos natos, qui in ſcholis iſtorũ verborum ſyllabas colligere diſcunt; ſiquidem Biblia Græca, Hebraïca, Latina, & Germanica extant, aut hoc ipſi agant; oſtendant Biblias in quibus ſcriptum eſt,* Hoc eſt corporis mei ſignum. *Quod ſi non poſſunt præſtare, imponant aliquantiſper ſuo ori ſilentium, & imperent ſtylo ſuo quietem, donec ejuſmodi Biblias in medium afferant.* Et rurſus ibidem in eos ſtylum acuens, ſubdit: *Doctor Carloſtadius, ex his ſacroſanctis vocabulis,* Hoc eſt corpus meum, *miſerè diſtorquet pronomen,* Hoc. *Zuinglius autem verbum ſubſtantivum,* Eſt, *macerat. Oecolampadius nomen,* Corpus, *torturæ ſubjicit. Alij totum textum excarnificant, & invertunt vocabulum,* Hoc, *ex primo in poſteriorem locum deturbantes, & dicunt:* Accipite, comedite, corpus meum quod pro vobis datur, eſt Hoc. *Alij dimidiam partem textûs crucifigunt, & vocem,* Hoc, *in medium collocant, & inquiunt:* Accipite, comedite, quod pro vobis datur, Hoc eſt corpus meum. *Alij ſic obtruncant,* Hoc eſt corpus meum ad mei commemorationem: *id eſt, corpus meum hîc non debet adeſſe reipſa, ſed tantùm commemoratio mei corporis, ut textus ſonet Accipite, comedite, hoc eſt corporis mei commemoratio quod pro vobis datur.* Demum in libro de abroganda miſſa, longam ait ſe habuiſſe diſputationem cum Dæmone, qui ſophiſticis argumentis contendebat, Chriſtum non adeſſe ſub ſacris ſpeciebus, à quo tamen, ut ipſe ibidem teſtatur, convinci non potuit.

Poteſt etiam in confirmationem Catholicæ veritatis adduci quod ex Zuinglio refert Bellarminus libro 3. de Euchariſtia capite 8. ubi ait quòd tantus de reali Chriſti in Euchariſtia præſentia erat in orbe terrarum conſenſus, antequam Carloſtadius & Zuinglius apparere cœpiſſent, ut Zuinglius ſcribat in commentariis de vera & falſa religione, cap. de Euchariſtia, ſe valdè occultè initio egiſſe, & cum paucis amicis contuliſſe negotium iſtud novi dogmatis proponendi: metuebat enim ne omnes offenderet, cùm nullum omninò ſciret eſſe ejus ſententiæ, quam ipſe invehere in Eccleſiam cogitabat. Unde idem Zuinglius ibidem pag. 114. edit. Tigur. ait Auguſtinum non auſum fuiſſe palàm profiteri corpus Chriſti eſſe tantùm figurativè in Euchariſtia, quia tunc temporis invaluerat opinio de reali corporis & ſanguinis ejus præſentia in hoc ſacramento: *Facilè* (inquit) *adducimur, Auguſtinum præ aliis* 62.

acuto perſpicacique ingenio virum, ſua tempeſtate non fuiſſe auſum diſertè veritatem proloqui, quæ jam caſum magnâ parte dederat. Vidit omnino pius homo quid hoc ſacramentum eſſet, & in quem uſum eſſet inſtitutum. Verùm invaluerat opinio de corporea carne.

63. Demùm Eraſmus in Epiſtola ad Conradum Pellicanum, Catholicæ veritati, de reali corporis Chriſti in Euchariſtia præſẽtia, apertiſſimè favet, & ab ea ſe nullatenus unquam dimoveri potuiſſe teſtatur. *Ad id* (inquit) *negavi ſemper me poſſe animum inducere, præſertim cùm Evangelicæ atque Apoſtolicæ litteræ tam evidenter nominent corpus quod datur, & ſanguinem qui effunditur.* Et infrà: *Si tibi perſuaſum eſt in ſynaxi nihil eſſe præter panem & vinum, ego membratim diſcerpi malim, quàm profiteri idem quod tu profiteris, & omnia perpeti malim, quàm tali flagitio contra meam conſcientiam admiſſo, ex hac vita demigrare.*

Porrò Eraſmus dubiæ fidei author creditur, & quem Catholicæ religionis amor non admodùm urgebat, ut in ejus defenſionem vellet ſuam ſententiam, ſuoſque ſenſus tegere. Unde quidam acutè & lepidè, ad nomen Deſiderij, quo Eraſmus nuncupabatur, alludens, ſcripſit hos verſus.

Quæritur, Eraſmus dum ſeſe vertit ad omnes:
Sit ne Roma tuus, ſit ne Luthere tuus?
Cujus ſit generis meritò dubitatur Eraſmus.
Sed deſiderium nullius eſſe puto.

Nihil ergo gratiæ tribuiſſe exiſtimandus eſt: imò nimiùm hæreticis favit, quibus proluſiſſe videtur, ut verè quidam dixerit: *Vbi innuit Eraſmus, irruit Lutherus*; alter verò, *Eraſmum ova foviſſe, Lutherum excluſiſſe*, affirmarit.

ARTICVLVS XI.

Vltimum argumentum realis præſentiæ corporis Chriſti in Euchariſtia, ex recenti miraculo.

64. PRæter argumenta quæ fusè ſatis explicata ſunt, aliud addi poſſet ſumptum ex variis miraculis, quibus veritatem hujus ſacramenti Deus ſæpiùs confirmavit: Sed hæc quia vel notiſſima ſunt, vel ea hæretici negant, & rident, ſtatueram prætermittere. Verùm non poſſum præterire ingens illud miraculum, quod hîc in Galliis, dum hæc ſcriberem, contigit, & religionis cauſam prodidiſſe me putarem; niſi argumento uterer, quo Deus veritatem hujus ſacramenti voluit comprobare, & quod velint nolint hæretici non negabunt, cùm in hujus fidem teſtes advocari poſſint, tum plurimi qui aderant, tum univerſæ Galliæ ad quas nedum incerta fama, ſed & certiſſimum teſtimonium pervenit ex Epiſtola Epiſcopi Andegavenſis. Res ita contigit. Eſt vicus in diœceſi Andegavenſi, quem vulgò vocant *les Vlmes de Saint Florent*, propè Salmurium. Ibi die ſecundâ menſis Junij hujus anni 1668. quæ erat dies Sabbathi intra Octavam Corporis Chriſti, cùm ad Salutem decantandam omnes conveniſſent, dum à Parrocho hic verſus elatâ voce inchoatur, *Verbum caro panem verum, &c.* viſa eſt loco Hoſtiæ, integra ſpecies hominis. Advertit id ſtatim Parrochus, & vocatis qui aderant, propiùs accedunt, adeò ut facilè & figura & lineamenta notari potuerint. Erat capillis ſubnigris, & ad humeros defluentibus, ſplendidâ facie, majeſtate ſupra humanam, inſertis in modum crucis manibus, quarum ſiniſtra dexteræ appoſita erat, totumque corpus candidâ veſte, & qualem Albam vocant, tegebatur. Hæc ita per horæ quadrantem circiter viſa ſunt à Parrocho, & cæteris qui aderant, & ad probandum miraculum propiùs acceſſerant. Poſtea cœpit parva quædam nubes totam hanc hominis ſpeciem involvere, & ab intuentium oculis ſubducere, ac demum nube paulatim in aëra abeunte, Hoſtia in propria figura, & eodem ſtatu quo erat antea, remanſit. Statim hujus rei nuntium delatum eſt ad Epiſcopum Andegavenſem, qui in eum locum ſe ſe contulit, ut hujus certior fieret, & Parrochi, aliorumque teſtium depoſitionibus exceptis, ſummâque diligentiâ adhibitâ, hujus miraculi fidem fecit, Epiſtolâ Paſtorali, quæ per Gallias delata, undique ſparſa eſt, ut jam planè inſani eſſet hominis, rem ita contigiſſe velle negare.

Nolui hoc miraculum præterire, quod nedùm noſtrâ ætate, ſed & ſuperiori menſe quo hæc ſcribo contigit, ne calumnientur hæretici, nos miracula dubiæ fidei aſſerere, aut quod eſſet pejus, ſuppoſita fingere. Sed præterea circunſtantias temporis, quo hoc miraculum contigit, animadverti velim, quæ ſane probant Deum voluiſſe præſenti malo remedium adhibere: Etenim miraculum hoc contigit, cùm non multò ante vulgatus fuiſſet liber gallico idiomate ſcriptus contra realem Chriſti præſentiam in Euchariſtia, cujus elegantiâ plura ingenia corrumpi potuiſſent; & ſub eodem tempore, quo hæretici ad ſuam Synodum celebrandam *conveniebant Salmurium, quod parvo intervallo, & duabus duntaxat leucis diſtat ab eo vico in quo miraculum contigit. Niſi hæretici tenebras ſuas ament, agnoſcent veritatem hujus myſterij, quod Eccleſia defendit, quod Deus miraculis probat. 65.

ARTICVLVS XII.

Solvuntur argumenta Hæreticorum, deſumpta ex ſacra Scriptura.

OBjiciunt primò hæretici verba illa Chriſti Joan. 6. ubi murmurantibus Capharnaïtis quòd Chriſtus dixiſſet, *Caro mea verè eſt cibus:* Reſpondet Chriſtus: *Spiritus eſt qui vivificat, caro non prodeſt quidquam: verba quæ locutus ſum vobis, Spiritus & vita ſunt.* Quibus verbis corrigere videtur errorem Capharnaïtarum, qui ſicut Papiſtæ exiſtimabant carnem Chriſti realiter eſſe manducandam, monendo ipſos, ſpiritualiter tantùm, & ſolâ fide, ab eis eſſe ſumendam. Hoc eſt potiſſimum Zuinglij fundamentum, in libro de vera & falſa religione cap. de Euchariſtia, ubi hoc argumentum, *murum aheneum, & adamantem infractum appellat.* 66.

Verùm murus ille, non æneus, ſed luteus, facilè poteſt everti: reſpondetur enim, ideò verba illa protuliſſe Chriſtum, ut falſam imaginationem Capharnaïtarum corrigeret: cùm enim illi exiſtimarent, carnem Chriſti in propria ſpecie, & more communi edendam, mortuam ſcilicet, & diviſam in fruſta, ut bubulæ carnes & vervecinæ edi ſolent; opus fuit ut Chriſtus explicaret modum quo ipſum edi oporteret, nimirùm realiter quidem, non tamen in propria ſpecie carnis, ſed aliena; propter quod dixit, *Caro non prodeſt quidquam*, id eſt caro carnaliter accepta, 67.

ſub

ſub forma carnis, eo pacto quo carnem animalium ſumitis : ſed *verba quæ locutus ſum vobis, Spiritus & vita ſunt*, continent enim ſpiritualem hunc, vivificum, & reconditum ſenſum, quòd caro Filij hominis manducanda vobis erit, ſumendo eam ſub aliena ſpecie, & tamen credendo eam veram Chriſti carnem eſſe. Vel ut explicat Cyrillus Alexandrinus lib. 4. in Joan. à cap. 14. ad 22. *Spiritus eſt qui vivificat, caro non prodeſt quidquam :* id eſt, caro mea, ſi eſſet purè caro humana, non prodeſſet, ſed quia conjuncta eſt ſpiritui, id eſt, Verbo unita hypoſtaticè, proderit vobis. Eodem modo verba illa explicat Auguſtinus tract. 27. in Joan. ubi ſic ait : *Caro non prodeſt quidquam, ſed quomodo illi* (ſcilicet Capharnaïtæ) *intellexerunt, carnem quippe ſic intellexerunt, quomodo in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo Spiritu vegetatur. Accedat Spiritus ad carnem, & prodeſt plurimùm, nam ſi caro non prodeſſet, Verbum caro non fieret.* Et paulò poſt : *Sicut illi intellexerunt carnem, non ſic ego do ad manducandum carnem meam.* Non ergo adamantinum, ſed vitreum eſt, illud hæreticorum fundamentum, ut enim ejuſdem Auguſtini verbis utar ſerm. 11. de verbis Apoſtoli : *Lucet quidem vanitate, ſed frangitur veritate.*

68. Objiciunt ſecundò hæretici : Apoſtolus 1. ad Corinth. 10. & 11. appellat Euchariſtiam panem : Ergo non eſt corpus Chriſti. Item hæc verba Marci 14. *Non bibam amodo de hoc genimine vitis, donec bibam illud novum in regno Dei*, dicta ſunt à Chriſto, poſt conſecrationem calicis : Ergo eſt adhuc vinum poſt conſecrationem.

69. Reſpondeo Euchariſtiam, licèt ſit corpus & ſanguis Chriſti, panem & vinum interdum in Scriptura appellari. Primò quia facta eſt converſio panis in Corpus Chriſti, & vini in ſanguinem : Scriptura verò ſolet eum terminum qui per converſionem exiſtit, appellare nomine termini ſeu rei ex qua facta eſt converſio. Sic Geneſ. 2. Eva vocatur os, quia ex oſſe per converſionem facta erat. Et Exodi 7. ſerpens factus ex converſione virgæ Moyſis, vocatur virga. Item Joan. 2. vinum factum ex converſione aquæ, vocatur aqua. Secundò, quia Euchariſtia retinet ſimilitudinem & accidentia panis & vini, vocari poteſt panis & vinum ; ut in Scriptura Geneſ. 18. & Actuum 1. Angeli qui habebant exteriùs ſpeciem hominis, vocantur viri. Tertiò, cibus in Scriptura vocatur panis, unde cùm caro Chriſti in Euchariſtia, ſit verus animæ cibus, ipſo atteſtante Joan. 6. *Caro mea verè eſt cibus*, non mirum quòd illa interdum nomine panis deſignetur, ſicut & ſanguis nomine vini. Per quod patet ad locum Marci : maximè quia verè ſpecies vini ſub quibus continebatur ſanguis Chriſti, erant ex vitis genimine.

70. Objicit tertiò Molinæus in Clypeo fidei parte 2. ſect. 25. & ſequentibus, primæ editionis : Ex Evangelio conſtat, Chriſtum accepiſſe panem, & benedixiſſe, fregiſſe, ac dediſſe Diſcipulis ſuis, dicendo, *Hoc eſt Corpus meum :* Ergo id quod Chriſtus dabat Diſcipulis, erat panis ſimul & Corpus Chriſti ; panis quidem realiter, id eſt ſignificativè : alioquin enim (inquit) falſa erit illa pars narrationis, quâ dicit Evangeliſta, Chriſtum panem accepiſſe, fregiſſe, & dediſſe.

71. Confirmat hoc argumentum primò, quia cùm Chriſtus dicens, *hoc eſt corpus meum*, addiderit, teſte Paulo 1. ad Corinth. 11. *quod pro vobis frangitur*, corpus Chriſti non eſt in Euchariſtia, niſi eo modo quo frangitur : Sed frangitur in Euchariſtia tantùm ſignificativè, non verò realiter : Ergo non eſt in Euchariſtia realiter, ſed tantùm ſignificativè.

72. Confirmat ſecundò : Verba illa Chriſti, *Hoc eſt corpus meum*, ſunt ſacramentalia, quandoquidem Chriſtus ea proferendo, ſacramentum inſtituit : Sed ſacramentum eſt in genere ſigni : Ergo (inquit Molinæus) non niſi de ſigno ſui corporis locutus eſt Chriſtus, ſignoque tribuit nomen rei ſignificatæ.

73. Ad objectionem reſpondeo, conceſſo Antecedente, negando Conſequentiam : veritas enim narrationis Evangeliſtæ, requirit ut id quod Chriſtus dedit Diſcipulis, fuerit verè panis & corpus Chriſti, non quidem ſimul, ſed ſucceſſivè : panis ante conſecrationem, & corpus Chriſti poſt conſecrationem, juxta illud Ambroſij lib. 4. de Sacrament. cap. 5. *Antequam conſecretur, panis eſt : ubi autem Chriſti verba acceſſerint, Corpus eſt Chriſti. Denique audi dicentem, Accipite & edite ex eo omnes : Hoc eſt corpus meum.* Sicut ergo Chriſtus in Cana Galilææ, aquam in vinum vertens, poterat, amphoram aquæ plenam manibus tenens, dicere, *Hoc eſt vinum*, & eodem inſtanti quo hæc verba abſolvebat, aquam in vinum vertere, eò quòd ſignificatio nominis demonſtrativi *Hoc*, & veritas propoſitionis practicæ & factivæ ſui objecti, metienda ſit ex inſtanti quo abſolvitur : ita ſimiliter, ob eandem rationem, hæc propoſitio Chriſti, panem præ manibus tenentis, ac dicentis, *Hoc eſt corpus meum*, veriſſima fuit ; quia cùm eſſet practica, & factiva ejus rei quam ſignificabat, ad ejus veritatem ſufficiebat, quòd in fine illius, hoc quod Chriſtus demonſtrabat, ſcilicet panis, in corpus Chriſti per tranſubſtantiationem tranſiiſſet.

74. Ad confirmationem dicendum, illud ab Apoſtolo additum, *Quod pro vobis frangitur*, intelligendum eſſe de Chriſti paſſione, quæ ſignificatur per verbum de præſenti, quia quando Chriſtus illa verba conſecrationis protulit, erat proximè futura, & moraliter præſens, ut Beza ipſe in eundem locum Apoſtoli exponit. Quapropter vulgata noſtra vertit præſens κλωμένον, per futurum, *tradetur*. Et ita falſum eſt aſſumptum Molinæi, nempe Chriſti corpus non eſſe in ſacramento, niſi eo modo quo in eo frangitur, cùm ſermo ibi non ſit de fractione quæ erat in ſacramento, ſed quæ brevi futura erat in cruce & paſſione, in qua licèt oſſibus parcitum ſit, juxta illud : *Os non comminuetis ex eo* ; caro tamen Chriſti conciſſa, fracta, & dilacerata fuit. Addo quod, corpus Chriſti, ut eſt panis Euchariſticus, aliquo modo frangitur, non quidem ſecundùm ſe, ſeu ratione ſui, ita ut pars à parte divellatur, ſed ratione ſpecierum, quæ cùm ſint illius involucrum, ut accidentia ſunt involucrum ſubſtantiarum ; quod ſpeciebus contingit, dicitur corpori Chriſti contingere : unde ſicut ſubſtantia dicitur viſibilis per accidens, ratione ſuorum accidentium ; ita quando franguntur ſpecies, dicitur corpus ipſum frangi, denominativè à ſpeciebus fractis.

75. Ad ſecundam confirmationem, conceſſo Antecedente, nego Conſequentiam : ex eo enim quòd verba illa Chriſti, *Hoc eſt corpus meum*, ſint ſacramentalia, non rectè colligitur illa duntaxat corpus Chriſti ſignificare, quin potiùs oppoſitum inferendum eſt : verba enim ſacramentalia, cùm ſint practica, ſive effectiva illius quod ſignificant ; ſicut verba Baptiſmi, *Ego te baptizo*, verè abluunt ; ita verba Euchariſtiæ, *Hoc eſt corpus meum*, effi-

ciunt corpus Christi verè & realiter esse sub speciebus.

76. Objiciunt quartò hæretici : Apostolus 1. ad Corinth. 10. sic ait : *Patres nostri omnes eandem escam spiritalem manducaverunt , & eundem potum spiritalem biberunt :* Atqui non manducaverunt carnem Christi, nisi solâ fide, aut in figura: Ergo neque nos aliter eam quàm in figura vel per fidem manducamus.

77. Respondeo Apostolum non dicere, quòd Judæi manducaverint eandem escam nobiscum, sed quòd omnes eandem inter se escam manducaverunt, quia omnes tam boni quàm mali Manna manducaverunt, mare transierunt &c. Quòd si D. Augustinus interdum dicat, Patres antiquos eandem nobiscum escam manducasse, id debet intelligi de eadem esca, non quoad rem ipsam, sed quoad significationem, quatenus scilicet corpus quod re ipsa suscipimus in hoc sacramento, figurabatur per Manna & Agnum paschalem, ideòque unum quid dici poterant, modo quo figura & figuratum, imago & res repræsentata per illam, ad modum unius se habent. Quod verò hæc sit Augustini mens, apertè colligitur ex his quæ scribit lib. 2. contra litteras Petiliani cap. 37. ubi sic habet : *Aliud est pascha quod illi* (scilicet Judæi) *in ove celebrarunt, aliud autem quod nos in corpore & sanguine Domini accipimus.* Ubi Agno paschali opponit corpus Domini quod sumimus in Eucharistia ; quod non faceret, si per corpus Domini, intelligeret tantùm figuram corporis Christi; cùm etiam Agnus paschalis hoc haberet, imò expressiùs quàm panis materialis corpus Domini significaret, ut suprà art. 5. exponendo rationem D. Thomæ ostensum est.

78. Objiciunt quintò : Memoria est tantùm rerum absentium & præteritarum, non verò præsentium: Sed Eucharistia est commemoratio Christi, juxta illud Lucæ 22. *Hoc facite in meam commemorationẽ:* Ergo Christus non est in ea realiter præsens.

79. Respondeo primò, negando Majorem : memoria enim potest esse rei præsentis, si illa sit occulta : nam licèt Deus secundùm essentiam ubique realiter præsens sit, quia tamen talis præsentia est occulta, Scriptura jubet nos ubique Dei memores esse : unde quòd Eucharistia sumatur in Christi commemorationem, non excludit realem ejus præsentiam in hoc sacramento, sed tantùm innuit eam esse occultam.

80. Respondeo secundò, Eucharistiam non esse commemorationem Christi simpliciter & præcisè, sed Christi patientis & morientis, juxta illud 1. ad Corint. 11. *Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat :* passio autem & mors Christi jam præterierunt, unde potest earum memoria fieri in Eucharistia, licèt Christus ibi realiter & substantialiter existat.

81. Objiciunt sextò : In multis Scripturæ locis verbum *Est*, sumitur pro significat, ut cùm 1. ad Cor. 10 dicitur : *Petra erat Christus* , & cùm in Evangelio Christus de se dicebat, *Ego sum vitis vera , Ego sum ostium.* Item Exodi 12. agnus qui à Judæis immolabatur, vocatur *Phase* , id est transitus , & ad Galatas 4. duo filij Abrahæ, esse duo testamenta dicuntur. Quidni ergo hæc verba Christi, *Hoc est corpus meum , Hic est sanguis meus* , in eodem sensu metaphorico , non licebit usurpare , eaque de figura & repræsentatione corporis & sanguinis Christi interpretari ?

82. Respondeo primò, quòd si hic discursus valeret, probaret non solùm licere hæc verba Christi, *Hoc est corpus meũ*, in sensu metaphorico & improprio usurpare, sed etiam ista: *Ego & Pater unum sumus. Hi tres unum sunt. Verbum caro factum est.* Hæc enim verba non magis expressè significant consubstantialitatem Filij cum Patre , & unitatem naturæ divinæ in tribus personis , quàm ista, *Hoc est corpus meum*, realẽ existentiam Corporis Christi, sub speciebus panis: unde si hæc verba tropis & figuris exposita sunt, cur non & alia ? Vel si in aliis proprietas retinenda est , cur non etiam & in istis? Unde egregiè Augustinus lib. 3. de doctrina Christiana: *Si animum occupaverit alicujus erroris opinio, quidquid asseruerit Scriptura, figuratum arbitrantur.* Rectè etiam Sacramẽtariis verba ista Irenæi lib. 4. adversùs hæreses cap. 35. adaptari possunt : *Coguntur hi tales semper typos typorum , & imagines imaginum adinvenire , & nunquam figere animum suum in uno & vero Deo.* Sive ut loquitur Feüardentius ejus Commentator , in cap. 12. lib. 2. *Umbris & metonymiis inhiantes, veri Corporis Christi usu excidunt. Similes Æsopi cani , qui panem quidem reliquit, in umbram autem ejus impetum fecit , & perdidit escam ,* ut eodem cap. 12. S. Irenæus ait. Hoc eodem apologo utitur Epiphanius contra Cerdonianos: *Contigit* (inquit) *his canis proverbium , qui umbræ intentus non continuit quod habebat in ore, & in aquam intuens, & majorem umbram aquæ esse putans , quàm cibum quem in ore ferebat , aperto ore etiam eum quem habebat amisit. Sic & hi, cùm viam repererint, & umbram assequi velint in suspicione eorum obortam , non solùm cibum , qui in ore ipsorum , ut ita dicam , erat ex Deo donatus , amiserunt , sed etiam perniciem sibi ipsis attraxerunt.*

83. Respondeo secundò, concesso Antecedente, negando consequentiam & paritatem : nam in aliis locis Scripturæ , in quibus signum nomen rei significatæ gerit, additur aliquod subjectum, vel prædicatum , ex quo allegoricus sensus manifestè deprehenditur : immediatè enim antequam Paulus diceret, *Petra autem erat Christus*, dixerat loquens de Hebræis , *Bibebant autem de spiritali consequente eos petra* , proindeque sermo erat de petra spirituali, & de ejus signo. Similiter quando Christus dixit se esse vitem , vel ostium , determinavit ibi se loqui de vite & ostio spiritualibus , ut ex antecedentibus & consequentibus apertè colligitur. Item Exodi 12. non absolutè enuntiatur de ipso agno , quòd sit phase , sed de ipsa ceremonia esûs agni , quòd sit religio transitûs , id est ceremonia quâ repræsentatur; sic enim legitur, *Hæc est religio phase.* Denique apertè Apostolus duorum filiorum Abrahæ nativitates, allegoricè duo testamenta interpretatur, subdit enim : *Quæ sunt per allegoriam dicta.* At verò in nostro casu, planè oppositum contingit, verba enim quæ Christus adjunxit prædicato sui corporis & sanguinis , dicens *quod pro vobis traditur, vel tradetur : Quod pro vobis effunditur , vel effundetur* , repugnant metaphoræ , vel allegoriæ; quandoquidem quod traditum fuit, vel effusum , non erat solùm figura corporis & sanguinis Christi.

84. Instant Calvinistæ : Christus Lucæ 22. & 1. ad Corinth. 11. refertur dixisse : *Hic calix est novum testamentum*, seu fœdus in sanguine meo: At quod est in calice , non est testamentum & fœdus , nisi metaphoricè : Ergo verba quæ Christus adjunxit prædicato sui sanguinis, non repugnant metaphoræ , vel allegoriæ, sed potiùs eam innuunt.

85. Respondeo concessa Majori , negando Mino-

rem : vox enim teſtamenti ſecundùm communem & uſitatum modum loquendi, dupliciter ſumitur. Primò pro voluntate teſtatoris, & hoc modo uſurpatur à Matthæo, cùm dicit, *Hic eſt ſanguis novi teſtamenti.* Secundò, pro inſtrumento authentico quo declaratur voluntas teſtatoris, & hoc modo ſumitur à Luca & Paulo dicentibus : *Hic calix novum teſtamentum eſt in meo ſanguine*, ita ut ſenſum faciat hæc propoſitio : Hic calix eſt inſtrumentum authenticum meæ voluntatis, conſiſtens in meo ſanguine. Vel ſanguis meus contentus in hoc calice, eſt inſtrumentum vi cujus ex voluntate mea fideles habent jus ad percipiendam cœleſtem hereditatem : unde falſum eſt ſanguinem Chriſti qui eſt in calice, non poſſe dici teſtamentum & fœdus in propria acceptione teſtamenti.

86. Addo quod, teſtamentum & fœdus in Scriptura, & lingua Hebraïca, quâ Chriſtus utebatur, dicuntur eſſe hoſtia, ſeu victima cæſa in confirmationem reconciliationis & concordiæ : Sed Chriſti ſanguis in calice, eſt victima cæſa, ſeu pars victimæ cæſæ pro reconciliatione generis humani : Ergo propriè teſtamentum ſeu fœdus dici poteſt. De quo videri poteſt Maldonatus in verſum 28. capitis 26. Matthæi.

87. Dici etiam poteſt cum Cardinali Perronio lib. 1. de Euchar. cap. 36. quòd phraſi uſitatâ Hebræis, ſacrificium pro fœdere, vocatur fœdus, ſicut ſacrificium pro peccato, appellatur peccatum ; unde Oſeæ 4. Sacerdotes comedere peccata populi dicuntur, id eſt victimas oblatas pro peccatis populi : unde cùm Chriſti ſanguis poſitus in calice, ſit victima pro peccatis noſtris, phraſi uſitatâ Scripturæ, & propriâ, fœdus & teſtamentum novum dici poteſt.

88. Objiciunt ſeptimò Calviniſtæ : Chriſtus variis locis Evangelij ſignificat ſe non futurum in terra, poſt glorioſam aſcenſionem ſuam ; ut cùm Joan. 6. Diſcipulis murmurantibus, quòd pretium unguenti in caput ejus effuſi à Magdalena, non eſſet potiùs datum pauperibus, dixit : *Pauperes ſemper habebitis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis :* At ſi Chriſtus eſſet realiter & ſubſtantialiter præſens in Euchariſtia, poſt glorioſam aſcenſionem ſuam, adhuc remaneret in terra : Ergo non eſt realiter & ſubſtantialiter præſens in Euchariſtia.

Addit Calvinus lib. 4. inſtit. cap. 17. §. 27. *Scriptura teſtatur Chriſtum, quod attinet ad naturam humanam, aſcendiſſe in cœlum, ibique manſurum uſque ad diem judicij ; & tunc demum, & non ante, ad inferiora hæc loca rediturum : non igitur verum eſt, eum ſæpe deſcendere, ut Papiſtæ volunt.*

89. Hoc argumentum videtur Adverſariis inſolubile, unde perpetuò clamant nos deſtruere unum articulum Symboli, nempe aſcenſionem Chriſti in cœlum, ejuſque in cœlo permanentiam uſque ad diem judicij. Verùm hæc facilè diſſlantur, Chriſtus enim verbis quæ dixit ad Diſcipulos de effuſione unguenti murmurantes, ſignificare tantùm voluit, quòd non erat futurus in terra, poſt glorioſam aſcenſionem ſuam, præſentiâ ordinariâ & familiari, in qua ei convenirent obſequia effuſionis unguenti, aut ſimilia : hoc verò non excludit, quòd præſens ſit in terra, aliâ præſentiâ, ſed miraculosâ & ſupernaturali. Sicut cùm Lucæ 24. apparuit in cœnaculo Diſcipulis, verè tunc cum illis erat, & nihilominus dixit illis : *Hæc ſunt verba quæ locutus ſum vobis, cùm adhuc eſſem vobiſcum* ; quia nimirum tunc erat quidem realiter cum illis, ſed præſentiâ miraculosâ & ſupernaturali, antea verò fuerat cum illis præſentiâ ordinariâ & familiari. Quòd autem de præſentia iſta, verba ſuprà dicta Chriſti ad Diſcipulos intelligenda ſint, ex eo patet, quòd Chriſtus ibi loquatur de præſentia quâ habemus nobiſcum pauperes ; id enim requirit antitheſis : *Pauperes ſemper habebitis, me autem non ſemper habebitis :* id eſt eo modo quo habetis pauperes, hoc eſt, viſibiliter & humano modo converſantem.

Ad illud quod ſubdit Calvinus, reſpondeo realem Chriſti in Euchariſtia præſentiam, cum myſterio aſcenſionis ejus in cœlum, & perpetuam ejus uſque ad diem judicij in cœlo permanentiam, nequaquam pugnare ; non enim debet cœlum deſerere, aut deſcendere motu locali, ut fiat præſens in Euchariſtia ; nec repugnat illum ſimul eſſe circumſcriptivè & modo connaturali in cœlo, & ſacramentaliter, ac modo ſupernaturali & miraculoſo in Euchariſtia, ut fuſiùs infrà declarabitur. 90.

ARTICVLVS XIII.

Solvuntur objectiones Calviniſtarum ex Patribus.

PLurima objiciunt Calviniſtæ Patrum teſtimonia, ad probandum Euchariſtiam eſſe tantùm figuram corporis Chriſti, illudque ſolùm per fidem ſpiritualiter à fidelibus manducari ; ſed difficiliora tantùm & obſcuriora hîc adducemus, & exponemus ; alia verò apud Cardinalem Perronium lib. 2. de Euchariſtia videri poterunt.

Objiciunt ergo primò Hæretici : SS. Patres nonnunquam vocant Euchariſtiam, ſignum corporis, antitypum, figuram, & repræſentationem Chriſti : ut patet ex Tertulliano lib. 1. contra Marcionem, paulò ante medium, ubi hæc ſcribit : *Sed ille uſque nunc nec aquam reprobavit Creatoris, quâ ſuos abluit, nec oleum quo ſuos ungit, nec mellis & lactis ſocietatem, quo ſuos infantat, nec panem in quo corpus ſuum repræſentat.* Et libro 4. cap. 40. explicans illa verba Chriſti, *Hoc eſt corpus meum*, ſic ait : *Acceptum panem, & diſtributum Diſcipulis, corpus ſuum fecit dicendo, Hoc eſt corpus meum, id eſt figura corporis mei.* Similiter Maximus in annotationibus libri de Eccleſiaſtica hierarchia, in cap. 3. dicit : Dona in altari perfecta, id eſt Euchariſtiæ, ſymbola ſunt, at non veritas : σύμβολα ταῦτα καὶ οὐκ ἀλήθεια. Item S. Ambroſius lib. 1. de officiis cap. 48. aſſerit Chriſtum hîc offerri in imagine, in cœlo in veritate. Demùm S. Auguſtinus in enarratione Pſalmi 3. in principio dicit : *Chriſtus adhibuit Judam ad convivium, in quo corporis & ſanguinis ſui figuram commendavit, & tradidit Diſcipulis.* Et libro contra Adimantum cap. 12. *Non dubitavit* (inquit) *Dominus dicere, hoc eſt corpus meum, cùm ſignum daret corporis ſui.* 91.

Ad hæc omnia teſtimonia reſponderi poteſt primò generali ſolutione, Patres quidem vocare interdum Euchariſtiam, figuram, ſignum, & antitypum Corporis Chriſti, vel ſecundùm ſpecies ſolas, & ſymbola externa, quæ ſunt ſigna Corporis Chriſti, non vacua, ſed plena re ſignificatâ, ſicut paſtillus ſignificat carnes quas continet : vel etiam ſecundùm totum conſtitutum ex corpore & ſpeciebus, quod eſt ſignum corporis Chriſti, non 92.

ſimpliciter ſumpti, ſed ut patientis in cruce, cujus paſſionis & mortis Euchariſtia eſt commemoratio & repræſentatio: quemadmodum enim Rex aliquis poſſet ludo publico victoriam olim à ſe reportatam ita exprimere, ut ipſe ſuimet perſonam gereret, & repræſentaret: ita Chriſtus in Euchariſtia realiter exiſtens, ſeipſum olim paſſum repræſentat. Item Euchariſtia à SS. Patribus figura appellatur, quia ſymbolum eſt Corporis myſtici, quod eſt Eccleſia, cujus unitas per panem ex multis granis confectum repræſentatur, ut explicat Auguſtinus tract. 26. in Joan. Vel quia eſt repræſentatio gloriæ noſtræ futuræ, & fruitionis divinæ eſſentiæ, cujus eſt veluti pignus. Unde Proſper de corp. Domini: *Qui Corpus Chriſti ſumit, eſcam ſalutis accipit, & æternitatis poculum bibit.*

93. Quòd verò interpretationes iſtæ legitimæ ſint, patet ex ipſis SS. Patribus, qui eas apertè tradunt: nam S. Auguſtinus citatus à Gratiano can. *Vtrum ſub figura*, de conſecrat. diſt. 2. ſic ait: *Corpus Chriſti & veritas & figura eſt. Eſt veritas, dum corpus Chriſti, & ſanguis, ex panis & vini ſubſtantia efficitur. Figura verò eſt id quod exteriùs ſentitur.* Item eadem diſtinctione, can. *Corpus Chriſti*, deſumpto ex Hilario Papa, Leonis primi ſucceſſore, ſic dicitur: *Corpus Chriſti quod ſumitur de altari, figura eſt, dum panis & vinum videtur extra: veritas autem, dum Corpus & Sanguis Chriſti in veritate interiùs creditur.* Refert etiam Claudius de Sainctes, Repetit. 3. cap. 4. fol. 76. initio iſtud ex Anſelmo: *Chriſti benedictione panis fit corpus ejus, non ſignificativè tantùm, ſed etiam ſubſtantivè. Neque enim ab hoc ſacramento figuram omninò excludimus, neque eam ſolùm admittimus. Veritas eſt, quia Chriſti corpus eſt. Figura eſt, quia immolatur quod incorruptibile habetur.* Similiter Damaſcenus lib. 4. de fide cap. 14. in fine ſic ait: *Figuræ porro rerum futurarum idcirco dicuntur, non quòd non verè corpus & ſanguis Chriſti ſint; ſed quòd nunc quidem divinitatis Chriſti per ea participes efficiamur, tunc autem intellectuali modo, ac per ſolum aſpectum.* Denique D. Ambroſius lib. 1. de officiis hæc ſcribit: *Hîc umbra, hîc imago, illic veritas. Vmbra in lege, imago in Evangelio, veritas in cœleſtibus. Ante agnus offerebatur, offerebatur & vitulus. Nunc Chriſtus offertur, ſed offertur quaſi homo, quaſi recipiens paſſionem, & offert ſeipſum quaſi Sacerdos, ut peccata dimittat. Hîc in imagine, ibi in veritate, ubi apud Patrem pro nobis quaſi advocatus intervenit. Hîc ergo in imagine ambulamus, in imagine videmus. Illic facie ad faciem, ubi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate eſt.*

94. Ex his ergo facilè conſtat ſolutio ad omnia teſtimonia adducta: majoris tamen claritatis gratiâ, per ſingula diſcurrendum eſt. Unde ad Tertullianum reſpondeo ipſum in primo loco uſurpare verbum illud, *repræſentare*, pro demonſtrare, ſeu præſentem exhibere: ſicut in communi modo loquendi accipi ſolet, & ipſe Tertullianus frequenter uſurpat; ſic enim lib. 4. contra Marcionem capite 22. dicit, *Patrem repræſentantem Filium dixiſſe, hic eſt filius meus dilectus.*

95. Ad ſecundum verò teſtimonium reſpondeo primò ſolutione generali adductâ, quòd cùm Tertullianus expreſsè dicat in illo loco, Chriſtũ panem corpus ſuum feciſſe, id eſt in corpus ſuum convertiſſe, quando deinde ſubdit, *Hoc eſt corpus meum, id eſt figura corporis*, non intendit excludere realitatem, ſed cum realitate etiam admittit ſignificationem, & vult quòd ſpecies illæ externæ, ſunt modo explicato, figura corporis Chriſti realiter contenti.

Reſpondeo ſecundò, Tertullianum eo loco ſolùm declarare voluiſſe, quòd Chriſtus, id quod in veteri teſtamento fuerat figura corporis Chriſti, ſcilicet panis, effecit, inſtituendo Euchariſtiam, per converſionem, corpus ſuum. Unde particula *id eſt*, non explicat prædicatum propoſitionis, ſeu *corpus meum*, ſed ſubjectum, nempe particulam *hoc*. Qui ſenſus ex antecedentibus facilè intelligitur, nam ibi docere intendit, Chriſtum non veniſſe improvisò, ſed longè antea fuiſſe prophetatum, omneſque figuras legis impleviſſe, ſubſtituendo ſcilicet pro figura veritatem. Inter exempla autem harum mutationum figuræ in veritatem, quas implevit Chriſtus, hanc affert, quòd panis in veteri lege erat figura corporis Chriſti, juxta illud Jeremiæ 11. *Mittamus lignum in panem ejus*, id eſt crucem in corpus ejus, & in nova lege Chriſtus figuram illam implevit, ſeu in veritatem mutavit, convertendo panem in corpus ſuum. Unde ſtatim ſubjicit: *figura autem non fuiſſet, niſi veritatis corpus eſſet.* Quæ ultima verba apertè declarant, ipſum loqui de pane, qui in veteri teſtamento erat figura corporis Chriſti, non verò de panè Euchariſtico; ſi enim de Euchariſtia loqueretur, non diceret, *non fuiſſet figura*, ſed *non eſſet.* 96.

Nec mirari quiſquam debet, quòd particula *hoc*, loco citato, non ad prædicatum propoſitionis, ſed ad ſubjectum referatur; hæc enim metatheſis, ſeu tranſpoſitio, ſtylo Tertulliani, conciſo, & involuto, familiaris eſt, ſicut alia illa libro contra Praxeam cap. 29. *Chriſtus mortuus eſt, id eſt unctus*; ubi planum eſt vocem *unctus*, non ad mortuum, ſed ad Chriſtum (ex græco χεστὸν ab unctione dictum) referendam.

Ad locum Maximi reſpondeo ejus ſenſum non eſſe, quòd dona quæ ſunt in altari, non ſint in veritate corpus Chriſti, ſed tantùm quòd non ſint æterna ipſa beatitudo, & futura ſanctorum gloria: ſeu quòd participatio Euchariſtiæ non ſit reipſa, ſed repræſentatione tantùm, gloriæ noſtra futura, & fruitio divinæ eſſentiæ. Hæc intentio Maximi manifeſta eſt legenti antecedentia & conſequentia in ejus textu: nam hic Author, cum Dionyſio capite illo 3. cœleſtis hierarchiæ, quod interpretatur; imò & cum D. Paulo ad Hebræos 10. tria diſtinguit; umbram, imaginem, & veritatem, umbramque ait fuiſſe in lege veteri, imaginem eſſe in Evangelio, veritatem autem futuram in cœlo, unde annot. 5. poſt verba citata in objectione, ait: *Dona perfecta in altari, ſunt imago, umbra fuit in ſacrificiis legalibus, veritas erit in cœlo.* Ex quo etiam facilè intelligitur locus Ambroſij, dicentis *Chriſtum hîc offerri in imagine, in cœlo in veritate*: non enim ibi opponit imaginem ſubſtantiæ & veritati, ſed tantùm claræ notitiæ; quia hîc Chriſtum velatum per fidem adoramus, in cœlo facie ad faciem contemplabimur: unde vult tantùm Chriſtum offerri hîc in imagine, hoc eſt in ſpecie aliena panis & vini, cùm tamen in cœlo appareat in propria ſpecie. Id patet ex verbis ejus quibus explicat quod dixerat, ait enim: *Hîc ergo in imagine ambulamus, in imagine videmus; illic facie ad faciem ubi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate eſt.* Unde etiam paulo ante diſtinguẽs umbrã ab imagine: *Ante* (inquit) *agnus offerebatur, offereba-* 97.

tur vitulus ; nunc Christus offertur , sed offertur quasi homo recipiens passionem.

98. In eodem sensu intelligenda sunt hæc verba D. Bernardi ex serm. 33. in Cantica, quæ etiam objiciuntur ab hæreticis : *Habeo & ego Verbum, sed in carne ; & mihi apponitur veritas , sed in sacramento. Angelus ex adipe frumenti saginatur, & nudo satiatur grano. Me oportet interim quodam Sacramenti cortice esse contentum , carnis furfure , litteræ paleâ , velamine fidei.* Significat enim Angelos frui ipsâ adipe, quia facie ad faciem intuentur Verbum , nos autem in conspectu non habere , nisi corticem sacramenti ; nec enim videmus aliud quàm species panis & vini , sed tamen intra eum corticem latere etiam granum , suprà dixerat Bernardus.

99. Denique ad Augustinum respondeo , quòd licèt loquendo de Eucharistia , eam signum & figuram corporis Christi appellet , propterea tamen non excludit quin sub figura externa realiter includatur corpus Christi ; neque dicit totam Eucharistiam esse figuram tantùm corporis Christi, aut esse figuram vacuam , sed intendit Eucharistiam esse exteriùs figuram , & interiùs plenam veritatem corporis Christi ; quemadmodum columba quæ sedit super caput Christi Marci 1. & Lucæ 3. erat figura Spiritus Sancti , per speciem externam , & intus Spiritus Sanctus , juxta illud, Vidit Spiritum tanquam columbam , aut in specie columbæ , descendentem. Unde , ut suprà vidimus , idem S. Doctor, apud Gratianum de consecrat. dist. 2. can. *Utrum sub figura* , ait : *Corpus Christi & veritas & figura est. Veritas , dum in virtute Spiritus Sancti ex panis & vini substantia efficitur : figura verò est id quod exteriùs sentitur.*

100. Objiciunt insuper Calvinistæ celebrem locum ex Augustino in Psal. 98. ubi Christum sic loquentem ad Capharnaïtas inducit : *Spiritaliter intelligite quod loquutus sum : non hoc corpus quod videtis manducaturi estis , & bibituri illum sanguinem quem fusuri sunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod commendavi vobis : spiritaliter intellectum vivificabit vos , caro autem non prodest quidquam.*

101. Verùm hic locus rectè explicatur à D. Thoma hîc quæst. 75. art. 1. ad 1. de corpore visibili & passibili ut tali, quale tunc erat : nam corpus Christi comedendum erat in aliena specie , & impassibiliter ac invisibiliter se habens. Nec obstat quòd utitur ibi D. Augustinus pronomine demonstrativo *Hoc* , & relativo *Quod* : nam familiare est ut his vocibus demonstrentur & referantur res etiam secundùm statum aliquem & modum accidentarium , ut cùm ille dicebat : *Non sum qui fueram &c.* Et Ambrosius lib. 2. de Pœnit. cap. 10. refert quendam rectè dixisse , *Ego non sum ego*, quia mutaverat vitam & mores. Atque ita seipsum explicat Augustinus in Epist. ad Irenæum , verbis relatis de consecrat. dist. 2. cap. 45. *Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis , & bibituri illum sanguinem , quem fusuri sunt qui me crucifigent. Ipsum quidem , & non ipsum. Ipsum invisibiliter , & non ipsum visibiliter.*

102. Objiciunt etiam aliud Augustini testimonium, desumptum ex libro 2. de peccatorum meritis cap. 26. ubi sic ait : *Quod accipiunt , quamvis non sit corpus Christi , sanctum tamen est , quoniam sacramentum.*

At ibi manifestè loquitur Augustinus de pane Catechumenorum , quem vocat sacramentum, latâ & impropriâ significatione , id est sacrum signum , vel unitatis inter fideles, vel ipsius Eucharistiæ & corporis Christi.

Denique objiciunt illud Augustini tract. 25. in Joan. *Quid paras dentem aut ventrem ? Crede , & manducasti.* Et istud ex tract. 26. *Credere in eum , hoc est manducare panem vivum.* 103.

Sed ad hæc facilè respondetur , Augustinum ibi loqui de manducatione Christi spirituali , per fidem Incarnationis , non autem de Eucharistia ; nondum enim pervenerat ad locum Evangelij ubi agitur de hoc sacramento, ut rectè observavit Bellarminus.

ARTICVLVS XIV.

Solvuntur argumenta ex rationibus humanis.

ARgumenta desumpta ex rationibus humanis , quæ contra realem Christi in Eucharistia præsentiam objiciuntur ab hæreticis, ad quinque præcipua reduci possunt. Objiciunt enim in primis , repugnare quòd accidentia in Eucharistia sine subjecto existant , cùm inhærentia sit de ratione accidentis , sicut perfectas est de ratione substantiæ. Secundò dicunt repugnare corpus humanum esse inextensum localiter , cùm extensio localis sit effectus formalis quantitatis , subindeque corpus Christi non posse intra parvam hostiam contineri , & multò minus poni in indivisibili , ut docent Catholici. Tertiò , asserunt repugnare quantitatem corporis Christi penetrare quantitatem panis & vini , & intra ipsam collocari ; cùm impenetrabilitas sit de ratione corporis , & proprius effectus quantitatis. Quartò , contendunt implicare contradictionem, idem corpus indivisum manens , simul existere in pluribus locis , subindeque corpus Christi non posse esse in cœlo empyreo ad dexteram Patris , & in terra in sacramento Eucharistiæ , & multò minùs simul poni in pluribus altaribus per consecrationem diversarum specierum. Demum dicunt , hac præsentiâ reali concessâ , multa Christi majestate prorsus indigna admittenda esse , nempe Christum aliquando in terram cadere , dentibus atteri , in ventrem & secessum ire , à muribus devorari, vel corrodi, putrescere , ejus sanguinem acescere , & tandem cremari. *Ecce quibus argumentis omnipotentiæ Dei humana contradicit infirmitas , quam possidet vanitas !* inquit D. Augustinus in simili lib. 22. de civit. cap. 11. ferè initio. 104.

Ad primum respondeo quòd licèt accidentia non possint naturaliter existere sine subjecto cui inhæreant , bene tamen supernaturaliter & de potentia Dei extraordinaria : non magis enim est de ratione accidentis alteri inhærere , quàm de ratione subsistantiæ per se subsistere ; quod enim inhærentia est in accidentibus , hoc hypostasis seu subsistentia est in substantiis : cur ergo , sicut in mysterio incarnationis humanitas Christi privatur propriâ hypostasi & subsistentiâ , ut in altero, scilicet in Verbo , subsistat ; non poterit divinitùs quantitas panis & vini in Eucharistia , carere inhærentiâ sibi debitâ , & sine subjecto existere. Potestque id confirmari & illustrari ex doctrina D. Basilij , qui homil. 6. in Hexameron tradit primâ die creatam esse lucem per se subsistentem, & ab omni subjecto separatam. Verba ejus sunt : *Primo die ipsa natura lucis producta est , quarto autem die , Solis corpus , ut esset illi primogenita* 105.

luci vehiculum, eſt conditum. Et infrà ſubdit: *Itaque ne mihi dixeris fieri hæc non poſſe, ut lux à corpore Solis ſeparetur. Neque enim ego lucis à Solis corpore ſeparationem mihi ac tibi poſſibilem eſſe dico, ſed aſſerendum eſſe cenſeo, quæ mentis ſolâ agitatione, cogitationeque diſparari à ſe poſſunt, ea reipſa ſejungi facultate Creatoris utriuſque naturæ poſſe.* Idem docet Nazianzenus in oratione de novo die Dominico, & Theodoretus in quæſtionibus ſuper Geneſim, quæſt. 14. & 16.

106. Ad ſecundum dicendum, nullam implicare contradictionem, quòd corpus aliquod liberetur ab extenſione locali ſibi connaturaliter debita: nam de eſſentia corporis non eſt extenſio illa actualis, & diſpoſitio partium in loco, ſecundùm quandam correſpondentiam ad illum, ſed extenſio tantùm in ordine ad ſe, quæ conſiſtit in ipſa multitudine partium ex quibus conſtat ipſius entitas, apta coextendi loco, & ſpatio diviſibili. Unde licèt corpus Chriſti in Euchariſtia careat extenſione locali, & ponatur in indiviſibili, non propterea deſinit habere duas aures, duo brachia, duos pedes, & quotquot partes habebat antea; neque propterea deſinit caput eſſe unitum immediatè collo, & non pectori; collum autem humeris & non pedibus, quamvis hæc omnia ſecundùm locum ſimul ſint, & unico ſpatij puncto claudantur.

107. Porro quòd corpus aliquod poſſit divinitùs ab extenſione locali liberari, tum authoritate Scripturæ, tum ratione probari poteſt. Chriſtus enim Matth. 19. Marci 10. Lucæ 18. teſtatur, Deum poſſe efficere ut camelus tranſeat per foramen acûs: At non poteſt camelus tranſire per foramen acûs, niſi locum non occupando, alioquin majus eſſet minus ſuo minori: Ergo divinitùs poteſt corpus liberari ab extenſione locali ſibi connaturaliter debita. Ratio etiam id ſuadet: Nam ut magnitudo ſuâ mole replet locum, & aliud corpus extrudit, ita corpus grave, ſuâ gravitate ponderat, & alia corpora deprimit: At fieri poteſt divinitùs, ut corpus grave, ſuâ gravitate non ponderet, & alia corpora ſibi ſubjecta non deprimat, ut patet cùm Chriſtus ſuper aquas ambulavit: Ergo etiam ſupernaturaliter & de potentia Dei abſoluta fieri poteſt, quòd corpus aliquod privetur extenſione locali ſibi connaturaliter debitâ, & quamvis habeat extenſionem partium in ordine ad ſe, non tamen in ordine ad locum. Addo quod difficilius eſt, corpus quodcumque è nihilo creare, aut in nihilum redigere, quàm in punctum ſpatij illud contrahere; & tamen certâ fide credimus, duo prima à Deo effici poſſe: cur ergo tertium quoque divinitùs eſſe poſſibile non credemus?

108. Iiſdem rationibus patet, poſſibilem eſſe penetrationem dimenſionum ſupernaturaliter: tria enim corpori conveniunt, quorum unum ex altero connaturaliter ſequitur. Primum eſt habere partes extra partes. Secundum, coextendi & commenſurari loco. Tertium, expellere ſeu extrudere aliud corpus ex loco, ſeu non pati ſecum aliquam magnitudinem in loco ſibi adæquato; & hoc tertium ſequitur ex ſecundo, ſicut ſecundum ex primo; ideò enim unum corpus non patitur aliud ſecum, quia replet totum locum: unde ſicut poteſt ſupernaturaliter aliquod corpus ab extenſione locali liberari, & eſſe extenſum in ordine ad ſe, abſque eo quòd ſit extenſum in ordine ad locum, quia priùs per Dei potentiam poteſt ſeparari à ſuo poſteriori, cùm ab illo non dependeat eſſentialiter; ita & poteſt unum corpus occupare locum, & tamen non expellere aliud, quod dicitur propriè penetratio corporum. Unde SS. Patres communiter docent, Chriſtum de utero matris clauſo, intemeratâ videlicet manente integritate carnis, exiiſſe; idque prædictum fuiſſe Ezechiel. 44. ubi deſcribitur porta quædam clauſa, per quam ſolus Dominus intrat: hanc enim portam uterum ſemper clauſum Virginis Deiparæ eſſe docent Hieronymus in commentario hujus loci, & Ambroſius lib. de inſtit. Virg. cap. 7. *Quæ eſt porta* (inquit) *niſi Maria, ideo clauſa, quia virgo? Porta igitur Maria, per quam Chriſtus intravit in hunc mundum, quando virginali fuſus eſt partu, & genitalia virginitatis clauſtra non ſolvit. Manſit intemeratum ſeptum pudoris, & inviolata integritatis duravere ſignacula, cùm exiret ex Virgine.* Et cap. 8. *Hæc porta clauſa erit, & non aperietur: bona porta Maria, quæ clauſa erat, & non aperiebatur: tranſivit per eam Chriſtus, ſed non aperuit.* Aſſerunt etiam SS. Patres, Chriſtum poſt reſurrectionem ſuam, intraſſe cœnaculum januis clauſis, ſicut in nativitate ſua, ex utero clauſo Matris exierat: *Moli corporis* (inquit Auguſtinus) *ubi divinitas erat, oſtia clauſa non obſtiterunt: ille quippe non eis apertis intrare potuit, quo naſcente virginitas Matris inviolata permanſit. Integra ſunt omnia & obſerata* (ſubdit Hilarius) *ſed ecce aſſiſtit medius, cui per virtutem ſuam univerſa ſunt pervia. Nihil cedit ex ſolido, neque per naturam ſuam aliquid tanquam lapſu inſenſibili ligna & lapides amittunt. Corpus Domini à ſeſe non deficit, ut ſeſe reſumat ex nihilo; & unde qui aſſiſtit in medio eſt?* Idem penetrationis miraculum eleganter declarat Cyrillus lib. 12. in Joan. exponens enim verba illa Joannis: *Cùm ergo ſero eſſet die illo una ſabbatorum, & fores eſſent clauſæ &c.* hæc ſcribit: *Obſeratis foribus in medio ſtetit Chriſtus, inæſtimabili quadam virtute, Deoque convenienti ſupra rerum ordinem, omnemque rationem humanam. Nemo enim dicat, quomodo quæſo in craſſo corpore cùm eſſet Dominus, nullo tamen negotio, tametſi januæ clauſæ eſſent, penetravit; ſed apud ſe cogitet potiùs divinum Evangeliſtam haud quaquam hæc de aliquo noſtri ſimili dicere, ſed de eo potiùs qui Deo ac Patri aſſidet, atque omnia quæcumque vult facit. Oportebat enim cùm Deus ſecundùm naturam ſuam ſit ac verus, nequaquam ſubjacere rerum ordini, ſicuti res ab ipſo creatæ, ſed neceſſitati ipſi, & omnium quæ aguntur rationi dominari. Alioqui enim quo pacto mare pedibus ſuis ſubjiceret, fluctuſque ſicco pede tranaret, neque enim noſtris corporibus aquæ ſubſternuntur; aut quomodo alia miracula virtute Deo convenienti ederet?* Et rurſus exponens verſum 26. ejuſdem capitis 20. Joannis, ait: *Apparuit iterum ſuis Diſcipulis mirabili ratione, ut Deus: non enim ſicuti nos aperiri ſibi fores ingredienti juſſit, ſed eo neglecto januam penetravit & in media domo repentè apparet &c.*

Ser. 159. de tempore.

Lib. 3. de Trinit.

109. Docent etiam SS. Patres, quòd poſt reſurrectionem generalem, corpora glorioſa ſanctorum, ratione doni ſubtilitatis, quo erunt prædita, alia corpora penetrabunt. Ita Author de cognitione veræ vitæ apud Auguſtinum cap. 45. ubi hæc ſcribit: *Corpus ſanctorum reſurget ſpiritale, quia velocitate, levitate, perſpicuitate ſpiritibus erit æquale, & omne ſolidum erit ei penetrabile; ſicut & corpus Domini, lapide clauſo ſurrexit, & januis clauſis intravit.* Idem docet Damaſcenus lib. 4. de fide cap. 28. his verbis: *Reſurget corpus ſpirituale, immutabile, ſubtile; hoc enim ſignifi-*

cat ſpirituale, quale poſt reſurrectionem corpus Domini erat, cùm per januas clauſas tranſiret. Item Anſelmus lib. de ſimilitudinibus cap. 53. *Quicunque Angelis aſſimilabuntur, eorum quoque libertatem neceſſariò aſſequentur. Itaque ſicut Angelis nihil obſiſtit, nec aliud eos impedire poteſt, vel conſtringere, quin pro velle ſuo cuncta penetrent liberrimè; ita non erit aliquod obſtaculum quod nos retardet, nulla clauſula quæ nobis ullatenus obſtet &c.* Demum Laurentius Juſtinianus lib. de diſciplina & perfectione Monachorum cap. 23. ſic habet: *Caro cùm in hac vita degit & peregrinatur à Domino, animalis naturæ eſt; poſt vero reſurrectionis gloriam, tota ſpiritualis efficietur, ita ut omne ſolidum ei ſit pervium; non clauſtris teneri poterit incluſa, non vinculis religata, non reſtricta cuſtodibus, ſed liberam ingrediendi & egrediendi ubique recipiet facultatem.* Ex quo patet ſolutio ad tertium.

110. Ad quartum verò dicendum quòd quamvis repugnet idem numero corpus eſſe ſimul in pluribus locis circumſcriptivè, non tamen implicat quod ſit in uno circumſcriptivè, & in pluribus aliis ſacramentaliter: unde corpus Chriſti poteſt eſſe præſens in cœlo circumſcriptivè, & ad dexteram Patris in propria ſpecie ſedere, & ſimul in terra ſacramentaliter poni in Euchariſtia, & in pluribus altaribus ſimul exiſtere, ut diſertè docet Tridentinum ſeſſ. 13. cap. 1. his verbis: *Docet Sancta Synodus, & apertè ac ſimpliciter profitetur, in almo Euchariſtiæ Sacramento, poſt panis & vini conſecrationem, Chriſtum realiter ac ſubſtantialiter, ſub ſpecie illarum rerum ſenſibilium contineri: nec enim hæc inter ſe pugnant, ut ipſe Salvator noſter ſemper ad dexteram Patris in cœlis aſſideat, juxta modum exiſtendi naturalem, & in multis nihilominus aliis locis ſacramentaliter præſens, ſuâ ſubſtantiâ nobis adſit.* Idem tradunt SS. Patres: Baſilius enim in ſua Liturgia, ſic Chriſtū deprecatur: *Veni ad ſanctificandum nos, qui ſurſum Patri conſides, & hic nobis inviſibiliter coexiſtis.* Et Chryſoſtomus li. 3. de Sacerdotio, ſub initium: *O miraculum* (inquit) *ô Dei benignitatem! Qui cum Patre ſurſum ſedet, in illo ipſo temporis articulò omnium manibus pertractatur!* Item Gregorius Nyſſenus in orat. de Paſchate, ſic ait: *Sicut divinitas replet mundum, & tamen una eſt: ita Chriſtus innumerabilibus locis conſecratur, & tamen unum corpus eſt.*

111. Ratio verò à priori, cur licèt repugnet idem numero corpus circumſcriptivè poni in pluribus locis, non implicet tamen illud fieri præſens ſacramentaliter in pluribus altaribus, eſt quia præſentia localis & circumſcriptiva ſumitur à quantitate, & eſt effectus formalis illius, ſaltem ſecundarius: unde cùm effectus formalis ſecundarius multiplicari nequeat, immultiplicato primario, à quo eſſentialiter dependet; nec effectus formalis primarius multiplicari poſſit, niſi ipſa forma multiplicetur; quia effectus formalis primarius nihil aliud eſt quàm ipſa forma, ut communicata ſubjecto, hinc fit quòd non poſſint multiplicari præſentiæ locales & circumſcriptivæ, immultiplicatâ quantitate: cùm autem unitas numerica corporis à quantitate ſumatur, implicat eam in uno & eodem corpore multiplicari. At verò præſentia ſacramentalis non à quantitate, ſed à converſione ſubſtantiæ panis in corpus Chriſti deſumitur; unde tot poſſunt dari præſentiæ ſacramentales, quot poſſunt poni converſiones: illæ verò, cùm non tribuant unitatem numericam corpori Chriſti, ſicut quantitas, poſſunt in infinitum multiplicari, ipſo Chriſti corpore immultiplicato, & eodem numero permanente.

Quid ergo juvat (inquit P. Nicolai in notis ad art. 1. quæſt. 75.) *altercari, an in pluribus locis unum corpus extendi poſſit? quod ad Euchariſtiæ veritatem impertinens eſt, & plus nocet quàm prodeſt, ad illius oppugnatores refellendos. Nam ſi propoſitio iſta,* Nullum corpus pluribus locis extenſivè adeſſe ſimul poteſt, *negetur ſimpliciter, jam deflectitur tota diſceptatio ad incommoda quædam ſenſibilia quæ hujuſmodi extenſionem corporalem conſequi poſſunt, nec de corpore Chriſti quidquam ampliùs diſceptatur; ac in opinione quam ut abſurdam Catholici plerique rejiciunt, momentum tantæ veritatis & tam neceſſariæ defenſionis reponitur: ſi autem concedatur, ſicut concedi debet, quòd extenſivè quidem nullum corpus adeſſe ſimul pluribus locis poteſt, ſed inextenſo modo, qui ſupradictis incommodis non afficitur, poteſt, intra cancellos conſtringitur diſceptatio, nec evagatur extra propriam rationem corporis Chriſti, cui ſingularis eſt ille modus.* Et rurſus in Scholiis ad art. 5. quæſt. 76. *Impertinens* (inquit) *& fruſtraneum eſt ad veritatem Euchariſtiæ aſtruendam, imò magis periculoſum & noxium, quàm proficuum & ſecurum ad eam defendendam, ut unum corpus aſſeratur circumſcribi pluribus locis poſſe, vel in pluribus locis per ſuæ quantitatis extenſionem eſſe; quia cum illo modo exiſtendi, qualitercumque aſtruatur, nihil commune habet modus proprius quo Chriſtus eſt ſingulariter in ſacramento, nec iiſdem ac ille incommodis eſt obnoxius: putà ut corpus Chriſti dicatur ſimul eſſe ſupra ſe ac infra ſe; ſimul dextrorſum ſibi ac ſiniſtrorſum, ſicut omnino neceſſe eſt in corporibus localiter extenſis contingere: præter alias plures antilogias vel contradictiones inde neceſſariò conſequentes, ut quòd ſimul ſedere idem corpus ac ſtare poſſit, vel quieſcere ſimul & moveri, & ſimilia, cùm nihil tale modus corporis Chriſti patiatur.*

112. Ad quintum in primis dico, Ethnicos & Judæos, ſimili argumento divinitatem Chriſti, & Incarnationis myſterium olim impugnaſſe: quare Auguſtinus Epiſt. 49. ait quòd *in Chriſtum non crederemus, ſi fides Chriſtianorum vereretur cachinnum Paganorum.* Dicebant enim, Deum concipi, novem menſibus in utero mulieris portari, in cunis vagire, eſurire, algere, crucifigi, mori &c. Dei majeſtate prorſus indignum videri. Unde Apoſtolus 1. ad Corinth. 1. *Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Judæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam. Stultum quippe* (ſubdit Gregorius) *hominibus viſum eſt, ut pro hominibus author vitæ moreretur, & inde contra eum homo ſcandalum ſumpſit, unde ei ampliùs debitor fieri debuit. Nam tantò Deus ab hominibus digniùs honorandus eſt, quantò pro hominibus & indigna ſuſcepit.* Myſteria ergo noſtræ fidei, eo ipſo Dei majeſtate maximè digna ſunt, quòd eorum dignitas ſit ita ſupra humanam rationem elevata, ut videatur potiùs indignitas, ſi per eam duntaxat conſideretur. Unde belliſſimè Tertullianus in libro de carne Chriſti: *Quodcumque Deo indignum eſt, mihi expedit. Salvus ſum, ſi non confundar de Domino meo. Natus eſt Dei Filius: non pudet, quia pudendum eſt. Et mortuus eſt Dei Filius: prorſus credibile eſt, quia ineptum eſt. Et ſepultus reſurrexit: certum eſt, quia impoſſibile.* Et lib. 2. contra Marcionem ait, *Aſſumpſiſſe Deum quadam*

Homil. 6. in Evang.

ſibi indigna, nobis autem neceſſaria, & ideò jam A *Deo digna, quia nihil tam Deo dignum, quàm ſalus hominis.* Sicut ergo charitas erga homines, & noſtræ ſalutis deſiderium, Chriſtum ad ea impulit, quæ ejus majeſtate Judæis & Gentilibus indigna viſa ſunt: ita & ad Euchariſtiæ ſacramentum inſtituendum, in quibus variis indignitatibus voluit ſubjici, quæ furor & inſania hæreticis videntur, ſed quæ infinitam ejus ſapientiam mirum in modum commendant, ut egregiè declarat Auguſtinus concione 1. in Pſalmum 33. cui titulus eſt: *Pſalmus David, cùm mutavit vultum ſuum coram Abimelech, & dimiſit eum, & abiit*, Qui Pſalmus ex ordinatione Apoſtolorum in primitiva Eccleſia canebatur, cùm fi- B deles ad ſacram ſynaxim accedebant, ut refert S. Clemens in libro de Conſtitutionibus Apoſtolicis. Sic ergo ait: *Quaſi furor & inſania videbatur dare carnem ſuam manducandam hominibus, & bibendum ſanguinem ..... Sed Regi Achis, id eſt ſtultis & ignorantibus. Dixerunt enim, Quomodo poteſt hic nobis carnem ſuam dare ad manducandum? Arreptitium putabant Dominum, & neſcire quid loqueretur, & inſanire: ille autem qui noverat quod dicebat, in illa mutatione vultûs ſui, & quaſi furore & inſania, Sacramenta prædicabat.* Notant etiam aliqui, quòd quando David coram Rege Abimelech ſtultitiam ſimulavit, *diffluebant ſalivæ* C *ejus in barbam*, ut ait Scriptura: quia cùm ſaliva ſit ſignum infantiæ, barba verò ſapientiæ, & ætatis virilis: verba Chriſti quæ puerilia videbantur, quando carnem ſuam manducandam promittebat, infinitam ejus ſapientiam & potentiam mirum in modum commendabant.

113. Reſpondeo ſecundò, negando ex vera & reali Chriſti manducatione ſequi abſurda illa & inconvenientia quæ objiciuntur ab hæreticis: cùm enim Chriſtus exiſtat in Euchariſtia, modo non paſſibili, ſed impaſſibili, nullo modo lædi poteſt, proinde propriè loquendo non cadit in terram, nec pedibus conculcatur, aut dentibus atteritur, ſed iſta omnia penes ſolas ſpecies fiunt. D Cujus exemplum habemus in homine; licèt enim ipſo cadente, corpus cadat, anima tamen in corpore exiſtens non dicitur propriè cadere, ſed tantùm per accidens, ad motum corporis. Non alteratur etiam aut corrumpitur corpus Chriſti in ſtomacho, per manducationem; ſed integrum & incorruptibile perſeverat, juxta id quod Beatus Andreas Ægeæ Proconſuli, ut Diis ſuis immolaret hortanti, reſpondit: *Deo qui vivus & verus eſt quotidie immolo, non taurorum carnes, aut hircorum ſanguinem, ſed immaculatum agnum in altari, cujus carnes poſteaquam omnis populus credentium manducaverit, agnus qui ſacrificatus eſt, integer perſeverat & vivus.* Unde E Cyprianus de cœna Domini: *Integer erogatur, diſtributus non demembratur, incorporatur & non injuriatur, recipitur, & non includitur.* Et Auguſtinus apud Bedam in cap. 10. prioris ad Corinthios: *Quando Chriſtus manducatur, vita manducatur, nec occiditur ut manducetur, ſed mortuus vivificat: quando manducatur, reficit, ſed non deficit. Non ergo timeamus fratres manducare iſtum panem, ne fortè finiamus illum, & poſtea quod manducetur non inveniamus: manducatur Chriſtus, vivit manducatus, quia reſurrexit occiſus.* Item corpus Chriſti, cùm ſit glorioſum & incorruptibile, in ſubſtantiam ipſorum ſumentium non tranſit, ſed eos potiùs in ſe ſpiritualiter mutat, ut docet idem Sanctus Doctor lib. 7. Confeſſ. capite 10. ubi loquens in perſona Chriſti, ſic ait: *Cibus ego ſum grandium, creſce & manducabis me; nec tu me mutabis in te, ſicut cibum carnis tuæ, ſed tu mutaberis in me.* Similia tradit Leo Papa Serm. 15. de paſſione, his verbis: *Non aliud agit participatio corporis & ſanguinis Chriſti, quàm ut in id quod ſumimus tranſeamus.*

Demum quòd hoſtia conſecrata putrefieri 114. vel corrumpi poſſit, nihil indecens infert quod veritati conſecrationis, & veræ ac reali Chriſti ſub ſpeciebus Euchariſticis præſentiæ adverſetur, ut hæretici objiciunt; quia in corpus Chriſti putrefactio illa ſeu corruptio non redundat, ſicut nec in ipſius divinitatem, propter intimam unionem, injuriæ humanitatis, vel corporis infirmitates ac paſſiones redundabant. Sic Sol in cœno ſine ſordibus volutatur, nullam contrahens inde fœditatem, ut Baſilius occaſione Incarnationis exaggerat, & huc accommodari poteſt. Sic in medio rubi flammei & ardentis Angelus qui perſonam Dei repræſentabat, nullam ſentiens læſionem, ut Exodi 3. videre eſt. Quid ergo metuendum, ne quid ex illa hoſtiarum corruptione vel putrefactione Chriſtus indignum patiatur. Unde Guitmundus de veritate Euchariſtiæ lib. 2. ſtatim poſt initium, objicienti Berengario, *Quòd caro Chriſti eſt incorruptibilis, poteſt autem corrumpi ſacramentum, ſi diutiùs aſſervetur*, ita reſpondet: *O lingua blaſphemiis aſſueta! promptior ad extorquendam ſuperbè de Scripturis Dei ſuam perditionem, quàm ad percipiendam cum fidelibus ſuavem refectionem!* Et paulò poſt: *Nobis panis ille cœleſtis, illa Euchariſtia, divinum illud manna, quod immaculati agni carnem impaſſibilem factam de ſacris altaribus ſumimus, per quod & vivimus, & à corruptione ſanamur, nunquam corrumpitur, nunquam putreſcit &c.*

ARTICVLVS XV.

Solvitur alia objectio hæreticorum, & conſenſus Eccleſiæ Græcæ cum Latina, quoad tranſubſtantiationem, & realem Chriſti præſentiam in Euchariſtia, breviter demonſtratur.

CVm Petrus Martyr, Kemnitius, & Calvi- 115. niſtæ, Catholicis nonnunquam objiciant, Græcos à tranſubſtantiatione ſemper abhorruiſſe, eoſque realem Chriſti in Euchariſtia præſentiam ſemper negaſſe, ut hujus objectionis, ſeu potiùs impoſturæ & mendacij, falſitas apertè conſtet, hîc breviter demonſtrandum ſuſcipio, Eccleſiam Græcam, quoad illa duo fidei noſtræ dogmata, conſentire cum Latina, & nuſquam inter Latinos & Græcos fuiſſe controverſiam, an panis verè & ſubſtantialiter mutaretur in corpus Domini, vel an Chriſti caro & ſanguis ſub ſpeciebus Euchariſticis realiter exiſterent.

Plura igitur hujus Eccleſiæ Græcæ cum Lati- 116. na conſensûs afferri poſſunt argumenta, ſeu teſtimonia, quæ videri poſſunt apud Bellarminum, lib. 3. de Euchariſtia cap. 21. tria ſolùm hîc ſubjiciam, quæ ſatis recentia ſunt. Primum ſumitur ex cenſura Orientalium ad Auguſtanam confeſſionem. Cùm enim Lutherani Auguſtanam confeſſionem ad Patriarcham Conſtantinopolitanum, alioſque

alioſque Epiſcopos Græcos miſiſſent, ut controverſiarum quas circa tranſubſtantiationem panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti nobiſcum habent, eos judices conſtituerent, Cenſuram pro approbatione remiſerunt, & inter alia, hæc ad eos reſcripſerunt: *Multa de vobis referuntur, quæ nobis nullo pacto probari poſſunt. Eccleſiæ igitur ſanctæ illud judicium eſt. In ſacra Cœna, poſt conſecrationem & benedictionem, panem in illud ipſum corpus Jeſu Chriſti, vinum autem in illius ſanguinem, virtute Spiritus Sancti tranſire, ac immutari.* Et paulò poſt dicunt, corpus Chriſti non deſcendere de cœlo, ut in Euchariſtia præſens adſit, ſed fieri præſens, per tranſmutationem, & tranſitionem panis in corpus. Item ibidem aſſerunt, ſub ſpeciebus panis verum corpus Domini contineri.

117. Secundum teſtimonium ſumitur ex Petro Arcudio, Authore Græco, qui in libro de concordia Eccleſiæ Occidentalis & Orientalis in ſeptem Sacramentorum adminiſtratione libro 3. cap. 2. hæc ſcribit: *In Sacramento Euchariſtiæ in primis Græci agnoſcunt, & amplectuntur, quin & firmiſſimè credunt veram* μετουσίωσιν, *tranſubſtantiationem, ut ſatis conſtat ex antiquis, & omnium ætatum Patribus Græcis, noviſſimè autem ex ipſomet Jeremia Patriarcha Conſtantinopolitano in cap. 10. ſuæ Cenſuræ contra Lutheranos. Et quamvis eo nomine non utantur, ſunt tamen authores aliorum nominum quibus eam, quantùm fieri poſſit, appellant & exprimunt. Dicunt enim* μεταβάλλεσθαι καὶ μεταβολὴν μεταποιεῖσθαι καὶ μεταποίησιν μεταβαίνειν καὶ μετάβασιν μεταρρυθμίζειν, μετασκευάζειν μετοιχειοῦν τελείωσιν καὶ τελειοῦν μετέχειν, *aliaque id genus. Offert autem huiuſmodi exemplum Chryſoſtomus ad declarandam hanc miram mutationem homiliâ 5. de Pœnitentia ſeu de Euchariſtia in Encæniis:* ὥσπερ κηρὸς πυρὶ προσομιλήσας, οὐδὲν ὑπουσιάζει, οὐδὲν ἀφίσταται; οὕτω καὶ ὧδε νόμιζε συναναλίσκεσθαι τὰ μυστήρια τῇ τοῦ σώματος οὐσίᾳ. *Sicut cera igni adhibita nihil ſubſtantiæ remanet, nihil ſuperfluit, ſic & hic puta myſteria conſumi, corporis ſubſtantiâ.*

Hoc quidem notandum fuit, non propter Latinos, qui Græcos in hoc dogmate ſocios habent, & orthodoxè ſentire judicant, ſed propter hæreticos, qui propria dedecora aliis adſcribere non erubeſcunt; Petrum, inquam, pſeudomartyrem, qui in libro contra Stephanum Gardinerum objecto 128. nimiâ impudentiâ dicit, Græcos abhorruiſſe à tranſubſtantiatione. Et Kemnitium, qui ſimiliter, ut eſt hæreticis familiariſſimum, mentitur Græcos in Concilio Florentino admittere noluiſſe mutationem panis in corpus Chriſti. Nam in eo Concilio (quod græcè ſcriptum, beneficio Græcorum extat, & licet cuilibet perſpicere verum) non fuit quæſtio: An panis verè & ſubſtantialiter verteretur in corpus Domini, prout neque ullo in alio Concilio, ſeu tempore, Latini cum Græcis hanc controverſiam diſceptarunt, ſed quibuſnam verbis illa ineffabilis mutatio fieret, in controverſiam venit.

Porro Græci Patres, uno excepto Marco Epheſino, magnificè ſe ſentire de verbis Domini, quibus ſolis fieret corpus Chriſti, profeſſi ſunt, & argumenta in contrarium ex liturgia ſumpta, fortia in ſpecie, ſolidâ ſolutione profligarunt. Cæterùm ne dicant hæretici; propterea non deſcribi loca ex libris Sanctorum Patrum de hac miranda mutatione, quòd ea in eorum ſcriptis non extent, pauca ex multis ſubjiciam. Et ſatim profert verba Cyrilli Jeroſolymitani in Catecheſi quarta & quinta myſtagogica, Gregorij Nyſſeni oratione Catechetica capite 37. Chryſoſtomi homiliâ 82. in Matthæum, Damaſceni libro 4. de fide capite 14. Theophilacti in caput 14. Marci, & tandem ſeptimæ Synodi actione ſextâ.

Tertium teſtimonium ſumitur ex Synodo habita Conſtantinopoli anno 1642. ſub Parthenio Patriarcha Conſtantinopolitano: cùm enim à triginta ferè annis Batavi Cyrillum Patriarcham Conſtantinopolitanum dolo fefelliſſent, & ab ipſo in extrema ſenectute conſtituto, ſuæ confeſſionis fidei teſtimonium, manu ipſius ſcriptum & firmatum accepiſſent, quod apud Batavos & Gallos tanquam Orientalis Eccleſiæ unam ſententiam & fidei confeſſionem oſtentabant: Tunc Parthenius, Cyrilli ſucceſſor, cùm dolum & fraudem animadvertiſſet, Conſtantinopoli anno 1642. Concilium cogit in quo Calviniſtarum doctrina omnino proſcripta eſt. Sic verò habet Cenſura Concilij Articulo 17. Τὸν θείαν δὲ Εὐχαριστίαν ὅπου ὁμολογοῦσιν, ὡς μηδὲν αὐτῇ ἕτερον εἰ μὴ τύπον ψιλὸν ἐγκαταλείπει, ὡς αὐ εἰ ἐπὶ τῆς σκιᾶς τὸ παλαιοῦ νόμου ἐλατρεύομεν, ἐγὰ φησιν εἶναι σῶμα χριστοῦ ἀληθινὸν τὸ ὁρώμενον καὶ ἐσθιόμενον ἄρτον ἤδη ἁγιασθέντα, ἀλλὰ τὸ νοούμενον πνευματικῶς εἰ μᾶλλον εἰπεῖν φαντάζόμενον, ὁ πάσης ἀσεβείας ἀνάπλεων; ὁ γὰρ Ἰησους οὐκ ἔφησε τοῦτό ἐστιν ὁ τύπος τοῦ σώματός μου, ἀλλὰ τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, καὶ τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου. Τοῦτο δηλαδὴ τὸ ὁρώμενον, καὶ λαμβανόμενον ἢ ἐσθιόμενον, καὶ κλώμενον ἁγιασθὲν ἤδη ἢ εὐλογηθέν. *Divinam Euchariſtiam ita diſcerpit, ut nihil ipſi aliud, niſi figuram vacuam relinquat, ac ſi adhuc umbræ veteris legis ſerviremus. Non enim dicunt, panem quem jam ſanctificatum videmus, & manducamus, eſſe corpus Chriſti verum; ſed intellectum ſpiritualiter, aut potiùs phantaſticum; quod ſummæ impietatis eſt. Non enim Jeſus dixit, hoc eſt corporis mei typus; ſed hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus: hoc ſcilicet quod videmus, quod accipimus, quod manducamus, quod frangimus, cùm jam ſanctificatum & benedictum eſt.*

118.

DISPVTATIO II.

De Sacramento Euchariſtiæ ſecundùm ſe.

Ad quæſtionem 73. Divi Thomæ.

DE Venerabili Sacramento Euchariſtiæ ſecundùm ſe conſiderato agit Divus Thomas 3. parte quæſtione 73. ubi de ejus exiſtentia, eſſentia, unitate, neceſſitate, inſtitutione, nominibus, & figuris diſſerit. De his pariter in hac diſputatione nobis agendum incumbit, invocatâ priùs hujus admirabilis ſacramenti gratiâ, verbis Divini Dionyſij, qui capite 3. Eccleſiaſticæ hierarchiæ, acturus de Euchariſtia, ſic præfatur. *O divinum penitùs ſanctumque myſterium, obducta tibi ſignantium operimenta ſignorum, dignanter aperiens nobis, palam atque aperte luceſce, noſtroſque*

Spirituales oculos, singulari & aperto tuæ lucis fulgore imple.

ARTICVLVS PRIMVS.

In quo essentialiter consistat sacramentum Eucharistiæ, & pro quo supponat?

§. I.

Præmittitur quod apud omnes est certum, & referuntur sententiæ.

1. EVcharistiam esse verum & proprium novæ legis sacramentum, ut certum & indubitatum supponimus: licèt enim hoc nomine in Scriptura non appelletur, ex ipsa tamen apertè colligitur, cõvenire Eucharistiæ quidquid ad rationem sacramenti pertinet; nimirum esse signum sensibile, à Christo permanenter institutum, ad significandam & efficiendam gratiam. Dicit enim Joan. 6 *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.... Qui manducat hunc panem, vivet in æternum. Nisi manducaveritis carnem filij hominis, & biberetis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Ubi nomine *panis* aliquid sensibile designatur, & per *vitam*, ipsa gratia, quæ est vita spiritualis animæ, significatur. Constanter autem & permanenter usque ad mundi finem institutam fuisse, significavit Christus Lucæ 22. quando post consecrationem addidit: *hoc facite in meam commemorationem.* Quod interpretans Paulus 1. ad Corinthios 11. *Quotiescumque* (inquit) *manducabitis Panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis, donec veniat*, in fine sæculorum, ad mundum judicandum. Ergo ex Scriptura evidenter colligitur, Eucharistiam esse verum & proprium novæ legis Sacramentum. Quod ita manifestum est, ut Vazquez hîc disputatione 167. cap. 1. fusè contendat, nullum hæreticum in speciali negasse Eucharistiam esse sacramentum; licèt plures malè senserint de reali præsentia Christi in ea. Imò addunt aliqui, ipsum Mahometum cap. 4. Alcorani fateri, hoc sacramentum esse veneratione dignum, ut notat Prateolus libro 11. verbo *Mahometes* prope finem. Nulla ergo de hujus sacramenti existentia est inter Catholicos controversia: sed gravis difficultas est in explicando, in quo consistat formaliter. Ratio dubij est, quia in hoc sacramento multa concurrunt, scilicet species consecratæ, verba quibus consecratur corpus Christi sub speciebus contentum, usus seu sumptio de quibus dubitari potest, utrum pertineant ad essentiam hujus sacramenti, vel in quo ex illis consistat?

2. In primis enim hæretici nostri temporis, Lutherani scilicet, Zuingliani, & Calvinistæ, existimant hoc sacramẽtum non consistere in aliqua re permanente, sed in solo usu, seu sumptione; ita quòd sicut aqua in Baptismo non habet rationem sacramenti, nisi quando actu applicatur; ita (inquiunt) panis Eucharisticus non habet rationem sacramenti, nisi quando actu manducatur, non verò quando conservatur in pixide.

3. Ex Catholicis verò, qui universaliter tenent hoc sacramentum in aliqua re permanente consistere, Aureolus apud Capreolum in 4. dist. 8. art. 2. docere videtur, sumptionem esse partem integrantem hujus sacramenti, eo modo quo satisfactio est pars integralis sacramenti Pœnitentiæ. Alij verò, ut Corneio, Delugo, & Bernal, docent consecrationem, seu actionem quâ panis & vinum in corpus & sanguinem Christi convertuntur, intrinsecè & essentialiter concurrere ad constitutionem sacramenti Eucharistiæ.

4. Demum inter Thomistas & Recentiores controversia est, an corpus & sanguis Christi in recto pertineant ad constitutionem sacramenti Eucharistiæ, vel solùm in obliquo, & de connotato. Alanus enim, Suarez, Vazquez, Sylvius, & alij, docent sacramentum Eucharistiæ esse quoddam compositum resultans ex speciebus consecratis, & corpore Christi in eis contento; ita quòd Christus etiam in recto pertineat seu concurrat ad hoc sacramentum constituendum. Thomistæ verò asserunt sacramentum Eucharistiæ solùm supponere pro speciebus consecratis, in obliquo tamen & de connotato importare corpus Christi ut contentum; consecrationem ut actionem per quam efficitur, seu conficitur; & ipsam sumptionem, tanquam aliquid ad quod ordinatur; ita quòd ordo ad ista sit essentialis huic sacramento, non tamen componatur ex illis, tanquam ex partibus essentialibus, aut integralibus.

§. II.

Rejectis aliis sententiis, vera statuitur.

5. DIco primò: Sacramentum Eucharistiæ in solo usu seu sumptione non consistere.

Conclusio est certa de fide, & definita in Tridentino sessione 13. can. 3. his verbis: *Si quis dixerit peractâ consecratione in admirabili Eucharistiæ sacramento, non esse corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi, sed tantùm in usu, dum sumitur, non autem ante, vel post, & in hostiis seu particulis consecratis, quæ post communionem reservantur, vel supersunt, non remanere verũ corpus Domini, anathema sit.* Et cap. 3. sic ait: *Illud in Eucharistia excellens & singulare reperitur, quòd reliqua sacramenta tunc primùm sanctificandi vim habent, cùm quis illis utitur; at in Eucharistia ipse sanctitatis author ante usum est. Nondum enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cùm verè tamen ipse affirmaret, corpus suum esse quod præbebat; & semper hæc fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem, verum Domini nostri corpus, verumque ejus sanguinem, sub panis & vini specie, unà cum ipsius anima, & Divinitate existere.* Quibus verbis Concilium hanc rationem insinuat, quâ probatur primò nostra conclusio. Tunc censetur esse sacramentum Eucharistiæ, quando verum est illi adesse corpus & sanguinem Christi: Sed ante usum & sumptionem, verum est in Eucharistia corpus & sanguinem Christi contineri: Ergo ante usum & sumptionem, est Eucharistiæ sacramentum. Major patet, hæretici enim, præsertim Lutherani, & Zuingliani, ideò volunt hoc sacramẽtum consistere in solo usu, quia existimant tunc tantùm in eo esse corpus & sanguinem Christi. Minor verò sic ostenditur. Tunc aderat in nocte cœnæ corpus Christi, quando hæc verba prolata sunt, *Hoc est corpus meum*; si enim tunc non adfuisset, hæc tota propositio fuisset falsa, & Christus mendacium protulisset: Sed antequam comederetur & biberetur, Christus protulit illa verba: Ergo erat ei præsens ante sumptionem; & consequenter etiã modò quando proferũtur verba à Sacerdote.

Minor patet, præſertim de calice ſiquidem Apoſtoli omnes ſucceſſivè ex uno & eodem calice biberunt, nec Chriſtus protulit verba, niſi ſemel.

6. Negant Minorem utriuſque argumenti Sectarij, ſed in reddenda ratione negati differunt: Aliqui enim dicunt, quòd Chriſtus non priùs verba conſecrationis protulit, quàm cibum & potum Diſcipulis ſuis dederit; idque probant ex verbis Matthæi 26. ubi ſic legitur: *Accepit Jeſus panem, & benedixit, ac fregit, deditque Diſcipulis ſuis, & ait, accipite & comedite, Hoc eſt corpus meum.* Alij verò fatentur quidem cum Calvino, verba illa, *Hoc eſt corpus meum*, prolata fuiſſe ante manducationem, ſed dicunt non fuiſſe impleta & verificata niſi in ipſa manducatione; idque probant, quia cùm aliquid promittitur ſub conditione præcepti, non impletur promiſſio, niſi præceptum impleatur: Chriſtus autem ſimul conjunxit promiſſionem & præceptum: promiſſio enim fuit, *Hoc eſt corpus meum*; præceptum verò, *Accipite & comedite*, & conſequenter corpus Chriſti non fuit præſens vel ſignificatum, niſi cùm Apoſtoli acceperunt & comederunt panem.

7. Sed contra primam reſponſionem eſt, quòd non ex ordine verborum ſcripturæ, ſed ex eorum ſenſu & ſignificatione colligi debet quid Chriſtus priùs, & quid poſteriùs in ſacra cœna fecerit; alioquin cùm Marcus cap. 14. ſic habeat de calice: *Gratias agens dedit eis, & biberunt ex illo omnes, & ait illis, hic eſt ſanguis &c.* liceret inferre, Chriſtum nonniſi poſt actionem bibendi, verba conſecrationis protuliſſe; quod tamen falſum eſſe debet, etiam apud hæreticos; alias enim pronomen, *hic*, non demonſtraſſet; nec Apoſtoli ſumpſiſſent ſacramentum: Debet ergo ex ſolo ſenſu verborum Scripturæ, colligi ordo eorum quæ à Chriſto in ultima cœna facta ſunt: ſenſus autem cogit ut dicamus priùs verba conſecrationis à Chriſto fuiſſe prolata, quàm dederit Diſcipulis cibum & potum, quia nimirum illa verba, *Accipite & manducate, hoc eſt corpus meum*, continent rationem, cur debuerit comedi ille cibus, ut denotat illa particula cauſalis, *enim*, priùs autem debuit ratio illa ab audientibus percipi, quàm eis daretur cibus ille manducandus, ut videlicet ſcirent quid acciperent. Addo quòd, ſi invitantur ad manducandum, quia eſt corpus Chriſti; & ad bibendum, quia eſt ſanguis; priùs fuit ſanguis & corpus Chriſti, quàm biberent & manducarent.

8. Quoad ſecundam reſponſionem, ex eo impugnatur, quòd ſi verba illa, *Hoc eſt corpus meum*, continerent promiſſionem, deberent exprimi per verbum futuri temporis, ſicut fit in aliis promiſſionibus; ſic enim de Baptiſmo loquitur; *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit*: At Chriſtus non dixit, *Hoc erit corpus meum*, ſed *Hoc eſt corpus meum*: Ergo verba illa promiſſionem non continent.

9. Probatur ſecundò concluſio ex SS. Patribus: Cyrillus enim in Epiſtola ad Caloſyrium, de quibuſdam qui dicebant quòd corpus Chriſti non remanebat ſub hoc ſacramento, ſi in craſtinum reſervetur, quia (inquiebant) de Agno paſchali qui erat figura hujus ſacramenti, non remanebat quidquam uſque mane, ut præcipitur Exodi 12. de illis, inquam, qui id aſſerebant, ſic ait: *Inſaniunt quidam dicentes myſticam benedictionem ceſſare à ſanctificatione, ſi quæ ejus reliquiæ remanſerint in diem ſubſequentem: Non enim mutatur ſacramentum corporis Chriſti, ſed virtus benedictionis, & vivificativa gratia jugis eſt.* Item Clemens Ep. 2 quæ inſcribitur ad Jacobum fratrem Domini dicit. *Reliquias fragmentorum corporis Domini cuſtodire debent, ne qua putredo in ſacrario inveniatur; ne cùm id negligenter agitur, Corpori Domini gravis injuria inferatur.* Et Conſtitutionum Apoſtolicarum libro 8. cap. 13. *Sumant Diaconi reliquias, & in tabernaculum inferant &c.* Tabernaculum autem intelligit armariolum ſive arculam, in qua propter varios uſus, & nomi natim propter communionem infirmorum, ſacræ hoſtiæ reconduntur & aſſervantur, ſicut jam olim aſſervari ſolebant. Inde uſus argentearum vel aurearum Columbarum, id eſt vaſorum vel pixidum, quæ ſub illa figura, in ſymbolum Spiritus Sancti formabantur, ad ſacram ibi Euchariſtiam aſſervandam. Hinc etiam in primitiva Eccleſia uſus Turrium argenteatum, in quibus corpus Chriſti aſſervari ſolebat, ut colligitur ex Gregorio Turonenſi libro de gloria Martyrum cap. 86. ubi ſic ait: *Acceptâ turre in qua miniſterium (ſeu myſterium) Dominici corporis habebatur, ferre hanc ad oſtium cœpit Diaconus, ac templum egreſſus eſt, ut eam altari ſuperponeret.* Inde paſtophorij quoque nomen, quod juxta græcum παστοφόριον, ſponſi thalamum ſignificat, & propterea illi arculæ vel pixidi olim inditum, in qua includebatur corpus Chriſti aſſervandum. Hinc denique Ciborij nomen, quo paſſim à Latinis eadem pixis vel arcula appellari ſolet, eò quòd verum animæ cibum contineat, ſcilicet Chriſtum, qui Joan. 6. ait: *Caro mea verè eſt cibus.* Ex quibus omnibus apertè conſtat, ſemper in Eccleſia Dei creditum eſſe, quòd non ſimul cum uſu deſinat eſſe corpus Chriſti in ſacramento Euchariſtiæ, ſed quòd permanenter in eo conſervetur. Unde Tertullianus libro 2. ad uxorem, innuit, fuiſſe olim moris, ut fideles Euchariſtiam ſecum deferrent, quam opportuno tempore reciperent. Baſilius in Epiſtola ad Cæſariam patritiam, teſtatur, Anachoretas qui non poterant commodè ſæpiùs Eccleſiam frequentare; conſueviſſe Euchariſtiam ſecum in eremum deferre. Ambroſius in oratione de Obitu Satyri fratris ſui cap. 7. ſcribit, eum in orario involutam Euchariſtiæ particulam ſuſpendiſſe ad collum ſuum, in periculo naufragij, & eo auxilio fretum, ſe dejeciſſe in mare, ac liberum ad littus evaſiſſe. Auguſtinus libro 2. de viſitatione infirmorum cap. 4 dicit ſalutare eſſe ut corpus Domini ſervetur in gratiam infirmorum. Juſtinus Martyr, qui vixit primo ſæculo poſt Apoſtolos, in ſecunda Apologia prope finem, ſcribit poſt ſacra peracta in Eccleſia, Euchariſtiam dari conſueviſſe Diaconis, deferendam ad abſentes, qui impediti fuerant ex cauſa rationabili, ne celebrationi myſteriorum intereſſent. Demum Sanctus Hieronymus Epiſtolâ ad Ruſticum, laudat S. Exuperium, Epiſcopum Toloſanum, quòd ob inopiam voluntariam cogeretur Chriſti corpus in caniſtro portare. Verba ejus ſunt: *Nihil illo ditius, qui corpus Domini caniſtro vimineo, ſanguinem portat in vitro.*

10. Probatur tertiò concluſio ratione fundamentali. Euchariſtia eſt ſacramentum per modum cibi ſpiritualis animæ: Ergo ſicut cibus naturalis, ante actualem manducationem, ita eſt cibus completè habens virtutem adæquatam ad nutriendum, ut ipſa manducatio ſit tantùm conditio neceſſaria, ut de facto nutriat, non verò pars intrin-

ſeca eſſentialis, vel integralis : ita ſimiliter Euchariſtia ante ſumptionem, ſic eſt completè cibus, habens virtutem adæquatam ad ſpiritualiter animam reficiendam, ut ejus ſumptio, ſive uſus, ſit tantùm conditio requiſita ut virtus ejus habeat ſuum effectum. Ex quo confutata manet ſententia Aureoli, aſſerentis ſumptionem eſſe partem integralem ſacramenti Euchariſtiæ.

11. Dico ſecundò : Conſecratio non eſt pars intrinſeca, conſtituens ſacramentum Euchariſtiæ, ſed duntaxat aliquid eſſentialiter ab eo connotatum, per modum fieri & viæ ad ipſum.

Probatur breviter : Actio per quam conficitur cibus corporalis, non eſt cibus ipſe factus, neque aliquo modo illius pars, ſed ſolùm aliquid in obliquo connotatum, per modum fieri cibi, & viæ ad ipſum. At Euchariſtia eſt inſtituta ut alimonia & cibus ſpiritualis : Ergo conſecratio, quæ eſt actio per quam conficitur, non eſt pars ſacramenti, ſed duntaxat aliquid connotatum, per modum fieri & viæ antecedenter ſe habentis.

Confirmatur : Sicut in Confirmatione conſecratio materiæ, quamvis ſimpliciter neceſſaria ſit, & ad valorem ſacramenti, & ad fructum ejus recipiendum ; non eſt tamen pars intrinſeca ſacramenti, quia remotè tantùm ordinatur ad ſanctificationem fidelium : ita quia in ſacramento Euchariſtiæ, conſecratio non ordinatur immediatè ad ſanctificandos fideles, ſed ad ſanctificandam materiam, quæ deinde cedit in ſanctificationem fidelium, non poteſt dici pars intrinſeca hujus ſacramenti.

12. Dico tertiò, corpus & ſanguinem Chriſti, neque eſſe ſacramentum Euchariſtiæ, neque partem intrinſecam & eſſentialem illud componentem.

Probant hanc concluſionem aliqui ex noſtris Thomiſtis, ex eo quòd corpus Chriſti non eſt quid ſenſibile, ut eſt in hoc ſacramento : de ratione autem ſacramenti, aut partis ipſius eſſentialis, eſt quòd ſit aliquid ſenſibile. Verùm hæc ratio non multùm urget, quia licèt corpus Chriſti non ſit ſenſibile per ſe, eſt tamen ſenſibile ratione ſpecierum : ut autem aliquid ſit pars eſſentialis ſacramenti, ſufficit quòd ſit ſenſibile per aliud, ut patet manifeſtè in contritione, quæ non eſt ſenſibilis per ſe, ſed tantùm ratione alterius, & tamen juxta communem ſententiam, etiam Thomiſtarum, contritio eſt pars eſſentialis ſacramenti Pœnitentiæ ; nam id quod eſt ſacramentum tantùm in pœnitentia, integratur ex actibus pœnitentis, contritione ſcilicet, & confeſſione, tanquam ex materia ; & ex abſolutione Sacerdotis, tanquam ex forma. Unde hac ratione prætermiſsâ.

13. Meliùs probatur concluſio, ſupponendo duo quæ admittuntur etiam ab Adverſariis. Primum eſt, in hoc myſterio ſpecies conſecratas eſſe ſacramentum tantùm, corpus Chriſti rem & ſacramentum ſimul, rem verò tantùm, eſſe ipſam gratiam cibantem. Ita docet D. Thomas hîc art. 1. ad 3. & art. 6. & communiter Theologi cum illo. Secundum eſt, nos hîc loqui de conſtitutivo ejus quod eſt ſacramentum tantùm. His præmiſſis.

Sic formatur ratio : Illud quod eſt res & ſacramentum ſimul, non poteſt pertinere ad eſſentiam ejus quod eſt ſacramentum tantùm, tanquam pars intrinſeca : Sed corpus Chriſti contentum ſub ſpeciebus, eſt res & ſacramentum ſimul, quia & ſignificat gratiam cibantem, & ſignificatur à ſpeciebus conſecratis : Ergo corpus Chriſti non eſt pars intrinſeca ejus quod eſt ſacramentum tantùm. Sicut ergo Baptiſmus non componitur ex ablutione & charactere, qui eſt res & ſacramentum ſimul, ſed ſolùm ſupponit pro ablutione ſub præſcripta forma verborum, in eaque ſola eſſentialiter conſiſtit : ita Euchariſtia non componitur ex ſpeciebus & corpore ac ſanguine Chriſti, ſed ſolùm ſupponit pro ſpeciebus conſecratis, in illiſque eſſentialiter conſiſtit, & ex illis ac corpore & ſanguine Chriſti, ſolùm unum efficitur, ſicut ex continente & contento.

14. Reſpondent Adverſarij, negando Majorem ; nam contritio (inquiunt) eſt res & ſacramentum ſimul in ſacramento Pœnitentiæ, & tamen eſt pars eſſentialis ejus quod eſt ſacramentum tantùm.

Sed contra primò : Cui convenit ſignificare aliud, & ſignificari ab alio, non convenit ſignificare tantùm : Sed res & ſacramentum ſimul, ſignificat & ſignificatur ; ſacramentum verò tantùm, habet ſolùm ſignificare : Ergo illud quod eſt res & ſacramentum ſimul, non poteſt eſſe ſacramentum tantùm.

Contra ſecundò : Implicat quòd effectus conſtituat ſuam cauſam, & ſit pars intrinſeca illius : Sed res ſacramenti, eſt effectus ſacramenti : Ergo implicat quòd illud conſtituat.

Confirmatur : Res ſacramenti ſupponit ſacramentum : Ergo non conſtituit, ſed conſtitutum ſupponit. Unde ad illud quod objicitur de contritione, Reſpondetur, contritionem ſub diverſa ratione habere quòd ſit ſacramentum tantùm, & quòd ſit res & ſacramentum ſimul. Nam quatenus fit ſenſibilis per ſigna exteriora, & quodammodo concipitur, ut informis, id eſt ut non formata per gratiam, eſt ſacramentum tantùm : eſt autem res & ſacramentum ſimul, quatenus eſt formata per gratiam ; ſive ſimpliciter & abſolutè, ut quando eſt contritio imperfecta, ſeu attritio ; ſive ſecundùm quid, quatenus magis augetur & perficitur, per receptionem ſacramenti, ut in Tractatu de Pœnitentia latiùs exponemus.

15. Aliâ ratione poteſt breviter ſuaderi concluſio : Omnia ſacramenta ſecundùm ſe tota, & ſecundùm omnes ſuas partes intrinſecas, ſunt quædam Dei inſtrumenta ſeparata : At corpus & ſanguis Chriſti, non ſunt inſtrumenta ſeparata, ſed conjuncta divinitati : Ergo neque ſunt ſacramentum Euchariſtiæ, neque pars intrinſeca illius. Unde Tridentinum ſeſſ. 13. can. 1. ait corpus & ſanguinem Chriſti contineri in Euchariſtiæ ſacramento, nimirum ſacramẽtaliter, ut declarat can. 8. Hæc autem locutio eſſet impropria, ſi corpus & ſanguis Chriſt eſſent ipſum ſacramentum Euchariſtiæ, vel pars intrinſeca illud componens, præſertim cùm pars in toto non contineatur ſacramentaliter.

16. Dico ultimò : Sacramentum Euchariſtiæ conſiſtere in ſpeciebus conſecratis, & pro ipſis ſupponere. Ita communiter docent Diſcipuli D. Thomæ, præſertim Soto in 4. diſt. 8. quæſt. unicâ art. 1. ubi ſic ait : *Sicut Sacramentum Baptiſmi ſupponit pro materiali ablutione, determinata per formam, quatenus eſt in fieri : ita ſacramentum Euchariſtiæ ſupponit pro materialibus ſpeciebus conſecratis per formam, quatenus permanenter continent corpus &c.*

17. Ratio etiam id ſuadet : Sacramentum enim eſt ſignum rei ſacræ hominem ſanctificantis : Sed ſpecies conſecratæ ſunt hujuſmodi ; ſignificant

enim gratiam ut cibantem hominem ſpiritualiter, A ſubindeque ut ſanctificantem ipſum : Ergo in ipſis conſiſtit, & pro eis ſupponit ſacramentum Euchariſtiæ. Unde D. Thomas hîc art. 6. ſic ait: *In hoc ſacramento tria conſiderare poſſumus, ſcilicet id quod eſt ſacramentum tantùm, quod eſt panis & vinum &c.* Et in Proſa quam canit Eccleſia in feſto Corporis Chriſti ibidem S. Doctor ſic ait: *Fracto demum ſacramento, ne vacilles, ſed memento, tantùm eſſe ſub fragmento, quantùm toto tegitur.* Sed ſolæ ſpecies franguntur, & tegunt Chriſtum : Ergo ſolæ ſpecies, Chriſtum continentes & tegentes, ſunt ſacramentum Euchariſtiæ, & pro ipſo ſupponunt.

18. Confirmatur ex dictis in præcedentibus concluſionibus : Sacramentum Euchariſtiæ non ſupponit pro corpore & ſanguine Chriſti, ut patet ex præcedenti concluſione. Nec pro verbis conſecrationis, hæc enim tranſeunt, iſtud verò ſacramentum permanet. Nec pro ipſa conſecratione, ſeu actione converſiva panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti ; cùm illa ſit actio per quam conficitur Euchariſtiæ ſacramentum, non verò ipſum ſacramentum, ut in ſecunda concluſione declaravimus. Nec pro ſumptione, nam hæc ſupponit ſacramentum jam confectum, & ſolùm eſt illius applicatio, & conditio ut cauſet gratiam in homine, ut in prima concluſione oſtenſum eſt : Supponit ergo pro ſpeciebus conſecratis, quæ eo ipſo quòd tales ſunt, ordinem dicunt continentis ad contentum, ad corpus & ſanguinem Chriſti, ſicque hæc, licèt non pertineant in recto ad hoc ſacramentum, pertinent tamen ad illud in obliquo, quatenus continentur in illo. Ex quo plura ſolvuntur Adverſariorum argumenta, ut patebit ex dicendis paragrapho ſequenti. B C

§. III.

Solvuntur objectiones contra duas primas concluſiones.

19. OBjicies primò contra primam concluſionem : Baptiſmus, Confirmatio, & alia novæ legis ſacramenta, conſiſtunt in uſu : Ergo & Euchariſtia : omnia enim ſacramenta novæ legis ſunt ejuſdem generis. D

Reſpondeo conceſſo Antecedente, negando Cõſequentiam; licèt enim omnia ſacramenta novæ legis ſint ejuſdem generis, non tamen ejuſdem ſpeciei. Rationem diſcriminis affert Divus Thomas hîc art. 1. ad 3. quia ſcilicet Euchariſtia continet rem ſacram abſolutè, nempe Corpus Chriſti, alia verò continent tantùm rem ſacram, in ordine ad aliud ; nempe virtutem ad ſanctificandum eos quibus applicantur. Hinc enim fit quòd Euchariſtia perficiatur in ſola conſecratione E materiæ, alia verò in applicatione ad hominem ſanctificandum. Nam ex eo quòd contentum in aliis ſacramentis, non eſt ſacrum abſolutè, ſed in ordine ad aliud, fit quòd debeant alteri applicari, ut illud ſacrum contineant, quia non continent illud, niſi ut viale & per modum tranſeuntis.

20. Objicies ſecundò : Cùm ſacramenta pendeant à divina inſtitutione, non exiſtunt, ſi in illis conficiendis deſit divina inſtitutio : Sed ſi non manducetur panis Euchariſticus, deeſt in conficienda Euchariſtia divina inſtitutio ; Chriſtus enim inſtituendo hoc ſacramentum, juſſit panem accipi & manducari : Ergo ſine manducatione, ſive uſu, non eſt ſacramentum Euchariſtiæ.

Confirmatur : Omne ſacramentum novæ legis, debet eſſe ſignum effectivum gratiæ ſanctificantis ſuſcipientes : Sed Euchariſtia non cauſat gratiam cibantem & nutrientem, niſi in actuali uſu & ſumptione : Ergo talis uſus & ſumptio, eſt pars eſſentialis, vel ſaltem integralis ipſius. 21.

Ad objectionem reſpondeo, quòd etſi Chriſtus inſtituerit uſum Euchariſtiæ, non tamen tanquam partem eſſentialem, vel integralem ipſius ; quin potiùs ſicut licèt natura inſtituerit ſeu ordinaverit cibum naturalem ad uſum ; priùs tamen eſt verè & integrè cibus, quàm quis eo utatur. Ita ſimiliter priùs eſt cibus Euchariſticus, ſive ſacramentum Euchariſtiæ, quàm ſumatur & manducetur. 22.

Ad confirmationem dico, de ratione ſacramenti non conſiſtentis in uſu, quale eſt Euchariſtia, non eſſe quòd cauſet ſemper in actu ſecundo gratiam, ſed ſufficere quòd ſemper ſit aptum eam cauſandi ; & de facto ipſam conferat, poſitis requiſitis ; atque adeò poſito uſu, ſive applicatione, tanquam conditione ſine qua non. 23.

Quæres, an Euchariſtia cauſaret gratiam, ſi poneretur in ſtomacho hominis miraculosè, ſine eo quod in illum per oris manducationem intraret, ut à probatis Authoribus refertur contigiſſe cuidam Comiti Gallo, juxta Maſſiliam : ille enim dum eſſet morti proximus, & malâ ſtomachi diſpoſitione prohiberetur à communione, & receptione Euchariſtiæ, quam ardenter exoptabat ; allatam ſibi hoſtiam, & ſuper ſtomachum poſitam, aperto divinitùs pectore ſuſcepit, & ſtatim obiit. 24.

Reſpondeo negativè : cùm enim Euchariſtia ſit inſtituta per modum cibi ſpiritualis animæ, non confert gratiam ſine actuali manducatione. Unde in illo miraculoſo eventu, Deus ſuâ virtute, præter communes regulas, dedit effectum ſacramenti, ſine manducatione ſacramentali, ex ſolo voto ſacramenti, quia virtutem ſuam ſacramentis non alligavit. 25.

Objicies tertiò contra ſecundam concluſionem : In ſacramento Euchariſtiæ verba conſecrationis ſunt forma intrinſeca, & pars eſſentialis : Ergo & ipſa conſecratio, ſeu converſio panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti. Conſequentia patet ex paritate rationis. Antecedens verò probatur ex Florentino dicente Sacramenta novæ legis perfici rebus ut materiâ, & verbis ut formâ : Ergo ſicut in aliis ſacramentis, verba ſunt forma intrinſeca, & pas eſſentialis, ita & in Euchariſtiæ ſacramento. Ratio etiam id ſuadet : Ideò enim in aliis ſacramentis verba ſunt forma intrinſeca & pars eſſentialis, quia determinant materiam ad ſignificandum gratiam ſanctificantem : Atqui etiam in ſacramento Euchariſtiæ verba conſecrationis determinant materiam, ad ſignificandum gratiam : Ergo ſicut in aliis ſacramentis verba ſunt forma intrinſeca, & pars eſſentialis, ita & in Euchariſtia. Major patet, Minor probatur. Species non ſunt ſignificativæ gratiæ, niſi ratione conſecrationis, quæ fit per verba determinata : Ergo ſpecies determinantur per verba ad ſignificandam gratiam. 26.

Reſpondeo negando Antecedens, ad cujus primam probationem deſumptam ex authoritate Concilij Florentini, dicendum, propoſitionem Concilij aſſerentis ſacramenta novæ legis 27.

perfici rebus ut materiâ, & verbis ut formâ, debere per distributionem accommodam applicari diversimodè diversis sacramentis; ita ut de illis quæ consistunt in usu, possit dici ipsa intrinsecè componi ex rebus & verbis; de Eucharistia verò quæ non consistit in usu, extrinsecè tantùm; propter rationes propositas, quæ oppositum concludunt de Eucharistia ac de aliis sacramentis. Potestque hæc solutio illustrari, ex eo quòd idem Concilium post verba relata, statim loquens de materia sacramenti Eucharistiæ, dicit esse panem & vinum quantùm ad substantiam, formam verò verba consecrationis: At constat illam materiam non esse intrinsecam huic sacramento, quia est tantùm materia circa quam versatur consecratio, & quæ per verba consecrationis destruitur: Ergo similiter ex eo quòd dicit verba consecrationis esse formam, non potest colligi quòd sint forma intrinseca, sed duntaxat extrinseca.

Ad secundam probationem ex ratione petitam, respondeo illud esse discrimen inter sacramentum Eucharistiæ, & alia novæ legis sacramenta, quòd verba in Eucharistia efficiunt ipsum sacramentum, unde habent determinare materiam per modum efficientis, & consequenter extrinsecè, non autem per modum principij constitutivi: quare hoc argumento, solùm concluditur, species in Eucharistia non habere rationem sacramenti, nisi quatenus connotant & dicunt respectum ad verba per quæ determinantur ad significandum corpus Christi, & gratiam cibantem; atque adeò verba solùm in obliquo debent dici pertinere ad essentiam hujus sacramenti.

§. IV.

Diluuntur argumenta contra tertiam conclusionem fieri solita.

28. COntra tertiam conclusionem in qua diximus corpus & sanguinem Christi neque esse sacramentum Eucharistiæ, neque partem intrinsecam illius, objiciunt primò Recentiores plura SS. Patrum testimonia, quibus asserunt Eucharistiam componi seu constare ex speciebus & corpore Christi: dicitur enim in cap. *Hoc est* de consecrat. dist. 2. *Sacrificium Ecclesiæ duobus constare, scilicet visibili elementorum specie, & invisibili Domini Jesu carne.* Et Irenæus libro 4. cap. 34. ait, *Eucharistiam duabus rebus constare: terrenâ, & cœlesti.* Item Divus Thomas in 4. dist. 8. quæst. 1. artic. 1. quæstiunc. 1. ad 2. inquit *Ex speciebus & corpore Christi fit unum sacramentum.*

29. Verùm ad hæc facilè respondetur, has omnes locutiones à nobis admitti, sed non deduci ex illis quòd sacramentum hoc, in recto, & prout in genere signi, componatur ex Christo, tanquam parte, aut tanquam ex constituente hoc sacramentum intrinsecè, sed tantùm quòd Christus terminativè, ut res contenta, & significata, subindeque extrinsecè & in obliquo, ad hoc sacramentum pertineat; sicut objectum pertinet ad specificationem actûs & potentiæ, & signatum ad speciem signi, & sicut contentum est terminus quem essentialiter respicit ipsa res continens. Unde D. Thomas paulò ante verba in objectione adducta, ait: *Sicut in aliis sacramentis ex elemento & virtute quasi unum efficitur.* Virtus autem per quam alia sacramenta elevantur, non est sacramentum, nec pars intrinseca componens illud, nec ad illud pertinet in recto, sed tantùm in obliquo: Ergo & in sacramento Eucharistiæ corpus Christi non se habet per modum partis intrinsecæ, sed solùm ad modum extrinseci connotati, seu per modum contenti, & significati.

30. Dices, D. Thomas loco citato asserit ex speciebus & corpore Christi fieri unum sacramentum: Sed ex speciebus consecratis & corpore Christi non potest fieri unum sacramentum, nisi utrumque sit pars intrinseca & essentialis ipsum constituens: Ergo etiam corpus Christi est pars intrinseca constituens & componens sacramentum Eucharistiæ, unà cum speciebus.

31. Respondeo concessa Majori, negando Minorem; ut enim ex speciebus consecratis & corpore Christi, dicatur fieri unum sacramentum, sufficit quòd ipsæ species consecratæ connotent corpus Christi, ut rem ab ipsis contentam & significatam, subindeque quòd ipse Christus terminativè & in obliquo ad sacramentum Eucharistiæ pertineat.

Ex speciebus ergo in recto importatis, & corpore Christi in obliquo, fit unum sacramentum, eò quòd species non possint habere rationem sacramenti tantùm, nisi contineant ipsum corpus Christi, quia aliàs non significarent gratiam cibantem, cùm non habeant eam significare, nisi ex determinatione facta per verba, quæ ut verificentur, debent species realiter continere corpus Christi.

32. Ex his solutæ manent duæ rationes quas Vazquez hîc disp. 165. cap. 5. adducit, & dicit esse evidentes. Prima est: Eucharistia est corpus Christi, seu constat corpore Christi, ut dicunt SS. Patres citati: Hoc sacramentum est Eucharistia: Ergo hoc sacramentum est corpus Christi, aut constat corpore Christi.

Secunda est: Spiritualis cibus constat corpore Christi: Hoc sacramentum est spiritualis cibus animæ: Ergo hoc sacramentum est corpus Christi, vel constat corpore Christi.

Hæ rationes (inquam) solutæ manent ex dictis. Ad primam enim respondetur Eucharistiam à SS. Patribus appellari carnem vel corpus Christi, per Metonymiam, tribuendo contento nomen continentis, qui est frequentissimus modus loquendi. Similiter cùm dicunt eam constare corpore Christi, solùm intendunt, eam constare corpore Christi, ut re per eam significatâ, & in ipsa contentâ; non verò ut parte intrinsecâ eam constituente & componente, ut jam exposuimus. Quod verò hæc interpretatio legitima sit, & menti SS. Patrum consona, ex eo patet, quòd etiam Patres & Ecclesia, passim asserunt, quòd Eucharistia continet corpus Christi, & quòd in hoc sacramento continetur corpus Christi: quæ locutiones (ut suprà annotavimus) essent valde impropriæ, si corpus Christi esset ipsum sacramentum Eucharistiæ, vel pars intrinseca illud componens.

Ad secundam similiter dico, spiritualem cibum animæ, constare corpore Christi ut contento & significato, non ut significante & continente; ideòque pertinere ad sacramentum Eucharistiæ, tanquam terminum significationis connotatum ab ipsa, non verò tanquam rationem significantem, vel constitutivam ipsius signi.

33. Dices, Si corpus Christi non pertineat ad sacramentum Eucharistiæ tanquam pars intrinseca essentialis, sed solùm tanquam connotatum essentiale in obliquo importatum, non magis perti-

nebit ad conſtitutionem Euchariſtiæ, quàm gratia per eam cauſata, utpote cùm gratia pertineat etiam in obliquo ad eſſentiam cujuſlibet ſacramenti, quia eſt terminus & objectum ſacramenti: Conſequens eſt hæreticum: Ergo &c.

Reſpondeo negando ſequelam, & paritatem Majoris: Ratio vero diſparitatis eſt, quia corpus Chriſti pertinet eſſentialiter ad ſacramentum Euchariſtiæ, non ſolùm ut quid ſignificatum, & cauſatum, ſicut gratia, ſed etiam ut quid realiter præſens & contentum formaliter ſub ipſis ſpeciebus conſecratis.

§. V.

Solvuntur objectiones contra ultimam concluſionem.

CONtra ultimam concluſionem, in qua diximus ſacramentum Euchariſtiæ conſiſtere in ſpeciebus conſecratis, & pro ipſis ſupponere, quædam fieri ſolent argumenta, quæ breviter hîc proponemus, ac diluemus.

34. In primis ergo objicitur: Sacramentum Euchariſtiæ ſecundùm ſe eſt adorandum vero cultu latriæ, ut docet Tridentinum ſeſſ. 13. cap. 5. Atqui ſpecies, etiam cum habitudine ad corpus Chriſti præſens, conſideratæ, non debent adorari cultu latriæ; quia ut ſæpe docet 7. Synodus, hoc cultu ſolus Deus adorari debet: Ergo ſpecies conſecratæ, ſeu ut dicunt habitudinem ad corpus Chriſti præſens, non ſunt ipſum Euchariſtiæ ſacramentum, nec pro illo ſupponunt.

35. Secundò, Materia hujus ſacramenti eſt panis & vinum: Sed panis & vinum non ſunt materia ſpecierum conſecratarum, cùm illæ neque fiant ex pane & vino; neque panis & vinum convertantur in ipſas: Ergo ſpecies conſecratæ non ſunt ipſum Euchariſtiæ ſacramentum.

36. Tertiò, Sacramentum Euchariſtiæ conficitur per verba conſecrationis: At hoc non convenit ſpeciebus Euchariſticis, neque præcisè ſecundùm ſe conſideratis, quandoquidem non fiunt, ſed remanent; neque ut dicentibus relationem ad corpus Chriſti, cùm ad relationem non detur actio: Ergo idem quod priùs.

37. Quartò, Euchariſtia eſt verus cibus animæ: At ſpecies conſecratæ non ſunt animæ cibus aut potus, ſed duntaxat corpus & ſanguis Chriſti: Tum quia Joan. 6. dicitur *Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus*: nullibi autem in Scriptura legitur quod ſpecies conſecratæ ſunt cibus & potus animæ. Tum etiam, quia gratia quæ animam ſpiritualiter cibat ac reficit, non producitur etiã inſtrumentaliter à ſpeciebus conſecratis, cùm id præſtare nequeant, niſi mediante aliquâ virtute divinâ; quæ tamen ſuperfluè omnino ipſis communicaretur, quandoquidem corpus, ſeu humanitas Chriſti ſub illis contenta, ſufficientem ad hoc habet virtutem: Ergo ſacramentum Euchariſtiæ non conſiſtit in ſpeciebus conſecratis, neque pro ipſis ſupponit.

38. Ad primum reſpondeo primò, cum Marco à Serra, quod cùm Tridentinum docet ſacramentum Euchariſtiæ adorandum eſſe cultu latriæ, ibi accipitur continens pro contento; ſacramentum ſcilicet, pro Chriſto in eo contento. Unde cùm doctrina illa reducitur ad definitionem, ſic proponitur can. 6. *Si quis dixerit in ſancto Euchariſtiæ ſacramento, Chriſtum unigenitum Dei Filium, non eſſe cultu latriæ etiam externo adorandum, anathema ſit.*

A Reſpondeo ſecundò, conceſſa Majori, negando Minorem, nempe quòd ſpecies Euchariſticæ, ut continentes corpus & ſanguinem Chriſti, non debeant adorari adoratione latriæ; cùm enim ex eo quòd contineant Chriſtum, ſint ei conjunctæ, objiciuntur adorandæ eodem actu quo Chriſtus adoratur; adeò ut ſicut qui adorat Verbum in carne, eodem actu adorat carnem ipſam; ita qui adorat Chriſtum ſub ſpeciebus Euchariſticis, eadem adoratione adorat ipſas ſpecies. Pro cujus intelligentia. 39.

Sciendum eſt, ſpecies Euchariſticas poſſe duobus modis adorari: vel ſimul cum ipſo Chriſto, vel prout diſtinctæ à Chriſto, & præcisè propter B dignitatem quam habent ex eo quòd ipſum contineant. Si adorentur ſimul cum Chriſto, quamvis res per ſe primò adorata ſit Chriſtus; concomitanter tamen, & quaſi implicitè, atque adeò eodem cultu quo Chriſtus, adorantur ſpecies illæ. Si verò adorentur ut diſtinctæ à Chriſto, fateor adorationem illam non eſſe latriæ perfectæ, ſed hyperduliæ; quia licèt dignitas quæ provenit in illis ſpeciebus ex conjunctione ad Chriſtum, ſit major omni excellentiâ & dignitate purè creatâ, & creabili, minor tamen eſt quàm dignitas Chriſti, ſecundùm ſe conſiderati; & in hoc ſenſu debet explicari ſeptima Synodus. 40.

Ad ſecundum dicendum, quòd licèt panis & C vinum non ſint materia ſpecierum conſecratarum, ſunt tamen materia ex qua habent, quòd contineant corpus Chriſti, ſive ex qua efficiuntur continentes corpus Chriſti, quod ſufficit ut panis & vinum dicantur materia ſacramenti Euchariſtiæ. 41.

Ad tertium reſpondeo ſpecies ut conſecratas, ſive conſecrationem paſſivam ſpecierum, ratione cujus ex continentibus ſubſtantiam panis, redduntur continentes corpus Chriſti, fieri per verba conſecrationis, & conſequenter reſultare relationem earum ad corpus Chriſti præſens. 42.

Ad quartum nego Minorem, non ſolùm enim D caro & ſanguis Chriſti, ſed etiam ſpecies conſecratæ, ut elevatæ ad cauſandam gratiam, ratione hujus elevationis ſunt cibus & potus animæ, quo ſpiritualiter nutritur; quia tamen caro & ſanguis Chriſti, utpote inſtrumenta divinitati conjuncta, ad hanc nobiliori modo concurrunt, ipſis & non ſpeciebus in Scriptura hoc attribuitur. Per quod patet reſponſio ad primam probationem Minoris. Ad ſecundam verò, nego Antecedens; tam enim ſpecies ſacramentales quàm humanitas Chriſti in eis contenta, concurrunt inſtrumentaliter ad cauſandam gratiam; cum eo tamen diſcrimine, quòd humanitas Chriſti ad productionem concurrit ut inſtru- E mentum Divinitati conjunctum; ſpecies verò conſecratæ, ut inſtrumentum ſeparatum, & ſubordinatum humanitati Chriſti, ut inſtrumento conjuncto Divinitati, à qua tanquam à cauſa principali derivatur virtus gratiæ productiva; & tam humanitas Chriſti, quàm ſpecies ſacramentales moventur inſtrumentaliter & elevantur ad gratiæ productionem. 43.

§. VI.

Corollaria præcedentis doctrinæ.

44. EX dictis inferes primò, quòd in Euchariſtia ſpecies conſecratæ, continentes corpus & ſanguinem Chriſti, ſunt ſacramentum tantùm: corpus autem & ſanguis Chriſti ſub illis, ſunt res ſacramenti & ſacramentum ſimul: gratia verò ſanctificans, res ſacramenti tantùm. Ratio eſt, quia ſpecies conſecratæ ſignificant tantùm, & non ſignificantur: corpus & ſanguis Chriſti, ſignificantur ipſis ſpeciebus, & ſignificant gratiam; ita tamen quòd non tantùm ſignificentur, ut volunt hæretici, ſed etiam verè & realiter ſub illis contineantur: gratia verò ſanctificans, per B modum alimenti ſpiritualis, tantùm ſignificatur, nec ſignificat aliquid quod ſit effectus proprius ſacramenti Euchariſtiæ, licèt ſignificet gloriam, cujus eſt ſemen, quæ eſt ſignificatum commune omnibus ſacramentis.

45. Inferes ſecundò, Sacramentum Euchariſtiæ phyſicè ſumptum, nihil aliud eſſe, quàm ſpecies panis & vini, conſecratæ ſub præſcripta verborum forma, ut realiter continent Chriſtum, ad cauſandam gratiam cibantem animam. Metaphyſicè verò conſideratum, eſſe ſacramentum novæ legis, ſignificans Chriſtum, ut realiter contentum ſub ipſis ſpeciebus, & gratiam cibantem animam. C

ARTICVLVS II.

Vtrum Sacramentum Euchariſtiæ, ſit unum ſpecie infimâ, & unde unitas ejus ſpecifica deſumatur?

46. EXtra dubium & controverſiam eſt, Euchariſtiæ ſacramentum eſſe aliquo modo unum; tum quia in omnibus ſpeciebus conſecratis continetur Chriſtus, qui eſt unus: tum etiam, quia Euchariſtia eſt ſacramentum Eccleſiaſticæ unitatis, quæ per illud ſignificatur, & quodam- D modo efficitur, juxta illud Apoſtoli 1. ad Corinthios 10. *Vnus panis & unum corpus multi ſumus omnes qui de uno pane & de uno calice participamus.* Verùm difficultas eſt & controverſia inter Theologos, de modo hujus unitatis, an ſcilicet illa ſit ſpecifica, vel duntaxat generica? Quidam enim, ut Major, & Gabriel, apud Vazquem hîc diſputatione 39. ſectione 3. exiſtimant Euchariſtiam eſſe unum ſacramentum in genere ſolùm, & plura ſpecie diſtincta. Alij verò Theologi communiter docent, illam eſſe unum ſacramentum unitate ſpecificâ & atomâ. Verùm adhuc difficultas eſt, unde ſit hæc unitas deſumenda: Aureolus enim illam ſumit ex unitate E rei contentæ, qui eſt Chriſtus: Alenſis, & Divus Bonaventura, ex unitate inſtitutionis; Sanctus verò Thomas, ejuſque Diſcipuli, & alij Theologi communiter, ex unitate finis ad quem ex Chriſti inſtitutione ordinatur, nimirum refectionis ſpiritualis.

§. I.

Duplici concluſione vera ſententia ſtatuitur.

47. DIco primò, Euchariſtiam eſſe unum ſpecie infimâ ſacramentum, & non plura ſpecie diverſa.

Probatur concluſio ratione quam inſinuat S. A Thomas in 4. ſent. diſt. 8. quæſt. 1. art. 1. in primo ex argumentis *ſed contra*, quæ proponit adverſùs reſolutionem quæſtiunculæ 2. his verbis: *Si eſſent duo, tunc ſacramenta novæ legis non eſſent tantùm ſeptem:* Sed hoc eſt contra communem ſenſum & traditionem Eccleſiæ, ut conſtat ex Lateranenſi cap. *Firmiter*, de ſumma Trinitate, ex Florentino in inſtructione Armenorum, & ex Tridentino ſeſſ. 7. ubi aſſeritur eſſe ſeptem ſacramenta novæ legis, & non plura: Ergo Euchariſtia eſt unum ſpecie infimâ ſacramentum, & non plura ſpecie diverſa.

Nec valet ſi dicas, quòd ſunt tantùm ſeptem 48. ſacramenta novæ legis, ſive genericè, ſive ſpecificè; ita quòd quædam ſunt ſpecificè unum, ſicut Baptiſmus & Confirmatio; alia genericè tantùm, ut ſacramentum Ordinis, vel etiam Euchariſtia. Nam contra eſt, quia ſacramentum Ordinis etiam ſpecificè eſt unum, quia tota ſpecies & eſſentia ſacramenti Ordinis, deſumitur ex ordine ad unum ſpecificè, ſcilicet ex ordine ad ſacrificium; quia ſacerdotium & ſacrificium correlativè ſe habent, ut conſtat ex Tridentino ſeſſ. 23. cap. 1. licèt iſta ſpecies Ordinis, plures gradus habeat; unum perfectum (ſcilicet Sacerdotium) alios deſervientes & miniſtrantes illi, ut Diaconatum, Subdiaconatum &c. Sicut in eadem ſpecie hominis dantur plures gradus, nimirum rationalis, qui eſt ſummus; & vegetativus, ac ſenſitivus, qui ſunt inferiores, & rationali miniſtrantes. Unde diverſi Ordines, ſolùm ſunt ſpecies quædam incompletæ & inadæquatæ, quæ materialiter ſe habent ad conſtituendam ſpeciem adæquatam & totalem ſacramenti Ordinis. De quo fuſiùs in Tractatu de Ordine.

Poteſt etiam ſuaderi concluſio ex Catechiſmo 49. Pij. V. parte 2. cap. 4. ubi dicitur: *Non plura, ſed unum tantùm Euchariſtiæ ſacramentum Eccleſiæ authoritate ducti confitemur:* Atqui ſi Euchariſtiæ ſacramentum non eſſet unum ſpecificè, ſed ſolùm genericè, poſſemus ſimpliciter dicere, quòd non ſit unum ſacramentum tantùm, ſed plura; ſicut ſimpliciter dicimus, quòd ſunt plura animalia, & non unum, licèt ſint genericè unum: Ergo ſacramentum Euchariſtiæ, eſt unum ſpecificè & non tantùm genericè.

Eandem unitatem probat Suarez hîc diſp. 39. 50. ſect. 3. hoc diſcurſu: Hoc ſacramentum ſignificat paſſionem Chriſti, & ipſum Chriſtum in eo contentum; item ſignificat unionem fidelium, & futuram gloriam: Sed nihil horum completè ſignificatur per unam ſpeciem, ſiquidem paſſio Chriſti ſignificatur per ſeparatam conſecrationem ſanguinis, & ex utraque ſpecie unum integrum ſignum Chriſti completur, qui conſtat carne & ſanguine. Item gratia perfecti convivij, non niſi in cibo & potu exprimitur. Denique fidelium unitas in uno corpore, & plena ſatietate gloriæ, non niſi per utramque ſpeciem exprimitur: Ergo ſacramentum Euchariſtiæ duplici ſpecie conſtat, ſubindeque eſt unum ſpecie ſacramentum, & non plura, quamvis ſpecies panis & vini, ut continentes corpus & ſanguinem Chriſti, ad ejus conſtitutionem concurrant.

Verùm plura quæ in hac ratione aſſumuntur, 51. efficaciter non probant intentum; ſiquidem unius paſſionis Chriſti multa poſſunt eſſe ſigna & ſacramenta. Item partium quæ integrant corpus Chriſti, etiam poſſent dari diverſa ſigna completa, ad invicem non adunata, inter ſe ſpecie completâ diſtincta, quamvis ſignificatum eſſet

eſſet entitativè quid incompletum. Demum ex unitate fidelium & gloriæ futuræ, probatur aliqualis unitas ſacramenti Euchariſtiæ, non tamen unitas ſimpliciter & ſecundùm ſpeciem atomam, de qua ſolùm agimus in præſenti. Unde ut illa efficaciter probetur, recurrendum eſt ad rationem D. Thomæ hîc art. 2. deſumptam ex unitate finis, ad quem ex Chriſti inſtitutione hoc ſacramentum ordinatur, *Sacramentum enim Euchariſtiæ* (inquit S. Doctor) *ordinatur ad ſpiritualem refectionem, quæ corporali conformatur: Ad corporalem autem refectionem duo requiruntur, ſcilicet cibus, qui eſt alimentum ſiccum, & potus qui eſt alimentum humidum; & ideò etiam ad integritatem hujus ſacramenti duo concurrunt, ſcilicet ſpiritualis cibus, & ſpiritualis potus, ſecundùm illud Joan. 6. Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus: Ergo hoc ſacramentum multa quidem eſt materialiter, ſed unum formaliter & perfectivè.* Hæc ratio magis patebit ex dicendis concluſione ſequenti, poteſtque confirmari & illuſtrari, exẽplo ſacramenti Extremæ Unctionis: nam ſicut in Extrema Unctione ſunt plures unctiones partiales, & plures formæ partiales, & tamen eſt unum ſacramentum, quia omnia illa ordinantur ad unum finem, & ad unum effectum; ſcilicet ad tollendum omnes reliquias peccatorum, quæ ex ſenſibus oriuntur, & animam deprimunt: ita ſacramentum Euchariſtiæ, licèt conſtet duabus ſpeciebus, & formis partialibus, cenſetur tamen eſſe unicum ſpecie ſacramentum, quia hæc ordinantur ad unum finem, nimirum ad unam refectionem integram ſpiritualem. Unde

Dico ſecundò: Unitas ſpecifica ſacramenti Euchariſtiæ non deſumitur ex unitate rei contentæ, ſcilicet corporis Chriſti; neque ex unitate inſtitutionis ejus; ſed ex unitate finis ad quem ex Chriſti inſtitutione ordinatur.

52. Prima pars probatur: nam licèt Chriſtus ſit res ſignificata & contenta in hoc ſacramento, tamen diverſo modo continetur & ſignificatur per ſpeciem panis, & per ſpeciem vini, & per diverſas formas conſecratur: unde reſtat ſemper difficultas, quare iſte diverſus modus ſignificandi & continendi, non ſufficiat ad diſtinguendum ſpecie ſacramentum Euchariſtiæ, licèt res ſignificata materialiter & entitativè ſit eadem: Ergo recurrendum eſt ad aliud principium unde ſumatur unitas ſpecifica ſacramenti Euchariſtiæ.

53. Confirmatur: Unitas rei contentæ in ſacramento Euchariſtiæ, ſi aliquid probaret, non ſolùm unitatem ſpecificam, ſed etiam individualem probaret in omnibus ſacramentis Euchariſtiæ, quæ ſunt in toto mundo, quia omnia idem numero corpus Chriſti continent: At Euchariſtiæ ſacramentum, licèt gaudeat unitate ſpecificâ, non tamen numericâ, ſed eſt diverſum numero in diverſis Eccleſiis, & altaribus, ut oſtendemus articulo ſequenti: Ergo ex unitate rei contentæ in Euchariſtia, ſcilicet corporis Chriſti, unitas ejus ſpecifica probari non debet.

54. Secunda verò pars, quæ aſſerit, unitatem ſpecificam hujus ſacramenti, non ſumi ex unitate inſtitutionis ejus, evidens eſt; tum quia inſtitutio Chriſti ſe habet per modum cauſæ efficientis, quæ non ſpecificat, ſed ſolùm cauſa formalis: tum etiam, quia non repugnat quòd Chriſtus unâ inſtitutione, duo ſacramenta ſpecie diſtincta ſub unico genere deſignaverit.

55. Tertia denique pars, quæ affirmat unitatem ſpecificam Euchariſtiæ, ſumendam eſſe ex unitate finis ad quem ex Chriſti inſtitutione ordinatur, patet, tum ex impugnatione aliarum ſententiarum; tum etiam quia Euchariſtia eſſentialiter eſt ſignum: ſignum autem, ut ſpecificationem, ita unitatem ſpecificam ſumit à termino ſignificato, qui in Euchariſtia eſt perfecta animi ſanctitas, per modum ſpiritualis refectionis: unde ſicut cibus & potus integrant unum convivium materiale, per ordinem ad unam refectionem corporis; ita corpus & ſanguis Chriſti, ſub ſpeciebus panis & vini, unam comeſtionem ſacramentalem, per ordinem ad unam refectionem animæ. Nam ſicut homo ad perfectam refectionem corporalem eget cibo ut roboretur, & potu ut à nimio calore refrigeretur: ita animus ad plenam refectionem ſpiritualem, eget Chriſti corpore, ut in vita gratiæ roboretur, & Chriſti ſanguine, ut à noxio concupiſcentiæ calore refrigeretur: unde gratia habitualis, cum ordine ad auxilia roborantia & conſervantia in vita ſpirituali, reſpondet ſacramento corporis exiſtentis ſub ſpeciebus panis; eadem verò gratia cum ordine ad auxilia extinguentia vel mitigantia concupiſcentiam, reſpondet ſacramento ſanguinis exiſtentis ſub ſpeciebus vini, ideòque Zachariæ 9. *vinum germinans virgines* appellatur.

Dices: Ergo laïci ſumentes tantùm corpus, defraudantur gratiâ reſpondente ſanguini. 56.

Reſpondeo negando ſequelam, quia licèt non recipiant illam ex vi formalis & directæ ſignificationis ſacramenti, recipiunt tamen ex vi materialis & indirectæ; quia ſicut concomitanter cum corpore accipiunt ſanguinem; ita cum eo, indirectè & ex conſequenti, recipiunt gratiam ſacramentalem illi reſpondentem.

Inſtabis: Ergo ſaltem in triduo, ſi quis ſumpſiſſet corpus, fuiſſet defraudatus gratiâ reſpondente ſanguini. Reſpondeo, tranſeat totum, nullum enim videtur abſurdum vel inconveniens id concedere.

§. II.

Solvuntur objectiones.

OBjicies primò: Eccleſia in oratione Miſſæ ait: *Purificent nos Domine quæſumus ſacramenta quæ ſumpſimus*: Ergo Euchariſtia non eſt unum ſpecie ſacramentum, ſed plura. Unde Concilia & SS. Patres ſæpe loquuntur de Euchariſtia in plurali, vocando ſacramenta. 57.

Reſpondeo cum ſancto Thoma hîc art. 2. ad 1. *quòd in eadem collecta, & pluraliter dicitur, primò: Purificent nos ſacramenta quæ ſumpſimus; & poſteà ſingulariter ſubditur: Hoc tuum ſacramentum non ſit nobis reatus ad pœnam &c. ad oſtendendum, quòd hoc ſacramentum quodammodo eſt multa* (ſcilicet ſecundùm partialem & materialem diſtinctionem ſignorum) *ſimpliciter autem unum.* Eodem modo intelligi debent Concilia & SS. Patres, dum loquuntur de Euchariſtia in plurali numero, ſcilicet de diſtinctione materiali & partiali ſignorum. 58.

Objicies ſecundò: Tam ſpecies panis abſque ſpeciebus vini, quàm ſpecies vini abſque ſpeciebus panis, ſunt integrum ſacramentum; alioquin communicans in una tantùm ſpecie, non ſumeret integrum ſacramentum, nec in pixide aſſervaretur totum: Ergo Euchariſtia non eſt unum ſacramentum, ſed plura. 59.

60. Respondeo, nec laïcos sumere, nec in pixide asservari integrum sacramentum formaliter, sed tantùm materialiter ; quia scilicet sub speciebus panis, concomitanter saltem, continetur sanguis ; unde (ut suprà annotavimus) laïci sub una tantùm specie panis communicantes, nullâ defraudantur gratiâ, huic sacramento correspondente, quia indirectè saltem & ex consequenti recipiunt gratiam sacramentalem alteri speciei respondentem. Sunt tamen aliqui Theologi, qui existimant, Sacerdotes sub utraque specie communicantes, plus recipere gratiæ, quàm laïcos, qui sub una tantùm specie communicant. Nec propterea (inquiunt) injustè facit Ecclesia, privans fideles specie Calicis : tum quia id præstat ob inconvenientia & irreverentias, quæ contingebant circa hoc divinum sacramentum, quæ moraliter loquendo impediri non poterant : tum etiam, quia id compensari potest ex frequenti communione sub speciebus panis, & ex majori ac ferventiori dispositione ad communionem. Sicut Ecclesia nullam facit injuriam fidelibus, ex eo quòd non permittat illos bis in die communicare in eadem specie, cùm tamen, si possent, major illis gratia conferretur.

61. Objicies tertiò : Sacramentum est in genere signi, unde ut sit unum, debet esse unica res significans : Atqui in Eucharistia non est unica res significans, sed sunt duæ, scilicet species panis, & species vini : Ergo Eucharistia non est unum sacramentum, sed plura.

62. Respondeo, quòd licèt in Eucharistia sint plures res significantes, materialiter, & partialiter ; non tamen formaliter & adæquatè, quia omnes ordinantur ad significandum unum convivium spirituale, & unam animæ refectionem, unde est unum specie infimâ sacramentum ; sicut suprà dicebamus, Extremam Unctionem esse unum specie atomâ sacramentum ; quia licèt constet pluribus unctionibus, & formis partialibus, illæ tamen ordinantur ad significandum unum effectum perfectum, nempe perfectam animæ sanitatem.

Articvlvs III.

Vtrum sacramentum Eucharistia sit multiplex numero, & unde sumatur unitas eius numerica ?

63. SVnt quidam Theologi, qui existimant sacramentum Eucharistiæ, non solùm esse specie, sed etiam numero unum in tota Ecclesia, adeò ut sit idem numero sacramentum quod Romæ, & Parisiis conficitur : quia (inquiunt) unitas numerica Eucharistiæ, sumitur ex unitate corporis Christi, quod est unum numero in omnibus speciebus, ubicumque, & à quocumque consecrentur. Sicut ergo, si Filius Dei assumeret diversas humanitates, unus esset homo numero ; & si idem homo esset in diversis locis, & haberet diversas albedines, esset idem album : ita cùm idem Christus existat sub diversis speciebus sacramentalibus, idem erit sacramentum numero. In hanc sententiam, ut valde probabilem, ac piam, & commendantem unitatem quæ in hoc sacramento significatur, inclinant Soto & Suarez, eamque alij Recentiores sequuntur.

Dico tamen, plura esse numero Eucharistiæ sacramenta, quæ in diversis Ecclesiis vel altaribus consecrantur, seu conficiuntur.

64. Probatur primò : Ubi sunt plures materiæ & formæ sacramenti, numero distinctæ, plura numero sacramenta esse oportet ; ideò namque plura sunt numero baptismata, quia numero multiplicantur ablutiones & formæ : Sed quando plures Sacerdotes celebrant in diversis Ecclesiis, vel altaribus, sunt plures numero materiæ & formæ Eucharistiæ, ut patet : Ergo & plura numero Eucharistiæ sacramenta.

65. Probatur secundò : Sacramentum Eucharistiæ supponit pro speciebus consecratis, & in illis essentialiter consistit, ut art. 1. ostendimus : Sed species consecratæ Parisiis existentes, non sunt eædem numero cum existentibus Romæ, ut constat ; aliàs eædem species simul essent in duobus locis adæquatis, & in uno desinerent esse, & in alio permanerent : Ergo sacramentum Eucharistiæ quod Parisiis & Romæ conficitur, non est idem numero, sed diversum. Unde falsum est quod Adversarij supponunt, nempe unitatem Eucharistiæ, peti ex unitate corporis Christi ; sumitur enim ex unitate specierum, prout dicunt ordinem ad unam numero refectionem spiritualem, ut infrà dicemus.

66. Ad exempla verò quæ adducuntur ab Adversariis, neganda est consequentia & paritas. Ratio disparitatis est, quia unitas numerica hominis, sumitur ab unitate numerica suppositi, sive subsistentiæ ; unitas numerica albedinis, ab unitate numerica subjecti : At verò species sacramentales, cùm non subsistant per subsistentiam Christi, neque in eo subjectentur, aliunde quàm ab ipso desumunt suam unitatem & multiplicitatem numericam, in ratione sacramenti, videlicet ab unitate & multiplicitate numerica sumentium, & sumptionum.

67. Dices, Omnes fideles faciunt unicum numero corpus mysticum Ecclesiæ : Ergo similiter omnes species sacramentales quæ sunt ubique, faciunt unicum numero sacramentum Eucharistiæ. Antecedens est certum, Consequentia verò probatur ex illo Apostoli 1. ad Corinth. 10. *Vnum corpus multi sumus omnes qui de uno pane & de uno calice participamus :* quibus verbis reddens rationem Apostolus, quare omnes fideles, cùm multi sint, fiant unicum corpus Christi mysticum, dicit eam esse unitatem Panis & Calicis cœlestis, quibus aluntur spiritualiter : Ergo sicut corpus illud mysticum est unum numero, ita & Panis ac Calix spiritualis, sive Eucharistia.

68. Respondeo concesso Antecedente, negando Consequentiam, & ad ejus probationem dico, Apostolum in verbis citatis loqui metonymicè, id est accipere species panis & vini, pro corpore & sanguine Christi, contentis sub ipsis ; quare vult solùm quòd sicut corpus & sanguis Christi, contenta sub speciebus sacramentalibus quæ sunt ubique, sunt unicum numero corpus, & unicus numero sanguis ; ita omnes fideles ex eo quòd non alantur spiritualiter nisi illo cibo & potu, constituunt unicum numero corpus mysticum. His suppositis.

69. Restat adhuc difficultas & controversia inter Theologos, unde unitas numerica Eucharistiæ desumenda sit ? Quidam enim putant illam desumi ex unitate & continuatione physica specierum, atque ita quot fuerint species panis & vini physicè discontinuatæ, tot erunt numero sacramenta. Alij verò existimât Eucharistiam unitatem

vel diversitatem numericam habere, ratione con- A
secrationis, per quam conficitur; ita ut unum sit sacramentum, quod unicâ consecratione conficitur; plura verò sacramenta, si distinctis numero consecrationibus conficiantur. Alij verò asserunt unitatem numericam Eucharistiæ, nec ex continuatione physica specierum, nec ex unitate consecrationis sumi, sed ex ordine ad unam sumptionem. Et hæc sententia probabilior videtur: quia Eucharistiæ sacramentum est institutum à Christo per modum convivij spiritualis, quo reficitur anima; unde de illo agendum est cum analogia ad convivium materiale, ut communiter docent Scholastici cum D. Thomâ hîc art. 2. Sed convivium materiale non habet suam B
unitatem numericam à physica continuatione ciborum, cùm plura fercula inter se discontinua, possint in eodem convivio ministrari; nec ab actione quâ præparatur, cùm unica vel pluribus actionibus inter se discontinuis, & numero diversis, præparari possit; sed à cibis & ferculis prout ordinantur ad unam refectionem: Ergo pariter unitas numerica sacramenti Eucharistiæ, nec sumitur à continuatione physica specierum, nec ex unitate consecrationis per quam conficitur, sed ex ordine ad unam numero refectionem ad quam deservit.

Deinde, in Missâ Sacerdos dividit Hostiam in tres partes, & potest sumere sanguinem mul- C
tiplici & distincto haustu, & tamen tunc sumitur unum tantùm sacramentum, non obstante discontinuatione partium specierum: Ergo unitas numerica sacramenti Eucharistiæ, non sumitur ex continuatione physica specierum.

Si dicatur quod quælibet pars hostiæ, aut quælibet portio vini, non est materia integra, verum est; sed hujus nulla alia ratio assignari potest, nisi quia omnes ordinantur ad eandem numero refectionem; nam in qualibet est totum corpus, aut totus sanguis Christi: Ergo ex ordine ad unam refectionem spiritualem, unitas numerica sacramenti Eucharistiæ sumi debet, non verò ex continuatione physica specierum, D
vel ex unitate consecrationis; cùm enim quæstio procedat de principio intrinseco individuationis, non est recurrendum ad causam efficientem extrinsecam. Præterquam quod, si unâ consecratione plures hostiæ consecrentur, quæ à pluribus sumantur, erunt plura numero sacramenta.

70. Dices, Antequam sacramentum Eucharistiæ deserviat ad unam vel plures refectiones spirituales, præsupponitur constitutum, non solùm in suo esse specifico, sed etiam in suo esse individuali, utpote jam existens à parte rei: Ergo ejus unitas numerica non sumitur ex ordine ad unam refectionem spiritualem.

Respondeo distinguendo Antecedens: suppo- E
nitur in suo esse individuali constitutum incompletè, concedo: completè, nego.

Explicatur: Duplex est constitutio sacramenti Eucharistiæ in esse individuali, una incompleta, conveniens ei ex intentione saltem virtuali Sacerdotis consecrantis, per quam deputatur ad unam vel plures refectiones; altera completa, quâ consequenter ad talem intentionem, idem sacramentum deservit de facto ad unam vel plures refectiones; quapropter licèt Sacerdos consecret plures hostias in ordine ad plures refectiones, non habent tamen completè, sed tantùm inchoativè, esse plura numero sacramenta, antequam in ipsa sumptione deserviant de facto pluribus refectionibus. Similiter si plures consecret in ordine ad unicam numero refectionem, inchoativè tantũ ex tunc erunt unicum numero sacramentũ, completivè verò in ipsa actuali & unica sumptione. Quod si post consecrationem eas applicet ad plures refectiones, tunc sicut prior intẽtio eas consecrandi in ordine ad unicam refectionem mutatur; ita & constitutio incompleta sacramenti in esse individuali, ab ea proveniens, ac proinde fient tunc plura numero sacramenta; eodem modo quo si unicam hostiam in ordine ad unicam numero refectionem consecraret, & tamen postea pluribus eam divideret. Neque verò id mirum videbitur, si attentè consideretur, sacramentum Eucharistiæ esse (ut suprà dicebamus) ex sua institutione, convivium spirituale, dicens analogiam ad convivium materiale; constat enim quòd plura fercula, ex deputatione ad unam refectionem, constituunt inchoativè unum convivium; completè verò, quando postea ministrantur. Item manifestum est, primam illam deputationem posse mutari, ita ut deserviant pluribus refectionibus, & ita plura convivia efficiant.

Instabis: Intentio Sacerdotis consecrantis plu- 71.
res hostias ad unam vel plures refectiones, est quid merè extrinsecum sacramento Eucharistiæ, nihil reale intrinsecum ponens in speciebus consecratis: Ergo ab ea non potest provenire, etiam inchoativè, unitas vel pluralitas numerica istius sacramenti.

Respondeo distinguendo Consequens: Ergo ab ipsa non potest provenire, etiam inchoativè, unitas vel pluralitas numerica istius sacramenti, tanquam à ratione formali, concedo; tanquam à conditione requisita, nego. Quemadmodum enim intellectus dividens dies & annos, licèt extrinsecus tempori, est tamen conditio ad ejus multiplicitatem requisita; ita proportionaliter in præsenti, ordinatio mentalis specierum ad unam vel plures refectiones in Sacerdote consecrante, habet se ad modum conditionis requisitæ ad unitatem vel multiplicitatem numericam ipsius sacramenti.

ARTICVLVS IV.

Vtrum realis susceptio Eucharistiæ, vel saltem ejus votum, sit simpliciter ad salutem necessarium?

§. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententiæ.

SVppono primò, dupliciter posse aliquid dici 72.
simpliciter necessarium ad salutem, scilicet necessitate præcepti tantùm, si ex natura sua non habeat necessariam connexionem cum nostra salute, sed tantùm ex præcepto divino vel Ecclesiastico; & necessitate etiam medij, si nempe etiam ex sua natura necessariò connectatur cum nostra salute, sicut ad gloriam requiritur gratia, & in adultis merita. Non agimus hîc de necessitate præcepti sumendi Eucharistiam, de hoc enim differit S. Doctor infrà quæst. 80. art. 11. sed tantùm de necessitate medij, & inquirimus, an illa sit medium necessarium ad salutem? Quod ut magis declaretur.

Suppono secundò, susceptionem Eucharistiæ 73.
aliam esse realem & sacramentalem, consistentem in sumptione specierum consecratarum, ad

quam Christus suos Discipulos invitavit dicens, A *Accipite & manducate*; aliam mysticam & spiritualem, sumptam scilicet pro desiderio & voto illius, de qua dicitur Job. 31. *Quis det de carnibus ejus ut saturemur?*

74. Suppono tertiò, votum alicujus rei esse duplex, explicitum & implicitum: explicitum est desiderium rei in seipsa, id est ad ipsam rem expressè cognitam terminatum; implicitum verò est desiderium ejusdem rei, non in seipsa distinctè cognita, sed in aliquo alio cum illa connexionem aliquam habente. Quærimus ergo, an realis susceptio Eucharistiæ, vel saltem votum ejus explicitum, vel implicitum, sit medium ad salutem necessarium? In cujus difficultatis resolutione, va- B ria sunt Authorum placita.

75. In primis enim quidam hæretici Armeni existimarunt, realem susceptionem Eucharistiæ, esse omnibus hominibus medium necessarium ad salutem; & propterea simul cum Baptismo Eucharistiam parvulis dabant, ut ex Guidone Carmelita refert Waldensis tomo 2. de sacram. cap. 91. Eundem errorem tribuere Græcis Jacobitis, & Nestorianis Prateolum, refert Suarez hîc disp. 40. sect. 2.

Catholici verò in tres sententias divisi sunt, Suarez enim, Vazquez, & alij Recentiores communiter, docent Eucharistiam, neque in re, neque in voto, esse ad salutem necessariam. Aliqui C verò, quos refert Vazquez hîc disp. 169. cap. 2. asserunt Eucharistiam in voto explicito, necessariam esse ad salutem, necessitate medij; & de hoc sacramento eodem modo philosophandum esse existimant, sicut de Baptismo, & de Pœnitentia; ita quod sumptio realis Eucharistiæ non sit determinatè necessaria ad salutem, sed casu quo non possit realiter & sacramentaliter recipi, debeat dari votum, id est desiderium talis sumptionis; sicut ad salutem requiritur votum explicitum, seu desiderium Baptismi, quando non potest reipsa suscipi, quod votum, seu desiderium, *Baptismus flaminis* appellatur.

Sententia Thomistarum, inter has duas extre- D mè oppositas medium tenet; docet enim votum Eucharistiæ esse medium ad salutem necessarium; asserit tamen tale votum non debere esse explicitum & formale, sed sufficere implicitum & virtuale, quod in susceptione Baptismi, & aliorum sacramentorum imbibitur; quia nimirum Eucharistia se habet per modum finis omnium sacramentorum, & alia tanquam media ad ipsam ordinantur: quicumque verò appetit medium, implicitè, virtualiter, & interpretativè censetur ipsum finem desiderare.

§. II.

Vera sententia triplici conclusione statuitur. E

76. Dico primò, sacramentum Eucharistiæ in re susceptum, non esse medium necessarium ad salutem.

Conclusio est certa de fide, & constat traditione & consuetudine Ecclesiæ, tum in parvulis, tum in adultis. De parvulis extat definitio Concilij Tridentini sess. 21. cap. 4. ubi dicit quòd parvuli, & usu rationis carentes, nullâ obligantur necessitate ad sacramentalem Eucharistiæ communionem; siquidem per Baptismi lavacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam jam filiorum gratiam in illa ætate amittere non possunt. De adultis etiam constat praxis Ecclesiæ, quæ nec phreneticis, nec vomitum patientibus, nec ad mortem damnatis, aut quodcumque periculum indecentiæ habentibus, solet sacramentum Eucharistiæ porrigere, etiam in mortis articulo; quod evidens argumentum est, realem & sacramentalem Eucharistiæ susceptionem, non esse necessariam necessitate medij ad salutem, nunquam enim Ecclesia privaret adultos aut parvulos medio ad salutem necessario.

Addo quod, licèt Eucharistia sit per modum 77. cibi spiritualis animæ instituta, tamen vel non est unicus, vel non est omnino necessarius, quia nimirum per actus virtutum, maximèque charitatis, anima semel existens in gratia, sufficienter nutriri potest, & à contrariis defendi, deficiente Eucharistiâ: quando autem multi sunt cibi, & singuli sufficientes, nullus tunc determinatè est necessarius, sed aliquis indeterminatè: vel si cibus Eucharistiæ sit simpliciter necessarius necessitate medij ad perseverandum per longum tempus in statu gratiæ, tamen cùm sit cibus spiritualis, sufficit quòd spiritualiter sive in voto suscipiatur.

Dico secundò, votum seu desiderium formale 78. & explicitum recipiendi sacramentum Eucharistiæ, non esse de necessitate salutis.

Probatur primò: Tunc solùm votum explicitum, seu desiderium alicujus rei, est simpliciter necessarium necessitate medij ad salutem, quando res ipsa, aliquando saltem, si commodè haberi possit, est ita necessaria: Sed realis susceptio Eucharistiæ, nunquam est simpliciter necessaria necessitate medij ad salutem parvulis aut adultis, ut præcedenti conclusione ostensum est: Ergo nec ejus votum formale & explicitum. Major probatur: Votum alicujus rei, est tantùm propter ipsam, unde dicitur ejus vicarium; atque adeò non potest unquam esse magis necessarium ad salutem, quàm sit res ipsa: hinc, quia professio in religione, nunquam per se est simpliciter requisita, sed tantùm utilis ad salutem, votum ejus nunquam similiter est per se loquendo necessarium simpliciter ad hunc finem: Ergo, &c.

Probatur secundò conclusio: Gratiam amissam 79. post Baptismum, & gloriam, potest quis habere, sine reali susceptione Eucharistiæ, & ejus voto formali & explicito: Ergo tale votum non est simpliciter necessarium necessitate medij ad salutem. Consequentia patet, Antecedens verò probatur. Si quis morti proximus, sumpto viatico, peccet mortaliter, etiam si non recipiat iterum Eucharistiam, nec voluntatem habeat eam recipiendi, sed potiùs propositum non communicandi iterum; potest tamen per sacramentum Pœnitentiæ justificari, & obtinere gloriam post mortem: Ergo gratiam amissam post Baptismum, & gloriam potest quis habere, sine reali susceptione Eucharistiæ, & ejus voto formali & explicito.

Nec valet quod aliqui dicunt, nempe hominem 80. in tali casu teneri iterum sumere viaticum, sicuti tenetur iterum confiteri; regulariter tamen excusari, si huic præcepto non satisfaciat, quia sequeretur scandalum & probabilis suspicio manifestandi suum delictum. Non valet, inquam, nam Ecclesia non solet morti proximis bis viaticum conferre, etiam quocumque scandalo secluso; & nullus Confessarius pœnitentem suum, qui post viaticum peccavit, obligat ut iterum viaticum sumat, etiam si possit sine scandalo.

Dico tertiò : Sacramentum Euchariſtiæ , in voto , ſaltem implicito , tacito , & interpretativo ſuſceptum , eſt neceſſarium ad ſalutem , neceſſitate medij.

81. Probatur primò concluſio ex illo Joan. 6. *Niſi manducaveritis carnem Filij hominis , & biberitis ejus ſanguinem , non habebitis vitam in vobis* : Sed hæc intelligi nequeunt de reali & ſacramentali manducatione Euchariſtiæ , neque de voto ejus formali & explicito , ut patet ex dictis præcedentibus concluſionibus : Ergo ſaltem explicari & intelligi debent de voto implicito , tacito , & virtuali ipſius , quod ut infrà oſtendemus , in ſuſceptione Baptiſmi & aliorum ſacramentorum includitur.

82. Neque valet reſponſio Suaris , Vazquis , & aliorum Recentiorum , dicentium hæc verba Chriſti ſolùm importare neceſſitatem præcepti. Nam D. Auguſtinus variis in locis , verba illa extendit ad parvulos , qui ſunt incapaces præcepti , ait enim libro 1. de peccat. meritis cap. 20. *An verò quiſquam hoc dicere audebit , quod* AD PARVVLOS *hæc ſententia Domini non pertineat?* Et lib. 4. contra duas Epiſtolas Pelagianorum cap. 4. *Hæc reconciliatio* (inquit) *eſt in lavacro regenerationis , & Chriſti carne & ſanguine , ſine quo* NEQVE ETIAM PARVVLI *poſſunt habere vitam in ſemetipſis*. Unde S. Thomas hanc eſſe mentem Auguſtini declarat ſuprà quæſt. 65. art. 4. ad 2. comparans enim neceſſitatem Baptiſmi , & Euchariſtiæ , inter ſe , propter verba Domini : *Niſi quis renatus fuerit* , &c. Et *niſi manducaveritis carnem Filij hominis* &c. dicit *illud eſſe intelligendum de ſpirituali manducatione , non de ſola ſacramentali , ut exponit Auguſtinus ſuper Joan. tract. 26. & 27.* Ergo ſentit S. Thomas , agnoviſſe Auguſtinum in ſpirituali manducatione Euchariſtiæ æqualem neceſſitatem , ac in ipſo Baptiſmo ; ſumendo ſpiritualem manducationem , non pro deſiderio ſpeciali & expreſſo ſumendi Euchariſtiam , ſed pro illo ordine & reſpectu , quem Baptiſmus implicitè dicit ad Euchariſtiam , utpote medium ad ipſam tanquam ad finem ordinatum. Unde idem Auguſtinus relatus à D. Thoma hîc art. 3. ad 1. in Epiſtola ad Bonifacium ait , *Nulli eſt aliquatenus ambigendum , tunc unumquemque fidelium corporis ſanguiniſque Domini participem fieri , quando in Baptiſmate membrum corporis Chriſti efficitur ; nec alienari ab ipſius panis , caliciſque conſortio , etiam ſi antequam panem illum comedat , & calicem bibat , de hoc ſæculo in unitate corporis Chriſti conſtitutus abſcedat.*

83. Probatur ſecundò concluſio ratione fundamentali , quæ ſic poteſt proponi. Baptiſmus & Pœnitentia ſunt neceſſaria neceſſitate medij ad ſalutem : Sed in Baptiſmo & Pœnitentia includitur implicitè , virtualiter , & interpretativè , votum Euchariſtiæ : Ergo ſacramentum Euchariſtiæ in voto , ſaltem implicito , tacito , & interpretativo , eſt neceſſarium ad ſalutem , neceſſitate medij. Major eſt certa , & patet ex dictis in Tractatu de Baptiſmo. Minor verò quam negant Adverſarij , ſic oſtenditur. Sacramentum Euchariſtiæ eſt inſtitutum , tanquam finis univerſalis omnium ſacramentorum , quæ proinde ſe habent ut media ordinata ad ipſum : Sed in volitione medij includitur , implicitè ſaltem , virtualiter , & interpretativè , intentio finis ; ſeu voluntas & votum ipſius : Ergo in Baptiſmo , & Pœnitentia , aliiſque ſacramentis , implicitè , virtualiter , & interpretativè includitur votum Euchariſtiæ. Minor , & Conſequentia ſunt manifeſtæ , Major verò , in qua eſt difficultas , probatur primò. Omnis res inclinatur in ſuam perfectionem & conſummationem , tanquam ad proprium finem : Sed Euchariſtia eſt perfectio & conſummatio aliorum ſacramentorum ; quia gratia quæ per aliquod ſacramentum recipitur , habet nos unire Chriſto : hæc autem unio maximè perficitur & conſummatur per Euchariſtiam , tum quia in illa maxima confertur gratia , tum etiam , quia continet realiter corpus Chriſti. Unde Dionyſius cap. 3. de Eccleſ. hierarchia , quem citat S. Thomas ſuprà quæſt. 65. art. 3. in argumento *ſed contra* , ait quòd *non contingit aliquem perfici , perfectione hierarchicâ , niſi per diviniſſimam Euchariſtiam* : Ergo ſacramentum Euchariſtiæ eſt finis aliorum ſacramentorum.

Diſp. 3. art. 1.

Secundò eadem Major ſuadetur : Sacramentum quod confert illos effectus qui pertinent ad finem ultimum , ſe habet per modum finis reſpectu aliorum : Sed ſacramentum Euchariſtiæ habet conferre effectus illos qui pertinent ad finem ultimum , ſicut eſt unio cum Chriſto , vita æterna , & reſurrectio corporum , juxta verbum Chriſti Joan. 6. *Qui manducat me , & ipſe vivet propter me .... Qui manducat hunc panem , vivet in æternum ..... & ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die* : Ergo ſacramentum Euchariſtiæ eſt finis aliorum.

Tertiò , Omnia ſacramenta inſtituta ſunt à Chriſto , tanquam inſtrumenta quibus nobis communicatur virtus paſſionis , ut illi uniamur & incorporemur , tanquam membra capiti : quando autem plura inſtrumenta ſeu agentia , ordinantur ad aliquem effectum , id quod eſſentialiter & per ſe eſt tale , eſt finis & principium eorum quæ participativè ſunt talia ; ſicut ignis eſt cauſa & finis omnium ignitorum , quia iſtum effectum , qui eſt ignire , alia faciunt in virtute ejus , & in ordine ad ipſum : Sed effectus iſte , qui eſt unire & incorporare nos Chriſto , eſſentialiter & per ſe pertinet ad Euchariſtiam , quæ realiter continet corpus Chriſti , & conjungit nos illi : Ergo reliqua ſacramenta non poſſunt habere iſtum effectum , niſi in virtute Euchariſtiæ , & in ordine ad ipſam , ſubindeq ; Euchariſtia eſt finis aliorum ſacramentorum.

Denique , cùm Deus ſit finis omnium creaturarum , id in quo ſpeciali modo inhabitat , habet etiam rationem finis reſpectu aliorum ; unde quia Deus eſt in Chriſto homine , ſpeciali modo , per unionem ſcilicet hypoſtaticam , Chriſtus ut homo , finis eſt omnium creaturarum ; quare in Concilio Tridentino ſeſſ. 6. cap 7. dicitur , cauſam finalem juſtificationis noſtræ , eſſe gloriam Dei , & Chriſti : Sed Chriſtus Deus & homo eſt ſpeciali modo in ſacramento Euchariſtiæ , cùm hoc ſacramentum realiter & ſubſtantialiter ipſum contineat : Ergo illud eſt finis aliorum ſacramentorum.

§. III.

Corollaria præcedentis doctrinæ.

84. EX his intelliges primò , quod licèt realis & ſacramentalis receptio Euchariſtiæ , non ſit de neceſſitate ſalutis , bene tamen myſtica & ſpiritualis. Unde Thomas hîc art. 3. ad 1. & in 4. diſt. 9. quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 1. ad 1. exponit verba illa Chriſti Joan 6. *Niſi manducaveritis carnem Filij hominis , & biberitis ejus ſanguinem , non habebitis vitam in vobis* , de hac myſtica & ſpirituali receptione Euchariſtiæ : *Dominus* (inquit) *loquitur de*

manducatione ſpirituali, ſine qua non poteſt eſſe ſalus. Conſiſtit autem myſtica hæc & ſpiritualis ſuſceptio Euchariſtiæ, in incorporatione cum Chriſto, juxta illud Auguſtini Tractatu 26. in Joan. *Hoc eſt manducare illam eſcam, & illum bibere potum, in Chriſto manere, & illum manentem in ſe habere:* unde cùm per Baptiſmum incorporemur Chriſto, realis ſuſceptio Baptiſmi, eſt myſtica & ſpiritualis receptio Euchariſtiæ, & votum implicitum & virtuale illius; eſt enim (ut ſuprà dicebamus) quædam inchoatio vitæ ſpiritualis, quæ ex ſe & ex natura ſua ordinatur ad ſuam perfectionem, conſummationem, & finẽ, qui non eſt alius, quàm unio & incorporatio cum Chriſto, quæ fit in ſacramento Euchariſtiæ. Ex quo fit, receptionem ſpiritualem Euchariſtiæ, ejuſque votum, cauſam eſſe ejuſdem effectûs, cujus eſt cauſa ſuſceptio ſacramentalis Baptiſmi, non tamen eodem modo; nam Baptiſmus in re ſuſceptus, eſt cauſa efficiens inſtrumentalis illius: Euchariſtia verò ſpiritualiter recepta, eſt ejus cauſa finalis, & univerſalis. Ex quo intelliges, votum Euchariſtiæ, quod in Baptiſmo & in aliis ſacramentis implicitè includitur, eſſe longè diverſæ rationis à voto ſacramenti Baptiſmi, & Pœnitentiæ, quod includitur in contritione, vel dilectione Dei ſuper omnia; nam Euchariſtia per modum finis, in Baptiſmo & in aliis ſacramentis includitur; votum autem ſacramenti Baptiſmi, vel Pœnitentiæ, per modum cauſæ efficientis, includitur in contritione vel in dilectione; unde votum Euchariſtiæ cauſat primam gratiam, ſolùm in genere cauſæ finalis; votum verò Baptiſmi vel Pœnitentiæ, eam in genere cauſæ efficientis inſtrumentalis producit. Per quod præcipua Adverſariorum argumenta ſolvuntur, ut patebit ex dicendis §. ſequenti.

85. Intelliges etiam ex dictis, ſpeciali quadam ratione includi votum Euchariſtiæ in Baptiſmo, quâ non includitur in aliis ſacramentis: Baptiſmus enim eſt initium vitæ ſpiritualis, Euchariſtia verò ejus perfectio & conſummatio: Sed initium vitæ ſpiritualis, ſpeciali quadam ratione, ad ſuam perfectionem & conſummationem, tanquam in finem inclinatur: Ergo Baptiſmus ſpeciali quadam ratione inclinatur in Euchariſtiam tanquam in finem, ſubindeque in Baptiſmo, ſpeciali quadam ratione, includitur votum Euchariſtiæ ut finis.

§. IV.

Solvuntur objectiones.

86. OBjicies primò authoritatem D. Thomæ ſuprà quæſt. 65. art. 4. ubi agens de neceſſitate ſacramentorum novæ legis, dicit Baptiſmum tantùm & Pœnitentiam eſſe ſacramenta neceſſaria neceſſitate medij, reſpectu cujuſlibet, & ſacramentum Ordinis reſpectu totius communitatis; alia verò ſolùm ad melius eſſe neceſſaria pronuntiat: Ergo ex D. Thoma Euchariſtia non eſt neceſſaria neceſſitate medij ad ſalutẽ.

87. Reſpondeo D. Thomam loqui ibi de omnibus ſacramentis, ſecundùm quòd ſunt ſpecialia quædam & diſtincta ſacramenta, & per ordinem ad effectus quos habent cauſare in genere cauſæ efficientis; in quo ſenſu non dicimus Euchariſtiam, eſſe neceſſariam, ſed in alio ſuprà explicato. Unde diligenter obſervandum eſt, & ſemper præ oculis habendum, ut ſic præcipua Adverſariorum argumenta facilè diluantur, quòd Euchariſtia dupliciter conſiderari poteſt, primò inquantum aliquod ſacramentum particulare, & ſic habet influentiam per modum cauſæ efficientis in ſuam propriam gratiam quam confert, diſtinctam à cæteris: Secundò ut cauſa univerſalis aliorum ſacramentorum, & ſic habet influentiam in omnem gratiam, & in omnes effectus qui dantur per alia ſacramenta; & iſta cauſalitas eſt finalis, quia omnia ſacramenta ordinantur ad Euchariſtiam ut ad finem, quatenus in ea realiter continetur ipſa communicatio paſſionis Chriſti, & perfectiſſima unio ad ipſum, qui eſt finis omnium ſacramentorum, & inſtitutionis eorum. Primo modo votum Euchariſtiæ non eſt de neceſſitate ſalutis; ſecundo autem modo dicitur votum Euchariſtiæ neceſſarium, quia cùm ejus influentia ſit univerſalis in omnia ſacramenta, hoc ipſo quòd ſacramentum Baptiſmi eſt neceſſarium, etiam Euchariſtia ut intenta in illo, & implicitè ac virtualiter ibi contenta, neceſſaria erit.

88. Objicies ſecundò: Illud non eſt neceſſarium neceſſitate medij ad conſequendam primam gratiam, ſine quo prima gratia obtineri poteſt: At ſine voto Euchariſtiæ poteſt prima gratia obtineri: Ergo votum Euchariſtiæ non eſt ad illam obtinendam neceſſariam neceſſitate medij. Major patet, Minor probatur; quia per ſolum Baptiſmum, vel Pœnitentiam, poteſt quis conſequi primam gratiam; cùm enim Baptiſmus & Pœnitentia ſint ſacramenta mortuorum, ad productionem primæ gratiæ per ſe primò inſtituta ſunt.

89. Reſpondeo conceſſa Majori, negando Minorem; & ad illius probationem, nego Conſequentiam; quia in ipſa ſuſceptione Baptiſmi vel Pœnitentiæ, implicitè, & virtualiter, votum Euchariſtiæ per modum finis includitur, ut ſuprà oſtenſum eſt.

90. Inſtabis: Votum Euchariſtiæ non includitur in ſacramentis Extremæ Unctionis, Confirmationis, & Matrimonij: Ergo neque in Baptiſmo. Conſequentia videtur legitima, ex paritate rationis, Antecedens probatur. Qui recipit Extremam Unctionem v. g. poteſt habere voluntatem explicitam, quâ proponat ſe ampliùs non communicaturum, putà quia certò ſcit ſe ſtatim moriturum: Ergo in ſuſceptione Extremæ Unctionis, non includitur votum Euchariſtiæ.

91. Reſpondeo primò, negando Antecedens; nam etiam Confirmatio, Matrimonium, & Extrema Unctio, ordinantur ad Euchariſtiam; non ratione ſumptionis ſacramentalis, ſed ad diſponendum ad ejus effectum, qui eſt unio cum Chriſto, & vita æterna, vel ad illum conſervandum: nam Confirmatio roborat nos in fide, & reddit membra Chriſti fortiora, ad confitendum fidem ejus; & conſequenter ad conſervandam unionem cum Chriſto, quæ eſt effectus generalis omnium ſacramentorum, principaliter tamen appropriatus Euchariſtiæ, & derivatus ab illa ut à fine: Extrema verò Unctio maximè ordinatur ad conferendam iſtam unionem cum Chriſto, in ultimo conflictu, ut præparet nos ad ultimam perſeverantiam, & introitum in cœlum; & ſic maximè reſpicit vitam æternam, quæ eſt proprius effectus Euchariſtiæ. Matrimonium ſignificat conjunctionem Eccleſiæ cum Chriſto, & ſic ſuo modo diſponit ad illam conjunctionem animæ cum Chriſto, quæ ſpecialiter fit in Euchariſtia; & ſimiliter ſervit ſecundariò, ad reprimendam vel mitigandam concupiſcentiam, cujus repreſſio vel mitigatio, eſt maxima diſpo-

ſitio ad Euchariſtiam. Ad probationem Antecedentis dicendum eſt, poſſe quidem hominem qui recipit Extremam Unctionem, habere voluntatem explicitam, quâ proponat ſe ampliùs non communicaturum; velle tamen non poſſe, quòd Extrema Unctio non ordinetur ad Euchariſtiam tanquam ad finem, cùm omnia ſacramenta novæ legis, ex ſua natura & inſtitutione id habeant; unde propoſitum illud iterum non communicandi, tollit quidem ſeu impedit votum explicitum & formale Euchariſtiæ, non tamen votum ejus implicitum & virtuale, cùm illud in receptione cujuſlibet ſacramenti imbibatur, ut ex ſuprà dictis patet.

92. Reſpondeo ſecundò, dato Antecedente, negando Conſequentiam; nam ut §. præcedenti coroll. 2. oſtenſum eſt, votum implicitum Euchariſtiæ in Baptiſmo (idem cum proportione dicendum de Pœnitentia) ſpeciali quadam ratione imbibitur, quâ non includitur in aliis ſacramentis; quia nimirum inchoatio vitæ ſpiritualis, quæ fit in Baptiſmo, ſpecialiter ordinatur ad perfectionem & conſummationem ejuſdem vitæ ſpiritualis, quæ fit in Euchariſtia, juxta illud quod ex Dionyſio ſuprà retulimus: *Non contingit aliquem perfici perfectione hierarchicâ, niſi per diviniſſimam Euchariſtiam.*

93. Objicies tertiò: Si votum Euchariſtiæ eſſet neceſſarium ad conſequendam primam gratiam, ſequeretur quod ille qui ſuſcipit aliquod ſacramentum, aut facit actum charitatis, teneretur habere expreſſum deſiderium communicandi, & recipiendi Euchariſtiam, quamprimum poſſit: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud.

94. Reſpondeo negando ſequelam Majoris; Tum quia votum Euchariſtiæ quod dicimus eſſe medium neceſſarium ad ſalutem, non eſt explicitum & formale, ſed duntaxat implicitum & virtuale; Tum etiam, quia deſiderium cõmunicandi ſolùm eſt votũ & deſiderium Euchariſtiæ, ut particulare ſacramentum eſt, & reſpectu particularis effectûs ejus: votum autem Euchariſtiæ quod dicimus eſſe de neceſſitate ſalutis, fertur ad Euchariſtiam ut eſt cauſa univerſalis aliorum ſacramentorum, & quatenus habet incorporare nos Chriſto, illique nos perfectè unire, qui eſt finis omnium ſacramentorum, ut antea declaravimus.

ARTICVLVS V.

Quandonam Chriſtus inſtituit Euchariſtiæ ſacramentum?

§. I.

Præmittitur quod apud omnes eſt certum, & referuntur ſententiæ.

95. CErtiſſimum eſt ſecundùm fidem, ſacramentum Euchariſtiæ fuiſſe inſtitutum à Chriſto in nocte cœnæ ultimæ, factæ cum Diſcipulis, pridie quàm pateretur: Id enim apertè teſtantur Evangeliſtæ, præſertim Matthæus cap. 26 his verbis: *Cœnantibus autem eis, accepit Jeſus panem, benedixit, ac fregit, deditque Diſcipulis ſuis, & ait: Accipite & comedite, Hoc eſt corpus meum. Et accipiens calicem gratias egit, & dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes, hic eſt enim ſanguis meus &c.* Id etiam habetur in Concilio Viennenſi, Clementinâ unicâ de reliquiis & veneratione Sanctorum, & in Tridentino ſeſſione 13. cap. 1. ubi ſic dicitur: *Ita majores noſtri omnes, quotquot in vera Eccleſia fuerunt, qui de ſanctiſſimo hoc ſacramento diſſeruerunt, apertiſſimè profeſſi ſunt, hoc tam admirabile ſacramentum, in ultima cœna Redemptorem noſtrum inſtituiſſe.* Et cap. 2. *Salvator noſter diſceſſurus ex hoc mundo ad Patrem, ſacramentum hoc inſtituit, in quo divitias diviniſſimi ſui amoris veluti in nos effudit.* Idem profitetur Eccleſia in Canone Miſſæ, verbis illis: *Qui pridie quàm pateretur, accepit panem &c.*

96. Tres hujus rei congruentias affert S. Thomas hîc art. 5. Prima eſt, quia cùm Chriſtus vellet in popria ſpecie diſcedere ab Apoſtolis, congruum fuit, ut ſeipſum relinqueret in ſpecie aliena. Quam rationem inſinuat Emiſſenus homil. 4. in Paſchate, his verbis: *Quia corpus aſſumptum ablaturus erat ab oculis, & illaturus ſideribus, neceſſe erat ut die cœnæ ſacramentum corporis & ſanguinis ſui conſecraret nobis, ut coleretur iugiter per myſterium, quod ſemel offerebatur in pretium.* Secunda eſt, quia cùm ſine fide paſſionis Chriſti non poſſit eſſe ſalus, juxta illud Apoſtoli ad Romanos 3. *Quem poſuit Deus propitiatorem per fidem, in ſanguine ipſius*, oportuit ut omni tempore eſſet apud homines aliquod repræſentativum paſſionis Chriſti, ſubindeque quòd Chriſtus pridie quàm pateretur, ſuæ paſſionis mox futuræ, memoriale nobis exhiberet in ſacramento Euchariſtiæ. Tertia, quia ea quæ ultimò dicuntur & fiunt, maximè ab amicis recedentibus, magis memoriæ commendantur, eò quòd magis tunc inflammetur affectus ad amicos, & ea ad quæ magis afficimur, profundiùs animo imprimuntur; proindeque ut ſacramentum corporis & ſanguinis Chriſti, vehementiùs cõmendaretur Apoſtolis, congruum fuit ut Chriſtus in ultimo ſuo diſceſſu ab eis, ipſum inſtitueret. Addi poteſt quòd teſtamenta fieri ſolent ante mortem teſtatoris: unde cùm Chriſtus in Euchariſtia, ſuum corpus & ſanguinem Diſcipulis, & aliis fidelibus, quaſi teſtamento legaverit, ut dicitur Lucæ 22. convenientiſſimum fuit, ut pridie quàm moreretur, mirabile hoc ſacramentum inſtitueret.

97. In hoc, ut dixi, conveniunt omnes fideles, ſive Latini, ſive Græci, ſed magna & celebris eſt inter illos controverſia, de die quâ Chriſtus ultimam cœnam cum Apoſtolis fecit. Græci enim, ut ſuum ritum & ſententiam de confectione Euchariſtiæ in pane fermentato tueantur, aſſerunt Chriſtum, cœnam illam celebraſſe non die aut lunâ 14. primi menſis, nam tunc non licebat Judæis comedere fermentatum, ut patet Exodi 12. ſed die aut lunâ 13. quo tempore Judæi, non azymis, ſed fermentatis panibus utebantur.

98. Sunt etiam quidam ex Latinis, ut Stella in Lucam, Oleaſter, Luyſius, & alij, qui eandem ſequuntur ſententiam, diverſo tamen ducti fundamento: ideò enim volunt Chriſtum manducaſſe Agnum lunâ 13. quia (inquiunt) ita lex ſtatuebat: quod enim dicitur Exodi 12. Agnum immolandum eſſe lunâ 14. ad veſperam, exiſtimant debere intelligi de prima veſpera, quæ eſt finis lunæ ſeu diei 13. Græci verò, licèt admittant Agnum debuiſſe manducari juxta legem, lunâ 14. in ſecunda veſpera, addunt tamen Chriſtum anticipaſſe unâ die, & manducaſſe illum lunâ 13. quod colligunt ex eo quod Joan 18. dicitur quòd Sacerdotes non introierunt in Prætorium (eâ ſcilicet die quâ Chriſtus crucifixus eſt) *ut non contaminarentur, ſed ut manducarent Paſcha*: Ex

hoc enim videtur ſequi, Chriſtum qui in die præcedenti comederat Agnum, anticipaſſe diem ſtatutum in lege. Ut hæc meliùs percipiantur, & vera ſtabiliatur ſententia, duo breviter hîc præmittenda ſunt, quæ Scripturæ Interpretes fusè expendunt.

99. In primis ſciendum eſt, Judæos menſes computare ſolitos fuiſſe, ſecundùm lunas, ita ut primum diem menſis cujuſlibet, à prima luna ſeu Neomenia notarent, anni verò initium ſumerent à prima luna, poſt veris æquinoctium; ita ut ab ea inciperet primus menſis dictus Hebraïcè *Abib*, Caldaïcè *Nizan*, Martio noſtro correſpondens; de quo dicitur Exodi 12. *Menſis iſte vobis principium menſium, primus erit in menſibus anni*, quia nimirum tali menſe Deus à Pharaonis tyrannide eos eduxerat. Dierum verò tres differentias agnoſcebant, ſcilicet legalium, naturalium, & artificialium. Dies legales accipiebantur à veſpera unius diei, ad veſperam ſubſequentis, juxta illud Levitici 23. *A veſpera uſque ad veſperam, celebrabitis ſabbata veſtra.* Ubi per ſabbata intelligenda ſunt quælibet feſta maximè ſolemnia; nam eodem loco feſtum expiationis celeberrimum, vocatur *ſabbatum requietionis.* Unde D. Thomas in 4. diſt. 11. quæſt. 2. art. 2. quæſtiunc. 3. ad 3. ſic ait: *Quamvis ante Chriſti reſurrectionem, à mane in mane computaretur; tamen hoc erat ſpeciale in ſolemnitatibus legis, quòd computabatur dies à veſpera ad veſperam*; eo modo quo in Eccleſia modò feſta incipiunt, quoad officium, à prima veſpera, uſque ad ſecundam. Dies naturales accipiebantur apud Hebræos, ſicut apud nos, à media nocte, in medium noctis ſequentis; vel ut aliquibus placet, & inſinuat D. Thomas loco citato, ab ortu Solis, in ortum ſubſequentem. Dies verò artificiales condiſtinguebantur etiam ſicut modò contra noctem, ita ut comprehenderent tantùm illud ſpatium, in quo lux Solis apparebat.

100. Sciendum eſt præterea, inter feſta Judæorum, duo maximæ apud eos ſolemnitatis fuiſſe, nempe feſtum Paſchatis, ſive tranſitûs, & feſtum Azymorum: ex quibus primum erat inſtitutum in memoriam beneficij, quo Angelus vaſtator, tranſiens per Ægyptum, primogenitoſque Ægypti interimens, Hebræos ſalvos & intactos reliquerat: ſecundum verò in recordationem alterius beneficij, priori ſuccedentis, quo eadem nocte poſt interemptos primogenitos Ægyptiorum, Hebræi ex Ægypto feſtinanter egreſſi ſunt, Ægyptiis urgentibus, ita ut cùm non poſſent fermentare panes, præproperè azymos coxerint, ut Exodi 12. narratur. Inter has autem duas feſtivitates, hæc eſt notanda differentia, quòd Paſcha unâ tantùm die, eâque integrâ, ſcilicet 14. lunâ primi menſis, ſub veſperam celebrabatur, ut patet Exodi 12. Levitici 23. Deuteron. 16. ſubindeque ejus ſolemnitas non incipiebat in vigilia præcedenti, ſive in veſpere lunæ 15. nec cum vigilia ſabbati quietis concurrebat: At verò celebritas Azymorum complectebatur ſeptem dies legales completos, quorum primus & ſeptimus feſtivi erant, & ſolemniſſimi; propter quod ſolemnitas primæ diei azymorum, quæ erat luna 15. incipiebat à veſpere lunæ 14. & ſic Phaſe ſive Paſcha conjungebatur cum feſto Azymorum; ita ut à cœna paſchalis agni, comedendi cum azymis, uſque ad vigeſimum primum diem ejuſdem menſis incluſivè, panis fermentatus intra domos Judæorum non extaret. Ita apertè ex Scriptura colligitur, A nam Exodi 12. ſic habetur: *Menſis iſte vobis principium menſium, primus erit in menſibus anni. Decimâ die menſis hujus, tollat unuſquiſque agnum per familias & domos ſuas, & ſervabitis eum uſque ad quartam decimam diem menſis hujus, immolabitque eum vniverſa multitudo filiorum Iſraël, ad veſperam; & edent carnes nocte illâ aſſas igni, & azymos panes, & comedetis feſtinanter: habebitis autem hunc diem in monumentũ, & celebrabitis eum ſolemnem Domino: ſeptem diebus azyma comedetis, in die primo non erit fermentatum in domibus veſtris; dies prima erit ſancta, & ſolemnis, & dies ſeptima, eadem feſtivitate venerabilis.* His poſitis

B Græci, ut diximus, ut ſuum ritum & doctrinam de confectione Euchariſtiæ in pane fermentato tueantur, aſſerunt Chriſtum Dominum cœnam agni Paſchalis, in qua hoc ſacramentum inſtituit, non celebraſſe primâ die azymorum, ſive lunâ 14. ſed ipſum præveniſſe, ita ut ſuum Paſcha celebraverit lunâ 13. Martij, mortuus verò fuerit lunâ 14. in qua Judæi poſt veſperam ſuum Paſcha immolabant, & incipiebant uti azymis. Latini è contra ut ritũ ſuum de conſecrando in azymo defendant, affirmant Chriſtum cœnam agni Paſchalis, in qua inſtituit ſacramentum Euchariſtiæ, celebraſſe die ſeu lunâ 14. menſis primi, ad veſperam, in qua incipiebat ſolemnitas primæ diei azymorum, C ſubindeque Chriſtum in azymo, non verò in fermentato conſecraſſe. 101.

§. II.

Vera ſententia duplici concluſione ſtatuitur.

DIco primò, Chriſtum cœnam agni Paſchalis, die ſeu lunâ 14. menſis primi, ad veſperã celebraſſe, ſubindeque eadem die ſacramentum Euchariſtiæ inſtituiſſe. Ita communiter Patres & Doctores Latini, imò & D. Chryſoſtomus, ſummæ inter Græcos authoritatis, homil. 85. in Matthæum.

Probatur primò concluſio evidẽtibus Scripturæ ſacræ teſtimoniis, nam Matth. 26. dicitur: *Primâ autem die azymorum, acceſſerunt Diſcipuli ad Jeſum dicentes: Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha?* Et paulò poſt dicitur Chriſtum veſpere facto cum illis diſcubuiſſe, & cœnaſſe; quod idem aſſeritur Marci 14. & Lucæ 22. Sed prima dies azymorum, non erat decima tertia menſis primi, quia totâ die 13. comedebatur panis fermentatus, ſed decima quarta, in cujus veſpera incipiebant comedi azyma, & non licebat comedere fermentatum, aut illud in domibus habere, ut patet Exodi 12. verbis ſuprà relatis: Ergo Chriſtus non celebravit die decimâ tertiâ, ſed decimâ quartâ primi menſis, cœnam in qua comedit E Paſcha, id eſt Agnum paſchalem, & ſacramentum Euchariſtiæ inſtituit. 102.

Nec rectè Euthimius primum diem azymorum explicat, ipſum pridie azymorum: Tum quia addit, *diem feſtum azymorum:* Erat autem dies feſtus, ſolùm primus & ſeptimus dies azymorum, ut conſtat ex verbis Exodi ſuprà adductis. Tum etiam, quia credibile non eſt, Chriſtum qui in omnibus fuit divinæ legis obſervantiſſimus, & qui ut ipſe dicebat Matthæi 5. *non venit legem ſolvere, ſed adimplere*, prævaricatum fuiſſe legem, anticipando diem pro hac celebritate inſtitutum. Et certè, ſi hoc feciſſet, juſtè potuiſſent Judæi hoc illi objicere, nec tantùm laboraſſent in quærendis falſis teſtibus. 103.

Ad hoc

104 Ad hoc reſpondet iterum Euthymius, fuiſſe licitum prævenire Paſcha, quamvis non liceret ultra diem conſtitutum à lege differre.

Sed contra primò, quia inde maxima confuſio in hujus feſti celebratione accidiſſet, ſi fuiſſet cuivis liberum celebrare ſuum Paſcha, quacunque die lunam decimam quartam antecedente.

Contra ſecundò: Hoc fingit Euthymius, nam Scriptura nullibi, ne apparenter quidem, id inſinuat, ſed potiùs contrarium docet apertè; Numer. enim cap. 9. lex permittit quidem in favorem immundorum, ac peregrinorum, ut propter immunditiam, vel peregrinationem longinquam, extra terram Chanaam, Paſcha ſuum in ſecundum menſem differant: imperat tamen ut illud celebrent ipsâ lunâ decimâ quartâ, ſub veſperam.

105. Probatur ſecundò concluſio, & magis adhuc impugnatur Græcorum ſententia. Non eſt aſſignabilis cauſa ſufficiens, ob quam Chriſtus legaliter cœnaverit, pridie quàm lex juberet: Quæro enim, quænam fuerit cauſa illa?

Reſpondent Græci, quia ſciebat ſe in craſtino morte præventum, non poſſe agnum comedere. Verùm hæc cauſa nulla eſt, Chriſtus enim non debebat ſervare legem, niſi quandiu viveret, ſubindeque non erat cur illud mandatum, quod mortem erat ſubſecuturum, antea impleret; ſed ſatis erat ut ad complendam veritatem figuræ Agni typici, immolaretur in cruce.

106. Dico ſecundò, per veſperam diei ſeu lunæ decimæ quartæ, in qua lex præcipiebat immolari Agnum Paſchalem, non debet intelligi ea quæ præcedebat diem ſeu lunam decimam quartam, ſed quæ ſequebatur, & quæ erat ſecunda veſpera diei decimæ quartæ, & prima diei decimæ quintæ; proinde Chriſtum eâ veſperâ Paſcha cum Diſcipulis celebraſſe, & ſacramentum Euchariſtiæ inſtituiſſe. Ita communiter docent Theologi, & Scripturæ Interpretes, contra Stellam, Oleaſtrum, & Luyſium, ſuprà relatos.

107. Probatur breviter: Lex ferebat manducandum eſſe Agnum, eâ veſperâ quâ incipiebat prohibitio uſûs fermentati; nam eſus agni, & prohibitio fermentati, ſeu dies azymi, ſimul incipiebant: Sed hæc prohibitio non incipiebat in prima veſpera lunæ decimæ quartæ, ſed potiùs in ſecunda: Ergo &c. Major patet ex ſuprà dictis, Minor probatur. Prohibitio fermentati non incipiebat niſi primâ die azymorum: Sed prima dies azymorum, erat tantùm luna decima quinta, & inchoabat in ſecundis veſperis lunæ decimæ quartæ: Ergo prohibitio fermentati non inchoabat in prima veſpera lunæ decimæ quartæ, ſed in ſecunda. Major conſtat, quia uſus fermentati non erat prohibitus, niſi in diebus azymorum: Ergo ante primam diem azymorum, non incipiebat prohibitio fermentati. Minor verò ex eo ſuadetur, quòd ſi prima dies azymorum fuiſſet luna decima quarta, & incœpiſſet lunâ decimâ tertiâ in fine; cùm aliunde ultima dies azymorum eſſet luna vigeſima prima, jam fuiſſent octo dies integri azymorum, cùm tamen Scriptura Exodi 12. expreſsè aſſerat eſſe tantùm ſeptem.

108. Reſpondent Adverſarij, lunâ decimâ tertiâ in fine, non fuiſſe prohibitum fermentatum, niſi quantùm ad cœnam legalem, in qua comedebatur agnus, non verò in aliis cœnis, & quantùm ad alios cibos; & primam diem azymorum ſimpliciter, non fuiſſe lunam decimam quartam, ſed decimam quintam; & in hoc ſenſu verum eſſe, quòd eſſet tantùm ſeptem dies azymorum. Addunt tamen, poſſe admitti octo dies azymorum ſecundùm quid, quia luna decima quarta poteſt dici prima dies azymorum ſecundùm quid, ex eo quòd, quantùm ad cœnam legalem, non licebat uti fermentato in prima ejus veſpera.

Verùm ſi hæc reſponſio & doctrina vera eſſet, 109. nullum haberemus fundamentum ad colligendum contra Græcos, Chriſtum conſecraſſe in azymo: Sed hoc eſt contra omnes Doctores Latinos, etiam illos contra quos diſputamus: Ergo &c. Sequela Majoris probatur: Latini nullum aliud habent fundamentum ad id colligendum, niſi quia non licebat uti fermentato, eo tempore quo Chriſtus conſecravit: Sed juxta ſolutionem datam, hoc fundamentum eſſet nullum: Ergo &c. Minor probatur, quia juxta illam lunâ decimâ quartâ, ante ſecundam veſperam, non erat prohibitum fermentatum, niſi quantùm ad cœnam legalem, quæ juxta Adverſarios, perficiebatur in prima veſpera lunæ decimæ quartæ: Sed Chriſtus non inſtituit Euchariſtiam in cœna legali, ſed in communi & uſuali, ut docet Tridentinum ſeſſ. 22. cap. 1. dicens quòd Chriſtus *vetere Paſcha completo, novum inſtituit*, & Auguſtinus Epiſt. 108. ubi ait Chriſtum priùs comediſſe Agnum Paſchalem, & deinde Euchariſtiam inſtituiſſe. Id etiam inquit S. Thomas in hymno quod edidit, verbis iſtis: *Poſt Agnum typicum, expletis epulis, corpus Dominicum dedit Diſcipulis:* Ergo ſi conſecravit lunâ decimâ tertiâ in fine, potuit uti fermentato in inſtitutione Euchariſtiæ.

§. III.

Præcipua Græcorum fundamenta ſolvuntur.

PRæcipua Græcorum fundamenta ſumuntur ex variis Scripturæ locis, quibus inſinuari videtur, Chriſtum Paſcha celebraſſe cum Diſcipulis ſuis, antequam Judæi illud celebrarent, ſubindeque præveniſſe diem à lege ſtatutam, quæ erat decima quarta primi menſis.

In primis enim Joan. 13. omnia illa quæ Chri- 110. ſtus geſſit in cœna, facta dicuntur *ante diem feſtum Paſchæ.*

Secundò, Idem Evangeliſta cap. 18. ait quòd in die paſſionis Domini, Judæi *non introïerunt in Prætorium, ut non contaminarentur, ſed ut manducarent Paſcha*, id eſt Agnum Paſchalem: Ergo illâ die à Judæis manducabatur, ſubindeque Chriſtus Paſcha celebravit, pridie quàm à Judæis celebraretur.

Tertiò, Capite 19. Chriſtus dicitur mortuus in Paraſceve Paſchæ: Sed paraſceve eſt totum tempus præcedens, in quo ea quæ ad Paſchatis celebritatem neceſſaria erant parabantur: Ergo Chriſtus mortuus eſt, antequam Judæi Paſcha celebraſſent, ſubindeque in celebratione Paſchæ, & manducatione Agni Paſchalis, diem à lege ſtatutam anticipavit, & per conſequens non die ſeu lunâ decimâ quartâ, ſed decimâ tertiâ, illud celebravit.

Denique, Chriſtus non eſt paſſus die primâ Azymorum, quæ erat decima quinta menſis primi: Ergo decimâ quartâ, & per conſequens die decimâ tertiâ, Paſcha celebravit, & ſacramentum Euchariſtiæ inſtituit. Utraque conſequentia patet, Antecedens probatur. Tum quia, cùm in die ſolemni Azymorum nefas eſſet Judæis litigare, accuſare, & jus dicere, Chriſtum eâ die non rapuerunt ad mortem. Tum etiam, quia in die feſto

nihil Judæis licebat facere, exceptis iis quæ ad A
vescendum pertinebant, ut dicitur Exodi 12. & tamen eâ die quâ Christus mortuus est, mulieres paraverunt aromata & unguenta, ut dicitur Lucæ 23. Addi potest, quòd dies sabbati quæ secuta est immediatè mortem Christi, Joan. 19. appellatur *Dies magnus sabbati:* quo nomine non designatus fuisset, nisi extitisset dies primus Azymorum, quia non habuisset specialem aliquâ magnitudinem & solemnitatem supra alia sabbata: Ergo Christus non est passus die primâ Azymorũ.

111. Propter hæc argumenta, Burgensis, Lyranus, Catharinus, & alij dixerunt, Christum manducasse quidem Agnum Paschalẽ lunâ decimâ quartâ in secundis vesperis, sed Judæos illo anno, ex speciali dispensatione, distulisse hanc comestionem in lunam decimam quintam, quæ erat sabbatum, seu prior vespera sabbati; quia enim populo molestum erat, duo festa immediata colere, cùm nullum opus servile licitum esset diebus festivis facere, etiam pro cibis parandis; & aliunde lunâ decimâ quartâ illo anno incidente in feriam quintam, prima dies Azymorum incideret in feriam sextam, quâ Christus passus est, consequenter potuerunt ex dispensatione differre esum Agni in lunam decimam quintam, ut sic primus dies festus Azymorum celebraretur ipso sabbato. B

112. Sed contra primò: Marci 14. dicitur, Christum comedisse Agnum *die primâ Azymorum, quando Judæi Pascha immolabant:* Ergo Christus & Judæi eodem die immolarunt Agnum. Item Lucæ 22. dicitur: *Venit prima dies Azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha*, scilicet secundùm legem, in quam subinde non cadebat dispensatio; alias si in illo anno fuisset dispensatio, non fuisset necesse illâ die occidi Pascha, quia potuisset differri. C

113. Secundò impugnatur hæc responsio, destruendo fundamentum cui illius Authores nituntur, & ostendendo ipsos in idem incommodum incidere quod vitare volunt: si enim illo anno prima dies Azymorum fuisset celebrata in sabbato; septima dies, quæ etiam erat festiva, & eadem festivitate quâ prima venerabilis, ut dicitur Exodi 12. incidisset in feriam sextam sequentem, quæ immediatè præcedebat sabbatum; & sic duo festa sibi immediatè successissent, etiam juxta Adversariorum sententiam. D

114. Aliter ergo argumentis propositis respondetur. Ad primum enim dicendum, quæ à Christo gesta sunt in nocte cœnæ, dici ab Evangelista facta ante diem festum Paschæ, sumptâ die pro die artificiali, prout distinguitur à nocte; non pro naturali, ut complectitur noctem: unde non dixit *ante festum*, sed *ante diem festum*. Quæ explicatio est Catechismi Romani cap. de Eucharistia, & D. Thomæ in 4. dist. 11. quæst. 2. art. 2. quæstiunculâ 3. ad 1. E

Ad secundum cum eôdem S. Doctore ibidem in resp. ad 3. respondetur, quòd quando Evangelista ait, quod Judæi, die quâ Christus crucifixus est, non introïerunt in Prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha: per ly *Pascha* non intellexit esum Agni Paschalis, sed esum panum Azymorum, qui per septem dies comedebantur, aut victimarum, quæ per dies Paschales offerebantur, & quæ *Paschata* dicebantur, illæ enim non nisi à mundis comedi debebant.

Ad tertium dicendum per parasceve Paschæ non intelligi præparationem ad Pascha, sed parasceve quæ erat festum Paschæ, id est feria sexta intra festa paschalia illo anno occurrens. Judæi enim quamlibet feriam sextam appellabant parasceve, quia in ea præparabant necessaria ad diem sabbati sequentem, in quo non licebat eis quidquam operari, nequidem cibos præparare. Quæ explicatio confirmatur ex illo Marci 15. *Erat parasceve, quod est ante sabbatum*; & ex illo Joan. 19. *Judæi ergo, quoniam parasceve erat, ut non remanerent in cruce corpora sabbato, &c.* Ex quibus patet, parasceve fuisse, non ad Pascha, sed ad sabbatum.

Ad quartam nego Antecedens, & ad primam ejus probationem dico, non esse certum ex Scriptura, actus judiciales fuisse in hoc festo prohibitos: vel Judæos facilè potuisse existimare, pro bono communi se pro tunc ad eam legem non teneri.

Ad secundam respondeo quod sicut primâ die Azymorum, licèt festo, licitum erat coquere cibos, ita & alia ejusmodi facere, quæ non licebat facere in sabbatis; unde mulieres feriâ sextâ, quæ erat prima dies Azymorum, paraverunt aromata. Addo cum D. Thoma suprà citato, ad 4. opera misericordiæ non reputari inter opera servilia, unde in die solemni licebat aromata ad sepulturam præparare, quia hoc erat opus misericordiæ.

Ad id quod additur, respondet idem Sanctus Doctor ibidem ad 5. quod *quacunque die de septem diebus Azymorum, sabbatum veniret, dicebatur magnus dies sabbati, propter geminatam solemnitatem, scilicet sabbati & paschæ*, id est dierum paschalium, inter quos septem dies Azymorum computabantur.

§. IV.

Solvuntur argumenta contra secundam conclusionem.

COntra secundam conclusionem objiciunt 115.
primò Stella, Oleaster, & Luysius: Eâ vesperâ Judæi celebrabant Pascha, quæ pertinebat ad lunam seu diem decimam quartam: Sed ad lunam seu diem decimam quartã, non pertinebat secunda vespera, sed prima tantùm; quia Judæi suas solemnitates inchoabant à vespera diei præcedentis, & terminabant in vespera sequente, seu ante vesperam sequentem: Ergo Judæi celebrabant Pascha primâ vesperâ diei decimæ quartæ, subindeque die decimâ tertiâ primi mensis.

Respondeo concessa Majori, negando Minorem, ad cujus probationem, in primis dico falsum esse quòd dies festivi apud Judæos terminarentur ante secundam vesperam, nam ut suprà ostendimus, incipiebant in prima vespera, & terminabantur in secunda inclusivè; eo modo quo nunc in Ecclesia festa incipiunt quoad officium in primis vesperis, & durant usque ad secundas inclusivè. Addo quod, celebritas Paschæ apud Judæos non erat festiva, nec alio modo colebatur, quàm immolatione & comestione Agni; sed prima tantùm dies Azymorum, quæ proinde incipiebat in prima vespera lunæ decimæ quintæ, in qua, unà cum Azymis, & lactucis agrestibus, Agnus Paschalis comedebatur, ut dicitur Exodi 12. 116.

Objiciunt secundò prædicti Authores: Eo tem- 117.
pore immolabant Judæi Agnum, quo primùm

immolarunt illum in egreſſu de Ægypto : Sed in egreſſu de Ægypto, immolarunt Agnum lunâ decimâ quartâ ad primam veſperam, hoc eſt in fine diei naturalis decimæ tertiæ : Ergo eadem die & veſperâ illum immolabant, cùm Chriſtus Paſcha cum Diſcipulis celebravit. Major videtur certa, tum ex duodecimo capite Exodi, tum etiam quia illa immolatio agni fiebat in memoriam prioris immolationis, & liberationis primogenitorũ Iſraël. Minor verò probatur. In illa nocte quâ Judæi egreſſi ſunt de Ægypto, non potuerunt Agnum immolare, ſed ad ſummum in nocte præcedenti : Atqui egreſſi ſunt de Ægypto nocte quæ terminabat lunam decimam quartam, & inchoabat decimam quintam : Ergo nocte præcedente, ea ſcilicet quâ terminabatur luna decima tertia, agnum immolarunt. Minor habetur Exodi 12. & Numer. 13. ubi dicitur quòd Judæi *Profecti ſunt de Rameſſe, menſe primo, decimâ quintâ die menſis primi.* Major verò, in qua eſt tota difficultas, probatur primò, quia nocte illâ quâ Judæi primò immolarunt Agnum, uſque ad ortum diei, nullus poterat exire è domo, juxta illud Exodi 12. *Nullus veſtrûm egrediatur oſtium domûs ſuæ, uſque mane.* Secundò, quia poſt eſum Agni, Judæi petierunt plurima vaſa aurea & argentea ab Ægyptiis, multamque ſuppellectilem; quæ omnia non potuerunt fieri eadem nocte. Tertiò, quia Exodi 12. dicuntur exiiſſe de Ægypto ſexcenta ferè millia peditum virorum, abſque parvulis & fœminis : ad congregandam autem tantam multitudinem, quæ in diverſis Ægypti urbibus diſperſa erat, neceſſarius fuit ſaltem dies integer, qui proinde intereſſe debuit inter eſum agni, & exitum eorum. Demum Num. 33. alterâ die à phaſe, ſeu Agni paſchalis eſu, Hebræi exiiſſe ex Ægypto dicuntur : Ergo non in eadem nocte. 118.

Reſpondeo negando Minorem, & ad illius probationem, nego Majorem ; ad cujus primam probationem, nego Antecedens, quòd ſcilicet eâ nocte quâ Hebræi primò immolarunt agnum, nullus exierit è domo : neque enim Moyſes præcepit ipſis, vt è domibus non egrederentur abſolutè nocte illâ, ſed vt non egrederentur, quouſque compellerentur ab Ægyptiis ; nam ſic rem geſtã eſſe habetur Exodi 12. Juſſit Angelus omnes filios Iſraël, ſanguine agni immolati ad occaſum Solis, ſub finem lunæ decimæ quartæ, utrumque poſtem, & ſuperliminaria domorum linire, ut ſic notam illam advertens, domum ita rubricatam præteriret, & omnes, ſoloſque primogenitos Ægyptiorum interficeret, quod & fecit ; jubente interim Moyſe, ut dum tanta perageretur ſtrages, nullus Iſraelitarum è domo ſua egrederetur. Surgens autem Pharao nocte illâ, cunctaque Ægyptus, invenerunt omnes primogenitos jacere exanimes : veriti autem, & ne ipſi pariter occiderentur, compulerunt ſtatim Judæos egredi de Ægypto, ſicque exierunt, durante adhuc nocte, ante ortum Solis.

Ad ſecundam reſpondeo Judæos jam jam egreſſuros, vaſa illa argentea & aurea poſtulaſſe, & Ægyptios, præ nimio deſiderio quo optabant ut diſcederent, facilè conceſſiſſe ; unde propter nimiam feſtinationem quâ cogebantur egredi, non potuerunt fermentare, quod argumento eſt, eadem nocte fuiſſe egreſſos.

Ad tertiam dicendum, duplicem diſtingui egreſſum filiorum Iſraël, alterum quando de tota terra Geſſen, & ſingulis urbibus ac oppidis ejus, coacti ſunt exire ; & hoc contigit ſummo mane, ante ortum Solis diei decimæ quintæ, ut dictum eſt : alteram, quando jam in urbe aliqua congregati, omnes ſimul, ordinatè progreſſi ſunt ; & hoc cõtingit veſpere ad Solis occaſum, in fine diei decimæ quintæ, quia urgebant ſemper Ægyptij ; præmonuerat autem Moyſes, in quem locum deberent congregari ; & ad hoc neceſſarius ſaltem fuit unus dies, ut ſcilicet congregarentur.

Ad quartam reſpondeo, ideò Hebræos dici exiiſſe de Ægypto, altero die ab eſu Agni, quia ad veſperam lunæ decimæ quartæ, Agnum comederant, & deinde ſequenti mane egreſſi ſunt de Ægypto.

ARTICVLVS VI.

Nomina quibus hoc ſacramentum inſigniri ſolet, breviter recenſentur, & oſtenditur Agnum paſchalem fuiſſe præcipuam ejus figuram.

AGit S. Thomas art. 4. de nominibus quæ huic ſacramento tribui ſolent, & docet illa eſſe præcipuè quinque : nam quatenus eſt commemorativum dominicæ paſſionis, vocatur *Sacrificium* ; ut eſt ſymbolum & cauſa Eccleſiaſticæ unitatis, *Communio*, vel *Synaxis* ; ut eſt præfigurativum fruitionis Dei, nobiſque præbet viam ſeu auxilium perveniendi ad patriam, *Viaticum*. Item hoc ſacramentum *Euchariſtia* dicitur, quod nomen à gratiarum actione dictum eſt ; vel à bona gratia, ut volunt alij, & utrumque convenit huic ſacramento, in quo mens impletur gratiâ, & præcipua gratiarum actio Deo redditur. Denique appellatur à Damaſceno *Metalepſis*, id eſt aſſumptio, quia per illud Filij Deitatem aſſumimus, & fit veluti quædam extenſio Incarnationis erga ſingulos homines, ut docet Chryſoſtomus. 119.

Plura ſunt alia nomina, quibus SS. Patres hoc mirabile ſacramentum inſigniunt : Nam S. Ignatius Epiſt. ad Epheſios illud vocat *Gloriam Dei, & pacem Chriſti*, nec non *Pharmacum immortalitatis*. D. Auguſtinus lib. 1. de peccat. meritis cap. 24. *Vitam* illud appellat, & dicit hanc appellationem fuiſſe uſitatãm in Africa. D. Dionyſius lib. de Eccleſ. Hierarchia illud vocat *Sacramentum ſacramentorum, & Sacrificium diviniſſimum*. Tertullianus lib. de pudicit. *Sacramentum benedictionis*. Ambroſius Epiſt. 31. *Cœli myſterium*. Origenes tract. 35. in Matth. *Verbum nutritorium animarum*. Athanaſius, *Panem beatitudinis*. Iſidorus Peluſiota, *Fontem immortalitatis*. Petrus Chryſologus, *Æternæ vitæ cibarium*. Proſper Aquitanus, *Poculum æternitatis*. Auguſtinus, *Sacramentum ſpei*. D. Thomas, *Pignus futuræ gloriæ*. D. Cyprianus, *Alimoniam immortalitatis, & vitæ æternæ portionem*. S. Cyrillus, *Vivificam benedictionem*. Rupertus, *Holocauſtum ſalutis*. Chryſoſtomus, *Orbis terrarum decus*. Eligius, *Lætitiam totius Trinitatis*. Demum D. Bernardus ſerm. in cœna Domini, mirabili hujus ſacramenti dulcedine illectus, in ejus laudem exclamat : *Poteſne æſtimare quale vel quantum ſit hoc Sanctum ſanctorum, ſacramentum ſacramentorum, Amor amorum, Dulcedo omnium dulcedinum!* Illi concinit Matthæus Epiſcopus Wormatienſis, qui hujus Diviniſſimi Sacramenti laudes, præclaris his Encomiis, eleganter & devotè celebrat : *Redemptionis memoriale, pignus hæ-* 120.

ditatis æternæ, futuræ jucunditatis amabile præludium, arrha ſponſæ, jocale divinum cœlitùs ei donatum; Eccleſiæ militantis cum triumphante ſuave glutinum, & unio fraterna, dum illam dulcedinem quâ illa fruitur ſine velamento, iſta habet ſub ſacramento; & ſi illa cœleſtis Jeruſalem habet Deum ſuum jucundiùs, iſta in terra militans, habet eum mirabiliùs.

121. Articulo ſexto docet S. Thomas, ſacramentum Euchariſtiæ plures olim habuiſſe figuras, nimirum oblationem Melchiſedech, qui obtulit panem & vinum; Manna, quod habebat in ſe omnis ſaporis ſuavitatem, ut dicitur Sapient. 16. & varia ſacrificia veteris legis, præſertim ſacrificium expiationis, quod erat ſolemniſſimum; ſed præcipuam ejus figuram fuiſſe Agnum Paſchalem; quia perfectiùs repræſentabat omnia quæ ad ipſum pertinent: nam oblatio Melchiſedech repræſentabat Euchariſtiam ſolùm quantùm ad id quod eſt ſacramentum tantùm, nimirum ſpecies panis & vini: Sacrificia veteris legis ſolùm repræſentabant Chriſtum paſſum, qui eſt res hujus ſacramenti; Manna verò, ejus tantùm effectum, gratiæ nimirum Euchariſticæ dulcedinem & ſuavitatem, præfigurabat: Sed Agnus Paſchalis quantùm ad hæc tria hoc ſacramentum repræſentabat, quia manducabatur cum panibus azymis, immolabatur ab omni multitudine filiorum Iſraël; quæ immolatio erat figura paſſionis Chriſti, qui propter innocentiam dicitur Agnus; & denique, quia per ſanguinem Agni Paſchalis protecti ſunt filij Iſraël à devaſtante Angelo, & educti de Ægyptiaca ſervitute; quæ eductio erat ſymbolum ſeu figura liberationis populi Chriſtiani à ſervitute peccati, per gratiam juſtificantem, quæ in hoc ſacramento copiosè confertur: Ergo Agnus Paſchalis fuit præcipua hujus ſacramenti figura. Unde Apoſtolus 1. ad Corinth. 5. *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus: itaque epulemur in Azymis ſinceritatis & veritatis.* Ubi Gloſſa ex Auguſtino: *Paſcha tranſitus dicitur* (inquit) *quia tunc primùm populus Dei Paſcha celebravit, quando ex Ægypto Hebræi fugientes, mare rubrum tranſierunt: Nunc verò figura illa prophetica completa eſt, cùm ſicut ovis ad immolandum ductus eſt Chriſtus, cujus ſanguine illinitis poſtibus noſtris, id eſt frontibus Crucis ſigno ſignatis, à perditione hujus ſæculi, tanquam à captivitate Ægyptiaca liberamur, & ſaluberrimum tranſitum agimus, cùm à diabolo tranſimus ad Chriſtum &c.* Legendus eſt D. Gregorius homil. 22. in Evangelia, ubi totum Agni Paſchalis myſterium explicat ex profeſſo, & in gratiam reſurrectionis Dominicæ, Paſchati Chriſtiano ſigillatim applicat.

DISPVTATIO III.

De materia Euchariſtiæ.

Ad quæſtionem 74. Divi Thomæ.

CVm hoc ſacramentum ſit inſtitutum per modum convivij, ad reficiendam ſpiritualiter animam, duplicem habet materiam remotam & tranſeuntem, ex qua conficitur; alteram ex qua conficitur corpus, alteram ex qua ſanguis efficitur. De utraque in hac diſputatione dicemus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Qualis debeat eſſe panis, ad conficiendum Euchariſtiam?

§. I.

Præmittuntur quæ apud omnes ſunt certa, & referuntur ſententiæ.

SVpponimus ut de fide certum, materiam ex qua corpus Chriſti conficitur, eſſe panem, id enim colligitur evidenter ex facto Chriſti Matth. 26. Marci 14. & Lucæ 22. ubi dicitur, Chriſtum accepiſſe panem, & illud in corpus ſuum convertiſſe; ſicque Eccleſia ſemper intellexit, ut traditur in Concilio Lateranenſi cap. *Firmiter*, in Florentino, in Decreto Eugenij, & in Tridentino ſeſſ. 13. & alibi ſæpè; fuitque præfiguratum in oblatione Melchiſedech, qui obtulit panem; unde Chriſtus Pſal. 109. & ad Hebræos 5. dicitur *Sacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedech.* Item Divina Sapientia Proverb. 9. cunctos fideles ad Euchariſtiæ convivium invitans, ſic ait: *Venite comedite panem meum* &c. 1.

Per hoc excluduntur varij hæreticorum errores, quos refert D. Thomas hîc art. 1. Quidam enim qui dicebantur Artotyritæ (ut Auguſtinus dicit lib. de hæreſibus cap. 28.) offerebant panem & caſeum in hoc ſacramento, dicentes à primis hominibus oblationes de fructibus terræ & ovium fuiſſe celebratas. Alij verò, ſcilicet Cataphrigæ, & Peputiani, de infantis ſanguine, quem de toto ejus corpore, minutis punctionum vulneribus extorquebant, Euchariſtiam ſuam conficiebant, miſcentes eum farinæ, panemque inde facientes. His adjungi poſſunt Gnoſtici & Manichæi, quorum errores, propter modeſtiam, D. Thomas hîc prætermiſiſſe videtur; Hi enim in ſemine humano corpus Chriſti conficiebant, ut de Gnoſticis refert Epiphanius hæreſi 26. Vel in pane humano ſemine conſperſo, ut de Manichæis refert Auguſtinus, lib. de hæreſibus, cap. 46. Eoſdem errores referunt Victorius, & Eraſmus, in ſcholiis ad Epiſt. 54. S. Hieronymi, & Bernardus Luceburgenſis lib. 3. verbo *Pepuſitæ*, & verbo *Quintiliani*, Soto in 4. diſt. 9. quæſt. art. 1. referens Thomam Waldenſem tomo 2. de ſacram. cap. 19. & Laurentium Beyerlinch in theatro vitæ humanæ, verbo *Euchariſtia.* Item Gravina tomo 1. præſcriptionum, lib. 4. folio 632. Unde immeritò Vazquez hîc diſp. 170. cap. 1. contendit, nuſquam hæreſes illas extitiſſe; imò nullam hactenus, præter errorem Græcorum de fermentato, hæreſim fuiſſe circa materiam conſecrationis corporis Chriſti: hujus enim dicti falſitas, ex eo patet, quòd etiam his temporibus eſt Calviniſtarum ſententia, panem & vinum ita eſſe hujus ſacramenti materias, ut tamen illis deficientibus, aliæ poſſint eorum loco ſubrogari, ut omne eſculentum, loco panis; & omne poculentum, loco vini, ut docent Beza epiſt. 2. ad Tillium, Polanus lib. 5. Syntagmatum Theologicorum cap. 56. Scarphius de cœna ſacra, controv. 3. quæſt. 1. & alij. Quin & ſibi narratum à viro fide digno, refert Adrianus Hoffſtadius, ſerm. 22. de Euchariſtia, non defuiſſe Miniſtrum, qui fruſtulis panis deficientibus ad cœnam peragendam, ſingulis porrexit orbicularem particulam farciminis, quod gallicè *Sauciſſe*, ſive *Boudin*, appellatur. 2.

3. Supponimus etiam ut certum & indubitatum apud Theologos, ſolum panem verum & propriè dictum, qui ſimpliciter & abſolutè eſt panis, eſſe materiam ad conficiendum corpus Chriſti. Sicut enim, quia ex Evangelio conſtat Baptiſmum debere fieri in aqua, rectè colligitur ſolam aquam veram & naturalem, eſſe materiam Baptiſmi: ita quia idem Evangelium aſſerit, Chriſtum panem conſecraſſe, pro materia hujus ſacramenti, & præcepiſſe Diſcipulis ut idem facerent, rectè infertur, ſolum panem verum & propriè dictum, qui ſimpliciter & abſolutè eſt panis, eſſe materiam Euchariſtiæ. Unde maſſa cruda, aut torrida Sole, non eſt apta materia, quia panis uſualis requirit ut coquatur igne; ſicut nec paſta oleo frixa, vel aqua elixa. Nec etiam amylum, quia fit ex tritico corrupto, & ex eo non fit panis uſualis, cùm ejus materia non tam ſit tritici farina, quàm lac ex eo expreſſum, ut notavit Soto. Debet etiam maſſa, ut ex ea fiat panis ſacramentalis, ſeu conſecrabilis, eſſe confecta ex farina & aqua naturali. Unde ut ait D. Thomas hîc art. 7. ad 3. *Si farinæ admiſceatur aqua roſacea, vel quicunque alius liquor, quàm vera aqua, non poſſet ex eo confici ſacramentum, quia non eſt verus panis.* Nec obſtat quod opponit hîc Cajetanus, de hoc dubitans; nimirum aquam non eſſe partem eſſentialem componentem, ſed tranſeuntem: eſt enim (inquit) panis tertia res reſultans ex commixtione farinæ & aquæ, per paſtæ decoctionem. Non obſtat, inquam, nam quidquid ſit, an aqua ſit materia componens, an tranſiens, certè talis panis non eſt uſualis, nec conſequenter aptus ad conſecrationem. Idem dicendum de pane confecto ex milio, leguminibus, nucibus, aut caſtaneis, vel ex radicibus arborum, qualis eſt ille qui fit in Inſulis Americæ, vulgòque *Caſave* appellatur; ille enim non eſt panis ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, nec uſualis & communis, in quo Chriſtus hoc ſacramentum inſtituit. Quare difficultas ſolùm reſtat de pane qui fit ex granis ariſtas & ſpicas habentibus, & dicitur frumentaceus, latè ſumendo nomen frumenti, prout eſt genus ad triticum, hordeum, ſiliginem, ſpeltam, & ſimilia; an nimirum quælibet ejus ſpecies poſſit eſſe materia ſufficiens ad conſecrationem, vel ſolus triticeus ſit aptus ad illam? Item, an debeat eſſe azymus vel fermentatus? Gabriel enim & Cajetanus docuerunt panem ex quacumque ſpecie frumenti factum, eſſe materiam aptam ad conſecrationem. Eandem ſententiam, excluſo hordeo, ſequitur Paludanus in 4. diſt. 11. quæſt. 1. art. 4. ubi aſſerit aliquas Eccleſias conſecrare in pane ſpeltaceo. Græci autem Schiſmatici putant eſſe de neceſſitate ſacramenti, quòd panis ſit fermentatus. Demum ſunt aliqui qui dixerunt, azymum eſſe materiam neceſſariam pro Latinis, fermentatum verò pro Græcis, ut indicat Gloſſa in cap. *Litteras* de celebratione Miſſarum.

§. II.

Vera ſententia duplici concluſione ſtatuitur.

4. Dico primò: Solus panis triticeus eſt ſufficiens materia Euchariſtiæ. Ita D. Thomas hîc art. 3. & in 4. diſt. 11. quæſt. 2. art. 2. quæſtiunc. 1. & habetur expreſsè in Concilio Florentino in Decreto Eugenij, ubi de hoc ſacramento dicitur; *Cujus materia eſt panis triticeus, & vinum de vite.* Nec rectè Cajetanus Concilium explicat de materia præcepti, non ſacramenti; aliàs enim cùm ibidem dicit, materiam ſanguinis eſſe vinum de vite, & aquam naturalem eſſe materiam Baptiſmi, eodem modo reſponderi poſſet, loqui ſolùm de materia præcepti; cùm tamen nemo dubitet, vinum vitigineum eſſe materiam calicis; & aquam naturalem, materiam Baptiſmi, neceſſariam ſimpliciter, neceſſitate ſacramenti.

5. Ratio hujus concluſionis alia non eſt, quàm Chriſti inſtitutio, qui hoc ſacramentum inſtituit in pane uſuali: Sed hic ſit ex tritico, nam alius omnis ſubſtituitur in defectum hujus; unde nec panis ſimpliciter dici conſuevit, ſed cum addito panis hordeaceus, panis ex milio &c. Ergo ſolus panis triticeus eſt ſufficiens materia Euchariſtiæ. Hæc cenſetur Apoſtolica traditio, quam Eccleſiaſtica authoritas confirmavit, ut teſtatur Catechiſmus Romanus.

6. Quænam autem grana triticum ſint, de quibuſdam certum eſt, de aliis dubium. De hordeo, milio, avena, & leguminibus, certum eſt non eſſe triticum, ſicque ex illis non poſſe confici panem ſacramentalem, ſeu qui ſit materia ſufficiens pro conſecratione. De ſiligine verò & ſpelta, probabile eſt eſſe ſpecies tritici, propter affinitatem accidentium; maximè quia, ut periti teſtantur, illæ in malis terris ex grano tritici ſeminato naſcuntur, quod teſte D. Thomâ hîc art. 3. ad 2. ſignum eſt ſpecificæ identitatis, quia ſemper generans generat ſibi ſimile in ſpecie. Unde etiam probabile eſt, panem ex ſpelta, vel ſiligine, eſſe poſſe materiam Euchariſtiæ; & qui in neceſſitate in tali pane conſecraret (putà ne homo moriatur ſine ſacramento, vel ut in die feſto non maneat totus populus ſine ſacrificio) fortè excuſari poſſet, ob probabilitatem hujus ſententiæ, ut aliqui Theologi exiſtimant. Sed ego non conſulerem, quia præceptum Eccleſiæ eſt non conſecrare materiam dubiam, & aliunde quòd infirmus communicet vel quòd populus Miſſam audiat, non eſt ſimpliciter neceſſarium ad ſalutem, & carentia panis triticei ab obligatione præcepti excuſat.

Dico ſecundò, in utroque pane azymo & fermentato, validè conſecrari poſſe, convenientiorem tamen eſſe azymum.

7. Prima pars hujus concluſionis determinata eſt in Concilio Florentino, ſeſſ. ultimâ, in litteris ſanctæ unionis, his verbis: *Definimus in azymo ſive fermentato pane triticeo corpus Chriſti veraciter confici.* Itemque priùs docuerat Leo IX. in Epiſtola ad Michaëlem Cerularium, Patriarcham Conſtantinopolitanum, qui anno Chriſti 1050. damnare cœpit Latinos, quòd panes azymos conſecrarent.

8. Ratio etiam ſuffragatur: Ad conſecrationem enim corporis Chriſti, quilibet triticeus panis eſt idonea materia: Atqui ſive fermentatus ſive azymus fuerit, eſt verus panis triticeus; pane enim fermentato uſu quotidiano veſcimur, defectus autem fermenti in azymo, non impedit quin veri panis triticei naturam habeat; quandoquidem de ratione veri panis ſolùm eſt quòd conficiatur ex farina triticea, naturali aquâ ſubactâ, & puro igne coquatur: Ergo quilibet panis triticeus, ſive azymus, ſive fermentatus, eſt ſufficiens & idonea materia Euchariſtiæ.

9. Confirmatur: Certum eſt Chriſtum non conſecraſſe in albo & rubro vino ſimul, ſed in alterutro tantùm; & tamen, Græcis fatentibus, utrumque eſt materia apta conſecrationi; quia utrumque eſt vinum ſimpliciter & uſuale: Ergo ſimiliter, cùm uterque panis, ſive azymus, ſive fer-

mentatus, sit usualis, & veniat intelligendus nomine panis simpliciter, uterque est materia sufficiens & idonea ad conficiendum corpus Christi. Unde absurda & ridicula est sententia quæ asserit azymum esse materiam necessariam pro Latinis, fermentatum verò pro Græcis: quasi verò Christus Dominus pro una Ecclesia vel Gente, unam materiam instituerit, & aliam pro alia; nam pari ratione posset dici, quòd etiam pro Ecclesia Gallicana, vel Hispana, aliam materiam instituerit, quàm pro aliis; quæ enim est major ratio, ut pro solis Græcis diversam materiam Christus instituisset? cùm solùm unam Ecclesiam Catholicam instituerit, in qua *non est distinctio Judæi & Græci, nam idem Dominus omnium*, ut dicitur ad Roman. 10.

10. Quòd verò panis azymus sit convenientior (ut in secunda parte conclusionis asseritur) probari potest primò ex eo quòd Christus, cùm primâ *Art. 5.* die Azymorum (ut disp. præcedenti ostensum est) sacramentum Eucharistiæ instituerit, & consecraverit, pane azymo usus est; quandoquidem durante solemnitate Azymorum, quæ septem dies complectebatur, nullum fermentum, nec ullus panis, nisi azymus, in domibus Judæorum debebat reperiri, ut Exodi 12. præcipitur.

Addo quòd, dato etiam & non concesso, quòd Christus, ut volunt Græci, in celebratione Paschæ, legitimum ejus tempus, scilicet primam diem Azymorum, sive decimam quartam lunam, propter causam aliquam prævenire voluisset; consequens tamen non foret, eum fermentato in cœna ultima usum fuisse, sed azymo; quia sicut ipsius Agni Paschalis immolationem & esum observari voluit, ita & totum ejus ritum in lege præscriptum, qui inter alia habet, ut cum azymis & lactucis agrestibus comedatur, credendum est, ipsum observare voluisse.

11. Potest etiam suaderi eadem pars, hac ratione. Ille panis est materia convenientior ad consecrationem, qui magis congruit significationi proprietatum hujus sacramenti: Sed talis est panis azymus in comparatione ad fermentatum: Ergo panis azymus ad consecrationem convenientior est. Minor verò probatur: quia in Scriptura azymum puritatem, candorem, simplicitatem, humilitatem, & incorruptionem denotat; quæ tum Christo in Eucharistia latenti, tum mystico ipsius corpori, propriè conveniunt; è contra verò fermentum, ut plurimum, in malam partem sumitur; significat enim hyprocrisim, Lucæ 12. *Attendite à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis*; fastum, quia panis fermento intumescit; & corruptionem, quia ad eam disponit panem, nec tam facilè panis azymus corrumpitur, quàm fermentatus. Quæ omnia eleganter tangit Apostolus 1. ad Corinth. 5. his verbis: *Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit: expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis sinceritatis & veritatis.* Sinceritatis, contra peccati corruptionem; veritatis, contra figuras veteris legis, ut ibidem interpretatur S. Thomas. Vel sicut ipse addit, secundùm Glossam, sinceritatis, propter innocentiam à vitiis, aut novitatem vitæ; & veritatis, propter bonorum operum justitiam sive rectitudinem designandam.

12. Fateor tamen, ipsum Græcorum morem celebrandi in fermentato, suis congruentiis non carere; nam (præterquam quod fermentatum aliquando, licèt raro, in Scriptura bene sonat, ut Matth. 13. *Simile est regnum cœlorum fermento*) designare potest gratiæ suavitatem, panem quippe sapidiorem efficit fermentum, & charitatis fervorem, quasi fermentum à fervore sit dictum: quæ duo maximè Eucharistiæ conveniunt, utpote cùm sit sacramentum amoris, & spiritualis suavitatis. Præterea, ut notavit sanctus Thomas 4. contra Gentes cap. 69. Romana Ecclesia offert azymos panes, eò quòd Verbum Divinum sine ulla commixtione carnem suscepit; sed Græci offerunt fermentatum, quia verbum indutum est carne, & est verus Deus & verus homo, sicut & fermentum commiscetur farinæ.

13. Alia etiam rationabilis occasio moris hujus Græcorum introducendi extitit: cùm enim Apostoli, & Ecclesia universa, uterentur azymis in consecratione, exorta est hæresis Hebionitarum, contendentium legalia simul cum Evangelio esse servanda; in cujus erroris detestationem, SS. Patres voluerunt aliquandiu sacramentum Eucharistiæ ex pane fermentato confici; extinctâ tamen hæresi illâ, Ecclesia Latina ad antiquum morem se recepit, Græca verò semel introductum retinuit, quem Latina non improbat, imò præcipit, ut unusquisque, juxta suæ Ecclesiæ ritum consecret; & prohibet ne Latini in fermentato, nec Græci in azymo, corpus Christi conficiant: ut patet ex Decreto Eugenij in Concilio Florentino, in litteris unionis, & ex motu proprio Pij V. qui incipit *Providentia Romani Pontificis* anno 1566. ubi revocans omnes facultates vel licentias celebrandi, Græcos more Latino, & Latinos more Græco, subdit: *Quibusve Presbyteris tam Græcis quàm Latinis præcipimus in virtute sanctæ obedientiæ, & sub indignationis nostræ, ac perpetuæ suspensionis à divinis, pœnis, districtiùs inhibemus, ut deinceps Presbyteri Græci (præsertim uxorati) Latino more; & Latini, Græco ritu, hujusmodi licentiarum & facultatum, aut alio quovis prætextu, Missas, & alia divina officia celebrare, vel celebrari facere non præsumant.*

14. Idem priùs statuerat Leo IX. in Epistola ad Michaëlem Cerularium, Patriarcham Constantinopolitanum, ubi monet ut unusquisque juxta Ecclesiæ suæ ritum celebrare sinatur, etiamsi in alieno solo versetur: ut cùm verbi gratiâ Sacerdos Græcus transit per loca Latinorum, aut in illis commoratur aliquandiu; vel cùm Sacerdos Latinus inter Græcos peregrinatur: quia nimirum hæ consuetudines, non tam sunt diversorum locorum particularium, quàm generales utriusque Ecclesiæ: conveniens autem est, ut quisque servet consuetudinem Ecclesiæ suæ, quandiu pars illius est; tametsi tunc potest, si velit, conformare se eorum ritui & consuetudini, inter quos peregrinatur, juxta caput, *Illa autem*, dist. 12. ex Ambrosio & Augustino sumptum. Communiter excipiuntur templa inter Latinos, Græcis concessa, ut ibi propriam Ecclesiam habeant: in quibus, Græcis solùm licet celebrare ritu Græco, quia ibi non censentur Latini, neque ut peregrini. Similiterque in templis Latinorum, si quæ in Græcia sunt, Latinis tantùm licet celebrare ritu Latino.

15. Ex his intelliges, nec justum, nec laudabilem fuisse quorumdam zelum, qui Archiepiscopum Trapez, Metropolitam Græcum, in Gallia exulantem, & Parisiis non ita pridem defunctum, per

multos annos in azymis consecrare coegerunt; ut enim patet ex decretis Leonis IX. & Pij V. jam relatis, non potest Sacerdos Græcus, transiens per loca Latinorum, aut in illis aliquandiu degens, cogi ad servandos ritus Ecclesiæ Latinæ, cùm non sit pars illius, sed ad Ecclesiam Græcam simpliciter pertineat.

16. Quæres, an instante morte, & obligatione sumendi vel ministrandi Eucharistiæ sacramentum, vel ad supplendum sacrificium, liceat Latino in fermentato, vel Græco in azymo consecrare?

Respondeo in primo casu non licere, quia cùm realis & sacramentalis hujus sacramenti susceptio, non sit necessaria necessitate medij, sed præcepti, non obligat nisi cum debitis circumstantiis, in quibus potissima est materia ab Ecclesia præcepta; sicut nec liceret in eo casu sacrum facere, cum vestibus non sacris, aut non jejuno. In secundo tamen casu id licitum esset, imò ad id teneretur Sacerdos; quia majus præceptum est integritas sacrificij, cùm sit divinum, quàm determinatio materiæ, quæ est humanum.

§. III.

Solvuntur objectiones.

17. OBjicies primò contra primam conclusionem : Frumentum est univocum ad omnes frumenti species, quæ sunt triticum, siligo, far, spelta, & hordeum : Ergo & panis ex quocunque ex iis granis confectus, erit univocè & propriè panis, & per consequens materia sufficiens Eucharistiæ, sicut quia omne vinum de vite est univocum, quodlibet sufficit.

Confirmatur ex Cajetano : Sanguis ex diversis cibis generatus est ejusdem speciei : Ergo & panis ex diversis granis confectus.

18. Ad objectionem respondeo quòd licèt frumentum sit univocum physicè ad omnes frumenti species, non est tamen univocum moraliter, eò quòd pro pane usuali veniat solus panis triticeus. Dispar est ratio de vino, quia quodlibet vinum de vite, etiam moraliter, & in ordine ad humanum usum, est univocè vinum.

Ad confirmationem, concesso Antecedente, nego consequentiam & paritatem; sanguis enim generatur ex cibis, ut ex termino à quo, panis verò ex granis ut materia ex qua inexistente & componente, ideòque licèt ex cibis diversæ speciei non efficiatur diversus specie sanguis; grana tamen diversæ speciei, diversum speciei panem efficiunt.

19. Objicies secundò : Materia Eucharistiæ est verus panis : Sed panis azymus non est verus panis : Ergo non est materia sufficiès Eucharistiæ. Major patet, Minor probatur. Vox græca unde nomen ἄρτος derivatur, significat elevare seu attollere : Sed massa farinæ non attollitur, nisi vi fermenti: Ergo solus panis fermentatus est verus panis, non verò azymus.

20. Respondeo etiam apud Græcos nomen ἄρτος licèt derivetur à verbo quod significat attollere, æquè tamen dici de pane azymo ac de fermentato: Lucæ enim 24. ubi legimus, *Cognoverũt eum in fractione panis*, habetur nomen ἄρτος, quod ibi non potest significare panem fermentatum; quandoquidem durante Paschali tempore, per septem dies non poterat reperiri fermentatum in domibus Judæorum, ut ex 12. & 13. capite Exodi constat.

Contra secundam partem ejusdem conclusionis objiciunt Græci Schismatici, Christum in pane fermentato hoc sacramentum confeciſſe, quod probant, quia illud instituit die seu lunâ 13. mensis primi, in qua Judæi non utebantur azymis sed fermentatis panibus. Sed huic objectioni abundè satisfecimus disputatione præcedenti, ubi variis Scripturæ & SS. Patrum testimoniis demonstravimus, Christum lunâ tantùm 14. ad vesperam, cœnam Paschalem cum Apostolis celebrasse, & Eucharistiæ sacramentum instituisse. Addo quod, quamvis daretur Christum, Agnum Paschalem die 13. comediſſe, consequens tamen non est, ipsum in cœna ultima fermentato usum fuisse, sed azymo; quia (ut suprà dicebamus) sicut Agni Paschalis immolationem & esum observare voluit, ita & totum ejus ritum in lege præscriptum, qui inter alia habet, ut cum azyn is & lactucis agrestibus comedatur, credendum est ipsum observare voluisse. 21.

Objicies ultimò : Panis fermentatus est aptior ad cibandum hominem, ideòque magis usualis & communis : Ergo convenientior est ad conficiendum sacramentum Eucharistiæ, quàm panis azymus. 22.

Sed nego consequentiam, quamvis enim fermentatus sit magis usitatus, & aptior ad cibandum, azymus tamen aptior est ad usum hujus sacramenti : Quia ut ait S. Thomas hîc art. 4. in corp. *magis competit sinceritati fidelium, quæ requiritur ad usum hujus sacramenti : secundùm illud 1. Corinth. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur in azymis sinceritatis & veritatis.*

ARTICVLVS II.

An solum vinum de vite sit materia calicis?

NOn defuerunt Hæretici qui materiam remotam sanguinis dixerunt esse aquam, qui propterea Aquarij dicti sunt; alij lac, ut refertur in Concilio Bracharensi 3. alij mel. Certum tamen de fide est, solum vinum esse materiam calicis, subindeque in nullo alio liquore distinctæ speciei à vino, validam esse consecrationem, ut definit Florentinum, & confirmat traditio Ecclesiæ ab Apostolis ad hæc usque tempora. Hujusque optima congruentia est, quia cùm hoc sacramentum sit institutum per modum convivij, non potuit sub convenientiori materia institui, quàm panis & vini; quia sicut hæc sunt cibus & potus corporis, ita sacramenta sub eorum speciebus instituta, sunt cibus & potus animæ. 23.

Quod verò solum vinum vitis, propria sit hujus sacramenti materia, definit idem Florentinum in decreto Eugenij, probatque D. Thomas hîc art. 5. Primò quia Christus peractâ hujus sacramenti institutione, dixit Matth. 26. *Non bibam amodo de hoc genimine vitis.* Ubi ly *hoc* designat materiam quæ erat in illo calice : Ergo erat vinum de vite : Secundò, quia solum vinum de vite propriè & simpliciter dicitur vinum, sicut solum oleum de olivis, propriè & simpliciter vocatur oleum. Tertiò, quia vinum vitis magis convenit effectui hujus sacramenti, qui est spiritualis lætitia, de illo enim dicitur Psal. 103. *Vinum lætificat cor hominis.* 24.

Hinc colligitur primò cum eodem S. Doctore 25.

ibidem in resp. ad 1. vinum malorum granatorum, aut pomorum, vel mororum, non esse materiam hujus sacramenti, quia non est vinum de vite. Nec acetum, quia non est vinum, sed vinum corruptũ; sicut cadaver non est homo, sed homo mortuus. Nec agresta seu succus expressus ex uva acerba, quia nondum habet speciem vini, sed est in via generationis, ut ait D. Thomas ibidem ad 3. Bene tamen mustum, quia est simpliciter vinum de vite, licèt non perfectè purgatum & defæcatum, unde tale à Scriptura appellatur Actor. 2. *Musto pleni sunt.* Potest etiam consecrari in succo expresso ex uvis passis, in quo fama est consecrare Ægyptios, quia talis succus est vinum de vite, eoque perfectius, quò ab aquæ humore purgatius. Nec obstat quod uvæ ex quibus exprimitur sint passæ, nam hoc non variat succum intra folliculos contentum; secùs si ob nimiam siccitatem opus esset ad exprimendum humorem nimiâ copiâ aquæ, quia tunc amitteret rationem vini communis & usualis. Ob eandem rationem non est idonea materia lora, quæ fit ex aqua injecta acinis, vel racemis in dolio expressis, nisi illa sit in parva quantitate, quæ converti possit in vinum.

26. Colligitur secundò, vinum imbibitum in offa panis, non esse aptum consecrationi, quia non habet rationem potûs, qualis debet esse materia calicis.

Dices, Vinum consecratum in pane imbibitum conservat Christi sanguinem: Ergo est aptum consecrationi sanguinis.

Respondeo, concesso Antecedente, negando Consequentiam: quia ad consecrationem requiritur ut materia sanguinis possit initio consecrationis demonstrari per modum potûs: factâ autem consecratione, non est ampliùs necessaria talis demonstratio, sed sufficit si tantùm retineat species vini.

27. Colligitur tertiò, succũ intra folliculos uvarum inclusum, non esse aptam materiam consecrationis, quia non est aliquid potabile, sed comestibile; sicut in pomis & aliis fructibus continetur humor, qui exprimi posset in liquorem; & tamen quandiu continetur in ipsis pomis, habet rationem cibi comestibilis, non liquoris potabilis: materia verò calicis non debet habere formam cibi, sed potûs, juxta illud: *Bibite ex hoc omnes.*

28. Colligitur quartò, si vinum non sit totaliter congelatum, sed solùm in aliqua superficie, esse materiam certam hujus sacramenti: si verò totaliter congelatum sit, & in duritiem versum, esse materiam dubiam.

Prima pars hujus corollarij patet, quia vinum illud ex tam parva congelatione neque amittit substantiam vini, neque formam potabilem, & facit eosdem effectus quando sumitur, ac vinum non congelatum: Ergo non est cur excludatur à materia sacramenti.

Secunda verò pars etiam constat ex contrarietate opinionum, quibus Authores inter se divisi sunt. Nam pro parte affirmativa, quòd sit materia sacramenti, stant plures gravissimi Theologi, ut Sylvester, Soto, Angelus, Suarez, Vazquez & alij. Negativæ verò adhærent Alanus, Ledesma, Armilla, Nuño, & alij. Unde cùm non liceat consecrare in materia dubia, peccaret Sacerdos, qui vinum totaliter congelatum consecraret. Si verò post consecrationem congeletur, *debet liquefieri & sumi cum reverentia, tanquam sanguis Christi*, ut dicitur in cap. *In sacramento*, de Consecrat. dist. 2.

ARTICVLVS III.

An & quo jure admiscenda sit aqua vino consecrando?

29. FVit error Armenorum, ut constat ex decreto fidei Eugenij IV. in Concilio Florentino, aquam non esse vino consecrando admiscendam, quem sequuntur Hæretici nostri temporis. Armacanus verò lib. 9. de quæstionibus Armenorum cap. 9. existimat mixtionem illam necessariam esse necessitate sacramenti, subindeque si Sacerdos aquam in calice apponere obliviscatur, non confici sacramentum. Alij verò Theologi communiter docent, talem mixtionem solùm esse de necessitate præcepti, licèt dissensio sit inter illos, an tale præceptum sit divinum, vel solùm Ecclesiasticum.

30. Dico primò, vino consecrando admiscendam esse aquam, in modica quantitate.

Prima pars hujus conclusionis est omnino certa, utpote in variis Conciliis definita, præsertim in Florentino in decreto Eugenij, & in Tridentino sess. 22. cap. 7. ubi dicitur, *Monet sancta Synodus præceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent.* Et citatur ibi Concilium Carthaginense 3. cap. 24. & Bracharense 3. cap. 1. Videri etiam possunt alij textus in jure, de Consecrat. dist. 2.

31. Hujus sacræ cæremoniæ triplicem reddunt rationem prædicta Concilia, & D. Thomas hîc art. 6. Prima est, ob imitationem Christi, quem in vino aqua permixto, hoc sacramentum instituisse creditur, asseriturque in liturgiis D. Jacobi Apostoli, & S. Basilij, & testatur Clemens Romanus lib. 8. Constit. cap. 17. his verbis: *Similiter & calicem miscens ex vino & aqua, & sanctificans, tradidit eis dicens: Bibite ex eo omnes.* Secunda, ob repræsentationem passionis ejus, in qua aqua simul cum sanguine ex latere ejus exiit. Tertia, ob significationem effectûs hujus sacramenti, qui est unio populi fidelis cum Christo capite. Vinum enim significat Christum, seu sanguinem ejus; aqua verò populorum symbolum est, juxta illud Apocal. 17. *Aquæ quas vidisti, populi sunt & gentes.* Unde Hieronymus homil. de corpore Christi: *Cùm in Sacramento aqua vino miscetur, Christo fidelis populus incorporatur, & quadam ei copulâ perfectæ charitatis unitur, ut possit dicere cum Apostolo. Quis nos separabit à charitate Christi? sicut enim aqua semel permixta vino, non potest ad suam redire substantiam, nec à vino separari; ita fideles debent quasi inseparabilia membra, capiti uno, id est Christo, fidei observatione, & ardentissimâ religione sociari.* Addunt aliqui, mixtionem illam convenientem esse ad significandum saltum seu tendentiam fidelium in vitam æternam: juxta illud Ambrosij lib. 5. de sacram. cap. 1. *Redundat aqua in calicem, & salit in vitam æternam.*

32. Secũda etiam pars est D. Thomæ hîc art. 8. in argumẽto *sed contra*, & patet, quia si multum aquæ infunderetur calici, periculum esset ne vinum corrumperetur, & in mixtum distinctæ speciei degeneraret, quod non esset idonea materia consecrationis. Et licèt in Concilio Triburiensi cap. 19. dicatur, *Quòd duæ partes sint vini, tertia aquæ, quia*

quia major est majestas sanguinis Christi, quàm fragilitas populi; tamen postea in Concilio Florentino, in decreto pro Armenis, multò minor quantitas designatur; dicitur enim *materiam calicis esse vinum de vite, cui ante consecrationem modicissima aqua admisceri debet.* Unde quantò minus de aqua miscetur, tantò meliùs fit, & conformiùs mandato Ecclesiæ, quia ly *modicissima*, significat id quod minimum esse potest in parvitate, dum tamen gutta illa aquæ sit sensibilis, quia videri debet, ut constet quòd sit infusa.

Dico secundò, mixtionem illam non esse necessariam necessitate sacramenti, sed solùm necessitate præcepti, non Divini, sed Ecclesiastici.

33. Prima pars constat, materia enim calicis sufficienter salvatur in solo vino, quia Christus Dominus solùm illud designavit in calice, dum dixit Matth. 26. *Non bibam amodò de hoc genimine vitis.* Et Concilium Florentinum in decreto pro Armenis, declarans materiam calicis solùm dixit, illam esse *vinum de vite, cui ante consecrationem modicissima aqua misceri debet*: quo genere loquendi significat materiam solùm esse vinum de vite, mixtionem verò aquæ pertinere solùm ad conditionem, seu cæremoniam quandam accidentalem, non ad materiam sacramenti. Unde Catechismus Pij V. cap. de Eucharistia, postquam dixit mixtionem illam non posse prætermitti sine peccato mortali, subdit: *Si aqua desit, perficitur Sacramentum.* Similiter de consecrat. dist. 2. Can. 1. sic habetur: *Si vinum tantùm quis offerat, sanguis Christi incipit esse*

34. Nec obstat quod Cyprianus lib. 2. Epist. 3. ait, nempe non posse consecrari aquam solam, neque vinum solum, sed utrumque permixtum: hoc enim intelligi debet de necessitate præcepti, subdit enim, *Eis qui sine mixtione aquæ interdum consecerunt posse veniam concedi*: quo indicat, malè quidem fecisse, sed non invalidum sacramentum confecisse.

35. Dices, Idem S. Doctor ibidem ait: *Sic calix Domini non est aqua sola, & vinum solum, nisi utrumque misceatur, quomodo nec corpus Domini potest esse sola farina, nisi utrumque adunatum fuerit & copulatum*: Sed mixtio aquæ cum farina est de necessitate hujus sacramenti, ut constat ex dictis art. 1. Ergo & mixtio aquæ cum vino.

Respondeo cum S. Thoma hîc art. 7. ad 1. *Quòd verbum Cypriani est intelligendum secundùm quod dicitur, illud esse non posse, quod convenienter esse non potest. Et sic similitudo illa attenditur quantùm ad id quod debet fieri, non autem quantùm ad necessitatem; nam aqua est de essentia panis, non autem de essentia vini.*

36. Secunda pars conclusionis, quæ asserit præceptum miscendi aquam vino consecrando, non esse divinum, sed Ecclesiasticum, colligitur ex Tridentino suprà citato, dicente *Præceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent.* Ubi hoc præceptum non dicitur Divinum, sed Ecclesiasticum. Et Florentinum non reprehendit Armenos omittentes hanc mixtionem, eò quòd agerent contra præceptum divinum, sed contra communem Ecclesiæ consuetudinem. Alexander quoque I. Epist. 1. cap. 4. & Concilium Triburiense cap. 19. mixtionem aquæ solùm à Patribus traditam esse dicunt. Sancti autem Patres, præsertim Cyprianus, ideò vocant interdum hanc mixtionem, Traditionem Dominicam, quia Christus, ejus exemplum dedit, etsi non præceptum. Sicut ergo Christus, licèt in azymo consecraverit, reliquit tamen arbitrio & præcepto Ecclesiæ determinandum, an in azymo vel fermentato Sacerdotes consecrare debeant; unde etiam Græci consecrant in fermentato, Latini verò in azymo; imò & ipsis Latinis, ad evitandam hæresim Ebionitarum, aliquando (ut suprà annotavimus) præceptum fuit consecrare in fermentato. Ita potuit Christus, quando hoc sacramentum instituit, aquam vino consecrando miscere, & nihilominus hanc cæremoniam arbitrio Ecclesiæ relinquere sub præcepto servandam. Ex quo

Inferes primò, posse in hoc præcepto, urgente causâ, ab Ecclesia dispensari. Secundò, posse Sacerdotem, si desit aqua, consecrare in solo vino, ad perficiendum sacrificium inchoatum, quia integritas sacrificij est de jure divino; non tamen illud inchoare, quia melius est illud omittere, quàm peragere sine debitis circumstantiis & cæremoniis. Tertiò, non satis esse aquam miscere vino in dolio, vel vase, sed misceri debere in ipso calice continente vinum, & in ipsa celebratione Missæ. Quòd si per oblivionem non fuerit ante offertorium mixta, debet statim misceri, sine oblatione; non est tamen miscenda post consecrationem, quia tunc cessat significatio & tempus præcepti. Inferes demum, mortaliter peccare Sacerdotem, hanc cæremoniam ex industria, vel ex negligentia omittentem: nam licèt permixtio aquæ modicissimæ, secundùm se absolutè res parva & levis sit; mysterium tamen & significatio magna est; significat enim, ut suprà diximus, unionem populi Christiani cum ipso Christo. 37.

Articvlvs IV.

Vtrum aqua infusa calici consecrando, immediatè convertatur in Christi sanguinem; vel priùs debeat converti in vinum, quàm in sanguinem?

38. CErtum est aquam infusam calici consecrando, converti in sanguinem Christi, ex vi verborum sacramentalium, & non remanere in propria specie, nec converti in aquam quæ fluxit de latere Christi, ut communiter docent Theologi contra nonnullos Authores, quorum opinionem refert & refellit Innocentius III. in cap. *cum Martha*, de celebratione missarum. Sed an hæc conversio fit immediata, vel solùm mediata, celebris est difficultas & controversia inter Theologos. Aquam enim infusam calici, immediatè verti in sanguinē Christi, docent plures ex Recentioribus, inter quos præcipui sunt Ægidius Coninck, Toletus, Alanus, Salmeronius, Delugo, Layman, Bernal, & Baronius in fine anni 1188. affirmans id esse de fide, semperque ita creditum fuisse in Ecclesia. E contra celebriores Theologi tum è Schola D. Thomæ, tum è Societate Jesu, censent aquam illam non converti in sanguinem Christi, nisi mediatè, ita quòd priùs debeat converti in vinum; subindeque si in aliquo casu, per accidens tempore consecrationis non sit in vinum conversa, non converti in Christi sanguinem, sed in propria aquæ natura remanere. Pro hac sententia, erudita scripserunt opuscula ex nostris Hyacinthus Petronius, primùm Sacri Palatij Apostolici Magister, postea Episcopus Morulensis, & Hyacinthus Choquetius, Do-

ctor Lovanienſis, cujus opuſculum, continens viginti duo capita, habetur in fine tomi primi de gratia. Ex aliis verò, Guillelmus Eſtius, libro orationum Theologicarum, orat. 15. 16. & 17. & Baſilius Pontius, Auguſtinianus, primarius Salmanticenſis. Demum Catechiſmus Pij V. cujus verba infra referemus; dicit hanc eſſe omnium Eccleſiaſticorum Scriptorum ſententiam. Unde exceſſit Baronius, cùm dixit aliam ſententiam eſſe de fide, ſemperque receptam fuiſſe in Eccleſia.

§. I.

Concluſio negativa ſtatuitur.

39. DIco igitur, aquam infuſam calici conſecrando, non converti in ſanguinem Chriſti, niſi priùs fuerit converſa in vinum.

Probatur primò authoritate Innocentij III. in cap. *cum Marthæ*, ubi ab Archiepiſcopo Lugdunenſi interrogatus, utrum aqua infuſa calici converteretur in ſanguinem Chriſti? Relatis tribus ſententiis, quarum prima dicebat, aquam illam converti in eam quæ manavit ex latere Chriſti; Secunda, quòd aqua cum vino tranſubſtantiatur in ſanguinem, cùm in vinum tranſeat, mixta vino, licèt Phyſici contrarium aſſerant, qui aquam à vino per artificium ſeparari poſſe contendunt; Tertia verò dicebat, aquam nullo modo converti in ſanguinem, ſed manere in propria ſpecie: Pontifex elegit ſecundam opinionem ut probabiliorem, dicens: *Verùm inter opiniones prædictas illa probabilior judicatur, quæ aſſerit aquam cum vino in ſanguinem tranſmutari.* Ergo cùm hæc ſit ſecunda, & rationem afferat cur aqua in ſanguinem Chriſti tranſubſtantietur, quia in vinum tranſit; exiſtimavit Pontifex, probabilius eſſe aquam non tranſubſtantiari in Chriſti ſanguinem, niſi priùs in vinum converſam.

40. Reſpondet Ægidius Coninck, ſecundam opinionem quam refert Pontifex, fuiſſe bimembrem; ita ut ex his qui tenebant aquam converti in ſanguinem, aliqui aſſererent immediatè converti, alij verò non niſi mediatè, ſuppoſitâ priùs ejus in vinum tranſmutatione: declarans verò Pontifex, quænam verior ſit ſententia, approbat (inquit) ſecundam quantùm ad hoc quod in illa aſſeritur, aquam converti in ſanguinem; unde non niſi quantùm ad hoc reaſſumpſit Pontifex ſecundam opinionem, per hoc indicans ſe abſtrahere an immediatè vel mediatè convertatur; imò ex hoc quod dicit, aquam cum vino in ſanguinem tranſmutari, videtur magis inclinari in eam quæ cenſet aquam tempore conſecrationis in propria ſpecie exiſtentem, converti immediatè in ſanguinem; ſi enim jam converſa eſſet in vinum, non aqua cum vino, ſed ſolum vinum in ſanguinem converteretur.

41. Sed contra: Falſum eſt ſecundam opinionem quam refert Pontifex fuiſſe bimembrem, quin imò particulâ cauſali, *cùm in vinum tranſeat*, ſignificatur ſecundam ſententiam cenſere, ideò aquam converti in ſanguinem, quia priùs convertitur in vinum; unde D. Thomas hìc art. 8. referens ſecundam illam ſententiam, ſic habet: *Ideò ſicut ipſe* (Innocentius) *dicit, aliorum opinio probabilior eſt, qui dicunt aquam converti in vinum, & vinum in ſanguinem.*

42. Addo quod ipſe Pontifex clarè mentem ſuam expreſſit lib. 4. de altaris myſterio cap. 31. his verbis: *Aqua tranſit in ſanguinem, eâ ſcilicet ratione quòd aqua per admixtionem tranſit in vinum, & vinum per conſecrationem in ſanguinem; quis enim ambigat aquam in vinum tranſire, cùm multo vino modicum aquæ infunditur.* Nihil poteſt dici expreſſius, ad probandum hunc Pontificem ſtare pro noſtra ſententia, & ad convincendum ſecundam ſententiam quam in ſuprà dicto reſcripto retulit, & probabiliorem judicavit, non eſſe bimembrem, ſed unicam, eamque aſſerere aquam converti in ſanguinem, ex eo quod priùs convertitur in vinum. Unde omnes Canoniſtæ qui decretalem illam interpretati ſunt, ita aſſeruerunt. Ad id verò quod Ægidius addit pro confirmanda ſua ſolutione, patebit ex ſolutione argumentorum.

43. Probatur ſecundò concluſio authoritate Catechiſmi Romani, qui in tractatu de Euchariſtia cap. 4. hæc ſcribit: *Illud autem ſacerdotibus animadvertendum eſt, quemadmodum in ſacris myſteriis aquam vino adhiberi oportet, ſic etiam modicam infundendam eſſe: nam Eccleſiaſticorum ſcriptorum ſententiâ & judicio, aqua illa in vinum convertitur.* Quo nihil clarius & expreſſius in favorem noſtræ ſententiæ dici poteſt.

44. Probatur tertiò ex Florentino in decreto de unione Armenorum, in quo jubet Pontifex, modiciſſimam aquam ante calicis oblationem eſſe vino admiſcendam, ad quam tam ſanctam univerſalis Eccleſiæ conſuetudinem adhortatur Armenos, qui hanc cæremoniam non ſervabant, & corrigit quod Concilium Triburienſe Provinciale cap. 19. ſtatuerat, nempè tertiam partem aquæ eſſe vino admiſcendam: At nulla alia ex cauſa moveri potuit ad hoc, niſi quia exiſtimabat, aquam non priùs in ſanguinem, quàm in vinum converti; ſubindeque præcepit modiciſſimam eſſe admiſcendam, ut facilius poſſit ante conſecrationem in vinum converti: Ergo cenſet Concilium, aquam infuſam calici conſecrando, non converti in ſanguinem Chriſti, niſi priùs fuerit converſa in vinum. Minor probatur. Non enim moveri potuit Concilium ad præcipiendum modiciſſimam aquam vino conſecrando admiſceri, & corrigendum decretum Concilij Triburienſis, niſi vel quia tertia pars aquæ quam Concilium illud eſſe vino conſecrando admiſcendam ſtatuerat, deſtrueret potum uſualem; vel quia facto Chriſti conformius eſt modiciſſimam quàm tertiam partem aquæ vino miſcere; vel denique quia hoc magis convenit myſticæ ſignificationi, tum aquæ ex latere Chriſti profluentis, tum unionis populi fidelis cum Chriſto: Sed nullâ ex his rationibus ad hoc moveri potuit Concilium: Non quidem primâ, cùm adhuc tertiâ parte aquæ vino admixtâ, maneat potus uſualis vini, ut Adverſarij non negant; alioquin decretum Triburienſis intolerabilem continuiſſet errorem, nullúſque qui ſe tali decreto conformaſſet, conſecraſſet. Nec ſecunda, cùm potiùs in ſententia Adverſariorum facto Chriſti conformius ſit tertiam partem admiſcere; eò quòd (ut ipſi aiunt) Chriſtus uſuali potu uſus eſt, quali ſolebant Judæi, qui notabilem partem aquæ vino miſcebant, utpote potenti ac generoſo, quale ea regio fert. Neque tertia, nam ad ſignificationem myſticam aquæ ex latere Chriſti profluentis convenit notabilem partem aquæ miſcere, notabilis enim pars, unà cum ſanguine ex latere Chriſti profluxit, ut colligitur ex illo Joan. 19. *Continuò exivit ſanguis & aqua, & qui vidit, teſtimonium perhibuit*, corporeo viſu aquam à ſanguine diſcernens. Similiter myſtica ſignificatio unionis populi

fidelis cum Chriſto æquè benè poteſt per notabilem ac per modiciſſimam aquam exprimi; modò ad denotandam majorem Chriſti ſanguinis virtutem, vinum excedat aquam, *quia major eſt* (inquit Triburienſe citatum) *majeſtas ſanguinis Chriſti, quàm fragilitas populi.* Reſtat igitur, ut finis Florentini propter quem Triburienſe correxit, fuerit, quia judicavit aquam priùs convertendam eſſe in vinum, quàm in ſanguinem.

45. Confirmatur & magis illuſtratur hæc ratio: Si aqua non priùs in vinum converſa fieret ſanguis Chriſti, ſequeretur quòd in æquali, imò & in majori quantitate vino admixta, converteretur in Chriſti ſanguinem: Sed hoc dici nequit, ad quid enim deſerviret tanta cura Eccleſiæ præcipientis ſacerdotibus modiciſſimam aquam vino conſecrando admiſcere, ſi æque bene poteſt converti in ſanguinem Chriſti aqua, etiam ſi non ſit modiciſſima, ſed in æquali vel majori quantitate ac vinum, dummodo illud non corrumpat, ſicut de facto non corrumpit, quando vinum eſt potens & generoſum; quia vinum fortius eſt ad reſiſtendum aquæ, quàm è converſo; unde ut vincatur ejus reſiſtentia, maxima pars aquæ requiritur: Ergo &c.

46. Reſpondet Ægidius, negando ſequelam, quia (inquit) ut aqua ſit cõſecrabilis, debet ita à majori quantitate vini abſorberi, ut appareat converſa in vinum, licèt de facto in vinum non ſit converſa. Sed quæro ab eo, unde habeat quòd licèt non ſit neceſſarium aquam converti in vinum, ipſa tamen apparere debeat converſa, ut poſſit conſecrari? Deinde, Apparentia converſionis roſacei liquoris vino admixti, non facit quod ille liquor remanens in propria ſubſtantia ſit conſecrabilis: Ergo neque apparentia converſionis aquæ in vinum, efficiet quod aqua in ſua ſubſtantia remanens poſſit conſecrari.

47. Dices cum Ægidio, diſparem eſſe rationem, cùm aqua roſacea vino admixta, non ſit materia hujus ſacramenti, bene tamen aqua naturalis.

Sed contra primò, Scriptura, Concilia, & SS. Patres aſſerunt materiam hujus ſacramenti eſſe genimen vitis, vinum de vite &c. Ergo temerarium videtur, aſſerere aquam naturalem vino admixtam, ad materiam & integritatem hujus ſacramenti pertinere.

Neque valet ſi dicas, Scripturam, Concilia, & SS. Patres, nomine vini quod dicunt eſſe materiam hujus ſacramenti, intelligere vinum cui modiciſſima aqua infunditur, cùm tale vinum ſit potus uſualis. Non valet (inquam) tum quia verba Scripturæ, Conciliorum, & Patrum, propriè accipi debent, maximè cùm de inſtitutione vel materia alicujus ſacramenti ſit ſermo; ſic enim nomen panis, quod frequenter uſurpatur in Scriptura pro quocumque cibo, debet propriè accipi pro ſubſtantia quæ conficitur ex tritico, quando dicitur materiam hujus ſacramenti eſſe panem: Sed vox illa vinum, non ſignificat propriè niſi liquorem ex uvis expreſſum: Ergo ſolus ille liquor poteſt dici materia hujus ſacramenti. Tum etiam quia vinum quod eſt potus uſualis, eſt vinum limphatum, ſeu multâ aquâ dilutum: Ergo ſi nomine vini intelligi debeat vinum prout eſt potus uſualis hominum, quando à Scriptura, Conciliis, & SS. Patribus dicitur materia hujus ſacramenti, ſequitur non ſolùm vinum cui modiciſſima aqua infunditur, ſed etiam vinum limphatum, & multâ aquâ dilutum, eſſe hujus ſacramenti materiam, quod eſt erroneum, & decreto Eugenij repugnans, cùm in eo dicatur materiam hujus ſacramenti eſſe vinum de vite, cui ante conſecrationem modiciſſima aqua admiſceri debet.

48. Contra ſecundò, Illud ſolùm eſt materia Euchariſtiæ, quod à Chriſto inſtitutum eſt pro illius materia: Sed aqua, etiam ut vino mixta, non eſt inſtituta à Chriſto ut materia Euchariſtiæ, quia aqua non miſcetur vino niſi tantùm ex præcepto Eccleſiæ, ut patet ex verbis Tridentini articulo præcedenti relatis, & communiter docent Theologi contra Armacanum: Ergo aqua, etiam ut mixta vino, hujus ſacramenti materia dici nequit.

49. Dices, Eccleſiam non inſtituere illam aquam mixtam pro materia ſacramenti, ſed Chriſtum inſtituiſſe ut id quod Eccleſia miſceret, eſſet materia conſecrationis.

Sed contra eſt, quia in deſignandis materiis ſacramentorum, Chriſtus nihil Eccleſiæ commiſit, ſed ſolùm circa uſum & adminiſtrationem illorum, ut conſtat ex Tridentino ſeſſ. 21. in principio: Sed materia maximè pertinet ad ſubſtantiam ſacramentorum: Ergo illius deſignatio non eſt commiſſa Eccleſiæ, nec voluntati Eccleſiæ relictum eſt, quod ſi præciperet miſcere aquam, eſſet materia, ſi non præciperet, non eſſet; aliàs ſimili modo poſſet dici, quòd ſi oleo miſceretur alius liquor pro Extrema Unctione, etiam talis liquor redderetur materia hujus ſacramenti, quia ſic inſtituit Chriſtus. Vel ſal, quatenus aquæ Baptiſmi, ex ordinatione Eccleſiæ miſcetur, materia Baptiſmi dici poterit.

50. Neque obſtat ſi dicas, quòd Chriſtus deſignavit pro materia matrimonij illum contractum quem Eccleſia validum eſſe decreverit: Ergo etiam potuit deſignare pro materia calicis illud quod Eccleſia præceperit & ordinaverit calici infundi. Hoc enim exemplum nullo modo quadrat, quia Chriſtus deſignavit pro materia matrimonij contractum aliàs validum ſecundùm naturam & leges talis contractûs; unde conditio adjecta per Eccleſiam, ut contractus ſit validus, non mutat materiam, neque facit ut id quod non eſt contractus ſit materia ſacramenti, ſed ſolùm ponitur illa conditio ad producendum in rerum natura verum & validum contractum ſecundùm approbationem legalem: aqua autem non infunditur vino, ad hoc ut vinum reddatur verum ac proprium vinum, ſed ſolùm propter ſignificationem myſticam; ideòque ſi non convertatur in vinum, non poteſt ab Eccleſia fieri materia ſacramenti Euchariſtiæ, ut rectè diſcurrit Joannes à S. Thoma hîc art. 3.

51. Ex his facilè deduci poteſt ratio præcipua & fundamentalis noſtræ ſententiæ: Illud enim ſolùm convertitur immediatè in ſanguinem Chriſti, quod eſt materia conſecrationis calicis: Sed ſolum vinum eſt hujuſmodi: Ergo ſolum vinum immediatè convertitur in ſanguinem Chriſti; ſubindeque aqua infuſa calici, non convertitur in ſanguinem Chriſti, niſi fuerit converſa in vinum. Major eſt evidens, ideò enim aliquid dicitur materia conſecrationis, quia ejus ſubſtantia per verba conſecrationis immediatè tranſit in ſubſtantiam corporis aut ſanguinis Chriſti. Minor verò patet ex jam dictis, oſtendimus enim ex Conciliis & SS. Patribus ſolum vinum eſſe materiam Euchariſtiæ, non verò aquam etiam ut ei admixtam, niſi priùs fuerit converſa in vinum.

52. Nec valet quod ait Ægidius, Concilia, & SS.

Patres, dum aiunt solùm vinum esse materiam consecrationis calicis, loqui de materia necessaria: aquam verò infusam calici, non esse materiam necessariam, sed liberam, & ex præcepto & ordinatione Ecclesiæ alteri adjunctam. Nam ut suprà dicebamus, materia cujuslibet sacramenti, sive sit necessaria, sive libera, à Christo fuit instituta; non verò ab Ecclesia, quæ non habet potestatem, nisi ad instituenda sacramentalia: admixtio verò aquæ vino consecrando, non est de institutione Christi, sed solùm de præcepto Ecclesiæ. Addo quod distinctio materiæ necessariæ & liberæ, solùm admittitur à Theologis in sacramento pœnitentiæ, in quo peccata venialia dicuntur materia libera; quia non debent necessariò aperiri in confessione, ut subsistat sacramentum pœnitentiæ, illa tamen sola sufficere potest, quando non adest alia. A B

53. Denique suaderi potest conclusio, ex absurdo & inconvenienti quod sequitur ex adversa sententia, nimirum quòd possit sanguis sub solis speciebus aquæ à vino separatis remanere: Sed hoc videtur absurdum, & Tridentini doctrinæ repugnans, ut patebit ex infrà dicendis: Ergo &c. Sequela Majoris, etsi ab Adversariis negetur, videtur tamen manifesta, potestque probari, quia juxta Adversariorum sententiam, per hoc quòd aqua admiscetur vino, non convertitur in ejus substantiam, sed remanet in propria specie, toto tempore antecedente consecrationem, cujus evidens indicium esse putant, quòd per artem potest hujusmodi aqua à vino separari: quod si sit verum, fatendum necessariò est, species aquæ post consecrationem esse à speciebus vini separabiles, cùm ipsa substantia aquæ non sit separabilis à substantia vini, nisi ex eo quòd accidentia utriusque substantiæ sunt ab invicem separabilia. Quòd ergo hac suppositâ separatione, sanguis Christi esset sub speciebus aquæ, sic ostenditur. Vel illæ species sic separatæ continerent aliquam substantiam modo sacramentali, vel alicui substantiæ inhærerent, vel subsisterent sine ulla substantia, nulli inhærendo, & nullam continendo? neque enim est alius modus excogitabilis quo species illæ possent se habere. Tertium horum est prorsus absurdum & inauditum: si autem dicatur primum, habetur intentum, quia non possunt aliam substantiam modo sacramentali continere, nisi eam in quam fuerunt substantialiter transmutatæ, scilicet sanguinem Christi. Secundum verò non potest sustineri, quia nulla talis substantia potest rationabiliter excogitari, cui species illæ inhæreant. Quæ enim? Non illa eadem numero quæ erat ante consecrationem, quia contradictionem implicat, quòd idem numero viribus naturæ reproducatur, maximè per solam separationem quæ contingit in proposito. Non etiam substantia ejusdem speciei, quia nulla potest assignari causa, nulla actio talis substantiæ productiva; sola enim separatio non habet hanc vim; imò nunquam contingit aliquam substantiam succedere in locum alterius ejusdem speciei. Non denique substantia diversæ speciei, quia factâ illâ separatione remanent accidentia aquæ, quæ tamen non possunt naturaliter esse cum substantia distinctæ speciei. C D E

54. Confirmatur: Species continentes corpus aut sanguinem Christi, tandiu alterum ex illis continent, quandiu substantia conversa sub illis mansisset, ut expresè docet Tridentinum sess. 13. can. 3. Sed per solam separationem aquæ à vino, non destrueretur substantia aquæ: Ergo si species aquæ continent sanguinem Christi, ut conjunguntur cum speciebus vini, eundem etiam continebunt, factâ separatione à speciebus vini.

Hæc argumenta adeò manifesta sunt, & tam evidenter probant sequelam Majoris principalis, ut Ægidius Coninck, qui illam negaverat, respondens ad authoritatem illam Tridentini, in aliud latus se vertat, negetque Minorem, asserens probabiliter sustineri posse sanguinem Christi remansurum sub speciebus aquæ separatis. 55.

Verùm Minor illa probatur primò ex Tridentino citato, dicente post consecrationem manere duntaxat species panis & vini, & sub illis corpus & sanguinem Christi: Ergo non remanent species aquæ sub quibus contineatur sanguis Christi.

Secundò, Si sub speciebus aquæ separatis contineretur sanguis Christi, sequeretur solas species aquæ posse consecrari, quod est hæreticum. Sequela probatur: Quidquid est capax termini alicujus actionis, est etiam capax denominari ab illa actione: Sed consecratio se habet ad sanguinem Christi, sicut actio & fieri ad suum terminum: Ergo illud quod seorsim à vino est capax continendi sanguinem Christi, potest etiam separatim à vino consecrari.

Tertiò, Si sub speciebus aquæ separatis sanguis Christi contineretur, aqua, seu species aquæ, pertinerent ad essentiam hujus sacramenti, subindeque admixtio aquæ esset de necessitate sacramenti, & non tantùm ex institutione & præcepto Ecclesiæ: Sed hoc dici nequit: Ergo &c. Minor patet ex dictis contra Armacanum articulo præcedenti, sequela verò Majoris probatur. Illud pertinet ad essentiam hujus sacramenti, cui convenit significatio sacramentalis: Sed si sub speciebus aquæ separatis sanguis Christi contineretur, illis significatio sacramentalis competeret: Ergo tales species ad essentiam hujus sacramenti pertinerent. Major patet, Minor probatur. Ideò species vini significant gratiam ad modum spiritualis potûs animam exhilarantis, quia sanguinem Christi realiter continent: Ergo si sub speciebus aquæ separatis, sanguis Christi contineatur, illis pariter significatio sacramentalis conveniet.

§. III.

Solvuntur objectiones.

OBjicies primò: SS. Patres communiter & indistinctè docent aquam & vinum consecrari, & consecratione in sanguinem Christi converti: Sed hoc esset falsum, si aqua non converteretur in sanguinem Christi, nisi priùs esset conversa in vinum: Ergo dicendum est, aquam infusam calici, immediatè in sanguinem Christi converti. Minor videtur manifesta, quod enim non est tempore consecrationis, non potest dici consecrari, aut in sanguinem converti: Sed si aqua debeat priùs mutari in vinum, non erit tempore consecrationis: Ergo falsum erit dicere quòd aqua consecretur, & consecratione in sanguinem Christi convertatur. Major verò ex variis SS. Patrum testimoniis declaratur: Ambrosius enim lib. 4. de sacram. hæc scribit: *Vinum & aqua in calicem mittitur, sed fit sanguis consecratione verbi cœlestis.* Et cap. 5. *Ante verba Christi, calix est vini & aquæ plenus: ubi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur.* Damascenus lib. 4. fidei 56.

cap. 14. *Ex pane corpus, & ex vino & aqua* (Christus) *sanguinem suum effecit.* Alia profert testimonia Baronius ad annum 1188. quæ difficiliora videntur. Refert enim verba Paschalis lib. de corpore & sanguine Christi cap. 11. dicentis : *Aqua consecratur, non quòd aqua permaneat, sed vertatur in sanguinem.* Et Petri Blesensis tractatu de Eucharistiæ capite 14. *Post consecrationem sanguis bibitur, quia in sanguinem demutatur aqua.* Idem docet Hidelbertus apud eundem dicens: *Aqua in sanguinem vertitur.* Demum idem confirmat Algerus ibidem, his verbis: *Licèt in mensa Domini tria constituantur munera, sunt tamen duo per quæ sacrificatur, est aqua mixta priùs vino, sed quando sacratur, nonnisi sanguis erit.* Ergo SS. Patres communiter docent, aquam & vinum consecrari, & consecratione in sanguinem verti.

57. Respondeo concessa Majori, negando Minorem, & ad ejus probationem dico quòd ut aqua dicatur consecrari, & in sanguinẽ Christi converti, non est necesse quòd ipsa fit formaliter tempore consecrationis; sufficit enim quòd fit materialiter, id est quòd materia quæ est sub forma vini, fuerit sub forma aquæ; sicut à simili alimentum dicitur converti in substantiam aliti, quamvis tempore quo fit hæc conversio, non sit alimentum formaliter, ex eo quòd per varias alterationes & corruptiones priùs fuit corrupta forma ipsius alimenti. Sic etiam Joan. 2. architriclinus aquam jam factam vinum, appellat aquam per ampliationem; & Exodi 7. dicitur : *Devoravit virga Aaron virgas eorum*, quod intelligendum est de virga conversa in colubrum. Ita ergo in proposito aqua potest dici converti in sanguinem Christi, per ampliationem, quia illud quod erat aqua, seu illud in quod aqua est transmutata, convertitur in sanguinem Christi.

58. Objicies secundò: Christus in vino aquâ mixto creditur consecrasse, ut dicit Tridentinum sess. 22. cap. 3. Sed non est verisimile tam brevi tempore illam aquam priùs conversam fuisse in vinum, quàm in sanguinem : Ergo immediatè in sanguinem Christi transmutata est. Minor probatur: Christus non consecravit apponendo aquam modicissimam, quia miscuit aquam propter observationem temperantiæ, & consuetudinem illius regionis; esset autem ridiculum propter temperantiam modicissimam aquam, unam scilicet guttam, vino infundere : Sed multa aqua non potuit brevi illo tempore quod inter consecrationem corporis & sanguinis sui Christus interposuit, in vinum converti : Ergo tunc non fuit priùs conversa in vinum, quàm in sanguinem.

59. Simile argumentum desumi potest ex Concilio Triburiensi : Nam olim ex decreto hujus Concilij, tertia pars aquæ miscebatur vino consecrando : At verisimile non est, vel aquam illam conversam fuisse in vinum, antequam conversa fuisset in sanguinem; vel remansisse in sanguinem non conversam, nam hoc modo data fuisset populo occasio idololatrandi & adorandi aquam puram in calice unà cum Christi sanguine contentam : Ergo &c. Idem argumentum & inconveniens currit in aliis duobus casibus qui non raro contingunt; quando scilicet sacerdos paulò ante consecrationem advertit non fuisse tempore oblationis calici appositam aquam, vel quando in ipsa sumptione advertit loco vini fuisse puram aquam; nam in utroque illo casu præcipit rubrica ut sacerdos apponat aquam, & statim consecret; tunc enim in brevi illo tempore aqua non potest converti in vinum : nec remanet in propria specie, alioquin, ut dicebamus, daretur populo occasio idololatriæ, nec posset verificari forma calicis; nam pronomen *Hic* cadit supra totum quod in calice continetur; & sacerdos illam aquam simul cum sanguine sumens, non maneret jejunus, atque adeò non posset aliam missam celebrare : Ergo saltem in illis casibus, aqua immediatè in sanguinem Christi convertitur.

Respondeo Christum Dominum, cùm evi- 60.
denter & comprehensivè cognosceret, quando aqua esset conversa in vinum, etiam si plus aquæ infunderet quàm nos, tamen quando consecravit, jam aqua erat conversa in vinum. Addo quod Christus expectavit ut esset finita cœna ad consecrandum calicem, cùm tamen panem durante cœnâ consecraverit, juxta illud Matth. 26. *Cœnantibus illis accepit Jesus &c.* & sic sufficiens tempus transiit ut aqua illa converteretur in vinum. Deinde etiam non constat Christum Dominum non infudisse aquam in modica quantitate, quia licèt regulariter limphatum vinum in magno temperamento biberet, tamen tunc quando consecravit, non est usus vino mixto, modo usuali, temperantiæ causâ, sed ob significationem mysticam, & propter mysterium : unde post consecrationem calicis dixit illud esse de genimine vitis, ut intelligeremus quòd licèt infudisset aquam, tunc tamen totum illud erat vinum.

Dices, Illud vinum quod tunc Christus con- 61.
secravit, erat vinum usuale : Sed vinum usuale non est vinum purum, sed vinum limphatum, seu multâ aquâ dilutum : Ergo Christus non consecravit vinum cui infusa esset aqua in modica quantitate.

Respondeo vinum limphatum esse usuale, si taliter sit mixtum, quòd sit conversum in vinum; si verò non sit conversum, sed fiat quoddam tertium ex vino & aqua, non est vinum usuale, licèt potus usualis dici possit : aliud enim est vinum usuale, aliud potus usualis; quia usualis potus potest esse vel ex vino multâ aquâ diluto, vel ex aliis liquoribus; vinum autem usuale, non nisi vinum esse potest, quod non solùm pro potu, sed etiam pro aliis usibus servit.

Ad aliud argumentum desumptum ex decreto 62.
Concilij Triburiensis, in primis dico hoc Concilium Provinciale quoad hoc correctum fuisse à Florentino universali, præcipiente modicissimam aquam vino consecrando infundere.

Respondeo secundò, licèt vino consecrando tertia pars aquæ infundatur; quia tamen vinum majoris est activitatis quàm aqua, illiusque resistentiam facilè superare potest, præsertim quando est potens & generosum, intra breve illud tempus quod ab offertorio ad consecrationem intercedit, potest tertiam partem aquæ ei admixtam, in suam substantiam convertere. Cùm verò sacerdos advertens non fuisse tempore oblationis appositam aquam calici, illam adhibet, & statim consecrat juxta præscriptum rubricarum; si in brevi illa morula, aqua non sit conversa in vinum, in sanguinem Christi non convertitur, sed manet in propria specie. Propterea tamen non datur populo occasio idololatriæ, quia cùm adoratio fidelium fide dirigatur, fertur solùm ad sanguinem Christi latentem sub speciebus Eucharisticis, non verò ad alia quæ per accidens iis adjuncta sunt; sicuti si inter hostiam consecratam crinis insertus sit, nullus tamen creditur ip-

sum adorare. In eo etiam casu verba consecra- A
tionis verificantur, quia non respiciunt absolutè
quidquid in calice reperitur, sed tantùm mate-
riam consecrationi aptam. In eo demum casu sa-
cerdos jejunus censetur, quia totum sumit per
modum unius sacramenti, sicut si hostiæ consecra-
tæ esset admixta aliqua particula farinæ hordea-
ceæ; vel sicut quando gutta aquæ per fauces sa-
cerdotis os lavantis, casu elabitur.

63. Objicies tertiò: Aqua mixta vino non potest converti in ipsum: Ergo si convertatur in sangui-
nem Christi, id fit immediatè. Consequentia
patet, Antecedens verò probant Adversarij, Pri-
mò ex eo quod Aristoteles, Plinius, & omnes
Medici, atque Chymici, affirmant talem conver- B
sionem esse impossibilem.

Secundò, quia experientia docet, aquam mix-
tam vino, etiam multo tempore post illam mix-
tionem, posse à vino separari, per immissio-
nem medullæ junci, aut per spongiam oleo in-
fusam.

Tertiò ratione: Non enim potest hæc conver-
sio fieri, nisi vinum alteret & corrumpat aquam:
Sed vinum non potest hoc præstare: Ergo hæc
conversio aquæ in vinum fieri nequit. Major
patet, Minor probatur. Nam vinum non potest
aquam corrumpere qualitatibus symbolis, putà
humiditate, & frigiditate, quia simile non agit
in simile; neque etiam qualitatibus dissymbolis,
putà caliditate, quia calor non continetur in vino C
formaliter, sed virtualiter tantũ; unde cùm calor
virtualis non agat nisi priùs irritatus & excitatus
ab illo subjecto in quod agit; aliunde verò non
possit aqua excitare calorem vini, eò quòd ipsa
omni calore destituta sit; non poterit vinum per
calorem corrumpere aquam: Ergo illam nullo
modo corrumpere potest.

Denique idem Antecedens suadetur: Si vinum
posset aquam in suam substantiam convertere,
per mixtionem aquæ vinum redderetur fortius
& vegetius: Sed hoc dici nequit, cùm experien-
tiâ constet, quòd virtus vini cui aqua aut guttatim
aut tota simul infunditur, sensim deficit, & tan-
dem evanescit, ita ut non percipiatur vinum, sed D
videatur in aquam conversum. Sequela verò pro-
batur, quia ignis & alia corpora simplicia fiunt
vegetiora, quando augentur per aliorum in se
conversionem: Ergo similiter vinum fieret vege-
tius & fortius per mixtionem aquæ, si eam in
suam substantiam transmutarer.

64. Respondeo negando Antecedens, & ad pri-
mam ejus probationem, quoad Aristotelem, dico
eum falsò omnino à Coninckio citari, cùm op-
positum doceat lib. 1. de generat. cap. 5. lect. 14.
apud D. Thomam, & cap. 10. lect. 25. unde S.
Thomas infrà quæst. 77. art. 8. ait; *Gutta aquæ
multo vino permixta, transit in speciem vini, ut
dicitur 1. de generatione.* Medicis autem & Chi-
micis opponimus præter Aristotelem, Albertum
magnum, D. Thomam, & omnes ejus Discipulos, E
Alensem, D. Bonaventuram, Scotum, & plu-
res alios; imò & Innocentium III. suprà cita-
tum, qui opinionem asserentem aquam transub-
stantiari in sanguinem, cùm in vinum transeat,
mixta vino, ut probabiliorem elegit, subindeque
verius & probabilius esse censuit, aquam mixtam
vino posse in ipsum converti.

Ad secundam dico cum D. Thoma in 4. dist. 10.
in expositione litteræ, id quod per artem chymi-
cam separatur à vino, non esse aquam, sed a-
queum humorem, cujus signum est, quòd ex
puro vino potest etiã extrahi: dicitur verò aqueus
humor, quia est quodammodo similis aquæ,
quamvis substantialiter sit vinum non satis exco-
ctum.

Dici etiam potest, quòd si aqua illa ex vino
extracta, sit vera aqua, generatur tunc ex vapore
vini cui aqua admixta fuerat, & in illud conver-
sa, attracto à medulla junci, aut spongiâ oleo
imbutâ; eodem prorsus modo quo ex terræ va-
pore attracto à Sole generatur aqua in media re-
gione aëris, ut docet Aristoteles lib. 1. Meteor.
cap. 9.

Ad tertiam dico posse vinum duobus modis
corrumpere aquam, in parva quantitate sibi ad-
mixtam: uno modo per divisionem, ratione cujus
illa modica aqua dividitur in partes minimas, sub B
quibus non potest forma aquæ manere, cui con-
sequenter succedit forma vini, non verò aliqua
alia; tum quia ab ipso vino fit hæc aquæ divisio;
tum etiam quia illud est corpus undique circum-
dans partes aquæ. Secundò potest vinum cor-
rumpere aquam per actionem, agendo in illam,
non per qualitates symbolas, sed per dissym-
bolas, scilicet per calorem virtualem. Nec verum
est calorem virtualem non agere, nisi priùs exci-
tetur à calore formali subjecti in quod agit, ut
patet in calce, quæ solâ aquâ positâ, statim fer-
vet. Addi etiam potest, ignem agere per aliquam
qualitatem innominatam, ipsum formaliter affi-
cientem, quam appellamus calorem virtualem, C
eò quòd producat effectus proprios caloris, sicut
lux Solis dicitur ob eandem rationem calor vir-
tualis.

Ad quartam, nego sequelam Majoris, & ad
probationem illius, concesso Antecedente, nego
consequentiam, & paritatem. Ratio verò dispa-
ritatis est, quia cùm in igne & in aliis corporibus
simplicibus, qualitas per quam agunt, sit pro-
prietas ab eorum substantia per simplicem dima-
nationem proveniens, facilè ex seipsis reparant
damnum, quod ex resistentia contrarij receper-
unt; quod in vino & in aliis mixtis, propter op-
positam rationem contingere nequit; unde non D
est mirum, si virtus eorum sensim deficiat.

Objiciunt ultimò Adversarij: Multò certius 65.
est, totum quod continetur in calice, post legi-
timam consecrationem, in sanguinem converti,
quàm aquam priùs converti in vinum; quia pri-
mum asserunt communiter Patres & Theologi,
imò & quidam volunt esse de fide, secundum verò
negatur à pluribus: Ergo non potest prius in sua
veritate & certitudine pendere à posteriori. Con-
sequentia probatur, quia posterius non potest
habere majorem certitudinem, quàm prius, nec
certum ab incerto in sua veritate pendere.

Ad hoc argumentum cui potissimùm confidunt 66.
Adversarij, & quod apud illos palmarium est, &
in hoc litterario certamine, veluti Achylleum,
facilè respondetur, concesso Antecedente, ne-
gando Consequentiam; ad cujus probationem
dicendum est, nihil obstare in bono discursu,
Consequens esse interdum certius Antecedente,
non quidem vi illationis præcisè, & quatenus
pendet ab illo, sed quatenus potest habere aliun-
de specialem gradum certitudinis, putà quia aliun-
de est communiter receptum in Ecclesia, ut con-
tingit in proposito. Potestque afferri instantia
manifesta, nam hæc propositio, *humanitas Chri-
sti existit sine propria subsistentia*, dependet in
sua veritate ab ista, *subsistentia creata distingui-
tur realiter à natura*, ita quòd si hæc esset falsa,

prior non posset esse vera; & tamen prima certior est, quia aliunde est de fide, non verò præcisè quatenus dependet ab alia propositione.

Articvlvs V.

An materia consecranda debeat esse præsens Ministro, & sub certa quantitate?

67. Dico primò, ut validum fiat sacramentum, materia ejus debet esse præsens sacerdoti consecranti. Ita D. Thomas in 4. dist. 11. quæst. 2. art. 1. quæstiunc. 3. ad 1. ubi sic habet: *Ipsa forma pronomine demonstrativo utens ostendit quòd materia consecranda debet esse coram Sacerdote, unde Sacerdos existens in domo sua, non posset consecrare panem qui est in altari.* Quibus verbis duas insinuat S. Doctor pro nostra conclusione rationes.

68. Prima & fundamentalis est, quòd pronomen *Hoc*, vel *Hic*, contentum in forma consecrationis, significat rem præsentem; unde falsa esset forma, si materia esset absens.

Secunda est ab inconvenienti: si enim materia non deberet esse præsens Sacerdoti consecranti, sequeretur Sacerdotem existentem Parisiis, è domo sua posse consecrare omnes hostias existentes in Ecclesia, imò & quæ sunt Romæ, & in omnibus totius mundi civitatibus, quod absurdum & falsum esse constat. Ex quibus

69. Inferes primò contra Majorem, non posse Sacerdotem consecrare hostiam à tergo positam, quamvis eam in speculo videat, quia non potest eam demonstrare pronomine *Hoc*, sed solùm ejus similitudinem relucentem in speculo, quæ non est materia hujus sacramenti, vel consecrationis.

70. Inferes secundò, posse Sacerdotem consecrare hostiam in pixide occlusam, vel latentem sub aliis, aut sub linteo, quia est moraliter præsens ratione continentis.

Dices, Infans intra uterum matris existens, non est moraliter præsens ut possit Baptismum suscipere: Ergo nec hostia intra pixidem existens.

Respondeo negando consequentiam & paritatem, infans enim debet physicè ablui, ad quod requiritur physica præsentia subjecti abluendi; hostia verò non debet verbis consecratoriis physicè tangi, adeòque sufficit moralis ejus præsentia.

71. Dico secundò, Sacerdotem validè posse consecrare materiam, quantæcumque sit magnitudinis, dummodo illi moraliter præsens esse possit. Ita D. Thomas hîc art. 2. in corp. contra aliquos qui dicebant quòd Sacerdos non poterat consecrare magnam quantitatem panis aut vini, putà totum panem qui venditur in foro, aut totum vinum quod est in dolio. Est etiam contra Alensem, D. Bonaventuram, Paludanum, & alios, asserentes materiam consecrandam esse determinatam quoad maximum, non quoad minimum; quia (inquiunt) quantitas materiæ consecrandæ sumi debet per ordinem ad usum fidelium, propter quem hoc sacramentum est institutum: Ergo tanta & non major consecrari potest, quanta probabiliter sufficit ad usum fidelium. Addunt quòd virtus sacerdotis & verborum finita est: virtus autem finita habet de se terminum certum ultra quem non potest operari.

72. Probatur tamen conclusio ratione fundamentali. De fide est Christum dedisse sacerdotibus A potestatem consecrandi panem & vinum, & nullâ constat auctoritate, vel traditione, aut ratione, Christum limitasse hanc potestatem ad certum terminum magnitudinis, quo major, licèt sensibiliter præsens, consecrari non possit: Ergo temerè limitaretur. Major est certa ex Scriptura & Conciliis, Minor verò patebit ex solutione objectionum.

Confirmatur: Hoc sacramentum non consistit 73.
in usu, sed in consecratione materiæ, quamvis ordinetur ad usum ut ad effectum posteriorem: Ergo salvatur ejus essentia in sola materia debitè applicata, cum certa forma & intentione ministri.

B Potest etiam suaderi conclusio ratione D. Tho- 74.
mæ, quæ sic breviter proponi potest. In omnibus habentibus materiam, ratio determinationis materiæ sumitur ex ordine ad finem, sicut in serra tantùm debet esse materiæ, quantùm sufficit ad secandum: in hoc autem distinguntur res naturales ab hoc sacramento, quòd illæ habent determinatam quantitatem, per comparationem ad formam determinatam; hoc verò sacramentum, per comparationem ad usum fidelium: Sed numerus fidelium est indeterminatus: Ergo & materia hujus sacramenti. Neque enim oportet quòd determinetur per comparationem ad numerum fidelium qui nunc occurrunt, aliàs sacerdos habens tantùm centum parrochianos, posset tantùm consecrare centum hostias, sed comparatio debet fieri circa populum qui potest occurrere: numerus autem fidelium qui occurrere possunt, non est determinatus, cùm & multi & iidem sæpiùs communicare possint: Ergo &c. Ex quo solutum manet primum fundamentum adversæ sententiæ. Ad illud verò quod additur, dicendum est virtutem Sacerdotis esse quodammodo infinitam, quia cùm se habeat per modum instrumenti, agit in virtute Dei, quæ infinita est.

Dices, In forma consecrationis vini sic dicitur: 75.
Hic est calix: Ergo oportet vinum contineri in calice, subindeque ejus quantitatem esse determinatam, & calici proportionatam.

Sed nego consequentiam, nam cùm dicitur, *Hic est calix &c.* est figurata locutio, in qua continens sumitur pro contento, idemque significat, ac si solùm diceretur, *Hic est sanguis meus*, sicut Matth. 26. & Marci 14. habetur: unde etiam si vinum non esset in calice, sed in terra diffusum, consecrari posset.

Addo quod, quamvis nomine calicis, vas in quo vinum consecrandum continetur intelligeretur; tamen ex quantitate calicis non rectè colligeretur quantitatem vini consecrandi esse determinatam; tum quia dato quocumque calice, potest dari alius major: tum etiam, quia potest Sacerdos habere coram se multos calices plenos, & simul omnes consecrare, sicut simul consecrat multas hostias.

Dico tertiò, quælibet pars panis & vini, quan- 76.
tumcumque parva, dummodo sit sensibilis, & sufficienter præsens, sive sit in toto continuo, sive extra, est apta materia consecrationis. Ita S. Thomas hîc art. 2. in argumento *Sed contra*.

Probatur breviter: Illud potest validè consecrari, sub quo potest poni corpus Christi: Sed corpus Christi potest poni & existere sub qualibet parte panis & vini, quantumcumque parva, sub qua potest esse substantia panis & vini, quia corpus Christi est sub speciebus, ad modum ipsius substantiæ panis & vini: Ergo si aliunde

talis pars sit sensibilis, & sufficienter præsens, po- A
test validè consecrari.

77. Ex quo inferes, partem minorem, minimo naturali conjunctam, posse consecrari, non autem separatam; quia sub illa ut separata non remanet substantia panis, bene tamen sub eadem ut conjuncta cum aliis.

78. Dices primò: Quæcumque minima quantitas aquæ non sufficit ad Baptismum: Ergo neque quæcumque minima quantitas panis ad hoc sacramentum.

Respondeo, concesso Antecedente, negando consequentiam & paritatem; materia enim Baptismi non est aqua, nisi ut abluens, at non quæ- vis minima pars aquæ abluere potest; panis verò B
est materia Eucharistiæ, ut continens Christum; unde cùm minima quantitas panis totum Christum continere possit, quælibet pars, quantumcunque parva, est apta materia consecrationis.

79. Dices secundò, Sacramentum Eucharistiæ est institutum ad modum cibi: Sed ad rationem cibi requiritur aliqua determinata quantitas: Ergo & ad materiam Eucharistiæ.

Respondeo sacramentum Eucharistiæ esse institutum ut cibum, non materialem, qui ut corpus reficiat, determinatam requirit quantitatem, sed ut spiritualem, qui ut animam reficiat, certam quantitatem non exposcit.

80. Urgebis, sacramentum Eucharistiæ institutum C
est ut cibus spiritualis animæ, mediâ sumptione corporali: Sed ut cibus sit corporaliter sumptibilis, certam requirit quantitatem: Ergo & sacramentum Eucharistiæ.

Respondeo hoc argumentum solùm probare, sacramentum Eucharistiæ, quantùm ad usum & sumptionem corporalem, certam requirere quantitatem, sed id non probare de hoc sacramento, quantùm ad consecrationem, & præsentiam Christi sub speciebus, de quo solùm agimus in præsenti, unde hæc instantia non est ad rem.

81. Dico quartò, ut consecratio sit valida, debet in particulari determinari quantitas tam continua quàm discreta materiæ, panis scilicet & D
vini.

Probatur: Quantùmcumque materia secundùm se sit legitima & consecrabilis, ac præsens Sacerdoti, si tamen iste non velit aut intendat eam consecrare, etiam si proferat verba consecrationis, non manet consecrata; quia intentio ministri necessaria est ad confectionem sacramen-
Disp. 6. art. 2. ti, ut in Tractatu de sacramentis in communi ostensum est: Ergo ut valida sit consecratio, materiæ quantitas determinanda est per intentionem Sacerdotis, quâ velit consecrare tantam & talem quantitatem panis & vini.

82. Porrò intentio Sacerdotis circa materiam consecrandam tripliciter ferri potest. Primò intendendo consecrare totam materiam quam habet E
coram se præsentem absolutè, & tunc tota illa, cujuscumque quantitatis sit, etiam si sit totus panis qui venditur in foro, & totum vinum quod est in dolio, manet consecrata. Secundò, intendendo consecrare ex materia quam habet præsentem, solam illam quam habet præ manibus, & quæ est super corporale, vel in pixide, aut in calice; & tunc sola illa manet consecrata. Tertiò, intendendo consecrare ex hostiis quæ sunt super corporale, aut in pixide, unam tantùm; & tunc si eam designet, illa sola manet consecrata; si verò eam non designet, nulla consecrata manet. Similiter, si Sacerdos præsentes habeat undecim hostias, & intendat tantùm consecrare decem, non tamen determinet illas decem quas vult consecrare, & undecimam quam non vult consecrare, nullam earum consecrabit: non enim consecrabit omnes, quia hoc non intendit, ut suppono; neque hanc vel illam, quia non est major ratio unius quàm alterius.

ARTICVLVS VI.

Vtrum in aliquo casu ex dispensatione Pontificis liceat in una tantùm specie consecrare?

§. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententiæ.

DVo ut certa supponimus, & aliud in contro- 83.
versiam revocamus. In primis enim certum est, validè unam speciem posse sine altera consecrari, ut constat ex ipso usu & praxi Ecclesiæ, quæ speciem panis, hoc ipso quòd consecrata est, adorat, etiam antequam calix consecretur; & si contingeret Sacerdotem ex malitia vel impotentia non consecrare calicem, eodem modo maneret ibi corpus Christi sub specie panis; quia semel consecratus panis, non desinit continere corpus Christi, donec species corrumpantur. Idem dicendum est de consecratione calicis, si fiat sine consecratione panis.

Secundò certum est, nulli sacerdoti de jure 84.
ordinario licere unam speciem consecrare sine alia. Est enim præceptum Ecclesiasticum quo id strictissimè prohibetur, ut liquet ex cap. *Nihil contra*, quæst. 1. & ex cap. *Referimus* de consecrat. dist. 2. ubi dicitur *non posse sine ingenti sacrilegio dividi mysterium*; & ex iis quæ habentur in Rubricis generalibus Missalis Romani, titulo *de defectibus*, ubi præscribitur, ut in omni casu quoad fieri potest, sacrificium integrum peragatur, & inter alia præcipitur, ut Sacerdos qui ex imprudentia aquam pro vino consumpsit, accipiat vinum, & consecret, atque consumat, non obstante præcepto Ecclesiastico de non sumenda Eucharistia nisi à jejunis: cui præcepto, quamvis gravi, præponderat aliud de consecranda simul utraque specie, & consumenda ab ipso consecrante. Solùm ergo difficultas est, & controversia inter Theologos, utrum Summus Pontifex possit dispensare in hoc præcepto, & ob publicam aliquam utilitatem permittere, ut una species sine altera consecretur.

Partem affirmativam tenent Adrianus in 4. 85.
quæst. 6. de Eucharistia, Major ibidem dist. 9. quæst. 3. Gabriel in canonem Missæ lect. 13. dubio 3. Alanus libro 2. de Eucharistia, & aliqui ex Summistis. Eandem sententiam tenuisse Albertum Magnum in Tractatu de corpore Christi, refert Cardinalis Turrecremata in cap. *Comperimus* dist. 2. ipseque eam ibidem approbare videtur. In eo tamen discrepant hujus sententiæ Authores, quòd Adrianus, & Major existimant non esse de jure divino, sed tantùm Ecclesiastico, ut sacramentum Eucharistiæ sub utraque specie conficiatur. Alij verò licèt putent id esse de jure divino, adhuc tamen asserunt Pontificem in eo dispensare posse, vel interpretari id jus divinum in aliquo casu non obligare, ut si in regno aliquo vinum conservari non possit. Sententia tamen negans Pontificem in eo dispensare posse, communis est

inter

inter Theologos, tum domeſticos, tum extra-
neos; licèt plures ex Recentioribus ſententiam
affirmantem probabilem exiſtiment.

§. II.

Vera ſententia duplici concluſione ſtatuitur.

Dico primò, eſſe de jure divino, quod ſa-
cramentum Euchariſtiæ non conficiatur,
niſi conſecrando utramque ſpeciem. Ita D. Tho-
mas hîc art. 1. ad 2. & infrà quæſt. 80. art. 12. ad
3. quibus locis duas inſinuat rationes, quibus
breviter ſuaderi poteſt noſtra concluſio.

86. Prima eſt: Quæ ſunt neceſſaria ad integritatem
ſacramenti, ſunt de jure divino: Sed conſecratio
utriuſque materiæ eſt neceſſaria ad integritatem
ſacramenti: Ergo eſt de jure divino. Major pa-
tet, integritas enim ſacramentorum eſt de jure
divino, cùm ea à ſolo Chriſto inſtituta ſint.
Minor verò ex eo ſuadetur, quòd Euchariſtiæ
ſacramentum per modum convivij inſtitutum
eſt: Sed ad integritatem convivij requiritur ci-
bus & potus: Ergo & ad integritatem hujus ſa-
cramenti pertinet utraque ſpecies panis &
vini.

87. Secunda ratio ſic poteſt proponi. De jure divi-
no eſt, ut hoc ſacramentum non conficiatur, niſi
ſimul Deo ſacrificium incruentum offeratur:
Sed ſacrificium incruentum Deo offerri ne-
quit, niſi utraque ſpecies conſecretur: Ergo
de jure divino eſt, quòd hoc ſacramentum non
conficiatur, niſi conſecrando utramque ſpeciem.
Minor eſt certa, tum quia ſacrificium Eucha-
riſtiæ eſſentialiter & per ſe debet eſſe ſacrificium ſe-
cundùm ordinem Melchiſedech, quia hoc eſt
ſacerdotium novæ legis, in qua Chriſtus Domi-
nus eſt Sacerdos ſecundùm illum ordinem, ut
probat Apoſtolus ad Hebræos 6. & declarat
Concilium Tridentinum ſeſſ. 22. cap. 1. ubi ait
Chriſtum fuiſſe Sacerdotem ſecundùm ordinem
Melchiſedech, in inſtitutione ſacramenti Eucha-
riſtiæ: ritus autem illius Sacerdotij erat in obla-
tione panis & vini, non alterius tantùm ſpeciei,
ut patet ex illo Geneſ. 14. *Melchiſedech Rex Sa-
lem proferens panem & vinum: erat enim Sacerdos
Dei altiſſimi.* Tum etiam, quia ſacrificium Eu-
chariſtiæ eſt idem quòd ſacrificium crucis, ex
parte rei oblatæ, illudque repræſentat ex parte
ſpecierum, ut conſtat ex Tridentino citato, cap.
2. De ratione autem & eſſentia ſacrificij crucis
fuit quòd ſanguis realiter & cruentè ſepararetur à
corpore Chriſti: Ergo de ratione & eſſentia ſa-
crificij ſacramentalis eſt, quòd ſanguis myſticè
& incruenter ſeparetur à corpore, quod eſſe
non poteſt, niſi ſub utraque ſpecie hoc ſacra-
mentum conficiatur; quia in altera tantùm, potiùs
ſanguis & corpus uniuntur per concomitantiam.
Ut ergo detur ſeparatio myſtica, requiritur utra-
que ſpecies, quatenus ex vi verborum, & ex ſi-
gnificatione ſpecierum, ponitur in una corpus,
& in alia ſanguis; ut magis declarabitur infrà,
cùm de Miſſæ ſacrificio diſſeremus. Major verò
in qua eſt difficultas, ſic oſtenditur. De jure di-
vino præceptum eſt Sacerdotibus, ut Euchari-
ſtiam conficerent, eo modo quo Chriſtus in illis
verbis inſtituit: *Hoc facite in meam commemora-
tionem:* Sed per illa verba præcepit Sacerdotibus,
ut per modum ſacrificij Euchariſtiam confice-
rent: Ergo de jure divino eſt, quod ſacramen-
tum Euchariſtiæ non conficiatur à Sacerdotibus,
niſi per modum ſacrificij, ſeu niſi ſimul Deo ſacri-
ficium incruentum offeratur. Major patet, Mi-
nor verò probatur ex Tridentino ſeſſione 22.
cap. 1. ubi inquit, *quòd Chriſtus Dominus corpus
& ſanguinem ſuum ſub ſpèciebus panis & vini
obtulit Deo Patri, ac ſub earum rerum ſymbo-
lis, Apoſtolis, quos tunc novi Teſtamenti Sa-
cerdotes conſtituebat, ut ſumerent, tradidit, &
eiſdem, eorumque in Sacerdotio ſucceſſoribus,
ut offerrent præcepit per hæc verba, Hoc facite in
meam commemorationem, uti ſemper Eccleſia
Catholica intellexit, & docuit.* Et can. 2. *Si
quis dixerit illis verbis, Hoc facite in meam
commemorationem, Chriſtum non inſtituiſſe Apo-
ſtolos Sacerdotes, aut non ordinaſſe, ut ipſi,
aliique Sacerdotes, offerrent corpus & ſangui-
nem ſuum, Anathema ſit.* Sed offerre corpus
& ſanguinem, eſt ſacrificium, quia eſt oblatio
facta in honorem Dei: Ergo per illa verba,
Hoc facite in meam commemorationem, Chri-
ſtus præcepit Sacerdotibus, ut per modum ſa-
crificij Euchariſtiam conficerent. Id etiam aper-
tè declarat traditio Eccleſiæ, quæ colligi poteſt,
tum ex multis quæ congeruntur de conſecratio-
ne diſt. 2. tum etiam ex uſu, nunquam enim hoc
ſacramentum confectum eſt, niſi offerendo Deo
Miſſæ ſacrificium.

Poteſt etiam ſuaderi concluſio à poſteriori, & à
ſigno: Nam præceptum de hoc ſacramento con-
ficiendo ſub utraque ſpecie, prævalet omni præ-
cepto Eccleſiaſtico, unde Sacerdos, etiam non
jejunus, ſacrificium ab altero inchoatum, & ex
aliquo accidenti non perfectum, debet perficere:
Ergo ſignum eſt, præceptum de conſecrando ſub
utraque ſpecie, eſſe ordinis ſuperioris, & divini.

Dico ſecundò, non poteſt Summus Pontifex
diſpenſare, ut Sacerdos conſecret in una tan-
tùm ſpecie.

88. Probatur primò: Si poſſet Pontifex cum aliqua
Eccleſia diſpenſare, ut ſacramentum Euchariſtiæ
in una tantùm ſpecie conficeretur, poſſet etiam
efficere ut talis Eccleſia ſine ullo ſacrificio ſubſi-
ſteret: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Sequela
Majoris eſt evidens, ſiquidem non poteſt modò
dari aliud ſacrificium in Eccleſia, præter Eucha-
riſtiam: tunc autem Euchariſtia non haberet ra-
tionem ſacrificij; cùm in una tantùm ſpecie,
Euchariſtiæ ſacrificium ſalvari nequeat, ut præ-
cedenti concluſione viſum eſt. Minor verò ſua-
detur: Sacrificium eſt præcipuum religionis fun-
damentum, ſine quo illa ſtare nequit, juxta illud
Auguſtini libro 19. contra Fauſtum cap. 11. *In
nullum nomen religionis coadunari homines poſ-
ſunt, niſi aliquo viſibilium ſignorum conſortio
colligentur*; unde tunc ceſſavit lex antiqua, quan-
do ablatum eſt juge ſacrificium, & Apoſtolus ad
Hebræos 7. ait: *Tranſlato Sacerdotio, neceſſe eſt
ut & legis tranſlatio fiat*, Sacerdotium verò &
ſacrificiũ dicuntur correlativè, ut inquit Triden-
tinum ſeſſione 23. cap. 1. Ergo Summus Pontifex
ſuâ diſpenſatione efficere nequit, ut aliqua Ec-
cleſia ſine ullo ſacrificio ſubſiſtat.

89. Probatur ſecundò concluſio ex fundamentis in
præcedenti ſtatutis. Ut enim ibi oſtenſum eſt,
præceptum de non conſecrando in una tantùm
ſpecie, eſt divinum, & non purè Eccleſiaſticum:
Sed Pontifex in his quæ ſunt de jure divino diſ-
penſare nequit, ut dicitur Can. *Sunt quidam*, &
can. *Contra* 25. quæſt. 1. & patet, quia inferior
non poteſt diſpenſare in lege lata à ſuperiori:
Ergo Pontifex non poteſt diſpenſare ut Sacerdos
conſecret in una tantùm ſpecie.

90. Dices, Licèt non poſſit Pontifex diſpenſare in his quæ ſunt de jure divino, poteſt tamen interpretari tale jus, declarando illud non obligare in hoc vel in illo caſu; ut in propoſito, ſi præceptum de non conſecrando in una tantùm ſpecie, concurrat cum alio divino, & non poſſit utrumque ſimul ſervari; v. g. cum præcepto communicandi in articulo mortis, vel cùm in tota aliqua regione non poteſt haberi vinum. Unde refert Volaterranus libro 3. Geographiæ cap. de Saxonibus, Innocentium VIII. diſpenſaſſe cum illis ad conſecrandum tantùm in pane, eò quòd in illis regionibus vinum ſtatim aceſcat. Ergo in talibus caſibus poterit Pontifex interpretari quòd tale præceptum non obliget.

91. Sed contra: Prædicta interpretatio non poteſt fieri niſi propter aliquam legitimam cauſam occurrentem: Sed nulla talis poteſt occurrere: Ergo &c. Minor probatur ex eò quòd à ſexcentis ſexaginta & ampliùs annis nunquam ſe talis occaſio obtulit: quod enim narrat Volaterranus, fictitium eſſe colligitur. Primò quia nullum alibi extat hujus conceſſionis monimentum: quomodo autem in re tam gravi & inuſitata non extaret? Secundò quia ex ipſa phraſi convinci poteſt falſitatis; ait enim permiſiſſe Pontificem, ut Norvegi ſine vino calicem conſecrarent. An verò cerviſiam, aut vinum malogranatorum, pomorum, aut mororum, vel lac, aut aquam conſecrare permiſit, ſive puram, ut Aquarij uſurpabant, ſive mellitam, ut Melanchthon putavit uſurpare Ruthenos poſſe, ob inopiam vini? Tertiò, quia nec ſtat ratio ipſa quam prædictæ conceſſionis Volaterranus refert quòd nempe *vinum in Norvegia non creſcat, aliunde importatum citò aceſcat*; cùm ſit nunc vinum ibi tam abũdans, & tam potui aptum, ut nec ſine ſpecie vini communicare Laïci velint.

Addo ex Bzovio ad annum 1490. circa illud tempus nonnullos Sacerdotes qui poſtea combuſti ſunt propter falſificata diplomata pontificia, potuiſſe in illis partibus falſam aliquam diſpenſationem publicare.

Quod verò dicitur de concurſu duorum præceptorum, non eſt etiam ſufficiens fundamentum ad faciendam hanc interpretationem; quia alia præcepta Eccleſiaſtica, quæ non ſunt tanti momenti, ſicut iſtud divinum de conſecrando in utraque ſpecie, non poſſunt prætermitti propter adimplendum præceptum communionis; nam ad communicandum ægrotum verbi gratiâ in periculo mortis exiſtentem, non licet celebrare ſine veſtibus ſacris, neque poſt cibum ſumptum: Ergo à fortiori non poterit prætermitti hoc præceptum divinum de conſecrando in utraque ſpecie. Ratio verò horum omnium eſt, quia neque tunc urget ſpiritualis neceſſitas proximi, cùm per alia ſacramenta & per devotionem ægroti poſſit id compenſari: neque urget etiam neceſſitas præcepti divini de communicando, quia cùm tale præceptum ſit affirmativum, non obligat niſi habitâ copiâ ſacramenti, quæ in illis caſibus non habetur.

A

B

C

D

E

§. III.

Solvuntur objectiones.

92. OBjicies primò contra primam concluſionem: Divus Thomas in 4. diſt. 11. quæſt. 2. art. 1. quæſtiunculâ 1. ad 4. inſinuare videtur, præceptum de conſecrando in utraque ſpecie, non eſſe Divinum, ſed Eccleſiaſticum; ait enim (teſte Suare hîc diſp. 43. ſect. 3.) unam ſpeciem non eſſe ſine alia conſecrandam *tantùm quia eſt contra morem Eccleſiæ*, quæ verba minuſculis litteris notat Suarez, quaſi eſſent D. Thomæ.

93. Sed in ea citatione hujus Authoris fidelitatem & ſinceritatem deſidero, nam verba illa in textu Divi Thomæ non reperiuntur, ſed Sanctus Doctor ſolùm dicit quòd ille qui habet alteram tantùm ſpeciem, debet potiùs deſiſtere à conſecratione, *quàm conficere, præter morem Eccleſiæ, in una tantùm ſpecie*. Ubi ly, *præter morem Eccleſiæ*, non excludit jus divinum, ſed ſupponit, quia iſte mos Eccleſiæ, ex præcepto divino eſt. Et ita ſenſus illorum verborum eſt, quòd præter morem Eccleſiæ, à Chriſto inſtitutum, non licet in una tantùm ſpecie conſecrare, non autem ob ſolam conſuetudinem ab Eccleſia ortam.

94. Objicies ſecundò: Si præceptum de conſecrando ſub utraque ſpecie eſſet divinum, vel eſſet naturale vel poſitivum? Neutrum dici poteſt: Ergo tale præceptum non eſt divinum, ſed purè Eccleſiaſticum. Sequela Majoris patet, nam præceptum divinum adæquatè dividitur in naturale & poſitivum. Minor verò quoad utramque partem ſuadetur. Et in primis quòd tale præceptum non ſit poſitivum, videtur manifeſtum, cùm illud in nullo Scripturæ loco reperiatur. Quod verò non ſit naturale, ex eo patet quòd ex ipſa ſacramentorum inſtitutione non ſequatur.

95. Reſpondeo conceſſa Majori, negando Minorem, & ad probationem illius dico hoc præceptum eſſe in primis poſitivum, quia colligitur ex illis verbis Chriſti, *Hoc facite in meam commemorationem*, ut in prima concluſione probatum eſt. Poteſt etiam dici quodammodo naturale, quia ſuppoſitâ hujus ſacramenti & ſacrificij inſtitutione, requiritur quòd ſit integrum: ad integritatem verò Euchariſtiæ in ratione ſacramenti, ſeu ſpiritualis convivij, & ad ſubſtantiam ſacrificij incruenti, cruentum crucis ſacrificium repræſentantis, utriuſque ſpeciei conſecratio neceſſariò requiritur, ut ibidem oſtenſum eſt.

96. Dices, Chriſtus in Cœna poſt conſecrationem panis & calicis dixit, *Accipite & manducate, bibite ex eo omnes*; & tamen hæc verba non continent præceptum ſumendi utramque ſpeciem; alioquin Eccleſia non poſſet prohibere laïcis calicis ſumptionem: Ergo nequehæc verba: *Hoc facite in meam commemorationem*, continent præceptum poſitivum conficiendi Euchariſtiam ſub utraque ſpecie. Unde etiam ipſe Chriſtus Lucæ 24. legitur conſecraſſe in ſolo pane in Caſtello Emaüs.

97. Reſpondeo quod quando Chriſtus factâ conſecratione panis & vini dixit *Accipite* &c. communionem ſub utraque ſpecie omnibus abſolutè non præcepit, ſed ſolùm omnibus Sacerdotibus, quia præcepit illis qui tunc ibi aderant, & quos conſtituebat Sacerdotes. Et quòd ad illos tantùm & non ad omnes communicantes loqueretur Chriſtus, conſtat; quia ad eoſdem dixit illa verba, *Accipite & manducate, bibite ex eo omnes*, ad quos dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*: Teſtatur autem Concilium Tridentinum ſuprà citatum, univerſam Eccleſiam hoc ſemper intellexiſſe, quod in illis verbis, *Hoc facite*, præcepit Apoſtolis, eorumque in Sacerdotio ſucceſſoribus, ut offerrent hoc ſacrificium Deo: Ergo in illis verbis loquebatur ad illos ut Sacerdotes: Ergo etiam in aliis

cùm dicebat, *Bibite ex eo omnes*, id eſt omnes A ſacrificantes, non verò omnes communicantes. Unde licèt Eccleſia uſum calicis laïcis prohibeat, non diſpenſat tamen nec diſpenſare poteſt Sacerdotes ſacrificantes, ut in una tantùm ſpecie communicent.

98. Ad factum Chriſti conſecrantis panem ſine calice pro duobus Diſcipulis, res eſt incerta, an etiam tunc conſecraverit calicem, nec oppoſitum conſtat ex Scriptura; potuit enim utrumque conſecrare, & ſolùm præbere panem Diſcipulis, ipſe autem utrumque ſumere, & dum daret Diſcipulis panem, ex eorum oculis evaneſcere. Quod ſi de facto Chriſtus calicem non conſecravit, id fecit ex ſuprema poteſtate quam habet ſupra ſubB ſtantiam ſacramentorum, & ſacrificij, quam Eccleſiæ non dedit, unde illa nullam poteſtatem habet in ſubſtantiam, aut integritatem ſacramentorum, vel ſacrificij Miſſæ.

99. Objicies tertiò contra ſecundam concluſionem: Pontifex poteſt diſpenſare in his quæ ſunt de jure divino, nam votum obligat de jure divino ad ſui impletionem, & tamen poteſt in illo diſpenſare. Idem eſt de matrimonio rato & non conſummato, in quo Pontifex diſpenſat, & tamen vinculũ & obligatio illius eſt de jure divino & ex natura contractûs, qui de ſe eſt indiſſolubilis: Ergo licèt ſit de jure divino, quòd ſacramentum Euchariſtiæ non conficiatur, niſi conſecrando C utramque ſpeciem, poterit tamen Pontifex ex commiſſione Chriſti, & virtute clavium, diſpenſare in hoc, & permittere ut Sacerdos in una tantùm ſpecie conſecret.

100. Reſpondeo primò, quod licèt daretur Pontificem poſſe diſpenſare in jure divino, ex commiſſione Chriſti, incluſa in illa univerſali poteſtate clavium, *Quodcumque ſolveris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis*; certum tamen eſt, ipſum non poſſe diſpenſare in jure divino ſpectante ad ſubſtantiam vel ad integritatem ſacramentorum, vel ſacrificij Miſſæ, ut conſtat ex Tridentino ſeſſione 21. cap. 2. ubi ſic dicitur: *Declarat Sancta Synodus, hanc poteſtatem perpetuò in Eccleſia* D *fuiſſe, ut in ſacramentorum diſpenſatione*, SALVA EORVM SVBSTANTIA, *ea ſtatueret vel mutaret quæ ſuſcipientium utilitati, ſeu ipſorum ſacramentorum veneration, pro rerum tempore, & locorum varietate, magis expedire judicaverit.* Cùm ergo conſecrare in utraque ſpecie ſit de integritate ſacramenti Euchariſtiæ, ut habet rationem ſpiritualis convivij, & de ſubſtantia ſacrificij Miſſæ, non poteſt Pontifex virtute clavium in hoc diſpenſare, ac permittere quòd Sacerdos in una tantùm ſpecie conſecret.

101. Reſpondeo ſecundò, dupliciter poſſe aliquid eſſe de jure divino, primò abſolutè & ſimpliciter, quia ipſe Deus per ſeipſum imponit aliquod præE ceptum & obligationem, ejuſque naturam & modum determinat: Secundò ex ſuppoſitione, quia voluntas humana diſponit materiam & exhibet illam; quâ ſuppoſitâ & manente, obligat jus divinum & naturale ad implendam illam. Quod eſt de jure divino primo modo, non cadit ſub diſpenſatione Pontificis, cùm non conſtet datam illi eſſe à Chriſto poteſtatem ut diſpenſetur in iſtis præceptis quæ immediatè ipſe poſuit, præſertim circa ſubſtantiam ſacramentorum & ſacrificij: poteſt verò diſpenſare Pontifex in his quæ ſunt de jure divino ſecundo modo, quia tunc ſolùm operatur poteſtas Eccleſiæ circa illud factum humanum, quòd requiritur & præſup-

ponitur tanquam conditio ut jus divinum obliget: v. g. in diſpenſatione voti, Pontifex non tollit obligationem quâ quilibet tenetur implere id quod Deo promiſit, ſed tollit tantùm fundamentum talis obligationis, quam homo actu humano ſibi impoſuit, ob jus quod habet Pontifex ſuper voluntatem omnium fidelium ſibi ſubditorum. Idem dicendum de matrimonio rato & non conſummato, quod quia ſolùm eſt contractus ortus ex voluntate humana, & nondum habet conſummationem ſuam, poteſt per voluntatem ſuperioris diſpenſari ne adimpleatur & obliget; non tamen poſitâ conſummatione, quia tunc eſſet in præjudicium ipſius matrimonij, & perpetuitatis ejus, præter præjudicium quod inde proveniret alteri conjugi, & proli. Cæterùm ex eo quod Pontifex diſpenſaret in præcepto de conſecrando in utraque ſpecie, diſpenſaret in jure divino abſoluto, quod cùm habeat derivari ex divino tantùm arbitrio, non poteſt ſubire diſpenſationem inferioris ipſi Deo.

Objicies quartò: Non minùs pertinet ad eſſen- 102.
tiam ſacrificij Miſſæ, ſumptio utriuſque ſpeciei, quàm utriuſque conſecratio: Sed Eccleſia diſpenſare poteſt, ut celebrans Miſſæ, ſacrificium, ſumat ſpeciem panis, ſine calice: Ergo & quòd unam ſpeciem conſecret ſine alia. Major videtur certa, Minor verò ſuaderi poteſt, tum ex eo quòd quando ordinati celebrant cum Epiſcopo, non ſumunt calicem; tum etiam, quia Eccleſia in die Paraſceves, propter repræſentationem mortis Chriſti, ordinat ut Sacerdos celebrans ſumat ſpecies panis ſine conſecratione calicis.

Reſpondeo data Majori, negando Minorem, 103.
& ad primam illius probationem dico quod quando ordinati celebrant cum Epiſcopo, non ſunt principales celebrantes & ſacrificantes, ſed ſolus Epiſcopus; præſertim quia regulariter ſolus Epiſcopus conſecrare ſolet; ipſi autem ordinati referunt ſuam intentionem ad verba Epiſcopi, ut per illa fiat conſecratio, quando ipſe finit, non quando ipſi finiunt; ſi autem contingat ſimul cum Epiſcopo finire, hoc rariſſimùm eſt; unde per ſe & regulariter, ſolus Epiſcopus præſumitur conſecrare, ideòque ſolus utramque ſpeciem ſumit.

Ad ſecundam verò probationem reſpondeo in die Paraſceves non fieri ſacrificium, neque cæremoniam illam quæ eâ die fit eſſe Miſſam: unde quando dies illa cadit in feſto Annuntiationis, non tenentur fideles tali cæremoniæ intereſſe, ut conſtat expreſsè ex deciſione Cardinalium ſacræ Congregationis rituum 19. Februarij anni 1622. quam refert Barboſa in Collectaneis, verbo *Annuntiatio Dominica*; & eſt maximè conformis ipſi juri, ut patet ex capite *Sabbato* de conſecratione, diſtinctione 3. ubi dicit Innocentius I. *quòd illo biduo* (ſcilicet feriâ ſextâ, & Sabbato ſancto) *ut traditio habet Eccleſiæ, nulla ſacramenta celebrantur.* Loquitur textus juxta antiquum ritum Eccleſiæ, quo in Sabbato ſancto non fiebat ſacramentum, nec Miſſa celebrabatur, uſque ad noctem Reſurrectionis Dominicæ.

DISPVTATIO IV.

De Tranſubſtantiatione, ſeu converſione panis & vini, in Corpus & Sanguinem Chriſti.

Ad quæſtionem 75. D. Thomæ.

EXplicatâ materiâ Euchariſtiæ, agit Sanctus Doctor de actione per quam fit tale Sacramentum, quæ *tranſubſtantiatio* à Theologis rectè appellatur: nam ſicut apud Philoſophos tranſitus ſeu mutatio ab una forma in aliam, dicitur transformatio; & ab Evangeliſtis mutatio unius figuræ in aliam, transfiguratio; ita & mutatio unius totalis ſubſtantiæ in aliam, rectè tranſubſtantiatio appellatur. Unde Concilium Lateranenſe & Tridentinum, eo nomine illam appellant. Plures autem circa hanc mirabilem converſionem occurrunt difficultates & controverſiæ, articulis ſequentibus diſcutiendæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum tota ſubſtantia panis & vini convertatur in corpus & ſanguinem Chriſti, idque ex vi ſignificationis illorum verborum (Hoc eſt corpus meum) *efficaciter colligatur?*

1. REfert Guitmundus libro 1. de veritate Corporis & Sanguinis Chriſti, columnâ 4. & libro 3. columnâ 8. ut habetur tomo 6. Bibliothecæ Patrum; quòd Berengarius poſt abjuratam ſuam illam primam hæreſim, quâ exiſtentiam realem & ſubſtantialem corporis & ſanguinis Chriſti ſub ſpeciebus ſacramentalibus negaverat, incidit in alium errorem, dicens integram naturam ſubſtantiæ panis & vini remanere poſt conſecrationem in Euchariſtia, accidentaliter conjunctam corpori Chriſti, eo modo quo unum ſuppoſitum poteſt localiter conjungi alteri; quam hæreſim, licèt etiam abjuraverit poſtea, ſecuti ſunt tamen Joannes Hus, Wiclef, & Lutherus, qui idcirco impanatores, ſive paniſtæ dicti ſunt, quòd Chriſtum in Euchariſtiæ ſacramento impanatum fingerent, ut diſputatione proœmiali art. 1. retulimus.

2. Præter hunc errorem, alia fuit hæreſis aſſerens panem Euchariſtiæ hypoſtaticè aſſumi à Verbo, eo prorſus modo quo natura humana à Verbo aſſumpta eſt, ex quo ſequitur panem eſſe corpus Chriſti; non corpus humanum, neque carneum, ſed panaceum. Ita docuiſſe Rupertum Abbatem Tuicienſem libro 6. in Joannem, & libro 2. de divinis officiis cap. 2. teſtatur & probat Bellarminus libro 3. de Euchariſtia cap. 11. Licèt Suarez, Granado, & alij, piiſſimum hunc & diſertiſſimum Abbatem excuſare, & ab hoc errore vindicare conentur. Similis error tribui ſolet cuidam Joanni Pariſienſi, qui (ut refert Waldenſis tomo 2. de ſacramentis cap. 63.) docuit panem aſſumi à Verbo, non mediante toto Chriſto, ne cogeretur admittere Deum eſſe panem, ſed ſolùm mediante Chriſti corpore: unde ſicut Æthiops non dicitur albus abſolutè, quia non eſt candor in toto ipſius corpore, ſed ſolùm in dentibus: ita exiſtimabat Deum non debere dici panem abſolutè, quia Panis non conjungitur Verbo, niſi mediante parte humanitatis ejus.

3. Licèt autem alij Catholici veram tranſubſtantiationem, ſeu converſionem ſubſtantiæ panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti agnoſcant, ſunt tamen aliqui qui exiſtimant, talem tranſubſtantiationem, ſeu converſionem, non inferri efficaciter ex præciſa ſignificatione horum verborum, *Hoc eſt corpus meum*, Sed duntaxat ex definitione Eccleſiæ, quæ in variis Conciliis ſubſtantiam panis & vini non manere in hoc ſacramento, ſed in corpus & ſanguinem Chriſti converti, declaravit. Ita Scotus in 4. diſt. 11. quæſt. 3. Durandus & Paludanus ibidem, & quidam alij, qui ante Concilium Tridentinum ſcripſerunt, quibus favent aliqui Recentiores, qui (ut refert Vazquez hîc diſput. 108. cap. 5.) pro ſententia Scoti dixerunt, revera illa verba, *Hoc eſt corpus meum*, duplicem ſenſum facere poſſe, & utrumque verum: alterum non deſtructâ ſubſtantiâ panis, & ſignificando per ly *Hoc*, non totum quod ibi eſt contentum, ſed aliquid ex ibi contentis: alium quo ly *Hoc* deſignet totum contẽtum ſub ſpeciebus conſecratis eſſe corpus Chriſti, nec manere ibi ſubſtantiam panis; adduntque, Eccleſiam à Spiritu Sancto edoctam, hunc ſecundum ſenſum elegiſſe, quamvis priorem abſolutè potuiſſet eligere.

§. I.

Errores ſuprà dicti refelluntur, & Catholica veritas declaratur.

4. DIco primò, nihil de ſubſtantia panis & vini manere poſt conſecrationem, ſed totum in corpus & ſanguinem Chriſti converti.

Concluſio eſt certa de fide, & in variis Conciliis definita. Primò quidem in Concilio Romano ſub Gregorio VII. in quo Berengarius ſecundum ſuum errorem quo tranſubſtantiationem negabat, his verbis retractavit: *Ego Berengarius corde credo, & ore confiteor, panem & vinum quæ ponuntur in altari, per myſterium ſacræ orationis & verba noſtri Redemptoris, ſubſtantialiter converti in veram ac propriam, & vivificam carnem & ſanguinem Jeſu Chriſti Domini &c.* Secundò in Lateranenſi ſub Innocentio III. ubi dicitur Panem & vinum tranſubſtantiari in corpus & ſanguinem Chriſti. Tertiò in Conſtantienſi ſeſſ. 8. ubi damnatur error Wiclef dicentis ſubſtantiam panis & vini manere in ſacramento altaris. Quartò in Florentino in inſtructione Armenorum, ubi diſertis verbis ponitur hæc mutatio panis in corpus Chriſti. Demum in Tridentino ſeſſione 13. can. 2. ubi ſic habetur: *Si quis dixerit in ſacramento Euchariſtiæ remanere ſubſtantiam panis & vini unà cum corpore & ſanguine Chriſti, anathema ſit.*

5. Idem paſſim docent SS. Patres, aſſerentes in primis panem per conſecrationem fieri corpus Chriſti, ut loquitur Tertullianus libro 4. contra Marcionem cap. 4. & Juſtinus Martyr ſub finem Apologiæ. Secundò panem mutari non effigie, ſed naturâ, ut ait Cyprianus ſermone de Cœna Domini. Tertiò tranſmutari & trans-elementari, ut ait Gregorius Nyſſenus in oratione catechetica cap. 37. Quartò non eſſe amplius panem,

licèt guſtus panem eſſe ſentiat, ut ait Cyrillus Jeroſolymitanus Catecheſi 4. Quintò mutari & verti in corpus Chriſti, ut ait Ambroſius libro de initiandis cap. 9. Sextò panem in corpus Chriſti tranſire, migrare, transformari, & transfundi, ut loquuntur Theophilactus, Euſebius Emiſſenus, Anſelmus, & Fulbertus Epiſcopus Carnotenſis; & alia id genus multa, quæ diſputatione proœmiali, art. 8. in fine fusè expendimus. Ex quibus patet tranſubſtantiationem in Euchariſtia non eſſe inventum D. Thomæ, neque opinionem Thomiſtarum, ut Lutherus affirmat.

Eandem veritatem §. ſequenti oſtendemus ratione deſumptâ ex verbis conſecrationis, quæ non poſſent verificari, ſi ſubſtantia panis & vini poſt conſecrationem remaneret, quandoquidem ſubſtantia panis non poteſt eſſe corpus Chriſti; unde potiùs dicendum fuiſſet, *hic eſt corpus meum*, quàm *hoc eſt corpus meum*, ut ibidem patebit.

6. Dico ſecundò, certum eſt etiam ſecundùm fidem, ſubſtantiam panis & vini non uniri hypoſtaticè Verbo Divino, nec humanitati Chriſti.

Conſtat ex dictis præcedenti concluſione, ubi oſtendimus, juxta Concilia & SS. Patres, fieri converſionem totius ſubſtantiæ panis in corpus Chriſti: Sed quod manet in ſua ſubſtantia alteri hypoſtaticè unitum, non convertitur in aliud; unde in myſterio Incarnationis credimus manere humanitatem in ſua natura, quia unitur hypoſtaticè Verbo Divino: Ergo &c.

Deinde, hæc unio ponitur ad verificanda verba conſecrationis, quæ debent verificari de ipſo corpore Chriſti, juxta illud Joan. 6. *Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita*: Sed propter ſolam unionem in eodem ſuppoſito, non poſſet panis appellari caro, ſicut non poteſt corpus Chriſti appellari anima; & ſicut ſi Verbum aſſumeret duas naturas, angelicam & humanam, non poſſet una de alia prædicari, licèt inter concreta eſſet communicatio idiomatum: Ergo ad veritatem illorum verborum, neceſſaria eſt tranſubſtantiatio, ſeu converſio panis in corpus Chriſti.

Addo quod abſurdiſſimum eſt, & in Scripturis & Patribus inauditum, Verbum Divinum dici impanatum, ſicut dicitur incarnatum; & toties ipſum creatam naturam aſſumere, quoties fit conſecratio, totieſque dimittere, quoties corrumpuntur ſpecies, nam, ut communiter dicunt Patres & Theologi, poſt Damaſcenum, *quod Verbum aſſumpſit, nunquam dimiſit.*

7. Contra iſtas concluſiones objiciunt in primis hæretici quaſdam locutiones Scripturæ & Patrum, quibus Euchariſtia vocatur panis. Sed ad hoc fusè reſpondimus diſputatione proœmiali ar. 10. ubi varias hujuſmodi loquendi rationes adduximus, quæ breviter attinguntur à Lancfranco Cantuarienſi Archiepiſcopo, libro de Euchariſtiæ ſacramento, ubi ſic ait: *Corpus Chriſti vocatur panis, vel quia ex pane conficitur; ſeu quia intuentium oculis, cùm caro ſit, panis videtur; ſive quòd corporali & viſibili pani, ſimilitudine quadam conjungitur: nam ſicut iſte panis materialis diſcretè ſumptus, humanam carnem nutrit, & ſuſtentat; ſic ſpirituale & inviſibile corpus Chriſti, animam dignè ſumentis & alit & vegetat.*

8. Objiciunt ſecundò Lutherani quædam SS. Patrum teſtimonia, quibus videtur aſſerere, poſt conſecrationem ſubſtantiam panis in Euchariſtia remanere: Gelaſius enim in libro de duabus naturis, conferens myſterium Euchariſtiæ cum myſterio Incarnationis, ſic loquitur: *Sacramentum corporis & ſanguinis Chriſti divinum eſt, & tamen non deſinit eſſe ſubſtantia panis & vini.* Similiter Chryſoſtomus Epiſtolâ ad Cæſarium Monachum docet, *poſt conſecrationem liberari panem ab appellatione panis, & dignum fieri appellatione dominici corporis, etiamſi natura panis in ipſo permaneat.* Damaſcenus etiam libro 4. de fide cap. 14. dicit, Chriſtum cum pane & vino conjunxiſſe ſuam divinitatem. Demum Theodoretus Dialogo 2. ſic ait: *Signa myſtica poſt ſanctificationem à natura propria non recedunt: manent ſiquidem in priori ſubſtantia, figura, forma &c.*

Sed ad hæc reſpondetur primò, Gelaſium Summum Pontificem, & Chryſoſtomum, falsò citari, liber enim ille de duabus naturis, non fuit cõpoſitus à Gelaſio Summo Pontifice, ut rectè oſtendit Melchior Canus libro 6. de locis Theologicis capite ultimo ad 9. ſed ab alio Gelaſio Cæſarienſi, Scriptore Græco. Idque probatur primò ex eo quod laudat iſte Gelaſius in hoc libro Euſebium Cæſarienſem, cujus tamen libros penè omnes Gelaſius Romanus Pontifex damnavit. Secundò ex eo quòd in catalogo librorum Gelaſij Romani, à nemine commemoratur liber ille. Similiter Epiſtola citata ad Cæſarium Monachum, à D. Chryſoſtomo ſcripta non fuit, quandoquidem non invenitur inter ejus opera, ut notavit Turrianus lib. 1. de Euchariſtia cap. 18. 9.

Reſpondeo ſecundò, dato quod liber eſſet Gelaſij Papæ, ipſum ideò dicere ſubſtantiam panis non deſinere, vel quia remanent accidentia vices ſubſtantiæ ita gerentia, ut ſine ſubjecto exiſtant, & ea quæ ſubſtantia ipſa præſtat, efficiant: vel quia ſubſtantia panis non annihilatur, quod illo termino *deſinere* ſignificari videtur, ſed in nobiliorem ſubſtantiam, nimirum corporis Chriſti, tranſit. Quæ expoſitio eò faciliùs poteſt admitti, quòd Gelaſius ibidem indicat fieri tranſubſtantiationem panis in corpus Chriſti, dum dicit, *panem & vinum in divina tranſire.* Eadem ſolutio abhiberi poteſt ad Chryſoſtomum, præſertim cùm conſtet illum pluribus in locis veram de tranſubſtantiatione doctrinam tradidiſſe. Similiter cùm Damaſcenus ait, Chriſtum cum pane & vino conjunxiſſe ſuam divinitatem, hoc debet intelligi de pane & vino remanentibus ſolùm quoad ſpecies, ut ſequentia ejus verba ſatis declarant, ſubjungit enim: *Corpus conjunctum eſt ſecundùm veritatem Divinitati, quod ex Sancta Virgine corpus eſt; non quòd ipſum corpus aſſumptum, è cœlo deſcendat, ſed quòd ipſe panis & vinum tranſmutetur in corpus & ſanguinem Dei.* 10.

Ad verba Theodoreti, quæ obſcuriora & difficiliora videntur, dupliciter reſponderi poteſt. Primò dicendo cum Cardinali Perronio, non ſic eſſe legendum hunc Theodoreti locum, ut in objectione refertur, & plerique legunt, nempe: *Signa myſtica poſt ſanctificationem manent in priori ſubſtantia, forma, & figura:* Sed hoc modo: *in prioris ſubſtantiæ & figura & forma*; & juxta hanc lectionem ſenſus planus eſt, ſignificatur enim quòd eadem accidentia, quæ in priori ſubſtantia panis & vini erant, poſt utriuſque converſionem remaneant ut priùs immutata, & à natura ſua non recedant, id eſt à virtute quam habent naturali afficiendi ſenſum, vel nutriendi &c. 11.

Secundò dici poteſt cum P. Nicolai in ſcho- 12.

liis ad art. 1. hujus quæstionis, per substantiam eo loco non intelligi eam quæ dat esse substantiale, & constituit prædicamentum substantiæ, atque accidentibus opponitur; sed nomine substantiæ significari essentiam quæ ipsis accidentibus tribuitur, & à Græcis οὐσία appellatur; unde verbis illis solùm Theodoretus intendit, post sanctificationem manere eandem accidentium seu symbolorum essentiam, & ipsa post consecrationem easdem habere proprietates naturales ac antea, eosdemque præstare effectus; putà nutrire, visum vel tactum afficere &c. ut ex adjunctis ibi patet, cùm subjungitur: *Et videri & tangi possunt sicut priùs.* Addit etiam ibidem Theodoretus: *Intelliguntur autem ea esse quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur, ut quæ illa sint quæ creduntur.* Quibus verbis manifestè innuit, panem & vinũ in corpus & sanguinem Christi transubstantiari. Quomodo enim adorari diceret, nisi sublatâ substantiâ, sive substantiali formâ panis, veram ipsius Christi substantiam ibi crederet realiter præsentem esse, quæ adorari sola debet?

A

B

§. II.

Alia difficultas expeditur.

DIco tertiò: Transubstantiatio panis & vini, in corpus & sanguinem Christi, ex verbis consecrationis rectè colligitur.

C

13. Probatur primò conclusio ex Tridentino sessione 13. cap. 4. ubi colligit desitionem substantiæ panis ex veritate verborum illorum Christi, *Hoc est corpus meum*, sic enim habet: *Quoniam Christus Redemptor noster corpus suum, id quod sub specie panis offerebat, verè esse dixit: ideò persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuò hæc sancta Synodus declarat, per consecrationem panis & vini, conversionem fieri totius panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis ejus:* Ergo optimum est argumentum ex illis Christi verbis deductum, ad probandum transubstantiationem. Unde Vazquez hîc disputationi 180. cap. 4. num. 43. ait quòd Concilium Tridentinum relatâ definitione, non solùm veritatem ipsam, sed fundamentum ejus ita apertè definivit, ut qui assereret nihil panis & vini in hoc sacramento manere, id tamen ex prædictis verbis non colligi, eodem modo hæreticus esset, ac si articulum ipsum negaret. Hoc enim fundamentum non quomodocumque, sed ut à tota Ecclesia approbatum, à Concilio ipso definitur. Unde licèt Scotus, Durandus, & alij Antiqui, qui ante Concilium Tridentinum scripserunt, excusari possint; non tamen Recentiores illi à Vazque relati, qui non obstante hac Tridentini definitione, censent ex verbis consecrationis non colligi efficaciter transubstantiationem.

D

E

14. Probatur secundò conclusio ex SS. Patribus, qui similiter ex verbis illis Christi, *Hoc est corpus meum*, colligunt desitionem panis, ejusque in corpus Christi mutationem. Nam S. Fulbertus Carnotensis Episcopus Epistolâ ad Adeodatum, quæ reperitur tomo 1. Bibliothecæ Patrum, sic ait: *Dubitari nefas est ad cujus nutum cuncta ex nihilo subitò subsiterunt: si pari potentiâ in spiritualibus sacramentis, terrena materies, naturæ & generis sui meritum transcendens, in Christi substantiam commutetur, cùm ipse dicat, Hoc est corpus meum, & paulò post, Hic est sanguis meus.* Simili discursu utitur S. Gaudentius Brixiensis Tractatu 2. in Exodum, ubi hæc scribit: *Quod annuntiatum est credas, quia quòd accipis, corpus est panis illius cœlestis, & sanguis est illius sacræ vitis: nam cùm panem consecratum & vinum Discipulis suis porrigeret, sic ait: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.* Item Guitmundus libro 3. de corporis & sanguinis Christi veritate hæc habet: *Hos impanatores suos ipse Dominus verbo oris sui interfecit, cùm accipiens panem, gratiasque agens, ac benedicens, ait: Hoc est corpus meum. Non ait, in hoc latet corpus meum: nec dixit, in hoc vino est sanguis meus; sed dixit, Hic est sanguis meus.* Denique D. Thomas hîc art. 2. ratione 1. contra ponentes remanere substantiam panis, sic ait: *Hæc positio contrariatur formæ hujus sacramenti, in qua dicitur, Hoc est corpus meum, quod non esset verum, si substantia panis ibi remaneret; nunquam enim substantia panis est corpus Christi, sed potiùs esset dicendum, hîc est corpus meum.* Quibus verbis S. Doctor conclusionem nostram & docuit & probavit: Cùm enim ad veritatem propositionis, requiratur identitas inter subjectum & prædicatum, saltem in eodem supposito, pro quo utrumque supponit, ut docent Dialectici, & panis nec identificetur cum corpore Christi, nec subsistat in eodem supposito; nisi per verba consecrationis in corpus Christi transmutetur, non erit verum dicere, *Hoc est corpus meum*, sed potiùs dicendum esset, *hîc est corpus meum:* Sola enim intima unius in alio præsentia, non sufficit ut unum possit de alio prædicari: Nam quando corpus Christi exivit de sepulchro, intimè erat præsẽs in lapide, quia in illo erat penetrativè, tamen non poterat, signato lapide, verè dici, *Hoc est corpus meum*, sed duntaxat, *hîc est corpus meum.*

15. Dices cum Scoto, quòd quamvis sub speciebus consecratis maneret substantia panis, quia tamen simul adest substantia corporis Christi, verè ac propriè potuit dici à Christo, *Hoc est corpus meum*, quia non oportet ut pronomine, *hoc*, demonstretur totum id quod continetur sub accidentibus sensibilibus, sed ex intentione loquentis potest, salvâ proprietate verborum, determinari pronomen illud, ad designandam unam rem contentam sub illis, & non aliam; sic enim signato marsupio in quo est aurum, potest dici, *hoc est aurum*, & signato dolio in quo est vinum, *hoc est vinum.*

16. Sed contra: Licèt pronomen *hoc* demonstrare possit tam substantiam contentam, quàm continentem, si ista sit vel ex natura sua vel ex usu hominum instituta ad illam continendam, sicut in exemplis allatis; non tamen quando substantia continens non sic est idonea ad continendum substantiam, quam tamen de facto continet: quare si sub pane consideretur argentum, non rectè diceret quis, *hoc est argentum*, demonstrando panem: cùm ergo substantia panis non sit neque ex natura sua, neque ex usu communi hominum, apta ad continendum corpus Christi, non potest signatâ tali substantiâ in sacramento, dici, *Hoc est corpus meum*, subindeque verba illa Christi verificari nequeunt, nisi substantia panis in corpus Christi convertatur.

§. III.

Corollaria præcedentis Doctrinæ.

17. EX dictis in prima conclusione inferes contra Durandum, consecratione perfectâ non remanere in Eucharistia materiam panis & vini, informatam animâ rationali Christi, & unitam ipsius corpori, & multominus ipsius formam, solâ materiâ in corpus Christi conversâ, ut docuerunt aliqui quorum meminit D. Thomas hîc art. 6. Tridentinum enim ibidem citatum expressè asserit, in Eucharistia fieri conversionem totius substantiæ panis & vini in corpus & sanguinem Christi, remanentibus duntaxat speciebus panis & vini. Ex quo etiam patet, falsam imò & erroneam esse sententiam Godofredi asserentis in Eucharistia remanere subsistentiam panis & vini, cùm Concilium asserat remanere sola accidentia. Addo quod, cùm subsistentia sit actus metaphysicus naturæ quam terminat, non est, saltem connaturaliter, sed solùm per miraculum ab illa separabilis: nullum autem est fundamentum concedendi tale miraculum in Eucharistia. Vel enim remaneret substantia panis, ut esset verum & proprium subjectum accidentium ejus? Et hoc dici non potest, quia de fide est accidentia illa existere sine subjecto vero & proprio. Vel ut redderet illa accidentia per se subsistentia? Et hoc etiam verificari nequit; repugnat enim naturæ accidentis, utpote cui debetur inesse ex natura rei, quod tamen deberi nequit rei per se subsistenti, quandoquidem inesse & per se subsistere opponuntur.

18. Simili discursu refellitur sententia aliquorum asserentium in Eucharistia remanere existentiam accidentium, quam Bannez reputavit probabilem. Cùm enim existentia panis sit sicut ejus subsistentia actus metaphysicus, naturaliter saltem inseparabilis à propria natura, si miraculosè remaneat separata ab eo in sacramento Eucharistiæ, hoc erit tantùm ut per eam accidentia remanentia existant, quod tamen non potest dici; quia cùm omnis actus proprius, qualis est existentia accidentium, respectu eorum, debeat esse proportionatus suæ potentiæ receptivæ, & existentia substantialis quæ dat esse per se, non sit proportionata naturæ accidentis, quæ petit esse in alio, non potest esse illius existentia.

Addo quod, licèt daremus Bannezio, probabile esse accidentia substantiæ inhærentia, formaliter existere per ejus existentiam, non tamen probabile esset, ipsa, dum ab illa separata existunt, eadem existentiâ existere, quâ extiterunt, dum conjungerentur; & consequẽter malè etiam inde concludi, existentiam substantiæ panis remanere post consecrationem.

19. Quærunt hîc aliqui, an de potentia absoluta corpus Christi possit fieri præsens speciebus panis, per aliam actionem, quàm per conversionem substantiæ panis in ipsum, putà per motum localem, aut per actionem conservativam ipsius in sacramento Eucharistiæ?

Respondeo negativè: Supposito enim quòd Christus remaneat in cœlo, non potest per modum localem fieri præsens in Eucharistia: nam moveri localiter, nihil aliud est quàm transire de uno loco in alium, & consequenter relinquere unum, ad acquirendum alium; implicat enim unum corpus simul poni in pluribus locis, ut ostendunt nostri Thomistæ in Philosophia, & nos

A suprà disputatione proœmiali art. 12. in solutione 4. objectionis declaravimus, exponendo rationem fundamentalem & à priori, cur licèt non repugnet idem corpus fieri simul præsens sacramentaliter in pluribus hostiis, bene tamen ipsum poni circumscriptivè in pluribus locis. Similiter etiam repugnat corpus Christi fieri præsens speciebus panis, per actionem conservativam ipsius, quidquid in contrarium dicat Suarez. Ratio fundamentalis est, quia ex vi actionis abstrahentis ab omni loco, nullique in particulari alligatæ, nequit corpus Christi fieri præsens speciebus panis: Sed actio conservativa abstrahit ab omni loco, nullique in particulari alligata est: Ergo
B implicat per talem actionem corpus Christi fieri præsens speciebus panis. Major patet ex terminis, si enim ex vi illius actionis corpus Christi poneretur determinatè sub speciebus panis, illa esset determinata ad hanc præsentiam, sicque non abstraheret ab omni loco. Minor verò probatur. Eadem est actio quâ res conservatur in hoc & in illo loco: v. g. per eandem actionem conservatur à Deo Petrus hodie existens Romæ, & deinde existens Parisiis: Ergo actio conservativa abstrahit ab omni loco, nec ad ullum in particulari est determinata, ita ut ex vi illius res conservetur in uno loco potiùs quàm in alio.

Confirmatur: Eadem omnino manet creatio &
C conservatio, quantumvis præsentia quotidie mutetur: Ergo conservatio est indifferens ad quamlibet præsentiam, & per consequens non potest dici actio primariò, vel secundariò attingens præsentiam corporis Christi sub speciebus panis, subindeque necessaria est aliqua actio, ex vi cujus fiat ibi præsens.

Ex his intelliges, optimum esse discursum, quo 20.
D. Thomas hîc art. 2. probat corpus Christi non esse simul cum substantia panis; quia nihil potest esse alicubi ubi priùs non erat, nisi vel per motum localem, vel per conversionem alterius in ipsum: Sed corpus Christi non potest fieri præsens per motum localem, quia aliàs desineret esse in cœlo,
D cùm moveri localiter, nihil aliud sit quàm transire de uno loco in alium: Ergo solùm per conversionem substantiæ panis in ipsum, & per consequens sublatâ tali conversione, manente substantiâ panis, corpus Christi non esset præsens in hoc sacramento.

Neque valet quod dicunt aliqui, nempe Divum 21.
Thomam loqui de potentia ordinaria, non verò de extraordinaria & absoluta. Nam si loqueretur de potentia extraordinaria, nihil probaret contra hæreticos asserentes remanere substantiam panis cum corpore Christi: possent enim facilè respondere, rationem ipsius procedere de potentia ordinaria, ideòque nihil concludere in myste-
E rio quod totum dependet ex potentia Dei extraordinaria.

Addo quod D. Thomas aliis in locis apertè de- 22.
clarat se loqui de potentia Dei extraordinaria & absoluta: nam in 4. sent. dist. 11. quæst. 1. art. 1. quæstiunculâ 1. docet quòd hæc positio quæ ponit substantiam panis remanere post consecrationem simul cum corpore Christi, est impossibilis: *Quia* (inquit) *impossibile est aliquid esse nunc, cùm priùs non fuerit, nihil ipso mutato, vel aliquo in ipsum; nec posset*, ETIAM PER MIRACVLVM, *fieri; sicut quòd esset animal ratione mortale, & non esset homo: aliter enim se habere nunc & priùs, est idem quod moveri vel transmutari.* Et in respõsione ad 3. ait quod ex op-

posita positione *sequitur gravius inconveniens, quàm quòd contradictoria sint simul vera; quia ponit definitionem, scilicet aliter nùnc quàm priùs, & non potest ponere definitum, scilicet motum, neque in corpore Domini, neque in substantia panis.* Censet ergo apertè Sanctus Doctor non posse, etiam de potentia extraordinaria & absoluta, corpus Christi fieri præsens speciebus, sub illis remanente substantiâ panis. Idem docet 4. contra Gentes cap. 63.

Articvlvs II.

Quænam sit actio conversiva, & quem terminum formalem habeat?

23. SVpposità doctrinâ fidei, præcedenti articulo traditâ, quòd in hoc sacramento datur conversio totius substantiæ panis & vini in corpus & sanguinem Christi, quæ rectè transubstantiatio appellatur, restat explicandum, quid sit ista conversio, seu in qua actione consistat, & quis sit terminus formalis illius? Nam circa hoc varia sunt Authorum placita. Aliqui enim existimant, hujusmodi conversionem solùm esse actionem adductivam corporis Christi ad Eucharistiam, & ad solam præsentiam localem formaliter terminatam. Ita Scotus, & ejus Discipuli, Bellarminus libro 3. de Eucharistia cap. 18. & Claudius de Saintes libro de Eucharistia repetitione 7. Eandem sententiam tenet Vazquez; addit tamen, ad veram transubstantiationem panis in corpus Christi, requiri, & sufficere, quòd hæc adductio corporis Christi succedat substantiæ panis, desinenti sub ejus accidentibus. Alij censent veritatem transubstantiationis Eucharistiæ ex eo præcisè salvari sufficienter, quòd dicatur, corpus & sanguinem Christi uniri formaliter speciebus panis & vini, loco substantiæ ipsorum, subindeque dicunt terminum formalem actionis conversivæ quâ Christus fit præsens in hoc sacramento, esse unionem corporis Christi ad species, vel modum substandi accidentibus Eucharisticis, conservando illa sine subjecto. Ita Alanus, Henriquez, & Valentia. Alij verò asserunt, actionem illam esse conservationem corporis & sanguinis Christi sub speciebus Eucharisticis, virtute verborum continuatam & repetitam, quæ illa produceret de novo in rerum natura, nisi jam inveniret producta. Hanc tenent Gabriël in 4. dist. 11. quæst. 1. art. 3. dubio 2. & lect. 40. super Canonem, & Suarez hîc disp. 40. sect. 4. pro se plures Authores citans. Alij demum affirmant, transubstantiationem Eucharisticam, veram esse corporis & sanguinis Christi productionem, non quidem simpliciter loquendo, sed sub novo modo essendi, sive sub speciebus Eucharisticis. Ita docent Cajetanus, Nuño, pluresque ex recentioribus Thomistis, in manuscriptis de Eucharistia.

A B C D E

§. I.

Præmittenda ad resolutionem quæstionis.

24. PRo resolutione hujus difficultatis, tria breviter hîc præmittenda sunt. In primis enim supponenda est definitio conversionis genericè sumptæ. Secundò explicandæ conditiones ad illam requisitæ. Tertiò divisio ejus in suas species declarari debet. Definitio ergo conversionis in genere *est transitus unius rei in aliam*, ut constat ex communi conceptione. Conditiones verò ad illam requisitæ, tres præcipuè enumerari solent. Prima est, quòd versetur inter duos terminos positivos, seu inter duas res, quarum una sit terminus à quo, & altera sit terminus ad quem, quia in omni conversione debet aliquid transire in aliud. Secunda est, quòd terminus à quo conversionis aliquo modo desinat esse, & terminus ad quem aliquo etiam modo incipiat esse de novo; hæc enim est natura conversionis, ut terminus ad quem fiat aliquo modo mediante illâ. Tertia est, ut sit aliqua connexio inter desitionem termini à quo, & incæptionem termini ad quem, ita ut mutatio unius aliquo modo sequatur ex mutatione alterius. Unde si Deus modò annihilaret Petrum in hoc loco, & in eodem instanti produceret Paulum in eodem loco, vel alibi, non salvaretur conversio Petri in Paulum, propter defectum prædictæ connexionis.

Addunt aliqui quartam conditionem, nempe quòd detur aliquid tertium commune utrique termino, sub quo terminus à quo, & terminus ad quem sibi invicem succedant. Verùm licèt illud in conversione Eucharistica reperiatur, non est tamen necessarium ad rationem communem veræ conversionis, quia nulla apparet repugnantia, quòd Deus mediante verâ conversione transformet totam substantiam panis cum accidentibus in corpus Christi, & tamen tunc nullum daretur tertium commune utrique termino.

25. Porrò conversio sic explicata dividitur primò in substantialem & accidentalem. Appellatur conversio substantialis, quando fit transitus in aliquod extremum substantiale, ut cùm ex aliquo fit ignis, vel ex aqua vinum. Accidentalis verò dicitur, quando fit transitus in extremum accidentale, ut cùm ex albo fit nigrum, vel ex calido frigidum. Secundò dividitur in totalem & formalem. Conversio totalis est, quando unum extremum ita transit in aliud, quod nihil de illo remanet commune utrique termino, sed totum quod est in uno transit in aliud, tam ex parte materiæ, quàm formæ. Conversio autem formalis fit è contra, quando unum extremum ita transit in aliud, quòd remanet idem subjectum commune utrique extremo, & solùm fit successio & transitus in formis, ideòque vocatur formalis; & hæc invenitur in mutationibus naturalibus, & potest fieri à causis secundis, & agentibus creatis, ut cùm ex ligno fit ignis, ex albo nigrum &c. Prima verò transcendit vires totius naturæ, & cujuslibet agentis creati, & à solo Deo supernaturaliter operante fieri potest, ut luculenter ostendit D. Thomas 4. contra Gentes cap. 63. ubi sic discurrit: *Conversio panis in corpus Christi alterius modi est ab omnibus conversionibus naturalibus. Nam in qualibet conversione naturali manet subjectum in quo succedunt sibi diversæ formæ, vel accidentales, sicut cùm album in nigrum convertitur; vel substantiales, sicut cùm aër in ignem, unde conversiones formales nominantur: sed in conversione prædicta, subjectum transit in subjectum, & accidentia manent, unde hæc conversio substantialis nominatur. Nunc autem considerare oportet qualiter hæc accidentia maneant, & quomodo subjectum in subjectum vertatur, quod quidem natura facere non potest. Omnis enim naturæ operatio materiam præsupponit, per quam subjecta individuantur; unde natura facere non potest quòd hæc substantia fiat illa, sicut quòd hic digitus fiat ille digitus; sed materia subjecta*

ſubjecta eſt virtuti divinæ, cùm per ipſam producatur in eſſe; unde divinâ virtute fieri poteſt, quòd hæc individua ſubſtantia in illam præexiſtentem convertatur: ſicut enim virtute naturalis agentis cujus operatio ſe extendit tantùm ad immutationem formæ, & exiſtentiâ ſubjecti ſuppoſitâ, hoc totum in illud totum convertitur, ſecundùm variationem ſpeciei & formæ, verbi gratiâ hic aër in hunc ignem generatum: ita virtute divinâ, quæ materiam non præſupponit, ſed eam producit, hæc materia convertitur in illam, & per conſequens hoc individuum in illud; individuationis enim principium materia eſt, ſicut forma eſt principium ſpeciei. A

§. II.

Rejiciuntur tres primæ ſententiæ, & quarta ſtatuitur. B

DIco primò: Converſio Euchariſtica non eſt actio adductiva corporis Chriſti, ad ſolam præſentiam localem formaliter terminata.

26. Probatur primò: Actio adductiva eſt motus localis rei quæ adducitur: Sed per tranſubſtantiationem Euchariſticam, corpus & ſanguis Chriſti non moventur localiter; aliàs enim cùm impoſſibilis ſit motus localis, niſi unus locus per modum termini à quo deferatur, & alius tanquam terminus ad quem acquiratur, corpus Chriſti cœlos relinqueret, ut in terram ſub ſpeciebus Euchariſticis deſcenderet: Ergo tranſubſtantiatio Euchariſtica, non eſt actio adductiva corporis Chriſti ad ſpecies panis & vini. C

27. Probatur ſecundò: Ad converſionem requiritur ut terminus ad quem habeat incompoſſibilitatem cum termino à quo, aliàs enim poſſet terminus à quo in ſe remanere, quod repugnat ipſius converſioni in terminum ad quem: Sed terminus ad quem actionis adductivæ corporis Chriſti, non habet talem incompoſſibilitatem cum termino à quo: Ergo talis actio non eſt vera converſio. Major patet, Minor etiam manifeſta videtur: Nam terminus ad quem actionis adductivæ corporis Chriſti eſt præſentia ſacramentalis: Sed hæc non eſt incompoſſibilis cum ſubſtantia panis, quæ eſt terminus à quo Euchariſticæ converſionis; quia præſentia illa non eſt quantitativa & diviſibilis, ſed ſacramentalis & indiviſibilis, ac ſimilis illi quâ Angelus ſit præſens loco: unde ſicut Angelus per hoc quòd ſit præſens alicui ſpatio, non propterea expellit ſubſtantiam corpoream quæ eſt in illo: ita neque in Euchariſtia, ex eo præcisè quòd corpus Chriſti ſit præſens ſpeciebus, expellitur neceſſariò ſubſtantia panis ſub eis præexiſtens. D

28. Dices cum Bellarmino, ex intentione Dei volentis deſtruere ſubſtantiam panis & vini, corpus Chriſti eſſe incompoſſibile cum ea.

Sed contra: Repugnantia termini ad quem cum termino à quo, in vera converſione, non ex aliqua extrinſeca Dei ordinatione, ſed ex natura ipſius converſionis peti debet: aliàs omne quod ex voluntate Dei deſinit ſimul atque aliud incipit eſſe, diceretur in illud converti, quod eſt abſurdum: Ergo &c. E

29. Probatur tertiò concluſio: Tranſubſtantiatio ſive converſio ſubſtantialis, debet habere pro termino formali ad quem aliquid ſubſtantiale, cùm à tali termino ſpeciem & denominationem accipiat: Sed terminus ad quem actionis adductivæ corporis Chriſti, non eſt ſubſtantialis, ſed accidentalis; nam hujuſmodi terminus eſt præſentia ſacramentalis, quæ juxta Adverſarios accidentalis eſt: Ergo in tali actione tranſubſtantiatio conſiſtere nequit.

Reſpondent primò Adverſarij, ſufficere ad converſionem ſubſtantialem quòd terminus à quo ſit ſubſtantialis, quia ille tenet præcipuum locum, eò quòd ille ſolus dicatur converti. 30.

Sed contra primò: Illa reſponſio non eſt conſona Concilio Tridentino, quod infert, hanc converſionem appellari propriè tranſubſtantiationem, ex eo quod tota ſubſtantia panis convertitur in ſubſtantiam corporis Chriſti; unde exigit ad converſionem ſubſtantialem, utrumque terminum eſſe ſubſtantialem.

Secundò, Quod eſt principalius in converſione, tribuit illi ſpeciem & denominationem: Sed terminus ad quem eſt quid principalius, principaliùs enim intenditur; terminus verò à quo, non niſi ſecundariò, & ratione termini ad quem: Ergo terminus ad quem debet eſſe ſubſtantialis.

Tertiò, ſicut transformatio petit ut non ſolùm terminus à quo ſit forma, ſed etiam terminus ad quem, & ſimiliter tranſlocatio, quòd uterque terminus ſit locus; ita tranſubſtantiatio exigit ut uterque terminus ſit ſubſtantia.

Reſpondet ſecundò, terminum formalem tranſubſtantiationis eſſe præſentiam ad ſpecies in concreto, quo modo ſumpta idem eſt ac corpus Chriſti ut præſens: in hoc autem concreto reperitur ſubſtantia ipſa corporis Chriſti, quod ſufficit ad rationem converſionis ſubſtantialis. 31.

Sed contra: Ut actio dicatur ſubſtantialis, non ſufficit quòd terminetur ad concretum importans ſubſtantiam ſubjectam accidenti, alioquin nulla daretur actio accidentalis: dealbatio enim, calefactio, & hujuſmodi, eſſent actiones ſubſtantiales, quia terminantur ad concretum accidentale, importans ſubſtantiam pro materiali; imò motus localis Angeli eſſet vera tranſubſtantiatio, quia terminatur ad ſubſtantiam ipſius, ut ſtat ſub præſentia ad locum.

Poteſt adhuc hæc reſponſio magis confutari: Nam cùm aſſeritur ſubſtantiam corporis Chriſti ingredi terminum hujus converſionis, vel intelligitur illum ingredi tanquam aliquid productum ſub aliqua ratione ſubſtantiali ſibi propria, vel tanquam improductum ſub omni ſua ratione ſubſtantiali, & præcisè ſolùm ut ſubjectum recipiens novam præſentiam accidentalem? Si primum dicatur, neceſſe eſt admittere, terminum primarium non eſſe ipſam præſentiam, ſed ipſummet corpus Chriſti ſecundùm eſſe ſubſtantiale, præſentiam verò ſecundarium ſolùm, utpote ex priori ſubſecutum. Secundum verò affirmari nequit: quòd enim ſubſtantia ſupponatur ad aliquam actionem productivam alicujus rei, non ſufficit ut actio illa dicatur ſubſtantialis, ut patet in exemplis jam adductis.

Reſpondet tertiò Vazquez, ut converſio Euchariſtica dicatur tranſubſtantiatio, non requiri quòd ad ſubſtantiam per ſe primò terminetur, ſed ſufficere quod in ea interveniat quidam ordo ſubſtantiarum, quarum una ſuccedat alteri, & ideò dicatur in illam converti. 32.

Sed contra primò: Sola ſucceſſio unius ſubſtantiæ loco alterius, eſt tantùm veluti tranſlocatio, non verò tranſubſtantiatio; etenim ſi Petro per mortem ſublato, Paulus ejus loco ſubſtitueretur, fieret quidem ſucceſſio, ſed non converſio, ſive tranſubſtantiatio unius in alium: Ergo ſola ſucceſſio unius ſubſtantiæ, loco alterius deſi-

nentis, non est vera transubstantiatio.

33. Cõfirmatur primò: Si Christus his vocibus consecrasset, *Hìc non sit panis, sed corpus meum*, eadem contigisset successio corporis Christi in locum aut quasi locum panis, quæ nunc est, & tamen panis non fuisset conversus in corpus Christi: Ergo sola illa successio non sufficit ad salvandam veritatem transubstantiationis Eucharisticæ.

34. Confirmatur secundò: Si transubstantiatio Eucharistica sit tantùm successio corporis & sanguinis Christi, loco subst antiæ panis & vini desinentis, sequitur corpus Christi converti in substantiam nostram, aut in vermes, quando corrumpuntur species, non minùs quàm panem converti in corpus Christi; quandoquidem utrobique substantia substantiæ succedit: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud.

35. Confirmatur tertiò: D. Augustinus libro 17. de civit. cap. 18. hanc ponit differentiam inter veras conversiones & miraculosas, cujusmodi est illa quæ reperitur in hoc sacramento, & inter apparentes quæ fiunt à Dæmone, quòd illæ fiunt per veram & substantialem rerum conversionem, istæ verò per solam translocationem, quam meritò negat esse veram conversionem: Ergo conversio substantialis quæ reperitur in hoc mysterio, non consistit in quodam tantùm ordine substantiarum, quarum una succedat alteri.

36. Dico secundò: in conversione Eucharistica veram rationem transubstantiationis non salvari, ex eo præcisè quòd dicatur corpus & sanguinem Christi uniri formaliter speciebus panis & vini, loco substantiæ ipsorum, vel sustentare accidentia Eucharistica, conservando illa sine subjecto.

Probatur breviter: Impossibile est quòd corpus Christi intelligatur uniri speciebus, & consequenter substare accidentibus Eucharistiæ, nisi priùs ibi sit; & per consequens nisi priùs intelligatur actio conversiva panis in corpus Christi: Ergo actio conversiva est distincta ab actione unitiva, & hæc illam præsupponit; subindeque terminus formalis primarius actionis conversivæ, non est modus unionis corporis Christi ad species Eucharisticas, vel modus substandi accidentibus Eucharisticis, seu conservandi illa sine subjecto.

37. Confirmatur: Terminus formalis & primarius conversionis Eucharisticæ debet esse substantialis, cùm talis conversio substantialis sit, & actio specificationem & dènominationem à termino formali & primario sumat, ut suprà dicebamus: Atqui unio corporis Christi cum accidentibus Eucharisticis, non est substantialis, sed accidentalis tantùm, cùm ex substantia & accidentibus nequeat fieri compositum nisi per accidens. Similiter modus substandi accidentibus, licèt sit in substantia, tamen est accidentalis, quia substantia illum acquirit, nullâ factâ mutatione in ipsa: Ergo nec talis unio, nec modus ille substandi accidentibus, est terminus formalis & primarius conversionis Eucharisticæ.

38. Dico tertiò conversionem panis in corpus Christi non esse actionem conservativam illius.

Probatur: Quia vel esset antiqua conservatio quâ conservatur in cœlo, vel alia nova & supernaturalis, quâ specialiter inciperet conservari sub speciebus Eucharisticis? Neutrum dici potest: Ergo &c. Minor quoad primam partem manifesta videtur, quia conservatio illa antiqua est actio merè naturalis, terminata per se primò ad totam humanitatem Christi, non ponens Christum, ut formaliter incompossibilem cum substantia panis, modo indivisibili & inextenso, sed modo divisibili & extenso: Atqui conversio panis in corpus Christi est supernaturalis, utpote ab agente supernaturali procedens, & terminatur formaliter ad corpus Christi, ut repugnans cum substantia panis, & sub modo indivisibili & inextenso: Ergo non est conservatio illa antiqua quâ conservatur in cœlo. Probatur verò quoad secundam partem, quia conservatio nihil aliud est quàm continuata productio: Ergo si conversio panis in corpus Christi est de novo conservativa illius sub speciebus, debet esse priùs productiva illius sub eisdem speciebus. Addo quod conservatio rei, supponit eam ubi eam conservat: Ergo est impossibile actionem quâ ponitur corpus Christi sub speciebus, esse puram conservationem ipsius sub hujusmodi speciebus. Vide quæ scripsimus articulo præcedenti §. 3. versùs finem.

Dico ultimò: Actio conversiva quâ corpus Christi ponitur sub speciebus, est verè productiva corporis Christi, non simpliciter & absolutè, sed tali modo, scilicet ex alia substantia quæ in ipsum convertitur, & in cujus locum succedit.

39. Prima pars hujus conclusionis probatur primò ex SS. Patribus, qui dicunt in consecratione corpus Christi fieri de pane: sic enim loquitur expressè Ambrosius lib. 4. de sacram. cap. 4. Augustinus relatus Can. *Vtrum sub figura*, de consecrat. dist. 2. Damascenus lib. 4. de fide cap. 14. Gaudentius tract. 2. in Exodum. Et Hieronymus Epist. ad Heliodorum, ubi de Sacerdotibus loquens, sic ait: *Qui Christi corpus sacro ore conficiunt.* Hinc S. Ephrem, Sacerdotium appellat *Stupendum miraculum, omnium ornamentorum præstantissimum, bonorum omnium quæ in hominibus sunt apicem, divinum quoddam, omniumque quæ inter homines expetuntur velut extremam metam.* Hinc etiam celebratur illa sententia, quæ S. Augustino & D. Gregorio tribuitur: *O magna Sacerdotum dignitas, in quorum manibus, velut in utero Virginis, Christus quotidie incarnatur!* Sicut ergo Deipara Virgo, verbo Verbum concepit in utero, ut lepidè expendit Bernardus homil. 4. super *Missus est*, ubi sic eam alloquitur: *Responde Virgo verbum, & suscipe Verbum; profer tuum, & concipe divinum; emitte transitorium, amplectere sempiternum. Quid tardas, quid trepidas? Crede, confitere, suscipe. Aperi Virgo beata cor fidei, labia confessioni, viscera Creatori.* Ita etiam Sacerdos quotidie Christi corpus verbis consecrationis in altari producit, & fructus ventris virginei, fit partus labiorum ipsius.

40. Ratio etiam suffragatur: Nam omnis conversio substantialis, est vera productio substantiæ, quæ loco alterius in eam transmutatur: Ergo & conversio Eucharistica, quæ fit à Sacerdotibus, per verba consecrationis. Consequentia patet, Antecedens probatur: Tum quia productio est aliquod nomen commune ad creationem, generationem, eductionem, & conversionem. Tum etiam, quia communicatio seu influxus alicujus esse substantialis, est vera productio: Sed conversio substantialis est communicatio seu influxus alicujus esse substantialis, ut constat de vino ex aqua converso in Cana Galilææ, quod dicitur factum, & esse substantiale accepisse constat: Ergo &c.

41. Confirmatur : Per converſionem Euchariſti- A cam corpus & ſanguis Chriſti incipiunt eſſe ſub ſpeciebus panis & vini, & tamen ad eas non adducuntur, ut probavimus : Ergo ſub eis verè producuntur. Probatur Conſequentia, ex eo quòd implicet Chriſtum incipere eſſe hîc, & non adduci ex alia parte, neque produci. Non enim primò poteſt eſſe ſub ſpeciebus per conſervationem, quandoquidem priùs eſt rem eſſe, quàm ibi conſervari, ut ſuprà contra Suarem dicebamus.

42. Secunda verò pars concluſionis, quæ aſſerit converſionem Euchariſticam non eſſe actionem productivam corporis Chriſti ſimpliciter & abſolutè, ſed tali modo, ſcilicet ex alia ſubſtantia B quæ in ipſum convertitur, & in cujus locum ſuccedit, breviter ſuadetur, tum ex Auguſtino, Ambroſio, Damaſceno, & aliis Patribus ſuprà citatis, aſſerentibus corpus Chriſti per verba conſecrationis fieri ex pane : Tum etiam, quia corpus Chriſti ſimpliciter & abſolutè ſupponitur productum, & in rerum natura exiſtens, antequam verba conſecrationis à Sacerdote proferantur, & fiat converſio panis in ipſum : Ergo talis converſio non poteſt dici corporis Chriſti productio, ſimpliciter & ſine addito, ſed tantùm ſecundùm quid & cum addito, nimirum ex ſubſtantia panis, & ſub ſpeciebus ejus. Unde terminus formalis tranſubſtantiationis, non eſt corpus Chriſti ab- C ſolutè ſumptum, ſed corpus Chriſti, quatenus fit ex pane, in cujus locum ſuccedit : ſicut terminus formalis motus aëris verbi gratiâ, à terra uſque ad mediam regionem, non eſt media regio præcisè, aliàs non diſtingueretur à motu ignis, quia moveretur à propria ſphæra uſque ad mediam regionem aëris ; ſed eſt media regio aëris, ut comparata ad terminum à quo, ſcilicet ad terram, à qua aër aſcendit.

§. III.

Solvuntur objectiones.

43. OBjicies primò contra primam concluſionem : Per tranſubſtantiationem Euchariſticam corpus Chriſti acquirit tantùm eſſe accidentale, nempe eſſe præſens ſpeciebus ſacramentalibus : Sed hoc ſufficienter ſalvatur præcisè per ejus adductionem ad illas ſpecies : Ergo per ipſam ratio tranſubſtantiationis ſufficienter ſalvatur. Minor conſtat, Major verò probatur. Illud ſolùm acquirit corpus Chriſti per tranſubſtantiationem, quod verba conſecrationis efficiunt : Sed verba conſecrationis non efficiunt niſi illam præſentiam accidentalem ; ſolùm enim efficiunt quod ſignificant : non ſignificant autem niſi præſentiam corporis Chriſti ſub ſpeciebus : Ergo &c.

44. Reſpondeo primò negando Majorem ; ſi enim E per tranſubſtantiationem Euchariſticam corpus Chriſti eſſe tantùm accidentale acquireret, talis actio non poſſet dici converſio ſubſtantialis, utpote quæ debet terminari ad eſſe ſubſtantiale, ut in tertia probatione primæ concluſionis oſtendimus. Ad probationem in contrarium, conceſſa Majori, nego Minorem, & probationem ei ſubjunctam ; ut enim verba conſecrationis ſignificarent tantùm præſentiam corporis Chriſti ſub ſpeciebus panis, dicendum eſſet, *Hic eſt corpus meum*, non verò, *Hoc eſt corpus meum*.

45. Reſpondeo ſecundò, data & non conceſſa Majori, negando ſuppoſitum Minoris ; etſi enim præſentia accidentalis corporis Chriſti ſub ſpeciebus, ſufficienter ſalvari poſſit per ejus adductionem ; eo tamen ipſo quòd talis adductio eſſe non poteſt ſine motu locali, corpus autem Chriſti per tranſubſtantiationem non moveatur localiter, aliàs enim deſereret cœlum, non eſt ſub ſpeciebus per adductionem.

Objicies ſecundò contra ſecundam concluſionem : Per converſionem Euchariſticam id ſolùm habet corpus Chriſti, quo poſito ex natura rei panis eſſe deſinit : Sed ex eo præcisè quòd corpus Chriſti ſuſtentet accidentia panis ſine ſubjecto, aut iis uniatur formaliter loco ſubſtantiæ panis, deſinit panis : Ergo per converſionem Euchariſticam corpus Chriſti ſolùm habet quòd ſuſtentet accidentia Euchariſtica ſine ſubjecto, aut iis uniatur formaliter, loco ſubſtantiæ panis. 46.

Reſpondeo negando ſuppoſitum Minoris, quòd nempe corpus Chriſti habeat immediatè per tranſubſtantiationem ſuſtentare accidentia Euchariſtica, vel illis ſubſtare, aut formaliter uniri, ſi de facto illis ſubſtet aut uniatur : falſa, inquam, eſt hæc ſuppoſitio, quia corpus Chriſti non poteſt hoc habere, niſi ſaltem præſuppoſitivè ad illa accidentia adducatur, vel ſub eis producatur. 47.

Objicies tertiò contra tertiam & quartam concluſionem : Illa actio non eſt productiva, ſed duntaxat conſervativa corporis Chriſti, quæ ſupponit ipſum productum, & jam exiſtens : Sed actio converſiva panis in corpus Chriſti, ipſum productum & exiſtens ſupponit : Ergo non eſt productiva, ſed tantùm conſervativa illius. 48.

Confirmatur & magis illuſtratur hæc ratio : Quod producitur tranſit de non eſſe ad eſſe : Sed corpus Chriſti non tranſit per converſionem Euchariſticam de non eſſe ad eſſe ; aliàs cùm præexiſtat tali converſioni, ſimul eſſet & non eſſet : Ergo per illam non producitur, ſed duntaxat conſervatur. 49.

Confirmatur ampliùs : Actio quæ efficienter procedit ab aliquo agente, non poteſt eſſe productiva illius, aliàs enim idem eſſet ſimul prius & poſterius ſeipſo, ſecundùm idem : Sed tranſubſtantiatio Euchariſtica efficienter eſt à corpore Chriſti, ut ab inſtrumento Divinitati conjuncto : Ergo non poteſt ipſum producere. 50.

Ad objectionem reſpondeo diſtinguendo Majorem : Illa actio non eſt productiva corporis Chriſti ſimpliciter & abſolutè, quæ ſupponit ipſum productū & jam exiſtens, concedo Majorem. Non eſt productiva illius ſecundùm quid, & cum addito, nego Majorem, & conceſſâ Minori, diſtinguo Conſequens, diſtinctione Majoris. Ex eo igitur quòd corpus Chriſti converſioni Euchariſticæ præexiſtat, ſolùm inferri poteſt, talem converſionem non eſſe ſimpliciter & abſolutè productivam illius, quod libenter concedimus ; non tamen colligitur, per tranſubſtantiationem corpus Chriſti non produci ſecundùm quid, & novo aliquo modo, nimirum ex pane, & ex ſpeciebus Euchariſticis. Unde 51.

Ad primam confirmationem, diſtinguo Majorem : Quod producitur, tranſit de non eſſe eo modo quo producitur, ita ut ſi producatur ſimpliciter, tranſeat à non eſſe ſimpliciter ad eſſe ſimpliciter ; vel ſi producatur ſolùm cum addito, tranſeat à non eſſe cum addito, concedo Majorem. Quod producitur, tranſit de non eſſe alio modo, quàm eo quo producitur, nego Majorem. Similiter diſtinguo Minorem : Corpus Chriſti per tranſubſtantiationem non tranſit à non eſſe 52.

ſimpliciter & abſolutè, ad eſſe ſimpliciter & abſolutè, concedo Minorem. Non tranſit à non eſſe cum addito, ſcilicet à non eſſe ſub ſpeciebus Euchariſticis, & ex pane, ad eſſe ſub illis ſpeciebus, nego Minorem. Eodem modo diſtinguendum eſt Conſequens: Ergo corpus Chriſti per tranſubſtantiationem non producitur, productione abſolutè & ſimpliciter dictâ, concedo: productione cum addito, ſcilicet ex pane, & ſub ſpeciebus panis, nego. Licèt enim abſolutè præexiſtat tali tranſubſtantiationi, non tamen illi præexiſtit ut ex pane productum, neque ut ſub ſpeciebus panis exiſtens.

53. Ad ſecundam, diſtinguo etiam Majorem: Actio quæ efficienter procedit ab aliquo agente, non poteſt eſſe prima productio ipſius, concedo Majorem. Non poteſt eſſe iterata ejus productio, & ſub novo modo eſſendi, nego Majorem; id enim eſt poſſibile, non quidem naturaliter, ſed divinitùs. Ad probationem in contrarium dico ſimiliter, quòd licèt idem ut primò productum, non poſſit eſſe prius ad ſeipſum ut primò productum, bene tamen ad ſeipſum ut reproductum: productio autem corporis Chriſti ſub ſpeciebus, non eſt prima ejus productio, ſed reproductio, ac proinde poteſt corpus Chriſti ut primò productum præſupponere ad idem corpus ut reproductum.

54. Inſtabis: Idem eſt eſſe quod corpus Chriſti accipit per reproductionem, cum eo quod recipit per primam productionem; aliàs enim malè diceretur reproduci, quia reproductio nihil aliud eſt quàm ejuſdem iterata productio: Ergo ſive dicatur priùs ſeipſo ut producto, ſive reproducto, idem ſecundùm idem erit prius ad ſeipſum.

Reſpondeo diſtinguendo Antecedens: Idem eſt eſſe quod corpus Chriſti accipit per reproductionem, cum eo quod recepit per primam productionem, & idem modus eſſendi, nego Antecedens. Et diverſus modus eſſendi, concedo Antecedens. Similiter diſtinguo Conſequens: Ergo ſive dicatur prius ſeipſo ut producto, ſive ut reproducto, idem ſecundùm idem erit prius ad ſeipſum; ſub eodem modo eſſendi, nego. Sub alio modo eſſendi, concedo. In hoc enim non eſt major repugnantia, quàm quòd idem numero corpus exiſtens in uno loco uno modò, verbi gratiâ circumſcriptivè, præſupponatur ad ſeipſum ut exiſtens in alio loco alio modo, ſcilicet definitivè, ſive ſacramentaliter, ut fides docet.

55. Objicies quartò: Nullus effectus poteſt produci per plures actiones totales, ut docent noſtri Thomiſtæ in Philoſophia: Sed ſi actio converſiva, ſit productiva corporis Chriſti, idem effectus produceretur per plures actiones totales, nam corpus Chriſti in cœlo producitur ſeu conſervatur per actionem totalem & diverſam à tranſubſtantiatione per quam ponitur ſub ſpeciebus Euchariſticis.

56. Reſpondeo diſtinguendo Majorem: Nullus effectus poteſt produci per plures actiones totales, ſub eadem ratione formali, concedo Majorem. Sub diverſâ ratione formali, nego Majorem: ratio autem formalis ſub qua corpus Chriſti producitur in altari, eſt diverſæ rationis ab ea ſub qua producitur ſeu conſervatur in cœlo, quia illa eſt converſiva, non verò iſta.

57. Inſtabis: Corpus Chriſti eodem tempore in pluribus altaribus conſecratur: Sed tales conſecrationes ſunt ejuſdem rationis, cùm omnes ſint converſivæ panis in corpus Chriſti: Ergo ſi ſint productivæ illius, idem effectus ſub eadem ratione formali per plures actiones totales produci poterit.

Reſpondeo non eſſe inconveniens quòd idem effectus producatur per diſtinctas actiones totales inſtrumentarias, quia ab illis non pendet per ſe effectus: illæ verò actiones quibus conſecratur corpus Chriſti à diverſis Sacerdotibus in pluribus altaribus, non ſunt principales, ſed tantùm inſtrumentariæ, cùm Sacerdos inſtrumentaliter tantùm ad conſecrationem, ſeu productionem corporis Chriſti in altari, concurrat. 58.

Dices: Implicat plura accidentia ſolo numero diſtincta eſſe in eodem ſubjecto, ut docent noſtri Thomiſtæ in Metaphyſica: Sed ſi corpus Chriſti produceretur in hoc altari per unam actionem inſtrumentariam, & in alio per aliam, plura accidentia ſolo numero diverſa eſſent in eodem ſubjecto; nam actiones illæ inſtrumentariæ, quæ non diſtinguntur ſpecie, ſed numero tantùm, recipiuntur in corpore Chriſti, quod eſt idem in hoc vel in illo altari: Ergo &c. 59.

Reſpondeo diſtinguendo Majorem: Implicat plura accidentia ſolo numero diverſa, eſſe in eodem ſubjecto formaliter ſumpto, concedo Majorem: materialiter ſumpto, nego Majorem. Similiter diſtinguo Minorem: Si corpus Chriſti produceretur &c. plura accidentia ſolo numero diverſa eſſent in eodem ſubjecto materialiter, concedo: formaliter, nego. Ad probationem in contrarium, diſtinguendum eſt Antecedens: actiones illæ inſtrumentariæ recipiuntur in corpore Chriſti, abſolutè ſumpto, nego. In corpore Chriſti, ut fit ex tali pane, ſub talibus ſpeciebus, concedo. Ex quo patet, quòd quamvis ſubjectum illarum actionum ſit idem materialiter, eſt tamen diverſum formaliter: quæ diverſitas formalis ſufficit ad diſtinguenda accidentia, ut oſtenditur in Metaphyſica. 60.

Objicies ultimò: Si corpus Chriſti producatur ſub ſpeciebus ſacramentalibus, ſequitur quod ſi facta fuiſſet conſecratio in triduo mortis, fuiſſet alterius ſpeciei ab ea quæ modò fit: Sed hoc non videtur admittendum: Ergo nec illud. Sequela Majoris probatur: Actio ſpecificatur ex termino ad quem: Sed ſi corpus Chriſti producatur ſub ſpeciebus ſacramentalibus, terminus ad quem conſecrationis factæ in triduo mortis, ſcilicet ejus corpus ut mortuum, differret à termino ad quem conſecrationis quæ fit modò, ſcilicet à corpore Chriſti ut vivo; differunt enim ſpecie corpus vivum & corpus mortuum: Ergo ſi corpus Chriſti producatur ſub ſpeciebus ſacramentalibus, ſequitur quòd ſi facta fuiſſet conſecratio in triduo mortis, fuiſſet alterius ſpeciei ab ea quæ modò fit. 61.

Reſpondeo negando ſequelam Majoris, & ejus probationem, nego ſimiliter ſequelam Minoris; ad probationem verò quæ ſubjungitur, dicendum eſt, terminum formalem ad quem conſecrationis Euchariſticæ, neque eſſe corpus vivum neque mortuum, ſed abſtrahens ab utroque, ſcilicet corpus de prædicamento ſubſtantiæ, includens quidem hanc numero materiam, & hanc numero formam; ſed hanc numero formam, ſecundùm quod dat eſſe corporeum, non verò ſecundùm quod dat eſſe vivens, quia ut talis eſt tantùm per concomitantiam in ſacramento, & conſequenter corpus Chriſti eſt vivens per concomitantiam ſub ſpeciebus, non verò formaliter, & ex vi tranſubſtantiationis, ut magis declarabitur diſputatione ſequenti. 62.

§. IV.

Corollarium præcedentis doctrinæ.

63. EX dictis intelliges, terminum formalem & primarium transubstantiationis, neque esse solam præsentiam Christi sub speciebus, neque unionem corporis Christi ad species Eucharisticas, nec modum subsandi accidentibus Eucharisticis, seu conservandi illa sine subjecto; sed ipsum Christi corpus, quatenus fit ex pane, in cujus locum succedit: nam ut suprà dicebamus, terminus formalis & primarius transubstantiationis debet esse substantialis, cùm speciem & denominationem illi tribuat: At neque præsentia Christi sub speciebus, neque unio corporis Christi ad illas, nec modus subsandi accidentibus Eucharisticis, substantialia sunt, ut ex suprà dictis patet, bene tamen corpus Christi: Ergo terminus formalis & primarius transubstantiationis est ipsum corpus Christi, non quidem præcisè & absolutè sumptum, sed quatenus fit ex pane in cujus locum succedit. Quod ut magis declaretur,

64. Observandum est, ad diversitatem specificam actionum, non requiri necessariò diversitatem terminorum seu effectuum in esse entis & materialiter, sed solùm formaliter in esse termini, sive effectûs: unde ipse effectus qui est à causa creata per generationem, potuit esse à Deo per creationem, sub alia ratione universaliori, nempe in ratione entis: & idem homo à Sole & ab homine generatur; ab homine quidem, ut à causa univoca, rationem specificam vel individualem per se primò attingente; à Sole verò, ut à causa æquivoca & universali, cui per se primò ratio corporis corruptibilis correspondet, ut explicari solet in Philosophia. Unde etsi corpus Christi sit in cœlo existens, quoad animam quâ informatur, productum per creationem, sub ratione entis; & secundùm totum compositum, per generationem, sub ratione hominis; quia tamen non est productum sub ratione talis corporis ex pane producibilis, per propriam actionem ad hanc rationem formalem per se primò terminatam, & ab ea specificatam, per ordinem ad divinam potentiam, manet producibile iterum in Eucharistia, per actionem formaliter ipsum respicientem secundùm illam rationem, quæ licèt sit una tantùm in specie formaliter, potest tamen numero multiplicari in infinitum sincategorematicè; quamvis enim per unam consecrationem corpus Christi sit productum, secundùm quod est hoc corpus producibile ex hoc numero pane, non tamen quatenus est producibile ex alio & alio pane, sed secundùm hoc manet semper producibile, per ordinem ad divinam omnipotentiam.

A Eucharistia non annihilari, quia corruptâ formâ panis per conversionem, materia ejus manet sub forma corporis Christi, sicut materia alimenti manet sub forma aliti. Sed hæc doctrina Durandi manifestum errorem continet, tum in Philosophia, quæ docet unam & eandem formam non posse duplicem materiam actuare; tum in fide, cùm Tridentinum sessione 13. can. 2. asserat, in Eucharistica transubstantiatione converti totam substantiam panis in corpus Christi, & sola ejus accidentia remanere.

Alij verò dicunt, panem non annihilari, quia 66.
manent accidentia, quæ sunt aliquid illius. Sed
hoc etiam fundamentum ruinosum est, quia ac-
B cidentia sunt omnino extrinseca substantiæ, ac
proinde non mutant motum desitionis vel productionis illius: unde sicut si Deus sub speciebus consecratis, & præexistentibus accidentibus, integram substantiam panis produceret, esset creatio, quia esset productio substantiæ ex nihilo: ita pariter desitio totius substantiæ panis, quamvis omnia ejus accidentia remaneant, poterit dici ejus annihilatio, nisi aliud obstet. Addo quod, sicut creatio terminatur ad esse substantiale & subsistens, sic etiam annihilatio ad non esse rei subsistentis: Ergo si illa in nihilum cedat, quantumvis accidentia supersint, vera interveniet annihilatio.

C Tertiò, alij asserunt, panem non annihilari, 67.
quia corpus Christi posset iterum converti in panem qui primò desierat. Sed hoc frivolum est, quia quantumcumque panis annihiletur, semper tamen potest Deus, & corpus Christi, & quodlibet aliud ens, in substantiam panis convertere.

Quartò, sunt aliqui qui existimant, non annihilari substantiam panis, quia loco illius succedit substantia corporis Christi. Sed contra hoc est, quia si Deus in nihilum redigeret corpus aliquod intra aquam existens, v. g. piscem, etiamsi loco illius succederet aqua, ad replendum vacuum, verè talis piscis annihilaretur: Ergo licèt in Eucha-
D ristia, loco substantiæ panis, succedat substantia corporis Christi, non propterea illa non annihilatur.

Simili discursu refellitur alius dicendi modus, 68.
asserens quòd quamvis substantia panis desinat, non annihilatur tamen; quia illa desitio non est per se & propter seipsam intenta, sed propter aliud, scilicet ad ponendum corpus Christi loco ipsius. Nam si Deus statueret in instanti quo homo moritur, per negationem concursûs animam rationalem destruere, ut in illa materia poneretur alia forma, sine dubio ibi esset vera annihilatio animæ rationalis: Ergo extrinseca illa intentio non destruendi substantiam panis, nisi ad ponendùm corpus Christi, non impedit quomi-
E nus substantia panis dicatur annihilari. His ergo prætermissis.

Probatur conclusio triplici ratione D. Thomæ 69.
hîc art. 3. Prima insinuatur in argumento *sed contra*, ubi sic discurrit. Juxta Augustinum lib. 83. quæstionum, quæst. 21. Deus non est causa tendendi in non esse: Sed hoc sacramentum divinâ virtute perficitur, ita ut sit speciale opus divinæ virtutis & omnipotentiæ: Ergo in illo nulla entitas seu substantia annihilatur. Hæc ratio similis est illi quâ idem S. Doctor 1. parte quæst. 104. art. 4. probat quòd Deus de facto nullam rem in nihilum redigit. Verba ejus sunt: *Redigere aliquid in nihilum, non pertinet ad gratiæ manifestationem, cùm magis per hoc divina potentia &*

ARTICVLVS III.

An substantia panis & vini in Eucharistia desinant esse per annihilationem?

AFfirmant Scotistæ, & Nominales, negant Thomistæ, & alij Theologi communiter cum S. Thoma hîc art. 3. quare

65. Dico breviter, substantiam panis & vini in Eucharistia non desinere per annihilationem.

Licèt omnes ferè Theologi in hac conclusione conveniant, variè tamen illam explicant, & probant. Durandus enim dicit substantiam panis in

bonitas oſtendatur, quòd res in eſſe conſervet : unde ſimpliciter dicendum eſt, quòd nihil omnino in nihilum redigitur : cùm ergo Deus ſacramentum Euchariſtiæ inſtituerit, ut ſuam gratiam & bonitatem manifeſtet, non debet in eo ſubſtantia panis annihilari; imò ejus annihilatio, fini inſtitutionis hujus ſacramenti non videtur conveniens.

70. Secunda ratio habetur in corpore articuli, poteſtque ſic breviter proponi. In hoc ſacramento reperitur vera & totalis converſio ſubſtantiæ panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti : Sed hujuſmodi converſio ſalvari non poſſet, ſi ſubſtantia panis & vini annihilaretur : Ergo illa non deſinit per annihilationem. Major eſt certa de fide, Minor verò probatur; Tum quia id quod annihilatur, non tranſit in aliud, cùm terminus annihilationis debeat eſſe ipſum nihil, non verò entitas aliqua poſitiva. Tum etiam, quia ſi ſubſtantia panis annihilaretur, deberet corpus Chriſti per aliam actionem diſtinctam produci : Sed poſitâ hac duplici actione, non ſalvatur ratio converſionis, quia ad rationem converſionis requiruntur duo termini poſitivi, cùm per hoc converſio ab annihilatione & creatione diſtinguatur, ut conſtat ex dictis §. 1. articuli præcedentis : poſitâ autem hac duplici actione, neutra haberet utrumque terminum poſitivum; annihilatio enim haberet tantùm terminum à quo poſitivum, productio verò corporis Chriſti ſub ſpeciebus, tantùm terminum ad quem : Ergo &c.

71. Dices, ex duplici illa actione unam veluti totalem coaleſcere, quæ dicitur converſio, cujus terminus à quo eſt panis, & corpus Chriſti terminus ad quem.

Sed contra: Ex annihilatione panis & ex actione productiva corporis Chriſti, non poteſt conſurgere una totalis converſio : Ergo hæc ſolutio falſum ſupponit. Conſequentia patet, probatur Antecedens. Actiones aut mutationes unam converſionem conſtituentes, debent talis eſſe naturæ, ut una ex natura rei ſequatur ad aliam: Atqui ad annihilationem panis non ſequitur neceſſariò poſitio corporis Chriſti, cùm abſolutè poſſit eſſe annihilatio abſque ulla alterius rei productione : Ergo ex annihilatione panis, & ex actione productiva corporis Chriſti, non poteſt reſultare una totalis converſio. Major probatur : Ad rationem converſionis neceſſarium eſt, ut ex vi deſtructionis termini à quo, quæ eſt mutatio illius, ponatur terminus ad quem, per aliam mutationem ad ipſum terminatam : Ergo neceſſarium eſt, ut mutatio unius ſequatur ex mutatione alterius. Unde rectè ait S. Doctor, quòd *converſio tollitur, poſitâ annihilatione ſubſtantiæ panis.* Ex quo infert Soto in 4. diſt. 9. quæſt. 2. art. 4. quòd annihilationis opinio, vix citra errorem ſuſtineri poteſt. Vazquez autem hîc diſp. 183. cap. 1. ait illam favere hæreticis, & eis arma miniſtrare, ad deſtruendam mirabilem converſionem ſubſtantiæ panis & vini, in corpus & ſanguinem Chriſti, quam fides Catholica profitetur : qui proinde teſte Waldenſi tomo 2. cap. 68. hoc argumento adversùs Catholicos utuntur, quòd impoſſibilis ſit converſio panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti, eò quòd ſubſtantia panis & vini deſineret eſſe totaliter, ac proinde annihilaretur : quod autem annihilatur, non poteſt in aliud converti.

72. Tertia ratio inſinuatur à D. Thoma in ſolut. ad 3. quod eò tendebat, ut probaret deſitionem panis eſſe annihilationem, quia ſubſtantia panis poſt conſecrationem nihil eſt. Et reſpondet, quòd licèt ſubſtantia panis poſt conſecrationem non ſit aliquid, id tamen in quod ſubſtantia panis eſt converſa, aliquid eſt, & propterea ſubſtantia panis non eſt annihilata. Unde ſic arguo : Deſitio in aliquid poſitivum, non eſt annihilatio; cùm enim annihilatio opponatur creationi, per hoc quod creatio incipit à nihilo, & terminatur ad aliquid poſitivum, annihilatio verò incipit ab aliquo poſitivo, & deſinit in nihilum; ſicut productio quæ incipit ab aliquo poſitivo præſuppoſito, non poteſt eſſe creatio; ita deſitio quæ terminatur ad aliquid poſitivum, nequit eſſe annihilatio : Sed etiam ſi conſecratione peractâ, nihil ampliùs de ſubſtantia panis & vini remaneat, eorum tamen deſitio eſt in aliquid poſitivum, ſcilicet in corpus & ſanguinem Chriſti : Ergo talis ſubſtantia non deſinit per annihilationem.

73. Confirmatur : Quod tranſit ab uno eſſe in aliud, non annihilatur, annihilatio enim eſt tranſitus ab eſſe ſimpliciter ad non eſſe ſimpliciter; ſicut creatio è contra eſt tranſitus à non eſſe ſimpliciter ad eſſe ſimpliciter : Sed ſubſtantia panis ita deſinit per conſecrationem, ut tranſeat ab eſſe panis ad eſſe corporis Chriſti ſub ſpeciebus : Ergo talis deſitio, non eſt annihilatio.

74. Ex his facilè ſolvi poſſunt præcipua Adverſariorum fundamenta, quæ ad tria reducuntur. Primum ſic poteſt proponi. Illud quod ita deſinit, ut nihil prorſus ejus remaneat, annihilatur : Sed ſubſtantia panis & vini ita ſe habet, peractâ conſecratione, non enim remanet ejus materia, neque ſubſiſtentia, neque exiſtentia, ut art. 1. §. 3. oſtenſum eſt : Ergo verè annihilatur. Major probatur : Quod in nihilum cedit, annihilatur, nam terminus annihilationis eſt nihil : Sed illud cujus nulla pars remanet, cedit in nihilum, nam re vera nihil ejus ampliùs eſt : Ergo annihilatur.

75. Secundum eſt : Si modò reproduceretur de novo ſubſtantia panis eadem numero quæ per conſecrationem deſiit, eſſet vera creatio : Ergo deſitio illius, fuit vera annihilatio. Probatur Conſequentia, quia iſtæ mutationes ſunt contrariæ, cùm habeant terminos ad quos & à quibus contrarios.

Tertium eſt : Annihilatio fit per ſuſpenſionem illius actionis quâ conſervatur à Deo res quæ annihilatur : Sed ſubſtantia panis in hoc ſacramento deſinit eſſe per ſuſpenſionem actionis conſervativæ, quâ Deus illam conſervabat : Ergo deſinit eſſe per annihilationem.

76. Ad primum reſpondeo, diſtinguendo Majorem : Si res quæ ita deſinit, ex modo deſinendi tendat ad aliquid poſitivum quod ſibi ſuccedat, & in quod convertatur, nego. Si non tendat, concedo. Sic enim forma ſubſtantialis non dicitur annihilari, quamvis nihil ejus remaneat poſt ipſius corruptionem, quia ex vi talis actionis quâ corrumpitur, producitur alia forma, in ejus locum ſuccedens, & eandem materiam informans : ſubſtantia autem panis ita ſe habet proportionaliter, quia ſic deſinit eſſe, ut tamen ex modo deſinendi tendat ad aliquid in quod convertitur. Unde ad probationem Majoris dicendum eſt, ſubſtantiam panis eſſe factam nihil ſecundùm quid, quia effectum eſt ut nihil ejus remaneat, non eſſe tamen factam nihil ſimpliciter, quia tranſivit in corpus Chriſti : ut autem aliquid dicatur annihilari, debet tranſire in nihil ſimpliciter. Solutio eſt D. Thomæ in 4. diſt. 11. quæſt. 1. art. 2. ad 2.

ubi ait, *Quòd quamvis panis non ſit aliquid, tamen illud in quod converſus eſt panis, eſt aliquid, converſione factâ, & ideò non ſequitur quòd panis ſit annihilatus.* Et ad 4. dicit: *Quòd quamvis non maneat panis, neque in ſe, neque in alio, manet tamen corpus Chriſti in quod converſus eſt panis, & ideò non ſequitur quòd ſit annihilatus.*

77. Inſtabis: Deſitio ſubſtantiæ panis in Euchariſtia non terminatur ad corpus Chriſti: Ergo nulla data ſolutio. Conſequentia patet, Antecedens verò probatur. Talis deſitio conſtituit unam mutationem, poſitio verò corporis Chriſti ſub ſpeciebus, aliam: Ergo cùm iſta terminetur ad corpus Chriſti, non poteſt illa ad ipſum terminari. Conſequentia eſt evidens, Antecedens verò probatur. Deſitio unius ſubſtantiæ, & poſitio alterius, conſtituunt duplicem mutationem, habent enim terminos à quo & ad quem realiter & formaliter diſtinctos; nam deſitio habet pro termino à quo eſſe ſubſtantiæ quæ dicitur deſinere, & pro termino ad quem non eſſe illius; poſitio verò habet pro termino à quo non eſſe ſubſtantiæ quæ dicitur de novo poni, & pro termino ad quem eſſe talis ſubſtantiæ: Sed in Euchariſtia deſitio panis eſt deſitio unius ſubſtantiæ, poſitio verò corporis Chriſti eſt poſitio alterius ſubſtantiæ: Ergo in ea duplex mutatio intervenit.

78. Reſpondeo negando Antecedens primi & ſecundi Enthimematis, & ad ejus probationem, diſtinguo Majorem. Deſitio unius ſubſtantiæ, & poſitio alterius, quæ non fiunt per converſionem ſubſtantiæ quæ dicitur deſinere in ſubſtantiam quæ dicitur poni, conſtituunt duplicem mutationem, concedo Majorem. Deſitio unius ſubſtantiæ, & poſitio alterius, quæ fiunt per converſionem ſubſtantiæ deſinentis, in ſubſtantiam quæ de novo ponitur, conſtituunt duplicem mutationem, nego Majorem. Tunc enim conſtituunt unicum ſimplicem tranſitum, ſive unicam mutationem unius ſubſtantiæ in aliam, quia habent unicum terminum formalem à quo, ſcilicet non eſſe ſubſtantiæ quæ convertitur, & unicum terminum formalem ad quem, nempe eſſe alterius ſubſtantiæ in quam fit converſio; quamvis cum eſſe ſubſtantiæ convertendæ, concomitanter ſe habeat non eſſe ſubſtantiæ in quam fit converſio; & ſimiliter cum ſubſtantia ad quam terminari debet converſio, concomitanter ſe habeat non eſſe ſubſtantiæ quæ deſinit.

79. Ad ſecundum reſpondeo, negando Antecedens: nam divina omnipotentia poſſet eundem numero panem reſtituere dupliciter, ſcilicet per modum creationis, & per modum reconverſionis, convertendo ſcilicet corpus Chriſti in ipſum, ſicut ipſe primò fuit in corpus Chriſti converſus, & tunc eſſet mutatio oppoſita illi quæ modo fit in pane; ſecùs verò ſi primo modo panis reſtitueretur.

80. Ad tertium, nego Minorem, ſubſtantia enim panis non deſinit eſſe per ſuſpenſionem ſolam actionis conſervativæ, ſed per converſionem ipſius in corpus Chriſti; ut enim articulo præcedenti dicebamus, ad rationem converſionis neceſſarium eſt, ut inter deſitionem termini à quo, & poſitionem termini ad quem ſit aliqua connexio, ac proinde ut ex vi poſitionis termini ad quem, terminus à quo deſinat, & per conſequens quod ex vi poſitionis corporis Chriſti deſinat eſſe panis.

81. Ex hoc intelliges, falſam eſſe ſententiam Suaris, exiſtimantis, ſubſtantiam panis deſinere per actionem quâ accidentia ſeparantur à ſubjecto, quia hæc ſpoliata accidentibus, poſtulat connaturaliter non manere. Patet, inquam, ex dictis hujus ſententiæ falſitas: Nam priùs intelligitur ſubſtantia panis deſinere eſſe, quàm accidentia ab illa ſeparentur, vel per ſe ſubſiſtant: Ergo talis ſubſtantia non deſinit ex vi actionis ſeparantis accidentia à ſubjecto. Conſequentia patet, Antecedens probatur; tum quia ideò accidentia à ſubjecto ſeparantur, & ſubſiſtunt, quia ſubſtantia deſtruitur: tum etiam, quia ſicut ſubſtantia per ſe producitur, accidentia verò ratione ſubſtantiæ, & conſequenter ad illam; ſic etiam per ſe debet deſinere, & accidentia conſequenter, niſi ipſis modus per ſe exiſtendi tribuatur, ut contingit in hoc myſterio.

DISPVTATIO V.

De modo quo Chriſtus eſt in Euchariſtia.

Ad quæſtionem 76. Divi Thomæ.

EXplicatâ actione tranſubſtantiativâ, per quam corpus Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini fit præſens, conſequens eſt, ut modum quo fit illis præſens conſideremus, & varias quæ circa illum verſantur difficultates, breviter reſolvamus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid ex vi verborum, quid concomitanter, ſub ſpeciebus panis & vini contineatur?

1. LIcèt de fide certum ſit, omnia quæ ad Chriſti conſtitutionem & integritatem pertinent, nimirum corpus, ſanguinem, animam, divinitatem, & ſubſiſtentiam, ſeu perſonam Verbi divini, verè & realiter ſub utraque ſpecie panis & vini contineri, ob intimam & inſeparabilem quam illa inter ſe habent conjunctionem; quia tamen (ut docet D. Thomas hîc art. 1.) dupliciter poſſunt aliqua in hoc ſacramento contineri, uno modo ex vi ſacramenti, ſeu ex verborum ſignificatione; alio modo, vi naturalis connexionis & concomitantiæ quam habent cum iis quæ fiunt vi verborum, ideò breviter hîc explicandum eſt, quænam ex illis vi verborum, & quænam ſolùm per concomitantiam ſub ſpeciebus panis & vini contineantur.

Dico ergo primò, corpus Chriſti contineri ex vi verborum ſub ſpecie panis, non verò animam, ut tribuit gradum vitæ, bene tamen, ut dat eſſe corporeum.

2. Prima pars eſt de fide, definita in Tridentino ſeſſ. 13. cap. 3. & patet ex eo quod hæc verba, *Hoc eſt corpus meum*, corpus Chriſti in quod converſa eſt ſubſtantia panis, expreſsè ſignificant.

3. Secunda verò colligitur manifeſtè ex D. Thoma quæſt. præcedenti art. 6. ad 2. ubi ſic ait: *Anima eſt forma corporis, dans ei totum ordinem eſſe perfecti, ſcilicet eſſe, & eſſe corporeum, & eſſe animatum, & ſic de aliis. Convertitur igitur forma panis in formam corporis Chriſti, ſecundùm quod dat eſſe corporeum, non autem ſecundùm quod dat eſſe animatum tali animâ:* Ergo ex D. Thoma, nomine corporis, quod ex vi verborum eſt ſub ſpeciebus panis, intelligi debet materia in-

formata animâ Christi, quatenus dat esse corporeum.

4. Ratio etiam id suadet: Nomine enim corporis, quod ex vi verborum sub speciebus panis ponitur, non potest intelligi materia prima sine forma substantiali, affecta solùm quantitate & qualitatibus sensibilibus, ut existimat Gabriël in 4. dist. 11. quæst. 1. & in Canonem Missæ lectione 42. Quia materia prima non potest existere sine forma substantiali, nec proinde aliquam actionem terminare, nec verè dici corpus. Non potest etiam per corpus significari materia prima, ut affecta formâ corporeitatis, ut censet Scotus, vel aliâ formâ partiali constituente corpus organicum, ut existimant aliqui Recentiores, qui præter animam rationalem formas partiales in homine admittunt, quæ constituant singulas partes corporis organici, & unidentem rationem carnis, alteri rationem ossis &c. Hoc enim fusè impugnatur à nostris Thomistis in Philosophia, ubi nec formam corporeitatis, nec alias formas partiales dari ostendunt, sed in homine solùm esse animam intellectivam, quæ virtute continet omnes inferiores formas, & facit ipsa sola quidquid imperfectiores formæ in aliis faciunt, ut probat S. Thomas 1. parte quæst. 76. art. 3. Ergo nomine corporis, quod ex vi verborum est sub speciebus panis, nihil aliud intelligi potest, quàm materia informata animâ, quatenus dat esse corporeum, subindeque anima Christi, ut dat illi esse corporeum, ex vi verborum sub speciebus panis continetur, non tamen ut dat esse vivens, seu ut gradum vitæ tribuit, quia corpus Christi, prout ex vi verborum est sub speciebus panis, abstrahit à vivo & mortuo, cùm idem sit formale significatum corporis nunc, ac fuisset in triduo mortis.

5. Dices primò: Eadem est anima quæ dat esse corporeum, & quæ dat esse vivens: Ergo repugnat quod anima Christi, quatenus dat esse corporeum, sub speciebus panis ex vi verborum ponatur, nisi etiam ut gradum vitæ tribuit sub illis pariter ex vi verborum existat.

Sed nego Consequentiam, licèt enim eadem sit anima, quæ dat esse corporeum, & quæ tribuit esse vivens & animatum, ratione tamen & virtualiter distinguitur secundùm quod dat esse corporeum, à seipsa, secundùm quod dat esse animatum; quod sufficit ad hoc ut sub speciebus panis ex vi verborum ponatur, prout dat esse corporeum, & non secundùm quod dat esse vivens & animatum; sicut similis distinctio quæ reperitur inter Filium & divinam essentiam, & inter subsistentiam Verbi & naturam divinam, sufficit ad hoc ut Filius generetur & producatur à Patre, non verò divina essentia, & ut subsistentia Verbi primariò terminet humanitatem assumptam, non verò natura, vel existentia ejus, ut in Tractatu de Incarnatione ostendimus.

6. Dices secundò: Illud ponitur ex vi verborum, quod necessarium est ad veritatem ipsorum: Sed ad veritatem horum verborum, *Hoc est corpus meum*, necessaria est anima, ut tribuit gradum vitæ: Ergo ponitur sub illa ratione, ex vi verborum, & non solùm prout dat esse corporeum. Major patet, Minor probatur. Ad veritatẽ verborũ necessarium est, ut sit idem corpus, quod Christus habebat, quando illa verba protulit: Sed non potest esse idem, nisi sit anima formaliter ut talis, & ut tribuit gradum vitæ: Ergo &c. Major est evidens, nam ad veritatem formæ necessarium est, ut sit verè corpus Christi: si autem non esset idem corpus, non esset corpus Christi, sed aliud compositum. Minor verò suadetur: Non potest esse idem, nisi sit illa forma quam habebat corpus Christi, quando protulit verba, quia pro diversitate formæ substantialis, variatur corpus: Sed forma quam habebat Christus, quando illa verba protulit, erat ipsa anima, non solùm ut dat esse corporeum, sed etiam ut gradum vitæ tribuit: Ergo &c.

Respondeo negando Minorem, & ad probationem illius, distinguo Majorem. Ut sit idem corpus quod Christus habebat, identitate suppositi, ut scilicet habeat eandem subsistentiam & existentiam, concedo. Identitate formæ substantialis præcisè, nego. Corpus autem Christi vivum & mortuum, est idem, identitate suppositi, quia semper terminatur subsistentiâ & existentiâ divinâ.

7. Ex dictis inferes, quod quando dicitur corpus Christi esse ex vi verborum sub speciebus panis, sub nomine corporis, non comprehenduntur quantitas, figura, & alia accidentia, quæ à gradu corporeitatis dimanant; hæc enim tantùm concomitanter ponuntur sub illis speciebus, sed sola substantia corporis Christi, quia hæc sola potest esse terminus formalis & primarius transubstantiationis.

8. Dices, Corpus quod vi verborum est sub speciebus panis, est organicum: At hoc, præter substantiam, includit debitam proportionem membrorum, quæ sine certa figura, densitate, & raritate concipi nequit: Ergo illa accidentia ex vi verborum ponuntur sub specie panis.

Propter hoc argumentum putat Vazquez disputione 187. cap. 4. quantitatem & alia multa accidentia, esse ex vi verborum sub specie panis. Verùm hoc est expressè contra S. Thomam, & reliquos Scholasticos, nec salvat naturam transubstantiationis, quæ est conversio substantiæ in substantiam, ut eam definit Tridentinum sessione 13. cap. 4. Unde ad argumentum respondetur, distinguendo Majorem: Corpus quod vi verborum est sub speciebus panis, est organicum, organizatione radicali, concedo Majorem. Organizatione formali, nego Majorem, & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam. Duplex ergo distinguenda est organizatio, altera radicalis, & substantialis, quæ est à forma substantiali exigente diversas dispositiones accidentales; altera formalis, & accidentalis, quæ est à quantitate, figura, & aliis accidentibus, quorum est effectus. Prior est vi verborum sub specie panis, posterior verò solùm concomitanter, & vi naturalis connexionis.

9. Dico secundò, Sanguinem Christi contineri ex vi verborum sub specie vini. Hæc conclusio eadem ratione probatur quâ præcedens: sicut enim corpus Christi continetur ex vi verborum sub specie panis, quia hæc verba, *Hoc est corpus meum*, corpus Christi in quod conversa est substantia panis, expressè significant; ita etiam cùm ista, *hic est calix sanguinis mei*, sanguinem Christi non minùs expressè denotent, continetur etiam ille ex vi verborum sub specie vini.

10. Quæres, an totus sanguis Christi sit vi verborum sub specie vini, vel ille solùm qui fuit in passione effusus? Videtur enim quod iste tantùm ex vi verborum sub specie vini contineatur, cùm hîc tantùm exprimatur in forma consecrationis: *Qui pro vobis effundetur.*

Respondeo

Reſpondeo tamen, totum ſanguinem qui nunc A
eſt in corpore Chriſti glorioſo, etiam ſi non fuerit in paſſione effuſus, eſſe ex vi ſacramenti ſub ſpeciebus vini. Nam illa verba, *Qui pro vobis effundetur*, non limitant præcedentia ad ſignificandum ſolum ſanguinem qui fuit in paſſione effuſus, ſed ad exprimendum primarium finem hujus ſacramenti, qui eſt repræſentatio paſſionis Chriſti: ut ſi Chriſtus convertiſſet aquam in vinum, his verbis, *Hoc eſt vinum quod à vobis potabitur*, poſteriora verba non limitaſſent priora ad convertendum ſolùm aquam in vinum, quod fuiſſet ab illis potandum, ſed tantùm ad denotandum finem miraculi, eſto non totum vinum fuiſſet ab illis potandum. B

Confirmatur: Aliquis ſanguis fuit ſacramentaliter præſens ſub ſpeciebus vini in cœna, qui non fuit in paſſione effuſus, nempe ille qui ante paſſionem fuit in carnem converſus: Ergo ad verificanda verba conſecrationis calicis, non eſt neceſſe quòd totus ſanguis fuerit in paſſione effuſus.

11. Dico tertiò, animam rationalem Chriſti eſſe in hoc ſacramento, non ex vi ſacramenti, aut verborum, ſed per concomitantiam Ita docet Tridentinum ſeſſione 13. canone 3. ubi aſſerit animam Chriſti ſub utraque ſpecie exiſtere, *vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, quâ partes Chriſti Domini inter ſe copulantur.* C

Ratio etiam id ſuadet: Nam ut hîc art. 1. ait D. Thomas: *Ex naturali concomitantia eſt in hoc ſacramento illud quod realiter eſt conjunctum ei in quod prædicta converſio terminatur:* Sed anima rationalis Chriſti eſt realiter conjuncta corpori & ſanguini Chriſti in quæ converſio panis & vini terminatur, & quæ per verba formæ ſignificantur; in ipſam verò non terminatur hæc converſio, nec ipſa per verba ſignificatur: Ergo in hoc ſacramento non eſt ex vi ſacramenti, aut verborũ, ſed ſolùm per concomitantiam. Quod intelligendum eſt primò de anima rationali, ut tribuit gradum vitæ, nam ut dat eſſe corporeum, ex vi verborum ponitur ſub ſpecie panis, ut in prima con- D
cluſione declaravimus. Secundò, cùm dicitur animam rationalem Chriſti, ut tribuit gradum vitæ, eſſe per concomitantiam in hoc ſacramento, hoc verificatur ſolùm, quando contingit corpus Chriſti in propria ſpecie informari animâ rationali; ſi enim informaretur aliâ, ut in triduo mortis formâ cadaveris, non poneretur anima rationalis, etiam concomitanter, ſub ſpeciebus Euchariſticis, ſed ipſa forma cadaveris. Quod adeò verum eſt, ut ſi Apoſtoli conſecraſſent ante triduum mortis, ſubindeque anima rationalis concomitanter fuiſſet poſita ſub ſpeciebus panis & vini, tamen in triduo mortis non fuiſſet ampliùs anima rationalis ſub illis, ſed forma cada- E
veris; & è contra, ſi in triduo mortis Apoſtoli conſecraſſent, fuiſſet ſub ſpeciebus Euchariſticis forma cadaveris, & poſt reſurrectionem ceſſaſſet eſſe ſub illis forma cadaveris, & fuiſſet anima rationalis; quia quod ſit hæc vel illa forma, oritur ex ſtatu & forma quam corpus Chriſti habet in propria ſpecie.

12. Dico quartò, ſub ſpecie vini corpus, & ſub ſpecie panis ſanguinem, & ſub utraque ſpecie divinitatem, in hoc ſacramento contineri; non ex vi verborum, ſed per concomitantiam. Ita Tridentinum loco citato.

Probatur breviter: Corpus non ſignificatur per verba conſecrationis vini, nec ſanguis per verba conſecrationis panis, nec divinitas per verba conſecrationis utriuſque; corpus tamen eſt realiter conjunctum cum ſanguine, & ſanguis cum corpore, & divinitas cum utroque: Ergo non ex vi verborum, aut ſacramenti, ſub prædictis ſpeciebus continentur, bene tamen per concomitantiam.

Dico quintò, Verbum non eſſe in hoc ſacra- 13.
mento vi verborum, ſed concomitanter.

Colligitur ex Tridentino citato, docente divinitatem eſſe hîc propter admirabilem illam ejus cum corpore & anima unionem hypoſtaticam: At ea tantùm ſunt vi verborum, quæ per ſe, & non propter connexionem cum aliis, fiunt hîc præſentia: Ergo &c. Quod autem per divinitatem intelligat etiam perſonam Verbi, conſtat, Tum quia aliàs doctrina Concilij eſſet manca, traderet enim univerſalem regulam dignoſcendi ea quæ in hoc ſacramento ſunt vi verborum, & quæ ſunt vi naturalis concomitantiæ; & tamen ſi per divinitatem ſolùm intelligeret naturam divinam, nihil docuiſſet de perſona Verbi. Tum etiam, quia aſſignans rationem hujus concomitantiæ, ait eſſe unionem hypoſtaticam, quæ primariò eſt ad Verbum.

Probatur etiam concluſio ratione: Nam Ver- 14.
bum Divinum eſt quidem realiter unitum corpori & ſanguini Chriſti, ſed in ipſum non convertitur panis aut vinum, nec per verba conſecrationis expreſsè & in recto ſignificatur: Nam licèt Divus Thomas infrà quæſt. 78. art. 2. ad 4. dicat: *Per hoc pronomen meum exprimitur perſona Chriſti*, hoc intelligendum eſt in obliquo: Ergo Verbum Divinum eſt quidem in hac ſacramento per concomitantiam, non tamen ex vi ſacramenti; nam quod hoc modo in eo continetur, debet in recto ſignificari, ſicut ſignificatur corpus & ſanguis.

Dices, Quod ponitur in hoc ſacramento con- 15.
comitanter, debet fieri per virtutem verborum, quia attingitur primariò vel ſecundariò ab actione conſecrativa ſeu converſiva, quæ eſt vera productio: Sed Perſona Verbi nequit fieri ex virtute verborum, ut conſtat: Ergo neque per concomitantiam eſſe in hoc ſacramento.

Reſpondeo quod ea quæ continentur in hoc ſacramento per concomitantiam, ſunt in duplici differentia: quædam enim ſunt improducibilia ut Divinitas & Verbum, & hæc nullo modo fiunt per verba; ſed cùm ſint ubique, & ex alia parte terminent unionem hypoſtaticam, per hoc præcisè incipiunt eſſe hîc novo modo, quòd corpus aut ſanguis Chriſti producitur per actionem conſecrativam: alia verò ſunt producibilia, & hæc fiunt per virtutem verborum, vel primariò, ſi primariò ſignificentur; vel ſecundariò, E
ſi identificentur aut realiter conjungantur cum effectu primario.

Supereſt examinandum, an reliquæ perſo- 16.
næ divinæ dici poſſint eſſe in hoc ſacramento concomitanter? Affirmant Suarez, Vazquez, Delugo, & alij Recentiores, qui docent, Verbum eſſe in hoc ſacramento per concomitantiam immediatam, ut proprium ſuppoſitum humanitatis, Patrem verò & Spiritum Sanctum per concomitantiam mediatam, propter connexionem naturalem quam habent cum Filio in eadem natura divina. Negant autem Alvarez, Petrus Ledeſma, Nuño, Aravius, Serra, Martinez de Prado, & alij Thomiſtæ communiter, exiſtimantes concomitantiam

ſacramentalem ſub ſpeciebus panis & vini, ſoli Verbo convenire, non verò Patri, aut Spiritui Sancto.

17. Hanc quæſtionem puto de nomine. Omnes enim conveniunt, Patrem & Spiritum Sanctum eſſe quodam modo ſpeciali in Euchariſtia, quo non ſunt in cæteris rebus creatis, tum quia ſimul cum Filio aſſiſtunt ibi ad operandos effectus mirabiles gratiæ: tum etiam, quia Pater & Spiritus Sanctus ſpeciali quodam modo exiſtunt in Filio, propter divinarum perſonarum inſeparabilitatem, & mutuam unius in altera exiſtentiam, quam Græci περιχώρησιν, Latini, *Circumince ſſionem* appellant. Unde ſi per impoſſibile Pater & Spiritus Sanctus, ratione immenſitatis, non eſſent in omnibus rebus creatis, tamen hoc duplici titulo eſſent in Euchariſtiæ ſacramento. In hoc, ut dixi, omnes conveniunt, quare ad hoc ſolùm difficultas devolvitur, an præſentia illa ſpecialis quam Pater & Spiritus Sanctus habent in Euchariſtia, ſufficiat ad concomitantiam ſacramentalem? Hoc enim affirmant Suarez, Vazquez, & alij Recentiores, negant verò Thomiſtæ, exiſtimantes ad hoc ut per concomitantiam ſit aliquid in hoc ſacramento, requiri ut in unitate ſuppoſiti uniatur cum termino primario & formali converſionis, & cum illo conſtituat vel pertineat ad idem ſuppoſitum: propter hoc enim veſtimenta Chriſti quãdo ipſe conſecravit, non continebantur per concomitantiam in hoc ſacramento, bene tamen ejus divinitas, & anima, & accidentia. Unde cùm Pater & Spiritus Sanctus, non uniantur hoc modo cum corpore & ſanguine Chriſti, non continentur in Euchariſtia per concomitantiam ſacramentalem. Et hic modus dicendi & loquendi videtur magis proprius, & Concilio Tridentino magis conſonus: ideò enim Concilium dixit, Divinitatem eſſe in ſacramento per concomitantiam, quia eſt unita hypoſtaticè cum corpore & anima Chriſti. Ergo fundat concomitantiam ſacramentalem ſub ſpeciebus panis & vini in unione hypoſtatica, quam habent Verbum & Divinitas cum humanitate, non verò Pater, aut Spiritus Sanctus. Quare idem Concilium enumerans omnia quæ in hoc ſacramento tam ex vi ſacramenti, quàm per concomitantiam continentur, nullam facit mentionem Patris aut Spiritus Sancti. Quod argumentum, licèt ſit negativum, in re tamen adeò gravi, magni debet eſſe ponderis, & momenti, alioquin Concilium diminutè proceſſiſſet. Nec valet ſi dicas, Concilium etiam perſonæ Verbi non feciſſe mentionem. Ad hoc enim ſuprà reſpondimus, ſufficienter illam inſinuaſſe, cùm aſſignans rationem hujus concomitantiæ, ait eſſe unionem hypoſtaticam, quæ primariò eſt ad Verbum, & nullo modo ad Patrem, vel Spiritum Sanctum. Unde ſicut connexio quam mediâ naturâ divinâ Pater & Spiritus Sanctus habent cum perſona Verbi, non ſufficit ut dicantur mediatè terminare unionem hypoſtaticam, incarnari, concipi, naſci, mori &c. Ita nec ſufficiens eſt, ut dicatur eſſe per concomitantiam ſacramentalem ſub ſpeciebus panis & vini.

Id confirmat Martinez de Prado, ex eo quòd Euchariſtia non ſolùm habet rationem ſacramenti, ſed etiam ſacrificij, imò eſt idem cum ſacrificio crucis, ſolâ offerendi ratione diversâ, ut docet Tridentinum: Sed ſolus Filius dici poteſt in altari offerri, & ſacrificari, non verò Pater vel Spiritus Sanctus: Ergo pariter ſolus Filius dici poteſt in Euchariſtia ſacramentaliter contineri, non verò Pater, aut Spiritus Sanctus.

ARTICVLVS II.

An corpus Chriſti ſit in hoc ſacramento cum ſua quantitate, totuſque exiſtat ſub quavis parte ſpecierum, etiam ante fractionem, imò & ſub quolibet indiviſibili hoſtiæ conſecratæ?

18. DVrandus, Major, & Gabriel probabile exiſtimant, Chriſtum eſſe in hoc ſacramento ſine propria quantitate, cùm in eo careat extenſione partium, quam putant eſſe de eſſentia quantitatis. Altiſiodorenſis verò lib. 4. ſummæ tract. 5. cap. 4. concedit quidem totum Chriſti corpus eſſe actu in tota hoſtia indiviſa, dicit tàmen non eſſe totum in ſingulis partibus, etiam ſeparatim ſenſibilibus, ante diviſionem earum à toto, niſi in potentia, quæ reducitur ad actum (inquit) per diviſionem, non tanquam per cauſam, ſed tanquam per conditionem ſine qua non, ad eum modum quo tota imago Petri in ſingulis partibus ſpeculi ante ejus fractionem potentialiter ſolùm exiſtens, fit actualiter exiſtens ſub illis, diviſione ſpeculi factâ. Eadem ſententia tribuitur Alberto Magno in 4. diſt. 13. art. 11. ſed immeritò, ut conſtat ex reſp. ad 2. ubi admittit, eodem modo Chriſtum eſſe in forma conſecrata, ſicut anima eſt in corpore, tota in toto, & tota ſub quavis parte. Alenſis autem negavit totum Chriſti corpus contineri ſub illis particulis hoſtiæ, quæ ſeparatæ à toto non eſſent ſenſibiles, nec retinerent formam ſubſtantialem panis. Denique quoad indiviſibilia tam continuativa, quàm terminativa hoſtiæ, Scotus, Richardus, Ægidius, & Vazquez, negant totum Chriſti corpus ſub illis exiſtere.

§. I.

Reiiciuntur omnes illæ ſententiæ, & communis ac vera ſtatuitur.

DIco primò: Corpus Chriſti eſt in ſacramento Euchariſtiæ cum ſua quantitate. 19.

Probatur primò: Ideò ex Tridentino ſeſſ. 13. cap. 3. corpus Chriſti eſt in ſacramento Euchariſtiæ cum ſua anima & ſua divinitate, quia hæc habent connexionem realem cum ſuo corpore: Sed etiam quantitas corporis Chriſti, realem habet cum eo connexionem: Ergo corpus Chriſti eſt in ſacramento Euchariſtiæ cum ſua quantitate.

Probatur ſecundò: Si corpus Chriſti eſſet in Euchariſtia ſine ſua quantitate, exiſteret ibi abſque ordine, decore, & recta diſpoſitione membrorum, confuſum & monſtruoſum; pulchritudo enim corporis non eſt ſine quantitate, cùm ſupponat figuram, quæ eſt terminus quantitatis: Similiter ſublatâ quantitate, nec ordo partium, nec partes ſuperſunt: Conſequens autem admittere, videtur indecens: Ergo &c. 20.

Dico ſecundò: Corpus Chriſti in Euchariſtia exiſtit totum & actu, ſub ſingulis partibus ſenſibilibus hoſtiæ, non ſolùm ſeparatis, ſed etiam conjunctis.

Prima pars hujus concluſionis, quòd ſcilicet 21.

corpus Chriſti in Euchariſtia ſit totum & actu ſub partibus ſenſibilibus hoſtiæ inter ſe diviſis, eſt certa de fide, ac definita in Florentino in decreto unionis, & in Tridentino ſeſſ. 13. can. 3. & conſtat ex facto Chriſti, qui conſecrato calice Lucæ 22. dedit Diſcipulis, dicens: *Accipite, & dividite inter vos*, quod neceſſariò ſupponit in ſingulis ſpeciebus ſeparatis fuiſſe totum Chriſtum; alioqui ſinguli partem calicis ſumentes, non totum Chriſtum ſumpſiſſent.

22. Secunda verò, quæ aſſerit totum Chriſti corpus ſub ſingulis partibus hoſtiæ conjunctis, actu exiſtere, probatur primò. Eo modo corpus Chriſti eſt ſub ſingulis partibus ſenſibilibus hoſtiæ conſecratæ, ante diviſionem, quo ſubſtantia panis ante conſecrationem erat ſub illis: Sed ante conſecrationem ſubſtantia panis erat tota & actu in ſingulis partibus hoſtiæ: Ergo Chriſti corpus ſimiliter ſub eis factâ conſecratione exiſtit. Minor eſt certa, in hoc enim conſiſtit ratio eſſentialis ſubſtantiæ homogeneæ, qualis eſt ſubſtantia panis, quòd ſit actu tota in toto, & tota in ſingulis partibus, etiam nondum diviſis. Major verò probatur: Cùm Chriſtus exiſtat in Euchariſtia, per converſionem ſubſtantiæ panis in ipſum, ſuccedit loco ejus in munere & officio: Ergo debet habere eum modum præſentiæ & exiſtentiæ ſub quantitate, aliiſque panis accidentibus, quem ſubſtantia panis ante conſecrationem ſub illis habebat.

23. Probatur ſecundò eadem pars: Factâ ſpecierum conſecratarum diviſione, totum Chriſti corpus continetur actu ſub qualibet parte ſenſibili & diviſa hoſtiæ, ut fides docet: Ergo & ante diviſionem. Conſequentia probatur, quia ſola fractio & diviſio ſpecierum, non mutat conſecrationem, nec valet ponere Chriſti corpus ubi antea non erat.

24. Si dicas cum Altiſiodorenſi, ſpecierum diviſionem eſſe conditionem ſine qua totum Chriſti corpus non exiſtit actu ſub ſingulis partibus earum, ſicut fractio ſpeculi eſt conditio ſine qua imago Petri non exiſtit actu in qualibet parte ipſius. Nego paritatem: Rationem diſparitatis dat D. Thomas hîc art. 3. in corp. quòd cùm ratio imaginis in ſpeculo repræſentatæ, proveniat ex reverberatione ſuperficiei ſpeculi, tanquam à cauſa; quemadmodum fracto ſpeculo fiunt diverſæ ſuperficies partium, ita & diverſæ reflexiones ſive reverberationes earum, atque adeò plures actu imagines: at verò ratio exiſtentiæ actualis corporis Chriſti ſub ſpeciebus panis, cùm à ſola conſecratione tanquam à cauſa proveniat; ſicut diviſio ſpecierum illarum non variat conſecrationem, ita nec præſentiam actualem quam corpus Chriſti ſub illis habebat ante diviſionem.

25. Probatur tertiò: Signatâ quartâ parte v. g. hoſtiæ conſecratæ & nondum diviſæ, quæro, aut in illa quarta parte eſt aliquid corporis Chriſti, vel nihil? Si nihil, ſequitur primò quòd illa pars non ſit cõſecrata, ſecundò quod neq; etiam in aliis partibus hoſtiæ ſit aliquid corporis Chriſti; cùm non ſit major ratio de ipſis, quàm de illa quarta parte ſignatâ, & ſic nihil corporis Chriſti erit in tota hoſtia, quia nihil poteſt eſſe in toto, niſi ſit in partibus ejus. Quòd ſi dicatur, aliquid corporis Chriſti eſſe ſub illa quarta parte hoſtiæ non diviſæ: vel in ea eſt totum, & ſic habemus intentum; vel aliqua pars ejus, v. g. quarta pars; & tunc ſequitur quòd corpus Chriſti ſit in Euchariſtia, commenſurativè, & circumſcriptivè, quod tamen eſt falſum; quia quod eſt majus in quãtitate, non poteſt contineri adæquatè & circumſcriptivè à minori: quantitas autem quartæ partis corporis Chriſti, longè major eſt quantitate quartæ partis hoſtiæ.

Dico tertiò, totum Chriſti corpus contineri ſub illis particulis hoſtiæ, quæ ſeparatæ à toto non eſſent ſenſibiles, nec retinerent formam ſubſtantialem panis.

Probatur primò ex fundamentis jam ſtatutis: Sub partibus minimis hoſtiæ, quæ eſſent inſenſibiles, ſi ſeparentur à toto, ſub illis, inquam, ut toti hoſtiæ conjunctis, conſervabatur actu ante conſecrationem tota natura & ſubſtantia panis: Ergo ſub eis eſt etiam actu totus Chriſtus, factâ conſecratione. Conſequentia patet, nam totum corpus Chriſti eſt actu in Euchariſtia, ubicumque antea erat actu tota ſubſtantia panis. Antecedens autem à nemine negatur, quia licèt illæ particulæ à ſuo toto ſeparatæ, eſſent inſenſibiles, & conſequenter ſubſtantia panis ſub eis non remaneret, ſuo tamen toti conjunctæ, ſunt ſenſibiles, inquantum ſcilicet componunt partes majores quæ ſunt intra ſphæram activitatis ſenſuum. 26.

Probatur ſecundò: Si totum Chriſti corpus non ſit actu ſub qualibet particula hoſtiæ, etiam minimâ, & ex ſe præcisè ſenſibus imperceptibili, ſequitur totum Chriſti corpus non eſſe actu etiam in tota hoſtia; ſi enim ſit actu & totum in aliqua parte minima, cùm non ſit major ratio de illa, quàm de alia etiam minima ſibi conjuncta, non erit etiam in iſta, & ita de omnibus aliis: Ergo nec in partibus majoribus, utpote quæ componuntur ſolùm ex illis minimis, ut unitis: Ergo nec erit actu totum in tota hoſtia, quia, ut jam dixi, impoſſibile eſt quod aliquid ſit totum in toto, & non ſit in partibus. 27.

Dico quartò: Corpus Chriſti totum contineri ſub quolibet indiviſibili hoſtiæ conſecratæ, tam continuativo, quàm terminativo.

Probatur breviter: Ante conſecrationem ſubſtantia panis, vel ſaltem aliquid ipſius, erat ſub quolibet indiviſibili ſuæ quantitatis: Ergo cùm ex una parte aliquid corporis Chriſti non poſſit eſſe ſub illis indiviſibilibus, quin totum ſub eis exiſtat, quia ponitur in ſacramento modo indiviſibili, ex alia verò ſuccedat ſubſtantiæ panis in modo eſſendi ſub ſpeciebus conſecratis; debet totum ſub cunctis indiviſibilibus contineri. Conſequentia patet, Antecedens verò probatur. Quodlibet indiviſibile quantitatis eſt accidens, atque adeò ſubſtantiæ panis inhæret: Ergo aliquid ſubſtantiæ panis exiſtit ſub eis ante conſecrationem. 28.

Confirmatur: Vel ſingulis indiviſibilibus hoſtiæ conſecratæ correſpondebat ante conſecrationem aliquid de ſubſtantia panis, vel nihil? Si nihil: Ergo ſubſtantia panis erat ſub ſua quantitate diſcontinua & diviſa, & conſequenter ſubſtantia corporis Chriſti pani ſuccedens, erit ſimiliter ſub quantitate panis diſcontinuata & diviſa, quod eſt abſurdum. Si verò aliquid de ſubſtantia panis ante conſecrationem correſpondebat indiviſibilibus ſuæ quantitatis, quodcumque illud ſit, ſive indiviſibile ſubſtantiæ ſuæ, ſive pars ejus dicatur, ſequitur indiviſibile corporis Chriſti, pani ſuccedentis, exiſtere ſub indiviſibili quantitatis panis quæ remanet, & conſequenter totum etiam Chriſti corpus, utpote cùm ſub quantitate hoſtiæ indiviſibiliter exiſtat, ad modum ſubſtantiæ ſpiritualis. 29.

§. II.

Solvuntur objectiones.

50. OBjicies primò contra primam concluſionem: Quantitas non poteſt ſeparari ab extenſione partium, cùm ratio eſſentialis illius ſit extenſio & diviſibilitas: Sed corpus Chriſti in Euchariſtia eſt ſine extenſione: Ergo & ſine ſua quantitate.

51. Reſpondeo duplicem diſtingui debere in quantitate extenſionem, alteram in ordine ad ſe, alteram in ordine ad locum. Prior conſiſtit in continuatione & extenſione partium iñ ſe, ut una immediatè continuetur uni, & mediatè cæteris: caput enim immediatè continuatur collo, eoque mediante, pectori, cæteriſque corporis partibus. Poſterior in ſituatione & extenſione partium, in ordine ad ſpatium, ut una parś corporis correſpondeat uni, alia alteri parti ſpatii. Prior eſt eſſentialis, & inſeparabilis à quantitate, & in eodem prædicamento cum quantitate. Poſterior accidentalis, & ſeparabilis, & in prædicamento ſitûs. Illa eſt principium & radix hujus, hæc effectus & paſſio illius; unde poteſt illa ſine hac, non autem hæc ſine illa reperiri. Potuit igitur à quantitate corporis Chriſti ſeparari poſterior, manente priori, & conſequenter manere effectus formalis prioris extenſionis, abſque effectu formali poſterioris.

52. Confirmatur: Non minùs de ratione quantitatis eſt, reddere ſubjectum impenetrabile cum alio corpore, quàm loco extenſum: Sed poteſt privari primo, ut conſtat in Chriſto ad Diſcipulos ingreſſo, januis clauſis: Ergo & ſecundo.

Objicies ſecundò contra ſecundam concluſionem. Si totum Chriſti corpus ſit actu ſub ſingulis partibus hoſtiæ, nondum diviſis, erit actu pluries, imò & infinities, ſub qualibet hoſtia conſecrata, per plures & infinitas actu præſentias totales: Conſequens eſt falſum, imò impoſſibile, cùm infinitum actu dari non poſſit: Ergo & Antecedens. Sequela Majoris probatur. In qualibet hoſtia ſunt plures actu, imò & infinitæ partes proportionales: Ergo ſi in qualibet earum ſit actu totum Chriſti corpus, ſequitur quòd ſit pluries, imò & infinities totum in Euchariſtia.

53. Reſpondeo negando ſequelam Majoris, & diſtinguendo ejus probationem. In qualibet hoſtia ſunt actu plures, imò & infinitæ partes proportionales, ſingulæ propriam exiſtentiam habentes, & ſimul numerum ſimpliciter dictum conſtituentes, nego Antecedens. Sunt actu infinitæ partes proportionales, unicâ exiſtentiâ exiſtentes, & numerum ſimpliciter dictum ſolùm in potentia facientes, concedo Antecedens, & nego Conſequentiam. Solutio eſt D. Thomæ hîc art. 3. ad 1. ubi ſic ait: *Numerus ſequitur diviſionem, & ideò quandiu quantitas manet indiviſa actu, neque ſubſtantia alicuius rei eſt pluries ſub dimenſionibus propriis, neque corpus Chriſti ſub dimenſionibus panis; & per conſequens neque infinities, ſed toties in quot partes dividitur.*

54. Objicies tertiò contra tertiam concluſionem: In iis tantùm partibus hoſtiæ conſervatur totus Chriſtus, quæ ſeparatæ ipſum totum conſervarent: Sed partes ſeparatæ quæ non eſſent ſenſibiles, nec formam ſubſtantialem panis retinerent, Chriſtum non conſervarent: Ergo in illis ut conjunctis totus Chriſtus non conſervatur.

55. Reſpondeo negando Majorem, nam cùm Chriſtus in hoc ſacramento ſuccedat loco panis, in iis partibus ſpecierum ſuccedit, ſub quibus conſervari poteſt ſubſtantia panis: quamvis autem illa conſervari non poſſet in partibus ſeparatis hoſtiæ, ſi non eſſent ſenſibiles, in illis tamen, ut inter ſe conjunctis, ſubſtantia panis conſervari poteſt. Unde ait Magiſter Soto in 4. diſt. 10. qu. 1. art. 3. *Quamvis ſeparatâ minimâ parte, ſi illa divideretur, deſineret eſſe corpus, quia deſineret ſpecies panis: tamen in toto, quia conſervatur illic ſpecies, non datur tam parva pars, quin ſub quavis minori ſit corpus.*

56. Objicies quartò contra quartam concluſionem: Corpus Chriſti non eſt niſi ubi erat ſubſtantia panis: Sed hæc non erat in puncto, quia erat corporea, ac proinde trinam dimenſionem ſub qua eſſet requirebat: Ergo nec corpus Chriſti.

57. Reſpondent aliqui, in ſubſtantia panis, & qualibet alia corporea, dari etiam indiviſibilia ſubſtantialia, correſpondentia indiviſibilibus terminantibus quantitatem, ſicque corpus Chriſti eſſe ſub indiviſibilibus quantitativis, ſub quibus erant indiviſibilia ſubſtantialia panis, nam hæc in corpus Chriſti converſa ſunt.

58. Sed meliùs reſpondetur, negando Minorem, nam quamvis ſubſtantia corporea ſit capax trinæ dimenſionis, ſecundùm ſe tamen, & intra propriam lineam, eſt indiviſibilis, ut fusè & lato calamo oſtendunt Complutenſes in libris de generatione & corruptione, ſicque non ſolùm eſt ſub partibus quantitatis, ſed etiam ſub punctis, & aliis ejus indiviſibilibus. Dici etiam poteſt, juxta aliam ſententiam, quæ docet ſubſtantiam intra propriam lineam habere partes entitativas & ſubſtantiales, hoc inter ſubſtantiam panis & corpus Chriſti reperiri diſcrimen, quòd ſubſtantia panis, eſt entitativè diviſibilis, & modo diviſibili ſub propriis dimenſionibus, ſubindeque incapax exiſtendi ſub indiviſibilibus quantitatis; corpus autem Chriſti, licèt diviſibile, eſt tamen ſub ſpeciebus modo indiviſibili, & propterea capax ut ſub puncto & aliis indiviſibilibus quantitatis exiſtat.

59. Objicies quintò: Si totum Chriſti corpus, conſecratione factâ, ſit ſub quolibet indiviſibili hoſtiæ conſecratæ, ſequitur quòd Sacerdos poterit conſecrare ſolam ſuperficiem, vel ſolum punctum in aliqua hoſtia, utpote cùm punctum ratione lineæ, & linea ratione ſuperficiei, & ſuperficies ratione corporis, ſit ſenſibilis, atque adeò deſignabilis: Sacerdos autem poteſt conſecrare quamlibet partem hoſtiæ ſenſibilem, & deſignabilem, non conſecratis aliis: Conſequens videtur abſurdum: Ergo &c.

60. Reſpondeo negando ſequelam Majoris, plus enim requiritur ut à principio fiat conſecratio, quàm ut conſecratione factâ conſervetur corpus Chriſti; nam ut à principio fiat conſecratio, requiritur materia per ſe ſenſibilis, puncta autem, lineæ, & ſuperficies, non ſunt per ſe ſenſibilia; ſed ut in objectione dicitur, punctum eſt ſenſibile ſolùm ratione lineæ, linea ratione ſuperficiei, & ſuperficies ratione corporis; unde à principio non poteſt in eis fieri conſecratio, niſi fiat ſimul in corpore: at verò quando fit in corpore, etiam fit in illis, & conſequenter etiam in illis ſaltem, ut unitis, conſervari poteſt Chriſti corpus.

61. Dices, Eſto non poſſit Sacerdos conſecrare ſolum punctum, vel ſuperficiem hoſtiæ, poteſt tamen determinatè conſecrare unam tantùm medietatem hoſtiæ, cum linea aut ſuperficie, ipſam

cum altera medietate continuante; & cùm illa linea, vel ſuperficies, non magis ſit unius medietatis, quàm alterius, ſequitur ex noſtra doctrina, quòd ſub illa linea, vel ſuperficie, exiſtent ſimul corpus Chriſti & ſubſtantia panis: Conſequens autem non poteſt admitti, aliàs corpus Chriſti non eſſet ſub illa linea, vel ſuperficie, per tranſubſtantiationem: Ergo &c.

42. Reſpondeo negando ſequelam, in illo enim caſu ſubſtantia panis deſineret eſſe ſub ſuperficie illa ſive linea conſecrata, & conſequenter medietas hoſtiæ conſecrata, non foret ampliùs continua, ſed contingua ſolùm medietati non conſecratæ, quamvis appareret ipſi continua; eo ferè modo quo medietas rami arida & mortua, alteri viridi & vivæ conjuncta, ad ſenſum apparet ipſi continua, cùm tamen re vera ſolùm ſit ei contigua.

43. Objicies ultimò: Si corpus Chriſti ſub quolibet indiviſibili hoſtiæ conſecratæ contineatur, ſequitur quòd factâ diviſione hoſtiæ conſecratæ, corpus Chriſti incipiat de novo exiſtere ubi antea non erat, idque abſque nova conſecratione: At hoc non videtur admittendum: Ergo nec illud. Sequela probatur: Quando dividitur hoſtia in duas partes, ex tali diviſione producuntur puncta, lineæ, & ſuperficies, de novo illas duas medietates hoſtiæ terminantes: Ergo ſi totum Chriſti corpus exiſtat ſub quolibet indiviſibili hoſtiæ conſecratæ, factâ illius diviſione, erit de novo ubi antea non erat, abſque nova conſecratione.

44. Quidam ex noſtris Thomiſtis, ut ab hac difficultate faciliùs ſe expediant, negant ſequelam Majoris, & ad ejus probationem dicunt, doctrinam noſtræ ultimæ concluſionis intelligendam eſſe ſolùm de illis indiviſibilibus quæ aderant, dum facta fuit conſecratio, non verò de aliis quæ ad partium diviſionem poſtea reſultant. Quare docent diviſâ hoſtiâ in duas medietates, corpus Chriſti non exiſtere ſub illis punctis, lineis, & ſuperficiebus, quibus de novo terminantur illæ duæ medietates hoſtiæ conſecratæ. Alij verò dicunt, quod licèt per ſolam diviſionem, ſine nova conſecratione, non poſſit corpus Chriſti per ſe primò incipere eſſe ubi antea non erat, bene tamen conſecutivè, ſive per naturalem reſultantiam.

45. Sed meliùs reſponderi poteſt, negando ſequelam Majoris, & Antecedens probationis illius: nam per diviſionem hoſtiæ non producuntur de novo in ea aliqua indiviſibilia; ſed ea ſolùm quæ ante fractionem hoſtiæ actu continuabant partes illius, & eas terminabant ſolùm in potentia, fiunt actu terminantia partes quæ de novo per diviſionem reſultant. Unde cùm corpus Chriſti, ex vi prioris conſecrationis, eſſet ſub omnibus indiviſibilibus quæ partes hoſtiæ continuabant, non ſequitur quod per diviſionem hoſtiæ conſecratæ, incipiat de novo exiſtere in aliquibus indiviſibilibus in quibus antea non erat, idque abſque nova conſecratione, ſed ſolùm quod cùm ante diviſionem hoſtiæ conſecratæ eſſet in indiviſibilibus ut continuantibus partes illius, poſtea exiſtat in eiſdem indiviſibilibus, ut terminantibus partes quæ per diviſionem hoſtiæ conſecratæ reſultant.

ARTICVLVS III.

Quid ſit præſentia ſacramentalis corporis Chriſti in Euchariſtia, & ad quod prædicamentum pertineat?

DE fide certum eſt, corpus Chriſti verè, realiter, & ſubſtantialiter, poſt conſecrationem eſſe præſens ſub ſpeciebus, ut definit Tridentinum ſeſſ. 13. cap. 1. & nos ſupra diſputatione procœmiali, pluribus Scripturæ, Conciliorum, & SS. Patrum teſtimoniis, contra Calviniſtas oſtendimus. 46. Verùm quid ſit hæc præſentia ſacramentalis, & ad quod prædicamentum pertineat, difficilè explicari poteſt, unde circa hoc varia ſunt Authorum placita. Aliqui enim aſſerunt, talem præſentiam eſſe relationem extrinſecùs advenientem, ex eo quod totum illius eſſe eſt ad aliud ſe habere, ſcilicet contineri à ſpeciebus. Ita Scotus & ejus Diſcipuli. Alij cenſent præſentiam ſacramentalem eſſe actionem reproducentem corpus Chriſti ſub ſpeciebus. Alij volunt eſſe actionem quam Chriſti corpus exercet in ſpecies ut inſtrumentum phyſicũ divinitatis, eas conſervando, & in ſuo eſſe continendo; exiſtimant enim talem præſentiam eſſe ſimilem illi quam Angelus habet ad corpora, quæ formaliter conſiſtit in actione, quâ Angelus continet corpora. Ita docent quidam Recentiores, quos, ſuppreſſo nomine, citant Suarez, & Nuño. Alij, ut Suarez, & Aravius, dicunt præſentiam illam eſſe modum quendam accidentalem, ad prædicamentum ubi reducendum. Denique Nuño, & alij Recentiores Thomiſtæ, concedunt quidem talem præſentiam eſſe modum quendam corpori Chriſti ſuperadditum, ſed aſſerunt illum non eſſe accidentalem, ſed ſubſtantialem, ſubindeque reductivè pertinere ad prædicamentum ſubſtantiæ, non verò ad prædicamentum ubi.

§. I.

Prima pars quæſiti triplici concluſione reſolvitur.

DIco primò: præſentia ſacramentalis non eſt formaliter relatio. 47.

Concluſio eſt omnino certa, Tum quia effectus formalis relationis non eſt reddere ſubjectum in quo eſt, præſens alicui, ſed relatum & dicens ordinem ad illud. Tum etiam, quia cùm omnis relatio præſupponat aliquod fundamentum, relatio propinquitatis & præſentiæ quam dicit corpus Chriſti ad ſpecies, aliquod fundamentum in ipſo ſupponere debet, quod non poteſt eſſe aliud quàm ipſe modus præſentiæ; unde licèt præſentia ſacramentalis ſit fundamentum relationis propinquitatis & præſentiæ corporis Chriſti ad ſpecies, non eſt tamen formaliter ipſa relatio. Sicut licèt præſentia localis quam idem corpus Chriſti habet in cœlo, importet relationem propinquitatis & indiſtantiæ corporis Chriſti ad cœlum, in ea tamen relatione formaliter non conſiſtit, ſed in ubi quod in eo reſultat ex circumſcriptione ſeu circumadjacentia loci.

Dico ſecundò, corpus Chriſti non fieri formaliter præſens ſpeciebus Euchariſticis, per converſionem ſubſtantiæ panis in ipſum, vel per actionem aliquam quâ conſervat ſpecies ſacramentales, & eas in ſuo eſſe continet.

Prima pars patet, quia effectus formalis actionis productivè, non eſt conſtituere terminum in loco, ſed ſolùm communicare illi eſſe: Ergo licèt actio 48.

converſiva ſubſtantiæ panis in corpus Chriſti, A
det illi eſſe ſacramentale ſub ſpeciebus, non tamen eſt ipſa præſentia ſacramentalis, ſed ſolùm cauſa & fundamentum illius.

49. Secunda verò pars ſuadetur: Corpus Chriſti cùm ſit ex ſe diviſibile, ut conſtituatur poſitivè indiviſibiliter ſub ſpeciebus, conſtitui debet per aliquid in ſe receptum: Sed actio inſtrumentalis quâ corpus Chriſtus conſervat ſpecies ſacramentales, & eas in ſuo eſſe continet, cùm ſit tranſiens, non eſt in corpore Chriſti, ſed in paſſo, ſcilicet ſpeciebus quæ conſervantur: Ergo per illam corpus Chriſti non poteſt conſtitui formaliteter præſens ſpeciebus Euchariſticis. Præterquam quod valde incertum eſt, an corpus Chri- B
ſti aſſumatur à Deo ut inſtrumentum ad conſervandas tales ſpecies.

Dico tertiò, præſentiam ſacramentalem corporis Chriſti ſub ſpeciebus, eſſe modum aliquem additum corpori Chriſti, ſupernaturalem quoad ſubſtantiam.

50. Probatur prima pars: Corpus Chriſti eſſe indiviſibiliter præſens ſub ſpeciebus, eſt effectus realis de novo in ipſo corpore, qui antea non erat: Ergo debet provenire ab aliqua forma illi addita: Non realiter diſtincta, quia neceſſaria non eſt: Ergo modaliter tantùm. Antecedens eſt certum, prima verò conſequentia in qua ſolùm poteſt eſſe difficultas, ex eo probatur quòd impoſſibile ſit C
aliquid alio modo ſe habere nunc quàm antea, niſi per aliquam ſui mutationem, ſubindeque per alicujus entitatis vel modi receptionem.

51. Secunda verò pars, quæ aſſerit modum illum præſentiæ ſacramentalis, ſubſtantiæ Chriſti ſuperadditum, eſſe ſupernaturalem quoad ſubſtantiam, patet, Tum quia nulli ſubſtantiæ creatæ vel creabili poteſt eſſe connaturalis. Tum etiam, quia eſt modus ſubſtantiæ corporeæ & quantitativæ, & tamen facit exiſtere corpus Chriſti indiviſibiliter. Addo quod eſt modus reſultans ad actionem maximè ſupernaturalem, nempe tranſubſtantiationem, & eſt quædam imitatio & participatio divinæ immenſitatis; quia ſicut Deus, D
ratione ſuæ immenſitatis, nullo loco definitur aut limitatur; ita corpus Chriſti per præſentiam ſacramentalem, ita eſt in una hoſtia & in uno altari, quòd non definitur & limitatur ut non ſit in aliis, quin potiùs in infinitis ſyncategorematicè reperiri poteſt, cùm virtus Dei convertentis panem in ipſum, infinita ſit.

§. II.

Alia difficultas expeditur.

Dico quartò, modum præſentiæ ſacramentalis quem Chriſtus habet ſub ſpeciebus Euchariſticis, non eſſe accidentalem, ſed ſubſtantialem, ſubindeque ad prædicamentum ſubſtan- E
tiæ reductivè pertinere. 52.

Probatur primò: Ille modus eſt ſubſtantialis qui habet effectum ſubſtantialem: Sed modus iſte habet effectum ſubſtantialem: Ergo ſubſtantialis eſt. Major conſtat, quia effectus formalis eſt ipſa forma, ut communicata ſubjecto. Minor autem probatur. Exiſtere ſubſtantialiter, ſeu modo ſubſtantiali, eo nimirum quo ſubſtantia poſtulat exiſtere, eſt effectus ſubſtantialis: Sed per iſtum modum corpus Chriſti exiſtit modo ſubſtantiali: Ergo ille effectum ſubſtantialem habet. Major probatur, Tum quia modus exiſtendi debet proportionari rei exiſtenti, & ideò modus exiſtendi accidentium eſt accidentalis: Ergo modus exiſtendi ſubſtantiæ, erit ſubſtantialis. Tum etiam, quia quod prævenit omnia accidentia non poteſt non eſſe ſubſtantiale: Sed modus ille quo ſubſtantia exiſtit ſub dimenſionibus prævenit omnia accidẽtia, cùm præveniat ipsã quantitatem, eò quòd à nobis concipiatur ut medium inter ſubſtantiam & quantitatem, & ipſa quantitas, utpote prima paſſio ſubſtantiæ corporeæ, & ratio recipiendi alia accidentia, illa præveniat: Ergo &c. Minor verò docetur communiter à Theologis cum D. Thoma hîc art. 5. ubi ſit ait: *Corpus Chriſti non eſt in hoc ſacramento, ſicut in loco, ſed per modum ſubſtantiæ, eo ſcilicet modo quo ſubſtantia continetur à dimenſionibus: ſuccedit enim ſubſtantia corporis Chriſti in hoc ſacramento, ſubſtantiæ panis; unde ſicut ſubſtantia panis non erat ſub ſuis dimenſionibus localiter, ſed per modum ſubſtantiæ, ita nec ſubſtantia corporis Chriſti.* Ratio etiam ſuffragatur: Nam eſſe ad modum ſubſtantiæ, eſt eſſe totum ſub tota quantitate, & totum ſub qualibet parte: Sed corpus Chriſti eſt totum ſub tota quantitate panis, & totum ſub qualibet ejus parte: Ergo eſt ſub illa per modum ſubſtantiæ.

Probatur ſecundò concluſio: Præſentia ſacra- 53.
mentalis corporis Chriſti ſub ſpeciebus, non pertinet ad prædicamentum ubi: Ergo reduci debet ad prædicamentum ſubſtantiæ. Conſequentia patet, cùm enim talis præſentia non pertineat ad prædicamentum relationis, vel actionis, ut §. præcedenti oſtenſum eſt, nec ſuperſit aliud prædicamentum ad quod poſſit reduci, præter ſubſtantiam, vel ubi, ſi non pertineat ad prædicamentum ubi, manifeſtum eſt quod debeat revocari ad prædicamentum ſubſtantiæ. Antecedens ergo in quo eſt tota difficultas probatur, Tum quia ſupremum genus prædicamenti ubi, eſt ubi circumſcriptivum, ut ex definitione Gilberti colligitur: Sed præſentia ſacramentalis non eſt aliquod ubi circumſcriptivum, ut de fide certum eſt: Ergo non continetur ſub prædicamento ubi. Tum etiam, quia ad tale prædicamentum non pertinet quicumque modus præſentiæ, ſed ille tantùm ratione cujus res denominatur exiſtens in loco: Sed ratione præſentiæ ſacramentalis corpus Chriſti non poteſt dici eſſe in loco: Ergo talis præſentia ad prædicamentum ubi non pertinet. Major eſt evidens, quia neque præſentia quâ duo corpora divinitus ſeſe penetrantia, denominantur ſibi mutuò præſentia, eſt ubi, neque illa quâ materia denominatur præſens formæ, vel forma materiæ, neque ea quâ accidens denominatur præſens ſubjecto cui inhæret, aut Angelus corpori circa quod operatur, ut oſtendimus in Tractatu de Angelis diſputatione 4. art. 1. §. 8. Minor verò eſt D. Thomæ articulo ſuprà citato, ubi expreſsè dicit corpus Chriſti non eſſe in hoc ſacramento tanquam in loco, & nullo modo hîc exiſtere localiter. Ratio etiam id ſuadet: Duplex enim tantùm eſt modus eſſendi in loco, circumſcriptivus ſcilicet, & definitivus: Sed neutro ex his modis corpus Chriſti eſt ſub ſpeciebus: non quidem primo, quia eſt totum ſub tota hoſtia, & totum ſub qualibet parte; nec etiam ſecundo, quia quod eſt definitivè in aliquo loco, ita eſt in illo ut non ſit alibi: Sed corpus Chriſti non ita eſt ſub una hoſtia, ut non poſſit eſſe ſimul ſub aliis: Ergo non eſt in una hoſtia definitivè. Unde Sanctus Doctor eodem arti-

culo, in resp. ad 1. sic ait: *Corpus Christi non est in hoc sacramento definitivè, quia sic non esset alibi quàm in hoc altari ubi conficitur hoc sacramentum; cùm tamen sit & in cœlo in propria specie, & in multis altaribus sub specie sacramenti. Similiter etiam patet, quod non est in hoc sacramento circumscriptivè, quia non est ibi secundùm commensurationem propriæ quantitatis.*

§. III.

Solvuntur obiectiones.

54. OBjicies primò: D. Thomas in 4. dist. 10. qu. 1. art. 3. quæstiunc. 1. sic ait: *Comparatio Christi ad species sub quibus est, non est similis alicui comparationi naturali, & ideò non potest reduci, propriè loquendo, ad aliquem modorum à Philosopho assignatorum. Tamen habet aliquam similitudinem cum illo modo quo aliquid dicitur esse in loco, secundùm quod esse in loco, est esse in aliquo separato extra substantiam suam quod non est causa eius. Et secundùm hoc etiam Innocentius dicit corpus Christi esse in pluribus locis, quod continetur sub pluribus speciebus.* Ergo D. Thomas censet, præsentiam sacramentalem quam corpus Christi habet sub speciebus, reductivè pertinere ad prædicamentum ubi, non verò ad prædicamentum substantiæ.

55. Sed nego consequentiam: quamvis enim D. Thomas dicat hanc præsentiam sacramentalem habere aliquam similitudinem & analogiam cum ubi corporeo, quatenus scilicet provenit ab aliquo extrinseco, nimirum à conversione substantiæ panis in corpus Christi; sicut ubi corporeum, juxta Gilbertum Porretanum, resultat ex circumscriptione loci; non tamen propterea censet, talem præsentiam pertinere ad prædicamentum ubi; quin potiùs, cùm afferat loco suprà citato, Christum esse in hoc sacramento per modum substantiæ, & hanc præsentiam esse similem illi quâ substantia denominatur præsens suis dimensionibus, existimat illam esse substantialem, subindeque ad prædicamentum substantiæ, reductivè saltem, pertinere, non verò ad prædicamentum ubi.

56. Objicies secundò: Modus qui advenit substantiæ in suo ultimo actu substantiali constitutæ, non est substantialis, sed accidentalis: Atqui præsentia sacramentalis advenit corpori Christi in suo ultimo actu substantiali constituto: Ergo illa non est modus substantialis, sed accidentalis. Major certa videtur, quod enim advenit enti in ultimo actu substantiali constituto, advenit ipsi ut non ulteriùs perfectibili per alium actum substantialem, subindeque est accidens. Minor verò sic ostenditur. Existentia est ultima actualitas lineæ substantialis: Sed præsentia sacramentalis advenit corpori Christi ut existenti: Ergo advenit ipsi, ut in suo ultimo actu substantiali constituto.

57. Respondeo dupliciter aliquem modum dici substantialem, propriè scilicet & impropriè. Dicitur propriè substantialis, quando pertinet ad constitutionem ipsius compositi substantialis, intra lineam substantiæ spectati; quo pacto modus unionis inter materiam & formam, & modus unionis inter Verbum & humanitatem, in opinione illorum qui tales modos admittunt, possunt dici substantiales; & similiter subsistentia & existentia; & in hoc sensu non asserimus præsentiam sacramentalem corporis Christi sub speciebus, esse substantialem, quod solùm convincit argumentum. Secundò ergo potest dici modus aliquis impropriè substantialis, quia scilicet immediatè afficit ipsam substantiam, & antecedit ipsam quantitatem, subindeque omnia alia accidentia substantiæ corporeæ, & afficit substantiam modo proprio ipsi substantiæ, idque ex vi alicujus actionis substantialis, terminatæ ad substantiam, sub illo modo substantiali & indivisibili; & in hoc sensu dicimus præsentiam sacramentalem corporis Christi sub speciebus, esse substantialem, ut constat ex suprà dictis.

58. Dices, Nullus modus potest dici sive propriè sive impropriè substantialis, si non pertineat intrinsecè ad constitutionem substantiæ: Sed modus iste præsentiæ sacramentalis non pertinet intrinsecè ad constitutionem corporis Christi, ut nos asserimus: Ergo nec propriè substantialis dici potest. Major patet, tum inductione factâ per omnes modos substantiales quos admittunt Philosophi, ut subsistentiam, existentiam &c. Tum etiam, quia si non pertineat ad constitutionem substantiæ, effectus illius non potest esse substantialis: Ergo nec ipse modus erit substantialis.

59. Respondeo distinguendo Majorem: Nullus modus connaturalis substantiæ, cujusmodi sunt subsistentia & existentia, potest dici substantialis, si non pertineat intrinsecè ad constitutionem substantiæ, transeat. Nullus modus supernaturalis, qualis est præsentia sacramentalis corporis Christi sub speciebus, nego. Hoc ipso enim quòd supernaturalis est, debet supponere substantiam cui advenit jam completam, subindeque ut habentem omne suum complementum substantiale.

60. Ex his facilè solvitur argumentum aliàs difficile, quod objici potest ab hæreticis, ad probandum corpus Christi non posse simul poni in pluribus altaribus sacramentaliter, sive plures præsentias sacramentales simul habere. Implicat enim contradictionem, in sententia S. Thomæ, quòd duo accidentia solo numero distincta sint in eodem subjecto: Sed duæ vel plures præsentiæ sacramentales inter se solo numero differunt: Ergo in eodem Christi corpore simul esse non possunt.

Huic, inquam, argumento ex principiis jam statutis facilè respondetur, negando scilicet id quod in Minori supponitur, nimirum præsentias sacramentales corporis Christi in Eucharistia, esse plura accidentia solo numero diversa; illæ enim præsentiæ, nec sunt accidentia, nec distinguntur solo numero, sed specie: sicut enim duæ species intentionales, repræsentantes duo objecta solo numero distincta, distinguntur specie, quia ex eo quòd quælibet repræsentat hoc numero objectum, dicit essentialem habitudinem ad tale objectum in individuo, subindeque distinguntur inter se essentialiter & specificè: ita etiam quia præsentia sacramentalis corporis Christi sub speciebus, dicit essentialem ordinem ad has numero species (ex eo quod effectus formalis & essentialis ipsius, est facere præsens corpus Christi sub his numero speciebus, relictis ex substantia quæ fuit terminus à quo conversionis) consequenter plures præsentiæ sacramentales distinguntur plusquam numero, quia distinguntur essentialiter, & consequenter specie.

61. Ex dictis etiam intelliges, præsentiam sacramentalem corporis Christi sub speciebus, duas habere conditiones, unam in qua convenit cum præsentia rei spiritualis, alteram in qua excedit

illam. Convenit in eo, quod utraque modo indivisibili facit rem præsentem (scilicet totam in toto, & totam in qualibet parte) excedit autem in eo quod *ubi* seu præsentia rei spiritualis, licèt sit indivisibilis, tamen quia oritur à virtute finita & limitata, ita coarctatur & limitatur ad certam distantiam & locum, quòd ultra illam sphæram non est, & ideò vocatur *ubi* definitivum: At verò præsentia sacramentalis corporis Christi sub speciebus, oritur ex virtute infinita Dei, convertentis panem in ipsum, unde ita Christus est in una hostia & in uno altari, quòd non definitur & limitatur, ut non sit in aliis, atque ita non est *ubi* definitivum, sicut præsentia Angeli, licèt sit modo indivisibili, sed vocatur præsentia sacramentalis, quia ita est indivisibiliter & totaliter in qualibet hostia, & in qualibet parte illius, quòd etiam in aliis hostiis & altaribus esse potest, si ibi consecretur panis.

62. Quæres, an ex vi hujus præsentiæ maneat corpus Christi unitum speciebus?

Respondeo affirmativè: Ut enim dicemus articulo sequenti, Christus movetur ad motum specierum: nisi autem ponatur aliquis nexus inter species, Christus non poterit moveri ad motum illarum, quia nihil movetur ad motum alterius, nisi illi aliquo modo conjunctum sit. Unde Damascenus lib. 4 fidei cap. 14 ait: *Quia consuetudo est hominibus comedere panem & vinum, conjugavit eis divinitatem, & fecit ea Corpus & Sanguinem suum.* Quod exponens Sanctus Thomas in 4. dist. 11. qu. 1. art. 1. quæstiunc. 1. ad 1. dicit, *Quod verbum Damasceni intelligendum est quantum ad species, quibus corpus Christi divinitati unitum, modo ineffabili conjungitur.* Ait, *modo ineffabili*, quia qualis sit hæc unio corporis Christi cum speciebus, difficilè explicari potest; non enim est unio formæ cum materia, vel accidentis cum subjecto, aut agentis cum passo, vel suppositi cum natura, ut de se patet; ad quod ergo genus unionis reducitur? Respondeo illam esse singularem, & sine exemplo in natura; assimilari tamen illi quâ unum corpus penetrativè est intra aliud, nam sicut unum corpus penetrans aliud, est intra terminos quantitatis ipsius, & ipsâ penetratione illi copulatur, nec potest ab eo divelli, nisi illo destructo: ita Christus per præsentiam sacramentalem ita intra terminos quantitatis panis manet, ut ab illa separari nequeat, nisi corruptis vel destructis ipsis speciebus; non dicitur tamen propriè & in rigore esse penetrativè sub illis, quia non est modo quantitativo in Eucharistia, & sic non indiget penetratione, ut ponatur sub quantitate panis. Unde aptius esset exemplum, si una substantia sine quantitate intra terminos alterius poneretur; tunc enim intra terminos illius esset, sed modo quodam inextenso & indivisibili. Quare Divus Thomas suprà quæst. 75. art. 1. ad 3. docet corpus Christi esse in Eucharistia, *quodam speciali modo, qui est proprius huic sacramento.* Ubi Cajetanus in fine commentarij ait: *Meritò demum modus iste dicitur proprius huic sacramento, non solùm propter differentiam à reliquis sacramentis, sed etiam quia in toto universo non apparet unus aliquis modus huic similis: Propter quod cum admiratione & veneratione fateamur defectum cognitionis nostræ circa hoc.*

63. Quæres secundò, an præsentia sacramentalis Christi pendeat ab ejus præsentia naturali, ita ut repugnet Christum habere modum essendi sacramentalem, antequàm per incarnationem habuerit modum essendi naturalem?

Respondeo affirmativè cum Cajetano hîc art. 2. ubi oppositum vocat chimæram, atque esse admiratione dignum quòd à Scoto doceatur. Ratio est, quia esse sacramentale est esse tantùm secundùm quid, & cum addito, scilicet sub speciebus Eucharisticis, unde transubstantiatio non est actio productiva corporis Christi simpliciter absolutè, sed tali modo, nimirum sub speciebus, ut disputatione præcedenti art. 2. conclusione ultimâ ostensũ est: esse verò naturale quod Christus habet in propria specie est esse absolutum & simpliciter: At esse secundùm quid, seu tali modo, supponit esse absolutè & simpliciter: Ergo repugnat corpus Christi esse sacramentaliter in Eucharistia, nisi priùs saltem naturâ habeat modum existendi naturalem.

64. Confirmatur: Corpus Christi est sacramentaliter in Eucharistia, per conversionem panis in ipsum: Sed ad hoc ut substantia panis convertatur in corpus Christi, exigitur necessariò quòd corpus Christi priùs saltem naturâ existat, quia nihil potest converti in id quod non est: Ergo ad hoc ut Christus sit præsens sacramentaliter in Eucharistia, oportet quod habeat, saltem priùs naturâ, modum essendi naturalem in seipso.

65. Confirmatur ampliùs: Præsentia Christi sacramentalis causatur efficienter à Christo posito in esse naturali, cùm humanitas Christi sit instrumentum conjunctum Divinitati, ad conversionem substantiæ panis in corpus Christi: Sed omnis causa est prior saltem naturâ suo effectu: Ergo præsentia Christi sacramentalis, prioritate saltem naturæ, supponit modum essendi naturalem in seipso.

ARTICVLVS III.

An Christus in Eucharistia possit moveri localiter, & agere vel pati actione corporeâ?

66. DIco primò, Christus in Eucharistia non potest moveri per se motu locali, bene tamen per accidens, ad motum specierum sacramentalium. Ita D. Thomas hîc art. 6. ubi sic ait: *Secundùm hoc esse* (sacramentale) *non movetur Christus per se secundùm locum, sed solùm per accidens; quia Christus non est in hoc sacramento sicut in loco; quod autem non est in loco, non movetur per se in loco, sed solùm ad motum ejus in quo est.* Quibus verbis S. Doctor utramque partem nostræ conclusionis & docuit & probavit. Primam quidem hac ratione quam insinuat. Illud quod non est in loco, non potest per se moveri localiter: Sed Christus non est in hoc sacramento tanquam in loco: Ergo non potest in eo per se moveri localiter. Minor probata fuit à D. Thoma articulo 5. præcedenti in corp. ubi sic discurrit: *Corpus Christi non est in hoc sacramento secundùm proprium modum quantitatis dimensivæ, sed magis secundùm modum substantiæ: omne autem corpus locatum est in loco secundùm modum quantitatis dimensivæ, inquantum scilicet commensuratur loco secundùm suam quantitatem dimensivam: unde relinquitur quod corpus Christi non est in hoc sacramento sicut in loco, sed per modum substantiæ, eo scilicet modo quo substantia continetur à dimensionibus, succedit enim substantia corporis Christi in hoc sacramento, substantiæ panis; unde sicut substantia panis non*

erat

erat ſub ſuis dimenſionibus localiter, ſed per modum ſubſtantiæ, ita nec ſubſtantia corporis Chriſti. Major verò ſuadetur, Primò quia moveri localiter eſt mutare locum, ſeu relinquere unum locum & acquirere alium: Ergo quod non eſt in loco, non poteſt per ſe moveri localiter. Secundò, Quod per ſe & non ratione alterius movetur, debet per ſe recipere terminum talis motûs: Sed illud quod non eſt per ſe in loco, non poteſt recipere terminum motûs localis, quia hic in corporibus non eſt aliud quàm *ubi*, quod non reſultat niſi ex adjacentia loci: Ergo quod non eſt per ſe in loco, non poteſt per ſe moveri localiter.

67. Ex his confutata manet quorundam Recentiorum ſententia, aſſerentium Chriſtum, ut eſt in ſacramento, non poſſe quidem ſe movere & moveri motu progreſſivo, bene tamen motu ſimplici, ſicut gravia feruntur deorſum. Nam ſicut ad motum progreſſivum corporum, requiritur ut una pars moveatur ante aliam, & conſequenter ſit in diverſo loco; ita ad motum ſimplicem quo gravia feruntur deorſum, requiritur ut una pars priùs occupet unam partem loci, quàm altera; & ut id quod per ſe movetur tali motu, partim ſit in termino à quo, & partim in termino ad quem: Ergo eadem eſt ratio de uno ac de alio.

68. Secunda etiam pars concluſionis quam negat Durandus in 4. diſt. 10. quæſt. 3. ubi docet corpus Chriſti in Euchariſtia non moveri etiam per accidens ad motum ſpecierum, probatur ratione à D. Thoma indicatâ. Nam corpus Chriſti continetur ſub ſpeciebus eo modo quo continebatur ſubſtantia panis: Sed ſubſtantia panis ita continebatur, ut moveretur motis ſpeciebus: Ergo pariter corpus Chriſti per accidens movetur ad motum ſpecierum, unde dicitur portari in proceſſionibus, deferri ad infirmos, elevari à Sacerdotibus poſt conſecrationem, & ſimilia quæ ſine motu locali explicari nequeunt.

69. Obſervandum tamen eſt diligenter, quod cùm ſpecies non inhæreant corpori Chriſti, ſicut inhærebant ſubſtantiæ panis, inde fit ut licèt ſubſtantia panis eſſet in loco ratione ſpecierum, & reciperet motum in ſe, ad motum ſpecierum, non tamen corpus Chriſti. Nam quod ita movetur per accidens, ut in ſeipſo recipiat motionem localem, debet etiam recipere terminum illius motûs, ſcilicet *ubi*, ſeu præſentiam localem, ut patet in homine exiſtente in navi, qui immotus manens in ſe, ita movetur per accidens ad motum navis, ut recipiat in ſe terminum illius motûs, ſcilicet ubi: Atqui corpus Chriſti in hoc ſacramento, nullâ habet præſentiam localem ſeu *ubi*, ut articulo præcedenti oſtendimus, ſed ſacramentalem tantùm, quæ omnino invariata manet, quandiu remanent eædem ſpecies, quantumcumque aliunde localiter moveantur: Ergo quamvis corpus Chriſti per accidens moveatur ad motum ſpecierum, non tamen in ſe recipit motum localem, ſed ille recipitur in ſolis ſpeciebus.

70. Contra hanc ſecundam partem noſtræ concluſionis objici poteſt primò cum Durando: Corpus Chriſti in hoc ſacramento, nec per ſe nec per accidens poteſt calefieri aut frigefieri, ad calefactionem vel frigefactionem ſpecierum, nec frangi ad illorum fractionem: juxta illud quod canitur in Proſa Miſſæ corporis Chriſti.

Nulla rei fit ſciſſura,
Signi tantùm fit fractura,
Quâ nec ſtatus nec ſtatura
Signati minuitur.

Et rurſus.

A ſumente non conciſus,
Non confractus, non diviſus,
Integer accipitur.

Ergo nec corpus Chriſti poteſt dici moveri localiter ad motum ſpecierum.

Sed facilè reſpondetur, negando conſequentiam & paritatem. Nam ſicut anima licèt calefacto corpore, nullo modo calefiat, moto tamen localiter corpore, ipſa per accidens movetur, ut docet D. Thomas 1. parte quæſt. 75. art. 1. ad 1. Ita corpus Chriſti, licèt non calefiat, calefactis ſpeciebus, his tamen localiter motis, per accidens movetur; quia ad primum requiritur, ut calorem & calefactionem in ſe recipiat; ad ſecundum verò ſufficit ut ſit contentum in eo quod per ſe movetur. 71.

Ad id quod dicitur de fractione, plures ſunt qui admiſſo Antecedente, negant etiam conſequentiam & paritatem, quia (inquiunt) diviſio importat aliquam alterationem quæ non poteſt competere corpori Chriſti, prout eſt in hoc ſacramento, ſicut nec calefactio. Meliùs tamen reſpondetur, negando Antecedens, nullum enim inconveniẽs eſt admittere corpus Chriſti propriè loquendo frangi ſecundùm præſentiam ſacramentalem quam habet ſub ſpeciebus panis: Apoſtolus enim 1. ad Corinthios 10. dum refert inſtitutionem hujus ſacramenti, hunc modum loquendi uſurpat, dicens: *Panis quem frangimus.* Et in profeſſione fidei Berengarij, Canone *Ego Berengarius* de Conſecratione, diſtinctione 2. ſic dicitur: *Corde & ore profiteor, verum corpus & ſanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti in veritate manibus Sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri.* Item Sanctus Thomas quæſt. 77. ſequenti art. 7. ad 3. hæc ſcribit: *Corpus Chriſti non manducatur in ſua ſpecie, ſed in ſpecie ſacramentali..... & ideò non frangitur niſi ſecundùm ſpeciem ſacramentalem.* Id rectè explicat Granados Tractatu 6. diſputatione 1. ſectione 1. numero 11. his verbis: *Non dicitur frangi Chriſtus Dominus, quaſi in partes ſui dividatur, ſed quia totus à ſeipſo ſeparatur, cùm ſpecies dividuntur. Cùm enim ipſe ſit totus ſub qualibet parte ſpecierum, & dum ſpecies ſunt continuæ, ipſe quoque habeat præſentiam continuam ſub illis, quãdo deſtruitur continuatio ſpecierum, & una pars ſeparatur ab altera, ob idque dicuntur propriè accidentia dividi & frangi, deſtruitur etiã continuatio præſentiæ Chriſti Domini; & ipſe prout eſt ſub una parte, ſejungitur à ſeipſo, prout eſt ſub alia, & ad diverſa loca defertur; & ideo propriè dicitur frangi & dividi, non fractione quæ cadat ſupra partes ejus; ſed ſupra totum ipſum; quatenus diverſis partibus ſpecierum adeſt, & ideò nullo modo derogat incorruptioni Chriſti.* Unde quando in Proſa Miſſæ de corpore Chriſti; Chriſtus dicitur *non conciſus, non confractus, non diviſus*, hoc debet intelligi ſecundùm eſſe naturale quod habet in propria ſpecie, non verò de eſſe ſacramentali quod habet in Euchariſtia.

Dico ſecundò, Corpus Chriſti, prout eſt in hoc ſacramento, nec agere nec pati poteſt actione corporeâ. Ita communiter docent Theologi cum D. Thoma infrà quæſt. 81. art. 4. contra Nominales, aſſerentes omnem actionem tam corporalem quàm ſpiritualem, quam poteſt habere corpus Chriſti ut in propria ſpecie, poſſe etiam habere, prout eſt in ſacramento, paſſis æqualiter diſpoſitis.

72. Probatur concluſio ratione fundamentali. Omnis actio & paſſio corporea requirit in agente & patiente extenſionem localem & quantitatem: At corpus Chriſti in Euchariſtia non eſt extenſum localiter, ſed in ea exiſtit modo indiviſibili & inextenſo: Ergo prout eſt in hoc ſacramento, incapax eſt omnis actionis & paſſionis corporeæ. Minor eſt certa de fide, Major verò ex eo patet, quòd agentia corporea non agunt, niſi mediis potentiis & organis, quæ non ſunt proximè & formaliter apta ad agendum, ſine quantitate & extenſione locali.

73. Confirmatur: Nullum corpus poteſt naturali virtute agere in aliud, aut ab eo pati, niſi illud contingat, ut enim ait S. Doctor 1. p. qu. 45. ar. 5. in fine corporis: *Nullum corpus agit, niſi tangendo vel movendo:* Sed corpus Chriſti prout eſt in Euchariſtia, nec aliud tangere, nec ab alio tangi poteſt, quia contactus quantitativus ſupponit extenſionem localem utriuſque corporis ſeſe tangentis, ut patet: Ergo corpus Chriſti prout eſt in ſacramento, neque agere poteſt in aliud corpus actione corporeâ, neque ab alio corpore pati.

74. Confirmatur ampliùs: Actio tranſiens & paſſio recipiuntur in paſſo, unde fit ut neceſſariò recipiantur ad modum patientis, & conſequenter participent modum exiſtendi illius: Sed nulla actio vel paſſio corporea, poteſt habere modum exiſtendi, qui competit corpori Chriſti in Euchariſtia, cùm in ea exiſtat modo inextenſo & indiviſibili: Ergo corpus Chriſti, ut eſt in hoc ſacramento, eſt incapax omnis actionis & paſſionis corporeæ. Poteſt tamen in eo elicere actus intellectûs, per ſcientiam beatam, vel infuſam, ſubindeque actus voluntatis ad illos conſequentes; cùm intellectio & volitio non egeant neceſſariò miniſterio ſenſuum, vel converſione ad phantaſmata, ut patet in anima ſeparata à corpore.

75. An verò in hoc ſacramento ſenſationem aliquam externam, putà viſionem, elicere poſſit, difficultas & controverſia eſt inter Theologos: Nominales enim, & quidam alij, id abſolutè concedunt. Mihi tamen aſſerendum videtur, id naturaliter eſſe impoſſibile: quia ſpecies neceſſariæ ad operationes ſenſuum, ſunt materiales, & naturaliter petunt extenſionem; & ipſæ potentiæ ſenſitivæ, cùm ſint organicæ, non poſſunt naturali virtute exire in operationem, ſine eadem extenſione in ordine ad locum, ex eo quòd requirant contactum quantitativum medij, deferentis ſpeciem ab objecto ad potentiam. Quia tamen extenſio localis eſt ſolùm conditio in objecto viſibili, & in oculo, videtur divinâ virtute ſupplebilis, ut dicemus articulo ſequenti; ac proinde probabile & credibile eſt, Chriſtum in Euchariſtia, oculo corporis videre ſupernaturaliter fideles qui ibi adſunt, & quæ coram ſacramento agunt, juxta illud Sponſæ Cantic. 2. *En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum, reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per cancellos*, ſpecierum ſacramentalium: alioquin ſi Chriſtus ſub ſpeciebus Euchariſticis exiſtens, nullam vitæ ſenſitivæ operationem exerceret, corpus Chriſti glorioſum & immortale, modo quodam mortuo in hoc ſacramento exiſteret, & ibi eſſet quaſi lapis, aut aliud inſenſibile.

Addo quod cùm probabile ſit, Chriſtum è cœlo oculo corporis (ſicut è terra ipſum vidit Stephanus ſtantem in cælo) videre omnia quæ ſunt & aguntur in terra; aſſerere etiam debemus, hanc viſionem per concomitantiam eidem in hoc ſacramento exiſtenti convenire, & ex ſacramento illa omnia videre, ut rectè annotavit Serra hîc art. 7. in fine.

76. Contra iſtam concluſionem, & præcipuè contra id quod diximus, Chriſtum in hoc ſacramento eſſe incapacem omnis paſſionis corporeæ, ab extrinſeco agente illatæ, fieri poteſt hoc argumentum. Chriſtus, ut eſt in hoc ſacramento, poteſt mori: Ergo & pati. Conſequentia videtur manifeſta ex paritate rationis, eadem enim videtur ratio de paſſione & de morte. Antecedens verò expreſsè docetur à D. Thoma infrà qu. 81. art. 4. ubi aſſerit, quòd ſi hoſtia conſecrata manſiſſet tempore paſſionis, quando Chriſtus moriebatur in cruce, mortuus etiam fuiſſet in hoſtia. Ergo juxta doctrinam Divi Thomæ, Chriſtus ut eſt in hoc ſacramento, poteſt mori.

77. Reſpondeo conceſſo Antecedente, negando conſequentiam & paritatem, quia ut ibidem diſcurrit S. Doctor: *Corpus Chriſti idem in ſubſtantia eſt in hoc ſacramento & in propria ſpecie, ſed non eodem modo. Nam in propria ſpecie contingit circumſtantia corpora per proprias dimenſiones, non autem prout eſt in hoc ſacramento; & ideò quidquid pertinet ad Chriſtum ſecundùm quod in ſe eſt, poteſt attribui ei, & in propria ſpecie & in ſacramento exiſtenti; ſicut vivere, mori, dolere, animatum eſſe, & cætera hujuſmodi. Quæcumque verò conveniunt ei per comparationem ad corpora extrinſeca, poſſunt ei attribui in propria ſpecie exiſtenti, non autem prout eſt in ſacramento: ſicut irrideri, conſpui, crucifigi, flagellari, & cætera hujuſmodi.* Et rurſus, cùm ſibi primo loco objeciſſet, quòd Chriſtus, ut eſt in hoc ſacramento, non poteſt pati: Ergo nec mori. Reſpondet, negando conſequentiam & paritatem: *Quia* (inquit) *paſſio convenit corpori paſſo per comparationem ad agens extrinſecum, & ideò Chriſtus, ſecundùm quod eſt ſub hoc ſacramento, pati non poteſt, poteſt tamen mori.*

78. Adverte tamen, quòd quando dicitur, Chriſtum ut eſt in Euchariſtia poſſe mori, hoc non debet intelligi de morte ipſi illata, prout eſt in hoc ſacramento; cùm enim in eo, modo inextenſo & indiviſibili, ſubindeque impaſſibili, exiſtat, non poteſt in eo ſtatu, ipſi ab aliquo agente extrinſeco mors inferri: Sed de morte illata ipſi ut exiſtenti in propria ſpecie: cùm enim idem numero ſit corpus Chriſti ſub utroque ſtatu, eo ipſo quod moreretur in propria ſpecie, conſequenter etiam vel concomitanter, in hoc ſacramento mori deberet.

ARTICVLVS IV.

An repugnet de potentia abſoluta oculum corporeum elevari ad videndum corpus Chriſti in ſacramento?

79. DVplex eſt oculus: alter corporalis, propriè dictus; alter ſpiritualis, nimirum intellectus, qui metaphoricè & per ſimilitudinem dicitur oculus. Sic ad Epheſ. 1. fideles dicuntur habere oculos illuminatos fidei. Et D. Bernardus ſerm. 2. de Epiphania, fidem appellat oculatam, eamque lynceos habere oculos affirmat: *Videte* (inquit) *quàm oculata ſit fides, quàm lynceos oculos habeat diligenter conſiderate.* Si ſermo ſit de oculo corporeo, certum & indubitatum eſſe debet, ipſum non poſſe naturaliter videre Chriſtum, exiſtentem in Euchariſtiæ ſacramento; quia

nullum objectum poteſt naturaliter videri, niſi
similitudinem ſui diffundere poſſit per medium
in potentiam: corpus autem Chriſti, ut in ſacra-
mento exiſtens, ſpeciem ſui per medium diffun-
dere nequit, de potentia ſaltem ordinaria; tùm
quia non poteſt agere ad extra, ut articulo præ-
cedenti oſtendimus: tum etiam, quia hæc emiſſio
exigit naturaliter extenſionem, & contactum
quantitativum medij, quæ non competunt cor-
pori Chriſti in Euchariſtia. Si verò de oculo ſpi-
rituali, ſcilicet intellectu, loquamur; docent com-
muniter Theologi contra Ocham & Gabriëlem,
corpus Chriſti, prout eſt in Euchariſtia, non
poſſe cognoſci naturaliter ab intellectu humano,
corpori conjuncto: quia intellectus viatoris ni-
hil poteſt naturaliter cognoſcere, niſi quod ſenſu
percepit; naturalis quippe modus intelligendi
ipſius, pro hoc ſtatu, eſt per ſpecies à ſenſibus
deſumptas; unde nihil poteſt eſſe in intellectu,
quin priùs fuerit in ſenſu: Sed corpus Chriſti ſa-
cramentaliter exiſtens, non eſt naturaliter ſenſu
perceptibile: Ergo nec intellectu humano, cor-
pori conjuncto.

80. Aſſerunt etiam Theologi contra Scotum, nul-
lum intellectum creatum, etiam angelicum, poſſe
naturali virtute cognoſcere modum præſentiæ ſa-
cramentalis, quo corpus Chriſti exiſtit in Eucha-
riſtia; quia hic modus eſt ſupernaturalis quoad
ſubſtantiam, ut art. 2. oſtendimus; unde ſicut
unio hypoſtatica, gratiæ, & reliqui habitus ſu-
pernaturales, non ſunt naturaliter cognoſcibiles
ab intellectu creato; ita nec modus ille præſentiæ
ſacramentalis. Quare licèt dæmon non videat ſub-
ſtantiam panis in Euchariſtia, non tamen ſtatim
inferre poteſt, adeſſe corpus Chriſti realiter in
tali ſacramento; quia illa ſubſtantia, etſi ordinis
naturalis, poteſt divinitùs Dæmoni occultari;
quemadmodum in Tractatu de Incarnatione dixi-
Diſp. 2. art. 2. mus, quòd quamvis Angelus non videat in hu-
manitate Chriſti ſubſiſtentiam propriam & crea-
tam, non poteſt tamen (ſeclusâ revelatione Dei,
qui illi manifeſtet humanitatem in verbo ſubſiſte-
re) certò & evidenter cognoſcere humanitatem
Chriſti ad increatam Verbi ſubſiſtentiam eleva-
tam eſſe, quia rationabiliter dubitare poteſt, an
Deus, utendo potentiâ ſuâ abſolutâ, ſubſiſtentiam
creatam & propriam humanitatis Chriſti ipſi oc-
cùltet, ſive concurſum ad illam cognoſcendam
deneget.

81. Demum exploratum eſt apud omnes, præſen-
tiam ſacramentalem corporis Chriſti in Eucha-
riſtia, poſſe ſupernaturaliter cognoſci per fidem,
vel per ſcientiam infuſam, aut per viſionem bea-
tam. Unde S. Thomas hîc art. 7. *Corpus Chriſti
ſecundùm modum eſſendi quem habet in hoc ſacra-
mento, neque ſenſu, neque imaginatione percepti-
bile eſt, ſed intellectu, qui dicitur oculus ſpiritua-
lis. Percipitur autem diverſimodè à diverſis intelle-
ctibus. Quia enim modus eſſendi quo Chriſtus eſt in
hoc ſacramento, eſt penitus ſupernaturalis, à ſu-
pernaturali intellectu, ſcilicet divino, ſecundùm ſe
viſibilis eſt, & per conſequens ab intellectu beato,
vel Angeli, vel hominis, qui ſecundùm participa-
tam claritatem divini intellectûs videt ea quæ ſu-
pernaturalia ſunt, per viſionem divinæ eſſentiæ: ab
intellectu autem hominis viatoris non poteſt conſpi-
ci niſi per fidem, ſicut & cætera ſupernaturalia.* So-
lùm ergo difficultas eſt & cõtroverſia inter Theo-
logos, an ſicut oculus mentis, ſcilicet intellectus,
poteſt ſupernaturaliter evehi ad videndum cor-
pus Chriſti in Euchariſtia, viſione ſpirituali &
intellectiva; ita oculus corporis ad illud intuen-
dum viſione corporea & ſenſitiva, de potentia Dei
abſoluta, elevari poſſit?

Negant Capreolus, Paludanus, Joannes à S.
Thoma, Suarez, Granado, & alij. Affirmant So-
to, Nuño, Sylvius, Marcus à Serra, Martinez à
Prado, Vazquez, Valentia, Coninck, & alij plures.

§. 1.

Hæc ſententia ut probabilior eligitur.

DIco igitur, oculum corporeum ſupernatura-
liter elevari poſſe ad videndum corpus Chri-
ſti ut exiſtens in ſacramento, non tamen ad viden-
dum ipſũ modũ quo in eo exiſtit ſupernaturaliter.

Probatur primò ex D. Thoma hîc art. 7. ad 2. 82.
ubi hæc ſcribit: *Oculus Chriſti videt ſeipſum ſub
ſacramento exiſtentem, non tamen poteſt videre
ipſum modum eſſendi quo eſt ſub ſacramẽto, quod
pertinet ad ſolum intellectum; nec tamen eſt ſimile
de altero oculo glorioſo, quia etiam oculus Chriſti
eſt ſub hoc ſacramento, in quo non conformatur ei
oculus glorioſus.* Ergo juxa D. Thomam nulla eſt
implicantia in hoc quòd corpus Chriſti dicatur
poſſe videri in hoc ſacramento oculo corporeo.

Reſpondet primò Capreolus, non eſſe ſic le- 83.
gendum, ſed alio modo, ſcilicet, *Oculus Chriſti vi-
det ſeipſum ſub ſacramento exiſtentem, quantùm
pertinet ad intellectum.* Verùm, ut notat Soto, Ca-
preolus incidit in mendoſum codicem, nam in
omnibus emendatis editionibus Summæ D. Tho-
mæ, non ſolùm in Romana, ſed etiam in Pari-
ſienſi, Lugdunenſi, Colonienſi, & Antuerpienſi,
verba prædicta leguntur.

Reſpondent alij, hunc locum D. Thomæ ita
eſſe explicandum, ut hoc quod dicit, *ſub ſacra-
mento*, non ſit jungendum cum objecto, ſed cum
ſubjecto, & ſenſus ſit, quòd Chriſtus ſub ſacra-
mento, videt ſeipſum exiſtentem, non tamen ſub
ſacramento, ſed in propria ſpecie.

Verùm hæc expoſitio nimis violenta eſt, & a- 84.
pertè repugnat menti S. Doctoris: Tum quia ar-
gumentum cui reſpondet, non patitur hanc ſolu-
tionem: ſic enim arguit: Oculus Chriſti videt ſe-
ipſum, ut eſt in hoc ſacramento: Ergo & quilibet
oculus, ubi manifeſtè, ly *ſub ſacramento*, te-
net ſe ex parte objecti. Tum etiam, quia hæc ſo-
lutio non eſſet ad propoſitum, non enim in arti-
culo quæritur utrum Chriſtus poſſit videre, ſed uti ũ
poſſit videri. Addo quod D. Thomas cõcedit ocu-
lo Chriſti quod negat aliis: Sed negat aliis quod
poſſint ipſum videre in hoc ſacramento, de hoc
enim eſt quæſtio: Ergo id oculo Chriſti concedit.

Dices, quare corpus Chriſti, ut exiſtens in ſa-
cramento, potiùs ab oculo ipſius Chriſti, quàm
ab aliis videatur?

Reſpondeo hujus rationem videri ſatis diffici- 85.
lem, poſſe tamen duplicem aſſignari. Prima eſt,
quòd oculus Chriſti, licèt non ſeſe videat natura-
liter, ſed ſupernaturaliter, exigit tamen ex eo
quod ponatur ſub ſacramento, ſupernaturaliter
ſeſe videre, quod tamen non exigit alter oculus
etiam glorificatus; ſicut enim hoc ipſo quod co-
gitatio, mea eſt, debeo eam cognoſcere, etſi non
poſſit ab alio cognoſci; ita ſimiliter exigit oculus
Chriſti ſeipſum videre, ut in ſacramento, hoc ipſo
quod ipſemet eſt in ſacramento. Unde, inquit S.
Thomas in 4. diſt. 10. qu. 2. art. 4. quæſtiunc 1. ad
1. *Si oculus Chriſti eſſet extra ſpecies ſacramenti,
non videret ſubſtantiam ſuã intra ſpecies contentã.*

Aliam rationem tradit Soto in 4. diſtinctione 11. 86.

quæſt. 1. art. 7. ubi ait, quòd licèt Chriſtus in ſacramento non poſſit multiplicare ſpecies per medium, poteſt tamen illas multiplicare per ſeipſum: ut autem videri poſſit ab oculo exiſtente extra ſacramentum, ſpecies viſibiles multiplicare deberet per medium, ſicque illas ad talem oculum emittere, quod non requiritur ut videri poſſit ab oculo, qui etiam eſt ſub ſacramento, ſed ſufficit, ut illas per ſeipſum multiplicet, ſicque ad talem oculum emittat.

87. Probatur ſecundò concluſio ratione fundamentali. Potentia cognoſcitiva poteſt ſaltem divinitus ea omnia percipere quæ continentur intra latitudinem ſui objecti ſpecificativi: Sed quamvis corpus Chriſti, ratione modi eſſendi ſacramentalis, non contineatur intra objectum visûs, bene tamen ratione ſui, cùm habeat ibi ſuum colorem: Ergo quamvis oculus corporeus non poſſit elevari à Deo ad videndum modum ſupernaturalem & miraculoſum quo corpus Chriſti eſt in Euchariſtia, bene tamen ad concipiendum ipſum Chriſti corpus in ea exiſtens.

88. Reſpondent Adverſarij, quod licèt corpus Chriſti, ut exiſtens in Euchariſtia, ſit coloratum, ſubindeque intra objectum ſpecificativum potentiæ viſivæ, quia tamen non eſt intra objectum proportionatum illius, eò quòd ibi non ſit extenſo modo, & extenſio localis ſit conditio ſine qua objectum viſibile à viſu percipi nequit, non poteſt etiam ſupernaturaliter videri ab oculo corporeo.

89. Sed contra primò: Deus ut in ſe eſt, quamvis non ſit objectum proportionatum noſtri intellectûs, poteſt tamen ab illo attingi ſupernaturaliter, ex eo quod contineatur intra objectum ſpecificativum ipſius: Ergo ſimiliter, quamvis corpus Chriſti, ut exiſtens in hoc ſacramento, non ſit objectum proportionatum visûs, & ideò non poſſit naturaliter ab eo percipi, eo tamen ipſo quod eſt intra objectum ſpecificativum ipſius, poterit ſupernaturaliter ab eo attingi.

90. Secundò quamvis juxta modum connaturalem agendi viſio fiat per ſpecies extenſas & ab objecto extenſo miſſas, non videtur tamen negandum, quin de potentia abſoluta oppoſitum fieri poſſit; vel quia Deus ſeipſo immediatè producet ſpeciem in oculo, vel quia cùm extenſio ſit ſolùm quædam conditio & modificatio objecti, non minùs à Deo ſuppleri poterit, quàm aliæ conditiones, verbi gratiâ approximatio; nam D. Stephanus è terra Chriſtum vidit ſtantem in cœlo, & Beati in cœlo, non obſtante opacitate terræ, poterunt videre damnatos in inferno exiſtentes.

91. Addunt aliqui, quod ſicut quando res aliqua conſpicitur in ſpeculo, imago illius non eſt per partes extenſa in ſpeculo, prout res ipſa apparet, quin imò imago totius objecti eſt in qualibet parte & puncto ſpeculi; ita quamvis Chriſtus ſit in ſacramento, modo indiviſibili & inextenſo, & totum in toto, ac totum in qualibet parte, nihilominus poteſt, ſaltem divinitùs, repræſentari oculo corporeo per aliquam ſpeciem, præſertim, quia licèt tale corpus exiſtat indiviſibiliter in ordine ad locum, eſt tamen diviſibile in ordine ad ſe, & habet extenſionem integralem partium in ſe, ut magis patebit ex ſolutione objectionum.

92. Probatur tertiò concluſio evertendo præcipuũ fundamentum Adverſariorum. Si quid enim impediret, quominùs corpus Chriſti in ſacramento exiſtens poſſet videri oculo corporeo, maximè quia deberet videri modus quo ibi exiſtit; A quod videtur impoſſibile, cùm modus ille ſit ſupernaturalis, ſpiritualis, & omni ex parte indiviſibilis: Sed hæc ratio non obſtat: Ergo &c. Major eſt unum ex præcipuis fundamentis Adverſariorum, præſertim Suaris, qui hîc diſp. 53. ſect. 2. ſic diſcurrit: *Si videtur corpus Chriſti ſub ſpeciebus: Ergo formaliter & per ſe videtur ut ſub eis præſens: Ergo videtur præſentia quam ſub illis habet, quia hæc eſt formalis ratio exiſtendi ibi; non poteſt autem per ſe videri aliquod quaſi concretum, quin ſimul per ſe videatur forma, quâ formaliter conſtituitur.* Minor verò ſuadetur: Quantumvis enim duo jungantur, poteſt unum attingi ſine alio, quando unum ex illis non pertinet ad ejus B objectum: Sic viſo colore pomi, non videtur ejus odor, vel ſapor; ſic Beata Virgo, & Apoſtoli Chriſtum in terris exiſtentem oculo corporeo videbant, & tamen divinam ejus ſubſiſtentiam & exiſtentiam viſu corporeo non cernebant, ſed duntaxat cognitione ſupernaturali fidei illam cognoſcebant. Item ipſe Chriſtus, cùm penetravit januas, vel lapidem ſepulchri, verè ſeipſum videbat, ut erat penetrativè in lapide, vel in loco januarum, & tamen non videbat oculo corporeo modum ſupernaturalem quo ibi penetrativè erat: Ergo ſimiliter poterit oculus corporeus divinâ virtute videre Chriſtum in ſacramento exiſtentem, abſque eo quod modum ipſum quo exiſtit C intueatur. Unde D. Thomas ſuprà relatus: *Oculus Chriſti videt ſeipſum ſub ſacramento exiſtentem, non tamen poteſt videre ipſum modum eſſendi quo eſt ſub ſacramento, quod pertinet ad ſolum intellectum.*

Dices, Si oculus corporeus videret corpus Chriſti, ut exiſtens in ſacramento, & tamen modum quo in eo exiſtit non perciperet, unum ab alio abſtraheret; potentia enim cognoſcens unum, non cognito alio ſibi conjuncto, dicitur abſtrahere ſeu præſcindere unum ab alio: Sed potentia viſiva, cùm ſit corporea & immerſa materiæ, abſtractiva non eſt, ut docent Philoſophi: Ergo oculus corporeus non poteſt videre corpus Chriſti, ut exiſtens in ſacramento, niſi etiam ipſum D modum quo ibi exiſtit, videat. 93.

Reſpondeo negando ſequelam Majoris, & diſtinguendo probationem illius: Potentia cognoſcens unum, non cognito altero ſibi conjuncto, abſtrahere dicitur, ſi illud quod cognoſcitur pertineat ad objectum potentiæ, concedo: ſi non pertineat ad illius objectum, nego. Sic enim quando viſus percipit colorem pomi, non percipiendo ejus odorem, non dicitur abſtrahere unum ab alio, quia odor pomi ad objectum potentiæ viſivæ non pertinet. Ita pariter, licèt oculus corporeus videret ſupernaturaliter Chriſtum in ſacramento exiſtentem, non viſo modo ſuperna- E turali quo ibi exiſtit, non diceretur abſtrahere unum ab alio, quia talis modus, cùm ſit ſpiritualis, & incorporeus, intra objectum potentiæ viſivæ non continetur. 94.

§. II.

Solvuntur objectiones.

OBjicies primò: Nullum objectum poteſt videri ſine ſpecie: Sed nulla poteſt dari ſpecies repræſentans corpus Chriſti ut in ſacramento exiſtens: Ergo non poteſt ut ibi exiſtens videri oculo corporeo. Major docetur communiter à Philoſophis, Minor probatur. Corpus Chriſti eſt in ſacramento, modo indiviſibili & 95.

inextenſo : Sed nulla ſpecies ſenſibilis poteſt repræſentare objectum exiſtens modo indiviſibili & inextenſo, quia omnis ſpecies ſenſibilis, cùm ſit materialis, debet eſſe extenſa & diviſibilis : Ergo nulla poteſt dari ſpecies repræſentans corpus Chriſti, ut in ſacramento exiſtens.

96. Reſpondeo datâ Majori, negando Minorem ; & ad ejus probationem dico quòd ſpecies diviſibilis repræſentare nequit objectum indiviſibiliter exiſtens, ſi exiſtat indiviſibiliter tam in ordine ad ſe, quàm in ordine ad locum ; ſecùs verò ſi exiſtat indiviſibiliter tantùm in ordine ad locum, & ſit diviſibile in ordine ad ſe : unde cùm objectum carens extenſione locali poſſit habere extenſionem integralem partium in ſe, ut de facto habet corpus Chriſti in Euchariſtia, per ſpeciem diviſibilem oculo corporeo repræſentari poteſt.

97. Dices, Eſto corpus Chriſti, ut in ſacramento exiſtens, videri poſſit per ſpeciem extenſam & diviſibilem, non poteſt tamen ut ibi exiſtens, talem ſpeciem emittere, & per medium in potentiam diffundere, cùm talis emiſſio & diffuſio ſpeciei exigat extenſionem & contactum quantitativum medij, quæ non competunt corpori Chriſti in Euchariſtia : Ergo licèt ut ibi exiſtens, per ſpeciem extenſam & diviſibilem repræſentari poſſit, nihilominus videri nequit oculo corporeo.

98. Reſpondeo dato Antecedenti, negando Conſequentiam ; quia, ut ſupra dicebamus, eſto corpus Chriſti, ut in ſacramento exiſtens, talem ſpeciē emittere, & in ſenſum immittere nequeat, illa tamen poteſt immediatè produci à Deo in oculo ; vel Deus poteſt in objecto ſupplere defectum extenſionis localis, cùm illa ſit conditio ſolùm extrinſeca, nec redundet in rationem formalem objecti, ſicut extenſio integralis partium in ſe.

99. Inſtabis : Solum ſenſibile proprium de abſoluta Dei potentia non poteſt videri, ſed requiritur concurſus ſenſibilis communis, quem Deus ſupplere non poteſt, quia non eſt purè effectivus, ſed etiam formalis, eò quòd modificat ſpeciem ſenſibilis proprij : Atqui extenſio in ordine ad locum, eſt ſenſibile commune, ut docent Philoſophi in libris de anima : Ergo Deus non poteſt ſupplere defectum extenſionis localis in objecto viſibili.

100. Reſpondeo negando quod ſenſibile proprium de abſoluta Dei potentia non poſſit videri, ſine concurſu ſenſibilis communis ; ſiquidem nihil deeſt ſenſibili proprio quod pertineat ad rationem objecti : modificatio enim ſenſibilis communis non requiritur ut objectum habeat abſolutè rationem objecti, ſed ut fiat objectum proportionatum potentiæ ; unde cùm Deus poſſit potentiam elevare ad objectum improportionatum, non eſt neceſſe quod ſuppleat hujuſmodi modificationem. Sicut approximatio & indiſtantia neceſſaria eſt ut agens modo connaturali agat ; ſed quia interdum elevatur ſupra modum agendi connaturalem, & agere poteſt in diſtans, non eſt neceſſe ut Deus ſuppleat eam modificationem & conditionem indiſtantiæ, quæ non requiritur ad agendum abſolutè, ſed ad agendum connaturaliter. Sicut etiam licèt certa quædam proportio aut diſtantia inter potentiam & objectum requiratur, ita ut non poſſit connaturaliter objectum immediatè ſupra ſenſum poſitum efficere ſenſationem, attamen de potentia Dei abſoluta id non videtur negandum. Quis enim neget, Chriſtum dum lapidem vel fores penetraret, lapidem vel januam vidiſſe ; aut oculum Beati, ſi aliquod corpus penetraret, tale corpus viſurum ? quia ſcilicet hujuſmodi modificatio neceſſaria eſt ſolùm ut objectum ſit proportionatum. Idem dicendum in propoſito, nimirum quod modificatio ſenſibilis communis requiritur ſolùm ut objectum poſſit videri connaturaliter, & ſi deſit hæc conditio, nihilominus poterit objectum de abſoluta Dei potentia videri, neque neceſſarium eſt talem modificationem à Deo ſuppleri.

Objicies ſecundò : Si oculus corporeus poſſet elevari à Deo ad videndum corpus Chriſti ut exiſtens in Euchariſtia, maximè quia illud, cùm ſit coloratum, continetur intra objectum ſpecificativum potentiæ viſivæ : Sed hæc ratio non valet : Ergo ruit præcipuum fundamentum noſtræ ſententiæ. Major patet ex ſupra dictis, Minor probatur. Color & alia accidentia corporis Chriſti ſunt in ſacramento ad modum ſubſtantiæ : Ergo ſunt inſenſibilia, ſicut ipſa ſubſtantia : Ergo licèt corpus Chriſti, ut exiſtens in Euchariſtia, coloratum ſit, nihilominus oculo corporeo videri nequit, etiam de abſoluta potentia. 101.

Reſpondeo conceſsâ Majori, negando Minorem : & ad ejus probationem dicendum quod omnia accidentia corporis Chriſti in Euchariſtia, ſunt ad modum ſubſtantiæ, eo ſenſu quòd ſunt modo indiviſibili, non verò modo inuiſibili ; nam inſeparabile eſt à colore quòd ſit viſibilis, cùm id eſſentialiter habeat ex eo quòd ſit objectum ſenſûs, & qualitas ſenſibilis ; ſicut inſeparabile eſt à quantitate, quòd habeat extenſionem partium in ordine ad ſe. 102.

ARTICVLVS V.

Quando & quomodo corpus Chriſti deſinat eſſe in hoc ſacramento ?

DIco primò : Corpus Chriſti deſinit eſſe ſub ſpeciebus ſacramentalibus, quando deſitura fuiſſet propria illarum ſubſtantia. 103.

Probatur breviter : Chriſtus ſuccedit ſpeciebus, loco propriæ ſubſtantiæ : Ergo non antè deſinit ſub illis, quàm deſitura fuiſſet propria ſubſtantia.

Confirmatur : Deus nunquam ſe ſubtrahit à rebus, niſi res ipſæ talem ſubtractionem poſcant, nam ut ait Apoſtolus ad Rom. 11. *Dona Dei ſunt ſine pœnitentia :* Sed præſentia Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini, eſt maximum donum hominibus conceſſum : Ergo nunquam à ſpeciebus illis ſe ſubtrahit, niſi ipſæ hanc ſubtractionem poſcant, quod ſolùm tunc contingit, quando deſitura fuiſſet propria illarum ſubſtantia. Unde erronea eſt, & à Gregorio XI. ut refertur in directorio Inquiſitorum, damnata aliquorum ſententia, qui dicunt, deſinere Chriſtum ſub ſacramento, quando in aliqeum locum immundum projicitur ; cùm enim corpus Chriſti ſit in hoc ſacramento impaſſibiliter, nullam contrahit in his caſibus in ſeipſo immunditiam, ut rectè ait Sanctus Thomas in 4. diſt. 9. quæſt. 1. art. 2. quæſtiunc. 1. ad 3.

Ex his inferes, nunquam deſinere corpus Chriſti ſub ſpeciebus, niſi ſuccedente aliâ ſubſtantiâ, à pane & vino diverſâ. Nam Chriſtus (ut diximus) non deſinit ſub ſpeciebus, niſi quando deſitura fuiſſet propria ſubſtantia : At propria ſub- 104.

ſtantia nunquam deſitura fuiſſet, niſi alia genita fuiſſet; quia naturaliter nunquam corrumpitur unum, quin generetur aliud ſpecie diverſum; nulla enim alteratio corrumpens individuum unius ſpeciei, diſponit ad generationem alterius ejuſdem ſpeciei, ut experientiâ conſtat: Ergo non deſinit corpus Chriſti ſub ſpeciebus, niſi ſub illis ſuccedat alia ſubſtantia, à pane & vino ſpecie diverſa, puta acetum, loco ſubſtantiæ vini, aut vermes, loco ſubſtantiæ panis.

105. Dico ſecundò: corpus Chriſti non deſinere eſſe ſub ſpeciebus, per tranſſubſtantiationem ſui in ſubſtantiam ſubſequentem.

Probatur: Quod convertitur in aliud per tranſſubſtantiationem, deſinit ſimpliciter eſſe, ut patet de ſubſtantia panis, converſa in corpus Chriſti: Sed corpus Chriſti non deſinit ſimpliciter eſſe in ſe, per hoc quod deſinit eſſe ſub ſpeciebus, quia adhuc remanet in cœlo: Ergo corpus Chriſti non deſinit eſſe ſub ſpeciebus, per tranſſubſtantiationem ſui in ſubſtantiam ſubſequentem.

Confirmatur: Inter deſitionem corporis Chriſti, & incœptionem alterius ſubſtantiæ, non eſt aliqua connexio, cùm ex vi deſitionis illius, non magis incipiat eſſe una ſubſtantia, quàm alia: Ergo corpus Chriſti non deſinit eſſe per converſionem in aliam ſubſtantiam.

106. Dico tertiò: corpus Chriſti non deſinere eſſe ſub ſpeciebus per annihilationem, aut per ſolam privativam loci mutationem, ſed per deſitionem quandam ſubſtantialem, innominatam.

Ratio hujus concluſionis eſt, quia cùm corpus Chriſti non deſinat eſſe ſub ſpeciebus per actionem converſivam ſui in aliam ſubſtantiam, ut concluſione præcedenti oſtenſum eſt, conſequenter habet deſinere per ceſſationem illius influxûs quo poſitum fuerat ſub ſpeciebus panis, & quo ſub illis conſervabatur: unde ſicut non fuerat ibi poſitum per creationem, aut productionem ſimpliciter, quia corpus Chriſtus præſupponebatur exiſtere ſimpliciter ante conſecrationem; neque per actionem adductivam, ut præcedenti diſputatione dictum eſt, ſed per aliquem influxum ſubſtantialem; ita non deſinit eſſe ſub ſpeciebus, per annihilationem, quæ opponitur creationi; neque per ſolam privativam loci mutationem, quæ opponitur actioni adductivæ, ſed per aliquam deſitionem ſubſtantialem; quia ceſſatio influxûs ſubſtantialis, non poteſt non eſſe ſubſtantialis deſitio.

107. Dixi autem, hanc deſitionem ſubſtantialem eſſe innominatam: neque enim poteſt vocari corruptio, Tum quia corpus Chriſti, cùm ſit jam glorioſum, eſt omnino incorruptibile: Tum etiam, quia corruptio propriè dicta, fit per hoc quod una forma ſuccedit in locum alterius in eadem materia; nulla autem forma ſuccedit in materia corporis Chriſti, aliàs ſequeretur Chriſtum toties mori, quoties deſinit eſſe ſub ſpeciebus, contra illud Pauli ad Roman. 6. *Chriſtus reſurgens ex mortuis jam non moritur.* Vocatur ergo deſitio ſubſtantialis tantùm ſecundùm quid, quia ſicut per tranſſubſtantiationem corpus Chriſti non acquirit eſſe ſimpliciter, ita per ceſſationem hujuſmodi tranſſubſtantiationis non amittit eſſe ſimpliciter.

DISPVTATIO VI.

De accidentibus Euchariſticis.

Ad quæſtionem 77. Divi Thomæ.

CVm in converſione Euchariſtica tota ſubſtantia panis & vini, in corpus & ſanguinem Chriſti tranſmutetur, remanentibus duntaxat accidentibus; poſtquam cum S. Doctore de mirabili illa tranſſubſtantiatione, & de modo quo Chriſtus per illam eſt in Euchariſtia, diſputavimus, ſupereſt ut de ipſis accidentibus Euchariſticis diſſeramus, plureſque quæ circa illa occurrunt difficultates, breviter reſolvamus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum accidentia Euchariſtica ſint ſine ſubjecto ſubſtantiali?

ACcidentia panis & vini in Euchariſtia remanere, factâ converſione totius ſubſtantiæ panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti, non ſolùm fide divinâ certum eſt, & à Tridentino definitum, ſed etiam ſenſibus ipſis notum; videmus enim in hoſtia conſecrata albedinem, guſtamus ſaporem, tangimus figuram &c. Conſtat autem ſenſus non poſſe decipi circa proprium ſenſibile debitè applicatum. Verùm gravis difficultas eſt, an hujuſmodi accidentia quæ ante conſecrationem ſubſtantiæ panis & vini, ut ſubjecto quod, inhærebant, factâ conſecratione, & tranſmutatione ſubſtantiæ panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti, ſine ſubjecto ſubſtantiali remaneant? Dixi ſine *ſubjecto ſubſtantiali*, quia accidentia Euchariſtica ſubjectantur in quantitate, ut articulo ſequenti contra Nominales dicemus. Hoc præmiſſo, pro reſolutione difficultatis, & declaratione ac defenſione Catholicæ veritatis contra hæreticos. 1.

Dico breuiter, accidentia Euchariſtica eſſe ſine ſubjecto ſubſtantiali. 2.

Concluſio eſt certa de fide, & definita in Concilio Conſtantienſi, ſeſſ. 8. contra Joannem Hus, qui hoc fidei dogma negabat, dicebatque quòd *fingere accidens ſine ſubjecto, erat blaſphemare in Deum, ſcandalizare ſanctos, & illudere Eccleſiæ, per verba accidentis.* Similia dicunt Calviniſtæ, & unum ex præcipuis argumentis quibus probare contendunt impoſſibilem eſſe veram & realem exiſtentiam corporis Chriſti in Euchariſtia, ſumitur ex eo quòd accidens nequit ſine ſubjecto exiſtere, ut in diſputatione procemiali art. 12. retulimus. Unde oppoſitum vocant inventum & commentum Innocentij III. in Concilio Lateranenſi; ubi etiam catholica veritas ſancita fuit, nec non in Tridentino ſeſſ. 13. can. 2. poteſtque breviter ſuaderi, convellendo præcipuum hæreticorum fundamentum. Nulla enim eſt contradictio, quòd accidentia ſint ſeparata ab omni ſubjecto: Ergo id poteſt affirmari de accidentibus Euchariſticis. Conſequentia eſt evidens, Antecedens verò patebit primò ex ſolutione objectionum. Secundò conſtat ex SS. Patribus: Baſilius enim homil. 6. in Hexameron, docet primâ die creatam eſſe lucem per ſe ſubſiſtentem, & ab omni ſubjecto ſeparatam. *Primo die* (inquit) *ipſa*

natura lucis producta est, quarto autem die Solis corpus, ut esset illi primogenitæ luci vehiculum, est conditum. Et infrà : *Itaque ne mihi dixeris, fieri hæc non posse, ut lux à corpore Solis separetur. Neque enim ego lucis à Solis corpore separationem mihi ac tibi possibilem esse dico; sed asserendum esse censeo, quæ mentis solâ agitatione, cogitationeque disparari à se possunt, ea reipsa sejungi facultate Creatoris utriusque naturæ posse.* Idem docet Nazianzenus orat. de novo die Dominico, & Theodoretus in quæstionibus super Genesim, quæst. 14. & 16. Ergo ex SS. Patribus nulla est repugnantia vel contradictio, quòd accidentia sint separata ab omni subjecto, & careant inhærentiâ actuali.

3. Idem probari potest argumento desumpto ex mysterio Incarnationis, quod disp. proœmiali art. 7. insinuavimus. Inhærentia enim actualis se habet ad accidens, sicut subsistentia ad substantiam; sicut enim subsistentia complet substantiam, sic inhærentia actualis complet accidens; item non minùs est de ratione substantiæ & naturæ completæ per se subsistere, & propriâ subsistentiâ terminari, quàm de ratione accidentis alicui subjecto inhærere: Sed non obstante hac exigentiâ naturali quam habet substantia ut per se subsistat, & propriâ subsistentiâ terminetur, potest divinitùs, propriâ & connaturali subsistentiâ privari, & subsistere in alieno supposito, ut patet in humanitate Christi, spoliatâ propriâ subsistentiâ & in supposito verbi divini subsistente: Quid ni ergo similiter poterit accidens supernaturaliter, & de potentia Dei absoluta, carere inhærentiâ sibi propriâ & connaturali, & ab omni subjecto separatum existere?

4. Potest etiam suaderi conclusio ratione D. Thomæ hîc art. 1. ubi sic discurrit: Accidentia Eucharistica non inhærent substantiæ panis & vini, cùm illa desinat per consecrationem, ut disp. 4. ostendimus: neque etiam corpori Christi, aliàs corpus Christi in Eucharistia esset alterabile, corruptibile, & localiter extensum; neque aëri circunstanti, tum quia hujusmodi species non sunt ubi est aër circunstans, quandoquidem ad motum aëris ipsæ non moventur: tum etiam quia non potest idem accidens de uno subjecto transire in aliud, cùm accidentia numerum & individuationem accipiant à subjecto: Ergo nullum subjectum substantiale excogitari potest, cui accidentia Eucharistica inhæreant; subindeque dicendum est, illa sine subjecto substantiali existere.

5. Objicies primò: Minor est dependentia materiæ primæ à forma substantiali, quàm accidentis à subjecto: Tum quia accidens individuatur à subjecto, unde mutato subjecto non est idem numero accidens; materia autem prima non individuatur à forma, quin potiùs illam individuat: Tum etiam quia materia prima non est entis ens, sicut accidens, sed est ens per se, unde essentialiter non dependet ab alio, sicut accidens: Sed materia non potest, etiam de potentia absoluta, esse sine forma substantiali, ut docent nostri Thomistæ in Philosophia: Ergo à fortiori accidens non potest divinitùs sine subjecto existere.

6. Respondeo quod licèt in aliquibus, accidens magis dependeat à subjecto, quàm materia prima à forma, tamen in ordine ad existendum, major est dependentia materiæ primæ à forma, quàm accidentis à subjecto; quia ut ostendunt Thomistæ in Physica, materia prima seclusâ formâ substantiali, non est in determinata specie perfecta & completa, caretque propriâ existentiâ, quam emendicat à forma, unde impossibile est quod sine illa existat: accidens autem secundùm se est in determinata specie, & habet propriam existentiam, atque ita independenter ab actuali inhærentia potest existere.

7. Objicies secundò: Deus non potest supplere causalitatem causæ materialis, ut communiter docent Theologi, cùm illa causalitas imperfectionem Deo repugnantem essentialiter importet: Ergo non potest facere quòd accidens sine subjecto existat.

8. Respondeo quod licèt Deus non possit supplere vicem causæ materialis in eodem genere, quasi & ipse fiat causa materialis, recipiendo in se formam substantialem vel accidentalem, aut intrinsecè componendo aliquod totum; id tamen potest in genere causæ efficientis. Unde quando Deus dicitur sustentare accidentia Eucharistica, non est existimandum quod concurrat materialiter & subjectivè; id enim nimiæ imperfectionis est, quàm ut Deo tribui possit; sed sustētat efficiēter, quatenus supplet per efficientiam id quod de concursu materiali desideratur. Quomodo autem id præstet, an per solam manutenentiam, vel per alicujus modi existendi per se communicationem, art. 3. dicemus.

9. Objicies tertiò: Si accidentia panis & vini manerent in Eucharistia sine subjecto substantiali, essent in statu violento, cùm accidens connaturaliter petat inhærere subjecto: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud.

10. Respondeo negando sequelam Majoris: In qualibet enim re creata est duplex inclinatio naturalis: una ad bonum sibi proprium, & altera ad obediendum suo creatori; ex quibus hæc posterior, potior est, & naturalior, ac vehementior, ideòque prior inclinatio quodammodo isti cedit; sicut inclinatio particularis cujuslibet partis respectu boni proprij, cedit inclinationi quam habet ad bonum commune: Quia ergo existentia accidentium sine subjecto substantiali in Eucharistia, est conformis huic secundæ inclinationi, quamvis sit contra primam, accidentia Eucharistica non sunt in statu violento.

ARTICVLVS II.

An quantitas panis & vini sit aliorum accidentium subjectum?

OStendimus articulo præcedenti, accidentia Eucharistica carere subjecto substantiali, nullique inhærere substantiæ: nunc breviter discutiendum est, an illa subjectentur in quantitate, illaque sola existat per se? Hoc enim negant aliqui Nominales, existimantes omnia accidentia esse sine subjecto & existere per se; quia nimirum arbitrantur, quantitatem non distingui ab ipsa substantia, & quodlibet accidens habere suam quantitatem: quæ principia omnino ruinosa sunt, & à Philosophia Peripatetica & Thomistica penitus aliena. Unde

11. Dico breviter: Accidentia Eucharistica, ut color, sapor, & odor panis & vini consecrati, in quantitate subjectantur; idque ex vi miraculi quo conservatur quantitas separata à substantia panis & vini, absque novo miraculo. Ita D. Thomas hîc art. 2. ubi in argumento *sed contra*, rationem istam insinuat. Illa accidentia subjectantur

in quantitate, quæ ad diviſionem illius ſunt diviſibilia : Atqui accidentia Euchariſtica, ut color, ſapor, & odor panis & vini conſecrati, ſunt diviſibilia ad diviſionem quantitatis : Ergo in ea ſubjectantur. Minor experientiâ patet, Major verò ex eo ſuadetur quòd qualitas ſecundùm ſe non minùs caret partibus, quàm ſubſtantia, eaſque ſubinde emendicat à quantitate : Ergo ubicumque invenietur qualitas diviſibilis, ſive quodlibet aliud accidens, erunt diviſibilia beneficio quantitatis : Sed non poſſunt diviſibilitatem hanc & partes à quantitate recipere, niſi ei uniantur & inſint : Ergo illa accidentia ſubjectantur in quantitate, quæ ad diviſionem illius ſunt diviſibilia. A B

12. Probatur ſecundò concluſio ex eo quod juxta hanc ſententiam, quæ aſſerit accidentia Euchariſtica in quantitate ſubjectari, ſalvatur primò connaturalis modus exiſtendi reliquorum accidentium, cùm omnia accidentia corporea connaturaliter inhæreant quantitati, ut proximo & immediato ſubjecto. Secundò ſalvatur connaturalis modus agendi agentium naturalium, dum in accidentia conſecrata agunt, educendo ex ipſa quantitate, ut ex proximo & ſufficienti ſubjecto accidentia quæ in ea producunt; cùm in contraria ſententia fatendum ſit à ſolo Deo illa produci per creationem independenter à ſubjecto : Quis autem dicat, cùm ignis hoſtiam aut vinum conſecratum calefacit, non ignem, ſed ſolum Deum hujuſmodi calorem producere ? Tertiò ſalvatur connaturalis modus quo unum accidens expellit ſuum contrarium in hoc ſacramento, quia dum in eandem quantitatem inducitur unum contrarium, per naturalem incompoſſibilitatem expellitur aliud. Quam formalem expulſionem per phyſicam incompoſſibilitatem ſalvare non poteſt contraria ſententia, quæ nullum admittit commune ſubjectum, ſub quo tantùm naturalis incompoſſibilitas exerceri poteſt : unde recurrere debet ad intrinſecam voluntatem Dei deſtruentis aut remittentis unum contrarium, quando aliud intenditur, abſque phyſica exigentia ipſorum : cùm ergo non ſint multiplicanda miracula ſine neceſſitate, dicendum eſt quantitatem in hoc ſacramento eſſe ſubjectum reliquorum accidentium. C D

13. Quod adhuc argumento à poſteriori & ab experientia deſumpto, confirmari poteſt. Nam experientiâ conſtat, alia accidentia, putà colorem, ſaporem, odorem panis & vini, uniri inter ſe : Sed non immediatè, per modum actûs & potentiæ, cùm inter iſta accidentia non ſit major ratio cur unum potiùs habeat rationem actûs, quàm potentiæ : Ergo uniuntur in aliquo tertio, quod non poteſt eſſe aliud, quàm quantitas, quæ quia inter accidentia corporea primum tenet locum, & eſt prima diſpoſitio materiæ, maximè accedit ad genus cauſæ materialis, unde comparatur ad alia accidentia corporea tanquam ſubjectum : ex quo fit, quòd ſemel poſito, quantitatem non eſſe in aliquo ſubjecto, ſed per ſe ſubſiſtere, debeat dici ſubjectum quod hujuſmodi accidentium, quia tunc non recipiuntur in ulteriori ſubjecto. E

Poteſtque id confirmari ex eo quod ſubſtare aliis, ſequitur ad ſubſiſtere per ſe, unde Philoſophus tribuit ſubſtantiæ ut aliis poſſit ſubſtare, quia ſubſiſtit in ſe : Ergo hoc ipſo quod quantitas ſubſiſtit per ſe, poteſt etiam aliis accidentibus Euchariſticis ſubſtare.

Ex quo probatur ſecunda pars concluſionis, quòd ſcilicet non ſint neceſſaria plura alia miracula, ut alia accidentia Euchariſtica inſint quantitati, quia ſubſtare aliis, ſequitur connaturaliter ad hoc quod eſt ſubſiſtere in ſe : Ergo ex vi miraculi quo datur quantitati quod ſubſiſtat in ſe, ſequitur quod ſubſtet aliis accidentibus Euchariſticis, ſicut effectus ſecundarius ſequitur connaturaliter ad primarium, maximè cùm ipſa quantitas etiam ante conſecrationem eſſet ſubjectum quo hujuſmodi accidentium. 14.

Ex his inferes, nullam fieri mutationem in reliquis accidentibus, ſed in ſola quantitate; nam ſola manet ſeparata à proprio ſubjecto, reliqua manent ut antea, totaliter ac ſufficienter ſuſtentata à quantitate.

Quæres, an divinitùs & per aliud miraculum poſſint hæc accidentia ſubſiſtere per ſe à quantitate ſeparata ? 15.

Reſpondeo affirmativè : Ratio eſt, quia quantitas magis dependet à ſubſtantia, quàm cætera accidentia à quantitate : Sed non obſtante illâ dependentiâ, quantitas exiſtit ſine ſubjecto : Ergo & alia accidentia poterunt divinitùs à quantitate ſeparari. Nec oppoſitum docet D. Thomas, quidquid dicat Suarez : quando enim quodlibeto 7. art. 10. aſſerit qualitatem ſeparatam à ſubjecto, neque fore individuam, neque ab aliis diſtinctam, hoc debet intelligi de qualitate à ſubjecto ſeparata, tam ſecundùm actum, quàm ſecundùm aptitudinem.

ARTICVLVS III.

Vtrum quantitati communicetur à Deo modus exiſtendi per ſe, ratione cujus ſubſiſtat independenter à ſubjecto, & aliis accidentibus ſubſtet ?

NEgant plures ex noſtris Thomiſtis, exiſtimantes nihil de novo addi quantitati, ratione cujus per ſe exiſtat, ſed tolli tantùm imperfectionem illam quæ eſt actu ineſſe, & per ſolam Dei manutenentiam conſervari. Ita Paludanus, Soto, Nuño, Aravius, Joannes à S. Thoma, Philippus à S. Trinitate, Bellarminus, Valentia, Granado, & alij, quos citat & ſequitur Martinez à Prado hîc dubio 1. §. 3. Affirmant verò Cajetanus hîc art. 1. & Serra ibidem, Ferrarienſis 4. contra Gentes cap. 66. Nazzarius ſuprà quæſt. 4. art. 1. Alvarez ibidem, & ex extraneis Suarez, Vazquez, Delugo, Coninck, & alij. 16.

§. I.

Concluſio affirmativa ſtatuitur.

DIco igitur, quantitati communicari à Deo modum exiſtendi per ſe, ratione cujus ſubſiſtit independenter à ſubjecto.

Probatur primò concluſio ex D. Thoma hîc art. 2. ad 1. ubi ait, *Quando accidenti datur divinitùs ut per ſe ſit, poteſt etiam per ſe alterius accidentis ſubjectum eſſe.* Idem docet art. 4. ad 2. & 3. Et 4. contra Gent. cap. 66. hæc ſcribit : *Miraculosè accidentibus confertur quòd ſubſiſtant, quòd eſt proprium ſubſtantiæ, & per conſequens quod omnia poſſint facere & pati, quæ ſubſtantia poſſet facere & pati, ſi ſubſtantia adeſſet.* Demum in 4. diſt. 12. quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 3. in corp. docet quod *virtute divinâ confertur dimenſionibus* 17.

quæ

quæ fuerunt panis, ut ſine ſubjecto ſubſiſtant in hoc ſacramento, quod eſt prima proprietas ſubſtantiæ. Unde ſic arguo: Quidquid exiſtit per ſe, debet habere modum exiſtendi per ſe: Sed quantitas in hoc ſacramento exiſtit per ſe: Ergo modus exiſtendi per ſe ei communicatur à Deo. Minor patet ex locis jam adductis, Major probatur. Non poteſt effectus formalis competere alicui ſine cauſa formali: Sed exiſtere per ſe eſt effectus formalis alicujus formæ, ſcilicet ſubſiſtentiæ, aut modi exiſtendi per ſe: Ergo cùm aliunde quantitas non ſit capax ſubſiſtentiæ, dicendum eſt hunc effectum provenire à modo exiſtendi per ſe, ipſi à Deo communicato.

18. Reſpondent Adverſarij, quantitatem hoc ipſo exiſtere per ſe, quòd non inhæret ſubjecto, abſque aliquo modo ſuperaddito.

Sed contra: Illud cui connaturaliter convenit eſſe in alio, non poteſt exiſtere per ſe, niſi immutetur, & aliquid de novo acquirat: Sed quantitati & cuilibet accidenti connaturaliter convenit exiſtere in alio: Ergo non poteſt exiſtere per ſe, niſi immutetur, & aliquid de novo acquirat. Minor patet, Major probatur, Tum quia exiſtere per ſe eſt aliquis effectus realis ab aliquo principio formali pendens: Ergo quod modò exiſtit per ſe, cùm antea eſſet in ſubjecto, alio modo ſe habet quàm antea. Tum etiam, quia niſi immutetur, & aliquid de novo acquirat, eodem modo ſemper ſe habebit, ac proinde non exiſtet per ſe.

19. Dices, ſufficere quod quantitas mutetur mutatione privativâ, per hoc quod non habet modum actualis inhærentiæ quem antea habebat.

Sed contra primò, Sicut exiſtere eſt effectus realis alicujus formæ poſitivæ, ita & exiſtere per ſe: Ergo ut quantitas exiſtat per ſe, debet mutari per receptionem alicujus formæ & entitatis poſitivæ.

Secundò, Semper videmus quod ſtatim atque res aliqua privatur ſuo termino connaturali, mox alium conſequitur: verbi gratiâ quia humanitas Chriſti privatur propriâ ſubſiſtentiâ, divina ſupplet vices illius; & linea, cùm privatur puncto continuativo, conſequitur terminativum: Ergo ſimiliter accidens dum privatur modo inhærentiæ, ſtatim obtinet ex vi ejuſdem actionis modum aliquem exiſtendi per ſe.

Tertiò, Per hoc quod deſtruatur actualis inhærentia, accidens ſi ſibi relinquatur, omnino perit: Ergo per ſolam hanc mutationem privativam, non poteſt conſervari ſine ſubjecto, niſi aliquid aliud ſuperaddatur.

20. Reſpondebis, illud poſitivum quod ſuperadditur, non eſſe aliud quàm concurſum ſpecialem quo Deus conſervat accidens ſine ſubjecto.

Sed contra: Hic concurſus ſeu actio quâ Deus conſervabat quantitatem independenter à ſubjecto, debet neceſſariò diſtingui ab actione quâ illam conſervabat ante conſecrationem: Tum quia aliàs non eſſet aliquid ſpeciale ſuperadditum, tum etiam quia hujuſmodi actiones ſe habent ſicut creatio & eductio, quia una conſervat quantitatem dependenter à ſubjecto, & alia independenter ab illo. Tum denique quia una eſt naturalis & alia ſupernaturalis. Unde ſic arguo: Ubi eſt ſpecialis & aliquo modo diverſa actio poſitiva tranſiens, debet eſſe ſpecialis & aliquo modo diverſus terminus productus, maximè quando actio eſt virtualiter tantùm tranſiens, quæ nihil dicit per modum viæ & fluxûs, ſed tantùm actionem immanentem, cum termino à parte rei poſito: Atqui nullum alium terminum poteſt habere ſpecialis illa Dei manutenentia & conſervatio quantitatis, quàm modum illum exiſtendi per ſe: Ergo talis modus neceſſariò admittendus eſt. Minor probatur, quia accidentia ſecundùm ſe exiſtebant ante hanc actionem & conſecrationem: ſola autem ſeparatio à ſubjecto, ſine modo ſuperaddito, eſt tantùm negatio inhærentiæ actualis, quæ proinde nequit eſſe terminus actionis realis & poſitivæ: Ergo nullum alium terminum poteſt habere ſpecialis illa Dei manutenentia & conſervatio quantitatis, quàm modum illum exiſtendi per ſe.

21. Objicies contra iſtam concluſionem: Non minùs repugnat accidenti modus per ſe ſubſiſtendi, quàm ſubſtantiæ modus inhæſionis: Sed repugnat ſubſtantiæ communicari modum inhæſionis: Ergo & accidenti modum per ſe ſubſiſtendi.

22. Confirmatur: Vel modus ille eſſet ſubſtantialis, vel accidentalis? Neutrum dici poteſt: Ergo talis modus impoſſibilis eſt. Minor quantùm ad primam partem, manifeſta videtur: Tum quia nihil ſubſtantiale remanet peractâ conſecratione, ſed accidentia ſola, ut docet Tridentinum ſeſſ. 13. cap. 4. Tum etiam quia modus non poteſt eſſe perfectior ſuo modificato: ſi autem modus iſte eſſet ſubſtantialis, perfectior eſſet ſuo modificato, ſcilicet quantitate. Tum denique, quia ſi modus ille ſit ſubſtantialis, non poterit non eſſe ſubſiſtentia, quæ tamen nulli accidenti communicari poteſt. Probatur verò quoad ſecundam. Nullum poteſt dari accidens cui ex natura ſua repugnet inhærere ſubjecto: Sed huic modo ex natura ſua repugnaret inhærere ſubjecto, cùm eſſet modus exiſtendi per ſe: Ergo talis modus non poſſet eſſe accidentalis.

23. Ad objectionem reſpondeo negando Majorem, magis enim repugnat ſubſtantiæ modus inhæſionis, quàm accidenti modus per ſe ſubſiſtendi: Tum quia ſubſiſtentia magis eſt intrinſeca ſubſtantiæ, quàm inhærentia accidenti; illa enim convenit ſubſtantiæ abſolutè & ſine habitudine ad aliud, ſubindeque valde intimè, & omnino intrinſecè; hæc verò competit accidenti per habitudinem ad aliquid extrinſecum: magis autem repugnat ut aliquid maximè intrinſecum rei auferatur, quàm aliud quod non eſt ita intrinſecum. Tum etiam quia inhærentia actualis non eſt de eſſentia accidentis; ſubſiſtentia verò actualis quæ opponitur inhærentiæ, eſt eſſentialis ſubſtantiæ, de cujus ratione eſt ut ſit ens per ſe ſubſiſtens independenter à ſubjecto, quamvis ſubſiſtentia quæ eſt terminus intrinſecus ſubſtantiæ completæ, quæ eſt conſtitutiva ſuppoſiti, & ratione cujus ſubſtantia completa per ſe independenter ab alio ſuppoſito ſubſiſtit, non ſit illi eſſentialis, ſed ab ea realiter diſtincta; ut docetur in metaphyſica; unde ab ea ſeparari poteſt, & de facto in myſterio Incarnationis fuit ſeparata ab humanitate Chriſti, ad ſubſiſtentiam ſeu perſonalitatem Verbi Divini elevata.

24. Ad confirmationem reſpondeo utrumque probabiliter ſuſtineri poſſe, nimirum modum illum per ſe ſubſiſtendi quantitati panis & vini divinitùs communicatum, eſſe ſubſtantialem, vel accidentalem, & rationes in contrarium adductas, facilè dilui poſſe. Unde ſi quis ſuſtinere velit modum illum eſſe ſubſtantialem, ad primam probationem in contrarium facilè reſpon-

dere poterit, ideò Tridentinum asserere quod nihil substantiale remaneat post consecrationem, quia nihil manet de pane & vino, neque substantia, neque subsistentia, vel existentia, illorum, neque alia substantia succedit, præter corpus & sanguinem Christi: cum quo non pugnat, si dicatur quantitati modum aliquem substantialem quo per se subsistat, & aliis subsitet accidentibus; divinitùs & supernaturaliter advenire.

Ad secundam verò probationem dicatur quod quamvis modus connaturalis rei quam modificat, non possit esse illâ perfectior, bene tamen modus superioris ordinis & supernaturalis, ac non connaturalis, cujusmodi est iste de quo agimus.

Ad tertiam nego Antecedens, magnum enim reperitur discrimen inter subsistentiam, & hunc modum substantialem, nam subsistentia reddit naturam proximè capacem existentiæ, quam proinde antecedit; hic verò modus non reddit quantitatem capacem existentiæ, sed eam supponit existentem, & est ejus terminus veluti extrinsecus.

25. Si cui verò non placuerit hic modus dicendi, Addo alium qui asserit modum hunc per se existendi quantitati divinitùs communicatum, esse accidentalem ut quod & entitativè, & substantialem solùm virtualiter & ut quo; sicut semen, licèt inanimatum & expers vitæ, dicitur tamen vivum ut quo & virtualiter, quia est instrumentum naturale quo mediante generans genito vitam communicat; vel sicut in sententia Cabreræ, & quorundam Thomistarum, virtus elevans sacramenta ad producendam gratiam, est corporea ut quod, & entitativè; & spiritualis solùm ut quo, & virtualiter, quia est virtus Dei elevans sacramenta ad producendum effectum spiritualem & supernaturalem, nempe gratiam vel characterem. Juxta, inquam, hunc dicendi modum, quem Suarez & aliqui ex nostris Thomistis amplectuntur; ad probationem in contrarium dicatur primò, quòd quamvis nulli entitati accidentali possit repugnare inhærentia, bene tamen alicui modo accidentali, præsertim si ille supernaturalis sit. Vel secundò & fortè meliùs dici poterit, non repugnare quod talis modus inhæreat quantitati, & nihilominus faciat illam existere per se, quia, ut suprà dicebamus, licèt sit accidentalis ut quod & entitativè, est tamen substantialis ut quo & virtualiter. Sicut ergo dialectici docent, quod secunda intentio universalitatis, naturæ à meo intellectu applicata, est in se aliquid singulare, & tamen ejus effectus formalis est reddere naturam universalem; quia licèt sit singularis ut quòd, est tamen universalis ut quo: ita similiter nullum videtur inconveniens asserere modum per se existendi divinitùs quantitati communicatum, inhærere quantitat, & tamen illam reddere per se subsistentem; quia licèt sit accidentalis ut quòd, nihilominus est substantialis ut quo.

ARTICVLVS IV.

An ex speciebus sacramentalibus aliquid verè & propriè generari possit?

26. RAtionem dubitandi proponit D. Thomas hîc art. 5. in primo argumento quod sibi objicit, ubi sic discurrit: *Videtur quod ex speciebus sacramentalibus nihil possit generari. Quod enim generatur, ex aliqua materia generatur; ex nihilo enim nihil generatur, quamvis ex nihilo fiat aliquid per creationem: Sed speciebus sacramentalibus non subest aliqua materia, nisi corporis Christi, quod est incorruptibile: Ergo videtur quod ex speciebus sacramentalibus nihil possit generari.*

Propter hoc argumentum quidam Theologi 27.
partem negativam amplectuntur, & ex speciebus sacramentalibus non posse aliquid verè & propriè generari contendunt. Sed cùm ad sensum pateat, & experientiâ constet, in speciebus Eucharisticis interdum vermes ex humiditate generari; ut ab hac difficultate se expediant, & huic rationi experimentali respondeant, in varios dicendi modos dividuntur. In primis enim quidam antiqui quos refert & impugnat D. Thomas hîc art. 5. dixerunt, quod dum vermes in hoc sacramento generantur, talis generatio non fit ex speciebus sacramentalibus, sed ex aëre circunstante, ita ut forma substantialis vermium educatur de materia aëris circunstantis. Alij quos etiam ibidem S. Doctor recenset, asserebant hanc generationem fieri ex substantia panis & vini redeunte. Tertiò Scotus & Vazquez dicunt, vermes aut cineres qui interdum videntur generari ex speciebus consecratis, non produci virtute agentis naturalis, sed à solo Deo per creationem. Alij demùm asserunt, quod dum vermes in Eucharistia generantur, quantitas panis convertitur à Deo in totum compositum, subindeque illud solùm impropriè dici ab agentibus naturalibus genitum; quatenus scilicet agentia naturalia, alterando & corrumpendo species sacramentales, tales dispositiones in ipsas introducunt, quæ connaturaliter petunt productionem talis compositi, ipsumque Deum ad ejus productionem, & conversionem quantitatis panis in ipsum, determinant. Ita Hispalensis quæst. 1. notabili 4. & quidam recentiores Thomistæ in manuscriptis. Pro resolutione difficultatis

Dico breviter: Ex speciebus sacramentalibus 28.
potest naturaliter generari aliquod compositum substantiale. Ita D. Thomas hîc art. 5. ubi sic discurrit: *Cùm corruptio unius sit generatio alterius, ut dicitur in 1. de generatione, necesse est quod ex speciebus sacramentalibus aliquid generetur, cùm corrumpantur; non enim sic corrumpuntur, ut omnino dispereant quasi in nihilum redigantur, sed manifestè aliquid sensibile eis succedit.* Quæ ratio D. Thomæ fundatur in experientia: videmus enim ex speciebus panis consecratis generari vermes ex humiditate, vel cineres ex illarum combustione, aut acetum ex corruptione specierum vini.

Nec valet quod dicebant Authores illi, quos 29.
ibidem S. Doctor primò refert, nimirum quòd illa non generantur ex speciebus sacramentalibus, sed ex aëre circunstante. Hunc enim dicendi modum idem Doctor Angelicus ibidem triplici ratione convellit. Primò, quia generatio consequitur alterationem: nulla autem alteratio debet necessariò præcessisse in aëre circunstante. Secundò, quia ex aëre non solent talia, putà vermes, cineres, aut acetum, generari. Tertiò, quia licèt non circunstet aër, sed species recludantur in corporibus solidis, ut auro, argento &c. similis accidit generatio: Ergo non fit ex aëre, sed ex speciebus.

Non obstat etiam si dicatur cum aliis, generationem novi illius compositi fieri ex substantia panis aut vini quæ redeat. Nam cùm substantia 30.

panis & vini ſit converſa in corpus & ſanguinem Chriſti, non poteſt redire, manentibus ſpeciebus, niſi vel per converſionem corporis & ſanguinis Chriſti in ipſam ; quæ converſio iterata non debet admitti, cùm nullus hactenus eam agnoverit: vel per reproductionem illius, quæ etiam admittenda non eſt ; quia cùm de via ordinaria non reproducatur idem numero, multiplicarentur miracula ſine neceſſitate. Idem probat S. Thomas, quia vel ſubſtantia panis rediret ante corruptionem ſpecierum, vel illis omnino corruptis, in eo ſcilicet inſtanti quo deſtrueretur ſubſtantia panis aut vini, ſi adeſſet? Neutrum dici poteſt: Non quidem primum, quia ſubſtantia panis nunquam poteſt adeſſe ſub ſpeciebus, quandiu ſub ipſis remanet corpus Chriſti: Sed quandiu ſpecies ſubſiſtunt incorruptæ, corpus Chriſti remanet ſub illis : Ergo ante illarum corruptionem, non poteſt ſubſtantia panis redire. Non etiam ſecundum, quia ſubſtantia panis non poteſt manere, deſtructis accidentibus (intellige ſine novo miraculo) Ergo non poteſt redire poſt corruptionem ſpecierum.

Non poteſt etiam dici cum Scoto & Vazque, vermes aut cineres qui interdum videntur ex ſpeciebus Euchariſticis, produci à Deo miraculosè creari. Tum quia D. Thomas & alij Theologi communiter docent illos per generationem & eductionem, non verò per creationem produci. Tum etiam, quia cùm in illa vermium aut cinerum productione, vera generatio ſalvari poſſit, ut patebit ex infrà dicendis, non eſt cur ad creationem recurratur, & miracula ſine neceſſitate multiplicentur.

31. Demum non valet ſi dicas cum Hiſpalenſi, & quibuſdam recentioribus Thomiſtis, ſuprà citatis, quod dum vermes in Euchariſtia generantur, quantitas panis miraculosè convertitur à Deo in totum compoſitum. Hoc enim apertè repugnat D. Thomæ 4. contra Gent. cap. 66. ubi hæc ſcribit : *Si quis autem dicere velit, quòd ſicut miraculosè panis in corpus Chriſti convertitur, ita miraculosè accidentia in ſubſtantiam convertuntur : primùm quidem hoc non videtur miraculo eſſe conveniens, quòd ſacramentum putreſcat, vel per combuſtionem diſſolvatur. Deinde, quia putrefactio & combuſtio conſueto naturæ ordine huic ſacramento accidere inveniuntur : quod non ſolet eſſe in his quæ miraculosè fiunt.* Ex quo loco ſic poſſumus arguere, redigendo in forma rationem D. Thomæ, hoc pacto. Si Deus converteret quantitatem in totum compoſitum, putrefactio aut combuſtio ſpecierum, non fieret conſueto naturæ ordine: Sed hoc dici nequit : Ergo nec illud. Sequela Majoris patet, quia fieret per converſionem miraculoſam. Minor autem, præterquam quod eſt D. Thomæ, poteſt adhuc probari, quia aliàs multiplicarentur miracula ſine neceſſitate, quod tamen omnino vitandum eſt, ut ſæpe monet S. Doctor. Sequela probatur, quia præter miraculum ipſius converſionis, admitteretur adhuc aliud in eo conſiſtens, quòd agens naturale poneret omnes diſpoſitiones ad aliquam formam, & tamen eam non introduceret.

32. Confirmatur: Si Deus converteret quantitatem in totum compoſitum, quando ex ſpeciebus ſacramentalibus producuntur vermes, talis productio, nullo planè modo poſſet dici generatio : Sed hoc manifeſtè repugnat D. Thomæ, nec admittitur à recentioribus illis Thomiſtis contra quos diſputamus : Ergo &c. Sequela probatur : Ad rationem generationis neceſſarium eſt, ut forma ſubſtantialis educatur de potentia ſubjecti, ſi illa ſit educibilis, vel ſaltem attingatur unio materiæ cum forma, quando forma ob ſuam immaterialitatem nequit educi, ut contingit in generatione hominis : Sed ſi quando ex ſpeciebus ſacramentalibus producuntur vermes, Deus converteret quantitatem in totum compoſitum, neque educeretur forma, neque attingeretur unio ab agente naturali, cùm tota converſio fieret à ſolo Deo : Ergo nullo planè modo poſſet dici generatio.

33. Reſpondent illi recentiores Thomiſtæ, quod quamvis agens naturale non educat formam vermium è materia, nec ejus unionem ſuâ actione attingat, nihilominus poteſt adhuc dici quodammodo generare compoſitum, quatenus ex vi propriæ actionis determinat agens primum ut producat totum compoſitum. Quod explicant exemplo B. Virginis : ſicut enim (inquiunt) B. Virgo quamvis non attigerit unionem humanitatis Chriſti cum divina ſubſiſtentia, dicitur tamen generaſſe Deum, ex eo quòd vi actionis naturalis quam exercuit circa humanitatem, debebat connaturaliter ſequi propria ſubſiſtentia, loco cujus ſubſtituta eſt in eodem inſtanti ſubſiſtentia increata Verbi divini, quæ quodammodo cenſebatur complere actionem B. Virginis. Ita ſimiliter, quia ad actionem agentis ſecundi naturalis, introducentis diſpoſitiones ad formam ſubſtantialem, debebat ſequi eductio ipſius formæ, & generatio totius compoſiti, quæ tamen non eſt ſubſecuta, defectu materiæ, poteſt agens naturale dici quodammodo generare tale compoſitum.

34. Sed contra : Nulla actio poteſt eſſe nec ſubinde dici generatio, niſi attingat unionem materiæ cum forma, hoc enim ad minus eſt de eſſentia generationis ; unde B. Virgo non diceretur generaſſe Deum, ſi non attigiſſet unionem materiæ cum forma humanitatis, à Verbo Divino aſſumptæ : Ergo ſi quando ex ſpeciebus ſacramentalibus producuntur vermes, agentia naturalia non attingant unionem formæ cum materia, ſed quantitas panis convertatur à Deo in totum compoſitum, productio illa vermium, nullo modo poterit dici vera generatio, ſubindeque dicendum erit, D. Thomam hîc ar. 5. & alibi ſæpe, impropriiſſimè fuiſſe locutum, cùm dixit ex ſpeciebus ſacramentalibus naturaliter poſſe generari aliquod compoſitum ſubſtantiale.

35. Dices, Idem S. Doctor hîc art. 6. ait ſpecies ſacramentales converti in ſubſtantiam quæ ex eis generatur : At ſubſtantia quæ ex eis generatur non eſt materia, hæc enim eſt ingenerabilis, ſed compoſitum : Ergo ex D. Thoma, quando ex ſpeciebus ſacramentalibus aliquid generatur, tunc quantitas panis à Deo convertitur in totum compoſitum.

36. Reſpondeo D. Thomam, nomine converſionis, non intelligere actionem aliquam divinam & miraculoſam, à ſolo Deo procedentem, ſed ipſam actionem agentis naturalis, quod generando ex ſpeciebus ſacramentalibus compoſitum de novo, poteſt dici convertere virtute talis actionis quantitatem in illam ſubſtantiam de novo productam; ſicut ignis generando ignem ex ligno, dicitur convertere lignum in ignem. Quod verò hæc interpretatio legitima ſit, ex eo patet quòd D. Thomas hîc art. 5. ad 1. reſpondens difficultati in ratione dubitandi propoſitæ, quomodo ſcilicet poſ-

fit aliquid generari ex ſpeciebus Euchariſticis, cùm ſub illis nulla ſit materia ex qua forma educatur, recurrit ad quantitatem ſpecierum, & ait illam in tali generatione gerere vices materiæ: non deberet autem S. Doctor ad hoc recurrere, nec tantopere laborare ad inveniendum ſubjectum ex quo forma educatur, ſi exiſtimaret ibi nullam intervenire formæ eductionem, ſed quantitatem panis in totum compoſitum de novo genitum converti, ut docent Recentiores illi Thomiſtæ contra quos diſputamus: Ergo &c. In quo verò ſenſu intelligendum ſit id quod ait S. Thomas, nempe quantitatem in prædicta eductione & generatione vermium, gerere vices materiæ, explicabimus articulo ſequenti, ubi etiam rationi dubitandi initio hujus articuli propoſitæ, plenè ſatisfaciemus.

A

B

ARTICVLVS V.

Vtrum in generatione vermium ex ſpeciebus Euchariſticis, adveniat nova materia à Deo producta, ex cujus potentia educatur forma vermis, vel ipſa quantitas tunc gerat vices materiæ?

37. FVit olim celebris opinio quorundam Theologorum exiſtimantium quod quando ex ſpeciebus Euchariſticis generatur aliquid, nulla producitur à Deo materia prima, ex cujus potentia educatur forma ſubſtantialis geniti; ſed quod ipſa quantitas tunc gerat vices materiæ, non ſolùm ad recipiendum diſpoſitiones prævias, ſed etiam ad eductionem formæ ſubſtantialis compoſiti de novo geniti, ita ut compoſitum illud conſtet ſolùm quantitate & formâ ſubſtantiali. Ita docent Henricus quodlib. 4. quæſt. 36. Ægidius Theoremate 44. & 45. Ruardus Taper art. 14. & ex Thomiſtis Ferrarienſis 4. contra Gentes cap. 66. & Viguerius in inſtitutionibus Theologicis cap. 16. §. 3. Illi etiam apertè favere videtur S. Thomas hîc art. 5. in corp. ubi hæc ſcribit: *In ipſa conſecratione miraculosè datur quantitati dimenſivæ panis & vini, quòd ſit primum ſubjectum ſubſequentium formarum: hoc autem eſt proprium materiæ, & ideò ex conſequenti datur prædictæ quantitati dimenſivæ omne illud quod ad materiam pertinet, & ideò quidquid poſſet generari ex materia panis, ſi adeſſet; totum poteſt generari ex prædicta quantitate dimenſiva panis & vini, non quidem novo miraculo, ſed ex vi miraculi priùs facti.*

C

D

Dico tamen, quando ex ſpeciebus ſacramentalibus aliquid generatur, produci à Deo materiam primam, ex cujus potentia educitur forma ſubſtantialis geniti, & in qua recipitur, & non in quantitate.

38. Probatur primò ex D. Thoma in 4. diſt. 12. quæſt. 1. art. 2. quæſtiunc. 4. ad 4. ubi hæc ſcribit: *Secundùm quamlibet poſitionem oportet ponere aliquid in hac generatione eſſe miraculoſum, & aliquid naturale: reditus enim ſubſtantiæ, vel creatio materiæ, vel cõverſio dimenſionum in materiam, eſt miraculum. Sed quod materia jam exiſtens recipiat talem formam, cujus diſpoſitiones præceſſerunt in dimenſionibus, hoc eſt naturale.* Quibus verbis clariſſimè docet, quod quando ex ſpeciebus ſacramentalibus aliquid generatur, producitur à Deo materia prima, vel per creationem, vel per converſionem quantitatis in ipſam.

E

39. Nec valet expoſitio Ferrarienſis, dicentis per converſionem dimenſionum in materiam, non intelligere D. Thomam deſitionem dimenſionum, & ſucceſſionem materiæ loco ipſarum; ſed proprietatem ipſarum in proprietatem materiæ, in quibus manentibus, & vim ſubſtantiæ retinentibus, recipitur forma ſubſtantialis. Non valet, inquam, hæc interpretatio, repugnat enim manifeſtè menti S. Doctoris, nam hîc art. 5. ad 3. aſſerit quantitatem ſpecierum, quæ miraculosè accepit vim & proprietatem ſubſtantiæ in conſecratione, *tranſire in ſubſtantiam & dimenſiones*, rei ſcilicet genitæ ex ipſa. Et art. 6. in corp. ait: *Dictum eſt autem quod ſpecies ſacramentales poſſunt converti in ſubſtantiam aliquam.* Et ibidem cùm ſibi oppoſuiſſet quod non videtur nutritio poſſe fieri ex ſpeciebus ſacramentalibus, quia ex iiſdem nutrimur ex quibus ſumus, homo autem non conſtat ſpeciebus ſacramentalibus, cùm nullum accidens poſſit eſſe pars ſubſtantiæ: ſic reſpondet. *Ad ſecundum dicendum quòd ſpecies ſacramentales, etſi non ſint ea, ex quibus corpus hominis conſtat, tamen in ea convertantur, ſicut dictum eſt:* Ergo cenſet D. Thomas, tunc non manere quantitatem quæ gerat vices materiæ, ſed eam converti in ſubſtantiam quâ homo nutritur. Unde in 4. diſt. 12. qu. 1. art. 2. quæſtiunc. 5. ad 2. ſic ait: *Accidentia manentia in ſuo eſſe accidentali non nutriunt, ſed eo modo quo in aliud convertũtur, vel aliud ſub eis creatur, vel redit.* Quibus verbis apertè declarat, in nutritione hominis ex ſpeciebus ſacramentalibus, vel in generatione vermium ex illis, accidentia ſeparata non manere ut ſubjectum formarum ſubſtantialium; quamvis ſub opinione relinquat, an materia ex qua conſtat genitum, fiat per converſionem, vel creationem, vel reditum. De quo poſtea.

40. Probatur ſecundò concluſio ratione fundamentali. De ratione omnis compoſiti materialis & phyſici eſt, conſtare ex materia & forma, nec poteſt dici aliter corpus phyſicum: unde D. Thomas 1. parte quæſt. 75. art. 4. & 1. contra Gentes cap. 21. docet quod homo & reliqua entia naturalia, ex ſua definitione & eſſentia, conſtant materiâ & formâ, tanquam partibus intrinſecis & eſſentialibus: Sed vermis ex ſpeciebus ſacramentalibus genitus, eſt verè compoſitum phyſicum & materiale: Ergo conſtat ex materia & forma, ſubindeque quando generatur ex huiuſmodi ſpeciebus, neceſſariò produci debet à Deo materia prima, ex cujus potentia, forma ſubſtantialis vermis educatur.

41. Confirmatur: Compoſitum phyſicum eſt ens per ſe: Sed ex quantitate & forma ſubſtantiali non poteſt reſultare unum per ſe: Ergo nec compoſitum phyſicum. Major patet, Minor probatur. Compoſitum per ſe debet fieri ex actu & potentia: Sed quantitas & forma ſubſtantialis non ſe habent per modum potentiæ & actûs, cùm actus & potentia, juxta Ariſtotelem, debeant eſſe ejuſdem generis: Ergo ex quantitate & formâ ſubſtantiali non poteſt reſultare unum per ſe.

42. Probatur tertiò concluſio: Quando ex ſpeciebus Euchariſticis generantur vermes, forma ſubſtantialis compoſiti generandi, educitur ab agente naturali: Sed non poteſt educi ab agente naturali de potentia quantitatis: Ergo neceſſe eſt quòd tunc producatur à Deo aliqua materia, è cujus ſinu forma ſubſtantialis vermis educatur.

Major patet ex ſuprà dictis, Minor verò probatur. Agens naturale non poteſt educere formam de potentia ſubjecti, niſi illa potentia ſit naturalis, hæc enim ſola continetur intra limites agentium naturalium: Atqui potentia quam habet quantitas ad formam ſuſtentandam, non eſt naturalis, ſed ad ſummum obedientialis, ſubindeque ſoli Deo ſubjecta: Ergo agentia naturalia non poſſunt educere formam vermis è ſinu quantitatis. A

43. Dices, quod quamvis quantitati abſolutè non ſit naturalis illa potentia receptiva formæ ſubſtantialis, bene tamen quantitati per ſe ſubſiſtenti, ideòque ſuppoſito primo miraculo, quo quantitati datus eſt modus per ſe exiſtendi, naturale ipſi erit quod recipiat formam. B

Sed contra: Capacitas recipiendi non convenit quantitati ratione illius modi, ſed ratione propriæ entitatis: Ergo fiantea non habebat capacitatem naturalem, nec poſtea habebit. Conſequentia manifeſta eſt, Antecèdens probatur ex eo quod cauſæ materialis & formalis non alio modo cauſant, quàm per exhibitionem & communicationem propriæ entitatis; unde dicitur communiter quod in cauſis materialibus & formalibus non datur diſtinctio potentiæ ordinariæ & extraordinariæ.

44. Denique ſuaderi poteſt concluſio ex varijs abſurdis & inconvenientibus quæ ſequuntur ex adverſa ſententia. Si enim genitum ex ſpeciebus ſacramentalibus, nullâ conſtaret materiâ, ſed ſolùm quantitate, vices materiæ gerente, & formam productam ſuſtentante, ſequeretur in primis quod vermes geniti ex ſpeciebus ſacramentalibus, non eſſent compoſita neque ſubſtantialia neque accidentalia, ſed monſtra naturæ, aut ſemiſubſtantiæ, & ſemiaccidentia. Secundò ſequeretur quod acetum ex ſpeciebus vini corruptis genitum, non eſſet ejuſdem naturæ & ſpeciei, cum alio aceto ex vino corrupto genito, ſubindeque quod non poſſet eoſdem ſpecie producere effectus. Tertiò, daretur miraculum perpetuum, quantitas enim illa quæ rationem haberet materiæ, eſſet ſine ſubjecto, non ſolùm quandiu duraret Euchariſtia, ſed etiam poſtea, uſque ad finem mundi; ita ut licèt infinitæ generationes fierent ſucceſſivè ex ipſa, ſemper ſine ſubjecto remaneret, & vicem materiæ primæ exerceret, quia non eſt major ratio de una generatione, quàm de alia. Demum fieri poſſet ut qui nutriretur ſolis ſpeciebus Euchariſticis, ita ſe haberet quòd ejus anima partim informaret materiam primam, partim ſolam quantitatem; & ſic quòd ille non eſſet niſi ſemi-homo, & ſemicompoſitum; Quod eſt (ut rectè ait Soto) totam Philoſophiam ludibrio exponere. C D

45. Ad locum verò D. Thomæ qui eſt præcipuum Adverſariorum fundamentum, facilis eſt reſponſio, dicendo cum Cajetano, Capreolo, & alijs Thomiſtis, mentem D. Thomæ eſſe, quantitatem ſpecierum accipere miraculosè in ipſa conſecratione, quòd fungi poſſit officio materiæ, & eſſe ſubjectum ſubſequentium formarum accidentalium, nempe qualitatum, ſpecies conſecratas alterantium, non verò formæ ſubſtantialis compoſiti quod de novo producitur, ad corruptionem illarum ſpecierum. Unde cùm addit, *Quidquid poſſet generari ex materia panis, ſi adeſſet, totum poteſt generari ex prædicta quantitate dimenſiva,* non ſumit generationē pro eductione & receptione formæ geniti (illa enim non ex quantitate, ſed ex materia à Deo producta educitur, & in ejus ſinu recipitur (ut ſuprà oſtenſum eſt) ſed pro alteratione præcedenti, quæ ad talem eductionem & formæ receptionem diſponit: hæc enim alteratio in quantitate vices materiæ gerente recipitur. E

Si autem quæras, per quam actionem à Deo producatur materia è cujus ſinu forma compoſiti geniti educitur, an per creationem, vel per converſionem quantitatis ſpecierum in ipſam? Reſpondeo breviter, quod licèt D. Thomas loco ſuprà in prima probatione concluſionis citato, hoc indeciſum reliquerit, & utrumque probabile indicaverit, dicens illam vel per creationem vel per converſionem fieri; nihilominus magis convenienter dicitur fieri ex quantitate per converſionem, quàm de novo creari. Tum quia magis connaturale videtur, ut illud ſubjectum in quod agens naturale introduxit accidentia diſponentia ad formam ſubſtantialem; cùm non poſſit recipere ipſam formam ſubſtantialem, convertatur à Deo in materiam in qua debet recipi talis forma. Tum etiam, quia ex vi prioris miraculi, magis connaturaliter ſequitur, ut ſicut ſubſtantia panis fuit in corpus Chriſti converſa, ita quod remanet de ſubſtantia panis, ſcilicet quantitas, convertatur in materiam ex qua educenda eſt forma ſubſtantialis. Unde D. Thomas hîc art. 5. in corp. & in reſp. ad 2. & ad 3. docet, cùm ex ſpeciebus conſecratis aliquod compoſitum ſubſtantiale generatur, materiam produci in inſtanti generationis, per converſionem quantitatis in ipſam. 46.

Sed circa hoc gravis occurrit difficultas quæ ſolet pertractari in Philoſophia, quomodo ſcilicet in tali caſu vera generatio ſalvari poſſit? Omnis enim generatio creata eſſentialiter eſt mutatio; unde Philoſophus 8. phyſ. textu 62. ait quod generatio eſt mutatio de non ente in ens, & D. Thomas quæſt. 2. de potentia art. 1. ad 15. dicit quod generatio eſt ſpecies mutationis: At ſi cùm ex ſpeciebus conſecratis aliquod compoſitum ſubſtantiale producitur, materia ſolùm in inſtanti generationis producatur à Deo, per converſionem quantitatis in ipſam, non poterit verè mutari, ſeu tranſire de privatione ad formam, cùm in inſtanti generationis ipſa forma in eam introducatur: Ergo tunc non poterit eſſe vera generatio. 47.

Huic difficultati dupliciter reſpondent Thomiſtæ in Philoſophia: Carmelitæ enim Complutenſes diſp. 2. de generat. quæſt. 2. §. 4. & 5. cum alijs quos referunt, dicunt generationem ſubſtantialem non eſſe eſſentialiter mutationem, ſed reſultantiam quæ definitur per mutationem, quia eam per ſe petit, eſtque vera radix illius; ſubindeque aſſerunt quod quamvis naturaliter non poſſit dari generatio ſine mutatione, ſupernaturaliter tamen ſine illa eſſe poteſt; & de facto ſine illa reperitur, cùm ex ſpeciebus ſacramentalibus corruptis aliquod compoſitum ſubſtantiale generatur. 48.

Alij verò qui exiſtimant generationem creatam eſſe eſſentialiter mutationem, aliter argumento reſpondent. Nam Joannes à S. Thoma lib. 1. de generat. quæſt. 1. art. 1. & Martinez à Prado ibidem quæſt. 3 num. 18. dicunt quod cùm de æquipollentibus eadem ſit ratio, & idem judicium, ut ait Cajetanus hîc art. 5. ad quartum, ad hoc ut productio vermis ex ſpeciebus ſacramentalibus ſit vera generatio, & mutatio, ſufficit quod aliquid æquipollens materiæ, & gerens vices 49.

illius, scilicet quantitas, toto tempore antecedenti instans generationis, sub privatione formæ fuerit.

50. Alij tandem asserunt, quod ut aliqua productio sit vera generatio, seu eductio, non requiritur quòd subjectum præcedat formam educendam, prioritate temporis, sed sufficit prioritas naturæ, in genere causæ materialis; Deus enim eduxit gratiam de potentia obedientiali naturæ angelicæ, & tamen in tali eductione subjectum non præcessit formam prioritate temporis, sed solùm prioritate naturæ, in genere causæ materialis, quia Deus gratiam Angelis dedit in primo instanti creationis, juxta illud Augustini: *Erat Deus in Angelis condens naturam, & largiens gratiam.* Cùm ergo in productione vermium ex speciebus Eucharisticis, materia in instanti generationis producta, præcedat simili prioritate naturæ in genere causæ materialis formam vermis, illa productio verè potest dici eductio & generatio.

51. Dices, Licèt ad eductionem non requiratur necessariò quòd subjectum præcedat formam prioritate temporis, sed interdum sufficiat prioritas naturæ, ut patet in exemplo adducto de gratia Angelorum; ad veram tamen eductionem semper exigitur, quod si subjectum non præcedat formam prioritate temporis, saltem terminet propriam actionem, distinctam ab ea quâ forma producitur; alioquin formæ cœlorum & elementorum possent dici eductæ de potentia materiæ, cùm ea tales formas prioritate naturæ in genere causæ materialis præcesserit: Sed materia prima non potest terminare propriam actionem: Ergo si illa in productione vermium ex speciebus Eucharisticis, non præcedat formam prioritate temporis, sed in instanti hujus productionis à Deo producatur per conversionem quantitatis in ipsam, illa forma non potest dici educta de potentia materiæ, nec talis productio verè generatio appellari potest. Major patet, Minor probatur. Quod nullam habet propriam existentiam, est incapax terminandi propriam actionem; cùm enim omne fieri ordinetur ad esse, quod non habet proprium esse, non potest habere proprium fieri: Sed materia prima, in sententia Divi Thomæ, & Discipulorum ejus, caret existentiâ sibi propriâ, nec existit nisi per existentiam formæ: Ergo est incapax terminandi propriam actionem.

52. Huic difficili instantiæ respondeo, concessâ Majori, negando Minorem; ad ejus verò probationem respondent aliqui recentiores Thomistæ, quòd licèt id quod non habet propriam existentiam, non possit terminare propriam actionem productivam, bene tamen actionem conversivam; quia actio conversiva (inquiunt) non terminatur necessariò ad existentiam rei quæ convertitur, sed ad solam ejus entitatem terminari potest.

53. Sed hæc solutio displicet, quia omnis conversio substantialis est vera productio substantiæ quæ loco alterius in eam transmutatur, ut ostendimus suprà disp. 4. art. 2. §. 2. conclusione ultimâ: unde ibidem diximus, actionem conversivam quâ corpus Christi ponitur sub speciebus Eucharisticis, esse verè productivam corporis Christi, non simpliciter & absolutè, sed tali modo, scilicet ex alia substantia, quæ in ipsum convertitur, & in cujus locum succedit. Hac ergo rejectâ solutione.

54. Respondeo dupliciter rem aliquam posse terminare propriam actionem: primò per se, ita ut talis res connaturaliter petat habere proprium fieri: secundò per accidens, & ob indigentiam alterius, ex eo quòd juxta occurrentes aliquas circunstantias, non potest aliter subveniri tali indigentiæ, & hoc secundo tantùm modo dicimus materiam primam in nostro casu terminare propriam actionem; quia enim compositum de novo genitum ex speciebus sacramentalibus, esse non potest sine materia prima, ut contra Ferrariensem suprà ostendimus, & aliunde non potest agens naturale suâ actione illam producere, ex vi prioris miraculi quo substantia panis fuit destructa, obligatur Deus ad producendam materiam primam; quæ productio est tantùm per accidens, ob indigentiam prædicti casûs, & indispensabiliter petit conjungi actioni agentis naturalis, simul & semel educentis formam substantialem, quâ actione toti composito communicatur unica existentia.

55. Ad argumentum ergo respondeo, quod quamvis id quod terminat propriam actionem per se & connaturaliter, gaudere debeat propriâ existentiâ, non tamen quod terminat solùm ob indigentiam explicatam. Cujus ratio est, quia actio quæ ponitur tantùm ad subveniendum prædictæ indigentiæ, non debet terminari necessariò nisi ad illud per quod ipsi subvenitur: subvenitur autem ipsi sufficienter, per actionem terminatam ad solam entitatem materiæ primæ, quia hæc actio ponitur tantùm ad producendam in composito genito materiam, ad hoc præcisè ut agens naturale possit educere formam de potentia illius, ac proinde dependenter ab ejus causalitate: unde cùm causa materialis non causet inquantum est actu existens, sed tantùm ratione propriæ entitatis, ut suppono ex Philosophia, consequenter subvenitur sufficienter indigentiæ propter quam ponitur hæc actio, per hoc quod dicatur terminari ad solam entitatem materiæ. Unde quando dicitur: omne fieri terminatur ad esse, distinguendum est: omne fieri per se, concedo. Fieri per accidens, modo explicato, nego. Sufficit enim quod conjungatur indispensabiliter alteri actioni per quam communicetur esse in eodem instanti.

Legendus est ultimus articulus, in quo ostendit Sanctus Doctor, quod si speciebus consecratis extraneus liquor in tanta quantitate misceatur, ut ad totas species pertingat, & vini species mutetur in aliâ, desinet ibi esse sanguis Christi. Si verò tam parva fiat alicujus liquoris adjunctio, ut non possit per totas species diffundi, sed solùm per aliquam partem illarum, desinet esse sanguis Christi sub illa parte vini consecrati, remanebit tamen sub aliis.

DISPVTATIO VII.

De forma Sacramenti Eucharistiæ.

Ad quæstionem 78. D. Thomæ.

CVm forma hujus sacramenti consistat in verbis quibus materia consecratur, sicut duplicem habet materiam, nempe panem & vinum, ita & duplicem formam, scilicet formam consecrationis panis, & formam consecrationis vini, de quibus hîc agendum est.

Articvlvs Primvs.

*An forma consecrationis panis solùm consistat in his quatuor verbis (*Hoc est corpus meum*) subindeque nulla alia requirantur ad validè consecrandum corpus Christi?*

1. NOnnulli Græci volunt essentialem formam consecrandi panem consistere in hac tota propositione, *Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur.* Imò alij existimant, ad transmutationem panis in corpus Christi, præter hæc verba necessariò adjiciendas preces quasdam à SS. Patribus traditas, quæ per invocationem Spiritus Sancti vim habent transmutandi panem & vinum in corpus & sanguinem Christi. Ita docent (teste Sixto Senensi) Marcus Episcopus Ephesinus libro de verbis consecrationis, & Nicolaus Cabasilas Thessalonicæ Episcopus, in explicatione Liturgiæ à cap. 27. usque ad 30. & Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus, in censura Lutheri cap. 10. cujus mentionem fecimus suprà disputatione procœmiali art. 14. Eundem errorem Suares hîc disputatione 58. sectione 3. tribuit Ambrosio Catharino, opusculo de verbis consecrationis. Sed Vazquez disp. 197. cap. 3. num. 27. dicit se in Catharino hanc sententiam invenire non potuisse. Demum Scotus in 4. dist. 8. quæst. 2. §. *De secundo*, & Angelus verbo *Eucharistia* primò: asserunt omnia illa verba, *Qui pridie quàm pateretur* &c. usque ad finem consecrationis, esse non quidem de essentiâ formæ, sed planè necessaria, ut forma vim habere possit, subindeque si illa non proferantur, nec panem nec vinum consecrari. Pro explicatione veræ & communis sententiæ,

Lib. 6. Bibliot. annot. 111.

Dico breviter, in his quatuor verbis, *Hoc est corpus meum*, formam necessariam & essentialem consecrationis panis consistere, subindeque, etsi alia antecedentia, vel subsequentia non proferantur, panem in corpus Christi transmutari.

2. Probatur primò conclusio ratione generali. Illa sola verba sunt de essentia formæ quâ consecratur panis, quæ significant præsentiam corporis Christi sub speciebus: Sed hanc significant sola verba in conclusione posita: Ergo in illis solis forma essentialis consecrationis panis consistit. Major patet, Minor probatur. Nam in primis verba illa, *qui pridie*, nullo modo id significant, ut constat; ista verò, *Accipite & manducate*, significant tantùm usum & distributionem, quæ non est de necessitate sacramenti, sed aliquid ipsi extrinsecum. Denique quamvis non addatur, *Quod pro vobis tradetur*, significatur præsentia corporis Christi sub speciebus panis. Unde solus Lucas inter Evangelistas, & solus Paulus inter Apostolos, hæc verba referunt: Ergo &c.

3. Probatur secundò conclusio specialiter contra Scotum: Illa solùm verba necessaria sunt ad consecrandum corpus Christi, quæ Christus protulit conficiendo hoc sacramentum, & Sacerdos profert, ut gerens personam ipsius Christi, ut constat ex Florentino in Decreto unionis, ubi dicitur: *Forma hujus sacramenti sunt verba Salvatoris quibus conficitur sacramentum, Sacerdos enim in persona Christi loquens hoc conficit sacramentum:* Sed hæc verba, *qui pridie*, neque à Christo consiciente prolata sunt, neque proferuntur à Sacerdote, tanquam ex Christi persona, sed merè historicè, tanquam à Christo dicta: Ergo non sunt necessaria ad consecrandum corpus Christi.

4. Respondet Scotus, quod quamvis verba illa, *qui pridie* &c. neque à Christo prolata sint, neque à Sacerdote ut personam Christi gerente proferantur, sunt tamen necessaria ad consecrandum corpus Christi, per ista verba, *Hoc est corpus meum*: quia Sacerdos dicendo, *Hoc est corpus meum*, loquitur in persona Christi: ut verò Sacerdos significet se tunc in persona Christi loqui, necesse est quod præmittat verba illa, *qui pridie quàm pateretur.*

5. Hoc est præcipuum & ferè unicum Scoti fundamentum, quod facilè potest convelli, falsum enim est, quod ut Sacerdos significet se in persona Christi loqui, opus sit ut præmittat illa verba, *qui pridie quàm pateretur*: quod probatur à pari: Angelus enim, qui dixit Moysi Exodi 3. *Ego sum Deus patris tui*, significavit se loqui in persona Dei, & tamen non dixit Moysi, Deum verba illa dixisse. Item quemadmodum dum quis in theatro Regis vestibus indutus, loquitur in persona Regis quam repræsentat, non est opus ut dicat se loqui in persona Regis, quia omnes ex tali circunstantia id facilè intelligunt: ita omnes Catholici videntes Sacerdotem in altari, sacris vestibus Christum repræsentantem, facilè intelligunt quod loquitur in ejus persona, imò absque tali circunstantia id satis significatur, habitâ notitiâ quòd proferens sit Sacerdos, sicut Legatus intelligitur loqui nomine Regis, habitâ notitiâ quod sit verè Legatus.

6. Probatur tertiò conclusio specialiter contra Græcos illos, qui asserunt verbis consecrationis addendas esse precationes & benedictiones quasdam, ad hoc ut corpus Christi conficiatur: nam ex perpetua Ecclesiæ traditione, immediatè post prolata verba consecrationis, Sacerdos panem & vinum consecratum proponit populo adorandum, non solùm in Ecclesia Latina, sed etiam in Græca, ut referunt Cardinalis Bessarion in libro de verbis consecrationis, & Petrus Arcudius in Concordia Orientalis & Occidentalis Ecclesiæ, libro 4. de Eucharistia cap. 13. Ergo sola verba consecrationis sufficiunt ad consecrandum corpus & sanguinem Christi, nec præter illa, ullæ aliæ precationes & benedictiones ad id requiruntur.

7. Dices, In liturgiis sanctorum Jacobi, Basilij, & Chrysostomi, post verba ista, *Hoc est corpus meum, & hic est calix sanguinis mei* &c. orat Sacerdos, ut panis & vinum fiant corpus & sanguis Christi: Ergo per sola illa verba, panis & vinum in corpus & sanguinem Christi non transmutantur, nisi aliæ precationes & benedictiones addantur.

8. Confirmatur: Divus Basilius in sua liturgia, post eadem verba recitata, vocat panem & vinum ἀντίτυπα corporis & sanguinis Christi, id est symbola seu signa corporis & sanguinis Christi: Sed non deberent ita vocari, si tunc in corpus & sanguinē Christi essent transmutata: Ergo &c.

9. Ad objectionem dicendum est, in liturgiis illis, vel non peti ut fiat simpliciter corpus Christi, sed ut fiat nobis, id est nobis proficiat, & non venenum sit, culpâ nostrâ, quod debet esse antidotum, & cibus salutaris, ut Græci exposuerunt in Florentino, hac de re interrogati. Vel solùm rogari Deum, ut licèt sermo Christi in voce transierit, remaneat tamen ejus effectus sub symbolis seu speciebus panis & vini, ut interpretatur Gentianus Hervetus in præfatione operis Cabasilæ à se translati. Similemque ait loquendi

modum inveniri apud Marcum cap. 5. de muliere profluvio ſanguinis laborante, quæ poſtea quàm à Chriſto ſanata eſt, ab ipſo nihilominus audivit, *Eſto ſana à plaga tua*; ut ſignificaretur quòd licèt fimbriæ tactus tranſiſſet, effectus tamen inde conſecutus perſeverabat.

10. Aliter liturgias illas interpretatur Cardinalis Beſſarion libro ſuprà citato, ubi ait, corpus dominicum duplex eſſe, verum ſcilicet & myſticum, & illud quidem ipſius Domini verbis, cujus corpus eſt perfectè confici; hoc verò quod ipſi ſumus, compleri ſuperadditis Patrum precationibus, quibus poſt tranſmutationem panis ac vini in ipsũ Chriſti corpus, Sacerdotes precantur, ut aſtantes myſteriis, per dignam ſacramenti ſumptionem, unum cum Chriſto corpus efficiamur. Quã interpretationem confirmant orationes illæ, quæ ſtatim poſt conſecrationem Euchariſtiæ, Baſilius & Chryſoſtomus ſubnectunt in hæc verba: *Vt omnes qui de uno pane & calice participamus, coadunemur invicem in unius Spiritus Sancti communionem; faciaſque accipere ſanctum corpus tuum, ut inveniamus miſericordiam & gratiam in cœtu omnium Sanctorum.*

11. Ad confirmationem dico, panem & vinum poſt conſecrationem, à Baſilio ἀντίτυπα appellari, vel ratione ſpecierum, quæ ſunt ſignum corporis Chriſti, non vacuum, ſed plenum, & continens id quod repræſentat; vel etiam rationem corporis Chriſti latentis, cujus hoc ſacramentum repræſentatio eſt, ut diſputatione proœmiali art. 11. expoſuimus.

12. Ex dictis inferes, particulam *enim* non eſſe de eſſentia formæ conſecrationis panis. Tum quia nihil confert ad ſignificandum effectum formæ, ſubindeque per ejus ablationem non mutatur ſenſus eſſentialis formæ. Tum etiam quia particula illa habet quidem connexionem cum antecedentibus, ex eo quod reddit rationem præcedentium; ſed ſicut antecedentia non ſunt de eſſentia formæ, ut jam dictum eſt, ita nec ipſa particula; quamvis, qui illam omitteret ſcienter, ſine dubio peccaret mortaliter, ſicut & ille qui omitteret antecedẽtia: *Qui pridie quàm pateretur.*

ARTICVLVS II.

Vtrum omnia verba quæ in conſecratione calicis à Sacerdote proferuntur, ſint de eſſentia formæ?

§. I.

Quibuſdam præmiſſis referuntur ſententiæ, & probabilior, ac menti Sancti Thomæ conformior, eligitur.

13. IN conſecratione calicis hæc in Eccleſia Latina verba à Sacerdote proferuntur: *Hic eſt enim calix ſanguinis mei, novi & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.* Ubi ly *calix* metonimicè uſurpatur, id eſt continens pro contento, eo modo quo dicitur, bibe calicem vini, id eſt vinum contentum in calice; unde per verba illa, *calix ſanguinis mei*, meliùs ſignificatur ſanguis Chriſti ut potabilis, quàm ſi diceretur, *hic eſt ſanguis meus*, cùm ſanguis ſecundùm ſe non ſit idoneus potui. Verba autem ſequentia explicant tres effectus paſſionis & ſanguinis Chriſti. Primus eſt adeptio vitæ æternæ, A quam expectamus veluti hæreditatem per Chriſti ſanguinem, tanquam teſtamentum morte ejus ſancitum; & ad hunc effectum explicandum ponitur ly *novi & æterni teſtamenti*; quia teſtamentum vetus bona tantùm temporalia promittebat, novum verò æternam gloriam; unde etiam in æternum durabit, cùm tamen antiquum jam habuerit finem, ſicut & bona quæ promittebat. Secundus effectus eſt fides quæ in iſta vita habetur, & ſic ſignificatur per hæc verba, *myſterium fidei*, fides enim in nullo Chriſtianæ religionis myſterio magis elucet, quàm in hoc ſacramento. Tertius eſt remiſſio peccatorum, qui ſignificatur illis verbis: *qui pro vobis & pro multis effundetur* B *in remiſſionem peccatorum.*

14. Hæc certa & indubitata ſunt apud omnes, ſed gravis difficultas eſt, & celebris controverſia, an omnes iſtæ particulæ ſint de eſſentia formæ conſecrationis calicis, ſubindeque adeò neceſſariæ, ut demptâ aliquâ ex ipſis, invalida reddatur conſecratio; vel talis forma in iſtis ſolùm quatuor verbis, *Hic eſt ſanguis meus*, eſſentialiter conſiſtat, & per conſequens per ea tantùm vinum in ſanguinem Chriſti tranſmutetur?

Prima ſententia aſſerit ſolùm verba illa, *Hic eſt ſanguis meus*, eſſe de eſſentia conſecrationis calicis, alia verò ſequentia, ad majorem tantùm explicationem pertinere, & conſequenter eſſe C merè accidentaria. Ita Suarez, Vazquez, Delugo, & alij Recentiores communiter.

Secunda fatetur quidem ſolùm quatuor priora verba ad eſſentiam conſecrationis calicis pertinere, negat tamen alia merè accidentaliter ad illam ſe habere, ſed vult ea eſſe de ſubſtantia & integritate ejus. Ita Cajetanus, Soto, Nuño, Joannes à Sancto Thoma, Marcus à Serra, & plures alij ex recentioribus Thomiſtis, qui diligenter obſervandum eſſe aiunt diſcrimen quod inter ſubſtantiam & eſſentiam rei reperitur, multa enim ſunt ſubſtantialia, quæ non ſunt eſſentialia, verbi gratiâ partes omnes integrantes, putà in homine naſus, digitus &c. ſunt de ſubſtantia hominis, & D tamen non ſunt de ejus eſſentia; & apud graviſſimos Theologos, ſatisfactio cenſetur pars ſubſtantialis, non tamen eſſentialis ſacramenti pœnitentiæ; & in forma abſolutionis, hæc verba, *à peccatis tuis*, cenſentur ſubſtantialia, non verò eſſentialia.

Tertia exiſtimat omnia prædicta verba quæ in conſecratione calicis à Sacerdote proferuntur, eſſe de eſſentia formæ, & non ſolùm de ejus integritate & ſubſtantia, exceptis tribus iſtis particulis, *æterni myſterium fidei*. Hanc docent Petrus Corneïo, & Philippus à S. Trinitate.

Quarta demum aſſerit, formam conſecrationis vini omnia verba ſuprà dicta eſſentialiter com- E plecti, ſubindeque ſi aliquod ex illis prætermittatur, non fieri conſecrationem ſanguinis. Ita Capreolus, Paludanus, S. Antoninus, Sylveſter, Tabiena, Viguerius, Petrus Soto, Aravius, Bartholomeus Spina, Magiſter ſacri Palatij, in opuſculo de forma conſecrationis ſanguinis cap. 3. pluresque alij tam domeſtici quàm extranei, quos citat Martinez à Prado hîc dubio 5. §. 2. illiſque noviſſimè ſubſcripſere P. Nicolai in ſcholiis ad articulum 3. hujus quæſtionis, & P. Labat Tractatu 2. diſputatione 4. dubio 11. § 2. Quam ſententiam eſſe valdè probabilem, & magnæ authoritatis, fatetur Suarez, præcipuè propter authoritatem D. Thomæ, qui pro ea manifeſtè ſtare videtur; unde licèt difficilis ſit, ob argumentũ deſumptum

desumptum ex Liturgiis Græcorum, in quibus plura ex prædictis verbis non leguntur; nihilominus hujus S. Doctoris & tot illustrium Thomistarum vestigiis inhærens,

Dico, probabilius esse, & menti S. Thomæ conformius, omnia verba quæ in consecratione calicis proferuntur, esse de essentia formæ.

15. Probatur primò conclusio ex D. Thoma, qui hîc ar. 3. docet hæc omnia verba esse de substantia formæ calicis: Sed nomine *substantiæ* intelligi debet essentia: Ergo juxta D. Thomam, hæc omnia verba sunt de essentia formæ calicis. Major patet, Minor probatur multipliciter. Primò quia quotiescumque D. Thomas agit de essentia sacramentorum, pro eodem accipit esse de substantia ac de essentia, ut patet ex quæstione 60. art. 8. ubi generaliter docet quod *si diminuatur aliquid eorum quæ sunt de substantia formæ sacramentalis, tollitur debitus sensus verborum*, ubi manifestè substantia pro essentia usurpatur, cùm solùm tollatur sensus verborum, quando tollitur aliquid quod est essentiale formæ: Ergo cùm doctrinam generalem ibi traditam, nunc applicet formis Eucharistiæ, ne laboret in æquivoco, substantiam accipit pro essentia.

16. Secundò, D. Thomas in eodem sensu accipit nomen *substantiæ*, cùm ait initio hujus articuli 3. *Quidam dixerunt quod de substantia formæ hujus est hoc solùm quod dicitur, Hic est calix sanguinis mei, non autem ea quæ sequuntur*, ac postea, cùm subdit paulò post: *Et propter hoc sunt alij qui melius dicunt, quod alia sequentia sunt de substantia formæ, usque ad hoc quod postea sequitur, Hæc quotiescumque feceritis, quod pertinet ad usum sacramenti, unde non est de substantia formæ*; alioquin intra paucas lineas nomen *substantiæ*, nimis æquivocè usurparet, quod dicendum non est: Sed in prioribus verbis, nomen *substantiæ*, pro essentia accipit, cùm Authores illi quos refert assererent verba hæc, *Hic est calix sanguinis mei*, non autem ea quæ sequuntur, esse de essentia formæ: Ergo & in posterioribus, dum contra illos Authores concludit, etiam verba sequentia esse de substantia formæ, nomen substantiæ pro essentia accipit.

17. Tertiò, Idem est esse aliquid de necessitate formæ, & esse essentiale formæ, ut in confesso est apud omnes: Sed D. Thomas in 1. ad Corinthios 11. lectione 6. refellit eos ex professo, qui non omnia esse de *necessitate formæ* opinantur, illudque non videri convenienter dictum probat: Ergo omnia verba prædicta esse de essentia formæ existimat.

18. Quartò, Quæ habent vim productivam effectûs sacramentalis, ad essentiam sacramentorum pertinere censentur: Sed D. Thomas ibidem asserit, omnia verba prædicta habere vim effectivam ad transmutandum vinum in sanguinem Christi, sic enim ait: *Quia forma sacramentorum significando efficiunt, totum pertinet ad vim effectivam formæ*: Ergo censet, omnia illa verba esse de essentia formæ calicis, & non solùm de ejus substantia & integritate.

19. Quintò, Idem S. Doctor in 4. sent. dist. 8. qu. 2. art. 2. quæstiunc. 1. relatâ opinione eorum qui dicũt hæc solùm verba, *Hic est calix sanguinis mei*, esse de forma consecrationis calicis, ut forma utriusque consecrationis sit consimilis, subdit paulò post: *Alij probabiliùs dicunt quod totum quod sequitur est de forma*. Quòd verò loquatur de forma essentiali, patet ex solutione ad 3. quod sic procedebat: *Proprietates naturaliter consequuntur substantiam rei: Sed illud quod consequitur substantiã, non potest esse factivum transubstantiationis: Ergo cùm illa verba quæ sequũtur, designent aliquas proprietates sanguinis, in quem fit transubstantiatio, videtur quod non sint de forma*. Nam huic argumento sic respondet: *Ad tertium dicendum quod quamvis illa quæ sequuntur, sint ut proprietates consequentes Christi sanguinem, inquantum hujusmodi, sunt tamen essentiales sanguini Christi, inquantum est per passionem effusus..... & ideò illa quæ sequuntur, sunt essentialia sanguini, prout in hoc sacramento consecratur, & ideò oportet quod sint de substantia formæ*. Ubi clarè accipit substantiam pro essentia. Unde sic licet arguere: Quæ sunt essentialia sanguini, prout in hoc sacramento consecratur, sunt etiam de essentia formæ per quam fit talis consecratio: Sed ex D. Thoma, *verba quæ sequuntur, sunt essentialia sanguini*, prout in hoc sacramento consecratur: Ergo & formæ per quam fit talis consecratio.

20. Sextò, S. Thomas ibidem quæstiunc. 2. in responsione ad 8. docet idem esse dicendum de mutatione, aut additione, & subtractione horum verborum quæ in consecratione calicis proferuntur, quod dicitur de forma Baptismi: At hæc regula & doctrina falsa esset, si omnia illa verba non pertinerent ad essentiam formæ, sed solùm ad ejus integritatem; posset enim in eis fieri aliqua mutatio, additio, vel subtractio, quæ non potest fieri in forma Baptismi; cùm ea quæ non pertinent ad essentiam sacramentorum, tolli aut mutari possint, salvâ eorum essentiâ: Ergo D. Thomas censet omnia illa verba esse de essentia formæ calicis.

21. Demum, cùm idem S. Doctor, tum hîc art. 3. tum in 4. libro sententiarum dist. 8. art. 2. & alibi sæpe, sibi eadem argumenta opponat, quæ nobis objiciunt Adversarij, quis non videat ipsum pro nostra stare sententia? Cui etiam adhærent Concilium Colonienſe, & Catechismus Pij V. ipseque Pontifex, qui oppositam sententiam jussit expungi ex Commentariis Cajetani, qui hac in parte D. Thomam deserebat, & in prædicto Catechismo hæc inseri verba: *Opus est ut Sacerdos Eucharistiæ formam cognitam & perspectam habeat: eam igitur his verbis comprehendi, certò credendum est: Hic est calix sanguinis mei, novi & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*. Unde in Ecclesia Latina omnia illa verba proferuntur eodem ritu & modo, tenendo calicem in manu, & antequam proponatur sanguis populo adorandus.

§. II.

Eadem veritas ratione suadetur.

22. CVm sacramenta ex sola Christi institutione dependeant, nulla potest assignari ratio à priori nostræ conclusionis, potest tamen hac probabili congruentiâ & ratione suaderi. Eucharistia non solùm est instituta ad significandum corpus & sanguinem Christi, per modum cibi & potûs, sed insuper ad simul explicandam efficaciam passionis Christi nobis communicatam cum perpetuitate, per modum testamenti novi, & prout est unum ex præcipuis fidei nostræ mysteriis, tribuitque vitam æternam, & peccata remittit: Ergo conveniens fuit, ut in forma essentiali includat omnia verba illa quæ tales proprie-

tates & effectus Eucharistiæ significant.

23. Confirmatur & magis illustratur hæc ratio, demonstrando hæc saltem verba, *qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, esse de essentia formæ calicis. Verba illa sunt de essentia formæ calicis, quæ necessaria sunt ad exprimendum adæquatè & perfectè naturâ Eucharistiæ: Sed verba prædicta ad hoc necessaria sunt: Ergo sunt de essentia formæ calicis. Major patet, quia formæ sacramentorum, eorum naturâ exprimũt, ut patet in forma Baptismi, Confirmationis, Pœnitentiæ &c. Minor verò suadetur. Eucharistia non solùm constat ex ratione sacramenti, sed etiam sacrificij: Atqui natura sacrificij nequit exprimi, nisi per sanguinis effusionem, nam ut docet Apostolus ad Hebræos 9. sacrificium in sanguinis effusione completur & consummatur; quia per victimam quam in sacrificium Deo offerimus, protestamur illum esse authorem vitæ & mortis; victima verò non est apta ad hoc significandum, nisi per sanguinis effusionem; quandiu enim animal non immolatur per sanguinis effusionem, non repræsentat dominium quod Deus habet in vitam & mortem omnium: Ergo verba illa, *qui pro vobis & pro multis effundetur &c.* necessaria sunt ad exprimendum adæquatè & perfectè naturam Eucharistiæ.

24. Confirmatur & magis illustratur hæc ratio, exemplo formæ Baptismi: Nam quia Baptismus non solùm est sacramentum institutum ad regenerandos fideles, sed etiam fidei protestatio, de essentia formæ ipsius, non solùm sunt verba quæ gratiam regenerativam significant, sed etiam illa quæ personarum Trinitatem, quod potissimum est Christianæ fidei mysterium, exprimunt. Similiter ergo, cùm Eucharistia non solùm habeat rationem sacramenti, sed etiam sacrificij, non solùm ea verba erunt de essentia formæ calicis, quæ præsentiam sanguinis Christi sub speciebus vini significant, quæ pertinent ad rationem sacramenti; sed etiam ea quæ exprimunt sanguinis effusionem, quâ significatur & declaratur natura sacrificij.

25. Dices primò, rationem sacrificij sufficienter exprimi per separationem sacramentalem sanguinis à corpore, quæ major est & expressior, quàm per verba.

Sed contra: In reliquis sacramentis non sufficit ut effectus sacramentalis exprimatur solis rebus, sed requiritur ut etiam exprimatur verbis, idipsum significantibus quod res repræsentant: Ergo nec sat erit ad sacrificium novæ legis exprimendum, sola expressio rerum, sed requiritur præterea significatio verborum, cùm non minùs significatio sacrificij, quàm sacramenti, in nova lege ordinata sit ad instituendos Christi fideles.

26. Instabis: Hæc verba, *Hic est sanguis meus*, non solùm ponunt sanguinem Christi, mysticè separatum à corpore, sed etiam significant illum, ut mysticè à corpore separatum: Ergo sufficienter exprimunt naturam sacrificij.

Sed contra: Esto verba exprimentia conversionem vini in sanguinem Christi, significent illum ut mysticè separatum à corpore, adhuc per hoc non exprimitur sufficienter natura sacrificij; quia etiam actio mysticè separans sanguinem à corpore in altari, est de se indifferens, ut sit separativa per modum cibi & potûs tantùm, vel etiam per modum sacrificij: Ergo ut sit mysticè separativa etiam per modum sacrificij, debet exprimi per ly *effundetur*, cùm in forma calicis nullum sit aliud verbum, quod mysticam illam sanguinis à corpore separationem, ad rationem sacrificij determinare possit: hoc enim verbum perfectè exprimit actionem quâ victima immolatur.

27. Denique probari potest conclusio specialiter contra Sotum & alios, ex Adversariis, qui docent, verba ista, *Novi & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, ideò dici de substantia non verò de essentia formæ calicis; quia in arbitrio consecrantis est, ut vel per illa, vel sine illis, conversionem vini in sanguinem Christi efficiat: At hoc videtur absurdum: Ergo &c. Minor probatur: Ut verba sacramentorum efficiant quod significant, non pendet ex intentione ministri, aut Ecclesiæ, sed Christi; unde si Christus instituit, ut per omnia illa verba consecratio perficiatur, etiamsi minister intendat per sola illa verba consecrare, non consecrabit. Contra verò si Christus instituit, ut per prima tantùm verba perficiatur sacramentum, non erit in potestate ministri, aut Ecclesiæ, conversionem suspendere usque ad postrema verba. Nimirum quia materia & forma sacramentorum sunt agentia necessaria, quæ cùm primum sunt, agunt quidquid & quantùm possunt, neque pendent à ministro, nisi quoad applicationem, ut ignis & alia id genus agentia, quæ a nobis tractari quidem & applicari possunt, non tamen impediri quin effectum sortiantur, si applicentur.

28. At dicet Sotus, totum hoc factum esse ex divina institutione, ut si velit, possit minister primis duntaxat verbis conversionem efficere; sub præcepto tamen teneri, ut per omnia verba formæ consecrationem intendat.

Sed hoc voluntarium est, cùm nullum habeat in reliquis sacramentis exemplum, in quibus tota substantialis perfectio & efficacia pendet à voluntate Christi, certa verba formæ determinantis: alioquin dicere similiter quis posset, in arbitrio baptizantis esse, vel per omnia, vel per prima tantùm verba, Baptismi effectum exprimentia, perficere sacramentum.

§. III.

Solvuntur objectiones.

29. OBjicies primò: D. Thomas hîc art. 1. ad 4. sic habet: *Si Sacerdos sola verba prædicta proferret, cum intentione conficiendi hoc sacramentum, perficeretur hoc sacramentum.* Ubi per *verba prædicta*, intelligit quæ in titulo articuli posuerat: Titulus autem ille sic habet: *Virum hæc sit forma hujus sacramenti, Hoc est corpus meum, & Hic est calix sanguinis mei?* Ergo censet D. Thomas, in solis istis verbis, *Hic est calix sanguinis mei*, vel *Hic est sanguis meus*, consistere essentialiter formam Eucharistiæ, quoad consecrationem calicis.

30. Confirmatur: Idem S. Doctor art. 3. sequenti, ubi ex professo hanc quæstionem pertractat, ait quòd cùm dicitur, Hic est calix sanguinis mei, *significatur ipsa conversio vini in sanguinem, sicut & in forma consecrationis*: Ergo cùm sacramenta efficiant quod significant, juxta D. Thomam, conversio vini in sanguinem, per sola prædicta verba efficitur.

31. Ad objectionem respondeo quod cùm Sanctus Thomas hîc art. 1. ad 4. ait quod *Si Sacerdos sola verba prædicta proferret &c. perficeretur hoc sacra-*

mentum, per ly *ſola*, excludit ſolùm præcedentia, nimirum illa : *Qui pridie quàm pateretur*, non verò ſubſequentia, ſcilicet iſta : *Novi & æterni teſtamenti &c.* Patet hoc manifeſtè ex argumento quod ſibi objicit, in quo dicitur quod ſi alia verba quæ dicuntur in Miſſa prætermitterentur, acciperentur verba formæ quaſi dicta in perſona Sacerdotis proferentis, in cujus corpus & ſanguinem panis & vinum non convertuntur : quod eſt fundamentum quo Scotus & quidam alij antiqui Theologi ducebantur ad opinandum, quod ſacramentum Euchariſtiæ non perficitur, niſi verba illa Canonis, *Qui pridie quàm pateretur*, à Sacerdote proferantur ; ut articulo præcedenti oſtenſum eſt. Unde S. Thomas huic objectioni reſpondens, ſic ait : *Ad quartum dicendum, quod quidam dixerunt, hoc ſacramentum perfici non poſſe, prædictis verbis prolatis, & aliis prætermiſſis, præcipuè quæ ſunt in Canone Miſſæ. Sed patet eſſe falſum, tum ex verbis Ambroſij ſuprà inductis* (in argumento ſed contra) *tum etiam quia Canon Miſſæ non eſt idem apud omnes, nec ſecundùm omnia tempora, ſed diverſa ſunt à diverſis appoſita. Unde dicendum eſt, quod ſi Sacerdos ſola verba prædicta proferret, cum intentione conficiendi hoc ſacramentum, perficeretur hoc ſacramentum : quia intentio faceret, ut hæc verba intelligerentur, quaſi ex perſona Chriſti prolata, etiam ſi* VERBIS PRÆCEDENTIBVS *hoc non recitaretur.* Ex quibus manifeſtum relinquitur, D. Thomam, ſolùm excludere verba præcedentia Canonis, *Qui pridie quàm pateretur*, tanquam non neceſſaria ad conficiendum corpus & ſanguinem Chriſti, non verò iſta ſubſequentia, *Novi & æterni teſtamenti, myſterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.* Unde hallucinatur Marcus à Serra, dum ait S. Thomam eo loco manifeſtè docere, his ſolùm verbis, *Hic eſt calix ſanguinis mei*, vinum in ſanguinem Chriſti tranſmutari, præſertim cùm idem S. Doctor oppoſitum manifeſtè doceat in cap. 11. 1. ad Corinth. Lect. 6. ubi ex profeſſo refellit eos qui non omnia eſſe de neceſſitate formæ opinantur, & docet omnia verba quæ in conſecratione calicis à Sacerdote proferuntur, *pertinere ad vim effectivam*, ut ſuprà viſum eſt.

32. Ad confirmationem dicendum, quod cùm S. Thomas ait, per hæc verba præcisè, *Hic eſt calix ſanguinis mei*, vel *Hic eſt ſanguis meus*, converſionem vini ſignificari, materialiter tantùm & grammaticè ſubintelligi debet, quia hoc verba præ ſe ferunt, quamvis omnia quæ ſequuntur ſupponat ad formalem ſignificationem ex inſtituto Chriſti pertinere : quia vel ab Evangeliſtis id dixiſſe refertur Chriſtus ; vel putatur id Apoſtolis tradidiſſe. Unde loco citato in 1. ad Corinth. ſic ait : *Quia formæ ſacramentorum ſignificando efficiunt, totum pertinet ad vim effectivam.* Ubi apertè docet, omnia verba quæ in conſecratione calicis proferuntur, ad ſignificationem, ſubindeque ad vim effectivam formæ, pertinere.

33. Poteſt illuſtrari hæc ſolutio exemplo formæ Baptiſmi, licèt enim hæc ſola verba, *Ego te baptizo*, materialiter & grammaticè effectum hujus ſacramenti ſignificent, ea tamen quæ ſequuntur ad formalem ſignificationem ex inſtituto Chriſti pertinent ; ita ut de eſſentia formæ Baptiſmi ſit quod addatur, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti :* quia nimirum Baptiſmus non ſolùm habet rationem ſacramenti gratiam regenerativam conferentis, ſed etiam eſt fidei proteſtatio. Ita pariter, quia Euchariſtia eſt unum ex præcipuis fidei noſtræ myſteriis, habetque non ſolùm rationem ſacramenti, ſed etiam teſtamenti, & ſacrificij, tribuitque jus ad vitam æternam, & peccata remittit, non ſolùm verba iſta, *Hic eſt calix ſanguinis mei*, ſed etiam quæ ſequuntur, ad formalem ſignificationem formæ calicis, ex inſtituto Chriſti pertinent.

Nec obſtat quod S. Thomas ait, nimirum verba illa pertinere ad integritatem locutionis. Ex verbis enim quæ ad integritatem locutionis pertinent, poteſt eſſentialiter componi locutio, ut conſtat ex verbis prioribus, quæ ad eſſentiam pertinere Adverſarij fatentur, & tamen unicam locutionem integrant & componunt.

34. Objicies ſecundò teſtimonia aliquorum SS. Patrum, ſanguinem Chriſti his verbis, *Hic eſt ſanguis meus*, confici aſſerentium : Ambroſius enim lib. 4. de ſacramentis cap. 5. ſic ait : *Calicem benedixit, & Apoſtolis ſuis tradidit dicens, Accipite & bibite, Hic enim ſanguis meus.* Cyprianus (vel apud illum author ſermonis de cœna Domini :) *Ex quo à Domino dictum eſt, Hæc eſt caro mea, & Hic eſt ſanguis meus, quotieſcumque his verbis & & hac fide actum eſt, panis iſte ſuperſubſtantialis & calix benedictione ſolemni ſacratus, ad totius hominis vitam ſalutemque proficit.* Innocentius III. lib. 4. de myſteriis Miſſæ cap. 6. *Cùm ad prolationem verborum iſtorum, Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus, Sacerdos conficiat, credibile judicatur quod Chriſtus ea dicendo confecerit.*

35. Reſpondeo cum Patre Nicolai in notis ad art. 5. hujus quæſtionis, quod nec Innocentius, nec Ambroſius, nec Cyprianus (vel apud illum alius Author) ſic loquuntur, ut ex profeſſo formam integram ponant, ſed Innocentius quidem ad eos refellendos qui Chriſtum contendebant benedicendo tantùm conſecraſſe, nec verba ulla proferendo : cæteri autem duo ad veritatem Euchariſtiæ, per hæc verba, quæ illam expreſſiùs indicant, aſtruendam. Unde hæc & ſimilia SS. Patrum teſtimonia explicanda ſunt, eo modo quo D. Thomas exponit Magiſtrum in 4. diſt. 8. in expoſitione textûs, dicens *quòd Magiſter non intendit hic definitè ponere verba quibus fit conſecratio, ſed explanare quod verbis Domini fit, non tamen omnibus verbis quæ ipſe ponit, nec eiſdem numero, ſed eiſdem quoad ſenſum.*

36. Objicies tertiò : Illa ſolùm verba ſunt de eſſentia formæ calicis, quæ ſignificant converſionem vini in ſanguinem ; ſicut ea tantùm ſunt eſſentialia formæ conſecrationis corporis, quæ converſionem panis in corpus Chriſti, exprimunt : Sed hæc verba : *Hic eſt calix ſanguinis mei*, etiam ab aliis præciſa, æquè ſignificant converſionem vini in ſanguinem, ac iſta, *Hoc eſt corpus meum*, converſionem panis in corpus Chriſti : Ergo ſolùm verba iſta, *Hic eſt calix ſanguinis mei*, ſunt de eſſentia formæ calicis.

37. Confirmatur : Ad ſalvandam eſſentialem formam conſecrationis panis, non eſt neceſſarium addere hæc verba, *quod pro vobis tradetur*, ut articulo præcedenti oſtenſum eſt : Ergo ſimiliter ad ſalvandam formam eſſentialem conſecrationis calicis, non requiritur quod ſubjungantur hæc verba, *Qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.*

38. Ad objectionem respondeo distinguendo Majorem: quæ significant conversionem vini in sanguinem absolutè, nego. In sanguinem ut effusum pro nobis in remissionem peccatorum, & cum aliis circunstantiis & proprietatibus suprà explicatis, concedo. Solutio patet ex suprà dictis, cùm enim Eucharistia non solùm habeat rationem sacramenti, sed etiam sacrificij, de cujus ratione est immolatio victimæ, & sanguinis effusio, ad essentiam formæ calicis non sufficiunt verba quæ significant conversionem vini in sanguinem, sed etiam requiruntur alia quæ ejus effusionem exprimunt.

39. Dices, Ergo saltem non sunt necessaria illa verba, *pro vobis & pro multis, in remissionem peccatorum*; cùm per ly *effundetur*, satis natura sacrificij exprimatur.

Sed nego consequentiam; nisi enim exprimatur finis in quem sanguinis effusio dirigitur, ratio sacrificij non exprimitur, cùm possit sanguis effundi simpliciter, & non per modum sacrificij, si nimirum in nullius cultum & emolumentum effundatur. Ut igitur significetur, quòd talis effusio futura erat per modum sacrificij, explicari debet per respectum ad bonum nostrum, sine quo indifferens est, ad hoc ut sit per modum sacrificij, vel per modum puræ effusionis.

40. Ad confirmationem, concesso Antecedente, nego consequentiam, & paritatem. Ratio autem discriminis assignatur à D. Thoma hîc art. 3. ad 2. ubi sic ait: *Sanguis seorsum consecratus, expressè passionem Christi repræsentat, ideò potiùs in consecratione sanguinis fit mentio de effectu passionis, quàm in consecratione corporis, quod est passionis subjectum.*

41. Nec obstat quod corpus Christi sit traditum pro nostris peccatis, subindeque memoriale passionis ejus, juxta illud Apostoli 1. ad Corinth. 11. *Quotiescunque manducabitis panem hunc, mortem Domini annuntiabitis.* Nam ut discurrit idem S. Doctor in 4. sent. dist. 8. quæst. 2. art. 2. ad 2. *Cùm sacramentum Eucharistiæ sit memoriale Dominicæ Passionis, in consecratione corporis Christi non repræsentatur nisi passionis substantia, sed in consecratione sanguinis repræsentatur passionis mysterium; non enim à corpore Christi sanguis ejus seorsum fuit nisi per passionem; & ideò conditiones Dominicæ passionis exprimuntur per verba sequentia magis in consecratione sanguinis, quàm in consecratione corporis.*

42. Objicies quartò: Ex Florentino in decreto unionis, forma hujus sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus Sacerdos in persona Christi loquens, conficit hoc sacramentum: Sed verba illa, *Qui pro vobis & pro multis effundetur*, non profert Sacerdos in persona Christi formaliter & significativè, sed recitativè tantùm; alioquin falsa essent, cùm iterum non sit Christi sanguis effundendus: Ergo hæc saltem verba non sunt de essentia formæ calicis.

43. Respondeo negando Minorem, Sacerdos enim non solùm induit personam Christi in proferendis verbis formæ enuntiativè supra præsentem materiam, sed etiam constituendo se, per implicitam & generalem intentionem, præsentem tempori quo Christus hæc verba primùm protulit; & ita verè & enuntiativè dicit, *Hic est calix sanguinis mei qui pro vobis effundetur.*

44. Dices: Sacerdos per verba formæ calicis convertere intendit materiam præsentem in præsentem sanguinem qui nunc est in Christi corpore glorioso: At de hoc asserere non potest, etiam prout induit personam Christi, quòd sit effundendus, ut patet: Ergo &c.

Respondeo Sacerdotem per verba formæ calicis, intendere convertere præsentem materiam in præsentem Christi sanguinem, ut retroactum ad tempus ultimæ cœnæ, pro quo illi convenit ly *effundetur*, cùm sit idem numero sanguis nunc qui tunc fuit, & idem à Sacerdote in persona Christi, pro eo tempore repræsentetur, pro quo erat effundendus. Quod verò Sacerdos constituat se præsentem tempori illi quo Christus hæc verba primùm protulit, & repræsentet etiam materiam ut præsentem illi tempori quo Christus primùm hoc sacramentum confecit, constat ex verbis illis: *Et accipiens hunc præclarum calicem &c.* Quibus Sacerdos calicem quem præ manibus habet, præsentem reddit illi tempori, quo primùm Christus suum consecravit.

§. IV.

Solvitur argumentum ex Liturgiis Græcorum.

45. OBjiciunt ultimò Adversarij: Græci Missam celebrantes, verè sanguinem Christi conficiunt, & tamen in consecratione calicis non proferunt omnia verba supra dicta, sed aliqua ex illis omittunt, ut patet ex eorum liturgiis. Unde Durandus & Cajetanus testantur se vidisse Missale Græcum, in quo hæc verba non habentur: *Calix, æterni, nec mysterium fidei.* Idem asserit de Liturgiis Maronitarum Cardinalis Delugo disp. 11. sect. 4. num. 6. ubi loquens de Liturgiis Maronitarum sic ait: *In aliis verò Liturgiis, scilicet S. Joannis Evangelistæ, Sanctorum Apostolorum, S. Eustasij, S. Joannis Patriarchæ, verba sunt:* Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus. *In Liturgia S. Marci Evangelistæ:* Corpus meum est hoc: sanguis meus est hic. *In Liturgia S. Matthæi Pastoris:* Hoc caro mea est: Hoc sanguis meus est. *Quas formas ex Missali manuscripto Maronitarum, à Monte Libano Romam misso, dedit mihi perdoctus vir Victorius Scialach, Abbas S. Gregorij, natione Maronita, & in Vrbe Roma à multis annis linguarum publicus interpres.* Hæc ibi prædictus Cardinalis: Ergo omnia verba quæ in consecratione calicis proferuntur à Sacerdotibus Latinæ Ecclesiæ, non sunt de essentia formæ.

Hoc argumentum putant Adversarij esse convincens & demonstrativum: unde Cajetanus ait quod *sibi nulla apparet dubitandi ratio probabilis*, & Suarez, *se nihil invenire quod probabiliter responderi possit.*

46. Respondeo tamen primò, hoc argumentum habere difficultatem, etiam in sententia Adversariorum; cùm enim plures ex illis existiment, omnia verba prædicta ad integritatem formæ calicis pertinere, tenentur rationem reddere, cur Apostoli, & SS. Patres, qui prædictas liturgias ediderunt, formam substantialiter integrantem non afferant, sed mancam ac mutilam, plura verba ad ejus integritatem & substantiam requisita prætermittentes.

47. Respondeo secundò, non majorem esse hujus argumenti difficultatem eâ quæ de forma sacramenti Confirmationis, & de materia ac forma sacramenti Ordinis proponi solet. Nam Græci in collatione sacramenti Confirmationis hac formâ utuntur, *signaculum donationis Spiritus Sancti*, quæ est omnino diversa ab ea quâ Ecclesia

Romana utitur. Item in Ecclesia Græca Sacerdotes non ordinantur, sicut in Ecclesia Latina, per calicis & patenæ porrectionem, neque per hujus formæ prolationem, *Accipe potestatem &c.* sed per solam manuum impositionem, adjunctis verbis istis : *Divina gratia quæ semper infirma curat, & quæ desunt supplet, promovet N. Venerabilem Diaconum in Presbyterum &c.* Quod Romæ vidisse se testatur Cardinalis Delugo, & dicit fieri sciente & consentiente Summo Pontifice ; & tamen Concilium Florentinum sessione ultimâ in decreto Eugenij definit ; presbyteratum tradi per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem, & per hæc verba, quæ tenent locum formæ, *Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro vivis & defunctis.* Sicut ergo Adversarij ut ab hac difficultate se expediant, & salvent quomodo in Ecclesia Græca ritè sacramenta Confirmationis & Ordinis conferantur, non obstante quod Græci utantur materiâ vel formâ specie diversâ ab ea quam Ecclesia Latina adhibet, respondent Christum formam sacramenti Confirmationis, & materiam ac formam sacramenti Ordinis non determinasse in individuo, nec in specie, sed solùm in genere, & eam determinandam quantùm ad speciem, suæ Ecclesiæ reliquisse ; ideòque illam, juxta diversam Ecclesiæ Latinæ & Græcæ traditionem, variè designari. Ita similiter dico, Christum formam specificam calicis non determinasse, sed ejus determinationem Ecclesiæ suæ reliquisse ; ex quo factum est, quod juxta diversas traditiones, variæ editæ sint liturgiæ, in quibus talis forma diversimodè traditur, & verba quæ in una habentur, mutantur, vel omittuntur in altera. Nam in Liturgia S. Jacobi sic habetur : *Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro vobis & multis effunditur & datur in remissionem peccatorum.* In Liturgia Sancti Marci : *Hic est enim Sanguis meus novi Testamenti, qui pro vobis & multis effunditur, & distribuitur in remissionem peccatorum.* In Liturgia S. Basilij : *Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* In Liturgia S Chrysostomi: *Hic est enim sanguis meus novi Testamenti, qui pro vobis & plurimis effundetur in remissionem peccatorum.* In Liturgia Æthiopum, cujus Author creditur esse D. Matthæus : *Hic est calix sanguinis mei, qui pro vobis effundetur, & pro redemptione multorum. Amen.* In Missa Mozarabum : *Hic est calix novum testamentum in meo sanguine, qui pro vobis effundetur.* Circumfertur etiam Liturgia D. Petri, edita à Guillelmo Lindano, Episcopo Gandavensi, in qua solùm ponuntur hæc verba pro forma calicis : *Hic est sanguis meus :* verùm hæc Liturgia non habet authoritatem, sed censetur apocrypha. Licèt ergo forma calicis, juxta varium diversarum Ecclesiarum ritum, specie diversa sit, & verbis diversis expressa, quia tamen non est determinata à Christo quantùm ad speciem, sed relicta determinationi Ecclesiæ ; sicut Delugo & alij Recentiores censent de forma Confirmationis, & de materia ac forma Ordinis, ideò in diversis illis Ecclesiis ritè & validè sanguis Christi conficitur, & Romana Ecclesia rectè & prudenter diversos illos ritus approbat, vel tolerat. Et mirum est quod Author ille contradicere audeat Suari dicenti opinionem nostram esse *valde probabilem, & magnæ authoritatis* ; cùm ille tractans prædictam difficultatem de forma Confirmationis, & de materia ac forma sacramenti Ordinis, solutionem traditam, probabilissimam censeat, & ei tandem acquiescat.

Ex dictis confutata manet sententia Petri Corneio, & Philippi à S. Trinitate : Tum quia D. Thomas locis suprà citatis absolutè docet, omnia verba quæ in consecratione calicis proferuntur, esse de substantia, seu de essentia formæ, Tum etiam, quia si particulæ istæ, *æterni mysterium fidei*, ab essentiali forma calicis excludendæ sunt, eò quòd in aliquibus liturgiis non habeantur ; aliæ pariter excipiendæ erunt, cùm in Liturgia Æthiopum, cujus Author, ut diximus, creditur D. Matthæus, hæc verba, *novi Testamenti*, non reperiantur, nec in Missa Mozarabum, ista : *In remissionem peccatorum.* 48.

Articvlvs III.

Vtrum Christus in Consecratione sui corporis & sanguinis, aliquibus verbis usus fuerit ?

NEgant Innocentius III. lib. 4. de mysteriis Missæ cap. 17. Mayro in 4. dist. 8. quæst. unica art. 5. Catharinus opusc. de verbis consecrationis, & alij, existimantes Christum in consecratione sui corporis & sanguinis usum fuisse potestate excellentiæ, & consecrasse sine ullis verbis, quamvis instituerit verba à Sacerdotibus pro consecratione proferenda. Pro hac sententia Salmeron tomo 9. Tract. 13. plura adducit testimonia & argumenta, ut ejus probabilitatem suadeat, licèt tamen in fine ab ea recedat, cum D. Thoma, & aliis Scholasticis, cum quibus 49.

Dico breviter, Christus in consecratione sui corporis & sanguinis aliquibus verbis usus est, iisdem scilicet quibus à Sacerdotibus hoc sacramentum conficitur.

Probatur primò ex SS. Patribus id passim asserentibus : Tertullianus enim lib. 4. contra Marcionem ante finem, sic ait : *Acceptum panem, & distributum Discipulis, corpus suum illud fecit, Hoc est corpus meum, dicendo.* Quo quid expressius ? Cyprianus de cœna Domini : *Summus Sacerdos panem profert & vinum : Hoc est, inquit, corpus meum.* Ambrosius relatus de consecrat. dist. 2. cap. *Panis : Cùm panem accipiens diceret, Hoc est corpus meum, planè monstratur verbum illud operatorium fuisse.* Id est conversivum panis in corpus. Chrysostomus homil. 60. ad populum Antiochenum, post medium : *Qui namque dixit, Hoc est corpus meum, & verbo factum confirmavit.* Ubi loquitur de consecratione à Christo in cœna facta, quam ait verbo confirmasse. Demum Damascenus lib. 4. fidei cap. 14. docet quod sicut Deus dicendo *fiat lux*, fecit lucem, ita & Christus, dicendo *Hoc est corpus meum, & hic est sanguis meus*, hoc sacramentum perfecit. Quod etiam insinuat Apostolus 1. ad Corinth. 11. dicens : *Accepit Jesus panem & fregit ac dixit, Hoc est corpus meum.* 50.

Probatur secundò : Sacerdos consecrat ut minister Christi, & ut vices ipsius gerens, ut docet Florentinum in decreto unionis : Ergo ut major esset conformitas & unitas inter Authorem & ministrum, decuit ut Christus eodem modo, iisdemq; verbis consecraret quibus Sacerdotes hoc sacramentum conficiunt : præsertim cùm Eucharistia non solùm habeat rationem sacramenti, sed etiam sacrificij, quod in tota Ecclesia usque 51.

ad finem mundi Deo offeretur.

Hanc conformitatem Sacerdotis consecrantis cum Christo, eleganter expressit Chrysostomus serm. de proditione Judæ apud S. Thomam in catena aurea in cap. 14. Marci, in verba illa, *Et manducantibus illis*. Sic enim ait: *Et nunc etiam ille præsto est Christus, qui illam ornavit mensam, ipse istam quoque consecrat. Non enim homo est qui proposita corpus Christi facit & sanguinem, sed ille qui pro nobis crucifixus est Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur & gratiâ, hoc verbo quod dicit, Hoc est corpus meum, proposita consecrantur. Et sicut illa vox quæ dixit: Crescite & multiplicamini, & replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem, operante naturâ: ita & vox ista semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ, usque in hodiernum diem, & usque ad ejus adventum, præstat sacrificio firmitatem.*

51. Objicies primò: Christus in instituendis sacramentis utebatur potestate excellentiæ quæ non erat addicta verbis, uti potestas ministerialis, quam Ecclesiæ communicavit: Ergo alio ritu & cæremoniâ hoc sacramentum confecit, nec usus est verbis in consecratione sui corporis, sicut nos utimur. Unde quando Eucharistiam sumendam dedit duobus Discipulis in Emaüs, illam solâ benedictione confecit, ut colligitur ex illo Lucæ ultimo: *Accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis.*

53. Respondeo Christum, etiam in hoc sacramento instituendo usum fuisse potestate excellentiæ, quæ non in eo, ut Adversarij contendunt, consistit, ut debuerit absque verbis hoc sacramentum conficere; sed cùm potuerit alio ritu, aliâque cæremoniâ, tamen voluit verbis illud conficere; non quòd verbis astrictus fuerit, sicut nos, sed quia ita voluit, ut major esset conformitas & unitas inter Authorem & ministrum, ut suprà diximus. Ad illud quod subditur, multi non improbabiliter negant Christum tunc consecrasse. Sed quidquid sit de hoc, ex tali facto non potest deduci ullum argumentum contra nostram conclusionem, quia vel dici potest, etiam tunc Christum verbis consecrasse, quæ tamen brevitatis causâ ab Evangelistis omittuntur; vel certè voluisse tunc solâ benedictione, & in una specie consecrare, ut ostenderet suam authoritatem quam habebat, variis modis hoc & cætera sacramenta conficiendi.

54. Objicies secundò: Antequam Christus hæc verba, *Hoc est corpus meum*, proferret, jam consecraverat corpus suum: Ergo in consecratione sui corporis non adhibuit verba quibus nos utimur. Consequentia patet, Antecedens probatur ex contextu Evangelij, ubi sic dicitur: *Accepit Jesus panem, benedixit, fregit, deditque Discipulis suis dicens, accipite & manducate, Hoc est corpus meum.* Ex hac enim narratione constat, Christum priùs benedixisse panem, quàm protulerit verba illa, *Hoc est corpus meum:* Sed nomine benedictionis intelligi debet ipsa consecratio: Ergo Christus priùs consecravit, quàm hæc verba, *Hoc est corpus meum*, proferret.

55. Propter hoc argumentum Cajetanus, Soto, Suarez, Vazquez, & alij, docent benedictionem panis & vini factam à Christo in nocte cœnæ, fuisse actionem distinctam à consecratione utriusque speciei. Idque innuere videtur Tridentinum sessione 13. cap. 1. his verbis: *Cùm post panis vinique benedictionem, se suum corpus illis præbere, ac suum sanguinem, disertis ac perspicuis verbis testatus est.*

Nihilominus quod Christi benedictio fuerit ipsa consecratio, asseritur à D. Thoma hîc art. 1. ad 1. docenturque à S. Remigio in cap. 10. Epistolæ ad Corinth. & à S. Brunone in cap. 11. ejusdem Epistolæ. Eandem tenent sententiam Innocentius III. lib. 4. de myst. Missæ cap. 6. Hugo Cardinalis super cap. 14. Marci, Lyranus 1. ad Corinth. 11. Cardinalis Bessarion libro de verbis consecrationis, & ex Scholasticis Alensis, Durandus, Valentia, Henriquez, Beccanus, & alij, quibus apertè favet Catechismus Pij V. loquendo de forma Eucharistiæ, folio 212. Potestque probari hæc sententia ex illo Pauli 1. ad Corinth. 10. *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* Ubi Apostolus consecrationem calicis, benedictionem appellat, ut exponit S. Thomas ibidem lect. 4. dicens: *Cui benedicimus, id est quem nos Sacerdotes consecramus.* Eodem modo loquuntur SS. Patres: Chrysostomus enim homil. 25. sic ait: *Cùm benedictionem dico, Eucharistiam dico* Ambrosius de iis qui initiantur cap. 9. *Hic est panis quem benedictio consecravit: major est vis benedictionis quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur.* Cyprianus de cœna Domini: *Calix benedictione solemni sacratus, ad totius hominis vitam, & salutem proficit.* Demum S. Cyrillus lib. 4. in Joan. cap. 17. & lib. 10. cap. 13. consecrationem vocat *benedictionem mysticam*: Ergo juxta SS. Patres, benedictio panis & vini facta à Christo in nocte cœnæ, fuit ipsa consecratio.

56. Ratio etiam id suadet, nam benedictio fieri solet verbis: nulla autem possunt assignari verba quibus Christus panem benedixit, nisi ea quæ referuntur ab Evangelistis, unde cùm illa sint verba consecratoria, dicendum est, Christum benedixisse verbis consecratoriis, atque adeò benedictionem & consecrationem fuisse eandem actionem.

57. Ad locum verò Tridentini suprà adductum, respondet Joannes à S. Thoma in Tractatu de approbatione doctrinæ D. Thomæ, qui habetur initio tomi primi in primam partem: *quòd stando in præcisa constructione grammaticali, duplicem sensum possunt facere illa verba. Primò sic quod ly* post benedictionem, *referatur & construatur cùm ly* testatus est, *& tunc sensus est: priùs dedit benedictionem, & post illam testatus est, se dare corpus suum. Et in hoc sensu procedit obiectio. Secundò, quod ly* post benedictionem, *referatur, & construatur cum ly* corpus suum. *Et tunc est sensus, quòd Christus testatus est illis se dare corpus suum, id est, id quòd post benedictionem seu consecrationem est corpus suum. Et in hoc sensu benedictio est consecratio: & hunc sensum nos accipimus, qui etiam legitimus est. Sicut si quis diceret: post Baptismum regeneratus homo accipit characterem, & fidem, sensus enim est quòd regeneratus post Baptismum, seu per ipsum Baptismum, & non ante, accipit fidem &c. Sic testatus est Christus se dare illis corpus post benedictionem; id est quòd corpus suum est post benedictionem, & non ante.* Hæc prædictus Author loco citato.

58. Ad objectionem ergo cujus occasione hæc adducta sunt, in forma respondeo, negando Antecedens, & ad ejus probationem dicendum cum S. Thoma hîc art. 1. ad 1. quòd cùm Evangelistæ dicunt, quòd *Jesus accepit panem, benedixit, fregit, deditque Discipulis suis dicens, accipite &*

manducate, hoc eſt corpus meum, non eſt ſic intelligendum, ut eo ordine hæc facta fuerint quo referuntur, quia Evangeliſtæ res geſtas ſæpe narrant ordine præpoſtero : ſed ſenſus eſt, dum benediceret, frangeret, & daret Diſcipulis ſuis, dixiſſe, *hoc eſt corpus meum*, *Hoc participium dicens* (inquit S. Doctor) *concomitantiam quandam importat verborum prolatorum ad ea quæ præcedunt. Non autem oportet quod hæc concomitantia intelligatur ſolùm reſpectu ultimi verbi prolati, quaſi Chriſtus tunc iſta verba protulerit, quando dedit Diſcipulis ſuis : ſed poteſt intelligi concomitantia reſpectu totius præcedentis ; ut ſit ſenſus, dum benediceret, frangeret, & daret Diſcipulis ſuis, hæc verba dixit : Accipite &c.*

ARTICVLVS IV.

Vtrum verba conſecrationis formaliter & ſignificativè, ſeu aſſertivè, à Sacerdote proferantur, vel ſolùm hiſtoricè & recitativè?

§. I.

Explicatur titulus, & difficultas propoſita, unicâ concluſione reſolvitur.

59. PRo tituli explicatione ſciendum eſt, illud pronuntiari ſeu dici hiſtoricè, ſive quod idem eſt recitativè aut materialiter, quod tantùm refertur tanquam ab alio dictum, ita ut illud ipſum non aſſeratur, vel negetur, ſed tantùm illud ab alio fuiſſe dictum enuntietur ; ut cùm dicimus, *Ariſtoteles dixit mundum eſſe ab æterno*. Formaliter verò & ſignificativè ſeu aſſertivè aliquid dicimus, quando per verba quæ pronuntiamus, aliquid affirmare vel negare intendimus, ut cùm dicimus, *Deus eſt trinus in perſonis, Deus eſt incarnatus, &c.* Hinc emergit quæſtio, & controverſia inter Theologos, quonam ex his modis verba conſecrationis à Sacerdote proferantur? Nam Innocentius III. lib. 4. de Euchar. cap. 17. Durandus in 4. diſt. 8. quæſt. 2. Major quæſt. unicâ ad 2. Picus Mirandulanus in apologia ſuarum aſſertionum quæſt. 10. Ambroſius Catharinus opuſc. de verbis conſecrationis, & Alphonſus Salmeron tomo 9. in Evang. Tract. 13. docent ea recitativè tantùm & hiſtoricè proferri. E contra Marſilius, Gabriel, & alij, quos ex Recentioribus ſequuntur Vazquez, & Amicus, exiſtimant ea aſſertivè tantùm, ſeu formaliter & ſignificativè proferri. Pro reſolutione difficultatis, & veræ ſententiæ explicatione,

60. Dico breviter, ea recitativè ſimul & aſſertivè proferri. Ita communiter docent Theologi cum D. Thoma hîc art. 5. & ſuper caput 26. Matthæi, verſu 26. ubi ſic ait : *Dicendum quod recitativè dicuntur, & ſimul recitativè & ſignificativè.* Et quidem quòd hiſtoricè & recitativè dicantur, patet ex contextu Canonis, ubi ſic dicitur : *Qui pridie quàm pateretur, accepit panem in ſanctas & venerabiles manus ſuas, & elevatis oculis in cœlum, ad te Deum ſunm patrem omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit & fregit, deditque Diſcipulis ſuis, dicens, Accipite & manducate ex hoc omnes, Hoc eſt enim corpus meum.* Ubi particula *dicens*, manifeſtè ſignificat, Chriſtum verba illa ſacramentalia dixiſſe, eademque referri tanquam à Chriſto dicta. Id etiam apertè colligitur ex illa particula *Enim*, quam Eccleſia adjecit : niſi enim verba formæ recitativè proferantur, incongruè & inutiliter addita fuiſſet particula illa conjunctiva, nam hæc additur ad connectenda verba formæ cum præcedentibus, quæ tantùm recitativè proferuntur ; & eatenus connectuntur, quatenus referuntur eodem modo à perſona Chriſti dicta.

61. Quod autem ſenſu quoque formali ſeu aſſertivo & ſignificativo enuntientur, probatur primò quia ex Florentino in decreto unionis, Ambroſio lib. 4. de ſacrament. cap. 4. aliiſque SS. Patribus, Sacerdos conſecrans, loquitur in perſona Chriſti : Sed in perſona Chriſti non loqueretur, ſi tantùm hiſtoricè referret Chriſtum ea verba dixiſſe ; qui enim tantùm recitat verba alterius, non loquitur in perſona illius, ſed in propria, cùm ejus perſonam non induat, ut illam in ſe exprimat & repræſentet : Ergo Sacerdos non refert merè hiſtoricè verba conſecrationis, ſed aſſertivè quoque & ſignificativè ea pronuntiat.

62. Dices, eâ ſolùm ratione Sacerdotem conſecrantem dici loqui in perſona Chriſti, quia hoc ſacramentum conficit per virtutem ſibi à Chriſto communicatam, non verò ex eo quod perſonam illius gerat & repræſentet.

Sed contra : Sacerdos peculiari nomine ac titulo in hoc ſacramento in perſona Chriſti loquitur, quo non loquitur dum alia ſacramenta miniſtrat, cùm Concilium de alio ſacramento non dixerit, quod illud Sacerdos in perſona Chriſti loquens conficiat : Sed reliqua ſacramenta conficit in virtute & poteſtate à Chriſto ſibi communicata : Ergo non eâ ſolùm ratione Sacerdos conſecrans dicitur loqui in perſona Chriſti, quia agit per virtutem ſibi à Chriſto communicatam.

63. Probatur ſecundò : Si Sacerdos verba conſecrationis hiſtoricè tantùm & recitativè proferret, ea non proferret ſupra præſentem materiam, ſed ſupra aliam quam in ultima cœna Chriſtus conſecravit; nam ſignificarent tantùm converſionem materiæ quam Chriſtus tunc accepit in manus, & præſentiam corporis & ſanguinis ſub ejuſdem materiæ ſpeciebus: Sed hoc dici nequit : Ergo nec illud.

64. Reſpondent Adverſarij, hæc verba à Chriſto in cœna fuiſſe etiam virtute enuntiata ſupra omnem materiam, quæ à futuris Sacerdotibus conſecrabilis erat : ſicut dicunt Patres, Chriſtum per contactum aquæ Jordanis quâ fuit à Joanne baptizatus, conſecraſſe omnes aquas quibus baptizandi erant reliqui.

Sed hoc temerè & ſine fundamento aſſeritur, cùm nec ſancti Patres illud inſinuent, nec ex verbis Scripturæ colligatur, nec exemplum illud hoc ſuadeat ; nam Chriſtum per contactum aquæ Jordanis, conſecraſſe omnes aquas, non eſt aliud quàm ipſum per inſtitutionem Baptiſmi in materia aquæ, effeciſſe ut omnes aquæ eſſent idonea materia ad hoc ſacramentum. Similiter ergo, vi conſecrationis primi panis & calicis fuiſſe reliquos virtute conſecratos, non eſt aliud quàm vi primæ illius inſtitutionis, quâ fuit hoc ſacramentum in pane & vino uſuali inſtitutum, omnem poſtea panem ex tritico, & vinum de vite, fuiſſe factam idoneam materiam ad hoc conficiendum.

65. Tertiò ſuaderi poteſt eadem pars ex alio inconvenienti quod ſequitur ex adverſa ſententia. Si enim verba conſecrationis non haberent vim conſecrandi, niſi recitativè prolata, ſequeretur Sacerdotem non conſecraturum, qui ſic diceret, & nihil ampliùs, *Hoc eſt corpus meum* ; tunc

enim historicè non referret Christum ea dixisse: Sed hoc erroneum est, & contra communem Theologorum sententiam, ut patet ex dictis art. 1. Ergo &c.

§. II.

Solvuntur objectiones.

66. OBjicies primò: Eodem modo Sacerdos pronuntiat verba consecrationis, quo præcedentia, ut constat ex participio, *dicens*, quod non minùs refert Christum dicentem verba formæ, quàm verba illam præcedentia: Sed verba præcedentia formam panis, ut sunt illa, *Accipite & manducate ex hoc omnes*, recitativè tantùm proferuntur a Sacerdote, cùm illa tantùm referantur ut à Christo dicta suis Discipulis in ultima cœna: Ergo & verba consecrationis.

67. Confirmatur: Si Sacerdos verba formæ non purè recitativè, sicut & præcedentia, referret, sed ea etiam formaliter & significativè proferret, vel hoc faceret in propria persona, vel in persona Christi? Neutrum dici potest: Ergo &c. Minor quoad primam partem patet. Si enim Sacerdos in propria persona verba formæ proferret, illa essent falsa, quia per ly *corpus meum*, intelligeretur corpus ipsius Sacerdotis consecrantis. Probatur verò quantùm ad secundam: si enim in persona Christi verba formæ proferat, propositio erit falsa, quantùm ad ista verba: *Qui pro vobis & pro multis effundetur*, cùm non sit ampliùs glorioſus Christi sanguis effundendus.

68. Ad objectionem respondeo, negando Majorem. Sacerdos enim consecrans, verba præcedentia formam pronuntiat solùm recitativè, referendo quæ Christus in ultima cœna protulit; verba autem formæ, non historicè tantùm & recitativè profert, sed etiam assertivè, & enuntiativè, per ea in persona Christi asserendo, quæ ipsa suprà præsentem materiam practicè significant. Ad probationem verò in contrarium, dicendum est, participium illud *dicens*, significare quidem Christum verba sacramentalia dixisse, eademque referri à Sacerdote tanquam à Christo dicta, ut suprà annotavimus; non denotare tamen, Sacerdotem ea solùm historicè & recitativè proferre, cùm non repugnet Sacerdotem in persona propria, verba illa recitativè proferre, & in persona Christi quam repræsentat, ea assertivè & enuntiativè dicere.

69. Ad confirmationem dicatur, Sacerdotem verba formæ proferre in persona Christi: ad id verò quod in contrarium adducitur, patet responsio ex dictis art. 2. §. 3. in solutione quartæ objectionis; ibi enim ostendimus, Sacerdotem verè & enuntiativè dicere, *Hic est calix sanguinis mei qui pro vobis effundetur*, quia hæc verba proferuntur ab illo ut constituto præsente, per implicitam & generalem intentionem, tempori illi quo Christus hæc verba primùm protulit.

70. Objicies secundò: Hi duo modi proferendi, scilicet significativè & recitativè, sunt inter se oppositi & incompossibiles; nam qui recitat & refert verba alterius, non habet intentionem idem significandi; propterea qui refert hæresim aut mendacium alterius, non ideò mentitur aut est hæreticus: Ergo Sacerdos consecrans non potest verba formæ significativè & recitativè simul proferre.

71. Respondeo negando Antecedens, quamvis enim hi duo modi proferendi non semper sint simul, ut patet ex instantiis adductis de hæresi & mendacio, non sunt tamen inter se oppositi & incompossibiles, non enim repugnat quod eadem persona & nomine proprio eandem locutionem recitet ut ab alio prolatam, & simul enunciativè & significativè eam proferat nomine alterius; sicut cùm Sacerdos in Missa eandem orationem dominicam simul recitat ut a Christo dictam, & enuntiat, per eam petendo quæ in ea petere docemur. Similiter ergo idem Sacerdos super materiam consecrationis sacramentalia verba pronuntians, potest illa velut à Christo dicta referre, & simul Christum imitari, ejusque personam induendo, asserere super materiam propositam, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.*

§. III.

Corollarium notatu dignum.

72. EX dictis intelliges, propositiones illas, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, ut à Sacerdote prolatas, esse verissimas; cùm enim Sacerdos celebrans loquatur in persona Christi, verè potest dicere, *Hoc est corpus meum*, quamvis sub speciebus panis non ponat nisi corpus Christi; sicut Angelus personam Dei repræsentans, verè dicebat, *Ego sum qui sum.*

73. Dices, Illa propositio est falsa in qua prædicatum attribuitur subjecto cui non convenit: Sed prædicatum hujus propositionis, *Hoc est corpus meum*, attribuitur subjecto cui non convenit: Ergo est falsa. Minor probatur. Subjectum hujus propositionis est substantia panis: Sed falsum est substantiam panis esse corpus Christi: Ergo &c. Major probatur, quia pronomen demonstrativum *hoc*, demonstrat substantiam quæ tunc erat sub speciebus panis, quando proferebatur.

74. Respondeo negando Minorem, ad cujus probationem, nego Majorem, & ejus probationem; nam licèt pronomen *hoc* significet substantiam aliquam singularem sub accidentibus contentam, non tamen illam significat determinatè, sed solùm vagè, ut patet in communi modo loquendi: Petrus enim v. g. ambulans per hortum Joannis, & advertens aliquam herbam, verè dicit, *hæc herba nascitur in horto meo*: ubi pronomen *hæc* non supponit pro illa singulari determinata herba quam demonstrat, sed pro singulari vagè, sive pro alia ejusdem speciei.

75. Dices rursus: Si propositio illa esset vera, vel objectum illius prius esset quàm veritas ejusdem, vel posterius? Non primum, quia propositio illa inquantum vera efficit suum objectum, ponit enim corpus Christi sub speciebus: Ergo objectum non potest esse prius, cùm omnis effectus sit posterior suâ causâ. Non etiam secundum, quia ex eo quod res est vel non est, propositio dicitur vera vel falsa, ut ait Aristoteles 1. Perihermenias: Ergo prius est objectum propositionis esse, quàm verificari propositionem quæ illud enuntiat.

76. Respondeo eligendo secundam partem dilemmatis, & ad probationem in contrarium, distinguendo Antecedens: Ex eo quòd res est propositio speculativa dicitur vera, concedo. Practica, nego. Sicut ergo quia cognitio divina habet causare veritatem in rebus, prius est quòd Deus cognoscat rem esse, quàm sit ipsa res, ut in Tractatu de scientia Dei fusè ostendimus: Ita pariter, quia hæc propositio, *Hoc est corpus meum*, ut à Sacerdote consecrante profertur, practi-

Disp. 3. art. 3.

ca

ca est, prius naturâ est quòd corpus Christi sub speciebus panis ponatur, quàm quòd illa verificetur.

Instabis : Propositio practica affirmat aliquid esse in re : Ergo supponit rem ita esse.

Respondeo distinguendo Antecedens : affirmat aliquid esse in re, quod tunc fiat, concedo. Quod præsupponatur, nego.

77. Quærunt hîc aliqui, an verba consecrationis physicè instrumentaliter producant sub speciebus Eucharisticis substantiam corporis Christi, subindeque ab eis physicè substantiam panis & vini expellant? Sed resolutio hujus difficultatis pendet ex dictis in Tractatu de sacramentis in communi, de causalitate sacramentorum novæ legis ; nam eodem modo asserunt SS. Patres verba consecrationis efficere corpus & sanguinem Christi, quo alia sacramenta causant gratiam : unde sicut ibi ostensum est, quod ut dicta Scripturæ, Conciliorum, & SS. Patrum, in sensu proprio salventur & verificentur, dicendum est, sacramenta novæ legis physicè instrumentaliter causare gratiam, idem asserēdum est de verbis consecrationis respectu productionis corporis & sāguinis Christi sub speciebus Eucharisticis, & expulsionis substantiæ panis & vini ab illis. Quare S. Thomas hîc art. 4. docet verbis illis inesse virtutem creatam ad perficiendam istam conversionem. Et in resp. ad 2. negat dari instrumentum creationis, quod tamen concedit pro ista conversione. Ubi manifestum est ipsum loqui de instrumento physico, non verò de purè morali. Tum quia non est necesse ponere virtutem aliquam creatam instrumento morali, cùm instrumentum morale non influat per virtutem physicam in effectum, sed agens principale se solo ad positionem illius rei operetur. Tum etiam, quia nulla est repugnantia quòd detur instrumentum morale creationis, quia non repugnat quòd ad interceſſionem alicujus Sancti, vel ad prolationem aliquorum verborum, Deus se solo creet Angelum vel animam; sicut multoties propter preces alicujus Sancti datur alicui filius, & creatur anima illius.

78. Argumenta verò quæ contra hanc D. Thomæ sententiam militant, loco citato, solidè & perspicuè soluta sunt. Duo solùm restant breviter hîc expedienda. Primum est, quòd si verba consecrationis physicè instrumentaliter concurrant ad productionem corporis Christi sub speciebus, etiam ipsa Christi humanitas habebit eandem causalitatem, cùm illa sit instrumentum conjunctum Verbi divini, ad producendos eosdem effectus quos per sacramenta ut per instrumenta separata operatur : Sed videtur impossibile quòd humanitas Christi instrumentaliter physicè ad hunc effectum concurrat, alioquin ipsa Christi humanitas seipsam produceret : Ergo pariter repugnare videtur, quòd verba consecrationis physicè instrumentaliter concurrant ad productionem corporis Christi sub speciebus Eucharisticis.

79. Verùm huic difficultati facilè respondetur, negando Minorem, licèt enim humanitas Christi non possit esse instrumentum ad productionem sui absolutè & simpliciter, bene tamen ad productionem, ut ex pane, & in sacramento; quia nulla est repugnantia quòd humanitas Christi supponatur existens absolutè, & supponatur non existens tali modo, subindeque ut existens absolutè & in propria specie, instrumentaliter concurrat ad sui productionem sub tali modo.

Secundò objici potest, quod conversio panis in corpus Christi non minùs excellens & miraculosa videtur, quàm creatio : Ergo cùm juxta D. Thomam 1. p. quæst. 45. art 5. repugnet creaturam esse instrumentum physicum creationis, videtur etiam impossibile, quòd verba consecrationis physicè instrumentaliter ad productionem corporis Christi sub speciebus Eucharisticis concurrant. 80.

Respondeo dato Antecedente, negando consequentiam & paritatem ; licèt enim concedatur quòd conversio ista sit actio excellentior quàm creatio, non tamen est ita difficilis respectu creaturæ ; quia actio creaturæ debet recipi in aliquo subjecto quod præsupponatur, ut illa operetur ; quod subjectum non præsupponitur in creatione, bene tamen in transsubstantiatione; unde quamvis repugnet dari instrumentum physicum creationis, non tamen transsubstantiationis. 81.

DISPVTATIO VIII.

De effectibus sacramenti Eucharistiæ.

Ad quæstionem 79. D. Thomæ.

QVæ ad hujus mirabilis sacramenti effectus attinent, tot difficultatum scholasticarum nodis implexa non sunt, quàm quæ hucusque pertractavimus, unde & breviùs & faciliùs ab illis nos expediemus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Qui sint præcipui hujus sacramenti effectus ?

DIco primò, proprium & principalem hujus sacramenti effectum, esse gratiam, per modum nutritionis & augmenti in vita spirituali. Ita colligitur ex Florentino in decreto Eugenij, ubi hoc sacramentum habere dicitur *omnem effectum quem materialis cibus & potus quoad vitam agunt corporalem, sustentando, reparando, augendo &c.* Et ex Tridentino sess. 13. cap. 2. ubi sic habetur : *Sumi autem voluit* (Salvator noster) *sacramentum hoc tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur & confortentur viventes vitâ illius qui dixit : Qui manducat me, & ipse vivet propter me.* Quibus verbis rationem fundamentalem nostræ conclusionis insinuat. Hoc enim sacramentum per modum cibi & potûs institutum est, juxta illud Joan. 6. *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus :* Ergo sicut cibus materialis corpus nutrit & auget; ita Eucharistia animam nutrit, auget, & roborat, & ut loquitur Ambrosius lib. 5. de sacram. cap. 4. *Animæ nostræ substantiam fulcit* ; quod aliter præstare nequit, quàm tribuendo gratiam per modum nutritionis & augmenti in vita spirituali. In quo à cæteris sacramentis differt : alia enim sacramenta ad alios effectus & fines peculiares gratiam conferunt, Baptismus ad regenerationem, Confirmatio ad fidem fortiter & constanter propugnandam, Pœnitentia ad resurgendum à peccatis, Extrema-Unctio ad levamen ægritudinis, & fœlicem ac facilem exitum ex hac vita, Ordo ad conferendam potestatem conficiendi aut ministrandi validè sacramenta, Matrimonium ad conju- 82.

ges sanctificandos, muniendosque subsidiis quibus convenienter status conjugalis sustineri possit. A

2. Dico secundò, hoc sacramentum, quantùm est de se, causare etiam quandam gratiam actualem, nempe excitationem charitatis, & actualem refectionem, cum quadam dulcedine, & gaudio spirituali. Ita D. Thomas hîc art. 1. ad 2. ubi ait: *Per hoc sacramentum, quantùm est ex sui virtute, non solùm habitus gratiæ & virtutis confertur, sed etiam excitatur in actum, juxta illud 2. ad Corinth. 5. Charitas Christi urget nos. Et inde est quod ex virtute hujus sacramenti anima spiritualiter reficitur, per hoc quod anima spiritualiter delectatur, & quodammodo inebriatur dulcedine bonitatis divinæ*, secundùm illud Cant. 5. *Comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi.* Unde in Clementina unica *de Reliquiis, & veneratione Sanctorum*, Eucharistia vocatur *panis habens omne delectamentum, & omnis saporis suavitatem*; & D. Thomas opusc. 58. dicit, quod in hoc sacramento *dulcedo in proprio fonte degustatur*, & in officio quod de hoc mirabili sacramento jussu Urbani IV. edidit, ei accommodat illud Genes. 49. *Pinguis est panis ejus, & præbebit delitias Regibus.* B

3. Similia docent SS. Patres, Cyprianus enim serm. de cœna Domini hæc scribit: *Panis iste Angelorum, omne delectamentum habens, virtute mirificâ, omnibus qui dignè & devotè sumunt, secundùm suum desiderium sapit, & ampliùs quàm manna illud eremi implet & satiat edentium appetitus, & omnium carnalium saporum irritamenta, & omnium exsuperat dulcedinum voluptates.* Ambrosius lib. 5. in Lucam: *Qui domicilio Christum recipit interno, maximis delectationibus exuberantium pascitur voluptatum.* Laurentius Justinianus de casto connubio Verbi & animæ cap. 24. hoc sacramentum appellat, *pabulum suave, refectionem jucundam, melliſluum mannâ*, quia revera in eo Christus animam mirâ dulcedine & suavitate perfundit, satiatque nos de torrentibus mellis & butyri, juxta illud Job 20. *Non videat rivulos fluminis, torrentes mellis & butyri*, quod D. Gregorius 15. Moral. cap. 9. accommodat ad Christum: *Mel quippe* (inquit) *ex aëre, butyrum verò ex carne est: summi autem Patris unigenitus, cùm sit Deus super omnia, homo factus est inter omnia; qui cùm nos dulcedine Divinitatis suæ, & mysterio Incarnationis suæ replevit* (in Eucharistia) *melle nos pariter & butyro satiavit.* C D

4. Docent etiam aliqui ex SS. Patribus, ad miram hujus dulcissimi sacramenti suavitatem explicandam, quod in eo Divina Sapientia suam divinitatem & humanitatem ad modum lactis nobis exhibet, juxta illud Isaïæ 60. *Mammillâ Regum lactaberis.* Ita Augustinus concione 1. in Psal. 33. ubi hæc scribit: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Ecce cibus sempiternus, sed manducant Angeli, manducant supernæ Virtutes, manducant cœlestes spiritus, & manducant, & saginantur: quis autem homo posset ad illum cibum? Vnde cor tam idoneum illi cibo? Oportebat ergo ut mensa illa lacteſceret, & ad parvulos perveniret.* Similia habet Hugo à S. Victore lib. 1. Miscell. titulo 25. *Sapientia* (inquit) *sursum panis erat, & versa est deorsum in lac; in Divinitate Panis, in humanitate lac; & nutritus est parvulus lacte humanitatis, ut crescens & convalescens capere posset cibum Divinitatis.* E

5. Ad majorem hujus conclusionis intelligentiam, observandum est cum Cajetano hîc art. 1. quod quamvis augmentũ gratiæ, & dulcedo spiritualis, sint hujus sacramenti effectus, non habent tamen necessariam connexionem, sed possunt abinvicem separari. Nam in Christo secundus effectus fuit sine primo, ut docet D. Thomas hîc quæst. 81. art. 1. ad 3. ubi ait quod quamvis in Christo gratia non fuerit augmentata ex susceptione hujus sacramenti, habuit tamen spiritualem delectationem. E contra verò (inquit Cajetanus) augmentum habitualis gratiæ ex hoc sacramento in valde multis credimus contingere, qui dignè ad hoc sacramentum & devotè accedunt, & tamen expertes sunt spiritualis dulcedinis, ita ut ipsorum vox ad Patrem cœlestem sit: *Ecce tot annis servio tibi, & nunquam dedisti mihi hœdum, ut cum amicis meis epularer*; & tamen filius erat qui verè dicere potuit: *Nunquam mandatum tuum præterivi*, Lucæ 15. Sicut ergo Sacramentum Extremæ Unctionis non semper causat sanitatẽ corporis; sed solùm cùm expedit ad salutem animæ, & non est impedimentum ex parte recipientis; ita nec Eucharistia semper causat delectationem & fervorem spiritualem (præcipuè sensibilem, & redundantem in inferiores potentias) sed solùm prout expedit ad augmentum gratiæ & virtutum, vel cùm ex indispositione subjecti ei non ponitur impedimentum, ut contingit in illis qui cum distractione, & absque attentione & devotione actuali, ad hoc sacramentum accedunt.

6. Addo ex D. Thoma opusc. 58. cap. 22. quod *sicut medicus peritus quandoque quibusdam dat medicinam dulcem palato corporis, & quandoque non sic, sed dulcem palato mentis, quæ quamvis non gutturi, tamen bene sapit rationi, pro eo quod sanam mentem delectat. Sic Dominus dat suis fidelibus dulce semper corpus: sed dulcedinem suam alio modo istis, alio istis, prout cuilibet expedire novit. Hinc est quod quidam dulcedinem istam sapiunt per affectum, & ardentiore delectantur devotione, & alij eandem dulcedinem sapiunt per pium intellectum, & sufficienti reficiuntur utilitate in eo quod credunt & intelligunt per hunc cibum sanctum veram vitam obtinere. Igitur* (concludit S. Doctor) *quamvis non sapis dulcedinem Domini primo modo, id est, per affectum firmæ devotionis, sape tamen secundo modo, scilicet per intellectum multæ utilitatis.*

7. Dico tertiò: Hoc Sacramentum tollit peccata venialia, & præservat à mortalibus. Ita docet Concilium Tridentinum sess. 13. cap. 2. dicens, *Hoc sacramentum esse antidotum, quo liberamur à peccatis quotidianis, & à peccatis mortalibus præservamur.*

Quod tollat peccata venialia, ex duplici capite provenit, ut docet S. Thomas hîc art. 4. Primò ex ipsa ratione gratiæ cibantis, quia proprium est alimenti, non solùm nutrire, sed etiam restaurare quod per calorem naturalem perditur: Sed per peccata venialia quotidie perditur de fervore & calore charitatis: Ergo per cibum spiritualem restaurari debet. Secundò habet tollere peccata venialia mediatè, quatenus excitat fervorem charitatis, quo remittuntur venialia, quæ non ipsi habitui, sed exercitio seu fervori charitatis opponuntur.

Quod verò à mortalibus præservet, probatur discursu D. Thomæ, hîc art. 6. Cùm enim peccatum mortale sit quædam spiritualis mors animæ, sicut dupliciter contingit corpus præservari

à morte, primò inquantum natura hominis interiùs roboratur contra corruptiva, & sic præservatur à morte per cibum & medicinam; secundò per hoc quod munitur contra exteriores impugnationes, & sic præservatur per arma quibus munitur corpus: ita & hoc sacramentum duplici illo modo præservat animam à morte spirituali peccati, primò quidem quia interiùs roborat ipsam, tanquam spiritualis cibus & medicina; secundò quia hoc sacramentum est quoddam signum rememorativum passionis Christi, per quam victi sunt dæmones, & ideò repellit omnem dæmonum impugnationem, & præbet auxilia ad vincendas omnes eorum tentationes, juxta illud Psalmi 22. *Parasti in conspectu meo mensam adversùs omnes qui tribulant me.* Unde Ignatius in Epistola ad Ephesios post medium: *Studete frequenter accedere ad Eucharistiam Dei & gloriam: quando enim hoc ipsum assiduè agitur, expelluntur Sathanæ potestates, qui suos actus convertit in sagittas ignitas ad peccatum.* Et Ambrosius serm. 8. in Psal. 118. *Moyses agnum immolavit, ut manducantes eum non occuparentur* (id est non circumvenirentur) *exterminatoris insidiis, ne inermes & vacuos spiritualis alimenti, nocturna spicula tenebrosi hostis opprimerent. Præveni & tu insidias tentatoris, instaura priùs cœleste convivium: Adveniendum in Ecclesiam, celebranda oblatio: Tunc paratus assiste, ut accipias tibi munimentum, ut corpus edas Domini Jesu, in quo remissio peccatorum est, postulatio divinæ reconciliationis, & protectionis æternæ. Suscipe Dominum Jesum tuæ mentis hospitio: ubi corpus ejus, ibi Christus est: Cùm hospitium tuum adversarius viderit occupatum cœlestis fulgore præsentiæ, intelligens locum tentamentis suis interclusum per Christum esse, fugiet &c.* Similia habet Chrysostomus homil. 45. ubi ait quod *ut leones flammam spirantes, sic ab illa mensa discedimus, terribiles facti diabolo.* Subditque paulò post, quod *hic mysticus sanguis dæmones procul pellit, cùm enim dominicum sanguinem in nobis vident, in fugam vertuntur &c.* Et infrà. *Quòd si ejus figura tantam habuit vim in templo Hebræorum & in Ægypto, quando liminaribus aspersus & inunctus est sanguis agni, multò magis veritas &c.* Demum Cyprianus Epist. 54. ait, *Non esse idoneum ad martyrium, qui ab Ecclesia non armatur ad prælium: quia mens deficit, quam recepta Eucharistia non erigit & accendit.*

8. Dico quartò: sacramentum Eucharistiæ causat perseverantiam, & gloriæ adeptionem.

Prima pars patet ex suprà dictis, Tum quia Eucharistia cùm sit instituta per modum cibi, nutrit & fovet vitam spiritualem. Tum etiam, quia habet præservare à peccatis mortalibus: præservando autem à peccatis, confert perseverantiam, quia impedit destructionem gratiæ. Tum denique, quia confert auxilia actualia ad perseverandum, & ad vincendas tentationes carnis & diaboli, juxta illud quod canit Ecclesia in officio hujus admirabilis sacramenti, à D. Thoma edito.

O Salutaris hostia,
Quæ cœli pandis ostium:
Bella premunt hostilia:
Da robur, fer auxilium.

9. Secunda verò pars, nempe quòd Eucharistia causet adeptionem gloriæ, constat ex verbis illis Christi Joan. 6. *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum:* vita enim æterna, est vita gloriæ.

A Multiplici verò titulo habet illam causare. Primò, quia est causa gratiæ, quæ est radix & semen gloriæ, & hoc est illi commune cum aliis sacramentis.

Secundò specialiter, quia, ut diximus, causat perseverantiam in gratia: perseverantia autem est veluti janua per quam electi intrant in palatium regni cœlestis, & *sola est* (ut ait Bernardus) *cui æternitas redditur, vel quæ æternitati hominem reddit.*

Tertiò, quia est memoriale passionis Christi, quæ aperuit nobis aditum vitæ æternæ, juxta illud Pauli ad Hebræos 10. *Habentes fiduciam in introitu Sanctorum*, scilicet cœlestium, *in sanB guine Christi.*

Quartò, quia Eucharistia est veluti Christi testamentum, juxta illud Christi, *Hic calix novum testamentum est in meo sanguine:* testamentum verò confert jus ad hæreditatem: Ergo ex vi hujus sacramenti habemus jus quoddam speciale ad Christi hæreditatem, quæ est vita æterna, & qui illud dignè sumunt, instituuntur hæredes vitæ æternæ, juxta illud Apostoli ad Hebræos 9. de Christo: *Novi testamenti mediator est, ut morte intercedente, &c. qui vocati sunt, accipiant repromissionem æternæ hæreditatis.*

Quintò hoc sacramentum habet causare gloriam, ratione rei significatæ, significat enim reC fectionem spiritualem, & unionem fidelium inter se & cum Christo, tanquam membra cum capite, quæ per species panis & vini designantur: illa verò imperfectè solùm habentur in præsenti vita, perfectè autem in statu gloriæ, juxta illud Augustini tract. 26. in Joan. *Cùm cibo & potu id appetant homines, ut non esuriant neque sitiant, hoc veraciter non præstat nisi iste cibus & potus, qui eos à quibus sumitur, immortales & incorruptibiles facit, in societate Sanctorum, ubi pax erit & unitas plena, atque perfecta.*

Sextò, quia hoc sacramentum (ut ait Tridentinum sess. 13. cap. 2) *est pignus futuræ nostræ gloriæ & perpetuæ felicitatis.* Quam rationem insinuat D D. Thomas opusc. 58. cap. 23. ubi sic discurrit: *Si ergo corpus Christi sumptum, pignus est vitæ æternæ, & pignus non dimittitur, donec id pro quo impignoratur, accipiatur, profecto per hoc ad vitam æternam perducimur.*

Demum hoc sacramentum viaticum appellatur, quia hîc præbet nobis viam, & dat virtutem perveniendi ad patriam. In cujus figuram dicitur 3. Regum 19. quod *Elias comedit, & bibit, & ambulavit in fortitudine cibi illius, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, usque ad montem Dei Oreb.* Unde Hieronymus in cap. 15. Matthæi: *Non vult Jesus dimittere jejunos, ne deficiant in via: Periclitatur ergo qui sine cœlesti pane ad optaE tam mansionem pervenire festinat. Vnde Angelus ad Eliam: Surge & manduca, quia grandem viam ambulaturus es.* Et Ambrosius precatione 1. quam pro Missæ præparatione composuit: *Manducet te Angelus ore pleno* (in patria) *Manducet te peregrinus homo pro modulo suo, ne deficere possit in via.* Item Gaudentius tract. 2. in Exodum, sub finem: *Hoc est viaticum itineris nostri, quo in hac vita modò alimur & nutrimur, donec ad ipsum perveniamus de hoc sæculo recedentes: Vnde dicebat idem Dominus; Nisi manducaveritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis &c.* Similiter Paschasius lib. de corpore & sanguine Domini cap. 19. *Hoc mysterium nonnunquam viaticum appellatur, quia*

si quis illo fruitur in via, pervenit ad vitam quam in se habet, &c. Demum Chrysostomus libro 6. de Sacerdotio ait, *Animas eorum qui hoc sacramentum in fine vitæ suscipiunt, ab Angelis propter assumptum illud sacramentum rectâ ad cœlum viâ deduci: eorum verò corpora satellitum more stipantibus Angelis, in vitam æternam custodiri.*

In hujus veritatis confirmationem refert Venerabilis Beda libro 4. Eccles. hist. cap. 14. puero ægrotanti dictum fuisse ab Angelis: *Nos te hodiernâ die ad cœlestia regna sumus perducturi: Sed expectare primum habes donec Missa celebretur; ac viatico dominici corporis ac sanguinis accepto, ad æterna in cœlis gaudia subleveris.*

10. Dico quintò: Eucharistia, etiam ut habet rationem sacramenti, remittit pœnam debitam peccatis, non quidem directè & ex vi sacramenti; sed ex consequenti, & concomitanter. Ita D. Thomas hîc art. 5.

Prima pars patet, quia hoc sacramentum non est institutum ad satisfaciendum pro peccatis, sicut sacramentum Pœnitentiæ, sed ad spiritualiter nutriendum, & ad sanctificandum nos.

Secunda verò constat ex suprà dictis: nam cùm ut sacramentum habeat vim remittendi peccatum, ut suprà visum est, & peccatum non remittatur sine aliqua remissione pœnæ, consequens est, ut pœnam aliquam cum peccato remittat. Item ut sacramentum excitat fervorem charitatis, per quam homo consequitur remissionem non solùm culpæ, sed etiam pœnæ. Non remittitur tamen tota pœna peccato debita per sumptionem Eucharistiæ, sicut per receptionem Baptismi, aliàs homini communicanti nulla esset pœnitentia injungenda, sicut nec baptizato injungitur; & quilibet munitus hoc sacramento ex hac vita discedens, evolaret statim ad cœlum, subindeque non indigeret Ecclesiæ suffragiis, ut à pœnis Purgatorij liberaretur: quę erronea sunt, & à communi Doctorum sensu penitus aliena.

Dixi Eucharistiam, *ut habet rationem sacramenti*, quia si consideretur in ratione sacrificij, per se & directè pœnam peccati remittit; nam quatenus sacrificium est, habet vim satisfaciendi, & placandi Deum, ac reddendi illum sibi propitium, ut patebit infrà cùm de Missæ sacrificio disseremus.

11. Dico ultimò: Eucharistia habet aliquos effectus in corpore, tum in hac vita, mitigando fomitem appetitûs sensitivi; tum in alia, causando resurrectionem corporis.

Prima pars docetur à D. Thoma hîc art. 1. ad 3. & art. 6 ad 3. & colligitur ex illo Zachar. 9. *Quid est bonum ejus, & quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?* Virginitas enim & castitas consistit in moderatione appetitûs sensitivi, quantùm ad passiones libidinis. Unde Paschasius libro de corpore & sanguine Domini cap. 21. *Felix fructus ubertatis ex quo virginitas germinatur: nam hoc nostri generis vino castitas corrumpitur, ab isto verò Virgines procreantur.* Et Glossa super illa verba Psalmi 67. *Selmon* mons Dei, sic ait: *De corpore Christi manat umbra gratiæ, quæ nobis defensaculum est contra incentiva vitiorum & carnalis concupiscentiæ.* Quæ verba refert D. Thomas opusc. 58. cap. 21. & subdit: *Dum ergo fidelis corpus Christi sumit, spirituale refrigerium percipit, quasi de umbra gratiæ quæ de ipso fluit: Oseæ 14. Ego quasi ros, & Israël germinabit quasi lilium.*

Similia docent SS. Patres: Cyrillus enim lib. 4. in Joan. cap. 17. hæc habet: *Sedat cùm in nobis manet Christus, sævientem membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat, & perturbationem animi extinguit.* Bernardus de Baptismo & de sacramento Altaris, circa medium, ait: *Duo sacramentum hoc operatur in nobis, ut videlicet & sensum minuat in minimis, & in gravioribus peccatis tollat omnino consensum. Si quis vestrûm non tam sæpe modò, nec tam acerbos sentit iracundiæ motus, invidiæ, luxuriæ, aut cæterorum hujusmodi, gratias agat corpori & sanguini Domini, quoniam virtus sacramenti operatur in eo.*

Si autem quæras, quomodo Eucharistia hunc effectum causet in corpore? 12.

Respondeo cum D. Thoma hîc art. 6. ad 3. quòd *licèt hoc sacramentum non directè ordinetur ad diminutionem fomitis, diminuit tamen fomitem ex quadam consequentia, inquantum auget charitatem: quia sicut Augustinus dicit in libro 83. quæstionum, augmentum charitatis est diminutio cupiditatis.*

Idem docet Catechismus Pij V. in quo de Eucharistia sic dicitur: *Dum charitatis igne animos magis incendit, concupiscentiæ ardorem extinguat, necesse est.* Addit S. Doctor loco citato, quòd Eucharistia *confirmat cor hominis in bono, per quod etiam præservatur homo à peccato.* Quibus verbis alium innuit modum, quo Eucharistia habet concupiscentiâ mitigare, & libidinis passiones frænare; cùm enim illa sit verus animi cibus, confortans cor in bono; habet annexa auxilia quibus fomes mitigetur, sive quibus excitentur piæ cogitationes ad eum finem accommodatæ, & Dei providentiâ tollantur omnes occasiones extrinsecæ, & arceantur Dæmones, ne fomitis incendium augeant, ut docet S. Joannes Chrysostomus homiliâ 45. in Joan.

Addunt aliqui, quòd sicut hoc sacramentum in carne indignè sumentium causat interdum infirmitatem & imbecillitatem, juxta illud Apostoli 1. ad Corinthios 11. *Ideò multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.* Ita è contrario in corpore hominis bene dispositi, qualitates aliquas naturales causat quibus ardor concupiscentiæ temperatur, & fomes aliquantulum minuitur. Unde Damascenus libro 4. fidei cap. 14. dicit de hoc sacramento, quòd *cedit in corporis animique præsidium.* Et Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 4. mystagogicâ, quòd *animam & corpus sanctificat.*

Quòd verò resurrectionem corporis causet, ut asserit secunda pars conclusionis, passim docetur à SS. Patribus, Irenæus enim libro 4. adversùs hæreses cap. 34. contra Valentinianos qui resurrectionem corporum negabant, sic arguit: *Quomodo autem rursus dicunt carnem in corruptionem devenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur?* Quem locum Rossensis sic interpretatur: *Perinde est ac si dixisset: Quoniam caro Christi vivificati est, & eadem resurrexit ad vitam incorruptibilem; inde fit, ut qui carnẽ illam dignè comederunt, si nullâ post hac suâ culpâ virtutem illam quam acceperunt, amittant, eorum corpora procul dubio resurgent ad immortalitatem.* 13.

Huic sententiæ subscribit Cyrillus Alexandrinus in 6. cap. Joannis, disertè non minùs quàm diffusè ostendens, carnem Christi ideò vivificatricem esse, quia ineffabiliter conjuncta est Filio Dei, à quo universa vivificantur, quippe per naturam vita est, cùm ex vivo Patre genitus sit: 14.

proinde corpora noſtra quantumvis corrumpenda, arrham, jus, vimque glorioſæ immortalitatis ex illius participatione & reali conjunctione percipere. Quod hoc diſcurſu probat: Caro Salvatoris Verbo, quod naturaliter vita eſt, conjuncta, vivifica eſt, hacque de cauſa in excitandis mortuis, non ſolùm ut Deus verbo atque imperio utebatur; verùm etiam carnis ſuæ contrectationem adhibebat, ut oſtenderet corpus ſuum vivificare poſſe. Igitur quando eam carnem comedimus, tunc vitam habemus in nobis, quæ committet & inferet omnino immortalitati participes ſui.

Deinde his exemplis rem illuſtrat. Aqua ex natura frigida, adventu ignis frigiditatis ſuæ oblita. Quando mors in primogenitos Ægyptiorum ſæviebat, carnes agni manducantes Hebræi, ejuſque ſanguine ſuperliminaria perungentes, mortem effugerunt. Mulier apud Matthæum fermentum abſcondit, in farinæ ſatis tribus, & parùm fermenti totam maſſam fermentat: ſic parvula benedictio totum hominem, in ſe attrahit, & ſuâ gratiâ replet; & hoc modo in nobis Chriſtus manet, & nos in Chriſto. Propterea dicit, *Reſuſcitabo eum in noviſſimo die.*

Et iterum: Non poterat aliter corruptibilis hæc natura corporis, ad incorrupribilitatem & vitam traduci, niſi naturalis vitæ corpus ei conjungeretur. Non credis mihi hæc dicenti? Chriſto, te obſecro, fidem præbe, *Amen amen* (inquit) *dico vobis, niſi manducaveritis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem ejus, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam, & ſuſcitabo eũ in noviſſimo die.* Huc uſque Cyrillus.

Similia docent Chryſoſtomus homiliâ 24. in 1. ad Corinthios, Hilarius 8. de Trinitate, Tertullianus libro de Reſurrectione carnis, & Ignatius in Epiſtola ad Epheſios, ubi Euchariſtiam appellat φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτον τοῦ μὴ ἀποθανεῖν: *Pharmacum immortalitatis, præſervativum contra mortem.* Eadem de cauſa Concilium Nicænum vocat hoc ſacramentum *Symbolum reſurrectionis*, & olim Chriſtiani Punici *vitam* illud nuncupabant, ut refert D. Auguſtinus libro de peccatorum meritis, & remiſſione cap. 24. Imò in quibuſdam Eccleſiis ſolitum erat illud in ore defunctorum ponere, ut hoc contactu immortalitatis germen ipſorum corporibus tribueret. Quod tamen poſtea in variis Conciliis fuit prohibitum, præſertim in Concilio Carthaginienſi 3. canone 6. & in Concilio generali 6. in Trullo, canone 83. quia (ut inquiunt Patres ibi congregati) ſcriptum eſt, *Accipite & manducate*, quod mortui præſtare non poſſunt.

Demum S. Thomas in cap. 6. Joan. lectione 7. hujus ſacramenti utilitatem ex eo probat, quia non ſolùm animæ, ſed etiam corpori dat vitam, juxta illud Chriſti Joannis 6. *Et ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die.* Subditque poſtea ſatis congruè, hunc effectum Euchariſtiæ tribui; quia ut dicit Auguſtinus: *Verbum reſuſcitat animas, ſed Verbum caro factum vivificat corpora:* in hoc autem ſacramento non ſolùm eſt Verbum ſecundùm ſuam Divinitatem, ſed etiam ſecundùm veritatem carnis, & ideò non eſt cauſa ſolùm reſurrectionis animarum, ſed etiã corporum 1. ad Corinthios 15. *Per hominem reſurrectio mortuorum.*

Ex hoc inferunt aliqui, quod illi qui in hac vita ſæpè & devotè communicarunt, claritatem quandam & ſplendorem ſpecialem poſt reſurrectionem generalem habebunt in corporibus ſuis: Etenim ſi Moyſes in hac vita mortali, ex ſola converſatione cum Angelo, qui loco Dei illi apparebat, tantam claritatem contraxit in facie, ut ex ſplendoris magnitudine, cornuta videretur, & *non poſſent intendere Filij Iſraël in faciem Moyſis, propter gloriam vultûs ejus*, ut ait Apoſtolus 2. ad Corinthios 3. qualem claritatem putandum eſt contractura corpora Beatorum, ex contactu corporis Chriſti glorioſi, in Euchariſtia, quam Chryſoſtomus *Fontem lucis*, & Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus, *Arcam luminum*, appellat. Id explicat Cyrillus Hieroſolymitanus Catech. 18. exemplo quorundam vermium, qui corpora habent lucida, fulgentia ſicut lucernæ: *Juſti* (inquit) *ſplendebunt ut Sol, & tanquam Luna, & ſicut ſplendor firmamenti. Et prævidens iſtam hominum incredulitatem Deus, vermibus parvulis, æſtate, lucidum dedit corpus, ut ex apparentibus crederetur id quod expectamus: qui enim partem poteſt præſtare, poterit & totum; qui fecit ut vermis lumine ſplendeat, multò magis illuſtrabit hominem juſtum.*

Quæres, an phyſicè & moraliter ſolùm Euchariſtia hunc effectum operetur? 18.

Reſpondeo probabilius eſſe, hunc effectum ſolùm moraliter cauſari ab Euchariſtia, quatenus ſcilicet Deus voluntate ſuâ acceptat ſumptionem Euchariſtiæ quaſi pignus futuræ gloriæ & immortalitatis, ut ait Tridentinum ſeſſione 13. cap. 2. pignus autem non cauſat redditionem debiti, niſi moraliter, à debitore verò phyſicè cauſatur. Unde Chriſtus quidem intuitu hujus pignoris & promiſſionis factæ Joannis 6. *Et ego reſuſcitabo eum in noviſſimo die*, quæ eſt obligatio moralis, phyſicè corpora noſtra reſuſcitabit in noviſſimo die, ſed Euchariſtia moraliter ſolùm ad hunc effectum concurret.

Addo quod licèt ſacramenta novæ legis, quando ſunt, phyſicè (in ſententia Thomiſtarum) producant ſuos effectus, quando tamen non exiſtunt, moraliter ſolùm ad eos concurrunt, ut de ſacramentis fictè ſuſceptis diximus Tractatu de ſacramentis in communi. At cùm corpora ſanctorum reſurgent, ſacramentum Euchariſtiæ non erit ampliùs in ſe, cùm jam præterierit, neque etiam in aliquo ſuo effectu, ſeu qualitate ab eo relicta in corpore, quæ tunc elevetur à Deo ad cauſandam reſurrectionem, ut aliqui exiſtimant: neque enim fundamentum habet talis qualitas, nec deſignari poteſt quænam ſit, aut quomodo maneat in tam multis tranſmutationibus quæ fiunt in corporibus mortuorum poſtea glorificandis, ut rectè ait Joannes à Sancto Thoma hîc diſputatione 30. art. 1. concluſ. 4. Ergo ſacramentum Euchariſtiæ moraliter duntaxat cauſabit corporum noſtrorum reſurrectionem. 19. *Diſp. 3. art. 3. §. 2.*

Quærunt etiam hîc aliqui, utrum per accidens poſſit hoc ſacramentum aliquando conferre primam gratiam? Sed de hoc fusè egimus in Tractatu de ſacramentis in communi diſp. 3. art. 5. §. 4. ubi oſtendimus ſacramenta vivorum per accidens aliquando conferre primam gratiam; idque de Euchariſtia expreſsè docet D. Thomas hîc art. 3. his verbis: *Poteſt hoc ſacramentum operari remiſſionem peccatorum dupliciter: uno modo non perceptum actu, ſed voto, ſicut cùm quis primò juſtificatur à peccato: alio modo etiam perceptũ ab eo qui eſt in peccato mortali, cujus conſcientiam & affectum non habet, forte enim primò non fuit* 20.

ſufficienter contritus, ſed devotè & reverenter accedens, conſequetur per hoc ſacramentum gratiam charitatis, quæ contritionem perficit & remiſſionem peccati. Et in 4. ſent. diſt. 9. quæſt. 1. art. 3. quæſtiunc. 2. *Si aliquis* (inquit) *factâ diligenti diſcuſſione ſuæ conſcientiæ, quamvis fortè non ſufficienti, ad corpus Chriſti devotè accedat, aliquo peccato mortali in ipſo manente, quod ejus cognitionem præterfugiat, non peccat: imò magis ex vi Sacramenti, peccati remiſſionem conſequitur. Vnde Auguſtinus dicit in quodam ſermone, quod quando corpus Chriſti manducatur, vivificat mortuos.*

21. Ratio etiam id ſuadet, cùm enim Euchariſtia realiter Chriſtum contineat, qui eſt fons vitæ, verisimile eſt quòd poteſt mortuos morte peccati vivificare, & homini ſic diſpoſito per accidens conferre primam gratiam; idque de divina miſericordia & benignitate piè præſumitur, cùm Deus ſit *miſericors & clemens, ac præſtabilis ſuper malitia*, erga eos qui ex animo peccatum deteſtantur, & devotè ac bonâ fide confugiunt ad ſacramenta, eorumque incapaces non ſunt. Cùmque hoc ſit magis pium, & in conſolationem fidelium cedens, non eſt cur negetur.

22. Addo quod Eccleſia huic ſententiæ favere videtur, cùm in quadam oratione poſtulat, *ut hoc ſacramentum ſit ablutio ſcelerum, ſit fortitudo fragilium, ſit vivorum atque mortuorum fidelium remiſſio omnium peccatorum.* His enim verbis innuere & ſentire videtur, valere inter alia hoc ſacramentum ad ſcelera abluenda.

23. Idem docere videntur SS. Patres, quos refert Joannes à S. Thoma hîc art. 2. præſertim Juſtinus Martyr in quæſtionibus ad Gentes, reſponſione ad quartam, ubi loquens de ſumptione carnis Dominicæ in hoc ſacramento, *Carbo* (inquit) *quem Propheta vidit immundis ſuis labiis adhærentem, ad iniquitatum, peccatorumque expiationem, figuram habebat Dominicæ carnis, quæ conſcientiam eorum qui ipſam edunt, ab omni ſcelere expiat.*

24. Nec valet quod ait Vazquez, Juſtinum ibi non loqui de reali ſumptione carnis Chriſti in Euchariſtia, ſed ſolùm de fide quâ in Chriſtum creditur. Nam (præterquam quod hæc reſponſio favet hæreticis, Chriſti carnem in Euchariſtia ſpiritualiter ſolùm, & per fidem manducari contendentibus) apertè repugnat menti S. Juſtini, cùm paulò ante dicat: *Quod illâ viſione Iſaïæ, myſterium Chriſti enuntiabatur, qui in ſolio gloriæ ſedet, eſuque ſanctæ carnis ſuæ peccata impiorum ſceleſtorumque hominum expiat*, Ubi per eſum carnis Chriſti, non poteſt intelligi fides quâ in ipſum creditur, ſed ſolùm ſacramentalis ejus ſumptio in Euchariſtia.

25. Dices primò, Tridentinum ſeſſ. 13. can. 5. anathema dicit ei qui dixerit, *præcipuum fructum hujus ſacramenti eſſe remiſſionem peccatorum*: Ergo ſententia D. Thomæ non videtur menti & doctrinæ Concilij conſona.

Sed nego conſequentiam, nam potiùs Concilium noſtram indicare vel ſupponere videtur ſententiam, dum definit remiſſionem peccatorum non eſſe præcipuum hujus ſacramenti effectum: hæc enim verba innuere vel ſupponere videntur, remiſſionem peccatorum eſſe ejus effectum minùs præcipuum, ſubindeque Euchariſtiam interdum per accidens conferre primam gratiam, quamvis directè & præcipuè ad iſtum effectum conferendum non ſit inſtituta.

A Dices ſecundò, Sacramentum Euchariſtæ per modum cibi inſtitutum eſt: Sed cibus nihil prodeſſe poteſt mortuis, cùm detur ad recreationem & nutrimentum viventium, non ad ſuſcitationem mortuorum, quia mortui manducare non poſſunt: Ergo Euchariſtia nunquam prodeſſe poteſt mortuis ſpiritualiter morte peccati, nec per conſequens illis conferre primam gratiam. Præſertim cùm Sacramenta vivorum (cujuſmodi ſunt omnia, exceptis Baptiſmo & Pœnitentiâ, quorum ille ad ſuſcitandum mortuum peccato originali inſtitutus eſt, hæc verò ad ſuſcitandum mortuum per actualia poſt Baptiſmum commiſſa) ſic appellantur, quòd nunquam prodeſſe mortuis B poſſint. 26.

Reſpondeo quòd licèt hoc ſacramentum per modum cibi inſtitutum ſit, & ſic directè & per ſe loquendo ſupponat vitam in comedente; quia tamen hic cibus eminenter habet vitam, ipſumque vitæ fontem, ut ſuprà dicebamus, in ſe continet; habet poteſtatem vivificandi mortuos morte peccati, & conferendi primam gratiam. 27.

Addo, quod licèt nutrimentum convertendum in ſubſtantiam aliti, vi facultatis ipſius naturalis, cujuſmodi eſt alimentum corporeum, non poſſit prodeſſe quidquam mortuis (quippe qui carent tali vi & facultate) ſecùs tamen ſpirituale, quod è contrario ſuſcipientem in ſe quodammodo convertit. Præſertim cùm ille de quo loquimur, non ita ſit mortuus, quin aliquem vitæ ſpiritualis actum exerceat, & cum attritione ac bona C fide, devotè, reverenterque ad ſacramentum accedat. 28.

Ad illud quod additur de ſacramentis vivorum, dicendum eſt, ſacramenta vivorum non ita appellari, quòd nunquam poſſint prodeſſe mortuis; ſicut nec ſacramenta mortuorum ſic nuncupantur, ut non poſſint prodeſſe vivis; ſed dicuntur ſacramenta vivorum, quia per ſe & ex prima intentione, gratiæ vitam præſupponere debent in ſubjecto; licèt ex benignitate & ſecundaria intentione Chriſti, fragilitatis hominum miſerentis, eam tribuere poſſint accedentibus bonâ fide cum attritione, ut probabiliter de divina miſeri- D cordia præſumitur, & fuſiùs loco ſuprà citato declaratum eſt; unde quæ hîc circa hanc difficultatem deſunt, ex dictis ibidem ſuppleri poterunt. 29.

Plures alij ſunt hujus mirabilis ſacramenti fructus & effectus, qui ut ait Catechiſmus Pij V. *nullâ oratione explicari poſſunt.* Unde Cyprianus de Cœna Domini: *Mira ſunt quæ ſentit, magna quæ videt, inaudita quæ loquitur, quem agnus iſte Paſchalis inhabitat, cujus animam meri hujus fortitudo hilaritate inexplicabili lætificat & delectat.* Ex quo infert S. Hieronymus in cap. 3. Eccleſiaſt. quòd *hoc ſolùm habemus in præſenti ſæculo bonum, ſi veſcamur carne ejus, cruoreque potemur.* Addit D. Bonaventura in opuſculo de præ- E paratione ad Miſſam: *Tolle hoc ſacramentum de Eccleſia, & quid erit in mundo, niſi error? & populus Chriſtianus erit quaſi grex porcorum diſperſus, & idololatriæ deditus, ſicut patet expreſsè in infidelibus. Nam per hoc ſacramentum ſtat Eccleſia, roboratur fides, viret & viget Chriſtiana religio, & divinus cultus.* 30.

ARTICVLVS II.

Quandonam Eucharistia conferat gratiam?

31. CErtum est Eucharistiam non dare gratiam nisi verè & realiter manducetur, est enim promissa ista gratia manducationi sacramenti, Joan. 6. Unde si absque manducatione ulla ab Angelo poneretur in stomacho, non conferret gratiam, quidquid dicat Delugo in contrarium. Sacramenta enim non conferunt gratiam ex opere operato, nisi suscepta sacramentaliter: non est autem alia sacramentalis susceptio cibi Eucharistici à Christo instituta, nisi manducatio, cùm de hac solùm Scriptura faciat mentionem. Joannis 6. *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Et rursus: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* Et iterum: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Verùm quia comestio magnam habet latitudinem, & plures actiones, subindeque plura instantia vel tempora includit. Primò enim alimentum sumitur in ore, secundò trajicitur per guttur, tertiò reponitur in stomacho, & tandem ibi per calorem naturalem digeritur, difficultas est & controversia inter Theologos, quonam ex his instantibus vel temporibus Eucharistiæ sacramentum conferat gratiam? Beccanus enim cap. 22. de Eucharistia quæst. 6. numero 2. dicit probabilius esse gratiam dari, cùm hostia sumpta est, etiam si adhuc non sit transmissa in stomachum, nec transierit per guttur. Suarez verò existimat illam conferri, cùm primùm hostia incipit transire per guttur, Soto, Nuño, & alij ex nostris Thomistis, censent illam dari, in eo instanti in quo primò verificatur species Sacramentales pervenire ad stomachum, & finitam esse manducationem. Demum Cajetanus hîc art. 1. docet Eucharistiam causare gratiam toto illo tempore quo species sacramentales durant in stomacho, accommodatque huic sententiæ dictum illud Christi Joannis 9. *Quandiu in mundo sum, lux sum mundi.* Pro resolutione hujus difficultatis

Dico primò, probabilius est hoc sacramentum causare gratiam in instanti extrinsecè terminativo manducationis, in quo verum est dicere, nunc non est manducatio, sed immediatè antea fuit; id est quando primùm species sacramentales stomachum aut ventriculum attingunt.

32. Probatur breviter: Promissio gratiæ non est facta nisi his qui hunc cibũ manducaverint, & hoc convenienter, quia cibus non nutrit, nisi sufficienter applicatus & manducatus: Sed non censetur manducatio perfecta, usque ad illud instans explicatum: Ergo tunc solùm gratia cõfertur. Major patet, Minor probatur. Nam quando solùm cibus est in ore, nondum dicitur manducari, qui enim cibum tenent in ore, & nullo modo deglutiunt, non dicuntur comedere. Similiter cùm cibus incipit tangere superficiem gutturis, vel transire per guttur, nondum comestus dicitur: Ergo non censetur manducatio cibi Eucharistici perfecta, nisi in instanti extrinsecè terminativo ipsius manducationis, seu quando primum species sacramentales stomachum aut ventriculum attingunt.

33. Dices primò, Cibus materialis viventem non nutrit, nisi postquam corruptus est: Ergo neque hoc sacramentum, quod ad modum cibi spiritualis institutum est, sumentem nutrit, nisi postquam species sacramentales corruptæ sunt.

Sed nego consequentiam & paritatem: Ratio verò discriminis est, quia cibus materialis nutrit per conversionem sui in substantiam viventis; unde ut viventem nutriat, debet priùs corrumpi, cùm non possit in illum converti, nisi in seipso convertatur. Contra verò hoc sacramentum nutrit per conversionem sumentis in seipsum: quem ut convertat, debet agere & operari quando est, cùm nullum agens aptum sit operari, quando non est.

34. Dices secundò, ex nostra sententia sequi duo absurda: Primum est, quod posset aliquis dignè manducare corpus Christi, & tamen non recipere gratiam sacramentalem; putà si moreretur antequam species pervenirent ad stomachum, seu ante completam manducationem. Secundũ, quòd si quis in peccato mortali existens, susciperet hoc sacramentum, & ab eo tempore quo sumpsisset, usque ad instans extrinsecè terminativum manducationis, eliceret actum contritionis, revera justificaretur.

35. Respondeo concedendo utrumque, sed negando hæc esse absurda, vel à veritate aliena, quia Christus non promisit gratiam iis qui ore tantùm & dentibus sumerent hoc sacramentum, sed verè manducantibus, manducatione perfectâ & completâ, quæ tunc solùm existit, quando primùm species sacramentales stomachum aut ventriculum attingunt.

36. Ex quo inferes, quod ille qui recipit species sacramentales in ore, cum intentione eas deglutiendi, sed postea eas expuit, non valens illas deglutire, ob aliquam infirmitatem, vel naturæ debilitatem, effectum hujus sacramenti non recipit, quia non manducat corpus Christi, manducatione completâ & perfectâ, sed duntaxat imperfectâ & inchoatâ. Idem dicendum de eo qui diu in ore retinet hostiam, ita ut species corrumpantur antequam deglutiantur. Si quis verò ad stomachum trajiciat species, & postea evomat, verè recipit gratiam, & hujus sacramenti fructum, quia ille non dependet nisi ex manducatione, non ex digestione specierum: vomitus autem non opponitur manducationi, sed potiùs eam supponit, licèt impediat digestionem. Unde non est simile quantùm ad hoc de cibo corporali, & de sacramentali, nam cibus corporalis non nutrit nisi mediante digestione, ad quam requiritur quòd cibus in stomacho remaneat; cibus autem sacramentalis non operatur mediante digestione, ideòque ut effectus ejus percipiatur, non requiritur quòd remaneat in stomacho, sed sufficit quòd mediante sumptione ad illum pervenerit.

37. Dico secundò, valdè probabile est, quòd si eo tempore quo species sacramentales remanent in stomacho, homo novos ac ferventiores charitatis, aliarumque virtutum actus eliciat, quibus magis ac magis sese disponat, recipiet majorem gratiam ex opere operato; aliàs non recipiet nisi eam quam initio recepit, dum primùm species sacramentales stomachum aut ventriculum attigerunt. Ita docet Cajetanus hîc art. 1. quem sequuntur Recentiores non pauci. Unde Cardinalis Delugo disputatione 12. sectione 2. numero 46. ait, quod *licèt olim malè audierit hæc opinio, jam hodie communiter recipitur.*

38. Non potest hæc assertio evidenti ratione probari, cùm hoc ex sola Christi voluntate & institutione dependeat, potest tamen duplici congruentiâ suaderi. Prima est, quia hoc sacramentum institutum est per modum cibi, ideòque

habet eosdem effectus in anima, quos cibus materialis in corpore, ut ait Concilium Florentinum: At cibus toto eo tempore quo in stomacho permanet, & quo calor naturalis agit in ipsum, nutrit & confortat corpus: Ergo similiter toto eo tempore quo Christi corpus sacramentaliter in sumente perseverat, nutrit & confortat spiritualiter animam, augendo in ea gratiam sanctificantem; si homo calore supernaturali, id est actibus charitatis, aut aliarum virtutum, magis ac magis ad tale augmentum eo tempore se disponat.

39. Secunda est, quia cùm Christus sit lux mundi, & fons omnis gratiæ, rationi consonum videtur, ut quandiu in nobis sacramentaliter perseverat, animam lumine gratiæ illuminet, juxta illud Christi Joan. 9. *Quandiu in mundo sum, lux sum mundi*; illamque spiritualiter pascat & satiet; hoc enim dignitati hujus sacramenti convenit, & ad pietatem atque ad augendam devotionem post sumptum sacramentum excitat.

40. Dices primò: Effectus hujus sacramenti promittitur manducanti Joan. 6. Sed toto eo tempore quo species sacramentales remanent in stomacho, non est manducatio corporis Christi: Ergo toto illo tempore non confertur gratia, sed in eo solùm instanti quo species sacramentales primò stomachum aut ventriculum attingunt, nam in eo tantùm primò verum est dicere, nunc corpus Christi manducatum est.

41. Respondeo hoc sacramentum causare gratiam in eo qui manducat, non præcisè ratione manducationis, hæc enim est tantùm conditio & applicatio, sed ratione ipsius cibi manducati, & hoc tantùm voluit Christus Joan. 6. unde quandiu cibus manducatus, est in stomacho, tandiu datur ejus effectus, si toto illo tempore ponatur dispositio.

42. Dices secundò, Si hoc sacramentum semper continuò gratiam augeat, quandiu in nobis manet, sequitur, majorem gratiam recepturum illum qui majorem aut plures recipit hostias, imò qui debiliorem habet stomachum, quia diutiùs in eo manent species sacramentales, unde hinc aperitur via superstitionibus, plures grandioresve procurandi hostias, quod est ab Inquisitoribus damnatum, ut testatur Vazquez hîc disputatione 203. cap. 2.

43. Respondeo distinguendo sequelam, sequitur majorem gratiam recepturum &c. per accidens concedo: per se nego. Neque enim nos tribuimus majorem gratiam majori durationi specierum præcisè, sed majori dispositioni quæ habetur in illa duratione; quare si tota illa dispositio in illo instanti haberetur, tota etiam gratia in illo instanti produceretur. Unde non aperitur via superstitionibus, sed commendatur diligentia communicantis, & augetur reverentia erga tantum sacramentum. Nam dum communicans scit, quandiu hoc sacramentũ manet in ipso, continuò gratiam augeri, ad meliorem subjecti dispositionem, majori cum diligentia conatur ad plures & ferventiores charitatis, aliarumque virtutum actus eliciendos, vt majus gratiæ augmentum consequatur.

44. Ex his intelliges, nullum esse inconveniens admittere, illum qui ad hoc sacramentum accedit cum peccato nondum sufficienter retractato, si postea antequam species sacramentales corrumpantur, illud sufficienter retractet per contritionem, vel etiam per attritionem, quam putat contritionem, justificari & gratiam consequi, virtute sacramenti adhuc manentis. Unde optimum consilium est, eo tempore ad actus contritionis & dilectionis erga Deum maximè conari.

ARTICVLVS III.

An ad consequendum effectum hujus sacramenti requiratur actualis devotio, excludens mentis distractionem, & peccata venialia actu exercita?

45. PArtem affirmantem tenent D. Bonaventura, Alensis, Durandus, Paludanus, Sylvester, & Cajetanus hîc art. 1. eique adhærere videtur S. Thomas in 4. dist. 2. quæst. 2. art. 1. quæstiunc. 3. ubi sic habet: *Cùm hoc sacramentum perficiat conjungendo fini, ad hoc quod effectum suum planè habeat in sumente, oportet quod adsit actualis devotio. Et quia interdum absque mortali peccato actualis devotio impediri potest, cùm distractiones variæ ipsam impediant, & peccata venialia virtutem actûs tollant; absque peccato mortali potest effectus hujus sacramenti impediri; ita quod aliquis augmentum gratiæ non consequatur, nec tamen reatum peccati mortalis incurrat, sed fortè reatum venialis peccati, ex hoc quòd imparatus accedat.*

Nihilominus sententia negans, his temporibus communis est, non solùm apud extraneos, sed etiam apud domesticos, eamque expresè docet S. Doctor hîc art. 8. cujus verba infrà referemus. Pro ejus verò explicatione & probatione, recolendum est ex dictis art. 1. duplicem esse hujus sacramenti effectum, unum præcipuum, scilicet augmentum gratiæ; alterum minùs principalem, nimirum refectionem quandam & dulcedinem spiritualem, quâ anima spiritualiter reficitur & exhilaratur, & amoris divini dulcedine inebriatur: juxta illud Cantic. 5. *Comedite amici, & inebriamini charissimi.* Vel ut habet alia versio: *Inebriamini amoribus.* Hoc posito, sit

§. I.

Triplici conclusione difficultas resolvitur.

46. DIco primò, ad recipiendam gratiam spiritualis refectionis & dulcedinis, requiritur devotio actualis, excludens mentis distractionem, & peccata venialia actu excercita. Ita D. Thomas hîc art. 8. cujus verba conclusione sequenti referemus, & communiter Theologi, & patet ex eo quod hæc gratia consistit in aliqua sancta cogitatione & pia affectione, quæ per quamlibet mentis distractionem impeditur.

47. Confirmatur: ut hæc gratia recipiatur in nobis, requirit subjectum capax: non est autem capax, nisi sit spoliatum omni aliâ mentis cogitatione; quia cùm proximum subjectum hujus gratiæ sit intellectus & voluntas, & hæ potentiæ nequeant ad plura perfectè attendere, si tempore sumptionis occupantur in aliis rebus cogitandis, non erunt aptæ ad recipiendas divinas illustrationes, & pias motiones & affectiones. Addo ex Augustino libro quinquaginta homiliarum, homil. 50. cap. 3. quòd peccata venialia, *velut scabies, nostrum decus ita exterminant, ut ab illius Sponsi speciosi formâ præ filiis hominum, castissimis amplexibus separent.*

Dico secundò, ut hoc sacramentum conferat augmentum

augmentum gratiæ habitualis, non requiritur devotio actualis, excludens peccata venialia actu exercita, ſed ſufficit ſtatus gratiæ habitualis, expellentis omnia peccata mortalia.

48. Probatur primò ex D. Thoma hîc art. 8. ubi ſic ait: *Effectus hujus ſacramenti non ſolùm eſt adeptio habitualis gratiæ, vel charitatis, ſed etiam quædam actualis refectio ſpiritualis dulcedinis; quæ quidem impeditur, ſi aliquis accedat ad hoc ſacramentum, per peccata venialia mente diſtractus: non autem tollitur augmentum habitualis gratiæ & charitatis.* Quibus verbis hanc & præcedentem concluſionem manifeſtè docet. Unde Soto, & alij ex noſtris Thomiſtis dicunt illum hîc retractaſſe quod docuerat in quarto ſententiarum. Serra tamen hîc art. 8. dubio unico, in ſolutione ad 1. ait quod licèt D. Thomas clariùs hîc loquatur, idem tamen docuit loco citato ex quarto ſententiarum. Non enim ait, defectum devotionis, & peccata venialia, ex toto impedire effectum hujus ſacramenti, ſed ſolùm dicit: *Ad hoc quod effectum ſuum plenè habeat in ſumente, oportet quod adſit actualis devotio.* Plenè autem habere ſuum effectum, eſt conferre non ſolùm habitualem gratiam, ſed etiam actualem refectionem ſpiritualis dulcedinis: ad ſic autem plenè habendum ſuum effectum, etiam hîc docet requiri actualem devotionem. Unde cùm ibi ſubdit S. Doctor: *Abſque peccato mortali poteſt effectus hujus ſacramenti impediri, ita quod aliquis augmentum gratiæ non conſequatur, nec tamen reatum peccati mortalis incurrat.* Per augmentum gratiæ non intelligit quodcumque augmentum gratiæ habitualis, ſed augmentum quod provenit gratiæ ex additione ſpiritualis refectionis actualis, quando virtute hujus ſacramenti charitas excitatur in actum, & ferventior fit ob majorem diſpoſitionem actualis devotionis. Hæc ſolutio & interpretatio probabilitate non caret, & à mente S. Doctoris non videtur aliena.

49. Probatur ſecundò concluſio ex Tridentino ſeſſ. 13. cap. 7. ubi ad dignè & fructuosè recipiendum hoc ſacramentum, non aliam neceſſariam diſpoſitionem exigit, quàm ut peccati mortalis non ſit conſcius qui accedit; ſic enim ait: *Communicare volenti revocandum eſt in memoriam hoc Apoſtoli præceptum: Probet ſeipſum homo. Eccleſiaſtica autem conſuetudo declarat, eam probationem neceſſariam eſſe, ut nullus ſibi conſcius peccati mortalis, quantumvis ſibi contritus videatur, abſque præmiſſa ſacramentali Confeſſione, ad ſacram Euchariſtiam accedere debeat:* Ergo ex Tridentino ad dignè & fructuosè recipiendum hoc ſacramentum, ſubindeque ad percipiendum principalem ejus effectum, ſcilicet augmentum gratiæ, non requiritur devotio actualis, excludens omnia peccata venialia, ſed ſufficit ſtatus gratiæ ſanctificantis, expellentis omnia peccata mortalia. Unde Auguſtinus Tractatu 26. in Joannem: *Peccata etſi ſint quotidiana, vel non ſint mortifera antequam ad altare accedatis.* Poteſt etiam ſuaderi concluſio ratione fundamentali. Sacramenta novæ legis conferunt gratiam non ponentibus obicem: Sed accedens ad hoc ſacramentum cum veniali, aut ſine actuali devotione, non ponit obicem gratiæ habituali, cùm nec carentia actualis devotionis, nec peccatum veniale gratiæ & charitati opponatur: Ergo augmentum gratiæ ſanctificantis recipit.

50. Dices, quod licèt ille non ponat obicem poſitivè effectui hujus ſacramenti, illi tamen ponit obicem veluti negativè, quia non ponit diſpoſitionem neceſſariam ad illum.

Verùm hoc facilè poteſt confutari: Tum quia Auguſtinus & Tridentinum, ut ſuprà oſtendimus, ad dignè & fructuosè recipiendum hoc ſacramentum, non aliam neceſſariam exigunt diſpoſitionem, præter ſtatum gratiæ ſanctificantis, omnia peccata mortalia excludentis. Tum etiam, quia ex hac ſolutione ſequeretur, quod ſicut peccator accedens cum attritione ſupernaturali, cognita ut tali, ad hoc ſacramentum, peccat mortaliter, quia accedit cum diſpoſitione quam cognoſcit eſſe inſufficientem; ita pariter qui ſcienter cum peccato veniali, aut carentia actualis devotionis illud reciperet, etiam mortaliter peccaret, quia ſimiliter ad illud accederet ſine diſpoſitione neceſſaria ad recipiendam gratiam: At hoc dici nequit, ut fatentur Adverſarij, & patet, quia alioquin non niſi à paucis ſumi poſſet Euchariſtia abſque peccato mortali: Quàm pauci enim ſunt adeò puri & recti, perfectoque Dei amore purgati, ut careant omni prorſus habituali affectu inordinato. Imò quàm pauci carent omni actuali, aut ſine aliqua diſtractione aut levi negligentia vel irreverentia veniali communicant.

Demum probari poteſt concluſio ex conſuetudine Eccleſiæ, quæ olim poſt Baptiſmum ſolebat dare infantibus ſacramentum Euchariſtiæ, ſicut modò in articulo mortis ſolet adminiſtrari phreneticis, in quibus, ob defectum uſûs rationis, nequit eſſe actualis devotio: At hoc non eſſet licitum, niſi conferret ipſis ſuum effectum primarium, qui eſt augmentum gratiæ; quia adminiſtratio ſacramenti quæ ſcitur non habitura ſuum effectum primarium, eſt illicita. Unde non valet quod ait Cajetanus, phreneticis non dari viaticum ad augendam in hac vita gratiam, ſed propter vitam æternã, & propter impugnationes Dæmonũ. Tum quia non poteſt illis prodeſſe receptio hujus ſacramenti ad vitam æternam, niſi augendo in illis gratiam, quæ eſt radix & ſemen gloriæ. Tum etiam, quia impugnationes Dæmonum phreneticis timendæ non ſunt, cùm enim careant uſu rationis, peccare non poſſunt. 51.

Dico tertiò, licèt peccata venialia, & mentis diſtractiones cum quibus ad ſacramentum Euchariſtiæ acceditur, non impediant totale augmentum gratiæ habitualis in hoc ſacramento, impediunt tamen intenſionem illius. Ratio eſt, quia ſacramenta novæ legis eò intenſiorem gratiam ex opere operato producunt in ſubjecto, quò illud meliùs diſpoſitum inveniunt, quia producunt ad inſtar cauſarum naturalium. 52.

§. II.

Solvuntur objectiones.

COntra primam & tertiam concluſionem nullum militat argumentum alicujus momenti, ſed contra ſecundam objicitur primò: Nullus actus peccaminoſus poteſt augere gratiam: Sed accedere ad Euchariſtiam cum peccatis venialibus, eſt peccatum veniale, ſaltem quando illa venialia recto uſui talis ſacramenti, & reverentiæ ei debitæ adverſantur, ut infrà dicemus: Ergo non poteſt augere gratiam. 53.

Reſpondeo diſtinguendo Majorem: Nullus actus peccaminoſus poteſt augere gratiam ex opere operantis, concedo Majorem: ex opere operato, ſive ut conditio phyſica, nego Majo- 54.

rem: hujuſmodi autem communio tunc cauſat augmentum gratiæ ex opere operato, ſeu ex vi & efficacia ſacramenti, cum diſpoſitione ſufficienti recepti.

55. Objicitur ſecundò: Hoc ſacramentum eſt inſtitutum per modum cibi: Ergo non cauſat augmentum gratiæ, niſi ſuſcipiens habeat actualem devotionem. Probatur Conſequentia, quia cibus naturalis non nutrit vivens, niſi ipſum vivens calore ſuo naturali agat in cibum: Ergo nec iſte cibus ſpiritualis nutrit hominem, niſi homo calore ſupernaturali, id eſt actibus charitatis, agat in ipsũ.

56. Reſpondeo negando Conſequentiam, ad cujus probationem, conceſſo Antecedente, nego etiam conſequentiam & paritatem. Ratio verò diſcriminis eſt, quia cibus materialis convertitur in ipsũ vivens, & ideò debet vivens agere circa ipſum: At verò cibus iſte ſpiritualis, potiùs dicitur nos in ipſum ſpiritualiter convertere, & nos nutrire, non quatenus nos agimus in ipſum, ſed quatenus ipſe agit in nos, & in nobis augmentum gratiæ ſanctificantis producit.

57. Objicitur tertiò, ex noſtra ſententia ſequi, quod Sacerdotes quotidie celebrantes, ſed tepidè, plus conſequerentur gratiæ & charitatis, quàm ſanctiſſimi viri in exercitiis ſpiritualibus: hoc autem videtur falſum, & contra experientiam; cùm conſtet illos non eſſe propterea ferventiores in operando, nec in virtute magis proficere; imò potiùs in ſpiritualibus exercitiis eſſe valde tepidos & languidos, debiles ac infirmos, ſimileſque ſeptem illis vaccis, macie & fame conſumptis, quas vidit Pharao Geneſ. 41. Charitas verò non eſt otioſa ubi eſt, juxta illud Auguſtini in Pſalm. 31. *Da mihi vacantem amorem & nihil operantem?* Et iſtud Gregorij Magni homiliâ 50. in Evangelia. *Nunquam eſt amor Dei otioſus, operatur enim magna ſi eſt, ſi verò operari renuit, amor non eſt.* Similia habet D. Thomas opuſculo 61. cap. 30. ubi hæc ſcribit: *Amor operatur magna, & reputat parva; operatur multa & reputat pauca; operatur diu, & reputat breve:* Ergo &c.

58. Reſpondeo conceſsâ ſequelâ Majoris, negando Minorem, ad cujus probationem dico, ideò gratiam illam ſic auctam in Sacerdotibus illis non operari quotidie ferventiùs, tum quia habitus infuſi non auferunt difficultatem relictam ex actibus vitioſis, ſicut habitus acquiſiti. Tum præſertim, quia habitus gratiæ & charitatis proximè operantur per auxilia actualia, quæ ob mentis diſtractiones, & peccata venialia in celebratione commiſſa, Sacerdotibus illis denegantur. Unde non mirum quòd illi in ſpiritualibus exercitiis ſint valdè tepidi & languidi. Notandum tamen, quòd frequentiùs tepidè celebrantes, meritò, & cum maximo fundamento, timere debent, ne ſint in ſtatu peccati mortalis, maximè ſi nunquam ferè ferventer ad hoc ſacramentum accedant. Quòd ſi quis ex formali intentione vellet cum tepore & diſtractione ad illud accedere, dicit Nugno talem peccare mortaliter, propter nimirum contemptum tanti ſacramenti.

59. Quæres, utrum ſit peccatum veniale accedere ad Euchariſtiam, cum affectu habituali vel actuali ad peccata venialia?

Reſpondeo peccata venialia cum quibus aliquis ad communionem accedit, eſſe poſſe duplicis generis, quædam enim adverſantur recto uſui hujus ſacramenti, & reverentiæ ei debitæ, id eſt. attentioni ac devotioni quam actus ille poſtulat ex natura ſua, ut voluntaria evagatio animi, tepor, indevotio, irreverentia, & ſimilia: alia verò ſunt quæ nullam habent oppoſitionem peculiarem cum devotione & reverentia ad hoc ſacramentum requiſita, ſicut affectus inordinatus ad cibum, potum, ludum, mendacia jocoſa, & ſimilia. Si quis ergo cum affectu habituali vel actuali ad peccata venialia hujus ſecundi generis, accedat ad Euchariſtiam, non peccat venialiter; quia talia peccata, ut diximus, non habent ſpecialem repugnantiam vel oppoſitionem cum hoc ſacramento, vel uſu illius: ſecùs verò ſi quis cum affectu habituali vel actuali ad peccata venialia primi generis communicet, aut miſſam celebret. Nam ſi peccatum veniale eſt liberè evagari inter orandum, & non ſatis attendere, ut docent omnes cum D. Thoma 2.2. quæſt. 83. art. 13. ad 3. quantò magis inter celebrandum aut communicandum, & velle illam evagationem, atque ad illam affici. Unde non ſolùm falſum, ſed etiam erroneum puto quod docet Joannes Sanchez in diſputationibus ſelectis, diſputatione 23. nempe ſumptionem Euchariſtiæ præcisè ſumptam, prout ſcilicet eſt diſtincta ab oratione, quæ ſine dubio attentionem poſtulat, non requirere attentionem ſub præcepto, licèt requirat de conſilio; ideòque nullum peccatum eſſe communicare cum diſtractione. Etenim ipſa quoque receptio venerabilis ſacramenti, præcisè ſumpta, exigit attentionem aliquam & devotionem, ac reverentiam, ut docet Tridentinum ſeſſione 13. cap. 7. his verbis: *Si non decet ad ſacras ullas functiones quempiam accedere niſi ſanctè: ceriè quò magis ſanctitas & divinitas cœleſtis hujus ſacramenti viro Chriſtiano comperta eſt, eò diligentiùs cavere ille debet, abſque magna reverentia & ſanctitate ad id percipiendum accedat.* Unde Chryſoſtomus homiliâ de proditione Judæ: *Cùm ad reverendum altare aſcendis, ſacrum Dei tui corpus & ſanguinem fide reſpice, honore mirare, mente continge, cordis manu ſuſcipe, & hauſtu interiori aſſume.*

ARTICVLVS IV.

Vtrum Sacerdotes celebrantes, & ſub duplici ſpecie communicantes, plus gratiæ recipiant quàm laïci, qui ſub una tantùm ſpecie communicant?

PArtem affirmativam docent Vazquez, Delugo, Meratius, & Martinonus, alijque Recentiores, poſt Alenſem. Negativa verò communis eſt apud Thomiſtas, eamque ex extraneis docent Alanus, Suarez, Bellarminus, Salmeronius, Coninck, Amicus, Yſambertus, & ferè omnes qui hoc tempore ſcripſerunt contra hæreticos de communione ſub utraque ſpecie.

§. I.

Concluſio negativa ſtatuitur.

60. DIco igitur, Sacerdos ſub duplici ſpecie communicans, non plus recipit gratiæ, quàm laïcus, qui ſub una tantùm ſpecie communicat, ſi uterque ſit æqualiter diſpoſitus.

Hanc concluſionem probat Salmeron tomo 9. Tractatu 26. ex eo quod ſi vera eſſet oppoſita ſententia, non poſſet Eccleſia authoritate propriâ laïcos privare communione ſub utraque ſpecie, eò quòd non ſit auctrix, ſed diſpenſatrix tantùm

donorum Christi ; imò contra justitiam & Christi promissionem faceret, quia legata non dispensaret juxta voluntatem legâtis, & populum Christianum privaret majori fructu spirituali, qui ex communione utriusque speciei percipitur. Unde aliqui asserunt, Patres Concilij Basileensis, Bohëmis, communionem sub utraque specie flagitantibus, eâ solùm conditione concessisse, ut priùs profiterentur non plus fructûs capi ex utraque specie, quàm ex una tantùm, ut ex Ruardo refert Bellarminus.

61. Verùm hæc ratio non urget, licèt enim qui sub utraque specie communicant, plus gratiæ & fructûs spiritualis reciperent, quàm sub una tantùm specie communicantes, posset tamen Ecclesia, propter reverentiam tanti sacramenti, & ob morale periculum effundendi sanguinem, privare populum fructu aliquo spirituali ad salutem non necessario. Sicut ob simile periculum privat infantes (quamvis capaces) fructu hujus sacramenti, nec non phreneticos, & eos qui vomitum patiuntur, ut patebit infrà, cùm de usu hujus disseremus.

Quod verò attinet ad Basileense, in sess. 30. ubi decretum de communione sub una tantùm specie pro fidelibus laïcis stabilitur, nulla prorsus mentio fit suprà dictæ conditionis ; sic enim dicitur : *Sive autem sub una specie, sive sub duplici quis communicet, secundùm ordinationem, seu observantiam Ecclesiæ, proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec ullatenus ambigendum est, quòd non sub specie panis caro tantùm, nec sub specie vini sanguis tantùm, sed sub qualibet specie est integer Christus.* Hac ergo ratione prætermissâ.

62. Probatur primò conclusio ex Tridentino sess. 21. cap 3. ubi ait : *Fatendum esse etiam sub altera specie totum atque integrum Christum, verumque sacramentum sumi ; ac propterea, quod ad fructum attinet, nullâ gratiâ necessariâ ad salutem eos defraudari, qui unam speciem solam accipiunt.*

63. Dices, Concilium Tridentinum non dicere absolutè nullâ gratiâ fraudari, sed nullâ gratiâ ad salutem necessariâ ; quod verum est, quamvis admittatur Sacerdotem recipere majorem gratiam, quàm laïcum.

Sed contra : Licèt ex hoc sequatur oppositam sententiam non esse manifestè contra Tridentinum, adhuc tamen possumus arguere in hunc modum. Vel Concilium loquitur de gratia simpliciter necessaria ad salutem ? Et hoc non videtur ad mentem Concilij, quia licèt quis privaretur actuali susceptione Eucharistiæ, non fraudaretur aliquâ gratiâ ad salutem necessariâ ; posset enim per pœnitentiam aut contritionem talem gratiam consequi. Vel intelligitur de gratia secundùm quid necessaria ad salutem ? Et si hoc dicatur, habetur intentum, cùm enim omnis gradus gratiæ sit secundùm quid & ad melius esse necessarius ad salutem, communicantes sub altera tantùm specie, defraudarentur, juxta mentem Concilij, gratiâ ad salutem necessariâ, quia aliquo gradu gratiæ privarentur.

64. Probatur secundò conclusio : Si Sacerdos sub utraque specie communicans, plus reciperet gratiæ, quàm laïcus sub una tantùm specie communicans, vel hæc inæqualitas proveniret ex speciebus, vel ex re contenta sub ipsis, vel ex earum significatione ? Non ex speciebus continentibus, species enim secundùm se, & ut abstrahunt à re contenta, non habent vim productivam gratiæ. Neque etiam à re contenta, quandoquidem idem Christus & totus æquè sumitur sub una & sub utraque specie. Neque demum ex significatione specierum ; implicitè enim, licèt non explicitè, illud totum significat unica species, quod significat utraque ; ita ut tota differentia sit in modo significandi, quod non est sufficiens ad causandum distinctum effectum, ut patet in Baptismo, qui per immersionem expressiùs ex modo significandi denotat consepulturam baptizati cum Christo, quàm per solam asperſionem ; cùm tamen utrovis modo collatus, eandem semper importet gratiam, quæ baptizatum cum Christo consepelit. Et idem est de matrimonio contracto per verba ; licèt enim significet vinculum matrimoniale magis perfectè, quàm matrimonium contractum per sola signa, aut nutus, non tamen efficit majus aut perfectius vinculum, sed idem prorsus.

Tertiò, suadetur conclusio ratione Cajetani. 65. Quod in sumptione Eucharistiæ causat gratiam, non est solùm illud quod ex vi verborum continetur in hoc sacramento, sed etiam quod per concomitantiam in eo continetur, aliàs Divinitas gratiam hujus sacramenti non causaret : Ergo cùm communicantes sub specie panis tantùm, non priventur sumptione sanguinis, ut contenti in hoc sacramento per concomitantiam, etiam si priventur sumptione ejusdem sanguinis, ut ex vi verborum in eo contenti, nullâ prorsus gratiâ privantur ; gratiam enim quam causat sanguis sumptus, ut ex vi verborum continetur in hoc sacramento, causat etiam sumptus, ut in eo continetur per concomitantiam. Unde D. Thomas opusculo 58. cap. 29. ait tam utilem ac dulcem esse sanguinis sumptionem sub specie panis ipsis laïcis, quàm Sacerdotibus ejusdem sanguinis sumptionem sub speciebus vini ; comparatque Christum qui sumitur sub specie panis, botro, in quo sumuntur duo, nempe & uva in cibum, & potus qui ex uva sugitur. Hoc ipsum egregiè confirmat exemplum de manna, quod fuit figura hujus sacramenti, de quo Exodi 16. dicitur : *Non amplius habuit qui plus collegerat, nec qui minus paraverat, reperit minus.*

§. II.

Solvuntur objectiones.

66. OBjicies primò : Clemens VI. in Bulla ad Regem Galliæ, concedens illi facultatem communicandi sub utraque specie, addit, se hoc privilegium illi concedere, *ad majus gratiæ augmentum* : Ergo existimat eum qui communicat sub utraque specie, plus gratiæ recipere, quàm sub una tantùm specie communicantem.

67. Respondeo verba illa Pontificis intelligenda esse de augmento gratiæ ex opere operantis, ratione scilicet majoris dispositionis, quam in Rege supponebat, hoc ipso quòd accessurus esset ad communionem sub utraque specie, sibi speciali privilegio à Sede Apostolica concessam.

68. Objicies secundò : Sacramenta novæ legis causant id quod significant : At majorem gratiam significat gemina species, quàm alterutra tantùm ; utraque enim species significat plenitudinem convivij spiritualis, & perfectam animi refectionem, quam non significant singulæ species seorsim sumptæ : sicut cibus & potus materialis, diversas important refectiones corporis ; unus enim roborat, alter exhilarat ; unus expellit famem, alter verò sitim extinguit : Ergo majorem gratiam cau-

ſant duæ ſpecies, quàm unica. A

69. Reſpondeo conceſsâ Majori, negando Minorem, ad cujus probationem, nego ex parte rei ſignificatæ pleniorem refectionem ſpiritualem ſignificari per utramque ſpeciem ſimul, quàm per alterutram tantùm, ſed ſolùm ex parte modi ſignificandi; quod non ſufficit ut ſacramentum pleniorem aut perfectiorem operetur effectum, ut in ſecunda probatione concluſionis oſtendimus, duplicique exemplo declaravimus. Addo quod in refectione ſpirituali non diſtinguntur cibus & potus, ſed eadem res, ſive eadem gratia & nutrit, & refrigerat; ſedat famem, & extinguit ſitim: unde in Scriptura una eademque res eſuriri & ſitiri dicitur, Matt. 5. *Beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam*, quod & in corporalibus interdum obſervare eſt, quandoquidem infantibus lac & pultica, majoribus panis vino intinctus, & cibi & potûs uſum habent. B

70. Objicies tertiò: Si ſpecies panis & vini non cauſarent diverſas gratias, ſed unam tantùm: vel tota hæc gratia Sacerdoti conferretur in ſumptione ſolius ſpeciei? & ſic ſpecies vini non eſſet verũ ſacramentum, nam gratiam quam ſignificat non conferret, obicem non ponenti. Vel in ſumptione ſolius calicis? & ſic ſpecies panis non eſſet verum ſacramentum, ob eandem rationem. Vel partim in ſumptione hoſtiæ, & partim in hauſtu calicis? Et hoc etiam dici nequit, quia non poteſt aſſignari ratio cur ſpecies panis ſumpta à laïco, ſtatim illi conferat totam ſuam gratiam, quam apta eſt conferre; Sacerdoti verò non totam ſed dimidiatam tantùm conferat, aliam dimidiam cauſandam relinquens à ſubſequente ſpecie vini: Ergo &c. C

71. Reſpondeo totam gratiam Sacerdoti dari in ipſa hoſtiæ ſumptione. Nec propterea ſumptio calicis non eſt verum ſacramentum; quia ut ſit verum ſacramentum, non eſt neceſſe ut gratiam actu conferat (nam Euchariſtia dum eſt in pixide, eſt verum ſacramentum, & tamen gratiam actu non confert) ſed ſufficit quod quantum eſt de ſe poſſit illam conferre, ſi ſubjectum ſit diſpoſitum: hîc verò ſubjectum non eſt diſpoſitum, eò quòd totum effectum ſacramenti recepit in ſumptione ſpecierum panis. Sicut ſi laïcus poſt ſumptam unam particulam, immediatè ſumeret aliam, nullam gratiam reciperet; quia ſimiliter ſubjectum non eſſet diſpoſitum, eò quòd totum effectum ſacramenti in ſumptione primæ hoſtiæ recepit. D

72. Objicies quartò: Euchariſtia modò ſumpta ſub ſola ſpecie panis, non eſt majoris efficaciæ, quàm fuiſſet in triduo mortis Chriſti: Sed in triduo mortis Chriſti non tribuiſſet tantam gratiam, quantam contuliſſet communio ſub utraque ſpecie; cùm enim corpus Chriſti eſſet tunc abſque ſanguine, gratiam quidem contuliſſet ſub ſpecie panis, ſed præcisè per modum cibi: Ergo etiam modò Euchariſtia ſumpta ſub utraque ſpecie majorem confert gratiam, quàm cùm ſub una tantùm ſpecie ſumitur. E

73. Reſpondeo primò negando Majorem, ideò enim modò communio ſub unica ſpecie eſt tam efficax ac communio ſub utraque ſpecie, quia ſub unica ſpecie modò continetur totus Chriſtus: At verò in triduo mortis Chriſti, ſub ſpecie panis non fuiſſet totus Chriſtus, quia tunc cùm ſanguis Chriſti eſſet ſeparatus à corpore, ſub ſpeciebus panis non fuiſſet ſanguis per concomitantiam, ſicut modò.

Reſpondeo ſecundò, datâ Majori, negando Minorem; cùm enim gratia quæ per modum potûs tribuitur, non ſit entitativè diſtincta ab ea quæ confertur per modum cibi, ſed una eademque, probabile eſt conſequenter quod in triduo mortis Chriſti tanta gratia collata fuiſſet communicanti ſub unica ſpecie, quanta tribuitur communicanti ſub utraque. Maximè quia licèt ſanguis non fuiſſet tunc per concomitantiam cum corpore, bene tamen Suppoſitum Divinum à quo quælibet ſpecies habet totam ſuam virtutem: hæc tamen eſt differentia, quòd communio tunc facta ſub unica ſpecie, non fuiſſet ſignum gratiæ ſecundùm quod habet rationem potûs ſpiritualis, bene tamen communio ſub utraque. 74.

DISPVTATIO IX.

De uſu ſeu ſumptione Euchariſtiæ.

Ad quæſtiones 80. *&* 81. *D. Thomæ.*

QVia ſpeciale eſt in hoc ſacramento, ut ejus ſumptio ab ipſo ſacramento diſtinguatur, poſtquam D. Thomas egit de eſſentia, cauſis, & effectibus illius, differit de ejus uſu, qui licèt ſit prior in executione ipſius effectibus, in intentione tamen eſt poſterior. Agit verò primò de ejus uſu in communi quæſt. 80. & deinde in particulari de modo quo Chriſtus eſt uſus hoc ſacramento, quæſt. 81. Verùm quia ſuppoſitis his quæ de inſtitutione hujus ſacramenti ſuprà diximus, nihil reſtat diſputandum circa hanc quæſt. 81. illâ prætermiſsâ, ſolùm agemus de uſu Euchariſtiæ in communi.

Articvlvs Primvs.

Vtrum fideles præcepto Divino & Eccleſiaſtico teneantur ſumere Euchariſtiam, & quandonam ad id obligentur?

DIco primò, obligatio ſumendi Euchariſtiam nedum eſt de præcepto Eccleſiaſtico, ſed etiam de jure divino. Ita D. Thomas hîc art. 11. ubi ait: *Manifeſtum eſt quod homo tenetur hoc ſacramentum ſumere, non ſolùm ex ſtatuto Eccleſiæ, ſed ex mandato Domini dicentis Lucæ 22. Hoc facite in meam commemorationem.* 1.

Colligitur ex Scriptura, nam ſicut præceptum baptizandi colligimus ex illo Joannis 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei*, & præceptum pœnitentiæ ex illo Lucæ 13. *Si pœnitentiam non egeritis, omnes ſimiliter peribitis*; ita ex verbis illis Joannis 6. *Niſi manducaveritis carnem Filij hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis:* rectè colligitur præceptum Chriſti de hujus ſacramenti ſumptione, quod qui non ſervat, non habet vitam in ſe.

Poteſt etiam aſſignari ratio congrua, cur Chriſtus voluerit tale præceptum nobis imponere, quia nimirum hoc ſacramentum per modum cibi, ad vitam ſpiritualem hominis conſervandam neceſſarij, inſtituit. Nam ſicut jure naturæ tenetur homo cibum naturalem ſumere, quia fine eo non poteſt diu vitam conſervare; ita quia moraliter impoſſibile eſt in vita ſpirituali 2.

diu perſeverare, ſine hujus Divini Sacramenti, & cibi cœleſtis ſubſidio, conveniens fuit quòd Chriſtus ſub præcepto ad illud ſumendum nos obligaret. Et certè ſi Adam in ſtatu innocentiæ, ſub peculiari præcepto divino debuiſſet aliquando de ligno vitæ, quod typus fuit Euchariſtiæ, comedere, ad vitam corporis conſervandam, ut multi docent; quantò magis congruum fuit, hominem lapſum, ad ſpiritualem vitam animæ conſervandum, divino aſtringi præcepto, ut aliquando teneretur de hoc vitali ligno comedere? Et quidem eò hoc præ illo convenientius fuit, quò negligentior eſt homo ad vitam animæ quàm ad vitam corporis conſervandam.

3. Confirmatur: Cùm Euchariſtia ſit omnium ſacramentorum finis, utpote ſacramentum charitatis, quæ eſt vinculum perfectionis, fas non eſt credere, quòd cùm de Baptiſmo & de Pœnitentia, Chriſtus divinum præceptum tulerit, hoc reliquerit ſine præcepto, ut rectè arguit Soto in 4. diſt. 12. quæſt. 1. art. 11.

4. Dico ſecundò, hoc præceptum divinum obligat fideles baptizatos, in articulo mortis, & etiam aliquoties in vita.

Probatur prima pars: Hoc ſacramentum inſtitutum eſt per modum Viatici: Ergo tunc præſertim ſumendum eſt, quando exeundum eſt de hac vita. Unde Can. *De his* 26. quæſt. 6. ex Concilio Nicæno dicitur: *De his qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obſervabitur nunc etiam: ita ut ſi fortè quis recedat ex corpore, neceſſario vitæ ſuæ non defraudetur Viatico.*

5. Confirmatur: Poſito quod hoc præceptum ſit divinum, ut præcedenti concluſione oſtenſum eſt, non poteſt, præcisâ determinatione Eccleſiæ, commodiori tempore obligare quàm in mortis articulo, in quo tenetur infirmus quantùm poteſt ſe Chriſto incorporare, & de ſecuro viatico pro periculoſo itinere ſibi providere.

6. Quod verò idem præceptum divinum obliget etiam aliquoties in vita communicare, patet ex fine ad quem ordinatur, nam ordinatur ad nutriendam & roborandam animam in vita ſpirituali: Ad hoc autem non ſufficit, ſemel tantùm in vita, vel in ſolo articulo mortis, hunc cibum ſumere; ſicut enim ad vitam corporalem non ſufficit ſemel aut iterũ in vita cibum ſumere, ita nec ad vitam ſpiritualem; quia ſicut illa paulatim minuitur actione caloris naturalis, humidum radicale continuò depaſcentis, defectu cujus vita animalis deſtruitur; ita hæc actione concupiſcentiæ, humidum radicale amoris divini perpetuò abſumentis. Unde ſicut de ligno vitæ, qui ut ſuprà dicebamus, fuit typus & ſymbolum hujus ſacramenti, Adam in ſtatu innocentiæ, & non ſemel, ſed pluries debuiſſet ex Dei præcepto comedere, ad reſtaurandum humidum radicale vitæ humanæ, ita & de hoc ſacramento proportionaliter dicendum eſt.

7. Dixi autem in concluſione, *fideles baptizatos*, quia infideles & non baptizati non tenentur præcepto divino ad communionem, ſicut nec ad confeſſionem, quidquid in contrarium dicat Suarez: Ut enim rectè diſcurrit Soto in 4. diſt. 18. quæſt. 1. art. 3. concluſ. 1. *Jus divinum ſupernaturale ſolùm obligat univerſum orbem ad ſuſcipiendam Evangelicam fidem: obligatio autem ad alia præcepta ſingularia ſacramentorum, non exurgit niſi ex ipſa profeſsione fidei, quæ fit in Baptiſmo: quemadmodum ſi quis facit votum ſimplex Religionis, licèt teneatur ad religionem, non tamen ad*

A *ejus cæremonias & officia, donec illam profiteatur.* Addo quod, ſi hoc præceptum obligaret non baptizatos, Sancti Martinus, & Ambroſius, aliique plures, qui diu Baptiſmum diſtulerunt, contra præceptum hoc divinum communicandi peccaſſent mortaliter; quod de tam ſanctis viris aſſerere nefas eſt.

Dices, Qui ſunt in peccato mortali ad communionem obligantur, non quidem ut communicent exiſtentes in peccato, ſed ut pœnitentiam agant, & ſic communicent: Ergo ſimiliter non baptizati tenentur ad communionem; non quidem ut communicent antequam Baptiſmum ſuſcipiant, ſed ut baptizentur, & ſic communicent. 8.

B Unde ipſe Chriſtus Joan. 6. hoc præceptum promulgavit Capharnaïtis, quorum maxima pars non erat baptizata.

Reſpondeo conceſſo Antecedente, negando conſequentiam & paritatem: nam illi qui ſunt in peccato mortali, ſunt capaces communionis, quamvis illam licitè ſumere non poſſint, niſi per pœnitentiam diſponantur; non baptizati verò adhuc illius capaces non ſunt, & ſic ad illam non obligantur; ſed tenentur ſolùm ſe capaces ad illam reddere, quod eſt obligari ad Baptiſmum, quo hujus ſacramenti & aliorum capaces fiunt. Sicut ſuprà dicebamus, quod ille qui fecit votum ſimplex Religionis, tenetur quidem ingredi Re- 9.

C ligionem, non obligatur tamen ad officia & onera Religionis, donec eam ingreſſus fuerit, & ſolemnem profeſſionem in ea emiſerit. Unde ad illud quod ſubditur de Capharnaïtis, dicendum eſt, Chriſtum hoc præceptum Capharnaïtis omnibus promulgaſſe, ut ſcirent ſe illo teneri, non quidem immediatâ obligatione, ſed mediatâ, id eſt poſt Baptiſmum, ad quem omnes immediatè obligati erant; & ut neceſſitate ſumptionis Euchariſtiæ, non baptizati magis inducerentur ad ſuſcipiendum Baptiſmum, ſine quo Euchariſtia ſumi nequit.

Dico tertiò, præter præceptum divinum, extat Eccleſiaſticum, quo omnes fideles cùm ad an- 10.

D nos diſcretionis pervenerint, obligantur ſemel in anno, nempe in Paſchate, communicare. Patet ex cap. *Omnis utriuſque ſexûs*, de pœnitentiis & remiſſionibus, & ex Tridentino ſeſſ. 13. can. 9. ubi ſic habetur: *Si quis negaverit omnes & ſingulos Chriſti fideles utriuſque ſexûs, cùm ad annos diſcretionis pervenerint, teneri ſingulis annis, ſaltem in Paſchate, ad communicandum, juxta præceptum ſanctæ matris Eccleſiæ, anathema ſit.* Ante hoc præceptum præceſſit decretum Fabiani Papæ qui electus eſt anno 238. obligans ad communionem ſacramentalem ter ſaltem in anno, nempe in die Natalis Domini, Paſchatis, & Pentecoſtes, ut habetur Can. *Etſi* de conſecrat. diſt. 2.

E cui Sother Pontifex, ob memoriam paſſionis & inſtitutionis hujus ſacramenti, addidit diem cœnæ Domini, ut habetur in Canone *In cœna*, eadem diſtinctione. Sed hæc omnia revocata ſunt in Lateranenſi cap. citato, in quo præcipitur ſolùm fidelibus ſemel in anno, nempe in Paſchate, communicare. Nomine autem *Paſchatis*, ex Eccleſiaſtica conſuetudine, & bulla Eugenij IV. quæ incipit *Fide digna*, intelligitur totum tempus à Dominica palmarum uſque ad Dominicam in albis incluſivè: imò in aliquibus regionibus, ut in Germania, extenditur à principio Quadrageſimæ, uſque ad decimam-quartam diem poſt Paſcha.

Circa hoc præceptum tres occurrunt difficulta- 11.

tes breviter hîc reſolvendæ. Prima eſt, an qui prævidet ſe impediendum, ne in Paſchate communicet, teneatur tempus præſcriptum prævenire? A

Reſpondeo breviter, quod ſi timetur futurum impedimentum, pro tempore Paſchali tantùm, non tenetur quis prævenire; bene tamen ſi prævidet fore, ut neque tempore Paſchali, neque reliquâ parte anni, communicare poſſit. Nam duo præcepta virtualiter traduntur in capite citato, *Omnis utriuſque ſexûs.* Unum eſt ne communio ultra annum differatur, cùm dicitur, *Et ſuſcipiat reverenter ad minus in Paſcha*; quemadmodum ibidem immediatè antea præcipitur, ut ne confeſſio ultra annum differatur, cùm dicitur: *Semel ſaltem in anno confiteatur.* Alterum eſt, ut propter reverentiam & ſolemnitatem diei feſti, communio illa annua fiat in Paſchate, quantùm fieri poteſt. Licèt ergo ratione hujus ſecundi præcepti non teneatur prævenire tempus, quia illud determinatum tempus reſpicit, bene tamen ratione primi, quia impletio ejus, tempori Paſchali addicta non eſt, ſed eſt determinatio præcepti divini obligantis aliquoties in vita communicare, ut concluſione præcedenti oſtenſum eſt. Unde qui longiſſimam navigationem aggrediens, prævideret ſe toto anno cariturum hoc ſacramento, teneretur antequam mari ſe committeret, illud ſuſcipere. B

12. Secunda difficultas eſt, an qui tempore Paſchali omiſit communionem, liber ſit à præcepto uſque ad ſequens Paſcha? C

Reſpondeo negativè, quia, ut diximus, præceptum communionis Paſchalis continet duo virtualiter & æquivalenter; unum communicandi, ſaltem ſemel in anno; alterum id faciendi tempore Paſchali, propter reverentiam feſti Paſchalis; quamvis ergo qui tempore Paſchali omiſit communionem, liber ſit ab iſto præcepto, cùm elapſo tempore Paſchali impleri non poſſit, & nemo teneatur ad impoſſibile; non tamen à primo, iſtud enim obligat ad hoc ut annus non prætereat ſine communione, ſive ne ultra annum differatur tam ſalutare remedium; unde iſtud præceptum non eſt addictum tantùm tempori, ſicut alterum; nec eſt purè affirmativum, ſed etiam virtualiter negativum, quatenus includit prohibitionem de non differendo ultra annum hoc ſacramento. Unde continuò peccat ille qui cùm poſſit communicare, non communicat; ſicut continuò peccat ille, qui cùm poſſit reſtituere, non reſtituit. D

13. Tertia difficultas eſt, an qui in peccato mortali ſacrilegè communicat, ſatisfaciat præcepto communicandi?

Reſpondeo etiam negativè: nam præceptum Eccleſiæ eſt determinatio præcepti divini; unde videtur Eccleſia talem communionem præcipere, qualem Chriſtus præcepit: Sed Chriſtus præcepit manducationem piam & ſalutarem, cùm præceperit illam ut medium ad nutritionem ſpiritualem animæ, & ad conſervandam vitam ſpiritualem gratiæ & charitatis, juxta illud Joan. 6. *Qui manducat me, & ipſe vivet propter me*: Ergo & Eccleſia illam præcipit.

14. Hæc ratio poteſt hoc exemplo confirmari & magis illuſtrari. Nam quia præcepto naturali tenemur ad materialem cibum ſumendum ut medium conſervativum vitæ corporalis; non ſatisfaciemus huic præcepto naturali, ſi ſumentes cibum materialem, illi obicem ponamus, ne noſtram vitam corporalem nutriat: Ergo ſimiliter, quia præcepto divino, cujus præceptum Eccleſiæ eſt determinatio, obligamur ad ſumendum Sacramentum Euchariſtiæ, ut conſervativum vitæ ſpiritualis, neutri præcepto ſatisfacimus, ſi ſumentes hoc ſacramentum, obicem ponamus quominus illud animam noſtram ſpiritualiter nutriat.

Confirmatur ſecundò: Si prælatus alicui infirmo præciperet ut ſumeret cibum, huic præcepto non ſatisfaceret, ſi ſumeret cibum veneno infectum, qui ei mortem afferret: Ergo ſimiliter nec præcepto Eccleſiæ ſatisfacit, qui in peccato mortali ſuſcipit Euchariſtiam, cùm tunc illa non ſit ei cibus, ſed venenum. Unde Auguſtinus tract. 26. in Joan. *Nonne buccella Dominica venenum fuit Judæ? Et tamen accepit. Et cùm accepit, in eum inimicus intravit: non quia malum accepit, ſed quia bonum malè malus accepit.* 15.

Confirmatur: Eadem videtur ratio de præcepto communionis, ac de præcepto confeſſionis: Sed qui facit confeſſionem ſacrilegam, & voluntariè nullam, non ſatisfacit præcepto annuæ confeſſionis, ut declaravit Alexander VII in Congregatione generali Inquiſitionis habita die 24. Septembris anni 1665. & oppoſitam ſententiam, quam aliqui recentiores Caſuiſtæ docent, ut temerariam, & ſcandaloſam damnavit: Ergo pariter qui in peccato mortali ſacrilegè communicat, non ſatisfacit præcepto annuæ communionis: quamvis Suarez, Vazquez, Coninck, Martinonus, & alij Recentiores oppoſitum doceant, quia nimirum exiſtimant, Eccleſiam actus merè internos non poſſe præcipere. Sed hoc fundamentum non eſt ſolidum; dato enim quod Eccleſia non poſſit directè & primariò præcipere actum internum, ſecundariò tamen, & indirectè, illum jubere poteſt; quando ſcilicet actus interior neceſſarius eſt, ut actus exterior ſit bonus: unde per ſe loquendo habet poteſtatem ſuper actus exteriores, ſuper actum verò interiorem, per accidens, & ratione actûs exterioris, inquantum eſt forma illius. Sic Eccleſia præcipit Inquiſitoribus ſub pœna excommunicationis, ut non procedant contra aliquem ex odio, & in cap. *Dolentes*, de celebratione Miſſarum, jubet confeſſionem quotannis fieri *fideliter*, & officium divinum *ſtudiosè & devotè* à Clericis celebrari. Cur ergo ſimiliter ſingulis fidelibus præcipere non poterit, ut ſingulis annis, in feſto Paſchatis, piè & ſalubriter communicent, nullum apponendo obicem ſpirituali nutritioni, & gratiæ ſacramentali? 16.

ARTICVLVS IV.

Quæ diſpoſitio requiratur ad dignam ſumptionem hujus ſacramenti?

E DIſputatione præcedenti oſtendimus, ad conſequendum augmentum gratiæ habitualis ex opere operato, non requiri neceſſariò actualem devotionem, aut immunitatem à peccatis venialibus, quia carentia ſola actualis devotionis, non eſt impedimentum ad gratiam augendam, neque ſpecialis aliqua irreverentia quæ ſit peccatum mortale. Unde ſolùm hîc agendum eſt de aliis diſpoſitionibus tum ex parte animæ tum ex parte corporis requiſitis ad dignè & fructuosè recipiendum hoc ſacramentum. 17.

Dico ergo primò, ad hoc ut peccator dignè & fructuosè recipiat hoc ſacramentum, non ſufficere ſolam fidem, imò nec attritionem ſupernaturalem, cognitam ut talem.

18. Prima pars eſt contra Lutherum, qui (ut refert Soto in 4. diſt. 12. quæſt. 2. art. 4.) negat accedenti ad hoc ſacramentum ullâ opus eſſe animi præparatione, niſi ſolâ fide & confidentiâ quòd ſit per ipſum gratiam obtenturum. Imò ita deſipit, ut dicat tantò paratiores eſſe homines, quantò gravioribus peccatis ſunt onuſti, dummodo habeant fidem. Hic error proſcribitur à Tridentino ſeſſ. 13. can. 11. his verbis: *Si quis dixerit ſolam fidem eſſe ſufficientem præparationem ad ſumendum ſanctiſſimæ Euchariſtiæ ſacramentum, anathema ſit.*

19. Confutari etiam poteſt ex illo 1. *ad Corinth. 11. Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat.* Ibi enim non agitur de probatione fidei, ſed conſcientiæ peccatorum, de quibus ibi Paulus reprehendit Corinthios à verſu 20. uſque ad 33. quia nonnulli ditiores Eccleſiam prophanabant, in ea ſumptuoſam cœnam ſumentes; fideles alios ſcandalizabant; & contemptis pauperibus, quos eſurientes relinquebant, ipſi crapulæ & ebrietati vacabant.

20. Secunda etiam pars concluſionis omnino certa eſt, quia in hoc diſtinguntur ſacramenta vivorum & mortuorum, quod quia iſta ſunt inſtituta ad cauſandam primam gratiam; accedere ad illa in peccato mortali, cum ſola attritione ſupernaturali cognita ut tali, non eſt indignè ad illa accedere, neque ſubinde ponere obicem effectui ipſorum: è contra verò quia ſacramenta vivorum non ſunt inſtituta niſi ad augendum gratiam, conſequenter accedens ad illa in peccato mortali, cum ſola attritione ſupernaturali cognita ut tali, peccat mortaliter, & ponit obicem effectui ſacramenti. Unde Ambroſius lib. 6. in Lucam cap. 9. *Nemo cibum accipit Chriſti, niſi qui fuerit ante ſanatus &c. Vbique ergo in hoc myſterio hic ordo ſervatur, ut priùs per remiſſionem peccatorum vulneribus medicina tribuatur, poſtea alimonia menſæ cœleſtis exuberet.* Et Baſilius lib. 2. de Baptiſmo: *Mundemus nos* (inquit) *ab omni inquinamento, atque ita ad ſancta accedamus, ut judicium eorum qui Dominum occiderunt effugiamus. Propterea quod quiſquis ederit panem, biberit poculum Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini.* Dixi autem cum ſola attritione ſupernaturali, *cognita ut tali*, quia peccator accedens ad Euchariſtiam cum attritione ſupernaturali, quam exiſtimat eſſe contritionem, non accedit indignè ad hoc ſacramentum, nec peccat, quando non habet copiam Confeſſarij, ut patebit ex infrà dicendis.

Dico ſecundò, qui habet conſcientiam peccati mortalis, ſi habeat copiam Confeſſarij, tenetur præmittere confeſſionem, ſi velit communicare; & non ſufficit habere contritionem ſeu conari ad illam; idque non ſolùm jure Eccleſiaſtico, ſed etiam divino, præceptum eſt.

21. Prima pars hujus concluſionis eſt omnino certa, & definita in Tridentino ſeſſ. 13. cap. 7. his verbis: *Communicare volenti neceſſariò revocandum eſt in memoriam, ejus* (ſcilicet Apoſtoli) *præceptum, probet ſeipſum homo. Eccleſiaſtica autem conſuetudo declarat, eam probationem neceſſariam eſſe, ut nullus ſibi conſcius mortalis peccati, quantumvis ſibi contritus videatur, abſque præmiſſa ſacramentali confeſsione, ad ſacram Euchariſtiam accedere debeat. Quod à Chriſtianis omnibus, etiam ab iis Sacerdotibus quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc ſancta Synodus perpetuò obſervandum eſſe decrevit, modò non deſit illis copia Confeſſoris. Quod ſi neceſsitate urgente, Sacerdos abſque prævia confeſsione celebraverit, quamprimùm confiteatur.* Et can. 11. ponitur excommunicationis pœna ei qui contrarium docere, prædicare, vel pertinaciter aſſerere, ſeu etiam publicè diſputando defendere præſumpſerit.

Quod autem hoc ſit de jure divino, & non ſolùm Eccleſiæ præceptum, probatur ex verbis illis Apoſtoli, *Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis*; ex illis enim verbis colligitur, ipſum ea quæ tradit de communione accepiſſe à Domino: Sed Apoſtolus tradit præceptum de præmittenda confeſſione, dum dicit: *Probet autem ſeipſum homo*; ita enim explicat & intelligit hæc verba Tridentinum citatum: Ergo illud eſt præceptum Chriſti, proindeque Divinum & non purè Eccleſiaſticum. Unde Concilium ibidem ait, ſe ſolùm conſuetudinem Eccleſiæ declarare, non verò ſtatuere legem hanc. 22.

Confirmatur ex regula quam habet Auguſtinus 3. de Baptiſmo cap. 24. indicium juris divini eſt quando aliquid in Eccleſia perpetuò ſervatum eſt, cujus initium ignoratur: Sed talis eſt hæc conſuetudo, ut patet ex Nicæno cap. 11. & 12. Ancyrano can. 4. & Tridentino citato, necnon ex SS. Patribus id paſſim aſſerentibus: Author enim de ſalutaribus documentis apud Auguſtinum cap. 33. ſic ait: *Quando enim illud* (id eſt corpus Domini) *accipere debemus, antea ad confeſsionem & pœnitentiam accedere debemus, & omnes actus noſtros curioſiùs diſcutere, & peccata obnoxia ſi in nobis ſenſerimus, citò feſtinemus per confeſsionem & veram pœnitentiam abluere.* Et Richardus Victorinus de poteſtate ligandi cap. 21. *Audacter dico, ſi ante Sacerdotis abſolutionem ad cõmunionem corporis & ſanguinis Chriſti acceſſerit, judicium ſibi pro certo manducat & bibit, etſi eum peccaſſe jam multùm pœniteat, & vehementer doleat & ingemiſcat.* 23.

Dices, alij SS. Patres aſſerunt ad dignè communicandum ſolam diſcuſſionem conſcientiæ cum interno animi dolore ſufficere: Chryſoſtomus enim homil. 28. in 1. ad Corinthios, poſt initium, ſic ait: *Neque juſsit alteri alterum probare, ſed ſibi ſeipſum, faciens judicium, ad quod populo non pateat aditus, & probationem quæ careat teſtibus.* Et Theophilactus in eandem Epiſtolam, explicans, quæ conſcientiæ præparatio neceſſaria ſit ad dignam ſumptionem Euchariſtiæ, hæc ſcribit: *Non alium tibi judicem attribuo, verùm teipſum tibi commodo. Judica igitur & explora conſcientiam tuam, & ſic accede, non quando fuerint feriæ, ſed quando purum te ipſum ac dignum inveneris.* 24.

Reſpondeo illos SS. Patres his locis ſolùm negare confeſſionem publicam eſſe neceſſariam ad dignam Euchariſtiæ ſumptionem, ſed id non aſſerere de privata, quæ fit inter pœnitentem & Confeſſarium, ut patet ex verbis Chryſoſtomi, quibus ſolùm negat neceſſarium eſſe judicium populi, & probationem teſtium, non autem judicium & probationem Confeſſarij. 25.

Dices rurſus, Suſcipere alia ſacramenta vivorum cum ſola contritione, non eſt peccatum mortale, nec ullibi videtur prohibitum: Ergo idem dicendum eſt de ſumptione Euchariſtiæ.

Sed nego conſequentiam & paritatem, cùm enim ſacramentum Euchariſtiæ realiter contineat Chriſtum, ejus ſumptio majorem præparationem requirit, quàm ſuſceptio vel miniſtratio aliorum Sacramentorum.

Dico tertiò, quando quis non habet copiam Confessarij, & urget gravis necessitas, licitè potest ad Eucharistiam accedere sine confessione, cum contritione, vel attritione supernaturali, quam contritionem existimat.

26. Prima pars hujus conclusionis est expressa in Tridentino supra citato, nam de Sacerdote celebrante sine copia Confessoris dicit: *Quod si necessitate urgente debeat celebrare &c.* Ergo supponit in casu necessitatis licitum esse communicare, vel celebrare, non præmissâ confessione, si non adsit copia Confessoris. Unde ut quis licitè possit communicare vel celebrare, non præmissâ confessione, hæ duæ conditiones necessariò requiruntur, scilicet carentia Confessoris, & necessitas communicandi. Alterutrâ deficiente non licebit; si enim sit copia Confessoris, tenebitur confiteri: si non urget necessitas, tenebitur à communione abstinere.

27. Si autem quæras, quandonam censeatur non esse copia Confessoris, & gravis urgeat necessitas?

Respondeo in multis casibus id posse contingere. In primis enim verificatur quod non sit copia Confessoris, quando Confessor non est præsens actu, vel non est in tali distantia unde possit commodè venire, vel Sacerdos illuc accedere, aut ob infirmitatem, corporisve imbecillitatem, aut ob temporis (nivium scilicet, pluviarum, ac inundationum) rigorem; aut ob latronum in itinere existentium periculum, aut ob alias similes urgentes causas. Secundò, si Sacerdos sit quidem præsens physicè, sed tamen sit impeditus vel infirmitate, vel surditate, vel aliâ occupatione quâ nolit confessionem audire, censetur moraliter abesse. Tertiò, si ex parte sua sit dispositus audire, ex parte tamen mea probabiliter timeo, quod ex tali confessione imminebit mihi periculum aut revelationis confessionis, aut alterius damni gravis pro me vel pro meis, perinde est ac si non haberem copiam Confessoris. Unico verbo, quidquid excusat ab integritate confessionis, quando non est alius Sacerdos, excusat in nostro casu à præmittenda confessione, si non habeo aliud peccatum mortale quàm illud ex cujus revelatione imminet periculum; vel excusat ne illud confitear, sed alia, si alia peccata habeam. Non placet verò quod aliqui docent, nimirum tunc etiam censeri Confessoris inopiam, quando non adest proprius Confessarius, vel alter cui possim devotiùs & utiliùs confiteri; quia hoc non est moraliter deesse Confessorem, sed solùm deesse commoditatem meam. Et sanè reverentia huic sacramento debita, prævalet privatæ utilitati & devotioni, & obligat me ad hoc ut Sacerdoti tunc præsenti confitear, licèt aliquid ampliùs ruboris aut verecundiæ patiar cum tali Confessario quàm cum alio.

28. Quid autem nomine urgentis necessitatis intelligatur, non potest unica regula assignari, sed adducuntur variæ causæ ab Authoribus, quæ tamen ad quatuor præcipuas reduci possunt. Primò ad periculum mortis, tunc enim potest contingere quod non sit Sacerdos qui possit absolvere, quia verbi gratiâ non est nisi mutus, qui tamen potest conferre sacramentum Eucharistiæ. Secundò ad periculum infamiæ, vel scandali gravis, si communio vel Missa omittatur. Tertiò ad necessitatem ipsius sacrificij, quando jam inchoatum est, & non potest sine gravi scandalo Sacerdos confiteri peccatum, cujus tunc recordatur. Quartò propter necessitatem populi, ne maneat sine Missa, quæ ratio solùm habet locum in Parrochis, qui tenentur ex officio curare ut populus missam audiat, non verò in aliis Sacerdotibus non habentibus curam animarum. Quintò ad communicandum infirmum, aliàs sine viatico moriturum.

Cæterùm quia Tridentinum citatum, non solùm declarat præceptum divinum de præmittenda confessione ante Eucharistiam, sed etiam præcipit, ut si fortè urgente necessitate, & copiâ Confessoris deficiente, Sacerdos absque prævia confessione celebraverit, quamprimùm confiteatur, quærunt hîc Theologi, quos novum hoc præceptum, quod Ecclesiasticum est, comprehendat, an solos Sacerdotes, vel etiam laïcos? 29.

Respondeo breviter, sub hoc novo præcepto non comprehendi, nisi solos Sacerdotes celebrantes, quia cùm sit pœnale, extendi non debet, nisi ad eos ad quos verba legislatoris in propria significatione sumpta se extendunt: At verba Concilij non se extendunt nisi ad Sacerdotes celebrantes, ut patet ex ipso textu, colligiturque ex fine præcepti, qui est ne Sacerdotes quibus ex officio celebrare incumbit, prætextu urgentis necessitatis, sæpe celebrent, prætermissâ confessione sacramentali. Dixi *Sacerdotes celebrantes*, quia de Sacerdotibus more laïcorum communicantibus, eadem est ratio ac de laïcis.

Secunda verò pars conclusionis, quæ asserit quod Sacerdos qui urgente necessitate & copiâ Confessoris deficiente, absque prævia confessione celebrat, debet tunc habere contritionem, vel saltem attritionem quam existimat contritionem, patet ex dictis in prima conclusione; cùm enim Eucharistia sit sacramentum vivorum, per se & directè non dat primam gratiam, sed supponit illam esse in subjecto, subindeque dispositio quæ ad illam prærequiritur, talis debet esse quòd det primam gratiam ante sumptionem Sacramenti, vel saltem probabiliter existimetur talis esse: Sed attritio cognita non dat primam gratiam sine sacramento: Ergo non est sufficiens dispositio ad Eucharistiam, sed requiritur contritio, vel saltem attritio quæ invincibiliter existimetur contritio; licèt enim sit sacramentum vivorum, per accidens tamen aliquando potest causare primam gratiam, ut disputatione præcedenti art. 1. conclusione ultimâ, quæsito 2. declaravimus. 30.

Dico quartò, ex parte corporis duplex requiritur dispositio ad communionem, altera necessitatis, scilicet quod communicans sit jejunus; altera decentiæ & congruitatis, nimirum quod non sit pollutus intra illum diem.

Prima pars constat ex consuetudine Ecclesiæ, quæ ab Apostolis manasse dicitur, & in variis Conciliis confirmata est; ut in Concilio Carthaginensi 3. can. 29. Toletano 7. can. 2. & in sexta Synodo Trullana can. 27. & demum in Concilio Constantiensi sess. 13. idemque tradunt SS. Patres Cyprianus, Augustinus, Ambrosius, Basilius, & alij. 31.

Non desunt etiam congruentiæ. Prima est propter reverentiam hujus sacramenti, ut scilicet in os hominis intret nondum aliquo cibo vel potu infectum. Unde Augustinus Epist. 118. & refertur Can. *Liquido* de consecrat. dist. 2. *Placuit Spiritui Sancto ut in honorem tanti sacramenti, prius in os Christiani Dominicum corpus intraret, quàm cæteri cibi. Nam ideò per universum orbem mos iste servatur.* Secunda propter significationem, 32.

ut

ut nimirum significetur quòd Christus & charitas ejus debent primò fundari in cordibus nostris, & ut indicetur fidelibus, Christum debere esse primum eorum cibum.

33. Dices, Christus communicavit Discipulos non jejunos: Ergo etiam Ecclesia fideles non jejunos communicare debet.

Sed nego consequentiam, nam factum Christi non est trahendum in consequentiam, quia habuit speciales rationes, putà quia Christus debuit priùs implere figuram per esum agni paschalis, quàm veritatem instituere. Olim tamen in primitiva Ecclesia feriâ quintâ sanctioris hebdomadæ, ob memoriam cœnæ Dominicæ, & Christi imitationem, Sacerdotes post cœnam celebrabant, & fideles communicabant. Quem morem servatum fuisse aliquandiu in nonnullis privatis Ecclesiis testatur Augustinus Epistolâ citatâ, sed postea in Concilio Braccarensi 1. can. 16. revocatus est.

34. Difficultas verò & controversia est, quale jejunium requiratur ad sumendum sacramentum Eucharistiæ, an naturale, quod solvitur per quamcumque cibi & potûs sumptionem; vel Ecclesiasticum, quod per parvam cibi vel potûs sumptionem non solvitur. Goffredus enim & Joannes Parisiensis apud Sylvestrum, verbo *Eucharistia* 3. quæst. 6. putant sufficere jejunium Ecclesiasticum, cùm hoc sit præceptum Ecclesiasticum. Communis tamen reliquorum sententia est, constanti totius Ecclesiæ consuetudine firmata, requiri ad sumendum hoc sacramentum jejunium naturale, nec sufficere Ecclesiasticum. Constat ex Concilio Toletano 7. can. 2. ubi prohibetur Missæ celebratio post quemcumque minimum cibum sumptum. Ex cap. *Ex parte*, de celebrat. Missarum, prohibetur Sacerdoti ne in festo Natalis Domini Missam secundam dicat, si fortè in prima ablutionem acceperit; cùm tamen hæc jejunium Ecclesiasticum non impediat. Id etiam colligitur ex ipsa prohibitione Ecclesiæ, quæ præcipit hoc sacramentum sumi à jejunis, non à jejunantibus: At jejunus non est, nisi qui naturæ jejunium servat, jejunans verò dicitur etiam qui naturæ jejunium violat: Ergo ad sumendũ Eucharistiæ sacramentum, jejunium naturale requiritur, nec sufficit Ecclesiasticum. Unde qui post assumptum aliquid cibi vel potûs, non jejunus jejunio naturæ communicat, mortaliter peccat, nisi inadvertentia vel ignorantia eum excuset. Ob hanc Cajetanus in summa, verbo, *Communio*, excusat quendam bonum Sacerdotem, qui nesciens distinguere inter jejunium Ecclesiasticum, & jejunium naturæ, pro reverentia sacramenti præaccipiebat nucem muscatam, ut bonum odorem stomachi Eucharistiæ præpararet.

35. Sunt etiam multi casus in quibus licet non jejuno hoc sacramentum sumere. Primus est, quando datur per modum Viatici: tum quia tunc infirmitas non potest his legibus astringi, pluresque sine Eucharistia decederent, si jejuni solùm possent communicare, quod esset eis denegare magnum subsidium pro morte fælici. Tum etiam quia cùm sit præceptum divinum sumendi Eucharistiam per modum Viatici, cùm infirmo imminet mortis periculum, præceptum divinum prævalet Ecclesiastico de jejunio. Imò si post sumptum Viaticum iterum in eadem infirmitate velit communicare infirmus, non est ei denegandum, hoc solatium, ut colligitur ex Rituali Rom. Pauli V. quo præcipit Pontifex, *quod si æger, sumpto viatico, dies aliquot vixerit, vel periculum mortis evaserit, & communicare voluerit, ejus pio desiderio Parrochus non deerit.* An verò liceat infirmo bis eadem die communicare, semel jejuno per modum communionis, iterum non jejuno per modum viatici? affirmant aliqui ex Patribus Societatis, quos suppresso nomine refert Amicus hîc disp. 27. idque factum fuisse in morte P. Claudij Aquavivæ, Generalis ejusdem Societatis, testatur ibidem. Hæc tamen sententia non videtur probabilis, nec in praxi sequenda; cùm omnes Doctores affirment, non licere bis in die communicare, idque Ecclesiæ consuetudo, & unitas passionis Christi, quam hoc sacramentum repræsentat, efficaciter ostendant, ut docet S. Thomas hîc art. 10. ad 4. & in 4. dist. 12. quæst. 3. art. 1. quæstiunc. 4. & patet ex cap. *sufficit*, de consecr. dist. 1. ubi prohibetur Sacerdoti plures quàm unam Missam in die celebrare, præterquam in Nativitate Domini. Si tamen urgeret gravis aliqua necessitas, ut si quis manè communicavit, & vespere incidit in articulum mortis, & habet conscientiam peccati mortalis, nec adest tunc Confessarius cui possit illud confiteri, sed solùm Diaconus qui potest illi Eucharistiam ministrare: tunc posset moribundus, sive laicus sit, sive Sacerdos, eadem die communionem iterare, quia in illo casu, iterata communio conferetur illi necessaria, ut nimirum per susceptionem hujus sacramenti, per accidens reciperet primam gratiam, & fieret de attrito contritus.

36. Secundò potest sumi sacramentum à non jejuno, quando id est necessarium pro ipso Sacramento perficiendo; ut si consecratâ alterâ specie Sacerdos recordetur se non esse jejunum, tenetur perficere & sumere. Item si sumpto calice videat non esse vinum id quod sumpsit, tenetur iterum consecrare & sumere. Similiter si post inchoatum Sacrificium Sacerdos moriatur, vel infirmetur, & non inveniatur alius Sacerdos jejunus, debet Sacerdos etiam non jejunus perficere sacrificium.

37. Tertiò, si Sacerdos post ablutionem sumptam reperiat aliquas particulas à se consecratas quæ commodè servari non possint, potest & debet illas sumere, cùm sint ejusdem sacrificij reliquiæ, & ad integrale complementum illius pertineant. Non potest tamen tunc sumere alias particulas quas alius Sacerdos consecravit; quia alia est ratio de iis quæ ipse non consecravit, nam illæ non pertinent ad complementum integrale ejusdem sacrificij, sed illius à quo consecratæ fuerunt.

38. Quartò, potest Sacerdos ad particulam hostiæ consecratæ, calici vel palato adhærentem, in stomachum trajiciendam, aquam sumere. Quam facultatem concedit Missale Romanum in rubricis de defectibus Missæ. Nam tota illa actio ordinatur ad unum sacrificium, unamque refectionem sacramentalem complendam, ad quam sufficit, ut Cajetanus ait, accedere jejunum in principio totius actionis, sic enim accedis simpliciter jejunus ad totam actionem sacramentalem.

39. Quintò, potest Eucharistia sumi à non jejuno, ad vitandam gravem irreverentiam huic sacramento inferendam, putà ne veniat in manus infidelium, ne conculcetur ab hæreticis, ne in lutum cadat, ne comburatur, aut ab animali devoretur: majus quippe præceptum est evitare irreverentiam sacramenti, cùm hoc præceptum sit divinum naturale, quàm illud su-

mere jejunum, cùm hoc sit positivum & Ecclesiasticum.

40. Est etiam alius singularis casus in quo videtur licere Sacerdoti non jejuno celebrare, si nimirum sumpto veneno morti appropinquaret, & habens conscientiam peccati mortalis, copiam Confessoris non haberet: tunc enim posset cum contritione, vel attritione supernaturali, quam contritionem esse putat, celebrare, ut si fortè reipsa contritus non sit, virtute sacramenti fiat ex attrito contritus. Nam in hoc casu Eucharistia est ad salutem necessaria, unde videtur hic casus per Epiæiam excipi à lege universali.

41. Addunt aliqui alium casum in quo existimant posse Sacerdotem non jejunum celebrare, nimirum ad communicandum infirmum, alioquin sine Viatico moriturum. Id tamen non admittitur communiter: Tum quia præceptum celebrandi in azymo, aut cum vestibus sacris, non debet omitti ad communicandum ægrotum sine Viatico aliàs moriturum: Ergo similiter nec licebit non jejunum celebrare: præceptum enim celebrandi ante sumptionem cibi, non est minùs grave, quàm præceptum celebrandi in azymo, & cum vestibus sacris. Tum etiam quia hoc sacramentum non est tantæ necessitatis, quin potiùs debeat servari reverentia ei debita, quàm infirmus communicare: maximè cùm ægrotus in hoc casu excusetur, quia tunc non urget præceptum communicandi, cùm non adsit qui eum communicet.

42. Dices primò, Eodem modo dici poterit non licere infirmo post sumptum cibum aut potum sumere hoc sacramentum per modum viatici.

Sed nego consequentiam & paritatem, tum quia Ecclesiæ consuetudo declaravit in hoc casu non obligare præceptum de jejunio. Tum etiam quia est magna disparitas, ex eo quod propria necessitas hominis communicaturi (quando scilicet est in periculo mortis) est intrinseca, & quæ moraliter loquendo frequenter accidit: necessitas verò ex parte ministri est valde extrinseca & accidentaria, raroque contingit, suppositâ providentiâ quam habet Ecclesia servandi Eucharistiam pro infirmis.

43. Dices secundò, Propter similem proximi necessitatem, potest Sacerdos habens conscientiam peccati mortalis, celebrare non præmissâ confessione sacramentali, ut diximus conclusione præcedenti: Ergo multò magis facto jejunio, cùm hæc obligatio sit tantùm de jure Ecclesiastico, illa verò de Divino.

Respondeo negando etiam consequentiam & paritatem, confessio enim suppleri potest per contritionem, non autem jejunium, quod licèt sit de præcepto Ecclesiastico, fundatur tamen in jure divino de reverentia huic sacramento debita.

Ex quibus intelliges falsam & temerariam esse sententiam Joannis Majoris, asserentis licere Presbytero, ne infirmus sine Viatico moriatur, consecrare post prandium hostiam, imò & buccellam panis fermentati, si non esset hostia ex azymo, hocque secretò, sine vestibus sacris, & sine Missa, per sola verba consecrationis. Quam sententiam rectè confutat Soto in 4. dist. 12. qu. 1. art. 8. circa finem.

Denique ex dispensatione Summi Pontificis,
44. potest quis non jejunus celebrare vel communicare; cùm enim hoc præceptum non sit Divinum, sed Ecclesiasticum, potest in eo Summus Pontifex ex rationabili causa dispensare, ejusque dispensationis plurima extant exempla. Dispensat enim quot annis cum Cardinali celebrante in vigilia Natalis Domini circa horam decimam pomeridianam. Dispensavit etiam cum Carolo V. Imperatore, ut posset non jejunus ad sacram synaxim accedere, ut scribit Famianus Strada lib. 1. de bello Belgico. Habemus etiam in Gallia satis recens ejusdem dispensationis exemplum, nam non ita pridem, anno scilicet 1619. Paulus V. permisit, ut honesta quædam Matrona Lemovicensis, dicta Domina de Londey, quotidie immediatè post prandium communicet, ad compescendum horribilem & miserabilem totius corporis tremorem, quo, Dæmonis maleficio, post sumptionem potûs, statim corripitur, etiam cum vitæ periculo; nisi ei confestim ministretur Sacramentum Eucharistiæ, quod unicum remedium, omnibus aliis frustra tentatis, huic malo seu maleficio tandem repertum est; sed ita promptum & efficax, ut eo momento quo sacra hostia labia aut linguam ejus tangit, tremor ille horribilis sistat, & pristinæ quieti mox restituatur. Fui ego ipse semel præsens, dum ei sacramentum Eucharistiæ porrigeretur, & miraculum hoc, non sine stupore & admiratione, vidi.

Quoad secundam partem conclusionis, seu se- 45.
cundam dispositionem ex parte corporis requisitam ad dignè & fructuosè communicandum, nimirum quòd communicans intra illum diem non sit pollutus, legẽdus est S. Th. hîc art. 7. ubi sic ait: *Ex quadam congruentia nocturna pollutio* (sumptionem hujus sacramenti) *impedit, quantũ ad duo, quorum unum semper accidit, scil. quædam fœditas corporalis, cum qua propter reverentiam Sacramenti non decet ad altare accedere &c. Aliud autem est evagatio mentis, quæ sequitur pollutionem nocturnam, præcipuè quando cum turpi cogitatione contingit.* Idem docet in resp. ad 2. de actu conjugali, ipsum nimirum ex quadam decentia impedire receptionem hujus sacramenti, propter immunditiam corporalem, & mentis distractionem. Unde Hieronymus relatus cap. *Sciatis* 33. quæst. 4. dicit super Matthæum: *Si panes propositionis ab his qui uxores tetigerant comedi non poterant, quantò magis ille panis qui de cœlo descendit, non potest ab his qui conjugalibus paulò ante hæsere complexibus, violari atque contingi? Non quòd nuptias condemnemus, sed quòd eo tempore quo carnes agni manducaturi sumus, vacare à carnalibus operibus debemus.* Hæc tamen de necessitate non impediunt communionem, sed ex decentia, relinquendumque est Confessoris arbitrio, ut ipse decernat, an expediat illo die accedere ad sacram synaxim, vel abstinere ab illa. Si non magna urgeat necessitas, aut non sit dies festus, vel mos Collegij, aut Conventûs, ut omnes quotidie celebrent, aut Clericus non indigeat stipendio Missæ ad victum comparandum, consultum est eâ die à celebratione vel communione abstinere.

Observat autem D. Thomas art. citato in corp. 46.
quod pollutio causatur interdum ex illusione Dæmonum: *Illusio verò dæmonum quandoque provenit ex præcedenti negligentia præparationis ad devotionem, quæ potest esse mortale & veniale peccatum; quandoque verò provenit ex sola nequitia dæmonum volentium impedire hominem à sumptione hujus sacramenti. Unde legitur in col-*

Collat. 21. cap. 6. *lationibus Patrum, quòd cùm quidam frater pateretur pollutionem semper in festis, in quibus erat communicandum, seniores comperto quòd nulla causa ab ipso præcesserat, decreverunt quòd propterea à communione non cessaret, & ita cessavit illusio Dæmonum.*

47. Quærunt hîc aliqui, quinam sint capaces manducationis sacramentalis Eucharistiæ, & fructûs ac nutritionis spiritualis hujus sacramenti?

Respondeo breviter, omnem & solum hominem viventem, baptizatum, esse capacem illius, nisi pœnâ aliquâ Ecclesiasticâ impediatur. Dixi *omnem & solum hominem*, ad exclusionem Angelorum, qui non possunt propriè sumere hoc sacramentum, etiam in corporibus assumptis, quia propriè & vitaliter non manducant. Imò nec ipsum manducant spiritualiter, ut docet S. Thomas hîc art. 2. ratioque id suadet, is enim tantùm est capax manducationis spiritualis hujus sacramenti, qui est capax sacramentalis; quia manducatio spiritualis, utpote votum seu desiderium sacramentalis, supponit capacitatem ad illam: Ergo cùm Angelus non possit Eucharistiam sumere sacramentaliter, non potest etiam manducare spiritualiter. Sicut non est capax baptismi flaminis, quia non habet capacitatem ad baptismum fluminis. Observat tamen D. Thomas ibidem, quod licèt Angeli non manducent spiritualiter hoc sacramentum, manducant tamen Christum spiritualiter, per visionem beatam. Unde egregiè Augustinus in Psal. 33. conc. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Ecce cibus sempiternus, sed manducant Angeli, manducant supernæ Virtutes, manducant cœlestes Spiritus, & manducant, & saginantur &c.* Addidi *hominem viventem*, ad exclusionem hominis mortui, quia homo mortuus non potest manducare. Subjunxi *Baptizatum*, quia Baptismus est janua omnium sacramentorum, & per illud datur potestas ad recipienda sacramenta modo sacramentali: unde Catechumeni, tametsi habeant votum Baptismi, & sint per gratiam & charitatem justificati, non possunt tamen recipere Eucharistiam sacramentaliter. Dixi tandem, *Nisi pœnâ aliquâ Ecclesiasticâ impediatur*, quia per excommunicationem majorem privantur fideles passivâ & activâ administratione sacramentorum.

48. Hæc sunt certa & indubitata apud omnes, sed difficultas & controversia est inter Theologos, an infantes & perpetuò amentes sint capaces sacramentalis manducationis Eucharistiæ: quibusdam id affirmantibus, aliis verò negantibus. Sed probabilior sententia est, parvulos & perpetuò amentes, esse quidem incapaces manducationis sacramentalis propriè sumptæ, quia hæc præter vitalem comestionem requirit actualem notitiam hujus sacramenti, ut sacramentum est: unde infideles aut bruta, etsi species consecratas comedant, non manducant tamen Eucharistiam sacramentaliter, ut docet S. Thomas hîc art. 3. ad 2. & 3. Parvuli tamen idonei sunt ad percipiendum fructum & nutritionem spiritualem hujus sacramenti: Nam olim in primitiva Ecclesia parvulis statim post baptismum solebat ministrari Eucharistia, teste Dionysio cap. ultimo libri de Ecclesiastica Hierarchia, & Cypriano 5. de lapsis, ubi narrat mirabilem casum de puella, cui cùm insciis parentibus datum fuisset aliquid de idolothitis, eique postea, juxta consuetudinem illius temporis, daretur sanguis Christi, reluctans illum accepit, acceptumque statim evomuit: quasi non potuerit (inquit Sanctus ille Martyr) *in corpore atque ore violato Eucharistia permanere.* Hunc morem non reprobat Tridentinum sess. 21. cap. 4. nec damnandos judicat Patres qui illum induxerunt: cùm tamen maximè damnandi fuissent, si Eucharistia nullum fructum conferret parvulis; nunquam enim licet ministrare sacramenta iis in quibus suum effectum habere non possunt: Ergo parvuli sunt capaces fructûs hujus sacramenti, & gratiæ nutritivæ quæ datur per Eucharistiam, sicut sunt idonei ad recipiendam gratiam roborativam quæ datur per Confirmationem.

Dices, Impossibile est aliquem esse capacem fructuosæ manducationis Eucharistiæ, & non esse capacem sumptionis sacramentalis ejusdem; nam sacramentaliter manducare Eucharistiam, nihil aliud est quàm cum fructu recipere hoc sacramentum: Ergo si parvuli non sunt capaces manducationis sacramentalis Eucharistiæ, non sunt etiam capaces manducationis fructuosæ illius. 49.

Respondeo negando Antecedens, ad cujus probationem, nego etiam Antecedens, nam hoc sacramentum fructuosè manducare, est illud recipere cum effectu, vi manducationis passivæ; illud verò manducare sacramentaliter, est illud recipere ut practicum signum gratiæ formaliter, subindeque cum notitia actuali illius.

ARTICVLVS III.

An communio sub utraque specie potuerit Laïcis ab Ecclesia prohiberi, & convenienter ac justis de causis fuerit eis prohibita?

§. I.

Quibusdam præmissis, duplici conclusione difficultas resolvitur.

50. CVm Sacerdos celebrans sacrificium Eucharisticum, teneatur illud perficere & consummare: sumptio autem utriusque speciei pertineat ad consummationem talis sacrificij, certum est, communionem sub utraque specie, esse necessariam necessitate præcepti, respectu Sacerdotis celebrantis: quod tamen intelligendum est solùm quando celebrat principaliter, quoniam quando Neomystæ, seu Sacerdotes noviter ordinati, simul cum Episcopo celebrant, non communicant sub utraque specie. An autem illud præceptum sit divinum, vel tantùm Ecclesiasticum, non est ita certum; quia licèt omnes fateantur intentionem & præceptum Christi esse ut hoc sacrificium consummetur ab alio, videtur tamen sufficere quod sumatur id quod consecratum est, vel ab eo qui consecravit, vel ab alio Sacerdote. Quantùm verò ad Laïcos, paulò ante Concilium Constantiense orta est apud Bohemos hæresis affirmantium communionem sub utraque specie esse de necessitate salutis, subindeque non posse Ecclesiam laïcos privare usu calicis, quos secuti sunt nostri Novatores Lutherani & Calviniстæ, conclamantes Ecclesiam Romanam tyrannicè populum usu calicis privare.

51. Hujus celebris difficultatis resolutio pendet ex decisione alterius, an scilicet sit de jure divino, & institutione Christi, communicare sub utraque specie. Si enim sit de jure divino, non poterit Ecclesia prohibere usum calicis; si verò nullum

jus divinum extet de laïca communione ſub utraque ſpecie, poterit Eccleſia ad libitum vel illam permittere, vel illam prohibere; cùm à Chriſto poteſtatem habeat, ut in ſacramentorum diſpenſatione, ſalvâ eorum ſubſtantiâ, ea ſtatuat vel mutet, quæ ſuſcipientium utilitati, vel ipſorum venerationi, pro rerum, temporum, & locorum varietate, magis expedire judicaverit; ut affirmat Tridentinum ſeſſ. 21. cap. 2. & probat ex illo 1. ad Corinth. 4. *Sic nos exiſtimet homo, ut miniſtros Chriſti & diſpenſatores myſteriorum Dei*, & ex capite 11. ejuſdem Epiſtolæ, ubi Paulus nominatim de hoc ipſo ſacramento loquens, *Cætera* (inquit) *cùm venero diſponam.* His præmiſſis, pro reſolutione difficultatis propoſitæ, A B

Dico primò, nullum jus divinum extare de laïca communione ſub utraque ſpecie, ſubindeque Eccleſiam uſum calicis laïcis prohibere poſſe.

52. Probatur primò: Si eſſet jus aliquod divinum de communione laïca ſub utraque ſpecie, illud vel ex facto Chriſti, vel ex Scriptura, vel ex antiqua praxi Eccleſiæ, vel denique ex hujus ſacramenti natura colligi deberet. Sed ex nullo ex his tale jus colligi poteſt: Ergo nullum jus divinum extat de communione laïca ſub utraque ſpecie. Major patet ex ſufficienti inductione: Minor verò probatur, diſcurrendo per ſingula. Et in primis quod ex facto Chriſti tale jus colligi nequeat, patet: Tum quia quidquid Chriſtus fecit, aliis etiam faciendum non præcepit, alioquin tenerentur Sacerdotes conſecrare veſpere poſt cœnam. Tum etiam, quia Chriſtus duos Diſcipulos euntes in Emaüs, in ſola ſpecie panis communicavit: nam Lucæ 24. dicitur, quod ſtatimatque panem conſecratum eis porrexit, evanuit ex oculis eorum: quod autem panis ille à Chriſto conſecratus, eſſet Euchariſtia, colligitur ex eo quod ibidem dicitur quòd illi *cognoverunt Dominum in fractione panis*: nam per fractionem panis ſimpliciter dictam, in Scriptura Sacra ſignificatur Euchariſtia, ut patet ex illo Apoſtoli 1. ad Corinth. 10. *Panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini eſt?* & magis conſtabit ex aliis locis ſtatim referendis. C D

53. Secundò quòd ex Scriptura nullum jus divinum de communione laïca ſub utraque ſpecie colligi poſſit, probatur: Tum quia Actor. 2. de ſola communione ſub ſpecie panis fit mentio, dicitur enim: *Erant perſeverantes in communicatione fractionis panis.* Et cap. 20. dicuntur fideles unâ Sabbati conveniſſe ad fractionem panis, quod omnes de communione ſacramentali interpretantur. Tum etiam, quia ut rectè Tridentinum ſeſſ. 21. cap. 1. Qui Joan. 6. dixit, *Niſi manducaveritis carnem Filij hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*: idem quoque dixit: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum* Imò Chriſtus hoc capite, undecies mentionem fecit de hoc ſacramento ſub ſpecie panis; ſub nomine autem carnis & ſanguinis, non niſi quater, ut oſtenderet, ad ſalutem ſufficere ſolam ſpeciem panis: unde hoc Chriſtus præceptum ibidem concludit ſolâ manducatione panis: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*: ut egregiè annotavit Joannes de Raguſio, Ordinis Prædicatorum, qui (ut habetur 4. tomo Conciliorum, inter fragmenta Baſileenſis) veritatem hanc in Concilio Baſileenſi contra hæreticos acerrimè & eruditiſſimè propugnavit. E

54. Tertiò, quòd jus aliquod divinum de communione laïca ſub utraque ſpecie, ex antiqua Eccleſiæ praxi non colligatur, ex eo patet, quod olim in primitiva Eccleſia, Apoſtolis vicina, fuit uſus communionis ſub una tantùm ſpecie, ſcilicet panis. Iſtius usûs teſtes oculati ſunt Tertullianus lib. 2. ad uxorem cap. 5. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum, non longè ab initio, Cyprianus ſermone de lapſis, Baſilius in Epiſtola ad Cæſariam Patritiam, Auguſtinus ſerm. 222. & alij Patres primorum quinque ſæculorum, qui teſtantur fideles olim Euchariſtiam in domum ſuam deferre ſolitos, & ſervare in loco decenti, ut ſumerent ſuis temporibus de manu propria, cùm metu perſecutionum non poſſent tam frequenter ad Eccleſiam, & ad ſynaxim convenire. Teſtatur etiam Baſilius, ubi ſuprà, Monachos eremi cultores, eam deferre ſolitos in eremum, ubi nullam habebant copiam Sacerdotis, & in cellulis ſuis eam ſervare, ad ſimilem uſum. Refert quoque Baronius anno 57. num. 47. ſolitum fuiſſe dari hoc ſacramentum iter facientibus, ne ſi quod vitæ periculum in itinere eis accidiſſet, tanto viatico privarentur. At hæc omnia intelligi & verificari nequeunt, niſi de Euchariſtia, ſub una tantùm ſpecie, ſcilicet panis: Tum quia citati Patres, & nominatim Auguſtinus, dicunt mulieres ſolitas fuiſſe ſumere Euchariſtiam in mundo linteolo, quod tamen de ſpecie vini non poteſt intelligi. Tum etiam, quia ſola ſpecies panis dabatur laïcis in manum à Sacerdote; illicitum enim erat laïcis calicem manu tangere, ut teſtantur Cyrillus Hieroſolymitanus Catech. 5. verſùs finem, & Nazianzenus in oratione contra Arrianos. Addo quod ſanguis non potuiſſet diu ſervari, facilè enim & citò vinum aceſcit, & corrumpitur: ſanguis autem non plus manet ſub ſpeciebus, quàm ſubſtantia vini ſub illis conſervetur.

55. Eadem praxis Eccleſiæ conſtat ex antiquiſſima conſuetudine, quæ in Eccleſia ſemper viguit, ut in die Paraſceves hoc ſacramentum ſub ſola ſpecie panis à Sacerdote officium celebrante ſumatur, ut colligitur ex Gregorio Magno in ſuo ſacramentali, & indicatur in ſexta Synodo apud Trullum can. 52. conſtatque ex eo quod Innocentius I. Epiſt. 1. cap. 4. docet traditionem Eccleſiæ fuiſſe eâ die non ſacrificari, nec ſacramenta celebrari; cùm enim (ut ait S. Thomas hîc quæſt. 83. art. 2. ad 2.) veniente veritate, ceſſet figura, & hoc ſacramentum ſit figura & repræſentatio Dominicæ paſſionis, non eſt conveniens, ut eâ die quâ paſſio Chriſti recolitur, Miſſæ ſacrificium offeratur. Unde egregiè Hugo Victorinus ſecundo codice Miſcellaneorum lib. 5. *Hodie non ſacrificamus, dum nobis hoſtia de manibus tollitur: non ſacrificant amici, dum trucidant inimici.*

56. Poteſt etiam oſtendi communionem in una tantùm ſpecie, ſcilicet panis, fuiſſe licitam in primitiva Eccleſia, tribus exemplis, ex hiſtoria Eccleſiaſtica deſumptis. Primum refertur ab Euſebio lib. 6. cap. 36. ubi ait quod Serapion per puerum ſuum miſit particulam Euchariſtiæ, σαρκὰ τῆ εὐχαριστίας, Presbytero cuidam moribundo, præcipiens puero, ut particulam illam madefaceret, ne fortè moribundus eam deglutire non poſſet. Ex quo apertè colligitur, perticulam illam Euchariſtiæ, quam miſit, fuiſſe tantùm particulam ſpeciei panis, quæ madefacienda eſſet, ne fortè non poſſet à moribundo deglutiri.

57. Alterum ſumitur ex Sozomeno lib. 8. hiſtoriæ cap. 5. & Nicephoro lib. 13. cap. 7. ubi narrant,

mulierem quandam Macedonianam, ut ſimularet ſe Catholicam, hæreſimque ſuam fictâ communione tegeret; loco panis Euchariſtici, à S. Joanne Chryſoſtomo accepti in manus, ſubſtituiſſe panem prophanum, qui in ipſius ore ſtatim in lapidem verſus eſt. Ex quo etiam conſtat, in primitiva Eccleſia licitam fuiſſe communionem ſub una tantùm ſpecie, ſcilicet panis: ſi enim neceſſarium fuiſſet communicare ſub ſpecie vini, quomodo illa mulier ſuam fraudem tegere potuiſſet, ſubſtituendo ſimiliter vinum prophanum loco vini conſecrati? Neque enim, ut ex Cyrillo & Nazianzeno ſuprà viſum eſt, calix tradebatur in manus laïcis, ſed ori eorum applicabatur à Sacerdote, vel à Diacono. De qua conſuetudine multa ſcribit Baronius ubi ſuprà.

58. Tertium exemplum ſumitur ex S. Leone, qui ſerm. 4. de Quadrageſima refert quod Manichæi, ut ſe Catholicos eſſe ſimularent, communicabant cum Catholicis: Sed id non poteſt intelligi de communione ſub utraque ſpecie, ſed ſolùm de communione ſub ſpecie panis: Ergo in primitiva Eccleſia licitum erat communicare tantùm ſub ſpecie panis. Minor probatur, Manichæi enim ſuperſtitiosè abhorrebant à vino, tanquam à felle draconis, & veluti à Dæmone facto, ejuſque potum ſacrilegum eſſe exiſtimabant, neque credebant Chriſtum ſub illius ſpeciebus eſſe in Euchariſtia, ut colligitur ex Auguſtino lib. 20. contra Fauſtum Manichæum cap. 13. Ergo veriſimile non eſt, quod quando cum Catholicis communicabant, ut ſimularent ſuam hæreſim, ſub utraque ſpecie communicarent.

59. Plura alia in ejuſdem veritatis confirmationem adduci poſſunt exempla: Conſtat enim Nazaræos, exordio naſcentis Eccleſiæ, ſub ſpecie tantùm panis communicare ſolitos fuiſſe; cùm lege Moſaïca, quam initio converſionis permittebantur ſervare, vinum biberè eis non liceret. Narrat etiam D. Gregorius lib. 3. dialog. cap. 3. S. Agapitum, mutum ſub ſola ſpecie panis communicaſſe, qui acceptâ Euchariſtiâ, ſtatim loquelam recepit. Item legitur in vita S. Bernardi, Monachum ipſi ſubditum communicaſſe, & quia panem Euchariſticum contra prohibitionem Sancti perceperat, hoc ſacramentum deglutire non potuiſſe, donec ſolemniis abſolutis ad Sanctum acceſſerit, à quo abſolutione ſui criminis acceptâ, deglutivit ipſum ſub ſpecie panis tantùm. Quæ omnia exempla apertè demonſtrant, communionem ſub una tantùm ſpecie, ante Concilium Conſtantienſe fuiſſe licitam, & in Eccleſia uſitatam, ut teſtatur D. Thomas hîc art. 12. his verbis: *Providè in quibuſdam Eccleſiis obſervatur, ut populo ſanguis ſumendus non detur, ſed ſolùm à Sacerdote ſumatur.*

60. Demum, quòd jus aliquod divinum de communione laïca ſub utraque ſpecie, ex natura hujus ſacramenti colligi nequeat, videtur manifeſtum: nam hoc ſacramentum integrè ſalvatur in qualibet ſpecie; in qualibet enim continetur totus Chriſtus, totaque refectio animæ, ut diſp. præcedenti art. 4. fusè oſtenſum eſt. Nec una ſpecies in ratione ſacramenti pendet ab alia, eſto pendeat in ratione ſacrificij, quo pacto non poteſt, niſi in utraque ſpecie à conſecrante confici.

61. Confirmatur & magis illuſtratur hæc ratio: Quatuor ſunt in hoc ſacramento ex quibus ſolùm videtur poſſe peti neceſſitas communionis ſub utraque ſpecie, reſpectu laïcorum, ſubindeque jus aliquod divinum illos obligans ad talem communionem: ſcilicet ejus effectus, ſignificatio, res contenta, & ſpecies continentes: Atqui ex nullo ex his talis neceſſitas peti poteſt: Ergo &c. Major patet ex ſufficiente enumeratione, Minor vero probatur quantùm ad ſingulas partes. In primis enim hæc neceſſitas non poteſt oriri ex effectu, quandoquidem vel totus effectus ſacramenti Euchariſtiæ tribuitur communicanti ſub una ſpecie, ita ut, per ſe loquendo, communicans ſub utraque ſpecie, non plus gratiæ recipiat, ut loco citato docuimus; vel ſi, ut quidam exiſtimant, detur major effectus per ſumptionem duarum ſpecierum, ille tamen major effectus non eſt neceſſarius ad ſalutem. Non poteſt etiam peti hæc neceſſitas ex ſignificatione, utpote cùm ſignificatio quæ per ſe pertinet ad hoc ſacramentū ut ſacramentum eſt, & ad effectū ejus, videlicet ſignificatio unionis membrorum Eccleſiæ cum Chriſto ut capite, perfectè reperiatur ſub ſingulis ſpeciebus; ſub pane quidem, quatenus ex multis granis unus conficitur; & ſub vino, quatenus unus liquor ex multis uvis exprimitur: repræſentatio autem expreſſa paſſionis, magis ad rationem ſacrificij quam ſacramenti pertineat; neque ſit de ratione ſacrificij, ut omnes qui adſtant, & illud per Sacerdotem offerunt, de ipſo participent, ſed ſufficiat quod publicus miniſter illud conſumat. Item neceſſitas communicandi ſub utraque ſpecie, non poteſt oriri ex re contenta in hoc ſacramento, utpote cùm totus Chriſtus contineatur ſub ſingulis ſpeciebus. Neque demum ex parte ipſarum ſpecierum, cùm enim ſpecierum ſumptio ſit ſolùm vel propter ſignificationem, vel propter effectum, vel propter rem contentam; ſi ex iis tribus nulla ſequatur neceſſitas communionis ſub utraque ſpecie, evidenter concluditur, quòd nulla etiam oriatur ex parte ipſarum ſpecierum.

62. Probatur ſecundò concluſio, & oſtenditur argumento ad hominem contra hæreticos, nullum jus divinum, vel Chriſti præceptum extare de laïca communione ſub utraque ſpecie. Si enim communio ſub utraque ſpecie eſſet neceſſaria de jure divino, & ex præcepto Chriſti, non poſſet ulla poteſtas humana in hoc diſpenſare, & permittere quod aliquando laïci ſub unica ſpecie communicarent: At hæretici ipſi in hoc diſpenſant in ſuis ordinationibus Eccleſiaſticis: permittunt enim ut abſtemij, ſaporis & odoris vini impatientes, communicent ſub ſola panis ſpecie: Ergo ſibimetipſis apertè contradicunt, quando contendunt communionem ſub utraque ſpecie eſſe de jure divino, & ex inſtitutione ac præcepto Chriſti neceſſariam.

63. Dico ſecundò, convenienter, & juſtis de cauſis, ab Eccleſia prohibita fuit laïcis communio ſub utraque ſpecie.

Patet ex Tridentino ſeſſ. 21. Can. 2. ubi anathemate damnat eos qui dixerint, *Eccleſiam Catholicam non juſtis cauſis & rationibus adductam fuiſſe, ut laïcos atque etiam clericos non conficientes ſub panis tantummodo ſpecie communicaret.* Id magis conſtabit afferendo cauſas quibus mota eſt Eccleſia ad communionem ſub utraque ſpecie prohibendam. Prima eſt, ad refellendam hæreſim quòd ſub ſpecie panis ſit tantùm corpus, ſub ſpecie vini tantùm ſanguis, ut multi Lutherani, teſte Bellarmino lib. 4. de Euchariſt. capite 8. aſſerunt, irridentes concomitantiam ſanguinis Chriſti cum corpore, in ſpecie panis. Secunda,

ad refutandum errorem quòd ſola ſpecies panis ad ſalutem non ſufficiat, in quo ferè omnes hæretici verſantur. Tertia, ad debitam reverentiam huic ſacramento præſtandam, nam ob populi multitudinem vix evitari poſſet frequens ſanguinis effuſio, præſertim cùm ad ſacram menſam multi ſenes tremuli, & juvenes incompoſiti & inconſiderati accedant. Demum Eccleſia animadvertit, plures naturâ à vino eſſe abſtemios, ipſiuſque odoris impatientes; vinum multis in locis haberi non poſſe in tanta copia, ut multa hominum millia poſſint communicare; durumque eſſe Sacerdoti, id quod ab omnibus delibatum erat & reſtabat, conſumere, præſertim cùm ad communicandum accederent aliqui malè affecti, ſordidi, & fœtidi, qui etiam alios à communione deterrebant, eò quòd ex eodem calice illis bibendum erat. Alia etiam inconvenientia, quæ ex communione ſub utraque ſpecie contingebant, refert Concilium Baſileenſe, ut quòd ſæpè Sacerdotes ad ſupplendum ſanguinem pro multitudine communicantium, conſecrarint ſolum calicem, idque extra Miſſam; quòd ſæpè pro ſanguine miniſtrarint purum vinum, & alia hujuſmodi, quibus mota eſt Eccleſia ad communionem ſub utraque ſpecie prohibendam.

§. II.

Solvuntur objectiones Hæreticorum.

64. OBjiciunt in primis Sectarij contra primam concluſionem: Chriſtus Joannis 6. dixit: *Niſi manducaveritis carnem Filij hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Ubi copulativè dixit, Niſi manducaveritis, & biberitis &c. Ergo utrumque implendum eſt ex Chriſti præcepto. Neque ſufficit reſpondere (inquit Molineus) ſanguinem Chriſti contineri per concomitantiam ſub ſpecie panis, quandoquidem Chriſtus præcipit bibere: ſumere autem ſolam ſpeciem panis, non eſt bibere.

65. Secundò opponunt verba Chriſti Matthæi 26. *Bibite ex hoc omnes:* non enim (inquit) ſolis paſtoribus dicta ſunt, ſed omnibus fidelibus: quia ſi laïci non teneantur ex vi talis præcepti bibere calicem, quia illi quibus tunc Chriſtus dedit, erant paſtores, non tenebuntur etiam edere panem Euchariſticum, quandoquidem ſimiliter illi quibus tunc temporis Chriſtus panem porrexit, & edere præcepit, erant omnes paſtores. Unde Paſchaſius libro de corpore Chriſti cap. 15. verba illa Chriſti, *Bibite ex hoc omnes*, ſic exponit: id eſt tam miniſtri quàm reliqui credentes.

66. Tertiò ſic arguunt: In iſtis aliis Chriſti verbis Lucæ 22. *Hoc facite in meam commemorationem*, præceptum eſt Apoſtolis, ut idem facerent quod Chriſtus ipſis faciebat: Sed Chriſtus dabat Apoſtolis utramque ſpeciem: Ergo Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus præcepit, ut fidelibus utramque ſpeciem miniſtrarent.

67. Quartò ex verbis Apoſtoli 1. ad Corinthios 11. *Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat*, ſic argumentantur: Si Rex præcipiat ut miles arma ſumat & ſtrenuè pugnet, utrumque illi præcipit: Ergo ſimiliter cùm Paulus præcipiat fidelibus etiam laïcis, ut edant de pane, & bibant de calice, utrumque illis præcipit.

68. Ad primum locum tripliciter reſponderi poteſt. Primò ſenſum hujus propoſitionis: *Niſi manducaveritis & biberitis*, poſſe eſſe disjunctivum, ex modo loquendi Hebræorum, qui ſæpè particulâ copulativâ utuntur pro disjunctiva, ut Actorum 3. *Argentum & aurum non eſt mihi.* Et Joannis 15. *Si non veniſſem, & locutus fuiſſem eis, peccatum non haberent.* Id etiam conſtat ex illo Apoſtoli 1. ad Corinthios 11. *Qui manducat, & bibit indignè, judicium ſibi manducat & bibit:* hoc eſt qui manducat, vel bibit: Neque enim ut quis judicium ſeu condemnationem ſibi accerſat per indignam hujus ſacramenti ſumptionem, neceſſarium eſt ut ſub utraque ſpecie illud indignè ſumat, ſed ſufficit quod panem Euchariſticum, vel calicem indignè ſumat. Et ſanè Hæretici ipſi permittunt abſtemios communicare ſub ſola ſpecie panis, & tamen non putant abſtemios privandos eſſe vitâ æternâ: Ergo nec ipſi accipiunt in rigore hanc ſententiam Chriſti copulativè, *Niſi manducaveritis carnem Filij hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.*

69. Reſpondeo ſecundò illic dari præceptum de re, ſcilicet corpore & ſanguine Chriſti ſumendo in Euchariſtia, non autem de modo ſumendi ſub una aut duplici ſpecie: Chriſtus enim ea verba protulit contra eos qui inter ſe litigabant dicētes: *Quomodo poteſt hic nobis dare carnem ſuam ad manducandum?* Illi autem non ligitabant de modo ſumendi ſub utraque vel unica ſpecie, ſed de reipſa, an nimirum poſſet caro ejus & ſanguis in Euchariſtia ſumi.

70. Tertiò, Eſto detur præceptum ibi de utraque ſpecie ſumenda, non tamen datur ut implendum per ſingulos, ſed per aliquos tantùm, ſcilicet per Sacerdotes conſecrantes: ſicut licèt Geneſ. 1. univerſaliter Deus jubeat, *Creſcite & multiplicamini*, non ſignificant tamen quod ab omnibus, ſed ſolùm à quibuſdam, humanæ propagationi opera detur.

71. Ad ſecundum reſpondeo verba illa: *Bibite ex hoc omnes*, dicta eſſe ſolis Apoſtolis: eis enim tantùm dicta fuere, de quibus Marci 14. dicitur, & biberunt ex illo omnes, ſcilicet ſoli Apoſtoli, quibus Chriſtus potiùs dixit: *Bibite ex hoc omnes*, quàm *manducate ex hoc omnes*, quia panem *ipſe fregit, deditque eis:* vinum autem in calice conſecratum dedit Diſcipulis inter ſe dividendum, juxta illud Lucæ 22. *Accipite & dividite inter vos.* Ad probationem verò in contrarium dico ex vi illorum verborum non teneri fideles laïcos edere panem Euchariſticum, ſed ex vi iſtorum: *Niſi manducaveritis carnem Filij hominis* &c. Expoſitio autem Paſchaſij eſt accommodatè intelligenda, ut nolit eodem modo bibere reliquos fideles, ac miniſtros conſecrantes; ſed conſecrantes, ſub utraque ſpecie, & formaliter; reliquos verò fideles, ſub alterutra tantùm ſpecie, & concomitanter; quia ſub ſpecie panis concomitanter etiam bibitur ſanguis.

72. Ad tertium reſpondeo Chriſtum illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*, ſolùm ordinaſſe ut Apoſtoli, eorumque in Sacerdotio ſucceſſores, offerrent corpus & ſanguinem ſuum in ſacrificio Miſſæ, ut conſtat ex Tridentino ſeſſione 22. canone 2. Unde falſum eſt quod dicunt Sectarij, nimirum Chriſtum verbis illis præcepiſſe Apoſtolis, ut ipſi facerent aliis quidquid ipſe eis fecerat, alioquin enim præcepiſſet ut omnes alios facerent Sacerdotes, quandoquidem ipſi tunc à Chriſto Sacerdotes facti ſunt.

73. Ad quartum reſpondeo, Paulum tradere ibi præceptum non de edendo pane, vel biben-

do calice absolutè, sed tantùm de modo dignè edendi, vel bibendi; nihil enim intendebat quam corrigere abusus & irreverentiam Corinthiorum in perceptione corporis & sanguinis Christi. Certè si Apostolus verbis illis voluisset, ut docent Sectarij, tradere præceptum sumendi utramque speciem, malè præmisisset propositionem istam disjunctivam, utpote tali intento contrariam: *Itaque quicumque manducaverit panem, vel biberit calicem Domini indignè &c.*

74. Objiciunt insuper Sectarij aliqua Patrum testimonia, quibus significare videntur, esse præceptum divinum communicandi sub utraque specie: Justinus enim Apologiâ 2. pro Christianis, post descriptam communionem sub utraque specie, subdit: *Apostoli in Evangeliis ita sibi Christum præcepisse tradiderunt.* Cyprianus libro 2. Epistolâ 3. *Quidam* (inquit) *vel ignoranter vel simpliciter in calice Domini sanctificando, & plebi ministrando, non hoc faciunt quod Christus fecit & docuit.* Et sermone de Cœna Domini: *Lex esum sanguinis prohibet: Evangelium præcipit ut bibatur.* Augustinus libro quæstionum in Leviticum quæst. 57. *Ad bibendum sanguinem omnes exhortantur qui volunt habere vitam.* Bernardus sermone 3. in ramis palmarum: *Alimoniam corporis & sanguinis Domini in prima cœna Domini exhibitam, deinceps frequentari mandatur.* Demum Leo Papa sermone 4. de Quadragesima reprehendit eos qui corpus Christi accipientes, sanguinem haurire declinabant. Et Gelasius de consecratione dist. 2. cap. *Comperimus*, jubet vel abstineri à communione, vel utramque speciem sumi, *Quia* (inquit) *divisio unius ejusdemque mysterij, sine gravi sacrilegio non potest provenire.*

75. Ad Justinum respondeo illum solùm velle, Apostolos à Christo præceptum accepisse consecrandi in utraque specie, non verò alios communicandi in utraque. Unde ly *præcepisse* non cadit supra communionem in utraque specie, sed supra consecrationem. Quod verò ea interpretatio legitima sit, ex eo colligitur, quòd idem Author ibidem dicat, Eucharistiam per Diaconos deferri ad eos qui Missarum solemniis, quæ diebus Dominicis celebrabantur, adesse non poterant. Nec enim probabile est ad hos absentes sanguinem per illos fuisse delatum, ob periculum effusionis, sed solum corpus sub specie panis; sicut dabatur iter facientibus, & iis qui domum revertentes futuris solemniis adesse non poterant, nec non Monachis Eremi cultoribus, qui ipsum in Eremum deferre solebant, & in cellulis suis servare, ut suprà ex S. Basilio retulimus.

76. Ad Cyprianum dico, eo loco non agere de calice populo ministrando, sed de aqua miscenda vino consecrando, ut patet ex verbis, quæ loco citato subjungit: *Admonitos autem nos scias, ut in calice offerendo, Dominica traditio servetur, neque aliud fiat à nobis, quàm quod pro nobis Dominus prior fecit: ut calix qui in commemorationem ejus offertur, mixtus vino offeratur.* Addo quod potuit hic Pater ad calicis sumptionem populum adhortari, quia in ejus Ecclesia vigebat usus communicandi sub utraque specie: quare lib. 1. Epist. 2. de Martyribus loquens, hæc habet: *Quomodo docemus aut provocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegemus? aut quomodo ad martyrij poculum idoneos facimus, si non eos ad bibendum prius in Ecclesia poculum Domini, jure communicationis admittimus?* Et Augustinus in Psalmum 22. *Hoc calice* (inquit) *inebriati erant Martyres, quando ad passionem euntes suos non agnoscebant, non uxorem flentem, non filios, non parentes, & gratias agendo dicebant: Calicem salutaris accipiam.* Unde quando idem S. Doctor ait quod *ad bibendum sanguinem omnes exhortantur qui volunt habere vitam*, vel solùm hortatur fideles ad servandam illam consuetudinem communicandi sub utraque specie, quæ tunc vigebat non solùm Carthagini, sed etiam in aliis Africæ Ecclesiis: vel si id esse de præcepto divino significet, loquitur tantùm de sanguine quoad rem, qui simul concomitanter sumitur cum corpore, sub specie panis; non quoad modum sumendi sub specie vini. In quo sensu etiam explicari & intelligi potest locus D. Bernardi, vel dici ipsum ibi loqui de solis Sacerdotibus consecrantibus.

77. Ad D. Leonem & Gelasium dico quod ut latentes suis temporibus sub Catholico nomine Manichæos detegerent, decretum condiderunt de communione sub utraque specie, tanquam de medio ad hunc finem aptissimo; cùm enim Manichæi haustum calicis penitus abhorrerent, ob rationem suprà allatam, ab eo abstinentes, non obstante decreto illo, & tamen communicantes sub specie panis, facilè detegi poterant, & à veris Catholicis secerni: ideò autem Gelasius, pro ratione talis sui decreti, addidit, divisionem unius ejusdemque mysterij sine grandi sacrilegio non posse provenire, quia Manichæi abstinentes à vino tanquam à Dæmone facto, non credebant Christum sub ejus specie in sacramento altaris existere. Ex quibus nihil contra nos, communionem enim illam sub utraque specie non decreverunt Summi illi Pontifices tanquam necessariam necessitate divini præcepti ad salutem.

78. Objicies tertiò: Quod superior concedit, inferior prohibere non potest: Sed Christus quamvis non præceperit usum calicis, concessit tamen fidelibus jus ad illud, ut constare videtur ex illo Lucæ 22. *Bibite ex hoc omnes:* Ergo Ecclesia non potest illos privare usu calicis.

Confirmatur: Hoc sacramentum est ultimum testamentum quo Christus morti proximus, corpus & sanguinem suum legavit filiis suis: Ergo Ecclesia non potest absque injustitia hac hæreditate Christianos privare, cùm non sit domina, sed tantùm administratrix sacramentorum.

79. Ad objectionem respondeo Christum non contulisse fidelibus jus petendi calicem absolutè, sed cum subordinatione ad Ecclesiam, quæ est optima legum Christi interpres.

Ad confirmationem dico quod Ecclesia privando laïcos usu calicis, non privat eos propterea hæreditate à Christo legata; tum quia quidquid acciperent per utramque speciem, accipiunt per unam tantùm: tum etiam quia esto fraudarentur aliquâ gratiâ, cùm tamen hæc non sit ad salutem necessaria, non defraudantur paternâ hæreditate, quæ salvatur in gratia ad salutem necessaria. Sicut infantes non dicuntur fraudari paternâ hæreditate, eò quòd priventur gratiâ sacramentali quam ex manducatione hujus sacramenti percipere possent.

80. Ex dictis inferes, ex vi præcepti divini, non minùs licitum ac sufficiens ad salutem fore, hoc sacramentum sub specie vini, quàm sub specie panis sumere; cùm non minùs una species quàm altera annexam habeat promissionem æternæ vitæ, & totum Christum, totamque refectio-

nem ſpiritualem animæ contineat. Eccleſia tamen cõmunionem laïcorum ad ſpeciem panis, potiùs quàm ad ſpeciem vini determinavit, tum propter minus periculum irreverentiæ, tum propter majorem difficultatem habendi & conſervandi vinum in regionibus in quibus non naſcitur, illudque pro infirmis conſervandi. Præterquam quod animadvertit aliquos eſſe à natura abſtemios, & à vino abhorrentes, ejuſque ſaporis & odoris impatientes.

81. Quæres, liceat ne in aliquo caſu calicem ſumere laïcis?

Reſpondeo affirmativè, quia reverentia ſacramenti, & intentio Eccleſiæ, poteſt interdum exigere contrarium: ut ſi verbi gratiâ periculum ſit ne ſpecies vini conſecratæ, ab infidelibus effundantur, & proculcentur; vel ſi mortuo Sacerdote ante conſumptum calicem, nullus alius ſit qui conſumat, & corruptionis ſpecierum periculũ immineat. Addunt aliqui id licere in caſu in quo moribundus non poſſet hoſtiam deglutire, ſed ſolùm ſub ſpecie vini communicare. Sed huic ſententiæ non aſſentior, quia cùm hoc ſacramentum non ſit ſimpliciter neceſſarium, non obligat niſi cum debitis circunſtantiis ab humano præcepto præſcriptis, dependenter à quo ſæpe divina obligant. Unum tamen caſum excipio, in quo ſcilicet moribundus habens conſcientiam mortalis, non poſſet habere Sacerdotem cui confiteretur, poſſet tamen habere Diaconum qui ſibi ſanguinem miniſtraret; nam cùm in eo caſu ſumptio Euchariſtiæ illi eſſet ad ſalutem neceſſaria, per epiкeiam & legis intepretationem, communicare poſſet ſub ſpecie vini: ſicut articulo præcedenti dicebamus, licere in ſimili caſu Sacerdoti non jejuno celebrare; ſi nimirum ſumpto veneno morti appropinquaret, & habens conſcientiam mortalis, copiam Confeſſoris non haberet. Vix tamen caſus eſt moraliter poſſibilis, niſi tantùm in eventu, quo deficiente Sacerdote poſt ſumptionem corporis, maneret ſanguis in altari, & non eſſet Sacerdos qui ſupplere poſſet defectum, & moribundus eſſet proximè expiraturus.

82. Demum poteſt aliquis ſub utraque ſpecie communicare ex privilegio, poteſt enim Eccleſia ſuper hoc præcepto ſuo diſpenſare; ut reipſa diſpenſavit Clemens VI. cum Rege Chriſtianiſſimo, anno 1341. & Paulus III. cum Bohemis, modò non adhæreant hæreſi Petri Dreſdenſis, & Jacobi Minelli, qui primi in Bohemia anno 1412. Calixtinorum hæreſim ſeminarunt. Item Papâ ſolemniter celebrante, Diaconus & Subdiaconus ſub utraque ſpecie communicant.

DISPVTATIO X.

De Miniſtro Euchariſtiæ.

Ad quæſtiones 80. *&* 82. *D. Thomæ.*

MIniſter Euchariſtiæ duplex eſſe poteſt: alter conficiens, cujus poteſtas verſatur in materia conſecranda: alter tantùm diſpenſans, qui ſolùm diſtribuit materiam præconſecratam. De utroque in hac diſputatione diſſeremus, & utrum hujus ſacramenti conſecratio & adminiſtratio ſoli Sacerdoti conveniat, breviter reſolvemus. Aliæ verò difficultates quas D. Thomas art. 5. & ſequentibus pertractat, an ſcilicet malus Sacerdos, & hæreticus, aut Schiſmaticus, Euchariſtiam conſecrare poſſint? in Tractatu de Sacramentis in communi, agendo de Miniſtro ſacramentorum, diſp. 6. expeditæ ſunt.

Articvlvs Primvs.

Vtrum conſecratio hujus ſacramenti ſit ita propria Sacerdoti, ut à nullo alio, etiam in caſu neceſſitatis, fieri poſſit?

LVtherani exiſtimant, quemlibet Chriſtianum, vi Baptiſmi, habere poteſtatem conſecrandi Euchariſtiam, licèt hoc officium nemo ſumere debeat niſi legitimè vocatus, excepto caſu neceſſitatis: in caſu verò neceſſitatis dicunt quod unuſquiſque Paterfamilias poteſt domi ſuæ panem & vinum conſecrare, & corpus & ſanguinem ſuæ exhibere familiæ. Fundamentum ipſorum eſt, quia Scriptura variis in locis docet omnes Chriſtianos eſſe Sacerdotes: Nam 1. Petri 2. dicitur *vos autem genus electum, regale Sacerdotium.* Et D. Joannes Apocal. 1. *Fecit nos regnum & Sacerdotes Deo & Patri ſuo.* Et cap. 5. *Feciſti nos Deo noſtro regnum, & Sacerdotes.* Unde Tertullianus in exhortatione ad caſtitatem cap. 7. *Nonne & Laïci Sacerdotes ſumus? ſcriptum eſt, Regnum quoque nos, & Sacerdotes Deo & Patri ſuo fecit. Differentiam inter ordinem & plebem conſtituit Eccleſiæ authoritas, & honor per Ordinis conſeſſum ſanctificatus à Deo. Vbi Eccleſiaſtici ordinis non eſt conſeſſus, & offers, & tingis, & Sacerdos es tibi ſolus. Sed & ubi tres, Eccleſia, licèt Laïci: unuſquiſque enim de ſua fide vivit.*

Dico tamen, ſolùm Sacerdotem poſſe hoc ſacramentum conficere. Hæc concluſio eſt certa de fide: habetur enim in cap. *Firmiter* de ſumma Trinitate, his verbis: *Hoc ſacramentum nemo poteſt conficere, niſi ſolus Sacerdos, qui ritè fuerit ordinatus.* Colligitur etiam ex Tridentino ſeſſ. 23. cap. 1. ubi affirmat ſacrificium & Sacerdotium Dei ordinatione eſſe conjuncta, & Chriſtum Apoſtolis, eorumque in Sacerdotio ſucceſſoribus, poteſtatem tradidiſſe conſecrandi, offerendi, & miniſtrandi corpus & ſanguinem ejus, necnon & peccata dimittendi & retinendi. Idem etiam patet ex forma initiandi Sacerdotes in univerſa Eccleſia Latina, in qua ſic dicitur ab Epiſcopo: *Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium pro vivis & defunctis.* Quæ verba in nullius alterius miniſtri ordinatione proferuntur. Demum id conſtat ratione S. Thomæ hìc art. 1. Illi enim ſoli poſſunt conſecrare corpus Chriſti quibus ipſe Chriſtus hanc poteſtatem planè ſupernaturalem conceſſit: Atqui non conceſſit eam niſi Apoſtolis, eorumque in Sacerdotio ſucceſſoribus, verbis illis, *hoc facite in meam commemorationem.* Unde Clemens Romanus lib. 8. Conſtit. cap. ultimo affirmat Chriſtum ſolis Apoſtolis dixiſſe, *Hoc facite*, ab illis verò & per illos derivatam fuiſſe hanc poteſtatem ad Presbyteros: ideòque lib. 2. cap. 31. ait: *Quicumque Laïcus ſine Sacerdote aliquid operatur, inaniter operatur:* Ergo, &c.

Favent etiam alij SS. Patres: Chryſoſtomus enim lib. 3. de Sacerdotio cap. 4. & 5. Sacerdotij gradum, ſupra reliquorum hominum dignitatem, mirum in modum extollit, eò quòd habeant poteſtatem offerendi ſacrificium Euchariſticum, & remittendi peccata. Et Hieronymus in Epiſtola

ſtola ad Heliodorum, Sacerdotes ſuper alios clericos ſpecialiter commendat, quòd *corpus Chriſti ſacro ore conficiant*, id eſt verbis ſacramentalibus ore ſuo prolatis. Item valde celebratur præclara illa ſententia, quæ D. Auguſtino & S. Gregorio tribuitur: *O magna Sacerdotum dignitas, in quorum manibus, velut in utero Virginis, Chriſtus quotidie incarnatur!* Demum Gaudentius Brixiæ Epiſcopus tract. 2. ad Neophitos, prope finem, hæc ſcribit: *Diſcipulis fidelibus mandat* (Chriſtus) *quos primos Eccleſia conſtituit Sacerdotes, ut indeſinenter iſta vitæ æternæ myſteria exercerent, quæ neceſſe eſt à cunctis Sacerdotibus per ſingulas totius orbis Eccleſias celebrari, uſquequo iterum Chriſtus de cœlis adveniat.*

4. Abſurdum eſt autem quod dicunt Sectarij, nempe omnes Chriſtianos, ratione characteris Baptiſmi, eſſe Sacerdotes: licèt enim, ut poſtea dicemus, impropriâ quadam & amplâ ſignificatione, Sacerdotes dicantur, quia debent omnes offerre Deo ſpiritales hoſtias bonorum operum, propriè tamen Sacerdotes ſunt illi ſoli qui ad hoc ordinati ſunt, ut docent Baſilius lib. 2. de Baptiſmo cap. 8. Auguſtinus lib. 20. de Civit. cap. 10. & Dionyſius cap. 5. Eccleſ. Hierarch. ubi ſic habet: *Nec ipſe Sacerdos erit, niſi Pontificalibus officiis ad hoc fuerit promotus.* Et certè, ſicut in lege Moſaïca nulli erant veri Sacerdotes, niſi qui de tribu Levitica fuerant legitimè ordinati, juxta illud ad Hebræos 5. *Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur à Deo tanquam Aaron:* ſic Evangelicum Sacerdotium, longè excellentius Aaronico, non competit omnibus, ſed iis ſolis qui legitimè vocati & ordinati ſunt, ritu per Chriſtum inſtituto. Ac ſicut alij, ne quidem in neceſſitate poterant munus ſacrificandi obire: unde 1. Regum 13. reprehenditur Saül, quòd ſtultè egerit, attentans ſacrificare in caſu neceſſitatis; & Ozias eandem ob cauſam leprâ percutitur 2. Paralip. 26. Sic in lege Evangelica, nemo niſi Sacerdos, poteſt in ullo caſu cujuſcumq; neceſſitatis ſacrificare. Unde falſum eſt quod dicunt Sectarij, nimirum Diaconos aliquando Euchariſtiam conſecraſſe, malèque id probant ex Canone 15. Concilij Arelatenſis, qui ſic habet: *De Diaconibus, quos cognovimus multis in locis offerre, placuit minimè fieri debere*; & ex cap. 2. Synodi Ancyranæ, ubi Diaconi qui immolaverant Idolis, jubentur ceſſare ab omni ſacro miniſterio, & ſpeciatim ſive à pane ſive à calice offerendo. Nam prior locus debet intelligi de oblationibus fidelium diſtinctis à conſecratione Euchariſtiæ, quæ præſente Sacerdote non poterant ab alio benedici, temereque id præſumebatur à prædictis Diaconis. Poſterior verò intelligendus eſt de oblatione quam facit Diaconus in miſſa ſolemni miniſtrans Sacerdoti; nam ſimul cum Sacerdote, ut etiam modò, in calice offerebat; Sed nunquam purum Diaconum Euchariſtiam conſecraſſe legimus. Unde Concilium Nicænum 1. can. 14. dicit Diaconos non habere poteſtatem offerendi ſacrificium Euchariſtiæ, ſed Presbyteros.

5. Poteſt inſuper probari concluſio, & Sectariorum error confutari, ex abſurdo quod ſequitur ex illorum ſententia: Si enim poteſtas conſecrandi Euchariſtiam competeret omnibus Chriſtianis, ratione characteris Baptiſmi, ut docet Lutherus in libro de captivitate Babylonica, cap. de Ordine, competeret etiam fœminis baptizatis; & ſi Baptiſmus facit verè & propriè Sacerdotes, mulieres Chriſtianæ erunt verè & propriè Sacerdotes Evangelici: At hoc abſurdiſſimum eſt, & Collyridianorum, ac Pepuzianorum error, apud quos mulieres olim ſacrificandi munus uſurpabant, ut videre eſt apud Auguſtinum lib. de hæreſibus, hæreſi 27. & apud Epiphanium hæreſi 79. ubi contra Collyridianos diſputans, affirmat ſolos Apoſtolos fuiſſe à Chriſto ordinatos miniſtros Euchariſtiæ, & deinde poſt Apoſtolos, alios Epiſcopos & Presbyteros: cæteris autem, & maximè fœminis, adeò id non licere, aut licuiſſe unquam, ut ne Beatæ quidem Virgini conceſſum fuerit.

6. Nec valet quod ait Petrus Molinæus, nimirum fœminas olim Euchariſtiam adminiſtraſſe, ut docet (inquit) Ambroſius in libro de Viduis. Nam, præterquam quod hîc non eſt quæſtio de miniſtro Euchariſtiam adminiſtrante, ſed de miniſtro illam conſecrante ſeu conficiente, falſum eſt quod Ambroſius eo libro id doceat, loquitur enim eo loco non de fœmina, ſed de Sacerdote, cujus animam comparat Socrui Petri Apoſtoli, languenti febribus, & à Chriſto ſanatæ. Unde mira eſt Miniſtri hujus ineptia, & craſſa ac ſupina hallucinatio. Apocryphum etiam & commentitium eſt, quod refertur in Prato ſpirituali cap. 25. nimirum quod Monachus non Sacerdos protulit verba conſecrationis ſuper panem quem deferebat, & Angelus affirmavit verè conſecraſſe. Et ſi vera eſſet hiſtoria, reſponderi poſſet, extraordinariè & miraculosè id factum eſſe.

7. Ad teſtimonia verò Scripturæ ſuprà adducta, quibus ſignificari videtur, omnes Chriſtianos eſſe Sacerdotes, dicendum eſt cum S. Thoma hîc art. 1. ad 2. ea intelligenda eſſe de Sacerdotio latè & impropriè ſumptò, pro ſpirituali poteſtate & debito offerendi Deo ſacrificium bonorum operum. Unde D. Petrus ibidem immediatè ante verba adducta, hortatur fideles ad deponendam omnem malitiam, & omnem dolum, ſimulationes, invidias, detractiones: ad amplectendam vitam innocentem, qualem docet filios Dei adoptivos, recens genitos in Chriſto: ad ædificandam domum ſpiritalem tanquam lapides vivos, offerendaſque ſpiritales hoſtias bonorum operum, quibus Deus colitur in ſpiritu, acceptabiles Deo per Jeſum Chriſtum. Et paulò poſt eoſdem obſecrat, ut abſtineant ſe à carnalibus deſideriis, quæ militant adverſùs animam, & bene converſentur inter gentes &c. Hinc S. Thomas in 4. diſt. 13. quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 1. ad 1. infert, *quod omnis bonus homo dicitur eſſe Sacerdos myſtice, quia ſcilicet myſticum ſacrificium Deo offert, ſeipſum ſcilicet, hoſtiam viventem Deo, ad Roman. 12.*

8. In eodem ſenſu intelligendus eſt Tertullianus, ſuprà relatus, quando ſic ait: *Nonne & laïci Sacerdotes ſumus? &c.* ut patet ex probatione quam ſubjungit: *Scriptum eſt, Regnum quoque nos, & Sacerdotes Deo & Patri fecit:* nimirum cap. 1. & 5. Apocalypſis, qui locus de ſpirituali Sacerdotio intelligendus eſt, ut indicant verba præcedentia loco poſteriùs citato, ubi non de ſacrificiis propriè dictis, deque oblatione Euchariſtiæ ſermo eſt, ſed ſolùm de oblatione orationum, & de phialis aureis, plenis odoramentorum, quæ ſunt orationes ſanctorũ. Conſtat etiam ex eo quod idem Author, jus illud offerendi & ſacerdotiũ de quo loquitur, fundat in fide, dicens: *Vnuſquiſq; de ſua fide vivit:* cùm autem fides reperiatur in mulieribus baptizatis, æquè ac in viris, ſequeretur illas eſſe propriè Sacerdotes, & poſſe conficere Euchariſtiam: quod à mente & doctrina Tertulliani prorſus alienum eſt, cùm ille lib. de velandis Virginibus cap. 9. ipſis Sacerdotale officium convenire neget. Plura de hac difficultate, & præſertim de hoc Tertulliani

loco, ſatis obſcuro, videri poſſunt apud Gabriëlem Albaſpineum, Aurelianenſem Epiſcopum, lib. 2. de Euchar. cap. 8. Dionyſium Petavium in diſſertationibus Eccleſiaſticis contra Salmaſium, & Yſambertum hîc quæſt. 82. diſp. 1. art. 2. à quibus nonnulla mutuati ſumus.

ARTICVLVS II.

An ad ſolos Sacerdotes pertineat diſpenſatio hujus ſacramenti?

9. Dicò primò, ad Sacerdotes ex officio ſpectat hoc ſacramentum populo diſpenſare. Ita D. Thomas hîc art. 3. ubi hanc concluſionem triplici ratione probat. Prima eſt, quia cui convenit actus principalis, convenit & acceſſorius: Atqui Sacerdoti per ſe & ex officio convenit confectio Euchariſtiæ, quæ eſt principalis actus: Ergo eidem per ſe etiam & ex officio convenit ejus diſpenſatio. Unde idem S. Doctor in officio Corporis Chriſti quod de mandato Urbani IV. edidit, ſic habet: *Cujus officium committi voluit, ſolis Preſbyteris, quibus ſic cõgruit, ut ſumant, & dent cæteris.*

10. Secunda eſt: Sacerdos conſtituitur medius inter Deum & populum: unde ſicut ad eum pertinet dona populi Deo offerre, ita ad eum pertinet dona ſanctificata divinitùs, populo tradere. Unde Apoſtolus 1. ad Corinth. 4. loquendo de Sacerdotibus ait: *Sic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei.* Quam rationem fuſiùs expendit & magis illuſtrat in 4. ſent. diſt. 13. quæſt. 1. art. 3. quæſtiunc. 1. ubi ait, *quod ſicut in corpore naturali ſunt quædam membra principalia per quæ virtutes & operationes vitæ, à principio vitæ ad cætera membra decurrunt: ita & in Eccleſia Sacerdotes ſunt quaſi membra principalia, quibus mediantibus Sacramenta vitæ populo diſpenſari debent; & ideò laïcis, quantumcumque ſanctis, ſicut nec conſecratio, ita nec diſpenſatio hujus ſacramenti competit.*

11. Tertia eſt, quia in reverentiam hujus ſacramenti à nulla re contingitur, niſi conſecrata: unde & corporale & calix conſecrantur, & ſimiliter manus Sacerdotis ad tangendum hoc ſacramentum: Ergo illi ſoli per ſe & ex officio competit illud tangere & populo diſpenſare. Unde Tridentinum ſeſſ. 13. cap. 8. *Semper in Eccleſia Dei mos fuit, ut laïci à Sacerdotibus communionem acciperent: Sacerdotes autem celebrantes ſeipſos communicarent: qui mos, tanquam ex traditione Apoſtolica deſcendens, jure ac meritò retineri debet.*

12. Dico ſecundò, non omnes Sacerdotes poſſunt hoc ſacramentum licitè miniſtrare, ſed ſolùm illi qui habent poteſtatem juriſdictionis, vel ordinariam, vel delegatam.

Hæc etiam concluſio eſt omnino certa: ita enim generaliter de ſacramentis habetur in Clementina *Dudum*, de ſepulturis, & in particulari de iſto in Concilio Carthaginenſi 1. cap. 7. & Milevitano cap. 18. & Lateranenſi cap. *Omnis utriuſque ſexûs.* Ratio verò eſt, quia etſi adminiſtratio Euchariſtiæ non ſit actus judicialis, ſicut eſt pœnitentiæ adminiſtratio, eſt tamen proprius paſtoris actus, & quidem magis, quàm actus publicè docendi populum, cùm ſit actus paſcendi gregem Chriſti ſpirituali pabulo carnis Domini: Ergo ad licitè adminiſtrandum hoc ſacramentum poteſtas juriſdictionis vel ordinaria vel delegata requiritur. Unde Leo Papa Epiſtolâ Decretali ad Theodorum Epiſcopum Forojulienſem, relatâ in cap. *Multiplex* 49. de Pœnitentia diſt. 1. *Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, hanc Præpoſitis Eccleſiæ tradidit poteſtatem, ut & confitentibus actionem Pœnitentiæ darent, & eoſdem ſalubri ſatisfactione purgatos, ad communionem ſacramentorum per januam reconciliationis admitterent.* Ex quibus infertur, eſſe peccatum mortale miniſtrare Euchariſtiam ſine debita juriſdictione aut facultate; quia eſt uſurpare jus alienum in re gravi, & cum animarum periculo, per ſe loquendo, & contra pacem & debitam gubernationem, & ordinem Eccleſiæ. Porro juriſdictio ordinaria reſidet in ſuperioribus quorum officio connexa eſt, ut in Summo Pontifice pro univerſa Eccleſia, in Epiſcopo pro ſua Diœceſi, in Parocho pro ſua Parochia. Extraordinaria verò ſeu delegata reſidet in illis quibus à ſuperiore communicata eſt, uti illam per bullas Pontificias habent Religioſi mendicantes, unde licitè poſſunt in ſuis Eccleſiis Euchariſtiam quovis anni tempore, præterquam in die Paſchatis, & in articulo mortis, miniſtrare.

13. Advertendum eſt autem, hoc inter adminiſtrationem ſacramenti Pœnitentiæ & Euchariſtiæ reperiri diſcrimen, quòd pro adminiſtratione pœnitentiæ requiritur approbatio Ordinarij, non verò pro adminiſtranda Euchariſtia, cùm utriuſque non ſit eadem ratio: nam in Sacramento Pœnitentiæ requiritur ſcientia, quâ diſtinguantur peccata, requiritur etiam ſpecialis probitas miniſtri, propter ſpecialem familiaritatem cum pœnitentibus: ſemel autem hoſtiâ conſecratâ, eam miniſtrare, has difficultates non habet: unde praxi receptum eſt, quod ſimplices Sacerdotes ab Ordinario non approbati, ex expreſſa vel tacita Parochi licentia, Euchariſtiam miniſtrant.

14. Dico tertiò, Diacono ex officio convenit ſanguinẽ Chriſti diſpenſare, non verò corpus, ex cõmiſſione tamen Sacerdotis, cujus eſt miniſter. Ita S. Thomas hîc art. 3. ad 1. ubi ait, *quòd Diaconus, quaſi propinquus ordini Sacerdotali, aliquid participat de ejus officio: ut ſcilicet diſpenſet ſanguinem, non autem corpus, niſi in neceſſitate, jubente Epiſcopo, vel Presbytero. Primò quidẽ, quia ſanguis Chriſti continetur in vaſe: unde non oportet quod tangatur à diſpenſante, ſicut tangitur corpus Chriſti. Secundò, quia ſanguis deſignat redemptionem à Chriſto in populum derivatam: unde & ſanguini admiſcetur aqua, quæ ſignificat populum. Et quia Diaconi ſunt inter Sacerdotem & populum, magis convenit Diaconis diſpenſatio ſanguinis, quam diſpenſatio corporis.* Idem docet in 4. diſt. 13. quæſt. 1. art. 3. quæſtiunc. 2. ubi ſic diſcurrit: *Sicut Sacerdos participat aliquid de virtute perfectiva, quæ eſt Epiſcopi; ita Diaconus participat aliquid de diſpenſatione hujus ſacramenti: competit enim ei ex officio ſanguinem Domini diſpenſare, ſed non corpus: quia diſpenſator corporis oportet quod ipſum corpus tangat, non autem diſpenſator ſanguinis: Diacono autem non licèt corpus Chriſti tangere, cùm non habeat manus ſacratas; & ideò non debet corpus diſpenſare, niſi de mandato Presbyteri, vel Epiſcopi; vel Presbytero longè poſito in caſu neceſſitatis. Vel ideò diſpenſat ſanguinem & non corpus, quia per ſanguinem ſignificatur redemptionis myſterium, quod à capite Chriſto in membra diffunditur officio miniſtrorum, unde & ſanguini aqua quæ populum ſignat admiſcetur: ſed incarnatio quam corpus Chriſti ſignat, non eſt humano miniſterio facta.* Quibus verbis Sanctus Doctor concluſionem noſtram & docuit & probavit. Poteſtque confirmari ex antiqua praxi Eccleſiæ: antiquitùs enim quando vigebat uſus communionis ſub utraque ſpecie, diſpenſatio ſanguinis pertinebat ad Diaconum,

ad quem tamen non pertinebat dispensatio corporis, ut constat ex verbis S. Laurentij ad Sixtum : *Experire utrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti Dominici sanguinis dispensationem :* ex Cypriano serm. de lapsis & Ambrosio lib. 1. de officiis cap. 14. Jam verò usus ille cessavit in populo : durat tamen in Capella Pontificis, ut Durandus dist. 13. quæst. 4. refert, nam dum ipse solemniter celebrat, post sumptionem corporis sessum vadit; & tunc Diaconus consecratum calicem ei affert & porrigit.

14. Dices, Diaconus solùm ex commissione Sacerdotis habet quod sanguinem Christi populo dispenset : Ergo id non habet ex officio. Unde in ordinatione Diaconi nulla fit mentio hujus actûs, sed solùm datur ei potestas legendi Evangelium, quæ nullam habet cum dispensatione sanguinis connexionem.

15. Respondeo, concesso Antecedente, negando consequentiam : licèt enim dispensatio sanguinis Christi, conveniat Diacono ex commissione Sacerdotis; hæc tamen commissio non datur ei ad libitum Sacerdotis, sed ex officio suo habet Diaconus ut hoc ei committatur, quia officium ejus est ministrare Sacerdoti in consecrando & dispensando. Unde in cap. *Diaconus* dist. 23. sic dicitur : *Diaconus dum ordinatur, ad ministerium consecratur.* Ex quo patet solutio ad illud quod subditur, ut enim Diacono ex officio competat potestas dispensandi Christi sanguinem, non requiritur quod hujus fiat expressa mentio in ejus ordinatione, sed satis est quod in ea declaretur, ipsum ad ministrandum immediatè Sacerdoti consecrari; ex hoc enim colligitur, *quòd Diaconus ut propinquus ordini Sacerdotali aliquid participat de ejus officio, ut scilicet dispenset sanguinem, non autem corpus*, ut ait D. Thomas suprà relatus. Ex quo

16. Inferes, quod licèt Dominici sanguinis dispensatio possit etiam nunc absque ulla necessitate committi Diacono, & de facto adhuc committatur, dum Summus Pontifex solemniter celebrat, ut suprà ex Durando retulimus; non tamen dispensatio corporis, si nulla cogat necessitas. Si verò necessitas cogit, & Sacerdos abest, potest Diaconus corpus Christi infirmo ministrare, ut colligitur ex Concilio Nicæno 1. can. 18. vel 14. aliâ versione, nam in eo, absente Sacerdote, conceditur Diacono potestas, ut ipse è Ciborio proferat sacramentum, & sumat : Igitur à fortiori poterit idem Diaconus, in casu necessitatis, si nullus adsit Sacerdos, Eucharistiam infirmo ministrare. Imò si ex negligentia aut nequitia nollet Sacerdos, etiam à Diacono monitus, Sacramentum deferre infirmo, posset Diaconus illo invito suum munus præstare, & misero infirmo in extremis succurrere, ut ait Soto in 4. dist. 13. qu. 1. art. 3.

17. Id etiam posse Subdiaconum, imò & Laïcum, censent Suarez, Valentia, Coninck, & alij Recentiores, quibus favet Cajetanus Matth. 26. versu 26. ad illa verba, *Accipite & comedite*, dicens. *Adverte hîc quod sicut Ecclesia laudabiliter pro reverentia Eucharistiæ non utitur Eucharistiæ cibo, nisi jejuna, excepto extremæ ægritudinis articulo, licèt Dominus inter cœnandum communicaverit Discipulos : ita laudabiliter pro reverentia Eucharistiæ abstinet ab isto modo manducandi, Accipite & comedite, ut non nisi sacris manibus tangatur Eucharistia. Verùm ad imitationem Christi, communicare tali modo in articulo necessitatis, non esset inconveniens : Sicut etiam non jejunos, ut dictum est, in articulo necessitatis communicamus.*

A *Esset autem necessitatis articulus, si tempore epidimiæ non haberetur Sacerdos communicans more Ecclesiæ solito, sed haberetur Sacerdos, qui prope offerret Eucharistiam, & locando super præparato loco, diceret communicaturis prope expectantibus & adorantibus, Accipite, comedite; possent enim reverenter accipere & comedere, sicut fecerunt Christi Discipuli, qui acceperunt à Jesu non manu ad manum, sed ex mensa, cùm sederent multi in tanta distantia, ut manus Jesu manibus eorum non posset jungi. Crediderim ego, quod sicut unum calicem communem omnibus tradidit, ita in una patina panem in duodecim buccellas fractum, manibus propriis tradiderit, &*
B *quod hinc Ecclesia usum patinarum Apostolicâ traditione acceperit. Ita quod sicut calicem unus Discipulus dedit alij, ita patinam cum pane sancto propinquiores Jesu remotioribus successivè porrexerunt.*

Oppositа tamen sententia, quæ negat in ullo 18.
casu licitum esse Subdiacono vel Laïco ministrare hoc sacramentum, communior & probabilior est, docetur que expressè à D. Thoma; qui quamvis Laïco in necessitate corpus Christi tangere, licitum esse concedat hîc art. 3. in fine corporis articuli, in nullo tamen casu admittit licere ei illud aliis ministrare; sed in 4. sent. dist. 13. quæst. 1. art. 3. quæstiunc. 1. ad 3. dicit : *In casu necessitatis potest &*
C *debet corpus Christi tangere, etiam si sit peccator, ut si in aliquo loco immundo jaceret : sed non est simile de dispensatione sacramenti, quia receptio hujus sacramenti non est necessitatis. Unde ei qui non potest sacramentaliter manducare, dicendum est, Crede & manducasti.* Quibus verbis S. Doctor rationem fundamentalem indicat cur laïco in nullo casu licitum sit ministrare hoc sacramentum : decet enim ob dignitatem tanti sacramenti, & rei in illo contentæ majestatem, ut non nisi à Sacerdote, & in solo casu necessitatis tantùm à Diacono administretur : aliunde verò cùm non sit ad salutem necessarium, sed tantùm utile, fideles etiam in articulo mortis constituti
D non tenentur illud recipere, nisi cum debitis circumstantiis ad ipsius reverentiam, quæ privatæ personæ utilitati prævalere debet, requisitis. Unde sicut ad subveniendum infirmo in articulo mortis constituto, non licet Sacerdotem non jejunum, aut sine vestibus sacris celebrare, quia hoc est contra reverentiam hujus sacramenti : ita neque licebit ad subveniendum illi, ut laïcus hoc sacramentum ei administret, cùm hoc non minùs contra sacramenti reverentiam videatur. Unde Concilium Rhemense relatum in cap. *Pervenit*, de consecrat. dist. 2. sub gravissima pœna prohibet, ne laïci hoc sacramentum ministrent infirmis. Accedit Ecclesiæ consuetudo,
E nusquam enim auditum est id fuisse factum, cùm tamen casus, quantùm est de se, rarissimus non sit, sed sæpe contingat, præsertim in locis exiguis, ubi non adest Sacerdos, vel Diaconus, qui infirmum in extremis constitutum communicare possit.

Quod diximus de ministratione hujus sacra- 19.
menti aliis, dicendum videtur de ministratione sibi ipsi. Unde Diaconus, absente Sacerdote, potest seipsum communicare, si nullum sit scandalum : id enim ei absolutè concedit Concilium Nicænum primum can. 14. nullâ mentione factâ de mortis articulo. Idem à fortiori licebit Sacerdoti, si vel celebrare non possit, vel non habeat omnia ad celebrandum requisita, nullusque

alius Sacerdos adsit. Id verò laïco nullatenus est concedendum : nam cui non licet aliis ministrare hoc sacramentum, nec sibi ministrare licet. A

20. Dices, Antiquus mos fuit in Ecclesia, ut fideles Eucharistiam à Sacerdote acceptam, propriis manibus sumerent, viri nudis manibus, fœminæ nitido linteolo obvolutis, ut testatur Baronius anno Christi 57. num. 42. & colligitur ex Basilio in Epistola ad Cæsariam Patritiam, & ex Cyrillo Hierosolymitano Catechesi mystagogicâ 5. ubi sic ait : *Non expansis manuum volis accede, sed sinistram veluti sedem quandam supponens dextræ quæ tantum Regem susceptura est, concavâ manu corpus Christi susci*pe. Hinc sermone de lapsis refert Cyprianus, aliquem cùm manibus immundis B Eucharistiam sibi à Sacerdote datam recepisse, nihil in ipsis nisi cinerem inveniſſe : Ergo etiam nunc potest laïcus, saltem in casu necessitatis, sibi ipsi Eucharistiam ministrare. Unde præterito sæculo, Maria Stuart, Regina Scotiæ, martyrium subitura, & impiæ Elizabethæ jussu mortem passura, Eucharistiam propriis manibus sumpsit, ut refert P. Nicolaus Caussinus in historia martyrij ejusdem Reginæ.

21. Respondeo, concesso Antecedente, negando Consequentiam: tum quia tunc nulla de tali communionis usu extabat prohibitio, uti extat nunc : tum etiam, quia cæremonia illa quæ antiquitùs servabatur, ut communicaturi acceptam Eucharistiam è manibus Sacerdotis ipsi sibi ori applicarent, non erat propriè Eucharistiæ administratio, sed applicatio potiùs ad os ipsius communicaturi : sicut quando communicans linguâ vel digito applicat sumptum sacramentum gutturi, ut illud commodè deglutiat : ministrare enim propriè est ipsum sacramentum tribuere, ac donare, quod solùm exercebat Sacerdos, tribuendo Eucharistiam communicaturo, ut ipse sibi ad proprium os illam applicaret. Ad exemplum verò Reginæ Scotiæ, respondeo cum illa dispensatum fuisse à Pio V. ut Caussinus libro citato asserit.

DISPVTATIO XI.

De sacrificio Missæ.

Ad quæstionem 83. *Divi Thomæ.*

SIcut in veteri testamento Agnus paschalis non solùm habuit rationem sacramenti, sed etiam sacrificij ; ita & in nova lege Eucharistia utramque sortitur rationem, cùm non solùm instituta sit in salutem animarum nostrarum, ut cætera sacramenta, sed etiam in peculiarem cultum Dei, quomodo habet rationem sacrificij, quo supremum ipsius dominium, & potestatem quam habet in vitam & in mortem omnium protestamur. De Eucharistia in ratione sacramenti considerata, huc usque disputavimus ; nunc superest nobis agendum de Missæ Sacrificio, circa quod variæ & celebres occurrunt difficultates & controversiæ, breviter hîc discutiendæ. Plura verò quæ de sacrificio in communi, variisque ejus speciebus, aliqui Theologi hîc fusè expendunt, prætermittimus, quia de his sufficienter egimus in Tractatu de quatuor Virtutibus Cardinalibus, explicando actus externos religionis, inter quos sacrificium præcipuum locum obtinet.

Disp. 3. art. 3.

Articvlvs Primvs.

An Missa, seu celebratio Eucharistiæ, sit verè ac propriè sacrificium?

§. I.

Hujus nominis, Missa, etymologia, & antiquitas explicantur.

NOmine *Missæ* actio illa sacra intelligitur, 1.
quâ in Ecclesia Catholica cõficitur Eucharistia, multis præcedentibus & subsequentibus precibus, & ceremoniis, quam actionẽ Græci *Liturgiam* vocant. Difficultas verò & controversia est inter Authores, an vox illa *Missa* Hebraïca sit, vel Latina ? Hebraïcã esse docet Conciliũ Senonense in decretis fidei cap. 11. tenentq; plures Scriptores, cum Cardinali Baronio tomo 1. anno Christi 34. num. 59. ubi hæc scribit : *Neque tamen prætermittendum, quòd cùm multa sint hujus sacrificij nomina, illud est antiquissimum, & apud Latinos usitatius, atque frequentius,* Missa, *quod quidem (sicut & Christiana fides profitetur) ex Hebraïca, vel Chaldaïca nomenclatura acceptum esse videtur. Quod enim in nostra Vulgata legitur Deuteron. 16. spontanea oblatio, Hebraïcè & Chaldaïcè dicitur Missah, quam offerebant Domino in gratiarum actionem de fructibus terræ, quâ & vescebantur in templo, cum recordatione præteritæ servitutis, & ab eadem liberationis. Quæ quidem omnia, cùm optimè conveniant prædicto à Christo instituto sacrificio ; eo potiùs Majores nostri usi sunt nomine, quàm cujuspiam alterius sacrificij.* C

Alij verò censent, vocem illam, nullo modo Hebraïcã esse, aut ab Hebraïca derivatã ; alioquin eam omnes Christianæ nationes, sicut alias hujusmodi retinuissent, quales sunt *Amen, Alleluya, Sabaoth &c.* Nam & Græci his omnibus utuntur, voce autem *Missæ* non item, sed pro *Missa, Liturgiam* D dicunt. Imò Syri & Maronitæ, qui Chaldaïcâ linguâ Missam celebrant, vocem *Missæ* non habent, & ex SS. Patribus Origenes, Justinus, Epiphanius & Hieronymus, Hebraïcæ linguæ periti, hac voce nunquam usi sunt. Hanc ergo vocem volunt esse Latinam, à verbo *mitto* deductam, & nonnulli cum Hugone à S. Victore lib. 2. de sacramentis p. 8. cap. ultimo existimant celebrationem Eucharistiæ *Missam* dici, ex eo quod in illa oblatio & preces ad Deum mittantur ; sicque illorum verborum quæ in fine *Missæ* dicuntur, *Ite Missa est*, sensum esse, abire licet, quia oblatio & hostia salutaris jam transmissa est cum precibus ad Deum pro vobis. Ita D. Gregorius E lib. 4. Dialog. cap. 58. ubi hæc scribit : *Dicitur Missa quasi transmissio, eò quòd populus fidelis per ministerium Sacerdotis qui fungitur vice mediatoris inter Deum & homines, preces & supplicationes & vota transmittat Altissimo. Ipsum verò sacrificium, id est hostia, Missa vocatur, quasi transmissa : primùm nobis à Patre, ut esset nobiscum per incarnationem ; postea Patri à nobis, ut intercedat pro nobis ad ipsum per passionem ; ut & in sacramento primùm nobis à Patre per sanctificationem, postea Patri à nobis per oblationem.* Similia docet Sanctus Thomas hîc art. 4. ad 9. his verbis : *Propter hoc etiam Missa nominatur, quia per Angelum Sacerdos preces ad Deum mittit, sicut populus per Sacerdotem. Vel quia Christus est hostia*

nobis missa à Deo, unde & in fine Missæ Diaconus in festivis diebus populum licentiat dicens, Ite Missa est, scilicet hostia ad Deum per Angelum, ut scilicet sit Deo accepta. Non pauci verò cum Alcuino lib. de officiis Ecclesiasticis, cap. de celebratione Missæ; Missam dici volunt à missione seu dimissione populi, ut idem sit *Missa*, quod missio; sicut idem sunt collecta & collectio, sicque illorum verborum, *Ite Missa est*, sensum esse, jam dimissio est congregationis, abire omnibus licet, quia jam dimissi estis.

3. Quidquid sit de hujus nominis etymologia, & significatione, certum est illud esse antiquissimum, ut ostendit Baronius ubi suprà numero 60. dicens: [Eâ voce usa videtur suo ipsius exordio Romana Ecclesia: nam Pius Papa, proximus Apostolorum temporibus, scribens ad Justum Episcopum Viennensem, idem sacrificium Missam vocans, sic dicit, ut habetur tomo 1. Bibliothecæ veterum Patrum: *Soror nostra Euprepia, sicut bene recordaris, titulum domûs suæ pauperibus assignavit; ubi tunc cum pauperibus nostris commorantes*, Missas *agimus*. Item Cornelius Papa Epistolâ ad Lupicinum Viennensem Episcopum, his utitur verbis: *Publicè, neque cryptis notioribus*, Missas *agere Christianis licet*. Eodem usi sunt nomine cæteri Romani Pontifices quos longum esset sigillatim recensere. In Concilio Romano, sub Sylvestro in fine: in Concilio Carthaginensi 2. canone 3. in Concilio Agathensi cap. 47. & aliis, Patres qui interfuerunt, eodem quoque *Missæ* pronomine, ipsum incruentum sacrificium nominarunt, sicut & Ambrosius ad Marcum Epistolâ 33. Augustinus sermone 251. de tempore; Victor Uticensis libro 2. de persecutione Wandalorum, ac denique cæteri, & post ipsos Recentiores omnes.] Hæc ibi Baronius.

4. Declaratâ igitur hujus nominis etymologiâ & antiquitate, celebris est Catholicorum cum hæreticis concertatio, an actio illa sacra quâ in Ecclesia Catholica conficitur Eucharistia, & quæ *Missa* appellari solet, sit verè & propriè sacrificium? Hoc enim negant hujus temporis hæretici, cum Luthero & Calvino, dicentes in nova lege solùm debere dari sacrificium spirituale & improprium, quia *Veri adoratores in spiritu adorabunt Patrem*, ut dicitur Joannis 4. & Christum Dominum dedisse quidem nobis mensam in qua epulemur, sed non altare super quod victimas offeramus; nec Sacerdotes consecrasse qui immolent, sed Ministros qui sacrum epulum distribuant; ideòque ipsi suos Parochos Ministros vocant, non Sacerdotes. Itaque in celebratione Eucharistiæ non agnoscunt nisi quoddam improprium sacrificium, id est sacrificium laudis, aut nudam quandam memoriam crucis, non verò proprium sacrificium quod propitiatorium sit; quia (inquiunt) sacrificium crucis, cùm fuerit infiniti valoris, de se sufficientissimum fuit ad placandum Deum, eique pro omnibus peccatis satisfaciendum. Catholici è contra censent Missam, sive celebrationem Eucharistiæ, esse verè & propriè sacrificium, & Christum in ea ut victimam Patri per manus Sacerdotum immolari & offerri, & simul in escam, & cibum spiritualem animæ, fidelibus distribui, & locum in quo celebratur, non solùm mensæ, sed etiam altaris rationem habere, juxta illud Apostoli ad Hebræos 13. *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deserviunt.*

§. II.

Hæreticorum error refellitur, & veritas Catholica defenditur & stabilitur.

DIco igitur, Missa, sive celebratio Eucharistiæ, est verè & propriè sacrificium.

Probatur primò: Lex gratiæ, seu Ecclesia Christi, habet verum & sibi proprium sacrificium: Sed verum & proprium legi gratiæ sacrificium, nullum aliud esse potest, præter Missam: Ergo Missa est verè & propriè sacrificium. Minor est certa, sacrificium enim crucis non est proprium legi Christianæ, sed commune omnibus legibus, tanquam finis earum. Item licèt fuerit sensibile, est tamen modò insensibile, quia solâ fide apprehenditur, cùm tamen de ratione sacrificij veri sit quod sit signum sensibile. Major verò, quam negant hæretici, probatur primò ex Scriptura: nam apertissimè Malachiæ 1. prænuntiatur futurum sacrificium in lege Evangelica, cùm dicitur: *Ab ortu Solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda.* Ubi licèt sacer Vates dicat in præsenti *sacrificatur & offertur*, tamè pro tempore futuro loquitur, hic enim est frequens mos Prophetarum, ut propter certitudinem prædictionis, futura quasi præsentia vel præterita nuntient, juxta illud Ps. 21. *Diviserunt sibi vestimenta mea*, id est divident.

Nomine autem sacrificij, non possunt intelligi sacrificia Judæorum, quia illa non fuerunt in Gentibus, nec *in omni loco ab ortu Solis usque ad occasum*, sed solùm in Judæa. Nec etiam intelligi possunt sacrificia Gentilium fidelium (aliqui enim Gentilium tunc habuerunt veram fidem Dei) ut interpretatur Arias Montanus super caput 1. Malachiæ. Tum quia Gentiles isti fideles qui tunc erant, pauciissimi inveniebantur: Propheta autem loquitur de Sacrificio futuro *in Gentibus, & omni loco, ab ortu Solis usque ad occasum.* Tum etiam, quia non erat tunc in Gentibus aliqua oblatio ita munda, quod superaret in puritate & sanctitate sacrificia Judaïca, cùm apud Judæos esset tunc expressior Dei fides, notitia, & cultus, quàm apud alias Gentes. Addo quod ibi significatur futuram unam oblationem tantùm, cùm tamen apud Gentiles variis modis sacrificia ista essent diversa.

Nec demum valet responsio Calvini dicentis Prophetam loqui de sacrificio invisibili & spirituali, quod consistit in fide crucis Christi, oratione, gratiarum actione, & aliis bonis operibus. Nam contra est primò, quòd sacrificium spirituale & impropriè dictum, non solet appellari sacrificium absolutè, sed cum addito, nempè sacrificium laudis, sacrificium justitiæ, vociferationis, labiorum &c. Secundò, Propheta ibi loquitur de oblatione munda: omnia autem nostra bona opera, sunt in doctrina Sectariorum immunda. Tertiò, Propheta loquitur de oblatione nova, & succedente sacrificiis legis Mosaïcæ: Sed bona opera, & fides Christi, non succedunt sacrificiis Judaïcis, sed omnibus justis communia sunt, tam Judæis quàm Gentilibus; & in quocumque loco fuit fides veri Dei, fuit etiam hoc genus sacrificiorum, id est opera bona, & fides passionis Christi: Ergo &c. Demum SS. Patres Irenæus lib. 4. cap. 32. Chrysostomus in Psal. 95. Augustinus contra Adversarium legis & Prophetarum cap. 20. Damascenus libro 4. cap. 14. & Justinus Martyr in dialogo cum Triphone,

locum illum Malachiæ exponunt de ſacrificio Miſſæ.

6. Nec obſtat quod Auguſtinus libro 2. contra litteras Petiliani cap. 86. & Hieronymus ſuper caput 1. Malachiæ, verba illa de ſacrificio laudis interpretentur, ut opponit Calvinus: nam ita hunc locum de ſacrificio laudis interpretantur, ut non excludant proprium ſacrificium: revera enim ſacrificium Miſſæ cum laude offertur, & vocari poteſt ſacrificium laudis, dummodo non excludatur proprium ſacrificium. Auguſtinum verò illud non excluſiſſe, conſtat manifeſtè ex libro 18. de civitate cap. 35. ubi poſt verba Malachiæ relata inquit: *Hoc ſacrificium per ſacerdotium Chriſti ſecundùm ordinem Melchiſedech, cùm omni loco, à Solis ortu, uſque ad occaſum jam videamus offerri* &c. Similiter licèt Hieronymus eo ipſo loco Malachiæ, dicat ſpirituales victimas & tymiama orationum ſucceſſura victimis carnalibus, addit tamen, *offerri in omni loco oblationem mundam, ut in cæremoniis Chriſtianorum*, quòd utique eſt ſacrificium proprium.

7. Probatur ſecundò Major principalis alio Scripturæ teſtimonio: Danielis enim 11. quidam Rex dicitur ablaturus juge ſacrificium: Rex autem ille ſecundùm litteram eſt Antiochus, & per allegoriam Anti Chriſtus, ut fatentur Sectarij; quare ſenſus doctrinæ illius loci eſt quod ſicut Antiochus abſtulit juge ſacrificium Judæorum, ita Anti-Chriſtus in fine mundi auferet juge ſacrificium Chriſtianorum. Porro juge ſacrificium Chriſtianorum auferendum in fine mundi, eſſe verum & proprium ſacrificium, non verò, ut reſpondent Adverſarij, improprium & ſpirituale, conſiſtens præcisè in prædicatione, & ſacramentorum adminiſtratione, ex eo convincitur, quod ſicut Antiochus fuit figura Anti-Chriſti, ita juge ſacrificium Judæorum, de quo ſecundùm litteram loquitur Daniël, fuit figura noſtri: Ergo eſt ſacrificium propriè dictum, aliàs typus noſtri ſacrificij fuiſſet perfectior in ratione ſacrificij, ſtro ſacrificio, quod eſt abſurdum.

8. Si dicas, ex allegoriis Scripturæ non deſumi ſolidum argumentum. Reſpondeo quaſdam allegorias explicari ab ipſamet Scriptura, alias non explicari: ex his autem quas Scriptura explicat, non minùs ſolidum argumentum deduci, quàm ex ſenſu litterali: noſtram verò allegoriam explicari ab ipſa Scriptura patet, quia quæ Daniël ſcribit de Antiocho, explicantur 2. ad Theſſalon. 2. de Anti-Chriſto. Adde quod ipſe Daniël cap. 11. dicit Regem qui auferet juge ſacrificium, contra omnes Deos pugnaturum, neque Deum patrum ſuorum reputaturum; quæ tamen non poſſunt intelligi de Antiocho, utpote quem conſtat palam coluiſſe Deos patrum ſuorum, ut D. Hieronymus in commentariis oſtendit: bene tamen de Anti-Chriſto, qui extollet ſe ſuper omne quod dicitur Deus, ut ait Apoſtolus loco citato.

9. His locis addo alterum ex Pſalmo 71. verſu 16. deſumptum, ubi vulgata noſtra lectio ſic habet: *Erit firmamentum in terra in ſummis montium:* quæ verba alij ex Hebræo fonte ſic reddunt: *Erit particula frumenti in terra in capite montium.* Sed Rabbi Jonathas, qui ante Chriſtum natum ſcribebat, paulò aliter explicat: *Placenta* (inquit) *panis fiet ſacrificium in capitibus Sacerdotum qui ſunt in Eccleſia.* Quibus verbis nihil potuit dici clarius ad ſacrificium Miſſæ incruentum ſignificandum: quomodo enim placenta panis fit ſacrificium in capitibus Sacerdotum, niſi cùm hoſtia ex triticeo pane confecta, conſecratur à Sacerdotibus in Eccleſia, & poſt conſecrationem ſuper capita Sacerdotum attollitur, & adoranda populo proponitur?

10. Tertiò Major principalis probatur: In Eccleſia Chriſti datur altare: Ergo & verum & proprium ſacrificium. Conſequentia patet, quia ſacrificia ſpiritualia, & bona opera, non indigent altari ut fiant, ſed ſolùm ſacrificium propriè dictum. Antecedens verò negatur à Calvino, ſed docetur ab Apoſtolo ad Hebræos 13. ubi ait: *Habemus altare*, Græcè θυσιαστήριον, id eſt ſacrificatorium, *de quo edere non habent poteſtatem qui tabernaculo deſerviunt:* Ergo verum & proprium ſacrificium in lege nova reperitur. Unde Actuum 13. de Apoſtolis dicitur λειτουργούντων αὐτῶν τῷ κυρίῳ, id eſt, ut Eraſmus ipſe interpretatur, *ſacrificantibus ipſis Domino.*

11. His Scripturæ & Patrum teſtimoniis ſuccedit ratio, quâ eadem Major ſuadetur: Nam Chriſtus Eccleſiam ſuam inſtituens, & novam legem condens, non debuit eam deſtituere eo genere cultûs, quo maximè Deus colitur, & quod omni hominum generi & nationi notiſſimum fuit: Sed modus colendi Deum per ſacrificium eſt hujuſmodi; cùm per illud ſupremam Dei excellentiam & poteſtatem, ſummumque quod habet in vitam & in mortem dominium proteſtemur. Nulla etiam fuit lex ſeu religio vera vel falſa, ſine ſacrificio, ut ex hiſtoriæ ſacræ ac prophanæ Authoribus liquet, præſertim ex Plutarcho contra Colotonem, dicente fuiſſe quidem urbes aliquas nullis mœniis occluſas, nullis litteris vel ſcientiis aut artibus expolitas, à nullis ducibus aut principibus gubernatas; ſed nullam hactenus fuiſſe ſine aliquo cultu externo & ſacrificio, quo veram aut falſam divinitatem coleret: additque urbes ſine fundo potiùs aut terra reperiri poſſe, quàm ſine aliquo viſibili cultu & ſacrificio, quo cultum ſeu venerationem divinitatis ſive veræ ſive falſæ proteſtetur. Unde Auguſtinus 19. contra Fauſtum ait: *In nullum nomen religionis, ſive verum ſive falſum coadunari homines poſſe, niſi aliquo ſacrificiorum & ſacramentorum viſibiliũ conſortio colligentur:* Ergo in nova lege & in Eccleſia reperitur aliquod verum & proprium ſacrificium.

12. Confirmatur: Sacrificium eſt de jure naturæ, ut docet S. Thomas 2. 2. quæſt. 85. art. 1. Sed quod eſt de lege naturæ, non tollitur, ſed confirmatur per legem gratiæ: Ergo in lege gratię datur aliquod verum & proprium ſacrificium.

13. Confirmatur ampliùs: Nulla eſt ratio ob quam Chriſtiana Reſpublica careat potiùs ſacrificio vero & ſibi proprio, quo publicè Deum colat, quàm Synagoga, vel Eccleſia quæ fuit tempore legis naturæ: Ergo nom debet illi denegari. Conſequentia patet, Antecedens probatur. Si quæ afferri poſſet ratio, illa eſſet quam aſſignant Sectarij, nimirum, quia Chriſtus per ſacrificium crucis plenè ſatisfecit pro peccatis omnium hominum: Sed hæc ratio non valet: Ergo &c. Minor probatur: Tum quia Chriſtus in cruce ſatisfecit pro peccatis hominum, non ſolùm in nova lege exiſtentium, ſed etiam pro peccatis eorum qui fuerunt in lege naturæ, & in lege ſcripta; & tamen in utraque illa lege, vera fuerunt ſacrificia. Tum etiam, quia licèt Chriſtus in cruce perfectè quoad ſufficientiam pro nobis ſatisfecerit, tamen quoad efficaciam requiritur ampliùs quod ſatisfactio illa nobis applicetur per inſtrumenta & media quibus in nos paſſio Chriſti ſua merita

influat, quæ media ſunt ſacramenta & Miſſæ ſacrificium. Unde egregiè Cæſarius Arelatenſis homiliâ 7. de Paſchate : *Quia corpus aſſumptum ablaturus erat ex oculis noſtris, & ſideribus illaturus, neceſſarium erat ut nobis in hoc die Sacramentum Corporis & Sanguinis conſecraret, ut celeretur jugiter per myſterium, quod ſemel offerebatur in pretium; ut quia quotidiana, & indefeſſa currebat pro hominum ſalute redemptio, perpetua etiam eſſet redemptionis oblatio, & perennis victima viveret in memoria, & ſemper præſens eſſet in gratia: verè unica & perfecta hoſtia, fide æſtimanda, non ſpecie; non exteriori cenſenda viſu, ſed interiori aſpectu.*

14. Probatur ſecundò concluſio : Chriſtus inſtituendo Euchariſtiam, verum Deo obtulit ſacrificium : Ergo cùm in Miſſa illud idem fiat quod ipſe fecit, juxta illud : *Hoc facite in meam commemorationem*, Miſſa eſt verum in nova lege ſacrificium. Conſequentia patet, Antecedens verò probatur primò ex SS. Patribus aſſerentibus Chriſtum in cœna ultima hoc ſacramentum inſtituentem, verè ſacrificaſſe ; & ſicut Agnus paſchalis priùs ſacrificabatur, poſteaque in cibum dabatur : ita Chriſtum priùs ſeipſum ſacrificaſſe, & poſtea ſe in cibum dediſſe. Ita docent Gregorius Nyſſenus homiliâ 1. de reſurrectione. Heſychius libro 2. in Leviticum. Cyprianus ſermone de cœna, & Epiſtolâ 63. Leo Papa ſermone 7. de Paſſione, & Rupertus libro 2. in Exodum cap. 6. & alij. Verba Nyſſeni hæc ſunt : *Qui omnia pro Dominica poteſtate & authoritate adminiſtrat, non expectat Pilati judicium; ſed per ineffabilem & arcanum ſacrificij modum, ſuâ diſpoſitione & adminiſtratione præoccupat impetum violentum, ac ſeſe in oblationem, & victimam offerri pro nobis, Sacerdos ſimul & agnus Dei. Quando hoc accidit ? Cùm ſuum corpus ad edendum, & ſanguinem ſuum ad bibendum familiaribus præbuit. Cuilibet perſpicuum eſt, quòd ove veſci homo non poſſit, niſi comeſtionem mactatio præceſſerit. Cùm igitur dederit Diſcipulis ſuis corpus ad comedendum, aperiè demonſtravit, jam fuiſſe perfectam & abſolutam immolationem.* Cyprianus verò Epiſt. citatâ hæc ſcribit : *Quis magis Sacerdos Dei ſummi, quàm Dominus noſter & Jeſus Chriſtus, qui ſacrificium Deo Patri obtulit; obtulit hoc ipſum quod Melchiſedech obtulerat, id eſt panem & vinum, hoc eſt, corpus & ſanguinem ſuum ?*

15. Probatur ſecundò Antecedens : Chriſtus eſt Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech, ut ex Pſalmo 109. confirmat Apoſtolus ad Hebræos 7. & 8. Sed niſi inſtituendo Euchariſtiam obtulerit Deo Patri verum ſacrificium, non poteſt verè talis appellari : Ergo inſtituendo Euchariſtiam verum obtulit Deo ſacrificium. Minor probatur : Ut Chriſtus dicatur Sacerdos ſecundùm ordinem ſive ſecundùm ritum Melchiſedech, oportet quod conveniat cum Melchiſedech in ritu offerendi verum Sacrificium : Sed non convenit cum eo in tali ritu, niſi inſtituendo Euchariſtiam, obtulerit Deo Patri verum ſacrificium; ut enim ſalvetur hæc convenientia, neceſſe eſt quod ſicut Melchiſedech verè in pane & vino ſacrificavit ; ita Chriſtus in pane & vino, ſive ſub ſpeciebus panis & vini, Deo obtulerit verum ſacrificium : Ergo &c.

16. Hæretici ut vim hujus probationis declinent, dicunt Melchiſedech, non in ſacrificium, ſed ad reficiendos milites Abrahæ, qui fatigati ex prælio redibant, panem & vinum obtuliſſe.

A Sed hęc reſponſio eſt contra doctrinam Patrum, Clementis Alexandrini libro 4. Stromatum circa finem, Cypriani libro 2. Epiſtolâ 3. Euſebij Cæſarienſis libro 5. demonſtrationum Evangelicarum, Auguſtini Epiſtolâ 95. ad Innocentium Papam, Hieronymi Epiſtolâ ad Marcellam, Ambroſij libro 5. de Sacramentis cap. 1. & aliorum explicantium locum Geneſis 14. de oblatione panis & vini in ſacrificium. Eodem modo illum explicant & intelligunt plures veteres ac celebres Rabini, quos refert Genebrardus, Judaïcarum rerum peritiſſimus, in Chronologia, in exordio tertiæ ætatis. Verba ejus hæc ſunt : *Rabbi Moſes Haddarſam ad Beriſith Rabba, contendit Melchiſedech tunc Meſſiæ ritum incruentæ ſacrificationis aliquando introducturi, ſpeciem, & perſonam ſuſtinuiſſe. Rabbi Moſes & Salomon, ordinarius Hebræorum Interpres, exponens caput 16. Geneſis, & hiſtoriam Meſchiſedech, è veterum Rabinorum ſcriptis docet protuliſſe Melchiſedech panem & vinum, ut Moſaïcæ legis ſacrificia farinacea, & libamina repræſentaret. Vult igitur iſte Rabbinus, tunc Melchiſedech ſacrificaſſe. Cæteras quoque res Melchiſedechi, plenas fuiſſe perfectionis & myſterij, Rabbi Levi è Talmudicis aſſeverat, quod B. Paulus perſequitur in Epiſtola ad Hebræos.*

B

Præterea, tres loco citato Geneſis narrantur C actiones Melchiſedech, quarum duæ poſteriores, ſunt planè Sacerdotales, benedicere Abrahæ, & decimas ab eo accipere : Ergo prima ejus actio, quæ ibidem narratur, proferendi panem & vinum, etiam fuit Sacerdotalis, & ad ſacrificium pertinens.

Hoc ipſum evidenter patet ex verbis illis proximè adjunctis, *Erat enim Sacerdos Altiſſimi :* nam illa particula *enim*, cùm ſit cauſalis, denotat, cur Melchiſedech protulerit panem & vinum, hanc fuiſſe cauſam ; quod cùm ille eſſet Sacerdos Dei, & res illas ſoleret Deo ſacrificare ; voluit ex eiſdem rebus ſacrificium Euchariſticum pro victoria Abrahæ offerre Deo.

D Nec obſtat quod pro illa particula *enim*, quæ eſt cauſalis, aliæ tranſlationes habent particulam *Et*, vel *autem*, hoc modo, *Et ipſe erat Sacerdos*, vel *Erat autem Sacerdos.* Nam ut rectè obſervavit Pererius in Geneſin, verba illa exponens : particula copulativa (*vau*) Latinè (*Et*) ſæpè in Hebræa lingua uſurpatur pro particula *enim*, vel *quia*, quod variis exemplis illuſtrat & confirmat. Nam Geneſ. 20. ubi vulgata habet. *En morieris propter mulierem quam tuliſti, habet enim virum.* Hebraïcè eſt ; *Et ipſa habet virum.* Item Geneſ. 30. ubi ſic legitur : *Experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te*, Hebræum habet : *Expertus ſum, & benedixit mihi Dominus.* Item E Janſenius exponens verba illa Lucæ 2. *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui*, obſervat poſitum eſſe *Et*, pro *quia*, idemque multò antea annotaverat Theophilactus. Cùm ergo Latinus Interpres, hujus conſuetudinis linguæ Hebraïcæ peritus, animadverteret illud *Et* Hebraïcum, loco citato Geneſis, idem ſignificare ac *enim*, vel *quia*, & hujuſmodi particulis cauſalibus æquipollere, ſic vertit : *At verò Melchiſedech Rex Salem proferens panem & vinum, erat enim Sacerdos Dei altiſſimi &c.*

Demum ſuaderi poteſt concluſio : Omnes ad 17. ſacrificium propriè ſumptum neceſſariæ conditiones exactè concurrunt in Miſſa : ibi enim reperitur oblatio rei ſenſibilis, ſcilicet corporis &

ſanguinis Chriſti, ſub accidentibus panis & vini Deo facta : nam ut ait Auguſtinus libro 4. de Trinit. cap. 14. *Quid tam gratè offerri & ſuſcipi poſſet, quàm caro ſacrificij noſtri, corpus effecta Sacerdotis noſtri?* Non deeſt etiam Miniſter legitimus, ſcilicet Chriſtus, & Sacerdotes, quibus dicendo, *hoc facite in meam commemorationem*, poteſtatem ad hoc dedit; eſt enim uſitatum in Scriptura, ut verbum *facere* pro ſacrificare uſurpetur, Lucæ 2. *Vt facerent ſecundùm conſuetudinem legis*, hoc eſt ut ſacrificarent. Reperitur quoque in Miſſa ſufficiens hoſtiæ immutatio, non quidem per mortem veram & realem Chriſti, ſed vel per conſumptionem ſpecierum, quæ fit à Sacerdote celebrante, ad quam corpus & ſanguis Chriſti amittunt eſſe ſacramentale; vel per hoc quod ex vi verborum conſecrationis, ſanguis ponatur ſeorſim à corpore, licèt per concomitantiam ſimul cum eo exiſtat. Tandem in ea eſt recognitio ſupremi Dei dominij, cùm ad hoc fiat illa oblatio & immutatio hoſtiæ : Ergo Miſſa eſt verè & propriè ſacrificium.

A

B

§. III.

Hæreticorum objectiones ſolvuntur.

18. OBjiciunt primò hæretici : Quod eſt ſacramentum & teſtamentum, non eſt ſacrificium propriè ſumptum : Sed Euchariſtia eſt ſacramentum & teſtamentum : Ergo non eſt ſacrificium propriè ſumptum. Minor eſt certa, Major verò probatur. Rationes ſacramenti & teſtamenti pugnant cum ratione ſacrificij, quandoquidem ſacrificium offertur Deo, Sacramentum autem nobis datur à Deo, & teſtamentum eſt promiſſio hæreditatis à Deo habendæ : ridiculum autem eſt dicere quod hæres det aliquid teſtatori per teſtamentum ipſum : Ergo &c.

C

19. Reſpondeo diſtinguendo Majorem : Quod eſt ſacramentum & teſtamentum, non eſt ſacrificium, ſecundùm eandem rationem, concedo Majorem : ſecundùm diverſam, nego Majorem. Similiter conceſſa Minori, diſtinguo Conſequens : Ergo Euchariſtia non eſt ſacrificium, ſecundùm eandem rationem quâ eſt ſacramentum, vel teſtamentum, concedo : ſecundùm diverſam, nego. Quemadmodum enim Agnus Paſchalis in lege veteri ſacramentum erat & ſacrificium : ſacramentum, quatenus erat ſignum viſibile inviſibilis gratiæ; ſacrificium, inquantum Deo offerebatur. Ita Euchariſtia, quatenus nobis relicta, ut ſit ſignum noſtræ ſanctificationis, habet rationem ſacramenti; quatenus autem Deo offertur in recognitionem ſupremi dominij quod habet in vitam & in mortem, habet rationem ſacrificij; inquantum verò eſt portio legati nobis teſtamento relicti; & pignus accipiendi reſiduum, nempe gloriæ cœleſtis hæreditatem; ſive quatenus eſt inſtrumentum publicum divinæ voluntatis & promiſſionis, habet rationem teſtamenti, ſeu ſignaculi voluntatis Chriſti teſtatoris : ſicut Exodi 24. ſanguis victimarum, effuſus ſuper populum, fuit ſimul ſacrificium & teſtamentum.

D

Neque eſt repugnantia, illud idem quod à Deo accepimus, ipſi offerri à nobis. Tum quia nihil poſſumus Deo dare vel offerre, quod ab ipſo priùs non acceperimus, juxta illud 1. Paralip. 29. *Tua ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, reddimus tibi.* Tum etiam, quia non repugnat aliquid Deo dari, id eſt offerri ab hominibus, quatenus ad ipſius majeſtatem proteſtandam immutatur, & idem dari hominibus à Deo, quatenus Deus illud ipſum refert ad hominum utilitatem. Sic Chriſti opera meritoria, Deo donabantur, ſeu offerebantur à Chriſto; & tamen ipſi ad gloriam corporis, & nominis ſui exaltationem, nobiſque ad ſalutem profuerunt, & eatenus nobis donata ſunt. Sic etiam in lege veteri ſacrificia multa cedebant in uſum Sacerdotum, & aliorum.

E

20. Objiciunt ſecundò : Quod Chriſtus fecit in inſtitutione ſacramenti Euchariſtiæ, & ejus celebratione, non fuit verè ſacrificium : Ergo neque quod fit modò in Miſſa. Conſequentia patet, Antecedens verò probatur, quia aliàs ſacrificium illud quod Chriſtus obtuliſſet, cùm fuiſſet valoris infiniti, conſummaſſet noſtram redemptionem, atque ita non fuiſſet opus cruento ſacrificio crucis, ut illam conſummaret.

21. Reſpondeo negando Antecedens : nam ut ſuprà arguebamus, Chriſtus Dominus habet Sacerdotium rigoroſè & propriè dictum, ſecundùm ordinem Melchiſedech : Ergo id quod obtulit ſecundùm ordinem & ritum talis Sacerdotij, eſt ſacrificium propriè dictum; Sacerdotium enim correlativè ſe habet ad ſacrificium propriè dictum, juxta illud Apoſtoli ad Hebræos 5. *Omnis Pontifex conſtituitur ut offerat dona & ſacrificia pro peccatis.* Ad probationem in contrarium dico, quod ſicut alia Chriſti opera, quamvis infinitè meritoria & ſatisfactoria, ſubordinata erant paſſioni, per quam erant conſummanda quoad redemptionem; ſic & ſacrificium incruentum, ab ipſo ante paſſionem celebratum, fuit juxta Dei pactum & beneplacitum, ſubordinatum paſſioni, quâ redemptio noſtra conſummaretur, juxta illud quod canit Eccleſia : *Qui ſalutem humani generis in ligno crucis conſtituiſti*; ideòque ſuum paſſioni, & cruento ſacrificio crucis, locum non defuiſſe.

22. Objiciunt tertiò : In nova lege nullum eſt ſacrificium propriè dictum, ſaltem ipſi proprium : Ergo Miſſa non eſt verè ſacrificium. Conſequentia patet, Antecedens probatur primò. Chriſtus Dominus Samaritanæ interroganti, an deberet Deus coli & adorari in Templo, vel in monte Garizim? Reſpondet Joan. 4. *Mulier, crede mihi, quia venit hora quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis, adorabitis Patrem.* Et ſubdit rationem, *quia veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu & veritate. Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare.* Ubi adorare idem eſt ac ſacrificare, quæſtio enim erat inter Judæos & Samaritanos, quo in loco deberet offerri ſacrificium; & ita ſumitur adorare Geneſ. 22. *Poſtquam adoraverimus, revertemur ad vos*, & Actorum 8. *Venerat adorare in Ieruſalem* : Ergo Chriſtus pro lege nova ſolùm conſtituit ſacrificia ſpiritualia & inviſibilia, non externa & viſibilia.

Secundò, Cùm Chriſtus ſit Sacerdos in æternum, ut ait Paulus ad Hebræos 7. & in veteri lege ideò ſolùm multiplicarentur Sacerdotes, quia morte prohibebantur permanere; in lege gratiæ nulli debent eſſe Sacerdotes Chriſto ſuccedentes : Ergo nec ſacrificia, Sacerdotium enim & ſacrificium ſibi mutuò correſpondent, ut ſuprà ex eodem Apoſtolo oſtenſum eſt.

Tertiò, Sacrificium crucis habet vim infinitam & ſemper manentem, unde Apoſtolus ad Hebræos 10. *Vnâ oblatione* (Chriſtus) *conſummavit in ſempiternum ſanctificatos.* Et Chriſtus

Joan. 19.

Joan. 19. per illam vocem, *Conſummatum eſt*, ſatis expreſſit, uno ſacrificio crucis ſe compleviſſe omnia quæ ad noſtram ſalutem neceſſaria erant: Ergo ſuperfluum eſt omne aliud ſacrificium: imò aliud conſtituere, videtur eſſe negare virtutem & ſufficientiam ſacrificij crucis.

23. Reſpondeo negando Antecedens. Ad cujus primam probationem dico, Chriſtum in colloquio illo quod cum Samaritana habuit, ſolùm declarare voluiſſe, quod neque in monte illo, neque in Hieruſalem, impoſterum adoraretur aut coleretur Deus ſacrificiis carnalibus Judæorum, non tamen negaſſe futuram aliam adorationem & ſacrificium, quod omnino ſpirituale eſſet, quoad ſuam virtutem & modum exiſtendi rei oblatæ, B nempe ſacrificium Euchariſtiæ, in quo Chriſtus inviſibili & ſacramentali modo continetur, licèt ſit viſibile ex parte ſpecierum quibus continetur, & cæremoniarum quibus celebratur. Unde qui hoc ſacrificio Deum colit, in ſpiritu & veritate adorat.

Ad ſecundam dicendum quod licèt ex eo quòd Chriſtus ſit Sacerdos in æternum, non habeat ſucceſſores in Sacerdotio, & conſequenter non ſint modò Sacerdotes paris cum eo poteſtatis, non tamen inde fit quod nullos habeat Sacerdotes vicarios, miniſtros, & diſpenſatores; quin potiùs cùm jam non fungatur ſuo Sacerdotio, per ſe & immediatè offerendo ſacrificia, neceſſe eſt C quod habeat plures vicarios, per quos hoc faciat, & Sacerdotio fungatur, juxta illud 2. ad Corinth. 5. *Pro Chriſto legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos.* Neque repugnat unitati Sacerdotij Chriſti, plures habere in terris miniſtros, qui vice ipſius viſibile offerant ſacrificium: ſicut licèt Chriſtus unus ſit Doctor & Magiſter noſter, ut dicitur Matth. 23. hoc tamen non impedit, quin plures habeat in terris miniſtros, qui vice ipſius doceant, & gregem paſcant verbo & doctrinâ.

Ad tertiam probationem dico quod licèt ſacrificium crucis habeat vim infinitam & ſemper manentem ad ſanctificandum, ut tamen ejus effectus nobis efficaciter applicetur, egemus alio ſacrificio D quod ab eo dependeat, vimque ſuam ex ipſo habeat, quale eſt ſacrificium Miſſæ. Verba autem illa, *Conſummatum eſt*, quæ Chriſtus antequam ſpiritum emitteret, protulit, ab illo dicta ſunt, tum ob conſummationem Scripturarum, quæ omnes in Chriſti morte fuerunt verificatæ: tum propter ſingularem paterno præcepto de morte ſubeunda obedientiam.

24. Inſtant Sectarij, & dicunt, effectum ſacrificij crucis nobis ſufficienter applicari, per prædicationem verbi, adminiſtrationem Cœnæ Domini, & Baptiſmum.

Sed hæc inſtantia, ſi quid valeret, concluderet etiam ſupervacaneam eſſe Cœnam Domini, quia E fructus crucis ſatis applicatur per Baptiſmum: imò Baptiſmum inutilem eſſe, cùm ſola prædicatione verbi divini excitari poſſit fides per quam applicetur fructus crucis. Licèt ergo, ſi Deus voluiſſet, potuiſſet effectus ſacrificij crucis, nobis ſufficienter applicare per unicum medium, placuit tamen ipſi varia media inſtituere, quibus pleniùs, faciliùs, & ſuaviùs, effectus ille nobis applicaretur: unum autem ex illis mediis dicimus eſſe ſacrificium Miſſæ.

25. Objicies quartò: Hoſtia quæ in ſacrificio offertur, debet occidi: Sed Chriſtus qui in Miſſa offertur, non occiditur: Ergo Miſſa non eſt verum & proprium ſacrificium.

A Reſpondeo Majorem eſſe veram duntaxat in ſacrificio cruento, qualia erant ſacrificia legis antiquæ, in quibus animalia immolabantur, & quale fuit ſacrificium crucis: ſacrificium autem Miſſæ, non eſt ſacrificium cruentum, ſed incruentum, quale fuit ſacrificium Melchiſedech; quamvis ſit etiam repræſentativum ſacrificij cruenti, in ara crucis ſemel à Chriſto oblati; quatenus in ſacrificio Miſſæ, ſanguis Chriſti ex vi verborum ponitur ſeparatim à ſanguine, fitque in eo myſtica effuſio ſanguinis, *per gladium verborum*, ut Cyrillus loquitur. De quo fuſiùs articulo ſequenti.

§. IV.

Corollarium præcedentis doctrinæ.

EX dictis inferes, unicum eſſe in Eccleſia Euchariſtiæ ſacrificium, nec poſſe aliud dari: 26. Sacrificium enim Euchariſtiæ, ex parte rei oblatæ, eſt infiniti valoris, & repræſentat ſacrificium crucis, imò eſt idem cum illo ex parte hoſtiæ & principalis offerentis, licèt non ex parte modi & rationis offerendi: Sed crucis ſacrificium ratione infiniti valoris fuit unicum, *unâ enim oblatione conſummavit in æternum ſanctificatos*, ut inquit Apoſtolus: Ergo pariter ſacrificium Miſſæ unicum eſſe debet. Unde Tridentinum ſeſſ. 22. in principio, illud *ſingulare ſacrificium* appellat, & Eccleſia oratione ſecretâ poſt ſeptimam Dominicam Pentecoſtes, ſic ait: *Deus qui legalium differentiam victimarum, unius ſacrificij perfectione ſanxiſti.* Item Leo Papa ſerm. de paſſione ſic habet: *Vt uno expleretur ſacrificio variarum differentia victimarum.*

Dices, Sacramenta multiplicantur in Eccleſia, 27. non obſtante quod per illa nobis communicetur efficacia ſanguinis & paſſionis: Ergo etiam poteſt in ea dari multiplex Euchariſtiæ ſacrificium, quâvis illud Chriſti paſſionem repræſentet. Unde Eccleſia in benedictione Cerei Paſchalis, oblationem incenſi ſacrificium appellat, dicens: *Suſcipe ſancte Pater incenſi hujus ſacrificium veſpertinum.*

Reſpondeo, conceſſo Antecedente, negando 28. conſequentiam & paritatem, diverſa enim eſt ratio de ſacramentis & de ſacrificio: ſacramenta enim primò & per ſe ordinantur ad ſanctificandum nos, & ad dandum nobis effectus gratiæ per redemptionem & ſanguinem Chriſti; unde cùm non repugnet effectus gratiæ & redemptionis multiplicari, etiam ſi ipſa paſſio & redemptio non multiplicentur; non repugnat, imò potiùs convenit, ſacramenta in lege nova multiplicari; præſertim quia diverſæ diſpoſitiones exiguntur ad illos diverſos effectus: v.g. ad obtinendam primam gratiam, alia requiritur diſpoſitio, quàm ad augmentum illius: Sacrificium autem Euchariſtiæ ordinatur ad repræſentandam paſſionem Chriſti ut in ſe eſt, & non ſolùm in effectu ſuo, id eſt in gratia nobis collata, imò eſt idem in ſubſtantia cum illo ſacrificio, ut ſuprà dicebamus. Unde ſicut paſſio illa fuit una in ſe, ita ſacrificium Euchariſtiæ unum tantùm eſſe debet.

Ad illud verò quod ſubjicitur de oblatione incenſi in benedictione Cerei Paſchalis, dicendum eſt, talem oblationem lato & improprio modo ſacrificium ab Eccleſia appellari. Quod ex eo patet, quòd ſacrificium à ſolo Sacerdote offerri poſſit, cùm ſacrificium & Sacerdotium correlativa ſint: illa verò oblatio incenſi in benedictione Cerei Paſchalis, à Diacono fieri ſoleat.

A

ARTICVLVS II.

In qua actione Missæ essentia sacrificij Eucharistici consistat?

SVpposito quod in Missa verum & proprium sacrificium Deo offeratur, ut contra Sectarios articulo præcedenti fusè ostendimus, superest explicandum, in qua actione Missæ, essentia talis sacrificij consistat?

§. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententiæ.

B

29. SVppono primò, sex potissimùm actiones in Missa reperiri, quarum aliquæ præcedunt consecrationem, aliæ sunt consecrativæ ipsarum specierum, aliæ verò ipsam consecrationem subsequuntur. Prima ex illis actionibus est oblatio panis & vini ante consecrationem, quæ Offertorium vocatur. Secunda est consecratio corporis & sanguinis Christi sub speciebus panis & vini. Tertia est oblatio post consecrationem ejusdem corporis & sanguinis, facta per illa verba: *Vnde & memores nos servi tui, sed & plebs tua sancta Catholica, offerimus præclaræ majestati tuæ.* Quarta est fractio hostiæ consecratæ in tres partes, quarum una mittitur in calicem. Quinta est sumptio hujus sacramenti à Sacerdote. Ultima est distributio hujus sacramenti facta populo. Ut autem certiora ab incertioribus separemus,

30. Suppono secundò, certum & indubitatum esse apud Theologos, nec in prima, nec in ultima actione consistere essentialiter Missæ sacrificium. In primis enim quod essentia hujus sacrificij non consistat in oblatione facta ante consecrationem, manifestum est. Primò ex eo quod Christus obtulit sacrificium Missæ perfectum, & tamen non legimus in Scriptura, neque ex ulla traditione habemus, quod aliquam hujusmodi oblationem cõsecrationi præmiserit. Secundò, quia hæc cæremonia non semper fuit ab Ecclesia obsservata. Tertiò, ex eo quòd Ecclesia statim post illam oblationem satis significat, illam esse solùm quandam præparationem materiæ ad futurum sacrificium, ut constat ex aliquibus liturgiis, in quibus, post oblationem illam sic habetur: *Veni Sanctificator omnipotens, æterne Deus, & benedic hoc sacrificiũ, tuo sancto Nomini præparatum.* Denique ex eo res oblata & immolata in sacrificio Missæ, est ipsummet corpus Christi Domini, ut definit Tridentinum sess. 22. cap. 2. Per illam autem oblationem quæ fit ante consecrationem, non offertur corpus Christi Domini, utpote nondum positum sub speciebus panis & vini, sed solùm ipsa materia consecranda, & convertenda in corpus & sanguinem Christi.

31. Denique quod nec in distributione Eucharistiæ sita sit essentia Sacrificij Missæ, non minùs evidens est: Tum quia potest verè & licitè celebrari sacrificium Missæ, absque hoc quod populus communicet, ut docet Tridentinum sess. 22. cap. 6. & can. 8. Tum etiam, quia distributio ista supponit sacrificium jam peractum, siquidem illa distributio est participatio ipsius sacrificij, juxta illud Apostoli 1. ad Corinth. 10. *Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?* Addo quod sacrificium non potest celebrari nisi à Sacerdote, illa verò distributio aliquando fieri potest à Diacono, ut disp. 10. art. 1. ostensum est: Ergo in illa, essentia sacrificij Eucharistici consistere nequit.

32. Difficultas ergo solùm supereſt de aliis quatuor actionibus, nimirum de consecratione, de oblatione quæ fit post illam, de fractione hostiæ, & de sumptione utriusque speciei; in qua scilicet ex his quatuor actionibus, essentialis ratio sacrificij Missæ consistat? In cujus difficultatis resolutione, tam variè opinantur Authores, ut tot ferè inveniantur placita, quot capita. Scotus enim in 4. dist. 13. quæst. 2. & Gabriel ibidem quæst. 1. art. 3. docent essentiam hujus sacrificij in sola oblatione quæ fit post consecrationem consistere. Ledesma in sola sumptione. Alanus, Vazquez, & Coninck, in sola consecratione: Bellarminus, Amicus, Ysambertus, & alij, in consecratione & sumptione: Melchior Cano in consecratione, oblatione, fractione, & sumptione. Nugno demum asserit consecrationem non esse de essentia incruenti Missæ sacrificij, sed ad illum sufficere aliquam ex aliis actionibus quæ consecrationem subsequuntur: Addit tamen, ordinem ad consecrationem esse de essentia sacrificij Missæ, eò quòd sacrificium Missæ sit oblatio Christi existentis sub speciebus Eucharisticis.

B

§. II.

Rejiciuntur plures ex illis sententiis.

C

33. DIco primò: Oblatio quæ fit post consecrationem, non est tota essentia hujus sacrificij; nec pars essentialis, vel etiam integralis illius.

Probatur breviter: Primò, quia per talem oblationem nulla fit immutatio rei oblatæ, quæ tamen est de ratione sacrificij. Secundò, quia non legimus Christum celebrando, talem oblationem adhibuisse. Tertiò, nec Apostoli eam à principio adhibuerunt, secundùm D. Gregorium lib. 7. Ep. 63. ibi enim scribit eos solam orationem dominicam adhibuisse ad verba consecrationis. Quartò ipsa verbalis oblatio post consecrationem fit in persona Ecclesiæ, ut patet ex illis verbis Canonis: *Vnde & memores Domine nos servi tui &c. offerimus præclaræ Majestati tuæ &c.* Atqui sacrificium debet offerri in persona Christi, qui est principalis Sacerdos: Ergo talis oblatio non est de essentia hujus sacrificij, unde si modò omittatur ex aliquo accidenti, non desinit esse verum sacrificium.

D

34. Dico secundò: Fractio hostiæ consecratæ in tres partes, quæ fit à Sacerdote ante sumptionem, non est de essentia hujus sacrificij.

Probatur: Tum quia fractio ista solùm fit circa species panis: actio autem sacrificativa debet complecti utramque speciem, quia sacrificium Missæ est sacrificium secundùm ordinem Melchisedech., qui panem & vinum in sacrificium obtulit. Tum etiam, quia talis fractio solùm est quædam præparatio ad sumptionem; frangitur enim hostia, ut possit convenienter sumi. Addo quod, si fractio omittatur, non manebit imperfectum sacrificium, quantùm ad essentiam vel integritatem, ut docet S. Thomas hîc art. 6. ad 6. & constat si casu hostia ante fractionem caderet in calicem: tunc enim convenienter non posset frangi, & sic deberet relinqui usque ad sumptionem: Ergo fractio hostiæ consecratæ, non est de essentia hujus sacrificij.

E

35. Dico tertiò: essentia hujus sacrificij non consistit in sumptione, tanquam in parte intrinseca & essentiali.

Probatur primò: De fide est Christum in ultima

cœna verum obtuliſſe ſacrificium, ut colligitur ex Tridentino ſeſſ. 21. cap. 1. & ex Patribus articulo præcedenti citatis: Sed non eſt de fide Chriſtum ſacramentales ſpecies ſumpſiſſe, licèt id aſſerat Divus Thomas ſuprà quæſt. 81. art. 1. tanquam probabilius: Ergo ſacrificium Miſſæ non conſiſtit eſſentialiter in ſumptione ſpecierum; non enim poteſt res certa fundari in principio dubio. A

36. Probatur ſecundò: Sacrificium fit in perſona Chriſti, qui eſt principalis offerens & Sacerdos: Atqui ſumptio non eſt actio facta in perſona Chriſti, ſed in perſona ipſius ſumentis, & pro ſuo beneficio: Ergo non eſt eſſentia hujus ſacrificij. B

37. Probatur tertiò: Sacrificium conſiſtit eſſentialiter in actione immutativa rei oblatæ: Atqui ſumptio non eſt hujuſmodi, nam per hoc quod ſuſcipitur hoc ſacramentum, non deſinit Chriſtus eſſe ſub ſpeciebus, ſed eodem modo ſub illis manet, ſolùmque mutatur localiter, ad motum ſpecierum: Ergo eſſentia hujus ſacrificij non conſiſtit in ſumptione.

38. Dices per ſumptionem non intelligi ſolam ſpecierum trajectionem in ſtomachum, hæc enim ſine dubio non habet Chriſtum immutare, ſed illarum conſumptionem, ratione cujus corpus Chriſti deſinit eſſe, illis alteratis & corruptis in ſtomacho. C

Sed contra: Actio quæ eſt eſſentialis ſacrificio, debet fieri in altari, ſiquidem in altari offertur ſacrificium: Sed conſumptio illa ſpecierum non fit in altari; quia tunc ſolùm fit, quando vi caloris naturalis alterantur & corrumpuntur ſpecies in ſtomacho: Ergo talis conſumptio non eſt eſſentia, vel pars eſſentialis ſacrificij Miſſæ.

39. Ex his confutata manet ſententia Magiſtri Cano, aſſerentis non ſolùm conſecrationem, ſed etiam oblationem, fractionem, & ſumptionẽ eſſe de eſſentia hujus ſacrificij. Conſtat etiam non poſſe Miſſæ ſacrificium conſiſtere in quacumque ex tribus illis ultimis actionibus, ut aſſerit Nugno: præſertim, quia veriſimile non eſt, quod D Chriſtus Dominus in deſignando ſacrificio novæ legis, quod excellentiſſimum eſt, non determinaverit actionem per quam fieret, cùm tamen in antiquis ſacrificiis deſignandis, minutim explicaverit Scriptura, quomodo, & quibus actionibus eſſent facienda, ut patet ex toto Levitico.

§. III.

Solvuntur objectiones.

40. OBjicies primò contra primam concluſionem: Sacrificium eſt eſſentialiter oblatio: Ergo cùm ſacrificium Miſſæ non poſſit conſiſtere eſſentialiter in ea oblatione quæ fit ante conſecrationem, debet ſaltem conſiſtere eſſentialiter in ea quæ fit poſt conſecrationem.

Reſpondeo, Sacrificium non conſiſtere in ſimplici oblatione, ſed in oblatione realiter immutativa rei oblatæ, qualis non eſt illa quæ fit poſt conſecrationem, ſed ſolùm ipſa conſecratio, unde in illa, ut infrà dicemus, eſſentialiter conſiſtit Miſſæ ſacrificium. Nec requiritur quod in ſacrificio, oblatio fiat verbis expreſſis, ſed ſufficit ſi tantùm fiat re, cùm non in verbis, ſed in rebus eſſentia ſacrificij conſiſtat. De quo infrà redibit ſermo.

41. Objicies ſecundò contra ſecundam concluſionem, authoritatem D. Thomæ 2. 2. quæſt. 85. art. 3. ad 3. ubi inter actiones quæ ſufficiunt ad rationem ſacrificij, enumerat fractionem panis.

Sed facilè reſpondetur, S. Doctorem ibi loqui de ſacrificio in communi, non autem de ſacrificio Miſſæ in particulari, in quo panis non eſt res oblata, nec ſubinde fractio panis ejus eſſentia.

Objicies tertiò: In illa actione conſiſtit eſſentia 42
hujus ſacrificij, quæ repræſentat ſacrificium crucis, nam ſacrificium Euchariſtiæ eſt imago quædam repræſentativa paſſionis Chriſti: Atqui fractio hoſtiæ eſt hujuſmodi: Ergo in ea conſiſtit eſſentia ſacrificij Miſſæ.

Reſpondeo diſtinguendo Majorem: quæ repræſentat ex inſtitutione Chriſti, concedo. Ex inſtitutione Eccleſiæ, nego. Diviſio autem hoſtiæ non poteſt ſignificare ſacrificium crucis, niſi ex inſtitutione Eccleſiæ, quandoquidem illa non eſt niſi cæremonia ab Eccleſia inſtituta.

Objicies quartò contra tertiam concluſionem: 43
Conſumptio ſpecierum, non ex inſtitutione Eccleſiæ, ſed ex ſe & ex ſua propria ratione repræſentat ſacrificium crucis: Ergo eſt de eſſentia hujus ſacrificij. Conſequentia patet ex jam dictis, Antecedens verò probatur, tum ex illo Pauli: *Quotieſcumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis.* Tum ex illo Auguſtini: *Cùm ſanguis de calice in ore fidelium funditur, quid aliud niſi corporis in cruce immolatio deſignatur?* Quæ verba referuntur in Canone *Cùm frangitur*, de conſecrat. diſt. 2.

Reſpondeo ſumptionem ſignificare paſſionem & mortem Chriſti, non proximè & per ſe (hoc enim pacto ſolùm habet ſignificare ſepulturam Chriſti, quæ ad ſacrificium cruentum eſſentialiter non pertinuit) ſed tantùm ratione alterius quod præſupponit, ſcilicet ratione conſecrationis; quia hoc ipſo quod manducatur Chriſtus, ſupponitur per conſecrationem myſticè mactatus & immutatus, ex vi verborum; & hoc ſolùm volunt Apoſtolus & Auguſtinus locis citatis.

§. IV.

Vera ſententia explicatur.

DIco quartò, Conſecratio corporis & ſanguinis Chriſti, eſt de eſſentia incruenti Miſſæ ſacrificij: imò in ea ſola, ut dicente ordinem tranſcendentalem ad ſumptionem, tanquam ad finem & terminum extrinſecum, tota eſſentia hujus ſacrificij conſiſtit. Ita communiter recentiores Thomiſtæ, Suarez, & alij.

Prima pars hujus concluſionis probatur contra 44
Nugno, qui negat conſecrationem eſſe de eſſentia hujus ſacrificij, eò quòd ſacrificium Miſſæ ſit oblatio Chriſti exiſtentis ſub ſpeciebus Euchariſticis; & quia per conſecrationem non immutatur, ſed magis producitur victima. Probatur, inquam, hæc pars primò ex Cypriano, vel ex Authore ſermonis de cœna apud Cyprianum, dicente ex quo prolata ſunt verba formæ, panem & calicem, ſacramentum ſimul, medicamentum, & holocauſtum eſſe. Item ex D. Thoma ſuprà quæſt. 82. art. 4. ad 1. ubi ait *quod conſecratio chriſmatis, vel cujuſcumque alterius materiæ, non eſt ſacrificium, ſicut conſecratio Euchariſtiæ.* Et art. 10. in corp. docet, Sacerdotes teneri ad ſacrificandum, non ſolùm propter miniſtranda ſacramenta populo, ſed principaliter per comparationem ad Deum, cui in conſecratione hujus ſacramenti, ſacrificium offertur. Et in reſponſione ad 1. *Hoc ſacramentum* (inquit) *perficitur*

in consecratione Eucharistiæ, in qua sacrificium Deo offertur. Ergo juxta doctrinam D. Thomæ consecratio est de essentia incruenti Missæ sacrificij.

45. Probatur secundò eadem pars ratione. Potestas consecrandi est de essentia Sacerdotij novæ legis: Ergo & ipsa consecratio de essentia sacrificij. Antecedens admittit Nugno, dicenstotam essentiam nostri Sacerdotij consistere adæquatè in potestate ad consecrandum, & offerendum sacrificium. Et ratio est, quia forma quæ essentialiter constituit Sacerdotem novæ legis, est character Sacerdotalis, qui per se primò est potestas consecrandi. Consequentia verò probatur: Sacerdotium est essentialiter propter Sacrificium, juxta illud Apostoli ad Hebræos 5. *Omnis Pontifex constituitur ut offerat dona & sacrificia pro peccatis:* Ergo si potestas consecrandi sit de essentia Sacerdotij novæ legis, consecratio debet esse de essentia sacrificij ejusdem legis.

46. Probatur tertiò: Illa actio est de essentia sacrificij, quæ est immutativa rei oblatæ: Sed consecratio est hujusmodi: Ergo est de essentia incruenti Missæ sacrificij. Major est certa, & patet ex definitione sacrificij: Minor probatur. Actio separans sanguinem à substantia viventis, est immutativa & destructiva illius: Sed consecratio per se loquendo, & ex vi verborum, sanguinem separat à corpore Christi, quia per consecrationem panis, ex vi verborum, ponitur solum corpus; & per consecrationem calicis, solus sanguis; ita ut veluti per accidens sit, respectu consecrationis, quòd illâ peractâ, sanguis reperiatur in corpore Christi: Ergo consecratio quantùm est de se sacramentaliter & mysticè mactat Christum, & in ea fit mystica quædam effusio sanguinis; *per gladium verborum*, ut Cyrillus loquitur: sicut sacrificia vetera non sine vera & reali sanguinis effusione, per victimæ materialem occisionem peragebantur.

47. Confirmatur: Cùm sacrificium incruentum Missæ, sit essentialiter repræsentativum sacrificij cruenti crucis, illa actio est de ejus essentia, quâ fit repræsentativum mortis & passionis Christi: Sed Missæ sacrificium consecratione corporis & sanguinis Christi, fit repræsentativum mortis & passionis ejus, cùm per eam ex vi verborum ponatur corpus Christi sub speciebus panis, ut exangue & sine anima, subindeque per eam, ut jam diximus, fiat mystica quædam effusio sanguinis Christi: Ergo consecratio corporis & sanguinis Christi, est de essentia incruenti Missæ sacrificij.

48. Quod verò illius essentia in ea sola consistat, breviter ostenditur: Tum quia nulla ex aliis actionibus, præter consecrationem, est de essentia sacrificij Missæ, ut §. 2. probatum est. Tum etiam, quia ad completam & adæquatam rationem sacrificij duo tantùm requiruntur, oblatio nimirum, & immutatio victimæ, ut ex sacrificij definitione patet: utrumque verò in consecratione reperitur; immutatio quidem, ut jam ostensum est: oblatio autem, quia ad veram oblationem, non est necessarium ut Sacerdos in actu signato significet se hostiam offerre, dicendo, *ego offero*, vel *offerimus majestati tuæ*; sed sufficit ut in actu exercito victimam sistat & præsentet Deo. Quemadmodum ergo Christus in cruce sacrificium corporis & sanguinis sui obtulit, non tam verbis, quàm factis, moriendo scilicet pro Dei gloria & pro nostra salute: ita Sacerdos consecrans offert opere & reipsa corpus & sanguinem Christi per consecrationem.

49. Demum quòd ipsa consecratio, ut constituens adæquatè essentiam incruenti Missæ sacrificij, dicat ordinem transcendentalem ad sumptionem, tanquam ad finem & terminum extrinsecum, ex eo patet quòd hoc sacrificium habeat rationem cibi & potûs, unde sub speciebus panis & vini offertur: Atqui sumptio est finis & terminus extrinsecus alimenti: Ergo pertinet ad hoc sacrificium tanquam finis & connotatum extrinsecum; & licèt non sit pars essentialis illius, ut volunt plures ex Recentioribus, est tamen aliquo modo de ejus integritate. Unde D. Thomas hîc art. 6. ad 3. ait quod si contingat in calice consecrato venenum esse, non debet sumi, sed in aliquo vase sanguis Christi reponendus est, & aliud vinum consecrandum, *ut sacrificium perficiatur.* Ipsa etiam Ecclesia in casu quo contingeret Sacerdotem mori ante sumptionem specierum, strictè præcipit, ut alius Sacerdos, etiam non jejunus, propter integritatem sacrificij, species consecratas sumat. Item in Concilio Toletano 12. can. 5. gravis pœna imponitur Sacerdotibus, qui non communicabant, quoties Missam celebrabant: *Nam quale* (inquit) *erit sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse dignoscitur.* Ex quibus intelliges, non ideò sumptionem ad hujus sacrificij integritatem pertinere, quòd sine illa salvari nequeat immutatio ad rationem sacrificij necessaria; illa enim, ut suprà ostendimus, in consecratione sufficienter salvatur; sed quia, ut diximus, cùm hoc sacrificium habeat rationem cibi & potûs, ad sumptionem tanquam ad finem extrinsecum ordinatur, subindeque eam extrinsecè connotat.

50. Dices, si contingat corpus Christi in altari apparere sub specie carnis, cõmuniter docent Theologi non esse sumendum; neque tunc teneri Sacerdotem ad aliam hostiam consecrandam: At si consumptio esset de integritate sacrificij, teneretur Sacerdos aliam hostiam consecrare, ne imperfectum maneret sacrificium, cujus perfectio & integritas est de jure divino: Ergo sumptio specierum, non pertinet ad integritatem Sacrificij Missæ.

51. Respondeo data Majori, negando Minorem: quia eo casu miraculoso & extraordinario, censetur Auctor ipse sacrificij Deus, per miraculum dispensare, ob peculiares fines quos per tale miraculum intendit. Consultius tamen videretur, etiam in casu illo extraordinario, aliam hostiam consecrare & sumere ad perficiendum sacrificium, ut docet S. Thomas hîc quæst. 82. art. 4. ad 3. his verbis: *Si miraculosè corpus Christi in altari sub specie carnis appareat, aut sanguis sub specie sanguinis, non est sumendum..... Nec propter hoc Sacerdos transgressor efficitur, quia ea quæ miraculosè fiunt, legibus non subduntur. Consulendum tamen esset Sacerdoti, quòd iteratò corpus & sanguinem Domini consecraret & sumeret.*

§. V.

Solvuntur obiectiones.

52. OBjicies primò contra præcedentem conclusionem: Ita se habet consecratio ad incruentum sacrificium Missæ, sicut se habuit incarnatio ad sacrificium cruentum crucis; nam sicut Deus factus homo, in cruce oblatus est; ita Christus factus panis vitæ spiritualis, in altari offertur:

Sed incarnatio non eſt de eſſentia ſacrificij crucis, ſed tantùm quid prævium ad ipſum, ſive præparatio rei offerendæ & ſacrificandæ, juxta illud ad Hebræos 10. *Corpus autem aptaſti mihi :* Ergo ſimiliter conſecratio non eſt de eſſentia ſacrificij Miſſæ, ſed quid præſuppoſitivè requiſitum ad ipſum.

53. Confirmatur & magis illuſtratur hæc ratio : Quod ſacrificatur, præexiſtit immolationi : Sed corpus Chriſti quod ſacrificatur in Miſſa, non præexiſtit ſub ſpeciebus conſecrationi, cùm per illam ponatur & producatur : Ergo corpus Chriſti per conſecrationem non immolatur, ſubindeque illa non eſt de eſſentia ſacrificij.

54. Ad objectionem reſpondeo, negando paritatem Majoris univerſaliter ſumptam, triplicemque aſſignando rationem diſcriminis. Prima eſt, quia incarnatio non fuit poſitio corporis Chriſti ſuper altare crucis, ſubindeque neque oblatio ejus in ſacrificium ; conſecratio verò corporis Chriſti, utramque rationem ſortitur ; nam & ponit corpus Chriſti ſuper altare, & ipſum ſiſtit & offert in ſacrificium, ut ſuprà oſtenſum eſt. Secunda eſt, quia Chriſtus, ut principalis offerens in Miſſa, præſupponitur conſecrationi, quia non offert ut eſt ſub ſpeciebus, ſed ut in propria ſpecie exiſtens ; offertur autem, ut eſt ſub ſpeciebus. At verò ut principalis offerens in ſacrificio crucis, non potuit præſupponi ad incarnationem. Tertia diſparitas eſt, quia incarnatio non eſt mutatio aliquo modo deſtructiva, ſicut eſt ea quæ requiritur ad rationem ſacrificij, quæque reperitur in conſecratione, modo ſuperiùs explicato, ſed mutatio ſolùm poſitiva & perfectiva.

55. Ad confirmationem reſpondeo, quod ſacrificatur præexiſtere debere immolationi, quando per actionem ſacrificandi non fit ; non implicare tamen quod actio ſacrificandi ſit ſimul productio victimæ, & immutatio illius, ſubindeque quod victima ad eam non præſupponatur, ut magis explicabitur in ſolutione objectionis ſequentis.

56. Objicies ergo ſecundò : Sacrificium eſt eſſentialiter actio victimam immutans & deſtruens : At in ſacrificio Miſſæ, conſecratio non deſtruit victimam, nimirum corpus Chriſti, ſed potiùs illud ponit & producit ſub ſpeciebus : Ergo Miſſæ ſacrificium non conſiſtit in conſecratione.

57. Mirum eſt quantùm hæc difficultas Theologorum ingenia exerceat, & in quàm varios dicendi modos eos abire compellat. In primis Vazquez reſpondet, quod quamvis de ratione ſacrificij abſoluti ſit quod deſtruatur victima, non tamen de ratione ſacrificij quod non eſt abſolutum, ſed ſolùm commemorativum alterius, cujuſmodi eſt ſacrificium Euchariſtiæ, quod ait conſiſtere in ſola repræſentatione ſacrificij crucis.

58. Verùm hæc ſolutio & doctrina diſplicet aliis Theologis, & breviter confutari poteſt. Quod enim eſt de natura ſacrificij ut ſic, omni ſacrificio, quodcumque illud ſit, convenire debet : Sed immutatio rei oblatæ eſt de ratione ſacrificij ut ſic, ut docet D. Thomas 2. 2. quæſt. 85. art. 3. ad 3. & colligitur ex nomine Hebræo ſacrificij זבח *Zebach*, quod latinè mactatio dicitur. Idipſum conſtat in ſacrificiis veteris legis, in quibus omnibus res oblata deſtruebatur, vel per occiſionem, ut in victimis, quando ſacrificabantur viventia ; vel per combuſtionem, ut in immolationibus, in quibus offerebantur inanimata ſolida, cujuſmodi ſunt ſimila, thus, ſal, &c. vel per effuſionem, ut in libaminibus, in quibus offerebatur aqua, vinum, oleum &c. Ratio verò petitur ex differentia quæ eſt inter adorationem, oblationem ſimplicem, & ſacrificium : adoratio enim exhibet cultum Deo, quatenus ſubmittit hominem Deo tanquam ſuo inferiori ; oblatio quatenus ſubmittit ipſum Deo, tanquam domino rerum omnium exteriorum, & ideò ipſi aliquam rem exteriorem offert, in quo diſtinguitur ab adoratione ; ſacrificium verò, quatenus ſubmittit hominem Deo tanquam authori vitæ & necis ; ideòque ad hoc ſignificandum debet immutare rem oblatam, eamque quodammodo deſtruere : Ergo ſacrificium quodcumque illud ſit, ſive abſolutum, ſive commemorativum, debet eſſe deſtructivum victimæ. Unde licèt ſacrificium incruentum Miſſæ, ſit repræſentativum ſacrificij cruenti crucis, ſi tamen non importet immutationem rei oblatæ, non erit, neque dici poterit verum ſacrificium, ſed duntaxat nuda imago & repræſentatio ſacrificij veri.

59. Reſpondet ſecundò Suarez objectioni propoſitæ, quod quando in ſacrificio res oblata producitur ex alia ſubſtantia quæ deſtruitur, non eſt neceſſarium quòd ſacrificiũ ſit immutatio rei oblatæ, & termini ad quem, ſed ſufficit quòd terminus à quo deſtruatur ; unde cùm in ſacrificio Miſſæ corpus Chriſti producatur ex ſubſtantia panis quæ deſtruitur ; in eo ſalvatur vera ratio ſacrificij, abſque eo quod per conſecrationem corpus Chriſti, quod eſt res oblata, deſtruatur.

60. Sed in primis hæc ſolutio deſtruit definitionem ſacrificij in communi, nam ſacrificium in communi definitur *oblatio externa religioſa ſoli Deo facta, alicujus rei permanentis, cum aliqua ejuſdem rei immutatione.* In qua definitione apertè declaratur, immutationem debere fieri circa ipſam rem oblatam. Unde D. Thomas 2. 2. quæſt. 85. art. 3. ad 3. ſic ait : *Sacrificia propriè dicuntur, quando circa res oblatas aliquid fit, ſicut quòd animalia occidebantur, & comburebantur ; quòd panis frangitur & comeditur.* Quare Suarez novam cudendo definitionem ſacrificij, exponit myſteria noſtræ fidei riſui hæreticorum, præbetque illis anſam cogitandi & dicendi, non poſſe à Catholicis defendi quod Euchariſtia ſit verum ſacrificium, niſi eſſentias rerum immutando, & novas definitiones comminiſcendo.

Deinde ex hac ſolutione ſequeretur quod converſio ligni verbi gratiâ in calicem, & ipſa calicis oblatio & conſecratio, eſſet verum ſacrificium ; eſſet enim productio rei ſacræ, & deſtrueretur terminus à quo hujus oblationis, nimirum ſubſtantia ligni : Sed hoc videtur abſurdum : Ergo &c. His ergo ſolutionibus prætermiſſis.

61. Ad objectionem reſpondeo, ad rationem ſacrificij ſufficere, ut ex modo quo offertur ſacrificium, ſequi debeat mors victimæ, connaturaliter, quamvis de facto non ſequatur : Si enim in veteri lege poſt illatum vulnus lethale, Deus miraculosè conſervaſſet victimam, adhuc verum ibi fuiſſet ſacrificium ; quia ex quo vulnus illud fuiſſet lethale, non minùs illa actio ſignificaſſet dominium Dei in vitam & mortem, quàm ſi de facto ſequuta fuiſſet mors : Quia ergo in propoſito conſecratio, quantùm eſt de ſe, & ex vi verborum, habet ſeparare ſanguinem à corpore Chriſti, quamvis de facto non deſtruat Chriſtum, eſt tamen deſtructiva illius, & ideò habet veram rationem ſacrificij, præſertim cùm verba in defini-

tionibus non dicant actum, ſed aptitudinem, ut communiter docent Philoſophi. Poteſtque hæc ſolutio illuſtrari exemplo Martyrij : multi enim docent, non requiri ad coronam martyrij, quod actu ſequatur mors, ſed ſufficere quòd tale vulnus infligatur, quod de facto per ſe natum eſt inferre mortem, quamvis ex aliquo accidenti mors impediatur. A

62. Inſtabis: Illa actio quæ eſt productiva victimæ, non eſt deſtructiva illius: Sed conſecratio eſt productiva victimæ, cùm per eam corpus Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini producatur: Ergo non eſt deſtructiva illius.

Reſpondeo quod quamvis repugnet eandem actionem producere aliquem terminum, & ſimul ipſum deſtruere; fieri tamen poteſt, ut actio quæ efficit aliquem terminum, ſit deſtructiva ejuſdem, quando ex modo producendi, ita ipſum attingit, ut quantùm eſt de ſe habeat ſeparare corpus à ſanguine, ſicut contingit in propoſito. B

63. Urgebis: Actio immutativa & deſtructiva victimæ, debet ſupponere illam productam: Sed conſecratio, etiam ut habet ponere corpus ſeparatum à ſanguine, quantùm eſt de ſe, non ſupponit victimam productam, ſed potiùs illam producit: Ergo non eſt immutativa & deſtructiva illius. Minor probatur; quia victima non eſt Chriſtus utcumque, ſed Chriſtus, ut exiſtens ſub ſpeciebus panis & vini: Atqui conſecratio producit Chriſtum ſub illa ratione: Ergo quantùm eſt de ſe non ſupponit victimam productam. C

Reſpondeo diſtinguendo Majorem: Actio immutativa & deſtructiva victimæ, debet ſupponere illam productam, prioritate rationis, concedo: prioritate reali, nego. Vel ſub aliqua formalitate, concedo: Abſolutè & ſimpliciter, nego. Similiter diſtinguo Minorem: conſecratio non ſupponit victimam productam, ſub ea formalitate quâ productiva eſt corporis Chriſti ſub ſpeciebus, concedo Minorem; ſub alia, nego Minorem; & eodem modo diſtinguo Conſequens: Ergo conſecratio, quatenus eſt productiva corporis Chriſti ſub ſpeciebus, non eſt deſtructiva illius, concedo: ſub alia ratione & formalitate, nego. D Tres ergo formalitates in eadem conſecratione diligenter diſtinguendæ ſunt, quarum una præcedat aliam, prioritate aliquâ rationis. In primis enim habet conſecratio quod ſit actio productiva & præparativa victimæ, quatenus eſt converſio panis & vini in corpus & ſanguinem Chriſti. Secundò quatenus per eandem actionem victima præſentatur Deo in actu exercito, in honorem & cultum ipſius, habet rationem oblationis. Tertiò quatenus eadem conſecratio ex modo quo producit victimam, habet quantùm eſt de ſe, conſtituere corpus ſeparatum à ſanguine; & modo quodam mortuo, per modum cibi, habet hæc actio quod ſit immutativa victimæ. Cæterùm tres illæ ejuſdem actionis formalitates, hunc habent inter ſe ordinem, ut ſecunda ſupponat primam, & utraque antecedat tertiam. E

64. Objicies tertiò: In die Paraſceves offertur verum ſacrificium: Atqui tunc non fit conſecratio, ſed tantùm conſumptio ſpecierum: Ergo non in illa, ſed in iſta conſiſtit ratio ſacrificij. Major probatur, tum quia Sacerdos inter precandum appellat illam cæremoniam ſacrificium: tum etiam, quia fideles tenentur illi aſſiſtere, ſi inciderit in diem feſtum.

Reſpondeo negando Majorem; dicit enim S. Thomas hîc art. 2. ad 2. non offerri in die Paraſceves ſacrificium incruentum, ne paſſio myſtica & expreſſa eodem die repræſentetur. Unde Hugo Victorinus ſecundo codice miſcellaneorum lib. 5. *Hodie non ſacrificamus, dum hoſtia de manibus tollitur: non ſacrificant amici, dum trucidant inimici.* Ad probationem in contrarium dico, cæremoniam illam quæ fit in die Paraſceves, appellari ſacrificium in latiori ſignificatione, quia eſt complementum ſacrificij heſterni, in quo hoſtia quæ tunc conſumitur, fuerat conſecrata: unde negamus eſſe novum & perfectum ſacrificium, non ſolùm quia non fit conſecratio, ſed etiam quia non ſumitur niſi una ſpecies, cùm tamen utraque ſpecies ſit de eſſentia ſacrificij, ut ſuprà oſtenſum eſt. Fideles verò tenentur illi aſſiſtere, ſi inciderit in diem feſtum, quia tenentur illi aſſiſtere, eodem modo quo fit ab Eccleſia. 65.

Dices, Sumptio illa debet pertinere ad aliquam ſpeciem religionis: Non ad aliam quàm ad ſacrificium: Ergo talis ſumptio eſt verè ſacrificium. 66.

Reſpondeo poni in ſpecie religionis, in qua ponitur ſuſceptio cujuſlibet ſacramenti, quamvis indirectè poſſit reduci ad ſpeciem ſacrificij, quatenus eſt terminus extrinſecus, & conſummatio ſacrificij oblati in die præcedenti.

Pro completa explicatione eſſentiæ ſacrificij Miſſæ, inquirunt hîc Authores, quomodo diſtinguatur ſacrificium Miſſæ, à ſacrificio incruento quod Chriſtus obtulit in nocte cœnæ, & quod moriens obtulit in cruce? Ad quod breviter reſpondeo, non diſtingui niſi numero, à priori; à poſteriori verò, in ritu & ratione offerendi, diſtingui quodammodo ſpecie; quamvis ex parte rei oblatæ, utrumque ſit idem numero ſacrificium. Primum patet, quia in ſacrificio quod Chriſtus obtulit in nocte cœnæ, & in eo quod nos offerimus in Miſſa, eſt eadem res oblata, & idem modus offerendi, ſcilicet tranſſubſtantiatio: Ergo diſtinguntur ſolo numero. Secundum etiam conſtat, quia in cruce fuit oblatum ſacrificium per actionem cruentam, in altari verò per conſecrationem, quæ eſt actio diverſæ rationis: Ergo hujuſmodi ſacrificia diſtinguntur quodammodo ſpecie, cùm habeant diverſum modum offerendi. Dico *quodammodo*, quia cùm habeant idem motivum formale, & diſtinctio ſe teneat ſolùm ex parte ſubſtrati materialis, non eſt propriè diſtinctio ſpecifica, ſi aliunde verum ſit, virtutem religionis in Chriſto, non diſtingui ſpecie à noſtra. Tertium denique probatur, quia eſt eadem res quæ offertur in ſacrificio Miſſæ, & quæ fuit oblata in cruce, & in nocte cœnæ: Ergo ex parte rei oblatæ non diſtinguntur etiam numero; & hoc volunt tantùm SS. Patres, dum aſſerunt, utrumque ſacrificium, cruentum & incruentum, eſſe idem; ſolùm enim volunt idem eſſe ſacrificium, vel quia in utraque eſt eadem res oblata, vel etiam quia ſacrificium Miſſæ, eſt imago ſacrificij crucis: imago enim & res repræſentata dicuntur eſſe idem in eſſe repræſentativo. 67.

ARTICVLVS III.

A quibus & pro quibus possit Missæ sacrificium offerri?

68. DIco primò, in sacrificio Missæ multiplicem esse offerentem. Conclusio indiget solùm explicatione.

Dicimus ergo, primum ac principalem offerentem in sacrificio Missæ, esse Christum Dominum, qui cùm sit supremus Sacerdos, unà cum Sacerdotibus hoc sacrificium offert, & ad actionem sacrificandi concurrit. Unde hoc sacrificium est infinitum, non solùm ex parte rei oblatæ, sed etiam ex parte personæ offerentis, ut infrà dicemus, subindeque quoad utrumque æquiparatur sacrificio crucis & cœnæ, ut docet Tridentinum sess. 22. cap. 1. his verbis: *Vna eademque est hostia, idem nunc offerens, Sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, solâ offerendi ratione diversâ.*

69. Secundi offerentes Missæ sacrificium, sunt Sacerdotes, qui illud in persona Christi, & nomine totius Ecclesiæ Deo offerunt. Diverso autem modo illud offerre dicuntur in persona Christi, & nomine totius Ecclesiæ; nam in persona Christi illud offerunt ut inferiores & ministri, nomine & jussu superioris: nomine verò Ecclesiæ, ut superiores pro inferioribus; est enim Ecclesia prout à Sacerdotibus condistinguitur, populus fidelis, qui hoc sacrificium offert per Sacerdotem, ut per superiorem & suum advocatum apud Deum. Unde tertiò laïci omnes fideles possunt dici hoc sacrificium offerentes, ut docet Innocentius Tertius libro tertio de mysteriis Missæ capite quinto ubi affirmat ideò Sacerdotem sæpiùs in canone Missæ dicere, *Offerimus*, quia non in sua tantùm, sed in totius Ecclesiæ persona sacrificat, & omnes quodammodo cum illo offerunt. Idem docet Petrus Damianus Epist. 13. ad Leonem inclusum cap. 8. ubi exponens verba illa Canonis: *Vnde & memores nos servi tui*, subdit: *In his verbis patenter ostenditur, quod à cunctis fidelibus, non solùm viris, sed & mulieribus, sacrificium illud laudis offertur; licèt ab uno specialiter Sacerdote offerri videatur: quia quæ ille offerendo manibus tractat, hæc multitudo fidelium intenta mentium devotione commendat. Quod illic quoque declaratur, ubi dicitur: Hanc igitur oblationem servitutis nostræ &c. Quibus verbis luce clariùs constat, quia sacrificium, quod à Sacerdote sacris altaribus superponitur, à cuncta Dei familia generaliter offeratur.* Porrò ex omnibus fidelibus, illi magis specialiter dicuntur offerentes, qui propter conjunctionem intentionum suarum cum intentione Sacerdotis, externum quoddam officium exhibent, inserviendo, & necessaria ad sacrificium suppeditando, ut Diaconus, Subdiaconus, Acoliti &c. illique qui peculiarem Eleemosynam tribuunt, ut pro se vel suis Missa celebretur.

Dico secundò, sacrificium Missæ offerri posse pro omnibus viventibus, etiam infidelibus; & pro mortuis fidelibus, pœnam peccatorum in purgatorio luentibus; non tamen pro damnatis, aut pro parvulis defunctis absque baptismo, bene tamen pro beatis.

70. Prima pars quoad fideles clara est, quoad infideles verò probatur, contra Sotum & Vazquem, ex Augustino Epist. 59. ad Paulinum, ubi de orationibus & postulationibus quæ in Missa fiunt, ait: *Ne quisquam existimaret, non esse ista facienda pro his à quibus persecutionem patiebatur Ecclesia, cùm membra Christi ex omni essent hominum genere colligenda.* Item Prosper lib. 1. de vocat. gentium cap. 12. *Supplicat* (inquit) *ubique Ecclesia Deo, non solùm pro Sanctis & in Christo jam regeneratis, sed etiam pro omnibus infidelibus, & inimicis crucis Christi, pro idolorum cultoribus, pro Iudæis &c.* Paulò ante dixerat: *Quam legem supplicationis, ita omnium Sacerdotum, & omnium fidelium devotio tenet.* Idem multò ante docuerat Clemens Romanus lib. 8. Constit. cap. 12. ubi in Missa orare præcipit pro Rege, & pro omnibus qui in sublimitate sunt, proque iis qui foris sunt, & errant.

Confirmatur: Sacrificium Missæ est applicatio cruenti sacrificij crucis: Sed istud oblatum fuit pro omnibus, etiam pro infidelibus, 1. ad Timoth. 2. & 1. Joan. 2. Ergo & illud offerri potest pro omnibus viventibus, etiam infidelibus. 71.

Confirmatur amplius: In lege antiqua fuerunt sacrificia pro infidelibus oblata 1. Esdræ 6. & 1. Machab. 12. Ergo & in lege nova Missæ sacrificium pro infidelibus offerri potest. Consequentia patet: nam legi novæ, utpote legi gratiæ, charitatis, & misericordiæ, id magis videtur conveniens.

Neque obstant verba illa Augustini lib. 1. de anima & ejus origine cap. 9. *Quis offerat sacrificium Christi, nisi pro iis qui sunt membra Christi?* Id enim (ut explicat S. Thomas) intelligi debet de membris actu vel potentiâ, cujusmodi sunt omnes homines quandiu vivunt. Ibi enim loquitur Augustinus de parvulis qui moriuntur absque baptismo, quibus nullo modo potest prodesse sacrificium, cùm nec sint, nec esse possint membra Christi. Caput verò *Nobis* 2. & caput *Sacris*, de sententia excommunicationis, tantùm prohibent, ne Sacerdos offerat & oret velut publica persona, nomine Christi, & totius Ecclesiæ, pro infidelibus, vel Apostatis, aut excommunicatis majori excommunicatione; non autem ne privatâ intentione, & oratione, pro ipsis oret inter sacrificandum, ut notant Sylvester, Sylvius, Suarez, & alij. Ex quo inferes, Missam posse multò magis offerri pro Cathecumenis; præsertim cùm talis fuerit usus primitivæ Ecclesiæ, ut testantur Clemens lib. 8. Const. cap. 4. 5. & 6. Chrysostomus in sua Liturgia, & Augustinus Epist. 107. ad Vitalem. 72. *In 4. dist. 12. quæst. 2. art. 2. quæstiuc 2. ad 4.*

Secunda pars conclusionis, quæ asserit sacrificium Missæ, pro mortuis fidelibus posse offerri, patet ex perpetuo usu Ecclesiæ, quæ pro defunctis semper celebravit, ut constat ex Liturgiis Jacobi, Matthæi, & Marci, & testantur Clemens Romanus lib. 8. Constit. cap. 9. Tertullianus lib. de Corona militis cap. 3. Cyrillus Catech. 5. mystag. Cyprianus lib. 1. Epist. 9. Chrysostomus homil. 69. ad populum, ubi dicit ab Apostolis id sancitum fuisse. Augustinus lib. de cura pro mortuis cap. 1. & lib. 9. Confess. cap. 12. & 13. Ambrosius in Orationibus de obitu Theodosij, Valentini, & Satyri fratris, ubi se pro illarum animabus sacrificaturum promittit. 73.

Ratio etiam suffragatur: Christus enim in sacrificio crucis, cujus Eucharisticum est applicatio, obtulit seipsum etiam pro defunctis, scilicet pro omnibus, qui à mundi principio ante illum piè defuncti erant. Item in lege Mosaïca fuerunt sacrificia pro mortuis, ut patet 2. Machab. 12. ubi 74.

dicitur, Judam sacrificium pro mortuis, offerendum curasse; ejusque factum Scriptura laudans, subdit: *Sancta ergo & salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur:* Ergo à fortiori in lege nova sacrificium pro defunctis offerri potest. Unde Tridentinum sessione 25. in Decreto de purgatorio ait, *Animas in purgatorio detentas, fidelium suffragiis, potissimùm verò acceptabili Altaris sacrificio, juvari.* Item Chrysostomus homil. 3. in Epistolam ad Philippenses prope finem: *Non frustra* (inquit) *instituerunt Apostoli; ut cùm tremenda mysteria celebrantur, fieret eorum commemoratio qui ex hac vita decesserunt. Sciebant enim magnum inde lucrum, multamque utilitatem eis provenire. Cùm enim adsit populus universus, & collegium Sacerdotale manus attollat, & coram posita sit tremenda hostia, quo modo iram Dei non placabimus pro illis orantes?*

75. Tertia pars quæ asserit illud non posse offerri pro damnatis, aut pro parvulis defunctis absque baptismo, non minùs evidens est, cùm damnati, utpote in termino existentes, nullius sint remissionis capaces, ut ostendimus in Tractatu de peccatis, illique nec actu nec potentiâ sint membra Christi. Unde cap. *Pro abeuntibus 13.* quæst. 2. prohibetur orare pro damnatis. Nec obstant aliqua exempla quæ afferri solent de anima Trajani, precibus S. Gregorij ab inferis liberata, & de aliis Gentilibus in vitam revocatis, ac tandem salvatis; nam hæc, vel apocrypha sunt, vel cùm sint contra communem legem à Deo statutam, non sunt in exemplum adducenda.

Disp. 8. art. 7.

76. Ultima denique pars quæ affirmat pro beatis Missæ sacrificium posse offerri, id est in eorum honorem, seu in gratiarum actionem pro gloria quâ donati sunt, & fruuntur in cœlis, patet ex variis orationibus Ecclesiæ in Missa recitatis, ut ex oratione secreta Missæ de S. Bartholomæo, ubi sic dicitur: *Quæsumus Domine, ut ejus auxilio tua beneficia capiamus, pro quo tibi laudis hostias immolamus.*

ARTICVLVS IV.

Vtrum Missæ sacrificium valorem habeat propitiatorium ad obtinendam remissionem peccatorum, & impetrativum pro obtinendis à Deo beneficiis; & quomodo illos effectus causet?

77. DIco primò, sacrificium Missæ propitiatorium esse, & ad remissionem peccatorum mortalium & venialium, ac pœnarum pro eis debitarum valere. Conclusio est certa de fide, ac definita in Tridentino sess. 22. cap. 2. ubi sic dicitur: *Docet Sancta Synodus sacrificium istud verè propitiatorium esse, per ipsumque fieri, ut si cum vero corde & recta fide, cum metu & reverentia, contriti & pœnitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Hujus quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata etiam ingentia dimittit.* Et can. 3. *Si quis dixerit Missæ sacrificium, tantùm esse laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificij in cruce peracti, non autem propitiatorium, anathema sit.*

78. Ratio etiam suffragatur: Nam ut dicitur ad Hebræos 5. Omnis Pontifex constituitur, ut offerat sacrificia pro peccatis: Ergo cùm Sacerdotes novæ legis non nisi Missæ sacrificium offerant, illud tanquam propitiatorium pro peccatis offerunt, non solùm pro seipsis, sed etiam pro populo; Sacerdos enim, ut ibidem ait Apostolus, *debet quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis.* Unde in Liturgia D. Jacobi Minoris dicitur, *Offerimus tibi incruentum sacrificium pro peccatis nostris & ignorantiis.* Et Cyprianus serm. de Cœna Domini, ait Eucharistiam esse *holocaustum ad purgandas iniquitates.* Et certè, si propter sacrificium taurorum & arietum, junctum precibus Job, Deus peccata remisit Eliphæ Themanitæ, & ejus sociis, ut dicitur Job 42. quantò credibilius est, Deum hoc sacrificium in quo unigeniti ac dilectissimi filij sui corpus ipsi immolatur, acceptare infallibiliter ad similem effectum? Unde Chrysostomus homil. 3. de incomparabili natura Dei, versùs finem, ait quod *sicut homines ramos olearum gerentes, movere Reges consueverunt, eoque arboris genere, misericordiam commemorant & humanitatem: sic Angeli tunc* (dum Missæ sacrificium celebratur) *pro ramis oleaginis, corpus Domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu adeò dilexisti, ut pro eorum salute mortem obires, animam in cruce efflares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolasti.* Tandem sic concludit: *His itaque magis magisque animadversis, fratres charissimi, omnes tempore illo in Ecclesiam properemus, ut Dominum ad misericordiam invitemus, & tempestivi adjumenti gratiam comparemus.*

79. Nec solùm pro mortalium, sed etiam pro venialium remissione valet Missæ sacrificium: Tum quia huic mirabili sacrificio concedendum est id omne quod sacramentalibus tribuitur: sacramentalia verò habent vim remittendi culpas veniales, ut dicemus in Tractatu de pœnitentia. Tum etiam, quia cùm in lege Mosaïca essent quædam sacrificia quæ expiabant infallibiliter ab immunditiis legalibus, videtur lex gratiæ habere debere aliquod sacrificium quod expiet à culpis levibus & venialibus quas quotidie committimus. Unde Can. *Vtrum* de consecrat. dist. 2. Missæ sacrificium quotidie iterari dicitur: *Quia quotidie peccamus, peccatis sine quibus mortalis infirmitas vivere non potest*, qualia sunt venialia.

Disp. 6.

Dico secundò, Missæ sacrificium causat remissionem peccatorum mortalium ex opere operato, non quidem immediatè & directè, sicut sacramenta causant gratiam, sed indirectè tantùm & mediatè, impetrando scilicet à Deo auxilium, quo homo excitetur ad contritionem, vel attritionem cum sacramento, quorum vi immediatè remissio peccatorum obtineatur.

80. Prima pars probatur contra Suarem, Serram, & alios, qui negant Missæ sacrificium causare remissionem peccatorum ex opere operato. Ille effectus causatur ex opere operato ab isto sacrificio, qui causatur ex sola dignitate sacrificij, independenter à merito vel dignitate Sacerdotis, aut ejus pro quo offertur: Sed remissio peccatorum mortalium, hoc modo causatur à sacrificio Missæ: Ergo tale sacrificium eam causat ex opere operato. Major patet, in hoc enim distinguitur effectus ex opere operato, ab effectu ex opere operantis, quòd ille datur intuitu meritorum Christi, & ex institutione ipsius, quia merita sua tali vel tali operi

operi applicavit : iſte verò datur intuitu meriti facientis opus. Minor verò probatur ex Tridentino ſeſſ. 22. cap. 2. ubi ſic dicitur : *Quoniam in divino hoc ſacrificio, quod in Miſſa peragitur, idem ille Chriſtus continetur, & incruentè immolatur, qui in ara crucis ſemel ſeipſum cruentè obtulit, declarat Sancta Synodus, ſacrificium iſtud verè propitiatorium eſſe &c. Hujus quippe oblatione placatur Dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata etiam ingentia dimittit. Vna enim eademque eſt hoſtia, idem nunc offerens, Sacerdotum miniſterio, qui ſeipſum tunc in cruce obtulit, ſolâ offerendi ratione diversâ.* Sed quod convenit ſacrificio ratione rei oblatæ, & principalis offerentis, convenit ipſi ratione propriæ dignitatis : Ergo remiſſio peccatorum mortalium cauſatur à ſacrificio Miſſæ, ex ſola dignitate ſacrificij, independenter à merito vel dignitate Sacerdotis offerentis, aut ejus pro quo offertur.

81. Secunda pars concluſionis, quæ aſſerit Miſſæ ſacrificium, non immediatè remittere peccata, ſed tantùm mediatè, impetrando auxilium ad actum pœnitentiæ, quo peccata immediatè remittantur, colligitur ex verbis Tridentini jam relatis : Concilium enim explicans modum quo hoc ſacrificium nobis peccata remittat : *Hujus*, inquit, *oblatione placatus Dominus, gratiam* (excitantem) *& donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata, etiam ingentia, dimittit.* Quibus verbis apertè docet, ſacrificium Euchariſtiæ non remittere immediatè peccata, ut faciunt ſacramenta Baptiſmi & Pœnitentiæ, ſed tantùm mediatè & remotè, impetrando à Deo gratiam prævenientem, quâ peccatores excitentur efficaciter ad contritionem aut attritionem cum ſacramento, quorum vi immediatè remiſſio peccatorum obtineatur. Idque manifeſtè colligitur ex differentia quæ eſt inter ſacramentum & ſacrificium, in eo conſiſtens, quòd ſacrificium immediatè refertur ad cultum Dei, & ſecundariò tantùm, ac veluti per redundantiam, ad noſtram utilitatem : ſacramentum verò primariò eſt inſtitutum ad noſtram ſanctificationem : Ergo conveniens eſt, ut ſacramentum quidem gratiam & remiſſionem peccati cauſet immediatè ; ſacrificium verò ſolummodo Deum placare habeat, eumque impellere ad excitandum in peccatore pœnitentiæ motum. Unde D. Thomas de his pro quibus hoc ſacrificium offertur ait in 4. diſt. 12. quæſt. 2. art. 2. quæſtiunc. 2. ad 4. *Peccata mortalia in eis delet, non ſicut cauſa proxima, ſed inquantum gratiam contritionis eis impetrat.*

Quod diximus de prima gratia juſtificante, dicendum eſt de ejus augmento, illud nimirum mediatè tantùm cauſari poſſe per Miſſæ ſacrificium ; cauſare enim immediatè gratiæ augmentum, eſt effectus proprius Euchariſtiæ, ut habet rationem ſacramenti, & cibi ſpiritualis animæ, & aliorum ſacramentorum, quæ primam gratiam juſtificantem in recipientibus prærequirunt, ideòque *ſacramenta vivorum* appellantur.

82. Ex his ſolutum manet præcipuum fundamentum, quo Suarez, & Serra moventur ad negandum Miſſæ ſacrificium cauſare primam gratiam & remiſſionem peccati ex opere operato. Quod enim (inquiunt) cauſat gratiam ex opere operato, poteſt facere de attrito contritum, vel etiam cauſare gratiam ultra ſubjecti diſpoſitionem : Sed Euchariſtiæ ſacrificium neutrum habet, ut conſtat ex ſuprà dictis : Ergo non cauſat primam gratiam & remiſſionem peccati ex opere operato.

83. Confirmatur : Quod cauſatur per modum impetrationis, non cauſatur ex opere operato : Sed remiſſio peccati & prima gratia, cauſantur à Miſſæ ſacrificio per modum impetrationis ; quia, ut diximus, non dantur niſi quatenus impetratur auxilium quo peccatores ad pœnitentiam excitentur : Ergo non cauſantur ab illo ex opere operato.

84. Confirmatur ampliùs : Effectus qui cauſatur ex opere operato, cauſatur infallibiliter in non ponentibus obicem : Sed remiſſio peccati non cauſatur infallibiliter in his pro quibus Miſſæ ſacrificium offertur ; experientiâ enim conſtat, illud offerri pro multis peccatoribus, qui propterea non convertuntur, ſed obſtinati manent in ſuis peccatis : Ergo Miſſæ ſacrificium non cauſat remiſſionem peccatorum mortalium ex opere operato.

85. Verùm, ut dixi, hujuſmodi inſtantiæ facilè dilui poſſunt ex dictis. Ad primam enim reſpondeo diſtinguendo Majorem. Quod cauſat gratiam ex opere operato, poteſt facere de attrito contritum, ſi cauſet illam immediatè, ſicut ſacramenta, concedo Majorem. Si cauſet illam ſolùm mediatè ; impetrando diſpoſitionem ad gratiam, ſeu auxilium ad ponendam talem diſpoſitionem, ut facit hoc ſacrificium, nego.

86. Ad primam confirmationem, diſtinguo Majorem : Quod cauſatur per modum impetrationis, non cauſatur ex opere operato : ſi illa impetratio fiat mediâ oratione, concedo Majorem. Si illa impetratio fiat ex vi operis meritorij jam à Chriſto facti & patrati, nego Majorem. Sacrificium verò Miſſæ non eſt impetratorium auxilij ad pœnitentiam diſponentis & excitantis, mediâ oratione, ſed ex vi ſua, id eſt ratione operis quod agitur ; & ratione dignitatis tum rei oblatæ, tum principalis offerentis, ut ſuprà ex Tridentino oſtendimus : unde quamvis offerens minùs principale, nimirum Sacerdos, malus ſit, valet tamen ad impetrandum tale auxilium.

87. Ad ſecundam, nego Majorem univerſaliter ſumptam : nam ſacramentum Extremæ Unctionis non cauſat infallibiliter ſanitatem corporalem, & tamen illam cauſat ex opere operato ; & ſacramentum Euchariſtiæ cauſat ex opere operato auxilium efficax ad perſeverandum, licèt non cauſet illud infallibiliter. Similiter ergo quamvis remiſſio peccati non cauſetur infallibiliter in his pro quibus Miſſæ ſacrificium offertur, non ſequitur illud non cauſare remiſſionem peccatorum ex opere operato, in illis pro quibus offertur ; præſertim cùm illi tali effectui ſæpe apponant obicem, divinis motionibus & inſpirationibus reſiſtendo.

88. Dico tertiò, hoc ſacrificium ex opere operato immediatè remittit pœnas ex condonatis peccatis ſive mortalibus ſive venialibus relictas.

Eſt communis inter Theologos, & probatur primò ex eo quod Tridentinum ubi ſuprà, dicit hoc ſacrificium valere ad remiſſionem pœnæ tam pro vivis quàm pro defunctis in purgatorio exiſtentibus : Sed iſtis non poteſt valere mediatè, impetrando ſcilicet auxilium quo eliciant actum ſatisfactorium, ut patet, cùm animæ in purgatorio exiſtentes, non ſint capaces activæ ſatisfactionis ; alioquin poſſent ſeipſas è purgatorio liberare, ſed tantùm ſatis-paſſionis, vel ſatisfactionis

ab aliis applicatæ : Ergo hoc ſacrificium immediatè remittit pœnas ex condonatis peccatis mortalibus ſive venialibus relictas. A

89. Probatur ſecundò ex D. Thoma hîc quæſt. 79. art. 5. in corp. ubi comparans Euchariſtiam, ut habet rationem ſacramenti, cum eadem, ut habet rationem ſacrificij, dicit quod ut eſt ſacramentum, *non eſt inſtituta ad ſatisfaciendum, ſed ad ſpiritualiter nutriendum, per unionem ad Chriſtum, & ad membra ejus, ſicut & nutrimentum unitur nutrito &c. Inquantum verò eſt ſacrificium, habet vim ſatisfactivam.* Quibus verbis rationem inſinuat quâ ſuaderi poteſt concluſio : Cùm enim ſacramenta eſſent inſtituta ad producendam gratiam, conveniens fuit ut ſacrificium B inſtitueretur ad remittendam pœnam peccatis condonatis debitam : nam quia remiſſio pœnæ non pertinet ad intrinſecam hominis ſanctitatem, ſicut remiſſio culpæ & juſtificatio ; fieri poteſt per extrinſecam condonationem, abſque intrinſeca hominis mutatione ; & ita hoc ſacrificium eſt valde accommodatum ad hujuſmodi effectum, quia ſacrificium non ſolùm operatur in offerentibus, ſed etiam in his pro quibus offertur, etiam ipſis nihil operantibus aut recipientibus.

90. Dices, D. Thomam loco citato dicere quod hoc ſacrificium cauſat hunc effectum ſecundùm diſpoſitionem ſubjecti ; *& ſecundùm quantitatem ſuæ devotionis & fervoris* : Ergo non cauſat C hunc effectum immediatè ex opere operato, eo modo quo ſacramenta producunt gratiam.

Reſpondeo D. Thomam velle, quod ſicut ſacramenta quæ cauſant gratiam ex opere operato, conferunt illam in majori quantitate in ſubjecto magis diſpoſito ; ita & hoc ſacrificium in ſubjecto meliùs diſpoſito, plures gradus pœnæ remittit. Unde ſi ille pro quo offertur, eliciat actum bonum ſatisfactorium ut quatuor, remittuntur ipſi octo gradus pœnæ, ex quibus quatuor correſpondent actui ſatisfactorio, & quatuor ipſi ſacrificio.

91. Dico quartò, valdè probabile eſt hoc ſacrificium remiſſionem peccatorum venialium aliquo D modo immediatè cauſare.

Explicatur concluſio : Dupliciter poſſumus excogitare quod hoc ſacrificium remittat peccata venialia : Primò mediatè, eo modo quo diximus de mortalibus, impetrando ſcilicet auxilium per quod homo eliciat actum qui ſit formalis vel virtualis deteſtatio venialium ; & hoc modo certum eſt quod ſaltem remittit venialia : hoc enim ad minus determinavit Tridentinum ſeſſ. 22. cap. 1. dum ait quod *per hoc Sacrificium, paſſionis Chriſti ſalutaris virtus in remiſſionem eorum : quæ à nobis quotidie committuntur peccatorum applicatur* ; hoc enim ad minus intelligi debet de remiſſione mediata, & per modum impetrationis præ- E dicti auxilij. Secundò immediatè, idque rurſus dupliciter. Primò abſque eo quòd homo ponat ullum actum deteſtationis formalis aut virtualis, etiam imperfectæ ; & hoc modo non exiſtimo probabile poſſe remitti peccata venialia per hoc ſacrificium ; quia venialia non tolluntur de via ordinaria, ſine aliqua mutatione hominis. Secundò poteſt fieri hæc remiſſio, ita ut homo ponat quidem aliquem actum, ſed non ita perfectum, ut ex ſe ſufficiat ad remiſſionem venialium, & tamen ex vi iſtius ſacrificij remittantur, quod ſufficit ad hoc ut hoc ſacrificium dicatur immediatè remittere venialia ; ſicut ſacramentum pœnitentiæ dicitur remittere mortalia immediatè ex opere operato, quia remittit etiam illi qui non habet niſi actum attritionis, qui de ſe inſufficiens eſt ad remittenda mortalia.

Dico ultimò : Sacrificium Miſſæ non ſolùm eſt 92. propitiatorium, ſed etiam impetratorium ; nec ſolùm valet ad remiſſionem peccatorum tam mortalium quàm venialium, ſed etiam ad quæcumque beneficia ſive ſpiritualia ſive temporalia obtinenda. Ita definitur in Tridentino ſeſſ. 22. cap. 2. & can. 3. ubi non ſolùm dicitur hac oblatione placari Deum ad conferendam nobis gratiam, ac dimittenda ingentia & quotidiana peccata, ſed etiam poſſe offerri pro omnibus neceſſitatibus.

Ratio etiam id ſuadet : Nam in lege naturæ & 93. in lege Moſaïca, fuerunt ſacrificia non modò propitiatoria, ſed & pacifica, ſive impetratoria, ut ex Geneſi & Levitico notum eſt : Ergò cùm ſacrificium Euchariſtiæ perfectionem illorũ eminenter contineat, & ſit (ut docet Tridentinum ſeſſ. citatâ cap. 1.) oblatio illa quæ per varias ſacrificiorum, naturæ & legis tempore, ſimilitudines figurabatur, utpote quæ bona illa per illa ſignificata, velut illorum omnium conſummatio & perfectio, complectitur ; valere debet, non ſolùm ad Deum placandum pro peccatis, verùm etiam ad bona ſpiritualia & temporalia ab ipſo impetranda. Unde Chryſoſtomus homil. 77. in Joan. *Pro infirmis, & terræ & maris, & univerſi orbis fructibus ſacrificamus.*

Ex dictis intelliges, unicum Miſſæ ſacrificium, 94. omnibus antiquæ legis ſacrificiis æquivalere, omneſque eorum differentias & ſpecies perfectiſſimo modo continere : nam in lege Moſaïca erant quatuor ſpecies ſacrificiorum, quorum aliqua vocabantur holocauſta, quæ ad ſolam Dei gloriam, & ſupremi quod in vitam & mortem habet dominij oſtenſionem, ordinata erant. Alia propitiatoria dicebantur, quæ pro peccatis præteritis offerebantur. Alia erant Euchariſtica, quæ pro gratiarum actione fiebant. Alia demum erant impetratoria, quæ ad nova obtinenda à Deo beneficia referebantur. Verùm Euchariſtiæ ſacrificium hæc omnia eminentiſſimo & perfectiſſimo modo præſtat, nam & ſupremum quod Deus in vitam & mortem habet dominium perfectè oſtendit, ut art. 2. declaravimus, & peccatorum remiſſionem impetrat, ut ſuprà oſtenſum eſt : Valet etiam ad reddendas Deo gratias pro acceptis beneficiis, juxta illud Prophetæ Pſal. 115. *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi ? Calicem ſalutaris accipiam.* Demum per illud innumera bona & ſpiritualia & temporalia nobis eveniunt : Ergo omnes differentias & ſpecies veterum ſacrificiorum perfectiſſimo modo contiE net. Unde Eccleſia ſic ait Oratione ſecretâ poſt ſeptimam Dominicam Pentecoſtes : *Deus qui legalium differentiam victimarum, unius ſacrificij perfectione ſanxiſti.* Et Leo Papa ſerm. 7. de Paſſione : *Ut novo expleretur ſacrificio variarum differentia victimarum.* Item Auguſtinus lib. 17. de civit. cap. 20. *Id ſacrificium ſucceſſit omnibus illis ſacrificiis veteris teſtamenti, quæ immolabantur in umbra futuri.* Idem dicit lib. 6. contra Fauſtum cap. 5.

ARTICVLVS V.

Vtrum valor ſacrificij Miſſæ ſit infinitus, non ſolùm intenſivè, ſed etiam extenſivè, ſubindeque oblatum pro pluribus, æquè proſit cuilibet, ac ſi pro uno tantùm offerretur?

Dico primò, valor ſacrificij Miſſæ eſt intenſivè infinitus, quantùm ad ſufficientiam, licèt quantùm ad efficaciam, ſeu ex parte effectûs, ſemper finitus ſit.

95. Prima pars probatur ratione fundamentali: Valor ſacrificij ſumitur præcipuè ex duplici capite, nimirum ex re oblata, & principali offerente; à quo ſive immediatè, ſive aliorum miniſterio, offeratur, eundem ſemper habet valorem. Sicut & donum collatum à Rege ejuſdem valoris eſt, ſive ab ipſo Rege immediatè, ſive aliorum miniſterio conferatur: Sed in Miſſæ ſacrificio, & res oblata, & principale offerens, ſunt dignitatis ſimpliciter infinitæ; nam res oblata in hoc ſacrificio eſt corpus & ſanguis Chriſti, unita hypoſtaticè Verbo Divino; & principalis offerens, eſt ipſemet Chriſtus, ut dicitur in Lateranenſi ſub Innocentio III. in cap. *Firmiter*, & in Tridentino ſeſſ. 22. cap. 1. ubi ſic habetur: *Idem nunc offerens Sacerdotum miniſterio, qui ſeipſum tunc in cruce obtulit, ſolâ offerendi ratione diversâ.* Propterea Chriſtus vocatur Sacerdos in æternum, ſive continuò offerens, à principio Eccleſiæ, uſque ad finem ſæculi: Ergo valor ſacrificij Miſſæ eſt intenſivè infinitus.

96. Confirmatur & magis illuſtratur hæc ratio: Licèt ſacrificium ſeu oblatio non habeat infinitatem præcisè ex ſola re oblata, aliàs quando B. Virgo in templo obtulit filium, illa oblatio fuiſſet infiniti valoris, habet tamen res oblata dare infinitatem ſacrificio, quando ſimul conjungitur cum infinitate principalis offerentis: Sed in Miſſæ ſacrificio infinitus valor rei oblatæ, conjungitur cum infinita dignitate principalis offerentis, ſcilicet Chriſti: Ergo valor ſacrificij Miſſæ eſt intenſivè infinitus.

97. Probatur ſecundò eadem pars: Sacrificium crucis fuit valoris infiniti quantùm ad ſufficientiam: Ergo & Miſſæ ſacrificium, valorem intenſivè infinitum, quantùm ad ſufficientiam continet. Conſequentia probatur, tum quia ſacrificium Miſſæ eſt idem numero cum ſacrificio crucis, ex parte rei oblatæ, & principalis offerentis, quamvis in ritu & ratione offerendi ab ea differat, ut docet Tridentinum ſuprà relatum. Tum etiam, quia vis ſatisfactoria ex opere operato eſt eadem in utroque ſacrificio: Chriſtus enim nunc de novo non ſatisfacit, ſed per ſacrificium crucis ſemel ſatisfecit; & hæc ſatisfactio applicatur nobis per ſacrificium incruentum Miſſæ.

98. Secunda verò pars concluſionis, quæ aſſerit valorem ſacrificij Miſſæ, non eſſe infinitum quantùm ad efficaciam, ſeu ex parte effectûs, & fructûs qui ex eo à fidelibus percipitur, evidens eſt, non enim remittitur tota pœna Sacerdoti offerenti, vel aliis pro quibus offertur, quia ſicut in naturalibus cauſa univerſalis agit juxta diſpoſitionem ſubjecti; ita ſacrificium Crucis & Miſſæ, quæ ſunt cauſæ univerſales in ordine ſupernaturali, non agunt niſi juxta menſuram diſpoſitionis ſubjecti. Unde D. Thomas ſuprà quæſt. 79. art. 5. dicit quod *quamvis hæc oblatio ex ſui quantitate*

A *ſufficiat ad ſatisfaciendum pro omni pœna, tamen ſit ſatisfactoria illis pro quibus offertur, vel etiam offerentibus, ſecundùm quantitatem ſuæ devotionis, & non pro tota pœna.* Quibus verbis S. Doctor reducit determinationem effectûs ſacrificij Euchariſtici, in diſpoſitionem ejus pro quo offertur, non verò in intentionem Miniſtri offerentis. Quare diligenter obſervandum eſt cum Joanne à S. Thoma diſp. 32. art. 3. quod remiſſio pœnæ ex meritis Chriſti dupliciter datur in Eccleſia, primò per indulgentias ex theſauro Eccleſiæ, ſecundò per ſacrificium Miſſæ, quatenus habet vim ſatisfactoriam ex opere operato intenſivè infinitam, fundatam in valore paſſionis
B Chriſti, & ſacrificij crucis, ut diximus. Primo modo determinatur remiſſio pœnæ, juxta intentionem applicantis, non juxta devotionem recipientis. Unde in conceſſione indulgentiarum ipſi Pontifices determinant quantitatem hujus remiſſionis, quia aliquando concedunt plenariam indulgentiam, quæ remittit totam pœnam; aliquando verò concedunt ſolùm tot annos, vel tot dies: in ſacrificio verò Miſſæ Sacerdos offerens Miſſam pro aliquo, non determinat quantitatem pœnæ, quæ per hoc ſacrificium remittenda eſt, neque hoc arbitrio ejus relinquitur; aliàs unico ſacrificio totam pœnam tollere poſſet, ſubindeque applicatio unius Miſſæ, indulgentiæ plenariæ poſſet æquivalere; ſed talis determinatio
C provenit ex diſpoſitione & devotione illius pro quo celebratur Miſſæ ſacrificium, illique commenſuratur.

Dico ſecundò, Miſſæ ſacrificium habet valo- 99.
rem ſatisfactorium infinitum non ſolùm intenſivè, ſed etiam extenſivè. Non enim ſolùm poteſt ſatisfacere pro omni pœna debita peccatis ſive mortalibus ſive venialibus; ſed etiam pro pœna debita peccatis infinitorum hominum, ſi darentur; cùm enim ſit idem cum ſacrificio crucis, ex parte rei oblatæ, & principalis offerentis, &
D vis ſatisfactoria ex opere operato eadem ſit in utroque ſacrificio, eandem habet cum illo infinitatem, ſive intenſivam, ſive extenſivam. Unde

Dico tertiò, hoc ſacrificium oblatum pro plu- 100.
ribus, æquè prodeſt cuilibet, ac ſi pro uno tantùm offeratur.

Hæc concluſio ſequitur ex dictis in præcedentibus: ſi enim valor ſacrificij Miſſæ intenſivè & extenſivè infinitus ſit, nihil tollitur de fructu debito devotioni illius pro quo offertur, per hoc quod pro aliis offeratur, cùm infinitus valor nunquam exhauriri poſſit: ut bene expendit Cajetanus tomo 3. opuſcul. tract. 3. quæſt. 2. his verbis:
E *Quoniam ex parte rei oblatæ eſt infinitas in hoc ſacrificio, & per unicam devotionem non exhauritur, nec minuitur, conſequens eſt, ut non ſolùm pluribus, ſed infinitis devotionibus, unicum ſacrificium ſufficienter reſpondeat, cuilibet certam pariendo ſatisfactionem. Nihil igitur adimitur alicui facienti pro ſe offerre hoc ſacrificium ex quantitate effectûs hujus ſacrificij ſecundùm ſe, & applicati ad ipſum, ex hoc quod alter procuret eandem pro ſe dici* (ſcilicet Miſſam) *nec è converſo, ſed unicuique reſpondet tantumdem, quantùm ſi pro ſe ſolo diceretur: quia unicuique ſufficienter & efficienter, juxta quantitatem devotionis ſuæ.* Et hîc quæſt. 79. art. 5. hæc ſcribit: *Una Miſſa non perdit vim ſatisfactionis ſuæ pro primo offerente, ex hoc quod pro ſecundo, tertio, quarto, quinto, &c. offertur: Sicut quantitas devotionis unius, nihil tollit de quantitate devotionis alterius. Unde arguendi, inſtruendique*

simul sunt homines ignoranter petentes, vel exigentes pro sua eleemosyna totam sibi Missam dari, aut suo defuncto: nihil enim minùs ipse habebit, si mille alij petant eandem Missam pro se ipsis & aliis defunctis, quàm si pro ipso solo celebrari dicatur: imò ex hujusmodi indevotione sic petentis, damnum videtur incurrere, quòd minùs sibi proderit.

101. Confirmatur: Quando Sacerdos generaliter offert Missam pro circumstantibus, etiam si circumstantes sint multi, non minùs singulis prodest, quàm si quilibet eorum solus adesset; alioquin procurandum esset audire Missam cui nullus alius assistat, & melius esset audire Missam privatam, cui pauciſſimi assistunt, quàm publicam & solemnem cui assistit omnis populus: Ergo similiter, quando Sacerdos applicat Missam pro pluribus nominatim & in particulari, pro se celebrari postulantibus, æquè prodest cuilibet eorum, ac si pro uno tantùm offerretur.

102. Argumenta quæ contra istas conclusiones à quibusdam Recentioribus objici solent, leviſſima sunt, & ex dictis facilè dilui possunt. Objiciunt enim primò: Sacrificium Missæ non est ita perfectum, ac sacrificium crucis: Sed si esset infiniti valoris quoad sufficientiam, esset æquè perfectum, unum enim infinitum non est majus sive perfectius altero: Ergo sacrificium Missæ non continet infinitum valorem.

Secundò, Si sacrificium Missæ sit valoris quoad sufficientiam infiniti, sequuntur duo inconvenientia, nempe quòd cùm quis petit plures Missas, sufficit pro illo unam Missam offerre, in infinito enim non est opus multiplicatione. Item posse Sacerdotem pro eadem Missa plura stipendia, lege vel consuetudine taxata, à diversis accipere; nam, ut diximus in tertia conclusione, cuique æquè proderit, ac prodesset uni, si pro eo solo offerretur, & sic nulli in eo casu fiet injuria.

103. Sed ad hæc facilè respondetur: Ad primum enim, nego Majorem, nam cùm perfectio essentialis sacrificij desumatur à re oblata, & à principali offerente, & idem sit principalis offerens, eademque res oblata in sacrificio crucis & in sacrificio Missæ, mirum videri non debet, si dicantur æqualis perfectionis essentialis, quamvis accidentaliter in modo offerendi differant.

Ad secundum respondeo, quoad primum inconveniens, non sequi ex nostra doctrina; licèt enim sacrificium Missæ sit valoris quoad sufficiẽtiam infiniti, quia tamen ejus effectus limitatur devotione offerentis, & ejus pro quo offertur, prodesse possunt magis plura Missæ sacrificia, quàm unum.

104. Quantùm verò ad secundum inconveniens, nego etiam illud sequi ex nostra doctrina: Tum quia stipendia non dantur celebranti tanquam pretium fructûs sacrificij, sed tanquam eleemosyna ad vitam sustentandam, vel tanquam pretium ministerij quod exhibet, cui tanta compensatio non debetur, sed ea solùm quæ est taxata à lege, vel à consuetudine. Tum etiam quia intentio tribuentis stipem, non solùm est, ut sibi sacrificij fructus applicetur, sed etiam ut frequentatione Missarum, divinus cultus augeatur, & tam vivorum, quàm defunctorum animæ, plurimorum sacrificiorum suffragiis juventur. De quo plura articulo sequenti.

ARTICVLVS VI.

De stipendio Missarum.

105. DIco breviter, Sacerdotes qui suas Missas obligatas non habent, stipendium aliquod pro Missa dicenda accipere posse.

Ratio est, quia lex justitiæ postulat, ut *qui altari deservit, de altari vivat*, ut dicitur 1. ad Corinth. 9. & quod hi qui in bonum aliorum occupantur, spiritualia ministrando, mutuò ab illis sustententur. Unde Glossa Augustini super illud 1. ad Timoth. 5. *Qui bene præsunt Presbyteri*, &c. ait: *Accipiant sustentationem necessitatis à populo, mercedem dispensationis à Domino.* Ex quo colligit S. Thomas 2. 2. quæst. 87. art. 1. quod dare decimas ministris Dei, in ipsorum vitæ sustentationem, sit de jure naturæ, quamvis determinatio ad certam taxam, sit de jure positivo. Unde sequitur, non solùm Sacerdotes pauperes, sed etiam divites, posse pro Missa stipendium recipere; quia hoc non datur Sacerdoti solùm titulo paupertatis & eleemosynæ necessariæ ad honestam vitæ sustentationem, sed etiam titulo ministerij quod exercet: unde sicut miles alias dives, justè accipit suæ militiæ stipendium, nam *quis militat suis stipendiis unquam?* 1. ad Corinth. 9. & sicut Sacerdotes, quamvis divites, justè accipiunt decimas; ita & Missæ stipendium justè possunt accipere & exigere.

106. Dixi Sacerdotes *qui suas Missas obligatas non habent*, quia illi qui aliquo justo titulo celebrare tenentur, non possunt illis diebus quibus tenentur celebrare, stipendium pro Missa recipere, ut determinavit Sacra Congregatio Concilij anno 1626. his verbis: *Sacerdotes quibus diebus tenentur Missas celebrare, ratione beneficij, seu capellæ, legati, aut salarij, sieleemosynas etiam pro aliis Missis celebrandis susceperint, non possunt eâdem Missâ utrique obligationi satisfacere.* Ex quo intelliges primò, quod cùm Parochi, diebus saltem festivis, teneantur sacrificium offerre pro suis ovibus, & ad hoc jam habeant stipendium stabile, ratione beneficij, ad hujusmodi Missas celebrandas, non possunt justo titulo stipendium exigere. Nisi fortè illis diebus quibus pro ovibus celebrare tenentur, huic obligationi per alium satisfecerint; tunc enim stipendium pro Missa recipere possunt, sicut & aliis diebus quibus pro suis ovibus celebrare non tenentur.

107. Intelliges secundò, in prædicto Missarum stipendio, nullam interveniri simoniæ labem, quia stipendium non datur pro ipsa Missa, & veluti pretium ejus, sed vel pro sustentatione Ministri, aut pro ipso externo ministerio, quæ sunt aliquid temporale. Pro ministrandis verò aliis sacramentis, non potest, etiam titulo sustentationis, aliquid recipi; quia Ecclesia sustentationem Ministri, in Missarum oblatione, non verò in aliis ministeriis sacris designavit, & pro ministrandis aliis sacramentis, sufficienter provisum est Ministris, per decimas, & primitias, aliosque redditus Ecclesiasticos, vel per generales eleemosynas quæ dantur Regularibus. Unde in Rituali Pauli V. in Rubricis de sacramentis in genere, statuitur quod non possit aliquis recipere quidquam in ministratione Sacramentorum, nisi in casu quod aliquid gratis detur, post administrationem factam, & sit in usu, & non prohibeatur ab Episcopo.

108. Tertiò ex dictis intelliges, juſtum Miſſæ ſtipendium non debere menſurari penes valorem ſacrificij, qui (ut diximus articulo præcedenti) infinitus eſt; neque penes effectum quem percipit qui dat ſtipendium, quia illæ res ſunt quid ſpirituale; ſed vel ex lege Eccleſiaſtica taxante, vel ex juſta & rationabili conſuetudine, vel ſi hæc deficiunt, ex honeſta & frugali Sacerdotis in unum diem ſuſtentatione. Nec placet aliquorum ſententia, qui id extendunt, non ſolùm ad Sacerdotis ſuſtentationem, ſed reliquarum etiam perſonarum, quæ in ejus famulatu occupantur, imò & cognatorum; adduntque poſſe Sacerdotem exigere ſtipiendum ſufficiens, non ſolùm ad victum, ſed etiam ad veſtitum, & reliqua vitæ humanæ neceſſaria, uſque ad ipſa Sacerdotis debita ſolvenda, cùm iſta apertè redoleant avaritiam.

109. Quæres primò, an poſſit quis recipere plura ſtipendia pro Miſſis, & poſtea diſtribuere aliis, retentâ ſibi aliquâ parte, dummodo juſtum ſtipendium tribuat? v. g. recipit quis Pariſiis triginta aſſes pro una Miſſa, & poſtea jubet alteri illam dicere, dando illi quindecim aſſes, juxta taxam Diœceſis Pariſienſis; quæritur an poſſit hoc juſtè fieri? Affirmant Suarez hîc diſp. 86. ſect. 3. Emanuël Sa, aliique ex recentioribus Caſuiſtis: quia (inquiunt) nulli fit injuria in hoc, nec danti ſtipendium, quia aſſignatur ei una Miſſa, ſicut eam petivit; nec Sacerdoti illam dicenti, quia datur ei juſta eleemoſyna & ſtipendium, juxta taxam & conſuetudinem Diœceſis Pariſienſis.

110. Hæc tamen ſententia, neque eſt probabilis, neque tuta. Primum ex eo patet, quòd Sacerdos ille qui triginta aſſes pro una Miſſa recepit, non habet jus retinendi dimidiam partem hujus pecuniæ: nec titulo gratuito, quia illi non fit donatio talis partis à vero domino; neque titulo oneroſo, quia ipſe non ſubiit onus dicendi Miſſam; neque ratione Miniſterij in quærendo Sacerdotem, quia ſuâ voluntate id facit, eò quòd non vult dicere illas Miſſas; neque ille labor eſt tanti momenti, ut debeat retinere illam partem; unde facit injuriam & vero domino qui triginta aſſes pro celebratione Miſſæ aſſignavit, & Sacerdoti dicenti illas Miſſas, quia ſine conſenſu illorum, retinet ſibi partem deſtinatam ſtipendio Miſſæ.

111. Secundum verò, nimirum quòd ſententia illa tuta non ſit, conſtat ex deciſione factæ Congregationis Concilij die 21. Julij anni 1625. quæ definivit non poſſe Sacerdotem, majori accepto ſtipendio pro Miſſæ celebratione, partem retinere. Verba ejus ſunt: *Sacra Congregatio omne damnabile lucrum, ab Eccleſia removere volens, prohibet Sacerdoti, qui Miſſam ſuſcepit celebrandam cum certa eleemoſyna, ne eandem Miſſam alteri, parte ejuſdem eleemoſynæ ſibi retentâ, celebrandam committat.*

112. Advertendum tamen eſt, quod qui habet Beneficium, cui eſt annexum onus Miſſarum, ſi commendat alteri Sacerdoti illas Miſſas, non tenetur dare ſtipendium ad rationem reddituum Beneficij, ſed ſufficit quod tribuat eleemoſynam congruam, ſecundùm morem illius loci, niſi aliud in fundatione caveatur. Ita reſolvit eadem ſacra Congregatio in decretis de celebratione Miſſarum dubio 8. Ratio verò diſcriminis inter Beneficiarium & alium ſimplicem Sacerdotē, alteri Miſſas commendantem, manifeſta eſt, nam ut ſuprà dicebamus, ſimplex Sacerdos cui pingue ſtipendium pro celebratione unius Miſſæ tributum eſt, nullum habet jus ad retinendum ſibi partem illius, aſſignando aliam alteri cui Miſſam commendavit: Beneficiarius verò ad hoc titulum habet, ſcilicet Beneficium, cui aliàs eſt annexum onus recitandi divinum officium, & alia ſimilia onera. Unde quando commendat Miſſas aliis, tanquam proprius dominus id facit, & ſic non tenetur niſi conſuetam eleemoſynam dare.

113. Quæres ſecundò, utrum ſi petentes Miſſam, non dant juſtum ſtipendium, poſſit Sacerdos à diverſis tot parva ſtipendia accipere, ut adæquent unum juſtum, & pro illis unam ſolùm Miſſam celebrare? Affirmant multi Caſuiſtæ, quia (inquiunt) tunc fit injuria Sacerdoti, & ipſe poteſt ſe indemnem ſervare, quamvis promiſerit pro quolibet Miſſam celebrare: ſicut famulus & operarius, cui condigna merces non tribuitur, poteſt damnum ſuum, ut potuerit, reſarcire; etiam ſi in principio ob paupertatem coactus ſit paciſci, pro injuſto & inæquali ſtipendio; & ſimiliter qui ob neceſſitatem cogitur triticum emere injuſto pretio, poteſt ſine injuſtitia, aliâ viâ ſe indemnem ſervare.

114. Hæc ſententia, attento jure naturali, videtur ſatis probabilis. Sed poſt determinationem, ſeu prohibitionem prædictæ Congregationis Concilij, nec eſt tuta, nec ad praxim reducenda. Verba prohibitionis hæc ſunt: *Deinde pro pluribus Miſſis, etiam ejuſdem qualitatis celebrandis, plura ſtipendia, quantumcumque incongrua & exigua, ſive ab una, ſive à pluribus perſonis collata fuerunt, aut conferentur in futurum Sacerdotibus, Sacra Congregatio ſub obteſtatione divini judicij mandat ac præcipit, ut abſolutè tot Miſſæ celebrentur, quot ad rationem attributæ eleemoſynæ præſcriptæ fuerint; alioqui graviter peccant, & ad reſtitutionem tenentur.*

115. Quæres tertiò, an poſſit aliquis anticipatè dicere Miſſas pro his qui ſibi offerent poſtea ſtipendia; & ita quando dantur eleemoſynæ, ſatisfacere applicando Miſſas jam dictas illâ intentione? Affirmant plures ex recentioribus Caſuiſtis, quos refert Martinez à Prado hîc dubio 13. §. 6. ut hac piâ opinione (inquiunt) ſubveniatur paupertati quorundam Sacerdotum, qui dum aſſignata ſtipendia non habent, quando Miſſas celebrant, earum applicationem ſibi in futurum reſervant, accepturi ſtipendia ab iis qui in futurum à ſe Miſſas petierint; nam in poteſtate Sacerdotis videtur eſſe ſacrificij fructum ſuſpendere.

116. Verùm quia multa ſunt quæ hanc ſententiam periculoſam reddunt, examinari cœpta eſt à Sacra Congregatione Concilij ſub Clemente VIII. anno 1605. & poſtea tempore Pauli V. damnata; ſcripſitque Sacra Congregatio ad Nuntium Apoſtolicum in Hiſpania, ubi hæc conſuetudo vigebat, ut in omnibus illius regni provinciis, *tanquam pluribus nominibus periculoſa, fidelium ſcandalis, & offenſionibus obnoxia; atque à vetuſto Eccleſiæ more nimiùm abhorrens, prohiberetur.* Quæ prohibitio extat inter reſponſa Congregationis.

117. Quæres quartò, an poſſit Sacerdos duplex ſtipendium pro unica Miſſa accipere, unum quidem pro applicatione fructûs medij, quem pro determinatis perſonis, ex uſu Eccleſiæ, celebrans offerre ſolet; & alterum pro applicando alteri fructu ſibi proprio, cui ipſe renuntiat, & cedit alteri?

Affirmativè reſpondent plures ex recentioribus Caſuiſtis, quos referunt Martinez à Prado ubi ſuprà §. 5. & Angelus Maria Vericelli, quæ-

ſtionum moralium Tract. 2. quæſt. 29. Sed alij communiter hanc ſententiam ut falſam & ſcandaloſam rejiciunt: Tum quia valde incertum eſt, an poſſit fructus ille Sacerdoti proprius, qui ſpiritualis, vel ſpecialiſſimus dicitur, alteri applicari; videtur enim eſſe beneficium perſonale, & alteri incommunicabile. Tum etiam, quia eſto applicabilis ſit, valde tamen ſcandaloſum eſt, quod Sacerdos huic fructui ſpirituali propter modicam pecuniæ ſummam renuntiet, & rem ſpiritualem in avaritiæ turpe lucrum commutet. Unde meritò hæc ſententia à Sacra Congregatione Concilij die 25. Januarij anni 1659. proſcripta & prohibita fuit, decreto ſequenti.

DECLARATIO SACRÆ Congregationis Concilij SS. D. N. Alexandri Papæ VII. juſſu edita, ſuper ſecundo Decreto ejuſdem Congregationis, de celebratione Miſſarum.

„CVm Auctores nonnulli ſcriptis ſuis, etiam „typis editis, aſſeruerint, Sacerdoti pro alio „Miſſam, receptâ eleemoſynâ, celebranti, li„citum eſſe, aliam eleemoſynam quoque accipe„re ab altero, cui partem illam fructûs, ſeu va„loris ejuſdem ſacrificij, ipſimet celebranti de„bitam (ſpecialem nuncupatam) applicet; ac „proinde hunc caſum ſub decreto Sacræ Con„gregationis Concilij, prohibente duplex pro „unica Miſſa ſtipendium, ſeu eleemoſynam re„cipi, non eſſe comprehenſum. Propterea Sa„cra Congregatio Eminentiſſimorum & Reve„rendiſſimorum D. D. S. R. E. Cardinalium, „Concilij Tridentini Interpretum, quæ, aucto„ritate ſibi per Apoſtolicam Sedem ſpecialiter „attributa, ſedulò curat, ne à Sacerdotibus cir„ca celebrationem Sacroſancti Miſſæ Sacrificij, „unde in nos uberrima divinæ liberalitatis mu„nera derivantur, avaritiæ labes ulla, aut ſuſpicio „contrahatur: ante dictam aſſertionem maturè „examinavit, eâdemque prorſus reprobatâ, ſub „die 25. Januarij 1659. cenſuit: *Nulli Sacerdo„ti licitum eſſe, præfatâ ratione, ſive prætextu, „aliam eleemoſynam accipere, præter illam quam „accepit ab eo, pro quo Miſſam offerre tenetur. „Ac proinde caſum hunc eſſe comprehenſum in „Decretis aliàs per eandem Sacram Congregatio„nem Concilij editis, quibus prohibetur, ne du„plex ſtipendium pro unica Miſſa recipiatur.*

„Quam Sacræ Congregationis ſententiam ad „Sanctiſſimum Dominum N. Alexandrum Pa„pam VII. relatam, Sanctitas ſua, ſub die 29. „ejuſdem menſis approbavit, & Decretum pu„blicari, atque ad Epiſcopos, & Generales Re„gularium Ordinum tranſmitti juſſit, ut ipſi „doctrinam hujuſmodi per ſuos Pœnitentiarios, „& Confeſſarios, ac Lectores, reſpectivè, inſi„nuari, doceri, atque in Tractatibus Moralibus „per eoſdem imprimendis, evulgari, paſtorali „vigilantiâ curent.

F. Card. Paulutius Præfectus.

C. de Vecchiis Epiſcopus Cluſinus, Sacræ Congregationis Concilij Secretarius.

118. Ad majorem hujus perutilis materiæ elucidationem, & aliorum caſuum reſolutionem, aliqua, quæ ab omnibus ferè Theologis & Caſuiſtis admittuntur, breviter hîc obſervanda ſunt. Primò, eum qui accepit ſtipendium pro celebranda Miſſa peculiari B. Virginis, aut alicujus Sancti, ſatisfacere, ſi dicat ſacrum, quale occurrit eo die; ſaltem niſi ſtipendium notabiliter augeatur, propter illam conditionem; meliuſque eſſe ſic facere diebus feſtis, aut duplicibus; quia melius eſt ſervare ordinem Miſſalis, quàm ob privatam devotionem illum invertere. Secundò, eum qui ratione fundationis, aut ſtipendij, debet alicubi celebrare, ſatisfacere dummodo alibi celebret, niſi qui ſtipendium dat, aut fundator id voluerit, propter ſpecialem cultum illius loci, vel commoditatem populi, ut ibi ſacrum audire poſſit, vel ob decus & memoriam ſuæ familiæ, ad quam talis locus pertinet. Tertiò, poſſe augeri ſtipendium, ex rationabili cauſa, & Sacerdotem illud exigere, ut pro labore extraordinario eundi ad Eccleſiam longinquam, vel expectandi longo tempore, vel celebrandi ſummo mane, cum ſuo incommodo. Similiter eſt in uſu rationabili, majus exigere ſtipendium pro Miſſa ſolemni cantanda; quia ultra Miſſam, debetur eleemoſyna pro cantu, & pro aſſiſtentia vel Capituli vel Communitatis Religioſorum.

119. Demum obſervandum eſt, quod cùm in ſuprà relatis Congregationis Concilij decretis, ſolùm prohibeatur quod accipiantur plura ſtipendia pro una Miſſa, non verò quod illa pro pluribus ſine ſtipendio gratis applicetur; Sacerdos obligatus ex ſtipendio accepto ad celebrandum pro aliquo, poteſt ex charitate, vel gratitudine, pro parentibus, amicis, vel benefactoribus, eandem Miſſam applicare. Quod maximè (inquit Lezana) notandum eſt pro Regularibus, quia ipſi ſæpiùs in Conventibus pauperibus tenentur pro aliquibus propter ſtipendia accepta ſemper celebrare, & tamen ſæpiùs occurrunt cauſæ propter quas debeant etiam pro aliis, ſaltem ex charitate, vel ex Conſtitutionibus Ordinum, aut præceptis Superiorum, Miſſam offerre: ut contingit ſi moriantur, aut in gravi aliqua neceſſitate conſtituti ſint eorum parentes, conſanguinei, fratres ejuſdem Religionis, amici, protectores, patroni, benefactores &c. Tunc enim ex charitate vel gratitudine ſacrificium offerre poſſunt pro illis, etſi ab aliis pro Miſſa celebranda ſtipendium acceperint. *Verbo Miſſæ n. 22.*

ARTICVLVS VII.

Præcipuæ Miſſæ ceremoniæ, breviter explicantur.

120. AD complementum hujus diſputationis, & totius Tractatûs de Euchariſtia, ſupereſt ut præcipuas Miſſæ ceremonias breviter explicemus; de quibus eruditè ac perſpicuè agit S. Thomas art. 4. hujus quæſtionis, ubi oſtendit, hoc ſacramentum majori cum dignitate, quàm cætera omnia celebrari; quia totum ſalutis noſtræ myſterium in eo comprehenditur. Ac primò quidem ante illius celebrationem præmittitur quædam præparatio ad dignè agenda ea quæ ſequuntur, juxta illud Eccleſiaſtici 4. *Cuſtodi pedem tuum ingrediens domum Domini.* Cujus præparationis una pars eſt confeſſio, juxta illud Proverb. 18. *Juſtus in principio accuſator eſt ſui.* Altera pars

est laus divina, quæ fit in Introïtu, secundùm illud Psalmi 49. *Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi salutare Dei.* Sumiturque ordinariè ex Psalmis, quia ut ait Dionysius cap. 2. Eccles. Hierarchiæ Psalmi comprehendunt per modum laudis quidquid in Sacra Scriptura continetur.

121. Secundò fit commemoratio præsentis miseriæ dicendo novies Kyrie aut Christe eleïson, ter scilicet pro qualibet Personarum Divinarum, & ad significandum Personas divinas esse in se invicem per circuminsessionem. Novies verò contra novem genera peccatorum: originale, veniale, mortale; cogitationis, loquutionis, perpetrationis; fragilitatis, ignorantiæ, malignitatis, ut ait Innocentius III. lib. 2. de mysteriis Missæ cap. 19. Græcè autem dicitur, propter quatuor causas, inquit Albertus Magnus Tract. 1. de Sacrificio Missæ cap. 2. Primò quia sapientia primùm apud Græcos floruit. Secundò, quia leges apud eosdem primò viguerunt. Tertiò, quia primi ex Gentilibus Evangelium audierunt. Quartò, quia ex illis ad nos fides ac religio Christiana derivata est. Vel ut ait Augustinus Epist. 178. ut ostendatur una Dei misericordia universis indifferenter nationibus imploranda; sicut ὁμοούσιον ad consubstantialitatem fidei exprimendam, Latinè usurpamus, quia Trinitas est ab omnibus indifferenter confitenda.

122. Tertiò commemoratur cœlestis gloria, ad quam tendimus post præsentem vitam & miseriam, dicendo, *Gloria in excelsis Deo*, qui hymnus cantatur in Festis, in quibus commemoratur cœlestis gloria, non autem in officiis luctuosis, quæ ad commemorationem præsentis miseriæ pertinent.

123. Quartò Sacerdos salutat Populum verbis illis, *Dominus vobiscum*, qui salutandi modus sumitur ex Scriptura Ruth. 2. & 2. Paralipom. 15. & Lucæ 1. Populusque respondet, *Et cum spiritu tuo*, quo precatur Deum esse quoque cum spiritu Sacerdotis, illique assistere ad peragendum sacrificium, aut velle se cum illius spiritu conjungi. Quæ cæremonia antiquissima est, ejusque meminit Concilium Braccarense Can. 21. ubi illam à traditione Apostolica fluxisse testatur, & Chrysostomus homil. 18. in Epist. 2. ad Corinth. ubi sic ait: *Bene precatur Sacerdos populo, & bene precatur populus Sacerdoti. Nam (cum spiritu tuo) nihil aliud est quàm hoc* &c.

124. Quintò Sacerdos Orationem pro populo facit, ut digni habeantur omnes tantis mysteriis: quæ Oratio *Collecta* vocatur, vel quia fit nomine totius Populi in unum collecti cum spiritu Sacerdotis: vel quia Sacerdos omnium orationes compendiosè colligit. Unde in fine hujus Orationis, seu Collectæ, Populus respondet, *Amen*, id est fiat ficut postulasti.

125. Sextò, cùm Eucharistiæ mysterium sit sacramentum fidei, populus de mysteriis fidei instruitur, primò per doctrinam Prophetarum & Apostolorum, dictam vulgò Epistolam, deinde perfectiùs per lectionem Evangelij, quo finito, recitatur Symbolum fidei, diebus Dominicis, & præcipuis Festis, ad profitendum nos credere doctrinæ Christi per Evangelium annuntiatæ.

126. Hæc omnia olim appellabantur Missa Catechumenorum, quia eò usque licebat illis interesse celebrationi Missæ. Unde post verbum Dei prædicatum, & Symbolum recitatum, antequam Sacerdos ad consecrationem se præpararet, à Diacono Catechumeni dimittebantur, verbis illis,

A *Ite Missa est.* Quibus dimissis secunda pars Missæ inchoabatur, quæ Missa sacrificij appellabatur, & ab Offertorio incipiebat, quo Sacerdos sacrificij mox futuri oblationem Deo facit, & postea altare thurificat: quam cæremoniam Divus Thomas hîc art. 5. ad 2. ad duo pertinere dicit. Primò quidem ad reverentiam hujus sacramenti, ut scilicet per bonum odorem depellatur si quid pravi odoris in eo loco fuerit. Secundò ad repræsentandum effectum gratiæ, quâ sicut bono odore Christus plenus fuit, & à Christo derivatur ad fideles, ministerio & interventu Sacerdotum, juxta illud 2. ad Corint. 2. *Odorem notitiæ suæ spargit per nos in omni loco.* Addo ex Philone Carpathio in illud Canticorum: *Ex aromatibus mirrhæ*
B *& thuris*, per thurificationem moneri fideles, ad cœlestia fervêti desiderio ascendere, instar fumi è thure incenso ascendentis, & ut ejus verbis utar, *Cor suum ignitum veluti thuribulum coram Deo odoratissimum facere, in quo quidem corde, cùm per amorem virtutes colligimus, quasi carbones in thuribulum congerimus, quibus seipsam mens in conspectu Dei igne charitatis accendat. Dumque ferventes & mundas orationes ad Deum emittit, quasi fumum aromatum ex thuribulo exhalat.* Et ex Hilario in Psal. 140. circa illa verba, *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo*, significari
C devotionem celebrantis & assistentis debere ad Deum esse directam, puram, & rectam. Et ex Augustino, vel alio apud ipsum, tomo 9. homil. 6. in Apocal. thuribulo Christum significari: *Cujus corpus sanctum* (inquit) *thuribulum aureum est, ex quo Deus Pater passionis incensum, odorem suavitatis accepit.*

Thurificato altari, Sacerdos digitos abluit, 127
propter reverentiam hujus sacramenti. *Et hoc dupliciter* (inquit S. Thomas hîc art. 5. ad 1.) *Primò quidem, quia aliqua pretiosa tractare non consuevimus, nisi manibus ablutis, unde indecens videtur quod ad tantum sacramentum aliquis accedat, manibus etiam corporaliter inquinatis. Secundò, propter significationem, quia ut Dionysius dicit*
D *cap. 3. Eccles. Hierarchiæ; extremitatum ablutio significat emundationem etiam à minimis peccatis, secundùm illud Joan. 13. Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet: Et talis emundatio requiritur ab eo qui accedit ad hoc sacramentum.* Similia habet Germanus Constantinopolitanus in Theoria seu contemplatione rerum Ecclesiasticarum, tomo 11. Bibliothecæ Patrum: *Ablutio manuum* (inquit) *est ejus vice qui se lavit inclamans, Innocens sum: Nobis autem Sacerdotibus insinuat, ut puri mente, conscientiâ, cogitatione, (quæ sunt manus nostrarum animarum) cum timore, mansuetudine, ac moderatione accedamus ad mensam sanctam &c.* Alludit porro ad Pilatum,
E qui ante Christi crucifixionem, quam Sacramentum istud velut memoriale repræsentat, *lavit manus coram populo dicens, innocens ego sum à sanguine justi hujus*, Matthæi 27.

Ablutis digitis Sacerdos præparat se ad conse- 128
crationem, quæ cùm sit actio supernaturalis, totiusque naturæ vires transcendens, auxilium precum ad illam ritè peragendam petit à fidelibus, & convertens se ad populum ait: *Orate fratres ut meum ac vestrum pariter in conspectu Domini sit acceptum sacrificium*, & orans paululum secretò, per præfationem excitat populum ad fervorem devotionis & ad mentem sursum attollendam, & finitâ præfatione, devotè laudat Divinitatem Christi, cum Angelis dicens: *Sanctus, Sanctus,*

Sanctus, & humanitatem cum pueris, ſubdens: A *Benedictus qui venit in nomine Domini.*

129. His peractis inchoat Canonem in quo fit commemoratio Summi Pontificis, Epiſcopi, Regis, aliorumque qui in ſublimitate ſunt conſtituti, & ſpecialiter eorum pro quibus offertur ſacrificium: deinde Sanctorum, quorum patrocinia Sacerdos implorat pro prædictis, cùm dicit, *Communicantes & memoriam venerantes*, & petitionem concludit dicens: *Vt hæc oblatio ſit illis pro quibus offertur ſalutaris.* Poſtea ad ipſam conſecrationem accedit, in qua primò petit conſecrationis effectum, cùm dicit: *Quam oblationem tu Deus benedictam, adſcriptam, ratam, rationalem, acceptabilemque facere digneris.* Quæ verba (ut exponunt Alcuinus, Innocentius III. Hugo Victorinus, D Thomas, & alij) ſignificant, Sacerdotem à Deo petere, ut ipſe oblationem ejus conſecrando, benedictam ex prophana efficiat; eandemque approbando, faciat adſcriptam, id eſt adſcribat & numeret inter dona quæ ipſi probantur: confirmando ratam efficiat, id eſt ſtabilem & firmam, ut fructum certum & perpetuum ad nos referat: rationabilem quoque faciat, ut non ſolùm bona, ſed etiam bene, rationabiliter, & prudenter offeramus, ac ſit rationabile obſequium noſtrum, juxta Apoſtolum ad Roman. 12. Denique acceptabilem faciat, id eſt, ita undique bene ſe habentem, non ſolùm ex parte doni, ſed etiam ex parte miniſtri offerentis, ut digna ſit C quæ à Deo acceptetur. Secundò Sacerdos conſecrationem peragit per verba Salvatoris, cùm dicit: *Qui pridie quàm pateretur.* Tertiò excuſat præſumptionem, per obedientiam ad mandatum Chriſti, ſubdens: *Vnde & memores.* Quartò petit hoc ſacrificium peractum eſſe Deo acceptum, cùm ait: *Supra quæ propitio ac ſereno vultu reſpicere digneris, &c.* Quintò petit hujus ſacrificij & ſacramenti effectum, cùm ſibi & aliis communicantibus, vel aſſiſtentibus, tum etiam mortuis, ut illis profit ad refrigerium & levamen pœnarũ.

130. Notandum verò eſt, Sacerdotem multiplex ſignum crucis facere ſuper oblata, ante & poſt conſecrationem, de quo fusè D. Thomas art. 5. ad D 3. Alcuinus in libro de celebratione Miſſæ, Amalarius lib. 3. de Officiis Eccleſiaſticis cap. 24. Innocentius III. lib. 3. de officio Miſſæ cap. 11. & Micrologus cap. 14. ubi obſervat ejuſmodi ſigna fieri ſemper aut ſemel aut numero impari, ter ſcilicet, aut quinquies. *Semel propter eſſentiæ unitatem. Ter propter Trinitatem perſonarum. Quinquies propter vulnera Chriſti Domini, & expreſſam repræſentationem paſſionis ipſius.* Notat etiam S. Thomas, ſigna crucis quæ fiunt ſuper oblata ante conſecrationem, fieri ad benedicendum & conſecrandum materiam, ea verò quæ fiunt ſuper ipſum corpus & ſanguinem Chriſti poſt conſecrationem, non fieri ad benedicendum materiam, E quæ jam conſecrata eſt, ſed ſolùm ad commemorandum virtutem crucis, & modum paſſionis ejus. Porro uſum ſigni crucis in ſacramentorum celebratione antiquiſſimum eſſe, conſtat ex Cypriano, vel alio ejus contemporaneo, in libro de Baptiſmo Chriſti, ubi ſic ait: *In cruce Domini gloriamur, cujus virtus omnia peragit ſacramenta: ſine quo nihil aliud eſt ſanctum, neque aliqua conſecratio meretur effectum.* Et ex Chryſoſtomo homiliâ 55. in cap. 16. Matthæi, ubi hæc ſcribit: *Hoc ſigno crucis conſecratur corpus Dominicum, ſanctificatur fons Baptiſmatis, initiantur etiam Preſbyteri, & cæteri gradus Eccleſiaſtici, & omnia quæcunque ſanctificantur, hoc ſigno Dominicæ crucis, cum invocatione Chriſti nominis, conſecrantur.* Auguſtinus etiam Tractatu 118. in Joan. ait quod niſi ſignum crucis adhibeatur *ſive ipſi aquæ, quâ Fideles regenerantur; ſive oleo, quo Chriſmate unguntur; ſive ſacrificio, quo aluntur, nihil eorum rite perficitur.*

Inſuper notandum eſt, duplicem fieri à Sacer- 131.
dote hoſtiæ elevationem, unam quidem ante conſecrationem, in Offertorio, ut vocant, cujus mentio fit in omnibus ferè liturgiis, valdeque convenit ſacrificio: qua de cauſa ſolebant in teſtamento veteri elevari coram Deo ea quæ ipſi offerebantur in ſacrificium, ut videre eſt Leviti. 8. & 9. aliiſque locis. Alterum verò poſt conſecrationem, tum ut hoſtia populo oſtendatur, & adoranda proponatur; tum etiam ad repræſentandum Chriſtum in cruce exaltatum & mortuum, ut ait S. Germanus Conſtantinopolitanus in Theoria. Ad hanc porro hoſtiæ elevationem plures referunt illud Pſalmi 71. *Et erit firmamentum in terra in ſummis montium*, id eſt juxta Hebræum, *Erit pugillus vel particula frumenti in capite montium*; & juxta interpretationem Rabbi Jonatæ, qui vixit ante Chriſtum, *Placenta panis fiet ſacrificium in capitibus Sacerdotum qui ſunt in Eccleſia.* De quo ſuprà. *Art. 1. §. 2.*

Tertiò obſervandum eſt ex D. Thoma hîc art. 132.
4. ad 9. quod quando Sacerdos poſt conſecratio- «
nem ait: *Jube hæc perferri per manus ſancti An-* «
geli tui in ſublime altare tuum: Non petit neque «
quod ſpecies ſacramentales deferantur in cœlum, «
neque corpus Chriſti verum, quod ibi eſſe non «
definit; ſed petit hoc pro corpore myſtico, quòd «
ſcilicet orationes Sacerdotis & populi, Angelus «
aſſiſtens divinis myſteriis, Deo repræſentet «
ſecundùm illud Apocalypſis 8. *Aſcendit fumus* «
incenſorum de oblationibus Sanctorum, de ma- «
nu Angeli. Sublime autem altare Dei dicitur, «
vel ipſa Eccleſia triumphans, in quam tranſ- «
ferri petimus, vel ipſe Deus cujus participatio- «
nem petimus: De hoc enim altari dicitur Exo- «
di 20. *Non aſcendes ad altare meum per gradus;* «
id eſt (ſecundùm Gloſſam) *in Trinitate gradus* «
non facies. Vel per Angelum intelligitur ipſe «
Chriſtus, qui eſt *Magni Conſilij Angelus*, qui «
corpus ſuum myſticum Deo Patri conjungit & «
Eccleſiæ triumphanti. Quam interpretationem «
indicat etiam Author Gemmæ animæ lib. 1. de antiquo Miſſarum ritu cap. 106. alteram verò de angelico miniſterio preces noſtras ad Deum tranſmittente, Chriſtique ad nos miſſione, tradit Innocentius III. lib. 5. de myſteriis Miſſæ cap. 6. his verbis: *Per manus Angeli tui, hoc eſt per miniſterium Angelorum, ſecundùm illud quod ait Angelus ad Tobiam: Quando orabas Deum cum lachrymis, obtuli orationem tuam Domino.* Et paulò infrà: *Hinc etiam evidenter apparet, quod Angeli ſemper in ſacrificiis præſentes aſſiſtunt.* Quod paulò ante oſtenderat ex Gregorio lib. 4. Dialogorum cap. 58. dicente: *Quis fidelium habere dubium poſſit, in ipſa immolationis hora, ad Sacerdotis vocem cœlos aperiri, in illo Jeſu Chriſti myſterio, Angelorum choros adeſſe, terrena cœleſtibus jungi, unum quid ex viſibilibus atque inviſibilibus fieri?*

Denique ad pleniorem Canonis intelligentiam, 133.
Advertendum eſt, quod quando Sacerdos in commemoratione defunctorum orat pro animabus fidelium, *qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis*, & à Deo petit, ut

locum

locum refrigerij lucis, & pacis obtineant, non petit ut obtineant quod jam asseruerat illas habere, ut ineptè objiciunt Sectarij; sed postulat ut animæ fidelium defunctorum, quæ jam quandam pacem & quietem habent, utpote à bello tentationum immunes, & de præmio æternæ felicitatis securæ, locum perfectæ pacis & beatitudinis obtineant, & quietem habeant à tormentis, & à desiderio visionis divinæ, quo præcipuè anguntur & cruciantur. Illud verò quod ait Ecclesia in Offertorio Missæ pro defunctis: *Ne absorbeat eas Tartarus, ne cadant in obscura*, dicitur de animabus illis consideratis quatenus mox è corpore egressuris, & coram tremendo Dei judicio sistendis: similique prosopopœiâ, quâ etiam nunc Ecclesia Christum interdum considerat, ut ante adventum, quando has voces Prophetarum usurpat: *Veni Domine, & noli tardare, relaxa facinora plebis tuæ Israël. Rorate cœli desuper, & nubes pluant justum, aperiatur terra, & germinet Salvatorem.* Usurpatur autem ab Ecclesia illa prosopopœia, ut magis excitet fideles ad commiserationem hujusmodi animarum, & ad apprehensionem divini judicij.

134. Peractâ defunctorum commemoratione, Sacerdos ad communionem se disponit, & alios communicantes, tum per Orationem Dominicam, cujus una petitio est de pane quotidiano & supersubstantiali: tum etiam per osculum pacis quod datur paulò pòst, ut significetur Eucharistiam esse sacramentum unitatis & pacis. Quam ceremoniam antiquam esse liquet ex Dionysio lib. de Eccles. hierarchia cap. 3. Clemente lib. 8. Constit. cap. 5. Tertulliano lib. de Oratione cap. 14. & Chrysostomo lib. 1. de compunctione cordis cap. 3. cujus verba sunt: *Osculum pacis porrigere, tempore quo sacramenta celebrantur, in usu Ecclesiæ est.* Et homil. 51. ad populum Antiochenum: *Propterea & in mysteriis alter alterum amplectitur, ut unum multi fiamus.* Olim autem in primitiva Ecclesia, ut refert Clemens citatus, secernebantur viri à fœminis, quoad osculum pacis, imò & quoad locum in templo; & viri viros, fœminæ fœminas osculabantur, modestiæ causâ, & ad vitandam omnem impudicitiam. Nunc verò, crescente malitiâ, & refrigescente charitate, non datur osculum immediatè, sed tantùm mediante patenâ, vel imagine, aut aliâ re sacrâ. In Missis verò defunctorum, in quibus sacrificium offertur non pro pace præsenti, sed pro requie mortuorum, pax intermittitur.

135. Ante communionem Sacerdos hostiam in tres partes dividit, & unam in calicem immittit, & sanguini immergit. Cujus ceremoniæ mentio fit in Canone *Cùm frangitur*, sumpto ex libro sententiarum Prosperi, de consecrat. dist. 2. ubi sic dicitur: *Cùm frangitur hostia, quid aliud quàm Dominici corporis in cruce immolatio designatur?* Ejusdem fractionis meminit Paschasius libro de corpore & sanguine Christi cap. 18. ubi sic ait: *Itaque in tres partes hostia dividitur, eaque divisio super calicem fieri consuevit.* Et Stephanus Eduensis libro de Sacramento altaris capite 18. *Frangitur* (inquit) *hostia, & in tres partes dividitur sanctæ Trinitati dedicata. Quarum una in calicem demissa, sanguini immergitur, pro illa parte Ecclesiæ, quæ naufragio hujus sæculi agitata, multis perturbationibus passionum concutitur. Aliæ duæ extra calicem, sunt pro illis, quarum una igne examinatur, quæ est fidelium; altera est sanctorum, quæ cum Christo regnat in æternum.* Similia docet D. Thomas hîc art. 5. ad 7. & 8.

Deinde sequitur perceptio sacramenti, primò 136.
percipiente Sacerdote, & postmodum aliis dante, juxta illud Dionysij in libro de Ecclesiastica hierarchia versùs finem: *Ipsa mysteriorum perceptio, mysticam eorundem distributionem antecedit; hic enim rerum divinarum ordo ac distinctio generalis est, ut priùs ipse sacer Antistes communicet, ac iis donis quæ per ipsum cæteris divinitùs distribuendæ sunt, satietur, ac deinde aliis ea tradat.* Unde meritò plures viri docti improbant præposterum quorundam usum, qui sibi sacram exhiberi communionem ab initio Missæ petunt, & nimiam facilitatem & indulgentiam aliquorum Sacerdotum, qui eorum importunæ petitioni, citra necessitatem, acquiescunt.

Peractâ communione tota Missæ celebratio in 137.
gratiarum actione terminatur, populo exultante pro sumptione mysterij (quod significat cantus post communionem) & Sacerdote per orationem gratias offerente, sicut & Christus celebratâ cœnâ cum Discipulis, hymnum dixit Matthæi 20. Tandem Diaconus populum dimittit, per hæc verba, *Ite Missa est*, cui à ministro, nomine populi, respondetur, *Deo gratias*, & sic gratiarum actione cuncta concluduntur, & sacrum perficitur Eucharistiæ sacrificium; *quod dum peragimus* (inquit Gregorius) *necesse est, nosmetipsos Deo in cordis contritione mactemus: quia qui passionis Dominicæ mysteria celebramus, debemus imitari quod agimus. Tunc ergo verè pro nobis hostia erit Deo, cùm nosmetipsos hostiam fecerimus* (quod per contritionem & pœnitentiam peccatorum præstamus) *carnem pro carne reponentes, pro sancta sanctificatam, pro casta castigatam; pro effuso sanguine in arca crucis, effusum sanguinem in rubore confessionis*, ut bellè Petrus Cellensis ait. Sed de hoc fusè Tractatu sequenti, in quo de sacramento Pœnitentiæ differemus. *Lib. 4. Dialog. cap. 59.*

LAUDETUR VENERABILE SACRAMENTUM.

TRACTATUS QUINTUS.

DE POENITENTIA.

Ad quæstionem 85. D. Thomæ, & alias sequentes.

PRÆFATIO.

EA est (AMICE LECTOR) *humanæ naturæ vitioque propagatæ infirmitas, & in scelera omnia, quibus penè suâ origine destinatur, proclivitas; ut pluribus remediis egeat, nec uno duntaxat, aut sanitatem recuperet, aut recuperatam tueatur. Curatur equidem genialis morbus cœlesti lavacro, & revocatur unius Parentis noxâ perdita salus: Sed non adeò integra curatio fit, nec ita pristina valetudo redit, ut non veteris morbi, & qui intima quæque, medullas, fibrasque perveserat, reliquiæ plures supersint; animi languor, effrænis in bonum sensibile, & sæpiùs rationi adversum, pronitas, impetus, & ardor, quibus iterum in infirmitates relabimur, eò graviores, quòd primæ succedant, & iis omnibus partibus, in quibus patere poterat vulneri locus, naturam vulneratam inveniant. Condonatur equidem, cùm in sortem filiorum, regenerationis lavacro cooptamur, injuria olim in Deum admissa, unius crimine quo posterorum voluntates regebantur: sed iterum injuriis, sceleribusque Deum provocamus, eò minùs ferendis, quòd jam amantissimum Patrem petant, à quo è servorum & mancipiorum infimâ sorte, ad statum juraque liberorum fueramus provecti. Sacri equidem Baptismatis unda, velut aurea clavis, feliciorem quàm innocenti Adamo concessus fuisset, paradisum aperit, tribuitque jus adeundi hæreditatem, & cœleste regnum ipsâ adoptione debitum: Sed iterum novis criminibus felicis hujus terræ, deliciisque plenissimæ, viam in æternos ignes deturbandi nobis occludimus. Demùm in Baptismo fractæ navis tabula è naufragio evasuris relicta fuerat, post dissipatam innocentiæ navim, integram sane quandiu felix status viguit; securam etiam, nisi clavum Adamus ultro abjecisset: sed in media pericula, mediosque vortices, iterum certo naufragio perituri, sponte cœci, præcipites imus.*

Non puto (AMICE LECTOR) *te miraturum, si unicum hominis peccatum, tot nominibus nuncupem; tot enim fœditatibus deforme est, tot malis naturam inficit, ut uno duntaxat nomine, minimè describi possit, & meritò animi morbus, è sublimi filiorum statu, & adoptione prolapsio, è paradiso in exilium ejectio, certumque naufragium dici possit. Sed quod erit tandem his ingentibus hominum malis morbo, servituti, exilio, naufragio, paratum remedium? Sane non aliud, præter unam pœnitentiam, quâ in pristinam sanitatem, Dei amicitiam, filiorum libertatem, jus regni, & spem salutis revocamur. Quid enim aliud esse putes pœnitentiam, quàm* probaticam piscinam, *veterique meliorem, quâ totius naturæ morbi sanentur; aut patentem non* domui Iacob, *sed toti Ecclesiæ, totique humano generi,* in ablutionem sceleris *fontem? Pœnitentia, si Tertulliano credas, integra est injuriæ divinæ, & læsi divini juris reparatio; siquidem* in peccatorem pronuntians, pro indignatione Dei fungitur, *& exosum antea Deo hominem, om-*

nino in gratiam revocat: cùm enim provolvit hominem, magis relevat; cùm squallidum facit, magis mundatum reddit; cùm accusat, excusat; cùm condemnat, absolvit. *Ea est pœnitentiæ vis, ut unicâ lacrymâ hominis, quem suorum scelerum recordatio, & dolor pungit, & qui lacrymas velut* legatos *supplices, suæ reconciliationis negotium pertracturos mittit, ut cum Cypriano loquar; vel unâ Christi sanguinis guttâ, quem sacramentum copiosè effundit, gehennæ ignem omnem extinguat*, & temporali afflictione (*ut Tertullianus dixit*) æterna supplicia non dicam frustretur, sed expungat; *reparetque ad Dei gloriam, velut* indemne, *ut vocat D. Ephrem*, Dei marsupium, quod hominum animas ne pereant tuetur. *Demum non immeritò pœnitentiam, secundam post naufragium tabulam Hieronymus nuncupat, quâ hinc inde jactatis fluctibus, spei & timoris, condonatæ injuriæ, vel denegatæ veniæ, inter medias procellas, inter scopulos ad patriæ portum tendimus: hæc enim, ut inquit iterum Tertullianus*, peccatorum fluctibus mersum prolevat, & in portum divinæ clementiæ protelat.

Sed non gravabor referre plura, nec tu molestè feres (AMICE LECTOR) *si in huius sacramenti virtutisque pœnitentiæ laudes, quæ habet Chrysostomus serm. de pœnit. hîc scribam.* O pœnitentia, quæ peccata Deo miserante remittis, & paradisum reseras, contritum sanas, omnem tristitiam exhilaras, vitam de interitu revocas, statum restauras, honorem renovas, fiduciam das, vires reformas, gratiam abundantiorem refundis. Omnia ligata tu solvis, omnia soluta tu custodis, omnia adversa tu mitigas, omnia contrita tu sanas, omnia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas. Per te, ô pœnitentia, David afflictus, vel contritus, factus est sanctus. Per te filius prodigus, paternum amplexum meruit. Per te Petrus, postquam ter Dominum negavit, indulgentiam recepit. Per te, ô pœnitentia, latronem subitò Christus ad regnum æternum rapuit.

Hæc ad manum habui, quæ in huius tractationis initio de pœnitentia tum ut virtute, tum ut sacramento, præfationis loco scriberem. De cæteris, methodo, ordine, Authore, nihil dico. Vnum tamen moneo, Angelicum Præceptorem ad quæstionem duntaxat nonagesimam huius tertiæ partis perveniſſe. Hanc enim cùm absolvisset Sanctissimus Vir, labori vitæque finem imposuit, & præmaturâ morte occupatus, terras cum cœlis commutavit. Reliquit equidem non absolutam suorum omnium studiorum summam: sed quid putas (AMICE LECTOR?) *Feliciùs vivebat, quàm scriberet, & citiùs virtutis, quàm studiorum spatia decurrit. Absoluta suis numeris priùs vita, quàm Summa fuit, & iam matura cœloque digna sanctitas, reliquum Summæ, Ecclesiæ invidit, & maluit tantùm opus ab Ecclesia desiderari, quàm sanctissimo Viro sua præmia differri.*

DISPVTATIO PROOEMIALIS.

De Pœnitentia, ut eſt Sacramentum.

Ad quæſtionem 84. D. Thomæ.

LICET ordine generationis priùs ſecundùm ſe ſit pœnitentia virtus, quàm pœnitentia ſacramentum; quia pœnitentia virtus eſſet neceſſaria, etiam ſi non eſſet ſacramentum; unde quoad rationem virtutis in omni ſtatu extitit, licèt non ſemper fuerit ſacramentum, ut docet Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 1. Quia tamen virtus eſt pars hujus ſacramenti, proindeque ab eo dependet in eſſe & cognoſci, tanquam à termino ſuæ habitudinis, priùs de pœnitentia ut de ſacramento, quàm ut virtute, cum S. Thoma diſſerimus.

Varijs autem nominibus ſacramentum hoc inſignitur. Vocatur in primis *manuum impoſitio*, ſumpto nomine à quadam cæremonia externa, quæ olim in uſu fuit, & nunc etiam fit, ut ſcilicet quando abſolvitur pœnitens, Sacerdos illi manus imponat. Verùm ritus ille denominans ſacramentum, neque neceſſarius eſt, ut infrà cum D. Thoma oſtendemus, neque huic ſacramento peculiaris, cùm etiam in Ordinatione & Confirmatione uſurpetur. Secundò appellatur *Secunda poſt naufragium tabula*: Hieronymus Epiſt. ad Salvinam: *Nec ſtatim nobis pœnitentiæ ſubſidia blandiantur. Cavendum eſt vulnus quod dolore curatur. Aliud eſt integrâ nave, & ſalvis mercibus, portum ſalutis intrare, aliud nudum hærere tabulæ, & crebris fluctuum concurſibus ad aſperrima ſaxa collidi.* Tertiò appellatur *exomologeſis*, id eſt confeſſio, ſeu communicatio & pax, eò quòd nimirum pœnitentes qui peccata ſua confitentur, Eccleſiaſticæ communioni reſtituuntur. Unde Tertullianus lib. de pœnitentia cap. 12. dicit peccatoribus *eſſe adhuc in exomologeſi ſecunda ſubſidia.* Quartò dicitur *ſacramentum abſolutionis*, ab abſolutione ſacerdotis, quæ in hoc ſacramento habet rationem formæ. Quintò vocatur *baptiſmus laborioſus*, propter dolorem & rigorem ſatisfactionis, quem exigit hoc ſacramentum: ut patet ex Tridentino ſeſſ. 14. cap. 2. ubi ſic habetur: *Alius eſt prætereà baptiſmi, alius pœnitentiæ fructus: per Baptiſmum enim Chriſtum induentes, nova prorſus in illo efficimur creatura, plenam & integram omnium peccatorum remiſſionem conſequentes; ad quam tamen novitatem & integritatem per ſacramentum pœnitentiæ ſine magnis noſtris fletibus & laboribus, divinâ id exigente juſtitiâ, pervenire nequaquam poſſumus, ut meritò pœnitentia, laborioſus quidam baptiſmus, à SS. Patribus dictus fuerit.* Habet & alia plura nomina ſatis uſitata apud SS. Patres: dicitur enim myſterium reconciliationis, medicina, remedium, indulgentia, remiſſio, crucifixio hominis interioris, cordis confractio & comminutio, ac veteris hominis in pulverem redactio. De hoc ergo utiliſſimo ſacramento nobis in præſenti agendum eſt, ejuſque exiſtentia, inſtitutio, natura, & neceſſitas, breviter hîc ſunt explicandæ. Unde fit

Articvlvs Primvs.

An detur in Eccleſia remedium aliquod, quo peccata poſt Baptiſmum commiſſa remittantur, illudque ſit verum ſacramentum à Baptiſmo diſtinctum?

§. I.

Recenſentur tres Hæreticorum errores.

CVm pœnitentiæ ſacramentum Eccleſiæ utiliſſimum ſit, & ex eo uberrimi fructus in fidelium animas jugiter oriantur, nihil mirum quòd diabolus, noſtræ ſalutis invidus, illud deſtruere ſæpè molitus fuerit, varioſque circa illud hæreticorum errores ſuſcitarit. Primus fuit Montaniſtarum, qui exiſtimarunt nullum eſſe in Eccleſia remedium, quo peccantes poſt baptiſmum poſſint Deo reconciliari, ut teſtatur D. Hieronymus Epiſt. 54. ad Marcellam, ubi de Montaniſtis loquens ſic ait: *Illi ad omne pene delictum Eccleſiæ obſerant fores: nos quotidie legimus, malo pœnitentiam peccatoris, quàm mortem. Nunquid qui cadet, non reſurget, dicit Dominus? & convertimini ad me filij convertentes, ego curabo contritiones veſtras. Rigidi autem ſunt, non quòd ipſi pejora non peccent, ſed hoc inter nos & illos intereſt, quòd illi erubeſcunt confiteri peccata, quaſi juſti: nos dum pœnitentiam agimus, facilius veniam promeremur.* Porro Montaniſtæ à Montano primo hujus hæreſis Authore appellati ſunt. Dicti quoque ſunt Cataphryges, ex eo quod natione Phrix eſſet, & Pepuſiani a Pepuſa vico Phrygiæ. De illo hæc ſcribit Hieronymus Epiſt. ad Cteſiphontem cap. 2. *Montanus immundi ſpiritûs prædicator, multas Eccleſias per Priſcillam & Maximillam, nobiles & opulentas fœminas, auro corrupit, deinde hæreſi polluit. Stupendum quòd non ſolùm rudes & idiotæ ab illo decepti fuerint, ſed & ipſi qui magnâ videbantur præditi ſanctitate atque doctrinâ; quos inter ipſum Tertullianum annumerari dolemus.* Viguit circa annum Chriſti 173. Abſciſſus eſt, unde & ſemivir appellatur ab eodem Hieronymo Epiſt. 54. ad Marcellam.

Secunda hæreſis priori ſimilis, fuit Novatianorum, aſſerentium eos qui à ſuſceptione baptiſmi in aliquod grave peccatum incidiſſent, non eſſe ampliùs recipiendos ad Eccleſiam & fidelium communionem, neque penes Eccleſiam eſſe jus ullum ac poteſtatem reconciliandi peccatores. Exordium habuit iſta hæreſis anno Chriſti 254. hoc eſt primo Cornelij, primuſque ejus author fuit Novatus, Carthaginenſis, de quo Euſebius lib. 6. cap. 35. *Novatus Romanæ Eccleſiæ Presbyter, arrogantiâ quâdam*

& faſtidio contra eos elatus qui in perſecutione lapſi fuerant, aſſeruit non ampliùs illis, quamvis omnia quæ viderentur ad veram pœnitentiam, ad converſionem animorum, ad puram denique confeſſionem ſpectare, omnino peragerent, ſpem ullam ſalutis omnino reliquam fieri. Vnde propriæ cujuſdam ſectæ & erroris eorum, qui præ inflata quadam mentis inſolentia, ſeipſos καθαροὺς eſſe, id eſt puros & vacuos à labe peccati aſſeruerant, author & dux fuit. Ille Carthagine egreſſus, & Romam profectus, in erroris ſocium aſſumpſit Novatianum, etiam Romanæ Eccleſiæ Preſbyterum, qui incredibili ambitione incenſus, ſe in Romanũ Epiſcopum ordinare fecit, Cornelio in Cathedra Petri ſedente, ut teſtatur Hieronymus in Novatiano, his verbis: *Novatianus Romanæ urbis Preſbyter, adversùs Cornelium Cathedram Sacerdotalem conatus invadere.* Item Ambroſius lib. 1. de pœnitentia cap. 15. de illo hæc ſcribit: *Epiſcopatûs amiſſi dolore ſuccenſus Novatianus, ſchiſma compoſuit.* Notum eſt etiam ex Epiſtolis Cypriani & Dionyſij Alexandrini, quod nunquam ſancti illi voluerint cum eo communicare, tanquam cum Romano Pontifice. De illo hæc ſcribit Socrates lib. 4. hiſtoriæ cap. 13. *Cùm Novatianus ordinatus fuiſſet Romanus pſeudo-pontifex, omnibus ubique Eccleſiis ſcripſit litteras, ut eos qui ſimulacris immolaſſent, minimè ad myſteria admitterent, ſed hortarentur ad pœnitentiam, remiſſionemque permitterent Deo, qui poteſt & habet authoritatem peccata remittendi.* Ex quo liquet, Novatianos non exiſtimaſſe, eos omnes qui poſt baptiſmum gravioris peccati noxam contraherent, ab omni ſpe æternæ ſalutis excludi, ſed ſenſum eorum duntaxat fuiſſe, illos qui à ſuſceptione baptiſmi in aliquod mortale peccatum incidiſſent, non eſſe ampliùs recipiendos ad Eccleſiam & fidelium communionem, neque penes Eccleſiam eſſe jus ullum ac poteſtatem reconciliandi tales peccatores. Unde Ambroſius libro 1. de pœnitentia cap. 2. *Aiunt ſe Domino deferre reverentiam, cui ſoli remittendorum criminum poteſtatem reſervent.* Quibus verbis innuit, quod Novatiani ita diſtinguebant, ut Chriſto Domino poteſtatem remittendi peccata concederent, ſed illam Eccleſiæ denegarent.

Adverte etiam, in hoc Novatianos à Novato diſcrepaſſe, quòd Novatus negabat in Eccleſia jus eſſe vel poteſtatem remittendi quodcumque peccatum poſt baptiſma commiſſum; ejus verò Diſcipuli ita ſententiam illam temperarunt, ut voluerint eſſe in Eccleſia poteſtatem remittendi leviora, ſed non graviora. Ita diſcimus ex Sancto Ambroſio libro 1. de pœnitentia capite 32. ubi hæc ſcribit: *Sed aiunt* (Novatiani) *ſe exceptis gravioribus criminibus, veniam relaxare levioribus. Non hoc quidem Author erroris veſtri Novatus, qui nemini pœnitentiam dandam putavit..... In eo igitur patrem veſtrum propriâ damnaſtis ſententiâ, qui diſtinctionem peccatorum facitis, quæ ſolvenda à vobis putetis, & quæ ſine remedio eſſe arbitremini. Sed Deus diſtinctionem non facit, qui miſericordiam ſuam promiſit omnibus, & relaxandi licentiam Sacerdotibus ſuis ſine ulla exceptione conceſſit.* Hanc pœnitentiæ diſtinctionem mutuati ſunt fortè Novatiani à Montaniſtis, qui teſte Tertulliano libro de Pudicitia cap. 2. dividebant peccata in remiſſibilia & irremiſſibilia: *Hæc* (inquit) *dividimus in duos exitus, alia erant remiſſibilia, alia irremiſſibilia.*

Tertius error eſt Lutheranorum & Calviniſtarum, qui admittunt quidem contra Montaniſtas & Novatianos dari in Eccleſia remedium aliquod à Chriſto inſtitutum, pro remittendis peccatis baptizatorũ, ſed volunt tale remedium nihil aliud eſſe, niſi memoriam baptiſmi jam ſuſcepti, cum fide remiſſionis peccatorum. Unde dicunt pœnitentiam vel non eſſe ſacramentum novæ legis, propriè dictum, vel non eſſe diſtinctum à baptiſmo. Ita Lutherus libro de Captivitate Babylonica, titulo de ſacramento Baptiſmi, Kemnitius in examine Canone 10. de baptiſmo & ad Canonem 1. de pœnitentia, & Calvinus libro 4. inſtitutionum capite 19. paragrapho 15. & 17.

§. II.

Tribus ſequentibus aſſertionibus, tres prædicti errores confutantur.

Dico primò, datur in Eccleſia Chriſti, remedium aliquod quo peccata poſt baptiſmum commiſſa remittuntur.

Probatur primò ex illis verbis Chriſti Matth. 18. *Quæcumque ligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in cœlis* &c. quo teſtimonio utuntur Patres Concilij Carthaginenſis apud Cyprianum Epiſt. 54. ut probent lapſos non niſi diu pœnitentiâ actâ, eſſe admittendos ad pacem, niſi fortè periculum infirmitatis urgeret. *Statueramus* (inquit) *participato invicem nobis conſilio, ut qui in perſecutionis infeſtatione ſupplantati ab adverſario & lapſi fuiſſent, & ſacrificijs ſe illicitis maculaſſent, agerent diu pœnitentiam plenam; & ſi periculum infirmitatis urgeret, pacem ſub ictu mortis acciperent. Nec enim fas erat, aut permittebat paterna pietas, & divina clementia, Eccleſiam pulſantibus claudi, & dolentibus ac deprecantibus, ſpei ſalutaris ſubſidium denegari, & de ſeculo recedentes, ſine communicatione & pace ad Dominum dimitterentur: quando permiſerit ipſe qui legem dedit, ut ligata in terris, etiam in cœlis ligata eſſent: ſolvi autem poſſent illic, quæ hîc priùs in Eccleſia ſolverentur.*

Probatur ſecundò ex alijs Scripturæ locis, quibus baptizati incitantur ad pœnitentiam: Actuum 8. Petrus dixit ad Simonem Magum, qui ut ibi dicitur jam crediderat, & baptizatus erat: *Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga Deum, ſi fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.* Et Paulus 1. Corinth. 5. & 2 Corinth. 7. alibique paſſim, Corinthium fornicarium, & alios Chriſtianos ad pœnitentiam & ſalutem quærendam hortatur. Ipſeque Chriſtus Matth. 6. præcipit omnibus etiam baptizatis & Chriſtianis ut ſic orent: *Dimitte nobis debita noſtra* &c. fruſtra verò id præciperet, ſi peccata poſt baptiſmum commiſſa, eſſent irremiſſibilia, nullumque in Eccleſia daretur remedium, inſtitutum pro eorum remiſſione.

Ratio etiam ſuffragatur: Cùm enim magna ſit in hominibus, etiam baptizatis, ad peccandum proclivitas, & ad peccati remiſſionem, vi perfectæ contritionis procurandam, magna difficultas; neque minus periculum ſalutis ſit in peccatis quæ baptiſmum ſequuntur, quàm in illis quæ illum præcedunt, ad ſuavem Chriſti providentiam pertinuit, ut remedium aliquod inſtitueret, & Eccleſiæ ſuæ relinqueret, quo lapſi poſt baptiſmum, poſſent à peccatis reſurgere. Unde Leo Papa Epiſt. ad Theodorum: *Multiplex*

miſericordia ita lapſibus ſubvenit humanis, ut non ſolùm per baptiſmi gratiam, ſed etiam per pœnitentiæ medicinam, ſpes vitæ reparetur æternæ; ut qui regenerationis donum violaſſent, proprio ſe judicio condemnantes, ad remiſſionem criminum pervenirent. Et Tertullianus lib. de pœnitentia cap. 7. *Hæc venena* (inquit) *prævidens Deus* (id eſt peccata per baptiſmum committenda) *intinctionis* (id eſt baptiſmi) *ſerâ obſtructâ*, quia non poteſt iterari, neque valet ad illa peccata delenda, *aliquid adhuc permiſit patere. Collocavit in veſtibulo pœnitentiam ſecundam, quæ pulſantibus patefaciat.* Et rurſus capite 12. *Igitur cùm ſcias adversùs gehennam, poſt prima illa intinctionis Dominicæ monimenta* (id eſt poſt baptiſmum) *eſſe adhuc in exomologeſi ſecunda ſubſidia, cur ſalutem tuam deſeris? cur ceſſas aggredi quod ſcias mederi tibi?*

Dico ſecundò, remedium illud quo Eccleſia Romana utitur ad obtinendam remiſſionem peccatorum poſt baptiſmum commiſſorum, eſſe ſacramentum propriè dictum.

7. Probatur primò ex SS. Patribus, qui tale remedium, appellant ſacramentum: Auguſtinus enim in expoſitione Pſalmi 146. verſum illum interpretans: *Qui ſanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. Quæ ſunt* (inquit) *iſta alligamenta, niſi temporalia ſacramenta?* Et in exemplum adducit Euchariſtiam, & manûs impoſitionem, quâ per Preſbyterum peccatores reconciliantur. Unde patet ipſum loqui de ſacramento propriè dicto. Item Gregorius Niſſenus in libro de vita Moyſis, ſic ait: *Moyſes per lapidem inundare aquis eremum fecit: quæ res quantum, qualeque ſit pœnitentiæ ſacramentum docet.* Et Victor Cartennenſis Epiſcopus, qui vixit anno 460. lib. de pœnit. cap. 20. *Dominum* (inquit) *audi in Evangelio, quibus jaculis feriat peccatorem, ut intelligas quanti faciat pœnitentiæ ſacramentum.*

8. Probatur ſecundò ratione deſumptâ ex verbis illis Chriſti Joan. 20. *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis* &c. Nam ubi eſt ſignum externum, perpetuum, à Chriſto Domino inſtitutum, collativum gratiæ ſanctificantis, ibi eſt ſacramentum novæ legis propriè dictum: Atqui hæc ſunt in pœnitentia, prout fit in Eccleſia: Ergo illa eſt ſacramentum novæ legis propriè dictum. Major patet, Minor verò probatur quoad ſingulas partes. Et in primis quod talis pœnitentia ſit ſignum externum ex eo probatur, quòd Chriſtus verbis relatis contulit Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus poteſtatem remittendi peccata: veriſimile autem non eſt, eam contuliſſe exercendam per actus merè internos, tam ex parte abſolventis, quàm ex parte abſolvendi, nam hic modus non eſt hominum proprius, qui interna noſcunt per externa. Deinde quòd talis pœnitentia ſit perpetua in Eccleſia, evidens eſt, quia per hæc verba datur Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus poteſtas iſta; & præterea verba hæc *quorum remiſeritis*, illud docent, nam per ea ſignificatur poteſtas reſpectu illorum omnium qui peccaturi ſunt à ſuſcepto baptiſmate. Tertiò, quod ſit collativa gratiæ ſanctificantis, patet, nam remiſſio peccatorum non fit, niſi collatione gratiæ habitualis. Quartò denique, quod eadem ſit ex inſtitutione Chriſti Domini, docet ſeries contextûs: *Sicut miſit me vivens Pater, & ego mitto vos, accipite Spiritum Sanctum, quorum remiſeritis peccata* &c.

Confirmatur ratione D. Thomæ hîc art. 1. in corp. Sacramentum eſt ſignum rei ſacræ ſanctificantis hominem: Sed in pœnitentia quæ fit in Eccleſia ſignificatur aliquid ſacrum, hominem ſanctificans, tam ex parte pœnitentis peccata confitentis, quàm Sacerdotis abſolventis: Ergo illa eſt ſacramentum propriè dictum. Minor probatur, quia actus pœnitentis, quibus dolorem ſuum declarat, & peccatum ſuum confitetur, cor ejus ſignificant à peccato receſſiſſe; actus etiam Sacerdotis abſolventis à peccatis, aliquid ſanctum ſignificant, prout ſanctum, ſeu prout ſanctificans nos, ſcilicet remiſſionem peccatorum: Ergo &c. 9.

Dico tertiò, Remedium inſtitutum à Chriſto Domino pro reconciliatione lapſorum poſt baptiſma, non eſt memoria baptiſmi jam ſuſcepti, ſed aliquod ſacramentum à baptiſmate omnino diſtinctum.

Probatur primò: Si ſacramentum pœnitentiæ non diſtingueretur à baptiſmo, ſed eſſet (ut docent Calviniſtæ) ipſum baptiſma ſolâ apprehenſione & memoriâ repetitum, Chriſtus non dediſſet Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus, poteſtatem retinendi peccata: At hoc repugnat verbis Chriſti Joan. 20. dicentis: *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt:* Ergo &c. Sequela Majoris pater, non enim Chriſtus dedit Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus poteſtatem quâ facerent ut baptizati, vel non eſſent baptizati, vel eis non occurreret memoria baptiſmi, quâ excitarentur & crederent ſibi remiſſa eſſe peccata: Ergo ſi pœnitentiæ ſacramentum eſſet ipſum baptiſma, ut apprehenſione & memoriâ repetitum, Chriſtus non dediſſet Apoſtolis, eorumque ſucceſſoribus, poteſtatem remittendi peccata. 10.

Probatur ſecundò: Si pœnitentia ſit ipſum baptiſma, ut apprehenſione & memoriâ repetitum, lapſi poſt baptiſmum, faciliùs Deo reconciliarentur, quàm ante baptiſmum; facilius enim eſt cogitare de baptiſmo quàm ipſum ſuſcipere: Conſequens autem videtur abſurdum, & rationi prorſus diſſonum; nulla ſiquidem ratio patitur, ut Deus faciliùs ignoſcat iis qui ſcienter poſt fidem & baptiſmum peccarunt, quàm iis qui ignoranter in incredulitate deliquerunt: Ergo pœnitentia non eſt ipſum baptiſma, ut apprehenſione & memoriâ repetitum, ſed aliquod ſacramentum à baptiſmate omnino diſtinctum. Unde SS. Patres de baptiſmo & pœnitentia, ut de ſacramentis omnino diverſis, loquuntur: Chryſoſtomus enim libro 3. de Sacerdotio ſic ait: *Non ſolùm Sacerdotes regenerant, ſed etiam condonandorum peccatorum obtinent poteſtatem.* Similia habet Cyrillus Alexandrinus libro 12. in Joannem cap. 56. *Duobus modis* (inquit) *Dei ſpiritu pleni vel afflati homines, peccata remittunt ac retinent, vel cùm dignos admittunt ad baptiſmum, ac indignos excludunt; vel cùm filios Eccleſiæ peccantes corripiunt, ac pœnitentibus ignoſcunt.* Item Ambroſius libro 1. de pœnitentia cap. 7. *Non intereſt utrum per pœnitentiam an per lavacrum, hoc jus* (remittendi peccata) *ſibi datum vendicent Sacerdotes: idem in utroque myſterio eſt &c.* Demum Auguſtinus Epiſtolâ 180. *An non cogitamus, cùm ad iſtorum periculorum pervenitur extrema* (id eſt cùm omnes periclitantur, hoſtibus urbem ſubitò invadentibus) *quantus in Eccleſia fieri ſoleat ab utroque ſexu concurſus? aliis baptiſmum flagitantibus, aliis*

reconciliationem (id est Sacerdotalem absolutionem) *aliis etiam pœnitentiæ ipsius actionem* (id est injungi sibi pœnitentiam & satisfactionem obeundam) *omnibus consolationem, & sacramentorum confectionem & erogationem.* Quibus verbis apertè distinguit sacramentum Pœnitentiæ à sacramento Baptismi.

§. II.

Solvuntur objectiones.

12. CONtra primam conclusionem objiciebant Montanistæ & Novatiani duo Apostoli testimonia, quibus videtur docere, nullum pro peccatis post baptismum commissis dari in Ecclesia Christi remedium, quo expiari & deleri possint. Primum habetur ad Hebræos 6. ubi sic ait Apostolus: *Impossibile est eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus Sancti, gustaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi, & prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam, rursum crucifigentes sibimetipsis Filium Dei, & ostentui habentes.* Secundum sumitur ex capite 10. ejusdem Epistolæ, ubi sic dicitur: *Voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem quædam expectatio judicij, & ignis æmulatio quæ consumptura est adversarios.*

13. Verùm ad hæc facilè respondetur: Nam sensus verborum Apostoli in primo testimonio est, impossibile esse semel illuminatos, id est baptizatos, rursus renovari ad pœnitentiam, id est iterum baptizari, ut exponunt Chrysostomus, Theodoretus, & Theophilactus, in eundem locum, & D. Thomas hîc art. 10. ad 1. ubi hæc scribit: *Ad primum dicendum quod quia apud Judæos erant secundùm legem quædam lavacra instituta, in quibus pluries se ab immunditiis purgabant, credebant aliqui Judæorum quod etiam per lavacrum baptismi aliquis pluries purificari possit. Ad quod excludendum Apostolus scribit ad Hebræos 6. quod impossibile est eos qui semel sunt illuminati, scilicet per baptismum, rursum renovari ad pœnitentiam, scilicet per baptismum, qui est lavacrum regenerationis & renovationis Spiritus Sancti, ut dicitur ad Titum 3. Et rationem assignat ex hoc quod per baptismum, homo Christo commoritur, unde subdit, rursum crucifigentes sibimetipsis Filium Dei.* Eodemque sensu voluntariè peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, non relinquitur hostia pro peccatis, hoc est alia Christi mors, quæ per baptismum repræsentetur, & iterum applicetur ad integram remissionem culpæ totius & pœnæ. Videtur etiam Paulus loqui in secundo loco de Judæis vacillantibus in fide, volentibusque legem Mosis & Christi conjungere, asserereque id genus hominibus nullam jam restare hostiam pro peccato: quia neque deficientibus à Christo ad Moysem, jam prodest hostia in cruce oblata; neque etiam illæ quæ offerebantur in lege veteri, quippe quæ jam abolitæ sunt per legem Christi, & per hostiam in cruce oblatam.

14. Objiciebat secundò: *Facilitas veniæ incentivum præbet delinquendi*, ut ait Ambrosius Conc. 8. in Psalmum 118. Si ergo Deus veniam frequenter præbet per pœnitentiam, & remedium instituit pro peccatis post baptismum commissis, videtur quod ipse hominibus tribuat incentivum delinquendi: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud.

15. Huic objectioni egregiè respondet Augustinus homil. 27. ex 50. ubi impugnans quosdam Ethnicos qui pœnitentiam rejiciebant, eò quòd eam dare occasionem & motivum peccandi existimarent, sic ait: *Dicunt nos dare peccatis licentiam, quia portum pœnitentiæ pollicemur. Si clauderetur aditus pœnitentiæ, nonne ille pecator tantò magis adderet peccata peccatis, quantò magis sibi desperaret ignosci? Diceret enim sibi, Ecce peccavi, ecce scelus admisi, jam mihi veniæ nullus est locus, pœnitentia infructuosa est. Damnatus sum, quare jam non vivo ut volo? Quia ibi non invenio charitatem, hic saltem pascam cupiditatem meam. Quare enim abstineam? Ibi enim locus mihi clausus est. Hîc quod non fecero, perdo, quia quæ post hanc futura est vita, mihi non dabitur. Quare ergo non servio libidinibus meis, ut eas impleam & saturem, & faciam quidquid non licet, sed libet? &c. Ergo si tuleris portum pœnitentiæ, augebuntur peccata. Ecce nihil dicunt illi qui putant augeri peccata, quia portus pœnitentiæ in Christiana proponitur fide.*

16. Objicitur tertiò contra secundam conclusionem: Ad omne sacramentum requiritur verbum & elementum ab aliquo ministro adhibitum, juxta illud Augustini Tract. 80. in Joan. *Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum*: Sed in pœnitentia nullum est elementum: Ergo illa non est verum sacramentum.

17. Respondeo primò, Divum Augustinum non loqui de sacramento quolibet, sed de baptismo tantùm, ut ex textu manifestum est; sic enim habet: *Quare non ait, Mundi estis propter baptismum quo loti estis, sed ait propter verbum quod locutus sum vobis: nisi quia & in aqua verbum mundat? Detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum &c.*

18. Respondeo secundò, quod si dictum illud Augustini extendatur ad alia novæ legis sacramenta, non debet sumi elementum strictè & propriè; alioqui nequidem Eucharistia esset sacramentum, nam panis & vinum, quæ sunt ipsius materia, non sunt elementum strictè & propriè, sed per ly, *elementum*, intelligenda est quæcumque res sensibilis à Christo instituta, in quo sensu possumus dicere, verbum in sacramento pœnitentiæ accedere ad elementum, scilicet ad confessionem pœnitentis.

19. Objicitur quartò: In lege veteri pœnitentis non erat sacramentum: Ergo nec in nova. Consequentia videtur legitima, ex eo quod non magis sit necessarium istud sacramentum in una lege quàm in alia.

20. Respondeo concesso Antecedente, negando Consequentiam, in lege enim veteri non fuit dictum sicut in nova, *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis &c.* Ad probationem verò in contrarium dico, quod licèt pro remissione peccatorum obtinenda, absolutè loquendo, & præscindendo à sacramenti pœnitentiæ institutione, non magis sit necessarium istud sacramentum in una lege quàm in alia, sed sufficiat pœnitentia interna; in lege tamen Evangelica, Christus speciali favore & dilectione filios talis legis prosecutus, ipsum voluit instituere.

21. Objicies quintò contra tertiam conclusionem: D. Augustinus lib. de nuptijs & concupiscentia cap. 35. ait quod *lavacro regenerationis non tantùm peccata præterita, sed etiam posteriùs*

admissa remittuntur: Ergo non indigemus sacramento Pœnitentiæ, distincto à Baptismo, ad obtinendam remissionem peccatorum, sed ad hoc sufficit Baptismus in memoriam revocatus, per quam excitetur fides quâ peccata remittuntur. Unde Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 30. vocat Baptismum, *sacramentum fidei & pœnitentiæ*, juxta quod in Evangelio scribitur de Joanne Lucæ 3. quod *venit prædicans Baptismum pœnitentiæ, in remissionem peccatorum.*

22. Respondeo, D. Augustinum tribuere Baptismo non solùm præterita, sed etiam post ejus susceptionem admissa peccata tollere, non proximè, sed remotè & radicaliter, quatenus per Baptismum, qui est janua omnium sacramentorum, capaces reddimur ad recipiendum sacramentum Pœnitentiæ, si peccavimus. Quod verò hæc interpretatio legitima sit, patet tum ex his verbis quæ addit ibidem: *Quid enim prodesset vel ante Baptismum pœnitentia, nisi baptismus sequeretur, vel postea, nisi præcederet?* Tum etiam, quia Epist. 23. apertè docet, aliquod sacramentum à Baptismo distinctum, necessarium esse ad delenda peccata, post baptismum commissa, ait enim: *Si parvulus baptizatus, grandævus factus, propria incœperit habere peccata, per quam gratiam remittentur? Non regeneratione, sed aliâ curatione resarciri possunt.*

Ad Fulgentium verò facilè respondetur, ideò appellare Baptismum, sacramentum Pœnitentiæ, quia actus aliquis virtutis pœnitentiæ, necessarius est ad legitimam illius susceptionem, respectu adultorum qui mortaliter peccarunt antequam baptizarentur, ut colligitur ex Act. 2. ubi Petrus ait: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrùm*, &c.

23. Objicies sextò: Sacramenta novæ legis non differunt ut talia, nisi ex diversitate gratiæ quam significant & causant: Sed gratia quam significat & causat sacramentum Pœnitentiæ, non est diversa ab illa quam significat & causat Baptismus, est enim sicut ipsa, regenerativa, quandoquidem tribuit vitam peccatori, ipsam non habenti: Ergo pœnitentia non est sacramentum distinctum à baptismo.

24. Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem, & ad illius probationem dico, gratiam quæ est effectus sacramenti Pœnitentiæ, reduplicativè ut talem, non esse regenerativam animæ ad vitam supernaturalem: Quare sicut generatio & suscitatio, sive resurrectio, differunt essentialiter, ex diverso modo communicandi eandem vitam; Ita baptismus & pœnitentia differunt ex diverso modo communicandi eandem entitativè gratiam, sive vitam spiritualem, scilicet regenerando & suscitando animam.

ARTICVLVS II.

An Christus sit Author & Institutor Sacramenti Pœnitentiæ, & quo tempore facta fuerit ejus institutio?

§. I.

Præmittitur quod apud omnes est certum, & referuntur sententiæ.

25. CErtum est sacramentum Pœnitentiæ, quale nunc habemus in Ecclesia, non fuisse institutum in lege naturæ, vel in lege Mosaïca; quia ut ait Divus Thomas hîc art. 7. ad 2. *Nondum erat instituta potestas clavium, quæ à passione Christi derivatur, & per consequens nondum erat institutum quod aliquis doleret de peccato, cum proposito subjiciendi se per confessionem & satisfactionem clavibus Ecclesiæ, sub spe consequendæ veniæ, virtute passionis Christi.* Unde quamvis in lege naturæ & in lege Mosaïca fuerit aliquod sacramentum institutum in remedium peccati actualis, ne deficeret medicina contra morbum quotidianum, ut docet idem S. Doctor in 4. dist. 1. quæst. 1. quæstiunc. 3. ad 2. art. 2. illud tamen erat diversæ rationis & speciei à sacramento Pœnitentiæ legis gratiæ. Hoc posito, duo in præsenti resolvenda sunt. Primum est, quis sit Author & Institutor hujus sacramenti Pœnitentiæ quod nunc habemus in lege Evangelica, an Christus vel Ecclesia, aut Apostoli? Secundum, supposito quod Christus illud instituerit, quo tempore facta sit ejus institutio?

Circa primum Hæretici nostri temporis absolutè negant, sacramentum Pœnitentiæ institutum fuisse à Christo Domino. Alensis verò 4. part. quæst. 18. art. 2. D. Bonaventura in 4. dist. 17. parte 2. art. 1. quæst. 3. & Marsilius in 2. quæst. 2. art. 2. docent sacramentum Pœnitentiæ fuisse quidem à Christo institutum, quantùm ad formale, seu quantùm ad potestatem absolvendi, sed non quoad materiale, seu quantùm ad ipsam peccati confessionem, ex qua sacramentum integratur; quam dicunt fuisse tantùm insinuatam à Christo Domino, & ab Ecclesia & Apostolis institutam, atque à Jacobo promulgatam verbis illis: *Confitemini alterutrum peccata vestra*, Jacobi 5. 26.

Quantùm verò ad secundum, scilicet quoad determinatum tempus in quo celebrata fuit hujus sacramenti institutio, diversa sunt Theologorum placita: Armacanus enim lib. 11. de quæstionibus Armenorum cap. 14. & 15. ait illud fuisse institutum Matth. 12. & Lucæ 6. dum Christus misit Apostolos prædicare Evangelium, ne diminutâ potestate incederent. Author verò de operibus Cardinalibus apud Cyprianum, serm. de ablutione pedum, insinuat fuisse institutum in nocte Cœnæ. Alij existimant fuisse institutum dum præcipitur à Christo Matth. 4. Alij quando declaratur medium necessarium ad salutem Lucæ 13. *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.* Alij demum cùm Christus post resurrectionem dixit Discipulis Joan. 20. *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata*, &c. 27.

§. II.

Prima pars quæsiti resolvitur.

DIco primò: Sacramentum Pœnitentiæ immediatè à Christo institutum est, non solùm quantùm ad formale, seu quantùm ad potestatem absolvendi à peccatis; sed etiam quantùm ad materiale, seu quantùm ad confessionem peccatorum.

Probatur primò ex Tridentino sessione 14. cap. 1. & canone 1. ubi sic dicitur: *Si quis dixerit in Catholica Ecclesia pœnitentiam non esse verè & propriè sacramentum, à Christo Domino institutũ, anathema sit.* At si aliqua pars hujus sacramenti, non esset immediatè à Christo instituta, non posset totum sacramentum dici à Christo institutum: Ergo &c. Nec obstat quòd Concilium non dicat hoc sacramentum esse à Christo Domino immediatè 28.

immediatè inſtitutum : licèt enim explicitè non utatur particulâ *immediatè*, ex ejus tamen doctrina evidenter colligitur, tum quia non agnoſcit alium Authorem ſacramentorum, quàm Chriſtum ; tum etiam quia confeſſionem ipſam, de qua præcipuè eſt controverſia, docet ibidem cap. 5. & can. 6. eſſe ex Chriſti mandato.

Probatur ſecundò ratione quam inſinuat D. Thomas in 4. diſt. 17. quæſt. 3. art. 1. quæſtiunc. 5. ubi ſic diſcurrit : *Miniſtri Eccleſiæ inſtituuntur in Eccleſia divinitùs fundata, & ideò inſtitutio Eccleſiæ præſupponitur ad operationem miniſtrorum, ſicut opus creationis præſupponitur ad opus naturæ. Et quia Eccleſia fundatur in fide & ſacramentis, ideò ad miniſtros Eccleſiæ nec novos articulos fidei edere, aut editos removere, aut ſacramenta nova inſtituere, aut inſtituta removere pertinet, ſed hoc eſt poteſtatis excellentiæ, quæ ſoli debetur Chriſto, qui eſt Eccleſiæ fundamentum.*

30. Confirmatur : Si quæ pars ſacramenti pœnitentiæ eſſet ab Eccleſia inſtituta, in ea diſpenſare poſſet, quia diſpenſare poteſt in omnibus quæ ex ipſius poteſtate dependent : At in nulla parte ſacramenti pœnitentiæ Eccleſia diſpenſare poteſt : Ergo nulla pars talis ſacramenti fuit ab Eccleſia inſtituta ; ſed ejus inſtitutio à ſolo Chriſto facta eſt, nullique alteri debuit committi, cùm illa excellentiam maximam præ ſe ferat, ſcilicet omnipotentiam, quæ in remiſſione peccatorum refulget, juxta id quod in quadam collecta canit Eccleſia : *Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maximè & miſerando manifeſtas :* cujus dicti tres egregias affert rationes D. Thomas 1. parte quæſt. 25. art. 3. ad 3. his verbis : *Dei omnipotentia oſtenditur maximè in parcendo & miſerendo, quia per hoc oſtenditur Deum habere ſummam poteſtatem, quòd liberè peccata dimittit ; ejus enim qui ſuperioris legi aſtringitur, non eſt liberè peccata condonare. Vel quia parcendo hominibus, & miſerendo, perducit eos ad participationem infiniti boni, qui eſt ultimus effectus divinæ virtutis. Vel quia effectus divinæ miſericordiæ eſt fundamentum omnium divinorum operum ; nihil enim debetur alicui, niſi propter id quod eſt datum ei à Deo non debitum : in hoc autem maximè divina omnipotentia manifeſtatur, quòd ad ipſum pertinet prima inſtitutio omnium bonorum.*

31. Contra iſtam concluſionem objicit primò Calvinus : Primus qui confeſſionem inſtituit fuit Innocentius III. electus anno 1198. ille enim in cap. *Omnis utriuſque ſexûs*, annuam confeſſionem præcipit omnibus Chriſti fidelibus, ſub pœna quod vivens arceatur ab ingreſſu Eccleſiæ, & moriens Chriſtianâ careat ſepulturâ : Ergo ſacramentum pœnitentiæ, ſaltem quantùm ad confeſſionem peccatorum, non fuit immediatè à Chriſto inſtitutum. Secundò objicit factum Nectarij Epiſcopi Conſtantinopolitani, qui ex Sozomeno confeſſionem abrogavit : Ergo confeſſio non eſt à Chriſto inſtituta. Tertiò objicit Chryſoſtomum ſucceſſorem Nectarij, qui multis in locis confeſſionem abrogare videtur, præcipuè homil. 2. in Pſalmum 50. ubi ſic habet : *Peccata tua dicito, ut deleas illa : ſi confundaris alicui dicere quæ peccaſti, dicito ea quotidie in anima tua ; non dico ut confitearis ea conſervo tuo qui exprobret, dicito Deo, qui curat ea.*

32. Ad primum reſpondeo Innocentium III. ſolùm determinaſſe tempus annuæ confeſſionis, ejuſque uſum multò antea viguiſſe in Eccleſia, ut conſtat ex SS. Patribus : Irenæus enim lib. 1. adverſùs hæreſes cap. 9. de quibuſdam fœminis à Marco hæretico circunventis ait : *Hæ ſæpiſſimè converſæ ad Eccleſiam Dei confeſſæ ſunt.* Et lib. 3. cap. 4. *Cerdon ſæpe in Eccleſiam veniens, & exomologeſim faciens, ſic conſummavit, modò quidem latenter docens, modò verò exomologeſim faciens.* Tertullianus libro de pœnitentia cap. 9. *Is actus, qui magis græco vocabulo exprimitur & frequentatur, exomologeſis eſt, quâ delictum Domino noſtrum confitemur, non quidem ut ignaro, ſed quatenus ſatisfactio confeſſione diſponitur, confeſſione pœnitentiâ Deus mitigatur :* Unde ſic concludit : *Itaque exomologeſis proſternendi & humilificandi hominis diſciplina eſt, converſationem injungens miſericordiæ illicem.* Et quòd loquatur de confeſſione coram Sacerdote facienda conſtat ex his : *Plerumque verò jejuniis preces alere, ingemiſcere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum tuum, Preſbyteris advolvi, & caris Dei adgeniculari.* Cyprianus ſerm. 5. de lapſis fideles hortatur, ut antequam vel ex hac vita diſcedant, vel ad ſacram ſynaxim accedant, peccata ſua Sacerdoti confiteantur : *Confiteantur ſinguli quæſo vos fratres delictum ſuum, dum adhuc qui deliquit in ſæculo eſt, dum admitti confeſſio ejus poteſt, dum ſatisfactio & remiſſio facta per Sacerdotem, apud Dominum grata eſt.* Et paulò ſuperiùs de aliquibus peccatoribus ait : *Apud Sacerdotes Dei dolenter & ſimpliciter confitentur, exomologeſim conſcientiæ faciunt : animi ſui pondus exponunt, ſalutarem medelam parvis licet & modicis vulneribus exquirunt.* Baſilius in regulis brevioribus regulâ 229. *Vt vitia corporis nequaquam quibuſvis temerè homines aperiunt, ſed iis tantummodo qui rationem quâ ea curanda ſunt teneant, eodem modo etiam peccatorum confeſſio fieri debet, apud eos videlicet, qui ea poſſint curare.* Et regulâ 288. explicat quinam ſint hi qui poſſint à peccatis abſolvere : *Iis peccata aperire debent, quibus credita eſt diſpenſatio myſteriorum Dei.* Idque confirmat exemplo Apoſtolorum, ad quos (ut Actor. 19. legitur) *multi credentes veniebant, confitentes & annuntiantes actus ſuos.* Ambroſius lib. 2. de pœnit. cap. 6. *Si vis juſtificari, fatere delictum tuum, ſolvit enim criminum nexus, verecunda confeſſio peccatorum.* Et cap. 9. ſcribit multos fuiſſe qui libenter confitebantur privatim Sacerdotibus, ſed publicè in Eccleſia id facere recuſabant. Auguſtinus homil. 12. inter 50. docet peccatorum confeſſionem eſſe à Chriſto præceptam, his verbis : *Deus noſter, quia pius eſt & miſericors, vult ut peccata confiteamur in hoc ſæculo, ne pro illis poſtmodum confundamur in futuro.* Et homil. 41. probat hominem debere abſtinere à peccatis, *quia* (verba ejus ſunt) *ſi ad ultimum vitæ ſteterit, neſcit ſi ipſam pœnitentiam accipere, ac Deo & Sacerdoti peccata ſua confiteri poterit.* Denique Chryſoſtomus, quem hæretici totum in hac materia ſuum eſſe gloriantur, apertè veritatem Catholicam docet : nam homil. 30. in Geneſim expreſſam mentionem facit de ſacramentali confeſſione, quæ in hebdomada Sancta fieri ſolebat : *Quia* (inquit) *in magnam hanc hebdomadam pervenimus, Dei gratiâ, nunc maximè & jejunij curſus intendendus, & magis continuandæ ſunt preces, faciendaque diligens & pura confeſſio peccatorum.* Quod verò ad illam Sacerdotis miniſterium requirat, conſtat ex libro 2. de Sacerdotio, ubi ſic ait : *Quamobrem multâ quidem arte opus eſt, ut qui laborant Chriſtiani, ultro ſibi perſuadeant, Sacer-*

dotum curationi seſe ſubmittere oportere. Et lib. 3. dicit Sacerdotes Leviticos non purgaſſe à lepra corporali, ſed tantùm de ſanata lepra judicium tuliſſe: Sacerdotes autem Evangelicos, non declarare ſolùm, ſed plane ſanare à lepra ſpirituali. A

Plura etiam ſunt Concilia ante Lateranenſe celebrata, in quibus fit expreſſa mentio de confeſſione ſacramentali, nempe Concilium Laodicenſe ſub Sylveſtro Papa celebratum; Cabilonenſe ſub Vitaliano; Turonenſe, & Rhemenſe, ſub Leone III. Moguntinum ſub Leone IV. Wormatienſe ſub Adriano II. Ex quibus liquet, quàm falsò ſcripſerit Calvinus in Antidoto Tridentini ſeſſ. ſextâ cap. 15. per mille annos nullum fuiſſe uſum confeſſionis ſacerdotalis in Eccleſia, *donec* (inquit) *Innocentius III. cum pauculis cornutis beſtiis* (ſic mille ducentos Patres qui Concilio Lateranenſi interfuerunt, ſanctitate & doctrinâ conſpicuos, impudens hæreſiarcha appellat) *laqueum hunc populo Chriſtiano induit, quem Tridentini Patres adſtringunt.* B

33. Ad ſecundum reſpondent aliqui, Nectarium à Novatianis hæreticis deceptum, quorum conſilio in rebus ad fidem pertinentibus ſæpe utebatur (teſte Socrate apud Baronium anno 56. num. 28.) confeſſionem è ſua Eccleſia ſuſtuliſſe. Sed meliùs reſpondetur, Nectarium abrogaſſe ſolùm quandam conſuetudinem ad pœnitentiam publicam pertinentem, in eoque conſiſtentem, quòd manifeſtatio aliquorum criminum fieret de conſenſu ipſorum pœnitentum à quodam pœnitentiario ad hoc munus ab Eccleſia deſignato. Cùm enim ex hac conſuetudine laudabili, utpote ad correptionem & humiliationem pœnitentis, atque aliorum ædificationem inſtituta, ortum fuiſſet nihilominus ſcandalum quoddam ingens, tempore Nectarij, quia nimirum nobilis cujuſdam matronæ, publicè pœnitentiam agentis, crimen quod cum Diacono commiſerat, manifeſtatum fuit; Nectarius prudenter munus illud pœnitentiarij, delicta ſcandaloſa populo detegentis, ſuſtulit. Vel ut alii volunt, publicam abrogavit confeſſionem, eo tempore coram multis fieri ſolitam, ut legimus apud Caſſianum Collat. 2. cap. 11. & teſtantur Origenes homil. 2. in Pſalm. 37. & Auguſtinus lib. 50. homiliarum, homil. ultimâ cap. 11. Hanc etiam ſuſtulit Leo Magnus Epiſt 80. ad Epiſcopos Campaniæ, his verbis: *Illam etiam contra Apoſtolicam regulam præſumptionem, quam nuper agnovi à quibuſdam illicitâ uſurpatione committi, modis omnibus conſtituo ſubmoveri: ne de ſingulorum peccatorum genere, libellis ſcripta Confeſſio, publicè recitetur, cùm reatus conſcientiarum ſufficiat ſolis Sacerdotibus indicari, Confeſſione ſecretâ. Quamvis enim plenitudo fidei videatur eſſe laudabilis, quæ propter timorem Dei apud homines erubeſcere non veretur, tamen quia non omnium ſunt hujuſmodi peccata, ut qui pœnitentiam poſcunt non timeant publicare; removeatur tam improbabilis conſuetudo, ne multi à pœnitentiæ remediis arceantur, &c. Sufficit enim illa confeſſio, quæ primùm Deo offertur, tum etiam Sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit.* C D

34. De eadem publica confeſſione intelligendus eſt Chryſoſtomus, dum ſolam coram Deo factam confeſſionem admittere videtur. Quod verò hæc interpretatio legitima ſit, & ad mentem illius, patet ex verbis illis: *Non dico ut confitearis ea conſervo tuo, ne exprobret:* Hæc enim verba apertè ſignificant, Chryſoſtomum loqui de confeſſione publica, ex qua opprobrium & confuſio pœnitentium ſequi ſolebat. Id etiam conſtat ex homilia 4. de Lazaro, circa medium, ubi hæc ſcribit: *Cave enim homini dixeris, ne tibi exprobret. Neque enim conſervo confiteris, ut in publicum proferas; ſed ei qui dominus eſt, ei qui tui curam gerit, ei qui humanus eſt, ei qui medicus eſt, oſtendis vulnera.* Et infrà inducit Deum ſic cum pœnitente loquentem: *Non cogo te in medium prodire theatrum, ac multos adhibere teſtes: mihi ſoli dic peccatum privatim, ut ſanem ulcus, teque dolore liberabo.* Et homil. 31. in Epiſtolam ad Hebræos, ſic loquitur: *Non tibi dico, ut ea* (ſcilicet peccata) *tanquam pompam in publicum proferas, neque ut te accuſes; ſed ut pareas Prophetæ dicenti, Revela Domino viam tuam. Apud Deum ea confitere, apud Judicem confitere peccata tua, orans ſi non linguâ, ſaltem memoriâ.* Quibus locis ſolùm intendit publicam confeſſionem abrogare, non verò ſecretam & auricularem.

Dices: Chryſoſtomus ita aſſerit confeſſionem non eſſe conſervo faciendam, ut etiam addat ſoli Deo eam debere fieri: Ergo excludit omnem confeſſionem homini faciendam, ſubindeque etiam ſecretam & auricularem. 35.

Reſpondeo Chryſoſtomum dum ait confeſſionem ſoli Deo eſſe faciendam, non excludere Sacerdotem, quia cùm Sacerdos confeſſionem audiat, & à peccatis abſolvat, ut Chriſti vicarius, non condiſtinguitur ab ipſo Chriſto, unde confeſſio facta Sacerdoti, ſoli Deo cenſetur fieri, ut apud Tertullianum lib. de pœnit. cap. 9. & 10. & Auguſtinum in Pſalm. 66. videre eſt. Vel etiam dici poteſt cum Bellarmino, Chryſoſtomum non loqui de confeſſione prout ordinatur ad abſolutionem ſacerdotalem, ſed quatenus habet rationem cujuſdam ſatisfactionis pro pœna debita peccato, ad quem finem inſtituta erat publica confeſſio, ut nimirum pœnitens lueret partem pœnæ peccatis à ſe commiſſis debitæ, ratione illius ſolemnis confuſionis quæ oriebatur ex publica criminum confeſſione. Vult ergo Chryſoſtomus, ad hanc ſatisfactionem faciendam, non eſſe neceſſarium ut homini peccatum aperiatur, ſed ſufficere ut Deo cum dolore & lachrymis exponatur.

§. III.

Altera difficultas expeditur, & quo tempore Chriſtus ſacramentum pœnitentiæ inſtituerit, breviter declaratur.

DIco ſecundò, ſacramentum pœnitentiæ inſtitutum fuit à Chriſto poſt reſurrectionem, cùm verba illa protulit: *Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis peccata* &c. Ioan. 20. 36.

Hæc etiam concluſio eſt de fide, definitur enim expreſsè à Tridentino ſeſſ. 6. cap. 14. & ſeſſ. 14. cap. 1. his verbis: *Dominus autem ſacramentum pœnitentiæ tunc præcipuè inſtituit, cùm à mortuis excitatus, inſufflavit in Diſcipulos ſuos dicens, Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt.*

Ratio etiam id ſuadet, cùm enim ſacramentum pœnitentiæ ſit ſpirituale judicij tribunal, tunc verè inſtituitur cùm Sacerdotibus confertur judiciaria poteſtas ad abſolvendum vel condemnandum, juxta merita delinquentis: Sed poteſtas illa traditur Ioan. 20. verbis allegatis: Ergo 37.

tunc solùm instituitur sacramentum Pœnitentiæ, & non antea.

38. Si autem quæras, cur Christus hujus sacramenti institutionem post resurrectionem suam differre voluerit, cùm tamen alia sacramenta ante mortem & passionem suam instituerit? Respondeo nullam aliam posse assignari rationem à priori, quàm voluntatem ipsius instituentis, aliquas tamen posse afferri congruentias quarum præcipua est, quia resurrectio Christi est typus & exemplar perfectæ justificationis, quâ homo per pœnitentiam resurgit à morte peccati. Unde Paulus ad Romanos 4. *Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram*; id est ut perfectum justificationis exemplar nobis exhiberet. Sicut enim Christus citò, verè, & perfectè, seu non iterum moriturus, resurrexit: ita peccator debet per pœnitentiam citò à peccatis resurgere, neque eam differre, & verâ ac sincerâ pœnitentiâ ad Deum converti, atque ad vitam gratiæ per eam revocatus & restitutus, non mori iterum morte peccati, nec peccatum illi ultra dominari, juxta illud ejusdem Apostoli: *Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.*

39. Contra istam conclusionem objici potest: Tunc institutum fuit sacramentum Pœnitentiæ, cùm potestas clavium Apostolis collata est: Sed talis potestas fuit ipsis collata Matthæi 18. ubi Christus illis dixit: *Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlo:* Ergo tunc fuit à Christo institutum sacramentum Pœnitentiæ.

40. Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem, & ad testimonium Matthæi dico tunc solùm promissam fuisse Apostolis potestatem clavium ad remittenda vel retinenda peccata, nec de facto fuisse illis collatam usque post resurrectionem, cùm Christus per insufflationem Apostolis tribuit Spiritum Sanctum, dicens: *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata* &c. Cùm enim (ut expendit S. Thomas Joannis 20.) remissio peccatorum fiat mediâ charitate, & Spiritus Sanctus sit charitas, non fuit conveniens Apostolos recipere virtutem remittendi peccata, quousque per mysticam illam Christi insufflationem Spiritum Sanctum recepissent. Quod si aliquis contendat Apostolos Matthæi 18. ligandi atque solvendi judiciariam potestatem recepisse de præsenti, ut verba sonare videntur, dici poterit talem potestatem judiciariam, non esse potestatem remittendi vel retinendi peccata in foro interno, sed esse potestatem ferendi sententiam in foro exteriori, & ad puniendos rebelles pœnis & censuris Ecclesiasticis, ut docet S. Thomas super verba illa Matthæi, & colligit ex ipso contextu: nam ibi Christus posito præcepto ordinis servandi in correctione fraterna, addit: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus*, id est separatus & excommunicatus, per sententiam excommunicationis latam ab Ecclesia. Ut autem appareat efficacia potestatis Ecclesiasticæ ad hanc pœnam inferendam, immediatè subjungit Christus: *Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis super terram* &c. Subdit S. Doctor: *Sic dicitur alligare, quia non solvit, vel quia excommunicat.*

ARTICVLVS III.

Quæ sit materia & forma Sacramenti Pœnitentiæ?

DIco primò, actus pœnitentis, nimirum dolorem de peccato & ejusdem confessionem ac pro eo satisfactionem, esse materiam proximam hujus sacramenti; materiam verò remotam illius esse peccata actualia post baptismum commissa.

41. Prima pars hujus conclusionis docetur expressè à Tridentino sess. 14. cap. 3. his verbis. *Sunt quasi materia hujus sacramenti, ipsius pœnitentis actus, nempe contritio, confessio, & satisfactio, qui quatenus in pœnitente ad integritatem sacramenti, plenamque & perfectam peccatorum remissionem, ex Dei institutione requiruntur, hac ratione pœnitentiæ partes dicuntur.* Et Canone 4. *Si quis negaverit ad integram & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam sacramenti Pœnitentiæ, scilicet contritionem, confessionem, & satisfactionem, & tres pœnitentiæ partes dicuntur, anathema sit.* Nec te moveat, quod Concilium non appellat hos actus materiam, sed quasi materiam, nam ut ait Catechismus Romanus de sacramento Pœnitentiæ numero 14. *Non ideò hi actus quasi materia à Sancta Synodo appellantur, quia veræ materiæ rationem non habeant; sed quia ejus generis materia non sint quæ extrinsecus adhibeatur, ut aqua in Baptismo, chrisma in Confirmatione.*

42. Potest insuper eadem pars ratione suaderi: nam cùm hoc sacramentum sit institutum per modum actûs judicialis, ut colligitur ex Joannis 20. & Matthæi 18. & docetur à Tridentino sessione 14. cap. 2. & 5. sicut in foro civili & externo judicio, unus quidam est actus judicialis constans ex rei accusatione & defensione, & ex Judicis sententia; in quo actu sententia habet quandam rationem formæ perficientis & complentis negotium in accusatione & defensione inchoatum: ita sacramentum Pœnitentiæ est aggregatum quoddam ex actibus pœnitentis, reum & testem contra seipsum agentis, id est, seipsum sincerè accusantis, & per dolorem aptum ad reconciliationem, seipsum quodammodo defendentis apud Deum; & ex sententia Sacerdotis absolventis: in quo actus pœnitentis habent rationem partis imperfectioris & præsuppositæ, subindeque materiæ; actus verò Sacerdotis absolventis habent rationem perficientis & complentis, adeòque formæ.

43. Dices, Quod habet rationem materiæ, debet præsupponi formæ: Sed satisfactio non præsupponitur formæ sacramenti Pœnitentiæ, sed potiùs eam subsequitur: Ergo non est materia proxima hujus sacramenti.

Respondeo distinguendo Majorem: Quod habet rationem materiæ, tanquam pars essentialis, concedo Majorem. Tanquam pars integralis, nego Majorem: Nam etiam in naturalibus, partes integrales nonnunquam superveniunt materiæ per formam actuatæ, ut patet in nutritione & augmentatione: satisfactio autem non est pars nisi integralis sacramenti Pœnitentiæ, ut constabit ex dicendis articulo sequenti. Addunt aliqui, satisfactionem, quatenus in voto & proposito in contritione includitur, præcedere ab-

ſolutionem. Sed in hoc ſenſu ſatisfactio non eſt A
pars integralis, ſed eſſentialis, quia eſt ipſa
contritio.

44. Secunda pars hujus concluſionis, quæ aſſerit peccata poſt baptiſmum commiſſa eſſe materiam remotam hujus ſacramenti, ſequitur ex dictis in præcedenti: Tum quia materia remota alicujus ſacramenti illa dicitur circa quam verſatur materia proxima: Sed actus pœnitentis jam dicti, qui ſunt materia proxima ſacramenti Pœnitentiæ, verſantur circa peccata actualia: Ergo illa ſunt materia remota ſacramenti Pœnitentiæ. Tum etiam, quia crimen vel negotium de quo agitur in judicio civili & politico, dicitur materia illius: Sed pœnitentia, ut ſuprà dicebamus, eſt quod- B
dam judicium: Ergo peccata de quibus in illo tractatur, ſunt ipſius materia, non ex qua, vel in qua, ut aqua in baptiſmo, & lignum in cathedra, ſed materia circa quam, vel contra quam operatur ſacramentum, eam delendo ſeu deſtruendo, ſicut panis & vinum dicuntur materia Euchariſtiæ; vel potiùs ſicut morbi dicuntur materia medicinæ.

45. Dixi autem peccata actualia poſt baptiſmum commiſſa, quia nec peccatum originale nec peccata actualia ante baptiſmum commiſſa, ſunt hujus ſacramenti materia; illud enim pro perſonis & cauſis Eccleſiæ juriſdictioni ſubjectis inſtitutum eſt: At perſonæ nondum baptizatæ non C
ſubduntur juriſdictioni Eccleſiæ, juxta illud Pauli 1. Corinth. 5. *Quid enim mihi de iis qui foris ſunt judicare?* & iſtud Tridentini ſeſſ. 14. cap. 2. *Eccleſia in neminem judicium exercet, qui non prius ipſam per baptiſmi januam fuerit ingreſſus.* Peccata quoque ante Baptiſmum commiſſa non pertinent ad Eccleſiæ juriſdictionem; quia ſunt iis ſimilia, quæ committuntur à non ſubjectis alicui regno vel provinciæ, extra ipſius territorium, de quibus non poteſt judex illius regni vel provinciæ judicare; unde Eccleſia talium peccatorum confeſſionem non admittit, nec pro illis ullam injungit pœnitentiam. Quæ verò peccata actualia poſt baptiſmum commiſſa, ſint materia ne- D
ceſſaria, vel ſufficiens hujus ſacramenti, dicemus infrà, cùm de confeſſione agemus.

46. Dico ſecundò, forma ſacramenti Pœnitentiæ, ſunt verba abſolutionis à Sacerdote prolata. Ita definitum eſt à Florentino in decreto unionis, ubi ſic dicitur: *Forma hujus ſacramenti ſunt verba abſolutionis, quæ Sacerdos profert, cùm dicit: Ego te abſolvo à peccatis tuis &c.* Et à Tridentino ſeſſione 14. capite 3. his verbis: *Docet præterea Sancta Synodus, ſacramenti Pœnitentiæ formam, in qua præcipuè ipſius vis ſita eſt, in illis Miniſtri verbis poſitam eſſe: Ego te abſolvo à peccatis tuis, &c.*

47. Ratio etiam id ſuadet, nam, ut ſuprà dicebamus, ſacramentum Pœnitentiæ eſt inſtitutum per modum judicij: At in judicio ſententia Judicis ſe habet tanquam forma, quia eſt veluti complementum & conſummatio illius: Ergo & abſolutio Sacerdotalis, quæ gerit vices ſententiæ in foro pœnitentiæ, habebit rationem formæ. De hac fusè infrà differemus, & varias *Diſp. 12.* ac graves quæ circa illam verſantur difficultates, diſcutiemus ac reſolvemus.

ARTICVLVS IV.

Vtrum abſolutio Sacerdotis, & actus pœnitentis, ſint partes intrinſecè componentes ſacramentum Pœnitentiæ?

PArtem negantem tenent aliqui Theologi: 48.
Scotus enim, Major, & Gabriel, exiſtimant ſolam formam eſſe partem intrinſecam hujus ſacramenti; contritionem verò & confeſſionem, diſpoſitiones tantùm, & ſatisfactionem fructum illius. E contra Soto vult formam non eſſe niſi complementum hujus ſacramenti, ejuſque eſſentiam in ſolis actibus pœnitentis adæquatè conſiſtere. Durandus verò fatetur quidem abſolutionem & confeſſionem eſſe partes intrinſecas Pœnitentiæ ſacramenti, ſed hoc negat de contritione, quia (inquit) non eſt aliquid ſenſibile, ſed ſpirituale; & de ſatisfactione, quia non ſupponitur ad abſolutionem, ſed ad ipſam ſequitur. Quam opinionem quoad ſatisfactionem docuit etiam Marſilius. Pro explicatione veræ & communis ſententiæ, ſit

§. I.

Concluſio affirmativa ſtatuitur.

DIco breviter: Sacramentum Pœnitentiæ 49.
componitur intrinſecè ex abſolutione, confeſſione, dolore interno, & ſatisfactione.

Hæc concluſio quantùm ad omnes partes colligitur ex dictis in præcedenti: nam in ea oſtendimus, ſacramentum Pœnitentiæ conſtare ex actibus pœnitentis & abſolutione Sacerdotis, tanquam ex materia & forma: At in omni compoſito etiam artificiali materia & forma ſe habent ut partes intrinſecæ & eſſentiales, ut in Tractatu de Sacramentis in communi contra Cabreram oſtendimus: Ergo ſacramentum Pœnitentiæ componitur intrinſecè ex abſolutione, confeſſione, dolore interno, & ſatisfactione. *Diſp. 1. art. 7. Conc. 3.*

Probatur inſuper concluſio quantùm ad ſingulas partes. Et in primis quòd abſolutio Sacerdotis ſit pars intrinſeca hujus ſacramenti, manifeſtum videtur: Tum quia ut articulo præcedenti oſtendimus, omne judicium intrinſecè conſtat ex accuſatione rei, & ex ſententia judicis; unde cùm in foro pœnitentiæ, abſolutio Sacerdotalis gerat vices ſententiæ non poteſt eſſe pars intrinſeca illius. Tum etiam, quia Sacerdos abſolvens, verè conficit ſacramentum Pœnitentiæ: Sed ſi ex abſolutione Sacerdotis illud non componeretur intrinſecè, Sacerdos abſolvens non verè ipſum conficeret: Ergo &c. Major eſt certa, Sacerdos enim abſolvens, eſt verè miniſter ſacramenti Pœnitentiæ. Minor verò probatur: Qui nihil facit pertinens ad intrinſecam conſtitutionem alicujus compoſiti, non verè ipſum conficit: Sed cùm Sacerdos abſolvens nihil faciat in ſacramento Pœnitentiæ, quàm abſolvere, nihil ad intrinſecam ejus conſtitutionem pertinens faciet, ſi non componatur intrinſecè ex abſolutione Sacerdotis: Ergo Pœnitentiæ ſacramentum non conficiet, ſi ex abſolutione Sacerdotis illud intrinſecè non conſtet. 50.

Deinde quòd etiam confeſſio & dolor internus 51.
intrinſecè ad conſtitutionem hujus ſacramenti pertineant, non minùs videtur certum: Si enim non eſſent de intrinſeca ejus conſtitutione,

sed tantùm se haberent, ut docet Scotus, tanquam dispositiones ad illud ; quemadmodum qui sine debita dispositione baptizatur, verè suscipit baptismum, licèt indignè, quia talis actus baptizati, non est de essentia baptismi, nec de intrinseca ejus constitutione ; sic qui sine dolore & confessione peccatorum reciperet à Sacerdote absolutionem, verum & totum sacramentum pœnitentiæ susciperet ; quod tamen est absurdum & erroneum.

52. Demum quod etiam satisfactio intrinsecè ad constitutionem hujus sacramenti concurrat, sic ostenditur. Omne compositum constat intrinsecè ex partibus suis, non tantùm essentialibus, sed etiam integrantibus; pedes siquidem & digiti constituunt intrinsecè corpus humanum, licèt sint tantùm de ejus integritate : Atqui satisfactio est pars saltem integralis sacramenti pœnitentiæ, ut determinavit Tridentinum sess. 14. cap. 3. & colligitur ex eo quod licèt sacramentum pœnitentiæ non sit primariò & essentialiter, nisi judicium reconciliatorium peccatoris cum Deo, secundariò tamen & integraliter sit insuper judicium vindicativum juris divini læsi, in quo differt à baptismate, quod est sacramentum puræ reconciliationis : vindicatio autem & ultio, sine pœna & sine satisfactione esse non possit : Ergo &c.

53. Adverte tamen, quòd licèt satisfactio non sit pars essentialis, sed tantùm integralis sacramenti pœnitentiæ, ac proinde non possit dici de essentia ejus, per modum partis, sed tantùm de integritate; verum tamen est dicere quod est de essentia ejus per modum connotati & obliqui, sive per modum termini habitudinis transcendentalis & essentialis ipsius ; omne enim compositum, sive substantiale, sive accidentale, essentialem dicit habitudinem ad partes suas, etiam præcisè integrantes. Ex quo fit quod licèt absque satisfactione, nondum in re exhibita, sed etiam imposita, possit aliquando salvari essentia sacramenti pœnitentiæ ; imò & absque voto explicito satisfactionis, sive desiderio eam adimplendi : quando nimirum moribundus confessus absolvitur sine imposita pœnitentia, non tamen absque voto implicito satisfactionis, sive ordinis ad illam.

§. II.

Solvuntur objectiones.

54. CONtra primam partem conclusionis, pro sententia Soti objicitur primò : D. Thomas infrà quæst. 90. numerans omnes partes sacramenti pœnitentiæ, ex quibus intrinsecè constat, non meminit absolutionis. Item quæst. 84. art. 1. vocat absolutionem complementum sacramenti pœnitentiæ ; quod tamen falsum videtur, si absolutio sit de intrinseca ipsius constitutione ; id enim habebit per modum formæ, atque adeò partis essentialis, quæ omnino distinguitur à complemento.

55. Respondeo D. Thomam loco primùm citato numerare partes hujus sacramenti, non omnes absolutè, sed eas duntaxat quibus adæquata ipsius materia conficitur : cum quo stat quod alia sit præterea habens rationem formæ essentialis, physicè ipsum componentis, scilicet absolutio, quam secundo loco vocat quidem complementum, sed intrinsecum & essentiale (nempe in genere formæ, quæ præbet primam rationem spe-

A ciei, sicut anima homini) non verò intrinsecum & accidentale.

56. Contra secundam & tertiam partem conclusionis, pro sententia Scoti objicitur secundò : Si pœnitentiæ sacramentum non consisteret in sola absolutione Sacerdotis, sed insuper ex actibus pœnitentis, contritione scilicet, confessione, & satisfactione, intrinsecè constitueretur, sequeretur quod sacerdos non efficeret tale sacramentum, subindeque quod non esset ejus minister: Sed hoc dici nequit : Ergo nec illud. Sequela Majoris manifesta videtur, nam actus pœnitentis non efficiuntur à Sacerdote ministrante sacramentum pœnitentiæ, sed tantùm absolutio : Ergo si pœni-
B tentiæ sacramentum non consistat in sola absolutione, sed insuper ex actibus pœnitentis intrinsecè componatur, Sacerdos non poterit dici illud efficere.

57. Confirmatur : Illud omne ex quo intrinsecè componitur sacramentum pœnitentiæ, causat physicè gratiam ei propriam : Atqui sola absolutio hoc præstat, tum quia id docet D. Thomas in 4. dist. 22. quæst. 2. art. 1. quæstiunc. 1. ad 2. & 3. tum etiam quia ratio id suadet ; si enim actus pœnitentis physicè causarent gratiam in sacramento pœnitentiæ, pœnitens diceretur seipsum justificare, dare sibi gratiam, & remittere peccata, imò & seipsum absolvere ; quandoquidem sacer-
C dos ideò solùm dicitur pœnitentem absolvere, quia gratiam peccati remissivam in eo physicè causat, per verba absolutionis quæ profert : Ergo sacramentum pœnitentiæ in sola absolutione consistit.

58. Ad objectionem respondeo, negando sequelam Majoris : quemadmodum enim agens naturale, licèt non producat materiam, imò aliquando neque formam, eo tamen ipso quod eam introducat in materiam, dicitur producere compositum; v.g. homo dicitur generare hominem, ex eo solùm quòd animam uniat corpori; efficere album, præcisè ex eo quod introducat albedinem in subjecto; sic Sacerdos verè dicitur ministrare hoc sacra-
D mentum, illudque efficere, non obstante quod materiam ejus, in actibus pœnitentis consistentem, non efficiat ; ex eo præcisè quòd formam in absolutione consistentem, vel physicè, vel moraliter, tali materiæ uniat.

59. Ad confirmationem, concessâ Majori, nego Minorem, nam ut docet D. Thomas hîc art. 1. ad 3. & quæst. 28. de verit. art. 8. ad secundum, sacramentum pœnitentiæ ratione utriusque partis materiæ & formæ causat gratiam. Neque oppositum docet in quarto sent. citato in argumento, sed tantùm ait solam formam hujus sacramenti habere per se primò virtutem efficiendi gratiam, cum
E quo stat quod actus pœnitentis, secundariò, & minùs principaliter, & ratione alterius, scilicet formæ absolutionis, gratiam ex opere operato producant, ut idem S. Doctor hîc quæst. 86. sequenti art. 6. manifestè declarat, his verbis : *Actus humani qui sunt ex parte peccatoris, materialiter se habent in sacramento pœnitentiæ : omne autem sacramentum producit effectum suum, non solùm virtute formæ, sed etiam virtute materiæ, ex utroque enim est unum sacramentum : unde sicut remissio culpæ fit in baptismo non solùm virtute formæ, sed etiam virtute materiæ, scilicet aquæ, principaliter tamen virtute formæ, ex qua ipsa aqua virtutem recipit ; ita etiam & remissio culpæ est effectus pœnitentiæ, principaliùs quidem ex virtute clavium,*

quas habent ministri, ex quorum parte accipitur id quod est formale in hoc sacramento; secundariò autem ex vi actuum pœnitentis, pertinentium ad virtutem pœnitentiæ, tamen prout hi actus aliqualiter ordinantur ad claves Ecclesiæ. Per quod patet ad primam probationem Minoris. A

Ad secundam verò, nego sequelam, quia propositiones illæ, *homo se justificat, sibi dat gratiam*, absolutè prolatæ, ex vi terminorum, & ex modo loquendi, significant virtutem propriam & principalem in homine ad sui justificationem; si tamen proferrentur cum addito, & intelligerentur de causa instrumentali, possent concedi: in nullo tamen sensu verum est dicere, quod pœnitens seipsum possit absolvere; non enim ideo præcisè minister B sacramenti pœnitentiæ dicitur verè & propriè absolvere pœnitentem, quòd habeat rationem instrumenti physici in causalitate gratiæ, sed quia insuper per modum Judicis causat remissionem peccatorum, quod pœnitenti nullâ ratione potest competere, cùm in tribunali pœnitentiæ, non sit Judex, sed reus, & accusator sui.

60. Objicies tertiò: Partes componentes totum, requirunt aliquam conjunctionem: Sed contritio & confessio nullam cum absolutione conjunctionem requirunt, cùm eam multo tempore præcedere possint: Ergo cum ea sacramentum pœnitentiæ componere nequeunt.

Respondeo ad constitutionem compositi physici, requiri physicam partium conjunctionem, C ad constitutionem verò compositi moralis, quale est sacramentum pœnitentiæ, sufficere conjunctionem moralem, qualis intercedere solet inter accusationem Rei & sententiam Judicis; vel qualis inter consensum conjugum requiritur & sufficit in matrimonio, in quo consensus unius multo tempore præcedere potest consensum alterius.

61. Objicies quartò: Potest dari sacramentum pœnitentiæ **sine confessione**, per signa tantùm, ut de moribundis docet Rituale Pauli V. Item potest dari sacramentum pœnitentiæ validum, sed informe, defectu contritionis seu doloris sufficientis: Ergo confessio & contritio non constituunt intrinsecè & essentialiter sacramentum pœnitentiæ. D

Respondeo negando Antecedens, quoad utramque partem, nam in moribundo cùm signa subeant vicem verborum (ficut nutus in matrimonio) eorum exhibitio rationem locutionis & confessionis habet. Ad illud quod additur, nego posse absque ullo dolore dari sacramentum pœnitentiæ validum, cùm hujus sacramenti forma cadere nequeat nisi in peccata aliquo dolore affecta: quinam verò ad illius valorem requiratur, & sufficiat, dicemus infrà cùm de contritione agemus.

62. Objicies quintò pro sententia Durandi: Omnis pars compositi sensibilis, quale est sacramentum, debet esse sensibilis: Sed contritio non est sensibilis: Ergo non est pars sacramenti pœnitentiæ. E

Respondeo primò, Majorem non esse universaliter veram, nam homo est aliquod totum corporeum, & sensibile, non tamen una ex partibus ex quibus constat, nimirum anima, neque corporea est, neque sensibilis.

Respondeo secundò, sufficere quod totum sacramentum sit sensibile per se, & quælibet ejus pars sit sensibilis per se, vel per aliud: quamvis autem contritio non sit sensibilis per se, sit tamen sensibilis per confessionem exteriorem, quæ nobis significat confitentem sua peccata, de illis aliquem dolorem concipere.

63. Objicies sextò pro sententia Marsilij: Si satisfactio esset pars integralis sacramenti pœnitentiæ, ei correspondaret partialis forma, sicut quia in sacramento Extremæ-Unctionis distinguntur plures unctiones ipsum integrantes, cuilibet correspondet partialis forma: Sed consequens non videtur posse admitti, quandoquidem unica est in isto sacramento absolutionis forma: Ergo nec Antecedens.

Respondeo primò, negando sequelam Majoris, & paritatem probationis ei conjunctæ: licèt enim in Ordine & in Extrema-Unctione, ex peculiari Christi institutione, contingat singulis partibus materiæ, correspondere singulas formas partiales; non tamen hoc est necessarium in alijs sacramentis, sed unica forma in sacramento pœnitentiæ, quæ est absolutio, cadit supra omnes actus pœnitentis; eos vel physicè, ratione sui, aut effectûs; vel moraliter, actuans & determinans in ratione unius adæquati signi gratiæ.

Respondeo secundò, satisfactioni in sacramento pœnitentiæ correspondere formam partialem, nimirum sententiam per quam injungitur à Sacerdote; sicut enim satisfactio injuncta virtute clavium, est de integritate materiæ hujus sacramenti, ita sententia per quam injungitur, est de integritate formæ consistentis essentialiter in absolutione.

§. III.

Corollaria notatu digna.

EX dictis hactenus constat primò, sacramentum pœnitentiæ supponere in recto pro actibus pœnitentis, & absolutione Sacerdotis, nam ex his partibus fit sensibile signum gratiæ sanantis & remissivæ peccatorum. 64.

Constat secundò, hoc sacramentum appellari reconciliationis ab effectu, absolutionis à forma, confessionis à notiori parte materiæ, pœnitentiæ ab ipsa contritione; nunquam verò dicitur sacramentum satisfactionis, quia hæc, licèt sit de integritate, non est tamen de essentia. 65.

Constat tertiò, impositionem manuum non requiri necessariò in hoc sacramento, tum quia nullibi in declaratione actuum ex quibus hoc sacramentum constat, mentio fit impositionis manuum; & licèt olim in usu fuerit, & nunc etiam sit, nunquam tamen habita fuit pro simpliciter necessaria, imò nec semper & ubique adhibita ab omnibus. Tum etiam, quia ut discurrit D. Thomas hîc art. 4. impositio manuum in sacramentis Ecclesiæ fit ad designandum aliquem copiosum gratiæ effectum, quo illi quibus manus imponuntur quodammodo per quandam similitudinem continuantur ministris in quibus copia gratiæ esse debet. Et ideò manûs impositio fit in sacramento Confirmationis, in quo confertur plenitudo Spiritûs Sancti; & in sacramento Ordinis, in quo confertur quædam excellentia potestatis in divinis mysterijs. Sacramentum autem pœnitentiæ non ordinatur ad consequendam aliquam excellentiam gratiæ, sed ad remotionem peccatorum: unde ad hoc sacramentum non requiritur manuum impositio, sicut nec etiam ad 66.

Baptiſmum, in quo tamen ſit plenior remiſſio peccatorum.

67. Quartò ex dictis intelliges, duplicem poſſe dari definitionem ſacramenti pœnitentiæ, alteram phyſicam, alteram metaphyſicam. Phyſicè enim ſic poteſt definiri: *Sacramentum pœnitentiæ eſt confeſſio exterior peccatorum, poſt baptiſmum commiſſorum, ab interna contritione vel attritione proveniens, ſub præſcripta abſolutionis forma.* In definitione enim phyſica entis artificialis, quale eſt ſacramentum, ponitur materia eius in recto, & forma in obliquo, licèt forma etiam ſit de eſſentia ejus in recto; aliud enim eſt eſſe de eſſentia rei in recto, aliud prædicari de ipſa in recto. Metaphyſicè verò conſideratum definiri ſic poteſt: *Pœnitentia eſt ſacramentum novæ legis, à Chriſto Domino inſtitutum, ad ſignificandam & conferendam gratiam ſanantem, & ad remittenda peccata poſt Baptiſmum commiſſa.*

68. Demum ex dictis infertur, quod cùm juxta omnium Theologorum ſententiam debeat ſacramentis aſſignari aliquid quod ſit res tantùm, id eſt effectus ſacramenti; aliquid quod ſit ſacramentum tantùm, id eſt ſignum externum & ſenſibile; & aliquid quod ſit res & ſacramentum, id eſt effectus, & ſimul ſignum ulterioris effectûs; etiam in hoc ſacramento hæc tria reperiri debent. Et quidem de re tantùm non eſt difficultas, illa enim eſt gratia remiſſiva peccati; ſicut nec de ſacramento tantùm, illud enim eſt aggregatum ex actibus pœnitentis, & abſolutione Sacerdotis. Sed difficile eſt aſſignare quid in hoc ſacramento ſit res & ſacramentum ſimul, nam varia circa hoc ſunt Authorum placita. Capreolus enim & Paludanus exiſtimant hoc ſacramentum præter gratiam ſanctificantem efficere quendam ornatum in anima, qui ipſam gratiam antecedat, & ſignificet, ſubindeque qui ſit res & ſacramentum ſimul. Delugo verò diſp. 2. de ſacramentis in genere, ſect. 8. docet, in hoc ſacramento rem & ſacramentum ſimul, eſſe conſcientiæ pacem & ſerenitatem, quæ cum vehementi ſpiritûs conſolatione conſequi ſolet, ut ait Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 3. Sicut in Extrema Unctione res & ſacramentum eſt ſanitas corporis, ſi animæ expedierit; vel, ut alij malunt, hilaritas mentis, & confortatio ad ſuſtinentiam dolorum, & luctam tentationum. His tamen relictis ſententiis, utpote à mente & doctrina D. Thomæ penitùs alienis.

69. Dicendum eſt cum S. Doctore hîc art. 1. ad 3. & in 4. diſt. 22. quæſt. 2. art. 1. quæſtiunc. 2. quod interior pœnitentia, ſeu contritio, eſt in hoc ſacramento res & ſacramentum ſimul, quia partim ſignificat gratiam remiſſivam peccati, partim ipſa ſignificatur ab actibus externis pœnitentis; qui dum humiliter ſe accuſat, & ſubmittit abſolutioni & ſatisfactioni, ſignificat ſe de peccato dolere.

70. Verùm contra hanc D. Thomæ ſententiam, duplex fieri poteſt inſtantia difficilis. Prima eſt: Ut aliquid ſit res & ſacramentum ſimul, debet eſſe effectus cauſatus ab eo quod eſt ſacramentum tantùm, ſicut character cauſatur à Baptiſmo; unde ſupponit id quod eſt ſacramentum tantùm, eſſe in ſe conſtitutum & compoſitum, ut poſſit cauſare talem effectum: At interior pœnitentia ſeu contritio, non ſupponit conſtitutum ſacramentum pœnitentiæ à quo cauſetur, quia eſt pars conſtitutiva illius, ut ſuprà oſtenſum eſt: Ergo interior pœnitentia ſeu contritio, non eſt in hoc ſacramento res & ſacramentum ſimul.

Secunda eſt: Id quod eſt res & ſacramentum ſimul, non eſt cauſa illius quod eſt ſacramentum tantùm, nec illud antecedit, ſed ſubſequitur: At interior pœnitentia, ſeu contritio, eſt cauſa illius quod eſt ſacramentum tantùm, nimirum ipſius confeſſionis ſenſibilis & externæ, illamque antecedit, quia confeſſio eſt expreſſio quædam doloris interni de peccatis: Ergo non poteſt contritio eſſe res & ſacramentum ſimul. 71.

Huic duplici inſtantiæ duplex poteſt adhiberi ſolutio. Prima traditur à Soto in 4. diſt. 14. quæſt. 1. ubi docet contritionem duobus modis poſſe conſiderari: Primò quatenus fit ſenſibilis per ſigna exteriora, & quodammodo concipitur ut informis, ſeu nondum formata per gratiam ſacramentalem quam ſignificat; quâ ratione eſt prior gratiâ & cauſa ipſius, tanquam pars ſacramenti. Secundò ut formata gratiâ ſacramentali, quâ ratione poſterior eſt ſacramento, & effectus ipſius. Unde ad primam inſtantiam, diſtinguo Majorem: Illud quod eſt res & ſacramentum ſimul, debet cauſari ab eo quod eſt ſacramentum tantùm, ſub aliqua formalitate, concedo. Sub omni, nego. Sicut in matrimonio, vinculum inter virum & uxorem, non eſt res & ſacramentum ſimul, prout præcisè oritur ex contractu naturali, ſed quatenus elevatur à ſacramento, ad ſignificandum conjunctionem Chriſti & Eccleſiæ; & corpus Chriſti, non abſolutè in ſe, ſed quatenus, ut ita dicam, ſacramentatum, ſeu conjunctum ſpeciebus ſacramentalibus, eſt res & ſacramentum Euchariſtiæ, effectuſque ipſorum verborum, & ſacramenti. Quidni ergo pariter contritio, conſiderata ut informis, poterit eſſe pars ſacramenti pœnitentiæ, illudque intrinſecè conſtituere; ut formata verò per gratiam ſacramentalem, eſſe effectus ab eo cauſatus, illoque ſub hac ratione poſterior? Per quod patet ad ſecundam inſtantiam. 72.

Aliter aliqui recentiores Thomiſtæ ab hac difficultate ſeſe expediunt, dicunt enim, quod quando S. Thomas docet quod interior pœnitentia eſt res & ſacramentum ſimul, per pœnitentiam interiorem, non intelligit pœnitentiam actualem, ſeu contritionem, ſed magis habitum pœnitentiæ, qui ſe habet ut proprietas reſpectu gratiæ. Unde facilè occurrunt inſtantijs propoſitis, nam confeſſio & contritio verè antecedunt & cauſant hujuſmodi habitum; vel abſolutè, & quoad ſubſtantiam, ſi pœnitens accedat cum ſola attritione; vel quantum ad aliquam ejus perfectionem & augmentum, ſi pœnitens cum contritione ad ſacramentum accedat; ſicut enim ſacramentum pœnitentiæ tunc non cauſat gratiam ſimpliciter, ſed augmentum ipſius; ita nec producit habitum pœnitentiæ quoad ſubſtantiam, ſed ſolùm quoad majorem ejus intenſionem & augmentum. Plura de hac re Joannes à S. Thoma hîc art. 5. ſed in re levi & ferè arbitraria, magiſque ad modum loquendi pertinente, quàm ad rem ipſam explicandam, non eſt diutiùs immorandum. 73.

ARTICVLVS V.

Vtrum ſacramentum Pœnitentiæ in re, vel ſaltem in voto, ſit medium neceſſarium ad delenda peccata poſt Baptiſmum commiſſa?

§. I.

Quibuſdam præmiſſis, duplici concluſione difficultas reſolvitur.

74. NOtandum primò, ſacramentum pœnitentiæ, ſicut & quodlibet aliud, duobus modis ſuſcipi poſſe, in re ſcilicet & in voto. Suſcipitur in re, quando quis reipsâ confitetur peccata, & ab illis abſolvitur. Suſcipitur verò in voto ab eo qui cùm reipsâ non poſſit confiteri & abſolvi, habet tamen deſiderium confitendi.

75. Notandum ſecundò, duplex eſſe poſſe votum alicujus ſacramenti; unum explicitum, quando ſcilicet aliquis directè & formaliter intendit ejus ſuſceptionem; aliud implicitum, quando nimirum directè & formaliter non deſiderat ſacramentum, vult tamen aliquid in quo includitur votum ſacramenti. His poſitis, pro reſolutione quæſtionis propoſitæ,

Dico primò, ſacramentum pœnitentiæ, in re, vel in voto, neceſſarium eſſe neceſſitate medij, ad delenda peccata poſt Baptiſmum commiſſa.

76. Probatur primò ex SS. Patribus: Auguſtinus enim Epiſt. 18. ad Honoratum, loquens de imminente periculo mortis ex irruptione hoſtium, cùm dixiſſet, ex tali circunſtantia temporis, alios baptiſmum, alios reconciliationem ſeu pœnitentiam flagitare, ſubjicit: *Vbi ſi miniſtri deſint, quantùm exitium ſequitur eos, qui de iſto ſæculo vel non regenerati exeunt, vel ligati? Quantus eſt etiam luctus fidelium ſuorum, qui eos ſecum in vitæ æternæ requie non habebunt?* Et lib. 1. de adulterinis conjugijs cap. ultimo: *Quæ autem baptiſmatis eadem reconciliationis eſt cauſa, ſi fortè pœnitentiam finiendæ vitæ periculum præoccupaverit, nec ipſos enim ex hac vita ſine arrha ſuæ pacis exire velle debet mater Eccleſia.* Quibus locis apertè docet, quod ut baptiſmus eſt neceſſarius abſolutè hominibus, ita pœnitentia eſt neceſſaria fidelibus, ſuppoſito quod poſt Baptiſmum prolapſi fuerint in peccatum mortale.

77. Idem aſſerit Leo Papa Epiſt. 91. cap. 2. & 3. his verbis: *Multiplex miſericordia Dei, ita lapſibus ſubvenit humanis, ut non ſolùm per baptiſmi gratiam, ſed etiam per pœnitentiæ medicinam, ſpes vitæ reparetur æternæ, ut qui regenerationis donum violaſſent, proprio ſe judicio condemnantes, ad remiſſionem criminum perveniren, ſic divinæ bonitatis præſidiis ordinatis, ut indulgentia Dei, niſi ſupplicationibus Sacerdotum nequeat obtineri. Mediator enim Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, hanc Eccleſiæ præpoſitis tradidit poteſtatem, ut & confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & eoſdem ſalubri ſatisfactione purgatos, ad communionem ſanctorum, per januam reconciliationis admitteret.* Et poſteà: *Si autem aliquis eorum pro quibus Domino ſupplicamus, quocunque interceptus obſtaculo, à munere indulgentiæ præſentis exciderit, & priuſquàm ad conſtituta remedia perveniat, temporalem vitam, humanâ conditione finierit; quod manens in corpore non receperit, conſequi exutus carne non poterit. Nec neceſſe eſt nos eorum qui ſic obierint merita actuſque diſcutere; cùm Dominus Deus noſter, cujus judicia nequeunt comprehendi, quod Sacerdotale miniſterium implere non potuit, ſuæ juſtitiæ reſervaverit; ita poteſtatem ſuam timeri volens, ut hic terror omnibus proſit, & quod quibuſdam tepidis, aut negligentibus accidit, nemo non metuat. Multùm enim utile ac neceſſarium eſt, ut peccatorum reatus, ante ultimum diem ſacerdotali ſupplicatione ſolvatur.*

Probatur ſecundò ex Tridentino ſeſſ. 14. cap. 2. in fine, ubi ait, *Sacramentum pœnitentiæ lapſis poſt Baptiſmum ad ſalutem eſt neceſſarium, ut nondum regeneratis ipſe Baptiſmus:* Ergo ſicut poſtquam à Chriſto conſtitutum & promulgatum fuit, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei*, Baptiſmus, vel in re, vel in voto, neceſſarius eſt, ad juſtificationem, juxta doctrinam ejuſdem Concilij ſeſſ. 6. cap. 4. Sic ubi decretum & promulgatum fuit, *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt*, ſacramentum pœnitentiæ, vel in re, vel in voto, neceſſarium eſt adultis baptizatis ad obtinendam remiſſionem peccatorum, quæ poſt baptiſmum commiſerunt; ita quod licèt aliquando per contritionem deleantur extra uſum ſacramenti pœnitentiæ, non deleantur tamen ſine voto illius, quod in ipſa contritione includitur, ut expreſsè declarat ſeſſ. 14. cap. 4. his verbis, *Docet præterea* (Sancta Synodus) *etſi contritionem hanc aliquando charitate perfectam eſſe contingat, hominemque Deo reconciliare, priuſquàm hoc ſacramentum* (pœnitentiæ) *actu ſuſcipiatur: ipſam nihilominus reconciliationem, ipſi contritioni, ſine ſacramenti voto, quod in illa includitur, non eſſe adſcribendam.* 78.

Ex his probata manet concluſio, peccatum enim poſt Baptiſmum commiſſum non poteſt remitti, niſi per contritionem, vel per ſacramentum pœnitentiæ; cùm in lege nova nullum aliud ſit inſtitutum, ad tollendum peccata Baptiſmum ſubſequentia: Atqui ſi peccata poſt Baptiſmum commiſſa remittuntur per ſacramentum pœnitentiæ, remittuntur per ipſum in re ſuſceptum; ſi verò deleantur per contritionem, remittuntur per ſacramentum pœnitentiæ in voto ſuſceptum; cùm in ipſa contritione, ut jam ex Tridentino viſum eſt, includatur votum ſacramenti pœnitentiæ: Ergo ſacramentum pœnitentiæ, in re, vel in voto, neceſſarium eſt ad delenda peccata poſt Baptiſmum commiſſa. Quod inſinuatur Matth. 16. per metaphoram clavium, ſub qua poteſtas remittendi aut retinendi peccata, D. Petro, ejuſque ſucceſſoribus conceſſa eſt. Sicut enim nullus ingredi poteſt domum, quandiu clauſa fuerit janua, niſi clavis eam aperiat; ita etiam nemo à peccato lethali poſt Baptiſmum commiſſo poteſt abſolvi, niſi per poteſtatem ſpiritualem remittendi peccata, Sacerdotibus conceſſam; ſubindeque niſi per ſacramentum pœnitentiæ, in re, vel ſaltem in voto, ſuſceptum. 79.

Quæres, quo pacto votum ſacramenti pœnitentiæ includatur in contritione de peccatis poſt Baptiſmum commiſſis? 80.

Reſpondent primò aliqui, ideò in contritione contineri votum ſacramenti pœnitentiæ, quia per contritionem nõ remittitur peccatum, niſi ſub cõditione recipiendi ſacramentũ; ita ut remiſſio ſuſpenſa maneat, donec ſuſceptũ fuerit ſacramentũ.

Sed

Sed contra : Contritio eſt diſpoſitio ultima ad gratiam, quam ex natura rei & neceſſariò comitatur gratia : Ergo cùm gratia ſit incompoſſibilis cum peccato, ſaltem de lege ordinaria, contritio non expectat abſolutionem Sacerdotis, ut remittat peccata. De quo fuſiùs infrà diſputatione 3. art. 3.

81. Reſpondent ſecundò alii, ideò in tali contritione includi votum ſacramenti pœnitentiæ, quia contritio includit votum & propoſitum virtuale ſervandi omnia præcepta ; unde cùm extet præceptum divinum de recipiendo ſacramento pœnitentiæ à lapſis poſt Baptiſmum, conſequenter contritio includit votum talis ſacramenti.

Sed hæc etiam reſponſio inſufficiens eſt, quia oportet explicare modum aliquem ſpecialem quo contritio contineat votum ſacramenti pœnitentiæ, quo non contineat votum aliorum ſacramentorum : Sed hæc reſponſio id non explicat : Ergo &c. Major patet, quia aliàs peccatum non deberet dici magis remitti per votum pœnitentiæ, quàm per votum alterius ſacramenti. Minor verò probatur, quia non minùs eſt præcepta aliorum ſacramentorum ſuſceptio, quàm iſtius: Ergo ſi contritio ex eo tantùm includit votum ſacramenti pœnitentiæ, quòd includit propoſitum ſervandi omnia præcepta, eodem modo includet votum ſacramenti pœnitentiæ, quo continet votum aliorum ſacramentorum.

82. Reſpondeo ergo, contritionem de peccatis Baptiſmum ſubſequentibus, remittere illa peccata, in voto ſacramenti pœnitentiæ, ex eo quod hoc ſacramentum eſt inſtitutum in remedium talium peccatorum ; ex quo etiam fit, ut contritio illa, ſpeciali modo contineat votum iſtius ſacramenti, quo non continet alia.

83. Dico ſecundò, ad obtinendam remiſſionem peccati poſt baptiſmum commiſſi, non requiri neceſſariò votum explicitum ſacramenti pœnitentiæ, ſed ſufficere implicitum.

Probatur : Ad remiſſionem peccati mortalis poſt Baptiſmum commiſſi, ſufficit vera contritio : Sed vera contritio poteſt eſſe ſine voto explicito ſacramenti pœnitentiæ, quamvis non abſque implicito : Ergo & remiſſio peccati poſt Baptiſmum commiſſi. Major eſt certa, vera enim contritio, cùm ſit ultima diſpoſitio ad gratiam juſtificantem, non eſt abſque ea, ſubindeque nec abſque remiſſione peccati. Minor verò probatur. Fieri poteſt ut homo in peccato exiſtens, eliciat actum contritionis, & tamen tunc non cogitet de confeſſione ſacramentali, vel ex oblivione, vel ex ignorantia invincibili, in quo caſu non haberet votum explicitum ſacramenti pœnitentiæ, ſed duntaxat implicitum : Ergo vera contritio poteſt eſſe ſine voto explicito ſacramenti pœnitentiæ, quamvis abſque implicito eſſe nequeat.

§. II.

Solvuntur objectiones.

84. OBjicies primò contra primam concluſionem : Sacramentum pœnitentiæ inſtitutum eſt à Chriſto ſolùm in favorem & utilitatem fidelium, & ſalutem animarum : Sed magis faveret utilitati fidelium, & ſaluti animarum, ſi fideles poſſent ad illud recurrere, ſi vellent, non tamen ad id tenerentur, uti fit in peccatis venialibus, quæ poſſumus, ſi volumus, ſubjicere clavibus Eccleſiæ, non tamen tenemur, cùm ſint alia media ad illa expianda: Ergo videtur quod ſacramentum pœnitentiæ, non eſt medium neceſſarium ad obtinendam remiſſionem peccatorum, quæ poſt Baptiſmum commiſimus.

Confirmatur : Nullum factum fuiſſet privilegium Eccleſiæ per hoc ſacramentum, ſed potiùs arduum impoſitum onus, ſi non poſſemus juſtificari, niſi per ſacramentum pœnitentiæ ; imò in lege Evangelica, arctior eſſet via ſalutis quàm antea ; quandoquidem abſque ſuſceptione ſacramenti pœnitentiæ, vel voto ejus, juſtificari & ſalvari poterant homines ante Evangelium : At hæc videntur abſurda : Ergo &c. 85.

Ad objectionem reſpondeo, negando Majorem, non enim ſolùm inſtitutum eſt ſacramentum pœnitentiæ in favorem fidelium, ſed etiam & præcipuè in favorem honoris divini, ut nimirum per illud condigna fiat injuriæ Deo per peccatum illatæ vindicatio & reparatio. 86.

Ad confirmationem, nego etiam Majorem, nam magnum privilegium eſt, poſſe cum ſola attritione in hoc ſacramento juſtificari ; multòque facilius eſt habere attritionem, & cum ea confiteri exteriùs, quàm habere ſolum actum internum perfectæ contritionis, ſine qua circumciſus in lege veteri, lapſus in peccatum mortale, ſalvari non poterat. 87.

Objicies ſecundò : Remiſſio peccati poſt Baptiſmum commiſſi, poteſt obtineri ſine ſacramento pœnitentiæ in re vel in voto : Ergo illud non eſt neceſſarium neceſſitate medij, ad delenda peccata poſt Baptiſmum commiſſa. Conſequentia patet, Antecedens probatur. Martyrium cum ſola attritione remittit peccatum mortale, & juſtificat ex opere operato non ſolùm parvulos, ſed etiam adultos, ut in Tractatu de Baptiſmo oſtenſum eſt : Ergo remiſſio peccati poſt Baptiſmum commiſſi, poteſt obtineri ſine ſacramento pœnitentiæ, in re, vel in voto. 88. *Diſp. 5. art. 7.*

Reſpondeo negando Antecedens, ad cujus probationem, conceſſo Antecedente, nego Conſequentiam ; nam in ipſo martyrio continetur implicitè votum ſacramenti pœnitentiæ : Tum quia ſi per otium liceat Martyri, vel peccata ſubjicere clavibus Eccleſiæ, vel ſaltem contritionis actum elicere, ad id tenetur : Tum etiam, quia ſi ſubitò ad martyrium rapiatur, aut inter dormiendum occidatur, etiam in eo caſu, ratione attritionis antea elicitæ, & voluntatis ſuſcipiendi martyrium, cenſetur votum habere implicitum ſacramenti pœnitentiæ, in attritione incluſum, licèt non ita perfectè, ſicut in contritione, quia attritio non eſt ita efficax. 89.

Objicies tertiò : Non magis includitur in contritione votum implicitum ſacramenti pœnitentiæ, quàm ſacramenti Euchariſtiæ, cùm contritio non magis implicitè includat propoſitum ſervandi unum ex divinis mandatis, quàm alia : At licèt votum Euchariſtiæ in contritione implicitè includatur, Euchariſtia in voto non dicitur neceſſaria neceſſitate medij ad obtinendam remiſſionem peccatorum quæ poſt Baptiſmum commiſimus : Ergo nec ſacramentum pœnitentiæ in voto, ad id debet dici neceſſarium, neceſſitate medij. 90.

Reſpondeo negando Maiorem, ex eo enim quod ſacramentum pœnitentiæ & non Euchariſtiæ eſt inſtitutum ad remittenda peccata baptizatorum, ſpecialiter includitur votum implicitum ſacramenti pœnitentiæ, non autem Euchariſtiæ, in contritione de peccatis poſt Baptiſ- 91.

mum commiſſis : ſicut in contritione de peccatis ante Baptiſmum commiſſis, continetur ſpeciali quodammodo votum Baptiſmi, ob eandem rationem.

DISPVTATIO II.

De Pœnitentia ut virtute.

Ad quæſtionem 85. Divi Thomæ.

DE virtute Pœnitentiæ diſſerunt non ſolùm Scholaſtici cum Magiſtro in 4. diſtinctione 14. & cum Divo Thoma hîc quæſtione 85. ſed etiam plures ex SS. Patribus, inter quos præcipuè ſunt Tertullianus & Ambroſius, in libris quos de ea ſcripſerunt, Cyprianus in ſermone de lapſis, Chryſoſtomus duobus libris de compunctione cordis, & duodecim ſermonibus de Pœnitentia, & apud Auguſtinum tomo 4. Auctor libri de vera & falſa pœnitentia. Quæ illi fuſiori & eleganti ſtylo de hac virtute ſcripſerunt, breviter & compendiosè expendemus, ejuſque naturam, cauſas, & effectus explicabimus.

ARTICVLVS PRIMVS.

An Pœnitentia ſit virtus ?

§. I.

Hæreticorum error refellitur.

1. PRiuſquàm propoſitam difficultatem reſolvamus, & pœnitentiam veram eſſe virtutem demonſtremus, refellendus eſt error hæreticorum hujus temporis, pœnitentiæ nomine abutentium : cùm enim omnia aſpera fugiant, & mollia quæque ſectentur, pœnaſque & ſatisfactiones pro peccatis commiſſis averſentur; conſequenter docent, pœnitentiam, dolorem & deteſtationem peccatorum non importare, ſed ſignificare tantùm propoſitum novæ vitæ inchoandæ, & ſimplicem reſipiſcentiam & vitæ novitatem, doloris de peccatis, & pœnæ omnis expertem. Ita Lutherus, Beza, Eraſmus, & Laurentius Valla, qui vocem μετάνοια, quæ in textu græco Bibliæ habetur, & ſignificat pœnitentiam, vertunt *reſipiſcentiam*, quæ ſolam propoſiti vel mentis emendationem ſignificat.

2. Sed peccant manifeſtè contra Scripturam, contra Sanctos Patres, & contra optimos quoſque latinitatis Authores. Nam in primis Scriptura longè aliam nobis pœnitentiam deſcribit, & commendat, quam mollem illam reſipiſcentiam Lutheranorum : Job ultimo : *Idcirco me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere.* Joel. 2. *Convertimini ad me in toto corde veſtro, in jejunio, & fletu, & planctu, & ſcindite corda veſtra*, &c. Matth. 11. *Si in Tyro & Sidone factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in te, olim in cinere & cilicio pœnitentiam egiſſent.* Item Geneſ. 6. ubi Deo pœnitentiam tribuitur, non tribuitur ſine dolore, quaſi ab eo ſeparari non poſſit, ſalvâ vocis proprietate : *Pœnituit eum quod hominem feciſſet, & tactus dolore cordis intrinſecùs*, &c.

Demum qui illos Sanctorum clamores conſideraverit : *Laboravi in gemitu meo, lavabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis ſtratum meum rigabo.* Pſal. 6. *Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ*, Iſaïæ 38. & alios hujuſmodi, facilè intelliget, eos ex vehementi quodam anteactæ vitæ odio, & ingenti peccatorum deteſtatione, manaſſe.

3. Secundò SS. Patres, conformiter ad Scripturam, pœnitentiam per dolorem, & alios actus illi dolori conſentaneos, explicant. Gregorius homil. 34. in Evangelia : *Pœnitentiam agere* (inquit) *eſt perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare :* Cyprianus ſerm. de lapſis : *Agite pœnitentiam plenam, dolentis & lamentantis animi probate triſtitiam.* Auguſtinus ſerm. 3. in natali Domini, poſt initium : *Pœnitentiam certam non facit, niſi odium peccati, & amor Dei; quando ſic pœnites, ut tibi amarum ſapiat in animo, quod ante dulce fuit in vita; & quod te priùs oblectabat in corpore, ipſum te cruciet in mente.* Et apud eundem Auguſtinum Author libri de vera & falſa pœnitentia cap. 7. *Pœnitentia* (inquit) *eſt quædam dolentis vindicta, puniens in ſe quod dolet commiſiſſe.*

4. Tertiò ipſimet Authores ethnici, pœnitentiam per dolorem & pœnam deſcribunt : Cicero enim in 4. Tuſculana, prope finem, de Alexandro loquens, qui cùm interemiſſet Clytum familiarem ſuum, vix à ſe manus abſtinuit, propter diſplicentiam & dolorem : *Tanta vis fuit* (inquit) *pœnitendi.* Et Orat. pro Celio; *Id nunquam tam acerbè feret, ut eum pœniteat.* Item Ovidius lib. 1. de Ponto Eleg. 1.

Pœnitet, ô ſi quid miſerorum creditur ulli :
Pœnitet, & facto torqueor ipſe meo.
Cùmque ſit exilium, magis eſt mihi culpa dolori :
Eſtque pati pœnam, quàm meruiſſe minus.

Nec verò metanœa (ſeu μετάνοια) ſic propoſiti emendationem, vel mentis animadverſionem dicit, ut non etiam deteſtationem ac dolorem vel pœnam & caſtigationem peccatorum includat : Baſilius enim Orat. 3. de ſiccitate, pœnitentiam Ninivitarum, quæ in cinere, ſacco, & jejunio fuit, ut dicitur Jonæ 3. μετάνοιαν appellat. Lactantius lib. 6. divinarum inſtitutionum cap. 24. tametſi μετάνοιαν latinè reddat reſipiſcentiam, ſic tamen bono ſenſu explicat : *Reſipiſcit quem errati piget, ac ſe ipſum caſtigat dementiæ, confirmatque ſubinde ad rectiùs vivendum.* Idem apud Auſonium, pœnitentia in proprio Epigrammate ſic loquitur.

Sum Dea quæ facti, non factique exigo pœnas :

Id eſt certum quæ perperam commiſſa vel omiſſa fuerunt.

Nempe ut pœniteat, ſic Metanœa vocor.

5. Quartò Concilium Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 4. prædictum hæreticorum errorem, his verbis proſcribit : *Declarat Sancta Synodus contritionem non ſolùm ceſſationem à peccato, & vitæ novæ propoſitum & inchoationem, ſed veteris etiam odium continere, juxta illud Ezechiel. 18. Projicite à vobis iniquitates veſtras, in quibus prævaricati eſtis, & facite vobis cor novum.*

6. Demum idem error hoc diſcurſu confutari poteſt : Impoſſibile eſt accedere ad terminum ad quem, niſi recedendo à termino à quo : unde cùm acceſſus ad novam vitam, & receſſus à peccato, fieri debeat per actus voluntatis, & in actibus voluntatis fuga ſeu receſſus nihil ſit aliud, quàm odium & deteſtatio, impoſſibile erit ad novam vitam bonam accedere, niſi à vitio & peccato

recedendo, per odium & deteſtationem illius: Pœnitentia ergo non ſolùm reſipiſcentiam & vitæ novitatem, ſed etiam odium, diſplicentiam, & dolorem de peccatis præteritis importat.

§. II.

Quæſtioni propoſitæ reſpondetur, & pœnitentiam veram eſſe virtutem, oſtenditur.

DIco breviter, habitum pœnitentiæ eſſe virtutem. Ita D. Thomas hîc art. 1. & Theologi communiter.

7. Probatur primò ratione quam habet in argumento *ſed contra:* Cùm proprium Legiſlatoris B ſit facere homines virtuoſos, ut docet Ariſtoteles 2. Ethic. præcepta legis non dantur niſi de actibus virtutum, quibus etiam ſolis promittitur præmium: Sed de actibus pœnitentiæ extat præceptum divinum, eiſque promiſſum eſt præmium, dicitur enim Matth. 4. *Pœnitentiam agite.* Et Ezech. 18. *Si impius egerit pœnitentiam, vitâ vivet:* Ergo pœnitentia eſt virtus.

8. Probatur ſecundò ratione quam inſinuat in corpore ejuſdem articuli. Virtus eſt habitus in materia difficili electivus ſecundùm rectam rationem, inter duo extrema in mediocritate conſiſtens: Sed habitus pœnitentiæ eſt hujuſmodi: Ergo eſt virtus. Major continet omnes conditiones neceſſarias ad rationem virtutis. Minor verò probatur diſcurrendo per ſingulas. Et in primis quòd habitus pœnitentiæ ſit electivus ſecundùm rectam rationem, patet, quia recta ratio dictat dolendum eſſe de peccatis, ut ſunt offenſæ Dei. Quod autem verſetur circa materiam difficilem, non minùs evidens eſt; fugere enim & odiſſe ea quæ maximè delectant, & quæ carni & ſanguini pergrata ſunt, non parùm difficultatis habet. Denique quod in mediocritate conſiſtat, facilè poteſt ſuaderi: Sicut enim contingit quod aliqui homines de peccatis commiſſis, plus nimiò delectentur, juxta illud Proverb. 2. *Lætantur cùm malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis*; ita & quod alij immoderatè & uſque ad deſperationem de illis doleant & triſtentur; ſicut Caïn & Judas, quorum alter in deſperationem lapſus, dixit, *Major eſt iniquitas mea, quàm ut veniam merear:* alter verò pœnitentiâ ductus, laqueo ſe ſuſpendit: habitus autem pœnitentiæ, medium tenet inter illa extrema.

9. Confirmatur ex alia definitione virtutis, quam tradit Ariſtoteles 2. Ethic. cap. 6. his verbis: *Virtus eſt habitus, qui bonum facit habentem, & opus ejus reddit bonum.* Pœnitentia enim bonum facit habentem, imò ſæpe illum meliorem & ſanctiorem reddit, quàm eſſet ante lapſum, juxta illud Apoſtoli ad Roman. 5. *Vbi abundavit delictum, ſuperabundavit & gratia.* Unde Gregorius lib. 11. Moral. cap. 19. vel aliàs 26. ut in editione Pariſienſi 1619. *Diſcretus quiſque ex eo quod mala ſe egiſſe intelligit, ad diſcretionis regulam reducitur; & inde altiùs ad juſtitiam proficit, unde ad tempus à juſtitia cecidiſſe videbatur.* Et paulò poſt: *Nonnunquam culpa, occaſio virtutis fit.* Et alibi: *Fit plerunque gratior Deo, amore ardens vita poſt culpam, quàm in ſecuritate torpens innocentia.* Item Ambroſius in ſerm. Cathedræ S. Petri: *Fidelior* (inquit) *profectò factus eſt Petrus, poſtquam fidem ſe perdidiſſe deflevit, atque ideò majorem gratiam reperit, quàm amiſit.* Habitus quoque pœnitentiæ opus ſuum reddit A bonum, utpote Deo acceptum, & vitæ æternæ meritorium; & innumeras pœnitenti offert utilitates & fructus ſpirituales, quos eleganter expendit Chryſoſtomus ſerm. de pœnitentia, his verbis: *O pœnitentia, quæ peccata Deo miſerante remittis, & Paradiſum reſeras, contritum ſanas, omnem triſtitiam exhilaras, vitam de interitu revocas, ſtatum reſtauras, honorem renovas, fiduciam das, vires reformas, gratiam abundantiorem refundis. Omnia ligata tu ſolvis, omnia ſoluta tu cuſtodis, omnia adverſa tu mitigas, omnia contrita tu ſanas, omnia confuſa tu lucidas, omnia deſperata tu animas. Per te, ô pœnitentia, David afflictus, vel contritus, factus eſt ſanctus. Per te filius prodigus paternum amplexum meruit. Per te Petrus poſtquam ter Dominum negavit, indulgentiam recepit. Per te, ô pœnitentia, latronem ſubitò Chriſtus ad regnum æternum rapuit.*

§. III.

Solvuntur objectiones.

OBjicies primò: Virtus eſt propter ſe expetenda: Atqui pœnitentia non expetitur propter ſe, ſed propter malum culpæ quod tollit: Ergo non eſt virtus. 10.

Confirmatur: Virtus non conſiſtit in fuga mali, ſed in proſecutione boni: At pœnitentia conſiſtit C in fuga mali: Ergo non eſt virtus.

Ad objectionem reſpondeo, conceſsâ Majori, negando Minorem, pœnitentia enim expetitur propter ſe, id eſt propter ſuum finem proprium, & non propter aliquem alium à ſuo proprio fine diſtinctum: finis autem proprius pœnitentiæ eſt delere malum culpæ, & Deo offenſo ſatisFacere. Unde ad confirmationem, nego etiam Minorem; licèt enim pœnitentia includat fugam mali, in ea tamen ſola non conſiſtit, ſed in eo quod per eam ſatisfaciat Deo offenſo, quod eſt boni maximi proſecutio. 11.

Objicies ſecundò: Virtus habet per ſe delectationem: Sed pœnitentia non habet delectationem, ſed potiùs excitat dolorem & triſtitiam: Ergo non eſt virtus. 12.

Reſpondeo virtutem non habere ſemper delectationem de ſuo objecto, ſed ſolùm de ſuo actu: quamvis autem pœnitentia doleat de peccato, quod eſt ſuum objectum, delectatur tamen de ſuo actu, quia gaudet ſe dolere. Solutio eſt D. Thomæ quæſt. unicâ de ſpe art. 1. ad 14. ubi ſic ait: *Duplex eſt delectatio, una quidem de objecto, alia verò de ipſo actu: prima autem delectatio non eſt propria virtuti, quia eſt aliqua virtus ad quam pertinet dolere de ſuo objecto, ſcilicet pœnitentia; ſed ſecunda delectatio quæ eſt de actu, eſt propria virtutis, quia unicuique habenti* E *virtutem, eſt delectabilis operatio quæ eſt ſecundùm proprium habitum, unde etiam pœnitens de dolore gaudet.* Hinc apud Job cap. ultimo, ubi vulgata habet, *Ago pœnitentiam in favilla & cinere*, alia verſio legit: *Ago ſolatium in favilla & cinere.*

Addo, delectationem eſſentialem virtuti, conſiſtere in promptitudine quadam & affectu, quo voluntas elicit alacriter actum virtutis; & hæc reperitur in pœnitentia, nec ei triſtitia quam includit illa virtus opponitur; quia opponitur tantùm reniſui & repugnantiæ voluntatis, quâ refugit elicere talem actum virtutis.

Objicies tertiò: Cùm virtus ſit eſſentialiter diſpoſitio perfecti ad optimum actum, non poteſt 13.

dari propter ſolos actus imperfectos, quales ſunt conditionati de objecto impoſſibili: Sed affectus deteſtationis quo pœnitentia circa peccatum præteritum verſatur, non eſt abſolutus, ſed tantùm conditionatus; quia nimirum pœnitens vellet ſe non commiſiſſe peccatum, ſi hoc eſſet poſſibile: Ergo pœnitentia non eſt virtus.

14. Reſpondeo, conceſsâ Majori, negando Minorem, nam affectus ille deteſtationis quo pœnitentia circa peccatum præteritum verſatur, ex parte ſubjecti eſt abſolutus, quia de præſenti actuat voluntatem; ex parte verò objecti eſt mixtus ex conditionato & abſoluto; quatenus enim eſt circa id quod præterijt de peccato, eſt conditionatus, & congruenter explicari debet per hujuſmodi verbum de futuro imperfecto, *Vellem non commiſiſſe peccatum, ſi poſſibile foret:* quatenus verò reſpicit effectum relictum ex peccato præterito, ſcilicet offenſam Dei habitualiter permanentem, & reatum pœnæ, eſt abſolutus & efficax, cùm efficaciter retractet & removeat talem effectum; & ratione hujus ſecundi reſpectûs, poteſt explicari per verbum de præſenti hoc modo: *Doleo me peccaſſe*, vel, *Diſplicet mihi peccatum.*

15. Objicies quartò: Verecundia non eſt virtus: Ergo nec pœnitentia. Antecedens expreſsè docetur à D. Thoma 2.2. qu. 144. art. 1. Conſequentia verò probatur: Ideò enim verecundia non eſt virtus, quia eſt de turpi facto: Atqui etiam pœnitentia eſt de turpi facto, ſcilicet peccato: Ergo ſi verecundia non ſit virtus, pœnitentia quoque virtus non erit.

16. Reſpondeo, conceſſo Antecedente, negando Conſequentiam, & ad illius probationem dico quod licèt pœnitentia ſit de turpi facto, ſicut & verecundia, diverſimodè tamen, nam ut ait D. Thomas hîc art. 1. ad 2. *Verecundia reſpicit turpe factum, ut præſens, pro quo timet confundi; pœnitentia verò, ut præteritum:* hoc eſt, pœnitentia non patitur ſecum affectum peccati, imò odio habet illud atque deſtruit; verecundia autem poteſt compati cum affectu peccati, eſt enim timor vituperij ſeu opprobrij quod imminet vel naſcitur, ſi turpe factum committatur, ut docet idem S. Doctor 2. 2. quæſt. 144. art. 2. qui timor non tollit affectum peccandi, ſed tantùm vel externam ejus executionem impedit, vel ſaltem publicam, licèt non occultam: & per accidens eſt illi, quòd peccatum deſtruatur, dum ponitur; per ſe verò pœnitentiæ.

ARTICVLVS II.

An pœnitentia ſit virtus aliqua ſpecialis, & quodnam ſit ejus objectum materiale & formale?

17. ALtiſiodorenſis, Major, & quidam alij antiqui Theologi exiſtimant quod pœnitentia non ſit virtus ſpecialis ab alijs diſtincta, ſed quædam conditio generalis, aut prædicatum tranſcendens omnes virtutes, ad eum modum quo injuſtitia ſive iniquitas dicitur conditio generalis omnium peccatorum, & juſtitia generaliter dicta, conditio & prædicatum omnium virtutum, juxta illud Matth. 3. *Sic decet nos implere omnem juſtitiam*, id eſt omnem virtutem. Alenſis verò fatetur quidem pœnitentiam eſſe virtutem ſpecialem ſimpliciter, ſed addit eſſe generalem quodammodo: ſpecialem, quoad actum punitionis ipſius pœnitentis in compenſationem delicti; generalem verò, in ordine ad actum odij ſive deteſtationis peccatorum omnium. Cùm enim ad actum odij omnium peccatorum concurrant aliæ omnes virtutes, ſaltem imperando illud; ex amore enim objecti alicujus virtutis, oritur odium objecti ipſi contrarij, quod eſt peccatum, pœnitentia conſequenter poteſt dici virtus generalis, non quidem per modum conditionis quæ per omnes virtutes divagatur, ut Altiſiodorenſis, & Major exiſtimant, ſed per concomitantiam & aggregationem omnium virtutum.

§. I.

Vera & communis ſententia duplici concluſione ſtatuitur.

DIco primò, pœnitentia eſt virtus ſpecialis, non autem conditio generalis omnium virtutum. Ita D. Thomas hîc art. 2. & alij Theologi communiter.

18. Probatur primò: Virtus cujus objectum formale non eſt commune per modum prædicati tranſcendentis objecta aliarum, ſed ſpeciale, non eſt generalis per modum prædicati tranſcendentis omnes virtutes, ſed ſpecialis: Atqui objectum virtutis pœnitentiæ, non eſt commune per modum prædicati tranſcendentis objecta omnium aliarum virtutum, ſed ſpeciale: Ergo pœnitentia non eſt conditio generalis omnium virtutum, ſed aliqua virtus ſpecialis. Major conſtat, Minor verò probatur. Objectum virtutis pœnitentiæ eſt offenſa Dei, ut expiabilis per ſatisfactionem, quæ non ſit ad æqualitatem perfectam: Sed hæc ratio non tranſcendit objecta aliarum omnium virtutum, ut conſtat: Ergo objectum virtutis pœnitentiæ non eſt commune per modum prædicati tranſcendentis objecta omnium aliarum virtutum.

19. Probatur ſecundò ratione D. Thomæ loco citato, ubi ſic diſcurrit: *Species habituum diſtinguntur ſecundùm ſpecies actuum, & ideò ubi occurrit ſpecialis actus laudabilis, ibi neceſſe eſt ponere ſpecialem habitum virtutis: manifeſtum eſt autem quod in pœnitentia invenitur ſpecialis ratio actûs laudabilis, ſcilicet operari ad deſtructionem peccati præteriti, inquantum eſt Dei offenſa, quod non pertinet ad rationem alterius virtutis: unde neceſſe eſt ponere quod pœnitentia eſt ſpecialis virtus.*

20. Probatur tertiò: Virtus in cujus objecto eſt difficultas quæ non reperitur in objectis aliarum virtutum, non eſt generalis per modum prædicati tranſcendentis alias virtutes, ſed ſpecialis; ubi enim eſt ſpecialis difficultas, ibi conſtitui debet ſpecialis virtus: At in offenſa Dei, ut expiabili per ſatisfactionem, quæ eſt objectum pœnitentiæ, ut infrà patebit, reperitur difficultas, quæ non eſt in objectis aliarum virtutum, in eo ſita, quòd is qui peccati voluptatem jam expertus eſt, pro illo ſatisfacere & pœnam ſuſtinere velit: Ergo pœnitentia non eſt virtus generalis per modum prædicati tranſcendentis alias virtutes, ſed ſpecialis.

21. Dico ſecundò, Virtus pœnitentiæ non eſt generalis, aggregatione multarum virtutum.

Probatur primò deſtruendo fundamentum Alen-

fis : Ideò enim dicit pœnitentiam eſſe generalem virtutem per concomitantiam ſeu aggregationem aliarum omnium, quia deteſtatur mala illis omnibus contraria, deteſtando omne omnino peccatum : Sed hæc ratio nulla eſt : Ergo &c. Minor probatur: Licèt pœnitentia deteſtetur omnia omnino peccata, non tamen ea deteſtatur ut contraria aliis virtutibus (ad id enim præſtandum ſufficiunt aliæ omnes virtutes, quandoquidem quælibet ex amore boni proprij, habet per ſeipſam deteſtari malum ſibi oppoſitum) ſed ut expianda per ſatisfactionem, cùm objectum pœnitentiæ, ut infrà dicemus, ſit peccatum, quatenus eſt offenſa Dei expiabilis per pœnam voluntariè aſſumptam : Ergo &c.

22. Probatur ſecundò : Si virtus pœnitentiæ eſſet generalis, aggregatione multarum virtutum, non poſſet pœnitens unico actu elicito à virtute pœnitentiæ deteſtari omnia peccata : Sed hoc dici nequit : Ergo nec illud. Minor patet, nam ſicut omnia peccata conveniunt in ratione offenſæ contra Deum, ita omnia debent poſſe unico actu à virtute pœnitentiæ elicito deteſtari. Sequela verò Majoris probatur : Si pœnitentia non eſt una ſpecialis virtus, ſed aggregatio multarum, unaquæque habebit ſuum objectum limitatum, & diſtinctum ab objecto alterius : Ergo non poterit una ſe extendere ad deteſtandum peccatum alteri oppoſitum : v. g. temperantia non poterit ſe extendere ad deteſtandum peccatum injuſtitiæ, nec è contra juſtitia ad deteſtandum peccatum intemperantiæ, & ſic de reliquis ; unde ad deteſtanda peccata contra omnes virtutes, requirerentur actus omnium virtutum ; atque ita peccator non poſſet unico inſtanti per pœnitentiam juſtificari; quia non poteſt juſtificari, niſi deteſtetur omnia peccata : non poſſet autem omnia peccata deteſtari, niſi exercendo actus omnium virtutum, quos homo in inſtanti exercere nequit ; cùm nequeat voluntas, ſaltem naturaliter, ad plura objecta & motiva ſpecie diverſa, per diverſos ſpecie actus ſimul intendere.

§. II.

Solvuntur objectiones.

23. OBjicies primò contra primam concluſionem : Illa virtus non eſt ſpecialis, ſed generalis, quæ ſe extendit ad objecta omnium aliarum virtutum : Sed pœnitentia ad objecta omnium aliarum virtutum ſe extendit : Ergo non eſt virtus ſpecialis, ſed generalis. Major videtur manifeſta, Minor verò ſic oſtenditur. Pœnitentia reſpicit omne peccatum, operando ad illius deſtructionem : Sed peccatum in tota ſua latitudine amplectitur materias omnium virtutum, ad omnes enim pertinet odiſſe peccatum unicuique oppoſitum & diſplicere de illo : v. g. ad temperantiam ſpectat per ſe primò proſequi bonum temperantiæ, & ſecundariò fugere & odio proſequi peccatum intemperantiæ : Ergo pœnitentia ad objecta omnium aliarum virtutum ſe extendit.

24. Reſpondeo diſtinguendo Majorem : Illa virtus non eſt ſpecialis, ſed generalis, quæ ſe extendit ad objecta omnium aliarum virtutum, ſub motivo quo ab eis reſpicitur, concedo Majorem. Sub motivo quo à nulla ex aliis virtutibus reſpicitur, nego Majorem. Similiter diſtinguo Minorem: Pœnitentia ſe extendit ad objecta omnium aliarum virtutum, ſub motivo quo ab eis reſpicitur, nego. Sub motivo quo à nulla illarum reſpicitur, ſcilicet ſub ratione offenſæ Dei, ut expiabilis per ſatisfactionem, concedo Minorem, & nego Conſequentiam. Non enim eſt contra rationem ſpecialis habitûs, quòd verſetur circa objecta plurium aliorum habituum, dummodo illa reſpiciat ſub aliqua ratione ſibi propria ; ut patet in Metaphyſica, quæ omnia objecta aliarum ſcientiarum reſpicit ſub ratione entis.

25. Objicies ſecundò : Virtus ſpecialis non poteſt opponi omni vitio aut peccato ; quia ſicut habet determinatum bonum à quo ſpecificatur, ita & determinatum malum cui opponitur : At pœnitentia omnibus omnino vitiis & peccatis contrariatur, nullum enim ex eis eſt, cum quo ſit compatibilis : Ergo non eſt virtus ſpecialis.

26. Reſpondeo primò, negando Majorem univerſaliter ſumptam ; charitas enim eſt virtus ſpecialis, & tamen contrariatur cuilibet peccato mortali.

Reſpondeo ſecundò, non poſſe virtutem ſpecialem opponi omni vitio, ſub motivo ſpeciali, ſub quo unum vitium diſtinguitur ab alio, & ſingula opponuntur diverſis virtutibus ; poſſe tamen opponi ſub motivo univerſali, in quo omnia conveniunt ſub una ratione contra aliquam honeſtatem objectivam. Et hoc modo opponitur pœnitentia omni vitio, & peccato, quatenus omnia vitia & peccata conveniunt ſub ratione læſionis juris divini, ut conſtabit ex infrà dicendis.

27. Objicies tertiò : Cùm omnis virtus contrarietur vitio & peccato ſibi oppoſito, unumquodque autem per ſuum contrarium deſtruatur ; ad delendum peccata, non eſt neceſſaria aliqua virtus, quæ ſit habitus diſtinctus ab aliis : Sed pœnitentia ordinatur ad delendum peccata commiſſa : Ergo illa non eſt habitus aliquis ſpecialis, diſtinctus ab aliis virtutibus.

28. Reſpondeo quod licèt omnis virtus contrarietur peccato ſibi oppoſito, conſiderato ſecundùm rationem ſub qua ſpecialiter ei opponitur, v. g. fides deſtruat peccatum infidelitatis, ut infidelitas eſt ; non tamen contrariatur peccato, conſiderato ſecundùm rationem ſub qua non habet oppoſitionem ſpecialem cum ea, nempe ſub ratione offenſæ Dei ; unde ad hanc contrarietatem vincendam & ad deſtruendum peccatum, quatenus eſt offenſa Dei, & ſatisfaciendum Deo pro tali offenſa, datur locus virtuti ſpeciali, quæ dicitur pœnitentia.

29. Objicies quartò : Ad appetendum bonum in communi non datur virtus aliqua ſpecialis : Ergo neque ad declinandum ab omni malo, quod intenditur à pœnitentia, virtus ſpecialis poni debet.

30. Reſpondeo quod licèt ad declinandum à malo ut ſic, non requiratur virtus ſpecialis, tamen ad declinandum à malo, quatenus eſt offenſa Dei, & deſtruendum eſt per ſatisfactionem, neceſſaria eſt virtus ſpecialis.

31. Objicies quintò contra ſecundam concluſionem : Illa virtus eſt generalis per concomitantiam, ad cujus actum concurrunt cæteræ omnes virtutes, ipſum imperando : Sed ad actum virtutis pœnitentiæ, qui eſt deteſtatio omnis peccati, concurrunt omnes aliæ virtutes, ipſum imperando ; ex eo enim quod temperantia, fortitudo, juſtitia, &c. ament ſua objecta, imperant pœnitentiæ ut deteſtetur peccata ipſis adverſa : Ergo pœnitentia eſt virtus generalis per concomitantiam ſive per aggregationem aliarum virtutum.

32. Reſpondeo, datâ Majori, negando Minorem; licèt enim aliæ virtutes concurrant ad odium pec-

cati, ſecundùm quod opponitur bono proprio A cujuſque virtutis; quia ejuſdem virtutis eſt immediatè proſequi bonum, & odio habere malum ſibi adverſum; odium tamen peccati conſiderati, ut eſt offenſa Dei, delebilis per ſatisfactionem, ſub qua ratione eſt à pœnitentia, nec elicitivè, nec imperativè procedit ab aliis virtutibus, ſed oritur ſolùm à pœnitentia; quia ſub hac ratione non cadit ſub objecto aliarum virtutum, ſed ſolùm ſpectat ad objectum pœnitentiæ.

§. III.

Alia difficultas reſolvitur, & quodnam ſit objectum materiale & formale virtutis pœnitentiæ, breviter explicatur.

33. DIco tertiò, objectum materiale virtutis pœnitentiæ eſſe peccatum, quatenus eſt offenſa Dei expiabilis per ſatisfactionem.

Patet hæc concluſio, virtus enim pœnitentiæ verſatur circa peccata, non ſub particulari aliqua ratione, quandoquidem verſatur circa omnia; nec prout opponuntur bono divino, ſic enim reſpiciuntur à charitate, ut dicemus articulo ſequenti: Ergo ſolùm ut ſunt offenſæ & injuriæ Dei, expiabiles per ſatisfactionem; proprium enim ejus motivum eſt dolere de peccato ex intentione deſtruendi & removendi illud, ut eſt injuria Dei, quod fit per ſatisfactionem. Ex quo C

34. Inferes primò, peccatum duntaxat præteritum, eſſe objectum ut ſic dicam primarium virtutis pœnitentiæ; quia offenſa ut expiabilis, conſideratur ut præterita; neque enim eſt expiabilis, niſi poſtquam commiſſa eſt; ſecundariò tamen & minùs principaliter pœnitentia fertur circa peccata futura, quia proponit nulla impoſterum committere.

35. Inferes ſecundò, peccata aliena non pertinere ad objectum materiale pœnitentiæ, quia pœnitentia non reſpicit peccatum, niſi ut expiabile, ſeu quod idem prorſus eſt, ut per ſatisfactionem compenſandum: Sed purus homo non poteſt ſatisfacere pro culpa aliena, eſto poſſit ſatisfacere pro D pœna temporali; cujus differentiæ ratio eſt, quia ſatisfactio pro pœna temporali, fit veluti per externam quandam ſolutionem debiti, quam poteſt unus præſtare pro alio; at verò ſatisfactio pro culpa fit per internam offendentis erga offenſum ſubjectionem, quam non poteſt unus pro alio facere: Ergo &c.

36. Inferes tertiò, quod licèt culpa mortalis, cùm habeat propriè rationem offenſæ, ſit veluti principale objectum pœnitentiæ, tamen peccatum veniale, cùm participet imperfectè rationem culpæ & offenſæ, erit etiam objectum ſaltè ſecundarium & minùs principale illius. Idem cum proportione dicendum eſt de peccato exteriori, quod non ad- E dit malitiam ſupra interius. Peccatum verò originale, nullo modo pertinet ad objectum pœnitentiæ, quia tale peccatum eſt malum naturæ, & non perſonæ: unde non poteſt privati alicujus hominis ſatisfactione expiari.

37. Inferes quartò, non ſolùm malum culpæ, ſed etiam malum pœnæ, pertinere ad objectum materiale pœnitentiæ; quia per pœnam voluntariè aſſumptam peccator ſatisfacit Deo, & compenſat quantùm eſt de ſe jus divinum læſum.

38. Dico quartò, objectum formale pœnitentiæ eſſe jus divinum læſum per offenſam, ut reparabile per ſatisfactionem & compenſationem quandam.

Patet etiam hæc concluſio, tum quia per tale objectum diſtinguitur pœnitentia ab aliis virtutibus, tum etiam quia attingere peccatum ſub illa ratione, eſt aliquis actus laudabilis, maximam habens difficultatem: Ergo debet pertinere ad aliquam virtutem: Sed non poteſt pertinere ad aliam, quàm ad pœnitentiam, ut conſtabit ex dicendis articulo ſequenti: Ergo objectum formale pœnitentiæ eſt jus divinum læſum per peccatum, ut reparabile per ſatisfactionem.

ARTICVLVS III.

An pœnitentia ſit virtus à cæteris diſtincta, vel ad aliquam ex illis reducatur?

B

LIcèt Theologi communiter doceant, pœni- 39.
tentiam eſſe virtutem aliquam ſpecialem, aliqui tamen non diſtinguunt illam à reliquis virtutibus, ſed reducunt ad aliquam ex iis quæ erga Deum verſantur, vel ex illis quæ ad juſtitiam pertinent. Unde cùm dicunt pœnitentiam eſſe virtutem ſpecialem, non ſumunt ly *ſpecialem*, prout diſtinguitur contra omnem aliam virtutem particularem, ſed prout diſtinguitur contra aggregationem multarum virtutum. Aliqui ergo quos refert Alenſis in 4. p. quæſt. 54. membro 1. art. 2. C exiſtimant pœnitentiam reduci ad charitatem, quatenus ex amore Dei deteſtatur peccatum; ejuſdem enim virtutis eſt diligere objectum, & deteſtari oppoſitum. Alij cum Cajetano aſſerunt eam pertinere ad virtutem religionis, quatenus honorem Deo debitum, per peccatum ſublatum, reſtituit. Alij verò docent quod pœnitentia eſt eadem virtus ac juſtitia, vel commutativa, ut Durandus & Marſilius; vel vindicativa, ut Scotus; vel diſtributiva, ut Gabriel.

§. I.

Rejicitur prima ſententia.

D

DIco primò, pœnitentiam eſſe virtutem di- 40.
ſtinctam à charitate.

Probatur ratione fundamentali: Virtutes quæ habent diſtincta objecta formalia, diſtinguntur inter ſe: Sed charitas & pœnitentia reſpiciunt diſtincta objecta formalia: Ergo inter ſe diſtinguntur. Minor probatur: Objectum formale pœnitentiæ eſt jus divinum læſum, ut reparabile per ſatisfactionem, ut articulo præcedenti oſtenſum eſt; objectum verò formale charitatis eſt bonum divinum, ſeu Deus ipſe ut in ſe eſt, unde charitas eſt virtus Theologica, non verò pœnitentia: Ergo habent diverſa objecta formalia.

E Confirmatur: Reſpicere jus divinum competit ſolùm virtuti juſtitiæ, cùm jus ſit proprium ejus objectum: Sed charitas eſt virtus diſtincta à juſtitia: Ergo jus divinum non reſpicit.

Probatur ſecundò concluſio, deſtruendo præci- 41.
puum fundamentum adverſæ ſententiæ. Licèt charitas opponatur peccato, illudque deſtruere conetur, ſicut pœnitentia; diverſimodè tamen illud reſpiciunt, & in ejus deſtructionem tendunt: Ergo inter ſe diſtinguntur. Conſequentia patet, Antecedens probatur, advertendo peccatum dupliciter poſſe conſiderari, nimirum prout eſt malum oppoſitum bono hominis, quem privat rectitudine rationis, gratiâ, charitate, & aliis virtutibus ac donis ſupernaturalibus, ipſiuſque

Dei fruitione ; & prout eſt malum quodammodo oppoſitum Deo, idque dupliciter. Primò ut contrarium bono divino, quia per peccatum mortale, de quo præcipuè loquimur, homo conſtituat ſuum ultimum finem in creatura, ut in Tractatu de peccatis oſtendimus, fit inde ut quodlibet peccatum mortale quodammodo ſit contra bonum divinum, quod ſolus eſt verus ultimus finis, & vera beatitudo hominis, quâ ratione omne peccatum contrariatur charitati, cujus proprium munus eſt inclinare voluntatem in Deum, tanquam in ſummum bonum & ultimum finem. Secundò poteſt conſiderari peccatum, ut opponitur divino juri & dominio proprietatis quod habet Deus in homines, eorumque actiones ; & ſub hac ratione eſt offenſa & injuria, & reſpicitur à virtute pœnitentiæ, quæ per ſatisfactionem, talem injuriam reparare conatur. Licèt ergo charitas & pœnitentia adverſentur peccato, illudque deſtruere intendant, diverſimodè tamen ; nam Charitas illud reſpicit, ut contrarium bono divino ; pœnitentia verò, ut juri divino oppoſitum.

Diſp. 9. art. 2.

42. Objicies : Virtus pœnitentiæ non diſtinguitur à charitate, ſi actus proprius pœnitentiæ, qui eſt contritio, eliciatur à charitate : Atqui contritio à charitate elicitur : Ergo virtus pœnitentiæ non diſtinguitur à charitate. Major patet, Minor probatur primò. Dolor de peccatis propter Deum ſummè dilectum, eſt actus contritionis : Sed talis dolor elicitur à charitate, cùm ejuſdem virtutis ſit gaudere de bonis amici, & de malis ejus dolere & triſtari : Ergo contritio à charitate elicitur. Secundò probatur eadem Minor. Actus contritionis dicitur ille per quem deletur peccatum : Sed poſito quod quis diligat Deum ſuper omnia, impoſſibile eſt quod remaneat peccatum : Ergo &c.

43. Reſpondeo, conceſsâ Majori, negando Minorem, & ad primam illius probationem dico quod quamvis dolere de peccato per ſimplicem diſpliccentiam peccati, pertineat ad charitatem ; dolere tamen de illo cum intentione illud deſtruendi, & ſatisfaciendi Deo offenſo, non pertinet ad charitatem, ſed ad aliam virtutem. Solutio eſt D. Thomæ hîc art. 2. ad 1. ubi ſic ait : *Si in actu pœnitentis conſideretur ſola diſplicentia peccati præteriti, hoc immediatè ad charitatem pertinet, ſicut & gaudere de bonis præteritis : ſed intentio operandi ad deletionem peccati præteriti, requirit ſpecialem virtutem ſub charitate.*

44. Inſtabis : Habitus qui intendit aliquod bonum, conſequenter etiam operatur ad deſtructionem mali oppoſiti : Sed charitas intendit Deum ut ſummum bonum, cui peccatum opponitur : Ergo dolere de peccato, etiam cum intentione illud deſtruendi, pertinet ad charitatem.

45. Reſpondeo diſtinguendo Majorem : Operatur ad deſtructionem mali oppoſiti, ſub illa ratione ſub qua opponitur bono à tali habitu intento, concedo. Sub alia, nego. Unde fatemur charitatem dolere de peccato cum intentione illud deſtruendi ſub ea ratione, ſub qua opponitur bono divino, quod reſpicitur à charitate : dolere autem de peccato cum intentione illud deſtruendi, ſub ratione offenſæ, & quatenus opponitur juri divino, non eſt charitatis, ſed pœnitentiæ, ut in ſecunda probatione concluſionis declaravimus.

Ad ſecundam verò probationem Minoris principalis dico, quod licèt prorumpens in actum dilectionis Dei, eo ipſo non habeat ampliùs peccatum, ideò tamen res ita ſe habet, aut quia ſimul elicit mediante habitu pœnitentiæ actum contritionis, diſtinctum ab actu charitatis, ſi tunc inſtet obligatio ad eum, & peccatum memoriæ occurrat ; aut quia licèt nullus alius actus præter dilectionem habeatur, eò quòd nimirum vel nullius peccati recordetur ; vel ſi recordetur, tempus tamen adimplendi præceptum de contritione formali adhuc non urgeat : nihilominus dilectio perfecta quæ tunc habetur, includit ſaltem implicitè votum eliciendi actum contritionis formalis, quando poſtea recordabitur alicujus peccati, & tempus de eo dolendi inſtabit.

§. II.

Sententia Cajetani refellitur.

DIco ſecundò, pœnitentiam eſſe virtutem diſtinctam à religione.

Probatur primò ex D. Thoma in 4. diſt. 14. qu. 1. art. 1. quæſtiunc. 5. ubi ſic ait : *Aliquis efficitur Deo debitor, per hoc quod ab eo aliquid recipit ; & hac ratione Deo reddit debitum honorem latria ſive religio. Alio modo ex hoc quod contra Deum peccavit ; & ſic reddit Deo debitum pœnitentia.* Quibus verbis manifeſtè diſtinguit religionem & ejus debitum, à pœnitentia & illius debito. Et diſt. 15. quæſt. 4. art. 7. quæſtiunc. 1. ad 2. dicit non eſſe inconveniens actum unius virtutis imperari ab alia, ſicut actus latriæ ſeu religionis imperatur à pœnitentia.

46. Probatur ſecundò ratione : Virtus cujus actus ſupponit neceſſariò offenſam, diſtinguitur ab ea cujus actus non ſupponit, neceſſariò ſaltem, offenſam : Atqui pœnitentia eſt virtus cujus actus neceſſariò ſupponit offenſam, ut conſtat, non verò religio ; poteſt enim & debet ejus actus exerceri etiam ab innocente : Ergo pœnitentia à religione diſtinguitur.

47. Probatur tertiò : Tunc una virtus realiter diſtinguitur ab alia, quando in actu illius eſt major difficultas, quàm in actu alterius : Sed in actu pœnitentiæ major eſt difficultas, quàm in actu religionis : Ergo pœnitentia à religione diſtinguitur. Major patet, virtus enim requiritur ad vincendam difficultatem quæ in actu ejus reperitur, Minor verò ſic oſtenditur. Proprius actus religionis eſt exhibere debitum cultum Deo, proprius autem actus pœnitentiæ eſt operari ad deſtructionem offenſæ contra Deum commiſſæ, puniendo illam in ſeipſo : Sed major eſt difficultas in hoc ſecundo actu, quàm in primo, quia cùm homo maximè diligat propriam excellentiam, cum magna difficultate conſiderat ſuos defectus, ad illos puniendos per ſatisfactionem ; cùm tamen valdè ſuave ſit exhibere Deo reverentiam, ad ejus excellentiam ſignificandam : Ergo major reperitur difficultas in actu pœnitentiæ, quàm in actu religionis.

48. Demum ſuaderi poteſt concluſio ratione fundamentali. Illæ virtutes diſtinguntur realiter, quæ reſpiciunt diverſa objecta formalia : Sed pœnitentia & religio diverſa objecta formalia reſpiciunt : Ergo diſtinguntur realiter. Major patet, Minor probatur. Objectum formale religionis eſt ſpecialis illa honeſtas quæ reperitur in eo quod ſupremæ Dei excellentiæ reddatur honor & cultus illi conveniens, ut in Tractatu de quatuor virtutibus Cardinalibus declaravimus : objectum verò formale pœnitentiæ eſt jus divinum

Diſp. 5. art. 1.

læsum per offensam & reparabile per satisfactionem, ut constat ex dictis articulo præcedenti: Sed hæc realiter inter se differunt: Ergo pœnitentia & religio diversa objecta formalia respiciunt. A

49. Dices cum Cajetano, objectū formale pœnitentiæ non esse jus divinum læsum per offensam, sed jus divinum in tota sua latitudine, quod etiam respicitur à religione, ad quam subinde pertinet reparare jus divinum læsum, & satisfacere pro peccato per contritionem.

Sed contra: Objectum formale alicujus virtutis, nequit latiùs patere quàm objectum materiale, aliàs reperiretur objectum formale sine materiali, quod implicat: At si jus divinum in tota sua latitudine esset objectum formale pœnitentiæ, latiùs pateret quàm objectum ejus materiale: Ergo &c. Major constat, Minor probatur. Objectum materiale pœnitentiæ (ut articulo præcedenti ostendimus) sunt peccata, ut offensæ Dei, reparabiles per satisfactionem: Sed jus divinum in tota sua latitudine latiùs patet quàm peccata &c. nam etiam reperitur in cultu debito Deo tanquam supremo domino & benefactori nostro: Ergo si jus divinum in tota sua latitudine esset objectum formale pœnitentiæ, latiùs pateret quàm objectum materiale illius. B C

§. III.

Solvuntur objectiones.

50. OBjicies primò: In humanis eadem virtus justitiæ commutativæ quæ respicit jus proximi in voluntariis commutationibus, putà emptione & venditione, respicit etiam jus læsum per offensam, satisfaciendo injuriæ alteri illatæ. Item eadem virtus pietatis nedum satisfacit Patri pro beneficiis acceptis, sed etiam pro injuriis in ipsum commissis: Ergo similiter eadem virtus religionis poterit pro beneficiis acceptis, Deo cultum debitum exhibere, & pro injuriis illatis ei satisfacere. D

51. Respondeo dato Antecedente, quod negant Soto & Valentia (existimant enim etiam inter homines requiri specialem virtutem ad satisfaciendum pro injuriis illatis, diversam ab ea quâ in voluntariis commutationibus satisfaciunt pro rebus acceptis, vel quâ restituunt ablata, & debita reddunt) negando consequentiam & paritatem. Ratio verò disparitatis, quantùm ad primum est, quia hominis ad hominem potest esse perfecta æqualitas, sub qua tanquam sub eadem ratione formali indivisibili, potest eadem virtus respicere & rem debitam ut restituendam, & injuriam illatam ut compensandam. At verò Deo nequit homo reddere æquale, sive pro beneficiis acceptis, sive pro injuriis illatis; atque adeò non E potest unica virtus ista respicere sub ratione perfectæ æqualitatis; nec etiam sub ratione inæqualitatis, quia inæqualitas, cùm multis modis contingat, per excessum scilicet & per defectum, non est una ratio omnino indivisibilis, quæ possit unam specificare virtutem; unde aliunde petenda est ejus specificatio, ita ut diversæ inæqualitates, juxta diversas earum causas, distinguantur. Unde inæqualitas proveniens ex beneficiis acceptis, specificabit unam virtutem, & inæqualitas ex injuriis illatis aliam.

52. Quantùm verò ad secundum duplex assignari potest ratio discriminis. Prima est, quia virtus reddens cultum patri, & compensans injurias ipsi illatas, respicit semper idem jus & debitum, scilicet jus paternum, in quo diversæ illæ rationes adunatæ, possunt unam specificare virtutem. Virtus autem reddens cultum debitum Deo pro beneficiis, & virtus satisfaciens pro injuriis, respiciunt diversum debitum; nam prior respicit jus dominij, posterior verò jus proprietatis; ex eo enim quòd Deus est primum omnium principium, habet jus dominij in omnes creaturas, & earum actiones; ex eo verò quòd est ultimus finis creaturæ rationalis, habet jus ut ad ipsum tanquam ultimum finem creatura ordinet omnes suas actiones; quod jus appellatur jus proprietatis, ipsique opponitur peccatum in ratione offensæ.

Secunda ratio discriminis est, quia offensa filiorum in parentes, non est alia, quàm impietatis, aut ingratitudinis, quam proinde opposita virtus pietatis aut gratitudinis sufficienter potest reparare: At verò offensa gravis in Deum, habet specialem rationem injustitiæ, distinctam ab ea quæ contraria est cuilibet virtuti, & ei superadditam, proindeque reparandam virtute distinctâ à religione, & à qualibet alia.

53. Objicies secundò: Actus proprius virtuti pœnitentiæ, est etiam proprius virtuti religionis: Ergo pœnitentia non distinguitur à religione. Consequentia patet, Antecedens probatur primò. Actus principalis pœnitentiæ est subjectio hominis ad Deum: Sed per religionem homo subjicitur Deo: Ergo actus proprius virtuti pœnitentiæ, est etiam proprius virtuti religionis. Secundò, Satisfacere Deo pro injuria, qui est actus proprius virtuti pœnitentiæ, est exhibere cultum & reverentiam Deo, cùm talis satisfactio maximè cedat in ejus honorem, eique per affectum restituat honorem per peccatum ablatum: Sed exhibere cultum & reverentiam Deo, ad religionem spectat, & est proprius actus illius: Ergo actus proprius virtuti pœnitentiæ, est etiam proprius virtuti religionis. Tertiò, Actus proprius pœnitentiæ est ille per quem expiatur peccatum: Sed per actum religionis expiatur peccatum; quandoquidem in lege veteri peccata expiabantur sacrificiis, & modò in lege nova expiantur sacramentis: sacramenta autem & sacrificia sunt actus religionis, imò Psal. 50. actus contritionis appellatur sacrificium, dicitur enim: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.* Demum, sicut pro beneficiis acceptis debetur Deo gratiarum actio, ita & pro offensis recompensatio: Sed gratiarum actio pro beneficiis à Deo acceptis, est actus religionis: Ergo & recompensatio pro offensis, quæ est actus proprius pœnitentiæ.

54. Respondeo negando Antecedens, & ad primam illius probationem, distinguo Majorem. Actus principalis pœnitentiæ est subjectio hominis ad Deum, ut offensum, & ex motivo compensandi injuriam ei illatam, concedo Majorem. Ad Deum, ut supremum rerum omnium dominum, & ex motivo reverendi & profitendi supremam ejus excellentiam, nego. Similiter distinguo Minorem: Per religionem homo subjicitur Deo, ut rerum omnium domino, & ob supremam ejus excellentiam & majestatem, concedo Minorem. Ut offenso, & ex motivo compensandi injuriam ei illatam, nego Minorem, & Consequentiam. Diversæ enim

enim virtutes poſſunt tendere in idem objectum diverſimodè conſideratum, ſeu ex diverſo motivo & ratione ſub qua. Sicut diverſæ ſcientiæ per diverſa media eandem attingunt concluſionem: *Eandem enim concluſionem demonſtrat Aſtrologus & naturalis; puta quòd terra eſt rotunda: Sed Aſtrologus per medium mathematicum, id eſt à materia abſtractum; naturalis verò, per medium circa materiam conſideratum:* inquit S. Thomas 1. p. quæſt. 1. art. 1.

Ad ſecundam, diſtinguo Majorem: Satisfacere Deo pro injuria, illi eſt exhibere cultum aliquem generalem, qui includitur in quolibet actu virtutis, quatenus omnis actus virtutis cedit in honorem Dei, concedo. Eſt exhibere ſpecialem illum cultum à quo ſpecificatur religio, nego; quia talis cultus conſiſtit in profeſſione quadam dominij quod Deus habet ut primum rerum omnium principium: ſatisfacere autem pro peccato, non eſt talis profeſſio, ut patet ex dictis; & quamvis poſſit quis hanc ſatisfactionem peccati ordinare in cultum divinum propriè dictum, ſi nimirum fiat ex intentione ſignificandi ſupremum Dei dominium; hoc tamen ſolùm arguit quod actus ille pœnitentiæ poſſit imperari à religione, non verò quod eliciatur ab illa; ad hoc enim neceſſarium eſſet ut talis actus per ſe & ex propria ratione ſignificaret excellentiam & dominium quod Deus habet ſupra omne creatum, ut patet in omnibus actibus religionis, v. g. in ſacrificio: immutatio enim rei oblatæ, quæ eſt eſſentialis ſacrificio, ſignificat per ſe, & ex propria ratione, Deum eſſe ſupremum vitæ & necis dominum.

Ad tertiam reſpondeo, expiationem à peccatis quæ fit mediante ſacramento, pertinere ad duplicem virtutem, nimirum ad religionem, cujus eſt ſacramentum ipſum, & ad pœnitentiam, ad quam voluit Deus, inſtituendo ſacramenta, quòd actus & ceremoniæ religionis ordinarentur: ex eo autem quod una virtus cum ſubordinatione ad aliam, concurrat ad ejus effectum, non ſequitur quod actus ejus, ſit actus illius. Ad locum autem Pſalmiſtæ dico, in eo quidem contritionem ſive dolorem cordis de peccatis, appellari ſacrificium, ſed metaphoricè tantùm, non verò propriè; conſtat enim ſacrificium propriè dictum, eſſe actum externum, non verò internum, qualis eſt dolor cordis.

Ad quartam, nego Conſequentiam, licèt enim recompenſatio pro offenſis, quæ fit propter recognitionem excellentiæ Dei, ſive ſupremi ejus dominij, ſit, quemadmodum gratiarum actio, actus religionis, non tamen recompenſatio pro offenſis, quæ fit immediatè propter deſtructionem peccati ſive offenſæ, ſecundùm quam rationem duntaxat habet quod ſit actus pœnitentiæ.

§. IV.

Tres aliæ ſententiæ breviter confutantur.

55. Dico tertiò, pœnitentiam diſtingui à juſtitia commutativa.

Probatur contra Durandum, primò quia hominis ad Deum non datur juſtitia commutativa, ut communiter docent noſtri Thomiſtæ, & colligitur ex D. Thoma 1. 2. quæſt. 114. art. 1. ubi ſic ait: *Manifeſtum eſt, non poſſe eſſe hominis ad Deum* (non verò, à Deo, ut aliqui corrupti codices habent) *juſtitiam ſecundùm perfectam æqualitatem.* Idem habet in 4. diſt. 14. quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 6. Favet etiam Ariſtoteles in libris Ethicorum, ubi docet inter patrem & filium, dominum & ſervum, non dari juſtitiam commutativam; quia juſtitia commutativa non eſt niſi inter æquales, nam ſicut juſtitia legalis eſt partis ad totum, & diſtributiva, totius ad partes; ita commutativa eſt partis ad partem, id eſt æqualis ad æqualem. Ex quo

Probatur ſecundò concluſio ratione à priori. 56. Virtutes quæ habent diverſa objecta formalia ſunt realiter inter ſe diſtinctæ: Sed pœnitentia & juſtitia commutativa diverſa objecta formalia reſpiciunt: Ergo diſtinguntur realiter. Major patet, Minor probatur. Juſtitia commutativa reſpicit jus ſtrictum ad æqualitatem, per proprium actum compenſandum: Sed pœnitentia non reſpicit tale jus: Ergo diſtinguitur à juſtitia commutativa. Major eſt certa, Minor probatur. Pœnitentia reſpicit jus divinum læſum per offenſam, ut reparandum per proprium actum: Sed non poteſt pœnitentia reparare tale jus ad æqualitatem, quia offenſa contra Deum commiſſa, eſt malitiæ ſimpliciter infinitæ, ut in Tractatu de peccatis oſtendimus; dignitas autem ſatisfactionis quam pœnitentia exhibet, eſt finita ſimpliciter: Ergo pœnitentia non reſpicit jus ſtrictum, ut compenſandum ad æqualitatem. *Diſp. 9. art. 6.*

Reſpondet Durandus, in habitu pœnitentiæ duplicem actum eſſe diſtinguendum, unum primarium, & alium ſecundarium. Primarius eſt ille quo homo ſervat jus divinum illæſum, obſervando mandata, ſeu vitando peccata: ſecundarius verò eſt ille quo punit peccatum in ſeipſo, & pro illo ſatisfacit. Quamvis ergo (inquit) pœnitentia non poſſit hunc actum ſecundarium à quo ſumit nomen pœnitentiæ, perficere ad æqualitatem, ut probat noſtra ratio, bene tamen actum primarium à quo ſpecificatur. 57.

Sed contra: Conſtituere perfectam æqualitatem eſt actus primarius juſtitiæ, conſtitutam verò ſervare, eſt actus ſolùm ſecundarius, ut colligitur ex D. Thoma 1. 2. quæſt. 79. art. 1. ad 3. quia impoſſibile eſt conſervare illam, niſi priùs conſtituta ſit; quod enim non eſt, conſervari non poteſt: Ergo hæc ſolutio Durandi falſum ſupponit, nimirum quod ſervare jus divinum illæſum ſit actus primarius pœnitentiæ, & illud per ſatisfactionem reparare, actus duntaxat ſecundarius. 58.

Confirmatur: Actus ſecundarius non addit novam difficultatem ſupra primarium: Sed in hoc quod eſt reparare jus divinum læſum, ſpecialis & major eſt difficultas, quàm in hoc quod eſt vitare peccatum, & conſervare jus divinum illæſum: Ergo reparare jus divinum læſum per peccatum, eſt actus primarius pœnitentiæ; ſervare autem illud illæſum, actus duntaxat ſecundarius. Major patet, Minor probatur, tum ad hominem contra Durandum, aſſerentem hominem poſſe ad æqualitatem ſervare jus divinum illæſum, non tamen reparare læſum. Tum etiam, quia major exigitur ſubmiſſio & humiliatio in primo actu, quàm in ſecundo, unde illo ſuppoſito, nulla eſt difficultas in eliciendo iſto; qui enim per veram contritionem de peccato dolet, facilè proponit ab omni peccato cavere. 59.

Dico quartò, virtutem pœnitentiæ diſtingui à juſtitia vindicativa.

Probatur primò: Proprium eſt juſtitiæ vindicativæ pœnas & ſupplicia pro delictis taxare, ſervando proportionem & commenſurationem inter pœnam & culpam: Sed nulla poteſt eſſe proportio inter pœnam quam pœnitentia exigit à pecca- 60.

tore, pro delicto peccati mortalis, & tale delictum; est enim illa pœna simpliciter finita, delictum verò ipsum, malitiæ simpliciter infinitæ; finiti autem ad infinitum nulla est proportio: Ergo pœnitentia non est justitia vindicativa. A

61. Secundò, Justitiæ vindicativæ finis immediatus non est emendatio delinquentis, aut ejus reconciliatio cum parte læsa, sed solùm illius punitio: Sed pœnitentia habet pro fine immediato satisfactionis quam exigit à pœnitente, emendationem peccantis, & ejus reconciliationem cum Deo: Ergo non est justitia vindicativa.

62. Tertiò, Vindicatio quam facit vel petit justitia vindicativa, est involuntaria respectu patientis; ea verò quam facit pœnitentia, est voluntariè sumpta ab ipso suscipiente, utpote actus virtutis in ejus voluntate existentis: Ergo idem quod priùs. B

63. Demùm, Justitia vindicativa non subjectatur in patiente vindictam, neque in Judice ordinante punitionem; ut enim rectè explicat D. Thomas 2. 2. quæst. 108. & Cajetanus ibidem, vindicatio, quæ est actus vindicativæ, est appetitus rationalis ulciscendi injurias, non intentione nocendi, sed intentione removendi nocumenta; unde hoc est speciale in hac virtute, quòd non potest consummare in proprio subjecto actum externum, quia ad illam solùm spectat intendere punitionem, ad justitiam verò commutativam ex imperio legalis residentis in judice, pertinet consummare actum vindicationis, seu punitionis: Atqui actus punitionis qui reperitur in pœnitentia, consummatur in ipso subjecto in quo est talis virtus: Ergo pœnitentia non est justitia vindicativa. C

Dico quintò, virtutem pœnitentiæ distingui à justitia distributiva.

64. Probatur primò: Justitiæ distributivæ proprium est, distribuere bona & pœnas, cum proportione ad actus laudabiles, & culpas: Sed nulla, ut suprà dicebamus, est proportio inter culpam peccati mortalis, & satisfactionem pro ea, per pœnitentiam exhibitam: Ergo pœnitentia à justitia distributiva distinguitur. D

65. Secundò, Justitia distributiva est superioris ad inferiores, siquidem pertinet ad superiorem distribuere inferioribus de communibus bonis & pœnis, unicuique proportionaliter ad suum meritum vel demeritum: pœnitentia autem est potiùs inferioris, scilicet creaturæ ad superiorem, videlicet ad Deum: Ergo non est justitia distributiva.

66. Tertiò, Justitia distributiva non inducit in distribuente debitum aliquod simpliciter, ortum ex eo quod aliquid acceperit vel abstulerit ab alio, benè tamen pœnitentia in pœnitente; inducit enim in eo debitum ex eo quod peccando graviter rationem ultimi finis Deo abstulerit, si non de facto, saltem quoad affectum: Ergo pœnitentia à justitia distributiva differt. E

67. Denique, Justitia distributiva pœnas vel bona taxat uni, per respectum ad alium quem etiam punit vel præmiatur, putà militi per respectum ad ducem; pœnitentia verò non punit unum pœnitentem, per respectum ad alium, sed per respectum ad culpam in Deum ab eo commissam: Ergo idem quod priùs.

§. V.

Solvuntur objectiones.

68. OBjicies primò contra tertiam conclusionem: Ad justitiam commutativam duo requiruntur, & sufficiunt, scilicet stricta obligatio ad solvendum, & perfecta æqualitas in compensatione illius: Sed pœnitentia utrumque habet: Ergo est justitia commutativa. Major est certa, Minor probatur. Et in primis quod pœnitentia habeat strictum debitum ad satisfaciendum Deo pro injuria ipsi per peccatum irrogata, manifestum est, cùm in Deo sit strictum jus talem satisfactionem exigendi à peccatore. Quod verò pro peccato satisfaciat Deo ad æqualitatem, sic ostenditur. Actus contritionis, qui est pœnitentiæ, reddit Deo æquale pro injuria illata: Ergo pœnitentia satisfacit Deo ad æqualitatem. Consequentia patet, Antecedens probatur. Illa satisfactio reddit æquale, quæ personæ læsæ exhibet aliquid, tantùm ei placens, quantùm displicet injuria: Sed per actum contritionis exhibetur Deo aliquid tantùm ei placens, quantùm ei displicet peccatum: Ergo actus contritionis reddit Deo æquale pro injuria illata. Major constat, Minor probatur. Tanta est bonitas actûs contritionis, quanta est malitia peccati: Ergo per actum contritionis exhibetur Deo aliquid tantùm ei placens, quantùm ipsi displicet peccatum. Consequentia manifesta est, Antecedens verò ex eo probatur, quòd sicut peccatum avertit à Deo ut ultimo fine, ita & contritio convertit hominem ad Deum tanquam ultimum finem, ipsique proinde restituit totum quod abstulerat per peccatum, quantùm ad affectum, scilicet rationem ultimi finis.

69. Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem, quoad secundam partem, & ad illius probationem, nego Antecedens, ad cujus probationem, distinguo Minorem: Actus contritionis si consideretur in ratione bonitatis moralis præcisè, tantùm Deo placet, quantùm ei displicet peccatum, concedo. Consideratus in ratione satisfactionis, seu quantùm ad valorem quem habet ille actus ad satisfaciendum, nego. Ratio solutionis est, quia bonitas moralis actûs petitur ex ipsamet entitate actûs, & habitudine ad proprium objectum; valor autem satisfactorius sumitur ex dignitate personæ satisfacientis, non autem ab objecto circa quod talis actus versatur, cùm tamen malitia peccati in ratione offensæ, peti debeat ex dignitate personæ læsæ; & ideò licèt per actum contritionis restituatur Deo tantum bonum, in ratione boni moralis, quantum fuerat per peccatum ablatum, non tamen in ratione satisfactionis; quia peccatum in ratione offensæ est infinitum simpliciter, ex eo quod persona offensa est infinita; actus verò contritionis non est infinitus in ratione satisfactionis, quia persona satisfaciens non est infinita. De quo plura diximus in Tractatu de Incarnatione. *Disp. 4. art. 1.*

70. Objicies secundò: Ab eadem virtute procedere debet satisfactio Christi & nostra: Sed satisfactio Christi à justitia commutativa processit, ut in Tractatu de Incarnatione ostensum est: Ergo & nostra à justitia commutativa oriri debet; unde cùm procedat à pœnitentia, virtus pœnitentiæ non distinguetur à justitia commutativa. *Disp. 4. art. 5.*

71. Respondeo negando Majorem, ideò enim Christus satisfecit Deo per justitiam commuta-

tivam, quia potuit reddere illi æquale pro peccato, nos autem id præstare non possumus, unde pœnitentia per quam Deo satisfactionem pro culpis exhibemus, deficit à stricta ratione justitiæ, non defectu strictissimi debiti & obligationis, sed propter impotentiam offerendi Deo satisfactionem condignam & æqualem pro peccatis. A

72. Dices, Hæc impotentia non tollit quin verè ex justitia commutativa Deo satisfaciamus: Ergò propter illam pœnitentia non deficit à stricta ratione justitiæ. Consequentia patet, Antecedens probatur, quia primarius actus virtutis consistit in electione quâ quis eligit ejus honestatem; per accidens verò est quòd actum externum nequeat elicere. Unde sicut licèt pauper, actus exteriores liberalitatis & magnificentiæ exercere nequeat, habitus tamen illarum virtutum habere potest; quia potest eligere honestatem illarum, & elicere actum conditionatum illas exercendi, si haberet facultatem. Ita puro homini justitia commutativa in ordine ad Deum competere potest, quia similiter potest velle satisfacere Deo ad æqualitatem, si posset. B

73. Respondeo, impotentiam esse duplicem, alia est quæ se habet per accidens, & se tenet præcisè ex parte subjecti, & hæc impotentia ut plurimum non impedit actum virtutis, nec ejus habitum; alia est per se, & se tenet ex parte objecti, & ista impedit habitum & actum virtutis: talis autem impotentia reperitur in homine puro, ad exhibendum Deo æqualem satisfactionem pro peccato; nam æqualitas cum jure divino læso, impossibilis est puræ creaturæ ex objecto & per se, ita ut implicet contradictionem; impotentia verò quæ reperitur in paupere ad actum exteriorem liberalitatis & magnificentiæ exercendum, primi generis est, quia non repugnat ut fiat dives, & habeat multas pecunias quas alijs distribuat. C

74. Objicies tertiò: Ad eandem virtutem pertinet servare jus illæsum, & læsum reparare, ut patet in justitia humana: Atqui servare jus divinum illæsum, non potest pertinere ad pœnitentiam: Ergo & reparare jus læsum non erit actus pœnitentiæ, sed justitiæ commutativæ, vel distributivæ, aut vindicativæ. Major certa videtur, Minor probatur. Si servare jus divinum illæsum ad pœnitentiam pertineret, & esset actus illius, pœnitentia posset esse in Christo & in Angelis; possent enim actum illum elicere, scilicet jus divinum illæsum servare: Sed hoc dici nequit, ut infrà patebit: Ergo nec illud. D

75. Respondeo datâ Majori, negando Minorem, & ad illius probationem, distinguo Majorem. Si servare jus divinum illæsum ad pœnitentiam pertineret, & esset actus illius primarius, pœnitentia posset esse in Christo & in Angelis, concedo Majorem. Si esset actus illius tantùm secundarius, nego Majorem: habitus enim virtutum non ponuntur in potentiis propter actus tantùm secundarios, sed solùm propter actus primarios, à quibus specificantur: unde cùm servare jus divinum illæsum, sit actus tantùm secundarius pœnitentiæ, licèt reperiatur in Christo & in Angelis, in illis tamen habitus virtutis pœnitentiæ esse nequit. E

76. Dices, Actus secundarius alicujus virtutis, non potest elici, nisi ab illa virtute: Ergo si servare jus divinum illæsum sit actus secundarius pœnitentiæ, & ille in Christo & in Angelis reperiatur, in illis etiam erit habitus virtutis pœnitentiæ, à quo eliciatur talis actus.

77. Respondeo negando Antecedens, nam expectatio gloriæ corporis, quæ in nobis est actus secundarius spei, eliciebatur per virtutem charitatis à Christo, & modò etiam per eandem virtutem elicitur à beatis, in quibus non est spes, defectu actûs primarij quem non possunt elicere. Similiter etiam dicendum est, quòd propositum vitandi peccata, ut sunt offensæ contra Deum, & servandi jus divinum illæsum, in subjectis incapacibus pœnitentiæ, procedit ab alia virtute, putà à justitia commutativa in Christo, & à justitia legali in Angelis; cum quo stat, absolutè illum actum dicendum esse actum secundarium pœnitentiæ, quia in subjectis capacibus pœnitentiæ procedit secundariò ab illa.

78. Urgebis, Actus secundarius alicujus virtutis debet attingi sub eadem ratione formali, sub qua attingitur primarius: Sed actus de quo est sermo non attingitur sub eadem ratione formali, sub qua attingitur actus primarius pœnitentiæ: Ergo non debet dici actus ejus secundarius. Major est certa, Minor probatur. Pœnitentia non potest elicere actum primarium ad æqualitatem, & tamen istum actum, nempe servare jus divinum illæsum, ad æqualitatem elicit: Ergo sub eadem ratione formali non attingit utrumque. Consequentia patet, Antecedens etiam, quoad primam partem, est manifestum; probatur verò quoad secundam. Ad servandum jus divinum illæsum ad æqualitatem, sufficit quod Deus nihil jure possit expostulare tanquam pars læsa: Sed hoc ita erit, si evitetur omnis injuria contra Deum: Ergo &c.

79. Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem, & ad ejus probationem, nego pœnitentiam posse illum actum, nempe servare jus divinum illæsum, exercere ad æqualitatem; quia servare jus ad æqualitatem, supponit priùs factam esse perfectam æqualitatem; quod enim non est, conservari non potest; neque ille dicitur jus alienum ad æqualitatem conservare, qui cùm sit debitor, curat solùm ne nova debita contrahat. Unde ad probationem in contrarium, nego Majorem, quia potest Deus tale propositum acceptare pro alijs titulis, putà titulo gratitudinis, & ideò nullum actum possumus respectu Dei ad æqualitatem exercere.

§. IV.

Corollaria notatu digna.

80. EX dictis inferes primò, pœnitentiam non esse virtutem Theologicam, sed moralem: virtus enim Theologica habet pro objecto formali Deum: pœnitentia verò non respicit immediatè Deum, sed compensationem juris divini læsi, quam ingreditur Deus in obliquo, ut finis *cui*, non in recto, ut finis *qui*: sicut cùm quis ex affectu justitiæ compensat injuriam Regi factam, Rex non ingreditur compensationem ut finis *qui*, sed ut finis *cui*; finis verò qui est compensatio, ut adæquativa juris læsi. Unde D. Thomas in 4. dist. 14. quæst. 1. art. 1. quæstiunc. 4. ad 2. observat virtutes esse in triplici differentia: aliæ habent pro objecto & fine proximo Deum, ut Theologicæ. Aliæ nec pro objecto nec pro fine proximo Deum habent, ut temperantia, & fortitudo, quæ pro materia habent passiones appetitûs sensitivi, pro fine proximo animi quietem, pro fine ultimo & remoto Deum. Aliæ verò sunt quæ licèt non habeant Deum pro objecto, habent

tamen ipsum pro fine *cui*, seu pro fine proximo ad quem omnes earum actus diriguntur: tales sunt religio & pœnitentia, quarum actus *proximè ordinantur ad Deum*; quæ propterea propinquissimæ sunt Theologicis, à quibus imperantur. A

81. Inferes secundò, virtutem pœnitentiæ ad justitiam reductivè pertinere, partemque potentialem ipsius rectè appellari; quia licèt deficiat à vera justitia, inquantum scilicet non potest reddere Deo æquale, tamen imitatur & æmulatur quodammodo rationem justitiæ, sicut religio, pietas, & observantia, quæ idcirco etiam partes potentiales justitiæ solent appellari. Quia verò non versatur in distributione bonorum communium, sed in compensatione offensæ Deo per peccatum illatæ, & insuper vindicatio quam facit, voluntariè assumitur ab ipso pœnitente, & in ejus emendationem ordinatur, justitia ad quam reducitur, non est distributiva, neque vindicativa, sed commutativa, ut docet S. Thomas hîc art. 3. ad 3. his verbis: *Sicut est commutatio quædam in beneficijs (cùm scilicet aliquis pro beneficio accepto gratiam rependit) ita etiam est commutatio in offensis, cùm aliquis pro offensa in alterum commissa, vel invitus punitur, quod pertinet ad vindicativam justitiam, vel voluntariè recompensat emendam, quod pertinet ad pœnitentiam, quæ respicit personam peccatoris, sicut justitia vindicativa personam judicis.* B

82. Inferes tertiò, habitum pœnitentiæ residere in voluntate, non verò in appetitu sensitivo; quia pœnitentia, ut jam ostendimus, est pars potentialis justitiæ: omnis verò justitia est in voluntate, Tum quia ex Ulpiano lege *justitia* ff. de justitia & jure, *Justitia est perpetua & constans voluntas, jus suum unicuique tribuens.* Tum etiam quia omnis virtus respiciens bonum alterius, est in voluntate, non verò in appetitu, utpote determinato ad bonum proprium: Sed omnis justitia respicit bonum alterius, scilicet debitum, ut alteri compensandum: Ergo omnis justitia residet in voluntate, non verò in appetitu sensitivo. C

83. Quæres, utrum sicut in quibusdam virtutibus dantur aliqui habitus in appetitu sensitivo, ultra eum qui est in voluntate, qui habitus existens in appetitu, perficit & consummat rationem virtutis: ita etiam duplex sit admittenda virtus pœnitentiæ, una in appetitu sensitivo, & alia in rationali? Ratio dubitandi est, quia ad eliciendum actum pœnitentiæ est difficultas non solùm in voluntate, sed etiam in parte sensitiva: Sed pœnitentia existens in voluntate, non potest tollere difficultatem quæ est in appetitu sensitivo: Ergo præter virtutem pœnitentiæ in voluntate residentem, datur alia in appetitu sensitivo, quæ hujusmodi difficultatem vincat. D

84. Confirmatur: Quamvis liberalitas sit pars potentialis justitiæ, nihilominus Theologi communiter ponunt duplicem liberalitatem, unam in voluntate & aliam in appetitu sensitivo; quia ad eliciendum actum liberalitatis duplex difficultas superanda est; oportet enim primùm moderari amorem divitiarum in appetitu sensitivo, & deinde inclinare voluntatem ad largiendas alteri divitias: Ergo similiter, licèt pœnitentia sit pars potentialis justitiæ, duplex debet admitti pœnitentia, quarum una in voluntate, altera in appetitu sensitivo resideat. E

85. Confirmatur ampliùs: Dolor de peccato qui subjectatur in appetitu sensitivo, est bonus & laudabilis, sæpe enim in Scriptura laudantur lacrymæ pro peccatis effusæ: Ergo debet esse ab aliqua virtute: Sed non potest esse à virtute pœnitentiæ existente in voluntate, cùm non possit habitus existēs in una potentia, producere actum alterius potentiæ: Ergo debet produci à virtute pœnitentiæ existente in appetitu, subindeque, præter virtutem pœnitentiæ, in voluntate residentem, alia debet admitti in appetitu sensitivo.

Dicendum tamen est, quod licèt pœnitentia ut passio, sit in appetitu sensitivo, sumpta tamen pro virtute non existit, etiam completè, nisi in sola voluntate. Primò, quia in ea solùm potentia subjectari debet immediatè, cujus actus possunt immediatè attingere ejus objectum: tales autem non sunt actus appetitûs sensitivi, utpote cùm sint corporei, objectum autem pœnitentiæ sit quid spirituale, scilicet jus divinum læsum, & reparabile per satisfactionem. Secundò, quia dolor existens in appetitu sensitivo, licèt regulariter loquendo sequatur ad actum pœnitentiæ, imò sæpiùs tantò major sit, quantò major est pœnitentia cordis; tamen neque est essentialis pœnitentiæ, neque simpliciter ei necessarius. Tertiò, quia difficultas quæ est in appetitu sensitivo ad eliciendum actum pœnitentiæ, sufficienter tollitur per virtutem temperantiæ, cujus proprium est omnes delectationes & tristitias moderari: Ergo ad vincendam illam difficultatem, non requiritur virtus pœnitentiæ in appetitu sensitivo; quamvis in eo poni debeat virtus liberalitatis, quæ amorem inordinatum pecuniarum moderetur, quia in eo nulla præsupponitur virtus, quæ talem affectum cohibeat. Ex quo patet responsio ad rationem dubitandi, & ad primam confirmationem illius. 86

Ad secundam verò, nego Minorem, & ad probationem illius dico, in dolore illo sensibili & laudabili, qui subjectatur in appetitu, duo esse distinguenda, scilicet substantiam actûs, & rationem formalem virtutis: quamvis autem non possit pœnitentia existens in voluntate producere actum alterius potentiæ, quantùm ad substantiam, benè tamen quoad modum virtutis; cùm enim ille dolor non sit actus virtutis secundùm suam substantiam, sed solùm quatenus ordinatur ad satisfaciendum pro culpa, & hanc ordinationem non possit habere ab aliqua virtute existente in appetitu sensitivo, quia nulla talis potest attingere Deum, aut aliud objectum spirituale, fit inde quod ipsa pœnitentia existens in voluntate eliciat hunc actum, quatenus habet rationem virtutis. Hujus rei habemus exemplum in Oratione, quæ secundùm suam substantiam est actus intellectûs, in illo existens, & tamen ut habet rationem virtutis, est elicitivè à religione in voluntate existente; quia nimirum Oratio non habet rationem virtutis, nisi quatenus ordinatur ad cultum divinum: hanc autem ordinationem non habet, nisi à religione, cujus proprium objectum est cultus divinus. Licèt ergo una potentia non possit producere actus alterius, v. g. intellectus volitionem, aut voluntas intellectionem; bene tamen habitus existens in una potentia, actum alterius habitûs in alia potentia existentis; quia nimirum in eo differt habitus à potentia, quòd potentia est principium actûs quoad substantiam, unde si intellectus produceret actum voluntatis, unus & idem actus simul esset intellectio & volitio: habitus verò virtutis aut vitij, non est principium actûs in' esse naturæ, sed tantùm in esse moris, id est secundùm rationem boni & mali: non im- 87

plicat autem quod habitus exiſtens in una potentia, bonitatem aut malitiam moralem producat in actu alterius habitûs exiſtentis in alia potentia, ei nimirum communicando ordinationem in proprium finem quem reſpicit.

88. Inferes quartò; quod licèt in Chriſto potuerit eſſe actus iſte conditionatus, *Si ego per impoſſibile peccarem, Deo pro peccato meo ſatisfacerem*, nullatenus tamen in eo fuit virtus pœnitentiæ, quidquid dicat Suarez. Deficiente enim poſſibilitate objecti primarij alicujus virtutis, atque adeò actûs abſoluti circa illud, impoſſibile eſt talem virtutem exiſtere propter ſolos actus conditionatos circa illud objectum ſimpliciter impoſſibile: cùm enim virtus ſit eſſentialiter diſpoſitio perfecti ad optimum actum, non poteſt dari propter ſolos actus imperfectos, quales ſunt conditionati de objecto ſimpliciter impoſſibili: primarium autem objectum virtutis pœnitentiæ, nempe peccatum commiſſum ab eo qui eam habet, erat omnino Chriſto impoſſibile, cùm eſſet ab intrinſeco impeccabilis ratione unionis hypoſtaticæ, ut in Tractatu de Incarnatione viſum eſt. *Diſp. 20 art. 1.*

89. Dices, Licèt Chriſtus non potuerit habere niſi actum conditionatum ſatisfaciendi pro peccato ſuo, cùm ab intrinſeco eſſet impeccabilis, potuit tamen elicere & de facto elicuit actum abſolutum ſatisfaciendi pro peccatis hominum: Sed talis actus à nullo alio habitu, quàm à pœnitentia potuit elici; quia attingere peccatum ſub ratione offenſæ, ut compenſabile per ſatisfactionem, eſt proprium habitûs pœnitentiæ: Ergo talis habitus fuit in Chriſto.

90. Reſpondeo conceſsâ Majori, negando Minorem; cùm enim Chriſtus potuerit pro peccatis hominum ſatisfacere Deo ad æqualitatem, & de facto ei ſatisfecerit, volitio abſoluta quam habuit ſatisfaciendi pro peccatis noſtris, non potuit elici à virtute pœnitentiæ, quæ eſt pars potentialis juſtitiæ, ſed à juſtitia commutativa, quæ eſt vera & ſtricta juſtitia, compenſans debitum ad æqualitatem, & ſatisfaciens de toto rigore juſtitiæ. Unde ad probationem in contrarium, in qua dicitur quod attingere peccatum ſub ratione offenſæ, ut compenſabilis per ſatisfactionem, eſt proprium pœnitentiæ; dicendum eſt, hoc eſſe verum, cùm peccatum attingitur ut compenſabile per ſatisfactionem inæqualem; falſum verò, cùm reſpicitur ut compenſabile per ſatisfactionem condignam & æqualem; nam ſub hac ratione non poteſt attingi à pœnitentia, ſed ſolùm à juſtitia commutativa, quæ proinde non poteſt eſſe in homine puro in ordine ad Deum, cùm purus homo non poſſit pro peccato ſatisfacere ad æqualitatem; ſed ſolùm in Chriſto, qui per actiones theandricas, & valoris ſimpliciter infiniti, condignam & rigoroſam ſatisfactionem pro peccatis hominum Deo exhibuit, ut in Tractatu de Incarnatione fusè oſtendimus. *Diſp. 4. art. 3.*

91. Inferes quintò, habitum pœnitentiæ repugnare Angelis: cùm enim immobiliter adhæreant objecto ſemel electo, non poſſunt retractare actum elicitum, nec per conſequens de illo pœnitere. Unde Fulgentius de fide ad Petrum cap. 3. ait quod *omnes illi prævaricatores Angeli, nec malâ poſſunt unquam voluntate carere, nec pœnâ.* Et Gregorius 34. Moral. cap. 6. *Cor antiqui hoſtis* (inquit) *ut lapis indurabitur, quia nullâ unquam converſionis pœnitentiâ mollietur.* Et rurſus cap. 14. *Appetitum celſitudinis vertit in rigorem mentis, ut damnatus jam per duritiam ſe male egiſſe non ſentiat.*

A Inferes ſextò, habitum pœnitentiæ remanere in beatis, tum quia cùm hanc virtutem habuerint in via, non eſt cur eam amittant in patria magis quàm alias virtutes, quæ verſantur circa paſſiones, & à ſuis actibus in patria omnino ceſſant. Tum etiam, quia ſtante abſolutâ poſſibilitate objecti primarij, & actûs circa illud, meritò ponitur habitus virtutis in ſubjecto, propter alios actus ſecundarios quos in illo poteſt exercere: cùm autem beati non ſint impeccabiles abſolutè, ſive ex natura, ſed tantùm ex gratia, objectum primarium pœnitentiæ, & ejus actus, abſolutè, poſſibilia ſunt, reſpectu eorum: poſſunt inſuper exercere & de facto exercent actus ſecundarios B talis virtutis, primò gratias agendo Deo offenſo pro miſericordia quâ relaxavit eorum peccata; neque enim iſte actus pertinet ad virtutem gratitudinis, ut docuit Vazquez, cùm gratitudo Deum ut benefactorem, non verò ut offenſum reſpiciat: ſecundò gaudendo de actibus ejuſdem virtutis habitis in via; ejuſdem enim virtutis eſt (ut docet D. Thomas 1. 2. quæſt. 59. art. 4.) gaudere de propriis actibus, cujus eſt operari illos. Ex quibus etiam ſequitur à fortiori Adamum, etiam in ſtatu innocentiæ, habuiſſe talem virtutem, utpote cùm ſtatus juſtitiæ originalis relinqueret eum liberum ad peccandum, & eſſet ſic diſpoſitus, ut pœniteret, ſi peccaret. Imò licèt C Beata Virgo, ex privilegio ſpeciali, fuerit præſervata à peccatis, etiam venialibus; tamen quia ex conditione ſui ſtatûs, præſcindendo à tali privilegio, poterat peccare; aliunde verò habuerit gratiam juſtificantem, ad quam ſuâpte naturâ omnes virtutes morales infuſæ cum pœnitentia conſequuntur, non eſt (quidquid dicat Nugno) cur in ea, gratiam à virtute pœnitentiæ ſejungamus. Denique loquendo de parvulis, cùm in ipſis maneat libera facultas peccandi, licèt ob defectum uſûs rationis ab exercitio ſuo per accidens impedita; aliunde verò pœnitentia cum cæteris virtutibus ſupernaturalibus, naturaliter ſequatur ad gratiam; ſicut ſunt capaces gratiæ, ita & pœ- D nitentiæ. Unde Auguſtinus lib. 1. de peccat. meritis cap. 19 hanc quæſtionem propoſitam, *Quomodo & ipſi infantes vocantur in pœnitentiam? Nunquid tantillus poteſt aliquid pœnitere?* ita ſolvit: *Si propterea pœnitentes dicendi non ſunt, quia ſenſum pœnitendi nondum habent, nec fideles dicendi ſunt, quia ſimiliter ſenſum credendi nondum habent. Si autem propterea rectè fideles vocantur, quoniam fidem per verba geſtantium quodammodo profitentur: cur non priùs etiam pœnitentes habentur, cùm per eorumdem verba geſtantium, Diabolo & huic ſæculo renuntiare monſtrantur?*

Inferes ſeptimò, præter habitum pœnitentiæ E ſupernaturalis, dari habitum pœnitentiæ naturalis. Naturaliter enim cognoſcitur peccatum eſſe contrarium rationi, ſubindeque primæ regulæ & legi æternæ, cujus ratio naturalis eſt participatio: Ergo poteſt voluntas viribus propriis illud deteſtari, ut rationi & legi æternæ contrarium, nec hoc excedit ipſius vires: igitur ex talibus actibus gigni poteſt habitus facilitans voluntatem ad conſimiles actus eliciendos. Hinc ſequitur quòd in ſtatu naturæ puræ potuiſſet eſſe verus habitus pœnitentiæ naturalis, cùm in eo ſtatu potuiſſet homo dolere ſæpe de peccatis in Deum ut authorem naturæ commiſſis, cum ſpe veniæ; plures enim ex Gentilibus, lumine fidei deſtituti, ſolo rationis naturalis ductu, offerebant

olim Deo ſacrificia ad placandum ipſum pro peccatis, ut ſcribit Plato lib. 10. de legibus. Unde Ovidius 1. de Ponto, de diis ſuis ait:

Sæpè levant pœnas, ereptaque lumina reddunt,
Dum bene peccati pœnituiſſe vident.

DISPVTATIO III.

De remiſſione peccatorum mortalium.

Ad quæſtionem 86. D. Thomæ.

EXplicatâ naturâ pœnitentiæ, tam in ratione virtutis, quàm in ratione ſacramenti conſideratæ, agit D. Thomas de præcipuis ejus effectibus: Primò quidem de remiſſione peccatorum mortalium quæſtione 86. Deinde de venialium remiſſione quæſt. 87. Poſtea horum effectuum irrevocabilitatem explicat, & peccata per pœnitentiam remiſſa non redire per ſubſequens peccatum oſtendit. Demum quæſt. 89. de alio differit pœnitentiæ effectu, nimirum de recuperatione virtutum, ac reviviſcentia meritorum, per peccatum præcedens mortificatorum. De his omnibus in hac & tribus ſequentibus diſputationibus nos etiam breviter diſſeremus.

ARTICVLVS PRIMVS.

An per Pœnitentiam omnia peccata mortalia, quantumcumque gravia, remitti poſſint?

1. NOtandum primò, hanc quæſtionem non ſolùm eſſe de ſacramento pœnitentiæ, ſed etiam de virtute pœnitentiæ, quæ per contritionem extra ſacramentum vim habet juſtificandi, & remittendi peccata, ut infrà dicemus.

2. Notandum ſecundò, dupliciter intelligi poſſe, quòd aliqua peccata non poſſunt remitti per pœnitentiam, Primò quia non poſſunt ſubjici pœnitentiæ, defectu auxilij ad pœnitendum neceſſarij. Secundò, quia licèt illi ſubjiciantur, non eſt in illa virtus ſufficiens ad delenda ejuſmodi peccata. Et in hoc tantùm ſenſu præſentem difficultatem movemus, quia in primo ſenſu eam in *Diſp. 5. art. 5. §. 6.* Tractatu de prædeſtinatione plenè reſolvimus: ibi enim cum duobus Illuſtriſſimis Cardinalibus, Cajetano ſcilicet, & Bellarmino, docuimus, Deum peccatoribus excæcatis ac induratis ſubtrahere interdum, in pœnam præcedentium peccatorum, omnia auxilia ſupernaturalia, & ſui deſertores ita deſerere, ut omni tam ſufficienti quàm efficaci gratiâ, ſaltem per aliquod tempus, priventur, juxta illud Iſidori lib. 2. de ſummo bono cap. 15. *Nonnulli ita deſpiciuntur à Deo, ut deplorare mala ſua non poſſint, etiam ſi velint.* Et iſtud Auguſtini de natura & gratia cap. 67. *Illud eſt peccati pœna juſtiſſima, ut qui rectum facere cùm poſſet noluit, amittat poſſe cùm velit.* Hanc ſententiam expreſsè docet Aravius hîc art. 2. dubio 1. ubi licèt admittat auxilia ad pœnitendum ſufficientia omnibus offerri à Deo; negat tamen illa ſemper, & pro omni tempore, & in omnibus adultis, intrinſecè recipi, & citat pro hac ſententia Sotum, Bannem, & Nugno. His præmiſſis, pro reſolutione difficultatis propoſitæ, contra Novatianos, Montaniſtas, & alios antiquos hæreticos, aſſerentes nullam pœnitentiam eſſe validam pro peccatis quæ committuntur poſt baptiſmum, & quædam eſſe peccata adeò gravia, ut nullâ valeant pœnitentiâ deleri.

3. Dico breviter, tam in virtute, quàm in ſacramento pœnitentiæ, eſſe efficaciam ſufficientem ad delenda quæcumque peccata, illi ritè ſubjecta; ita ut nullum ſit peccatum, quod remitti non poſſit, ſi vera de illo habeatur pœnitentia.

Concluſio eſt certa de fide, & probatur primò ex iis Scripturæ teſtimoniis, in quibus abſque ulla limitatione aut reſtrictione promittitur verè contritis remiſſio omnium pecatorum: Ezechiel. 18. *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis, omnium iniquitatum ejus non recordabor.* Et ſtatim ſubdit, *Nunquid voluntatis meæ eſt mors impij, dicit Dominus Deus, & non ut convertatur à viis ſuis, & vivat?* Et cap. 33. *Vivo ego dicit Dominus, nolo mortem impij*, id eſt nullius impij volo mortem, quacumque impietate fuerit reus. Item de ſacramento pœnitentiæ Joan. 20. abſolutè & ſine ulla limitatione aſſeritur: *Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.* Et Matth. 18. *Quæcumque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlo.* Et cap. 19. Chriſtus ait Petro: *Non dico tibi ſepties, ſed ſeptuagies ſepties*, hoc eſt in quantocumque numero fuerint peccata, remittenda eſſe per poteſtatem traditam ſacerdotibus in ſacramento pœnitentiæ. Idemque ſignificatur in Parabola filij prodigi, qui poſt multa crimina in ſe reverſus, veniam à parente conſequutus eſt. Unde Chryſologus ſerm. 3. *Delicta non videt vis amoris, & ideò pater peccata filij redemit oſculo, clauſit amplexu &c. Certè ſi abſceſſimus, ſi ſubſtantiam patris totam luxuriosè diſperſimus, ſi quid unquam commiſimus facinoris & delicti, ſi ad impietatis præruptum totum, totam venimus ad ruinam, ſurgamus aliquando, & ad talem patrem, tali invitati redeamus exemplo.*

4. Probatur ſecundò concluſio ex decretis Conciliorum, nam in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. cap. *Firmiter* de ſumma Trinit. ſub finem, & in Trident. ſeſſ. 14. can. 1. ſine exceptione aſſeritur, fideles, poſt baptiſmum in peccatum prolapſos, per veram pœnitentiam poſſe ſemper reparari, & hoc ſacramentum inſtitutum fuiſſe pro ipſis Deo reconciliandis, quoties in peccatum poſt Baptiſmum inciderint. Item in decreto diſt. 1. de pœnitentia cap. *Nemo*, deſumpto ex Ambroſio lib. 1. de pœnit. cap. 1. ſic dicitur: *Deus autem nullum crimen excepit, qui peccata omnia donavit.*

5. Tertiò probatur, quia oppoſita ſententia derogat non ſolùm divinæ fidelitati, ut oſtenſum eſt, ſed etiam pugnare videtur cum ſummo illo amore, quo *Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat*, Joan. 3. & quo *proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum*, ad Roman. 8. Nam quo pacto pro nobis omnibus tradidiſſet illum, ut omnis qui in eum crederet, non periret, ſi non omnia peccata poſſent per fidem & converſionem in Chriſtum deleri? Valde etiam derogat copioſæ redemptioni Chriſti, à qua nullus mortalis, quantumcumque peccator, excluditur, & ad quam pertinet ut ſit univerſalis redemptor omnium peccatorum, juxtà

illud 1. Joan. 2. *Si quis peccaverit* (hoc eſt quocumque genere peccati) *advocatum habemus apud Patrem Jeſum Chriſtum juſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris; non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi.* Item, *Vinceretur quodammodo Deus ab homine, ſi homo peccatum vellet deleri, quod Deus delere non vellet,* ut ait S. Thomas hîc art. 1. in corpore. Unde Novatianorum & Montaniſtarum error, multùm derogat miſericordiæ Dei, de quo dicitur Joel. 2. quod *benignus & miſericors eſt, & patiens, & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia*, quod ad præſtantiam bonitatis divinæ peccatori parcentis quidam Interpretes referunt; nempe ut *præſtabilis* eo ſenſu dicatur, quo excellens: Græcè porro eſt μετανοῶν ἐπὶ ταῖς κακίαις, id eſt *ſuper malitiis pœnitens:* quod ſic explicat ibi Hieronymus, *ut ſi nos egerimus pœnitentiam ſuper peccatis, ipſum quoque comminationis pœniteat, & mala quæ comminatus eſt non inferat, noſtræque mutatione ſententiæ ipſe mutetur.* Quod intelligi debet de mutatione extrinſeca, & ex parte effectuum quos ad extra producit; Deus enim per noſtram pœnitentiam non mutatur intrinſecè, ſed tota mutatio ſe tenet ex parte noſtri; quamvis de noſtra ad Deum converſione perinde loquamur, ac ſi Deus ad nos converteretur. Non ſecùs ac ij qui fune marinæ petræ injecto, quia per illum & ſeipſos & naviculam ad rupem attrahunt, ob imperitiam ejus rei, non ſe putant ad rupem accedere, ſed rupem paulatim ad ſeipſos appropinquare. Quo exemplo utitur Simplicius in cap. 38. Enchiridij Epicteti quæſt. 3.

6. Contra iſtam concluſionem, præter teſtimonia ex capite 6. & 10. Epiſtolæ ad Hebræos, à Novatianis oppoſita, & diſp. 1. art. 1. explicata, objicitur primò quòd Eſaü non invenit pœnitentiæ locum, licèt cum lachrymis quæſiviſſet eam: ad Hebræos 12. & Antiochus pœnitens miſericordiam conſecutus non fuerit, 2. Machab. 9.

7. Sed facilè reſpondetur cum D. Thoma hîc art. 1. ad 1. *quòd Eſaü non verè pœnituit, quod patet ex hoc quod dixit, Venient luctus patris mei, & occidam Jacob fratrem meum. Similiter etiam nec Antiochus verè pœnituit; dolebat enim de culpa præterita, non propter offenſam Dei, ſed propter infirmitatem corporalem, quam patiebatur.*

8. Dici etiam poteſt; prioris loci ſenſum eſſe, non potuiſſe Eſaü lachrymis ſuis efficere, ut patrem ſuum Iſaac pœniteret benedictionis datæ Jacob, cujus retractationem conſternatus & rugiens poſtulabat Geneſ. 27.

9. Objicitur ſecundò: Chriſtus Matth. 12. Marci 3. & Lucæ 12. ait peccatum in Spiritum Sanctum nunquam remitti, neque in hoc ſæculo, neque in futuro, & 1. Joan. 5. ſic dicitur: *Eſt peccatum ad mortem: non pro illo dico, ut roget quis,* quia ſcilicet non poteſt remitti: Ergo ſunt aliqua peccata, pro quibus nulla ſufficiens eſt pœnitentia.

10. Ad primum dicendum cum D. Thoma 2. 2. quæſt. 14. art. 3. *quod ſicut aliquis morbus dicitur incurabilis ſecundùm naturam morbi, per quem tollitur id per quod morbus poteſt curari, putà cùm morbus tollit virtutem naturæ, vel inducit faſtidium cibi vel medicinæ, licèt talem morbum Deus poſſit curare. Ita etiam peccatum in Spiritum Sanctum dicitur irremiſſibile ſecundùm ſuam naturam, inquantum excludit ea per quæ fit remiſſio peccatorum.* (nimirum auxilia divinæ gratiæ, quorum largitio ſpecialiter Spiritui Sancto tribuitur) *Per hoc tamen non præcluditur via remittendi & ſanandi omnipotentiæ & miſericordiæ Dei, per quam aliquando tales quaſi miraculosè ſpiritualiter ſanantur.* Unde idem eſt hoc peccatum non remitti, ac difficilè remitti; quod enim difficilè fit, impoſſibile moraliter reputatur. Addit S. Doctor hîc art. 1. ad 3. dici hoc peccatum irremiſſibile in hoc ſæculo, & in futuro, quia punitur in hoc ſæculo & in futuro.

Ad ſecundum reſpondeo cum D. Auguſtino lib. 1. Retr. cap. 19. & Beda in locum citatum Epiſtolæ D. Joannis, ibi ſermonem eſſe de peccato impœnitentiæ finalis, quod ſpecialiter vocatur *peccatum ad mortem*, quia & cum morte temporali conjungitur, & infallibiliter adjunctam habet mortem æternam; De quo peccato dicit Joannes, *Non pro illo dico ut roget quis,* quia extenditur extra ſtatum viæ, in quo de lege ordinaria non fit remiſſio. Vel ut alij volunt, per peccatum ad mortem, intelligit peccatum aliquod graviſſimum, à quo homines rariſſimè & difficillimè convertuntur; pro quo non prohibetur abſolutè ut nullus oret, ſed ut non quicunque, ſed aliquis magnæ ſanctitatis vir; cùm enim tale delictum graviſſimum ſit, magno eget deprecatore. Unde Auguſtinus loco citato docet de nullo quamvis peſſimo in hac vita eſſe deſperandum, *Quia pro illo* (inquit) *non imprudenter oratur, de quo non deſperatur.*

ARTICVLVS II.

Vtrum peccatum mortale ſine pœnitentia deleri nequeat, nec unum peccatum remitti ſine alio?

DIco primò, regulariter & per ſe loquendo, ad remiſſionem peccatorum mortalium extra ſacramentum, requiri in adultis actum pœnitentiæ formalem, nimirum contritionem, quâ doleant de peccatis commiſſis. Ita D. Thomas hîc art. 2. ubi dicit ad remiſſionem offenſæ requiri (ſcilicet regulariter) quod voluntas deteſtetur peccatum, cum propoſito emendæ, quod pertinet ad pœnitentiam formalem. Idque conſtat manifeſtiſſimis Scripturæ teſtimoniis, quibus aſſeritur non dimitti peccatum abſque pœnitentia: Eccli. 2. *Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini.* Lucæ 13. *Niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimul peribitis.* 11.

Extat etiam definitio Tridentini ſeſſ. 14. cap. 1. ſic dicentis: *Fuit pœnitentia univerſis hominibus, qui ſe mortali aliquo peccato inquinaſſent, quovis tempore ad gratiam & juſtitiam aſſequendam neceſſaria, illis etiam, qui Baptiſmi ſacramento ablui petiviſſent.* Et rurſus cap. 4. *Fuit quovis tempore* (inquit) *ad impetrandam veniam peccatorum, is contritionis motus neceſſarius.* Loqui autem Concilium de contritione formali liquet, tum ex ejus definitione, quam ibi tradit; tum etiam, quia loquitur de contritione ad ſacramentum pœnitentiæ neceſſaria, quam formalem eſſe debere, nemo dubitat. 12.

Ratio etiam ſuffragatur: Homo enim qui ſe convertit in Deum, non ſolùm tenetur recedere à peccato, ut eſt malum Dei, & quatenus opponitur bono divino, ſed etiam debet recedere ab illo, ut eſt Dei injuria, & quatenus violat jus divinum; ratio enim naturalis poſtulat, ut qui injuriam intulit, de ea doleat, & inquantum fieri poteſt, eam compenſare conetur: Sed dolor de 13.

peccato, ut est injuria Dei, & quatenus opponitur juri divino, pertinet ad pœnitentiam, & non ad charitatem, quæ solùm habet detestari peccatum, inquantum est malum Dei, & prout bono divino contrarium, ut disput. præcedenti art. 3. ostendimus: Ergo regulariter & per se loquendo ad justificationem adulti requiritur actus formalis pœnitentiæ.

14. Dico secundò, per accidens, & in aliquo casu extraordinario, ad remissionem peccatorum sufficere pœnitentiam virtualem.

Probatur breviter conclusio, contra Melchiorem Canum, & Petrum à Soto, existimantes ad justificationem & remissionem peccatorum, semper & indispensabiliter requiri contritionem, quâ voluntas doleat de peccato, illudque detestetur. Si aliquis ita subitò raperetur ad martyrium, ut non haberet tempus recogitandi peccata, & eliceret actum charitatis, vel etiam actum attritionis cum actuali martyrio, reciperet gratiam, & justificaretur: Tum quia, ut in Tractatu de Baptismo ostendimus, passio pro Christo suscepta, obtinet vim baptismi, & confert gratiam ex opere operato: Tum etiam, quia actus charitatis, cùm sit actus amicitiæ, haberi nequit sine gratia; amicitia enim requirit mutuum amorem, amor verò Dei erga nos, in ordine ad finem supernaturalem, nequit esse sine gratia sanctificante, ut in Tractatu de gratia demonstravimus; unde si aliquis in peccato existens, ex oblivione omnino inculpabili existimet se nullum habere peccatum mortale, & actum charitatis eliciat, sine dubio ei remittetur peccatum, & justificabitur sine ullo actu formali pœnitentiæ, per solam virtualem pœnitentiam in actu charitatis tanquam in aliquo eminentiori contentam. *Charitas enim operit multitudinem peccatorum*, ut dicitur 1. Petri 4. Et 1. Joan. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet*: Non ergo ille qui elicit actum dilectionis super omnia, manet in peccato; aliàs haberet tunc duos ultimos fines, nempe Deum, ratione charitatis, & creaturam, ratione peccati mortalis; quod implicat, ut in Tractatu de ultimo fine ostensum est.

Disp. 1. art. 7. *Disp. 2. art. 1.* *Disp. 1. art. 6.*

15. Addo, non esse improbabile, posse peccatorem actum dilectionis Dei super omnia elicere, subindeque justificari, non tantùm si martyrium subeat, aut peccatorum oblitus sit, aut non advertat ad eorum detestationem, sed etiam licèt actu de illis cogitet, si tunc non urgeat necessitas exercendi formalem actum contritionis, nec instet præceptum procurandi justificationem per pœnitentiam formalem. Nam si formalis pœnitentia non est pro illo instanti necessaria ex præcepto, nulla est ratio cur sine illa nequeat actus formalis dilectionis exerceri: Atqui non constat quod sit ita necessaria ex præcepto, ut debeat adhiberi quotiescumque quæritur peccatorum remissio; præceptum enim pœnitentiæ (ut communiter docent Theologi) non obligat statim post peccatum commissum, aut aliquo tempore determinato, nisi sit extrema necessitas, ut quando imminet periculum mortis, aut obligatio recipiendi vel administrandi aliquod sacramentum: Ergo &c. Si tamen nollet peccator conteri, & præceptum contritionis pro illo instanti urgeret, neque sine gravi peccato ulteriùs differri posset, tunc peccator verum Dei amorem super omnia habere non posset, nisi haberet formalem pœnitentiam & dolorem de peccato, quia repugnat aliquem verum Dei amorem super omnia habere, nisi habeat voluntatem implendi omnia ejus præcepta, quando urget eorum obligatio, juxta illud Christi ad Discipulos Joan. 14. *Si diligitis me, mandata mea servate.*

16. Ex dictis in hac conclusione intelliges, quod quando pœnitentia dicitur necessaria necessitate medij ad salutem, hoc debet intelligi de pœnitentia formali aut virtuali; nonnunquam enim, ut ostendimus, ad justificationem & salutem sufficit sola pœnitentia virtualis, nimirum attritio, cum actuali martyrio, vel actus charitatis, in quo tanquam in aliquo eminentiori tota virtus & efficacia pœnitentiæ continetur, ideòque virtualis pœnitentia dicitur.

Dico tertiò, de potentia Dei absoluta, peccata remitti possunt, absque ullo actu pœnitentiæ tam formalis quàm virtualis. Ita ex Thomistis docent Ledesma, Nugno, & alij, contra Petrum Soto, & Dominicum Soto, id repugnare existimantes.

17. Probatur primò conclusio: Potest Deus peccatorem dormientem, ac proinde nullum pœnitentiæ formalis aut virtualis actum elicientem, justificare, infundendo gratiam & charitatem: Atqui in tali casu peccata remitterentur: Ergo de potentia Dei absoluta, peccata remitti possunt, absque ullo actu pœnitentiæ tam formalis quàm virtualis. Minor constat, nam gratia & charitas ex natura rei repugnant cum peccato, quia habent effectus formales oppositos; gratia enim reddit hominem Dei amicum, & ipsi gratum & acceptum, & charitas ipsum in Deum tanquam in ultimum finem convertit: At verò peccatum reddit hominem Deo exosum, & ejus inimicum, ab eoque ut ab ultimo fine ipsum avertit. Major autem probatur: Tum quia actus pœnitentiæ formalis aut virtualis, non est forma justificans formaliter hominem, sed tantùm dispositio ad formam justificantem, scilicet gratiam, ut in Tractatu de justificatione contra Vazquem ostendimus: Deus autem potest de potentia absoluta producere & communicare formam sine dispositionibus, ut etiam patet in naturalibus. Tum etiam, quia Deus in sacramento Baptismi de facto infundit gratiam parvulis sine ipsorum consensu, & absque ullo actu ab ipsis elicito: Ergo id quoque poterit etiam extra sacramentum, respectu adultorum.

Disp. 1. art. 3.

18. Probatur secundò conclusio: Potest Deus naturam hominis peccatoris assumere ad suam personam, etiam ipso homine nihil operante, nec actum pœnitentiæ formalis aut virtualis eliciente: Sed in tali casu peccatum non maneret in illa natura sic assumpta: Ergo de potentia Dei absoluta potest tolli peccatum absque ullo actu pœnitentiæ tam formalis quàm virtualis. Major constat, Minor etiam est manifesta. Tum quia repugnat peccatum esse in homine qui est Deus, sic enim Deus, seu persona divina diceretur aversa à Deo, habendo humanitatem aversam per peccatum. Tum etiam, quia si gratia habitualis est incompossibilis cum peccato, quia est participatio divinæ naturæ, & sanctitatis increatæ, à fortiori gratia unionis, quæ est ipsamet Dei natura, & sanctitas increata, expellit peccatum, & cum eo stare nequit. De quo fusè in Tractatu de Incarnatione.

Disp. 10. art. 1.

19. Probatur tertiò conclusio: Deus potest hominem peccatorem elevare ad visionem beatificam, in hoc enim nulla videtur esse repugnantia: Sed hoc ipso ille homo justificaretur & mundaretur

daretur à peccatis; si enim peccatum non compatitur cum gratia, multominus cum beatitudine, quæ est gratia consummata, & perfecta unio cum Deo: Ergo sine pœnitentia potest tolli peccatum.

20. Objicies primò contra istam conclusionem: D. Thomas hîc art. 2. ait quod *impossibile est sine pœnitentia remitti peccatum*: Sed non loquitur ibi de potentia Dei ordinaria: Ergo vult non posse, etiam de potentia absoluta, remitti peccatum sine pœnitentia. Minor probatur: si loqueretur de potentia ordinaria, nulla esset differentia quam ibi statuit inter pœnitentiam ut est virtus; & inter pœnitentiam ut est sacramentum, dicens impossibile esse remitti peccatum sine virtute pœnitentiæ, non autem sine sacramento pœnitentiæ. Sequela patet, quia etiam sine sacramento pœnitentiæ non potest remitti peccatum, de potentia ordinaria.

21. Respondeo negando Minorem, & ad ejus probationem, nego sequelam; differentia enim quam ibi statuit D. Thomas, consistit in eo quod sine pœnitentia ut est virtus, in nullo statu potest remitti peccatum, de via ordinaria, cùm tamen sine sacramento pœnitentiæ possit in aliquo statu remitti, in illo scilicet qui fuit ante legem Evangelicam: *Sicut* (inquit) *remisit Christus mulieri adulteræ, ut legitur Ioan. 8. & peccatrici, ut legitur Lucæ 7. quibus tamen non remisit peccata sine virtute pœnitentiæ.*

22. Objicies secundò: Culpa est malum voluntarium: Ergo non potest tolli, nisi voluntate mutatâ.

Respondeo, concesso Antecedente, distinguendo Consequens: nisi voluntate mutatâ, per infusionem habitûs gratiæ & charitatis, concedo. Per actum pœnitentiæ, nego. Si enim Deus peccatori dormienti habitum gratiæ & charitatis infunderet, hoc ipso illum justificaret, & peccati maculam ab eo tolleret; cùm macula peccati in privatione gratiæ habitualis consistat, ut in Tractatu de peccatis ostensum est, & impossibile sit remanere privationem cum forma opposita. *Disp. 8. art. 3.*

23. Dices, In eo casu tolleretur quidem macula peccati, ut est quid physicum, non verò ut est quid morale & voluntarium: Ergo non tolleretur ut habet rationem peccati habitualis.

Respondeo, negando Antecedens, nam quando aliqua fiunt, etiam nobis nescientibus, in nostram utilitatem, censemur virtualiter seu interpretativè eis consentire; atque adeò talis peccator dormiens, censetur virtualiter & interpretativè infusioni habitûs gratiæ & charitatis, subindeque destructioni maculæ peccati, seu peccati habitualis, consentire; unde statimatque excitatus esset, aut intra breve tempus, eliceret actum contritionis & charitatis; quia hoc ad suavem Dei providentiam pertinet, quæ non vult destruere naturas rerum.

24. Objicies tertiò: Implicat peccatum remitti adulto, nisi liberè convertatur in Deum: Sed non potest liberè converti in Deum, sine actu pœnitentiæ formalis aut virtualis: Ergo nec ipsi peccatum remitti, sine formali aut virtuali pœnitentia. Major probatur: Non potest libera aversio à Deo tolli, nisi per liberam conversionem in Deum: Sed peccatum adulti est libera aversio à Deo: Ergo non potest peccatum remitti adulto, nisi liberè convertatur in Deum.

25. Respondeo distinguendo Majorem, nisi liberè convertatur in Deum, actu, vel habitu, concedo. Actu semper, nego. Sicut enim aversio à Deo, quæ in peccato habituali reperitur, non est nisi habitualis (actualis enim cum peccato actuali transiit) ita & per conversionem habitualem ipsi oppositam potest tolli: talis autem conversio habitualis fit per habitus gratiæ & charitatis à Deo infusos, unde ad illam actus pœnitentiæ formalis aut virtualis non requiritur.

26. Dico quartò, pœnitentiam ita remittere omnia peccata, ut non possit, etiam de potentia absoluta, unum remitti sine alio. Ita D. Thomas hîc art. 3. & Thomistæ communiter, contra Scotum, Suarem, & alios, existimantes, Deum posse remittere peccata, per solam extrinsecam condonationem, absque infusione gratiæ, & sine ulla intrinseca hominis mutatione, quos in Tractatu de justificatione fusè impugnavimus. Unde ex principiis ibi statutis probatur breviter nostra conclusio. Non potest Deus, etiam de potentia absoluta, in statu elevationis naturæ humanæ ad ordinem supernaturalem, remittere peccatum, nisi infundendo gratiam: Sed non potest, etiam de eadem potentia, gratia simul stare cum aliquo peccato: Ergo non potest, etiam de potentiâ absoluta, remitti unum peccatum sine alio. Major loco citato, §. 4. fuit probata. Minorem etiam ibidem art. 5. variis rationibus demonstravimus: unde ad prædictum de justificatione Tractatum, Lectorem remittimus, ne eadem hîc inutiliter repetamus. *Disp. 9. art. 6.*

ARTICVLVS III.

An contritio perfecta semper habeat conjunctam remissionem peccati mortalis, etiam ante receptionem actualem sacramenti?

27. PArtem negantem tenent aliqui Recentiores, existimantes contritionem charitate perfectam, non semper, imò nec frequenter, annexam habere remissionem peccatorum ante susceptionem sacramenti, nisi in articulo mortis, & in casu necessitatis, in quo nequit pœnitens adire Confessarium. Quam sententiam docuit Sylvius in editione prima Tractatûs de pœnitentia, facta Duaci anno 1618. sed postea in tertia editione ejusdem operis, eam retractavit, seu correxit, dicens se id non intellexisse de contritione perfecta, sed de imperfecta, quæ communiter attritio appellatur, & quæ antè susceptionem sacramenti non affert secum gratiam justificantem & remissionem peccatorum. Et certè jure merito eximius ille Doctor, & de Schola Thomistica optimè meritus, hanc retractavit sententiam; cùm ea nedum omnibus Scholasticis, sed etiam variis Scripturæ, Conciliorum, & SS. Patrum testimoniis, nec non Summorum Pontificum decretis, apertissimè contradicat, ut patebit ex dicendis assertione sequenti.

§. I.

Conclusio affirmativa statuitur.

28. DIco igitur, contritio perfecta, quæ peccata detestatur propter Deum summè dilectum, statim infallibiliter secum affert remissionem omnium peccatorum.

Probatur primò ex Scriptura & SS. Patribus, dicitur enim Isaïæ 30. juxta versionem Septuaginta, *Cùm reversus ingemueris, tunc salvus eris;*

Ubi notanda eſt particula *tunc*, quæ ſignificat nullam interponi moram inter reverſionem peccatoris, per contritionis gemitum, & ſalutem ejuſdem, per juſtificationis gratiam collatam, ut interpretantur SS. Patres, nam Leo Papa Epiſt. 91. ad Theodor. ſic ait: *Miſericordiæ Dei nec menſuras poſſumus ponere, nec tempora definire: apud quem nullas patitur veniæ moras vera converſio, dicente Spiritu Dei per Prophetam, cùm ingemueris, tunc ſalvus eris.* Item Cœleſtinus Papa in Epiſtola ad Epiſcopos Galliæ cap. 2. *Vera* (inquit) *converſio, mente potiùs, quàm tempore metienda eſt, dicente Prophetâ, ſi converſus fueris, ſalvus eris.* Unde 2. Regum 12. vix David ad Deum per pœnitentiam converſus profert duo verba, *Peccavi Domino*, cùm ſtatim audit à Nathan, *Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum.* Ubi nota non dixiſſe Prophetam, *Dominus transferet peccatum tuum*, de futuro, ſed *tranſtulit*, de præterito; ut ſignificaret, ſtatim ad actum contritionis ſequutam fuiſſe peccati remiſſionem. Quò alludens ipſe David Pſalm. 31. ſic ait: *Dixi confitebor adversùm me injuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei.* In quem locum Auguſtinus loquens in perſona Davidis: *Confeſſio* (inquit) *mea ad os nondum venerat, & Deus audivit vocem cordis mei. Vox mea in ore nondum erat, & auris Dei jam in corde erat.* Addit Propheta: *Pro hac* (id eſt, phraſi Hebraïcâ, propter hoc) *orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno:* ut nimirum ſimiliter veniam peccatorum ſtatim obtineat, & reſurgat ſtatim per contritionem, ſi labatur. Quod diximus de contritione, idem de charitate dicendum eſt; cùm enim actus charitatis totam vim & efficaciam contritionis eminenter contineat, ſtatim animam purgat ab omnibus peccatis. Unde Chryſoſtomus homil. 7. in 2. ad Timoth. poſt medium: *Sicut ignis ubi ſylvam occupaverit, omnia purgare conſuevit, ita & charitatis fervor quocumque inciderit, omnia perimit, atque perrumpit, quæ divinam ſegetem demoliuntur, emundatque humum ſuſcipiendis atque fovendis altè ſeminibus.* Pergit: *Ubi charitas eſt, omnia ſublata ſunt mala.* Et infrà: *Plenitudo legis eſt charitas: cuncta nempe ſcelera quæ pacem perturbant, ubi charitas fuerit, ſolvuntur.*

29. Probatur ſecundò Concluſio ex Tridentino ſeſſ. 14. cap. 4. ubi dividit contritionem latè ſumptam, in eam quæ eſt charitate perfecta, id eſt quæ procedit ex motivo charitatis, quæ ſtrictè & magis propriè contritio dici ſolet; & in eam quæ imperfecta eſt, diciturque attritio, procedens ex motivo turpitudinis peccati, aut metu gehennæ; & hoc inter eas ponit diſcrimen, quòd quando contritio eſt charitate perfecta, hominem Deo reconciliat, priuſquàm ſacramentum pœnitentiæ actu ſuſcipiatur, tametſi non ſine voto ſacramenti, in ipſa contritione incluſo: contritio verò imperfecta, ſive attritio, non poteſt per ſe & ſine ſacramento, perducere peccatorem ad juſtificationem, ſed tamen ad gratiam in ſacramento pœnitentiæ obtinendam diſponit. Quæ doctrina Concilij cum Adverſariorum ſententia directè pugnare videtur.

30. Probatur tertiò ex Bulla Pij V. & Gregorij XIII. contra Michaëlem Baium, hujus erroris Authorem, in ea enim damnatur hæc propoſitio Baij numero 67. *Per contritionem, & cum charitate perfecta, & cum voto ſuſcipiendi ſacramentum conjunctam, non remittitur crimen, extra caſum neceſſitatis, aut martyrij, ſine actuali ſuſceptione ſacramenti.* Et iſta numero 31. *Charitas perfecta & ſincera, quæ eſt ex corde puro & conſcientia bona, & fide non ficta, tam in Catechumenis, quàm in pœnitentibus, poteſt eſſe ſine remiſſione peccatorum.* Item hæc numero 32. *Charitas illa quæ eſt plenitudo legis, non eſt ſemper conjuncta cum remiſſione peccatorum.*

Nec valet quod aliqui reſpondent, nempe in his propoſitionibus Pontifices ſolùm damnare, *poſſe habitualem charitatem ſtare cum peccato.* Nam Baius quem damnare intendunt, in citatis propoſitionibus loquitur præcipuè de charitate actuali; de ea enim charitate loquitur, quæ ut diſpoſitio prærequiritur ad remiſſionem peccatorum in ſacramento obtinendam, ut conſtat ex propoſitione 67. Sed hæc eſt actualis, cùm ad ſacramenta ſuſcipienda non diſponamur per habitus, ſed per actus: Ergo loquitur de charitate actuali. Item loquitur de charitate, quâ lex & præcepta adimplentur, ut liquet ex propoſitione 32. Hæc autem non eſt habitualis, ſed actualis, cùm non per habitus, ſed per actus, præcepta adimpleantur: Ergo &c. 31.

His accedit Catechiſmus Romanus, qui de ſacramento pœnitentiæ §. *Sed quoniam*, docet contritionem ſtatim peccata remittere, hominemque Deo perfectè reconciliare; *quin etiam ſtatim, ut eam mentibus noſtris concepimus, peccatorum remiſſionem nobis à Deo tribui.* Idque ibidem confirmat, tum ex verbis Pſalmiſtæ ſuprà relatis: *Dixi, confitebor adversùm me injuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei.* Tum exemplo decem Leproſorum, qui Lucæ 17. à Chriſto ad Sacerdotes miſſi, ut à lepra mundarentur, mundati ſunt, antequam ad illos pervenirent. Ex quo colligit, *eam vim eſſe contritionis, ut illius beneficio, omnium delictorum veniam ſtatim à Domino impetremus*, etiam antequam perveniamus ad ſacramentalem abſolutionem. 32.

Probatur quartò concluſio ex duplici uſu Eccleſiæ, quæ primò permittit ut peccatores ſibi conſcij peccati mortalis, accedant ad ſacramenta, etiam illa quæ vivorum appellantur, quia ſupponunt ſtatum gratiæ, dummodo permittant actum contritionis: exceptâ Euchariſtiâ, de qua tamen id etiam permittit in caſu neceſſitatis: Ergo Eccleſia ſupponit eos per contritionem juſtificari, ſine ſacramento pœnitentiæ. Item Summi Pontifices indulgentias ſæpe concedunt ſolis contritis, & non confeſſis: Ergo hac conceſſione ſupponunt, poſſe peccatores per ſolam contritionem conſequi remiſſionem pecatorum, & ſtatum gratiæ, qui neceſſarius eſt ad fructum indulgentiarum percipiendum. 33.

Demum ſuaderi poteſt concluſio quatuor rationibus. Prima eſt: Contritio eſt ultima diſpoſitio ad gratiam ſanctificantem, quam ex natura rei & neceſſariò comitatur: Sed gratia eſt incompoſſibilis cum peccato, ſaltem de lege Dei ordinaria: Ergo contritio ſecum defert infallibiliter remiſſionem omnium peccatorum, nec ad illam obtinendam, abſolutionem Sacerdotis expectat. 34.

Secunda eſt: Charitas eſt perfecta amicitia inter Deum & hominem, ut docet D. Thomas 2. 2. quæſt. 23. art. 1. & nos fusè oſtendimus in Tractatu de virtutibus Theologicis; unde impoſſibile eſt quod peccator actum charitatis eliciat, niſi ex parte Dei reſpondeat actus amicitiæ erga illum, juxta illud Prov. 8. *Ego diligentes me diligo:* 35. *Diſp. 10. art. 1.*

Sed amor Dei erga hominem, infallibiliter adjunctam habet remissionem omnium peccatorũ: Tum quia talis amor nequit esse sine gratia habituali, quæ cum peccato incompossibilis est: Tum etiam, quia talis amor reddit hominem Deo gratum & acceptum, quod non posset præstare, nisi haberet infallibiliter adjunctam remissionem omnium peccatorum, cùm peccatum reddat hominem Deo exosum & abominabilem: Ergo actus charitatis adjunctam habet infallibiliter remissionem omnium peccatorum.

36. Tertia ratio: Deus non minùs pronus est ad præmiandum, quàm ad puniendum: Ergo sicut nullâ interpositâ morâ, statim post peccatum auferitur à justo justitia; ita nullâ interpositâ morâ, statim post contritionem restituitur peccatori justitia seu gratia justificans, quæ fuerat per peccatum sublata, subindeque ipsi remittuntur peccata, quæ cum tali gratia & justitia incompossibilia sunt.

37. Quarta ratio: Contritio non minorem habet virtutem in lege Evangelica, & post institutionem sacramenti pœnitentiæ, quàm habuerit in lege naturæ, & in lege Mosaïca, ante hujus sacramenti institutionem: Sed in lege naturæ, & in lege Mosaïca, contritio habebat vim statim justificandi & remittendi peccata; tunc enim nullum erat sacramentum, quod redderet de attrito contritum: Ergo contritio eadem virtute pollet in lege Evangelica, subindeque ad obtinendam remissionem peccatorum, Sacerdotis absolutionem non expectat.

§. II.

Solvuntur objectiones.

38. OBjicitur primò: Christus Lucæ 7. postquam asseruit Magdalenam dilexisse multùm, ait: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multùm:* Ergo præcessit tempore dilectio remissionem peccatorum, subindeque non eodem instanti quo est dilectio vel contritio, est peccatorum remissio.

39. Respondeo cum Bellarmino lib. 2. de pœnitentia cap. 14. Verba illa Christi de Magdalena non cogere nos ut dicamus, illo ipso tempore peccata fuisse fœminæ illi dimissa, quo verba illa Dominus pronuntiavit; nam etiam postea interjecto aliquo temporis spatio, iterum Christus ait, *Remittuntur tibi peccata tua*, &c. Nec tamen debemus dicere bis eadem peccata fuisse remissa. Verba igitur Domini: *Remittuntur ei peccata multa*, &c. nihil aliud significant, nisi magnam dilectionem causam fuisse magnæ indulgentiæ, & ut S. Gregorius ait homil. 33. in Evang. magnam rubiginem peccati, magno charitatis igne fuisse purgatam. Addunt aliqui, Christum verbis illis confirmasse remissionem antea factam in instanti dilectionis & contritionis: Sicut cùm Marci 5. dixit mulieri quam jam sanaverat à fluxu sanguinis: *Esto sana à plaga tua*, eo verbo eam non curavit, sed curationem jam factam confirmavit.

40. Objicitur secundò illud D. Augustini Tract. 13. in Joan. *Quantumcunque Catechumenus proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis suæ portat. Non illi dimittitur, nisi cùm venerit ad Baptismum. Quomodo non carnit populus Israël populo Ægyptiorum, nisi cùm venisset ad mare rubrum; sic nec pressuris peccatorum nemo caret, nisi cùm ad fontem Baptismi perveneris:* Sed par ratio est, ut peccata post Baptismum commissa non remittantur, antequam perveniatur ad sacramentum pœnitentiæ: Ergo &c.

41. Respondeo, D. Augustinum intelligi posse primò de eo quod communiter fit, quia nimirum pauci Catechumeni habent ante Baptismum actum perfectum contritionis, ideóque communiter, & ferè omnes, manent in peccatis, donec baptizentur. Vel secundò intelligi posse de perfecta remissione peccatorum, quoad culpam, & quoad pœnam integram, quam non habent ante Baptismum, tametsi contriti sint; quamvis enim per contritionem liberentur à reatu culpæ, manet tamen communiter aliquis reatus pœnæ. Tertiò dici potest cum Bellarmino suprà citato, Augustinum ibi loqui de Catechumenis, qui ad Baptismum accedere negligunt: hi enim ne quidem verum votum Baptismi habere possunt. Colligitur verò hæc responsio ex ipso textu, ait enim: *Ne quis arrogans, eò quòd habeat abundantiam alicujus gratiæ, dedignaretur baptizari Baptismo Domini:* post quæ statim subdit; *Quantumcunque enim Catechumenus proficiat* &c.

42. Objicies tertiò: Si sola contritio peccata delet, hominemque justificat, cur Tridentinum sess. 13. cap. 7. ad Eucharistiam dignè suscipiendam, præter contritionem, sacramentalem requirit confessionem, cùm satis sit ad illam accedere in statu gratiæ, per contritionem obtentæ?

43. Respondeo: meritò Concilium ad dignam susceptionem Eucharistiæ, non esse contentum solâ contritione in eo qui conscius est peccati mortalis, sed requirere insuper sacramentalem confessionem, propter reverentiam tanto sacramento debitam; cùm enim incertum valde sit, an semper peccator attingat illam contritionis perfectionem, quæ ad justificationem extra sacramentum requiritur, ob maximam difficultatem quam in se continet, meritò Concilium, ob reverentiam tanti sacramenti, certiorem viam statuit, ut fideles per sacramentalem confessionem, in qua minor dolor requiritur, justificati, ad hoc sacramentum accederent.

ARTICVLVS IV.

In quo genere causæ contritio expellat peccatum?

44. IN hujus difficultatis resolutione varia sunt Authorum placita: Vazquez enim existimans actum contritionis non dispositivè sed formaliter ad justificationem concurrere, consequenter asserit, contritionem non dispositivè sed formaliter concurrere ad expulsionem peccati. Scotus verò & ejus Discipuli docent contritionem dispositivè solùm, non verò effectivè concurrere ad remissionem peccatorum mortalium. Ex Thomistis verò Soto & Nugno causalitatem effectivam, tam physicam, quàm moralem in ordine ad expulsionem peccati, contritioni attribuunt. Alij verò Discipuli D. Thomæ, admittunt quidem efficientiam moralem in ordine ad illum effectum, sed physicam negant.

§. I.

Duplici conclusione difficultas resolvitur.

DIco primò, contritionem non concurrere formaliter, sed tantùm dispositivè, ad expulsionem peccati.

45. Probatur primò ex Tridentino seſſ. 14. cap. 4. dicente, *contritionis motum præparare ad remiſſionem peccatorum, ſi conjunctus ſit cum fiducia divinæ miſericordiæ.* Quibus verbis apertè docet contritionem eſſe diſpoſitionem ad remiſſionem peccatorum: Sed forma non poteſt eſſe diſpoſitio ad ſeipſam, cùm inter diſpoſitionem & formam exerceatur aliqua cauſalitas, ſubindeque inter illas reperiatur realis diſtinctio: Ergo contritio non concurrit formaliter ad remiſſionem peccatorum.

46. Probatur ſecundò: Illud ſolùm expellit formaliter peccatum habituale ab anima, quod ipſi formaliter opponitur: Sed contritio non opponitur formaliter peccato habituali; cùm enim illud conſiſtat in privatione gratiæ habitualis, ut *Diſp. 8. art. 3.* in Tractatu de peccatis oſtendimus, ſola gratia habitualis ipſi opponitur formaliter: Ergo contritio non expellit formaliter peccatum habituale ab anima, ſed tantùm diſpoſitivè.

47. Probatur tertiò: Eo modo concurrit contritio ad remiſſionem ſeu expulſionem peccati, quo concurrit ad juſtificationem peccatoris: Atqui non concurrit formaliter ad juſtificationem impij, ſed tantùm diſpoſitivè: Ergo nec ad remiſſionem ſeu expulſionem peccati. Major patet, juſtificatio enim remiſſionem ſeu expulſionem peccati importat. *Diſp. 1. art. 3. & 4.* Minor verò in Tractatu de juſtificatione variis rationibus contra Vazquem demonſtrata fuit, quæ ibidem videri poterunt, ſicut & argumenta Vazquezij, quæ ibi ſoluta ſunt.

Dico ſecundò, contritionem in genere cauſæ efficientis moralis, non verò phyſicæ, expellere

48. peccatum mortale.

Prima pars manifeſta videtur: Contritio enim per modum ſatisfactionis & compenſationis ad remiſſionem peccati concurrit: Atqui ſatisfactio pertinet ad genus morale, quia reſpicit peccatum ſub ratione debiti remittendi, & offenſæ expiandæ, quod totum fit ſecundùm moralem æſtimationem, & exigentiam juris, non ſecundùm aliquam phyſicam actionem deſtruentem ipſum debitum, ut videre eſt in ſatisfactionibus humanis: Ergo contritio in genere cauſæ efficientis moralis concurrit ad remiſſionepeccati.

49. Dices, Si peccatum remitteretur à Deo intuitu ſatisfactionis, non remitteretur merè gratis, atque adeò juſtificatio non eſſet purè gratuita, contra illud Apoſtoli ad Roman. 3. *Juſtificati gratis per gratiam ipſius.*

Reſpondeo quod licèt peccatum, prout eſt malum hominis, remittatur merè gratis à Deo gratiam infundente; tamen prout eſt malum Dei, & ejus offenſa, non remittitur merè gratis, ſi ly *gratis* excludat tantùm meritum.

50. Secunda verò pars concluſionis, quam Soto & Nugno negant, exiſtimantes contritionem effectivè phyſicè concurrere ad remiſſionem peccati, hac ratione ſuadetur. Nulla cauſa efficiens, phyſicè expellit aliquam formam, niſi producendo aliam, quæ formaliter expellit illam: Sed pœnitentia ſeu contritio non producit effectivè formam expellentem formaliter peccatum: Ergo neque effectivè phyſicè illud expellit. Major eſt certa, quia expulſio ſeu corruptio eſt effectus ſecundarius agentis, non primarius; ſiquidem corrumpere eſt deſtruere, nulla autem cauſa effectiva primò & per ſe deſtruit, ſed primò & per ſe facit, & ex conſequenti deſtruit; quia ſi ſolùm deſtrueret, nihil efficeret. Minor verò probatur: Forma expellens peccatum habituale, eſt gratia habitualis in eſſentia animæ reſidens, ut patet ex dictis in ſecunda probatione præcedentis concluſionis: Sed pœnitentia ſeu contritio non producit effectivè gratiam habitualem, illa enim fit à ſolo Deo effectivè & phyſicè, ut in Tractatu de gratia oſtenſum eſt: Ergo pœnitentia ſeu contritio non producit effectivè formam expellentem formaliter peccatum. *Diſp. 4. art. 1.*

Dices, quod quamvis pœnitentia ſeu contritio effectivè phyſicè non producat gratiam, diſponit tamen ſubjectum ut illi infundatur & uniatur, & conſequenter phyſicè expellit peccatum oppoſitum gratiæ; ſicut homo dicitur effectivè generare hominem, & expellere oppoſitam formam à materia, quia diſponit illam ad recipiendam animam rationalem, licèt illam non producat. 51.

Sed contra: Homo generans, licèt non producat animam, tamen phyſicè unit illam materiæ; pœnitentia verò ſeu contritio non unit gratiam ſubjecto, hæc enim ex potentia obedientiali animæ à Deo educitur, & ipsâ eductione ei per inhærentiam unitur. Item gratia infunditur miſericorditer & gratuito beneficio pœnitenti, non verò ex debito naturali, ſicut infunditur anima corpori diſpoſito & organizato: Ergo licèt homo dicatur concurrere effectivè phyſicè ad generationem hominis, & ad expulſionem formæ oppoſitæ à materia; pœnitens tamen non poteſt dici concurrere per contritionem effectivè phyſicè ad productionem gratiæ, & expulſionem peccati.

§. II.

Solvuntur objectiones.

52. COntra hanc partem noſtræ concluſionis aliquæ fieri poſſunt inſtantiæ, quæ breviter hîc proponendæ & diluendæ ſunt, ut nihil remaneat inſolutum. Objicitur ergo primò: D. Thomas hîc art. 2. ad 3. dicit pœnitentiam effectivè expellere omne peccatum, inquantum operatur ad deſtructionem peccati: quotieſcumque autem (inquit Nugno) loquitur D. Thomas de efficientia, intelligitur in genere phyſico, ut patet de Chriſti humanitate, & ſacramentis, de quibus ſolùm dicit D. Thomas quòd efficienter cauſant gratiam, & tamen explicatur communiter à Thomiſtis de efficientia phyſica.

53. Secundò, Inter actum & habitum charitatis ex una parte, & habitum atque actum pœnitentiæ ex alia, debet quoad expulſionem peccati aſſignari diſcrimen: Sed nullum eſt aſſignabile, ſi pœnitentia & ejus actus non expellant efficienter phyſicè peccatum; cùm enim dilectio Dei ſupernaturalis non minùs ſit ſatisfactoria pro offenſa, quàm dolor elicitus à pœnitentia, habitus & actus charitatis efficienter moraliter concurrunt ad illam expulſionem, æquè ac habitus & actus pœnitentiæ.

54. Tertiò, Docent Thomiſtæ communiter 2. 2. quæſt. 24. art. 10. quod omne peccatum mortale expellit charitatem & gratiam, non ſolùm efficienter moraliter, ſive meritoriè, ſed etiam efficienter phyſicè: Ergo cùm ſicut peccatum opponitur gratiæ, ita contritio opponatur peccato, ipſum expellit efficienter phyſicè.

55. Quartò, Qui effectivè phyſicè cauſat ultimam diſpoſitionem phyſicam ad expulſionem peccati, & productionem gratiæ, efficienter

physicè causat gratiam,& expellit peccatum : Sed pœnitentia causat efficienter physicè ultimam dispositionem ad gratiam, & expulsionem peccati, scilicet contritionem : Ergo efficienter physicè causat gratiam, & expellit peccatum. Minor est certa, Major probatur. Qui efficit ultimam dispositionem ad formam, censetur efficere ipsam formam : Ergo qui effectivè physicè causat ultimam dispositionem ad gratiam, & expulsionem peccati, efficienter physicè causat gratiam, & expellit peccatum.

56. Ad primum dicendum, quod quando S. Thomas hîc art. 2. ad 3. dicit pœnitentiam effectivè expellere omne peccatum, manifestè loquitur de efficientia morali, non verò de physica ; subdit enim, *inquantum operatur ad destructionem peccati, prout est remissibile ex divina gratia, homine cooperante.* Operari verò ad destructionem peccati, prout est remissibile, seu sub ratione remissionis, quæ est condonatio, est solùm effectivè moraliter illud expellere; quia remissio & condonatio, non physicè, sed solùm moraliter expellit peccatum ; cùm remissio & condonatio non sit actio physica, sed moralis, sicut satisfactio & compensatio.

57. Ad secundum, nego Minorem, & ejus probationem; actus enim charitatis ex proprio motivo solùm habet diligere Deum super omnia, & consequenter odio habere peccatum, non verò pro ipso satisfacere, saltem ex proprio motivo ; at verò actus pœnitentiæ habet de se formaliter ex proprio motivo satisfacere pro peccato.

Ad tertium, nego paritatem: disparitas est, quòd peccatum actuale producit in anima effectum oppositum gratiæ, scilicet maculam, seu peccatum habituale, quod gratiæ & charitati privativè opponitur ; at verò contritio nullum effectum oppositum peccato producit in anima.

59. Ad quartum, nego Majorem, & ad illius probationem, distinguo Antecedens : Qui efficit ultimam dispositionem ad formam, censetur efficere ipsam formam, quando forma resultat ex tali dispositione, concedo Antecedens : sic enim in naturalibus, quia forma ignis v. g. resultat ex positione ultimæ dispositionis, agens attingens per alterationem ultimam dispositionem, attingit etiam secundariò ordine executionis ipsam formam. Quando forma non resultat ex illa dispositione, nego Antecedens, & Consequentiam ; gratia enim non resultat ex actu contritionis, sicut forma ignis ex calefactione : cùm enim per se petat infundi, non resultat ex nostris actibus qui ad illam disponunt, sed educitur à Deo ex potentia obedientiali animæ, ut in Tractatu de gratia *Disp. 4. art. 2.* ostensum est.

ARTICVLVS V.

An remissâ per pœnitentiam culpâ peccati mortalis, & reatu pœnæ æternæ, maneat tamen aliquando reatus pœnæ temporalis ?

§. I.

Quibusdam præmissis veritas Catholica defenditur.

60. DVo ut certa & ab omnibus admissa supponimus. Primum est, remissâ culpâ mortali per pœnitentiam, de facto & semper remitti reatum pœnæ æternæ : nunquam enim remittitur culpa, nisi infundatur gratia : gratia verò ex Tridentino sess. 6. cap. 4. constituit hominem filium Dei adoptivum, subindeque hæredem regni cœlestis, juxta illud Pauli ad Rom. 8. *Si autem filij, & hæredes* : Sed repugnat, saltem de lege ordinaria, ut aliquis sit hæres regni cœlestis, & simul addictus pœnæ æternæ, alioquin simul esset dignus vitâ & morte æternâ : Ergo repugnat, saltem de lege ordinaria, quod remissâ per pœnitentiam culpâ peccati mortalis, remaneat in justificato reatus pœnæ æternæ.

61. Secundò ut certum & indubitatum supponimus, aliquando saltem, videlicet per contritionem excellentem, qualis fuit in D. Paulo, & in B. Magdalena tolli posse reatum pœnæ etiam temporalis ; cùm enim debitum talis pœnæ finitum sit, potest ab aliqua perfectissima satisfactione, atque adeò contritione, adæquari ; cùm nullum sit finitum, quod ab alio finito exæquari non possit.

62. Difficultas ergo solùm restat, quoad reatum istum pœnæ temporalis, an aliquando saltem, in justificato remaneat, remissâ per pœnitentiam in illo culpâ peccati mortalis, & reatu pœnæ æternæ ? Lutherani enim & Calviniste negant culpâ remissâ ullum unquam remanere reatum pœnæ temporalis, luendæ in vindictam peccati præteriti. Ex quo inferunt, nullum esse purgatorium, nulla sacrificia, nullas indulgentias pro defunctis concedendas. Ut hic error confutetur, & veritas Catholica stabiliatur & explicetur,

63. Dico breviter : Dimissâ per pœnitentiam culpâ peccati mortalis, & pœnæ æternæ reatu, peccatorem sæpe remanere obnoxium pœnæ temporali luendæ vel in hac vita, per actus satisfactorios ; vel in alia, per supplicium purgatorij.

Conclusio est certa de fide, ac definita in Tridentino sess. 6. can. 30. his verbis : *Si quis post acceptam justificationis gratiam, cuilibet peccatori pœnitenti, ita culpam remitti, & reatum pœnæ æternæ deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus pœnæ temporalis exolvendæ, vel in hoc sæculo, vel in futuro in purgatorio, antequam ad regna cœlorum aditus patere possit, anathema sit.* Item sess. 14. cap. 8. sic habetur : *Sancta Synodus declarat, falsum omnino esse, & à verbo Dei alienum, culpam à Domino nunquam remitti, quin universa etiam pœna condonetur : perspicua enim & illustria in sacris litteris exempla reperiuntur, quibus præter divinam traditionem hic error quàm manifestissimè revincitur.* Illa verò exempla, ut notatur in margine, habentur Genes. 3. ubi Adam mortem dicitur subijsse propter peccatum inobedientiæ, licèt ante mortem obtinuerit peccati remissionem, fueritque è delicto suo eductus, ut dicitur Sapient. 10. Et Numer. 12. ubi soror Moysis ad illius orationem à peccato murmuris absolvitur, sed separari septem diebus extra castra jubetur. Item Numer. 20. ubi terram promissionis ingredi prohibetur Moyses, propter diffidentiam quandam, licèt ei remissa esset. Demum 2. Regum 12. Davidi peccatum adulterij & homicidij ita remissum fuit, ut tamen morte filij ex adulterio nati, aliisque pœnis gravissimis punitus fuerit ; non tantùm ut caveret in futurum, vel ad terrorem aliorum, vel ad virtutis & patientiæ exercitium, ut respondent Hæretici, sed ut Scriptura loquitur, propter peccatum, & scandalum datum : *Veruntamen quoniam blasphemare fecisti, propter verbum hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur.* Inferre au-

tem pœnam peccatori, quia peccavit, eſt punire propriè peccatum, & infligere pœnas caſtigatorias, & non tantùm medicinales. Unde Auguſtinus in Pſal. 50. circa illa verba, Ecce enim veritatem dilexiſti: *Veritatem* (inquit) *dilexiſti, id eſt delicta impunita, etiam eorum quibus ignoſcis, non reliquiſti.*

64. Hujus veritatis nulla ratio à priori aſſignari poteſt, quia hoc pendet ex ſola ordinatione Dei per fidem nobis cognita, qui ſicut pœnam æternã unà cum culpa mortali gratis ſemper remittit, ita poſſet, ſi vellet, ſemper omnem pœnam remittere. Non decuit tamen ſemper ita fieri, ſed potiùs oppoſitum: Primò propter majorem ingratitudinem peccantis poſt Baptiſmum, & fidem Chriſto datam. Secundò ut gravitas peccati mortalis magis appareret: quam rationem alicubi inſinuat Auguſtinus, dicens: *Ne culpa putaretur parva, ſi cum ea finiretur & pœna, prolixiorem eſſe voluit pœnam, quàm culpam: temporaliter enim detinet pœna, quem jam reum ad damnationem non detinet culpa.* Tertiò, ad frænandam peccati licentiam, quæ major eſſet, ſi tam facilè omnis pœna remitteretur. Unde Chryſoſtomus homil. de pœnitentia: *Ne peccantes & inulti manentes, efficeremur deteriores, non remiſit nobis ſupplicium, ſed vidit hoc manifeſtè, quod peccatis ipſis non minùs damnoſum ſit non puniri; & propter hoc imponit pœnam.* Quartò, quia per actus ſatisfactorios, quibus temporalem pœnam exſolvimus, reliquias peccatorum, vitioſoſque habitus malè vivendo contractos, per contrarios actus tollimus.

65. Has rationes eleganter exponit Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 8. his verbis: *Sanè & divinæ juſtitiæ ratio exigere videtur, ut aliter à Deo in gratiam recipiantur, qui ante Baptiſmum per ignorantiam deliquerint; aliter verò, qui ſemel à peccati & dæmonis ſervitute liberati, & accepto Spiritûs Sancti dono, ſcientes templum Dei violare, & Spiritum Sanctum contriſtare non formidaverint. Et divinam clementiam decet, ne ita nobis abſque ulla ſatisfactione peccata dimittantur, ut, occaſione acceptâ, peccata leviora putantes, veluti injuriis & contumelioſi Spiritui Sancto, in graviora labamur, theſaurizantes nobis iram in die iræ. Procul dubio enim magnopere à peccato revocant, & quaſi fræno quodam coercent hæ ſatisfactoriæ pœnæ, cautioreſque & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt; medentur quoque peccatorum reliquiis, & vitioſos habitus malè vivendo comparatos, contrariis virtutum actionibus tollunt.... Accedit ad hæc, quod dum ſatisfaciendo patimur pro peccatis, Chriſto Jeſu, qui pro peccatis noſtris ſatisfecit, ex quo omnis noſtra ſufficientia eſt, conformes efficimur, certiſſimam quoque inde arrham habentes, quod ſi compatimur, & conglorificabimur.*

66. Præter has rationes, ſeu congruentias, duæ aliæ aſſignari poſſunt. Prima eſt: Deus non ſolùm per peccatum offenditur ut privatus amicus, ſed etiam ut publicus legiſlator & Princeps: Ergo licèt ut privatus amicus gratis cum offenſa remittat pœnam æternam, quæ cum amicitia ſtare non poteſt; tamen ut publicus legiſlator relinquit aliquam pœnam temporalem in ultionem commiſſi ſceleris, propter bonum commune luendam. Sicut in humanis, remiſsâ totâ offensâ per acceptationem in amicitiam, adhuc poteſt offenſus ab offendente exigere aliquam ſatisfactionem, ad reſarciendum jus læſum publicæ juſtitiæ.

A 67. Alia ratio ſeu congruentia adducitur à D. Thoma hîc art. 4. & alibi, ſicque poteſt breviter proponi. Sicut in peccato mortali duo ſunt, ſcilicet averſio à Deo, & converſio ad creaturam; ita & duplex pœna ipſi debetur; una æterna, quæ correſpondet peccato ex parte averſionis; nam ſicut peccatum ex hac parte eſt quodammodo infinitum, ita debetur ipſi pœna quodammodo infinita; altera temporalis, quæ correſpondet converſioni, quæ finita eſt, & major vel minor pro qualitate objecti, vel actûs, quo peccator erga illud afficitur: cùm ergo in juſtificatione peccatoris, quando remittitur culpa per gratiam, tollatur ſemper averſio à Deo, anima enim ſemper

B per gratiam Deo conjungitur, conſequenter ſemper tollitur reatus pœnæ æternæ; è contra verò, cùm in juſtificatione nõ ſemper tollatur converſio illa inordinata, quam peccator habet ad creaturam, non ſemper tollitur reatus pœnæ temporalis, huic inordinatæ converſioni correſpondens.

68. Verùm in hac ratione D. Thomæ, difficile eſt explicare, quid intelligat nomine inordinatæ converſionis; ſi enim dicamus intelligere habitualem converſionem ad creaturam ut ad ultimum finem, impoſſibile erit ſalvare quod ablatâ averſione, remaneat hæc converſio, cùm impoſſibile ſit, hominem habere duos ultimos fines. Si verò dicamus, per converſionem intelligi in-

C clinationem habitualem quam facit habitus vitioſus ad particulare objectum, non poterit verificari univerſaliter in quolibet peccato mortali reperiri inordinatam converſionem ad creaturam, quæ ſe habeat veluti materiale illius, ut ait S. Thomas; quia certum eſt, peccatum mortale non ſemper importare habitum vitioſum etiam de materiali, ut patet in eo qui poſt acquiſitum habitum temperantiæ, committit peccatum mortale intemperantiæ; quia nullus habitus voluntatis, ſive bonus, ſive malus, acquiritur unico actu, ſicut habitus intellectûs, v. g. ſcientiæ.

69. Reſpondeo cum Cajetano hîc art. 4. & Soto in 4. diſt. 15. quæſt. 1. art. 4. D. Thomam per inordinatam converſionem intelligere inordinationem relictam ex converſione ad creaturam. Pro cujus intelligentia, notandum eſt, duplicem inordinationem eſſe in actu peccaminoſo: prima eſt illa quâ homo conſtituit ſuum ultimum finem in bono creato, quæ inordinatio potiùs ſe tenet ex parte averſionis, conſiſtit enim in hoc quod homo relinquat Deum, qui verè eſt ultimus finis, ut adhæreat alicui creaturæ. Secunda eſt, quâ homo percipit delectationem illicitam, in objecto peccati plus nimiùm ſibi indulgendo; & hæc ſe tenet potiùs ex parte converſionis, quia delectatio illa ex objecto ſumitur; & de hac loquitur S. Thomas, cùm ait reatum pœnæ temporalis inordinatæ converſioni correſpondere.

E 70. Adverte autem ad majorem hujus rationis intelligentiam, quod quando S. Thomas diſtribuit prædictas pœnas damni & ſenſûs averſioni & converſioni quæ in peccato mortali reperiuntur, hoc ſolùm facit per quandam analogiam & accommodationem; nam quia converſio eſt quædam inordinata adhæſio voluntatis ad bona creata, tribuitur illi pœna ſenſûs, quæ infligitur mediis creaturis; averſioni verò tribuitur pœna damni, quia utraque conſiſtit in receſſu & ſeparatione à Deo; cùm tamen revera unicuique ex illis malitiis ſeu formalitatibus quæ in peccato mortali reperiuntur, utraque hæc pœna ſimul correſpondeat; ſicut in divinis potentia

tribuitur Patri, ſapientia Filio, & amor Spiritui Sancto, quamvis hæc attributa his tribus perſonis communia ſint.

§. II.

Solvuntur objectiones hæreticorum.

71. CONtra veritatem Catholicam paragrapho præcedenti explicatam, objiciunt primò hæretici ex Scriptura illud Ezechiel. 18. ubi narratâ peccatoris pœnitentiâ ſubditur: *Omnium iniquitatum ejus non recordabor amplius.* Item iſtud cap. 33. *Impietas impii non nocebit ei in quacumque die converſus fuerit ab iniquitate ſua.* Præterea hunc locum Apoſtoli ad Romanos 8. *Nihil ergo nunc damnationis eſt in iis qui ſunt in Chriſto Jeſu.* Sed, inquiunt Sectarij, recordaretur Deus iniquitatum peccatoris, ipſaque impietas noceret impio, & aliquid damnationis in iis qui ſunt in Chriſto Jeſu remaneret, ſi culpâ eis remiſsâ, ſupereſſet pœna temporalis luenda: Ergo remiſsâ per pœnitentiam culpâ peccati mortalis, & pœnæ reatu, non remanet reatus pœnæ temporalis. Unde Tertullianus lib. de Baptiſmo cap. 5. ait, *Exempto reatu, eximitur & pœna.*

72. Reſpondeo in duobus prioribus Scripturæ locis, Prophetam comparare juſtum & impium in ordine ad vitam æternam: quare ſenſus eorum eſt, quòd quemadmodum ſi juſtus peccaverit, juſtitia ejus non proderit ei ad vitam æternam, & Deus quaſi illam obliviſcetur: ita ſimiliter, ſi peccator agat pœnitentiam, Deus non recordabitur iniquitatis ejus, nec ipſa ei nocebit, in ordine ad vitam æternam. Cum quo ſtat, quod Deus adhuc illius recordetur, in ordine ad debitum pœnæ temporalis.

73. Ad locum Apoſtoli dicendum, quod licèt remiſsâ per pœnitentiam culpâ peccati mortalis, & pœnæ æternæ reatu, maneat aliquando reatus pœnæ temporalis, nihil tamen damnationis eſt in juſtificatis; pœna enim temporalis ad ſalutem relicta, ut ſcilicet homines ejus conſideratione cautiores fiant, & peccandi licentiam cohibeant, damnatio dici non debet; quomodo enim damnatio dicatur, id quod eſt cauſa ſalutis, & evaſionis ipſius damnationis?

74. Ad Tertullianum verò reſpondeo ipſum loco citato loqui de Baptiſmo, & de pœna æterna, ſic enim habet: *Nunc quotidie populos conſervant* (aquæ Baptiſmi) *deletâ morte per ablutionem delictorum. Exempto ſcilicet reatu, eximitur & pœna.*

75. Objicitur ſecundò: Chriſtus pleniſſimè pro nobis ſatisfecit, ejus enim ſatisfactio non ſolùm fuit condigna & æqualis offenſæ, ſed etiam ſuperabundans & excedens, ut in Tractatu de Incarnatione fusè oſtendimus: Sed obligatio ad pœnam temporalem, non obſtante juſtificatione peccatoris, plenitudini & ſuperabundantiæ redemptionis & ſatisfactionis Chriſti derogare videtur; ad eam enim pertinet quod non ſolùm culpam & pœnam æternam peccato mortali debitam, ſed etiam pœnam temporalem pro ea in hac vita vel in purgatorio luendam tollat: Ergo remiſsâ per pœnitentiam culpâ, & pœnâ æternâ illi debitâ, reatus pœnæ temporalis non remanet. Unde Chriſtus in hac vita legitur Magdalenæ & Latroni pœnitenti, multiſque aliis remiſiſſe peccata, nulli tamen injunxiſſe aliquam ſatisfactionem ad luendum pœnam temporalem peccatis illorum debitam.

Diſp. 4. art. 2.

A Reſpondeo, conceſsâ Majori, negando Minorem; ad perfectionem enim & plenitudinem ſatisfactionis Chriſti ſolùm pertinet, quòd ſit pleniſſima quoad ſufficientiam remiſſionis omnium peccatorum, quoad culpas & pœnas; non autem quòd pœnam etiam temporalem de facto tollat, niſi quando plenè applicatur, ut contingit in Baptiſmo & martyrio. Chriſtus enim ſatisfecit pro nobis ut cauſa ſatisfactoria univerſalis, applicanda ſingulis per propriam cooperationem: modus autem proportionatus liberæ naturæ eſt, ut ſicut liberè deliquit, ita liberè ſibi applicet cauſam ſatisfactionis. 76.

B Ad illud quod ſubditur de Chriſto, dicendum eſt, Chriſtum ſic egiſſe cum aliquibus, putà cum Magdalena & Latrone pœnitente, tum quia talem de peccatis eis contritionem inſpiraverat, quæ ſufficiebat ad remiſſionem omnis pœnæ, etiam temporalis: tum etiam quia ad clementiam & manſuetudinem Chriſti declarandam, decebat, ut aliquibus peccata, tam quoad culpam, quàm quoad pœnam, etiam temporalem, liberaliter remitteret; ſed hanc ſpecialem prærogativam noluit ad omnes pœnitentes extendere, ob rationes ſeu congruentias ſuprà ex Tridentino adductas. 77.

C Objiciunt tertiò: Pœnitentia vim habet remittendi pœnam æternam: Ergo multò magis habet vim remittendi omnem pœnam temporalem, quod facilius eſt. Præſertim cùm Baptiſmus & martyrium tale privilegium habeant, nec ſolùm culpam & pœnam æternam peccato mortali debitam tollant, ſed etiam omnem pœnam temporalem, ut docuimus in Tractatu de Baptiſmo; unde baptizandis nulla ab Eccleſia injungitur ſatisfactio vel pœnitentia pro peccatis ante Baptiſmum commiſſis; quia ut ait Ambroſius ad Roman. 11. *Gratia Dei in Baptiſmo omnia condonat, & non quærit gemitus aut planctum, aut opus aliquod, niſi ſolam ex corde profeſſionem.* 78. *Diſp. 4. art. 1.*

D Reſpondeo, conceſſo Antecedente, negando Conſequentiam; contritio enim aut ſacramentum Pœnitentiæ, non habet vim remittendi pœnam æternam, præcisè ex natura ſua, ſed dependenter à voluntate Dei & inſtitutione Chriſti, qui non neceſſariò ſi remittit unum, debet remittere & alterum. Ex quo patet reſponſio ad exemplum de Baptiſmo, ratio enim cur Baptiſmus prædicto privilegio gaudeat, eſt ſola voluntas Dei, & inſtitutio Chriſti, qui tantam voluit gratiam conferre Baptiſmo, ut omnem culpam & pœnam etiam temporalem auferret; quia nimirum inſtituit hoc ſacramentum per modum regenerationis ſpiritualis; atque adeò ſicut in generatione corporali (in ſententia D. Thomæ & Diſcipulorum E ejus) fit reſolutio uſque ad materiam primam, ita ut nullum accidens, quod erat in corrupto, maneat in genito; ita & nullum accidens ad generationem ſpiritualem pertinens, debet remanere in homine per Baptiſmum regenerato, ſive quoad culpam, ſive quoad pœnam. Unde Chryſoſtomus homil. 24. in Joan. *In aqua Baptiſmi tanquam in ſepulchro caput immergentibus, vetus homo ſepelitur, emergentibus inde novus reſurgit.* 79.

Idem privilegium tribui voluit Deus martyrio, tum quia eſt opus maximè arduum & difficile, & actus excellentiſſimæ dilectionis, tum etiam quia cùm ſit perfecta imitatio paſſionis Chriſti, ei ſpecialiter applicare voluit Chriſtus virtutem ſuæ paſſionis.

80. Objiciunt quartò : Sublatâ causâ tollitur effectus : Sed culpa peccati est causa reatûs pœnæ tam æternæ quàm temporalis, remittiturque omnino per pœnitentiam peccatum quoad culpam : Ergo & quoad pœnam, sive temporalem, sive æternam.

81. Respondeo peccatum esse quidem causam reatûs pœnæ temporalis, sed præcisè quoad fieri ipsius, non verò quoad ejus conservationem; quare non est mirum, quod peccato omnino quoad culpam remisso, ejusmodi reatus relinquatur & conservetur : sicut mirum non est, quòd sublato & defuncto patre, filius adhuc remaneat & vivat.

DISPVTATIO IV.

De remißione peccatorum venialium.

Ad quæstionem 87. D. Thomæ.

CVm pœnitentia, non solùm peccata mortalia, sed etiam venialia remittere valeat, ut omnes ejus effectus explicemus, præcedenti disputationi istam subjungimus, in qua de remissione peccatorum venialium breviter disseremus.

Articvlvs Primvs.

Vtrum ad remissionem peccatorum venialium, necessaria sit aliqua pœnitentia interior, eaque debeat esse formalis, vel sufficiat virtualis?

§. I.

Referuntur sententiæ, & vera eligitur, & duplici conclusione explicatur.

1. IN hujus difficultatis resolutione duæ sunt extremæ sententiæ, & alia media. Scotus enim, Gabriel, & alij, negant esse necessarium ullum actum pœnitentiæ, etiam virtualis, ad remissionem peccatorum venialium, & ad eam sufficere existimant quemcunque actum bonum, qui magis placeat Deo, quàm displiceat peccatum veniale, licèt ad ejus remissionem non ordinetur. Durandus è contra asserit necessarium esse actum pœnitentiæ formalis ad remissionem peccati venialis. Alij verò Theologi, tam domestici, quàm extranei, cum S. Doctore hîc art. 1. docent, ad remissionem peccatorum venialium, necessarium quidem esse aliquem actum pœnitentiæ, illum tamen non debere esse actum pœnitentiæ formalis, sed sufficere actum pœnitentiæ virtualis. Pro hac opinione, & contra præcedentes

2. Dico primò, ad remissionem peccatorum venialium non sufficere quodcunque opus bonum & meritorium vitæ æternæ, sed requiri necessariò aliquem actum pœnitentiæ. Ita D. Thomas hîc art. 1. ubi sic discurrit : *Remissio culpæ fit per conjunctionem hominis ad Deum, à quo aliqualiter separat culpa : Sed hæc separatio perfectè quidem fit per peccatum mortale, imperfectè autem per peccatum veniale ; nam per peccatum mortale mens omnino à Deo avertitur, utpote contra charitatem* A *agens; per peccatum veniale retardatur affectus hominis, ne promptè in Deum feratur. Et ideò utrumque peccatum per pœnitentiam remittitur, quia per utrumque deordinatur voluntas hominis, per immoderatam conversionem ad bonum creatum. Sicut enim peccatum mortale remitti non potest, quandiu voluntas peccato adhæret ; ita etiam nec peccatum veniale, quia manente causâ, manet effectus.* Quibus verbis hanc insinuat rationem, quâ probatur primò nostra conclusio. Peccatum veniale causat aliquam deordinationem in voluntate hominis, non quidem circa ultimum finem, sed circa media conducentia ad talem finem, per immoderatam conversionem ad bonum creatum ; unde ad B remissionem peccati venialis requiritur quod talis deordinatio reparetur sive tollatur : Sed tolli nequit, nisi per aliquam pœnitentiam sive displicentiam de illa, tum quia nihil expellitur nisi à suo contrario: tum etiam, quia quandiu voluntas actu aut virtute per actum pœnitentiæ non retractat inordinatum illum affectum ad creaturam, semper moraliter censetur perseverare in illo ; nam quandiu non retractat actum quem semel elicuit, semper censetur velle illum : Ergo ad remissionem venialium, aliquis actus pœnitentiæ requiritur.

Probatur secundò conclusio : Cùm peccatum 3. sive mortale sive veniale non remittatur, saltem C de facto, per solam non imputationem sive intrinsecam condonationem, sed per actum vel formam ipsi contrariam, sive cum eo incompossibilem, illi actus duntaxat sufficiunt in homine justificato ad remissionem venialium, qui sunt incompossibiles cum peccatis illis : Sed non quodlibet opus meritorium est incompossibile cum peccato veniali, aliàs enim remanens in tali peccato, nihil omnino mereretur : Ergo ad remissionem peccatorum venialium, non sufficit quodcunque opus bonum & meritorium vitæ æternæ, sed requiritur necessariò aliquis actus pœnitentiæ.

Confirmatur: Si quodcumque opus meritorium 4. sufficeret ad remissionem peccati venialis, D vel quia æquè aut magis placet Deo, quàm peccatum veniale displiceat, ut dicit Scotus; vel quia facit hominem magis amicum Deo, & dignum majori gratiâ & gloriâ? Non primum, aliàs enim aliquando aut nullum remitteretur peccatum veniale, aut innumera, si essent, remitterentur uno tantùm actu meritorio ; quia non est major ratio quare hoc potiùs quàm illud remittatur, præsertim quando sunt æqualia inter se ; quod tamen nec de actu quocumque charitatis concedunt Doctores. Nec etiam secundum, quia quantumcunque gratia sit intensa, non habet incompossibilitatem cum peccato veniali.

Dico secundò, ad remissionem venialium non 5. E requiritur necessariò pœnitentia formalis, sed sufficit virtualis. Ita S. Thomas articulo citato, ubi post verba superiori conclusione adducta, subdit: *Exigitur autem ad remissionem peccati mortalis, perfectior pœnitentia, ut scilicet homo actualiter peccatum mortale commissum detestetur quantùm in ipso est, ut scilicet diligentiam adhibeat ad rememorandum singula peccata mortalia, ut singula detestetur. Sed hoc non requiritur ad remissionem venialium peccatorum. Non tamen sufficit habitualis displicentia, quæ habetur per habitum charitatis, vel pœnitentiæ virtutis ; quia sic charitas non compateretur peccatum veniale, quod patet esse falsum. Vnde sequitur quod requiratur quædam*

virtualis

virtualis displicentia, putà cùm aliquis hoc modo fertur secundùm affectum in Deum & res divinas, ut quidquid sibi occurreret quod eum ab hoc motu retardaret, displiceret ei, & doleret se hæc commisisse, etiam si actu de illo non cogitaret. Quibus verbis apertè docet, ad remissionem venialium non requiri necessariò pœnitentiam formalem, sed sufficere virtualem. A

6. Ratio etiam id suadet: Primò, quia sola pœnitentia virtualis sufficienter opponitur veniali; nam sicut in veniali est recessus non quidem ab amicitia, sed à familiaritate Dei, & conversio aliqua inordinata ad creaturam; ita in pœnitentia virtuali, qualis est actus charitatis, est accessus ad familiaritatem Dei, & recessus à creatura.

7. Secundò, Multò plus requiritur ad remissionem peccati mortalis, quàm ad remissionem peccati venialis: Sed ad remissionem peccati mortalis sufficit pœnitentia virtualis, saltem per accidens, ut disputatione præcedenti ostensum est: *Art. 2. concl. 2.* Ergo eadem sufficiet ad remissionem peccati venialis, etiam per se & ex natura rei. B

8. Tertiò, Peccata venialia non sunt de necessitate confessionis, nec per consequens etiam de necessitate contritionis: Ergo remittuntur sine ordine ad contritionem, atque adeò sine pœnitentia formali.

9. Quartò, Sacramentalia aliqua cum devotione suscepta, habent vim ad remittendum peccata venialia, ut infrà dicemus: Ergo à fortiori remittuntur peccata venialia per actum charitatis vel devotionem ad res divinas. Patet Consequentia, actus enim charitatis magis opponitur venialibus peccatis, quàm sacramentalia. *Dixi per actum charitatis, vel devotionem ad res divinas*, quia nomine pœnitentiæ virtualis, intelligitur non solùm actus charitatis quo movemur in Deum, sed etiam omnis motus quo quis ita fertur in res divinas, ut venialia displicerent, si memoriæ occurrerent; talis enim motus potest dici pœnitentia virtualiter aut æquivalenter, totque remittet peccata venialia, quot formaliter aut virtualiter displicebunt, & omnia, si omnia displiceant sub aliqua ratione communi omnibus, putà sub ratione divinæ offensæ. C

§. II.

Solvuntur objectiones.

10. OBjicies primò contra primam conclusionem: D. Thomas hîc art. 1. ad 2. affirmat martyrium & baptismum purgare ab omni culpa tam veniali quàm mortali, si non inveniant voluntatem actu adhærentem peccato: Ergo censet ad remissionem venialium non requiri necessariò actum pœnitentiæ.

11. Respondeo S. Thomam in eo qui ad martyrium vel ad baptismum accedit cum peccatis venialibus aut mortalibus, supponere præcessisse aliquem actum attritionis, quo posito, ut deinde martyrium aut baptismus peccata remittant, sufficit, si inveniant voluntatem Martyris vel baptizandi actu peccato non adhærentem. Quod autem hoc supponat, patet tum ex corpore articuli, ubi ad utraque peccata dimittenda requirit pœnitentiam: tum quia eodem modo loquitur de remissione mortalium & venialium, per martyrium & baptismum: nemo autem dicet, de facto martyrium vel baptismum mortalia remittere sine attritione. E

12. Dices, Si baptismus & martyrium non remittant peccata venialia, sine attritione formali aut virtuali de illis, poterit prudenter dubitari, an aliquibus baptizatis ad peccata venialia valde propensis, talia peccata per baptismum remissa fuerint, subindeque conveniens satisfactio poterit pro illis imponi, quod in Ecclesia inauditum est. Poterit quoque Ecclesia prudenter orare pro aliquibus Martyribus, ut Deus illis remittat pœnas peccatorum venialium, cum quibus decesserunt. Quod est contra sensum & praxim Ecclesiæ, & contra illud S. Augustini, *Injuriam facit Martyri qui orat pro Martyre.*

13. Respondeo negando utramque sequelam, cùm enim ea sit vis baptismi & martyrij, ut remittat omnia peccata tam mortalia quàm venialia ante ipsum commissa, quoad reatum culpæ, & totius pœnæ, nisi sit obex; si quis baptismum suscepit, aut martyrium passus est, cum obice negativo circa venialia, defectu attritionis de illis, cùm primùm postea ponitur attritio, tolluntur omnia venialia quoad culpam & quoad pœnam integram: quare non est imponenda satisfactio baptizatis cum tali obice, sed tantùm hortandi sunt, ut quamprimùm atterantur, & obicem tollant. Similiter non est orandum pro Martyre post ejus mortem, ut à pœnis liberetur, quia in instanti separationis animæ à corpore, vel paulò ante, prorumpit in actum ferventissimum contritionis vel charitatis, quo liberatur ab omni pœna peccatis venialibus debita, quæ ante mortem non expiavit.

14. Objicies secundò: Omnis actus dilectionis, etsi non sit virtualis displicentia de venialibus, est meritorius gloriæ æternæ: Ergo à fortiori meretur remissionem venialium; qui enim potest id quod est majus, à fortiori potest id quod est minus: Ergo ad remissionem venialium non requiritur necessariò actus pœnitentiæ formalis aut virtualis.

15. Respondeo, concesso Antecedente, negando Consequentiam, quia actus charitatis per se ordinatur ad promerendam vitam æternam, non autem ad remissionem venialium, nisi cum illis habeat oppositionem, quam non habet, si non sit virtualis saltem eorum displicentia. Illud verò axioma, *qui potest majus, potest & minus*, habet locum solùm in his quæ sunt ejusdem rationis, aut subordinata, qualia non sunt remissio culpæ venialis, & meritum vitæ æternæ. D

16. Objicies tertiò: Qui meretur finem, meretur tolli impedimenta ad finem: Sed venialia sunt impedimenta ad gloriam: Ergo qui meretur gloriam, meretur etiam remissionem peccatorum venialium, subindeque ad illam sufficit quodcumque opus bonum & meritorium vitæ æternæ.

17. Respondeo distinguendo Majorem: Qui meretur finem, meretur tolli impedimenta essentialia ad finem, concedo. Meretur tolli impedimenta accidentalia, nego. Alioquin qui meretur gloriam, mereretur totius pœnæ temporalis remissionem, nam hæc etiam est impedimentum ad illam. Cùm igitur venialia solùm sint impedimentum accidentale, retardans, non tollens gloriam, non sequitur, quod qui meretur gloriam, mereatur semper remissionem venialium: possumus enim elicere opus bonum & meritorium vitæ æternæ, retinendo affectum ad aliquod veniale: peccatum autem veniale (ut infrà dicemus) non potest remitti, saltem de via ordinaria, quandiu homo retinet affectum ad illud.

18. Objicies quartò cum Soto: Macula peccati

venialis consistit in obligatione ad pœnam temporalem : Sed pœna temporalis debita peccato veniali, sine actu pœnitentiæ remitti potest : Ergo & tolli macula peccati venialis. Minor videtur certa, Major verò ex eo probari potest, quòd cùm peccatum veniale non causet privationem gratiæ, nec convertat hominem ad creaturam tanquam ad ultimum finem, transacto actu peccati venialis, nihil ex eo remanere potest, quod habeat rationem maculæ, seu peccati habitualis, nisi reatus seu obligatio ad pœnam temporalem. A

19. Respondeo negando Majorem, tum quia obligatio ad pœnam est quid consequens culpam; ideò enim aliquis dignus est pœnâ, quia peccavit, & veniale est propriè culpa, cùm sit materia confessionis, quæ non versatur nisi circa culpas. Tum etiam, quia alioquin posset veniale remitti ei qui haberet actuale propositum illud in futurum committendi; nam posset solvere pro præterito, & simul habere propositum committendi aliud in futurum. Ad probationem in contrarium, respondent aliqui, maculam peccati venialis consistere in conversione inordinata ad bonum commutabile, non quidem quæ sit contra ipsum Deum simpliciter loquendo, sicut ea in qua consistit peccatum mortale, sed tantùm præter Deum, atque adeò retardans affectum, ne promptè in eum feratur. Cui responsioni manifestè favet D. Thomas hîc art. 2. ad 3. ubi ait *quod sicut in corpore contingit esse maculam dupliciter : uno modo per privationem ejus quod requiritur ad decorem, putà debiti coloris, aut debitæ proportionis membrorum*; *alio modo per inductionem alicujus impedientis decorem, putà luti aut pulveris : ita etiam animæ inducitur macula, uno modo per privationem decoris gratiæ per peccatum mortale; alio modo per inclinationem affectûs inordinatam ad aliquid temporale, & hoc fit per peccatum veniale.* Alij verò censent, quod sicut macula peccati mortalis non consistit in aliquo positivo, sed in privatione gratiæ sanctificantis, in anima peccatoris ex præterito actu peccati resultante, ut in Tractatu de peccatis cum Carmelitis Salmanticensibus docuimus : ita macula peccati venialis non consistit in aliquo positivo, sed in privatione fervoris charitatis, seu illius habilitatis quam habet charitas, ut promptè feratur in Deum. Et hæc etiam solutio probabilis est, & his quæ loco citato Tractatûs de peccatis docuimus, omnino consona. B C D

Disp. 8. art. 3.

20. Dices, Ex hoc sequeretur, quod peccatum veniale non posset tolli seu remitti nisi per actum charitatis, privatio enim non potest tolli nisi per formam oppositam. Sequeretur etiam non posse remitti unum veniale sine alio : si enim macula peccati venialis opponatur privativè actuali fervori charitatis, non poterit sine fervore charitatis remitti : Sed charitatis fervor quodcumque peccatum veniale excludit : Ergo non poterit unum peccatum veniale remitti, nisi simul omnia deleantur. E

21. Respondeo negando sequi duo illa inconvenientia. Non quidem primum, cùm enim macula peccati venialis consistat in privatione aut diminutione illius fervoris & promptitudinis quâ anima fertur in Deum, ei non solùm opponitur actus charitatis, sed etiam actus religionis & aliarum virtutum, quo quis ita fertur in Deum vel res divinas, ut venialia displicerent, si memoriæ occurrerent : unde per illos actus (ut suprà dicebamus) peccata venialia remitti possunt, quia actus illi, sunt actus pœnitentiæ virtualiter, aut æquivalenter, ut colligitur ex D. Thoma hîc art. 1. ubi docet peccata venialia posse remitti per virtualem displicentiam, *Sicut* (inquit) *cùm aliquis hoc modo fertur secundùm affectum in Deum, & res divinas, ut quidquid sibi occurreret quod eum ab hoc motu retardaret, displiceret ei, & doleret se hæc commisisse.*

Secundum etiam inconveniens non sequitur ex nostra doctrina, cùm enim fervor charitatis habeat quandam latitudinem, fieri potest ut aliquis fervor charitatis opponatur solùm aliquibus peccatis venialibus, non tamen omnibus (quia non tantus est, ut formalem aut virtualem omnium displicentiam includat) subindeque licèt per illum charitatis fervorem aliqua peccata venialia remittantur, non tamen omnia. 22.

Objicies quartò cum Durando contra secundam conclusionem : Peccatum veniale non tollitur nisi per suum oppositum : Sed pœnitentia virtualis illi non opponitur : Ergo peccatum veniale non remittitur per pœnitentiam virtualem, sed solùm per displicentiam & pœnitentiam formalem. Major patet, Minor probatur. Tum quia actus fervidus charitatis potest esse cum peccato veniali : Tum etiam quia devotio ad res divinas, & mendacium jocosum v. g. nullam habent oppositionem ; mendacio enim solùm opponitur veritas, non verò devotio aut charitas. Præterquam quod devotio & charitas afferunt gaudium, subindeque non important dolorem requisitum ad remissionem peccati. 23.

Respondeo concessâ Majori, negando Minorem, & ad primam ejus probationem dico, quod quamvis possit esse actus fervidus charitatis cum aliquo veniali, cujus non est virtualis pœnitentia & retractatio, nequit tamen esse cum veniali, cujus est virtualis pœnitentia aut retractio. Ad secundam dicendum, quod licèt charitas aut devotio non opponatur mendacio jocoso, secundùm ejus rationem specificam, (sic enim ei tantùm opponitur veritas) opponitur tamen ei secundùm rationem genericam peccati venialis ; cùm enim promptè tendat in Deum, opponitur retardationi tendentiæ in illum, quam retardationem peccatum veniale secundùm rationem genericam importat. Gaudium verò illud quod affert devotio est virtualis displicentia peccati venialis, cùm sit delectatio de ejus contrario. 24.

§. III.

Tria corollaria ex præcedenti doctrina.

EX dictis colliges primò, hoc inter peccatum mortale & veniale reperiri discrimen, quòd ad remissionem mortalis requiritur per se formalis pœnitentia, licèt per accidens sufficiat pœnitentia virtualis ; ad remissionem verò peccati venialis, per se tantùm requiritur pœnitentia virtualis, nec requiritur pœnitentia formalis, nisi ad meliùs esse. 25.

Colliges secundò aliud discrimen inter peccata mortalia & venialia ; cùm enim peccata mortalia non tollantur nisi per gratiam sanctificantem, quæ cum quolibet peccato mortali incompossibilis est, repugnat unum peccatum mortale remitti sine alio, ut disputatione præcedenti art. 2. concluf. 4. docuimus. E contra verò cùm peccata venialia remittantur per charitatis fervorem, qui 26.

interdum tantus non est, ut omnia venialia excludat, ac virtualem eorum displicentiam importet, unum vel plura peccata venialia possunt remitti sine aliis.

27. Colliges tertiò, quod quandiu quis est affectus aliquo modo circa peccatum aliquod veniale, tale peccatum non potest remitti, saltem de via ordinaria, quia talis affectus excludit omnem pœnitentiam tam formalem quàm virtualem de illo, utpote ipsi contrarius: peccatum autem veniale non potest remitti sine pœnitentia formali aut virtuali, ut in prima conclusione ostensum est.

ARTICVLVS II.

Vtrum ad remissionem venialium requiratur gratia?

§. I.

Quibusdam præmissis difficultas resolvitur.

28. NOtandum primò, hanc quæstionem tam de gratia habituali quàm de actuali procedere; inquirimus enim, utrum non solùm auxilium aliquod supernaturale movens liberum arbitrium, sed etiam gratia habitualis hominem justificans & sanctificans, ad remissionem peccatorum venialium requiratur?

29. Notandum secundò, ad remissionem venialium gratiam habitualem posse requiri tribus modis. Primò antecedenter, ut persona sit capax talis remissionis. Secundò concomitanter, quia quodlibet opus remissivum venialis, est etiam meritorium gratiæ. Tertiò formaliter, quia non potest veniale expelli, nisi per gratiam habitualem, ut per formam oppositam. His præmissis, pro resolutione difficultatis propositæ

30. Dico primò, remissionem peccatorum venialium non posse fieri sine gratia actuali, seu auxilio supernaturali divinæ gratiæ. Est contra Scotum, Gabrielem, Majorem, & alios, existimantes ad remissionem venialium sufficere actum virtutis naturalis, subindeque ad illam auxilium supernaturale divinæ gratiæ non requiri. Est tamen D. Thomæ hîc art. 2. ad 3. ubi ait, *quod ad tollendam maculam venialis peccati requiritur aliquis actus procedens ex gratia, per quem removeatur inordinata adhæsio ad rem temporalem.* Et art. 4. ad 2. dicit *quod licèt ad remissionem peccati venialis non requiratur nova infusio habitualis gratiæ, requiritur tamen aliquis gratiæ actus.*

31. Ratio etiam id suadet: Peccatum enim veniale est quoddam malum pertinens ad ordinem gratiæ, cùm retardet affectum ne promptè tendat ad Deum ut finem supernaturalem, & causet aliquam deordinationem circa media ad talem finem: Sed malum pertinens ad ordinem gratiæ, non potest tolli nisi per gratiam, seu ex auxiliis divinæ gratiæ, unumquodque enim tollitur à suo contrario: Ergo peccatum veniale non potest remitti sine auxilio supernaturali divinæ gratiæ.

32. Confirmatur: Veniale retardat ab ingressu gloriæ: Ergo ejus remissio non fit sine gratia; quidquid enim conducit ad gloriam, nobis conceditur per Christum; nam ipse est causa totius nostræ prædestinationis, quæ dicit certam seriem mediorum, quæ sunt in ordine gratiæ.

33. Dico secundò, semper ad remissionem venialium requiritur gratia habitualis antecedenter. Est etiam D. Thomæ hîc art. 4. ubi docet ei qui est in peccato mortali, nullum remitti veniale, quia ille caret gratiâ habituali, quæ ad cujuscumque culpæ remissionem prærequiritur. Ratio est, quia offensa non tollitur, nisi per satisfactionem factam personæ læsæ: Sed non potest esse satisfactio hominis ad Deum læsum per peccatum mortale aut veniale, sine gratia habituali: Ergo sine illa nulla offensa sive mortalis sive venialis tolli seu remitti potest. Major patet, Minor probatur. Omnis satisfactio hominis ad Deum debet esse amicabilis, & fundata in gratia; cùm enim sit infinita distantia hominis ad Deum, nulla potest esse satisfactio hominis ad Deum, nisi ex acceptatione divina: nullum autem opus peccatoris carentis gratiâ sanctificante, est acceptum Deo, cùm sit opus inimici: Ergo omnis satisfactio hominis ad Deum, debet supponere gratiam, & in ea fundari.

34. Confirmatur: Peccatum veniale diminuit fervorem charitatis, unde sine charitatis fervore non remittitur: Sed charitatis fervor supponit in subjecto gratiam & charitatem: Ergo ad remissionem venialium gratia habitualis in subjecto antecedenter requiritur.

35. Dico tertiò, gratia habitualis non requiritur formaliter ad remissionem venialium. Ita D. Thomas hîc art. 2. ad 3. ubi sic discurrit: *Sicut in corpore contingit esse maculam dupliciter: uno modo per privationem ejus quod requiritur ad decorem, putà debiti coloris, aut debitæ proportionis membrorum: alio modo per inductionem alicujus impedientis decorem, putà luti aut pulveris: Ita etiam animæ inducitur macula, uno modo per privationem decoris gratiæ per peccatum mortale; alio modo per inclinationem affectûs inordinatam ad aliquid temporale. Et hoc fit per peccatum veniale. Et ideò ad tollendam maculam peccati mortalis requiritur infusio gratiæ; sed ad tollendam maculam venialis peccati, requiritur aliquis actus procedens ex gratia, per quam removetur inordinata adhæsio ad rem temporalem.* Quibus verbis Sanctus Doctor conclusionem nostram & docuit & probavit: Id enim requiritur formaliter ad remissionem venialis, quod requiritur ut forma tollens maculam ex eo provenientem: Sed gratia habitualis non est forma tollens maculam peccati venialis, cùm ea non consistat in privatione gratiæ habitualis, sicut macula peccati mortalis, sed vel in conversione aliqua inordinata ad bonum commutabile, retardante affectum voluntatis ne promptè in Deum feratur; vel in privatione fervoris charitatis, seu illius habilitatis quam habet charitas ut promptè feratur in Deum, sicut art. præced. §. 2. in solutione tertiæ objectionis declaravimus: Ergo gratia habitualis non requiritur formaliter ad remissionem peccati venialis.

36. Dico quartò, remissio venialium non semper habet adjunctam gratiæ habitualis infusionem, quæ subinde ad remissionem venialium non requiritur concomitanter, sed solùm antecedenter. Hanc etiam conclusionem docet & probat Divus Thomas hîc art. 2. in corp. his verbis: *Peccatum veniale non contrariatur habituali gratiæ vel charitati, sed retardat actum ejus, inquantum nimis inhæret homo bono creato, licèt non contra Deum; & ideò ad hoc quod peccatum veniale tollatur, non requiritur quod infundatur aliqua habitualis gratia, sed sufficit aliquis motus gratiæ vel charitatis ad ejus remissionem.*

§. II.

Solvuntur objectiones.

37. OBjicies primò contra primam concluſionem: Omne contrarium tollitur per ſuum contrarium: Sed veniale eſt actus naturalis contra aliquam virtutem naturalem, v. g. mendacium contra veracitatem; exceſſus in cibo aut potu contra temperantiam: Ergo remitti poteſt per contrarium actum naturalem, ſubindeque ad ejus remiſſionem non requiritur auxilium divinæ gratiæ.

38. Confirmatur primò: Peccatum veniale non tollit ordinem ad ultimum finem, ſed ſolùm nimis inhæret creaturæ, ſalvo tali ordine: Sed naturaliter & abſque auxiliis gratiæ poteſt quis tollere hanc nimiam adhæſionem ad creaturam, per actum ſcilicet amoris Dei Creatoris ſuper omnia (qui eſt actus merè naturalis, ac proinde poſſibilis naturaliter ſine gratia) accedendo namque ad Deum, receditur à creatura: Ergo naturaliter & abſque auxilio divinæ gratiæ, poteſt quis obtinere remiſſionem venialium peccatorum.

39. Confirmatur ſecundò: In pura natura fuiſſent venialia: Sed in eo ſtatu potuiſſent remitti per actum naturalem oppoſitum peccato: Ergo etiam in hoc ſtatu.

40. Ad objectionem reſpondeo, veniale in ſtatu elevationis naturæ humanæ ad ordinem ſupernaturalem, non ſolùm eſſe contra aliquam virtutem naturalem, ſed etiam opponi alicui perfectioni ſupernaturali, nimirum fervori charitatis, & familiaritati ejus cum Deo, ſubindeque tolli non poſſe niſi per aliquem charitatis fervorem; aut actum aliquem ſupernaturalem aliquo modo convertentem hominem ad hanc familiaritatem, veniali amiſſam.

41. Ad primam confirmationem dicendum quod licèt peccatum veniale non tollat ordinem ad ultimum finem, dicit tamen deordinationem circa media ad talem finem: ſuppoſitâ autem elevatione creaturæ intellectualis ad ordinem gratiæ, ſicut ultimus finis eſt ſupernaturalis, ita & media ad illum conducentia, ſupernaturalia ſunt, & conſequenter deordinatio circa talia media per peccatum veniale, reductivè ſupernaturalis eſt; unde non poteſt tolli niſi per actum ſupernaturalem ipſi contrarium, qui proinde ex auxilio aliquo ſupernaturali procedere debet. Deinde, quamvis daretur, quod hujuſmodi deordinatio ſeu nimia adhæſio ad creaturam, poſſet tolli per actum naturalem amoris Dei creatoris ſuper omnia, argumentum non urgeret; quia talis actus, in ſtatu naturæ lapſæ, elici nequit ſine auxilio divinæ gratiæ, ut in Tractatu de gratia oſtenſum eſt. *Diſp. 1. art. 4.*

42. Ad ſecundam confirmationem concedo in pura natura futura fuiſſe venialia, ſed diverſæ rationis à noſtris, eò quòd tunc non fuiſſent oppoſita fervori charitatis, & familiaritati cum Deo, ſicut ea quæ committuntur in ſtatu elevationis naturæ humanæ ad ordinem ſupernaturalem; ideòque remitti potuiſſent per actum naturalem, cum aliquo tamen auxilio naturali indebito naturæ.

43. Objicies ſecundò contra ſecundam concluſionem: Remiſſio venialium quæ fit ſimul cum remiſſione mortalium, non ſupponit gratiam habitualem, quia hæc non ſupponitur ad remiſſionem mortalium: Ergo ad remiſſionem venialium non ſemper gratia habitualis antecedenter requiritur.

44. Reſpondeo, remiſſionem venialium quæ fit ſimul cum remiſſione mortalium, non ſupponere quidem gratiam habitualem, ordine durationis, eam tamen ſupponere ordine naturæ; priùs enim naturâ remittuntur mortalia, per reſtitutionem gratiæ habitualis, quàm venialia per reſtitutionem ſpecialium auxiliorum, cùm priùs reſtituamur in amicitiam Dei, quàm in ejus familiaritatem.

45. Objicies tertiò: Peccatum veniale remittitur in inferno: Sed in inferno non eſt gratia habitualis: Ergo illa ad remiſſionem venialium non ſemper requiritur. Minor patet, Major probatur, quia alias peccatum veniale puniretur pœnâ æternâ, quod videtur nimis rigidum.

46. Reſpondeo negando Majorem, & ad ejus probationem, diſtinguo Antecedens: peccatum veniale puniretur pœnâ æternâ, per ſe, quaſi illa eſſet debita veniali ſecundùm ſe, nego. Per accidens, ex eo quod ſubjectum non eſt gratum Deo, nec proinde capax illi ſatisfaciendi pro peccato ſive mortali ſive veniali, concedo.

47. Dices, Deus non punit ultra condignum, etiam per accidens: Sed ſi puniret veniale in inferno pœnâ æternâ, illud puniret ultra condignum, cùm peccato veniali non debeatur pœna æterna: Ergo veniale, etiam per accidens, non punitur à Deo pœnâ æternâ.

48. Reſpondeo negando ſequelam Minoris, & ad probationem ei ſubjunctam, dico quod licèt peccato veniali ex propria ratione formali, ſeu ex malitia ſibi propria, non debeatur pœna æterna; ex conditione tamen ſubjecti, non habentis gratiam ad remiſſionem culpæ venialis neceſſariam, per accidens pœna æterna illi debetur. De quo plura diximus in Tractatu de peccatis diſputatione 8. articulo 7. ad quem locum Lectorem remittimus.

49. Objicies quartò contra tertiam concluſionem: Gratia habitualis eſt forma incompoſſibilis cum peccato veniali: Ergo requiritur formaliter ad venialium remiſſionem. Conſequentia patet ex ſuprà dictis, Antecedens probatur. Gratia habitualis eſt participatio naturæ divinæ: Ergo ex ſua natura pugnat cum quocumque peccato, ſive mortali, ſive veniali, ſicut ipſa natura divina, cujus eſt participatio.

Confirmatur: Gratia habitualis in patria expellit formaliter omne veniale: Ergo id etiam præſtat in via, cùm ſit eadem in utroque ſtatu.

Ad objectionem reſpondeo, negando Antecedens, ad cujus probationem, conceſſo Antecedente, nego Conſequentiam: nam licèt gratia habitualis ſit participatio naturæ divinæ, eſt tamen participatio accidentalis, diminuta, & imperfecta, infinitè diſtans à ſanctitate increata divinæ naturæ, cum qua pugnat peccatum veniale.

50. Ad confirmationem, nego Antecedens, non enim gratia habitualis, ſed viſio Dei, & amor beatificus, expellunt peccatum veniale in patria; viſio quidem radicaliter, amor verò beatificus formaliter.

51. Objicies ultimò contra ultimam concluſionem: Actus charitatis & contritionis, quibus peccatum veniale remittitur, merentur augmentum gratiæ habitualis: Ergo remiſſio venialium, illius infuſionem ſemper habet adjunctam.

52. Respondeo concesso Antecedente, negando Consequentiam; licèt enim actus charitatis & contritionis quibus peccatum veniale remittitur, mereantur augmentum gratiæ habitualis, non tamen semper fit infusio gratiæ, quando peccatum veniale per illos actus remittitur; quia augmentum gratiæ & charitatis non statim confertur, nisi quando ponuntur actus habitu intensiores; quando verò ponuntur actus minùs intensi, quibus remittitur peccatum veniale, tunc gratia non augetur in esse habitûs, sed solùm in esse gratiæ; quia nimirum tunc subjectum acceptatur ad majorem gratiam, quando producetur actus intensior, vel in fine vitæ, conferendam, ut fusè explicuimus in Tractatu de virtutibus Theologicis. *Disp. ultima art. 8.*

53. Adverte autem, quod licèt in remissione peccatorum venialium, non fiat semper infusio gratiæ, nunquam tamen gratia infunditur, nisi fiat remissio aliquorum venialium, ut docet D. Thomas hîc art. 2. in corp. his verbis: *Ad hoc quod peccatum veniale tollatur, non requiritur quod infundatur aliqua habitualis gratia, sed sufficit aliquis motus gratiæ & charitatis ad ejus remissionem. Quia tamen in habentibus usum liberi arbitrij, in quibus solis possunt esse venialia peccata, non contingit esse infusionem gratiæ, sine actuali motu liberi arbitrij in Deum & in peccatum; ideò quandocumque de novo gratia infunditur, peccata venialia remittuntur.* Quod intelligi debet per se, & quantùm est ex parte causæ remittentis; interdum enim per accidens, ob impedimentum se tenens ex parte subjecti, contingere potest, quod gratia alicui infundatur, & tamen ei non remittantur peccata venialia; ut cùm aliquis mente distractus, aut cum affectu ad peccatum veniale, accedit ad aliquod sacramentum; tunc enim ipsi quidem infunditur gratia habitualis, vel ejus augmentum; sed non remittuntur peccata venialia, quia tali remissioni ponit impedimentum: sicut licèt verum sit dicere, quod in omnibus sacramentis detur gratia, tamen ex aliquo impedimento, & per accidens, potest contingere, quod non detur, ut constat in sacramento pœnitentiæ informi.

Articvlvs III.

An, & quomodo peccata venialia remittantur per sacramenta, & sacramentalia?

§. I.

Quibusdam præmissis, triplici conclusione, utraque difficultas resolvitur.

54. CErtum est, sacramentum pœnitentiæ habere vim remittendi peccata venialia, ex opere operato: Tum quia non solùm peccata mortalia, sed etiam venialia, sunt hujus sacramenti materia, ut dicemus infrà, cùm agemus de confessione: Tum etiam, quia rationi consentaneum non est, existimare sacramentum pœnitentiæ posse quidem delere peccata mortalia post baptismum commissa, sed non venialia, quæ sunt minoris momenti, & faciliùs remitti possunt. Unde solùm difficultas est, an virtus hæc remittendi peccata venialia, competat etiam alijs sacramentis, & quibusdam rebus & actionibus sacris, quæ à Theologis *sacramentalia* appellantur, & præcipuè sunt sex, hoc versu expressa.

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

Orans, id est oratio Dominica, in qua petimus culpas quotidianas, seu veniales, quas quotidie committimus, nobis dimitti. Vel oratio in Ecclesia consecrata: 3. Regum 4. *Qui oraverit in loco isto, dimitte Domine peccata populi. Tinctus*, supple aquâ benedictâ, cujus meminit Clemens lib. 7. Constitutionum Apostolicarum cap. 47. & Alexander I. relatus in cap. *Aquam sale*, de consecrat. dist. 3. ejusque decem eximios effectus recensèt Henriques lib. 4. de sacramentis cap. 15. *Edens*, id est panis benedictus, qui in locum Eucharistiæ dabatur Catechumenis, vel etiam fidelibus non communicantibus. *Confessus*, id est confessio generalis, quæ fit in Prima, Completorio, & in principio Missæ, ad quam refertur tunsio pectoris, quæ internum animi dolorem declarat; & de qua dicit Augustinus lib. de pœnit. cap. 2. *Pro levibus peccatis pectora nostra tundimus, & dicimus, dimitte nobis debita nostra.* Additur *Dans*, supple Eleemosynam, quæ peculiarem vim habet ad obtinendam à Deo misericordiam & remissionem peccatorum. *Benedicens*, id est, Episcopi vel Abbatis consecrati benedictio. Quibus aliqui addunt unctionem sacram, quâ Sacerdotes, & Reges unguntur. His præmissis, pro resolutione difficultatis propositæ

Dico primò, omnia sacramenta novæ legis habent vim remittendi peccata venialia ex opere operato, id tamen specialiter aliquibus sacramentis competit, nimirum Baptismo, Confirmationi, Eucharistiæ, & Extremæ-Unctioni.

55. Prima pars est D. Thomæ hîc art. 3. in corp. ubi sic ait: *Per omnia sacramenta novæ legis, in quibus confertur gratia, peccata venialia remittuntur:* utique ex opere operato, quia cùm causent gratiam ex opere operato, & ad infusionem gratiæ sequatur (ut ibidem ait S. Doctor) remissio venialium, hanc etiam ex opere operato causant.

Ratio etiam id suadet: nam omnia sacramenta novæ legis habent virtutem remittendi ex opere operato peccata omnia mortalia, quædam ex vi primariæ institutionis Christi instituentis, & hæc dicuntur *sacramenta mortuorum*; alia verò ex vi secundariæ institutionis ejusdem Christi, & hæc appellantur *sacramenta vivorum*, ut in Tractatu de sacramentis in communi disp. 3. fusè ostendimus: Ergo cùm peccata venialia faciliùs remittantur; sacramenta novæ legis remittunt peccata venialia ex opere operato, eaque maximè, quæ speciali cujusque fini magis opponuntur, ut matrimonium, ea quæ repugnant specialiter castitati & statui conjugali: Ordo, quæ religioni & statui clericali: Confirmatio, quæ fidei: Eucharistia, quæ charitati & unioni cum Deo & cum proximo.

Confirmatur: Omnia sacramenta, ut instrumenta passionis Christi sunt instituta ad sanctificandas animas, easque perfectè disponendas ad gloriæ consecutionem: Ergo & ad tollenda omnia impedimenta, quæ aliquo modo possunt à gloriæ consecutione impedire: Cùm igitur venialia retardent nos à consecutione gloriæ, debent per sacramenta ritè suscepta remitti.

56. Secunda pars conclusionis probatur discurrendo sigillatim per hujusmodi sacramenta. In primis de Baptismo id manifestum est, cùm enim sit

quædam ſpiritualis regeneratio, gratia quæ in eo datur eſt regenerativa, ſubindeque omnino tranſmutat hominem, & delet omnem maculam vitæ præteritæ, quæcumque illa ſit, ut definit Tridentinum ſeſſ. 5. can. 5. ubi ait Baptiſmum tollere in eo quem regenerat, quidquid veram habet & propriam peccati rationem. Et Florentinum in decreto unionis dicit, effectum hujus ſacramenti eſſe remiſſionem omnis culpæ, tam actualis, quàm originalis: ſub culpa autem actuali, continetur peccatum veniale. Idem patet de Confirmatione, cùm enim proprius ejus effectus ſit robur animæ, & incrementum vitæ ſpiritualis, debet ex opere operato remittere peccata venialia, quæ perfectioni & incremento vitæ ſpiritualis opponuntur. De Euchariſtia verò probatur: Tum quia eſt inſtituta per modum cibi & nutrimenti ſpiritualis, unde propriâ virtute reſtaurat quod deperditur per calorem concupiſcentiæ, ex qua ſunt peccata venialia. Tum etiam, quia proprius hujus ſacramenti effectus eſt excitare fervorem charitatis, quo peccata venialia remittuntur. Unde Tridentinum ſeſſ. 13. cap. 2. affirmat illud eſſe antidotum, quo liberemur à culpis quotidianis, id eſt à venialibus, & à mortalibus præſervemur. Demum de Extrema-Unctione facilè ſuadetur, tum ex forma ipſius, in qua ſic dicitur, *Dimittat tibi Deus quidquid peccaſti per viſum* &c. quæ verba præcipuè de peccatis venialibus intelligenda eſſe, ſuo loco dicemus. Tum etiam, quia cùm hoc ſacramentum inſtitutum ſit ad perfectè diſponendum hominem ad gloriæ ingreſſum & conſecutionem, debet, ex vi ſua & inſtitutione, tollere peccata venialia, quæ ab introitu ad gloriam, & ab ejus conſecutione retardant.

Dico ſecundò, non ſolùm ſacramenta, ſed etiam nonnulla ſacramentalia, remittere peccata venialia ex opere operato. Ita communiter docent Thomiſtæ, contra Recentiores.

57. Probatur primò: Nonnulla ſacramentalia dicuntur ex benedictione Eccleſiæ ſanctificare & mundare nos, non quidem à peccatis mortalibus (ſic enim deberent gratiam infundere) ſed à venialibus, quia non datur alia ſanctificatio atque mundatio, niſi à peccatis mortalibus, vel venialibus; non datur enim in lege Evangelica ſanctificatio ſeu purificatio à legalibus immunditijs, cùm legalia illa jam ceſſaverint: Sed hæc meliùs & convenientiùs explicantur, ſi dicatur illa ſacramentalia remittere peccata venialia ex opere operato: Ergo ita ſentiendum eſt. Major eſt expreſſa in jure in cap. *Aquam ſale*, de conſecrat. diſt. 3. ubi Alexander I. qui fuit quintus poſt D. Petrum Pontifex, ſic ait: *Aquam ſale conſperſam in populis benedicimus, ut eâ cuncti aſperſi ſanctificentur, quod omnibus Sacerdotibus faciendum eſſe mandamus. Si enim cinis vitulæ aſperſus ſanctificabat atque mundabat, multò magis aqua ſale conſperſa, diviniſque precibus ſacrata, populum ſanctificat atque mundat. Et ſi ſale aſperſo per Eliſæum Prophetam, ſterilitas aquæ ſanata eſt, quantò magis divinis precibus ſacratus ſal, ſteriliatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos ſanctificat & purgat, &c. hoc eſt multiplicat, & inſidias diaboli avertit, & à phantaſmatis verſutijs homines defendit.* Minor verò ſuadetur: Ideò Theologi colligunt ex doctrina Patrum, ſacramenta novæ legis cauſare gratiam ex opere operato, quia dicunt Patres abſolutè & ſimpliciter, quòd ſanctificant & purificant animas: Ergo ſimiliter quando Patres dicunt ſacramentalia nos ſanctificare & mundare à peccatis venialibus, id meliùs & convenientiùs intelligitur & explicatur de remiſſione venialium ex opere operato, quàm ſolùm ex opere operantis.

Probatur ſecundò: Sacramenta legis novæ per hoc differunt à ſacramentis legis antiquæ, quòd iſta ſolùm ex opere operantis, illa verò etiam ex opere operato remittant peccata mortalia: Ergo ſimiliter differentia inter ſacramentalia legis Moſaïcæ, & ſacramentalia legis Chriſti, in eo conſiſtit quòd iſta ex opere operato, illa verò ex opere ſolùm operantis eſſent remiſſiva venialium.

Addo, hoc maximè pertinere ad Chriſti magnificentiam, quòd poteſtatem Eccleſiæ ſuæ tradiderit inſtituendi ſigna aliqua ſenſibilia & ceremonias, in quarum uſu ex opere operato remitterentur hominibus peccata venialia; idque affectum & devotionem magis erga ceremonias illas Eccleſiæ excitare.

Dixi autem, Nonnulla ſacramentalia remittere peccata veniale ex opere operato, quia inter ſacramentalia quædam ſunt quæ remittunt peccata venialia, ſolùm ex opere operantis, quatenus ipſa in ſe aliquem bonum motum includunt, vel fervorem charitatis extrinſecè ſaltem & objectivè excitant, ut docet S. Thomas quæſt. 7. de malo art. 12. his verbis: *Voluntas, ad quam pertinet fervor ſeu actus charitatis, tripliciter ad aliquid inclinatur; aliquando quidem ex ſola ratione aliquid demonſtrante; aliquando ex ratione ſimul & aliquo interiori inſtinctu; aliquando autem ex inclinatione habitûs inhærentis; & illa cauſant charitatis fervorem, atque adeò remiſſionem peccati venialis, ſecundùm tria prædicta, ut ſacramenta novæ legis, quia ea ratio conſiderat ut ſalutares medicinas, & divina virtus in eis ſecretiùs operatur ſalutem, & per ea confertur habitualis gratiæ donum. Quædam verò ſunt, quæ cauſant remiſſionem venialis peccati ſecundum duo prædicta; non enim cauſant gratiam, ſed excitant rationem ad aliquid conſiderandum, quod excitet charitatis fervorem; & etiam piè creditur quod virtus divina interiùs operatur, excitando dilectionis fervorem; & hoc modo aqua benedicta, benedictio Pontificalis, & hujuſmodi ſacramentalia cauſant remiſſionem peccati venialis. Quædam verò ſunt, quæ cauſant remiſſionem venialis, ſolùm excitando charitatis fervorem, per modum conſiderationis, ſicut oratio Dominica, tunſio pectoris, & alia hujuſmodi.* 58.

Itaque in his ſacramentalibus diſtinguimus ea quæ ſpecialem conſecrationem & benedictionem Eccleſiæ habent ad ſanctificationem noſtram, ut aqua benedicta, benedictio Epiſcopalis, & ſimilia; & alia quæ talem conſecrationem non habẽt, ſed ipſa de ſe motum aliquem bonum & fervorem charitatis, includunt, ut oratio Dominica, quæ petit remiſſionem peccatorum, pia & devota tunſio pectoris, confeſſio generalis, &c. De prioribus docet S. Thomas, quod non ſolùm remittunt venialia, excitando rationem ad conſiderandum, in quo maximè conſiſtit id quod ſit ex opere operantis, ſed etiam, quia piè creditur virtutem divinam interiùs id operari; quod utique ad virtutem ex opere operato pertinet; eiſdem enim verbis idem S. Doctor in hac parte quæſt. 62. art. 1. explicat modum quo ſacramenta novæ legis cauſant gratiam, & remittunt peccata ex opere operato, ſcilicet quia virtus divina in eis ſecretiùs operatur. 59.

Dico tertiò, nec ſacramenta, nec ſacramentalia, remittere peccata venialia ex opere operato immediatè, ſed mediatè tantùm, quatenus ſcilicet ex meritis Chriſti, vel ex orationibus Eccleſiæ, à Deo obtinent dignè ea recipientibus, auxilia quædam ſupernaturalia ad eliciendos actus ſupernaturales, quibus formaliter aut virtualiter peccata venialia diſpliceant & retractentur. A

60. Probatur primò ex D. Thoma hîc art. 3. in corp. ubi ſacramentalia dicit valere ad remiſſionem venialium, *inquantum ſunt cum motu deteſtationis peccatorum, vel cum motu reverentiæ in Deum, aut res divinas*, ſupple, qui ſit virtualis diſplicentia de peccato. Et in reſp. ad 1. ait, *ea cauſare remiſſionem peccatorum venialium, inquantum inclinant animam ad motum pœnitentiæ, qui eſt deteſtatio peccatorum, vel implicitè, vel explicitè.* Item in reſp. ad 3. aſſerit: *per illa tolli peccata venialia quantùm ad culpam, virtute charitatis, cujus motus per ea excitatur.* Demum de ſacramentis docet in 4. ſent. diſt. 16. quæſt. 2. art. 2. quæſtiunc. 3. omnia ſacramenta remittere venialia, quia nata ſunt excitare fervorem charitatis, quo venialia remittuntur. Specialiter id affirmat de Euchariſtia in hac parte quæſt. 79. art. 4. Ergo cenſet ſacramenta & ſacramentalia non remittere peccata venialia immediatè, ſed mediatè tantùm, quatenus ſcilicet ex meritis Chriſti, in actuali & devota eorum ſuſceptione, conferuntur à Deo auxilia ſupernaturalia, ad eliciendos actus ſupernaturales, quibus formaliter aut virtualiter peccata venialia diſpliceant & retractentur. B C

61. Ratio etiam id ſuadet, cùm enim venialia opponantur fervori charitatis, & ejus privationem cauſent, nullaque privatio poſſit tolli, niſi per poſitionem formæ oppoſitæ; ſacramenta, vel ſacramentalia, non poſſunt aliter remittere peccata venialia, quàm obtinendo ex meritis Chriſti, vel ex orationibus Eccleſiæ, auxilia ſupernaturalia, quibus homo applicetur à Deo ad eliciendos actus ferventes charitatis vel pœnitentiæ, per quos talia peccata formaliter aut virtualiter retractentur. Ex quo patet differentia inter peccata mortalia & venialia, & ratio cur per ſacramenta, peccata mortalia remittantur ex opere operato immediatè, non autem venialia; quia nimirum ſacramenta cauſant immediatè gratiam habitualem, cui macula mortalis privativè opponitur; non autem actualem charitatis fervorem, cui opponitur peccatum veniale. D

§. II.

Solvuntur objectiones.

62. OBjicies primò contra primam concluſionem: Qui confitetur aliquod peccatum veniale, & alia ex intentione tacet, etiamſi nullam complacentiam habeat ad ea, remiſſionem ipſorum non aſſequitur; aliàs enim impertinens eſſet illa confiteri, quandoquidem per hoc præcisè quod peccator unum ex eis confiteretur, remiſſionem aliorum etiam obtineret: Ergo per alia ſacramenta, nulla peccata venialia ex opere operato remittuntur; cùm enim in alijs ſacramentis nulla fiat confeſſio peccatorum venialium, ita ſe habent reſpectu eorum omnium, ſicut ſacramentum pœnitentiæ ſe habet ad illa quæ pœnitens non confitetur. E

63. Reſpondet Nugno, negando ſuppoſitum Antecedentis, nimirum quòd ille qui confitetur aliquod peccatum veniale, & alia ex intentione reticet, non retineat eo ipſo affectum ad illa; cùm enim proprius modus hujus ſacramenti ſit remittere peccata, mediâ confeſſione, non velle illa confiteri, eſt (inquit) habere virtualem quandam complacentiam in illis. Hæc ſolutio probabilitate non caret.

Reſpondeo tamen ſecundò, dato Antecedente, negando conſequentiam & paritatem; confeſſio enim peccatorum, ſive mortalium, ſive venialium, eſt pars ſacramenti pœnitentiæ, non verò aliorum Sacramentorum: unde licèt in ſacramento pœnitentiæ non remittantur peccata venialia, quæ voluntariè & ex intentione reticentur; in alijs tamen ſacramentis obtinetur eorum remiſſio, licèt nulla fiat in receptione talium ſacramentorum mentio de illis peccatis. 64.

Objicies ſecundò: Si quid ſuaderet, quod ſacramenta remittunt peccata venialia ex opere operato, maximè quia cauſant infuſionem gratiæ ex opere operato, quæ eſt ratio D. Thomæ hîc art. 3. Sed hæc ratio nulla eſt, quia peccata venialia non ſunt incompoſſibilia cum gratia, cùm reperiantur in ſanctis & juſtis; unde ſicut non excluduntur gratiam dum committuntur, ſic nec excluduntur à gratia, dum infunditur: Ergo ſacramenta non remittunt peccata venialia ex opere operato. 65.

Confirmatur: Ut ſacramenta remitterent venialia ex opere operato, neceſſe eſſet quod cauſarent aliquid incompoſſibile cum hujuſmodi peccatis: Sed nequit aſſignari quidnam ſit illud incompoſſibile; non enim eſt intenſio gratiæ & charitatis, quandoquidem cum gratia & charitate quantumcumque intenſa, eſt compoſſibile peccatum veniale, & affectus ad ipſum; neque aliud videtur aſſignabile: Ergo ſacramenta remittere nequeunt peccata venialia ex opere operato. 66.

Ad objectionem reſpondeo, conceſſa Majori, negando Minorem, nam ratio D. Thomæ eſt optima, bene intellecta. Verum quidem eſt, quod peccata venialia non opponuntur perfectè gratiæ habituali vel charitati, opponuntur tamen ejus fervori, qui excitatur per infuſionem gratiæ, in devota ſuſceptione ſacramentorum; & hoc ſufficit ad hoc ut ſacramenta remittant ex opere operato peccata venialia. Licèt ergo peccata venialia non excludant gratiam quam inveniunt in ſubjecto, excluduntur tamen à gratia quæ in devota ſuſceptione ſacramentorum infunditur, ratione fervoris charitatis, qui in illa excitari ſolet. Unde D. Thomas hîc art. 2. ſic ait: *Quia in habentibus uſum liberi arbitrij, in quibus ſolis poſſunt eſſe venialia peccata, non contingit eſſe infuſionem gratiæ ſine actuali motu liberi arbitrij in Deum & in peccatum; ideò quandocumque de novo gratia infunditur, peccata venialia remittuntur.* 67.

Ex his patet reſponſio ad confirmationem, dicendum enim eſt, illud incompoſſibile cum peccatis venialibus, quod ſacramenta devotè ſuſcepta cauſant inſtrumentaliter & ex opere operato, eſſe auxilium efficax ad actum ferventem pœnitentiæ vel charitatis, quo talia peccata formaliter aut virtualiter deteſtantur & retractantur, ut in tertia concluſione declaravimus. 68.

Objicies tertiò: Si ſacramenta cum attritione de venialibus ſuſcepta, talia peccata ex opere operato remitterent, vel omnia, vel aliqua tantùm 69.

delerent? Non omnia, quia ſacramentum matrimonij v. g. non habet contrarietatem cum omnibus. Neque aliqua duntaxat, quia fieri poteſt quod attritio cum qua aliquis ad ſacramentum accedit, non ſit potiùs de uno, quàm de alio, ſed de omnibus: Ergo ſacramenta cum attritione de venialibus ſuſcepta, ea non remittunt ex opere operato.

70. Reſpondet Nugno, ſacramenta cum attritione de venialibus ſuſcepta, ea duntaxat remittere, quæ ſpeciali cujuſque fini opponuntur: v. g. ſacramentum Euchariſtiæ venialia tantùm, quæ charitati; matrimonium, quæ caſtitati conjugali contrariantur &c. Meliùs tamen reſpondetur, quòd licèt ſacramenta novæ legis ea præcipuè remittant ex opere operato peccata venialia, quæ ſpeciali cujuſque fini magis opponuntur, ut primâ concluſione declaravimus, nihilominus quodlibet ſacramentum cum attritione de omnibus peccatis venialibus ſuſceptum, remittit omnia venialia, inquantum ſcilicet excitat ex opere operato, atque adeò efficaciter, ad actum charitatis ita fervidum, ut repugnet cum eo omni quod poteſt ipſum retardare; atque adeò cum omni peccato veniali. Dixi autem, cum attritione de omnibus venialibus ſuſceptum, quia ſi attritio ſit tantùm de aliquibus, illa duntaxat remittit, non verò alia.

71. Objicies quartò contra ſecundam concluſionem: Si ſacramenta remitterent venialia ex opere operato, Eccleſia habens poteſtatem inſtituendi ſacramentalia, poſſet eo ipſo inſtituere ſigna ſenſibilia, ex opere operato peccatorum venialium deſtructiva: Sed hoc admitti nequit; tum quia Eccleſia non poteſt virtutem rebus tribuere ad ejuſmodi peccatorum remiſſionem; tum etiam, quia in re gravi (inquit Suarez) non eſt affirmandum niſi quod conſtat ex Scriptura, vel traditione, vel uſu Eccleſiæ, vel ſaltem urgenti ratione: nihil autem horum reperitur in propoſito, non quidem authoritas Scripturæ, ſiquidem ex ea ſolùm habemus illa verba Joan. 20. *Quorum remiſeritis* &c. Et iſta Matth. 16. *Quæcumque ſolveritis ſuper terram* &c. priora autem ſufficienter intelliguntur de poteſtate remittendi peccata per ſacramentum pœnitentiæ; poſteriora verò de poteſtate remittendi pœnas per indulgentias, nec non ligandi & ſolvendi per cenſuras Eccleſiaſticas. Neque traditio vel uſus Eccleſiæ (ex quo ſolùm colligitur Eccleſiam inſtituiſſe ſacramentalia in remiſſionem venialium) ſuadent illam remiſſionem fieri ex opere operato, quandoquidem ex illis nihil de modo iſto cauſalitatis indicatur. Neque urgens aliqua ratio aut neceſſitas; Chriſtus enim inſtituit ſacramenta, quæ ex opere operato remittunt venialia: Ergo ſacramentalia non remittunt venialia ex opere operato.

72. Reſpondeo conceſſa Majori, negando Minorem, & ad primam illius probationem dico quod licèt Eccleſia non poſſit tribuere rebus virtutem ad cauſandam remiſſionem peccatorum, habet tamen poteſtatem deſignandi, determinandi, & conſecrandi aliquas res, quibus ſic determinatis & conſecratis, Chriſtus qui eas elevat, virtutem tribuat peccatorum venialium ex opere operato remiſſivam. Idque probabiliter colligitur ex Scriptura & traditione: ex Scriptura quidem, quia Doctores noſtræ ſententiæ adhærentes, explicant verba illa Chriſti, *Quorum remiſeritis peccata* &c. etiam de remiſſione venialium, medijs ſacramentalibus. Ex traditione verò, quia in decretis Pontificum dicitur ſimpliciter quod ſacramentalia ſanctificant & purificant, ut patet ex verbis Alexandri primi, in ſecunda concluſione relatis: verba autem *purificare* & *ſanctificare*, applicata rebus corporeis in nova lege, abſque reſtrictione vel modificatione, intelliguntur de purificatione & ſanctificatione facta ab illis rebus ex opere operato. Per quod patet ad ſecundam probationem Minoris.

Objicies quintò: Sacramentalia non remittunt ex opere operato peccata venialia quoad pœnam: Ergo neque quoad culpam. Conſequentia videtur manifeſta, ſi enim non remittant quoad id quod minus eſt in peccato, ſcilicet pœna, à fortiori non remittent quoad id quod majus eſt, ſcilicet culpa. 73.

Reſpondeo negando Antecedens, nam ut ait S. Thomas hîc art. 3. ad 3. *Licèt per quodlibet prædictorum* (ſacramentalium) *non ſemper tollatur totus reatus pœnæ; quia ſic qui eſſet omnino immunis à peccato mortali, aſperſus aquâ benedictâ, ſtatim evolaret*, ſupple, in cœlum. *Tamen reatus pœnæ remittitur per prædicta, ſecundùm modum fervoris in Deum, qui per prædicta excitatur, quandoque magis, quandoque autem minùs.* 74.

Objicies ſextò: Cùm ſacramentalia ex æquo ſe habeant ad omnia venialia, ſiquidem non magis unum quàm alterum, quantùm eſt de ſe reſpiciunt, ſi ex opere operato cauſarent eorum remiſſionem, omnia prorſus remitterent; & ſic illi qui ſunt abſque peccato mortali, aſperſi aquâ benedictâ, dicere poſſent, *Peccatum non habemus*, quod eſt contra id quod habetur 1. Joan. 1. imò ſi tunc morerentur, ſtatim evolarent in cœlum: Sed hæc videntur abſurda: Ergo &c. 75.

Reſpondeo negando ſequelam Majoris, nam ut ait D. Thomas quæſt. 7. de Malo art. 12. ad 4. *Quamvis ſacramentalia æqualiter ſe habeant ad omnia peccata venialia, tamen fervor ab eis excitatus, non æqualiter ſemper ſe habet ad omnia, ſed quandoque reſpicit aliqua in ſpeciali, & contra ea efficaciùs operatur. Et ſi in generali reſpiciat ea, poteſt contingere quod non habet eundem effectum in omnibus, eò quòd affectus hominis aliquando habitualiter eſt inclinatus ad aliqua peccata venialia committenda, ita ſcilicet quod ſi in memoria haberentur, non diſplicerent, vel fortè ſi opportunitas adeſſet, committerentur. Et rarò contingit homines in hac mortali vita viventes, ab hujuſmodi affectibus liberos eſſe. Et ſi etiam homo ad horam per hujuſmodi remedia ab omnibus venialibus immunitatem conſequatur quantùm ad culpam, non tamen ſequitur quod ſit liberatus quantùm ad totam pœnam, niſi fortè ſit tantus fervor dilectionis, quod ſufficiat ad totius pœnæ remiſſionem.* 76.

Addo quod, argumentum illud eſſet quidem efficax, ſi diceremus ſacramentalia remittere ex opere operato aliqua venialia, abſque attritione de illis, ſed cùm hoc non dicamus, facilè reſpondetur, quod omnia venialia remittuntur, quando attritio eſt de omnibus; aliqua verò duntaxat, & non alia, quando atteritur juſtus de aliquibus, & non de alijs; nulla autem, defectu ſufficientis diſpoſitionis, quando ſuſcipiens ſacramentale aliquod, de nullis atteritur. Unde S. Thomas hîc art. 3. ad 2. *Omnia iſta* (ſcilicet ſacramentalia) *quantùm eſt de ſe, operantur ad remiſſionem omnium peccatorum venialium. Poteſt tamen impediri remiſſio quantùm ad aliqua peccata venialia, quibus mens actualiter inhæret, ſicut* 77.

&

& per fictionem interdum impeditur effectus baptiſmi.

78. Objicies ultimò contra tertiam concluſionem: Si ſacramenta & ſacramentalia, mediatè ſolùm peccata venialia remitterent, excitando ſcilicet fervorem charitatis, nulla eſſet differentia inter illa & ſacras imagines, cùm illæ etiam excitent in nobis pios motus & affectus, nec non charitatis fervorem: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud.

79. Reſpondeo negando ſequelam Majoris, & ad ejus probationem dico, aliter ſacramenta, vel ſacramentalia, & aliter imagines ſacras excitare in nobis fervorem charitatis; imagines enim ſacræ illum excitant ſolùm objectivè, ſacramentalia verò, & ſacramenta, impetrativè; quatenus ex meritis Chriſti, vel precibus Eccleſiæ, impetrant à Deo auxilia ſupernaturalia, quibus homo in actus ferventes charitatis prorumpit, ut concluſione 3. declaravimus.

ARTICVLVS IV.

An, & quomodo, remittantur juſtis poſt hanc vitam peccata venialia?

80. HVgo Victorinus, & nonnulli alij apud S. Bonaventuram in 4. diſt. 21. quæſt. 2. exiſtimarunt fieri non poſſe, quod aliquis decedat cum ſolis peccatis venialibus, ſubindeque quod venialia peſt hanc vitam quoad culpam remittantur. Vel enim (inquiebant) antequam moriatur juſtus, agit quod poteſt ad illorum expiationem, vel non? Si primum, ea peccata tolluntur, ſaltem quoad culpam, ante mortem. Si ſecundum, grave peccatum eo ipſo committit; ſiquidem cùm videat peccatis venialibus ſuam beatitudinem retardari, & tamen ea impedimenta tollere negligat, ſuam ſalutem contemnit.

81. Verùm hæc ſententia ab alijs Theologis communiter rejicitur. Primò, quia SS. Patres relati à S. Thoma quæſt. 7. de malo art. 11. in argumento *ſed contra*, docent peccata venialia poſt hanc vitam remitti quoad culpam: Gregorius enim 4. Dialog. cap. 39. expendens verba illa Chriſti Matth. 12. *Qui peccavit in Spiritum Sanctum, non remittetur ei neque in hoc ſæculo neque in futuro*, ſic ait: *In hac ſententia datur intelligi quaſdam culpas in hoc ſæculo, quaſdam verò in futuro poſſe laxari.* Auguſtinus etiam dicit quod *illo tranſitorio igne, non capitalia, ſed minuta peccata purgantur*: quod debet intelligi de purgatione venialium, non ſolùm quoad pœnam, ſed etiam quoad culpam; cùm peccata capitalia ſeu mortalia, in hac vita quoad culpam remiſſa, poſſint quoad pœnam igne purgatorij expiari. Item Gloſſa in illud Matth. 3. *Ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto & igne*, ſic habet: *Spiritu in præſenti abluit, poſt, ſi qua macula ſurrexerit, igne purgatorio ad purum exurit.*

Secundò, Poteſt quis ignorare bonâ fide ſe habere venialia, aut exiſtimare inculpabiliter ſe de illis ſufficienter conteri, quamvis non ita ſit: poteſt etiam præveniri phreneſi, aut morte repentinâ, ita ut non habeat tempus cogitandi & dolendi ſufficienter de venialibus: Ergo cùm venialia non excludant in perpetuum à regno cœleſti, in quod nihil coinquinatum intrare poteſt; dicendum eſt, illa poſt hanc vitam remitti, non ſolùm quoad pœnam, ſed etiam quoad culpam.

Tertiò, gratis omnino dicitur, illum contemnere ſuam ſalutem, qui ante mortem negligit elicere actus pœnitentiæ, quibus peccata venialia priùs commiſſa remittantur; ſicut enim venialia non ſunt materia neceſſaria confeſſionis ſacramentalis, ita nec virtutis pœnitentiæ, & conſequenter nulla eſt neceſſitas præcepti ad pœnitendum de ipſis, nec proinde omiſſio retractationis eorum, verus contemptus ſalutis. Alioquin pari facilitate dici poſſet, eum contemnere ſalutem ſuam, & mortaliter peccare, qui non ſatisfacit pro pœna peccatorum in hac vita (cùm per hujus pœnæ obligationem & reatum, beatitudo retardetur) ac proinde non eſſe purgatorium; quod hæreticum eſt.

82. In hoc omnes ferè Theologi conveniunt, ſed in explicando modo quo peccata venialia poſt hanc vitam remittuntur, inter ſe diſcrepant. Alenſis enim 4. parte quæſt. 57. membro 8. docet illam remiſſionem fieri, non per aliquem actum ipſius animæ ſeparatæ, ſed per ſolam finalem gratiam habitualem, quæ licèt tunc non ſit ſumma ſecundùm intenſionem, bene tamen ſecundùm ſtatum, cùm ſit in termino: ex vi enim termini (inquit) redditur potentior quàm antea, proindeque poteſt omnem culpam venialem ab anima excludere.

83. Sed hic modus dicendi probabilitate caret, & ex eo impugnatur, quòd gratia nondum conſummata per viſionem beatificam (qualis eſt ea cum qua homo decedit, in primo inſtanti ſeparationis animæ) non ſit incompoſſibilis aut pugnans cum peccato veniali; aliàs enim etiam in præſenti vita illud ſecum non admitteret; quandoquidem hoc quod eſt eſſe in primo inſtanti ſeparationis animæ, ſive eſſe gratiam finalem hujus vitæ, nihil ipſi extra ſtatum beatitudinis addit, niſi conjunctionem cum morte, quod certè non eſt remedium contra peccatum veniale: non fit ergo illa remiſſio per habitum gratiæ, ſed per aliquem ejus actum.

84. Non minùs à veritate aliena eſt ſententia Scoti in 4. diſtinctione 21. quæſtione 1. Majoris & Gabrielis ibidem, exiſtimantium peccata venialia cum quibus moritur juſtus, remitti quoad culpam, vel duntaxat in purgatorio, per condignam pœnæ ſolutionem, vel in primo inſtanti ſeparationis animæ, propter opera bona præterita, ex intentione quaſi ad hoc reſervata uſque ad illud tempus. Non minùs, inquam, hæc opinio à veritate aberrat, nam prima pars hujus dicti falſum ſupponit, quòd nimirum ex peccato veniali actuali præterito, ſolùm remaneat deputatio honinis ad pœnam, & conſequenter quod idem ſit, peccatum veniale remitti quoad culpam, & quoad remiſſionem pœnæ; falſum, inquam, ſupponit; ex peccato enim veniali actuali, præter deputationem ad pœnam, remanet quædam habitualis macula & inordinatio in anima, quæ priùs tolli debet, quàm pœna illi debita remittatur, ut ſuprà art. 1. § 2. in ſolutione 4. objectionis oſtenſum eſt.

85. Nec minùs falſa eſt ſecunda pars ejuſdem dicti: vel enim opera illa meritoria præcedentia inſtans mortis, ſufficiebant in præſenti vita ad remiſſionem venialium, vel non: ſi ſufficiebant, ergo ante mortem illa remiſerunt: ſi non ſufficiebant, ergo neque etiam in inſtanti ſeparationis animæ ſufficiunt.

Addo quod fieri poteſt, ut quis paulò poſt ſuam juſtificationem per Sacramentum Baptiſmi,

moriatur in peccato veniali, nullo adhuc opere meritorio facto: Ergo falsum est dicere generatim, venialia deleri post mortem per opera meritoria præcedentia. His ergo sententijs rejectis.

86. Dicendum est, remissionem venialium post hanc vitam fieri per actus contritionis, vel charitatis, quibus anima peccata illa detestatur & retractat. Ita S. Thomas quæst. 7. de malo art. 11. in corp. ubi sic ait: *Venialia remittuntur post hanc vitam quantùm ad culpam, eo modo quo remittuntur in hac vita, scilicet per actum charitatis in Deum repugnantem venialibus in hac vita commissis.* Et in resp. ad 9. *Remittitur* (inquit) *in purgatorio peccatum veniale, quantùm ad culpam, virtute gratiæ, non solùm secundùm quòd est in habitu, quia sic compatitur veniale peccatum, sed prout exit in actum charitatis detestantis veniale peccatum.*

87. Ratio etiam id suadet, non potest enim veniale remitti, etiam in alia vita, nisi per aliquam formam ipsi oppositam, & cum eo repugnantem, quæ alia esse nequit, quàm actus contritionis vel charitatis, quibus anima peccata illa detestatur & retractat, ut ex suprà dictis manifestum relinquitur: præterquam quod, generales assertiones Scripturæ, Conciliorum, & Patrum, affirmantium peccata non remitti sine aliquo actu pœnitentiæ, temerè & sine sufficienti ratione restrigendæ & limitandæ non sunt: nulla autem ratio urgens aut sufficiens ab adversariis adducitur, ut patebit solvendo objectiones ipsorum.

88. Objiciunt ergo primò: Cùm status alterius vitæ, non sit status viæ, sed termini, nullus actus hominis justi post hanc vitam potest esse meritorius vel satisfactorius, vel consequenter causare remissionem culpæ venialis.

89. Sed ad hoc dici potest primò, quod licèt post hanc vitam non possit esse meritum præmij essentialis, bene tamen alicujus præmij accidentalis, quandiu manet adhuc anima aliquo modo in via ad beatitudinem, sicut manet quandiu est in Purgatorio. Ita S. Thomas in 4. dist. 21. quæst. 1. art. 3. ad 4. ubi hæc scribit: *Dicendum quod post hanc vitam non potest esse meritum respectu præmij essentialis, sed respectu alicujus accidentalis potest esse, quandiu manet homo in statu viæ aliquo modo, & ideò in purgatorio potest esse actus meritorius, quantùm ad remissionem culpæ venialis.*

Vel dici potest secundò cum eodem S. Doctore quæst. 6. de malo art. 11. ad finem corporis articuli, actum aliquem animæ justi à corpore reparatæ culpas veniales remittere, non sicut in præsenti vita per modum meriti vel satisfactionis, sed per modum condignæ retractationis & displicentiæ, removentis prohibens.

90. Objiciunt secundò, si actus contritionis & charitatis quos animæ à corpore separatæ eliciunt, valeant ad remissionem culpæ venialis, valebunt etiam pro remissione pœnæ: Sed hoc dici nequit, alioquin animæ illæ quàm citissimè liberarentur ab omni pœna, per actus frequentes & ferventes, quos vinculis & impedimentis corporis expeditæ, sensuque pœnarum, & desiderio beatitudinis excitatæ, promptissimè exercent: Ergo &c.

91. Respondeo negando sequelam Majoris: Ratio est, quia beneficium remissionis culpæ est illis necessarium; debent enim, ut fruantur aliquando beatitudine, ad quam jus habent per gratiam sanctificantem, purgari à culpa venialium; & non possunt ab ea purgari, nisi per remissionem, ad quam Deus prærequirit dispositionem aliquam, per detestationem sufficientem peccati: at beneficium remissionis pœnæ non est illis necessarium, cùm possint rigidè satis-pati, id est solvere totam pœnam debitam peccato veniali. Unde licèt per actus charitatis quos in instanti separationis, vel in purgatorio eliciunt, remissionem culpæ venialis consequantur, non tamen remissionem pœnæ illi debitæ, sed illam in purgatorio per condignam satisfactionem solvunt.

92. Quæres, quandonam animæ à corpore separatæ eliciant actum illum contritionis & charitatis, quo peccata venialia detestantur & retractant, eorumque remissionem consequuntur.

Respondent aliqui, talem actum elici ab anima separata, in ipso instanti separationis animæ, à corpore, quia anima, statim à corpore separata, agnoscit suas culpas ut impedimentum ad gloriam, & perfectam familiaritatem cum Deo, unde statim eas detestatur, & in ferventem charitatis vel contritionis actum prorumpit, antequam ingrediatur purgatorium, in quo tantùm purgantur pœnæ ex præteritis peccatis relictæ. Hæc responsio & sententia probabilitate non caret.

Probabilior tamen videtur alia opinio, quam approbare videtur S. Thomas quæst. 6. de malo art. 11. ad 16. ubi innuit animam à corpore separatam actum illum charitatis vel contritionis quo peccata venialia detestatur elicere in ingressu purgatorij, rationemque insinuat in illo argumento cui respondet, sic enim ibi discurrit: *Quando est aliquod magnum bonum quod differtur, & magnum malum quod imminet, excitatur intensum desiderium ad consequendum bonum, & evadendum malum: Sed animæ separatæ quæ est purgatorio obnoxia, imminet magnum malum, scilicet acerba purgatorij pœna, & differtur à maximo bono, scilicet à vita æterna: Ergo statim excitatur in ea fervens desiderium &c.*

DISPVTATIO V.

De perfectione remissionis peccatorum.

Ad quæst. 88. *D. Thomæ.*

EXplicatâ naturâ & principali effectu pœnitentiæ, qui est remissio peccatorum mortalium & venialium, differit S. Thomas de perfectione hujus effectûs, ostenditque peccata semel per pœnitentiam remissa, per subsequens peccatum non redire. De quo breviter in hac disputatione agendum est. Unde sit

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum peccata ſemel per pœnitentiam remiſſa, per ſubſequens peccatum redeant, vel redire poſſint?

§. I.

Quibuſdam præmiſſis, triplici concluſione utraque difficultas reſolvitur.

1. NOtandum primò, peccata remiſſa duobus modis redire dici poſſe, primò quoad eſſe phyſicum, ſi nimirum idem numero peccatum jam omnino deſtructum reproduceretur; ſecundò quoad modum eſſendi moralem, ſi nempe propter peccatum ſubſequens Deus reſcindat præcedentem condonationem, & peccata remiſſa rurſus in memoria retineat in ordine ad odium peccatoris propter illa, & in ordine ad pœnam illis debitam.

2. Notandum ſecundò, dupliciter adhuc intelligi poſſe, peccata remiſſa redire quoad modum eſſendi moralem, nimirum ſimpliciter & ſecundùm quid. Ut redeant primo modo, requiritur quòd peccatum ſubſequens remiſſionem, virtualiter contineat totum reatum præcedentium delictorum; ut verò redeant ſecundo modo, ſufficit quod peccatum ſubſequens fiat gravius intuitu præcedentis remiſſionis aliorum peccatorum.

3. Notandum tertiò, non hîc ſolùm eſſe quæſtionem de reditu peccati quoad culpam, ſed etiam quoad pœnam; neque ſolùm procedere de lege & potentia Dei ordinaria, ſed etiam de extraordinaria & abſoluta. His præmiſſis, pro reſolutione difficultatis propoſitæ.

4. Dico primò, ſecundùm legem Dei ordinariam peccata ſemel per pœnitentiam remiſſa, non redeunt ſimpliciter & propriè, nec quoad eſſe phyſicum, nec quoad modum eſſendi moralem, neque ſecundùm reatum culpæ, neque ſecundùm reatum pœnæ, ita quod eorum macula reponatur in homine, aut quod propter illa à Deo puniatur. Eſt contra nonnullos ex antiquis Theologis, qui putarunt peccata dimiſſa redire quoad modum eſſendi moralem, (teſte D. Thomâ hîc art. 1. in corp. & S. Bonaventurâ in 4. diſt. 22. art. 1. quæſt. 1.) quorum aliqui, ut Hugo Victorinus lib. 2. de ſacram. parte 14. cap. 9. generatim redire aſſerebant per quodcumque peccatum ſequens: alij verò, ut Præpoſitivus quidam à D. Bonaventura citatus, non per quodlibet generatim, ſed tantùm per hæc quatuor, odium fraternum, apoſtaſiam à fide, contemptum confeſſionis, & retractationem pœnitentiæ priùs factæ. Unde illud diſtichum,

Fratres odit, apoſtata fit, ſpernitque fateri.
Pœnituiſſe piget, priſtina culpa redit.

5. Prima pars quæ aſſerit non redire peccata ſecundùm eſſe phyſicum, manifeſta eſt, peccata enim non poſſunt redire ſecundùm eſſe phyſicum, niſi redeat idem numero actus per quem commiſſa ſunt: At talis actus redire nequit, ſaltem ſecundùm potentiam Dei ordinariam; quod enim ſemel deſiit, nequit idem numero ſecundùm potentiam Dei ordinariam reproduci: Nec poſſunt actus vitales reproduci à Deo, ſine influxu vitali voluntatis, quæ ſine dubio experiretur in ſeipſa reproductionem illam, non minùs quàm experta ſit primam productionem: Ergo ſecundùm legem Dei ordinariam, peccata ſemel per pœnitentiam remiſſa, quoad eſſe phyſicum redire nequeunt.

6. Quod verò etiam non redeant ſecundùm modum eſſendi moralem, ſive quoad culpam, ſive quoad pœnam, oſtenditur primò ex Scriptura & SS. Patribus, dicitur enim Ezechiel. 18. *Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum ejus quas operatus eſt non recordabor.* Et Nahum 1. ubi Vulgata habet, *Non conſurget duplex tribulatio*, Septuaginta vertunt: *Non vindicabit Dominus bis idipſum in tribulatione.* Si autem peccata ſecundùm modum eſſendi moralem redirent per ſequens peccatum, Deus recordaretur eorum, & bis ea puniret: Ergo peccata per pœnitentiam remiſſa, ſive quoad culpam, ſive quoad pœnam, non redeunt. Unde Proſper in reſp. ad 2. objectionem Gallorum: *Qui recedit à Chriſto, & alienus à gratia finit hanc vitam, quid niſi in perditionem cadit? Sed tamen non in id quod remiſſum eſt recidit, neque in originali peccato damnabitur; qui tamen propter poſtrema crimina eâ morte afficitur.* Et Gelaſius Papa in cap. *Finali*, de pœnit. diſt. 4. *Divina* (inquit) *clementia, dimiſſa peccata in ultionem ulteriùs redire non patitur.*

7. Ratio etiam ſuffragatur: Primò, quia remiſſio peccatorum, prout nunc fit, eſt talis ut peccata quoad eſſe morale aboleantur abſolutè, id eſt ſine ulla conditione, vel ſuſpenſione, vel dependentia à peccato futuro: Ergo peccatum ſequens non poteſt eſſe cauſa ut redeant ſecundùm modum eſſendi moralem. Patet Conſequentia, quia ſi peccatum ſequens revocaret priora, id faceret propter decretum divinum, quia ſcilicet Deus conſtituit, ut qui poſt remiſſionem peccaret, reus fieret omnium peccatorum præteritorum. Antecedens verò probatur, tum ex Scriptura in qua abſolutè pœnitenti promittitur remiſſio peccatorum; tum ex formis Sacramentorum, quæ etiam abſolutam peccatorum remiſſionem ſignificant.

8. Secundò, ſi quis peccavit peccato infidelitatis, & poſtea pœniteat, & iterum labatur in peccatum luxuriæ; vel per tale peccatum redit prior infidelitas, vel non? Si non redit, habetur intentum; ſi redit: ergo amittit fidem, per peccatum luxuriæ; quod eſt omnino abſurdum, cùm ex vi talis peccati, nullo articulo fidei diſcredat. Ita egregiè diſcurrit Joannes à S. Thoma hîc diſp. 39. art. 1.

9. Addit, quod ſi redirent peccata remiſſa, non poſſent iterum tolli, niſi per aliquod Sacramentum: Non aliud quàm pœnitentiæ: Ergo teneretur homo iterum confiteri peccata illa, quod eſt abſurdum, & à Benedicto XII. Extravaganti *Inter cunctas* damnatum. Ibi enim definit, *abſurdum eſſe, ut quis peccata per pœnitentiam dimiſſa, rurſus debeat confiteri; & ut debitor liberatus, adhuc maneat ad ſolvendum obligatus.*

10. Confirmatur: Si peccata actualia per pœnitentiam remiſſa redire poſſent, etiam peccatum originale per baptiſmum ſublatum poſſet redire: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Sequela Majoris videtur manifeſta, eſt enim eadem ratio quoad hoc de peccato originali, ac de actualibus. Minor verò ſuadetur, ſi enim rediret peccatum originale, deberet rurſum tolli per aliquod

ſacramentum: Non per pœnitentiam, quia illa non eſt inſtituta in remedium peccati originalis, ſed ſolùm peccatorum actualium poſt Baptiſmum commiſſorum: Ergo per Baptiſmum; & ſic Baptiſmus deberet iterari, quod eſt hæreticum.

Hæc argumenta probant, peccata ſemel per pœnitentiam remiſſa, non redire etiam quoad pœnam; cùm enim pœna non debeatur niſi propter culpam, ſi non redeat peccatum quoad culpam, non redibit etiam quoad reatum ſeu obligationem ad pœnam.

11. Dico ſecundò, Licèt peccata ſemel remiſſa non redeant ſimpliciter propter peccatum ſubſequens, redire tamen ſecundùm quid. Primò, quia frequenter, & vulgari loquendi modo, dicitur aliquid redire, quando ei ſuccedit aliquid ſimile; ſic enim dicimus redire febrim, redire pluviam, redire hyemem, & ſimilia: At peccata mortalia quæ de novo committuntur, quantùm ad privationem gratiæ, & reatum pœnæ æternæ, ſimilia ſunt illis quæ fuerant per pœnitentiam remiſſa: Ergo peccata ſemel remiſſa, redeunt ſecundùm quid propter peccatum ſubſequens. In hunc ſenſum D. Thomas hîc art. 1. intelligit illud Jacobi 2. *Quicunque totam legem ſervaverit, offendat autem in uno, factus eſt omnium reus*; quia ſcilicet privatur omni gratiâ, & beatitudine, ac mercede operum, proinde ac ſi nullum mandatum ſervaſſet.

Secundò, peccata ſemel remiſſa, propter peccatum ſubſequens redeunt ſecundùm quid, quia peccatum ſubſequens fit gravius, ob circunſtantiam ingratitudinis, in hoc conſiſtentis, quòd homo poſt acceptum beneficium remiſſionis divinæ, peccat.

12. Eſt autem magna differentia inter hunc modum redeundi, & alium purum & ſimplicem quem præcedenti concluſione negavimus; nam in ſimplici reditu, plura eſſent peccata, præter illud ſequens; in iſto autem non eſt niſi peccatum illud quod de novo committitur, ſed aggravatum ex peccatis prioribus, ſive potiùs ex eorum remiſſione. Sicut autem quædam peccata ſunt, quæ magis pugnant contra beneficium remiſſionis, ita majorem in ſe continent ingratitudinem, & magis aggravantem; hujuſmodi ſunt ea quatuor quæ recenſet D. Thomas hîc art. 2. ſcilicet odium fraternum, apoſtaſia à fide, contemptus confeſſionis ſacramentalis, & retractatio pœnitentiæ priùs factæ.

Dico tertiò, peccata ſemel remiſſa nequeunt, etiam de potentia Dei abſoluta, redire quantùm ad eſſe phyſicum, bene tamen quantùm ad modum eſſendi moralem.

13. Probatur prima pars: Licèt poſſit Deus de potentia abſoluta, alia à peccato jam deſtructa reproducere, non tamen ipſum peccatum: Sed per pœnitentiam peccatum jam omnino deſtructum eſt: Ergo à Deo, etiam de potentia abſoluta, reproduci nequit, nec per conſequens redire quantùm ad eſſe phyſicum. Major probatur, quia aliàs Deus eſſet author peccati, eſſet enim cauſa proxima & principalis illius, ex eo quod cauſa ſecunda non poſſet eſſe niſi inſtrumentum, ipſa enim non habet virtutem innatam ad reproducendum rem ſemel deſtructam.

14. Secunda quoque pars ſuadetur, cùm enim Deus ſit ſupremus & abſolutus Dominus, poſſet de potentia extraordinaria remittere alicui peccatum, ſub ea conditione, ut ſi poſtea iterum peccaret, tantam culpam & reatum pœnæ contraheret, quantam contraxiſſet ex utroque peccato, ſi priùs non fuiſſet remiſſum; in quo caſu culpa & reatus pœnæ rediret quoad eſſe morale: Ergo peccata ſemel remiſſa, de potentia Dei abſoluta, redire poſſunt quantùm ad modum eſſendi moralem.

§. II.

Solvuntur objectiones.

15. CONtra primam concluſionem objiciuntur in primis quædam Scripturæ & SS. Patrum teſtimonia, quibus ſignificari videtur quod peccata jam remiſſa redeant, dicitur enim Pſal. 108. *In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conſpectu Domini.* In quem locum Auguſtinus, *Si ergo Judas teneret illud ad quod vocatus eſt, nullo modo ad eum vel ſua præterita, vel parentum iniquitas pertineret: ſed quia non tenuit adoptionem in familia Dei, ſed iniquitatem vetuſti generis, rediit iniquitas patrum ejus in conſpectu Domini, ut in eo etiam ipſe puniretur.* Scriptura etiam docet, Deum datâ occaſione recordari peccatorum quæ jam remiſſa ſunt, ea ſcilicet puniendo, ut patet ex verbis illis mulieris Sarephtanæ ad Eliam 3. Regum 17. *Quid mihi & tibi vir Dei? Ingreſſus es ad me, ut rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meum.* Item Matth. 18. licèt Dominus ſervo nequam omne debitum dimiſiſſet, tamen poſtea auditâ ejus crudelitate in conſervum, illud revocavit dicens: *Non exeat inde donec reddat univerſum debitum:* Ergo per ſubſequens peccatum revixit debitum quod ei dimiſſum fuerat. Unde Auguſtinus de ſermone Domini cap. 6. ait in perſona Domini: *Si non dimiſeris, revocabo te, & quidquid tibi dimiſeram replicabo.* Similia dicunt Ambroſius, Gregorius, Beda, Rabanus, & alij.

16. Ad locum Pſalmi 108. reſpondeo quod iniquitates parentum dicuntur redire in memoriam Dei pro filijs, non quantùm ad culpam, ſed quantùm ad aliquam pœnam temporalem, quâ Deus ſolet caſtigare peccata parentum. De qua etiam intelligi debent verba viduæ ad Eliam, loquebatur enim de memoria iniquitatum quantùm ad punitionem aliquam temporalem, quâ Deus caſtigabat illam in morte filij; vel fortaſſe illa mulier habebat peccata non remiſſa, & loquebatur de illis.

17. Ad parabolam verò Matth. 18. dicendum eſt quod à ſervo illo exigitur totum debitum, propter peccatum ſequens, quia debitum illud rediit ſecundùm quid, & per quandam æquivalentiam, propter immiſericordiam & crudelitatem, quâ erga conſervum uſus eſt. Unde per parabolam illam Chriſtus ſignificare tantùm voluit, Deum graviſſimè offendi ex eo quod nolimus remittere injurias nobis illatas, & peccatum illud immiſericordiæ ſeveriſſimè puniturum, juxta illud Jacobi 2. *Judicium ſine miſericordia illi qui non facit miſericordiam*: id eſt judicium duriſſimum illi fiet. Quo documento plurimùm egebant Judæi, vindictæ cupidiſſimi.

18. Ad ſanctos Patres reſpondeo eos loqui de reditu peccatorum, quoad circunſtantiam ingratitudinis, modo in ſecunda concluſione explicato: vel de reditu peccatorum quoad culpam & pœnam æquivalentem; quia per ſubſequens peccatum contrahitur ſimilis pœna æterna ſenſûs, & privatio ejuſdem beatitudinis objectivæ; juxta quem ſenſum, ut ſuprà annotavimus, explicatur

illud Jacobi 2. *Qui offendit in uno, factus est omnium reus.*

19. Objicitur secundò: Bona opera per peccatum mortificata, redeunt per pœnitentiam: Ergo similiter peccata per gratiam occultata & tecta, redeunt per peccatum subsequens. Antecedens constabit ex dicendis disp. sequenti. Consequentia verò probatur, quia non videtur major ratio, cur per pœnitentiam redeant merita per peccatum mortificata, & non redeant per subsequens peccatum mortale peccata priùs remissa, cùm faciliùs mala reviviscant, quàm bona. Unde Deus Ezechiel. 18. eodem modo dicit se non recordaturum ampliùs bonorum operum quæ quis in peccatum cadens, anteà egerat; sicut dicit se non recordaturum peccatorum de quibus egit pœnitentiam.

20. Respondeo, concesso Antecedente, negando consequentiam & paritatem; quadruplex enim assignari potest ratio discriminis. Prima est, quia Deus pronior est ad benefaciendum & miserendum, quàm ad puniendum; & ipse est author meritorum, & non peccatorum: unde non mirum, si merita per peccatum mortificata, maneant in divina acceptione, & sublato peccato, quod impedit eorum effectum, reviviscant: peccata verò remissa non maneant in indignatione divina; ut per sequens peccatum mortale redeant in se formaliter quoad culpam, vel pœnam æternam. Quàmvis ex parte hominis ad malum proni, faciliùs esset mala reviviscere, quàm bona.

Secunda est, quia promissiones debent amplè & favorabiliter intelligi, è contra verò comminationes, utpote odiosæ, debent potiùs restringi, & intelligi quantùm fieri potest, cum moderatione favorabili: Atqui promissio est quòd Deus dicat se non ampliùs recordaturum omnium iniquitatum pœnitentis; comminatio verò, quòd dicat se non recordaturum bonorum operum justi in peccatum lapsi: Ergo debent rationabiliter diversimodè intelligi; illa quidem amplissimè, ista verò cum favorabili restrictione. Per quod patet ad locum Ezechielis.

Tertia est, quia peccata de facto Deus absolutè delet, ut suprà ostendimus, merita verò non nisi sub conditione; unde in Scriptura aliter loquitur de meritis & de peccatis, nusquam enim ait merita justi post lapsum exinaniri, aboleri, projici in profundum maris, & similia quæ dicit de peccatis per pœnitentiam remissis.

Quarta assignatur à D. Thoma in 4. dist. 21. quæst. 1. art. 1. ad 6. ubi sic discurrit: *Remissio peccatorum est principaliter opus Dei, sed mortificatio meritorum præcedentium est opus hominis: Homo autem suâ actione non potest evacuare simpliciter opus Dei, quamvis possit impedire ne sibi prosit: Et ideò homo per peccatum sequens non potest remissionem præcedentium peccatorum annullare: potest autem suâ actione evacuare quod per ipsum factum est: Et ideò potest mortificationem præcedentium meritorum, per merita sequentia penitus annullare, præcipuè gratiâ adjutus.*

21. Objicitur tertiò: Si alicui per pœnitentiam remittatur culpa mortalis, & pœna æterna illi debita, relicto reatu pœnæ temporalis luendæ in purgatorio, illeque postea antequam pro pœna illa temporali satisfecerit, incidat in aliud peccatum mortale, & statim moriatur, non solùm torquebitur pœnâ æternâ, debitâ tali peccato, sed etiam debitâ priori remisso; quia pœna temporalis in quam fuit commutata, per subsequens peccatum fit æterna; cùm enim in inferno nulla sit redemptio, aut pœnarum alleviatio, nulla in eo est pœna temporalis: Ergo in aliquo casu peccatum per pœnitentiam remissum, redit per subsequens peccatum, saltem quantùm ad pœnam æternam, quæ in temporalem commutata fuerat in justificatione peccatoris.

22. Respondet Franciscus Amicus hîc disp. 7. sectione 1. in fine, in casu posito pœnam illam temporalem reddi æternam per accidens, quia ille homo per peccatum sequens, cum morte conjunctum, constituit se incapacem satisfactionis temporalis pro aliqua pœna, & sic impossibile est illam pœnam finiri; non ex eo quod Deus imputet culpam jam remissam, sed ex illo statu in quem incidit ille homo per damnationem æternam. Hæc solutio probabilitate non caret; quia tamen hoc videtur valde durum, & contra justitiam, ut pro culpa jam remissa, sine novo reatu, subeat quis pœnam æternam, cùm solùm debeat temporalem.

23. Meliùs respondetur cum S. Thoma in 4. dist. 22. quæst. 1. art. 1. ad 5. ubi relatâ hac priori solutione, & rejectâ, subdit: *Et ideò alij dicunt quòd pœnâ cujus aliquis est debitor post culpam remissam, in inferno punietur temporaliter. Nec propter hoc sequitur quod in inferno sit redemptio, quia pœna quæ solvitur, non redimitur: Nec est inconveniens, quod quantùm ad aliquid accidentale, pœna inferni minuatur usque ad diem judicij, sicut etiam augetur:* ex consortio scilicet damnatorum.

DISPVTATIO VI.

De reviviscentia meritorum.

Ad quæst. 89. D. Thomæ.

DVo sunt præcipui effectus pœnitentiæ; nimirum remissio peccatorum, & reviviscentia meritorum. Primus convenit illi per se, alter verò solùm per accidens; nam per se pœnitentia solùm removet peccatum, quo remoto statim merita reviviscunt, & effectum suum qui per peccatum impediebatur sortiuntur. De primo effectu tribus disputationibus præcedentibus fusè egimus, in hac verò de altero disseremus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum merita seu bona opera, per peccatum mortificata, per pœnitentiam reviviscant?

§. I.

Quibusdam præmissis conclusio affirmativa statuitur.

MAnifestum est, per pœnitentiam recuperari gratiam sanctificantem, cùm justificatio peccatoris fiat per infusionem talis gratiæ. Constat etiam, per illam recuperari virtutes infusas, cùm illæ sint proprietates gratiæ, eamque subin-

de inſeparabiliter comitentur. Unde Lucæ 15. Pater filio prodigo redeunti & reſipiſcenti, jubet reddi ſtolam primam, & annulum, & calceamenta, id eſt gratias & virtutes ante infuſas, & per peccatum deperditas, ut interpretantur Hieronymus Epiſt. 146. ad Damaſum, Ambroſius lib. 7. in Lucam ad caput 15. aliique Patres.

2. Solùm poteſt eſſe dubium de aliquibus virtutibus, quæ videntur irrecuperabiles, ſicut eſt virginitas, & innocentia; illa quidem, quia conſiſtit in totali inexperientia rei venereæ; iſta verò, quia conſiſtit in immunitate ab omni peccato. Sed dicendum breviter, iſtas etiam virtutes per pœnitentiam recuperari, quantùm ad formale, id eſt quantùm ad ipſum habitum, & inclinationem quam habent ad ſuos actus, licèt non ſemper reſtituantur, quoad id quod in ipſis de materiali importatur, quia aliquando materia circa quam verſantur, eſt irrecuperabilis; ut conſtat in virginitate, quæ habet pro materia inexperientiam veneris; implicat autem illam recuperari ab his qui voluptates venereas experti ſunt, ut de ſe patet. Unde S. Thomas 2. 2. quæſt. 152. art. 3. ad 3. *Virginitas reparari poteſt per pœnitentiam, quantùm ad id quod eſt formale in virtute, non autem quoad id quod eſt materiale in ipſa: non enim ſi quis magnificus abſumpſerit divitias, per pœnitentiam peccati reſtituuntur divitiæ; & ſimiliter ille qui virginitatem perdidit, per pœnitentiam non recuperat virginitatis materiam, ſed recuperat virginitatis propoſitum.* Hæc ſunt certa & indubitata apud omnes, ſed difficultas eſt, an per pœnitentiam merita, ſeu bona opera mortificata, reviviſcant, ſeu recuperent vim quam habebant perducendi hominem ad vitam æternam. Quod ut magis explicetur,

3. Sciendum eſt, opera quæ homo per extrinſecam Dei ordinationem ad finem ſupernaturalem elevatus poteſt elicere, eſſe in quadruplici differentia; alia enim ſunt viva, alia mortua, alia mortifera, & alia mortificata. Viva ſunt, quæ homo ex principio vitali, gratia ſcilicet & charitate, operatur. Mortua, quæ ex genere ſuo & proprio objecto bona ſunt, ſed ab homine exiſtente extra ſtatum gratiæ elicita, vitæ principio omnino carent. Mortifera, quæ mortem cauſant in anima, privando eam gratiâ, quæ quantùm ad vitam ſupernaturalem ſe habet ad animam, ſicut anima ad corpus, quantùm ad naturalem, ut egregiè expendit Auguſtinus Sermone quinto de verbis Domini, his verbis: *Sicut anima eſt vita corporis, ſic animæ vita eſt Deus* (unitus illi per gratiam & charitatem) *Sicut expirat corpus, cùm animam emittit; ita expirat anima, cùm Deum amittit. Deus amiſſus, mors animæ. Anima emiſſa, mors corporis.* Demum opera mortificata ea dicuntur, quæ à gratia & charitate elicita, per ſubſequens peccatum dicuntur mortificari, ex eo quod impediuntur ne habeant vim & efficaciam perducendi hominem ad vitam æternam; metaphorâ ductâ à membris corporis animalis, quæ tunc dicuntur mortificata, quando ſunt impedita à ſuis effectibus, ſive ab exercitio ſuarum operationum.

Præſens ergo difficultas non procedit de operibus vivis, quia illa non egent reviviſcentiâ, ut patet; neque de mortiferis, quia potiùs illa per pœnitentiam deſtruuntur; neque de mortuis, quia hæc cùm nunquam fuerint viva, non poſſunt intelligi rèviviſcere; nam reviviſcere eſt iterum vivere, unde ſupponit vivere. Tota igitur quæſtio devolvitur ad bona opera & merita mortificata per peccatum, de quibus inquirimus, an per pœnitentiam reviviſcant, ſeu recuperent vim & efficaciam perducendi hominem ad vitam æternam, quâ fuerant privata per peccatum? Pro reſolutione,

Dico breviter, merita ſeu bona opera, per peccatum mortificata, reviviſcere per pœnitentiam. Ita D. Thomas hîc art. 5. & Theologi cum illo, qui hanc concluſionem adeò certam exiſtimant, ut oppoſitum errorem eſſe affirment.

Probatur primò ex illo Joël. 2. *Reddam vobis annos quos comedit locuſta & bruchus.* 4. Quæ verba interpretantur SS. Patres de reviviſcentia meritorum; ac ſi diceret Scriptura, reddam vobis mercedem præteritarum actionum, quas locuſta & bruchus veſtrorum peccatorum, ſuo privaverant præmio. Unde Gloſſa interlinearis, ex Hieronymo ſumpta, ibidem ait: *Conſide terra & lætare quæ priùs dominicum ſementem tuâ ariditate perdideras, quia magnificavit Dominus ut faceret tecum miſericordiam, & lignum crucis afferret fructum ſuum, & Spiritus Sancti dona dulciſſima, ſuam cunctis tribuerent largitatem. Vos quoque quos poſt pœnitentiam juſtè voco filios Sion & Eccleſiæ, lætamini atque gaudete, quia tribuit vobis Deus Pater Doctorem juſtitiæ* (vel alimenta juſtitiæ, ſicut Septuaginta legunt) *Et non ſolùm hoc dedit, ſed fecit vos novis virtutum frugibus abundare.* Tum deinde mox: *Et annos quos perturbationibus ante regnantibus perdideratis in vobis, quando opera veſtra, locuſta, bruchus, rubigo, erucaque* (peccati) *conſumpſerat, Deus vobis perire non paſſus eſt.* Indeque infert: *Si poſt pœnitentiam autem tantam ubertatem Deus pollicetur, quid reſpondebit Novatus, negans pœnitentiam, & reformari poſſe peccatores in priſtinum ſtatum, ſi digna fecerint opera pœnitentiæ?*

Probatur ſecundò concluſio ex illo Pauli ad Hebræos 6. *non enim injuſtus Deus ut obliviſcatur operis veſtri, & dilectionis quam oſtendiſtis in nomine ipſius.* 5. Terruerat Apoſtolus Hebræos lapſos, per illa verba: *Impoſſibile eſt eos qui ſemel ſunt illuminati, guſtaverunt etiam donum cœleſte .... & prolapſi ſunt, rurſus renovari ad pœnitentiam.* Deinde verò, ut eos excitet ad reſipiſcentiam, conſolatur ipſos dicens, Deum non eſſe injuſtum, quia ſi à peccato per pœnitentiam reſurgant, Deus bona eorum opera præcedentia compenſabit præmio vitæ æternæ. Ita hunc locum explicant SS. Patres, Chryſoſtomus homil. 10. Athanaſius oratione de blaſphemia in Spiritum Sanctum, Epiphanius hæreſi 59. Auguſtinus de fide & operibus cap. 14. D. Thomas lect. 3. in hunc locum, & Gloſſa ordinaria, ibidem dicens: *Sicut enim priora bona per ſequentia mala mortua fuerunt, & irrita facta; ita ipſa eadem per pœnitentiam, & alia bona ſequentia reviviſcunt.*

Favet etiam Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 16. ubi ſic ait: *Hac igitur ratione juſtificatis hominibus, ſive acceptam gratiam perpetuò conſervaverint, ſive amiſſam recuperaverint, proponenda ſunt Apoſtoli verba: Abundate in omni opere bono, ſcientes, quòd labor veſter non eſt inanis in Domino. Non enim eſt injuſtus Deus, ut obliviſcatur operis veſtri boni, & dilectionis, quam oſtendiſtis in nomine ipſius.* 6. Quibus verbis Tridentinum diſtinguit duo hominum genera: Unum eorum, qui in accepta gratia perpetuò perſeverant; quos ad præmium laborum ſperandum hortandos eſſe ait

verbis illis Apoſtoli 1. Corinth. 15. *Abundate in omni opere bono &c.* Alterum eorum, qui gratiam amiſſam recuperant, ad quos pertineat locus poſterior Apoſtoli ad Hebræos 6. *Non eſt injuſtus Deus &c.* Alioquin Concilium partem illam aſſertionis ſuæ ſine confirmatione relinqueret, fruſtraque diceret, proponenda eſſe verba illa ijs qui amiſſam gratiam recuperaverint, ut intelligant Deum non obliviſci bonorum operum quæ fecerunt ante lapſum.

7. In confirmationem ejuſdem veritatis adducit Hugo Cardinalis verba illa Jeremiæ 2. *Recordatus ſum tui, miſerans adoleſcentiam tuam, & charitatem deſponſationis tuæ.* Quid enim (inquit) eſt Deum miſerantem recordari adoleſcentiæ & charitatis noſtræ, quàm priſtina opera in charitate facta, & peccato interrupta, oblivioni non tradere. In eundem ſenſum explicant SS. Patres Ambroſius, Hieronymus, Anſelmus, Chryſoſtomus, Theodoretus, Theophilactus, & D. Thomas, illud Apoſtoli ad Galat. 3. *Tanta paſſi eſtis ſine cauſa? ſi tamen ſine cauſa.* Quaſi dicat Apoſtolus Galatis, poſt magna merita in peccatum & Judaïſmum prolapſis: in veſtra ſitum eſt poteſtate efficere ut ea ſitis paſſi fruſtra, id eſt ſine fructu, ſi maneatis in peccatis veſtris; aut etiam cum fructu, ſi à peccatis reſurgatis.

8. Probatur tertiò concluſio ex Tridentino citato, quod poſt verba ſuprà relata, paulò poſt addit: *Nihil juſtificatis ampliùs deeſſe credendum eſt, quominùs plenè, illis quidem operibus, quæ in Deo ſunt facta, divinæ legi pro hujus vitæ ſtatu ſatisfeciſſe, & vitam æternam ſuo tempore, ſi tamen in gratia deceſſerint, conſequendam promeruiſſe cenſeantur.* Ubi tres innuit conditiones requiri, ut opera noſtra ſint meritoria, & reipſa conſequantur ſuum præmium; nimirum ut ſint opera hominis juſtificati, ut ſint facta in Deo, ſive ex Dei gratia & auxilio; & ut qui ea fecit, in gratia decedat; & quod valde notandum eſt, ait, *Nihil ampliùs deeſſe credendum eſt.* Atqui merita mortificata habent duas priores conditiones, ut conſtat; & tertiam recuperant virtute pœnitentiæ, utpote in qua datur pœnitenti gratia habitualis, cum qua poteſt decedere: Ergo merita mortificata, per pœnitentiam reviviſcunt.

9. Ratio etiam id ſuadet: Cauſa enim carens aliquo ſuo effectu, præcisè propter impedimentum, debet, ſecluſo impedimento, illum habere; v. g. lapis in aëre ſuſpenſus, & fune impeditus, ne deorſum feratur, præciſo fune, & ſublato obice, redit ad centrum: Sed merita antiqua, per ſubſequens peccatum, tantùm fuerunt impedita à ſuo effectu, qui eſt tribuere homini jus ad vitam æternam: Ergo cùm virtute pœnitentiæ tollatur illud impedimentum, debent effectum illum homini tribuere, in quo eorum reviviſcentia conſiſtit. Hanc rationem inſinuat S. Thomas in 4. diſt. 14. quæſt. 2. art. 2. ubi inquit, *quod ſicut ventus auferens nubem, nobis Solem reſtituit; ita pœnitentia tanquam removens prohibens gratiam gratum facientem, & omnes virtutes nobis reſtituit.*

A deſtruuntur: Ergo non reviviſcunt per pœnitentiam. Major patet, Minor probatur. Æquè, imò magis potens eſt peccatum ad deſtructionem meritorum præcedentiũ, quàm gratia ad deſtructionem peccatorum ſive demeritorum antecedentium; habet enim peccatum infinitam malitiam, gratia verò è contra finitam bonitatem: Sed gratia ita deſtruit peccatum, ut nihil ipſius vel phyſicum vel morale remaneat: Ergo à fortiori peccatum ita præcedentia merita deſtruit, ut illa nec phyſicè, nec moraliter, nec in ſe, nec in divina acceptatione remaneant.

Confirmatur: Ideò per gratiam deſtruitur omnino peccatum ſive demeritum, quia eſt forma
B ei contraria, & cum ipſo incompoſſibilis: Sed peccatum ſuperveniens eſt etiam forma contraria & incompoſſibilis cum valore meritorum: Ergo per illud talis valor omnino deſtruitur.

Confirmatur ampliùs: Idcirco gratia omnino deſtruit peccatum, quia tollit fundamentum reatûs ſive obligationis ad pœnam æternam, videlicet rationem maculæ ex præterito peccato relictæ: Atqui ſimiliter per peccatum deſtruitur fundamentum valoris & condignitatis, quam habent merita ad gloriam, nimirum ipſa gratia ſanctificans: Ergo per peccatum deſtruitur omnino valor & condignitas ad gloriam quam habebant merita præcedentia, ſeu bona opera ante ipſum
C peccatum elicita.

Ad objectionem reſpondeo, conceſsâ Majori, 11.
negando Minorem, & ad illius probationem dico quod etſi gratia ſecundùm ſe præcisè non ſit fortior ad deſtructionem demeritorum, quàm peccatum ad deſtructionem meritorum, bene tamen ut ſubeſt legi divinæ miſericordiæ volentis acceptare merita præterita ad præmium, licèt mortificata, & nolentis punire delicta ſemel dimiſſa, licèt delinquens iterum peccet. Quod ſi quæras fundamentum aſſerendi talem legem, dico eſſe in primis loca Scripturæ & Concilij Tridentini, nec non SS. Patrum, ex quibus §. præcedenti deduximus merita mortificata reviviſcere.
D Secundò eſſe proclivitatem Dei majorem ad præmiandum quàm ad puniendum, ratione cujus ſemper punit citra & præmiat ultra condignum.

Ad primam confirmationem ſimiliter nego Minorem, peccatum enim ſequens merita, & illa mortificans, non eſt contrarium eorum valori, ſed tantùm impedimentum ipſius effectui, ſive juri ad præmium ei correſpondens; unde cùm cauſa carens aliquo ſuo effectu, propter impedimentum, ſecluſo obice, illum habeat, ſublato peccato per pœnitentiam, & reſtitutâ gratiâ habituali, antiqua merita, per peccatum mortificata, recuperant jus ad præmium illis correſpondens, ut in ultima probatione noſtræ concluſ. declaravimus.
E Ad ſecundam dico quod licèt merita in fieri dependeant à gratia tanquam à radice & fundamento ſui valoris, non tamen in conſervari, ſed ſolùm à divina voluntate ad gloriam acceptare volente, quæ voluntas remanet, etiam poſt peccatum.

Objicies ſecundò: Quando contractus aliquis 12.
non eſt abſolutus, ſed conditionatus, & deficit conditio, omnino deſtruitur: Sed contractus quo Deus pepigit remunerare merita noſtra, eſt conditionatus, & conditio à qua dependet, eſt ſi non adſit obex ex parte hominis: Ergo adveniente tali obice per peccatum, omnino extinguitur contractus, & merita deſtruuntur, ſubindeque per pœnitentiam non reviviſcunt; nam ut ſuprà dicebamus, quod ſemel verè & totaliter deſtructum

§. II.

Solvuntur objectiones.

10. OBjicies primò: Quod omnino moritur ſeu deſtruitur, non poteſt per pœnitentiam reviviſcere ſeu reparari: Sed merita præcedentia per ſubſequens peccatum omnino extinguntur &

est, non potest revivisc ere, saltem de potentia Dei ordinaria, & citra miraculum.

13. Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem, quoad secundam partem, quòd nimirum conditio contractûs de remuneratione nostrorum meritorum sit ista, si non apponat homo impedimentum; ab hac enim conditione non dependet talis contractus, sed ab ista, si non tollat tandem impedimentum semel appositum, vel si apponat perpetuum: unde non quodlibet peccatum, sed solùm illud quod conjungitur cum morte, sive impœnitentia finalis, extinguit contractum prædictum, & tollit remunerationem meritorum.

14. Objicies tertiò: Merita mala, seu peccata per pœnitentiam remissa, non redeunt: Ergo nec merita bona per peccatum mortificata, reviviscunt. Antecedens constat ex dictis disputatione præcedenti. Consequentia verò probatur, tum ex paritate rationis; tum etiam, quia sicut dicitur Ezechiel. 18. dè peccatore pœnitentiam agente, *Omnium iniquitatum ejus non recordabor*; sic dicitur de justo qui commisit crimen lethale, *Omnes justitiæ ejus non recordabuntur.*

15. Respondeo, concesso Antecedente, negando consequentiam & paritatem, quatuor enim inter reditum peccatorum & reviviscentiam meritorum disputatione præcedenti, in solutione secundæ objectionis, discrimina assignavimus. Nec obstant verba prædicta Ezechielis; cùm enim, ut suprà dicebamus, Deus sit pronior ad miserendum quàm ad puniendum, verbum *non recordari*, applicatum peccatis, significat totalem eorum remissionem quoad culpam, & pœnam æternam; applicatum verò ad merita, solùm significat impedimentum effectûs valoris eorum, quod per pœnitentiam tollitur, subindeque per illam merita mortificata reviviscunt.

16. Objicies quartò: Si merita reviviscerent, vel omnia redirent, vel solùm aliqua? Neutrum dici potest: Non quidem primum, docet enim D. Thomas art. 2. hujus quæstionis, eum qui à peccato resurgit, interdum ad minorem, interdum verò ad majorem charitatem & gratiam resurgere, quod verum non esset, si merita omnia redirent. Neque etiam secundum, quia non videtur esse major ratio, cur aliqua merita, potiùs quàm alia reviviscant. Ut hæc difficilis objectio plenè solvatur, & modus quo merita mortificata reviviscunt, explicetur, sit

ARTICVLVS II.

In qua proportione & quantitate reviviscant per pœnitentiam, opera mortificata per peccatum?

§. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententiæ.

17. LIcèt certum & indubitatum sit apud Theologos, merita mortificata, per pœnitentiam resurgere, celebris tamen est difficultas & controversia apud illos circa modum & quantitatem in qua reviviscunt, an scilicet resurgant secundùm omnem gradum meriti quem habuerunt ante peccatum, & homo per pœnitentiam statim recuperet omnem gratiam quam habebat ante peccatum: an verò solùm juxta quantitatem seu intensionem contritionis per quam resurgit? Sed antequam resolvatur, pro intelligentia diversarum de ea opinionum, Recolendum est illud quod diximus in Tractatu de virtutibus Theologicis, agendo de augmento charitatis, & in Tractatu de Incarnatione, differendo de gratia Christi, gratiam posse dupliciter considerari, nimirum in esse physico, seu ut est qualitas & habitus, reddens nos participes divinæ naturæ, & filios Dei adoptivos; & in esse morali, sive in esse gratiæ, quatenus per eam justus acceptatur ad gloriam, medijs bonis operibus, vel præsentibus, vel præteritis, sed remanentibus in divina acceptatione. Hoc præmisso

Prima sententia asserit omnia omnino merita per peccatum mortificata, beneficio pœnitentiæ ita perfectè reviviscere, ut præter gratiam & gloriam correspondentem dispositioni in qua homo resurgit, dentur insuper tot gradus gratiæ, & jus ad tot gradus gloriæ, quot habuisset per merita præcedentia, si non fuissent mortificata. Ita Nominales, Major, Gabriel, Ocham, quos sequuntur communiter Recentiores extra Scholam D. Thomæ, præsertim Suarez in opusculo de reviviscentia meritorum, ubi quæstionem istam fusissimè pertractat. 18.

Secunda huic immediatè opposita, existimat nullum gratiæ gradum pœnitenti conferri, præter eum qui præsenti contritioni correspondet; ita ut nullo alio modo opera mortificata reviviscere intelligenda sint, quàm quia idem præmium essentiale quod gratiæ hîc & nunc collatæ correspondet, pluribus titulis conferatur, nempe & ratione præsentis dispositionis, & intuitu meritorum antecedentium. Addit tamen, novum aliquod præmium accidentale esse conferendum, nempe gaudium majus de operibus in prima charitate factis, non tamen distinctum præmium essentiale. Ita Bannez 2. 2. quæst. 24. art. 6. citans pro hac sententia Alensem, D. Bonaventuram, Capreolum, Palùdanum, & Cajetanum.

Tertia docet contritionem quâ aliquis resurgit esse dispositionem ad duplicem gratiam, ad eam scilicet quæ de novo datur in vi præsentis dispositionis, juxta quantitatem illius, & ad restituendam antiquam in eadem intensione & quantitate; ita quod si aliquis resurgat per contritionem ut octo, recipit gratiam ut sexdecim, octo nempe gradus juxta præsentem dispositionem, & octo de gratia antiqua, & per peccatum præcedens deperdita, qui præsenti contritioni ut causæ per accidens correspondent. Ita Joannes à S. Thoma hîc disp. 16. art. 2.

Quarta & ultima, ac in Schola D. Thomæ communior, asserit quod resurgens à peccato semper accipit novum aliquem gradum gratiæ in esse gratiæ, ratione præcedentium meritorum, & consequenter novum gradum etiam gloriæ essentialis eis correspondere; non tamen semper totam gratiam, etiam præcisè in esse gratiæ, recuperare, nec per consequens totum jus ad gloriam meritis præcedentibus correspondens, sed secundùm proportionem ad præsentem contritionem per quam resurgit; ita ut si Petrus antequam peccet mortaliter, habuerit merita ut viginti v. g. & resurgat per contritionem ut quatuor, detur ei gratia in esse gratiæ, & jus ad visionem beatificam, usque ad octavum gradum, quatuor gradus propter præsentem contritionem, & quatuor alij, propter præcedentia merita. Ita Soto, Ledesma, Nugno, Alvarez, Candidus, Valentia, & alij qui addunt gratiam deperditam per peccatum, nunquam in esse qualitatis & habitûs recuperari, donec

donec homo in actum ferventiorem prorumpat, qui sit dispositio ad ejus augmentum ; & quia potest contingere quod homo in hac vita non eliciat talem actum ferventiorem ; vel si illum eliciat, ille habebit augmentum gratiæ, sibi correspondens, non verò meritis præcedentibus debitum ; ideò dicunt augmentum gratiæ, meritis remissè vivificatis debitum, non dari nisi in instanti separationis animæ à corpore, in quo anima actum ferventissimum charitatis aut contritionis elicit, quo se disponit ad recipiendum physicè augmentum gratiæ & gloriæ, meritis remissè vivificatis debitum ; qui actus, cùm sit extra statum viæ, non est meritorius, sed tantùm dispositivus ad tale augmentum.

A

B

§. II.

Rejiciuntur tres primæ sententiæ, & quarta statuitur.

DIco primò, per pœnitentiam non semper homo recuperat totam gratiam in esse qualitatis & habitûs, quam habebat ante peccatum, sed gratia quæ in justificatione ei infunditur, commensuratur præsenti dispositioni per quam resurgit.

19. Probatur primò authoritate D. Thomæ hîc art. 2. dicentis: *Pœnitens quandoque resurgit in majori gratia quàm priùs habuerat, quandoque autem in æquali, quandoque verò in minori:* At hoc falsum esset, juxta Suaris & aliorum Recentiorum sententiam ; quia juxta illam homo semper resurgit in majori gratia, quàm haberet antea, quia ultra præteritam quam totam recuperat, aliam habet correspondentem propriæ dispositioni per quam resurgit : Ergo &c.

C

20. Probatur secundò ratione quam ibidem insinuat : Quantitas formæ intensibilis & remissibilis, mensurari debet secundùm quantitatem dispositionis : Sed gratia est forma intensibilis & remissibilis, & contritio per quam pœnitens ad eam se disponit, & à peccato resurgit, interdum remissa est, & non adæquat in intensione gratiam quam pœnitens habebat ante peccatum : Ergo per pœnitentiam non semper homo recuperat totam gratiam in esse qualitatis & habitûs, quam habebat ante peccatum.

D

21. Confirmatur : Eodem modo loquendum est de meritis mortificatis, & per contritionem remissam reviviscentibus, quo de actibus remissis charitatis, qui merentur augmentum habitûs : Atqui gratia & charitas in esse habitûs & qualitatis non augentur statim per actus habitu remissiores, sed tale augmentum datur solùm suo tempore, quando homo prorumpit in actum ferventiorem, ut in Tractatu de virtutibus Theologicis disp. ultimâ art. 8. ostensum est : Ergo similiter quando homo resurgit à peccato per actum remissum contritionis vel charitatis, non statim recuperat totam gratiam in esse qualitatis & habitûs, quam habebat ante peccatum, sed solùm quando ponit actum ferventiorem, & adæquantem, vel superantem in intensione graduali gratiam & charitatem quam per peccatum amisit.

E

22. Confirmatur ampliùs ex Tridentino sess. 6. cap. 7. dicente, quod unusquisque recipit justitiam (id est gratiam justificantem) *secundùm suam mensuram, quam Spiritus Sanctus partitur singulis prout vult, & secundùm propriam cujusque dispositionem.* Ubi Concilium non loquitur de dispositione morali seu meritoria, quia loquitur de prima infusione gratiæ, quæ non cadit sub merito dispositionum præcedentium : Ergo loquitur de dispositione physica, & physicè subjectum ad gratiam præparante. Si autem in prima infusione quantitas gratiæ quæ infunditur, mensuratur penes dispositionem, eadem ratione cùm postea augetur, mensurabitur illud augmentum penes dispositionem subjecti, quia non est major ratio de uno quàm de alio.

23. Dico secundò, quando pœnitens resurgit per actum contritionis vel charitatis ut quatuor, non recipit octo gradus gratiæ in esse physico, nimirum quatuor de novo, juxta præsentem dispositionem, & quatuor de gratia antiqua, per præcedens peccatum amissa.

Probatur breviter contra Joannem à S. Thoma, ut enim conclusione præcedenti dicebamus ex Tridentino, unusquisque recipit gratiam in esse physico, juxta propriam dispositionem : Sed ille qui elicit actum contritionis vel charitatis ut quatuor, non est dispositus ad gratiam ut octo in esse physico, sed solùm ad gratiam ut quatuor, ut de se patet : Ergo non recipit octo, sed duntaxat quatuor gradus gratiæ in esse physico.

24. Respondet Joannes à S. Thoma, negando Minorem, quia (inquit) actus ille contritionis habet duplicem causalitatem dispositivam ; unam per se, respectu gratiæ de novo dandæ ; aliam per accidens, respectu gratiæ antiquæ restituendæ & vivificandæ.

Sed contra : Licèt ille actus, in sententia Thomistarum, sit dispositio physica respectu gratiæ de novo dandæ, est tamen solùm dispositio moralis & meritoria, respectu gratiæ antiquæ restituendæ : Sed gratia non datur in esse physico, nisi juxta proportionem dispositionis physicæ subjecti : Ergo habenti actum contritionis vel charitatis ut quatuor, solùm dantur quatuor gradus gratiæ in esse physico.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio : Contritio quam elicit pœnitens dum resurgit à peccato, & præcedentia merita recuperat, duo habet munia & officia, nimirum rationem dispositionis physicæ & moralis ; in ordine enim ad gratiam de novo dandam, est dispositio physica ; in ordine verò ad restitutionem gratiæ antiquæ per peccatum deperditæ, est solùm dispositio moralis : At dispositio moralis non exigit nisi ut forma resultet in esse moris, non autem in esse physico, alioquin effectus suæ causæ non responderet : Ergo habenti actum contritionis ut quatuor, solùm de novo dantur quatuor gradus gratiæ in esse physico, & de gratia antiqua alia quatuor solùm in esse moris conferuntur, ut magis patebit ex infrà dicendis.

25. Dico tertiò, merita mortificata sic reviviscunt per pœnitentiam, ut ultra gratiam quam pœnitens recipit, & gloriam ad quam habet jus ex vi præsentis contritionis, insuper recuperet statim aliquid de gratia deperdita, in esse gratiæ considerata ; nec non de jure ad gloriam essentialem correspondentem præcedentibus meritis.

Probatur conclusio ratione fundamentali. Meritorum reviviscentia debet cum proprietate salvari : At si ultra gratiam quam pœnitens recipit, & gloriam ad quam habet jus, ex vi præsentis contritionis, non recuperet aliquid

de gratia deperdita, in eſſe gratiæ conſiderata, & de jure ad gloriam eſſentialem præcedentibus meritis correſpondentem, meritorum reviviſcentia non ſalvabitur cum proprietate, ſed erit res de ſolo nomine & titulo : ponamus enim duos homines, quorum alter poſt longam meritorum & bonorum operum ſeriem, putà poſtquam quotidie per centum annos ferventiſſimos actus charitatis elicuit, incidat in mortale, & deinde reſurgat per contritionem v. g. ut quatuor; alter verò poſt conſumptam totam in impietatibus & ſceleribus vitam, convertatur in hora mortis, & juſtificetur per actum charitatis etiam intenſum ut quatuor, quid habebit ille prior præ iſto, ratione reviviſcentiæ meritorum, ſi per illam non recuperet aliquid de gratia deperdita, & de jure ad gloriam eſſentialem, præcedentibus meritis correſpondentem?

26. Reſpondet Bannez, illum habiturum quod pluribus titulis ipſi gloria eſſentialis conferatur, & ſimul gloriam aliquam accidentalem, nimirum gaudium majus de operibus in prima charitate factis, recepturum.

Sed contra primò : Hi tituli ſolùm faciunt ad denominationem extrinſecam, non verò ad ſubſtantiam præmij; quid enim prodeſt merenti, quod præmium uno ſive pluribus titulis ei detur?

Secundò, Si quis in vinea alterius per decem dies laboraſſet, eique poſtea merces laboris unius duntaxat diei, decem titulis diverſis conferretur, ſine dubio fieret ei injuria, & labor illius, quantùm juſtitia exigit, non compenſaretur : Ergo ſimiliter, ſi habenti meritum ut octo, Deus tantùm præmium ut unum, octo diverſis titulis tribuat, præmiabit ipſum citra condignum, nec in ea præmij retributione ſervabit juſtitiam diſtributivam, quæ exigit ut habenti plus de meritis, plus de præmio tribuatur.

Tertiò, Ezechiel. 33. dicitur : *Impietas impij non nocebit ei, in quacumque die converſus fuerit ab impietate ſua :* At multùm noceret, ſi vir ille qui per centum annos ferventiſſimos charitatis actus elicuit, non haberet majorem gloriam eſſentialem quàm alter; eſſet enim procul dubio magnum nocumentum proveniens ex peccato commiſſo, quòd ille qui alioquin fuiſſet alteri ſuperior in gloria eſſentiali, eſſet ei tantùm æqualis : Ergo &c.

Quartò, Concilium Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 16. docet merita mortificata reviviſcere ad vitam æternam, ait enim : *Nihil ipſis juſtificatis ampliùs deeſſe credendum eſt, quo minus plenè illis quidem operibus quæ in Deo ſunt facta divinæ legi pro hujus vitæ ſtatu ſatisfeciſſe, & vitam æternam ſuo etiam tempore, ſi tamen in gratia deceſſerint, conſequendam, verè promeruiſſe cenſeantur :* Sed vita æterna ſignificat præmium eſſentiale : Ergo opera mortificata, per pœnitentiam reviviſcunt ad præmium eſſentiale; ſubindeque plura habenti merita per pœnitentiam vivificata, plus de præmio eſſentiali & non ſolùm major gloria accidentalis, nimirum gaudium majus de operibus in prima charitate factis, confertur.

27. Probatur ſecundò concluſio argumento ad hominem : Adverſarij enim nobiſcum fatentur, gratiam ſacramentalem per peccatum mortale amiſſam, ita reparari, per virtutem pœnitentiæ, ut præter gradum gratiæ & gloriæ eſſentialis, qui reſpondet præſenti contritioni, conferatur novus gradus gratiæ in eſſe gratiæ, & jus ad novam gloriam eſſentialem : Ergo idem dicendum de gratia non ſacramentali, per peccatum enim mortale utraque æquè amittitur, & per actum contritionis æquè reparatur.

28. Negant conſequentiam Adverſarij, rationemque diſparitatis aſſignant, quòd cùm gratia ſacramentalis, & jus ad gloriam ei correſpondens, conferatur ex opere operato, eorum quantitas poteſt excedere quantitatem præſentis contritionis ſive diſpoſitionis. At verò è contra gratia non ſacramentalis, juſque ad viſionem beatificam quod ei correſpondet, tribuitur ſolùm ex opere operantis, ſubindeque nequit illam excedere.

Sed contra : Licèt gratia quam ſacramentum cauſat, conferatur à principio ex opere operato, ſi tamen amittatur per peccatum, non recuperatur per actum contritionis, niſi ex opere operantis; poſtquam enim ſacramentum ſemel ex opere operato produxit totum ſuum effectum, non ampliùs ita eum producit; atque adeò eadem eſt ratio, quantùm ad præſentem difficultatem, de gratia ſacramentali, & de gratia non ſacramentali.

Dico quartò, quando merita mortificata, per actus remiſſos contritionis vel charitatis reviviſcunt, non reviviſcunt ſecundùm omnem gradum meriti quem habuerunt ante peccatum, ſed juxta quantitatem præſentis contritionis ſive diſpoſitionis per quam pœnitens reſurgit : verbi gratiâ ſi quis ante peccatum habuit decem opera meritoria intenſa ut octo, & cadat in peccatum mortale, & poſtea reſurgat contritione ut unum, quodlibet opus reſurget ut unum, & manebit pœnitens cum merito ut undecim.

29. Probatur primò ex Divo Thoma hîc art. 5. ad 3. ubi ſic loquitur : *Dicendum quod ille qui per pœnitentiam reſurgit in minori charitate, conſequitur quidem præmium eſſentiale, ſecundùm quantitatem charitatis in qua invenitur :* At hoc eſſet falſum, ſi per actus remiſſos charitatis, merita mortificata, ſecundùm omnem gradum meriti quem habuerunt ante peccatum reviviſcerent; conſequeretur enim ille qui in minori charitate reſurgit præmium eſſentiale, ſive jus ad illud, non ſecundùm quantitatem charitatis in qua inveniretur, ſed in menſura ipſam excedente, ut manifeſtum eſt : Ergo juxta doctrinam Divi Thomæ, quando merita mortificata per actus remiſſos charitatis reviviſcunt, non reviviſcunt ſecundùm omnem gradum meriti quem habuerunt ante peccatum, ſed juxta quantitatem præſentis contritionis ſive diſpoſitionis per quam pœnitens reſurgit.

30. Ratio etiam id ſuadet : Contritio enim non ſolùm eſt diſpoſitio phyſica ad gratiam in eſſe phyſico ei correſpondentem, ſed inſuper diſpoſitio moralis ad reviviſcentiam meritorum per peccatum mortificatorum, ſive ad gratiam in eſſe gratiæ, quæ meritis illis correſpondet; ſicut enim gratia in eſſe phyſico requirit diſpoſitionem phyſicam, ita in eſſe morali requirit ſubjectum moraliter diſpoſitum;

Sed forma dependens à diſpoſitionibus ſubjecti, nunquam in ipſum introducitur, niſi juxta proportionem & menſuram earum : Ergo merita mortificata, & gratia in eſſe gratiæ illis correſpondens, non reviviſcunt, niſi juxta menſuram contritionis vel charitatis, per quam pœnitens à peccato reſurgit. A

31. Confirmatur & magis illuſtratur hæc ratio, ſimulque præcipuum Adverſariorum fundamentum convellitur. Ex duplici capite provenire poteſt quod merita mortificata & gratia in eſſe gratiæ illis correſpondens, non reviviſcant totaliter, ſive ſecundùm omnem gradum illis correſpondentem, ſcilicet ex impedimento peccati, & ex defectu proximæ diſpoſitionis moralis : licèt autem quotieſcumque peccator reſurgit per pœnitentiam, removeat peccatum à ſe, & ita nihil ſit jam impediens quominus omnia merita per peccatum mortificata, omniſque gratia in eſſe gratiæ illis correſpondens redeant ; ſi tamen actus contritionis per quem reſurgit à peccato, ſit minoris intenſionis, quàm merita per peccatum mortificata, defectu ſufficientis diſpoſitionis, merita mortificata, & gratia in eſſe gratiæ illis correſpondens, non redeunt ſecundùm omnem gradum quem habuerunt, ſed ſolùm juxta menſuram intenſionis talis actûs. B

32. Confirmatur & magis adhuc illuſtratur exemplo ſatis accommodato, quod Alvarez diſp. 61. de auxilijs adducit ex Auguſtino, explicante verba illa Pſalmi 125. *Converte Domine captivitatem noſtram ſicut torrens in Auſtro.* Quemadmodum enim aqua torrentis curſu ſuo ad mare properando, interdum frigore hyemis aut Aquilonis congelatur, & adhærens pavimento, atque adeò impedita ne ad ſuum terminum perveniat, Auſtro poſtea flante, reſolvitur, non quidem ſemper in toto, ſed interdum in toto, interdum in parte, juxta calorem Auſtri, & conſequenter movetur ſicut antea ; ita proportionaliter gratia & merita noſtra, quæ ſunt veluti aqua tendens in vitam æternam, juxta illud Joan. 4. *Fiet in eo fons aquæ vivæ ſalientis in vitam æternam*, congelata frigore ſubſequentis peccati mortalis, de quo Jeremiæ 6. dicitur : *Sicut frigidam facit ciſterna aquam ſuam, ita frigidam fecit Iſrael iniquitatem ſuam :* Spiritu Sancto flante per pœnitentiam, veluti reſolvitur, ut iterum fluat, juxta illud Pſalmi 141. *Emittet verbum ſuum, & liquefaciet ea, flabit ſpiritus ejus, & fluent aquæ ;* proportionaliter tamen ad quantitatem fervoris in quo homo reſurgit. Verba Auguſtini citati hæc ſunt : *Quomodo frigus ligat aquam ne currat, ita & nos illigati frigore peccatorum gelavimus. Auſter autem calidus ventus eſt. Quando flat Auſter, liqueſcit glacies, & implentur torrentes....Gelaveramus ergo in captivitate, conſtringebant nos peccata noſtra : flavit Auſter Spiritus Sanctus, dimiſſa ſunt nobis peccata, ſoluti ſumus à frigore iniquitatis, tanquam glacies in ſereno, ſic ſolvuntur peccata noſtra. Curramus ad patriam, quaſi torrens in Auſtro.* C D E

33. Dico ultimò, pro meritis remiſſis, ſeu remiſsè vivificatis, non recipiet homo in hac vita augmentum gratiæ in eſſe phyſico, ipſi debitum, ſed in alia, nempe in inſtanti ſeparationis animæ à corpore, vel in primo inſtanti glorificationis.

Probatur breviter ex D. Thoma quæſt. 114. art. 8. ad 3. ubi ſic ait : *Quolibet actu meritorio meretur homo augmentum gratiæ, ſicut & gratia conſummationem, quæ eſt vita æterna : Sed ſicut vita æterna non ſtatim redditur, ita nec gratia ſtatim augetur, ſed ſuo tempore, cùm ſcilicet aliquis ſufficienter fuerit diſpoſitus ad gratiæ augmentum :* Sed homo non diſponitur ſufficienter in hac vita ad augmentum gratiæ in eſſe phyſico, meritis remiſſis, ſeu remiſsè vivificatis debitum, ſed ſolùm quando in alia vita prorumpit in actum ferventiorem : Ergo in hac vita non recipit augmentum gratiæ in eſſe phyſico actibus remiſſis, ſeu remiſsè vivificatis debitum, ſed ſolùm in alia &c. Major patet ex dictis in prima concluſione, gratia enim, ut ibi oſtendimus, non recipitur phyſicè in ſubjecto, niſi juxta proportionem diſpoſitionis talis ſubjecti. Minor verò probatur : Quando homo in hac vita prorumpit in actum ferventiorem contritionis vel charitatis, ille actus eſt etiam meritorius, & accipit gratiam ſibi correſpondentem : Ergo homo carebit diſpoſitione ferventiori per quam ſe diſponat ad augmentum gratiæ in eſſe phyſico, meritis remiſſis aut remiſsè vivificatis debitum, quouſque ponatur aliquis actus intenſior, qui non ſit meritorius, ſed ſolùm diſpoſitivus ad tale augmentum, quod ſolùm invenitur in alia vita, nempe in inſtanti ſeparationis animæ à corpore, vel in primo inſtanti glorificationis, in quo homo prorumpit in actum ferventiſſimum charitatis, qui non eſt meritorius, cùm homo tunc ſit extra ſtatum viæ, ſed tantùm diſpoſitivus ad augmentum gratiæ in eſſe phyſico, meritis remiſſis, aut remiſsè vivificatis debitum. De quo plura diximus in Tractatu de virtutibus Theologicis diſp. ultimâ art. 8. ad quem locum Lectorem remittimus.

§. III.

Solvuntur objectiones.

34. OBjicies primò : Gratia ad quam habent jus antiqua merita, per pœnitentiam reviviſcentia, nullum habet impedimentum quominus ſtatim detur, etiam in eſſe phyſico ; non enim eſt ſicut gloria, quæ ratione mortalis vitæ & ſtatûs merendi, uſque ad tempus alterius vitæ differtur : Ergo per pœnitentiam homo ſtatim recuperat totam gratiam in eſſe qualitatis & habitûs, quam per peccatum amiſerat.

35. Reſpondeo quod etiam ſi gratia ad quam reviviſcunt antiqua merita per pœnitentiam, nullum habeat impedimentum quominus ſtatim detur etiam in eſſe phyſico, eo ipſo tamen quod pœnitens careat diſpoſitione quam ex natura rei requirit in ipſo, eſt incapax eam recipiendi in eſſe qualitatis & habitûs, donec per actum ferventiorem, & ejus augmento commenſuratum & proportionatum, ad illud recipiendum ſe diſponat.

36. Dices, quando pœnitens accedit ad ſacramentum pœnitentiæ contritus, majorem recipit gratiam tum in eſſe gratiæ tum in eſſe qualitatis, quàm reciperet cum ſola contritione extra ſacramentum ; utpote cùm ſacramenta novæ legis cauſent gratiam ex opere operato, & conſequenter majorem gratiam conferant in re ſuſcepta, quàm in ſolo voto ; & tamen hæc gratia non commenſuratur præſenti diſpoſitioni, ut conſtat : Ergo ſimiliter quando per contritionem reviviſcunt merita, gratia in eſſe phyſico quam recipit pœnitens, non debet neceſſariò commenſurari præſenti diſpoſitioni, ſubindeque poterit eſſe major & intenſior, quàm ſit contritio per quam reſurgit.

37. Reſpondeo, conceſſo Antecedente, negando

conſequentiam & paritatem: Ratio verò diſcriminis eſt, quia Author ſacramentorum, ſicut ſupplet defectum diſpoſitionis ad gratiam in parvulis recipientibus baptiſmum, ita in adultis ſupplet defectum majoris diſpoſitionis, dum illis per ſacramenta confert ex opere operato majorem gratiam, quàm alioquin conſequeretur ex opere operantis extra ſacramentum, ex vi talis ac tantæ diſpoſitionis. Quando verò per contritionem extra ſacramentum reviviſcunt merita, Deus non ſupplet defectum majoris diſpoſitionis, ſed gratiam per præcedens peccatum amiſſam in eſſe phyſico reſtituit, *ſecundùm propriam cujuſque diſpoſitionem*, ut Concilium Tridentinum ſuprà citatum ait.

38. Objicies ſecundò contra ſecundam concluſionem, cum Joanne à S. Thoma: Contritio quâ pœnitens à peccato reſurgit, eſt diſpoſitio ad duplicem gratiam, ad eam ſcilicet quæ de novo datur & in juſtificatione infunditur, & ad recuperandam antiquam per peccatum præcedens deperditam: Ergo ſi aliquis reſurgat per contritionem ut octo, recipiet ſexdecim gradus gratiæ, octo ſcilicet de gratia nova, ſeu in juſtificatione de novo infuſa; & octo de gratia antiqua, ſeu per peccatum præcedens deperdita; cùm forma commenſurari debeat diſpoſitioni, & juxta ejus augmentum & intenſionem augeri ſeu infundi.

39. Reſpondeo contritionem quâ pœnitens à peccato reſurgit, eſſe quidem diſpoſitionem ad duplicem gratiam ſuprà dictam, ſed diverſimodè ad illas diſponere; eſt enim diſpoſitio phyſica reſpectu gratiæ de novo dandæ, reſpectu verò gratiæ antiquæ, ut recuperandæ, diſpoſitio ſolùm moralis; unde cùm diſpoſitio moralis non exigat niſi ut forma reſultet in eſſe moris, reſurgenti per actum contritionis ut octo, dantur ſolùm octo gradus gratiæ in eſſe phyſico, & totidem de gratia in eſſe moris conſiderata, ut concluſione ſecundâ & quartâ declaravimus.

40. Objicies tertiò cum Banne contra tertiam concluſionem: D. Thomas in 3. diſt. 31. quæſt. 1. art. 4. quæſtiunc. 3. cùm ſibi objeciſſet: *Pœnitentia vivificat merita per peccatum mortificata: Ergo pœnitens tantam habebit gloriam, quantam ante peccatum meruerat: Sed tantùm meruerat, quantùm de charitate habuerat: gloria ergo quam pœnitens habebit, proportionatur charitati quam ante peccatum habuit: proportionatur autem charitati, in qua in morte invenitur poſt pœnitentiam, quia lignum ubi ceciderit, ibi erit, Eccleſiaſt. penult. Ergo charitas in qua reſurgit pœnitens, eſt æqualis charitati à qua cecidit.* Sic reſpondet: *Ad quartum dicendum quod (ſicut ex prædictis patet) per priora merita merebatur ſibi tantam gloriam, quantam charitatem habebat; ſed ipſe per peccatum factus eſt alter, & non plenariè ad priſtinum gradum reſtitutus; & ideò non plenariè recipiet effectum priorum meritorum, niſi quantùm ad præmium accidentale.* Idem docet hîc art. 5. ad 3. his verbis: *Ille qui per pœnitentiam reſurgit in minori charitate, conſequitur quidem præmium eſſentiale ſecundùm quantitatem charitatis in qua invenitur; habebit tamen gaudium majus de operibus in prima charitate factis, quàm de operibus quæ in ſecunda fecit, quod pertinet ad præmium accidentale:* Ergo juxta D. Thomam, merita mortificata non reviviſcunt per pœnitentiam, in ordine ad gloriam eſſentialem, ſed ſolùm per reſpectum ad præmium aliquod accidentale, nimirum ad gaudium majus de operibus in prima charitate factis.

41. Reſpondeo hæc teſtimonia non favere ſententiæ Bannis, nec militare contra tertiam concluſionem, ſed ſolùm ſtatuere quartam; ibi enim S. Thomas ſolùm docere intendit, quod per pœnitentiam recipit quidem pœnitens reſpectu præcedentium meritorum charitatem & gratiam, ac jus ad præmium eſſentiale, juxta tamen quantitatem contritionis ſeu charitatis quâ convertitur (ut patet ex illis verbis: *Ille qui per pœnitentiam reſurgit in minori charitate, conſequitur præmium eſſentiale, ſecundùm quantitatem charitatis in qua invenitur:*) nihilominus, quia tale jus ad præmium eſſentiale, & talis gratia poteſt eſſe minor, quàm illa quæ fuit ante peccatum, ob defectum diſpoſitionis & contritionis per quam reſurgit, quæ interdum valde remiſſa eſt; ideò pro illo exceſſu, & pro illis meritis non perfectè per pœnitentiam reviviſcentibus, ſolùm recipiet præmium aliquod accidentale, nimirum gaudium majus de operibus in prima charitate factis; niſi per ſubſequentes actus contritionis & charitatis ſe ſufficienter diſponat, ut totum jus quod ante habebat ad præmium eſſentiale reſpectu præcedentium meritorum acquirat.

42. Objicies quartò: Gratia etiam in eſſe gratiæ, & jus ad gloriam, non habentur niſi ſecundùm quantitatem præſentis diſpoſitionis: Ergo quando diſpoſitio ſive contritio eſt ſolùm ut quatuor, præter quatuor gradus gratiæ & juris ad gloriam, ei correſpondentes, nihil de gratia, etiam in eſſe gratiæ, nec de jure ad gloriam, præcedentibus meritis correſpondente, recuperatur.

43. Reſpondeo, conceſſo Antecedente, negando conſequentiam, nam actus contritionis per quem pœnitens reſurgit à peccato, non ſolùm eſt diſpoſitio phyſica ad gratiam quæ ei correſpondet, ſed etiam diſpoſitio moralis ad eam quæ correſpondet præcedentibus meritis, inquantum ſcilicet Deus acceptat eam diſpoſitionem, ſive ſubjectum ipsâ affectum, ad illam; quare dummodo pœnitens habens illam contritionem, non recipiat præter quatuor gradus gratiæ in eſſe phyſico ei correſpondentes, niſi quatuor alios gradus gratiæ in eſſe gratiæ, correſpondentes præcedentibus meritis, ſufficienter ſalvatur quod gratia, etiam in eſſe gratiæ, & jus ad gloriam, non habentur niſi juxta quantitatem præſentis diſpoſitionis.

44. Objicies quintò: Omnia quæ meruit Chriſtus, meruit pluribus titulis, & ex Tridentino ſeſſ. 6. cap. 16. eadem gloria datur juſtis & ut hæreditas & ut præmium: Ergo idem dici poterit de gloria quæ debetur meritis & bonis operibus per pœnitentiam reviviſcentibus, nimirum quod eadem pluribus titulis concedatur.

45. Reſpondeo, conceſſo Antecedente, negando conſequentiam & paritatem: Ratio diſcriminis eſt, quia cùm quodlibet opus meritorium Chriſti eſſet infinitum in ratione meriti, nihil reſtabat quod per ſubſequens opus poſſet de novo mereri, ideòque idem varijs titulis merebatur, quia aliter fieri non poterat. Quod verò nobis eadem gloria & ut hæreditas & ut præmium concedatur, ex eo provenit quòd per gratiam conſtituimur filij Dei adoptivi, atque adeò debetur nobis hæreditas, quam Deus tamen non vult nobis conferre niſi propter merita, quia talis modus eam acquirendi, nobilior eſt, & nobis glorioſior; nam ut eleganter Caſſiodorus ait, *Parùm laudis habet virtutum corona, quæ ex labore non*

deſcendit, poteſt quidem habere palmam, ſed non habet gloriam &c. Unde non eſt inconveniens quod duplici titulo diverſæ rationis eadem gloria conferatur: at verò tituli illi de quibus in objectione fit mentio, non ſunt diverſæ, ſed ejuſdem rationis.

§. IV.

Solvuntur objectiones contra quartam concluſionem.

46. OBjicies primò contra quartam concluſionem. Remoto impedimento ſequitur effectus ſicut antè, ſi non fuiſſet impedimentum, quia cauſa prohibens nihil aufert de vi & efficacia rei quam impedit; ſicut columna lapidem detinens ne deorſum tendat, nihil aufert de gravitate illius: Sed peccatum mortale per quod mortificata ſunt opera præcedentia, eſt ſolùm impedimentum obſtans ne opera illa reviviſcant, & ne merita antiqua redeant: Ergo illo per actum contritionis quantumvis remiſſùm ſublato, omnia merita antiqua redeunt, & opera per peccatum mortificata, ſecundùm omnem gradum meriti quem antea habebant, reviviſcunt. Unde D. Thomas in 4. diſt. 14. quæſt. 2. art. 3. quæſtiunc. 4. ſic ait: *Opera ex charitate facta, etſi tranſeant actu, manent tamen quantùm ad meritum in divina acceptatione: per peccatum autem ab illis operibus nihil demitur, & ideò remotâ indiſpoſitione à peccatore per pœnitentiam, opera illa præcedentia effectum ſuum in ipſo iterum habere incipiunt, & ſecundùm hoc vivificari dicuntur.*

47. Reſpondeo negando Minorem, peccatum enim non ſe habet ſolùm ut impedimentum reſpectu meritorum præcedentium, eo modo quo columna lapidem detinens ne deorſum tendat, verùm etiam ut deſtructivum diſpoſitionis & conditionis ex parte ſubjecti requiſitæ, ut merita illa ſuum effectum ſortiantur; unde pœnitentia ſubſequens non ſe habet ſolùm ut removens prohibens, ſed ſimul etiam eſt diſpoſitio menſurans quantitatem in qua reſurgunt opera mortificata; ſicut calor nō ſolùm removet duritiem quâ impeditur aqua, frigore congelata, ne fluat, ſed etiam aquam diſponit, ut in toto reſolvatur vel in parte. Et quamvis daretur quod pœnitentia ſe haberet ſolùm ut removens prohibens, non tamen propterea per quamcumque pœnitentiam, & actus contritionis remiſſos, rediret omnia merita præcedentia, & omnis antiqua gratia reſtitueretur; quia cauſa removēs prohibens, non unico & indiviſibili modo ſemper illud removet, ſed aliquando plus, aliquando minus; ſicut aperiens oſtium, poteſt plus vel minùs aperire, & ſic plura vel pauciora admittere; vel ſicut ventus aliquando plus, aliquando minùs removet nubes, & ſic plus vel minùs Solis reſtituit. Quo exemplo utitur D. Thomas in 4. diſt. 14. quæſt. 2. art. 2. ubi inquit quod *ſicut ventus auferens nubem, nobis Solem reſtituit; ita pœnitentia tanquam removens prohibens, gratiam gratum facientem & omnes virtutes nobis reſtituit.* Unde quando ibidem art. 3. docet, remotâ indiſpoſitione à peccatore per pœnitentiam, opera præcedentia ex charitate facta vivificari, ſolùm vult opera illa per pœnitentiam reviviſcere; non tamen quantùm ad omnem gradum meriti quem antea habebant, ſed juxta menſuram & intenſionem contritionis, per quam pœnitens reſurgit, & ſe ad meritorum reviviſcentiam diſponit.

48. Dices, Si per actum contritionis quem pœnitens elicit, non tantùm removeret prohibens, ſed etiam ad meritorum reviviſcentiam ſe diſponeret, cùm hoc non haberet actus contritionis ex natura rei, ſed tantùm ex divina acceptatione; Deus autem illum licèt minùs intenſum poſſit acceptare ad totam gratiam & gloriam, correſpondentes præcedentibus meritis, quàm præcisè ad partem earum ipſi proportionatam; deberet aſſignari fundamentum aſſerendi quod potiùs acceptetur ad partem ſibi correſpondentem, quàm ad totum: v. g. ſi ſit intenſa contritio ſolùm ut duo, & merita mortificata fuerint intenſa ut octo, cur potiùs acceptetur illa contritio ad gratiam & gloriam ut duo, quàm ad gratiam & gloriam ut octo: Sed nullum eſt aſſignabile tale fundamentum: Ergo &c.

49. Reſpondeo, conceſsâ Majori, negando Minorem, plures enim rationes ſeu congruentiæ aſſignari poſſunt, cur potiùs acceptetur illa contritio ad gratiam & gloriam ut duo, quàm ut octo. Prima eſt, ut in reviviſcentia meritorum non ſic ſplendeat divina miſericordia, quin detur aliquis etiam locus ſplendori divinæ juſtitiæ, quæ videtur exigere, ut non per qualemcumque pœnitentiam, licèt veram, peccator reſtituatur in priſtinum gradum gratiæ & gloriæ, ſed ſolùm per eam quæ ipſi proportionatur. Secunda, ne detur occaſio tepiditatis & facilitatis ad peccandum hominibus juſtis, videndo ita facilem eſſe per pœnitentiam præcedentium meritorum reviviſcentiam, quoad totum præmium eſſentiale. Tertia, ut juſtificati per hoc inducantur ad eliciendum ferventiores actus contritionis & charitatis, quibus opera mortificata magis reviviſcant, quouſque in integrum reſtituantur quoad omne meritum. Certè Adverſariorum opinio dum nimiâ ſuâ benignitate peccatores pœnitentes conſolatur, multùm videtur injicere tepiditatis & facilitatis ad peccandum juſtis, utpote qui non tantò peccatum formidabunt, ſi exiſtiment poſtmodum qualicunque pœnitentiâ, quantumvis remiſsâ, omnes priſtinæ gratiæ & gloriæ gradus ſe ſtatim recuperaturos.

50. Objicies ſecundò: Si merita per peccatum mortificata, reviviſcant per pœnitentiam, ſolùm juxta menſuram contritionis, per quam pœnitens reſurgit, ſequeretur hominem qui à gratia ut octo decidit, & poſtea per contritionem ut duo reſurgit, non majorem fructum conſequi, quàm illum qui à gratia ut duo decidit, & per æqualem poſtea contritionem reſurgit: Sed hoc videtur abſurdum & injuſtum, æquum enim eſt, ut qui plura & majora habuit merita, majorem illorum partem recuperet per pœnitentiam, quàm qui pauciora habuit & minora: Ergo &c.

51. Reſpondeo, conceſsâ Majori, negando Minorem, & ad ejus probationem dico quod ille qui plura & majora habuit merita, majorem eorum partem recuperare debet per pœnitentiam, quàm qui pauciora vel minora habuit, ſi ad hoc ſufficienter ſe diſponat; ſecùs verò, ſi diſpoſitionem ſufficientem non ponat: nam, ut ſuprà oſtenſum eſt, gratia tam in eſſe phyſico, quàm in eſſe moris, datur à Deo juxta menſuram diſpoſitionis ſubjecti, & contritionis per quam pœnitens à peccato reſurgit. Unde qui plura vel majora habuit merita, eatenus alteri qui pauciora vel minora habuit præferendus eſt, quatenus ſi meliùs ſe diſponat, plura etiam illius merita reviviſcent, & major gratia in eſſe gratiæ conferetur, quàm alteri, qui pauciora vel minora merita habuit.

52. Dices, ex hac doctrina duo sequi videntur inconvenientia: Primum est, quòd pœnitens qui non haberet tantam contritionem, quanta fuissent merita ejus præcedentia, si statim post actam pœnitentiam moreretur, perpetuò puniretur, propter peccatum præteritum, atque adeò etiam tunc cùm in cœlo esset beatus; semper enim propter peccatum maneret privatus eo gradu gloriæ quem alioquin habuisset. Secundum est, quòd Deus non tribuendo totum præmium correspondens præcedentibus meritis, videretur eo ipso illorum oblivisci, saltem quoad partem, contra illud Apostoli ad Hebræos 6. *Non enim injustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri.*

53. Respondeo neutrum ex his duobus inconvenientibus sequi ex nostra doctrina: non quidem primũ, quia privatio illa juris ad aliquem gradum gloriæ essentialis quem homo meruit ante peccatum, non est propriè pœna peccati præteriti, quasi Deus adhuc intendat per illam punire peccatum per pœnitentiam deletum, sed est tantùm defectus consequens ex alio defectu, videlicet sufficientis dispositionis. Neque etiam secundum, quòd enim meritis præcedentibus non tribuat Deus totum præmium, præcisè ob defectum sufficientis ad hoc dispositionis, non est eum oblivisci talium operum, etiam præcisè quoad partem, sed ad hoc verificandum opus esset, quòd pœnitenti sufficienter ad hoc disposito, ipsum tamen denegaret.

54. Objicies tertiò: Tridentinum sess. 6. can. 32. disertè ait, justificatum bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam, & Jesu Christi meritum, cujus vivum membrum est, fiunt, verè mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipsius vitæ æternæ, si tamen in gratia decesserit, consequutionem, atque etiam gloriæ augmentum. Et cap. 16. dicit, nihil ampliùs deesse justis, positis tribus illis, quominus vitam æternam promeruisse censeantur, suo tempore, si in gratia decesserint, consequendam: Ergo ex Tridentino quæcumque bona opera per peccatum mortificata reviviscunt, & augmentum gratiæ & gloriæ, si homo in gratia decesserit, consequuntur.

55. Respondent aliqui, Tridentinum iis locis non loqui de reviviscentia meritorum, sed intendere solùm damnare Lutherum, & alios hæreticos, qui putant non sufficere homini ad merendum, quòd sit justus, quòd sit vivum Christi membrum, quòdque operetur in Deo, ut solent justi operari; sed existimant ut homo mereretur, fore necessarium, ut non esset Deo debitor, & ut ejus opera æquarent operum Christi puritatem.

56. Meliùs tamen respondetur, dato quod ibi loquatur Concilium de reviviscentia meritorum, hoc solùm intendere, quod omnia bona opera in charitate facta, & per peccatum mortificata, per pœnitentiam reviviscunt, & in quovis decedente in gratia, aliquem fructum vitæ æternæ consequuntur: quomodo autem fiat talis reviviscentia, & à quibus conditionibus vel dispositionibus dependeat, & an bona illa opera, per quamcumque pœnitentiam, quantumvis remissam, totaliter & quoad omnem gradum meriti, vel solùm juxta mensuram præsentis contritionis sive dispositionis per quam pœnitens resurgit, reviviscant, nihil docere aut definire Concilium, sed id relinquere disputationi Theologorum. Imò cùm dicat, gratiam dari unicuique juxta ejus dispositionem, non obscurè videtur innuere, merita per peccatum mortificata, reviviscere solùm juxta mensuram contritionis & dispositionis, per quam pœnitens resurgit, ut in quarta conclusione docuimus.

§. V.

Solvuntur duæ instantiæ contra ultimam conclusionem.

COntra ultimam conclusionem, in qua diximus, meritis remissis, seu remissè vivificatis, non dari augmentum gratiæ in esse physico in hac vita, sed in alia, nempe in instanti separationis animæ à corpore, in quo anima in actum ferventissimum charitatis prorumpit, objiciunt Adversarij, quod asserimus vel supponimus rem valde dubiam & incertam: unde enim constat animam separatam prorumpere in actum ferventiorem omnibus remissis quos habuit in hac vita, v. g. si aliquis exercuit mille actus meritorios remissos, & alius centum, unde constat quod anima separata unius eliciat actum intensum ut mille, & alia actum intensum solùm ut centum? 57.

Addunt posse aliquando contingere, quod aliquis qui habuit plures actus remissos in hac vita, quando moritur, exeat ita purgatus, vel per martyrium, vel per sacramenta, quòd in ipso instanti separationis videat Deum: in quo casu (inquiunt) actus ferventissimus charitatis, quem in primo instanti glorificationis elicit, non potest esse dispositio ad augmentum gloriæ; quia cùm talis actus non reguletur per fidem, quæ in patria non remanet, sed per visionem beatam, priùs intelligitur lumen gloriæ, seu visio beatifica in subjecto, quàm talis actus charitatis in voluntate; & aliundè visio illa semel data, cùm sit immutabilis, & æternitate participatâ mensuretur, non potest ampliùs augeri. 58.

Ad primum respondeo, id quod asserimus vel supponimus, non esse incertum & dubium, sed probabilissimis niti principiis & conjecturis: nam ex una parte certum est, animam separatam, præsertim in gloria, multò perfectiùs & intensiùs operari, quàm dum est in corpore, retardante illam in suis actibus; *Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam*, ut dicitur Sapient. 9. Ex alia verò etiam constat, quod Deus qui merita remissa, seu remissè vivificata, acceptavit, eisque præmium debitum reddere statuit, consequenter debet dare omnia quæ ad talem meritorum præmiationem sunt necessaria: unde cùm sit valde consonum rationi, quod formæ recipiantur juxta dispositionem subjecti, etiam conveniens est, quod Deus det dispositionem illam requisitam ad augmentum gratiæ in esse physico, ne merita illa tali præmio defraudentur: Sed talis dispositio in hac vita haberi nequit, quia ut suprà in probatione ultimæ conclusionis dicebamus, quando homo prorumpit in hac vita in actum ferventiorem contritionis vel charitatis, talis actus non solùm est dispositivus, sed etiam meritorius augmenti gratiæ, & accipit gratiam sibi correspondentem: Oportet ergo quod ferventior actus qui requiritur, ut merita remissa, aut remissè vivificata, assequantur augmentum gratiæ in esse physico & qui sit tantùm dispositivus ad ipsam, non verò meritorius illius, detur in alia vita, in qua cessat omne meritum; subindeque eliciatur vel in instanti separationis animæ à corpore, vel in primo instanti glorificationis. Unde 59.

59. Ad ſecundam inſtantiam dicendum eſt, quod licèt actus charitatis quem homo in inſtanti glorificationis elicit, & per quem ad recipiendum augmentum gratiæ & gloriæ, meritis remiſſis aut remiſsè vivificatis debitum, phyſicè ſe diſponit, non reguletur per fidem, ſed per viſionem beatam, nihilominus poteſt eam in genere cauſæ diſpoſitivæ præcedere, ſubindeque ad augmentum luminis gloriæ diſponere: ſicut quælibet diſpoſitio ultima, præcedit formam in genere cauſæ diſpoſitivæ, & nihilominus ab illa procedit, ac in genere cauſæ formalis & efficientis dependet: *Calor enim, qui eſt diſpoſitio ad formam ignis, eſt effectus profluens à forma ignis*, inquit S. Thomas ſuprà quæſt. 7. art. 13. ad 2. & organizatio corporis eſt diſpoſitio ad receptionem animæ, & tamen corpus non habet eſſe organicum, niſi ab anima, ut docet idem S. Doctor 1. p. quæſt. 76. art. 4. ad 1. Eſt aliud exemplum magis ad rem, in anima Chriſti, quæ in primo inſtanti creationis actum intenſiſſimum charitatis elicuit, quo ad gratiam habitualem & ad gloriam ſe diſpoſuit, & tamen ille actus proceſſit à viſione beatifica, quâ anima Chriſti à primo inſtanti conceptionis gaudebat, vel à ſcientia infuſa, quæ ad viſionem conſequitur, tanquam à regulante; unde talis actus in diverſo genere cauſæ fuit prior & poſterior viſione beatificâ; illam enim præceſſit in genere cauſæ diſpoſitivæ, & fuit poſterior in genere cauſæ efficientis, vel regulantis: nullum ergo eſt inconveniens, quòd actus charitatis quem anima in primo inſtanti glorificationis elicit, ſequatur ad viſionem beatificam regulativè vel effectivè, & eam præcedat diſpoſitivè.

60. Ex dictis inferes, quod non ſolùm augmentum gratiæ, quod homo juſtus per actus charitatis promeretur, ſed etiam gratia deperdita, quam abſque meritis pœnitens ante peccatum fuerat conſecutus per primam contritionem, reſtituitur per pœnitentiam, juxta menſuram contritionis per quam homo reſurgit; quia etiam iſta gratia datur dependenter à diſpoſitione ſubjecti, & juxta quantitatem ipſius. Idem dicendum de gratia ſacramentali, ante peccatum recepta, & amiſſa ratione illius, utpote quæ licèt conferatur à principio ex opere operato; ſi tamen amittatur, non recuperatur, niſi ex opere operantis.

61. Quærunt hîc aliqui, utrum merita mortificata reviviſcant per pœnitentiam ex juſtitia vel ex miſericordia?

Reſpondeo breviter ea reviviſcere partim ex miſericordia, & partim ex juſtitia: Eſt enim magna Dei miſericordia quòd Deus propter peccatum mortale hominem non privet in perpetuum jure per merita præcedentia acquiſito, & non moraliter aboleat merita; ſicut in juſtificatione non ſolùm phyſicè, ſed etiam moraliter abolet peccata, & eorum ampliùs non recordatur in ordine ad culpam vel ad pœnam æternam, ut diſputatione præcedenti viſum eſt. Eſt etiam inſignis Dei miſericordia, quòd Deus hominem lapſum in mortale, excitet ad pœnitentiam & contritionem, per quam removetur obex peccati, & ad reviviſcentiam meritorum diſponitur. Item miſericordia eſt, quòd Deus homini pœnitenti conferat gratiam, quæ eſt cauſa formalis remotionis impedimenti peccati; gratis enim & miſericorditer à Deo juſtificamur, quia nihil eorum quæ juſtificationem præcedunt, ſive fides, ſive opera, ipſam juſtificationis gratiam promeretur, ut ait Tridentinum ſeſſ. 6. cap. 8. Suppoſitis autem iſtis miſericordiis, juſtitiæ quodammodo eſt quòd merita reviviſcant & ſortiantur effectum ſuum, poſitâ conditione à Deo requiſitâ pro mercede reddenda ejuſmodi bonis operibus. Propter quod Paulus ad Hebræos 6. ait: *Non enim eſt injuſtus Deus, ut obliviſcatur operis veſtri, & dilectionis quam oſtendiſtis in nomine ipſius.* Dixi *juſtitiæ quodammodo*, quia ſicut juſtitia quâ Deus bona opera juſtorum remunerat, fundatur magis in promiſſione & fidelitate Dei, quàm in ipſis operibus; ita & illa quâ præcedentia merita per peccatum mortificata reſtituit, & ad præmium vitæ æternæ acceptat; fundatur in Dei fidelitate & lege quâ miſericorditer ſtatuit non punire hominem irreparabili meritorum amiſſione. Obſervat etiam Deus in reviviſcentia meritorum hanc juſtitiam, ut non per qualemcumque pœnitentiam, licèt veram, peccatorem in priſtinum gradum gratiæ & gloriæ reſtituat, ſed ſolùm per eam quæ ipſi proportionatur, ut §. 4. in reſponſione ad primam objectionem annotavimus. In reviviſcentia ergo meritorum non ſic ſplendet divina miſericordia, quin etiam in ea detur etiam aliquis locus ſplendori divinæ juſtitiæ: *univerſæ enim viæ Domini miſericordia & veritas*, ut dicitur Pſal. 24.

62. Circa quæſtionem nonageſimam, nihil occurrit dicendum, ſuprà enim diſputatione 1. oſtendimus contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem, eſſe pœnitentiæ partes, idque paſſim docent Concilia & SS. Patres: Tridentinum enim ſeſſ. 14. can. 4. ſic ait: *Si quis negaverit ad integram & perfectam peccatorum remiſſionem requiri tres actus in pœnitente, quaſi materiam ſacramenti pœnitentiæ, videlicet contritionem, confeſſionem, & ſatisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur, &c. anathema ſit.* Eaſdem partes enumerat Florentinum in Decreto Eugenij: *Prima eſt* (inquit) *cordis contritio, ad quam pertinet ut pœnitens doleat de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero: Secunda eſt oris confeſſio, ad quam pertinet ut peccator omnia peccata quorum memoriam habet, ſuo Sacerdoti confiteatur integraliter: Tertia eſt ſatisfactio pro peccatis ſecundùm arbitrium Sacerdotis; quæ quidem præcipuè fit per orationem, jejunium, & eleemoſynam.* Earum etiam meminit Chryſoſtomus in Sermone de pœnitentia, ubi ſic habet: *Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre; in corde ejus contritio, in ore confeſſio, in opere toto humilitas; ut quibus modis Deum offendimus* (*corde, ore, & opere*) *iiſdem reconciliemur Deo; corde quidem per contritionem; ore per confeſſionem, ac opere per ſatisfactionem.* Gregorius item lib. 6. in 1. Regum cap. 15. fictam Saülis confitentis peccatum quidem, ſed honorari deſiderantis, pœnitentiam reprehendens: *Quid prodeſt* (inquit) *confiteri flagitia, ſi confeſſionis vocem non ſequitur afflictio pœnitentiæ? Tria quippe in unoquoque conſideranda ſunt veraciter pœnitente; videlicet converſio mentis* (qualis eſt contritio) *confeſſio oris, & vindicta peccati* (ſive ſatisfactio) nempe *cùm delere nititur, dignâ afflictionis auſteritate, quod loquendo confitetur*, ut inferiùs addit. Quidpiam porrò tale in Magdalenæ pœnitentia notari poteſt; in lacrymis nimirum *contritio*, in oſculis *confeſſio*, in unguenti effuſione *ſatisfactio*, ut innuit Chryſologus ſerm. 93. Demum tres iſtas pœnitentiæ partes, tribus attributis Divinarum Perſonarum adaptari poſſe, docet D. Thomas in ſupplemento quæſt. 7. art. 3. ad 3. & fuſiùs Albertus magnus in 4. ſent. diſt. 16. art. 18.

his verbis: *Pœnitentia in tribus partibus ſuis configuratur Trinitati increatæ; compunctio enim ſive contritio, quæ ex modica pœna commutat æterna tormenta, tota innititur bonitati, quæ attribuitur Spiritui Sancto: Confeſſio autem, qua legitima eſt & prudens computatio peccatorum ut æſtimetur ad pœnitentiam, reſpondet ſapientiæ, quæ attribuitur Filio; & ſatisfactio, quæ ſecundùm vires amplectitur injuncta, fulcitur potentiâ, quæ Patri appropriatur.*

De his tribus pœnitentiæ partibus ſigillatim nobis incumbit agendum, tribus ſequentibus diſputationibus; deinde de abſolutione Sacerdotali, quæ eſt altera pars Sacramenti pœnitentiæ, gerens vicem formæ, fusè diſſeremus, ac celebres quæ de illa agitantur quæſtiones, breviter ac dilucidè reſolvemus. Unde ſit

DISPVTATIO VII.

De contritione.

Ad quinque primas quæſtiones ſupplementi.

CVM D. Thomas morte præventus non potuerit de partibus pœnitentiæ in particulari, nec de tribus ultimis Sacramentis, Extrema-Unctione, Ordine, & Matrimonio ſcribere, ejus Diſcipuli, ad complementum hujus tertiæ partis, & totius Summæ Theologicæ ejuſdem Doctoris Angelici, ex ſcriptis ejus in quartum librum ſententiarum, quæſtiones quæ deerant, in unum opus collegerunt, quod ſupplementum Summæ appellarunt, in quo primò agitur de contritione, quæ eſt prima pars Sacramenti pœnitentiæ, de qua etiam in hac diſputatione nobis erit agendum.

ARTICVLVS PRIMVS.

An in dolore de peccato, vel in ejus odio, aut in utroque ſimul, conſiſtat eſſentialiter ratio contritionis?

§. I.

Quibuſdam præmiſſis referuntur ſententiæ, & verior ſeu probabilior eligitur.

1. SVppono primò ex D. Thoma hîc quæſt. 1. art. 1. hoc nomen *contritio*, derivari à verbo *contero*, quod ſignificat rem duram in minutiſſimas partes dividere ſeu reducere: nam quia peccatum cor & voluntatem hominis obdurat, actus ille quo hæc duritia tollitur, & peccatum deletur, meritò à Theologis *contritio* appellatur. Hinc Guillelmus Pariſienſis pœnitentiam à qua oritur contritio, ſic deſcribit: *Pœnitentia eſt cordis confractio, & comminutio, ac veteris hominis in pulverem redactio.*

2. Suppono ſecundò ex eodem S. Doctore ibidem, varias tradi ſolere contritionis definitiones, ſeu deſcriptiones. Primò dicitur *dolor pro peccatis aſſumptus, cum propoſito confitendi & ſatisfaciendi.* Secundò, *dolor voluntarius pro peccato, puniens quod dolet ſe commiſiſſe.* Tertiò ab Iſidoro ſic deſcribitur: *Contritio eſt compunctio & humilitas mentis cum lacrymis, veniens de recordatione peccati, & timore judicij.* Quarta definitio quæ eſt Auguſtini ſic habet: *Contritio eſt dolor remittens peccatum.* Quinta quæ eſt Gregorij magni talis eſt: *Contritio eſt humilitas ſpiritûs, annihilans peccatum, inter ſpem & timorem.* Demum contritio à Concilio Tridentino ſeſſ. 14. cap. 4. definitur *animi dolor ac deteſtatio de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero.* In qua definitione tres recenſentur actus, ad contritionem perfectam concurrentes, nimirum dolor de peccato, ejus odium ſeu deteſtatio, & propoſitum ampliùs non peccandi.

3. Suppono tertiò, ex his tribus actibus, ultimum non eſſe de eſſentia contritionis, utpote cùm ſit actus ab ea diſtinctus, & contingere poſſit, quod aliquis dolens de peccatis propter Deum ſummè dilectum, juſtificetur ſine tali propoſito explicito; quia nimirum non cogitat de vita futura, ſed tantùm de divina bonitate, & gravitate offenſæ in Deum commiſſæ. Fateor tamen tale propoſitum eſſe propriam paſſionem actûs contritionis, cùm ex eo quod quis de peccato doleat, ipſumque deteſtetur, ſequatur ex natura rei, quod velit ampliùs non peccare. Reſtat ergo difficultas ſolùm de aliis duobus actibus, nimirum de odio peccati, & de dolore ſive triſtitia de ejus commiſſione, in quonam ſcilicet ex illis ratio contritionis eſſentialiter conſiſtat?

4. Prima ſententia, quæ eſt Cajetani tomo 1. opuſc. tract 4. quæſt. 1. docet quod illa conſiſtit eſſentialiter in actu odij de peccato, & quod dolor ſe habet tantùm ut propria ejus paſſio. Secunda quam tenet Suarez quæſt. 85. diſp. 4. ſect. 1. aſſerit illam eſſe eſſentialiter deteſtationem peccâti, quam vult eſſe actum diſtinctum tam ab odio quàm à dolore peccati. Tertia verò exiſtimat, illam tam in actu odij de peccato, quàm in actu doloris conſiſtere eſſentialiter. Ita Ægidius Coninck in Tract. de pœnit. diſp. 1. dub. 2. Pro reſolutione

Dico primò, contritio non conſiſtit eſſentialiter in aggregato actuum odij ſeu deteſtationis peccati, ac doloris de ipſo, quamvis utrumque neceſſariò includat.

5. Probatur prima pars: Actus primarius cujuſcunque virtutis ſpecialis debet eſſe unus tantũ, & non aggregatum ex pluribus; cùm enim debeat immediatè ab illa elici, & per ordinem ad ipſum talis virtus ſpecificetur, debet neceſſariò eſſe illi ſimilis in ſpecie, ſubindeque cùm virtus ſpecialis ſit ſimplex qualitas unius ſpeciei, actus ejus primarius, debet eſſe ſimplex actus unius ſpeciei, & non quid aggregatum ex multis actibus: Sed contritio eſt actus primarius pœnitentiæ, quæ eſt virtus ſpecialis, ut diſp. 2. art. 2. oſtenſum eſt: Ergo contritio non conſiſtit eſſentialiter in aggregato actuum odij ſeu deteſtationis de peccato, ac doloris de ipſo, ſed in uno ſolùm ex illis duobus actibus.

Quòd verò utrumque neceſſariò includat, manifeſtum eſt, quia ad deſtructionem peccati ad quam pœnitentia ordinatur eſſentialiter, requiritur odium & deteſtatio peccati, ac ſimul dolor & triſtitia de ipſo; nam odium & deteſtatio per ſe cauſant dolorem de ipſo, & dolor per ſe ſupponit odium & deteſtationem mali præſentis, non enim quis dolet, niſi de malo quod diſplicet.

6. Dico ſecundò, contritio conſiſtit eſſentialiter in dolore de peccato, ut eſt offenſa Dei, & præſuppoſitivè tantũ in odio ſive deteſtatione ipſius.

Probatur

Probatur primò ex D. Thoma hîc art. 1. ubi definiens contritionem *dolorem de peccatis* &c. dicit dolorem poni in hac definitione tanquam genus.

7. Probatur secundò conclusio ratione fundamentali. Contritio consistit essentialiter in illo actu voluntatis quo peccatum destruitur in ratione offensæ, seu quo exhibetur Deo satisfactio pro injuria: Atqui ille actus non est odium sive detestatio peccati, sed dolor de illo: Ergo contritio consistit essentialiter in dolore de peccato, non verò in odio sive detestatione ipsius. Major constat, nã sicut pœnitentia respicit peccatum sub ratione offensæ, ut per satisfactionem compensabilis, ita & ejus actus principalis & primarius, qui est contritio. Minor verò probatur: Actus quo homo exhibet Deo satisfactionem, debet aliquid auferre ab homine, & illud quodammodo tribuere Deo, à quo per peccatum abstulit, quantùm in se est, honorem, puniendo in seipso offensam: Atqui per odium seu detestationem peccati hoc non fit, bene autem per dolorem; per simplicem enim detestationem nullum homo malum patitur, sed potiùs maximum recipit bonum, nempe bonum honestum; è contra verò qui dolet de peccato, patitur quoddam malum pœnæ, scilicet tristitiam: Ergo per dolorem de peccato, non verò per ejus odium seu detestationem, exhibetur satisfactio pro injuria.

8. Confirmatur: Contritio materialis est divisio sive comminutio rei in minimas partes, & propterea contritio spiritualis ex materiali translata importat divisionem sive comminutionem cordis aut affectûs in peccato indurati, in minima, ut in prima suppositione annotavimus: Sed hæc perfecta divisio & comminutio cordis aut affectûs, non potest intelligi in actu odij seu detestationis de peccato, cùm tunc solùm incipiat peccatum displicere, bene tamen in dolore de peccato, cùm talis dolor importet tristitiam & afflictionem spiritûs, quâ spiritus in se conteritur, & quodammodo comminuitur: Ergo contritio non consistit in actu odij vel detestationis peccati, sed in dolore de ipso; quamvis talis dolor actum odij vel detestationis ut prævium connotet, quia ut suprà dicebamus, fieri non potest ut quis doleat de aliquo, nisi priùs, saltem ordine naturæ, illud odio habeat & detestetur tanquam malum.

9. Probatur tertiò conclusio ex absurdo & inconvenienti quod sequitur ex adversa sententia: si enim contritio consisteret essentialiter in odio peccati, cùm in beatis sit perfectissimè & propriè tale odium, esset in eis propriè actus contritionis: Sed hoc dici nequit, ut fatentur Adversarij: Ergo nec illud.

10. Dices cum Adversariis: Licèt dolor in exercitio habitus, non sit de essentia contritionis, est tamen de essentia actûs in quo consistit contritio, quòd ab illo fluat dolor ex natura rei, atque adeò non quodcumque odium peccati est essentialiter contritio, sed tale odium cui ex natura rei potest convenire dolor tanquam proprietas; quale tamen non est odium beatorum, sed tantùm odium nostrum.

Sed contra: Licèt gratia quæ erat in Christo non esset talis cui posset convenire fides, aut pœnitentia, erat tamen vera gratia: Ergo similiter licèt tale sit odium peccati in beatis, ut ab eo fluere non possit aliquis dolor; si tamen contritio non consistat essentialiter in dolore, sed in odio, erit verè & propriè in beatis, licèt doloris omnis expertibus; quamvis enim privaretur dolore consequenti per modum proprietatis, hoc tamen non impediret, quin esset verè & essentialiter contritio.

Demum specialiter confutari potest opinio Suaris, ex eo quod falsum supponat, nimirum detestationem esse actum realiter distinctum ab odio: in voluntate enim circa bonum & malum sunt tantùm illi actus qui correspondent passionibus appetitûs sensitivi: Sed odium & detestatio correspondent eidem passioni, quæ etiam denominatur odium; nullusque unquam dixit, odium & detestationem esse duas passiones realiter distinctas: Ergo detestatio peccati non est actus distinctus ab ejus odio.

§. II.

Solvuntur objectiones.

Objicies primò contra primam conclusionem: Tridentinum sess. 14. cap. 4. definiens contritionem, ait illam esse detestationem & dolorem de peccato: Ergo in utroque actu consistit essentialiter.

Respondeo, concesso Antecedente, negando Consequentiam, Concilium enim definiens seu potiùs describens contritionem, vocat illam detestationem & dolorem de peccato, non quòd existimet illam consistere essentialiter in utroque actu; sed ut significet, detestationem peccati esse quid prævie requisitum ad dolorem de illo, & talem dolorem à detestatione seu odio peccati procedere, sicut gaudium oritur ab amore. Unde etiam in eadem contritionis descriptione subdit, illam esse dolorem & detestationem de peccato commisso, *cum proposito non peccandi de cætero*, ut declaret tale propositum esse quid consequens ad contritionem, ac veluti ejus proprietatem, ut in tertia suppositione dicebamus.

Objicies secundò contra secundam conclusionem: D. Thomas in hac quæstione & alibi sæpe ait, contritionem esse displicentiam de peccato: Sed displicentia de peccato est formaliter odium peccati: Ergo contritio consistit essentialiter in actu odij de peccato.

Respondeo D. Thomam ibi accipere displicentiam pro dolore, ut aliquando solet accipi, sicut & complacentia accipitur aliquando pro gaudio.

Objicies tertiò: In eo consistit essentialiter contritio, quod per se primò opponitur peccato: Sed quod primò opponitur peccato, non est dolor, sed odium: Ergo in odio non verò in dolore consistit essentialiter contritio. Major est certa, cùm enim pœnitentia per se primò opponatur peccato, contritio in qua formaliter consistit, debet per se primùm opponi peccato. Minor verò probatur: Peccatum est amor inordinatus creaturæ: Sed odium peccati per se primò opponitur amori inordinato creaturæ: Ergo per se primò opponitur peccato.

Confirmatur: Cùm nomen contritionis significet actum illum qui est divisio cordis, & aversio à peccato, metaphorâ deductâ à verbo *conterere*, quod significat rem aliquam duram in minutissimas partes dividere, per id essentialiter constitui debet, per quod primùm homo verè separatur à peccato: Sed verè & primùm separatur à peccato, per ejus odium: Ergo in eo essentialiter consistit. Major constat, Minor verò probatur. Odium peccati est verè fuga à peccato, atque adeò separatio ab eo. Item præcedit dolorem, subindeque priùs separat quàm dolor.

16. Ad objectionem respondeo distinguendo Majorem: In eo consistit essentialiter contritio, quod per se primò opponitur peccato, ut est offensa contra Deum, concedo Majorem. Ut est amor contra Deum summum bonum, nego Majorem. Cùm enim pœnitentia sit virtus justitiæ annexa, & à charitate distincta, ut disp. 2. ostensum est, actus ejus primarius & principalis, qui est contritio, non nisi præsuppositivè adversatur peccato ut est contra Deum summum bonum, quem charitas respicit; formaliter verò sive essentialiter opponitur peccato, ut est summa injuria in Deum. Similiter distinguo Minorem: Primum quod opponitur peccato, ut amori contra Deum summum bonum, est odium, concedo Minorem. Primum quod opponitur peccato, ut injuriæ Deo illatæ, & puniendæ per satisfactionem, est odium, nego Minorem, est enim actus quo peccator dolet de tali offensa: Unde

17. Ad confirmationem, distinguo Majorem: Per id essentialiter constitui debet contritio, quod est verè & primùm separatio à peccato, tanquam à summo malo, nego; hæc enim separatio se habet præsuppositivè ad contritionem: quod est separatio à peccato, tanquam ab injuria facta contra Deum, exhibendo ei debitam satisfactionem, concedo Majorem. Similiter distinguo Minorem: Per odium peccati verè & primùm peccator separatur à peccato, tanquam à summo malo, concedo Minorem. Tanquam ab offensa contra Deum, exhibendo ipsi recompensationem, nego Minorem; hoc enim est proprium doloris, unde nego etiam Consequentiam.

18. Objicies ultimò: Si quis diligat Deum super omnia, & consequenter odio habeat peccatum, absque eo quod cogitet de dolore halendo, hic erit verè contritus: Ergo contritio non consistit essentialiter in dolore de peccato.

Respondeo illum virtualiter tantùm esse contritum, sed non formaliter; imò si advertens nolit dolere, statim peccabit mortaliter, & cessabit amor Dei, ac verum odium de peccato.

ARTICVLVS II.

Vtrum contritio differat essentialiter ab attritione?

19. DIvidi solet à Theologis contritio in perfectam, quæ simpliciter dicitur contritio; & est dolor de peccatis propter Deum summè dilectum; & in imperfectam, quæ appellatur attritio, & est dolor de peccatis ex alio motivo quàm charitatis, id est, ex aliquo motivo honesto, quod non sit ipse Deus, quatenus in seipso est summum bonum, à quo peccatum mortale avertit. Hujusmodi verò attritio duplex est, una oritur ex metu gehennæ & aliarum pœnarum, altera ex peccati fœditate, ut docet Tridentinum sess. 14. cap. 4. Quæ divisio adæquata & sufficiens est, nulla enim est species attritionis, quæ non contineatur sub aliqua illarum duarum. Nam dolor de peccato, ut est contra rectam rationem, vel ut est contra justitiam, aut aliam quamlibet virtutem, est species detestationis peccati propter ejus fœditatem; quandoquidem esse contra rectam rationem, est generalis fœditas peccati; esse verò contra justitiam, aut religionem, vel aliam virtutem, est specialis ejus fœditas. Illa verò attritio, quæ habetur ob amorem vitæ æternæ, reducitur ad eam quæ oritur ex metu pœnarum; quia sicut ad eandem virtutem spei pertinent hi duo actus, amor vitæ æternæ, & timor pœnæ æternæ; sic etiam ejusdem virtutis aut quasi virtutis, sunt attritio concepta ex amore vitæ æternæ, & attritio concepta ex odio pœnæ æternæ. His præmissis, pro resolutione difficultatis propositæ,

Dico breviter, Contritionem perfectam distingui essentialiter ab attritione.

Probatur conclusio ratione fundamentali. Actus 20.
qui diversa objecta formalia respiciunt, distinguntur essentialiter: Sed contritio & attritio respiciunt diversa objecta formalia: Ergo distinguntur. Major patet, distinctio enim specifica actuum sumitur ex ordine ad objecta formalia quæ respiciunt. Minor etiam manifesta est, nam objectum formale contritionis est peccatum sub ratione formali injuriæ Deo illatæ; objectum verò attritionis est idem objectum sub formali ratione mali ipsius peccatoris, vel sub ratione turpis & inhonesti, ac rectæ rationi repugnantis, ut ex suprà dictis patet.

Confirmatur: Illi actus specie differunt, qui 21.
eliciuntur ab habitibus specie diversis: Sed contritio perfecta & attritio procedunt à virtutibus specie diversis; contritio enim elicitur à virtute pœnitentiæ, & est actus ejus primarius & principalis; attritio verò vel est à virtute spei, quando dolet de peccato ex metu gehennæ, vel ob amorem vitæ æternæ, ut constat ex suprà dictis; vel ab aliqua virtute morali infusa, quando dolet de peccato, ob turpitudinem propriam; cùm enim quælibet virtus habeat amare bonum quod respicit, & detestari malum oppositum, ad virtutem infusam temperantiæ v. g. pertinet nedum amare honestatem temperantiæ, sed etiam detestari peccatum intemperantiæ, ut opponitur tali honestati, seu quod idem est, secundùm propriam deformitatem quam habet, & quæ non reperitur in aliis peccatis. Idem cum proportione dicendum de aliis virtutibus: Ergo &c.

Dices, Quando homo est in peccato, non ha- 22.
bet virtutes morales infusas; acquisitæ verò, cùm sint naturales, non sufficiunt ad actum supernaturalem eliciendum, cujusmodi est attritio, de qua loquimur: Ergo &c.

Respondeo quod tunc elicitur à voluntate elevata per auxilium supernaturale, non autem per aliquem habitum; semper tamen manet, illam attritionem distingui essentialiter à contritione, quia dolet de peccato ex diverso motivo, suprà explicato.

Ex hac differentia essentiali sequuntur aliæ. Pri- 23.
ma est, quòd omnis contritio necessariò cadit super omnia peccata, cùm omnia peccata sint offensæ Dei; non autem attritio, quæ esse potest de peccato vel ut causativo peculiaris pœnæ à Deo infligendæ, vel ut continente specialem deformitatem alicui virtuti oppositam.

Ex hoc oritur alia differentia, nimirum quod contritio semper excludit omnem affectum peccandi; quia cùm detestetur omnia peccata sub aliqua ratione communi, nequit retinere affectum ad aliquod particulare; secùs verò attritio, quæ cùm interdum procedat ex motivo speciali contra unum peccatum, non semper opponitur cuilibet peccato. Unde attritio procedens ex deformitate speciali alicujus peccati, non sufficit ad justificationem peccatorum in sacramento obtinendam, si peccator alia peccata specie diversa commiserit,

sed tot debent multiplicari attritiones, quot sunt peccata specie diversa; cùm tamen una contritio semper sufficiat pro omnibus peccatis, quia illa, ut diximus, est ex motivo universali cadente super omnia peccata.

24. Tertia differentia: Contritio habet convertere hominem in Deum ut ultimum finem, non verò attritio; quia contritio cùm sit dolor de peccato ut est offensa Dei, facit hominem recedere à peccato, & accedere ad ipsum Deum; impossibile enim est recedere à termino à quo, & non accedere ad terminum ad quem: At verò attritio, cùm sit dolor de peccato ex metu gehennæ, vel ob turpitudinem peccati, facit quidem recedere à peccato, sed non facit accedere ad Deum immediatè & efficaciter, sed tantùm ad vitationem pœnarum, vel ad honestatem virtutis cui opponitur propria turpitudo peccati.

25. Ex hoc oritur quarta differentia, nimirum quòd attritio potest procedere ex timore servili, contritio verò semper imperatur à charitate; cùm enim accedere ad Deum ut ultimum finem, sit proprium charitatis, nulli alteri potest competere, nisi ex imperio charitatis.

26. Quinta differentia est, quòd attritio potest esse informis, contritio nunquam; quia attritio neque ex natura sua, neque ex divina promissione, affert secum infallibiliter gratiam justificantem; contra verò contritio, cùm à charitate imperetur, & ad Deum ut ultimum finem convertat, semper & infallibiliter disponit ad justificationem, & habet annexam amicitiam & perfectam conversionem Dei ad peccatorem, per infusionem gratiæ sanctificantis.

27. Sextò in eo contritio & attritio differunt, quòd contritio detestatur peccatum supra omne malum pœnæ, non verò attritio, quæ est ex motivo gehennæ; nullus enim actus excedit motivum sub quo fertur in objectum, cùm ab eo habeat totam suam vim & efficaciam: Ergo qui detestatur peccatum solùm propter malum pœnæ, non detestatur plus peccatum, quàm malum pœnæ.

28. Demum contritio est dolor perfectus de peccatis commissis, attritio verò est solùm imperfecta quædam de illis displicentia, ut declarat D. Thomas hîc art. 2. ad 2. his verbis: *Attritio non dicit accessum ad perfectam contritionem, unde in corporalibus dicuntur attrita, quæ aliquo modo diminuta sunt, sed non adhuc perfectè sunt comminuta. Sed contrita dicuntur, quando omnes partes tritæ sunt simul per divisionem ad minima. Et ideò attritio significat in spiritualibus quandam displicentiam de peccatis commissis, sed non perfectam: contritio autem perfectam.*

29. Ex dictis inferes contra Cajetanum, attritionem nunquam posse fieri contritionem formaliter, quia cùm differant essentialiter, & non tantùm penes intensionem, aut durationem, vel aliud accidentale, non potest una fieri altera per accessionem novi gradûs, aut quid simile, sed opus esset mutatione essentiæ, quæ impossibilis est: nulla enim res potest esse aliud quàm id quod est essentialiter secundùm suam speciem vel naturam. Dixi non posse fieri contritionem *formaliter*, quia in Sacramento pœnitentiæ attritio fit contritio virtualiter seu æquivalenter, nam ut adjuncta tali Sacramento, habet vim contritionis, & obit quodammodo munus illius, eique æquivalet; quia disponit hominem ad effectum Sacramenti, seu ad justificationem, sicut ipsa contritio, ut art. seq. ostendemus. Et in hoc sensu intelligi debet commune illud Theologorum axioma, Sacramentum pœnitentiæ de attrito facit contritum; quia nempe attritio, ut juncta tali Sacramento, contritioni æquivalet. Vel ut alij volunt, hæc propositio non est intelligenda de contrito actualiter, sed tantùm de contrito habitualiter; quia nimirum licèt qui solùm attritus ad Sacramentum pœnitentiæ accedit, non habeat actum formalem contritionis, habet tamen cum gratia sanctificante infusum habitum pœnitentiæ, qui cùm sit ex propria ratione principium actûs contritionis, licèt actum non eliciat, sufficiens tamen est ad denominandum habitualiter contritum. Unde notat Soto in 4. dist. 17. quæst. 2. art. 5. concl. 2. significantiùs dici, homo ex attrito fit contritus, adveniente gratiâ, quàm attritio fit contritio; quia hic posterior modus loquendi significat mutationem intrinsecam attritionis in contritionem; prior verò solùm denotat mutationem extrinsecam ex parte subjecti, quod de attrito in actu, fit contritum habitu.

ARTICULUS II.

An attritio ex metu gehennæ sit actus bonus, & sufficiat ad dignè & fructuosè recipiendum Sacramentum pœnitentiæ?

30. LUtherani damnant dolorem ex timore pœnæ conceptum, asseruntque illum facere homines hypocritas, & magis peccatores. Quidam verò Doctores Catholici, inter quos Estius, Sylvius, & Jansenius præcipui sunt, fatentur quidem attritionem quâ quis dolet de peccato ex solo timore pœnarum infernalium, esse actum bonum & honestum, sed negant illam esse sufficientem dispositionem ad dignè suscipiendum Sacramentum pœnitentiæ, ejusque effectum consequendum. Eandem sententiam tenent multi Doctores, qui ante Tridentinum scripserunt. Verùm post Tridentinum communiter rejicitur à Theologis, qui unanimi ferè consensu docent, attritionem ex metu gehennæ, non solùm esse actum bonum & honestum, sed etiam ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandam disponere, eique sententiæ apertè videtur favere Concilium sess. 14. cap. 4. ut patebit ex infrà dicendis.

§. I.

Lutheranorum error refellitur.

31. DIco primò, attritio ex metu gehennæ, est actus bonus & laudabilis, ac utilis ad salutem. Conclusio est certa de fide, ac definita in Tridentino sess. 6. can. 8. his verbis: *Si quis dixerit gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel à peccatis abstinemus, peccatum esse, aut peccatores pejores facere, anathema sit.* Et sess. 14. cap. 4. definit, dolorem ex gehennæ & pœnarum metu conceptum, *si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ, non solùm non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verùm donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantùm moventis, quo pœnitens adjutus viam sibi ad justitiam parat.*

32. Probatur primò conclusio ex Scriptura: Proverb. 1. *Timor Domini principium sapientiæ,*

quod SS. Patres explicant de timore ſervili, nam hic eſt, qui ſapientiam inchoat; non filialis, qui illam perficit & conſummat. Eccleſ. 1. *Timor Domini expellit peccatum*, inchoativè ſcilicet & diſpoſitivè, quia ad juſtificationem & expulſionem peccata diſponit. Unde Iſaiæ 26. ubi Vulgata habet: *Concepimus & quaſi parturivimus, & peperimus ſpiritum: ſalutes non fecimus in terra:* Septuaginta legunt: *A timore tuo Domine concepimus, & peperimus ſpiritum ſalutis*, id eſt *pœnitentiæ ſalutaris*, ut explicat D. Thomas 3. p. quæſt. 85. art. 5. in argumento *ſed contra*. Huc pertinere poteſt, quod Auguſtinus Tract. 8. in Epiſt. 1. Joan. ait: *Cœpit aliquis credere diem judicij: Si cœpit credere, cœpit & timere: Timendo corrigit ſe, vigilat adversùs hoſtes ſuos, id eſt peccata ſua; incipit reviviſcere interiùs &c.* Et Tract. 9. in Epiſt. Joan. *Opus eſt* (inquit) *ut intret timor primò, per quem veniat charitas. Timor medicamentum, charitas ſanitas.* Adhibetque ad id confirmandum ſimilitudinem ſetæ, per quam linum introducitur: *Si nullus eſt timor* (ſubdit) *non eſt quâ intret charitas: ſicut videmus per ſetam introduci linum &c.* Item in Pſal. 127. apertè docet hunc timorem ſervilem, bonum eſſe & utilem: *Ille timor nondum caſtus* (inquit) *præſentiam Domini, & pœnas timet; timore facit quidquid boni facit, non timore amittendi bonum illud, ſed timore patiendi illud malum: non timet ne perdat amplexus pulcherrimi ſponſi, ſed timet ne mittatur in gehennam. Bonus eſt & iſte timor, utilis eſt.* Et certè, niſi bonus eſſet & utilis, Chriſtus ad illum non hortaretur Matth. 10. ſic dicens: *Timete eum qui poteſt corpus & animam perdere in gehennam.* Nec Joannes Baptiſta Lucæ 3. ex timore pœnæ homines ad pœnitentiam excitaſſet, his verbis: *Genimina viperarum, quis oſtendet vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ.* Nec etiam tantopere SS. Patres timorem illum commendarent & laudarent, ſicut illum extollunt; nam Clemens Alexandrinus illum *fidei coadjutorem* appellat; Ambroſius, *clavum animæ fluctuantis*: Gregorius Magnus: *Anchora mentis* (inquit) *pondus timoris.* Tertullianus de cultu fœmin. cap. 2. *Timor fundamentum ſalutis eſt, præſumptio impedimentum timoris.* Demum Petrus Cellenſis lib. de panibus cap. 14. *Quaſi quidam cuſtos ſuper innumerabiles gazas, ſic timor in ultimo cariſmatum ponitur, ad conſervandas incomparabiles gratias. Gemma pretioſiſſima pietas, ſed facilè ab impietate ſubripitur, niſi timore cuſtodiatur..... Habeamus bonas & pulchras gratiarum puellas, ſed ſub cuſtodia diligentiſſimi pædagogi, ſcilicet timoris.*

33. Poteſt etiam concluſio hac ratione ſuaderi. Timor eſt quædam fuga mali; fuga verò mali rationem ſuam ſumit ex bono cui opponitur iſtud malum, cùm malum odio haberi & fugi non poſſit, niſi quia adverſatur bono: Sed bonum cui adverſatur gehenna tanquam malum, nempe cœleſtis gloria & beatitudo, licito, bono, rectoque deſiderio appeti poteſt: licitum ergo, bonum, & rectum eſt, gehennam, tanquam oppoſitum ei malum, timendo fugere, ſubindeque attritio ex metu gehennæ eſt actus bonus & laudabilis.

34. Confirmatur: In attritione ex metu gehennæ tria ſolùm reperiuntur, nempe intentio finis, videlicet voluntas fugiendi pœnam: medium, ſcilicet deteſtari peccatum; & ordinatio talis medij ad illum finem: Sed quodlibet ex illis tribus eſt bonum & honeſtum: Ergo & attritio ex metu gehennæ bona & honeſta eſt. Major patet, Minor verò quoad ſingulas partes ſuadetur. Et in primis quòd voluntas fugiendi pœnam bona ſit, manifeſtum eſt, utpote cùm illa pœna quam intendit fugere, verbi gratiâ pœna inferni, ſit mala, & ex ſe odio digna. Quòd etiam deteſtatio peccati ſit bona, per ſe conſtat. Demum quòd ejus ordinatio ad vitandam pœnam, bona ſit, ex eo patet, quod nullum eſt medium aptius ex natura rei ad vitandum pœnam, quàm vitare culpam; & licèt culpa ſit malum altioris ordinis quàm pœna, dummodo tamen deteſtatio peccati ordinetur ad fugam pœnæ præcisè tanquam ad finem proximum, ita ut non excludat peccator ulteriorem ejus relationem ad Deum, non eſt mala talis ordinatio, ſed bona; Deus enim ipſe interdum ordinat bonum excellentioris ordinis ad bonum inferioris ordinis, quando utrumque in gloriam ſuam cedit, ut patet in Incarnatione & paſſione Chriſti, quam ordinavit ad noſtram ſalutem, tanquam ad finem proximum, juxta illud Symboli Nicæni: *Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem, deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt.*

§. II.

Solvuntur objectiones Hæreticorum.

35. COntra iſtam concluſionem objiciunt hæretici: Qui ex ſolo metu gehennæ dolet de peccatis, peccat: Ergo attritio ex metu gehennæ non eſt actus bonus & laudabilis. Conſequentia patet, Antecedens probatur multipliciter. Primò ex Auguſtino dicente quod ſi fur deſinat furari ex eo ſolùm quod videtur, furti eſt conſcius: Ergo ſimiliter qui dolet de peccato, & deſinit peccare ex eo ſolùm quod timet gehennam, peccati conſcius eſt.

Secundò, Actus quo quis magis dolet de pœna quàm de culpa, eſt malus & vituperabilis, utpote contra rationem naturalem dictantem magis eſſe dolendum de majori malo, quàm de minori: Sed qui ex ſolo metu gehennæ dolet de peccatis ſuis, magis dolet de pœna, quàm de culpa, dolet enim de culpa propter pœnas: propter quod autem unumquodque tale, & illud magis: Ergo qui ex ſolo metu gehennæ dolet de peccatis, peccat.

Tertiò, Actus virtualiter & implicitè includens voluntatem moraliter malam, eſt malus: Sed dolor de peccatis ex metu gehennæ, includit voluntatem moraliter malam; nam implicitè & virtualiter includit hunc affectum, peccata non deteſtarer, ſi nulla eſſet eis impoſita pœna: Ergo talis dolor malus & vituperabilis eſt.

Quartò, Ordinare majus bonum ad minus bonum, malum ac vituperabile eſt, cùm in eo fiat injuria majori bono, quòd ordinetur ad minus: Sed ille qui dolet de peccatis propter ſolum gehennæ metum, ordinat minus bonum, ſcilicet vitationem pœnæ, ad majus bonum, nimirum vitationem culpæ: Ergo malè agit, & peccat.

Quintò, Si timor ſervilis bonus ſit, erit etiam bonus timor mundanus: At hic bonus non eſt, quippe qui homines malos facit: Ergo nec timor ſervilis, ſubindeque nec dolor ex illo proveniens.

Denique, Si attritio ex metu gehennæ eſſet bona & laudabilis, eſſet actus virtutis: Sed hoc dici nequit, ut innuit S. Thomas hîc art. 2. ad 2. Ergo nec illud.

56. Respondeo negando Antecedens, & ad primam illius probationem, concesso Antecedente, nego Consequentiam & paritatem; nam D. Augustinus dum ait quod si fur desinat furari ex eo quod videtur, peccati est conscius, supponit quod talis fur habeat intentionem furandi, & quod retineatur solùm ab externa executione ex timore aliorum: qui autem detestatur peccatum propter pœnas inferni, non retinet ampliùs voluntatem peccandi; quia cùm motivum illud ad omnia peccata se extendat, virtualiter omni peccato adversatur, & est virtualis dolor de omnibus peccatis.

Ad secundam, distinguo Majorem: Actus quo quis magis dolet de pœna, quàm de culpa, faciendo illam expressam comparationem, & dicendo positivè, volo dolere magis de pœna quàm de culpa, malus est, concedo. Actus quo quis in re quidem magis dolet de pœna quàm de culpa, sed tamen nullam inter utrumque facit comparationem, est malus, nego. Similiter distinguo Minorem: Qui ex solo metu gehennæ dolet de peccatis suis, magis dolet de pœna quàm de culpa, faciendo comparationem inter utrumque, nego Minorem. Absque comparatione inter utrumque, concedo Minorem, & nego Consequentiam. Nam quando fit comparatio inter malum culpæ & malum pœnæ, & tamen magis odio habetur istud quàm illud, eo ipso malum pœnæ præfertur malo culpæ, quod certè vitiosum est, quia perversum. At verò quando quis non faciendo comparationem inter utrumque, dolet de culpa propter pœnam, licèt eo ipso magis doleat de pœna quam de culpa, non tamen propterea malum pœnæ præfert malo culpæ; quia actus ille doloris de culpa propter pœnam, non excludit quin homo simpliciter loquendo, & propter alias rationes, possit magis detestari culpam, quàm pœnam; putà quia culpa magis contrariatur Deo, quàm pœna. Unde falsum est, in illo actu virtualiter includi hunc affectum, peccata non detestarer, si nulla eis esset imposita pœna; tum quia ille actus, ut diximus, non excludit positivè omne aliud motivum ad detestandum peccatum, sed tantùm ipsum non includit. Tum etiam, quia in eo motivo non sistit ultimò affectus, sed tantùm proximè; quare virtute tendit etiam ad Deum ut finem ultimum; sicut actus spei proximè & formaliter tendit ad Deum, ut bonum ipsi speranti; virtute autem & implicitè ad Deum secundùm se. Per quod patet ad tertiam probationem.

Ad quartam distinguo Majorem: Ordinare majus bonum ad minus bonum, ut ad finem ultimum, malum ac vituperabile est, concedo Majorem. Ordinare majus bonum ad minus bonum, tanquam ad finem proximum, nego Majorem. Deus enim ipse, ut suprà dicebamus, interdum ordinat bonum excellentioris ordinis ad bonum inferioris ordinis, ut cùm Incarnationem & Passionem Christi, in nostram salutem & gloriam ordinavit. Similiter distinguo Minorem: qui dolet de peccatis propter solum gehennæ metum, ordinat majus bonum ad minus bonum, tanquam ad finem proximum, concedo Minorem. Tanquam ad finem ultimum, nego Minorem & Consequentiam. Sicut ergo nulla est inordinatio vel peccatum, ordinare sacrificia & orationes ut media ad obtinendam sanitatem corporalem, vel aliquid aliud temporale; ita nec ordinare attritionem ad vitandam pœnam, tanquam ad finem proximum, quamvis attritio sit quid perfectius vitatione pœnarum. Solùm ergo esset peccatum ordinare attritionem ad vitandā pœnam tanquam ad finem ultimum, quod faceret ille qui detestando peccata propter pœnam, ita esset actualiter aut virtualiter affectus, ut si non essent pœnæ, nullo modo doleret de peccato; sed tunc talis dolor non esset attritio de qua loquimur.

Dices, Attritio non tendit in Deum ut ultimum finem: Ergo vitatio pœnarum est ultimus finis illius. Consequentia patet, Antecedens etiam ex eo constat, quòd homo eliciens attritionem, non justificatur per illam, atque adeò semper manet in peccato, subindeque ad creaturam ut ad ultimum finem conversus, unde cùm non possit habere plures ultimos fines, non tendit in Deum ut in ultimum finem.

Respondeo distinguendo Antecedens: Non tendit in Deum efficaciter, concedo: inefficaciter, nego. Ad probationem in contrarium similiter dico, non repugnare hominem habere unum ultimum finem, & ad alium inefficaciter tendere, ut in Tractatu de ultimo fine disp. 1. art. 6. §. 4. ostensum est; alioquin, ut ibi dicebamus, sequeretur opera moraliter bona hominis existentis in peccato mortali, putà eleemosynam, vel jejunium, esse peccata mortalia; quia cùm non tendant efficaciter in Deum ut ultimum finem, creaturam pro ultimo fine haberent.

Ad quartam principalis Antecedentis probationem, nego sequelam Majoris, nam timor mundanus est timor creaturæ, affectu cujus non veretur homo offendere Deum: timor verò servilis est timor Dei, quem timet offendere metu pœnæ quam peccatis infligit; quo fit ut ille non tollat affectum peccandi, sed potiùs sit causa peccati; iste verò tollat peccatum & affectum peccandi.

Ad sextam nego etiam sequelam Majoris, attritio enim, licèt bona, non est tamen actus virtutis, sicut contritio; tum quia non facit hominem bonum simpliciter, sed tantùm secundùm quid, cùm sit ante gratiam & charitatem; tum etiam, quia non est, sicut contritio, detestatio peccati perfecta, nec consequenter dispositio perfecti ad optimum. Nec obest si dicas, quod actus fidei & spei sic se habent, & tamen sunt actus virtutum. Nam licèt fides & spes sint via ad majorem perfectionem, sunt tamen perfectæ in sua linea; fides quidem, ex eo quod sit cognitio, quâ nulla certior; spes, ex eo quod sit tendentia in beatitudinem, quâ nulla securior & firmior; attritio verò non est dolor de peccato, quo nullus major sive perfectior.

§. III.

Alia difficultas resolvitur.

Dico secundò, attritionem ex metu gehennæ, esse dispositionem sufficientem ad justificationis gratiam in sacramento pœnitentiæ obtinendam.

Probatur primò ex Tridentino sess. 14. cap. 4. 374
ubi apertè nostram conclusionem docet, nam postquam circa medium capitis divisit contritionem in perfectam, quæ ex charitate procedit, & imperfectam, quæ attritio dicitur, *quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ*, subdit, *illam non solùm non facere hominem hy-*

pocritam, & magis peccatorem, verùm etiam donum Dei esse, & Spiritus Sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantùm moventis, quo pœnitens adjutus viam, sibi ad justitiam parat. Et quamvis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat (sicut facit contritio perfecta) *tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit.* Quibus verbis Sancta Synodus inter utramque contritionem duplex assignat discrimen. Unum quòd attritio tendit in peccatum ex motivo inferiori, quàm contritio perfecta; nimirum ex motivo turpitudinis peccati, aut metu gehennæ, non autem ex consideratione Dei summè dilecti propter se. Alterum quòd contritio perfecta per se sufficit ad justificationem obtinendam, id est sine sacramento, cum solo illius voto: attritio verò disponit quidem ad illam in sacramento impetrandam, sed sine sacramento reipsa percepto non sufficit.

58. Respondent primò Adversarij, Concilium ibi non loqui de dispositione ultima sufficiente cum sacramento, sed de dispositione remota, & insufficiente.

Sed contra primò: Concilium ibi docet attritionem ex gehennæ metu, si voluntatem peccandi excludat, ad justificationis gratiam in Sacramento Pœnitentiæ obtinendam, eodem modo disponere, quo contritio, priusquàm hoc sacramentum suscipiatur, ad eam disponit: Sed contritio ultimò & sufficienter disponit ad gratiam justificationis extra sacramentum obtinendam: Ergo Tridentinum intendit attritionem simili modo, id est proximè & sufficienter, in sacramento disponere ad justificationem.

Contra secundò: Ex Tridentino attritio aliter in sacramento & aliter extra sacramentum ad justificationem disponit: Sed extra sacramentum remotè & insufficienter ad justificationem disponit, quando aliquis ab illa ad contritionem perfectam ascendit: Ergo ex Tridentino in sacramento proximè & sufficienter disponit ad justificationem.

59. Respondent secundò, Concilium cùm ait attritionem in sacramento ad justificationem disponere, non loqui de illa attritione quæ est ex metu pœnarum, sed de illa quæ est ex amore Dei super omnia, licèt imperfecto, sive de illa quæ est verè & essentialiter contritio, quamvis imperfecta; illam enim attritionem (inquit Sylvius) vocat idem Concilium contritionem licèt imperfectam.

40. Verùm hæc interpretatio apertè repugnat Concilio, & ab ejus mente prorsus aliena est. Primò, quia Concilium de illa attritione, quam ad Dei gratiam in sacramento pœnitentiæ impetrandam disponere asserit, ait quod illa vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu concipitur: Ergo non loquitur de attritione quæ est ex amore Dei imperfecto & inchoato, sed de illa quæ est ex metu pœnarum.

41. Secundò, De illa attritione loquitur Concilium, de qua statim ibidem ait, non facere hominem hypocritam, sicut docuerat Lutherus: Sed attritio quam docuerat Lutherus facere hominem hypocritam, non erat illa quæ procedit ex charitate imperfecta & inchoata, sed ea quæ ex solo metu pœnarum oritur, ut constat ex dictis §. 1. Ergo de ista duntaxat loquitur Tridentinum loco citato.

42. Tertiò, Concilium ibidem ait attritionem illam quæ ad justificationem in Sacramento Pœnitentiæ obtinendam disponit, *esse donum Dei, & Spiritus Sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed animam moventis:* Atqui attritio ex amore Dei super omnia, licèt imperfecto, est impulsus Spiritus Sancti jam inhabitantis animam; inhabitat enim Spiritus Sanctus animam per gratiam: charitas autem, quantumvis debilis & remissa, nunquam est sine gratia, ut infrà patebit: Ergo idem quod priùs.

43. Quartò, De eadem attritione subdit statim Concilium: *Et quamvis sine Sacramento Pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponit:* Sed nulla est contritio ex charitate, sive ex amore Dei super omnia, quantumvis imperfecto & remisso, qui non possit etiam extra sacramentum perducere peccatorem ad justificationem, cùm sit essentialiter ultima dispositio ad eam: Ergo non loquitur Concilium loco citato de illa contritione, sed de attritione quæ est præcisè ex metu pœnarum.

44. Demum Concilium postquam dixit attritionem esse actum bonum, & ex impulsu Spiritus Sancti conceptum, atque ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ impetrandam disponere, in fine ejusdem capitis sic concludit: *Quamobrem falsò quidam calumniantur Catholicos Scriptores, quasi tradiderint Sacramentum Pœnitentiæ absque bono motu suscipientium, gratiam conferre: quod nunquam Ecclesia Dei docuit, nec sensit.* Atqui Hæretici ex eo solùm occasionem captarunt calumniandi Catholicos Scriptores &c. quòd existimarunt attritionem quæ est ex metu pœnarum, non esse actum bonum, sed malum, atque reddere hominem hypocritam: Ergo attritionem conceptam ex metu gehennæ & pœnarum docet Concilium disponere ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiæ obtinendam. Et tacitè sic argumentatur: Attritio concepta ex metu gehennæ, est actus bonus: Ergo gratia non confertur in Sacramento Pœnitentiæ sine actu bono suscipientium, etiam tunc quando sacramentum recipitur cum sola attritione. Atque ita Catholici Scriptores qui dicunt gratiam conferre in Sacramento Pœnitentiæ cum sola attritione, non propterea tradunt conferri gratiam in tali sacramento absque bono motu suscipientium, ut quidam calumniantur. Certè si ultra attritionem requireretur contritio ad gratiam in Sacramento Pœnitentiæ obtinendam, non erat quòd Concilium probaret attritionem esse actum bonum, ut inde inferret Sacramentum Pœnitentiæ non conferre gratiam sine bono motu suscipientis; sufficit enim ad hoc inferendum quod contritio perfecta sit actus bonus, si Sacramentum Pœnitentiæ non potest sine illa gratiam conferre, ut rectè observavit Anti-Jansenius disp. 19. sect. 8.

45. Ad id verò quod subdit Sylvius, nempe Concilium attritionem illam quam dicit ad gratiam in Sacramento Pœnitentiæ obtinendam disponere, *contritionem imperfectam* appellare. Respondet P. Nicolai in Scholiis ad quæst. 9. Supplementi art. 2. quod non appellatur imperfecta Jansenismo sensu, propter defectum gradûs tantùm; sicut puer vir imperfectus dicitur, quia totam perfectionem viri nondum habet; sed imperfecta vocatur, propter defectum essentiæ contritionis, in qua charitas actu includitur; sicut vir imper-

fectus embrio eſt, quia eſſentiam humanam nondum habet, ſed eſt diſpoſitio ad illam habendam.

§. IV.

Duplici ratione concluſio noſtra ſuadetur.

46. PRima ſumitur ex inſtitutione & natura Sacramenti Pœnitentiæ, quod cùm ſit Sacramentum mortuorum, ad cauſandam primam gratiam inſtitutum eſt: Sed ſacramentum ad cauſandam primam gratiam inſtitutum, non exigit ſubjectum per contritionem diſpoſitum: Ergo attritio eſt diſpoſitio ſufficiens ad Sacramentum Pœnitentiæ. Major conſtat, tum ex Concilijs & Patribus, à quibus duo mortuorum ſacramenta aſſignantur; alterum regenerativum, nempe baptiſmus; alterum reparativum, ſcilicet pœnitentia; tum ex forma hujus ſacramenti, quæ gratiam peccatorum remiſſivam ſignificat. Minor verò probatur. Sacramentum inſtitutum ad cauſandam primam gratiam, debet aliquando eam cauſare: Sed ſi neceſſaria eſſet contritio ex parte ſubjecti, nunquam illam cauſaret; quia præſupponeret illam ſemper cauſatam ex vi ipſius contritionis, quæ, ut ſuprà diſp. 3. contra Bajum oſtendimus, eſt ultima & infallibilis diſpoſitio ad gratiam & peccatorum remiſſionem, etiam extra ſacramentum, obtinendam: Ergo ſacramentum ad cauſandam primam gratiam inſtitutum, non exigit ſubjectum per contritionem diſpoſitum.

47. Confirmatur & magis illuſtratur hæc ratio ex S. Thoma 3. p. quæſt. 80. art. 4. ad 2. hoc ſacramentum eſt inſtitutum ut medicina ad tollendum peccatum: At medicina non ſupponit morbum ſublatum, ſed tollit: Ergo pœnitentia non ſupponit peccatum per contritionem ſublatum, ſed illud tollit. Unde qui dicunt contritionem eſſe diſpoſitionem neceſſariam ut abſolutio recipiatur, & Sacramentum Pœnitentiæ operetur in nobis remiſſionem peccatorum, illius naturam prorſus ignorant, idemque aſſerunt ac qui diceret, medicinam aliquam à prudente aliquo & perito medico inſtitutam fuiſſe ad tollendum genus morbi, quod nunquam ipſa tolleret, ſed ſemper & neceſſariò ſublatum eſſe præſupponeret; quod plane ridiculum & abſurdum eſt, & Chriſti ſapientiâ ſacramentorum inſtitutoris prorſus indignum. Illi etiam coguntur aſſerere, Sacerdotem abſolventem à peccatis, ea non remittere, ſed illa eſſe jam remiſſa ſolùm declarare; quod prorſus erroneum eſſe patebit infrà, cùm de abſolutione ſacramentali agemus. Unde meritò Facultas Pariſienſis duas Seguenoti aſſertiones hac cenſurâ notavit 1. Junij anno 1658. *Quæ tradit de attritionis inſufficientia, & contritionis ex perfecta charitate abſoluta neceſſitate ad recipiendum ſacramentum pœnitentiæ, & quæ addit & approbat de abſolutione, quòd nihil aliud ſit, quàm declaratio juridica peccati jam remiſſi; damnavit quoque Facultas, & cenſuit has propoſitiones eſſe quietis animarum perturbativas, communi & omnino tutæ praxi Eccleſiæ contrarias, efficaciæ ſacramenti imminutivas, & inſuper temerarias, ac erroneas.*

48. Confirmatur ampliùs: Sacramentum pœnitentiæ, juxta commune Theologorum axioma, facit ex attrito contritum: At ſi ſubjectum per contritionem diſpoſitum exigeret, nunquam faceret de attrito contritum, ſed tale ſemper ſupponeret: Ergo ad ſacramentum pœnitentiæ non requiritur contritio, ſed ſufficit ſola attritio; quæ adjunctâ abſolutione ſacerdotali, contritioni æquivalet, & tam bene confert gratiam & remiſſionem peccati, quàm ipſa contritio.

49. Secunda ratio ſumitur ex abſurdo & inconvenienti quod ſequitur ex adverſa ſententia. Si enim vera eſſet opinio Ianſenij, & aliorum exiſtimantium, attritionem non eſſe ſufficientem diſpoſitionem ad juſtificationis gratiam in ſacramento pœnitentiæ obtinendam, ſed hoc ſacramentum exigere neceſſariò contritionem in pœnitente, ſacramentum pœnitentiæ, quo lex gratiæ præſtat antiquæ, non eſſet beneficium, nec medium efficax, quo impedimenta ad ſalutem ſemoverentur, ſed onus lege antiquâ gravius; non enim afferret facilitatem aſſequendæ remiſſionis peccatorum, ſed potiùs eam longè difficiliorem redderet; nam cùm in lege veteri, ad eam obtinendam ſolus actus contritionis ſufficeret, nunc ulteriùs requiritur confeſſio omnium peccatorum mortalium poſt baptiſmum commiſſorum, ſecundùm ſpeciem & numerum & circunſtantias, ſaltem mutantes ſpeciem; quo onere nullum in lege nova gravius ac difficilius eſt pleriſque Chriſtianorum.

50. Ut ab his argumentis ſeſe expediant Adverſarij, diſtingunt duplicem contritionem; unam perfectam, ad quam neceſſariò requiritur charitas actualis perfecta; aliam imperfectam, ad quam non requiritur neceſſariò charitas actualis perfecta, ſed ſufficit inchoata & imperfecta; addunt-que primam contritionem habere vim excludendi peccatum per ſe ſolam, & ſine ſacramento, non verò alteram. Ita Janſenius lib. 5. de gratia Chriſti Salvatoris cap. 34.

51. Verùm hæc ſolutio & doctrina facilè poteſt convelli. Primò quia diſtinctio hujus duplicis contritionis nullum habet fundamentum ſive in Scriptura, ſive in Conciliis, aut Patribus, ſed potiùs repugnat Tridentino ſuprà citato, aſſerenti contritionem perfectam à charitate procedere; imperfectam verò, ex gehennæ metu, aut turpitudinis peccati conſideratione oriri; unde, juxta Tridentinum, nulla datur contritio imperfecta ex charitate procedens.

52. Secundò, Adverſarij hac diſtinctione duplicis contritionis, non poſſunt ſe tueri vel expedire ab inconvenientibus quæ adduximus, neque ſalvare quod Sacramentum Pœnitentiæ ex ſua natura & inſtitutione habeat cauſare primam gratiam, & reddere hominem de attrito contritum. Si enim exigat ſubjectum per contritionem aliquam & charitatem inchoatam & imperfectam diſpoſitum, nunquam remittit peccata, ſed ea ſemper per talem contritionem & charitatem imperfectam remiſſa ſupponit. Nam quæcumque charitas, quantumvis parva, & remiſſa, omne peccatum mortale excludit, & cum eo incompoſſibilis eſt, ut colligitur ex D. Thoma 3. p. quæſt. 70. art. 4. in corp. ubi ſic ait: *Minima gratia poteſt reſiſtere cuilibet concupiſcentiæ, & vitare omne peccatum mortale quod committitur in tranſgreſſione mandatorum legis: minima enim charitas plus diligit Deum, quàm cupiditas millia auri & argenti.*

53. Ratio etiam ſuffragatur: Nam de ratione & eſſentia charitatis eſt, quòd ſit inclinatio in Deum tanquam in ultimum finem, unde nulla poteſt dari charitas, quantumvis parva & remiſſa, quæ hominem non inclinet & convertat in Deum tanquam in finem ultimum, ſubindeque quæ non

excludat omne peccatum mortale, per quod homo à Deo ut ab ultimo fine avertitur; alioquin idem homo simul esset conversus & aversus à Deo ut ultimo fine, quod implicat.

§. V.

Convelluntur præcipua fundamenta Jansenij.

54. OBjicit primò Jansenius contra præcedentem conclusionem: Dolor qui sufficienter disponit ad justificationis gratiam in Sacramento Pœnitentiæ obtinendam, debet esse supernaturalis, & ex gratia Christi Salvatoris: Sed attritio ex metu gehennæ non est supernaturalis; licèt enim timor gehennæ ex quo procedit, supponat fidem, ipsâ tamen suppositâ, ex naturalibus voluntatis viribus pullulare potest. *Quid est enim* (inquit) *timor gehennæ, nisi timor cruciatuum, quibus post hanc vitam, naturalis corporis atque animi constitutio, integritas, & salus tollitur; quam sicut omnis homo naturaliter diligit, simul atque sibi vel divinâ fide, vel humanâ opinatione vitam aliquam corporis atque animæ futuram esse persuaserit; ita quoque naturaliter violationem eius per dolores atque cruciatus exhorrescit. Nihil enim vetat ex supernaturali aliqua cognitione præeunte, naturaliter aliquos timores, tristitiasque sequi, dummodo objectum eorum naturalis ordinis fuerit.* Similiter timor gehennæ non est ex gratia Christi Salvatoris: *Nam ista gratia* (inquit) *effectum prorsus oppositum in voluntate facit: est enim inspiratio cœlestis delectationis, quâ Deus incipit dulcescere, quem timebat; quâque dulcedine perfusus animus, jam non formidine pœnæ, sed justitiæ dilectione, operatur bonum* &c. Ergo attritio ex metu gehennæ non est dispositio sufficiens ad justificationis gratiam in sacramento pœnitentiæ obtinendam.

55. Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem; ad timorem enim pœnarum inferni, qui sit efficax ad retrahendum affectum à peccato, qualis est ille omnis quem vera attritio ob pœnas inferni importat, necessaria est specialis gratia ex parte voluntatis, distincta à gratia fidei ex parte intellectûs. Hoc enim manifestè colligitur ex Concilio Arausicano 2. can. 6. dicente *hæretico falli spiritu eum qui dicit, per naturæ vigorem, bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vitæ æternæ, cogitare ut expedit, aut eligere nos posse, absque illuminatione & inspiratione Spiritus Sancti.* Cùm ergo timor ille de quo loquimur, sit bonum aliquod ad salutem vitæ æternæ pertinens, planum est, illum non posse concipi per solum naturæ vigorem, sine illuminatione & inspiratione Spiritus Sancti, hoc est sine gratia Christi propriè dicta, de qua sine dubio loquitur Arausicanum, quippe de qua erat illi controversia cum Semipelagianis, quos ibi damnat. Unde Tridentinum sess. 6. cap. 5. ait *ipsius justificationis exordium in adultis à Dei per Iesum Christum præveniente gratiâ sumendum esse.* Et cap. sequenti inter actus quibus pœnitens ad justificationis gratiam se disponit, numerat actum fidei, *& actum timoris divinæ justitiæ, quo utiliter concussi peccatores, ad considerandum Dei misericordiam se convertant.* Ergo ex Tridentino timor ille est ex gratia Christi Salvatoris. Falsum ergo est quod ait Jansenius, veram Christi gratiam non esse aliam nisi delectationem charitatis; non enim solùm desiderio aut delectatione boni, sed etiam timore mali Deus A nos à peccatis retrahit; imò ut ait Augustinus lib. de catechizandis rudibus cap. 5. *Rarissimè accidit, imò verò nunquam, ut quisquam veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo timore Dei perculsus.*

Objicit secundò Jansenius: Ille actus non sufficit ad dignè suscipiendum sacramentum pœnitentiæ, qui non tollit affectum ad peccatum: Sed attritio ex metu gehennæ non tollit affectum ad peccatum; Nam timor ille (inquit) manus quidem coercet, ne homines faciant malum, at non malè faciendi voluntatem intus vigentem, quæ tunc in opere quoque sese proderet, si pœna comminata tolleretur. Unde Augustinus Tract. B 9. in Epist. Ioan. peccatores ita timentes, atque à peccato ex tali metu abstinentes, comparat adulteræ, quæ habens animum adulterandi, abstinet solùm ab opere, timens ne à marito deprehendatur, & severè puniatur: vel lupo invadenti ovile, & metu canum & pastorum recedenti, sine præda quidem, sed non sine affectu auferendi, si potuisset: *Lupus enim venit, & lupus redit: venit fremens, & redit tremens: lupus est tamen & tremens & fremens*, ut ait serm. 19. de verbis Apost. cap. 9. 56.

Duplicem verò ait Jansenius esse hujus doctrinæ radicem, prima est, quia qui nudo timore pœnæ peccatum fugit, invitus & animo repu- C gnante fugit, ideoque non fugit peccatum, sed aliud quippiam. Nam ex sententia omnium Philosophorum, quæ purè aguntur ex metu, sunt involuntaria secundùm quid, sive mixta ex voluntario & involuntario; ex quo fit, ut qui aliquid facit ex metu, istum voluntatis actum conjunctum habeat, Nollem hoc facere, nisi mali impendentis metu urgerer: verbi gratiâ mercator, qui ex metu naufragij merces projicit in mare, retinet voluntatis repugnantiam, quâ nollet id facere, si periculum tolleretur.

Alteram radicem ait esse, quia timor pœnæ non potest mutare voluntatem malam, sed solus amor justitiæ: *Impossibile est* (inquit) *eum qui* D *peccandi voluntate detinetur, solo pœnæ timore mutare voluntatem; sed hoc proprium officium est charitatis, quâ animus à peccati tanquam injustitiæ dilectione, ad justitiæ dilectionem transfertur. Timor enim pœnæ premit, non exhaurit cupiditatem; continet manum, non animum, qui eodem modo ac si non timeret, peccato alicui affixus manet:* Ergo &c.

Respondeo, concessa Majori, negando Mino- 57.
rem: Tridentinum enim suprà citatum, manifestè supponit aliquem esse timorem pœnarum & gehennæ, qui voluntatem peccandi excludit; dicit enim, *illam contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis pec-* E *cati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu concipitur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ, non solùm non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verùm etiam donum Dei esse &c.* Quibus verbis, *si voluntatem peccandi excludat*, manifestè insinuat, vel supponit, talem metum, talemque attritionem ex illo conceptam dari posse, quæ tollat affectum ad peccatum. Ad primam probationem in contrarium ex Augustino desumptam, dico S. Doctorem locis citatis loqui de timore propter pœnas, quarum fugam sibi proponit metuens, tanquam finem ultimum, qualis tamen non est ille quem importat vera attritio; fugam enim pœnarum inferni non sibi proponit pœnitens

nitens in illo actu tanquam ultimum finem, sed A
solùm tanquam finem proximum, quia non excludit positivè ulteriorem relationem ipsius ad Deum, sed merè negativè sive præcisivè quoad hoc se habet.

Ad secundam probationem respondeo, non semper ea quæ fiunt ex metu esse mixta ex voluntario & involuntario, sed solùm quoties voluntas in contrarium aliquo modo fertur, vel per actum nolitionis inefficacis illius quod facit ex metu, vel per actum amoris inefficacis illius quod reijcit ex metu: unde cùm regulariter Christiani doleant de peccato, ex solo metu inferni, absque aliquo actu amoris ad peccatũ, & absque actu nolitionis talis doloris, non est actus attritionis de B
peccatis quem habent, ullo modo involuntarius.

Ad tertiam probationem nego, timorem pœnæ non posse mutare voluntatem, sed solùm amorem justitiæ, qui est proprius charitatis; nam licèt timor aliquis sit ejusmodi quòd amorem rei deserendæ secum admittat, & in voluntate simul vivere patiatur; datur tamen alius, qui omnem rei priùs dilectæ amorem, omnemque affectum ad peccatum prorsus excludit, ut patet ex Tridentino citato, & expressè docetur ab Augustino serm. 214. de tempore, his verbis: *Cùm timetur pœna quam Deus minatur, discitur amari præmium quod pollicetur; ac sic per timorem pœnæ, bona vita retinetur; per bonam vitam, bona conscientia* C
comparatur, ut per bonam conscientiam nulla pœna timeatur. Quapropter discat timere, qui non vult timere: discat ad tempus esse solicitus, qui semper vult esse securus. Et in Psal. 127. *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Audiunt hæc homines, & quia verè futura sunt impiis, timent, & continent se à peccato. Habent timorem, & per timorem continent se à peccato.*

59. Objicit tertiò Jansenius: Licèt dolor de peccatis ex timore gehennæ secundùm se sit bonus, si tamen qui eum habet, in eo, vel in amore sui ex quo provenit, ultimò quiescat, eo ipso redditur malus, & consequenter nequit esse dispositio ad D
dignè & fructuosè suscipiendum Sacramentum pœnitentiæ: Sed attritio ex metu gehennæ sic se habet, cùm enim sit dolor de peccatis, tantùm propter pœnas inferni, qui eam habet, in tali timore, sive in puro sui amore, ultimò quiescit: Ergo per illam nequit homo ad gratiam justificationis in Sacramento pœnitentiæ obtinendam se disponere.

60. Respondeo eum qui dolet de peccatis solũ propter pœnas inferni, dupliciter in amore sui ex quo dolor ille nascitur, posse ultimò quiescere; primò positivè & contrariè, excludendo nimirum relationem talis amoris & sui ipsius in Deum; secundò negativè tantùm, sive præcisivè, non referendo illum amorem, & actum doloris de peccatis ex E
eo provenientem, in Deum. Qui primo modo dolet de peccatis, fateor quod illum actum de se bonum vitiat, opponendo ei pravam circunstantiam, sed nego quod pœnitens de peccatis secundo modo, qualis est qui veram attritionem de illis habet propter solum gehennæ metum, sic se habeat, atque ita malè operetur.

61. Objicit quartò: Tridentinum multis in locis evidenter significat, nunquam justificationis gratiam, sive extra Sacramentum, sive in Sacramento pœnitentiæ, adultis dari, nisi contritio antecedat: nam sess. 14. cap. 3. docet materiam Sacramenti pœnitentiæ esse contritionem, eamque ad peccatorum remissionem ex Dei institutione requiri. Et can. 4. damnat eos anathemate, qui negaverint contritionem, confessionem, & satisfactionem, esse tres partes pœnitentiæ. Item ibidem cap. 6. dicit eum cui nulla adest contritio, non verè absolvi in Sacramento pœnitentiæ; quod tamen falsum esset manifestè, si attritio sufficeret ad dignè suscipiendum illud Sacramentum: Ergo ex Tridentino sola attritio non sufficit ad justificationis gratiam in Sacramento pœnitentiæ obtinendam.

Respondeo Concilium iis locis loqui de contri- 62.
tione generatim sumpta, pro eo quod commune est contritioni & attritioni; non verò de contritione specialiter sumpta pro eo dolore qui distinguitur ab attritione, & est propter Deum summè dilectum. Quod verò hæc interpretatio legitima sit, ex eo patet, quòd Concilium ibidem cap. 4. dividit contritionem in perfectam, & imperfectam, quæ attritio dicitur, istamque ait, ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandam disponere, quod de dispositione ultima intelligendum esse, suprà §. 3. ostensum est.

Objiciunt quintò Adversarij alium Tridentini 63.
locum, desumptum ex sessione 6. cap. 6. ubi loquendo de dispositionibus ad justificationem, disertis verbis pronuntiat, disponi hominem ad justitiam, non tantùm per actus fidei, timoris, & spei, sed etiam dilectionis ex qua nascitur odium peccati, per propositum novæ vitæ, ac denique observationis mandatorum divinorum. *In spem eriguntur* (inquit Concilium) *fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque, tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt, ac propterea moventur adversùs peccata, per odium aliquod & detestationem, hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante Baptismum agi oportet: denique dum proponunt suscipere Baptismum, inchoare novam vitam, & servare divina mandata.* Ubi Concilium ad justificationem quæ fit per Baptismum, dilectionem inchoatam requirit, ut constat ex illis verbis, *illumque tanquam justitiæ fontem diligere incipiunt:* unde cùm non minor requiratur dispositio ad justificationem quæ fit per pœnitentiam, quàm ad illam quæ fit per Baptismum, ex illo Tridentini testimonio manifestè constare putant Adversarij, ad justificationem quæ fit per pœnitentiam, charitatem inchoatam & imperfectam necessariò requiri.

Verùm hæc parùm urgent, si enim hic Triden- 64.
tini locus attentè perpendatur, manifestum erit, ibi sermonem esse de justificatione quæ fit extra Sacramentum, & per solum Baptismi votum & desiderium, ad quam non negamus actum contritionis & dilectionis requiri, sicut & ad illam quæ fit per votum pœnitentiæ, quando tale Sacramentum in re & de facto suscipi nequit; unde illud testimonium cui præcipuè nituntur Adversarij, nequaquam militat contra nostram sententiam, quæ solùm affirmat ad justificationem quæ fit in Sacramento Baptismi & Pœnitentiæ, sufficere attritionem de peccatis ex motivo aliquo supernaturali. Quod verò interpretatio nostra legitima sit, & ad mentem Tridentini, patet ex verbis illis, *dum proponunt suscipere Baptismum* &c. ex illis enim liquet, Concilium ibi non loqui de justificatione quæ fiat in actuali susceptione Baptismi, sed de illa solùm quæ fit per votum & desiderium illius, quando nimirum aliquis non valens suscipere Baptismum, per actus fidei, timoris, spei, dilectionis, & per votum & desiderium ipsius Baptismi, ad justificationem se disponit.

Eodem modo intelligenda & explicanda sunt 65.
aliqua SS. Patrum testimonia, quibus asseritur, sine charitate neminem justificari: vel enim loquuntur de justificatione quæ fit extra Sacramen-

tum ; vel ſi de juſtificatione quæ fit in Sacramento A fiat ſermo, ſolùm intendunt charitatem concomitanter ad juſtificationem requiri ; quia nimirum licèt dum peccator juſtificatur in Sacramento, non ſupponatur neceſſariò diligens Deum ſuper omnia, ex vi tamen Sacramenti conſtituitur talis, non actu, ſed habitu, quia in ejus ſuſceptione charitas habitualis ei infunditur.

§. VI.

Corollaria præcedentis doctrinæ.

66. EX dictis confutata manet aliquorum ſententia, qui aſſerunt, attritionem ſufficere quidem ad valorem Sacramenti, non tamen ita ut ex ea ſequantur immediatè juſtificatio, ſed quia vi Sacramenti pœnitens ex actu imperfecto attritionis tranſit infallibiliter ad actum perfectum contritionis, ut ad proximam diſpoſitionem ad gratiam. Nam Tridentinum ſuprà citatum non dicit attritionem eſſe ſufficientem ad obtinendam contritionem, ſed ad gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandam diſponere, quod de proxima diſpoſitione intelligendum eſſe ſuprà oſtendimus ; quia alioquin non bene compararet attritionem in Sacramento, cum contritione extra Sacramentum. Addo quod, Concilium loquitur de impetratione infallibili, qualis eſt illa quæ habetur per Sacramentum : At omnis qui cum attritione accedit ad Sacramentum, non elicit infallibiliter actum contritionis, ut experientiâ conſtat, plures enim cum ſola attritione ad Sacramentum accedentes, poſt abſolutionem à peccatis, majorem de illis dolorem non ſentiunt quàm antea : Ergo &c. B C

67. Refellitur etiam ex dictis aliorum opinio, qui exiſtimant requiri ad hoc Sacramentum attritionem quæ exiſtimetur contritio. Nullus enim tenetur ad Sacramentum accedere cum majori diſpoſitione quàm de facto requiratur, ut patet in Baptiſmo, Euchariſtia, & aliis Sacramentis : Sed reipſa ſola attritio requiritur ad Sacramentum pœnitentiæ, ut ſuprà oſtenſum eſt : Ergo non eſt neceſſaria putata contritio, ſed ſufficit attritio etiam cognita & putata attritio. D

68. Confirmatur : Si ad hoc Sacramentum neceſſaria eſſet attritio exiſtimata contritio, illud non eſſet Sacramentum mortuorum, quia homini ſibi conſcio peccati mortalis nunquam liceret ad illud accedere, ſed ſemper requireretur quod exiſtimaret ſe eſſe vivum per gratiam.

69. Confirmatur ampliùs : Illa exiſtimatio falſa ad hoc ſolùm poteſt deſervire, ut homo accedendo ad hoc Sacramentum cum ſola attritione, excuſetur à tranſgreſſione præcepti : At nullibi extat præceptum de non accedendo ad hoc Sacramentum cum ſola attritione : Ergo non requiritur quod attritio exiſtimetur contritio. Major patet, cùm enim exiſtimatio illa ſit error, non poteſt eſſe diſpoſitio, vel per ſe conducere ad diſponendum hominem ad gratiam : Ergo ad hoc ſolùm poteſt deſervire, ut homo accedendo cum ſola attritione, excuſetur à tranſgreſſione præcepti. Minor verò ſuadetur, quia tale præceptum nullibi habetur, neque in Scriptura, neque in Conciliis, neque in Patribus, neque in Traditione, neque ex ipſa hujus Sacramenti inſtitutione colligitur, imò potiùs oppoſitum ; cùm enim hoc Sacramentum ſit inſtitutum ad conferendam primam gratiam, ac propterea Sacramentum mortuorum appelletur, veriſimile non eſt, Chriſtum voluiſſe nos obligare ut ad illud accederemus cum contritione putata. Addo quod, ſi Chriſtus pœnitentem obligaret ad contritionem putatam, obligaret ad falſum, cùm talis exiſtimatio falſa ſit, ac diſformis objecto : Sed hoc dici nequit : Ergo nec illud. E

Demum ex ſuprà dictis colligitur, præceptum confeſſionis in lege Evangelica, ſucceſſiſſe præcepto contritionis, non illud abrogando, ſed in ſeipſum commutando, ita ut præceptum contritionis non obliget, quandiu præceptum confeſſionis ſervari poteſt. Patet hoc corollarium ex Tridentino loco ſuprà §. 3. citato, ubi dicitur quod contritio quæ charitate perfectâ hominem reconciliat Deo, priùs quàm Sacramentum pœnitentiæ actu ſuſcipiatur, omni tempore fuit neceſſaria ad impetrandam veniam peccatorum : attritio verò, quæ per ſe peccatorem ad juſtificationem perducere nequit, eum ad Dei gratiam in Sacramento pœnitentiæ impetrandam diſponere. Quibus verbis non obſcurè innuitur, contritionem perfectam, quæ peccatorem etiam ſine Sacramento actu ſuſcepto juſtificat, neceſſariam fuiſſe ante inſtitutionem Sacramenti pœnitentiæ, eique in lege nova ſucceſſiſſe attritionem, quæ cum Sacramento pœnitentiæ præſtat quod antea præſtabat contritio. 70.

ARTICVLVS IV.

Qualis requiratur attritio ad effectum hujus Sacramenti ?

DIco primò, ad effectum hujus Sacramenti requiritur attritio vera, & non ſufficit apparens ſeu exiſtimata. 71.

Probatur breviter : Attritio eſt materia hujus Sacramenti, ſicut aqua eſt materia Baptiſmi : Sed ad valorem Baptiſmi requiritur vera aqua, & non ſufficit apparens ſeu exiſtimata : Ergo pariter ad valorem & effectum Sacramenti pœnitentiæ neceſſaria eſt vera attritio, & non ſufficit apparens ſeu exiſtimata. Ex quo inferes, falſam eſſe aliquorum Caſuiſtarum ſententiam, qui docent ad hoc Sacramentum ſufficere poſſe voluntatem confitendi, & recipiendi abſolutionem, abſque formali dolore, dummodo pœnitens nullum actum habeat quo formaliter vel virtualiter adhæreat peccato : voluntas enim confitendi, & recipiendi abſolutionem, præcisè ſumpta, non eſt vera attritio.

Dicò ſecundò, ad recipiendum effectum hujus Sacramenti, neceſſaria eſt attritio ſupernaturalis, quæ revera ſit talis ; unde non ſufficit attritio naturalis, quæ ſupernaturalis exiſtimetur.

Prima pars probatur tum ex Tridentino ſeſſ. 14. cap. 4. dicente attritionem quæ peccatorem diſponit ad gratiam in hoc Sacramento impetrandam, eſſe donum Dei, & Spiritûs Sancti impulſum : quæ non conveniũt attritioni naturali. Tum etiam ratione fundamentali : Attritio enim ad hoc Sacramentum requiſita, poteſt conſiderari, vel ut remotio peccati, vel ut diſpoſitio ad gratiam : Sed quocumque ex his duobus modis conſideretur, debet eſſe ſupernaturalis : Ergo &c. Major quoad ſecundam partem evidens eſt, quia diſpoſitio debet ejus eſſe ejuſdem ordinis cum forma ad quam diſponit. Probatur verò quantùm ad primam : Attritio enim ut eſt remotio peccati, debet retractare omnem averſionem quam per peccatum peccator contraxit ; unde cùm in ſtatu elevationis naturæ humanæ ad ordinem ſupernaturalem, homo per peccatum avertatur à Deo non ſolùm ut à fine naturali, ſed etiam ſupernaturali, illius retractatio debet eſſe aliquo modo converſio ad finem etiam ſupernaturalem, ſubindeque ſupernaturalis. 72.

73. Ex his probata manet secunda pars, cùm enim attritio supernaturalis sit dispositio necessaria ad recipiendum effectum hujus Sacramenti, ut jam ostensum est, hinc fit quod quantumcumque quis existimet se habere attritionem supernaturalem, si tamen revera illam non habeat, non sit sufficienter dispositus: Atqui Sacramenta non conferunt gratiam nisi sufficienter dispositis: Ergo, quantumcumque quis existimet se habere attritionem supernaturalem, si tamen illâ careat, non recipit gratiam ex vi hujus Sacramenti. Licèt enim ei non ponat obicem positivè, quia propter ignorantiam invincibilem excusatur, benè tamen negativè, quia caret dispositione necessariâ.

74. Dices, Ille qui habet attritionem naturalem, habet motum contrarium peccato, scilicet aliqualem ejus detestationem: Ergo est sufficienter dispositus.

Respondeo negando Antecedens, quia (ut suprà dicebamus) peccatum avertit à Deo, etiam ut à fine supernaturali; attritio verò naturalis, non convertit in Deum ut finem supernaturalem, etiam imperfectè. Ex quo infertur, motivum attritionis quæ ad recipiendum hujus Sacramenti effectum disponit, debere esse supernaturale; nec sat esse ad effectum Sacramentalem obtinendum, motivum naturale: Tum quia tale motivum assignat Tridentinum loco citato, ut scilicet concipiatur vel ex turpitudinis peccati consideratione (intelligit autem de turpitudine opposita alicui honestati supernaturali) vel ex gehennæ & pœnarum metu, nempe quatenus infliguntur à Deo authore supernaturali. Tum etiam, quia tale motivum est necessarium ad sufficienter retractandum peccatum in hoc statu commissum. Ex quo inferes, dolorem de peccatis propter Deum authorem naturæ elicitum, non esse sufficientem ad justificationis gratiam in hoc Sacramento obtinendam: tum quia talis dolor non est sufficiens ad tollendam aversionem à Deo ut authore supernaturali: tum etiam, quia cùm sit quoad substantiam naturalis, non est proportionatus & ejusdem ordinis cum gratia, subindeque non potest ad illam disponere, quia (ut suprà dicebamus) dispositio debet esse ejusdem ordinis cum forma ad quam disponit.

75. Dico tertiò, Attritio Sacramentalis debet esse universalis circa peccata mortalia commissa; non tamen est necesse ut sit universalis circa venialia.

Ratio est, quia nullum mortale in hoc Sacramento remitti potest sine attritione, cùmque nullum mortale remitti possit sine cæteris, necessariò sequitur attritionem ad hoc Sacramentum requisitam, debere esse universalem de omnibus mortalibus; è contra verò cùm unum veniale remitti possit sine alio, hæc universalis attritio non est necessaria in confessione venialium, sed sat erit atteri de uno tantùm, ne frustretur Sacramentum, quod pro materia essentialiter requirit dolorem.

76. Non desunt tamen aliqui Authores qui affirment, accedere ad hoc Sacramentum sine attritione omnium venialium, saltem quæ clavibus subjiciuntur, esse mortale: quia (inquiunt) qui non dolet de omnibus venialibus à se confessis, proponit pro materia Sacramenti aliquid, quod non potest esse illius materia: Ergo sicut graviter peccaret ille qui hostiam papyraceam proponeret cum triticeis ad consecrandum; sic ille qui proponit in confessione aliqua venialia, de quibus non dolet, peccat mortaliter.

77. Verùm hæc sententia videtur nimis rigida, adeóque improbabilis; sicut enim peccata venialia non tenemur confiteri, ita ea possumus sine debito dolore Sacerdoti manifestare, non ad petendam absolutionem de illis, sed ad majorem nostri confusionem & erubescentiam, dummodo ad validitatem Sacramenti, de aliquo sufficientem dolorem afferamus. Unde ad probationem in contrarium, nego Antecedens; ille enim qui sine dolore aliqua venialia in confessione manifestat, ea non proponit pro materia Sacramenti, nec confitetur de illis propriè, sed illa potiùs inter confitendum exponit; quod, ut diximus, licitè facere potest ad sui confusionem vel humiliationem, vel majorem sui notitiam Confessario dandam; sicut etiam potest habitus suos vitiosos, propensiones naturales, & peccandi occasiones, ac tentationes sibi occurrentes, aliaque multa quæ peccata non sunt, nec materia absolutionis, exponere licitè & laudabiliter. Ex quo patet disparitas ad exemplum quod adducitur, consecratio enim Eucharistiæ refertur solùm ad transubstantiationem, & effectionem Sacramenti, unde non potest proponi aliquid ut consecrandum, quod materia consecrationis non est, nec proinde hostiæ papyraceæ cum triticeis misceri, & ad consecrandum offerri. Econtra verò confessio non solùm refertur ad absolutionem à peccatis, sed etiam tendit ad medendum infirmitatibus pœnitentis, ad regimen conscientiæ, novæque vitæ custodiam, ut ait Tridentinum sess. 14. cap. 8. Ex quo fit quod in confessione aliqua peccata venialia declarari possint, quæ non proponuntur ut materia Sacramenti pœnitentiæ; subindeque etsi pœnitens de ipsis non doleat, non peccat mortaliter, dummodo atteratur & doleat de aliis, ne frustretur Sacramentum, quod pro materia habet dolorem, seu peccata cum contritione vel attritione confessa.

78. Dices, Ille qui non dolet de omnibus venialibus de quibus confitetur, reddit formam Sacramenti falsam, & Sacramentum irritum ex parte, quatenus frustrat illud virtute & effectu remissionis illorum: Ergo peccat mortaliter.

Respondeo negando Antecedens, quoad utramque partem: Licèt enim aliquis non doleat de omnibus venialibus de quibus confitetur, non propterea reddit formam Sacramenti pœnitentiæ falsam, quia sensus illius est, Absolvo te à peccatis, quantùm est ex me, secundùm Christi institutionem, id est à peccatis quæ ritè confessus es cum sufficienti dolore & proposito. Neque etiam propterea Sacramentum est irritum ex parte, quia nihil deest quod sit necessarium ad illius valorem, quamvis non habeat tantum effectum quantum habere posset; quod non est contra reverentiam Sacramenti, neque malum per se, cùm non teneamur accedere ad Sacramenta cum dispositione necessaria ad habendum effectum quantum habere possunt; putà accedere ad Eucharistiam cum summa dispositione, ut conferat gratiam, quantam conferre potest.

79. Ex dictis in hac conclusione intelliges, attritionem sufficientem ad gratiam justificationis in hoc Sacramento obtinendam, debere quidem omnem peccandi mortaliter voluntatem excludere, ut docet Tridentinum sess. 14. cap. 4. non tamen omnem affectum peccandi venialiter; quia nimirum licèt gratia justificans nullum peccatum mortale compati possit, potest tamen simul stare cum peccatis venialibus, & cum affectu ad illa.

Dico quartò, attritionem sufficientem ad Sa-

cramentum pœnitentiæ, debere neceſſariò præcedere abſolutionem, non tamen neceſſariò debere quoque præcedere confeſſionem.

80. Ratio primæ partis eſt, quia abſolutio Sacramentalis eſt per modum ſententiæ judicialis, quæ neceſſariò ſupponit accuſationem rei: accuſatio autem rei in hoc judicio, integratur ex confeſſione & dolore pœnitentis; cùm enim ſit judicium voluntarium, & reconciliativum peccatoris cum Deo, neceſſariò ſupponit utrumque, quia nec ſine notitia peccatorum, poteſt Sacerdos pœnitentem abſolvere, nec ſine cognitione doloris ipſum cum Deo reconciliare. Ex quo inferes, abſolutionem datam ſine prævia contritione vel attritione, eſſe invalidam, & confeſſiones ita factas eſſe neceſſariò repetendas.

81. Probatur etiam ſecunda pars ex communi praxi fidelium, nam pœnitentes credunt ſe ſuo muneri ſatisfeciſſe, dummodo atterantur, vel conterantur ante abſolutionem: Confeſſarij quoque poſt audita peccata, pœnitentes excitant ad dolorem & propoſitum impoſterum non peccandi; & antequam ipſis abſolutionem impendat, eos hortantur, ut actum contritionis vel attritionis eliciant; quod fruſtra fieret, ſi contritio vel attritio, deberet neceſſariò confeſſionem præcedere.

ARTICVLVS V.

An, & quo jure, teneatur ille qui eſt in peccato mortali, elicere actum contritionis, & quandonam obliget tale præceptum?

§. I.

Prima pars quæſiti duplici concluſione reſolvitur.

DIco primò, ſpeciali præcepto tenentur omnes qui ſunt in peccato mortali, actum contritionis elicere; in lege tamen nova, ſufficit attritio cum ſacramento.

82. Prima pars probatur, nam ut rectè annotavit S. Thomas 3. part. quæſt. 85. art. 5. ad 2. recta ratio dictat ex triplici capite debere nos peccati pœnitere. Primò ex lege juſtitiæ, ut ſatisfaciamus quantùm poſſumus pro injuria illata. Secundò ex lege charitatis erga Deum, quæ nos obligat ad Deum amandum ſuper omnia, ac deteſtandum quidquid illi diſplicet, atque ad ipſius amicitiam recuperandam, ſi per peccatum eam perdidimus. Tertiò ex lege amoris proprij boni, quâ tenemur noſtris ſpiritualibus neceſſitatibus ſubvenire, æternamque animæ noſtræ ruinam vitare. Prior obligatio eſt ex vi præcepti pœnitentiæ per ſe, aliæ duæ ſunt ex præcepto charitatis, & ex præcepto ſpei, id eſt amoris boni noſtri ſupernaturalis: Ergo omnes qui ſunt in peccato mortali, actum contritionis elicere tenentur, ſpeciali præcepto.

83. Confirmatur: Omnes tenemur ſpeciali præcepto charitatis ad procurandam ſalutem ſpiritualem proximo; in hoc enim fundatur præceptum fraternæ charitatis, & correctionis: Ergo à fortiori ad procurandam ſalutem ſpiritualem nobis, quia arctiori vinculo tenemur noſtram quàm proximi ſalutem procurare. At contritio eſt neceſſaria ad ſalutem omnibus qui ſunt in peccato mortali; quia ſalus noſtra conſiſtit in perfecta reconciliatione cum Deo, ad quam neceſſaria eſt contritio: Ergo ſpeciali præcepto tenentur omnes qui ſunt in peccato mortali actum contritionis elicere.

84. Secunda pars patet ex dictis ſuprà art. 3. ubi oſtendimus in lege nova attritionem cum Sacramento æquivalere contritioni, & reddere hominem de attrito contritum: unde ſi ille qui eſt in peccato mortali poſſit ſuſcipere Sacramentum pœnitentiæ, & juſtificari ac reconciliari Deo per attritionem, cum Sacramento, non obligatur ad contritionem, niſi fortè in articulo mortis, de quo infrà.

85. Dico ſecundò, præceptum contritionis non eſſe tantùm poſitivum, id eſt à ſola Dei libera voluntate profectum, ſed etiam naturale, ita ut jure ipſo naturali obliget. Ita D. Thomas 3. p. quæſt. 84. art. 7. ad 1. ubi ait, *De jure naturali eſſe quod aliquis pœniteat de malis quæ fecit.* Et quæſt. 86. art. 6. ad ultimum, dicit pœnitentiam eſſe de jure naturali.

Ratio etiam id ſuadet. Primò quia jure naturali tenetur quiſque ſatisfacere quantùm poteſt pro injuria alteri illata: Ergo multò magis tenetur peccator per contritionem Deo ſatisfacere pro injuria quam peccando ipſi intulit. Secundò, quia ſicut jure naturali tenemur jus divinum illæſum ſervare, ita & læſum, quoad fieri poteſt, per pœnitentiam reparare. Tertiò, quia ſicut jure naturæ tenemur amare Deum, ita & ejus amicitiam conſervare, ac recuperare, quando illam per peccatum mortale amiſimus. Denique, quia jure naturæ tenetur homo amare proprium bonum, ac proinde ſe liberare à tanto malo, quantum eſt peccatum, & æternæ damnationis periculum.

§. II.

Solvuntur objectiones.

OBjicies primò contra primam concluſionem: Præcepto ſpeciali opponitur ſpeciale peccatum: Atqui finalis impœnitentia quæ opponitur pœnitentiæ ſeu contritioni, non eſt ſpeciale peccatum, ſed tantùm quædam circunſtantia peccati illius, in quo peccator permanet atque perſeverat: Ergo non datur ſpeciale præceptum de pœnitentia ſeu contritione. 86.

Reſpondeo, impœnitentiam finalem intelligi poſſe duplicem, Prima, quæ eſt ſola & nuda in peccato permanentia ſeu continuatio, abſtrahendo ab eo quod peccator nolit de eo conteri actu poſitivo nolitionis, formali, vel virtuali; & hæc eſt impœnitentia finalis impropriè dicta, quæque non importat malitiam ſpecie diſtinctam à malitia peccati quod continuatur, ſed ſolùm circunſtantiam temporis, quæ accidentariò tantùm auget peccati malitiam. Secunda eſt, quæ ultra permanentiam in peccato, dicit formale vel ſaltem virtuale propoſitum voluntatis, nunquam pœnitendi; & hæc eſt ſpeciale peccatum, oppoſitum ſpeciali præcepto contritionis. Solutio eſt D. Thomæ in 2. diſt. 43. quæſt. 1. art. 3. ad 3. ubi ſic ait: *Sicut perſeverantia dicitur dupliciter. Vno modo eſt virtus ſpecialis, prout dicit propoſitum perſeverandi in bono incæpto uſque ad finem. Et alio modo eſt circunſtantia aliarum virtutum uſque ad mortem. Ita etiam & impœnitentia, ſecundùm quod dicit propoſitum non pœnitendi, eſt ſpecies peccati in Spiritum Sanctum: ſecundùm autem quod dicit permanentiam in peccato uſque ad mortem, negando peccati pœnitentiam, ſic eſt acci-* 87.

dens & circunſtantia aliorum peccatorum.

88. Objicies ſecundò : Non ſunt multiplicandæ obligationes ſine neceſſitate : Atqui nulla eſt neceſſitas inducendi ſpecialem obligationem ad eliciendum actum contritionis ; ſatis enim eſt, ſi homo doleat de peccatis commiſſis ex motivo charitatis : Ergo non debet admitti ſpeciale præceptum pœnitendi, & eliciendi actum contritionis, ſuppoſito quod incidamus in peccatum mortale.

89. Reſpondeo, conceſſa Majori, negando Minorem, ratio enim naturalis dictat, dolendum eſſe de peccato, non ſolùm ut opponitur bono divino, quod pertinet ad charitatem, ſed etiam inquantum lædit ius divinum, & ad illud deteſtandum, quatenus eſt offenſa Dei, quod ſpectat ad pœnitentiam, & per actum contritionis adimpletur.

90. Objicies tertiò contra ſecundam concluſionem: Omnia præcepta naturalia continentur in præceptis Decalogi, vel formaliter, vel virtualiter: Sed præceptum contritionis neutro modo continetur in præceptis Decalogi ; non quidem formaliter, ut conſtat evidenter ex eorum inductione; nec etiam virtualiter, cùm per evidentem conſequentiam ex nullo eorum poſſit inferri eſſe conterendum de peccatis : Ergo præceptum contritionis non eſt naturale.

91. Reſpondeo, conceſſa Majori, negando Minorem, præceptum enim contritionis continetur virtualiter in primo Decalogi præcepto ; ex hoc enim quod quis tenetur Deum colere, tenetur ex conſequenti dolere de peccatis ut ſunt injuria Deo facta. Item eo ipſo quod tenemur ad diligendum Deum ſuper omnia, obligamur ad deteſtandum quidquid illi diſplicet, atque ad recuperandum ejus amicitiam, ſi per peccatum eam amiſerimus.

92. Objicies quartò : Deus non poteſt in præceptis naturalibus diſpenſare: Sed in nova lege diſpenſavit in præcepto contritionis ; ut enim diximus in prima concluſione, in lege nova ad implendum præceptum pœnitentiæ, ſufficit attritio cum ſacramento : Ergo præceptum contritionis non eſt naturale, ſed poſitivum.

93. Reſpondeo primò, quod licèt Deus non poſſit diſpenſare in præceptis naturalibus negativis, & permittere quod homo eliciat aliquem actum lege naturæ prohibitum, v. g. odium Dei, vel mendacium, quia illi actus ſunt intrinſecè mali ; benè tamen in præceptis affirmativis, & quantùm ad ceſſationem actûs ; poteſt enim diſpenſare quod homo per totam vitam non eliciat actum religionis vel charitatis ; & hoc modo diſpenſavit in lege gratiæ, quod attritio cum ſacramento ſufficiat loco contritionis.

94. Reſpondeo ſecundò, quod cùm ſatisfactio hominis ad Deum, exigat ipſam acceptari à Deo, potuit Deus non quidem diſpenſare in præcepto ſatisfactionis pro peccatis, ſeu contritionis, ſed eſſe contentus minori, ſcilicet attritione, cum Sacramento ; unde potiùs mutatum eſt medium, manente ſemper obligatione præcepti.

95. Ex dictis inferes, quod in omni ſtatu naturæ humanæ qui fuit ab initio mundi huc uſque, id eſt tam in lege naturæ, quàm in lege Moſaïca, homines qui in peccatum mortale inciderunt, fuerunt obligati ad actum contritionis ; quia obligatio quæ oritur ex jure naturali, ad omnem ſtatum naturæ humanæ ſe extendit. Unde Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 4. ſic ait : *Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus neceſſarius.* Similiter in ſtatu naturæ puræ, citra ullum præceptum Dei poſitivum, & citra elevationem ad ſtatum gratiæ ; peccator obligatus fuiſſet per actum contritionis naturalis, Deo ut authori naturæ pro peccato ſatisfacere, eique reconciliari.

§. III.

Alia difficultas expeditur.

DIco tertiò, neque ſtatim ac peccatum commiſſum eſt, neque ſtatim ac occurrit memoriæ peccatum commiſſum, tenetur homo actum contritionis elicere. Eſt contra Alenſem, D. Bonaventuram, Paludanum, Sylveſtrum, & alios, exiſtimantes peccatorem teneri ad eliciendum actum contritionis, quoties peccata menti occurrunt.

96. Probatur concluſio quoad primam partem: Præceptum de contritione eſt affirmativum : Atqui ea eſt conditio præceptorum affirmativorum, ut non obligent ſemper ac pro ſemper, ſed tantùm aliquo determinato tempore, & poſitis quibuſdam circunſtantiis : At non poteſt aſſignari circunſtantia propter quam peccator teneatur conteri ſtatim atque peccatum commiſit, ut patebit ex ſolutione objectionum : Ergo peccator non tenetur conteri ſtatim atque peccatum commiſſum eſt. Ex quo etiam probatur ſecunda pars, nam peccatum commiſſum occurrere memoriæ, non eſt circunſtantia, quâ poſitâ, ſtatim obliget præceptum affirmativum contritionis.

97. Confirmatur : Non minùs præceptum charitatis obligat ad diligendum Deum, quàm contritionis ad deteſtandum peccatum : At ſola memoria ſeu recordatio Dei, non obligat ad actualem illius dilectionem : Ergo nec ſola recordatio peccati, ad actualem ejus deteſtationem.

98. Dico ſecundò, præceptum contritionis non obligat ad deteſtandum peccata nondum remiſſa, diebus feſtis. Eſt contra Marſilium, Angelum, & Gabrielem, exiſtimantes, præceptum contritionis ſaltem diebus dominicis, & feſtivis obligare; quia in his tenemur vacare cultui divino, auditioni Miſſæ, aliiſque orationibus, ad quod neceſſarium eſt affectum peccati deponere, & Deo per contritionem reconciliari. Pro hac ſententia ſolet etiam citari Scotus in 3. diſt. 38. qu. unicâ §. *quantùm ad ſecundum*, qui tamen loquitur de actu dilectionis, ſed videtur par eſſe ratio de contritione in peccatore.

99. Probatur breviter concluſio, quam docent communiter Theologi : Ex uſu fidelium & conſuetudine ſatisfit præcepto de ſanctificandis feſtis, ſi & ab operibus ſervilibus abſtineatur, & miſſa ac officium divinum audiatur, quorum neutrum exigit contritionem. Unde de omiſſione præcepti contritionis in diebus feſtis, nec ſe accuſant fideles in confeſſione, nec Confeſſarij de illo interrogare ſolent, quod non leve indicium eſt, nequaquam extare tale præceptum. Nec obſtat quod finis præcepti colendi dies feſtos, ſit animam Deo ſanctificare, nam ut communiter dicitur : non ſemper finis præcepti cadit ſub præcepto.

Confirmatur : Non ſemper diebus feſtis tenemur elicere actum dilectionis Dei, cum quo connectitur deteſtatio peccatorum nondum remiſſorum, menti occurrentium : Ergo nec actum contritionis quo peccata nondum remiſſa expreſsè & formaliter deteſtemur.

Dico tertiò, præceptum contritionis per ſe obligat in quibuſdam caſibus, & per accidens in aliis.

100. Probatur concluſio recenſendo & explicando illos caſus in quibus per ſe & per accidens obligat tale præceptum. In primis ergo per ſe obligat in articulo mortis vero vel præſumpto; quia tunc unuſquiſque tenetur, & ratione charitatis erga ſe, & ratione ſatisfactionis, dilectioniſque erga Deum, perfectam agere pœnitentiam, Deoque perfectè reconciliari, cùm aliud tempus ad pœnitendum non ſuperſit. Unde de Auguſtino narrat Poſſidius, quod ſolebat dicere, *neminem, etſi nullius ſceleris ſibi conſcius eſſet, committere debere, ut ſine pœnitentia migraret è vita.* Quapropter cùm ipſe diſceſſum è vita ſibi inſtare intelligeret, Pſalmos David qui ad pœnitentiam pertinent, in conſpectu poſitos, profuſis lachrymis legebat.

101. Secundò hoc præceptum per ſe obligat in morali periculo vitæ, non in quo uni aut alteri, ſed in quo pleriſque ſolet mors contingere, ut in bello, peſte, vel in longa & periculoſa navigatione; quia morale periculum vitæ, æquivalet ſupremo articulo mortis.

102. Tertiò obligat per accidens in multis caſibus. Primus eſt, quando homo tenetur recipere aliquod Sacramentum vivorum; quia talia ſacramenta nequeunt recipi niſi à iuſtificatis, & conſequenter à contritis vel attritis ſimul confeſſis. Secundus, quoties ſunt adminiſtranda Sacramenta, nam tunc tenetur miniſter in ſanctitate ſe conformare Deo ut principali agenti cum quo concurrit ut inſtrumentum ad productionem gratiæ. De quo plura diximus in Tractatu de Sacramentis in communi diſp. 6. art. 4. Tertius, in caſu quo currit præceptum annuæ confeſſionis, & deeſt Confeſſarius; nam tunc tenetur contritione ſupplere defectum Sacramenti, quia præceptum confeſſionis in lege Evangelica eſt ſubrogatum præcepto contritionis. Quartus, cùm urget gravis aliqua tentatio, quam ſine contritione homo moraliter non poteſt ſuperare; tunc enim obligatur per accidens ad contritionem, ex præcepto virtutis contra quam eſt tentatio. Demum præceptum contritionis obligat per accidens in caſu publicæ neceſſitatis, quando probabiliter timetur, Deum punire populum ob peccata particularia. Nam tunc unuſquiſque tenetur per contritionem ſe diſponere ad placandam divinam iuſtitiam, ne propter ſua peccata Deus totum populum puniat, ſicut propter ſolum peccatum Achan punivit totum exercitum Iſraël, Ioſue 7.

103. Quæres, utrum in mortis articulo teneatur homo elicere actum contritionis, quando habet copiam Confeſſoris, & poteſt ſuſcipere Sacramentum pœnitentiæ, per quod cum ſola attritione iuſtificari poteſt?

Reſpondeo illum ad id non obligari, ex vi præcepti pœnitentiæ, bene tamen ex vi præcepti charitatis?

Prima pars patet ex ſuprà dictis, oſtendimus enim §. 1. concluſ. 1. in lege nova hominem ſatisfacere præcepto pœnitentiæ per actum attritionis conjunctum cum Sacramento. Secunda verò probatur, quia cùm præceptum charitatis obliget ſaltem in articulo mortis, homo tunc ex vi hujus præcepti tenetur actum charitatis elicere, ut incipiat actuali charitate Deo conjungi ad quem properat, in æternum poſtmodum duraturâ: Sed moraliter impoſſibile eſt, quòd pœnitens recordatus ſuorum peccatorum, diligat Deum, & non conteratur de illis: Ergo tunc per accidens, & ex vi præcepti charitatis, tenetur actum contritionis elicere. Obligatur etiam homo ex charitate ſibi ſubvenire meliori & tutiori modo quo poteſt; præſertim in articulo mortis, in quo æternitatis iacitur alea, & in tanto periculo ſalutis æternæ perdendæ irreparabiliter, & damnationis tam gravis incurrendæ: unde cùm non ſit omnino certum ac indubitatum, attritionem ſolam cum Sacramento iuſtificare, & plures Theologi non contemnendæ authoritatis, non ſolùm id eſſe incertum, ſed etiam falſum exiſtiment; quamvis oppoſita opinio probabilior ſit, & Tridentino conformior; nihilominus debet tunc pœnitens tutiorem partem eligere, & uti medio certiſſimo & tutiſſimo, nimirum contritione, ac eâ ſupplere quidquid incertum, aut dubium, vel minimum eſſe poteſt. Adde quod, quamvis opinio aſſerens attritionem ſolam cum Sacramento iuſtificare, eſſet omnino certa, tamen non eſt adeò certum, an pœnitens ſit Sacramenti pœnitentiæ capax, vel ritè abſolvatur. Quid enim ſi ipſe non eſt ritè baptizatus, vel ſi Sacerdos non eſt verè ordinatus, aut non habet intentionem abſolvendi? Debet ergo tunc elicere actum contritionis, ut ſibi in periculo damnationis æternæ, meliori modo poſſibili ſubveniat, & prudens illud Auguſtini conſilium ſequi. In his quæ ſalutis ſunt, *tene certum, dimitte incertum.*

§. IV.

Solvuntur objectiones.

104. OBjicies primò contra primam concluſionem: Eccl. 5. dicitur: *Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem.* Et Apocal. 2. dictum eſt Angelo, id eſt Epiſcopo, Epheſino: *Age pœnitentiam: ſin autem, veniam tibi citò, & movebo candelabrum tuum de loco tuo.* Idem dictum eſt Angelo Pergamenſi: Ergo non eſt licitum pœnitentiam differre, ſed peccator tenetur mox ut peccavit, aut ſaltem ſtatim ac occurrit memoriæ peccatum commiſſum, de eo pœnitere, & actum contritionis quo Deo reconcilietur elicere. Unde SS. Patres graviter reprehendunt eos qui differunt pœnitentiam uſque ad tempus mortis: Auguſtinus enim ſerm. 57. de tempore ſic ait: *Pœnitentia quæ ab infirmo petitur, infirma eſt; quæ autem à moriente petitur, timeo ne & ipſa moriatur.* Et ſerm. 71. ad fratres in eremo: *Satis alienus eſt à fide* (inquit) *qui ad agendam pœnitentiam, tempus ſenectutis expectat.* Seneca quoque in quadam Epiſtola, non minùs eleganter, quàm verè ſcribit: *Quàm ſtulta mortalitatis abuſio, uſque ad quinquageſimum vel ſexageſimum differre conſilia, & ibi velle bene vivere, ubi deſinendum eſt. Cogitavi in iuventute bene vivere, ut in ſenectute bene morerer.* Cui conformiter ait Eucherius Lugdunenſis: *Stultiſſimum eſt, ut cauſa quâ de neceſſitatibus agitur æternis, mutabilibus vitæ deficientis committatur extremis.*

105. Ad primum Scripturæ locum reſpondeo primò, quod licèt illa verba ſacræ Scripturæ, quantùm ad ſubſtantiam converſionis per contritionem, importent præceptum; quantùm ad modum tamen, & circunſtantiam temporis, ejuſque acceleration em, continent ſolùm conſilium. Secundò dico, dato etiam quod verbis illis præceptum contineatur, illa non facere ad propoſitum; nam ille non tardat qui differt, ſeu qui non

ſtatim facit quod poteſt, ſed qui non facit eo tempore quo faciendum eſt. Sic 2. Petri 3. dicitur Deus non tardare ſuam promiſſionem, etiamſi eam non impleat ſtatim atque poteſt, quia tempore convenienti implet, nec ultra differt, quàm deceat. Sic etiam dicitur ille non tardare proficiſci ad ſcholas, non qui ſtatim atque poteſt, ſed qui horâ convenienti eò proficiſcitur, cùm poſſet citiùs.

Ad ſecundum reſpondeo ad ſummum concludi ex hoc loco Epiſcopos illos fuiſſe obligatos ad agendam pœnitentiam ex vi præcepti ipſius. Vel per hæc verba, *Veniam tibi citò*, diem mortis intelligi; imminente autem mortis periculo, peccator tenetur conteri, ut in tertia concluſione dictum eſt.

106. Ad teſtimonia SS. Patrum dicatur eos locis citatis reprehendere peccatores qui pœnitentiam uſque ad mortem differunt, quia licèt præceptum pœnitentiæ non obliget ex vi ſua niſi in articulo aut periculo mortis, per accidens tamen durante vitâ, ob varias tentationes & pericula occurrentia, vel propter alia præcepta quæ ſine contritione impleri non poſſunt, obligat peccatores, ut in ultima concluſione declaravimus.

107. Objicies ſecundò: Si homo non pœniteat ſtatim poſt peccatum, peccat mortaliter: Ergo præceptum contritionis obligat ſtatim poſt peccatum commiſſum. Conſequentia patet, Antecedens probatur. Velle ſtatum peccati mortalis, eſt mortaliter peccare: Sed exiſtens in mortali, & omittens contritionem, virtualiter & interpretativè vult ſtatum peccati, cùm nolit adhibere medium per ſe neceſſarium ad tollendum peccatum: Ergo peccat.

108. Reſpondeo negando Antecedens, & ad illius probationem, nego Minorem; effectus enim ex omiſſione ſequens, non cenſetur virtualiter & interpretativè voluntarius, niſi illi qui poteſt, tenetur, & non facit, ut fusè oſtendimus in Tractatu de actibus humanis diſp. 1. art. 3. variiſque exemplis declaravimus: peccata enim non cenſentur Deo voluntaria, quia licèt poſſit ea impedire & non impediat, non tenetur tamen ea impedire, nec dare auxilia efficacia ad ea evitanda. Item *gubernator non dicitur cauſa ſubmerſionis navis, ex hoc quod non gubernat navim, niſi quando ſubtrahit gubernationem, potens & debens*, ut inquit S. Thomas 1. 2. quæſt. 79. art. 1. Similiter exiens quis ab Eccleſia, relinquit fores apertas, ex quo accidit furem intrare in Eccleſiam, & furtum committere: tale furtum ipſi non imputatur ut voluntarium, quia non tenebatur fores claudere, bene tamen oſtiario, quia tenetur fores claudere & cuſtodire. Cùm ergo ille qui peccavit mortaliter, non teneatur ſtatim conteri & pœnitere, non cenſetur virtualiter & interpretativè velle ſtatum peccati.

109. Objicies tertiò: Lex juſtitiæ obligat ad reſtituendum ſtatim rem furto ablatum, & reſarciendum damnum illatum proximo: Ergo ſimiliter quando peccavimus, tenemur ſtatim ſatisfacere Deo per pœnitentiam & contritionem.

110. Reſpondeo, conceſſo Antecedente, negando conſequentiam & paritatem: Ratio diſcriminis eſt, quia homo per furtum patitur damnum in bonis ſibi utilibus, & ideò qui eſt in mora culpabili reſtituendi, eſt cauſa cur homo novum damnum percipiat; unde de novo peccat, quoties menti occurrit reſtitutio facienda, & poteſt eam facere, & non facit: Deus verò non patitur injuriam in bonis ſibi utilibus, nihil enim ipſi utile aut neceſſarium aufertur per peccatum; & ideò ex dilatione noſtrarum ſatisfactionum, nullum ei de novo advenit nocumentum.

111. Dices, Si quis lædat alium in fama per detractionem, tenetur ſtatim damnum reparare, licèt non lædat in bonis utilibus: Ergo ſimiliter, licèt homo per peccatum nihil utile aut neceſſarium Deo auferat, quia tamen ipſi irrogat injuriam, & debitum honorem ei aufert, tenetur ſtatim ei ſatisfacere per contritionem.

Reſpondeo diſtinguendo Antecedens, tenetur ſtatim reparare, per ſe nego: per accidens (id eſt ſi ſit periculum ne res divulgetur, & majus detrimentum in fama adveniat proximo) concedo. Idem dicendum eſt de Deo, ſi enim ex dilatione noſtræ pœnitentiæ & ſatisfactionis, periclitetur honor & fama Dei apud homines, majorque ut ita loquar infamatio Dei ſequatur, in eo caſu tenetur homo, ſtatim per pœnitentiam ei ſatisfacere; ut contingit cùm quis pravam doctrinam diſſeminavit, tunc enim tenetur ſtatim pœnitere, & retractare quod dixit.

112. Objicies quartò: Cùm homo in morbum incidit, aut vulnus aliquod recepit, ſtatim tenetur adhibere medicamenta, ne ſalus corporis periclitetur: Ergo multò magis cùm peccavit, tenetur ſtatim adhibere medicamentum pœnitentiæ, ne periclitetur ſalus animæ.

113. Reſpondeo illum qui in morbum incidit aut vulnus lethale recepit, teneri ſtatim adhibere medicamenta, quando ex dilatione veriſimiliter timetur mors eventura, aut aliquod aliud notabile damnum, cui poſtea occurri non poſſit: non tamen ſi nullum tale periculum probabile timetur; idem cum proportione dicendum eſt de eo qui peccavit, eadem enim eſt ratio quantùm ad hoc de ſalute animæ & corporis. Solutio eſt D. Thomæ infrà quæſt. 6. art. 5. ubi quærit, *utrum ſtatim teneatur quis confiteri?* & reſpondet negativè, ac ſecundò in contrarium ſibi objicit: *Quilibet tenetur plus facere ad evadendum morbum ſpiritualem, quàm ad evadendum morbum corporalem: Sed aliquis infirmus corporaliter, non ſine detrimento ſalutis medicum requirere tardat: Ergo videtur quod non poſſit eſſe ſine detrimento ſalutis, quod aliquis Sacerdoti cujus copiam habet, non ſtatim de peccato confiteatur.* Cui argumento ſic reſpondet: *Ad ſecundum dicendum quod non eſt de neceſſitate ſalutis corporalis ut ſtatim medicus quæratur, niſi quando neceſſitas curationis incumbit; & ſimiliter eſt de morbo ſpirituali.*

114. Objicies quintò: Ex præcepto charitatis ſtatim tenemur corripere fratrem delinquentem, ut eum à peccato eruamus: Ergo à fortiori, quando peccavimus, ſtatim obligamur nos à peccato per contritionem liberare.

115. Reſpondeo primò, negando Antecedens, non tenemur enim ad correctionem fraternam ſtatim poſtquam frater peccavit, ſed datâ opportunitate, niſi vel timeatur periculum novi peccati, vel non ſperetur ſimilis opportunitas in qua ſaltem ita commodè poſſimus fratrem noſtrum corrigere. Idem cum proportione dicendum eſt de correctione propria.

116. Reſpondeo ſecundò, dato Antecedente, negando conſequentiam & paritatem. Ratio diſcriminis eſt, quia noſtra ſalus ſemper eſt in poteſtate noſtra, non verò ſalus proximi; unde cùm non poſſit nobis conſtare correctionem habituram effectum in fratrem, tempore neceſſitatis,

quo ipſe ſibi ex novo præcepto tenetur ſalutem procurare, ſtatim poſtquam peccavit, vel datâ opportunitate, ex præcepto charitatis, tenemur ipſum corrigere. A

117. Objicies ſextò: Privatus gratiâ habituali non poteſt diu omnia peccata vitare, ut docuimus in Diſp. 1. art. 6. Tractatu de gratia: Ergo tenetur ſtatim gratiam recuperare, ne ſe conſtituat ſub morali periculo in alia peccata incidendi. Nam teſte Gregorio homil. 11. in Ezechiel. *Peccatum quod per pœnitentiam non deletur, ſuo pondere trahit ad aliud.* Vel ut ait Proſper lib. 5. de vocat. gent. cap. 2. *Voluntas mutabilis quæ non ab incommutabili voluntate regitur, tantò citiùs appropinquat iniquitati, quantò acriùs intenditur actioni.*

118. Reſpondeo, conceſſo Antecedente, negando Conſequentiam; cùm enim tempus quo poteſt homo privatus gratiâ habituali, abſtinere à peccato, incertum & indeterminatum ſit, etiam periculum peccandi in quo verſatur, eſt indeterminatum & incertum: licèt autem unuſquiſque teneatur evitare determinatam peccandi occaſionem, determinatumque periculum, ſecùs tamen ſi hæc certa & determinata non ſint. B

119. Objicies ſeptimò contra ſecundam concluſionem, in qua diximus, præceptum contritionis nòn obligare ad deteſtanda peccata nondum remiſſa, diebus feſtis. In diebus feſtivis tenemur Deo vacare: At homo exiſtens in peccato mortali, non poteſt Deo vacare, niſi priùs de peccatis conteratur, & per contritionem Deo reconcilietur: Ergo exiſtens in peccato mortali, tenetur, ſaltem diebus feſtivis, actum contritionis elicere. Unde Levitici 23. dicitur: *Sabbatum requietionis eſt, affligetiſque animas veſtras.* Et paulò poſt: *Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit.* C

120. Reſpondeo, conceſſa Majori, negando Minorem; præceptum enim colendi dies feſtos, ſolùm obligat ad vacandum Deo, & exhibendum illi debitum cultum, per opera religionis, & ceſſationem ab operibus ſervilibus: hæc autem fieri poſſunt etiam à peccatore. Unde ad locum Levitici reſpondent aliqui, illum non intelligi de contritione interna, ſed de afflictione externa per abſtinentiam à voluptatibus. Sed eſto intelligatur de contritione interna, quod probabilius eſt; erat enim inſtitutum ſemel in anno die decimâ menſis ſeptimi feſtum propitiationis ſeu expiationis, in quo Sacerdos ſacrificabat & orabat pro peccatis populi, ut Deus illis peccata remitteret; unde tunc obligabat præceptum contritionis de peccatis nondum remiſſis. Verùm hoc præceptum in lege Evangelica commutatum eſt in præceptum annuæ confeſſionis, quod, ut ſuprà diximus, non obligat ad contritionem, ſed duntaxat ad attritionem ſupernaturalem; quia in lege Evangelica attritio juncta ſacramento, æquivalet contritioni, & reddit hominem de attrito contritum. D E

DISPVTATIO VIII.

De præcepto confeſſionis.

Ad quæſt. 6. ſupplementi.

DE præcepto contritionis egimus diſputatione præcedenti, in hac differemus breviter de præcepto tam divino quàm Eccleſiaſtico confeſſionis, quæ eſt ſecunda pars materialis ſacramenti pœnitentiæ, de qua S. Thomas diſputat quæſt. 6. ſupplementi, & quinque ſequentibus. B

Articvlvs Primvs.

An confeſſio ſacramentalis ſit jure divino poſitivo præcepta, & quas perſonas, quove tempore, obliget tale præceptum?

CErtum eſt confeſſionem ſacramentalem non eſſe de jure naturali, ut docet D. Thomas hîc art. 2. Tum *quia ſacramenta* (inquit) *non ſunt de jure naturæ, ſed de jure divino, quod eſt ſupra naturale.* Tum etiam, quia natura non inclinat ad confeſſionem peccatorum, præſertim occultorum. Tum denique, quia quod eſt de jure naturali, eſt commune apud omnes gentes, cùm ſit in omnibus illis eadem natura rationalis, & idem rationis dictamen. Unde Tullius lib 2. de invent. *Jus naturale eſt* (inquit) *quod non opinio genuit, ſed innata quædam vis inſeruit.* Solùm ergo difficultas eſt, an confeſſio ſacramentalis ſit de jure divino poſitivo, & an fideles habeant præceptum à Chriſto peccata ſua ad ſacerdotes deferendi? Pro reſolutione 1.

Dico primò, confeſſionem ſacramentalem eſſe jure divino præceptam. Concluſio eſt certa de fide, ac definita in Tridentino ſeſſ. 14. cap. 5. & can. 6. & 7. contra hæreticos noſtri temporis.

Probatur primò: Chriſtus Ioan. 20. dedit Apoſtolis, eorumque in ſacerdotio ſucceſſoribus, poteſtatem abſolvendi fideles à peccatis, eaque juxta ipſorum arbitrium retinendi: At Sacerdotes non poſſunt habere poteſtatem peccata fidelium retinendi, ſi ipſi fideles præceptum à Chriſto non habeant ſua peccata ad Sacerdotes deferendi: Ergo confeſſionis ſacramentalis uſus, ab ipſo Chriſto præceptus & inſtitutus eſt. 2.

Probatur ſecundò: Chriſtus ſacramentum pœnitentiæ quoad omnes ſuas partes inſtituit, ut diſp. 1. oſtenſum eſt: Ergo uſum ejus, ſubindeque ſacramentalem confeſſionem, præcepit. Probatur Conſequentia, tum exemplo Baptiſmi, quod quia inſtitutum eſt à Chriſto, voluit Chriſtus ad illud ſervandum peculiari præcepto omnes obligare. Tum etiam ratione, nam ſapientis ac providi legiſlatoris munus eſt, non modò ſanctiſſimis legibus cives inſtruere, ſed ad eas etiam ſervandas, quantùm fieri poteſt, eos obligare. 3.

Probatur tertiò: Præceptum confeſſionis in lege Evangelica ſucceſſit præcepto contritionis; alioquin Chriſtus per præceptum confeſſionis non alleviaſſet, ſed aggravaſſet onus, nam præ- 4.

ter

ter præceptum contritionis, addidiſſet præceptum confeſſionis: Sed ante legem Evangelicam præceptum contritionis jure divino obligabat peccatores, ut diſputatione præcedenti articulo ultimo oſtenſum eſt: Ergo pariter in lege Evangelica confeſſio ſacramentalis eſt jure divino præcepta. Unde ſicut ante legem Evangelicam contritio obligabat peccatorem ex triplici capite; primò ex lege juſtitiæ, ut nimirum homines ſatisfacerent Deo pro injuria illata, juſque divinum læſum repararent; ſecundò ex lege charitatis erga Deum, quæ nos obligat ad ipſum amandum ſuper omnia, ac deteſtandum quidquid ei diſplicet; tertiò ex lege amoris proprii, quâ tenemur nóſtris ſpiritualibus neceſſitatibus ſubvenire, æternamque animæ noſtræ ruinam vitare, ut loco citato declaravimus; ita & triplici illo titulo tenentur Chriſtiani in lege nova, peccata ſua Sacerdotibus confiteri.

5. Demum ſuaderi poteſt concluſio ex regula quam tradit Auguſtinus lib. 4. de Baptiſmo cap. 24. ubi ſic ait: *Quod univerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum; ſed ſemper retentum eſt, nonniſi authoritate Apoſtolicâ traditum rectiſſimè creditur:* Sed neque in Conciliis, neque in Pontificum decretis, ullum extat initium hujus præcepti; nam licèt in Lateranenſi annua confeſſio cunctis fidelibus præcepta fuerit, in eo tamen non confeſſio ipſa, ſed ſolùm tempus quo fieri debet, præſcriptum eſt, ut docet Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 5. his verbis: *Neque enim per Lateranenſe Concilium Eccleſia ſtatuit, ut Chriſti fideles confiterentur, quod jure divino neceſſarium & inſtitutum eſſe intellexerat; ſed ut præceptum confeſſionis, ſaltem ſemel in anno, ab omnibus & ſingulis, cùm ad annos diſcretionis perveniſſent, impleretur:* Ergo cenſendum eſt, præceptum Confeſſionis Sacramentalis eſſe de jure divino, & manaſſe immediatè à Chriſto, & per Apoſtolos Eccleſiæ communicatum fuiſſe. Et certè, cùm præceptum illud tam arduum ac difficile ſit, niſi à Chriſto immediatè manaſſet, difficillimè perſuaderi potuiſſent fideles, ut ipſum acceptarent, ac tot ſæculis inviolabiliter obſervarent: maximè quia non poſſet Eccleſia gravitatem hujus præcepti lenire, ſicut illam Deus lenit internis conſolationibus, nec humana providentia impedire poſſet plura inconvenientia ex tali confeſſione oriunda, quæ nunc Deus mirabili ſuâ providentiâ impedit. Unde plures Theologi exiſtimant, quod Eccleſia non poſſet ſimpliciter & abſolutè præcipere fidelibus Confeſſionem Sacramentalem, ſecluſo præcepto divino de illa.

Dico ſecundò, hoc præceptum non obligare infideles, ſed duntaxat baptizatos, habentes conſcientiam peccati mortalis, non verò eos qui ſunt confirmati in gratia.

6. Ratio primæ partis eſt, quia cùm Baptiſmus ſit janua ad alia Sacramenta, ante ſuſceptum in re Baptiſmum, nullus eſt capax alicujus Sacramenti; unde cùm præcepta divina eos ſolùm obligent qui poſſunt ea implere, infideles nondum baptizati non obligantur ad Sacramentum pœnitentiæ, ſed duntaxat fideles poſt ſuſceptum Baptiſma, cùm materia Confeſſionis Sacramentalis ſint peccata poſt baptiſmum commiſſa.

7. Dices, quamvis infideles nondum baptizati non obligentur immediatè ad Confeſſionem Sacramentalem, ad eam tamen obligari mediatè; quia ſi habuerunt ſufficientem notitiam de myſteriis noſtræ fidei, tenentur eam amplecti, & Baptiſmum ſuſcipere; unde ſi non impleant præceptum de Baptiſmo, omiſſio præcepti pœnitentiæ eis imputatur ad culpam.

8. Sed contra primò: Qui ex voto tenetur ad ingreſſum alicujus Religionis, licèt teneatur eam amplecti, nihilominus antequam illam ingrediatur, non tenetur obſervare leges & præcepta illius, ut communiter docent Theologi: Ergo ſimiliter, licèt infideles de myſteriis noſtræ fidei ſufficienter inſtructi, teneantur ſuſcipere Baptiſma, non tamen ante illius receptionem, & priuſquam Eccleſiam ingrediantur, tenentur obſervare præcepta quæ Chriſtus dedit Eccleſiæ, qualia ſunt præcepta circa Sacramenta. Unde Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 2. ait quod *Eccleſia in neminem judicium exercet, qui non prius ipſam per Baptiſmi januam fuerit ingreſſus.*

9. Contra ſecundò: Omnia peccata ante Baptiſmum commiſſa, remittuntur per ſuſceptionem Baptiſmi, independenter à Sacramento pœnitentiæ, non enim baptizati tenentur peccata ante Baptiſmum commiſſa clavibus ſubjicere; nec tenentur poſt Baptiſmum ſuſcipere Sacramentum pœnitentiæ, niſi labantur in novum mortale: Ergo non poſſunt ad illud obligari medio Baptiſmate; alioquin obligarentur ad novum mortale committendum, cùm non poſſint ad Sacramentum pœnitentiæ obligari, niſi ratione mortalis poſt Baptiſmum commiſſi. Unde quamvis daretur quod infideles obligarentur ad Euchariſtiam, mediante Baptiſmo, ut medio diſponente & habilitante ſubjectum ad ejus receptionem; non poſſunt tamen eo modo obligari ad Sacramentum pœnitentiæ.

10. Secunda pars concluſionis, quæ aſſerit præceptum iſtud obligare omnes baptizatos habentes conſcientiam mortalis, evidens eſt, cùm Sacramentum pœnitentiæ ſit inſtitutum à Chriſto ut medium neceſſarium ad remittenda omnia mortalia poſt Baptiſmum commiſſa. Ex quo probata manet tertia pars, nam confirmati in gratia non habent materiam neceſſariam hujus Sacramenti, quæ ſunt mortalia, propter quæ tantùm fideles obligantur ad illud ſuſcipiendum, ut definit Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 5. ſed ad ſummum tantùm habent materiam ſufficientem, quæ ſunt venialia, propter quæ non eſt hoc Sacramentum primariò inſtitutum, cùm hæc aliâ viâ, multiſque aliis remediis expiari poſſint, ut conſtat ex dictis diſp. 4. Ex quo

11. Inferes, B. Virginem, utpote non ſolùm confirmatam in gratia, ſed etiam ab omni peccato immunem, præcepto confeſſionis non fuiſſe obligatam, imò nec hujus ſacramenti capacem. Unde falſum & temerarium eſt quod aliqui dicunt, B. Virginem quotidie fuiſſe confeſſam S. Joanni Evangeliſtæ. Quod Fagundes de ſecundo præcepto Eccleſ. lib. 1. cap. 2. num. 10. falsò tribuit D. Thomæ 3. part. quæſt. 37. art. 4. ibi enim S. Doctor ſolùm agit de antiqua cæremonia, quâ ſolebant mulieres poſt partum accedere ad templum purgandæ.

12. Dices, Baptiſmus poteſt impendi immuni à peccato originali, unde B. Virgo fuit à Chriſto baptizata, ut diximus in Tractatu de Baptiſmo: Ergo ſimiliter Sacramentum pœnitentiæ poteſt impendi illi qui nullum unquam commiſit peccatum actuale.

Sed nego conſequentiam, & paritatem, materia enim Baptiſmi non conſtat ex confeſſione peccati originalis, ſed ex ablutione perſonæ bapti-

zandæ ; materia verò pœnitentiæ conſtat ex proprij peccati confeſſione, & dolore de illo. Unde ſicut repugnat Baptiſmum adminiſtrari ſine aqua, & Euchariſtiam confici ſine pane & vino ; ita & ſacramentum pœnitentiæ impendi ei qui nullum unquam commiſit peccatum actuale ; licèt interdum impendi poſſit ſubjecto nullum habenti peccatum, quia ad hoc ſufficit, ut ſaltem aliquando peccatum habuerit; ut ex præſenti confeſſione, & dolore illius, confici poſſit hoc ſacramentum.

13. Dico tertiò, præceptum divinum confeſſionis, per ſe obligat tantùm in articulo vel periculo mortis, per accidens verò in multis aliis caſibus obligare poteſt.

Probatur breviter: Cùm præceptum divinum confeſſionis in lege Evangelica ſucceſſerit præcepto contritionis, non obligat, niſi quando obligat contritio: Sed contritio per ſe non obligat niſi in articulo vel periculo mortis, licèt per accidens poſſit frequentiùs & in multis aliis caſibus obligare, ut diſp. præcedenti articulo ultimo declaravimus: Ergo & præceptum divinum de confeſſione.

Articvlvs II.

Reſolvuntur breviter quædam difficultates ſeu caſus conſcientiæ de præcepto Eccleſiaſtico annuæ confeſſionis.

14. PRæter divinum præceptum de confeſſione Sacramentali, articulo præcedenti expoſitum, datur præceptum Eccleſiaſticum de confeſſione annua proprio Sacerdoti facienda, & de Euchariſtia in Paſchate ſuſcipienda, quod habetur in capite, *Omnis utriuſque ſexûs*, de pœnitentiis & remiſſionibus, ſub his verbis: *Omnis utriuſque ſexûs fidelis, poſtquam ad annos diſcretionis pervenerit, omnia ſua ſolus peccata, ſaltem ſemel in anno fideliter confiteatur proprio Sacerdoti, & injunctam ſibi pœnitentiam propriis viribus ſtudeat adimplere, ſuſcipiens reverenter ad minus in Paſchate Euchariſtiæ Sacramentum.* Circa hoc præceptum plures proponi ſolent difficultates ſeu caſus conſcientiæ, quos breviter hîc proponemus ac reſolvemus.

15 Quæritur ergo primò, utrum hoc ſtatutum Concilij Lateranenſis ſit exhortatio ſive conſilium Eccleſiæ, an verò formale præceptum obligans ſub mortali?

Reſpondeo eſſe præceptum obligans ſub mortali, ita enim definitur in Tridentino ſeſſ. 14. can. 8. & patet ex pœna graviſſima quæ ſtatuitur contra ejus tranſgreſſores, ejectio ſcilicet ab Eccleſia, & carentia Eccleſiaſticæ ſepulturæ. Addo quod præceptum illud Eccleſiaſticum de annua confeſſione, eſt determinatio præcepti divini, quantùm ad tempus: Sed præceptum divinum obligat ad mortale: Ergo & Eccleſiaſticum.

16. Dices, Confeſſio Sacramentalis dolorem de peccatis exigit & includit: Sed dolor, cùm ſit actus purè internus, non poteſt cadere ſub præcepto Eccleſiæ; actus enim purè interni, cùm per ſe non cadant in notitiam ſenſibilem, non poſſunt eſſe intra ſphæram humanæ gubernationis, ſed illi ſoli ſubjiciuntur qui omnium hominum ſecreta novit: Ergo Confeſſio Sacramentalis non poteſt cadere ſub præcepto Eccleſiæ.

17. Reſpondeo primò, hoc argumentum ſolùm probare confeſſionem, ut includit actum internum doloris de peccatis, non poſſe cadere ſub præcepto Eccleſiæ, non tamen id oſtendere de Confeſſione, ut dicit actum purè externum, quo peccata Sacerdoti manifeſtantur.

Reſpondeo ſecundò, dato quod Eccleſia non poſſit directè & primariò præcipere actum internum, indirectè tamen & ſecundariò, illum jubere poteſt, quando ſcilicet actus interior eſt neceſſarius, ut exterior ſit bonus & honeſtus. Unde per ſe loquendo habet poteſtatem ſuper actus exteriores, ſuper actum verò interiorem, per accidens, & ratione actûs exterioris, inquantum eſt forma illius.

Tertiò reſponderi poteſt, quod licèt Eccleſia præcipiat ſolùm confeſſionem externam de peccatis, ſuppoſito tamen hoc præcepto, obligatur pœnitens jure divino, propter reverentiam quam debet huic Sacramento, ne illud irritum reddat, ſimul cum externa Confeſſione actum internum doloris elicere; ſicut ex ſuppoſitione quod ex præcepto Eccleſiæ teneamur vocaliter orare, jure divino, & virtute religionis, obligamur ex reverentia quam in orando Deo debemus, internam attentionem adhibere.

Quæres ſecundò, an præceptum Confeſſionis 18.
ſit diſtinctum à præcepto communionis, vel ſolùm obliget per accidens, & in ordine ad ſumptionem Euchariſtiæ?

Reſpondeo eſſe præceptum diſtinctum, & obligare per ſe ac independenter à præcepto Euchariſtiæ, ut conſtat ex fine propter quem factum eſt, nempe propter maximam neceſſitatem & utilitatem, quam ſecum affert Sacramentum pœnitentiæ, independenter à Sacramento Euchariſtiæ, nimirum ſalutem animarum, & juſtificationem peccatoris. Qui finis non ſolùm militat in iis qui ſunt ad Euchariſtiam idonei, ſed in reliquis omnibus qui mortalis poſt Baptiſmum capaces ſunt. Ex quo

Inferes primò, eum qui per annum eſſet legitimè impeditus à ſuſceptione Euchariſtiæ, teneri nihilominus ad Sacramentalem Confeſſionem. 19.
Unde Tridentinum ſeſſ. 14. can. 8. anathemate damnat eos qui dixerint ad Confeſſionem Sacramentalem *non teneri omnes & ſingulos utriuſque ſexûs Chriſti fideles, juxta magni Concilij Lateranenſis conſtitutionem, ſemel in anno.* Ubi loquitur independenter à præcepto Euchariſtiæ, cujus nulla ibi mentio.

Inferes ſecundò, præceptum confeſſionis annuæ, non ita præcepto communionis Paſchalis eſſe annexum, ut pro eodem tempore obliget; unde ſi quis in Natali Domini, aut alio quovis anni tempore, confiteatur, præcepto Eccleſiaſtico Confeſſionis annuæ ſatisfaciet; poſtea verò in Paſchate, ſi non habeat conſcientiam peccati 20.
mortalis, non tenebitur confiteri, ſed ſolùm communicare; ſi verò conſcientiam mortalis habeat, tenebitur quidem priùs confiteri, quàm communicare, ad id tamen non obligabitur ex vi præcepti Eccleſiaſtici annuæ confeſſionis, ſed ex vi præcepti divini prohibentis ne quis indignè ad Euchariſtiam præſumat accedere. Hinc orta eſt conſuetudo fidelium confitendi in Quadrageſima, vel in Paſchate; cùm enim teneantur ad dignam Euchariſtiæ ſuſceptionem, confeſſionem præmittere, illam differunt ad Quadrageſimam, non quòd putent eo tempore determinato ſe ad Confeſſionem obligari, ſed ne ſi alio tempore confiterentur, deberent poſtea, ratione ſacræ ſynaxis, iterum confiteri.

21. Quæres tertiò, An Ecclesia obliget ad annuam Confessionem eum qui habet solùm peccata venialia?

Respondeo negativè, cum S. Thoma hîc art. 3. ad 3. Primò, quia in prædicta Concilij Lateranensis Constitutione dicitur, *Omnes fideles omnia peccata sua semel in anno confiteantur:* Sed hoc de venialibus intelligi nequit, quia moraliter loquendo impossibile est, nedum illa omnia confiteri, verùm etiam propter eorum multitudinem in memoriam reducere: Ergo hoc præceptum de solis mortalibus est intelligendum.

Secundò, In illo statuto præcipitur ut omnia peccata sua Sacerdoti proprio confiteantur: Sed peccata venialia non sunt necessariò proprio Sacerdoti confitenda, cùm ab illis quilibet simplex Sacerdos possit absolvere: Ergo tale præceptum non obligat ad annuam confessionem eum qui solùm habet peccata venialia.

Tertiò, in dicto capite, *Omnis utriusque sexûs*, gravissima pœna infligitur iis qui tale præceptum non implent, nempe ejectio ab Ecclesia, & privatio Ecclesiasticæ sepulturæ, ut suprà diximus: Sed non videtur æquum, aut rationi consentaneum, ei qui peccata venialia confiteri recusaret, pœnam adeò gravem infligere: Ergo idem quod priùs.

Demum, ut suprà ostendimus, præceptum Ecclesiasticum de annua confessione, est determinatio præcepti divini: Atqui præceptum divinum non obligat nisi ad confitenda mortalia: Ergo nec Ecclesiasticum. Nec refert quod subditi teneantur singulis annis à suis Pastoribus agnosci, ac proinde etiam si non habeant mortalia, teneantur proprio Sacerdoti suam conscientiam confessione aperire; nam ut notat D. Thomas loco citato, sufficit quod in tali casu pœnitens ostendat se sacerdoti, dicendo se nullam habere conscientiam mortalis.

22. Quæres quartò, utrum quando quis certò scit aut probabiliter timet, quod si modò non confiteatur, ante finem anni non poterit confiteri, quia nimirum navigaturus est in longinquam patriam, in qua non habebit copiam Confessarij, teneatur confessionem anticipare, & statim confiteri, antequam annus compleatur?

Respondeo affirmativè: duo enim (ut annotavit Cano relect. de pœnit. p. 5.) sunt genera præceptorum; quædam obligant hominem determinatè pro aliquo certo & determinato tempore, ut præceptum jejunij, auditionis Missæ, recitationis officij, &c. & impletio istorum præceptorum non debet necessariò præveniri, licèt prævideatur fore impedimentum tempore quo obligabunt; quia quod cadit sub hujusmodi præceptis, est onus temporis, aut diei determinatio: alia verò sunt præcepta sine aliqua temporis determinatione obligantia, quæ videlicet aliquo tempore indeterminato implenda sunt, quia id quod præcipitur est medium necessarium ad salutem, ut patet in præcepto de Baptismo, communione &c. Cùm ergo præceptum confessionis sit hujus secundi generis, & ejus obligatio oriatur ex eo quod confessio sit medium necessarium ad salutem, hinc fit quod in casu posito teneatur pœnitens tempus anticipare, sicut etiam in eo casu tenetur communicare, priusquàm discedat, & mari se committat. Hujus enim Sacramenti perceptio non est tempore Paschali præcepta, solùm ob venerationem temporis, sed maximè propter Christi præceptum, quo aliquoties in vita, non minùs quàm præcepto confessionis, voluit fideles obligari. Unde sicut Ecclesia vagam illam & indeterminatam obligationem, quam sacra pœnitentia ex præcepto divino habebat, suo præcepto determinavit ad certum tempus: ita vagam quoque & indeterminatam obligationem, quam Eucharistia ex præcepto Christi habebat, ad tempus Paschale determinavit, propter memoriam institutionis hujus Sacramenti, quæ hoc tempore facta fuit à Christo.

23. Quæres quintò, an qui non est confessus intra annum, teneatur statim confiteri initio sequentis?

Respondeo affirmativè: Quando enim tempus non ponitur ut terminus, quo præceptum expirat, sed ultra quod differri non debeat executio præcepti, adhuc elapso tempore, præceptum obligat; ut quando præfigitur certum tempus debitori ad solvendum, adhuc eo tempore transacto, debitor manet obligatus ad debitum solvendum; quia tempus non fuit illi præfixum ut in eo debitum expiraret, sed ne ultra illud debiti solutio differretur: At in dicta constitutione Concilij Lateranensis, tempus anni non ponitur ut terminus quo præceptum expiret, sed ultra quod differri non deberet adimpletio præcepti confessionis, ut colligitur ex verbis illis, *Vt saltem semel in anno confiteatur*, quæ æquipollent istis: *Ne ultra annum confiteri differat:* Ergo adhuc elapso anno, præceptum illud obligat.

Confirmatur: Finis hujus præcepti est ne tam salubre ac necessarium medium differatur ultra annum: Ergo non adimpletum intra annum, semper obligat, donec impleatur.

24. Quæres sextò, utrum ex vi hujus præcepti pœnitens teneatur confiteri scripto, vel per interpretem, quando aliter non potest?

Respondeo ipsum teneri quidem confiteri scripto, sed non per interpretem.

Ratio primæ partis hujus resolutionis est, quia præcepta Ecclesiæ obligant, quando in eorum impletione non est magna difficultas, nec grave aliquod damnum ex ea provenit: Sed in eo quod pœnitens scripto confiteatur, nec est gravis difficultas, nec grave damnum inde emergit: Ergo tenetur pœnitens confiteri scripto, quando aliter non potest.

Quod verò non teneatur confiteri per interpretem, colligitur ex cap. *Omnis utriusque sexûs*, ubi præcipitur, *ut omnis fidelis omnia sua peccata solus confiteatur proprio sacerdoti.* Nam per ly *solus*, apertè excluditur interpres.

Confirmatur ex Tridentino sess. 14. cap. 5. ubi definitur non esse Divino vel Ecclesiastico præcepto mandatum, ut delicta sint publicâ confessione aperienda: At per interpretem delicta fierent aliquo modo publica: Ergo fideles non obligantur confiteri per interpretem, quando aliter non possunt.

Confirmatur ampliùs: Si scirem Confessarium vel unitatùm, meum peccatum esse revelaturum, non tenerer illud confiteri: Ergo neq; teneor illud confiteri per interpretem. Excipiendus tamen est articulus mortis, tunc enim tenemur ex præcepto charitatis erga nos ipsos, si aliter non possumus, confiteri per interpretem, imò & coram aliis, etiam cum notabili detrimento famæ; quia cùm eo articulo agatur de æterna animi salute, quæ præponenda est omni temporali bono, non debemus propter amissionem temporalis famæ, quæ ex peccatorum confessione sequitur, dubiam reddere æternam nostram salutem.

25. Quæres septimò, an præceptum Ecclesiasticum de annua confessione impleatur per confessionem invalidam, vel saltem per confessionem validam, sed informem, quam posse dari communiter docent Theologi, & patebit ex dicendis disputatione sequenti?

Respondeo hoc præceptum non impleri per confessionem invalidam, bene tamen per confessionem validam, sed informem.

Ratio primæ partis hujus resolutionis evidens est, quidquid in contrarium dicant aliqui novi Casuistæ: Confessio enim invalida, seu quæ fit illegitimo ministro, potiùs prohibetur quàm præcipiatur ab Ecclesia: Ergo per eam non adimpletur præceptum Ecclesiasticum de annua confessione, sed solùm per confessionem validam, seu ministro legitimo factam. Unde in capite, *Omnis utriusque sexûs*, sæpe citato, dicitur, *Omnis utriusque sexûs fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata, saltem semel in anno, fideliter confiteatur proprio Sacerdoti.* Ubi per ly *proprio sacerdoti*, intelligitur Parrochus, vel alius minister legitimus, & ab Episcopo approbatus.

Quòd verò per confessionem validam, sed informem, hoc præceptum impleatur, sic ostenditur. Tunc impletur præceptum alicujus rei, quando omnia ad essentiam rei præceptæ requisita adhibentur: Sed per confessionem validam, quamvis informem, adhibentur omnia pertinentia ad confessionem Sacramentalem, alioquin non esset valida: Ergo per illam impletur præceptum Ecclesiæ de annua confessione.

Confirmatur: Finis præcepti non cadit sub præcepto: Sed gratia per Sacramentum recipienda, cujus privatio reddit Sacramentum informe, est finis præcepti confessionis Sacramentalis: Ergo non cadit sub præcepto.

Confirmatur ampliùs: Pœnalia potiùs sunt restringenda, quàm amplianda: Sed præceptum confessionis pœnale est: Ergo non debet ampliari ad actum confessionis formatæ, sed potiùs restringi ad actum informis, modò quoad essentiam Sacramenti sit valida.

26. Quæres octavò, an aliquando pœnitens teneatur bis confiteri de iisdem peccatis?

Respondeo ad id teneri in quatuor casibus. Primus est, quando pœnitens priusquàm absolveretur à peccatis, non fuit absolutus ab excommunicatione quam incurrerat. Secundus, quando pœnitens vovit se facturum confessionem generalem omnium peccatorum quæ priùs confessus est. Tertius, quando quis non potest sufficienter explicare malitiam præsentium peccatorum, nisi repetendo peccata aliqua iam manifestata in aliis confessionibus. Quartus, quando urgente præcepto, vel gravi necessitate, pœnitens habens peccata reservata, confitetur inferiori Sacerdoti; tunc enim peccata reservata quæ Sacerdoti inferiori, ob integritatem confessionis, declaravit, tenetur iterum superiori cui sunt reservata confiteri, ut communiter docent Theologi; quia à Sacerdote inferiori indirectè tantùm & per accidens ab illis peccatis absolutus fuerat, & cum obligatione ea confitendi superiori, suo tempore.

27. Dices, in eo casu pœnitens non tenetur confiteri Sacerdoti inferiori peccata reservata superiori, cùm ab illis absolvere non possit, & confessio ad absolutionem ordinetur.

Sed contra: *Etiam si Sacerdos non possit de omnibus absolvere, tamen tenetur pœnitens ei omnia confiteri, ut quantitatem totius culpæ cognoscat, & de illis de quibus non potest absolvere, ad superiorem remittat*, ut ait S. Thomas quæst. 9. supplem. art. 2. ad 3.

Quæstione 7. supplementi agit D. Thomas de quidditate confessionis, & in primis ostendit, illam sic rectè definiri ab Augustino: *Confessio est per quam latens morbus, spe veniæ aperitur.* Deinde demonstrat illam esse actum virtutis, esseque elicitivè à pœnitentia, & non à veritate, ut quidam dicunt, imperativè autem ad multas virtutes pertinere posse. Quæ omnia patent ex dictis disp. 2. explicando naturam & quidditatem virtutis pœnitentiæ. Unde solùm hìc explicanda est alia definitio Confessionis, quæ à Theologis communiter traditur, sub hac verborum serie: *Confessio Sacramentalis est legitima & Sacramentalis accusatio de propriis peccatis, ad eorum remissionem, virtute clavium obtinendam.* 28.

Dicitur primò *accusatio legitima*, id est coram legitimo iudice facta, quia in hoc convenit confessio cum aliis accusationibus iudicialibus. Additur *Sacramentalis*, quia licèt confessio peccatorum extra Sacramentum possit esse actus virtutis pœnitentiæ, si fiat ex motivo ipsius, tamen de ea ut sic non loquimur in præsenti. Tertiò declaratur propria materia hujus accusationis, dum dicitur *de propriis peccatis*. Demum explicatur ejus causa finalis, ac proprius illius effectus, nimirum remissio peccatorum obtinenda.

DISPVTATIO IX.

De Ministro confessionis.

Ad quæst. 8. Supplementi.

QVia minister hujus Sacramenti aliquo modo ad ejus essentiam pertinet, ut enim docet Florentinum, Sacramenta tribus perficiuntur, materiâ, formâ, & intentione Ministri, meritò S. Thomas explicatâ essentiâ ac definitione confessionis Sacramentalis, statim differit de ejus Ministro, de quo etiam in hac disputatione agemus.

Articvlvs Primvs.

Vtrum solus Sacerdos sit minister confessionis Sacramentalis?

PArtem negantem tenuit Wiclef, ut refert Thomas Waldensis tomo 2. de Sacram. cap. 135. asserebat enim potestatem absolvendi à peccatis, seu reconciliandi Deo peccatores, tam laïcis quàm Sacerdotibus communem esse. Idem docuit Lutherus in libro de abroganda Missa. Ut hic error refellatur, & veritas Catholica stabiliatur,

1. Dico breviter, solus Sacerdos est minister confessionis Sacramentalis, unde ille solus potest absolvere à peccatis, & peccatores cum Deo reconciliare. Conclusio est certa de fide, ac definita in Concilio Constantiensi in Bulla Martini V. contra Wiclef, in Florentino in decreto unionis, & in Tridentino sess. 14. cap. 6. ubi nullus minister alius nisi sacerdos assignatur. Et can. 10. dicitur solos sacerdotes esse ministros absolutionis, & ver-

ba illa Joan. 20. *Quorum remiseritis peccata*, &c. solis sacerdotibus esse dicta, atque illis solis potestatem remittendi peccata fuisse concessam.

2. Idem passim docent SS. Patres, præsertim Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio cap. 5. ubi ait inter alia, Sacerdotes Evangelicos habere potestatem, quam neque habent Angeli, neque Archangeli, neque terreni Principes, quoniam ad hos omnes dictum non est, *Quodcunque solveritis* &c. Indeque concludit Christianis omnibus persuasum esse debere, ut Sacerdotum curationi se submittant. Item Ambrosius lib. 1. de pœnit. cap. 25. ius ligandi & solvendi solis Sacerdotibus dicit esse concessum. Idem docet Hieronymus in cap. 16. Matthæi, ubi addit hoc in veteri lege præfiguratum fuisse, quando judicium inter lepram & lepram solis Sacerdotibus reservatum fuit. Et Leo magnus Epist. 91. ad Theodorum, ait indulgentiam Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum obtineri non posse. Loquitur autem de confessione & absolutione Sacramentali, ut ex contextu manifestum est. Augustinus vel Author libri de vera & falsa pœnitentia, de peccatore loquens: *Repræsentet* (inquit) *vitam suam Deo per Sacerdotem, præveniat judicium Dei per confessionem.* Demum Tertullianus lib. de pœnit. cap. 9. testatur pœnitentes sui temporis, non tantùm lachrymari & ingemiscere solitos, *sed & Presbyteris advolvi & aris Dei adgeniculari.*

3. Addo cum D. Thoma hîc art. 1. conveniens fuisse, ut illi soli haberent potestatem in corpus Christi mysticum, qui potestatem habent in corpus Christi verum, quales sunt soli Sacerdotes, unde in nullius alterius ministri consecratione dicitur: *Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseris peccata, remittuntur eis.* Item Sacramentum pœnitentiæ se habet per modum judicij, unde absolutio à peccatis est actus judicialis: Sed non est conveniens quod in republica bene ordinata, qualis est Ecclesia, omnes sint judices; cùm multa requirat actus judicialis, quæ non facilè possunt in quolibet reperiri, ut scientiam, prudentiam, justitiæ zelum, &c. Ergo nec quod omnes sint confessionis Sacramentalis ministri.

4. Objicies primò: Jacobi 5. dicitur: *Confitemini alterutrum peccata vestra*, quod de confessione quæ fit in Sacramento pœnitentiæ intelligit Augustinus lib. 50. homiliarum, homil. 12. ubi sic ait: *In omnibus Scripturis divinis utiliter ac salubriter admonemur, ut peccata nostra debeamus jugiter & humiliter non solùm Deo, sed etiam Sanctis & Deum timentibus confiteri; sic enim per Jacobum Apostolum nos admonet Spiritus Sanctus, Confitemini alterutrum peccata vestra &c.* Ergo licitum est cuilibet, etiam laïco, confiteri Sacramentaliter, subindeque solus Sacerdos non est minister confessionis Sacramentalis.

5. Respondeo sensum horum verborum esse, quod homines debent confiteri non solùm Deo, sed etiam hominibus, non quibuscumque, sed habentibus potestatem absolvendi, ac proinde solis Sacerdotibus. Unde ibi Venerabilis Beda: *In hac sententia* (inquit) *illa debet esse discretio, ut quotidiana leviaque peccata, coæqualibus alterutrum confiteamur; porro gravioris lepræ immunditiam Sacerdoti pandamus, atque ad ejus arbitrium, qualiter, & quanto tempore jusserit, purificari curemur.* Alludit ad legem lepræ, quæ leprosum jubebat ostendere se Sacerdoti, ut eam judicare ac discernere posset.

6. Objicies secundò: In capite *Fures*, extra de furtis, sic habetur: *Si fures furando comprehensi vel vulnerati, Presbytero vel Diacono confessi fuerint, communionem eis non negamus.* Et Cyprianus Epist. 13. aliàs lib. 3. Epist. 17. committit Diacono, ut in absentia Presbyteri, reconciliet peccatorem animam agentem: Ergo Diaconi possunt confessionem Sacramentalem audire, & Sacramentaliter à peccatis absolvere.

7. Ad primum respondeo primò caput illud esse vitiatum, legendum enim est: *Si fures comprehensi & vulnerati, Deoque & Sacerdoti confessi &c.* ut in decretis causâ 13. infrà simile caput *Fures* appendix notat, & colligitur ex eo quod in Concilio Triburiensi, ex quo caput illud desumptum est, nulla fit mentio de Diacono.

Respondeo secundò, non esse ibi Sermonem de confessione & reconciliatione per Sacramentum pœnitentiæ, sed de canonica reconciliatione cum Ecclesia. Unde sensus hujus capitis est, quod absente Sacerdote possit Diaconus furem vulneratum, & peccatum suum agnoscentem & detestantem, reconciliare cum Ecclesia, eique communionem Eucharisticam impertiri, cùm Diaconus possit ministrare Eucharistiam. Eodem modo intelligendus est Cyprianus, loquitur enim de infirmis qui erant in pœnitentia publica, quorum reconciliatio in foro externo propriè pertinebat ad Episcopum, quam tamen Cyprianus committebat cuilibet Sacerdoti, vel etiam in ejus absentia Diacono.

8. Quæres, an in casu necessitatis, v. g. in evidenti periculo alicujus naufragij, deficiente Sacerdote, peccator humilitatis & devotionis causâ, & ad excitandam contritionem de peccatis, possit Laïco confiteri?

9. Respondeo id ex natura rei esse licitum & laudabile, dummodo possit fieri sine scandalo, & pœnitens non credat, Laïcum posse absolvere à peccatis; atque statuat eadem peccata suo tempore confiteri Sacerdoti, & clavibus Ecclesiæ subjicere. Ita docent Augustinus vel Author libri de vera & falsa pœnitentia cap. 10. dicens: *Tanta vis est confessionis, ut si deest Sacerdos, confiteatur Laïco.* Magister sententiarum in 4. dist. 17. & D. Thomas hîc art. 2. ubi sic ait: *Quando necessitas imminet, debet facere pœnitens quod ex parte sua est, scilicet conteri & confiteri cui potest: qui quamvis Sacramentum perficere non possit, ut faciat quod ex parte Sacerdotis est, absolutionem scilicet, defectum tamen Sacerdotis Summus Sacerdos supplet. Nihilominus confessio ex defectu Sacerdotis Laico facta, Sacramentalis est quodammodo, quamvis non sit Sacramentum perfectum, quia deest ei id quod est ex parte Sacerdotis.* Quibus verbis apertè docet, in casu necessitatis confessionem illam licitam esse & laudabilem, atque utilem, quia Christus Summus Sacerdos, intuitu humilitatis ac devotionis pœnitentis, supplet defectum Sacramenti, & facit quod pœnitens justificetur per votum illius. Hanc verò confessionem S. Doctor vocat *quodammodo Sacramentalem*, non quòd sit verum Sacramentum, & ex opere operato justificet, sed quia est quædam imitatio confessionis Sacramentalis, & ex ejus voto ac desiderio proficiscitur; illamque vellet facere pœnitens in Sacramento, si minister adesset Sacramenti.

10. Frequentem olim fuisse in primitiva Ecclesia hujusmodi confessionis usum, constat ex Authore citato libri de vera & falsa pœnitentia, & confirmatur facto cujusdam Exorcistæ, qui vocatus

ad exercitium sui officij, cùm aliàs premeretur A conscientiâ peccati mortalis, & copiam Confessoris non haberet, accessit ad laïcum ut confiteretur, timens ne dæmon peccata inconfessa propalaret; quod factum sic ei profuit, ut dæmon nullum ejus peccatum manifestare potuerit, solùmque dixerit, se non posse de ejus peccatis loqui, quia antequam intraret in Ecclesiam, cum aliquo secretò sermonem habuerat, prædictam confessionem non obscurè indicans. Nunc autem propter exortam Lutheri hæresim, usus hujusmodi confessionis cessavit in Ecclesia; unde non debet fieri nisi rarò, & cum præmissis cautionibus. Si verò aliquando contingat fieri, non debet laïcus verba formæ Sacramentalis proferre, dicendo B *Ego te absolvo* &c. sed solùm uti verbis deprecativi modi, dicendo, *Absolvat te Deus*, vel *Absolvat te Summus Sacerdos, Christus*. Tenebitur autem ad servandum secretum, idque majori vinculo, quàm obligatione secreti naturalis; quia hujusmodi confessio, licèt non sit Sacramentalis, tamen dicit ordinem ad Sacramentum, & gerit similitudinem aliquam cum confessione Sacramentali. Unde grave peccatum mortale committeret quicunque illam revelaret, & esset dignus supplicio, non tamen eodem prorsus modo, quo Sacerdos violans sigillum confessionis.

ARTICVLVS II.

Vtrum in Ministro confessionis necessaria sit potestas jurisdictionis, eaque sit omnino distincta à potestate ordinis?

§. I.

Duplici conclusione duplex hæc difficultas resolvitur.

11. DIco primò, in ministro confessionis jurisdictionem esse planè necessariam, non solùm ut licitè, sed etiam ut validè à peccatis absolvat. Ita D. Thomas hîc art. 4. ubi sic ait: *Sicut ille qui non est Sacerdos non potest hoc Sacramentum conferre, ita nec ille qui non habet jurisdictionem; & propter hoc oportet sicut Sacerdoti, ita proprio Sacerdoti confessionem fieri: cùm enim Sacerdos non absolvat nisi ligando ad aliquid faciendum, ille solus potest absolvere, qui potest per imperium ad aliquid faciendum ligare.* Quæ veritas definita fuit in Concilio Lateranensi cap. *Omnis utriusque sexûs*, ubi dicitur alienum Sacerdotem non posse solvere vel ligare sine licentia proprij. In Florentino in decreto unionis, ubi asseritur ministrum hujus Sacramenti esse Sacerdotem habentem authoritatem absolvendi ordinariam vel delegatam. Ac demum in Tridentino sess. 14. cap. 7. ubi sic habetur: *Quoniam natura & ratio judicij illud exposcit, ut sententia in subditos tantùm feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, & verissimum esse hæc Synodus confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse quam Sacerdos in eum profert in quem non habet ordinariam aut subdelegatam potestatem.* Quibus verbis Concilium non solùm conclusionem nostram apertè docet, sed etiam rationem fundamentalem quâ probetur insinuat: Hoc enim Sacramentum essentialiter est quoddam judicium, & absolutio Sacramentalis nihil aliud est quàm prolatio sententiæ: Atqui natura & ratio judicij illud exposcit, ut sententia non nisi in subditos feratur: Ergo in ministro hujus Sacramenti requiritur jurisdictio.

Dico secundò, potestas iurisdictionis est omnino distincta à potestate ordinis, quam quilibet sacerdos recipit in impositione manuum Episcopi, cum prolatione horum verborum: *Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseris peccata, remittuntur eis, & quorum retinueris, retenta sunt.* 12.

Hæc conclusio est contra plures Theologos, existimantes potestatem jurisdictionis non distingui à potestate ordinis, qui tamen diversimodè explicant suam sententiam. In primis enim Armacanus lib. 11. de quæstionibus Armenorum cap. 4. censet quemlibet sacerdotem hoc ipso quod est ordinatus posse validè absolvere, sed per 13.
Ecclesiæ prohibitionem fieri, ut non possit licitè nisi eos quibus Ecclesia id permittit. Quo fit, ut si quis sciens confiteatur sacerdoti non habenti potestatem audiendi confessiones, confessio ejus invalida sit & nulla, non defectu potestatis absolvendi, sed ratione obicis quem apponit pœnitens dum contra prohibitionem Ecclesiæ confitetur ei cui non debet. Si verò bonâ fide & ignorans faciat, valida erit confessio; tenetur tamen illam proprio sacerdoti repetere, ut præceptum Ecclesiæ servet de confitendo proprio sacerdoti.

Sed hic modus dicendi videtur erroneus, & re- 14.
pugnans Conciliis suprà citatis, asserentibus non C quemlibet sacerdotem, sed eum tantùm qui habet jurisdictionem, posse à peccatis absolvere, *& absolutionem eam nullius esse momenti, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem*, ut loquitur Tridentinum suprà relatum. Ex quo manifestè sequitur, quod si quis bonâ fide confiteretur peccata sua sacerdoti non habenti potestatem audiendi confessiones, non absolveretur validè, defectu potestatis absolvendi.

Secundò, Cajetanus tomo 1. opusc. tract. 7. docet ad validè absolvendum, nihil interdùm requiri ampliùs, quàm ut pœnitens se voluntariè subjiciat sacerdoti habenti solam ordinis potestatem, sine jurisdictione ordinaria, vel delegata. D Sicut in arbitro habente potestatem judicandi à partibus, nulla requiritur nova potestas judicandi ex parte Principis, quia nullam possunt partes in arbitrum conferre jurisdictionem; requiritur tamen ex parte ipsorum, qui se arbitro submittunt judicandos.

At hoc quoque repugnat manifestè Conciliis 15.
suprà citatis, quæ requirunt in Confessario, ut vel sit ordinarius pastor pœnitentis, vel si non est pastor ejus ordinarius, nec ex officio curam regiminis ipsius habeat, licentiam seu delegationem ordinarij habeat: At subjectio voluntaria pœnitentis, neque est ordinaria jurisdictio, neque delegata; neque enim illa subjectio est potestas regendi animas ex officio; neque etiam est delegatio, delegare enim est actus superioris: Ergo ad validè absolvendum non sufficit ut pœnitens se voluntariè subjiciat Sacerdoti.

Tertiò Navarrus in cap. *Placuit* dist. 6. exisli- 16.
mat sacerdotes in sua ordinatione accipere totam potestatem jurisdictionis, sed eam ligari ab Ecclesia, ita ut neque licitè neque validè possit in actum exire, nisi illâ permittente. Unde licèt initio nascentis Ecclesiæ, omnes sacerdotes jure divino possent quoscunque pœnitentes voluntariè se submittentes à quibuscunque peccatis absolvere, modò tamen id non possunt, propter prohibitionem Ecclesiæ.

16. Sed hic etiam modus dicendi repugnare videtur A verbis Tridentini ſuprà relatis, apertè ſupponentibus aliquos eſſe Sacerdotes, qui non habent juriſdictionem neque ordinariam neque ſubdelegatam, adeòque nullam: Ergo falſum eſt, Sacerdotem accipere in ſua ordinatione totam poteſtatem juriſdictionis. Deinde aliæ poteſtates à Chriſto immediatè conceſſæ, non poſſunt ita per Eccleſiam ligari, ut validè in actum exire nequeant; ut patet de poteſtate conſecrandi corpus Chriſti, confirmandi, ordinandi, quæ per nullam Eccleſiæ prohibitionem poteſt impediri ne validè operetur: Ergo ſi poteſtas juriſdictionis cuilibet ſacerdoti ex vi ſuæ ordinationis immediatè à Chriſto conferatur, nullum eſt fundamentum aſſerendi, quod poſſit per Eccleſiam ita ligari, ut validè B in actum exire non poſſit.

17. Quartò Vazquez qu. 92. art. 1. dubio 2. Angelus, Petrus de Ledeſma, & alij docent, quemlibet Sacerdotem in ipſa ordinatione jure divino accipere completam poteſtatem abſolvendi à peccatis, quantùm eſt ex parte principij, ſed deeſſe illis materiam, quæ per authoritatem Eccleſiæ eis deſignatur. Quod explicat Ledeſma exemplo Epiſcoporum titularium, quibus licèt in ſua conſecratione poteſtas Epiſcopalis conferatur, deſunt tamen illis ſubditi in quos juriſdictionis uſum exerceant. Aliud exemplum adducit Vazquez, quod à Paludano deſumpſit; comparat C enim Sacerdotes judicibus quibuſdã dictis Chartulariis, qui olim ab Imperatore conſtituebantur, nullis ſubditis aſſignatis, ſed ſolùm cum authoritate judicandi de litibus eorum qui vellent ſe illorum judicio ſubmittere. Sicut enim illi totam poteſtatem judiciariam & authoritatem judicandi accipiebant ab Imperatore, quamvis determinatio materiæ non fieret ab illo, ſed à litigantibus ſe ſponte ſubmittentibus; ſic Sacerdotes accipiunt totam authoritatem & poteſtatem abſolvendi à Chriſto, per Sacramentum ordinis, quamvis determinatio materiæ, id eſt perſonarum abſolvendarum, non fiat à Chriſto, ſed ab Eccleſia. D

18. Sed hæc etiam ſententia diſplicet. Primò quia falſum eſt, quemlibet ſacerdotem in ipſa ordinatione jure divino accipere completam poteſtatem abſolvendi à peccatis, ſicut Epiſcopi titulares in ſua conſecratione accipiunt completam poteſtatem conferendi Confirmationem, & Ordines; aliàs ſicut Epiſcopi titulares validè ordinant, quamvis illicitè; ſic etiã quilibet Sacerdos quemlibet validè, quamvis illicitè, abſolveret, quod eſt incidere in ſententiam Armacani, ſuprà impugnatam.

Secundò, quia hæc ſententia menti & doctrinæ Tridentini non videtur conſona, nam Tridenti- E num ſuprà citatum hæc duo ſumit tanquam æquivalentia, habere ſubditos, & habere juriſdictionem, cùm ſic ait: *Quoniam igitur natura & ratio judicij illud expoſcit, ut ſententia in ſubditos tantùm feratur, perſuaſum ſemper in Eccleſia Dei fuit, nullius momenti eſſe abſolutionem, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut ſubdelegatam non habet juriſdictionem*; id eſt in eum qui non eſt ei ſubditus: Atqui Sacerdotes per Sacramentum Ordinis, nullos accipiunt ſubditos, ut fatentur Adverſarij: Ergo neque accipiunt juriſdictionem, juxta mentem & modum loquendi Concilij Tridentini.

§. II.

Solvuntur objectiones.

OBijcies primò contra primam concluſionem: Si ad validè abſolvendum, præter poteſtatem Ordinis, neceſſaria eſſet juriſdictio, nullus poſſet Summum Pontificem validè abſolvere: Sed hoc eſt abſurdum: Ergo &c. Sequela Majoris probatur. Nullus poteſt habere juriſdictionem in Summum Pontificem, quia non poteſt illam accipere ab ipſo Pontifice, qui ſicut non habet juriſdictionem ſupra ſeipſum, ita nec poteſt illam alteri conferre; neque etiam ab alio, cùm Pontifex nullum in terris ſuperiorem agnoſcat. 19.

Reſpondent Paludanus, Cano, & plures alij, juriſdictionem à Chriſto immediatè conferri ei quem Summus Pontifex in Confeſſarium eligit, ipſam verò Pontificis electionem, eſſe conditionem tantùm requiſitam, ut immediatè à Chriſto juriſdictio illi conferatur. Hæc ſolutio probabilitate non caret. 20.

Meliùs tamen reſpondetur, Confeſſarium electum à Pontifice, ab ipſo immediatè accipere juriſdictionem; ad hoc enim non requiritur quod Pontifex immediatam juriſdictionem habeat in ſeipſum, ſed ſufficit quod ſicut habet à Chriſto poteſtatem ſubjiciendi quoſcunque fideles cuilibet Sacerdoti; ita & habeat ab eodem Chriſto poteſtatem ſubjiciendi ſeipſum cui volet; ex qua ſubjectione conferre cenſetur Sacerdoti electo juriſdictionem in ſeipſum, non ut Pontificem, ſed ut peccatorem. Unde S. Thomas hîc art. 4. ad 4. ait quod *Prælatis conceſſum eſt, quod poſſint eligere proprios Sacerdotes Confeſſores, qui quantùm ad hoc ſunt eis ſuperiores; ſicut etiam unus medicus ab alio curatur, non inquantum medicus, ſed inquantum infirmus.* Quamvis ergo Summus Pontifex non poſſit dare juriſdictionem in ſeipſum in foro externo, propter excellentiam & prærogativam ſuæ dignitatis majoris omni aliâ humanâ, quam non decuit ſubmitti authoritati purè humanæ Judicum ipſâ inferiorum; ſecùs tamen de foro interno favorabili, cujus judicium omnibus poſt Baptiſmum lapſis eſt ad ſalutem neceſſarium.

Objicies ſecundò: Quilibet Sacerdos poteſt quemlibet in articulo mortis exiſtentem ab omnibus peccatis abſolvere; imò & quemlibet aliũ, à peccatis venialibus, & mortalibus aliàs confeſſis: Ergo in miniſtro confeſſionis non requiritur juriſdictio, ut validè à peccatis abſolvat. 21.

Reſpondeo, conceſſo Antecedente, negando Conſequentiam, quilibet enim Sacerdos ex Eccleſiæ conceſſione, per uſum continuum declarata, habet juriſdictionem ad abſolvendum quemlibet in articulo mortis exiſtentem, ut declarat Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 7. ubi poſtquam docuit neceſſariam eſſe juriſdictionem in Sacerdote, ut validè à peccatis abſolvat, & quemlibet Epiſcopum in ſua diœceſi cauſas aliquas criminum graviores ſuo poſſe peculiari judicio reſervare, ſubdit: *Veruntamen piè admodum, ne hac ipsâ occaſione aliquis pereat, in eadem Eccleſia Dei cuſtoditum ſemper fuit, ut nulla ſit reſervatio in articulo mortis; atque ideò omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes à quibuſvis peccatis & cenſuris abſolvere poſſunt.* Ubi per articulum mortis intelligi debet non modò tempus illud in quo mors jam proximè imminet, eſtque moraliter certa, & ferè inevitabilis, ſed etiam illud in quo eſt probabile 22.

mortis periculum, eò quòd mors frequenter in tali casu eveniat; ut si prægnanti partus instat, si bellum actu aggrediendum est, aut periculosa navigatio suscipienda. Neque enim putandum est, Ecclesiam in tanto periculo, pio matris officio deesse voluisse, ac permittere ut aliquis tunc exponatur morti, sine prævia confessione, defectu jurisdictionis.

Ad illud quod subditur de peccatis venialibus & mortalibus iam remissis, similiter dicendum est, quemlibet sacerdotem toleratum habere ex concessione Ecclesiæ facultatem & jurisdictionem absolvendi ab illis peccatis, ut patet ex eo quod Ecclesia privat excommunicatum vitandum potestate absolvendi à venialibus, ut communiter docent Theologi. Aliqui tamen existimant, ad absolvendum ab illis peccatis, nullam requiri jurisdictionem, eò quòd prælati Ecclesiæ neminem ad illorum confessionem cogere possint.

23. Objicies tertiò: Potestas jurisdictionis est aliquid morale tantùm, ut infrà patebit: Sed ad effectum physicum, qualis est remissio peccatorum, mediante gratiâ, non requiritur aliquid morale: Ergo potestas jurisdictionis non est necessaria in Sacerdote, ad hoc ut remittat peccata, & ab illis sacramentaliter absolvat, sed ad id sufficit potestas ordinis, quæ physica & realis est.

24. Respondeo quod licèt ad effectum physicum modo præcisè physico causandum, non requiratur aliquid morale, benè tamen ad effectum physicum, non tantùm modo physico, sed etiam morali, producendum: remissio autem peccatorum mediante gratiâ in Sacramento pœnitentiæ, non tantùm physicè, sed etiam moraliter causatur, quia causatur modo judiciali, qui est moralis.

25. Objicies quartò contra secundam conclusionem: Nullus est Sacerdos cui in sua ordinatione non detur potestas absolvendi à peccatis; in ordinatione enim sacerdotali Episcopus in persona Christi profert verba illa Joan. 20. *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis* &c. quibus & non aliis Christus contulit Apostolis integram potestatem jurisdictionis in foro interiori: Ergo potestas jurisdictionis, nihil importat præter potestatem ordinis, sive characterem.

26. Respondeo Sacerdotes ex vi suæ ordinationis, & illorum verborum, *accipite Spiritum Sanctum* &c. recipere potestatem absolvendi à peccatis, non moralem, in qua consistit potestas jurisdictionis, sed physicam, in qua consistit potestas ordinis. Ad probationem in contrarium dico, quod licèt Apostoli simul cum ordinatione Sacerdotali & Episcopali, jurisdictionem universalem in Christianos omnes acceperint, eam tamen non receperunt ex vi talis ordinationis, nec ex vi illorum verborum, *Accipite Spiritum Sanctum* &c. sed ex speciali privilegio, ratione necessitatis, & Apostolicæ dignitatis, illis concesso, subindeque nec simplicibus Sacerdotibus, nec ipsis etiam Episcopis communicato; nam Episcopi merè titulares alicujus loci in quo nullus Christianus existit, sicut nullos habent subditos, ita nec ullam jurisdictionem, quæ sine subditis esse non potest. Et idem est de Episcopis illis qui absolutè privantur suo Episcopatu, aut cum summi Pontificis venia, illi renuntiant; hi enim omnes sunt quidem Episcopi quoad characterem, & potestatem ordinis, tametsi careant jurisdictione, quam vel nondum acceperunt, vel eâ spoliati sunt.

27. Instabis: Sacerdotes ex vi illorum verborum, *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, &c. constituuntur judices, subindeque potestatem judiciariam recipiunt: Sed potestas judiciaria est potestas moralis & non physica: Ergo ex vi illorum verborum Sacerdotes recipiunt potestatem moralem absolvendi à peccatis, ac proinde ipsam jurisdictionem.

Confirmatur: Potestas physica ad absolvendum à peccatis, consistit in charactere sacerdotali: Sed antequam Episcopus proferat illa verba, *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata* &c. Sacerdos charactere sacerdotali insignitus est: Ergo antequam illa verba proferat, habet potestatem physicam ad absolvendum à peccatis, subindeque ex vi horum verborum non recipit potestatem physicam ad absolvendum à peccatis, sed duntaxat potestatem moralem, quæ est ipsa potestas jurisdictionis. 28.

Ad instantiam respondeo Sacerdotes ex vi illorum verborum constitui judices aptitudine, quatenus accipiunt potestatem ordinis, ratione cujus deputantur tanquam apti ad ferendam sententiam: constituuntur autem actu judices, quando actu ipsis conferuntur subditi, quia tunc primò habent ius ad ferendam sententiam. 29.

Ad confirmationem dico, potestatem physicam ad absolvendum, non consistere in charactere sacerdotali, sed in quodam modo reali & intrinseco majoris perfectionis & extensionis ipsius, ratione cujus character est potentia physica non tantùm supra corpus Christi reale ad consecrandum ipsum, sed etiam supra corpus Christi mysticum, sive supra fideles pœnitentes, ad physicè causandum in Sacramento pœnitentiæ eorum sanctificationem per gratiam: licèt autem antequam Episcopus in consecratione Sacerdotum proferat hæc verba, *Accipite Spiritum Sanctum*, &c. jam sint charactere sacerdotali insigniti, secundùm quod character importat præcisè potentiam physicam supra corpus Christi naturale, non tamen secundùm quod, ratione prædicti modi, est insuper potentia physica supra corpus Christi morale & mysticum; illum enim modum recipit solùm in prolatione illorum verborum: *Accipite Spiritum Sanctum* &c. 30.

Objicies quintò: Initio nascentis Ecclesiæ omnes Sacerdotes poterant quoscumque pœnitentes voluntariè se submittentes, à quibuscumque peccatis absolvere: Ergo quilibet Sacerdos habebat jurisdictionem ex vi suæ ordinationis. Consequentia videtur legitima, Antecedens verò probat Navarrus ex cap. *Placuit*, de pœnit. dist. 6. in quo Urbanus II. qui floruit circa annum 1100. prohibet, ne deinceps ulli Sacerdoti liceat, quemlibet alteri Sacerdoti commissum, ad pœnitentiam recipere, sine ejus consensu, cui priùs se commisit: Nam dictio *Deinceps* (inquit) & similes, denotant constitutiones in quibus ponuntur, præterita non comprehendere, subindeque ante illam constitutionem Urbani II. consuevisse fideles alteri quàm proprio Sacerdoti confiteri. 31.

Respondeo primò, negando Antecedens, nam longo tempore ante Urbanum II. non licebat fidelibus alteri quàm proprio Sacerdoti confiteri, ut colligitur ex Epistola 2. decretali Calixti I. quæ habetur in Decreto Gratiani 9. quæst. 2. can. 1. ubi sic dicitur: *Nemo alterius terminos usurpet, nec alterius parrochianum judicare præsumat, quia talis sententia irrita erit, nec ullas vires habebit.* Unde particula illa *deinceps*, quâ Urbanus II. in sua constitutione usus est, non significat antea 32.

fuisse

fuisse licitum confiteri cuilibet Sacerdoti, sed est confirmatio prohibitionis antiquæ : sæpe enim solent confirmari ordinationes antea factæ, vel ut habeant majorem vim, vel quia antiquæ incipiunt à plerisque negligi, & in desuetudinem abire. A

33. Respondeo secundò, dato Antecedente, negando Consequentiam, nam quamvis initio nascentis Ecclesiæ, usque ad tempora Urbani II. fuisset illa consuetudo, ut quilibet Sacerdotes, quoscunque pœnitentes absolverent, habuissent tunc Sacerdotes potestatem jurisdictionis absolvendi quoslibet, non præcisè vi suæ ordinationis, sed ex concessione Ecclesiæ ita volentis; sicut nunc vult ut Sacerdos quilibet possit quemlibet in articulo mortis existentem ab omnibus peccatis absolvere, imò & quemlibet alium à peccatis venialibus, & mortalibus aliàs confessis, ut in solutione secundæ objectionis declaravimus. B

§. III.

Corollaria notatu digna.

34. EX dictis inferes primò, potestatem jurisdictionis in foro pœnitentiali esse quid morale, nimirum deputationem legitimam ad exercendum officium Confessoris, absolvendo à peccatis, modo judiciali; sicut potestas jurisdictionis in foro externo, consistit solùm in deputatione legitima ad exercendum officium judicis, sive ad absolvendum seu damnandum modo judiciali. Hoc tamen inter has duas potestates discrimen intercedit, quòd potestas jurisdictionis in foro externo, non præsupponit necessariò aliam potestatem physicam, quæ sit fundamentum illius; nihil enim physicum habet judex in foro externo, ratione suæ dignitatis, quod non habeant vel habere possint cæteri cives, dignitate judicis destituti: è contra verò potestas jurisdictionis in foro pœnitentiali, necessariò supponit aliquam potentiam physicam ordinis supernaturalis, nimirum characterem Sacerdotalem, cum modo reali & intrinseco extensionis supra corpus Christi mysticum, ut suprà diximus: unde carentes characterе Sacerdotali, non possunt ab Ecclesia deputari ad exercendum officium Confessoris, & absolvendum à peccatis, modo judiciali. C

35. Inferes secundò, potestatem jurisdictionis in foro pœnitentiali duplicem esse, sicut in aliis judiciis, ordinariam nimirum, sive ex officio, & delegatam, sive ex commissione. Ordinaria dicitur illa quam quis habet ex vi proprij muneris & officij, qualis est ea quam habet Summus Pontifex in omnes fideles, Episcopi in sua diœcesi, Parochi intra limites suæ parochiæ, & prælati Religionum in suos subditos; illi enim omnes ex officio sunt pastores animarum. Delegata verò ea dicitur, quam quis habet non ex officio, sed tantùm ex commissione alterius qui habet jurisdictionem ordinariam. D

36. Inferes tertiò, potestatem jurisdictionis in multis differre à potestate ordinis. Primò quia potestas ordinis confertur cuilibet Sacerdoti, per sacram ordinationem; potestas verò jurisdictionis per deputationem legitimam ad exercendum officium Confessoris, & absolvendum à peccatis. Secundò, quia Sacerdotes omnes in potestate ordinis æquales sunt, non verò in potestate jurisdictionis. Tertiò, potestas ordinis invariabilis est ac indelebilis; secùs verò potestas jurisdictionis, quæ potest augeri vel minui, imò & totaliter auferri, etiam in Summo Pontifice, qui licèt suam jurisdictionem supremam & amplissimam immediatè à Deo habeat, potest tamen si velit illi renuntiare, ut à Cœlestino V. factum est. Demum potestas ordinis non potest delegari, benè tamen potestas jurisdictionis. E

37. Quæres ad complementum hujus disputationis, an approbatio Episcopi sit conditio necessariò requisita, ad hoc ut Sacerdos in foro pœnitentiali habeat jurisdictionem, & validè à peccatis absolvere possit?

Respondeo affirmativè, quamvis enim jure antiquo illa non esset necessaria, sed sola superiorum licentia sufficeret, jure tamen novo, in Concilio Tridentino edito, illa necessariò requiritur, nam sess. 23. cap. 15. de reformat. sic habetur: *Decernit sancta Synodus, nullum, etiam regularem, posse confessiones sæcularium, etiam Sacerdotum, audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut aliàs idoneus iudicetur, approbationem, quæ gratis detur, obtineat; privilegiis & consuetudine quacumque, etiam immemorabili, non obstantibus.* Ubi duo modi approbationis assignantur: alter per collationem parochialis beneficij, alter per examen Episcopi, si illis videatur esse necessarium. Prior modus antiquus est, posterior novus, & à Concilio introductus. Sicut ergo idem Concilium sess. 24. cap. 1. de reform. statuit ad validitatem matrimonij requiri præsentiam Parochi cum duobus vel tribus testibus, quæ tamen antea non requirebatur: ita decrevit ad validitatem Sacramenti pœnitentiæ, requiri necessariò in ministro approbationem Episcopi, quæ antea requisita non erat. Unde sicut post Tridentinum, matrimonium clandestinum invalidum est; ita & absolutio data à Sacerdote ab Episcopo non approbato. Quare pœnitens, etiamsi bonâ fide confiteatur Sacerdoti ab Episcopo non approbato, tenebitur iterum confiteri approbato, cùm primùm id noverit: atque ita ferunt declarasse Congregationem Cardinalium, qui authoritatem habent explicandi Concilium.

38. Ex his inferes primò, eos qui obtinent parochiale beneficium, id est cui animarum cura annexa est, non egere Episcopi approbatione, ut possint audire confessiones, quia Concilium illos excipit, his verbis: *Nisi aut parochiale beneficium obtineat.*

39. Inferes secundò, Episcopos, vel Abbates Episcopalem, vel quasi Episcopalem jurisdictionem habentes, non egere approbatione, cùm sit eadem vel potior ratio de his ac de Parochis; benè tamen superiores Religionum, cùm hi nullo modo eximantur à Concilio. Idem dicendum de publicis Theologiæ Doctoribus, ut anno 1571. definivit Pius V. qui tamen vetat eos prævio examine approbandos esse, ut refert Henriquez lib. 6. de Sacram. cap. 6. Aliqui tamen existimant eos ab illa lege excipi, eo ducti argumento, quòd approbatio publicæ Academiæ suppleat approbationem Episcopi. Sed standum est declarationi Pontificis.

40. Inferes tertiò, non posse Parochos deputare ad audiendas suorum Parochianorum confessiones, eum qui neque est approbatus ab Episcopo, neque parochiale beneficium obtinet; ille enim à Concilio non reputatur idoneus hujus Sacramenti minister.

41. Inferes quartò, Episcopum non posse sibi eli-

gere in Confeſſarium Sacerdotem ſibi non ſubditum, à proprio Ordinario non approbatum, ut determinavit Congregatio Cardinalium, Concilij Tridentini interpretum, circa cap. 15. ſeſſionis 23. Verba ejus ſunt: *S. D. N. auditâ relatione Congregationis, declaravit Epiſcopum vigore privilegij de quo in cap. fin. de pœnit. & remiſſ. non poſſe ſibi eligere Sacerdotem ſibi non ſubditum, qui à proprio Ordinario non fuerit adhuc ad formam hujus decreti* (Tridentini Concilij) *admiſſus, ſeu approbatus, ad audiendas confeſſiones.*

42. Inferes quintò, ad audiendas Confeſſiones Regularium, non eſſe neceſſarium habere Epiſcopi approbationem, quia Concilium limitat ſuum decretum ad eos qui audiunt Confeſſiones ſæcularium, his verbis: *Nullus etiam Regularis, poſſit confeſſiones ſæcularium, etiam Sacerdotum, audire.* Unde non tenentur Superiores Religionum, cùm Confeſſarios aſſignant ſuis ſubditis, eos Epiſcopo præſentare, ut ab eo approbentur. Ex quo

43. Inferes ſextò, quod quando Superior concedit ſubdito licentiam eligendi ſibi Confeſſorem in itinere, poteſt ſibi eligere quemcumque, etiam ab Ordinario non approbatum; nam hoc ipſo quod licentia non limitatur, cenſetur conceſſa in ſua amplitudine.

44. Inferes ſeptimò, probabilius eſſe ad audiendas Confeſſiones non ſufficere approbationem petitam ab Epiſcopo, & ab illo injuſtè negatam. Concilium enim requirit ut Confeſſarius ſit approbatus, ſi beneficium Parochiale non obtineat: non eſt autem approbatus, qui tantùm petit & non obtinet approbationem, ſive juſtè negetur, ſive injuſtè. Neque obſtant variæ Pontificum Conſtitutiones, nempe Clementis V. Benedicti XI. & Leonis X. concedentium Fratribus mendicantibus licentiam audiendi Confeſſiones ſæcularium, ſi Epiſcopus eam injuſtè ipſis denegaverit; his enim omnibus videtur Tridentinum derogare voluiſſe, hac generali clauſulâ, *Privilegiis & conſuetudine quacunque, etiam immemorabili, non obſtantibus.*

45. Dixi probabilius eſſe, quia oppoſita ſententia non caret probabilitate, pluresque habet illuſtres patronos ac defenſores, nempe Navarrum, Dianam, Rodriguem, Layman, Henriquem, qui ait illam communiter receptam eſſe à Doctoribus Salmanticenſibus, & Complutenſibus, fuiſſeque in Academia Pariſienſi publicè propoſitam, & propugnatam; & ex Doctoribus Pariſienſibus illam expreſsè docet Gamachæus Tract. de Pœnit. cap. 18. his verbis: *Si tamen obtinere non potuerint Religioſi licentiam, & revera digni inventi fuerint, tunc temporis Summus Pontifex de plenitudine Apoſtolicæ poteſtatis, eandem facultatem ſimpliciter illis concedit: Atque omnes iſtæ Extravagantes in corpus Juris communis relatæ ſunt, & multis jam locis in praxim redactæ, neque à Concilio Tridentino mutatæ aut revocatæ.* Et ſanè evidens non eſt, neque certum, voluiſſe Tridentinum derogare prædictis Pontificum Conſtitutionibus: Tum quia non eſt credibile, Concilium voluiſſe favere injuſtitiæ Prælatorum injuſtè approbationem Regularibus recuſantium, & aliquorum odiis adversùs illos. Tum etiam, quia ut ex Archidiacono & Felino docet Navarrus in Summa cap. 27. ut Concilij generalis decreto cenſeatur derogatum, requiritur expreſſa ejus derogatio, quia hujuſmodi Concilij decretum, ſpeciali honore & prærogativâ dignum eſt, ita ut non veniat in generali revocatione intelligendum: Prædictæ verò Clementis V. & Leonis X. Conſtitutiones, in Conciliis generalibus Viennenſi, & Lateranenſi editæ ſunt: Ergo illis non videtur Tridentinum derogare voluiſſe.

46. Quæres ſecundò, utrum miniſtrans Sacramentum cum juriſdictione tantùm probabili, validè abſolvat?

47. Reſpondeo validam eſſe abſolutionem, ſi Sacramentum miniſtret in caſu neceſſitatis. Licèt enim in materia & forma Sacramentorum non liceat ſequi opinionem probabilem, benè tamen in juriſdictione. Ratio eſt, quia in primo caſu exponit quis ſe periculo faciendi Sacramentum nullum, non autem in ſecundo; cùm enim materia & forma Sacramentorum, non dependeat ab Eccleſia & conſenſu ejus, ſed ab inſtitutione Chriſti, Eccleſia non poteſt, etiam in caſu neceſſitatis, illarum defectum ſupplere: è contra verò, cùm juriſdictio ab Eccleſia pendeat, quando probabiliter exiſtimans ſe habere juriſdictionem, quam tamen de facto non habet, miniſtrat Sacramentum pœnitentiæ in caſu neceſſitatis, tunc Eccleſia cenſetur ſupplere juriſdictionem; ut conſtat de Parocho, cujus acta omnia valida ſunt, ſi communiter habeatur ut Parochus. Dixi, ſi miniſtret Sacramentum in caſu neceſſitatis, quia nunquam Eccleſia ſupplet juriſdictionem, niſi ſit neceſſitas.

DISPVTATIO X.

De qualitate & integritate confeſſionis.

Ad quæſtionem 9. Supplementi.

CElebris eſt hæc diſputatio, in ea ſiquidem plures agitari ſolent graves difficultates & controverſiæ, ſequentibus articulis diſcutiendæ & reſolvendæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

An, & in quibus caſibus, confeſſio poſſit eſſe informis, & tamen valida?

§. I.

Quibuſdam præmiſſis referuntur ſententiæ.

47. NOtandum primò, hîc nos non loqui de informitate quæ proveniat ex defectu formæ Sacramentalis: Sed de ea quæ provenit ex defectu gratiæ, & remiſſionis peccatorum. Unde nomine Confeſſionis informis, ſed tamen validæ, intelligimus eam quæ caret effectu ob quem fit, videlicet gratiâ & peccatorum remiſſione, per quam tamen conficitur verum pœnitentiæ Sacramentum, adveniente formâ abſolutionis. Ratio autem hujus denominationis eſt, quia cùm ultima forma Sacramenti pœnitentiæ veluti extrinſeca, ſit gratia, quæ ſignificatur & cauſatur virtute ipſius, ſi detur Confeſſio Sacramentalis, quæ non obſtante ſuo valore cum forma abſolutionis non producat gratiam, dicitur informis;

ſicut è contra quando illam producit, vocatur formata. A

3. Notandum ſecundò, quòd quamvis facilè concipi poſſit, alia Sacramenta poſſe eſſe valida, & tamen informia, quia poſſunt habere omnia quæ ad eorum ſubſtantiam requiruntur, materiam ſcilicet, & formam, atque intentionem miniſtri, & nihilominus ob indiſpoſitionem ſubjecti non cauſare in eo gratiam ſanctificantem; difficilè tamen concipitur quod Sacramentum pœnitentiæ poſſit eſſe informe, & tamen validum; non enim eſt par ratio de Sacramento pœnitentiæ, ac de aliis, quia in nullo alio contritio ipſa vel attritio, quæ eſt diſpoſitio ad gratiam, & removet obicem, eſt eſſentialis pars Sacramenti: Secùs autem in iſto, quod idcirco non videtur poſſe confici, quin recipiatur à ſubjecto diſpoſito ad gratiam, & conſequenter niſi in illo ſortiatur effectum. Unde plures Theologi hoc fundamento ducti, exiſtimant in nullo caſu poſſe contingere, quod Confeſſio Sacramentalis ſit valida, & nihilominus ſit informis, ſeu careat effectu ob quem fit, videlicet gratiâ & peccatorum remiſſione. Ita Gabriel, Major, Adrianus, Vega, & Sylvius, quos ex Patribus Societatis ſequuntur Vazquez, Coninck, Amicus, & Martinonus. Thomiſtæ verò, Suarez, & alij, è contra docent poſſe dari Confeſſionem validam, licèt informem, differunt tamen in aſſignandis & determinandis caſibus in quibus hoc accidat. Illi verò caſus de quibus eſt controverſia, ad tres præcipuè reduci poſſunt. B C

Primus eſt, quando contingit aliquem facere Confeſſionem non integram, defectu ſufficientis examinis, quod tamen pœnitens credit eſſe ſufficiens ex ignorantia invincibili, vel etiam vincibili, quamvis non craſſa & affectata; ſi enim ex tali ignorantia affectata ignoraret eſſe inſufficiens, concedunt omnes, Confeſſionem fore formaliter non integram, ſubindeque Sacramentum nullum; quia quando ignorantia eſt affectata vel craſſa, ita ſe habet homo ac ſi ſciret ſe commiſiſſe peccata de quibus non recordatur, & conſequenter ac ſi ea ſciens & valens non confiteretur. D

Secundus eſt, quando pœnitens habet attritionem excludentem quidem formale propoſitum peccandi ampliùs, non tamen virtualem ſeu implicitam quandam & ſecretam peccandi voluntatem; licèt quia mentitur iniquitas ſibi, ipſe pœnitens id non cognoſcat.

Tertius eſt, quando attritio non eſt generalis, atque adeò non ſe extendit ad peccata ex oblivione naturali & inculpabili pœnitentis in Confeſſione omiſſa, verbi gratiâ, quando quis habens quatuor peccata lethalia, perjurium, furtum, adulterium, & homicidium, ſolùm tria poſteriora declarat in Confeſſione, & de ipſis habet attritionem ſupernaturalem ex motivo particularis deformitatis eorum; quartum verò ex oblivione naturali & inculpabili non declarat, nec proinde de illo dolet, quia exiſtimat ſe illud non commiſiſſe. E

Plures ergo ex noſtris Thomiſtis exiſtimant in his tribus caſibus dari confeſſionem validam, ſed informem. Alij ſolùm in primo & ſecundo caſu. Alij verò ſolùm in tertio. Primum tenent Ledeſma, Nugno, & Candidus, ſecundum docet Joannes à S. Thoma. Tertium aſſerit Philippus à S. Trinitate. Pro reſolutione ſit

§. II.

Verior & probabilior ſententia, ſequentibus concluſionibus ſtatuitur & explicatur.

Dico primò, poſſe dari Confeſſionem Sacramentalem validam, & tamen informem. 2

Probatur primò ex D. Thoma hîc art. 1. ubi ſic loquitur: *Confeſſio poteſt eſſe in eo qui non eſt contritus, quia poteſt peccata ſua pandere Sacerdoti, & clavibus Eccleſiæ ſe ſubjicere, & quamvis tunc non percipiat abſolutionis fructum, tamen recedente fictione, percipere incipiet, unde non tenetur poſtmodum niſi ſuam fictionem confiteri.* Ergo ex mente D. Thomæ poteſt dari Confeſſio valida, & tamen informis. Probatur conſequentia, tum quia nemo percipit fructum abſolutionis præteritæ, niſi illa valida fuerit: Sed ex D. Thoma recedente fictione percipit homo fructum abſolutionis antea datæ: Ergo abſolutio illa, quam conſtat eſſe informem, valida erat. Tum etiam, quia ſi Sacramentum omnino fuiſſet invalidum, non ſufficeret fictionem confiteri, ſed repetenda eſſet Confeſſio: Atqui in illo caſu non eſt repetenda Confeſſio, ut ait S. Doctor: Ergo in eo caſu Sacramentum non fuit invalidum.

Probatur ſecundò: Plus eſt Confeſſionem eſſe ſimul validam & formatam, quàm eſſe tantùm validam; eſſe enim validam tantùm, eſt ſolùm habere quæ ſunt de ejus eſſentia & quidditate; eſſe verò inſuper formatam, eſt habere præterea ſuum effectum: Ergo plus requiritur ad iſtud, quàm ad illud, & conſequenter licèt confeſſio non ſit formata, ſive licèt careat ſuo effectu, poterit tamen eſſe valida, ſive habere quæ ſunt de eſſentia & quidditate Confeſſionis Sacramentalis. 4

Confirmatur: Cùm effectus ſit extra eſſentiam & quidditatem ſuæ cauſæ, poteſt cauſa ab eo ſeparari, ſive poteſt eo carere, ipſum non cauſando actualiter, ob aliquam ſubjecti indiſpoſitionem, quamvis ex ſe ſit ſufficienter cauſativa ipſius, ut patet in igne non ſemper producente de facto calorem, ob ſubjecti indiſpoſitionem: Sed Confeſſionem eſſe validam, licèt informem, nihil aliud eſt, quàm eam ſeparari à ſuo effectu, ſive eo carere, ipſum non cauſando actualiter, ob ſubjecti indiſpoſitionem, licèt ex ſe ſit ſufficienter cauſativa ipſius: Ergo Confeſſio poteſt eſſe valida, & tamen informis. 5

Dico ſecundò, Confeſſionem non eſſe validam & informem in duobus primis caſibus ſuprà adductis. Id eſt quando contingit aliquem facere Confeſſionem non integram, defectu ſufficientis examinis; vel habere attritionem excludentem quidem formale propoſitum peccandi, non tamen virtuale & implicitum.

Probatur primò quoad primum caſum: Vel pœnitens bonâ fide & inculpabiliter credit ſe diligens ſufficienſque ſuæ conſcientiæ examen confeſſioni præmiſiſſe, vel culpabiliter, & cum ignorantia vincibili & mortaliter culpabili, id ſibi perſuadet? Si primum, nullo modo ponit obicem gratiæ, & remiſſioni peccatorum, ſubindeque peccatum inculpabiliter omiſſum indirectè ipſi remittitur; ſicut quando oblivione naturali excidit è memoria aliquod peccatum: nam ut ait Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 5. *Peccata quæ diligenter cogitanti non occurrunt in univerſum, eadem confeſſione incluſa eſſe intelliguntur; pro* 6

quibus fideliter cum Propheta dicimus: Ab occultis meis munda me Domine, quæ mundatio non fit sine remissione peccatorum: Ergo si in eo casu confessio sit valida, non erit informis, sed formata. Si verò dicatur, quod pœnitens ex ignorantia vincibili & mortaliter culpabili sibi persuadet sufficiens suæ conscientiæ examen se confessioni præmisisse, tunc confessio non solùm erit informis, sed etiam invalida, quod sic ostendo. Integritas formalis confessionis est de substantia Sacramenti pœnitentiæ, ut fatentur Adversarij: At si ignorantia sit vincibilis & mortaliter culpabilis, confessio non erit integra formaliter: Ergo Sacramentum pœnitentiæ tunc non habebit quidquid requiritur ad ejus substantiam, subindeque erit invalidum. Minor probatur: Ut omittens aliquod peccatum, dicatur facere confessionem formaliter integram, oportet quod illud ex rationabili causa omittat: Sed qui omittit illud ex ignorantia vincibili, & mortaliter culpabili, non omittit ex causa rationabili, ut patet; quia rationabilis causa est tantùm impotentia physica, aut moralis, vel grave aliquod nocumentum sui vel proximi: Ergo qui omittit aliquod peccatum in confessione ex ignorantia vincibili & mortaliter culpabili, non censetur facere confessionem formaliter integram.

7. Probatur secundò conclusio quoad secundum casum: Sine parte essentiali non potest Sacramentum in suo valore consistere: Sed attritio omnem affectum peccati mortalis excludens, est pars Sacramenti pœnitentiæ, ut definit Tridentinum sess. 14. cap. 4. Ergo qui peccata confitetur cum attritione non excludente omnem affectum ad peccatum mortale, retinetque secretam quandam & implicitam peccandi voluntatem, facit Sacramentum, non solùm informe, sed etiam invalidum.

8. Dices primò cum Joanne à S. Thoma, Concilium ibi loqui de attritione, ut est dispositio ad effectum Sacramenti, non verò ut est pars illius, unde licèt ad obtinendam gratiam & remissionem peccatorum, requiratur attritio excludens omnem voluntatem peccandi, cum spe veniæ, non tamen ut Sacramentum sit validum, & constet omnibus partibus ad sui essentiam vel integritatem requisitis.

Sed contra primò: Concilium ibidem cap. 3. loquitur de partibus hujus Sacramenti in communi, atque illas esse tres, quæ sunt quasi materia hujus Sacramenti, nempe contritionem, confessionem, & satisfactionem; & postea tribus capitibus sequentibus differit in particulari de qualibet parte; primò quidem de contritione, quam dividit in perfectam, quæ contritio simpliciter appellatur, & imperfectam, quæ attritio dicitur, &c. Ergo ibi loquitur de attritione, non solùm ut est dispositio ad effectum Sacramenti, sed etiam ut est pars intrinsecè illud componens.

Contra secundò, si valeret hæc solutio, eadem facilitate posset quis dicere, quod quando Concilium ibidem docet, contritionem illam imperfectam, quæ attritio dicitur, esse supernaturalem, verumque Dei donum, & Spiritus sancti impulsum, loquitur de attritione ut est dispositio ad effectum Sacramenti, non verò ut est pars illius; subindeque ad valorem Sacramenti non requiri dolorem supernaturalem, sed naturalem sufficere, licèt requiratur supernaturalis ut infundatur gratia: Sed hoc dici nequit, ut fatentur Joannes à S. Thoma, & alij Thomistæ communiter: Ergo nec illud.

9. Dices secundò, quod licèt ad obtinendum effectum hujus Sacramenti requiratur attritio, quę de facto omnem peccandi affectum excludat, ad ejus tamen valorem sufficit quod pœnitens existimet, & invincibiliter putet, se habere attritionem, omnem peccandi affectum excludentem, quamvis revera attritio ejus, talem affectum non excludat.

Sed contra: Quando aliquid est necessarium necessitate medij ad aliud habendum, illo omisso, sive culpabiliter, sive inculpabiliter, non potest illud obtineri: Sed attritio excludens omnem peccandi affectum est necessaria necessitate medij ad valorem Sacramenti pœnitentiæ, cùm sit pars essentialis illius: Ergo quamvis pœnitens invincibiliter putet attritionem quam habet de peccatis, omnem peccandi affectum excludere, si tamen revera illum non excludat, non faciet Sacramentum validum, sed invalidum.

10. Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Materia Sacramenti quæ requiritur ex divina institutione, ita debet poni verè & in re, quòd non potest suppleri per ignorantiam, vel existimationem quantumcunque invincibilem; quia materia existimata, non est materia instituta à Christo; Sacramentum autem essentialiter componitur ex materia instituta, non ex materia existimata, ut constat in omnibus Sacramentis; si quis enim in pane aut vino existimato, sed non vero, consecret, nihil facit; & similiter si baptizet in aqua existimata naturali, sed non vera; aut si contrahat cum consensu existimato, sed non vero, nihil efficit: Ergo cùm materia pœnitentiæ ex institutione Christi, juxta Concilium Tridentinum, sit contritio, vel attritio, omnem peccandi affectum excludens, quantumcumque attritio omnem peccandi voluntatem censeatur excludere, si tamen revera illam non excludat, Sacramentum pœnitentiæ erit invalidum.

11. Confirmatur ampliùs: Ad valorem Sacramenti pœnitentiæ non minùs requiritur quod attritio quæ est pars essentialis illius, omnem peccandi affectum excludat, quàm quod sit supernaturalis; utramque enim conditionem in ea requirit Tridentinum loco citato, dicens talem attritionem voluntatem peccandi debere excludere, & verum donum Dei esse, ac Spiritus Sancti impulsum: Sed attritio naturalis, quamvis invincibiliter existimetur supernaturalis, non sufficit ad valorem Sacramenti pœnitentiæ, ut fatentur Adversarij: Ergo nec attritio non excludens omnem peccandi affectum, quamvis illum excludere invincibiliter existimetur.

Dico tertiò, Si quis habens quatuor peccata mortalia, tria declaret in confessione, & de eis attritionem habeat, supernaturalem quidem, sed ex motivo particularis deformitatis eorum, aliud verò ex inadvertentia inculpabili non declaret, nec consequenter de illo doleat, quia non putat se illud commisisse, confessio ejus erit valida, licèt informis.

12. Probatur breviter: Et in primis quod confessio illa sit informis, sive careat suo effectu, qui est remissio peccatorum, videtur certum. Nam in confessione unum peccatum non remittitur sine alio: Sed in casu posito non remittitur pœnitenti illud peccatum quod ex inadvertentia inculpabili non declarat: Ergo nec alia quæ in confessione aperit remittuntur. Major patet, Minor probatur. Nun-

quam remittitur peccatum, nisi habenti dolorem formalem aut virtualem de ipso : Sed in casu posito pœnitens neque habet dolorem formalem neque virtualem de peccato omisso ; non quidem formalem & explicitum, ut constat, cùm non cogitet de illo ; neque etiam virtualem & implicitum, quia dolor de peccato ex motivo ipsi speciali, v. g. de adulterio ex speciali turpitudine ipsius, non est dolor virtualis de peccatis diversæ rationis, putà de furto, vel de homicidio : Sed pœnitens in casu posito non dolet de tribus peccatis, nisi ex particulari motivo, & ex speciali ipsorum turpitudine : Ergo non habet dolorem virtualem & implicitum de quarto. A

13. Dices, quod quamvis illa attritio considerata præcisè ex proprio motivo non extendatur etiam virtualiter ad peccatum oblitum, bene tamen quatenus hîc & nunc conjungitur voluntati suscipiendi Sacramentum, & redeundi in amicitiam divinam. B

Sed contra : Voluntas suscipiendi Sacramentum, neque formaliter, neque virtualiter opponitur peccato, neque etiam intentio quæcunque recuperandi divinam amicitiam ; ut patet in eo qui orando petit hanc divinam amicitiam, quam tamen, si sit in statu peccati, non obtinet, nisi actum contritionis eliciat : Ergo attritio, ut conjuncta tali voluntati & intentioni, non se extendit, etiam virtualiter & implicitè, ad peccatum oblitum. C

Quod verò in casu posito confessio sit valida, ex eo probatur, quod etsi illa non sit integra materialiter, bene tamen formaliter ; sicut contingit quando peccatum aliquod mortale tacetur in confessione, ex oblivione naturali & inculpabili. Aliunde verò sufficit ad valorem confessionis, quod attritio se extendat ad omnia peccata quæ in confessione aperiuntur : Ergo licèt in casu posito per accidens non se extendat ad peccatum oblitum & omissum, hoc non obstat valori confessionis. Consequentia patet, Antecedens probatur. Attritio eatenus solùm est pars Sacramenti pœnitentiæ, quatenus sit sensibilis per confessionem peccatorum : Ergo ad valorem hujus Sacramenti sufficit quod attritio se extendat ad omnia peccata quæ in confessione declarantur. D

14. Dices, Qui ex justa causa subticet in confessione aliquod peccatum, cujus memoriam habet, si doleat tantùm de peccatis quæ aperit, non verò de illo quod subticet, Sacramentum est invalidum : Ergo idem in casu posito contingit.

Sed nego consequentiam & paritatem, nam in eo casu confessio non est integra, etiam formaliter, ex eo quod pœnitens omittens contritionem de peccato cujus memoriam habet, ponit obicem effectui Sacramenti, subindeque peccat mortaliter : in nostro verò casu confessio est integra formaliter, quia peccatum ad quod attritio non se extendit, omittitur in confessione ex ignorantia invincibili, aut oblivione inculpabili. E

§. III.

Solvuntur objectiones.

15. OBjicies primò contra primam conclusionem : Hæc duo inter se cohærere nequeunt, nempe quod Sacramentum sit verum & validum, & tamen gratiam non causet, quandoquidem de ratione Sacramenti est esse causam gratiæ : Ergo repugnat dari confessionem validam, & tamen informem.

16. Respondeo negando Antecedens, & ad illius probationem dico, non esse de ratione Sacramenti causare actualiter gratiam, sed habere vim & virtutem ad illam causandam, licèt interdum actualiter ob aliquam subjecti dispositionem illam non causet : sicut ignis ex se est causativus caloris, etsi ob aliquam subjecti indispositionem, illum non semper actu producat.

17. Dices, Sacerdos non habet intentionem absolvendi pœnitentem, & conficiendi Sacramentum, nisi conferendo gratiam ; quandoquidem si cognosceret illum non esse sufficienter dispositum ad recipiendam gratiam, non posset absque sacrilegio ipsum absolvere : Ergo repugnat Sacramentum pœnitentiæ esse validum, nisi de facto gratiam conferat.

18. Respondeo quod licèt in casu quo Sacerdos cognosceret, pœnitentem non esse sufficienter dispositum ad recipiendum effectum Sacramentalis absolutionis, non posset licitè ipsum absolvere ; ex eo tamen non sequitur, quod non habeat intentionem absolvendi, nisi conferendo de facto gratiam ; aliàs similiter ex eo quod non liceat ipsi baptizare adultum quem scit non esse dispositum ad dignè suscipiendum tale Sacramentum, similiter dici posset quod non haberet intentionem baptizandi, nisi conferendo gratiam ; quod tamen est falsum apud omnes, cùm certum sit, baptismum, quamvis fictè susceptum, non esse iterabile, atque adeò esse validum.

19. Objicies secundò : Eadem attritio quæ est pars Sacramenti pœnitentiæ, est etiam dispositio ad effectum illius, unde Tridentinum non distinguit in attritione rationem partis, & rationem dispositionis : Ergo non stat Sacramentum pœnitentiæ esse validum, & constare materiâ sibi debitâ, nisi sit formatum, & nisi producat in pœnitente suum effectum, nempe gratiam & remissionem peccatorum.

20. Respondeo quod licèt regulariter & per se, eadem attritio quæ est pars Sacramenti pœnitentiæ, sit etiam dispositio ad effectum illius, ideòque Tridentinum non distinguat in attritione rationem partis & rationem dispositionis ; per accidens tamen & in aliquo casu raro & extraordinario contingere potest, quod attritio sit pars Sacramenti pœnitentiæ, & tamen non disponat ad effectum illius ; quando nimirum illa procedit ex motivo turpitudinis specialis aliquorum peccatorum, subindeque nec formaliter nec virtualiter se extendit ad aliud peccatum invincibiliter ignoratum, aut inculpabiliter oblitum ; unde in eo solùm casu existimo posse dari confessionem validam, & tamen informem, ut in tertia conclusione declaravimus.

21. Dices, Ut attritio sit materia hujus Sacramenti, debet esse talis, quod super illam possit verificari forma : Sed forma hujus Sacramenti, nimirum, *Ego absolvo te à peccatis tuis*, non potest verificari super attritionem quæ non est dispositio ad gratiam ; quia remotâ dispositione ad gratiam & remissionem peccatorum, verificari non potest quod pœnitens à peccatis absolvatur : Ergo attritio quæ non est dispositio ad gratiam, nequit esse materia in Sacramento pœnitentiæ, nec habere rationem partis respectu illius.

22. Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem ; nam ut docet S. Thomas 3. p. quæst. 84. art. 3. ad 5. sensus horum verborum, *Ego absolvo te*,

non est, Ego tibi confero gratiam à peccatis solventem, seu peccata remittentem, sed ego tibi Sacramentum absolutionis impendo, seu Sacramentum absolutivum à vinculis, remissivum peccatorum, & collativum gratiæ: hoc autem verificatur, etsi attritio non disponat ad gratiam, & licèt de facto non remittantur peccata, ratione indispositionis ex parte subjecti, non tamen ex parte Sacramenti; sicut ob eandem rationem, quando Baptismus fictè suscipitur, verba formæ verificantur, licèt baptizatus, à peccatorum sordibus tunc de facto non abluatur.

23. Objicies tertiò contra tertiam conclusionem: Peccata inculpabiliter oblita remittuntur in Sacramento pœnitentiæ, quamvis confessio ad ea non se extendat, ut docet Tridentinum sess. 14. cap. 5. his verbis suprà relatis: *Peccata quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in universum, eadem confessione inclusa esse intelliguntur: pro quibus fideliter cum Propheta dicimus, Ab occultis meis munda me Domine:* Ergo similiter peccata inculpabiliter oblita remittuntur in hoc Sacramento, quamvis attritio ad ea non extendatur, subindeque tunc confessio non solùm est valida, sed etiam formata.

24. Respondeo, concesso Antecedente, negando Consequentiam & paritatem; notabile enim inter integritatem confessionis & integritatem attritionis reperitur discrimen; nam integritas confessionis solùm est de præcepto, non de necessitate medij; unde quomodocumque satisfiat illi præcepto, confessio manet integra formaliter: pœnitentia verò interior est medium per se requisitum ad remissionem peccati; unde si respectu alicujus peccati hæc attritio non extenditur, non manet remissum, quia non applicatur ei medium per se necessarium.

25. Objicies quartò: Quando attritio est particularis, atque adeò non se extendit ad peccata omissa in confessione ex ignorantia inculpabili, confessio non solùm est valida, sed etiam formata: Ergo falsum est in eo casu dari confessionem validam simul & informem. Consequentia patet, Antecedens probatur. Tunc confessio producit gratiam, atque adeò est formata, quando pœnitens nullum ponit obicem gratiæ Sacramentali: Sed in illo casu pœnitens nullum ponit obicem gratiæ Sacramentali, aliàs enim peccaret, quandoquidem obligatur ex præcepto divino non impedire effectum Sacramenti, atque adeò non apponere illi obicem: Ergo in tali casu confessio non solùm est valida, sed etiam formata.

26. Respondeo negando Antecedens, & ad ejus probationem dico tunc confessionem Sacramentalem producere gratiam, quando pœnitens nullum ponit obicem neque positivum neque negativum gratiæ: in casu autem quo ex ignorantia inculpabili ejus confessio non fit de omnibus peccatis quæ commisit, & dolor sive attritio quam habet de illis quæ confitetur; non se extendat ad ea quæ non confitetur: quia non est ex motivo generali, sed particulari; in illo, inquam, casu, pœnitens ponit impedimentum gratiæ, non quidem positivum, sed negativum, videlicet negationem extensionis attritionis ad illa peccata quæ ex ignorantia invincibili non confitetur. Non peccat tamen ponendo hujusmodi obicem, quia invincibiliter ignorat se illum apponere, eò quòd inculpabiliter ignoret, se alia peccata commisisse, præter ea quæ declaravit in confessione.

27. Objicies quintò: Ille qui ex auxilio gratiæ facit id totum quod tenetur præstare, & quod potest humano & morali modo, ad recipiendum effectum Sacramenti, est sufficienter dispositus ad illum: Sed qui habet attritionem de aliquibus peccatis, & ex oblivione omnino inculpabili omittit aliud peccatum, facit id totum quod potest humano & morali modo; nihil enim aliud potest præstare, ex hypothesi illius oblivionis, maximè si supponatur ipsum non posse illam tollere: Ergo est sufficienter dispositus ad recipiendum effectum Sacramenti, subindeque in eo casu confessio non est informis, sed formata.

Respondeo primò, negando Minorem, ille 28.
enim potest habere attritionem ex motivo aliquo generali, virtualiter & implicitè se extendentem ad peccata inculpabiliter oblita.

Respondeo secundò, datâ Minori, negando Consequentiam; ex eo enim quod hac factâ hypothesi, non possit aliud humano & morali modo præstare, sequitur tantùm quod excusetur à nova culpa, non verò quod gratiam & remissionem peccatorum obtineat; quia carentia medij necessarij, nempe attritionis ad omnia peccata se extendentis, sufficit ad impediendum effectum Sacramenti pœnitentiæ, etiam sive nova culpa.

ARTICVLVS II.

Vtrum confessio semper debeat esse integra, vel interdum pœnitens ab ejus integritate excusetur?

PRo resolutione hujus difficultatis observandum est, duplicem solere à Theologis distingui confessionis integritatem, materialem unam, & formalem alteram. Materialis est, quando aliquis confitetur quidquid per se loquendo necessariò confitendum est, omnia scilicet peccata mortalia post Baptismum commissa, & nondum debitè confessa. Formalis verò est, quando confitetur omnia quæ hîc & nunc tenetur confiteri, ita ut nullum mortale omittat sine legitima excusatione; tametsi fortè omittat aliqua, quæ propter oblivionem, aut aliam causam legitimam, non tenetur hîc & nunc confiteri. Hac distinctione præmissâ. 29.

Dico primò, formalem integritatem semper 30.
esse necessariam ad valorem confessionis, subindeque teneri pœnitentem declarare in confessione omnia & singula peccata, & quantùm ad speciem, & quantùm ad numerum, & quoad circunstantias speciem mutantes, nisi aliqua causa gravissima & urgens excuset.

Conclusio est certa de fide, ac definita in Tridentino sess. 14. cap. 5. ubi sic dicitur: *Cùm universa mortalia peccata, etiam cogitationis, homines iræ filios, & Dei inimicos reddant, necessum est, omnium etiam veniam, cum aperta & verecunda Confessione, à Deo quærere. Itaque dum omnia, quæ memoriæ occurrunt, peccata Christi fideles confiteri studeant, proculdubio omnia divinæ misericordiæ agnoscenda exponunt; qui verò secùs faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil divinæ bonitati per Sacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico detegere, quod ignorat medicina, non curat.* Quæ ultima verba desumpsit ex Hieronymo, qui exponens illud Ecclesiastis 10. *si mordeat serpens in silentio*, &c. sic ait: *Si erubescat ægrotus vulnus medico detegere, quod ignorat medicina, non curat.* Idem

docet can. 7. his verbis : *Si quis dixerit in Sacramento pœnitentiæ ad remissionem peccatorum necessarium non esse jure divino, confiteri omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita & diligenti præmeditatione habeatur: & circunstantias quæ peccati speciem mutant, &c. Anathema sit.*

31. Ratio etiam suffragatur : Primò, quia Deus in hoc Sacramento peccata remittit per modum judicij, mediâ accusatione rei, & sententiâ Judicis: At sententia Judicis præsupponit integram accusationem rei : Ergo & absolutio Sacerdotis integram peccatorum confessionem. Quam rationem eleganter expendit Tridentinum loco primò citato ubi sic ait : *Dominus noster Iesus Christus è terris ascensurus ad cœlos, Sacerdotes sui ipsius Vicarios reliquit, tanquam Præsides & Iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christi fideles ceciderint, quo, pro potestate Clavium, remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuntient. Constat autem Sacerdotes judicium hoc, incognitâ causâ, exercere non potuisse; neque æquitatem in pœnis injungendis servare potuisse, si in genere duntaxat, & non potiùs in specie, ac sigillatim, sua ipsi peccata declarassent.*

32. Secundò, Confessarius in hoc Sacramento non solùm habet rationem Judicis, sed etiam Medici: At Medicus non potest sapienter medicinam præscribere, nisi omnes morbos, totamque infirmi habitudinem perspectam habeat : Ergo nec Sacerdos potest salutarem pœnitentiam præscribere pœnitenti, nisi omnia & singula ejus peccata cognoscat. Hanc etiam rationem insinuat Tridentinum verbis ex Hieronymo suprà adductis, eamque fusiùs exponit S. Thomas hîc art. 2. in corp. ubi hæc habet : *In medicina corporali oportet quod medicus non solùm unum morbum contra quem medicinam dare debet, cognoscat, sed etiam universaliter totam habitudinem ipsius infirmi; eò quòd unus morbus ex adjunctione alterius aggravatur; & medicina, quæ uni morbo competeret, alteri nocumentum præstaret, cùm quandoque aliquis contrariis peccatis infectus sit, ut Gregorius in Pastor. docet. Et ideò de necessitate confessionis est, quod homo omnia peccata confiteatur, quæ in memoria habet : quod si non faciat, non est confessio, sed confessionis simulatio.*

33. Tertiò, præceptum confessionis, ex Christi institutione, subrogatum est præcepto contritionis: Sed contritio non delet peccata, nisi omnia detestentur. Ergo nec confessio, nisi omnia declarentur, & Ecclesiæ clavibus subjiciantur. Quare S. Thomas eodem articulo in resp. ad 2. *Sacerdos* (inquit) *confessionem audiens, vicem Dei gerit, & ideò debet ei fieri hoc modo confessio, sicut fit contritio Deo. Vnde sicut non esset contritio, nisi quis de omnibus peccatis quæ memoriæ occurrunt, contereretur; ita non esset confessio, nisi quis de omnibus quæ memoriæ occurrerint, confiteatur.*

34. Dices, Potest quis absolvi ab una excommunicatione & non ab alia : Ergo & remitti unum peccatum, non remisso altero, subindeque necesse non est, ut pœnitens de omnibus peccatis quæ memoriæ occurrunt confiteatur.

Respondeo, concesso Antecedente, negando consequentiam & paritatem ; excommunicatio enim consistit in extrinseca privatione participationis bonorum spiritualium, nempe Sacramentorum, & suffragiorum Ecclesiæ; quæ privatio induci potest ob plures titulos, quorum unus tollit potest sine alio ; at verò peccatum inducit privationem gratiæ, & amicitiæ Dei, quæ cum nullo peccato mortali stare possunt ; quare repugnat unum peccatum mortale remitti sine alio. Ex quo intelliges, ad valorem Sacramenti pœnitentiæ requiri quod omnia peccata mortalia uni Sacerdoti, & in una eademque confessione exponantur ; si quis enim suam divideret confessionem, & partem peccatorum uni Sacerdoti, & alteram partem alteri manifestaret, oporteret quod tunc unum peccatum remitteretur sine alio ; nam unus Sacerdos priùs absolveret ab una parte peccatorum, & alter posteriùs absolveret ab altera, aliàs falsa foret alterutrius absolutio. Unde in capite *Consideret* de pœnit. dist. 5. sic habetur : *Cautus sit pœnitens, ne verecundiâ ductus dividat apud se confessionem, ut diversa velit diversis Sacerdotibus manifestare, quod est se laudare, & ad hypocrisim tendere.* Quæ sunt verba Augustini, vel Authoris libri de vera & falsa pœnitentia cap. 14.

35. Quæres primò, utrum si aliquis dubitet, an commiserit aliquod peccatum, vel an illud sit mortale, vel an fuerit illud confessus, teneatur confiteri?

Respondeo affirmativè cum S. Thoma in 4. distinct. 21. quæst. 2. art. 3. ad 3. ubi hæc scribit : *Quando aliquis dubitat de aliquo peccato an sit mortale, tenetur illud confiteri dubitatione manente : quia qui aliquid committit vel omittit in quo dubitat esse mortale peccatum, peccat mortaliter, discrimini se committens. Et similiter periculo se committit qui de hoc quod dubitat esse mortale negligit confiteri. Non tamen debet asserere illud esse mortale, sed cum dubitatione loqui, & iudicium Sacerdotis expectare, cuius est discernere inter lepram & lepram.* Obligatio ergo certa, non solùm regulatur penes ipsum factum, sed etiam penes periculum ; unde licèt factum sit dubium, si tamen periculum est certum, obligatio est certa. Sicut si quis est dubius de morbo, tenetur procurare remedium ; si venator dubitet, an illud quod movetur, sit homo, vel fera, tenetur non jaculari. Similiter etiam tenentur homines pro peccatis dubiis recurrere ad Deum, juxta illud Prophetæ : *Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce servo tuo :* ubi etiam includuntur dubia, quia ex parte sunt occulta. Oportet ergo pœnitentem de peccatis dubiis confiteri, præsertim in articulo mortis, ne periculo damnationis æternæ se exponat. Si quis verò dubitans an aliquod peccatum commiserit, de eo tanquam dubio confessus est, si postea cognoscat esse certum, tenetur illud iterum confiteri ut certum. Quemadmodum si dubitasset esset ne mortale an veniale, posteaque deprehenderet esse mortale, teneretur de illo tanquam de mortali rursus confiteri; quia in illis casibus notabiliter variatur judicium Confessarij, eò quòd tale peccatum de materia dubia vel non necessaria, in materiam certam, vel necessariam transferatur.

36. Quæres secundò, utrum mentiri in rebus ad confessionem pertinentibus, nempe negando te fecisse aliquod peccatum quod fecisti, sit peccatum mortale contra integritatem confessionis?

Respondeo quod si pœnitens neget se fecisse aliquod peccatum mortale quod tenetur confiteri, peccat contra integritatem confessionis, & Sacramentum facit esse irritum : nam si omittendo liberè confiteri illud peccatum, redderet Sacramentum irritum, multò magis negando se illud fecisse. Si verò neget se fecisse aliquod pecca-

tum veniale quod fecit, aut aliquod mortale, de quo aliàs confessus est, & cujus cognitio non est necessaria ad valorem præsentis confessionis, non peccat contra ejus integritatem; quia tale mendacium concomitanter se habet ad Sacramentum, nec ei gravem injuriam affert, cùm peccata venialia, aut mortalia aliàs confessa, non sint materia necessaria confessionis. Imò addit Suarez, posse totaliter excusari à peccato veniali, cum quis interrogatus negat se veniale commisisse, quod re vera commisit; quia quando judex non interrogat juridicè, non mentitur aliquis negando factum, quia non censetur simpliciter negare se fecisse, sed negare ita fecisse, ut teneatur in tali foro illud revelare.

37. Quæres tertiò, an qui facit confessionem generalem, & simul exponit aliqua mortalia, quæ non est antea confessus, teneatur dicere peccata hæc fuisse commissa post ultimam confessionem, seque de illis nondum esse confessum?

Respondeo affirmativè, quidquid in contrarium dicant Bonacina, Diana, Delugo, & alij. Ratio præcipua hujus resolutionis est, quia variatur notabiliter judicium Confessarij, quando putat peccata mortalia non fuisse confessa, ac quando existimat illa aliàs fuisse confessa & remissa, & longè minorem solet injungere satisfactionem pro peccatis iam confessis & remissis, quàm pro illis quæ nunquam fuere in confessione exposita, & Ecclesiæ clavibus subdita: quæcunque autem notabiliter variare solent judicium Confessarij, debent in confessione exponi. Qua de causa dicemus articulo sequenti, circunstantias notabiliter aggravantes, debere necessariò in confessione explicari.

38. Dico secundò, materialem integritatem non semper esse necessariam ad valorem confessionis, vel ad fructum Sacramentalem percipiendum. Ita docent communiter Theologi, & colligitur manifestè ex Tridentino sess. 14. cap. 5. ubi de confessione diminuta per accidens propter oblivionem, sic ait: *Reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt in universum, eadem confessione inclusa esse intelliguntur: pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: Ab occultis meis munda me Domine.* Quæ autem est ratio de oblivione, eadem est de quavis alia impotentia, physica, vel morali; quia integritas confessionis debet esse moraliter possibilis, nec repugnare aliis præceptis majoribus, quale est præceptum charitatis; nam ex doctrina D. Bernardi lib. de præcepto & dispens. quod propter charitatem introductum est, non debet contra charitatem exerceri. Unde multæ sunt causæ excusantes ab integritate confessionis.

Prima est oblivio, de qua Tridentinum citatum, quando scilicet quis adhibitâ sufficienti diligentiâ, non meminit alicujus peccati.

Secunda est impotentia, ut si pœnitens amissâ loquelâ, vel in phreneſim versus, nequeat confessionem perficere, tunc enim uno peccato audito, absolvendus est. Item si tempore procellæ, incendij, belli, timeatur mors, danda est absolutio quo tempore possunt multi aliquod peccatum altâ voce confitentes, simul absolvi.

Tertia est periculum alicujus gravis damni sibi vel proximo imminentis: putà si rationabiliter timeatur Confessorem non servaturum sigillum, sed vel pœnitentem vel alium complicem infamaturum, aut si prævideatur quod Confessarius incitaturus sit pœnitentem ad peccatum. Præceptum enim integrè confitendi, quamvis divinum, est merè positivum: præcepta verò positiva, non obligant cum tanto dispendio & nocumento, ut indicavit Christus Matth. 12. ubi Discipulos in gravi fame vellentes spicas die Sabbathi, & Davidem cum sociis de panibus propositionis comedentem, excusavit à transgressione præcepti de non violando Sabbatho, & de non comedendis panibus propositionis, quibus non licebat vesci, nisi solis Sacerdotibus.

Ad hoc autem ut hæc peccati celatio debitè fiat, 39.
tria requiruntur. Primum, quod periculum scandali seu damni sit grave, & notabile, & non fundetur in levibus conjecturis. Secundum, quòd non possit commodè differri confessio, nec sit alius Sacerdos cui pœnitens possit absque periculo integrè confiteri. Tertium, quòd illud vel illa solùm peccata prætermittat, quæ judicaverit illi periculo vitando necessaria.

Demum ex parte absolventis integritas confes- 40.
sionis excusatur, si ipsius mors, aut loquelæ defectus timentur, antequam totam possit audire confessionem, & alius Sacerdos advocari nequeat; nam tunc audito aliquo peccato, impendenda est absolutio. Idem fieri potest, si tempore pestis Sacerdos timeat sibi mortem, si diu cum ægroto confitente moretur.

Contra istam conclusionem objici potest: In 41.
nullo prorsus casu licitum est dimidiare Sacramentum Eucharistiæ, consecrando unam materiam sine alia, panem v. g. sine vino: Ergo nec confessionem Sacramentalem.

Sed negatur consequentia & paritas: Ratio discriminis est, quia cùm Sacramentalis confessio, sit actus quidam moralis & humanus, præceptum de illius integritate metiendum est, juxta possibilitatem moralem, & regulas prudentiæ. At verò Sacramentum Eucharistiæ non habet pro materia vel forma actum aliquem humanum, ac proinde præceptum de illius integritate, absolutè intelligi debet, & absque limitatione.

Objicitur etiam: Confessio succedit contritio- 42.
ni: Ergo sicut contritio non remittit peccata, nisi cadat super omnia; ita nec confessio, nisi sit de omnibus.

Confirmatur: Peccata remitti nequeunt vi Sacramenti pœnitentiæ, nisi subjiciantur clavibus Ecclesiæ: Sed peccata quæ tacentur, non subjiciuntur clavibus Ecclesiæ, quia nequit peccatum subjici clavibus, nisi manifestetur Confessori: Ergo peccata quæ tacentur, remitti nequeunt ex vi Sacramenti pœnitentiæ.

Ad objectionem respondeo, quod non quævis 43.
confessio succedit contritioni, sed confessio integra formaliter, unde ut per confessionem peccata omnia remittantur, & homo perfectè Deo reconcilietur, sufficit quod illa sit integra formaliter, quamvis interdum careat integritate materiali.

Ad confirmationem dico, quod peccata quæ ex justa causa in confessione tacentur, subjiciuntur indirectè clavibus Ecclesiæ, subindeque simul cum confessis remittuntur, ut de peccatis inculpabiliter oblitis docet Tridentinum suprà relatum.

ARTICVLVS III.

An ad integritatem confessionis necessarium sit declarare circunstantias peccatorum, intra eandem speciem notabiliter aggravantes?

44. SVpponimus circunstantias peccatorum esse triplicis generis; aliquæ enim mutant speciem peccati; ut si furtum fiat in loco sacro, transit in sacrilegium; si fornicatio fiat cum conjugata, mutatur in adulterium; si cum consanguinea, in incestum. Aliæ verò aggravant tantùm notabiliter intra eandem speciem, ut furtum mille aureorum est notabiliter gravius furto unius aurei. Aliæ demum nec speciem mutant nec notabiliter aggravant, ut occidere hominem ferro vel ligno. Conveniunt omnes, primas esse necessariò confitendas, tertias non necessariò; unde solùm difficultas est & controversia de intermediis; has enim negant plures celebres Theologi & Casuistæ debere propter integritatem confessionis, necessariò explicari; alij verò affirmant, & adhuc sub judice lis est, cùm hanc celebrem controversiam Tridentinum dirimere noluerit, sed eam judicio & disputationi Theologorum decidendam reliquerit. Pro parte negativa stant S. Bonaventura, D. Antoninus, Durandus, Paludanus, Sylvester, Angelus, Navarrus, Joannes Medina, Vazquez, Valentia, Toletus, Beccanus, Mæratius, Delugo, & alij. Affirmativam sequuntur Thomistæ communiter, Suarez, Martinonus, Amicus, Emanuel Sa, Ægidius Coninck, aliique permulti, quæ sententia videtur probabilior, & Tridentino conformior. Unde sit

§. II.

Conclusio affirmativa statuitur.

D Ico igitur, circunstantias valde notabiliter aggravantes malitiam peccatorum intra eandem speciem, necessariò explicandas esse in confessione, ut illa integra sit.

45. Probatur primò ex Tridentino, quod licèt noluerit expressè definire hanc quæstionem inter Authores controversam, non obscurè tamen favet nostræ conclusioni & sententiæ sess. 14. cap. 5. docet enim talem requiri confessionem ex qua Sacerdos rectè de criminum gravitate judicare possit: Sed hoc fieri nequit, nisi circunstantiæ intra eandem speciem notabiliter aggravantes in confessione declarentur: Ergo hujusmodi circunstantiæ in confessione explicandæ sunt. Major patet, Minor probatur. Furtum enim mille aureorum sine comparatione gravius est, quàm furtum unius aurei: quonam igitur pacto Sacerdos poterit rectè judicare quàm graviter fur peccaverit, si nesciat an furatus sit mille aureos, an unum

46. tantùm?

Confirmatur primò: Concilium ibidem sic ait: *Constat Sacerdotes non posse servare æquitatem in injungendis pœnis, si in genere duntaxat, & non potiùs in specie ac sigillatim peccata cognoscant.* At hæc ratio probat confitendas esse circunstantias intra eandem speciem notabiliter aggravantes, putà quantitatis, nam per se notum est, majorem pœnam esse injungendam ei qui unico actu eripuit multa millia aureorum, putà Principi, qui uno edicto injusto multos spoliavit, quàm ei qui fecit tria furta, quibus tres tantùm aureos abstulit. Idem constat in homicidio, major enim pœna & satisfactio injungi debet ei qui displosione tormenti majoris, occidit centum homines, quàm ei qui ense unum duntaxat interfecit.

Confirmatur secundò: Concilium ibidem docet, non solùm speciem, sed etiam numerum peccatorum mortalium esse in confessione explicandum: Ergo censet circunstantias intra eandem speciem notabiliter aggravantes, esse in confessione explicandas. Consequentia probatur, quia peccatum habens circunstantiam notabiliter aggravantem, vel habet plures malitias distinctas, ut ex professo probat Martinez in Tractatu de Peccatis, vel saltem æquivalet quantùm ad gravitatem pluribus peccatis, & est virtualiter multiplex; ut patet in furto mille aureorum, quod quantùm ad malitiam & gravitatem æquivalet mille furtis unius aurei. Et in odio per integrum diem vel annum durante, quod æquivalet & virtualiter continet plures actus odij; quia continuatio peccati, est virtualis quædam distinctio peccatorum. 47.

Probatur secundò conclusio: Illa circunstantia est in confessione necessariò explicanda, quæ est materia necessaria confessionis: Sed circunstantia intra eandem speciem notabiliter aggravans, est materia necessaria confessionis: Ergo in confessione necessariò explicari debet. Major patet, Minor probatur. Illa circunstantia est materia necessaria confessionis, propter quam peccatum aliquod potest ab Episcopo vel Summo Pontifice reservari: Sed Episcopi vel Summus Pontifex possunt sibi reservare, & interdum sibi reservant peccata, ratione alicujus circunstantiæ notabiliter aggravantis quam habent adjunctam, putà incestum cum propria sorore, vel matre, non verò cum nepte aut consobrina: Ergo circunstantia intra eandem speciem notabiliter aggravans, est materia necessaria confessionis. Minor patet, & conceditur ab Adversariis, qui fatentur in eo casu circunstantiam notabiliter aggravantem, per accidens, & propter illam reservationem, esse in confessione necessariò declarandam. Major etiam ex eo constat, quòd Ecclesia nunquam sibi reservat nec reservare potest venialia, aut mortalia aliàs ritè confessa; quia hujusmodi peccata non sunt materia necessaria, sed libera confessionis; unde si pariter circunstantiæ intra eandem speciem notabiliter aggravantes, essent materia libera confessionis, non posset Ecclesia sibi reservare aliquod peccatum, ratione alicujus circunstantiæ notabiliter illud intra eandem speciem aggravantis. 48.

Probatur tertiò conclusio: Circunstantia notabiliter aggravans, licèt intra eandem speciem, majorem nonnunquam malitiam addit, quàm quæ variat speciem: Ergo si hæc in confessione explicanda est, etiam illa. Consequentia patet, Antecedens verò probatur. Furtum centum mille aureorum, vel occisio centum mille hominum, absolutè continet in se majorem malitiam, quàm furtum unius aurei, vel occisio unius hominis in Ecclesia. 49.

Confirmatur: Si circunstantia varians speciem peccati, non adderet ipsi novam malitiam, certum est quod non teneremur eam explicare: Ergo causa necessitatis in explicatione circunstantiæ, non est differentia specifica, sed adjecta malitia: Ergo ubi est malitia notabilis superaddita, sive sit 50.

ejuſdem ſpeciei ſive alterius, oportebit eam explicare : unde cùm circunſtantia notabiliter aggravans intra eandem ſpeciem, ſuperaddat eo ipſo notabilem malitiam, non ſatisfacit integritati confeſſionis qui eam non explicat.

51. Demum ſuaderi poteſt concluſio ex variis abſurdis & inconvenientibus quæ ſequuntur ex adverſa ſententia. In primis enim ex illa ſequitur nullum actum externum eſſe in confeſſione explicandum, ſed ſolùm internum affectum efficacem ; cùm enim juxta probabiliorem & communiorem ſententiam, tota malitia peccati deſumatur ab affectu interno, & nullo modo ex opere externo, opus externum eſt ſola circunſtantia peccati, quia nullam novam malitiam, ſaltem ſpecificam & eſſentialem, ei ſuperaddit.

Secundò ſequitur, quod ille qui cum ſorore ſua concubuit, ſatisfaciat præcepto confeſſionis, ſi dicat ſe inceſtum commiſiſſe ; inceſtus enim cum propria ſorore, vel cum alia conſanguinea vel affini, ſunt ejuſdem ſpeciei in eſſe moris, & primum habet tantùm aggravare in ſpecie inceſtûs ; quia ex communi ſententia, quam inſinuat D. Thomas 2.2. quæſt. 154. art. 9. ad 2. omnia peccata inceſtûs ſunt ejuſdem rationis & ſpeciei.

Tertiò ſequitur, quod qui immaniter amputaſſet alicui aures, & brachia, & pedes, linguamque ei abſcidiſſet, atque oculos effodiſſet, dummodo illum non occidiſſet, ſatisfaceret præcepto confeſſionis, dicendo ſe graviter aliquem vulneraſſe. Et qui diſploſione tormenti bellici occidiſſet mille homines, ſufficienter ſuum delictum explicaret, dicendo ſe reum eſſe homicidij. Item qui edicto injuſto bona totius reipublicæ expilaſſet, & cives omnes bonis propriis ſpoliaſſet, ſatisfaceret dicendo ſe in materia gravi furatum eſſe.

52. Nec valet quod ait Valentia, nempe quantitatem furti non eſſe verè & propriè circunſtantiam ipſius actionis furti, ſi in individuo furtum conſideretur, ſed potiùs determinatum illius objectum morale, atque adeò quiddam pertinens ad illius ſubſtantiam in individuo conſideratam. Non valet, inquam, hoc enim eſt expreſsè contra D. Thomam 1. 2. quæſt. 7. art. 3. ad 3. Ariſtotelem 3. Ethic. cap. 1. & Ciceronem in ſua Rethorica cap. 1. qui aſſignantes ſeptem circunſtantias actuum humanorum, videlicet *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando*, dicunt pertinere ad ſubſtantiam furti, quod res ſit aliena ; quod autem multùm vel parùm, pertinere ad circunſtantiam *quid*. Verba D. Thomæ ſunt : *Conditio cauſæ ex qua ſubſtantia actûs dependet, non dicitur circunſtantia, ſed aliqua conditio adjuncta ; ſicut in objecto non dicitur circunſtantia furti, quòd ſit alienum, hoc enim pertinet ad ſubſtantiam furti, ſed quòd ſit magnum vel parvum.*

§. II.

Solvuntur objectiones.

53. OBjiciunt primò Adverſarij : Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 5. doctrinaliter definiens, quæ circunſtantiæ explicandæ ſint, meminit ſolùm earum quæ ſpeciem mutant : Ergo aliæ explicandæ non ſunt ; alioquin doctrina Concilij diminuta eſſet, neque vera eſſent hæc verba quæ ibidem addit, *Nihil aliud à pœnitentibus exigitur* &c.

54. Reſpondeo Concilium ideò explicitè non meminiſſe loco citato, niſi earum circunſtantiarum quæ mutant ſpeciem, quia controverſiam inter Theologos de aliis quæ non variant ſpeciem noluit definire. Cæterùm cum hoc ſtat, rationem quam tradit, ob quam explicari debeant illæ quæ variant ſpeciem, oſtendere implicitè neceſſitatem explicationis aliarum, ut in prima probatione concluſionis oſtenſum eſt. Unde Catechiſmus Romanus, juſſu Pij V. editus, de Sacram. pœnitentiæ, §. *Sed quoniam*, docet juxta mentem Tridentini, non modò peccata omnia, ſed etiam circunſtantias, quæ peccati gravitatem valde augent vel minuunt explicandas eſſe.

Addo quod, ex eo quod ſpecies & numerus peccatorum mortalium in confeſſione neceſſariò explicari debent, rectè colligitur, etiam circunſtantias intra eandem ſpeciem aggravantes, declarandas eſſe ; quia circunſtantia notabiliter aggravans (ut in tertia probatione diximus) majorem interdum malitiam addit, quàm quæ variat ſpeciem ; & peccatum habens circunſtantiam notabiliter aggravantem, nonnunquam eſt virtualiter multiplex, ut patet in furto mille aureorum, quod æquivalet mille furtis unius aurei.

55. Ad id quod ſubditur dicendum eſt, quod cùm Concilium addit : *Nihil aliud à pœnitentibus exigitur*, non vult nihil aliud exigi, quàm ut ſpecies & numerus peccatorum declarentur, ſed nullum alium actum ad valorem confeſſionis requiri, quàm examen & confeſſionem peccatorum, cum ſufficienti dolore de ipſis, ut patet ex verbis illis quæ ſtatim ſubjungit : *quàm ut poſtquam quiſque diligentiùs ſe excuſſerit, & conſcientiæ ſuæ ſinus omnes & latebras exploraverit, ea peccata confiteatur, quibus ſe Dominum & Deum ſuum mortaliter offendiſſe meminerit.*

56. Objiciunt ſecundò : D. Thomas in 4. diſt. 16. quæſt. 3. art. 2. quæſtione 5. ſic ait : *Alij verò dicunt, quod non ſunt neceſſariò confitendæ niſi circunſtantiæ quæ ad aliud genus & ſpeciem peccati mortalis trahunt, & hoc probabilius eſt* : Ergo cenſet probabilius eſſe, quod ſolæ circunſtantiæ mutantes ſpeciem non ſunt confitendæ.

57. Reſpondent Soto, Cano, & alij ex noſtris Thomiſtis, D. Thomam loco citato non ex propria mente, ſed ex aliorum opinione hanc quæſtionem reſolviſſe, referendo ſcilicet opiniones ſui temporis. Sed hæc reſponſio diſplicet, quia licèt D. Thomas ibi referat duas opiniones ſui temporis, quarum una affirmabat confitendas eſſe circunſtantias aggravantes, alia verò id negabat, iſtam dicit eſſe probabiliorem, ſubindeque illam præfert alteri. Unde

58. Meliùs reſpondetur, fuiſſe quoſdam tempore D. Thomæ, qui dicebant aliquas circunſtantias quæ non valde notabiliter aggravant, eſſe neceſſariò confitendas, ut ſi ille qui commiſit peccatum ſit Epiſcopus, vel Generalis Ordinis, ſi commiſit peccatum in die feſto &c. quia circunſtantias illas notabiliter aggravare exiſtimabant. Unde quando S. Doctor ait, circunſtantias notabiliter aggravantes non eſſe de neceſſitate confitendas, ſed tantùm mutantes ſpeciem, intendit ſolùm excludere illas circunſtantias adductas, ſed non propterea negat circunſtantias verè & valde notabiliter aggravantes, quales ſunt illæ quas probando concluſionem adduximus, eſſe neceſſariò in confeſſione explicandas. Quod verò hæc ſolutio legitima ſit, & ab Authore intenta, apertè colligitur ex ratione ipſius ; ait enim ideò circunſtantias aggravantes non eſſe confitendas, ſed tantùm ſpeciem mutantes, *quia venialia non ſunt*

de neceſſitate confeſſionis, ſed tantùm mortalia, quæ quantitatem infinitam quodammodo habent. Ex qua ratione conſtat, D. Thomam ſolùm excludere circunſtantias quæ ſunt intra lineam peccati venialis, & quæ quantitatem infinitam non habent, quales ſunt circunſtantiæ adductæ, temporis ſacri, qualitatis perſonæ, & ſimiles: circunſtantiæ verò notabiliter aggravantes, de quibus nunc agimus, non ſunt hujuſmodi; nam illæ, etiam iuxta Adverſarios, habent in infinitum augere malitiam peccati intra propriam ſpeciem, id eſt talis ſunt naturæ, ut de ſe ſufficerent ad conſtituendum actum in ſpecie malitiæ mortalis, atque adeò ſunt intra lineam peccati mortalis.

59. Objiciunt tertiò: Ideò ad integritatem confeſſionis circunſtantiæ mutantes ſpeciem neceſſariò explicandæ ſunt, quia conſtituunt diſtincta peccata: Atqui circunſtantiæ aggravantes intra eandem ſpeciem, non addunt novum peccatum, ſed unicum conſtituunt: Ergo ad integritatem confeſſionis non debent neceſſariò explicari.

60. Reſpondeo quod licèt circunſtantiæ notabiliter aggravantes intra eandem ſpeciem, non conſtituant formaliter diſtincta peccata, benè tamen virtualiter ſeu æquivalenter; unum enim peccatum notabiliter grave ex aliqua circunſtantia, æquivalet moraliter multis numero diſtinctis, ut ſuprà oſtenſum eſt; quare non ſatis explicantur quoad numerum peccata mortalia, non explicatis circunſtantiis intra eandem ſpeciem notabiliter aggravantibus.

61. Objicies quartò: Homo non obligatur ad id de quo nullum extat præceptum: Sed nullum extat præceptum Divinum aut Eccleſiaſticum de confitendis circunſtantiis intra eandem ſpeciem notabiliter aggravantibus: Ergo homo ad id non tenetur.

62. Reſpondeo negando Minorem, extat enim præceptum divinum de confitendis illis circunſtantiis, ex ipſa inſtitutione hujus Sacramenti ſequens; cùm enim ſit inſtitutum à Chriſto per modum judicij, quidquid requiritur ad hoc ut Sacerdos rectè de criminum gravitate judicare poſſit, cadit ſub præcepto divino; unde cùm explicatio circunſtantiarum intra eandem ſpeciem notabiliter aggravantium, neceſſaria ſit ad hoc ut Confeſſarius rectum de gravitate criminum efformet judicium, ut ſuprà oſtenſum eſt, ſub præcepto divino cadit.

63. Objicies quintò: Si neceſſarium ſit confiteri circunſtantias notabiliter aggravantes intra eandem ſpeciem, ſequitur eandem fore neceſſitatem confitendi circunſtantias notabiliter minuentes peccati gravitatem: Sed hoc videtur falſum, cùm Sacramentum pœnitentiæ non ſit ad ſe excuſandum, ſed accuſandum: Ergo & illud.

64. Reſpondet Suarez, negando ſequelam, exiſtimat enim non debere pœnitentem confiteri circunſtantias notabiliter minuentes peccati gravitatem, ob rationem in objectione adductã. Verùm oppoſitum multò probabilius eſt; quemadmodum enim numerus parvus peccatorum explicandus eſt, ut rectum de pœnitente feratur judicium, ſic & circunſtantia omnis notabiliter allevians: v. g. ſi mulier metu mortis conſentiat in fornicationem, debet talem circunſtantiam explicare in confeſſione; ſicut & qui peccat ex ignorantia, vel ex aliqua vehementi tentatione, ad hoc ut Sacerdos poſſit de ejus crimine rectum judicium ferre. Ad probationem verò in contrarium dicendum eſt, quod licèt Sacramentum pœnitentiæ non ſit ad ſe excuſandum, ſed accuſandum, eſt tamen ita ad ſe accuſandum, ut ex ipſa accuſatione poſſit Sacerdos agnoſcere menſuram delicti, & juxta eam, debitam tantùm & non excedentem ſatisfactionem imponere: ad hoc autem requiritur, ut diximus, circunſtantiæ notabiliter minuentis explicatio.

65. Objicies ſextò: Difficile eſt diſcernere inter circunſtantias notabiliter & non notabiliter aggravantes intra eandem ſpeciem, quis enim definiet, quanta intenſio, vel quanta duratio actûs requiratur, ut peccatum notabiliter aggravetur intra eandem ſpeciem? Ergo jugum confeſſionis nimis durum ac moleſtum redditur in noſtra ſententia.

66. Reſpondeo negando Antecedens, nam in quantitate magnitudinis & multitudinis, facillimum eſt diſcernere inter circunſtantias notabiliter & non notabiliter aggravantes, ut patet in exemplis ſuprà adductis. In intenſione etiam & duratione, id non multùm difficile eſt; ſi enim pœnitens valde notabiliter excedat modum communem peccandi, quoad durationem, vel quoad intenſionem actûs, eſt circunſtantia notabiliter aggravans, ſecùs verò quoties modus ordinarius peccandi, vel quoad durationem, vel quoad intenſionem actûs, non exceditur notabiliter. Unde ſi aliquis per multas horas perſeveraverit in actu odij Dei vel proximi, vel in aliqua turpi delectatione, aut ſi tanto odio exarſerit in inimicum, ut mortuum licèt, multoties confoderit, aut tale deſiderium habuerit, eſt circunſtantia notabiliter aggravans, in confeſſione neceſſariò explicanda. Similiter ſi totâ nocte concubuiſti cum meretrice, non ſatis eſt dicere, ſemel fornicatus ſum, ſed tempus exprimendum erit.

ARTICVLVS IV.

An pœnitens poſſit, & debeat, propter integritatem ſuæ confeſſionis, perſonam complicis revelare?

§. I.

Quibuſdam præmiſſis, concluſio affirmativa ſtatuitur.

67. CErtum eſt primò, quod quando poteſt ſine manifeſtatione complicis integra ſpecies peccati explicari, ex charitate tenemur perſonam complicis non revelare; ut ſi mulier rem habuit cum Epiſcopo, non debet circunſtantiam Epiſcopatûs explicare, quia hæc non variat ſpeciem, peccati, ſed ſufficit dicere rem, habuiſſe cum Sacerdote.

68. Certum eſt ſecundò, quod ſi ſuppetat pœnitenti Confeſſarius, qui complicem non cognoſcat, tenetur ipſum adire. Similiter ſi poſſit ſe occultare, & ſe occultando efficere ne Confeſſarius veniat in notitiam complicis, id etiam ex charitate præſtare tenetur.

69. Tertiò certum eſt, quod ſi ſit morale periculum Confeſſorem extra confeſſionem infamaturum complicem, aut aliud grave nocumentum ei illaturum, pœnitens non debet illum manifeſtare, propter integritatem ſuæ confeſſionis; ſi enim ad vitandam propriam infamiam extra confeſſionem, licitum eſt pœnitenti tacere ſuum peccatum in confeſſione, ut articulo ſecundo oſten-

sum est, multò magis ad vitandum extra tribunal pœnitentiæ infamiam proximi, licèt complicis.

70. Hæc sunt certa & indubitata apud Theologos, sed difficultas est, an si pœnitens non possit integram sui peccati speciem absque manifestatione complicis explicare, nec adire alium Confessarium qui complicem ignoret, & aliunde nullum damnum complici timeatur ex malitia vel imprudentia Confessoris, an possit & teneatur pœnitens illum in confessione revelare, non obstante illius infamiâ apud Confessorem, quæ sequitur per se ex manifestatione talis peccati?

Partem negantem tenent Marsilius, Armilla, Navarrus, Viguerius, Cano, Petrus de Ledesma, & Gregorius de Valentia; quamvis Cano limitet suam sententiam extra casum mortis, & existimet licitum esse pœnitenti in mortis articulo, propter integritatem suæ confessionis, personam complicis revelare; quia tunc (inquit) debet socius criminis dispendium famæ pati, pro salute pœnitentis. Sententia tamen affirmans communis est apud Theologos tam domesticos quàm extraneos, eique apertè favet D. Bernardus opusculo de formula honestæ vitæ versùs finem, ubi hæc scribit: *De nullo prorsus siniſtrè loquaris, quantumcumque sit verum, vel manifestum, nisi in confessione, & hoc ubi non potes aliter manifestare peccatum tuum.*

Dico igitur, quando pœnitens aliter suum peccatum explicare non potest quàm personam complicis revelando, potest, imò & tenetur, ob integritatem suæ confessionis, personam complicis indirectè manifestare.

71. Prima pars probatur primò: Quisque licitè potest uti jure suo, quærendo propriam utilitatem corporis aut animi, etiam si inde sequatur incommodum proximi, ut patet in muliere se decenter juxta statum suum ornante, ex quo ornatu sequitur amor inordinatus in iuvene illam conspiciente; ipsa enim non tenetur hunc deserere ornatum, sicut nec attenuare pulchritudinem naturalem, quæ multò magis incitativa est, nec recludi domo, ne ab illo iuvene videatur. Item licitum est contrahenti cum Gentili, ad validitatem contractûs, juramentum petere, licèt inde sequatur proximi perjurium. Licitum etiam est, ad defensionem propriæ vitæ, facere aliquid ex quo indirectè sequatur mors alterius: Sed pœnitens habet jus ad faciendam integram confessionem, & consulendum suæ saluti spirituali: Ergo potest personam complicis indirectè manifestare, quando ob integritatem suæ confessionis id necessarium est, tametsi ex tali manifestatione sequatur aliqua infamatio complicis apud Confessarium: præsertim, cùm talis infamia sit parvi momenti, & crimen complicis uni soli homini reveletur, qui locum Dei tenet, & æquè tenetur peccatum complicis sub sigillo servare, sicut peccatum pœnitentis.

72. Confirmatur: Potest pœnitens manifestare complicem, etiam extra confessionem, propter utilitatem ipsius complicis, putà ad correctionem & emendationem ejus, ut fatentur Adversarij: Ergo cùm pœnitens magis teneatur propriam quàm complicis utilitatem procurare, à fortiori potest propter propriam utilitatem spiritualem, & ob integritatem suæ confessionis, personam complicis in confessione revelare.

73. Probatur secundò eadem pars: Jus accusandi aliquem de aliquo delicto, est sufficiens causa indicandi personam complicis ejus, si aliter non possit accusari: Sed in foro pœnitentiæ pœnitens habet jus sese integrè accusandi: Ergo & manifestandi complicem, si aliter non possit seipsum integrè accusare.

Confirmatur: Qui voluntariè se facit socium alicujus criminis, voluntariè etiam se subdit, quantùm in ipso est, cognitioni Judicis de tali crimine, quia voluntariè se facit circunstantiam talis delicti: Ergo si crimen non possit cognosci in judicio, absque cognitione & manifestatione talis circunstantiæ, nullam ei irrogat injuriam, qui habens jus manifestandi delictum Judici, circunstantiam illam ipsi declarat. 74.

Ex his probata manet secunda pars conclusionis, nempe quod pœnitens teneatur ad integritatem suæ confessionis personam complicis revelare: cùm enim præceptum de integritate confessionis per se obliget, tenetur pœnitens ad illud implendum, quando id ei licitum est, nec ex alio majori præcepto, ab ejus impletione prohibetur: Ergo si licitè potest personam complicis revelare, quando ob integritatem suæ confessionis id necessarium est, quando non potest aliter Confessario manifestare delictum suum, ad id præcepto divino tenetur. 75.

Confirmatur: Præceptum integritatis confessionis obligat ad confitenda peccata, etiam turpissima, non obstante pudore & verecundiâ, ac detrimento famæ propriæ apud ipsum Confessarium subeundæ: Ergo à fortiori obligat ad ea manifestanda, etiam cum periculo famæ alienæ, si sine illa non potest pœnitens suum peccatum integrè explicare. Consequentia videtur manifesta, quia plus requiritur ad obligandum aliquem ut seipsum infamet, quàm ut alienum crimen manifestet, cùm ex charitate magis teneamur vitare propriam infamiam, quàm alienam. 76.

Potest etiam eadem pars conclusionis suaderi ex duobus inconvenientibus quæ sequuntur ex adversa sententia. Si enim pœnitens non teneretur personam complicis revelare in confessione, quando aliter peccatum suum explicare non potest, inde possent pravi homines occasionem sumere gravissima crimina perpetrandi, cognoscentes quod uterque ratione alterius non teneretur crimen suum confiteri. Sequeretur etiam, non obligari conjugatos ad peccata confitenda, quæ in abusu matrimonij committuntur, quando uterque est Confessori notus, subindeque non posse peccata illa à Prælato reservari; quod est nimia relaxatio hujus Sacramenti.

§. II.

Solvuntur objectiones.

OBjicies primò: Pœnitens ob integritatem suæ confessionis non potest infamare proximum apud Confessarium: At non potest ipsi revelare peccatum complicis, absque gravi infamatione illius: Ergo pœnitens non potest ob integritatem suæ confessionis peccatum complicis revelare. Major est certa, nam ubi concurrunt duo præcepta, executio majoris præferenda est minori: majus autem & urgentius est præceptum de servanda fama proximi, cùm sit juris divini naturalis, quàm de integritate confessionis, quæ est solùm juris divini positivi. Minor etiam ex eo videtur manifesta, quòd pœnitens non potest peccatum complicis Confessori manifestare, nisi ipse Confessarius formet pra- 77.

vum conceptum de tali complice, præsertim si peccatum complicis sit turpe, ut incestus sororis, vel matris.

78. Confirmatur primò: Si pœnitens cognosceret Confessorem revelaturum esse socium criminis, etiam uni duntaxat personæ, deberet suum crimen non confiteri: Ergo tenetur similiter Confessario ipsi reticere illud crimen; non enim minoris est momenti bona opinio proximi apud meum Confessarium, quàm apud alium.

79. Confirmatur secundò: Ideò infamatio sui ipsius apud Confessarium, & alia confessionis incommoda, nempe magna verecundia quam patior in illa, non sufficit ad me excusandum ab integritate confessionis, quia talia incommoda mea abundè compensantur ex fructu copiosissimo Sacramenti quem recipio, vel recipere possum: Sed infamatio proximi apud Confessarium in dicto casu, nullo fructu compensatur: Ergo non est licita in confessione.

80. Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, revelatio enim peccati complicis in confessione, non est detractio ipsius, sive infamatio, nisi materialiter, ut colligitur ex D. Thoma 2. 2. quæst. 73. art. 2. ubi sic ait: *Contingit quandoque quod aliquis dicat aliqua verba, per quæ diminuitur fama alicujus, non hoc intendens, sed aliquid aliud: hoc autem non est detrahere per se & formaliter loquendo, sed solùm materialiter, & quasi per accidens. Et si quidem verba per quæ fama alterius diminuitur, proferat aliquis propter aliquod bonum vel necessarium, debitis circunstantiis observatis, non est peccatum, nec potest dici detractio.* Cùm ergo revelatio complicis in confessione, non fiat animo infamandi ipsum, & pœnitens solùm intendat uti jure quod habet ad seipsum integrè accusandum in confessione, hæcque integritas accusationis sui ipsius in tribunali pœnitentiæ, & jus ad illam, non minùs sit rationabilis causa declarandi peccatum occultum complicis, quam jus accusandi alium in foro externo, sit causa sufficiens ad eum accusandum, cum manifestatione complicis, si nequeat aliter integra & sufficiens de ipso accusatio formari; hinc fit quod talis revelatio complicis in confessione, non sit detractio de illo, aut ejus infamatio, nisi materialiter; sicut nec, juxta Adversarios, est detractio vel infamatio, quando manifestatur persona complicis propter ipsius utilitatem. Unde

81. Ad primam confirmationem, concesso Antecedente, nego consequentiam & paritatem; nam revelatio complicis extra confessionem, non est sicut ea quæ fit in confessione, necessaria ad integritatem confessionis, nec per consequens sufficiens ratio, ut non sit detractio vel infamatio formalis, sed tantùm materialis, sicut ea quæ fit in ipso pœnitentiæ tribunali.

82. Ad secundam confirmationem, nego Majorem; si enim vera esset, sequeretur ex ea pœnitentem teneri ad declarandum suum peccatum in confessione, etiam quando timet rationabiliter quod Confessarius ipsum alteri revelabit; tale enim etiam incommodum abundè compensaretur ex fructu copiosissimo gratiæ Sacramentalis quam reciperet, cùm hæc sit majus bonum, quàm quodcumque nocumentum quod potest sequi ex tali revelatione sui criminis quam alteri à Confessario faciendam timet. Ratio ergo vera ob quam tenetur pœnitens integrè confiteri, etiam si ex hoc sequatur infamia ejus apud Confessorem, est quia committendo tale crimen, eo ipso voluntariè se subdidit cognitioni judicij, circa ipsum in tribunali pœnitentiæ exercendi; & Sacerdos tanquam Judex habet jus cognoscendi tale delictum in illo foro. Hæc autem ratio idem omnino concludit etiam de declaratione complicis, utpote qui voluntariè se faciendo socium pœnitentis in crimine, voluntariè etiam se subdidit cognitioni talis judicij, si ad perfectionem ejus, & sententiæ in eo ferendæ, necessaria sit ejus manifestatio; sicuti est necessaria, quando absque ea non potest pœnitens integrè confiteri.

83. Objicies secundò cum Petro de Ledesma: Peccatorum confessio non est absolutè ad salutem necessaria, nisi præsuppositâ ordinatione divinâ: At credibile non est, Christum Dominum voluisse hoc Sacramentum instituere, cum dispendio ac detrimento famæ proximi, & obligasse pœnitentem ad manifestandum Confessario crimen complicis, quando absque ejus revelatione non potest integrè confiteri: Ergo pœnitens, ob integritatem materialem suæ confessionis, non tenetur, imò nec licitè potest, personam complicis revelare.

84. Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem; cùm enim Christus instituerit Sacramentum pœnitentiæ per modum veri judicij, sicut in vero judicio habet accusator jus declarandi crimen alterius, etiam cum declaratione complicis ejus, quando ipsa est necessaria ad perfectionem judicij, licèt ex tali declaratione sequatur damnum complicis in fama: ita in tribunali pœnitentiæ, pœnitens qui est accusator sui ipsius, habet jus declarandi in confessione socium sui criminis, si talis declaratio sit necessaria ad integritatem confessionis judicialis, licèt ex ea sequatur aliquod damnum in fama complicis apud Confessarium.

85. Objicies tertiò: Si pœnitens teneatur personam complicis revelare, ut ejus confessio sit integra, sequitur integritatem confessionis obligare similiter ad detegendum peccatum alterius, quamvis non complicis, si sine illo non potest pœnitens suum peccatum Confessori explicare, putà si pharmacum dedit matri ad extinguendam prolem conceptam ex adulterio: At hoc dici nequit, cùm pœnitens nullum habeat jus ad revelandum peccatum in ejus societate non commissum: Ergo &c.

86. Respondent aliqui concedendo sequelam, existimant enim, non modò revelandam esse personam complicis, sed etiam quamcumque aliam, quando aliter peccati species explicari non potest. Addunt tamen majorem in tali casu adhibendam esse cautelam, majoremque solicitudinem quærendi Confessarium cui talis persona non sit nota.

87. Melius tamen respondetur, juxta principia suprà statuta, negando sequelam; per crimen enim quod proximus non commisit, non se subdidit sicut complex perfectioni judicij in foro pœnitentiæ circa me exercendo; neque Confessarius ex eo quod habeat jus cognoscendi meum delictum, habet etiam jus cognoscendi delictum proximi, quod non est circunstantia mei delicti, sicut crimen complicis, quamvis per accidens ex declaratione unius sequatur declaratio alterius.

88. Ex hoc intelliges, quod si frater commisit incestum cum sorore volente & consentiente, tenetur in confessione circunstantiam illam explicare, & sororis personam & crimen Confessario detegere; secùs verò si sorori non consentienti stuprum intulit; quia in primo casu soror est complex criminis, & socia flagitij, non verò in secundo; unde tunc sufficit quod frater qui per vim sororem

conſtupravit, dicat ſe commiſiſſe inceſtum cum A
conſanguinea, eique vim intuliſſe, non explicando circunſtantiam perſonæ.

89. Inferes etiam ex dictis, non licere ad explicandum peccatum veniale, vel etiam mortale, aliàs ritè confeſſum, revelare in confeſſione peccatum complicis: nam inſtitutio & præceptum confeſſionis, non obligat ad explicanda integrè peccata venialia, aut mortalia, aliàs ritè confeſſa. Unde ſi ſoror venialiter peccaſſet in non ſatis promptè reſiſtendo violentiæ fratris, ſtuprum inferre parantis, non liceret ei in confeſſione fratris perſonam & crimen detegere, ſed teneretur circunſtantiam perſonæ occultare, quia in eo caſu non haberet jus, ob integritatem ſuæ confeſſionis, ad B
revelandum peccatum fratris; cùm peccata venialia, eorumque circunſtantiæ, non debeant neceſſariò in confeſſione declarari.

90. Tertiò ex dictis colligitur, quod ſi quis ſine neceſſitate & cauſa rationabili, complicis crimen detexit Confeſſario, tenetur illi famam reſtituere, ſi poſſit, quia peccavit contra juſtitiam; difficillimum tamen eſt in eo caſu poſſe reſtituere; unde pœnitentes valde cauti & prudentes in confeſſione eſſe debent, & diligenter cavere, ne ſine neceſſitate perſonam & peccatum complicis Confeſſario manifeſtent; in quo multi ex ignorantia vel inconſideratione ſæpè delinquunt, unde à Confeſſore monendi & inſtruendi ſunt. C

91. Ad complementum hujus diſputationis ſciendum eſt, præter caſus ſuprà explicatos, adhuc eſſe duos in quibus pœnitens ab integritate confeſſionis excuſatur. Primus eſt, ſi Sacerdos ipſe qui confitetur, non poteſt ſuum peccatum aperire, niſi violando ſigillum confeſſionis, ſeu detegendo peccatum pœnitentis ſibi ante confeſſi. Tunc enim hoc peccatum reticendum eſſe docent communiter Theologi & Caſuiſtæ; quia nimirum Chriſtus in favorem pœnitentis, voluit Sacramentum pœnitentiæ tam ſtricto ſigillo munire, ut ſine pœnitentis conſenſu non poſſit ulla de cauſa Confeſſarius uti notitiâ peccatorum in confeſ- D
ſione habitâ; unde licèt integritas confeſſionis ſit de jure divino, ſicut obſervatio ſigilli confeſſionis, neceſſitas tamen ſervandi ſigillum, major eſt, quàm neceſſitas integrè confitendi.

Secundus eſt, quando pœnitens habet aliqua peccata ſuperiori reſervata, nam tunc ſuperior poteſt, urgenti gravi aliquâ causâ, auditis reſervatis, ab illis tantùm pœnitentem abſolvere, & reliqua non reſervata inferiori Sacerdoti committere. Id tamen non poteſt ſine urgenti cauſa; quia cùm integritas confeſſionis ſit de jure divino, abſque urgente & gravi aliqua cauſa, confeſſio dimidiari non debet. In eo autem caſu non tenetur pœnitens peccata reſervata à quibus à ſuperiori abſolutus eſt, rurſus inferiori confiteri, cùm nulla ſit obligatio bis confitendi ea peccata à quibus E
pœnitens ritè abſolutus eſt, niſi in caſibus ſuprà diſp. 8. art. 2. in fine expreſſis.

DISPVTATIO XI.

De ſigillo confeſſionis.

Ad quæſt. 11. *Supplementi.*

QVæ docet S. Thomas quæſt. 10. de effectibus confeſſionis, patent ex dictis de effectibus pœnitentiæ. Unde hac prætermiſsâ quæſtione, quæ de ſigillo confeſſionis quæſt. 11. tradit, breviter hîc exponenda B
ſunt.

Articvlvs Primvs.

Vtrum Confeſſarius in omni caſu teneatur ſervare ſigillum confeſſionis?

§. I.

Quibuſdam præmiſſis, concluſio affirmativa ſtatuitur.

SVpponendum eſt ex D. Thoma hîc art. 3. ſi. 1.
gillum confeſſionis nihil aliud eſſe, quàm C
obligationem quâ Confeſſarius aſtringitur ad ſervandum ſecretum de iis rebus quæ audivit in confeſſione: hæc enim obligatio metaphoricè ſigillum appellatur, quia ſicut ſecreta ſigillo obſignari ſolent, ne aliis palam fiant; ita arcana peccatorum Confeſſori concredita, perpetuâ ſilentij lege, quaſi ſacro & inviolabili ſigillo, obſignari debent, ne aliis innoteſcant.

Supponendum eſt ſecundò, ex triplici præcep- 2.
to Confeſſorem obligari ad ſervandum ſecretum confeſſionis, naturali, divino, & humano. Naturali, quia eſt de jure naturæ ſervare commiſſum ſibi alterius depoſitum, tueri famam proximi, & D
non facere alteri, quod tibi fieri non vis. Divino, quia confeſſio, quæ eſt juris divini, ſine ſecreto eſſet nimis odioſa, & conſequenter impoſſibilis moraliter; qui autem præcipit finem, cenſetur etiam præcipere illa ſine quibus conſervari finis nequit. Humano denique, quia Eccleſia ſtrictiſſimè præcipit ſigillum confeſſionis ſervari, & pœnis graviſſimis ejus violatores punit, ut patet ex canone *Sacerdos* de pœnitentia diſt. 5. ubi ſtatuitur adversùs infractores hujus ſigilli pœna depoſitionis, & perpetuæ peregrinationis. Quia tamen rarò ſanctificantur, qui frequenter peregrinantur, ut communiter dicitur, in capite *Omnis utriuſque ſexûs* ſtatuitur eadem pœna depoſitio- E
nis; & loco peregrinationis, incluſio perpetua in monaſterio arcto. Sic enim in eo dicitur: *Caveat autem omnino Sacerdos, ne verbo, aut ſigno, aut aliquo quovis modo, aliquatenus prodat peccatorem; ſed ſi prudentiori conſilio indiget, illud abſque ulla expreſſione perſonæ cautè requirat; quoniam qui peccatum in pœnitentiali judicio ſibi detectum præſumpſerit revelare, non ſolùm à Sacerdotali officio deponendum decernimus, verùm etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam, in arctum monaſterium detrudendum.*

Ex his intelliges, quod ſicut ille qui furatur 3.
rem depoſitam in loco ſacro, velut in azylo, peccat non ſolùm peccato furti, ſed etiam peccato ſacrilegij, contra religionem & reverentiam loci

sacri; ita & qui violat sigillum confessionis, non A
solùm peccat contra jus naturale secreti, sed etiam contra religionem, & contra reverentiam debitam Sacramento. Unde triplex peccatum committit; primum detractionis, infamando proximum; secundum infidelitatis, non servando secretum; tertium sacrilegij, contra reverentiam Sacramenti; quod ultimum est semper mortale, cùm alia duo ex levitate materiæ possint esse venialia. His præmissis, pro resolutione difficultatis propositæ

4. Dico, tam strictam esse sigilli confessionis obligationem, ut nequidem in periculo boni communis, aut in quantacunque necessitate, liceat illud violare. In hac conclusione conveniunt B
omnes Theologi & Canonistæ, nemine excepto.

Probatur primò ex capite *Sacerdos*, supra citato, ubi dicitur quod Sacerdos non debet revelare secretum confessionis, pro quocumque scandalo vitando.

Probatur secundò ratione Divi Thomæ hîc
5. art. 1. Nunquam licet agere id quod est intrinsecè malum: Sed violare sigillum confessionis est intrinsecè malum: Ergo in nullo casu illud violare licet. Major patet, Minor probatur dupliciter. Primò, quia mentiri est intrinsecè malum: Sed revelare confessionem est mentiri; nam qui eam revelat, dicit ut homo se scire quod nescit ut homo, sed ut Deus, seu ut Dei vicarius: Ergo revelare confessionem est intrinsecè malum. Secundò, Agere contra significationem Sacramenti, est intrinsecè malũ, est enim gravis injuria contra Sacramentum: Sed violare sigillum confessionis, est facere contra significationem Sacramenti: Ergo est intrinsecè malum. Major constat, Minor probatur, quia hoc Sacramentum, significando gratiam, significat remissionem peccatorum, quæ est tectio quædam & occultatio quam facit Deus de peccatis, quæ ampliùs non revelabuntur, neque in hoc sæculo, neque in futuro, ad confusionem pœnitentis: Ergo revelare peccata in confessione explicata, in confusionem pœnitentis, est agere contra significationem hujus Sacramenti.

6. Hanc rationem improbat Suarez: Tum quia (inquit) hæc significatio non est essentialis Sacramento. Tum etiam, quia aliàs sequeretur, quod non posset Confessarius, etiam de licentia pœnitentis, revelare confessionem.

Sed hæc frivola sunt: Primum quidem, quia falsum est quod hæc significatio non sit essentialis Sacramento; cùm Sacramentum pœnitentiæ essentialiter significet gratiam remissivam peccatorum, per quam teguntur seu remittuntur peccata. Secundum verò, tum quia quando Confessarius de licentia pœnitentis revelat confessionem, nulla fit injuria pœnitenti, nec ullam pœnitens inde confusionem percipit. Tum etiam, quia in eo casu pœnitens dando licentiam Confessario ut sua peccata revelet, facit quod illud quod Sacerdos sciebat solùm ut Deus, seu ut Dei vicarius, sciat etiam ut homo, & ut persona privata, ut ait D. Thomas hîc art. 4. Unde in eo casu Confessarius non violat sigillum confessionis, sed potiùs ipse pœnitens illud solvit.

7. Probatur tertiò conclusio ab inconvenienti: Si enim aliquando liceret sigillum confessionis violare, totaliter destrueretur Sacramentum pœnitentiæ; nam ubi scirent homines posse uno casu sua peccata confessa revelari, statim deterrerentur ab hoc salubri ac necessario medio, probabiliter suspicantes, aliis etiam casibus similiter id licere; vel omnia sua peccata in confessione non declararent, eò quòd non teneamur confiteri peccatum quod probabiliter suspicamur esse à Confessore revelandum: unde etiam si daretur casus quo liceret Confessori peccatum pœnitentis revelare, id tamen nunquam habere posset effectum, quia in eo casu pœnitens non teneretur suum peccatum confiteri. Ex quo intelliges, doctrinam oppositam, non solùm esse pernicioſam Sacramento, & destructivam illius, sed etiam inutilem fini propter quem existimatur esse utilis, putà ad evitandum grave aliquod damnum reipublicæ imminens; nemo enim volet confiteri peccata, quorum proditio timebitur; & ita nunquam ejusmodi mala poterunt impediri à prudentibus Confessariis, ut sæpe impediuntur, dum inducunt pœnitentes, ut à mala voluntate desistant.

§. II.

Solvuntur objectiones.

OBjicies primò: Sicut secretum confessionis 8.
est de jure divino, ita & ejus integritas; & tamen licitum est in aliquibus casibus, disputatione præcedenti recensitis, facere confessionem non integram: Ergo pariter licitum erit in aliquo C
casu revelare secretum confessionis.

Respondeo primò, non omnem integritatem 9.
confessionis esse de jure divino, sed eam duntaxat quæ moraliter est in potentia pœnitentis; unde ista semper obligat, nullusque potest assignari casus, in quo liceat pœnitenti non facere confessionem formaliter integram; licèt plures adduci possint, in quibus non tenetur facere confessionem materialiter integram.

Respondeo secundò, dato Antecedente, ne- 10.
gando consequentiam & paritatem; licèt enim illa duo præcepta sint de jure divino, præceptum tamen de integritate est affirmativum, quod solùm obligat quando & quomodo fuerit expe- D
diens; atque adeò quando in aliquo casu aliter expedire prudenter judicatur, licitum erit facere confessionem non integram. At præceptum de secreto confessionis non revelando, est negativum, ideoque semper obligat, & in omni casu, nullo prorsus excepto, ea est enim natura præceptorum negativorum.

Objicies secundò: Interdum revelatio confes- 11.
sionis necessaria est ad avertendum grave aliquod malum aut periculum reipublicæ imminens, putà ad impediendum ne aliqua hæresis in Ecclesiam inducatur: Ergo in eo saltem casu licitum erit revelare confessionem, præsertim cùm bonum E
commune totius Ecclesiæ, præferri debeat bono particulari ipsius pœnitentis.

Respondeo, concesso Antecedente, negando 12.
Consequentiam: Tum quia revelatio secreti confessionis non est medium ordinatum ad succurrendum necessitatibus & periculis hominum. Tum etiam, quia quod est intrinsecè malum (sicut est violatio sigilli confessionis, ut suprà ostensum est) nunquam potest assumi ut medium ad procurandum aliquod bonum, vel ad vitandum aliud malum; non enim sunt facienda mala, ut eveniant bona, vel ut alia mala vitentur.

Addo quod cùm Sacramentum pœnitentiæ institutum sit ut medium necessarium ad salutem pro universa Christiana Republica, tantùm abest quod violatio sigilli confessionis possit conduce-

re ad bonum & conservationem totius Ecclesiæ, quin potiùs ex inviolabili hujus arctissimi sigilli observatione, ejus conservatio pendeat; nam, ut suprà dicebamus, si aliquando liceret sigillum confessionis violare, totaliter destrueretur pœnitentiæ Sacramentum.

§. III.

Corollaria præcedentis doctrinæ.

13. EX dictis infertur primò, Confessarium interrogatum de peccatis quæ in confessione audivit, posse etiam cum juramento, negare se ea scire: tum quia ea non scit ut homo, sed ut Deus, seu ut Dei vicarius: tum etiam, quia cùm hæc interrogatio non sit facta legitimè & secùndùm ordinem juris, responsum illud verissimum est, quia est propositio negativa de subjecto non supponente, ut rectè ait Petrus de Ledesma.

14. Infertur secundò, non posse Confessarium ad explicandum peccatum proprium in confessione, revelare peccatum alterius in confessione auditum; quia præceptum sigilli est arctius, quàm præceptum de integritate confessionis; cùm nequidem ad mortem vitandam liceat sigillum confessionis violare, & à præcepto integritatis confessionis, multò minora damna & pericula excusent, ut constat ex dictis disputatione præcedenti.

15. Infertur tertiò, non posse simul duo Confessores, qui ambo simul pœnitentis peccata in confessione audiere, de iis, absque expressa licentia confitentis, simul loqui, etiam ad finem dirigendi illum ad salutem æternam; quia licèt illa peccata utrique Confessario cognita sint, ea tamen educere extra judicium Sacramentale, & inducere in alium sermonem, est aliquatenus frangere sigillum, & claustrum Sacramenti pœnitentiæ, intra quod manere debet materia confessionis. Ob eandem rationem, ne quidem apud ipsum pœnitentem, licitum est Confessario loqui de ejus confessione, extra Sacramentum, sine ejus ejus licentia & libero consensu. Imò neque potest Sacerdos sine necessitate, peccata in priori confessione audita pœnitenti exprobrare, cùm plus juris non habeat in materia præcedentis judicij, quàm pœnitens obligationis ad aliquid repetendum; unde debet peccata priùs audita oblivioni tradere, tanquam Dei Vicarius, qui Ezechiel. 18. sic ait: *Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum ejus non recordabor.*

16. Infertur quartò, non licere Sacerdoti facere actionem aliquam, quæ ex natura sua sit expressiva peccati in confessione auditi, quia hoc esset revelare confessionem, non verbo, sed facto; ei tamen licitum esse exercere omnes illas actiones, quæ de se sunt indifferentes ad significandum peccatum confessum aut non confessum, & possunt, etiam consideratis omnibus circunstantiis, fieri ex aliis motivis. Ex quo intelliges, quod si tres homines v.g. fuissent machinati mortem Sacerdotis, putà præparando vinum toxicatum, ad Missam celebrandam; & unus pœnitentiâ ductus ei confiteretur, & aperiret paratas insidias, posset Sacerdos in tali casu fugere, aut abstinere à celebratione, fingendo aliquam infirmitatem repentinam; quia cùm hujusmodi actiones de se indifferentes sint ad significandum peccatum confessum aut non confessum, & possint, etiam consideratis omnibus circunstantiis, ex aliis motivis fieri, ex illis nullo modo sequitur, etiam indirectè, revelatio criminis.

17. Inferes quintò, non posse prælatum uti cognitione per confessionem habitâ, ad externam gubernationem, nec proinde ex tali notitia amovere subditum ab officio ad nutum mutabili, vel in electione ei denegare suffragium ad officium quo indignũ esse ex confessione novit. Licèt enim non negem, hoc fortè & solo jure divino & naturali non esse omnino prohibitum, quando electio fit per vota secreta, nullaque potest induci suspicio de revelatione confessionis, ut videtur docere S. Doctor hîc art. 1. ad 4. his verbis: *Si aliquis per confessionem alicujus quem audivit, novit ipsum esse prælatione indignum, potest ei denegare suffragium, quia ex multis aliis causis redditur quis indignus ad prælationis officium, quàm ex peccato, sicut ex defectu scientiæ, vel ætatis, vel alicujus hujusmodi:* Nihilominus hoc jure Ecclesiastico & positivo prohibitum est, decreto scilicet Clementis VIII. anno 1593. die 26. Maij edito, quo prohibet superioribus ne ad regimen utantur cognitione ex confessionibus desumptâ, si nimirum hoc sit vel minimum pœnitenti incommodum, & habeat vim occultæ reprehensionis culparũ quas in confessione aperuit. Non prohibentur tamen superiores per tale decretum, ad abstinendum ab aliquibus actibus exterioris regiminis, ex quibus rationabiliter non potest reddi confessio magis gravis & onerosa, cujusmodi est quòd superior ex notitia quam habet per confessionem, reddatur prudentior & cautior ad regendum, ad impediendas peccati occasiones, ad visitanda septa Monasterij, ne ulli pateat egressus furtivus, & similia.

ARTICVLVS II.

Quæ res cadant sub sigillo confessionis, & quæ personæ ad illud servandum obligentur?

18. QVantum ad primum, dicendum est, materiam in quam primò & directè cadit obligatio sigilli, esse peccata omnia, etiam venialia, & circunstantias eorum; quia licèt veniale absolutè non sit materia gravis, respectivè tamen ad confessionem, censetur gravis, quia ex eorum revelatione confessio redderetur odiosa, plerique enim nolunt etiam venialia quę committunt, ab aliis sciri; & aliunde etiam periculum esset, ne ex imprudentia Confessarij, mortalia pro venialibus interdum detegerentur. Est tamen hæc differentia inter mortale & veniale, quòd non potest Confessarius dicere sine revelatione sigilli, talem pœnitentem fuisse confessum peccatum mortale in genere, bene tamen id potest asserere de veniali; quia omnis qui ad sacramentum accedit, debet habere materiam sufficientem, non tamen necessariam.

19. Secundò sub sigillo confessionis cadunt defectus natalium, inhabilitates naturales, imperfectiones personales, & irregularitates, etiam sine peccato contractæ, quando hæc aliquo modo sunt circunstantiæ peccatorum, vel ad ea explicanda necessaria. Unde non potest Episcopus Ordines publicè petenti denegare ei quem ex sola confessione novit esse irregularem; aut Parochus fœminam & virum in conjuges non copulare, quos ex sola confessione novit ad conjugium esse inhabiles. Item Confessarius non potest vitare eum,

eum, quem novit ex sola confessione esse excommunicatum non toleratum, licèt nullus alius, præter ipsum pœnitentem, suspicari possit hoc fieri propter notitiam confessionis.

20. Tertiò sub sigillo confessionis cadunt non solùm peccata pœnitentis, sed etiam peccata complicis sive socij criminis: eodem enim sigillo obligatur Confessarius ad servandum secretum circa ea omnia quæ sunt necessaria ad integram confessionem, cùm sigillum confessionis ad hoc præcipuè ordinetur, ut pœnitens sine timore possit integrè confiteri; unde cùm manifestatio personæ complicis interdum necessaria sit ad integritatem confessionis, eodem sigillo obligatur Confessarius ad servandum secretum circa peccatum complicis, quo circa peccatum ipsius pœnitentis.

21. Dices, Obligatio ad sigillum non est nisi in favorem pœnitentis: Ergo non obligat ad secretum servandum, nisi de peccatis ipsius pœnitentis, non verò ad celanda peccata complicis, præsertim cùm iste nullum secretũ Confessario commiserit.

Respondeo obligationem ad sigillum primariò quidem non esse nisi in favorem pœnitentis, secundariò tamen & ex consequenti, & quadam veluti redundantiâ, esse in favorem complicis. Nec obstat, quod iste nullum secretum commiserit Confessario; sufficit enim ad obligationem sigilli, quod ipse pœnitens peccatum complicis simul cum proprio peccato, ei sub secreto confessionis commiserit.

22. Quantùm ad secundum, nempe personas quæ ad sigillum confessionis obligantur, Dico breviter, eos omnes obligari ad hoc sigillum, qui peccata ex confessione Sacramentali didicerunt, sive ea fuerit reipsa Sacramentalis, sive ex morali existimatione pœnitentis, & intentione illius. Unde ad hoc sigillum primò tenetur Sacerdos, qui Confessionem Sacramentalem excipit, licèt interdum contingat Sacramentum non perfici, & absolutionem pœnitenti denegari. Secundò in Confessione quæ fit per interpretem, ipse interpres obligatur ad sigillum, quia communicat cum Confessario in actu ipso Sacramentalis Confessionis. Tertiò superior à quo petitur facultas absolvendi ab aliquo reservato, tenetur ad sigillum, sicut & ille à quo, de licentia pœnitentis, consilium petit Confessarius. Quartò quicunque peccata alterius, sive casu sive consultò audivit, dum illa in Confessione exponeret, quia non cognoscit illa nisi ex ipso actu Confessionis Sacramentalis, obligatur ad sigillum, sicut & ille cui Sacerdos Confessionem Sacramentalem revelavit: non tamen ille qui reperit chartam in qua scripta est Confessio pœnitentis, quia nondum peccata in charta scripta, Ecclesiæ clavibus subjecta sunt; nam tunc peccata subjiciuntur clavibus, cùm Sacerdoti manifestantur. Quò fit, ut si in ea charta contineatur aliquod facinus, vergens in grave damnum innocentis, vel Reipublicæ, tenetur illud revelare; cùm secretum naturale non obliget cum damno alterius, & multò minùs cum damno boni publici. Si tamen charta jam tradita fuisset Confessario, & casu è manibus ejus dilapsa, tunc qui illam reperiret, ad sigillum Confessionis teneretur, quia in eo casu, peccata in ea contenta, fuissent Confessario manifestata, subindeque subdita clavibus Ecclesiæ.

23. Sunt aliqui qui existimant, ipsum quoque pœnitentem teneri obligatione sigilli circa illa quæ in Confessione audit à Confessario. Sed hæc sententia probabilitate caret, quia obligatio sigilli est in favorem solius pœnitentis, non verò ipsius Confessarij; unde non est alia obligatio in pœnitente, quàm secreti naturalis circa ea quæ interest Confessario ut secretò serventur, & quæ non possunt revelari sine aliquo ipsius præjudicio.

Alij arbitrantur, hoc sigillo teneri eum cui aliquis peccatum aliquod detegit, eâ conditione ut illud servet sub sigillo Confessionis, ut sæpe fieri solet; eique sententiæ favere videtur D. Thomas hîc art. 2. ad 2. ubi sic ait: *Aliquis non debet de facili aliquid recipere hoc modo* (id est sub sigillo Confessionis) *si tamen recipiat, tenetur ex promissione hoc modo celare, ac si in Confessione haberet, quamvis sub sigillo Confessionis non habeat.* 24.

Probabilius tamen est, in eo non esse aliam obligationem, quàm secreti naturalis, ad celandum tale peccatum; quia, ut suprà dicebamus, obligatio sigilli supra ea duntaxat peccata cadit, quæ clavibus Ecclesiæ subjecta fuere, & Sacerdoti in Confessione Sacramentali manifestata. Nec oppositum docet D. Thomas loco citato, sed solùm vult quod ille qui secretum aliquod sub sigillo Confessionis recepit, titulo fidelitatis, ratione promissionis factæ, jure naturæ tenetur tale secretum cum eadem solicitudine ac firmitate & tenacitate servare, ac si illud in Confessione ei manifestatum fuisset, subindeque obligatione sigilli ad illud servandum teneretur. 25.

Antequam huic disputationi finem imponamus, & de absolutione Sacramentali differamus, placet hîc subnectere aliqua quæ SS. Patres in laudem Confessionis peccatorum scribunt, ut ad ejus praxim pœnitentium animos inducant. Augustinus enim serm. de pœn. hæc habet: *Confessio est salus animarum, dissipatrix vitiorum, restauratrix virtutum, expugnatrix dæmonum. Quid plura? Obstruit os inferni, aperit portas paradisi.* Bernardus lib. de interiori domo cap. 1. *Homo per veritatem stimulatus, peccata sua confitetur: Deus autem per misericordiam flexus, confitenti miseretur: Omnis namque spes veniæ & misericordiæ in Confessione est &c. Fœlix conscientia in qua misericordia & veritas obviaverunt sibi. Veritas confitentis, & misericordia miserentis, quia non potest illi misericordia deesse qui se agnoscit in veritate.* Cassiodorus ad illud Psal. 95. *Confessio & pulchritudo in conspectu ejus: Confessionem* (inquit) *benè sequitur pulchritudo, quia nemo potest esse speciosus, nisi qui Domini fuerit miseratione mundatus. Fœdos nos peccata faciunt, sed pœnitentiæ reddunt lavacra decoros: Et ideò mundissimam speciem ante Domini stare conspectum dicit, quæ fuerit fideli Confessione purgata &c.* Eundem sensum Glossa mysticè interpretatur verùm illum Ps. 113 *Facta est Judæa sanctificatio ejus.* Judæa quippe juxta Hebraïci nominis usum, *Confessionẽ* significat; & propterea tunc Judæa dicitur sanctificatio fieri, cùm cor Confessione sanctificatur & purgatur: Atque ad eundem sensum pertinere vult quod statim subjungitur, *Jordanis conversus est retrorsum.* Verba ejus sunt: *Jordanis* rivus judicij *interpretatur: per hoc ergo significatur quod pœnitentia peccatorem facit reverti de judicio condemnationis ad judicium salvationis, &c.* Item Beda ibidem hæc scribit: *Facta est Judæa sanctificatio ejus, quia cor ejus cõfessio purgavit &c.* Demum Gregorius magnus homil. 18. super Ezechiel. cùm vestibulum interius mysticæ civitatis quã Propheta vidit interpretatur, sic ait: *Quid per interius vestibulum nisi æternæ vitæ latitudo signatur? quæ modò inter angustias vitæ præsentis jã spe mente concipitur: De qua per Psalmistam dicitur Intrate portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis confessionum: Cùm enim peccata nostra per la-*

crymas confitemur, angustæ vitæ portam ingredimur: Sed cùm post hæc ad æternam vitam perducimur, portæ nostræ atria in confessionum laudibus intramus; quia ibi jam angustia non erit, cùm nos lætitiæ perpetuæ festivitas exceperit.

DISPVTATIO XII.

De Absolutione Sacramentali.

EXpeditis difficultatibus quæ spectant ad confessionem Sacramentalem, consequens est, ut de absolutione, quæ est illius forma & complementum, disseramus, & celebres aliquas difficultates & controversias quæ de ipsa agitari solent, breviter ac dilucidè resolvamus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quæ verba sint de essentia absolutionis Sacramentalis, & forma Sacramenti pœnitentiæ?

§. I.

Quibusdam præmissis, difficultas resolvitur.

1. CErtum est apud omnes, verba antecedentia, scilicet *Misereatur tui &c. Dominus noster Iesus Christus absolvat te &c.* ac ista subsequentia, *Passio Domini nostri &c.* non esse de essentia absolutionis Sacramentalis, nec ad valorem Sacramenti necessaria, licèt preces illæ utiles ac congruæ sint, tum ad exorandam antecedenter divinam misericordiam, tum consequenter ut virtute clavium eleventur omnia opera bona pœnitentis, ut illa ex meritis Christi operentur ultra proprium valorem. Unde Tridentinum sess. 14. cap. 3. ait, de Ecclesiæ sanctæ more, preces illas laudabiliter adjungi. Solùm ergo difficultas est circa ista verba: *Ego absolvo te ab omnibus peccatis tuis, in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti*, quæ à Florentino & Tridentino assignantur pro forma Sacramenti pœnitentiæ. Durandus enim existimat, omnia illa verba, nullo prætermisso, esse essentialia absolutioni Sacramentali, & formæ Sacramenti pœnitentiæ, vel saltem expressam Sanctissimæ Trinitatis invocationem. Gabriel asserit, ista, *Absolvo te ab omnibus peccatis tuis*, esse de essentia; Paludanus & Petrus Soto, hæc saltem, *Absolvo te à peccatis tuis*. In alio extremo Dominicus Soto in 4. dist. 22. quæst. 1. art. 1. §. *Postremum tandem dubium*, sentire videtur, istud verbum, *Absolvo*, solitariè prolatum, ad valorem absolutionis sufficere, quatenus affirmat, in articulo mortis, in quo est periculum ne quis decedat absque beneficio absolutionis, posse Sacerdotem proferre illud verbum, *Absolvo*, animo absolvendi à peccatis, & censuris, & tunc validè absolvere. Demum S. Thomas, & alij Theologi communiter, asserunt formam absolutionis essentialiter salvari in illis verbis, *Ego te absolvo*, imò & in solis istis, *Absolvo te*, suppresso pronomine *Ego*, utpote quod in verbo primæ personæ *absolvo*, subintelligitur; unde idem S. Doctor 3. p. quæst. 66. art. 3. ad 1. docet illud ad valorem Baptismi non requiri.

2. Dico igitur, Hæc sola verba, *Absolvo te*, esse essentialia absolutioni Sacramentali, & ad valorem Sacramenti pœnitentiæ necessaria.

Probatur primò ratione fundamentali: Ea solùm verba sunt de essentia formæ absolutionis, quæ principalem effectum Sacramenti pœnitentiæ significant: Sed sola ista verba, *Absolvo te*, A hoc habent: Ergo illa sola sunt essentialia absolutioni Sacramentali, & ad valorem Sacramenti pœnitentiæ necessaria. Major patet, quia essentia Sacramentorum novæ legis est significare id quod in illis efficitur: Ergo ea tantùm erunt de essentia, quæ sufficient ad significandum effectum Sacramenti. Minor verò suadetur: Verba quoad significationem sumenda sunt ex circunstantiis quas habent adjunctas, & secundùm quas ex communi hominum institutione, determinantur ad significandum, ut patet in illa forma Baptismi corruptè prolata: *Ego te baptizo in nomine Patria & Filia, & Spiritua Sancta*, quæ ex declaratione Zachariæ Papæ, valida est, eò quòd prolata B in talibus circunstantiis, ex communi hominum sensu significant Mysterium Sanctissimæ Trinitatis, quæ tamen sub aliis circunstantiis prolata, illud non significarent: Atqui sola ista verba, *absolvo te*, consideratis omnibus circunstantiis in quibus proferuntur, significant principalem effectum Sacramenti pœnitentiæ; nam licèt ex se indifferentia sint, ad significandum tam absolutionem à censuris quàm à peccatis, prolata tamen supra pœnitentem qui sua peccata confessus est Sacerdoti, determinantur ad significandam absolutionem à peccatis, quæ est principalis effectus hujus Sacramenti.

Probatur secundò conclusio, refellendo alias 3.
C sententias suprà adductas. Et in primis quod invocatio Sanctissimæ Trinitatis non sit de essentia absolutionis Sacramentalis, manifestum videtur, cùm in institutione Sacramenti pœnitentiæ tantùm dicatur, *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*, nec ulla fiat mentio Divinarum Personarum, sicut in institutione aut præcepto Baptismi. Imò valde probabile est, omittentem in forma absolutionis invocationem Trinitatis, nequidem venialiter peccare, cùm D. Thomas 3. p. qu. 84. art. 3. ad 3. dicat, *Relinqui invocationem Trinitatis arbitrio Sacerdotis*, quod non diceret, si non posset Sacerdos sine culpa, saltem veniali, illam prætermittere.

Secundò, quod non debeat necessariò poni illa
D particula, *Omnibus*, constat, tum quia non apponitur in rituali Romano jussu Pauli V. edito; tum etiam, quia pœnitens non potest absolvi ab uno peccato mortali, quin absolvatur ab omnibus; & de venialibus sæpe non fiat absolutio, cùm pœnitens de illis non pœniteat, nec teneatur.

Tertiò, quod ly *à peccatis*, non sit de essentia absolutionis, patet ex dictis probatione præcedenti, nam, ut ibi dicebamus, hæc verba *Absolvo te*, sufficienter explicant, ratione circunstantiarum, absolutionem à peccatis, neque necesse est explicare materiam supra quam cadit absolutio Sacramentalis; sicut in judiciis humanis & civilibus, non debet necessariò sententia exprimere mate-
E riam judicij; hoc enim ipso quod, auditâ rei accusatione, & totâ causâ, Judex pronuntiat hunc esse innocentem vel reum, satis declarat mentem suam.

Demum quod in solo verbo, *Absolvo*, non exprimatur sufficienter forma absolutionis, non minùs certum videtur, cùm in ea significari & exprimi debeat, absolutionem cadere supra talem personam delinquentem, accusatam, convictam, pœnitentem, & confessam talia singularia peccata; unde Christus Joan. 20. dixit: *Quorum remiseritis peccata &c.* ubi & personam designat, & peccata manifestata à pœnitente præsente: Ergo particula *Te*, non minùs est de essentia in forma Sacramenti pœnitentiæ, quàm in forma Sacramenti Baptismi, & Confirmationis.

§. II.

Solvuntur objectiones.

4. OBjicies primò : Florentinum & Tridentinum, assignando formam Sacramenti pœnitentiæ, dicunt illam consistere in his verbis: *Ego absolvo te &c.* Ergo censent aliqua ex verbis sequentibus pertinere essentialiter ad formam absolutionis Sacramentalis.

5. Sed nego Consequentiam, ideò enim particulam &c. addiderunt, vel ut abstraherent à controversiis Theologorum qui putant alia etiam verba pertinere ad essentiam hujus formæ, vel ut significarent sequentia non esse omittenda, quamvis non sint essentialia. Et verò si existimassent illa esse essentialia, non omisissent pauca hæc verba, *à peccatis tuis*, cùm integram formam Baptismi, etsi longiorem, expresserint.

6. Objicies secundò : Ideò in forma Baptismi & Confirmationis, necessaria est expressio Sanctissimæ Trinitatis, quia effectus illorum Sacramentorum causatur principaliter à Deo, & ministerialiter tantùm ab homine : At in hoc Sacramento similiter Sacerdos absolvit ut minister Dei : Ergo pariter in forma absolutionis Sacramentalis necessariò exprimi debent personæ Sanctissimæ Trinitatis.

7. Respondeo negando causalem Majoris. Ratio enim ob quam in forma Baptismi & Confirmationis necessaria est expressio Sanctissimæ Trinitatis, non est ea quam assignat objectio, alioquin in forma omnium Sacramentorum, deberent tres Personæ Divinæ exprimi, cùm in omnibus eadem sit dependentia ministri à causa principali ; sed quia Baptismus inducit hominem ad fidem, cujus præcipuum mysterium est Trinitas, & Confirmatio roborat ad ejus confessionem.

8. Objicies tertiò : Illa sunt de essentia formæ Sacramenti, sine quibus non significat determinatè effectum Sacramento proprium : Sed sine illis verbis, *à peccatis tuis*, forma Sacramenti pœnitentiæ, *absolvo te*, non significat determinatè effectum ejus ; cùm hæc verba indifferentia sint ad significandum absolutionem à peccatis, vel absolutionem ab excommunicatione & aliis censuris: Ergo verba illa, *à peccatis tuis*, sunt de essentia absolutionis Sacramentalis.

9. Huic objectioni patet solutio ex dictis in prima probatione, concessâ enim Majori, Minor neganda est ; cùm enim ista verba, *Absolvo te*, in administratione Sacramenti pœnitentiæ, proferantur circa pœnitentem, confitentem peccata sua, habent ex illa circunstantia quòd potiùs significent absolutionem à peccatis, quàm à censuris.

§. III.

Corollaria præcedentis doctrinæ.

10. EX dictis confutata manet quorundam Recentiorum sententia, qui asserunt verba ista, *à peccatis*, non esse quidem de essentia formæ Sacramenti pœnitentiæ, esse tamen de integritate illius: Sicut (inquiunt) in consecratione calicis, verba ista, *Novi & æterni testamenti &c.* non sunt de essentia, sed de integritate formæ. Patet, inquam, ex dictis falsitas hujus sententiæ, & disparitas ad exemplum adductum ; quia in forma absolutionis istæ particulæ, *à peccatis*, nihil significant, quod non significetur implicitè per verba

A præcedentia, *absolvo te*, ut suprà ostensum est; at verò in consecratione calicis verba ista, *Novi & æterni testamenti, &c. qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, aliquid significant, quod non significant etiam implicitè verba præcedentia ; sive enim sanguis Christi esset novi Testamenti, sive non, sive effusus esset pro omnibus, vel non effusus, revera esset significatio eadem priorum verborum : *Hic est calix Sanguinis mei.*

Ex dictis etiam infertur contra Vazquem, gra- 11.
tiam Sacramentalem, remissivam peccatorum, produci in instanti extrinsecè terminativo prolationis horum verborum, *Absolvo te*, quamvis ad
B perfectiorem significationem formæ, addat Sacerdos verba sequentia, *à peccatis tuis*. Patet ex dictis, Sacramenta enim causant gratiam, quando significatio essentialis jam est completa : Sed ante illa verba, *à peccatis tuis*, significatio essentialis absolutionis Sacramentalis est completa, quia completur illis duobus verbis, *Absolvo te*, ut suprà ostensum est : Ergo &c.

Infertur etiam, malè dixisse Abulensem 1. par- 12.
te sui defensorij cap. 6. impropriè in forma absolutionis usurpari verbum *absolvo*, eò quòd, inquit, peccata non sint vincula quæ solvantur, sed injuriæ & offensæ quæ remittantur ; unde non dixit Christus : *Quorum solveritis*,
C sed *quorum remiseritis peccata*. Verùm hoc fundamentum ruinosum est, tum quia in Scriptura peccata appellantur vincula, Proverb. 5. *Iniquitates tuæ capiunt impium, & funibus peccatorum quisque constringitur*: tum etiam quia ipse Christus usus est verbo *Absolvo* Matth. 16. ubi claves promisit Petro his verbis: *Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis*. Addo quod hoc verbum *remitto*, est solùm expressivum clavis remissivæ peccatorum, verbum autem *absolvo*, aptum est ad designandum solutionem utriusque vinculi, peccati scilicet & censuræ, unde convenientiùs in forma Sacramenti pœnitentiæ ponitur.

Demum ex dictis infertur, quod cùm sola mu- 13.
D tatio essentialis reddat Sacramentum invalidum, & de essentia formæ Sacramenti pœnitentiæ tantùm sit ut per modum actûs judicialis proferatur, quibuscumque verbis quæ judicialem sententiam exprimunt, utatur Sacerdos in forma absolutionis, sacramentum erit validum ; unde si Sacerdos diceret, *remitto tibi peccata tua*, vel *delicta tua tibi condono*, vel *absolvatur Petrus à peccatis*, valeret Sacramentum ; sicut & si forma proferretur sub conditione, putà *si non es absolutus, ego te absolvo* ; quæ tamen conditio, & aliæ similes non debent adhiberi, etiam mentaliter, nisi ob rationabilem causam.

Notat verò Cajetanus in Summa, absolutionem 14.
E datam in plurali, honoris causâ, validam esse, peccare tamen Sacerdotem qui illâ utitur, recedendo à communi forma Ecclesiæ. Advertit etiam Henriquez lib. 4. de Sacram. cap. 11. posse Sacerdotem unicâ absolutione absolvere multos, in casu naufragij, & imminente periculo mortis, sicut unâ ablutione baptizari possunt multi. Hoc tamen negat Summa Tabiena, verbo *Absolutio* 1. num. 8.

A

ARTICVLVS II.

An forma abſolutionis deprecatoriè prolata, valida ſit?

15. PArtem affirmativam tenuere olim quidam antiqui Theologi, ut Alenſis, D. Bonaventura, Mayronis, & alius Author, quem refert & impugnat D. Thomas opuſc. 22. ejus ſententiam appellans *temerariam & præſumptuoſam, ne dicam* (inquit) *erroneam.* Acriori cenſurâ eam notant Vazquez, Amicus, & alij Recentiores, eam enim abſolutè *erroneam* appellare non dubitant, cùm B evidenti diſcurſu (inquiunt) colligatur eſſe contra Tridentinum. Hanc tamen ſententiam ferè extinctam & ſepultam, ac oblivioni traditam, de novo ſuſcitarunt duo nuperi Doctores, Joannes Morinus, & Joannes Launoyus, quos ex noſtris egregiè ac eruditè refellunt P. Baronius parte 2. Theologiæ moralis diſp. 2. ſect. 3. art. 5. & P. Nicolaï 3. p. quæſt. 84. art. 3. ad marginem.

§. I.

Concluſio negativa ſtatuitur.

Dico igitur, abſolutionem, ad modum precaC tionis expreſſam, non eſſe validam.

16. Probatur primò argumento deſumpto ex Scriptura ſacra, nam ut obſervat S. Thomas opuſculo citato: *In Sacramento pœnitentiæ verba Scripturæ non faciunt mentionem de aliqua deprecatione, ſed magis ipſa verbo indicativo utitur: non enim dicit, Quæcunque petieris eſſe ſolvenda, erunt ſoluta; ſed quæcunque ſolveris &c. Si ergo illa tantùm dicuntur eſſe ſoluta quæ habens claves ſolverit, qui autem petit aliquid eſſe ſolvendum, non ſolvit: miror quâ temeritate aliquis aſſerat eſſe ſolutum quem habens claves non ſignificat ſe ſolvere, ſed ſolùm rogat eſſe ſolvendum.*

17. Probatur ſecundò ex Tridentino ſeſſ. 14. cap. 3. D ubi ait, *pœnitentiæ formam, in qua præcipuè ipſius vis ſita eſt, in illis miniſtri verbis poſitam eſſe: Ego te abſolvo &c.* Subindeque cenſet non perfici Sacramentum antequam verba illa à Sacerdote proferantur: At ſi forma abſolutionis deprecatoriè prolata, valida eſſet, antequam verba illa, *Ego te abſolvo*, à Sacerdote proferrentur, perficeretur Sacramentum pœnitentiæ: Ergo ex Tridentino forma abſolutionis deprecatoriè prolata, valida non eſt. Major patet, ſequela verò Minoris ſic oſtenditur. Tunc primùm Sacramentum pœnitentiæ perficitur, cùm primùm ſufficiens forma profertur ſuper peccata confeſſa: Sed antequam Sacerdos verba iſta, *Ego abſolvo te, &c.* pronuntiaret, proferret ſufficientem formam ſuE per peccata confeſſa, nimirum iſta verba, *Dominus noſter Ieſus Chriſtus per ſuam piiſſimam miſericordiam te abſolvat*, & iſta: *Abſolutionem & remiſſionem omnium peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens & miſericors Dominus:* Si enim forma abſolutionis deprecatoriè prolata, valida ſit, verba illa non poſſunt non eſſe ſufficiens forma Sacramenti pœnitentiæ, cùm in illis fiat expreſſa deprecatio pro abſolutione & remiſſione peccatorum, & verba illa ſolùm differant in modo deprecativo & optativo, ab iſtis, *Abſolvo te*, quæ ſunt in modo indicativo: Ergo ſi forma abſolutionis deprecatoriè prolata, valida eſſet, antequam Sacerdos proferret hæc verba, *Abſolvo te*, pœnitentiæ Sacramentum perficeretur, & gratia peccatorum remiſſiva conferretur, ut concedit ipſe Alenſis, 4. p. quæſt. 21. membro 1. ubi hæc ſcribit: *In forma abſolutionis præmittitur oratio per modum deprecativum, & ſubjungitur abſolutio per modum indicativum, quia deprecatio gratiam impetrat, abſolutio gratiam ſupponit.* Unde juxta hunc Authorem, Sacerdos per hæc verba, *Ego te abſolvo*, pœnitentem à peccatis verè non abſolvit, ſed ſolùm illum jam eſſe ab illis abſolutum declarat, quod apertè repugnat Tridentino ſeſſ. 14. can. 9. dicente: *Si quis dixerit, abſolutionem Sacramentalem Sacerdotis* (quam in illis verbis *Abſolvo te* poſitam eſſe, ibidem cap. 3. docet) *non eſſe actum judicialem, ſed nudum miniſterium pronuntiandi & declarandi remiſſa eſſe peccata, &c. anathema ſit.* Quare non immeritò Vazquez & Amicus ſuprà relati, dicunt Adverſariorum ſententiam prorſus eſſe erroneam, cùm evidenti diſcurſu colligatur eſſe contra Tridentinum.

18. Probatur tertiò concluſio ratione quam idem Tridentinum eadem ſeſſione 14. cap. 6. inſinuat, cùm ibidem ait quod abſolutio Sacramentalis *eſt ad inſtar judicialis actûs quem Sacerdos exercet, vel quo ab ipſo velut à Iudice ſententia pronuntiatur.* Atqui ſententia Judicis deprecatoriè exprimi non debet, ſed indicativè, vel imperativè, ut conſtat in judiciis humanis & civilibus: Ergo nec abſolutio Sacramentalis.

19. Confirmatur: Abſolutio eſt actus authoritatem exercentis, deprecatio è contra eſt actus ſupplicantis; unde qui ſupplicat, oſtendit ſe poteſtatem abſolvendi non habere, ſed ab alio gratiam abſolutionis expetere: igitur forma deprecativa pugnat cum abſolutiva.

20. Demum ſuaderi poteſt concluſio inductione factâ per omnia Sacramenta, conſtat enim ex uſu perpetuo Eccleſiæ, omnium formam abſolutam eſſe & indicativam, exceptâ formâ Extremæ-Unctionis, quæ debet eſſe per modum orationis, tum quia Jacobi 5. de illa dicitur, *Oratio fidei ſalvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, remittentur eis.* Tum etiam, quia ut ait D. Thomas opuſculo citato cap. 1. in hoc Sacramento, præter ſalutem animæ, petitur ſalus corporis, & quia non ſemper expedit, ut hæc conferatur, precatio adhibetur. In hoc verò & aliis Sacramentis confertur aliquid ſpirituale, quod ſemper expedit conferri; unde non debet forma Sacramenti pœnitentiæ, nec aliorum Sacramentorum, exceptâ formâ Extremæ-Unctionis, ad modum precationis exprimi.

21. Addo ex S. Thoma in calce capitis 3. ejuſdem opuſculi, periculosè ſolam orationem pœnitentiæ Sacramento adjungi, quia qui precatur tantùm veniam, non confert illam infallibiliter, ſed dubiam relinquit: oratio enim ut quis abſolvatur, promiſcuè fieri poteſt, ſive is de peccatis contritus ſit, ſive peccatis adhuc adhæreat.

§. II.

Solvuntur objectiones.

22. ADverſariorum objectiones leviſſimæ ſunt, nec ſudore indigent ut ſolvantur. In primis enim vanum eſt quod illi opponunt, nimirum Græcos non niſi deprecativè abſolvere. Hoc enim falſum eſſe patet ex Græcorum Euchologio, quod

Pater Goar, Ordinis Prædicatorum, Congregationis ſancti Ludovici, qui in partibus Orientalibus, propagandæ fidei causâ, diu commoratus eſt, nuper edidit; nam in eo quidem præmittuntur verba hæc precatoria: *Dominus noſter Ieſus Chriſtus & Deus, qui mandatũ ligandi & ſolvendi peccata Diſcipulis tradidit, præstet (παρεῖη) omnia peccata tua.* Sed orationem hæc conſequuntur verba: *Ego verò indignus ejus ſervus abſolvo te à peccatis tuis* (ἀπολύω σε ἀπὸ πάντων ἁμαρτιῶν σου) Item: *Dominus juſtus qui propter nos carnem aſſumpſit, & univerſi orbis peccatum tollit, delicta tua deleat:*
23. *Ego verò condono tibi omnia peccata tua.*

Idem conſtat ex Arcudio, qui de formis abſolvendi Græcorum accuratè & fusè diſputat lib. 4. de Sacramentis cap. 3. ubi nullam refert, in qua non B ſit aliqua propoſitio, quæ authoritatem ſententiæ judicialis præ ſe ferat: licèt ante & poſt orationes aliquas habeat adjunctas, quemadmodum habet forma conſueta Latinæ Eccleſiæ; Nam in omnibus dicitur, ἔχω σε λελυμένον, ἔχω σε συγκεχωρημένον, id eſt, *Habeo te abſolutum. Habeo te veniâ donatum*, aut quid ſimile: quod phraſi Græcâ æquivalet iſtis, *Ego te abſolvo. Ego te dono veniâ*, ut idem Arcudius capite citato rectè oſtendit.

24. Non minùs frivolũ eſt quod ex Mairone addunt Adverſarij, non eſſe inconveniens deprecativè abſolvere, ſicut & Græci deprecativè baptiſmũ conferunt, cùm dicunt, *baptizetur ſervus Chriſti.* Hæc enim Maironis hallucinatio ex linguæ Græcæ imperitia provenit, cùm Græci dicant βαπτίζεται, C quod non idem ſonat ac *baptizetur*, ſed ſignificat *baptizatur*, ut rectè obſervavit P. Nicolai 3. p. quæſt. 60. art. 8. & quæſt. 66. art. 5.

25. Non valet etiam exemplum quod adducunt de abſolutione judiciali ſeu canonica, ad quam nulla verborum forma præſcripta eſt. Nam ut rectè ait S. Thomas opuſculo citato: *Alia ratio eſt de abſolutione ab excommunicatione, quæ non eſt ſacramentalis, ſed magis judiciaria, juriſdictionem conſequens, & alia de abſolutione à peccatis in ſacramento Pœnitentiæ, quæ conſequitur poteſtatem clavium, & eſt ſacramentalis. In illa enim* (nempe abſolutione judiciali) *verba efficaciam habent ab intentione dicentis, unde non refert quibuſcunque verbis utatur, ad exprimendam ſuam intentionem: in ſacramento autem verba efficaciam habent ex inſtituttione divina: Vnde tenenda ſunt verba determinata, conſonantia divinæ inſtitutioni: inſtitutioni autem dicentis.* Quodcunque ſolveris &c. *hæc verba conveniunt*, Ego abſolvo te, *ac propterea tenenda ſunt.*

26. Quod verò dicitur in Canone *Multiplex* de pœnit. diſt. 1. nempe *indulgentiam Dei, niſi ſupplicationibus Sacerdotum obtineri non poſſe*, quod ex Epiſtola 99. Leonis Papæ deſumptum eſt, intelligendum eſt de deprecatione quæ præmittitur abſolutioni ſacramentali, ut interpretatur D. Thomas 3. p. quæſt 84. art. 3. ad 2. Pontifex enim ſacramentum Pœnitentiæ *ſupplicationes* appellat, ab oratione deprecativa quæ abſolutioni præmittitur. Neque enim novum eſt, ut ſacramenta à ritibus accidentalibus nomina ſortiantur, ut patet in ipſo Pœnitentiæ ſacramento, quod *manuum impoſitio* dicitur, quamvis hæc non ſit de neceſſitate ſacramenti, ut diſputatione 1. oſtenſum eſt. Vel ſecundò dici poteſt, abſolutionem Sacerdotis ideò ſolùm à D. Leone, aliiſque Patribus, *Orationem Sacerdotis* appellari, quia cùm proferatur in fide promiſſionis Chriſti, continet virtualiter vim & rationem orationis, cum quo ſtat

A quod non ſit formaliter deprecatio. Eodem modo explicari debent verba illa Nicolai Cabaſilas liturgicæ expoſitionis cap. 29. *Peccatorum quoque remiſſio pœnitentibus datur per orationem Sacerdotum*; cùm certum ſit Sacerdotes Græcos in forma abſolutionis Sacramentalis adhibere verba indicativa, in quibus præcipuam vim abſolutionis reponunt, ut conſtat ex verbis Euchologij Græcorum ſuprà relatis.

Demum quod objiciunt, nimirum quod ſicut 27. Apoſtoli ad ſanandos infirmos non utebantur formâ indicativâ, dicendo, *Ego te ſano*, ſed deprecativâ dicendo, *ſanet te Chriſtus*; ita nec ad abſolvendos peccatores alia verba quam deprecatoria adhibere debebant, ſolvitur à D. Thoma art. citato in reſp. ad 4. ubi ſic ait: *Apoſtolis non eſt data poteſtas, ut ipſi ſanarent infirmos, ſed ut ad eorum orationem infirmi ſanarentur. Eſt autem eis collata poteſtas operandi inſtrumentaliter ſive miniſterialiter in Sacramentis. Et ideò magis poſſunt in formis Sacramentalibus exprimere actum ſuum, quàm in ſanationibus infirmitatum; in quibus tamen non ſemper modo deprecativo utebantur, ſed quandoque modo indicativo & imperativo; ſicut Act. 3. legitur quod Petrus dixit claudo:* In nomine Jeſu Chriſti Nazareni, ſurge & ambula.

Dices, Quamvis Apoſtolis data fuerit poteſtas 28. abſolvendi à peccatis, illa tamen non erat principalis & authoritativa, ſed miniſterialis tantùm & C inſtrumentaria: Atqui modus indicativus, vel etiam imperativus, ſignificat facultatem operandi principalem & authoritativam, ut patet in Principibus & Regibus, qui ſemper indicativè vel imperativè loquuntur: Ergo conveniens non eſt, quod Apoſtoli, ſeu eorum in Sacerdotio ſucceſſores, in abſolutione Sacramentali utantur verbis indicativis, ſed tantùm deprecativis.

Reſpondeo quod modus indicativus, vel etiam 29. imperativus, ſignificat quidem poteſtatem operandi authoritativam, ſed non ſemper principalem in judiciis, ut patet in judicibus ſubalternis, qui licèt non habeant ſupremam, ſed miniſterialem tantùm judicandi poteſtatem, dum tamen condemnationis, vel abſolutionis ſententiam D proferunt, ſemper loquuntur indicativo modo, vel etiam aliquando imperativo, ſed nunquam deprecativo, quia modus deprecatorius in materia judicij, ſignificat ſolùm poteſtatem moralem intercedendi apud judicem, ſed non poteſtatem judicandi & operandi, etiam miniſterialem.

ARTICVLVS III.

An Sacerdos per hæc verba, Ego te abſolvo; *verè pœnitentem abſolvat à peccatis?*

PArtem negantem tenent non ſolùm illi Au- 30. E thores qui docent, formam abſolutionis deprecatoriè prolatam, validam eſſe, ſed etiam illi qui exiſtimant, Sacramentum pœnitentiæ requirere contritionem ut materiam; unde dicunt per formam hujus Sacramenti, non ſignificari quod remittantur peccata. Verùm in explicando quid ſignificent hæc verba, *Ego te abſolvo*, ita inter ſe diſſident, ut ferè tot ſint ſententiæ, quot capita. Magiſter enim ſententiarum, ait horum verborum ſenſum eſſe, ego te oſtendo & declaro abſolutum à peccatis; ſicut quando Chriſtus dixit Magdalenæ, *Remittuntur tibi peccata tua*; hæc enim verba cùm fuerint bis à Chriſto prolata,

secundâ saltem vice, hunc reddebant sensum, declaro peccata tua tibi esse remissa. Alij dicunt, sensum horum verborum, *Ego te absolvo*, hunc esse: Ego eximo te ab obligatione subjiciendi peccata tua clavibus Ecclesiæ. Ita Gabriel, & plures ex Nominalibus. Alij hunc sensum dant verbis absolutionis, Ego remitto tibi pœnam temporalem peccatis tuis debitam. Ita Alensis & S. Bonaventura. Hugo verò à S. Victore docet sensum esse, *Absolvo te*, id est remitto tibi pœnam æternam pro culpa debitam. Tandem Medina, Codice de pœnitentia, asserit per contritionem liberari peccatorem à culpa & pœna æterna, non tamen ab exilio patriæ cœlestis, quam aperit Sacerdos, quatenus habet claves regni cœlorum; subindeque hæc verba, *Absolvo te*, reddere hunc sensum, *Aperio ianuam regni cœlorum*. Pro declaratione veræ & catholicæ sententiæ.

31. Dico breviter, Sacerdotem per hæc verba, *Ego te absolvo*, verè pœnitentem absolvere à culpa, & reatu pœnæ æternæ, & non solùm illum à peccatis absolutum declarare.

32. Probatur primò ex Tridentino sess. 14. can. 9. ubi sic dicitur: *Si quis dixerit, absolutionem Sacramentalem non esse actum judicialem, sed nudum ministerium pronuntiandi, & declarandi remissa esse peccata confitenti, &c. anathema sit.* Item cap. 3. sic ait: *Res & effectus hujus Sacramenti, quantùm ad ejus vim & efficaciam pertinet, reconciliatio est cum Deo.* Nec dici potest, Concilium id asserere de hoc Sacramento ratione contritionis, quæ est pars materialis illud constituens, non verò ratione absolutionis, quæ est ejus forma. Non valet, inquam, hæc responsio, tum quia ex eodem Tridentino suprà disp. 7. ostendimus, solam attritionem sufficere ad constituendum hoc Sacramentum. Tum etiam, quia idem Concilium ibidem initio capitis ait, præcipuam vim hujus Sacramenti sitam esse in forma absolutionis, quæ in illis verbis, *Ego te absolvo*, posita est.

33. Probatur secundò ex D. Thoma opusc. 22. cap. 1 ubi sic ait: *Patet ex dictis Salvatoris, quod habens claves absolvit: præsumptuosum ergo est, ne dicam erroneum, ut Sacerdos dicere non possit, Ego absolvo te, quem Dominus absolvere confitetur.* Et in exemplum affert quod Apostolus ait 2. ad Corinth. 2. *Se donasse peccatum in persona Christi*, quasi dicat secundùm Glossam, *se absolvisse à peccato.* Et mox: *Non est etiam parva authoritas ejus quod in Ecclesia canitur:* Jam bone Pastor Petre clemens accipe vota precantum, & peccati vincula resolve tibi potestate traditâ. *Potestas autem tradita Petro est potestas clavium: potest ergo habens claves dicere*, Ego te absolvo. *Nec hoc solùm convenienter dicere potest, sed & necessarium esse videtur, quia Sacramenta novæ legis efficiunt id quod figurant.* Quibus ultimis verbis rationem fundamentalem nostræ conclusionis insinuat, quæ sic potest breviter proponi. Sacramenta novæ legis efficiunt quod significant, hæc enim est præcipua differentia, quam Florentinum assignat inter hæc & vetera, quòd illa gratiam non causabant, sed eam solùm per passionem Christi dandam figurabant; hæc verò & continent, & dignè suscipientibus conferunt: Atqui Sacramentum pœnitentiæ habet præcipuè ratione formæ quod significet remissionem peccatorum: Ergo præcipuè ratione formæ eam confert; subindeque Sacerdos per hæc verba, *Ego te absolvo*, verè pœnitentem absolvit à peccatis.

34. Confirmatur: Ideò Baptismus causat gratiam ablutivam à sordibus peccatorum, quia hæc verba formæ hujus Sacramenti, *Ego te baptizo*, talem gratiam significant: Sed verba ista, *Ego absolvo te*, non minùs clarè gratiam remissivam peccatorum designant: Ergo pariter illam sufficienter dispositis conferunt.

35. Confirmatur ampliùs: Si Sacerdotes novæ legis non verè absolverent à peccatis, sed solùm pœnitentem absolutum declararent, non differrent à Sacerdotibus legalibus; isti enim habebant potestatem discernendi lepram à non lepra, & declarandi quinam verè essent aut non essent leprosi: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Minor patet ex Chrysostomo lib. 3. de Sacerdotio cap. 6. ubi sic ait: *Corporis lepram purgare, vel ut verius dicam, ne purgare quidem, sed purgatam ostendere, Iudæorum Sacerdotibus licebat. At verò nostris Sacerdotibus, non corporis lepram, sed animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est.* Addo cum D. Thoma in 4. dist. 18. quæst. 1. art. 3. quæstiunc. 1. ad 1. quod *proportionaliter oportet loqui de Sacramentis & potestate ministrorum:* Ergo si Sacramenta novæ legis differunt à veteribus per causalitatem effectivam, per eandem differunt ministri Evangelici à legalibus.

36. Ex his impugnati manent omnes modi quibus Authores suprà relati docent Sacerdotem absolvere à peccatis. Constat enim in primis, sensum horum verborum, *Absolvo te*, non esse, ego te ostendo seu declaro absolutum à peccatis; cùm Sacerdotes (ut jam ostensum est) non solùm declarent pœnitentibus peccata ipsorum remissa esse à Deo tanquam authore & causa principali gratiæ, sed etiam velut Dei ministri & instrumenta ipsos absolvant, & gratiam peccatorum remissivam conferant. Unde Richardus à S. Victore libro de potestate ligandi & solvendi cap. 21. hanc explicationem deridens & sugillans, sic ait: *Extat quorundam sententia tam frivola, ut ridenda potiùs quàm refellenda videatur; putant enim Sacerdotes non habere potestatem solvendi, sed ostendendi solutos: Sed nunquid Dominus dixit, Quod solutum ostenderitis, erit solutum? Dicunt Sacerdotes non habere potestatem remittendi peccata, cùm Dominus hoc dicat, & dicunt habere potestatem ostendendi remissa, cùm Dominus hoc non dicat.*

37. Dices: D. Hieronymus suprà illud Matthæi 12. *Tibi dabo claves regni cœlorum*, hæc scribit: *Hunc locum quidam non intelligentes, aliquid servant de supercilio Phariseorum, ut damnare innoxios vel solvere se putent noxios, cùm apud Deum non sententia Sacerdotum, sed eorum vita quæratur. In Levitico se ostendere Sacerdotibus jubentur leprosi, quos illi non faciunt leprosos vel mundos, sed discernunt qui mundi vel immundi sint.* Quibus verbis videtur Sacerdotes Evangelicos legalibus æquiparare in hoc quod sicut illi non mundabant leprosos, sed eos mundos esse judicabant: ita Sacerdotes Evangelici non justificant peccatores, nec eos mundant, sed eos mundos esse ostendunt: Ergo sensus formæ absolutionis est iste præcisè, Ego declaro te esse absolutum, & à peccatis mundatum. Idque confirmari potest exemplo Lazari, qui priùs fuit à Christo resuscitatus, & postea à Discipulis vinculis solutus. Ex quo colligit Augustinus peccatorem priùs à Deo intus per gratiam vivificari, quàm à Sacerdote à vinculis absolvi.

38. Respondeo Hieronymum comparare Sacerdotes Evangelicos legalibus, non in eo quod sicut legales non mundabant, sed tantùm mundatos declarabant, sed in eo solùm quod sicut legales non poterant suo arbitrio discernere inter lepram & lepram, sed solùm juxta merita causæ, ita neque Sacerdotes Evangelici judicare debent aut possunt de peccatis, juxta suum beneplacitum, ita ut possint damnare innoxium, vel absolvere pravum, sed juxta uniuscujusque dispositionem.

39. Ad confirmationem respondet Divus Thomas opusc. 22. cap. 2. comparationem illam peccatoris cum Lazaro, moralem esse, non litteralem, subindeque ex illa nullum firmum argumentum posse deduci. Augustinus verò, & alij SS. Patres, qui dicunt peccatorem priùs à Deo vivificari per gratiam, quàm à Sacerdote absolvatur, explicandi sunt, non de perfecta vivificatione per gratiam sanctificantem, sed de imperfecta per gratiam excitantem, quæ inchoat vitam animæ per actum aliquem supernaturalem, ad quem movet & excitat peccatorem. Vel dici potest, quod SS. illi Patres solùm volunt, quod Deus sic interdum peccatorem prævenit, ut per contritionem charitate perfectam, ante sacramenti susceptionem, planè vivificetur.

40. Sequitur secundò ex dictis, sensum horum verborum, *Absolvo te*, non esse illum quem fingunt Gabriel & Nominales, nimirum, Ego eximo te ab obligatione subjiciendi peccata tua clavibus Ecclesiæ: remittere enim obligationem confitendi peccatum, non est propriè remittere peccatum ipsum. Addo quod hæc interpretatio non habet locum, quando quis absolvitur à solis venialibus, vel à mortalibus semel confessis; siquidem etiam ante absolutionem erat pœnitens liber ab obligatione talia peccata confitendi. Item qui absolvitur indirectè tantùm à reservatis, non liberatur ab obligatione confitendi illa superiori: Ergo falsa est illa interpretatio.

41. Sequitur tertiò, hæc verba, *Absolvo te*, non habere sensum illum quem Alensis & D. Bonaventura ipsis attribuunt, nempe remitto tibi pœnam temporalem peccatis tuis debitam, tum quia remittere pœnam temporalem non est propriè remittere peccatum ipsum: tum etiam, quia fieri potest, ut quis cum tanta contritione accedat ad Sacramentum pœnitentiæ, ut ex vi talis contritionis remittatur ipsi tota pœna etiam temporalis, atque adeò non semper verificaretur forma Sacramenti pœnitentiæ.

42. Sequitur quartò, non valere modum explicandi Hugonis à S. Victore, asserentis hæc verba, *Absolvo te*, significare remitto tibi pœnam æternam pro culpa debitam. Nam hæc explicatio verba Christi & formæ absolutionis detorquet in sensum improprium: etenim pœna non est peccatum, licèt ex peccato orta sit; unde remittere peccata, & absolvere à peccatis, verè & propriè, non est remittere tantùm pœnam, ut suprà dicebamus. Præterea, pœna æterna simul cum culpa remittitur, & per consequens, si apte absolutionem culpa remissa est, ut vult iste Author, etiam pœna æterna fuit condonata, vel in temporalem commutata. Addo quod, habens solùm peccata venialia, verè absolvitur, & tamen ipsi non remittitur pœna æterna, cùm illa peccatis venialibus non sit debita. Ex quo etiam confutatus manet modus dicendi Joannis Medinæ, peccata enim venialia à regno cœlesti non excludunt: Ergo quando aliquis ab illis absolvitur, verba absolutionis hunc sensum efficere nequeunt: Ego aperio tibi januam regni cœlorum.

Verus ergo sensus horum verborum, *Ego absolvo te*, est ille quem assignat S. Thomas 3. part. quæst. 84. art. 3. ad 5. ubi rejecto modo explicandi Magistri sententiarum, subdit: *Esset autem perfectior expositio: Ego te absolvo, id est Sacramentum absolutionis tibi impendo.* Quorum verborum sensus non est, ut falsò existimant aliqui, Ego tibi confero, vel applico Sacramentum absolutionis, esset enim explicatio frivola & nugatoria, quia idem per idem significaret; sed iste quem adducit Cajetanus: Quantùm est ex me verè te absolvo à vinculis, & peccata tibi remitto, seu tibi confero Sacramentum absolutivum à peccatis, & collativum gratiæ remissivæ. Unde in Sacramento informi, in quo propter indispositionem pœnitentis Sacramentum non confert gratiam, verificatur hæc forma; non quia reipsa detur gratia, sed quia Sacramentum, quantùm est ex parte sua, est gratiæ causativum, & ex vi & efficacia verborum eam causare intendit, licèt per accidens non detur. Est exemplum in Sacramento Ordinis, cujus forma ab Episcopo sic profertur: *Accipe Spiritum Sanctum* &c. hæc enim verba verum habent, etiam dum ordinatus est in statu peccati mortalis, quia faciunt hunc sensum, impendo tibi, quantùm est ex me, Spiritum Sanctum; cum quo tamen stat, non dari gratiam Spiritus Sancti habenti obicem. Similiter verificatur hæc forma, quando pœnitens justificatus ad hoc Sacramentum accedit, nam in tali casu accipit majorem gratiam per modum remissivæ, licèt actu non remittat peccata; sicut qui accipit per accidens primam gratiam in Eucharistia, accipit illam per modum nutritivæ. 43

Ex quibus intelliges, licitum esse de iisdem peccatis, validè confessis & remissis, novam petere absolutionem Sacramentalem, modò novâ confessione, & novâ contritione, vel attritione, subjiciantur clavibus Ecclesiæ; quia peccata, etiam validè confessa & remissa, novâ confessione & dolore informata, novam præbent materiam proximam, ut cum nova absolutione novum Sacramentum efficere valeant; sicut eadem aqua quæ est materia remota Baptismi, pluribus ablutionibus super diversas personas applicata, fit proxima materia capax plurium formarum Sacramentalium, subindeque plurium Baptismatum. Vel sicut idem oleum, quod est materia remota Extremæ-Unctionis, pluribus unctionibus, non modò diversis infirmis, sed eidem applicata, fieret proxima materia plurium formarum, ac proinde Sacramenti Extremæ-Unctionis. Addo quod, quando pœnitens de iisdem peccatis validè confessis & remissis iterum confitetur, verificatur forma absolutionis; quia tunc Sacramentum est verè absolutivum à peccatis, & verè confert gratiam remissivam, & à peccatis solutivam, quamvis per accidens pœnitens illorum peccatorum vinculis non sit ligatus: Ergo licitum est de iisdem peccatis validè confessis & remissis, novam petere absolutionem Sacramentalem. Quod potest confirmari tum ex communi usu & praxi fidelium, qui sæpe generales confessiones de peccatis aliàs confessis facere solent, etiam si nullum dubium habeant quod priores fuerint invalidæ. Tum etiam ex Canone, *Quem pœnitet*, de pœnit. dist. 1. ubi sic dicitur: *Unde patet quod quanto pluribus confitebitur in spe veniæ turpitudinem criminis, tanto facilius consequetur indulgentiam re-*

missionis. Quibus verbis, non solùm approbatur modus confitendi eadem peccata pluribus Sacerdotibus, sed etiam additur causa impulsiva ad id faciendum, quæ est facilior consecutio remissionis peccatorum.

45. Dices, si Sacramentum pœnitentiæ circa eadem peccata iterari possit, poterit etiam iterari Sacramentum matrimonij circa easdem personas matrimonio jam ligatas; nam sicut per novam confessionem Sacramentalem & dolorem eorundem peccatorum, ponitur nova materia proxima, supra quam cadere potest nova absolutio Sacramentalis; ita per novos actus & consensus conjugum super eadem corpora, ponitur nova materia proxima capax novi Sacramenti matrimonij.

46. Sed nego consequentiam & paritatem; materia enim proxima Sacramenti matrimonij, est prima sui traditio conjugi; prima autem traditio non potest iterari, circa eandem personam; in Sacramento verò pœnitentiæ materia proxima non est prima confessio, & primus dolor de peccatis, sed indifferenter prima vel secunda confessio, & primus vel secundus dolor; unde forma absolutionis non significat determinatè primam remissionem peccatorum, sicut matrimonium primam sui traditionem conjugi, sed indifferenter primam vel secundam remissionem, juxta capacitatem subjecti.

ARTICVLVS IV.

An absolutio dari possit scripto, vel absenti, vel saltem pœnitens absenti Sacerdoti per litteras aut internuntium confiteri?

§. I.

Referuntur sententiæ.

47. IN hujus celebris difficultatis resolutione tres reperio Authorum sententias. Prima affirmat absolutionem impendi posse per litteras, & absenti, subindeque nec esse de essentia Sacramentalis absolutionis ut proferatur voce humanâ, nec quod pœnitenti præsenti impendatur. Ita docuere quidam antiqui Theologi, quorum sententiam ferè extinctam & obliteratam renovarunt & suscitarunt in Hispania aliqui ex Patribus Societatis, qui ut refert P. Dufai in Tractatu de pœnitentia, hanc sententiam non solùm in privatis suis collegiis, ut Vallisoleti, Salmanticæ, Compluti, tanquam veriorem docuerunt, nullâ initio adjectâ necessitatis aut articuli mortis limitatione, quam post acres & frequentes præcipuè nostrorum disputationes apposuerunt, verùm etiam aliqui ex ipsis eam typis mandarunt, ut Henricus Henriques in sua Summa morali, cujus rei causâ prohibitam fuisse donec emendaretur, testatur Joannes Baptista Possevinus, Archipresbyter Mantuanus lib. de officiis curati cap. 15. Henricum secutus est Emanuel Sa in suis Aphorismis Antuerpiæ anno 1599. & sequenti Lutetiæ editis, ubi sic ait: *Non licere absenti per nuntium aut per scriptum confiteri, quidam aiunt, ego cum illis sentio, qui & id concedunt, & posse absentem etiam per scriptum absolvi, aut per nuntium.* Et rursus: *Absolvi posse absentem alij aiunt, alij negant. Ego puto posse, cum causa subest, ut si absolvisti quem non poteras, acceptâ postea absolvendi potestate, si commodè non potest vocari ad te, possis absentem absolvere, non solùm ab excommunicatione, sed etiam à peccatis. Quòd si meritò dubitas an ad absolutionem sit dispositus, potes mente addere conditionem, si es dispositus.* Verùm Aphorismi illi ab hoc & aliis erroribus, à Magistro sacri Palatij expurgati sunt, cujus correctionis & censuræ (quam iniquam vult fuisse, & ex solo livore Dominicanorum in suos natam) conqueritur Theophilus Raynaudus in dissertatione de Epistolari confessione, ubi etiam suadere conatur, sententiam istam nostris Thomistis olim fuisse communem, & refert ex Facundez, opinionem de licita & valida absolutione absenti impartita, ex familia sancti Dominici ortam fuisse, & adolevisse, ac denique in ejusdem familiæ sinu extinctam atque sepultam esse. Idem asserunt Suarez, Coninck, & alij Societatis scriptores. Verùm hanc calumniam depellit P. Baronius tomo 1. Theologiæ moralis disp. 1. sect. 3. art. ultimo, ubi ostendit, nullum Thomistarum clarè asseruisse, integrum Sacramentum licitè & validè confici inter absentes, cùm S. Thomas in 4. dist. 16. quæst. 3. art. 4. satis apertè docuerit, nullam esse confessionem Sacramentalem absenti factam, quia asserit *utilius esse in extrema necessitate confiteri Laïco præsenti, quàm Sacerdoti absenti.* Si qui ergo Thomistarum asserant, pœnitentem absenti Sacerdoti per litteras aut internuntium confessum, validè ab illo posse absolvi, solùm volunt, quod ubi pœnitens per litteras misit peccata sua absenti Confessario, si postea in præsentia ejus dicat, quod de omnibus illis se accusat, potest ab eo præsente validè absolvi; quia tunc fit Confessio in præsentia Sacerdotis, cùm idem sit scriptum illud ratificare in præsentia Sacerdotis, ac illi præsenti confiteri. Unde immeritò citantur pro sententia jam adducta & explicata, vel pro alia quam amplectuntur Suarez, Vazquez, Toletus, Amicus, Bonacina, & alij Recentiores, existimantes, quod quamvis absolutio non possit pœnitenti absenti per scriptum vel nuntium impendi, posse tamen pœnitentem, qui per litteras vel nuntium absenti Sacerdoti confessus est, ab eo postea præsente, nullâ aliâ peccatorum confessione intercedente, absolvi. Tertia ergo sententia, quæ in schola D. Thomæ communis est, negat tam absolutionem quàm Confessionem fieri posse absenti, subindeque pœnitentem absenti Sacerdoti per litteras aut internuntium confessum, non posse ab eo præsente postea sine nova Confessione validè absolvi.

§. II.

Vera sententia tribus sequentibus conclusionibus statuitur.

DIco primò, de essentia absolutionis esse, ut voce humanâ proferatur, subindeque absolutionem in scriptis datam, esse invalidam.

48. Probatur primò ex Concilio Florentino & Tridentino asserentibus verba esse formam cujuslibet Sacramenti, à qua deinde lege excipiunt solum Sacramentum matrimonij, dicendo in hoc *regulariter* tantùm verba esse necessaria; specialiter verò de forma Sacramenti pœnitentiæ asserunt esse verba quæ Sacerdos profert dum dicit, *Ego te absolvo* &c. Ex quibus sic arguo: Vel Concilia loquuntur de verbis propriè dictis, seu voce humanâ prolatis, vel de verbis impropriè, accipiendo

cipiendo verbum pro eo omni quod ſupplet vicem ipſius, ut ſunt nutus & ſcripta? Secundum dici non poteſt, aliàs immeritò à lege univerſali excepiſſent Concilia Sacramentum matrimonij, quia ſemper in illo requiruntur verba propriè vel impropriè dicta : Ergo primum eſt admittendum, ſubindeque de eſſentia abſolutionis eſt ut voce humanâ proferatur.

49. Probatur ſecundò ex D. Thoma 3. part. quæſt. 60. art. 6. ubi docet Sacramenta novæ legis eſſentialiter conſtare verbis humanis ; ex quo inferunt Theologi contra Scotum, Angelos de via ordinaria non poſſe miniſtrare Sacramenta, etiam per corpora aſſumpta, quia nequeunt in illis humana verba proferre ; utpote cùm locutio humana ſit actio vitalis procedens à principio intrinſeco, locutio verò ab Angelis formata in corporibus aſſumptis, fiat ab ipſis Angelis ſolùm extrinſecè aſſiſtentibus hujuſmodi corporibus. Sicut ergo forma reliquorum Sacramentorum, ſolo excepto matrimonio, propriis verbis humanis proferenda eſt (nemo enim unquam dixit Baptiſmum, Confirmationem, Euchariſtiam, Ordinem, Extremam-Unctionem perfici tantùm ſcripto) ita & forma Sacramenti pœnitentiæ. Idque conveniens eſt, tum ex parte Sacramenti, tum ex parte Miniſtri, tum ex parte pœnitentis. Ex parte quidem Sacramenti, quia cùm ſit judicium quoddam ſolemne pietatis divinæ quo reus homo abſolvitur, debet ſententia abſolutionis, ſicut in aliis judiciis ſolemnibus, voce humanâ proferri. Ex parte verò Miniſtri, quia valde ipſi honorificum eſt, quod expreſſis & formalibus verbis peccatorem abſolvat, & peccata dimittat. Ex parte demum pœnitentis, quia majorem habet certitudinem ſuæ juſtificationis, audiens ſub expreſſis & formalibus verbis latam ſuæ abſolutionis ſententiam.

Dico ſecundò, abſolutionē nō poſſe dari abſenti.

50. Probatur concluſio ratione fundamentali, quam inſinuat Cajetanus in Summa verbo *Confeſſio* conditione 11. petiturque ex verbis illis formæ *Abſolvo te*, nam particula *te*, vel æquivalens, expreſsè ad perſonam præſentem dirigenda eſt, juxta Chriſti inſtitutionem ; ſicut in Euchariſtia verba, *Hoc eſt*, ad materiam præſentem diriguntur : Unde ſicut Sacerdos non poteſt conſecrare panem abſentem ; ita nec pœnitentem abſentem Sacramentaliter abſolvere.

51. Dices, Pœnitens poteſt abſolvi per hanc formam, *Abſolvo Petrum*, vel *Abſolvatur Petrus*, quæ non neceſſariò deſignat præſentiam abſolvendi : Ergo ratio videtur inefficax.

Sed contra : Eatenus pœnitens poteſt abſolvi per hanc formam, *Abſolvo Petrum*, vel *Abſolvatur Petrus*, quatenus æquivalet iſti, *Abſolvo te*, ſubindeque quatenus ex circunſtantiis intelligitur de Petro perſonaliter præſente : Ergo licèt pœnitens abſolvatur per hanc formam, *Abſolvo Petrum*, vel *Abſolvatur Petrus*, ſi tamen ille ſit abſens, ſolutio erit invalida. Hæc concluſio magis patebit ex dicendis in ſequenti.

Dico tertiò, pœnitens non poteſt abſenti Sacerdoti per litteras aut internuntium Sacramentaliter confiteri.

52. Probatur primò ex Tridentino ſeſſ. 14. cap. 2. ubi dicitur, *eos qui ſe crimine aliquo poſt Baptiſmum contaminaverint, non jam repetito Baptiſmo ablui, ſed ante hoc tribunal* (pœnitentiæ) *tanquam reos ſiſti voluit Chriſtus, ut per Sacerdotum ſententiam, quoties ab admiſſis peccatis ad ipſum pœnitentes confugerint, poſſent liberari.* Sed ante tribunal ſiſti, aut confugere ad tribunal, nihil eſt aliud, niſi præſenti confiteri præſentem, & peccata manifeſtare per ſeipſum : Ergo ex Tridentino Chriſtus Dominus inſtituit ut Confeſſio fieret præſenti Sacerdoti.

Probatur ſecundò exemplo leproſorum, qui ſe Sacerdotibus oſtendere juſſi ſunt, ut de lepra purgata judicarent ; per hoc enim neceſſarium eſſe indicatur, ut pœnitentes coram Confeſſario Sacerdote ſe ſiſtant, ac præſentes peccata ſua per ſeipſos declarent, & abſolutionem ab illis recipiant. Unde in Decreto diſt. 1. de pœnit. cap. *Quem pœnitet* ex cap. 10. libri de vera & falſa pœnitentia, qui inter opera Auguſtini reperitur, ſic dicitur : *Præcepit Dominus mundandis ut oſtenderent ora Sacerdotibus* (Lucæ 17.) *docens corporali præſentiâ confitenda peccata, non per nuntium, aut per ſcriptum manifeſtanda : Dixit enim ora monſtrate ; & omnes, non unus pro omnibus : Non alium ſtatuatis nuntium qui pro vobis offerat munus à Moyſe ſtatutum ; ſed qui per vos peccaſtis, per vos erubeſcatis ; erubeſcentia enim ipſa partem habet remiſſionis ; in hoc enim quod per ſeipſum dicit Sacerdoti, & erubeſcentiam vincit timore offenſi, fit venia criminis &c.* Quibus verbis apertè docetur, Confeſſionem ſoli præſenti Sacerdoti poſſe fieri. Unde paulò inferiùs ſubditur : *Tanta itaque vis Confeſſionis eſt, ut ſi deeſt Sacerdos, confiteatur proximo, ſæpe enim contingit quod pœnitens non poteſt confiteri coram Sacerdote, quem deſideranti nec locus nec tempus offert ; etſi ille cui confitetur poteſtatem ſolvendi non habeat, fit tamen dignus veniâ, ex Sacerdotis deſiderio, qui ſocio confitetur turpitudinem criminis.* Similia docet S. Thomas ſuprà quæſtione 9. art. 3. ad 3. ubi ait *quod in abſentia proprij Sacerdotis, etiam poteſt laïco fieri Confeſſio, & ideò non oportet quod per ſcriptum fiat.* Ex quibus apertè colligitur, nullam eſſe Confeſſionem Sacramentalem abſenti Sacerdoti factam ; ſi enim illa eſſet valida, malè conſuleret S. Thomas, & Author libri de vera & falſa pœnitentia, in extrema neceſſitate confiteri potiùs laïco præſenti, quàm Sacerdoti abſenti.

Probatur tertiò concluſio ex decreto Clementis VIII. qui cùm celebrem iſtam controverſiam, quæ inter Patres Ieſuitas & Dominicanos verſabatur, & in Hiſpania præcipuè, magno animi ardore & contentione agitabatur, ad ſuum tribunal advocaſſet, re attentè & maturè conſideratâ, & auditis omnium Ordinum Theologis, damnavit illam Sacramenti pœnitentiæ adminiſtrationem per Epiſtolam inter abſentes, quam nonnullis libris editis Patres Societatis docebant, & quam rumor erat à pluribus illorum uſurpari & ad praxim reduci. Emanavit itaque decretum à Pontifice, cujus hæc ſunt verba. *Die 20. menſis Junij anno à Nativitate Domini noſtri Ieſu Chriſti 1602. in generali Congregatione S. Romanæ & Vniverſalis Inquiſitionis, habita in Palatio Apoſtolico in monte Quirinali, coram Sanctiſſimo Domino noſtro Clemente, divinâ providentiâ, Papâ octavo. Propoſitâ quæſtione utrum liceat per litteras ſeu internuntium Confeſſario abſenti peccata Sacramentaliter confiteri, & ab eodem abſente abſolutionem obtinere? Sanctiſſimus Dominus noſter, auditis votis Patrum Theologorum, & re cum illuſtriſſimis & Reverendiſſimis Dominis Cardinalibus, contra hæreticam pravitatem generalibus Inquiſitoribus, maturè ac diligenter conſideratâ, hanc propoſitionem, ſcilicet licere per litteras, ſeu in-*

ternuntium Confessario absenti, peccata Sacramentaliter confiteri, & ab eodem absente, absolutionem obtinere; ad minus uti falsam, temerariam, & scandalosam, damnavit, ac prohibuit, præcipitque ne deinceps ista propositio, publicis, privatisque lectionibus, concionibus, & congressibus, doceatur, neve unquam tanquam aliquo casu probabilis defendatur, imprimatur, aut ad praxim quovis modo deducatur. Quod si quis illam docuerit, defenderit, imprimi fecerit, aut etiam de ea disputativè tractaverit, nisi forsan impugnando, vel ad praxim, seu directè vel indirectè deduxerit, præter excommunicationem latæ sententiæ, quam ipso facto incurrat, & à qua non possit, præterquam in articulo mortis, ab alio, quacunque etiam dignitate fulgenti, & S. Romanæ Ecclesiæ majori Pœnitentiario, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice, absolvi: aliis etiam pœnis arbitrio infligendis subjaceat.

55. Adversarij videntes se hoc Pontificis decreto manifestè perstringi, suamque de Episcopi confessione damnati sententiam, ut vim ejus declinarent, duplicem excogitarunt solutionem seu explicationem. Aliqui dixerunt, supradictam de absentis confessione opinionem, ut illicitam quidem, sed non ut invalidam, à Clemente fuisse rejectam; quia nimirum dixit, hanc propositionem à se damnari, *licere per litteras absenti confiteri*, nec de validitate vel invaliditate quidquam dixit. Alij verò affirmarunt, hoc tantùm decreto prohiberi, ne absenti absolutio detur, non prohiberi verò ne absenti confessio fiat; nec damnari confessionem absenti factam, sed duntaxat absolutionem absenti datam. Unde dixerunt, Pontificem non damnasse utramque partem supradictæ propositionis disjunctim seu divisim, sed collectivè tantùm & conjunctivè. Ita Suarez tomo 4. ad 3. p. disp. 21. sect. 4.

56. Verùm neutra interpretatio potest subsistere. Non quidem prima, nam quòd Pontifex Episcopi confessionem factam absenti, nedum ut illicitam, sed etiam ut invalidam proscribat, & quòd non solùm vetet ne factum liceat, sed etiam ne factum teneat, declaret, apertè ex his verbis colligitur: *Neve unquam tanquam aliquo casu probabilis defendatur, aut in praxim quovis modo deducatur.* Si enim confessio facta absenti per epistolam aut internuntium valida esset, esset etiam licita in aliquo casu, urgente nimirum extremâ necessitate salutis, quo tempore omnia media valida, sunt licita, id exigente supremo periculo æternæ damnationis; ut si aliter moribundus salutem consequi non valeat, quia nec Sacerdotem præsentem habere potest, nec probabiliter sperat se contritionem habiturum. Unde si validè quis posset confiteri absenti, hoc nullâ humanâ potestate, etiam Pontificiâ, prohiberi posset in tali casu, cum dispendio salutis animæ: Cùm ergo Pontifex strictissimè, & sub pœna excommunicationis sibi reservatæ, opinionem illam quæ asserit licere absenti per Epistolam vel internuntium confiteri, quovis modo, aut in quocunque casu, ad praxim deducere prohibeat, manifestum est, ipsum censere talem confessionem esse invalidam, & non solùm illicitam.

57. Non valet etiam interpretatio Suaris. Nam ut rectè discurrit Vincentius Candidus tomo 1. disquisitionum moralium disquisit. 24. art. 25. dubitatione 6. Quando utraque pars propositionis copulativæ revocatur in controversiam, si Summus Pontifex damnat propositionem hypotheticam, censetur utramque partem divisivè damnare, ut videmus in propositionibus hypotheticis damnatis in Concilio Tridentino sess. 6. can. 4. & 9. & sess. 13. canone etiam 4. & 9. & sess. 24. can. 2. 3. & 9. At in præsenti casu non erat tantùm controversia de toto copulato, sed etiam de utraque parte copulativæ seorsim sumptæ, & præsertim de confessione facta per litteras seu internuntium Confessario absenti, ex qua non minora pericula, incommoda, & scandala oriuntur, quàm ex absolutione per litteras pœnitenti absenti transmissa: Ergo Pontifex utramque partem supradictæ propositionis disjunctivè ac divisivè damnavit, suoque decreto, non solùm prohibuit ne absolutio absenti detur, sed etiam confessionem absenti factam damnavit.

Confirmatur: Si Pontifex disjunctivè tantum 58.
partes supradictæ propositionis hypotheticæ damnasset, neutra pars illius esset determinatè damnata, & consequenter sicut Adversarij volunt quod sit solùm damnata ratione secundæ partis, ita liceret aliis dicere, quod sit damnata solùm, ratione primæ partis, & sic utraque pars illius propositionis divisivè sumpta esset probabilis, & æquè liceret Sacerdoti absolutionem transmittere per litteras pœnitenti, ac ipsi pœnitenti per litteras vel internuntium confiteri Sacerdoti absenti, subindeque totum pœnitentiæ Sacramentum posset peragi inter absentes. Unde interpretatio illa Suaris, non solùm à Clemente VIII. sed etiam à Paulo V. fuit reprobata, qui insuper jussit ut ex tomo 4. Suaris in 3. p. sectio integra, interpretationem illam continens, amoveretur, ut patet ex decreto facto in generali Inquisitione, & his verbis expresso. *Die 14. Julij 1605. propositâ causâ P. Francisci Suarez Iesuitæ, & consideratis his quæ scripsit tomo 4. in 3. partem S. Thomæ sect. 4. disp. 21. interpretando decretum felicis recordationis Clementis Papæ octavi die 20. Junij 1602. quo damnavit hanc propositionem, videlicet licere per litteras seu internuntium, Confessario absenti peccata Sacramentaliter confiteri, & ab eodem absolutionem obtinere, ac etiam maturè discussis his quæ idem P. Suarez adduxit in defensionem suæ interpretationis; auditis votis illustrissimorum Dominorum Cardinalium, Sanctissimus decrevit, dictam interpretationem non subsistere, & ideò amovendam esse ab ejus libris, juxta decreta aliàs facta à felicis recordationis Clemente Papa VIII. de quibus in actis S. Officij.*

59. Item in alio decreto ejusdem Congregationis 20. Julij ejusdem anni, sic habetur: *Ex libro Francisci Suarez Iesuitæ tomo 4. ad 3. p. disp. 23. sect. 1. num. 12. amoveantur infrascripta verba, videlicet:* Atque ex hac resolutione &c. usque in absentia Confessoris. *Idem P. Suarez corrigat suum librum, & antequam evulget, ostendat huic Congregationi.*

Et rursus die 18. Augusti ejusdē Congregationis aliud editum fuit decretum hujus tenoris: *Sanctissimus decrevit ex tomo 4. P. Suarez Iesuitæ in 3. p. S. Thomæ disp. 21. de confessione, sectionem quartam cui titulus est,* Utrum de necessitate confessionis sit ut pœnitens Sacerdoti absenti immediatè & per seipsum revelet peccata sua? *totam esse amovendam, nec aliam ejus loco subrogandam.* Ex quibus liquet, interpretationem Patris Suaris non posse subsistere. Unde mirum est quod adhuc aliqui ex Patribus Societatis eâ utantur, ut videre est apud Franciscum Amicum tomo 8. disp. 11. sect. 4. num. 62. ubi hæc scribit: *Ex his sequitur propositionem Pontificis intelligi conjunctivè, ut non liceat per litteras simul confiteri & absolvi; non disjunctivè, quoad confessionem duntaxat.*

Atque hoc voluit tantùm P. Suarez, cùm Bullam Clementis explicavit; neque ob aliam causam Pontifex integram sectionem ex ipsius tomo delendam præcepit, nisi quia nolebat, ut ipso vivente, ejus Bulla declararetur. Duo certè in hoc Authore reprehensione digna sunt, Unum, quòd interpretationem illam Suaris, ter vel quater à Summis Pontificibus Clemente VIII. & Paulo V. in Congregatione generali Romanæ Inquisitionis reprobatam, adhuc post tot prohibitiones usurpare audeat, & ut veram ac legitimam admittat. Alterum, quòd asserat non aliam ob causam Clementem VIII. præcepisse integram sectionem ex tomo Suaris avelli, nisi quia nolebat ut ipso vivente ejus Bulla declararetur. Nam quòd hæc talis præcepti vera & legitima causa non fuerit, ex eo liquet, quòd post Clementis VIII. obitum, Paulus V. illius successor, ter idem jusserit, triplici decreto suprà adducto. Certè sinceriores & cautiores sunt, Delugo, Aversa, & Martinonus, qui ingenuè fatentur, interpretationem illam Suaris, à mente Pontificis prorsus esse alienam, & prædictam propositionem, non divisim tantùm, sed conjunctim, & quoad utramque partem, fuisse ab illo damnatam.

60. Demum suaderi potest conclusio hoc discursu: In casu quo fieret confessio Sacramentalis per litteras Sacerdoti absenti, vel ipse Sacerdos lectâ confessione proferret voce sensibili absolutionem, vel scriptam mitteret ad pœnitentem, vel accederet ad pœnitentem, ipsumque præsentem absolveret? Primum & secundum dici nequeunt, quia ut in prima & secunda conclusione ostendimus, & fatetur Suarez, absolutio data in scriptis, vel absenti impensa, invalida est. Si verò tertium dicatur, quæro, an pœnitens post adventum Sacerdotis, in ejus præsentia ratificat confessionem factam per litteras, & de peccatis per epistolam declaratis petit absolutionem, vel non, sed tantùm Sacerdos in præsentia absolvit eum, virtute scripti ad se missi? Si primum, cessat præsens difficultas, & casus de quo disputamus; fit enim tunc confessio in præsentia Sacerdotis, quia idem est scriptum illud ratificare in præsentia Sacerdotis, & absolutionem ab eo petere, ac ipsi confiteri; certificatur enim tunc Sacerdos in præsentia pœnitentis de ejus statu. Secundum verò dici nequit, nam si Sacerdos pœnitentem absolvit in virtute scripti priùs ad se missi, nullam scripti ratificationem à pœnitente exigendo, perinde est ac si illum absolveret in absentia, & eadem sequuntur inconvenientia; quia per talem præsentiam non magis certificatur Sacerdos de statu pœnitentis, quando profert absolutionem, quàm per scriptum certificabatur; & potest contingere quod pœnitens mutaverit voluntatem, & careat dolore de peccatis quem habuit antea, sitque tunc in actuali affectu ad homicidium vel fornicationem, subindeque quod Sacerdos supra materiam indebitam proferat absolutionem.

A est conveniens: Ergo similiter non est de essentia absolutionis, ut voce humanâ proferatur, sed nutibus vel scripto dari potest.

Respondeo, concesso Antecedente, negandò consequentiam & paritatem. Ratio discriminis est primò, quia in Sacramentis forma debet esse expressior quàm materia, unde cùm in Sacramento pœnitentiæ absolutio habeat rationem formæ, & Confessio rationem materiæ, nihil mirum si lex & traditio divina, verba exigat ut sua vis absolutioni constet, Confessionem verò patiatur vagam & indeterminatam esse, & verbo, nutibus, scripto, vel per interpretem fieri. Unde Sacramentum pœnitentiæ medium est inter matrimonium & alia Sacramenta; nam cùm præcipuâ sui parte, nempe absolutione, ad alia Sacramenta accedat, quæ nulla sunt nisi verbo administrentur, Confessio quæ est pars altera, habens rationem materiæ, similior est Matrimonio, quod non solùm verbis, sed etiam scriptis vel nutibus contrahi & peragi potest. 62.

Secunda ratio discriminis est, quia plures causæ moraliter impedire possunt pœnitentem à Confessione vocali, quàm Sacerdotem à vocali absolutione; constat enim quod omnes muti, barbari, & ignotæ linguæ homines, verbis nequeunt confiteri, unde ut scripta, vel nutus, aut interpretem adhibeant, necesse est. Sacerdos verò, cùm possit verbis efferre quæ sentit vel judicat, vix ullæ causæ occurrunt, quæ ipsum à vocali formæ prolatione impedire valeant; ideòque rectè à Christo institutum est, ut absolutio nonnisi verbis impendi possit, licèt Confessio scriptis, & nutibus, vel per interpretem fieri valeat. 63.

Objicies secundò: Absolutio ab excommunicatione, data in scriptis, valida est: Ergo & absolutio à peccatis. 64.

Sed nego consequentiam & paritatem, non enim eadem est ratio de absolutione ab excommunicatione, ac de absolutione à peccatis; sicut enim absolutio ab excommunicatione non requirit certam formam verborum, ita nec verba propriè dicta, quia non operatur ut instrumentum Christi ad effectum supernaturalem, sed ut instrumentum absolventis, qui in absolvendo ab excommunicatione, ut principalis author, ipse sibi instrumentum determinat. Vide quæ suprà art. 2. § 2. ex opusculo 22. D. Thomæ retulimus.

Objicies tertiò contra secundam conclusionem: S. Thomas Cantuariensis absens absolutionem petiit à Sede Apostolica, teste Scoto in 4. dist. 17. Et Sanctus Cyprianus libr. 3. Epist. 17. ait quod lapsi per Epistolam reconciliationem ab ipso petierunt: Ergo absolutio absenti data, valida est. 65.

Ad exemplum de S. Thoma Cantuariensi respondent aliqui Recentiores, factum illud incertum esse ac dubium, quia Scotus non refert unde historiam illam desumpserit. Verùm illi in historia Ecclesiastica parùm versati sunt, cùm Baronius in Annalibus tomo 12. ad annum 1164. num. 6. illud plenè referat. Unde respondetur quod S. Thomas Cantuariensis, absolutionem Sacramentalem à Sede Apostolica non postulavit, nec eam illi Alexander III. dedit, sed canonicam tantùm; propterea quod non satis animosè in Consilio Regis Angliæ jura Ecclesiæ à se defensa fateretur, & se indignum esse Sacerdotio propter hoc ipsum judicaret, ut ex illius ad Pontificem Epistola, & ex Pontificis rescripto manifestum est, sic enim habet: *Si te recolis aliquid* 66.

§. III.

Solvuntur objectiones.

61. OBjicies primò contra primam conclusionem: Non est de essentia Sacramenti pœnitentiæ, ut Confessio voce fiat, seu per locutionem oris vocalem; unde potest fieri nutibus, vel scripto, cùm muti ad Confessionem admittantur, quos tanto bono & tali remedio privari non

commisisse de quo propria te debeat conscientia remordere, quidquid sit, Sacerdoti qui discretus & providus habeatur, tibi confulimus per pœnitentiam confiteri: Quo facto misericors Dominus, qui multò amplius ad cor respicit, quàm ad actus, tibi consuetæ pietatis suæ miseratione dimittet: Et nos de Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, meritis confidentes, te ab eo quod est commissum absolvimus, & id ipsum fraternitati tuæ authoritate Apostolicâ relaxamus. En ut eum ad Sacerdotem ire monet, ac ei confiteri, ut nimirum absolutionem Sacramentalem ab eo recipiat, propter quam solam Confessio fieri solet Sacerdoti: Ergo absolutio Pontificis non fuit Sacramentalis, sed canonica tantùm, seu à censuris quas incurrisse videbatur, ob jura Ecclesiæ non satis animosè defensa. Unde subdit Pontifex, quod à Missarum solemniis vel celebratione abstinere deinceps non debeat, quod potissimùm ad censuræ quam sanctus ille Episcopus & Martyr formidabat, absolutionem pertinere videtur.

67. Ad locum Cypriani dico, ex illo potiùs colligi oppositum, sic enim habet: *Si qui infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectent præsentiam nostram, quin apud Presbyterum quemcumque præsentem, vel si Presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud Diaconum quoque exomologesim facere delicti sui possit.* Ubi manifestè præsentiam requirit, nec agit de absolutione Sacramentali; alioquin non scriberet, eam in defectum Presbyteri, committi posse Diacono.

68. Objicies quartò: Sacramentum pœnitentiæ institutum est per modum judicij, ut docet Tridentinum sess. 14. cap. 5. unde absolutio Sacramentalis est quædam sententia in foro conscientiæ data: Sed in judicio forensi Judex absolvere potest absentem: Ergo & in Tribunali pœnitentiæ Sacerdos poterit pœnitentem absentem à peccatis absolvere.

69. Respondeo quod licèt Sacramentum pœnitentiæ sit institutum per modum judicij, non tamen quoad omnia convenit cum judicio forensi, sed in multis differt ab illo. Primò quia in tribunali pœnitentiæ, idem est accusator, testis, & reus, quia est judicium voluntariè initum. Secundò, quia ipsi reo credendum est in his quæ contra vel pro se profert, quia est in favorem ipsius rei institutum. Tertiò, quia in tali judicio sententia pronuntiari debet sub expressis ac formalibus verbis, quia est expressè significativum justificationis impij. Quartò, quia Judex forensis non absolvit ab intrinseca culpa, quasi statum internum rei vel affectum immutans, sicut Sacerdos absolvit confitentem, ex vi divinæ potestatis cujus est administer. Ex quo fit, quod in judicio forensi Judex absolvere possit absentem, non verò Sacerdos in tribunali pœnitentiæ.

70. Dices, contingere potest quod Sacerdos habeat certitudinẽ moralem de statu & dispositione pœnitentis absentis, quando nimirum Sacerdos & pœnitens tam parùm abinvicem distant, ut licèt unus alterum videre vel audire non possit, propter exiguum tamen spatium loci quod nuntius impendere debet ut adeat Sacerdotem, moraliter præsumi non potest, pœnitentem suam voluntatem aut dispositionem in tam brevi tempore mutasse: Ergo tunc poterit Sacerdos pœnitentem absentem, qui per internuntium peccata confessus est, Sacramentaliter absolvere.

Respondeo, dato Antecedente, negando Consequentiam, quia ad validitatem sacramenti Pœnitentiæ, non sufficit ut minister certus sit moraliter de dispositione pœnitentis, sed etiam requiritur, ut sit præsens, ad hoc ut verificetur forma.

71. Objicies quintò: Sacramentum Matrimonij inter absentes per procuratorem celebrari potest: Ergo & sacramentum Pœnitentiæ.

Huic argumento dupliciter respondent Thomistæ: Aliqui negant Antecedens, existimantes matrimonium per procuratorem initum inter absentes, non esse verum sacramentum, sed tantùm civilem contractum; fieri autem sacramentum, quando postea contrahentes præsentes ratificant matrimonium per procuratores contractum. Alij verò, concesso Antecedente, negant consequentiam & paritatem, tum quia, inquiunt, matrimonium non perficitur certâ formâ verborum quæ requirat præsentiam contrahentium, bene tamen sacramentum Pœnitentiæ. Tum etiam, quia matrimonium importat contractum civilem, qui sæpe debet fieri inter absentes; quia bonum Reipublicæ quod respicit, id requirit. Quæ ratio non currit in sacramento Pœnitentiæ, utpote quod non per se ordinatur ad bonum publicum & temporale, sed ad bonum privatum & spirituale pœnitentis. Addo hanc inter matrimonium & alia sacramenta esse differentiam, quòd ad cætera omnia requiruntur materia & forma physicè existentia dum sacramentum celebratur: ad matrimonium verò sufficit materia & forma moraliter existens, qualis sufficit ad naturam contractûs validi. Quemadmodum etiam ad cætera sacramenta requiruntur essentialiter ex parte formæ verba propriè dicta, & ore prolata; ad matrimonium verò sufficiunt nutus aut alia signa sufficienter exprimentia consensum internum. Utraque solutio probabilis est, quæ verò sit probabilior, in Tractatu de Matrimonio resolvemus. *Disp. 2. art. 2.*

72. Objicies sextò contra tertiam conclusionem. Pœnitens confiteri potest per interpretem: Ergo & per internuntium, aut per epistolam. Unde causâ 3. quæst. 5. cap. *Qualis*, adulteræ pœnitentia *per scripturam recipienda* decernitur.

Respondeo, concesso Antecedente, negando consequentiam & paritatem, notabile enim reperitur discrimen inter eum qui confitetur peccata per litteras vel nuntium, & illum qui exponit peccata sua Sacerdoti per interpretem, ex quo nostra sententia illustrari & confirmari potest. Ille enim qui peccata confitetur per interpretem, signo & nutu actualiter ostendit Sacerdoti quod ipse dicat id quod interpres dicit; at verò quando internuntius refert peccata Sacerdoti, aut litteræ in quibus scripta sunt, ab eo absente leguntur; vel pœnitens se habet merè negativè, vel saltem cùm sit absens, signo aut nutu non ostendit se dicere Sacerdoti quod internuntius aut littera dicit: quare licèt pœnitens præsenti Sacerdoti per interpretem confessus, possit validè absovi, non tamen pœnitens qui solùm per litteras aut internuntium, ei absenti manifestavit sua peccata.

73. Ad id verò quod additur ex cap. *Qualis* de pœnitentia adulteræ scripto recipienda, dicendum est, vel corruptum esse Gratiani exemplar, & sic corrigendum, *Pœnitentia illi accipienda*, id est suscipere injunctam sibi pœnitentiam debet, ut ab adulterio absolvatur, ut appendix ibi notat, & in capitularibus Caroli Magni libro 7. cap. 127. exprimitur. Vel de pœnitentia sacramentali verba illa intelligenda non esse, sed de ea tantùm pœnitentia, quam adultera exhibet marito, ut se fideliorem fore profiteatur.

§. IV.

Solvitur difficile argumentum, de absolutione moribundi, qui in absentia Sacerdotis signa contritionis exhibuit.

74. POtest hoc argumentum sic breviter proponi. Moribundus qui ante adventum Sacerdotis ostendit signa pœnitentiæ, & petiit confiteri; ipso verò Sacerdote adveniente, omnem usum rationis amisit, ita ut ipso præsente non possit confiteri, nec ullum signum doloris ostendere; si tamen præsentes fide digni testentur ipsum dedisse signa pœnitentiæ, & hoc sacramentum reconciliationis postulasse, potest validè, imò & debet absolvi: Ergo in aliquo casu valere potest confessio facta in absentia Sacerdotis. Consequentia videtur manifesta, tunc enim Sacerdos non audit confessionem in præsentia, nam perinde est ac si infirmus confessus esset per scriptum vel nuntium. Antecedens verò probatur multipliciter, nempe authoritate Conciliorum, Pontificum, SS. Patrum, & Ritualis Romani, jussu Pauli V. editi, ac demum ratione. In primis enim in Concilio Carthaginensi IV. cap. 63. sic habetur: *Is qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu dum ad eum Sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit; dent testimonium qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam; & si continuò creditur moriturus, reconcilietur per manûs impositionem, & infundatur ori ejus Eucharistia.* Deinde in Concilio Arausicano I. can. 11. sic dicitur: *Subitò obmutescens (prout statutum est) baptizari aut pœnitentiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium aliorum verbis habeat, aut præsentis in suo nutu.* Item Leo Papa Epist. 91. ad Theodorum Forojulienſem Episcopum: *Si aliquâ* (inquit) *ægritudine ita fuerint aggravati, ut quod paulò ante poscebant, sub præsentia Sacerdotis significare non valeant; testimonia eis fidelium circunstantium prodesse debent, ut simul & pœnitentia & reconciliationis beneficium consequantur.* Demum Paulus V. in suo Rituali sic præscribit: *Si inter confitendum, vel etiam antequam incipiat confiteri, vox & loquela ægrum deficiat: nutibus & signis conetur Sacerdos, quoad fieri poterit, peccata pœnitentis cognoscere. Quibus utcunque vel in genere, vel in specie cognitis, vel etiam si confitendi desiderium, sive per se sive per alios ostenderit, absolvendus est.* Ergo juxta Concilia, Pontifices, & SS. Patres, ac Rituale Pauli V. potest & debet Sacerdos absolvere moribundum, qui ipso absente, signa contritionis exhibuit, subindeque in eo casu Confessio moribundi valida est, licèt facta sit in absentia Sacerdotis.

75. Ratio etiam id suadet: Nam si talis Confessio esset invalida, vel hoc proveniret ex eo quod non esset expressiva peccatorum in particulari, vel quia fieret aliorum testimonio? Sed ex neutro capite invalida dici potest. Non quidem ex primo, quia ad validitatem Confessionis sufficit expressio peccati in genere, ut docet D. Thomas in 4. dist. 21. quæst. 2. art. 2. de eo qui recordatur se peccasse, & oblitus est peccati in specie; nam tunc potest & debet confiteri peccatum in genere: Sed Confessio per signa æquivalet Confessioni peccatorum in genere; nam per eam pœnitens testatur se peccasse, & Confessor novum format judicium quod antea non habebat: Ergo &c. Neque etiam ex secundo, alioquin non possemus per interpretem confiteri; Confessio enim moribundi facta Sacerdoti per testem, æquivalet Confessioni per interpretem; nam sicut interpres refert peccata confitentis Confessori; ita testis peccata moribundi Sacerdoti: Ergo &c.

Huic argumento respondent aliqui ex nostris 76.
Thomistis, negando Antecedens, existimant enim, non posse sacramentaliter absolvi moribundum, qui signa tantùm doloris ostendit: Tum quia Confessio (inquiunt) est pars essentialis hujus Sacramenti: Sed qui signa tantùm doloris ostendit, non confitetur: Ergo non potest Sacramentaliter absolvi. Tum etiam, quia hoc Sacramentum est essentialiter judicium, quod cadere non potest, nisi in rem individualiter notam: Ergo non sufficit Confessio generalis, quâ pœnitens fatetur se peccasse. Ita Soto, Victoria, Cano, Navarrus, Ledesma, Candidus, & alij, qui ad prædicta testimonia Conciliorum, Pontificum, & SS. Patrum respondent, iis locis non esse mentionem de absolutione Sacramentali à peccatis, sed de remissione pœnæ publicæ peccatoribus ad statum pœnitentium admissis vel admittendis adjunctæ. Ad Rituale verò Pauli V. respondet Candidus, in eo sermonem esse de infirmo, cui solùm vox & loquela deficit, & à quo nutibus & signis potest Confessarius peccatum aliquod in genere dignoscere, putà quod in peccatum carnis lapsus est, licèt peccati hujus speciem minimè intelligat.

Verùm hæc solutio displicet: Primò quia Con- 77.
cilium Carthaginense loqui de absolutione Sacramentali, constat ex verbis illis quæ retulimus: *Et si continuò creditur moriturus, infundatur ori ejus Eucharistia*; hæc enim dari non solet, nisi prævia absolutione Sacramentali. Idem patet de Sancto Leone, & agnoscit S. Thomas 3. part. quæst. 84. art. 3. ad 2. Nam sanctus ille Pontifex paulò ante verba relata, dicit *Misericordiam Dei ita lapsibus subveniisse humanis, & divinæ suæ bonitatis præsidia sic ordinasse erga baptizatos, ut indulgentia Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum nequeat obtineri.* Indeque infert, non esse negandam pœnitentiam infirmis petentibus, aut habentibus testimonium quod petierint.

Secundò, quia D. Thomas opusc. 65. §. *de Sacramento Extremæ-Unctionis* apertè docet debere Sacramentaliter absolvi infirmum, qui notitiam vel loquelam amisit, antequam Sacerdos veniret ad eum. Verba ejus sunt: *Si autem infirmus, qui petit unctionem, amisit notitiam vel loquelam, antequam Sacerdos veniret ad eum; nihilominus ungat eum Sacerdos, quia in tali casu debet etiam baptizari, & à peccatis absolvi:* unde illi Thomistæ qui oppositum docent, tam apertum S. Doctoris testimonium non viderunt. Nec illorum fundamenta urgent: Ad primum enim respondetur quod Confessio facta per signa, est vera Confessio, sicut illa quæ fit à mutis per nutus; sicut enim nutus possunt gerere vicem verborum, ita & signa. Ad secundum verò dicatur, ad judicium fori pœnitentiæ sufficere qualemcumque notitiam qualis à reo hîc & nunc haberi potest, nec requiri necessariò cognitionem peccati in specie, sed sufficere notitiam ejus in genere, ut suprà ex D. Thoma ostensum est. Hac ergo solutione prætermissâ, vel in sua probabilitate relictâ.

Respondeo ad argumentum principale, con- 78.
cesso Antecedente, negando Consequentiam. Nam in nostro casu moribundus quasi per inter-

pretem confitetur (quod ſemper licitum eſt) ſcilicet per teſtimonium eorum qui audierunt illum poſtulantem Confeſſarium, vel qui ſigna contritionis in eo viderunt; & aliàs Confeſſarius eum habet quaſi præſentem moraliter; quia ille eſt ſufficienter præſens, ut certificetur Sacerdos, ipſum non mutaſſe priorem voluntatem, cùm videat illum carere ſenſu, ab eo tempore quo petivit Confeſſionem; & ſic ſecurè abſolvitur, & ad minus ſub conditione debet abſolvi. At verò in caſu Suaris, Confeſſarius non habet nec habere poteſt certitudinem moralem, quòd pœnitens priorem voluntatem non mutaverit, ut ſuprà oſtenſum eſt; quare non poteſt illum abſolvere, niſi ratificet Confeſſionem quam per litteras vel internuntium fecerat, & de peccatis per litteras, vel internuntium declaratis, ſe dolere teſtetur; quod eſt confiteri Sacerdoti præſenti, ut ſuprà in ultima probatione tertiæ concluſionis declaravimus. Unde licèt Clemens VIII. & Paulus V. ſententiam Suaris juſtè damnaverint, eamque ex quarto ejus tomo in 3. partem expungi & amoveri juſſerint, ut ex ſuprà dictis patet; rectè tamen poſtea declararunt, poſſe & debere Sacerdotem abſolvere moribundum qui ipſo abſente ſigna contritionis exhibuit in ordine ad claves Eccleſiæ, petendo ſcilicet Confeſſorem, dummodo ſint fide digni, qui de hoc teſtimonium perhibeant; talemque caſum non comprehendi in ſuprà dicto decreto, quo Clemens VIII. declaravit non licere per litteras vel per internuntium Confeſſario abſenti Sacramentaliter confiteri. Ex quo intelliges, Theophilum Raynaudum difficultatem omnino diſſimulare & tegere, atque Lectori illudere, & fucum facere; dum in prædicto de Confeſſione Epiſtolari libello, contendit totam de Confeſſione per Epiſtolam vel internuntium controverſiam, in eo ſitam eſſe, an abſolutio Sacramentalis poſſit impendi moribundo, qui in abſentia Confeſſarij ſigna contritionis exhibuit. Iſtud enim probabiliſſimum eſt, & decretis dictorum Pontificum omnino conſonum. Illud verò omni probabilitate caret, ut Clemens VIII. in Decreto ſuprà adducto declaravit, meritòque Suarem, & alios id aſſerentes damnavit.

79. Ex dictis confutata manet Jacobi Baij, aliorumque Recentiorum ſententia, quâ docent poſſe abſolvi moribundum, quamvis nullum exhibeat ſignum contritionis & deſiderij abſolutionis, ſi vixerit piè, ſuæque ſalutis immemor non fuerit; & multò magis, ſi audiendo ſacrum, præmiſiſſet Confeſſionem quæ ſolet fieri his qui inſerviunt Sacerdoti; quia (inquiunt) præſumptio eſt ipſum pœnitere ſuorum peccatorum; & hoc ſufficit ad recipienda tunc Sacramenta Euchariſtiæ & Extremæ-Unctionis. Addunt Clementem VIII. quendam ruentem è fornice templi D. Petri Romæ ſic abſolviſſe.

80. Verùm hæc ſententia probabilitate caret; cùm enim Sacramentum pœnitentiæ per modum judicij inſtitutum ſit, non poteſt perfici ſine aliqua ſui accuſatione, quæ eſt pars eſſentialis illius, & ſine qua Sacerdos in foro pœnitentiæ juridicè ſententiam ferre nequit. Unde non eſt par ratio de hoc Sacramento, & de Sacramentis Euchariſtiæ, & Extremæ-Unctionis. Nec ſufficit confeſſio generalis quæ fit ab his qui Miſſæ inſerviunt, vel illi aſſiſtunt; talis enim confeſſio, non eſt pars Sacramenti pœnitentiæ, ſed ſolùm aliquid Sacramentale, per quod interdum remittuntur peccata venialia, ſæpeque contingit, illam fieri ſine ullo prorſus dolore de peccatis. Quod verò additur de Clemente VIII. fabuloſum eſt, ut affirmat Cardinalis Delugo hîc diſp. 17. num. 34. poſt diligentem inquiſitionem à viris gravibus & prudentibus, qui Romæ tempore Clementis VIII. commorabantur.

Addo ad integram & completam reſolutionem 81
hujus celebris difficultatis de confeſſione moribundi, non ſufficere ut moribundus poſſit Sacramentaliter abſolvi, quòd oſtenderit ſigna devotionis vel doloris quomodocumque, ſed requiri inſuper quòd Confeſſorem petierit, & quod talis dolor aliquo modo ad confeſſionem referatur, quia non eſt materia & pars Sacramenti pœnitentiæ, niſi prout dicit ordinem ad claves Eccleſiæ.

DISPVTATIO XIII.

De ſatisfactione.

Ad quæſtionem 12. Supplementi, & tres ſequentes.

SAtisfactio eſt ultima pars Sacramenti pœnitentiæ, prior quidem ordine intentionis ipsâ abſolutione, ſed poſterior ordine executionis; unde de illa poſtremò agimus, & præcedenti de abſolutione Sacramentali iſtam ſubjungimus, in qua de ſatisfactione, tum ut eſt actus virtutis pœnitentiæ, tum ut eſt pars Sacramenti, breviter diſſeremus.

Articvlvs Primvs.

An homo poſsit ſatisfacere de condigno pro pœna temporali, peccato mortali debita?

NOtandum primò, ſatisfactionem nihil aliud 1
eſſe quàm actionem quâ reparatur inæqualitas orta ex injuria alteri illata. In quo diſtinguitur tum à reſtitutione, quæ conſiſtit in actione quâ reparatur inæqualitas orta ex re aliena ablata invito domino, & à ſatispaſſione, quæ non eſt actio ipſius pœnitentis, ſed perpeſſio quædam pœnæ à principio quodam extrinſeco, putà à Judice facta. Unde reus non dicitur propriè ſatisfacere, cùm patitur pœnas quas promeritus eſt, ſed ſolùm ſatispati. Similiter animæ purgatorij luentes pœnam temporalem ipſorum peccatis debitam, non propriè ſatisfaciunt, ſed duntaxat ſatispatiuntur.

Notandum ſecundò, quod offendens Deum per 2
peccatum mortale, duplicem facit inæqualitatem, unam quâ conſtituit in creatura ſuum ultimum finem, ex qua incurrit reatum pœnæ æternæ; alteram quâ nimis indulget propriæ voluntati, & delectationem inordinatam in fruitione creaturæ percipit; & ex hac incurrit reatum pœnæ temporalis: juxta illud Apocal. 18. *Quantùm ſe glorificavit, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* Prima inæqualitas ſemper tollitur per contritionem vel per attritionem cum Sacramento pœnitentiæ, non verò ſecunda; nam remiſsâ culpâ per pœnitentiam, remanet interdũ pœna aliqua temporalis luenda; ut contra Lutheranos & Calviniſtas docet Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 8. his verbis: *Sancta Synodus declarat, fal-*

ſum omnino eſſe, & à verbo Dei alienum, culpam à Domino nunquam remitti, quin univerſa etiam pœna condonetur: perſpicua enim & illuſtria in ſacris litteris exempla reperiuntur, quibus, præter divinam traditionem, hic error manifeſtiſſimè revincitur. Exempla verò Scripturæ, quæ in margine citantur, hæc ſunt: Geneſ. 3. plures & graviſſimæ pœnæ temporales decernuntur à Deo primis parentibus, pro peccato inobedientiæ, etiam poſt ipſius condonationem quoad rationem culpæ & pœnæ æternæ. Numer. 28. Aaron pro remiſſo ſibi incredulitatis peccato, punitur ibidem à Deo pœnâ temporali, his verbis: *Pergat Aaron ad populos ſuos, non enim intrabit terram quam dedi filiis Iſraël, eò quòd incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis* 2. Regum 12. David poſt condonata peccata adulterij, homicidij, ac numerationis populi, punitus adhuc fuit pœnis temporalibus.

3. Favent etiam SS. Patres: Auguſtinus enim in Enchiridio ad Laurentium cap. 66. verba illa Apoſtoli expendens: *Ideò inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi*, ait hæc dici ab Apoſtolo *de quibuſdam temporalibus pœnis quæ in hac vita peccantibus irrogantur eis, quorum peccata delentur, ne reſerventur in finem.* Et tract. 124. in Joan. hæc ſcribit: *Productior eſt pœna quàm culpa; ne parva putaretur culpa, ſi cum illa finiretur & pœna.* Item Eucherius in lib. 2. Regum cap. 8. *Dominus* (inquit) *delet peccatum, ſed ſine ultione non deſerit. Aut enim ipſe homo in ſe punit, aut Deus percutit.* Similia habent Origenes homil. 8. in Levitic. Tertullianus lib. de pœnit. in fine, & Author libri de vera & falſa pœnitentia apud Auguſtinum cap. 14.

14. Notandum tertiò, ſatisfactionem pro peccatis eſſe duplicem. Una eſt Sacramentalis, quæ juxta Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 3. per modum partis materialis ad Sacramenti pœnitentiæ conſtitutionem, & ad plenam perfectamque peccatorum remiſſionem, ex inſtitutione Chriſti requiritur; poteſtque definiri ex eodem Concilio cap. 8 ejuſdem ſeſſionis: *Actio per quam in Sacramento pœnitentiæ retribuimus Deo compenſationem aliquam pro peccatis, juxta ſententiam Sacerdotis.* Altera eſt non Sacramentalis, per quam homo operibus à Sacerdote non injunctis, conatur aliquam pro peccatis retribuere Deo compenſationem; unde ſic poteſt deſcribi: *Satisfactio eſt voluntaria ſui punitio ad compenſandam injuriam Deo per peccatum illatam, eumque ſic placandum, ut temporalem pœnam remittat.* Dicitur *voluntaria ſui punitio*, tum ut ſignificetur illam eſſe actum virtutis, qui in electione conſiſtit, tum ut diſtinguatur à ſatispaſſione, quâ aliquis à principio extrinſeco, putà à Judice, invitus patitur pœnas quas meretur. Subditur *ad compenſandam injuriam*, ut per hoc diſtinguatur à reſtitutione, quæ bona ablata reddit, ſatisfactio verò injuriam Deo illatam compenſat. Additur *ad placandum Deum, ut pœnam temporalem remittat*, ut conſtituatur differentia inter ſatisfactionem ſeu compenſationem pro culpa, & ſatisfactionem pro pœna, de qua ſolùm in præſenti diſputamus; de ſatisfactione enim pro culpa, fusè egimus in Tractatu de Incarnatione diſp. 4. art. 1. ubi oſtendimus purum hominem non poſſe de condigno ſeu ad æqualitatem Deo ſatisfacere pro culpa peccati mortalis; unde ſolùm hîc reſtat reſolvendum, an etiam impotens ſit ad illi ſatisfaciendum de condigno pro pœna temporali tali peccato debita?

A Dico igitur, homo poteſt ſatisfacere de condigno pro pœna temporali peccato mortali debita, non tamen de rigore juſtitiæ.

5. Prima pars hujus concluſionis eſt contra Lutheranos & Calviniſtas, negantes poſſe homines ullo modo ſatisfacere Deo pro reatu pœnæ, imò & ullam pœnam poſt peccatum remiſſum, Deo luendam ſupereſſe, quippe quam totam putant ſemper cum culpa remitti. Quem errorem damnat Tridentinum loco ſuprà citato, & can. 12. ubi ſic dicitur: *Si quis dixerit, totam pœnam, ſimul cum culpa remitti ſemper à Deo, &c. anathema ſit.* Eſt etiam contra Michaëlem Bajum, nam inter

B propoſitiones ejus à Pio V. Gregorio XIII. & Urbano VIII. damnatas, hæc erat 59. *Quando per eleemoſynas, aliaque pietatis opera, Deo ſatisfacimus pro pœnis temporalibus, non dignum Deo pretium pro peccatis noſtris offerimus, ſicut quidam errantes autumant; nam alioqui eſſemus aliqua ſaltem ex parte redemptores; ſed aliquid facimus cujus intuitu Chriſti ſatisfactio nobis applicatur.* Item 77. ſic habet: *Satisfactiones laborioſæ juſtificatorum, non valent expiare de condigno pœnam temporalem reſtantem poſt culpam condonatam.* Demum eadem pars eſt contra Recentiores aliquos, aſſerentes nos Deo ſatisfacere tantùm de congruo, eò quòd pœnæ hujus vitæ

C non ſint ejuſdem rationis cum pœnis vitæ futuræ: qui autem ſolvit pretium ordinis inferioris, non ſolvit condignè & ſufficienter, tametſi pretium illud benignè & miſericorditer acceptetur. Nihilominus

6. Probatur primò hæc pars ex Tridentino ſeſſ. 14. cap. 8. & 9. & can. 13. ubi aſſerit ſimpliciter & abſolutè nos Deo ſatisfacere pro pœna temporali peccato debita: At non ſatisfacit ſimpliciter & abſolutè, niſi qui de condigno ſatisfacit; ſicut non dicitur ſimpliciter & abſolutè mereri, niſi qui meretur de condigno: Ergo homo poteſt ſatisfacere de condigno pro pœna temporali, peccato mortali debita.

7. Probatur ſecundò eadem pars ratione fundamentali. Satisfactio illa condigna dicitur, quæ eſt

D moraliter æqualis rei debitæ: Sed ſatisfactiones quas Deo exhibemus poſſunt eſſe moraliter æquales pœnæ temporali peccato mortali debitæ: Ergo pro tali pœna poſſumus Deo ſatisfacere de condigno. Major patet, Minor etiam videtur manifeſta; cùm enim pœna illa finita ſit, poteſt adæquari per ſatisfactionem finitam; ratio enim cur nulla ſatisfactio puræ creaturæ, malitiam & gravitatem culpæ mortalis adæquare poſſit, eſt quia talis malitia eſt in genere moris ſimpliciter infinita, ut in Tractatu de Incarnatione diſp. 4. art. 1. declaravimus. Imò ut rectè admonet Cajetanus 3. p. quæſt. 85. art. 3. actus contritionis poſſunt eſſe

E ita ferventes & intenſi ut excedant debitum pœnæ temporalis, juxta illud Job 6. *Vtinam appenderentur peccata mea quibus iram merui, & calamitas quam patior in ſtatera, quaſi arena maris, hæc gravior appareret.*

8. Confirmatur: Si bona juſtorum opera, facta in gratia, poſſunt eſſe valoris moraliter æqualis cum vita æterna, atque adeò de condigno meritoria gloriæ; quantò magis poſſunt eſſe æqualis valoris cum pœna temporali & finita, reſtante pro peccatis remiſſis, quæ multò minoris eſt æſtimationis, ſubindeque pro illa ſatisfactoria de condigno.

9. Secunda pars concluſionis, quæ aſſerit, purum hominem non poſſe ſatisfacere pro tali pœna de rigore juſtitiæ, non minùs evidens eſt; ut enim

oſtendimus in Tractatu de Incarnatione diſput. 4. art. 4. ut aliqua ſatisfactio cenſeatur eſſe de rigore juſtitiæ, non ſufficit quod fiat ad æqualitatem, & tantùm à debitore ſolvatur, quantùm debetur creditori, ſed requiritur inſuper quod non fundetur in gratia creditoris, quod fiat ex bonis debitoris, & ex bonis aliàs indebitis, ſeu quæ nullo alio titulo debeantur creditori: Sed hæ conditiones reperiri nequeunt in noſtris ſatisfactionibus, cùm illæ non ſint ex bonis propriis, ſed ex receptis ab ipſo creditore, qui eſt Deus, & infinitis titulis illi debeantur, ſubindeque fundentur in gratia creditoris, qui poſſet, ſi vellet, alio titulo quàm ſatisfactionis, opera noſtra ſatisfactoria à nobis exigere. Unde Bernardus ait quod *Deus nos onerat, cùm exonerat; onerat enim beneficiis, cùm exonerat peccatis*: Ergo non poſſumus ſatisfacere Deo de rigore juſtitiæ, pro pœna temporali peccato mortali debita. Quare noſtræ ſatisfactiones non pertinent ad juſtitiam commutativam, ſed ad virtutem pœnitentiæ, quæ eſt juſtitia quædam imperfecta, & pars potentialis juſtitiæ commutativæ, ut diſp. 2. oſtendimus. B

10. Contra primam partem noſtræ concluſionis objiciunt Adverſarij. Qui ſolvit pretium ordinis inferioris, non ſolvit condignè & ſufficienter, tametſi pretium illud benignè & miſericorditer à creditore acceptetur: Sed pœnæ hujus vitæ non ſunt ejuſdem rationis cum pœnis vitæ futuræ, ſed multùm ipſi inferiores & improportionatæ: Ergo per illas non poſſumus ſatisfacere de condigno pro pœnis purgatorij peccato remiſſo debitis, tametſi Deus pro pœnis purgatorij, pœnas hujus vitæ benignè & miſericorditer acceptet. C

11. Hoc eſt præcipuum, imò & unicum fundamentum, quo Recentiores ſuprà citati moventur ad aſſerendum hominem per bona opera ſatisfactoria, non ſatisfacere de condigno pro pœna temporali peccato mortali debita. Verùm hæc ratio nullius momenti eſt, multò enim magis gloria æterna excedit bona juſtorum opera, quàm pœna temporalis debita peccatis; & tamen ille exceſſus non impedit, quin bona juſtorum opera ſint ſatis proportionata ad merendum de condigno gloriam æternam; quia nimirum (ut in Tractatu de merito declaravimus) ad meritum de condigno non requiritur æqualitas rei, ſive in eſſe entis (quæ æqualitas arithmetica dicitur) inter meritum & præmium, ſed ſufficit æqualitas proportionis, quæ geometrica appellatur, ſeu æqualitas moralis in eo conſiſtens, quòd dignum ſit apud præmiantis liberalitatem, ut tale opus tali præmio compenſetur. Sic etiam ad ſatisfaciendum de condigno pro pœnis purgatorij, non requiritur æqualitas omnimoda inter pœnas hujus vitæ, & pœnas purgatorij, ſed ſufficit æqualitas proportionis, ſeu æqualitas moralis, in eo conſiſtens, quod dignum ſit tale opus, aut talis pœna voluntariè aſſumpta, ut Deum moveat, ne purgatorij pœnas infligat. Unde ad argumentum in forma reſpondeo, diſtinguendo Majorem: Qui ſolvit pretium ordinis inferioris tam in eſſe moris quàm in eſſe phyſico, non ſolvit condignè & ſufficienter, concedo Majorem. Qui ſolvit pretium ordinis inferioris in eſſe phyſico, habens tamen cum re debita proportionem quandam, & æqualitatem moralem, nego Majorem, & ſub eadem diſtinctione Minoris, nego Conſequentiam. D

Diſp. 2. art. 5.

E

ARTICVLVS II.

Quæ conditiones ad ſatisfactionem requirantur?

CONditiones ad ſatisfaciendum requiſitæ ſunt triplicis generis, aliæ enim ſe tenent ex parte perſonæ ſatisfacientis; aliæ ex parte operis quo ſatisfacit; aliæ verò ex parte ejus cui fit ſatisfactio. De primis agemus in hoc paragrapho, de aliis verò in ſequentibus.

§. I.

Conditiones ex parte ſatisfacientis requiſitæ.

DIco primò, ad ſatisfactionem requiritur ex parte ſatisfacientis quod ſit in gratia, ſubindeque opera quæ eliciuntur ab homine in peccato mortali exiſtente non ſunt ſatisfactoria, etiam pro pœna temporali peccatis remiſſis debita. Ita D. Thomas hîc quæſt. 14. art. 2. 12.

Probatur breviter, Tum quia opera hujus vitæ, etiam pœnalia, non ſunt comparabilia, nec proportionem habent cum pœna purgatorij, & conſequenter per ſe non habent valorem ut remittant illam, ſed indigent gratiâ à qua hunc valorem accipiant: gratiâ, inquam, non ſolùm auxiliante, verùm etiam, imò præcipuè, ſanctificante, ut conferat dignitatem perſonæ à qua ſatisfactio habet valorem & moralem proportionem ad debitum perſolvendum. Tum etiam, quia non poſſumus ſatisfacere Deo, etiam pro pœna peccatis debita, ex vera & ſtricta juſtitia, ut articulo præcedenti oſtenſum eſt, ſed tantùm ex amicitia: Atqui ſatisfactio quæ fundatur in amicitia divina, ſupponit gratiam: Ergo &c. Addo quod lex eſt generalis, ut quod ſine charitate fit, nihil proſit ad vitam æternam; quod tamen eſſet falſum, ſi opera extra charitatem facta, eſſent ſatisfactoria pro pœna temporali, utpote cùm reatus pœnæ temporalis quandiu remanet, retardet à gloriæ aſſecutione.

Ex his conſtat, bona opera in mortali facta, non reviviſcere, etiam quoad ſatisfactionem, adveniente poſtea gratiâ, quia nunquam fuerunt viva & ſatisfactoria. Non ſunt tamen illa opera etiam in peccatoribus omnino inutilia; valent enim primò ad ſatisfaciendum præcepto, ſecundò ad mitigandas paſſiones, tertiò ad præmium aliquod accidentale, quartò ad diſponendum hominem ad ſimilia bona opera, quando erit in gratia, elicienda. Demum ut obſervat D. Thomas hîc quæſt. 14. art. 3. ad 3. ſunt aliqua bona opera ex quibus manet aliquis effectus in ſatisfacientibus, etiam poſtquam actus ſatisfactionis tranſiit, quæ licèt in ſtatu peccati eliciantur, poſtea tamen ab homine juſtificato poſſunt Deo in ſatisfactionem offerri: v. g. ex jejunio manet corporis debilitas, & ex eleemoſynarum largitione, ſubſtantiæ diminutio, quæ ſunt quædam pœnalitates, quas ſi homo juſtificatus offerat Deo, acceptabit illas Deus in ſatisfactionem pro pœna temporali, quamvis jejunium & eleemoſynæ largitio in ſtatu peccati facta fuerint. 13.

Dico ſecundò, ad ſatisfaciendum, ex parte ſatisfacientis requiritur alia conditio, nimirum ſtatus viatoris. 14.

Probatur: De ſatisfactione eodem modo philoſophandum

losophandum est ac de merito, servatâ proportione, præsertim cùm omnis actus satisfactorius sit etiam meritorius, ut infrà dicemus : Ergo sicut post hanc vitam nullus est locus merito, ita nec satisfactioni. Unde Christus dicebat Joan. 9. *Venit nox quando nemo potest operari.* Ubi per noctem status hominis post mortem intelligitur, in quo nemo potest meritoriè vel satisfactoriè operari. Unde Origenes hom. 3. in Psalmum 36. *Dominus & Salvator ait, veniet nox quando nemo potest operari, & hoc dicit de illo tempore quod erit post hoc sæculum, tempore quo unusquisque pro malis suis recipiet pœnas. Tunc ergo dicit, noctem illam futuram, cùm jam nemo potest operari aliquid, sed unusquisque tunc pascitur ex operibus suis quæ hîc positus operatus est. Cùm ergo nox fuerit, nemo operatur. In illo tempore malo, cùm peccatores suppliciis affliguntur, erit sine dubio fames his qui nullos fructus boni operis collegerunt. In illo autem famis tempore, saturabuntur justi ex fructibus justitiæ suæ. Sicut enim in deserto sex diebus colligebant manna, in sexta autem die non unius diei modium, sed quantùm sufficeret ad crastinum colligebant, & unusquisque edebat in die Sabbati quæ collegerat in die sexta : ita etiam nunc velut sexta quædam dies putanda est Domini nostri Jesu Christi adventus, & tempus hoc dispensationis ejus, quam passione suâ hoc in sæculo procuravit. Et idcircò dum in die sexta sumus, colligamus manna dupliciter, ut sufficere nobis possit, dum advenerit vera Sabbati observatio populo Dei. Si enim non collegerimus duplices cibos, qui nobis & in præsenti sæculo sufficiant & in futuro, in diebus famis non saturabimur.*

Confirmatur : Si homo posset post mortem satisfacere, animæ quæ purgantur, cùm eliciant ferventissimos & frequentissimos actus charitatis & contritionis, statim pro pœnis maximis satisfacerent ; subindeque non diu detinerentur in purgatorio, ut detinentur plurimæ.

§. II.

Conditiones ex parte ipsius operis satisfactorij necessariæ.

15. DIco tertiò, ut opus aliquod sit satisfactorium, debet esse liberum, bonum, supernaturale, ac pœnale.

Probatur conclusio quantùm ad singulas partes. Et in primis quòd opus satisfactorium debeat esse liberum seu voluntarium, constat. Tum quia actus satisfactorius est actus moralis & humanus : fundamentum autem moralitatis est libertas: Tum etiâ, quia sicut homo non peccat nisi liberè operando, ita nec pro peccato satisfacit, nisi eliciendo actum liberum ; & per hoc satisfactio distinguitur à satispassione, seu à punitione coacta, & à pœna quam quis invitus patitur.

Observat tamen D. Thomas hîc quæst. 15. art. 3. quod quamvis flagella temporalia à Deo homini immissa, non sint in ejus potestate, sed veniant ei ab extrinseco ; si tamen ea voluntariè acceptet, & patienter toleret, satisfactoria sunt, *Quia* (inquit) *fiunt aliquo modo ipsius patientis, inquantum ea acceptat ad purgationem peccatorum, eis utens patienter.* Idem docet Tridentinum sess. 14. cap. 9. his verbis : *Docet præterea* (Sancta Synodus) *tantam esse divinæ munificentiæ largitatem, ut non solùm pœnis sponte à nobis pro vindicando peccato susceptis, aut Sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis, sed etiam quod maximum amoris argumentum est, temporalibus flagellis à Deo infligtis, & à nobis patienter toleratis ; apud Deum Patrem per Christum Jesum satisfacere valeamus.*

Secundò, quòd opus satisfactorium debeat esse bonum, non minùs evidens est, quia per opera mala non possumus mereri remissionem pœnæ, cùm potiùs novam pœnam mereamur.

Tertiò, quòd debeat esse supernaturale constat tum ex Tridentino sess. 14. cap. 8. ubi dicit satisfactiones nostras esse opera ex meritis Christi : Sed quæ sunt ex meritis Christi supernaturalia sunt : Ergo &c. Tum etiam ex D. Thoma hîc quæst. 14 art. 3. ubi vult cum satisfactione nostra semper conjunctum esse aliquod meritum, per illam enim remissionem pœnarum purgatorij meremur, quæ ad ordinem supernaturalem quodammodo pertinent, tum quia fide supernaturali nobis revelantur, tùm etiam quia retardant nos à consecutione finis ultimi supernaturalis ; unde sicut ad meritum præmij supernaturalis, actus supernaturalis requiritur, ita & ad satisfaciendum pro pœnis purgatorij.

Denique quod opus satisfactorium debeat esse pœnale, colligitur ex Tridentino sess. 14. cap. 8. ubi opera satisfactoria vocat *pœnas satisfactorias*, & can. 13. *pœnas sponte susceptas, vel à Deo inflictas, vel à Sacerdote injunctas.* Scriptura etiam assignat pœnitentibus opera pœnalia pro satisfactione peccati, Joël. 2. *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio & fletu & planctu.* Matth. 11. *In cilicio & cinere pœnitentiam egissent.*

Ratio etiam suffragatur, nam ut discurrit D. Thomas hîc quæst. 15. art. 1. satisfactio fit tum ut peccata præterita vindicentur, tum ut futura caveantur : Sed ad utrumque requiritur opus pœnale : Ergo &c. Minor probatur quoad utramque partem ; & in primis quod ut peccata præterita vindicentur, opus pœnale sit conveniens, manifestum videtur, debet enim hæc vindicatio seu recompensatio ita fieri, ut quantùm se glorificavit peccator, tantùm detur ei tormenti & luctûs, ut dicitur Apocal. 18. & tantùm recipiat pœnæ & supplicij, quantùm delectationis inordinatæ, in creaturarum perversa fruitione recepit. Unde Gregorius homil. 20. in Evang. relatus à D. Thoma eodem articulo, in argumento sed contra : *Justum est ut peccator tantò majora sibi inferat lamenta per pœnitentiam, quantò majora sibi intulit damna per culpam.* Deinde quòd ut futura peccata caveantur, opus pœnale utile sit, patet ex Tridentino sess. 14. cap. 8. ubi hæc habet : *Proculdubio magnopere à peccato revocant, & quasi fræno quodam coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt.* Ubi enim homo expertus est pœnam, non facilè redit ad culpam. Unde Philosophus 2. Ethic. ait quod *peccatorum medicinæ sunt pœnæ.*

Dices, Omnis actus virtutis est satisfactorius: Sed dantur aliqui actus virtutis qui non sunt pœnales, putà actus virtutis temperantiæ quem quis exercet comedendo cibos delicatos, vel bibendo vinum quod placet : Ergo omnis actus satisfactorius non debet esse pœnalis. 16.

Propter hoc argumentum Petrus Ledesma & aliqui alij docuerunt dari aliquos actus virtutis qui non sunt satisfactorij ; illi nempe qui nihil pœnalitatis habere videntur, sed potiùs delectationem afferunt & jucunditatem, ut manducare

& bibere ad conſervandam honeſtè ſanitatem. A

Sed hæc ſolutio & doctrina diſplicet, tum quia in Concilio Tridentino ſeſſ. 14. cap. 13. univerſim & abſolutè dicitur ſatisfieri Deo pietatis operibus, & in formula abſolutionis ſic habetur: *Quidquid boni feceris aut intendis facere, ſit tibi in remiſſionem peccatorum.* Tum etiam, quia nullum eſt opus moraliter bonum, quod non habeat aliquam pœnalitatem annexam, vel ex parte ſubjecti, vel ex parte objecti; comedere enim cibos delicatos, de quo maximè poteſt eſſe dubium, non eſt actus virtutis temperantiæ & opus moraliter bonum, niſi moderatè fiat, & ordinetur ad bonum finem: ſub iſta autem ratione habet pœnalitatem annexam, ſcilicet carentiam majoris B delectationis quæ eſſet in majori comeſtione.

17. Inſtabis: Si talis actus eſſet ſatisfactorius, poſſet Sacerdos injungere pœnitenti in remiſſionem peccatorum, ut comederet cibos delicatos, vel biberet vinum delectabile: Sed hoc videtur ridiculum: Ergo & illud.

Reſpondeo dupliciter poſſe Confeſſarium injungere pœnitenti in ſatisfactionem, ut comedat cibos delicatos: Primò nullam exprimendo pœnalitatem in tali opere; quod contingeret ſi diceret tantùm, comedes cibos delicatos; & hoc ſine dubio eſſet ridiculum, nulliuſque pœnitentiæ injunctio. Secundò, præſcribendo pœnitenti tale opus ſub formâ pœnalitatis, ut ſi diceret, comedes cibos delicatos moderatè, ordinando ad actum virtutis; & tunc veram injungeret pœnitentiam; peccaret tamen, idque mortaliter, ſi confeſſio fuiſſet de mortalibus; vel venialiter, ſi de venialibus tantùm; nam quando peccata ſunt gravia, ſatisfactio debet eſſe gravis, atque adeò opus ſatisfactorium ſimpliciter pœnale, quale eſt opus jejunij, vel orationis, vel eleemoſinæ, non verò pœnale tantùm ſecundùm quid, & ſimpliciter delectabile, qualis eſt comeſtio, etiam temperata, cibi delicati. C

§. III.

Corollaria præcedentis doctrinæ. D

18. EX dictis colligitur primò, omne opus ſatisfactorium eſſe meritorium, & è contra.

Ratio primi eſt, quia ad opus meritorium requiritur tantùm quod ſit liberum, bonum, & ſupernaturale: Sed hoc totum convenit operi ſatisfactorio, ut conſtat ex ſuprà dictis: Ergo omne opus ſatisfactorium, eſt etiam meritorium.

Ratio verò ſecundi ſumitur ex eo quod omne opus meritorium eſt laborioſum & pœnale, quod ſolùm videbatur ipſi deeſſe ut eſſet ſatisfactorium: Ergo omne opus meritorium, eſt etiam ſatisfactorium. Conſequentia patet, Antecedens probatur, quia omne opus meritorium, cùm ſit actus virtutis, habet adjunctam aliquam difficultatem & moleſtiam, quamvis ex alia parte ſit delectabile, ut patet de contemplatione, quæ dum recreat animum, affligit corpus. Nec refert quod homini ferventi & bene affecto paucam vel nullâ pœnam ingerat; diminutio enim pœnæ ex promptitudine voluntatis, ſicut non minuit meritum, ita nec ſatisfactionem; attendenda eſt enim ratio & natura ipſius actûs, & difficultas non ſubjectiva, ſed objectiva, quæ dupliciter poteſt conſiderari; primò quatenus confert ad bonitatem actûs, & ſic pertinet ad meritum; ſecundò ut ex genere ſuo pœnam & laborem infert operanti, & ſic confert ad ſatisfactionem. Ex quo

Colligitur ſecundò contra Scotum, Almaïnum, Gabrielem & alios, non ſolùm opus externum, ſed etiam internum, etiam per ſe ſumptum, valere poſſe ad ſatisfaciendum pro pœna temporali; cùm enim actus interiores, per ſe ſumpti, ſint optimi, maximè liberi, ac difficiles, nihil illis deeſſe poteſt quominus valeant ad ſatisfactionem. Unde actus cõtritionis & charitatis, non ſolùm ſunt valde meritorij, ſed etiam multùm ſatisfactorij, quia ſecundùm ſe ſunt valde difficiles & pœnales. Nec refert quod in viris perfectis ac ferventibus, actus charitatis nullã pœnam cauſet: ratio enim ſatisfactionis petitur à difficultate objectiva, non utcumque, ſed quatenus nata eſt laborem & pœnam in ſubjecto cauſare; unde quamvis per accidens, ob bonam diſpoſitionem ſubjecti, non cauſet laborem, non propterea opus deſinit eſſe ſatisfactorium, quia ſemper habet quod ſit nedum difficile, ſed etiam quantùm eſt de ſe pœnale. 19.

Ex hoc intelliges, poſſe Confeſſarium injungere pro pœnitentia actum purè internum, putà contritionis vel charitatis; quia poteſt injungere illud omne opus quod ſatisfactorium eſt, ad hoc enim præcipuè pœnitentia injungitur pœnitenti, ut pro pœna peccato debita ſatisfaciat: Actus verò internus, ut jam oſtendimus, ſatisfactorius eſt, cùm ſit revera pœnalis. Eſt etiam ſufficienter ſenſibilis, ut poſſit eſſe pars ſacramenti; ſi enim contritio, quia fit ſenſibilis per aliud, ſcilicet per confeſſionem, eſt vera pars ſacramenti, quidni & actus internus pro pœnitentia injunctus, per impoſitionem Confeſſarij & acceptationem pœnitentis factus ſenſibilis, poterit ſimiliter eſſe pars ſacramenti? 20.

Colligitur tertiò, opus externum, quatenus ab interiori procedit, ita eſſe ſatisfactorium, ut vim ſatisfaciendi addat interiori; quamvis enim nullam ei addat bonitatem intrinſecam, ut in Tractatu de moralitate actuum humanorum oſtenſum eſt; in ipſo tamen actu interno eſt diſtincta pœna ab interiori, & voluntariè aſſumpta, quod ſufficit ut actus internus vim majorem ſatisfaciendi addat interiori. Unde jejunare de facto, magis ſatisfactorium eſt, utpote magis pœnale & laborioſum, quàm habere intentionem & voluntatem jejunandi. Idem dicendum de eleemoſyna, oratione, aliiſque virtutum operibus, quę opere externo completa, vim majorem ſatisfaciendi habent, ob ſpecialem aliquã pœnam & difficultatem, quam actus exterior addit interiori. *Diſp. 7. art. 1.*

Ex hoc intelliges diſcrimen quod inter meritum & ſatisfactionem reperitur; cùm enim ſatisfactio attendatur præcipuè penes laborem, difficultatem, & pœnalitatem operis, ſicut in actu externo eſt diſtincta pœna ab interiori, ita & major vis ſatisfaciendi: è contra verò, cùm ratio meriti ſumatur præcipuè ex bonitate actûs, ſicut actus exterior, in ſententia D. Thomæ & Diſcipulorum ejus, nullam addit bonitatem intrinſecam actui interiori, ita nec ejus meritum auget. Unde Apoſtolus 2. ad Corinth. 8. invitans fideles ad eleemoſynam, ſic ait: *Vt quemadmodum promptus eſt animus voluntatis, ita ſit perficiendi ex eo quod habetis. Si enim voluntas prompta eſt, ſecundùm id quod habet accepta eſt, non ſecundùm id quod non habet.* Id eſt (ut exponunt Hieronymus, Theodoretus, Anſelmus, Lyranus & alij) non minùs Deo accepta eſt animi veſtri promptitudo, etiam ſi minima poſſitis dare, quàm ſi plura daretis; quia ex voluntate non ex operibus penſatur meritum. Quare ibidem ait Gloſſa: *Si* E

æqua voluntas, æqualem habent mercedem. Hinc infert Gregorius Magnus homil. 5. in Evang. quod *ante oculos Dei nunquam vacua est manus à munere, si fuerit arca cordis repleta bonâ voluntate.*

21. Colligitur quartò, omnia bona opera, etiam aliunde debita Deo ratione voti vel præcepti, esse satisfactoria. Nam opus habet quod sit satisfactorium, ex eo quod sit bonum & pœnale: Sed per hoc quod sub voto aut præcepto cadat, non tollitur ab eo quod sit bonum & pœnale: Ergo nec quod sit satisfactorium.

Confirmatur primò: Ex Tridentino sess. 6. cap. 10. & 16. per bona opera, licèt ex præcepto debita, mereri possumus: Ergo multò magis per illa possumus satisfacere.

Confirmatur secundò tribus exemplis: Per jejunium enim quod est ab Ecclesia præceptum, conceditur remissio peccatorum quoad pœnam, ut sæpè postulat Ecclesia: Ergo pro illa pœna per ipsum satisfacimus. Item qui martyrium sustinet, quando ex præcepto ad id tenetur, non minùs satisfacit pro tota pœna, quàm si ad hoc non teneretur. Christus etiam moriendo in cruce, de condigno, imò & de toto rigore justitiæ, Deo pro peccatis nostris satisfecit, quamvis de tali morte subeunda præceptum à Patre haberet, ut in Tractatu de Incarnatione ostendimus: Ergo nos pariter per opera quæ sub voto aut præcepto cadunt, possumus Deo satisfacere. *Disp. 4. art. 4.*

22. Dices, Non possumus satisfacere Deo per opera aliis titulis ei debita: Sed opera quæ sub voto vel præcepto cadunt, sunt debita Deo aliis titulis, nimirum titulo religionis & obedientiæ: Ergo per illa non possumus Deo satisfacere.

Respondeo distinguendo Majorem: Non possumus satisfacere Deo de condigno per opera aliis titulis ei debita, nego Majorem. Non possumus satisfacere de toto rigore justitiæ, concedo Majorem. Solutio patet ex dictis art. 1. Aliud enim est satisfacere de condigno, & aliud satisfacere de rigore justitiæ; illa enim satisfactio condigna dicitur, quæ est moraliter æqualis rei debitæ; illa verò appellatur de rigore justitiæ, quæ observat omnes leges strictè & rigorosè justitiæ, inter quas hæc præcipua est, ut satisfactio fiat ex bonis propriis, & aliàs indebitis. Unde cùm satisfactiones quas Deo exhibemus per opera quę sub voto vel præcepto cadũt, possint esse moraliter æquales pœnę temporali peccato mortali debitę, pro illa possumus de condigno Deo satisfacere; quia tamen opera illa aliis titulis ei debita sũt, de toto rigore justitiæ pro tali pœna temporali ei satisfacere non valemus. Ex hoc facilè intelliges quid velit Anselmus libro 1. Cur Deus homo cap. 20. dum ait: *Cùm reddis aliquid quod debes Deo, etiam si non peccasti, non debes computare pro debito quod debes ex peccato.* His enim verbis solùm declarare intendit, quod per bona nostra opera non possumus satisfacere Deo de toto rigore justitiæ, etiam pro pœna temporali peccato mortali debita; non intendit tamen negare quod pró tali pœna condignam & æqualem possimus Deo exhibere satisfactionem.

23. Instabis: Non potest quis per solutionem unius & ejusdem rei pluribus debitis de condigno satisfacere: Ergo si aliquod opus sit aliàs ex voto vel ex præcepto debitum, non poterit homo per illud satisfacere de condigno pro pœna temporali peccato mortali debita.

Respondent aliqui Recentiores, distinguendo Majorem: Nemo potest duobus debitis satisfacere per solutionem unius & ejusdem rei; si utrum-

A que debitum sit propriæ justitiæ, concedunt. Si alterum sit debitum obedientiæ, negant. In hoc enim (inquiunt) differunt inter se obedientia & justitia, quòd obedientia facit tantùm implere id quod præceptum est, sive aliàs debeatur ex justitia, sive non: justitia verò facit reddere æquale pro debito: impossibile autem est reddere æquale pro duobus debitis, per solutionem unius & ejusdem rei, quæ tota uni eorum correspondet.

Verùm licèt hæc solutio valere possit quando opera quibus satisfacimus sunt debita Deo solùm ratione præcepti, non tamen quando sunt ei debita ratione voti; tunc enim Deo debita sunt titulo religionis, qui majorem & strictiorem in- 24.
B ducit obligationem reddendi æquale, quàm vera & stricta justitia; non enim religio deficit à ratione strictæ justitiæ, & constituitur pars potentialis illius, ob carentiam obligationis reddendi æquale, sed ex defectu potentiæ faciendi perfectam cum Deo æqualitatem, ut in Tractatu de quatuor Virtutibus Cardinalibus declaravimus.

Meliùs ergo respondetur, posse aliquem per solutionem unius & ejusdem rei pluribus debitis satisfacere, quando res illa multiplicem habet bonitatem & valorem; tunc enim secundùm diversam rationem, seu diversum illum valorem, plura debita compensare potest; unde cùm in opere sub voto aut præcepto cadente, sit valor moralis
C desumptus ex objecto & circunstantiis ejus; & bonitas satisfactoria, petita ex difficultate illius, seu ex pœna & labore qui in ejus exercitio reperitur; ratione primi possumus implere obligationem voti aut præcepti, debito obedientiæ & religionis satisfacere; ratione verò secundi possumus satisfacere Deo de condigno pro pœna temporali peccato mortali debita. Sicut si nummus aureus duplicem haberet valorem, unum ratione sigilli Principis ipsi impressi, alium ratione metalli; & ratione primi valeret quinque nummos argenteos, & totidem ratione secundi; posset aliquis alteri debens decem nummos argenteos, quinque titulo mutui, & quinque ratione promissi, utri-
D que debito, & pro utroque titulo, unius tantùm nummi aurei solutione, de condigno & ad æqualitatem satisfacere.

Ex his intelliges, posse Confessarium ex prudenti motivo, causâque rationabili, injungere pœnitenti pro satisfactione sacramentali opus ex præcepto debitum, putà jejunare tempore Quadragesimæ, vel Missam in die festo audire, si nimirum advertat pœnitentem non habere opportunitatem alia præstandi: regulariter tamen & ordinariè talia opera pœnitentibus injungenda non sunt, sed ad aliud novum obligari debent, tum ut sentiant vindictam suorum peccatorum; tum etiam quia plus requiri debet ab eis, quàm
E ab innocentibus.

Demum ex dictis colligitur, orationem, jejunium, & eleemosynam, esse opera maximè satisfactoria, ad quæ cætera omnia facile revocantur. Ratio est, quia, ut suprà dicebamus, satisfactio ad duo ordinatur, nempe ad compensationem offensæ, & ad medicinam peccatorum: ad utrumque autem sunt aptissima tria illa operum genera. Ad primum quidem, quia cùm sint in nobis tria genera bonorum, scilicet bona animæ, corporis, & fortunæ, per orationem subjicimus Deo bona animæ, quæ non tam nobis subtrahere debemus, cùm nos reddant Deo acceptos, quàm ipsi submittere: alia autem duo bonorum genera, quia interdum nobis noxia sunt, à nobis subtra- 25.

here debemus ; per eleemosynam quidem bona A
fortunæ ; per jejunium verò aliasve macerationes,
quæ nomine jejunij comprehenduntur, bona cor-
poris. Ad secundum verò, quia tria illa bonorum
operum genera, tres peccatorum radices in nobis
extirpant ; oratio quidem quâ nos & omnia nō-
stra Deo subjicimus, comprimit superbiam, je-
junium concupiscentiam carnis, & eleemosyna
oculorum concupiscentiam, seu avaritiam.

§. IV.

Conditio requisita ex parte Dei.

26. DIco quartò, ut opus sit satisfactorium, ex B
parte Dei requiri acceptationem, seu vo-
luntatem remittendi reatum pœnæ, intuitu talis
operis.

Colligitur ex Tridentino sess. 14. cap. 8. ubi ait satisfactiones nostras non habere vim ullam, nisi per Christum, à quo Patri offeruntur, & per illum acceptantur à Patre. Et cap. 9 dicit maximum esse divini erga nos amoris argumentum, quod nostras satisfactiones acceptet, idque ad divinæ munificentiæ largitatem refert.

27. Ratio etiam suffragatur ; cùm enim pœnæ as-
sumptæ in satisfactionem pœnæ temporalis pec-
catis remissis debitæ, multò leviores sint, & alte-
rius rationis à pœnis purgatorij, justâ lege debi- C
tis, non tenetur Deus ex justitia illas acceptare;
præsertim quia ut absolutus dominus pluribus
aliis titulis opera nostra satisfactoria posset exi-
gere : unde ut illa nobis prosint ad satisfaciendum
pro pœnis purgatorij, requiritur divina acceptatio, seu voluntas remittendi illas pœnas intuitu talium operum.

Confirmatur primò : Judex non tenetur acceptare pœnam sibi ipsi à reo impositam, sed potest eâ non obstante illum punire pœnis à se vel à lege constitutis : Ergo multò magis Deus.

28. Confirmatur secundò : Animæ existentes in
purgatorio exercent plures actus contritionis &
charitatis, non minùs de se aptos ad satisfacien- D
dum, quàm qui à nobis in hac vita eliciuntur, &
tamen reipsa non satisfaciunt : Atqui hujus rei
nulla alia ratio assignari potest, nisi quia tales
actus in hunc finem non acceptantur à Deo, qui
tempus satisfaciendi & merendi ad spatium hujus
vitæ limitavit : Ergo ut opus sit satisfactorium, requiritur acceptatio ex parte Dei, seu voluntas remittendi reatum pœnæ, intuitu talis operis. Ex quo fit quod pœnalibus operibus satisfacientes, infallibiliter consequantur remissionem pœnæ ordinariæ per se correspondentis peccatis, non tamen pœnæ extraordinariæ quam Deus interdum decernit in ultionem & punitionem peccati ; ut patet in Davide, qui licèt valde probabiliter exhibuerit aliquid æquale pœnæ temporali restanti
ex peccatis adulterij, homicidij, & superbiæ, sibi E
remissis, voluit tamen Deus infligere ipsi omnes
illas pœnas quas per Prophetam suum ipsi denuntiaverat ; quia nimirum opera ejus satisfactoria, pro illarum pœnarum remissione non acceptaverat, sed eas ad terrorem & exemplum aliorum ipsi infligere decreverat. Si verò interdum obtineatur remissio vel commutatio hujus pœnæ extraordinariæ, ut varia Scripturæ exempla demonstrant, id non fit per modum satisfactionis, sed per modum impetrationis & meriti de congruo.

ARTICVLVS III.

Vtrum satisfactio sit vera pars Sacramenti pœnitentiæ, & quem effectum causet ex opere operato ?

§. I.

Duplici conclusione utraque difficultas resolvitur.

DIco primò, satisfactio Sacramentalis est B
pars, non essentialis, sed integralis dunta-
xat, Sacramenti pœnitentiæ.

Prima pars est certa de fide, ac definita in Flo- 29.
rentino, in decreto unionis, ubi sic dicitur : *Quartum est Sacramentum pœnitentiæ, cujus quasi materia sunt actus pœnitentis, qui in tres distinguntur partes, quarum prima est cordis contritio, secunda est oris confessio, tertia est satisfactio pro peccatis &c.* Idem docet Tridentinum sess. 14. cap. 3. & D. Thomas 3. p. qu. 90. art. 2. ubi sic discurrit : *Alio modo fit recōpensatio offensæ in pœnitētia, & in vindicativa justitia : nam in vindicativa justitia fit recompensatio secundùm arbitrium judicis, non secundùm voluntatem offendentis vel offensi : Sed in* C *pœnitentia fit recompensatio offensæ secundùm voluntatem peccantis, & secundùm arbitrium Dei, in quem peccatur, quia hìc non quæritur sola redintegratio æqualitatis justitiæ (sicut in justitia vindicativa) sed magis reconciliatio amicitiæ, quod fit dum offendens recompensat secundùm voluntatem ejus quem offendit. Sic igitur requiritur ex parte pœnitentis, primò quidem voluntas recompensandi, quod fit per contritionem ; secundò quòd se subjiciat arbitrio Sacerdotis loco Dei, quod fit in confessione ; tertiò quod recompenset secundùm arbitrium ministri Dei, quod fit in satisfactione, & ideò contritio, confessio, & satisfactio, ponuntur partes pœnitentiæ.* Ex quo probata manet
prima pars conclusionis, quæ asserit, satisfactio- D
nem esse partem Sacramenti pœnitentiæ.

Quòd verò non sit pars illius essentialis, sed 30.
duntaxat integralis, patet, Tum quia punitio rei non est de essentia, sed tantùm de integritate judicij, & veluti complementum ejus extrinsecum ; Tum etiam, quia satisfactio supponit Sacramentum jam perfectum & completum essentialiter ; quia supponit gratiam, quæ est effectus Sacramenti, productam ; quod non convenit confessioni & contritioni, & ideò sunt partes essentiales hujus Sacramenti, non verò satisfactio. Addo quod, si satisfactio esset pars essentialis hujus Sacramenti, sequeretur quod moribundus, omni sensu destitutus, esset incapax Sacramenti pœnitentiæ, cùm nullam satisfactionem implere possit ; quod est contra communem sensum & praxim Ecclesiæ.

Dico secundò, satisfactionem Sacramentalem 31.
triplicem ex opere operato habere effectum, nempe remissionem pœnæ temporalis, ex peccatis jam condonatis relictæ, auxilia quædam supernaturalia ad faciliùs præcavenda peccata in futurum, & augmentum gratiæ habitualis.

Prima & secunda pars hujus conclusionis admittuntur ab omnibus Theologis, & patent ex eo quod Sacramenta novæ legis id efficiunt ex opere operato quod significant, ex Tridentino sess. 7. can. 6. At satisfactio Sacramentalis significat pœ-

næ ex peccatis condonatis relictæ remissionem,& majorem in posterum peccata præcavendi facilitatem, quæ ex auxiliis gratiæ provenit: Ergo satisfactio Sacramentalis causat ex opere operato talem pœnæ remissionem, & auxilia illa supernaturalia ad faciliùs præcavenda peccata in futurum.

32. Tertia verò pars est contra plures ex Recentioribus, qui negant satisfactionem Sacramentalem causare augmentum gratiæ: est tamen D. Thomæ art. suprà citato, ubi secundo loco sibi objicit: *In Sacramentis novæ legis confertur gratia, ut suprà habitum est: Sed in satisfactione non confertur aliqua gratia: Ergo satisfactio non est pars Sacramenti.* Cui argumento sic respondet: *Ad secundum dicendum quod satisfactio confert gratiam prout est in proposito, & auget eam prout est in executione, sicut etiam baptismus in adultis, ut suprà dictum est.* Quibus verbis apertè docet, satisfactionem prout fit in executione, verè causare augmentum gratiæ.

33. Nec valet quod ait Martinonus hîc disp. 51. sect. 8. Divum Thomam intelligendum esse de augmento non intensivo sed extensivo, quoad liberationem à reatu pœnæ, quæ est quidam effectus gratiæ. Nam S. Doctor ibi apertè loquitur de augmento gratiæ intensivo, tum quia alias non solveret argumentum quod sibi objicit, Sacramenta enim novæ legis conferunt gratiam vel ejus augmentum intensivum, & non solùm extensivum; tum etiam quia non valeret exemplum quod adducit, Baptismus enim causat augmentum gratiæ intensivum, & non solùm extensivum, quando confertur adultis per contritionem & charitatem jam justificatis.

34. Alia etiam explicatio quam ibidem subjungit, nempe D. Thomam per satisfactionem in executione, intelligere totum Sacramentum pœnitentiæ, ab ejus mente prorsus aliena est; nam toto illo articulo considerat satisfactionem, ut est pars Sacramenti pœnitentiæ, & argumentum quod sibi objicit, probat satisfactionem non esse partem illius, ut patet ex verbis suprà adductis: Ergo etiam in responsione S. Doctor loquitur de satisfactione, ut est pars integralis Sacramenti pœnitentiæ, non verò de toto Sacramento; alioquin laboraret in æquivoco, & objectioni propositæ non satisfaceret. Unde etiam statim in resp. ad 3. subdit: *Satisfactio est pars pœnitentiæ Sacramenti, fructus autem pœnitentiæ virtutis.*

35. Potest etiam eadem pars ratione suaderi: Satisfactio enim nequit esse pars Sacramenti pœnitentiæ, nisi aliquo modo participet naturam totius Sacramenti, nam pars dicitur quæ integrat naturam totius: At natura totius Sacramenti pœnitentiæ, est conferre gratiam ex opere operato: Ergo idipsum competere debet satisfactioni Sacramentali; unde cùm illa non possit producere primam gratiam, quia illam supponit per confessionem & absolutionem productam, saltem ejus augmentum ex opere operato causare debet.

36. Confirmatur: Ideò Sacramentalis confessio causat aliquem gradum gratiæ ex opere operato, quia est pars Sacramenti: Sed satisfactio Sacramentalis est etiam pars Sacramenti: Ergo causat pariter aliquem gradum gratiæ ex opere operato.

Neque obstat primò, quod sit tantùm pars integralis, confessio autem pars essentialis. Ex hac enim disparitate concluditur solùm quod ille gradus gratiæ quem causat satisfactio, non sit de essentia gratiæ quam producit pœnitentiæ Sacramentum, sicut ille quem causat confessio, sed tantùm de ejus integritate. Imò hæc disparitas potiùs probationem nostram confirmat: Sicut enim confessio Sacramentalis ex eo quod sit pars essentialis pœnitentiæ, producit ex opere operato gratiam essentialem Sacramento pœnitentiæ; sic satisfactio ex eo quod sit pars integralis, debet causare, quando actualiter impletur, gradum perfectionis ejusdem gratiæ, qui ipsam integret.

Non obstat etiam quod confessio Sacramentalis antecedat absolutionem, satisfactio verò non adimpleatur nisi post eam; cum hoc enim stat, quod dicat essentialiter habitudinem ad absolutionem, & ratione talis habitudinis sit productiva gratiæ. Addo quod, quamvis satisfactio regulariter loquendo non adimpleatur nisi post absolutionem, moraliter tamen illi, aliisque partibus Sacramenti pœnitentiæ conjungitur, ut cum illis unum Sacramentum constituat.

§. II.

Solvuntur objectiones.

37. CONtra id quod diximus in tertia parte præcedentis conclusionis, nimirum satisfactionem Sacramentalem causare augmentum gratiæ habitualis, objiciunt primò aliqui Recentiores authoritatem D. Thomæ, qui in 4. sent. dist. 16. qu. 1. art. 1 hoc argumentum sibi objicit: *In Sacramento novæ legis gratia suscipienti confertur: Sed in satisfactione non confertur aliqua gratia: Ergo non est Sacramenti pars.* Cui sic respondet ibidem quæstiunc. 2 ad 3. *Dicendũ quod ex proposito satisfaciendi gratia confertur, quamvis satisfactio actualis gratiam præsupponat. Vel dicendum quod per satisfactionem consequitur pœnitens perfectum effectum gratiæ peccatum abolentis, quia liberat totaliter à reatu peccati.* Ergo ex D. Thoma satisfactio Sacramentalis non causat augmentum gratiæ.

38. Respondeo primò, quod cùm D. Thomas idem omnino argumentum in Summa Theologica, quæ est ultimum ejus testamentum, loco suprà citato, proposuisset, aliter ei respondit, nempe quod *satisfactio confert gratiam prout est in proposito, & auget eam prout est in executione*; subindeque virtualiter & implicitè retractat quod docuerat in quarto libro sententiarum.

Secundò dici potest, S. Doctorem, cùm ait quod ex proposito satisfaciendi gratia confertur, quamvis satisfactio actualis gratiam præsupponat, loquitur de principali gratia quæ datur per Sacramentum pœnitentiæ; non intendit tamen negare quod satisfactio Sacramentalis conferat novum gradum gratiæ, qui sit complementum & perfectio integralis illius quæ per confessionem & absolutionem Sacramentalem confertur.

39. Objiciunt secundò: Per unum Sacramentum una tantùm gratia Sacramentalis datur: Sed antequam sit satisfactio, in instanti nimirum quo Sacerdos profert verba absolutionis, Sacramentum pœnitentiæ causat gratiam sibi propriam: Ergo quando postea adimpletur satisfactio, nulla de novo causatur gratia Sacramentalis.

Confirmatur: In Sacramento Eucharistiæ species vini, quæ sunt pars ejus, quando actualiter sumuntur, non conferunt novum gradum gratiæ distinctum ab eo quem species panis priùs sumptæ contulerunt, ut docuimus in Tractatu de Eucharistia: Ergo neque in Sacramento pœnitentiæ, satisfactio quando actualiter impletur, tribuit Disp. 8. art. 4.

novum gradum gratiæ distinctum ab eo quod Sacramentalis absolutio causavit, licèt sit pars integralis Sacramenti pœnitentiæ. A

40. Ad objectionem respondeo quod licèt satisfactio Sacramentalis quando actualiter impletur, novum gradum gratiæ producat, eo ipso tamen quod talis gratia sit complementum illius quæ causata fuit in Confessione, quando verba absolutionis à Sacerdote fuerunt prolata, non ponit in numero cum illa.

Ad confirmationem, concesso Antecedente, nego consequentiam & paritatem. Ratio verò discriminis est, quia cùm virtus productiva gratiæ in Sacramento Eucharistiæ sit Christus, species panis continentes totum Christum, totam B hujus Sacramenti virtutem continenti; unde non mirum quod priùs sumptæ à Sacerdote celebrante, totum Sacramenti Eucharistiæ effectum in illo producant, subindeque species vini cùm totum hujus Sacramenti effectum productum inveniant, nullum novum gradum gratiæ ei conferant. At verò Confessio Sacramentalis, & absolutio, non continent totam virtutem productivam gratiæ quæ est in Sacramento pœnitentiæ, sed est aliqua pars talis virtutis quam Deus communicat ipsi satisfactioni Sacramentali, quando actualiter postea impletur; ex quo fit, quod tunc satisfactio novum aliquem gradum gratiæ habitualis in pœnitente producat.

41. Objiciunt tertiò: Si satisfactio Sacramentalis C causaret gratiam, esset pars essentialis Sacramenti pœnitentiæ: Sed hoc dici nequit, ut in prima conclusione ostensum est: Ergo nec illud. Sequela Majoris probatur. Si satisfactio Sacramentalis causaret gratiam, illam significaret, cùm Sacramenta novæ legis solùm efficiant id quod significant: si autem satisfactio Sacramentalis gratiam significaret, non posset non esse pars essentialis Sacramenti pœnitentiæ; illud enim quod subsstat significationi Sacramentali, est pars essentialis Sacramenti: Sed si satisfactio significaret gratiam, subsstaret significationi Sacramentali, sicut contritio, confessio, & absolutio: Ergo tam benè esset pars essentialis Sacramenti pœnitentiæ, D quàm tres illi actus qui tale Sacramentum intrinsecè & essentialiter constituunt.

42. Respondeo negando sequelam Majoris, & ad ejus probationem dico, quod licèt satisfactio subsstet significationi Sacramentali, quia tamen non subsstat significationi essentiali, sed integrali, ex eo quod non significat gratiam huic Sacramento essentialem, sed augmentum ejus & perfectionem, non est pars essentialis, sed duntaxat integralis Sacramenti pœnitentiæ. Unde in forma distinguo Majorem: Illud quod subsstat significationi Sacramentali essentiali, est pars essentialis Sacramenti pœnitentiæ, concedo Majorem. Illud quod subsstat significationi Sacramentali integrali duntaxat, nego Majorem; & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam. E

43. Objiciunt quartò, ex nostra sententia & doctrina sequi tria inconvenientia. Primum est, quod Sacramentum pœnitentiæ erit Sacramentum vivorum, saltem quantùm ad satisfactionem, quandoquidem gratia quam per satisfactionem Sacramentalem producet, erit augmentum alterius quæ per alias partes ejusdem Sacramenti producitur. Secundum est, quod ille qui in peccato mortali adimpleret pœnitentiam sibi injunctam, peccaret mortaliter, utpote cùm eo ipso poneret obicem gratiæ Sacramentali quæ est effectus satisfactionis. Tertium est, quod qui pœnitentiam in prædicto statu impleret, cum sola attritione justificaretur, & fieret de attrito contritus, ac si Sacramentum pœnitentiæ de novo reciperet.

Respondeo nullum ex tribus illis inconvenientibus sequi ex nostra doctrina. Non quidem primum, quia ratio Sacramenti vivorum vel mortuorum, non desumitur penes illum gradum gratiæ, qui est complementum gratiæ principalis, sed tantùm penes ipsam principalem gratiam. Nec etiam secundum, quia licèt satisfactio Sacramentalis novum gradum gratiæ ex opere operato tribuat, eo ipso tamen quod talis gradus non sit gratia essentialis Sacramenti pœnitentiæ, sed tantùm ejus complementum & perfectio integralis, non peccat mortaliter qui tali gradui obicem ponit, sed solùm qui ponit obicem gratiæ essentiali. Tertium denique inconveniens nullo modo sequitur ex nostra doctrina: Tum quia reddere de attrito contritum, est proprietas totius Sacramenti pœnitentiæ, non verò partium ejus seorsim: Tum etiam, quia cùm satisfactio novum gradum gratiæ non tribuat, nisi virtute absolutionis Sacerdotis quæ præcessit, & ad quam dicit habitudinem; absolutio verò non se extendat ad peccatum in quo satisfactio adimpletur, utpote quod commissum fuit post absolutionem, nequit solùm attritus de illo peccato, virtute satisfactionis Sacramentalis pro præcedentibus peccatis, de illo fieri contritus, & justificari. 44.

§. III.

Corollaria præcedentis doctrinæ.

EX dictis colligitur primò, teneri Sacerdotem, auditâ Confessione, satisfactionem quæ vulgò pœnitentia appellatur, pœnitenti injungere: nec satis esse quod qualemcumque injungat, sed teneri injungere aliquo modo proportionatam gravitati criminum & eorum multitudini, atque etiam dispositioni & conditioni pœnitentis, nisi rationabilis causa excuset. 45.

Prima pars hujus corollarij patet, cùm enim Confessarius sit minister Sacramenti pœnitentiæ, tenetur efficere illud integrum: Atqui satisfactio est pars integralis Sacramenti pœnitentiæ, ut in prima conclusione ostensum est: Ergo tenetur Confessarius auditâ Confessione satisfactionem pœnitenti injungere. Fieret enim aliqua injuria Sacramento, si pars integralis sine causa omitteretur; ut si quis in Extrema-Unctione sine causa omitteret aliquam sensûs inunctionem.

Quod verò teneatur Sacerdos ad servandam æquitatem, injungendo satisfactionem pro criminum qualitate, & pœnitentium facultate, ita ut nequeant pro libito gravem aut levem satisfactionem pro quibusvis peccatis injungere, patet ex Tridentino sess. 14. cap. 8. ubi sic dicitur: *Debent sacerdotes Domini, quantùm Spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, salutares & convenientes satisfactiones injungere, ne si fortè peccatis conniveant, & indulgentiùs cum pœnitentibus agant, leviſſima quædam opera pro graviſſimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur.*

Ratio etiam suffragatur: Sacerdos enim in hoc

tribunali ſunt ordinarij judices à Chriſto conſtituti, non minùs ad cauſas Dei quàm pœnitentium agendas: judices autem tenentur ſecundùm leges à ſupremo Principe ſibi conſtitutas judicare: Ergo tenentur Sacerdotes perpensâ gravitate criminum, & pœnitentum facultate, condignas & ſalutares pœnitentias illis injungere.

Confirmatur & magis illuſtratur hæc ratio: Sacerdos in tribunali pœnitentiæ tria agit munia ſeu officia, non ſolùm enim eſt miniſter hujus Sacramenti, ſed præterea judicem & medicum agit; inquantum miniſter, debet efficere Sacramentum integrum, ſubindeque aliquam injungere pœnitentiæ ſatisfactionem, cùm ſatisfactio ſit pars integralis hujus Sacramenti; inquantum verò medicus, debet vulnera pœnitentis curare, & per conſequens ſalutarem, ac morbis animæ ſuæ ſanandis convenientem pœnitentiam injungere; ut judex verò, debet ſervare æquitatem, ac proinde condignam & proportionatam gravitati criminum injungere pœnitentiam.

Dixi, *niſi rationabilis cauſa excuſet*, quia ex cauſa rationabili poteſt interdum Confeſſarius pœnitenti leviorem ſatisfactionem injungere. Eſt autem rationabilis cauſa, primò ſi pœnitens gravi morbo ſit oppreſſus, ſecundò ſi lucretur indulgentiam plenariam, tertiò imbecillitas ac fragilitas pœnitentis, ſi nimirum periculum eſſet ne deinde aliquod peccatum mortale ſubticeret in aliis confeſſionibus, vel ne deterreretur à confeſſione, vel ut non impleret pœnitentiam injunctam: cùm in hoc Sacramento magis intendi debeat ſalus pœnitentis & ejus emendatio, quàm ſatisfactio pro pœna, utpote cùm id cedat in majorem Dei gloriam, qui potiſſimùm vult ſalutem peccatoris; & aliàs nihil propterea de ſatisfactione Deo debita pro pœna temporali excidat; quia ſi peccator in præſenti vita non plenè ſatisfaciat, ſolvet in alia uſque ad noviſſimum quadrantem. Unde Gerſon in regul. moral. cap. de pœnitentia, dicit tutius eſſe cum parva pœnitentia, quæ ſponte ſuſcipitur, & veriſimiliùs adimplebitur, ducere Confeſſos in purgatorium, quàm cum magna non implenda præcipitare in infernum. Et Cajetanus in Summa, verbo *ſatisfactio*, ait debiliter diſpoſito pœnitenti dandam eſſe ſatisfactionem parvulam, ut parvulus ignis foveatur appoſitâ paleâ, nec ſuffocetur appoſitis lignis deſuper.

Sunt etiam plures Doctores qui exiſtimant, quod ſi conſtet Sacerdoti pœnitentem ante Confeſſionem ſufficienter ſatisfeciſſe pro peccatis, non teneri ullam ſatisfactionem illi imponere: ſi enim (inquiunt) quò major præceſſit in pœnitente pro ſuis peccatis ſatisfactio, eò minorem poteſt Confeſſarius pœnitentiam imponere, ſi præceſſit condigna, poterit nullam imponere. Neque enim (ſubdunt) ſemper eſt de integritate judicij hujus Sacramentalis ſatisfactio & injunctio pœnæ, ſed tunc ſolùm quando reatus aliquis pœnæ ſolvendus ſupereſt, & punitio exercenda. Hæc ſententia probabilitate non caret, hunc tamen caſum planè metaphyſicum eſſe exiſtimo, cùm vix unquam citra revelationem conſtare poſſit Sacerdoti, quod pœnitens omnino perfectè ſatisfecerit.

46. Colligitur ſecundò ex dictis, teneri pœnitentem pœnitentiam ſibi à Confeſſario injunctam acceptare, & acceptatam adimplere, quidquid in contrarium doceant Cajetanus, Navarrus, & alij, dicentes pœnitentem remittere poſſe ſolutionem pœnæ temporalis in aliam vitam. Patet etiam hoc corollarium ex dictis, tum quia pœnitens non minùs quàm Sacerdos tenetur facere Sacramentum pœnitentiæ integrum. Tum etiam, quia poteſtas in judice & ſuperiore ad injungendum, & obligatio in inferiore ad obediendum, correlativa ſunt: Sed in Sacerdote eſt poteſtas ligandi pœnitentem, injungendo ei ſatisfactionem, ut conſtat ex Tridentino ſeſſ. 14. cap. 8. ubi ſic ait: *Habeant præ oculis* (Sacerdotes) *ut ſatisfactio quam imponunt, non ſit tantùm ad novæ vitæ cuſtodiam, & infirmitatis medicamentum; ſed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam, & caſtigationem: nam claves Sacerdotum non ad abſolvendum duntaxat, ſed & ad ligandum conceſſas, etiam antiqui Patres, & credunt & docent.* Ergo in pœnitente eſt obligatio acceptandi pœnitentiam à Sacerdote injunctam, & adimplendi acceptatam. Unde ad id quod dicunt Cajetanus & Navarrus, poſſe pœnitentem remittere ſolutionem pœnæ in aliam vitam, reſpondendum eſt, hoc eſſe verum abſolutè, ſpectatâ lege naturæ, falſum verò in nova lege, & ſuppoſitâ inſtitutione Sacramenti pœnitentiæ, in quo datum eſt ſacerdotibus judicium de peccatis, & pœnis pro illis ſubeundis.

Ex his ſequitur primò, eum qui ſponte venialia ſubjicit Sacramento pœnitentiæ, teneri acceptare & adimplere pœnitentiam ſibi injunctam; quia licèt nullus teneatur peccata venialia confiteri, ſuppoſito tamen quod aliquis ea confiteri velit, & clavibus Eccleſiæ ſubjicere, tenetur ad præſtandum quidquid ad eſſentiam vel integritatem Sacramenti neceſſarium eſt.

Sequitur ſecundò, non eſſe à Confeſſario abſolvendum, pœnitentem illum, qui ita diſpoſitus eſt, ut nullam pœnitentiam ab illo acceptare velit, dicens ſe velle remittere ſolutionem pœnæ temporalis ad aliam vitam; ille enim non eſt ad hoc Sacramentum diſpoſitus, cùm præſtare nolit id quod requiritur ad ejus integritatem.

Sequitur tertiò, non poſſe pœnitentem propriâ authoritate commutare ſibi pœnitentiam à Confeſſario injunctam in evidenter meliorem: Tum quia cùm non exequatur ſententiam judicis, non ſatisfacit ejus præcepto; ſicut non ſatisfacit Eccleſiæ præcepto, qui loco jejunij ad quod obligatur, facit alia meliora. Tum etiam, quia illud aliud opus, cùm non ſit ei injunctum virtute clavium, rationem ſatisfactionis Sacramentalis habere nequit.

Sequitur quartò, pœnitentem teneri, quamprimum commodè poteſt, vel ſaltem antequam novam Confeſſionem faciat, pœnitentiam ſibi injunctam adimplere; quia antequam ad novum Sacramentum conficiendum accedat, tenetur præcedens perficere. Qui verò ex oblivione vel negligentia pœnitentiam injunctam ſuo tempore non adimplevit, alio tempore illam adimplere tenetur; niſi injuncta fuerit à Confeſſario ut certo die adimplenda: putà jejunium in vigilia Nativitatis B. Virginis; tunc enim ſi die illâ non jejunavit, non tenetur alio die jejunare, ſed tantùm de omiſſione dolere, eamque ſuo tempore confiteri; quia talis pœnitentia eſt addicta certo tempori, quo elapſo, non ampliùs obligat; ſicut quia præceptum de recitando officio, vel de audiendo ſacro, certo tempori addictum eſt, eo elapſo non ampliùs obligat. A fortiori non tenetur pœnitens facere aliam pœnitentiam, ſi ad eam quæ ſibi à Confeſſario impoſita eſt fiat impotens; ut ſi propter infirmitatem fiat impotens

ad impoſitum jejunium exequendum, non tenebitur eleemoſynam facere, vel orare.

47. Tertiò ex ſuprà dictis colligitur, ſatisfactionem Sacramentalem in peccato adimpletam non ſortiri ſuum effectum, quandiu pœnitens eſt in ſtatu peccati, bene tamen poſtea, quando tollitur fictio.

Prima pars hujus corollarij patet ex dictis concluſione ſecundâ, nam ut ibi oſtenſum eſt, præcipuus & primarius effectus ſatisfactionis Sacramentalis, à quo cæteri minùs principales (ut ſunt remiſſio pœnæ temporalis, & collatio auxiliorum ad evitanda impoſterum peccata) dependent, eſt augmentum gratiæ habitualis: Sed tale augmentum pœnitenti conferri nequit, quandiu eſt in ſtatu peccati, cùm augmentum gratiæ primam ejus infuſionem ſupponat: Ergo ſatisfactio Sacramentalis in peccato mortali adimpleta, ſuum effectum habere nequit.

Quod verò illum poſtea habeat, quando pœnitens per contritionem, vel per attritionem cum Sacramento, fictionem tollit, patet ex eo quod ſatisfactio ut pars Sacramenti, imitari debet naturam totius: At Sacramentum pœnitentiæ, ſi contingat eſſe informe, recedente fictione, confert ſuum effectum ex opere operato, ut ſuprà diſp. 10. art. 1. oſtenſum eſt: Ergo & ſatisfactio.

48. Ex hoc corollario ſequitur aliud, nempe ſatisfactionem Sacramentalem ex malo fine veniali, putà ex vana gloria, impletam, conferre ſuum effectum ex opere operato; ſecùs verò illam quæ fit ex fine mortaliter malo, quia augmentum gratiæ & charitatis non eſt incompoſſibile cum peccato veniali, benè tamen cum mortali.

Confirmatur: Eodem proportionali modo philoſophandum eſt de ſatisfactione Sacramentali, ac de Confeſſione Sacramentali: Sed Confeſſio Sacramentalis ex malo fine veniali facta, non privatur ſuo effectu ex opere operato, benè autem illa quæ fit ex fine mortaliter malo: Ergo & ſatisfactio Sacramentalis.

49. Demum ex ſuprà dictis colligitur, ſatisfactionem Sacramentalem ſuum effectum ex opere operato non conferre ante abſolutionem, quamvis ante illam impleta fuerit. Ratio eſt, quia ſatisfactio Sacramentalis nequit ſuum effectum ex opere operato conferre, niſi ut pars integralis Sacramenti: Sed nequit eſſe pars integralis Sacramenti, niſi ſupponat Sacramentum eſſentialiter conſtitutum, ſcilicet abſolutione ſacrâ: Ergo nequit ante illam ſuum effectum ex opere operato conferre. Minor probatur: Pars integralis pendet ab eſſentiali, niſi enim ſit eſſentia Sacramenti, nequit eſſe pars integralis illius, ſicut nequit eſſe pars integrans hominem, niſi ſupponat eſſentialiter hominem conſtitutum.

ARTICVLVS IV.

An poſſit unus Confeſſarius tollere vel ſaltem commutare pœnitentiam ab alio priùs impoſitam?

50. FAtentur omnes quod ſi pœnitentia ab uno Sacerdote priùs injuncta, non fuerit rationabiliter & cum diſcretione impoſita, poterit alius Sacerdos, licèt ei non ſuperior, pœnitentiam illam commutare vel moderari. Tum quia Sacerdos ex vi clavium non habet poteſtatem imponendi pœnitentias irrationabiles, & fini Sacramenti improportionatas. Tum etiam, quia hic actus, non eſt actus juriſdictionis, ſed prudentiæ; unde in eo caſu non ſolùm Confeſſarius, verùm etiam alius quivis homo doctus, per viam conſilij pœnitentiam illam inconſideratè & (ut loquuntur Theologi) *errante clave* injunctam, moderari poteſt. Solùm igitur controverſia eſt, an quando pœnitentia proportionatur tam peccatis quàm facultati pœnitentis, ac proinde illum ad ſui executionem obligat, poſſit ex rationabili cauſa ab alio Confeſſario mutari? Negant Soto, Nugno, Ledeſma, & Philippus à S. Trinitate. Affirmant Sylveſter, Suarez, Vazquez, Sylvius, Candidus, & alij. Addunt Navarrus, Henriquez, Valentia, & Sa, id poſſe fieri etiam extra Confeſſionem, & non auditis peccatis pro quibus talis pœnitentia fuit injuncta. Quin ulteriùs cenſent Navarrus, Henriquez, & Candidus, inferiorem Sacerdotem mutare poſſe pœnitentiam impoſitam à ſuperiore, propter peccata reſervata. Pro reſolutione difficultatis, & probabilioris ſententiæ explicatione,

Dico primò, nullus Sacerdos, ſive inferior, ſive æqualis, ſive ſuperior, poteſt pœnitentiam ab alio injunctam omnino tollere. 51.

Probatur ratione fundamentali: Sacramentum pœnitentiæ debet indiſpenſabiliter eſſe integrum, cùm hæc integritas ſit de jure divino, & Chriſti inſtitutione: At ſi Sacerdos aliquis pœnitentiam ab alio injunctam omnino tolleret, Sacramentum non eſſet integrum, quia careret ſatisfactione quæ eſt pars ejus integralis: Ergo nullus Sacerdos ſive inferior, ſive æqualis, ſive ſuperior, poteſt pœnitentiam ab alio injunctam omnino tollere.

Dico ſecundò, Quivis legitimus Confeſſarius mutare poteſt pœnitentiam ab alio impoſitam propter peccata non reſervata; ſed nonniſi in Confeſſione, & auditis peccatis pro quibus fuit impoſita. 52.

Prima pars probatur: Pœnitens habet ius eadem peccata uni confeſſa, alteri iterum confitendi: Ergo quilibet legitimus Confeſſarius habet poteſtatem ea judicandi & condignâ pœnitentiâ puniendi: At pœnitens non tenetur duplicem de iiſdem peccatis condignam ſatisfactionem ſubire, nec ad hoc rationabiliter cogi poteſt: Ergo poterit ex cauſa rationabili, relictâ pœnitentiâ prioris Confeſſarij, exequi pœnitentiam poſterioris.

Confirmatur: Poteſt ſuperior pœnitentiam ab inferiori injunctam commutare, ut fatentur Adverſarij: Ergo & quilibet alius legitimus Confeſſarius id ſimiliter poteſt. Probatur conſequentia, quia licèt reſpectu juriſdictionis unus Sacerdos alteri ſuperior ſit, reſpectu tamen judicij Sacramentalis omnes Sacerdotes juriſdictionem habentes, ſunt æquales, cùm omnes æqualem à Deo accipiant poteſtatem in ſuſceptione Ordinis: Sed Confeſſarius non injungit pœnitentiam Sacramentalem, niſi ut judex in hoc foro à Chriſto conſtitutus in Ordinis ſuſceptione: Ergo omnes legitimi Confeſſarij, quantùm ad poteſtatem imponendi vel commutandi pœnitentiam Sacramentalem, pro peccatis non reſervatis, ſunt æquales; unde diſtinctio illa Judicis ſuperioris & inferioris non valet in propoſito, niſi quantùm ad pœnitentiam pro peccatis reſervatis injunctam, quia reſervatio peccatorum non eſt actus poteſtatis Ordinis, ſed juriſdictionis, in qua Sacerdotes & Confeſſarij ſunt inæquales.

Dices,

53. Dices, Non potest Confessarius in foro interiori sententiam alterius sibi æqualis revocare, sicut in foro exteriori nequit unus Judex, nisi sit superior, mutare sententiam alterius, quia ut communiter dicitur, par in parem non habet imperium: Ergo non potest Confessarius pœnitentiam ab alio Confessario sibi æquali injunctam commutare.

Respondeo, concesso Antecedente, negando Consequentiam; Confessarius enim commutando pœnitentiam non revocat propriè sententiam alterius sibi æqualis à quo injuncta fuit, sed profert suam, & pœnitentem liberum relinquit cui voluerit se submittere; unde in eo casu unus Confessarius non exercet jurisdictionem supra alium, sed supra pœnitentem, in cujus gratiam institutum est hoc Sacramentum. Nec est eadem ratio de Judice fori exterioris, tum quia tale forum in favorem rei non est institutum, sicut Sacramentum pœnitentiæ; tum etiam, quia cùm mutatio sententiæ in tribunali forensi fiat in foro externo, minueretur fama alterius Judicis, mutatio verò sententiæ sacræ, cùm fiat in foro interno conscientiæ, nullam potest inferre injuriam vel famæ diminutionem Confessario qui pœnitentiam imposuit.

54. Secunda pars conclusionis, quæ asserit Confessarium non posse mutare pœnitentiam ab alio impositam, nisi in confessione, & auditis peccatis propter quæ fuit imposita, probatur breviter contra Navarrum, & Henriquem, aliosque Authores suprà citatos; quia commutatio illa pœnitentiæ est actus judicialis: Sed actus judicialis exerceri non potest incognitâ causâ: Ergo non potest Confessarius mutare pœnitentiam ab alio impositam, nisi auditis priùs in confessione peccatis propter quæ fuit imposita.

55. Confirmatur: Cùm ad commutandam pœnitentiam necessarium sit unam relaxare & aliam imponere, eadem est potestas imponendi & commutandi, & utraque procedit ab eadem virtute clavium: Sed pœnitentia Sacramentalis nequit injungi nisi in ipso tribunali confessionis: Ergo nec commutari.

Dico secundò, inferior Sacerdos non potest mutare pœnitentiam impositam à superiore propter peccata reservata.

56. Probatur contra eosdem Authores: Eadem est potestas imponendi & commutandi pœnitentiam, & utraque procedit ab eadem virtute clavium, ut suprà dicebamus: Sed inferior Sacerdos non potest imponere pœnitentiam pro peccatis reservatis, cùm ab illis non possit absolvere: Ergo nec potest commutare pœnitentiam pro peccatis reservatis à superiore iniunctam.

Confirmatur: Ut Sacerdos possit commutare pœnitentiam pro aliquibus peccatis injunctam, debet posse de illis ferre judicium seu sententiam, cùm commutatio illa pœnitentiæ sit actus judicialis: Sed non potest Sacerdos inferior ferre judicium de peccatis superiori reservatis: Ergo nec pœnitentiam pro illis injunctam commutare.

57. Dices, per absolutionem superioris sublatam fuisse reservationem, eâ verò sublatâ, peccata illa eodem modo se habere ac si nunquam fuissent reservata, atque adeò posse Sacerdotem inferiorem ferre de illis judicium, sicut de non reservatis.

Sed contra: Licèt pœnitens à peccatis reservatis fuerit à superiore absolutus, non propterea tamen eodem modo se habet Sacerdos inferior in ordine ad reservata, ac circa non reservata; in illâ enim per accidens tantùm & ex suppositione prioris judicij facultatem habet, per se autem in non reservata; unde potest pœnitentiam pro non reservatis injunctam commutare, non verò impositam pro reservatis; quia sicut in materiam præcedentis judicij in quo reservatio sublata est, non habet jurisdictionem, sic neque in sententiam prolatam, & impositionem pœnitentiæ factam à Prælato; in hujusmodi enim pœnitentiis à Prælato pro reservatis impositis, involvitur tacitum præceptum, ne possint ab aliis commutari, nisi urgente gravi necessitate, & ad superiorem recursus non facilè pateat.

ARTICVLVS V.

Vtrum possit unus pro alio satisfacere?

58. NOtandum primò, satisfactionem aliam esse sacramentalem, quæ per modum partis integralis ad constitutionem sacramenti Pœnitentiæ requiritur; aliam absolutam, & non sacramentalem, per quam homo operibus à Sacerdote non injunctis, conatur aliquam pro pœna temporali peccatis remissis debita tribuere Deo compensationem.

59. Notandum secundò, utramque satisfactionem dupliciter considerari posse, nimirum ut medicinam & remedium peccati, & ut compensationem pœnæ in purgatorio debitæ. His præmissis, pro resolutione difficultatis propositæ,

60. Dico primò, unus non potest pro alio satisfacere, si satisfactio consideretur ut medicina & remedium peccati. Ita D. Thomas hîc quæst. 13. art. 2.

Probatur, quia medicina recipi debet & solet in eo tantùm subjecto in quo est morbus; neque morbus unius sanatur per remedium alteri applicatum: Ergo satisfactio in ratione medicinæ solùm prodest satisfacienti, subindeque non potest unus pro alio satisfacere, si satisfactio ut medicina & remedium peccati consideretur.

61. Dico secundò, unus potest pro alio satisfacere, si satisfactio consideretur ut est compensatio pœnæ in purgatorio debitæ. Ita D. Thomas ibidem, & constat tum ex articulo fidei quo credimus communionem Sanctorum; hunc enim articulum semper intellexit Ecclesia hoc sensu, ut bona opera existentium in gratia & charitate, communia sint omnibus, & invicem mutuum præstent commodum & utilitatem, etiam per modum satisfactionis pro pœnis in purgatorio debitis. Tum ex Tridentino sess. 25. cap. 1. ubi docet animas in purgatorio detentas, multùm juvari suffragiis, orationibus, aliisque bonis operibus vivorum in charitate existentium. Colligitur etiam ex illo Apostoli ad Coloss. 1. *Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea, pro corpore ejus quod est Ecclesia.* Quæ verba, licèt plures sensus admittere possint, ille tamen qui facit ad propositum, & quem tradunt, Chrysostomus, Theophilactus, Anselmus, & D. Thomas ibidem, & Augustinus in Psalm. 61. & 86. est ut Apostolus velit dicere, se non solùm sustinuisse passiones suas in carne sua, ut conjunctæ Christi passionibus sibi prodessent, sed etiam universæ Ecclesiæ, seu corpori totius Ecclesiæ, pro qua Christus pati voluit, non solùm in se, sed etiam in membris suis.

62. Ratio etiam suffragatur: Omnes enim sumus

unius corporis membra, unde ſicut in corpore humano, unumquodque membrum, non in ſuam tantùm, ſed in aliorum etiam utilitatem operatur; ſta in myſtico Eccleſiæ corpore, membra quæ viva ſunt & utiliter operari poſſunt, ſibi invicem mutuum præſtant commodum & utilitatem, bonaque ſua opera pœnalia & ſatisfactiones ſibi invicem communicant, juxta illud Pſalmiſtæ: *Particeps ego ſum omnium timentium te & cuſtodientium mandata tua.* Unde Apoſtolus ad Epheſ. 5. nos admonet, ut quemadmodum Chriſtus caput noſtrum pro ſuo corpore ſe tradidit, ita & unumquodque membrum ſe tradat pro alio. Et ad Galat. 6. ait: *Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti.*

63. Necobſtat quòd ibidem paulò poſt ſubjungat: *Vnuſquiſque onus ſuum portabit:* Sicut enim lib. de conſenſu Evangeliſtarum cap. 30. ante medium Auguſtinus interpretatur, & ex eodem Beda in Epiſt. ad Galat. *Niſi oneris nomen ſub diverſis ſignificationibus acceperis, proculdubio putabis eundem ſibi in loquendo eſſe contrarium, & hoc in ſua ſententia tam vicinè poſitis verbis: qui cùm paulò ante diceret:* Alter alterius onera portate, *poſtea dixit*, Unuſquiſque proprium onus portabit. *Sed alia ſunt onera participandæ infirmitatis, alia reddendæ rationis Deo de actibus noſtris. Illa cum fratribus ſuſtinenda communicantur: Hæc propria ab unoquoque portantur.* Senſus eſt, quod quantùm ad meritum vel demeritum, unuſquiſque proprium onus portat, propter ſuum opus bene vel malè factum, remuneratur ſolus, vel punitur: Sed quantùm ad id quod eſt alienam infirmitatem ferre, condolendo, compatiendo, & pro pœnis temporalibus, peccatis aliorum debitis ſatisfaciendo, unus portare poteſt alterius onus. Unde in vitis Patrum lib. 5. qui de fornicatione inſcribitur, numero 27. dicitur quod unus frater innocens, fingens ſe fornicatum fuiſſe, pœnitentiam egit pro alio qui reipſa fuerat fornicatus; & peccatum quod iſte commiſerat, ipſi fuit remiſſum.

64. Pro majori autem hujus concluſionis intelligentia, advertendum eſt, duobus modis fieri poſſe quod unus ſatisfaciat pro alio, immediatè ſcilicet, exhibendo pro pœnis debitis peccato alterius condignam ſatisfactionem, ſeu applicando pœnam temporalem quam in exercitio alicujus operis patitur, pro compenſatione pœnæ temporalis quam alter pro peccato quoad culpam & pœnam æternam remiſſo ſolvi deberet; & mediatè, impetrando ſcilicet alteri auxilium quo per propriam ſatisfactionem, & per propria opera pœnalia, pro pœna temporali debita, peccato ſatisfaciat. Utroque modo poteſt unus fidelis pro aliis fidelibus viventibus ſatisfacere; pro animabus verò in purgatorio exiſtentibus, ſolùm primo modo; quia cùm illæ ſint extra ſtatum viæ, non poſſunt per ſuas operationes & paſſiones Deo ſatisfacere, ſed tantùm ſatispati.

Dico tertiò, unus non poteſt ſatisfacere pro alio, ſatisfactione ſacramentali. 65.

Probatur: Ex Tridentino ſeſſ. 14. cap. 3. materia hujus ſacramenti ſunt ipſi actus pœnitentis, qui virtute clavium elevantur ad eſſe ſacramenti: Ergo actus ſatisfactorij ab alio eliciti, non ſunt apta materia virtute clavium elevabilis ad eſſe ſacramenti.

Dices primò, Confeſſarius poteſt pœnitenti injungere pœnitentiam per alium exequendam, ad petitionem ipſius pœnitentis, ut communiter docent Theologi: Ergo poteſt unus ſatisfacere pro alio, ſatisfactione ſacramentali. 66.

Sed nego conſequentiam, nam in tali caſu opus illud ſatisfactorium, ſi conſideretur præcisè ut fit ab alio, non eſt pars ſacramenti, ſed ſolùm ut fit ex pœnitentis ipſius petitione; quare talis petitio eſt formale in hac ſatisfactione, opus autem ſatisfactorium alterius eſt materiale illius, ordinatum ab ipſo pœnitente; unde ſemper habetur quod ſatisfactio ſacramentalis, quantùm ad formale, eſt actus pœnitentis.

Dices ſecundò, Eleemoſyna facta per famulum ex imperio vel conſenſu domini, cenſetur eſſe actus ipſius domini: Ergo ſimiliter pœnitentia impleta ab alio ex imperio vel conſenſu ipſius pœnitentis, cenſetur eſſe actus ipſius pœnitentis, ſubindeque apta materia hujus ſacramenti. 67.

Reſpondeo negando etiam Conſequentiam; Eleemoſyna enim fit à domino principaliter, à famulo autem nonniſi inſtrumentaliter, cùm illam non elargiatur ex bonis ſuis ſed domini: pœnitentia verò ex imperio vel conſenſu pœnitentis impleta ab alio, fit ab illo ut à cauſa principali, quia ex propriis operationibus, putà oratione aut peregrinatione, qui ſunt actus proprij peregrinantis vel orantis, non verò ipſius pœnitentis.

TRACTATUS SEXTUS.

De Sacramento Extremæ-Vnctionis.

A quæſtione 29. ſupplementi, uſque ad 34.

PRÆFATIO.

POST QVAM eâ quâ par erat aut potuimus perſpicuitate & diligentiâ, de Sacramento Pœnitentiæ, ejuſque variis partibus, ſuperiori tractatione egimus, recta doctrinæ methodus & ordo poſtulant, ut de Extremæ-Vnctionis ſacramento, ultimo quo morientes homines muninutur, & æternitatis ſibi viam parant, diſſeramus. Enim verò, ſi utriuſque ſacramenti munera, quæ ex Chriſti prima inſtitutione ſortiuntur, expendamus; erit ſane nemini dubium, quin hoc poſtremum, alterum prius conſequi debeat, cùm pœnitentiæ conſummatio quædam & ultimũ complementum, ſacra hęc & extrema unctio, ſemper exiſtimata ſit. Idque etiam ſapienter Concilium Tridentinum advertit ſeſſ. 14. ubi cùm eam methodum quâ nos utimur uſurparet, rationem ſubjungit, his verbis: Viſum eſt ſanctæ Synodo, præcedenti doctrinæ de pœnitentia, adjungere ea quæ ſequuntur de ſacramento Extremæ-Unctionis, quod non modò pœnitentiæ, ſed & totius Chriſtianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia eſſe debet, conſummativum exiſtimatum eſt à Patribus. *Sed operæ pretium erit utriuſque ſacramenti vel peccato mortuorum, vel vitæ morientium, paucis collationem inire: hinc enim palam fiet, eam eſſe utriuſque cognationem & fœdus, ut minimè ſejungi debeant, aut commodè poſſint. Et primùm quidem ſacramentum Pœnitentiæ ad delendas peccatorum maculas, eluendas ſordes, curandos animorum morbos, fuiſſe inſtitutum, nemo neſcit: Sed preterea deſiderari poterat, & neceſſarium videbatur alterum ſacramentum, quod peccatorum, ſordiumque, ac morborum reliquias, quæ nondum ſummam munditiem, integramque ſanitatem conſecutis hærere ſolent, detergerentur: id verò munus eſt ſacræ morientium unctionis, eaque vis: nam ut inquit Tridentinum:* Res & effectus hujus ſacramenti, gratia eſt Spiritus Sancti, cujus unctio delicta ſi quæ ſint expianda, ac peccati reliquias abſtergit. *Vnde non immeritò pœnitentiam, cujus vel ipſum nomen pœnam, laborem, crucemque ſignificat, acre & mordax vinum eſſe dixeris, quod pius Samaritanus vulneribus curandis infundit: Sed quis neget Extremæ-Vnctionis ſacramentum adhibere oleum quo liniantur & foveantur vulnera, & in moriente homine integra ſanitas animæ recuperetur.* Seſſ. 14. cap. 2.

Sed præter eam collationem exemplo confirmatam, altera ſponte & pene non cogitantibus ſeſe offert. Nos equidem è ſervitute Dæmonis, à quo detinebamur captivi, cui veluti ſervi eramus addicti (à quo enim quis ſuperatus eſt, hujus & ſervus effectus eſt) ſacramentum Pœnitentiæ eripit, & veluti catenis exoneratos, vinculiſque exſolutos, in libertatem filiorum Dei aſſerit: Sed non adeò ſuis juribus, etſi ſummâ injuriâ, in hominem infinito ſanguinis Chriſti pretio redemptum, gratiâ exornatum, Deique filium, prætenſis, Dæmon ceſſit, ut non iterum atque ite-

rum ſæpius pugnam inſtauret, ac potiſſimùm ultimo mortis articulo, cùm jam ultima res agitur, nec ſemel amiſſa victoria poſtea recuperari unquam poteſt: tunc enim viribus omnibus quibus valet enititur, conatum omnem adhibet, nihilque non tentat. Sed non defuit ſupremo periculo piiſſimus Dominus, ſacri Chriſmatis extrema unctio, feliciùs quàm olim in palæſtris fieri ſolitum eſſet, pugnaturum hominem, velut athletam in agone vel agonia conſtitutum, ad ineundam contra Dæmonem pugnam inungit, & ad victoriam reportandam vires addit. Sed hæc accipe elegantiùs à Tridentino Concilio quàm à me dici poſſent. Clementiſſimus Redemptor noſter, qui ſervis ſuis quovis tempore voluit de ſalutaribus remediis adversùs omnia hoſtium tela eſſe proſpectum, quemadmodum auxilia maxima in ſacramentis aliis præparavit, quibus Chriſtiani conſervare ſe integros, dum viverent, ab omni graviore ſpiritûs incommodo poſſent: ita Extremæ Unctionis ſacramento, finem vitæ tanquam firmiſsimo quodam præſidio munivit. Nam etſi adverſarius noſter occaſiones per omnem vitam quærat, & captet, ut devorare animas quoquo modo poſſit; nullum tamen tempus eſt, quo vehementiùs ille omnes ſuæ verſutiæ nervos intendat, ad perdendos nos penitùs, & à fiducia etiam, ſi poſſit, divinæ miſericordiæ deturbandos, quàm cùm impendere nobis exitum vitæ perſpicit.

ſeſſ. 14. in præfat. doctrinæ de Extrema-Vnctione.

Sed demum ultimam collationem, quæ iniri poteſt, præterire non debeo. Sacramentum Pœnitentiæ ſecundam poſt naufragium tabulam Patres vocant, quâ per turbidum mare, cum naufragij metu & periculo, ad æternitatis portum tendimus; ſed Extremæ-Vnctionis ſacramento, ipſum æternitatis portum attingimus, & patriam ſalutamus; cùm id eximium & ſingulare hoc ſacramentum habeat, ut ſalutis ſpem roboret, divinæ miſericordiæ fiduciam, ut inquit Tridentinum, in nobis excitet, & ad introitum gloriæ hominem diſponat. Vnde non immeritò, ut Baptiſmus ſacramentum fidei, Euchariſtia ſacramentum amoris, ita Extrema-Vnctio, ſacramentum ſpei nuncupari poteſt.

Hæc habui (AMICE LECTOR) *quæ præfationis loco, & qualecumque hujus Tractatûs de ſacramento Extremæ-Vnctionis ornamentum ſcriberem. Hic verò erit noſtrarum Diſputationum ordo. Poſt defenſam contra Hæreticos hujus ſacramenti exiſtentiam, illius eſſentiam poſtea explicabo, & quâ materiâ & formâ componatur: ſubinde præcipuos ejus effectus aſſignabo, ac demum de ſubjecto & miniſtro, ultimo loco diſputabo.*

DISPVTATIO PRIMA.

De exiſtentia & eſſentia hujus Sacramenti.

CIrca hujus Sacramenti exiſtentiam graviſſima ſeſe offert contra hujus temporis hæreticos, negantes Extremam-Unctionem quæ ſolet in Eccleſia adhiberi infirmis de vita periclitantibus, eſſe verum novæ legis Sacramentum, controverſia, quam articulo ſequenti reſolvemus, & poſtea de ejus eſſentia diſſeremus, & quæ ſit hujus Sacramenti materia & forma declarabimus.

ARTICVLVS PRIMVS.

An Extrema-Vnctio quæ ſolet in Eccleſia adhiberi infirmis, ſit verum Sacramentum?

1. EXtremam-Unctionem quæ in Eccleſia infirmis de vita periclitantibus ſolet adhiberi, verum eſſe novæ legis Sacramentum, negarunt primò Waldenſes, & Albigenſes, deinde Wiclefus 4. libro Trialogi cap. 25. ubi negat hoc Sacramentum fuiſſe à Chriſto vel ab Apoſtolis inſtitutum. Eundem errorem ſecuti ſunt hujus temporis hæretici, præſertim Lutherus & Calvinus; hic enim lib. 4. inſtit. cap. 19. docet hanc unctionem ad ſolam gratiam curationum pertinuiſſe, quæ tantùm duravit tempore Apoſtolorum. Ille verò libro de captivitate Babylonica, in hoc Sacramentum ſic invehitur: *Si unquam, in Extrema Vnctione nunc præcipuè deliratum eſt. Figmentum eſt, ex hac Apoſtoli ſententia, ſi quis infirmatur &c. à nobis oportere hominem ungi, cùm non Sacramentum, ſed figmentum ſit.* Ut hic error refellatur, & veritas Catholica ſtabiliatur, ſit

§. I.

Concluſio affirmativa ſtatuitur.

DIco igitur, Extremam-Unctionem quæ ſolet in Eccleſia adhiberi infirmis de vita periclitantibus, eſſe verum Sacramentum.

2. Probatur primò: Signum ſenſibile permanenter inſtitutum, cum promiſſione gratiæ per illud conferendæ, eſt verum Sacramentum: Sed Extrema-Unctio, prout uſurpatur in Eccleſia, & à D. Jacobo deſcribitur, tres illas conditiones habet: Ergo eſt verum Sacramentum. Major patet, Minor probatur ex ipſis verbis Jacobi, quæ ſi rectè perpendantur, inſinuant tria illa ad veram Sacramenti rationem requiſita; ſic enim habent: *Infirmatur quis in vobis, inducat Preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; & oratio fidei ſalvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, remittentur ei.* Ubi habetur primò ſignum externum & ſenſibile, cùm dicitur, *Vngentes eum oleo in nomine Domini*, ſecundò inſtitutio conſtans & permanens, quando abſolutè dicitur: *Infirmatur quis ex vobis*, quæ verba ſine temporis limitatione Chriſtianis omnibus cujuſque ſexûs dicta eſſe patet ex antecedentibus & conſequentibus, quæ non minùs ad nos ſpectant, quàm ad eos qui tunc vivebant; neque ullum eſt indicium reſtrictionis illorum verborum ad ſolos præſentes. Tertiò promiſſio gratiæ mediante ritu illo ac ſigno ſenſibili & externo conferendæ, ibidem habetur, cùm ſubditur: *Oratio fidei ſalvabit infirmum: & alleviabit eum Dominus, & ſi in peccatis eſt, remittentur eis:* Peccata enim non remittuntur, niſi per infuſionem gratiæ. Unde Innocentius III. cap. *Cùm veniſſet*, de Sacra unctione, docet externam unctionem interioris inviſibiliſque unctionis ſignum eſſe, quæ *ſi dignè ſumatur, vel agit, vel auget quod deſignat*, hoc eſt vel producit primam gratiam, ſi fortè illam non invenit propter aliquod peccatum invincibiliter oblitum; vel auget, ſi eam invenit.

3. Reſpondent aliqui, Epiſtolam illam D. Jacobi eſſe dubiæ fidei. Sed contra eſt quod Hieronymus Epiſt. ad Paulinum, Auguſtinus 2. de doctrina Chriſtiana cap. 8. & alij, talem Epiſtolam ut canonicam recipiunt, ipſique Calviniſtæ illam inter libros Scripturæ canonicos jure numerari non negant, ſed expreſsè fatentur art. 3. Confeſſ. ſuæ Gallic.

4. Alij reſpondent, D. Jacobum in illis verbis, *ſi in peccatis fuerit, remittentur eis*, non voluiſſe ſignificare quod remiſſio peccatorum ſit ex divina promiſſione effectus illius unctionis, ſed ſolùm quod Apoſtoli ſive Preſbyteri tunc temporis viventes, hac unctione ad curationem morborum corporalium miraculoſam utentes, infirmos ſimul admonebant, morbi cauſam ſolere eſſe peccata, eoſque excitabant ad quærendum eorum remiſſionem per pœnitentiam & fidem, ut ita & ſecundùm animam, & ſecundùm corpus toti ſani fierent. Addunt ex Calvino, Apoſtolos oleo potiùs quàm aliâ re uſos fuiſſe, ut eſſet ſignum, miraculoſam ægritudinis corporalis curationem, fieri non viribus hominis, ſed potentiâ Spiritûs Sancti; conſtat enim oleo ſignificari Spiritum Sanctum.

5. Sed contra primò: Dato & non conceſſo, quod eo duntaxat modo indicare voluiſſet Apoſtolus tribui remiſſionem peccatorum in illa unctione, inde tamen non poſſent ſectarij inferre, eam non fuiſſe verum Sacramentum; docent enim gratiam in Baptiſmate & Euchariſtia non cauſari ex opere operato, ſed tantùm per fidem & pœnitentiam excitatam in animis per Miniſtri Evangelici vocem in uſu illorum Sacramentorum.

Contra ſecundò: Figmentum eſt hæc interpretatio, ſine fundamento in cerebris Sectariorum fabricatum; nullum enim eſt verbum in tota Epiſtola de tali Miniſtrorum admonitione, quæ fidem & pœnitentiam excitet in infirmo. Illud autem quod addunt ex Calvino, probat ſi quid probet, Apoſtolos debuiſſe in omni curatione miraculoſa uti oleo; quandoquidem nulla eſt aſſigna-

bilis, quæ non esset effectus Spiritus sancti.

6. Probatur secundò conclusio authoritate & traditione veterum Patrum, & Conciliorum, qui Extremam-Unctionem Sacramentum vocant, & cæteris Ecclesiæ Sacramentis verè ac propriè dictis annumerant. In primis enim Tertullianus antiquissimus Author lib. 1. contra Marcionem, Baptismi, Extremæ-Unctionis, & Eucharistiæ mentionem facit, his verbis: *Nec aquam* (Christus) *reprobavit quâ suos abluit, nec oleum quo suos unxit, nec mellis & lactis societatem, quâ suos infantat, nec panem quo ipsum suum corpus repræsentat.* Augustinus etiam lib. 5. de Baptismo cap. 20. quatuor agnoscit Sacramenta novæ legis, nempe Baptismum, Extremam-Unctionem, Eucharistiam, & Pœnitentiam, ait enim: *Si ad hoc valet quod dictum est in Evangelio, ut peccatorem Sacramenta non celebrentur: quomodo exaudit homicidam deprecantem vel super aquam Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum quibus manus imponuntur?* nimirum per reconciliationem? Et serm. 215. de tempore ante medium, Extremæ-Unctionis usum & effectum Sacramentalem commendat, his verbis: *Quoties infirmitas aliqua supervenerit, corpus & sanguinem Christi ille qui ægrotat accipiat, & inde* (seu deinde) *corpusculum suum ungat, ut illud quod scriptum est impleatur in eo, infirmatur quis ex vobis &c.* Et expressiùs Author tractatûs de rectitudine Catholicæ fidei, inter ejus opera tomo 9. *Qui ægrotat, in sola Dei misericordia confidat, Eucharistiam cum fide & devotione accipiat, oleumque benedictum ab Ecclesia petat, unde corpus suum ungatur, & secundum Apostolum, oratio fidei salvabit infirmum.* Sic etiam inter Græcos Chrysostomus lib. 3. de sacerdotio, ex eodem Jacobi loco probat Sacerdotes non solùm cùm nos regenerant, sed & postea potestatem habere indulgendi peccata, cùm nos ungunt. Item Innocentius I. Augustini contemporaneus, & ab eodem nec non à Chrysostomo & Hieronymo mirificè commendatus, interrogatus à Decentio Eugubino Episcopo, utrum Extrema-Unctio danda esset pœnitentibus quibus cætera Ecclesiæ Sacramenta negabantur? Sic respondet in Epistola ad ipsum scripta cap. 8. *Pœnitentibus istud infundi non potest* (oleum scilicet Extremæ-Unctionis) *quia genus est Sacramenti: Nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi?* Petrus Damianus serm. 1. in Dedicatione Ecclesiæ: *Tertium* (inquit) *Sacramentum est unctio infirmorum.* Demum D. Bernardus in vita S. Malachiæ, circa finem, refert illum in fine vitæ hoc Sacramentum postulasse.

7. Addo consensum Ecclesiæ Græcæ cum Latina, nam in Concilio Florentino, ex utraque Ecclesia Græca & Latina coacto, Extrema-Unctio inter novæ legis Sacramenta numeratur, ejusque materia, forma, proximum subjectum, & minister recensentur. Et Nicolaus Cabasilas in expositione Liturgiæ cap. 29. agnoscit Extremam-Unctionem esse verum Sacramentum, sic enim ait: *Peccatorum remissionem & ultimum olei Sacramentum perficit Sacerdotum oratio*; & hoc *Apostolicam traditionem habere* addit, probatque ex verbis Jacobi suprà adductis.

Ex his liquet mentiri Kemnitium, aliosque Sectarios, dum dicunt Extremam-Unctionem institutam fuisse à Felice IV. nam Innocentius I. eo longè antiquior, & alij Patres suprà relati, expressam illius mentionem fecerunt; & Concilium Nicænum primum can. 69. Arabico, meminit olei infirmorum, ipsumque à Chrismate & oleo Catechumenorum distinxit, cùm sic ait: *Transacto anno debet Sacerdos benedicere aquam & oleum; non sicut fit in Baptismo, neque sicut benedicitur Chrisma, sed sicut oleum infirmorum.*

8. His accedit ratio congrua, insinuata à Tridentino sess. 14. tradendo doctrinam de Sacramento Extremæ-Unctionis. Cùm enim articulus mortis multis de causis sit homini formidabilis, tum propter conscientiam peccatorum totius vitæ præteritæ, & timorem divini judicij; tum propter tentationes Dæmonis fortiùs tunc instantis, quia modicum tempus videt se habere, ac demum propter ipsius morbi gravitatem, & mortis imminentis horrorem; infinitam Christi bonitatem & curam ac providentiam quam de nostra salute habet, maximè decuit, ut Sacramentum istud institueret, tum ut ejus virtute infirmi peculiari auxilio juvarentur ad molestias morbi patienter ferendas; tum ut fortiores fierent ad tentationes eo tempore occurrentes superandas; tum denique, ut si fortè aliqua haberet peccata invincibiliter ignorata, efficaciâ illius remitterentur. Quam ratione eleganter Tridentinum loco citato, his verbis expressit: *Clementissimus Redemptor noster, qui servis suis quovis tempore voluit de salutaribus remediis adversùs omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodum auxilia maxima in Sacramentis aliis præparavit quibus Christiani conservare se integros dum viverent ab omni graviore Spiritus incommodo possint: ita Extremæ-Unctionis Sacramento finem vitæ tanquam firmissimo quodam præsidio munivit: Nam etsi adversarius noster occasiones per omnem vitam quærat & captet, ut devorare animas nostras quoquo modo possit, nullum tamen tempus est quo vehementiùs ille omnes versutiæ suæ nervos intendat ad perdendos nos penitus, & à fiducia etiam (si possit) misericordiæ divinæ deturbandos, quàm cùm impendere nobis exitum vitæ perspicit.*

§. II.

Solvuntur objectiones Hæreticorum, & à quo, & quando, Sacramentum Extremæ-Unctionis institutum fuerit, breviter explicatur.

9. OBjiciunt primò Calvinistæ: Unctio de qua loquitur D. Jacobus, erat solùm ad curationem corporis, per donum miraculorum, quod tunc erat in Ecclesia: Ergo non erat verum Sacramentum. Consequentia patet, Antecedens sic probant. Eandem Jacobus præscribebat unctionem, ac ea de qua loquitur Marcus cap. 6. quando dicit loquens de Apostolis à Christo ad prædicandum missis, quod *ungebant oleo multos ægrotos, & sanabant*: Sed unctio ista erat tantùm curativa, non verò Sacramentalis: Ergo & illa.

10. Respondeo negando Majorem, Apostolus enim expresè loquitur de remissione peccatorum, ut patet ex illis verbis, *si in peccatis sit, remittentur ei*: Ergo non loquitur tantùm de curatione corporis per donum miraculorum. Ad probationem in contrarium, nego etiam Majorem, nam unctio de qua loquitur Jacobus, debet fieri per Sacerdotes, ut constat ex verbis illis, *Inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum*: cùm verò Discipuli Marci 6. ungebant multos ægrotos; non erant Sacerdotes, sed diu post, pridie scilicet mortis Christi, etenim in nocte cœnæ primi Sa-

cerdotes Evangelici instituti fuere. Item unctio illa quâ Marci 6. Apostoli utebantur ad ægros sanandos, indiscriminatim applicabatur omnibus tam fidelibus quàm infidelibus; imò præcipuè instituta fuisse videtur propter infideles, ut hi per miracula quæ experiebantur in corpore, converterentur ad fidem: unctio verò de qua loquitur Jacobus non nisi fidelibus baptizatis adhiberi debet, ut docet Innocentius I. Epistolâ suprà citatâ ad Decentium Episcopum Eugubinum, & colligitur ex verbis illis Apostoli, *infirmatur quis in vobis*, hæc enim verba ad solos Christianos & fideles directa videntur, non verò ad infideles & paganos, præsertim cùm statim subjungat, *inducat Presbyteros Ecclesiæ*. Unctio ergo illa quâ utebantur Discipuli Marci 6. non erat Sacramentalis, sed adumbratio quædam & figura unctionis Sacramentalis, sicut Joannis Baptismus figura erat Baptismi Christi, ut insinuat Tridentinum sess. 14. cap. 1. de Extrema-Unctione: Unctio verò de qua loquitur D. Jacobus est verè Sacramentalis, cùm habeat tria ad rationem Sacramenti requisita, esse nimirum symbolum externum, permanenter institutum, cum promissione gratiæ per illud conferendæ, ut suprà ostensum est.

11. Instant Sectarij: Unctio de qua loquitur D. Jacobus longè diversa est ab ea quæ solet in Ecclesia Romana adhiberi infirmis de vita periclitantibus; requirit enim Jacobus plures Sacerdotes, nos verò unum; tribuit salvationem infirmi orationi, nos verò unctioni; requirit fidem in eo qui inducitur super ægrotum, docemus autem Sacerdotem etiam hæreticum posse hoc Sacramentum validè administrare; denique loquitur de unctione quibuslibet infirmis adhibenda, nostram autem unctionem non adhibemus nisi infirmis de quorum morte timetur, ut præscribitur in Florentino: Ergo ex verbis illis D. Jacobi malè colligimus, unctionem quæ in Ecclesia Romana infirmis solet adhiberi, esse verum novæ legis Sacramentum.

12. Respondeo negando Antecedens, & ad illius probationem, in primis dico, Apostolum requirere plures Sacerdotes, non ita ut velit pluralitatem eorum esse necessariam ad ministerium unctionis de qua loquitur, sed ut indicaret solùm eam esse valde decentem propter reverentiam & solemnitatem Sacramenti. Secundò dico, Jacobum tribuere & unctioni & orationi tanquam integro Sacramento salvationem infirmi, quod & nos asserimus de nostra, quia oratio in nostra doctrina est forma, unctio verò materia istius Sacramenti. Tertiò, nego quod Apostolus requirat fidem in ministro unctionis de qua loquitur; licèt enim dicat quod oratio fidei salvabit infirmum, tamen non ob fidem Ministri sic vocat ipsius orationem, sed quia ut est pars Sacramenti, magnum fidei mysterium continet; quia solâ fide ejus virtus cognoscitur, & pro solis fidelibus, cum unctione cujus est forma, instituta est. Denique licèt Apostolus loco citato non determinet quinam debeant esse infirmi quibus administrari oporteat illa unctio, colligitur tamen hæc determinatio non solùm ex consuetudine Ecclesiæ, sed etiam ex fine hujus remedij supernaturalis, licèt minùs principalis, qui est sanitas corporalis; ex hoc enim sequitur, illis duntaxat esse applicandum istud Sacramentum tanquam remedium supernaturale, qui non obstantibus remediis naturalibus, summo studio & arte adhibitis, infirmi sunt, & in periculo vitæ constituti; siquidem isti soli dicuntur ad sanitatem corporalem indigere remedio supernaturali, quale est usus istius Sacramenti.

13. Objiciunt secundò: Omnia Sacramenta novæ legis immediatè à Christo instituta sunt: Sed Extrema Unctio quæ solet in Ecclesia Romana adhiberi infirmis de vita periclitantibus, non est instituta immediatè à Christo: Ergo non est verum novæ legis Sacramentum. Major est certa, Minorem verò probant Sectarij, ex eo quod apud nullum Evangelistam fit hujus Sacramenti mentio, nam unctio illa ægrorum cujus meminit Marcus cap. 6. non fuit Sacramentalis, sed figura tantùm hujus Sacramenti, ut suprà ostensum est: At si hoc Sacramentum fuisset à Christo immediatè institutum, sicut aliorum Sacramentorum, ita & hujus mentionem fecissent Evangelistæ; cùm enim Sacramenta sint prima fundamenta, & basis cui tota Christiana religio innititur, quàm maximè debuerunt ab Evangelistis narrari. Addunt non posse designari tempus in quo Christus Sacramentum istud instituerit.

14. Huic argumento respondebant olim quidam antiqui Theologi, negando Majorem; existimabant enim Sacramenta Confirmationis & Extremæ Unctionis fuisse ab Apostolis ex Christi commissione instituta. Ita Hugo à S. Victore lib. 2. de Sacram. Magister in 4. dist. 23 Alensis 4. part. quæst. 8. art. 1. D. Bonaventura eadem dist. art. 1. quæst. 2. & alij. Verùm post definitionem Tridentini hæc sententia erronea est, Concilium enim sess. 7. de Sacramentis in genere can. 1. sic ait: *Si quis dixerit Sacramenta novæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, &c. anathema sit*, & sess. 14. de Sacramento Extremæ-Unctionis can. 1. similiter sub pœna anathematis damnat eum qui dixerit, Extremam-Unctionem non esse verè & propriè Sacramentum, à Christo Domino nostro institutum, & à B. Jacobo Apostolo promulgatum. Et quamvis Concilium in definienda hac veritate non utatur particulâ *immediatè*, tamen dum ait, hoc Sacramentum fuisse à B. Jacobo promulgatum, ostendit, non fuisse ab ipso institutum. Nam si ab aliquo Apostolo fuisset institutum, maximè à B. Jacobo, qui solus in sua Canonica hujus Sacramenti mentionem facit: Ergo dum hunc Concilium excludit, à fortiori etiam reliquos Apostolos excludere videtur. Addo quod, sicut Christus fuit immediatus fundator Ecclesiæ, ita decuit, ut esset immediatus author & institutor omnium Sacramentorum, quæ sunt prima Ecclesiæ fundamenta. De quo fusiùs in Tractatu de Sacramentis in communi. Hac ergo solutione prætermissâ. *Disp. 5. art. 1.*

15. Ad objectionem respondeo, concessâ Majori, negando Minorem; ad ejus verò probationem respondet S. Thomas hîc quæst. 29. art. 3. ad 1. *quod multa Dominus fecit & dixit quæ in Evangeliis non continentur. Illa enim præcipuè curaverunt Evangelistæ tradere, quæ ad necessitatem salutis & Ecclesiæ dispositionem pertinent, & ideò potius institutionem Baptismi, & Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, & Ordinis factam à Christo narraverunt, quàm Extremæ-Unctionis, vel Confirmationis, quæ neque sunt de necessitate salutis, neque ad dispositionem sive distinctionem Ecclesiæ pertinent.* Multa ergo sunt quæ Christus ore tenus per Apostolos tradidit Ecclesiæ, unde Actor. 1. dicitur quod Christus post resurrectionem per quadra-

ginta dies apparuit Discipulis, & cum eis conversans locutus est de regno Dei, non triumphantis tantùm Ecclesiæ, sed potissimùm militantis; instruens & erudiens eos de omnibus ad Ecclesiæ gubernationem pertinentibus. De quo fusè in Tractatu de virtutibus Theologicis disp. 2. art. 2. ubi de Apostolicis traditionibus egimus.

16. Ad id quod addunt Sectarij, nempe non posse designari tempus in quo Christus Sacramentum Extremæ-Unctionis instituerit, respondent aliqui, Christum illud instituisse Marci 6. quando Apostolos ad prædicandum misit cum potestate sanandi infirmos per sacram olei unctionem. Hac enim unctione (inquiunt) utebantur Apostoli ex præscripto Christi, non tantùm ad salutem corporum, sed præcipuè ad salutem animorum, quæ potissimùm per hæc miracula à Christo intendebatur. Unde communis Patrum & Theologorum sententia est, Christum nullum sanasse in corpore, quin etiam sanaverit in anima, ut patet de paralytico à Christo sanato in probatica piscina Joan. 5. cui post sanitatem corporis restitutam, dixit: *Ecce jam sanus factus es: jam noli amplius peccare, ne deterius tibi contingat.* Idem constat de cæco illuminato Joann. 9. quem postquam Christus corporaliter illuminavit in oculis, spiritualiter illuminavit in mente, dum illum ad credendum in filium Dei induxit. Ita Nugno hîc difficult. 2. qui confirmat hanc sententiam ex Tridentino sess. 14. de doctrina Extremæ-Unctionis cap. 1. ubi ait hoc Sacramentum, *apud Marcum quidem fuisse insinuatum, per Iacobum autem Apostolum & Domini fratrem, fidelibus commendatum, ac promulgatum.* Hoc enim Sacramentum insinuari, idem sonat ac ejus institutionem subindicari.

17. Verùm hæc sententia non videtur probabilis, quia, ut suprà ostendimus, unctio illa quâ utebantur Apostoli Marci 6. non erat Sacramentalis, tum quia fiebat ab Apostolis antequam essent Sacerdotes, tum etiam quia indiscriminatim omnibus tam fidelibus quàm infidelibus applicabatur. Cùm verò Tridentinum ait, hoc Sacramentum fuisse apud Marcum insinuatum, solùm vult, illud fuisse tunc adumbratum & figuratum, eo modo quo dicitur Baptismus Christi fuisse insinuatus in Baptismo Joannis, quia hic fuit umbra & figura illius.

18. Respondent alij, Christum instituisse Sacramentum Extremæ-Unctionis in nocte cœnæ, quando ordinavit Apostolos in Sacerdotes, qui soli sunt hujus Sacramenti ministri. Sed multò probabilius est, non fuisse hoc Sacramentum à Christo institutum ante suam resurrectionem. Tum, quia hoc Sacramentum supponit in Ministro potestatem remittendi peccata, quam Christus non contulit Apostolis, nisi post suam resurrectionem, cùm nempe illis dixit Joan. 20. *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis.* Tum etiam, quia cùm Sacramentum Extremæ-Unctionis sit completivum & consummativum Sacramenti pœnitentiæ, ejusque effectus supponat effectum Sacramenti pœnitentiæ, non fuit conveniens quod ante istud institueretur; unde probabilius est, unà cum Sacramento pœnitentiæ, & consequenter ad illud, Sacramentum Extremæ-Unctionis fuisse à Christo institutum. Nec refert quod Christus potuerit hoc Sacramentum ante suam passionem instituere, & cum Apostolis dispensare, ut nondum Sacerdotes consecrati hoc Sacramentum ministrarent; nulla enim cogit necessitas hanc dispensationem admittendi.

ARTICVLVS II.

Quæ sit materia & forma Sacramenti Extremæ-Vnctionis?

§. I.

Materia remota hujus Sacramenti.

19. DIco primò, materiam remotam Sacramenti Extremæ-Unctionis esse oleum ab Episcopo benedictum. Ita Florentinum in decreto de unione Armenorum, & Tridentinum sess. 14. cap. 1. de Extrema-Unctione, constatque ex verbis Jacobi, *Vngentes eum oleo*, quod Florentinum dicit debere esse oleum olivæ, quia oleum propriè ac simpliciter dictum, quale est illud quod præscribit Apostolus, ex vi vocis, & in communi modo loquendi, significat oleum solum quod ex olivarum baccis exprimitur; sicut sola aqua naturalis est materia Baptismi, & solus panis triticeus, & vinum de vite, sunt materia Eucharistiæ; quia aqua simpliciter dicta, significat in communi modo loquendi solam naturalem; panis, solum panem triticeum; & vinum, solum vinum vitigineum. Quàm aptè verò oleum pro hujus Sacramenti materia à Christo assumptum fuerit, ex eo patet, quòd aptissimum est ad significandum varios illius effectus. Oleum enim dolores mitigat, ægritudinem lenit, hilaritatem affert, robur membris conciliat, luminis pabulum est, & in Scriptura pinguedinem spiritûs & gratiæ interdum designat. Unde Theophilactus in 6. caput Marci: *Sicut oleum* (inquit) *& ad labores utile, & lucis fomentum, & hilaritatis est effectivum; ita & Dei misericordiam, & gratiam Sancti Spiritus, per quam à labore liberamur, & lucem, & gaudium, hilaritatemque spiritualem, quam accipimus, significat.*

20. Quod verò oleum debeat esse ab Episcopo benedictum, habetur ex traditione Apostolica, ut testatur Beda in cap. 6. Marci, his verbis: *Vnde patet ab ipsis Apostolis hujus sanctæ Ecclesiæ morem esse traditum, ut energumeni, vel alij quilibet ægroti ungantur oleo, Pontificali benedictione consecrato.* Idem constat ex Epistola Innocentij I. ad Decentium Eugubinum, & ex Concilio Wormatiensi cap. 72. & Aquisgranensi sub Ludovico Pio Imperatore, tit. 2. cap. 8. colligiturque ex Nicæno primo can. 69. Arabico, articulo præcedenti relato.

21. Ratio etiam suffragatur, cùm enim materia Extremæ-Unctionis elevari debeat, sicut materia Confirmationis, ad causandum plenitudinem gratiæ (non solùm enim gratia quam causat est incompossibilis cum peccato, sed etiam tollit ejus reliquias, ad quod requiritur aliqua plenitudo) congruum fuit, ut priùs ab Episcopo benediceretur & consecraretur, sicut materia Confirmationis. Unde non est eadem ratio de materia Baptismi, ac de materia Extremæ-Unctionis. Materia enim Baptismi non debet priùs necessariò consecrari, tum ob summam hujus Sacramenti necessitatem, ne scilicet defectu consecrantis sæpe homo privaretur æternâ salute: tum etiam, quia ipsemet Christus suo usu & tactu aquam sanctificavit, cùm in Jordane baptizatus est. Econtra verò

cùm

cùm Sacramentum Extremæ-Unctionis non ſit tantæ neceſſitatis, ſicut Baptiſmus, & illius materia contactu Chriſti ſanctificata non fuerit, conveniens eſt, eam priùs Pontificali benedictione ſanctificari & conſecrari.

22. Hæc ſunt certa & indubitata apud Theologos. Sed difficultas eſt primò, an oleum ſit eſſentialiter neceſſarium? Ratio dubitandi eſt, quia Gloſſa can. 2. diſt. 95. docet Chriſma ſufficere. Et Innocentius I. ſequenti canone 3. ſumpto ex Epiſtola ad Decentium cap. 8. ſignificat Extremam-Unctionem fuiſſe ſolitam fieri chriſmate.

Reſpondeo oleum eſſe materiam eſſentialiter neceſſariam. Nam Concilia Florentinum & Tridentinum illud aſſignant ut materiam, & nunquam Eccleſia Græca vel Latina ſine oleo Sacramentum hoc confecit. Gloſſa verò & Innocentius I. nomine Chriſmatis intelligunt ſimplicem unctionem; Chriſma enim Græcè, Latinè unctionem ſignificat, à verbo χρίω, quod eſt ungo. Unde in Pontificali Romano in benedictione olei infirmorum, ſimplex oleum appellatur Chriſma: *Vt ſit* (inquit) *Chriſma tuum perfectum Domine nobis.*

Dubitatur ſecundò, an ſaltem oleum balſamo mixtum, ſit valida materia hujus Sacramenti?

23. Reſpondeo affirmativè, modò per talem mixtionem olei natura, vel ipſius communis uſus non corrumpatur. Sicut enim mixtio aquæ, vel alterius liquoris vini naturam non corrumpentis, materiam calicis non tollit; ita nec mixtio Balſami, alteriuſve liquoris, olei naturam non corrumpentis, materiam Extremæ-Unctionis tollit. Unde in caſu quo non poſſet haberi ſimplex oleum, poſſet Sacerdos ad hoc Sacramentum conficiendum uti Chriſmate.

24. Dubitatur tertiò, utrum benedictio Epiſcopi ſit de eſſentia Sacramenti, vel tantùm de præcepto? Victoria enim in Summa de Sacramentis num. 216. Emanuel Sa verbo *Extrema Vnctio* in antiqua impreſſione Colonienſi anno 1599. & Gloſſa in cap. 2. diſt. 95. dicunt illam eſſe tantùm neceſſariam ex præcepto; alij verò Theologi communiter docent, illam eſſentialiter requiri. Exiſtimo ego, eſſentiale quidem eſſe huic Sacramento, ut oleum ſit aliquo modo benedictum ab Epiſcopo, non requiri tamen ad hujus Sacramenti eſſentiam, quod ſit benedictùm ab Epiſcopo immediatè, ſed ſufficere quod ſit ab illo benedictum mediatè, id eſt per Sacerdotem ex ipſius commiſſione.

25. Prima pars hujus reſolutionis conſtat ex ſuprà dictis, & colligitur manifeſtè ex Conciliis Florentino & Tridentino ſuprà citatis, quæ expreſsè dicunt, materiam hujus Sacramenti eſſe oleum ab Epiſcopo benedictum. Nec poſſunt explicari de materia neceſſaria ſolùm neceſſitate præcepti: tum quia diſtinctè materiam hujus Sacramenti contra hæreticos aſſignant; tum etiam quia dum aſſignant materiam hujus Sacramenti, in recto aſſignant oleum ab Epiſcopo benedictum; contra verò cùm materiam calicis exponunt, non aſſignant vinum aquâ mixtum, ſed *vinum, cui modiciſſima aqua admiſceri debet*, ut loquitur Florentinum. Tridentinum verò ſeſſ. 22. cap. 7. expreſsè ait, præceptum tantùm eſſe Eccleſiæ, ut Sacerdotes aquam vino in calice offerendo miſceant.

26. Secunda verò pars ex eo probatur, quòd Græci ex antiquiſſima conſuetudine miniſtrant Sacramentum Extremæ-Unctionis in oleo à ſimplici Sacerdote ex commiſſione Epiſcopi benedicto, teſte Arcudio lib. 5. de Sacram. cap. 2. quam conſuetudinem Clemens VIII. approbavit, monens in inſtructione de ritibus Græcorum, quæ habetur tomo 3. Bullarij folio 47. non eſſe cogendos eorum Preſbyteros accipere oleum ab Epiſcopo benedictum, quia ex antiquiſſima conſuetudine Orientalis Eccleſiæ, poſſunt Preſbyteri, de licentia & commiſſione Epiſcopi, benedicere oleum infirmorum. Quare in hoc differt Sacramentum Extremæ-Unctionis à Sacramento Confirmationis, quòd iſtud, quia majorem gratiæ plenitudinem tribuit, non confertur validè, niſi in Chriſmate ab Epiſcopo immediatè conſecrato ut in Tractatu de Confirmatione docuimus; illud verò quia non tantam gratiæ abundantiam ſignificat, non exigit eſſentialiter quòd ejus materia ſit immediatè ab Epiſcopo benedicta, ſed ſufficit quòd ſit benedicta ab illo mediatè, id eſt per Sacerdotem ex ipſius commiſſione; qui enim per alium facit, per ſe facit moraliter. Unde Arcudius loco citato hæc ſcribit: *Chriſma apud Græcos ſolus Epiſcopus conficit, & diu aſſervatur; oleum autem infirmorum tunc temporis benedicitur, quando ager ungendus eſt: ut etiam benedicitur aqua & oleum Catechumenorum, quando quis apud Græcos baptizatur. Cur autem non aſſervetur, ratio eſt, quia cùm ſit commiſſum Preſbyteris, poſſunt illi pro neceſſitate quovis tempore illud conſecrare, & ſimul adminiſtrare; ut contra Chriſma diutiùs aſſervant, quòd careant facultate illud conficiendi. Hoc autem totum judicat & approbat inſtructio illa Clementis VIII. ad Epiſcopos Latinos directa, ubi ſic dicitur: Non ſunt cogendi Preſbyteri Græci olea ſancta, præter Chriſma, ab Epiſcopis Latinis diœceſanis accipere: cùm hujuſmodi olea ab eis in ipſa oleorum & Sacramentorum exhibitione, ex veteri ritu conficiantur, ſeu benedicantur. Chriſma autem, quod nonniſi ab Epiſcopo, etiam juxta eorum ritum, benedici poteſt, cogantur accipere.*

Ex hoc intelliges, quòd licèt ſimplices Sacerdotes non poſſint ex commiſſione ſummi Pontificis Chriſma conficere, benè tamen oleum infirmorum; ſi enim id poteſt ſimplex Sacerdos ex commiſſione Epiſcopi, à fortiori id poterit ex licentia & commiſſione Romani Pontificis.

Nota etiam, ad valorem Sacramenti Extremæ-Unctionis non requiri in oleo benedictionem, certo ritu & formâ verborum factam, ſed quocumque modo ab Epiſcopo, vel à ſimplici Sacerdote, ex Epiſcopi commiſſione, fiat, validam eſſe ad Sacramentum conficiendum. Potuit enim Chriſtus requirere benedictionem ad materiam hujus Sacramenti, quoad ſubſtantiam tantùm, & modum benedicendi relinquere Eccleſiæ. Ex quo ſequitur, oleum Catechumenorum, quod diverſâ benedictione ab Epiſcopo conſecratur, eſſe ſufficientem materiam hujus Sacramenti, cùm non differat ab oleo infirmorum, niſi diverſâ benedictione, quæ non variat eſſentialiter materiam. Non debet tamen, niſi magnâ urgente neceſſitate, in tali oleo Sacramentum Extremæ-Unctionis miniſtrari, propter conſuetudinem Eccleſiæ, quæ oleo Catechumenorum non utitur pro unctione infirmorum, ſed in diverſis vaſis materiam Extremæ-Unctionis, & Confirmationis, oleumque Catechumenorum aſſervat. Unde Concilium Nicænum primum can. 69. Arabico ſic ait: *Tranſacto anno debet Sacerdos benedicere aquam & oleum: non ſicut ſit in Baptiſmo; ne-*

27.

que ſicut benedicitur Chriſma; ſed ſicut oleum infirmorum.

A

§. II.

Materia proxima hujus Sacramenti.

28. DIco ſecundò, materiam proximam Sacramenti Extremæ Unctionis, eſſe unctionem ex oleo ſuprà dicto. Patet tum ex verbis Jacobi *Vngentes eum oleo*. Tum ex Tridentino ſeſſ. 14. de Extrema-Unctione cap. 1. ubi poſtquam dixit, materiam hujus Sacramenti eſſe oleum ab Epiſcopo benedictum, ſubdit: *Nam unctio aptiſſimè Spiritus Sancti gratiam, quâ inviſibiliter anima ægrotantis inungitur, repræſentat.* Addo quod iſtud Sacramentum non conſiſtit ſicut Euchariſtia in materia permanenti, ſed ſicut Baptiſmus & Confirmatio in uſu: Sed nullus eſt uſus olei in Extrema-Unctione, præter unctionem: Ergo in unctione materia proxima hujus Sacramenti conſiſtit.

B

29. In hoc omnes Theologi conveniunt. Sed dubitatur primò, an ſit de neceſſitate hujus Sacramenti quod unctio fiat in figura crucis, cùm in Confirmatione hoc neceſſarium ſit, non ſolùm neceſſitate præcepti, ſed etiam neceſſitate Sacramenti, ut in Tractatu de Confirmatione docuimus?

Diſp. 6. art. 2. §. 5.

Reſpondeo negativè, Tum quia Jacobus referens inſtitutionem hujus Sacramenti, ſolùm dicit ungendum eſſe infirmum oleo, neque Concilia aut Patres Eccleſiæ aliquid circa hoc decreverunt. Tum etiam, quia non ungimur in hoc Sacramento, ſicut in Confirmatione, tanquam milites Chriſti ad portandam & confitendam ejus crucem coram tyrannis; ſed ſolùm tanquam infirmi, ad recuperandam ſalutem; propter quod forma Sacramenti Confirmationis exprimit unctionem per modum crucis, non verò forma Extremæ-Unctionis.

C

30. Dubitatur ſecundò, an plures unctiones neceſſariæ ſint eſſentialiter, vel una tantùm ſufficiat?

Reſpondeo quinque ſenſuum unctiones eſſe neceſſarias eſſentialiter, ut docet S. Thomas hîc quæſt. 32. art. 6. ubi dicit *unctionem quæ fit ad quinque ſenſus obſervari ab omnibus quaſi de neceſſitate Sacramenti, quoſdam verò non ſervare alias quæ ſunt ad pedes & ad renes; quia appetitiva & motiva, ſunt ſecundaria principia.*

D

Ratio etiam id ſuadet, cùm enim hoc Sacramentum inſtitutum ſit ad tollendas reliquias peccatorum, iis corporis partibus applicandum eſt, in quibus eſt radix peccatorum: Sed radix peccatorum eſt in quinque corporis ſenſibus, nam ex his omnis notitia quæ eſt radix peccatorum originatur, cùm nihil ſit in intellectu, quin priùs fuerit in ſenſu: Ergo Sacramentum Extremæ-Unctionis quinque corporis ſenſibus, ſeu organis in quibus illi vigent, neceſſariò applicandum eſt.

E

31. Dices primò, in quavis corporis parte eſt tota anima, quæ eſt principalis cauſa peccati: Ergo ſufficit quamlibet corporis partem inungere.

Sed nego Conſequentiam, quamvis enim in quavis corporis parte ſit tota anima, non tamen omnes potentiæ & organa, quibus ut inſtrumentis anima peccata ſua exequitur; unde quia hoc Sacramentum inſtitutum eſt ad abſtergendas reliquias peccatorum, quatenus originem ducunt à ſenſibus, non ſufficit illud in quavis corporis parte applicare, ſed neceſſariò debet applicari iis partibus ſeu organis, à quibus ut ab animæ inſtrumentis peccata originem ducunt.

32. Dices ſecundò: Sicut totâ unâ parte hominis, totus homo baptizatur, ita inuncto uno ſenſu, totus homo cenſeri debet inunctus: Ergo ſicut una lotio ſufficit ad Baptiſmum, ita unica unctio ſufficiet ad Sacramentum Extremæ-Unctionis.

Reſpondeo, conceſſo Antecedente, negando conſequentiam, & paritatem; in Baptiſmo enim non magis attenditur ad unam partem quàm ad aliam, ſed ſolùm quod poſſit dici hominem abluiſ: At verò in Extrema-Unctione non ſolùm attendi debet quod homo dicatur unctus, ſed etiam quod ſpecialiter radices omnium peccatorum quæ ſunt in quinque ſenſibus inungantur.

33. Dices tertiò: In quibuſdam Eccleſiis, peſte graſſante, ſi timeatur ne omnia organa ſenſuum inungendo, contagio contrahatur, Sacerdos unum tantùm inungit organum magis obvium & expoſitum, ſub hac forma exprimente omnes ſenſus, *Per hanc ſanctam unctionem, & ſuam piiſſimam miſericordiam, indulgeat tibi Deus quidquid per viſum, auditum, odoratum, guſtum, & tactum deliquiſti.* Unde in Paſtorali Eccleſiæ Mechlinienſis, quod unà cum Archiepiſcopo tota Univerſitas Lovanienſis approbavit anno 1588. can. 9. de Extrema-Unctione expreſsè dicitur, in morbis contagioſis ſufficere ungere organum ſenſûs magis obvium, prædicta verba proferendo: Ergo quintuplex ſenſuum unctio non eſt de eſſentia hujus Sacramenti.

Reſpondeo: Quidquid ſit de Eccleſiis particularibus, ſemper in rebus vel ad fidem vel ad mores univerſales, vel ad ritus Sacramentorum pertinentibus, ſequendam eſſe Eccleſiam Romanam, quæ eſt magiſtra omnium: in ea verò nunquam, etiam peſte graſſante, Sacramentum Extremæ-Unctionis adminiſtratur, niſi quinque ſenſus inungantur. Unde Paſtorale Eccleſiæ Mechlinienſis in Concilio Synodali anno 1608. correctum fuit, & ſupradictus Canon ſublatus, ut refert Martinonus hîc diſp. 65. ſect. 3. Si verò adhuc in aliquibus Eccleſiis, peſte graſſante, ſupradicto modo Sacramentum Extremæ-Unctionis adminiſtretur, & Eccleſia Romana id toleret, hoc ita fit, quia præſtat hoc Sacramentum conferre ſub probabili ſaltem materia, quàm nullum omnino conferre; cùm enim Sacramenta ob ſalutem hominum à Chriſto inſtituta ſint, magis expedit, urgente neceſſitate, Sacramentum aliquod ſub materia vel forma dubia & duntaxat probabili adminiſtrare, quàm hominem periculo æternæ damnationis exponere. Nec ulla tunc fit injuria Sacramento, quando propter periculum ſalutis hominum, tutior ſententia in praxi ſervari nequit.

34. Dubitatur tertiò, an ſi Sacerdos ante hujus Sacramenti perfectionem moriatur, aut non poſſit ulteriùs pergere, poſſit Sacerdos alius perficere quod deeſt?

Reſpondeo id poſſe, ut enim ait D. Thomas hîc quæſt. 39. art. 2. ad 3. *Miniſtrorum pluralitas non tollit unitatem Sacramenti, quia inſtrumentaliter tantùm operantur: mutatio autem martellorum non tollit unitatem operationis fabri.* Quemadmodum ergo, ſi Sacerdos poſt conſecrationem panis moreretur, aut impotens fieret ad abſolvendum, deberet perfici Sacramentum ab alio Sacerdote, ut præſcribitur in Miſſali Romano; ita ſi poſt unctionem oculorum expiraret, vel non poſſet ulteriùs pergere, deberet alius Sacerdos reliquas unctiones perficere.

§. III.

Forma hujus Sacramenti.

35. DIco tertiò, formam Sacramenti Extremæ-Unctionis, in verbis istis consistere: *Per istam sanctam unctionem, & suam pissimam misericordiã, indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per visum, auditum, olfactum, gustum, & tactum.* Pater ex Florentino in Decreto Eugenij, ubi hæc forma traditur, & ex praxi universalis Ecclesiæ, quæ in materia & forma Sacramentorum errare non potest.

36. Sed difficultas est & controversia inter Theologos, an forma hujus Sacramenti necessariò & essentialiter deprecativa esse debeat, subindeque conferri non possit sub forma indicativa, dicendo, *Vngo te oleo sancto &c.* Ratio dubitandi est, primò quia Ecclesia Mediolanensis temporibus Divi Ambrosij utebatur istâ formâ indicativâ, *Vngo te oleo sanctificante, in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti, ut more militis uncti præparatus ad certamen, aëreas possis superare potestates.* In libro quoque Sacramentali Veneto, confirmato per Leonem X. forma est indicativa, *Vngo te oleo sanctificante, &c.* Item antiquum Rituale apud Menardum in observationibus ad Gregorij Sacramentarium adjectis, habet hanc formam: *Vngo oculos tuos de oleo sanctificato, ut quicquid illicito visu deliquisti, hujus olei unctione expietur, per Dominum nostrum Jesum Christum. Vngo aures has sacrati olei liquore, ut quicquid delectatione noxiâ auditûs admissum est, medicina spiritualis evacuet. Vngo has nares de oleo sacrato, ut quicquid noxæ contractum est odoratu superfluo, ista mundet medicatio. Vngo labia ista consecrati olei medicamento, ut quicquid otiosâ vel criminosâ peccasti locutione, divinâ clementiâ miserante, expietur hac unctione, &c.*

Secundò, quemadmodum ex verbis illis Christi, *Baptizantes eos in nomine Patris*, &c. Colligit Ecclesia illam formam Baptismi, *Ego te baptizo*, & ex illis: *Quorum remiseritis peccata*, formam Sacramenti pœnitentiæ, *Ego te absolvo*, quæ sunt indicativæ; ita & ex istis Jacobi, *Vngentes eum oleo*, forma similiter indicativa colligi potest.

Tertiò, si forma hujus Sacramenti necessariò & essentialiter sit deprecativa, non erit valida, nisi includat id quod est de essentia orationis, nimirum internam attentionem ad Deum, subindeque cùm Sacerdos erit mente distractus, non conferet validè hoc Sacramentum.

Demum cùm in aliis Sacramentis forma indicativa sufficiat, cur non etiam sufficiet in Sacramento Extremæ-Unctionis?

37. Propter hæc argumenta Albertus Magnus, Durandus, Paludanus, & Richardus existimant indicativam formam esse sufficientem: idque probabile esse dicunt Navarrus in Summa cap. 22. num. 15. & Beccanus de sacram. cap. 27. quæst. 4. Reliqui tamen Theologi affirmant ad validitatem hujus sacramenti requiri formam deprecativam; quæ opinio multò probabilior est, & docetur expressè à D. Thoma hîc quæst. 29 art. 8. ubi sic concludit: *Ideò in hoc sacramento non potest esse forma indicativi modi, sicut in aliis sacramentis.* Est etiam conformior verbis D. Jacobi, *Orent super eum*; tametsi enim hujus sacramenti forma, oratio aliunde dici posset, quamvis non esset deprecativa; magis tamen propriè & communiter, juxta sensum fidelium, oratio pro deprecatione sumitur.

Potest etiam hæc sententia suaderi triplici ratione seu congruentiâ quam assignat D. Thomas articulo citato. Prima est, quia hoc sacramentum confertur moribundis, qui cùm sint propriis viribus destituti, indigent orationibus sublevari. Secunda, quia hoc sacramentum datur tantùm iis qui ex foro hujus Ecclesiæ commigraturi sunt in forum alterius vitæ, & in sola Dei manu ac misericordia requiescunt; subindeque commendandi sunt Deo, in cujus forum transeunt, & divina misericordia oratione pro ipsis imploranda est. Tertia, quia per hoc sacramentum precamur infirmo aliquem effectum, quem non semper expedit illi conferri, ut est sanitas corporis, unde debuit deprecativè per hoc sacramentum à Deo peti. 38.

Addit Nugno quartam rationem, ob quam existimat hanc sententiam non solùm esse probabiliorem, sed omnino certam: Nullum enim sacramentum (inquit) habet duas formas specie diversas: Atqui si forma indicativa ad valorem sacramenti Extremæ-Unctionis sufficeret, haberet duas formas specie diversas, nempe formam deprecativam & indicativam, quæ specie differunt, cùm deprecativa sit per modum supplicantis, indicativa verò per modum potestatem exercentis, qui modi sunt valde inter se diversi: Ergo &c. 39.

Verùm hic discursus non urget, & manifestam habet instantiam in sacramento Confirmationis, quod validè à Græcis ministratur sub forma substantialiter & specie diversa ab ea quâ Ecclesia Romana utitur, ut ostendimus in Tractatu de Baptismo & Confirmatione disputatione 6. art. 2. §. 6. in fine. Similiter sacramentum Ordinis validè confertur sub materia specie diversa; nam in Ecclesia Latina Sacerdotes initiantur per contactum calicis & patenæ; in Græcâ verò per solam manuum impositionem, ut in Tractatu de Sacramentis in communi disputatione 1. art. 5. ostensum est. Demum in sententia D. Thomæ (ut in Tractatu de Eucharistia demonstravimus) omnia verba quæ proferũtur in consecratione calicis, non solùm sunt de integritate, sed etiam de essentia formæ; & tamen in aliis liturgiis plura ex verbis illis omittuntur vel mutantur substantialiter, ut ibidem ostendimus: quare valde probabile est, Christum aliquorum sacramentorum formas vel materias determinasse solùm in genere, & potestatem eas determinandi in specie suæ Ecclesiæ reliquisse, unde orta est diversitas illa formarum diversique ritus administrandi sacramẽta aliqua in Latina & Græca Ecclesia, substantialiter & specie diversi. Cur ergo idem non posset dici de sacramento Extremæ Unctionis, illud nimirum validè conferri posse per formam deprecativam & indicativam, quamvis illæ specie differant, ideòque in Ecclesia Mediolanensi & Veneta, sub forma indicativa olim validè fuisse collatum; quamvis in aliis Ecclesiis sub forma tantùm deprecativa ministrari soleat. Non ergo omnino certum & evidens est, ut ait Nugno, sacramentum Extremæ Unctionis sub forma indicativa prolatum, esse invalidum, sed duntaxat probabilius, & verbis D. Jacobi, & hujus sacramenti naturæ & institutioni conformius: Cùm enim sacramentum Extremæ-Unctionis sit complementum sacramenti Pœnitentiæ, quia est ad tollendum reliquias peccatorum, & quasi pœnitentia infirmo- 40.

rum, in eo differt ab ipso, quod cùm in sacramento Pœnitentiæ requirantur opera laboriosa ex parte suscipientis, videlicet confessio & satisfactio, ibi est justitia & misericordia. At verò in Extrema-Unctione, cùm ipsam suscipientes non possint jam facere opera pœnitentiæ, remissio eorum quæ dicuntur reliquiæ peccatorum, fit ex sola Dei misericordia, quæ proinde oratione imploranda est. Unde

41. Ad primum contrariæ sententiæ fundamentum dicendum est, prædictas formas Ecclesiæ Mediolanensis & Venetæ, non fuisse indicativas, sed deprecatorias; in illis enim facilè intelligi potest inesse deprecatio, cùm dicitur, *Vt more militis uncti* (Dei scilicet ope ac beneficio) *aëreas possis superare potestates*; potest enim hæc propositio intelligi optativè, quasi diceretur: Ungo te oleo sanctificante, optando ut ope divinâ possis aëreas superare potestates. Verbum ergo *valeas*, seu *possis*, est deprecativum, quod conjunctum cum sequentibus, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*, reddit formam deprecatoriam, quia addit illi Divinum Numen, ut principalem causam, in cujus virtute & auxilio debet infirmus sacro oleo inunctus victoriam sperare de suis hostibus in eo agone acriter illum impugnantibus. Unde verba illa indicativi modi, *Vngo te* &c. non sunt forma hujus sacramenti, sed sunt dispositio ad formam, inquantum intentio ministri determinatur ad actum illum per illa verba, ut ait D. Thomas hîc quæst. 29. art. 8. ad 3.

Ad secundum nego paritatem: Ratio disparitatis est, quia D. Jacobus immediatè ante verba illa, *Vngentes eum oleo*, dicit *Orent super eum*; quod tamen non habetur in aliis locis citatis de Baptismo & de Pœnitentia.

Ad tertium nego sequelam, quia efficacia sacramenti non pendet ab oratione Sacerdotis, ut est opus operantis, sed ut est sacramentalis, & ut habet valorem & efficaciam ex meritis Christi, in cujus persona hæc oratio à Sacerdote profertur; unde quamvis sit mente distractus, imò quamvis sit peccator, semper exauditur, & suum effectum habet, dummodo habeat intentionem administrandi sacramentum, & faciendi quod facit Ecclesia.

Ad quartum ex dictis patet disparitas quæ reperitur inter sacramentum Extremæ-Unctionis, & alia: Reliqua enim sacramenta, quia effectus conferunt purè spirituales, quos semper expedit suscipienti conferri (nempe gratiam sanctificantem, vel ejus augmentum, peculiaria auxilia ad fines sacramentorum faciliùs consequendos, characteres in anima indelebiles) formas habent indicativas, & à ministro ut potestatem exercente conferuntur. E contra verò cùm per sacramentum Extremæ-Unctionis interdum conferatur infirmo aliquis effectus quem non semper expedit illi conferri, nempe sanitas corporalis, debet ejus forma per orationem deprecativi modi efferri, ut si expediat, Deus hunc effectum producat.

42. Quæres, utrum omnia verba in forma consueta hujus sacramenti contenta, sint de ejus essentia?

Respondeo negativè. In primis enim non est necessarium illud adjectivum *sacram*, seu *sanctam*, quod Ritualia communiter addunt, cùm illud non addat Florentinum. Similiter videtur quod ista verba, *per suam piissimam misericordiam*, non sint de essentia, cùm verbum *indulgeat* satis exprimat actum divinæ misericordiæ. Non sunt quoque in forma sacramenti Extremæ-Unctionis essentialia ista verba, *In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*, sicut in forma sacramenti Confirmationis, quia in sacramento Extremæ-Unctionis fideles non unguntur ad defendendam contra hostes fidei veritatem mysterij Trinitatis, ut in sacramento Confirmationis. Expressio verò quinque sensuum in particulari, est de essentia formæ, cùm de essentia hujus sacramenti sit quod omnes sensus inungantur, ut §. precedenti ostensum est. Necessarium ergo & essentiale solùm esse videtur, ut exprimatur unctio quinque sensuum facta in nomine Domini per orationem deprecativi modi. Multi etiam existimant, sacramentum Extremæ-Unctionis sub ista forma collatum: *Per istas unctiones, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per visum, auditum &c.* esse validum. Probabilius tamen est, illud esse invalidum: Tum quia cùm diversæ & distinctæ materiæ partiales, videlicet quinque unctiones omnium sensuum, sint de essentia hujus sacramenti, ipsis suæ quoque formæ partiales correspondere debent. Tum etiam, quia quælibet ex eis suum habet specialem effectum, significandum proinde per specialem formam partialem.

§. IV.

Corollaria præcedentis doctrinæ.

43. EX dictis supra facilè colligi potest hujus sacramenti definitio, sic enim potest definiri seu describi: Extrema-Unctio est *signum sacrum & efficax gratiæ, in unctione infirmorum, sub præscripta verborum forma, ad sanitatem mentis & corporis à Christo institutum.* Quæ definitio sufficienter manet explicata ex supra dictis, & magis constabit ex dicendis articulo sequenti.

44. Colliges etiam ex dictis, Extremam-Unctionem esse unum specie atomâ sacramentum; Unitas enim sacramenti desumi debet ex unitate finis ad quem ex Christi institutione ordinatur: Sed licèt in Extrema-Unctione sint plures unctiones partiales, & plures formæ partiales, illæ tamen ordinantur ad unum finem, & ad unum effectum, nempe ad tollendum omnes reliquias peccatorum, quæ ex sensibus oriuntur, & animam deprimunt: Ergo est unum specie sacramentum. Sicut diximus in Tractatu de Eucharistia, disp. 2. art. 2. Eucharistiam, etsi constet duabus speciebus, & formis partialibus, esse tamen unum specie sacramentum, quia hæc ordinantur ad unum finem, nimirum ad unam refectionem integram, spiritualem. Unde D. Thomas hîc q. 29. art. 2. ad 1. *Vnitas totius perfecti non tollitur propter diversitatem materiæ & formæ quæ est in partibus totius; sicut constat quod non est eadem materia carnis & ossis ex quibus constituitur unus homo, nec eadem forma; similiter etiam in sacramento Eucharistiæ, & in hoc sacramento* (Extremæ-Unctionis) *pluralitas materiæ & formæ unitatem sacramenti non tollit.* Item in corp. articuli hæc scribit: *Quando perfecta significatio non potest esse nisi per plures actiones, tunc plures actiones sunt de perfectione sacramenti; sicut patet in Eucharistia, quia refectio corporalis, quæ significat spiritualem, non potest esse nisi per cibum & potum. Et simile est in hoc sacramento, quia curatio interiorum vulnerum non potest perfectè significari, nisi per appositionem medicinæ ad diversas vulnerum radices; & ideò*

plures unctiones ſunt de perfectione hujus ſacramenti.

45. Dices, ſtatim quando ſit prima unctio, ſignificat & cauſat gratiam & remiſſionem peccatorum, ut ex ipſa forma conſtat: Ergo prima illa unctio eſt verè ſacramentum, & per conſequens Extrema-Unctio conſtat pluribus ſacramentis, ſicut conſtat pluribus unctionibus.

Reſpondeo primò negando Antecedens; nam, ut infrà dicemus, gratia non producitur niſi in ultima unctione, quia ante ultimam unctionem ſacramentum non eſt eſſentialiter completum, cùm de eſſentia hujus ſacramenti ſit quod omnes ſenſus inungantur, ut conſtat ex dictis articulo præcedenti.

Reſpondeo ſecundò, dato Antecedente, negando Conſequentiam, eſto enim quod prima unctio cauſet gratiam & remittat peccata, hoc tamen non præſtat niſi in ordine ad alias unctiones ſequentes; unde non ſequitur quod ſecundùm ſe ſit ſacramentum, ſed ſimul cum aliis unctionibus.

46. Inſtabis, ſi quando baptiſmus fit triplici immerſione, quælibet immerſio haberet formam diſtinctam, tres immerſiones eſſent tria ſacramenta: Ergo cùm quælibet ex quinque unctionibus habeat ſuam propriam formam, quælibet eſt ſacramentum.

Reſpondeo, dato Antecedente, negando conſequentiam & paritatem. Diſcrimen eſt, quòd quælibet immerſio cum ſua forma ſignificat perfectè totum effectum Baptiſmi: At verò non quælibet unctio cum ſua forma, ſignificat totum effectum Extremæ-Unctionis, ſi ſolitariè conſideretur, ſed ſolùm cum aliis.

DISPVTATIO II.

De Effectibus hujus Sacramenti.

SOlum difficultas eſt & controverſia inter Theologos, de primario ac principali hujus ſacramenti effectu; hoc enim explicato, alij effectus ſecundarij & minùs principales facilè intelligentur. Unde ſit

ARTICVLVS UNICVS.

Qui ſit proprius ac primarius hujus ſacramenti effectus?

1. CErtum eſt, proprium ac primarium hujus ſacramenti effectum eſſe tollere reliquias peccatorum, ſeu quod idem eſt cauſare gratiam quâ tollantur reliquiæ peccatorum; ita enim docent Theologi poſt Tridentinum ſeſſ. 14. de ſacram. Extremæ-Unctionis cap. 3. ubi ait quod res ſeu effectus hujus ſacramenti; *gratia eſt Spiritus Sancti, cujus unctio delicta ſi quæ ſint adhuc expianda, at peccati reliquias abſtergit.* Verùm in explicando quid per reliquias peccatorum veniat intelligendum, inter ſe diſſident, & in tres dividuntur ſententias. Prima aſſerit, per reliquias peccatorum intelligi peccata quæ interdùm relinquuntur in anima poſt confeſſionem & communionem infirmi, ſive quia per inadvertentiam omiſſa ſunt in confeſſione, ſive quia poſt illam, & viatici ſumptionem, fuerunt commiſſa, ſubindeque gratiam horum peccatorum remiſſivam, eſſe proprium ac primarium hujus Sacramenti effectum. Ita Bellarminus cap. 8. de Extrema-Unctione, Amicus hîc diſp. 19. ſect. 6. & alij ex Recentioribus.

Secunda docet reliquias peccatorum eſſe peccata venialia nondum remiſſa, atque ita remiſſionem venialium eſſe primarium hujus Sacramenti effectum, ſignificatum verbis illis D. Jacobi, *ſi in peccatis eſt, dimittentur ei.* Ita D. Bonaventura, Scotus, Durandus, Richardus, & alij antiqui Theologi, quos ex Recentioribus ſequuntur Emanuel Sa verbo *Extrema Unctio* num. 16. & Navarrus in Summa cap. 22. qui hanc ſententiam communem appellat.

Tertia exiſtimat, peccatorum reliquias nihil aliud eſſe, quàm torporem quendam, & languorem, ſeu debilitatem ad operandum bonum, cauſatam partim ex præcedentibus peccatis, mediantibus pravis habitibus ac diſpoſitionibus ex eo relictis, partim ex ipſa corporis infirmitate, partim ex præcedentium peccatorum recordatione & imminentis mortis propinquitate, partim denique ex terrificis dæmonum illuſionibus & tentationibus; atque adeò augmentum gratiæ, cum jure ad ſpecialia auxilia quibus homo confortetur ad eliciendos actus ſupernaturales, & vincendas in ultimo illo agone dæmonum tentationes, eſſe proprium ac primarium hujus Sacramenti effectum. Ita D. Thomas hîc quæſt. 30. art 1. ejuſque Diſcipuli, quos ſequitur Valentia hîc diſput. 8. quæſt. 1. puncto 3. Unde ſit

§. I.

Rejiciuntur duæ primæ ſententiæ, & tertia ut verior & probabilior eligitur.

DIco primò, effectus proprius & magis principalis Extremæ Unctionis non conſiſtit in remiſſione peccatorum ex inadvertentia in Confeſſione omiſſorum, aut poſt illam & communionem infirmi commiſſorum.

Probatur primò: Peccata ex inadvertentia in Confeſſione à moribundo omiſſa, aut poſt illam & Viatici receptionem commiſſa, vel ſunt mortalia, vel ſolùm venialia: Sed Sacramentum Extremæ Unctionis non eſt per ſe primò inſtitutum ad remiſſionem peccatorum mortalium, aut venialium: Ergo effectus proprius & principalis illius, non eſt remiſſio peccatorum ex inadvertentia in Confeſſione omiſſorum, aut poſt illam & communionem commiſſorum. Major patet, Minor etiam quoad ſecundam partem conſtabit ex dicendis concluſione ſequenti; probatur verò quantùm ad primum ratione quam inſinuat D. Thomas loco citato, his verbis: *Adhibetur hoc Sacramentum* (Extremæ Unctionis) *ſecundùm modum cujuſdam medicationis, ſicut Baptiſmus per modum ablutionis: medicina autem eſt ad pellendum infirmitatem, unde hoc Sacramentum principaliter eſt inſtitutum ad ſanandum infirmitatem peccati, ut ſicut Baptiſmus eſt quædam ſpiritualis regeneratio, & pœnitentia quædam ſpiritualis ſuſcitatio: ita & Extrema Unctio ſit quædam ſpiritualis ſanatio, vel medicatio. Sicut autem corporalis medicatio præſupponit corporalem vitam in medicato, ita ſpiritualis ſpiritualem; & ideò hoc Sacramentum non datur contra defectus quibus ſpiritualis vita tollitur, ſcilicet contra peccatum originale vel*

mortale ; ſed contra illos defectus , quibus homo ſpiritualiter confirmatur , ut non habeat perfectum vigorem ad actus vitæ gratiæ vel gloriæ. Et hic defectus nihil aliud eſt , quàm quædam debilitas & ineptitudo , quæ in nobis relinquitur ex peccato actuali vel originali , & contrà hanc debilitatem homo roboratur per hoc Sacramentum. Quæ ratio poteſt ſic breviter proponi : Sacramentum inſtitutum per modum medicinæ non eſt per ſe primò inſtitutum ad tollendum illum defectum quo ſpiritualis vita tollitur ; quia ſicut medicamentum corporale vitam corporalem ſupponit, ita ſpirituale ſpiritualem : Sed per peccatum mortale, tollitur vita ſpiritualis animæ : Ergo Sacramentum Extremæ-Unctionis, quod per modum ſpiritualis medicamenti ſe habet, non eſt inſtitutum per ſe primò ad remiſſionem peccati mortalis.

3. Confirmatur : Effectus proprius & primarius eorum Sacramentorum , quæ *Sacramenta vivorum* appellantur, non eſt remiſſio peccati mortalis , ſeu prima gratia , ſed augmentum ejus, ut patet in Euchariſtiæ & in Confirmatione : Sed Extrema-Unctio eſt Sacramentum vivorum, ut docent communiter Theologi , duo tantùm Sacramenta pro mortuis morte peccati aſſignantes, videlicet Baptiſmum & Pœnitentiam : Ergo effectus proprius & principalis illius non eſt remiſſio peccati mortalis. Unde D. Jacobus hujus Sacramenti effectus declarans, de remiſſione peccatorum loquitur conditionatè, dicens , *ſi in peccatis ſit, remittentur ei* , quia nimirum remiſſio peccatorum non eſt effectus primarius, ſed duntaxat ſecundarius hujus Sacramenti , per accidens ei conveniens , ſicut Euchariſtiæ & Confirmationi, aliiſque Sacramentis vivorum , quæ conferendo gratiam obicem non ponentibus , conſequenter etiam & per accidens , per illam remittunt peccata inculpabiliter ignorata. Unde D. Thomas articulo citato , poſtquam dicit quod homo per hoc Sacramentum roboratur contra debilitatem ex peccato relictam , ſubdit : *Sed quia hoc robur gratia facit , quæ ſecum non compatitur peccatum, ideò ex conſequenti , ſi invenit peccatum aliquod, vel mortale , vel veniale , quoad culpam , tollit ipſum , dummodo non ponatur obex ex parte recipientis, ſicut etiam de Euchariſtia & Confirmatione ſuprà dictum eſt.*

4. Probatur ſecundò concluſio : Hoc Sacramentum , ex Tridentino ſuprà citato , inſtitutum eſt ad tollendas reliquias peccatorum : Sed peccata ab infirmo poſt confeſſionem & Viaticum commiſſa , non poſſunt dici reliquiæ aliorum peccatorum quæ ipſi per confeſſionem remiſſa ſunt: Ergo Sacramentum Extremæ-Unctionis non eſt per ſe primò inſtitutum ad remittenda peccata poſt confeſſionem & Viaticum ab infirmo commiſſa. Major patet, Minor probatur. Ut aliquid dicatur eſſe reliquia alterius , non ſufficit quod illi ſuccedat , ſed requiritur inſuper quod ſit pars vel effectus illius ; nox enim v. g. ſuccedit diei , & dies nocti ; & tamen nec nox poteſt dici reliquia diei, nec dies noctis; è contra verò partes ciborum quæ ex prandio remanent, dicuntur reliquiæ prandij ; oſſa , caput , & aliæ partes corporis Sanctorum , eorum reliquiæ appellantur ; langor, debilitas , macies , & pallor , quæ ex ægritudine relinquuntur , morbi reliquiæ appellantur , quia ſunt effectus illius ; demum Sacramenta vocantur à D. Thoma in prologo libri 4. ſententiarum ad Annibaldum , *quædam divinæ Incarnationis reliquiæ*, quia à Verbo Incarnato, & à latere Chriſti in cruce morientis profluxerunt, ut rivuli à fonte, & effectus à cauſa : Sed peccata ab infirmo poſt confeſſionem & Viaticum commiſſa , non ſe habent ad alia per confeſſionem remiſſa, ut partes ad totum , vel ut effectus ad cauſam , cùm ſæpe nullam cum illis habeant affinitatem vel connexionem , ſed ſint omnino diſparata , & ab aliis independentia : Ergo præcedentium peccatorum reliquiæ vocari nequeunt , ſed potiùs nova & diſtincta peccata dici debent.

5. Dico ſecundò , effectus proprius & magis principalis Extremæ-Unctionis , non conſiſtit in remiſſione peccatorum venialium. Ita D. Thomas articulo citato , ubi ſic ait : *Quidam verò dicunt, quod principaliter eſt inſtitutum* (Sacramentum Extremæ-Unctionis) *contra veniale &c. Sed hoc non videtur verum , quia pœnitentia ſufficienter, etiam in hac vita , delet venialia peccata quoad culpam.* Et 3. p. quæſt. 65. art. 1. ad 3. *Ad deletionem venialis peccati* (inquit) *non requiritur infuſio gratiæ : unde cùm in quolibet Sacramento novæ legis gratia infundatur , nullum Sacramentum novæ legis inſtituitur directè contra veniale, quod tollitur per quædam Sacramentalia; putà per aquam benedictam , & alia hujuſmodi.*

6. Hoc duplici D. Thomæ teſtimonio continentur duæ rationes fundamentales noſtræ concluſionis, quibus addo quod in forma iſtius Sacramenti ponitur univerſaliter , *Quidquid deliquiſti :* Ergo non magis ordinatur ad delenda peccata venialia, quàm mortalia. Addo inſuper , quod ſi proprius effectus hujus Sacramenti eſſet remiſſio venialium, poſſet illud conferri etiam ſanis , cùm etiam ſani egeant venialium remiſſione.

7. Nec valet quod dicunt Adverſarij , nempe hoc Sacramentum inſtitutum eſſe ad remittenda venialia in egreſſu tantùm vitæ ; quia inſtitutum eſt in perfectam peccatorum venialium curationem, quæ quandiu vita præſens durat , fieri nequit, ob neceſſitatem quandam peccandi venialiter quam patitur homo. Non valet , inquam , Primò quia venialia etiam in fine vitæ remitti poſſunt per pœnitentiam. Secundò, quia quando aliquod Sacramentum inſtituitur ad remittenda peccata , non reſpicit per ſe tempus futurum & præteritum; nec ad illud applicandum neceſſarium eſt quod talia peccata iterum committi non poſſint , ſed ſatis eſt quod ſint commiſſa , & quod poſſint deleri. Tertiò , quia ex hac reſponſione ſequeretur , hoc Sacramentum conferri poſſe damnatis ad mortem, cùm illi ſint in egreſſu viæ , poſt quam peccata venialia non iterantur. Sequeretur etiam , Sacramentum Extremæ-Unctionis non debere miniſtrari niſi in extremo vitæ articulo , quando creditur ſimul cum eo vitam finiendam eſſe; aliàs enim poterit infirmus poſt ejus ſuſceptionem adhuc peccare venialiter : Sed hoc dici nequit, debet enim miniſtrari Extrema-Unctio , cùm adhuc vigent ſenſus & ſperari poteſt , quod vita adhuc durabit naturaliter per aliquod notabile tempus: Ergo &c.

8. Dico tertiò , primarium & proprium effectum hujus Sacramenti eſſe augmentum gratiæ habentis jus ſpeciale ad auxilia quibus infirmus confortetur & roboretur contra languorem & debilitatem ad operandum bonum , partim ex peccatis præcedentibus , partim ex infirmitate relictum, & iuvetur ad eliciendum actus ſupernaturales , & ad vincendum Dæmonis tentationes in ultimo illo agone occurrentes. Eſt etiam D. Thomæ articulo citato , ubi ait , hoc Sacramentum inſtitutum eſſe

contra illos defectus quibus homo ſpiritualiter infirmatur, ut non habeat perfectum vigorem ad actus vitæ gratiæ vel gloriæ; & hic defectus nihil aliud eſt quàm quædam debilitas & ineptitudo quæ in nobis relinquitur ex peccato actuali vel originali; & contra hanc debilitatem homo roboratur per hoc Sacramentum. Similia habet Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 2. ubi ait, quod res & effectus hujus Sacramenti, *gratia eſt Spiritus Sancti, cujus unctio delicta, ſi quæ ſint adhuc expianda, ac peccati reliquias abſtergit, & ægroti animam alleviat, & confirmat, magnam in eo divinæ miſericordiæ fiduciam excitando; quâ infirmus ſublevatus, & morbi incommoda ac labores leviùs fert, & tentationibus Dæmonis calcaneo inſidiantis faciliùs reſiſtit &c.* Alludendo ad illud Geneſ. 3. de muliere Dæmoni dictum ſub figura ſerpentis: *Ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo ejus:* Quaſi per calcaneum ſignificetur finis vitæ, in quo Dæmon acriùs hominem inſectatur. Quamvis Auguſtinus Concione 1. ſuper Pſal. 48. per calcaneum intelligat conſenſum quo peccatum in nobis conſummatur; ſicut per caput initium ſuggeſtionis quo ſuadetur.

9. Poteſt etiam concluſio hac ratione ſuaderi. Effectus proprius hujus Sacramenti eſt tollere reliquias peccatorum, ut ait Tridentinum verbis jam relatis: Sed per reliquias peccatorum nihil aliud intelligi poteſt quàm prædictus animi languor & debilitas ad operandum bonum: Ergo proprius effectus hujus Sacramenti erit gratia roborans & confortans contra talem languorem. Major patet, quia præter illum languorem nihil invenitur quod ex peccatis præteritis relinquatur in anima, niſi aut ipſa macula, aut reatus pœnæ æternæ, vel obligatio ad pœnam temporalem, quæ relinquitur poſt remiſſam culpam, & pœnæ æternæ reatum, aut habitus vitioſus, vel fomes peccati: Sed per reliquias peccati nihil illorum poteſt intelligi: non quidem macula, aut reatus pœnæ æternæ, quia hæc tolluntur per Sacramentum pœnitentiæ, quod etiam ſecundariò ordinatur ad remittendam pœnam temporalem. Nec etiam habitus vitioſi, aut fomes peccati, cùm illa remaneant poſt convaleſcentiam in infirmo, qui Extremam-Unctionem ſuſcepit; nec habitus vitioſi tollantur, niſi per actus oppoſitos ſæpe repetitos: Ergo per reliquias peccatorum, nihil aliud intelligi poteſt, quàm prædictus languor ad bene operandum, ex peccatis præcedentibus relictus.

10. Alia ratio deſumi poteſt ex materia & forma hujus Sacramenti: Forma enim deprecatoria ſignificat neceſſitatem divini auxilij ad roborandum infirmum contra languorem ex peccatis præteritis, & præſenti infirmitate relictum, & ad ſuperandas Dæmonis tentationes, quibus tunc acriùs hominem inſectatur. Unde in forma Eccleſiæ Mediolanenſis & Venetæ, articulo præcedenti relata, ſolùm exprimitur ille effectus; in ea enim ſic dicitur: *Vngo te oleo ſanctificante, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, ut more militis uncti præparatus ad certamen, æreas poſſis ſuperare poteſtates.* Unctio etiam olei, quæ eſt materia hujus Sacramenti, rectè ſignificat luctam & certamen hominis moribundi cum Dæmonibus; cùm olim Athletæ oleo ungerentur, ut ad luctam & certamen ſe præpararent. Item ſicut homines ex præterita infirmitate languentes, unctione aliquâ pretioſâ liniuntur, ut omnia membra & nervi conſolidentur & roborentur; ſic oleum ſanctum illis qui ob peccata præterita debilitatem ſentiunt, adhibetur, ad ſignificandum gratiam, quæ ad ſimiles ſpirituales effectus illis confertur.

§. II.

Solvuntur objectiones.

OBjicies primò contra primam concluſionem: In eo conſiſtit eſſentialiter effectus magis principalis Sacramenti Extremæ-Unctionis, quod Tridentinum aſſignat tanquam effectum ſpecialem & ipſi proprium: Sed Tridentinum aſſignat pro effectu ſpeciali & proprio Sacramenti Extremæ-Unctionis remiſſionem peccatorũ ex inadvertentia in confeſſione ultima omiſſorum, aut poſt illam & viatici ſumptionem commiſſorum; tribuit enim ei tanquam proprium ut abſtergat delicta, *ſi quæ ſint* (inquit) *adhuc expianda.* Similiter D. Jacobus inter proprios & ſpeciales hujus Sacramenti effectus, remiſſionem peccatorum numerat, ut patet ex illis verbis: *Et ſi in peccatis ſit, remittentur ei:* Ergo remiſſio peccatorum ex inadvertentia in confeſſione ultima omiſſorum, aut poſt illam & viatici ſumptionem commiſſorum, eſt proprius hujus Sacramenti effectus. 11.

Confirmatur: Omnia Sacramenta eò tendunt, ut hominem promoveant ad ſuum finem conſequendum, ſubindeque ut aliquod obſtaculum removeant, quod ipſum poſſet ab ejus conſecutione impedire: ſic Baptiſmus tollit obſtaculum originalis, Confirmatio Chriſtiani militis imbecillitatem, ne in defenſione veræ fidei coram hoſtibus ſuccumbat; Euchariſtia carnalis concupiſcentiæ ardorem, ne ſpiritualem vitam gratiæ extinguat; Ordo idoneorum miniſtrorum egeſtatem, ne eorum penuriâ fideles patiantur; Matrimonium difficultates, quæ inter conjuges occurrere ſolent: Sed fieri poteſt, ut infirmus, poſt confeſſionem & communionem, in peccatum mortale incidat, & tamen ignoret ſe illi eſſe obnoxium, & conſequenter non poſſit illud novâ confeſſione explicare: poteſt etiam accidere, ut confeſſionem & communionem, non ritè peregerit, & tamen hoc ipſum etiam ignoret: Ergo ad Chriſti clementiam & providentiam pertinuit, aliquod Sacramentum inſtituere, quo infirmus in illis caſibus juſtificari poſſit, & illorum peccatorum remiſſionem conſequi, quod non poteſt eſſe aliud quàm Sacramentum Extremæ-Unctionis, quod præcipuè propter hujuſmodi caſus extraordinarios videtur inſtitutum. 12.

Confirmatur ampliùs: Proprium hujus Sacramenti eſt, ut Concilia definiunt, & Theologi omnes admittunt, peccatorum reliquias abſtergere: Sed nulla ſententia meliùs ac probabiliùs reliquias peccatorum explicat, quàm illa quæ docet Sacramentum Extremæ-Unctionis per ſe primò fuiſſe inſtitutum ad tollenda prædicta peccata ex aliis Sacramentis relicta, quorum virtute vel non fuerunt remiſſa, vel non potuerunt remitti; quia reliquiæ (inquit Amicus) debent eſſe ejuſdem rationis cum iis quorum ſunt reliquiæ; nam ſi ſint diverſæ rationis, non tam dicuntur reliquiæ, quàm effectus vel excrementa; non enim calor à luce relictus, dicitur lucis reliquia, ſed effectus; nec furfures ex farina relicti, propriè dicuntur farinæ reliquiæ, ſed excrementum: Ergo prædicta ſententia verior & probabilior videtur.

Ad objectionem reſpondeo, conceſſa Majori, 13.

negando Minorem, & probationem illi subjun- A
ctam : Tridentinum enim dicit, *Delicta si quæ sunt adhuc expianda, & peccati reliquias abstergit*; cujus propositionis sensus est, hoc Sacramentum habere duplicem effectum, unum communem sibi & aliis Sacramentis vivorum, atque adeò per accidens tantùm, videlicet abstergere peccata, si quæ sint; alium verò proprium sibi, nimirum abstergere reliquias peccatorum. Similiter D. Jacobus, cùm de remissione peccatorum conditionaliter loquatur, dicens, *si in peccatis sit, remittentur ei*, hoc modo loquendi innuit, remissionem peccatorum non esse effectum per se, sed tantùm per accidens hujus Sacramenti. Unde

14. Ad primam confirmationem dicendum, quod B
cùm prædicti casus rarò contingant, sufficit quod Extrema-Unctio per accidens tunc illa peccata remittat. Quare falsum est quod ait Suarez, proprium esse huic Sacramento remittere peccata, non quidem per se primò, sicut convenit Baptismo & Pœnitentiæ, sed per se secundò. Sacramentum enim vivorum, quale est apud omnes Sacramentum Extremæ-Unctionis, non tribuit neque per se primò neque per se secundò, sed tantùm per accidens primam gratiam : Ergo neque per se primò, neque per se secundò, sed per accidens tantùm, remittit peccatum.

Ad secundam confirmationem, nego Minorem; ut enim in secunda probatione primæ con- C
clusionis declaravimus, ut aliquid propriè dicatur reliquia alterius, debet esse ejus pars, vel effectus, quod non convenit peccatis ab infirmo post confessionem & viatici sumptionem commissis, respectu peccatorum præcedentium, cum quibus sæpissimè nullam habent affinitatem vel connexionem. Falsum etiam est quod reliquiæ semper debeant esse ejusdem rationis & speciei cum iis quorum sunt reliquiæ, ut ait Amicus; languor enim, debilitas, pallor, & macies, quæ ex ægritudine relinquuntur, morbi reliquiæ propriè appellantur, & tamen non sunt morbus, sed tantùm morbi effectus. Similiter concupiscentia seu fomes peccati, pronitas ad malum, & difficul- D
tas ad bonum, dicuntur peccati originalis reliquiæ, licèt non sint peccata, sed duntaxat peccati originalis effectus.

15. Objicies secundò contra secundam conclusionem : Cùm detur Sacramentum habens pro suo effectu magis principali remissionem peccati originalis, nempe Baptismus, & aliud cujus effectus primarius est remissio peccati mortalis actualis, nimirum pœnitentia, debet insuper tertium assignari Sacramentum, cujus effectus magis principalis consistat essentialiter in remissione peccatorum venialium, ut sic nullum sit peccati genus quod non habeat in sui remedium proprium Sacramentum per se institutum : Sed nullum aliud est assignabile Sacramentum, præter Extremam-Unctionem, cujus effectus magis principalis con- E
sistat in remissione venialium : Ergo illorum remissio est proprius ac principalis effectus hujus Sacramenti.

16. Respondent aliqui, negando Majorem; cùm enim peccatum veniale (inquiunt) sit tantùm secundùm quid peccatum, nullum petit Sacramentum per se primò institutum in sui remedium, sed solùm aliqua Sacramentalia, per quæ ex opere operato remittatur. Sed meliùs respondetur, datâ Majori, negando Minorem; nam idem pœnitentiæ Sacramentum quod institutum est ad remittenda mortalia post Baptismum commissa, etiam institutum est ad remittenda venialia; unde tam benè peccata venialia sunt materia remota Sacramenti pœnitentiæ, quàm mortalia, cum eo solùm discrimine, quod mortalia sunt materia necessaria, venialia verò materia libera, quia per Sacramentalia, aliaque remedia expiari possunt.

17. Objicies tertiò contra tertiam conclusionem : Cùm Sacramentum id efficiat quod significat, & significatio maximè per formam exprimatur, in eo consistit essentialiter effectus magis principalis Extremæ-Unctionis, quod ejus forma significat : Sed forma hujus Sacramenti non significat collationem auxiliorum contra debilitatem & languorem ad benè operandum in infirmo ex peccatis præcedentibus relictum, vel contra Dæmonum tentationes quibus in fine vitæ vehementiùs infestamur, sed tantùm remissionem peccatorum, ut patet ex verbis illis : *Indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti &c.* Ergo effectus proprius & principalis hujus Sacramenti, est remittere peccata venialia, aut mortalia oblita vel inculpabiliter ignorata, non verò conferre specialia auxilia, quibus infirmus contra prædictum languorem & Dæmonis tentationes roboretur.

18. Confirmatur : D. Jacobus explicans effectum hujus Sacramenti, nihil dicit de illis auxiliis, sed tantùm de remissione peccatorum, ait enim : *Si in peccatis fuerit, remittentur ei* : Ergo effectus proprius & magis præcipuus, quem haud dubiè non tacuit, consistit essentialiter in illa remissione, non verò in talium auxiliorum collatione.

19. Ad objectionem respondeo primò, retorquendo argumentum in Adversarios, nam in forma Ecclesiæ Mediolanensis & Venetæ, articulo præcedenti relata, nulla fit mentio de remissione peccatorum, sed tantùm de prædictis auxiliis; sic enim in ea habetur : *Vngo te oleo sanctificante, in nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti, ut more militis uncti præparatus ad certamen, aëreas possis superare potestates.*

20. Respondeo secundò, negando Minorem, & ad illius probationem dico, nomen causæ interdum significare effectum, eò quòd virtualiter ipsum contineat : Unde sicut ad Roman. 7. Apostolus fomitem ex peccato originali relictum, appellat peccatum; & 1. Machab. 9. pœna temporalis peccatis existentium in purgatorio debita, dicitur similiter peccatum, *Vt à peccatis solvantur.* Ita etiam in forma Sacramenti Extremæ-Unctionis, cùm dicitur *Quidquid deliquisti &c.* nomen delicti significat reliquias peccatorum, sive languorem & debilitatem animæ circa exercitium virtutis, causatum præsertim ex delictis præcedentibus.

Ad confirmationem, nego Antecedens, dicit enim D. Jacobus ante verba citata, *& alleviabit eum Dominus*, græcè *confortabit*, seu *excitabit eum*, quod certè satis exprimit remedium contra languorem & debilitatem spiritualem infirmi.

21. Dices : Languor & debilitas animæ ad operandum bonum, causatus ex peccatis, non solùm existit durante infirmitate, sed etiam durante sanitate; aliunde verò sani magis tenentur ad operandum bonum, quàm infirmi : Ergo si effectus magis principalis Extremæ-Unctionis esset collatio auxiliorum contra illum languorem, potiùs deberet ministrari sanis, quàm infirmis.

Respondeo, concesso Antecedente, negando Consequentiam; est enim specialis necessitas auxilij divini contra illum languorem in gravi infirmitate,

mitate, quæ non reperitur durante ſanitate ; ipſa enim infirmitas auget illum, & reddit infirmum magis impotentem ad ipſum vincendum.

§. III.

Corollaria notatu digna.

22. EX dictis colliges primò, proprium eſſe Sacramenti Extremæ-Unctionis, ultimò diſponere hominem ad introitum gloriæ, cùm per auxilia jam explicata illum juvet ad reſiſtendum tentationibus Dæmonis, & ad perſeverandum in bono, tunc cùm mors imminet, roboretque ſpem, magnamque (ut ait Tridentinum) in eo miſericordiæ divinæ fiduciam excitet. Unde ſicut Baptiſmus & Confirmatio dicuntur Sacramenta fidei, confeſſio Sacramentum Pœnitentiæ, & Euchariſtia Sacramentum amoris ; ita Extrema-Unctio, Sacramentum ſpei meritò appellari poteſt.

23. Colliges ſecundò, hoc Sacramentum non producere ſuum effectum, niſi poſt ultimam unctionem ; quia ipſum non producit, niſi ſit eſſentialiter completum : Sed ante ultimam unctionem non eſt eſſentialiter completum, cùm omnes quinque unctiones ſint eſſentiales huic Sacramento, ut articulo præcedenti oſtenſum eſt : Ergo ante ultimam unctionem non producit ſuum effectum. Unde D. Thomas hîc quæſt. 30 art. 1. ad 3. *Quando ſunt multæ actiones ordinatæ ad unum effectum, ultima eſt formalis reſpectu omnium præcedentium, & agit in virtute earum ; & ideò in ultima unctione gratia infunditur, quæ effectum Sacramento præbet.*

24. Colliges tertiò, quod ſicut in aliis Sacramentis tria diſtingui debent, unum quod eſt res tantùm, alterum quod eſt Sacramentum tantùm, & aliud quod eſt res & Sacramentum ſimul, ita & in iſto. Unde in hoc Sacramento res tantùm eſt gratia ; Sacramentum tantùm, eſt ipſa externa unctio, ſeu potiùs compoſitum ex unctionibus & verbis ; res & Sacramentum ſimul, eſt ſpiritualis animi hilaritas ; nam hæc & ſignificatur ab externo ſymbolo, & ſimul ſignificat ulteriorem animi ſanctitatem, ad quam cauſandam hæc ſpiritualis animi hilaritas ordinatur. Unde D. Thomas hîc quæſt. 30. art. 3. ad 3. *In hoc Sacramento* (inquit) *res & Sacramentum non eſt character, ſed quædam interior devotio, quæ eſt ſpiritualis unctio.* Nec obſtat quod etiam Euchariſtia cauſet devotionem & hilaritatem in anima ; nam Euchariſtia, cùm habeat rationem convivij, eam cauſat per modum refectionis & inebriationis ſpiritualis ; hoc verò Sacramentum, cùm ad modum medicinæ ſpiritualis inſtitutum ſit, eam cauſat per modum unctionis ſpiritualis, potentias animæ lætificantis ac roborantis contra Dæmonis tentationes, & languorem ſpiritualem ex peccatis præcedentibus, & præſentia morbi cauſatum, ut ſuprà declaravimus.

25. Colliges quartò, hoc Sacramentum, præter gratiam habitualem quam cauſat in anima, quâ ad modum unctionis potentias ejus corrobat, & præter auxilia ſuprà dicta, quibus eam contra Dæmonis tentationes in articulo mortis occurrentes armat & munit, habere alium effectum minùs principalem & ſecundarium, qui eſt alleviatio quædam ægritudinis corporalis, & quandoque perfecta ſanitatis recuperatio.

Patet hoc corollarium, Tum ex verbis illis Jacobi : *Alleviabit eum Dominus*, ab infirmitate videlicet corporali : Tum ex Florentino in decreto Eugenij, ubi ſic legitur : *Effectus hujus Sacramenti eſt mentis ſanatio, & inquantum expedit, ipſius etiam corporis.* Tum denique ex Tridentino ſeſſ. 14. cap. 20. ubi ait quod hoc Sacramentum *ægroti animam alleviat & confirmat, magnam in eo divinæ miſericordiæ fiduciam excitando ; quâ infirmus ſublevatus, & morbi incommoda ac labores leviùs fert, & tentationibus Dæmonis, calcaneo inſidiantis, facilius reſiſtit ; & ſanitatem corporis interdum, ubi ſaluti animæ expedierit, conſequitur.*

Idem docet D. Thomas hîc quæſt. 30. art. 2. ubi ſic diſcurrit : *Sicut ablutio Baptiſmi habet effectum corporalis ablutionis, quia etiam corporaliter mundationem facit ; ita etiam Extrema-Unctio habet effectum corporalis medicationis, ſcilicet corporalem ſanationem. Sed hæc eſt differentia, quod corporalis ablutio ex ipſa naturali proprietate elementi facit corporalem mundationem, ſed Extrema-Unctio non facit corporalem ſanationem ex proprietate naturali materiæ, ſed ex virtute divina, quæ rationabiliter operatur. Et quia ratio operans nunquam inducit ſecundarium effectum, niſi ſecundùm quod expedit ad principalem, ideò ex hoc Sacramento non ſemper ſequitur corporalis ſanatio, ſed quando expedit ad ſpiritualem ſanationem ; & tunc ſemper eam inducit, dummodo non ſit impedimentum ex parte recipientis.*

Addo quod, operatio Eccleſiæ habet majorem efficaciam poſt Chriſti Domini paſſionem, quàm ante illam : Sed ante inuncti oleo per Apoſtolos, corporaliter ſanabantur, ut legitur Marci 6. Ergo hæc ſacra unctio ſanationem corporalem, ſi ſecundùm Dei providentiam ſaluti animæ expedierit, infallibiliter operatur, quamvis minùs principaliter. Unde falſum eſt quod docet Sotus in 4. diſt. 23. quæſt. 1. art. 2. ad 5. hoc Sacramentum quantùm eſt de ſe, non ſemper eſſe ſufficiens ad morbi malignitatem ſuperandam, imò poſſe nonnunquam artem & ſolertiam medici plus ad id conferre, quàm virtutem Sacramenti, ideòque illud non ſemper ſortiri ſuum effectum. Patet, inquam, hoc eſſe falſum, & contra doctrinam Florentini & Tridentini, quæ dum dicunt ſalutem corporis per hoc Sacramentum dari, quando animæ ſaluti expedierit, ſentiunt hoc Sacramentum continere vim ſupernaturalem conferendi corporis ſalutem, quam tamen non ſemper, ſed quando animæ ſaluti expedit, inuncto confert. Id etiam apertè repugnat doctrinæ D. Thomæ, qui loco citato ait quod Sacramentum ſanationem corporalem ex virtute divina operatur, & eam ſemper inducit, quando expedit ad ſpiritualem ſanationem, dummodo non ſit impedimentum ex parte recipientis.

Dices cum Soto : Si toties ſanaretur corporaliter infirmus, virtute Sacramenti Extremæ-Unctionis, quoties ſanitas corporalis expedit ſaluti animæ, aliquando virtute Sacramenti ſanaretur miraculosè ; interdum enim tanta eſt malignitas morbi, ut ſanari non poſſit abſque miraculo : Sed hoc dici nequit, cùm effectus Sacramenti non ſit per miraculum expectandus : Ergo nec illud. 26

Confirmatur : Sanitas corporalis, quantumcumque expediat ad ſalutem infirmi, non eſt magis infallibilis in ſuſcipiente Extremam-Unctionem, quàm fortis fidei confeſſio coram tyranno in ſuſcipiente Confirmationem ; quandoquidem iſte effectus eſt magis præcipuus in Confirmatione, ille verò minùs principalis in Extrema-Un- 27

ctione : Sed fortis fidei confeſſio coram tyranno, quantumcumque expediat ad ſalutem animæ, non eſt tamen effectus infallibilis Sacramenti Confirmationis ; quandoquidem fidelis, licèt confirmatus, ſæpe ex metu negat fidem ſuam coram tyranno : Ergo neque ſanitas corporalis, etiam quando ægrotantis ſaluti expedit, eſt effectus infallibilis Sacramenti Extremæ-Unctionis.

28. Ad inſtantiam reſpondeo, negando ſequelam Majoris, quantacumque enim ſit malitia & acerbitas morbi, Sacramentum tamen virtute ſupernaturali quam continet, poteſt ſecundùm potentiam Dei ordinariam, atque adeò ſine miraculo, illum ſuperare, & ſanitatem reſtituere.

29. Ad confirmationem, conceſſo Antecedente, nego conſequentiam & paritatem. Diſcrimen eſt, quòd fortis fidei defenſio coram tyranno, ex libertate noſtra dependet, per quam poſſumus impedire ne virtus Sacramenti illam in nobis operetur : At verò recuperatio ſanitatis corporalis non eſt tale aliquid quod requirat neceſſariò noſtræ libertatis cooperationem.

DISPVTATIO III.

De ſubjecto & miniſtro hujus Sacramenti.

AD complementum hujus Tractatûs duo tantùm reſtant explicanda : primum eſt, quodnam ſit ſubjectum capax recipiendi hoc Sacramentum ? Secundum, quis ſit proprius illius miniſter ? De utroque breviter in hac diſputatione dicemus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quodnam ſit ſubjectum capax recipiendi hoc Sacramentum ?

1. DIco primò, ſoli baptizati, adulti, & infirmi, ſunt capaces Sacramenti Extremæ-Unctionis.

Prima pars patet, quia Baptiſmus eſt janua ad reliqua Sacramenta ; unde ſi hoc Sacramentum daretur non baptizato, etiam ſi eſſet catechumenus, & in gratia exiſtens, irritum eſſet & invalidum.

Secunda etiam videtur certa, & docetur communiter à Theologis, excepto Majore, qui vult infantibus baptizatis dari poſſe hoc Sacramentum. Sed hoc eſt contra conſuetudinem Eccleſiæ, & contra rationem ; infantes enim ſunt incapaces primarij effectûs hujus Sacramenti, videlicet auxiliorum ſpecialium ad ſuperandam debilitatem ad benè operandum, ex peccato contractam, & ad reſiſtendum Dæmonum inſultibus ; effectus verò ſecundarius, nempe ſanitas corporalis, ceſſat, ceſſante primario.

2. Neque ſingulari Majoris opinioni favet quod ait D. Thomas hîc quæſt. 30. art. 1. nimirum hoc Sacramentum conferri ad purgandum reliquias peccati tam originalis, quàm actualis ; ſenſus enim propoſitionis D. Thomæ non eſt quod Extrema-Unctio conferatur vel conferri poſſit ad A purgandum reliquias peccati originalis, præcisè ſumptas, ſed ut confirmatas per actualia peccata, & eorum reliquias, ut patet ex eodem S. Doctore hîc quæſt. 32. art. 4. ad 2. ubi ait quod hoc Sacramentum *non datur contra reliquias originalis peccati, niſi ſecundùm quod ſunt per actualia peccata quodammodo confortatæ, unde principaliter contra peccata actualia datur (ut ex ipſa forma patet) quæ non ſunt in pueris.*

Quod diximus de pueris, aſſerendum etiam eſt de amentibus, qui laborarunt amentiâ perpetuâ ; hi enim, licèt ætate non ſint pueri, tamen judicij inopiâ ſunt quaſi pueri, & ejuſdem rationis cenſendi. Secùs eſt de amentibus, qui aliquando ra- B tione uſi ſunt, & Sacramenti hujus ſuſceptioni ſufficientem conſenſum præbuerunt, illis enim hoc Sacramentum miniſtrari poſſe, docent communiter Theologi, & confirmat uſus & praxis Eccleſiæ.

Tertia denique pars, quæ aſſerit, hoc Sacra- 3.
mentum nonniſi infirmis poſſe miniſtrari, eſt etiam communis Theologorum, conſtatque ex verbis Jacobi, *Infirmatur quis ex vobis*, & ex Florentino ac Tridentino, definientibus, infirmum eſſe ſubjectum Sacramenti hujus, eodem modo quo definiunt Sacerdotem eſſe illius miniſtrum ; unde ſicut nullus alius niſi Sacerdos poteſt eſſe illius miniſter, ita nullus alius niſi infirmus poteſt C eſſe illius ſubjectum. Ratio à priori nulla alia aſſignari, poteſt quàm voluntas Chriſti, qui ſicut ſtatuit Sacramentum Ordinis viris tantùm dari poſſe, non verò fœminis ; ita voluit Sacramentum Extremæ-Unctionis, tantùm miniſtrari poſſe infirmis, non verò ſanis ; quia nimirum (ut diſcurrit S. Thomas hîc quæſt. 32. art. 1) *Hoc Sacramentum eſt quædam ſpiritualis curatio, quæ per quendam corporalis curationis modum ſignificatur, & ideò illis quibus corporalis curatio non competit, ſcilicet ſanis, non debet hoc Sacramentum conferri.* Imò nec infirmis omnibus adminiſtrari debet, ſed iis ſolùm, qui ſecundùm prudentum judicium, in morali vitæ periculo verſantur ; quia D ut ait idem S. Doctor articulo ſequenti : *Hoc Sacramentum eſt ultimum remedium quod Eccleſia poteſt conferre, quaſi immediatè diſponens ad gloriam.* Non eſt tamen expectandus ſupremus mortis articulus, quin potiùs præſtat quod hoc Sacramentum tunc detur, cùm infirmus eſt adhuc integris ſenſibus, ut majori cum devotione & fructu ipſum ſuſcipiat ; fitque aliqua Sacramento irreverentia, cùm miniſtratur, quando infirmus non valet debita cum devotione ad illud accedere. Unde, ut ait Catechiſmus Romanus, graviter peccant Parochi, qui differunt donec infirmus privetur ratione & ſenſu. Si tamen per negligentiâ hoc Sacramentum opportuno tempore E non miniſtrarunt, non debent propterea illud omittere, etiam ſi infirmus non ſit ſui compos. Imò licèt dubitaretur, num eſſet vivus aut mortuus, etiam tunc ſub conditione ungendus eſſet ; præſtat enim exponere Sacramentum periculo, quàm animam tali privare ſubſidio.

Etſi verò hoc Sacramentum non imprimat characterem, ſitque de numero eorum quæ iterari poſſunt, non eſt tamen iterandum niſi in diverſis infirmitatibus ; vel ſi in eadem, poſt valetudinem omnino recuperatam, poſtea per reincidentiam incurratur iterum mortis periculum, ut docet Tridentinum ſeſſ. 14. cap. 3. de Extrema Unctione, ubi aſſerit, quod *ſi infirmi, poſt ſuſceptam hanc unctionem, convaluerint, iterum hujus*

Sacramenti ſubſidio iuvari poterunt, cùm in aliud ſimile vitæ diſcrimen inciderint. Sicut ergo Matrimonium non poteſt iterum contrahi inter eoſdem conjuges, ſic neque Extrema-Unctio poteſt iterum dari infirmo conſtituto in eadem neceſſitate infirmitatis; quoties tamen variatur morbi ſtatus, ut de periculoſo fiat non periculoſus, & rurſus de non periculoſo fiat periculoſus, toties iterari poteſt. Nam ſicut cauſa ſuſcipiendi hoc Sacramentum, non eſt morbus ſimpliciter, ſed morbus periculoſus; ita quoties idem morbus de non periculoſo mutatur in periculoſum, conſtituit infirmum ſub nova neceſſitate hoc Sacramentum iterandi. Ex quo inferes, quod ſi quis hoc Sacramentum ſuſcepit tempore quo morbus non cenſebatur periculoſus, poteſt rurſus illud ſuſcipere, cùm revera periculoſus efficitur: tum quia primâ vice fuit invalidum; tum etiam quia eſto fuerit validum; quia tamen morbus mutatus eſt de non periculoſo in periculoſum, conſtituit infirmum ſub nova neceſſitate illud recipiendi.

4. Hæc ſunt certa & indubitata ferè apud omnes Theologos; ſed dubitatur, an hoc Sacramentum ad ſui validitatem poſtulet ut ſubjectum aliquando peccaverit actualiter? Id enim negant Suarez, Henriques, Coninck, Filiutius, & Diana, ſequiturque ex illorum ſententia, qui docent, B. Virginem ſuſcepiſſe hoc Sacramentum. Affirmant verò alij Theologi, tum domeſtici, tum extranei, favetque huic ſententiæ D. Thomas loco ſuprà citato, ubi aſſerit, hoc Sacramentum non eſſe contra reliquias peccati originalis, niſi ſecundùm quod ſunt per actualia peccata quodammodo confortatæ. Unde

5. Dico ſecundò, ſi daretur adultus, qui ſicut Beata Virgo nunquam actualiter peccaſſet, neque ante neque poſt ſuſceptionem Baptiſmi, non poſſet ei validè adminiſtrari Sacramentum Extremæ-Unctionis.

Probatur primò ratione quam inſinuat D. Thomas hîc quæſt. 30. art. 1. Hoc Sacramentum eſt inſtitutum per modum medicinæ ſpiritualis, ſupponentis morbum & vulnus peccati: Ergo ſicut hæc unctio medicinalis, non niſi infirmis corpore tribui poteſt, ita nec niſi infirmis mente, propter peccata & eorum reliquias.

6. Probatur ſecundò: Sacramentum Extremæ-Unctionis ex Tridentino eſt completivum & conſummativum Sacramenti pœnitentiæ: Ergo ſupponit ſubjectum capax Sacramenti pœnitentiæ, cùm debeat ſupplere quod Sacramentum pœnitentiæ vel non potuit vel omiſit: Sed ſi daretur adultus, qui ſicut Beata Virgo nunquam actualiter peccaſſet neque ante neque poſt ſuſceptionem Baptiſmi, ille eſſet incapax Sacramenti pœnitentiæ, ut de Beata Virgine communiter docent Theologi: Ergo ille eſſet etiam incapax Sacramenti Extremæ-Unctionis.

Hac ratione utitur Suarez diſp. 42. ſect. 1. num. 2. & 3. ad probandum infantes non eſſe capaces hujus Sacramenti, quæ cùm non minùs concludat de iis qui nunquam peccaverunt, ille Author parùm ſibi conſtare videtur, dum poſtea ſect. 2. num. 8. docet hoc Sacramentum dari poſſe adultis qui nunquam actualiter peccaverunt.

7. Probatur tertiò: Illi non poteſt validè adminiſtrari Sacramentum Extremæ-Unctionis, de quo verificari non poſſunt verba ipſius formæ, *Indulgeat tibi Deus quidquid deliquiſti per viſum, tactum, &c.* Sed de illo qui nunquam peccavit actualiter ante vel poſt ſuſceptionem Baptiſmi, verificari nequeunt illa verba, ut conſtat: Ergo ipſi validè adminiſtrari non poteſt Sacramentum Extremæ Unctionis.

8. Reſpondet Suarez, negando Minorem, quia forma intelligenda eſt (inquit) iuxta verba Jacobi, ſcilicet conditionaliter, ita ut verba iſta, *quidquid deliquiſti*, idem ſignificent, ac ſi quid peccaſti per viſum &c. Sicut ergo licèt quis interdum careat aliquo ſenſu, viſu v. g. ita ut nunquam peccaverit per illum, poſſunt tamen in adminiſtratione hujus Sacramenti de illo verificari hæc verba, *quidquid deliquiſti per viſum.* Ita & de illo qui nunquam peccavit actualiter ante vel poſt receptionem Baptiſmi.

Sed contra: Licèt verba Jacobi ſint conditionalia, verba tamen formæ hujus Sacramenti non poſſunt intelligi conditionaliter. Nam verba Jacobi propriè intelliguntur de peccatis actualibus pro præſenti exiſtentibus: contingere autem poteſt quod infirmus non habeat pro præſenti culpam peccati, videlicet ob perfectam contritionem: At verò verba illa formæ, *quidquid deliquiſti*, intelliguntur de peccatis etiam præteritis, remanentibus duntaxat quoad reliquias: licèt autem quis careat interdum aliquo ſenſu, potuit tamen per voluntatem in ordine ad talem ſenſum peccare, & ſic poteſt ſufficienter verificari forma.

9. Objicies primò: Qui non habet peccatum originale, eſt capax recipiendi Sacramentum Baptiſmatis: Ergo qui non habet reliquias peccatorum actualium, & conſequenter qui nunquam actualiter deliquit, eſt capax recipiendi Sacramentum Extremæ-Unctionis. Antecedens eſt certum, & patet tum in illis qui ante inſtitutionem Baptiſmi juſtificati fuerunt, & tamen poſt ejus promulgationem baptizati ſunt; tum in Beata Virgine, quæ ut diximus in Tractatu de Baptiſmo diſp. 1. art. 1. §. 11. fuit baptizata à Chriſto, licèt plures Theologi piè exiſtiment, ipſam non contraxiſſe peccatum originale. Conſequentia verò inde probatur, quòd non magis contra reliquias peccatorum actualium inſtituta fuerit Extrema-Unctio, quàm Baptiſmus contra peccatum originale.

10. Reſpondeo, conceſſo Antecedente, negando conſequentiam & paritatem. Duplex enim aſſignari poteſt ratio diſcriminis. Prima eſt, quia in forma Baptiſmi nullum exprimitur peccatum, uti exprimitur in forma Extremæ-Unctionis. Secunda ſumitur ex eo quod ſuſceptio Sacramenti Baptiſmi non ſolùm eſt remedium peccati originalis, ſed etiam ſimpliciter neceſſaria, ut quis ſit capax recipiendi alia Sacramenta. Unde D. Thomas in 4. diſt. 6. quæſt. 1. art. 1. quæſtiunc. 3. ait quod *ſanctificatus in utero debet baptizari propter acquirendum characterem quo annumeretur in populo Dei, & quaſi deputetur ad percipienda divina Sacramenta.* Sacramentum verò Extremæ-Unctionis non eſt janua ad alia Sacramenta, ſed duntaxat remedium & medicina ſpiritualis contra peccatorum reliquias, unde qui nullum peccatum commiſiſſet, eſſet incapax hujus Sacramenti.

Dices, Adultus qui nunquam peccaſſet actualiter, haberet reliquias peccati originalis: Ergo eſſet capax recipiendi Sacramentum Extremæ-Unctionis.

11. Sed nego Conſequentiam, quia ut ſuprà ex D. Thoma oſtendimus, Sacramentum Extremæ-Unctionis non eſt contra reliquias peccati originalis, niſi ſecundùm quod ſunt per actualia pec-

cata quodammodo confortatæ & confirmatæ.

12. Objicies secundò : Licèt quis peccaverit actualiter, potest tamen fieri quod in eo non sint reliquiæ peccatorum actualium ; ponamus enim quod ante Baptismum non peccavit actualiter, & post ejus susceptionem semel tantùm aut iterum venialiter præcisè deliquerit, consequenter verò per multos annos ex speciali privilegio omni peccato caruerit, & in omni genere virtutum frequenter se exercuerit ; tali exercitio tolluntur tandem omnes duorum illorum peccatorum venialium reliquiæ ; & tamen remanet ille capax hujus Sacramenti : Ergo idem esset, quamvis nullum omnino peccatum actuale commisisset, neque ante neque post Baptismum.

13. Respondeo quidquid sit de Antecedente, negando Consequentiam ; quemadmodum enim non valet iste discursus: Potest fieri quod quis ante receptionem Sacramenti pœnitentiæ assecutus sit per contritionem suorum peccatorum actualium remissionem, & tamen possit recipere tale Sacramentum : Ergo & quamvis non peccasset actualiter, illud posset recipere. Ita nec valet iste: Potest fieri ut quis ante receptionem Sacramenti Extremæ Unctionis, nullas habeat reliquias peccatorum, quia nimirum illæ per ferventissimos actus charitatis & aliarum virtutum sublatæ sunt: Ergo & quamvis nullum peccatum actuale commisisset, nullæque subinde in eo fuissent unquam reliquiæ peccatorum actualium, posset Sacramentum Extremæ-Unctionis recipere.

ARTICVLVS II.

Quis sit Minister proprius istius Sacramenti?

THomas Waldensis lib. 2. de Sacramentis cap. penultimo dicit quod tempore necessitatis quando non adest Sacerdos, etiam non Sacerdotes validè possunt hoc Sacramentum conferre.

14. Dico tamen, de fide certum esse, Extremam-Unctionem, non posse ab alio quàm à Sacerdote validè administrari.

Constat ex Tridentino sess. 14. de Extrema-Unctione cap. 3. & can. 4. ubi sic habetur : *Si quis dixerit Presbyteros Ecclesiæ, quos B. Iacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse Sacerdotes ab Episcopo ordinatos, sed ætate seniores in quavis communitate, ob idque proprium Extremæ-Vnctionis ministrum non esse Sacerdotem, anathema sit.*

Constat etiam ex praxi Ecclesiæ, quę nunquam hujus Sacramenti administrationem alteri quàm Sacerdoti commisit. Ratio verò congrua esse potest, quia cùm Extrema Unctio, juxta Tridentinum, sit pœnitentiæ consummativa & completiva, decet ut non ab aliis administrari possit, quàm ab iisdem quorum est ministrare Sacramentum pœnitentiæ.

15. Dices primò, Innocentius I. in Epistola ad Decentium, exponens verba illa Jacobi, *Infirmatur quis ex vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ*, ait : *Non est dubium de fidelibus ægrotantibus intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quo ab Episcopo confecto, non solùm Sacerdotibus sed omnibus Christianis uti licet in sua aut suorum necessitate :* Ergo non solùm Sacerdotibus, sed etiam omnibus Christianis licitum est ministrare Sacramentum Extremæ-Unctionis.

Propter hanc authoritatem Thomas Waldensis loco suprà citato putavit posse laïcum in absentia Sacerdotis hoc Sacramentum ministrare. Sotus verò in 4. dist. 23. quæst 2. art. 1. censet hoc loco Pontificem non loqui de unctione sacra, sed de unctione, quâ devotionis causâ ad infirmitatem curandam antiquitùs utebantur etiam laïci.

Verùm hæc interpretatio aliena est à mente Pontificis, & vix textui accommodari potest, ut constabit ex verbis Pontificis statim referendis. Meliùs ergo respondetur, verba illa Pontificis, *Non solùm Sacerdotibus, sed omnibus Christianis uti licet*, de passivo usu non de activo debere intelligi, ut sit sensus quod promiscuè fideles omnes Christiani, non soli Sacerdotes oleo infirmorum inungi possint ; sed non quòd promiscuè permittatur omnibus ut inungant. Unde immediatè Innocentius ibi addit: *Cæterùm illud superfluum videmus adjectum, ut de Episcopo ambigatur quod Presbyteris licere non dubium est : Nam idcircò de Presbyteris dictum est, quia Episcopi aliis occupationibus impediti ad omnes languidos ire non possunt : Cæterùm si Episcopus potest aut dignum ducit aliquem à se visitandum benedicere, & tangere Chrismate, potest cujus est ipsum Chrisma conficere.* Ex quibus patet suprà dicta verba non posse intelligi de usu alterius olei extra Sacramentum Extremæ-Unctionis, ut interpretatur Sotus, cùm ex professo de Extrema-Unctione Innocentius loquatur, ut de illa quam Episcopis vel Presbyteris licitam esse addit.

16. Dices secundò: De quibusdam Ægypti Anachoretis legitur quod oleum ad infirmos transmittebant, & sanabantur, ut de Simeone Stilita ex lib. 9. cap. 10. in vitis Patrum colligitur, & de S. Hilarione refert Hieronymus in ejus vita, ubi sic ait : *Percussi à serpentibus & aliis animalibus venenosis plerique, nisi ad Hilarionem concurrerent, statim interibant ; unde oleo benedicto tangentes universi vulnera sua, certam salutem resumebant.* Similia referuntur de Sancta Genovefa, in veteri legenda ejus, quæ habetur ad 3. Januarij apud Surium, versùs finem.

Sed facilè respondetur cum S. Thoma hîc qu. 31. art. 1. ad 2. quod *illæ unctiones non erant Sacramentales, sed ex quadam devotione recipientium talem unctionem, & ex meritis ungentium vel oleum mittentium, consequebantur effectus sanitatis corporalis per gratiam sanitatum, non autem per gratiam Sacramentalem.*

17. Hæc sunt certa & indubitata apud Theologos, sed aliqua controversia est, an possit hoc Sacramentum à pluribus Sacerdotibus validè confici ?

Respondeo breviter, hanc quæstionem duplicem sensum habere posse : Primus est, ut unus solùm subministret materiam ungendo, altero formam tantùm proferente. Secundus, ut dum unus ungit unum sensum, & profert partialem formam, alter alterum sensum ungat, & suam formam partialem similiter proferat. Si in priori sensu quæstio proposita intelligatur, respondeo negativè ; sicut enim non valeret Baptismus, si ab uno materia, ab alio forma adhiberetur ; ita nec Extrema-Unctio, si unus Sacerdos ungeret, & alter formam proferret ; ex verbis enim Jacobi, *Orent super eum, ungentes, &c.* habetur quod idem debet esse qui ungit, & qui orat, seu qui formam, quæ deprecativa est, profert. Si verò in posteriori sensu intelligatur, affirmativè respondeo : Sicut enim Sacramentum Eucharistiæ,

quia duplici constat materiâ & formâ partiali, à duobus Sacerdotibus potest validè confici, si nimirum unus consecret hostiam, & alter calicem; ita pariter, quia Sacramentum Extremæ-Unctionis multis constat materiis partialibus & formis, potest à pluribus Sacerdotibus validè confici, non solùm successivè, sed etiam simul; si nempe dum unus ungit unum sensum, & profert partialem formam, alter alterum sensum ungat, & aliam partialem formam proferat. Hoc tamen licitè fieri nequit, cùm sit contra universalem Ecclesiæ praxim, à qua recedere non licet sine urgente necessitate, qualis esset, si periculum foret, ne antequam omnes quinque unctiones ab uno Sacerdote absolverentur, infirmus expiraret.

18. Dico secundò, etsi validè hoc Sacramentum à quovis Sacerdote administrari possit, non tamen licitè, nisi vel in extrema necessitate, vel de proprij pastoris tacita saltem licentia.

Probatur primò ex Clementina unica de privilegiis, & Clementina *Dudum* de sepulturis, ubi sub pœna excommunicationis inhibetur, ne absque licentia Presbyteri parrochialis, ullus, etiam Religiosus, Extremam Unctionem morituris administret.

Probatur secundò, quia ministrare Sacramenta est officium pastoris, quod usurpare propriâ authoritate, & in materia adeò gravi, peccatum est grave. Dixi autem, *nisi in extrema necessitate*, quia in casu necessitatis, quando aliàs periculum esset, ne ægrotus moreretur sine hoc Sacramento, potest quivis Sacerdos licitè illud administrare, tametsi Parrochus ei licentiam dare recuset, ægrèque id ferat; quia non est intentio Ecclesiæ, propter perversam Pastoris voluntatem, velle privari hominem tali præsidio ac remedio, in tam gravi periculo.

19. Quæres ad complementum hujus disputationis, utrum fideles teneantur sub mortali hoc Sacramentum recipere, & Parochi illud administrare, etiam cum periculo vitæ propriæ, v. g. cùm infirmus laborat morbo contagioso?

A Respondeo neutrum per se ad id teneri sub mortali, quia hoc Sacramentum non est ad salutem necessarium, sed tantùm ad meliùs esse, ut scilicet vel à morbo levet, vel ad felicem exitum è vita meliùs præparet, ad quod non desunt alia media sufficientia, putà Sacramenta pœnitentiæ & Eucharistiæ. Unde quamvis Parochus teneatur sub mortali, non obstante periculo vitæ, ministrare Sacramentum confessionis subdito graviter indigenti, & Sacramentum Eucharistiæ per modum Viatici, non tamen Sacramentum Extremæ-Unctionis; quia primum est necessarium necessitate medij, secundum necessitate præcepti,
B tertium verò neutro modo necessarium est, cùm neque sit medium ad salutem necessarium, nec ullum extet præceptum Divinum aut Ecclesiasticum illud recipiendi. Quare Ecclesia tempore interdicti prohibet dari moribundis Sacramentum Extremæ Unctionis, cap. *Quod in te*, de pœnit. & remiss. quod certè non prohiberet, si esset illis necessarium necessitate medij vel præcepti: Sicut ob eam causam non prohibet dari illis Sacramenta Pœnitentiæ & Eucharistiæ per modum viatici.

Dixi, *neutrum per se ad id teneri sub mortali*, 20.
quia per accidens interdum infirmus tenetur sub mortali illud recipere, putà si ex ejus omissione oriretur grave scandalum, vel suspicio hæresis,
C vel hujus Sacramenti vilipensio & contemptus; vel etiam si infirmus dubitet de sua contritione, & non possit aliud Sacramentum suscipere, cujus ope fiat ex attrito contritus; unde in eo casu tenetur Parrochus illud ipsi ministrare, etiam tempore interdicti: neque enim jura & Pontifices suo interdicto hunc extraordinarium casum comprehendere censentur; imò dum tempore interdicti concedunt Baptismum, Pœnitentiam, & Eucharistiam per modum Viatici, propter salutis necessitatem, tacitè etiam dispensant in hoc Sacramento, cum eo qui aliud suscipere non potest; quia fieri potest, ut sit eadem necessitas, idemque periculum æternæ damnationis, si hoc tali eventu omittatur.

TRACTATUS SEPTIMUS.

De Sacramento Ordinis.

Ad quæſtionem 34. ſupplementi, & alias ſex ſequentes.

PRÆFATIO.

ON poterat inter Eccleſiæ Sacramenta, in ornamentum & religionis decus, deeſſe ordo; cùm rerum omnium nedum quæ ſenſibus oculiſque percipi poſſunt, ſed & earum quæ ſenſus omnes atque oculorum aciem ſuperant, venuſtatem omnem & pulchritudinem ordo efficiat. Quis unquam Triumphantis & Cœleſtis Eccleſiæ ordinem cogitatione comprehendat? Vbi triplex beatarum mentium hierarchia, ordinibus & choris novem conſtat, atque in eo penè ſupra omnem numerum Angelorum numero is ordo perfectiſſimus eſt, quem à natura per ſe intentum, ob ſummam ejus perfectionem, D. Thomas dixit, ut Angelorum quilibet alium gradu & perfectione ſuperet, vel ipſi inferior ſit. Militantem Eccleſiam ordinatam eſſe aciem Scriptura dixit, & egregiè cum acie ordinem compoſuit, cùm Ariſtoteles ipſe advertat in politicis, quod ſine ordine inutilis erit acies: *Sed plura congeſſit Gregorius Nazianzenus quàm à me commemorari potuiſſent.* Ordo (*inquit*) omnia conſtituit & colligavit; ordo cœleſtia & terrena continet; ordo in his quæ ratione & animo intelliguntur locum habet; ordo in anni partibus & temporibus, aptè & diſtinctè tum progredientibus, tum recedentibus; ordo in diei & noctis menſuris atque intervallis; ordo in elementis ex quibus corpora conſtant; ordo cœlum in orbem duxit, aërem exporrexit, terram ſuppoſuit. Ex ordine florente ac dominante hoc univerſum κόσμος ſive mundus, & ornatus, & invicta quædam ſtabiliſque pulchritudo. *Hactenus Nazianzenus: quibus ſane vix quidquam addi poſſet, præter ea quæ proſequitur, & brevitatis gratiâ libens omiſi. Cùm itaque rerum omnium pulchritudinem & venuſtatem ordo efficiat, non poterat inter ſacramenta Eccleſiæ deeſſe ordo, cui hoc ſingulare & eximium eſt, ut pluribus veluti partibus, officiis, muneribus, miniſteriis diſtinctus ſit, quorum alia propiùs ad ſacram aram accedunt, ideòque maximè ſacra; alia longiùs ab ea recedunt, quibus ſubinde miniſteria minùs ſacra incumbunt. Et ſanè Ordinum omnium miniſteria ad ſacram menſam, & religionis unicum ſacrificium, ut ad finem referuntur; atque inde facultatum, munerum, officiorumque diſtinctio, ut ſacrificij dignitas, præparatio, & conſecratio poſtulabant. Inde Miniſtrorum longa ſeries, quorum alij templum luſtrant, purgantque; fores occludunt, aut reſerant; indignoſque prohibent, aut ſacrorum myſteriorum futuros participes admittunt. Alij populum inſtruunt, & lectione docent; alij cereos accendunt, alij menſam inſtruunt, panem ac vinum ſacrificij materiam parant; alij Sacerdotem, ad quem unum ſacrificium conficiendi & offerendi facultas pertinet, comitantur, & juvant, ipſi proximè adhærent, & obſequuntur. Sed demum ipſe Sacerdos in altari & ſacra menſa, Miniſtrorum omnium coronâ cinctus, inter terras cæ-*

Ariſt. in Polit.

D. Gregorius Nazi. Orat. 26

lumque medius & ſequeſter, incruentum ac divinum ſacrificium offert, quo Deum populis propitium efficiat. Sed quis hujus Sacerdotij, omnium Ordinum veluti ſacri apicis & culminis, dignitatem oratione unquam & ſatis amplis laudibus proſequatur? Novimus ſanè Sacerdotium olim, etiam apud barbaras gentes, in ſummo ſemper honore habitum fuiſſe. Sæpiùs iidem & Reges & Sacerdotes, coronam ſceptrumque gerebant, cùm ſcilicet ita populis perſuaſum eſſet, non alteri ſupremam poteſtatem demandandam eſſe, quàm cui major ſanctitas, ex religionis uſu & Sacerdotio ineſſe videbatur. Etiam apud quoſdam ſolitum erat, ut iiſdem veſtibus Sacerdotem induerent, quibus ſua Numina repræſentabant, ut Diis quàm ſimillimi, omnium ſibi amorem & reverentiam conciliarent. Sed nullum unquam auguſtius exiſtimatum eſt, quàm Hebræorum & legis veteris Sacerdotium, cujus miniſteria, jus, ac veſtes, quibus mundum ipſum univerſum, cœlum, terras, maria, aëremque referebat, ut Sapiens dixit, Deus ſingulari beneficio inſtituerat. Sap. 8. *Eximia ſunt quæ Philo, ſuæ gentis Judaïcæ, religionis, regiminis, & myſteriorum omnium peritiſſimus, in Sacerdotij commendationem ſcripſit.* Philo. lib. de præmiis, &c. *Ipſas urbes quæ Sacerdotibus conceſſæ fuerant, penè templo pares facit, & egregiè,* ſecundaria azyla *vocat*, propter incolarum honorem & privilegium, qui ſupplicibus contra vim futuri erant præſidio, non armorum ope, ſed dignitatis reſpectu, & juſtâ reverentiâ Sacerdotalis Ordinis. *Quin etiam notat, præter primitias, Sacerdotibus decimas, tanquam Regibus tributa dari*; Quia (*inquit*) juxta legis judicium Sacerdotes æquiparantur honore ac majeſtate Regibus, illis, tanquam Principibus, conferri tributa imperat. *Eximia hæc equidem, ut & plurima quæ idem Author refert. Sed quantùm hæc abſunt à dignitate, majeſtate, poteſtate Sacerdotij novæ legis? quantùm ſcilicet à veritate umbræ recedunt. Veriſſimè D. Ignatius Martyr, Sacerdotium,* omnium bonorum quæ in hominibus ſunt apicem, *dixit, cujus injuria, ſi quis ipſum aut læderet, aut minorem quàm par eſt reverentiam exhiberet, in Chriſtum, inquit, qui ſolus naturâ eſt Summus Sacerdos, redundaret. Sed ſi quis Sacerdotium Chriſtianæ Religionis pro meritis æſtimare velit, is ſanè neceſſe eſt, ſacrificij quod Sacerdos offert in altari præſtantiam animadvertat. Sed quid eo ſacrificio, præter Chriſtum Dominum Deum ipſum continetur, in quem Sacerdos jus habet, quem offert, quem conſecrat, & ſacro ore conficit, ac demum populo edendum diſtribuit. O eximia, & nullis unquam laudibus Sacerdotij dignitas explicanda! Mirabatur olim, & graviter laceſſebat Tertullianus inſaniam Gentilium, qui ſenatûs decreto divinitatem numinibus conferebant. Singularis ſanè & eximia hominum in Deos poteſtas:* Ita (*inquit*) niſi homini placuerit, Deus non erit, & humano arbitrio divinitas penſitatur. *Sed ô ſingularis jam & veriſſima in Deum Sacerdotis poteſtas! Penes Sacerdotem eſt, ut in altari ſub ſpeciebus Euchariſticis, Deum ipſum in ſacrificij materiam & victimam conſtituat, nec injuriam ullam ſummo Numini inferat, nec altiùs quàm par eſt Sacerdotis dignitatem evehat, qui dixerit,* niſi homini placuerit, *in altari & loco victimæ,* Deus non erit, & humano arbitrio divinitas penſitatur. *Nihil ſanè eâ poteſtate & dignitate in commendationem Sacerdotij majus excogitari unquam poteſt, nihil habeo quod addam præſtantius. Sed ne cætera præteream, quæ licèt infra eam dignitatem ſint, longè tamen Sacerdotij ſeu Gentilium ſeu Hebræorum excellentiam omnem ſuperant, operæ pretium duxi hîc ſubjungere quæ ſummâ eloquentiâ, & fusè Chryſoſtomus, in laudem Sacerdotij ſcripſit, quæ paululum tamen reſectis pluribus contraxi.* Sacerdotium (*inquit*) principatus eſt, ipſo etiam regno venerabilius ac majus. Ne mihi narres purpuram, neque diadema, neque veſtes aureas: ſi vis videre diſcrimen, expende modum poteſtatis utrique traditæ, videbis Sacerdotem multò ſubli-

D. Ignat. M. Epiſt. ad Smyr.

In Apolog.

D. Chryſoſtom. 5. in cap. 6. Iſaiæ.

miùs Rege ſedentem. Quanquam enim nobis admirandus videatur regius thronus, ob gemmas; tamen rerum terrenarum adminiſtrationem ſortitum eſt: verùm Sacerdoti thronus in cœlis collocatus eſt, & de cœleſtibus rebus pronuntiandi habet authoritatem. Quis hæc dicit? ipſe cœlorum Rex: *Quæcumque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis.* Quid cum hoc honore conferri poſſit? A terra judicandi principalem authoritatem habet cœlum, nam judex ſedet in terra, dominus ſequitur ſervum; & dominus ipſum regale caput Sacerdotum manibus ſubjicit, nos erudiens quod hic Princeps eſt illo major; ſiquidem id quod minus eſt, accipit ab eo benedictionem quod eſt præſtantius. *Hæc præclarè Chryſoſtomus: quibus tum ſacerdotis præcipua munera, tum ſacerdotalis Ordinis præſtantia explicantur. Hæc habui* (AMICE LECTOR) *quæ in Ordinis & Sacerdotij commendationem, loco præfationis præmitterem.*

DISPVTATIO PRIMA.

De Ordine in communi.

CVm rectus doctrinæ ordo poſtulet ut ab univerſalioribus ad particularia deſcendatur, priùſquam de ſingulis Ordinibus in particulari diſſeramus, aliquid de ſacramento Ordinis in communi præmittendum eſſe cenſuimus. Unde ſit

ARTICVLVS UNICVS.

An ordo ſeu ordinatio quâ Miniſtri Eccleſiæ initiantur, ſit verè & propriè Sacramentum?

1. NEgant plerique Novatorum, contendentes, ſacramentum Ordinis eſſe merum figmentum, nullamque aliam dari ordinationem in Eccleſia, præter ritum eligendi concionatorem. Ex quo inferunt, eum qui non concionatur non eſſe verum Sacerdotem, ſed eſſe inſtar hominis picti reſpectu vivi. Ut hic error refellatur, & veritas Catholica, in Concilio Florentino, Decreto Eugenij, & Tridentino ſeſſ. 23. can. 3. ſancita ac definita, defendatur & ſtabiliatur, ſit

§. I.

Concluſio affirmativa ſtatuitur.

DIco igitur, Ordinationem quâ Miniſtri Eccleſiæ initiantur, eſſe verè & propriè ſacramentum.

2. Probatur primò: Ad rationem ſacramenti tria tantùm requiruntur, nempe quòd ſit ceremonia ſenſibilis, permanenter inſtituta, habeatque infallibilem promiſſionem gratiæ, ſeu quod in ejus uſu & exercitio gratia infallibiliter conferatur: Sed odinatio quâ Miniſtri Eccleſiæ initiantur, habet hæc tria: Ergo eſt verè & propriè ſacramentum. Major patet, Minor etiam quantùm ad primam & ſecundam partem manifeſta videtur. In primis enim quòd hæc ordinatio ſit aliquod ſignum ſenſibile, patet experientiâ, Ordo enim ſemper in Eccleſia fuit collatus per ſignũ aliquod ſenſibile & externum, putà per impoſitionem manuum. Unde Actuum 14. pro eo quod de Paulo & Barnaba legitur in vulgata verſione: *Cùm conſtituiſſent illis per ſingulas Eccleſias Preſbyteros*, in textu Græco habetur, χειροτονήσαντες πρεσβυτέρους; & apud Græcos Miniſtrorum ordinatio vocatur χειροτονία, vel χειροθεσία, id eſt *manuum extenſio*, vel *manuum impoſitio*. Nec obſtat quod in contrarium objicit Kemnitius, nempe Apoſtolos fuiſſe à Chriſto ordinatos ſine ritu externo: Tum quia potentia Chriſti non erat ſacramentis alligata, atque adeò poterat Apoſtolos ſuos ſine ſacramento ordinare: Tum etiam, quia non ſine verbis dedit eis poteſtatem conſecrandi in cœna ultima, Lucæ 22. *Hoc facite in meam commemorationem*; & ſaltem pro ſigno externo habuit porrectionem panis & calicis conſecrati. Deinde quod ritus ille initiandi Eccleſiæ Miniſtros, conſtanter & permanenter conſtitutus ſit, patet ex uſu conſtanti Apoſtolorum, & continua praxi Eccleſiæ.

Solùm ergo demonſtrandum eſt, infallibilem gratiæ promiſſionem & collationem huic ceremoniæ & ritui non deeſſe, quod probo duplici Apoſtoli teſtimonio; ait enim 1. ad Timoth. 4. *Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi cum prophetia, cum impoſitione manuum preſbyterij.* Ubi per Preſbyterium intelligit vel cœtum Preſbyterorum, qui cum Epiſcopo imponunt manus ſupra caput illius qui ordinatur in Preſbyterum: vel potiùs cœtum Epiſcoporum à quibus Timotheus fuerat ordinatus Epiſcopus, per manûs impoſitionem. Item 2 ad Timoth. 1. ait idem Apoſtolus: *Admoneo te, ut reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te, per impoſitionem manuum mearum.* En Symbolum ſenſibile, manuum impoſitio, per quam Preſbyterium conferebatur, & ſimul gratia quæ per illud dabatur. Quod teſtimonium adeò videtur manifeſtum, ut eo convictus Calvinus, tandem coactus fuerit fateri, Preſbyteratum eſſe verum ſacramentum.

mentum. Nam lib. Inſtit. cap. 19. num. 28. hæc A ſcribit: *Quantùm ad verum Preſbyterij munus attinet; quod ore Chriſti nobis eſt commendatum, libenter eo loco habeo. Illic enim ceremonia eſt, primùm ex Scriptura ſumpta, deinde quam non eſſe inanem, nec ſupervacuam, ſed fidele ſpiritualis gratiæ ſymbolum, teſtatur Paulus.* Et numero 31. ſubdit, id quod dixit duo tantùm eſſe ſacramenta, Baptiſmum & Euchariſtiam, intelligendum eſſe de ſacramentis, quæ fidelibus omnibus ſunt communia. Unde Calviniſtæ Galli, qui art. 35. Confeſſionis ſuæ, negant Ordinationem eſſe verum ſacramentum, non ſolùm ab Eccleſia, ſed ab ipſo etiam Calvino, Duce ſuo & Anteſignano, apertè diſſentiunt. B

3. Nec valet quod ad tam evidentia Scripturæ teſtimonia reſpondent, nimirum impoſitionem illam manuum fuiſſe aliquam ceremoniam, quâ Apoſtoli utebantur, cùm Deo aliquem commendabant, & orabant pro illo. Hoc enim falſum eſſe patet ex cautela quàm in illa manuum impoſitione adhibebant Apoſtoli, non enim cuivis ſeſe offerenti manus imponebant, ſed poſt diligens examen, & probatam vitam, ne ſcilicet incapacem, vel indignum ordinarent. Unde Paulus Timotheo Epiſcopo Epiſt. 1. c. 5. *Manus cito nemini imponas, neque communicaveris peccatis alienis:* Quamvis autem quis pro peccatore oraret, non propterea ejus peccatis communicaret; C nec tanta fuiſſet adhibenda cautela, ad orandum pro illo, ut patet: Ergo &c.

4. Frivola etiam eſt alia reſponſio, quâ tam apta Scripturæ teſtimonia conantur eludere, dicendo iis nomine gratiæ, non gratiam gratum facientem, ſed gratis datam intelligi. Nam Apoſtolus poſt verba ex ſecunda Epiſtola ad Timotheum adducta, ſubdit: *Non enim dedit nobis Deus ſpiritum timoris, ſed virtutis & dilectionis:* Sed ſpiritus dilectionis eſt charitas, quæ nō eſt ſine gratia ſanctificante: Ergo de gratia gratum faciente, non verò de gratia gratis data loquitur Apoſtolus. Unde Theodoretus ibi ait talem gratiam eſſe illam, *quâ pericula pro pietate non timemus, &* D *Deum cum fervore amamus*; & Chryſoſtomus homil. 1. *Hoc eſt* (inquit) *gratiam ſpiritûs, quam accepiſtis ad Eccleſiæ inſtitutionem & ad omne religionis obſequium; quippe hanc vel extinguere, vel excitare in nobis eſt*, quod ad gratiam ſanctificantem præcipuè pertinet, quare inferiùs, *gratiam charitatis* appellat.

5. Nec obſtat quod in primo teſtimonio mentionem faciat de prophetia, quæ eſt gratia gratis data. Per prophetiam enim intelligit Apoſtolus, vel revelationem ſibi factam de ordinando Timotheo in Epiſcopum; vel potiùs divinam & ſupernaturalem operationem, quâ in ordinatione fuit ſanctificatus: ſimili modo loquendi quo Scriptura E miraculoſam operationem vocat prophetiam Eccli. 48. ubi mortuum corpus Eliſei dicitur prophetaſſe, id eſt ſuſcitaſſe hominem mortuum, prout refertur 4. Regum 13. Vel prophetiæ nomine ſignificare voluit formam Sacramenti, ſeu myſticum ſermonem, qui cum impoſitione manuum adhibetur. Solet enim Paulus omnem divinitùs traditum ſermonem, aut divinorum myſteriorum explicationem, appellare prophetiam, ut patet ex 1. Corinth. 14. verſu 3. 24. & 29.

6. Probatur ſecundò concluſio ex SS. Patribus, qui ordinationem Sacramentum eſſe paſſim aſſerunt: Auguſtinus enim lib. 2. contra Parmenianum cap. 13. ſic ait: *Nulla oſtenditur cauſa cur qui Baptiſmum amittere non poteſt, ius dandi amittere poſſit: utrumque enim Sacramentum eſt, & quadam conſecratione utrumque homini datur; illud cùm baptizatur, iſtud cùm ordinatur.* Et paulò poſt, *Sacramentum ordinationis* appellat, vel in plurali *Sacramenta*. Et inferiùs: *Ipſi explicent* (inquit) *quomodo Sacramentum baptizati non poſſit amitti, & Sacramentum ordinati poſſit amitti: ſi enim utrumque Sacramentum eſt* (*quod nemo dubitat*) *cur illud non amittitur, & illud amittitur?* Item lib. 1. de Baptiſmo contra Donatiſtas cap. 1. *Sacramentum Baptiſmi eſt quod habet qui baptizatur; & Sacramentum dandi baptiſmi eſt quod habet qui ordinatur.* Et lib. de bono conjugali cap. 24. ordinationem *Sacramentum ordinationis*, & *Sacramentum Domini* vocat. Et S. Leo Epiſt. 81. quam Dioſcoro ſcribit cap. 1. de ordinatione loquens: *Intelligamus* (inquit) *quantâ devotione curandum ſit, ne tantæ benedictionis Sacramentum negligenter videatur impletum.* Et Epiſt. 87. ad Epiſcopos Africanos cap. 1. contra illegitimè ordinatos ſic invehitur: *Quis audeat diſſimulare quod in tanti Sacramenti perpetratur injuriam?*

Demum Gregorius Magnus lib. 4. in libros Regum cap. 4. explicans illud ex libro primo Regum: *Tulit Samuel lenticulam olei*, hæc habet: *In hac unctione exprimitur quod in ſancta Eccleſia nunc etiam materialiter exhibetur; quia qui in culmine ponitur, Sacramenta ſuſcipit unctionis: Quia verò ipſa unctio Sacramentum eſt, is quî promovetur, benè foris ungitur, ſi intus virtute Sacramenti roboretur.*

Nec dici poteſt, SS. Patres de Sacramento impropriè dicto locis iſtis locutos eſſe, cum affirment ordinationem non minùs eſſe Sacramentum, quàm Baptiſmum; & utrique æqualiter tribuant quod non poſſit iterari, neque amitti, quodque ſanctificet ſuſcipientem, quod veri Sacramenti proprium eſt.

Poteſt inſuper concluſio duplici congruentiâ 7. ſuaderi. Prima inſinuatur à Florentino in decreto Eugenij: Cùm enim per ordinationem homines fiant ſacrorum myſteriorum executores & miniſtri, conveniens fuit ut in ea acciperent gratiam per quam fierent idonei ad tantum munus exercendum; Deus enim quando ad aliquod munus creaturam deſtinat, non ſolâ extrinſecâ ordinatione, ſed intrinſecâ virtute efficit illam ad tale munus exercendum aptam: ut conſtat in ordine naturali, in quo Deus per intrinſecas virtutes & inclinationes, rerum naturas adaptat ad fines ad quos deſtinat conſequendos.

Confirmatur: In Baptiſmo in quo datur po- 8. teſtas ſuſcipiendi Euchariſtiam & alia ſacramenta, datur ſimul gratia ad illa ritè recipienda, & ad vivendum ut Chriſtianum decet: Ergo cùm detur in ordinatione poteſtas ad conferenda ſacramenta, debet pariter in ea dari gratia ad ea ritè adminiſtranda, & ad vivendum ut decet Dei miniſtrum, & diſpenſatorem myſteriorum ejus. Unde Chriſtus Joan. 20. dans Apoſtolis poteſtatem remittendi peccata in Sacramento pœnitentiæ, ſimul infudit Spiritum Sanctum, & ad hoc munus eos ſanctificavit dicens: *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis.*

Secunda eſt: Ordinatio Sacerdotum veteris le- 9. gis fuit verum Sacramentum: Ergo & ordinatio Sacerdotum legis novæ. Conſequentia patet, alias enim ordinatio Sacerdotum legis antiquæ,

fuiſſet perfectior ordinatione Sacerdotum noſtrorum, quod tamen non minùs implicat, quàm umbram ſive figuram eſſe quid perfectius re figuratâ, & corpore. Antecedens verò probatur: Ordinatio Sacerdotum legis veteris erat ceremonia externa divinitùs & permanenter inſtituta, nec non ſanctificans legaliter, ut conſtat ex Scriptura veteris teſtamenti: Sed nihil ampliùs requirebatur ad verum Sacramentum legis ſcriptæ: Ergo Sacerdotium veteris legis fuit verum Sacramentum.

10. Confirmatur: Sanctitas legalis veteris legis, ſignificabat veram ſanctitatem dandam in nova lege, ut docet Apoſtolus ad Hebræos 10. Ergo ſicut ordinatio veteris legis conſiſtebat in ceremonia permanenti, quæ legaliter ſanctificabat, ita, ut veritas figuræ reſpondeat, ordinatio novæ legis conſiſtet in ritu permanenti, veram ſanctitatem operante, & conſequenter habebit veram & propriam rationem Sacramenti novæ legis.

§. II.

Solvuntur objectiones hæreticorum.

11. CONtra iſtam concluſionem & veritatem catholicam objiciunt primò Sectarij: Sacramentum verè & propriè ſumptum, ex verbo & elemento aliquo conſtare debet, juxta illud Auguſtini Tract. 80. in Joan. *Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum:* Sed in ordinatione Eccleſiaſtica nullum applicatur elementum: Ergo illa non eſt verè & propriè Sacramentum.

12. *In Tractatu de Pœnitentia diſp. 2.* Verùm huic argumento jam alibi reſpondimus, quod ſi ſermo ſit de elemento ſtrictè ſumpto, falſa eſt Major univerſaliter ſumpta; panis enim & vinum quæ ſunt materia Sacramenti Euchariſtiæ, non ſunt elementa propriè dicta: ſi autem elementum accipiatur pro quolibet ſenſibili, dico illud in Ordine, æquè ac in aliis ſacramentis, reperiri, utpotè cùm ordinatio fiat vel per manuum impoſitionem, vel per traditionem alicujus rei ſenſibilis.

13. Objiciunt ſecundò, neque ex Scriptura, neque ex Patribus oſtendi poſſe, Ordinem eſſe ſacramentum. Sed hoc quàm ſit à veritate alienum, patet ex dictis in prima & ſecunda probatione concluſionis, ubi plura Scripturæ & SS. Patrum teſtimonia in hujus veritatis confirmationem adduximus. His addi poteſt Dionyſius, qui cap. 5. de Eccleſiaſtica Hierarchia, tam clarè docet Ordinationem eſſe ſacramentum, ut Lutherus in libro de captivitate Babylonica, cap. *de Ordine*, id negare nequiverit. Anacletus etiam, quintus à Petro ſummus Pontifex, Epiſt. 2. de unione Epiſcoporum ſic loquitur: *Omnis ſanctificatio conſtat in Spiritu Sancto, cujus virtus inviſibilis ſacro Chriſmate eſt permixta &c.* Quibus verbis ſignificat, Epiſcopos ſanctificari per unctionem Chriſmaticam quâ conſecrantur, ſubindeque talem conſecrationem eſſe verè & propriè ſacramentum. Item Innocentius I. Auguſtini contemporaneus Epiſt. 2. cap. 3. cùm dixiſſet Clericos hæreticos ad Pœnitentiam receptos non debere ad priſtinas dignitates reſtitui, hujus reddens rationem: *Quoniam* (inquit) *ſcienter ab illis recipientes Baptiſma, non recipiunt Spiritum Sanctum, quia ipſi perfectionem ſpiritûs quam receperant, amiſerunt; nec dare eis plenitudinem poſſunt, quæ maximè in ordinationibus operatur.* Quibus verbis apertè declarat, in ordinationibus plenitudinem Spiritus ſancti, atque adeò gratiam ſanctificantem, communicari; quod haud dubiè ad ſacramenti effectum pertinet. Ex quibus liquet, quàm falsò loco citato affirmet Lutherus, ſolum Dionyſium citari poſſe ex antiquis ſcriptoribus, pro ſacramento Ordinis.

14. Objiciunt tertiò: Omne ſacramentum ordinatur per ſe ad ſanctificationem ſuſcipientium: Atqui ordinatio per ſe ad ſanctificationem ſuſcipientium non ordinatur, ſed potiùs ad ſanctificationem aliorum: Ergo non eſt ſacramentum.

Reſpondeo diſtinguendo Majorem: Omne ſacramentum ordinatur per ſe ad ſanctificationem ſuſcipientium, vel per ſe primò, vel per ſe ſecundò, concedo Majorem. Per ſe primò ſolùm, nego Majorem. Similiter diſtinguo Minorem: Ordinatio non ordinatur ad ſanctificationem ſuſcipientis, per ſe primò, concedo. Per ſe ſecundò, nego. Ordinatur enim per ſe ſecundò ad dignam adminiſtrationem ſacramentorum: digna autem adminiſtratio ſacramentorum eſſe non poteſt abſque gratia ſanctificante ipſum miniſtrum. Unde Ambroſius de dignitate Sacerdotali loquens, ait: *Homo imponit manum, Deus largitur gratiam.* Et Florentinum in Decreto Eugenij, cùm de Ordine loquitur: *Effectus* (inquit) *eſt augmentum gratiæ, ut quis ſit idoneus miniſter.*

15. Ex dictis colligitur primò, quod ſicut in aliis ſacramentis tria diſtingui ſolent, nempe id quod eſt ſacramentum tantùm, id quod eſt res tantùm, & id quod eſt res & ſacramentum ſimul; ita & in iſto hæc tria reperiuntur. Sacramentum tantùm eſt res externa & ſenſibilis ceremonia, quæ in ordinatione adhibetur. Res tantùm eſt gratia ſanctificans, quæ per illam confertur. Res & ſacramentum ſimul, eſt character, qui per rem externam & ſenſibilem ſignificatur, & ſimul gratiam ſanctificantem ſignificat, ut in Tractatu de Sacramentis in communi declaravimus.

16. Colligitur ſecundò, Sacramentum Ordinis ſic poſſe definiri, ſeu deſcribi: Ordo ſeu Ordinatio eſt *ſacra ceremonia, quâ traditur poteſtas, ſpirituale aliquod miniſterium exercendi, ſimulque gratia ſanctificans ad illud ritè & convenienter obeundum.* Cujus definitionis particulæ ſatis perſpicuæ manent ex dictis, vel cum Magiſtro ſententiarum ſic poteſt breviùs definiri: *Ordo eſt ſignaculum quoddam, quo ſpiritualis poteſtas traditur ordinato.* Quam definitionem refert & approbat S. Thomas hîc quæſt. 34. art. 2.

DISPVTATIO II.

De ſingulis Ordinibus in particulari.

DIſputatione præcedenti egimus de Ordine in communi, & ordinationem aliquam eſſe verè & propriè ſacramentum, oſtendimus; nunc de ſingulis Ordinibus in particulari diſſerendum eſt, ac declarandum, an ſeptem illi Ordines qui communiter recenſentur, ſint ſacramenta immediatè à Chriſto inſtituta; & quænam ſit ſingulorum Ordinum materia & forma.

ARTICVLVS PRIMVS.

An ſeptem Ordines Eccleſiaſtici, ſint verè & propriè Sacramenta?

§. I.

Quibuſdam præmiſſis referuntur ſententiæ.

1. SVppono primò, Ordinem Eccleſiaſticum eſſe duplicem, alterum dignitatis ſeu juriſdictionis, ut Archidiaconatus, Epiſcopatus, Patriarchatus, Primatus, Papatus; alterum poteſtatis ſacrificio altaris miniſtrandi. Hîc non agimus de priori Ordine, qui ad hierarchiam ſpectat, ſed de poſteriori, quo certi in Eccleſia initiantur miniſtri, qui à Chriſto poteſtatem accipiunt, Sacramenta fidelibus miniſtrandi. Etenim ut diſcurrit S. Thomas hîc quæſt. 34. art. 1. *Deus ſua opera in ſui ſimilitudinem perducere voluit, quantum poſſibile fuit, ut perfecta eſſent, & per ea cognoſci poſſet. Et ideò ut in ſuis operibus repræſentaretur, non ſolùm ſecundùm quod in ſe eſt, ſed etiam ſecundùm quod aliis influit, hanc legem naturalem impoſuit omnibus, ut ultima per media reducerentur & perficerentur, & media per prima, ut Dionyſius dicit. Et ideò ut iſta pulchritudo Eccleſiæ non deeſſet, poſuit ordinem in ea, ut quidam aliis Sacramenta traderent, ſuo modo in hoc Deo aſſimilati, quaſi Deo cooperantes, ſicut & in corpore naturali quædam membra aliis influunt.* Hinc in Concilio Tridentino ſeſſ. 23. cap. 2. conſentaneum fuiſſe aſtruitur, *ut in Eccleſiæ ordinatiſſima diſpoſitione, plures & diverſi eſſent Ordines, qui Sacerdotio deſervirent.* Et cap. 4. dicitur, *quòd ſi quis omnes Chriſtianos promiſcuè novi Teſtamenti Sacerdotes eſſe, aut omnes pari poteſtate ſpirituali præditos aſſirmet, nihil aliud facere videtur, quàm Eccleſiaſticam Hierarchiam, quæ eſt ut caſtrorum acies ordinata, confundere.*

Cap. 5. Eccleſ. Hier.

2. Suppono ſecundò cum eodem Doctore Angelico hîc quæſt. 37. art. 1. quod *Ordinum multitudo eſt inducta in Eccleſia propter tria. Primò quidem propter Dei ſapientiam commendandam, quæ in diſtinctione rerum ordinata maximè relucet, tam in naturalibus, quàm in ſpiritualibus: Quod ſignificatur in hoc quod Regina Saba videns ordinem miniſtrantium Salomoni, non habebat ultra ſpiritum, deficiens in admiratione ſapientiæ illius. Secundò, ad ſubveniendum humanæ infirmitati; quia per unum non poterant omnia quæ ad divina myſteria pertinebant, expleri, ſine magno gravamine; & ideò diſtinguntur Ordines diverſi ad diverſa officia. Tertiò, ut via proficiendi hominibus amplior detur, dum plures in diverſis officiis diſtribuuntur, ut omnes ſint Dei cooperatores, quo nihil eſt divinius, ut Dionyſius dicit.*

Cap. 3. de Eccl. Hierar.

3. Suppono tertiò, ſeptem dari Ordines Eccleſiaſticos, videlicet Sacerdotum, Diaconorum, Subdiaconorum, Acolytorum, Exorciſtarum, Lectorum, & Oſtiariorum. Primò, quia hoc declaravit Tridentinum ſeſſ. 23. cap. 2. Secundò, quia antiqui Patres horum omnium expreſſam faciunt mentionem. Nam Ignatius Martyr Apoſtolorum Diſcipulus, in Epiſtola ad Antiochenos, in Bibliotheca Patrum ordine duodecima, ita concludit: *Saluto ſanctum Presbyterorum collegium: Saluto ſacros Diaconos: ſaluto hypodiaconos, Lectores, Cantores, Janitores, laborantes* (qui curam habebant mortuos ſepeliendi) *Exorciſtas.* Item Cornelius Papa in Epiſtola ad Fabium Antiochenum, hæc ſcribit: *In hac Eccleſia Catholica non ignorabat Presbyteros eſſe quadraginta ſex, Diaconos ſeptem, Subdiaconos ſeptem, Acolytos quadraginta duos, Exorciſtas, & Lectores unà cum Oſtiariis quinquaginta duos.* Similiter in Concilio Carthaginenſi quarto, horum omnium Ordinum materiæ, & formæ, ac officia deſignantur. Demum Clemens Romanus lib. 8. conſtitutionum cap. 26. meminit Lectoratûs & Exorciſtatûs. Cur autem non aliorum duorum, rationem aſſignat S. Thomas hîc quæſt. 37. art. 2. ad 2. quia nimirum in primitiva Eccleſia, propter penuriam perſonarum, horum inferiorum Ordinum miniſteria committebantur Diaconis, in quibus omnium inferiorum Ordinum poteſtates continentur. Ampliatâ verò poſtea Eccleſiâ, ampliatus eſt cum ipſa cultus divinus, ac proinde quæ implicitè gerebantur ab uno ordinato, explicitè exercentur à multis. Tertiò, quia ut in corpore ejuſdem articuli egregiè diſcurrit S. Thomas, tot debent eſſe Ordines in Eccleſia, quot ſunt ſpecialia miniſteria exercenda circa illud quod omnium eſt auguſtiſſimum in ea, nimirum Sacramentum Euchariſtiæ: Illa autem ſunt ſeptem, videlicet miniſterium ad Euchariſtiam conſecrandam, & hoc eſt Sacerdotum; miniſterium ad Euchariſtiam diſpenſandam, ejuſque materiam Sacerdoti proximè tradendam, & hoc eſt Diaconorum; miniſterium ad parandam materiam in vaſis ſacris, & hoc eſt Subdiaconorum; vel in vaſis non ſacris, eamque præſtandam Subdiacono, & hoc eſt Acolytorum; miniſterium ad arcendum eos qui neque ſunt etiam remotè, neque fieri volunt, capaces ſuſcipiendi Euchariſtiam, ſcilicet infideles, & hoc eſt miniſterium Oſtiariorum; miniſterium ad inſtruendum eos qui volunt fieri capaces, quales ſunt Catechumeni, & hoc eſt miniſterium Lectoris; denique miniſterium ad removendum impedimentum quod aliqui, etiam ſufficienter inſtructi, habent ex Dæmonis poteſtate, quales ſunt energumeni, & hoc eſt miniſterium Exorciſtarum. Aliqui præter hos ſeptem Ordines ab omnibus receptos, alios duos numerant, nempe tonſuram clericalem, quam *Pſalmiſtatum* vocant, & Epiſcopatum, quem volunt eſſe Ordinem diverſum à Sacerdotio. Sed de hoc infrà dicemus.

4. Suppono quartò, horum ſeptem Ordinum, tres priores propter excellentiam vocari majores, atque etiam ſacros, eò quòd proximiùs ad Euchariſtiam, ob quam Ordines inſtituti ſunt, accedant, & votum caſtitatis annexum habeant; alios verò non ſacros & minores appellari; vel quia non habent ſolemne votum caſtitatis annexum; vel quia non habent aliquem actum circa rem ſacram, ſicut tres priores; Preſbyteratus, circa corpus & ſanguinem Chriſti conficiendum & offerendum; Diaconatus, circa Chriſti ſanguinem populo diſpenſandum; Subdiaconatus, circa vaſa ſacra tangenda. Quanquam, ut rectè notat S. Thomas quæſt. citatâ art. 3. ſi Ordo ſecundùm ſe ſpectetur, etiam Minores dici poſſunt ſacri, quia etiam ordinantur ad ſacrandam animam, per gratiam & characterem, quæ in anima cauſant.

5. Demum, ut certum & ab omnibus Theologis receptum ſupponimus, Ordinem ſaltem Sacerdotalem eſſe verè & propriè Sacramentum. Id enim in Concilio Tridentino ſeſſ. 23. canone 2. & cap. 1. definitum fuit, ſequiturque neceſſariò ex dictis diſp. præcedenti; ſi enim aliqua ordinatio Eccleſiaſtica ſit verè & propriè Sacramentum,

cùm Ordo Sacerdotalis ſit omnium potiſſimus, & finis ad quem omnes alij inferiores referuntur, certum eſſe debet, illud eſſe propriè Sacramentum. Sed de aliis inferioribus diſſentio eſt inter Authores. Durandus enim & Cajetanus volunt, nullam ordinationem inferiorem Preſbyteratu, eſſe verum Sacramentum. Hugo à S. Victore, Magiſter ſententiarum, Gratianus, & aliqui alij, fatentur quidem Diaconatum eſſe Sacramentum, ſed hoc negant de Subdiaconatu, & quatuor Minoribus. Denique Navarrus, Michaël de Medina, Dominicus Soto, Vazquez & Martinonus, admittunt etiam Subdiaconatum eſſe Sacramentum, ſed de quatuor Minoribus id negant. Alij demum, tam domeſtici, quàm extranei, volunt omnes Ordines Minores atque Majores eſſe Sacramenta. Unde fit

§. II.

Vera ſententia duplici concluſione ſtatuitur.

6. DIco primò, Diaconatum eſſe verum Sacramentum, à Chriſto inſtitutum.

Hæc concluſio ita videtur certa, ut oppoſita ad minus temeraria ſit, colligitur enim manifeſtè ex Tridentino ſeſſ. 23. can. 6. ubi ſub anathemate damnat eum qui dixerit, *in Eccleſia Catholica non eſſe Hierarchiam divinâ ordinatione inſtitutam.* Ex hoc enim canone liquet, Hierarchiam Eccleſiaſticam à Chriſto inſtitutam, conſtare non ſolùm Epiſcopis & Preſbyteris, ſed etiam miniſtris: At per miniſtros, Diaconi ſaltem veniunt intelligendi; Tum quia Diaconi ordine ſunt proximi Preſbyteris, ut idem Concilium ibidem cap. 2. ait; Tum etiam, quia Paulus ſemper cum Epiſcopis & Presbyteris conjungit Diaconos, ut patet ad Philip. 1. *Cum Epiſcopis & Diaconibus*, & 1. ad Timoth. 3. ubi poſtquam deſcripſiſſet, qualis debeat eſſe Epiſcopus, idem ſtatim de Diaconibus ſubjungit: Ergo juxta Tridentinum, Diaconi ſunt à Chriſto inſtituti, ſicut & ipſa Hierarchia Eccleſiaſtica, quæ ex ipſis conſtat.

7. Poteſt inſuper probari concluſio hac ratione fundamentali. Signum ſenſibile cauſativum gratiæ ſanctificantis, eſt verum Sacramentum à Chriſto inſtitutum: Sed Diaconatus eſt ſignum ſenſibile, gratiæ cauſativum: Ergo veram rationem Sacramenti habet. Major patet, Minor etiam quoad primam partem manifeſta eſt, Diaconatus enim habet ſenſibilem materiam, nempe manuum impoſitionem, & porrectionem libri Evangeliorum, & ſpecialem verborum formam, in Pontificali Romano præſcriptam, probatur verò quantùm ad ſecundam: Primò quia primi Diaconi fuerunt ab Apoſtolis ordinati per manuum impoſitionem Act. 6. At manuum impoſitio ordinativa Apoſtolorum conferebat Spiritum Sanctum: Ergo &c. Secundò, quia in Diaconi ordinatione unà cum manuum impoſitione profert Epiſcopus hæc verba, *Accipe Spiritum Sanctum ad robur & ad reſiſtendum diabolo & tentationibus ejus:* Atqui ex Tridentino ſeſſ. 23. can. 4. hæc verba non fruſtra dicuntur ab Epiſcopo, quaſi per ea Spiritus Sancti gratia non verè conferatur, ſicut ipſa ſignificant: Ergo in ordinatione Diaconi confertur gratia. Unde Anaſtaſius II. in Epiſtola 2. ad Anaſtaſium Imperatorem cap. 7. aſſerit per ordinationem Sacerdotum ſive Levitarum, ſecundùm canones factam, conferri gratiam Spiritus Sancti. Idque officio Diaconi valde conveniens eſt, ordinatur enim ad officium valde ſacrum & ſanctum, ut nimirum evangelizet, & Sacerdoti inter celebrandum proximè aſſiſtat, & ex commiſſione ejuſdem, Euchariſtiam adminiſtret; & ubi uſus eſt, laïcis calicem ſanguinis Chriſti porrigat.

Addo quod Theodorus Balſamon, ad Canonem 36. Apoſtolorum, ait, *Diaconos ordinari quidem, id eſt characterem accipere, didicimus:* At ſi characterem accipiant Diaconi, non poteſt eorum ordinatio non eſſe verum ſacramentum: Ergo Diaconatus verè rationem ſacramenti habet. Unde D. Hieronymus contra Vigilantium cap. 1. Diaconatum expreſsè vocat *Sacramentum Chriſti*; ibi enim reprehendens quoſdam Epiſcopos, quòd non ordinarent Diaconos, niſi priùs uxores duxiſſent, his verbis utitur: *Sacramenta non tribuunt &c.*

Dico ſecundò, etiam Subdiaconatum, imò & quatuor Minores Ordines, eſſe ſacramenta. 8.

Probatur prima pars de Subdiaconatu, eadem ratione quâ præcedenti concluſione oſtendimus Diaconatum eſſe ſacramentum. Nam etiã Subdiaconatus eſt ſignum ſenſibile, cùm in ordinatione Subdiaconi, non minùs reperiatur ritus externus conſtans rebus & verbis, quàm in ordinatione Diaconi. Item Subdiaconatus cauſat gratiam ſanctificantem, ut conſtat ex Florentino in decreto Eugenij, ubi poſt aſſignatas materias, formas, & ordinarium Miniſtrum Diaconatûs & Subdiaconatûs, ſubdit, effectum hujus ſacramenti eſſe augmentum gratiæ: Ergo cenſet non ſolùm Diaconatum, ſed etiam Subdiaconatum, conferre gratiam ſanctificantem. Idem patet ex forma conſecratoria Subdiaconi, aſſignata à Clemente lib. 8. conſtit. Apoſt. cap. 21. in qua ſic dicitur: *Tribue ei Spiritum Sanctum, ut vaſa ad miniſtrandum tibi facta, dignè attrectet.* Non dicitur enim dari Spiritus Sanctus, niſi detur gratia gratum faciens. Quod etiam in ordinatione Subdiaconi character imprimatur, conſtabit ex mox dicendis in probatione ſecundæ partis.

Probatur ergo ſecunda pars concluſionis, de quatuor Minoribus Ordinibus, ex Florentino citato; poſtquam enim dixit, Ordinem eſſe ſacramentum, & ejus materiam eſſe rem quæ traditur ab Epiſcopo in ordinatione, & formam, verba quibus res illa traditur, nominatimque id declaravit in ordine Sacerdotali, & in Diaconatu, & Subdiaconatu, ſubjungit, ſic etiam debere intelligi in reliquis Ordinibus; ac proinde cenſet, in illis etiam reperiri materiam & formam ſacramenti, ſubindeque & illos veram & propriam ſacramenti rationem habere, ſicut & alios. 9.

Probatur ſecundò eadem pars: Ordo imprimens characterem eſt verè & propriè ſacramentũ: Sed quatuor Minores Ordines imprimunt characterem: Ergo ſunt verè & propriè ſacramenta. Major patet, nihil enim, præter ſacramentum, imprimit characterem ſpiritualem in anima. Minor probatur primò ex D. Thoma hîc quæſt. 35. art. 2. ubi quærit utrum in ſacramento Ordinis imprimatur character, quantùm ad omnes Ordines? Et concludit affirmativè. Verba ejus ſunt: *Reſpondeo dicendum quod circa hoc fuit triplex opinio. Quidam enim dixerunt, quod in ſolo Ordine Sacerdotali character imprimitur. Sed hoc non eſt verum, quia actum Diaconi nullus poteſt exercere licitè, niſi Diaconus, & ita quod habet aliquam ſpiritualem poteſtatem in diſpenſatione ſacramentorum, quam alij non habent. Et propter hoc alij dixerunt, quod in Sacris Ordinibus imprimitur* 10.

character, non autem in Minoribus. Sed hoc nihil iterum eſt, quia per quemlibet Ordinem aliquis conſtituitur ſupra plebem in aliquo gradu poteſtatis ordinatæ ad ſacramentorum diſpenſationem. Vnde cùm character ſit ſignum diſtinctivũ ab aliis, oportet quod in omnibus character imprimatur, cujus etiam ſignum eſt, quod perpetuò manent, & nunquam iterantur. Et hæc eſt tertia opinio, quæ communior eſt. Quibus verbis S. Doctor, non ſolùm apertè docet, Minores Ordines imprimere characterem, ſed etiam rationem fundamentalem inſinuat, quâ id poteſt breviter ſuaderi. Quod eſt irreïterabile ex benedictione perfectiva & conſecratoria, imprimit characterem ſpiritualem: Sed quilibet ex quatuor Minoribus Ordinibus, ſemel ſuſceptus, eſt irreïterabilis; idque non ex benedictione tantùm extrinſecùs deputante, ſicut prima tonſura, benedictio Abbatiſſarum: & alia ejuſmodi, ſed etiam perficiente & & conſecrante: D. enim Dionyſius cap. 5. Eccleſ. hierarch. miniſtros etiam inferioribus ordinibus initiatos, τελεσμένος vocat, id eſt perfectos conſecratione miniſtros; nomen enim τελετὴ, vim conſecratoriam & perfectivam deſignat: Ergo quilibet ex quatuor Minoribus Ordinibus imprimit characterem.

11. Dices cum Vazque, conſecrationem Eccleſiæ, altaris, & calicis, nec non benedictionem veſtium ſacrarum eſſe irreïterabilem, & tamen non imprimere characterem.

Sed contra: Ideò conſecratio Eccleſiæ, & calicis, veſtiumque ſacrarum benedictio, non imprimit characterem, quia deputantur ſolùm ad uſum, non verò ad aliquid reale & intrinſecum recipiendum aut agendum, quod excedat eorum virtutum.

12. Ex his inferes primò, Patrem Martinonum, affirmantem Subdiaconatum eſſe verum ſacramentum, ob authoritatem Doctorum, præcipuè verò D. Thomæ, & negantem quatuor Minores Ordines veram ſacramenti rationem habere, minùs cohærenter loqui & ſcribere; cùm juxta D. Thomam ſuprà relatum, non minùs Ordines Minores, quàm Majores, imprimant characterem (qui eſt proprius ſacramentorum effectus) eò quòd non minùs illi quàm iſti ſemel ſuſcepti iterari non poſſint; imò omnes Ordines ſint unum Ordinis ſacramentum, ut idem S. Doctor ait quæſt. 37. art. 1. ad 2.

13. Inferes ſecundò, non minùs Ordines Minores, quàm Majores, fuiſſe à Chriſto immediatè inſtitutos; cùm ſolùs Chriſtus ſit Author omnium Sacramentorum, nec poteſtatem reliquerit Eccleſiæ inſtituendi ſacramenta, ut in Tractatu de Sacramentis in communi oſtenſum eſt, & definitur in Tridentino ſeſſ. 7. canone 1. his verbis: *Si quis dixerit ſacramenta novæ legis non fuiſſe omnia à Chriſto inſtituta, anathema ſit.*

Diſp. 5. art. 1.

Addo ex Auguſtino Epiſt. 118. Quod fuit in Eccleſia ſemper obſervatum, cujus obſervationis initium ignoratur, cenſetur originem duxiſſe ab Apoſtolis, qui à Chriſto edocti, illud Eccleſiæ ſervandum tradiderunt: At Minorum Ordinum uſus, ſemper fuit ab Eccleſia ſervatus, à temporibus ipſius Chriſti; nam de illis fit expreſſa mentio in canone quarto, quinto, & ſexto Apoſtolorum. D. etiam Clemens, Diſcipulus Beati Petri, & S. Ignatius Diſcipulus D. Joannis, de iſtis ordinibus loquuntur; primus libro 8. conſtitutionum Apoſtolicarum, alter verò in Epiſtola ad Antiochenos, ut in tertia ſuppoſitione oſtenſum eſt. Item D. Hieronymus in argumento ſuper primam Epiſtolam ad Theſſalonicenſes, dicit Epiſtolam illam fuiſſe miſſam per Oneum Acolytum, unde præſupponit Ordinem illum fuiſſe temporibus Apoſtolorum. Demum Tridentinum ſeſſione 23. cap. 2. ait: *Ab ipſo Eccleſiæ initio horum ordinum nomina, & uniuſcujuſque propria miniſteria fuiſſe cognoſcuntur*: Ergo non illi ab Eccleſia, ſed ab ipſo Chriſto immediatè inſtituti ſunt.

§. III.

Solvuntur objectiones.

14. OBjicies primò contra primam concluſionem: S. Anacletus Epiſt. 3. cap. 2. in fine docet Diaconatum, & reliquos ordines inferiores, non fuiſſe à Chriſto inſtitutos, & conſequenter non eſſe ſacramenta. Sic enim ait de Epiſcopatu & Sacerdotio loquens: *Ampliùs quàm iſti duo ordines Sacerdotum, nobis nec à Deo collati ſunt, nec Apoſtoli docuerunt.* Idem aſſerit Damaſcenus Epiſt. 5. his verbis: *Non ampliùs quàm duo ordines inter Diſcipulos Domini eſſe cognovimus, id eſt duodecim Apoſtolorum & ſeptuagintà Diſcipulorum.* Similiter Cyprianus lib. 2. Epiſt. 9. docet, Diaconos non à Chriſto, ſed ab Apoſtolis, inſtitutos eſſe: Ergo Diaconus non eſt ſacramentum à Chriſto inſtitutum.

15. Confirmatur primò, quia videntur Diaconi ex occaſione quadam inſtituti, nimirum ob murmur Græcorum, & ſolo miniſterio menſarum addicti, ut patet Act. 6.

Confirmatur ſecundò: Omne ſacramentum novæ legis conſtat certâ materiâ & formâ à Chriſto præſcriptâ: At Diaconatus nullâ habet certam materiam vel formam, nunc enim pro materia habet librum Evangeliorum, cum proportionata forma ſibi reſpondente; tempore verò Apoſtolorum, pro materia habebat manuum impoſitionem, pro forma verò verba aliqua deprecatoria, ut conſtat ex Clemente lib. 8. Conſtit. cap. 17. 18. & 21. ubi ſic dicitur: *Ego Philippus conſtituo ut Diaconum ordines, Epiſcope, imponendo ei manus, præſentibus Preſbyteris, & Diaconis, & precando ei dicas: Deus omnipotens exaudi orationem noſtram, & oſtende faciem tuam ſuper hunc ſervum tuum electum tibi ad miniſterium* &c. Ergo Diaconatus non eſt ſacramentum novæ legis à Chriſto inſtitutum, ſed duntaxat aliquod miniſterium, ab Eccleſia præceptum & ordinatum.

16. Ad objectionem reſpondeo, Anacletum loco citato non loqui de omnibus ordinibus à Chriſto inſtitutis, ſed ſolùm de ordinibus Sacerdotij, ita ut ſenſus propoſitionis ejus ſit iſte: Duo ſolùm ordines Sacerdotij, nempe Preſbyteratus & Epiſcopatus, reliquit nobis Deus, & Apoſtoli docuerunt; loquitur enim contra illos, qui Primates, ſeu Patriarchas, in altiori ordine ponebant, quàm Epiſcopos, & ait: *Ordo Sacerdotum, fratres, bipartitus eſt, & ſicut Dominus illum conſtituit, à nullo debet perturbari*; idque confirmat ex eo quod Chriſtus ſolùm elegit duodecim Apoſtolos, quibus Epiſcopi reſpondent, ſexaginta Diſcipulos, quibus ſucceſſerunt Sacerdotes. Deinde concludit: *Ampliùs quàm iſti ordines Sacerdotum nec à Deo collati ſunt, nec Apoſtoli docuerunt.* In quo etiam ſenſu Damaſus Epiſtolâ citatâ duos tantùm ordines, ſcilicet Sacerdotum, agnoſcit, agens contra Chorepiſcopos, qui ſe

medios faciebant inter Episcopos & Presbyteros, subindeque tertium Sacerdotum ordinem medium fingebant. Unde de illis ait: *Si nec Episcopi sunt, & plusquam Presbyteros esse ambiunt, per quod ostium intrabunt, cùm hi tantùm duo Ordines* (Sacerdotum) *in Ecclesia legantur?*

Ad Cyprianum dico, ipsum tantùm velle, Christum non ordinasse per seipsum Diaconos, sicut ordinavit Episcopos & Sacerdotes, sed tantùm commisisse Episcopis, ut Diaconos ordinarent. Ex quo non sequitur, Christum non instituisse hoc sacramentum, nam etiam Christus nullum confirmavit, & tamen Sacramentum Confirmationis instituit.

17. Ad primam confirmationem respondeo, ex occasione quidem ordinatos fuisse primos Diaconos, sed non ex occasione inventum esse ordinem Diaconorum, sed à Christo institutum. Falsum verò est quod subjungitur, nempe Diaconos fuisse ab Apostolis electos, solùm ad ministrandum mensis fidelium; constat enim ex Clemente suprà citato, ex Anacleto Epist. 1. cap. 2. & ex Justino Apologiâ 2. in fine, atque ex omnibus antiquis Authoribus, Diaconos esse ministros altaris, & Sacerdoti sacrificanti immediatè assistere. Unde Dionysius cap. 3. Hierarchiæ Ecclesiasticæ post enarratas functiones Minorum Ordinum, subdit: *Qui verò ipsius Ordinis præcipui sunt, unà cum Sacerdotibus sanctum panem, & benedictionis calicem sacrosanctis altaribus imponunt.* Et Ambrosius 2. Officiorum cap. 41. refert verba S. Laurentij ad Sixtum Papam: *Experire certè utrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti Dominici sanguinis dispensationem.* Legitur etiam Act. 8. quod Philippus unus ex septem primis Diaconis non ministrabat mensis, sed prædicationi & Baptismo operam dabat. Addo cum Bellarmino quod initio nascentis Ecclesiæ Diaconi non solùm constituti erant Hierosolymis, ubi fideles convivebant, ut eis in mensa ministrarent, sed etiam Philippis, Ephesi, & Cretæ, ut patet ex Epistolis Pauli ad Philippenses, ad Timotheum & Titum; & tamen in illis civitatibus Christiani non convivebant, subindeque ibi ministris mensarum opus non erat.

Ad secundam dicendum, Christum determinasse solùm quantùm ad genus, materiam & formam sacramenti Ordinis, earumque determinationem specificam Ecclesiæ reliquisse, ut ostendemus articulo sequenti; subindeque initio nascentis Ecclesiæ, quando liber Evangeliorum nondum scriptus erat, potuisse Apostolos per solam manuum impositionem, & verba deprecatoria à D. Clemente relata, ordinare Diaconos. De quo fusiùs articulo sequenti.

18. Objicies secundò contra secundam conclusionem: Subdiaconatus non erat olim ordo sacer, sed postea factus est à Pontificibus, ut ex Canone *Nullus in Episcopum* dist. 60. probat Innocentius III. c. *A multis*, de ætate & qualitate ordinandorum: Ergo non est verum Sacramentum à Christo institutum, sed duntaxat aliquod officium seu ministerium ab Ecclesia introductum.

19. Confirmatur: Subdiaconatus non semper in tota Ecclesia habitus fuit necessarius, ut per illum ad Majores Ordines, & ad supremum, qui est Episcopatus, ascenderetur. Nam in Concilio Sardicensi can. 13. sic habetur: *Si quis voluerit fieri Episcopus, non priùs constituatur, quàm Lectoris, & Diaconi & Presbyteri ministerium peregerit; & ita per singulos gradus, si æstimatus fuerit dignus, ascendat ad culmen Episcopatûs.* Cujus rei exempla non pauca de SS. Chrysostomo, Eutichyo Patriarcha Constantinopolitano, Cæsario Episcopo Arelatensi, & aliis multis sic ordinatis, non præmisso Subdiaconatu, referût Petr. Arcudius lib. 6. de Sac. cap. 9. columnâ 10. & Joânes Morinus, Congregationis Oratorij Presbyter, in libro de sacris Ecclesiæ ordinationibus, parte 3. Exercitatione 11. cap. 2. Atqui si Subdiaconatus fuisset ordo à Christo institutus, non fuisset omissus ab Ecclesia, cùm juxta Christi institutionem, per Sacramentales ordines inferiores ascendendum sit quasi per gradus ad superiores: Ergo Subdiaconatus non est Sacramentum. Hoc argumentum proponit Martinonus hîc disp. 66. sect. 2. illudque insolutum relinquit; eoque convictus, probabilem censet eorum sententiam, qui Subdiaconatum non esse Sacramentum asserunt.

Confirmatur amplius: Subdiaconi poterant 20.
ordinari à Chorepiscopis, ut patet ex Concilio Antiocheno cap. 10. At Chorepiscopi erant simplices Presbyteri, qui Ordinis Sacramentum conferre non possunt, ut asserit S. Damasus Epist. 5. suprà citatâ: Ergo Subdiaconatus non est Sacramentum Ordinis.

Ad objectionem respondeo primò, dato Ante- 21.
cedente, negando Consequentiam, non enim idem est Ordo sacer & Sacramentum; nam Ordines Minores sunt Sacramenta, ut suprà ostensum est, & tamen non vocantur Ordines sacri.

Secundò dico, Majores Ordines duplici titulo vocari sacros; nimirum quia proximiùs accedunt ad Eucharistiam, ob quam omnes Ordines instituti sunt; & quia votum solemne castitatis annexum habent. Quamvis ergo Subdiaconatus ab initio non fuerit ordo sacer hoc secundo titulo, quia in primitiva Ecclesia Subdiaconi non tenebantur servare continentiam; semper tamen primo modo seu titulo fuit Ordo sacer, quia semper proximiùs accessit ad Eucharistiam, quàm alij Ordines Minores.

Ad primam confirmationem, in primis dico, 22.
argumentum illud nimis probare & ab omnibus Theologis solvendum esse; censent enim omnes Theologi contra Durandum, Diaconatum esse Sacramentum, & oppositam sententiam ut erroneam & temerariam rejiciunt; & tamen Diaconatus non semper in tota Ecclesia habitus fuit necessarius, ut per illum ad Sacerdotium & Episcopatum ascenderetur; plura enim ex Antiquorum testimoniis refert Morinus loco citato sanctorum exempla, qui, omisso Diaconatu, ad Presbyteratum & Episcopatum promoti fuere in primitiva Ecclesia. Id nominatim asserit de sancto Austregesilo, Bituricensi Archiepiscopo, *in cujus ordinatione* (inquit) *Diaconatus omissus est; prætermissis enim omnibus Minoribus, si Lectoratum excipias, Subdiaconus factus est; deinde omisso Diaconatu, Presbyter, ut refert Author antiquus apud Surium 20. May, his verbis: Abiit Austregesilus Antisiodorum, & à Beato Aunario Episcopo, decisâ cæsarie, Clericus effectus est, & ordinatus Subdiaconus. Deinde ad memoratum Æthereum profectus est, qui jam Lugduni factus Episcopus, cùm ingenti gaudio humanissimè excepit, Presbyterumque, & Abbatem B. Nicerij Episcopi & Confessoris ordinavit.*

Respondeo secundò, si vera sint ea exempla, 23.
quæ prædicti Authores referunt, Christum dispensasse in primitiva Ecclesia, ut non præmissis ordinibus inferioribus, & Subdiaconatu, posset

fieri aſcenſus ad Majores Ordines, & ad ſupremum, qui eſt Epiſcopatus, ob varias cauſas & neceſſitates tunc occurrentes. Idque neceſſariò tenentur dicere Adverſarij, ut ſalvent ordinationem B. Auſtregeſili, & aliorum, qui, omiſſo Diaconatu, ad Preſbyteratum & Epiſcopatum promoti ſunt, fuiſſe validam & legitimam. Unde mirum eſt, quod P. Martinonus, qui cum aliis Theologis cenſet, Diaconatum eſſe Sacramentum, id neget de Subdiaconatu, vel ſaltem probabile exiſtimet, ipſum non eſſe Sacramentum; eo ſolùm ductus fundamento, quòd Subdiaconatus non ſemper in tota Eccleſia habitus fuit neceſſarius, ut per illum ad Majores Ordines, & ad ſupremum, qui eſt Epiſcopatus, aſcenderetur. Si enim hoc argumentum valet, ſequeretur etiam Diaconatum non eſſe Sacramentum, cùm aliqui Sancti, omiſſo etiam Diaconatu, ad Sacerdotium & Epiſcopatum promoti fuerint, ut ſuprà citati Authores referunt, & variis exemplis oſtendunt.

24. Tertiò reſponderi poteſt, quod quando in vitis aliquorum Sanctorum legitur, eos, omiſſis Ordinibus inferioribus, aſcendiſſe ad ſuperiores, hoc non debet intelligi de omiſſione Ordinum inferiorum, quantùm ad receptionem characteris, ſed ſolùm quoad exercitium & miniſterium; interdum enim in primitiva Eccleſia aliqui viri ſancti, ad Sacerdotium, vel Epiſcopatum promovebantur, antequam Minorum Ordinum, & Diaconatûs ac Subdiaconatûs miniſteria & officia exercere potuiſſent, quia tunc aliquarum Eccleſiarum neceſſitas id exigebat. Ex quo facilè intelliges canonem Concilij Sardicenſis ſuprà relatum; in eo enim non permittitur, ut quis fiat Epiſcopus, antequam Minores Ordines & Subdiaconatum ſuſceperit, ſed ſolùm antequam in eorum Ordinum miniſteriis ſeſe exercuerit, ut conſtat ex ipſis verbis canonis, in quo ſic dicitur: *Si quis voluerit fieri Epiſcopus, non priùs conſtituatur, quàm Lectoris, & Diaconi, & Presbyteri miniſterium peregerit, &c.*

25. Ad ſecundam confirmationem dicendum cum Bellarmino, duo fuiſſe genera Chorepiſcoporum; aliqui enim erant veri Epiſcopi, & erant quales nunc ſunt Suffraganei, qui ſunt Epiſcopi titulares aliarum Eccleſiarum, & de his loquitur Concilium Antiochenum, dum ait, Subdiaconos poſſe à Chorepiſcopis ordinari. Alij verò erant ſolùm Presbyteri, qui tanquam vicarij Epiſcopi, in oppidis majoribus & muratis morabantur; & ab his negat Damaſus Epiſt. 4. poſſe ordinari Subdiaconos.

26. Objicies tertiò: Quando plures actiones ordinantur ad unum aliquem effectum ſpiritualem, illa ſola habet rationem veri Sacramenti, quæ talem effectum attingit, ut patet in Baptiſmo, Exorciſmo, & Catechiſmo; ſolus enim Baptiſmus eſt Sacramentum, quia ſolus attingit ſpiritualem regenerationem; aliæ verò actiones, ſunt tantùm Sacramentalia, ſive diſpoſitiones: Sed præter Ordinem Sacerdotalem nullus alius attingit effectum principalem Sacramenti Ordinis, qui eſt conficere corpus Chriſti: Ergo nullus alius eſt Sacramentum Ordinis propriè dictum.

27. Reſpondeo diſtinguendo Majorem: Si plures illæ actiones nihil aliud habeant quàm diſponere, nec ſpecialem ac ſpiritualem effectum, nempe gratiam ſanctificantem, in anima producant, ut contingit in Catechiſmo & Exorciſmo, concedo Majorem. Si præter illam diſpoſitionem, ſpecialem ac ſpiritualem effectum, nimirum gratiam in anima producant, nego Majorem. Quamvis autem Ordines Sacerdotio inferiores, non attingant productionem Euchariſtiæ, ſed ad illam tantùm diſponant, cauſant tamen duplicem effectum ſpecialem ac ſpiritualem in anima, gratiam ſcilicet & characterem, in genere cauſæ efficientis inſtrumentalis, ſubindeque ſunt verè & propriè Sacramenta.

28. Dices, Operationes quas exercent Diaconus & Subdiaconus, vel quatuor Minoribus initiati, ſunt merè naturales, ut cantare Epiſtolam, vel Evangelium, deferre vaſa ſacra ad altare, portas templi claudere & reſerare, aquam & vinum porrigere &c. Ergo ad eas exercendas non eſt opus peculiari gratiâ & habilitate, conferendâ per Ordines Sacerdotio inferiores.

Reſpondeo quod licèt actiones illæ materialiter conſideratæ, ſint merè naturales, ut tamen ſunt ſacræ cæremoniæ, ad ſolemniorem ſacrificij celebrationem ordinatæ, ſunt quodammodo ſupernaturales; unde ut ad tam altiſſimum munus & finem dirigantur, requiritur ſpecialis gratia & character, vel ut ait Florentinum, ut Ordinatus per gratiam ſuſceptam fiat idoneus miniſter.

29. Objicies quartò cum Martinono & Vazque: Magna fuit in Eccleſia à tempore Apoſtolorum circa Minores Ordines varietas: At nequit in Sacramentis à Chriſto inſtitutis varietas eſſe, cùm non ſubjaceant Eccleſiæ poteſtati: Ergo Minores Ordines non ſunt Sacramenta à Chriſto inſtituta. Major probatur, nam tempore Apoſtolorum, præter quatuor Minores Ordines, erant alij duo, nempe Ordo Cantorum, ut colligitur ex Canone 27. Apoſtolorum, & Ordo laborantium ſeu Foſſorum, qui ad fidelium corpora humanda deſtinabantur, ut conſtat ex Ignatio in Epiſtola ad Antiochenos, ubi ſic ait: *Saluto ſanctum Presbyterorum collegium: ſaluto ſacros Diaconos: ſaluto Hypodiaconos, Lectores, Cantores, Ianitores, Laborantes, Exorciſtas.* Econtra neque Apoſtoli, neque Patres ipſorum temporibus proximi, ullam Acolytatûs mentionem fecerunt, neque à Græcis hic ordo admittitur, ut Arcudius & Morinus ſuprà citati affirmant. Demum Exorciſtatus tempore Apoſtolorum non numerabatur inter Ordines, ſed inter gratias gratis datas, ut patet ex Clemente lib. 8. conſt. cap. 26. ubi hæc ſcribit: *Exorciſta non fit ordinatione: certare enim pro præmio Exorciſtæ, liberæ voluntatis eſt, ac Dei gratiæ per Chriſtum, & adventum Spiritus ſancti. Siquidem qui gratiam ſanitatum accipit, per revelationem declaratur à Deo, cùm gratia quæ in eo eſt, omnibus eſt manifeſta.*

30. Reſpondeo quod licèt fuerit in Eccleſia à tempore Apoſtolorum varietas aliqua accidentalis circa Minores Ordines, nulla tamen fuit circa eos mutatio ſeu varietas ſubſtantialis. Nam ut ait Tridentinum ſeſſ. 23. cap. 2. *Ab ipſo Eccleſiæ initio horum Ordinum nomina, & uniuſcujuſque propria miniſteria fuiſſe cognoſcuntur.* Ad primam verò probationem in contrarium, nego officium Cantoris tempore Apoſtolorum fuiſſe Ordinem diſtinctum ab illis qui nunc ſunt; nam vel fuit idem Ordo cum Lectoratu, ut aliqui exiſtimant, quia nimirum Cantor modulando profert quæ Lector planâ voce pronuntiat. Vel ut alij probabiliùs cenſent, non erat tunc temporis Ordo, ſed ſolùm diſpoſitio ad Ordines, uti nunc eſt prima tonſura, quæ cùm pendeat ex mera inſtitutione Eccleſiæ, pro varietate temporum, variam potuit habere cæremoniam. Unde in primitiva Eccleſia,

officium Cantoris, non ab Episcopo, sed à solo Presbytero injungebatur, ut constat ex Concilio Carthaginensi IV. cap. 10. ubi sic dicitur : *Psalmista, id est Cantor, potest absque scientia Episcopi, solâ iussione Presbyteri, officium suscipere cantandi, dicente sibi Presbytero : Vide, ut quod ore cantas, corde credas; & quod corde credis, operibus comprobes.*

Ad secundam, nego à S. Ignatio officium laborantium inter Ordines Ecclesiasticos connumerari : neque enim ex eo quod in sua Epistola illos cum aliis ordinatis recenset, rectè colligitur, eos pariter clericali Ordine insignitos fuisse, cùm eos solùm recenseat salutandi gratiâ; sicut & Paulus in suis Epistolis, cum Clericis sæpe salutat alios qui Clerici non erant. Nec Patres de illo officio mentionem faciunt, ut de speciali Ordine Clericali, sed ut de insigni opere misericordiæ, quod fidelium defunctorum corporibus exhibetur. Quod si ab aliquibus Ordo appelletur, largè nomen *Ordo* accipiunt. Quo pacto illud usurpavit Hieronymus, vel Author Epistolæ ad Rusticum Narbonensem, apud Hieronymum tomo 9. dum ait cap. 1. *Primus igitur in Clericis Fossariorum ordo est, qui, in similitudinem Tobiæ sancti, sepelire mortuos admonentur.*

Ad tertiam, nego Majorem, Cornelius enim Papa in Epistola ad Fabium Antiochenum suprà citata, meminit quadraginta duo Acolytorum, qui suo tempore in Ecclesia Catholica erant. Et Hieronymus in primam Epistolam ad Thessalonicenses, dicit Epistolam illam fuisse missam, per Oneum Acolytum, subindeque supponit Ordinem illum fuisse tempore Apostolorum, ut suprà dicebamus. Alij verò Patres rarò illius Ordinis mentionem fecerunt, quia in primitiva Ecclesia, propter personarum paucitatem & penuriam, officium Acolyti à Diaconis vel Subdiaconis, altari ministrantibus, suppleri solebat. Idem dicendum de Ecclesia Græca, ut enim refert Arcudius lib. 6. de Sacram. cap. 9. officium Exorcistæ apud Græcos exercetur à Sacerdotibus; Acolyti à Subdiacono, vel à Lectore; & Ostiarij, à Subdiacono.

Ad quartam dico, duplex Exorcistarum genus fuisse in primitiva Ecclesia, alij enim fiebant ordinatione Episcopi, quo pacto S. Martinus à B. Hilario Exorcista constitutus est; & de illis loquitur Cornelius Epistolâ suprà citatâ ad Fabium Antiochenum, cùm ait in Ecclesia Catholica suo tempore fuisse Exorcistas quinquaginta duos. Alij verò Exorcistæ dicebantur, ob gratiam gratis datam, & donum expellendi Dæmones ab energumenis, quod à Deo acceperant, & de istis loquitur Clemens, cùm ait lib. 8. constit. *Exorcista non fit ordinatione, sed qui gratiam sanitatum accipit, per revelationem declaratur à Deo, &c.*

§. IV.

Solvitur alia objectio.

31. CONtra præcedentes conclusiones aliud solet objici argumentum, quod potest sic breviter proponi. Si non solùm Sacerdotium, sed etiam Diaconatus, & Subdiaconatus, nec non quatuor Minores Ordines, sint Sacramenta, non erunt tantùm septem Sacramenta, sed tredecim : At hoc est contra fidem, & expressam Tridentini definitionem : Ergo &c. Sequela Majoris probatur : Si quilibet Ordo est Sacramentum, Sacramentum Ordinis erit aliqua ratio communis omnibus septem Ordinibus : Sed multiplicato inferiori, debet necessariò multiplicari superius : Ergo si quilibet Ordo est Sacramentum, non erunt tantùm septem Sacramenta, sed tredecim.

32. Respondent aliqui, non esse nisi septem Sacramenta, quia Sacramentum Ordinis est unum unitate genericâ, continens sub se septem species.

Sed contra : Licèt omnes homines sint unum genere, non tamen censentur unus homo, aut animal unum. Item licèt Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, &c. genericè conveniant in ratione Sacramenti, non possunt tamen dici unum Sacramentum : Ergo similiter ex eo quòd Sacerdotium, Diaconatus, Subdiaconatus, & quatuor Minores, genericè in ratione Sacramenti Ordinis conveniant, non possunt unum Sacramentum Ordinis appellari; aliunde ergo unitas Sacramenti Ordinis desumi debet. Unde

33. Respondent alij, quemlibet Ordinem esse Sacramentum incompletum tantùm & partiale, subindeque ex omnibus simul sumptis integrari unum completum & perfectum Sacramentum Ordinis; sicut ex duplici specie panis & vini simul sumptâ, constituitur unum totale & integrum Sacramentum Eucharistiæ, per modum perfecti convivij, & integræ refectionis spiritualis institutum; quia quælibet species seorsim est tantùm Sacramentum partiale & incompletum.

Sed hæc solutio non placet, Tum quia D. Thomas hîc quæst. 37. art. 1. ad 2. expressè negat Sacramentum Ordinis esse totum integrale. Tum etiam, quia Sacerdotium, cùm inferiores Ordines eminenter contineat, se solo, & independenter ab aliis Ordinibus, est verum & completum Sacramentum Ordinis : Si autem ex Sacerdotio & aliis Ordinibus inferioribus integraretur unum completum & perfectum Sacramentum Ordinis; solum Sacerdotium non posset dici Sacramentum Ordinis completum & perfectum; sicut in Eucharistia solæ species panis non dicuntur Sacramentum completum, quia non sunt signum unius perfectæ & integræ refectionis spiritualis. Addo quod quilibet Ordo producit distinctam gratiam, & distinctum characterem : partes verò integrantes unum aliquod Sacramentum, non habent causare distinctam gratiam, cùm unius Sacramenti non sit nisi unus effectus; ut patet in Sacramento Extremæ-Unctionis, in quo, juxta communiorem & probabiliorem sententiam, quælibet unctio & forma partialis, gradum aliquem gratiæ non producit, sed sola ultima unctio causat integrum ejus effectum; quia ante illam, Sacramentum non est completum & perfectum, ut Tractatu præcedenti ostendimus.

34. Melius ergo respondetur, quod licèt quilibet ex septem Ordinibus sit verum Sacramentum, eò quòd quilibet causat gratiam & characterem; nihilominus, quia omnes Ordines inferiores Sacerdotio, tendunt ad ipsum, ut ad principale ministerium, & ad ritè & convenienter peragendam corporis Christi consecrationem, ut ad finem ordinantur, ratione unitatis Ordinis quam inter se habent, & finis ad quem tendunt, unicum Ordinis Sacramentum dici possunt. Ex quo intelliges, Sacramentum Ordinis non esse totum integrale, vel universale, sed potentiale, cujus hæc est natura, quòd totum secundùm completam

tam rationem eſt in uno, in aliis verò eſt aliqua participatio ipſius; tota enim plenitudo hujus Sacramenti eſt in Sacerdotio, in aliis verò Ordinibus inferioribus eſt quædam participatio illius, major vel minor, ſecundùm quod magis vel minùs accedunt ad Sacerdotium, ut docet D. Thomas hîc quæſt. 37. art. 1. ad 2. In eo tamen differt ratio univerſalis Sacramenti Ordinis à toto potentiali, quòd ratio totius potentialis non prædicatur ſimpliciter de ſingulis inferioribus, v. g. pœnitentia, religio, & cæteræ partes potentiales juſtitiæ, non ſortiuntur ſimpliciter denominationem totius; at verò quilibet Ordo in particulari denominatur ſimpliciter Ordo & Sacramentum.

35. Quærunt hîc aliqui, an prima tonſura ſit Ordo, & Sacramentum?

Reſpondeo negativè cum S. Thoma hîc quæſt. 40. art. 2. contra aliquos Canoniſtas, qui præter ſeptem Ordines ab omnibus receptos, alios duos numerant, nempe tonſuram clericalem, & Epiſcopatum. Rationem aſſignat S. Doctor, quia in omni Ordine veram Sacramenti rationem participante, aliqua ſpecialis & ſpiritualis poteſtas traditur ordinato: Atqui in prima tonſura nulla talis poteſtas traditur; non enim per eam Clerici deputantur ad aliqua divini cultûs officia, quæ à laïcis exerceri non poſſint; ſed ſolùm ad divinas laudes decantandas, ad quod ſpecialis poteſtas non requiritur: Ergo tonſura Clericalis non eſt Ordo, ſed diſpoſitio quædam & præparatio congruentiſſima ad Ordines, vel ut loquitur S. Thomas, *præambulum ad Ordinem.*

36. Nec obſtat quòd Innocentius III. in cap. *Cùm contingat*, de ætate & qualitate ordinandorum, interrogatus, an Ordo Clericalis in tonſura conferatur? Reſpondeat affirmativè. Nam eo loco accipit Clericalem Ordinem, pro ſtatu quo tonſurati à laïcis ſegregati, iis præeminent, non pro gradu peculiarem aliquam poteſtatem conferente.

Non obeſt etiam quòd tonſura ab Epiſcopo conferatur: Nam (præterquam quod multi Abbates habent poteſtatem tonſurandi, ut dicitur in 7. Synodo cap. 14. relata Can. *Quoniam videmus*, diſt. 69.) potuit Eccleſia ſtatuere, ut non niſi Epiſcopus, qui eſt Ordinum ordinarius Miniſter, eſſet etiam primæ tonſuræ, ut diſpoſitionis ad Ordines, collator.

37. Variæ autem hujus ceremoniæ aſſignari ſolent rationes à SS. Patribus: Dionyſius enim cap. 6. de Eccleſiaſtica Hierarchia dicit, hac nudatione capitis ſignificari vitam puram & apertam, nullâque ſpecie fucatam, qualis Clericorum & Monachorum vita eſſe debet. Iſidorus lib. 2. de divinis officiis cap. 4. ait ideò tonderi Clericos, ut intelligant debere ſe curas ſuperfluas reſecare, quæ per crines, qui ſunt ſuperflua quædam capitis excrementa, ſignificantur. Quam etiam rationem innuit Gregorius in moralibus dicens: *Caput tondere, nihil aliud eſſe, quàm ſuperfluas cogitationes à mente reſecare.* Similem rationem aſſignat Concilium Triburienſe Can. 20. ubi dicit, *Clericos in hac vita radi, ut ſolicitudinem coronæ Domini in capitibus ſuis gerant, quos & ſervos ſuos dici & eſſe voluit, ſortemque illorum ſe conſtituit, ſicut de illis ſcriptum eſt, Ego hæreditas eorum, &c.* Addit S. Thomas hîc quæſt. 40. art. 1. *quod eis qui ad divina miniſteria applicantur, competit raſura, & tonſura, in modum coronæ, quia corona eſt ſignum regni & perfectionis, cùm ſit circularis: illi autem qui divinis miniſteriis applicantur, adipiſcuntur regiam dignitatem, & perfecti in virtute eſſe debent.* Unde Ivo Carnotenſis tomo 10. Bibliothecæ Patrum, ſerm. de Sacrorum Ordinum excellentia, ad Clericos ait: *Ad hoc capillos in modum coronæ raditis, ut & regnum ſpirituale quo cæteris præeminetis, tali figurâ oſtendatis, & curæ mortalis illecebras frequenter redeuntes ſic amputetis de corde, ſicut crines frequenter reſurgentes abraditis de capite.* Demum Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus, in theoria rerum Eccleſiaſticarum, & Venerabilis Beda lib. 5. Hiſtoriæ Anglorum cap. 22. dicunt, coronam fieri Clericis, ad exprimendam imaginem ſpineæ coronæ Chriſti Domini, & indicandum debere illos ejus patientiam imitari.

ARTICVLVS II.

Quæ ſit ordinum ſingulorum materia & forma?

HIc ſolùm agemus de materia & forma quatuor Minorum, & Subdiaconatûs; quia circa materiam & formam Diaconatûs, & Sacerdotij, gravis occurrit difficultas, articulo ſequenti diſcutienda & reſolvenda.

38. Dico ergo primò, materiam oſtiariatûs eſſe claves Eccleſiæ, quæ ab Epiſcopo traduntur; formam verò hæc verba, quæ ab illo proferuntur: *Sic agite quaſi Deo reddituri rationem, pro iis rebus, quæ his clavibus recluduntur.* Materiam lectoratûs librum lectionum, quem lectionarium vocant; formam verò hæc verba Epiſcopi: *Accipite, & eſtote verbi Dei relatores &c.* Materiam exorciſtatûs librum in quo exorciſmi continentur; formam verò hæc verba Epiſcopi: *Accipite & commendate memoriæ, & habete poteſtatem imponendi manus ſuper energumenos, ſive baptizatos, ſive catechumenos.* Materiam acolytatûs eſſe contactum urceoli vacui; formam verò conſiſtere in his verbis: *Accipite Vrceolum ad ſuggerendum vinum & aquam in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti.*

39. Hæc concluſio, quoad tres priores partes, de oſtiariatu, exorciſtatu, & lectoratu, eſt communis inter Theologos, & expreſsè habetur in Pontificali Romano, quod citat Concilium Florentinum in decreto Eugenij. Quantùm verò ad ultimam, quæ eſt de acolytatu, eſt levis aliqua controverſia inter Theologos: Richardus enim exiſtimat, ejus materiam conſiſtere in contactu candelabri, cui favere videtur Pontificale Romanum, juſſu Pij V. anno 1572. editum; ait enim in margine, characterem imprimi Acolyto in traditione cerei. Alij verò Theologi communiter cenſent, materiam Acolytatûs eſſe urceolos, ſubindeque in eorum contactu, hujus Ordinis characterem imprimi. Idque expreſsè docet S. Thomas hîc quæſt. 37. art. 5. ad 6. his verbis: *Principalior actus Acolyti eſt quo miniſtrat in urceolo, quàm quo miniſtrat in candelabro; quamvis denominetur ab actu ſecundario, propter hoc quod eſt magis notus, & magis proprius ei; & ideò in datione urceoli imprimitur Acolyto character, virtute verborum ab Epiſcopo prolatorum.*

40. Ratio etiam id ſuadet: Cùm enim omnes Ordines inferiores Sacerdotio, tendant ad ipſum, ut ad principale miniſterium, & ad ritè & convenienter peragendam corporis Chriſti conſecrationem ordinentur, in Ordinibus habentibus

plures actus seu officia, illud censetur præcipuum & essentiale, quod magis seu proximiùs ad Eucharistiam ordinatur; unde cùm præparatio materiæ consecrandæ magis ordinetur ad Eucharistiam, quàm portatio cerei ad Evangelium, dicendum est, essentiam Ordinis Acolytatûs consistere in traditione, non candelabri cum cereo, sed urceoli vacui cum verbis formæ ipsi correspondentis, subindeque in datione urceoli imprimi characterem. Idem cum proportione asserendum est de ostiariatu, cùm enim ex duobus actibus in quibus ejus exercitium consistit, nimirum convocare ad officium divinum, & aperire & claudere Ecclesiam, ut fideles interfint sacrificio, & infideles, vel indigni, quales sunt excommunicati, arceantur; iste magis accedat ad ministerium Sacramenti Eucharistiæ, fatentur omnes, essentiam hujus ordinationis consistere in traditione, non cimbali, sed clavium Ecclesiæ, tanquam in materia, & in verbis quæ tradendo talem materiam dicit Episcopus, velut in forma. Unde reliqua quæ fiunt ab Archidiacono, ducente Ostiarios ad fores Ecclesiæ, & campanarum funes tradente, non sunt de essentia hujus Ordinis; quia non traduntur ab Episcopo, sed exercitium quoddam muneris dati Ostiario.

41. Dico secundò, materia Subdiaconatûs est contactus calicis vacui, & patenæ vacuæ; forma verò hæc verba: *Videte cujus ministerium vobis traditur, ideò vos admoneo, ut ita vos exhibeatis, ut Deo placere possitis.* Est contra aliquos, qui videntes formam aliis Sacramentis essentialem exprimi verbo imperativo, per illud verbum, *Accipite potestatem &c.* existimarunt formam Subdiaconatûs exprimi his verbis, quæ proferuntur etiam ab Episcopo: *Accipite potestatem cantandi Epistolam*, subindeque contactum libri Epistolarum esse materiam hujus Ordinis. Nihilominus cùm Concilium Florentinum expressè asserat materiam hujus Sacramenti esse contactum calicis vacui, & patenæ vacuæ; forma verò & materia debeat proportionem & simultatem habere, omnino tenendum est, formam Subdiaconatûs consistere in verbis supra dictis, quæ profert Episcopus, cùm calicem vacuum & patenam Subdiacono porrigit. Addo quod, cùm Ordinis Sacramentum consistat in potestate exercendi actum ipsius principalem, & ex duobus actibus qui Subdiacono competunt, nempe legere Epistolam, & deferre calicem vacuum ad altare, Sacerdotique seu Diacono materiam Eucharistiæ consecrandam ministrare, potior sit secundus, utpote vicinior ministerio Sacerdotis, & consecrationi Eucharistiæ, inde est quod in traditione calicis vacui character Subdiacono imprimatur, subindeque forma Subdiaconatûs consistat in verbis illis, *Videte cujus ministerium vobis traditur &c.* quæ tunc ab Episcopo proferuntur. Unde D. Thomas hîc quæst. 38. art. 1. ad 2. *Principalis actus Subdiaconi est in hoc quod cooperatur circa materiam Sacramenti, & ideò characterem accipit in hoc quod datur ei calix ab Episcopo.*

42. Dices, Diaconatûs Ordo confertur, quando Episcopus tradit librum Evangeliorum ipsi ordinando dicens: *Accipe potestatem &c.* Ergo etiam character Subdiacono imprimitur, quando Episcopus tradit librum Epistolarum, sub his verbis: *Accipe potestatem.*

Sed nego Consequentiam, tum quia argumentum à simili non valet in his quæ pendent ex institutione: tum etiam, quia, ut rectè discurrit D. Thomas hîc quæst. 37. art. 5. ad 5. *Potestas Diaconi est media inter potestatem Subdiaconi & Sacerdotis. Sacerdos enim directè habet potestatem super corpus Christi, Subdiaconus autem super vasa tantùm; sed Diaconus super corpus Christi in vase contentum, unde ejus non est tangere corpus Christi, sed portare corpus in patena, & dispensare sanguinem cum calice; & ideò ejus potestas ad actum principalem non potuit exprimi, nec per dationem vasis tantùm, nec per dationem materiæ; sed exprimitur potestas ejus ad actum secundarium tantùm, in hoc quod datur ei liber Evangeliorum, & in hac potestate intelligitur alia. Et ideò in ipsa libri datione imprimitur character.*

Quæres, qualis contactus materiæ requiratur in ordinando? 43.

Respondeo duas circa ejus quæsiti resolutionem versari celebres & probabiles sententias. Quidam enim apud D. Thomam hîc quæst. 34. art. 5. in tertio argumento, putant non esse necessarium, ut ordinandus physicè contingat materiam, sed sufficere ut extensione manuum ostendat se eam ab ordinante acceptare, quod est moraliter eam contingere. Quam sententiam in responsione argumenti admittit ut probabilem, eamque plures ex recentioribus Theologis & Casuistis sequuntur. alij verò physicum materiæ contactum in ordinando requirunt; & hæc sententia tutior ac probabilior est, tum quia est communior, & in eam S. Doctor loco citato ut probabiliorem inclinat, dicens: *Ipsa verba formæ videntur ostendere, quod tactus materiæ sit de essentia sacramenti, quia dicitur, Accipe hoc vel illud.* Tum etiam, quia aliàs materia non videtur sufficienter ordinando applicari; nam cùm hæc consistat in re physica, videtur physicum contactum requirere. Et hoc confirmat solicitudo quam omnes prudentes hujus sacramenti ministri adhibent, ut ordinandus physicè materiam tangat. Non est tamen necessarium, quod tangat proximè singula quæ pro materia offeruntur, sed sufficit quod in ordinatione Sacerdotis, verbi gratiâ, tangatur calix suppositus patenæ; neque magis necessarium est tangi hostiam ipsam, patenæ superpositam, quàm vinum in calice contentum; quod certè nullus ordinandorum tangit. Quod propter nonnullos scrupulosiores notare obiter hîc volui.

ARTICVLVS III.

Vtrum manûs impositio ad ordinationem Sacerdotis & Diaconi essentialiter requiratur, vel sola instrumentorum traditio, cum forma verborum ipsi correspondente, totam essentiam ordinationis Sacerdotum & Diaconorum constituat?

PRo intelligentia & resolutione hujus celebris quæstionis, sciendum est, in Ecclesia Latina ordinari Diaconum duplici ceremoniâ, quarum prima est impositio manuum Episcopi, cum hac verborum forma, *Accipe Spiritum Sanctum ad robur, & ad resistendum Diabolo & tentationibus ejus.* Posterior est traditio libri Evangeliorum, cum prolatione horum verborum: *Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei &c.* Similiter Sacerdos in Ecclesia Latina duplici ceremoniâ ordinatur, nempe porrectione instrumen- 44.

torum, id eſt patenæ, cum hoſtia ſuperpoſita, & calicis cum vino, cum hac verborum forma: *Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium* &c. & impoſitione manuum Epiſcopi ordinantis, quæ duplex eſt; una quæ fit initio ipſius ordinationis ſimul ab Epiſcopo & duobus Sacerdotibus; aliam quæ fit in fine Miſſæ, quando Epiſcopus ſuper caput Sacerdotis manus imponens ait: *Accipe Spiritum Sanctum: quorum remiſeris peccata, remittuntur eis*; & de iſta præcipuè eſt difficultas & controverſia inter Theologos, an ſit de eſſentia ordinationis Sacerdotalis, vel ceremonia omnino accidentalis? Nam D. Bonaventura, Durandus, Beccanus, & Arcudius, exiſtimant in ea totam eſſentiam ordinationis Sacerdotum conſiſtere; & ſimiliter totam eſſentiam Diaconatûs ſitam eſſe in impoſitione manuum Epiſcopi, quæ fit ante traditionem libri Evangeliorum. Alij verò docent, tam porrectionem inſtrumentorum, quàm impoſitionem manuum eſſe de eſſentia utriuſque ordinationis, ſubindeque duas materias & duas formas partiales, ad illarum eſſentiam conſtituendam, admittunt. Ita Scotus, Bellarminus, Coninck, Henriques, & alij ex Recentioribus. Vazquez autem fatetur quidem totam eſſentiam Ordinis Diaconatûs conſiſtere præcisè in traditione libri Evangeliorum, cum formula verborum ipſi correſpondente, ſed docet impoſitionem manûs eſſe de eſſentia Ordinationis Sacerdotis. Demum Soto in 4. diſt. 24. art. 4. vult impoſitionem manûs eſſe ceremoniam omninò accidentalem. Alij verò ex noſtris Thomiſtis, ut Nugno & Candidus, concedunt quidem illam non eſſe de eſſentia ordinationis Sacerdotis & Diaconi; dicunt tamen eſſe de illius perfectione & integritate, eo ferè modo, quo ſatisfactio eſt de integritate ſacramenti pœnitentiæ, licèt non ſit pars eſſentialis illius.

A

B

C

§. I.

Verior & probabilior ſententia, duplici concluſione ſtatuitur, & explicatur.

D

Dico primò, ſola inſtrumentorum traditio, cum forma verborum correſpondente, conſtituit totam eſſentiam ordinationis Sacerdotum & Diaconorum; ſubindeque manuum impoſitio non eſt de illius eſſentia.

45. Prima pars probatur primò ex Florentino in Decreto Eugenij, ubi ſic dicitur: *Ordinis materia eſt illud per cujus traditionem confertur Ordo; ſicut Preſbyteratus traditur per calicis cum vino & patenæ cum pane porrectionem.* Et paulò poſt: *Forma Sacerdotij talis eſt: Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium.* Quibus verbis Concilium pro materia Preſbyteratûs aſſignat tantùm porrectionem calicis cum vino, & patenæ cum pane: Ergo cenſet, manuum impoſitionem, nec totalem, nec partialem eſſe Ordinis Sacerdotalis materiam.

46. Probatur ſecundò ex Tridentino ſeſſ. 22. cap. 1. ubi Apoſtolos tunc *novi Teſtamenti ſacerdotes* conſtituiſſe Chriſtus dicitur, *cùm corpus & ſanguinem ſuum ut ſumerent tradidit, & eiſdem ac eorum in ſacerdotio ſucceſſoribus offerrent, præcepit per hæc verba: Hoc facite in meam commemorationem, ut Eccleſia ſemper intellexit.* At horum verborum loco, in Sacerdotis Ordinatione, ponuntur hæc: *Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium &c.* Ergo per iſta verba, & per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem, quæ tunc fit, cùm proferuntur ab Epiſcopo, Diaconi conſtituuntur Sacerdotes; ſubindeque manuum impoſitio non eſt de eſſentia Ordinationis ſacerdotalis, ſed ſola inſtrumentorum traditio, cum forma verborum ipſi correſpondente, totam illius eſſentiam conſtituit.

E

47. Probatur tertiò eadem pars ratione fundamentali: Impoſitio manuum non eſt de eſſentia Ordinationis ſacerdotalis, nec totalis vel partialis ipſius materia, ſi ante illam character ſacerdotalis imprimatur: Sed character ſacerdotalis imprimitur ante impoſitionem manuum, nimirum in ipſa traditione inſtrumentorum, cum forma verborum ipſi correſpondente: Ergo impoſitio manuum non eſt de eſſentia Ordinationis ſacerdotalis, nec materia, vel forma partialis illius, ſed ſola inſtrumentorum traditio, cum forma verborum ipſi correſpondente, totam eſſentiam Ordinationis Sacerdotum conſtituit. Major patet, nullum enim ſacramentum habet effectum ſibi proprium, gratiam ſcilicet, vel characterem, antequam adſint omnia ipſi eſſentialia: Ideò enim (ut tacitè occurratur inſtantiæ quæ poſſet fieri in contrarium) in ſacramento Euchariſtiæ, conſecratio unius ſpeciei non dependet, quoad ſuum valorem & effectum, à conſecratione alterius; quia eſſentia hujus ſacramenti, in ratione ſacramenti, conſiſtit tota in conſecratione unius ſpeciei, ita ut conſecratio alterius ſit tantùm de ejus integritate. Minor verò probatur primò ex D. Thoma hîc quæſt. 37. art. 5. in corp. ubi ſic concludit: *Ideò in ipſa datione calicis, ſub forma verborum determinata, character ſacerdotalis imprimitur.*

Secundò probatur ratione: Epiſcopus profert porrigendo calicem hæc verba: *Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium &c.* quæ poteſtas eſt ipſe character ſacerdotalis: Ergo cùm verba illa debeant ſtatim eſſe vera, & habere effectum quem ſignificant, dicendum eſt, ante impoſitionem manuum, in ipſa traditione calicis, imprimi characterem ſacerdotalem.

Tertiò, Neomyſtæ, ſeu Sacerdotes recenter ordinati, antequam manus illis imponantur, cum illis verbis: *Accipe Spiritum ſanctum &c.* ſimul cum Epiſcopo proferunt verba conſecrationis: Sed hoc non permitteretur, niſi jam haberent poteſtatem ad conſecrandum corpus & ſanguinem Chriſti, ſubindeque characterem ſacerdotalem, qui nihil aliud eſt quàm talis poteſtas: Ergo ante impoſitionem manuum, ſacerdotes recenter ordinati habent characterem ſacerdotalem.

Quartò, Cùm aliquis Ordo habet plura officia, tunc confertur character, quando datur poteſtas exercendi officium magis præcipuum, ut patet in Ordinibus Oſtiarij, Acolyti, & Subdiaconi: Sed ex duobus officiis quæ habet Sacerdos, nimirum offerre ſacrificium, ſeu Euchariſtiam conficere, & remittere peccata, iſtud eſt minùs principale & ſecundarium: Ergo character Sacerdotalis non imprimitur, quando Epiſcopus imponendo manus, dat poteſtatem remittendi peccata, ſed quando porrigendo calicem, dat poteſtatem offerendi ſacrificium.

Quintò, Judas, tametſi ſolùm offerendi ſacrificij poteſtatem in nocte cœnæ cum aliis Apoſtolis receperit, characterem Sacerdotalem habuit; fuit enim verus Sacerdos novi Teſtamenti, ut ex verbis illis Pſalmi 108. quæ S. Petrus Act. 1. ad illum pertinere indicat, colligitur; *Epiſcopatum ejus accipiat alter*; hoc eſt ſacerdotium, ἱερωσύ-

rum, ut Chryſoſtomus in eum locum homil. 3. commentatur: Ergo character Sacerdotalis imprimitur ante impoſitionem manuum, cùm datur poteſtas offerendi ſacrificium.

48. Secunda pars concluſionis, quæ aſſerit impoſitionem manuum non eſſe de eſſentia Ordinationis Diaconorum, probatur primò ex Florentino in Decreto Eugenij, ubi poſt verba illa ſuprà relata: *Presbyteratus traditur, per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem*, ſtatim ſubdit: *Diaconatus per libri Evangeliorum dationem*, nullam prorſus mentionem faciendo de manuum impoſitione: At ſi Concilium exiſtimaſſet impoſitionem manuum eſſe materiam ſaltem partialem Diaconatûs, non debuiſſet illam ſubticere: Ergo impoſitio manuum non eſt de eſſentia Ordinationis Diaconorum.

49. Confirmatur: Gregorius IX. in cap. *Presbyter*, de Sacramentis iterandis, ſic ait: *Presbyter & Diaconus, cùm ordinantur, manûs impoſitionem corporali ritu ab Apoſtolis introducto recipiunt. Quod ſi omiſſum fuerit, non aliquatenus iterandum, ſed ſtatuto tempore, ad ejuſmodi Ordines conferendos cautè ſupplendum quod per errorem exitit prætermiſſum:* At hæc doctrina de non iteratione hujus Sacramenti in tali caſu eſſet falſa, ſi non in ſola traditione libri Evangeliorum, cum ſua formula, conſiſteret eſſentia Ordinationis Diaconi: Ergo &c.

50. Probatur ſecundò eadem pars hac ratione: Ille tantùm ritus eſt de eſſentia Ordinationis Diaconi, per quem miniſterium ipſi peculiare ſignificatur: Sed per manûs impoſitionem, & verba illi correſpondentia, nullum miniſterium Diacono peculiare ſignificatur: non quidem per manuum impoſitionem, ut conſtat; neque per verba illa ipſi correſpondentia: *Accipe Spiritum ſanctum ad robur, ad reſiſtendum diabolo & tentationibus ejus*; utpote quæ ſunt generalia, & cuilibet Ordinationi poſſent convenire: Ergo impoſitio manuum ſub præſcripta forma verborum, non eſt de eſſentia Ordinationis Diaconi.

51. Dico ſecundò, Impoſitionem manuum, non eſſe ceremoniam aliquam omninò accidentalem Ordinationi Sacerdotali, ſed ad ejus integritatem pertinere.

Probatur breviter: Poſſe à peccatis abſolvere pertinet ad integritatem Sacerdotij: Sed per impoſitionem manuum quæ fit ab Epiſcopo in fine Miſſæ, hæc verba proferente: *Accipe Spiritum ſanctum, quorum remiſeris peccata, remittuntur ei*: Sacerdos accipit poteſtatem remittendi peccata, cùm talis poteſtas per hæc verba ſignificetur: Ergo talis impoſitio manuum pertinet ad integritatem Ordinationis Sacerdotalis. Minor patet, Major etiam certa videtur; Sacerdotium enim ex diverſis conſtat officiis, ſicut corpus integratur ex pluribûs membris, videlicet ex officio ſacrificandi, & ex officio abſolvendi à peccatis; quorum primum eſt præcipuum, ſubindeque cùm datur poteſtas illud exercendi, character Sacerdotalis imprimitur, ut præcedenti concluſione oſtenſum eſt; ſecundum verò eſt minùs principale; unde cùm datur Sacerdoti poteſtas abſolvendi à peccatis, non imprimitur character, ſed tantùm datur augmentum gratiæ ad ritè exercendum tale munus; hoc enim denotant verba illa Epiſcopi, *Accipe Spiritum ſanctum*; neque enim Spiritus ſanctus datur ſine infuſione gratiæ: Unde Tridentinum ſeſſ. 23. can. 3. ſic ait: *Si quis dixerit per ſacram ordinationem non dari Spiritum ſanctum, ac proinde fruſtrà Epiſcopos dicere: Accipe Spiritum ſanctum, anathema ſit*: Ergo impoſitio manuum eſt de integritate Ordinationis Sacerdotalis, eo modo quo ſatisfactio eſt pars integralis Sacramenti Pœnitentiæ.

52. Ex hoc intelliges, quod ſi alicui ex Neomyſtis, ſeu Sacerdotibus recenter ordinatis, Epiſcopus non imponeret manus, ille quidem eſſet verus Sacerdos, cùm poſſet offerre Sacrificium Miſſæ, & Euchariſtiam conficere; non eſſet tamen perfectus Sacerdos, quia deeſſet illi aliquod complementum ad integritatem Sacerdotij novæ legis requiſitum, nimirum poteſtas abſolvendi à peccatis.

§. II.

Solvuntur objectiones.

53. OBjicies primò contra primam concluſionem: In Scriptura, Conciliis, & SS. Patribus, Sacerdotium & Diaconatus conferri dicuntur per manuum impoſitionem: Ergo illa eſt de eſſentia utriuſque ordinationis. Conſequentia videtur legitima, Antecedens verò patet ex Apoſtolo 1. ad Timoth. 4. & 2. ad Timoth. 1. ubi Timotheus dicitur ordinatus in Sacerdotem, vel Epiſcopum, per impoſitionem manuum. Item Actuum 6. ſeptem primi Diaconi ordinati dicuntur ab Apoſtolis per manuum impoſitionem: *Hos* (ait ſacer textus) *ſtatuerunt ante conſpectum Apoſtolorum, & orantes impoſuerunt eis manus.* Similiter Concilium Nicænum can. 9. imponere manus, idem eſſe indicat, quod Preſbyteros ordinare; & Concilium Carthaginenſe 4. cap. 3. ſic ait: *Presbyter cùm ordinatur, Epiſcopo eum benedicente, manum ſuper caput ejus tenente &c.* Dionyſius etiam cap. 5. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ expreſsè docet, Epiſcopum, Sacerdotem, & Diaconum conſecrari per manûs impoſitionem. Idem docent frequenter alij SS. Patres, unde Græci ordinationem vocant χειροτονίαν, id eſt manûs impoſitionem.

54. Confirmatur: Niſi manûs impoſitio ſit de eſſentia Ordinationis Sacerdotum & Diaconorum, nullo Scripturæ vel Patrum teſtimonio probari poterit contra Hæreticos talem ordinationem eſſe Sacramentum; quia Scriptura & SS. Patres, qui aſſerunt per talem ordinationem conferri gratiam, dicunt eam conferri per manuum impoſitionem, ut patet ex illo Ambroſij de dignitate Sacerdotali cap. 5. *Homo manum imponit, & Deus largitur gratiam.*

55. Confirmatur ampliùs ex Tridentino ſeſſ. 14. cap. 3. ubi loquens de Extrema-Unctione dicit ejus miniſtrum eſſe Epiſcopum, vel Presbyterum, *ritè ordinatum, per manûs impoſitionem*: Sed falſum eſſet, Sacerdotem ritè ordinari per manûs impoſitionem, ſi ritus ille non eſſet eſſentialis tali ordinationi: Ergo &c.

56. Ad objectionem reſpondeo, Scripturam, Concilia, & SS. Patres locis citatis loqui de Sacerdotio & Diaconatu, collato tempore Apoſtolorum; tunc enim per ſolam manuum impoſitionem conferebantur, ut fuſiùs infrà declarabimus. Vel ordinationes illas impoſitionem manuum appellant, eò quòd talis ceremonia, ad integritatem & complementum illarum ſpectet, ut concluſione ſecundâ oſtendimus.

57. Ad primam confirmationem, nego Antecedens; Quamvis enim Scriptura, & SS. Patres, qui aſſerunt Ordinem conferre gratiam, dicant eam conferri per manuum impoſitionem; quia

tamen traditio inſtrumentorum, cum forma verborum ipſi correſpondente, quæ modò fit in Eccleſia Romana, quando Ordo confertur, eſt ritus non formaliter, ſed materialiter tantùm diverſus ab impoſitione manuum, quæ tempore Apoſtolorum fieri ſolebat, ut conſtabit ex infrà dicendis, non minùs efficaciter concluditur contra Sectarios, Ordinationem quæ fit modò in Eccleſia Romana, eſſe verum ſacramentum, quàm eam quæ fiebat tempore Apoſtolorum, & initio naſcentis Eccleſiæ. A

58. Ad ſecundam reſpondeo, Tridentinum loco citato tantùm definire, miniſtrum Extremæ-Unctionis eſſe ſolum Sacerdotem; obiter verò dixiſſe illum debere eſſe ordinatum per manuum impoſitionem; neque ad hoc verificandum opus eſſe, quòd manuum impoſitio ſit de eſſentia ordinationis ſacerdotalis, ſed ſufficere quòd ſit de integritate illius; unde conceſsâ Majori, neganda eſt Minor. Si verò quæras, cur Concilium ibi potiùs mentionem fecerit impoſitionis manuum, quàm porrectionis inſtrumentorum? Reſpondeo breviter, hoc ideò dixiſſe Concilium, quia Extremæ-Unctionis, cujus occaſione illud affert, miniſtratio ad eam poteſtatem pertinet, quæ in manuum impoſitione confertur, quaſi appendix quædam remiſſionis peccatorum, ut in Tractatu de Extrema-Unctione declaravimus; ibi enim oſtendimus, Sacramentum Extremæ-Unctionis eſſe Sacramenti pœnitentiæ completivum, quia ſicut iſtud peccata, ita illud peccatorum reliquias abſtergit. B C

59. Objicies ſecundò: Illud quod eſt ſenſibile, & cauſativum gratiæ, pertinet eſſentialiter ad rationem Sacramenti: Sed manuum impoſitio in ordinatione Sacerdotum & Diaconorum, eſt ſignum ſenſibile, & effectivum alicujus gratiæ, ut docet D. Thomas hîc quæſt. 37. art. 5. in corp. ubi ſic ait: *Per manûs impoſitionem datur plenitudo gratiæ, per quam* (miniſtri) *ad magna officia ſint idonei, & ideò ſolis Diaconibus & Sacerdotibus fit manûs impoſitio, quia eis competit diſpenſatio Sacramentorum &c.* Ergo manuum impoſitio in ordinatione Sacerdotum & Diaconorum pertinet eſſentialiter ad rationem Sacramenti. D

60. Reſpondeo Majorem non eſſe univerſaliter veram, ſatisfactio enim in Sacramento pœnitentiæ, eſt aliquid ſenſibile, & cauſativum alicujus gratiæ, & tamen non eſt de eſſentia, ſed tantùm de integritate illius Sacramenti. Idem dicendum de impoſitione manuum, quæ fit in ordinatione Sacerdotum; quamvis enim illa ſit aliquod ſignum ſenſibile, cauſativum augmenti gratiæ, non ſequitur quod ſit pars eſſentialis talis ordinationis, ſed ſufficit quod ſit de ejus integritate; non enim in impoſitione manuum abundantior gratia cauſatur, ex eo quod tunc fiat novum Sacramentum, aut novus ordo, ſed quia præcedens completur complemento integrali; eò quòd character Sacerdotalis tunc accipit novam perfectionem realem, ratione cujus poteſt ligare & abſolvere, quod ut ritè à Sacerdotibus fiat, ſpecialis gratia requiritur. E

61. Objicies tertiò: Si ſola inſtrumentorum traditio, cum forma verborum ipſi correſpondente, conſtitueret totam eſſentiam ordinationis Sacerdotum & Diaconorum, ſequeretur quod in Eccleſia Græca non ſervarentur ea quæ ſunt eſſentialia Sacramento Ordinis, ex parte materiæ & formæ: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Minor eſt certa, quia certum eſt validas eſſe Græcorum ordinationes. Primò, quia fiunt non ſolùm à ſchiſmaticis, ſed etiam ab iis qui ad unionem cum Eccleſia Romana acceſſerunt; idque etiam Romæ in propria Eccleſia, ſciente & tacitè ſaltem approbante Summo Pontifice. Secundò, quia ordinati à Græcis non reordinantur à Latina Eccleſia, quando à ſchiſmate recedunt, & ad eam convertuntur. Tertiò, quia in Concilio Florentino coacto ex Græca & Latina Eccleſia, Latini hac de re nullum dubium Græcis moverunt; ſed illos pro veris Epiſcopis & Sacerdotibus habuerunt; è quibus etiam Beſſarion, Nicænus Epiſcopus, in Cardinalem S. Romanæ Eccleſiæ, ab Eugenio promotus fuit. Quartò, quia durum videtur dicere, tam illuſtrem portionem gregis Chriſti, carere & caruiſſe vero Sacerdotio, & Baſilium, Gregorium, Athanaſium, Chryſoſtomum, &c. non Epiſcopos, ſed Apoſcopos extitiſſe. Demum, quia expreſsè aſſeritur in capite *Quod tranſlationem*, extra de temporibus ordinandorum, Græcorum ordinationes eſſe validas. Probatur ergo ſequela Majoris: In Eccleſia Græca cùm ordinatur Sacerdos, Epiſcopus non porrigit illi calicem cum patena, nec profert verba illa quæ à Latinis Epiſcopis proferri ſolent: *Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium*; ſed tantùm manus imponit cum pallio, proferendo iſta verba: *Divina gratia, quæ ſemper infirma ſanat, & quæ deſunt ſupplet, promovet N. venerabilem Diaconum in Preſbyterum. Oremus igitur pro eo, ut veniat ſuper ipſum gratia ſanctiſſimi Spiritûs.* Similiter Diaconus in Eccleſia Græca non ordinatur, ſicut in Latina, per traditionem libri Evangeliorum, cum prolatione horum verborum, *Accipe poteſtatem legendi Evangelium in Eccleſia Dei*; ſed per ſolam manuum impoſitionem, & hæc verba: *Divina gratia, quæ ſemper infirma curat, & imperfecta perficit, promovet N. reverendum Subdiaconum in Diaconum. Oremus igitur pro ipſo, ut veniat ſuper ipſum gratia ſanctiſſimi Spiritus.* Ita refert Arcudius Author Græcus lib. 6. de Sacram. cap. 2. & Cardinalis Delugo diſp. 2. de Sacram. in genere ſect. 5. teſtatur ſe vidiſſe Romæ Græcos Epiſcopos hoc ritu Ordines conferentes: Ergo ſi ſola inſtrumentorum traditio, cum forma verborum ipſi correſpondente, conſtitueret totam eſſentiam ordinationis Sacerdotum & Diaconorum, ſequeretur quod in Eccleſia Græca, non ſervarentur ea quæ ſunt eſſentialia Sacramento Ordinis, ex parte materiæ & formæ.

Huic difficillimæ objectioni reſpondeo, negando ſequelam Majoris; licèt enim in Eccleſia Græca Sacerdotium & Diaconatus per ſolam impoſitionem manuum, cum verbis relatis conferantur, non ſequitur tamen quod in Eccleſia Græca non ſerventur ea quæ ſunt eſſentialia Sacramento Ordinis, ex parte materiæ & formæ; quia nimirum Chriſtus non determinavit in ſpecie materiam & formam hujus Sacramenti, ſed genericè tantùm inſtituit, ut loco materiæ adhiberetur ſignum aliquod ſenſibile, ſignificativum poteſtatis quæ traditur; & loco formæ adhiberentur verba eandem poteſtatem ſufficienter exprimentia. Hoc autem reperitur in utraque Eccleſia Latina & Græca, unde utraque ſervat omnia eſſentialia à Chriſto inſtituta; quamvis determinatio ſigni ſenſibilis & materialis, prædictam poteſtatem ſignificantis, diverſa ſit apud Græcos & Latinos: imò & in ipſa Eccleſia Latina, pro diverſis temporibus: nam tempore Apoſtolorum, 62.

& initio Ecclesiæ, determinatio istius signi sensi- A
bilis & materialis, ad manûs impositionem facta est ab Apostolis, ut indicat Gregorius IX. cap. *Presbyter* de Sacramentis non iterandis, ubi expresè affirmat, manûs impositionem quâ Sacerdotes ordinantur, esse ritum introductum ab Apostolis, patetque eos sic ordinasse Diaconos Act. 6. & Presbyteros Act. 14. & 1. ad Timoth. 1. quem ritum Græca Ecclesia huc usque servavit: Latina verò Ecclesia, ad majorem expressionem potestatis per Ordinem collatæ, tale signum sensibile ad porrectionem instrumentorum, cum præscripta forma verborum determinavit. Quare utraque Ecclesia servat essentialia Sacramenti, & tantùm B
differt penes accidentalem determinationem signi
63. sensibilis, & verborum.

Potest hæc solutio illustrari & explicari exemplo desumpto ex Sacramento matrimonij: Christus enim matrimonij materiam & formam instituit, consensum contrahentium, externis verbis, aliisve signis expressum: Hæc autem signa non determinavit in particulari, sed reliquit ea communi usui & voluntati contrahentium. Unde sicut talia signa in Sacramento matrimonij sunt quidem determinata à Christo, secundùm rationem suam formalem, sive significationem, quatenus voluit determinatè esse talia, quæ rem certam determinatè significarent; indeterminata tamen secundùm esse materiale: ita instituit materiam Ordinis, secundùm rationem formalem determinatam, quâ scilicet determinatè significaretur hîc & nunc ordinato tribui certam potestatem Ecclesiasticam; indeterminatam tamen secundùm esse materiale, quatenus reliquit in potestate Ecclesiæ, per traditionem hujus vel illius rei, hujus potestatis collationem significare. Sicut tamen non est in cujusque potestate, per quodvis verbum quidvis significare, sed hoc pendet à communi usu; ita non est in potestate alicujus particularis Episcopi, per cujusvis rei traditionem, prædictæ potestatis collationem significare, D
sed hoc pendet à determinatione Ecclesiæ, quæ instituit ut hoc fieret in Sacerdotio per traditionem calicis cum vino, & patenæ cum pane; & in Diaconatu, per traditionem libri Evangeliorum, & verbis eis respondentibus, & sic de cæteris Ordinibus.

64. Ex his intelliges, Sacerdotium vel Diaconatum collatum tempore Apostolorum, vel quod modò confertur in Ecclesia Græca, non esse specie distinctum à nostro, sed tantùm accidentaliter; quia licèt habeant diversas materias & formas; illa tamen diversitas non est formalis, sed tantùm materialis, eò quòd ordinentur ad eundem effectum significandum & causandum, & unitas vel diversitas specifica signi, ex unitate vel diversitate specifica rei significatæ sumatur. Idem cum proportione dicendum est de Sacramento Confirmationis, quod per solam manuum impositionem ab Apostolis interdum conferebatur, vel de eo quod modò à Græcis sub hac verborum forma confertur: *Signaculum doni Spiritus Sancti.* Illud enim, ob eandem rationem, non differt specie à nostro, cujus materia est chrisma ab Episcopo confectum, & forma hæc verba quæ ab eo proferuntur: *Consigno te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, &c.*

DISPVTATIO III.

De ministro & subjecto Sacramenti Ordinis.

LIcèt istud Sacramentum respiciat non tantùm suum ministrum & subjectum, sed etiam proprium effectum, qui est duplex, gratia nimirum sanctificans, cum jure ad specialia auxilia, necessaria ad dignè operandum actus proprios Ordinis susceptí, & character, sive potestas spiritualis, ad eliciendum illos actus validè & ex officio; quia tamen de hoc duplici effectu fusè egimus in Tractatu de Sacramentis in communi, de ministro tantùm & subjecto hujus Sacramenti, nobis restat disputandum. Unde fit *Disp. 3. & 4.*

ARTICVLVS PRIMVS.

Quis sit minister Sacramenti Ordinis?

CErtum & indubitatum est apud omnes Catholicos, solum Episcopum esse ordinarium ministrum Sacramenti Ordinis, tum quia hoc apertè definierunt Florentinum in litteris Eugenij, & Tridentinum sess. 23. can. 7. ubi dicitur, Episcopos esse Presbyteris superiores, & habere potestatem confirmandi & ordinandi, quæ non est illis communis cum Presbyteris. Tum etiam, quia in Scriptura multoties dicitur quod Episcopi ordinant, videlicet Act. 14. ad Titum 1. & 2. ad Timoth. 1. nusquam verò quod alij Sacerdotes conferant hoc Sacramentum. 1.

Ratio etiam suffragatur, nam solus Episcopus est Christianæ reipublicæ præfectus & hierarcha, sive Sacramentorum princeps: Sed ad solum principem & præfectum pertinet officia & ministeria conferre & distribuere: Ergo &c. Item solus Episcopus est minister ordinarius consecrationis vasorum, & collationis Sacramenti Confirmationis: At nobiliori modo (inquit D. Thomas hîc quæst. 38. art. 2.) applicantur ministri ad cultum divinum, per Ordinem, quàm vasa sacra; & Sacramentum Ordinis est quid excellentius, quàm Sacramentum Confirmationis: Ergo ordinarius minister Ordinis, non est alius quàm Episcopus.

In hoc, ut dixi, conveniunt omnes Catholici, 2.
sed difficultas est & gravis controversia inter Theologos, an simplex Sacerdos ex commissione summi Pontificis possit esse minister extraordinarius hujus Sacramenti, & Ordines sive Majores sive Minores validè conferre? Id enim de omnibus Ordinibus affirmat Angelus verbo *Ordo* 2. num. 2. sequutus Innocentium IV. ab ipso citatum, Panormitanus cap. *Quanto*, de consuet. num. 9. & ex Recentioribus Vazquez disp. 243. cap. 4. Alij verò existimant, non posse simplicem Sacerdotem ex commissione Pontificis conferre Presbyteratum, benè tamen Minores Ordines, & Diaconatum, ac Subdiaconatum. Ita Franciscus Amicus, Martinonus, & alij Recentiores. Alij id affirmant tantùm de Subdiaconatu, & quatuor Minoribus, ut Suarez, Toletus, Henriquez, Coninck, & alij. Demum id negant alij de omnibus Ordinibus majoribus, & concedunt

ſolùm de quatuor Minoribus. Ita Paludanus, Capreolus, Sylveſter, Nugno, Petrus de Ledeſma, Sylvius, & alij.

§. I.

Verior & probabilior ſententia, duplici concluſione ſtatuitur.

3. DIco primò: Nequit ſimplex Sacerdos ex commiſſione Summi Pontificis conferre Majores Ordines. Ita D. Thomas hîc quæſt. 38. art. 1. ad 1. ubi hæc ſcribit: *Papa qui habet plenitudinem poteſtatis Pontificalis, poteſt committere non Epiſcopo ea quæ ad Epiſcopalem dignitatem pertinent, dummodo illa non habeant immediatam relationem ad verum corpus Chriſti; & ideò ex ejus commiſſione aliquis Sacerdos ſimplex poteſt conferre minores Ordines, & confirmare, non autem aliquis non Sacerdos; nec iterum Sacerdos majores Ordines, qui habent immediatam relationem ad corpus Chriſti, ſupra quod conſecrandum Papa non habet majorem poteſtatem, quàm ſimplex Sacerdos.* Quibus verbis rationem fundamentalem noſtræ concluſionis inſinuat: Cùm enim Summus Pontifex non habeat majorem poteſtatem ſupra corpus Chriſti verum in Euchariſtia, quàm ſimplex Sacerdos, quia habet ſolùm poteſtatem circa ipſum ut conſecrandum, ex ejus commiſſione non poteſt ſimplex Sacerdos illos Ordines conferre, qui immediatam relationem habent ad corpus Chriſti verum: Sed Majores Ordines immediatam relationem habent ad corpus Chriſti verum: Ergo nequit ſimplex Sacerdos ex commiſſione Summi Pontificis illos conferre. Minor eſt certa, nam licèt non evidenter conſtet quod Subdiaconatus dicat immediatum Ordinem ad corpus Chriſti (ideòque plures exiſtiment, poſſe Pontificem concedere ſimplici Sacerdoti, ut ordinet Subdiaconum) id tamen de Sacerdotio & Diaconatu manifeſtum eſt; nam corpus Chriſti verum dupliciter conſiderari poteſt in Euchariſtia, nempe ut conſecrandum, & ut diſtribuendum fidelibus, ſive ut deferendum: ut conſecrandum immediatè reſpicitur à Sacerdotio, cujus proprium munus eſt conficere corpus & ſanguinem Chriſti per verba conſecrationis; ut deferendum verò, ſive diſtribuendum, reſpicitur immediatè ab Ordine Diaconi, utpote qui in primitiva Eccleſia ex officio diſtribuebat ſanguinem Chriſti ſub ſpeciebus vini, & modò portat ex officio corpus Chriſti in pixide, vel in patena. Major verò probatur: Si non obſtante quod poteſtas Summi Pontificis in verum Chriſti corpus non ſit major eâ quam habet ſimplex Sacerdos, poſſet nihilominus ſimplex Sacerdos ex ejus commiſſione illos Ordines conferre qui immediatam relationem habent ad corpus Chriſti, idem poſſet validè abſque ejus commiſſione; quemadmodum enim commiſſio non poteſt augere poteſtatem ſimplicis Sacerdotis ſupra corpus Chriſti verum; ita nec extendere illam poteſt ſupra ea quæ immediatè corpus illud reſpiciunt.

4. Confirmatur & explicatur hæc ratio: Ideò poteſt Summus Pontifex committere ſimplici Sacerdoti ut validè Sacramentum Confirmationis adminiſtret, quia poteſtas adminiſtrandi hoc Sacramentum, eſt poteſtas aliquid præſtandi quod immediatam relationem habet ad corpus Chriſti myſticum, ſive ad membra talis corporis, nempe ad fideles, capaces ſuſcipiendi Confirmationem; major autem eſt poteſtas Summi Pontificis, quàm ſimplicis Sacerdotis, ſupra corpus Chriſti myſticum: Ergo cùm è contra Summus Potnifex non habeat majorem poteſtatem ſupra corpus Chriſti naturale, quàm ſimplex Sacerdos, non poteſt ei concedere facultatem miniſtrandi illos Ordines qui immediatè referuntur ad illud corpus, juxta tritum illud Philoſophorum axioma: *Si affirmatio eſt cauſa affirmationis, negatio erit cauſa negationis.*

5. Confirmatur ampliùs: Si Summus Pontifex poſſet dare facultatem ſimplici Sacerdoti conferendi Majores Ordines, vel ex poteſtate juriſdictionis id poſſet, vel ex poteſtate Ordinis? Non ex poteſtate juriſdictionis, utpote quæ non eſt ad actus qui immediatè reſpiciunt corpus Chriſti in Euchariſtia, quales ſunt actus ſaltem Ordinis Sacerdotalis, & Diaconatûs, ſed ad actus qui reſpiciunt immediatè corpus Chriſti myſticum, vel ſolùm remotè habitudinem dicunt ad corpus Chriſti naturale. Neque ex poteſtate Ordinis, utpote quæ non eſt major in Summo Pontifice, quàm in aliis inferioribus Epiſcopis, qui tamen nequeunt facultatem illam ſimplici Sacerdoti committere, ut fatentur Adverſarij: Ergo Summus Pontifex non poteſt dare facultatem ſimplici Sacerdoti conferendi Majores Ordines.

6. Dico ſecundò, ſimplicem Sacerdotem poſſe ex commiſſione vel privilegio Summi Pontificis conferre Minores Ordines. Conſtat tum ex praxi Eccleſiæ, tum ex Tridentino ſeſſ. 23. cap. 10. de reform. ubi Concilium ſupponit Abbates ex privilegio Sedis Apoſtolicæ, poſſe Minores Ordines conferre Regularibus ſibi ſubditis, ſolùmque prohibentur, ne eos conferant laïcis etiam ſibi ſubjectis. Eodem privilegio gaudent Presbyteri Cardinales, ex conſuetudine, quæ, ut ait Soto, eſt optima legum interpres.

§. II.

Solvuntur objectiones.

7. COntra primam concluſionem objicitur primò: Florentinum in Decreto Eugenij ſtatuens ſolum Epiſcopum eſſe miniſtrum Sacramenti Ordinis, addit *ordinarium*: Ergo cùm loquatur de miniſtro Ordinis univerſaliter ſumpto, cenſet ſimplicem Sacerdotem poſſe eſſe miniſtrum extraordinarium ex commiſſione Pontificis, Sacramenti Ordinis univerſaliter ſumpti, & conſequenter Sacerdotij & Diaconatûs.

8. Secundò, ex Concilio Antiocheno cap. 10. & Ancyrano cap. 13. concedebatur Chorepiſcopis (qui ut fusè docet Damaſus Epiſt. 5. non erant niſi ſimplices Sacerdotes) collatio Diaconatûs & Preſbyteratûs, dummodo ab Epiſcopo civitatis licentiam accepiſſent.

9. Tertiò, Innocentius VIII. conceſſit Abbatibus Ordinis Ciſtercienſis facultatem conferendi ſuis Monachis utrumque Ordinem Diaconatûs & Subdiaconatûs, ut referunt Emmanuel Rodericus tomo 1. quæſt. 18. art. 3. & Vazquez hîc diſp. 243. ca. 4. qui ait tale privilegium ſe legiſſe in quodam vetuſto Codice qui inſcribitur: *Collecta Bullarum Ordinis Ciſtercienſis*, & in Bibliotheca Collegij Complutenſis Societatis Jeſu ſervatur.

10. Ad primum reſpondeo, Florentinum dicendo Epiſcopum eſſe miniſtrum Sacramenti Ordinis, addidiſſe *ordinarium*, propter Ordines Minores, qui licèt ſint Sacramenta, poſſunt tamen, ex commiſſione Summi Pontificis, à non Epiſcopo validè & licitè conferri.

11. Ad ſecundum reſpondetur primò, inſtituta Synodi Antiochenæ, tempore Julij 1. habitæ, nullius eſſe authoritatis, utpote quæ ab Arrianis edita fuere, ut probat Baronius tomo 3. ad annum Domini 341. unde nonnulla ex illis, antiquis Eccleſiæ conſtitutionibus repugnant, qualia ſunt quæ habentur can. 13. contra celibatum Sacerdotum. Nec obſtat quod quidam Pontifices aliquando nonnullos ex Canonibus illius Concilij citaverint; id enim ſolùm fecerunt quando agebant contra Græcos, ut eos propriis armis debellarent.

12. Secundò reſpondetur, duplicis generis olim Chorepiſcopos fuiſſe, quidam enim non aliud erant quàm Preſbyteri, licèt haberent ab Epiſcopo aliquam commiſſionem ſuper reliquos Preſbyteros, qualem nunc habent Decani, & de illis loquitur Damaſus Epiſtolâ citatâ: Alij verò erant veri Epiſcopi, ſed vel ſine certa Diœceſi, ſolùmque ad converſionem infidelium ordinati, vel Vicarij tantùm aliorum Epiſcoporum; & de iſtis loquitur Concilium Antiochenum, ut liquet ex ipſo textu, ſic enim habet: *Qui in villis & vicis conſtituti ſunt Chorepiſcopi, tametſi manûs impoſitionem ab Epiſcopis ſuſceperunt, & ut Epiſcopi ſunt conſecrati, tamen placuit ſanctæ Synodo, ſcire eos oportere, modum proprium retinere, ut gubernare adjacentes Eccleſias ſibi commiſſas, & eſſe contentos propriâ ſolicitudine & gubernatione, quam ſuſceperunt. Conſtituere autem his permittitur, Lectores & Subdiaconos, atque Exorciſtas, quibus ſufficiat tantùm graduum licentiam accepiſſe, non autem Preſbyterum, aut Diaconum audeant ordinare, præter conſcientiam Epiſcopi, vel Eccleſiæ cui adjacens invenitur.* Similia habet Concilium Ancyranum cap. 13. citato, ubi dicitur, *Chorepiſcopis non licere Presbyteros vel Diaconos ordinare, ſed neque urbis Presbyteros, niſi cum litteris ab Epiſcopo permiſſum fuerit.*

13. Ad tertium reſpondet Coninck, incertum eſſe, an tale privilegium verè à Sede Apoſtolicâ emanaverit; quia ſi reverâ à Sede Apoſtolicâ emanaſſet, nullum debet eſſe dubium, quin eo ſemper uſi fuiſſent Abbates Ciſtercienſes, quandiu potuiſſent; quod vix credibile eſt eos feciſſe: Primò, quia cùm ille uſus fuiſſet publicus, non potuiſſet ita vulgò omnes latere, ſicut latuit. Secundò, quia nulla eſt cauſa, cur illi Abbates, poſt Concilium Tridentinum, deſiiſſent eo privilegio uti; tum quia nullibi in toto Concilio ullo modo revocatur; tum etiam, quia tametſi tacitè & implicitè fuiſſet revocatum, tamen Concilium Tridentinum, quoad Decreta de reformatione, in Gallia, ubi Abbatiæ illæ Ordinis Ciſtercienſis ſunt conſtitutæ, non niſi in rebus pauciſſimis, idque ſatis recenter, fuit receptum. Addo ex Nugno, hîc quæſt. 38. art. 1. in expoſitione articuli, verſùs finem, quod *Magiſter Victoria refert ſe vidiſſe diploma Summi Pontificis, in quo concedit facultatem Abbatibus Ordinis Ciſtercienſis, ut poſſent conferre Ordinem Subdiaconatûs ſuis ſubditis.* Ubi nulla fit mentio Ordinis Diaconatûs, ſed tantùm Subdiaconatûs. Sed quidquid ſit de hoc.

Reſpondeo, Quòd ſi reverâ tale privilegium à Sede Apoſtolicâ emanaverit, uſus eſt Pontifex opinione quam probabiliorem exiſtimavit, licèt reverâ ſit minùs probabilis: quamvis enim in materia morum & ſacramentorum, non liceat uti opinione probabili, in concurſu alterius, quam probabiliorem exiſtimamus (ut in deſſertatione A de probabilitate fusè oſtendimus) benè tamen in concurſu alterius, quæ creditur probabilior, licèt reverâ ſit minùs probabilis. Eadem ſolutione utuntur Thomiſtæ, in materia de voto ſolemni, cùm illis objicitur, Summos Pontifices pluries diſpenſaſſe in votis ſolemnibus, & feciſſe de Monachis non Monachos.

Quærunt hîc aliqui, an Epiſcopus excommunicatus, hæreticus, aut degradatus, Ordines conferre poſſit? 14.

Reſpondeo poſſe illos conferre validè, quamvis illicitè; ut enim in Tractatu de Sacramẽtis in communi fusè oſtendimus, efficacia Sacramenti non pendet à fide aut bonitate miniſtri, ſed ex ſola inſtitutione & meritis Chriſti: Unde ſicut Epiſcopus hæreticus, excommunicatus, ſuſpenſus, ſimoniacus, degradatus &c. validè conſecrat, & Sacramentum Euchariſtiæ verè conficit, ſi habeat intentionem conſecrandi, & ſupra debitam materiam, formam proferat; ita & Ordines validè confert, ſi ſervet quæ in Ordinum collatione ſervanda ſunt; & ſicut character Epiſcopalis, per nulla ſcelera deleri poteſt; ita nec poteſtas conferendi Ordines, per nullam Eccleſiaſticam cenſuram & poteſtatem poteſt auferri. Quare per degradationem non aufertur ab Epiſcopo poteſtas ordinandi, quam à Chriſto accepit, ſicut nec à Sacerdote poteſtas Chriſti corpus & ſanguinem conſecrandi, ſed duntaxat talis poteſtatis uſus ipſi prohibetur, ſubindeque illegitimus quidem, ſed non invalidus redditur. Ex quo facilè intelliges plura Juris Canonici decreta, in quibus dicitur Epiſcopos ſimoniacos, excommunicatos, aut degradatos, non poſſe Sacramentum Ordinis conferre; hæc enim de poteſtate legitima intelligenda ſunt; nam quæ ſine peccato facere non poſſumus, fieri non poſſe dicuntur, & irrita appellantur; & in hoc ſenſu intelligendum eſt illud D. Leonis Epiſt. ad Anatolium, Epiſcopum Conſtantinopolitanum, quod refertur can. 68. 1. quæſt. 1. *Extra Eccleſiam Dei, nec rata ſunt Sacerdotia, nec verâ ſacrificia*: His enim verbis (ut gloſſa explicat) ſolùm declarare intendit, non eſſe rata Sacerdotia ab hæreticis collata, quoad rem Sacramenti, quæ eſt gratia, & licitum uſum & executionem. Idem ſignificare voluit D. Gregorius lib. 3. Epiſt. 20. cùm dixit ordinatos ab hæreticis & excommunicatis, *non conſecrari, ſed fœdari*; quia licèt verum ſacramentum Ordinis, & characterem recipiant, gratiâ tamen ſanctificante privantur, & gravi ſeſe inquinant peccato, eo ipſo quod contra Eccleſiæ ſtatuta, ab hujuſmodi Epiſcopis, ſcientes, & volentes, ſacras ordinationes ſuſcipiunt.

Dices, Damaſus Epiſt. 4. ait, per illicitam manûs impoſitionem vulnerari caput ſuſcipientis, & ſubdit: *Reiterari neceſſe eſt, quod legitimè actum aut collatum minimè probatur*: Ergo cenſet ordinationem ab Epiſcopo hæretico, aut excommunicato, vel degradato factam, nedum eſſe illicitam, ſed etiam irritam & invalidam. 15.

Reſpondeo Damaſum ibi ſolùm agere de ordinatis à Chorepiſcopis, quos negat eſſe veros Epiſcopos, & habere poteſtatem ordinandi. Unde non mirum, ſi ordinationem ab ipſis factam, nedum illicitam, ſed etiam irritam & invalidam eſſe exiſtimet, eamque neceſſe eſſe reïterari dicat.

Diſp. 61. art. 3.

ARTICVLVS II.

Quinam ſint capaces hujus Sacramenti?

CErtum eſt, viros omnes baptizatos, & uſum rationis habentes, eſſe capaces hujus Sacramenti, dummodo aliquâ irregularitate vel cenſurâ Eccleſiaſticâ non ſint impediti; unde ſolùm difficultas eſt, an etiam fœminæ, catechumeni, & infantes, atque amentes, ad illud capacitatem habeant? Pro reſolutione

16. Dico primò, ſolos viros eſſe capaces Sacramenti Ordinis, non verò fœminas.

Concluſio eſt certa de fide, & conſtat ex perpetua & nunquam interrupta Eccleſiæ traditione, quæ ad Ordinis valorem jure divino requiri ſexum virilem ſemper exiſtimavit, & ut hæreticos ac infames Pepuſianos habuit, qui teſte Epiphanio hæreſi 49. & Auguſtino hæreſi 27. ordinabant mulieres in Sacerdotes, atque etiam, ut addit Epiphanius, in Diaconiſſas altaris, & Epiſcopas. Quem errorem jam pridem extinctum ſuſcitavit Lutherus, teſte Alphonſo de Caſtro lib. 10. adverſùs hæreſes, verbo *Mulier*. Hujus verò Eccleſiaſticæ traditionis certitudo deducitur primò ex facto Chriſti, qui cùm in ultima Cœna Diſcipulos ordinavit, nullam admiſit fœminam, ſicut neque cùm poſt reſurrectionem poteſtatem abſolvendi à peccatis Apoſtolis contulit Joan. 20. Et ſanè ſi Chriſtus fœmineum ſexum ad Ordines admiſiſſet, Beatam Virginem cum Apoſtolis ordinaſſet; quandoquidem ipſa digniùs quàm illi tractare potuiſſet Sacramentum altaris. Injuſtè etiam Eccleſia totum ſexum fœmineum Sacramento Ordinis privaſſet.

17. Variæ etiam hujus divinæ inſtitutionis afferri poſſunt congruentiæ. Prima, quam aſſignat Epiphanius loco citato, ſumitur ex ipſa imperfectione ſexûs muliebris: *Muliebre enim genus lubricum eſt, erroneumque, ac intellectu humili præditum*, & per illud Diabolus ſuum venenum univerſo generi humano propinavit.

Secunda, Sacris Ordinibus annexum eſt munus publicè docendi: Sed ex ſententia Apoſtoli 1. ad Corinth. 14. Turpe eſt mulierem loqui in Eccleſia: Ergo etiam turpe eſſet eam ſacrorum Ordinum munus exercere.

Tertia quam affert S. Thomas hîc quæſt. 39. art. 1. Sacramentum Ordinis gradûs eminentiam ſignificat: Sed in ſexu fœmineo non poteſt eminentia aliqua gradûs ſignificari, quia mulier ſtatum ſubjectionis habet: Ergo mulier non poteſt Ordinis Sacramentum ſuſcipere.

Aliam rationem aſſignat D. Bonaventura in 4. diſt. 25 art. 2. quæſt. 1. ubi ait quod in Sacramento Ordinis, perſona quæ initiatur, ſignificat Chriſtum Mediatorem, cujus officio fungitur, juxta illud Apoſtoli 2. ad Corinth. 5. *Pro Chriſto legatione fungimur*: At Mediator fuit tantùm vir: Igitur ſolus vir eſt hujus Sacramenti capax, cui hæc myſtica ſignificatio ex Chriſti inſtitutione annexa eſt.

Addit Epiphanius loco citato, quod cùm nulla ab exordio mundi mulier legatur unquam ſacrificium Deo obtuliſſe, ſive inter fideles, ſive inter infideles; & Deus in lege ſcripta ex ſolis viris Sacerdotes elegerit, & Levitas in miniſterium altaris; lex Evangelica à fortiori id poſtulabat quoad ſuum Sacerdotium, & altaris miniſterium.

18. Tria tamen in contrarium, tanquam fundamenta ſuæ hæreſis, objiciebant Pepuſiani. Primum, quòd tam in veteri quàm in novo teſtamento fœminæ fuerint Prophetiſſæ. Secundum, quòd in primitiva Eccleſia erant Subdiaconiſſæ, Diaconiſſæ, Presbyteræ, & Epiſcopæ. Tertium, quòd Apoſtolus ad Galat. 3. ait in Chriſto Jeſu neque eſſe maſculum neque fœminam.

19. Verùm hæc frivola ſunt, & facilè dilui poſſunt. Ad primum enim reſpondet S. Thomas art. citato ad 1. *quod prophetia non eſt Sacramentum, ſed Dei donum, unde ibi non exigitur ſignificatio, ſed ſolùm res; & quia ſecundùm rem, in his quæ ſunt animæ, mulier non differt à viro, cùm quandoque mulier inveniatur melior, quantùm ad animum, multis viris; ideò donum prophetiæ, & alia hujuſmodi poteſt recipere, ſed non Ordinis Sacramentum.*

20. Addo quod prophetia per ſe primò non dirigitur ad præeminendum aliis in Eccleſia (ſicut Ordinis Sacramentum, qui ordinatum conſtituit in quadam præeminentia ſupra alios) ſed ſolùm ad cognoſcenda ea quæ ſunt ſupra hominis ſtatum; unde per ſe non dirigitur ad alios docendos, ſed ad perficiendum ſeipſum: quare licèt donum Prophetiæ non repugnet ſexui muliebri, Sacramentum tamen Ordinis mulieri videtur incongruum, cùm præeminentia & poteſtas in viros ipſi non conveniat.

Ad ſecundum reſpondet idem S. Doctor ibidem in corp. articuli, *quod in decretis ſit quidem mentio de Diaconiſſa & Preſbytera, ſed Diaconiſſa ibi dicitur, quæ in aliquo actu Diaconi participat, ſcilicet quæ legit homiliam in Eccleſia: Preſbytera autem dicitur vidua, quia Preſbyter idem eſt quod ſenior.*

Aliâ quoque ſignificatione, Presbyteræ olim dicebantur, quæ Presbyteris ante ordinationem ſacram nupſerant, & ab eis jam ordinatis, ex mutuo conſenſu, ſponte fuerant ſeparatæ, ſed eorumdem curâ nutriendæ; ſicut Epiſcopiſſæ vocabantur quarum maritus Epiſcopus factus fuerat; & ſimiliter Diaconiſſæ, quarum maritus ad Diaconatûs ordinem aſſumptus erat, ut patet ex Concilio Altiſſiodorenſi can. 21. ubi ſic ſtatuitur: *Non licet Preſbytero in uno lecto, poſt acceptam benedictionem, cum Presbytera ſua dormire, neque in peccato carnali commiſceri; neque Diacono, neque Subdiacono*; cum ſua videlicet Diaconiſſa, vel Subdiaconiſſa, id eſt conjuge ante ordinationem ducta. Et in ſecunda Synodo Turonica ſub Pelagio can. 20. excommunicantur Presbyter, Diaconus, & Subdiaconus, qui inventi fuerint cum ſua Presbyteriſſa, Diaconiſſa, vel Subdiaconiſſa. Qua de re plura Pamelius annot. 72. in librum Tertulliani de exhortatione ad caſtitatem.

21. Ad tertium reſpondetur, Apoſtolum loco citato loqui de diſcrimine inter virum & mulierem, quoad meritum, non verò quoad officium.

Dico ſecundò, ſolos baptizatos eſſe capaces Sacramenti Ordinis, non verò Catechumenos.

22. Hæc concluſio non minùs eſt certa quàm præcedens, cùm enim Baptiſmus ſit janua aliorum Sacramentorum, ante ejus ſuſceptionem, homo nullius Sacramenti eſt capax; unde Catechumenus contrahendo matrimonium, non recipit gratiam Sacramentalem quam hoc Sacramentum baptizatis cauſat; cùm non ſit capax matrimonij ut eſt Sacramentum, ſed ſolùm ut eſt contractus naturalis & civilis.

23. Dices primò, Catechumenus per fidem conjungitur Christo, & efficitur ejus membrum: Ergo redditur capax meritorum Christi, quæ per Sacramenta, ut per instrumenta passionis Christi, nobis communicantur.

Respondeo per solam fidem Catechumenum non fieri perfectè membrum Christi, nam hoc fit per unionem visibilem cum Ecclesia visibili, sed inchoativè tantùm; subindeque nondum esse capacem eorum donorum, quæ Christus per Sacramenta à se instituta, voluit fidelibus, suæ Ecclesiæ actu visibiliter unitis, communicari.

24. Dices secundò: Lectores olim in Ecclesia Alexandrina indifferenter ex fidelibus & Catechumenis assumebantur, ut scribit Socrates lib. 5. tripartitæ Historiæ cap. 22. Sed Lectoratus est unus ex quatuor Minoribus Ordinibus: Ergo Catechumeni sunt capaces Sacramenti Ordinis.

Respondeo Socratem loco citato tantùm significare voluisse, quod Ecclesia Alexandrina soleret assumere, non ad Ordinem, sed ad actionem Lectoris, & Psalmistæ, sive Catechumenos, sive baptizatos; cùm tamen omnes aliæ Ecclesiæ, non nisi baptizatos assumerent.

25. Dico tertiò, infantes esse capaces Sacramenti Ordinis. Ita communiter Theologi cum D. Thoma hîc quæst 39. art. 2. contra Durandum in 4. dist. 25. quæst. 2. ubi affirmat rem valde dubiam esse, an pueri ante usum rationis validè possint ordinari. In cujus sententiam inclinare videtur Petrus Soto lib. de inst. Sacerdot. lect. 5. de Sacramento Ordinis §. *Secundò etiam.*

Hanc conclusionem probat D. Thomas art. citato tripliciter: Nam in argumento *Sed contra*, probat illam primò ex cap. unico *De Clerico per saltum promoto*, ubi consultus Innocentius III. ab Episcopo Bononiensi, quid fiat ei qui Sacerdotium, Diaconatu prætermisso, accepit, Minoribus Ordinibus infra annos discretionis susceptis? Respondet, conferendum esse Diaconatum, nullâ mentione factâ de Subdiaconatu, & Minoribus Ordinibus, infra annos discretionis susceptis; quia nimirum judicavit, eos fuisse validè collatos, alioquin jussisset cum Diaconatu repeti.

26. Secundò eam probat, quia alia Sacramenta in quibus character imprimitur, possunt pueri suscipere, videlicet Baptismum & Confirmationem: Ergo pari ratione & Ordines.

Nec valet si dicas, esse specialem rationem pro Sacramento Ordinis, cùm enim in ejus forma dicatur *Accipe potestatem*, requiritur acceptatio rei quæ traditur, subindeque consensus, cujus parvulus incapax est. Non valet, inquam, Tum quia simili modo dicitur infanti quando baptizatur solemniter, *Accipe sal sapientiæ. Accipe signum crucis Domini nostri Iesu Christi*: Tum etiam, quia potestas illa quæ per Sacramentum Ordinis datur, non traditur per modum contractûs, donationis, aut pacti, ad quod requiratur acceptatio, sed per modum efficacis operationis, respectu cujus recipiens merè passivè se habet; eodem modo quo per Baptismum confertur gratia & potestas participandi bonis communibus Ecclesiæ, recipiendique alia Sacramenta. Unde si infans ordinaretur ab Episcopo, per hæc verba, *Accipe potestatem*, non invitaretur ad eam recipiendam moraliter & rationabiliter, sed significaretur potestas dantis, & vera traditio. Neque in Scriptura inusitatum est, simili modo loquendi significari aliquem effectum erga res etiam inanimatas, quæ in illum consentire nequeunt; ut quando Iosue cap. 10. dixit ad sistendum solem: *Sta Sol, & Luna super Gabaon ne movearis*; & cùm Christus Matth. 21. dixit ad ficulneam: *Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum.*

27. Tertiò D. Thomas in corpore ejusdem articuli probat nostram conclusionem, hoc discursu: Sacramenta quæ non in actu sed in potestate consistunt, conferri possunt ante ullum suscipientis actum; ideò enim Baptismus & Confirmatio possunt conferri sine actu parvuli baptizandi & confirmandi, quia consistunt in potestate. Contra verò ideò Pœnitentia & Matrimonium nequeunt sine actu pœnitentis & contrahentis conferri, quia consistunt in actu, seu quia de illorum essentia est aliquis actus, ut contritio, & confessio in Sacramento pœnitentiæ, & consensus in matrimonio: Atqui Sacramentum Ordinis, non in actu, sed in potestate consistit, ut ex ejus definitione constat, neque de illius essentia est aliquis actus, putà acceptatio potestatis quæ per illud traditur, ut patet ex suprà dictis: Ergo conferri potest ante ullum suscipientis actum, subindeque parvulo, licèt sit incapax consensûs. Idem dicendum de amente, quia de illo par ac de infantibus est ratio, cùm sit perpetuò infans & parvulus sensu.

28. Motiva Durandi in contrarium leviſſima sunt, & ad duo præcipua capita reducuntur: Ait enim in primis, absurdum videri quod parvulus carens omnino usu rationis, possit dici & esse Sacerdos vel Episcopus; aliàs enim erit etiam capax papalis potestatis, & poterit similiter dici & esse Summus Pontifex.

29. Deinde sic arguit: Ad receptionem cujuslibet Sacramenti requiritur propria intentio suscipientis, si sit adultus; vel interpretativa, si sit parvulus, qualis est intentio parentum in Baptismate suorum parvulorum: Sed in parvulo, si ordinetur de facto, non potest esse propria voluntas suscipiendi Ordinem, cùm non habeat usum rationis; nec interpretativa, cùm enim Sacramentum Ordinis non sit, sicut Baptismus, de necessitate salutis, voluntas parentum non est, quoad ejus susceptionem, voluntas filiorum interpretativè: Ergo parvulus est incapax recipiendi Sacramentum Ordinis.

30. Ad primum, nego Antecedens, nullum quippe est absurdum, infantem Presbyterum denominari, cùm hæc denominatio non fiat ab actu, sed à potestate, per externum symbolum infanti collata; sicut dicitur rationalis, licèt nullum rationis actum exercere possit, & fidelis ab habitu fidei per Sacramentum Baptismi sibi infuso.

31. Quantùm verò ad Episcopatum dico, duo esse in illo distinguenda, nimirum extensionem physicam characteris Sacerdotalis, & potestatem jurisdictionis, sive curam pastoralem animarum, & matrimonium spirituale cum Ecclesia, cujus gubernationem suscipit; primumque posse conferri infanti, non verò secundum; quia istud consensum & libertatem necessariò præsupponit, non verò illud. Quo sensu intelligendus est D. Thomas, dum articulo suprà citato ait esse de necessitate consecrationis Episcopalis, quod consecrandus usum rationis habeat, loquitur enim ibi de potestate jurisdictionis, non verò de extensione characteris.

32. Quantùm ad dignitatem & potestatem papalem, nego infantem esse illius capacem; quia de facto Deus non confert hanc potestatem, nisi per-

sonæ quam Ecclesia ut idoneum ad hoc munus elegerit : repugnat autem quod Ecclesia, à Spiritu Sancto directa, eligere possit infantem ; & si per impossibile ipsum eligeret, talis electio, utpote legi ac juri naturali repugnans, esset nulla. Addo quod potestas papalis, quæ est omnium suprema, est potestas mystici capitis jugiter influentis in membra totius Ecclesiæ, per directionem & gubernationem, & dogmatum fidei propositionem : repugnat autem quod infans influat per modum mystici capitis in membra Ecclesiæ, cùm hic influxus debeat mediâ regulâ rationis, quâ infans caret, in membra derivari. A

33. Ad secundum, nego Majorem, falsum enim est, parvulis ad recipienda Sacramenta quorum sunt capaces, ut Baptismum, Confirmationem, & Eucharistiam, necessariam esse intentionem, sive ipsorummet, sive parentum, aut Ecclesiæ pro ipsis consentientis, & cujus voluntas sit interpretativè voluntas ipsorum parvulorum : Neque enim Baptismus v. g. illis applicatus, ideò validus est, quia Ecclesia vel parentes consentiunt ipsorum nomine ; sed quia institutio Christi, nihil aliud requirit ad ipsius valorem respectu parvulorum, nisi ut ipsis applicetur materia & forma Baptismi, cum intentione debita ; unde puer validè baptizaretur, tametsi parentes reniterentur. Idem cum proportione dicendum de Sacramento Ordinis, nam renitentibus etiam ipsis parentibus, illud validè ab infante reciperetur, si Episcopus debitam materiam & formam ipsi applicaret. Non teneretur tamen talis parvulus, cùm ad annos discretionis perveniisset, in Ordine sibi in infantia collato perseverare, sed posset illi renuntiare, & matrimonium contrahere ; cùm non potuerit Ecclesia illum ad votum continentiæ obligare, independenter ab ejus voluntate. B C

ARTICVLVS III.

An cœlibatus lege divinâ, vel tantùm Ecclesiasticâ, sacris Ordinibus sit annexus, talisque lex iusta & conveniens sit, & à temporibus Apostolorum in Ecclesia viguerit? D

34. PRo intelligentia & resolutione hujus difficultatis, notandum est, legem cœlibatûs ad duo obligare ; primum est, ut omnis conjugatus qui sacris Ordinibus initiatur, perpetuam servet continentiam ; secundum, ut non conjugatus postquam aliquem ex sacris Ordinibus suscepit, uxorem non ducat. Quæritur ergo primò, an lege Divinâ, vel solùm Ecclesiasticâ, cœlibatus quoad hęc duo annexus sit sacris Ordinibus ? Secundò, an suppositò quod talis lex sit purè Ecclesiastica, rectè & convenienter ab Ecclesia constituta fuerit, & quo tempore ? E

35. Quoad primum Franciscus Turrianus lib. 2. de dogmaticis characteribus, contendit jure & præcepto divino obligari eos qui post contractum matrimonium susceperunt sacros Ordines, non uti ampliùs conjugio ; multòque magis teneri eodem jure divino non contrahere matrimonium, post sacrum Ordinem susceptum. Joannes verò Major, Michaël Medina, & Clictoveus, Doctor Parisiensis, negant quidem Clericos ante sacros Ordines conjugatos, teneri post eorum susceptionem jure divino ad continentiam servandam, sed affirmant divinâ lege vetitum esse sacris hominibus post Ordines matrimonium contrahere.

Quantùm ad secundum, Græci Schismatici Ecclesiam Latinam reprehendunt, quòd ordinatos post conjugium jubeat ab uxoribus separari, & ampliùs non vacare conjugio. Hæretici verò hujus temporis in eo quidem cum Græcis Schismaticis conveniunt ; sed ulteriùs addunt, malè & injustè ab Ecclesia statutum fuisse, ut illi ipsi qui jam sacris Ordinibus initiati sunt, non possint contrahere matrimonium, talemque legem dicunt repugnare antiquis Conciliis, & à solo Papa fuisse sancitam ; imò non nisi à quadringentis annis in Germania introductam. 36.

§. I.

Prima pars quæsiti duplici conclusione resolvitur.

DIco primò, conjugalis usus cum uxoribus ante sacram ordinationem ductis, non est prohibitus sacris hominibus, jure divino, sed tantùm Ecclesiastico. Ita D. Thomas 2. 2. quæst. 88. art. 11. in corp. ubi hæc scribit : *Non est essentialiter annexum debitum continentiæ Ordini sacro, sed ex statuto Ecclesiæ ; unde videtur quod per Ecclesiam possit dispensari in voto continentiæ solemnizato per susceptionem sacri Ordinis.* Quibus verbis rationem fundamentalem nostræ conclusionis insinuat : Ecclesia enim non potest dispensare in his quæ sunt de jure divino, imò nec tolerare aliquid lege divinâ prohibitum : Sed Ecclesia dispensat cum Græcis, & permittit, ut susceptis Ordinibus Majoribus maneant in usu matrimonij antea contracti, vel saltem talem Græcorum consuetudinem tolerat, nec damnat ut legi divinæ adversam : Ergo conjugalis usus cum uxoribus ante sacram ordinationem ductis, non est prohibitus sacris hominibus jure divino, sed tantùm Ecclesiastico. Major patet, Minor probatur ex Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 14. ubi contra incontinentiam Clericorum sic legitur : *Qui autem secundùm regionis suæ morem non abdicarunt copulam* (id est Græci Sacerdotes) *si lapsi fuerint, gravius puniantur, cùm legitimo matrimonio uti possint.* Et in cap. *Cùm olim*, de Clericis conjugatis, idem Pontifex hæc scribit : *Nos igitur attendentes, quod Orientalis Ecclesia votum continentiæ non admisit ; quoniam Orientales in Minoribus Ordinibus contrahunt, & in superioribus utuntur matrimonio contracto.* Ubi hic Græcorum mos à Pontifice non improbatur. Similiter neque in Concilio Lugdunensi, neque in Florentino, nullo modo Græcis objectum legimus, quod Sacerdotes eorum uterentur conjugio ante sacram ordinationem contracto, & continentiæ legem non servarent, sicut servatur in Latina Ecclesia : Ergo Ecclesia dispensat cum Sacerdotibus Græcis ut utantur conjugio ante sacram ordinationem contracto, vel saltem talem usum & consuetudinem Græcorum non improbat, sed permittit ; quam tamen tolerare non posset, si juri divino repugnaret. 37.

Confirmatur primò : Gregorius Magnus lib. 1. Regiſtri Epist. 42. permisit Subdiaconis Siciliæ uti uxoribus ante ordinationem ductis, quamvis in posterum tales ordinari vetuerit, nisi unà cum uxoribus continentiam promitterent : At hoc non permisisset, si jure divino prohibitum esse intellexisset : Ergo jure solùm Ecclesiastico tenentur illi qui Majoribus Ordinibus sunt 38.

junɛti, non uti ampliùs matrimonio jam ante contracto.

39. Confirmatur ſecundò : Eccleſia multis canonibus ſtatuit, ut votum continentiæ ab ordinandis ſacris Ordinibus exigeretur : At ſi jure divino annexa eſſet ſacris Ordinibus continentia, non eſſet ex parte ordinandorum neceſſarium votum, aut lex Eccleſiæ, ad eam illos obligans: Ergo continentia jure tantùm Eccleſiaſtico Ordinibus ſacris annexa eſt.

40. Confirmatur tertiò : Nullum extat præceptum divinum de hac re in Scriptura, vel Traditione, ut conſtabit ex ſolutionibus objectionum ; neque ex lumine naturali colligi poteſt, quamvis enim ratio naturalis dictet, eſſe valde congruum quod ſacri homines abſtineant ab uſu matrimonij, non tamen dictat eſſe neceſſarium ; aliàs peccaſſent Sacerdotes legis antiquæ, habendo uxores : Ergo uſus conjugij ſacris hominibus jure tantùm Eccleſiaſtico prohibitus eſt.

41. Dico ſecundò, ſimiliter jure ſolùm Eccleſiaſtico prohibitum eſſe contrahere matrimonium iis omnibus, qui Majoribus Ordinibus initiati ſunt. Eſt etiam D. Thomæ in 4. diſt. 37. quæſt. 1. art. 2. in corp. ubi hæc ſcribit : *Ordo ſacer de ſui ratione habet ex quadam congruentia quod matrimonium impedire debeat, quia in ſacris Ordinibus conſtituti, ſacra vaſa & Sacramenta tractant, & ideò decens eſt, ut munditiam corporalem per continentiam ſervent : Sed quod impediat matrimonium, niſi ex conſtitutione Eccleſiæ habet ; tamen aliter apud Latinos, quàm apud Græcos ; quia apud Græcos impedit matrimonium contrahendum, ſolùm ex vi Ordinis ; ſed apud Latinos impedit ex vi Ordinis, & ulteriùs ex voto continentiæ, quod eſt Ordinibus ſacris annexum ; quod etiam ſi quis verbo tenùs non emittat, ex hoc ipſo quod Ordinem ſuſcipit, ſecundùm ritum Occidentalis Eccleſiæ, intelligitur emiſiſſe ; & ideò apud Græcos & alios Orientales, ſacer Ordo impedit matrimonium contrahendum, non tamen matrimonij priùs contracti uſum ; poſſunt enim matrimonio priùs contracto uti, quamvis non poſſint matrimonium de novo contrahere ; ſed apud Occidentalem Eccleſiam impedit matrimonium, & matrimonij uſum.* Quibus verbis Sanctus Doctor hanc & præcedentem concluſionem apertè docet, & egregiè illuſtrat.

42. Ratio etiam ſuffragatur : Si enim matrimonium jure divino pugnaret cum ſacris Ordinibus, non poſſet Pontifex diſpenſare, ut ſacris Ordinibus initiatus, nuberet : Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Sequela Majoris patet, Pontifex enim non habet poteſtatem diſpenſandi in jure divino. Minor verò probatur, tum ex praxi Eccleſiæ, quæ pluries in hoc diſpenſavit, tum ex D. Thoma 2. 2. quæſt. 88. art. 11. qui etſi id neget de religioſo profeſſo, concedit tamen de Preſbytero. Nec valet ſi dicas, quod cùm Eccleſia diſpenſat ut ſacris Ordinibus initiatus nubat, privat illum exercitio ſui miniſterij. Nam licèt Eccleſia regulariter id præſtet, interdum tamen eos ſacri Ordinis miniſterio relinquit, ut conſtat ex Concilio Ancyrano, celebrato ante Nicænum, & approbato à Leone IV. in cujus canone 10. ſic habetur : *Diaconi quicumque ordinantur, ſi in ipſa Ordinatione proteſtati ſunt, & dixerunt, velle ſe conjugio copulari, quia ſic manere non poſſunt, in miniſterio maneant, propterea quod eis Epiſcopus licentiam dederit.*

43. Poteſt inſuper ſuaderi iſta concluſio, ex dictis in præcedenti ; ſi enim uſus matrimonij non ſit jure divino prohibitus Clericis, ſacris Ordinibus initiatis (ut conſtat exemplo Græcorum, qui licitè utuntur matrimonio ante ſacram Ordinationem inito) multò minùs ipſum matrimonium ; matrimonium enim non prohibetur ſacris hominibus, ratione contractûs, qui bonus eſt & Sacramentalis, ſed ratione uſûs, qui ſolus videtur habere repugnantiam cum miniſterio & ſtatu ſacrorum hominum. Unde Tridentinum ſeſſ. 24. can. 9. manifeſtè ſignificat juris tantùm Eccleſiaſtici eſſe, quòd Majoribus Ordinibus initiati matrimonium contrahere nequeant, cùm ſic ait : *Si quis dixerit Clericos in ſacris Ordinibus conſtitutos, vel Religioſos caſtitatem ſolemniter profeſſos, poſſe matrimonium contrahere, contractumque validum eſſe, non obſtante lege Eccleſiaſticâ, vel voto, &c. anathema ſit.*

§. II.

Solvuntur objectiones.

44. CONtra primam concluſionem plura congerit Turrianus Scripturæ & SS. Patrum teſtimonia, quæ ne apparenter quidem probant id quod intendit ; unde miratur Vazquez, illis ipſum adduci potuiſſe in ſententiam omnibus Theologis contrariam, dicitque ut eum excuſet, nimio caſtitatis, cujus erat amantiſſimus, zelo accenſum, exiſtimaſſe id quod ardenter cupiebat, nimirum ex quolibet Scripturæ & Patrum teſtimonio id expreſsè colligi. Aliqua tamen proponit ex Patribus teſtimonia, quæ aliquid habent apparentiæ, ea præcipuè quæ ex Syricio Papa Epiſt. 1. ad Himerium Tarraconenſem Epiſcopum cap. 7. ex Epiphanio hæreſi 59. & ex Euſebio Cæſarienſi lib. 1. de demonſtratione Evangelica cap. 9. adducit : Verba Syricij hæc ſunt : *Dominus Jeſus cùm ſuo nos illuſtraſſet adventu, in Evangelio proteſtatur, quia legem venit implere, non ſolvere. Et ideò Eccleſiam, cujus ſponſus eſt ſpecioſus formâ, caſtitatis voluit ſplendore radiare, ut in die judicij, cùm rurſus advenerit, ſine macula & ruga eam poſſit, ſicut per Apoſtolum ſuum inſtituit, reperire. Quarum ſanctionum Sacerdotes omnes atque Levitæ, inſolubili lege conſtringimur, ut à die ordinationis noſtræ, ſobrietati ac pudicitiæ, & corda noſtra mancipemus & corpora.* Epiphanius verò loco citato ſic habet : *Re vera non ſuſcipit ſancta Dei prædicatio, poſt Chriſti adventum, eos qui à nuptiis, mortuâ eorum uxore, ſecundis nuptiis conjuncti ſunt &c. Sed & adhuc viventem & liberos gignentem unius uxoris virum non ſuſcipit in Diaconum, Preſbyterum, Epiſcopum &c.* Demum Euſebius citatus ait, *Secundùm leges novi teſtamenti debere ſacris initiatos ab uxoribus abſtinere :* At leges novi teſtamenti, ſunt leges Chriſti & Divinæ : Ergo jure divino ſacris Ordinibus initiati tenentur abſtinere ab uſu conjugij.

45. Verùm hæc levia ſunt, verba enim Syricij non plus probant, quàm continentiam miniſtrorum Eccleſiæ eſſe ſecundùm Chriſti voluntatem & beneplacitum, qui voluit Eccleſiam Evangelicam caſtitatis ſplendore radiare ; & eſſe pariter ex inſtitutione ſeu conſtitutione & præcepto Apoſtolico, lato ſecundùm Chriſti beneplacitum & intentionem, ut ſignificant verba illa Syricij, *ſicut per Apoſtolum ſuum inſtituit.* Epiphanius verò nomine *ſanctæ Dei prædicationis*, intelligit prædicationem legis non Evangelicæ, ſed Eccle-

siasticæ, quam ideò vocavit hoc nomine, quia A simul cum lege Evangelica, sive cum lege Dei ab Apostolis prædicata fuit. Similiter Eusebius, per *leges novi testamenti*, intellexit leges non à Christo latas, sed ab Ecclesia vel Apostolis traditas in novo testamento. Quas interpretationes legitimas esse, & ad mentem illorum, colligitur manifestè ex eo quod eodem modo loquantur de lege prohibente personis sacris usum conjugij, ac de lege arcente bigamos à Sacerdotio, ut constat ex verbis istis Epiphanij suprà relatis: *Non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi adventum eos qui mortuâ eorum uxore secundis nuptiis conjuncti sunt*: At lex quæ bigamos non admittit ad B Sacerdotium, est purè Ecclesiastica, ut docent communiter Theologi, & articulo sequenti ostendemus: Ergo illi censent legem prohibentem personis sacris usum conjugij, non esse divinam, sed purè Ecclesiasticam.

46. Plura etiam contra primam conclusionem proponit Turrianus argumenta, inter quæ istud præcipuum est: Sacerdotes & Levitæ veteris testamenti, jure divino prohibebantur ab uxoribus abstinere tempore suæ vicis: Ergo à fortiori Sacerdotes & Levitæ novi testamenti jure divino tenentur totâ vitâ continentiam servare. Nam ideò illi jure divino tenebantur tempore suæ vicis continentiam servare, quia eo tempore divina mysteria tractabant, quæ hanc animi & corporis puritatem exigebant: At Sacerdotes & Levi- C tæ novi testamenti, toto vitæ tempore tractant divina mysteria: Igitur toto suæ vitæ tempore, jure divino tenentur continentiam servare.

Confirmatur: Lex divina prohibens Sacerdotibus & Levitis veteris testamenti ab uxoribus tempore suæ vicis abstinere, non fuit cæremonialis, aut judicialis, sed moralis, fundata in virtute religionis & sanctitate, quam sacrosancta mysteria in ministro prærequirunt: Ergo non cessavit in lege Evangelica.

47. Ad objectionem, concesso Antecedente, nego Consequentiam, nam de Sacerdotibus & Levitis veteris testamenti, habemus plura Scripturæ loca, quibus Deus jubet eos ab usu matrimonij abstinere, tempore suæ vicis; de Sacerdoti- D bus autem & Levitis novi testamenti, nullum legitur in Scriptura testimonium, quo idem eis præcipiatur; imò plures in oppositum sunt Conciliorum & Patrum authoritates suprà adductæ. Nec refert quod Dei præceptum respectu Sacerdotum & Levitarum veteris testamenti sit morale, & fundatum in ipsa virtute religionis, & puritate quam in ministris sacrosancta mysteria requirunt; nam hæc solùm convenientiam & congruitatem, non necessitatem indicant; cùm nullam ex natura sua indecentiam, cultui divino repugnantem, usus matrimonij habeat; & quamvis aliquam haberet, ex hoc solùm posset colligi, E teneri jure divino sacros homines ab usu conjugij abstinere eo tempore quo sunt altari ministraturi; quò etiam tempore Græci, exemplo Sacerdotum & Levitarum veteris testamenti, ab uxoribus abstinent. Per quod patet ad Confirmationem.

48. Contra secundam conclusionem objicit primò Michaël Medina: Concilia & Patres aiunt, carnalia conjugia esse sacris hominibus prohibita, quia sunt personæ Deo consecratæ, non minùs quàm vasa sancto chrismate delibuta: Ergo sicut ex natura ipsa benedictionis sive consecrationis calicis provenit, quod ad alios usus defer-

vire nequeat; ita & ex ipsa Ordinum sacrorum natura, sine institutione, non verò præcisè ex prohibitione Ecclesiæ provenit, quod sacris Ordinibus initiatis non liceat matrimonia contrahere.

Secundò, Longè gravior pœna olim impo- 49. nebatur iis qui post susceptos sacros Ordines celebrabant matrimonia, quàm qui antea contracto utebantur; quod signum est, majus esse peccatum, Sacerdotem post susceptionem Ordinis matrimonium contrahere, quam contracto ante sacerdotium, uti in ipso sacerdotio; & consequenter istud quidem esse tantùm contra legem Ecclesiasticam, sed illud adversari legi divinæ.

Confirmatur: Prior transgressio puniebatur excommunicatione, quæ antiquis sæculis, non nisi in violatores divini juris vibrabatur.

Tertiò, Græcis etsi indultum sit, ut possint uti matrimonio ante sacram Ordinationem contracto, nunquam tamen cum illis dispensatum est, ut post susceptos sacros Ordines possint uxores ducere. Quod non leve signum est, in hoc Ecclesiam dispensare non posse, subindeque esse altioris juris quàm humani.

Ad primum, nego suppositum consequentis, 50. nimirum quod præceptum prohibens usum prophanum calicis consecrati, sit divinum, est enim tantùm Ecclesiasticum, sicut ipsa calicis consecratio; unde sicut Ecclesia potest urgente aliquâ necessitate dispensare, ut vasa Deo consecrata, ad prophanos usus applicentur; ita & cum sacro homine ad contrahendum matrimonium.

Ad secundum respondeo majus esse peccatum 51. eorum qui post Ordines susceptos matrimonium contrahunt, & eo sic contracto utuntur, quàm sit peccatum illorum qui ante susceptionem Ordinum conjugati, his susceptis, à conjuge non abstinent, licèt neutrum sit jure divino prohibitum, sed tantùm Ecclesiastico; ac proinde mirum non esse, quod major pœna ab Ecclesia statuta fuerit pro peccato illorum, quàm pro peccato istorum.

Ad confirmationem dico, propter transgres- 52. sionem legis Ecclesiasticæ, pœnas etiam depositionis, excommunicationis, & alias ejusmodi, esse statutas ab ipsa Ecclesia, ut ex ejus canonibus constat.

Ad tertium respondetur, quod licèt præcep- 53. tum de non contrahendo post sacros Ordines matrimonio, sit tantùm Ecclesiasticum, sicut & præceptum de non utendo matrimonio ante sacros Ordines contracto; Ecclesia tamen Spiritu Sancto ducta, prudenter judicavit & voluit, in favorem matrimonij jus suum possidentis, cum Græcis dispensare in usu matrimonij antea contracti, non autem in matrimonio contrahendo.

§. III.

Alia difficultas expeditur, & legem cœlibatûs rectissimam & utilissimam esse, & à temporibus Apostolorum in Ecclesia viguisse, contra hæreticos ostenditur.

Dico tertiò, rectè & justè ab Ecclesia statutum fuit, ut sacris Ordinibus initiati continentiam servarent.

Probatur primò argumento à minori ad ma- 54. jus: Olim in antiqua lege, qui res multò minùs sanctas, quàm sit ministerium sacrum novi testamenti, tractaturi erant, jubebantur ab uxoribus abstinere, nam Exodi 19. cùm legem Israëlitæ

accepturi eſſent, prohibiti ſunt ne ſuis uxoribus appropinquarent. Et 1. Regum 21. David & comites non fuerunt admiſſi ad panes propoſitionis, niſi proteſtarentur ſe à mulieribus continuiſſe. Ex quo D. Hieronymus in cap. 1. ad Titum rectè colligit, perpetuam debere ſervare continentiam noſtros Sacerdotes, qui corpus Chriſti, illis panibus ſignificatum, jugiter conſecrant, edunt, & miniſtrant, ac filium Virginis, & Virginum ſponſum, atque omnis puritatis fontem, quotidie manibus attrectant. Similia habet lib. 1. contra Jovinianum num. 21. ubi expendens verba illa Abimelec Sacerdotis, Davidem ſic interrogantis, *Si mundi ſunt pueri, maximè à mulieribus?* Subdit: *Panes enim propoſitionis, quaſi corpus Chriſti, de uxorum cubilibus conſurgentes, edere non poterant.* Item Exodi 12. qui comeſturi erant agnum paſchalem, jubebantur *renes accingere*, id eſt voluptates carnis edomare, ut exponit D. Gregorius homil. 22. in Evangelia. Demum Sacerdotes per vices miniſtrantes in tabernaculo, toto tempore vicis ſuæ, à domo & ab uxoribus abeſſe debebant, ut colligitur ex 1. Paralip. 24. & ex Lucæ 1. Ergo juſtum & conveniens eſt, ut Sacerdotes noſtri, perpetuò vacantes ſacro miniſterio, perpetuam ſervent continentiam, ut rectè arguit Innocentius I. Epiſt. 9. ad Victricium Rothomagenſem Epiſcopum: *Quod dignum* (inquit) *& pudicum & honeſtum eſt, tenere Eccleſia omnino debet, ut Sacerdotes & Levitæ cum uxoribus ſuis non coëant, quia miniſterij quotidiani neceſſitatibus occupantur: Scriptum eſt enim, ſancti eſtote, quia ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter. Nam ſi priſcis temporibus de templo Dei Sacerdotes anno vicis ſuæ non diſcedebant: quantò magis hi Sacerdotes vel Levitæ pudicitiam ex vi ordinationis ſuæ ſervare debent; nec præterit dies, quâ vel à ſacrificiis divinis, vel à Baptiſmatis officio vacent.*

55. Admittit Calvinus lib. 4. inſtit. cap. 12. num. 25. hanc continentiæ legem in Sacerdotibus & Levitis Moſaïcæ legis, negat in Evangelicis; quia illi (inquit) Chriſtum repræſentabant, qui mediator Dei & hominum perfectiſſimâ ſuâ puritate reconciliaturus Patrem nobis erat: hanc autem perſonam quia non repræſentant Evangelici Miniſtri, falsò cum illis comparantur.

56. Sed hæc frivola prorſus ac futilia ſunt, Tum quia non ſolùm ob Chriſti repræſentationem, ſed etiam, imò magis, propter ſanctitatem ſui miniſterij, ut nimirum puriùs eo fungerentur, debebant Sacerdotes legis Moſaïcæ, tempore ſui miniſterij, ſeſe ab uxoribus continere. Tum etiam, quia falſum eſt, Sacerdotes novi teſtamenti non repræſentare Chriſtum, eum enim, non quidem ut futurum, ſed ut præſentem ſignificant; imò non ſolùm Chriſti perſonam repræſentant, ſed ipſius vice funguntur 2. ad Corinth. 5. *Pro Chriſto legatione fungimur*, ejuſque perſonam in ſacrificando ſuſtinent, dicentes in ejus nomine, *Hoc eſt corpus meum.* Major ergo in Sacerdotibus Evangelicis requiritur animi & corporis puritas, quàm in antiquis Sacerdotibus & Levitis, qui perſonam Chriſti imperfectè adumbrabant, nec erant ipſius Legati & Vicarij, ſicut Sacerdotes novæ legis, ſed ejus duntaxat umbræ & figuræ.

57. Probatur ſecundò concluſio: Conſuetudo conjugalis impedimento eſt ne ſacri Miniſtri rectè officio ſuo fungantur: Ergo rectè & juſtè ab Eccleſia ſtatutum fuit, ut illi continentiam ſervarent, ac cœlibem vitam ducerent. Conſequentia patet, Antecedens probatur. Ad officium ſacrorum miniſtrorum duo præcipuè pertinent, nempe ſacrificare, & orationi ac contemplationi vacare: At conſuetudo conjugalis his duobus actibus non mediocriter obſtat; primo quidem, nam cùm ſacrificium altaris auguſtiſſimum & ſanctiſſimum ſit, decet ut qui illud offerunt, inſigni quadam puritate atque ſanctitate mentis & corporis polleant; alteri verò, quia actus conjugalis mentis aciem hebetat, & ab oratione & rerum divinarum contemplatione animum avertit ac diſtrahit. Unde Theophraſtus (teſte D. Hieronymo) dicebat, non expedire ſapienti nubere. Et Apoſtolus 1. ad Corinth. 7. ſuadet idcircò conjugibus continentiam ad tempus, ut meliùs vacent orationi. Cùm ergo Sacerdotes Evangelici debeant ſemper orationibus & ſacrificiis offerendis incumbere, ſemper debent à conjugio abſtinere. *Lib. 1. contra Iovinia.*

Dico quartò, legem de cœlibatu ſacrorum miniſtrorum, antiquiſſimam eſſe, & ab ipſis Apoſtolis inductam & conſtitutam.

Probatur primò ex verbis illis Apoſtoli ad Titum 1. *Oportet Epiſcopum continentem eſſe*: notat autem Bellarminus, Apoſtolum non fuiſſe uſum nomine *Caſtum*, quod etiam conjugatis, legitimis ſuis uxoribus utentibus, convenit, ſed nomine *continentem*, quod importat abſtinentiam etiam à conjugali amplexu, ut Hieronymus ibi exponit dicens: *Continentem addidit, nempe ab uxoris etiam amplexibus.* 58.

Probatur ſecundò ex Epiſtola 2. Clementis ad Jacobum fratrem Domini, in qua inter alia monita à B. Petro ſibi data, hoc recenſet: *Vt ad Dominica Myſteria tales eligantur, qui ante ordinationem ſuam, conjuges ſuas noverint* (mendosè legitur, *non noverint.*) *Quod ſi poſt ordinationem Miniſtro altaris contigerit, proprium invadere cubile uxoris, ſacrarij non intret limina, nec ſacrificij portitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocauſti oblationem ſuſcipiat, nec ad Dominici Corporis portationem accedat, nec aquam Sacerdotibus porrigat ad manus.* Quamvis autem non ſit certum, hanc Epiſtolam eſſe Clementis, tamen antiqua eſt, & in hac parte uſu totius Eccleſiæ probata, ut ex teſtimoniis omnium ferè antiquorum Conciliorum & Patrum oſtendit Bellarminus lib. 1. de Clericis cap. 19. 59.

Probatur tertiò ex Concilio Carthaginenſi ſecundo can. 2. ubi ſic dicitur: *Omnibus placet, ut Epiſcopi, Preſbyteri, & Diaconi, vel qui Sacramenta contrectant, pudicitiæ cuſtodes, etiam ab uxoribus ſe abſtineant; ut quod Apoſtoli docuerunt, & ipſa ſervavit antiquitas, nos quoque cuſtodiamus.* Unde Soto lib. 7. de juſtitia, hæc Aratoris, Eccleſiæ in Pontificibus ſuis pudicitiam commendantis, carmina refert: 60.

Eccleſiæ nunc alma fides, ſine fide pudicos,
Pontifices jubet eſſe ſuos, &c.

Cui etiam quadrat illud Hieronymi lib. 1. contra Vigilantium: *Quid facient Orientis Eccleſiæ, quid Ægypti, aut Sedis Apoſtolicæ, quæ aut virgines Clericos accipiunt, aut continentes, aut ſi uxores habuerunt, deſinunt eſſe mariti*, nempe quoad uſum conjugalem. Arguit contra Vigilantium hæreticum, qui virginitatem & pudicitiam ab Eccleſia Chriſti ablegandam eſſe contendebat.

61. Ad pleniorem hujus concluſionis intelligentiam, quædam breviter hîc obſervanda ſunt. Primum eſt, Subdiaconatum non habuiſſe ſemper annexam obligationem continentiæ, & votum ſervandæ caſtitatis, quia in primitiva Eccleſia inter Ordines ſacros non computabatur, ut docet Innocentius III. cap. *A multis*, de ætate & qualitate ordinandorum, ubi refert tempore Urbani II. Subdiaconatum non fuiſſe inter Ordines ſacros connumeratum, quod Decretum tanquam Urbani II. refertur can. *Nullus in Epiſc.* diſt. 60. ubi Pontifex: *Sacros* (inquit) *ordines dicimus Diaconatum & Preſbyteratum: hos ſiquidem ſolos primitiva legitur habuiſſe Eccleſia.* Fuiſſe autem illi continentiæ votum annexum tempore Gregorij Magni, conſtat ex can. *Ante triennium*, diſt. 31. in quo mandat Pontifex, ut Subdiaconi Eccleſiarum Siciliæ, more Romanæ Eccleſiæ, continentiam ſervent. Quod priùs ſtatutum fuerat in Concilio Eliberitano can. 33. ubi ſic dicitur: *Placuit in totum prohibere Epiſcopis, Preſbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, abſtinere ſe à conjugibus ſuis.*

62. Secundò notandum eſt, quod licèt ab initio Diaconis, Preſbyteris, & Epiſcopis prohibitum fuerit matrimonium contrahere, non fuit tamen propterea matrimonium ab illis contractum ab initio irritum, ſicut nunc eſt jure Eccleſiaſtico, ut colligitur ex canone 10. Concilij Ancyrani, ubi ſolùm dicitur, Diaconos, qui profeſſi continentiam in ordinatione, poſtea matrimonium duxerint, debere à miniſterio ceſſare, non autem debere ab uxoribus ſeparari, eiſque permittitur communio laïca: At ſi tale matrimonium fuiſſet invalidum, debuiſſent ab uxoribus, ſive potiùs à concubinis ſeparari; nec ipſis in tali matrimonio ſeu potiùs concubinatu manentibus, permitti potuiſſet communio laïca: Ergo tale matrimonium tunc non erat jure Eccleſiaſtico irritum, ſicut modò. De quo fusè Baſilius Pontius lib. 7. de matrimonio cap. 27.

63. Tertiò ſciendum eſt, viduas quæ tempore Apoſtolorum eligebantur, ut velut Diaconiſſæ miniſtrarent Eccleſiæ, fuiſſe obſtrictas voto caſtitatis, ut colligitur ex Apoſtolo 1. ad Timoth. 5. ubi præcipit non eligi juniores; quia *cùm luxuriatæ fuerint in Chriſto* (id eſt cùm bonis Eccleſiæ ad proprium uſum abutentes, lautiùs ſe nutriverint, & quod facilè ex eo ſequitur, ad laſciviam ſtimulos ſentire cœperint) *nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt*, id eſt promiſſionem Deo factam de ſervanda continentia violarunt. Unde Auguſtinus in Pſalm. 75. ad illum verſum, *Vovete & reddite Domino Deo veſtro*, hæc ſcribit: *Quiſque quod vovere voluerit voveat; ſed illud attendat, ut quod voverit reddat, &c. Quid autem ait* (Apoſtolus) *de quibuſdam quæ voverunt & non reddiderunt? Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid eſt primam fidem irritam fecerunt? Voverunt, & non reddiderunt.*

64. Demum obſervandum eſt, legem de ſervanda continentia à ſacris hominibus, fuiſſe in Eccleſia Latina continuò ſervatam, ut nunquam ab ea deviare licitum fuerit, ſecùs in Græca, in qua talis lex fuit abrogata, & permiſſum eſt miniſtris altaris, cum propriis uxoribus conſuetudinem habere. Quando verò lex illa in Eccleſia Græca abrogari cœperit, & licitus eſſe uxorius uſus iis qui ante ſacram ordinationem matrimonio copulati erant, dubium & incertum eſt. Aliqui putant, eam primò fuiſſe abrogatam in Concilio Ancyrano, celebrato ante Nicænum, & approbato à Leone IV. idque colligunt ex quadam hiſtoria quam refert Socrates lib. 1. cap. 8. quod volentibus Nicæni Concilij Patribus ſtatuere ut ſacris initiati abſtinerent ab uxoribus quas ante ordinationem duxerant; quidam Monachus, nomine Paphnutius, qui huic Concilio intererat, ſe oppoſuit ne talis lex ferretur; idque à Patribus obtinuit. Verùm hoc valde incertum eſt, tum quia hiſtoria illa à multis rejicitur ut apocrypha; tum etiam quia D. Epiphanius, qui poſt Concilium Nicænum floruit, hæreſi 59. ſic ait: *Eccleſia adhuc viventem & liberos gignentem unius uxoris virum non ſuſcipit, ſed eum qui ſe ab unica continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, Epiſcopum, & Presbyterum, & Hypodiaconum non ſuſcipit, maximè ubi ſinceri ſunt canones Eccleſiaſtici.* Et mox ſubjungit: *At dices mihi, in aliquibus locis liberos gignere Presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos. At non eſt* (inquit) *juxta canonem, ſed juxta hominum mentem, quæ per tempus elanguit.* Item Hieronymus ſuprà relatus teſtatur quod ſuo tempore Orientalis Eccleſia, aut Virgines Clericos accipiebat, aut continentes, vel ſi uxores habuiſſent, mariti (quoad actum conjugalem) eſſe deſiſtebant. Sed quidquid ſit de hoc, certum eſt, tempore ſextæ Synodi, incœptæ ſub Agathone, & abſolutæ ſub Leone II. anno 683. in Eccleſia Græca licitum fuiſſe conjugalem uſum iis qui ante ſacram ordinationem uxores duxiſſent, ut conſtat ex canone 13. in quo ſic dicitur: *Quoniam Romana Eccleſia pro canone traditum eſſe cognovimus, ut promovendi ad Diaconatum vel Presbyteratum, profiteantur ſe non amplius ſuis uxoribus conjungendos; nos antiquum canonem Apoſtolorum perfectionis ordiniſque ſervantes, hominum qui ſunt in ſacris, legitima conjugia, deinceps quoque firma & ſtabilia eſſe volumus, nequaquam eorum cum uxoribus conjunctionem diſſolventes, vel eos mutuâ, tempore convenienti, conſuetudine privantes. Quamobrem ſi quis dignus inventus fuerit, qui Hypodiaconus, vel Diaconus, vel Presbyter ordinetur, is ad talem gradum aſſumi nequaquam prohibeatur, ſi cum legitima uxore cohabitet. Sed neque ordinationis tempore ab eo poſtuletur, ut profiteatur, ſe à legitima cum uxore conſuetudine abſtenturum.* Quem morem uſque ad hæc tempora ſervant Græci, Romanâ Eccleſiâ permittente, & non niſi eò tempore quo ſacris altaribus ſunt aſſeſſuri, prohibentur uxoribus uti. Epiſcopi tamen Græci cum uxoribus quas ante ſacrum ordinationem duxerant non cohabitant, ut patet ex canone 12. ejuſdem ſextæ Synodi; imò nunc Græci ordinariè non eligunt in Epiſcopum, niſi vel Religionem profeſſum, vel qui perpetuam caſtitatem ſervet, & uxorem non habeat, ut audivi à Patribus noſtri Ordinis, qui diu in Græcia commorati fuerant, & Eccleſiæ Græcæ ritus & conſuetudines apprimè noverant.

§. IV.

Solvuntur objectiones Hæreticorum.

65. COntra tertiam concluſionem, in qua diximus legem cœlibatûs ab Eccleſia ſtatutam pro ſacris miniſtris, rectiſſimam eſſe & ſanctiſſimam, plura objiciunt Hæretici Scripturæ teſtimonia, ut perſuadeant talem legem iniquam

& pernicioſam eſſe. Apoſtolus enim (inquiunt) ait ad Hebræos 13. connubium eſſe honorabile in omnibus, adeòque in Sacerdotibus. Et 1. ad Timoth. 3. jubet Epiſcopum eſſe unius uxoris virum. Et cap. 4. ejuſdem Epiſtolæ ait, noviſſimis temporibus aliquos introducturos doctrinam dæmoniorum, prohibentem nubere.

66. Sed hæc frivola ſunt, Paulus enim primo loco hortatur fideles ut connubium ſuum reddant honorabile in omnibus, id eſt, omni ex parte, ſive ex parte Sacramenti, ſive ex parte fidei mutuò datæ & bene ſervatæ, ſive ex parte prolis ſuſceptæ & bene educatæ, quæ ſunt tria bona Matrimonii. Unde ibidem addit immediatè: *Fornicatores enim & adulteros judicabit Deus.* In ſecundo non requirit quod quis poſt ſui conſecrationem in Epiſcopum, habeat actu uxorem, ſed ut ante ſuam ordinationem non habuerit niſi unam; ut declaret bigamos non eſſe ordinandos. Non aliud autem fuiſſe ejus intentum, patet ex eo quod cap. 5. ejuſdem Epiſtolæ velit viduam in Diaconiſſam eligi unius viri uxorem: implicat autem quod vidua actu habeat virum. In tertio loquitur de Hæreticis damnantibus nuptias ut per ſe malas & illicitas ſimpliciter: cujuſmodi fuerunt Manichæus, Marcion, & Tatianus. Nec obeſt quod Paulus ait, *Noviſſimis temporibus*: nam totum tempus Eccleſiæ Chriſtianæ dicitur finis ſæculorum, & noviſſima hora 1. ad Corinth. 10. & 1. Joan. 2.

67. Objiciunt ſecundò: Apoſtoli habuerunt uxores, eaſque ſecum duxerunt; unde dicebat Paulus 1. ad Corinth. 9. *Nunquid non habemus poteſtatem ſororem mulierem circumducendi, ſicut cæteri Apoſtoli, & fratres Domini & Cephas?* Ergo ſimiliter Clerici uxores habere debent.

68. Huic objectioni reſpondeo in primis, ex Apoſtolis de ſolo Petro conſtare quod uxorem habuerit. Deinde ipſum & alios, ſi qui fuerint uxorati, omnino ab uxorum ſuarum conſuetudine abſtinuiſſe, ubi primùm Apoſtoli facti ſunt, & Chriſto adjuncti, ut demonſtrat D. Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum, ex illis verbis Petri, ſuo & aliorum nomine, Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.* Quod enim inter illa omnia quæ dicuntur reliquiſſe, comprehendantur conjuges, quoad thorum ſive conſuetudinem conjugalem, patet ex reſponſione Chriſti interpretantis quid ſit relinquere omnia: *Omnis qui reliquerit patrem, aut matrem, aut uxorem, &c.* Illud verò Pauli: *Nunquid non habemus poteſtatem ſororem mulierem circumducendi?* non de uxoribus intelligi debet, ſed de piis mulieribus quæ Apoſtolos ſequebantur, & eis vel pecuniâ vel miniſterio ſuo, in rebus neceſſarijs opem ferebant.

69. Objiciunt tertiò: Matrimonium eſt juris naturalis, ut declarat inſita propenſio ad liberorum procreationem; & etiam divini, ut patet ex verbis illis Geneſ. 1. *Creſcite & multiplicamini*: Ergo nulli poteſt ab Eccleſia prohiberi.

70. Reſpondeo primò, Matrimonium eſſe juris naturalis & divini permiſſivè (quia jure naturali divino omnibus licet, ac abſolutè liberum eſt conjugium) at non præceptivè, reſpectu cujuſlibet particularis; alioquin Chriſtus, B. Virgo, & S. Joannes Baptiſta, qui ab uſu conjugij abſtinuerunt, contra jus divinum & naturale peccaſſent. Unde præceptum illud Dei Geneſ. 1. *Creſcite & multiplicamini*, non obligavit ſingulos homines, niſi eo tempore quo paucitas hominum exigebat, A ut quilibet generationi vacaret: poſtquam verò terra ſatis jam hominibus repleta eſt, ſupereſt cœlum etiam implendum, quod rectiùs in ſtatu continentiæ, quàm in ſtatu conjugali fieri poteſt ab Eccleſiæ Miniſtris, quia ut bellè ait Ambroſius, & habetur cap. *Nuptiæ* 32. quæſt. 1. *Nuptiæ terram replent, Virginitas paradiſum.* Unde Auguſtinus cap. 10. de bono conjugali, vehementer deſiderat, ut omnes vellent continentiam ſervare, quia (inquit) multò citiùs Dei civitas adimpleretur.

B Reſpondeo ſecundò, Eccleſiam nulli prohibere ſimpliciter nuptias, nec ulli invito legem continentiæ imponere; ſed tantùm exigere veluti conditionem oneroſam ab iis qui ſacros Ordines volunt ſuſcipere, ut continentiam profiteantur, propter dignitatem & reverentiam Ordinis & ſacri miniſterij: illis autem liberum eſt ſuſcipere vel non ſuſcipere ſacros Ordines, & conſequenter nubere, vel continentiam profiteri. 71.

Objiciunt quartò: Sacerdotes & Levitæ veteris legis uxores ducebant, & ab uſu conjugii ſolùm abſtinebant, tempore vicis ſuæ, quando ſacro miniſterio incumbebant: Ergo ſimiliter Sacerdotes & Levitæ novi teſtamenti debent inire con- 72.
C nubia, & ab uſu uxorum ceſſare iis ſolùm diebus quibus ſacris altaribus debent accedere, ut in Eccleſia Græca obſervatur.

Reſpondeo, negando Conſequentiam, ut enim ſapienter ait Auguſtinus lib. de bono conjugali cap. 9. circa finem: *Primis temporibus generis humani, maximè propter Dei populum propagandum, per quem prophetaretur & naſceretur Princeps & Salvator omnium populorum, uti debuerunt ſancti iſto, non propter ſe expetendo, ſed propter aliud neceſſario, bono nuptiarum. Nunc verò cum ad ineundam ſanctam & ſinceram ſocietatem undique ex omnibus gentibus copia ſpiritualis cognationis exuberet; etiam propter filios ſolos con-*
D *nubia copulare cupientes, ut ampliore continentiæ bono potiùs utantur, admonendi ſunt.* Addit Ambroſij commentarius in cap. 3. Epiſt. 1. ad Timotheum: *Veteribus idcircò conceſſum eſſe Levitis & Sacerdotibus, uxores ad uſum habere; quia multum temporis otio vacabant à miniſterio aut Sacerdotio.* E contra verò Sacerdotes & Levitæ novæ legis perpetuam debent ſervare continentiam; cùm non prætereat dies, quâ vel à Sacrificiis divinis, vel à Baptiſmatis officio, vel ab aliis ſacris miniſteriis vacent, ut ait Innocentius I. §. præcedenti relatus. Nec obſtat conſuetudo Græcorum, iis ſolùm diebus quibus ad ſacra altaria debent accedere, ab uſu conjugii abſtinen-
E tium; quia Summi Pontifices, & Eccleſia Romana, majoris mali vitandi gratiâ, hoc eis permittunt.

Objiciunt quintò contra ultimam concluſionem: D. Clemens Epiſt. 2. ad Jacobum fratrem Domini, inter alia monita à B. Petro ſibi data, hoc recenſet, *ut miniſtri altaris ad Dominica tales eligantur officia, qui ante ordinationem conjuges ſuas noverint.* Et Iſidorus lib. 2. de officiis cap. 2. tradens regulas Clericorum, inter cætera inquit: *Clerici caſtitatem corporis perpetuam ſervent, aut unius matrimonii vinculo fœderentur:* Ergo lex cœlibatûs, non viguit in primitiva Eccleſia, nec ab ipſis Apoſtolis conſtituta eſt. 73.

Ad locum Epiſtolæ Clementis rectè reſpondet Sotus lib. 7. de juſtitia quæſt. 6. art. 2. illa verba, *qui ante ordinationes conjuges ſuas noverint*, negativè accipienda eſſe; ut ſit ſenſus, qui non poſt ordina-

ordinationem conjuges ſuas cognoſcant, quamvis anteà id potuerint. Alioqui ſi abſolutè & affirmativè verba illa ſumerentur, ſenſus eſſet, non debere nec poſſe unquam ordinari eos qui ante ordinationem non habuerint & cognoverint uxores: quod eſſet præceptum abſurdum.

Ad Iſidorum dico, illum eo loco de omnibus Clericis loqui in communi: unde quod dicit, *Aut unius matrimonij fœdere copulentur*, ad Clericos Ordinum Minorum referri debet. Quod autem ait, *caſtitatem corporis*, &c. ad Clericos Ordinum Majorum, quos perpetuam ſervare debere continentiam docet lib. 2. cap. 5. 8. & 10.

ARTICVLVS IV.

An & quo jure bigamus ſit Ordinis incapax?

§. I.

Duplici concluſione difficultas reſolvitur.

74. DIco primò, bigamum eſſe Ordinis incapacem. Ita communiter omnes Theologi & Canoniſtæ, & conſtat ex Apoſtolo 1. Timoth. 3. & ad Titum 1. aſſerente Epiſcopum (eademque eſt ratio de Sacerdote & Diacono, ac Subdiacono) debere eſſe unius uxoris virum. Quod etiam habetur can. 17. Apoſtolorum, cujus verba hæc ſunt: *Si quis poſt baptiſma ſecundis fuerit nuptiis copulatus, aut concubinam habuerit, non poteſt eſſe Epiſcopus, non Presbyter, aut Diaconus, aut prorſus ex numero eorum, qui miniſterio ſacro deſerviunt.*

75. Ratio eſt, quia bigamia duplicem habet diſconvenientiam cum ſtatu clericali: Prima eſt, quia Clericus debet ad caſtitatem verbo & exemplo inducere alios: *quomodo autem poteſt eſſe hortator viduitatis, qui ipſe conjugia frequentaverit?* ut ait Ambroſius lib. 1. de officiis cap. ultimo. Quam rationem fuſiùs expendit D. Thomas hîc quæſt. 66. art. 1. his verbis: *In illis qui accipiunt Sacramentum Ordinis maxima ſpiritualitas debet apparere; tum quia ſpiritualia miniſtrant, ſcilicet Sacramenta; tum quia ſpiritualia docent, & in ſpiritualibus occupari debent: unde cùm concupiſcentia maximè ſpiritualitati repugnet, per quam totus homo caro efficitur, non debet aliquod ſignum concupiſcentiæ permanentis in eis apparere, quod quidem apparet in bigamis, qui unâ uxore contenti eſſe noluerunt.* Secunda diſconvenientia quam bigamia habet cum ſtatu Clericali, conſiſtit in eo quod Clericus per ſacros Ordines deſponſatur Eccleſiæ, per quam deſponſationem exprimit conjunctionem Divini Verbi cum natura humana, & deſponſationem Chriſti cum Eccleſia, quæ una eſt: nequit autem hanc bigamus repræſentare, quia bigamia tollit unitatem unius cum una, dividendo carnem in plures: defectu ergo hujus arcanæ ſignificationis, bigamus eſt Ordinis incapax; unde bigamia ſic definitur ab Innocentio III. cap. *Debitum*, de bigamis: *Bigamia eſt irregularitas, ſubjectum impediens, propter Sacramenti defectum, ad Ordines ſuſcipiendos.*

76. Triplex verò a Theologis & Canoniſtis ſolet diſtingui bigamia, vera, interpretativa, & ſimilitudinaria. Vera eſt, quæ conſurgit ex duplici matrimonio legitimo, carnali copulâ conſummato. Interpretativa, quæ contrahitur ex matrimonio cum non virgine; unde talem bigamiam incurrit, qui corruptam duxit, quam virginem putabat; quia cùm hæc bigamia ſit propter defectum ſacramentalis ſignificationis, contrahitur etiam ab ignorante. Non incurritur autem, ſi vir ipſe ſit corruptus, dummodo uxorem virginem ducat. Cujus diſparitatis hanc affert rationem S. Thomas in 4. diſt. 27. quæſt. 3. art. 1. ad 3. quæſtionem: Actus ſuam ſpeciem non deſumit ex termino à quo, ſed ex termino ad quem: cùm igitur conſenſus maritalis viri ſit actus tendens non in ſeipſum, ſed in uxorem ut in terminum ad quem, ab ea ſuam ſpeciem ſortitur; proinde ſi uxor eſt corrupta, conſenſus viri ex ea, ut ex termino ad quem ſpeciem corruptionis contrahit; ſecùs ſi uxor ſit virgo, eſto vir ſit corruptus; quia viri conſenſus ſpeciem non ſumit ab ipſo viro conſentiente, ſed ab uxore terminante. Ex quo infert S. Doctor, quod ſi mulier eſſet capax Ordinis, irregularitatem contraheret, ſi cum viro corrupto iniret matrimonium, non autem ſi ipſa corrupta cum viro virgine contraheret, niſi per aliud matrimonium fuiſſet corrupta.

77. Hæc ratio & doctrina, licèt egregia, diſplicet Bellarmino lib. 1. de Clericis cap. 24. quia (inquit) ex ea ſequeretur, non fore bigamum qui ſecùndam uxorem virginem duceret, cùm in hoc matrimonio nullum eſſet ex parte termini ad quem vitium, ſed totus defectus eſſet ex parte viri. Sed hæc inſtantia frivola eſt, eſto enim quod ille qui ſecundam uxorem virginem duceret, non eſſet bigamus bigamiâ interpretativâ, quę contrahitur cùm quis uxorem non virginem ducit; eſſet tamen bigamus bigamiâ verâ & reali, quæ contrahitur ob ſolam uxorum & matrimoniorum pluralitatem.

78. Incurritur etiam bigamia interpretativa, quando maritus cognoſcit uxorem ſuam, poſt adulterium ab illa commiſſum; vel quando quis contrahit duo matrimonia invalida; vel unum validum, & aliud invalidum, & utrumque conſummat; licèt enim ille verè bigamus non ſit, ob invaliditatem unius vel utriuſque matrimonij, inter bigamos tamen computatur, *non propter Sacramenti defectum, ſed propter intentionis affectum*, ut ait Innocentius III. cap. *nuper de bigamis*, quantùm enim in ipſo fuit, duas uxores habuit. Dixi, & *utrumque conſummat*; ſi enim ille fœminas quas invalido matrimonio duxit, carnaliter non cognovit, interpretativam bigamiam non contrahit.

79. Bigamia demùm ſimilitudinaria eſt, quando quis contraxit matrimonium poſt ſolemne votum caſtitatis, aut poſt Ordines ſacros, & conſummavit; in hoc enim eſt aliqua ſimilitudo bigamiæ, fundata in duobus matrimoniis; altero ſpirituali cum Deo, altero carnali, licèt invalido, cum fœmina contracto, poſt votum ſolemne caſtitatis, aut Ordinis ſacri ſuſceptionem. Unde iſta bigamia non contrahitur niſi ex delicto; imò vera nunquam contrahitur ex delicto, cùm ſemper contrahi debeat ex duplici matrimonio legitimè inito.

80. Dico ſecundò, bigamum non eſſe incapacem Ordinis jure divino, ſed tantùm jure humano, ab Eccleſia inducto. Ita communiter Theologi & Canoniſtæ, contra gloſſam in cap. 2. *de Bigamis*, verbo *diſpenſare*, & Petrum Soto Lect. 18. de matrimonio, paragrapho *Ex quibus*, & paragrapho *Reſtat jam*, affirmantes bigamum jure divino eſſe Ordinis incapacem.

81. Probatur primò concluſio: Summus Pontifex non poteſt in jure divino diſpenſare: At ſæpè diſ-

penſavit cum bigamis, ut promoverentur ad Ordines; nam ut aſſerit gloſſa can. *Lector*, diſt. 34. Martinus 1. cum bigamo, ut Subdiaconus fieret, diſpenſavit; & Lucius Papa alium bigamum, Archiepiſcopum Panormitanum creavit: Ergo bigamus non eſt incapax Ordinis jure divino, ſed tantùm Eccleſiaſtico.

82. Probatur ſecundò: Si ex aliquo Scripturæ teſtimonio poſſet deduci bigamos jure divino eſſe Ordinis incapaces, maximè ex illo Apoſtoli 1. ad Timoth. 3. *Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, unius uxoris virum &c.* in quo præcipuè oppoſita ſententia ſe fundat: At hic locus ſolùm probat, illud fuiſſe præceptum Apoſtoli; quæ autem authoritate Apoſtolicâ conſtituta ſunt, non divini, ſed humani ſolùm juris vim obtinent; ut patet ex Canonibus Apoſtolorum, qui de jure ſolùm humano & Eccleſiaſtico obligant; unde Summus Pontifex in illis diſpenſare poteſt, ut conſtat ex can. *finali*, diſt. 82. ubi dicitur quòd licèt Presbyter fornicarius, *ſecundum canones Apoſtolorum debeat deponi, tamen juxta authoritatem B. Papæ Sylveſtri, ſi in vitio non perduraverit, poterit cum eo diſpenſari, debitâ injunctâ pœnitentiâ*: Ergo bigami non ſunt incapaces Ordinis, jure divino, ſed tantùm humano, ab Eccleſia inducto.

§. II.

Solvuntur objectiones.

83. CONtra primam concluſionem nullum eſt argumentum alicujus ponderis, ſed contra ſecundam objicit primò Petrus à Soto: Cœleſtinus III. cap. 3. *de bigamis*, & Martinus I. can. *Si quis viduam*, diſt. 5. dicunt cum bigamis non eſſe diſpenſandum, ob præceptum Apoſtoli 1. ad Timoth. 3. dicentis Epiſcopum debere eſſe unius uxoris virum: Ergo cenſent tale præceptum juris divini obligationem inducere, cùm in jure humano poſſint diſpenſare Summi Pontifices.

84. Secundò objicit: Sacris initiatus, divino jure repræſentare debet conjunctionem Chriſti cum Eccleſia: At bigamus illam repræſentare nequit, cùm carnem ſuam in plures diviſerit: Ergo divino jure eſt incapax Ordinis.

85. Tertiò objicit: Per Baptiſmum tolluntur omnes irregularitates & impedimenta ad Ordines ſuſcipiendos, quæ ſunt juris humani: Sed per Baptiſmum non tollitur irregularitas bigamiæ in ſtatu infidelitatis contractæ, ut dicitur can. *Acutius* diſt. 26. Ergo bigamia jure divino impedit & reddit incapacem ad Ordines ſuſcipiendos.

86. Verùm hæc argumenta non adeò urgent, ut propter illa à communi ſententia author ille recedere debuerit. Ad primum enim reſpondetur, prædictos Pontifices locis citatis ſolùm ſignificare voluiſſe, irregularitatem bigamiæ fundari in præcepto Apoſtoli, ſubindeque ob reverentiam illi debitam, non eſſe in ea paſſim & ſine urgenti cauſa diſpenſandum; non negare tamen quod Summi Pontifices in ea diſpenſare poſſint, ut patet ex facto ipſius Martini I. qui, ut ſuprà retulimus, cum bigamo, ut Subdiaconus fieret, diſpenſavit.

87. Ad ſecundum nego Majorem, licèt enim Chriſtus matrimonium inter fideles evexerit ad ſignificandam myſticam conjunctionem Chriſti cum Eccleſia, ut cum unica ſponſa, ut conſtat ex illo ad Epheſ. 5. *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia*; non tamen ad myſticam illam ſignificationem Sacramentum Ordinis elevavit; unde ſignificatio illa non eſt ei eſſentialis, ſed merè accidentalis; ideòque licèt Eccleſia diſpenſare non poſſit, ut maritus habeat plures uxores, vel ut matrimonium diſſolvatur, bene tamen ut bigamus Sacramentum Ordinis ſuſcipiat; quamvis ob diviſionem ſuæ carnis in plures, non ſit aptus ad ſignificandum & repræſentandum unionem Chriſti cum Eccleſia, quæ unica eſt; ille enim defectus ſignificationis non reddit illum jure divino, ſed tantùm humano, ab Eccleſia inducto, incapacem Sacramenti Ordinis.

88. Ad tertium dico, quod licèt per Baptiſmum tollantur omnes irregularitates quæ proveniunt ex delicto (imò illæ propriè non tollantur, quia non contrahuntur ab infideli, ſeu non baptizato, qui Eccleſiæ legibus non ſubjicitur) irregularitates tamen provenientes ex vitio corporis, vel ex defectu ſignificationis, qualis eſt bigamia, non tolluntur per Baptiſmum. Quamvis olim acris fuerit de hoc inter Hieronymum & Auguſtinum controverſia, affirmante illo Epiſt. 83. ad Oceanum, negante iſto in libro de bono conjugali, cui conſentit Ambroſius lib. 1. de officiis cap. ultimo, & D. Thomas hîc quæſt. 66. art. 4. ubi ſic ait: *Baptiſmus ſolvit culpas, & non ſolvit conjugia, unde cùm ex ipſo conjugio ſequatur irregularitas, per Baptiſmum tolli non poteſt, ut Auguſtinus dicit in libro de bono conjugali.*

DISPVTATIO IV.

De Epiſcopatu.

DE Epiſcopatu ſpecialem diſputationem inſtituimus, quia circa illum variæ occurrunt difficultates & controverſiæ, articulis ſequentibus diſcutiendæ & reſolvendæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

An Epiſcopus jure divino ſit Presbytero dignitate & poteſtate ſuperior?

NEgavit olim Preſbyter quidam nomine Aërius, apud Auguſtinum hæreſi 53. & Epiphanium hæreſi 75. ubi hæc illius verba refert: *Quid eſt Epiſcopus ad Preſbyterum? Nihil differt hic ab illo. Vnus eſt enim Ordo, & unus honor, & una dignitas. Imponit manus Epiſcopus: ita etiam Presbyter. Diſpenſationem cultûs divini facit Epiſcopus: Presbyter ſimiliter. Sedet Epiſcopus in throno, ſedet etiam Presbyter.* Idem (teſte Waldenſi tomo 1. de Sacram. lib. 2. cap. 60.) docuit Wicleffus, dicens omnes Sacerdotes eſſe Epiſcopos, ac poſſe Sacramentum Ordinis miniſtrare, & plenam juriſdictionem habere in ſua Parochia. Uterque autem ad hoc aſſerendum inductus fuiſſe narratur, partim odio & indignatione; partim etiam invidiâ conceptâ ex repulſa quâ in ambiendo Epiſcopatu paſſi erant. Aërius enim contendens de Epiſcopatu cum Euſtathio, fuerat illi poſtpoſitus. Wicleffus autem ab Epiſcopatu Vigornienſi, quem ambibat, fuerat repulſus.

2. Eundem errorem amplexus eſt Calvinus lib. 4. inſtit. cap. 4. num. 2. ubi ſimiliter negat Epiſcopatum eſſe gradum Preſbyteratu ſuperiorem à Chriſto inſtitutum, his verbis: *Quibus ergo docendi munus injunctum erat, eos omnes nominabant Presbyteros. Illi ex ſuo numero in ſingulis civitatibus unum eligebant, cui ſpecialiter dabant titulum Epiſcopi, ne ex æqualitate, ut fieri ſolet, diſſidia naſcerentur. Neque tamen ſic honore & dignitate ſuperior erat Epiſcopus, ut dominium in Collegas haberet; ſed quas partes habet Conſul in Senatu, ut referat de negotiis, ſententias roget; conſulendo, monendo, hortando, aliis præeat; authoritate ſuâ totam actionem regat, & quod decretum communi conſilio fuerit, exequatur; id muneris ſuſtinebat Epiſcopus in Presbyterorum cœtu. Atque id ipſum pro temporum neceſſitate, fuiſſe humano conſenſu inductum, fatentur ipſi Veteres.* Hæc Calvinus: conſequenter num. 3. docens, idem ſemper fuiſſe munus Epiſcopi & Preſbyteri, nempe *Verbi & Sacramentorum diſpenſationi incumbere.* Ut hic error refellatur, & veritas catholica ſtabiliatur, ſit

§. I.

Concluſio affirmativa ſtatuitur.

3. DIco igitur, Epiſcopos jure divino dignitate & poteſtate eſſe Preſbyteris ſuperiores.

Hæc veritas definitur in Concilio Conſtantienſi, in bulla Martini V. ubi omnes errores Joannis Wiclef damnantur. Et in Tridentino ſeſſ. 23. cap. 4. ubi ſic dicitur: *Sancta Synodus declarat, præter cæteros Eccleſiaſticos gradus, Epiſcopos, qui in Apoſtolorum locum ſucceſſerunt, ad hunc Hierarchicum Ordinem præcipuè pertinere, & poſitos, ſicut idem Apoſtolus ait, à Spiritu Sancto, regere Eccleſiam Dei, eoſque Presbyteris ſuperiores eſſe, ac Sacramentum Confirmationis conferre, miniſtros Eccleſiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipſos poſſe, quarum functionum poteſtatem reliqui inferioris Ordinis nullam habent.* Et can. 7. ſic definitur: *Si quis dixerit, Epiſcopos non eſſe Presbyteris ſuperiores, vel non habere poteſtatem Confirmandi & Ordinandi, vel eam quam habent, illis eſſe cum Presbyteris communem, &c. anathema ſit.*

4. Eandem ſuperioritatem Epiſcopi ad Presbyterum, quantùm ad dignitatem, & poteſtatem, paſſim agnoſcunt SS. Patres: Dionyſius enim cap. 5. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ ſic ait: *Pontificum Ordo primus, qui purgat, illuminat, & perficit: Sub illo autem Ordo Sacerdotum purgat, & illuminat, non verò perficit; Miniſtrorum verò tantùm purgat.* Quibus verbis majorem in Epiſcopis poteſtatem, & ad plura pertinentem, agnoſcit, quàm in Sacerdotibus, & aliis Eccleſiæ Miniſtris, quos etiam illis inferiores eſſe affirmat. Ignatius Martyr in Epiſtola ad Tarſenſes: *Presbyteri* (inquit) *Epiſcopo ſubditi eſtote, Diaconi Presbyteris, populus Presbyteris, & Diaconis.* Et in Epiſtola ad Philadelphios: *Boni ſunt Sacerdotes, ſermonis Miniſtri; melior autem eſt Pontifex, cui tradita ſunt ſancta ſanctorum, & cui ſoli ſunt commiſſa ſecreta Dei.* Clemens Romanus in canonibus Apoſtolorum can. 40. *Presbyter & Diaconi præter Epiſcopum nihil agere pertentent: nam Domini populus illi commiſſus eſt, & pro animabus eorum hic redditurus eſt rationem.* Demum Tertullianus lib. de Baptiſmo cap. 17. *Jus habet*, inquit, *dandi Baptiſmum Summus Sacerdos, qui eſt Epiſcopus, dehinc Presbyteri, & Diaconi; non tamen ſine Epiſcopi authoritate.*

Eandem veritatem probat S. Thomas hîc quæſt. 40. art. 4. multipliciter. In primis enim in argumento *ſed contra*, ſic diſcurrit: Divina myſteria debent eſſe magis ordinata, quàm humana: Sed humanorum officiorum ordo exigit, ut in quolibet officio præponatur unus, qui ſit princeps illius officij, ſicut præponitur militibus Dux, & inferioribus artificibus Architectus, qui *princeps operis* dicitur: Ergo ſimiliter Eccleſiaſticæ Hierarchiæ ordo expoſcit, ut Sacerdotibus præponatur aliquis, qui ſit Sacerdotum Princeps, & hic eſt Epiſcopus. Unde Dionyſius loco citato de Eccleſiaſtica Hierarchia, in ea ait primum eſſe Pontificem, à quo omnis ſacra poteſtas ad inferiores derivatur.

Deinde in corpore articuli ſic arguit: Omnis poteſtas quæ non poteſt exire in actum, niſi præſuppoſitis quibuſdam ordinationibus, dependet ab illa poteſtate quæ illas ordinationes facit: Atqui Sacerdos non poteſt abſolvere & ligare niſi præſuppoſitâ Prælati juriſdictione, quâ ſibi ſubdantur illi quos abſolvit: Ergo poteſtas Sacerdotalis ab Epiſcopali dependet, & illi inferior eſt.

Poſteà in reſp. ad 1. eandem veritatem demonſtrat ex eo quod novum Sacerdotium ita antiquo reſpondere debet, ut quod Aaron & filij ejus, & Levitæ fuerunt in veteri lege, hoc in Eccleſia ſint Epiſcopi, Preſbyteri, aut Diaconi, ſeu reliqui Eccleſiæ Miniſtri: ita ut Epiſcopi reſpondeant Aaroni; Preſbyteri filiis Aaronis, qui minores erant Sacerdotes, patri ſubjecti; Diaconi, & alij Miniſtri, Levitis, id eſt, alijs qui de Tribu Levitica oriundi erant, quamvis non eſſent filij Aaronis: At in lege veteri longè major erat poteſtas & juriſdictio Aaronis, quàm reliquorum Sacerdotum inferiorum; ille enim poterat ſemel in anno ingredi ſancta ſanctorum, quod alijs minoribus Sacerdotibus non licebat: Ergo ſimiliter in lege nova, Epiſcopus dignitate, authoritate, & poteſtate, cæteris præcellit Preſbyteris; eique ſoli ut Miniſtro ordinario competit conferre Sacramentum Confirmationis & Ordinis, & alios Preſbyteros ordinare; ratione cujus poteſtatis Epiſcopi à SS. Patribus dicuntur *Patrum progenitores*, quia progenerant Preſbyteros, qui patris officium erga fideles exercent, eos filios Dei per gratiam gignendo.

Demum S. Doctor in reſp. ad 3. ſic diſcurrit: *Sicut omnium rerum naturalium perfectiones præexiſtunt exemplariter in Deo, ita Chriſtus fuit exemplar omnium officiorum Eccleſiaſticorum; unde unuſquiſque Miniſter Eccleſiæ, quantùm ad aliquid gerit typum Chriſti; & tamen ille eſt ſuperior, qui ſecundum majorem perfectionem Chriſtum repræſentat: Sacerdos autem repræſentat Chriſtum in hoc quod per ſeipſum aliquod miniſterium implevit, ſed Epiſcopus in hoc quod alios miniſtros inſtituit, & Eccleſiam fundavit; unde ad Epiſcopum pertinet mancipare aliquid divinis officiis, quaſi cultum divinum, ad ſimilitudinem Chriſti, ſtatuens; & propter hoc etiam Epiſcopus ſpecialiter ſponſus Eccleſiæ dicitur, ſicut & Chriſtus.*

His addo quæ ſcribit idem S. Doctor 2. 2. quæſt. 184. art. 6. ad 2. quia veritatem Catholicam de ſuperioritate Epiſcopi ſupra Preſbyteros mirum in modum illuſtrant: *Epiſcopi* (inquit) *princi-*

paliter habent curam ovium ſuæ Diœceſis: Presbyteri autem Curati & Archidiaconi habent aliquas ſubminiſtrationes ſub Epiſcopis: Vnde ſuper illud 1. *ad Corinth.* 12. *Alij opitulationes, alij gubernationes, dicit gloſſa, opitulationes, id eſt, qui majoribus ferunt opem, ut Titus Apoſtolo; vel Archiadiaconi Epiſcopis: Gubernationes, ſcilicet minorum perſonarum prælationes, ut Presbyteri ſunt, qui plebi documento ſunt. Et Dionyſius dicit cap.* 5. *Eccleſ. Hierarchiæ, quod ſicut univerſalem Hierarchiam videmus in Ieſu terminatam; ita unamquamque functionem in proprio divino Hierarcha, id eſt Epiſcopo. Et diſt.* 16. *quæſt.* 1. *cap. Cunctis: Omnibus Preſbyteris & Diaconibus attendendum eſt, ut nihil abſque proprij Epiſcopi licentia agant. Ex quo patet quod ita ſe habent ad Epiſcopum, ſicut Balivi, vel Præpoſiti ad Regem; & propter hoc ſicut in mundanis poteſtatibus ſolus Rex benedictionem ſolemnem accipit, alij verò per ſimplicem commiſſionem inſtituuntur; ita etiam in Eccleſia cura Epiſcopalis cum ſolemnitate conſecrationis committitur: Cura autem Archidiaconatûs & Plebanatûs cum ſimplici injunctione: conſecrantur tamen in ſuſceptione Ordinis, ſcilicet antequam curam habeant.*

A

B

§. II.

Solvuntur objectiones Hæreticorum.

C

10. OBjiciunt primò Hæretici: Juxta Apoſtolum iidem ſunt Epiſcopi & Preſbyteri: Ergo Epiſcopus dignitate & poteſtate non eſt ſuperior Preſbyteris. Conſequentia patet, Antecedens probatur ex illo Pauli ad Philipp. 1. *Paulus & Timotheus ſervi Ieſu Chriſti, omnibus ſanctis qui ſunt Philippis, cum Epiſcopis & Diaconibus.* Quo loco Preſbyteri dicuntur Epiſcopi, non enim in una urbe multi fuiſſent Epiſcopi, ſi Epiſcopi nomen, ſummum aliquem Sacerdotem ſignificaret. Item 1. ad Timoth. 4. dicitur: *Noli negligere gratiam Dei quæ eſt in te, quæ data eſt tibi, per impoſitionem manuum Presbyterij*, ubi Epiſcopatum ad quem aſſumptus fuit Timotheus, Apoſtolus vocat Preſbyterium. Et Act. 20. idem Paulus vocavit ad ſe majores natu Eccleſiæ, id eſt Presbyteros, & tamen dùm eos alloquitur, Epiſcopos appellat, dicens: *Attendite vobis & univerſo gregi in quo vos Spiritus Sanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei.*

D

11. Reſpondeo negando Antecedens, & ad illius probationem dico, Apoſtolorum tempore nomina illa *Epiſcopus* & *Presbyter*, communia fuiſſe omnibus Sacerdotibus tam majoribus; quos nunc Epiſcopos dicimus, quàm minoribus, quos Preſbyteros appellamus; licèt res ipſæ & poteſtates ac officia diſtincta eſſent; unde non mirum quòd Apoſtolus locis citatis, Preſbyteros, Epiſcopos, & Epiſcopatum ad quem fuit aſſumptus Timotheus, Presbyterium appellaverit; quanquam juxta multos Patres, Preſbyterium ibi ſumatur pro cœtu ſeniorum ſeu Epiſcoporum, qui novo Epiſcopo manus imponunt. Hæc ſolutio & interpretatio deſumitur ex Chryſoſtomo homil. 1. in Epiſt. ad Philippenſes, ubi exponens illa verba, *cum Epiſcopis & Diaconibus*, hæc habet: *Quid hoc ſibi vult, ita ne unius civitatis plures erant Epiſcopi? Nequaquam, ſed hoc titulo deſignat Presbyteros, tunc enim temporis adhuc vocabulum erat commune.*

E

Objiciunt ſecundò difficilem locum Hieronymi, quo ſignificare videtur, Epiſcopos non eſſe jure divino Sacerdotibus ſuperiores, ſed tantùm ex conſtitutione & conſuetudine Eccleſiæ: nam in cap. 1. Epiſtolæ ad Titum, circa illa verba, *Et conſtituas per civitates Presbyteros*, ſic ait: *Idem eſt Presbyter, qui Epiſcopus; & antequam diaboli inſtinctu ſtudia in religione fierent, & diceretur in populis, Ego ſum Pauli, Ego Apollo, Ego verò Cephæ, communi Presbyterorum conſilio Eccleſiæ gubernabantur. Poſtquam verò unuſquiſque eos quos baptizaverat, ſuos eſſe putabat, non Chriſti, in toto orbe decretum eſt, ut unus de Presbyteris electus ſuperponeretur cæteris, ad quem omnis Eccleſiæ cura pertineret, & ſchiſmatum nomina tolleretur.* Et inferiùs ſubjungit: *Hæc adduximus, ut oſtenderemus apud veteres, eoſdem fuiſſe Presbyteros & Epiſcopos. Sicut ergo Presbyteri ſciunt, ſe ex Eccleſiæ conſuetudine, ei qui præpoſitus fuerit, eſſe ſubjectos: ita Epiſcopi noverint, ſe magis conſuetudine, quàm diſpoſitionis Dominicæ veritate, Presbyteris eſſe majores, & in commune debere Eccleſiam regere.* 12.

Huic difficillimæ objectioni non aliter reſpondet Michaël Medina lib. 1. de ſacrorum hominum continentia cap. 5. quàm ſuccumbendo difficultati, & concedendo reverâ Hieronymum cum Aërianis ſenſiſſe, Epiſcopos non eſſe jure divino, ſed ex conſuetudine tantùm & conſtitutione Eccleſiæ, Preſbyteris ſuperiores: quamvis (inquit) ob hujus S. Doctoris reverentiam, Eccleſia hunc errorem quem in Aërianis damnavit, in eo toleraverit, aut diſſimulaverit. 13.

Verùm hæc reſponſio temeritate non caret, quia non ſolùm tanto Patri & Doctori, ſed ipſi etiam Eccleſiæ injurioſa eſt, cui acceptionis perſonarum notam inurit: cùm enim (ut ait Bellarminus) Hieronymus poſt Aërium vixerit, cur, quæſo, Eccleſia unam atque eandem ſententiam in Aërio damnavit, & in Hieronymo toleravit? Nonne Aërio potiùs ignoſcendum fuit, qui ante definitionem Eccleſiæ peccaſſe videbatur, quàm Hieronymo, qui damnatam jam hæreſim ſequutus eſt? 14.

Reſpondent alij, initio naſcentis Eccleſiæ, omnes Presbyteros fuiſſe Epiſcopos, ſubindeque mirum non eſſe, quòd Hieronymus & alij SS. Patres dixerint, eo tempore Epiſcopos non fuiſſe majores Presbyteris. 15.

Sed hæc ſolutio non valet, quia Hieronymus loco citato Presbyterorum dignitatem adversùs inſolentiam Diaconorum tueri conatur, eamque demonſtrare nititur, ex eo quod Sacerdotalis dignitas æqualis eſt Epiſcopali; cùm Epiſcopi (inquit) magis conſuetudine, quàm diſpoſitionis Dominicæ veritate, ſint majores Preſbyteris, & initio naſcentis Eccleſiæ, communi Preſbyterorum conſilio, Eccleſiæ gubernarentur: Ergo non eâ ſolùm ratione cenſet, primos Preſbyteros fuiſſe pares Epiſcopis, quòd eſſent etiam ipſi veri Epiſcopi. 16.

Tertiò reſpondet Amicus, Hieronymum in ea quidem fuiſſe ſententia, quòd Epiſcopus jure divino non ſit Preſbytero ſuperior, ſed tantùm Eccleſiæ conſuetudine & ordinatione; nullo tamen pacto ſenſiſſe cum Aërio, quia ille negabat, etiam Eccleſiæ conſtitutione, Ordinem Epiſcopalem eſſe Preſbyterali ſuperiorem. 17.

Sed hæc quoque ſolutio, niſi aliquid ei addatur, non ſatisfacit; Aërius enim non ignorabat, 18.

nec negabat, secundùm Ecclesiæ leges, Episcopum Presbytero esse majorem, sed jure divino pares esse affirmabat. His ergo solutionibus prætermissis,

19. Ad objectionem respondeo, duo in Episcopali nomine & dignitate distinguenda esse, nempe potestatem Ordinis & potestatem jurisdictionis, quâ regit & gubernat Ecclesiam sibi commissam; à qua, licèt inferiori, nomen Episcopi desumptum fuit; nam ἐπίσκοπος idem est atque inspector & curator rei cujuspiam, & ut ait Hieronymus ipse in cap. 1. Epistolæ ad Titum, Episcopus est nomen officij, hoc est curationis & gubernationis. Quando ergo verbis in objectione citatis, dixit Episcopos magis consuetudine & ordinatione Ecclesiæ, quàm dispositionis Dominicæ veritate, Presbyteris esse majores; non loquitur de Episcopatu, quâtùm ad potestatē Ordinis (in ea enim Episcopos esse jure divino Presbyteris superiores, manifestè agnoscit in cap. 1. Epistolæ ad Titum, ubi sic ait: *Quid facit Episcopus, exceptâ ordinatione, quod non faciat etiam Presbyter?* id est facere possit) sed de potestate jurisdictionis seu regiminis Ecclesiæ, quā Episcopi habent supra Presbyteros; hanc enim præeminentiam jurisdictionis non competere Episcopis jure divino, sed tantùm Ecclesiastico, existimavit Hieronymus; idque ex parte verum est, Episcopi enim potestatem jurisdictionis non accipiunt immediatè à Christo (sicut potestatem Ordinis & characteris) sed habent ab ipso Summo Pontifice, cujus est eos Ecclesiis præficere, & Diœceses illis assignare ac dividere, prout ad Ecclesiæ bonum expedire judicaverit. Itaque Hieronymi sententia toto cœlo distat ab errore Aërij: nam in primis S. Hieronymus apertè docet, Episcopum esse majorem Presbytero, quantùm ad Ordinis potestatem, quod negabat Aërius, ut constat ex Epiphanio suprà relato. Deinde, quantùm ad potestatem jurisdictionis, Aërius non modò negabat jure divino in ea majorem esse Episcopum Presbytero, sed etiam contendebat, non rectè facere Ecclesiam, quod Episcopos Presbyteris anteponat. At S. Hieronymus, etsi jure divino agnoscere non videatur discrimen inter jurisdictionem Episcopi & Presbyteri, tamen agnoscit hoc ipsum discrimen tanquam legitimè, imò & necessariò, ad vitanda schismata, ab Apostolis introductum, initio nascentis Ecclesiæ, eo scilicet tempore quo cœpit dici in Ecclesia: *Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ.*

Articvlvs II.

An Episcopatus sit Ordo distinctus à Sacerdotio, vel solùm ejus extensio & complementum?

20. Ostendimus articulo præcedenti contra Hæreticos, Episcopatum esse gradum quendam & dignitatem in Ecclesiastica Hierarchia Sacerdotio sublimiorem, in quo conveniunt omnes Catholici, sed difficultas est & gravis controversia inter Doctores, an sit etiam Ordo distinctus à Sacerdotio, subindeque distinctum à Sacerdotali imprimat characterem, vel solùm sit extensio Sacerdotij, & excellentissimum quoddam ejus complementum? Canonistæ enim, præter Majores Ordines, & quatuor Minores, duos adhuc admittunt, nempe Episcopatum, & Psalmistatum, seu primam tonsuram. Ex Theologis verò Durandus, Cajetanus, Petrus à Soto, Bellarminus, Valentia, Martinonus, & alij, asserunt Episcopatum esse Ordinem distinctum à Sacerdotio. Oppositum docent omnes ferè antiqui Theologi, Magister sententiarum in 4. dist. 24. Littera L. S. Thomas hîc quæst. 40. art. 5. Albertus magnus, D. Bonaventura, Scotus, Richardus, Paludanus, falsò pro contraria sententia citatus, Dominicus Soto, & plures alij. Unde Azorius lib. 3. instit. parag. 2. relatâ censurâ Hugonis, quòd nullus nisi cœcus & inordinatus dubitet Episcopatum esse Ordinem distinctum, cùm singularem à Sacerdotio ordinationem requirat, subdit hæc verba: *Certè miror cur sic contra Theologos linguam laxaverit! Cœcus ergo ipsius judicio erit S. Thomas, cœcus S. Bonaventura, cœcus Scotus, Richardus, Albertus, qui sentiunt Episcopatum non esse Ordinem.* His omnibus adde ex Patribus Societatis Reginaldum, Henriquem, Comitolum, Amicum, & alios, asserentes Episcopatum non esse Ordinem à Sacerdotio distinctum. Quam sententiam probabilem censet Suarez tomo 3. in 3. partem disp. 11. sect. 3. parag. *solùm posset*; eamque novissimè amplexus est illustrissimus Dominus de Marinis, Avenionensis Archiepiscopus, tomo 2. in 3. p quæst. 40. supplem. art. 5. cap. 3. concluſ. 2. ubi docet quod Ordo Episcopalis non differt à Sacerdotio, per hoc quod dum Sacerdos in Episcopum consecratur, imprimatur in anima illius novus character, sed per hoc quod præexistens extenditur & perficitur; subindeque censet Episcopatum non esse Ordinem distinctum à Sacerdotio, sed ipsius Sacerdotij extensionem & complementum.

§. I.

Hæc sententia ut probabilior eligitur.

Dico igitur, Episcopatum non esse Ordinem distinctum à Sacerdotio, sed ipsius Sacerdotij extensionem, & excellentissimum ejus complementum.

Probatur primò authoritate Petri Damiani opusc. 6. cap. 15. hæc scribentis: *Ad instar septem donorum Spiritus Sancti, septem sunt Ordines Ecclesiastica dignitatis. Quod autem iis omnibus gradibus adhuc & alij præferantur, ut sunt Patriarchæ, Archiepiscopi, vel Episcopi, non tam novus Ordo suscipi, quàm in eodem Sacerdotio ipsi videntur excellentiùs sublimari.* Quo nihil clarius & expressius in favorem nostræ conclusionis dici potest. 21.

Probatur secundò ex Tridentino sess. 23. cap. & can. 2. ubi non nisi septem recensetur Ordines, incipiendo à Sacerdotio, ut à supremo, nullâ mentione factâ Episcopatûs: At si consecratio Episcopalis esset Ordo distinctus à Sacerdotio, eique superior, non debuisset Concilium recensendo Ordines, istum prætermittere, nec incipere à Sacerdotio, ut à supremo, sed ab Episcopatu: Ergo Concilium censet, consecrationem Episcopalem non esse Ordinem distinctum à Sacerdotio, sed duntaxat ejus extensionem & complementum. 22.

Nec refert quod cap. 4. & can. 6. definiat esse in Ecclesia Hierarchicum ordinem, divinâ ordinatione institutum, ad quem præcipuè pertinent Episcopi: Nam hîc per ordinem Hierarchicum 23.

Concilium non intelligit Sacramentum Ordinis, A
ſed gradum dignitatis, ut conſtat ex his verbis
capitis 4. citati: *Proinde ſacroſancta Synodus declarat, præter cæteros Eccleſiaſticos gradus, Epiſcopos, qui in Apoſtolorum locum ſucceſſerunt, ad hunc Hierarchicum ordinem præcipuè pertinere.*

24. Non valet etiam, ſi cum aliquibus Recentioribus dicas, ideò à Concilio inter Ordines non numerari Epiſcopatum, quia eſt cauſa cæterorum Ordinum. Nam etſi Epiſcopatus ſit cauſa Ordinum, adhuc debuiſſet inter Ordines numerari, ſi ſit Ordo diverſus à Sacerdotio, diſtinctumque imprimat characterem; quia cùm Ordines diſtinguantur inter ſe per diverſas habitudines ad Euchariſtiam, non ſolùm debuiſſent numerari Ordines, qui vel ad illam diſponunt, vel immediatè B
efficiunt, ſed etiam qui ei idoneos miniſtros præparant. Unde nulla alia probabilis ratio aſſignari poteſt, cur Concilium recenſendo Ordines, Epiſcopatum omiſerit, & à Sacerdotio ut à ſupremo incœperit, niſi quia exiſtimavit, Epiſcopatum non eſſe Ordinem diſtinctum à Sacerdotio, ſed ejus extenſionem, & complementum.

25. Probatur tertiò ratione D. Thomæ: Tota Ordinum diſtinctio ſumitur penes habitudinem quam dicunt ad Euchariſtiam, ad quam ut ad finem ordinantur, ut conſtat in Sacerdotio, Diaconatu & Subdiaconatu, & quatuor Minoribus: C
Sed Epiſcopatus non aliam dicit habitudinem ad Euchariſtiam, præter eam quam importat Sacerdotium; non enim poteſt eam magis conſecrare Epiſcopus, quàm ſimplex Sacerdos: Ergo Epiſcopatus non eſt Ordo diſtinctus à Sacerdotio.

26. Reſpondent Adverſarij, negando Minorem: Epiſcopatus enim (inquiunt) dicit habitudinem aliquam indirectam ad Euchariſtiam, quam non dicit Sacerdotium; ſiquidem præter poteſtatem conſecrandi Euchariſtiam, in qua convenit cum Sacerdotio, habet virtutem illam transfundendi in alios, & ad conſecrandum & ordinandum miniſtros Euchariſtiæ: unde per habitudinem illam indirectam, in ratione ſpecialis Ordinis, à Sacer- D
dotio diſtincti, conſtituitur.

27. Verùm ex hac ſolutione & doctrina manifeſtè ſequitur, Epiſcopatum eſſe Ordinem inferiorem Sacerdotio, & ipſo ignobiliorem; habitudo enim indirecta ad Euchariſtiam, ſeu poteſtas conſecrandi illius miniſtros, minùs perfecta eſt, habitudine directâ ad illam, ſive poteſtate ipſam conſecrandi, quâ nihil datur præſtantius & divinius in ordine ſupernaturali: Ergo ſi per habitudinem indirectam ad Euchariſtiam, Epiſcopatus conſtituatur in ratione ſpecialis Ordinis, diſtincti à Sacerdotio, manifeſtum eſt, ipſum eſſe Ordinem Sacerdotio inferiorem.

28. Probatur quartò ratione Paludani, quam ſub hac forma proponit P. Baronius in libro Apologetico pro Ordine Prædicatorum lib. 2. ſect. 1. parag. 3. Si Epiſcopatus eſſet Ordo ſpecie diſtinctus à Sacerdotio, vel illi eſſet par & æqualis, vel ſuperior, vel minor? Pares eſſe repugnat, ex illa lege quâ diverſæ rerum eſſentiæ minùs poſſint eſſe æqualis perfectionis, quàm diverſi numeri pares, quorum tota ratio in æqualitate conſtat. Nec ſuperior eſſe poteſt character Epiſcopalis Sacerdotali, cùm poteſtas in corpus Chriſti naturale, propria Sacerdotio, præſtet poteſtati in corpus myſticum, quam Epiſcopatus addit. Inferiorem verò eſſe minimè convenit, cùm Epiſcopatus ſit quaſi apex Sacerdotij, & Epiſcopus E
ſupremum Sacerdotij gradum occupet: Ergo Epiſcopatus non eſt Ordo diſtinctus à Sacerdotio.

Probatur quintò ex inconvenienti quod ſequitur ex adverſa ſententia. Si enim Epiſcopatus eſſet Ordo diſtinctus à Sacerdotio, & diſtinctum illi adderet characterem, poſſet validè ſuſcipi ante Sacerdotium, ejuſque ordinatio eſſet valida, quamvis illicita; ſicut qui ante Diaconatum ordinaretur Sacerdos, verus eſſet Sacerdos, ut colligitur ex capite *Tuæ litteræ*, de Clerico per ſaltum ordinato. Ex quo ulteriùs ſequeretur quod ſicut Subdiaconus qui per ſaltum, non præmiſſo Ordine Diaconatûs, eſſet ordinatus Sacerdos, poſſet omnia munia Diaconi validè exercere, eò quòd ſuperior Ordo virtute contineat reliquos inferiores; ita Diaconus, qui non præmiſſo Sacerdotio, conſecraretur Epiſcopus, ob eandem rationem, validè poſſet omnia munia Sacerdotalia exercere, ſubindeque conſecrare corpus Chriſti, & à peccatis abſolvere, quamvis non eſſet Sacerdos, quod abſurdum eſt. 29.

30. Nec valet quod dicunt Adverſarij, ut vim hujus argumenti infringant, quod licèt Epiſcopatus ſit ſuperior Sacerdotio, ſicut Sacerdotium aliis Ordinibus, diverſâ tamen ratione; Sacerdotium enim eminenter continet inferiores Ordines, Epiſcopatus verò non eſt ſuperior Sacerdotio eò quòd eminenter illud contineat, ſed quia præter poteſtatem Sacerdotij, quam intrinſecè, formaliter, & eſſentialiter includit, addit etiam poteſtatem conferendi Ordines, & Sacramentum Confirmationis: ex qua differentia (inquiunt) oritur, quod licèt ſi Sacerdotium non præmiſſo Diaconatu conferretur, validè collatum eſſet, Epiſcopatus tamen collatus ei qui non eſſet Sacerdos, foret irritus. Non valet, inquam, hæc reſponſio; ſi enim Epiſcopatus ſit Ordo realiter diſtinctus à Sacerdotio, ſpecie differt ab illo: Sed una ſpecies non includit formaliter alteram, licèt eam poſſit continere virtualiter vel eminenter, ut patet inductione: Ergo ſi Epiſcopatus ſit Ordo realiter diſtinctus à Sacerdotio, non poteſt formaliter illud continere, ſed virtualiter tantùm vel eminenter, ſicut Sacerdotium eminenter continet inferiores Ordines, ſubindeque ratus & validus erit Epiſcopatus, collatus non præmiſſo Sacerdotio, ſicut & ipſum Sacerdotium, non præmiſſo Ordine Diaconatûs collatum, validum eſt.

31. Dices: Licèt poteſtas abſolvendi à peccatis diſtinguatur realiter à poteſtate conſecrandi corpus Chriſti, ſi tamen non præmiſſâ poteſtate conſecrandi conferretur, rata non eſſet, nec valida: Ergo ex eo quod Epiſcopatus ſit Ordo realiter diſtinctus à Sacerdotio, non rectè infertur, illum poſſe validè conferri, non præmiſſo Sacerdotio.

Verùm hæc inſtantia magis confirmat quàm infirmet rationem noſtram: Ideò enim poteſtas abſolvendi nulla eſt, non præmiſſâ poteſtate conſecrandi, quia non eſt character, ſed characteris extenſio & complementum intrinſecum: Ergo ſi è contra poteſtas Epiſcopalis ſit character diſtinctus realiter à charactere Sacerdotali, non verò ejus extenſio & complementum, conſecratio Epiſcopalis erit rata & valida, etiam non præmiſſo Sacerdotio.

Demum ſuaderi poteſt concluſio hoc diſcurſu: Si verum eſt in naturalibus hoc axioma: *Non ſunt multiplicanda entia abſque urgenti neceſſitate*, à fortiori verum erit in ſupernaturalibus, cùm gratia magis abhorreat à ſuperfluo, quàm natura, &

ne dicamus Deum plures actiones ſupra naturam producere, quàm ſint neceſſariæ ad effectum quem intendit: Sed Epiſcopus poteſt munia Epiſcopalia exercere, putà conferre Sacramentum Confirmationis, & Ordinis, per characterem Sacerdotalem, ut habet adjunctum modum aliquem phyſicum & ſupernaturalem, quo completur, & ad munia illa extenditur, ut patebit ex ſolutione objectionum; & conſtat exemplo characteris Sacerdotalis, qui ſe extendit ad corpus Chriſti myſticum, & poteſtatem recipit abſolvendi à peccatis, abſque novi characteris additione, per hoc ſolùm quod modum aliquem ſupernaturalem recipiat; alioquin tot eſſent admittendi characteres, quot ſunt actiones ſupernaturales & hierarchicæ, quæ à Sacerdote vel Epiſcopo exercentur; & ſic alius daretur character ad conſecrandum corpus Chriſti, alius ad baptizandum, alius ad confirmandum, alius ad conferendum Sacramentum Extremæ-Unctionis, alius ad abſolvendum à peccatis; quod nullus Theologorum dixit: Ergo &c.

A

B

§. II.

Solvuntur objectiones.

32. OBjicies primò: Conſecratio Epiſcopi eſt Sacramentum, ſubindeque ſub aliqua ex ſeptem ejus ſpeciebus continetur: Sed non poteſt ad aliam ſpeciem Sacramenti pertinere, quàm ad Ordinem: Ergo eſt Ordo diſtinctus à Sacerdotio. Major in qua eſt difficultas probatur primò ex SS. Patribus, qui dum loquuntur de conſecratione Epiſcopi, ipſam appellant Sacramentum. Nam S. Leo Epiſt. 81. ordinationem Pauli & Barnabæ, quâ fuerunt conſecrati Epiſcopi Act. 13. *benedictionis Sacramentum* vocat. Et Gregorius lib. 4. in primi Regum cap. 5. unctionem ejus qui in culmine ponitur, Sacramentum eſſe aſſerit.

Secundò probatur eadem Major: Si Ordinatio Epiſcopalis non ſit Sacramentum, non poſſumus ex Scripturis apertè probare, Ordinem eſſe Sacramentum; loca enim Scripturæ, ex quibus id probant Catholici (nimirum 1. ad Timoth. 4. *Noli negligere gratiam quæ eſt in te &c. cum impoſitione manuum Presbyterij*, & 2. ad Timoth. 1. *Admoneo te ut reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum.*) intelliguntur de Ordinatione Epiſcopali, quia agunt de ordinatione Timothei, qui fuit Epiſcopus à Paulo ordinatus, ut docent omnes Interpretes.

Tertiò probatur ratione: Conſecratio Epiſcopalis cauſat gratiam, ut conſtat duplici Apoſtoli teſtimonio, jam citato: Ergo eſt verum Sacramentum.

33. Reſpondeo negando Majorem, & ad primam ejus probationem dico, SS. Patres citatos vel loqui de ordinatione & unctione, quæ non ſolùm Epiſcopalis, ſed etiam Sacerdotalis eſt; vel ſi loquantur de conſecratione & unctione ſolùm Epiſcopali, eam vocant Sacramentum, quia eſt complementum Sacramenti, nempe Sacerdotij.

34. Ad ſecundam nego ſequelam; ſufficit enim quod Epiſcopatus ſit complementum intrinſecum Sacramenti Ordinis, ut ex Scripturis in quibus eſt ſermo de ipſo, colligamus Ordinem eſſe verum Sacramentum; quandoquidem impoſſibile eſt quod Ordo compleatur in ratione Sacramenti, per Epiſcopatũ, niſi Ordo ſit Sacramentũ.

Ad tertiam reſpondet Soto, negando Antecedens, exiſtimat enim per conſecrationem Epiſcopalem non conferri gratiam; quia gratia, inquit, in Sacramento Ordinis, non confertur ad illa officia exercenda quæ ſpectant ad juriſdictionem & gubernationem corporis myſtici, ſed ad illa tantùm quæ pertinent ad poteſtatem Ordinis Sacramentalis, quæ ſcilicet ordinantur ad conſecrationem corporis Chriſti: Conſecratio verò Epiſcopalis ordinatur ſolùm ad gubernationem corporis myſtici, non verò ad conſecrationem Corporis Chriſti.

Verùm hæc ſolutio & doctrina repugnat 35.
SS. Patribus aſſerentibus in conſecratione Epiſcopali conferri gratiam: Anacletus enim Epiſt. 2. cap. 1. de unctione Epiſcoporum ſic loquitur: *Omnis ſanctificatio conſtat in Spiritu Sancto, cujus virtus inviſibilis ſancto Chriſmati eſt permixta.* Quibus verbis ſignificat, Epiſcopos ſanctificari per unctionem Chriſmaticam, quâ conſecrantur. Ambroſius de dignitate Sacerdotali cap. 5. *Si gratiam* (inquit) *non accepiſti, quomodo Epiſcopus fieri potuiſti?* Et paulò inferiùs: *Quis dat Epiſcopalem gratiam, Deus, an homo? Reſpondes ſine dubio Deus, ſed tamen per hominem dat Deus.*

C Theodoretus etiam lib. 4. Eccleſiaſticæ hiſtoriæ cap. 23. de Moyſe Anachoreta in Epiſcopum conſecrando, hæc ait: *Vbi vidit Lucium ſibi manum imponere velle: Abſit, inquit, ut tua manus me conſacret: nam tuâ invocatione Spiritûs Sancti gratia in neminem deſcendit.* Demum S. Thomas 1. ad Timoth. 4. lect. 4. dicit impoſitionem manuum quâ Timotheus ordinatus eſt Epiſcopus, ſignificaſſe collationem gratiæ. Et 2. ad Timoth. 1. lect. 1. loquens etiam de Ordinatione Timothei, ait ipſi fuiſſe datam gratiam Spiritûs Sancti in impoſitione manuum.

Confirmatur: Tridentinum ſeſſ. 23. can. 4. ſic 36.
habet: *Si quis dixerit per ſacram ordinationem*
D *non dari Spiritum Sanctum, ac proinde fruſtrà Epiſcopos dicere, Accipe Spiritum Sanctum &c. anathema ſit:* Atqui ex uſu Eccleſiæ, in ordinatione Epiſcoporum hæc eadem verba proferuntur: Ergo in illa confertur gratia. Et certè mirum eſſet quod in ordinatione Exorciſtæ vel Oſtiarij conferretur gratia, & non in conſecratione Epiſcopi: ſiquidem eligitur Epiſcopus ad officium multò excellentius: *Epiſcopum enim oportet judicare, interpretari, conſecrare, ordinare, offerre, baptizare, & confirmare*, ut habetur in Pontificali. Ut ergo hæc debitè & rectè præſtet, opus eſt ut in conſecratione, & congruâ poteſtate, & abundanti gratiæ theſauro ditetur. Unde

E Ad argumentum reſpondeo, conceſſo Antece- 37.
dente, negando Conſequentiam, ut enim conſecratio Epiſcopalis cauſet gratiam, non requiritur neceſſariò quod ſit Sacramentum, ſed ſufficit quod ſit excellentiſſimum quoddam complementum Sacramenti, ſcilicet Sacerdotij; ut patet in ceremonia illa quâ confertur Sacerdoti jam ordinato poteſtas ad abſolvendum à peccatis, per impoſitionem manuum Epiſcopi, & verba illa, *Accipe Spiritum Sanctum &c.* licèt enim tunc Sacerdoti nova gratia conferatur, tamen ceremonia illa non eſt Sacramentum diſtinctum à conſecratione Sacerdotali, quæ fit in contactu calicis, in quo character Sacerdotalis imprimitur, ſed tantùm complementum & extenſio Sacerdotij, in ordine ad actum, corpus Chriſti myſticum reſpicientem, nempe abſolutionem à peccatis. Idem cum proportione de conſecratione Epiſcopali di-

cendum est, ut magis constabit ex dicendis in solutione objectionis sequentis.

38. Objicitur ergo secundò: Confecratio Episcopalis confert characterem distinctum ab eo qui imprimitur in collatione Sacerdotij: Ergo est Ordo distinctus à Sacerdotio. Consequentia patet, ubi enim sunt diversi characteres, non possunt non esse distincti Ordines, cùm Ordo sit signaculum quo character seu spiritualis potestas confertur. Antecedens verò probatur: In consecratione Episcopali nova datur potestas confirmandi, & Ordines conferendi: Ergo per illam imprimitur novus character, cùm nomine characteris nihil aliud intelligatur, quàm spiritualis potestas exercendi actus aliquos supernaturales & hierarchicos, quales sunt confirmare, & Ordines conferre.

39. Respondeo negando Antecedens, consecratio enim Episcopalis non confert novum characterem, sed duntaxat characterem Sacerdotalem complet & extendit, causando in eo novum modum realem & physicum quem antea non habebat, ratione cujus extenditur ad ministrandum & conficiendum duo alia Sacramenta, quæ non potest simplex Sacerdos, saltem ex vi præcisè suæ ordinationis, ministrare vel conficere: Est autem modus ille indelebilis, sicut ipse character. Quod potest explicari exemplo suprà adducto potestatis physicæ ad absolvendum à peccatis, quam recipit Sacerdos in sua ordinatione; hæc enim non habet rationem characteris, sed modi realis intrinseci & physici, characterem Sacerdotalem, in contactu calicis antea impressum, extendentis ad corpus Christi mysticum, sive ad ipsius membra instrumentaliter physicè mundanda à peccatis. Quare Episcopatus nihil aliud est præter Sacerdotium perfectum, & sicut puer & vir perfectus in eo differunt, quòd puer in ratione hominis sit imperfectus, nec vim habeat gignendi sibi simile; vir autem in ratione hominis sit perfectus, & alios possit generare; ita etiam simplex Sacerdos suo modo est imperfectus, nec potest alios Sacerdotes spiritualiter gignere vel consecrare; Episcopus autem id potest.

ARTICVLVS III.

Vtrum necessariò requirantur tres Episcopi ad unius consecrationem, adeò ut Summus Pontifex in eo dispensare non possit?

40. DIco primò, omnino certum est, saltem ex constitutione Ecclesiæ, requiri ad minus tres Episcopos, ut unus consecretur. Patet tum ex praxi Ecclesiæ, tum ex Concilio Carthaginensi 4. cap. 2. ubi sic dicitur: *Episcopus cùm ordinatur, duo Episcopi ponant & teneant Evangeliorum codicem super caput & cervicem ejus, & uno super eum fundente benedictionem, reliqui omnes Episcopi qui adsunt, manibus suis caput ejus tangant.* In hunc sensum Chrysostomus, Oecumenius, Theodoretus, Theophilactus, & alij SS. Patres explicant verba illa Apostoli 1. ad Timoth. 4. *cum impositione manuum Presbyterij*, id est cœtûs Seniorum, seu Episcoporum, qui manus supra consecrandum imponunt.

41. Confirmatur ex facto Apostolorum, nam ut refert Anacletus Epist. 2. Jacobus primus Hierosolymorum Episcopus, ordinatus fuit à Petro, altero Jacobo, & Joanne, ejus ordinationi assistentibus & cooperantibus, quo facto formam (inquit Pontifex) dederunt successoribus suis, *ut non minùs quàm à tribus Episcopis, reliquisque omnibus assensum præbentibus, ullatenus Episcopus ordinetur.* Unde Damasus Papa Epist. 4. ut probet illos Chorepiscopos, qui ab uno tantùm Episcopo consecrati erant, non posse ullum munus Episcopi validè obire, subdit: *Quod enim Episcopi non sint, qui minùs quàm à tribus sunt ordinati Episcopi, omnibus patet.* Item Joannes III. in Epistola ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ: *Omnia quæque* (inquit) *magna Concilia affirmant, eum non esse Episcopum, qui minùs quàm à tribus Episcopis, authoritate etiam Metropolitani, fuerit factus.* Et Concilium Regiense cap. 10. ait, Canones definire irritam esse ordinationem Episcoporum, quàm pauciores quàm tres Episcopi faciunt.

42. Dices, Canone 1. Apostolorum dicitur, Episcopum debere à duobus vel tribus ordinari: Ergo tres non sunt necessarij.

Respondeo, hoc ita intelligendum esse, quòd Episcopus debeat ordinari à duobus vel tribus, præter ipsum Metropolitanum, qui præsupponitur necessariò debere adesse; atque ita Episcopum à tribus ad minus ordinari debere.

Dico secundò, Probabilius est, non posse ex dispensatione Summi Pontificis, unicum Episcopum alium consecrare. Est contra Vazquem, Coninckum, Amicum, & alios Recentiores.

43. Probatur: Non potest Summus Pontifex dispensare in his quæ sunt de jure divino, sive ex Christi institutione: Sed ex Christi institutione habemus, quod consecratio Episcopi fieri debeat non minùs quàm à tribus Episcopis: Ergo in hoc Summus Pontifex dispensare nequit. Major constat, Minor verò probatur primò ex Epistola Aniceti Papæ ad Episcopos Galliæ cap. 1. ubi postquam retulit verba Anacleti dicentis in Epistola 2. decretali Hierosolymorum primum Episcopum, beatum Jacobum, qui justus dicebatur, à Petro, Jacobo, & Joanne Apostolis, fuisse ordinatum, ista subjungit: *Si autem non minùs quàm à tribus Apostolis, tantus fuit ordinatus Episcopus, patet profectò, eos formam,* INSTITUENTE DOMINO, *tradidisse, non minùs quàm à tribus Episcopis, Episcopum ordinari debere.* Ubi expressè dicitur Apostolos hanc formam ordinandi Episcopum, non minùs quàm per tres alios, nobis tradidisse ex institutione Domini sive Christi.

44. Probatur secundò eadem Minor ratione destruente præcipuum fundamentum doctrinæ Adversariorum: Si tres Episcopi ex statuto solùm Ecclesiæ, non verò etiam ex Christi institutione, requirerentur ad consecrationem alterius, maximè quia, ut ipsi contendunt, præter unum, alij duo, solùm ad testimonium ordinati requiruntur tanquam assistentes, ne videlicet tyrannica unius Episcopi authoritas, aliquid contra fidem Ecclesiæ tentet: Sed falsum est quod ex tribus Episcopis concurrentibus ad consecrationem quarti, duo ut testes solùm, & non etiam ut consecrantes concurrant; aliàs enim non deberent simul cum ordinante ea facere in quibus ex Patrum sententia, consecratio Episcopi essentialiter consistit; nimirum manus imponere capiti ordinandi; & dicere *Accipe Spiritum Sanctum &c.* sicut faciunt, sed tantùm suâ præsentiâ huic ordinationi adesse: Ergo &c.

45. Contra istam conclusionem objicitur primò liber

liber Constitutionum D. Clementis cap. 27. aliàs 32. ubi dicitur, quod *si necessitas urgeret* (Episcopum) *ab uno ordinari, quòd propter persecutionem aut aliam causam, plures adesse non possint, afferatur decretum commissionis plurium Episcoporum*: Ergo censet in casu necessitatis, unicum Episcopum alium posse consecrare.

46. Verùm hoc non urget, quia constat libros constitutionum Clementis Romani, variis in locis fuisse corruptos: Locum verò citatum fuisse ex corruptis, colligitur primò ex eo quod idem Clemens ante verba relata referat hæc verba Simonis Apostoli: *Ego Simon Cananæus constituo à quot Episcopis debeat ordinari Episcopus, scilicet à duobus, aut tribus.* Si enim hæc constitutio Apostolica vera esset, falsum esset, ex constitutione Ecclesiæ & Apostolorum, requiri ad minus tres Episcopos, ut unus consecretur; duo enim sufficerent, etiam de lege ordinaria; quod non admittunt Adversarij, & falsum esse constat ex dictis in prima conclusione. Secundò, ex eo quod verba illa Clementis, *Afferatur decretum commissionis plurium Episcoporum*, supponant, non tantùm Summum Pontificem, sed alios etiam inferiores Episcopos, posse facultatem concedere quod ab uno solùm Episcopo alter consecretur; quod ipsi Adversarij non admittunt, facultatem hanc soli summo Pontifici, cui totius Ecclesiæ regimen commissum est, concedentes.

47. Objicitur secundò: Gregorius Magnus concessit Augustino, Anglorum Episcopo, ut ipse solus Episcopum consecraret, donec essent plures qui simul possent alios ordinare; ita enim legitur inter ejus decreta, in responsionibus ad interrogationes Augustini cap. 8. quæ sunt in tomo secundo Conciliorum: Ergo ex dispensatione Summi Pontificis, unicus Episcopus alium consecrare potest.

48. Respondeo quod licèt hoc factum D. Gregorij ita habeatur tomo 2. Conciliorum Surij, locum tamen esse mendosum, apertè colligitur, tum ex contextu totius capitis, in quo multa sunt sine sensu; tum ex responsione ipsius D. Gregorij ad eundem Augustinum Anglorum Episcopum, quæ habetur in fine libri duodecim Epistolarum Regiſtri, sic enim legitur: *Et quidem etiam in Anglorum Ecclesia, in qua adhuc tu solus Episcopus inveniris, ordinare Episcopum aliter nisi cum Episcopis potes; nam quando de Gallia Episcopi veniunt, illi in ordinatione Episcopi testes tibi assistant.* Quæ verba sententiam nostram probant & valde confirmant. Si enim posset Summus Pontifex dispensare in jure requirente tres Episcopos ad consecrationem Episcopi, omnino credibile est, quod D. Gregorius in tanta necessitate dispensasset.

TRACTATUS OCTAVUS.

De Sacramento Matrimonij.

Ad quæſtionem 41. ſupplementi, & alias ſequentes.

PRÆFATIO.

TSI è Theologis plurimi ſoleant de Matrimonij Sacramento tractatum prætermittere, quòd ad Iuriſperitos & Canoniſtas pertinere magis quàm ad Theologos videatur: attamen rem gratam Lectoribus me facturum exiſtimavi, ſi cæteris Theologiæ Tractatibus, etiam hunc adjungerem; ut Theologiæ noſtræ velut integro corpori pars nulla deeſſet, & difficultates quæ plurimæ in hoc Tractatu & graves occurrunt, de quibus jus eſt Theologis, ut pronuntient, & ſuam ſententiam proferant; eodem ordine, eâdem methodo, ijſdem D. Thomæ principiis explicatas, ſtudioſi doctrinæ Thomiſticæ reperirent. Nec verò adeò facilem hanc tractationem quis exiſtimet, ut non opus ſit Theologici & Scholaſtici laboris & acuminis diligentiam omnem & ſolertiam advocare; cùm Auguſtinus, quem meritò inter Eccleſiæ Patres & Doctores, acumine, & vi ingenij, aquilam dixeris, adeò difficilem exiſtimaverit, ut ita de ſe dixerit aliquando: Quæſtionem de conjugiis obſcuriſſimam & implicatiſſimam eſſe non neſcio, nec audeo profiteri, omnes ſinus ejus, vel in hoc opere, vel in alio, me adhuc explicaſſe, vel jam poſſe ſi urgear explicare. *Sed obſcuritati & difficultati non exiguæ, accedit argumenti dignitas, quæ ſanè exigit, ut inter ſacras Theologiæ Tractationes, hæc de Matrimonio recenſeatur, cùm hoc Sacramentum plures dotes habeat, quibus aliis Eccleſiæ Sacramentis præſtantius eſt, ea ſuperat, & ab Apoſtolo Sacramentum magnum dici potuit in Chriſto & Eccleſia. Nemo neſcit plurima eſſe, & commendatione digniſſima, quæ conjugium habet, ut naturæ bonum, ut individua duorum ſocietas, ut civilis contractus, & totius humani generis fons, quæ potiſſimùm Iuriſconſulti ſpectant, quibus tædarum & primi fœderis, unde cætera inter homines fœdera originem ducunt, neceſſitatem & honeſtatem attollunt. Sapienter Iuſtinianus Imperator dixit,* Matrimonium ſic eſſe honeſtum, ut humano generi videatur immortalitatem artificioſam introducere, & ex filiorum procreatione renovare genus humanum. *Et Iuſtinus minor conjugiis familias ſobolem, civitates frequentiam, Reſpublicas ſalutem debere dixit:* Nihil (*inquit*) in rebus mortalium perinde venerandum eſt atque Matrimonium, quippe ex quo liberi, omniſque deinceps ſobolis ſeries exiſtat, quòd regiones, atque civitates frequentes reddat, inde denique optima Reipublicæ coagmentatio fiat. *Demum Plato lib. de Legibus:* Oportet (*inquit*) parentes gignere & educare liberos; qui vitam tanquam lampadem poſteris tradant, ut ſint ſemper aliqui Deum colentes, juxta ipſius legem. *Neque eam dignitatem conjugij SS. Patres prætereunt. Ambroſius fœcunditatem parientium, divinum munus eſſe dixit, quo debeant parentes gratias agere, quia generaverunt; filij, quia geniti ſunt, fidei & religionis Sacramentorum participes futuri; patres, quia conjugij præmiis in ſuſcepta prole honorantur. Vnde* (*inquit*) *æquum eſt,* ut in Dei laudem vernet terra, quia colitur; mundus quia cognoſcitur; Eccleſia quia devotæ numero

Lib. 1. de adulterinis cõjugiis.

Novellâ 22.

Novellâ 2.

Lib. 1. in Lucam.

Plebis augetur. *Quin etiam si quis à D. Cyrillo Alexandrino postulet, cur existimaverit, Christum virginitatis prolem, Virgine parente genitum, Canæ nuptiis interesse voluisse? hanc potissimùm rationem reddet,* ut nativitatis nostræ principium, quantùm ad carnem attinet, sanctificaret. Exigebat enim ipsâ carnis propagatione acceptæ infirmitas, eum qui totam naturam hominis, in meliorem ac feliciorem statum reparabat, non solùm natis jam hominibus benedicere, verùm etiam nascituris gratiam præparare, & aditum illorum ad hanc mortalem vitam, & authoritate miraculi, & suæ majestatis præsentiâ consecrare. *Lib. 2 in Ioan. cap. 2.*

Hæc sanè præstantissima sunt: hæc præclara conjugiorum commendatio, si vel ea solùm quæ intra naturæ limites habent, in mortalitatis subsidium, Rerumpublicarum salutem, civitatum frequentiam, & ad sancienda hominum fœdera, suis laudibus celebrentur. Sed quàm multis partibus hæc infra eam commendationem jacent, quâ Apostolus Matrimonium dixit esse magnum Sacramentum in Christo & Ecclesia! Hæc una est singularis, & ingens laudum & commendationis materia, quâ cætera Ecclesiæ Sacramenta, Matrimonii Sacramentum superat, & longè antecedit. Non negaverim equidem Sacramentum Matrimonii, ut signum practicum, & efficacem causam gratiæ, infimum inter Sacramenta gradum tenere, & parùm ad Spiritualis & cœlestis vitæ officia, ad quæ Sacramenta ordinantur, assurgere. Verùm nemo etiam neget, ut signum speculativum, & sacrarum rerum symbolum, cætera Sacramenta superare, iisque sanctius esse, triplici significatione, quâ præcipua Religionis & fidei mysteria repræsentat. In primis enim fidelium conjugium, quod (ut inquit Tertullianus) Ecclesia conciliat, confirmat oblatio (*scilicet Missæ Sacrificium*) & obsignant Angeli, *sacrum signum est castissimi fœderis, & unionis Dei cum anima, quam sibi per fidem desponsare Scriptura dixit; cui dotis nomine virtutes, & cœlestia charismata, atque ipsum donorum authorem Spiritum Sanctum infundit. Sed præterea Sacramentum est in Christo & Ecclesia, & symbolum fœderis, quo Ecclesiam Christus suo Sanguine mundatam, & detersis maculis, gloriosam sibi sponsam conjunxit. Ac demum Matrimonium, quo utriusque conjugis fit una caro, eximiam illam & singularem unionem significat, quâ Verbum naturam humanam sibi vinculo nunquam solvendo copulavit, quo bonorum ac malorum fit hinc inde communio, & ex utroque Deo & homine una Persona consurgit. Quis neget significatione hujus triplicis unionis, & fœderis, cujus Matrimonium symbolum est, cætera Religionis Sacramenta superare, & mysteriorum quæ maxima sunt, & fides docet, imaginem exhibere? Verùm id maximè congruum erat, atque ipsa conjugij conditio, quæ suâpte naturâ & usu hominem deprimit, suo quodammodo jure postulabat, ut eam depressionem Sacramenti magnitudo compensaret, & erigeretur animus cœlestium rerum contemplatione, quarum conjugium sacrum signum institutum est. Atque hanc forsitan divini consilij rationem fuisse, nec temerè suspicari licet, cùm Deus mulierem, postea connubio copulandam, ex latere viri formaturus, in Adamum soporem immisit, ipsumque in extasim rapuit, & ut Augustinus dixit, angelicæ curiæ participem effecit. Cur enim Adamus, cùm futura ipsi sponsa paratur, ad cœlestem curiam evehitur, cœlestium choris & ordinibus interest, & nisi clarâ Dei visione fruitur, quod quidam arbitrantur, divino lumine, & prophetiæ pari, perfunditur, fideique Sacramenta edocetur? Hoc scilicet primo connubio debebatur, ne primus homo mysteria nesciret quorum conjugium jamjam ineundum, symbolum futurum erat, & agnosceret illud unionem triplicem, triplexque fœdus repræsentare, Verbi cum natura humana, Christi cum Ecclesia, Dei cum anima, quam sibi hîc per fidem desponsat, in cœlis clarâ visione, æternùm copulat. Hæc præcipua sunt* (AMICE LECTOR) *quæ in Tractatum de Sacramento Matrimonij, quâdam veluti prævisione, visum est præmittere, antequam ad ea quæ majorem operam postulant, properarem.* *Osea 2*

DISPVTATIO PRIMA.

De Matrimonio ſecundùm ſe.

Ad quæſt. 41. ſupplementi.

CVm Matrimonium conſiderari poſſit, vel ut contractus civilis eſt, & in officium naturæ inſtitutum; vel ut inſtitutione & authoritate Chriſti, ad eſſe Sacramenti, animoſque conjugum ſanctificandos, evectum; ſecundùm utramque rationem de eo nobis in hoc Tractatu agendum eſt; cùmque prior conſideratio ut fundamentum præſupponatur ad poſteriorem, & prius ſit (ut ait Apoſtolus) quod eſt animale, quàm quod eſt ſpirituale, de matrimonio ut eſt in officium naturæ priùs agemus; deinde illud, ut Sacramentum eſt, conſiderabimus. A

Articvlvs Primvs.

Quid ſit Matrimonium, ſeu in quo formaliter & quidditativè conſiſtat?

§. I.

Quibuſdam præmiſſis, difficultas reſolvitur.

MAtrimonium à matre dicitur, eò quòd ineatur ut uxor mater fiat, inquit D. Auguſtinus lib. 19. contra Fauſtum cap. 26. Et à matre potiùs quàm à patre nuncupatur, eò quòd in prole ſuſcipienda, & educanda, mater plus operæ impendat, ut habetur in capite *Ex litteris*, de converſione infidelium. Unde dicitur matrimonium, quaſi *matris munium*, eò quòd fœminæ per contractum matrimonij imponatur munus educandi prolem. Vel, ut alij volunt, dicitur matrimonium, quaſi *matrem muniens*, quia uxor per matrimonium acquirit virum, quo muniatur. Vocatur etiam conjugium, eò quòd duos ſub eodem veluti jugo ſocietatis perpetuæ conjungat. Demum appellatur connubium, & nuptiæ, à velo quo ex antiqua ceremonia teguntur virgines & obnubuntur, quando maritis traduntur; vel quia in ipſa ſolemnitate deſponſationis, velamine teguntur conjuges, cùm benedictionem nuptialem accipiunt. Id quod antiquiſſimam conſuetudinem eſſe, aliqui ex Scriptura colligunt: Cùm enim Abimelech Saram ſororem Abrahæ eſſe exiſtimans, ſibi accepiſſet uxorem, & poſtea à Domino correptus, uxorem eſſe agnoviſſet, illamque marito redderet, ei dixit: *Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit in velamen oculorum ad omnes qui tecum ſunt, & quocunque perrexeris, memento te deprehenſam.* Incedebat quippe Sara ſolutis crinibus, more virginum, quare ut non virgo, ſed uxor eſſe cognoſceretur, dedit ad emendum ſibi velamen quo operiretur, conjugatarum more, mille argenteos; ne alius ſororem eſſe putans deciperetur. B C D

Porro cùm matrimonium ſit contractus inter virum & fœminam, ad prolem gignendam initus, plura ad ſui integritatem & conſtitutionem requirit, nempe mutuum viri & fœminæ conſenſum, externo ſigno manifeſtatum; mutuam ſui corporis in alium traditionem, & quod inde ſequitur, mutuum utriuſque in corpus alterius ius, & poteſtatem eo utendi in omnem uſum lege maritali ſibi conceſſum; mutuam utriuſque obligationem ad debitum conjugale ex juſtitia reddendum; & demum conjunctionem quandam ſeu vinculum animorum utriuſque conjugis, quod ex mutua eorum obligatione reſultat, & utrumque conjugem ligat, ad illud nunquam, quandiu vixerint, diſſolvendum; juxta illud Apoſtoli 1. ad Corinth. 7. *Mulier* (eadem ratio eſt de viro) *alligata eſt legi, quanto tempore vir ejus vivit.* Quæritur ergo, in quo illorum matrimonium formaliter & quidditativè conſiſtat? Pro reſolutione 2

Dico breviter, matrimonium formaliter & quidditativè conſiſtere in vinculo illo, quo formaliter conjuges ſunt uniti, reſultante ex mutua eorum obligatione, ſeu ex mutuo jure & poteſtate quam ex mutua traditione uterque conjux habet in corpus alterius. Ita communiter Theologi, cum D. Thoma, infrà quæſt. 44. art. 1. contra Palatium in 4. diſt. 27. diſp. 1. aſſerentem in ipſa actione contrahendi, ut conferente conjugibus mutuum jus & dominium in corpora, conſiſtere matrimonij eſſentiam. 3

Probatur concluſio, diſcurrendo per ſingula, ſuprà recenſita, & demonſtrando in nullo eorum, præterquam in ultimo, nempe vinculo illo, quo utriuſque conjugis animi ſunt conjuncti, matrimonium conſiſtere formaliter. Et in primis quòd non conſiſtat formaliter in conſenſu utriuſque conjugis, ſive in actu contrahendi, quo conjuges ſua corpora ſibi mutuò tradunt, videtur manifeſtum, quidquid dicat Palatius: Tum quia talis conſenſus & traditio eſt cauſa efficiens matrimonii, ſubindeque repugnat eſſe cauſam formalem illius; cauſa enim formalis intrinſeca eſt, efficiens verò inter extrinſecas computatur. Tum etiam, quia adhuc ceſſante mutuo conſenſu utriuſque conjugis, actualique traditione ſui corporis in alterum, perſeverat matrimonium, ut effectus à ſua cauſa realiter diſtinctus. Nec valet ſi dicas, quod licèt conſenſus actualis tranſierit, remanet tamen & moraliter perſeverat conſenſus habitualis, ac proinde in eo conſiſtere poteſt formaliter matrimonium. Nam tametſi conjuges primum ſuum conſenſum retractent, adhuc inter eos matrimonium perſeverat, cùm tamen in eis non permaneat habitualis conſenſus, qui per ſubſequentem diſſenſum revocatus eſt. 4

Quod verò matrimonium non conſiſtat formaliter in mutuo jure utriuſque conjugis in corpus alterius, vel in obligatione mutua ad debitum con- 5

jugale, non minùs certum videtur; Tum quia tale jus & obligatio ceſſant, alterius conjugis adulterio, vel ingreſſu religionis, ex communi conſenſu, manente matrimonij conſummati vinculo: Tum etiam, quia inter B. Virginem, & B. Joſephum, fuit verum matrimonium, quamvis perpetuò impeditâ obligatione reddendi debitum conjugale. Non poteſt ergo formaliter conſiſtere matrimonium, niſi in vinculo illo, quo formaliter conjuges ſunt uniti, reſultante ex mutua eorum obligatione.

6. Confirmatur: In eo formaliter conſiſtit matrimonium, quo poſito ponitur, & quo ablato aufertur, juxta regulam quam tradunt Philoſophi, ad indagandas rerum eſſentias: Sed poſito vinculo illo, quo utriuſque conjugis animi ſunt conjuncti, ponitur matrimonium, & eo ablato aufertur: Ergo in eo eſſentia matrimonij conſiſtit. Unde definitur à Juriſconſultis paragr. 1. Inſtit. *de patria poteſt.* & à Canoniſtis cap. *Illud*, de præſumptionibus, & 27. quæſt. 2. paragr. 1. *Maris & fœminæ conjunctio, individuam vitæ conſuetudinem retinens.* A Scholaſticis verò cum Magiſtro in 4. diſt. 27. cap. 1. *Viri mulieriſque conjunctio maritalis, inter legitimas perſonas, individuam vitæ conſuetudinem retinens.* Dicitur *viri mulieriſque conjunctio*, quia cùm matrimonium ordinetur ad prolem gignendam, neceſſariò eſt inter virum & fœminam, ut inter ſubjecta ſola ad hunc finem idonea. Unde Deus ab initio non duos viros, aut duas fœminas, ſed virum & fœminam procreavit. Additur *inter legitimas perſonas*, quia omnes perſonæ non ſunt habiles ad matrimonium contrahendum, ſcilicet ad generandum impotentes, cum alio vel alia matrimonio ligati, aut quovis alio ſeu naturali ſeu poſitivo vinculo impediti. Demum ultima verba explicant diſtinctionem matrimonij ab aliis unionibus ſive conventionibus, ex aliis contractibus ortis, quæ ex mutuo conſenſu tolluntur, cùm tamen matrimonium ſit inſolubile.

7. Ex his inferes cum D. Thoma infrà quæſt. 44. art. 1. in argumento *ſed contra*, matrimonium eſſe in genere relationis, quæ rectè explicatur per ly *conjunctionem*, ut per genus, & per ly *maritalem*, ut per differentiam. Hæc verò relatio eſt diſquiparantiæ, cùm unus conjux ad hanc conjunctionem concurrat, ut principium activum, alter ut paſſivum; unde eſt multiplex ex parte ſubjecti, quamvis ex parte termini & finis ſit ſimplex & unica; unus quippe eſt utriuſque maritalis conjunctionis finis, perfecta nimirum prolis generatio. *Secundùm quod eſt multiplex ex parte ſubjecti, ſignificatur his nominibus uxor & maritus; ſecundùm autem quod una, ſignificatur hoc nomine matrimonium*, ut ait S. Doctor ibidem in ſolutione ad 3.

§. II.

Solvuntur objectiones.

8. CONtra iſtam concluſionem objicitur primò: Matrimonium conſiſtit in fieri, non in facto eſſe, ſicut alia Sacramenta in uſu conſiſtentia: Ergo conſiſtit in mutuo conſenſu conjugum, non autem in vinculo maritali, ex mutuo eorum conſenſu reſultante, cùm tale vinculum ſit quid permanens.

9. Sed facilè reſpondetur, quod licèt matrimonium, quoad ſuam cauſam efficientem, conſiſtat in fieri, ſeu in aliquo tranſeunte, nimirum in mutuo conſenſu conjugum; quoad ſuam tamen quidditatem & rationem formalem, & quantùm ad id quod eſt res & Sacramentum ſimul, conſiſtit in aliquo permanenti, ſcilicet in vinculo, ex mutuo conjugum conſenſu reſultante; cùm ceſſante mutuo conſenſu utriuſque conjugis, adhuc matrimonium perſeveret.

10. Objicitur ſecundò: Sacramentum debet conſiſtere formaliter in aliquo ſenſibili: Sed vinculum illud quo formaliter conjuges ſunt uniti, non eſt ſenſibile, cùm ſit relatio, quæ non eſt accidens ſenſibile: Ergo matrimonium non poteſt conſiſtere formaliter in vinculo conjugali.

11. Reſpondeo ex D. Thoma infrà quæſt. 44. art. 1. ad 2. *quod quamvis ipſa relatio non ſit ſenſibile accidens, tamen cauſæ ejus poſſunt eſſe ſenſibiles, nec in Sacramento requiritur quod ſit ſenſibile illud quod eſt res & Sacramentum: hoc enim modo ſe habet in hoc Sacramento prædicta conjunctio; ſed verba exprimentia conſenſum, quæ ſunt Sacramentum tantùm, & cauſa prædictæ conjunctionis, ſunt ſenſibilia.*

12. Objicitur tertiò: In eo formaliter conſiſtit matrimonium, quo poſito ponitur, & quo ablato aufertur, ut ſuprà dicebamus: Sed poſito conſenſu mutuo conjugum, & jure quod per illum quilibet illorum acquirit in corpus alterius, ponitur matrimonium, eoque ſublato, aufertur: Ergo in tali conſenſu & jure, matrimonium conſiſtit formaliter.

13. Reſpondeo diſtinguendo Majorem: In eo formaliter conſiſtit matrimonium, quo poſito, tanquam principio formali & conſtitutivo, ponitur, concedo Majorem. Quo poſito tanquam principio radicali ſolùm, & fundamentali, nego Majorem; & ſub eadem diſtinctione Minoris, nego Conſequentiam. Sicut ergo poſitâ generatione, ponitur paternitas in generante, & eâ ſublatâ tollitur, non quia paternitas conſiſtat formaliter in generatione, ſed quia ab ea ut à fundamento dependet & conſervatur quoad exiſtentiam; ita ſimiliter, poſito mutuo conjugum conſenſu, & jure quod per illum quilibet illorum acquirit in corpus alterius, ponitur matrimonium, & eo ablato, aufertur, non quòd in eo formaliter conſiſtat, ſed quia ab illo radicaliter & fundamentaliter pendet.

14. Objicies quartò: In eo matrimonij eſſentia conſiſtit, quod aſſumitur à Deo tanquam inſtrumentum ad cauſandam gratiam in animis conjugum: Sed vinculum conjugale ad talem gratiam cauſandam non aſſumitur; cùm enim ſit relatio, ut ſuprà ex D. Thoma dicebamus, non poteſt aliquid efficere, etiam præcisè ut inſtrumentum: Ergo eſſentia matrimonij non conſiſtit in vinculo conjugali.

15. Reſpondent aliqui recentiores Thomiſtæ, negando Minorem, & ad illius probationem dicunt, quod licèt relatio naturaliter non ſit activa, etiam præcisè ut inſtrumentum, benè tamen ſupernaturaliter, & per ordinem ad potentiam Dei abſolutam; poteſt enim (inquiunt) Deus quolibet ente in rerum natura exiſtente, quantumvis minimo & relativo, uti tanquam inſtrumento ad producendum quodcumque voluerit.

16. Sed hæc ſolutio diſplicet, & facilè confutari poteſt; cùm enim inſtrumentum ſit in genere cauſæ efficientis, implicat quod Deus aſſumat ut inſtrumentum ad producendum effectum aliquem ſupernaturalem, aliquid quod nullo modo eſt activum; unde Deus nec materiam primam, nec quantitatem, ut inſtrumenta aſſumere poteſt,

eò quòd illa non ſint activa, ut communiter docent Philoſophi: Ergo cùm etiam relatio omnis activitatis ſit expers, non poteſt aſſumi à Deo ut inſtrumentum ad producendam gratiam. A

17. Confirmatur: Omne inſtrumentum ex virtute ſibi propria debet habere actionem prævíam, per quam fiat capax ut elevetur à cauſa principali, ad producendum ejus effectum, ut docent communiter noſtri Thomiſtæ in ſecundo phyſicorum: Sed quod nullo modo eſt activum, non poteſt ex viribus propriis talem actionem prævíam elicere, ut de ſe conſtat: Ergo nec aſſumi à Deo ut inſtrumentum ad cauſandam gratiam. Hac ergo ſolutione prætermiſsâ. B

18. Reſpondeo negando Majorem, ut enim rectè ait Soto in 4. diſt. 26. quæſt. 2. art. 3. non ſemper requiritur, quod Sacramentum gratiam cauſet, per ſuam quidditatem, & per id quod eſt res & Sacramentum ſimul; ſed ſufficit quod illam conferat per ſuam cauſam efficientem, & per id quod eſt Sacramentum tantùm; ſubindeque ſufficit quod in matrimonio mutuus conjugum conſenſus, qui eſt cauſa efficiens illius, & Sacramentum tantùm (ut diſp. ſequenti dicemus) aſſumatur ut inſtrumentum ad cauſandum gratiam Sacramentalem in animis conjugum.

C

ARTICVLVS II.

Vtrum homo non ſolùm habeat naturalem inclinationem ad matrimonium, ſed etiam præceptum de uſu illius, & quale ſit, & quos obliget tale præceptum?

§. I.

Quatuor concluſionibus difficultates iſtæ reſolvuntur.

19. DIco primò, homo naturaliter inclinatur ad matrimonium. Ita D. Thomas hîc art. 1. in corp. D

Probatur ratione quam ibidem inſinuat: Sicut homo naturaliter inclinatur ad conſervationem ſui ipſius, ita etiam, imò magis, ad conſervationem propriæ ſpeciei; quia bonum ſpeciei eſt univerſalius, quàm bonum individui: Sed matrimonium eſt medium neceſſarium ad conſervationem ſpeciei in eſſe rationali; quia licèt per fornicationem, & vagum concubitum, poſſit ſpecies multiplicari & conſervari in eſſe naturali, non tamen in eſſe rationali, eò quòd ex ſimplici fornicatione regulariter, ut plurimum, & per ſe loquendo, ſequatur mala educatio prolis: Ergo homo habet naturalem inclinationem ad matrimonium, velut ad convenientem ſpeciei ſuæ conſervationem E & propagationem: *Natura enim* (inquit S. Doctor in reſp. ad 4.) *non ſolùm intendit eſſe in prole, ſed etiam eſſe perfectum, ad quod requiritur matrimonium.* Unde contractus matrimonij eſt de jure naturali, nempe quia naturali inſtinctu conſtitutum eſt, ut habetur in principio Digeſtorum, ubi ſic dicitur: *Ius naturale eſt, &c. Hinc deſcendit maris & fœminæ conjunctio, quam nos matrimonium appellamus.* Et in cap. *Ius naturale* diſt. 1. ſumpto ex Iſidoro lib. 5. Etymologiarum cap. 4. ſic habetur: *Ius naturale eſt commune omnium nationum, eò quòd ubique inſtinctu naturæ, non conſtitutione aliquâ, habetur: ut viri & fœminæ conjunctio.*

Dico ſecundò, matrimonium non ſolùm eſt ex inclinatione & inſtinctu naturæ, ſed etiam cadit ſub præcepto. Ita communiter Theologi, excepto Michaële Medinâ lib. 4. de ſacrorum hominum continentia, controverſiâ 2. ubi docet nullum ſtare præceptum de matrimonio. 20.

Probatur breviter concluſio: Media maximè neceſſaria propter finem maximè intentum à natura, ſunt de præcepto, ut patet in ſumptione cibi, quæ quia eſt maximè neceſſaria ad conſervationem individui à natura intentam, cadit ſub præcepto: Sed matrimonium eſt medium maximè neceſſarium, propter finem maximè intentum à natura, ſcilicet propter propagationem generis humani in eſſe rationali, ut conſtat ex dictis concluſione præcedenti: Ergo matrimonium non ſolùm eſt ex inſtinctu & inclinatione naturæ, ſed etiam cadit ſub præcepto. 21.

Dico tertiò, præceptum de matrimonio non eſſe poſitivum, ſed naturale. Eſt contra Scotum in 4. diſt. 26. quæſt. 1. ubi fatetur quidem dari præceptum de matrimonio, ſed negat quod ſit præceptum naturale.

Probatur primò concluſio ratione fundamentali: Qui intendit finem, præcipit medium neceſſarium ad ipſum: Sed natura intendit propagationem generis humani, ut enim propagaretur, diverſum ſexum conſtituit, in ſpecie humana, quod non fecit in Angelis; in cœlo enim *non eſt Angelus & Angela*, ut bellè Tertullianus ait; cùm enim Angeli ſint incorruptibiles, propagatione non indigent: Ergo natura præcipit matrimonium, quod eſt medium ad propagationem generis humani neceſſarium.

Confirmatur: Ideò præceptum de ſumendo cibum, eſt juris naturalis, quia finis talis ſumptionis, ſcilicet conſervatio individui, intenditur à natura: Atqui ſimiliter finis matrimonij, videlicet conſervatio ſpeciei humanæ in eſſe rationali, eſt intentus à natura; imò magis natura eam intendit, quàm conſervationem individui; quia, ut ſuprà dicebamus, bonum ſpeciei eſt univerſalius, quàm bonum individui: Ergo præceptum de matrimonio eſt juris naturalis. 22.

Probatur ſecundò: Præceptum de matrimonio non eſt abrogatum in lege gratiæ: Ergo non eſt præceptum poſitivum, ſed naturale. Antecedens eſt certum, & docetur à D. Thoma hîc art. 2. ad 1. Conſequentia verò probatur. Nullum eſt aſſignabile præceptum poſitivum, vel legis naturæ, vel legis ſcriptæ, quod non ceſſaverit in lege Evangelica; ſolùm enim naturalia pertinentia ad mores, & ſupernaturalia fidei perſeverant: Ergo ſi præceptum de matrimonio non ſit abrogatum in lege gratiæ, non eſt poſitivum, ſed naturale. 23.

Dico quartò, præceptum de matrimonio, pro tempore neceſſitatis, quo paucitas hominum exigeret ut quilibet generationi vacaret, primò & per ſe obligaret Rempublicam, & rectores illius, ut nimirum aliquos cogerent ad nubendum: Secundariò verò obligaret etiam ſingulos in particulari, ut per matrimonium bono communi ſubvenirent, extra caſum verò neceſſitatis, & quando ſufficienter eſt propagatum genus humanum, tale præceptum nec ſingulos in particulari, nec ipſam Rempublicam, vel ejus rectores obligat. 24.

Prima pars patet, nam finis matrimonij, nimirum propagatio & conſervatio ſpeciei, eſt bonum commune: Sed Reſpublica & ejus rectores per ſe reſpiciunt bonum commune: Ergo per ſe primò ad illos ſpectat curare ut in caſu neceſſitatis ali- 25.

qui matrimonium contrahant, & per ejus usum bono communi propagationis & conservationis speciei subveniant.

25. Secunda verò pars hac ratione suadetur : Propagatio generis humani est magis necessaria, quàm defensio Reipublicæ : At singuli in particulari tenentur Rempublicam tueri in casu extremæ necessitatis : Ergo multò magis tenentur omnes in particulari ad contrahendum matrimonium in casu necessitatis, ad conservationem speciei, & propter bonum commune. Unde initio mundi, & post diluvium, præceptum de matrimonio singulos in particulari obligabat. Nunc verò, sufficienter multiplicato humano genere, non est cur dicamus singulos ad matrimonium obligari, vel communitatem, aut Principes, ut cogant aliquos ad illud ineundum, cùm ad matrimonium homines per se sint satis propensi. Unde Hieronymus Joviniano respondens ait : *Dices, si omnes virgines fuerint, quomodo subsistet mundus ? Noli metuere, ne omnes virgines fiant, difficilis res est virginitas, & ideò rara.* Ex quo probata manet tertia pars conclusionis, quæ asserit, extra casum necessitatis, & quando sufficienter propagatum est genus humanum, præceptum de matrimonio, nec singulos in particulari, nec totam Rempublicam, vel rectores ejus obligare ; quia finis talis præcepti obtinetur per voluntatem liberam hominum in particulari. Sicut ego excusor à præcepto eleemosynæ respectu alicujus pauperis, si aliquis me præveniat, largiendo illi eleemosynam. Unde S. Thomas hìc art. 2. ad 1. loquens de præcepto matrimonij ait : *Præceptum illud non est revocatum, nec obligat unumquemque, nisi illo tempore, quo paucitas hominum exigebat, ut quilibet generationi vacaret.*

§. II.

Solvuntur objectiones.

27. OBjicies primò contra primam conclusionem : Si matrimonium sit ex inclinatione naturæ, sequitur quod virginitas & cœlibatus, quæ sunt illi contraria, sint contra inclinationem naturæ, & consequenter quid mali ; quandoquidem quod est contra inclinationem naturalem, malum est : Sed hoc dici nequit : Ergo nec illud.

28. Respondeo negando sequelam Majoris, cùm enim inclinatio naturalis in homine ad matrimonium, sit rationalis, tunc solùm naturaliter inclinat & obligat, quando recta ratio dictat illud esse necessarium ad conservationem speciei ; ex quo fit quod virginitas & continentia non semper matrimonio sint adversa, sed solùm quando recta ratio dictat, illud esse necessarium ad conservationem speciei ; & tunc servare virginitatem est illicitum & malum. Quod explicari potest exemplo inclinationis naturalis quam habet homo ad sumendum cibum ; eo ipso enim quod non sit ad sumendum semper cibum, sed solùm quando recta ratio dictat illud esse necessarium ad conservationem individui, abstinentia à cibo, non semper contrariatur sumptioni cibi, consideratæ secundùm quod est ex inclinatione naturæ.

29. Objicies secundò contra secundam conclusionem : Ad propagandum & conservandum alias species animalium, sufficit in animalibus inclinatio naturalis, cum delectatione : Ergo & in homine ad propagationem suæ speciei, subindeque superfluum est, huic inclinationi addere aliquod præceptum de matrimonio.

30. Respondeo, concesso Antecedente, negando consequentiam & paritatem : disparitas est, quòd homo, non obstante inclinatione naturali ad propagandum suam speciem, remanet tamen liber ad consentiendum vel dissentiendum tali inclinationi ; & consequenter ne desistat ab usu matrimonij, & procreatione liberorum, vel propter fœditatem, vel propter alia incommoda, necessarium est præceptum de matrimonio & ejus actu.

31. Dices : Consilia Evangelica non adversantur præceptis : Ergo cùm detur consilium de virginitate, ut patet ex illo Apost. 1. ad Corinth. 7. *Consilium autem do*, nullum potest esse præceptum de matrimonio & ejus actu.

Respondeo, concesso Antecedente, negando Consequentiam ; quia quando matrimonium cadit sub præcepto (tempore scilicet necessitatis, quo paucitas hominum exigeret, ut quilibet generationi vacaret) virginitas non est in consilio ; & è contra quando virginitas est in consilio, sicut est modò, sufficienter multiplicato humano genere, non obligat præceptum de matrimonio.

32. Objicies tertiò contra tertiam conclusionem : Deus dixit primis parentibus Genes. 2. *Crescite & multiplicamini, & replete terram* : Sed forma illa loquendi exprimit præceptum de matrimonio : Ergo datur præceptum positivum de illo.

33. Respondet Pererius lib. 4. in Genesim, his verbis non exprimi præceptum, sed benedictionem quandam subjunctam nuptiis ; sicut aliis similibus, quæ brutis præcepti incapacibus dicuntur ibidem versu 22. Verùm nihil obstat quominus utraque imperativè ut sonant dicta sint, sed diversimodè, pro diversa capacitate hominum & brutorum. Unde meliùs respondetur, verbis illis contineri solùm declarationem naturalis præcepti de matrimonio, non verò præceptum positivum de illo ; idque non levi conjecturâ constare, ex occasione quâ dicta sunt verba illa Genes. 1. & iterum post diluvium, quando revera vigebat naturale præceptum. Addo tamen cum Basilio Pontio, declarationem illam ad modum benedictionis prolatam fuisse à Deo, ex amore erga genus humanum, cujus propagationem volebat, ut constat ex sacro textu, ubi sic dicitur, *Benedixitque Deus illis, & ait : Crescite & multiplicamini.* Unde Augustinus 14. de civit. cap. 12. *Nos autem nullo modo dubitamus, secundùm benedictionem Dei crescere & multiplicari, donum esse nuptiarum.* Et paucis interpositis : *Huic quippe operi Dei etiam benedictio subjuncta est.*

34. Objicies quartò contra eandem conclusionem : Omne præceptum naturale, quodcumque illud sit, vel continetur in decalogo, vel saltem ad aliquod ex præceptis in eo contentis reducitur : Sed præceptum de matrimonio, neque continetur inter præcepta Decalogi, neque apparet ad quod ex præceptis in eo contentis reducatur : Ergo non est naturale, sed positivum.

35. Huic objectioni tripliciter respondent Theologi : Quidam enim dicunt, præceptum de matrimonio reduci ad præceptum de amore sui, quod est prævium ad præcepta decalogi ; homo enim ex amore sui intendit seipsum conservare, eo modo quo potest ; cùmque non possit perpetuò se conservare in individuo, intendit conservare suam speciem. Alij volunt quod reducatur ad præceptum de non occidendo ; sicut enim ille qui non succurrit pauperi extremè indigenti, dicitur illum occidere, juxta illud Ambrosij : *Si non pavisti, occidisti* : ita qui in extrema necessitate non con-

trahit matrimonium, propter conservationem A speciei, occidere dicitur. Alij demum asserunt, præceptum de matrimonio reduci ad præceptum de dilectione proximi; quia conservatio speciei, & multiplicatio ejus, veluti pertinet ad bonum proximi. Omnes istæ sententiæ probabiles sunt, licèt tertia videatur probabilior.

36. Ex dictis intelliges, falsam esse aliquorum sententiam, qui docent præceptum de matrimonio revocatum fuisse ante diluvium, sufficienter multiplicato genere humano, & post diluvium iterum fuisse latum, quando Deus dixit Noë & filiis ejus: *Crescite & multiplicamini, & replete terram.* Cùm enim præceptum de matrimonio ex jure naturali ortum habeat, semper obligavit, B licèt non pro semper, & pro omni differentia temporis (quod cæteris præceptis affirmativis commune est) subindeque nunquam fuit revocatum, licèt aliquando ejus obligatio cessaverit, quando nimirum sufficienter multiplicatum fuit genus humanum, & post diluvium rursus obligare cœperit, quia tunc adfuit necessitas propagandi genus humanum.

37. Quærunt hîc aliqui, an in casu quo periculum esset, ne genus humanum periret, tenerentur Monachi, non obstante votorum obligatione, ad contrahendum matrimonium? Cui quæstioni Soto & Victoria affirmativè respondent: Si enim C (inquiunt) tempore necessitatis Religiosi tenentur defendere Rempublicam, à fortiori & propagare genus humanum per matrimonium; quandoquidem hæc propagatio est magis necessaria, quàm defensio Reipublicæ. Alij verò cum Petro Ledesma negativè respondent, hoc ducti fundamento. Præceptum de matrimonio obligat quidem in extrema necessitate omnes qui possunt subvenire tali necessitati, sed non illos quibus hoc non licet, quales sunt voto solemni religionis impediti: sicut enim extra tempus extremæ necessitatis, potest quis absolutè tradere totam suam substantiam pauperibus, & si postea fuerit extrema necessitas, excusatur à præcepto eleemosynæ. Ita similiter extra casum necessitatis ex- D tremæ speciei humanæ propagandæ, possunt aliqui se totos Deo absolutè per vota solemnia consecrare, & si postea adesset extrema necessitas contrahendi matrimonium, excusarentur ab ejus præcepto. Neque exemplum de obligatione eorum ad defendendum Rempublicam, oppositum concludit; defensio siquidem Reipublicæ non est contra eorum professionem, sicut usus matrimonij adversatur totali eorum consecrationi Deo. Qui modus dicendi videtur probabilior. Verùm hic casus planè metaphysicus est, unde in ejus resolutione diutiùs immorari non expedit.

E

ARTICVLVS III.

Vtrum poligamia, seu uxorum sub uno viro pluralitas, sit contra finem matrimonij, subindeque contra legem naturæ?

§. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententiæ.

38. NOtandum primò ex D. Thoma infrà quæst. 65. art. 1. in corp. quod illa actio dicitur esse contra legem naturæ, quæ non est conveniens fini debito quem natura principaliter vel secundariò intendit; vel quia omnino impedit talem finem (ut nimia superfluitas vel defectus comestionis impedit salutem corporis, quæ est principalis finis comestionis, & bonam habitudinem in negotiis exercendis, quæ est finis ejus secundarius) vel quia facit difficilem aut minùs decentem perventionem ad finem principalem vel secundarium; sicut inordinata comestio quantùm ad tempus indebitum, aliqualiter nocet corporis 39. sanitati, licèt eam non omnino destruat.

Notandum secundò ex eodem S. Doctore ibidem, matrimonium triplicem finem habere, unum principalem, scilicet prolis procreationem & educationem, qui quidem finis competit homini secundùm naturam sui generis, unde & aliis animalibus est communis, ut dicitur 8. Ethic. Alium secundarium, qui consistit in mutuo obsequio, in communicatione bonorum & operum inter conjuges; & hic in solis hominibus, non verò in aliis animalibus reperitur. Demum matrimonium, ut est inter fideles novæ legis alium finem nobiliorem & præstantiorem habet, nempe significationem conjunctionis Christi cum Ecclesia, sub qua ratione habet quod sit Sacramentum novæ legis, à Christo institutum, ad significandam & repræsentandam ineffabilem illam unionem, juxta illud Apostoli ad Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Primus finis* (inquit S. Doctor) *respondet matrimonio hominis, inquantum est animal; secundus, inquantum est homo; tertius, inquantum est fidelis.*

His prænotatis, antequam referamus sententias, & veriorem seu probabiliorem eligamus, 40. duo adhuc præsupponenda sunt, in quibus omnes Theologi conveniunt. Primum est, pluralitatem virorum sub una uxore, esse contra legem naturæ, cùm sit contra utrumque matrimonij finem, primarium & secundarium. Contra primarium quidem, qui est prolis procreatio & educatio, quia diversorum virorum heterogenea seminum mixtio, vel prorsus impedit procreationem prolis (ut constat in meretricibus, quæ ob hujusmodi diversorum seminum mixtionem, steriles efficiuntur) vel incertam reddit prolem, ex parte patris, cui potissimùm educandæ prolis cura incumbit. Contra secundarium verò, qui est pacifica familiæ gubernatio; quia pax & tranquillitas familiæ, sub gubernantium pluralitate servari nequit. Unde nullâ unquam lege vel consuetudine permissum fuit, unam mulierem habere plures viros, ut ait S. Thomas art. citato ad 7. & 3. contra Gentes cap. 124. & fusiùs expendit Augustinus libro de bono conjugali cap. 17. his verbis: *Non sicut uni viro plures habere licebat uxores, ita uni fœminæ plures viros, nec prolis ipsius causâ, si fortè illa parere posset, ille generare non posset. Occultâ enim lege naturæ amant singularitatem, quæ principantur.* Et paulò pòst: *Duobus seu pluribus maritis vivis, nullam legimus serviisse sanctarum; plures autem fœminas uni viro legimus conjunctas.*

Secundum quod omnes ut certum supponunt, 41. est, non solùm pluralitatem virorum sub una uxore, sed etiam pluralitatem uxorum sub uno viro, repugnare fini quem matrimonium habet in lege Evangelica; quia cùm carnis unitatem tollat, illamque in plures dividat, significare & repræsentare nequit conjunctionem Christi cum Ecclesia, quæ est una. Unde S. Thomas 4. contra Gentes

cap.

cap. 78. ſic diſcurrit, *Per conjunctionem maris & fœminæ, Chriſti & Eccleſiæ conjunctio deſignatur: oportet verò quod figura ſignificato reſpondeat: conjunctio autem Chriſti & Eccleſiæ eſt unius ad unam perpetuò habendam; eſt enim una Eccleſia, ſecundùm illud Cantic. 6. Vna eſt columba mea, perfecta mea, nec unquam Chriſtus à ſua Eccleſia ſeparabitur, dicit enim ipſe Matth. ultimo: Ecce ego vobiſcum ſum uſque ad conſummationem ſæculi, & ulteriùs, ſemper cum Domino erimus, ut dicitur 1. Theſſal. 4. Neceſſe eſt igitur, quod matrimonium, ſecundùm quod eſt Eccleſiæ Sacramentum, ſit unius ad unam indiviſibiliter habendam.* Igitur in lege Evangelica poligamia eſt prorſus illicita, ut definit Tridentinum ſeſſ. 24. can. 2. his verbis: *Si quis dixerit licere Chriſtianis plures ſimul habere uxores, & hoc nullâ lege divinâ eſſe prohibitum, anathema ſit.* Colligitur etiam ex Matth. 19. Marci 10. & Lucæ 16. ubi Chriſtus mœchum & adulterum vocat, qui dimiſsâ propriâ uxore, etiam fornicationis causâ, aliam ducit. Si enim uxore dimiſsâ adulterat quis; à fortiori qui, retentâ priori, ſecundam ducit, ut rectè arguit Innocentius III. in cap. *Gaudemus* de divortiis ubi ſic habet: *Sanè veridica hæc ſententia* (nulli ſcilicet Chriſtiano licere habere plures errores) *probatur etiam de teſtimonio veritatis teſtantis in Evangelio: Quicumque dimiſerit uxorem ſuam ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Si ergo uxore dimiſſâ, duci alia de jure non poteſt, fortiùs & ipsâ retentâ. Per quod evidenter apparet, pluralitatem in utroque ſexu, cùm non ad imparia judicentur, circa matrimonium reprobandam.*

42. Hæc ſunt certa & indubitata apud omnes Theologos, ſed difficultas eſt, & celebris controverſia inter illos, an poligamia, ſeu pluralitas uxorum ſub uno viro, ſit contra legem naturæ, & finem primarium, vel ſaltem ſecundarium matrimonij? Durandus enim in 4. diſt. 33. quæſt. 1. art. 1. Abulenſis 1. Regum 8. quæſt. 25. & cap. 19. Matth. quæſt. 30. ad 2. Joannes Gerſon 2. p. ſuorum operum in regulis moralibus cap. de Matrimonio, Cajetanus ſupra caput 4. & 16. Geneſis, nec non ſupra 10. Matthæi, Michaël Medina lib. 4. de ſacrorum hominum continentia cap. 9. & ex Patribus Societatis Coninckus, Amicus, & Martinonus, docent pluralitatem uxorum, nec fini primario, nec ſecundario matrimonij, adverſari, ſubindeque non eſſe contra legem naturæ. Petrus verò de Ledeſma, in aliud extremum lapſus, de matrimonio quæſt. 65. art. 1. concl. 2. affirmat illam eſſe contra finem non ſolùm ſecundarium, ſed etiam primarium matrimonij. Alij verò dicunt, eam adverſari quidem legi naturæ, & fini ſecundario matrimonij, ſed non primario. Quæ ſententia verior & probabilior videtur. Unde ſit

§. II.

Hæc ſententia ut probabilior eligitur.

43. DIco igitur, poligamiam, ſeu uxorum pluralitatem, ſub uno viro, eſſe contra legem naturæ, non tamen directè fini primario matrimonij, ſed ſecundario tantùm adverſari. Ita D. Thomas infrà quæſt. 65. art. 1. in corp. ubi hæc ſcribit: *Pluralitas uxorum, neque totaliter tollit, neque aliqualiter impedit matrimonii primum finem, cùm unus vir ſufficiat pluribus uxoribus fœcundandis, & educandis filiis ex eis natis. Sed ſecundarium finem, etſi non totaliter tollat, tamen multùm impedit, eò quòd non facilè poteſt eſſe pax in familia, ubi uni viro plures uxores junguntur, cùm non poſſit unus vir ſufficere ad ſatisfaciendum pluribus uxoribus ad votum, & etiam quia communicatio plurium in uno officio, cauſat litem, ſicut ſiguli corrixantur ad invicem; & ſimiliter plures uxores unius viri.* Quibus verbis utramque partem noſtræ concluſionis & docuit & probavit. Primam quidem, quia quod adverſatur fini ſecundario matrimonij, eſt contra legem naturæ de ipſo matrimonio: Sed poligamia quâ quis uno eodemque tempore plures uxores habet, adverſatur fini ſecundo matrimonij: Ergo eſt contra legem naturæ de ipſo matrimonio. Major patet, Minor probatur, quia finis ſecundarius matrimonij eſt tum remedium contra concupiſcentiam, quo non ſemper ad votum uti poteſt uxor, cujus vir pluribus copulatus eſt uxoribus; tum domeſticæ gubernationis pax & tranquillitas, quæ ſub pluralitate uxorum non niſi difficilè ſervari poteſt, cùm zelotypiâ laboret fragilis fœminarum ſexus, & fieri nequeat, ut viri affectus non magis erga unam feratur, quàm erga aliam. Unde Sara Geneſ. 21. Agar domi tolerare non poterat, & Rachel Geneſ. 30. Liæ propter fœcunditatem invidebat. Addo quod non ſervantur in poligamia paria jura inter virum & uxorem, nam ſingulæ uxores tradunt plenum dominium ſui corporis in virum, cùm tamen vir non tradat plenum ſui corporis dominium in ſingulas uxores; unde non eſt juſtus contractus, cùm non ſervet ex utraque parte juſtitiæ leges. Id confirmat S. Thomas 3. contra Gent. cap. 124. exemplo horum animalium in quibus patri ineſt aliqua ſolicitudo de prole, nam in his unus mas non habet niſi unam fœminam; ſicut patet in columbis, & aliis avibus, quæ ſimul nutriunt pullos; præſertim verò in turture, cujus hoc ſingulare videtur, ut poſt ſui comparis mortem, alium ulteriùs non quærat cui jungi poſſit: Hinc meritò Scriptura myſticam ſponſam turturi comparat, ut piè ac eleganter expendit D. Bernardus ſerm. 40. in Cantica. *Cur* (inquit) *ejus genæ ſicut turturis? Pudica eſt avicula, & converſio ejus non cum multis, ſed ſolo degere fertur contenta compare; ita ut ſi eum amiſerit, alterum non requirat, ſed ſola deinceps converſetur. Tu ergo qui hæc audis, non otiosè audi. Eſto ſolitarius quoque ſicut turtur, ut ſoli omnium ſerves teipſum, quem præ omnibus elegiſti.*

Poteſt inſuper eadem pars ſuaderi, ex ipſa prima- 44.
va matrimonij inſtitutione, in qua Deus non pluribus ſed uni mulieri virum copulavit; nec dixit quod vir adhæreret uxoribus, ſed uxori; nec quod eſſent tres vel plures, ſed duo in carne una. Unde Nicolaus I. ad conſulta Bulgarorum cap. 5. *Duas* (inquit) *tempore uno habere uxores, nec ipſa origo humanæ conditionis admittit, nec lex Chriſtianorum ulla permittit. Nam Deus qui fecit hominem ab initio, maſculum unum fecit, & unam fœminam tantùm, cui potuit utique ſi vellet duas uxores tribuere, ſed noluit. Scriptum quippe eſt: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ: non dixit uxoribus. Et iterum: Erunt duo in carne una, maſculus ſcilicet & fœmina in carne una, & non tres aut plures.* Item Hieronymus exponens verba illa Chriſti Matth. 19. *Qui fecit hominem ab initio, maſculum & fœminam fecit eos*, ſubdit: *Dicendo maſculum*

& fœminam, oſtendit ſecunda vitanda conjugia: non enim ait maſculum & fœminas, ſed maſculum & fœminam, ut unius conjugij conſortia necterentur.

45. Demum probatur eadem pars hoc diſcurſu: Si poligamia non eſſet contraria legi naturæ, ſed per eam licita, à principio orbis conditi, quando propagari cœpit genus humanum, & continuò poſt diluvium, quando reparari cœpit, Deus eam inſtituiſſet, utpote valde tunc temporis conducentem ad propagationem generis humani: Sed illis temporibus aliquid tale inſtitutum à Deo, & conſequenter factum ab hominibus, non legimus; ſolùm enim Geneſ. 4 dicitur Lamech accepiſſe duas uxores, qui idcircò reprehenditur à D. Hieronymo lib. 1. contra Jovinianum, cap. 8. & à Nicolao 1. ad conſulta Bulgarorum cap. 5. quorum verba infrà paragrapho 4. referemus: Ergo ſignum eſt, quod lex naturæ eo tempore poligamiam, ſeu pluralitatem uxorum ſub uno viro, tanquam ſibi contrariam prohibebat.

46. Confirmatur: Si poligamia non eſſet jure naturæ prohibita, antiqui Patres ſub lege naturæ, vel ſcripta, eâ licitè uti abſque diſpenſatione potuiſſent: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Sequela Majoris patet, nam poligamia tempore legis naturæ, vel legis ſcriptæ, nullo erat præcepto Dei poſitivo prohibita; unde ſi lege naturæ non prohiberetur, potuiſſent licitè eâ uti antiqui Patres, abſque diſpenſatione. Minor verò probatur ex Innocentio III. cap. *Gaudemus*, de divortiis, ubi ſic ait: *Nec ulli unquam licuit ſimul plures uxores habere, niſi cui fuit divinâ revelatione conceſſum.* Similiter Chryſoſtomus homil. 56. in cap. 30. Geneſis, docet conſuetudinem habendi plures uxores, fuiſſe iniquam, citra divinam diſpenſationem.

47. Secunda pars concluſionis, quæ aſſerit polygamiam, ſeu uxorum pluralitatem ſub uno viro, fini primario matrimonii non adverſari, probatur primò ex D. Thoma ſuprà citato, expreſsè dicente, pluralitatem uxorum, neque totaliter tollere, neque aliqualiter impedire primum finem matrimonij. Nec valet quod ait Petrus de Ledeſma, D. Thomam loqui de fine primario matrimonij, præcisè quoad prolis generationem, non verò quoad ipſius educationem. Nam verba S. Doctoris hæc ſunt: *Pluralitas uxorum neque totaliter tollit, neque aliqualiter impedit matrimonij primum finem, cùm unus vir ſufficiat pluribus uxoribus fœcundandis, & educandis filiis ex eis natis.* Ex quibus liquet, ipſum loqui de fine primario matrimonij, non ſolùm quoad prolis generationem, ſed etiam quoad ipſius educationem.

48. Probatur ſecundò eadem pars ratione quam Sanctus Thomas verbis illis inſinuat: Poteſt unus vir non ſolùm plures uxores fœcundare, ſed etiam educationi & inſtitutioni filiorum qui ex eis haberi poſſunt, ſufficienter providere: Atqui in illis duobus præcisè conſiſtit finis primus matrimonij: Ergo poligamia non adverſatur directè & immediatè fini illi, ſed tantùm fini ſecundario, videlicet mutuo obſequio, ſocietati, & communicationi operum inter utrumque conjugem.

49. Probatur tertiò: Deus totum populum Judaïcum in poligamia ſeu uxorum pluralitate diſpenſavit: At ſi illa eſſet contra finem primum matrimonij, Deus talem diſpenſationem toti Judæorum populo non conceſſiſſet: Ergo uxorum pluralitas primo fini matrimonii non adverſatur, ſed tantùm fini ſecundario. Major conſtabit ex infrà dicendis, Minor verò ſuadetur ex doctrina D. Thomæ infrà quæſt. 67. art. 2. ibi enim docet expreſsè, quod licèt poſſit Deus diſpenſare etiam contra prima præcepta legis naturæ, ut patet in diſpenſatione facta Abrahæ in occiſione filij innocentis, tales tamen diſpenſationes non fieri communiter ad omnes, ſed ad aliquas ſingulares perſonas, ſicut etiam in miraculis accidit: At ſi uxorum pluralitas ſit contra finem primarium matrimonij, prohibitio poligamiæ numeranda erit inter prima præcepta legis naturæ, primum enim præceptum naturale in unoquoque genere eſt de primario fine naturali talis generis, & de contrariis ipſi vitandis: Ergo ſi uxorum pluralitas eſſet contra finem primarium matrimonij, Deus in ea totum Judæorum populum non diſpenſaſſet, ſed ſolùm cum aliquibus ſingularibus perſonis, putà cum Patriarchis, Regibus, & Tribuum capitibus.

50. Ad majorem hujus ſecundæ partis intelligentiam, obſervandum eſt, quod quando diximus, poligamiam fini primario matrimonij non adverſari, ſed tantùm ſecundario, hoc intelligi debet de poligamia, quæ certum dicit numerum uxorum, quas unicus vir fœcundare poteſt; ſi enim tantus eſſet illarum numerus, quod unus ad illas fœcundandas non ſufficeret, fini primario matrimonii talis poligamia ſine dubio repugnaret, quia multitudo illa conjugum ſterilitatem cauſaret, ut obſervat Plutarchus in vita Licurgi, & libello de garrulitate, & lib. 5. de placitis Philoſophorum, & in Salomone, cui tot fuerunt Reginæ & concubinæ, manifeſtum eſt. Mirum enim, quod ex tot uxorum & concubinarum gregibus, non niſi maſculam unam prolem Salomon ſuſceperit, nempe Roboamum, & duas præterea filias Eraphet & Baſemat, ut dicitur 4. Regum 11. unde de illo hæc ait Suidas: *Ex mille uxoribus ſolus illi natus eſt Roboam filius, & ipſe ex alienigena Naama Ammonitide, indignus imperio.*

§. III.

Solvuntur objectiones.

51. CONtra primam partem concluſionis objicitur primò: D. Ambroſius lib. 1. de Abraham cap. 4. ſic habet: *Cùm Abraham duxit Agar, non commiſit in legem, ſed legem prævenit*: Ergo ſupponit quod nondum erat lex vetans pluralitatem uxorum, ac ſubinde quod hæc lex non eſt naturalis. Item D. Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum cap. 47. docet pluralitatem uxorum factam eſſe licitam per conſuetudinem: *Quando* (inquit) *mos erat, crimen non erat; & nunc propterea crimen eſt, quia mos non eſt*: Ergo cùm conſuetudo prævalere non poſſit contra jus naturæ, pluralitas uxorum non adverſatur legi naturæ; imò ait quod non erat contra aliquod præceptum, quia nullâ lege erat prohibita.

52. Confirmatur: Idem S. Doctor lib. 1. de nuptiis cap. 9. & lib. de bono viduitatis cap. 7. probat virorum pluralitatem naturæ matrimonij adverſari, non autem uxorum multitudinem, ex eo quod vir caput ſit, ac principem in familia locum obtineat, fœmina autem ſubdita ſit: At ea principii dominantis natura eſt, ut ſingularitatem amet, ſecùs autem eſt de ſubjecti natura; ut in corpore animato unum ſolum eſt caput, & multi pedes, & in qualibet familia plures ſervi uni domino

ſubjiciuntur : Ergo ex Auguſtini doctrina, licèt pluralitas virorum ſub una uxore, ſit contra jus naturæ, non tamen pluralitas uxorum ſub uno viro.

53. Ad objectionem reſpondeo, ſenſum verborum Ambroſij eſſe quod Abraham ducendo Agar prævenit legem poſitivam, quæ nondum prohibebat poligamiam ; cum quo ſtat quod lex naturæ, jam ipſam prohiberet. Auguſtinus verò non loquitur abſolutè, ſed tantùm ſuppoſitâ divinâ diſpenſatione, quæ conſuetudinem induxit in lege Moſaïca de poligamia, & eam fecit eſſe licitam: nunc autem quia nulla eſt diſpenſatio, quæ morem faciat licitum, non licet. Quando verò addit, quod habere ſimul plures uxores, non erat contra aliquod præceptum, quia nullâ lege prohibitum erat, loquitur præcisè de lege poſitiva, ita ut ſenſus propoſitionis ejus ſit, poligamiam in veteri teſtamento non fuiſſe peccatum, quia non erat contra legem poſitivam ; legi autem naturæ licèt adverſaretur, tamen erat quoad hoc diſpenſatio.

54. Ad confirmationem verò dicendum, mentem Auguſtini in ea comparatione quam facit locis citatis, capitis ad pedes, & domini ad ſervos, ſolùm eſſe oſtendere, non ita juri naturæ adverſari pluralitatem uxorum ſub uno viro, ac pluralitatem virorum ſub una uxore.

55. Objicitur ſecundò univerſalis conſenſus ferè omnium nationum ac gentium, quæ nunquam poligamiam ut matrimonij legibus adverſam damnarunt, quin facto ipſo eam approbarunt ; nec tantùm barbaræ & vulgares, ſed etiam excultæ & ſapientes, ut Athenienſes, qui teſte Hieronymo Rhodio apud Michaëlem Medinam, ſuprà citatum, duas admittebãt uxores ; & Socrates ipſe, ſeveriſſimus juris naturalis interpres, duas admiſit, Xantippem, & Mirto. Item Julius Cæſar, ut refert Suetonius in ejus vita, permiſit viris ut quot vellent uxores haberent, liberorum procreandorũ causâ, & Valentinianus ſenior (teſte Socrate lib. 4. hiſtoriæ cap. 31.) Severâ priore ejus conjuge adhuc vivente, Juſtinam duxit, ac legem tulit, ut cuicunque volenti liceret habere duas uxores legitimas. Demum viri ſanctiſſimi in veteri lege plures ſimul uxores habuere, ut Abrahamus Saram & Agar, Geneſ. 6. Jacob Liam & Rachel, Balaam, & Zelpham, Geneſ. 29. & 30. Helcana Annam & Phenennam 1. Regum 1. & Moyſes Mariam & Æthiopiſſam Num. 12.

56. Reſpondeo gentes illas, quamvis excultas & ſapientes, erraſſe in pluribus juri naturæ ac lumini rationis repugnantibus, præcipuè verò colendo plures Deos : quid ergo mirum, quod poligamiam, ſeu uxorum pluralitatem admiſerint, cùm politheiſmum, ſeu pluralitatem Deorum, lumini naturali magis repugnantẽ docuerint. Idem dicendum de Socrate, quamvis ipſũ poligamiam ſeu uxorum pluralitatem non valdè approbaſſe teſtetur Aulus Gellius lib. 1. noct. Attic. cap. 17. ubi refert quod Socrates admiranti Alcibiadi, quod duas domi ferret uxores, reſpondit: *Hæ me domi docent tolerantiam, quâ in publico utendum eſt.* Euripides etiam, qui pariter duas uxores habuit, dicebat in Andromache, teſte eodem Gellio, lib. 15. noct. Attic. cap. 20.

Nunquam duplicia connubia collauda,
Neque binas matres habentes liberos,
Rixas quidem domorum, triſteſque offenſas.

Quantùm ad Valentinianum, falſum eſt quod Socrates loco citato de eo refert, ut oſtendit Baronius tomo 4. ad annum Chriſti 360. licèt enim Valentinianus ſenior Juſtinam duxerit, non tamen niſi defunctâ Severâ, priore conjuge. Demum quoad Abrahamum, Jacob, Moyſem, & alios antiquos Patres, dicendum eſt, Deum in poligamia, ſeu uxorum pluralitate, cum illis diſpenſaſſe, ut conſtabit ex infrà dicendis.

57. Objicitur tertiò : Si Rex aliquis vel Princeps duxiſſet in uxorem mulierem ſterilem, & proles vel eſſet neceſſaria, vel maximè utilis Reipublicæ, ratio naturalis dictaret, ipſum in eo caſu poſſe aliam uxorem ducere, ad ſuſcipiendam ex ea ſobolem ; præſertim ſi prima uxor conſentiret, & cederet juri quod habet in corpus mariti : Ergo poligamia, ſeu uxorum pluralitas, non videtur juri naturali contraria.

58. Confirmatur : Si poligamia legi naturæ repugnaret, maximè quia paci & tranquillitati domeſticæ adverſatur, ut ſuprà oſtenſum eſt : Sed hæc ratio non valet, cùm non minùs difficile ſit cum una fœmina litigioſa habere pacem, quàm cum duabus modeſtis : Ergo &c.

59. Ad objectionem reſpondeo, concedendo Antecedens, *id enim quod cadit ſub legis determinatione, judicatur ſecundùm quod communiter accidit, & non ſecundùm quod in aliquo caſu poteſt accidere*, ut ait S. Thomas 2. 2. quæſt. 154. art. 2. Unde licèt in aliquo caſu extraordinario poligamia neceſſaria videatur vel utilis Reipublicæ, non ſequitur eam jure naturæ eſſe licitam. Nec obſtat quod uxor conſentiat ut maritus alteri nubat, non poteſt enim in hoc cedere juri ſuo, quia bonum publicum matrimonij prohibet talem ceſſionem ; ſicut lex humana interdum prohibet, ne quis cedat bonis propriis.

60. Ad confirmationem, nego Minorem, & ejus probationem ; ex matrimonio enim cum una uxore, quantumvis rixoſa & ſeditioſa, non ſequitur perturbatio illa domûs & œconomiæ, quæ ex poligamia ſequitur, nimirum quod plures uxores decertent de uſu res cuique illarum propriæ, videlicet de uſu corporis ſui viri.

61. Objicitur quartò contra ſecundam partem concluſionis teſtimonium D. Thom. 3. contra Gent. cap. 124. ſic dicentis : *In omni animalis ſpecie in quo patri ineſt aliqua ſolicitudo de prole, unus mas non habet niſi unam fœminam, ſicut patet in omnibus avibus, quæ ſimul nutriunt pullos, non enim ſufficeret unus mas auxilium præſtare in educatione prolis pluribus fœminis. In animalibus autem in quibus maribus nulla eſt ſolicitudo de prole, indifferenter mas habet plures fœminas, ſicut in canibus, gallinis, & hujuſmodi. Cùm autem maſculo inter omnia animalia ſit magis cura de prole in ſpecie humana: manifeſtum eſt, quod naturale eſt homini, quod unus mas unam fœminam habeat, & è converſo.* Ex quibus hoc poteſt formari argumentum : Ideò probat D. Thomas naturale eſſe homini, quòd unus mas habeat tantùm unam fœminam, quia in omni animalis ſpecie, in qua patri eſt cura de prole, unus mas non habet niſi unam fœminam : Atqui in iis animalibus, in quibus patri eſt cura de prole, ideò mas non habet niſi unam fœminam, quia pluralitas fœminarum eſſet contra finem primum quem natura intendit in conjunctione ipſorum, videlicet contra educationem prolis : Ergo idem dicendum eſt de pluralitate uxorum in ſpecie humana, eam nimirum eſſe contra finem primarium matrimonij, & non ſolùm contra ſecundarium, alioquin argumentum D. Thomæ nihil concluderet.

62. Reſpondeo negando paritatem : Diſparitas eſt, A quòd in ſpecie humana unus homo ſufficit plurium uxorum filiis educandis ; in aliis verò animalibus, in quibus patri eſt ſolicitudo de prole, unus mas non ſufficit plurium fœminarum fœtibus educandis. Neque tamen ex hac diſparitate ſequitur argumentum D. Thomæ eſſe inefficax, quia, ut rectè advertit Ferrarienſis, ſenſus illius eſt, quòd ſicut ſolicitudo quæ ineſt patri de prole, eſt aliis animalibus ratio quòd una ſit unius, ita & in hominibus ; cum iſta tamen differentia, quòd in aliis animalibus ſolicitudo illa impediretur immediatè per hoc quod unus mas haberet plures fœminas ; in homine verò non impediatur immediatè per poligamiam, ſed tantùm aliquid ex illa ſolicitudine ortum habens, videlicet communis convictus & communicatio in operibus B vitæ neceſſariis inter virum & uxorem, quod eſt finis tantùm ſecundarius naturæ in matrimonio.

63. Objicitur quintò : Quod repugnat eſſentiæ matrimonij, fini ejus primario ac principali adverſatur : At pluralitas uxorum ſub uno viro, eſſentiæ matrimonij repugnat : Ergo fini ejus primario ac principali adverſatur. Major patet, Minor probatur. Matrimonium conſiſtit eſſentialiter in mutua corporum traditione : At omnino repugnat corpus uni uxori à marito traditum, alteri ſimiliter tradi : Ergo pluralitas uxorum ſub uno viro, eſſentiæ matrimonij adverſatur.

64. Confirmatur : Apoſtolus 1. ad Corinth. 7. ſic C ait : *Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir: ſimiliter & vir ſui corporis poteſtatem non habet, ſed mulier.* Ubi vir & mulier æquiparantur, quoad mutuam corporum poteſtatem tradendam : Ergo ſicut naturæ matrimonij prorſus repugnat, mulierem non ita in ſolidum tradere ſui corporis poteſtatem uni viro, ut adhuc poſſit alteri viro eam tradere : ita ſimiliter repugnare videtur eſſentiæ matrimonij, quod vir ita uni uxori poteſtatem ſui corporis tradat, ut nihilominus ſibi reſervet facultatem tradendi illud alteri uxori.

65. Reſpondeo, conceſsâ Majori, negando Minorem, & ad ejus probationem dico, ſufficere ad matrimonij eſſentiam & veritatem, quod vir D tradat uxori ſuum corpus, quantùm ſufficit ad liberorum procreationem ; unde cùm unus vir plures mulieres fœcundare poſſit, & ex illis, liberos procreare, non repugnat eſſentiæ matrimonij, quod vir pluribus nubat uxoribus, benè tamen quod una mulier pluribus viris nubat ; quia ut ſuprà dicebamus, diverſorum ſeminum commixtio, vel omnino impedit procreationem prolis, vel ſaltem illam reddit incertam ex parte patris, ſubindeque ejus educationi repugnat, cùm educandæ prolis cura præcipuè patri incumbat.

66. Ad confirmationem dico, Apoſtolum loqui de matrimonio in lege Evangelica, in quo eſt mutua & æqualis traditio corporis utriuſque conjugis in ſolidum ; quia non ſolùm pluralitas virorum ſub una uxore, ſed etiam pluralitas uxorum E ſub uno viro, repugnat fini quem habet matrimonium in lege nova, nimirum ſignificationi conjunctionis Chriſti cum Eccleſia, ut paragr. 1. oſtenſum eſt.

§. IV.

Aliquæ difficultates circa tempus, modum, & perſonas, quas Deus in poligamia diſpenſavit, breviter reſolvuntur.

67. QVæres primò, quandonam primùm licitum fuerit plures uxores ſimul habere ?

Reſpondeo id ſolùm fuiſſe licitum poſt diluvium, non verò ante diluvium. Nam poſt diluvium, Abraham, Jacob, David, & alij viri ſanctiſſimi, plures habuere uxores, quos tamen hac de re Scriptura non reprehendit, ut de aliis quæ perperam interdum fecerunt. Econtra verò cùm Lamech ante diluvium duas uxores ſimul duxiſſet, à SS. Patribus, ut de flagitio & adulterio, reprehenditur. Sic enim Nicolaus Papa causâ 24. quæſt. 3. cap. 19. Lotharium Regem, qui duas ſimul uxores acceperat, alloquitur : *An non diſtrictâ ultione feriendus es, qui in duabus uxoribus adulterium Lamech, & flagitium imitatus eſſe dignoſceris ?* Et Hieronymus lib. 1. contra Jovin. cap. 8. *Una coſta* (inquit) *à principio in unam uxorem verſa eſt &c. Primus Lamech ſanguinarius & homicida, unam carnem in duas diviſit uxores. Fratricidium & digamiam eadem cateciſmi delevit pœna.*

68. Ratio verò hujus diſcriminis, cur ſcilicet ante diluvium poligamia non licuerit, ſecùs verò poſt diluvium, hæc aſſignatur à D. Chryſoſtomo homil. 56 in Geneſ. & ab aliis communiter : quia nimirum ante diluvium longiſſima hominum vita faciebat ut matrimonium unius cum una ſufficeret propagationi neceſſariæ generis humani ; poſtea verò propter vitam longè breviorem, *permiſſum fuit cum duabus vel tribus vel pluribus uxoribus miſceri, ut humanum genus propagaretur*, & ſuppleretur per uxorum multitudinem defectus vitæ longioris.

69. Licèt verò aliqui exiſtiment in legè Moſaïca, non fuiſſe diſpenſatum in poligamia cum toto pòpulo Judæorum, ſed ſolùm cum Magnatibus & Principibus : oppoſitum tamen probabilius eſt. Primò quia habemus ex libro 1. Regum cap. 1. diſpenſatum fuiſſe cum Elcana, Samuëlis patre, qui habuit uxores ſimul Annam & Phenennam. Secundò, quia dum Deuteron. 21. dicitur : *Si homo habuerit duas uxores, unam dilectam, & alteram odioſam*, non reprehenditur is qui duas uxores habet, ſive ſit de populo, ſive non, ſed conſtituitur, ut jus primogenituræ cedat ei qui revera eſt primogenitus, etiam ſi natus ſit ex odioſa uxore.

70. Dices, ſi in lege Moyſis omnibus paſſim liceret poligamia, cur Salomon 3. Regum 11. reprehenditur, quòd multas duxerit & adamaverit uxores ?

Reſpondent aliqui apud Abulenſem 3. Regum 12. quæſt. 5. Salomonem reprehendi non quòd plures, ſed quòd plurimas duxerit uxores, ſcriptum eſt enim Deuteron. 17. *Rex non habebit uxores plurimas.* Licèt ergo (inquiunt) in lege Moyſis poligamia licita eſſet, attamen certum ſolùm ac definitum uxorum numerum Regibus habere licebat, nimirum decem & octo ; tot enim, & non plures, Davidem habuiſſe, affirmant Lyranus & Dionyſius Carthuſianus 2. Reg. 5. & 15.

71. Verùm hæc reſponſio diſplicet, non fuiſſe enim Regibus Hebræorum definitum uxorum numerum, verius eſt, & conſtat ex 2. Paralip. 11.

ubi de Roboam dicitur : *Vxores decem & octo duxerat, concubinas autem sexaginta.* Quod autem extat Deuteron. 17. de non habendis à Rege plurimis uxoribus, de alienigenis intelligi debet; prohibita enim cum illis fuisse conjugia, patet ex 3. Regum 11. ubi sic dicitur : *Non ingredimini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras : certissimè enim avertent corda vestra, ut sequamini Deos earum.* Peccatum ergo Salomonis, non in eo consistit quòd plurimas mulieres uxores duxerit, sed quòd alienæ regionis fœminis junctus fuerit, & ab eis depravatus, ac inductus ut coleret deos earum. Unde statim subditur : *His itaque copulatus est Salomon ardentissimo amore, fuerunt illi uxores quasi Reginæ septingentæ, & concubinæ trecentæ, & averterunt mulieres cor ejus : cùmque jam esset senex, depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur deos alienos, &c.*

72. Quæres secundò, quomodo facta fuerit dispensatio in poligamia cum Judæis, & antiquis Patribus, qui Moysem præcesserunt, an scripto, vel internâ solùm inspiratione & revelatione?

Respondeo hanc dispensationem factam esse per inspirationem internam, eamque non singulis, sed uni aut alteri ex Patriarchis, putà Noëmo, vel Abrahamo. Nam ut rectè ait S. Thomas in 4. dist. 33. quæst. 1. art. 2. ad 3. *Qualis est lex, talis est dispensatio legis; & quia lex naturæ non est litteris scripta, sed cordibus impressa; propter hoc non oportuit dispensationem eorum quæ ad legem naturæ pertinent, lege scriptâ dari, sed per internam inspirationem fieri.* Sicut ergo lex monogamiæ non fuit scripta, sed primò parenti inspirata, & per eum aliis manifestata; sic etiam conveniens fuit, ut dispensatio in ea lege, non scripto exprimeretur, sed per inspirationem divinam daretur uni vel pluribus ex Patribus, per quos deinde verbo & exemplo posteris manifestaretur. Unde cùm Innocentius in capite *Gaudemus* de divortiis, ait quod *nulli unquam licuit simul plures uxores habere, nisi cui fuit divinâ revelatione concessum*, intelligi debet de revelatione immediata, vel mediata.

73. Quæres tertiò, an hæc dispensatio pertinuerit ad solum populum fidelem, ita ut poligamia nunquam Gentilibus licita fuerit?

Respondent Soto, Saneches, & alij, affirmativè; cùm enim (inquiunt) dispensatio facta non fuerit, nisi ad propagandum populum circumcisionis, non est cur ad Gentiles ampliata credatur.

Alij tamen respondent negativè : Primò quia Abimelech, qui Genes. 20. describitur ut vir moraliter bonus, volebat uxori quam habebat superinducere Saram, & tamen non reprehenditur à Deo, quòd duplicem uxorem vellet ducere, sed quòd eam quæ esset uxor alterius vellet accipere. Secundò, quia in terra ubi Jacob quatuor duxit uxores, inculpabilis consuetudo erat plures uxores ducendi; ex quo colligit Augustinus lib. 22. contra Faustum cap. 47. Jacob non peccasse nubendo quatuor illis uxoribus; *quia* (inquit) *quando mos erat, crimen non erat.* Terra autem in qua Jacob toties nupsit, non Judæorum, sed Gentilium erat. Tertiò, quia Esaü Genes. 26. & 28. plures etiam uxores simul duxit, neque ob id reprehenditur, neque ullus ex Gentilibus ejus temporis. Demum, quia aliàs matrimonium Esther cum Assuero, non fuisset verum matrimonium; licèt enim Vasthi priùs repudiaverit, tamen cùm dissolutio matrimonij per repudium, non minùs sit contra legem naturæ, atque adeò non minùs dispensatione indigeat, quàm poligamia, non est cur potiùs in illa, quàm in ista, dicatur cum Gentilibus divinitùs dispensatum.

74. Quod si objicias, causas dispensationis in poligamia non habuisse locum in Gentilibus.

Respondetur hoc falsum esse, nam in primis multiplicatio posteritatis, quam D. Augustinus lib. 16. de civit. cap. 38. expressit ut causam talis dispensationis, non addendo populi fidelis, locum habuit etiam in Gentilibus. Deinde non defuit mysterium in tali dispensatione, siquidem hæc conjunctio plurium uxorum ad unum virum, significare potuit, etiam in Gentilibus, unionem diversorum populorum ad unum Christum.

75. Si instes, & dicas, posito quod conjugia Gentilium cum pluribus uxoribus, fuerint ex divina dispensatione legitima, ante adventum Christi, sequi quod nunc etiam sint legitima; quia lex Christiana nihil immutavit in conjugiis Gentilium. Respondetur negando sequelam, quia Christus reduxit omne conjugium sive Christianorum sive Gentilium ad suam primam institutionem : prima autem matrimonij institutio, poligamiam excludit, ut ex verbis illis Christi Matthæi 19. *Non legistis quia qui fecit hominem ab initio, masculum & fœminam fecit eos? & dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una :* colligunt Nicolaus I. & D. Hieronymus, quorum verba suprà paragr. 2. retulimus.

DISPVTATIO II.

De Matrimonio ut Sacramentum est.

Ad quæstionem 42. Supplementi.

COnsiderato matrimonio, ut contractus civilis est, & in officium naturæ, consequens est ut ipsum, prout authoritate Christi ad esse Sacramenti elevatum est, contemplemur, & de ejus existentia, essentia, causis, proprietatibus, aliisque ad ipsum spectantibus, in hac & sequentibus disputationibus, differamus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Matrimonium sit verè & propriè Sacramentum, conferens gratiam?

PArtem negantem tenent Lutherani & Calvinistæ, qui non modò expressè negant, matrimonium conferre gratiam, sed dicunt illud non magis esse Sacramentum, quàm sit agricultura tonstrina, sutoria, & similia. Durandus etiam in 4. dist. 26. quæst. 3. negavit rationem Sacramenti ullo modo matrimonio convenire; sed cùm apud Catholicos ob sententiam illam malè audiret, in posteriori editione illam aliquo modo temperavit, & dixit (teste Capreolo in 4. dist. 26. quæst. unicâ art. 3.) matrimonium esse quidem Sacramentum, eo modo quo Sacramentum sumitur pro signo rei sacræ, nempe quatenus est signum conjunctionis inter Christum & Ecclesiam; sed non esse Sacramentum propriè dictum, & uni-

vocè cum aliis novæ legis Sacramentis conveniens, quia non confert gratiam, ſicut alia novæ legis Sacramenta. Ut hic error refellatur, & veritas Catholica ſtabiliatur & defendatur, ſit

§. I.

Matrimonium verè & propriè rationem Sacramenti habere, breviter oſtenditur.

2. MAtrimonium eſſe impropriè ſaltem Sacramentum, id eſt alicujus rei ſacræ ſignificativum, ita certum & manifeſtum videtur, ut vix probatione egeat: Tum ob celebre teſtimonium Apoſtoli ad Epheſ. 5. matrimonium appellantis *magnum Sacramentum*, eò quòd ſit repræſentativum conjunctionis Chriſti cum Eccleſia. Tum ob varia SS. Patrum teſtimonia, infrà referenda, quibus etiam matrimonium Sacramentum appellatur, quod ſaltem de alicujus rei ſacræ ſigno intelligendum eſt.

3. Nec valet quod ad prædictum Apoſtoli teſtimonium reſpondent Sectarij, nempe non matrimonium, ſed conjunctionem Chriſti cum Eccleſia vocari ab Apoſtolo Sacramentum magnum, ſive arcanum, nomenque proinde Sacramenti ſumi ibi non pro ſigno rei ſacræ, ſed pro ipſa re ſacra & arcana. Non valet, inquam, nam cùm Apoſtolus ait, *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia:* pronomen *hoc* referri debet ad id quod proximè præceſſerat: nihil autem præceſſerat de conjunctione Chriſti cum Eccleſia, ſed tantùm de matrimonio viri & mulieris, videlicet: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una:* Ergo &c.

4. Confirmatur: Intentum Apoſtoli erat ſuadere viris ut diligerent uxores ſuas, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam ſuam: Atqui ad hoc nihil facit, ſed impertinenter omnino ſe habet, quòd conjunctio Chriſti cum Eccleſia ſit magnum Sacramentum, bene tamen quòd matrimonium viri cum muliere ſit Sacramentum, ſive ſignum illius conjunctionis; quia ex hoc ſequitur, viros debere imitari Chriſtum, diligendo nimirum uxores ſuas, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam: Ergo Apoſtolus non conjunctionem Chriſti cum Eccleſia, ſed ipſum matrimonium, *magnum Sacramentum* appellat, eò quòd ſit repræſentativum conjunctionis Chriſti cum Eccleſia. Unde in Græco ſic habetur, εἰς χριστὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν, id eſt in Chriſtum & in Eccleſiam, quatenus in illos repræſentandos tendit. Solùm ergo difficultas eſt, an matrimonium verè & propriè ſit Sacramentum, ſeu ſignum practicum gratiæ ſanctificantis, & gratiam conferat, ſicut alia novæ legis Sacramenta. Pro cujus reſolutione

5. Dico, matrimonium eſſe verè & propriè Sacramentum, ſeu ſignum practicum & efficax gratiæ ſanctificantis.

Concluſio eſt certa de fide, & definita primùm in Florentino, in decreto Eugenij, ubi matrimonium ponit inter ſeptem Eccleſiæ Sacramenta, gratiam ita ſignificantia, ut illam quoque contineant, & recipientibus conferant, quæque in eo dicit antecellere Sacramenta veteris legis. Deinde in Tridentino ſeſſ. 24. cap. 1. ubi ſic dicitur: *Cùm igitur matrimonium in lege Evangelica veteribus connubiis per Chriſtum gratiâ præſtet; meritò inter novæ legis Sacramenta annumerandum, SS. Patres noſtri, Concilia, & univerſalis Eccleſiæ traditio ſemper docuerunt.* Et can. 1. *Si quis dixerit, matrimonium non eſſe verè & propriè unum ex ſeptem legis Evangelicæ Sacramentis, à Chriſto Domino inſtitutum, ſed ab hominibus in Eccleſia inventum, neque conferre gratiam, anathema ſit.* Demum Concilium Senonenſe ſub Clemente VII. anno 1528. celebratum, cap. 39. hæc habet: *Sane cùm matrimonium à Deo rerum omnium conditore in Paradiſo, & in ſtatu innocentiæ inſtitutum fuerit, ſitque teſte Apoſtolo Sacramentum, proinde cum magna reverentia ac devotione ſuſcipiendum, utpote in quo, ſicut & in reliquis Sacramentis, gratia conferatur.* Quibus verbis, non ſolùm docet matrimonium, ſicut & reliqua novæ legis Sacramenta, conferre gratiam, ſed etiam verba illa Apoſtoli, *Sacramentum hoc magnum eſt*, de Sacramento ſtrictè & propriè ſumpto interpretatur. In quo etiam ſenſu Tridentinum, capite ſuprà citato, eadem Apoſtoli verba intelligere videtur, ut patet ex verbis iſtis quæ ante ſuprà adducta ibidem habet: *Gratiam verò, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indiſſolubilem unitatem confirmaret, conjugeſque ſanctificaret, ipſe Chriſtus, venerabilium Sacramentorum inſtitutor atque perfector, ſuâ nobis paſſione promeruit, quod Paulus Apoſtolus innuit dicens: Viri diligite uxores veſtras, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, mox ſubjungens: Sacramentum hoc magnum eſt: Ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.*

6. Ex his liquet, falſum eſſe quod aiunt Vazquez, Amicus, Pontius, & alij, ex eo loco Apoſtoli non ſatis convinci, matrimonium appellatum eſſe Sacramentum propriè & ſtrictè, in ea ſignificatione, quâ dicimus, ſeptem eſſe novæ legis Sacramenta, ſed Sacramenti nomen impropriè ſumpſiſſe, ut ſignificat aliquid abditum & arcanum, ſeu alicujus rei ſacræ repræſentativum. Nam prædicta Concilia de Sacramento ſtrictè & propriè ſumpto verba illa Apoſtoli intelligunt, & interpretantur; & ratio etiam huic interpretationi favere videtur: Apoſtolus enim loquitur de conjunctione Chriſti cum Eccleſia, per charitatem & gratiam, quandoquidem in eodem capite ait: *Sicut Chriſtus dilexit Eccleſiam, & tradidit ſemetipſum pro ea, ut illam ſanctificaret*, & conſequenter loquitur de Sacramento proprio, quod eſt ſignum gratiæ ſanctificantis; ut enim matrimonium hanc unionem per charitatem ſignificet, neceſſe eſt, quod ad hoc ſit inter virum & fœminam, ut mutuò ſe diligant per charitatem; & cùm charitas non ſit ſine gratia, quòd ſit ſignum gratiæ ſanctificantis homines.

7. Poteſt inſuper probari concluſio traditione Eccleſiæ, quæ colligitur in primis ex eo quod cauſæ matrimoniales ſemper ad Eccleſiæ tribunal delatæ ſunt, quod non fieret, niſi ſacræ eſſent, & niſi in matrimonio, præter rationem contractûs naturalis & civilis, eſſet etiam aliqua ratio ſacra. Deinde, quia matrimonium conſtanter in Eccleſia tanquam res ſacra ſacris ritibus & cæremoniis celebrari conſuevit, ut conſtat ex Tertulliano lib. 2. ad uxorem, ubi ſic ait: *Unde ſufficiunt ad enarrandam felicitatem ejus matrimonij, quod Eccleſia conciliat, & confirmat oblatio* (nempe Miſſæ ſacrificium) *& obſignant Angeli*, hoc eſt Sacerdotes, ſponſas benedicentes. Item matrimonium non niſi in Eccleſia, & coram Eccleſiaſticis perſonis, celebrari conſuevit; quin & ipſe Summus Pontifex matrimonij ſolemnitati olim adeſſe ſolebat, ut ex Siricio Papa probat Baronius anno

Christi 57. num. 50. ita enim hic Pontifex ad Ecclesiam Mediolanensem scribit : *Nos sane nuptiarum vota non aspernanter accipimus , quibus velamine interfuimus.*

8. Eadem traditio constat authoritate Patrum : Siricius enim Epist. 1. ad Himericum Tarraconensem cap. 4. scribit sacrilegium committi, cùm maritus vivente conjuge ad aliud conjugium transit : Si autem matrimonium Sacramentum non esset, nullum sacrilegium committeret, qui relictâ suâ priori uxore , alteri se conjungeret in matrimonium ; sacrilegium enim non est quodcumque peccatum , sed tantùm illud quod in materia religionis committitur. Innocentius I. Epist. 9. ad Probum , consultus de matrimonio , vivente priori conjuge contracto, respondet : *Statuimus , fide Catholicâ suffragante , illud esse conjugium , quod primitùs erat gratiâ fundatum.* Ecce quo pacto sanctissimus hic Pontifex, matrimonium asserat in gratia fundari. Ambrosius lib. 1. de Abrahamo cap. 7. *Cognoscimus veluti præsulem custodemque conjugij esse Deum , qui non patiatur alienum thorum pollui ; quod qui fecerit, quia peccat in Deum , cujus gratiam solvit , Sacramenti cœlestis amittit consortium.* Leo Papa Epist. 92. quæ ad Rusticum inscribitur, societatem nuptiarum ita esse institutam affirmat, *ut præter sexuum conjunctionem , haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum* ; indeque infert, mulierem in qua nuptiale mysterium non fuit, ad matrimonium non pertinere. Lucius III. in cap. *Ad abolendum* , de hæreticis , perpetui anathematis vinculo innodasse se dicit eos , *qui de baptismo, vel de confessione peccatorum , vel de matrimonio , & aliis Ecclesiæ Sacramentis , aliter sentire non metuunt , quàm Ecclesia docet.* Ubi matrimonium numerat cum Eucharistia , & aliis Ecclesiæ Sacramentis, & signis efficacibus gratiæ, à Christo institutis. Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Joan. cap. 22. assignans rationem , cur Christus ad nuptias Canæ Galilææ iverit, sic ait : *Vt nativitatis nostræ principium , quantùm ad carnem attinet , sanctificaret , oportebat certè , qui totam naturam hominis ad melius restaurabat , non solùm natis jam hominibus benedicere , verùm etiam nascituris gratiam præparare , & aditum illorum ad hanc vitam , & authoritate miraculi , & præsentiâ suâ sanctum facere.* Præparavit autem Christus gratiam filiis nascituris , conferendo illam in ipso conjugio parentibus , ut eos piè & religiosè educarent.

9. Demum , etsi Vazquez , Amicus, & alij ex Recentioribus , existiment , ex nullo Augustini testimonio , sufficienter colligi , matrimonium esse verè & propriè Sacramentum , id tamen S. Doctor non obscurè significavit lib. 1. de nuptiis cap. 10. & lib. de bono conjugali cap. 24. ubi comparat matrimonium , cum Baptismo & Ordine, qui sunt verè & propriè Sacramenta. Non diffiteor tamen , aliud testimonium , quod ex cap. 18. ejusdem libri afferri solet , ubi ait quod *in nostrarum nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti , quàm fœcunditas uteri* , parùm urgere ; quia ibi Augustinus , per sanctitatem Sacramenti , nihil aliud intelligit , quàm matrimonij indissolubilitatem, quâ Christianorum matrimonium infidelium conjugiis præstat , ut ipsemet apertè declarat cap. 24. ubi ait, talem Sacramenti sanctitatem esse , uxorem à viro non discedere.

10. Cæterùm , quòd non solùm Latinæ , sed etiam Græcæ Ecclesiæ traditione habeamus , matrimonium esse verè & propriè Sacramentum , constat ex censura confessionis Augustanæ Lutheranorum , quam Hieremias , Patriarcha Constantinopolitanus , nomine suo , & reliquorum Græciæ Præsulum , edidit anno 1576. in ea enim cap. 7. matrimonium , divinum esse Sacramentum affirmat , atque unum ex illis septem , quæ Christus & Apostoli Ecclesiæ tradiderunt. Ubi etiam citat ad idem probandum , celebre illud Apostoli ad Ephes. 5. testimonium : *Sacramentum hoc magnum est , &c.*

11. Non desunt etiam congruentiæ , quæ id suâdeant: Cùm enim in usu matrimonij inflammetur concupiscentia , & absorbeatur ratio , congruum fuit institui aliquod Sacramentum , quod concupiscentiam in illo actu temperaret. Item si ad gignendos filios spirituales , peculiarem gratiam Christus contulit Sacerdotibus novæ legis , quam Deus non contulerat Sacerdotibus legis antiquæ, cur persimilem negabimus collatam conjugibus ad filios carnales gignendos , pièque educandos, & ad alia onera matrimonij & officia sustinenda & exercenda convenienter ? Demum , cùm Christus Matth. 19. abrogato repudio , matrimonium reddiderit indissolubile , & monogamum , ut ab initio erat ; congruum fuit , ut ei gratiam adjungeret , ad superandas difficultates , quæ ex omnimoda indissolubilitate , & perpetua monagamia nascerentur ; alioquin si matrimoniis Christianorum talis deesset gratia , longè intolerabilius esset matrimonij jugum in lege Evangelica , quàm in lege Mosaïca ; antiquitùs enim ad compescendos effrænatos uxoris mores , licitum erat , per libellum repudij illam dimittere , vel aliam simul cum illa ducere ; nunc verò neutrum licet , cùm Christus in lege Evangelica , libellum repudij , & poligamiam abrogaverit.

Porro gratiam illam Sacramentalem , quam Christus matrimonio in lege Evangelica adjunxit , ipsum ad esse supernaturale Sacramenti elevando , expressisse videtur Apost. 1. ad Timoth. 2. ubi de muliere loquens , ait : *Salvabitur per filiorum generationem , si permanserit in fide , & dilectione , & sanctificatione , cum sobrietate* , sive temperantia conjugali. His enim verbis recenset Apostolus quatuor bona , quæ in Christiano conjugio accipit mulier , & quibus conjuges Christiani , ut convenienti auxilio muniuntur , contra quatuor mala , quæ contractus matrimonialis secum advehit ; videlicet fidem , contra adulterium ; dilectionem , contra odium & rixas inter conjuges oriri solitas ; sanctificationem , contra immunditiam & turpitudinem , ex membrorum rebellione , & ardore concupiscentiæ procedentem ; sobrietatem , contra intemperantiam. In quibus donis permanendum ait , ut in ipsa matrimonij celebratione acceptis.

§. II.

Solvuntur objectiones.

12. OBjicies primò : Matrimonium inter primos parentes , aliosque sub lege veteri , & nunc etiam inter infideles , est verum matrimonium, & signum duplicis conjunctionis inter Christum & Ecclesiam , tum per naturam in Incarnatione , tum per gratiam in sanctificatione ; neque tamen inter illos est Sacramentum propriè dictum : Ergo nec inter Christianos. Unde D. Dionysius in libro de Ecclesiastica Hierarchia differens de Ec-

cleſiæ Sacramentis, nullam facit mentionem matrimonij. Et D. Hieronymus in libro adversùs Jovinianum, matrimonium valde deprimit, quod tamen non ageret, ſi Sacramentum eſſe cenſeret.

13. Reſpondeo, conceſſo Antecedente, negando Conſequentiam; matrimonium enim inter Chriſtianos hoc habet privilegium ſupra matrimonia legis naturæ & Moſaïcæ, ut non ſit tantùm contractus civilis, aut Sacramentum latè & impropriè ſumptum, ſed etiam ſtrictè & propriè, & quod ita repræſentet conjunctionem inter Chriſtum & Eccleſiam, ut ſimul ejus participationem per gratiam ſanctificantem exhibeat. Unde Tridentinum ſuprà relatum: *Cùm igitur matrimonium in lege Evangelica veteribus connubiis per Chriſtum gratiâ præſtet, meritò inter novæ legis Sacramenta numerandum, SS. Patres, Concilia, & univerſalis Eccleſiæ traditio ſemper docuerunt.* Ideò verò D. Dionyſius in libro de Eccleſiaſtica Hierarchia, Eccleſiæ Sacramenta recenſens, iſtius non meminit; quia cùm diſſereret tantùm de Eccleſiaſtica Hierarchia, ratio ejus inſtituti poſtulabat, ut de illis tantùm Sacramentis ageret, quæ requirunt ſacras actiones per Hierarchas ſeu Principes Eccleſiæ exercendas. D. autem Hieronymus, licèt diſputans contra Jovinianum, qui matrimonium virginitati æquabat, referat illius incommoda, reverenter tamen de ipſo loquitur.

14. Objicies ſecundò: Unum Sacramentum non pugnat cum alio: Sed matrimonium pugnat cum Sacerdotio, cùm Eccleſia Sacerdotes arceat à matrimonio: Ergo matrimonium non eſt Sacramentum.

Reſpondeo matrimonium non pugnare abſolutè cum Sacerdotio, cùm in Eccleſia Græca conjugati in Preſbyteros ordinentur, ſed ratione ſtatûs quem inducit, minùs bene cum eo convenire. Unde in Eccleſia Latina Sacerdotes non arcentur à matrimonio, propter rationem Sacramenti, ſed ob rationem ſtatûs conjugalis, magnum impedimentum functionibus Sacerdotis afferentis; debent enim Sacerdotes toti vacare Deo: *Qui autem cum uxore eſt* (inquit Apoſtolus 1. ad Corinth. 7.) *ſollicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat uxori, & diviſus eſt.* Addo quod, copula conjugalis continet immunditiem quandam & indecentiam in Sacerdote, qui filium Virginis, & ipſum virginem, atque omnis puritatis fontem, quotidie debet manibus attrectare. Unde Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum num. 21. expendens verba illa Abimelec Sacerdotis ad Davidem: *Si mundi ſunt pueri, maximè à mulieribus?* ut ſcilicet permitterentur edere de panibus propoſitionis, ſubdit: *Panes enim propoſitionis, quaſi corpus Chriſti, de uxorum cubilibus conſurgentes, edere non poterant.*

15. Objicies tertiò: Copula carnalis eſt pars matrimonij, neque ſine illa matrimonium ſubſiſtere poteſt: Sed copula carnalis gratiam conferre nequit, tum quia talis actus exercetur interdum cum peccato veniali, tum etiam, quia ut dicitur can. *Connubia* 32. quæſt. 2. *non datur præſentia ſancti Spiritûs ei qui officio generationis obſequitur*: Ergo matrimonium non confert gratiam, ſubindeque non eſt verè & propriè Sacramentum novæ legis.

16. Reſpondeo negando Majorem, matrimonium enim perficitur eſſentialiter mutuo conjugum conſenſu, ſufficienter expreſſo per verba de præſenti, aut quodvis aliud ſignum; quare copula carnalis non eſt neceſſariò pars matrimonii, vel aliquid ita requiſitum ad illud, ut ſine ipſo verum matrimonium eſſe nequeat. Unde Ambroſius de inſt. virginis cap. 6. *Defloratio virginitatis non facit conjugium, ſed pactio conjugalis.* Et Auguſtinus lib. 23. contra Fauſtum cap. 8. ait inter Beatam Virginem & S. Ioſeph verum fuiſſe conjugium, *non concubitu, ſed affectu; non commixtione corporum, ſed copulatione, quod eſt charius, animorum.* Et lib. 2. de conſenſu Evangeliſtarum cap. 1. dicit, *hoc exemplo magnificè inſinuatur fidelibus conjugatis, etiam ſervatâ pari conſenſu continentiâ, poſſe permanere, vocarique conjugium, non permixto corporis ſexu, ſed cuſtodito mentis affectu.* Gratia ergo conjugalis regulariter non datur in ipſo actu conjugali, ſed in connubio quod actum conjugalem, ut cauſa ſuum effectum præcedit. Dixi, *regulariter*, quia nonnunquam copula carnalis poteſt eſſe pars Sacramenti, & ſigni exterioris locum ſubire; ut quando ſponſalibus ſuccedit copula, affectu maritali facta; tunc enim illa ſufficientis ſigni locum habet, poteſtque matrimonium perficere, ubi nondum recepta eſt Tridentini conſtitutio de clandeſtinis matrimoniis. Unde in tali caſu, per actum conjugalem datur gratia Sacramentalis, quod nemini abſurdum aut paradoxum videri debet: nam ſi poſſint conjuges in actu conjugali ex opere operantis gratiam mereri (quando nimirum adhibent omnia quæ ad merendum per talem actum neceſſaria ſunt, ut docet S. Thomas hîc quæſt. 41. art. 4. & colligitur ex Auguſtino lib. 4. in Julianum cap. 3. in fine, ubi dicit Bonum beatificum eſſe pudicitiam conjugalem, quando vir utitur conjugis carne, non ad libidinem explendam, ſed ad ſobolem ob Dei gloriam propagandam) cur non & virtute Sacramenti, ex opere operato gratiam in copula conjugali, quando per illam primò contrahitur & perficitur matrimonium, conſequi poterunt? Nec refert quod interdum ille actus exerceatur cum peccato veniali, quia potuit Chriſtus actum peccaminoſum aſſumere ut inſtrumentum ſuæ paſſionis ad gratiam Sacramenti conferendam, ut de facto aſſumit in Sacramento baptiſmi vel pœnitentiæ, cùm Sacerdos ex mala intentione infantem baptizat, vel pœnitentem abſolvit. Non obeſt etiam quod dicitur can. *Connubia*, ex Origene deſumpto, homil. 6. in Numeros, ibi enim Origenes non aſſerit, ſed cum dubitatione opinari ſe ait, Spiritum ſanctum non adeſſe ſuâ præſentiâ in copula carnali, hoc eſt auxilio gratiæ ſpecialis, quam dicit ad hoc opus non eſſe neceſſariam, cùm ad illud ſola vis humana ſufficiat.

17. Objicies quartò: Pro matrimonio datur pecunia: Sed hoc abſque Simoniæ labe fieri non poſſet, ſi matrimonium eſſet verè & propriè Sacramentum, conferens gratiam: Ergo matrimonium non habet verè & propriè rationem Sacramenti.

Reſpondeo negando ſequelam Minòris: Nam ut rectè ait S. Thomas 2. 2. quæſt. 100. art. 2. matrimonium non ſolùm eſt Sacramentum, ſed etiam contractus civilis: licèt autem non poſſit pro Sacramento, præcisè ut tali, pecunia accipi vel dari, bene tamen pro contractu civili, ad ſuſtentanda onera matrimonij.

18. Objicies quintò: Si matrimonium ſit Sacramentum, erit quid melius & excellentius virginitate, utpote quæ non eſt Sacramentum: Sed hoc repugnat Apoſtolo 1. ad Corinth. 7. Ergo &c.

Reſpondeo primò, negando ſequelam Majoris, quòd

quòd enim hoc vel illud ſit Sacramentum, non ex rei nobilitate, ſed ex divina inſtitutione dependet; unde licèt martyrium v. g. ſit nobilius Pœnitentiâ, vel Extremâ-Unctione, non tamen eſt Sacramentum.

Reſpondeo ſecundò, diſtinguendo Majorem: Matrimonium erit quid melius virginitate, in ratione Sacramenti, concedo Majorem: quoad ſtatum conjugalem, nego Majorem: Status enim virginum ex genere ſuo perfectior eſt ſtatu conjugatorum, quia eſt ſtatus perfectorum; ſtatus verò conjugalis è contra eſt ſtatus imperfectorum, qui profitentur ſe eſſe infirmos, & non poſſe continere; ob quam etiam rationem inſtitui debuit Sacramentum potiùs pro iſtis quàm pro illis; quandoquidem Sacramenta Chriſti, nihil aliud ſunt, quàm medicinæ infirmorum, & remedia contra vulnera peccati originalis.

19. Objicies ſextò: Concilium Florentinum tria dicit reperiri in omnibus Sacramentis, videlicet id quod eſt Sacramentum tantùm, quod eſt res tantùm, & quod eſt ſimul res & Sacramentum: Sed hæc tria non reperiuntur in matrimonio: Ergo non eſt verè & propriè Sacramentum.

Reſpondeo, conceſsâ Majori, negando Minorem; nam in primis Sacramentum tantùm in matrimonio, eſt expreſſio externa & ſenſibilis interni conſenſûs; quia in quolibet Sacramento id eſt Sacramentum tantùm, quod eſt ſignum ſenſibile per ſe, & ratione cujus omnia alia ſentiuntur: expreſſio autem ſenſibilis conſenſûs interioris eſt hujuſmodi, per ſe ſiquidem ſentitur, & ratione ejus habet conjunctio conjugum, & omnia alia quæ ſunt in matrimonio, quod ſint ſenſibilia. Deinde in matrimonio res Sacramenti duplex eſt ex S. Thoma in 4. diſt. 26. quæſt. 2. art. 1. ad 5. una cauſata & ſignificata, nempe gratia ipſa Sacramentalis; altera ſignificata, ſed non cauſata; videlicet unio Chriſti cum Eccleſia, quam matrimonium non cauſat, ſed tantùm ſignificat. Demum maritalis conjunctio ſive vinculum illud quod ſequitur ex contractu, eſt in matrimonio res & Sacramentum ſimul; quia eſt ſimul ſignum & ſignatum, ſignificatur enim per contractum, & ſimul ut per ipſum expreſſa, ſignificat gratiam Sacramentalem quæ datur conjugibus, & unionem Chriſti cum Eccleſia & ſua humanitate.

20. Dices, in caſu quo infidelis conjugatus fiat fidelis, & approbet ſuum matrimonium ſecundùm leges Eccleſiæ, matrimonium illud incipit eſſe Sacramentum; & tamen conjunctio maritalis non eſt in eo res & Sacramentum ſimul, utpote quæ non cauſatur per ipſum Sacramentum, ſed ſupponitur ante ipſum cauſata per contractum matrimonialem, in ipſa infidelitate initum.

Reſpondeo maritalem conjunctionem, etiam in caſu allato, eſſe rem & Sacramentum ſimul. Ad probationem autem in contrarium dico, vinculum illud, ut eſt quidem aliquid naturale, ſive ut eſt effectus cauſæ naturalis, nimirum contractûs nondum elevati ad eſſe ſupernaturale Sacramenti, præcedere ipſum Sacramentum; non verò, ut eſt aliquid ſupernaturale, ſive ut eſt effectus contractûs elevati à Deo ad rationem Sacramenti, ſecundùm quam rationem præcisè habet quod ſit res & Sacramentum ſimul.

21. Ex dictis colligitur, matrimonium, nec in ſtatu innocentiæ, nec in lege naturæ, vel ſcripta, fuiſſe verè & propriè Sacramentum, ſed id duntaxat habere in lege Evangelica. Patet hoc corollarium ex Florentino & Tridentino ſuprà citatis,

A in quibus definitur, matrimonium eſſe à Chriſto in lege Evangelica cum reliquis Sacramentis inſtitutum, & veteribus connubiis gratiâ præſtare. Verùm quandonam hujus Sacramenti inſtitutio à Chriſto facta fuerit, omnino incertum eſt, & circa hoc varia ſunt Authorum placita. Quidam dicunt, matrimonium elevatum fuiſſe ad rationem Sacramenti in primo Incarnationis momento: *Tunc enim* (inquit Gregorius homil. 36. in Evang.) *Deus Pater, Deo Filio ſuo nuptias fecit, quando hunc in utero Virginis humanæ naturæ conjunxit; quando Deum ante ſæcula, fieri voluit hominem in fine ſæculorum.* Alij, cùm ſuâ præſentiâ, & primò quod in mundum edidit miraculo, nup-
B tias in Cana Galilææ honeſtavit: tunc enim (inquiunt) Chriſtus convertendo aquam in vinum, deſignavit matrimonium, quod hactenus velut aqua, in officium tantùm naturæ deſervierat, deinceps in Sacramentum collativum gratiæ, per vinum ſignificatæ, evehendum. Alij, cùm lege repudij abrogatâ, ad primam ejus indiſſolubilitatem & unitatem, matrimonium revocavit, Matth. 19. Congruum enim fuit, inquiunt, ut ex tunc gratia ei adjungeretur, ad ſuperandas difficultates, quæ ex omnimoda indiſſolubilitate, & perpetua monogamia naſcerentur. Alij demum, poſt reſurrectionem, intra quadraginta illos dies, quibus frequenter Diſcipulos ſuos alloquebatur
C de regno Dei, hoc eſt de ſtatu militantis Eccleſiæ, quæ ex Gregorio homil. 11. in Evang. regnum Dei nuncupatur, inſtruendo illos de omnibus & ſingulis Sacramentis conficiendis & miniſtrandis.

ARTICVLVS II.

An matrimonium inter abſentes per procuratorem vel per litteras contractum, ſit Sacramentum?

§. I.

D *Quibuſdam præmiſſis referuntur ſententiæ.*

CONveniunt ferè omnes Theologi, paucis exceptis, quos refert Petrus de Ledeſma de matrimonio quæſt. 42. art. 1. difficult. 7. matrimonium inter abſentes per procuratores contractum, valere in ratione contractus naturalis & civilis, quia cùm procuratores ſint loco principalium, cum plena poteſtate contrahendi, quod ipſi faciunt, facere cenſentur principales contrahentes: unde ſicut ex mutuo conſenſu utriuſque conjugis reſultat perfectus matrimonij contractus, ita & ex mutuo conſenſu utriuſque procuratoris. Quare in cap. *finali*, de procurationibus
E in 6. & lege *ſufficit*, ac lege *finali*, ff. de ſponſalibus, definitur inter abſentes æquè ac inter præſentes, matrimonium contrahi poſſe. Neque hoc jus eſt correctum per decretum Tridentini, clandeſtina matrimonia irritantis; tale enim decretum irritat ſolùm matrimonia, quæ ſine teſtibus & Parocho contrahuntur: matrimonium verò inter abſentes per procuratorem initum, contrahitur coram Parocho & teſtibus, ut ſupponimus: Igitur vi talis decreti non irritatur, ſed valet in ratione contractûs naturalis & civilis, ſicut alij humani contractus, qui fieri poſſunt inter abſentes, per procuratores, qui facere cenſentur id quod principales contrahentes. Ut tamen matrimonium per procuratores initum, in ratione contractûs ſit va-

lidum, aliquæ conditiones ſervari debent, ex quarum defectu, reddetur invalidum. Nam primò requiritur quod procurator habeat à ſuo principali mandatum ſpeciale ad contrahendum matrimonium cum certa perſona, & non excedat ſuum mandatum. Secundò, quod mandatum illud exequatur per ſe, & non per ſubſtitutum, niſi ſpecialis ad ſubſtituendum facultas ei conceſſa fuerit à principali. Tertiò, quod eo tempore quo procurator contrahit, ejus poteſtas non ſit revocata, nequidem tacitè; aliàs enim nullum foret matrimonium, licèt procurator ipſe nihil de revocatione audiviſſet; quia quacumque revocatione ceſſat conſenſus, & ſine conſenſu nullum eſt matrimonium. Quartò poſt publicationem Concilij Tridentini requiritur quod procuratores principalium, contractum ineant coram Parocho, & duobus teſtibus. A B

23. Hæc ſunt certa & indubitata apud omnes, ſed duplex eſt difficultas & controverſia inter Theologos. Prima eſt, an matrimonium inter abſentes per procuratores contractum, ſit Sacramentum? Hoc enim negant Durandus in 4. diſt. 26. quæſt. 3. Cajetanus tomo 1. opuſc. tract. 12. de contractu matrimonij quæſt. 1. Cano lib. 8. de locis Theologicis cap. 5. ad 3. Sylvius hîc ad qu. 42. art. 2. quæſt. 1. & alij apud Sanchem lib. 2. de matrimonio diſp. 11. num. 26. Affirmant verò ex Thomiſtis uterque Soto, & Petrus de Ledeſma; ex extraneis verò Bellarminus, Vazquez, Coninck, Sanchez, Pontius, & alij. C

24. Secunda difficultas & controverſia eſt de matrimonio per litteras contracto, an ſcilicet illud valeat in ratione contractûs, & in ratione Sacramenti? Ratio dubitandi eſt, quia ut matrimonium ſit ex utraque parte perfectum, non ſat eſt ut utrique conjugi ſit alterius voluntas perſpecta quod velit ſe in conjugem accipere, ſed inſuper requiritur quod viciſſim ſui corporis traditionem de præſenti acceptet: qui autem litteras accipit, etſi certus eſſe poſſit de conſenſu ſcribentis quod velit ſe in conjugem accipere, ſuumque corpus ſibi in conjugium tradere, nondum tamen certus eſt, quod ille viciſſim ſui corporis traditionem acceptaverit, cùm nondum illi ſui corporis traditio innotuerit. Quod non accidit in matrimonio per procuratores contracto, quia cùm procuratores ſint loco principalium, cum plena poteſtate contrahendi, quod ipſi faciunt, facere cenſentur principales contrahentes: unde ipſi conſenſum mandantis exprimunt, & alterius conjugis conſenſum acceptant, non ſecùs ac ſi ipſi principales contrahentes, præſentes eſſent. Propter hanc diſparitatem, & dubitandi rationem, aliqui Authores, licèt exiſtiment matrimonium per procutatores initum, tam in ratione contractûs, quàm in ratione Sacramenti, validum eſſe, cenſent nihilominus, matrimonium per litteras contractum, nec in ratione contractûs, nec in ratione Sacramenti valere, ſaltem poſt Tridentinum. Ita Petrus & Bartholomæus de Ledeſma, & alij apud Sanchem lib. 2. diſp. 12. D E

§. II.

Vera ſententia duplici concluſione ſtatuitur.

DIco primò: Matrimonium inter abſentes per procuratores contractum, eſt Sacramentum novæ legis.

25. Probatur primò, concluſio ratione fundamentali. Matrimonium validum in ratione contractûs naturalis & civilis, eſt inter fideles Sacramentum novæ legis: Sed matrimonium inter abſentes per procuratores contractum, eſt validum in ratione contractûs naturalis & civilis: Ergo eſt Sacramentum novæ legis. Minor patet ex dictis paragr. præcedenti, Major verò probatur ex eo quod Chriſtus Dominus inſtituendo Sacramentum matrimonij, non mutavit naturam contractûs matrimonialis, ſed duntaxat illum ad eſſe ſupernaturale Sacramenti novæ legis elevavit: Ergo ſi matrimonium inter abſentes per procuratores celebratum, ſit validum in ratione contractûs naturalis & civilis, elevatur à Chriſto ad eſſe ſupernaturale Sacramenti legis gratiæ.

26. Reſpondent Adverſarij, Chriſtum non ſic matrimonij Sacramentum inſtituiſſe, ut omnia Chriſtianorum matrimonia, in ratione contractûs valida, ad eſſe ſupernaturale Sacramenti elevaverit, ſed ſolùm illa quæ fiunt inter eos qui præſentes contrahunt.

27. Sed contra primò: Contractus matrimonij in eſſe naturali & civili ſunt ejuſdem rationis & ſpeciei, ſive fiant inter præſentes, ſive inter abſentes, per procuratores, aliunde verò non eſt fundamentum in Scriptura, vel Traditione, ad aſſerendum quòd Chriſtus unum potiùs quàm alium, ad eſſe Sacramenti elevaverit.

28. Dices, quod quamvis ex Scriptura vel Traditione nullum ad id aſſerendum fundamentum habeatur, id tamen colligitur ex Tridentino ſeſſ. 24. de reform. cap. 1. ubi videtur exigere præſentiam contrahentium ad rationem matrimonij; dicit enim quod Parochus debet interrogare virum & fœminam, ipſiſque interrogatis, & conſenſu eorum intellecto, dicere, *Ego vos conjungo.*

29. Verùm hæc reſponſio, in qua conſiſtit præcipuum adverſæ ſententiæ fundamentum, facilè confutari poteſt: cùm enim procuratores ſubſtituantur loco contrahentium, poſſunt interrogari à Parocho de conſenſu eorum, expreſſiſque contrahentium conſenſibus, dicere poteſt Parochus cum veritate, *Ego vos conjungo*; quia licèt illi ſupra quos proferri debent verba illa, ſint phyſicè abſentes, ſunt tamen moraliter præſentes, quod ſufficit ad rationem contractûs, & conſequenter ad rationem Sacramenti in matrimonio; cùm, ut ſuprà diximus, ratio Sacramenti in matrimonio, non immutet rationem contractûs.

30. Probatur ſecundò concluſio: In matrimonio per procuratores contracto, eſt vera materia, & vera forma Sacramenti matrimonij: Ergo tale matrimonium eſt verum Sacramentum. Conſequentia patet, Antecedens probatur. Materia & forma Sacramenti matrimonij, ſunt expreſſiones ſenſibiles conſenſuum utriuſque partis contrahentis, ut infrà oſtendemus: Sed in matrimonio per procuratores contracto reperiuntur ejuſmodi expreſſiones; verè enim contrahentes, non quidem per ſeipſos, ſed per procuratores quibus ſuas vices commiſerunt, exprimunt ſuos conſenſus, quando matrimonium celebratur: Ergo in matrimonio per procuratores contracto, eſt vera materia & forma Sacramenti matrimonij.

31. Poteſt inſuper ſuaderi concluſio hoc diſcurſu: Eccleſia permittit ut fideles per procuratores matrimonium contrahant, & hoc modo Reges & Principes illud contrahere ſolent: Sed ſi matrimonium per procuratores contractum, non eſſet Sacramentum, Eccleſia non permitteret matrimonium ita celebrari; vult enim omnino fideles

contrahere Sacramentaliter, ut recipiant gratiam ad onera matrimonij ſuſtinenda neceſſariam : Ergo matrimonium per procuratores contractum, eſt verum Sacramentum.

32. Confirmatur : Si matrimonium per procuratores contractum, non eſſet Sacramentum, ſed contractus purè naturalis, vel civilis, illius judicium non pertineret ad judices Eccleſiaſticos, ſed ad politicos ; nam hic contractus ſolùm extrahitur à judicio Principis vel judicis ſæcularis, quia elevatur ad rationem Sacramenti : At cauſas ad huiuſmodi matrimonium pertinentes, ſemper ad ſe vocat Eccleſia : Signum ergo eſt, tale matrimonium non eſſe contractum purè naturalem vel civilem, ſed etiam Sacramentum.

Dico ſecundò, matrimonium per litteras contractum, tam in ratione contractûs, quàm in ratione Sacramenti, validum eſſe.

33. Prima pars patet, quia contractus humani & civiles fieri poſſunt inter abſentes, per litteras, vel per nuntium : Ergo & contractus matrimonialis. Unde l. *Mulieres* ff. de ritu nuptiarum, ſic dicitur : *Mulierem abſenti per litteras ejus, vel nuntium poſſe nubere placet.*

34. Secunda verò pars ſuadetur, & ſimul rationi dubitandi ſuprà adductæ reſpondetur : Si enim vir ſcribat fœminę, ſe non modò ſui corporis dominiũ de præſenti ei tradere, ſed ex tunc ſimul corporis ejus traditionem, cùm primùm coram Parocho & teſtibus facta fuerit, acceptare ; & mulier viro reſcribat, ſe viciſſim velle illum in maritum, & corporis ejus traditionem acceptare, ſtatim ac hoc reſcriptum coram Parocho & teſtibus lectum fuerit : tunc lectis utriuſque conjugis litteris, perficietur matrimonium, & in ratione contractûs, & in ratione Sacramenti ; in eo enim caſu litteræ ſuccedent loco contrahentium, uti & procuratores : Ergo ſicut matrimonium inter abſentes per procuratores contractum, eſt validum, non ſolùm in ratione contractûs naturalis & civilis, ſed etiam in ratione Sacramenti, ita & matrimonium per litteras contractum.

§. III.

Solvuntur objectiones.

35. OBjicies primò : Nullum aliud Sacramentum poteſt abſenti conferri : Ergo neque matrimonium : par enim debet eſſe illius, aliorumque ratio ; idemque eſt fundamentum neceſſitatis præſentiæ in hoc & in aliis.

36 Confirmatur : Idcircò non poteſt Sacramentum pœnitentiæ conferri abſenti, per litteras, aut internuncium, quia forma illius, *Abſolvo te*, dirigitur ad præſentem : Atqui non minùs ad præſentem dirigitur iſta vel æquivalens forma matrimonij, *Accipio te in meum :* Ergo ſimiliter Sacramentum matrimonij abſenti conferri nequit.

37. Confirmatur ampliùs : Parochus aſſiſtens matrimonio, profert verba illa, *Ego vos conjungo :* Ergo cùm in tali propoſitione pronomen *vos* non minùs requirat præſentiam ſubjectorum, quàm pronomen *te* in forma baptiſmi & pœnitentiæ, abſens non minùs eſt incapax Sacramenti matrimonij, quàm Sacramenti baptiſmi, vel pœnitentiæ.

38. Ad objectionem reſpondeo, conceſſo Antecedente, negando conſequentiam & paritatem : Sicut enim Sacramentum matrimonij differt ab omnibus aliis, quòd in illis neceſſariò & eſſentialiter requiruntur verba propriè dicta, & ore prolata, ex parte formæ ; matrimonium verò regulariter quidem verbis perficitur, poteſt tamen aliis ſignis verborum loco celebrari, ut ſignificat Florentinum in decreto Eugenij : Ita etiam in eo differt quòd poſſit inter abſentes celebrari, quamvis alia nequeant. Addo quod id habet hoc Sacramentum præ aliis peculiare, quod cùm habeat pro materia civilem contractum, ſequitur naturam ipſius ; unde ſicut contractus civilis æquè inter abſentes ac inter præſentes, validè iniri poteſt, ita & Sacramentum matrimonij quod in eo fundatur, non ſolùm à præſentibus, ſed etiam abſentibus, validè ſuſcipi poteſt. Unde

39. Ad primam confirmationem, nego paritatem, nam in Sacramento pœnitentiæ verba illa, *Abſolvo te*, ore prolata, & directa ad præſentem, ſunt eſſentialia ; matrimonio verò ſufficiunt quæcumque ſigna externa, quibus contrahentes ſuum conſenſum invicem ſignificant : poſſunt autem illum ſignificare per litteras aut per internuncium, æque ac per nutus & verba.

40. Ad ſecundam dico in primis, verba illa, *Ego vos conjungo*, quæ Parochus aſſiſtens matrimonio profert, non eſſe formam Sacramenti matrimonij, ſicut verba illa, *Ego te baptizo*, *Ego te abſolvo*, ſunt forma Sacramenti baptiſmi & pœnitentiæ. Secundò negatur conſequentia & paritas, quoad verificationem ſignificationis pronominis *te* & *vos* ; in Sacramento baptiſmi & pœnitentiæ ex una parte, & in Sacramento matrimonij ex alia. Diſparitas eſt, quòd cùm neque baptiſmus neque pœnitentia ſit contractus, benè autem Sacramentum matrimonij, baptiſmus & pœnitentia requirunt quod præſentia ſubjecti, quam exprimit particula *te*, ſit phyſica ; Sacramentum verò matrimonij requirit ſolùm quod ſit moralis.

41. Objicies ſecundò : Sacramenta novæ legis cauſant phyſicè gratiam, ut in Tractatu de Sacramentis in communi contra Recentiores fusè oſtendimus : Sed matrimonium per procuratores contractum, non poteſt phyſicè cauſare gratiam : Ergo non eſt Sacramentum novæ legis. Minor probatur : Matrimonium non poteſt phyſicè cauſare gratiam, niſi ea in quibus eſſentialiter conſiſtit ; exiſtant phyſicè, vel in ſeipſis, vel in ſua virtute : At ea in quibus eſſentialiter conſiſtit matrimonium quod per procuratores contrahitur, videlicet expreſſiones conſenſûs, non quæ ſunt in procuratoribus, ſed quæ ſunt in contrahentibus, non exiſtunt ampliùs phyſicè in ſe, quando procuratores nomine ipſorum contrahunt, ſed tranſierunt ; neque remanent phyſicè in aliqua ſua virtute, utpote cùm non ſit aſſignabilis talis virtus : Ergo matrimonium quod per procuratores contrahitur, non poteſt phyſicè cauſare gratiam. *Diſp. 3. art. 2.*

42. Reſpondeo diſtinguendo Majorem : Sacramenta novæ legis cauſant phyſicè gratiam, quando phyſicè exiſtunt, concedo. Quando exiſtunt ſolùm moraliter, nego, tunc enim ſunt cauſæ ſolùm morales gratiæ. Rationi enim conſentaneum videtur, ut Sacramenta cauſent gratiam ſecundùm modum eſſendi quem habent, ita ut illam phyſicè cauſent, quando verè & phyſicè exiſtunt ; moraliter verò, quando exiſtunt ſolùm moraliter. Unde ſicut in Tractatu de Sacramentis in communi dicebamus, quod licèt baptiſmus cum debita diſpoſitione ſuſceptus, cauſet phyſicè gratiam ; quando tamen fictè ſuſcipitur, recedente fictione, eam cauſat ſolùm moraliter ; quia *Diſp. 3. art. 2. §. 2.*

nimirum tunc exiſtit ſolùm moraliter, & in divina acceptatione. Ita ſimiliter dicendum eſt, quod licèt matrimonium ab ipſis conjugibus immediatè contractum, phyſicè cauſet gratiam, quia expreſſiones conſensûs eorum tunc phyſicè exiſtunt; matrimonium tamen per procuratores initum, moraliter tantùm illam cauſat; quia tunc expreſſiones conſensûs ipſorum contrahentium, non exiſtunt ampliùs phyſicè, ſed tantùm moraliter, inquantum ſcilicet verba procuratorum ſubſtituuntur loco verborum & expreſſionum ipſorum contrahentium. Neque hæc ſolutio & doctrina officit ſententiæ de cauſalitate phyſica Sacramentorum novæ legis; quia hæc non intelligitur niſi de Sacramento phyſicè exiſtente, cùm exiſtentia phyſica ſit una ex conditionibus requiſitis ad phyſicam operationem. A B

43. Objicies tertiò: Si matrimonium inter abſentes per procuratores celebratum, eſſet validum, in ratione Sacramenti, id præcipuè haberet ex eo quod matrimonium eſt quidam contractus humanus, & contractus humanus, inter abſentes per procuratores celebrari poteſt: Sed hæc ratio non valet: Ergo ruit præcipuum fundamentum noſtræ ſententiæ. Major conſtat ex ſuprà dictis, Minor probatur. Licèt abſolutio pœnitentialis ſit judicialis, & poſſit quis judicialiter abſolvi, quamvis ſit abſens; quia tamen inſuper Sacramentalis eſt, non poteſt in abſentem proferri, ut in Tractatu de pœnitentia oſtenſum eſt: Ergo ſimiliter, licèt matrimonium ſit quidam contractus humanus, & contractus humanus poſſit fieri per procuratorem, & in abſentia; eo ipſo tamen quod ſit etiam Sacramentum, non poteſt ut tale recipi in abſentia, & per alium. C *Diſp 12. art. 4.*

44. Reſpondeo, conceſsâ Majori, negando Minorem, & ad illius probationem, conceſſo Antecedente, nego conſequentiam & paritatem. Diſparitas eſt, quia licèt judicium externum poſſit eſſe inter abſentes, eò quòd in judicio fori externi, diverſi ſint accuſator, teſtis, & reus, nec aliqua diſpoſitio requiratur in reo; ſecùs autem in judicio fori interni, ubi reus, accuſator, & teſtis, eſt idem, & deſideratur reum diſpoſitum eſſe, ejuſque diſpoſitionem à Confeſſario eſſe cognitam. Unde abſolutioni pœnitentiali, non ſolùm ex ea parte quâ Sacramentum eſt, ſed etiam ex ea quâ judicium eſt, repugnat in abſentia conferri; at verò matrimonio id non repugnat, quatenus eſt contractus humanus, nec proinde quatenus eſt Sacramentum, cùm ratio Sacramenti ſit accommodata & proportionata naturæ contractûs in quo fundatur. D

45. Dices: Sicut collatio Sacramenti eſt actio perſonalis, ita & ejus receptio eſt perſonalis paſſio; ut conſtat in Baptiſmate, Confirmatione, Euchariſtia, Pœnitentia, Extrema-Unctione & Ordine: Ergo matrimonium non poteſt in ratione Sacramenti per procuratorem recipi. E

46. Reſpondeo, conceſſo Antecedente, diſtinguendo Conſequens: Ergo matrimonium non poteſt in ratione Sacramenti recipi per procuratorem, ita ut procurator recipiat Sacramentum, & gratiam Sacramentalem, concedo. Ita ut procurator ſit conditio, quâ poſitâ, ille qui dedit ei facultatem contrahendi, recipit Sacramentum & gratiam Sacramentalem, nego.

47. Inſtabis: Si procurator ſit conditio, quâ poſitâ, ille qui dedit ei facultatem contrahendi, recipit Sacramentum, ſequitur quod ſi procuratores eo tempore contrahant, quo vir & fœmina pro quibus contrahunt, dormiunt, dormiendo recipient gratiam, vel peccabunt mortaliter, ſi ſint in mortali, quia Sacramentum in malo ſtatu recipient: Sed hoc videtur abſurdum: Ergo & illud.

48. Reſpondeo nullum eſſe abſurdum, quod quis dormiens recipiat gratiam, ut patet in eo qui voluntatem habuit ſuſcipiendi baptiſmum, vel pati martyrium; ſi enim in ſomno baptizetur, vel in odium fidei occidatur, dormiendo recipiet gratiam; & ſi ſit in ſtatu peccati, juſtificabitur, ſi priuſquam ſe ſomno traderet, attritionis actum elicuerit, ut communiter docent Theologi. Similiter non eſt inconveniens dicere, quod contrahentes peccent in ſomno, ſi tunc Sacramentum perficiatur, & ipſi omiſerint per gratiam ſe ad illud diſponere. Sicut dum quis horâ matutinâ ſomno ſe tradit, prævidens quod non evigilabitur uſque ad veſperam, ſubindeque quod ſacrum omittet, non ſolùm peccat, cùm voluntariè ſomno ſe tradit, ſed etiam quando urget tempus audiendi miſſam, etſi tunc dormiat; licèt enim culpa omiſſionis incipiat imputari eo tempore quo quis dat cauſam omiſſioni, completè tamen & perfectè non imputatur, niſi eo tempore quo inſtat præceptum operandi, & omittitur actus debitus. Vel ſicut ſi quis voluntariè ſe inebriet, prævidens quod in ebrietate faciet homicidium, non ſolùm peccat quando dat cauſam, ſed etiam quando de facto occidit, quamvis tunc ſit expers libertatis & uſûs rationis; quia nimirum talis occiſio in ſua cauſa libera & voluntaria eſt: unde ſi occidat Clericum, manet excommunicatus. De quo plura diximus in Tractatu de peccatis diſp. 3. art. 4.

49. Objicies quartò: Matrimonium per procuratores vel per litteras contractum, iterum in præſentia utriuſque conjugis coram Parocho & teſtibus celebrari ſolet: At ſi matrimonium inter abſentes per procuratores vel per litteras contractum, eſſet Sacramentum, non foret opus conjungere poſtea in facie Eccleſiæ ſponſos præſentes; imò hoc non liceret, cùm Sacramentum matrimonij non debeat neque poſſit iterari inter eoſdem: Ergo matrimonium inter abſentes per procuratores vel per litteras celebratum, non eſt Sacramentum, ſed duntaxat aliquis contractus naturalis & civilis.

50. Reſpondeo negando Majorem, nam cùm illi qui per procuratores vel per litteras matrimonium contraxerunt, iterum ſe ſiſtunt coram Parocho & teſtibus, non iteratur matrimonium, ſed vel ſupplentur tantùm ſolemnitates omiſſæ, vel ratum haberi declaratur à conjugibus præſentibus, id quod antea per procuratores eorum nomine geſtum fuit.

§. III.

Reſolvuntur breviter aliæ difficultates.

51. QVæres primò, an inter Chriſtianos matrimonium poſſit eſſe validum in ratione contractûs naturalis & civilis, & non in ratione Sacramenti? v. g. ſi conjuges Chriſtiani matrimonium contrahentes, intendant illud ſolùm perficere in ratione contractûs naturalis & civilis, & non in ratione Sacramenti, validè illud in ratione contractûs naturalis & civilis perficiant? Nam quod tunc matrimonium non ſit validum in ratione Sacramenti, manifeſtum eſt, eò quòd ad

valorem Sacramenti requiratur intentio ministri, quæ deest in tali casu, cùm ipsi contrahentes qui intendunt perficere matrimonium solùm in ratione contractûs naturalis & civilis, sint ministri Sacramenti matrimonij, ut articulo sequenti dicemus.

52. In resolutione hujus difficultatis partem negantem tenent Sanchez, & Coninck, existimantes ex institutione Christi rationes contractûs & Sacramenti in matrimonio ita esse inseparabiles, ut qui intendit unam sine alia, nihil prorsus efficiat. Aliàs (inquiunt) si nunc posset separari ratio contractûs à ratione Sacramenti, eas separare liceret, cùm nulla sit lex divina vel humana, quæ præcipiat matrimonium esse in ratione Sacramenti celebrandum.

53. Nihilominus dicendum est, matrimonium inter Christianos posse esse validum in ratione contractûs naturalis & civilis, & non in ratione Sacramenti; non licere tamen Christianis separare rationem contractûs à ratione Sacramenti.

Prima pars hujus resolutionis suadetur ex eo quod Christus, cùm matrimonium ad rationem Sacramenti elevavit, non abstulit ab eo naturalem civilemque obligationem, quam ut contractus naturalis & civilis, ex reciproco contrahentium consensu hactenus habuerat, sed reliquit illud in sua natura pristina; solùmque illi adjunxit rationem Sacramenti, hoc est vim collativam gratiæ conjuges sanctificantis. Sicut dum res alias naturales ad Sacramenti dignitatem evexit, nihil de physica aut morali earum natura abstulit, sed eas reliquit in pristina sua natura & virtute quam antea habebant; ita ut si contingat Sacramentum ex eis non fieri, nihil de physica aut morali earum entitate aut virtute tollatur aut impediatur. Pariter ergo, si inter Christianos contractus matrimonialis non elevetur ad rationem Sacramenti, ob defectum intentionis contrahentium, qui matrimonium solùm in ratione contractûs, non verò in ratione Sacramenti, celebrare intendant, non amittet vim obligandi quam habet in ratione contractûs naturalis & civilis. Unde nullo jure canonico aut civili, irritatur matrimonium à fidelibus initum, sine intentione conficiendi Sacramentum.

54. Quod verò Christianis non liceat hoc modo inire connubia, & rationem contractûs à ratione Sacramenti separare, manifestum est, tum quia suppositâ Christi institutione, & elevatione matrimonij in Sacramentum, non potest à fidelibus, absque irreverentia, ratio contractûs à ratione Sacramenti separari? Tum etiam, quia Christiani tenentur more & ritu Christiano contrahere, nec ponere obicem gratiæ Sacramentali, quam Christus adjunxit matrimonio, *ut naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem unitatem confirmaret, conjugesque sanctificaret*, ut ait Tridentinum sess. 24. in doctrina de Sacramento matrimonij.

55. Quæres secundò, num si fidelis cum dispensatione Pontificis nuberet cum infideli non baptizato, tale matrimonium esset Sacramentum, saltem ex parte conjugis fidelis?

56. Respondeo negativè: Sicut enim ut matrimonium sit validum in ratione contractûs, requirit liberum consensum ex parte utriusque conjugis, ita ut sit validum in ratione Sacramenti, exigitur intentio ac ministerium ex parte utriusque, cùm ipsi contrahentes sint hujus Sacramenti ministri: Sed infidelis non baptizatus, nequit esse legitimus minister matrimonij in ratione Sacramenti, cùm non minùs Sacramenti effectio, quàm receptio, ad sui validitatem, characterem baptismalem requirat: Ergo matrimonium fidelis cum infideli non baptizato, nequit esse Sacramentum. Unde Ecclesia non solùm prohibuit, sed etiam irritavit matrimonium fidelis cum infideli non baptizato; quia nimirum omnino dedecet Christianos contrahere non Sacramentaliter, seu rationem contractûs naturalis & civilis, à ratione Sacramenti separare, ut in resolutione superioris quæsiti dicebamus.

57. Dices: Infideles non baptizati sunt idonei ministri baptismi: Ergo & matrimonij. Sed negatur consequentia & paritas, quia baptismus cùm sit ad salutem necessarius, & prima janua cæterorum Sacramentorum, debuit posse à quocumque validè conferri, non verò alia Sacramenta, quæ non sunt tantæ necessitatis sicut baptismus. Ex quo inferes, nec validè contrahi posse matrimonium in ratione Sacramenti, cum Catechumena, quia licèt habeat fidem & gratiam sanctificantem, careat tamen charactere baptismali.

58. Quæres tertiò, utrum matrimonium ab infidelibus validè contractum, fiat Sacramentum, quando illi convertuntur ad fidem, & baptizantur; præsertim si tunc accedat novus consensus, signo aliquo sensibili expressus, cum intentione faciendi quod Christus instituit, & facit Ecclesia?

59. Respondeo negativè, quia Sacramentum matrimonij consistit essentialiter in fieri contractûs validi inter baptizatos, & liberos ab omni impedimento irritante, sicut baptismus consistit in fieri ablutionis & prolationis verborum, cæteraque omnia Sacramenta, exceptâ Eucharistiâ, consistunt in fieri materiæ proximæ & formæ ex quibus constant essentialiter: Sed quando conjuges infideles baptizantur, nulla fit nova actio, quæ sit fieri ipsius matrimonij, cùm illud supponatur jam factum; nec nova verba, novusque consensus, facere possunt novum matrimonium; quia repetitus consensus non affert novam materiam, nec novam formam, sed ratificat tantùm priorem: Ergo tunc matrimonium non accipit rationem Sacramenti.

60. Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Sacramentum matrimonij fundari debet in contractu valido: Sed in casu proposito nullus potest assignari contractus in quo fundetur ratio Sacramenti; non potest enim fundari in contractu antiquo, tum quia ille præteriit, tum etiam quia non fuit inter baptizatos; neque in novo, cùm enim uterque conjux dominium sui corporis in alterum perfectè transtulerit, ac reipsa illud maritali copulâ tradiderit, non potest circa eadem corpora novus fieri contractus, qui novi Sacramenti sit fundamentum. Sicut si quis tentaret novum contractum venditionis facere circa rem validè alteri venditam ac traditam, nihil efficeret, defectu materiæ ad novam venditionem & emptionem habilis.

61. Cæterùm licèt quando infideles conjugati convertuntur ad fidem, & baptizantur, ipsorum matrimonium non fiat propriè Sacramentum, seu signum practicum gratiæ sanctificantis, fit tamen Sacramentum largè & impropriè; tunc enim meliùs repræsentat conjunctionem Christi cum Ecclesia; tum quia Christus non est copulatus Ecclesiæ infideli, ipsaque Ecclesia ipsi per fidem desponsata est, juxta illud Oseæ 2. *Sponsabo te mihi*

in fide; tum etiam, quia matrimonium illud firmius efficitur per baptiſmum, cùm non ſit tunc ampliùs diſſolubile, fidei causâ; ſubjndeque tunc meliùs exprimat inſolubilitatem matrimonij ſpiritualis inter Chriſtum & Eccleſiam.

In hoc ſenſu interpretatur Baſilius Pontius S. Thomam, dum ait in 4. ſent. diſt. 39. quæſt. unicâ art. 2. ad 1. matrimonium infidelium eſſe Sacramentum non actu, ſed habitu: Unde ait quod S. Doctor, Sacramenti nomine, non intellexit Sacramentum ſtrictè ſumptum pro ſigno ſenſibili conferente gratiam, ſed Sacramentum latè ſumptum, quatenus eſt myſterium quoddam conjunctionis Chriſti cum Eccleſia: quam ſignificationem ſenſit D. Thomas non convenire actu matrimonio, niſi ſuſcepto baptiſmo.

62. Verùm hæc interpretatio non videtur legitima, nec ad mentem S. Doctoris, qui loco citato manifeſtè loquitur de Sacramento propriè & ſtrictè ſumpto, nam ſibi hoc argumentum objicit: *Videtur quod inter infideles non poſſit eſſe matrimonium, nam matrimonium eſt Sacramentum Eccleſiæ: Sed Baptiſmus eſt janua Sacramentorum: Ergo infideles qui non ſunt baptizati, matrimonium contrahere non poſſunt, ſicut nec alia Sacramenta ſuſcipere.* Ubi manifeſtè ſermo eſt de Sacramentis propriè & ſtrictè ſumptis; unde ſi in ſolutione loqueretur ſolùm de Sacramento latè & impropriè ſumpto, argumento ſibi propoſito non ſatisfaceret, ſed in æquivoco laboraret.

63. Meliùs ergo reſpondetur, D. Thomam loco citato ſolùm velle quod matrimonium infidelium, quantùm eſt de ſe, & ex ratione contractûs maritalis, eſt capax ſtatûs Sacramentalis, illumque verè acciperet, ſi contraherent in fide Eccleſiæ jam ſuſcepta per baptiſmum. Quo ſenſu dicit, *matrimonium tale eſſe aliquo modo Sacramentum habitualiter, quamvis non actualiter, eò quòd actu non contrahunt in fide Eccleſiæ.*

64. Ex dictis in reſolutione hujus quæſiti colligitur, matrimonium quoque civiliter tantùm à fidelibus contractum, accedente novo conſenſu, non fieri Sacramentum. Intentio enim ſequens contractum priùs initum, non poteſt efficere, ut quod non fuit Sacramentum, incipiat eſſe tale; præſertim cùm ratio Sacramenti (ut ſuprà dicebamus) ſit annexa fieri ipſius matrimonij, non verò facto eſſe illius. Aliunde verò, quantumcumque conjuges conſenſum renovent, & verba repetant, non efficiunt novum matrimonium, ſed duntaxat præcedens ratificant & confirmant; quia (ut ſuprà oſtenſum eſt) contractus matrimonij inter eoſdem repeti nequit, defectu materiæ ad novum contractum habilis.

ARTICVLVS IV.

Quis ſit miniſter hujus Sacramenti?

§. I.

Referuntur ſententiæ, & vera eligitur.

65. GUilielmus Pariſienſis libro de Sacramentis, tract. de matrimonio cap. 9. quæſt. 2. Melchior Cano lib. 8. de locis Theologicis cap. 5. & Sylvius ad quæſt. 42. ſupplementi art. 1. quæſt. 1. cenſent Sacerdotem, verba quibus ſponſos benedicunt proferentem, eſſe miniſtrum matrimonij, quatenus Sacramentum eſt; ſubindeque matrimonium ſine Sacerdote celebratum, non eſſe Sacramentum, quamvis contractus civilis eſſe poſſit. Catharinus verò opuſc. de matrimonio quæſt. 2. docet miniſtrum matrimonij, quatenus Sacramentum eſt, eſſe Deum ipſum, ejus verò formam verba illa: *Propter hæc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ*: quæ ſemel à Deo in paradiſo prolata, & à Chriſto confirmata, conjugia continuò ſanctificant. Nec eſt neceſſe (inquit) ea ab aliquo miniſtro proferri; nam ſicut lex ſcripta ſemper loquitur ad omnes, ita & forma matrimonij per modum legis à Deo ſancita, ſemper loquitur ad omnes matrimonium contrahentes.

66. Verùm communis ac certa reliquorum Theologorum ſententia eſt, miniſtrum matrimonij, etiam ut Sacramentum eſt, eſſe ipſos contrahentes, non verò Sacerdotem illos benedicentem, ſubindeque verba illa quæ profert, *Ego vos conjungo &c.* non habere rationem formæ, nec ad hujus Sacramenti eſſentiam pertinere, ſed eſſe tantùm aliquod Sacramentale. Ita expreſsè docet S. Thomas in 4. diſt. 26. quæſt. 2. art. 1. ad 1. ubi ſic ait: *Verba quibus conſenſus matrimonialis exprimitur, ſunt forma hujus Sacramenti, non autem benedictio Sacerdotis, quæ eſt quoddam Sacramentale.* Et quæſt. 45. ſupplementi art. 5. in corp. & ad 2. docet quod verba Sacerdotis ſunt tantùm de ſolemnitate matrimonij.

Dico igitur, Miniſtrum Sacramenti matrimonij eſſe ipſos contrahentes, non verò Sacerdotem ipſos benedicentem, & hæc verba, *Ego conjungo vos*, proferentem.

67. Colligitur ex Florentino in decreto Eugenij, ubi Pontifex docet, hoc Sacramentum ſolo contrahentium conſenſu perfici: At hoc eſſet falſum, ſi ad ipſius validitatem, neceſſarius eſſet miniſter à contrahentibus diſtinctus, cùm ex doctrina ejuſdem Concilij in eodem decreto, ut Sacramentum perficiatur, tria requirantur, nempe materia, forma, & perſona Miniſtri conferentis Sacramentum, cum intentione faciendi quod facit Eccleſia, quorum ſi aliquod deſit, Sacramentum non perficitur: Ergo ad valorem hujus Sacramenti, non requiritur miniſter, à contrahentibus diſtinctus.

68. Favet etiam Tridentinum ſeſſ. 24. cap. 1. de reformatione matrimonij, affirmans matrimonia clandeſtina, quæ fiebant abſente Sacerdote, & ſine ullis ejus verbis, fuiſſe valida, quandiu Eccleſia non fecit ea irrita: Sed talia matrimonia non potuiſſent eſſe valida, ſi Sacerdos ſit miniſter hujus Sacramenti, & verba quæ profert, illius forma: Ergo ex Tridentino Sacerdos non eſt miniſter Sacramenti matrimonij, nec verba quæ profert benedicendo ſponſos, habent rationem formæ. Unde can. 11. Sacerdotalem benedictionem inter cæremonias ab Eccleſia adhiberi ſolitas recenſet.

69. Confirmatur ex declaratione Cardinalium interpretationi Concilij Tridentini præfectorum, facta Epiſcopo Salmantino, in qua expreſsè dicitur, quod verba Sacerdotis non pertinent ad ſubſtantiam Sacramenti matrimonij. Verba ejus hæc ſunt: *Non pertinet ad ſubſtantiam matrimonij, ut Parochus aliqua verba proferat: ideò valet matrimonium, quamvis verba exprimentia conſenſum, prolata ſint tantùm à contrahentibus, dummodo Parochus ſit præſens, & intelligat id quod agitur, licèt diſſentiat & contradicat: adhibitus verò Parochus intelligitur, etiamſi ex alia cauſa principa-*

liter eſſet vocatus, dummodo ſit adhibitus etiam ad A
illum actum.

70. Confirmatur ampliùs ex praxi Eccleſiæ : nam etiam nunc iis in locis ubi conſtitutio Tridentini eſt recepta, quando aliqui contrahunt in facie Eccleſiæ, cum occulto impedimento, eo ſublato per diſpenſationem, non eſt opus, ut contrahant iterum, præſente & loquente Sacerdote ; ſed ſufficit ut clam contrahant inter ſe, vel affectum maritalem ſigno aliquo externo ſibi mutuò ſignificent, quemadmodum declaravit Pius V. teſte Navarro in Manuali cap. 22. num. 70. tuncque B Sacramentum & matrimonium incipit eſſe ratum, quod antea invalidum & nullum erat.

71. Demum ſuadere poteſt concluſio hoc diſcurſu : Chriſtus hoc Sacramentum inſtituens, nihil aliud fecit, quàm contractum matrimonialem, naturali ac civili jure validum, in Sacramentum gratiæ collativum evehere ; ſubindeque eoſdem voluit eſſe hujus Sacramenti miniſtros ac contractûs naturalis & civilis, qui eſt ejus fundamentum : Sed talis contractûs miniſtri ſunt ipſi contrahentes, qui per mutuum conſenſum ſe invicem obligant ad mutuam ſui corporis traditionem : Ergo etiam ipſi conjuges ſunt miniſtri Sacramenti matrimonij, non verò Sacerdos nuptialem benedictionem ipſis tribuens.

72. Ex dictis confutata manet ſingularis ſententia Catharini, aſſerentis Deum eſſe hujus Sacramenti miniſtrum, ut enim ex Florentino & Tridentino oſtendimus, ipſi contrahentes ſunt miniſtri matrimonij, tum in ratione contractûs & officij naturæ, tum in ratione Sacramenti : unde primi matrimonij miniſtri fuerunt noſtri Protoparentes, qui illud ſibi in paradiſo miniſtrarunt, cùm vir dixit : *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea :* Cui credendum eſt, æquivalentibus verbis Evam reſpondiſſe. Deus verò hujus matrimonij fuit author & inſtitutor ; nam in ratione contractûs & officij naturæ, ab exordio mundi il- D lud inſtituit, & in lege Evangelica Chriſtus ad dignitatem Sacramenti talem contractum elevavit, ei adjungendo gratiam, *quæ naturalem illum amorem perficeret, & indiſſolubilem unitatem confirmaret, conjugeſque ſanctificaret*, ut ait Tridentinum ſeſſ. 24. In hoc ergo hallucinatur Catharinus, quòd authorem & inſtitutorem matrimonij, cum ejus miniſtro confundit.

73. Abſurdum etiam eſt quod addit, formam hujus Sacramenti eſſe verba illa ſemel ab Adamo authoritate Dei prolata : *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ.* Nam inter materiam & formam hujus Sacramenti, debet eſſe moralis conjunctio, quæ non eſt E inter illa verba ab initio mundi prolata, & actus contrahentium, qui ſunt materia hodierni conjugij. Nec ſat eſt quod hæc verba ſint ſcripta, & fuerint ſemel à Deo prolata, ut ait Catharinus : quemadmodum enim ut verba reliquorum Sacramentorum, cum præſenti materia concurrant ad Sacramentum conficiendum, non ſufficit quod ſemel fuerint à Chriſto prolata, & ſcripturæ mandata, ſed debent toties à miniſtro proferri, quoties Sacramentum conficitur : ita ad Sacramentum matrimonij conficiendum, non ſat eſt ut ejus forma ſemel fuerit à Deo prolata, & poſtea ſcripto mandata, ſed debet toties à miniſtris proferri, quoties novum matrimonij Sacramentum conficitur.

§. II.

Solvuntur objectiones.

74. CONtra præcedentem concluſionem objiciun- tur in primis aliqua Conciliorum & SS. Patrum teſtimonia, quibus ſignificari videtur, Sacerdotem ſponſos benedicentem eſſe hujus Sacramenti miniſtrum. In primis enim Concilium Colonienſe anno 1536. ſub Paulo III. celebratum, parte 7. cap. 40. ſic ait : *Si quis hoc Sacramentum* (matrimonij) *ſicut decet, acceperit, accedente Sacerdotali precatione, confert donum ſpiritûs, quo vir diligat uxorem amore caſto, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam : mulier viciſſim propter Chriſtum amet, revereaturque virum ſuum ut dominum.* Quibus verbis ſignificatur, gratiam in hoc Sacramento conferri per Sacerdotis precationem, ſeu benedictionem, ſubindeque Sacerdotem eſſe illius miniſtrum. Unde in Enchiridio cap. penultimo dicitur, Sacerdotes legitimos eſſe hujus Sacramenti miniſtros. Similiter Synodus Cameracenſis anno 1567. celebrata cap. 1. de matrimonio, vocat Parochos hujus Sacramenti miniſtros. C Item Rituale Romanum juſſu Pauli V. editum, dicit ejus adminiſtrationem ad Parochos pertinere.

75. Confirmatur : Evariſtus proximus Apoſtolis, quintus à Petro Pontifex Epiſt. 1. ad Epiſcopos Africanos, & refertur 30. quæſt. 5. can. 1. conjugia abſque Sacerdotis miniſterio & benedictione celebrata, appellat adulteria, contubernia, ſtupra, fornicationes ; quia nimirum carent legitimo miniſtro, & verbis ejus, quæ pro forma inſtituta ſunt. Item Nicolaus I. Epiſt. ad Rodoaldum Portuenſem, & Joannem Ficolenſem Epiſcopos, de Lothario Galliarum Rege ſcribit, ut habetur 31. quæſt. 2. can. *Lotharius*, quod ſi matrimonium inter ipſum & Waldradam, non fuerit cum benedictione Sacerdotis celebratum, ipſum diſſolvant.

76. Ad objectionem reſpondeo Concilium Colonienſe idcircò dicere, accedente Sacerdotali benedictione, conferri gratiam conjugibus, quâ ſe mutuò diligant, quia licèt hæc benedictio non ſit neceſſaria neceſſitate Sacramenti, eſt tamen neceſſaria neceſſitate præcepti, & conſequenter non eſt quidem cauſa gratiæ quam ex opere operato tribuit Sacramentum, benè tamen conditio ſine qua non. In quo etiam ſenſu intelligi debet Ambroſius, cùm Epiſt. 70. ait conjugium Sacerdotali benedictione debere ſanctificari ; ſolùm enim E his verbis ſignificare vult, Sacerdotalem benedictionem eſſe conditionem neceſſariam ex præcepto Eccleſiæ ad ſanctitatem quæ eſt effectus hujus Sacramenti. Cùm verò Concilium Colonienſe & Cameracenſe, ac Rituale Romanum, vocant Parochos hujus Sacramenti miniſtros, loquuntur de hoc Sacramento, præcisè quoad ſolemnitatem ſive cæremoniam accidentalem, quæ adhibetur à Sacerdotibus, conjuges velantibus ac benedicentibus ; ſoli enim Parochi hujus cæremoniæ ſunt miniſtri ordinarij ; ideòque in Concilio Viennenſi ſub Clementi V. excommunicantur Religioſi matrimonia ſolemnizantes, id eſt ſolemniter benedicentes, quia uſurpant officium Parochi, & actum juriſdictionis, quam non habent.

77. Ad confirmationem reſpondeo matrimonia abſque benedictione Sacerdotis celebrata, ab Evari-

sto idcircò adulteria & contubernia dicta fuisse, quòd licèt vera essent & valida, etiam in ratione Sacramenti, non erant tamen licita, quia benedictio Sacerdotis semper fuit ab Ecclesia requisita, saltem sub præcepto. Post Tridentinum verò præsentia Parochi non solùm est de præcepto, sed etiam de necessitate Sacramenti, non defectu ministri, sed defectu solemnitatis à jure præscriptæ, & conditionis sine qua contractum matrimonialem invalidum esse decernit. De quo infrà. *Disp. 4. art. 3.*

Dici etiam potest, Evaristum Epistolâ citatâ loqui de valore matrimonij in foro externo, quod ex eo patet, quod ibidem, præter benedictionem Sacerdotalem, multa alia ad ejus valorem requirit, ut quod mulier ducatur à paranymphis, quod dotetur &c. additque quod matrimonia aliter contracta, sunt potiùs fornicationes, *nisi voluntas propria suffragaverit, & vota succurrerint legitima.*

78. Ad Nicolaum I. dico ipsum agere de causa Lotharij Galliæ Regis, qui anno 862. Teutpergam legitimam uxorem repudiavit, ut Waldradam pellicem duceret, prætendens matrimonium fuisse nullum, quòd Teutperga (ut metu coacta confessa fuerat) incestum commisisset; & quòd ipse metu Lotharij Patris, cum Teutperga matrimonium contraxisset: de qua tragœdia vide Baronium ad annum 862. Scribit ergo Nicolaus Legatis suis, ut si Lotharius non probaret Waldradam fuisse sibi uxorem legitimam, neque nuptiis more solito celebratis, per benedictionem scilicet Sacerdotis, sibi fuisse conjunctam, declararet matrimonium Lotharij cum Teutperga fuisse validum.

79. Objiciuntur secundò aliqua testimonia D. Thomæ, quibus videtur asserere, Sacerdotes esse hujus Sacramenti ministros, nam in 4. sententiarum dist. 1. quæst. 1. art. 3. ad 5. hæc scribit: *Matrimonium secundùm quod est in officium, & pœnitentia secundùm quod est virtus, non habent aliquam formam verborum, sed secundùm quod utrumque est Sacramentum in dispensatione ministrorum Ecclesiæ consistens, utrumque habet aliqua verba.* Et 4. contra Gentes cap. 78. docet, eatenus matrimonium dici Sacramentum, quatenus per ministros Ecclesiæ dispensatur, *unde benedictio* (inquit) *nubentibus, per ministros Ecclesiæ adhibetur.*

80. Verùm ad hæc facilè respondetur, D. Thomam iis locis non loqui de ministro & forma hujus Sacramenti, quantùm ad substantiam, sed quantùm ad solemnitatem & cæremonias accidentales, ex præcepto Ecclesiæ requisitas. Unde post verba primo loco adducta, ista subnectit: *Sicuti in matrimonio sunt verba exprimentia consensum, & iterum benedictiones ab Ecclesia institutæ.* Non igitur verba Sacerdotis, ut falsò Canus asserit, sed verba conjugum consensum exprimentia, S. Thomas assignat pro forma matrimonij, ut Sacramentum est, ipsaque benedictiones quas Sacerdos conjugibus dat, non à Christo, sed ab Ecclesia ait institutas, subindeque matrimonio non esse essentiales, sed merè accidentales.

81. Non favet etiam secundus locus sententiæ Cani, nam ut ibidem Ferrariensis explicat, non eo fine S. Doctor dixit, matrimonium per Ecclesiæ ministros dispensari, quòd putaverit ipsius ministrum esse Sacerdotem: *Nullus enim actus ministri Ecclesiæ* (inquit Ferrariensis) *est de essentia matrimonij, sed tantùm actus contrahentium, secundùm D. Thomam*, sed ut ex hoc tanquam ex signo probaret, matrimonium non esse purum contractum naturalem, & civilem, sed Sacramentum à Christo institutum.

82. Objicitur tertiò: Concilium Tridentinum sess. 24. de reformatione matrimonij, sic ait: *Ad celebrationem matrimonij in facie Ecclesiæ procedatur; ubi Parochus viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, dicat: Ego vos in matrimonium conjungo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Ex quo sic formatur argumentum: Cùm illa verba dicantur ex præcepto Ecclesiæ, atque adeò sint vera, Sacerdos illis mediantibus verè conjungit in matrimonium sponsum & sponsam: Sed non conjungit eos efficiendo matrimonium, inquantum est contractus: Ergo inquantum est Sacramentum, & consequenter est minister hujus Sacramenti, & ejus verba sunt ipsius forma, sicut in aliis Sacramentis.

83. Respondeo primò, Tridentinum loco citato non obligare Parochos ut in celebratione matrimonij, verba illa, *Ego vos in matrimonium conjungo &c.* determinatè proferant, subdit enim: *Vel aliis utatur verbis, juxta receptum uniuscujusque provinciæ ritum.* Quibus verbis apertè significat, talia verba non esse formam matrimonij, quatenus Sacramentum est; alioquin non possent omitti, vel immutari, juxta ritum uniuscujusque provinciæ.

84. Respondeo secundò, verba illa, *Ego vos in matrimonium conjungo*, non habere in rigore sensum quem præse ferunt, sed istum: Ego approbo vel benedico conjunctionem vestram, ut ait Soto; vel ut alij volunt: Ego vos conjungo in facie Ecclesiæ, ut ab omnibus pro veris conjugibus habeamini. Sicut dum quis ab excommunicatione absolutus in secreto, postea à Judice legitimo absolvitur in publico, sensus horum verborum quæ Judex profert: *Ego absolvo te à vinculo excommunicationis*, est: Ego approbo & declaro publicè, validam esse tuam absolutionem.

85. Objicitur quartò: Omne Sacramentum debet habere ministrum sacrum, qui verba aliqua sacra proferat: Sed contrahentes matrimonium, non sunt personæ sacræ, nec verba aliqua sacra proferunt, quibus consensum internum exprimant: Ergo non sunt ministri hujus Sacramenti, sed potiùs ipse Sacerdos, qui & persona sacra est, & verba sacra profert, dum conjuges benedicit, ista scilicet: *Ego vos in matrimonium conjungo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.*

86. Confirmatur: Si conjuges essent hujus Sacramenti ministri, sequeretur quod contrahentes matrimonium in statu peccati mortalis, non solùm eâ ratione quâ recipiunt Sacramentum, sed etiam eâ ratione quâ ipsum ministrant, peccarent mortaliter: Sed hoc videtur absurdum: Ergo & illud. Sequela Majoris manifesta videtur, ministrans enim aliquod Sacramentum in statu peccati mortalis, peccat mortaliter, peccato sacrilegij.

87. Ad objectionem respondeo primò, negando primam partem Majoris, est enim manifesta instantia in baptismo, qui à laïcis, imò & ab Ethnicis, validè, & in multis casibus licitè, administrari potest, ut docuimus in Tractatu de baptismo. Præterquam quod in matrimonio est specialis ratio, cur non debeat ab aliis quàm ab ipsis contrahentibus ministrari; quia nimirum Sacramentum matrimonij est essentialiter quidam contractus

ctus elevatus ad rationem Sacramenti; ministri verò contractûs, non sunt alij quàm ipsi contrahentes, ut suprà ostensum est.

88. Respondeo secundò, datâ Majori, negando Minorem, quoad secundam partem: nam verba illa quibus utuntur conjuges ad consensum suum manifestandum, duobus modis spectari possunt: Primò secundùm se, & sic non sunt aliquid sacrum; Secundò, quatenus eis utuntur Christiani ad significandum ex intentione Christi & Ecclesiæ, non solùm unionem corporum, sed etiam animorum, ad similitudinem conjunctionis Christi cum Ecclesia; quo sensu verba sacra sunt, cùm ipsos conjuges sanctificent; & licèt à pluribus pronuntientur, qui nihil sacrum se facere cogitant, satis tamen est, ut illud facere intendant quod Christus instituit; quemadmodum de forma baptismi, ab infideli prolata, nihil tamen sacrum cogitante, dici solet.

89. Ad confirmationem, nego sequelam Majoris, licèt enim matrimonium contrahentes in mortali, peccent mortaliter, ut recipientes illud Sacramentum, non tamen ut ipsius ministri, quia non sunt ministri solemnitatis & officij, sed tantùm necessitatis; sicut laïcus qui conscientiam peccati mortalis habens, baptizat parvulum in extrema necessitate constitutum, non peccat mortaliter, ut docent communiter Theologi.

Articvlvs V.

Quæ sit materia & forma hujus Sacramenti?

EX dictis articulo præcedenti confutata manet utraque sententia Cani & Catharini, quoad materiam & formam Sacramenti matrimonij, quorum uterque materiam quidem in actibus conjugum, formam verò ille in verbis Sacerdotis eos conjungentis, hic in verbis à Deo semel prolatis, & scripto mandatis, collocat. In hoc articulo, in primis varias aliorum Doctorum sententias referemus ac refellemus, deinde veriorem seu probabiliorem eligemus. Unde sit

§. I.

Referuntur ac refelluntur variæ Theologorum sententiæ.

90. DE materia & forma Sacramenti matrimonij non parva est dissensio inter Doctores. In primis enim aliqui censent, materiam contractûs & Sacramenti matrimonij, esse mutuum conjugum consensum; formam verò esse signa exteriora, consensum internum exprimentia, quæ regulariter solent esse verba. Ita Glossa in cap. *Eva*, de sponsalibus, quam ex Canonistis sequuntur Rebellus, Navarrus, & Covarruvias; ex Theologis verò Capreolus, Deza, & Martinonus. Alij è converso existimant, quod consensus interni contrahentium sunt forma, verba autem consensum illum exprimentia sunt materia, quia consensus perficit verba, quandoquidem sine consensu verba nihil efficerent. Sic Joannes Major in 4. dist. 26. quæst. 1.

91. Sed hæ duæ sententiæ videntur à veritate alienæ, nam materia saltem totalis Sacramenti, & forma illius, debent esse per se sensibiles, ut patet inductione in Baptismo, Confirmatione, Pœnitentia, &c. Sed utriusque contrahentis consensus internus, non est per se sensibilis, sed tantùm ratione expressionis exterioris: Ergo præcisè sumptus, nec materia, nec forma hujus Sacramenti esse potest. Dixi *materia saltem totalis*, quia non est inconveniens quod materia partialis Sacramenti sit insensibilis, ac fiat sensibilis per aliam materiam partialem; ut in Sacramento pœnitentiæ interior attritio vel contritio, quæ est materia partialis, fit sensibilis per confessionem.

92. Confirmatur: Materia & forma Sacramentorum debent se habere per modum determinabilis & determinantis, quia debent proportionari materiæ & formæ compositorum physicorum, per quorum analogiam assignantur: Sed in Sacramento matrimonij, nec consensus determinat verba, cùm hæc sint antecedenter determinata ad significandum consensum; nec verba consensum, quia licèt illum reddant sensibilem, non tamen determinant quoad significationem; ex se enim sic consensus est determinatus ad hoc & non aliud objectum exprimendum: Ergo in Sacramento matrimonij consensus & verba, non se habent adinvicem per modum materiæ & formæ. Unde alij asserunt, ipsos contrahentes, sive eorum corpora quæ sibi invicem tradunt, esse materiam hujus Sacramenti; verba autem contrahentium, vel eorum consensus per verba explicatos, esse formam. Hanc sententiam ex Antiquis docet Paludanus, & probabilem censet Capreolus; ex Recentioribus verò Vazquez, Mœratius, & Pontius ei adhærent.

93. Verùm, si hæc opinio tantùm intenderet, corpora conjugum esse materiam remotam contractûs matrimonij, & circa quam velut objectum versatur, vera esset; sed quia intendit esse totam materiam, adeòque materiam proximam, ex qua constat & componitur Sacramentum matrimonij, falsa est. Unde sic arguo: Materia proxima Sacramenti dicitur illa ex qua componitur & perficitur Sacramentum: Sed matrimonium non componitur & perficitur ex ipsis contrahentibus; est enim, etiam ut Sacramentum, quidam contractus, quo contrahentes, seipsos sive sua corpora sibi mutuò tradunt: in contractibus autem id quod traditur, non est materia proxima ex qua constant intrinsecè; alioquin contractus de domo, de agro, de equo, constaret intrinsecè ex ipsa domo, agro, vel equo, quod est absurdum, & contra definitionem contractûs; nullus enim Jurisconsultus hactenus contractum definivit per res circa quas versatur, sed per mutuum contrahentium consensum, verbo, aliisve signis expressum, vel per mutuam contrahentium obligationem, ut per proprietatem immediatè consequentem naturam contractûs, ut patet ex Ulpiano L. *Labeo* 19. ff. de Verb. signif. Quod ergo præcipuè in hac sententia displicet, est quod materiam remotam & circa quam Sacramenti matrimonij, confundat cum materia proxima & ex qua.

94. Addo quod Theologi communiter docent, omnia Sacramenta, exceptâ Eucharistiâ, consistere in actione transeunte: Sed hoc esset falsum, si materia proxima matrimonij essent ipsi contrahentes, vel eorum corpora, matrimonium enim consisteret, saltem ex parte, in re permanenti: Ergo &c. Item Theologi dicunt, illud esse materiam proximam Sacramenti, pro quo ipsum Sacramentum supponit, ablutio enim v. g. pro qua supponit baptismus, est materia proxima ipsius: Sed matrimonij Sacramentum non supponit pro contrahentibus: Ergo contrahentes non sunt ma-

teria proxima illius. Minor probatur: Subjectum receptivum Sacramenti, non eſt id pro quo ſupponit ipſum Sacramentum, aliàs enim baptiſmus ſupponeret pro ipſo ſuſcipiente: Sed uterque contrahentium eſt ſubjectum receptivum Sacramenti matrimonij: Ergo Sacramentum matrimonij non ſupponit pro contrahentibus. A

95. Alij demum exiſtimant, verba à priori contrahente prolata, eſſe materiam hujus Sacramenti, prolata autem à poſteriori, eſſe formam; ſicut in numero ultima unitas eſt forma præcedentium, quia per eam determinantur præcedentes ad certam numeri ſpeciem. Ita Richardus, & Henriquez. B

96. Sed hæc etiam ſententia diſplicet, materia enim hujus Sacramenti non debet eſſe vaga, & in contrahentium poteſtate ſic poſita, ut fieri poſſit forma, ſed certa & invariabilis: At ſi conſiſteret in verbis illis ſolis quæ prior contrahens profert, non eſſet certa & invariabilis, ſed vaga, & in contrahentium poteſtate eſſet, ex materia facere formam, & è contra; quandoquidem uterque poteſt facere quod verba ſua quibus exprimit ſuum conſenſum, priùs vel non priùs proferantur, quàm verba alterius: Ergo materia hujus Sacramenti, nõ ſunt verba à priori contrahente prolata.

97. Confirmatur: Etiam ſi accideret quod contrahentes ſimul tempore verbis aut nutibus ſuum conſenſum exprimerent, nihilominus eſſet verum Sacramentum matrimonij, & tamen nulla eſſent verba priora pro materia: Ergo &c. C

§. II.

Verior ſeu probabilior ſententia declaratur.

98. QVinta igitur & probabilior ſententia docet, eadem verba ſeu ſigna conjugum quibus mutuum conſenſum exprimunt, eſſe ſibi invicem materiam & formam, ſecundùm diverſas conſiderationes, nam quatenus per ea mutuò ſua corpora in conjugium ſibi invicem tradunt, habent rationem materiæ; inquantum verò per ea corporum traditionem ſibi mutuò factam acceptant, habent rationem formæ. Hanc ſententiam ſic explicatam docent ex Thomiſtis Dominicus Soto, & Petrus de Ledeſma; ex extraneis verò Suarez, Bellarminus, Sanchez, Coninck, Amicus, & alij. D

99. Ratio à priori illius eſt, quia in contractibus civilibus, traditio ut ſenſibili ſigno facta, habet rationem materiæ; acceptatio verò verbis expreſſa, habet rationem formæ: Sed matrimonium in ratione contractûs non differt à reliquis contractibus civilibus, neque, ut Sacramentum eſt, diverſam habet materiam aut formam à ſe ipſo ut contractus eſt: Ergo in matrimonio eadem verba vel ſigna conjugum, mutuum conſenſum exprimentia, quatenus ſunt traditio, habent rationem materiæ; provt verò ſunt acceptatio, habent rationem formæ. Minor eſt certa, Major verò ſic oſtenditur. Illud habet rationem materiæ, quod ſe habet ut determinabile; quod verò eſt determinativum, habet rationem formæ: Sed traditio habet rationem determinabilis, completurque & perficitur per acceptationem, quæ ſe habet per modum determinantis: Ergo in contractibus civilibus, traditio ut ſigno ſenſibili facta, habet rationem materiæ, acceptatio verò rationem formæ. E

100. Dices primò, non ſemper traditio, ut quid informe & determinabile, præcedit & inchoat contractum, ſed aliquando ſubſequitur, complet, & perficit illum, ut conſtat in contractu donationis, in quo poteſt acceptatio præcedere; poteſt enim quis priùs velle habere dono agrum ab aliquo, eumque petere, & alter poſteriùs donare, vel promittere, atque ita complere contractum donationis aut ſtipulationis perfectæ, juxta l. 1. paragr. *ſi quis* ff. de verborum obligationibus: Ergo in contractibus civilibus traditio non habet ſemper rationem materiæ.

101. Reſpondeo primò, in contractibus non attendi quid per accidens, & in uno vel altero caſu fiat, ſed quid regulariter & per ſe; & quia regulariter & per ſe traditio præcedit & inchoat contractum, acceptatio verò ſubſequitur, determinat, & perficit illum, rectè illa ponitur ut materia, hæc ut forma contractûs.

102. Reſpondeo ſecundò, quod etiam in eo caſu quo acceptatio tempore præcedit traditionem, traditio habet rationem materiæ, & acceptatio rationem formæ complentis & perficientis contractum; nam licèt acceptatio duratione ſit prior traditione, cauſalitate tamen eſt poſterior, quia in inſtanti quo exprimitur conſenſus traditionis à donante, acceptatio à donatario priùs tempore facta, ut contractum perficiat & compleat, debet per modum actûs moraliter perſeverantis, ratificare traditionem ſibi à donatore factam, & conſequenter ſupponere illam priùs naturâ ut determinabilem, ut rectè obſervavit Amicus.

103. Dices ſecundò, Ex Florentino in Decreto Eugenij, omnia Sacramenta novæ legis tribus perficiuntur, rebus tanquam materiâ, verbis tanquam formâ, & perſonâ miniſtri conficientis Sacramentum, cum intentione faciendi quod facit Eccleſia: Ergo verba ſeu nutus quibus conjuges mutuum conſenſum exprimunt, non poſſunt eſſe ſibi invicem materia & forma in Sacramento matrimonij.

104. Confirmatur: In quolibet Sacramento materia, forma, & miniſter, realiter debent diſtingui: Sed ſi verba ſeu nutus conjugum ſibi mutuò ſint materia & forma, tria illa non diſtinguentur realiter, conſenſus enim unius & ejuſdem partis, ut per verba vel nutus expreſſus, rationem formæ & materiæ habebit, ſecundùm diverſas conſiderationes; & præterea cùm ipſi conjuges ſint miniſtri hujus Sacramenti, ſi ipſorum traditio habeat rationem materiæ, cauſa materialis & efficiens coincident in eandem perſonam, quod videtur abſurdum: Ergo &c.

105. Ad inſtantiam reſpondeo, quod quando Florentinum ait, omnia Sacramenta novæ legis conſtare ex rebus & verbis, non ita ſtrictè accipi debent nomina rerum & verborum, ut neque res pro verbis, neque verba pro rebus interdum accipi poſſint, ſed nomine rerum intelligenda ſunt ea omnia quæ ſunt vice earum, id eſt quæ ita adhibentur in Sacramentis loco rerum, ut ſicut ipſæ, per alia ſigna determinentur ad ſignificandum; & ſimiliter nomine verborum intelligi debent omnia quæ loco verborum adhiberi ſolent ad aliquid ſignificandum, ut litteræ, nutus, & ſimilia, quæ rerum ſignificationem determinare ſolent: cùm enim materia & forma in Sacramentis aſſignentur per analogiam ad materiam & formam phyſicam, illud aſſignatur ut materia, quodcumque tandem ſit, quod imitatur materiam phyſicam; illud verò habet rationem formæ, quod formæ phyſicæ aſſimilatur. Sicut ergo in Sacramento pœnitentiæ, quia confeſſio peccatorum determinatur per abſolutionem pœnitentis, ad ſi-

gnificandum remiſſionem peccatorum, verba pœnitentis per comparationem ad verba Sacerdotis, appellantur res Sacramenti pœnitentiæ; ita ſimiliter quia in Sacramento matrimonij, verba unius conjugis quibus ſuum corpus alteri tradit, determinantur per verba alterius, talem traditionem acceptantis, & è converſo, hinc fit quod verba ſeu nutus quibus conjuges mutuò ſuum conſenſum exprimunt, ſunt ſibi invicem materia & forma, ſecundùm diverſos reſpectus ſuprà explicatos. A

106. Ad confirmationem nego Majorem, licèt enim Florentinum dicat, omnia novæ legis Sacramenta perfici materiâ, formâ & intentione miniſtri, non tamen aſſerit tria illa eſſe neceſſariò realiter diſtincta, ideòque ad veritatem hujus dicti, diſtinctio rationis ſeu virtualis ſufficit. Addo quod, etſi materia totalis Sacramenti matrimonij copulatim ſumpta, & forma item totalis ſimul ſumpta, adinvicem comparatæ, non diſtinguantur realiter; ſi tamen unaquæque materia partialis diviſim accipiatur, diſtinguitur realiter à forma partiali quâ perficitur; verba enim conjugis exprimentia traditionem proprij corporis, quæ habent rationem materiæ, diſtinguntur realiter à verbis alterius quibus talem traditionem acceptat, & quæ ſe habent ad modum formæ. B

107. Ad illud quod ſubditur de miniſtris hujus Sacramenti, dicendum eſt, nullum eſſe inconveniens, quod in hoc Sacramento cauſa materialis & efficiens coincidant in eaſdem perſonas; id enim exigit natura contractûs, in quo contrahentes ſeipſos tradunt; ut conſtat exemplo illius qui ſe in ſervum alicui venderet, idem enim ſimul eſſet vendens & res vendita, ſubindeque illius contractûs cauſa efficiens & materialis. Idem cum proportione dicendum eſt de conjugibus contractum & Sacramentum matrimonij celebrantibus, habent enim ſecundùm diverſos reſpectus ſimul rationem cauſæ efficientis & materialis talis contractûs & Sacramenti. C

DISPVTATIO III.

De Sponſalibus.

Ad quæſt. 43. Supplementi.

CUm ſponſalia maximam cum matrimonio connexionem habeant, & ſint veluti inchoatio futuri matrimonij, & diſpoſitio moralis ad illud, meritò S. Doctor, poſtquam de matrimonio in ratione contractûs & Sacramenti conſiderato diſſeruit, agit de ſponſalibus; de quibus etiam tractat jus civile toto ff. & cap. *de ſponſalibus*, & Canonicum tit. *de ſponſalibus*, in 6. De illis etiam breviter in hac Diſputatione diſſeremus, earumque naturam, obligationem, perſonarum habilitatem, & cauſas quibus diſſolvuntur, examinabimus. D E

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid ſint ſponſalia, & quænam ad illorum valorem requirantur?

SPonſalia à ſpondendo dicta ſunt, eò quòd mos fuit veteribus ſtipulari & ſpondere ſibi uxores futuras, ut ait Ulpianus lib. 2. ff. *de ſponſalibus*, eaque ſponſio fiebat olim non ab illa quæ in uxorem ducenda erat, ſed ab ejus patre, vel tutore, aut alio qui eam daturus erat, qui idcircò *ſponſor* dicebatur, nuptura verò *ſponſa*, & vir puellam ducturus, *ſponſus* appellabatur. Hujus conſuetudinis ſeu ſponſionis ratio aſſignatur in jure, can. *Inſtitutum* 23. quæſt. 2. ubi dicitur hanc eſſe conſuetudinem, ut jam pactæ ſponſæ, non ſtatim tradantur, *ne vilem habeat maritus datam, quam non ſuſpiraverit ſponſus dilatam. Quod enim quis non diligit, nec optat, facilè contemnit*, ut habetur can. *præſens* 20. quæſt. 3. 1.

Porrò ſponſaliorum nomen variis rebus accommodari ſolet: In primis enim interdum contractus matrimonij, per verba de præſenti, & matrimonium nondum conſummatum, dicitur ſponſalia, & ipſi conjuges, qui de præſenti contraxerunt, nondum tamen carnaliter ſe cognoverunt, appellantur ſponſi. Ita ſumitur Lucæ 2. ubi dicitur Maria fuiſſe Joſeph ſponſata uxor, & Matt. 1. *Cùm eſſet deſponſata mater Ieſu Maria Ioſeph.* Et hæc acceptio in lingua Gallica familiaris eſt, ejuſque rationem reddit D. Thomas hîc art. 1. ad 6. quia nimirum qui matrimonium per verba de præſenti contrahit, futurum matrimonij actum ſpondet: ſicut qui per verba de futuro ſponſalia celebrat, ipſum matrimonium futurum promittit. Secundò munera illa quæ à ſponſo ſponſæ dari ſolent ad ornatum illius, quæ jocalia communiter dicuntur, ſponſalia etiam vocari ſolent. Quo ſenſu intelligendum eſt illud 1. Regum 18. *Non habet Rex ſponſalia neceſſe, niſi tantùm centùm præputia Philiſtinorũ.* Eodemque ſenſu dicitur l. 1. Cod. ſi nuptiæ ex reſcripto petantur, *ſponſalia, hoc eſt arrhârum data nomine, reddi ſibi præcepto legum cum ſtatuta pœna depoſcunt.* Tertiò tandem ſumitur magis propriè nomen ſponſaliorum, pro futuri matrimonij promiſſione, in quo ſenſu definiuntur ſponſalia cap. *Noſtrates* 30. quæſt. 5. & l. 1. ff. de ſponſalibus, *futurarum nuptiarum promiſſio*. Dicitur, *futurarum nuptiarum*, ut ſponſalia diſtinguantur à matrimonio, qui contractus eſt per verba de præſenti expreſſus; ſponſalia autem contrahuntur per verba de futuro; ut accipiam te in uxorem, accipiam te in virum. Dicitur *promiſſio*, quia ad ſponſalia non ſufficit propoſitum aut ſimplex voluntas, cùm illa non ſufficiat ad inducendam obligationem, ſed requiritur neceſſariò promiſſio, ſeu voluntas ſe obligandi, quæ mutua ex parte utriuſque contrahentis eſſe debet. Unde notanter Juriſconſultus uſus eſt voce *repromiſſionis*, quæ mutuam promiſſionem importat. Nam ſicut in matrimonio non ſufficit conſenſus unius, ſed requiritur mutuus ex parte utriuſque: ita nec in ſponſalibus, quæ matrimonij inchoatio ſunt, ſufficit promiſſio unius, ſed utriuſque neceſſaria eſt; unde ſi alter ſolùm acceptet promiſſionem, ſed non repromittat, neuter obligatur vi ſponſalium; an verò vi ſimplicis promiſſionis obligari poſſit, infrà dicemus. 2.

Obſervandumeſt autem primò cum D. Tho- 3.

ma hîc art. 1. in corp. quod promiſſio futurarum nuptiarum dupliciter fieri poteſt, abſolutè ſcilicet, vel ſub conditione; & rurſus abſolutè quatuor modis. Primò, nudâ promiſſione, ut cùm dicitur, *Accipiam te in meam.* & è converſo. Secundò, datis arrhis ſponſalitiis, ut jocalibus, pecuniis, & aliis hujuſmodi. Tertiò, annuli ſubarrhatione. Quartò, interveniente juramento. Si autem fiat ſub conditione, diſtinguendum eſt: quia vel conditio eſt honeſta, ut cùm dicitur, *accipiam te, ſi parentibus placeat*; & tunc ſtante conditione, ſtat promiſſio; & non ſtante, non ſtat: aut eſt inhoneſta; & hoc dupliciter, quia vel eſt contraria bonis matrimonij, ut ſi dicam, *accipiam te, ſi veneno ſterilitatem procures*, & tunc non contrahuntur ſponſalia: vel non eſt contraria bonis matrimonij, ut ſi dicam, *accipiam te, ſi furtis meis conſentias*; & tunc ſtat promiſſio, ſed tollenda eſt conditio. A B

4. Advertendum ſecundò, quod ut promiſſio matrimonij ſponſalia conſtituat, verſari debet circa perſonam determinatam, non autem confusè & indeterminatè circa aliquam de pluribus, atque determinatè ferri in matrimonium. Unde ſi Petrus Joanni habenti decem filias, promitteret ſe aliquâ ex illis ducturum, non determinando quam, talis promiſſio non haberet rationem ſponſalium. Item ſi Titius diceret Berthæ, *nunquam ducam aliam præterte*, talis promiſſio ad ſponſalia non ſufficeret; quia qui ſic promittit, non obligat ſe determinatè ad matrimonium cum illa ineundum, ſed tantùm indeterminatè; ſenſus enim illius propoſitionis eſt, vel ducam te, vel nullam aliam; & abſolutè verificatur, licèt promittens nullam omnino ducat. C

5. Tertiò notandum, eſt ad valorem ſponſalium, non ſufficere ſolam promiſſionem externam, utpote quæ non eſt vera promiſſio, ſi deſit animus promittendi; neque ſolam internam, quamvis enim Deo, qui cordium ſcrutator eſt, poſſit homo obligari actu interno; homini tamen alteri, qui ſola externa intuetur, non poteſt obligari, niſi per modum humanum, ſubindeque niſi ſigno aliquo externo, ejus promiſſio exprimatur. Ad ſponſalia tamen non eſt neceſſarium, quod promiſſio vel conſenſus exprimatur per verba vel alia ſigna determinata, ſed ſufficiunt hæc aut illa quæcunque apta ſunt exprimere alteri non ſufficienter conſenſum & volitionem internam. Hinc eſt quod in quibuſdam locis ad ſponſalia ſufficit miſſio annuli in digitum ſponſæ, vel appenſio torquis ad collum ejus, vel traditio arrharum, vel porrectio manûs ſponſæ, poſtulante ſponſo; imò & ipſa taciturnitas ſponſi & ſponſæ, quando nimirum parentes, aut tutores, vel curatores, qui ſunt loco parentum, contrahunt ſponſalia pro filiis impuberibus, aut etiam puberibus ipſis præſentibus, & non contradicentibus. D E

6. Hæc ſunt certa & indubitata ferè apud omnes Theologos & Juriſperitos, ſed circa valorem ſponſalium aliquæ ſunt difficultates & controverſiæ breviter hîc diſcutiendæ & reſolvendæ. Prima eſt, an ſponſalia clandeſtina, id eſt quæ non fiunt coram Parocho & teſtibus, poſt Concilium Tridentinum ſint valida? Prohibitis enim per Tridentinum matrimoniis clandeſtinis, prohibita quoque videntur clandeſtina ſponſalia juxta axioma illud: *Prohibito matrimonio, cenſetur prohibitum id omne per quod ad illud pervenitur*, ſumptum ex lege *Oratio*, ff. de ſponſalibus.

7. Dicendum tamen eſt, ſponſalia clandeſtina etiam poſt Tridentinum, eſſe valida. Si enim eſſent invalida, maximè quia irritarentur decreto Tridentini ſeſſ. 24. de reformatione matrimonij, clandeſtina matrimonia irritantis: Sed tali decreto non irritantur: Ergo poſt Tridentinum valida ſunt. Major patet, Minor verò probatur, ex eo quod id declaratum fuit expreſsè, teſte Ledeſmâ, à Congregatione Cardinalium, Tridentini Interpretum, in hæc verba: *Decretum Concilij Tridentini, quo ſtatuit quod matrimonij contractus fiant ſolemniter coram Parocho, & teſtibus, habet tantùm locum in matrimoniis per verba de præſenti, non autem in ſponſalibus per verba de futuro.* Et rurſus: *Decretum hoc annullat ſolùm contractus matrimoniales, per verba de præſenti clandeſtinè factos; ſponſalia verò per verba de futuro, relinquit in terminis juris communis.*

8. Ratio etiam id ſuadet: Quidquid enim in nova lege expreſſum non habetur, veteris juris diſpoſitioni relinquitur, ut dicunt Imperatores Theodoſius & Valentinianus l. *Præcipimus*, cap. de appell. Sed in novo Tridentini decreto, contra clandeſtina matrimonia edito, nulla mentio fit de ſponſalibus: Ergo ea cenſentur diſpoſitioni juris veteris relicta; unde cùm jure veteri ſponſalia clandeſtina valida ſint, etiam poſt Tridentinum valida erunt.

9. Addo quo non eadem militat ratio in ſponſalibus, ac in matrimonio clandeſtino: ratio enim quæ Tridentinum movit ad prohibenda matrimonia clandeſtina, fuit, ut vitaretur adulterium quod ex eis ſequebatur; ſolebant enim plerique, ſpreto priori matrimonio, clam inito, de quo proinde Eccleſiæ non conſtabat, publicè aliud contrahere, quod tamen adulterium erat: hoc autem locum non habet in ſponſalibus, quandoquidem matrimonium contractum, ſpretis prioribus ſponſalibus, validum eſt.

10. Ad illud verò axioma, *Prohibito matrimonio, cenſetur prohibitum id omne per quod ad illud pervenitur*, dicendum eſt illud debere intelligi, quando prohibetur matrimonium abſolutè, ſive omnibus modis; cùm enim tunc nullo modo contrahi poſſit matrimonium, ſponſalia erunt promiſſio rei illicitæ, ac proinde nulla. At novâ Tridentini lege non inhibetur inter aliquas perſonas matrimonium abſolutè, ſed ut clandeſtinè duntaxat contrahendum, ſubindeque ex hac nova lege, nulla in ſponſalia prohibitio derivatur, cùm nulla ſit inter clandeſtinitatem matrimonij & ſponſalium connexio; optimè enim poſſunt ſponſalia clandeſtinè contrahi, etiam ſi matrimonium debeat publicè celebrari.

11. Secunda difficultas eſt, an matrimonium clandeſtinum Tridentini lege irritum, habeat vim ſponſalium? Id enim affirmant Henriquez, Coninck, Layman, & alij ex Recentioribus; quia (inquiunt) talis contractus ex natura ſua virtualiter habet vim ſponſalium, & non fuit irritatus à Tridentino, niſi quatenus habet rationem matrimonij, propter gravia incommoda quæ ex matrimonio clandeſtino ſequebantur, quæ non habent locum in ſponſalibus, ut in reſolutione ſuperioris quæſiti dicebamus.

12. Oppoſitum tamen tenendum cenſeo, propter duas declarationes Cardinalium, Concilij Tridentini interpretũ quæ habentur in ejus editione Lugdunenſi anni 1640. ad ſeſſ. 24. cap. 1. decreti de reformatione matrimonij. Prior ita loquitur: *Matrimonium contractum coram teſtibus, ſed ſine*

Parocho, vel alio Sacerdote, de ejus licentia, poſt Concilium Tridentinum, non ſolùm eſt nullum, ſed nec vim habet ſponſalium: adeò ut ſic contrahentes, ad denuò contrahendum compelli non poſſint. Poſterior verò paulò poſt ibidem expreſſa, ſic habet: *Matrimonium contractum non ſervatâ formâ Concilij Tridentini (licèt contrahentes certam inter ſe de contrahendo matrimonio fidem dederint, & poſteà coram teſtibus ſine Parocho de præſenti contraxerint, carnali etiam copulâ inter eos ſubſecutâ) non in ſponſalia de futuro reſolvitur, ita ut cogi poſſint contrahere ſervatâ formâ Concilij.* Ex quibus declarationibus ruit fundamentum contrariæ ſententiæ, aſſerentis Tridentinum ſuo decreto, clandeſtinum matrimonium in ratione duntaxat matrimonij, non in ratione ſponſalitij contractûs, irritaſſe. Conſtat enim ex prædictis declarationibus Cardinalium Concilij Tridentini interpretum, Tridentinum non ſolùm matrimonia clandeſtina, ſed etiam ſponſalia in iis virtualiter incluſa, irritaſſe.

13. Sed quæres, an poſt Tridentinum, ſaltem matrimonium clandeſtinum inter puberes contractum habeat vim ſponſalium? Reſpondeo etiam negativè, propter aliam declarationem eorumdem Cardinalium in cap. 2. ſeſſ. 24. in qua loquens de matrimonio inter impuberes contracto, hæc habet: *Quod ſi malitia ætatis defectum non ſupplevit, hujuſmodi matrimonium, ſi modò formâ ſervatâ Concilij contractum fuit, reſolvi in ſponſalia.* Ubi vides, ut tale matrimonium in ſponſalia validè reſolvi poſſit, ex quibus publicæ honeſtatis vinculum oriatur, ut neceſſariam conditionem à ſacra Congregatione requiri, ut ſit juxta formam Tridentini contractum: Igitur formâ Tridentini non ſervatâ, in ſponſalia non reſolvitur.

14. Tertiò dubitatur, an ſponſalia conditionata, per copulam clandeſtinam ſubſequentem, tranſeant in abſoluta? certum eſt enim, ea non tranſire in matrimonium, ob legem Concilij Tridentini matrimonia clandeſtina irritantis.

Reſpondeo negativè: Sponſalia enim conditionata non tranſeunt in abſoluta, niſi conditione verificatâ, aut depoſitâ, ſi pendeat à ſola voluntate contrahentis: licèt autem ante Tridentinum jure antiquo conditio per ſubſequentem copulam cenſeretur deponi, eò quòd tunc copula illa erat licita, & conjugalis cenſebatur; nunc tamen cùm talis copula non admittatur ut conjugalis, nec poſſit niſi affectu fornicario exerceri, cùm invalida ſit ad matrimonium contrahendum, non poterit per eam cenſeri conditio deponi, ſubindeque ſponſalia ſub ea contracta, adhuc manebunt conditionata.

15. Demum circa id quod diximus explicando ſponſalium definitionem, ad ſponſalia requiri mutuam utriuſque promiſſionem & acceptationem, difficultas eſt, an poſſit unus validè promittere alteri matrimonium, illique obligari, abſque eo quod iſte repromittat? Hoc enim negant Vazquez, & Pontius, quia (inquiunt) matrimonium includit eſſentialiter mutuam utriuſque traditionem & acceptionem de præſenti, neque aliter fieri poteſt: Ergo promiſſio matrimonij futuri includit eſſentialiter mutuam utriuſque promiſſionem & acceptationem, neque poteſt ab uno validè promitti, quin alter repromittat.

16. Dico tamen, quod licèt promiſſione ſponſalitiâ non poſſit unus alteri promittere matrimonium, illique obligari, abſque eo quod iſte repromittat, benè tamen ſimplici promiſſione.

Prima pars patet, quia natura ſponſalium reciprocam ex parte utriuſque deſiderat promiſſionem, ut ſuprà oſtendimus, ſponſalium definitionem explicando. Secunda verò probatur ex eo quod nulla apparet repugnantia, cur non poſſit quis per modum ſimplicis promiſſionis, alteri ſe gratis obligare ad contrahendum cum eo matrimonium, quando ille hoc requiret, & quod iſte talem promiſſionem acceptet, cum expreſſa voluntate non repromittendi, ſubindeque ſine reciproca obligatione ex parte ſui: ſimilis enim conventio fit quotidie in contractu cenſûs ex altera parte redimibilis, qui contractus eſt ſine dubio oneroſus, & ad commutationem pertinens: in illo enim cenſuarius promittit pecuniam datam ad cenſum recipere, quotieſcunque placebit cenſualiſtæ eam reddere; & hæc promiſſio ab illo acceptatur, alterumque obligat, abſque eo tamen quod iſte repromittat eam reddere, & ad id obligetur; liberam enim retinet facultatem ſervandi in perpetuum, ſi velit, ſub onere ſolvendi cenſum. Non repugnat etiam, Joannem promittere Petro vendere illi ſuum prædium, quotieſcumque ille volet emere juſto pretio, & Petrum hanc promiſſionem acceptare, abſque eo tamen quod ipſe ad emendum ſe obliget; ſubindeque Joannem quidem ad vendendum agrum manere obligatum, ſi Petrus velit emere, quamvis Petrus ad emendum non obligetur, Joanne volente ut emat. Idem cum proportione dicendum eſt in propoſito. Nec obſtat quod dicunt Adverſarij, nempe matrimonium, cùm ſit commutatio corporis pro corpore, eſſentialiter requirere mutuam ex utraque parte obligationem. Quamvis enim matrimonium non poſſit contrahi ſine mutua utriuſque traditione & acceptatione, non ſequitur quod pariter promitti nequeat, ſine utriuſque promiſſione & acceptatione mutua; ut conſtat exemplo promiſſionis & profeſſionis religioſæ, poteſt enim quis ex parte ſua per promiſſionem ſe obligare ad profeſſionem in religione emittendam, ipsâ religione non ſe obligante (ut patet in votis ſimplicibus quæ poſt biennium novitiatûs à Novitiis Societatis emittuntur) tametſi per profeſſionem non poſſit profeſſus ſe religioni obligare, quin ſimiliter & reciprocè religio ſe obliget profeſſo, quia nimirum alia eſt natura profeſſionis, & promiſſionis ipſius profeſſionis. Cùm ergo pariter longè ſit diverſa ratio de contractu matrimonij, ac de ipſa promiſſione contrahendi matrimonium: poteſt unus alteri promittere matrimonium, illique obligari, abſque eo quod alter repromittat, & ipſi viciſſim obligetur; licèt repugnet matrimonium contrahi, abſque mutua ex utraque parte obligatione. Unde ad argumentum ſuprà adductum, quod eſt præcipuum fundamentum Vazquis, & Pontij, conceſſo Antecedente, neganda eſt Conſequentia.

ARTICVLVS II.

Qui poſſint ſponſalia contrahere?

17. CUm ſponſalia ſint promiſſio futuri matrimonij, conſtat eos ad ſponſalia inhabiles eſſe, qui ad matrimonium contrahendum perpetuò inhabiles ſunt. Qui verò ſolùm ad tempus ad illud contrahendum ſunt inhabiles, ſponſalia contrahere poſſunt; quia poſſunt ſe obligare ad contrahendum matrimonium pro eo tempore quo ad il-

lud erunt habiles. Sic impuberes poſt ſeptennium validè contrahunt ſponſalia de matrimonio tempore pubertatis ineundo. Et leges civiles prohibent ne tempore luctûs viduæ celebrent ſecundas nuptias, cùm tamen iis concedant eo tempore ſponſalia contrahere, ut patet ex l. *ſolet* ff. de his qui notantur infamiâ, in qua ſic dicitur: *Quæ virum eluget, intra id tempus ſponſam fuiſſe non nocet.* Item qui voviſſet ſervare caſtitatem uſque ad annum vigeſimum, validè intra illud tempus contrahere poſſet ſponſalia de matrimonio celebrando poſt illud tempus elapſum. Demum conſanguinei in tertio vel quarto gradu poſſunt ſponſalia contrahere ſub conditione de futuro, ſi obtineatur diſpenſatio. Nec obſtat quod habeant impedimentum præſens: nam impedimentum præſens ſolùm obſtat quominus de præſenti matrimonium contrahere valeant, non verò quod poſſint promittere matrimonium de futuro contrahendum, eo ſcilicet tempore, quo præſens impedimentum per diſpenſationem erit ſublatum.

18. Certum eſt etiam, ætatem pro ſponſalibus contrahendis ab utroque jure requiſitam, eſſe ſeptennium. De Civili conſtat ex l. *in ſponſalibus* ff. de ſponſal. in qua dicitur, *poſſe ſponſalia à primordio ætatis effici, ſi modò id fieri ab utraque perſona intelligatur, id eſt* (explicatio eſt legis) *ſi non ſint minores, quàm ſeptem annis.* De jure verò Canonico etiam liquet ex variis Summorum Pontificum reſcriptis, ut ex cap. 4. & 5. de deſponſ. impub. ubi Alexander III. interrogatus de ſponſalibus juvenis cujuſdam cum puella, reſpondet fuiſſe valida, ſi hæc ante deſponſationem ſeptimum annum ætatis compleverat, ſecùs autem fuiſſe irrita. Et cap. 15. eodem titulo Innocentius III. declarat, inter juvenem & puellam, de quibus fuerat interrogatus, nec matrimonium nec ſponſalia fuiſſe contracta, cùm conſtet puellam nondum ad ſeptennium perveniſſe. Et cap. unico eodem titulo in 6. Bonifacius VIII. affirmat ſponſalia ab impuberibus contracta ante ſeptennium, nulla eſſe, niſi poſtea conſenſerint, & ſigno aliquo externo conſenſum ſuum expreſſerint.

19. Ratio verò cur jura citata hanc ætatem ad valorem ſponſalium requirant, aſſignatur à D. Thoma hîc art. 2. Cùm enim ſponſalia (inquit) ſint quædam promiſſio futurorum, oportet ſpondentem habere aliquam prudentiam circa futurum, quæ uſum rationis requirit. Ejus autem reſpectu triplex eſt gradus ſecundùm Philoſophum 1. Ethic. cap. 4. Primus eſt, cùm quis neque intelligit per ſe, neque ab alio capere poteſt. Secundus, quo homo ab alio capere poteſt, ſed ipſe per ſe non ſufficit ad conſiderandum & intelligendum. Tertius eſt, cùm homo & ab alio jam capere poteſt, & per ſeipſum conſiderare. Et quia ratio paulatim in homine convaleſcit, ſecundùm quod quietantur motus & fluxibilitas humorum, ideò primum ſtatum rationis obtinet homo ante primum ſeptennium, & propter hoc nulli contractui tunc aptus eſt, adeòque nec ſponſalibus. Sed ad ſecundum ſtatum incipit pervenire in fine ſecundi ſeptennij, unde etiam tunc temporis ſolent pueri ſcholarum diſciplinæ tradi. Ad tertium verò ſtatum incipit homo pervenire in fine ſecundi ſeptennij, quantùm ad ea quæ ad perſonam ipſius pertinent: quantùm verò ad ea quæ extra ipſum ſunt, in fine tertij ſeptennij. Et ideò ante primum ſeptennium, nulli contractui homo aptus eſt. Sed in fine primi ſeptennij, incipit eſſe aptus ad aliqua promittenda in futurum, præcipuè de iis ad quæ ratio naturalis inclinat magis; non tamen ad obligandum ſe perpetuo vinculo, quia non adhuc firmam habet voluntatem; ideòque tunc poſſunt contrahi ſponſalia. In fine autem ſecundi ſeptennij jam poteſt obligare ſe de iis quæ ad perſonam ipſius pertinent, vel ad religionem, vel ad conjugium. Poſt tertium denique ſeptennium poteſt etiam de aliis; unde ſecundùm leges conſtituitur ei poteſtas de rebus ſuis diſponendi, poſt vigeſimum ſecundum annum.

20. Dices: Pro contrahendo matrimonio diverſa ætas aſſignatur in jure maribus & fœminis, nimirum ætas duodecim annorum pro fœminis, & quatuordecim pro maribus: Ergo cùm ſponſalia ad matrimonium ordinentur, pro ſponſalibus ſeptennium utriſque aſſignari non debet.

Sed nego conſequentiam & paritatem, nam ut rectè diſcurrit S. Doctor ibidem in reſp. ad 3. *Tempore contractûs matrimonij non ſolùm requiritur diſpoſitio ex parte uſûs rationis, ſed etiam ex parte corporis, ut ſit tempus generationi aptum; & quia puella in duodecimo anno ad hoc venit, ut poſſit eſſe actui generationis apta, puer autem in fine ſecundi ſeptennij, ut Philoſophus ait in 9. animalium; ſimul autem uſum diſcretionis accipiunt, qui tantùm in ſponſalibus requiritur; ideò in ſponſalibus determinatur annum tempus utrique, non autem in matrimonio.*

21. Quæres primò, an ſi ante ſeptennium contrahentes habeant uſum rationis ſufficientem, & ſi tunc malitia ætatem ſuppleat, ſponſalia valida ſint?

Reſpondeo affirmativè: Malitia enim ſupplet ætatem reſpectu matrimonij: Ergo debet quoque ſupplere reſpectu ſponſalium. Antecedens eſt certum, & conſtat ex cap. 9. de deſponſat. impuberum, ubi Alexander III. de illis ſic ait: *Si ita fuerint ætati proximi, quod potuerint copulâ carnali conjungi, minoris ætatis intuitu ſeparari non debent, ſi unus in alium viſus fuerit conſentire, cùm in eis ætatem ſuppleviſſe malitia videatur.* Et cap. ultimo eodem titulo, Innocentius III. conſultus de puella quę contraxerat circa annum duodecimum, eratque dubium, an ſufficientem ætatem attigiſſet, reſpondet in hunc modum: *Si puella nubilis non erat ætatis, & ætatem in ea prudentia non ſupplebat, procul dubio inter eos, non conjugium ſed ſponſalia contracta fuerunt.* Conſequentia verò probatur, cùm enim ſponſalia non ſint tanti momenti ac matrimonium, poſſintque multis de cauſis diſſolvi, matrimonium verò inſolubile ſit; par vel major eſt ratio, quod in ſponſalibus malitia ſuppleat ætatem, quàm quod eam ſuppleat in matrimonio.

22. Quæres ſecundò, an ultra hunc caſum à jure expreſſum, quando ſcilicet malitia ſupplet ætatem, tempus ſeptennij pro ſponſalibus à jure ſtatutum, poſſit aliquot diebus præveniri, ſubindeque non requiratur ad ſponſalia ſeptennium mathematicè completum, ſed ſufficiat quod ſit completum moraliter?

Reſpondeo ad validitatem ſponſalium, ſi in contrahentibus malitia non ſuppleat ætatem, exigi ſeptennium ultimâ die mathematicè completum. Nam quando tempus à lege præſcribitur propter aliquod periculum, quod infra hujuſmodi præſcriptum tempus ſubeſſe poteſt, ſervandum eſt uſque ad ultimum complementum mathematicè ſeu metaphyſicè abſolutum; ideò enim annus decimus ſextus, ad faciendam profeſſionem in

Religione, à Tridentino præſcriptus, debet eſſe mathematicè completus, quia eſt præſcriptus ad evitandum periculum quod infra hoc tempus ſubeſſe poteſt de minus maturo & deliberato conſenſu: Atqui ſeptennium in ſponſalibus ſimiliter præſcriptum eſt ad evitandum defectum pleni judicij & libertatis, qui infra ſeptennium ſubeſſe poteſt: Ergo ad valorem ſponſalium, ſeptennium uſque ad ultimum diem mathematicè completum eſſe debet, quando non conſtat quod malitia ſuppleat ætatem. A

23. Dices, Ad contrahendum matrimonium ſufficit annus decimus quartus moraliter completus in viro, & duodecimus in fœmina: Ergo etiam ad contrahenda ſponſalia, quæ ſunt diſpoſitio ad matrimonium, ſufficiet ſeptennium moraliter completum. B

Confirmatur: In favorem teſtamenti conceditur teſtatori ut decimus quartus annus, qui ad teſtandum requiritur, ſit per ultimam diem tantùm inchoatus: Ergo id etiam concedendum eſt ſponſalibus, præſertim cùm hoc in eorum favorem cedat.

24. Reſpondeo, conceſſo Antecedente, nego conſequentiam & paritatem; nam neque in matrimonio contrahendo, neque in teſtamento condendo, ſubeſt idem periculum quod ſubeſt ſponſalibus, ne ſine pleno conſenſu fiant, ſi infra completum ſeptennium contrahantur. Falſum verò eſt quod additur, nempe in favorem ſponſalium cedere, ut ultimâ die ſeptennij tantùm inchoatâ contrahantur; nam id favorabilius eſt ſponſalibus, quod magis ad eorum libertatem conducit, ſcilicet ut contrahantur ultimâ die ſeptennij mathematicè expletâ, quia certius eſt de contrahentium libertate & pleno judicio. C

25. Dices rurſus: D. Thomas hîc art. 2. ad 7. ſic ait: *Dicendum quod in ſponſalibus etiam ſimiliter ſi appropinquant contrahentes ad tempus ſeptennij, contractus ſponſalium habet robur, quia ſecundùm Philoſophum in 2. Phyſic. quod parùm deeſt, quaſi nihil deeſſe videtur:* Ergo ex D. Thoma valori ſponſalium non obeſt, quod deſint aliquot dies ad complendum ſeptennium, ſubindeque ad valorem ipſorum, ſeptennium moraliter completum ſufficit. D

26. Reſpondeo eo loco S. Doctorem loqui ſolùm de caſu in quo conſtat ſufficientem uſum rationis prævenire tempus ſeptennij expleti, & malitiam ſupplere ætatem; nam poſt verba in objectione relata, ſtatim ſubjicit: *Hæc autem propinquitas à quibuſdam determinatur ad tempus ſex menſium; ſed melius eſt quod determinetur ſecundùm conditionem contrahentium, quia in quibuſdam magis acceleratur rationis uſus, quàm in aliis.*

27. Quæres tertiò, quis rationis uſus requiratur ad contrahenda ſponſalia?

Reſpondent Sanchez, Amicus, & alij, ſufficere illum qui ſatis eſt ad peccandum mortaliter, idque probant, quia uſus rationis qui ſufficit ad obligandum ſe per votum ſimplex Religionis, poteſt etiam ſufficere ad obligandum ſe per ſponſalia; cùm hæc obligatio faciliùs auferri poſſit, quàm illa: uſus autem rationis (inquiunt) qui ſufficit ad mortale, ſufficit ad obligationem voti. E

28. Oppoſitum tamen docet expreſsè D. Thomas hîc art. 2. ad 2. & ratio ejus eſt, quia ad peccatum mortale ſufficit conſenſus in rem præſentem, ad ſponſalia autem requiritur conſenſus in futurum: major verò rationis diſcretio neceſſaria eſt ad providendum in futurum, quàm ad conſentiendum in actum præſentem. Unde ad fundamentum Recentiorum, negatur ſubſumptum, propter eandem rationem; votum enim, cùm ſit de futuro, majorem uſum rationis poſtulat eo qui ſufficit ad peccandum mortaliter.

ARTICVLVS III.

Reſolvuntur breviter aliquæ difficultates, de obligatione ex ſponſalibus proveniente.

29. CErtum eſt, ſponſalia inducere obligationem ad matrimonium contrahendum, cùm omnis promiſſio valida & acceptata, inducat obligationem faciendi id quod promittitur. Unde Innocentius III. cap. 2. de ſponſalibus ſic ait: *Hi qui de matrimonio contrahendo purè & ſine omni conditione fidem dederunt, commonendi ſunt, & modis omnibus inducendi, ut præſtitam fidem obſervent.*

30. Dices: l. 1. cap. de ſponſalibus ſic dicitur: *Alij deſponſata, renuntiare conditioni, & nubere alij non prohibetur:* Ergo ſponſalia non inducunt obligationem ad matrimonium contrahendum.

Reſpondet Sanchez lib. 1 diſp. 17. legem illam Cæſaream fuiſſe tanquam injuſtam à Summis Pontificibus & Jure Canonico abrogatam. Sed veriùs cum Gloſſa dicendum, eam communi ſententiæ non adverſari, ſed intelligi, deſponſatam non prohiberi, ſponſalibus ex conſenſu ſponſi renuntiatis, alteri nubere. Poſſunt enim contrahentes, ex communi conſenſu inita ſponſalia ſibi mutuò relaxare, iiſque relaxatis, validè ac licitè cum aliis contrahere.

31. Certum eſt etiam, obligationem illam ex ſponſalibus ortam, gravem eſſe, cùm ſit de re gravi & in materia juſtitiæ, utpote inducta per contractum oneroſum, ſubindeque peccare mortaliter ſponſum vel ſponſam, ſi abſque juſta cauſa reſiliat, ut docet D. Thomas hîc art. 1. ad 2. his verbis: *Dicendum quod ex tali promiſſione obligatur unus alteri ad matrimonium contrahendum, & peccat mortaliter non ſolvens promiſſum, niſi legitimum impedimentum interveniat.* Ex quo etiam conſtat, poſſe ac debere cogi pœnitentem, negando illi abſolutionem, quandiu vult reſilire ſine juſta cauſa, quia tandiu eſt in ſtatu peccati mortalis, atque adeò incapax abſolutionis.

32. Hæc ſunt certa & indubitata apud omnes Theologos & Juriſperitos. Sed dubitatur primò, an reſiliens injuſtè à ſponſalibus, in foro externo per cenſuras, aliaſque pœnas à Judice Eccleſiaſtico cogendus ſit ſervare fidem? Ratio dubitandi eſt primò, quia in cap. *Requiſivit* de ſponſalibus, mulierem quæ etiam cum juramento nuptias promiſerat, monendam eſſe potiùs quàm cogendam, Lucius Papa declarat, rationemque reddit, quia matrimonia debent eſſe libera, & coactiones difficiles ſolent exitus frequenter habere. Secundò, quia matrimonium coactum, & per violentiam contractum, non eſt verum matrimonium: Ergo ſponſi cogi non debent ad matrimonium.

33. Nihilominus dicendum eſt, regulariter & per ſe loquendo, cogi poſſe ac debere injuſtè reſilientem, per cenſuras, aliaſque pœnas, ſive ſponſalia jurata fuerint, ſive non; per accidens tamen, illum non eſſe cogendum, quando periculum eſt, ne ex tali coactione ſequantur gravia ſcandala, vel incommoda, putà mors uxoris, aut rixæ perpetuæ inter conjuges, vel divortia.

34. Prima pars hujus reſolutionis, quæ eſt contra aliquos, aſſerentes tunc ſolùm reſilientes à ſponſalibus cogendos eſſe, quando ſponſalia juramento confirmarunt, probatur primò ex cap. *Ex literis* 2. de ſponſalibus, ubi Alexander III. de quodam reſiliente à ſponſalibus ait, non ſolùm eſſe monendum, ſed etiam Eccleſiaſticâ cenſurâ compellendum, niſi rationabilis cauſa obſtiterit. Nec refert quod ibi loquatur de ſponſalibus juratis, nam ſolùm ibi factum narrat, quod non eſt per modum juris ad reliquos caſus trahendum.

35. Secundò, Judex ex officio tenetur compellere ad reddendum cuique quod ei ex juſtitia debetur, eſt enim cuſtos juſtitiæ: Sed contrahentes ſponſalia ita ſe habent ut ſponſus ſponſæ, & ſponſa ſponſo debeat ex juſtitia ſervare fidem, etiam ſi B non juraverit: Ergo etiam ſi non juraverint, tenetur judex eos compellere, cùm à ſponſalibus injuſtè reſiliunt.

36. Tertiò, cùm Judex Eccleſiaſticus ſit ex officio paſtor animarum, quia forum Eccleſiaſticum, etiam externum, in hoc diſtinguitur à Civili, quòd per ſe ordinatur ad bonum ſpirituale, tenetur providere bonum ſpirituale ſponſi & ſponſæ: Sed ad bonum ſpirituale ſponſi & ſponſæ pertinet quod uterque adimpleat promiſſionem quam fecit contrahendo ſponſalia, aliàs enim uterque peccabit peccato infidelitatis & injuſtitiæ: Ergo per ſe loquendo Judex tenetur compellere ſponſos ad contrahendum matrimonium, ſi citra legitimam cauſam ſponſalia adimplere recuſent. C

37. Quod verò per accidens interdum illi non ſint cogendi, quando nimirum periculum eſt ne ex matrimonij contractione ſequantur gravia ſcandala vel incommoda, patet primò, quia cùm ex fine deſumenda ſit ratio & neceſſitas mediorum, tunc ſolùm Judex Eccleſiaſticus debet cogere ſponſos ad contrahendum matrimonium, quando fini matrimonij hoc expedit: Sed in hoc caſu cogere non expedit fini matrimonij, nimirum mutuo obſequio inter virum & fœminam, utpote quod in hoc caſu omnino perturbari evidens eſt: Ergo &c.

Secundò, quia Judex Eccleſiaſticus non cogens remittentem in hoc caſu, maximè providet juri D partis innocentis, etiam poſtulantis matrimonium, vitat enim ipſius grave nocumentum; ſicut ſi petenti proprium gladium ad ſe necandum, Judex denegaret.

Tertiò, quia licitum eſt minus malum permittere ad vitandum majus malum: Sed majus malum eſt, ſcandala & perpetuas inimicitias inter ſponſum & ſponſam oriri, quàm fidem ſponſaliorum frangi: Ergo hoc permitti poteſt, ut illud vitetur.

In illo tamen caſu debet Judex in utroque foro compellere ſponſum qui non vult ſervare fidem ad reſarcienda damna etiam ex ſola violatione E promiſſionis provenientia, quale eſt quod fœmina ita repudiata, non tam facilè inveniet virum alterum cui nubat, niſi augeatur ejus dos.

38. Ex his facilè conciliari poſſunt reſcripta Lucij III. & Alexandri III. ſuprà relata, quæ videntur inter ſe pugnantia; cùm enim Lucius dixit non eſſe injuſtè reſilientem cogendum, reſpexit ad graviora mala quæ ex hujuſmodi coactione probabiliter timentur, ait enim: *Cùm libera debeant eſſe matrimonia, monenda eſt potiùs, quàm cogenda, cùm coactiones difficiles ſoleant exitus frequenter habere.* Quando verò Alexander dixit illũ eſſe cogendum, reſpexit ad obligationem quam A ſponſus habet à ſponſalibus ſine cauſa non reſiliendi, ut patet ex verbis illis: *Si non acquieverit monitis, Eccleſiaſticis cenſuris compellas, ut ipſam (niſi rationabilis cauſa obſtiterit) in uxorem recipiat.* Ex quo patet ſolutio ad primam rationem dubitandi.

Ad ſecundam verò reſpondetur primò, ſolam coactionem injuſtam, qualis non eſt ea de qua loquimur, irritare matrimonium. Secundò, matrimonium illud ad quod ſponſus injuſtè à ſponſalibus reſiliens cogitur, eſſe ſimpliciter voluntarium & liberum in ſua cauſa, voluntariè enim & liberè promiſit futuras nuptias.

Dubitatur ſecundò, an quando in ſponſalibus 39. nullus præfigitur terminus ad matrimonium contrahendum, ea incipiant obligare ſtatim ac contrahuntur? Affirmant Coninck, Pontius, & alij, probantque primò ex 14. regula juris in 6. quæ ſic habet: *In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præſenti die debetur.* Secundò, quia votum ſtatim obligat à die quâ emittitur: Ergo & ſponſalia. Tertiò ſic arguit Pontius: Quando adimpletio promiſſionis eſt omni tempore utilis promiſſario, promittentem ſemper obligat ad eam adimplendam: Sed adimpletio ſponſalitiæ promiſſionis eſt omni tempore utilis ſponſæ cui facta eſt: Ergo ſemper obligat ad eam adimplendam, niſi ex cauſa juſta differatur.

Sententia tamen negans, quam tenent Sanchez, 40. Amicus, & alij, ex Recentioribus, videtur probabilior; quia id commune eſt omni debito, cujus ſolutioni non eſt certa dies præfixa, ut debitor non teneatur illud ſolvere, niſi à creditore requiſitus, ex l. *Debitores præſentes*, cap. de pignor. junctâ gloſsâ: Ergo quando in ſponſalibus nullus præfigitur terminus, ea ſolùm obligare cenſentur, quando unus ex contrahentibus exigit promiſſionis impletionem, & matrimonij celebrationem, niſi fortè propter pudorem vel timorem petere non auderet, ut contingere ſolet fœminis naturâ verecundis; in eo enim caſu teneretur ſponſus datâ proximâ commoditate celebrare matrimonium, quamvis ſponſa id non exigeret. Unde

Ad primum oppoſitæ ſententiæ, dicendum eſt, 41. in regula illa juris, *In omnibus obligationibus*, &c. ſubintelligi debere, *petente creditore*, alioqui inutile foret mutuum, ſi ab ipſo primo die mutuatarium obligaret ad illud reſtituendum.

Ad ſecundum nego conſequentiam & paritatem, cùm enim Deus per ſeipſum voti adimpletionem non petat, nec ſit major ratio eur potiùs uno quàm alio tempore vovens illud adimpleat, ad illud implendum omni tempore tenetur quo commoda offertur occaſio.

Econtra verò cùm contrahentes ſponſalia, eorum adimpletionem per ſeipſos poſtulare poſſint, eorum obligatio non urget, donec una pars ab altera eorum adimpletionem petierit. Addo quod adimpletio voti ſemper eſt grata Deo, eóque gratior quò citior; celebratio verò matrimonij non ſemper eò gratior vel utilior eſt ſponſis, quò celerior; imò ſæpe utilior eſt uno tempore, quàm alio, ob varias circunſtantias occurrentes. Unde ad tertium, nego Minorem. Major etiam non eſt ſemper vera, nam licèt omni tempore utilis ſit pecuniæ ſolutio, tamen non ſemper obligat, niſi creditore requirente.

Tertiò dubitatur, an obligatio quam habent 42. deſponſati tanta ſit, ut ſi alteruter peccatum fornicationis committat cum alia perſona, ſit peccatum ſpeciale, ſive alterius ſpeciei à fornicatione?

Partem

Partem negantem tenet Covaruvias lib. 4. decretor. part. 1. cap. 1. quem ex Recentioribus sequuntur Pontius, & Mœratius, probantque primò, quia ut hoc esset peccatum alterius speciei à fornicatione, oporteret quod ratione sponsalium sponsus haberet aliquod jus ad corpus sponsæ, & è converso: hoc autem verificari nequit, quandoquidem sponsalia nihil aliud sunt, quàm mutua promissio futurarum nuptiarum; ex promissione autem non acquiritur jus ad rem promissam.

43. Secundò, Sponsus & sponsa non aliam contrahunt obligationem, quam ineundi suo tempore matrimonii, quia non aliud sibi promittunt: Sed non faciunt contra hanc obligationem, quando fornicantur: Ergo fornicando non peccant contra justitiam, sed solùm contra castitatem & temperantiam.

Tertiò, Theologi docent sponsalia se habere ad matrimonium, sicut votum simplex Religionis, ad votum solemne: At si ille qui vovit ingredi Religionem, ante ingressum Religionis labatur in peccatum carnis, non peccat peccato mortali distincto à simplici fornicatione: Ergo nec desponsati, cùm ante matrimonij celebrationem cum aliis fornicantur.

44. Demum, Si tale peccatum specie differret à fornicatione, seu peccato intemperantiæ, ad aliam luxuriæ speciem pertineret: Sed hoc dici nequit, cùm D. Thomas 2. 2. quæst. 154. enumerans omnes luxuriæ species, nullam istius faciat mentionem: Ergo &c.

45. His tamen non obstantibus, sententia affirmans tale peccatum specie à simplici fornicatione differre, communior est apud Theologos, licèt Sanchez lib. 1. disp. 2. id solùm concedat quoad sponsam, & eos qui cum ipsa fornicantur, non verò quoad sponsum, & eas qui fornicantur cum ipso; quia (inquit) injuria quæ per fornicationem sponsi fit sponsæ, prudentum arbitrio, levis est, cùm ex illa sponsa nullam incurrat infamiam. Pro resolutione

Dico breviter, copula carnalis sponsæ & sponsi cum aliis, non solùm est contra castitatem & temperantiam, sed etiam contra justitiam in re gravi, subindeque transfert peccatum fornicationis in aliam luxuriæ speciem.

46. Ratio primùm est, quia licèt per sponsalia sponsus non habeat jus in re ad corpus sponsæ, nec sponsa ad corpus sponsi, siquidem hoc jus non traditur nisi per matrimonium, benè tamen jus ad rem; quia promissio quæ est in contractu sponsaliorum obligans ex justitia, est promissio faciendi proprium corpus, sponsi vel sponsæ corpus, & non tradendi ipsum alteri: inde enim infertur, quod si alteri ipsum tradat, sicut tradit per fornicationem, peccat peccato speciali injustitiæ.

47. Præterea loquendo de fornicatione sponsæ, per eam longè se viliorem reddit, ita ut nullus honestus eam postea vellet ducere in uxorem; in quo certè gravem injuriam sponso irrogat. Insuper sese periculo concipiendi exponit, & consequenter sponsum periculo alienam prolem tanquam propriam alendi, & hæredem habendi. Loquendo verò de fornicatione sponsi, licèt non sit tale periculum, neque inde ipse reddatur notabiliter vilior, sponsæ tamen valde durum est, per se loquendo, videre sponsum, etiam tunc cùm maximè deberet ab ipso amari, implicitum amore alterius, & in periculo suscipiendi ex ea liberos, qui postea communibus sumptibus alendi erunt, quique ipsius oculos perpetuò offendent.

48. Ad primum verò ex motivis in contrarium, nego Minorem; ex obligatione enim contrahendi matrimonium, orta ex sponsalibus, sequitur jus justitiæ in sponso ad corpus sponsæ, & è converso; non quidem jus in re, sed jus ad rem, ut in prima probatione declaravimus. Unde

49. Ad secundum dico, sponsos dando jus ad rem in corpus suum, hoc ipsos se obligare ad nihil faciendum illicitè contra illud jus, quo alter justè offendatur, subindeque ad non tradendum corpus suum alteri, sicut traditur per fornicationem.

50. Ad tertium respondeo quod licèt votum simplex Religionis & sponsalia in hoc conveniant, quod sicut votum simplex Religionis est promissio, votum verò solemne habet adjunctam traditionem; sic sponsalia habent rationem promissionis, matrimonium verò rationem traditionis; differunt tamen in eo quod per votum simplex Religionis, utpote quod fit soli Deo, Religio nullum jus justitiæ acquirit; at verò per mutuam promissionem quæ fit in sponsalibus, quilibet sponsus acquirit jus justitiæ, quamvis imperfectum, ad corpus alterius.

51. Ad quartum respondent aliqui cum Paludano, peccatum à sponsis fornicantibus commissum, esse propriè adulterium, quia in l. *si uxor*, parag. 3. ff. ad legem Juliam de adulteriis, dicitur, *In sponsa etiam hoc idem* peccatum *esse vindicandum; quia nec matrimonium qualecumque, nec spem matrimonij violari permittitur.*

52. Sed hæc responsio displicet, primò quia l. *inter*, paragr. 1. eodem titulo dicitur, *adulterium propriè in nuptam committi*: Sed sponsa nondum est nupta: Ergo peccatum fornicationis cum ipsa commissum, non est propriè adulterium.

Secundò, quia in cap. *Lex illa*, 36. quæst. 1. paragr. *Cùm ego*, definitur adulterium, *violatio thori alieni*: At fornicatio cum sponso vel sponsa, non est thori alieni violatio, quia nondum eundem thorum habent: Ergo non est propriè adulterium. Nec Paludani sententiæ favet suprà dicta lex, *si uxor*, quia talis lex potiùs utrumque peccatum distinguit, adulterium scilicet quo violatur matrimonium, & fornicationem sponsæ, quâ spes matrimonij violatur. Unde dicendum est, tale peccatum reductivè solùm pertinere ad speciem adulterij, sicut sponsalia reducuntur ad matrimonium, suntque matrimonium inchoatum.

ARTICVLVS IV.

Quibus de causis sponsalia dissolvi possint?

VAriæ solent assignari causæ, ob quas sponsalia possunt dissolvi, aliquas in hoc articulo declarabimus, alias verò in sequenti.

53. In primis ergo sponsalia inter puberes contracta, mutuo eorum consensu dissolvi possunt, ut docet D. Thomas hîc art. 3. ad 5. & probat ex cap. *Præterea* 1. de sponsal. ubi Innocentius III. affirmat sponsos, si se invicem admittere noluerint, resilire posse à contractu. Nec obstat quod addit, posse hoc in patientia tolerari, ne pejus eveniat, quasi tantùm id permittat ut minus malum. Nam, ut rectè ibidem S. Doctor observat, Pontifex adduxit exemplum eorum qui interpositâ fide societatem inierunt, ait enim: *Ad instar*

eorum qui societatem interpositione fidei contrahunt, & postea adinvicem sibi remittunt, &c. Sed isti possunt licitè & jure sibi præstitam fidem remittere: Ergo & sponsi, mutuo consensu licitè possunt à sponsalibus resilire. A

54. Ratio etiam id suadet: Omnis enim contractus ex natura sua solubilis (cujusmodi est contractus sponsalium) potest per easdem causas dissolvi, per quas potest validè fieri, si jus superius non resistat dissolutioni, ut hîc non resistit, sed potiùs expressè permittit capite citato: Sed contractus sponsalium, mutuo contrahentium consensu fit: Ergo etiam mutuo eorum consensu dissolvi potest. Estque id verum, licèt sponsalia fuerint jurata, quia ut docet S. Thomas 2. 2. quæst. 89. art. 9. ad 2. quando juramentum annectitur promissioni homini factæ, pendet ab illa, ut accessorium à principali, quo cessante, cessat accessorium: igitur cessante promissione, voluntate ejus cui facta est, juramentum amplius non obligat. B

55. Dixi autem, *sponsalia inter puberes contracta*, quia impuberes, quandiu tales sunt, non possunt validè renuntiare sponsalibus, ut habetur cap. *De illis*, de desponsat. impuber. sed expectare debent usque ad pubertatem, in qua possunt reclamare, & sponsalia dirimere, ut dicitur eodem cap. & ante hanc ætatem nullus eorum dissensus à jure admittitur. Quod meritò statutum fuit, ne propter illius ætatis infirmitatem & inconstantiam, cum aliorum præjudicio, sponsalia semel contracta, frequenter mutarentur; & simul hac lege provideretur, ut si quæ fortè impuberes sponsalia contraxerint, quæ minùs placerent aut expedirent, maturiori judicio, in nubili ætate adepto, corrigere possent. Si tamen impubes sponsalia juramento confirmaverit, pubertatem adeptus, tenetur ea adimplere, ut constat ex cap. *Ex litteris* 2. de sponsal. ubi Alexander III. mandat, compellendum esse quemdam juvenem, qui impuber sub juramento cum puella impubere sponsalia contraxerat, ad ea servanda; *quia periculosum est* (inquit) *contra suum juramentum venire.* Juri Canonico concinit Civile l. *finale* ff. de liberali causa, ubi admittitur juramentum impuberis, & ad illud servandum cogitur puber factus. C

56. Secundò, matrimonium cum posteriori, sponsalia dirimit cum priori contracta, ut definitur cap. *Sicut*, & cap. *si inter* de sponsal. & cap. 1. de sponsa duorum. Quia nimirum quotiescumque duo vincula concurrunt simul in eadem persona, quorum nequit utrumque servari, fortius prævalet: Sed fortius est vinculum matrimonij, quàm vinculum sponsaliorum: Ergo conjugali obligatione superveniente, sponsalitia cessat. D

57. Sed difficultas est & controversia inter Theologos, an quando alter desponsatorum contrahit matrimonium cum alia, uxore mortuâ, teneatur priorem sponsam ducere, si ipsa velit, & adhuc innupta sit, subindeque vinculum sponsaliorum tunc non extinguatur, sed tantùm suspendatur? Respondeo affirmativè, quia si obligatio sponsalium tunc penitùs extingueretur, vel id esset ex natura rei, sive jure ipso naturali, vel ex dispositione juris positivi? Non primum, quia solo jure naturali spectato, fortius vinculum & impedimentum superveniens, non extinguit priorem obligationem, sed tantùm eam suspendit. Nec etiam secundum, quia jura citata dicunt, talem debere in matrimonio contracto permanere, quandiu durat, eo durante, non teneri implere sponsalia, quia matrimonium rescindere nequit. E

Confirmatur: Qui vovit ingredi Religionem, posteaque contrahit & consummat matrimonium, non propterea liberatur omnino ab obligatione voti, sed tenetur, mortuâ uxore, Religionem ingredi. Item si promisi Petro agrum, quem postea tradidi Paulo, si Paulus eundem mihi testamento leget, teneor illum Petro titulo promissionis restituere; cùm res promissa & acceptata semper clamet ad promissarium: Persona igitur sponsi, per sponsalitium contractum promissa sponsæ, & per matrimonium cum alia initum alienata, iterum sui juris facta, restituenda est priori sponsæ, cui fuerat per sponsalia promissa.

58. Nec valet si dicas, quod quando aliquis vovit Religionem strictiorem, & profitetur laxiorem, licèt peccet profitendo laxiorem, tamen per solemne votum laxioris, extinguitur votum simplex strictioris: Ergo similiter, licèt qui uni desponsatus, matrimonium init cum altera, peccet, tamen per tale matrimonium, obligatio orta ex sponsalibus omnino extinguitur. Non valet, inquam, concesso enim Antecedente, consequentia & paritas neganda est. Non valet enim exemplum de voto strictioris Religionis; tum quia de hoc est specialis dispositio juris cap. *Qui post votum*, de regulis juris in 6. ubi Bonifacius VIII. ad subveniendum hominum fragilitati, dispensat, ut votum simplex strictioris Religionis commutetur in solemne laxioris. Tum etiam, quia per simplex votum Religionis, nullum jus acquiritur Religioni, sed Deo tantùm; & per consequens ex parte strictioris Religionis, nullum jus læditur, si in laxiori fiat professio: cùm verò desponsatus uni, matrimonium contrahit cum altera, læditur jus sponsæ, per sponsalia acquisitum, quod proinde petit resarciri, cùm id possibile est.

59. Tertiò, ubi constitutio Tridentini de clandestino matrimonio nondum est recepta, priora sponsalia dissolvuntur per posteriora, copulâ subsecutâ, quia per subsequentem copulam posteriora sponsalia transeunt in præsumptum matrimonium, vi cujus priora dissolvuntur, non secùs ac per quodcumque matrimonium in facie Ecclesiæ celebratum; ut constat ex cap. *Is qui fidem*, de sponsal. præsumit enim jus eos maritali affectu se cognovisse, & consensisse in matrimonium de præsenti, sibique invicem sufficienter id manifestasse.

60. Si autem quæras, an ubi receptum est Tridentinum, etiam posteriora sponsalia, subsecutâ copulâ, dissolvant priora? Respondeo quod si posterior desponsata, per copulam sit damnum passa notabile, aut passura infamiam, nisi cum ea contrahatur matrimonium, dissolvuntur priora sponsalia, non ratione posteriorum, quæ nulla sunt, nec ratione præsumpti matrimonij, cùm talis copula fornicaria sit, subindeque non possit præsumi facta affectu maritali, sed ratione damni quod posterior injustè pateretur; ad quod damnum reparandum vir magis obligatur, quàm ad implendam promissionem datam priori sponsæ; præsertim cùm ista, ut supponimus, non aliud patiatur damnum, quàm non exhibitionem rei promissæ.

61. Quartò, per fornicationem dissolvuntur sponsalia, sive sponsa fornicata fuerit, sive sponsus; Tum quia in sponsalitia promissione, quantumvis jurata, semper subintelligitur hæc tacita con-

ditio, niſi ſponſa aut ſponſus in legem matrimonij peccaverit. Tum etiam, quia ſi poteſt vir propter fornicationem uxoris, juſtè illam à ſe dimittere; à fortiori poterit ſponſus, propter fornicationem ſponſæ, illam ad ſe non admittere, ut ait Innocentius III. cap. *Quemadmodum*, de jurejurando. Eademque ratio eſt de ſponſo fornicante, quia quantùm ad violationem ſponſalitiæ fidei, ſponſus & ſponſa ad paria judicantur, ut rectè ait Panormitanus in caput citatum num. 4. Si verò tam ſponſus quàm ſponſa fornicaverit, non fit propterea inter ipſos delictorum compenſatio, ſicut inter conjuges adulterantes; ſed ſponſus fornicans, ſponſam fornicantem dimittere poteſt, quia inter imparia delicta non cadit compenſatio: at ſponſus & ſponſa fornicando, non ſunt in pari delicto, cùm in ordine ad matrimonium, longè gravius crimen ſit ſponſæ quàm ſponſi fornicatio, eò quòd major infamiæ nota ſit, ſponſum fornicantem ſponſam uxorem ducere, quàm ſponſam fornicanti ſponſo nubere. Unde diverſa eſt ratio de fornicatione à ſponſis commiſſa, quàm de adulterio à conjugibus patrato; quia in adulterio ſpectatur fides conjugalis, quæ æquè à viro ac ab uxore frangitur, cùm æquè uterque ad eam ſervandam, per matrimonium ſe obligaverit: in fornicatione verò à ſponſis commiſſa, non ſolùm ſpectatur fidei violatio per ſponſalia promiſſæ, ſed etiam infamia quæ ex ea ſponſis reſultat: hæc verò longè major, ut diximus, ex fornicatione ſponſæ in ſponſum, quàm ex fornicatione ſponſi in ſponſam, derivatur.

Quod diximus de fornicatione corporea, eam nimirum eſſe cauſam ſufficientem ad dirimenda ſponſalia, dicendum eſt cum proportione, de fornicatione ſpirituali, per hæreſim vel apoſtaſiam; ſufficientem enim cauſam ſponſalia diſſolvendi præbet ſponſus vel ſponſa hæreſim amplectens; tum propter periculum perverſionis ſponſi Catholici; tum propter periculum ne futura proles, patris & matris hæreſi inficiatur.

62. Quintò, Sponſus ſufficientem habet cauſam ſponſalia diſſolvendi, ex eo tantùm quod ſponſa fuerit per vim abſque ipſius culpa ab alio rapta; cùm hîc non tantùm attendatur ad culpam, ſed etiam ad infamiam, quæ in eo caſu in ſponſi perſonam redundat; magnum enim dedecus ſponſi eſt, habere uxorem, ab alio, etiam ſine ipſius culpa, cognitam.

63. Sextò, diſſolvuntur ſponſalia per diſceſſum unius è ſponſis, ſine conſenſu alterius, in regionem remotam, cum mutatione domicilij. Tunc enim licitum eſt parti relictæ, contrahere cum alio, ut dicitur cap. 5. de ſponſal. ubi Alexander III. ea de re conſultus ab Archiepiſcopo Panormitano, ſic illi reſpondet: *De illis qui præſtito juramento promittunt ſe aliquas mulieres ducturos, & poſtea eis incognitis, dimittunt terram, ſe ad alias partes transferentes, hoc tibi volumus innoteſcere, quod liberum erit mulieribus ipſis, ſi non eſt ampliùs in facto proceſſum* (hoc eſt ſi non ſit vel de præſenti matrimonium contractum, vel carnalis copula ſubſecuta) *ad alia vota ſe transferre.*

64. Ratio etiam ſuffragatur: nam hoc ipſo quod ſponſus in longinquas partes domicilium transfert, ex parte ſua cenſetur à ſponſalibus reſilire, ac proinde ſufficientem cauſam alteri præbet, ut poſſit alij nubere, ſeu ut loquitur Pontifex, ad alia vota ſe transferre.

Dices: L. 2. cap. de ſponſal. dicitur quod ſi ſponſus abſit à ſponſa, ſed in eadem provincia, tenebitur ſponſa biennio expectare, quo elapſo alij nubere poterit. Si verò abſit in diverſa provincia, tenebitur expectare triennio, l. 2. de repudiis. Quæ lex, etſi non loquatur expreſsè de abſentia in diverſa provincia, de ea tamen intelligunt communiter juris Interpretes, idque docet utraque Gloſſa. Si autem cauſa abſentiæ ſit neceſſaria, expectandum eſſe ultra quadriennium & ampliùs, ait lex penultima ff. de ſponſal. ubi Cajus Juriſconſultus ſic loquitur: *Sæpè juſtæ ac neceſſariæ cauſæ, non ſolùm annum, vel biennium, ſed etiam triennium, & quadriennium, & ulteriùs trahere ſponſalia poſſunt, veluti valetudo ſponſi, ſponſæve, vel mortes parentum, aut capitalia crimina, aut longiores peregrinationes, quæ ex neceſſitate fiunt:* Ergo falſum eſt, diſſolvi ſponſalia propter abſentiam ſponſi in partes remotas. 65.

Reſpondet Pontius lib. 12. cap. 15. jus Civile non opponi juri Canonico, quia jus Canonicum loquitur de eo qui ſe cum domicilio aliò tranſtulit, jus verò Civile de eo qui ex cauſa neceſſaria aliò migravit. 66.

Sed contra: Citatâ lege 2. de repudiis ſic dicitur: *Liberum eſt filiæ tuæ, ſi ſponſum ſuum, poſt tres peregrinationis annos, expectandum ſibi ultra non putet, omiſsâ ſpe hujuſmodi conjunctionis, matrimonium facere, ne opportunum nubendi tempus amittat.* Ubi nullâ mentione factâ de cauſa neceſſaria abſentiæ ſponſi, decernit ſponſam nō obligari ultra triennium illum expectare: Ergo etiam in cauſa non neceſſaria jus Civile requirit ut ſponſa triennium expectet, antequam ad alia vota tranſire poſſit; cùm tamen jus Canonicum nullum petat determinatum tempus, ſed permittat ſponſæ ad alia vota tranſire, mox ut illi conſtiterit de diſceſſu ſponſi in partes longinquas, ſine ſpe proximi reditûs. In cujus confirmationem ſupplementum Gabriëlis quæſt. 2. art. 2. caſu 3. refert hunc caſum: Dum quidam reus ſuſpendendus eſſet, quædam virgo, ut illum à præſenti morte liberaret, ſibi in ſponſum dari petiit, cum quo contractis de futuro ſponſalibus, aufugit; nec diligenter quæſitus, ampliùs inveniri potuit. Sponſa ad Judicem Eccleſiaſticum accurrit, facultatem petens, ut cum alio contrahere poſſit. Cujus voto indultum eſt, non expectato biennio, lege civili præſcripto. Unde

Meliùs reſpondetur cum Navarro, Panormitano, Covarruvia, Soto, Sanche, & aliis, juris Canonici diſpoſitionem in hac materia diverſam eſſe à diſpoſitione juris Civilis, juſque Civile, per Canonicum corrigi; & in cauſis matrimonii magis ſtandum eſſe diſpoſitioni juris Canonici, quàm Civilis; cùm enim matrimonium in lege Evangelica habeat rationem ſacramenti, deciſio controverſiarum ad illud ſpectantium, magis pertinet ad Judices Eccleſiaſticos, quàm ſæculares. Unde in Tridentino ſeſſ. 24. can. 12. controverſiæ matrimonij committuntur Judicibus Eccleſiaſticis, qui ſupponuntur Canonum peritiam habere. 67.

Si autem quæras, cur hac in parte diſcordet utrumque jus, & cur jus Canonicum ſtatim ſponſæ facultatem faciat cum alio contrahendi, quando non eſt ſpes de proximo reditu ſponſi; jus verò Civile jubeat ſponſam biennio reditum ſponſi expectare, ſi ſit in eadem provincia, & triennio, ſi in diverſa provincia commoretur? Reſpondeo cum Panormitano, & aliis, jus Canonicum per 68.

hoc intendere, vitare periculum fornicationis, quod incurrere posset sponsa, si diutiùs deberet expectare: jus verò Civile in sponsalibus, uti & in reliquis contractibus, publicam duntaxat utilitatem attendere, nec bonum aut damnum spirituale ipsius sponsæ respicere, sicut jus Canonicum.

69. Septimò dissolvuntur sponsalia per lapsum temporis matrimonio contrahendo præfixi, tunc enim pars cui fides servata non fuit, libera manet, ut colligitur ex cap. *Sicut ex litteris*, de sponsalibus, ubi Innocentius III. loquens de viro, qui post sponsalia cum una, diu post contraxerat matrimonium cum altera, jubet eum convenienti pœnitentiâ mulctari, *quia primam fidem irritam fecit. Nisi forsan in juramento suo sponsalibus appositio, certum terminum, intra quem dictam N. duceret in uxorem præfixit, nec per eum stetit, quin ad statutum terminum, matrimonium consummaverit.* Quibus verbis declarat Pontifex, hunc liberum esse à sponsalibus, modò per eum non steterit, quin præfixo termino matrimonium celebratum fuerit.

70. Ut autem hæc decisio Pontificis meliùs percipiatur, & concilietur jus Canonicum cum Civili, & cum lege *Celsus* ff. de receptis arb. ubi Jurisconsultus decidit, non eo ipso quod præfixo termino debitum quis non solvit, etiam si per ipsum non steterit, liberari ab obligatione solvendi. Diligenter observandum est, duobus modis posse sponsos terminum contrahendi matrimonium sibi præfigere. Primò, ad solicitandam obligationem sponsalitij contractûs antea jam concluſi; & tunc temporis lapsu non solvitur obligatio celebrandi matrimonium. Secundò, ad instar conditionis, quâ non subsecutâ, dissolvatur prior contractus, & finiatur obligatio, ita ut ultra non remaneat; sicut fieri solet in votis aut præceptis designantibus onus aliquod diei; & tunc per lapsum temporis solvitur obligatio orta ex sponsalibus. Declarat igitur Pontifex, quod si hoc secundo modo fuit terminus à sponsis præfixus, non esse viro, qui post datam fidem priori, cum alia contraxit, pœnitentiam imponendam, subindeque dissolvi sponsalia per lapsum temporis, hoc secundo modo præfixi. Lex verò *Celsus* solùm intendit, quod quando terminus solvendi debitum fuit præfixum ad solicitandum obligationis implementum, eo elapso, obligatio solvendi non extinguitur: *Nam in hoc* (inquit §. 2.) *sunt duo præcepta; unum pecuniam dari, aliud intra Kalendas dari.*

71. Advertendum est etiam cum Basilio Pontio lib. 12. cap. 16. num. 4. communiter præsumendum esse, talem fuisse sponsorum, certum terminum sponsalibus præfigentium, intentionem, ut voluerint elapso tempore finiri obligationem; quia nolunt contrahentes diutius obligari & expectare, cùm ex longa mora sæpe immineat periculum amittendi occasionem meliùs nubendi, vel incidendi in fornicationem. Unde Glossa in citatum caput *Sicut*, sic ait: *Quia matrimonium non capit tantam dilationem, propter periculum fornicationis, ideò ubi terminus apponitur, ultra terminum ad contrahendum non tenetur.*

72. Octavò dissolvuntur sponsalia per superveniens impedimentum dirimens, propter quod scilicet sponsi nequeunt validè contrahere matrimonium; ut si alter sponsorum copulam habeat cum consanguineis alterius in primo aut secundo gradu, ex quo oritur impedimentum affinitatis irritans matrimonium; vel si sponsus contrahat cum sponsa cognationem spiritualem, filium ejus de sacro fonte, vel de chrismate, suscipiendo; impedimentum enim matrimonium dirimens, à fortiori dirimit sponsalia, quæ sunt ad matrimonium dispositio.

Notat verò Basilius Pontius lib. 12. cap. 17. post Hostiensem, Rebellum, Toletum, & alios, non solùm impedimentum dirimens, certum, sed etiam publicâ famâ vulgatum, sponsalia dissolvere; magnum quippe causaretur in populo scandalum, si inter tales contraheretur matrimonium.

73. Si autem quæras, an qui contraxit tale impedimentum, teneatur petere dispensationem? Respondeo teneri, quando impedimentum suâ culpâ contraxit, quia qui suâ culpâ factus est impotens in præjudicium alterius, tenetur impotentiam à se tollere, ut alteri injustè læso satisfaciat; secùs verò, quando impedimentum ejus culpâ contractum non est, ut si sponsus sponsæ filium in extrema necessitate baptizet.

Dixi autem notanter, *impedimentum dirimens*, superveniens sponsalibus, ea dissolvere, quia impedimenta solùm prohibentia matrimonium, non irritant sponsalia, excepto voto simplici castitatis, de quo dicemus articulo sequenti.

74. Nonò omnis causa rationabilis, subsequens sponsalia, quæ si præcessisset, impediviſſet communiter & meritò personas prudentes & boni sensûs, ne contraherent, dissolvit contracta, ut patet ex cap. *Quemadmodum* de jurejurando, ubi causæ jurata sponsalia dissolvendi recensentur lepra, paralysis, oculorum aut nasi amissio, idem dicendum de phtisi, aut persimili morbo, reddente notabiliter inidoneum ad debitum conjugale solvendum. Addunt aliqui oris maleolentiam, quando medicorum arte tolli non potest. Notabilis etiam morum asperitas vel sævitia alterius, si post contracta sponsalia cognita fuerit, est causa sufficiens ad ea dirimenda. Item notabilis mutatio in divitiis, vel notabilis famæ ac æstimationis jactura, & graves inimicitiæ inter sponsorum parentes, quæ ex matrimonio futuræ timentur, justam & sufficientem causam præbent sponsalia dissolvendi. Demum, quæ sufficiunt ad divortium inter conjuges obtinendum, à fortiori sufficiunt ad dirimenda sponsalia.

75. Decimò, omnis causa, quæ superveniens sponsalibus, sufficiens est ad ea dirimenda, etiam præcedens, probabiliter ignorata, erit sufficiens, ubi cognita fuerit, ad ea dissolvenda; habet enim de se quod sit causa sufficiens ad ea dirimenda, solùmque requiritur cognitio, ut conditio applicans objectum. Dixi, *probabiliter ignorata*, quia si facilè potuit à contrahente sciri, eam non cognoscendo, censetur juri suo cessisse, subindeque non poterit postea eam allegare ut sufficientem ad sponsalia dissolvenda.

ARTICVLVS V.

An per solum ingressum in Religionem, & per simplex votum castitatis, sponsalia dissolvantur?

76. CErtum est, sponsalia dissolvi per professionem in Religione approbata; obligatio enim sponsalium non est tanta, quanta est obligatio matrimonij rati, quamvis nondum consummati,

& tamen matrimonium ratum, inconsumma- A
tum, dissolvitur per professionem in Religione, ut dicitur cap. *Ex publico*, de conversione conjugatorum. Solùm ergo est difficultas & controversia inter Theologos, an sponsalia dissolvantur per solum ingressum Religionis, ante professionem, vel eà non secutà, & per votum simplex castitatis?

77. Prima sententia simpliciter affirmat, hoc ipso dissolvi, ita ut pars utraque libera maneat ab obligatione ineundi inter se matrimonium. Ita Sylvester, Navarrus, Toletus, Sanchez, & alij. Secunda ei omnino contraria simpliciter negat dissolvi sponsalia, nisi per ipsam professionem. Hanc tenent Ricardus, Durandus, Paludanus, B
Covarruvias, & plures alij. Tertia, quæ media est, asserit per solum ingressum Religionis solvi sponsalia ex parte ejus tantùm qui in sæculo remanet, non verò ex parte ejus qui Religionem ingreditur. Ita Petrus Ledesma quæst. 43. de matrimonio art. 3. dub. 2. Henriquez, Coninck, Pontius, Amicus, Martinonus, & alij.

78. Quantùm verò ad votum simplex castitatis, opinio negans per ipsum sponsalia dissolvi, est Panormitani, Sylvestri, Navarri, Paludani, Valentiæ, Beccani, Sanchez, Coninck, & aliorum. Affirmativa verò est D. Thomæ hîc quæst. 53. art. 1. ad 1. quem sequuntur Cajetanus in summa verbo *Periur. promiss.* Sotus in 4. dist. 27. quæst. 2. art. 5. Suarez tomo 2. de Relig. lib. 2. de voto C
cap. 4. Azorius tomo 1. moral. instit. lib. 11. cap. 21. quæst. 10. Sylvius in additionibus ad 3. part. quæst. 43. art. 3. Petrus de Ledesma, Pontius, Amicus, & plures alij.

§. I.

Duplici conclusione utraque difficultas resolvitur.

DIco primò, per ingressum Religionis sponsalia solvuntur ex parte ejus qui in sæculo remanet, non verò ex parte ejus qui Religionem ingreditur.

79. Prima pars videtur certà, tum quia eo ipso quod D
sponsus vel sponsa Religionem ingreditur, sponsalibus renuntiat: Ergo eo ipso manet alter ab obligatione liber. Tum etiam, quia notabilis mutatio in persona sponsi, vel sponsæ, sufficit ad solvenda sponsalia, ut constat ex dictis articulo præcedenti: Sed in persona ingredientis Religionem fit notabilis mutatio, vulgo enim censetur magnum dedecus, inire matrimonium cum eo qui fuit Monachus, aut cum ea quæ fuit Monialis: Ergo quando unus è sponsis Religionem ingreditur, alter qui manet in sæculo, hocipso liber est, propter notabilem mutationem statûs partis alterius.

80. Secunda verò pars, licèt non sit ita certa, est E
tamen valde probabilis, videturque esse D. Thomæ hîc art. 3. ad 1. ubi reddens rationem, cur per Religionis ingressum sponsalia dirimantur, ait, *quia est mors spiritualis*, scilicet ratione professionis, per quam Religiosus sæculari vitæ moritur: Ergo censet, ingressum Religionis, quem non sequitur professio, non dirimere sponsalia, ex parte ejus qui Religionem ingreditur.

81. Ratio etiam id suadet: Cùm enim sponsalia ex justitia contrahentes obligent, nisi sit expressum jus, vel ratio manifesta, quæ eos à tali obligatione liberet, asserendum non est, ipsos ab ea liberari, naturali justitiæ debito prævalente: Sed nullum jus aut ratio manifesta assignari potest ex parte ingredientis Religionem, sed solùm ex parte remanentis in sæculo, nimirum notabilis statûs & personæ mutatio in altero facta: Ergo per ingressum Religionis non solvuntur sponsalia ex parte ejus qui Religionem ingreditur, sed solùm ex parte illius qui in sæculo remanet. Major patet, Minor probatur. Nam caput 2. de conversione conjugatorum, quod solùm citatur ab Adversariis, loquitur de professione & de matrimonio rato; ex quo non valet consequentia ad sponsalia respectu probationis; quia in hujusmodi rebus pendentibus à dispositione juris positivi, non licet ab uno ad aliud argumentari, nisi evidenter appareat talem esse mentem legislatoris; vel unum in alio includatur tanquam aliquid minus, sicut obligatio sponsalium includitur in obligatione matrimonij tanquam aliquid minus; unde meritò censetur dissolvi per professionem, per quam dissolvitur ipsum matrimonium ratum & nondum consummatum. Quod verò nulla possit assignari ratio manifesta, quæ suadeat sponsalia dirimi per solum ingressum Religionis, constabit ex solutione objectionum.

Dico secundò, votum simplex castitatis sponsalia dirimit ex parte utriusque contrahentis. Ita D. Thomas hîc quæst. 53. art. 1. ad 1. ubi expressè dicit, loquens de voto continentiæ simplici, quod propter ipsum sunt sponsalia dirimenda.

Ratio etiam suffragatur: In primis enim, quòd 82.
per votum castitatis unius, dissolvantur sponsalia ex parte alterius, manifestum est: Tum quia vovens eo ipso renuntiat sponsalibus, quæ cum castitatis voto licitè adimpleri non possunt: Tum etiam, quia tale votum novum affert gravamen alteri tantùm subeundum (quod adversatur naturæ matrimonij, in quo onera quoad debitum conjugale sunt paria) nam qui vovit, non potest petere, sed tantùm reddere: At sæpe onerosum est, præsertim fœminis naturâ verecundis, semper petere: Ergo &c.

Quod verò etiam ex parte voventis dissolvantur 83.
sponsalia, probatur ratione quam assignat D. Thomas loco citato: Quando concurrunt duo vincula incompatibilia, fortius debet prævalere: Sed vinculum voti etiam simplicis castitatis, est incompatibile cum sponsalibus, ut constat, quandoquidem evidens est, quod non possunt ambo servari; & est fortius, quia obligat Deo, sponsalia verò homini tantùm: Ergo prævalet sponsalibus, ipsisque superveniens, ea dissolvit.

Confirmatur: Cùm contrahentes per sponsa- 84.
lia non intendant sibi præjudicium afferre, nec se reddere impotentes ad eligendum statum perfectiorem, in ipso sponsalitio contractu, ex parte utriusque contrahentis, tacitè subintelligitur hæc conditio, *nisi perfectiorem statum elegero:* Sed status castitatis sive continentiæ superat in perfectione statum conjugalem: Ergo in contractu sponsalitio semper subintelligitur ista conditio, *nisi eligam statum continentiæ seu castitatis*, subindeque per votum simplex castitatis sponsalia ex parte utriusque partis dissolvuntur. Quod non solùm intelligitur de sponsalibus simplicibus, sed etiam de juratis, cùm juramentum sequatur naturam & conditionem actûs cui apponitur, & consequenter conditio inclusa tacitè in actu, includatur etiam in juramento.

§. II.

Solvuntur objectiones.

85. OBjicies primò contra primam conclusionem: Sicut se habent sponsalia ad matrimonium, ita probatio seu novitiatus ad professionem; est enim via ad professionem, sicut sponsalia sunt via ad matrimonium: Ergo sicut per professionem dissolvitur matrimonium ratum, ita per ingressum Religionis, & probationem, seu novitiatum, sponsalia debent dissolvi.

86. Confirmatur: Minùs requiritur ad dissolvenda sponsalia, quàm ad dirimendum matrimonium ratum: Ergo si ad istud dirimendum sufficiat professio, ad ea dissolvenda, probatio seu ingressus in Religionem sufficiet.

Confirmatur ampliùs: Id cedit in favorem statûs religiosi, ut non tantùm professio, sed ipse ingressus sponsalia dirimat: Ergo ita sentiendum est, & hæc sententia præferenda, alteri, statui religioso minùs favorabili.

87. Ad objectionem respondeo, dato Antecedente, negando Consequentiam, non valet enim argumentum à similitudine in his quæ à jure positivo pendent: cùm igitur hæc pendeant à jure positivo, ac de ingressu Religionis respectu sponsalium, nihil in jure habeamus, benè autem de professione respectu matrimonij rati & non consummati, ab uno ad alterum non licet arguere.

88. Ad primam confirmationem, nego etiam consequentiam, esto enim minùs obligent sponsalia, quàm matrimonium ratum, nondum consummatum, subindeque minor sufficiat causa ad illa dissolvenda, quàm ad istud dirimendum; quòd tamen ingressus in Religionem sit causa sufficiens, ex jure nobis non constat; unde id non est temerè asserendum, licèt in favorem statûs Religiosi cedere videatur; alioquin etiam dicendum esset, per solum Religionis ingressum omnia vota priùs facta, omniaque debita in sæculo contracta, penitùs extingui, quod nemo hactenus dixit. Sicut ergo vota simplicia de rebus aliis, ante ingressum Religionis facta, suspenduntur quidem per ingressum Religionis, sed reviviscunt per egressum, ita & obligatio orta ex sponsalibus, suspenditur quidem tempore probationis seu novitiatûs; unde eo tempore non potest sponsus Religionem ingressus, à sponsa in sæculo remanente revocari; habet enim jus per novitiatum Religionem experiendi; si tamen è Religione egrediatur, & ad sæculum redeat, reviviscit talis obligatio, & ad sponsam redire tenetur, & cum ea matrimonium contrahere, si ipsa id exigat. Et certè æquum videtur, quod non gaudeat privilegiis Religionis, qui in ea non permanet, redeatque ad sæculum, cum suis oneribus. Per quod patet ad secundam confirmationem.

89. Objicies secundò: Major est obligatio voti simplicis Religionis, quam sponsalium, cùm ista per illam dirimatur: Atqui prior obligatio dissolvitur per ingressum in Religionem bonâ fide, id est ex animo permanendi, quamvis ingressus postea resiliat, expertus statum illum sibi non convenire: Ergo etiam per ingressum Religionis obligatio ex sponsalibus orta dissolvitur penitùs, nec redit per egressum ex illa.

90. Respondeo quod licèt obligatio voti simplicis Religionis, major sit quàm obligatio orta ex sponsalibus, tamen per ingressum in Religionem illa dissolvitur, non ista; quia nimirum ingressus in Religionem, non est impletio obligationis sponsalium, benè tamen voti simplicis Religionis; neque enim ille qui tale votum emittit, plus vovet, quàm ingredi Religionem, & experiri bonâ fide, utrum id sibi melius sit, magisque expediens; unde sicut votum dandi centum nummos in eleemosynam, cessat, postquam illi in pauperes impensi fuerunt; ita & votum simplex Religionis, postquam qui illud emisit, bonâ fide Religionem ingressus est, licèt in ea non perseveret.

91. Objicies tertiò contra secundam conclusionem: In capite *Veniens* 5. qui clerici vel voventes, mulieri, quæ ut dissolveret contracta sponsalia, castitatem voverat, dicitur injungenda pœnitentia, ob mentitam fidem, eique permittitur inire matrimonium: Ergo per votum simplex castitatis non dissolvuntur sponsalia, ex parte voventis.

92. Respondeo idcircò dici à Pontifice injungendam esse huic mulieri pœnitentiam, quia votum illud non sincero animo, sed fraudulenter emiserat, ut nimirum non cogeretur sponso cui fidem præstiterat copulari. Illi verò permittitur cum eo inire matrimonium, tali voto non obstante, quia non statuerat servare continentiam, sed alteri nubere volebat; unde ait Pontifex, *Tutius esse ut præfatâ mulier post fidem datam, & votum simpliciter oblatum, matrimonium contrahat, quam fornicationis reatum incurrat.*

93. Objicies quartò: Deus non acceptat promissionem rei alteri priùs debitæ, & in ejus præjudicium: Sed votum castitatis emissum ab eo qui sponsalia contraxit, est promissio rei alteri debitæ, nimirum integritatis corporis, cujus usum promisit sponsæ: Ergo irritum est ejusmodi votum, & consequenter non solvit sponsalia ex parte voventis.

94. Confirmatur: Ideò secunda sponsalia, etiam jurata, non dirimunt priora, quia sponsa prima habet jam jus acquisitum ad corpus sponsi: Sed in nostro casu habet sponsa jus acquisitum in corpus sponsi, antequam ipse voveat castitatem: Ergo tale votum ejus, non dirimit sponsalia ex parte illius.

95. Ad objectionem respondeo, distinguendo Majorem: Deus non acceptat promissionem rei alteri debitæ absolutè, concedo. Rei alteri debitæ tantùm sub conditione quæ non adimpletur, nego. Similiter distinguo Minorem: Votum castitatis emissum ab eo qui sponsalia contraxit, est promissio rei alteri debitæ sub conditione quæ non adimpletur, concedo. Rei alteri debitæ absolutè, nego. Non enim sponsus ex contractu sponsaliorum obligatur absolutè ad tradendum usum sui corporis sponsæ, sed tantùm sub conditione implicita, quòd scilicet nolit transire ad statum matrimonio meliorem, qualis est status castitatis, ut paragrapho præcedenti declaravimus. Unde

96. Ad confirmationem, negatur consequentia & paritas: Disparitas est quòd status secundi sponsalitij non sit perfectior statu matrimonij; at verò status castitatis excedat illum in perfectione.

Quæstione 44. Supplementi explicat D. Thomas definitionem matrimonij, & hujus nominis etymologiam, & quærit an matrimonium sit in genere conjunctionis. Sed de his plura diximus disp. 1. unde quæstionem hanc prætermittimus.

DISPVTATIO IV.

De consensu Matrimonii.

Ad quæst. 45. Supplementi, & tres sequentes.

COnsideratâ causâ ad matrimonium disponente, & ad illud prærequisitâ, nempe contractu sponsalitio, consequens est ut de causa efficiente illius, nimirum consensu, cum S. Doctore disseramus, ejusque necessitatem & qualitates, articulis sequentibus breviter declaremus.

ARTICVLVS PRIMVS.

An ita ad matrimonium necessarius sit proprius conjugum consensus, ut nullâ authoritate humanâ, vel divinâ, sine illo fieri absolutè nequeat?

§. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententia.

1. NOtandum primò, seu potiùs recolendum ex articulo primo primæ disputationis, matrimonium posse sumi dupliciter; nempe causaliter, pro ipso contractu quo conjuges sibi mutuò tradunt dominium proprij corporis, in ordine ad copulam; & formaliter, pro ipsa conjunctione & vinculo quod sequitur ex tali contractu, in quo vinculo loco citato diximus essentiam matrimonij consistere.

2. Notandum secundò, seu potiùs supponendum ut certum & indubitatum apud omnes, quod si matrimonium sumatur primo modo, non potest ullo modo fieri sine consensu partium, cùm contractus matrimonij, utriusque conjugis consensum includat formaliter, & causa formalis nullo modo possit ab extrinseca causa suppleri.

3. Tertiò supponendum est, consensum contrahentium esse ita necessarium ad matrimonium formaliter sumptum, ut dicit conjunctionem & vinculum, quod de lege Dei ordinaria sine illo esse non possit. Primò, quia effectus particularis non fit secundùm legem Dei ordinariam, nisi concurrente causâ secundâ proximâ, ad eum secundùm eandem legem ordinatâ, ut patet inductione: consensus autem viri & fœminæ est causa proxima vinculi & obligationis matrimonij, per se ad illum ordinata, secundùm legem Dei ordinariam. Secundò, quia matrimonium ita contrahi debet, saltem secundùm legem Dei ordinariam, ut mutua charitas & benevolentia conjugum possit consistere, & conservari: Hoc autem, ordinariè saltem fieri nequit, absque mutuo conjugum consensu: Ergo ille, saltem de lege ordinaria, necessariò ad matrimonium requiritur. Unde Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum, & refertur can. *Sufficiat* 27. quæst. 2. ait quod *si solus in nuptiis consensus defuerit, cætera omnia frustrantur.* Et Innocentius III. cap. *Tua nos* de sponsal. in fine affirmat matrimonium cum errore circa substantiam personæ contractum, fuisse invalidum, quia defuit consensus, *sine quo cætera nequeunt fœdus perficere conjugale.* Item Florentinum in Decreto Eugenij dicit causam efficientem matrimonij (sumpti pro vinculo) esse mutuum consensum conjugum, regulariter per verba de præsenti expressum.

4. Nec solùm requirit, de lege Dei ordinaria, consensum, matrimonium quâ contractus est, aut conjunctio & vinculum ex illo resultans, sed etiam quâ Sacramentum est. Primò, quia hoc Sacramentum in contractu fundatur, unde ipse consensus, qui necessarius est ad contractum, etiam necessarius est ad Sacramentum. Secundò, quia nullum Sacramentum perficitur absque propria voluntate & intentione ministri: Sed contrahentes sunt ministri non solùm contractûs civilis, sed etiam Sacramenti matrimonij: Ergo sine illorum consensu, Sacramentum matrimonij, saltem de lege Dei ordinaria, perfici nequit.

5. Solùm ergo difficultas est & controversia inter Theologos, an matrimonium sumptum formaliter, ut dicit conjunctionem & vinculum, ita necessariò requirat propriùm conjugum consensum, ut nullâ authoritate divinâ vel humanâ, sine illo absolutè fieri nequeat? Prima sententia negat id esse possibile tam respectu divinæ quàm humanæ authoritatis. Ita Pontius lib. 2. cap. 3. Filliucius tract. 10. de matrim. part. 1. cap. 3. num. 68. Sanchez lib. 2. de matrimon. disp. 26. qui etiam citat supplementum Gabrielis, & Adrianum, qui solùm loquuntur de contractu matrimonij, non de vinculo ex tali contractu resultante. Secunda è contra asserit, non solùm Deum de potentia absoluta, sed etiam potestatem humanam, Civilem, vel Ecclesiasticam, posse efficere vinculum matrimonij, absque consensu conjugum. In hanc sententiam inclinare videtur Victoria in relectione de matrimonio, parte 1. num. 7. Tertia verò, quæ communis est apud Theologos, fatetur quidem nullam authoritatem & potestatem humanam posse sine consensu conjugum matrimonij vinculum efficere; asserit tamen Deum id posse, de absoluta potentia.

§. II.

Duplici conclusione vera sententia statuitur.

6. DIco primò, vinculum matrimonij, de potentia Dei absoluta, posse fieri, absque consensu ipsorum conjugum.

Hanc conclusionem multi probant hac ratione. Consensus viri & fœminæ non est causa formalis, sed effectiva vinculi matrimonialis, ut suprà ex Florentino vidimus: Sed Deus potest supplere vicem cujuslibet causæ efficientis creatæ: Ergo potest vinculum matrimonij absque conjugum consensu efficere.

Verùm hæc ratio multas instantias patitur, nam actus bonus est causa efficiens meriti, & actus generationis relationis paternitatis, & quævis potentia vitalis est principium effectivum sui actûs; & tamen Deus non potest meritum efficere absque proprio consensu mærentis; nec relationem paternitatis in generante, absque proprio actu generativo; neque actionem vitalem, absque proprio influxu principij vitalis: Ergo ex eo quòd consensus viri & fœminæ non sit causa formalis, sed tantùm effectiva vinculi matrimonialis, non rectè colligitur, Deum absque consensu

ipsorum conjugum, posse tale vinculum efficere. Hac ergo ratione prætermissâ.

7. Probatur conclusio hoc discursu: Ideò consensus viri & fœminæ requiritur ad vinculum matrimonij, quia in quolibet matrimonio vir transfert dominium sui corporis in potestatem fœminæ, & fœmina dominium sui corporis in potestatem viri: Sed Deus, non expectato conjugum consensu, potest dominium corporis fœminæ transferre in potestatem viri, & è converso, cùm sit absolutus dominus humani corporis & totius hominis, & majorem habeat potestatem in corpora conjugum, quàm habeant ipsi conjuges; sicuti potest res alias transferre de uno in alium, sine dominorum consensu, ut bona Ægyptiorum ad Israëlitas: Ergo Deus de potentia absoluta B potest vinculum matrimonij absque viri & fœminæ consensu efficere. Præsertim, cùm possit facillimè eos quos suâ voluntate conjunxerit, ad amorem mutuum excitare, & ad pacem atque concordiam perpetuam, multò majorem, quàm si propriâ voluntate contraxissent. Unde Sanchez non loquitur consequenter ad sua principia, cùm disp. 26. num. 2. ait, *Deum posse dare viro potestatem in corpus fœminæ, & è contra, absque illorum consensu; quia Deus habet majus dominium in conjugum corpus, quàm ipsimet: Cùm ergo possint ipsi, eò quòd sunt domini proprij corporis, dominium illud transferre; à fortiori poterit Deus.*

8. Quod si quæras, an Deus aliquando hoc fecerit? Respondet Victoria suprà citatus, hoc fecisse C in matrimonio Adami & Evæ, nec non in conjugio Oseæ & mulieris fornicariæ; idque quia Scriptura non commemorat, eos in matrimonium consensisse.

Verùm, quamvis valde probabile sit, id in matrimonio Oseæ contigisse, ut indicat S. Thomas 1. 2. quæst. 100. art. 8. ad 2. ubi ait quod *Oseas accedens ad uxorem fornicariam, vel mulierem adulteram, non est mœchatus, nec fornicatus, quia accessit ad eam quæ sua erat secundùm mandatum Dei, qui est author institutionis matrimonij*; non est tamen credibile, quod Deus eâ authoritate & supremâ potestate quam habet in humana corpora, ipsosque homines, in matrimonio illo quod D alrorum exemplar & norma futurum erat, scilicet in matrimonio primorum parentum, usus fuerit, sed ad suavem Dei providentiam spectat, quod tale matrimonium, mutuo Adami & Evæ consensu factum fuerit. Addo quod, si desponsatio Verbi cum humanitate, non est facta sine consensu Beatæ Virginis, multò minùs desponsatio primorum parentum, absque mutuo eorum consensu, quandoquidem ista erat onerosa, non verò illa.

Dico secundò, nullam potestatem humanam, Civilem, vel Ecclesiasticam, posse efficere vinculum matrimonij, sine consensu conjugum.

9. Hanc conclusionem probant aliqui ex eo quod E si posset Respublica aliqua humana causare vinculum matrimonij, sine consensu partium, posset & eadem authoritate ipsum dissolvere, contra illud Matth. 19. *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* At hæc ratio non urget, facilè enim responderi posset, quod sicut ipsi conjuges habent potestatem ad causandum mutuo consensu vinculum matrimonij, sed non ad illud dissolvendum; ita Respublica humana, Civilis, vel Ecclesiastica, potest sine consensu partiũ, conjugali vinculo virum & fœminam conjungere, quamvis postea tale vinculum dissolvere nequeat, eò quòd illud sit jure divino, & Christi institutione, insolubile.

10. Alij probant, ex eo quod nulla Respublica possit conferre jus strictæ justitiæ in corpus alterius ad actum generationis. Verùm cùm possit Respublica conferre jus uni supra libertatem alterius, constituendo unum servum, alterum dominum, cur non poterit jus corporis unius transferre in alterum, & vice versâ, subindeque eos matrimonio copulare? His ergo rationibus prætermissis, vel in sua probabilitate relictis.

11. Probatur conclusio hoc discursu: Vinculum matrimonij licèt non dicat essentialiter mutuam animorum conjunctionem per mutuum conjugum amorem, ut patet in his qui divortio disjuncti sunt, illam tamen connaturaliter exigit; unde solus ille potest efficere vinculum conjugale, qui mutuum amorem & obsequium inter conjuges necessarium ad prolis educationem potest in eorum cordibus excitare & causare? At nulla Respublica civilis & Ecclesiastica, potest mutuum illum amorem excitare & causare in cordibus hominum, sed solus Deus; cùm ille solus habeat dominium in voluntates hominum, & omnipotentissimam inclinandorum cordium quocunque voluerit potestatem, ut loquitur Augustinus: Ergo nulla Respublica, nec ullus Princeps sæcularis, vel Ecclesiasticus, potest sine consensu conjugum, efficere vinculum conjugale.

12. Confirmatur: Si daretur talis potestas in aliquo Principe vel Republica, esset in destructionem boni communis, plerumque enim talia matrimonia inter invitos & repugnantes facta, essent causa adulteriorum, homicidiorum, divortiorum, & continuarum rixarum ac dissentionum, quæ ex defectu mutui amoris, & spontaneæ conjunctionis, perpetuò inter conjuges vigerent: Sed nulla potest dari potestas humana, quæ vergat in destructionem boni communis; nam omnis humana potestas est propter bonum commune aut immediatè collata à Deo, vel sponte translata in Principem à populis, qui non præsumuntur transferre potestatem in Principem, quæ ipsorum communi bono adversetur, nec Deus eam concedere: Ergo nullâ potestate humanâ, vinculum matrimonij, absque mutuo conjugum consensu, induci potest.

§. III.

Solvuntur objectiones.

13. OBjicies primò contra primam conclusionem: Matrimonium sumptum pro vinculo est essentialiter vinculum mutui amoris: Sed vinculum mutui amoris sine consensu esse non potest: Ergo nec vinculum matrimonij.

Confirmatur: Matrimonium non est sola corporum, sed etiam animorum conjunctio: Sed animorum conjunctio sine consensu fieri nequit: Ergo nec matrimonium.

14. Ad objectionem respondeo, negando Majorem, matrimonium enim sumptum pro vinculo non consistit essentialiter in amore mutuo, per animorum & operum conjunctionem; sed in dominio utriusque conjugis in corpus alterius, in ordine ad copulam, mutuaque utriusque ad alterum obligatione & subjectione, vel potiùs in relatione inter conjuges, ex tali dominio & obligatione resultante, ut disp. 1. art. 1. declaravimus; unde de essentia vinculi conjugalis non est consensus, sed hic tantùm est causa illius efficiens, ut

ut ait Florentinum in decreto Eugenij suprà citato: Deus autem, cùm sit supremus & absolutus corporum nostrorum dominus, nobis insciis & invitis, eorum dominium in alium potest transferre, subindeque matrimonij vinculum sine consensu conjugum reperiri.

Ad confirmationem, nego etiam Majorem, matrimonium enim in facto esse, non includit essentialiter mutuam animorum conjunctionem, cùm illud perseveret in iis qui divortio disjuncti sunt.

15. Objicies secundò: Ita proportionaliter se habet vinculum matrimonij in ordine ad conjugatos, sicut vinculum voti solemnis in ordine ad Religiosos: Sed istud sine voventis consensu nequit existere: Ergo nec illud absque viri & fœminæ consensu.

16. Respondeo, datâ Majori, negando Minorem; quamvis enim votum solemne consistens essentialiter in promissione & traditione ipsiusmet Religiosi seipsũ liberè donantis, non possit esse sine ipsius voventis consensu, secùs tamen vinculum & obligatio sive subjectio ad Religionem, orta ex voto: Deus enim, pro supremo dominio quod habet in Religiosum, potest per se solus non minùs illum subjicere Religioni, quàm ipsemet per votum proprium.

17. Objicies tertiò: De potentia Dei absoluta nequit dari relatio absque fundamento: Sed vinculum matrimonij est formaliter quædam relatio inter conjuges, cujus fundamentum est mutuus contrahentium consensus: Ergo matrimonij vinculum absque mutuo conjugum consensu nequit existere.

18. Respondeo mutuum contrahentium consensum, non esse solum & unicum fundamentum istius relationis, loquendo de potentia absoluta, potest enim, de absoluta Dei potentia, dari aliud fundamentum sive ratio fundandi talem relationem, nimirum voluntas divina, quæ non minùs potest mutuum corporum dominium transferre in conjuges, per suum decretum, vel præceptum, quàm ipsimet conjuges per suum consensum; cùm Deus majus dominium habeat in conjugum corpus, quàm ipsimet.

19. Dices, Licèt Deus possit tradere corpus fœminæ viro, & corpus viri fœminæ, per absolutum & supremum dominium quod habet in utrumque, id tamen deberet necessariò fieri, scientibus & volentibus illis: Ergo implicat matrimonij vinculum esse, absque proprio conjugum consensu. Consequentia patet, Antecedens probatur. Nullum jus potest alicui acquiri, licèt possit auferri, ipso invito; implicat enim aliquid esse meum, sine meo consensu: Ergo &c.

20. Respondeo, negando Antecedens, potest enim Deus dominium rei alicujus transferre in alium, sine ipsius domini consensu & notitia; si enim hoc præstare possunt jura humana, & Principes sæculares, ut constat ex l. 32. ff. de acquir. rerum dominio, ubi sic dicitur: *Etiam invitis nobis, per servos nostros acquiritur dominium*, à fortiori Deus qui plenam & absolutam habet potestatem in voluntates nostras, potest nobis conferre jus in aliquam rem, absque notitia & consensu nostro, subindeque tradere corpus fœminæ viro, & corpus viri fœminæ, ipsis nescientibus, & non consentientibus. Et quamvis non possent in eo casu conjuges accedere licitè ad copulam, sine prævia notitia talis traditionis, non tamen opus esset, ut actu expresso illam acceptarent, sed sufficeret, quod ei positivè non dissentirent. Si verò positivè dissentirent, peccarent quidem habendo copulam cum tali dissensu, sed talis copula non esset fornicaria, quia non esset accessus ad non suam, neque corpus unius esset reverâ alienũ respectu alterius.

Objicies quartò contra secundam conclusionem: Ideò potest Deus aliquos vinculo matrimoniali conjungere, absque eorum consensu; quia habet dominium in corpus humanum: Sed Principes Ecclesiastici & sæculares habent dominium in corpora quorundam, eorum nimirum quos propter delicta possunt privare vitâ, & omnibus bonis: Ergo possunt, ipsis invitis, transferre in alios dominium corporis eorum per matrimonium.

Respondeo negando paritatem: Disparitas est, quòd non ideò præcisè possit Deus, utendo suâ potentiâ absolutâ, facere vinculum matrimonij inter virum & fœminam, absque eorum consensu, quia habet in sua potestate eorum corpora, sed quia habet insuper potestatem supra earum animas & corda, & consequenter potest eorum quos cogeret ad matrimonium animos ita immutare, ut libenter remanerent in tali conjugio, & mutuam charitatem, ad finem matrimonij necessariam haberent; quod tamen nequeunt Principes Ecclesiastici, vel sæculares, ob rationem oppositam; quia nimirum habent quidem in sua potestate corpora, sed non animos & corda suorum subditorum.

Objicies quintò: Respublica vel Princeps potest invitos cives cogere ad aliquos contractus ineundos, ut ad vendendum frumentum tempore necessitatis, vel ad seipsos in servitutem propter bonum Reipublicæ redigendos; & tamen illi etiam contractus requirunt ex natura sua consensum contrahentium, graviusque est vinculum servitutis, præsertim perpetuæ, quàm vinculum matrimonij: Ergo & ad contrahendum matrimonium potest invitos cives Respublica cogere.

Respondeo, concesso Antecedente, negando consequentiam & paritatem: Discrimen est, quòd in aliis contractibus, sive fiant per voluntatem propriam, sive per voluntatem Reipublicæ, ad cujus etiam bonum universale ordinantur, semper sequitur idem effectus, & idem bonum universale Reipublicæ. At verò contractus matrimonij, si fiat contra voluntatem contrahentium, cogente Republicâ, non sequitur idem bonum & effectus, nempe mutua dilectio, mutuum obsequium inter conjuges, necessarium ad commodam prolis educationem.

Objicies sextò: Urgente necessitate potest Summus Pontifex aliquem cogere ad acceptandũ Episcopatum, in quo est matrimonium spirituale inter Episcopum & Ecclesiam, ut docet Evaristus Epist. 2. de Episcopis ejectis, tomo 1. Conciliorum, his verbis: *Sacerdotes vice Christi legatione funguntur in Ecclesia; & sicut ei sua conjuncta est sponsa, id est Ecclesia, sic Episcopis junguntur Ecclesiæ, unicuique pro portione sua. Et sicut vir non debet negligere uxorem suam, sed diligere, & castè custodire, & amare, atque prudenter regere: sic Episcopus, & multò magis custodire, & amare, atque prudèter regere debet Ecclesiam. Et uxor, quæ sub manu est viri obedire debet viro suo, eumque diligere & amare, ita potiùs etiam Ecclesia Episcopo suo in omnibus obedire, eumque diligere & amare ut animam suam debet, quia illud fit carnaliter, istud spiritualiter:* Ergo à fortiori potest Summus Pontifex, vel Princeps sæcularis, imponere præceptum

alicui ut contrahat matrimonium, propter aliquod maximum bonum Ecclesiæ, vel Reipublicæ: Sed qui præcepto adigitur ad matrimonium ineundum, non sponte, sed coactè in illud consentit: Ergo Princeps Ecclesiasticus, vel sæcularis, potest invitos cogere ad matrimonium ineundum.

26. Respondeo, concesso Antecedente, & primâ Consequentiâ, negando Minorem subsumptam; præceptum enim non imponitur ut inviti & coacti matrimonium ineant (tale enim præceptum destrueret naturam matrimonij, quod maximè spontaneum & liberum esse debet) sed ut inducantur ad matrimonium liberè & spontaneè contrahendum. Unde magnum est discrimen inter hoc matrimonium, & illud quod solâ Principis voluntate fieret; nam hoc fit spontaneo & libero conjugum consensu, & præceptum solùm est causa extrinseca impulsiva ad talem consensum præstandum, qui dum præstatur, liberè & sponte præstatur: quod autem solâ Principis Ecclesiastici, vel sæcularis authoritate, obluctante voluntate contrahentium fieret, non esset spontaneum & liberum, cùm nequeat liberum & spontaneum esse, quod solâ extrinsecâ voluntate alterius fit.

27. Dices, Ecclesia videtur usa fuisse hac potestate, quando in cap. *Is qui fidem*, de sponsal. statuit sponsalia transire in matrimonium, per copulam, & cùm cap. *Finali*, de conditionibus appositis, decrevit matrimonium sub conditione impossibili contractum, esse validum; nam qui contrahit sub conditione impossibili, non habet animum adhibendi consensum: Ergo Ecclesia habet potestatem, validum faciendi matrimonium, absque consensu contrahentium.

Sed nego Consequentiam, Ecclesia enim in illis casibus præsumit verum consensum fuisse reipsâ datum; & in primo quidem conjuges habuisse copulam affectu maritali; in secundo, pro nihilo in negotio tam serio & tanti momenti, habuisse conditionem de impossibili, contractui matrimoniali adjectam; si tamen in illis casibus reverâ nullus sit consensus, non est verum matrimonium, sed præsumptum duntaxat, ut patet ex cap. *Finali*, de sponsa duorum.

Articvlvs II.

Vtrum consensus ad valorem matrimonij requisitus, debeat esse verus, & verbis, aut signo aliquo exteriori expressus?

§. I.

Prima difficultas resolvitur.

28. Dico primò, consensus ad validitatem matrimonij requisitus, debet esse verus, unde ad illius valorem consensus fictus non sufficit.

Hanc conclusionem probant aliqui ratione generali, desumpta ex eo quod omnis contractus humanus & civilis requirat ad sui valorem verum consensum & non fictum; est enim (inquiunt) contractus aliqua privata lex, per quam contrahentes sibi obligationem imponunt ad aliquid præstandum; unde sicut repugnat oriri obligationem ex lege, per quam legislator voluntatem non habuit subditos obligandi: ita & contractum obligare, cui deficit verus contrahentis consensus; est enim (inquit Baldus) consensus in contractu, sicut anima in corpore.

Verùm hanc rationem non probant Vazquez, Pontius, & alij, existimantes in multis contractibus humanis, putà in emptione, venditione, permutatione, & aliis hujusmodi, non requiri necessariò verum consensum, sed sufficere fictum, modò seria verba ex parte fictè contrahentis interveniant: unde ut ab hac quæstione & controversia abstrahamus, probatur conclusio ratione speciali, petitâ ex natura contractûs matrimonialis; cùm enim in matrimonio fiat traditio rei maximè propriæ, nempe proprij corporis in ordine ad actum conjugalem, non convenit contractum matrimonialem aliter fieri, quàm propriâ cujusque voluntate; esto quod alij contractus, quibus res externæ, & bona fortunæ traduntur vel commutantur, non requirant verum consensum, sed fictus sufficiat, ut Vazquez, & Pontius existimant. Item, Matrimonium est vinculum quoddam mutui atque perpetui amoris, & animorum, corporumque conjunctio, juxta illud Genes. 2. *Propter hoc relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ &c.* Sed repugnat mutuum amorem esse sine vero affectu atque consensu: Ergo & matrimonium. 29.

Ex his inferes, eum qui fictè contraxit matrimonium, teneri ex justitia verè contrahere, & fictum consensum in verum commutare; tum quia contractus matrimonialis, cùm consistat in mutua corporis traditione & commutatione, ex parte utriusque contrahentis exigit verum consensum; tum etiam, quia ille qui fictè contraxit, damnũ & injuriam gravem alteri parti irrogavit, quam non potest aliter resarcire, quàm consensu ficto in verum mutato, illam accipiendo in conjugem; non potest enim matrimonium simulatum, publicè & in facie Ecclesiæ contractum, dissolvere, allegando suam fictionem, seu fictum consensum; quia Ecclesia nec tenetur nec debet illi fidem præstare, tum ne ansam præbeat plurima matrimonia validè contracta dissolvendi, si facilis esset hujusmodi privatis probationibus admittendis; tum etiam, quia quâ facilitate deceptor mentitus est in ipso contractu matrimonij celebrando, eâdem censendus erit mentiri in eo dissolvendo. 30.

Sunt tamen aliqui casus, in quibus non tenetur deceptor fictum consensum in verũ commutare, validumque efficere matrimonium: Primò si deceptor signa deceptionis dederit, seque consensum fingere satis significaverit; nam tunc altera pars non tam ab ista fuit decepta, quàm seipsam decepit, sibique debet imputare damnum quod sponte subiit. Secundò, si deceptor ipse notabiliter à decepto sit deceptus; ut si mulier finxit se virginem, nobilem, divitem, aliàs in uxorem non ducendam; tunc enim deceptio unius, compensatur deceptione alterius. Tertiò, si ex revalidatione matrimonij prævideat pessimos exitus, & mala non parva probabiliter futura. Nisi fortè damna & incommoda ex ficto matrimonio oritura, præponderent incommodis & damnis ex matrimonio revalidato secuturis. Demum, si deceptor notabilis scandali vitandi gratiâ consensum finxit, non tenetur posteà verum adhibere consensum; quia tunc non injustè, sed ex justa causa illum finxit. 31.

Notandum verò, quod ut deceptor obligationi suæ satisfaciat, & validè contrahat matrimonium cum parte decepta, debet non solùm elicere ve- 32.

rum conſenſum internum, ſed etiam illum externo ſigno manifeſtare ; quia, ut dicemus concluſione ſequenti, non ſufficit ad matrimonium verus conſenſus internus, niſi externo aliquo ſigno manifeſtetur : Atqui verus conſenſus modò elicitus, non fuit expreſſus per ſignum externum priùs exhibitum, cùm fictè contraxit ; nam ille fuit ſignum ficti conſenſûs duntaxat : Ergo eſt opus novo ſigno externo.

33. Notandum etiam, quod quando matrimonium fuit ab initio invalidum ex ficto conſenſu unius ex contrahentibus, non ſufficit ad illud revalidandum ponere verum conſenſum ex parte ejus qui fictè contraxit, ſed requiritur inſuper conſenſus alterius conjugis, qui verè contraxit, ſigno aliquo externo expreſſus ; licèt enim oppoſita ſententia aſſerens in eo caſu ſufficere ut qui fictè contraxit, ſuum renovet conſenſum, eumque ſigno aliquo exteriori declaret, probabilitate non careat, pluresque habeat illuſtres patronos & defenſores ; iſta tamen videtur probabilior, ob authoritatem Clementis VIII. qui ut teſtatur Comitolus lib. 1. moral. reſp. 5. quæſt. 1. interrogatus à Patre Stephano Tuccio, an in eo caſu quo fœmina fictè contraxit, ad revalidandum matrimonium ſufficiat quod illa ponat verum conſenſum, eumque ſigno aliquo exteriori manifeſtet ? Reſpondit, *Neceſſarium eſſe novum conſenſum utriuſque conjugis, coram Parocho & teſtibus, admonito priùs marito de matrimonij nullitate. Sed ad evitandum ſcandalum, Sanctitas ſua diſpenſat, ut ſecretò inter ſe contrahant, renovato conſenſu, cum legitimatione prolis.* Et licèt reſponderi poſſit, quod Pontifex in hac ſua reſponſione ſecutus fuerit ſententiam tutiorem, ſicut dicendum eſt quoad alteram partem reſponſi, quæ aſſerit neceſſarium eſſe ad valorem talis matrimonij, utrumque conjugem iterum coram Parocho & teſtibus repetere & ſignificare ſuum conſenſum ; cujus tamen oppoſitum declaraſſe Pium V. refert Navarrus in Summa cap. 22. num. 70. ut dicemus articulo ſequenti. Quia tamen quoad id de quo agimus in præſenti (nempe quod ad revalidandum tale matrimonium, neceſſarius ſit conſenſus utriuſque conjugis, ſigno aliquo exteriori expreſſus) non habemus contrariam alterius Pontificis declarationem, propter hanc Clementis VIII. cenſenda eſt hæc ſententia probabilior.

Ratio etiam ſuffragatur : Cùm enim qui fictè conſenſit, per ipſam fictionem reddiderit ſe poſitivè inhabilem transferendi dominium ſui corporis in alium, qui verè conſenſit, conſenſus iſtius, licèt verus & ſincerus, fuit tamen inhabilis ad matrimonium, utpote præſtitus perſonæ inhabili, cadens in materiam inhabilem & illegitimam ; quare ut revalidetur matrimonium, iſte debet ponere novum conſenſum, illumque ſigno aliquo exteriori exprimere, ſubindeque neceſſarius eſt novus conſenſus ex parte utriuſque conjugis, ut ait Pontifex. Unde, juxta hanc ſententiam, non potuit in hoc diſpenſare, ſeu efficere ut illius tantùm conſenſus ſufficeret qui fictè contraxit ; ſicut diſpenſare potuit, & de facto diſpenſavit in hoc quod utriuſque conjugis conſenſus coram Parocho & teſtibus manifeſtaretur ; quia iſtud repugnat ſolùm legi Eccleſiaſticæ in Concilio Tridentino ſancitæ ; illud verò eſt contra ſubſtantiam matrimonij, quam Eccleſia tollere vel mutare non poteſt.

A

B

C

D

E

§ II.

Aliæ difficultates reſolvuntur.

34. Dico ſecundò, non ſufficit ad matrimonium ſolus conſenſus internus, ſed requiritur eſſentialiter externum ſignum, ſufficienter expreſſivum interioris conſenſûs. Eſt contra Cujacium in cap. *Tuæ fraternitati*, de ſponſal. ubi ſentire videtur, ad matrimonium ex natura rei ſufficere ſolum conſenſum internum, & verba illum exprimentia, non requiri niſi ex præcepto Eccleſiæ. Præcipuum ejus fundamentum ſumitur ex verbis Innocentij III. qui in prædicto capite ſic loquitur : *Nos* (inquit) *inquiſitioni tuæ reſpondemus, quod matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri & mulieris conſenſum : ſed neceſſaria ſunt, quantùm ad Eccleſiam, verba conſenſum exprimentia de præſenti.* Addi poteſt caput, *Cùm locum*, ubi Alexander III. affirmat matrimonium *ſolo conſenſu contrahi.* Et caput *Sufficiat.* 27. quæſtione 2. ubi Nicolaus I. ſic ait : *Sufficiat ſecundùm leges ſolus eorum conſenſus de quorum conjunctionibus agitur.*

35. Noſtra tamen concluſio communis eſt apud Theologos, eamque expreſsè docet Sanctus Thomas hîc quæſtione 45. articulo 2. in corp. his verbis : *Dicendum quod conjunctio matrimonialis fit ad modum obligationis in contractibus materialibus. Et quia materiales contractus non poſſunt fieri, niſi ſibi invicem voluntatem ſuam verbis promant qui contrahunt* (aut aliis ſignis æquivalentibus) *ideò etiam oportet quod conſenſus matrimonium faciens verbis exprimatur.*

36. Ratio etiam ſuffragatur, primò quia matrimonium eſſentialiter & ex natura rei, eſt contractus humanus mutuæ traditionis & acceptionis corporum : Sed contractus humanus poſtulat ex natura ſua, ut fiat aliquo ſigno humano & ſenſibili ; nam per talem contractum homo agit cum homine ut homo, hoc eſt ut conſtans ex anima & corpore : Ergo per actum utriuſque partis ; alioquin ſi ageret ſolùm per actum internum, non ageret ut homo, ſed ut Angelus.

37. Secundò, quia ad matrimonium requiritur verus & proprius conſenſus : Sed ut dicunt Abbas, Præpoſitus, & alij Canoniſtæ, in cap. *Tua* de ſponſal. non eſt propriè conſenſus, niſi mutuò innoteſcat, ſed tantùm ſimul ſenſus ; conſenſus enim duorum eſſe non poteſt, niſi ſciant ſe idem ſentire : Ergo ad matrimonium eſſentialiter requiritur ut conſenſus internus ſigno aliquo externo & ſenſibili exprimatur.

38. Tertiò, Matrimonium, ut ſacramentum, eſſentialiter requirit ſignum ſenſibile expreſſivum interioris conſenſûs ; quia de ratione ſacramenti novæ legis eſt, ut conſiſtat in aliquo ſenſibili, quod ſit ejus materia, vel forma, ut conſtat ex dictis de Sacramentis in genere : Ergo etiam ut civilis contractus eſſentialiter exi-

git ſignum aliquod externum, quo interior A conſenſus manifeſtetur. Conſequentia patet, quia Chriſtus elevans matrimonium in Sacramentum, nihil addidit ſupra contractum civilem, ſed in ſua natura relictum, ad dignitatem Sacramenti evexit, ad quam non potuiſſet evehi, ſi aliquo ſigno ſenſibili non conſtaret. Unde

39. Ad caput *Tuæ fraternitatis*, quod eſt præcipuum Cujacij fundamentum, dicendum eſt, Innocentium ibi non negare ad matrimonium requiri aliquod ſignum conſenſûs interni, ſed potiùs nomine conſensûs legitimi illud comprehendere; tantùmque affirmare, verba propriè dicta, & ore prolata, non eſſe neceſſaria: B *Nam* (inquit) *ſurdi & muti poſſunt contrahere matrimonium, per conſenſum mutuum, ſine verbis*, nutibus ſcilicet, vel aliis ſignis externis, quæ ſupplent vicem verborum. Subdit verò, verba conſenſum exprimentia, eſſe neceſſaria, *quantùm ad Eccleſiam*, ut ſcilicet meliùs illi conſtet de conſenſu interno, faciliùſque probari poſſit in foro exteriori, ſi de illo contentio oriatur. Cùm verò Alexander III. & Nicolaus I. dicunt ad matrimonium ſufficere conſenſum, vel illud contrahi ſolo conſenſu, non excludunt ſignum externum conſensûs interni expreſſivum, ſed duntaxat coactionem, C aut metum, & volunt, matrimonium coactum, vel gravi metu contractum, non eſſe verum matrimonium, ut conſtat ex verbis Alexandri cap. *Cùm locum* citato, ubi ſic ait: *Cùm locum non habeat conſenſus, ubi metus vel coactio intercedit, neceſſe eſt ubi aſſenſus cujuſque requiritur, coactionis materia repellatur. Matrimonium autem ſolo conſenſu contrahitur, & ubi de ipſo quæritur, plenâ debet ſecuritate ille gaudere, cujus eſt animus indagandus; ne per timorem dicat ſibi placere, quod odit; & ſequatur exitus, qui de invitis nuptiis ſolet provenire.*

40. Ex dictis colligitur, verba non eſſe neceſſaria ad matrimonium, ſive ut contractus, ſive D ut Sacramentum eſt; ſufficit enim ad valorem contractûs matrimonialis expreſſio conſensûs interni, per aliquod ſignum externum, quo homines ſibi invicem voluntatem ſuam manifeſtant. Unde Innocentius III. de ſponſal. cap. 23. dicit mutos contrahere poſſe validè matrimonium; quia poſſunt ſignis declarare, quod verbo nequeunt exprimere. Et Florentinum in decreto Eugenij, agens de Sacramento matrimonij, dicit *regulariter* fieri per verba de præſenti, hoc adverbio, *regulariter*, ſignificans poſſe aliter fieri; & verba licèt communiter & ordinariè adhibeantur, non eſſe tamen adeò neceſſaria, ut ſine illis contrahi non E poſſit, ſignis videlicet & nutibus, quæ pro verbis reputantur.

41. Si autem quæras, quænam ſigna ſufficiant ad exprimendum mutuum conjugum conſenſum, & ad validè contrahendum matrimonium? Reſpondeo, Doctores pro hujus difficultatis reſolutione, hanc regulam generalem ſtatuere: Quoties ſignum ex natura ſua, vel ex juris diſpoſitione, aut regionis vel patriæ conſuetudine, eſt certa nota interni affectûs conjugalis erga ſponſum, vel ſponſam, ſufficit ad matrimonium. Talis eſt, in quibuſdam locis, annuli traditio, quæ & ſubarrhatio dicitur, præſertim (ut notat Sanchez diſputatione 22. num. 4.) ſi annulari digito imponatur, ad quem, ut Anatomiſtæ obſervant, venula quædam ex corde protenditur; ſubindeque annuli impoſitio, tali digito facta, ſignum eſt cordialis affectûs, quo mutuò conjuges ſeſe diligunt. Item porrectio manûs interdum eſt ſufficiens ſignum interni conſenſûs in matrimonium; ſi enim vir exprimat conſenſum matrimonij, dicens fœminæ: *Contraho tecum matrimonium, aut volo ex nunc habere te in uxorem*; ipſaque manum porrigat, vel ab illo apprehenſam non retrahat, ſignum eſt, illam matrimonio conſentire. Traductio etiam ſolemnis ſponſæ in domum ſponſi, in aliquibus locis, conſenſum in matrimonium ſignificat, ut apud Aſtures accepiſſe teſtatur Covaruvias. Similiter ante Tridentinum ſponſalia de futuro, tranſibant in matrimonium, per copulam, unde illa erat ſufficiens ſignum conſenſûs de præſenti. Sed tale ſignum ceſſat poſt Tridentinum, ubi ipſius decretum de reformatione matrimonij eſt acceptatum; eò quòd, vi talis decreti, debeat ſignum ipſum quo interior conſenſus exprimitur, & matrimonium contrahitur, coram Parocho & teſtibus exhiberi.

Demum ad valorem matrimonij, & expreſſionem conſenſûs interni, ſufficit interdum taciturnitas; quando ſcilicet viro exprimente ſuum conſenſum, & patre, vel matre, aut alio curam puellæ gerente, illi reſpondente, atque affirmante, puellam quoque conſentire, tacet illa, & tacitè approbat reſponſum; tunc enim habet locum regula illa juris: *Qui tacet, conſentire videtur.*

Notandum verò, quòd licèt talia ſigna ſuf- 42.
ficiant ad declarandum conſenſum, & ad contrahendum matrimonium, convenientius tamen eſt, ut verbis exprimatur conſenſus, quoad fieri poteſt; quia ſic melius innoteſcit, & faciliùs probari poteſt. Imò aliqui exiſtimant, verba in valentibus loqui neceſſaria eſſe, neceſſitate præcepti Eccleſiaſtici; idque colligunt ex capite *Tuæ fraternitatis*, de ſponſal. ubi verba ad contrahendum matrimonium dicuntur *neceſſaria, quantùm ad Eccleſiam*, id eſt, ut ſuprà cum multis Doctoribus explicuimus, quoad probationem quæ debet Eccleſiæ conſtare: Videtur igitur Eccleſia, verba in matrimonio præcipere, ut per ea illud certiùs ſibi conſtare poſſit, & ut omne periculum dubij matrimonij tollatur; cùm non omnia ſigna certa ſint, ſed aliqua obſcura, aliqua ambigua, & alia minùs certa. Quæ ſententia probabilitate non caret, licèt alij Theologi communiter exiſtiment, illud non cadere ſub præcepto Eccleſiæ, eſſeque tantùm peccatum veniale, abſque neceſſitate non uti verbis in celebratione matrimonij, illudque ſolis nutibus & ſignis contrahere.

ARTICVLVS III.

An iure veteri Eccleſiaſtico, vel novo, per Tridentinum inducto, irritentur matrimonia conſenſu clandeſtino facta?

43. CErtum eſt, ſpectatâ ſolâ rei naturâ, & ſemotâ conſtitutione Eccleſiaſticâ, vel civili, conſenſum clandeſtinum eſſe ſufficientem ad valorem matrimonij, ut docet D. Thomas hîc quæſt. 45. art. 5. probatque ex eo quod conſenſus de præſenti inter legitimas perſonas, matrimonium facit, aliaque omnia ſunt tantùm de ſolemnitate, & ad hoc adhibentur, ut matrimonium convenientiùs fiat; unde licèt omittantur, verum eſt matrimonium. Idem etiam docet expreſsè Tridentinum ſeſſ. 24. in decreto de reform. matrimonij cap. 1. initio, affirmans *non eſſe dubium, clandeſtina matrimonia, libero contrahentium conſenſu facta, rata & vera eſſe matrimonia, quandiu Eccleſia ea irrita non fecit.*

44. Certum etiam eſt, matrimonia clandeſtina fuiſſe ſemper ab Eccleſia prohibita, adeòque fuiſſe ſemper illicita inter Chriſtianos, ut docet idem Concilium cap. citato, ſic dicens: *Sancta Dei Eccleſia, ex juſtiſſimis cauſis, illa ſemper deteſtata eſt, atque prohibuit.* Id etiam patet ex decreto Hormiſdæ Papæ, relato cauſâ 30. quæſt. 5. his verbis: *Nullus fidelis, cujuſcumque conditionis ſit, occultè nuptias faciat, ſed benedictione acceptâ à Sacerdote, publicè nubat in Domino.* Et Innocentius III. cap. 3. de clandeſt. deſponſat. *Prædeceſſorum* (inquit) *noſtrorum veſtigiis inhærendo, clandeſtina conjugia penitùs inhibemus, prohibentes etiam ne quis Sacerdos talibus intereſſe præſumat.* Solùm ergo difficultas eſt, an talia matrimonia, initio Eccleſiæ fuerint non modò prohibita & illicita, verùm etiam invalida, vel ſaltem per Tridentini decretum penitùs irritentur? Pro reſolutione ſit

§. I.

Duplici concluſione utraque difficultas reſolvitur.

45. DIco primò, ante Tridentinum, matrimonia clandeſtina nunquam fuiſſe invalida. Eſt contra Pontium, & quoſdam alios, exiſtimantes ea fuiſſe invalida, à tempore Apoſtolorum, uſque ad tempora Hormiſdæ Papæ, qui ſedit anno 514. vel etiam uſque ad tempora Pelagij, qui Eccleſiam rexit anno 555. Præcipuum ipſorum fundamentum ſumitur ex decreto Evariſti, relato cap. *Aliter* 30. quæſt. 5. in quo Pontifex clandeſtina matrimonia appellat adulteria, contubernia, ſtupra, fornicationes, quia nimirum ea irritaverat. Unde Concilium Colonienſe ſub Paulo III. celebratum parte 7. cap. 47 hæc habet: *Optandum ut canon Evariſti Pontificis, Concilio generali renovetur, tollanturque illa clandeſtina matrimonia, quæ invitis parentibus ac propinquis, Veneris potiùs quàm Dei cauſâ contrahuntur. Interea verò donec Eccleſia de hoc proſpiciat, ſi non irrita, prohibita ſaltem ſint.*

46. Noſtra tamen concluſio communis eſt apud Theologos, illamque docere videtur Tridentinum cap. 1. decreti de reform. matrimonij, verbis ſuprà relatis, quibus ait: Dubitandum non eſſe, clandeſtina matrimonia, rata & vera fuiſſe, quandiu Eccleſia ea irrita non fecit, his enim verbis innuere videtur, Eccleſiam nunquam ante illud Concilium, irrita feciſſe clandeſtina matrimonia.

Addo quod, ſi fuiſſet lex aliqua Eccleſiaſtica, quæ ante Tridentinum matrimonia clandeſtina irritaſſet, hujus haud dubiè Concilium feciſſet mentionem, eamque ſe renovare declaraſſet (ſicut paulò poſt, loquendo de proclamationibus matrimonio præmittendis, ait ſe quoad illas renovare decretum Concilij Lateranenſis ſub Innocentio III.) Præſertim, cùm non deeſſent ex Patribus, & ex Doctoribus Concilij, qui dubitarent, poſſetne Eccleſia matrimonia clandeſtina irritare, & materiam aut formam Sacramenti matrimonij aliquo modo immutare; ut videre eſt in Actis Concilij, & apud Spondanum, ad annum Chriſti 1563. Unde

47. Ad authoritatem Evariſti ſuprà adductam, dicendum, illum matrimonia clandeſtina appellaſſe adulteria, ſtupra, fornicationes, in foro duntaxat externo, in quo Eccleſia ea non præſumit validè contracta, eo ipſo quod contra ipſius prohibitionem celebrata ſunt. Eodem modo explicari poſſunt Patres Concilij Colonienſis; vel reſponderi poteſt, Concilium dixiſſe id quod ſuprà retulimus, non definiendo, ſed quorundam Doctorum ſententiam, ut probabilem ſequendo.

48. Dico ſecundò, jure novo, per Tridentinum inducto, matrimonia clandeſtina irrita eſſe. Patet ex Tridentino ſeſſ. 24. decreto de reform. matrimonij cap. 1. ubi ſic dicitur: *Qui aliter quàm præſente Parocho vel alio Sacerdote, de ipſius Parochi, ſeu Ordinarij licentia, & duobus vel tribus teſtibus, matrimonium contrahere attentabunt, eos ſancta Synodus ad ſic contrahendum omnino inhabiles reddit, & hujuſmodi contractus irritos & nullos eſſe decernit, provt eos præſenti decreto irritos facit & annullat.* Ex quibus liquet, Tridentinum matrimonia clandeſtina irritare, & nomine clandeſtini matrimonij, illud intelligere cui non intereſt proprius Parochus, aut alius Sacerdos, de ejus licentia, cum duobus ſaltem teſtibus; unde licèt publicè coram aliis multis matrimonium contrahatur, ſi tamen fiat ſine præſentia Parochi & teſtium, clandeſtinum cenſetur ab Eccleſia.

§. II.

Solvitur difficile argumentum, & breviter explicatur, quâ ratione Tridentinum matrimonia clandeſtina irritare potuerit.

49. CIrca prædictum Tridentini decretum, graviſſima eſt difficultas, quomodo potuerit Eccleſia matrimonia conſenſu clandeſtino facta irritare; cùm enim matrimonium ſit Sacramentum, cujus materia & forma ſunt ipſi conſenſus conjugum, verbis vel aliis ſignis expreſſi, ut diſp. 2. oſtendimus, & Eccleſia non habeat poteſtatem mutandi materias & formas Sacramentorum (hoc enim eſt proprium poteſtatis excellentiæ quæ eſt in Chriſto) non videtur, quâ ratione Eccleſia potuerit facere quod conſenſus clandeſtinus, qui ante Tridentinum erat ſufficiens materia & forma matrimonij, non ſit ampliùs ſufficiens materia & forma illius. Et augetur difficultas, ex eo quod matrimonium ex una parte ſit contractus naturalis, ita ut jure naturæ conſenſus inter perſonas habiles faciat verum matrimo-

nium; & ex alia, Ecclesia non possit irritare aut A variare ea quæ sunt juris naturæ.

50. Hæc difficultas adeò torsit aliquos ex Patribus Tridentinis, ut ante decretum prædictum de reformatione matrimonij existimaverint, Ecclesiam non posse clandestina matrimonia irritare; & quidam ex Theologis qui ei interfuerunt, ut Dominicus Soto, & Ruardus Taperus, quæstionem indecisam reliquerint. Pro resolutione

51. Notandum primò ex D. Thoma in 4. dist. 34. quæst. unicâ art. 1. ad 4. matrimonium hoc habere supra cætera Sacramenta, quod non solùm ordinatur ad conjugum sanctificationem, sed etiam est in officium naturæ, & in bonum commune totius Reipublicæ; atque adeò triplici con- B stat contractu, naturali, civili, Sacramentali. nquantum est contractus naturalis, statuitur jure naturæ; inquantum civilis, lege civili; inquantum Sacramentum, statuitur jure divino; ideòque ex qualibet dictarum legum potest aliqua persona fieri inhabilis ad matrimonium; si enim sit impotens ad copulam carnalem, lege naturæ ad illud inhabilis est; si consanguineus, vel affinis, lege positivâ, civili, & Ecclesiasticâ, si non baptizatus, jure divino incapax est Sacramenti matrimonij, quamvis ad contractum naturalem vel civilem habilis sit.

52. Notandum secundò, Christum Dominum non elevasse omnem contractum matrimonialem, C etiam signis sensibilibus expressum, in Sacramentum, sed tantùm eum qui esset legitimus, id est legibus conformis, & inter personas baptizatas & legitimas, id est impedimentum dirimens non habentes.

53. Ex his facilè haberi potest resolutio difficultatis propositæ, & explicari, quâ ratione Ecclesia matrimonia clandestina irritare potuerit: id enim duobus modis præstare potuit, primò indirectè, & mediatè, reddendo personas inhabiles ad contrahendum, ut innuit Tridentinum in decreto suprà relato; secundò directè & immediatè, cassando & irritando contractus matrimoniales consensu clandestino factos; cùm enim Ecclesia sit Respublica bene ordinata à Christo, debuit in ea D esse potestas ad regulandos contractus suorum subditorum, atque adeò potuit statuere quasdam conditiones sine quibus tales contractus sint irriti. In quo non mutavit materiam vel formam Sacramenti matrimonij, formaliter sumptas (nam materia & forma Sacramenti matrimonij, etiam post Tridentini decretum, est contractus legitimus, sicut ante) sed tantùm materialiter, faciendo scilicet quod contractus clandestinus, qui antea erat legitimus, non sit ampliùs legitimus, subindeque non sit ampliùs elevabilis ad dignitatem Sacramenti, cùm Christus, ut suprà dicebamus, solum contractum legitimum ad rationem Sacramenti elevaverit.

54. Potestque id explicari & illustrari duplici exem- E plo aptissimo. Primum est, si quis haberet potestatem mutandi aquam in vinum, posset mutare materiam Sacramenti Baptismi materialiter, (hoc est efficiendo quod ea res quæ erat vera aqua naturalis, jam non sit ampliùs aqua naturalis, nec per consequens materia Sacramenti Baptismi) sed non formaliter, quia semper verum esset, quod aqua vera & naturalis esset materia Sacramenti Baptismi à Christo instituta. Item si terminus iste *corpus*, à sua significatione deponeretur, & ad aliam communi Reipublicæ consensu transferretur, & alius qui vim idem significandi haberet, loco illius substitueretur; forma consecrationis panis in corpus Christi, mutaretur materialiter, sed non formaliter; quia semper verum esset quod voces significantes conversionem panis in corpus Christi, essent forma Eucharistiæ. Idem cum proportione dicendum est de materia & forma Sacramenti matrimonij; Ecclesia enim, prohibendo matrimonia clandestina, non mutavit formaliter, sed materialiter tantùm, materiam & formam Sacramenti matrimonij, faciendo quod contractus consensu clandestino factus, non sit ampliùs legitimus, id est legibus Ecclesiasticis conformis, & reddendo personas sic contrahentes, inhabiles ad matrimonium. Neque novum est quod Ecclesia hac potestate usa fuerit, nam olim in Ecclesia matrimonia erant irrita contracta inter consanguineos usque ad septimum gradum, sine dispensatione; postea verò Ecclesia restrinxit usque ad quartum gradum; unde fecit ut matrimonium inter consanguineos in quinto gradu, quod olim non erat Sacramentum, modò sit Sacramentum, reddendo personas habiles ad contrahendum. Ex his patet solutio ad primam difficultatem.

Ad secundam verò respondeo, de jure quidem 55. naturæ esse quod contractus legitimus, sit matrimonium, sed quod contractus legitimus sit, non solùm à jure naturali, sed etiam à jure positivo, civili & Ecclesiastico dependere; quia cùm matrimonium, ut suprà dicebamus, non solùm sit in officium naturæ, sed etiam in bonum Reipublicæ Christianæ & sæcularis, non solùm statuitur jure naturæ, sed etiam legibus Ecclesiasticis & civilibus subditur; unde jure canonico & civili aliquæ conditiones statui possunt, ex quorum defectu contractus matrimonialis fiat irritus, subindeque non sit elevabilis ad rationem Sacramenti.

§. III.

Resolvuntur aliæ difficultates, seu casus conscientiæ, circa matrimonia clandestina, & prædictum Concilij Tridentini decretum.

QUæres primò, quid intelligatur nomine Pa- 56. rochi vel Ordinarij, cujus præsentia ad valorem matrimonij à Tridentino requiritur?

Respondeo nomine Parochi, vel Ordinarij, non solùm intelligi Parochum in tota sua Parochia, sed etiam Episcopum in tota diœcesi, Archiepiscopum in tota provincia, dum visitat actu, vel causa ad eum per appellationem devoluta est, Summum Pontificem in toto orbe, Legatum Summi Pontificis in tota sua provincia, Vicarios generales Episcoporum in spiritualibus, & Capitulum Cathedrale, sede vacante, in tota diœcesi, & denique eos qui habent jurisdictionem Episcopalem, respectu eorum in quos eam habent, ut Capitula quædam, & Abbates exempti.

Quæres secundò, an necessarium sit quod Pa- 57. rochus matrimonio assistens sit Sacerdos?

Respondeo id non esse necesse, sed sufficere ut habeat titulum & officium Parochi, sicut expressè declaravit Congregatio Cardinalium Concilij Tridentini interpretum anno 1593. ut refertur in declarationibus capitis primi decreti de reformatione matrimonij. Ubi etiam dicitur, nomine Parochi intelligi eos qui obtinuerunt Parochiale beneficium, licèt ad Sacerdotium nondum promoti sint, quia nondum expiravit annus illis concessus, ut curent promoveri. Si tamen Parochus al-

terum velit ſubdelegare ut aſſiſtat matrimonio, non poteſt ſubdelegare eum qui non eſt Sacerdos, quia Tridentinum prædicto decreto de reform. matrimonij ait: *Qui aliter quàm præſente Parocho, vel alio Sacerdote, de ipſius Parochi ſeu Ordinarij licentia, & duobus vel tribus teſtibus, matrimonium contrahere attentabunt, eos ſancta Synodus ad ſic contrahendum omnino inhabiles reddit &c.*

58. Quæres tertiò, qualis debeat eſſe præſentia illa Parochi & teſtium?

Reſpondetur non ſufficere naturalem, quomodo beſtiæ poſſunt eſſe præſentes, ſed neceſſariam eſſe humanam & moralem, quâ ſcilicet adſint non tantùm corpore, ſed etiam ſciant & advertant quid agatur. De teſtibus conſtat, non poſſunt enim alioquin teſtificari de re geſta. De Parocho autem major adhuc eſt ratio, quia debet adeſſe ut repræſentans perſonam Eccleſiæ ut cognoſcentis rem quæ geritur, ut ſic dici poſſit matrimonium contrahi in facie Eccleſiæ. Sed

59. Quæres quartò, quid dicendum, quando Parochus & teſtes ſunt præſentes per violentiam?

Reſpondeo quoad teſtes, quantumvis ſint ibi per violentiam, validum eſſe matrimonium; quia ad rationem teſtis qui poſſit teſtificari, ſatis eſt quod advertat & intelligat. Quantùm verò ad Parochum, licèt ſtando præcisè in littera Concilij, videatur requiri quod Parochus ſit præſens voluntariè; videtur enim Concilium requirere quod adſit non ut teſtis, ſed ut Parochus, exercens ſuum officium, atque adeò ut approbans; tamen ſtando declarationi Congregationis Cardinalium, qui habent authoritatem à Summo Pontifice interpretandi Concilium Tridentinum, certum eſſe debet, quod etiam ſi Parochus ſit ibi per violentiam, erit tamen validum matrimonium; ita enim ſacra hæc Congregatio declaravit expreſsè loco ſuprà citato, in hæc verba: *Congregatio Concilij cenſuit, matrimonium coram Parocho & teſtibus contractum, niſi aliud obſtet, validum eſſe; quamvis Parochus invitus interfuerit, & alia de cauſa, quàm ut matrimonio intereſſet, à contrahentibus accerſitus fuerit, cùm tamen ad actum matrimonialem, verè & formaliter fuerit adhibitus.* Alias declarationes refert ex Farinacio Baſilius Pontius lib. 5. de matrim. cap. 21. quarum prior affirmat valere matrimonium, *Dummodo Parochus ſit præſens, & intelligat id quod agitur, licèt diſſentiat, & contradicat: adhibitus verò Parochus intelligitur, etiamſi ex alia cauſa vocatus ſit, dummodo ſit adhibitus ad illum effectum.* Poſterior verò eſt hujuſmodi: *An verò ſi invitus & compulſus per vim adſit Parochus, etiam contrahatur matrimonium, & procedente ſuprædictâ prohibitione Ordinarij, tale matrimonium ſubſiſtat? Congregatio reſpondit, ſubſiſtere.*

60. Quæres quintò, an matrimonia celebrata ſine proclamationibus, ſint clandeſtina?

Reſpondeo negativè, dummodo fiant coram Parocho, & duobus vel tribus teſtibus: Illud enim in jure cenſetur clandeſtinum, quod fit clam, & non coram Eccleſia, cui ſubinde juridicè conſtare non poteſt: At matrimonium coram Parocho & teſtibus celebratum, non fit clam, ſed coram Eccleſia, cui per legitimos teſtes conſtare juridicè poteſt: Ergo non cenſetur clandeſtinum, quamvis ſine proclamationibus celebretur. Unde omiſſio proclamationum non reddit matrimonium irritum, etiam poſt decretum Tridentini, ut expreſsè declaravit Congregatio Cardinalium ad cap. 1. Decreti de reform. matrim. num. 2. in hæc verba: *Congregatio cenſuit, matrimonium contractum, non præmiſſis denuntiationibus, niſi aliud obſtet, irritum non eſſe.* Ex quo intelliges, antiquum jus in Lateranenſi ſancitum, quo matrimonium ſine præviis denuntiationibus celebratum, ſubjiciebatur pœnis matrimonij clandeſtini, ut conſtat ex cap. *Finali*, de clandeſt. deſponſ. ſumpto ex Lateranenſi, fuiſſe per Tridentinum correctum & irritatum; nam hoc ipſo quod matrimonio præſcripſit formam, per quam efficitur Eccleſiæ juridicè notum, nempe quod celebretur coram Parocho & duobus vel tribus teſtibus, ſuſtulit ab eo ſic contracto clandeſtinitatem, & conſequenter pœnas matrimoniis clandeſtinis ſtatutas, inter quas præcipua eſt ejus irritatio & invalidatio.

61. Peccant tamen graviter, qui ſine diſpenſatione, vel legitima cauſa excuſante, non præmiſſis proclamationibus, matrimonium contrahunt; quia eſt res gravis, & Tridentinum prædicto de reformatione matrimonij decreto, cap. 1. ſtrictiſſimè præcipit, ut tales proclamationes celebrationi matrimonij præmittantur. Verba ejus hæc ſunt: *Sacri Lateranenſis Concilij, ſub Innocentio III. celebrati, veſtigiis inhærendo, præcipit* (ſancta Synodus) *ut impoſterum antequam matrimonium contrahatur, quod à proprio contrahentium Parocho, tribus continuis diebus feſtivis, in Eccleſia, inter Miſſarum ſolemnia, publicè denuntietur inter quos matrimonium ſit contrahendum: quibus denuntiationibus factis, ſi nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonij in facie Eccleſiæ celebretur.*

62. Quæres ſextò, an matrimonia filiorum familias, ſine conſenſu parentum, præſertim patris, contracta, irrita ſint?

Reſpondeo talia matrimonia eſſe valida, licèt in Gallia edictis regiis prohibita ſint, ſubindeque illicita.

Prima pars hujus reſolutionis conſtat primò ex Tridentino, decreto de reform. matrim. cap. 1. ubi ſic dicitur: *Tametſi dubitandum non eſt, clandeſtina matrimonia, libero contrahentium conſenſu facta, rata & vera eſſe matrimonia, quandiu Eccleſia ea irrita non fecit, ac proinde jure damnandi ſint illi, ut eos ſancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera & rata eſſe negant; quique falsò affirmant, matrimonia à filiisfamilias ſine conſenſu parentum contracta, irrita eſſe, & parentes ea rata vel irrita facere poſſe, &c.* Conſtat ſecundò, exemplo Tobiæ, qui inconſulto patre contraxit matrimonium cum Sara, filia Raguelis, quod fuit acceptum & gratum Deo, & Angelo Raphaëli, hujus matrimonij paranympho. Similiter Eſaü Geneſ. 27. duas uxores duxit, ſine conſenſu patris, quod evidens argumentum eſt, matrimonia filiorumfamilias ſine conſenſu parentum inita, non eſſe jure naturæ irrita. Quod verò jure canonico non irritentur, conſtat authoritate Summorum Pontificum, Nicolai I. in reſponſis ad conſulta Bulgarorum cap. 3. & refertur can. *ſufficiat* 27. quæſt. Innocentij III. cap. *Cùm apud*, cap. *Tuæ fraternitati*, cap. *Tua nos*, de ſponſal. Alexandri III. cap. *Cùm locum*, eodem titulo. Similiter ea non eſſe jure civili irrita, docet antiquiſſimus Juriſconſultus Paulus in lib. ſent. dicens quod non debent contrahi matrimonia ſine voluntate patris, ſed contracta non ſolvuntur, quia contemplatio publicæ utilitatis, privatorum commodis præfertur. Unde non ſunt audiendi quidam juris civilis Doctores, contrarium ſentientes.

63. Ratio etiam ſuffragatur, ut enim docet S. Thomas 2. 2. quæſt. 104. art. 5. in corp. licèt pater habeat jus dirigendi per imperium actiones domeſticas filij, & filius teneatur ei obedire; tamen non habet in ſuo dominio naturales filij potentias & facultates, qualis eſt potentia generativa, unde filius jure naturæ poteſt ſine conſenſu patris de tali facultate diſponere, eamque alteri tradere, per contractum matrimonialem. Verba S. Doctoris ſunt: *Tenetur homo homini obedire in his quæ exteriùs per corpus ſunt agenda, in quibus tamen ſecundùm ea quæ ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, ſed ſolùm Deo, quia in his omnes homines naturâ ſunt pares, putà in his quæ pertinent ad corporis ſuſtentationem, & prolis generationem. Vnde non tenentur nec ſervi dominis, nec filij parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitate ſervanda, aut aliquo alio hujuſmodi. Sed in his quæ pertinent ad diſpoſitionem actuum & rerum humanarum, tenetur ſubditus ſuo ſuperiori obedire ſecundùm rationem ſuperioritatis, ſicut miles Duci exercitûs, in his quæ pertinent ad bellum; ſervus domino, in his quæ pertinent ad ſervilia opera exequenda; filius patri, in his quæ pertinent ad diſciplinam & curam domeſticam.*

64. Secunda verò pars noſtræ reſolutionis, quæ aſſerit matrimonia filiorumfamilias ſine conſenſu patris, in Gallia, edictis regiis eſſe prohibita, conſtat, nam Henricus II. Galliarum Rex Chriſtianiſſimus, anno 1556. ea ſtrictiſſimè prohibuit, & contra filios ſine conſenſu patris matrimonium contrahentes, has pœnas ſtatuit: Primò ut jure exhæredes fieri poſſent. Secundò, ut liceat parentibus jam factas donationes revocare. Tertiò, ut ob id exhæredati liberi, omnia lucra amittant, quæ illis vi conſuetudinis aut pacti matrimonialis deferebantur. Demum ſtatuit, quod intervenientes huic matrimonio, pœnâ arbitrariâ plectantur, & Notarius, ac teſtes, pœnâ capitis puniantur.

65. Quæres ſeptimò, an ita verum ſit, matrimonia clandeſtina, poſt decretum Tridentini, eſſe irrita, ut in nullo prorſus caſu valida ſint?

Reſpondeo multos recenſeri caſus, in quibus talia matrimonia cenſentur valida, non obſtante Tridentini decreto; ſed ex illis duos tantùm vel tres videri probabiles. Primus eſt, ſi fideles contrahant in facie Eccleſiæ, ſed invalidè, propter occultum impedimentum; poſtea cognito impedimento poſſunt occultè contrahere, vel renovando conſenſum, vel ſi vir maritali affectu uxorem cognoſcat; & in tali caſu matrimonium illud licèt clandeſtinum, validum eſt, ut à Pio V. declaratum fuiſſe teſtatur Navarrus cap. 22. Manualis num. 70. & Petrus Ledeſma quæſt. 45. art. 5. affirmat Cardinales Congregationis ita declaraſſe, ſeque illam declarationem vidiſſe. Contrarium tamen ſentiunt non pauci cum Pontio lib. 5. cap. 6. propter declarationem Clementis VIII. art. præcedenti, paragrapho 2. in fine adductam, quâ aſſerit, cùm matrimonium ab initio fuit invalidum, ut revalidetur, neceſſarium eſſe conſenſum utriuſque conjugis, coram Parocho & teſtibus. Sed Clementem cum Pio conciliare conatur Amicus hîc diſp. 7. ſect. 13. num. 111. dicens utramque ſententiam eſſe in praxi tutam ac ſecuram, iſtam eſſe tutiorem, & alteram probabiliorem; ſubindeque potuiſſe ex diverſo fundamento utramque ſententiam ab utroque Pontifice in praxi ſervandam præſcribi, primam ut probabiliorem, ſecundam ut tutiorem.

Secundus caſus qui ab aliquibus probabilis reputatur, eſt quando quis per totam vitam habitavit cum concubina, quæ reputabatur ejus uxor, ex qua etiam plures liberos ſuſcepit; poſtea verò dum ægrotaret, publicè detegitur non fuiſſe veram ejus uxorem, atque adeò filios eſſe illegitimos; unde ipſe morti propinquus vocat Parochum, qui vel abeſt, vel non poteſt inveniri; ſi tunc coram quinque vel ſeptem teſtibus contrahat, ut filij fiant legitimi, probabile reputant aliqui, validum eſſe matrimonium, licèt alij oppoſitum probabilius exiſtiment. 66.

Tertiò, matrimonia clandeſtina valida ſunt, ſi contrahantur in iis locis in quibus Tridentini conſtitutio non eſt recepta, licèt contrahentes peregrini ſint, & in eorum patria talis conſtitutio ſit recepta, imò licèt de induſtria, eò ſe contulerint, ut validè contraherent, ſicut ait Pontius lib. 5. cap. 9. poſt Sanchem & alios. Item ſi duo contrahentes clandeſtinè, ſint diverſarum parochiarum, in quarum una publicatum fuerit decretum Tridentini, non verò in altera, valet matrimonium, ſi fuit celebratum in ea parochia, in qua decretum nondum fuit receptum, ut declaravit Congregatio Cardinalium ad caput 1. Decreti de reformatione matrimonij, & in reſponſione data Epiſcopo Antuerpienſi, quam refert Sylvius hîc ad quæſt. 45. art. 5. 67.

Demum quando Parochus ſimpliciter haberi non poteſt, vel non poteſt haberi ſine maximo vel ipſius Parochi, vel contrahentium periculo, validum eſt matrimonium in abſentia Parochi contractum, ut conſtat ex deciſione ejuſdem Congregationis Cardinalium, quæ conſulta ab Epiſcopo Tricarienſi, circa formam matrimoniorum, quæ in partibus Hollandiæ, Zelandiæ, & Friſiæ contrahuntur, examinatis ac perpenſis rationibus ſibi ab Epiſcopo propoſitis, poſtquam declaravit, irrita eſſe matrimonia hæreticorum, celebrata coram Miniſtro hæretico, vel Magiſtratu, in loco ubi Tridentinum eſt publicatum, ſubjungit: *Si verò parochia, in qua fuit aliquando obſervatum decretum proprio Parocho careat, & cathedralis itidem Epiſcopo, & Capitulo, habentibus à Concilio facultatem alium Sacerdotem ad id delegandi, nulluſque alius ibi ſit, qui vices Parochi aut Epiſcopi ſuppleat, matrimonium valet abſque præſentia Parochi, ſervatâ tamen, in eo in quo poteſt, formâ Concilij, nempe adhibitis ſaltem duobus teſtibus. Si verò extent quidem Parochus & Epiſcopus, ſed nullo conſtituto Vicario, uterque metu hæreticorum latent, ita ut verè ignoretur ubi ſit, vel eodem metu à Diœceſi abſit, nec ad alterutrum ſit tutus acceſſus, validum eſt matrimonium contractum abſque Parocho, adhibitis tamen duobus teſtibus.* 68.

ARTICVLVS IV.

An, & quo jure, matrimonium factum ex metu gravi, ſeu in virum conſtantem cadente, irritum ſit?

§. II.

Quibuſdam præmiſſis, utraque difficultas reſolvitur.

69. SVppono primò, metum ſic definiri ab Ulpiano ff. de eo quod metûs causâ, *eſt inſtantis periculi,*

periculi, vel futuri mali, mentis trepidatio, quæ definitio omni metui convenit. Omiſſis autem variis metûs diviſionibus, quæ ad noſtrum inſtitutum non pertinent, communi diviſione metus dividitur in levem & gravem, qui etiam cadens in virum conſtantem appellatur, cap. *Veniens* 2. & cap. *Conſultationi*, de ſponſal. & eſt ille qui verſatur circa malum grave, cujuſmodi eſt mors, mutilatio, perpetuum exilium, diuturnus carcer, defectio à proprio ſtatu, amiſſio omnium aut notabilis partis bonorum, idque non tantùm reſpectu propriæ perſonæ, ſed etiam conjunctorum conſanguinitate, affinitate, vel arctâ amicitiâ, ut notat Sanctus Thomas in 4. diſt. 29. quæſtione unicâ articulo 2. ad 2. Nec ſatis eſt ut verſetur circa malum grave ex falſa imaginatione apprehenſum, ſed debet reipſa eſſe tale, ut definitur l. *Nec timorem* 7. ff. *De eo quod metûs causâ*, ubi ſic dicitur: *Si quis meticuloſus rem ullam fruſtra timuerit, per hoc edictum non reſtituitur, quoniam neque vi, neque metûs causâ factum eſt.* Docet etiam D. Thomas hîc quæſtione 47. art. 2. ad metum gravem & in virum conſtantem cadentem, non ſufficere quod verſetur circa malum grave, quod reipsâ ſit tale, & non ex falſa imaginatione, ſed inſuper requiri quod illud malum ſit gravius eo quod eligitur ad illud evitandum; *Quia* (inquit) *conſtans ſequitur rationem rectam, per quam ſcit quid pro quo dimittendum ſit vel faciendum: ſemper autem minus malum, vel majus bonum eligendum eſt, & ideò conſtans ad minus malum ſuſtinendum cogitur metu majoris mali; non autem cogitur ad majus malum, ut vitet minus malum.* Ex qua doctrina ſequitur primò, nullius mali temporalis metum, ad quodcumque peccatum committendum incuſſum, eſſe gravem, & cadentem in conſtantem virum; cùm quodcunque malum temporale, cum quovis peccato etiam veniali comparatum, ſit longè minus. Unde Daniel. 13. Suſanna ab impudicis ſenibus ſollicitata, maluit mortem eligere, quàm eorum deſiderio conſentire. *Ingemuit Suſanna* (inquit ſacer textus) *& ait: Anguſtiæ ſunt mihi undique, ſi enim hoc egero, mors mihi eſt; ſi autem non egero, non effugiam manus veſtras. Sed melius eſt abſque opere incidere in manus veſtras, quàm peccare in conſpectu Domini.* Sequitur ſecundò, quod ſi alicui intentetur amiſſio notabilis partis bonorum, niſi conſentiat in matrimonium, ex quo longè pejora mala obventura timet, talis metus gravis non eſt, nec cadens in virum conſtantem, cùm conſtantis viri ſit ex duobus malis, minus eligere.

70. Suppono ſecundò, metum gravem, ſive in virum conſtantem cadentem, poſſe inferri à duplici cauſa, videlicet à cauſa naturali, ut à naufragio, à peſte, à gravi infirmitate; vel à cauſa libera & extrinſeca, ut ab alio homine. Rurſus metum illum gravem, qui infertur à cauſa libera extrinſeca, poſſe inferri dupliciter, juſtè nimirum, vel injuſtè. Juſtè, ſi Judex v. g. comminetur mortem homicidæ, niſi ut ſatisfaciat parti, ducat in uxorem filiam & conſanguineam occiſi. Injuſtè verò, ſi perſona privata metum illum incutiat. Item metum illum poſſe inferri, vel ad extorquendum conſenſum in matrimonium, & tunc per ſe ordinatur ad matrimonium; vel non ad extorquendũ conſenſum in matrimonium, ſed in aliquid aliud, & tunc non niſi per accidens ad matrimonium ordinatur; v. g. ſi quis ex metu latronis, accipiat in uxorem filiam viri fortiſſimi, qui illum à latronibus defendat. His poſitis, pro reſolutione difficultatis propoſitæ,

Dico primò, nullus metus quantumvis gravis, ſi à cauſa naturali proveniat, irritat matrimonium. Patet concluſio in eo qui metu mortis naturalis imminentis, vel ex metu inferni, ducit in uxorem eam quam habuit concubinam; certum eſt enim, tale matrimonium eſſe validum, ſicut & vota quæ ex metu naufragij, vel imminente alio gravi periculo fiunt, omnium conſenſu valida ſunt; quia nimirum in his caſibus nulla eſt coactio, cùm nulla vis inferatur; nec ulla tunc fiat injuria voventi, vel matrimonium contrahenti. 71.

Dico ſecundò, non irritari matrimonium à gravi metu, juſtè à cauſa libera incuſſo. Patet etiam, tum quia nulla tunc fit injuria contrahenti; tum etiam, quia ita ſæpè fit in Republica Chriſtiana; Eccleſia enim per excommunicationem cogit volentes adimplere ſponſalia, & Judex adoleſcenti de ſtupro virginis convicto, comminatur mortem, niſi eam in uxorem ducat. 72.

Dico tertiò, non irritatur matrimonium gravi metu injuſtè incuſſo à cauſa libera, ſi talis metus non ſit concuſſus ad extorquendum conſenſum in matrimonium, ſed ob alium finem, ſeu ad aliam rem injuſtè extorquendam. Hæc etiam concluſio eſt manifeſta, valet enim votum factum Deo ad vitandam mortem intentatam à latrone, non in finem extorquendi tale votum, ſed pecunias: Ergo ſimiliter, valebit matrimonium, ſi latro metum incutiat viatori ad pecuniam extorquendam, & viator ut præſentem redimat vexationem, ſpondeat ipſius filiam ſe in uxorem ducturum. Item ſi Judex contra allegata & probata ad mortem damnet reum, qui ut ab injuſta morte ſe liberet, Judicis filiam ducit, validum eſt matrimonium. Similiter ſi maritus adultero in delicto deprehenſo, propriâ authoritate mortem minatur, ad cujus iram placandam, adulter in uxorem ducit minantis filiam, valet matrimonium. Demum quando aliquis injuſtè detentus in carcere, alia de cauſa, & ob alium finem, ducit in uxorem filiam ejus à quo detinetur, ſpe libertatis obtinendæ, aut quando Princeps bello licèt injuſto ab altero vexatus, petit ipſius filiam, & in uxorem ducit, propter bonum pacis, matrimonium, omnium conſenſu, validum eſt. 73.

Dico quartò, omnis metus gravis, ad extorquendum conſenſum injuſtè incuſſus, irritat matrimonium. Ita communiter Theologi, Canoniſtæ, & Juriſperiti, & conſtat ex cap. *Cùm locum*, 14. & cap. *Veniens*, 15. de ſponſalibus, & cap. 2. *de eo qui duxit*, &c. Idque verum eſt in utroque foro, quia hæc jura abſolutè dicunt, eum qui ita contraxit, validè cum ſecunda contrahere, licitèque cum ea permanere, quod falſum eſſet, niſi primum matrimonium abſolutè in utroque foro eſſet irritum. 74.

Nec valet ſi dicas, jura id dicere, quia præſumunt metu coactum non conſenſiſſe, ſed finxiſſe. Nam contra eſt primò, quod oppoſitum patet ex cap. *Significavit*, ibi enim Pontifex diſertè ſignificat, eum qui conſenſit in unam, ſed 75.

per vim & non ſponte, validum cum altera matrimonium contraxiſſe. Secundò, ut arguit D. Thomas hîc quæſtione 47. articulo 7. in corp. Eccleſia nunquam præſumit peccatum de aliquo, niſi probetur : Præſumeret autem peccatum mendacij, ſi exiſtimaret eum qui coactus eſt non conſenſiſſe, quando dixit ſe conſentire. Tertiò, Eccleſia præſumit ſuſcipientem aliquod aliud Sacramentum ex metu gravi, verè conſenſiſſe, niſi certò conſtet de oppoſito, ut patet ex cap. *Majores*, de Baptiſmo, paragrapho *Item quæritur* : Ergo idem eſt dicendum à fortiori de matrimonio.

76. Ratio autem ob quam Eccleſia matrimonia ex gravi metu contracta ſtatuit eſſe nulla, fuit, quia cùm vinculum matrimonij ſit perpetuum & indiſſolubile, Eccleſia voluit quod ejus celebratio eſſet ita libera & ſpontanea, ut ad eam alienâ vi & injuriâ nemo cogatur. Qua etiam de cauſa irritat vota ſolemnia Religionis, facta ex metu cadente in virum conſtantem. Non irritat autem Baptiſmum ex eodem metu ſuſceptum, tum quia, cùm ſit Sacramentum, non ſubjacet diſpoſitioni juris Eccleſiaſtici, ſicut matrimonium, quod non ſolùm habet rationem Sacramenti, ſed etiam contractûs naturalis & civilis: Tum etiam, quia cùm baptizatus ad illum merè paſſivè ſe habeat, non requiritur ex parte illius ita perfectum & exactum voluntarium, ſicut in contrahente matrimonium, aut emittente vota ſolemnia Religionis, ut rectè obſervavit Sanctus Doctor hîc quæſtione 47. articulo 3. ad 1.

Dico ultimò, matrimonium gravi metu injuſto contractum, non eſſe irritum jure naturali, ſed tantùm Eccleſiaſtico. Eſt contra Pontium libro 4. capite 14. Mœratium diſputatione 7. ſectione 8. & alios, exiſtimantes, talia matrimonia jure naturæ irrita eſſe.

77. Probatur concluſio ratione fundamentali : Metus gravis, injuſtus, neque defectu plenæ libertatis, neque ratione injuriæ quam infert, tollit naturam conſenſûs ad matrimonium eſſentialiter requiſiti : Ergo illum non irritat jure naturæ. Conſequentia patet, ſi enim illum jure naturali irritaret, altero ex his capitibus id præſtaret. Antecedens verò quoad utramque partem ſuadetur. In primis enim quod ipſum non irritet ex defectu libertatis, patet ex eo quod idem libertatis defectus reperitur in metu gravi juſto, ex cauſa naturali vel libera proveniente, & in metu gravi injuſto, ad alium finem quàm ad extorquendum conſenſum incuſſo ; & tamen triplex ille metus non irritat matrimonium, ut tribus primis concluſionibus oſtenſum eſt : Ergo metus gravis, ad extorquendum conſenſum injuſtè incuſſus, jure naturæ non irritat matrimonium, ex defectu plenæ libertatis.

78. Quod verò ipſum jure naturæ non irritet, ratione injuriæ quam infert, probatur; tum quia tanta injuria infertur meticuloſo per metum levem, quanta homini forti per metum gravem; & tamen metus levis etiam cadens in virum meticuloſum, non irritat jure naturæ matrimonium. Tum etiam, quia ſaltem in matrimonio gravi metu injuſto ad alium finem incuſſo, reperitur injuria gravis, quæ tamen matrimonium non irritat, & dominij proprij corporis tranſlationem non impedit, ut concluſione tertiâ variis exemplis declaravimus. Addo quod, in aliis contractibus gravi metu injuſto celebratis, gravis infertur injuria, quâ non obſtante ſunt validi, & efficaces ad dominium transferendum : Ergo metus gravis injuſtus non irritat jure naturæ matrimonium, ratione injuriæ quam infert.

§. II.

Solvuntur objectiones.

79. Contra tres primas concluſiones nullum militat argumentum alicujus momenti, ſed contra quartam objicitur primò : Si omnis metus gravis, ad extorquendum conſenſum injuſtè incuſſus, irritaret matrimonium, ſequitur injuſtè oppreſſum peccare mortaliter peccato mendacij & ſacrilegij, proferendo verba iſta, *Ego te accipio in meam* : Sed hoc videtur abſurdum : Ergo & illud. Sequela Majoris videtur manifeſta, injuſtè enim oppreſſus, proferendo illa verba, loquitur contra mentem, ſubindeque mentitur in materia gravi. Item profert formam ſacramentalem Sacramenti matrimonii ſupra materiam indebitam, ſubindeque illudit Sacramento, & ſacrilegium committit, ſicut ille qui metu mortis aliquem indiſpoſitum abſolvit.

80. Reſpondeo negando ſequelam Majoris, quoad utramque partem : In primis enim, quoad peccatum mendacii, contrahens qui illa verba, *Accipio te in meam*, profert ex metu gravi, injuſtè illato à cauſa libera, tripliciter ſe habere poteſt in eorum prolatione ; Primò ita ut non conſentiat in matrimonium, & tamen intendat ea proferre in ſenſu formali ; & tunc ſine dubio peccat, peccato mendacij, quia loquitur contra mentem, quamvis fortaſſe illud peccatum non ſit mortale, ob metum gravem injuſtè illatum ; ſicut quando Judex injuſtè procedit, mentiri in judicio, non eſt mortale. Secundò poteſt contrahens ita proferre verba illa, ut non intendat ea dicere in ſenſu formali, ſed tantùm materiali ; & tunc non mentitur, quia nihil dicit contra mentem, nec tenetur loqui juxta intentionem cogentis, quandoquidem ſupponimus quod injuſtè cogitur, & non obligatur aliunde erga fœminam, ad eam ducendum in uxorem. Tertiò poteſt contrahens proferre verba illa cum intentione ſenſûs formalis ſignificationis eorum, & conſenſu in matrimonium, quantùm fieri poteſt ex parte ſua præcisè, & tunc etiam non peccat peccato mendacij, quia nihil dicit contra ſuam mentem ; illa enim verba faciunt tunc hunc ſenſum, contraho tecum, quantùm eſt ex me, ſive pono quidquid requiritur ex parte mea, ad contrahendum tecum.

81. Similiter contrahens matrimonium ex gravi metu, non peccat peccato ſacrilegij ; nam vel bonâ fide exiſtimat ſe validè contrahere, & perficere matrimonij Sacramentum, licèt metu coactum, & tunc bona fides, ſeu ignorantia invincibilis ipſum excuſat à peccato ; vel contra novit contractum eſſe invalidum, ſubindeque non perfici matrimonij Sacramentum, & ſic non peccat etiam, nec facit contra reverentiam hujus Sacramenti, qui gravi metu adactus pro-

fert verba conſenſum ſignificantia ſimulando ſe A conſentire, vel etiam verè ſignificando ſe conſentire quantùm poteſt; quandoquidem tunc non intendit facere Sacramentum, nec profert illa verba ut formam Sacramenti, neque ponit illius materiam, ſed ſe habet ad inſtar illius qui repræſentandi causâ ablueret, & proferret in theatro verba Baptiſmi; vel qui diſcendi causâ, ſeque exercendi in modo celebrandi Miſſam, proferret verba conſecrationis ſuper Hoſtiam chartaceam, ſine intentione conſecrandi.

82. Addunt aliqui, quod licèt graviter peccet Sacerdos, qui metu mortis aliquem indiſpoſitum abſolvit, non tamen qui metu gravi coactus, matrimonium contrahit; quia ille conſentit ei B qui directè aliquid impium & ſacrilegum petit, ſubindeque externum ſacrilegium committit; ſecùs verò iſte, quia ab incutiente metum, matrimonium directè tantùm petitur, quatenus eſt contractus, non autem quatenus Sacramentum: intendere verò facere contractum matrimonij, qui nullus eſt jure Eccleſiaſtico, non eſt peccatum ſacrilegij, cùm talis contractus non ſit Sacramentum, eò quòd Chriſtus validum duntaxat matrimonij contractum, ad dignitatem Sacramenti elevaverit.

83. Objicies ſecundò contra ſecundam concluſionem: Illud irritat matrimonium jure naturali, quod reddit ipſum involuntarium, ſeu voluntati C repugnans, cùm ſit de ratione & natura contractûs matrimonialis, quod ſit liber & voluntarius: Sed coactio ex gravi metu injuſtè incuſſo proveniens, facit quod matrimonium ſit involuntarium, ſeu voluntati repugnans: Ergo reddit ipſum irritum jure naturæ.

84. Reſpondeo primò, retorquendo argumentum in Adverſarios, non minùs enim eſt coactum & repugnans voluntati matrimonium irritum ex metu mortis juſtè incuſſo, quando ſcilicet Judex metu ſuſpendij corruptorem virginis cogit, ut eam ducat, quàm metus injuſtè incuſſus ejuſdem aut minoris mali. Et tamen prima illa coactio non irritat matrimonium jure natu- D rali, ut fatentur Adverſarij: Ergo non eſt ſufficiens fundamentum in ſecunda coactione, ut matrimonium dicatur eſſe nullum jure naturæ. Quod enim juſtè vel injuſtè incutiatur, non facit ut minùs repugnet voluntati, & plenæ libertati, vel ut minùs perterrefaciat virum conſtantem.

85. Reſpondeo ſecundò, diſtinguendo Majorem: Illud irritat matrimonium jure naturali, quod reddit ipsũ involuntarium ſimpliciter, concedo Majorẽ. Quod reddit ipſum involuntarium tantùm ſecundùm quid, nego. Similiter diſtinguo Minorem: Coactio ex gravi metu injuſtè incuſſo facit matrimonium involuntarium, ſecundùm E quid, concedo: ſimpliciter, nego; ut enim cum Ariſtotele 3. Ethic. cap. 1. Sanctus Thomas 1. 2. quæſt. 6. art. 6 actiones quæ ex metu fiunt, etſi ex voluntario & involuntario mixtæ ſint, ſimpliciter tamen dicendæ ſunt voluntariæ, quia hîc & nunc eas liberè volumus, eligentes illas ut minus malum, ad vitandum majus; fiuntque à principio intrinſeco cognoſcente ſingula in quibus eſt actio; unde non competit illis ratio violenti, quod eſt à principio xetrinſeco, nullam vim conferente paſſo. Cùm ergo voluntarium mixtum ſufficiat ad actum humanum, ſufficit etiam ad matrimonium, ſpectato jure naturæ, & eſſentia matrimonij, ut conſtat ex reliquis contractibus metu celebratis, licèt jure poſitivo debeant in irritum revocari, ut habetur cap. *Abbas*, de iis quæ vi metûſve causâ.

Dices, Matrimonium, cùm ſit vinculum quod- 86.
dam mutui atque perpetui amoris, & animorum corporumque conjunctio, debet eſſe plenè voluntarium & libertum: Ergo ad illud non ſufficit voluntarium mixtum.

Reſpondeo, diſtinguendo Antecedens: Debet eſſe plenè voluntarium & liberum, connaturaliter, concedo, eſſentialiter, nego: nam voluntarium mixtum ſufficiens eſt ad transferendum dominium corporis unius conjugis in alium. Addo, conſenſum metu extortum eſſe plenè voluntarium ex parte ſui, id eſt cum plena & perfecta deliberatione elicitum, & eſſe diminutum ſolùm ex parte objecti, quatenus ſcilicet illud tantùm vult ſecundùm aliquam conſiderationem, nempe prout valet ad vitandum cruciatum, aut aliud grave malum; hunc verò conſenſum ex parte objecti diminutum, non repugnare eſſentiæ matrimonij, conſtat ex eo quod non minùs diminutè ex parte objecti conſentit, qui conſentit in aliquam, quia dives eſt, licèt ſit deformis, vetula, querula, aliiſque vitiis & defectibus obnoxia; & tamen, omnium conſenſu, tale matrimonium validum eſt.

Objicies tertiò: Coactio repugnat naturæ il- 87.
lius contractûs, qui ex ſe perpetuam & indiſſolubilem obligationem inducit, cùm nihil coactum & violentum ſit perpetuò durabile: Sed matrimonium eſt contractus perpetuam & indiſſolubilem obligationem inducens: Ergo coactio ex gravi metu injuſtè incuſſo proveniens, repugnat naturæ matrimonij, ſubindeque illud jure naturali diſſolvit. Unde D. Thomas hîc quæſt. 47. art. 3. ad 2. ſic ait: *Ad matrimonium non ſufficit quodcunque voluntarium, ſed voluntarium completè, quia debet eſſe perpetuum, & ideò per violentum mixtum impeditur.* Et in 4. diſt. 29. quæſt. 1. art. 3. quæſtiunc. 1. in corp. *Dicendum* (inquit) *quod vinculum matrimonij perpetuum eſt, unde illud quod perpetuitati repugnat, tollit matrimonium. Metus autem qui cadit in conſtantem virum, perpetuitatem contractûs tollit, quia poteſt peti reſtitutio in integrum; & ideò hæc coactio tollit matrimonium, & non alia.*

Reſpondeo primò, idem argumentum fieri 88.
poſſe de matrimonio inito ex metu mortis juſtè incuſſo, cùm illud non minùs ſit perpetuum, nec minùs indiſſolubilem obligationem inducat, quàm illud quod ex metu mortis injuſtè incuſſo contractum eſt.

Reſpondeo ſecundò, ex eo quod matrimonium ſit vinculum perpetuum, & indiſſolubilem obligationem inducat, ſolùm colligi, coactionem ex metu gravi injuſtè incuſſo provenientem, repugnare illi connaturaliter, non tamen eſſentialiter; perpetuum enim eſſe poteſt, id eſt ad vitam, quod coactum eſt, & contra voluntatem; ut patet in carcere perpetuo, aut ſervitute. Unde D. Thomas locis citatis non dicit coactionem ſuâ naturâ irritare matrimonium, ſed affert ſolùm cauſam ſeu rationem quæ movit Eccleſiam ad illud irritandum, quia ſcilicet convenit naturæ illius contractûs fieri ſine violentia & coactione, graveſque ſolent exitus oriri ex matrimoniis cogente gravi metu contractis.

Objicies quartò: Jus naturæ dictat, ut omnis 89.
injuria reſarciatur eodem modo, ſeu in eodem genere bonorum, quo illata eſt: Ergo cùm in-

juria injuſto metu matrimonio illata, non poſſit aliter reparari, quam per ejus diſſolutionem, jus naturæ dictat, diſſolvendum eſſe matrimonium, metu injuſto contractum.

90. Reſpondeo negando Antecedens, univerſaliter ſumptum; ſunt enim multæ injuriæ quæ non poſſunt, atque adeò non debent, reſarciri in eodem bonorum genere in quo factæ ſunt: ſi quis enim fide datâ de matrimonio, corrumpat virginem, & mox aliam ducat in uxorem, injuria graviſſima priori illata, non reſarcitur irrito poſteriori matrimonio, utpote quod eo non obſtante eſt validum, & conſequenter perpetuum. Item jus naturæ dictat reſarciendam eſſe injuriam ab homine qui alium mutilavit, ſed non per reſtitutionem membri quod ſemel abſciſſum reparari non poteſt, ſed aliis viis ac modis. Idem dicendum in propoſito, jus enim naturæ dictat quidem reparandam eſſe injuriam, injuſto metu matrimonio illatam, ſed non per ejus diſſolutionem, cùm illud ſemel validè contractum dirimi non poſſit, ſed aliis modis quo talis injuria reparari poteſt, putà celebrando de facto matrimonium, illudque revalidando, ſi pars altera violentiam paſſa, velit poſteà liberè conſentire.

91. Objicies quintò: Donatio quæ fit latroni per metum cadentem in virum conſtantem, nulla eſt, etiam ſtando in jure naturæ; & votum ſimplex vel ſolemne, per metum in virum conſtantem cadentem emiſſum, eſt invalidum, etiam jure naturæ; cùm Eccleſia non habeat poteſtatem ea quæ ſunt de jure naturæ irritandi, & tamen irritet omnia ejuſmodi vota: Ergo etiam matrimonium ex eodem metu contractum, jure naturæ invalidum erit.

529 Reſpondeo negando Antecedens, quoad utramque partem; donatio enim quæ fit latroni propter metum gravem, non eſt etiam ipſo jure humano irrita & nulla, ſed venit reſcindenda per Judicem, in quo differt à matrimonio, quod ipſo jure humano eſt nullum, ſi ex illo metu contrahatur, quia cùm inducat vinculum perpetuum, ſi quando ex gravi metu contrahitur, ſemel eſſet validum, non poſſet reſcindi per aliquam poteſtatem humanam, ſicut reſcinduntur alij contractus, qui ex ſua natura non ſunt inſolubiles. Similiter votum ſimplex vel ſolemne, per metum in virum conſtantem emiſſum, non eſt jure naturali, ſed Eccleſiaſtico tantùm, invalidum. Ad probationem verò in contrarium dico, quòd licèt Eccleſia non habeat poteſtatem irritandi ea quæ ſunt ſemel valida jure naturæ, benè tamen apponendi aliquas circunſtantias, ſine quibus ſunt invalida, ſive ſine quibus jus naturæ non tribuit eis valorem, ex quibus una eſt, quod vota illa non ſint per metum gravem extorta.

93. Objicies ſextò: Nullum extat peculiare decretum, quo Eccleſia matrimonia gravi metu injuſto contracta irritet, uti fecit cùm matrimonia clandeſtina antea valida irritavit: Ergo licèt iſta ſint jure tantùm poſitivo irrita, illa tamen jure naturæ invalida erunt.

Sed nego conſequentiam, ſicut licèt Eccleſiæ decretum proferri poſſit, quo matrimonium fidelis cum infideli, id eſt baptizati cum non baptizata, aut vice versâ, declaretur invalidum, tamen certum eſt, & fatentur Adverſarij, jure ſolùm poſitivo irritum eſſe; quia nimirum, licèt id non habeatur ex peculiari Eccleſiæ decreto, habetur tamen ex traditione Doctorum & Pontificum: ita ob eandem rationem, matrimonia gravi metu injuſto contracta, jure poſitivo irrita ſunt, quamvis nullum extet peculiare decretum Eccleſiæ quo irritentur.

Objicies ultimò: Si matrimonia gravi metu injuſto contracta, jure tantùm Eccleſiaſtico irrita ſint, erunt valida inter infideles, cùm ipſi legibus Eccleſiæ non ſubſint: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. 94.

Reſpondent Sotus, Henriquez, & alij, negando ſequelam; quia (inquiunt) licèt talia matrimonia non ſint irrita jure naturæ, ſunt tamen invalida jure gentium, quod habet vim apud infideles.

Sed hanc reſponſionem & doctrinam multi improbant, ex eo quod cùm jus gentium dicatur illud quod ex principiis naturæ cujuſlibet rei, per neceſſariam & evidentem, evidentiâ ſaltem morali, conſequentiam deducitur, quodque proinde ſola recta ratio dictat, ſi matrimonia coacta eſſent tali jure irrita, ſequeretur eorum nullitatem deduci tanquam concluſionem immediatè ex principiis naturæ, & conſequenter ex ſe, ſive ex jure naturæ, eſſe irrita. Unde

Alij reſpondent negando Minorem, exiſtimant enim, matrimonia ex gravi metu contracta inter infideles eſſe valida, ſicut matrimonia clandeſtina apud illos valida ſunt, cùm ipſi legibus Eccleſiæ talia matrimonia irritantibus non ſubdantur.

Verùm meliùs reſpondetur cùm diſtinctione dicendo nempe ea eſſe quidem valida apud infideles, ſi nullum jus civile ea apud ipſos irritet; invalida verò, ſi apud illos ſit, ut eſſe poteſt, lex aliqua civilis ea irritans.

§. III.

Corollaria præcedentis doctrinæ.

EX dictis inferes primò, metum levem injuſtè incuſſum non irritare matrimonium: Eccleſia enim non irritat niſi matrimonia gravi metu injuſtè incuſſo inita, aliàs omnia in matrimonij contractibus eſſent incerta, plenaque controverſiis & litibus; quia metus levis facilè intervenit, aut etiam fingi ac probari poteſt. Addo quod, qui levi metu movetur ad contrahendum matrimonium, non eſt dignus, ut ſibi per Eccleſiam ſubveniatur, cùm facilè potuerit talem metum à ſe repellere. 95.

Inferes ſecundò, matrimonium ex metu gravi contractum, quantumvis juramento per vim extorto confirmetur, non eſſe validum; quia juramentum non confirmat actum, jure Eccleſiaſtico nullum: Sed matrimonium gravi metu injuſtè incuſſo contractum, jure Eccleſiaſtico irritum eſt, ut ſuprà oſtendimus: Ergo per juramentum vi extortum firmari nequit. Addo quod, ſi matrimonium metu gravi injuſtè illato contractum, juramento vi extorto firmaretur, Eccleſia non ſufficienter providiſſet incommodis, quæ ex matrimoniis coactis ſolent ſequi; ſiquidem facillimum eſſet cogentibus, non ſolùm cogere ad matrimonium, ſed etiam ad ipſum juramento confirmandum. 96.

Dixi, *quantumvis juramento per vim extorta confirmetur*, ſi enim ille qui metu gravi ad contrahendum matrimonium adactus eſt, poſtea ſponte juret, ſe confirmaturum tale matrimonium, titulo religionis tenetur ad validè contrahendum; 67.

quia cùm tale juramentum ſit ſponte præſtitum, jurantem conſtringit ad illud ſervandum, cùm abſque ſalutis diſpendio, & præjudicio tertij, ut ſupponimus, ſervari poſſit. Sicut qui ſponte jurat ſe confirmaturum votum, abſque plena libertate emiſſum, tenetur virtute religionis illud implere. Poterit tamen ſponte jurans ſe confirmaturum matrimonium metu gravi contractum, juramenti relaxationem petere; quia cùm nullum jus ex tali matrimonio ſit alteri contrahenti acquiſitum, nulla illi fit injuria, ſi à præſtito juramento reſiliatur.

98. Inferes tertiò, matrimonium gravi metu injuſtè illato contractum, non reddi validum, per ejus conſummationem, etiam affectu maritali ab eo qui cogitur factam; Eccleſia enim ſine ulla exceptione irritat omnia matrimonia facta ex gravi metu à cauſa libera injuſtè illato: Unde licèt coactus poſtea velit matrimonium ſubſiſtere, & conſentiat in copulam affectu maritali, per hoc tamen matrimonium coactum non fit validum, ſed peccat mortaliter, tale matrimonium conſummando.

99. Dices: Eccleſia irritat matrimonium coactum, in favorem illius qui cogitur: Ergo ſi ille velit contrahere, & affectu maritali conſentiat in copulam, tale matrimonium, per ejus conſummationem, reddetur validum.

Reſpondeo Eccleſiam irritare ejuſmodi matrimoniũ ſecundariò tantùm in bonum ſive favorem ejus qui cogitur; per ſe verò & primariò, in favorem boni communis, ad quod ordinatur matrimonium, ut ſcilicet conjuges commodè poſſint cohabitare, & prolem educare, quam commoditatem per ſe loquendo deſtruit coactio quæ in matrimonij contractione intervenit.

100. Inferes quartò, quod licèt matrimonium metu gravi injuſtè exortum, invalidum ſit, manet tamen qui vim intulit obligatus ad contrahendum, ſi pars altera violentiam paſſa, velit poſtea liberè conſentire: Tum quia Eccleſia irritans tale matrimonium, non intendit favere reo injuſtè cogenti, ſed innocentis tantùm libertati proſpicere: Tum etiam, quia qui alium injuſto metu compellit ad ſecum contrahendum, gravem illi injuriam infert, injuſtè conſenſum extorquendo in re maximi momenti: Ergo tenetur eam reſarcire in eodem genere, ſi poteſt; ſubindeque ſtare contractui, ſi alter velit. Unde graviter peccat, qui conſenſum ab una extorſit, cum altera contrahendo, quia cùm prius fuerit irritum, poſterioris validitatem non impedit.

ARTICVLVS V.

Vtrum per conſenſum conditionatum fiat matrimonium?

101. NOtandum primò, conditionem in eo differre à demonſtratione, cauſa, & modo, quod demonſtratio in jure exprimitur per oſtenſionem qualitatis perſonæ, ut *duco Mariam, quæ nobilis & dives eſt*; cauſa exprimitur per illud quod operantem impellit ad contrahendum, ut *duco Mariam, quia nobilis & dives eſt.* Modus verò exprimitur per aliquid quod ſe habet ut finis contrahentis, ut ſi dicatur, *duco Mariam, ut dives efficiar*, vel ut dignitatem præſidis obtineam; conditio autem exprimitur per particulam *ſi*, vel *dummodo*, ut *do tibi centum, ſi naves ex India venerint. Duco Mariam, dummodo parentes conſentiant.* Unde conditio ſuſpendit diſpoſitionem, ita ut vim non habeat niſi ex futuro eventu: quare definitur à Sylveſtro, verbo conditio: *Oratio quâ id omne quod agitur, in futurum eventum ſuſpenditur.*

102. Notandum ſecundò, conditionem appoſitam matrimonio, æquè ac aliis contractibus, poſſe eſſe multiplicem: unam de præſenti, aut de præterito; aliam de futuro, contingenti, vel neceſſario. Item conditio poteſt eſſe de aliquo poſſibili, vel impoſſibili, turpi, vel honeſto, aut indifferente, repugnante matrimonio, vel non repugnante. His præmiſſis, pro reſolutione difficultatis propoſitæ,

103. Dico primò: Si quis conſentiat in matrimonium ſub conditione de præſenti, quæ non contrarietur matrimonio, ut ſi quis dicat, *Ego contraho tecum ſi dives es*, ſtante tali conditione, verum efficitur matrimonium. Si verò apponatur conditio quæ adverſetur ſubſtantiæ matrimonij, ut ſi quis dicat, *Accipio te in uxorem, ſi nolis te obligare ad conjugale debitum*, non fit matrimonium. Ita D. Thomas hîc quæſt. 47. art. 5. ubi primam hujus concluſionis partem ſic probat in argumento *ſed contra*: In aliis contractibus fit obligatio ſub conditione, & ſtante conditione (dummodo illa non ſit contraria ſubſtantiæ aut fini illius.) Ergo cùm matrimonium ſit contractus naturalis & civilis, fieri poteſt ſub conditione aliqua de præſenti, dummodo illa ſubſtantiæ aut fini matrimonij non adverſetur.

104. Ex quo probatur etiam ſecunda pars: Omnes enim alij contractus in quibus ponitur aliqua conditio contraria ſubſtantiæ vel fini contractûs, invalidi ſunt jure naturæ: v. g. ſi quis vendat hac lege & conditione, quod non transferatur dominium rei venditæ, nulla eſt venditio: item ſi quis in contractu ſocietatis contrahat hac conditione quod ſocius ſit particeps damni, ſed non lucri, talis contractus nullus eſt: Ergo ſimiliter ſi quis dicat, *Accipio te in uxorem, ſi nolis te obligare ad conjugale debitum*, vel *ſi impedias prolis generationem aut educationem*, matrimonium irritum eſt, quia pariter illæ conditiones ſubſtantiæ vel fini matrimonij adverſantur. Unde Gregorius IX. cap. *fin.* de condit. appoſ. ſic ait: *Si conditiones contra ſubſtantiam conjugij inferantur, matrimonij contractus, quantumcumque ſit favorabilis, caret effectu.*

105. Confirmatur: Matrimonium, cùm per conſenſum efficiatur, conſiſtere nequit ſine conſenſu in ſubſtantialia ipſius: Sed conſenſus in conditionem contrariam ſubſtantiæ matrimonij, tollit conſenſum in ſubſtantialia matrimonij, implicat enim ut quis retento conſenſu in ſubſtantialia matrimonij, ſimul habeat conſenſum in aliquid adverſum & repugnans ſubſtantiæ matrimonij; nam hoc ipſo quod vult id quod repugnat ſubſtantiæ matrimonij, non vult ipſam: Ergo conſenſus in conditionem contrariam ſubſtantiæ matrimonij, non efficit, ſed potiùs deſtruit ipſum matrimonium. Unde cùm matrimonium ex Dei inſtitutione eſſentialiter tria includat, nempe perpetuum vinculum, quod præſertim poſt conſummationem nullo modo poteſt diſſolvi; mutuam fidem, ſive obligationem non adulterandi, & reddendi debitum conjugale, & obligationem non impediendi generationem, & chriſtianè educandi prolem, ſi naſcatur, quæcum-

que conditio quæ alicui ex his adverſatur, matri- A tur conditio; cùm enim talis conditio jam certò
monium irritat.

106. Dices primò: Votum ſolemne emiſſum ſub conditione contra ejus ſubſtantiam, ipſum non irritare, ut colligitur ex cap. *Clerici vel voventes*; ibi enim expreſsè definitur, votum emiſſum à muliere, eâ conditione ut haberet propria, & maneret in domo ſua, validum fuiſſe: illa autem conditio contraria eſt ſubſtantiæ voti ſolemnis, utpote cùm contrariecur paupertati & obedientiæ, quæ ſunt de eſſentia voti ſolemnis: Ergo idem dicendum de matrimonio.

107. Reſpondeo negando Antecedens, & ad probationem ei ſubjunctam dico, mulierem illam emiſiſſe ſuum votum cum voluntate retinendi bona quantùm ad uſum, ex licentia prælati, quod non contrariatur ſubſtantiæ voti & profeſſionis ſolemnis.

108. Dices ſecundò: Qui puerum baptizando, aquis immergit, ut eum vitâ & gratiâ regenerante privet, non irritat baptiſmum, quamvis ipſum detorqueat ad contrarium finem ad quem eſt à Chriſto inſtitutus: Ergo ſimiliter qui conſentit matrimonio ſub aliqua conditione, quæ ejus fini adverſatur, putà generationi, vel educationi prolis, ipſum non irritat.

109. Reſpondeo quod ſi baptizans nullam intentionem habeat, niſi immergere puerum aquis, ut illum vitâ & gratiâ regenerante privet, nullum efficit baptiſmum; ſin autem cum hac iniqua voluntate intentionem habeat ſaltem confuſam faciendi quod Chriſtus inſtituit, & Eccleſia facit, validum efficit baptiſma, ut in Tractatu de baptiſmo docuimus; quia per hanc intentionem confuſam intendit hoc Sacramentum in ordine ad finem ad quem eſt à Chriſto inſtitutum, quod ad validitatem Sacramenti ſufficit.

110. Dices tertiò: Inter B. Virginem & S. Joſephum fuit verum matrimonium, & tamen cùm B. Virgo ante illud emiſiſſet votum virginitatis, D non contraxit, niſi cum conditione nunquam conſentiendi in copulam carnalem: Sed hæc conditio repugnat ſubſtantiæ matrimonij: Ergo conditio appoſita matrimonio, licèt ejus ſubſtantiæ adverſetur, non irritat illud.

111. Reſpondeo, conceſsâ Majori, negando Minorem, cùm enim conſenſus in copulam carnalem non ſit de eſſentia matrimonij, ut ſuo loco oſtendemus, conditio nunquam conſentiendi in copulam carnalem, ſubſtantiæ matrimonij non adverſatur: quodnam verò ſit objectum ad quod per ſe primò & eſſentialiter fertur conſenſus matrimonialis, dicetur articulo ſequenti.

112. Dico ſecundò: Si quis conſentiat in matrimonium, ſub conditione de futuro, quæ ſit contingens, & honeſtè fieri poſſit, non eſt matrimonium de præſenti, ſed tantùm contractus ſponſaliorum: v. g. ſi quis dicat, *duco te in uxorem, ſi recuperaveris illam domum.* Ratio eſt, quia ad valorem matrimonij de præſenti, requiritur validus contractus de præſenti, & ad valorem contractûs de præſenti, mutua obligatio de præſenti: quando autem apponitur conditio pendet ex futuro, tunc etiam obligatio pendet ex futuro eventu ſuæ conditionis, atque adeò non eſt de præſenti.

113. Dixi verò, cum conditione de futuro, *quæ ſit contingens*, ſi enim conditio de futuro ſit neceſſaria, v. g. ſi quis dicat, *contraho tecum, ſi craſtinâ die oriatur Sol*, quoad forum externum, validum eſt matrimonium ſtatim, antequam ponaexiſtat in ſua cauſa, & neceſſariò eventura ſit in ſeipſa, non eſt putandum perſonam prudentem velle ſuſpendere conſenſum, donec impleatur, nec aliter ab illa videtur adjici, quàm ut oſtendat ſe jam tam certò contrahere, quàm illa conditio certò futura eſt. In foro tamen conſcientiæ, ſi contrahens revera haberet animum expectandi eventum talis conditionis, non efficeret matrimonium de præſenti.

Si autem quæras, an quando quis conſentit in 114.
B matrimonium ſub conditione de futuro contingenti, adimpletâ conditione fiat validum, abſque novo conſenſu, vel neceſſe ſit ut iterum conſentiat, impletâ conditione? Reſpondeo probabilius eſſe, & menti S. Thomæ conformius, impletâ conditione, requiri novum conſenſum de præſenti, actualem, purum, & abſolutum; id enim inſinuare videtur S. Doctor in 4. diſt. 29. quæſt. unicâ art. 3. & hîc quæſt. 47. art. 5. ubi affirmat, ſi conditio ſit de futuro contingenti, cujuſmodi eſt datio pecuniæ, vel acceptatio parentum, judicandum eſſe de tali conſenſu, ſicut de conſenſu qui fit per verba de futuro, unde non facit matrimonium, ſed ſponſalia: Ergo cenſet,
C ut in eo caſu matrimonium contrahatur, adimpletâ conditione, poni debere novum conſenſum, ſigno aliquo ſenſibili expreſſum.

Ratio etiam id ſuadet: Contractus enim matri- 115.
monij inter Chriſtianos, eodem inſtanti quo validus eſt, eſt Sacramentum: At ſi quando quis conſentit in matrimonium ſub conditione de futuro contingenti, adimpletâ conditione, non ponatur novus conſenſus, non poterit habere tunc rationem Sacramenti: Ergo tunc non erit validum matrimonium ſine novo conſenſu verbis expreſſo. Major conſtat, Minor probatur. Nullum novæ legis Sacramentum actu eſt eo tempore, quo nihil ejus phyſicè exiſtit, quod actu ſen-
D ſibile ſit: Atqui dum prædicta conditio ponitur, nihil matrimonij phyſicè exiſtit, quod actu ſenſibile ſit; conſenſus enim & verba quibus antea fuit expreſſus ſub conditione, jam præterierunt phyſicè, neque quidquam ſenſibile exiſtit nunc phyſicè, præter ipſam conditionem, quæ cùm nihil Sacramenti ſit, non poteſt ejus ratione, Sacramentum matrimonij dici exiſtere phyſicè, & eſſe actu ſenſibile: Ergo ſi adimpletâ conditione non ponatur novus conſenſus, ſigno aliquo ſenſibili expreſſus, contractus matrimonij non poterit habere rationem Sacramenti.

Nec valet quod ait Amicus hîc diſp. 5. ſect. 3. 116.
quodlicèt reliqua Sacramenta tunc quando fiunt,
E requirant aliquid ſenſibile phyſicum, ſpectans ad ipſorum ſubſtantiam, id tamen non eſt neceſſarium in Sacramento matrimonij, quia Chriſtus elevavit ipſum in Sacramentum, ut eſt contractus civilis: contractus verò civilis ut perficiatur, non exigit aliquid ſenſibile & phyſicum tunc quando fit. Non valet, inquam, tum quia cùm de ratione Sacramenti ut ſic, ſit eſſe ſignum ſenſibile, repugnat aliquod Sacramentum, quodcumque illud ſit, fieri & poni à parte rei, niſi aliquid phyſicum & ſenſibile ponatur quando fit: Tum etiam, quia in ſententia D. Thomæ, & Diſcipulorum ejus, omnia Sacramenta novæ legis, etiam matrimonium, phyſicè producunt gratiam, quando ſunt: Sed matrimonium non poſſet phyſicè producere gratiam, ſi tunc quando fit, nihil phyſicum poneretur, cùm exiſtentia phyſica ſit conditio neceſſariò prærequiſita in cauſa efficiente ad

hoc ut operetur : Ergo cùm fit matrimonij Sacramentum, necessariò tunc poni debet aliquid physicum & sensibile spectans ad ejus substantiam, subindeque consensus actualis & absolutus, signo aliquo sensibili expressus.

117. Dices : Contractus conditionales, purificatâ conditione, absque novo contrahentium consensu, statim purificantur, & in absolutos transeunt, l. *hæc venditio* ff. de contrah. empt. *Conditionales venditiones tunc perficiuntur, cùm impleta fuerit conditio.* Et l. *potior* ff. qui potiores : *Cùm semel conditio extitit, perinde habetur, ac si illo tempore quo stipulatio interposita est, sine conditione facta esset.* Ergo etiam matrimonium sub conditione de futuro celebratum, adimpletâ conditione, statim fit validum absque novo consensu.

Respondeo, concesso Antecedente, negando consequentiam & paritatem; matrimonium enim, cùm sit perpetuum, & pertineat ad eos contractus qui traditione perficiuntur, non purificatur solo conditionis eventu, sed ob sui excellentiam, supra reliquos contractus exigit consensum perfectissimum & liberrimum, qualis non est conditionatus.

118. Dico tertiò, matrimonium contractum sub conditione turpi, substantiæ matrimonij non adversante, ut *si fornicata fueris, si alterius prolem impediveris*, validum est.

Probatur : Quando conditio non impedit consensum in substantialia matrimonij, ipsum non irritat : Sed conditio turpis non adversa substantiæ matrimonij, non impedit consensum in substantialia matrimonij, ut de se patet : Ergo ipsum non irritat.

Quæres, an teneantur contrahere & celebrare matrimonium, qui sponsalia sub tali conditione contraxerunt?

Respondeo quod etsi ante talem conditionem adimpletam, contrahentes sponsalia ad matrimonium celebrandum non obligentur, obligantur tamen eâ adimpletâ. Sicut mandans, sub certa mercede paciscens cum mandatario, pro re illicita patranda, ante executionem tenetur mandatum revocare, & mandatarius mandatum non exequi; eo tamen adimpleto, tenetur mandans in conscientia mercedem solvere, non quidem ratione patrati peccati, sed laboris impensi.

Dico quartò, matrimonium initum sub conditione impossibili, invalidum esse in foro conscientiæ, quamvis in foro externo præsumatur validum.

119. Prima pars patet, non valet enim in foro interno matrimonium sub conditione initum, nisi conditio stet : At conditio de impossibili stare non potest, cùm sit impossibilis : Ergo nec matrimonium initum sub conditione impossibili. Idem dicendum de conditione repugnante matrimonio, unde iste contractus invalidus est, *Accipio te in uxorem, si priùs me sepelieris*, quia supponit matrimonium perficiendum esse post mortem, quod repugnat. Et iste : *Accipio te in conjugem, si totâ vitâ tuâ non mentiaris*; quia hæc quoque conditio non ponitur ante finem vitæ, supponitque matrimonium post mortem contrahi.

120. Secunda verò pars conclusionis constat ex Gregorio IX. cap. ultimo de conditionibus appositis, ubi sic loquitur : *Si conditiones appositæ matrimonio, turpes aut impossibiles fuerint, debent propter favorem ejus, pro non adjectis haberi*, scilicet in foro externo; quia nimirum nemo præsumitur aut velle peccare, aut in re adeò gravi & sancta velle nugari, ac suum actum reddere irritum.

ARTICVLVS VI.

An consensus in copulam sit de essentiâ matrimonij?

§. I.

Præmittitur quod ferè apud omnes est certum, & sententia Gratiani rejicitur.

121. GRatianus cap. *Quod autem* & cap. *Institutum* 27. quæst. 2. affirmat non modò consensum in copulam, sed & copulam ipsam esse partem essentialem matrimonij, sine qua nullum matrimonium, etiam de præsenti expressum, censet validum; unde ex hoc infert, liberum esse conjugi ante copulam à viro discedere, & alteri nubere. Idem docuerat olim Julianus, ut testatur D. Augustinus lib. 5. contra ipsum cap. 9. his verbis : *Jam verò de Joseph, cujus Mariam teste Evangelio conjugem dixi, multa diu disputas contra sententiam meam, & conaris ostendere, quia concubitus defuit, nullo modo fuisse conjugium; ac per hoc secundùm te, cùm destiterint concumbere conjuges, jam non erunt conjuges, & divortium erit illa cessatio. Quod ne contingat, agant sicut possunt decrepiti quod juvenes agebant, & ab hoc opere ne effœtis ætate corporibus parcant. Non se cogitent quantùm ad libidinis attinet incentiva, senuisse, ut possint conjuges permanere.*

122. Hæc sententia, seu potiùs error, communiter rejicitur à Theologis : Primò, quia cùm Lucæ 1. & Matth. 1. Joseph vocetur vir B. Virginis, & B. Virgo conjux ejus, fuit inter ipsos verum matrimonium, & tamen de fide est quod non fuerit copula carnalis actualis inter ipsos, cùm uterque virginitatem Deo voverit. Item protoparentes in paradiso fuerunt veri conjuges, antequam se carnaliter cognoscerent, ut definit Bonifacius VIII. cap. unico *de voto* in 6. & colligitur ex verbis illis Adæ Genes. 2. *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea &c. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ; & erunt duo in carne una.* Et ex Christi verbis Matth. 19. *Quod Deus conjunxit, homo non separet :* conjunxit enim Deus eos in paradiso, dum illos masculum & fœminam creavit, accedente mutuo eorum consensu.

123. Secundò, quia Ecclesia verum matrimonium agnoscit ante ullam carnalem copulam, cùm Tridentinum sess. 24. can. 6. definiat, posse matrimonium ratum, non consummatum, solemni Religionis professione dirimi, subindeque ante carnalem copulam, quâ dicitur consummari, verum ac validum esse supponat.

124. Favent etiam SS. Patres : Ambrosius enim de inst. virginis sic ait : *Non defloratio virginitatis facit conjugium, sed pactio conjugalis.* Quam Ambrosij sententiam, sub aliis terminis expressit Ulpianus L. *Cùm fuerit*, ff. de condit. & demonst. dicens : *Nuptias non concubitus, sed consensus facit.* Augustinus lib. 1. de nupt. & concup. cap. 11. *Quibus* (inquit) *placuit ex consensu ab usu carnalis concupiscentiæ in perpetuum continere; absit, ut inter illos vinculum conjugale rumpatur; imò firmius erit, quò magis ea pacta secum inierint, quæ charius concordiùsque servanda sunt,*

non voluptuariis corporum nexibus, ſed voluntariis affectibus animorum. Item lib. 23. contra Fauſtum cap. 8. docet inter B. Virginem & S. Joſeph extitiſſe conjugium, *non concubitu, ſed affectu, non commixtione corporum, ſed copulatione, quod eſt charius, animorum*; & hoc exemplo magnificè inſinuari fidelibus conjugatis, etiam ſervato pari conſenſu, poſſe permanere, vocarique conjugium, *non commixto corporis ſexu, ſed cuſtodito mentis affectu*, inquit lib. 2. de conſenſu Evangeliſtarum cap. 1.

125. Ratio etiam ſuffragatur: Uſus enim matrimonij eſt quidam actus & operatio ejus: Sed actus & operatio, cùm ſignificetur ut egrediens ab agente, præſupponit eſſentiam agentis jam conſtitutam, ut patet in motu deorſum lapidis, præſupponente eſſentiam lapidis jam conſtitutam: Ergo copula carnalis, quæ eſt uſus matrimonij, ipſum jam conſtitutum ſupponit, ſubindeque pars eſſentialis illius eſſe nequit. Idque verum eſt de matrimonio non ſolùm ut eſt in officium naturæ, ſed etiam quatenus eſt Sacramentum: cùm enim contractus naturalis elevetur ad rationem Sacramenti, ſi vera ratio & eſſentia contractûs naturalis reperiatur in matrimonio ante conſummationem illius, vera etiam ratio & eſſentialis talis Sacramenti reperitur ante conſummationem matrimonij. Addo quod Sacramentum matrimonij dat gratiam ad hoc ut conjuges rectè matrimonio utantur: Sed actus ad quem Sacramentum dat gratiam, non eſt de eſſentia talis Sacramenti, ut patet in Sacramento Ordinis; actus enim conſecrandi, ad quem dat poteſtatem & gratiam, non eſt de ejus eſſentia: Ergo pariter copula carnalis, quæ eſt uſus matrimonij, non eſt de eſſentia hujus Sacramenti.

126. Demum confutari poteſt Gratiani ſententia ex abſurdo & inconvenienti quod ſequitur ex illa: Si enim copula carnalis eſſet pars eſſentialis matrimonij, ſequeretur matrimonium non elevari ad dignitatem Sacramenti, neque gratiam ſanctificantem conjugibus conferre, niſi in ipſo actu carnalis copulæ: Sed hoc videtur abſurdum: Ergo & illud. Sequela Majoris probatur. Tunc ſolùm matrimonium ad dignitatem Sacramenti elevatur, & gratiam ſanctificantem conjugibus confert, cùm perficitur contractus matrimonialis: Sed juxta Gratianum, contractus matrimonialis ipſo carnalis copulæ actu perficitur: Ergo juxta hujus Authoris principia, matrimonium non elevatur ad dignitatem Sacramenti, neque gratiam confert, niſi in ipſo actu carnalis copulæ. Quod eſt contra Florentinum in Decreto Eugenij, ubi cauſam efficientem matrimonij, ut Sacramentum eſt, ait eſſe conſenſum, per verba de præſenti expreſſum: non igitur ex Concilio fit Sacramentum per copulam.

§. II.

Aliquæ objectiones ſolvuntur.

127. CONtra præcedentem doctrinam objiciuntur in primis quædam SS. Patrum teſtimonia, quæ Gratiani ſententiæ favere videntur: Ambroſius enim lib. de inſtit. virginum cap. 6. & in Epiſt. 66. & Hieronymus in commentariis ſuper Oſeam cap. 4. dicunt matrimonium initiari in conjunctione, perfici verò in corporum commixtione. Ex quo idem Hieronymus in libro adverſùs Helvidium infert, non fuiſſe verum matrimonium inter B. Virginem & S. Joſephum, & Mariam in Evangelio dici uxorem Joſephi, more Scripturarum, quæ uxorem frequenter appellant, quæ tantùm eſt deſponſata: *Cùm virum* (inquit) *audieris, ſuſpicio tibi non ſubeat nuptiarum, ſed recordare conſuetudinis Scripturarum, quod ſponſi veri, & ſponſæ vocentur uxores.* Demum Auguſtinus relatus à Gratiano cap. *Non eſt dubium* 27. quæſt. 2. ait mulierem illam non pertinere ad matrimonium, cum qua commixtio ſexûs non docetur fuiſſe.

128. Quidam Authores apud Bellarminum lib. de matrim. cap. 5. ut ab his authoritatibus ſeſe expediant, docent copulam carnalem eſſe ſaltem partem integralem matrimonij, tam ut contractus, quàm ut Sacramentum eſt, ſine qua eſt quidem perfectum eſſentialiter, ſed non integraliter: Sicut Sacramentum pœnitentiæ ante peractam ſatisfactionem à Confeſſario injunctam, eſt perfectum eſſentialiter, non integraliter, cùm adhuc ei ad integritatem ſubſtantialem deſit pars integralis ſatisfactionis.

Verùm hæc ſententia, quam non improbat Bellarminus, cæteris Theologis diſplicet, & meritò: Quod enim eſt pars integralis Sacramenti, debet habere aliquem effectum Sacramentalem ex opere operato; quemadmodum ſatisfactio cauſat ex opere operato remiſſionem pœnæ, & in ſententia D. Thomæ, augmentum gratiæ, ut in Tractatu de pœnit. diſp. 13. art. 3. oſtenſum eſt: Sed copula carnalis, nec augmentum gratiæ, nec alium effectum Sacramentalem cauſat ex opere operato: Ergo non eſt pars integralis Sacramenti matrimonij. Hac ergo ſolutione prætermiſsâ.

129. Dicendum eſt, SS. Patres citatos, dum aſſerunt matrimonium perfici in corporum commixtione, non loqui de perfectione matrimonij eſſentiali, vel integrali, ſed duntaxat accidentali, quæ attenditur ſecundùm uſum & operationem; cùm enim carnalis commixtio ſit quædam operatio ſive uſus matrimonij, per quod facultas ad hoc datur, eſt quædam perfectio accidentalis illius, ut docet S. Thomas hîc quæſt. 42. art. 4. Similiter quando iidem SS. Patres dicunt matrimonium inter Mariam & Joſeph non fuiſſe perfectum, loquuntur de perfectione accidentali matrimonij, non verò de eſſentiali & integrali. Caput verò *Non dubium* falsò refertur à Gratiano ex D. Auguſtino, apud quem non extat, ut bene advertunt Cenſores Gratiani.

130. Objicitur ſecundò: Illud eſt de eſſentia matrimonij, ſaltem ut Sacramenti, ratione cujus habet ſignificationem ſibi propriam & eſſentialem: Sed hanc non habet matrimonium niſi ratione copulæ carnalis: Ergo copula carnalis eſt de eſſentia matrimonij. Major patet, Minor probatur: Matrimonium eſt eſſentialiter ſignum expreſſivum unionis Chriſti cum natura humana, & cum Eccleſia: Sed talis conjunctio non ſignificatur per matrimonium, niſi ratione copulæ carnalis, ut docet Leo Papa citatus à Gratiano can. *Cùm ſocietas* 27. qu. 2. his verbis: *Cùm ſocietas nuptiarum ſic ab initio inſtituta ſit, ut præter ſexuum commixtionem, non haberet in ſe Chriſti & Eccleſiæ Sacramentum*, &c. Item in cap. *Debitum*, de bigamis dicitur expreſsè, conjugium illud quod non eſt commixtione corporum conſummatum, non pertinere ad illud conjugium deſignandum quod inter Chriſtum & Eccleſiam, per Incarnationis myſterium eſt contractum: Ergo matrimonium non habet ſignificationem ſibi propriam & eſſentialem, niſi ratione copulæ carnalis, ratione cujus ſit omni poteſtate

teſtate humanâ indiſſolubile, cùm tamen ante copulam, cùm careat prædictâ ſignificatione, poſſit ſolemni Religionis profeſſione diſſolvi, ut conſtabit ex dicendis diſputatione ſequenti.

131. Reſpondeo, conceſsâ Majori, negando Minorem, & ad illius probationem, nego Majorem: Significatio enim eſſentialis Sacramenti debet eſſe practica, cùm Sacramentum ſit eſſentialiter ſignum practicum: in Sacramento verò matrimonij ſignificatio unionis Chriſti cum natura humana & cum Eccleſia, non eſt practica, ſed merè ſpeculativa, bene tamen ſignificatio gratiæ conjungentis conjuges per mutuam dilectionem; unde iſta quidem ſignificatio eſt Sacramento matrimonij eſſentialis, illa verò merè accidentalis.

Addo locum Leonis Papæ corruptè & infideliter à Gratiano referri: quaſi dixerit: *Cùm ſocietas nuptiarum ita à principio ſit inſtituta, ut præter conjunctionem ſexuum, non habeant in ſe nuptiæ conjunctionis Chriſti & Eccleſiæ Sacramentum.* Cùm potius Leo Epiſt. 90. aliàs 92. ad Ruſticum cap. 4. ex qua verba illa deſumpta ſunt dicat: *Ut præter ſexuum conjunctionem, haberet in ſe Chriſti & Eccleſiæ Sacramentum.*

132. Objicitur tertiò: Si quis poſt votum ſimplex Regionis contrahat matrimonium, animo ingrediendi Religionem, ante conſummationem, iſtud matrimonium non eſt Sacramentum, ſiquidem non confert gratiam, quia nunquam debet habere actum ad quem datur gratia Sacramentalis: Ergo ſine conſummatione matrimonium non habet omnia ſibi eſſentialia.

133. Reſpondeo negando Antecedens, & probationem ei adjunctam; ſicut enim qui intendit nunquam exequi Ordines quos ſuſcipit, verè tamen recipit poteſtatem Ordinis, per ſe & ex natura ſua ordinatam ad executionem; ita ſimiliter in matrimonio de quo procedit objectio, contrahens verè recipit gratiam ex natura ſua ordinatam ad utendum matrimonio; licèt per accidens & ex intentione contrahentis, non ordinetur tale matrimonium & gratia Sacramentalis ad copulam carnalem.

§. III.

Relatis ſententiis, principalis difficultas duplici concluſione reſolvitur.

134. QUamvis actualis copula non ſit de eſſentia matrimonij, nec ad ejus valorem neceſſariò requiratur, ut contra Gratianum oſtendimus, & unanimi ferè conſenſu Theologi docent, certum eſt, & in eo omnes conveniunt, aliquem conſenſum in copulam, ad eſſentiam & valorem matrimonij neceſſarium eſſe; quia cùm matrimonium naturâ ſuâ ordinetur ad procreationem prolis, & copula ſit neceſſarium medium ad prolis procreationem, nequit ſubſtantia matrimonij conſiſtere, excluſo omni conſenſu ad copulam. Verùm qualis ad valorem & eſſentiam matrimonij requiratur vel ſufficiat conſenſus in copulam, difficilè explicari poteſt; unde circa hoc triplex eſt Theologorum ſententia.

Prima aſſerit, ad verum & perfectum matrimonium, neceſſarium eſſe explicitum conſenſum in copulam carnalem. Hanc ſententiam, ut Gratiani opinionem ab erroris nota vindicet, probabiliter defendendam ſuſcipit Michaël Medina lib. 1. de ſacrorum hominum continentia, cap. 61. & ſequentibus. Ex qua infert, inter B. Virginem, & S. Joſephum, non interceſſiſſe verum matrimonium, ſed tantùm ſponſalitium, idque conatur probare Hieronymi teſtimonio paragrapho præcedenti relato & explicato. Secunda docet, neque explicitum neque implicitum conſenſum in copulam ex parte contrahentis, ad eſſentiam & valorem matrimonij requiri, & ait ad illud ſufficere conſenſum implicitum in copulam, ex parte ipſius contractûs matrimonialis. Ita Sanchez, Pontius, Amicus, & plures ex Recentioribus. Tertia verò, quæ communior eſt, & videtur probabilior, exiſtimat ad eſſentiam & valorem matrimonij ſufficere & requiri conſenſum implicitum in copulam, non ſolùm ex parte contractûs, ſed etiam ex parte contrahentium.

135. Dico ergo primò, ad eſſentiam & valorem matrimonij, non requiri conſenſum explicitum in copulam, ſed ſufficere implicitum. Ita D. Thomas hîc quæſt. 48. art. 1. ubi dicit, conſentire in matrimonium, idem eſſe ac *conſentire in carnalem copulam, implicitè, non explicitè: non enim debet intelligi, niſi ſicut implicitè continetur effectus in ſua cauſa; quia poteſtas carnalis copulæ, in quam conſentitur, eſt cauſa carnalis copulæ, ſicut poteſtas utendi re ſuâ, eſt cauſa uſûs.* Et 3. part. quæſt. 29. art. 2. in corp. aſſerit, *omnino verum fuiſſe matrimonium Virginis matris Dei & Joſeph, quia uterque conſenſit in copulam conjugalem* (id eſt in vinculum conjugale) *non autem expreſsè in copulam carnalem, niſi ſub conditione, ſi Deo placeret.* Item in 4. diſt. 30. quæſt. 2. art. 1. quæſtiunc. 2. ad 3. *Dicendum* (inquit) *quod copula carnalis cecidit implicitè ſub conſenſum B. Virginis, ſicut actus implicitè continetur in potentia: potentia autem ad carnalem copulam non contrariatur virginitati, nec diminuit aliquid de puritate ipſius, niſi ratione actûs, qui quidem nunquam fuit in propoſito Beatæ Virginis, ſed erat jam certificata, quod actus nunquam ſequi deberet.* Itaque, juxta D. Thomam, ad contrahendum validè matrimonium, non eſt neceſſarium, ut conjuges conſentiant explicitè in copulam, volendo eam exercere, ſed poſſunt habere contrarium propoſitum, & votum nunquam eam exercendi, ſicut habuit B. Virgo. Ratio eſt, quia ut paragr. 1. contra Gratianum docuimus, copula carnalis non eſt de eſſentia matrimonij, ſed tantùm eſt uſus poteſtatis per illud acceptæ: Sed poteſtas ab uſu ſeparari poteſt, & accipi poteſtas ad uſum, ſine voluntate unquam illam exercendi, imò etiam cum expreſſa voluntate contraria: Ergo conſenſus explicitus in copulam carnalem non eſt de eſſentia matrimonij.

136. Confirmatur & magis illuſtratur hæc ratio, hoc exemplo: Sicut in fundo v. g. duplex dominium diſtingui ſolet, alterum proprium ac directum, alterum utile quoad uſumfructum; poteſtque dominium directum ab utili ſeparari, & unum tradi ſine altero, ut contingit quando dominus dat Vaſſallo agrum in feudum, vel Emphyteuſim; tunc enim dominium directum, & ſupremum ſibi retinet, & ad Vaſſallum ſeu Uſufructuarium transfert uſumfructum & dominium utile. Ita in corpore utriuſque conjugis, quodammodo diſtingui poteſt dominium directum à dominio utili, quoad uſum copulæ, unumque ab altero ſeparari ex mutuo pacto inter conjuges, concedendo videlicet dominium directum ſuorum corporum, & denegando dominium utile quoad uſum copulæ, ſive ad tempus, ſive in perpetuum. Et hoc modo B. Virgo ſe geſſit erga S. Joſephum ipſius conjugem; illi enim ſolùm dedit dominium directum

corporis ſui, non autem dominium utile, ſive A
uſumfructum ſui corporis, quoad copulam, ſed
potiùs ex mutuo pacto ſibi retinuit; unde non
conſenſit explicitè in copulam carnalem, ſed im-
plicitè tantùm, *ſicut actus implicitè continetur in
potentia*, ut loquitur S. Doctor ſuprà relatus.

137. Confirmatur ampliùs: Qui cum expreſſo ani-
mo ingrediendi Religionem, ante conſummatum
matrimonium, contrahit, validè contrahit: At
hic conſenſum explicitum in copulam habere non
poteſt: Ergo ad valorem matrimonij non requi-
ritur conſenſus expreſſus in copulam. Minor pa-
tet, qui enim contrahit expreſſo animo ingre-
diendi Religionem, contrahit cum intentione & B
voluntate ſervandi perpetuam caſtitatem, quæ
intentio ſeu volitio, cum conſenſu expreſſo in
copulam incompatibilis eſt. Major verò habetur
cap. *Commiſſum*, de ſponſalibus, ubi Alexander
III. ſuadet cuidam mulieri, quæ juratam fidem
cuidam ſponderat, ſe illum intra biennium du-
cturam, & poſtea facti pœnitens, propoſuerat
Religionem ingredi, ut propter reverentiam ju-
ramenti, priùs matrimonium contrahat, & po-
ſtea Religionem ingrediatur: At non potuit Pon-
tifex ſuadere ut matrimonium invalidum faceret:
Ergo qui cum expreſſo animo ingrediendi Reli-
gionem, ante conſummatum matrimonium con-
trahit, validè contrahit.

Dico ſecundò, ad matrimonium, implicitum
conſenſum in copulam ex parte contrahentis ne- C
ceſſarium eſſe.

138. Probatur: Implicitus conſenſus in copulam ex
parte contractûs matrimonialis, ad eſſentiam &
valorem matrimonij neceſſarius eſt, ut docent
Sanchez, Pontius, & Amicus, contra quos diſ-
putamus: Ergo requiritur etiam conſenſus ſal-
tem implicitus & remotus in copulam, ex parte
contrahentis. Conſequentia videtur manifeſta,
fieri enim nequit, ut intentio ſeu tendentia neceſ-
ſaria eſſentialiter ex parte actûs, non ſit etiam ne-
ceſſaria ex parte agentis, provt illum exercentis;
cùm tendentia actûs vitalis non ſit alia quàm ten-
dentia ipſiuſmet agentis ſeſe exercentis circa tale
objectum.

139. Confirmatur: Impoſſibile eſt, quemquam D
contrahere matrimonium, & conſentire abſolu-
tè in contractum matrimonialem, niſi conſentiat
ſaltem implicitè in omne id quod tali contractui
eſt eſſentiale: Sed intentio implicita in copulam
eſt eſſentialis contractui matrimonij, cùm matri-
monium naturâ ſuâ ordinetur ad prolis procrea-
tionem, & copula ſit neceſſarium medium ad il-
lam; unde Auguſtinus lib. 2. de moribus Manich.
cap. 18. *Nuptiæ* (inquit) *ut ipſæ nuptiales tabulæ
clamant, liberorum procreandorum causâ, marem,
fœminamque conjungunt, &c.* Ergo impoſſibile
eſt, quemquam contrahere matrimonium, & in
illud conſentire abſolutè, abſque eo quod con- E
ſentiat implicitè ſaltem in copulam; ſubindeque
hæc intentio, ſeu conſenſus implicitus, non ſo-
lùm eſt neceſſarius ex parte contractûs, ſed etiam
ex parte ipſius contrahentis; imò videtur eſſe im-
plicantia in hoc quod dicunt Authores citati,
nempe ad eſſentiam & valorem matrimonij, ne-
ceſſarium quidem eſſe conſenſum implicitum in
copulam, ex parte contractûs matrimonialis, ſed
non ex parte ipſius contrahentis.

§. IV.

Solvuntur objectiones.

OBjicies primò contra primam concluſionem: 140.
Omnis contractus ad ſui validitatem neceſ-
ſariò requirit expreſſum conſenſum in objectum
circa quod primò verſatur: Sed contractus matri-
monialis primò & per ſe verſatur circa copulam,
cùm per ſe primò & ex natura ſua ordinetur ad
prolis procreationem, ad quam copula medium
neceſſarium eſt: Ergo matrimonium ad ſui vali-
ditatem conſenſum expreſſum in copulam neceſ-
ſariò requirit.

Reſpondeo primò, negando Majorem, ad nul- 141.
lum enim contractum validè ineundum neceſſa-
rius eſt expreſſus conſenſus in rem circa quam con-
tractus verſatur, ſed ſufficit virtualis & implici-
tus; hic enim ſufficit ad actum humanum, qua-
lem requirunt negotia humana, ut validè pera-
gantur. Conſtat id, tum in eo qui intentionem
habet contrahendi juxta leges & conſuetudines
loci, licèt eas ignoret: tum in eo qui Sacramen-
tum conficit, ſolâ intentione faciendi quod facit
Eccleſia.

Reſpondeo ſecundò, datâ Majori, negando 142.
Minorem, objectum enim circa quod per ſe pri-
mò verſatur contractus matrimonialis, non eſt
ipſa copula carnalis, ſed dominium in corpora
conjugum, in ordine ad illam; unde illa non ex-
plicitè ſed implicitè tantùm continetur in objecto
matrimonij, nempe ſicut effectus in cauſa, & uſus
rei in dominio, ſeu poteſtate utendi, quæ ab ac-
tuali uſu ſeparari poteſt; imò & conjuges ex mu-
tuo conſenſu poſſunt ſibi invicem dare dominium
directum corporis ſui, retinendo ſibi dominium
utile quoad uſum copulæ, ſive ad tempus, ſive in
perpetuum, ut ſuprà oſtenſum eſt.

Objicies ſecundò cum Baſilio Pontio contra ſe- 143.
cundam concluſionem: Non poteſt negari ſine
temeritate, inter B. Virginem, & S. Joſeph, ve-
rum interceſſiſſe matrimonium, illudque fuiſſe ab
ea contractum, poſt emiſſum votum virginitatis:
Sed tale matrimonium non potuit eſſe cum con-
ſenſu in copulam ex parte contrahentis, alioquin
B. Virgo peccaſſet contra votum; quia ut ait Au-
guſtinus in libro de bono viduitatis cap. 8. & ha-
betur in cap. *Nuptiarum bonum*, 27. quæſt. 1.
poſt oblatam Deo virginitatem per votum, non
ſolùm nubere reipſa, ſed etiam velle nubere,
damnabile eſt: Ergo ad eſſentiam & valorem ma-
trimonij non requiritur conſenſus in copulam ex
parte contrahentis, ſed ſufficit conſenſus implici-
tus ex parte ipſius contractûs matrimonialis.

Reſpondeo primò, falſum eſſe quod in majori 144.
dicitur, vel ſupponitur, nempe B. Virginem an-
tequam deſponſaretur B. Joſepho, & cum illo
iniret matrimonium, abſolutè virginitatem vo-
viſſe; ſiquidem, ut ait S. Thomas 3. part. quæſt.
28. art. 4. cùm tempore legis ſcriptæ oporteret
generationi inſiſtere tam mulieres, quàm viros,
quia ſecundùm carnis originem cultus Dei pro-
pagabatur, antequam ex illo populo Chriſtus
naſceretur, non poterat B. Virgo ita velle con-
trahere matrimonium, ut abſolutè excluderet
conſummationem ejus, atque adeò ut votum vir-
ginitatis abſolutè emitteret ante deſponſationem,
ſed tantùm ſub conditione, ſi Deo placeret. Sub-
dit tamen S. Doctor in reſp. ad 1. quod poſt deſ-
ponſationem innotuit ei hoc eſſe Deo acceptum,

& consequenter quod absolutè vovit virginitatem, antequam ab Angelo annuntiaretur.

145. Respondeo secundò, datâ Majori, negando Minorem, & ad probationem ei subjunctam dico, B. Virginem non peccasse contra votum castitatis, contrahendo matrimonium, quia divinâ revelatione certa erat nullum ex matrimonio virginitati suæ præjudicium imminere, ut ait S. Thomas in 4. dist. 30. quæst. 2. art. 1. quæstiunc. 2. ad 3. cujus verba supra concl. 1 retulimus. Aliæ verò mulieres, quæ post votum nubere volunt, peccant contra fidem Deo datam, quia se exponunt evidenti periculo consummandi, dantque marito jus exigendi, tenenturque petenti reddere debitum, nisi ille voto consenserit, aut simili obligatione sese obstrinxerit.

146. Objicies tertiò cum eodem Authore: Ad essentiam matrimonij requiritur tantùm, ut sit mutua animorum conjunctio, ad individuam vitæ societatem, cum diversitate sexûs: Sed hoc totum reperiri potest in matrimonio contracto, sine ullo ordine & consensu in copulam ex parte contrahentis: Ergo ad essentiam & valorem matrimonij non requiritur consensus in copulam ex parte contrahentis. Major probatur, tum quia matrimonium sic definitur à Magistro sententiarum: *Matrimonium est viri mulieriſque conjunctio maritalis inter legitimas personas, individuam vitæ societatem retinens.* In qua definitione nulla fit mentio de copula carnali, vel de ordine ad illam. Tum etiam, quia nihil cogit (inquit Pontius) ut asseramus, non posse esse in conjugio translationẽ dominij corporum ad mutua obsequia utriusque sexûs, sine ullo consensu in copulam ex parte ipsorum contrahentium; dominium enim distinguitur ab usu, potestque fieri contractus circà materiam dominij, sine ullo ordine ad usum, imò etiam illo prorsus impedito, ut fusè antea declaravimus.

147. Respondeo primò, hoc argumentum nimis probare, & ex illo sequi, nequidem ex parte contractûs necessarium esse consensum in copulam carnalem, sed sufficere consensum in conjunctionem animorum, & amicabilem societatem in diverso sexu: quod si verum esset, non apparet cur jure naturali non posset esse matrimonium inter fratrem & sororem, aut patrem & filiam, secluso omni ordine ad copulam, & initâ solùm amicabili conjunctione & societate animorum, quod absurdissimum est. Unde

148. Respondeo secundò, negando Majorem, ad matrimonium enim requiritur essentialiter, ut sit mutua conjunctio viri & fœminæ, in ordine ad procreationem prolis, subindeque in ordine ad carnalem copulam, quæ est medium necessarium ad illam; talisque ordo innuitur per particulam illam *maritalis*, in definitione matrimonij à Magistro positam. Unde si quis ordinem illum excluderet, nolletque jus ad copulam ullum dare, matrimonium non contraheret, sed contractum diversæ omnino rationis iniret. Per quod patet ad primam probationem Majoris.

Ad secundam verò dico, quod licèt dominium corporum quod sibi mutuò conjuges per matrimonium tradunt, ab usu eorum distinguatur, unumque ab altero separari possit, ex mutuo pacto inter conjuges, repugnat tamen illos in ejusmodi dominium consentire, quin implicitè consentiant in copulam; cùm tale dominium corporum matrimonio acquisitum, sit essentialiter jus ad copulam, & ipsa in eo, ut effectu in causa con-

A tineatur, ut loquitur Sanctus Doctor suprà relatus.

Ex dictis intelliges, quod licèt matrimonium 149.
inter B. Virginem & S. Josephum celebratum, caruerit aliquâ perfectione accidentali, nimirum copulâ conjugali, & jure expedito ad illam, fuit tamen perfectum substantialiter, cùm nihil ei defuerit ex his quæ ad substantiam matrimonij requiruntur, nempe nec traditio corporum, nec dominium directum ipsorum, quamvis ex mutuo consensu à dominio utili, quoad usum copulę, imò
B & à consensu explicito in illam, fuerit separatum. Item in eo fuit indissolubilis conjunctio animorum, & fides conjugalis perfectissimè servata, variaque conjugum obsequia sibi mutuò præstita. Præterea matrimonium illud in suo genere perfectissimum fuit, cùm perfectissimè assecutum fuerit finem ad quem à Deo fuit institutum, qui non fuit prolis ex mutuo concubitu susceptio, sed prolis Spiritus sancti operâ in utero B. Virginis formatæ procreatio & educatio; nec non altissimi mysterij occultatio, & pudicitiæ B. Virginis, ac famæ, honoris, & integerrimæ virginitatis conservatio & protectio; quod hanc hujus
C sanctissimi matrimonij præstantiam & dignitatem mirum in modùm commendat; cùm enim cætera matrimonia ad perdendam & destruendam virginitatem conjugum ordinentur, istud mirabili Dei dispensatione, ad eam conservandam & protegendam institutum fuit; quod bellissimè quidam, similitudine ulmi vineam obumbrantis, & à solis ardoribus protegentis, expressit, addito hoc lemmate: PROTEGIT, NON FŒCUNDAT. Addi potest, quod sicut vinum, quod, teste Apostolo, luxuriæ incentivum est, in Eucharistia fit virginitatis germen, & remedium contra
D luxuriam, unde & *vinum germinans virgines*, à Propheta appellatur: ita matrimonium, quod est infensissimus virginitatis hostis, ejusque ruina & perditio, in mysterio Incarnationis, & in castissimo Josephi & Mariæ connubio, virginitatis columen, & integritatis protector effectum est.

DISPVTATIO V.

De indissolubilitate Matrimonii.

E CUm inter matrimonij proprietates, præcipua sit ejus indissolubilitas, & de illa variæ ac celebres agitari soleant quæstiones, integram de illa visum est instituere disputationem, ut difficultates illas, eâ quâ par est diligentiâ & perspicuitate, articulis sequentibus resolvamus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum matrimonium, ut eſt in officium naturæ, non ſolùm lege & inſtitutione divinâ, ſed etiam jure naturæ indiſſolubile ſit?

§. I.

Præmittuntur quæ apud omnes ſunt certa, & referuntur ſententiæ.

1. CErtum & indubitatum eſt apud omnes, Deum inſtituendo matrimonium in ſtatu innocentiæ, dediſſe præceptum de ejus indiſſolubilitate: id enim conſtat ex verbis illis Chriſti Matth. 19. *Qui fecit hominem, ab initio maſculum & fœminam fecit eos, & dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una.* Ex quibus ſubinfert Chriſtus: *Quod ergo Deus conjunxit*, nempe ſuo præcepto, *homo non ſeparet.* Unde Bonifacius VIII. cap. unico, *de voto & voti redemptione* in 6. dicit matrimonij vinculum, ab ipſo rerum omnium conditore, ipſum in Paradiſo, & in ſtatu innocentiæ inſtituente, unionem & indiſſolubilitatem accepiſſe. Et Tridentinum ſeſſ. 24. initio: *Matrimonij* (inquit) *perpetuum indiſſolubilemque nexum, primus humani generis parens, Divini Spiritus inſtinctu pronuntiavit, cum dixit: Hoc nunc os ex oſſibus meis, &c.* Et paulò poſt addit, Chriſtum ejuſdem nexûs firmitatem, ab Adamo tantò ante pronuntiatam, his verbis confirmaſſe, *Quod ergo Deus conjunxit, homo non ſeparet.* Unde præceptum divinum de indiſſolubilitate matrimonij, in quo, tempore legis Moſaïcæ, per repudij libellum diſpenſatum eſt, ut articulo ſequenti dicemus, fuit in lege Evangelica in priſtinum vigorem à Chriſto reſtitutum; ipſumque Chriſti præceptum à Paulo 1. ad Corinth. 7. his verbis promulgatum: *Præcipio non ego, ſed Dominus, uxorem à viro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat, &c.*

2. Fatentur etiam omnes, ex ratione Sacramenti majorem accedere matrimonio indiſſolubilitatẽ, quàm eam quæ ipſi convenit, ut eſt præcisè in officium naturæ; eſt enim ut Sacramentum evectum à Chriſto ad ſignificandam duplicem Verbi cum natura humana, & Chriſti cum Eccleſia conjunctionem firmiſſimam, ac prorſus indiſſobilem; & quia duplicem illam unionem ſignificat matrimonium conſummatum (copula enim carnalis, quâ ex duobus fit una caro, exprimit unionem illam, quâ ex duabus naturis, humanâ & divinâ, fit una perſona, & ex Chriſto capite, & Eccleſiæ membris, unum myſticum corpus, ut docet Innocentius III. cap. *Debitum*, de bigamis,) hinc fit tale matrimonium in nullo prorſus caſu eſſe ſolubile. Matrimonium verò ratum & nondum conſummatum, in aliquo caſu ſolvi poteſt, cùm nimirum unus ex conjugibus ante conſummationem, profeſſionem emittit in aliqua Religione approbata, ut definit Tridentinum ſeſſ. 24. can. 6. quia nimirum matrimonium ratum non ſignificat unionem Chriſti cum Eccleſia, quæ indiſſolubilis eſt, ſed unionem animæ fidelis cum Chriſto, mediante gratiâ ſanctificante, quæ ſolubilis eſt.

3. Hæc ſunt certa & indubitata apud Theologos, ſed difficultas eſt & controverſia inter illos, an matrimonium, ut eſt in officium naturæ, non ſolùm ex Dei præcepto, à Chriſto in lege Evangelica renovato & confirmato, ſed etiam jure naturæ, ſeu ab intrinſeca ſua natura, indiſſolubilitatem habeat? Id enim negat Cajetanus in opuſculis Tract. 28 de matrimonio, ubi hæc ſcribit: *Cùm matrimonium dupliciter conſideretur, ſcilicet ut eſt officium naturæ, & ut eſt Sacramentum Eccleſiæ, ſi attendamus in omnibus & ſingulis conditionibus, quas habet, ſecundùm quod eſt naturæ officium, quæſtio hæc clara eſt; quia conſtat matrimonium eſſe diſſolubile, etiam poſt conſummationem, ut patet de conjugio infidelium.* Idem docent Abulenſis Matth. 19. quæſtione 27. Gandavenſis quodlib. 5. quæſt. 39. Et Michaël Medina lib. 4. de ſacrorum hominum continentia, controv. 1. capite 10. & lib. 5. cap. 88. Sunt etiam aliqui, qui fatentur quidem matrimonium illud quod jam conſummatum eſt, eſſe ex natura ſua perpetuum & indiſſolubile; ſed id negant de matrimonio nondum conſummato. Communiter tamen cæteri Theologi docent, omne matrimonium validum, eſſe naturâ ſuâ indiſſolubile. Unde fit

§. II.

Concluſio affirmativa ſtatuitur.

4. DIco igitur, ſecundùm legem naturæ matrimonium indiſſolubile eſt; quamvis poſt conſummationem, majorem jure naturali habeat indiſſolubilitatem.

Prima pars probatur primò: Tale eſt matrimonium ſecundùm legem naturæ, quale fuit à Deo inſtitutum: Sed inſtitutum fuit à Deo inſolubile: Ergo eſt tale, ſecundùm legem naturæ. Minor conſtat ex ſuprà dictis, Major verò probatur ex communi Theologorum ſententia, quâ docent, Deum in Paradiſo terreſtri nullum præceptum poſitivum impoſuiſſe Adamo, præter unum, de non edendo de fructu arboris: Ergo ſi inſtituendo matrimonium, præceptum dedit de ejus indiſſolubilitate, illud non fuit poſitivum, ſed naturale, ſubindeque matrimonium jure naturæ indiſſolublitatem habet. Quæ ratio probat omne matrimonium, ſeu ratum, ſeu conſummatum prout eſt in officium naturæ, eſſe jure naturali indiſſolubile, cùm Adamus verba illa: *Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ*, quibus in perſona Dei, & ex inſtinctu Spiritus Sancti, indiſſolubilitatem matrimonii declaravit, antequam matrimonium ejus cum Eva eſſet carnali copulâ conſummatum, pronuntiaverit.

5. Probatur ſecundò eadem pars: Cùm Scriptura dicat: *Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ*, firmius eſt vinculum matrimonii inter virum & uxorem, quàm inter filium & parentes, propter quod in communibus neceſſitatibus providere debet vir potiùs uxori & familiæ, quàm parentibus, & theſaurizare potiùs illis, quàm iſtis: Sed vinculum inter filium & parentes eſt naturale & perpetuum: Ergo multò magis inter virum & uxorem.

6. Probatur tertiò: Diſſolutio matrimonij eſt contra naturam ejus: Ergo ſecundùm legem naturæ, matrimonium eſt inſolubile. Conſequentia patet, Antecedens verò probatur. Poligamia quâ quis ſimul habeat plures uxores, eſt contra na-

turam matrimonii, ut disput. 1. art. 3. ostensum est: Ergo & à fortiori dissolutio matrimonij. Consequentia probatur, primò quia dissolvere matrimonium, est omnino ipsum destruere, cùm essentialiter consistat in nexu; at verò secundam uxorem primæ superinducere, non est destruere matrimonium. Secundò, pluralitas uxorum simul ideò est contra naturam, quia adversatur fini secundario naturæ in matrimonio, ut loco citato fusè declaravimus: Atqui similiter, & multò magis, solutio matrimonii adversatur fini secundario ejus, imò & primario, ut constabit ex dicendis probatione sequenti: Ergo multò magis est contra naturam matrimonii.

7. Demum eadem prima pars nostræ conclusionis probari potest ex D. Thoma hîc quæstione 67. art. 1. ubi sic discurrit: *Matrimonium ex intentione ordinatur ad educationem prolis, non solùm ad aliquod tempus, sed per totam vitam prolis, unde de lege naturæ est quod parentes filiis thesaurizent, & filij parentum hæredes sint; & ideò cùm proles sit commune bonum viri & uxoris, oportet eorum societatem perpetuò manere indivisam, secundùm legis naturæ dictamen, & sic inseparabilitas matrimonij est de lege naturæ.*

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio, hoc discursu: Matrimonium est contractus inter marem & fœminam, suâ naturâ ordinatus ad prolis procreationem & educationem: Sed conjugum inseparabilitas ad hujus finis consecutionem necessaria est: Ergo matrimonium ex natura sua exigit conjugum inseparabilitatem. Major patet, Minor probatur. Perfecta procreatio & educatio prolis tria exigit, nempe certitudinem ex parte patris, cui potior incumbit cura prolis: educationem & institutionem quoad vitam & mores; cùm enim homo animâ & corpore constet, ad perfectam sui educationem, non solùm requirit alimenta corporis, sed etiam animi, per diligentem morum institutionem. Item ad perfectam prolis educationem requiritur, ut filii succedant parentibus quoad bona fortunæ, & quod parentes thesaurizent filiis; præsertim cùm proles, ut pars à parentibus decisa, à natura ordinetur ad suos progenitores, quoad fieri potest, perfectè repræsentandos, & parentes quoad similitudinem speciei conserventur in filiis: Sed ad hæc tria conjugum inseparabilitas necessaria est; conjugis enim separatio, vel reddit prolem incertam, si uxor v. g. post copulam carnalem cum marito, alteri nubat; tunc enim nequit certò sciri, an natâ proles sit prioris vel posterioris viri; vel impedit perfectam prolis institutionem aut educationem; destituta enim ab uno parente, non ita perfectè instruitur ab altero; cùm multa sint quibus proles eget ex parte patris, & plura quibus indiget ex parte matris, quæ non tam bene suppleri possunt ab eo ad quem proles non pertinet; ut experientia quotidiana docet in prole, quæ altero parente mortuo, transit sub cura novercæ, vel vitrici. Unde ut notat D. Thomas 3. contra Gent. cap. 123. aves illæ ad quarum prolem educandam requiritur utriusque parentis opera, tandiu commanent simul, quoad usque proles sit perfectè educata, & instructa, ut sibi ipsa valeat de necessariis providere. Demum nisi pater & mater simul commaneant, non possunt ita commodè filiis thesaurizare, nec tantam divitiarum copiam, quam filiis hæreditario jure relinquant, congregare: Ergo &c.

8. Ex his probata manet secunda conclusionis pars, quæ asserit, matrimonium post consummationem, majorem jure naturæ exigere indissolubilitatem. Dissolutio enim matrimonij, post ejus consummationem, primò facit injuriam proli, quæ per carnalem conjugum copulam, jus acquirit ad sui procreationem, in ipso semine, matrimonij copulâ proseminato; & ad sui educationem, si jam fœtus in uxoris utero sit efformatus. Secundò per illam gravis irrogatur injuria uxori, quæ defloratâ dimittitur; unde S. Thomas 3. contra Gen. cap. 123. *Si quis* (inquit) *mulierem assumens tempore juventutis, quo & decor & fœcunditas ei adsunt, eam dimittere posset, postquam ætate provecta fuerit, damnum inferret mulieri contra naturalem æquitatem.* At neutram injuriam includit matrimonium, nondum carnali copulâ consummatum; non conjugis defloratæ, cùm nondum sit carnaliter cognita; nec prolis, cùm nullum ante carnalem copulam jus acquisierit; nam primò illud acquirit per semen è lumbis parentis decisum, quod est ipsa prolis inchoatio; Ergo majorem indissolubilitatem exigit jure naturæ matrimonium consummatum, quàm ratum.

§. III.

Solvuntur objectiones.

9. OBjicies primò: Omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur, ut dicitur in jure: Sed vinculum matrimonij nascitur ex mutuo contrahentium consensu: Ergo per eundem consensum dissolvi potest, atque adeò non est ex natura sua insolubile.

Confirmatur: Alij contractus humani & civiles, ex mutuo contrahentium consensu dissolvi possunt: Ergo & contractus matrimonialis.

10. Ad objectionem respondeo, Majorem esse veram duntaxat in iis rebus quæ ex natura sua sunt solubiles, & quarum dissolutionem non sibi reservavit superior; de quarum numero negamus esse contractum matrimonij; se habet enim quemadmodum anima rationalis, quæ licèt nunquam producatur, nisi cum aliqua dependentia ab agente naturali, postea tamen ab eo corrumpi non potest, quia ex natura sua incorruptibilis est.

10. Ad confirmationem, concesso Antecedente, nego consequentiam & paritatem, hoc enim inter matrimonium & alios contractus intercedit discrimen, quòd isti, cùm non ordinentur ex natura sua ad aliquem finem qui requirat insolubilitatem, ex natura sua possunt dissolvi; at verò contractus matrimonij, ordinatur ad aliquem finem qui requirit insolubilitatem ex natura sua, nimirum ad prolis procreationem & educationem, ad quam conjugum inseparabilitas necessaria est, ut in ultima probatione declaravimus.

11. Objicies secundò: Papa non potest dispensare in his quæ sunt de jure naturæ: Sed matrimonium ratum, non consummatum, potest Pontificiâ authoritate dissolvi: Ergo saltem matrimonium ratum non est jure naturæ insolubile. Major videtur certa, Minor verò probatur ex facto plurium Summorum Pontificum, qui in matrimonio rato dispensarunt, ut de Martino V. Eugenio IV. Paulo III. Julio III. Paulo IV. Gregorio XIII. referunt Covaruvias 4. decret. part. 2. cap. 7. paragr. 4. Henriquez lib. 11. cap. 8. & Navarrus in Summa cap. 22. qui addit suo tempore Paulum III. & Pium IV. ter vel quater dissolvisse quædam matrimonia clandestinè contracta, nondum

consummata. Suarez etiam tomo 3. de relig. lib. 2. cap. 24. ait sibi ex proprio diplomate constitisse, Gregorium XIII. in matrimonio rato dispensasse inter conjuges qui suo tempore vivebant. Demum Spondanus in Annalibus Ecclesiasticis, ad annum 1509. num. 4. refert ita judicatum fuisse ab octo Cardinalibus, & aliis delegatis à Clemente VIII. ad judicandum de causis dissolutionis matrimonij inter Sigismundum Batorium, Transilvaniæ Principem, & Mariam Austriæ; illorumque judicium authoritate Apostolicâ fuisse executioni mandatum.

12. Huic argumento respondent plures ex recentioribus Theologis, negando Majorem, existimant enim Summum Pontificem posse in aliquibus, quæ sunt de jure divino & naturali dispensare, non per potestatem quam habeat ex se, sed specialiter sibi à Christo communicatam, ob publicum bonum Ecclesiæ; unde licèt matrimonium sit divino naturalique jure insolubile, nihilominus (inquiunt) potest Pontifex in matrimonio rato dispensare, propter gravissimas causas animarum salutem concernentes. Addunt quod causæ rationabiles dispensationis esse possunt, notabilis in qualitate & conditione contrahentium disparitas; sæpe enim nimia affectio excæcat amantem, ipsumque inducit ad contrahendum cum persona, qualitate & conditione longè dispari: probabile periculum futuri scandali, aut perpetuæ inter ipsos conjuges dissensionis; morbus contagiosus vel incurabilis superveniens, aut qui ante contractum matrimonium conjugem latebat.

13. Verùm licèt hæc responsio & doctrina practicè probabilis sit, tum ob authoritatem plurium Summorum Pontificum, qui eam ad praxim revocarunt, tum ob suffragium plurium Theologorum & Canonistarum, qui ei adhærent, speculativè tamen minùs videtur probabilis: Primò, quia si non possit Summus Pontifex, ut fatentur omnes, dispensare in poligamia, sive ante, sive post consummationem matrimonij, multò minùs in indissolubilitate, cùm indissolubilitas magis repugnet naturæ & fini matrimonij, quàm poligamia, ut constat ex dictis in tertia probatione conclusionis.

14. Secundò, si credibile sit Christum dare Summo Pontifici potestatem dispensandi in matrimonio rato, quia hoc expedire videtur ad bonum publicum Ecclesiæ, & saluti spirituali animarum; similiter ob eandem rationem dici poterit, Papam à Christo accepisse facultatem dispensandi in matrimonio consummato, quia similiter interdum videtur pertinere ad bonum publicum Ecclesiæ, ut in matrimonio consummato dispenset; putà si aliquis Princeps Christianus duxisset uxorem sterilem, & nisi hæredes regni relinqueret, Princeps aliquis infidelis vel hæreticus deberet ei succedere.

15. Tertiò, plures docti & pij Pontifices, hanc sententiam minùs probabilem judicarunt, ideòque eam ad praxim reducere, & in matrimonio rato dispensare, constanter renuerunt, ut de Innocentio VIII. Adriano VI. & Pio V. refertur: imò Ledesma asserit, neminem ante Martinum V. ausum fuisse talem dispensationem concedere, quamvis per quatuordecim sæcula, quamplurimæ hujus dispensationis faciendæ occasiones occurrerint. Varia etiam Pontius lib. 9. cap. 3. adducit veterum Pontificum decreta, quibus declarant, causas illas quas recentiores Theologi rationabiles existimant ad dispensandum in matrimonio rato, non esse sufficientes ad dissolvendum tale matrimonium. Hac ergo responsione prætermissâ, vel in sua probabilitate relictâ.

Respondeo ad objectionem, concessâ Majori, negando Minorem, & ad illius probationem desumptam ex facto Summorum Pontificum, qui in matrimonio rato dispensarunt, dico illos usos esse opinione quam probabiliorem existimarunt, eò quòd apud Canonistas communis sit; quod in re obscura, & utrimque probabili, ipsis licuit: quamvis enim non liceat uti opinione minùs probabili, in concursu alterius quæ existimatur probabilior; si tamen opinio, quæ in se minùs probabilis est, alicui videatur probabilior, non peccat, si eam in praxi sequatur, quia tunc excusatur ex ignorantia invincibili; ut in dissertatione de probabilitate, quam post Tractatum de moralitate actuum humanorum adjecimus, fusè ostensum est. 16.

§. IV.

Corollaria notatu digna.

17. EX dictis colligitur primò, nullum matrimonium neque fidelium neque infidelium, non solùm post, sed neque ante carnalem copulam, solo conjugum consensu validè dissolvi posse; matrimonium enim indissolubilitatem habet ex præcepto divino & naturali, quod ad omnes homines se extendit, quodque Adam in paradiso accepit posteris omnibus communicandum, Genes. 2. *Propter hoc relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Quæ verba fuisse à Deo dicta, & per Adam posteris promulgata, significavit Christus Matth. 19. dum hæc verba non in Adam, sed in Deum retulit. Unde Augustinus lib. 9. super Genesim ad litteram in fine: *Hæc verba* (inquit) *cùm primi hominis fuisse Scriptura testetur, Dominus tamen in Evangelio Deum dixisse declaravit, ut hinc intelligeremus propter extasim, quæ præcesserat in Adamo, hoc eum divinitus tanquam prophetam dicere potuisse.* Et Tridentinum sess. 24. initio: *Matrimonij perpetuum indissolubilemque nexum, primus humani generis parens, Divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cùm dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis.* Unde licèt fortè aliqui Gentiles, ob invincibilem ignorantiam hujus præcepti, excusentur, si matrimonium in casu aliquo urgentissimo, ex mutuo consensu dissolvant, dissolutio tamen ejus non erit valida, cùm in ea desit consensus Dei, quem non censetur præbere, nisi in duobus casibus infrà referendis, cùm nimirum alter conjugum infidelium ad Christianam fidem convertitur, & alter remanens in infidelitate non vult cum eo habitare absque contumelia Creatoris; & cùm unus ex conjugibus ante consummationem matrimonij, in aliqua Religione approbata professionem emittit. De quo infrà.

18. Colligitur secundò, matrimonium Christianorum magis esse indissolubile, quàm matrimonium infidelium; nam matrimonium fidelium indissolubilitatem habet non solùm ex jure naturæ, sed etiam ex sacra significatione unionis Christi cum Ecclesia, quæ ei convenit quatenus est novæ legis Sacramentum: hanc verò significationem non habet matrimonium infidelium, ut docet D. Thomas in 4. dist. 26. quæst. 2. art. 2. Ratio est, quia conjunctio Christi cum Ecclesia, quam matri-

monium ſignificat, non eſt per ſimilitudinem tantùm naturæ, quam Chriſtus habet cum toto genere humano, ſed per fidem & charitatem, quâ ut ſponſus Eccleſiam ut ſponſam diligit, ut ex Pauli diſcurſu colligitur, qui maritos adhortatur ad uxores diligendas, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam: ad hanc autem conjunctionem ſignificandam matrimonium infidelium, utpote fide carens, aptum non eſt. Ex quo intelliges rationem ob quam matrimonium conſummatum infidelium, per alterius conjugis ad fidem converſionem, dirimi poſſit, non autem fidelium per unius conjugis apoſtaſiam à fide, tametſi nonnunquam majus periculum ſit, ne hic per conjugem à fide averſum, quam ille per conjugem in ſua infidelitate perſeverantem, pervertatur; quia nimirum matrimonium infidelium non eſt à Chriſto aſſumptum, ad ſignificandam indiſſolubilem ſui cum Eccleſia conjunctionem, ſicut matrimonium fidelium.

19. Colligitur tertiò, matrimonium in lege nova, eſſe magis indiſſolubile, quàm fuerit in lege naturæ, vel in lege Moſaïca. Nam ut docet S. Doctor loco citato, matrimonium fidelium ante Chriſti adventum, non ſignificabat unionem Chriſti cum Eccleſia, hanc enim ſignificationem accepit in lege Evangelica, cùm fuit elevarum à Chriſto ad dignitatem Sacramenti novæ legis; tum quia congruentius fuit quod eam haberet, poſt factam Verbi cum natura humana, & Chriſti cum Eccleſia conjunctionem: tum etiam, quia ante Chriſti adventum licitum erat matrimonium unius cum pluribus uxoribus; hoc verò matrimonium aptum non erat ad ſignificandam unionem Chriſti cum Eccleſia, quæ eſt una, & multò minùs Verbi cum humanitate aſſumpta, quæ etiam unica eſt. Ex quo intelliges, cur in lege Moſaïca matrimonium eſſet ſolubile per libellum repudij, ut dicemus articulo ſequenti, in lege verò Evangelica id non liceat; quia nimirum in lege nova ſignificat unionem Chriſti cum Eccleſia, quam Deus nunquam repudiabit, juxta illud Oſeæ *ſponſabo te mihi in ſempiternum*; in lege verò Moſaïca, hac ſignificatione carebat.

ARTICVLVS II.

An repudium olim fuerit licitum Judæis, & Romanis, aliiſque Gentilibus, ita ut repudiando uxores, non peccarent, Deo diſpenſante in lege naturæ?

§. I.

Præmittitur quod apud omnes eſt certum, & referuntur ſententiæ.

20. SUppono primò, quod olim in lege Moſaïca permittebatur Judæis uxores dimittere, & libello repudij uxori dato, aliam ducere: Deuteronomij enim 24. ſic dicitur: *Si acceperit homo uxorem, & non invenerit gratiam ante oculos ejus, propter aliquam fœditatem, ſcribet libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo ſua.* Forma verò hujus libelli, ſeu verba in eo contenta, hæc erant: *Ego Rabbi Simeon, filius Rabbi Abraham, filij Rabbi David, filij Rabbi Salomonis, die primâ menſis ſecundi, anno à creatione mundi &c. hîc & in hac civitate, ex animi mei conſenſu, & ſine ulla coactione, repudiavi* A *Rachel filiam Rabbi Moſis, filij Rabbi Ioſeph, filij Rabbi Jacob; & dedi illi libellum repudij in manu, ſchedam abſciſſionis, & ſignaculum diviſionis, ut ſit à me abjecta, & abeat quocumque voluerit, ducique poſſit ab omni viro, nec eum quiſquam prohibere præſumat, juxta conſtitutiones Moyſis, & Iſraël.* Debebat autem hic libellus, non ab ipſo repudiante, ſed ab aliquo docto ſcriba componi; idque duplici de cauſa, primò, ut morâ ſcribendi tardiorem maritum redderet ad repudiandum, daretque tempus maturiùs ea de re deliberandi, extincto interea, vel remiſſo fervore odij & iracundiæ, ut notat S. Auguſtinus lib. 19. contra Fauſtum cap. 26. ubi ait quod talis libellus debebat ſcriptis mandari, *ut in diſſidium* B *animus præceps, libelli conſcriptione refractus, abſtineret, & quid mali eſſet uxorem dimittere, cogitaret.* Secundò, ut ſcribæ à quibus exarari debebat, & quibus repudij cauſa exponenda erat, de ea ſecundùm legem judicarent, & ſi juſta non eſſet, repudium impedirent, conjugatoſque ad pacem & concordiam revocarent. *Quia ut perhibent* (ſubdit idem S. Doctor) *apud Hebræos ſcribere litteras Hebræas nulli fas erat, niſi ſcribis ſolis, cùm & excellentiorem profiterentur ſapientiam; & ſi qui eorum eſſent æquitate ac pietate prædiți, non tantùm profiterentur ſapientiam, ſed etiam ſectarentur. Ad hos igitur quos oporteret eſſe prudentes legis interpretes, & juſtos diſſidii diſſuaſores,* C *lex voluit mittere eum, quem juſſit libellum repudii dare, ſi dimiſiſſet uxorem. Non enim poterat ſcribi libellus, niſi ab ipſis qui per hanc occaſionem, & neceſſitatem, venientem quodammodo in manus ſuas, bono conſilio regerent; atque inter ipſum & uxorem, pacificè agendo, dilectionem, concordiamque ſuaderent.*

Porro libellus repudij in lege Moſaïca dari non 21.
debebat, niſi ex gravi aliqua & juſta cauſa, quæ verbis Deuteronomij ſuprà relatis, generaliter nomine fœditatis exprimitur; putà ſterilitas, quæ apud Judæos erat ignominioſa, lepra, morbus perpetuò impediens debiti conjugalis redditionem, veneficium, ebrioſitas, moroſitas, & rixæ D perpetuæ, vel mali mores mulieris, turbantes pacem domeſticam, liberiſque valde nocentes malo exemplo. Quare non ſufficiebat levis cauſa, ut colligitur ex verbis illis Malachiæ 2. *Cùm odio habueris* (uxorem tuam) *dimitte dicit Dominus Deus Iſraël.* Quæ verba ironicè dicta eſſe à Deo, plures Interpretes aſſerunt, & indicant verba immediatè præcedentia: *Cuſtodite ergo ſpiritum veſtrum, & uxorem adoleſcentiæ tuæ noli deſpicere*; unde illis Deus reprehendit Iſraëlitas, eâ ſolâ de cauſa odio habentes & repudiantes uxores ſuas, quòd illæ minùs eſſent pulchræ quàm alienigenæ.

Demum neceſſe non erat, ut in libello repudij 22.
ejus cauſæ ſpecialiter exprimerentur, ſed tantùm in generali, ut oſtenderetur juſtum repudium, E ut ait S. Thomas hîc quæſt. 67. art. 7. Imò aliqui docent, nequidem in generali cauſas repudij ſcribi debuiſſe, tum quia in forma libelli ſuprà relata non exprimuntur; tum etiam, quia hoc ipſo quod libellus à ſcribis exarari debebat, conſtabat authenticè cauſam eſſe juſtam, utpote talem ab illis judicatam. Plura de forma repudij Judaïci videri poſſunt apud Abulenſem in cap. 19. Matth. cap. 52. & ſequentibus.

Suppono ſecundò, quod non ſolùm Judæi, ſed 23.
etiam plerique Gentilium, olim ſolebant uxores repudiare, ut alias ducerent, ſicut de Medis &

Perſis conſtat ex libro Eſther cap. 1. ubi Aſſuerus repudiat Vaſthi, & de Philiſtinis ex Judic. 14. ubi Samſonis uxor accepit eo relicto maritum alterum de amicis ejus, & pronubis, putans ſe ab eo deſertam & dimiſſam fuiſſe. Olim etiam uſitatum fuit apud Romanos, libello per nuntium miſſo, uxores repudiare, his verbis: *Res tuas tibi habeto. Tuas res tibi agito*, ut conſtat ex toto ff. *de divortiis & repudiis*, ex Cod. *de repudiis*, & aliis relatis à Gregor. Toloſano in Syntagmate juris part. 2. lib. 9. cap. 5. Primus verò qui inter Romanos anno circiter ab urbe condita 500. ſterilitatis causâ, uxori repudium dedit, teſte Valerio Maximo lib. 2. cap. 3. tit. *de primo repudio*, fuit Spurius Cabillius, vel Corbilius, ſeu Corvinus; qui tamen reprehenſione dignus judicatus eſt, quòd cupiditatem liberorum conjugali fidei prætuliſſet.

24. Hæc ſunt certa & indubitata apud omnes, ſed difficultas eſt & controverſia inter Theologos, an repudium licitum fuerit Judæis, vel ſolùm permiſſum, aut toleratum; & an Romani, aliique Gentiles, repudiando uxores, peccarent contra legem naturæ, quâ matrimonij indiſſolubilitas præcipitur, ut articulo præcedenti oſtendimus, vel utrum fuerint diſpenſati à tali lege, ut de Hebræis dicemus.

25. Prima ſententia aſſerit, nunquam in veteri lege fuiſſe licitum repudiare uxorem, ſed tantùm permiſſum ut impunè fieret, ad majus malum vitandum, ne videlicet Judæi ſuas uxores occiderent; præſtabat ſiquidem eas dimittere potiùs quàm interficere. Quare juxta hanc opinionem, peccabant Judæi dimittendo ſuas uxores, & vinculum matrimonij non ſolvebatur; ac proinde ſi mulieres dimiſſæ accipiebant novos maritos, non erat novum matrimonium, ſed adulterium. Quod autem viri poſſent alias ducere, non erat per acceſſionem novi juris ex repudio, ſed ex eo quod poligamia tunc eſſet licita, propter multiplicationem populi fidelis. Hanc opinionem docet D. Hieronymus in cap. 19. Matth. ad verba illa: *Moyſes ad duritiem, &c.* ubi hæc ſcribit: *Nunquid poteſt Deus ſibi eſſe contrarius, cùm aliud juſſerit, & ſententiam ſuam novo frangat imperio? Non ita ſentiendum eſt: Sed Moyſes cùm videret propter deſiderium ſecundarum conjugum, quæ vel ditiores, vel juniores, vel pulchriores eſſent, primas uxores interfici, aut malam vitam ducere, maluit indulgere diſcordiam, quàm odia & homicidia perſeverare.* Idem docent Gloſſa, & Lyranus in cap. 5. Matth. Magiſter in 4. diſt. 33. D. Bonaventura ibidem art. 3. quæſt. 1. Sotus ibidem quæſt. 2. art. 2. concl. 2. Henriquez, Sylvius, & alij.

26. Secunda docet, ſub lege Moſaïca, Deo diſpenſante in lege naturali, permiſſum fuiſſe Judæis repudiare uxores, non ſolùm impunè, ſed etiam licitè, ita ut non peccarent repudiando, & per libellum repudij, vinculum conjugale ſolveretur. Ita Author operis imperfecti in Matth. homil. 34. D. Thomas Matth. 19. Albertus Magnus in 4. diſt. 33. art. 25. Durandus ibidem quæſt. 3. Paludanus quæſt. 1. art. 2. Bellarminus de matrim. cap. 17. Sanchez lib. 10. de matrim. diſp. 1. aliique plurimi ab ipſo relati.

27. Tertia exiſtimat, repudium licitum fuiſſe non ſolùm Judæis, ſed etiam Gentilibus, eoſque repudiando uxores, non peccaſſe contra legem naturæ; quia repudio uſi ſunt prudentiſſimi viri, qui nullâ paſſione ducti, id ut licitum, & à lege naturali minimè abhorrens judicarunt; ut conſtat tum de Romanis Juriſconſultis, ex quibus omnis penè Juriſprudentia ad nos derivata eſt; tum de Platone, qui lib. 11. de legibus, ſeparationem viri ab uxore ſuadet, quando conjuges propter morum acerbitatem inter ſe non conveniunt. Ita Abulenſis in cap. 19. Matth. quæſt. 66. ad 5. & Veracrux apud Sanchem citatum, num. 8.

§. II.

Vera ſententia duplici concluſione ſtatuitur.

DIco primò, olim permiſſum fuiſſe Judæis repudiare uxores, non ſolùm impunè, ſed etiam licitè, ita ut eas repudiando non peccarent, Deo in lege naturæ diſpenſante, & matrimonij vinculum, per legem repudij diſſolvente.

28. Probatur primò: Verba ſuprà relata ex Deuteronomio, propriè ſumpta & ſimpliciter, ut ſonant, non ſignificant tantùm permiſſionem ſeu tolerantiam minoris mali, ad vitandum majus, ſed licentiam & poteſtatem juris, ad repudiandum uxorem: Sed verba Scripturæ, quoad fieri poteſt, in ſenſu proprio & nativo intelligenda ſunt, juxta regulam traditam à S. Auguſtino lib. 3. de doctrina Chriſtiana cap. 10. præcipuè verò in legibus, quæ claræ eſſe debent: Ergo per legem repudij permittebatur Judæis non ſolùm impunè, ſed etiam licitè, repudiare uxores; præſertim cùm ex nullo loco Scripturæ colligi poſſit, Deum vim obligandi à lege non abſtuliſſe, & cùm non aliter loquatur Moyſes in aliis quæ non permitti ſolùm ſeu tolerari, ſed & licitè fieri poterant à Judæis.

29. Confirmatur: Quamvis in lege veteri aliqua peccata permitterentur ſine punitione, ſæpe tamen reprehendebantur de illis Judæi à Prophetis, ut conſtat de uſuris, quæ illis permittebantur circa alienigenas, de iis enim redarguuntur Ezechiel. 18. & Pſal. 14. Sed nuſquam in tota Scriptura legitur, quod repudiantes uxores, ſervato modo à Moyſe præſcripto, reprehendantur. Nam ſi ironicè intelligendum ſit illud Malachiæ 2. *Cùm odio habueris, dimitte, dicit Dominus Deus Iſraël*, ut plures Scripturæ Interpretes exiſtimant; & ſi verbis illis Deus ironicè carpat dimittentes uxorem, loquitur de Judæis, qui ſine juſta cauſa eas oderant, & dimittebant, ut alienigenas, quia pulchriores ſibi videbantur, acciperent, ut ſuprà annotavimus.

30. Probatur ſecundò concluſio: Per libellum repudij verè ſolvebatur vinculum conjugale: Ergo verè Deus diſpenſabat in lege naturæ indiſſolubilitatem matrimonij præſcribente, ſubindeque non ſolùm impunè, ſed etiam licitè, poterant Judæi uxores repudiare, & uxores repudiatæ aliis nubere. Utraque conſequentia patet, Antecedens verò probatur primò, quia libellus ipſe repudij, qui Hebraïcè, *libellus diſciſſionis*, ſeu *abſciſſionis* dicebatur, ſatis hanc conjugalis vinculi ſolutionem inſinuabat. Secundò, quia lex Moſaïca non permittebat fœminis nubere duobus viris: Sed concedebat Deuteron. 24. mulieri repudiatæ, ut nuberet alteri viro: Ergo per libellum repudij diſſolvebatur prius matrimonium. Tertiò, lex Moyſis prohibebat, ne repudiata, mortuo ſecundo marito, nunquam reciperetur à priori viro: At ſi repudium non ſolviſſet priùs matrimonium, & conſequenter fuiſſet illicitum, non erat prohibendum, ſed potiùs optandum, ut uxor rediret

rediret ad priorem ſuum maritum, ſi illam voluiſ- A
ſet recipere ; non fuiſſet ſiquidem periculum ne illam occideret, quia in caſu quo ei poſtea iterum diſplicuiſſet, æquè eam impunè ſecundâ vice repudiare potuiſſet : Ergo per libellum repudij verè matrimonium ſolvebatur. Quartò, non videtur divinæ providentiæ congruum, permittere legem quæ ſubditis anſam præbeat paſſim & impunè adulteria permittendi, cùm Deus quantùm eſt ex ſe ſemper peccata impediat: At ſi per legem repudij non fuiſſet ſolutum vinculum conjugale, & Deus non diſpenſaſſet in præcepto naturali de matrimonij indiſſolubilitate, quod ab initio mundi Adæ & poſteris ejus inviolabiliter ſervandum dedit, Deus paſſim & impunè adulteria permi- B
ſiſſet ſeu toleraſſet ; nam cùm repudiata non potuiſſet validè nubere alteri, continua cum eo adulteria perpetraſſet : Ergo per libellum repudij matrimonij vinculum ſolvebatur. Demum Exodi 21. lex erat ut ſi ſervo dominus dediſſet uxorem, & peperiſſet filios, anno ſeptimo ſervus egrederetur liber, uxor autem & liberi manerent ſub poteſtate domini ; quod certè ſignum eſt, fuiſſe tunc vinculum matrimonij diſſolutum ; aliàs enim uxor debuiſſet in perpetuo cœlibatu manere, cùm tamen non ſit credibile, mulieres in veteri lege fuiſſe coactas ſervare perpetuum cœlibatum, qui eo tempore erat plane inuſitatus.

31. Dico ſecundò, repudium non fuiſſe licitum C
Gentilibus, ſed ſolis Hebræis.

Ratio eſt, quia indiſſolubilitas matrimonij eſt de jure naturæ, quod non ſolùm ad fideles, ſed etiam ad infideles & Gentiles ſe extendit : At in hoc jure non fuit diſpenſatum, niſi cum ſolis Hebræis : Ergo reliquæ Gentes manſerunt hoc jure aſtrictæ, ſubindeque apud illas non fuit licitum repudium. Major conſtat ex dictis articulo præcedenti, Minor verò ex eo patet, quod nullibi talis diſpenſatio cum Gentibus facta extet : nullum autem privilegium, in juris communis præjudicium, ſine manifeſta Principis diſpenſatione, præſumendum eſt. Ex quo intelliges, peccaſſe contra legem naturalem Romanos, alioſque Gentiles, apud quos ſolo conjugum conſenſu, D
nullâ juſtâ interveniente causâ, frequenter legitima matrimonia diſſolvebantur : qui abuſus correctus fuit per authent. Theodoſij, Valentiani, & Juſtiniani, ut conſtat ex capite de repudiis, l. *Conſenſu* & ſequentibus.

Aliqui tamen Gentilium excuſari poſſunt à culpa repudij, ratione ignorantiæ invincibilis, quia indiſſolubilitas matrimonij non deducitur immediatè ex principiis per ſe notis, ſed per remotas conſequentias ex illis colligitur ; unde præceptum divinum & naturale de indiſſolubilitate matrimonij invincibiliter poterant ignorare, & exiſtimare in aliquibus caſibus matrimonij ſolutionem, ejus indiſſolubilitati prævalere. Vix ta- E
men Imperatores Chriſtiani, qui repudium conceſſerunt, à culpa excuſari poſſunt, licèt aliqui eos excuſare conentur, dicendo, eos minimè approbaſſe aut permiſiſſe repudia tanquam licita, ſed tanquam minùs mala, & ut graviora mala præcaverentur, toleraſſe. *Permittimus enim* (inquit Chryſoſtomus) *quod nolentes indulgemus, quia pravam hominum voluntatem, ad plenum prohibere non poſſumus. Permittitur ergo fieri mala, ne fiant peiora.* Exiſtimant etiam aliqui, Deum interdum diſpenſaſſe cum quibuſdam Gentilibus in lege naturali de matrimonij indiſſolubilitate, ut cum Aſſuero, qui Vaſthi repudiavit, & Eſther duxit in uxorem ; quia (inquiunt) tale repudium in ſalutem totius Gentis Hebraïcæ, quam Aman perdere & abolere volebat, à Deo fuerat ordinatum.

Homil. 32. ſuper cap. 19. Matth.

Ex dictis in hac ſecunda concluſione infertur, infideles ad Chriſtianiſmum converſos, ſi tempore infidelitatis legitimas uxores repudiaverint, cogendos eſſe ad illas redire, quamvis jam aliud iniiſsent matrimonium ; quia ſecunda uxor, quam, priori repudiatâ, duxerunt, non eſt legitima, cùm prioris repudium invalidum fuerit, utpote juri naturali repugnans.

§. III.

Solvuntur objectiones.

OBjicies primò contra primam concluſionem : D. Thomas hîc quæſt. 67. art. 3. enumeratis tribus modis, quibus aliquid permitti dicitur, ſubdit : *Quartus eſt per privationem punitionis, & ſic libellus repudij in lege permiſſus fuit, non quidem propter aliquod majus bonum conſequendum, ſicut fuit diſpenſatio de pluribus uxoribus habendis, ſed propter majus malum cohibendum, ſcilicet uxoricidium, ad quod Judæi proni erant, propter corruptionem iraſcibilis ; ſicut & permiſſum eſt eis extraneis fœnerari, propter corruptionem aliquam in concupiſcibili, ne ſcilicet fratribus ſuis fœnerarentur ; & ſicut etiam propter corruptionem ſuſpicionis in rationali, fuit permiſſum ſacrificium Zelotypiæ, ne ſola ſuſpicio apud eos judicium corrumperet.* Et 3. contra Gent. cap. 123. *Excluditur* (inquit) *conſuetudo dimittentium uxores, quod tamen in veteri lege permiſſum fuit Judæis, propter eorum duritiam ; quia ſcilicet proni erant ad occiſionem uxorum : permiſſum ergo fuit minus malum, ad excludendum majus malum :* Ergo juxta D. Thomam, repudium non fuit licitum Judæis, ſed duntaxat permiſsum ſeu toleratum, ad vitandum majus malum, ſcilicet uxoricidium. 32.

Reſpondeo D. Thomam in ſupplemento, deſumpto ex quarto ſententiarum, utramque opinionem ut probabilem defendere, & reſpondere argumentis utriuſque ; quia tamen opinio doctrinæ noſtræ adverſa, eo tempore quo ſcripſit commentaria in libros ſententiarum, communior erat, in eam magis inclinavit, ſic concludens articulum citatum : *Dicunt alii, quod quamvis repudiare uxorem, per ſe ſit malum, tamen ex permiſſione divina licitum fiebat, &c. Et quamvis hoc probabiliter dicatur, tamen primum communiùs ſuſtinetur : ideò ad utraſque rationes reſpondendum eſt.* Similiter in Summa contra Gentiles, in ſententiam noſtræ adverſam, ut probabiliorem, magis inclinavit. Sed in cap. 19. Matth. è contra in noſtram opinionem magis propendet, dicens quod licèt repudium *inordinatum quid eſſet, noluit tamen Deus quod Judæis imputaretur ad culpam*, idque probat ex Chryſoſtomo dicente quod *à peccato abſtulit peccati culpam*, diſpenſando ſcilicet in lege naturæ, prohibente diſſolutionem matrimonij. Præterea idem S. Doctor 1. 2. quæſt. 102. art. 5. ad 3. dicit expreſsè, quod ideò in veteri lege matrimonium non erat Sacramentum conjunctionis Chriſti cum Eccleſia, *quia dabatur in ea libellus repudii, quod eſt contra rationem Sacramenti.* Ex quo ſic licet arguere : Ut hæc ratio valeret, neceſse eſt quod per libellum repudij, diſſolveretur matrimonium in lege veteri, non 33.

tantùm quoad habitationem & thorum, ſed etiam quoad vinculum; ſola enim diſſolutio quoad vinculum, eſt contra rationem Sacramenti, quandoquidem in lege Evangelica diſſolvuntur matrimonia quoad thorum & habitationem, & tamen hoc non eſt contra rationem Sacramenti, aliàs enim fieri non poſſet: Sed ſi diſſolveretur matrimonium in lege veteri, etiam quoad vinculum, per libellum repudij, cùm indiſſolubilitas matrimonij ſit de lege naturæ, hoc non fiebat, nec fieri poterat, niſi Deo diſpenſante, & conſequenter non tantùm impunè, ſed etiam licitè, poterant Judæi uxores ſuas repudiare: Ergo &c.

34. Objicies ſecundò: Chriſtus Matthæi 19. Phariſæis interrogantibus, ſi liceret homini quacumque ex cauſa dimittere uxorem? Reſpondit, non licere, eò quòd obſtet inſtitutio matrimonij. Ipſis autem replicantibus: *Quid ergo Moyſes mandavit dare libellum repudij, & dimittere?* Ait: *Quoniam Moyſes ad duritiam cordis veſtri, permiſit vobis dimittere uxores veſtras.* Ex quibus ſic arguitur: Non eſt credibile, Deum in jure naturali diſpenſaſſe generaliter, niſi propter finem aliquem honeſtum, qualis erat multiplicatio generis humani, & ſpecialiter populi fidelis, quomodo diſpenſabat in lege monogamiæ: Atqui talis finis non reperitur in permiſſione repudij; ſolam enim ejus rationem aſſignat Chriſtus duritiam cordis Judæorum: Ergo non diſpenſabat Deus, ſed tantùm tolerabat impunè, & conſequenter peccabant Judæi repudiando ſuas uxores.

Confirmatur: Libellus repudij datus eſt propter duritiam cordis Judæorum: Sed talis duritia non excuſabat eos à peccato: Ergo nec lex de libello repudij.

35. Ad objectionem reſpondeo quod licèt in permiſſione divortij non reperiretur ille finis, qui reperiebatur in lege monogamiæ, indulgentia tamen Dei conniventis imperfectioni & fragilitati Judæorum, fuit cauſa honeſta ad ita diſpenſandum, ut liceret eis repudium.

Ad confirmationem reſpondet D. Thomas hîc quæſt. 67. art. 3. ad 4. *quod quamvis duritia cordis non excuſaret à peccato, tamen permiſſio ex duritie facta excuſabat. Quædam enim prohibentur ſanis, quæ non prohibentur infirmis corporaliter; nec tamen infirmi peccant, permiſſione ſibi factâ utentes.* Sicut ergo cùm Iſraël 1. Regum 8. petiit gubernari à Regibus, qui hactenus gubernatus fuerat immediatè à Deo per Prophetas; tametſi ea petitio fuerit iniqua, utpote facta ab iis qui imperium Dei detrectabant, ut conſtat ex verbis Dei ad Samuëlem: *Non enim te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos*; adhuc tamen Deus exaudivit eam, conceſſitque illis Reges, diſpenſando in priori regimine, ut indicant verba illa: *Audi vocem eorum, & conſtitue ſuper eos Regem.* Ita ſimiliter, licèt diſpenſationem contra legem communem de indiſſolubilitate matrimonij Judæis Deus conceſſerit, ob cordis eorum duritiem, quâ difficiles ſe oſtendebant ad legem illam ſervandam; nihilominus verè eos à tali lege diſpenſavit, cùm permiſit eis dimittere uxores per libellum repudij, Deuteron. 24. Alioquin, ut ſuprà dicebamus, cùm ibidem permiſerit uxori repudiatæ convolare ad ſecundas nuptias, ſi per talem legem non diſpenſaſſet in præcepto de vinculo conjugali, anſam præbuiſſet paſſim & impunè adulteria committendi; imò quodammodo ad ea induxiſſet, dum per publicum & juridicum libellum poteſtatem dabat mulieri repudiatæ, alteri nubendi, eoque mortuo, ad priorem virum redire prohibebat. Quod ſane nedum à veritate, ſed etiam à veriſimilitudine prorſus alienum eſt: quis enim ſibi perſuadeat, legem illam quæ adulterium morte puniebat, jubebatque lapidibus obrui mulierem in adulterio deprehenſam, toleraſſe impunè tot adulteria continua publicè patrata.

36. Dices, Lex prohibens ne repudiata quæ alteri nupſerat, mortuo ſecundo viro, reciperetur à priori, rationem hujus prohibitionis reddit, *quia polluta eſt & abominabilis facta coram Domino:* Atqui ſi diſſolutum fuiſſet priùs matrimonium, & conſequenter ſecundum legitimum extitiſſet, nullâ ratione dici potuiſſet polluta; polluta enim non eſt quæ mortuo marito iterum nubit: Ergo dicitur polluta ratione adulterij cum ſecundo viro.

37. Confirmatur ex illo Jeremiæ 3. *Vulgò dicitur, ſi dimiſerit vir uxorem ſuam, & recedens ab eo, duxerit alterum, nunquid revertetur ad eam ultra? Nunquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis; tamen revertere ad me, dicit Dominus, & ego ſuſcipiam.* Quibus poſtremis verbis, apertè ſignificatur, mulierem repudiatam, non ſolùm fuiſſe pollutam, nubendo alteri, ſed etiam fornicariam; id enim poſtulat comparatio ibi à Deo facta.

38. Ad inſtantiam, conceſſâ Majori, nego Minorem, & ad illius probationem dico cum S. Thoma hîc quæſt. 65. art. 4. ad 5. repudiatam quæ alteri nupſit, dici pollutam & abominabilem coram Domino, legaliter, eo modo quo immundus dicebatur in eadem lege Moſaïca, qui mortuum tangebat, vel leproſum, non immunditiâ culpæ, ſed cujuſdam irregularitatis legalis; unde etiam Sacerdoti non licebat, viduam & repudiatam ducere in uxorem.

39. Ad confirmationem dicendum, Deum ita loquutum eſſe, argumentando à minori ad majus, & verbis illis Jeremiæ ſignificare voluiſſe, quod licèt juxta legem Moſaïcam, mulier repudiata, quæ alteri nupſerat, non poſſet recipi à priore marito; ipſe tamen recepturus eſſet in gratiam populum Iſraël, poſt ſuas fornicationes cum plurimis amatoribus, & non obſtante multiplici idolatriâ, in quam prolapſus erat, tametſi major eſſet ratio eum non admittendi, ad ſuam gratiam & amicitiam.

40. Objicies tertiò: Nullus ex SS Patribus ſub lege Moſaïca viventibus, uſus eſt facultate illâ dandi libellum repudij uxori; ſolus enim Abraham, qui ante legem illam fuit, legitur, Deo diſpenſante, Agar repudiaſſe: Ergo ſignum eſt, hoc non fuiſſe licitum.

41. Reſpondeo negando Conſequentiam, licèt enim permiſſio repudij eſſet licita, quia tamen erat minùs bona, non eſt mirum, quod perfecti & ſancti viri eâ uti noluerint.

42. Objicies quartò contra ſecundam concluſionem: Deus poſt diluvium non ſolùm cum fidelibus, ſed etiam cum Gentilibus & infidelibus in monogamia diſpenſavit, eiſque plures uxores habere permiſit: Ergo etiam cum illis in matrimonij indiſſolubilitate diſpenſavit, & uxorum repudium conceſſit.

43. Reſpondeo, dato Antecedente, quod Soto, Sanchez & alij negant, negando conſequentiam & paritatem; tum quia diſſolubilitas magis adverſatur matrimonio, quàm poligamia ſeu uxo-

tum pluralitas, ut articulo præcedenti oſtendimus; tum etiam quia poſt diluvium poligamia, ſeu pluralitas uxorum, erat neceſſaria vel utilis ad propagationem & multiplicationem generis humani, ad quam matrimonium ut ad finem primarium & principalem ordinatur; ſecùs verò divortium ſeu repudium.

ARTICVLVS III.

Vtrum ob adulterium alterius conjugis, matrimonium quoad vinculum diſſolvatur?

44. CErtum & indubitatum eſt apud omnes, adulterium alterius conjugis, eſſe ſufficientem cauſam divortij, ſeu ſeparationis, quoad thorum & habitationem, ut conſtat ex cap. 5. & 19. Matt. & ex cap. *Significaſti*, cap. *Gaudemus*, cap. *Ex litteris*, de divortio. Ratioque id ſuadet: Per matrimonium enim conjuges mutuam ſibi fidem, quoad thorum & habitationem pollicentur: Sed jus naturæ dictat, ut frangenti fidem, fides ſervanda non ſit: Ergo ex ipſo naturæ jure, conjux, cui alter adulterans fidem frangit, minimè tenetur illi fidem ſervare quoad thorum & habitationem, ſed poteſt quoad utrumque per divortium ab illo ſeparari. Solùm ergo difficultas eſt, an ob adulterium alterius conjugis, diſſolvatur matrimonium quoad vinculum, ita ut poſſint conjuges ad alias nuptias tranſire? Ratio dubitandi ſumitur ex verbis illis Chriſti Matth. 19. *Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur; & qui dimiſſam duxerit, mœchatur.* Ubi Chriſtus apertè concedit dimiſſionem uxoris, ratione adulterij. Nec poteſt intelligi de ſola dimiſſione quoad thorum & habitationem; quia non eſſet ad rem Chriſti reſponſio, Phariſæi enim de dimiſſione quoad vinculum, quam repudium appellabant, interrogavere. Hoc fundamento ducti Hæretici noſtri temporis, aſſerunt fornicationem ſeu adulterium eſſe ſufficientem cauſam ad diſſolvendum matrimonium, non ſolùm quoad thorum & habitationem, ſed etiam quoad vinculum conjugale; ſicut olim in lege Moſaïca, libellus repudii illud quoad utrumque ſolvebat. Idem docent Eraſmus in annotationibus in cap. 7. prioris ad Corinth. Cajetanus in cap. 19. Matth. & Catharinus lib. 5. annotationum contra Cajetanum, in fine. Ut hic error refellatur, & Catholica veritas ſtabiliatur & defendatur.

45. Dico breviter, ob adulterium alterius conjugis, matrimonium quoad vinculum non diſſolvi.

Concluſio eſt certa de fide, ac definita in Tridentino ſeſſ. 24. can. 7. his verbis: *Si quis dixerit Eccleſiam errare, cùm docuit, & docet, juxta Evangelicam & Apoſtolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, matrimonij vinculum non poſſe diſſolvi, & utrumque, vel etiam innocentem, qui cauſam adulterio non dedit, non poſſe, altero conjuge vivente, aliud matrimonium contrahere, mœcharique eum, qui dimiſſâ adulterâ aliam duxerit, & eam, quæ dimiſſo adultero alij nupſerit, anathema ſit.*

Eadem veritas apertè ex Scriptura colligitur: Nam Marci 9. abſolutè dicit: *Quicumque dimiſerit uxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium commiſit ſuper eam.* Item Lucæ 16. univerſaliter ait: *Omnis qui dimittit uxorem ſuam, & alteram ducit, mœchatur.* Ubi propoſitio univerſalis, *Quicunque & Omnis*, nullam excludit cauſam dimiſſionis, ſubindeque Chriſtus verbis illis ſignificat, ob nullam omnino cauſam, etiam ob fornicationem, poſſe alterum conjugum ad alias nuptias tranſire. Unde Auguſtinus lib. 1. de adulterinis conjugiis cap. 9. *Si quicunque hoc fecerit, ut uxore ſuâ dimiſsâ, alteram ducat, mœchatur: ſine dubio ibi ſunt ambo, & qui præter, & qui propter cauſam fornicationis dimittit uxorem. Hoc eſt enim, Quicunque dimiſerit, id eſt, omnis qui dimiſerit.* Hanc explicationem & ſententiam confirmat admiratio Diſcipulorum Matth. 19. qui Chriſti ſententiâ de matrimonio auditâ, dixerunt non expedire, ſi ita eſt, uxorem ducere; quia nimirum ut rem difficillimam apprehenderunt, non poſſe virum, uxore ob fornicationem dimiſsâ, aliam ducere.

46. Poteſt etiam noſtra concluſio ſuaderi ex illo Apoſtoli ad Roman. 7. *Quæ ſub viro eſt mulier, vivente viro alligata eſt legi; ſi autem mortuus fuerit vir ejus, ſoluta eſt à lege viri: igitur vivente viro, vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro, &c.* Quod teſtimonium egregiè urget Auguſtinus contra Pollentium lib. 2. de adulterinis conjugiis, cap. 2. ubi ſic diſcurrit: *Quomodo igitur vivente viro vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro, quandoquidem vir ejus ille jam non eſt, conjugali vinculo per mulieris adulterium jam ſoluto? Quo enim vivente viro, niſi ſuo, vocabitur adultera, ſi fuerit cum alio viro: ſed nullum habens virum, nubendo erit cum ſuo viro. Quamobrem ſecundùm doctrinam ſanam, mulier alligata eſt, quandiu vir ejus vivit, id eſt nondum è corpore abſceſſit. Hæc verba Apoſtoli, toties repetita, toties inculcata, vera ſunt, viva ſunt, ſana ſunt, plana ſunt. Nullius viri poſterioris mulier uxor eſſe incipit, niſi prioris eſſe deſiverit; eſſe autem deſinet uxor prioris, ſi moriatur vir ejus, non ſi fornicetur. Licitè itaque dimittitur conjux ob cauſam fornicationis, ſed manet vinculum prioris, propter quod ſit reus adulterij, qui dimiſſam duxerit, etiam ob fornicationem.*

47. Eſt etiam aliud Apoſtoli teſtimonium, ex quo veritas noſtræ concluſionis apertè colligitur, ait enim Paulus 1. Corinth. 7. *Iis qui matrimonio juncti ſunt, præcipio non ego, ſed Dominus, uxorem à viro non diſcedere: quod ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari.* Ubi, ut rectè advertit Auguſtinus libro 1. de adulterinis conjugiis cap. 1. & 2. & lib. de bono conjugali cap. 9. *Cùm dicit Paulus, quod ſi diſceſſerit, maneat innupta, aut viro ſuo reconcilietur*: loquitur in caſu propter quem licitum eſt uxori à viro recedere, qualis eſt caſus fornicationis; alioquin determinatè illi præciperet, ut ei reconciliaretur; non autem disjunctivè, ut vel id faceret, vel maneret innupta, id eſt cum viro altero matrimonium non contraheret; quare verbis illis innuit, non licere mulieri, quæ ob mariti adulterium, ab illo diſceſſit, tranſire ad ſecundas nuptias, ſed debere manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari. Quam explicationem confirmat Evariſtus Papa Epiſt. 2. ubi ſic ait: *Sicut uxori non licet dimittere virum ſuum, ut alteri ſe, vivente eo, matrimonio ſocietˇ, aut eum adulteret, licèt fornicatus ſit vir ejus; ſed juxta Apoſtolum, aut viro ſuo reconciliari debet, aut manere innupta.*

Ita Eccleſiæ non licet dimittere Epiſcopum ſuum, aut ab eo ſegregare ſe.

48. Demum probari poteſt concluſio ex abſurdo & inconvenienti quod ſequitur ex adverſa ſententia; ſi enim per fornicationem maritale vinculum ſolveretur, per illam fieret liber tranſitus ad ſecundas nuptias: Sed hoc dici nequit; alioquin melioris conditionis foret, quæ causâ fornicationis, quàm quæ innocens dimitteretur; quoniam illa ſine adulterio, non verò hæc, alteri nubere poſſet; & ſic conjux adultera, per adulterium aperiret ſibi viam ad alia& alia matrimonia;quod B eſt contra principalem finem matrimonij, quod, ob prolis certitudinem, diverſorum virorum copulam refugit: Ergo &c. Unde

49. Ad illud Chriſti Matth. 19. *Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*, quod eſt præcipuum fundamentum adverſæ ſententiæ, dicendum eſt, exceptionem illam, *niſi ob fornicationem*, vel ſolùm referri ad id quod præcedit, id eſt ad dimiſſionem, ſive ad ſeparationem quoad thorum & habitationem, non verò ad id quod ſequitur, ſcilicet ad contractionem matrimonij cum alia uxore, ita ut ſenſus propoſitionis Chriſti ſit iſte: Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, hoc eſt ab ea C ſe ſeparaverit, quoad thorum & habitationem, quod quidem facere non poteſt, niſi propter fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur. Quod ſi exceptio referatur etiam ad id quod ſequitur, ſenſus propoſitionis Chriſti eſt iſte quem habet S. Martialis Epiſt. 2. cap. 9. Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem hoc faciat, mœchatur; & quicunque aliam duxerit, mœchatur; ille quidem mœchiâ alienâ, dando uxori occaſionem mœchandi, iſte verò mœchiâ propriâ, cognoſcendo eam quæ non eſt ſua: conformiter aliis verbis Chriſti Matth. 5. *Omnis qui dimiſerit uxorem ſuam, exceptâ causâ fornicationis, facit eam mœchari, & qui dimiſſam duxerit, adulterat.* D

50. Inſtabis tamen contra priorem expoſitionem propoſitionis Chriſti: Præter fornicationem, multæ aliæ ſunt cauſæ, ob quas licitè dimittitur uxor, quoad thorum & habitationem: Ergo exceptio illa, *niſi ob fornicationem*, non poteſt pertinere præcisè ad priorem partem illius ſententiæ Chriſti; *Quicunque dimiſerit uxorem ſuam*; aliàs enim ſignificaret falſum, nimirum nullam eſſe cauſam dimittendi uxorem quoad thorum & habitationem, præter fornicationem.

51. Reſpondeo, diſtinguendo Antecedens: Sunt aliæ cauſæ ob quas licitè dimittitur uxor quoad thorum & habitationem, dimiſſione ſolùm ad E tempus, & quæ fiat jure defenſionis, ex cauſis communibus aliis conſortiis, concedo Antecedens. Dimiſſione perpetuâ, & quæ fiat jure matrimonij, ob cauſam ei propriam; de qua dimiſſione, non verò de alia, loquitur Chriſtus, nego Antecedens & Conſequentiam.

52. Explicatur: Duplex eſſe poteſt dimiſſio uxoris, quoad thorum & habitationem, una quæ eſt ſolùm ad tempus, donec ſcilicet ea quæ dimittitur, fuerit emendata, & ceſſet omne periculum; quæ ſeparatio dicitur fieri jure defenſionis, & ob cauſas communes aliis conſortiis; putà ob lites & rixas graves & continuas; & de hac non loquitur Chriſtus verbis citatis: alia verò eſt dimiſſio perpetua, ita ut dimittens nunquam teneatur recipere dimiſſam, ne quidem poſt actam pœnitentiam, diciturque fieri jure matrimoniali, & propter violatam fidem conjugij; & de hac loquitur Chriſtus, veraque eſt ejus propoſitio, quod nimirum, niſi ob peccatum fornicationis, non licet dimittere uxorem, tali dimiſſione.

Inſtabis ſecundò: Ut reſponſio Chriſti in verbis citatis ſit ad propoſitum, debet eſſe de illa dimiſſione de qua fuerat interrogatus: Sed fuerat interrogatus de dimiſſione non ſolùm quoad thorum & habitationem, ſed etiam de illa poſt quam dimittens & dimiſſa poſſent inire novum conjugium; Phariſæi enim eum interrogaverunt, an ex quacumque cauſa cœpiſſet uxor diſplicere, liceret eam dimittere, dimiſſione utique apud ipſos uſitatâ, ſic nimirum, ut dimittens & dimiſſa poſſent conſequenter novum matrimonium contrahere: Ergo ſenſus verborum Chriſti eſt, ob peccatum fornicationis licere dimittere uxorem, dimiſſione quæ diſſolvat penitus matrimonium cum ea contractum. 53.

Reſpondeo in dimiſſione uxoris Judæis familiari duo fuiſſe, nimirum dimiſſionem unius quoad thorum, & morem ducendi aliam conſequenter: Chriſtum autem reſpondendo interrogationi Phariſæorum, illa duo ſeparaſſe; & prius quidem in prima parte ſuæ propoſitionis conceſſiſſe licitum eſſe, ſed cum reſtrictione ad cauſam fornicationis; poſterius verò omnino negaſſe eſſe licitum, & ſuſtuliſſe. Nam quod dicitur loco citato à Matthæo, ſic refertur à Marco cap. 10. *Quicunque dimiſerit uxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium committit.* Quo loco Marcus, tanquam Matthæi interpres, declarat quomodo intelligi debeat exceptio facta Matth. 19. *niſi ob fornicationem*: ita ut referri debeat ad ſolam dimiſſionem, quæ propter ſolam fornicationem abſolutè & in perpetuum fieri poteſt, quoad thorum & habitationem, per ſe ex vi matrimonij, ut paulò ante declaravimus. Non autem debet referri illa exceptio ad conjugium cum altera, quaſi hoc liceat, & non ſit adulterium; cùm Marcus abſolutè dicat, *Quicumque dimiſerit uxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium committit.* 54.

Poteſt inſuper contra noſtram concluſionem objici decretum Zachariæ I. Pontificis, quod refertur cap. *Concubuiſti* 32. quæſt. 7. his verbis: *Concubuiſti cum ſorore uxoris tuæ, neutram habeas; & ſi illa quæ uxor tua fuerit, conſcia ſceleris non fuit, ſi ſe continere non vult, nubat in Domino cui velit.* Quibus verbis definire videtur Pontifex, quod quando unus conjugum adulterium perpetravit, licet alteri innocenti tranſire ad ſecundas nuptias. 55.

Sed facilè reſpondetur, verba illa Zachariæ ſic debere intelligi, ut mulier illa alteri nubat, poſt mortem viri, vel eo vivente, ſi erat tantùm ſponſa de futuro, ut explicat Gloſſa eo cap. *Concubuiſti.* 56.

Objicitur etiam canon 10. Concilij Arelatenſis 1. in quo ſic dicitur: *De his qui conjuges ſuas in adulterio deprehendunt, & iidem ſunt adoleſcentes fideles, & prohibentur nubere, placuit, ut inquantum poteſt, conſilium eis detur, ne viventibus uxoribus ſuis, licèt adulteris, alias accipiant:* Ergo ſupponit Concilium, quod validè poſſint alias accipere; alioquin præceptum eis dandum erat, non verò conſilium. 57.

Reſpondeo verba illa, *ne alias accipiant*, non eſſe intelligenda de aliis in uxores accipiendis, ſed de concubinis ad congreſſum illicitum: quaſi dicant Patres illius Concilij, hortandos eſſe adoleſcentes illos, ut ſervent continentiam, abſtineant- 58.

que à concubitu cum aliis : non quaſi prohibitum non ſit, ne hoc ipſum faciant, ſed quia ſuavius agendo in hujus vitij emendatione, maluerunt honeſtum ſuadere ut patres, quàm ſeverè prohibere & punire ut judices; conſilium enim & monitio utiliùs interdum dantur, quàm præceptum, etiam de iis rebus, quæ cadunt vel poſſunt cadere ſub præcepto.

59. Demum objicitur locus difficilis Ambroſij in commentario capitis 7. Epiſtolæ 1. ad Corinth. ubi dicit non permitti mulieri ut nubat, ſi virum ſuum causâ fornicationis dimiſerit; licere tamen viro ducere aliam, ſi dimiſerit uxorem adulteram; quia non eadem lege conſtringitur vir quâ mulier, cùm vir ſit caput mulieris, eique ſuperior, & ſuperior non aſtringatur eadem lege quâ inferior.

60. Reſpondent aliqui, hunc commentarium vel non eſſe Ambroſij, vel ab hæreticis fuiſſe corruptum. Sed quidquid ſit de hoc, ad locum illum reſponderi poteſt cum Pontio lib. 7. cap. 52. Ambroſium, vel hujus commentarij Authorem, ibi loqui de lege ſæculi, non de lege Chriſti; hoc eſt, loqui habitâ ratione legis Juliæ, ſuo tempore receptiſſimæ, quâ permittebatur, aut impunè tolerabatur, ut vir dimittens uxorem propter adulterium, duceret aliam, ſecùs autem mulier, quia adulterium à muliere commiſſum, cùm prolem reddat incertam, aliquo modo gravius eſt. Quod verò Ambroſius talem legem non approbet, nec cenſeat, virum dimittentem uxorem propter adulterium, poſſe aliam ducere, conſtat ex his quæ ſcribit lib. 1. de Abraham cap. 4. ubi de eadem lege dicit: *Nemo ſibi blandiatur de legibus hominum. Omne ſtuprum, adulterium eſt: nec viro licet, quod mulieri non licet. Eadem à viro, quæ ab uxore debetur caſtimonia. Quidquid in eam quæ non ſit legitima uxor, commiſſum fuerit, adulterij damnatur crimine.* Similia habet Lactantius lib. 6. inſtit. cap. 23. *Non enim* (inquit) *ſicut publici juris ratio eſt, ſola mulier adultera eſt quæ habet alium; maritus autem, etſi plures habeat, à crimine adulterij ſolutus eſt. Sed divina lex ita duos in matrimonium, quod eſt in corpus unum, pari jure conjungit, ut adulter habeatur quiſquis compagem corporis in diverſa diſtraxerit.*

ARTICVLVS IV.

An, & quo iure, matrimonium ratum, per ſolemnem Religionis profeſſionem diſſolvatur?

61. ERaſmus in annotationibus ſuper cap. 7. 1. ad Corinthios, docet matrimonium ratum & nondum conſummatum, non diſſolvi per ſolemne votum Religionis, cui doctrinæ ſubſcribunt omnes hæretici noſtri temporis. Oppoſitum tamen eſt doctrina fidei in Tridentino ſeſſ. 24. can. 6. definita, ſubindeque omnibus Catholicis communis, licèt Theologi diſputent, quo jure ſolemnis Religionis profeſſio matrimonium dirimat? & in tres dividantur ſententias. Aliqui enim exiſtimant, illud ſolvere jure naturæ, alij ſolo jure Pontificio, alij iure divino poſitivo, concedente Chriſto tale privilegium ſtatui Religioſo. Pro prima ſententia ſtant D. Bonaventura, Richardus, Durandus, Paludanus, Bellarminus, Sylvius, Covaruvias, & alij. Secundæ adhærent Suarez, Vazquez, Leſſius, Coninck, & alij, quos citat & ſequitur Amicus hîc diſp. 8. ſect. 4. Tertiam amplectuntur Victoria, Dominicus, & Petrus Soto, Bartholomæus, & Petrus de Ledeſma, Henriquez, Sanchez, Mœratius, Pontius, & alij, quos illi citant.

§. I.

Triplici concluſione utraque difficultas reſolvitur.

DIco primò, matrimonium ratum, nondum conſummatum, diſſolvitur per votum ſolemne Religionis.

62. Concluſio eſt certa de fide, & definita in Tridentino citato, his verbis: *Si quis dixerit, matrimonium ratum, non conſummatum, per ſolemnem Religionis profeſſionem alterius conjugis non dirimi, anathema ſit.* Conſtat etiam ex cap. *Ex parte ſecunda*, de converſ. conjugat. ubi Innocentius III. declarat, *antequam matrimonium ſit per carnalem copulam conſummatum, licere alteri conjugum, reliquo inconſulto, ad Religionem tranſire, ita quod reliquus ex tunc legitimè poterit alteri copulari.* Item cap. *Verum*, & cap. *Ex publico*, eodem tit. Alexander III. idem declarat, conceditque uxori (idem ſentiendum eſt de marito) ſpatium duorum menſium, intra quod non teneatur conſummare matrimonium, ſed de ingreſſu Religionis deliberet, ſi velit: quo elapſo, tenentur conjuges mutuò reddere debitum, ſi exigatur. Id etiam longè ante definierat ſeu declaraverat Euſebius Papa & Martyr, ut refertur can. *Deſponſatam* 24. quæſt. 2. unde hæc veritas traditio Apoſtolica creditur, juxta regulam D. Auguſtini lib. 4. contra Donatiſtas cap. 24. Quod univerſa tenet Eccleſia, nec Conciliis inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, nonniſi Apoſtolicâ authoritate traditum cenſeri debet.

63. Plura etiam in hujus veritatis confirmationem referri ſolent ſanctorum exempla, qui matrimonio contracto, ſed non conſummato, ſponſas reliquerunt, ut perpetuam continentiam ſervarent, & fierent Religioſi. Sic enim referunt D. Ambroſius lib. 2. de virginibus, & Epiphanius hæreſi 78. de ſancta Tecla, Metraphraſtes de S. Cecilia, & D. Alexio, & Gregorius Magnus lib. 3. dialog. cap. 14. de quadam Gregoria ſanctimoniali. Sunt etiam qui exiſtimant S. Joannem Evangeliſtam, à nuptiis Canæ, à Chriſto vocatum fuiſſe ad Apoſtolatum. Sed hoc minùs videtur probabile: quis enim credat, Chriſtum conjuges à nuptiis ſeparaſſe, tempore quo eas ſuâ præſentiâ ſanctificare volebat, & contra futuros hæreticos propriâ authoritate confirmare?

64. Licèt autem ratio à priori noſtræ concluſionis ſit ſola voluntas Dei, nobis declarata per geſta ſanctorum, & communem Eccleſiæ traditionem, congruentia tamen inſuper non deeſt, quam adducit S. Thomas in 4. diſt. 27. quæſt. 1. art. 3. quæſtiunc. 2. in corp. ubi ſic habet: *Dicendum quod ante carnalem copulam eſt inter conjuges tantùm ſpirituale vinculum, ſed poſt eſt inter eos etiam vinculum carnale; & ideò ſicut poſt carnalem copulam matrimonium ſolvitur per mortem carnalem; ita per ingreſſum Religionis ante carnalem copulam ſolvitur, quia Religio eſt mors quædam ſpiritualis, quâ aliquis ſæculo moriens, vivit Deo.*

65. Alij hujuſce rei aliam afferunt congruentiam, dicentes quod per Religionis profeſſionem fit tranſitus ad meliorem ſtatum. Sed hoc parùm

probat, ſiquidem profeſſio Religioſa eſt tranſitus ad meliorem ſtatum, quàm ſit ſtatus matrimonij non ſolùm rati, ſed etiam conſummati, & tamen noluit Deus per votum ſolemne Religionis diſſolvi matrimonium conſummatum. Qui ſuſcipit Ordinem ſacrum, tranſit ad meliorem ſtatum. Status Epiſcoporum melior eſt, & altior ac perfectior ſtatu Monachorum; & tamen neque per ſuſceptionem ſacri Ordinis, neque per aſſumptionem ſtatûs Epiſcopalis, matrimonium inconſummatum diſſolvitur.

66. Dico ſecundò, profeſſio Religioſa non dirimit matrimonium ratum, jure naturæ, ſeu ex natura & efficacia ipſius voti ſolemnis.

Probatur primò, quia attentâ naturâ rei videtur potiùs quod matrimonium ratum irritet votum ſolemne, quàm votum ſolemne matrimonium ratum; nam res uni tradita nequit validè alteri tradi, abſque domini conſenſu: Sed per matrimonium ratum traditum erat corpus alteri conjugi: Ergo non poteſt validè tradi Religioni per profeſſionem, quantùm eſt ex natura rei, & citra divinam conſtitutionem derogantem juri acquiſito conjugi, in favorem Religionis, & ſtatuentem ut contractui matrimonij tacitè inſit hæc conditio, *niſi voluero ingredi Religionem ante conſummationem*, quæ conditio non ineſt ex natura rei.

Secundò, Vinculum matrimonij non eſt ex natura ſua incompoſſibile cum profeſſione Religioſa, cùm illud maneat in conjugibus, qui ex mutuo conſenſu poſt conſummationem matrimonij, Religionem ingreſſi ſunt, & in ea profeſſionem emiſerunt, ut communiter docent Theologi: Ergo malè aſſeritur, votum ſolemne Religionis ex natura ſua matrimonium ratum diſſolvere.

Tertiò, Si votum ſolemne in Religione ſolveret ex natura rei matrimonium ratum, etiam votum ſolemne in receptione Ordinis ſacri, illud dirimeret: Sed hoc eſt falſum, & contra communem Theologorum ſententiam: Ergo & illud.

Quartò, Si votum ſolemne ex natura ſua ſolveret matrimonium ratum, nondum conſummatum, maximè quia eſt vinculum naturâ ſuâ perfectius vinculo matrimonij rati nondum conſummati: Sed hæc ratio nulla eſt, eſt enim vinculum perfectius vinculo matrimonij etiam conſummati, & tamen ipſum non dirimit: Ergo &c.

Demum, Si matrimonium inconſummatum jure naturæ voti ſolemnis diſſolveretur, non poſſet dici jure naturæ indiſſolubile: Conſequens eſt falſum, ut conſtat ex dictis art. 1. Ergo & Antecedens. Sequela Majoris patet, nequit enim res dici naturâ ſuâ incorruptibilis, ſi habeat naturalem cauſam, à qua diſſolvi poſſit: Unde ſicut ſi matrimonium ratum ex natura rei diſſolveretur per ſupervenientem fornicationem, non diceretur ex natura inſolubile, ita nec tale dici poterit, ſi jure naturæ voti ſolemnis diſſolvatur.

Dico tertiò, matrimonium ratum non diſſolvitur per profeſſionem Religionis, ſolo jure Pontificio, ſed jure divino, ſeu authoritate Chriſti, in favorem Religionis diſpenſantis in lege naturæ, & in lege Evangelica de matrimonij indiſſolubilitate.

67. Probatur: Si matrimonium ratum & conſummatum diſſolveretur ſolùm jure Eccleſiaſtico, per votum ſolemne Religionis, id fieret inquantum Papa vel Eccleſia diſpenſaret in lege naturali & Evangelica de matrimonii indiſſolubilitate: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Sequela Majoris patet, matrimonium enim ratum, etiam inconſummatum, eſt inſolubile jure naturæ, & jure divino ſupernaturali in lege Evangelica, ut articulo primo oſtenſum eſt. Minor verò probatur primò ex illo Chriſti Matth. 19. *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet.* Nec dicas, hoc verificari ſolùm debere de matrimonio conſummato. Contra enim eſt, quod non ſolùm de matrimonio conſummato, ſed etiam inconſummato, verificatur prima pars propoſitionis Chriſti: *Quod Deus conjunxit:* Ergo etiam tam de matrimonio inconſummato quàm conſummato debet verificari ſecunda pars, nimirum *homo non ſeparet.*

Secundò probatur eadem Minor: Nullus præter Deum poteſt efficere ut matrimonium ratum inconſummatum non diſſolvatur per profeſſionem Religioſam, ut fatentur omnes: Ergo nullus etiam præter ipſum poteſt efficere ut per eam ſolvatur.

Tertiò, Papa vel Eccleſia non poteſt diſpenſare in his quæ ſunt de jure naturali, & multò minùs in his quæ ſunt de jure divino ſupernaturali, ut major pars Theologorum docet; & quamvis plures ex Recentioribus id negent, exiſtimantes poſſe Pontificem in aliquibus quæ ſunt de jure divino & naturali diſpenſare, non per poteſtatem quam habeat ex ſe, ſed ſpecialiter ſibi à Chriſto communicatam, ob publicum bonum Eccleſiæ; tamen hoc valde dubium & incertum eſt: Sed diſſolutio matrimonij rati per profeſſionem Religioſam, cùm ſit res certiſſima & de fide, debet reduci in cauſam certam: Ergo non debet reduci in ſolam poteſtatem Eccleſiæ, vel Summi Pontificis, diſpenſantis in matrimonij indiſſolubilitate.

Confirmatur: Licèt daretur poſſe Summum Pontificem in aliquibus caſibus extraordinariis diſpenſare in his quæ ſunt de jure naturali & divino ſupernaturali, tamen incertiſſimum eſt, ipſum poſſe condere legem generalem, per quam deroget his quæ ſunt de jure divino vel naturali: Ergo valde incertum eſt, an poſſit per legem generalem ſtatuere, ut profeſſio Religioſa dirimat matrimonium ratum, ſubindeque ad hoc recurrendum non eſt, ſed potiùs ad privilegium à Chriſto conceſſum, in favorem Religionis, quod ex traditione habetur, ut conſtat ex dictis in prima concluſione. Noluit autem Chriſtus id privilegium concedere reſpectu matrimonij conſummati: Primò quia diſſolutio matrimonij conſummati eſt injurioſa proli & uxori. Secundò, quia vinculum matrimonij conſummati eſt vinculum carnale, profeſſio autem Religionis, vinculum tantùm ſpirituale. Tertiò, quia matrimonium conſummatum ſignificat conjunctionem Verbi cum humanitate, quæ omnino indiſſolubilis eſt.

§. III.

Solvuntur objectiones.

68. OBjicies primò contra primam concluſionem: Matrimonium conſummatum & inconſummatum, cùm ſint ejuſdem ſpeciei, habent eaſdem proprietates: Ergo cùm una ex illis ſit inſolubilitas, matrimonium ſive conſummatum ſive inconſummatum inſolubile eſſe debet; ſubindeque ſicut vinculum matrimonij conſummati non ſolvitur per votum ſolemne Religionis, ita nec vinculum matrimonij inconſummati.

69. Confirmatur: Matrimonium inconsummatum tam bene est Sacramentum novæ legis, quàm matrimonium consummatum: Ergo non minùs repræsentat unionem Verbi cum humanitate, & conjunctionem Christi cum Ecclesia, quæ omnino indissolubiles sunt, subindeque non minorem habet indissolubilitatem, quàm matrimonium consummatum; atque ita sicut vinculum matrimonij consummati per professionem Religionis non dissolvitur, ita nec matrimonium ratum per votum solemne solvi potest.

70. Ad objectionem respondeo, concesso Antecedente, distinguendo Consequens: Ergo vinculum matrimonij inconsummati non solvitur per votum solemne Religionis, ex natura rei, concedo. Ex privilegio à Christo concesso in favorem Religionis, nego. Solutio patet ex dictis paragrapho præcedenti; ibi enim ostendimus, quod licèt votum solemne non habeat ex natura sua vim & efficaciam dissolvendi vinculum matrimonij rati, eam tamen habet ex privilegio Christi, in favorem Religionis derogantis indissolubilitati matrimonij rati, & dispensantis in lege naturali & Evangelica de matrimonij indissolubilitate. Christus verò concessit illud privilegium quoad matrimonium inconsummatum, potiùs quàm quoad consummatum; tum quia licèt per matrimonium inconsummatum uterque conjugum acceperit jus in corpus alterius, corpus tamen unius nondum est perfectè translatum in potestatem alterius, quia nondum accepit possessionem ejus corporalem, sed in eam demum inducitur per carnalem copulam & matrimonij consummationem. Tum etiam, quia matrimonium inconsummatum non repræsentat sicut consummatum perpetuam unionem Christi cum Ecclesia. Unde

71. Ad confirmationem, concesso Antecedente, nego Consequentiam; licèt enim matrimonium inconsummatum tam bene sit Sacramentum, quàm matrimonium consummatum, non tamen propterea significat unionem Verbi cum humanitate, & conjunctionem Christi cum Ecclesia; nam matrimonium, quatenus est Sacramentum, non est evectum à Christo ad significandam duplicem Verbi cum natura humana, & Christi cum Ecclesia conjunctionem firmissimam ac prorsus indissolubilem, nisi ratione consummationis; copula enim carnalis, quâ ex duobus fit una caro, exprimit unionem illam, quâ ex duabus naturis humanâ & divinâ fit una persona, & ex Christo capite & Ecclesiæ membris, unum mysticum corpus, ut docet Innocentius III. cap. *Debitum* de bigamis. Itaque matrimonium inconsummatum significat duntaxat conjunctionem Christi cum anima ut sponsa, mediante gratiâ & charitate; unde cùm unio illa sit solubilis, congruum fuit, ut Christus ex speciali privilegio in favorem Religionis, per votum solemne, inconsummatum potiùs quàm consummatum matrimonium dissolveret.

72. Dices, Susceptioni Ordinis sacri annectitur votum solemne castitatis, & tamen per ejus susceptionem non solvitur vinculum matrimonij inconsummati: Ergo nec per votum solemne Religionis.

Sed nego Consequentiam, tum propter specialem dispensationem Christi in voto solemni Religionis, & non in susceptione sacri Ordinis, declaratam per Ecclesiam, & traditione firmatam. Tum etiam, quia votum continentiæ non est de essentia Ordinis sacri, sicut est de essentia professionis Religiosæ, neque mors spiritualis, sicut ipsa; quandoquidem Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes, & Episcopi, non vovent paupertatem & obedientiam, sicut Religiosi.

Objicies secundò: Nullus potest licitè offerre Deo alienum: Sed qui post matrimonium ratum, quamvis nondum consummatum, profitetur solemniter Religionem, offert Deo alienum; per matrimonium enim ratum, quamvis inconsummatum, abdicavit à se potestatem sui corporis, eamque transtulit in alterum, & tamen ipsam per votum solemne castitatis offert Deo: Ergo nulla est professio Religiosa in hoc casu, & consequenter falsum est quod per tale votum dirimatur matrimonium ratum, nondum consummatum. 73.

Respondeo distinguendo Majorem: Nullus potest Deo offerre alienum, si Deus ipse ad hoc facultatem non tribuat, concedo Majorem: Si facultatem ad hoc tribuat, nego Majorem: Deus autem tribuit conjugi potestatem ut ante consummationem matrimonij possit se suumque corpus, ipsi, etiam altero conjuge invito, offerre ad castitatem perpetuam; quia, ut suprà dicebamus, Christus ex speciali privilegio derogat juri acquisito conjugis, in favorem Religionis, & statuit ut contractui matrimonij tacitè insit hæc conditio, nisi voluero Religionem ingredi ante consummationem. Unde traditio corporis quæ fit inter conjuges per matrimonium ratum, non est omnino absoluta, sed aliquo modo conditionata, subindeque illius usus ac perfecta possessio suspenditur per spatium duorum mensium quod Ecclesia concedit conjugibus ad deliberandum de ingressu Religionis. 74.

Objicies tertiò contra secundam conclusionem: Ipsa ratio naturalis dictat, licitum esse ab imperfectiori ad perfectiorem statum transitum, nullâ tertio injuriâ illatâ: Status verò Religionis est perfectior statu matrimonij, nullaque per professionem Religiosam ante consummationem matrimonij fit injuria uxori, cùm non sit defiorata, nec proli, cùm ea non possit esse in matrimonio rato & inconsummato: Ergo jure naturali licitum est, à statu matrimonij rati & nondum consummati, ad statum Religiosum transire. 75.

Respondeo primò, hoc argumentum nimis probare, quia probat licere jure naturæ amplecti statum Religiosum, non solùm post matrimonium ratum, sed etiam post consummatum, cùm status Religiosus sit perfectior statu matrimonij consummati. Quod si dicas fieri injuriam proli, & relictæ fœminæ, cùm jam sit defiorata. Contra: quia cessaret hæc injuria, quando non esset proles, & relicta consentiret. 76.

Respondeo secundò, hoc argumentum solùm probare, manente vinculo matrimonij, jure naturali posse alterum conjugum transire à statu matrimonij rati, ad statum Religiosum, per commutationem statûs imperfectioris in perfectiorem; non probare tamen id posse jure naturæ, per dissolutionem vinculi conjugalis; quia vinculum voti solemnis (ut suprà dicebamus) non est incompatibile cum vinculo matrimonij etiam consummati, ut constat quando post matrimonium consummatum ambo communi consensu profitentur; valet enim professio, & manet matrimonij vinculum; & quando ante consummatum, ambo simul profitentur, valet professio, & non dissolvitur vinculum matrimonij rati, ut docet D. Thomas in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 3. quæ- 77.

ſtiunc 3. ad 1. his verbis : *Quando uterque pari voto continentiam vovet, tunc neuter conjugali vinculo abrenuntiat, & ideò adhuc manet : ſed quando unus tantùm vovet, tunc quantùm eſt in ſe abrenuntiat vinculo conjugali, & ideò alter abſolvitur à vinculo illo.* Unde ad argumentum in forma, dato Antecedente, diſtinguendum eſt Conſequens: Ergo jure naturali licitum eſt, à ſtatu matrimonij rati, ad ſtatum Religioſum tranſire, per diſſolutionem vinculi conjugalis, nego. Per commutationem ſtatûs imperfectioris in perfectiorem, concedo.

78. Dices : Votum ſolemne Religionis irritat ex natura rei matrimonium ſubſequens, ut docet D. Thomas, & oſtendemus infrà : Ergo ſimiliter diſſolvit ex natura rei matrimonium ratum.

Sed nego conſequentiam & paritatem : Diſparitas eſt, quòd matrimonium ſequens votum ſolemne Religionis, eſt traditio homini rei quæ jam erat tradita Deo.

79. Objicies quartò cum Franciſco Amico contra tertiam concluſionem : Votum in Religione emiſſum, non dirimit matrimonium, niſi ſit ſolemne : At voti ſolemnitas ſolâ Eccleſiæ conſtitutione inducta eſt, ut ait Bonifacius VIII. cap. unico *de voto* in 6. Ergo ſolemne votum Religionis non dirimit matrimonium ratum, niſi jure Eccleſiaſtico.

80. Reſpondeo, conceſsâ Majori, negando Minorem, & ad illius probationem dico, quod quando Bonifacius ait, voti ſolemnitatem ſolâ conſtitutione Eccleſiæ eſſe inventam, loquitur ſolùm de ſolemnitate accidentali, & ceremoniali, quæ in profeſſione ſolemni ab Eccleſia adhibetur, non verò de ſubſtantiali & eſſentiali, conſiſtente in traditione ſui ipſius facta in manu ſuperioris, ad ſervandum illa quæ promittuntur, & in acceptatione quam is facit vice Dei ; hæc enim ſolemnitas eſt de jure divino, ut fuſiùs oſtendemus infrà, cùm inquiremus, quo jure votum ſolemne Religionis dirimat matrimonium ſubſecutum ?

81. Addo quod, quamvis daretur, ſolemnitatem voti ſolâ Eccleſiæ conſtitutione eſſe inductam, diſcurſus Amici non valeret ; quia licèt votum haberet ſolemnitatem ab Eccleſia, à ſolo tamen Deo habere poſſet, quod matrimonium ratum dirimeret, ſicut licèt Sacramentalia ſolâ conſtitutione Eccleſiæ inventa ſint, illorum tamen effectus, nempe remiſſio venialium, non ab Eccleſia, ſed à ſolo Deo dependet.

82. Quæres primò, an ſi ante expletum bimeſtre quod Eccleſia concedit conjugibus ad deliberandum de ingreſſu in Religionem, ſponſa vi opprimatur à marito, poſſit adhuc ſuo jure uti, & ingredi Religionem ?

Reſpondeo affirmativè, quia dolus nemini debet patrocinari, & nullus debet jus ſuum perdere, ob alterius culpam. Addo quod, matrimonium conſummatum cum injuria conjugis, ex Chriſti inſtitutione non evehitur ad repræſentandam conjunctionem Verbi cum natura humana, aut Chriſti cum Eccleſia, quæ ut ſummè voluntaria, nequit per violentam copulam repræſentari : Ergo poteſt diſſolvi per votum ſolemne Religionis, ſicut matrimonium ratum & nondum conſummatum.

83. Quæres ſecundò, an votum ſolemne quod emittunt equites Ordinis Melitenſis, dirimat matrimonium ratum ?

Reſpondeo affirmativè, quidquid dicat in contrarium Soto lib. 2. de juſtitia quæſt. 5. art. 3. & in 4. diſt. 27. quæſt. 1. art. 4. Quia per cujuſcumque Religionis à Sede Apoſtolica approbatæ ſolemnem profeſſionem dirimitur matrimonium ratum, ut definit Tridentinum ſeſſ. 24. can. 6. At Ordo Melitenſis eſt Religio à Sede Apoſtolica approbata : Ergo dirimitur matrimonium ratum, per ſolemnem profeſſionem quæ in eo emittitur. Quod confirmat Henriquez lib. 11. de matrim. cap. 8. num. 6. exemplo cujuſdam ducis, qui per profeſſionem hujus Ordinis, ſapientum conſilio, ſolutus eſt matrimonio ; refertque ex Navarro in ſtatutis hujus Religionis, à Pontifice approbatis, haberi, in eam admitti poſſe quemcumque, poſt matrimonium ratum, non conſummatum.

ARTICVLVS V.

An & quando matrimonium legitimum & conſummatum inter infideles, quoad vinculum diſſolvatur, vel diſſolvi poſſit, per alterius coniugis converſionem ad fidem, altero perſeverante in infideliate, & nolente pacificè, vel ſine contumelia Creatoris, habitare cum altero ?

CErtum eſt, matrimonium legitimum & conſummatum inter infideles, per alterius conjugis converſionem ad fidem, altero perſeverante in infidelitate, diſſolvi poſſe quoad habitationem & thorum, ita ut liberum ſit conjugi fideli remanere cum conjuge infideli, vel ipſum dimittere, & non cohabitare cum eo. Ut enim diſcurrit S. Thomas hîc quæſt. 59. art. 4 in argumento *Sed contra*, adulterium ſpirituale eſt gravius quàm carnale : Sed propter carnale adulterium poteſt vir dimittere uxorem, quantùm ad thorum & habitationem : Ergo à fortiori propter infidelitatem, quæ eſt adulterium ſpirituale. Præterea, ut ait idem S. Doctor in corpore ejuſdem articuli, fidelis regeneratur per Baptiſmum in novam vitam, & moritur priori : qui autem moritur priori vitæ, non tenetur ad ea quæ perfectioni poſterioris obſtant : Sed obligatio ad actus matrimonij obſtat perfectioni Religionis Chriſtianæ, utpote cujus ſummum ſtatum continentes poſſident : Ergo infidelis converſus ad fidem, & regeneratus per Baptiſmum, non tenetur reddere debitum conjugale alteri conjugi in infidelitate perſeverante, ſed poteſt ab eo ſeparari quoad thorum & habitationem. 84.

Ex quo habes congruentiam, ob quam Chriſtus conjugem fidelem potiùs ab obligatione cohabitandi cum uxore infideli liberaverit, quàm ſervum fidelem ab onere ſerviendi domino infideli ; ut enim ibidem in reſp. ad 1. ait idem Doctor Angelicus, ſervire non eſt aliquid incompetens Chriſtianæ Religionis profeſſioni, quæ maximè humilitatem profitetur ; ſed obligatio ad actum matrimonij derogat perfectioni vitæ Chriſtianæ, cujus ſummum ſtatum continentes poſſident. Præterea, addit S. Doctor, unus conjugum non obligatur alteri, quaſi dominus ſervo, ſed per modum ſocietatis cujuſdam, quæ non eſt congrua, ſi ſit infidelis ad fidelem. 85.

Dixi verò, liberum eſſe conjugi fideli remanere cum conjuge infideli, vel ipſum dimittere, & non cohabitare cum eo ; quia licèt per converſionem ad fidem, ſolvatur ab obligatione cohabitandi cum conjuge infideli, poteſt tamen, ſi velit, 86.

cum

cum eo remanere, imò id consulit Apostolus 1. ad Corinth. 7. dicens: *Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum: sanctificatus est enim vir infidelis, per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis, per virum fidelem:* quia nimirum conjux fidelis, suâ exhortatione & exemplo, sæpe conjugem infidelem, ad fidem & professionem Christianam, per quam sanctificatur, inducit.

87. His præmissis, duplex est difficultas breviter hîc resolvenda. Prima est, an per conversionem alterius conjugis ad fidem, dissolvatur matrimonium consummatum inter infideles, non solùm quoad habitationem & thorum, sed etiam quoad vinculum conjugale, ita ut utrique liberum sit ad secundas nuptias convolare? Secundò quæritur, quo tempore solvatur matrimonium fidelis conversi cum infideli nolente converti, an statimatque ille convertitur, & baptismum suscipit, vel solùm quando transit ad secundas nuptias, & aliud matrimonium reipsa contrahit? Pro resolutione sit

§. I.

Duplici conclusione utraque difficultas resolvitur.

Dico primò, matrimonium infidelium, etiam post consummationem, dissolvi potest, etiam quoad vinculum conjugale, si alter conjugum convertatur ad fidem, & alter nolit pacificè & sine contumelia Creatoris habitare cum illo; secùs verò, si alter velit pacificè & sine scandalo cohabitare.

88. Prima pars hujus conclusionis certa est, & ab omnibus Theologis admittitur, habeturque cap. *Quantò*, de divortiis, ubi Innocentius III. ait, quod *si alter infidelium conjugum, ad fidem Catholicam convertatur, altero, vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente, ad secunda, si voluerit, vota transire posse.*

89. Colligitur etiam ex Apostolo 1. ad Corinth. 7. ubi primùm de matrimonio contracto inter Christianos sic loquitur: *Iis autem qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.* Deinde de matrimonio cum infidelibus contracto subjungit: *Nam cæteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam &c. Quod si infidelis discedit, discedat; non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi.* Quæ ultima verba, juxta communem Interpretum explicationem, significant, quod si conjux infidelis, odio Christianæ Religionis sponte recesserit à conjuge fideli, conjux fidelis non subjicitur servituti, ut debeat remanere in cœlibatu, non nubendo alteri. Idem autem dicendum est à fortiori, si infidelis remaneat quidem cum fideli, sed cum injuria Creatoris, & spirituali damno conversi conjugis, quia hoc est deterius, quàm si discederet.

90. Dices, nihil tale significari verbis illis Apostoli, tum quia verbum *discedit* apud illum significat discessum imperfectum, quantùm scilicet ad thorum & cohabitationem, non verò etiam quoad vinculi conjugalis solutionem, ut patet ex iis quæ præmiserat, *præcipiens mulierem fidelem à viro fideli non discedere, & si discederet manere innuptam, aut viro suo reconciliari:* Ubi manifestum est, verbum *discedere*, accipi tantùm pro imperfecto discessu, scilicet præcisè quoad thorum & cohabitationem. Tum etiam, quia nomine *servitutis*, quod habetur in eodem loco, Apostolus significat solùm obligationem sequendi conjugem discedentem, & exhibendi ei debita officia conjugalia: ex hoc autem quod frater vel soror non sit subdita hujusmodi servituti, nullo modo sequitur, quod vinculum matrimonij in eo casu dissolvatur.

Sed contra: Ideò verbum *discedat*, applicatum ab Apostolo mulieri fideli, discedenti licitè à conjuge etiam fideli, non significat dissolutionem matrimonij quoad vinculum, sed tantùm separationem quoad lectum & tectum, quia verba quæ statim subjungit, videlicet, *quod si discesserit, maneat innupta*, apertè illud declarant; sed è contra verba quæ subjungit Paulus eidem verbo *discedat*, applicata postea conjugi fideli, à quo infidelis discedit, nihil tale declarant, quin potiùs significant discessum perfectum quoad vinculum, quandoquidem dicit absolutè & indefinitè Paulus: *Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi:* Propositio autem indefinita æquivalet universali, atque adeò sensus est, nulli prorsus servituti, neque videlicet quoad habitationem & thorum, neque quoad vinculum, remanere conjugem fidelem subjectum in illo casu; maximè cùm, etiam si non discederet conjux infidelis à conjuge fideli, sed consentiret cohabitare, etiam absque injuria Creatoris, non esset frater aut soror fidelis subjectus servituti cohabitandi, & officia conjugalia præstandi; quia non est præceptum, sed tantùm consilium cohabitare in tali casu cum conjuge fideli, ut constat ex suprà dictis. 91.

Secunda pars conclusionis est contra Bellarminum, Coninckum, & alios Recentiores, existimantes solvi posse quantùm ad vinculum matrimonium fidelis conversi ad fidem Christianam, cum infideli nolente converti, etiam in eo casu quo conjux remanens in infidelitate, vult cohabitare pacificè, & sine contumelia Creatoris. Est tamen D. Thomæ hîc quæst. 59. art. 5. in corp. ubi sic ait: *Quando alter conjugum ad fidem convertitur, altero in infidelitate remanente, distinguendum est; quia si infidelis vult cohabitare sine contumelia Creatoris, id est sine hoc quod ad infidelitatem inducat, potest fidelis liberè discedere* (id est ab eo separari quoad cohabitationem & thorum) *Sed discedens non potest alteri nubere. Si autem infidelis non velit cohabitare sine contumelia Creatoris, in verba blasphemiæ prorumpens, & nomen Christi audire nolens, tunc si ad infidelitatem pertrahere nitatur, vir fidelis discedens, potest alteri per matrimonium copulari.* 92.

Idem colligitur ex cap. *Gaudemus*, de divortiis, ubi expressè dicitur, conjugem ad fidem Christi conversum, non posse aliam ducere uxorem, deferendo primam, nisi post conversionem ipsius, illa renuat habitare cum ipso, aut etiam si consentiat, non tamen absque contumelia Creatoris. Et cap. *Quanto*, eodem titulo, exprimuntur tantùm hi duo casus, in quibus licet conjugi ad fidem converso, ad secundum si voluerit transire matrimonium: *Si alter infidelium* 93.

conjugum ad fidem Catholicam convertatur, altero, vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente: Ergo id non potest, si alter vult pacificè, & sine scandalo, & contumelia Creatoris, cohabitare. A

94. Ratio etiam id suadet: Christus enim hoc privilegium infidelibus conversis non concessit, nisi in gratiam fidei, quæ tunc non periclitatur; & ne cogantur, aut perpetuò cœlibes vivere post conversionem, aut habitare cum conjuge scandaloso, & conante ad infidelitatem pertrahere; quod non habet locum, cùm conjux infidelis pacificè & sine contumelia Creatoris cohabitare consentit.

95. Dico secundò, matrimonium fidelis conversi, B cum infideli nolente converti, nec cohabitare pacificè, & sine contumelia Creatoris, non dissolvitur, nisi quando conversus reipsa contrahit aliud matrimonium. Est contra Hostiensem, Altisiodorensem, Angelum, & alios, existimantes tale matrimonium solvi statimatque ille convertitur, & suscipit Baptismum. Est tamen D. Thomæ hîc quæst. 59. art. 5. ad 2. ubi hæc scribit: *Crimen uxoris nolentis cohabitare sine contumelia Creatoris, absolvit virum à servitute, quâ tenebatur uxori, ut non posset eâ vivente aliam ducere; sed nondum solvit matrimonium, quia si illa converteretur antequam ille aliud matrimonium* C *contraheret, redderetur ei vir suus; sed solvitur per matrimonium sequens, ad quod pervenire non posset vir fidelis, nisi solutus à servitute uxoris suæ, per culpam ejusdem.*

96. Colligitur etiam manifestè hæc veritas ex cap. *Gaudemus*, de divortiis, ubi Innocentius III. respondet, si conjux infidelis convertatur ad fidem, priusquam fidelis conversus aliud matrimonium inierit, compellendum esse istum, ut compartem recipiat: Sed non esset compellendus, si matrimonium in ipsa conversione dissolutum fuisset; jam enim conjux illius non esset: Ergo matrimonium illud in ipsa conversione conjugis fidelis non dissolvitur, sed solùm quando ille novum contra- D hit matrimonium. Unde sicut solvitur matrimonium ratum Christianorum, per professionem in Religione approbata, & non priùs, uno alterum quasi formaliter destruente; sic prius matrimonium fidelis conversi cum infideli, in infidelitate contractum & consummatum, cessat eodem instanti quo fidelis conversus reipsa aliud contrahit, & non priùs.

97. Ex quo inferes primò, infidelem contrahere invalidè cum alio, priusquam fidelis conversus, ad alias nuptias tranierit, quia vinculum cum fideli converso, non dissolvitur per matrimonium infidelis, in cujus gratiam non fuit concessum hoc privilegium, sed solùm per matrimonium fidelis conversi, in cujus gratiam tale privilegium à E Christo concessum est: Sed manente vinculo prioris matrimonij, non potest infidelis validè aliud contrahere: Ergo nec potest validè contrahere, donec fidelis ad alias nuptias convolarit.

98. Inferes secundò, si post secundum matrimonium à fideli initum, contingat priorem ejus uxorem converti, & secundam mori, non tenebitur ad primam redire; quia extinctum fuit vinculum prioris matrimonij, & eo extincto, nulla manet obligatio cohabitandi, vel ineundi de novo conjugium.

99. Inferes tertiò, fidelem conversum non posse secundas nuptias inire, nisi postquam illi constat de pertinacia conjugis nolentis converti, aut cum eo pacificè & sine contumelia Creatoris habitare; cùm ea sola pertinacia det illi jus resiliendi à priori matrimonio, & aliud contrahendi. Ex quo sequitur, teneri eum prius alterum monere & invitare ad fidem, quia aliàs non potest illi constare de alterius pertinacia. Excipe tamen casum, quo hæc monitio esset valde difficilis, & moraliter impossibilis, putà quia infidelis profectus est in regionem longinquam, neque spes est conveniendi intra tempus notabile; vel quia nescitur quò abierit, aut quid de illo factum sit. Qua de causa Pius V. motu proprio quem citat Sanchez lib. 7. disp. 74. num. 13. definit, Indos Occidentales ad fidem conversos, qui scire non possunt quid actum sit de conjuge quem infidelem reliquerunt, posse manere in conjugio quod post conversionem contraxerunt. Idem concessit Gregorius XIII. pro Angolanis, Æthiopibus, Brasilienſibus, & aliis Indorum nationibus: cujus concessionis litteras refert Pontius lib. 7. de matrim. cap. 48. num. 23.

§. II.

Solvuntur objectiones.

100. OBjicies primò contra primam conclusionem: Matrimonium fidelium, altero conjugum lapso in hæresim, & nolente habitare cum fideli, sine contumelia Creatoris, non solvitur quoad vinculum conjugale, sed solùm quoad thorum & habitationem: Ergo etiam matrimonium infidelium, quando unus convertitur ad fidem, & alter non vult pacificè & sine contumelia Creatoris habitare cum eo, solvitur duntaxat quoad thorum & habitationem, non verò quoad vinculum conjugale. Consequentia videtur legitima, ex paritate rationis; nam in primo casu non minor reperitur contumelia Creatoris, neque minus molestiæ aut periculi timetur à conjuge lapso in hæresim, & alterum secum in errorem pertrahere conante: Ergo si hoc non obstante non solvatur vinculum conjugale, non solvitur etiam quando unus ex conjugibus infidelibus convertitur ad fidem, & alter non vult pacificè & sine contumelia Creatoris cohabitare. Antecedens verò est certum de fide, ac definitum in Tridentino sess. 24. can. 5. his verbis: *Si quis dixerit propter hæresim, aut molestam cohabitationem &c. dissolvi posse matrimonii vinculum, anathema sit.* Idemque antea declaraverat Innocentius III. cap. *Quantò*, de divortiis, ubi sic ait: *Si alter fidelium conjugum, vel labatur in hæresim, vel transeat ad gentilitatis errorem, non credimus quod in hoc casu is qui relinquitur, vivente altero, possit ad secundas nuptias convolare.*

101. Respondeo, concesso Antecedente, negando consequentiam & paritatem, magnum enim reperitur discrimen inter matrimonia contracta in infidelitate, & contracta post baptismum; quæ enim contrahuntur in infidelitate, non sunt sacramentum, sicut illa quæ contrahuntur post baptismum, & ideò magis dissolvi possunt: unde non mirum quod non solvatur matrimonium Christianorum, cùm alter conjugum fidelium labitur in hæresim, & non vult habitare cum altero sine contumelia Creatoris, bene tamen matrimonium infidelium, quando unus convertitur ad fidem, & alter non vult habitare pacificè & sine contumelia Creatoris. Alia etiam ratio discriminis reddi potest, nam quando unus conjugum infidelium ad fidem convertitur, & suscipit Baptismum;

alter verò renuit idem facere, neque vult pacificè cohabitare; Ecclesia quæ non habet potestatem circa infideles, non potest istum cogere censuris & pœnis ad cohabitandum pacificè, & conjugi læso efficaciter succurrere. Ex quo fit, ut nisi solveretur vinculum matrimonij, deberet conversus vel manere perpetuò in statu cœlibatûs, vel pati rixas perpetuas, & continua scandala, periculumque subire fidei amittendæ. Quod incommodum gravissimum est, multosque sine dubio à suscipienda fide Christiana retardaret, nisi Christus illi providisset. Secùs autem est de conjuge baptizato in hæresim lapso, nam ratione Baptismi & characteris, qui est indelebilis, manet semper Ecclesiæ legibus subjectus, & ab illa compelli & puniri potest, etiam morte corporali, nisi ad frugem redeat.

102. Objicies secundò: Si matrimonium infidelium in lege Evangelica solvi possit, per conversionem alterius conjugis ad fidem, sequitur quod etiam dissolvi potuisset ante legem Evangelicam, per conversionem alterius conjugis ad Judaïsmum, verum Deum colentem; rationes enim quibus utuntur Theologi ad probandum talem dissolutionem in lege Evangelica, nimirum quòd multi revocarentur à professione Christianæ Religionis, si intelligerent, discedente conjuge infideli, esse ipsi servandũ cœlibatum. Quòd infideles per Baptismum regenerantur ad novam vitam, subindeque non tenentur ad id quod ejus perfectioni obstat, quale est obligatio ad actus matrimonij, ut suprà cum D. Thoma dicebamus. Quòd matrimonij vinculum est relatio æquiparantiæ inter socios: congruum autem non est, quod infideles sint socij & pares cum fidelibus: hæ, inquam, rationes, æquè procedunt de matrimonio infidelium ante legem Evangelicam, ac postea.

103. Respondeo negando sequelam, nunc enim dissolvitur matrimonium infidelium, per conversionem alterius conjugis ad fidem, ex privilegio & dispensatione Christi, quam colligit sufficienter Ecclesia ex verbis Apostoli suprà relatis, pro statu legis gratiæ, non verò pro statu legis scriptæ. Rationes autem quæ afferuntur in objectione, non sunt demonstrativæ, sed tantùm quædam congruentiæ, quæ suppositâ existentiâ rei de qua est quæstio, illam declarant.

104. Objicies tertiò contra secundam conclusionem illud Ambrosij in cap. 7. Epist. 1. ad Corinth. *Contumelia Creatoris solvit jus matrimonij circa eum qui relinquitur.* Quibus verbis docere videtur matrimonium fidelis conversi cum infideli nolente converti, dissolvi statimatque ille convertitur ad fidem, & suscipit sacramentum Baptismi.

Sed præterquam dubium & incertum est, an commentaria illa sint Ambrosij, facilè respondetur, sensum horum verborum esse, contumeliâ Creatoris solvi jus matrimonij, causaliter vel occasionaliter; quia dat jus & potestatem conversо illud dissolvendi formaliter, per aliud matrimonium quod validè cum alio contrahere potest.

DISPVTATIO VI.

De bonis Matrimonii.

Ad quæstionem 49. supplementi.

EXplicatâ præcipuâ matrimonij proprietate, quæ est ejus indissolubilitas, consequens est, ut de triplici ejus bono differamus, & quæ docet S. Thomas quæst. 49. supplementi, breviter explicemus.

ARTICVLVS UNICVS.

An & quæ bona necessaria sint ad excusandum Matrimonium?

DIco primò, aliqua oportuit esse bona, ut matrimonium excusaretur, & fieret prudenter eligibile. Ita D. Thomas hîc art. 1.

Probatur ratione quam ibidem expendit: Nullus sapiens debet aliquam jacturam sustinere, nisi cum recompensatione æqualis vel majoris boni: Sed per matrimonium plura incurruntur damna & incommoda: Ergo ut redderetur honestum & prudenter eligibile, aliqua bona requiruntur, quibus damna illa & incommoda compensentur & reparentur. Major constat, Minor probatur, damna illa & incommoda recensendo. In primis ergo in actu matrimonij jactura quædam rationis incurritur, quippe quæ per nimiam voluptatem absorbetur, ut ait Philosophus libro 7. Ethic. cap. 11. circa finem. Unde in illo actu, homo, ut inquit S. Thomas, fit totus caro, & assimilatur equis & mulis, quibus non est intellectus. Hinc Hieronymus Epist. 11. quæ est de monogamia, super hæc verba, quæ de seipso dicit Ezechiël, *Mortua est uxor mea, & apertum est os meum*, sic ait: *Nec ducturus uxorem, nec ille qui duxerat, possunt in opere conjugali liberè prophetare.* Quod rursus urget libro 1. contra Jovinianum cap. 18. ex eo quod Prophetæ nisi tangente corda Spiritu Sancto non prophetent, & in actu conjugali Prophetarum corda Spiritus Sanctus non tangat. Et cap. 28. hæc scribit: *Fertur Aureolus Theophrasti liber, in quo quærit, an vir sapiens ducat uxorem? & cùm definisset si pulchra esset, si bene morata, si honestis parentibus, si ipse sanus ac dives, sic sapientem aliquando inire matrimonium, statim infert: Hæc autem in nuptiis raro universa concordant: non est ergo uxor ducenda sapienti.* Et causam subdit, dicens: *Impediri studia Philosophiæ per conjugium, nec posse quemquã libris & uxori pariter inservire.*

Addo quod per usum matrimonij non solùm ratio absorbetur, sed etiam corpus viri multùm debilitatur, omnesque illius sensus obtunduntur, ut quidam bellè his versibus expressit:

Fœmina corpus, opes, animum, vim, lumina, sensus
Destruit, annihilat, necat, eripit, orbat, acerbat.

Hoc sensu Cajetanus in cap. 2. Genesis exponit id quod dicitur de formatione Evæ ex costa Adami dormientis Genes. 2. versu 21. Vult enim id metaphoricè intelligendum esse, & non aliò pertinere, nisi ad significandam diminutionem roboris ex corpore viri, propter usum conjugij.

Mulier verò, licèt ex actu conjugij tantam non patiatur virium diminutionem, quàm vir, adeò tamen graves & acerbos in partu patitur dolores & cruciatus, ut Propheta dolores inferni similes esse doloribus parturientis dixerit Psalm. 47. *Ibi dolores ut parturientis.* A

3. Secundum matrimonij incommodum est nimia solicitudo placendi conjugi, suscipiendi & educandi liberos, illisque providendi in futurum. Propter quam Apostolus 1. Corinth. 7. dicit conjuges habere cor divisum, id est non integrè & perfectè Deo addictum, dum cogitant quomodo alter alteri placeat, & soliciti sunt quæ sunt mundi. Et ibidem eandem solicitudinem vocat *tribulationem carnis*, quæ à conjugio secundùm statum præsentem naturæ lapsæ, est moraliter inseparabilis. B

4. Tertium conjugij incommodum est quòd perpetuam quandam subjectionem & servitutem secum affert, juxta illud Apostoli 1. ad Corinth. 7. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Et rursus: *Alligatus es uxori? Noli quærere solutionem.* Quam alligationem, mutuamque subjectionem, servitutis nomine ibidem exprimit, dicens non eam tam strictè obligare, ut teneatur conjux fidelis manere cum altero conjuge infideli, nolente cohabitare pacificè: *Non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi.* Hæc & alia matrimonij incommoda eleganter describit Sixtus III. vel Author libri de castitate, qui habetur tomo 5. Bibliothecæ Patrum, paginâ 630. editionis Parisiensis. C

5. Dico secundò, tria sunt præcipua matrimonij bona, ratione quorum honestum redditur, & prudenter eligibile, nempe bonum prolis, bonum fidei, & bonum sacramenti. Ita S. Thomas hîc art. 2. post D. Augustinum lib. 9. super Genes. ad litt. cap. 7. ubi hæc scribit: *Nuptiale bonum tripartitum est, scilicet fides, proles, & sacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum conjugale cum altero vel altera concumbatur. In prole ut amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur. In sacramento autem, ut conjugium non separetur, & dimissus aut dimissa, nec causâ prolis alteri conjungatur.* D

6. His tribus bonis compensantur tria mala & damna suprà recensita, quæ conjugium secum affert. Nam detrimentum jacturæ rationis & diminutionis virium corporis in usu conjugij, compensatur bono prolis, id est procreatione liberorum, quibus genus humanum conservetur, & Deus perpetuò colatur, in quem præcipuè finem optandi sunt, ut ait Plato lib. 9. de legibus in hæc verba: *Oportet parentes gignere & educare liberos, qui vitam tanquam lampadem posteris tradant, ut sint semper aliqui Deum colentes juxta ipsius legem.* Hinc Justinianus Imperator Novellâ 22. in principio ait, quod *matrimonium sic est honestum, ut humano generi videatur immortalitatem artificiosam introducere, & ex filiorum procreatione renovare genus humanum.* Et Novellâ 39. in fine procœmij, *Nuptiis* (inquit) *nihil est hominibus utilius, tanquam solis facere homines valentibus.* Item Justinus minor Novellâ 2. in principio hæc scribit: *Nihil in rebus mortalium perinde venerandum est, atque matrimonium, quippe ex quo liberi, omnisque deinceps sobolis series existat, quòd regiones atque civitates frequentes reddat, inde denique optima Reipublicæ coagmentatio fiat.* Demum Ambrosius lib. 1. super Lucam: *Divinum*, ait, *munus est fœcunditas parientis. Agant itaque parentes gratias, quia generaverunt; filij, quia generati sunt; matres, quia conjugij præmiis honorantur. Vernet in Dei laudem terra, quia colitur; mundus, quia cognoscitur; Ecclesia, quia devota numero plebis augetur.* E

7. Aliud detrimentum solicitudinis placendi conjugi, & providendi liberis, compensatur bono fidei, id est obligatione fidelitatis ad reddendum debitum conjugale petendum legitimè, negandumque corporis sui usum cuicumque alteri.

Denique detrimentum subjectionis & servitutis compensatur bono sacramenti, id est vinculi indissolubilis, quo conjuges repræsentant conjunctionem Christi cum Ecclesia, tenenturque se mutuò diligere, sicut Christus dilexit Ecclesiam; sumitur enim hîc sacramentum pro vinculo matrimonij, quod res & sacramentum vocatur. Quamquam etiam multò magis compensatur hæc servitus bono sacramenti propriè sumpti, pro signo efficaci gratiæ; quatenus sanctificat conjuges, datque illis auxilia supernaturalia ad se mutuò diligendum, præstandaque suaviter & fideliter cætera munia matrimonij.

8. Adverte autem, quod licèt sacramentum matrimonij, in ratione signi practici, teneat infimum locum inter omnia sacramenta, eò quòd nimirum minùs participet de ratione spiritualis vitæ ad quam ordinantur sacramenta, atque adeò minimum gradum gratiæ inter illa conferat: in ratione tamen signi speculativi, & ut sacrarum rerum symbolum, cætera sacramenta longè superat, triplici significatione, quâ præcipua Religionis nostræ mysteria repræsentat; significat enim unionem Verbi cum humanitate, conjunctionem Christi cum Ecclesia, & castissimum fœdus Dei cum anima, quam hîc sibi per fidem desponsat, ut dicitur Oseæ 2. & per visionem beatam in æternum in cœlo sibi copulat. Hoc autem ita esse voluit Christus, tum ut magnitudine sacramenti & mysterij, damna & nocumenta quæ secum affert matrimonium compensaret: Tum etiam, quia cùm matrimonium maximè dejiciat mentes hominum, præsertim ratione copulæ carnalis, quæ, ut suprà dicebamus, rationem absorbet, & hominem brutis & pecudibus similem reddit, elevare se possent homines conjugati ad contemplanda præcipua illa fidei nostræ mysteria & sacramenta, quæ per matrimonium repræsentantur, & per talem contemplationem Angelis assimilari, ut fusiùs in hujus Tractatûs præfatione expendimus.

9. Ex dictis intelliges, gravissimum esse adulterij crimen, cùm tria prædicta matrimonij bona penitus destruat, illisque directè adversetur; violat enim fidem conjugij, tollit certitudinem prolis, & sacramenti mysticam significationem, cùm dividat carnem in plures, & membra Christi faciat membra meretricis. Unde non solùm temperantiæ, sed etiam justitiæ, & religioni contrariatur, & triplicem horribilem deformitatem, velut triplex Cerberi caput, monstrum illud in se continet, tamque immane est, ut Chrysostomus homil. 62. in Joan. illud comparet cum idololatria, & nescio quid majoris gravitatis in violatione conjugij agnoscat, ex eo quod Paulus virum infideli uxori cohabitare permiserit; adulterum verò dimittendi copiam faciat, imò ut ipse Chrysostomus existimat, etiam suadeat. Item

Nicolaus I. Epiſt. 49. circa finem, & ad conſulta Bulgarorum cap. 51. homicidio comparans, gravius longè ſentit eſſe adulterium. Verba ejus ſunt: *Denique hoc tam immane ſcelus eſt, ut homicidij quidem peccatum, quod Cain in Abel fratrem ſuum commiſit, ſeptimâ generatione, Cataclyſmo vindicatum fuerit: adulterij autem flagitium, quod Lamech omnium primus in duabus uxoribus perpetravit, non niſi ſanguine Chriſti abolitum extiterit, qui ſeptimâ & ſeptuageſimâ generatione ſecundùm Evangelium luxerit in mundum.*

10. Intelliges etiam, non ſolùm falſam, ſed & perverſam eſſe quorumdam Recentiorum ſententiam, quæ aſſerit, copulam cum conjugata non eſſe adulterium, ſi maritus conſentiat: Adulterium enim, ſicut ipſum nomen ſonat, eſt *acceſſus ad alienum thorum*, unde ſola thori alienitas, ut ita loquar, attendenda eſt, quando de adulterio quæſtio proponitur: Sed maritus ſuo conſenſu efficere non poteſt, ut ſuus thorus non ſit alienus comparatione cujuſvis tertij: Ergo efficere nequit ſuo conſenſu, ut acceſſus cujuſvis tertij ad ſuam conjugem, non ſit adulterium.

11. Addo quod, licèt talis concubitus non ſit injurioſus marito volenti & conſentienti, eſt tamen injurioſus proli, quæ incerta redditur ex parte patris, & ſacramento, cujus ſanctitas violatur, & ſignificatio ſacra, per diviſionem carnis conjugalis in plures, deſtruitur. Unde non minori ſeveritate in jure Canonico puniuntur uxores quæ adulterant conſentiente marito, quàm quæ, ipſo ignorante & non conſentiente, tale crimen committunt, ut conſtat ex Concilio Illiberitano cap. 70. ubi ſic dicitur: *Si conſcio marito & conſentiente, fuerit uxor mœchata, placuit nec in fine eis dandam eſſe communionem; ſi verò eam reliquerit, & ſeparati fuerint, & dignè pœnituerint, poſt decem annos accipiant communionem.*

12. His refellitur impuriſſimus & inſaniſſimus Gnoſticorum error, qui teſte Epiphanio hæreſi 26. lauta & oppipara convivia amicis exhibere ſolebant; quibus peractis, non ſolùm conſentientibus, ſed etiam præcipientibus maritis, uxores cum extraneis miſceri ſolebant: *Larga* (inquit) *& oppipara edulia, carnis eſum, & vini potum apponunt, etiam ſi pauperes fuerint. Ex hoc autem ubi compotaverint, & venas ſatietate impleverint, ad œſtrum ſe convertunt; & vir quidem concedens uxorem alteri, ait ad ipſam: ſurge & fac dilectionem cum fratre.*

13. Idipſum licere graviſſimi viri Cato & Socrates olim exiſtimarunt, & ſuo exemplo comprobarunt. Catonem enim uxorem ſuam Martiam, Hortenſij domum filiis impleturam, tradidiſſe Auguſtinus refert lib. de bono conjugali cap. 18. Et lib. de fide & operibus cap. 7. Socratem, uxorem ſuam, tanquam armenti matricem, amico ſuo, ad propagandam ſobolem, tradidiſſe ſcribit. Unde utriuſque ſapientiam lepidiſſimè deridet Tertullianus in Apologetico cap. 39. his verbis: *O ſapientiæ Atticæ, & Romanæ gravitatis exemplum! Leno eſt Philoſophus & Cenſor.*

14. Demum non erit Lectori inutile, nec forſitan injucundum, ſi hîc referam hiſtoriam quæ ſub Conſtantij temporibus accidit, & deſcribam quæ S. Auguſtinus lib. 1. de ſerm. Domini in monte cap. 16. ſcribit: *Sed tamen* (inquit) *utrum quod ait Apoſtolus, Mulier non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir, ſimiliter & vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier, poſſit intantùm valere, ut permittente uxore, quæ maritalis corporis poteſtatem habet, poſſit vir cum altera, quæ nec aliena uxor ſit, neque à viro disjuncta, concumbere. Sed non ita eſt exiſtimandum ne hoc etiam fœmina viro permittente facere poſſe videatur, quod omnium ſenſus excludit. Quamquam nonnullæ cauſæ poſſint exiſtere, ubi & uxor mariti conſenſu, pro ipſo marito hoc facere debere videatur; ſicut Antiochiæ factum eſſe perhibetur ante quinquaginta fermè annos, Conſtantij temporibus. Nam Acindinus tunc Præfectus, qui etiam Conſul fuit, cùm quendam libræ auri debitorem fiſci exigeret, neſcio unde commotus, quod plerumque in iſtis poteſtatibus perniciosum eſt, quibus quodlibet licet, aut potiùs putatur licere, comminatus eſt jurans & vehementer affirmans, quod ſi certo die quem conſtituerat, memoratum aurum non exolveret, occideretur. Itaque cùm ille teneretur immani cuſtodiâ, nec ſe poſſet debito illo expedire, dies metuendus imminere & propinquare cœpit. Et fortè habebat uxorem pulcherrimam, ſed nullius pecuniæ, quâ ſubvenire poſſet viro. Cujus mulieris pulchritudine, cùm quidam dives eſſet accenſus, & cognoviſſet maritum ejus in illo diſcrimine conſtitutum, miſit ad eam, pollicens pro una nocte, ſi ei miſceri vellet, ſe auri libram daturum. Tunc illa, quæ ſe ſciret, non habere ſui corporis poteſtatem, ſed virum ſuum, pertulit ad eum dicens, paratam eſſe ſe pro marito id facere, ſi tamen ipſe conjugalis corporis dominus, cui tota illa caſtitas deberetur, tanquam de re ſua, pro vita ſua vellet id fieri. Egit ille gratias, & ut jam fieret, impetravit, nullo modo judicans adulterium eſſe concubitum, quod & libido nulla & magna mariti charitas, ſe jubente & volente, flagitaret. Venit mulier ad villam illius divitis, fecit quod voluit impudicus: ſed illa corpus non niſi marito dedit, non concumbere, ut ſolet, ſed vivere cupienti. Accipit aurum, ſed ille qui dedit, fraude ſubtraxit quod dederat, & ſuppoſuit ſimile ligamentum cum terra: quod ubi mulier jam domi ſuæ poſita invenit, proſiluit in publicum eadem mariti charitate clamatura quod fecerat, quia facere coacta eſt. Interpellat Præfectum, fatetur omnia, quam fraudem paſſa eſſet oſtendit. Tum verò Præfectus primò ſe reum, quòd ſuis minis ad id ventum eſſet, pronuntiat, tanquam in alium ſententiam diceret, de Acindini bonis auri libram fiſco inferendam: illam verò mulierem dominam in eam terram, unde pro auro terram accepiſſet, induci. Nihil hîc in alteram partem diſputo; liceat unicuique æſtimare quod velit, non enim de divinis authoritatibus deprompta hiſtoria eſt, ſed tamen narrato hoc facto, non ita reſpuit hoc ſenſus humanus, quod in illa muliere viro vivente commiſſum eſt, quemadmodum antea, cùm ſine ullo exemplo res ipſa poneretur, horruimus.* Hæc Auguſtinus.

Colligitur etiam ex dictis, tria prædicta matrimonij bona, non ſolùm excuſare actum conjugalem, licitum eum reddendo, & bonum, verùm etiam ſanctum; eſt enim bonus, ratione prolis, & fidei; ſanctus autem, ratione Sacramenti, quatenus ſignificat conjunctionem Chriſti cum Eccleſia. Ita S. Thomas hîc art. 4. ubi ſic ait: *Dicitur aliquis humanus actus bonus dupliciter: uno modo, bonitate virtutis, & ſic habet actus quod ſit bonus ex his quæ ipſum in medio ponunt, & hoc faciunt in actu matrimonij, fides, & proles. Alio modo bonitate Sacramenti, ſecundùm quod actus non ſolùm bonus, ſed etiam ſanctus dicitur; & hanc bonitatem habet actus matrimonij ex indivi-*

sibilitate conjunctionis, secundùm quam significat conjunctionem Christi ad Ecclesiam.

Demum cum eodem S. Doctore ibidem art. 4. colligitur, peccare conjuges in actu conjugali, saltem venialiter, nisi conveniant causâ procreandæ prolis, aut debiti reddendi. Idem docet Augustinus lib. de bono conjugali cap. 6. his verbis: *Conjugalis concubitus generandi gratiâ, non habet culpam: concupiscentiæ verò satiandæ, sed tamen cum conjuge, propter fidem thori, venialem habet culpam.* Et cap. 7. *Reddere debitum conjugale* (inquit) *nullius est criminis, exigere autem ultra generandi necessitatem, est culpæ venialis.* Et lib. 2. contra Julian. cap. 10. dicit, *conjuges contrahere unde quotidie dicant, dimitte nobis debita nostra, quando modum generationi necessarium, causâ solius voluptatis excedunt.* Similia habet Gregorius Magnus 12. Moral. cap. 17. aliàs 20. ubi hæc scribit: *Tunc solùm conjuges in admixtione sine culpa sunt, cùm non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur.*

Observandum etiam est cum S. Thoma hîc art. 6. peccare mortaliter eum qui cognoscendo uxorem, non intendit aliquod bonum matrimonij, ita scilicet ut aliquis in conjuge non attendat, quòd conjux est sed solùm quòd mulier, paratus idem facere cum ea, si non esset conjux. Eoque sensu intelligendum est, quod dicitur Tobiæ 6. *Hi namque qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus: habet potestatem dæmonium super eos.* De his etiam loquitur Hieronymus cùm ait lib. 1. adversùs Jovinianum: *Nihil interest quàm ex honesta causa quis insaniat. Vnde & Xystus in sententiis: Adulter est in suam uxorem amator ardentior. In aliena quippe uxore omnis amor turpis est, in sua nimius. Sapiens vir judicio debet amare conjugem, non affectu. Reget impetus voluptatis, nec præceps feretur in coïtum. Nihil est fœdius quàm uxorem amare quasi adulteram.*

DISPVTATIO VII.

De impedimentis matrimonij in communi.

Ad quæst. 50. supplementi.

EXplicatâ essentiâ matrimonij, ejus causis, & proprietatibus, tribusque bonis quæ secum affert, quibus tria mala seu nocumenta quæ infert, reparantur; superest ut de impedimentis matrimonij differamus, sed antequam de illis in particulari agamus, & quæ sint impedimenta prohibentia ac dirimentia exponamus, priùs declarandum est, apud quem resideat potestas talia impedimenta constituendi. Unde sit

ARTICVLVS VNICVS.

Penes quem sit potestas apponendi impedimenta matrimonio?

1. HÆretici hujus temporis negant hanc potestatem esse penes Ecclesiam: plures verò ex Catholicis existimant, Principes Christianos non habere potestatem statuendi suis subditis fidelibus impedimenta matrimonium dirimentia. Ita Canonistæ, D. Bonaventura, Richardus, Paludanus, Pontius, Sylvius, & alij. Oppositum docent Dominicus, & Petrus Soto, Bellarminus, Henricus, Coninck, Sanchez, & alij.

§. I.

Duplici conclusione utraque difficultas resolvitur.

2. DIco primò, esse in Ecclesia potestatem ad constituenda impedimenta matrimonium dirimentia. Conclusio est certa de fide, ac definita in Tridentino sess. 24. can. 4. ubi ferit anathemate Novatores dicentes Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in illis constituendis errasse. Et in decreto de reform. matrim. cap. 1. irritat de facto eorum contractus, qui post debitam illius decreti promulgationem clandestinè contraxerint. Item ante Tridentinum in Concilio Provinciali Senonensi sub Clemente VII. in decretis fidei cap. 17. inter errores damnatos refertur iste, *Ecclesia non potuit illegitimare aliquas personas sic quod non possint contrahere matrimonium.* Constat etiam ex consuetudine Ecclesiæ universalis, contra quam disputare insolentissimæ est insaniæ, ut ait Augustinus Epist. *118.* illa enim matrimonio multoties impedimenta constituit, ut ex his quæ infrà de unoquoque impedimento dicemus manifestum erit.

3. Ratio etiam suffragatur: Cùm enim pax & tranquillitas Reipublicæ magna ex parte ex bene initis connubiis pendeat, & contra ex malè copulatis conjugibus magna in ea turbatio oriri soleat, in omni Republica bene ordinata, necessaria est potestas ad providendum abusibus quæ in matrimoniis possunt contingere, & statuendi matrimonio impedimenta, quibus stantibus, validè contrahi nequeat: Ergo talis potestas non debet denegari Ecclesiæ, quæ est Respublica bene ordinata, ne deterioris conditionis sit, quàm reliquæ sæculares, quæ hanc potestatem habent, ut ex variis earum legibus de ritu nuptiarum constat. Idque confirmat praxis ipsorum hæreticorum, qui quamvis alioqui contra Ecclesiæ prohibitiones & constitutiones matrimoniales declament; aliqua tamen constituerunt impedimenta matrimonij, quæ neque jure naturali neque divino posita erant, ut in Genevensis Ecclesiæ statutis videre est.

4. Hæc verò potestas Ecclesiæ non se extendit supra infideles sibi non subjectos, ut constat ex cap. *Gaudemus* de divortiis, ubi Innocentius III. docet, paganos legitimum contrahere matrimonium in gradibus ab Ecclesia prohibitis, *quippe qui constitutionibus Canonicis non arctantur*, ut ait Pontifex. Idque confirmat ex illo Apostoli 1. Cor. 5. *Quid mihi de iis qui foris sunt judicare?*

5. Sunt tamen aliqui qui etsi existiment, impedimenta matrimonij hactenus ab Ecclesia statuta, ad infideles non se extendere, quandiu manent infidelibus Principibus subjecti, censent nihilominus ad eos extendi, statim ac fiunt Christianis Principibus subditi, eò quòd (inquiunt) quodammodo subjiciantur Ecclesiæ, hoc ipso quod fiunt subditi Christianis Principibus. Ita Ledesma apud Sanchem lib. 7. disp. 3. num. 3. Oppositum tamen videtur probabilius, cùm Ecclesia nec

in eos habeat jurisdictionem temporalem, nec spiritualem; omnis enim spiritualis jurisdictio quam Ecclesia habet in homines, fundatur in charactere Baptismali, qui sicut est homini primus aditus ad Religionis Christianæ ingressum, ita & primum fundamentum per quod subjicitur Ecclesiæ. A

Confirmatur: Matrimonium infidelium Christianis Principibus subditorum, non est sacramentum, sed tantùm contractus civilis: Atqui contractus civiles infidelium non subduntur Pontifici, sed Principi sæculari: Ergo & matrimonia.

6. Dico secundò, Principes fideles potestatem habere statuendi suis subditis fidelibus impedimenta matrimonium dirimentia. Ita S. Thomas in 4. dist. 34. quæst. unicâ art. 1. ad 4. ubi sic ait: *Matrimonium, inquantum est in officium naturæ, statuitur lege naturæ; inquantum est sacramentum, statuitur lege divinâ; inquantum est in officium communitatis, statuitur jure civili; & ideò* (concludit) *ex qualibet dictarum legum potest aliqua persona effici ad matrimonium illegitima.* Et rursus 4. contra Gent. cap. 78. sic discurrit: *Considerandum est, quod quando aliquid ad diversos fines ordinatur, indiget habere diversa dirigentia in finem, quia finis est proportionatus agenti: generatio autem humana ad multa ordinatur, scilicet ad perpetuitatem speciei, & ad perpetuitatem alicujus boni politici, putà populi in aliqua civitate; ordinatur etiam ad perpetuitatem Ecclesiæ, quæ in fidelium collectione consistit, unde oportet quod hujusmodi generatio à diversis dirigatur. Inquantum igitur ordinatur ad bonum naturæ, quod est perpetuitas speciei, dirigitur in finem à natura inclinante in hunc finem, & sic dicitur esse naturæ officium. Inquantum verò ordinatur ad bonum politicum, subjacet ordinationi civilis legis. Inquantum autem ordinatur ad bonum Ecclesiæ, oportet quod subjaceat regimini Ecclesiastico.* Quibus locis S. Doctor conclusionem nostram & docuit & probavit. Matrimonium enim non solùm est sacramentum, in bonum Ecclesiæ, & fidelium sanctificationem ordinatum, sed etiam contractus civilis, ordinatus in bonum politicum, & in officium communitatis: Sed contractus civiles, iuri civili, & Principum sæcularium legibus subjiciuntur: Ergo & matrimonium, subindeque Principes fideles potestatem habent statuendi suis subditis fidelibus, impedimenta matrimonium dirimentia. Nec talem potestatem ab eis Christus abstulit, cùm matrimonium ad dignitatem sacramenti evexit, sed potiùs eam præsuppposuit, non minùs quàm præsuppposuit contractum validè initum, ut materiam hujus sacramenti. Quemadmodum ex eo quod Christus verba ex hominum placito significantia, evexit ad rationem sacramenti, non abstulit à Republica potestatem illa quoad significationem mutandi, & alia idem significantia, eorum loco substituendi. B C D E

7. Advertendum tamen quod licèt in Principibus Christianis sit potestas statuendi suis subditis fidelibus impedimenta matrimonium dirimentia, eâ tamen non utuntur, vel quia, ut ait Petrus Soto lect. 4. de matrim. ex sua pietate talem usum Ecclesiæ sponte cesserunt; vel ut alij volunt, quia Ecclesia justis de causis usum talis potestatis sibi reservavit, adeò ut nullum censeatur matrimonium invalidum, nisi Ecclesia illud ut tale judicaverit. Unde Tridentinum sess. 24. can. ultimo definit causas matrimonij spectare ad Judices Ecclesiasticos. Quod non solùm intelligitur de causis spectantibus ad matrimonia jam contracta, sed etiam antequam sint contracta, an scilicet expediat cum his vel illis solemnitatibus contrahi, vel hæc aut illa impedimenta apponere. Sicut non solùm ad forum Ecclesiæ pertinet, judicare an contractus jam initus sit usurarius, vel simoniacus, sed etiam, an expediat, ad vitandam palliatam usuram vel simoniam, certas ei leges præscribere. Unde multa impedimenta matrimonium dirimentia, in jure civili statuta, per leges canonicas revocata sunt, ut matrimonium à filio familias sine consensu patris contractum l. *filius familias* ff. de ritu nuptiarum, & inter tutorem & pupillam, l. *Tutor*, de sponsalibus. Contra verò aliqua jure Canonico inducta sunt, quæ jure civili matrimonium non dirimunt, ut matrimonium contractum inter consobrinum & consobrinam, inter avunculum & neptem, & alia plurima; quia nimirum potestas temporalis subordinatur spirituali & supernaturali, quam Christus concessit Ecclesiæ.

§. II.

Corollaria præcedentis doctrinæ.

EX dictis colligitur primò, quod si aliquæ leges sint in aliquo regno irritantes matrimonium, maximè si ab initio regni vim habuerint, scientibus & non contradicentibus Summis Pontificibus, de facto illas valere ad irritanda matrimonia. Si enim consuetudo legitimè præscripta, vim legis habeat in rebus aliis etiam Ecclesiasticis, ut patet ex cap. *Cùm olim* de Clerico conjugato, cur non in matrimonio, de quo etiam specialiter id affirmatur in cap. *Super eo* de cognat. spirit. ubi dicitur matrimonium initum contra receptam consuetudinem patriæ esse dirimendum; quia nimirum ab initio fuit irritum, cùm consuetudo nullam vim habeat dissolvendi matrimonium legitimè initum, eò quòd ejus vinculum sit juris naturalis & divini. 8.

Colligitur secundò, posse Principes fideles suis subditis infidelibus statuere impedimenta matrimonium irritantia, & idem dicendum de Principibus infidelibus, etiam respectu fidelium sibi subditorum; cùm enim talia matrimonia sint contractus civiles, in bonum politicum, & officium communitatis ordinati, juri civili, & Principum sive fidelium sive infidelium legibus subjiciuntur. Unde apud multas barbaras nationes connubia inter alienigenas prohibita & invalida sunt. 9.

Colligitur tertiò, Principes, sive Ecclesiasticos, sive sæculares, non posse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, nisi justâ & rationabili causâ id exigente: quia potestas humana, sive Ecclesiastica, sive sæcularis, non potest sine causa restringere jus naturale, quod quisque habet contrahendi matrimonium, modo sibi à natura permisso; neque potest de re tanti momenti, quanti est matrimonium, pro mero suo arbitrio disponere. Unde Tridentinum sess. 24. decreto 1. cap. 1. irritare volens clandestina matrimonia, affirmavit se id facere, propter gravia incommoda & peccata, quæ ex hujusmodi matrimoniis ortum habebant; frequenter enim contingebat, ut qui clam matrimonium cum una contraxisset, & consummasset, postea coram, sed invalidè, contrahebat cum altera, cum qua per totam vitam in perpetuo adulterio vivebat. 10.

11. Colligitur quartò, posse Ecclesiam alicui in particulari interdicere matrimonium cum certa persona, justâ & rationabili causâ id exigente: Si enim potest ex causa rationabili interdicere & irritare matrimonium generaliter, inter consanguineos verbi gratiâ, vel affines, usque ad quartum gradum, & olim usque ad septimum: quidni etiam existente tali causâ poterit irritare specialiter inter duas certas personas, & impedire ne validè contrahant? Putà, quia ex tali contractu orirentur magna dissidia inter parentes, vel fieret gravis injuria alicui tertio, vel grave damnum Reipublicæ immineret. Potest etiam Ecclesia, in pœnam delicti, aliquem penitus inhabilem reddere ad quodcumque matrimonium, eumque privare jure naturali quod habet matrimonium contrahendi; sicut potest in pœnam criminis aliquem libertate naturali privare, detinendo in carcere perpetuo, vel etiam vitâ ipsâ spoliare.

12. Colligitur quintò, fideles, ubicumque existant, teneri servare leges Ecclesiasticas matrimonium prohibentes vel irritantes; quia licèt versentur in terris infidelium, non desinunt esse subjecti Ecclesiæ. Imò quamvis fiant Apostatæ, & ad errores moresque infidelium transeant, semper retinent characterem Baptismi, & subjectionem potestati Ecclesiæ, quam non possunt abjicere. Infideles verò in terris fidelium existentes, non tenentur servare leges Ecclesiæ prohibentes aut irritantes matrimonium, quia non sunt subjecti potestati Ecclesiæ: unde possunt licitè & validè contrahere, servando leges Principum sæcularium quibus subsunt.

13. Colligitur sextò, graviter peccare fideles, qui cum aliquo impedimento ab Ecclesia statuto matrimonium contrahunt; quia fit contra prohibitionem Ecclesiæ in re gravi, & si impedimentum sit dirimens, sacramentum inde redditur irritum. Unde peccatum eorum qui scienter & sponte contrahunt cum aliquo impedimento dirimente ab Ecclesia statuto, communiter triplicem deformitatem habet; unam inobedientiæ contra præceptum Ecclesiæ; alteram sacrilegij contra religionem & reverentiam debitam sacramento, quod suâ culpâ irritum reddunt; tertiam contra castitatem, ordinando talem contractum ad habendam copulam, prætextu veri matrimonij.

§. III.

Solvuntur objectiones.

14. CONtra præcedentes conclusiones, & corollaria inde deducta, objiciunt Hæretici, quod si authoritas humana, Ecclesiastica, vel sæcularis, posset apponere matrimonio impedimenta dirimentia, quæ Deus ipse non apposuit, homo separare posset quæ Deus conjungit, contra illud Matt. 19. *Quod Deus conjunxit, homo non separet.*

Sed facilè respondetur, negando sequelam, Deus enim non conjungit per matrimonium nisi eos qui legitimè contrahunt, quales non sunt illi quibus justa de causa, ab Ecclesiastica vel sæculari potestate, appositum fuit impedimentum dirimens, quo reddantur inhabiles ad contrahendum.

15. Potest insuper objici, quod nulla potestas humana, etiam Ecclesiastica, potest mutare materiam vel formam sacramentorum: Si verò posset Ecclesia statuere impedimenta matrimonium dirimentia, posset mutare materiam hujus sacramenti, quia posset irritare contractum alioqui legitimum, qui contractus est materia sacramenti matrimonij, à Christo instituta.

Verùm huic difficili objectioni abundè satisfecimus disp. 4. art. 3. §. 11. Ibi enim ostendimus, quod licèt Ecclesia non possit mutare materiam sacramenti matrimonij formaliter, id est efficere ut alia sit materia hujus sacramenti, quàm contractus legitimus; benè tamen materialiter, efficiendo scilicet ut contractus qui antea erat legitimus, non sit ampliùs legitimus. Sicut qui immutaret vel corrumperet aquam vel vinum, efficeret ut non essent ampliùs materia Baptismi vel Eucharistiæ, subindeque horum sacramentorum materiam, non formaliter, sed materialiter tantùm immutaret. Vel sicut si Ecclesia, vel Respublica sæcularis, per novam institutionem mutaret sensum horum verborum, *Ego te baptizo*, in alium plane diversum, & alia ad idem significandum eorum loco substitueret, mutaret quidem materialiter formam Baptismi, sed non formaliter; quia semper staret, quod verba quibus externa corporis ablutio significatur, essent forma hujus sacramenti, à Christo instituta.

DISPVTATIO VIII.

De impedimentis prohibentibus.

Ad eandem quæst. 50. supplementi.

IMpedimenta matrimonij alia sunt quæ dicuntur impedientia tantùm, quia scilicet impediunt, ne matrimonium licitè contrahatur, contractum tamen non irritant. Alia verò sunt, quæ dirimentia appellantur, non quòd matrimonium jam factum & validè contractum dirimant, ut ipsi termini significare videntur; constat enim ex dictis disp. 5. matrimonium semel validè inter Christianos contractum, per solam professionem Religiosam, idque ante consummationem, de facto dirimi; sed quia efficiunt, ut nedum illicitè, sed etiam invalidè, matrimonium contrahatur; ita ut cum aliquo ex his impedimentis contrahentes, separari debeant, nisi iterum validè contrahant. De primis impedimentis, breviter hîc agemus, de aliis verò paulò fusiùs disp. sequenti differemus, quia circa illa graviores extant difficultates & controversiæ.

Impedimenta ergo primi generis communiter numerantur duodecim, quorum aliqua ex jure naturali, alia ex positivo oriuntur; quædam ex crimine ortum ducunt, alia verò ex aliis causis proveniunt. Quinque prima, quæ non oriuntur ex crimine, sed ex alia causa, his versibus comprehenduntur:

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum,
Atque Catechismus, sponsalia, jungito votũ:
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Alia verò septem, quæ oriuntur ex crimine, comprehenduntur istis:

Incestus, raptus sponsatæ, mors muliebris,
Susceptus propriæ sobolis, mors presbyteralis,
Vel si pœniteat solemniter, aut monialem
Accipiat: prohibent hæc conjugium sociandum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quinque prima impedimenta exponuntur.

1. PRimum impedimentum prohibens, eſt Eccleſiæ vetitum, id eſt prohibitio facta à ſuperiori Eccleſiaſtico, de matrimonio contrahendo, quæ poteſt eſſe vel generalis & communis omnibus fidelibus, ut prohibitio contrahendi ſine præviis denuntiationibus, aut earum diſpenſatione; vel ſpecialis, ut cùm aliquibus in particulari juſta de cauſa prohibetur matrimonium; putà ad vitandum ſcandalum, aut aliud grave incommodum; vel quia eſt ſuſpicio impedimenti, & veritas priùs detegenda eſt; vel quia fit præjudicium tertio; & talis prohibitio poteſt eſſe, vel ad tempus tantùm, ut in exemplis adductis; vel in perpetuum, ut qui uxoris conſanguineâ cognovit, prohibetur ab Eccleſia, ne ullo unquam tẽpore, etiam defunctâ uxore, alteri nubat, cap. 1. *De eo qui cognovit conſanguineam uxoris.*

2. Secundum impedimentum prohibens, eſt tempus feriatum, id eſt certum anni tempus, quo Eccleſia matrimonia celebrari vetat, quod ante Tridentinum incipiebat ab Adventu uſque poſt Epiphaniam, à Septuageſima uſque ad octavam Paſchæ; à diebus Rogationum ad octavam Pentecoſtes, & tribus hebdomadis ante feſtivitatem S. Joannis Baptiſtæ, ut ex variis Conciliis & Patribus refert Gratianus 33. quæſt. 4. ut nempe fideles eo tempore meliùs ſe diſponerent ad ſacramenta confeſſionis & communionis, quę ex Concilio Agathenſi, tribus hiſce feſtivitatibus, Natalis, Paſchæ, & Pentecoſtes, fideles obligabant. Sed Tridentinum ſeſſ. 24. cap. 10. de reform. matrimonij, illud tempus contraxit aliquantulum, prohibens tantùm ne fiant nuptiæ ſolemniter, ab Adventu uſque ad diem Epiphaniæ, & à feria quarta Cinerum, uſque ad octavam Paſchatis incluſivè. Nimirum quia diebus illis Adventûs & Quadrageſimæ, jejunio & orationibus vacandum eſt, abſtinendumque à vanæ lætitiæ ſignis, quæ in ſolemnitate nuptiarum adhiberi ſolent, conviviis, tripudiis, choræis, & hujuſmodi.

3. His porro diebus non prohibentur, ſaltem poſt Tridentinum, matrimonia ſimpliciter, ſed ſolùm cum ſolemnitate, ut liquet ex verbis ipſius Concilij, quæ ſic habent: *Ab Adventu Domini noſtri Jeſu Chriſti, uſque in diem Epiphaniæ, & à feria quarta Cinerum, uſque in octavam Paſchatis incluſivè, antiquas ſolemnium nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus obſervari ſancta Synodus præcipit; in aliis verò temporibus nuptias ſolemniter celebrari permittit.* Accedit declaratio Cardinalium Tridentini interpretum, in hæc verba: *Quocumque tempore poteſt matrimonium contrahi coram Parocho: ſed nuptiarum ſolemnitates, convivia, traductio ſponſæ ad domum ſponſi, & carnalis copula, certis temporibus prohibentur.* Imò plures exiſtimant, his temporibus, non ſolùm licere matrimonium ſine ſolemnitate contrahere, ſed etiam illud conſummare, ſaltem ſi benedictio fuit ante accepta, & ad ſummum, culpam eſſe venialem, ſi nulla ſubſit conſummandi cauſa. Unde aiunt, Congregationem Cardinalium, dicentem his temporibus carnalem copulam prohiberi, intelligendam eſſe non de præcepto, ſed de conſilio, vel juxta antiqua jura, quæ prohibebant his temporibus matrimonia conſummari. In omniũ verò ſententia, licet tunc inire ſponſalia de futuro, & præmittere denuntiationes, quia hæc nullo textu juris eo tempore prohibentur, & quamvis aliqua jura antiqua id vetarent, contrariâ tamen conſuetudine revocata cenſentur, & à Tridentino non renovantur prohibitiones, niſi circa ſolemnitatem nuptiarum, ut patet ex verbis paulò ante relatis.

4. Multi etiam celebres Theologi non improbabiliter docent, tempore interdicti poſſe matrimonium contrahi ſine ſolemnitate; cùm enim matrimonium (inquiunt) ſit res ardua, & ad illud contrahendum homines habeant ab ipſa natura plenum jus, non eſt præſumendum, Pontificem velle ejus celebrationem impedire, niſi in ſuis decretis de hoc faciat expreſſam mentionem: unde exiſtimandum non eſt, quod per ſolum generale interdictum velit Pontifex matrimonium quoad ſubſtantiam prohibere, ſed duntaxat quoad ſolemnem benedictionem Sacerdotis. Idque confirmant ex cap. *Capellan.* de feriis, ubi Clemens III. ait matrimonium quocunque tempore contrahi poſſe. Quod Gloſſa explicat de contractione matrimonij ſine ſolemnitate. Nec obſtat, quod tempore interdicti prohibeantur omnia ſacramenta, præter Baptiſmum, Confirmationem, & Pœnitentiam, ac Euchariſtiam per modum viatici, ut conſtat ex cap. *Alma mater* de ſent. & excommunic. in 6. cùm enim ex aliis juribus, præſertim ex verbis Clementis III. jam relatis, conſtet, matrimonium non comprehendi ſub generali prohibitione ſacramentorum, non fuit neceſſaria ſpecialis exceptio illius, ut non intelligeretur cum reliquis ſacramentis prohibitum.

5. Tertium impedimentum prohibens, eſt Catechiſmus, id eſt cognatio ſpiritualis nata ex catechizatione ſeu inſtructione in fide, quæ fit ante januam Eccleſiæ ſuper baptizandum. Verùm licèt jure antiquo contraheretur ejuſmodi cognatio, ut habetur expreſsè cap. 2. de cognatione ſpirituali in 6. idque ex eo quod catechiſmus ſit quædam futuri baptiſmi profeſſio, ejuſque initium; vel etiam quædam regeneratio imperfecta, per fidem, quam proteſtatur patrinus pro parvulo; ſicut ſponſalia ſunt quoddam matrimonij initium; & conſequenter, ſicut in iis contrahitur quidam gradus propinquitatis, ita & in illo contraheretur quædam cognatio ſpiritualis imperfecta; videtur tamen ſublatum tale impedimentum, per Concilium Tridentinum ſeſſ. 24. de matrim. cap. 2. ubi expreſsè ſtatuitur, cognationem ſpiritualem non contrahi in baptiſmate, niſi inter ſuſceptores & baptizatum ipſum, illiuſque patrem & matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem & matrem, nullamque prorſus mentionem facit Catechiſmi, aut tenentis in Catechiſmo. Quod ſi non ſolùm per Baptiſmum, ſed etiam per Catechiſmum, cognatio ſpiritualis contrahatur, hocque impedimentum non ſit per Tridentinum ſublatum, ut Navarrus, Valentia, Rebellus, & alij exiſtimant, de illo ut de Baptiſmo ſentiendum eſt, quoad menſuram graduum; quia perfecta cognatio ſpiritualis, debet eſſe regula ſeu menſura imperfectæ; & ut rectè ait Navarrus in Manuali cap. 22. quoties duo ſic ſe habent, ut unum ſit metiens & alterum menſum, lex quæ corrigit & limitat metiens, cenſetur conſequenter corrigere vel limitare menſum, ſi eadem ratio in utroque militet.

6. Quartum impedimentum eſt ſponſalia, ſeu promiſſio futurarum nuptiarum alicui facta; qui

enim cum aliqua ſponſalia contraxit, non poteſt ſine peccato mortali cum alia matrimonium inire, niſi ex juſta cauſa promiſſionem alteri factam diſſolvat, ut conſtat ex dictis diſp. 3. Nihilominus ſi matrimonium cum poſteriori contrahat, ſponſalibus legitimè non ſolutis, illud validum erit; quia hoc impedimentum non dirimit contractum, ſed tantùm contrahendum impedit, ſicut & alia de quibus nunc agimus. A

7. Quintum eſt votum ſimplex Religionis, aut caſtitatis, aut ſuſcipiendi Ordinem ſacrum, aut non ineundi matrimonium; hic enim jure naturali, & ex natura ipſius voti, propter fidem Deo datam, & promiſſionem illi factam, obligat ad non contrahendum matrimonium, ſubindeque reddit illud illicitum, non tamen invalidum: Nam ut ait S. Thomas hîc quæſt. 53. art. 1. Votum ſimplex eſt tantùm promiſſio: Res autem alicui promiſſa tantùm, manet adhuc in dominio promittentis, poteſtque validè, quamvis illicitè, ab eo donari alteri. Quare votum ſimplex caſtitatis, id eſt promiſſio Deo facta proprij corporis, ad continentiam ſervandam, non impedit quin vovens poſſit validè, ſed non licitè, illud tradere uxori per matrimonium. B

Si quis autem voto caſtitatis vel Religionis aſtrictus, ſpe & pacto futuri conjugij, virginem defloravit, aut honeſtam aliquam viduam carnaliter cognovit, voto non obſtante, tenetur matrimonium cum ea contrahere, poſito ſaltem quod damnum famæ inde emergens non poſſit aliter reparare; quia neceſſitas reparandi hoc damnum, prævalet voto ipſi contrario: ſicut in caſu quo quis voviſſet dare centum aureos pauperibus, poſteaque debitum juſtitiæ contraheret totidem reddendi, ratione mutui, vel injuſtæ acceptionis, neque poſſet utrique obligationi ſatisfacere, hæc poſterior obligatio prævaleret. C

Quæres, an qui votum caſtitatis emiſit, poſſit inire matrimonium, animo non conſummandi, ſed ingrediendi Religionem?

Reſpondeo negativè, tum quia decipit ſponſam, eique gravem irrogat injuriam, quippe quæ & difficiliùs alteri nubet, utpote ſuſpecta de carnali copula cum priori conjuge, & cum moleſtia expectare debebit uſque ad ſolemnem conjugis in Religione profeſſionem, ante quam matrimonium ratum non diſſolvitur. Tum etiam, quia ſi ille ad Religionem non admittatur, tenebitur redire ad conjugem, cum periculo frangendi votum caſtitatis. D

ARTICVLVS II.

Alia ſeptem impedimenta ex crimine provenientia explicantur. E

8. EXplicatis impedimentis prohibentibus, à crimine independentibus, exponenda ſunt quæ à crimine ortum ducunt; quorum primum eſt inceſtus; nam licèt inceſtus matrimonium irritet inter eos inter quos commiſſus eſt, & inter eorum conſanguineos, ſaltem uſque ad ſecundum gradum, cum quibus per inceſtuoſam copulam affinitas contrahitur; non tamen dirimit, ſed ſolùm impedit cum cæteris contrahendum, ut habetur cap. *Si quis ſponſam* 27. quæſt. 2. cap. *Quædam cum fratre viri*, cap. *Si quis viduam*, cap. *Concubuiſti*, cap. *Qui dormierit*. Nihil autem refert, quod inceſtuoſus nondum ſit conjugatus, nam quod etiam ante conjugium contrahatur hoc impedimentum, & qui committit inceſtum, in pœnam hujus criminis, licentiâ ullum contrahendi unquam matrimonium privetur, liquet ex cap. *Si quis cum duabus*, & cap. *Si quis cum matre & filia*, & cap. *Quidam fornicatus eſt*, 34. quæſt. 1. ubi privantur ſpe conjugij, qui inceſtum commiſerunt, nullo exiſtente matrimonio.

9. Secundum impedimentum à crimine ortum ducens, eſt raptus ſponſæ alienæ, nam iſtud etiam crimen eſt unum ex illis propter quæ jure antiquo interdictum fuit matrimonium, ut conſtat ex cap. *Statutum* 27. quæſt. 2. ubi ſic dicitur: *Statutum eſt à ſacro conventu* (Concilij Toletani, vel potiùs Rhemenſis, ex quo caput illud deſumptum eſt) *ut ſi quis ſponſam alterius rapuerit, publicâ pœnitentiâ mulctetur, & ſine ſpe conjugii remaneat.* Notandum verò, non ſolùm raptorem, ſed etiam raptam, ſi raptui conſenſum præbuerit, incurrere hoc impedimentum, ut colligitur ex verbis iſtis, quæ ibidem ſubduntur: *Et ſi reipſa rapta eidem crimini conſentiens non fuerit, licentia nubendi alii non negetur.* Hæc enim conditio fruſtra apponeretur, niſi neganda illi eſſet nubendi licentia, poſito quod conſenſerit. Multi verò non improbabiliter exiſtimant, hac pœnâ non ligari fœminas virorum raptrices, quia jura tantùm loquuntur de raptu ſponſæ alienæ, neque conſiderant extraordinarios caſus, qualis eſt quod fœmina virum rapiat. Non placet tamen quod alij aſſerunt, hoc impedimentum non incurri per raptum ſimplicem, niſi accedat copula raptoris cum rapta. Nam in citato canone *ſtatutum*, nulla fit mentio de copula, ſed de raptu duntaxat, ad quem & ad hanc pœnam canonicam incurrendam, quatuor præcipuè conditiones requiruntur. Primò, ut adſit violentia, quæ vel puellæ raptæ, vel ejus parentibus aut tutoribus inferatur. Secundò, ut raptus fiat causâ libidinis, ſive copula ſequatur, ſive non; quia ut docet D. Thomas 2. 2. quæſt. 154. art. 7. raptus propriè eſt ſpecies luxuriæ. Tertiò, ut rapta abducatur de loco in locum, & ipſius vel parentum poteſtati extrahatur; per hoc enim differt raptus à ſtupro, quo puellæ extorquetur copula per vim in eodem loco. Quartò debet eſſe raptus honeſtæ mulieris, ut prædictæ pœnæ raptor ſubjiciatur. Unde hanc pœnam non incurrit, qui meretricem, vel quamcumque aliam projecti nominis fœminam traducit. Quod tamen aliqui limitant, niſi meretrix ſit conjugata, ejuſque vir leno non ſit; vel illa per aliquod tempus honeſtam vitam ducere incœperit. Hoc impedimentum, poſt Tridentinum, non ſolùm prohibet matrimonium contrahendum, ſed etiam dirimit contractum, ſeu reddit illud invalidum, ut conſtabit ex dicendis diſputatone ſequenti.

10. Tertium impedimentum ex crimine proveniens, eſt mors mulieris, id eſt uxoricidium, quod ſi committatur animo ad alias nuptias tranſeundi, eſt impedimentum dirimens, ut dicemus diſput. ſequenti; ſi verò ex ira, odio, aut vindicta, eſt tantùm impediens; qui enim uxorem interficit, privatur ſpe conjugij cap. *Interfectores*, cap. *Quicunque*, & cap. *Admonere*, 33. quæſt. 2. quamvis occidat deprehenſam in adulterio; licèt enim juxta leges civiles, qui uxorem in adulterio deprehenſam, propriâ authoritate interficit, nullâ pœnâ plectatur; quia tamen peccat mortaliter, à jure canonico imponitur illi pœna, ut ad

alias nuptias transire non possit, ut constat ex citato cap. *Quicunque*, ubi sic dicitur: *Quicunque propriam uxorem, absque lege, & sine causa, & certa probatione interfecerit*, &c. Eandemque pœnam extendi ad uxorem, quæ maritum occiderit, constat ex cap. 1. de divortiis, ubi sic habetur: *si quæ mulier in mortem mariti sui cum aliis consiliata est, & ipse aliquem illorum se defendendo occiderit, potest ipse post mortem uxoris, si voluerit, aliam ducere: ipsa autem insidiatrix, pœnitentiæ absque spe conjugij stet subjecta.* Ubi mulieri mortem marito attentanti interdicitur matrimonium cum quocunque: Ergo & à fortiori reipsa necem marito inferenti. A

Ratio etiam suffragatur: Nam, ut rectè discurrit Paludanus in 4. dist. 37. quæst. 2. art. 2. lex data pro uno correlativo, extenditur ad alterum, quando eadem militat pro utraque causa: Sed eadem militat ratio in viricidio ac in uxoricidio: Ergo eadem pœna privationis perpetuæ conjugij, utrumque crimen ab Ecclesia punitur. Major patet, Minor probatur. Ecclesia punit uxoricidium pœnâ privationis perpetuæ conjugij, quia est contra conjugalem nexum, ut constat ex juribus citatis: Sed viricidium non minùs est contra conjugalem nexum: Ergo eadem militat ratio in viricidio, ac in uxoricidio. Unde minùs probabilis videtur sententia Sylvestri, Toleti, Sanchez, & aliorum, existimantium, hoc impedimentum incurrere duntaxat virum uxorem occidentem, non tamen uxorem maritum interficientem. B C

11. Quartum impedimentum est susceptus propriæ sobolis, id est cùm alter vel uterque conjux, proprium filium de sacro fonte suscipit, matrimonio insidiandi causâ, id est eâ intentione, ut privet alterum conjugem debito conjugali, ratione affinitatis spiritualis, ex ea susceptione inter eos ortæ. Ille enim in pœnam hujus fraudis, inhabilis redditur, ut defuncto coniuge, ad alias nuptias valeat pervenire, ut constat ex can. *De eo* 30. quæst. 1. ubi sic dicitur: *Si conjuges legitimi unus aut ambo ex industria fecerint, ut filium suum de fonte susciperent, si innupti permanere voluerint, bonum est. Sin minùs, gravis pœnitentia insidiatori injungatur, & simul maneant; & si prævaricator conjugij supervixerit, acerrimâ pœnitentiâ mulctetur, & sine spe conjugij maneat.* Idem impedimentum contrahit, qui hoc animo proprium filium baptizat, aut in Confirmatione tenet; secùs, si id fiat ex necessitate, ne filius scilicet sine baptismo moriatur. D

12. Quintum impedimentum est mors Presbyteralis, seu occisio Presbyteri, privatâ authoritate & injustè facta; qui enim ita interficit Presbyterum, ad quem spectat matrimonio interesse, meritò illi interdicitur matrimonium, can. *Presbyterum*, de pœnit. & remiss. ubi sic dicitur: *Qui Presbyterum occidit, & de eo crimine convictus fuerit, usque ad ultimum tempus vitæ suæ, militiæ cingulo careat, & absque spe coniugij maneat.* Ex quibus verbis liquet, non incurri hoc impedimentum, nisi Presbytericida fuerit in foro contentioso de crimine convictus; id enim manifestè colligitur ex verbo illo *convictus*, quod de sacra & secreta confessione, in qua idem est accusator & testis, verificari nequit, sed solùm de convictione in foro contentioso. E

13. Sextum est, pœnitentia publica & solemnis, quâ durante matrimonium olim interdictum erat pœnitentibus, ut patet ex can. 21. Concilij Arelatensis 2. & cap. *Antiqui*, 33. quæst. 2. Imò quandiu quis publicam agebat pœnitentiam, non poterat debitum conjugale petere. Quam ob causam pœnitentia publica non imponebatur conjugato, nisi de consensu alterius partis, ut dicitur can. 22. ejusdem Concilij.

14. Septimum & ultimum impedimentum prohibens, est matrimonium sacrilegè attentatum cum sanctimoniali, ut habetur cap. *Hi ergo* 27. quæst. 1. ubi statuitur, *ut qui sanctimonialibus scientes matrimonio ad injuriam Christi copulati sunt, juxta censuram zeli Christiani, separentur, & nunquam eis concedatur coniugali vinculo religari, & in pœnitentiæ lamentis se vehementer, dum vivunt, afficiant:* ac proinde totâ vitâ ab omni conjugio abstineant; quippe quod, ut suprà vidimus, iniri non poterat, quandiu publica & solemnis pœnitentia durabat.

15. Hæc septem impedimenta ex crimine orta, juxta communiorem Doctorum sententiam, non vigent ampliùs, sed per consuetudinem abrogata sunt; unde non peccant, qui iis innodati, matrimonium sine dispensatione contrahunt. Præsertim cùm Prælati non curent admonere fideles de illa petenda, quamvis sæpe contingat talia crimina & impedimenta ab eis non ignorari. Advertendum tamen, quod etsi impedimentum incestûs, quoad inhabilitatem matrimonij post obitum conjugis cum alia contrahendi, consuetudine abrogatum sit, non tamen quoad privationem juris petendi debitum ab uxore vivente, propter affinitatem ratione incestûs cum ipsa contractam; nam sicut vir non posset cum aliqua absque dispensatione contrahere, si ante initum matrimonium, ipsius consanguineam in secundo gradu cognovisset; ita nec post matrimonium initum, potest ab ea sine dispensatione debitum petere; affinitas enim, quæ ante contractum matrimonium, impedit ne contrahatur, post contractum, impedit ne debitum petatur.

DISPVTATIO IX.

De impedimentis dirimentibus.

Ad quæstionem 51. supplementi, & alias sequentes.

IMpedimenta matrimonium dirimentia, attento jure antiquo, sunt tantùm duodecim; quia tamen alia duo, jure novo Tridentini statuta, fuerunt addita, sunt omnia quatuordecim; his versibus comprehensa.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultûs disparitas, vis, Ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis,
Si parochi & duplicis desit præsentia testis,
Raptave sit mulier, nec parti reddita tutæ.
Hæc sociare iubent connubia, facta retractant.

Congruentia autem numeri horum impedimentorum colligi potest ex sequenti discursu, desumpto ex D. Thoma hîc quæst. 50. art. unico. Impedimenta matrimonij sumi possunt vel ex parte contractûs, vel ex parte contrahentium: si ex parte contractûs, cùm liberum requirat consensum, libertati autem contrarietur error, & violentia, ex hoc capite duplex impedimentum dirimens matrimonium provenit, scilicet erroris, & violentiæ, & ad impedimentum violentiæ re-

ducitur impedimentum raptûs. Si ex parte contrahentium, aut ſimpliciter, aut reſpectu certæ perſonæ duntaxat, poteſt matrimonium impediri. Simpliciter, quando id provenit ratione impotentiæ, quæ contingere poteſt tripliciter, Primò ita quod nullo modo contrahens matrimonium, poſſit actus conjugales exercere, & ſic ſtatuitur impedimentum impotentiæ. Secundò, ita quod id poſſit quidem phyſicè, ſed non moraliter, ſive liberè, & eſt impedimentum conditionis ſervilis. Tertiò, ita quod id poſſit phyſicè, & moraliter, ſive liberè, ſed non licitè; nimirum, vel propter obligationem miniſterij ſuſcepti, & eſt impedimentum Ordinis; vel ex obligatione voti ſolemnis emiſſi, & ſic eſt impedimentum voti. Si verò impediatur matrimonium non abſolutè, ſed tantùm reſpectu alicujus perſonæ, vel hoc ideò eſt, quia matrimonium contrahens cum una, jam contraxit cum alia, & ſic ſtatuitur impedimentum ligaminis; vel quia deficit proportio debita perſonæ ad perſonam, idque tripliciter: Primò, ob perſonarum diſtantiam, & tunc eſt impedimentum diſparitatis cultûs. Secundò, ob nimiam conjunctionem, & ita conſurgunt tria impedimenta, nimirum cognationis, affinitatis, & publicæ honeſtatis. Tertiò, ob indebitam conjunctionem præcedentem matrimonium, & habitam inter ipſos contrahentes, & ſic eſt impedimentum criminis. Hoc præmiſſo, ſingula impedimenta in particulari explicanda ſunt, & difficultates quæ circa illa verſantur, breviter reſolvendæ. Unde ſit

A B C

Articvlvs Primvs.

De impedimento erroris & conditionis.

CIrca impedimentum erroris duplex eſt difficultas breviter hîc reſolvenda, prima eſt, qualis error matrimonium dirimat? Secunda, quo jure illud diſſolvat? Pro reſolutione

1. Notandum primò, quadruplicem in contractu matrimonij contingere poſſe errorem, videlicet circa perſonam, ut cùm Jacob exiſtimans ſe ducere in matrimonium Rachelem, accepit Liam. Circa conditionem, ut cùm quis exiſtimat ſe contrahere cum libera, & contrahit cum ancilla. Circa qualitatem perſonæ, ut ſi putet eſſe pulchram, & nobilem, quæ reipſa eſt deformis & ignobilis. Vel demum circa bona fortunæ, putans eſſe divitem, quæ pauper eſt. D

2. Notandum ſecundò, errorem duplicem eſſe, unum antecedentem, id eſt qui dat cauſam contractui, ita ut ſine illo non fieret; ut cùm quis errans circa perſonam, vel qualitatem ejus, ſic eſt affectus, ut nullo modo contraheret cum illa, ſi veritas ei perſpecta eſſet. Alterum concomitantem, quando nimirum ille qui errat circa perſonam, vel qualitatem ejus, ſic eſt affectus, ut nihilominus contraheret, tametſi non erraret; ut ſi contrahens cum Martha, putat eſſe Mariam, ſed nihilominus æquè libenter, aut etiam libentiùs cum Martha contraheret. His præmiſſis. E

3. Dico primò, errorem antecedentem circa ſubſtantiam perſonæ, facere matrimonium irritum, non ſolùm jure humano, ſed etiam naturali. Ita D. Thomas hîc quæſt. 51. art. 1. & 2. Ratio utriuſque partis manifeſta eſt, error enim antecedens circa perſonam, tollit conſenſum in eſſentialia matrimonij, nimirum circa perſonam individuam, cùm tamen ad matrimonium jure naturæ requiratur conſenſus in ea quæ ſunt ipſi eſſentialia.

Confirmatur: Nam etiam in aliis contractibus error circa ſubſtantiam contractûs, reddit illum irritum jure naturæ, ut ſi quis pro tritico vendat hordeum, pro auro aurichalcum, pro gemma lapidem aut vitrum: Ergo à fortiori in matrimoniò error antecedens circa ſubſtantiam perſonæ, facit matrimonium irritum jure naturæ; cùm enim matrimonium ſit conjunctio maris & fœminæ, individuam vitæ conſuetudinem retinens, conſenſum poſtulat in determinatam perſonam, cum qua perpetua vita agenda eſt.

Dices primò, Validum fuit conjugium Jacob cum Lia, Rachelis loco ſubſtituta: Ergo error antecedens circa ſubſtantiam perſonæ, non facit matrimonium irritum. 4.

Reſpondet D. Thomas loco citato in reſp. ad 4. ex Magiſtro ſententiarum, quod *matrimonium quod fuit inter Liam & Jacob, non fuit perfectum ex ipſo concubitu, qui ex errore contigit, ſed ex conſenſu qui poſtmodum acceſſit, tamen uterque à peccato excuſatur*; quia nimirum Jacob maritali affectu acceſſit ad Liam, putans eſſe Rachelem; & Lia uxorio affectu debitum ſolvit, exiſtimans, juxta patriæ conſuetudinem, lege primogenitarum, jure ſe illi à parente fuiſſe copulatam.

Dices ſecundò, Reliqua ſacramenta ut valida ſint, non requirunt miniſtri conſenſum in certam & determinatam perſonam cui conferenda ſunt, ſed ſufficit conſenſus in perſonam præſentem, etiam ſi ex errore putetur alia; ſi quis enim putans ſe baptizare vel abſolvere Petrum, baptizat, vel abſolvit Joannem, validè illum baptizat, vel abſolvit. Item in contractu venditionis error circa perſonam, illum non vitiat; ut ſi Petro vendas, putans eſſe Paulum: Ergo ſimiliter error antecedens circa perſonam, non irritat contractum matrimonij.

Reſpondeo, conceſſo Antecedente, negando conſequentiam & paritatem. Ratio diſcriminis eſt, quia in reliquis ſacramentis, perſona quæ illa recipit, ſe habet duntaxat per modum ſubjecti cui illa applicantur; in matrimonio autem contrahentes, eorumque corpora, ſunt materia ex qua ipſum ſacramentum conſtat. Similiter in contractu matrimonij, perſona ipſa eſt id quod traditur per contractum; ſecùs in venditione mercium, aut prædiorum, vel ſimilium rerum; in venditione verò ſervi, quia perſona cadit in materia contractûs, error circa perſonam, contractum vitiat; unde id quod eſt accidentale reſpectu unius contractûs, poteſt eſſe ſubſtantiale reſpectu alterius.

Dico ſecundò, errorem concomitantem circa perſonam, irritare etiam jure naturæ ſeu ex natura rei, matrimonium. 5.

Probatur, quia tametſi talis error non faciat involuntarium contrariè, ſeu poſitivè, facit tamen involuntarium negativè, id eſt non voluntarium, ut in Tractatu de actibus humanis, diſp. 1. art. 7. concl. 3. oſtenſum eſt: Sed de ratione & eſſentia contractûs matrimonii eſt, ut ſit poſitivè voluntarius, id eſt ut actu & reipſa conſentiat contrahens in perſonam quæ traditur: Ergo ex natura rei talis error irritum reddit matrimonij contractum.

Confirmatur: Matrimonium non fit ſine conſenſu actu exiſtente, & poſito in rerum natura, cùm conſenſus ſit cauſa efficiens illius, ut ait

Florentinum in decreto Eugenij: Sed ille qui contrahit cum errore concomitante circa perſonam, nullum de præſenti conſenſum præbet circa talem perſonam, ſed ſolùm præberet, ſi ſciret eſſe talem: Ergo invalidè contrahit.

5. Dico tertiò, error circa qualitatem, quamvis ſit antecedens, ſi non redundet in errorem perſonæ, matrimonium non irritat; bene tamen ſi in errorem perſonæ redundet. Ratio eſt, quia quando error circa qualitatem, non redundat in errorem perſonæ, non verſatur circa ſubſtantialia perſonæ, ſed duntaxat circa accidentalia & extrinſeca, qualitates enim ſunt quædam accidentia adhærentia perſonæ; bene tamen, quando error qualitatis redundat in errorem perſonæ. Tunc verò error qualitatis redundare cenſetur in errorem perſonæ, quando qualitas eſt ſimul cum perſona per ſe intenta à contrahente; non redundat verò, quando non eſt ſimul cum perſona per ſe intenta, etiam ſi error talis qualitatis, cauſam dederit contractui. Unde ſi fœmina contrahat cum aliquo, quem principem eſſe exiſtimat, per ſe intendens in perſonam, & concomitanter ſolùm in qualitatem & nobilitatem, valet matrimonium, tametſi ille non ſit princeps, ſed talem ſe eſſe finxerit. Econtra verò, ſi fœmina contrahens, ſimul cum perſona, per ſe intendat dignitatem & qualitatem, ita ut utrumque ſimul per modum unius integri & totalis objecti, conſenſum terminet; & reipſa non contraxiſſet, ſi ſciviſſet non eſſe principem, non valet matrimonium. Quæ doctrina ſumitur ex D. Thoma hîc quæſt. 51. art. 2. ad 5. ubi ſic ait: *Error nobilitatis, inquantum hujuſmodi, non evacuat matrimonium, eadem ratione quâ nec error qualitatis: Sed ſi error nobilitatis vel dignitatis redundat in errorem perſonæ, tunc impedit matrimonium; unde ſi conſenſus mulieris feratur in iſtam perſonam directè, error nobilitatis ipſius non impedit matrimonium: ſi autem directè intendit conſentire in filium Regis, quicunque ſit ille, tunc ſi alius præſentetur ei, quàm filius Regis, eſt error perſonæ, & impedimentum matrimonij.*

7. Dico quartò, errorem conditionis ſive ſervitutis, dirimere matrimonium jure civili & canonico, non tamen jure naturali.

Prima pars probatur afferendo textus utriuſque juris, nam Authent. de nuptiis §. *ſi verò decretum*, ſic dicitur: *Si ab initio putaverit aliquis liberæ jungi perſonæ: illa verò famula poſtea declaretur exiſtens, non dicimus ſolvi matrimonium, ſed ab ipſo initio neque matrimonium fieri propter inæqualitatem perſonarum.* Item cap. *Si quis ingenuus* 29. quæſt. 2. ſic habetur: *Si quis ingenuus homo uxorem ancillam alterius acceperit, & exiſtimat quod ingenua ſit, ipſa fœmina fuerit poſtea in ſervitute detecta, ſi eam à ſervitute redimere poteſt, faciat; ſi non poteſt, ſi voluerit, aliam accipiat.* Et cap. 2. de conjugio ſervorum Alexander III. mandat, matrimonium errore ſervilis conditionis à libero cum ancilla contractum, ſeparari, ſi poſt notam ſervitutem, carnaliter eam non cognoverit.

Rationem aſſignat S. Thomas hîc quæſt. 52. art. 1. ubi ſic diſcurrit: *In matrimonij contractu obligatur unus conjugum alteri ad debitum reddendum; ideò ſi ille qui ſe obligat, eſt impotens ad ſolvendum, ignorantia hujus impotentiæ in eo cui fit obligatio, tollit contractum: ſicut autem per impotentiam coeundi efficitur aliquis impotens ad ſolvendum debitum, ut omnino non poſſit ſolvere; ita per ſervitutem ut liberè debitum reddere non poſſit; & ideò ſicut impotentia coeundi ignorata, impedit matrimonium, non autem ſi ſciatur; ita conditio ſervitutis ignorata, matrimonium impedit.*

Quod verò illud non dirimat jure naturæ, idem S. Doctor ibidem in reſp. ad 3. apertè tradit, ratioque id ſuadet: Nam ſervitus ex natura rei non contrariatur matrimonio, alioquin, etiam quando non ignoratur, ipſum invalidaret; ſiquidem quod aliquid ignoretur vel ſciatur, impertinens eſt ad contrarietatem.

Neque dicas, ideò valere matrimonium liberi cum ſerva, quando conditio non ignoratur, quia liber juri ſuo derogat. Nam ſi hoc impedimentum eſſet naturale, & ex natura rei repugnaret matrimonio, non magis poſſet voluntas libera contrahentis illi derogare, quàm impedimento conſanguinitatis vel impotentiæ naturalis. Sunt enim impedimenta naturalia matrimonij ſtabilia ſemper, & immutabilia quacunque humanâ poteſtate.

Objicies: Quod contrariatur eſſentialibus matrimonij, ipſum deſtruit ex natura rei: Sed error ſervitutis contrariatur eſſentialibus matrimonij, liberæ ſcilicet poteſtati tradendi corpus ſuum ad actum conjugalem, cùm non poſſit ad libitum dare operam conjugali officio, à quo impeditur, per obſequia quæ tenetur præſtare domino: Ergo error ſervitutis dirimit matrimonium ex natura rei.

Reſpondeo errorem conditionis contrariari quidem, at non ſimpliciter, ſicut error perſonæ, ſed tantùm ſecundùm quid eſſentialibus matrimonij; quia licèt ſervus non poſſit liberè tradere poteſtatem ſui corporis, nec tam facilè reddere debitum conjugale, poteſt tamen abſolutè illam tradere, & debitum reddere, nimirum quando ex rationabili cauſa non impeditur à domino; alias etiam ſi ſciretur ſervitus, nullum eſſet matrimonium. Fateor tamen jus humanum quo irritatur matrimonium contractum cum errore ſervitutis, quando is qui contrahit eſt liber, habere maximum fundamentum in jure naturali; tum quia niſi jus humanum ipſum irritaſſet, eſſet inæqualitas maxima in tam gravi contractu; ſi quidem ille qui liber eſt, concedit plenam poteſtatem ſui corporis, ſervus verò poteſtatem tantùm ſecundùm quid; tum etiam, quia tale matrimonium eſſet aliquo modo in injuriâ prolis, quoniam non ita commodè educari poſſet in illo, cùm non poſſet eſſe perpetua habitatio conjugum.

Ex his explicatum manet ſecundum impedimentum dirimens, nempe conditio, quæ ſervitutem denotat, matrimonio quodammodo repugnantem. Tribus autem modis aliquis poteſt fieri ſervus, Primò nativitate, ut cùm de ancilla naſcitur; partus enim quoad libertatem & ſervitutem ſequitur matrem, quoad dignitates verò, honores, & nobilitatem, patrem, ut in jure dicitur. Secundò, jure belli, quo juſtè captus ſit ſervus capientis, ejus morte in ſervitutem commutatâ. Quod locum non habet apud Chriſtianos, qui ob dignitatem religionis quam profitentur, à ſervitutis conditione eximuntur, ut ait Sylveſter verbo *ſervus* quæſt. 3. Tertiò emptione, ut cùm à ſeipſo vel ab alio venditur. Unde in Inſtitutis §. *Servi* de jure perſon. ſic dicitur: *Servi aut naſcuntur, aut fiunt. Naſcuntur ex ancillis noſtris, fiunt jure gentium, id eſt captivitate, aut jure civili; cùm homo liber, major viginti annis, ad pretium participandum ſeſe venundari paſſus eſt.*

ARTICVLVS II.

Quo jure votum ſolemne Religionis dirimat matrimonium ſubſequens?

10. CErtum & indubitatum eſt apud omnes, votum ſolemne Religionis dirimere quodcumque matrimonium ſubſequens; hoc enim definitur ab Alexandro III. cap. *Meminimus*, ab Innocentio III. cap. *Finali*, Qui clerici vel voventes; à Bonifacio VIII. cap. unico *de voto* in 6. & noviſſimè à Tridentino ſeſſ. 24. can. 9. cujus verba infrà referemus. Verùm celebris eſt controverſia inter Theologos, quo jure tale votum dirimat matrimonium ſubſecutum? Plures enim ex Recentioribus, poſt Scotum, Richardum, Paludanum, & Cajetanum, aſſerunt votum ſolemne Religionis, non dirimere matrimonium ſubſequens, niſi jure humano Eccleſiaſtico. Econtra verò D. Thomas hîc quæſt. 52. art. 2. & 2. 2. quæſt. 88. art. 11. nec non quodlib. 3. art. 18. & quodlib. 10. art. 11. ejuſque Diſcipuli, quos ſequuntur Valentia, Sylvius, & Lopez, docent, votum ſolemne Religionis, jure naturæ, ſive ex ſui natura, habere quod dirimat matrimonium contractum.

B

C

§. I.

Sententia D. Thomæ præfertur.

11. DIco igitur, votum ſolemne Religionis, jure naturę dirimit matrimonium ſubſequens.

Probatur primò concluſio ex Tridentino can. 9. ſuprà citato, in quo ſic dicitur: *Si quis dixerit Clericos in Sacris Ordinibus conſtitutos, vel Regulares caſtitatem ſolemniter profeſſos, poſſe matrimonium contrahere, contractumque validum eſſe, non obſtante lege Eccleſiaſticâ, vel voto, anathema ſit.* Ad quid enim diſtinxiſſet Concilium irritationem matrimonij cauſatam lege Eccleſiaſtica in iis qui ſacris Ordinibus initiati ſunt, ab ea quæ in Religioſis cauſatur per votum, ſi jure ſolùm Eccleſiaſtico, etiam in iſtis, dirimi cenſuiſſet?

12. Probatur ſecundò: Votum ſolemne Religionis diſſolvit matrimonium antea validum, ſi ſit inconſummatum, idque non jure Eccleſiaſtico tantùm, ut colligitur ex hac ſententia Chriſti, Marci 10. *Quod Deus conjunxit, homo non ſeparet:* Ergo & à fortiori matrimonium ſubſecutum; minor ſiquidem vis & efficacia requiritur ad dirimendum matrimonium ſubſequens, quàm antecedens, ut patet in Ordine ſacro dirimente matrimonium conſequens, & non antecedens. Item majus eſt dirimere matrimonium jam conſtitutum, quàm impedire illud ne efficiatur.

13. Probatur tertiò: Si votum ſolemne Religionis dirimat matrimonium ſolùm ex conſtitutione Eccleſiæ, fieri poterit quod ſolemniter profeſſus validum ineat matrimonium, quamvis non ſit diſpenſatum in ejus voto, ſi nimirum Summus Pontifex conſtitutionem illam tollat, & votum ſolemne præcisè in eo vigore quem habet ex natura ſua relinquat. Falſitas autem conſequentis conſtat ex cap. *Cùm ad monaſterium*, de ſtatu Monachorum, in fine, ubi Innocentius III. ſic ait: *Abdicatio paupertatis, ſicut etiam cuſtodia caſtitatis, adeò annexa eſt regulæ monachali, ut contra eam nec Summus Pontifex poſſit licentiam indulgere.*

A

D

E

14. Confirmatur: Quia jure tantùm Eccleſiaſtico votum ſolemne caſtitatis eſt annexum ſtatui Clericali, poteſt Papa, relinquendo Clericum in ſuo ſtatu Clericali, diſpenſare cum eo ut matrimonium contrahat, vel matrimonio jam contracto utatur; ut conſtat in Sacerdotibus Græcis, qui ex diſpenſatione Eccleſiæ, utuntur conjugio antè ſacram Ordinationem inito: Ergo ſimiliter, ſi votum ſolemne Religionis, non ex natura ſua, ſed ex ſola Eccleſia conſtitutione vim habeat impediendi matrimonium contrahendum, & dirimendi contractum, poterit Papa, hanc vim à voto ſolemni tollere, auferendo præceptum Eccleſiaſticum, & tamen relinquere tale votum in ſuo ſubjecto, ſubindeque efficere poterit quod Monachus manens Monachus nubat, uxoremque ac liberos in monaſterio habeat; quod apertè repugnat prædictæ decretali Innocentij III. ut fatentur ipſi Adverſarij.

15. Demum eadem ſuaderi poteſt concluſio ratione D. Thomæ locis citatis: Jus naturæ dictat, ut qui ſemel aliquid donavit totaliter alteri, eaque donatio fuit ab illo acceptata, non poſſit illud idem poſtea alteri tradere: Sed per votum ſolemne Religionis vovens totaliter ſe donat Deo, corpuſque illi ad perpetuam continentiam tradit; quæ donatio & traditio, ab eo per Religionis Prælatos acceptatur: Ergo jus naturæ dictat, quod non poſſit ſuum corpus alteri per matrimonium tradere, in uſum contrarium voto, quo Deo illud donavit & tradidit.

16. Confirmatur: Ideò matrimonium ratum dirimit ex natura ſua matrimonium ſubſequens, quia cùm per prius matrimonium, contrahens ſuum corpus tradiderit uni uxori, non poteſt ipſum, eâ vivente, tradere alteri: Ergo cùm per votum ſolemne Religionis, vovens ſuum corpus Deo totaliter manciparit, ne dicamus illam traditionem habere minus roboris, eâ quâ quis ſuum corpus tradit uxori per contractum matrimonialem, dicendum quod jure naturæ dirimit matrimonium ſubſecutum.

17. Nec valet quod ait Martinonus hîc diſp. 74. ſect. 3. num. 43. quod licèt profeſſio Religioſa contineat aliquam ſui traditionem, non tamen omnimodam, & naturaliter incompatibilem cum matrimonio; ſed ſicut ſervus voluntarius, aut emptitius, non ita domino traditur, ut privetur naturali jure matrimonium ineundi, domino licèt invito; ſic profeſſus in Religione approbata, non ita ſe tradit Deo & Religioni, ut quantùm eſt ex natura rei, non poſſit validè matrimonium contrahere, quamvis illicitè. Non valet, inquam, hæc reſponſio: eſto enim profeſſio Religioſa non importet omnimodam ſui traditionem Deo & Religioni, importat tamen traditionem ſui ad caſtè vivendum: Sed traditio ſui ad caſtè vivendum, eſt ex ſua natura incompatibilis cum matrimonio, cùm illud ſit ſui traditio ad copulam carnalem: Ergo profeſſio Religioſa importat traditionem naturaliter incompatibilem cum matrimonio, ſubindeque habet quod illud jure naturæ, ſeu ex natura ſua, dirimat, non verò ſolo jure poſitivo Eccleſiaſtico. Ex quo patet, exemplum ſervi ab illo Authore adductum, non eſſe ad rem; ſervus enim voluntarius, vel emptitius, non ſe tradit domino ad caſtè vivendum, ſicut Religioſus Deo, ſed ad exercenda opera ſervilia; unde licèt ſervus, per ſervitutem non pri-

vet se naturali jure matrimonium ineundi, bene tamen Religiosus, per votum solemne castitatis; quare si, non obstante tali voto, matrimonium contrahat, peccat contra jus naturale, & divinum, & non solùm contra jus positivum & Ecclesiasticum. Unde in cap. *Si quis sacro* 27. quæst. 1. de virginibus Deo sacris, & postea nubentibus, sic dicitur: *Verbo Domini, & canonicâ authoritate, in hac sancta Synodo* (Triburiensi) *præcipimus, ut omnino separentur.*

A

§. III.

Solvuntur objectiones.

18. OBjicies primò: Quando duo vincula ita se habent, quod sunt compossibilia, unum non solvit aliud ex natura sua: Sed votum solemne Religionis & matrimonium subsequens, sunt duo vincula sic se habentia, ut sint compossibilia simul; conjugatus enim potest Religionem solemniter profiteri, etiam post consummatum matrimonium, de licentia conjugis: Ergo votum solemne Religionis non dirimit matrimonium ex natura sua.

B

19. Respondeo distinguendo Minorem: Votum solemne Religionis, & matrimonium, sunt duo vincula simul compossibilia, si votum solemne Religionis sequatur matrimonium, concedo Minorem. Si è contra ipsum præcedat, nego Minorem, & Consequentiam.

C

Explicatur: Sicut impotentia ad actum conjugalem non sic repugnat vinculo matrimonij, quin possit matrimonio priùs contracto supervenire, absque eo quod ipsum dissolvat; si tamen ipsum præcedat, irritabit matrimonium subsequens. Ita votum solemne Religionis non sic repugnat matrimonio, quin possit illud subsequi; si tamen præcedat, matrimonium post ipsum contractum, iure naturæ irritum est. Ratio verò disparitatis manifesta est, ut enim matrimonium validè contrahatur, debet contrahens transferre in alium sui corporis potestatem, & jus eo utendi, quod tamen repugnat, voto solemni Religionis præcedente; quandoquidem, ut suprà dicebamus, per tale votum vovens talem potestatem à se omnino abdicat, & ad castè vivendum perfectè Deo se tradit. At verò post matrimonium contractum, potest esse quod unus conjugum vel amiserit per adulterium potestatem utendi corpore alterius conjugis, vel sponte juri illi cedat, & consequenter nihil sit ampliùs in ejus matrimonio, quod repugnet voto solemni. Ex quo intelliges, falsum esse quod ait Martinonus suprà citatus, cujus est hoc argumentum, quod non est major incompossibilitas ex natura rei inter vinculum matrimonij & professionem Religiosam, sive vinculum matrimonij illam præcedat, sive sequatur; liquet enim ex jam dictis, manifestam esse disparitatem inter matrimonium antecedens professionem Religiosam, & matrimonium illam subsequens.

D

E

20. Objicit secundò idem Author ibidem: Traditio Professi ad usus Religionis ad quos ille se dat, & subjicit, non est major, quàm sit traditio, per quam mancipium subjicitur domino per venditionem, aut alium titulum justum: At hæc non obstat quò minùs mancipium possit validè inire matrimonium, etiam domino resistente: Ergo pariter traditio professi ad usus Religionis, quæ fit in voto solemni, non impedit quin Religiosus validè possit, spectato jure naturæ, contrahere matrimonium.

21. Verùm huic argumento solutio patet ex suprà dictis, ostendimus enim suprà, traditionem quæ fit per vota solemnia Religionis, esse diversæ rationis ab ea quâ mancipium tradit se domino; nam per vota solemnia Religionis, vovens tradit se Deo & Religioni ad castè vivendum, & servandum perfectam continentiam; mancipium verò tradit se domino solùm ad exercenda opera servilia; quare licèt ista traditio non opponatur ex sua natura matrimonio, nec illud jure naturæ dirimat, bene tamen illa. Ratio verò cur traditio quæ fit per professionem Religiosam essentialiter importet votum castitatis, est quia per illam Religiosus totaliter mancipatur cultui divino, id est divinorum contemplationi & meditationi: hæc autem perfecta traditio sui ipsius in ordine ad cultum divinum, necessariò includit castitatem, eò quòd matrimonium contemplationi omninò repugnet: Tum quia contemplatio purissimis spiritibus fovetur; usus autem venereorum consumit multitudinem spirituum, sanguinemque à corde distrahit, cujus collectio ad mentis attentionem necessaria est; unde mentis hebetudinem causat. Tum etiam, quia matrimonium multas affert curas & sollicitudines, ad placendum uxori, ad educandos liberos, & providendum eis de necessariis ad vitæ sustentationem. Unde Apostolus 1. ad Corinth. 7. *Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est.*

22. Objicit tertiò Martinonus: Votum solemne Religionis non dirimit matrimonium, nisi quatenus est solemne: Sed voti solemnitas est de jure tantùm Ecclesiastico: Ergo jure tantùm positivo Ecclesiastico, non verò jure naturali, aut divino, votum solemne Religionis matrimonium dirimit. Major est certa, votum enim simplex castitatis, vel Religionis, non dirimit matrimonium, sed tantùm ipsum impedit; unde inter impedimenta prohibentia numeratur, ut disputatione præcedenti declaravimus. Minor verò probatur ex Bonifacio VIII. qui interrogatus ab Episcopo Biterrensi, quod votum dici debeat solemne, & ad dirimendum matrimonium efficax? Respondet cap. unico *de voto, & voti redemptione*, in 6. quod *cùm voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiæ sit inventa, matrimonij verò vinculum sit ab ipso Deo, illud votum debet dici solemne, quod per susceptionem sacri Ordinis, aut per professionem in Religione approbata solemnizatur.* Ubi Pontifex expressè asserit, solemnitatem voti esse ex sola constitutione Ecclesiæ, & in hoc differre à vinculo matrimonij. Unde infert Ecclesiam non admittere nisi duplex votum solemne celebratum in susceptione Ordinis, aut per professionem Religiosam.

23. Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem, & ad ejus probationem ex Bonifacij Decretali desumptam dico, duplicem esse voti solemnitatem; unam substantialem & essentialem, consistentem in traditione sui ipsius facta in manu superioris, ad servandum illa quæ promittuntur, & in acceptatione quam is facit nomine Dei; aliam verò accidentalem & cæremonialem, quæ consistit in cæremonia & modo, in benedictione & consecratione quibuscum ex statuto Ecclesiæ fit illa traditio & acceptatio; Pontificemque loco citato non loqui de prima solemnitate, sed tantùm de secunda, quæ est ex sola constitutione

Ecclesiæ, subindeque nihil ex hac definitione, sequi contra sententiam, quæ asserit votum solemne non habere ratione solemnitatis accidentalis, sed substantialis, quod jure naturæ, seu ex natura sua, matrimonium dirimat. Imò potiùs ex hac Constitutione Bonifacij potest D. Thomæ sententia confirmari: cùm enim vinculum jure Ecclesiastico introductum, superveniens vinculo introducto jure divino, non possit ipsum solvere, quia hoc est fortius; & tamen votum solemne Religionis dirimat matrimonium ratum, nondum consummatum, cujus vinculum ex hac Bonifacij Constitutione est de jure divino, concludi debet, voti solemnis vinculum, non esse juris Ecclesiastici, sed naturalis & divini. A B

24. Dices primò: Ex eo duntaxat quod accidentale est voto solemni, non potest definiri quodnam votum debeat dici solemne ad dirimendum matrimonium: Sed ex eo quod solemnitas, de qua loquitur Pontifex loco citato, sit ex sola Constitutione Ecclesiæ inventa, deducit duplex solùm reperiri votum solemne hunc effectum producens, nempe votum solemne celebratum in susceptione Ordinis sacri, & per professionem in Religione approbata: Ergo non loquitur de solemnitate accidentali, sed de substantiali.

Respondeo distinguendo Majorem: Ex eo quod accidentale est voto solemni, non potest definiri quodnam votum debeat dici solemne ad dirimendum matrimonium, tanquam ex eo in quo substantia voti solemnis consistat, concedo Majorem. Præcisè tanquam ex signo indicativo ipsius, nego Majorem. Solemnitas enim illa accidentalis, cùm non sit in usu Ecclesiæ pro votis simplicibus, sed tantùm pro solemnibus, indicat quotuplex sit votum solemne. Similiter distinguo Minorem: Ex eo quod solemnitas de qua loquitur Pontifex, sit ex sola Constitutione Ecclesiæ, deducit duplex solùm reperiri votum solemne, tanquam ex eo in quo substantia voti solemnis consistit, nego Minorem. Tanquam præcisè ex signo, concedo Minorem. Sensus ergo definitionis Pontificiæ verus est iste: Nos igitur attendentes, quod signa extrinseca declarativa voti solemnis, sunt ex Constitutione Ecclesiæ, cùm que ex tali Constitutione signa illa in duobus solùm votis reperiantur, scilicet in eo quod Ordines sacri habent annexum, & in illo quod emittitur in professione Religionis, statuimus illa duo vota duntaxat esse solemnia, & dirimere matrimonium subsecutum. C D

25. Dices secundò, si Pontifex statueret, ut ea vota quæ in Religione approbata, verbi gratiâ in Ordine Prædicatorum, emittuntur, non essent solemnia, quantumcunque vovens in tali Religione, intenderet solemniter vovere, & seipsum Deo tradere, nunquam tamen emitteret votum solemne: Ergo non solùm solemnitas accidentalis, sed etiam substantialis, pendet ab Ecclesia. E

Sed nego Consequentiam: Sicut enim licèt Ecclesia possit efficere ut matrimonium quod antea erat verum & legitimum, non sit ampliùs tale, apponendo aliquas conditiones, sine quibus non est validum, ut patet in matrimonijs clandestinis, quæ post Tridentinum non sunt valida: inde tamen colligi nequit, quod substantia & essentia matrimonij ab Ecclesia dependeat: Ita quamvis votum solemne dependeat ab Ecclesia, quantùm ad aliquas conditiones, putà quod fiat in tali ætate, in tali Religione, in manibus talis superioris, ita ut sine illis non stet; non sequitur tamen, quod ipsa substantia voti solemnis non sit de jure divino, subindeque independens ab Ecclesia.

Objicies quartò: Quidquid convenit voto solemni essentialiter, convenit etiam voto simplici: Sed votum simplex non habet ex propria natura vim dirimendi matrimonium, ut articulo præcedenti ostendimus: Ergo nec votum solemne. Major probatur, quia votum simplex & votum solemne, si sint de eodem objecto, sunt ejusdem speciei. 26.

Respondeo, negando Minorem, & ad illius probationem, distinguo Antecedens: Sunt ejusdem speciei, formaliter, quatenus sub eadem ratione formali Religionis tendunt in objectum, concedo. Materialiter & in esse entis, nego. Sicut omnes actus alicujus scientiæ, sunt ejusdem speciei formaliter, quatenus tendunt in objectum scientiæ, sub ratione ejus formali; & tamen materialiter & in esse entis sunt diversæ speciei, quia habent objecta materialia specie distincta. Differentia autem essentialis inter votum solemne & simplex, consistit in hoc quod simplex, est tantùm promissio facta Deo, at verò solemne, supra promissionem, addit traditionem & acceptationem. 27.

Dices: Traditio & promissio inter se pugnant; id enim quod traditur & donatur, promitti non potest: Sed votum quodcumque, etiam solemne, essentialiter habet rationem promissionis, ut constat ex definitione essentiali voti, quâ dicitur quod sit promissio Deo facta: Ergo falsum est quod traditio sit voto solemni essentialis. 28.

Respondeo, distinguendo Majorem: Traditio & promissio inter se pugnant, si ambo referantur ad idem, concedo. Si promissio sit de unò, & traditio de alio, nego. In voto autem solemni, traditur unum, & promittitur aliud; traditur enim arbor, & fructus promittuntur; id est traditur ipsa persona voventis, & promittuntur actus ad observantiam voti necessarij, qui sunt veluti fructus potentiarum animæ nostræ, quæ per votum solemne Deo traduntur & consecrantur.

Objicies quintò cum Martinono: Si votum solemne dirimeret ex natura rei matrimonium subsequens, semper illud diremisset, quotiescumque fuisset emissum ante matrimonium: Atqui primis Ecclesiæ sæculis reipsa non diremit: Ergo votum solemne ex naturæ rei matrimonium non dirimit. Major patet. Minorem verò probat Author citatus ex eo quod in primitiva Ecclesia Monachi qui post votum solemne castitatis matrimonium contraxerant, licèt excommunicarentur, ab uxoribus tamen non separabantur, ut patet ex Concilio Chalcedonensi Act. 15. can. 16. cujus verba sunt: *Virginem quæ se Deo consecravit, similiter & Monachum, non licet nuptialia jura contrahere: quòd si hoc inventi fuerint perpetrantes, excommunicentur.* Idem constat ex Concilio Ancyrano can. 10. & ex Neocæsarienſi can. 1. 29.

Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem, & ad ejus probationem, nego Antecedens, falsum enim est quod in primitiva Ecclesia non separarentur ab uxoribus vel maritis, Monachi aut Virgines, quæ post votum solemne castitatis matrimonium contraxerant; oppositum enim apertè constat ex Basilio Epist. 1. ad Amphilochium can. 6. ubi sic habetur: *Canonicorum* (id est Religiosorum) *fornicatio pro matrimonio non reputetur, sed eorum conjunctio omnino divellatur.* Et in Concilio Triburiensi suprà relato, de virginibus Deo sacratis, & postea nubentibus, sic dicitur: 30.

tur: *Verbo Domini & Canonicâ authoritate in hac ſancta Synodo præcipimus, ut omnino ſeparentur.* Unde licèt in Concilio Calcedonenſi non fiat mentio de ſeparatione, ſed tantùm de excommunicatione, non rectè colligit Author citatus, quod Monachi, aut Virgines, quæ poſt votum ſolemne caſtitatis matrimonium contraxerant, in primitiva Eccleſia non ſeparatentur ab uxoribus, vel maritis; ſiquidem ex authoritate negativa nihil concluditur, præſertim cùm adducuntur jura poſitiva in contrarium. In Concilio verò Ancyrano, & Neocæſarienſi, non fit mentio de Monachis, aut monialibus, ſed de ſacerdotibus, ut conſtat ex verbis Concilii Neocæſarienſis: *Preſbyter ſi uxorem duxerit, ab Ordine deponatur. Si verò fornicatus fuerit, vel adulterium perpetraverit, extra Eccleſiam abjiciatur, & pœnitentiam inter Laïcos redactus agat.* Unde hæc teſtimonia non militant contra noſtram ſententiam, fatemur enim votum ſolemne Ordinibus ſacris annexum, non dirimere matrimonium jure divino, ſed tantùm Eccleſiaſtico. Rationem verò diſcriminis inter votum ſolemne annexum ſacris Ordinibus, & emiſſum in Religione approbata, adducemus infrà, cùm agemus de impedimento Ordinis.

31. Objicies ultimò: Si votum ſolemne in Religione approbata, jure naturæ nullum redderet matrimonium ſubſecutum, maximè, quia, ut dictum eſt, præter promiſſionem omni voto eſſentialem, habet inſuper adjunctam traditionem & acceptationem: Sed hæc ratio nulla eſt: Ergo ruit præcipuum fundamentum noſtræ ſententiæ. Major conſtat ex ſuprà dictis, Minor probatur. Vota quæ poſt biennium probationis emittuntur à Religioſis Societatis Jeſu, non ſunt ſolemnia, ſed ſimplicia, ut dicitur expreſsè in Bulla Gregorij XIII. conceſſa Societati, & incipiente: *Aſcendente Domino in naviculam*, proindeque non ex jure naturæ, ſed tantùm ex jure Eccleſiaſtico ibidem contento, reddunt inhabiles ad contrahendum matrimonium; & tamen in eis eſt vera traditio & acceptatio Eccleſiæ, quia per ea vota verè qui illa emittunt, ſe tradunt, ſubjiciunt, & mancipant arbitrio & poteſtati ſuperioris; ita ut minimè impoſterum ſit eis integrum, abſque apoſtaſiæ labe, ab eo inſtituto propriâ authoritate, ſed tantùm alienâ recedere; votaque illa à ſuperiore acceptantur, nomine Dei, ex facultate ſedis Apoſtolicæ: Ergo &c.

32. Reſpondeo diſtinguendo Majorem: Quia votum ſolemne, præter promiſſionem, habet adjunctam traditionem, qualemcumque, nego. Perfectiſſimam, & abſolutam, concedo. Ad probationem verò in contrarium, deſumptam ex votis ſimplicibus, quæ poſt biennium probationis à Religioſis Societatis Jeſu emittuntur, dicendum eſt, quod licèt in votis illis ſit aliqua traditio & acceptatio, illa tamen non eſt perfecta, & abſoluta, ſicut illa quæ fit per vota ſolemnia ejuſdem Societatis, & aliorum Ordinum, ſed imperfecta, & conditionata; quia per illa voventes ſe tradunt quidem, ſubjiciunt, & mancipant arbitrio & poteſtati ſuperioris, non abſolutè tamen, ſed tantùm ſub conditione quod remaneant in Societate, ita ut ſi dimittantur, remaneant liberi à votis. Unde Vazquez, hanc ponit differentiam inter votum ſolemne, & vota ſimplicia, quæ poſt biennium emittunt in Societate Scholares, & poſt diuturniorem probationem Coadjutores ſpirituales formati, quòd traditio in iſtis eſt temporanea, ad nutum Præpoſiti Generalis, juxtà cauſas in Conſtitutionibus ejuſdem Societatis expreſſas; at verò traditio in voto ſolemni, ex natura ſua perpetua eſt. Non mirum ergo, quod vota illa ſimplicia non dirimant matrimonium ex natura ſua, ſed tantùm jure Eccleſiaſtico, licèt ſolemnia id præſtent, etiam ex jure naturæ.

§. IV.

Solvitur alia objectio.

DEmum contra D. Thomæ ſententiam Recentiores objiciunt: Sedes Apoſtolica non poteſt diſpenſare in his quæ ſunt de jure naturæ: 33. Sed diſpenſavit cum aliquibus Religioſis profeſſis, ut nuberent: Ergo votum ſolemne Religionis non dirimit matrimonium jure naturæ, ſed duntaxat jure poſitivo Eccleſiaſtico. Majorem ut certam ſupponunt, Minorem verò probant ex variis hiſtoriis, quibus Summum Pontificem, cum Religioſis profeſſis, ut matrimonium contraherent, diſpenſaſſe refertur. In primis enim dicitur, Cœleſtinum III. Conſtantiam Rogerij Siciliæ Regis filiam, quæ in Monaſterio Panormitano monialis fuerat, diſpenſaſſe, ut Henrico Imperatori quinquagenaria nuberet. Cùm enim Rogerius in expeditione Jeroſolymitana mortuus eſſet, Tancredus ejus regnum tyrannicè occupavit, & inſuper Cœleſtino obedientiam denegavit. Qua de re commotus Pontifex, eum regno privavit, atque Henricum ſextum Imperatorem juſſit ducere Conſtantiam, ut eo matrimonio ad regnum Siciliæ integrum jus haberet. Ex quo matrimonio natus eſt Fridericus ſecundus, ut conſtat ex veteri Epitaphio, quod lapidi ſepulchrali poſt mortem Conſtantiæ inſculptum eſt.

Cæſaris Auguſti latet hîc Conſtantia conjux,
Vndeno luſtro hac plateâ rugoſa Sacerdos
Facta dedit partum Friderico Auguſta ſecundo,
Pro meritis ſacrata tenet ſic oſſa Panormus.

Ubi vocatur rugoſa Sacerdos, quòd multis annis in Monaſterio Panormitano monialis fuerit. Secundò refertur, fuiſſe diſpenſatum cum Ramiro Arragoniæ Rege, qui erat Monachus S. Benedicti, ut nuberet, & Arragoniæ regnum occuparet. Addunt alij, Caſimirum, cùm per decem annos in Monaſterio Caſſinenſi fuiſſet Monachus, imò & Diaconus, à Benedicto IX. ad Polonorum petitionem diſpenſatum fuiſſe, ut ad regnum & ad nuptias tranſiret. Demùm alij aſſerunt, Alexandrum III. ad reſtituendam Juſtinianam familiam, in bello contra Turcas extinctam, Nicolaum Juſtinianum, patrem B. Laurentij Juſtiniani, diſpenſaſſe, ut relicto habitu S. Benedicti, nuberet, ut refert Bernardus Juſtinianus ejus nepos, in vita ipſius Laurentij, apud Surium 8. Januarij.

Huic objectioni, conceſsâ Majori, tripliciter reſpondetur ad Minorem: Primò, Summos Pontifices in illis diſpenſationibus ſecutos fuiſſe opinionem, quæ apud Canoniſtas reputatur probabilior. Secundò, eorum licentias quoad hoc, non fuiſſe diſpenſationes, ſed declarationes nullitatis profeſſionum prædictorum Monachorum, propter defectum conſenſûs, vel alterius conditionis. Tertiò fabuloſas eſſe, vel ſaltem valde dubias, illas hiſtorias. Nam in primis quoad eam quæ eſt Conſtantiæ, Baronius ad annum 1186. hæc ſcribit: *Quod autem ex Recentioribus quamplures aſſerunt, Conſtantiam Monialem fuiſſe, ſciat fabuloſum eſſe, atque commentum fortaſſe inde excogitatum, quòd ipſa aſſervata fuiſſet in* 34.

Monaſterio, ut ſi deſuiſſet Regibus maſcula proles, ſpes eſſe potuiſſet nubendi Regi, cum dote regni. Ibidem etiam addit, nullum ſcriptorem temporis Friderici, aliquid dicere de monachatu Conſtantiæ. *Quod ſi* (inquit) *nubes teſtium id rumore quodam conclamaſſe, potiùs quàm authoritate Majorum, vel certâ ratione aſſeruiſſe cognoſcitur, eadem plane quâ effutitur levitate, rejicitur.* Addit inſuper hanc hiſtoriam variis eſſe refertam mendaciis. Cœleſtinus enim non favebat Henrico, ſed potius Tancredo; quomodo ergo diſpenſavit in matrimonio Conſtantiæ cum Henrico, contra Tancredum? Quomodo etiam, illa quinquagenaria nupſit, quæ nec annum quadrageſimum quartum attigerat, cùm defuncta eſt? Quâ etiam ratione fieri potuit, ut Conſtantia in Monaſterium detruderetur à patre, perterrito vaticinio Ioachimi Abbatis, qui aſſerebat quod ſi nuberet, foret Siciliæ funeſta fax, ut narrat Fazellus, cùm ipſa nata ſit poſthuma, ut omnes fatentur Hiſtorici, & conſtat ex his verſibus quæ refert Baronius:

Sponſa fuit ſpecioſa nimis Conſtantia dicta,
Poſthuma poſt patrem materno ventre relicta.

Denique ipſa variatio Authorum ſatis oſtendit, hanc hiſtoriam, meram fabulam eſſe; cùm alij Cœleſtinum III. alij Alexandrum III. dicant Conſtantiam diſpenſaſſe, cùm tamen Alexander III. mortuus eſſet quinque ferè annis antequam ipſa exiret è Monaſterio. Addit P. Nicolaï 2. 2. quæſt. 88. in ſcholiis ad art. 3. quod ſi quæ fuiſſet revera data diſpenſatio à Cœleſtino, vel Alexandro, D. Thomas iiſdem temporibus vicinus, eam haud dubiè non ignoraſſet.

Ad exemplum Ramiri Arragoniæ Regis, Soto dicit, hiſtoriam illam in Chronicis illius regni non haberi, ſed eſſe apocripham; præſertim cùm non nominetur Pontifex, à quo talis diſpenſatio emanaverit; & Sylveſter verbo *votum*, Ramirum non fuiſſe profeſſum aſſerat.

Ad aliud de Caſimiro, ſimiliter dico, illud non carere dubietate, cùm alij Benedictum IX. alij Clementem II. cum eo diſpenſaſſe narrent, & illius diſpenſationis nullum extet monimentum, ut apud Baronium ad annum 1041. videre eſt. Suntque ex gravibus Authoribus qui dicunt, Caſimirum emiſiſſe quidem vota ſua, ſed vi & metu à Boleſlao coactum; quod inde colligunt, quòd exilio pulſus unà cum matre, Cluniacum petiit, ibique ad majorem ſecuritatem, habitum Monachi ſuſcepit. Ubi tamen, ſtatu regni mutato, audivit Legatos veniſſe, ut ad regnum ipſum reducerent, incredibili gaudio (inquit Longinus) affectus eſt.

Ad ultimum de Nicolao Iuſtiniano, reſpondeo etiam ex Baronio citato, Authorem hujus hiſtoriæ duo inter ſe pugnantia ſcripſiſſe; ait enim Alexandrum III. cùm Nicolao Iuſtiniano diſpenſaſſe, & B. Laurentium Iuſtinianum ejus filium, claruiſſe tempore Eugenij IV. & ab eo Epiſcopali infulâ inſignitum fuiſſe. Quæ duo inter ſe pugnant, quandoquidem Alexander III. Eugenium pluſquam ducentis annis præceſſit. Prior enim obiit anno 1181. poſterior creatus eſt anno 1431. Cur ergo hæc exẽpla tam impotenter urget lib. 12. Moralium inſtitutionum Azorius, & ſimilia, vel incerta, vel falſa, ut doctrinæ D. Thomæ contradicat? Rectiùs ſane Lopez apud Sylvium: *Licèt dicat Navarrus, quod major pars non dubitat, Papam diſpenſare poſſe ſuper ſolemni voto Religionis facto, ex graviſſima neceſſitate, quidquid ſit de hoc, ſalvâ Eccleſiæ Catholicæ cenſurâ, quæ de hoc hactenus nihil definivit, teneo cum S. Thoma, & ſequacibus ejus, quia illius rationes videntur fortiores.*

ARTICVLVS III.

De impedimento cognationis.

COgnatio triplex eſt; carnalis, quæ per carnalem generationem derivatur; ſpiritualis, quæ per regenerationem in ſacro fonte Baptiſmatis, & in Chriſmatis ſacramento; & legalis, quæ per legis adoptionem comparatur; de quibus breviter hîc agendum eſt, cùm per illas matrimonium dirimatur.

§. I.

De impedimento cognationis carnalis, ſeu conſanguinitatis.

CONſanguinitas, ſic dicta, quaſi *mutua ſanguinis unitas*, ex D. Thoma hîc quæſt. 44. art. 1. eſt *vinculum perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium, carnali propagatione contractum*, id eſt relatio quædam mutua in communicatione ejuſdem ſanguinis fundata, quæ amicitiæ radix eſt. Unde Auguſtinus 12. de civit. Dei cap. 21. ideò Deus ab uno homine omnes propagari voluit, *ut non tantùm inter ſe naturæ ſimilitudine, verùm etiam cognationis affectu homines necterentur.* Quod non ſervavit in brutis, *quæ non ex ſingulis propagavit, ſed plura ſimul exiſtere juſſit.* Propterea in brutis conſanguinitas non eſt, quia ut ait S. Doctor in reſp. ad 5. in eis ſanguinis participatio ad amicitiam non ordinatur. Dicitur, *ab eodem ſtipite deſcendentium*, id eſt ab eodem homine, à quo procedunt alij, & pullulant, ſicut rami à ſtipite, ita de propinquo, ut ejus virtus in deſcendentibus perſeveret, non ſolùm ſecundùm ſimilitudinem ſpecificam, aliàs omnes homines ab Adamo deſcendentes, eſſent conſanguinei, ſed ſecundùm ſimilitudinem individuam, juxta quam avus & parentes aſſimilant ſibi prolem in figura & complexione. 35.

Ex ſtipite autem deducuntur linea & gradus. Linea eſt ordinata collectio perſonarum ab uno ſtipite deſcendentium, metaphorâ ductâ à linea, quæ ab uno puncto videtur derivari. Gradus eſt habitudo ſeu menſura diſtantium perſonarum, quâ cognoſcitur quotâ conſanguinitatis diſtantiâ aliqui conjungantur, metaphorâ ductâ à ſcala, ut habetur expreſsè l. *Juriſconſultus* ff. de gradibus. Linea autem triplex eſt, recta aſcendentium, nimirum Patris, Avi, Proavi &c. recta deſcendentium, Filij, Nepotis, Pronepotis &c. Et tranſverſalis, ſeu collateralis, quæ eſt collectio eorum qui quidem à nobis non ducunt originem, nec nos ab ipſis, ambo tamen ab uno ſtipite originem ducimus. Rurſum hæc tranſverſalis eſt duplex: alia eſt æqualis, quando ambo qui comparantur, æquè diſtant à communi ſtipite, ut duo fratres, duo fratrum filij &c. Alia inæqualis, quando nimirum non æqualiter diſtant à communi ſtipite, ut ſi comparetur frater cum filio fratris ſui. His ſuppoſitis. 36.

Triplex aſſignatur regula à D. Thoma art. 2. quæſtionis citatæ. Prima eſt: In linea recta aſcendentium & deſcendentium, ſi nulla perſona mediet inter alias duas, illæ duæ ſunt in primo gradu, ſicut pater & filius. Si verò aliquæ perſonæ 37.

medient, computandæ ſunt omnes perſonæ mediæ ſimul cum extremis; & tunc tot erunt gradus, quot erunt perſonæ, unâ demptâ: verbi gratiâ Avus & Nepos ſunt in ſecundo gradu, quia computato Patre medio, & illis duobus, fiunt tres, demptoque uno, remanent duo, & ſic ſunt in ſecundo gradu, & idem dicendum in aliis. Ratio autem eſt, quia duæ primæ perſonæ, verbi gratiâ Pater & Filius, non faciunt niſi unum gradum, & ideò non debent computari omnino tot gradus, quot perſonæ, ſed demptâ unâ. Et hæc regula habetur l. 1. §. 1. ff. de gradibus.

38. Secunda regula eſt: In linea tranſverſa æquali, tot gradibus diſtant perſonæ inter ſe, ſecundùm jus Canonicum, quot diſtant à communi ſtipite; & ſecundùm jus civile, tot gradibus diſtant inter ſe, quot ſunt gradus à ſtipite ad ipſas, numeratis utriuſque perſonæ gradibus: verbi gratiâ duo fratres, ſecundùm jus Canonicum, ſunt in primo gradu, quia quilibet uno tantùm gradu diſtat à ſtipite; at ſecundùm jus civile, ſunt in ſecundo. Similiter duo fratrum filij, ſecundùm jus Canonicum, ſunt in ſecundo, ſecundùm jus civile, in quarto. Hæc regula colligitur ex Alexandro II. can. *Ad ſedem*, & ex Zacharia, can. *Parentelæ*, 35. quæſt. 5.

39. Tertia regula pro linea tranſverſa inæquali: Secundùm jus Canonicum perſonæ inter ſe tot gradibus diſtant, quot gradibus remotior diſtat à ſtipite; at verò ſecundùm jus civile, quot ſunt gradus à ſtipite, ad ipſas, numeratis utriuſque perſonæ gradibus: verbi gratiâ filius fratris cum fratre eſt in ſecundo gradu, ſecundùm jus Canonicum, & ſecundùm civile, eſt in tertio. Hæc regula habetur quoad jus Canonicum in cap. *Finali*, de conſanguinitate. Quoad Civile in Authentica *de hæredibus ab inteſtato venientibus*. Ratio autem hujus diverſitatis inter jus Canonicum & Civile, traditur in dicto canone *Ad ſedem* 35 quæſt 5. quia nimirum jus Canonicum conſiderat gradus conſanguinitatis in ordine ad matrimonium contrahendum, quod nequit contrahi niſi inter duas perſonas, atque adeò duas iſtas perſonas extremas in uno gradu computat. At verò ius Civile conſiderat hujuſmodi gradus in ordine ad hæreditatem, ut ſcilicet illa transferatur ab una perſona ad aliam; & ideò ſingulis perſonis ſingulos perficit gradus.

40. Conſanguinitas autem quarumdam perſonarum impedit matrimonium jure naturæ, & quarumdam jure tantùm Eccleſiaſtico. Matrimonia enim conſanguineorum in primo gradu lineæ rectæ, nempe matris cum filio, vel patris cum filia, ſunt ipſo jure naturæ irrita. Unde Ambroſius ad Patern. *Ne pater* (inquit) *filiam ſuam accipiat uxorem, interdictum eſt naturæ jure, interdictum eſt lege, quæ eſt in cordibus ſingulorum, interdictum eſt inviolabili præſcriptione pietatis, titulo neceſſitudinis.* Ratio apud Divum Thomam 2. 2. quæſt. 154. art. 9. eſt, quòd naturaliter homo debet quandam honorificentiam parentibus: huic autem reverentiæ non parùm derogaret conjunctio matrimonialis filiæ cum patre, aut filij cum matre, turpitudo enim patris, vel matris revelaretur.

Præterea, matrimonium ordinatur ad hoc à natura, ut duo fiant una caro: qui autem ſunt in primo gradu conſanguinitatis lineæ rectæ, jam ſunt una caro ſecundùm carnalem conjunctionem immediatè: Ergo matrimonia inter illos jure naturæ illicita ſunt.

A Hæc ſunt certa & indubitata apud omnes, ſed difficultas eſt, & controverſia inter Theologos, an lex naturalis irritet etiam matrimonia conſanguineorum in primo gradu lineæ tranſverſæ, ſeu inter fratrem & ſororem, ſicut in primo gradu lineæ rectæ? Partem enim negantem tenent Scotus, Durandus, Richardus, Paludanus, Cajetanus, Pontius, Coninck, & alij. Quod enim (inquiunt) eſt de jure naturæ, obſervatur apud omnes gentes: Sed matrimonium inter fratrem & ſororem non eſt irritum apud omnes gentes: Tum quia Abraham uxorem duxit Saram ſuam ſororem Geneſ. 20 *Verè ſoror mea eſt, filia patris mei, & non filia matris meæ, & duxi eam in uxorem.* Tum etiam, quia cùm vellet Ammon B Thamar ſororem ſuam opprimere 2. Regum 13. reſpondit ei: *Noli frater mi opprimere me; quin potiùs loquere ad Regem, & non negabit me tibi.* Addunt, quod matrimonia inter fratres & ſoroores fuerunt apud Perſas & Ægyptios permiſſa, unde ex Dione refert Salianus anno ante Chriſtum 50. num. 3. de Ptolomæo Auleto, quòd teſtamento præceperit Cleopatræ filiæ majori, & filio grandiori, ut more majorum inter ſe matrimonio copularentur. Addunt etiam, Martinum V. diſpenſaſſe cum fratre & ſorore, ut matrimonio jungerentur, ut ex S. Antonino refert Sylveſter. Demum in ejuſdem ſententiæ confirmationem, adducunt Canonem 61. Concilij Agathenſis; & 30. Concilij Epaunenſis, in quibus, ut ait Pontius, ſic dicitur: *Si quis germanam uxorem acceperit.* C

Nihilominus ſententia affirmans talia matrimonia eſſe jure naturæ irrita, videtur probabilior: Primò, quia ratio quam affert D. Thomas pro matrimonio conſanguineorum in primo gradu lineæ rectæ, ſe extendit etiam ad matrimonia conſanguineorum in primo gradu lineæ tranſverſæ; ait enim S. Doctor loco ſuprà citato: *Naturaliter homo debet quandam honorificentiam parentibus, & per conſequens aliis conſanguineis qui ex iiſdem parentibus, de propinquo originem trahunt.*

D Secundò, quia licèt fratres & ſorores non participent eandem carnem & ſanguinem, cum dependentia unius ab alio, uti filij à parentibus, tamen ratione participationis immediatæ ab eodem principio, reſpiciunt ſe mutuò ut unam eandemque carnem; cùm enim filius, teſte Ariſtotele 5. Ethic. cap. 6. ſit pars parentum, ex eorum lumbis, & utero deciſa, frater & ſoror ſunt eadem caro, ex parentum lumbis & utero participata.

Tertiò, S. Auguſtinus 15. de civit. cap. 16. E apertè favet huic ſententiæ, ait enim: *Quantò antiquius eſt, ut viri ſorores ſuas conjuges acciperent, compellente neceſſitate, tantò poſtea factum eſt damnabilius, religione prohibente.* Nec ſatisfacit reſponſio Cajetani, dicentis Auguſtinum non dixiſſe hæc matrimonia non eſſe prohibita à natura, ſed à religione, hoc eſt lege Eccleſiaſticâ. Auguſtinus enim pro religione hîc non accipit legem aliquam poſitivam, ſed naturalem, quæ extra caſum neceſſitatis conſervandi genus humanum, talia matrimonia averſatur, & damnat ut nefaria. Unde ſubdit: *Fieri ergo debuit, quando potuit, ut exiſtente copiâ inde ducerentur uxores, quæ non erant jam ſorores; & non ſolùm iſtud ut fieret, nulla neceſſitas eſſet, verùm etiam ſi fieret, nefas eſſet; cùm talem licentiam ita exhorreat & averſetur humana conſuetudo, quaſi nun-*

quam licere potuerit. Quod ergo filij Adæ in primo gradu contraxerint, factum eſt, Deo diſpenſante, & dante illis poteſtatem contrahendi, propter neceſſitatem propagandi per illos genus humanum: quorum alioqui matrimonium fuiſſet ipſo jure naturali irritum. A

45. Demum eadem ſententia ſuaderi poteſt ex eo quod, licèt in omnibus gradibus jure naturæ non prohibitis, Eccleſia aliquando diſpenſaverit, nunquã tamen diſpenſavit, ut frater ſorori matrimonio jungeretur. Solùm legimus, ſemel exiſtimatum fuiſſe, obtentam eſſe talem diſpenſationem, tempore ſcilicet Ludovici XI. Francorum Regis, quo Comes Armeniacus dicebat ſe obtinuiſſe diſpenſationem, ut cum ſorore ſua matrimonium contraheret; qua de re ſcripſit Ludovicus ad Summum Pontificem, inventumque eſt, ſubreptitiam fuiſſe diſpenſationem, & Protonotarius qui litteras Apoſtolicas falsò ſubſcripſerat, ultimo ſupplicio affectus eſt, ut refert Paulus Emilius. Unde B

46. Ad fundamentum adverſæ ſententiæ, conceſſa Majori, nego Minorem, & ad primam ejus probationem dico, falsò ſupponi, Saram fuiſſe ſtrictè & propriè ſororem Abrahæ, ex eodem patre immediato & propriè dicto, cùm potiùs fuerit filia Aran filij Thare; quippe qui duas uxores habuit, ex quarum una natus eſt Abraham, ex altera Aran, qui genuit Saram & Loth. Quare Abraham non fuit propriè frater, ſed patruelis Saræ, illi conjunctus in ſecundo gradu tantùm, licèt phraſi Hebraïcâ fratrem illius ſe dixerit eſſe, eodem ſenſu quo ipſum Loth fratrem ſuum vocavit, id eſt nepotem, Geneſ. 13. C

Ad exemplum de Thamar, reſpondent aliqui, illam non fuiſſe filiam David, nec proinde ſororem Ammon, ſed privignam. At meliùs reſpondetur, ex verbis illis quæ Thamar protulit, dum Ammon eam volebat opprimere, non poſſe deduci efficax argumentum contra noſtram ſententiam: nam vel ea Thamar protulit, ex inopinata improviſaque ſceleris immanitate turbata. Vel ut eligens ut minus malum, cum fratre inire connubium, quàm cum eodem inceſtum committere. D

Ad tertiam probationem Minoris dico, gentes illas apud quas matrimonia fratrum cum ſororibus erant licita, erraſſe contra lumen naturale rationis, & contra jus naturæ in hoc peccaſſe, ſicut & in multis aliis. Nam quid magis rationi repugnans, quàm uxores habere communes, & adulteria ut honorifica admittere? & tamen primum permittebatur apud Nomadas, ſecundum apud Gindanes, ut Strabo, Herodotus, & Alexander ab Alexandro teſtantur.

Exemplum de Martino V. falſum eſt, non enim ut ait Soto, cum fratre & ſorore diſpenſavit, ſed cum affine in primo gradu, nempe cum ea cujus germanam vir fornicariè cognoverat. E

Demum Canon 61. Concilij Agathenſis, & Canon 30. Concilij Epaunenſis, corrigi debent juxta lectionem Concilij Turonenſis II. cap. 22. ubi ſic dicitur: *Si quis germanam uxoris ſuæ acceperit;* non autem, ut vult Pontius, *ſi quis germanam uxorem acceperit.*

§. II.

De cognatione ſpirituali.

47. COgnatio ſpiritualis dirimens matrimonium, eſt quædam perſonarum propinquitas ex eo proveniens quod quis conferat ſacramentum Baptiſmi, vel Confirmationis; aut ex eo quod tenet ſeu ſuſcipit illum, cui tale ſacramentum confertur. Quod ut intelligas.

Sciendum, cognationem ſpiritualem oriri ex ſtatuto Eccleſiæ, ex generatione ſpirituali, ſicut cognatio carnalis oritur ex generatione carnali: generationem verò ſpiritualem fieri per baptiſmum, ut dicitur Joan. 3. & per Confirmationis ſacramentum confirmari; quia per Confirmationem fit validus Chriſtianus ad publicam fidei defenſionem, ſicut per quantitatis augmentum fit validus homo. Ex Concilio autem Tridentino ſeſſ. 24. cap. 2. duplex ſolùm cognatio ex Baptiſmo & Confirmatione contrahitur, eaque jure tantùm poſitivo matrimonium dirimens. Prima, per modum paternitatis inter baptizantem ſeu confirmantem, qui ſe habet ut pater, & patrinum ex una parte, qui ſe habet ut mater, quia gerit vicem Eccleſiæ, & baptizatum ſeu confirmatum ex altera. Secunda, per modum compaternitatis inter baptizantem ſive confirmantem, patrinoſque ex una parte; & parentes baptizati ſeu confirmati ex altera. Nulla verò ſpiritualis cognatio, ſubindeque nullum matrimonij impedimentum contrahitur inter virum & fœminam, eundem de ſacro fonte ſuſcipientes, aut tenentes in ſacramento Confirmationis; quia Tridentinum loco citato expreſsè dicit, inter alias perſonas tolli omne impedimentum cognationis ſpiritualis. Si tamen vir teneret proprium filium, contraheret cognationem ſpiritualem cum uxore ex qua illum ſuſcepit, quâ prohiberetur à debito conjugali. Similiterque fœmina, ſi teneret filium proprium, contraheret cognationem ſpiritualem cum marito, ob quam debitum conjugale non poſſet ab illo exigere. Ex datione verò aliorum ſacramentorum, præterquam Baptiſmi, & Confirmationis, ſpiritualis cognatio non contrahitur: quamvis ex ſacramento pœnitentiæ oriatur ſimile quid ſpirituali cognationi Baptiſmi, ut dicitur cap. *Omnes* 30. quæſt. 1. ratione cujus nonnulli exiſtimant, peccatum luxuriæ inter Confeſſarium & Pœnitentem, habere malitiam ſpecialem, velut inceſtûs ſpiritualis, aut ſacrilegij contra reverentiam ſacramenti.

48. Cæterùm impedimentum cognationis ſpiritualis inter ſuprà dictas perſonas non incurritur, niſi certis conditionibus concurrentibus, quarum prima eſt, ut Baptiſmus & Confirmatio verè & validè conferatur, unde ex ceremoniis in templo ſuppletis, poſt Baptiſmum domi collatum, non oritur; bene tamen ex Baptiſmo etiam privato. Secunda conditio eſt, quod perſonæ ſint capaces hujus cognationis, atque adeò quod patrini dum in Baptiſmo id officium ſuſtinent, ſint baptizati. Unde ſi infidelis nondum baptizatus, filiam matris itidem infidelis baptizaret, non poſſet ille quidem filiam baptizatam, utpote quæ hoc impedimentum verè contraxit, ducere in uxorem, licèt converſus ad fidem; bene tamen ejus matrem, etiam ſi ambo converterentur, cùm neuter eo tempore quo infans baptizabatur, legibus Eccleſiæ ſubjectus eſſet, & capax cognationis ſpiritualis. Tertiò requiritur, ut compater & commater teneant eum qui baptizatur, aut confirmatur, vel ſaltem de manibus baptizantis eum immediatè ſuſcipiant, ut declaratum fuit à Congregatione Cardinalium, quæ reſpondit, commatrem ſuſcipientem infantem de manu compatris duntaxat, poſtquam ille baptizatus & à

fonte levatus eſt, ita ut eum non tangat, dum baptizatur, neque de manu ipſius baptizantis ſuſcipiat, non contrahere cognationem ſpiritualem, ut habetur in Declarationibus impreſſis Lugduni cum textu Concilij anno 1640. ad cap. 2. Decreti de reform. matrimonij ſeſſ. 24. num. 8. §. *In Epiſcopatu.*

49. Addunt aliqui, requiri ut ſuſcipiens reſpondeat in Catechiſmo, qui Baptiſmo præmittitur; atque per ſeipſum, non per procuratorem ſuſcipiat. Sed primum dicitur ſine fundamento, cùm Tridentinum hanc conditionem non requirat, ſed tantùm officium tenendi in Baptiſmo, quod eſt diverſum ab officio reſpondendi in Catechiſmo, & olim diverſam cognationem ſpiritualem pariebat, non irritantem, ſed prohibentem matrimonium, ut diſp. præcedenti art. 1. declaravimus. Secundum verò repugnat apertè declarationi Cardinalium, loco ſuprà citato, num. 4. quæ ſic habet: *Procurator non contrahit cognationem ſpiritualem ſibi, ſed mandanti.* Itaque mandans & ſuſcipiens per procuratorem, cognationem contrahit, non verò ipſe procurator, cùm non ſuo, ſed mandantis nomine, infantem ſuſcipiat.

§. III.

De cognatione legali.

50. COgnatio legalis definitur propinquitas ex adoptione alicujus in filium proveniens, & contrahitur primò inter adoptatum & adoptantem. Secundò inter adoptatum, & conjugem adoptantis. Tertiò inter adoptantem & conjugem adoptati. Quartò inter adoptantem & legitimos filios adoptati, ſaltem uſque ad quartum gradum incluſivè: ſimili enim modo metiendi ſunt gradus cognationis legalis, ac cognationis carnalis, quam illa imitatur. Eſt etiam inter adoptatum, & legitimos filios adoptantis, uſque ad quartum gradum, non tamen perpetua, ſed quandiu durat adoptio, & dum filij legitimi ſunt ſub patris poteſtate.

51. Hæ verò ſpecies cognationis legalis ſingulæ dirimunt matrimonium, jure Eccleſiaſtico, & Civili; nam cap. unico de cognatione legali, ſic dicitur: *Si qua per adoptionem mihi ſoror eſſe cœperit, quandiu durat adoptio inter me & ipſam, nuptiæ conſiſtere non poſſunt.* Et in cap. *Ita diligere,* Nicolaus Summus Pontifex determinans quod non poteſt eſſe conjugium inter illos inter quos eſt cognatio ſpiritualis, id probat hac ratione: *Si inter eos non contrahitur matrimonium quos adoptio jungit, quantò potiùs à carnali oportet inter ſe contubernio ceſſare illos quos per cœleſte ſacramentum regeneratio Sancti Spiritus jungit.* De hoc impedimento fusè diſſerunt Sanchez, Pontius, Amicus, & alij: Sed cùm illud rariſſimè accidat, non lubet nec expedit in eo diutiùs immorari.

ARTICVLVS IV.

De impedimento criminis.

52. QVintum impedimento dirimens eſt crimen, per quod intelligitur primò occiſio alterius conjugis, quæ impedit ne conjux ſuperſtes, poſſit matrimonium inire cum authore necis, ſi cum eo machinatus eſt mortem, vel ſi antea adulterium cum eo commiſit, etiam ſine mortis machinatione. Hoc impedimentum incurritur non ſolùm à viro uxorem occidente, ſed etiam ab uxore occidente virum, vel mandante ut occidatur, aut conſilium auxiliumve ad occidendum præbente, ut conſtat ex cap. 1. de conver. infid. in quo dicitur, hoc impedimentum incurriſſe uxores Chriſtianas, quarum viri, ipſarum inſidiis & machinationibus fuerunt à Saracenis interfecti. Et in Concilio Triburienſi can. *Si quis* 31. quæſt. 1. decretum fuit, quod ſive vir uxorem, ſive uxor virum occidiſſe convicta fuerit, in perpetua pœnitentia, ſine ulla ſpe conjugij, reliquum vitæ tempus tranſigerent.

Secundò nomine criminis intelligitur adulterium commiſſum cum promiſſione futuri conjugij cum adultera, poſt obitum propriæ conjugis, vel cum ea de præſenti inito contractu matrimonij, quamvis irrito. Nam per tale crimen jure Eccleſiaſtico incurritur impedimentum contrahendi matrimonium cum adultera, ut habetur can. *Relectum* 31. quæſt. 1. & ferè in omnibus capitibus ſub titulo, *De eo qui duxit*, præcipuè cap. *Finali*, ubi ſic dicitur: *Si quis uxore vivente, fide datâ promiſit aliam ſe ducturum, vel cum ipſa de facto contraxit; ſi nec ante, nec poſt (legitimâ ejus ſuperſtite) cognovit eundem: quamvis utrique ipſorum, pro eo quod in hoc graviter deliquerint, ſit pœnitentia injungenda, non eſt tamen matrimonium quod cum ea contraxit, poſt uxoris obitum dirimendum. Caterùm tolerari non debet, ſi priùs, vel poſtea, dum vixerit uxor ipſius, illam adulterio polluiſſet.* Ubi Pontifex, ut hoc impedimentum incurratur, requirit quod hæc duo inter ſe conjungantur, nempe adulterium, & fides de contrahendo, defunctâ propriâ uxore, aut præſens contractus cum ea quam in uxorem ducere cupit; unde ſi hæc abinvicem ſeparentur, & ſit adulterium ſine fide de contrahendo, aut fides de contrahendo, ſine adulterio & carnali copula, non incurritur hoc impedimentum. Similiter, ſi fide datâ, vel contracto de præſenti matrimonio, uterque reſiliat, tametſi adulterium ſequatur, hoc impedimentum non contrahitur, quia fides & præſens contractus eo caſu fuit extinctus. Contra verò, ſi poſt adulterium data ſit fides, vel contractum ſit matrimonium, tametſi id mutuo conſenſu diſſolvatur, contrahitur hoc impedimentum; quia ad illud incurrendum ſufficit, quod ſemel & ſimul fides & adulterium conjungantur; neque eſt poſtea in poteſtate adulterorum, ſe à pœna quam incurrerunt eximere.

Ratio autem quæ Eccleſiam induxit ad ſtatuendum hoc impedimentum, fuit ne allicerentur conjuges ad machinandam mortem ſuis conjugibus, ſpe contrahendi matrimonium cum conſpiratoribus. Item ne allicerentur ad adulterium, ſpe vel prætextu contrahendi aliquando matrimonium cum adulteris. Quæ ratio graviſſima & æquiſſima eſt, quid enim atrocius, quàm non ſolùm fidem matrimonij non ſervare, verùm etiam conſpirare in mortem conjugis? Et quid juſtius, quàm vitæ conjugum conſulere, & tam immane ſcelus, quale eſt uxoricidium, vel adulterium, condignâ pœnâ punire? Unde perperam contra hoc impedimentum reclamant Lutherus in libro de captivitate Babylonica, cap. de matrimonio, & Melanchthon in locis communibus, titulo de conjugio, quaſi imprudenter Eccleſia matrimonium inter adulteros, non ſolùm prohibuerit, ſed etiam irritum fecerit, cùm tamen (inquiunt) David Bethſabeam priùs à ſe pollu-

tam per adulterium, uxorem duxerit; & Uriam ejus maritum, per insidias interfecerit, 2. Regum 11. Verùm (præterquam quod multa in lege Evangelica prohibentur, quæ in lege Mosaïca permittebantur, aut tolerabantur, quia perfectio legis Evangelicæ hoc postulat) non apparet ex sacra historia, concurrisse omnia in matrimonio Davidis cum Bethsabea, quæ nunc per legem Ecclesiasticam requiruntur ad incurrendum impedimentum criminis. Nam nec adulterium illud fuit commissum sub spe & promissione futuri conjugij, neque post illud accessit promissio de contrahendo post mortem Uriæ, neque fuit attentatum inter illos, vivente Uriâ. Neque etiam constat, Bethsabeam ullo modo conspirasse aut consensisse in mortem conjugis, aut Davidem Uriam interfecisse, ut Bethsabeam duceret; quin potiùs ejus mortem machinatus est, ut adulterium cum Bethsabea commissum occultaret, & filius quem ex tali adulterio illa conceperat, Uriæ filius esse crederetur.

A

B

ARTICVLVS V.

De impedimento disparis cultûs.

55. SExtum impedimentum est cultûs disparitas, quando scilicet baptizatus, sive Catholicus sit, sive hæreticus, matrimonium init cum non baptizata, aut vice versâ; matrimonium enim inter illos contractum, irritum esse, etsi persona nondum baptizata, sit Catechumena & fidelis, constat ex antiquissima traditione Ecclesiæ, quæ ab Apostolis creditur originem duxisse, siquidem Tertullianus, qui proximus fuit Apostolis, hujus rei mentionem facit lib. 2. ad uxorem. Videtur etiam id fuisse constitutum, seu potiùs confirmatum in Concilio Nicæno 1. can. 67. ex Arabicis, ubi sic habetur: *Quacunque mulier infidelis viro infideli nupserit, à communione fidelium separetur. Quæ si pœnitentiam egerit maleficij, & eum virum quem habere non poterat, id est infidelem, dimiserit; non est recipienda, nisi eo modo quo recipitur qui postquam fidem negavit, ad fidem revertitur, debetque ipsa infidelem relinquere.*

C

56. Causa verò ea matrimonia irritandi fuit primò periculum ab orthodoxa fide prævaricandi; *Quis enim dubitet* (inquit Tertullianus lib. 2. ad uxorem) *obliterari quotidie fidem commercio infideli? Bonos corrumpunt mores confabulationes pravæ. Quantò, magis conjunctus & individuus usus &c.* Secundò, difficultas susceptam prolem benè pièque educandi. Tertiò, perpetua inter conjuges discordiarum occasio, ob religionis diversitatem. *Quomodo enim potest congruere charitas, si discrepet fides?* ut rectè ait Ambrosius lib. 1. de Abraham cap. 9. Quæ & alia plura quæ ex illis matrimoniis sequuntur incommoda, recenset Tertullianus libro citato ad uxorem, eisque è diametro opponit bona quæ in matrimonio inter fideles conjuges esse solent: *Quale jugum* (inquit) *fidelium duorum, unius spei, unius voti, unius disciplinæ, ejusdem servitutis? Ambo fratres, ambo conservi, nulla spiritûs carnisve discretio. Atquin verè duo in carne una; ubi caro una, unus & spiritus, &c. Talia Christus videns & audiens gaudet. His pacem suam mittit. Vbi duo, ibi & ipse; ubi & ipse, ibi & malus non est.*

D

E

57. Sunt etiam ejusmodi conjugia jure naturali & divino illicita, quando est periculum subversionis alterius conjugis fidelis, aut malæ educationis prolis; ideòque fuere à Deo prohibita in lege veteri, Exodi 34. & Deuteron. 7. ubi Deus interdicit matrimonium Hebræorum cum Gentilibus. Et Apostolus 2. Corinth. 6. idem præceptum revocare videtur dicens: *Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? aut quæ pars fidelis cum infideli?* Quæ verba de jugo matrimonij exponit Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum. Et quamvis essent generaliter intelligenda de commercio & convictu cum infidelibus (ut Chrysostomus, Ambrosius, & Theophilactus interpretantur) à fortiori concluderent de matrimonio, cùm nullum possit dari majus commercium cum infidelibus, quàm iis indissolubili matrimonij vinculo copulari. Item 1. ad Corinth. 7. præcipit idem Apostolus, ut mulier Christiana, si dormierit vir ejus, non nubat, nisi in Domino, id est cum viro Christiano, ut Ambrosius, Theodoretus, Anselmus, & D. Thomas ibidem exponunt.

58. Dixi, quando est periculum subversionis alterius conjugis fidelis, aut malæ educationis prolis; si enim desit tale periculum, non videtur esse peccatum, contrahere matrimonium cum infidelibus. Constat enim Jacob uxores duxisse filias Laban hominis gentilis, Genesis 29. Ioseph Asenech filiam Putipharis sacerdotis Heliopoleos, Genes. 41. Moysem Sephoram filiam Jethro Sacerdotis Madiam, Exodi 2. Esther nuptui datam Assuero Persarum Regi, Esther 2. Salomonem accepisse filiam Pharaonis, 3. Regum 3. propter quod à Scriptura non reprehenditur. Id etiam confirmant exempla S. Cæciliæ, quæ nupsit Valeriano ethnico, ut habetur in ejus vita, & in Officio Romano, S. Monicæ matris Augustini, quæ Patricio ethnico nupsit, ut ipse refert lib. 9. Confess. cap. 9. & S. Clothildis, quæ ex Gregorio Turonensi lib. 2. histor. cap. 28. & 31. nupsit Clodovæo Regi Francorum, ethnico.

59. Ex quo intelliges, à fortiori matrimonia cum hæreticis non semper esse illicita, sed posse, justa de causa, permitti, vel tolerari. Sufficiens autem censetur causa, Primò si hæretici unam constituant Rempublicam cum Catholicis, ut in multis Galliæ, Germaniæ, & Poloniæ partibus factitatur. Secundò, si cessent causæ allatæ, præsertim periculum perversionis à fide, & difficultas susceptam prolem catholicè educandi. Tertiò, si affulgeat spes conversionis alterius conjugis ad fidem. Quartò ad pacem inter Principes componendam. Nunquam tamen tolerandum est, ut Catholicus cum hæretica eo pacto contrahat, ut filiorum educatio pertineat ad patrem, filiarum ad matrem, nam hoc esset evidenti periculo exponere prolem à matre hæretica educandam.

60. Dices, Ex præcepto Christi tenentur omnes Catholici dum matrimonium contrahunt, illud contrahere sacramentaliter: Sed non contrahunt sacramentaliter cum hæreticis; quia cùm credant matrimonium non esse sacramentum, non habent intentionem contrahendi sacramentaliter, sine qua sacramentum fieri nequit; cùm ambo contrahentes sint hujus sacramenti ministri, & sine intentione ministri nullum perficiatur sacramentum, ut Florentinum definit in Decreto Eugenij: Ergo non licèt Catholicis matrimonia cum hæreticis contrahere.

61. Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem, sufficit enim ad contrahendum sacramenta-

liter, ut velint hæretici facere id quod Christus A
instituit, vel quod docet & facit vera Ecclesia, quæcumque illa sit; unde ad hanc intentionem habendam, semper disponendus est conjux hæreticus, contrahens cum Catholico, ne matrimonium debitâ dignitate sacramenti frustretur.

Instabis: Esto conjux hæreticus intendat facere quod Christus instituit, & facit vera Ecclesia, peccat tamen celebrando & recipiendo hoc sacramentum in statu peccati hæresis: Ergo etiam conjux Catholicus peccat contrahendo cum illo, quia cooperatur ejus peccato.

Sed nego consequentiam, ille enim non censetur cooperari peccato alterius, qui ut suæ necessitati vel utilitati consulat, petit ab illo actum, B
quem potest licitè præstare, si velit, vel cum illo eum exercet; ut qui petit & accipit mutuum ab usurario, prævidens non daturum sine usura; vel qui propter suam necessitatem, aut notabilem utilitatem, petit & recipit sacramentum à Parocho, quem videt esse illicitè administraturū suâ culpâ.

Septimum impedimentum est vis seu coactio, libertati ad valorem matrimonij necessariæ repugnans, de qua fusè egimus suprà disp. 4. art. 4. ad quem locum Lectorem remittimus.

ARTICVLVS VI.

De impedimento Ordinis.

C

62. ORdinem sacrum irritare matrimonium subsequens, constat ex capite 1. *Qui Clerici vel voventes*, & ex capite *Vt lex* 27. quæst. 1. ubi postquam statuit Pontifex & præcepit, ut qui post sacros Ordines uxores duxerint, ab illis separentur, subjungit causam, his verbis: *Huiusmodi namque copulationem, quam contra Ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus.*

63. Hoc impedimentum est merè positivum & Ecclesiasticum, ut constat ex Tridentino sess. 24. can. 9. ubi sic dicitur: *Si quis dixerit Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiasticâ, vel voto, anathema sit.* Votum autem solemne Religionis, ut art. 2. ostendimus, jure naturali dirimit matrimonium, quia solemnitas talis voti consistit in perfecta traditione; solemnitas verò voti Ordinibus sacris annexi, imperfectam duntaxat traditionem, quâ Clerici se divino cultui ad ministrandum altari mancipant, importat; ut docet S. Thomas 2. 2. quæst. 88. art. 11. ubi asserit non posse Pontificem dispensare in voto solemnizato per professionem, bene tamen per susceptionem sacri Ordinis; quia (inquit) tale votum ex sola constitutione Ecclesiæ & non E
essentialiter est annexum Ordini sacro; quod inde provenit, quia in tali voto est tantùm traditio imperfecta; directè enim & per se est ad ministrandum altari, non autem absolutè, sicut in professione Religionis.

64. Porro in eo discrepant Græci à Latinis, quod illi, si post matrimonium Ordinem sacrum suscipiant, possunt licitè matrimonio uti extra tempus quo altari deserviunt. Isti verò, si post matrimonium validè contractum, ad Ordines sacros ascendunt, ab usu conjugij perpetuò abstinere debent. Quæ de re plura diximus in Tractatu de Ordine disp. 3. art. 3.

Advertendum etiam, quod primis Ecclesiæ 65.
temporibus, licèt Ordo sacer redderet matrimonium illicitum, non tamen invalidum, unde erat solùm impedimentum prohibens, non verò dirimens, ut colligitur ex Concilio Ancyrano can. 10. ubi Presbyteri qui matrimonium contraxerunt, tantùm à ministerio deponuntur, & rediguntur ad communionem laïcam, non verò ab uxoribus separari jubentur. Item in Concilio Neocæsarienſi can. 1. sic habetur: *Presbyter, si uxorem duxerit, ab Ordine deponatur. Si verò fornicatus fuerit, vel adulterium perpetraverit, extra Ecclesiam abjiciatur, & pœnitentiam inter laïcos redactus agat.* Ubi non dicitur tale matrimonium esse irritum, jubeturque graviùs puniri Sacerdos, si fornicatus fuerit, vel adulteratus, quàm si matrimonium contraxerit.

ARTICVLVS VII.

De impedimento ligaminis.

PEr impedimentum ligaminis intelligitur vin- 66.
culum prioris matrimonij, quo durante, jure divino, invalidum est matrimonium secundum, tametsi prius non sit carnali copulâ consummatum, ut definiunt Gregorius IX. cap. penultimo de sponsalibus. Alexander III. cap. *Licèt*, & Innocentius III. cap. *Finali*, de sponsâ duorum. Ubi Pontifex corrigit abusum, qui in civitate Mutinensi invaluerat, ut si quis aliquam per verba de præsenti desponsasset, & ante carnalem copulam, cum alia contraxisset, ea sibi in uxorem adjudicanda foret, quam primò cognovisset.

Hoc impedimentum constat ex dictis disp. 1. 67.
art. 3. & disp. 5. art. 1. ubi ostendimus, poligamiam, & repudium, esse à Christo in lege Evangelica sublata, & ut matrimonio in sua prima institutione adversa, prohibita, atque monagamiam, & conjugij indissolubilitatem, ab ipso fuisse restitutam. Unde Augustinus lib. 1. de nuptiis & concupiscentia: *Hujus proculdubio Sacramenti res est, ut mas & fœmina connubio copulati, quandiu vivunt, inseparabiliter perseverent, nec liceat, exceptâ causâ fornicationis, à conjuge conjugem dirimi. Cuius sacramenti tanta observatio est in Ecclesia Christi, quibusque fidelibus coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, ut cùm filiorum procreandorum causâ, vel nubant fœminæ, vel ducantur uxores, nec sterilem conjugem fas sit relinquere, ut alia fœcunda ducatur.*

Ex his colligitur, ob nullam mariti absentiam, 68.
etiamsi de illius morte dubitetur, posse uxorem alteri nubere, ut definit Clemens III. cap. *In præsentia*, de sponsalibus, ubi ait non posse mulieres *ad aliorum consortium canonicè convolare, donec certum nuntium recipiant de morte virorum.* Quibus verbis significat, ne validè quidem illas posse matrimonium contrahere, donec eis certò constet de morte virorum. Unde hoc capite correctum fuit jus civile, permittens ut mulier possit alteri nubere, postquam quinquennio integro expectasset virum absentem, de cujus vita dubitatur: l. *Vxores*, de divortiis; vel toto quadriennio, ut permittebat lex *Vxor*, Codice de repudiis. Nam Clemens III. nullum terminum præfigit, declaratque nullam absentiam sufficere absque certo nuntio.

Porro per certum nuntium, unius solùm nun- 69.
tij testimonium intelligi non debet, ita ut suffi-

ciat ad hoc ut mulier poſſit alteri nubere, unum tantùm mortem mariti nunciare; cùm jura dicant, vocem unius, eſſe vocem nullius; & cùm in nulla cauſa unius teſtimonium, etiam juramento firmatum, ſufficiat ad plenam probationem faciendam, ut l. *Jurisjurandi* cap. *de teſtibus* ſtatuit Conſtantinus Imperator, & Alexander III. cap. *Licèt de teſtibus*. Sed per certum nuntium intelligi debet certitudo moralis de morte mariti, quæ non ex ſolo unius nuntij teſtimonio ſumi debet, ſed ex aliis etiam adminiculis, quæ arbitrio judicis plenam faciant de morte conjugis probationem. Adminicula verò quibus fama, vel unius nuntij teſtimonium juvari poteſt, hæc numerantur à Sanche lib. 2. diſp. 46. num. 15. & ſequentibus. Longitudo abſentiæ, & fama generalis de ipſius morte, in loco ubi contigiſſe dicitur; præſertim ſi locus eſt adeò remotus, ut aliæ probationes difficilè poſſint inde haberi. Si mors narratur jampridem contigiſſe, & ab eo tempore nihil de illius vita auditum eſt. Si erat valde ſenex, vel infirmæ valetudinis. Vel ſi fuit in prælio, & diu expectatus, non eſt reverſus. Si fuit captus ab hoſtibus, à quibus dicatur interemptus jam à longo tempore, ſine ullo nuntio contrario, ſaltem à perſona fide digna accepto, & ſimilia.

70. Si verò contingat, mulierem poſtquam matrimonium cum ſecundo contraxit, certò ſcire proprium maritum vivere, debet abſtinere à conſortio alterius, ita ut neque petere, neque ei debitum reddere liceat. Si verò probabiliter dubitet eum vivere, debitum quidem petere non poteſt, ſed tenetur illud reddere, ut definit Lucius III. cap. *Dominus*, de ſecundis nuptiis, ubi ſic ait: *Si aliquis vel aliqua de morte prioris conjugis adhuc ſibi exiſtimat dubitandum, ei qui ſibi nupſit, debitum non deneget poſtulanti; quod à ſe tamen noverit nullatenus exigendum.* Demum ſi id ſuſpicetur ſine ullo rationis fundamento, debet ſuſpicionem deponere, & cum eo, cui de novo nupſit, ut cum vero conjuge, quoad petitionem & redditionem debiti, ſe gerere.

ARTICVLVS VIII.

De impedimento publicæ honeſtatis.

71. IMpedimentum publicæ honeſtatis, eſt propinquitas quædam ex ſponſalibus proveniens, introducta ab Eccleſia, quæ facit quod alter ſponſus cum alterius conſanguineis matrimonium contrahere non poſſit. Æquum enim eſt, & honeſtati congruum, ut quia in ſponſalibus matrimonium inchoatur, non poſſit qui cum aliqua ſponſalia inivit, cum illius conſanguineis matrimonio copulari.

72. Statuitur hoc impedimentum cap. unico de ſponſalibus in 6. cap. *Litteras*, de deſponſat. impuberum, & cap. *Juvenis*, cap. *Ad audientiam*, cap. *ſponſam* de ſponſalibus, & in Tridentino ſeſſ. 24. Decreto 1. de reform. matrimonij cap. 3. ubi hoc impedimentum valde reſtringitur, nam jure antiquo naſcebatur hoc impedimentum ex quibuſcunque ſponſalibus, ſive validis, ſive non, dummodo non eſſent invalida ex defectu conſenſûs, ut patet ex cap. unico de ſponſalibus in 6. ubi Bonifacius VIII. ſic loquitur: *Ex ſponſalibus puris* (id eſt non affectis conditione ſuſpendente) *& certis, etiam ſi conſanguinitatis, affinitatis, frigiditatis, Religionis, aut aliâ quavis ratione ſint nulla, dummodo non ſint nulla ex defectu conſenſûs, oritur efficax ad impediendum & dirimendum ſequentia ſponſalia vel matrimonia, non autem ad præcedentia diſſolvenda, impedimentum juſtitiæ publicæ honeſtatis.* Tridentinum verò loco citato ſtatuit, ut hoc impedimentum non oriatur ex ſponſalibus quomodocumque invalidis: *Juſtitiæ* (inquit) *publicæ honeſtatis impedimentum, ubi ſponſalia quacumque ratione valida non erunt, ſancta Synodus prorſus tollit.* Præterea cùm jure antiquo extenderetur hoc impedimentum uſque ad quartum gradum conſanguinitatis incluſivè, Tridentinum ſtatuit, illud ſolùm uſque ad primum gradum debere extendi: *Quoniam* (inquit) *in ulterioribus gradibus jam non poteſt hujuſmodi prohibitio abſque diſpendio obſervari.* Unde ſequitur Titium, ſi invalidè cum Berta ſponſalia per verba de futuro contraxit, poſſe jam validè conſanguineis Bertæ, etiam in primo gradu conſtitutis, nimirum matri, aut filiæ, aut ſorori illius nubere. Si verò ſponſalia validè contraxit cum Berta, poteſt validè matrimonio copulari cum omnibus conſanguineis illius, iis exceptis quæ in primo gradu conſtitutæ ſunt.

73. Porro ſi ſponſalia validè contracta de conſenſu utriuſque partis ſolvuntur, cenſentur invalida, ut declaravit ſacra Congregatio Cardinalium, his verbis: *Si ſponſalia ſolvuntur de conſenſu, Congregatio cenſuit eſſe invalida*, ſubindeque, juxta Tridentini decretum, inſufficientia ad impedimentum publicæ honeſtatis inducendum, cùm Concilium ſponſalia quacumque ratione invalida, inefficacia eſſe declaret ad hoc impedimentum inducendum. Similiter ſponſalia ſub conditione de futuro contingenti, hoc impedimentum non pariunt, ante conditionis adventum. Ex quo infert Bonifacius VIII. cap. unico de ſponſalibus in 6. *Qui ſponſalia cum aliqua muliere ſub conditione contraxit, ſi poſtmodum ante conditionis eventum, cum aliqua prioris conſanguinea, per verba contraxerit de præſenti, cum ſecunda remanere debebit; cùm ex ſponſalibus conditionalibus ante conditionem extantem, ſicut conſenſum non habentibus, & incertis, nulla publicæ honeſtatis juſtitia oriatur.*

74. Ex dictis colligitur, quod ſi Titius poſt ſponſalia valida & abſoluta cum Berta, matrimonium de præſenti contrahat cum Martha, ſorore Bertæ, eamque carnaliter cognoſcat, neutram in uxorem habere poteſt. Non quidem Bertam, propter affinitatem cum ea contractam, ratione copulæ carnalis cum ejus conſanguinea. Neque Martham, propter impedimentum publicæ honeſtatis, ortum ex ſponſalibus cum ejus conſanguinea in primo gradu contractis.

75. Quærunt hîc aliqui, an ex matrimonio rato & non conſummato, oriatur impedimentum affinitatis, vel publicæ honeſtatis?

Reſpondeo hoc impedimentum non pertinere propriè ad publicam honeſtatem, quæ ſolùm ex ſponſalibus oritur; nec ad affinitatem perfectam & conſummatam, quæ non oritur, niſi ex copula carnali, ut dicemus articulo ſequenti, ſed ad affinitatem quandam inchoatam & imperfectam, quæ oritur ex ſocietate conjugali, ut docet S. Thomas hîc quæſt. 55. art. 4. ad 2. his verbis: *Matrimonium affinitatem cauſat, non ſolùm ratione carnalis copulæ, ſed etiam ratione ſocietatis conjugalis, ſecundùm quam etiam matrimonium naturale eſt. Unde & affinitas contrahi-*

tur ex ipſo contractu matrimonij per verba de præſenti, ante carnalem copulam. Quare hoc impedimentum non ſiſtit in primo gradu, ſicut impedimentum publicæ honeſtatis, poſt Concilium Tridentinum, ſed ſe extendit uſque ad quartum uti jure antiquo ſe extendebat impedimentum publicæ honeſtatis. Sic enim declaravit Pius V. anno 1568. 1. Julij, bullâ quæ incipit *Ad Romanum*, his verbis: *Nos itaque ut omnis difficultas, dubitatioque tollatur, attendentes, quod ſponſaliorum appellatione, quâ Tridentinum Concilium utitur, non niſi impropriè, matrimonium verbis de præſenti conceptis contractum continetur, quodque agitur de correctione juris veteris; quo caſu ſecundùm proprietatem verborum duntaxat procedendum eſt, præſertim cùm longè majorem rationem prohibitionis in matrimonio per verba de præſenti contracto, quàm in ſponſalibus de futuro vigere à nemine dubitetur. Idcirco motu proprio, authoritate Apoſtolicâ, tenore præſentium declaramus, & definimus, decretum Concilij hujuſmodi omnino intelligendum eſſe, & procedere in ſponſalibus de futuro duntaxat, non autem in matrimonio ſic, ut præfertur, contracto; ſed in eo durare adhuc impedimentum in omnibus illis caſibus & gradibus, quibus de jure veteri ante prædictum decretum Concilij introductum erat.* Hæc Pius V. qui etiam mandat, ne in alio ſenſu, quàm ab ipſo declarato, Tridentini Decretum explicetur.

A

B

C

ARTICVLVS IX.

De impedimento affinitatis.

77. AFfinitas eſt conjunctio vel propinquitas orta ex copula carnali, cum commixtione ſeminum, inter fœminam & conſanguineos viri, cui copulata eſt; ſimiliterque inter marem & conſanguineos fœminæ, cui copulatus fuit; ſive talis copula fuerit licita, ſive illicita.

Explicatur breviter hæc definitio ſeu deſcriptio. Affinitas dicitur primò *conjunctio ſeu propinquitas*, quia perſonæ quæ ſunt ſanguine remotæ, per affinitatem ſibi invicem conjunguntur & approximantur. Ut enim ait lex *Non facile* ff. de gradibus affinitatis, per nuptias duæ diverſæ cognationes inter ſe copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit. Dicitur ſecundò *orta ex copula carnali*, quia licèt ſocietas conjugalis quæ fit per matrimonium ratum & non conſummatum, ſufficiat ad affinitatem quandam inchoatam & imperfectam, ut articulo præcedenti ex D. Thoma oſtenſum eſt; ad affinitatem tamen perfectam & conſummatam, de qua in præſenti loquimur, carnalis copula & matrimonij conſummatio requiritur. Dicitur tertiò, *cum commixtione ſeminum*, quia ut ait idem S. Doctor hîc quæſt. 55. art. 4. ad 2. *Vir & mulier efficiuntur in carnali copula una caro, per commixtionem ſeminum. Vnde quantumcumque quis clauſtrum pudoris invadat vel frangat, niſi commixtio ſeminum ſequatur, non contrahitur ex hoc affinitas.* Dicitur quartò, *ſive talis copula fuerit licita, ſive illicita*, quia ut docet S. Thomas ibidem art. 3. Fornicarius concubitus, inquantum aliquid de carnali conjunctione & commixtione quæ fit per in matrimonio participat, affinitatem cauſat, ſicut licitus matrimonij concubitus. Sed cum duplici diſcrimine: Unum eſt, quod copula conjugalis ad hoc valet & ſufficit ex ſola natura rei, quippe quæ per ſe eſt fundamentum naturalis cujuſdam amicitiæ inter conjugem, & conſanguineos conjugis ſuæ; copula verò illicita affinitatem cauſat jure tantùm Eccleſiaſtico, utpote quæ potiùs eſt fundamentum inimicitiæ inter fornicarium & conſanguineos ejus cum qua fornicatur. Alterum eſt, quod affinitas orta ex copula illicita, dirimit tantùm matrimonium uſque ad ſecundum gradum incluſivè, ex Tridentino ſeſſ. 24. cap. 4. de reformatione matrimonij, reſtringente jus antiquum, quo extendebatur uſque ad quartum, ut conſtat ex cap. *Non debet*, de conſanguinit. & affinit. Quæ verò oritur ex copula licita, id eſt conjugali, dirimit uſque ad quartum gradum incluſivè; imò olim extendebatur hoc impedimentum uſque ad ſeptimum gradum, ut patet ex cap. 7. Cauſa 35. quæſt. 3. ubi Julius Papa ſic loquitur: *Nullum in utroque ſexu permittimus ex propinquitate ſui ſanguinis vel uxoris, uſque ad ſeptimum generis gradum, uxorem ducere, vel inceſti maculâ copulari.* Sed hoc jus fuit reſtrictum ab Innocentio III. cap. citato, *Non debet*, ubi reſtringitur affinitas orta ex copula conjugali, ad quartum gradum incluſivè.

D

E

Numerantur autem gradus affinitatis eodem 78.
modo quo in conſanguinitate, hanc regulam ſervando: In quo gradu quis eſt conſanguineus mariti, in eodem gradu fit affinis uxori, & è converſo. Inter ipſos autem conſanguineos mariti, & conſanguineos uxoris, nulla mutuò oritur affinitas, ut conſtat ex cap. *Quod ſuper his*, de conſang. ubi Innocentius III. ſic ait: *Licèt omnes conſanguinei viri, ſint affines uxoris, & omnes conſanguinei uxoris, viri affines; inter conſanguineos tamen uxoris & viri, ex eorumdem ſcilicet viri & uxoris coniugio, nulla prorſus affinitas eſt contracta, propter quam inter eos debeat matrimonium impediri.* Unde frater, nepos, pronepos uxoris, poſſunt matrimonium contrahere cum ſorore, nepte, & pronepte viri; & è contra, frater, nepos, pronepos viri, cum ſorore, nepte, & pronepte uxoris. Idem eſt de conſanguineis viri & uxoris ſub recta linea poſitis: provigna enim nubere poteſt filio vitrici, & è contra privignus filiæ novercæ.

Quod ſi quæras, an affinitas in aliquo gradu 79.
rectæ aut tranſverſæ lineæ, matrimonium jure naturæ irritet? Reſpondeo certum eſſe, affinitatem in nullo gradu lineæ tranſverſæ, dirimere matrimonium jure naturæ. Conſtat hoc ex Scriptura, Geneſis enim 29. Jacob duxit duas ſorores Rachelem & Liam. Geneſis 38. ex voluntate Judæ Thamar nupſit ſucceſſivè duobus fratribus. Et in lege Moſaïca poterat frater fratris relictam ſine prole uxorem ducere, quod non fuiſſet licitum, ſi juri naturæ hoc adverſaretur. Demum Levit. 18. non ſolùm non prohibetur conjugium cum ſorore uxoris defunctæ, ſed etiam per iſta verba, *Nec revelabit turpitudinem eius, adhuc illâ vivente*, ſignificatur mortuâ uxoer eſſe licitum.

Confirmatur: Pontifex non poteſt diſpenſare 80.
in his quæ juri naturali adverſantur: At ſæpe diſpenſavit in primo gradu affinitatis lineæ tranſverſæ; nam Martinus V. diſpenſavit cum viro nobili, qui cum affine collaterali in primo gradu contraxerat, ut ex Archidiacono refert Sylveſter verbo *Papa*. Alexander VI. diſpenſavit cum Henrico VIII. Rege Angliæ, ut duceret Catharinam uxorem fratris ſui Arturi demortui. Quam diſpenſationem Clemens VII. conſultis Theo-

logis & Canoniſtis ex totius ferè Europæ Academiis, licitam ac validam declaravit, teſte Alphonſo de Caſtro de poteſt. legis pœnal. lib. 1. cap. 12. Demum non ita pridem Innocentius X. diſpenſavit cum Caſimiro Poloniæ Rege, ut Mariam Gonzagam, Mantuæ Principem, uxorem fratris ſui demortui, matrimonio ſibi copularet. Et rurſus idem Pontifex cum Senatore Burdigalenſi anno 1651. diſpenſavit, ut duas alterius Senatoris Burdigalenſis ſorores ſucceſſivè uxores haberet, fuitque ad me tranſmiſſum breve diſpenſationis, per R. P. Joannem Aycard, Ordinis noſtri, tunc Romæ apud S. Mariam Majorem Pœnitentiarum, nunc verò Inquiſitorem Avenionenſem; licèt talis diſpenſatio non fuerit executioni mandata: Ergo matrimonium in primo gradu affinitatis tranſverſæ lineæ, non eſt jure naturæ irritum.

81. Quantùm verò ad primum gradum affinitatis lineæ rectæ, multi non improbabiliter exiſtimant irritari jure naturæ matrimonia inter affines in tali gradu, id eſt inter privignum & novercam, privignam & vitricum, ſocerum & nurum, ſocrum & generum: Tum quia (inquiunt) talia matrimonia à nulla gente fuerunt unquam admiſſa, ſed ſemper ut naturæ adverſa reprobata. Unde Apoſtolus 1. ad Corinth. 5. concubitum privigni cum noverca, appellat fornicationem, *qualis nec inter gentes auditur.* Tum etiam, quia hactenus Eccleſia non diſpenſavit unquam in illo gradu affinitatis, licèt pluries, ut vidimus, in primo gradu affinitatis lineæ tranſverſæ diſpenſaverit.

82. Probabilior tamen videtur ſententia quæ docet, ne primum quidem gradum affinitatis in linea recta dirimere matrimonium jure naturali, poſſeque ſuper eo diſpenſari, ſed non niſi ex graviſſima cauſa, propter indecentiam quæ alioquin apparet in tali matrimonio, præſertim inter novercam & privignum. Ita docent Cajetanus 2. 2. quæſt. 154. art. 9. circa ſolutionem tertij, Abulenſis ſuper cap. 8. primi Regum, Petrus de Ledeſma, Henriquez, Emanuel Sa, Rebellus, Pontius, Amicus, & plures alij, quos refert & ſequitur Sanchez lib. 7. diſp. 66. Idque plane ſupponunt canon 61. Concilij Agathenſis, & canon 30. Epaunenſis, ubi prohibetur quidem matrimonium privigni cum noverca, ſed tamen additur, ut ſi ante prohibitionem contractum fuerit, non diſſolvatur. Idemque ſtatuitur ibi, & iiſdem verbis, de matrimonio cum relicta fratris vel avunculi, quod ferè omnes fatentur non eſſe irritum jure naturæ.

83. Poteſtque id confirmari ex Concilio Aurelianenſi 3. can. 10. ubi ſic ſtatuitur: *De inceſtis conjunctionibus ita quæ ſunt ſerventur, ut hi qui aut modò ad Baptiſmum veniunt, aut quibus Patrum ſtatuta ſacerdotali prædicatione antea in notitiam non venerunt, ita pro novitate converſionis ac fidei ſuæ credimus conſulendum, ut contracta hucuſque hujuſmodi conjugia non ſolvantur, ſed in futurum, quod de inceſtis conjunctionibus in anterioribus canonibus interdictum eſt, obſervetur: id eſt, ut ne quis ſibi ſub conjugii nomine ſociare præſumat relictam patris, filiam uxoris, ſobrinam, conſobrinam, vel relictam avunculi vel patrui.* Quibus verbis, cùm ſtatuat ut non ſolvantur ante baptiſmum matrimonia in gradibus illis affinitatis contracta, illa fuiſſe valida apertè ſignificat.

84. Nec obſtant quæ in favorem adverſæ ſententiæ adduximus, nam falſum eſt, matrimonia inter affines in primo gradu lineæ rectæ, nunquam fuiſſe apud Gentiles admiſſa, Rex enim Seleucus, teſte Valerio Maximo, lib. 5. cap. 7. ſuam uxorem Stratonicam ceſſit proprio filio Antiocho, ex alia uxore genito, nec factum reprehendit Valerius. Et quamvis talia matrimonia non ſint communiter apud Gentiles admiſſa, non ducitur certum argumentum ea eſſe jure naturæ irrita; ideò enim rariſſimè fiunt, quia in illis quædam apparet indecentia, non verò ex eo quod ſint legi naturali adverſa.

85. Ad locum verò Apoſtoli, concubitum privigni cum noverca fornicationem appellantis, *qualis nec inter gentes auditur*, reſpondeo Paulum loqui de eo qui vivente patre uxorem ejus acceperat, & quidem etiam ipſo invito, ut D. Anſelmus & S Thomas ibidem docent, & colligunt ex verbis illis ejuſdem Apoſtoli, 2. Corinth. 7. *Scripſi vobis non propter eum qui fecit iniuriam, nec propter eum qui paſſus eſt*, &c.

Quod autem nuſquam legatur, Pontifices in eo diſpenſaſſe, argumentum eſt merè negativum, nullam in præſenti materia vim habens; cùm enim, ut dicebamus, in matrimoniis illis indecentia quædam appareat, non mirum quod nullus ex Catholicis ea inire unquam tentaverit, nec à Sede Apoſtolica diſpenſationem poſtulaverit.

86. Ad perfectam hujus impedimenti intelligentiam, obſervandum eſt, affinitatem dirimere duntaxat matrimonium poſtea contractum, ſi enim ſuperveniat matrimonio jam contracto, ut fit interdum per copulam illicitam cum conſanguineis conjugis in primo vel ſecundo gradu, per eam non dirimitur matrimonium, ſed duntaxat uſus illius impeditur; quatenus ille qui copulam inceſtuoſam habuit, privatur jure petendi debitum conjugale (niſi præhabitâ diſpenſatione, quam Epiſcopus dare poteſt) tametſi non privetur facultate reddendi, ne pars innocens puniatur ob delictum alterius. Præterea privatur etiam ſpe ineundi aliud conjugium, ſi uxori ſuperſtes ſit, ut declaravimus diſp. præcedenti art. 2. explicando impedimenta ex crimine provenientia, quæ impediunt matrimonium contrahendum.

ARTICVLVS X.

De impedimentis impotentiæ, clandeſtinitatis, & raptûs.

87. SObriè ac breviter de impedimento impotentiæ agemus, quia plura quæ circa illud occurrunt, vix honeſtè detegi & explicari poſſunt, magiſque ad Medicos quàm ad Theologos ſpectare videntur. Docent ergo communiter Theologi, quod ſi impotentia ad actum matrimonij perpetua ſit, id eſt ſine miraculo, vel probabili vitæ periculo tolli non poſſit, & præcedat matrimonium, ipſum omnino dirimit, idque etiam jure naturæ, quandoquidem ex jure naturæ nemo poteſt ſe obligare ad impoſſibile; ſecùs verò ſi ei ſuperveniat. Quod ſi impotentia ſit tantùm temporalis, id eſt ſine miraculo, aut probabili vitæ periculo, tolli poſſit, matrimonium non dirimit. In dubio autem an impotentia præceſſerit, an non, judicandum eſt præceſſiſſe, ſi provenit ab intrinſeco; ſecutam verò eſſe, ſi ex maleficio, aliave cauſa extrinſeca oriatur. Quia quod à natura ineſt, ſemper eſſe præſumitur, non autem quod advenit ab extrinſeco, niſi oppoſitum probetur. Ad

experiendum verò, an impotentia sit perpetua, A vel temporalis, datur conjugibus à jure triennium, quo elapso sine fructu, censetur impedimentum perpetuum, & matrimonium dissolvi potest, seu declarari invalidum.

Docent etiam, impotentiam esse duplicem; unam absolutam, quæ est respectu omnium; alteram respectivam, quæ est tantùm respectu alicujus; primamque esse impedimentum dirimens, respectu cujuscumque, id est impediens ne validè cum quacumque vel quocumque contrahatur; alteram verò dirimere quidem matrimonium respectu illius personæ ad quam est, non autem respectu aliarum.

Ad impotentiam autem reducitur ætatis defe- B ctus, si quis enim ante pubertatis annos, nempe mas ante decimum quartum, & fœmina ante duodecimum ætatis annum expletum, contrahat, matrimonium nullum est, saltem Ecclesiastico jure, nisi fortè propinquo legitimæ ætatis termino, malitia suppleat ætatem.

88. Præter hæc decem impedimenta matrimonium dirimentia, alia duo fuere addita à Tridentino, nempe clandestinitas, & raptus. Nam sess. 24. Decreto de reformat. matrimonij cap. 1. decernit ut deinceps non possit validè contrahi matrimonium, nisi præsente Parocho, vel de ejus licentia, alio Sacerdote, cum duobus aut tribus te- C stibus. De quo fusè disp. 4. art. 3. agendo de consensu clandestino. Item cap. 6. in raptores sequens decretum edidit: *Decernit Sancta Synodus, inter raptorem & raptam, quandiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Quod si rapta à raptore separata, & in loco tuto ac libero constituta, illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat, & nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, & favorem præbentes, sint ipso jure excommunicati, ac perpetuò infames, omniumque dignitatum incapaces, & si Clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor, mulierem raptam, sive eam uxorem duxerit, sive non* D *duxerit, decenter arbitrio judicis dotare.* Plura de raptu diximus disp. præcedenti art. 2. Unde de impedimentis matrimonij nihil aliud hîc occurrit dicendum.

89. Quantùm verò ad potestatem dispensandi in illis, dico breviter, Summum Pontificem validè dispensare posse in impedimentis omnibus, quæ jure Ecclesiastico matrimonium dirimunt, secùs verò in illis quæ jure naturali, vel divino, illud dissolvunt. Episcopus autem non potest ordinariè in impedimentis matrimonij jure positivo dirimentibus dispensare, cùm hæc impedimenta, vel à Summis Pontificibus, vel à Conciliis generalibus inducta fuerint. Quia tamen leges humanæ moraliter tantùm obligant, id est quantùm fieri E potest sine gravi scandalo aut detrimento, & dari potest casus in quo maximum detrimentum aut scandalum oriretur, si recurrendum esset ad Summum Pontificem, ideò potest in tali casu Episcopus dispensare, ex benigna reservationis interpretatione.

90. Plures hîc agunt de debito conjugali, & modis quibus peccant conjuges in usu matrimonij, de quo lato ac pingui calamo differit Sanchez totò libro 9. per quadraginta septem disputationes. Verùm quia in hac materia plurima sunt morbis illis similia, quos à Medicis quidem non ignorari necessariumest, sed tamen parùm honestè detegi & explicari possunt, ab his in præsenti abstinendum esse, puritati ac modestiæ religiosæ consentaneũ existimavi. Unde placet solùm hîc transcribere præclara Clementis Alexandrini lib. 2. Pædag. cap. 10. verba, quibus admonentur conjuges honestatis servandæ in usu conjugij. *Quibus* (inquit) *uxores ducere concessum est, iis pædagogo opus est, ut non interdiu naturæ mysticâ celebrentur orgia, nec ex Ecclesia v. g. aut ex foro mane rediens, galli more coeat, quando orationis & lectionis & efficacium quæ interdum fiunt operum tempus est. Vespere autem oportet post convivium quiescere, & post gratiarum actionem quæ fit Deo pro bonis quæ accepimus. Non semper autem concedit tempus natura, ut peragatur congressus matrimonij, est enim conjunctio eò desiderabilior, quò diuturnior. Neque verò noctu tanquam in tenebris se immodestè & intemperanter gerendum est, sed verecundia tanquam lux rationis in animo est includenda. Nihil enim à Penelope telam texente differemus, si interdiu quidem texamus dogmata temperantiæ, noctu autem ea retexamus, cùm in cubile venerimus. Si enim honestatem oportet exercere, multò magis uxori tuæ ostendenda est, inhonestas vitando conjunctiones, & quod castè versèris cum proximis, fide dignum è domo adsit testimonium. Non est enim aliquid honestum apud eam reputandum, apud quam non est testata ac probata honestas in acribus illis voluptatibus. Benevolentia autem, quæ fatetur se ferri præcipitem ad congressionem, exiguo floret tempore, & cum corpore consenescit, nonnunquam autem etiam præsenescit, flaccescente jam libidine, quando matrimonialem moderationem ac temperantiam, meretriciæ voluptates injuriâ affecerint. Amantium enim corda sunt volucria, amorisque irritamenta extinguntur sæpe pœnitentiâ; amorque sæpe vertitur in odium, quando reprehensionem senserit satietas. Impudentium verò verborum, & turpium figurarum, meretriciorumque osculorum, & hujusmodi lasciviarum nomina, ne sunt quidem memoriæ tenenda, beatum sequentibus Apostolum, qui apertè dicit: Fornicatio autem & omnis immunditia, vel plura habendi cupiditas, ne nominetur quidem in vobis, sicut decet sanctos. Rectè ergo dixisse videtur quispiam: Nulli quidem profuit coitus, bene autem cum eo agitur, si non etiam laserit.*

Addam quæ scribit Gregorius Magnus de cura pastorali part. 3. admonitione 28. *Admonendi* 91
sunt conjuges (inquit) *ut suscipiendæ prolis se meminerint causâ conjunctos, & cùm immoderatæ admixtioni servientes, propagationis articulum, in usum transferunt voluptatis, perpendant quod licèt extra non exeant, in ipso tamen conjugio, conjugij jura transcendunt. Unde necesse est, ut crebris exhortationibus moneantur, ut desleant quod pulchram copulæ speciem, admixtis voluptatibus fœdant.*

D Thomas quæst. 65. supplementi agit de pluralitate uxorum, quæst. 66. de bigamia, & quæst. 92
67. de libello repudij. Verùm quia de his, vel superioribus disputationibus, vel in Tractatu de Ordine, fusè differui, Tractatui de matrimonio, totique Theologiæ nostræ finem imponam, verbis illis quæ scribit Augustinus in Proœmio libri 3. de Trinitate. *In omnibus litteris meis, non solum pium Lectorem, sed etiam liberum correctorem desidero. Veruntamen Lectorem sicut meum nolo mihi esse deditum, ita correctorem nolo sibi. Ille me non amet ampliùs, quàm Catholicam fidem: ille se non amet ampliùs, quàm Catholicam ve-*

ritatem. Sicut illi dico, noli meis litteris quasi Canonicis inservire; ita isti dico, noli meas litteras ex tua opinione, vel contentione, sed ex divina lectione, vel inconcussa ratione corrigere.

Omnia verò scripta, vel scribenda, Romanæ Ecclesiæ Censuræ humiliter subjicio, cujus & protectionem, ubi contra inimicos Dei pugnavero; correctionem, ubi erravero; approbationem, ubi rectè sensero, enixè postulo & totis votis. Quidquid ab illa præscriptum fuerit, hoc teneo; quidquid improbatum, improbo; damnatum, damno; anathematizatum, anathematizo. Hæc est columna & firmamentum veritatis, errorum expultrix, hæresum domatrix, Apostolicæ Traditionis custos, bonorum morum magistra, & vera, ac viva, incorruptaque fidei A regula. Hæc denique navis illa Petri, quæ perire non potest, & de qua Christus, verus & unicus magister noster, turbas docuisse dicitur; mystice nobis insinuans, quod apud Romanam Ecclesiam totius Christianæ doctrinæ authoritas & magisterium remaneret. Quicumque ergo aliquid ab Ecclesiæ Romanæ doctrina dissonum sentit, haud dubiè errat. Qui cum Romano Pontifice, Petri successore & Christi vicario, non colligit, spargit. Demum, ut Hieronymi verbis ad Damasum utar, & huic operi finem imponam: *Ego nullum primum nisi Christum sequens, Cathedræ Petri communione consocior. Super illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque extra hanc domum agnum comederit, prophanus est. Si quis in hac arca Noë non fuerit, peribit, regnante diluvio.* Ep. 57.

Finis Tomi V. Clypei Theologiæ Thomisticæ contra novos ejus impugnatores.

INDEX
RERVM ET MATERIARVM,
QVÆ IN HOC OPERE CONTINENTVR.

Littera t. tractatum indicat, littera d. disputationem, littera n. numerum.

A

Abraham.

ABraham, cùm dixit Saram esse sororem suam, voluit veritatem celare, sed non mendacium dicere. Tomo 3. Tract. 2. disp. 6. num. 20.

Non peccavit, cùm filium Isaac immolare voluit, quia Deus tanquam supremus dominus vitæ & necis omnium, dedit ei jus in vitam innocentis, vel eo tanquam ministro & executore uti voluit. Tom. 3. t. 6. d. 3. n. 66.

Ejus devotio eleganter describitur à D. Ambrosio. To. 4. t. 11. d. 3. n. 4.

Aborsus.

Aborsum procurare ante animationem fœtûs censetur homicidium, & ad illud reductivè pertinet, quia per illum futuri hominis nativitas impeditur. Unde Tertullianus in Apologetico cap. 9. *Nobis homicidio semel interdicto, etiam conceptum in utero, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissolvere non licet. Homicidij festinatio est prohibere nasci: nec refert natam quis eripiat animam, aut nascentem disturbet: homo est & qui est futurus, & fructus omnis jam in semine est.* Tom. 3. in dissertatione de probabilit. art. 3. num. 117.

Absolutio.

Hæc sola verba, *Absolvo te*, sunt essentialia absolutioni. Tom. 5. t. 4. d. 12. n. 2.

Forma absolutionis deprecatoriè prolata, valida non est. Ibidem n. 16.

Non potest dari scripto, vel absenti. n. 48.

Sententia adversa damnata fuit à Clemente VIII. n. 54.

Potest impendi moribundo, qui in absentia Sacerdotis signa contritionis exhibuit. n. 74.

Abstinentia.

Abstinentia est species temperantiæ, & virtus cupiditates & delectationes esculentorum inordinatas refrænans, & in ciborum usu debitam moderationem constituens. Unde proprius ejus actus est subtractio ciborum, secundùm rationem regulata, & in eo consistens, quòd homo à cibis abstineat prout oportet, pro congruentia hominum cum quibus vivit, & pro valetudinis suæ necessitate. Tom. 4. t. 11. d. 5. n. 7.

Accidentia Eucharistica.

Accidentia Eucharistica sunt sine subjecto substantiali. Quod esse possibile declaratur ex doctrina D. Basilij docentis primâ die creatam esse lucem per se subsistentem, & ab omni subjecto separatam. Tom. 5. t. 3. d. 6. n. 2.

Quantitas panis & vini est aliorum accidentium subjectum. Ibidem n. 16.

Ei divinitùs communicatur modus existendi per se, ratione cujus subsistit independenter à subjecto. Ibidem n. 17.

Actus liber Dei.

Vide libertas divina.

Actus Humanus.

Quæ sit differentia inter actiones hominis, & actiones humanas. Tom. 3. t. 1. d. 1. n. 10.

Actus humani alij sunt eliciti, alij imperati. Ibidem n. 13.

Prima intellectûs cogitatio, & motus voluntatis indeliberati, non sunt simpliciter & absolutè actus humani, sed causaliter tantùm & initiativè, quatenus sunt initium humanæ deliberationis. Ibidem n. 15.

Quadruplicis generis actiones in homine possunt distingui. Ibidem n. 20.

Actus indifferens.

Dantur actus indifferentes secundùm speciem, non tamen in individuo. Tom. 3. t. 3. d. 15. num. 4. & 13.

Poëta Ethnicus, multis Theologis æquior, damnat indifferentiam actuum singularium, hoc aureo versu: *Ni ratio jubeat, digitum exere, peccas.* Ibidem n. 21. in fine.

Actus otiosus.

Omnis actio, quæ ad finem honestum non ordinatur, est otiosa, subindeque mala moraliter. Tom. 3. t. 3. d. 5. n. 22.

Si de verbis otiosis redditur ratio, quantò magis de operibus? Ibidem.

D. Bernardus piè & eleganter declarat, quàm gravis, perniciosa, & culpabilis sit jactura temporis, quod in verbis & operibus otiosis impenditur. Ibidem n. 24.

Adam.

Adam fuit creatus à Deo perfectus secundùm ætatem, & quantùm ad molem seu magnitudinem corporis. Tom. 2. t. 8. n. 11.

Fuit productus extra paradisum terrestrem, & ut plures Hebræorum volunt, in agro Damasceno formatus fuit ex *Adamah*, hoc est terra rubra, qualis est terra nondum elaborata, quæ vulgo terra virgo dicitur. Ibidem. n. 12.

In gratia fuit conditus, & omnibus virtutibus tam moralibus quàm Theologicis ornatus. Ibidem. n. 25. & 29.

Habuit in sua creatione tantam scientiæ plenitudinem, ut mortales omnes, Christo solo excepto, cognitionis amplitudine & certitudine superaverit. Ibidem n. 32.

Non cognovit tamen futura contingentia, nec secreta cordium, nec omnia individua cujuslibet speciei. Ibidem n. 36.

Habuit dominium supra omnia animalia & corporea. n. 39.

Antequam peccaret, errare aut decipi non poterat, nec peccare venialiter, priùs quam peccaret mortaliter. n. 42. & 48.

Habuit potentiam non moriendi, si legem sibi præscriptam servasset, & ab omni ægritudine, dolore, & tristitia, in statu innocentiæ fuit immunis. n. 49. & 57.

Primum ejus peccatum fuit superbia, quod tamen præ-

ter ſuperbiæ malitiam, inobedientiæ & gulæ habuit deformitatem. Ibidem d. 4. n. 2. & 6.

Fuit graviſſimum, ſi attendantur circunſtantiæ ejus, & damna ex eo ſecuta, n. 11.

Per pœnitentiam peccati ſui veniam conſecutus eſt, & in gratiam Dei reſtitutus. d. 5. n. 2.

Deus Adæ & uxori ejus, fecit tunicas pelliceas, ut eo veſtitu indicaret eis, quod nuditatem animæ ſuæ à peccato cauſatam, obtegere deberent per virtutem pœnitentiæ ſeu mortificationis, quæ idoneum peccatorum integumentum eſt. Ibidem n. 4.

Adjuratio.

Adjuratio eſt actus externus religionis, qui fit, cùm aliquem ad quippiam faciendum vel omittendum atteſtamur per Deum ipſum, ut ejus amor, timor, vel reverentia ipſum promoveat ad id præſtandum, vel omittendum. Differt à juramento, quia juramentum uſurpamus ad nos ipſos obligandos, vel ad aliquid confirmandum per Dei veracitatem & authoritatem. Adjuramus autem, ut alium obligemus aut adigamus ad aliquid faciendum, vel omittendum, propter reverentiam aut terrorem divinæ majeſtatis. Tom. 4. t. 11. d. 3. n. 25.

Adoratio.

Adoratio eſt actus externus Religionis, qui definiri poteſt: *Honor externo corporis geſtu Deo exhibitus.* Tom. 4. t. 11. d. 3. n. 10.

Obligatio colendi Deum externâ adoratione, eſt de jure naturæ; cùm enim ex duplici natura compoſiti ſimus, intellectuali ſcilicet & ſenſibili, duplicem adorationem Deo offerre tenemur, nimirum ſpiritualem, quæ conſiſtit in interiori mentis devotione; & corporalem, quæ in exteriori corporis humiliatione ſita eſt. Ibidem.

Adoptio.

Adoptio à Theologis & Juriſperitis definitur: *Gratuita aſſumptio perſonæ extraneæ ad alterius hæreditatem.* Tom. 4. t. 8. d. 2. n. 105.

Deus homines juſtos in filios adoptat. Ibidem n. 106. ubi egregia Chryſologi & Leonis Papæ teſtimonia referuntur.

Forma quæ dat homini eſſe filium Dei adoptivum, ſeu quæ hujuſmodi filiationem fundat, nec eſt divinitas Spiritus Sancti nobis unita, nec habitus charitatis, ſed gratia habitualis, quæ eſt divinæ naturæ participatio. Ibidem n. 109.

Adoptio humana ſupponit in perſona adoptanda naturam ejuſdem ſpeciei, & proportionatam cum hæreditate adoptantis; non verò adoptio divina, quia Deus hominem quem adoptat, idoneum facit per gratiæ munus ad hæreditatem cœleſtem percipiendam. Ibid. n. 140.

Adoptare creaturam rationalem in filium, non eſt proprium alicui ex perſonis divinis, ſed commune tribus, quamvis per appropriationem Filio, ut exemplari; & Patri æterno, ut authori attribuatur; & Spiritui Sancto, ut infundenti gratiam, per quam adoptamur & aſſimilamur Deo. Ibid. n. 143.

Advocatus.

Advocatus, ſi ſcienter injuſtam cauſam defendat, graviter peccat, & ad reſtitutionem tenetur ejus damni, quod contra juſtitiam per ejus auxilium altera pars incurrit. Tom. 3. in diſſertatione de probabilitate. n. 86.

Ibidem etiam n. 89. refertur formula juramenti, quod emittere jubentur jure Cæſareo omnes cauſarum patroni ſeu Advocati.

Adulatio, ſeu Adulator.

Quiſquis malè agentibus adulatur, pulvillum ſeu cervical ſub eorum capite ponit, ut molliùs in ſuis vitiis & peccatis dormitent ac quieſcant, quod reprobatur à Domino per Prophetam dicentem: *Væ qui conſuunt pulvillos ſub omni capite manûs, & faciunt cervicalia ſub capite univerſæ terræ ad capiendas animas.* Tom. 3. in diſſertatione de probabilitate. n. 181. ubi egregia D. Gregorij magni, & Hugonis Victorini teſtimonia referuntur.

Adulterium.

Adulterium peccatum graviſſimum eſt, quia deſtruit triplex matrimonij bonum, nempe fidem conjugalem, certitudinem prolis, & ſignificationem ſacramenti. Tom. 5. t. 7. d. 6. n. 9.

Copula cum conjugata, etiam conſentiente marito, adulterium eſt. Ibidem n. 10. Refertur ibidem n. 14 egregia hiſtoria, quæ ſub Conſtantij temporibus Antiochiæ accidit, & deſcribitur à D. Auguſtino lib. 1. de ſerm. Domini in monte cap. 16. De hoc etiam fusè diſſeritur in Tractatu de probabilitate n. 120.

Æqualitas divinarum perſonarum.

Perſonæ divinæ ſunt perfectiſſimè inter ſe æquales, ideoque Pſalm. 109. Filius ſedere dicitur à dextris Patris, & in fine ejuſdem pſalmi, è contra Pater deſcribitur ut ſedens ad dexteram Filij, ſubditur enim, *Dominus à dextris tuis:* non quòd Perſonæ Divinæ mutent ſedes, & modò Filius ad dexteram Patris, modò Pater ad dexteram Filij ſedeat, ſed ut deſignetur nullam inter illos eſſe graduum aut dignitatum diſtinctionem, ſed perfectiſſimam in gloria, majeſtate, potentia, & perfectione inveniri æqualitatem. Tom. 2. t. 6. d. 12. n. 1.

Relatio æqualitatis inter divinas perſonas non eſt realis, ſed rationis. Ibidem n. 11.

In perſonis Divinis non datur relatio realis æqualitatis, fundata in proprietatibus perſonalibus, & virtualiter diſtincta à relationibus originis. Ibidem n. 44.

Perſonæ Divinæ ſunt æquales non ſolùm in magnitudine & perfectione, ſed etiam in æternitate & duratione. Unde Filius, *Splendor Patris*, in Scriptura appellatur, ut Patri coæternus oſtendatur, ſicut ſplendor eſt coævus luci, ut eleganter expendit Ambroſius. Ibidem n. 47.

Æternitas.

Æternitas rectè definitur à Boëtio: *Interminabilis vitæ tota ſimul & perfecta poſſeſſio.* Eſt eſſentialiter duratio, & habet rationem menſuræ reſpectu eſſe divini, non quidem formaliter, ſed tantùm virtualiter. Tom. 1. t. 1. d. 4. n. 141. 142. 144.

Triplex eſt divinæ æternitatis radix. Ibidem n. 139.

Omnia futura contingentia ſunt præſentia realiter & phyſicè divinæ æternitati, non per anticipatam illorum productionem in æternitate, diſtinctam ab illa quâ producuntur in tempore, nec per coextenſionem ipſius rei temporalis ad totam æternitatem, ſed per coextenſionem ipſius æternitatis ad illam differentiam temporis, in qua futura contingentia aliquando exiſtent, & fient præſentia. t. 3. d. 4. n. 208.

Hanc realem & phyſicam futurorum contingentium in æternitate præſentiam, paſſim docent SS. Patres, præſertim D. Thomas, qui rectè comparat æternitatem centro; ſicut enim centrum, quamvis indiviſibile, adeſt tamen cuique puncto oppoſito in circumferentia, & omnibus lineis ab eadem circumferentia ad centrum deductis. Ita æternitas, quamvis indiviſibilis, & tota ſimul, adeſt omnibus rebus temporalibus, fluentibus, & ſucceſſivis. Docet etiam, quod Deus ſe habet in ordine ad præterita & futura, ſicut exiſtens in alta ſpecula, ex qua intuetur totam viam, & omnes in ea tranſeuntes. Ibid. n. 212 & ſeq.

Realis & phyſica futurorum contingentium in æternitate præſentia, neceſſariò requiritur, ut Deus habeat invariabilem de illis notitiam, & ut cognitio divina ad illa terminata, obtineat rationem intuitionis. Ibidem n. 260.

Si tamen per impoſſibile futura contingentia in æternitate Deo realiter non coexiſterent, ea in ſuo decreto efficaci & immutabili certò cognoſceret. Ibid. n. 294.

Ævum.

Ævum eſt menſura, quâ duratio ſubſtantiæ incorrupti-

bilis, ejuſque actiones naturales & neceſſariæ menſurantur. Tom. 2. t. 7. d. 6. n. 1.

Ævum, quamvis ſit indiviſibile & totum ſimul, cùm tamen ſit finitum, non coexiſtit rebus temporalibus, niſi quando actu ſunt, & earum tranſitum & adventum expectare debet, ut ea continere & menſurare poſſit. In quo differt ab æternitate, quæ cùm ſit infinita & indiviſibilis, ambit & continet omnia præſentia, præterita, & futura, in uno nunc indiviſibili, & ut loquitur D. Bernardus ſerm. 80. in Cant. *Tempora ſub ea tranſeunt, non ei: futura non expectat, præterita non recogitat, præſentia non experitur.* Ibid. n. 4.

Ævum ſtrictè ſumptum, pro durationè maximè regulari & uniformi, durationem cujuſcumque ſubſtantiæ incorruptibilis menſurante, eſt unicum tantùm, quod nec in Lucifero, nec in anima Chriſti, ſed in ſupremo Angelo reſidet. Ibid. n. 8.

Affinitas.

Affinitas eſt conjunctio, vel propinquitas, orta ex copula carnali. Certum eſt, eam in nullo gradu lineæ tranſverſæ dirimere matrimonium jure naturæ; imò probabilior videtur ſententia, quæ docet, ne primum quidem gradum affinitatis in linea recta dirimere matrimonium jure naturali, ſubindeque ſuper eo poſſe diſpenſari. Tom. 5. d. 9. n. 77. & ſeq.

Alleluia.

Alleluia idem ſignificat, ac *laudate Deum*, componitur enim ex verbo Hebraïco *Hallelu*, hoc eſt laudate, & nomine *Iah*, hoc eſt Deum. Tom. 1. t. 2. d. 7. n. 11.

Amicitia.

Quatuor ad veram & perfectam amicitiam conditiones requiruntur. Tom. 4. t. 10. d. 10. n. 3. Inter Deum & homines vera amicitia dari poteſt. Ibidem, ubi varia & egregia SS. Patrum teſtimonia referuntur.

Amor.

Amor ex Dionyſio eſt virtus unitiva, quæ ſuperiores cum inferioribus, inferiores cum ſuperioribus, quodammodò adæquat, ut pari li ſocietate jungantur. Tom. 4. t. 10. d. 10. n. 7.

Amor eſt ignea catena, flammeuſque nexus, quo amantium corda inter ſe copulantur. Vel ut ait Auguſtinus, eſt vitta coccinea duos copulans vel copulare appetens, amantem ſcilicet & amatum. Tom. 2. t. 6. d. 10. n. 100.

Amor triplicem includit unionem; unam, quam ſupponit; aliam, in qua conſiſtit; alteram, quam efficit, vel exoptat. Tom. 2. t. 6. d. 2. n. 130.

Ficinus ait perfectiſſima omnia in rebus creatis eſſe amoris ſymbola, nam inter planetas Sol ſuo calore amoris ſymbolum eſt; inter elementa, ignis; inter metalla, aurum; & inter gemmas, carbunculus, qui eſt veluti carbo accenſus. Tom. 3. t. 1. d. 3. n. 135.

Plato dicebat: Nihil habeo in me majus, quàm quod amo; nihil melius, quàm quod amor. Tom. 3. t. 1. d. 3. n. 144.

Rectus ordo eſt cognoſcere, ut diligamus; perverſus autem, diligere ut cognoſcamus. Anſelmus. Ibid. n. 136.

Qui Deum vero amore proſecutus fuerit, Deum inveniet, & ſe in Deo recuperabit, quia ad ſuam, per quam creatus eſt, redibit idæam; ubi rurſus reformabitur, quia ideæ ſuæ perpetuò cohærebit. Ideò quiſquis noſtrûm in terris à Deo ſeparatus eſt, non verus eſt homo, ſed ſemihomo, cùm à ſui idæa ſit formaque disjunctus. Marcilius Ficinus in convivium Platonis. Tom. 3. t. 1. d. 3. n. 121.

Amor in via præſtat ſcientiæ, & ardor luci, unde ordo Seraphinorum ſuperior eſt ordini Cherubinorum, quia hæc nomina Seraphim & Cherubim, non fuerunt impoſita ex amore & cognitione patriæ, ſed viæ. Hinc D. Bernardus ſerm. 3. de verbis Iſaïæ alloquens Luciferum, belliſſimè ait: *Bonum erat tibi, ſi ignifer magis eſſes, quàm lucifer.* Ibidem n. 135.

Amor Divinus.

Deo cum proprietate competit amor, & non ſolùm gaudium ſuæ bonitatis. Tom. 1. tract. 4. diſp. 6. num. 3.

Gaudium & amor ſpecialiter dictus diſtinguntur in Deo virtualiter. Ibidem n. 19.

Deus non amat creaturas merè poſſibiles. Ibidem d. 1. n. 61.

Amat Deus, nec aliunde hoc habet, ſed ipſe eſt unde amat, & ideò vehementiùs amat, quia non amorem tam habet, quàm hoc eſt ipſe: Bern. Tom. 4. t. 10. d. 10. n. 34.

Amore nitet Divinus Pater, amore ornatur æternus Filius, amore etiam pulchreſcit & venuſtatur Spiritus Sanctus: Rupertus. Tom. 2. t. 6. d. 10. n. 127. in fine.

Amor eſt nomen Spiritui ſancto appropriatum. Ibidem n. 104.

Angelus.

Dari Angelos Scriptura docet, ratio ſuadet, & experientia probat. Tom. 2. t. 7. d. 1. n. 1. & ſeq.

Fuerunt creati in cœlo Empyreo, & ex illo mali poſt peccatum ad tartara detruſi, *ut ex hoc diſcamus*, ait Bernardus, *quod nuſquam eſt ſecuritas neque in cœlo neque in paradiſo, multò minùs in mundo. In cœlo enim cecidit Angelus ſub præſentia divinitatis, Adam in paradiſo, de loco voluptatis; Iudas in mundo, de ſchola Salvatoris.* Ibidem n. 31. & ſeq.

Angeli non fuerunt conditi ante mundum corporeum, ſed in ipſo mundi corporei initio, ſeu prima die creationis. Ibid. n. 16. & ſeq.

Angeli ſunt omnino incorporei & immateriales, quamvis plures ex SS. Patribus olim aliter ſenſerint; imò aliqui exiſtimarint, primum peccatum Angelorum fuiſſe impuram illam commixtionem cum filiabus hominum, de qua fit mentio Gen. 2. Ibidem d. 2. n. 1. & ſeq.

Maxima eſt ac prope ſtupenda Angelorum multitudo, & numerum ſpecierum materialium excedit. d. 2. n. 30. & ſeq.

Omnes Angeli ſpecie inter ſe differunt, imò implicat eos intra eandem ſpeciem multiplicari. Ibidem n. 43. & ſeq.

Ex natura ſua ſunt immortales & incorruptibiles, ſubindeque immutabiles ſecundùm eſſe, licèt ſint mutabiles quantùm ad intellectum & voluntatem, & quoad operationem & locum. Unde Iſaïæ 6. Seraphini deſcribuntur ſtantes ſimul & volantes, quia in ſtatione eorum immobilitas, in volatu verò mutabilitas deſignatur. Ibid. n. 87. & ſeq.

Angeli nudis pedibus & alati in ſacris paginis depinguntur, ut eorum ad parendum celeritas demonſtretur. Ibidem n. 107.

Dionyſius cap. 5. de divin. nomin. ait Angelos in veſtibulo collocatos eſſe ſuperſubſtantialis Trinitatis, quia propiùs quàm cæteræ omnes creaturæ ad Deum accedunt, non dignitate gratiæ, ſed perfectione naturæ. Ibidem n. 106.

Nazianzenus, ejuſque Commentator Nicetas, cœleſtes illos ſpiritus ſic deſcribunt: Angeli ſunt primi luminis æterni radij, primique ſplendoris adminiſtri, ſupernæ gloriæ ſpectatores, & teſtes; ſupercœleſtes & puriſſimæ naturæ, ad malum immobiles, vel certè non facilè mobiles, perpetuos choros circa principem illam cauſam agitantes, puriſſimo ſplendore illinc perfuſæ, & à ſumma illa pulchritudine adeò informatæ, ut ipſæ quoque alia lumina efficiantur, ac per primi luminis influxiones & communicationes alios illuminare poſſint. Ibidem n. 107.

In Angelo magis relucet Dei ſimilitudo, quàm in homine, unde non dicitur ad ſimilitudinem Dei conditus, ſed ipſum ſignaculum Dei ſimilitudinis, ut quò ſubtilior eſt in natura, eò in illo ſimilitudo Dei pleniùs credatur expreſſa, ut ait Gregorius lib. 32. Moral. cap. 18. Ibidem n. 110.

Natura Angelica, licèt ſimpliciter ac multipliciter finita ſit, eſt tamen infinita ſecundùm quid. Ibidem n. 117. & 118.

Licèt Angeli non habeant corpora ſibi naturaliter unita, ea tamen aſſumere poſſunt, ſed non in eis vitæ vegetativæ aut ſenſitivæ opera exercere. d. 3. n. 1. & ſeq.

Angelus non eſt in loco per ſuam ſubſtantiam immediatè, ſed per operationem tranſeuntem. Unde nihil prohibet Angelos in nullo eſſe loco, ſi nullam operationem circa locum habeant. d. 4. n. 1. & ſeq.

In cœlo Empyreo lumen producunt, quo innatus ejus ſplendor magis perficitur, & corpus illud cœleſte maximè decoratur & ornatur. Vel ſicut infernus locat Dæmones, quia ut inſtrumentum divinæ virtutis agit in illos, eos detinendo, unde reſultat in illis paſſio dolorifera: Sic cœlum empyreum, ut inſtrumentum divinæ virtutis, ſuaviter detinet ſpiritus, ex qua detentione, & quaſi amplexu, reſultat in eis paſſio lætitiæ, & gaudij accidentalis. Ibidem n. 50. & ſequentibus.

Angelus non eſt propriè in loco, ſed tantùm metaphoricè, unde ubi angelicum non eſt prædicamentale; nihil enim aliud eſt, quàm ipſa operatio Angeli, ut habet aliquam ſimilitudinem & analogiam cum ubi corporeo. Ibidem n. 70 & ſeq.

Angelus nec actu nec potentiâ eſt in ſpatiis imaginariis, aut ſupra cœlos, nec poteſt moveri localiter in vacuo. Ibidem n. 91. & 95.

Unus Angelus non poteſt illabi menti alterius. Ibidem n. 96.

Angeli non ſunt ubique, quoniam, ut ait Damaſcenus, cùm in cœlo ſunt, non ſunt in terra: & cùm in terram à Deo mittuntur, non manent in cœlo. Ibidem n. 98.

Unus Angelus non poteſt naturaliter eſſe in pluribus locis ſuæ virtuti adæquatis, bene tamen in pluribus locis inadæquatis, inter ſe diſtantibus, etiam abſque eo quod exiſtat in medio. Ibidem n. 109. & ſeq.

Poteſt moveri localiter motu tam continuo quàm diſcreto, non tamen in inſtanti. d. 5. n. 1. & ſeq.

Poteſt moveri motu diſcreto, non tranſeundo per medium. n. 39.

Actus liberi Angeli menſurantur tempore diſcreto, quod eſt unum tantùm, in Angelo magis ordinatè & regulariter operante exiſtens. d. 6. n. 5. & ſeq.

Intelligere Angeli non eſt ejus ſubſtantia, vel ejus eſſe. d. 7. n. 7.

Angelus indiget ſpeciebus ad cognoſcenda alia à ſe, quas non accipit à rebus, ſed habet à Deo infuſas à primo inſtanti creationis; illæ tamen non ſunt propriè & in rigore proprietates ipſorum. d. 8. n. 1. & ſeq.

Superiores Angeli per ſpecies magis univerſales, quàm inferiores intelligunt. n. 74.

Angelus ſeipſum cognoſcit per ſuam eſſentiam tanquam per formam ſive ſpeciem intelligibilem; non gerit tamen ſubſtantia Angeli in cognitione ſui vices ſpeciei expreſſæ. d. 9. n. 1. & ſeq.

Angeli inferiores non comprehendunt ſuperiores ex vi ſolius virtutis naturalis ſui intellectûs; ſuperveniente tamen illuminatione Angeli inferioris facta à ſuperiori, poteſt inferior imperfectè ſuperiorem comprehendere. Ibidem n. 39. & ſeq.

Angeli cognoſcunt ſingularia per eandem ſpeciem, per quam naturam ſpecificam illis communem intelligunt. Ibidem n. 59.

Non cognoſcunt futura contingentia ſeu libera, nec cogitationes cordium per vires ſuę naturę, & ſecluſo lumine divinę revelationis. n. 77. & ſeq.

Non poſſunt plura per modum plurium intelligere, nec uti diſcurſu, nec formali compoſitione aut diviſione. d. 10. n. 8. & ſeq.

Angelus ſeipſum & Deum ut authorem naturę neceſſariò amat, etiam quoad exercitium, d. 11. n. 2. & ſequentibus.

Angeli egerunt gratiâ, ut in Deum ut authorem ſupernaturalem ſe converterent, eamque in primo inſtanti creationis receperunt, per propriam diſpoſitionem. d. 12. n. 15. & ſeq.

Angeli qui in accepta juſtitia & ſanctitate perſeverarunt, beatitudinem ſupernaturalem meruerunt, non tamen per opera illam ſubſequentia, vel per actus naturâ tantùm & cauſalitate priores, ſed tantùm per actus eam duratione præcedentes. Ibidem art. 3. per totum.

Via malorum & bonorum Angelorum, triplici inſtanti completa fuit. n. 44. & ſeq.

Primum peccatum Angelorum, nec aliud fuit, nec eſſe potuit, quàm ſuperbię propriè dictę. d. 13. n. 35. & ſeq.

Objectum excellens in cujus appetitione Angelus primò ſuperbiit, nec fuit, nec eſſe potuit, omnimoda æqualitas cum Deo in natura, nec unio hypoſtatica, ſed beatitudo naturalis, quam inordinatè appetiit, illam non ordinando ad finem ſupernaturalem. n. 67. & ſeq.

Primum Angeli peccatum non provenit ex ignorantia, vel ex errore, ſed ſolùm ex inadvertentia, ſeu inconſideratione. In primo inſtanti ſuę creationis peccare non potuit. Ibidem n. 133.

Angelus ſuperior illuminat inferiorem, non imprimendo phyſicè aliquid in eo, nec uniendo ſuum lumen cum lumine inferioris Angeli, ſed proponendo illi objectum antea ipſi incognitum, modo illi proportionato, quod eſt illuminationem Angelorum fieri per modum cujuſdam artificioſi magiſterij, ut quidam loquuntur. d. 15. n. 2. & ſeq.

Certum eſt Angelos inter ſe loqui, ſeu cordium ſecreta & affectus in vòluntate latentes, ſibi mutuò patefacere. De qua locutione eleganter diſſerit Gregorius magnus lib. 2. Moral. cap. 2. Illa non fit per influxum phyſicum ſpeciei conceptûs Angeli loquentis in intellectum ejus cui loquitur; nec per aliqua ſigna corporea vel ſpiritualia, ſed per ſolam ordinationem ſeu directionem conceptuum, ut declarat Theophilactus explicans verba illa Apoſtoli 1. ad Corinth. 13. *Si linguis hominum loquar & Angelorum*, ſubdit enim: *Angelis porro lingua eſt, vis nimirum illa, quâ ſibi divinarum rerum intellectum, ac divinas cogitationes impertiunt.* Ibidem n. 49. & ſeq.

Tres ſunt Angelorum hierarchiæ, & novem Ordines. Angeli quatuor primorum Ordinum, nunquam mittuntur ad exteriora myſteria. d. 16. n. 1. & ſeq.

Deus per beatorum Angelorum miniſteria, hunc viſibilem mundum gubernat, quare Job 9. orbem ſuſtinere & portare dicuntur. Illis etiam hominum cuſtodia commiſſa eſt, unde ſingulis hominibus ſinguli adſunt Angeli cuſtodes. *Cùm ad nos veniunt* (inquit Gregorius magnus) *ſic exteriùs implent miniſterium, ut tamen nunquam deſint interiùs per contemplationem: nam quacumque mittantur, intra Deum currunt.* Moventur juxta Dionyſium triplici motu, circulari, recto, & obliquo. Ibid. n. 46. & ſeq.

Annuntiatio B. Mariæ Virginis.

D. Bernardus homil. 3. ſuper *Miſſus eſt*, hæc verba Angeli ad B. Virginem *Dominus tecum*, expendens, ſic ait: *Valde mirandum eſt, quomodo qui Angelum miſerat ad Virginem, ab Angelo inventus eſt eſſe cum Virgine: ita ne celerior Angelo fuit Deus, ut feſtinantem Angelum celerior ipſe præveniret ad terras. Nec mirum, cujus nomen accelera, feſtina; omnibus mobilibus mobilior eſt ſapientia, velociter currit ſermo ejus. Victus es, Archangele, qui miſit te, præceſſit te.* Tom. 4. diſp. 3. n. 22.

Apollo Delphicus.

Apollo Delphicus dixit Jovem ab Hebræa fœmina carnem ſumpſiſſe, & cùm diu mutus extitiſſet, fateri tandem coactus eſt Cæſari Auguſto, qui ei Hecatumbem obtulerat, ut ab eo reſponſum obtineret, ſibi impoſitum fuiſſe ſilentium à puero Hebræo, qui Deus exiſtens, cuncta pro arbitrio diſponebat. Item Apollo Mileſius conſultus, & de Chriſto interrogatus, his verbis Chriſtum commendavit: *Mortalis*

erat

eibus Chaldæis armis comprehenſus, clavis, fuſtibusque amaram mortem paſſus eſt. Tom. 4. t. 10. d. 1. n. 256.

Apollonius Tyaneus.

Apollonius Tyaneus, magus inſignis, paſſeres loqui, & eorum ſermonem ſe intelligere aſſerebat. Tomo 3. t. 1. d. 1. n. 69. ubi egregia narratur hyſtoria.

Apoſtoli.

Cyrillus exponens verba illa Prophetæ, *fundamenta eius in montibus ſanctis*, dicit montes illos ſanctos eſſe Apoſtolos, in quibus jacta ſunt Evangelicæ veritatis fundamenta, & qui primos orientis Evangelicæ facis radios excipere meruerunt, à quibus totus mundus illuminatus eſt. Hi etiam ſunt puriſſimi & pleniſſimi Chriſtianæ doctrinæ fontes, de quibus Regius Vates Spiritu Prophetico dicebat: Benedicite Domino de fontibus Iſraël. Ubi Ambroſius: *Dicendi ſunt Apoſtoli fontes, quia veluti fontes puriſſimi gratiâ prædicationis exuberant.* Tomo 4. t. 10. d. 3. n. 38.

Modus admirabilis quo in mundum fides Chriſtiana inducta & propagata eſt per Apoſtolos. Ibidem d. 1. n. 246.

Aqua.

Hoc puriſſimum elementum Spiritus Sanctus in ipſius mundi exordio, tanquam propriam ſedem ac vehiculum aſſumere dignatus eſt, ut eleganter deſcribit Tertullianus in libro de Baptiſmo. Aqua eſt ſymbolum gratiæ ſanctificantis, variaſque & egregias cum ea habet analogias & ſimilitudines. Tomo 2. t. 6. d. 10. n. 134 & 135. Varias habet qualitates, ob quas conveniens fuit, ut Chriſtus eam pro materia Baptiſmi aſſumeret. Tomo 5. t. 3. d. 1. n. 55. & ſequentibus.

Aſcenſio Chriſti.

Chriſtus ſuâ paſſione meruit nobis introitum regni cœleſtis, & impedimentum removit; ſed per ſuam aſcenſionem nos quaſi in poſſeſſionem regni cœleſtis introduxit, juxta illud Micheæ 4. *Aſcendit pandens iter ante nos.* Tomo 3. t. 1. d. 6. n. 7. ubi plura de aſcenſione Chriſti.

Attributa Dei.

Hebræi attributa divina vocant *Sephirot*, quaſi ſaphiros, ad ſignificandum, quod quemadmodum ſaphirus omnes colores recipit, ſic Deo omnes perfectiones attribuuntur. Tomo 1. t. 1. d. 3. n. 1.

Attributa divina non diſtinguntur ab eſſentia, nec inter ſe entitativè, vel modaliter, alioquin realem cum illa efficerent compoſitionem, divinæ ſimplicitati repugnantem. Unde Bernardus 5. de conſider. *Niſi omnia unum in Deo & cum Deo conſideres, habebis multiplicem Deum.* Et rurſus: *Tam non eſt ſimplex quod vel uni fuerit obnoxium formæ, quàm nec virgo, vel uni cognita viro.* Ibidem n. 5. & 6.

Repugnat etiam divinis attributis, & naturæ divinæ ſimplicitati & infinitati diſtinctio formalis & ex natura rei, quam Scotus & ejus Diſcipuli admittunt. Datur tamen inter attributa divina & eſſentiam diſtinctio virtualis ſeu eminentialis, quæ duplex habet fundamentum; unum remotum, eminentiam ſcilicet divinæ naturæ, æquivalentis pluribus perfectionibus creatis; aliud proximum, nempe limitationē intellectus creati, concipientis diſtinctis conceptibus inadæquatis ea quæ in Deo ſunt maximè unū & ſimpliciſſimum; quare diſtinctio illa non fit ab intellectu beatorum, videntium Deum ut eſt in ſe, ut eleganter declarat D. Bernardus lib. 5. de conſider.

Attributa divina inter ſe & ab eſſentia, ita ratione diſtinguntur, quod eſſentia in ſuo conceptu implicitè includit attributa, & includitur in illis, & quodlibet attributum includit cætera. Ibidem à numero 9 uſque ad 44.

Attritio.

Sicut in corporalibus ea dicuntur attrita, quæ aliquo modo diminuta ſunt, ſed non adhuc perfectè comminuta; contrita verò dicuntur, quando omnes partes per diviſionem ad minima redactæ ſunt. Ita in ſpiritualibus attritio ſignificat dolorem imperfectum de peccatis, contritio verò perfectam de illis triſtitiam & diſplicentiam. Varia & inſignia inter attritionem & contritionem reperiuntur diſcrimina. Attritio nunquam poteſt fieri contritio formaliter, bene tamen virtualiter, ſeu æquivalenter. Tomo 5. t. 5. d. 7. n. 19. & ſequentibus.

Attritio ex metu gehennæ eſt actus bonus, & ſufficit ad dignè & fructuosè recipiendum ſacramentum pœnitentiæ, illique conjuncta, æquivalet contritioni, & ad gratiam & juſtificationem diſponit, opinioque adverſa, Tridentino apertè repugnare videtur. Ibidem n. 30. & ſequentibus.

Ad recipiendum effectum ſacramenti pœnitentiæ, requiritur attritio vera, ſupernaturalis, & univerſalis, ſeu quæ ad omnia peccata mortalia ſe extendat; unde non ſufficit attritio apparens, ſeu exiſtimata; nec attritio naturalis, exiſtimata ſupernaturalis; nec attritio particularis ex motivo turpitudinis alicujus peccati in particulari, quæ ad alia peccata mortalia diverſæ ſpeciei non ſe extendit. Ibidem n. 71. & ſequentibus.

Aureolæ Beatorum.

Aureola eſt gaudium quoddam accidentale, quod Beati percipiunt ex victoria, quam in vi alicujus virtutis particularis, puta fortitudinis, aut virginitatis, reportant. Unde eſt diminutum quoddam præmium, reſpectu præmii eſſentialis, quod *aurea*, ſive *corona aurea* appellatur. Triplex aſſignari ſolet, Martyrum ſcilicet, Virginum, & Doctorum, inter quas aureola martyrii cæteris præſtat, quamvis Tertullianus virginitatem præferre martyrio videatur; ait enim: *Majus eſt vivere cum caſtitate, quàm mori pro caſtitate.* Tomo 3. t. 1. d. 3. n. 47, & ſequentibus.

Avaritia.

Avaritia ad Epheſ. 5. *Idolorum ſervitus* appellatur, quia, ut ibidem S. Doctor lect. 3. obſervat, Idololatria eſt, quando honor ſoli Deo debitus, impenditur creaturæ: Deo autem duplex honor debetur, ſcilicet, ut in eo finem noſtrum conſtituamus, & ut in eo fiduciam noſtram finaliter ponamus: Ergo qui hæc in creaturis ponit, reus eſt idololatriæ. Hoc autem facit avarus, qui finem ſuum in creatura ponit, & etiam totam ſuam fiduciam. Unde Chryſoſtomus homil. 18. in Epiſt. ad Epheſ. *Qui inanimato* (inquit) *ſerviunt auro, clarum eſt ejuſmodi idolorum eſſe cultores.* Hinc Hebræi vitulum aureum adoraverunt, & Judas triginta argenteos, quos à Principibus Sacerdotum in pretium ſanguinis Chriſti acceperat, projecit in templum, non in ſterquilinium; *quia*, ut ait Ambroſius, *talibus Diis ſuum templum devoverat.* Tomo 3. t. 6. d. 9. n. 48.

Chryſologus de avaritia loquens ait: *Statera ejus iniquiſſima eſt, plus enim in ea ponderat obolus, quàm Deus; plus nummus, quàm anima.* Ibidem n. 50.

Augmentum charitatis.

Quandiu ſumus in ſtatu viæ charitas habitualis augeri poteſt, unde Jacob vidit Angelos aſcenden-

tes & descendentes per scalam, neminem verò stantem, quia spiritum nostrum, sicut & corpus, crescere vel decrescere necesse est Tomo 4. t. 10. d. 10. n. 88.

Licèt charitas viæ pervenire possit ad perfectionem intensivam charitatis patriæ, ista tamen semper illam excedit in statu & modo operandi, quia charitas patriæ est conjuncta lumini gloriæ & visioni beatificæ, à qua regulatur; charitas autem viæ dirigitur & regulatur per cognitionem obscuram fidei; unde de Joanne Baptista Christus Matth. 11. dicebat: *Qui minor est in regno cœlorum, major est illo.* Ibidem n. 94.

Actus charitatis remissi augmentum gratiæ & charitatis merentur; gratia tamen & charitas in esse habitus & qualitatis, non augentur statim per actus habitu remissiores, sed tale augmentum differtur usque ad ingressum gloriæ, seu usque ad primum instans glorificationis, in quo homo prorumpit in actum ferventissimum charitatis, per quem se disponit ad augmentum debitum actibus remissis in via elicitis. Ibidem n. 140. & sequentibus.

Auxilium Dei, vide Gratia.

B

Baptismus.

Baptismi elogia seu prærogativæ. Tomo 5. t. 3. in præfatione.

Baptismi institutio, & illius præceptum: ibidem d. 1. n. 1. & sequentibus.

Ejus materia & forma. num. 52. & sequentibus, ubi variæ assignantur congruentiæ, quare Christus aquam pro materia hujus sacramenti elegerit, & variæ aquarum laudes recensentur num. 59.

Baptismus in nomine Genitoris, & Geniti, & Procedentis ab utroque collatus, non est validus. n. 82.

Apostolorum tempore validum fuit Baptisma in nomine solius Christi collatum: n. 95.

Baptismus iterari non potest. n. 106. & sequentibus.

Convenienter assignantur tria Baptismata, fluminis, flaminis, & sanguinis. n. 126.

Baptismus parvulis necessarius est, necessitate medii; unde temerarium & erroneum est asserere, quod deficiente oportunitate baptizandi parvulos, ad eorum salutem sufficiat votum Baptismi, à parentibus aut ab aliis conceptum, cum aliquo signo exteriori, vel cum aliqua benedictione prolis, seu oblatione ipsius ad Deum, cum invocatione sanctissimæ Trinitatis. d. 3. n. 11.

Baptismus fictè susceptus, recedente fictione, ex opere operato, suum effectum producit d. 4. n. 15.

Bajazetus.

Tempore Bajazeti secundi, Talismanus quidam, seu Mahumeticæ sectæ sacerdos, Constantinopoli in templo Sanctæ Sophiæ, coram ipso Imperatore, illustre reddidit testimonium fidei nostræ, ideoque protinus occidi jussus est. Tomo 4. t. 10. d. 1. n. 260.

Beatitudo objectiva hominis.

Beatitudo objectiva hominis non consistit in bonis fortunæ, seu in divitiis: Tum quia illæ appetitum hominis non satiant, juxta illud Bernardi: *Non plus satiatur cor hominis auro, quàm corpus aurâ.* Tum etiam, quia illæ, nec omnia bona afferunt, nec omnia mala excludunt, quin potiùs multas pariunt curas & afflictiones, quæ animũ pungunt & lacerant, ideoque spinæ Lucæ 8. à Christo appellantur. Tomo 3. t. 1. d. 2. n. 1. & sequentibus.

Beatitudo objectiva hominis non consistit in honoribus, dignitatibus, ac sæculari potentia, cùm illa fluxa, caduca, & transitoria sint, *& vapor ad modicum parens*, ut dicitur Jacobi 4. Ibidem n. 6. & 7. ubi variæ mutationes, quæ tam in sæculari, quàm Ecclesiastica potestate contigerunt, breviter recensentur.

Beatitudo objectiva hominis non consistit in aliquo bono corporis, præsertim in voluptate, quæ, ut ait Hugo Victorinus: *Mel habet in ore, fel in corde, aculeum in dorso.* Et ut dicebat olim Simplicius, brevis insania est, ideòque sapientissimè à natura constitutum est, ut citò transiret, ne diù insani essemus. Ibidem n. 12.

Beatitudo objectiva hominis non consistit in scientiis, cùm illæ sciendi desiderium cuilibet homini naturaliter insitum satiare nequeant. Unde S. Thomas opusc. 61. egregiè observat, plures esse fontes ex quibus Philosophia quas sapientiæ haurire conati sunt, ut animæ sitim extinguerent, nempe cœlum, elementa, plantas, animalia, & alia corpora mixta; sed quia objecta illa creata, summum bonum non sunt, nec primam veritatem continent, in illis sciendi desiderium extinguere non potuerunt. Ibidem. n. 17.

Beatitudo objectiva hominis non consistit in virtute, cùm illa non sit ultimus finis, sed ad alium finem, nempe Deum, ordinabilis. Unde Augustinus: *Non virtus animi tui te facit beatum, sed qui tibi virtutem dedit.* Et rursus: *Præmium virtutis erit ipse qui virtutem dedit.* n. 20.

In nullo bono creato, beatitudo objectiva hominis consistere potest; sed in solo bono increato, quod cùm sit universale, potest perfectè appetitum hominis satiare. Ibidem n. 21. & sequentibus.

Totus mundus per globum seu circularem figuram repræsentatur, cor autem hominis est figuræ pyramidalis, seu triangularis, cujus basis est supra, & cuspis infra, ut docent Anatomici: unde sicut posito circulo supra triangulum, semper aliquis angulus trianguli manet inexpletus, & per alium duntaxat triangulum repleri potest, ut demonstrant Mathematici; ita cor hominis per nullas creaturas mundi globo contentas, sed solùm per alium triangulum, nempe sanctissimam Trinitatem, repleri potest. Ibidem.

Essentia divina sine personis, non est sufficiens objectum ad beatificandum hominem; unde si per impossibile Sancti in cœlo Deum ut Trinum non cognoscerent, non essent verè beati, & periret essentia beatitudinis. Ibidem n. 41.

Beatitudo formalis.

Homines non beatificantur in cœlo, per increatam visionẽ Dei sibi unitam, nec per illapsum Dei specialem in essentiam animæ, vel in potentias ejus. disp. 3. n. 1. & sequentibus.

Beatitudo formalis non est habitus, aut actus primus, sed operatio ab intellectu beati efficienter producta. Ibidem n. 26. & sequentibus.

Beatitudo formalis essentialiter & formaliter consistit in operatione intellectûs, nempe clara Dei visione, per quam homo summum bonum adipiscitur, omniaque ejus desideria perfectè satiantur. n. 107. & sequentibus.

Beatitudo cœlestis torrenti rectè comparatur. Ibidem. n. 127.

Beati diligunt necessariò Deum, quantùm ad exercitium, & de ipso clarè viso delectantur. Ita sunt impeccabiles ab intrinseco, ut repugnet peccatum actuale vel habituale cum visione vel amore

beatifico componi. n. 58. & ſequentibus.

De gaudio beatifico, & ejus cauſis, vide ibidem n. 129.

Octo Beatitudines.

Beatitudines ſunt operationes quædam donorum Spiritus Sancti, quibus ex inſtinctu & motione ſpeciali Spiritus Sancti ad vitam æternam accedimus; quæ operationes beatitudines appellantur, vel quia ad beatitudinem faciunt pervenire, vel quia ſunt veluti quædam participationes & inchoationes futuræ beatitudinis. Tomo 3. t. 4. d. 6. n. 35.

Octo numerantur beatitudines à D. Matthæo, ex quibus quatuor pertinent ad excluſionem & remotionem falſæ beatitudinis, aliæ verò ad diſpoſitionem & tendentiam ad veram & æternam Beatitudinem. Ibidem. Cur verò S. Lucas quatuor ſolùm enumeret. Ibidem n. 37. ratio aſſignatur.

Beneficium Eccleſiaſticum.

Philippus Cancellarius Pariſienſis damnatus eſt, eò quòd beneficiorum pluralitati nolens contra aliorum ſententiam renuntiare, in ipſo mortis articulo dixerit, ſe velle vim probabilitatis opinionum experiri, & videre an hæc ad damnationem ſufficeret. Tomo 1. in diſſertatione de probabilitate. n. 55.

Bigamia.

Bigamus eſt Ordinis incapax, non quidem jure divino, ſed tantùm humano & Eccleſiaſtico. Triplex à Theologis & Canoniſtis diſtingui ſolet bigamia, vera, interpretativa, & ſimilitudinaria. Tomo 5. t. 7. n. 74. & ſequentibus.

Bonitas Dei.

Deus eſt ſummè bonus, triplici bonitate. Bonus eſt per eſſentiam, tam ex parte ſubjecti, quàm ex parte prædicati. Tomo 1. t. 1. d. 4. n. 37. & ſequentibus.

C

Calvinus.

CAlvini errores circa gratiam & liberum arbitrium, & præcipua doctrinæ Thomiſticæ & Calvinianæ diſcrimina. Tomo 1. t. 3. in Apologia Thomiſtarum, n. 18. & ſequentibus.

Ex doctrina Calvini aſſerentis gratiam ſpontaneè ſolùm movere liberum arbitrium, & tollere ſeu abſorbere omnem diſſentiendi potentiam, inducitur in actus humanos non ſolùm neceſſitas conſequentiæ & hypothetica, ſed etiam conſequentis & abſoluta; unde apertiſſimè ſibi contradicit, dum 1. inſt. cap. 16. ex Dei decreto in noſtras actiones ſolam neceſſitatem conſequentiæ derivari aſſerit. Ibidem n. 31. & ſequentibus.

Calvinus variis in locis docet Deum eſſe Authorem peccati, etiam ſecundùm malitiam & deformitatem, pluraque adhuc in ejus inſtitutionibus extabant loca, quibus id expreſsè aſſerebat, ſed ea in poſterioribus editionibus à Calviniſtis eraſa ſunt, ut teſtatur Andreas Duvallius, Doctor Sorbonicus. Ibidem n. 114. & ſequentibus.

Perſpecta fuit doctrina Calvini Patri Lemos, eamque rectè expoſuit in Congregatione de auxiliis. Ibidem n. 53. & 128.

Tres neceſſitates erroneæ, & libero arbitrio repugnantes, Stoïca ſcilicet ſeu fatalis, Manichæa, & Calviniſtica. Ibidem n. 51.

Errores Calvini circa prædeſtinationem & reprobationem, & præcipua doctrinæ Thomiſticæ & Calvinianæ diſcrimina. Tomo 2. t. 5. d. 5. n. 47. & ſequentibus.

Carthuſiani.

Carthuſiani in gravi ægritudine conſtituti, non ſolùm licitè poſſunt abſtinere à carnibus, cum vitæ diſpendio, aut periculo, ſed etiam ad id tenentur; quia quidquid licitum eſt, præcipi poteſt, & fieri ſtatuto neceſſarium, ad boni communis incolumitatem. Similiter aliorum Ordinum Religioſi, poſſunt ex amore & reverentia ſuæ regulæ, ita illam ſervare, ut à morbo liberari nolint, ſi neceſſe ſit Conſtitutiones ſuæ Religionis violare; & ſi ex earum violatione, obſervantia regulæ non parùm tepeſceret, & diſciplinæ religioſæ vigor multùm imminueretur. Tomo 3. t. 5. d. 5. n. 68.

Caſtitas.

Caſtitas eſt ſpecies temperantiæ, quæ affectum moderatur & cohibet circa delectationes venereas. Ejus encomia eleganter ab Origene deſcripta. Tomo 4. t. 11. d. 6. n. 11.

Character ſacramentalis.

Characterem ſacramentalem agnoſcunt SS. Patres, præſertim Dionyſius & Baſilius. Tomo 5. t. 2. d. 4. n. 4.

Imprimitur per tria ſacramenta, Baptiſmum, Confirmationem, & Ordinem. Ibidem n. 10.

Non eſt habitus, ſed potentia Ibidem n. 37.

Subjectum proximum & immediatum illius, eſt intellectus practicus. Ibidem n. 97.

Charitas.

Charitas eſt verè & propriè amicitia hominis cum Deo. Quam amicitiam ſolo luminis naturalis fulgore agnovit Seneca, de quo belliſſimè ait Eraſmus: *Ethnicè loquitur, ſi Chriſtianus ſit; Chriſtianè, ſi Ethnicus.* Tomo 4. t. 10. d. 10. n. 1.

Charitas habitualis eſt forma creata, à Spiritu Sancto diſtincta, & animæ intrinſecè inhærens. Ibidem n. 24.

Ut ſe extendit ad Deum & proximum, eſt virtus unius ſpeciei atomæ. Ibidem n. 61.

Eſt cæteris virtutibus præſtantior. Ibidem n. 78.

Magnitudo animæ ex magnitudine charitatis metienda eſt. Ibidem n. 79.

Hujus virtutis encomia, initio hujus diſputationis recenſentur.

Cherubim.

Nomen Cherubim, plenitudinem ſcientiæ, ſeu ſcientiam multiplicatam, ſignificat. Dionyſius verò Beatos illos Spiritus Θεωρητικὸς appellat, ſeu divinæ pulchritudinis contemplativos; eoſque ait eſſe ſpecula perlucida, ab omni labe pura, quæ primum divinæ lucis radium recipiunt, & ſine invidia in eos qui ſequuntur infundunt. De illis etiam hæc ſcribit Bernardus: *Cherubim ex ipſo ſapientiæ fonte, ore Altiſſimi haurientes, & refundentes fluenta ſcientiæ, univerſis cœli civibus infundunt.* Tomo 2. t. 7. d. 16. n. 10.

Deus dicitur in Scriptura ſedere ſuper Cherubim, non quòd ad illos ſpecialiter hæc excellentia & prærogativa pertineat, ſed quia cùm vicini ſint Thronis, aliquam cum eis habent affinitatem & cognationem, ratione cujus ea quæ Thronis ſunt propria, Cherubinis interdum attribuuntur, ut eleganter declarat D. Gregorius homil. 34. in Evangelia. Ibidem n. 17.

Chriſtus.

Chriſtus ordine intentionis, & in genere cauſæ finalis, priùs fuit volitus quàm omnia alia ſive ordinis naturalis, ſive ſupernaturalis, ideoque *initium viarum Domini*, ſeu operum Dei ad extra, à SS. Patribus appellatur; in genere tamen cauſæ materialis ſeu occaſionalis, dependet à prævisione peccati Tomo 4. t. 1. in 3. p. d. 5. n. 46. & ſequētibus.

Chriſtus eſt perſona verè & propriè compoſita ex

duplici natura, divina & humana. Item persona Christi est composita ex natura humana & personalitate Verbi Divini. Ibidem d. 6. n. 26. & sequentibus.

Christus, cùm per naturam divinitatis non haberet quo crescceret, per Incarnationem, quomodo crescceret invenit. Ibidem d. 3. n. 11.

Christus terram cœlumque, velut ponte, ita corpore suo junxit, ut homines paulatim ad sublimiora & diviniora erigi consuescerent. Ibidem n. 12.

Christus venit suscipere infirmitates nostras, & suas nobis conferre virtutes; humana quærere, præstare divina. Tomo 1. t. 4. d. 7. n. 53.

Christus, ut homo, est verè & propriè servus Dei, non servitute legali, sed naturali. Tomo 4. t. 1. in 3. p. d. 22. n. 3.

Christus ut homo, verè oravit, dum esset in hac vita mortali; & nunc in cœlo existens, etiam verè & propriè orat, nobis divina beneficia postulando. Ibidem n. 34. & sequentibus.

Christus, ut homo, est verè & propriè sacerdos, subindeque mediator inter Deum & homines. Ibidem n. 50. & sequentibus.

Christus habuit jus regium & dominativum in totum universum. Ibidem. n. 59.

Sicut in Christo fuit potestas regia, cum summa excellentia; ita & potestas legislativa, juxta illud Isaiæ 53. *Dominus legifer noster, Dominus rex noster.* Ibidem n. 67.

Christus, inquantum homo, est filius Dei adoptivus. Ibidem d. 23. n. 7. & sequentibus.

Vide Incarnatio, satisfactio Christi, gratia Christi, scientia Christi, potentia Christi, meritum Christi, prædestinatio Christi, & similia.

Christianus.

Omnis Christianorum culpa, Divinitatis injuria est, atrociùs sub sancti nominis professione peccamus. Ipsa errores nostros Religio quam profitemur accusat. Salvianus: Tomo 3. t. 3. d. 3. n. 20.

Circumcisio.

Circumcisio per se primò instituta fuit ad remissionem peccati originalis, & solùm secundariò seu ex consequenti ad consignandum Dei populum, illumque à cæteris distinguendum. Tomo 5. t. 3. d. 5. n. 1. & sequentibus.

Circumcisio habebat quidem vim quandam moraliter excitantem ad causandam gratiam, sed carebat virtute gratiæ productiva, quæ in sacramentis novæ legis reperitur. Ibidem n. 11. & sequentibus.

Non licèt Æthiopibus seu Abassinis se circumcidere, mortificationis gratiâ, vel ad gerendam corporalem cum Christo similitudinem. Ibidem n. 24. & sequentibus.

Circuminsessio Divinarum personarum.

Circuminsessio Divinarum personarum, quæ à Græcis περιχώρησις appellatur, est mutua ac reciproca unius personæ divinæ in alia existentia. Tomo 2. t. 6. d. 12. n. 49.

Tribus modis una persona divina est in alia: Primò quidem ratione essentiæ, quæ omnibus personis communis est. Secundò, ratione correlationis mutuæ, quâ unum relativum dicitur esse in alio secundùm intellectum. Tertiò, ratione originis, quæ cùm sit actio immanens, exigit ut id quod procedit, maneat in principio à quo procedit, & non separetur ab illo. Ibidem.

Ratione charitatis hujus mirabilis divinarum personarum circuminsessionis in nobis habemus imaginem, ut enim dicitur 1. Joan. 4. *Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Quæ verba S. Bernardus expendens, sic ait: *Deus charitas est, quid pretiosius? & qui manet in charitate, in Deo manet, quid securius? & Deus in eo, quid jucundius?* Ibidem.

Circumspectio.

Circumspectio est una ex octo partibus prudentiam integrantibus, quas enumerat S. Thomas 2. 2. quæst. 49. Tomo 4. t. 11. d. 1. n. 6.

Circumspectio dicit attentionem ad omnia quæ occurrunt, & conferentiam illius quod in finem ordinatur, cum his quæ circunstant, ne quid ex necessariis desit in opere. Ibidem.

Circunstantiæ.

Circunstantiæ sunt quædam conditiones extra essentiam actus humani, ipsum tamen attingentes, vel afficientes. Tomo 3. t. 2. d. 3. n. 1.

Septem enumerantur circunstantiæ actuum humanorum. Ibidem n. 4.

Actus humani, etiam interni, desumunt à circunstantiis aliquam bonitatem vel malitiam. Tomo 3. t. 3. d. 3. n. 19.

Circunstantiæ personæ, loci, temporis, eleganter describuntur à SS. Patribus. Ibidem n. 20. & sequentibus.

Circunstantiæ valde notabiliter aggravantes malitiam peccatorum intra eandem speciem, necessariò explicandæ sunt in confessione, ut illa integra sit. Tomo 5. t. 5. d. 10. n. 45. & sequentibus.

Clementia.

Clementia differt à mansuetudine, licèt enim utraque mitiget iram circa vindictam, sub diversa tamen ratione id præstant; mansuetudo quidem, quatenus id decet animum iræ dominantem; clementia verò, quatenus id consentaneum est homini in potestate constituto. Unde mansuetudo communis est omnibus personis, clementia verò propria est superiorum Judicum. Enituit hæc virtus præcipuè in Theodosio, ut eleganter declarat D. Ambrosius in oratione de ejus obitu. Tomo 4. t. 11. d. 6. n. 22.

Clerici.

Clerici non obligantur legibus civilibus Principum, quoad vim coactivam, cùm sint ab eorum jurisdictione exempti, bene tamen quoad vim directivam, & ex æquitate naturali, ratione conformitatis cum aliis membris Reipublicæ. Tomo 3. t. 5. d. 5. n. 75.

Probabilius est, exemptionem Clericorum à legibus & jurisdictione Principum sæcularium, non esse ex jure divino, sed tantùm humano, nimirum ex Summorum Pontificum constitutione, & Principum sæcularium favore. Ibidem.

Coactio.

Voluntas non potest cogi in actu ab ea elicito, nec quantùm ad actus quos imperat & simul elicit; bene tamen quoad actus, ab ea quidem imperatos, sed ab aliis potentiis ei inferioribus elicitos. Tomo 3. t. 2. d. 1. n. 62. & sequentibus.

Cœcitas mentis.

Peccata & vitia, præsertim carnalia, mentem excœcant; unde peccatum meritò comparatur stercori hirundinis, quod cadens in oculos Tobiæ, ipsum excœcavit. Item in hujus rei typum, Sanson à Dalila deceptus, & à voluptate devictus, oculos amisit, & à Philistæis ad molam deputatus est. Tomo 4. t. 8. d. 1. n. 69.

Tribus modis cœci in Scriptura dicuntur illuminati, nimirum luto, quo Christus linivit oculos cœci nati, Joan. 9. felle piscis, quo Tobias unxit oculos patris cœci, Tobiæ 11. & melle, quod Jonatas accipiens in summitate virgæ degustavit, 1. Re-

gum 14. ut per illud innueretur, homines per tria præcipuè noſtræ religionis myſteria illuminari, nempe per myſterium Incarnationis, paſſionis Chriſti, & Euchariſtiæ. Ibidem n. 70.

Cœlibatus.

Cœlibatus lege tantùm Eccleſiaſticâ ſacris Ordinibus annexus eſt, rectè tamen & juſtè talis lex ab Eccleſia ſtatuta fuit: antiquiſſima eſt, & à temporibus Apoſtolorum in Eccleſia viguit. Tomo 5. t. 7. d. 3. n. 37. & ſequentibus.

Cognatio.

Cognatio eſt impedimentum dirimens matrimonium. Triplex eſt; carnalis, quæ per carnalem generationem derivatur; ſpiritualis, quæ per regenerationem in ſacro fonte Baptiſmatis, & in Chriſmatis ſacramento; & legalis, quæ per legis adoptionem comparatur. Tomo 5. t. 8. d. 9. n. 3. & ſequentibus.

Cognitio Dei.

Triplex diſtingui poteſt Dei cognitio; una naturalis, quâ Philoſophi ex creaturis Dei attributa contemplantur; alia fidei, per quam fideles ſolâ revelatione ipſum ut authorem gratiæ cognoſcunt; altera clara & intuitiva, quâ ſeſe Deus revelatâ facie beatis mentibus manifeſtat. Prima comparatur nocti, ratione obſcuritatis. Secunda auroræ, quia tenebris lucem permiſcet. Tertia, quæ æternis ſplendoribus, & fidei umbras, & ignorantiæ tenebras depellit, plena meridies eſt, quam olim ſponſa optabat Cantic. 1. *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie.* Tomo 1. in præfatione Tractatûs de viſione beatifica.

Chorepiſcopus.

Duo erant olim genera Chorepiſcoporũ, aliqui enim erant veri Epiſcopi, & erant quales nunc ſunt Suffraganei, qui ſunt Epiſcopi titulares aliarum Eccleſiarum: alii verò erant ſolùm Preſbyteri, qui tanquam vicarii Epiſcopi in oppidis majoribus & muratis morabantur. Tomo 5. t. 6. d. 2. n. 25.

Columba.

Columba ſymbolum eſt & figura Spiritus Sancti, ratione fœcunditatis, puritatis, & manſuetudinis. Tomo 2. t. 6. d. 10. n. 124. & ſequentibus.

Columba habet ſeptem proprietates, ad deſignandum ſeptem dona Spiritus Sancti; quia ſcilicet ſecùs fluenta habitat, meliora grana eligit, alienos pullos nutrit, non lacerat roſtro, felle caret, in cavernis petræ nidificat, & gemitum pro cantu habet. Ibidem n. 128.

Columba quæ apparuit ſuper Chriſtum baptizatum, fuit verum animal, licèt ipſam Spiritus Sanctus in unitatem perſonæ non aſſumpſerit, ſicut Chriſtus humanam naturam. Ibidem n. 133.

Comprehenſio Dei.

Comprehenſio duobus modis uſurpari ſolet, primò largè & impropriè, pro aſſecutione, & obtentione, ſeu poſſeſſione ejus quod deſiderabatur, juxta illud Apoſtoli: *Sic currite ut comprehendatis*; & ſic eſt una de tribus dotibus animæ, à qua beati appellantur comprehenſores. Secundò ſtrictè, pro cognitione objecti undequaque perfecta, id eſt adæquata cum objecti cognoſcibilitate, per quam objectum cognoſcitur, quantùm cognoſcibile eſt. Tomo 1. t. 2. d. 4. n. 23.

Anomæi comprehenſivam Dei cognitionem ſtultiſſimè ſibi arrogabant. Ibidem d. 1. n. 51.

Auguſtinus de Roma, Epiſcopus Nazarenus, aſſerebat animam Chriſti Deum comprehendere. Ibidem d. 4. n. 24.

Beati Deum comprehendunt; imò implicat, aliquem intellectum creatum, etiam de abſoluta potentia, Dei eſſentiam comprehendere. Ibidem n. 25.

Deus quatuor modis dici poteſt incomprehenſibilis, ſcilicet loco, tempore, intelligentiâ & amore. Prima incomprehenſibilitas ipſi competit, ratione immenſitatis; ſecunda, ratione æternitatis; tertia, ratione infinitatis & ſummæ immaterialitatis; quarta demum, ratione ſummæ bonitatis & pulchritudinis. Ibidem n. 46.

Communio. Vide Euchariſtia.

Concilium.

Concilium eſt congregatio primorum Eccleſiæ, ſub uno certo capite, ad controverſias fidei definiendas, legeſque univerſales, ad totius Eccleſiæ mores ſpectantes, condendas. Tomo 4. t. 10. d. 5. n. 1.

Concilium quadruplex eſſe poteſt, generale, nationale, provinciale, & diœceſanum. Ibidem n. 2.

Concilium generale, legitimè congregatum & celebratum, non poteſt errare, in determinando rem fidei. Ibidem n. 5.

Concubina.

Periculoſa & erronea eſt Joannis Sancij ſententia, aſſerentis concubinarium non teneri pellere domo concubinam, imò poſſe illam admittere ad ſui famulatum, ſi abſque illa vitam tranſigeret triſtiùs, & epulæ ab aliis præparatæ, tædio ipſum afficerent. Tomo 3. in diſſertatione de probabilitate, n. 118.

Concupiſcentia.

Concupiſcentia appellatur ab Apoſtolo peccatum, non quòd ſit peccatum formaliter, ſed quia ex peccato eſt, ſcilicet originali, & ad peccatum inclinat, videlicet actuale, ſeu quod idem eſt, appellatur peccatum, quia eſt effectus peccati originalis, & cauſa peccati actualis. Tomo 3. t. 5. d. 7. n. 78.

Concupiſcentia eſt materiale in peccato originali, eò modo quo in actuali actus exterior habet ſe ut materia, reſpectu interioris; vel converſio, reſpectu averſionis. Ibidem n. 84.

Quomodo concupiſcentia augeat voluntarium, & cauſet involuntarium ſecundùm quid: Vide Tract. 2. d. 1. n. 119. & ſequentibus.

Conditio.

Error ſeu ignorantia conditionis ſive ſervitutis dirimit matrimonium jure civili & canonico, non tamen jure naturali. Tomo 5. t. 8. d. 9. n. 7.

Confeſſio peccatorum.

Confeſſio peccatorum eſt ſalus animarum, diſſipatrix vitiorum, reſtauratrix virtutum, expugnatrix dæmonum. Obſtruit os inferni, aperit portas paradiſi. Tomo 5. t. 5. d. 11. n. 26. Vide ibidem plura alia quæ SS. Patres congerunt in laudem confeſſionis.

Confeſſio ſacramentalis eſt jure divino præcepta. Ibidem d. 8. n. 2.

Datur etiam præceptum Eccleſiaſticum de annuâ confeſſione proprio ſacerdoti facienda Ibidem n. 14. & ſequentibus, ubi varii caſus conſcientiæ reſolvuntur.

Solus Sacerdos eſt miniſter confeſſionis ſacramentalis; in caſu tamen neceſſitatis, v. g. in evidenti periculo alicujus naufragii, deficiente Sacerdote, peccator, humilitatis & devotionis causâ, & ad excitandam contritionem de peccatis, poteſt laïco confiteri. Ibidem d. 9. n. 1. & ſequentibus.

In miniſtro confeſſionis juriſdictio prorſus neceſſaria eſt, non ſolùm ut licitè, ſed etiam ut validè ab-

ſolvat. Ibidem n. 11. & ſequentibus.

Poteſt dari confeſſio ſacramentalis valida, & tamen informis. Ibidem d. 10. n. 3.

Formalis integritas ſemper eſt neceſſaria ad valorem confeſſionis, non tamen integritas materialis, plures enim ſunt cauſæ excuſantes ab integritate materiali confeſſionis. Ibidem n. 30. & ſequentibus.

Circunſtantiæ valde notabiliter aggravantes malitiam peccatorum intra eandem ſpeciem, neceſſariò explicandæ ſunt in confeſſione, ut illa integra ſit. Ibidem n. 45.

Quando pœnitens aliter ſuum peccatum explicare non poteſt, quàm perſonam complicis revelando, poteſt, imò & tenetur, ob integritatem ſuæ confeſſionis, perſonam complicis indirectè manifeſtare. Ibidem n. 71. & ſequentibus.

Tam ſtricta eſt ſigilli confeſſionis obligatio, ut nequidem in periculo boni communis, liceat illud violare. Ibidem d. 11. n. 4. & ſequentibus.

Confirmationis Sacramentum.

Ritus ille, qui in Eccleſia Catholica confirmatio appellatur, eſt verum novæ legis ſacramentum. Tomo 5. t. 3. d. 6. n. 1. & ſequentibus.

Probabilius eſt, ſacramentum confirmationis fuiſſe à Chriſto inſtitutum in nocte cœnæ. Ibidem n. 19.

Ejus materia remota eſt chriſma, confectum ex oleo per Epiſcopum benedicto, & balſamo. Ibidem n. 21. & ſequentibus, ubi variæ difficultates reſolvuntur.

Ex diſpenſatione & commiſſione Papæ, ſimplices Sacerdotes validè & licitè confirmare poſſunt, non tamen ex commiſſione Epiſcopi. Ibidem n. 83. & ſequentibus.

Conſanguinitas.

Conſanguinitas eſt vinculum perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium, carnali propagatione contractum. Tomo 5. t. 8. d. 9. n. 35.

Conſanguinitas quarumdam perſonarum impedit matrimonium jure naturæ, & quarumdam jure tantùm Eccleſiaſtico. Ibidem n. 40.

Probabilius eſt, matrimonia conſanguineorum in primo gradu lineæ tranſverſæ, ſeu inter fratrem & ſororem, eſſe jure naturæ irrita. Ibidem n. 42. & ſequentibus.

Conſcientia.

Conſcientiam abyſſum eſſe impenetrabilem, eleganter declarat D. Bernardus. Tomo 3. in diſſertatione de probabilitate n. 1.

Conſcientia idem eſt ac cordis ſcientia, vel ac concludens ſcientia. Ibidem n. 2.

Non eſt potentia, nec habitus, ſed actus, non voluntatis, ſed intellectûs, nempe judicium intellectus practici, dictans de bonitate vel malitia eorum quæ hîc & nunc à nobis agenda ſunt. Ibidem n. 3.

Dividitur in certam, probabilem, & dubiam, ad quam reducitur ſcrupuloſa. Ibidem n. 7.

De conſcientia bona eleganter differit Hugo Victorinus. Ibidem.

Conſenſus.

Conſenſus eſt actus quo voluntas conſentit in media ab intellectu propoſita. Tomo 3. t. 2. d. 1. n. 13.

Cùm voluntas per conſenſum fertur ad plura media, tunc talis conſenſus, eſt actus realiter diſtinctus ab electione; cùm autem fertur in unicum medium, tunc conſenſus & electio, ſolâ ratione differunt. Ibidem n. 16.

Conſenſus matrimonii.

Licèt potentiâ Dei abſolutâ, vinculum matrimonii poſſit fieri abſque conſenſu ipſorum conjugum, non tamen poteſtate humanâ, civili, vel Eccleſiaſticâ. Tomo 5. t. 8. d. 4. n. 6. & ſequentibus.

Conſenſus ad validitatem matrimonii requiſitus, debet eſſe verus, unde ad illius valorem conſenſus fictus non ſufficit. Requiritur etiam ad ejus validitatem, ſignum aliquod exterius, expreſſivum conſenſus interioris. Ibidem n. 28. & ſequentibus.

Licèt jure veteri Eccleſiaſtico matrimonia conſenſu clandeſtino facta non eſſent irrita, jure tamen novo, per Tridentinum inducto, invalida ſunt. Ibidem n. 43. & ſequentibus.

An & quo jure matrimonium factum ex metu gravi, ſeu in virum conſtantem cadente, irritum ſit. Ibidem n. 71. & ſequentibus declaratur. De conſenſu verò conditionato agitur ibidem n. 103. & ſequentibus.

Conſenſus expreſſus in copulam non eſt de eſſentia matrimonii, ad eius tamen eſſentiam & valorem requiritur conſenſus implicitus in copulam, non ſolùm ex parte contractûs, ſed etiam ex parte contrahentis. Ibidem n. 135. & ſequentibus.

Conſilium.

Conſilium in homine non importat ſolùm inquiſitionem & conſultationem de mediis, ſed etiam judicium ſeu ſententiam intellectûs de eorum convenientia & bonitate. In Deo autem non dicit inquiſitionem & conſultationem de mediis, ſed tantùm judicium rationis practicæ de eorum convenientia & bonitate. Tomo 3. t. 7. d. 10. n. 4. & ſequentibus.

Conſilia Evangelica.

Chriſtus adimplevit præcepta veteris legis, ſuperaddendo in nova lege conſilia Evangelica. Tomo 3. t. 6. d. 12. n. 26.

Conſilii donum.

Officium hujus doni eſt, præcipere agenda neceſſaria ad ſalutem, ex vi affectûs experimentalis, & quaſi guſtûs divinorum, ac proinde præter regulas communes prudentiæ. De hoc dono eleganter differit D. Gregorius in Moralibus. Tomo 3. t. 4. d. 6. n. 28. & 29.

Conſuetudo.

Conſuetudo eſt *jus quoddam moribus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, cùm deficit lex*, ut ait Iſidorus apud Gratianum diſt. 1. cap. *Conſuetudo*. Tomo 3. t. 6. d. 7. n. 1.

Conſuetudo & præſcriptio in aliquibus conveniunt, & in multis differunt. Ibidem n. 2.

Quomodo conſuetudo differat ab uſu & more, & à foro ac ſtilo, ibidem n. 3. & 4. declaratur.

Conſuetudo legitimè introducta triplicem habet vim, nempe inſtituendi, abrogandi, & interpretandi legem; poteſt enim novam legem inſtituere, veterem abrogare, & dubiam interpretari. Ibidem n. 6.

Quod tempus neceſſarium ſit, pro juſta & legitima conſuetudinis introductione, ibidem n. 16. & 17. declaratur.

Continentia.

Continentia dupliciter ſumitur, primò pro virtute refrænante & reprimente paſſiones, quæ ſunt circa venerea, quo pacto convertitur cùm caſtitate; & pro habitu quodam, per quem voluntas reſiſtit paſſionibus concupiſcibilis, taliterque in bono firmatur, ut quantumvis hujuſmodi paſſiones exurgant & intumeſcant, non trahatur ab illis contra rectum judicium rationis; & ſic eſt pars potentialis temperantiæ. Tomo 4. t. 11. d. 6. n. 20.

Contingens.

Effectus Contingens ille dicitur qui procedit à causa quæ impediri potest ; & consequenter , etsi causa aliquando in ejus productionem inclinet, potest tamen non evenire. Tomo 2. t. 3. d. 4. n. 16. & sequentibus.

Contritio.

Contritio derivatur à verbo contero, quod significat rem duram in minutissimas partes dividere seu reducere ; nam quia peccatum cor & voluntatem hominis obdurat, actus ille, quo hæc duritia tollitur , & peccatum deletur, meritò contritio appellatur. Tomo 5. t. 5. d. 7. n. 1.

Contritio consistit essentialiter in dolore de peccato, ut est offensa Dei, & præsuppositivè tantùm in odio sive detestatione ipsius. Ibidem n. 5.

Contritio differt essentialiter ab attritione. Ibidem n. 20. & sequentibus, ubi variæ inter contritionem & attritionem differentiæ recensentur.

Contritio semper habet conjunctam remissionem peccati mortalis , etiam ante receptionem actualem Sacramenti. Ibidem d. 3. n. 28.

Contritio non concurrit formaliter , sed tantùm dispositivè, ad expulsionem peccati ; nec ipsum efficienter physicè , sed moraliter tantùm , seu per modum satisfactionis & compensationis , expellit. Ibidem n. 45. & sequentibus.

Jure naturali tenentur omnes qui sunt in peccato mortali actum contritionis elicere , si non possint ad Sacramentum Pœnitentiæ accedere ; non obligantur tamen statim ac peccatum commissum est , vel quandò primùm memoriæ occurrit , aut in singulis diebus festis , talem actum elicere , bene tamen in articulo, vel periculo mortis. Ibidem d. 7. n. 82. & sequentibus.

Crimen , ut est impedimentum matrimonij.

Duplex est crimen , matrimonium dirimens , seu impediens ne validè contrahatur : primum est occisio alterius conjugis , quæ impedit, ne conjux superstes possit matrimonium inire cum authore necis , si cum eo mortem machinatus est , vel si antea adulterium cum eo cõmisit , etiam sine mortis machinatione. Secundùm est , adulterium commissum , cum promissione futuri conjugij , cum adultera, post obitum proprij conjugis. Tomo 5. t. 8. d. 9. n. 52. & sequentibus.

Crux Christi.

Chrysostomus Christi crucem , *mundi lampadem* , appellat , & Basilius Seleucus Homil. de Transfigur. docet quod Christo moriente & in cruce pendente , sol ferre non valens crucis splendorem , lucis suæ radios abscondit: *Vidit* (inquit) *sol quæ priùs non didicit , ut qui doctus sit abscondi , alterius luminis illustratione.* Tomo 4. t. 8. d. 1. n. 71.

D.

David.

DAVID non peccavit , cùm panes propositionis comedit. Tomo 3. t. 5. d. 5. n. 59.

Davidis lyra figura erat Christi in cruce pendentis , quem Augustinus , *misericordiæ lyram* , appellat. Tomo 2. t. 7. d. 2. n. 22.

Davidis Paræi , insignis Calvinistæ , versus , quibus asserit , Calvinum quidem , sed non Calvinistas , Deum facere authorem peccati. Tomo 1. in Apologia Thomistarum, n. 121.

Dæmon.

Dæmon *Behemot* dicitur , ob malitiam , & in homines crudelitatem: *Leviathan* verò , hoc est serpens , sive draco , propter astutiam , & nocendi artes , ut ait D. Gregorius. Tertullianus verò ipsum appellat *serpentem lucifugam , colubrum tortuosum , & divinæ imaginis prædonem.* Vocatur etiam apud Iob , μιμμυκαλεον , id est monstrum quoddam ex formica & leone compositum ; quia, ut ait D. Gregorius, titillat ut formica , & ut leo sævit ac debacchatur. Tomo 2. t. 7. d. 16. n. 76.

Dæmones sunt obstinati in malo , & pœnitentiæ incapaces , juxta illud D. Gregorij 34. Moral. cap. 6. *Cor antiqui hostis , ut lapis indurabitur , quia nullâ unquam conversionis pœnitentiâ mollietur.* Tomo 2 . t. 7. d. 14. n. 7.

Hujus obstinationis duplex est causa , una extrinseca , nimirum substractio divinæ gratiæ ; alia intrinseca , nempè liberi arbitrij inflexibilitas, proveniens ex eo quod connaturale est Angelo immobiliter adhærere objecto , quod semel omnino deliberatè & perfectè apprehendit & amplexus est. Ibidem n. 2. & sequentibus.

Dæmones torquentur ab igne inferni , per alligationem eorum ad ipsum , quæ fit per aliquam qualitatem realem , in solis eorum potentiis operativis receptam ; nec datur aliud tormenti genus, quo acerbiùs torqueantur. Fictitia verò est qualitas , substantiam Dæmonis fœdans , deturpans , & veluti maculans , quam aliqui Recentiores imaginantur. Ibidem n. 32. & sequentibus.

Decalogus.

Deus non potest dispensare in præceptis Decalogi , dispensatione propriè sumptâ , ut est quædam relaxatio ac remissio præcepti erga aliquem ; dispensatione verò impropriè sumptâ , pro mutatione materiæ , aut circunstantiæ , quibus variatis , cessat lex & obligatio præcepti , potest dispensare in præceptis secundæ tabulæ , quæ ordinant immediatè ad proximum ; non verò in præceptis primæ tabulæ , quæ ordinant immediatè ad Deum. Tomo 3. t. 5. d. 3. n. 72.

Decretum Dei.

Decretum Dei non constituitur adæquatè vel inadæquatè per actionem transeuntem , quâ Deus creaturas ad extra produxit , vel per effectus ad extra productos , aut per respectum rationis ad creaturas. Tomo 1. t. 4. d. 3. n. 16. & sequentibus.

Non superaddit actui necessario aliquam perfectionem , vel modum realem , ab illo ratione distinctum , sed solam terminationem , sub conceptu terminationis defectibilem , & indefectibilem sub ratione entitatis. Vel , ut alij volunt , solam connotationem ad creaturam, defectibilem quantùm ad id quod importat in obliquo , non verò quantùm ad id quod dicit in recto. Ibidem n. 20. & sequentibus.

Decreta diuina de actibus nostris liberis , sunt de se & ab intrinseco efficacia , non verò purè indifferentia , & expectantia determinationem à libero arbitrio. Ibidem disp. 5. per totam , ubi ex Scriptura, SS. Patribus, variisque rationibus, hæc veritas demonstratur , & ostenditur , decreta indifferentia , qualia à Recentioribus admittuntur , esse quidem imaginationi speciosa , sed rationi invisa , & ex illis plura absurda & inconvenientia sequi.

Omnia quæ olim à Pelagianis & Semipelagianis contra Augustini sententiam objiciebantur , nunc à defensoribus scientiæ mediæ Thomistis opponuntur , & ex Augustini doctrina ab ipsis diluuntur. Unde meritò licet illud Prosperi contra Collatorem reponere: *Quid de elisarum argumenta-*

tionum ratiuncnlis fracti ſtudetis arma colligere? Ibidem n. 89. & ſequentibus.

Leſſius Decreta Thomiſtarum *ferrea & adamatina* vocat. Thomiſtæ decreta indifferentia Leſſij & aliorum Recentiorum, rectiùs decreta *cerea* & *plumbea* appellare poſſunt, utpote quæ ſponte liqueſcant, & ſigillationem ab humana voluntate expectent. Vel ut veriùs dicam, decreta illa *vitrea* meritò dici poſſunt, ut enim verbis Auguſtini utar: *Quaſi lucent vanitate, ſed frangunt ur veritate.* Ibidem ante numerum 57. & n. 96.

Argumentum deſumptum ex inexcuſabilitate peccatorum, in Adverſarios retorquetur, & multipliciter diluitur. Ibidem n. 122.

Divinorum decretorum efficacia, ad ſtatum innocentiæ Angelorum & hominum, etiam juxta Auguſtini mentem & doctrinam, extendenda eſt. Ibidem n. 154.

In Deo admittenda ſunt decreta conditionalia. Tomo 1. t. 3. d. 5. n. 27.

Deus.

Deum eſſe, eſt propoſitio per ſe nota quoad ſe, non tamen quoad nos. Tomo 1. t. 1. d. 1. n. 5. & 6.

Quinque rationes principales elegit D. Thomas ad probandum Deum eſſe, & ad deſtruendum atheiſmum; ſicut olim David ad debellandum & proſternendum Goliath, elegit ſibi quinque limpidiſſimos lapides de torrente, & miſit eos in peram paſtoralem. Ibidem n. 25. & ſequentibus.

Exiſtentia Dei ex magno & parvo mundo, id eſt ex artificioſa mundi ſtructura, & mirabili hominis compoſitione demonſtratur. Ibidem n. 48. & ſequentibus.

Summi Numinis unitas duodecim rationibus demonſtratur, oſtenditurque polytheiſmum eſſe atheiſmum, ſeu pluriũ Deorum admiſſionem, eſſe unius veri Dei negationem, juxta illud Tertulliani: *Veritas Chriſtiana diſtinctè pronuntiavit, Deus ſi non unus eſt, non eſt.* Ibid. n. 65. & ſequentibus.

Hoc Deus eſt, quod cùm dicitur, non poteſt dici; cùm æſtimatur, non poteſt æſtimari; cùm definitur, definitione creſcit. Ibidem d. 2.

Natura divina, ſub ratione naturæ, ſeu principij radicalis attributorum, non conſtituitur per infinitatem, vel per rationem entis increati, & per eſſentiam, aut per intellectualitatem radicalem, ſed per ipſum intelligere actuale. Ibidem n. 10. & ſequentibus.

Non datur diſtinctio virtualis inter eſſentiam Divinam, ſub conceptu eſſentiæ, & ſub conceptu naturæ. Ibidem n. 5. & ſequentibus.

Deus ſimpliciſſimus eſt, & omnis realis compoſitionis expers. Ibidem d. 4. n. 3.

Non debet in illo admitti compoſitio rationis ex genere & differentia. Ibidem n. 12.

Triplici bonitate bonus eſt, infinitus, immenſus, & præſens in omnibus rebus per operationem, virtualiter tranſeuntem; unde non eſt actu in ſpatijs imaginariis, ſed potentiâ tantùm ſeu virtute. Eſt etiam immutabilis, ſubindeque æternus, & ut loquitur Dionyſius, *omnium ævum & tempus: ante dies, ante ævum, ante tempus.* Quod egregiè declaratur Danielis 7. in viſione illa, quâ antiquum dierum ſedere vidit. Ibidem à n. 34. uſque ad 141.

Delicia paradiſi.

Duæ differentiæ egregiæ inter delicias terrenas & cœleſtes. Tomo 3. t. 1. d. 3. n. 129.

Quàm ingens ex viſione beatifica in beatis delectatio oriatur. Ibidem n. 126.

Delectatio beatifica rectè torrenti comparatur. Ibidem n. 127.

Deus in cœleſti gloria, æternum faciet electis ſuis convivium, in quo omnium deliciarum florem, & omnium bonorum medullam miniſtrabit, juxta illud Iſaiæ 25. *Faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc, convivium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defecatæ.* Ibidem n. 132.

Devotio.

Devotio eſt voluntaria quædam promptitudo ad Dei cultum & famulatum, juxta illud Exodi 15. *Egreſſaque omnis multitudo filiorum Iſraël obtulerunt mente promptiſſima atque devota primitias Domino.* Eſt actus internus religionis. Tomo 4. t. 11. d. 3. n. 4

Devotio Abrahami eleganter deſcribitur à D. Ambroſio. Ibidem.

Dilectio Dei & proximi.

Dilectio Dei & dilectio proximi, ab eodem charitatis habitu procedunt: *Sunt duo* (inquit Gregorius) *iſti amores, duæ quædam partes, ſed unum totum eſt ex utriſque compoſitum; duo annuli, ſed catena una; duæ actiones, ſed una virtus; duo opera, ſed una charitas; duo apud Deum merita, ſed unum ſine alio inveniri impoſſibile eſt.* Tomo 4. t. 10. d. 10. n. 62.

Dilectio inimicorum.

Dilectio inimicorum eſt ſignum prædeſtinationis, juxta illud Auguſtini: *Dilectio ſola diſtinguit inter filios Dei & filios diaboli.* Unde Salomonis Templi, quod cœleſtis habitationis typus fuit, ſingulæ portæ ex olivarum lignis erant conſtructæ, ut ſignificaretur, quod miſericordia & inimicorum dilectio, cæli portas aperit. Tomo 2. t. 5. d. 4. n. 31.

Odium inimirum non erat permiſſum in veteri lege. Tomo 3. t. 6. d. 11.

Diſparitas cultus.

Unum ex impedimentis matrimonij eſt cultûs Diſparitas, quando ſcilicet baptizatus, ſive Catholicus ſit, ſive Hæreticus, matrimonium init cum non baptizata, aut vice versâ: matrimonium enim inter illos contractum, jure Eccleſiaſtico irritum eſt, etſi perſona nondum baptizata, ſit catechumena & fidelis. Matrimonia cum Hæreticis non ſemper illicita ſunt, ſed poſſunt, juſta de cauſa, permitti, vel tolerari.

Diſpenſatio.

Diſpenſatio eſt juris communis relaxatio, facta cum cognitione cauſæ, ab eo qui jus habet diſpenſandi. Tomo 3. t. 6. d. 10. n. 1.

Quomodo diſpenſatio differat à legis interpretatione, à privilegio, & abſolutione. Ibidem n. 2. 3. & 4. declaratur.

Diſpenſatio rectè vulnus, ſeu vulneratio legis, appellatur. Ibidem n. 5.

Diſpenſatio propriè & ſtrictè ſumpta, non cadit in legem divinam, ſed ſolùm in legem humanam. Ibidem n. 6.

Non licet ſuperiori ſubditum ſine juſta cauſa à lege humana diſpenſare; ſi tamen diſpenſet, diſpenſatio valida eſt, eâque uti poteſt inferior tutâ conſcientiâ. Ibidem n. 9. & ſequentibus.

Diſpenſatio facta à Summo Pontifice in votis, vel in alijs quæ ſunt de jure divino, aut naturali, ſine legitima cauſa invalida eſt, ſubindeque ſic diſpenſatus, non poteſt, tutâ conſcientiâ, tali diſpenſatione uti. Ibidem n. 13.

Summus Pontifex poteſt validè diſpenſare, ex plenitudine ſuæ poteſtatis, in quibuſcunque legibus ac ſtatutis Conciliorum generalium, & aliorum Summorum Pontificum, etiam ſine legitima cauſa; cùm omnes iſtæ leges ſint juris humani,

mani, ſupra quod ſummus Pontifex habet ſupremam & plenam poteſtatem. Ibidem n. 14.

Divitiæ.

Divitiæ ab Apoſtolo comparantur ſtercori. Tomo 3. t. 1. d. 2. n. 5.

Prophera divites avaros, *viros divitiarum* appellat, non divitias virorum, ut oſtendat eos non eſſe poſſeſſores divitiarum, ſed à divitiis poſſideri, ut rectè annotavit Ambroſius. Ibidem n. 4.

Divitiæ comparantur ſpinis à Chriſto, quia, ut ait Gregorius, *cogitationum ſuarum punctionibus mentem lacerant*. Ibidem.

Auguſtinus de illis ait: *ſi fuerint ſupra nos demergent nos, ſi fuerint infra nos, attollent nos.* Tomo 3. t. 6. d. 11. n. 16.

Dona Spiritus Sancti.

Dona Spiritus Sancti ſunt habitus diſtincti à virtutibus infuſis, ſivè Theologicis, ſivè moralibus. Tomo 3. t. 4. d. 6. n. 4. & ſequentibus.

Septem dantur Spiritus Sancti Dona, figurata per ſeptem oculos ſuper lapidem unum, de quibus fit mentio Zachar. 3. & per ſeptem lucernas, de quibus dicitur Exodi 25. *Facies lucernas ſeptem, & pones eas ſuper candelabrum*, & denique per ſeptem crines, in quibus fortitudo Sanſonis poſita erat, ut habetur Judicum 16. Ibidem n. 25. & 26.

Hæc ſeptem dona in particulari, ibidem n. 27. & ſequentibus, explicantur.

Dotes animæ beatæ.

Cùm in beatitudine ſit conjunctio perpetua inter animam & Deum, & veluti ſpirituale quoddam connubium, rectè à Theologis aſſignantur dotes, quaſi ornamenta quædam ſponſæ, ſeu animæ beatæ, ſcilicet viſio, comprehenſio ſeu tentio, & delectatio. Tomo 3. t. 1 d. 5. n. 1. & ſequentibus.

Hujuſmodi dotes conſiſtunt in habitibus, connotando operationes, tanquam proprios actus. Ibidem n. 9.

Dos comprehenſionis conſiſtit in habitu gloriæ, ut tenente habitualiter viſionem, quæ eſt tentio & comprehenſio actualis. Ibidem n. 17. & ſequentibus.

Dotes corporis glorioſi.

Quatuor ſunt dotes corporis glorioſi, nimirum impaſſibilitas, ſubtilitas, agilitas, & claritas. Ibidem n. 23.

De illis ſigillatim agitur ibidem n. 26. & ſequentibus.

E.

Eccleſia.

ECCLESIA rectè definitur ſocietas viſibilis fidelium baptizatorum, ſub uno capite Chriſto in cælis, & Vicario ejus in terris, inter ſe eodem cultu communicantium. Tomo 4. t. 10. d. 3. n. 2.

Non poteſt errare in rebus fidei, etiam per ignorantiam invincibilem & inculpabilem. Ibidem n. 7. & ſequentibus.

Lunæ & Soli meritò comparatur. Ibidem n. 14. & ſequentibus.

Quatuor ſunt notæ veræ Eccleſiæ, quæ ſoli Eccleſiæ Romanæ competunt. Ibidem n. 27. & ſequentibus.

Eccleſia ut mater diligenda eſt juxta illud Auguſtini: *Amemus Dominum noſtrum, amemus Eccleſiam ejus; illum ſicut patrem, illam ſicut matrem; illum ſicut Dominum, hanc ſicut ancillam, quia filij ancillæ ipſius ſumus.* Ibidem n. 44.

Eccleſia Romana, & fidei puritate, & morum innocentiâ præfulget, unde meritò dicere poſſumus, myſticas huius puriſſimæ columbæ pennas, fidem ſcilicet & mores, eſſe deargentatas, & pallore auri fulgentes; cùm illa, & fulgore ſapientiæ, per aurum deſignatæ, & morum candore, per argentum expreſſo, mirum in modum reſplendeat. Tomo 3. in diſſertatione de probabilitate n. 196.

Electio.

Electio eſt ſubſtantialiter actus voluntatis, licèt præſupponat ſpecialem motionem & ordinationem rationis. Tomo 3. t. 2. d. 9. n. 1.

Electio non eſt de fine, ſed tantùm de mediis. Ibidem n. 11. & ſequentibus.

Minus bonum, cognitum ut tale, & voluntati propoſitum, non poteſt eligi, relicto meliori, Ibidem n. 23.

Si duo media æqualia proponantur, neutrum poteſt eligi; donec intellectus in uno aliquam rationem ſeu convenientiam excogitet, ob quam præemineat & præponderet alteri. Ibidem n. 28.

Suppoſitâ efficaci & abſolutâ intentione finis, ſi unum tantùm occurrat medium ad illum obtinendum, voluntas ad ejus electionem neceſſitatur. Ibidem n. 50. & ſequentibus.

Electio prædeſtinatorum ad gloriam.
Vide prædeſtinatio.

Eleemoſyna.

Falſa & erronea eſt Vazquis, & aliorum recentiorum Caſuiſtarum ſententia, aſſerentium nunquam teneri aliquem ad eleemoſynam, præcisè ex ſuperfluo ſtatûs, cùm vix unquam hujuſmodi ſuperfluum (inquiunt) in ſæcularibus, etiam in Regibus, inveniatur. Tomo 3. in diſſertatione de probabilitate, n. 152.

Eleemoſyna in ſcriptura nomine juſtitiæ exprimitur, quia, ut ait Gregorius, *cùm quælibet neceſſariâ indigentibus miniſtramus, ſua illis reddimus, non noſtra largimur; juſtitiæ debitum potiùs ſolvimus, quàm miſericordiæ opus implemus*, &c. Ibidem n. 153.

Epiſcopatus.

De fide certum eſt, Epiſcopos, jure divino, dignitate & poteſtate, eſſe Preſbyteris ſuperiores. Tomo 5. t. 7. d. 4. n. 3. & ſequentibus.

Epiſcopatus non eſt Ordo diſtinctus à ſacerdotio, ſed ſolùm ipſius ſacerdotij extenſio, & excellentiſſimum ejus complementum. In conſecratione tamen Epiſcopali confertur gratia ad rectè & debitè præſtanda munera Epiſcopalia. Ibidem n. 21. & ſequentibus.

Adeò neceſſariò requiruntur tres Epiſcopi ad unius conſecrationem, ut in eo Summus Pontifex diſpenſare non poſſit. Ibidem n. 40. & ſequentibus.

Epiikia.

Epiikia ſic definitur ab Ariſtotele 5. Ethic. cap. 10. *Emendatio legis ea ex parte quâ deficit propter univerſale.* Tomo 3. t. 6. d. 9. n. 2.

Legis humanæ interpretatio per epiikiam, in aliquibus caſibus neceſſaria eſt. Ibidem.

Epiikia non ſolùm poteſt interpretari legem, quando evidens eſt eſſe illicitum verba legis obſervare, ſed etiam, quando eſt evidens, nimis durum eſſe obſervare illam. Ibidem n. 3.

Stante judicio dubio non habet locum Epiikia, ſed conveniri debet ſuperior, vel non eſt agendum præter verba legis. Ibidem n. 4.

Quando probabiliter judicatur legem non comprehendere aliquem caſum, licet uti Epiikiâ, dummodò tunc non habeatur aliud judicium, quo

probabilius existimetur casum illum comprehendere. Ibidem n. 7.

Eva.

Formatio Evæ ex Adamo describitur. Tomo 2. t. 8. d. 1. n. 24.

Cur Deus Gen. 2. dicatur ædificasse costam, quam tulerat de Adamo, in mulierem. Ibidem n. 15.

Cur costam Adæ adhibuerit Deus ad Evæ productionem, variæ & egregiæ, ibidem n. 16. assignantur rationes.

Non tantùm una costa, sed & caro, ex Adamo sumpta est ad Evæ productionem. Ibidem n. 17.

Moyses ait, quod Deus detractâ unâ ex costis Adami, ut ex ea formaret mulierem, *replevit carnem pro ea*, ut significaret mulierem ex viro accepisse robur & firmitatem, quam significabat costa; virum autem accepisse à muliere teneritudinem & mollitiem, quam denotabat caro ei loco costæ data.

Narratio formationis Evæ ex costa Adæ debet litteraliter & non metaphoricè intelligi. Ibidem n. 20. Cur verò Scriptura dicat, quod Deus Evam adduxit ad Adam. Vide ibidem n. 24.

Qualis fuerit serpens, qui tentavit Evam in Paradiso terrestri, eamque ad peccandum, & de ligno vetito comedendum, induxit, & cur Eva ad ejus aspectum non cohorruerit, nec obstupuerit, audiens secum illum loquentem? Ibidem disp. 4. n. 22. & sequentibus.

Quomodo intelligi debeant verba illa Evæ Genes. 3. *Serpens decepit me*, & ista Apostoli: *Mulier seducta in prævaricatione fuit:* Vide ibidem disp. 3. n. 45.

Eucharistia.

Veritas Eucharistiæ, seu vera & realis Christi in hoc Sacramento præsentia, contra Hæreticos defensa. Tomo 5. t. 4. totâ disp. proœmiali, quindecim articulos continente.

Sacramentum Eucharistiæ non consistit in usu seu sumptione, sed in aliquo permanenti, nempè in speciebus consecratis d. 2. n. 5. & sequentibus.

Sacramentum Eucharistiæ est unum specie infimâ, & non plura specie diversa, ob unitatem finis, spiritualis scilicet & integræ refectionis, ad quem ex Christi institutione ordinatur. Plura tamen sunt numero sacramenta, quæ in diversis Ecclesiis vel altaribus consecrantur seu conficiuntur. Ibidem n. 46. & sequentibus.

Licèt Sacramentum Eucharistiæ in re susceptum, non sit medium necessarium ad salutem, bene tamen susceptum in voto saltem implicito, tacito, & interpretativo, quod in susceptione Baptismi & aliorum sacramentorum includitur. Ibidem n. 76 & sequentibus.

Christus cœnam agni paschalis die seu lunâ 14. mensis primi ad vesperam celebravit, subindeque eadem die Sacramentum Eucharistiæ instituit. Ibidem n. 102. & sequentibus.

Licèt solus panis triticeus sit sufficiens materia Eucharistiæ, potest tamen confici in pane azymo, vel fermentato, sed azymus convenientior est, cùm in eo Christus sacramentum Eucharistiæ instituerit & consecraverit. Ibidem d. 3. n. 4. & sequentibus.

Solum vinum de vite est materia calicis. Ei ex præcepto Ecclesiæ debet modica aqua admisceri, quæ non convertitur in sanguinem Christi, nisi priùs fuerit conversa in vinum. Ibidem n. 30. & sequentibus.

De jure divino est, ut sacramentum Eucharistiæ non conficiatur, nisi consecrando utramque speciem. Unde Summus Pontifex non potest dispensare, ut Sacerdos consecret in una tantùm specie. Ibidem n. 86. & sequentibus.

Corpus Christi continetur ex vi verborum, sub specie panis, non verò anima, ut tribuit gradum vitæ, bene tamen, ut dat esse corporeum. Similiter sanguis continetur ex vi verborum sub specie vini, anima verò rationalis solùm per concomitantiam; seu, ut loquitur Tridentinum, ex vi illius connexionis & concomitantiæ, quâ partes Christi Domini inter se copulantur. Ibidem d. 5 n. 2. & sequentibus.

Sub specie vini corpus, & sub specie panis sanguis, & sub utraque specie divinitas, in hoc sacramento continentur, non ex vi verborum, sed per concomitantiam. Ibidem n. 12. & sequentibus.

Corpus Christi est in hoc sacramento cum sua quantitate, totusque existit sub qualibet parte specierum, etiam ante fractionem, & sub quolibet indivisibili hostiæ consecratæ, tam continuativo, quàm terminativo. Ibidem n. 19. & sequentibus.

Præsentia sacramentalis corporis Christi sub speciebus, est modus aliquis supernaturalis quoad substantiam, additus corpori Christi; non est tamen accidentalis, sed substantialis, subindeque ad prædicamentum substantiæ reductivè pertinet. Ibdem n. 50. & sequentibus.

Christus in Eucharistia non potest moveri per se motu locali, bene tamen per accidens, ad motum specierum. Non potest tamen agere vel pati actione corporeâ. Ibidem n. 66. & sequentibus.

Oculus corporeus supernaturaliter elevari potest ad videndum corpus Christi existens in Eucharistia, non tamen ad videndum ipsum modum quo in ea existit. Ibidem n. 82. & sequentibus.

Corpus Christi desinit esse sub speciebus sacramentalibus, quando per corruptionem illarum, desitura fuisset propria illarum substantia. Ibidem n. 105.

Forma consecrationis panis in his quatuor verbis, *Hoc est corpus meum*, essentialiter consistit. Ibidem d. 7. n. 2.

Probabilius est & menti ac doctrinæ S. Thomæ conformius, omnia verba quæ in consecratione calicis proferuntur, esse de substantia formæ calicis. Ibidem n. 15. & sequentibus.

Christus in consecratione sui corporis & sanguinis aliquibus verbis usus est, iisdem scilicet quibus à Sacerdotibus hoc sacramentum conficitur. Ibidem n. 50. & sequentibus.

Verba consecrationis recitativè simul & assertivè à Sacerdote proferuntur. Ibidem n. 60. & sequentibus.

Varij ac mirabiles sunt hujus sacramenti effectus, nam præter gratiam sanctificantem, & habitualem, causat, quantùm est de se, gratiam quandam actualem, nempe excitationem charitatis, & actualem refectionem, cum quadam dulcedine & gaudio spirituali, juxta illud Cant. 5. *Comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi.* Unde S. Doctor opusc. 58. dicit quod in hoc sacramento *dulcedo in proprio fonte degustatur.* Tollit etiam peccata venialia, & præservat à mortalibus, causatque perseverantiam, & gloriæ adoptionem, unde Viaticum appellatur, quia dat virtutem perveniendi ad patriam. d. 8. n. 1. & sequentibus.

Eucharistia habet etiam aliquos effectus in corpore, tum in hac vita, mitigando fomitem appetitus sensitivi, tum in alia, causando resurrectionem corporis, imò & splendorem

quemdam ſpecialem in corporibus eorum qui in hac vita ſæpè & devotè communicarunt. Quod explicat Cyrillus Jeroſolymitanus exemplo quorumdam vermium, qui corpora habent lucida & fulgentia ſicut lucernæ. Ibidem n. 11. & ſequentibus

Vinum quod luxuriæ incentivum eſt, ut ait Apoſtolus, mirabili quadam Dei diſpoſitione, in Euchariſtia fit virginitatis germen, & remedium contra concupiſcentiam. Unde Paſcaſius lib. de corpore & ſanguine Chriſti cap. 21. *Felix fructus ubertatis, ex quo virginitas germinatur; nam hoc noſtri generis vino caſtitas corrumpitur, iſto verò virgines procreantur.* Et Gloſſa ſuper illa verba: *Selmon mons Dei*, ſic ait: *De corpore Chriſti manat umbra gratiæ, quæ nobis defenſaculum eſt contra incentiva vitiorum, & carnalis concupiſcentiæ.* Ibidem n. 11.

Divina ſapientia ſuam divinitatem & humanitatem ad modum lactis nobis exhibet in hoc ſacramento, adimplens quod promiſerat Iſaiæ 60. *Mamillâ Regum lactaberis.* Ibidem n. 4.

Chriſtus in hoc ſacramento ſatiat nos de torrentibus mellis & butyri, ut explicat D. Gregorius 15. Moral. Ibidem n. 3.

Probabilius eſt, hoc ſacramentum cauſare gratiam, quando primùm ſpecies ſacramentales ſtomachum aut ventriculum attingunt. Ibidem n. 32.

Licèt ad recipiendam gratiam ſpiritualis refectionis & dulcedinis, requiratur devotio actualis, excludens mentis diſtractionem, & peccata venialia actu exercita, non tamen ad recipiendum augmentum gratiæ habitualis. Ibidem n. 46.

Sacerdos ſub duplici ſpecie communicans, non plus recipit gratiæ, quàm laïcus, qui ſub una tantùm ſpecie communicat, ſi uterque ſit æqualiter diſpoſitus. Ibidem n. 60.

Nullum jus divinum extat de laïca communione ſub utraque ſpecie, ſubindeque Eccleſia uſum calicis prohibere poteſt, & cõvenienter, ac juſtis de cauſis, de facto prohibuit. Diſp. 9. n. 52. & ſequentibus.

Solus Sacerdos poteſt hoc ſacramentum conficere. D. 10. n. 2. & ſequentibus.

Diacono ex officio convenit ſanguinem Chriſti populo diſpenſare, non poteſt tamen corpus Chriſti diſpenſare, niſi de mandato Preſbyteri vel Epiſcopi. Ibidem n. 14.

De Euchariſtia, ut eſt ſacrificium, vide verbo *Miſſa*.

Eutrapelia.

Eutrapelia eſt virtus quæ jocis & ludis modum rationis imponit. Tomo 4. t. 11. d. 6. n. 32.

Hujus virtutis neceſſitas ibidem oſtenditur, variiſque exemplis declaratur.

Exorciſta.

Duplex fuit in primitiva Eccleſia Exorciſtarum genus; alij fiebant ordinatione Epiſcopi, quo pacto S. Martinus à B. Hilario Exorciſta conſtitutus eſt; alij verò Exorciſtæ dicebantur, ob gratiam gratis datam, & donum expellendi Dæmones ab energumenis, quod à Deo acceperant.

Extrema-Unctio.

Extrema-Unctio, quæ ſolet in Eccleſia adhiberi infirmis de vita periclitantibus, eſt verum novæ legis ſacramentum. Tomo 5. t. 6. d. 1. n. 2.

Ejus materia remota eſt oleum ab Epiſcopo benedictum; materia proxima, unctio ex tali oleo: Forma in verbis iſtis conſiſtit: *Per iſtam ſanctam unctionem, & ſuam piiſſimam miſericordiam, indulgeat tibi Deus quidquid deliquiſti per viſum*, &c. Ibidem n. 19. & ſequentibus.

Effectus primarius & proprius hujus ſacramenti, non eſt remiſſio peccatorum venialium aut mortalium, ex inadvertentia in confeſſione omiſſorum, ſed augmentum gratiæ habentis jus ſpeciale ad auxilia quibus infirmus confortetur & roboretur contra Dæmonis tentationes in ultimo agone occurrentes. Ibidem d. 2. n. 2. & ſequentibus.

F

Fatum.

Dvplex in rebus humanis poteſt diſtingui fatum, unum Ethnicum & prophanum, à Gentilibus olim confictum; aliud Chriſtianum & Catholicum, à D Auguſtino, & S. Thoma receptum. Primum eſt libertati contrarium, & neceſſitatem antecedentem & abſolutam in rebus humanis inducens; ſecundum verò libertati non præjudicat, ſed potiùs eam fovet, perficit, firmat, & cauſat. Tomo 1. t. 4. d. 5. n. 109.

D. Thomas quodlib. 12. quæſt. 3. art. 4. ait poſſe concedi omnia ſubjici fato, ſi nomine fati intelligamus divinam providentiam, omnia quæ fiunt in mundo prædeterminantem & præordinantem; quamvis hoc nomine fati non debeamus uti, quia nec nomina cum Gentilibus convenit habere communia. Unde ibi tandem cum Auguſtino concludit: *Si quis hoc modo intelligat fatum, ſententiam teneat, linguam corrigat, ut non dicat fatum, ſed providentiam Dei.* Idem docet 1. parte quæſt. 116. art. 3. Ibidem.

Fides.

Fides eſt habitus vel actus ſupernaturalis intellectûs, quo veritatibus à Deo revelatis, propter ipſius revelationem & authoritatem, certò quidem, ſed inevidenter aſſentimur. Tom. 4. t. 10. d. 1. n. 1.

Objectum ejus formale quod, eſt Deus, ſub ratione primæ veritatis in eſſendo, ſubindeque ſub ratione deitatis; objectum verò formale ſub quo, eſt veritas prima in dicendo, non præcisè ſumpta, ſed ut connotans primam veritatem in cognoſcendo, ſeu ſummam & infinitam Dei ſapientiam, ratione cujus in ſeipſo falli nequit. Demum objectum materiale illius complectitur omnia, quæ divinâ revelatione nobis innoteſcunt, & quæ duodecim articulis ſymboli comprehenduntur, vel ad eos reducuntur. Ibidem n. 4. & ſequentibus.

Ultima reſolutio noſtræ fidei, quoad propoſitionem credendorum, fit in ipſam Eccleſiam, à Spiritu Sancto directam, quâ veluti organo fidelibus loquitur, & credenda proponit ac revelat. Quoad aſſenſum verò quem fideles eis præbent, fit ſolùm in primam veritatem, non verò in Eccleſiæ teſtimonium. Ibidem n. 43. & ſequentibus.

Nec ex parte Dei revelantis, nec ex parte hominis credentis, fidei falſum ſubeſſe poteſt. Ibidem n. 67. & ſequentibus.

Quomodo obſcuritas pertineat ad rationem formalem fidei. Vide ibidem n. 134. & ſequentibus.

Non poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubjecto actus nec habitus fidei & ſcientiæ ac viſionis claræ de eadem veritate, bene tamen habitus fidei cum actu ſcientiæ evidentis, ſeu claræ Dei viſionis, per modum tranſeuntis communicatæ. Ibidem n. 147. & ſequentibus.

Evidentia in ateſtante cum fide compoſſibilis eſt. Ibidem n. 196.

Myſteria fidei evidenter credibilia ſunt. Ib. n. 224.

Varia ſunt credibilitatis noſtræ fidei motiva ſeu argumenta, quæ tamen ad duodecim præcipua reduci poſſunt, quæ ſunt veluti duodecim ſtellæ, quibus præfulget myſtica corona Eccleſiæ, ut dici,

tut Apocal. 12. Ibidem n. 239. & ſequentibus.

Ad actum fidei internum requiritur pia motio voluntatis, quâ determinet & moveat intellectum, ut credat id quod ipſi cum obſcuritate proponitur; ad eam tamen eliciendam, non requiritur virtus, vel qualitas habitualis, ſed ſufficit auxilium actuale. Ibidem d. 6. n. 2. & ſequentibus.

Actus internus fidei ſupernaturalis, eſt omnibus adultis ſimpliciter neceſſarius neceſſitate medij ad ſalutem; ita ut ſine illo in re habito juſtificari & ſalvari non poſſint, ſecundùm legem ordinariam. Ibidem n. 28.

Ante Chriſti adventum, ſeu in lege naturæ, & in lege ſcripta, fides explicita Chriſti, ſeu Redemtoris & mediatoris venturi, non fuit neceſſaria neceſſitate medij ad ſalutem; ſed ſatis erat credere, Deum per ſuam providentiam velle homines à peccatis liberare, illiſque de rebus ad ſalutem neceſſariis providere. Ibidem n. 50. & ſequentibus.

Poſt ſufficientem legis Evangelicæ promulgationem, fides explicita myſterij Incarnationis & Trinitatis neceſſaria eſt neceſſitate medij ad juſtificationem & æternam beatitudinem. Ibidem n. 67. & ſequentibus.

Externa fidei confeſſio à virtute fidei elicitur, & non ſolùm imperatur. Ibidem d. 7. n. 96.

Præceptum de fide exteriùs profitenda, non obligat fideles, datâ quavis profitendi occaſione, ſed tantùm in quibuſdam caſibus; unde per ſe loquendo licitum eſt Paſtoribus & Prælatis fugere vel ſe occultare tempore perſecutionis. Ibid. n. 111.

Fides informis, & à charitate ſeparata, eſt quidem vera virtus, ſed non perfecta. Ibidem d. 8. n. 3. & ſequentibus.

Fides nec eſt virtus moralis, nec intellectualis, ſed Theologica. Ibidem n. 8.

Fides ordine originis eſt prior ſpe & charitate; ordine verò dignitatis, eſt quidem inferior charitati, ſed perfectior ſpe, & virtutibus moralibus infuſis. Ibidem n. 14. & ſequentibus.

Dotes & prærogativæ fidei, à Guillielmo Pariſienſi deſcriptæ. Ibidem n. 17.

Fides, etiam prout eſt in nobis, omnes cognitiones naturales in certitudine excedit, licèt quoad nos ſit minùs certa ſcientiis naturalibus, & habitu primorum principiorum. Ibidem n. 18. & ſequentibus.

Fides non eſt propriè diſcurſiva, ſed rebus revelatis immediatè aſſentitur. Ibidem n. 23.

Fides remanet in peccatoribus, non verò in hæreticis, aut in dæmonibus, vel in damnatis. Ibidem n. 26. & ſequentibus.

Cauſæ fidei, & præcipui ejus effectus, n. 70. recenſentur.

Finis.

Actus voluntatis qui verſantur circa media, vel circa finem nondum obtentum, ſunt propter finem; ſecùs verò illi qui finem jam adeptum ſupponunt, ut fruitio, & delectatio de fine jam adepto. Tom. 3. t. 1. d. 1. n. 21. & ſequentibus.

Bruta non ſe movent & dirigunt in finem, operando gratiâ finis, ſed ad finem diriguntur & moventur ab Authore naturæ. Ibidem n. 59. & ſequentibus.

Deus in actibus liberis agit propter finem, non verò in neceſſariis, eſſentialibus, aut notionalibus. Ibidem n. 86. & ſequentibus.

Finis intermedius, verè & propriè habet rationem finis. Ibidem n. 94. & ſequentibus.

Non poteſt idem homo, pro eodem tempore, efficaciter appetere duos ultimos fines totales & adæquatos; bene tamen unum efficaciter, & alium inefficaciter. Ibidem n. 121.

Quomodo quæcunque vult homo velit propter ultimum finem: Vide ibidem n. 152. & ſequentibus.

Fortitudo.

Fortitudo eſt virtus exiſtens in iraſcibili, coercitiva timoris, & audaciæ moderativa, inſtantibus perilis. Tomo 4. t. 11. d. 5. n. 1.

Duplex eſt actus ejus, aggredi & ſuſtinere, inter quos iſte potior eſt, ut eleganter declarat Gregorius homil. 35. in Evang. his verbis: *Minor eſt victoria urbes expugnare, quia extra ſunt quæ vincuntur: majus autem eſt quod per patientiam vincitur, quia ipſe à ſe animus ſuperatur, & ſemetipſum ſibimetipſi ſubjicit, quando cum patientia in humilitate tolerantiæ ſtravit.* Unde martyrium eſt principalis actus fortitudinis.

Vitia oppoſita fortitudini tria præcipuè numerantur, nimirum timiditas ſeu ignavia, intimiditas ſeu vacuitas timoris, & temeritas, ſeu nimia audacia. Ibidem d. 7. n. 16.

Fructus Evangelici.

Fructus Evangelici realiter differunt ab aureolis. Tomo 3. t. 1. d. 5. n. 58.

Fructus trigeſimus, ſexageſimus, & centeſimus, licèt diverſis rebus accomodari poſſit, ſpeciali tamen ratione competit virtuti continentiæ. Ibidem n. 62.

Convenienter diſtinguuntur tres continentiæ partes, ſcilicet conjugatorum, viduarum, & virginum, quibus fructus trigeſimus, ſexageſimus, & centeſimus correſpondent. Ibidem n. 60.

Fructus Spiritus Sancti.

Fructus Spiritus Sancti ſunt quædam opera virtutum, procedentia ex motione Spiritus Sancti, quæ ſunt delectabilia & fructuoſa, quæ dicuntur etiam flores reſpectu beatitudinis, quia ſicut ex floribus accipitur ſpes fructus; ita ex operibus illis habetur ſpes vitæ æternæ & beatitudinis. Tomo 3. t. 4. d. 6. n. 58.

Fructus Spiritus Sancti ſunt duodecim, quæ recenſentur ab Apoſtolo ad Galat 5. Ibidem. n. 3.

Fruitio.

Fruitio, nec eſt poſſeſſio objecti concupiti, nec ejus amor, ſed delectatio ex amore & præſentia rei cauſata. Tomo 3. t. 2. d. 7. n. 3.

Duplex dari poteſt fruitio ultimi finis, una perfecta, quæ habetur in patriâ de Deo clarè viſo; alia imprefecta, que habetur hîc in via de Deo per ſpẽ & amorem imperfectè poſſeſſo, de qua dixit Apoſtolus ad Roman. 12. *Spe gaudentes.* Ibidem n. 9.

Furtum.

Falſa & erronea eſt Banij ſententia aſſerentis quod non tenetur quis ſub peccato mortali reſtituere quod ablatum eſt per parva furta, quantumcumque ſit magna ſumma totalis. Tomo 3. in diſſertatione de probabilitate n. 133.

Futurum.

Futurum eſt id quod eſt determinatum in cauſa, ad habendam exiſtentiam pro duratione ſequenti. Tomo 1. t. 3. d. 4. n. 1.

Duplex eſt futuritio, una certa & infallibilis, per ordinem ad cauſam primam; & altera fallibilis & impedibilis, per ordinem ad cauſas inferiores contingentes, vel liberas, de qua locutus Ariſtoteles 2. de genera. textu 64. dixit: *Futurus quis incendere, non incedet.* Ibidem n. 7.

Nihil eſt determinatè futurum ante decretum & prædefinitionem divinæ voluntatis. Ibidem n. 34. & ſequentibus.

G

Gaudium.

GAudium & amor in Deo virtualiter diſtinguntur. Tomo 1. t. 4. d. 6. n. 19.

Quàm ingens ſit gaudium beatificum, & quæ præcipuæ ejus cauſæ, per fructus quos exploratores de terra promiſſionis attulerunt, inſinuatur. Tomo 3. t. 1. d. 3. n. 127. & ſequentibus.

Gratia actualis, ſeu auxilians.

Homo in ſtatu naturæ lapſæ poteſt ſine gratia, ſeu auxilio ſpeciali, aliquas, imò & ſingulas veritates naturales tam ſpeculativas quam practicas cognoſcere, non tamen totam earum collectionem. Tomo 4. t. 8. d. 1. n. 14. & ſequentibus.

Ad aſſentiendum veritatibus ſupernaturalibus, & myſteriis fidei, requiritur auxilium ſupernaturale, non ſolùm in intellectu, ſed etiam in voluntate. Ibidem n. 81.

Homo poteſt ſine gratia ſanctificante, & charitate, elicere aliquos actus honeſtos & moraliter bonos; unde quæcumque fiunt à peccatoribus, ante adeptam juſtificationem, non ſunt peccata. Ibidem n. 101. & ſequentibus.

Fides ad bene operandum non eſt ita neceſſaria, quin infideles, in ſtatu infidelitatis, aliquos actus honeſtos excercere valeant. Ibidem n. 118. & ſequentibus.

Homo lapſus, ſine auxilio ſpeciali, & cum concurſu generali Dei, aliqua opera honeſta & moraliter bona, naturalis ordinis, efficere poteſt. Ibidem n. 148. & ſequentibus.

Homò in ſtatu naturæ lapſæ non poteſt viribus liberi arbitrii, & cum ſolo concurſu generali, Deum ut authorem naturæ efficaci dilectione diligere, imò ſuppoſitâ elevatione naturæ humanæ ad ſtatum ſupernaturalem, ad talem dilectionẽ eliciendam, requiritur non ſolùm auxilium ſupernaturale, ſed etiam gratia ſanctificans; in ſtatu verò naturæ puræ, cum ſolo auxilio ſpeciali ordinis naturalis, eam elicere potuiſſet. Ibidem n. 193. & ſequentibus.

Homo in ſtatu naturæ lapſæ non poteſt totam legem naturæ quoad ſubſtantiam obſervare, ſine auxilio entitativè ſupernaturali, imò nec ſine gratia habituali. Ibidem n. 250. & ſequentibus.

Non poteſt etiam, ex viribus naturæ, diu vitare peccata mortalia, quæ ſunt contra legem naturalem, nec graves tentationes contra illa præcepta vincere. Ibidem n. 285. & ſequentibus.

Homo in ſtatu naturæ lapſæ, quantumcumque ſit juſtus & ſanctus, non poteſt ex vi auxiliorum quæ communi lege gratiæ annectuntur, omnia peccata venialia per totam vitam, vel per longum tempus vitare; ſed ad hoc ſpecialiſſimo auxilio ſeu privilegio indiget, quod ſoli Beatiſſimæ Virgini fuit conceſſum; licèt aliqui ſancti ſpeciale privilegium habuerint vitandi omnia venialia collectivè in aliqua certa & determinata materia. Ibidem. n. 317. & ſequentibus.

Requiritur ſpeciale donum ad perſeverandum in gratia uſque ad mortem, etiam in adultis, qui poſt acceptam gratiam citò moriuntur, & in parvulis baptizatis, decedentibus ante uſum rationis. Ibidem n. 350.

Homo indigebat, etiam in ſtatu innocentiæ, ſpeciali auxilio ad perſeverandum. Ibidem n. 250. & ſequentibus.

Donum perſeverantiæ finalis conſiſtit formaliter in conjunctione gratiæ cum morte, ex efficaci glorificationis intentione imperata. Ibidem n. 386. & ſequentibus.

Gratia habitualis, ſeu gratum faciens.

Gratia gratum faciens, non eſt ſolus extrinſecus Dei favor, vel amor, ſed forma aliqua homini intrinſeca, nimirum qualitas aliqua entitativè ſupernaturalis, quæ eſt participatio phyſica & formalis divinæ naturæ, etiam formaliter & reduplicativè, ut infinita eſt, & actus purus, habetque totam eſſendi plenitudinem, imò & prout ſubſiſtit in tribus perſonis divinis. Ibidem d. 2. n. 2. & ſequentibus.

Gratia ſanctificans participat aliquid de immutabilitate, infinitate, & omnipotentia Dei, tribuitque homini juſto rerum omnium dominium, idque nobilius & fœcundius omni dominio civili. Ibidem n. 64. & ſequentibus.

Gratia ſanctificans, licèt una & ſimplex qualitas, pro diverſa tamen ſubjectorum in quibus recipitur capacitate & exigentia, multiplices & interdum ſpecie diverſos operatur effectus. *Sicut aquà cùm unius ſit ſpeciei, vario modo operatur, dealbans in lilio, rubricans in roſa, perpuriſſans in viola*, ut ait Chryſoſtomus. Ibidem n. 90.

Gratia ſanctificans eſt ſimpliciter perfectior charitate, lumine gloriæ, viſione beatifica, imò & Dei maternitate. Demum, ut ait D. Thomas: *Bonum gratiæ unius, majus eſt quàm bonum naturæ totius univerſi.* Quæ verba expendens Cajetanus ſubdit: *Ante oculos tuos ſemper die nocteque tene, quod bonum gratiæ unius, eſt melius quàm bonum naturæ totius univerſi, ut continuè videas damnationem imminentem non æſtimanti tantum bonum oblatum.* Ibidem n. 91. & ſequentibus.

Gratia ſanctificans reddit hominem filium Dei adoptivum, eaque ſola talem effectum præſtare poteſt. Ibidem n. 105. & ſequentibus.

Gratia habitualis realiter diſtinguitur à charitate, quare ſubjectatur immediatè in anima, non autem in voluntate. Ibidem n. 151. & ſequentibus.

Nulla creatura, quantumcumque perfecta, nequidem Chriſtus, inquantum homo, poteſt eſſe cauſa principalis gratiæ ſanctificantis. Ibidem d. 4. n. 1. & ſequentibus.

Gratia ſanctificans, neque propriè creatur, neque concreatur, ſed de potentia obedientiali animæ educitur. Ibidem n. 32.

Ad gratiam ſanctificantem requiritur aliqua diſpoſitio, quæ in adultis, eſt motus liberi arbitrii, in parvulis verò virtutes infuſæ, quæ cùm ipſam ſemper comitentur, & ab ea ſint inſeparabiles, diſpoſitiones ejus concomitantes dici poſſunt. Ibidem n. 59.

Nullus, ſeclusâ revelatione, poteſt eſſe certus, certitudine fidei, ſe eſſe in gratia, imò nec de hoc habere certitudinem moralem, omnem formidinem & dubietatem excludentem, ſed duntaxat probabilem & conjecturalem. Ibidem d. 5. n. 3. & ſequentibus.

Gratiæ gratis datæ.

Gratia interna convenienter dividitur in gratiam gratum facientem, & gratis datam. Ibidem d. 3. n. 4.

Diviſio gratiæ gratis datæ, in novem ab Apoſtolo aſſignatas, adæquata eſt. Ibidem n. 7.

Aliquæ ex gratiis gratis datis ſunt in homine per modum motionis tranſeuntis: juxta illud Gregorii Magni homil. 9 ſuper Ezechiel. *Spiritus Sanctus in Sanctorum cordibus, juxta quaſdam virtutes ſemper permanet, juxta quaſdam verò, receſſurus venit, & venturus recedit, &c.*

Gratia ſufficiens.

D. Thomas ſub nomine auxilii Dei, utrumque auxilium tam ſufficiens, quàm efficax comprehen-

dit, cùm utrumque ſit quædam Dei motio, quâ ad actus ſupernaturales perfectos vel imperfectos animam applicat. Tomo 1. d. 4. n. 147.

Auxilium ſufficiens, ab efficaci diſtinctum, agnoverunt veteres Thomiſtæ Cajetanus, Ferrarienſis, Soto, & alii. Ibidem 149.

Nomine auxilii ſufficientis Theologi intelligunt illud quod dat potentiæ complementum & totam virtutem ſeu ſufficientiam; unde licèt detur, auxilium quod admittunt Thomiſtæ, & ſufficiens appellant, non eſſe ſufficiens grammaticaliter, eſt tamen ſufficiens theologicè. Ibidem n. 152. & ſequentibus.

Licèt Deus omnibus offerat vel præparet auxilia ad ſalutem ſufficientia, omnibus tamen non confert, nec omnes ea recipiunt, ſed plures illis privantur in pœnam peccati mortalis, actualis, vel originalis. Omnibus tamen juſtis, inſtante præcepti ſupernaturalis obligatione, ſemper auxilium ſufficiens conceditur. Tomo 2. t. 5. d. 5. n. 159. & ſequentibus.

Gratia efficax.

Scientia media enervat efficaciam divinæ gratiæ. Tomo 1. t. 3. d. 5. n. 148.

Efficacia decretorum & auxiliorum probatur ex orationibus Eccleſiæ, Dei promiſſionibus, & ex inſcrutabilitate hujus quæſtionis, *cur vocatio & gratia Dei in uno ſit efficax, non verò in altero?* Tomo 1. t. 4. d. 5. n. 30. & ſequentibus.

Divina decreta & auxilia, eſſe ex ſe & ab intrinſeco efficacia, oſtenditur ex verbis Apoſtoli 1. Corinth. 4. *Quis enim te diſcernit?*

Martinonus in Anti-Janſenio fusè oſtendit omnia argumenta, quæ ex læſione libertatis, vel inſufficientia auxilii ſufficientis fieri ſolent contra gratiam de ſe efficacem & phyſicè prædeterminantem, militare contra gratiam congruam, quam Suarez, Vaſquez, & alii admittunt, omneſque Societatis Theologi, ex præſcripto & decreto Claudii Aquavivæ, ejuſdem Societatis Generalis, docere tenentur. Ibidem n. 125. & ſequentibus.

Gratiæ efficaci poſſumus ponere obicem, ex viribus liberi arbitrii, non tamen ad illius receptionem nos diſponere. Ibidem n. 143.

Leo Papa ſerm. 8. de Epiphania: *Hæc ſanctis cauſa eſt tremendi atque metuendi, ne ipſi in operibus pietatis elati, deſerantur ope gratiæ, & remaneant in infirmitate naturæ.* Ibidem n. 145.

Omnibus veraciter humilibus habenda ſemper præ oculis eſt hæc Richardi Victorini ſententia: *Gratia quam ſemel homo accepit ante peccatum, juſtè ſubtrahi non potuit, quam etſi præter meritum acceperat, ſine culpa tamen amittere non debebat: nunc autem omni horâ poteſt juſtè ſubtrahi, quia nunquam poteſt homo ſine culpa inveniri.* Ibidem n. 145.

Superbia & præſumptio, ac in propriis viribus fiducia, maximum divinæ gratiæ ponunt obicem, ut eleganter declarat D. Bernardus. Ibidem n. 146.

Gratia moraliter excitans & gratia phyſicè prævenians, ſunt veluti duo brachia Dei, animam complectentia, de quibus dicitur in canticis: *Læva eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* Ibidem n. 150.

Gratia Sacramentalis.

Gratia ſacramentalis addit ſolùm ſupra gratiam habitualem jus quoddam ad ſpecialia auxilia quæ Deus confert his qui ſuſceperunt Sacramenta, quando illis auxiliis opus habent in ordine ad proprium finem cujuſlibet Sacramenti. Tomo 3. t. 2. d. 1. n. 202.

Gratia Chriſti ſubſtantialis.

Humanitas Chriſti Domini eſt grata & ſancta formaliter, per aliquod donum ſubſtantiale, à gratiâ habituali diſtinctum, nempe per gratiam unionis. Tomo 4. t. 1. in 3. partem d. 11. n. 2.

Divinitas, prout à perſonalitate diſtincta virtualiter, ſanctificat humanitatem Chriſti ſanctitate ſubſtantiali. Ibidem n. 31.

Gratia Chriſti accidentalis, ſeu habitualis.

Præter gratiam ſubſtantialem unionis, fuit in anima Chriſti gratia accidentalis, ſeu habitualis, ei infuſa ab initio ſuæ conceptionis. Ibidem d. 12. n. 2. & ſequentibus.

Gratia habitualis fuit neceſſaria in anima Chriſti, ad completam illius ſanctificationem, & ut connaturaliter actus ſupernaturales eliceret, & inſuper ut connaturali modo præmium ſupernaturale mereretur. Ibidem n. 3. & ſequentibus.

Gratia habitualis Chriſti in eſſe gratiæ, & in eſſe moris conſiderata, infinita dici debet. Ibidem d. 13. n. 9. & ſequentibus.

In Chriſto eſt plenitudo gratiæ, tàm intenſiva, quàm extenſiva, ſecundùm potentiam Dei ordinariam, potuit tamen eſſe major intenſivè, de potentia Dei abſoluta, Ibidem n. 40. & ſequentibus.

Gratia Chriſti capitalis.

Chriſtus, ut homo, eſt caput Eccleſiæ, ſubindeque omnium fidelium, etiam in mortali exiſtentium, non tamen hæreticorum, cùm illi ſint extra Eccleſiam. Ibidem d. 14. n. 2. & ſequentibus.

Chriſtus, ut homo, eſt caput Angelorum, in eos tamen non influit gratiam & gloriam eſſentialem, ſed duntaxat accidentalem. Ibidem n. 41. & ſequentibus.

Gratitudo.

Gratitudo eſt pars potentialis juſtitiæ, ad cujus munus pertinet, beneficium ab alio acceptum recognoſcere, & pro eo aliquod beneficium rependere, nempe gratiarum actionem, obſequium, cultum, vel aliud beneficium. Tomo 4. t. 11. d. 4. n. 6.

Tres ſunt præcipui gradus gratitudinis, nempe beneficium agnoſcere & memoriâ tenere; ipſum declarare, benefactorem laudando, & gratias agendo; & facto ſeu rebus aliquid retribuere, pro loci, temporis, & aliarum circunſtantiarum ratione. Ibidem.

De hac virtute eleganter diſſerit Divus Bernardus, qui etiam loquens de ingratitudine, ait quod illa eſt *ventus urens, ſiccans ſibi fontem pietatis, rorem miſericordiæ, fluenta gratiæ.* Ibidem, diſp. 7. n. 12.

Henoch & Helias.

HEnoc aſſervatur vivus in Paradiſo, ut extremo mundi & Antichriſti tempore veniat, & omnibus pœnitentiam prædicet. Tomo 2. t. 8. d. 2. n. 58.

Hieronymus Henoch & Heliam *paradiſi colonos* appellat; Tertullianus *æternitatis candidatos*, quia eorum ſtatus eſt veluti medius inter ſtatum viatorum & comprehenſorum. Ibidem.

Utrum in Paradiſo terreſtri degentes, de facto mereantur? Vide Tomo 4. t. 9. d. 2. n. 35.

Henoch & Helias futuri ſunt ſecundi Chriſti adventûs præcurſores, Apoſtoli & Martyres ejus glorioſi, qui, ut loquitur Tertullianus, Antichriſtum ſanguine ſuo extinguent. Ibidem n. 36.

Homo.

Cur mundo corporeo jam condito & ornato, homo poſtremo loco productus ſit. Tomo 2. t. 8. d. 1. n. 1. ubi egregiæ ex SS. Patribus afferuntur rationes.

Insignes hominis prærogativæ & excellentiæ insinuatæ, his verbis Domini Genes. 1. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, &c.* Ibidem n. 3. & sequentibus.

Cur Deus tam vilem materiam, qualis est limus terræ, in productione hominis adhibuerit? Ibidem n. 9.

Cur Deus in creatione & in fusione animæ hominis, usus est verbo *inspiravit*, seu *insufflavit?* Ibid. n. 10.

Primus homo creatus fuit à Deo perfectus secundùm ætatem, & quantùm ad molem seu magnitudinem corporis. Ibidem n. 11.

Extra Paradisum terrestrem productus fuit. Ibidem n. 12. Cur autem Deus noluerit ipsum creare in Paradiso, egregiæ, ibidem n. 13. assignantur rationes.

Nazianzenus Orat. 42. hominem vocat *alterum Angelum, mixtum adoratorem, visibilis creaturæ spectatorem, mystam intelligibilem, eorum quæ in terra sunt Regem, terrenum pariter ac cœlestem.* Ibidem n. 2.

Tertullianus existimat, Deum ab initio, in formatione hominis, & unione animæ spiritualis cum corpore, ex limo terræ formato, Divini Verbi incarnationem præfigurare voluisse: *Quodcumque enim* (inquit) *limus exprimebatur, Christus cogitabatur homo futurus.* Ibidem n. 9.

Horæ canonicæ.

Falsa est quorumdam Casuistarum sententia asserentium in recitandis horis canonicis sufficere attentionem externam, & non requiri internam, subindeque quemlibet posse voluntariè distrahi. Tomo 3. in dissertatione de probabilitate n. 78.

Horologium.

Horologia, juxta Caramuelem, habent vim opinionis probabilis, & tamen idem Author in Theologia fundamentali Tomo 1. n. 374. ait horologia fere omnia concepta esse in originali peccato, subindeque actualia necessariò committere. Tomo 3. in dissertatione de probabilit. n. 90.

Humilitas.

Humilitas est virtus, quâ quis considerans suum defectum, tenet se in infimis, secundùm modum suum. Vel, ut ait D. Bernardus, *virtus quâ quis verissima sui cognitione sibi ipsi vilescit.* Tomo 4. t. 11. d. 6. n. 25.

Humilitas & magnanimitas inter se distinguntur, licèt enim habeant cohibere affectum hominis ne inordinatè tendat in excelsa, diversimodè tamen id præstant. Ibidem n. 26.

Differunt etiam inter se humilitas & religio, licèt magnam habeant adinvicem similitudinem & affinitatem. Ibidem n. 27.

Variæ ejusdem virtutis prærogativæ & excellentiæ, ibidem n. 28. & 29. ex SS. Patribus recensentur.

Humilitas est signum prædestinationis. Tomo 2. t. 5. d. 4. n. 32.

Hypocrisis.

Chrysologus loquens de hypocrisi ait: *Crudeli arte virtutes necat mucrone virtutum, jejunium jeiunio perimit, orationem oratione vacuat, misericordiam miseratione prosternit.* Tomo 3. t. 3. d. 4. n. 24.

I

Ideæ Divinæ.

DAri in mente divina Ideas seu exemplaria creaturarum Scriptura & SS. Patres manifestè declarant, ratioque multiplex demonstrat. Tomo 1. t. 3. d. 7. n. 9.

Essentia divina, cognita à Deo ut imitabilis à creaturis, habet rationem ideæ, non verò ut gerit vices intellectionis, aut speciei & formæ intelligibilis. Ibidem n. 25.

Quarum rerum Deus habeat ideas, Ibidem n. 69. & sequentibus explicatur.

De illis eleganter differunt Augustinus lib. 1 Confessionum cap. 6. & lib. 12. de civit. Seneca Epist. 65. Boëtius lib. 3. de consolat. & Dionysius Carthusianus lib de Dei laudibus, quorum verba referuntur ibidem n. 10. & sequentibus.

Celebre est etiam dictum illud Platonis asserentis illum qui ideas contemplatur, victurum esse Deum inter homines, ut refertur in fine præfationis Tractatûs de scientia Dei.

Jeiunium.

Variæ circa legem jejunij novorum Casuistarum laxitates referuntur ac refelluntur. Tomo 3. in Tractatu de probabilitate n. 126.

Ignorantia.

Ignorantia antecedens causat involuntarium simpliciter; ignorantia consequens, voluntarium simpliciter, & involuntarium secundùm quid; ignorantia verò concomitans, neque causat voluntarium, neque involuntarium, sed non voluntarium. Tomo 3. t. 2. d. 1. n. 131.

Multiplex ignorantiæ divisio. Eodem Tomo t. 5. d. 6. n. 1. & sequentibus.

Ignorantia est causa peccati, non directè & per se, sed per accidens & indirectè, seu ut removens prohibens effectum. Ibidem. n. 5.

Ignorantia invincibilis & antecedens, non est causa peccati, sed ab illo excusat. Ibidem, & fusiùs in Tractatu de probabilitate n. 219. & sequentibus.

Imperium, seu actus imperij.

Imperium non est solùm constituendum in hominibus, respectu aliorum sibi inferiorum & subditorum, sed etiam in quolibet respectu sui ipsius, suarumque operationum. Tomo 3. t. 2. d. 11. n. 36.

Imperium est substantialiter actus intellectûs, præsupponit tamen necessariò actum voluntatis. Ibidem n. 58.

Quinam actus subdantur imperio rationis: Vide ibidem n. 83. & sequentibus.

Præter judicium regulans electionem, constituendum est in Deo imperium regulans usum & executionem. Tomo 4. t. 5. d. 1. n. 32.

Potentia executiva Dei, quæ est ejus sciëtia practica, omnia ad extra produxit per actum imperii formaliter immanentem & virtualiter transeuntem; juxta illud Psalmi 148. *Ipse dixit, & facta sunt, ipse mandavit & creata sunt.* Tomo 1. t. 3. d. 3. n. 97.

Incarnatio.

Quid Incarnationis nomine significetur: Tomo 4. Tract. 1. in 3. partem, disp. proœmiali, n. 1.

Varii Hæreticorum errores circa Incarnationis mysterium. Ibidem n. 6. & sequentibus.

Judæorum error existimantium Messiam nondum venisse, testimoniis veteris testamenti confutatur. Ibidem n. 16.

Possibilitas Incarnationis suadetur, & argumenta, quæ contra illam fieri solent, diluuntur. Ibidem d. 2. n. 1. & sequentibus.

Verbum divinum per Incarnationem non solùm non est extrinsecè mutatum, sed nec etiam innovatum. Ibidem n. 28. & sequentibus.

Possibilitas Incarnationis solo lumine naturali cognosci nequit. Ibidem n. 53.

Myſterium Incarnationis Deo, homini, totique univerſo fuit convenientiſſimum d. 3. n. 1. & ſequentibus, ubi variæ & egregiæ Incarnationis convenientiæ declarantur.

Tres mixturæ factæ in myſterio Incarnationis. Ibidem n. 7.

Chriſtus per Incarnationem quomodo creſceret invenit. Ibidem n. 11.

Splendor divinitatis per myſterium Incarnationis temperatur, & noſtræ naturæ claritas augetur: ideoque tale myſterium per electrum, quod fit ex mixtura auri & argenti, apud Ezechielem repræſentatur, ut eleganter declarat D. Gregorius. Ibidem n. 12.

Incarnatio ſignificatur per oſculum, quod eſt præcipuum amoris & benevolentiæ ſignum, ut tradit D. Bern. ſerm. 1. in Cantica. Ibidem n. 15.

Zeno Veronenſis ait quod in cœleſti Zodiaco Virginem excipit libra, ut noſceremus per Chriſti ex Virgine adventum, advectam eſſe juſtitiam. Ibidem n. 16.

Myſterium Incarnationis, figuratum fuit per myſticam illam ſcalam, in qua Jacob vidit Angelos aſcendentes & deſcendentes. Ibidem n. 19.

Ante Incarnationem Angeli patiebantur ſe ab hominibus adorari, ſed poſt Incarnationem hoc nolunt permittere, quia vident naturam hominis Dei filio hypoſtaticè unitam, & ad tantum celſitudinis gradum evectam, ut quò altiùs attollatur non habeat. Ibidem n. 19.

Per Incarnationem homines in ordine gratiæ habent caput homogeneum, & ejuſdem naturæ, à quo omnium gratiarum chariſmata in membra defluunt. Ibidem n. 20.

Per Incarnationem, Deus dedit nobis perfectum exemplar omnium virtutum, & præclariſſimum ſpeculum, ut egregiè declarant D. Bernardus, & Drogo Oſtienſis. Ibidem n. 21.

Chriſtus factus eſt homo, ut homo haberet in Deo unde fieri poſſet plenè beatus; in anima, videndo Chriſti Divinitatem; in corpore, videndo ejus humanitatem, ſicque tota hominis converſio eſſet ad Chriſtum. Ibidem n. 22.

Per Incarnationem non ſolùm motivum, ſed etiam facilitatem ipſum amandi, nobis Deus præbuit. Ibidem n. 26.

Convenientius fuit Filium incarnari, quàm Patrem, vel Spiritum Sanctum, & naturam humanam potiùs quàm angelicam ab illo aſſumi. Ibidem n. 31. & ſequentibus.

Incarnatio convenienti tempore facta fuit. Ibidem n. 35. & ſequentibus.

Nulla pura creatura poteſt condignè ſatisfacere pro culpa mortali propria, vel aliena, ſubindeque neceſſarium fuit Deum incarnari, ad exhibendam Deo condignam ſatisfactionem. Ibidem d. 4. n. 2. & ſequentibus.

Ex vi præſentis decreti, Verbum Divinum carnem humanam non aſſumpſiſſet, ſi homo non peccaſſet. Ibidem d. 5. n. 3. & ſequentibus.

Solo exiſtente peccato originali veniſſet Chriſtus ex vi præſentis decreti, non verò exiſtentibus ſolis peccatis actualibus. Ibidem n. 72. & ſequentibus.

Unio Verbi Divini cùm humanitate, non eſt facta in natura, ſed in perſona. Ibidem d. 6. n. 3. & ſequentibus.

Verbum unitur humanitati ſine ullo prorſus medio aut modo ab extremis modaliter diſtincto. Ibidem n. 46. & ſequentibus

Aſſumptio humanæ naturæ ad perſonam Verbi, creatio animæ Chriſti, & productio humanitatis, ſunt actiones realiter inter ſe diſtinctæ. Ibidem n. 77. & ſequentibus.

Terminus totalis actionis unitivæ Dei eſt Chriſtus, ſeu perſona compoſita ex humana & divina natura; terminus verò formalis, eſt ipſa Verbi divini ſubſiſtentia, ut communicata humanitati. Ibidem n. 91. & ſequentibus.

Unio hypoſtatica ex parte extremorum quæ uniuntur, non eſt maxima omnium unionum, bene tamen ex parte medii in quo uniuntur. Ibidem n. 105. & ſequentibus.

Beata Virgo non fuit elevata à Deo tanquam inſtrumentum ad conjungendam hypoſtaticè humanitatem Verbo Divino, nulla tamen cur id repugnet ratio efficax aſſignari poteſt. Ibidem d. 7. n. 3. & ſequentibus.

Chriſtus per opera prioritate temporis vel naturæ præcedentia, Incarnationem non meruit; imò nec eam mereri potuit per opera ſubſequentia, vel prioritate naturæ antecedentia; potuit tamen de potentia abſoluta eam mereri de congruo per opera prioritate temporis antecedentia; potuit enim humanitas Chriſti priùs tempore quàm uniretur Verbo produci, & in ſuppoſito ſibi connaturali ſubſiſtere, ſicque ſubſiſtens, opus ſupernaturale elicere ordinatum ad Incarnationem merendam. Ibidem n. 14. & ſequentibus.

Chriſtus non meruit ſuæ Incarnationis continuationem, nec B. Virginis maternitatem, hoc eſt ex Beatiſſima Virgine concipi & naſci, nec alias circunſtantias Incarnationem antecedentes, vel concomitantes, bene tamen conſequentes, ut Paſtorum & Magorum adorationem, apparitionem ſtellæ &c. Meruit etiam reunionem ſuæ humanitatis ad Verbum, quæ fuit facta in reſurrectione. Ibidem n. 62. & ſequentibus.

SS. Patres qui Incarnationem præceſſerunt, eam de condigno mereri non potuerunt; eam tamen de congruo quantùm ad ſubſtantiam, & quantùm ad accelerationem, aliaſque circunſtantias meruerunt. Ibidem n. 85. & ſequentibus.

Beata Virgo, nec meruit, nec mereri potuit de condigno, ut eſſet Mater Dei, bene tamen de congruo. Ibidem n. 116. & ſequentibus.

Verbum divinum terminat primariò & immediatè humanitatem per ſubſiſtentiam perſonalem & relativam, ſecundariò vero & mediatè, per ſubſiſtentiam communem & abſolutam. Ibidem d. 8. n. 3. & ſequentibus.

Verbum non ſolùm ſubſiſtentiam, ſed etiam exiſtentiam in humanitate Chriſti ſupplevit, ſubindeque illa non per exiſtentiam creatam & ſibi propriam, ſed duntaxat per divinam & increatam exiſtit. Ibidem n. 34. & ſequentibus.

Deus, ut communis tribus perſonis, ratione ſubſiſtentiæ abſolutæ, poteſt alienam naturam aſſumere, illique immediatè uniri, ſubſiſtentiis relativis eam ſolùm ſecundariò terminantibus. Ibidem n. 59. & ſequentibus.

Plures perſonæ divinæ poſſunt unam naturam aſſumere, & è contra una perſona divina plures naturas. In utroque tamen caſu non eſſent plures homines, ſed unus homo. Ibidem n. 78. & ſequentibus.

Non poteſt etiam ſupernaturaliter, ſive de potentia abſoluta, perſona creata, vel creabilis, alienam naturam terminare. Ibidem n. 115.

Natura angelica aſſumptibilis eſt à perſona divina, Ibidem d. 9. n. 3.

Natura etiam irrationalis completa, poteſt, de potentia

tentia abſoluta, uniri hypoſtaticè Deo, & ab ipſo aſſumi in unitatem ſuppoſiti. Ibidem n 8.

Implicat materiam primam aſſumi ad diuinam ſubſiſtentiam, ſine forma ſubſtantiali; anima tamen rationalis à corpore ſeparata, eſt unibilis Deo, & ab ipſo aſſumptibilis. Ibidem n 37. & ſequentibus.

Partes integrales, puta caput, manus, brachium, quando ſunt inter ſe & toti compoſito unitæ, non poſſunt aſſumi, niſi aſſumatur compoſitum; ſi tamen ſeparentur à toto, poſſunt aſſumi, etiam illo non aſſumpto. Ibidem n. 55. & ſequentibus.

Nullum accidens eſt immediatè aſſumptibile ad perſonalitatem ſeu ſubſiſtentiam divinam; non implicat tamen accidens uniri immediatè cum exiſtentia divina. Ibidem n. 75.

Natura creata, ſubſiſtens in propria perſona, propriâ perſonalitate retentâ, non poteſt, etiam de abſoluta potentia, uniri perſonæ divinæ, & per illius ſubſiſtentiam ſubſiſtere. Ibidem n. 92. & ſequentibus.

Hæc propoſitio (*Deus aſſumpſit hominem*) in rigore & proprietate ſermonis non eſt vera. Ibidem n. 109.

Humanitas Chriſti, actu unita Verbo, non habet inclinationem ſeu appetitum innatum, per modum actus ſecundi, ad propriam perſonalitatem. Ibidem n. 116.

Sanguis corporis Chriſti, non quidem purè nutrimentalis, ſed naturalis, hypoſtaticè Verbo Divino unitus eſt, ſivè ad ejus ſubſiſtentiam aſſumptus. Idem dicendum de aliis humoribus, & de ſpiritibus vitalibus & animalibus, nec non de dentibus, unguibus, & capillis. Ibidem n. 137. & ſequentibus.

Sanguis Chriſti non ſolùm dum eſſet in corpore Chriſti viventis, ſed etiam in triduo mortis, in quo manſit ſeparatus à corpore, fuit hypoſtaticè unitus Verbo Divino. Ibidem n. 161.

Ordine executionis priùs naturâ aſſumptæ ſunt à Verbo partes humanitatis, quàm tota humanitas, & anima priùs naturâ quàm corpus. Ibidem d. 10. n. 3.

Gratia habitualis in anima Chriſti exiſtens, non habuit rationem medii, ſeu diſpoſitionis phyſicæ, aut moralis, ad unionem hypoſtaticam cum Verbo; poteſt tamen dici medium congruentiæ reſpectu hujus unionis. Ibidem n. 18.

Infernus.

Error Origenis aſſerentis pœnas damnatorum non eſſe in æternum duraturas, ſed per miſericordiam Dei tandem aliquando finiendas, impugnatur. Tomo 3. t. 6. d. 8. n. 95.

Ignis fornacis Babilonicæ, quadraginta novem cubitos ſupra fornacem aſcendebat, nunquam tamen ad quinquageſimum, qui eſt annus Iubilei, perveniebat, ut per hoc ſignificaretur, ignis tartarei combuſtionem fore perpetuam, & damnatos nunquam veniam ſeu indulgentiam peccatorum conſecuturos Ibidem n. 97.

D. Cyprianus elegantèr pœnas inferni deſcribit ſerm. de Aſcenſ. ad finem, ſicut & D. Gregorius lib. 15. Moralium. Ibidem n. 98.

Propheta Regius loquens de damnatis ait: *Mors depaſcet eos*, non enim mors eos eradicabit, vitam ex toto auferendo, ſed depaſcet, conſervando radicem vitæ, ut iterum pullulent, iterum & iterum, atque in æternum depaſcendi. Unde Bernardus: *Mors depaſcet eos, quia ſemper morientur ad vitam, & ſemper vivent ad mortem.* Ibid.

Hugo Victorinus lib. 4. de anima ſic infernum deſcribit: *Infernus profundum ſine fundo, ubi nulla ſpes boni, & nulla deſperatio mali.* Ibidem.

Intentio.

Intentio eſt actus voluntatis, licèt præſupponat actum intellectûs. Ejus objectum formale eſt finis, tam ultimus, quàm non ultimus, ut per media obtinendus. Tomo 3. t. 2. d. 8. n 1. & ſequentibus.

Baſes uniuſcujuſque animæ ſunt intentiones ſuæ, nam ſicut fabrica columnis, columnæ autem baſibus innituntur; ita vita noſtra in virtutibus, virtutes verò in intima intentione ſubſiſtunt. Gregorius in Moralibus. Ibidem n. 7.

Facies animæ eſt mentis intentio, quia ſicut ex facie pulchritudo corporis exiſtit; ita & rectitudo operis ex mentis intentione Bernardus: Ibidem.

Mentis intentio lucernæ & oculo à Chriſto comparatur; quia ſicut à luce omnia decorantur & ornantur, ita (inquit Gregorius) *per bonæ intentionis radium, merita illuſtrantur actionis.* Et ſicut oculo pes, manus, & cætera corporis membra reguntur, eorumque externi motus, quo debent tendere diriguntur; ſic intentio, veluti animæ oculus, humanos actus in ultimum finem ordinat, à quo mala intentione deflectunt. Unde Gilbertus in Cantica: *Si plures habes oculos, ſagittantis exemplo, omnes alios claude, hoc uno utaris, quo ſolum dilectum valeas intueri.* Ibidem.

An, & quæ intentio ad valorem Sacramenti requiratur, Vide tomo 5. t. 2. d. 6. n. 16. & ſequentibus.

Iracundia.

Iracundia eſt exceſſus iræ, & immodicus appetitus vindictæ. De hoc vitio elegantèr diſſerunt Caſſianus & Seneca. Tomo 4. t. 11. d. 7. n. 31. & 32.

In Deo non eſt propriè ira, ſed metaphoricè tantùm. Tomo 1. t. 4. d. 6. n. 38.

Juramentum.

Juramentum eſt atteſtatio divini Numinis, vel invocatio divini teſtimonii, ad fidem faciendam, promiſſionemve firmandam. Tomo 4. t. 11. d. 3. n. 24.

Ut juramentum religioſum ſit, tria habere debet, veritatem, juſtitiam, judicium, ſecundùm illud Jeremiæ: *Vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in juſtitia.* Veritas requiritur, quia Deus non niſi verum poteſt teſtificari. Juſtitia, quia non vult ſuo teſtimonio alicui injuſtè noceri. Judicium, quia Dei teſtificatio irreligioſè adducitur de re admodum levi, vel ubi nulla eſt neceſſitas. Ibidem.

Falſa & erronea eſt Tamburini ſententia, aſſerentis licitum eſſe inducere teſtem ad jurandum falſum, quod jurans quidem putat eſſe verum, ipſe verò inducens ſcit eſſe falſum. Tomo 3. in diſſertatione de probabilitate n. 91. & ſequentibus.

Ius.

Ius multipliciter dividitur. Tomo 4. t. 11. d. 2. n. 2.

Ius gentium dicitur illud, quod eſt omnibus gentibus benè inſtitutis commune, & earum conſenſu vel ſaltem uſu inductum. Ibidem n. 3.

Ius gentium continetur ſub jure poſitivo humano, quamvis aliquid participet de jure naturali. Ibidem.

Diviſio librorum juris Canonici & Civilis. Tomo 3. t. 6. d. 1. n. 73.

Iuſtitia.

Iuſtitia eſt perpetua & conſtans voluntas jus ſuum

unicuique tribuens. Duæ ſunt partes integrales illius, ſcilicet boni operatio, & mali vitatio. Partes verò ſubjectivæ, ſeu illius ſpecies, ſunt tres, nempè juſtitia commutativa, diſtributiva, & legalis. Demum partes illius potentiales ſunt novem, nimirum religio, pœnitentia, pietas, obſervantia, gratitudo, vindicativa, veritas, amicitia, & liberalitas. Tomo 4. t. 11. d. 2. n. 1. & ſequentibus.

Ariſtoteles 5. Ethic. cap. 1. ait: *Præclariſſima virtutum eſt juſtitia, & neque Heſperus, neque Lucifer, ita admirabilis.* De illa verò dicit Ambroſius: *Hæc virtus publica eſt, alijs nata, non ſibi: foris tota, & quidquid habet quadam inclementiâ ſui, dum rapitur amore communi, transfundit in proximos.* De illa etiam eleganter diſſerit Ribadeneira lib. 2. de Principe Chriſtiano. Ibid.

Juſtitia à Porphyrio vocatur *virtutum omnium obſonium*, quia ſicut fames ciborum omnium condimentum eſt, ita juſtitia omnibus virtutibus gratiam atque ſaporem conciliat. Ibidem.

Juſtitia à D. Ambroſio Euphrati comparatur: *Euphrates enim* (inquit) *fœcunditas atque abundantia fructuum nuncupatur, præferens quoddam inſigne juſtitiæ, quæ omnem paſcit animam. Nulla enim virtutum lætiores videtur habere fructus, quàm juſtitia, quæ magis alijs quàm ſibi prodeſt; & utilitates ſuas negligit, communia emolumenta præponens.* Ibidem n. 9.

Juſtitia diuina.

In Deo non datur juſtitia commutativa, benè tamen diſtributiva, & vindicativa. Tomo 1. t. 4. d. 7. n. 7. & ſequentibus.

De hoc attributo eleganter diſcurrit Tertullianus lib. 2. contra Marcionem cap. 12. & 13. *A primordio* (inquit) *Creator tam bonus quàm juſtus, pariterque utrumque proceſſit. Bonitas ejus operata eſt mundum, juſtitia modulata eſt, &c.* Et rurſus: *Juſtitia Dei eſt plenitudo divinitatis ipſius exhibens Deum perfectum, & Patrem, & Dominum. Patrem clementiâ, Dominum diſciplinâ. Patrem poteſtate blandâ, Dominum ſeverâ. Patrem diligendum piè, Dominum timendum neceſſariè.* Ubi notandu ſunt verba illa: *Juſtitia modulata eſt*, his enim innuitur, quod ſicut muſica diverſos tonos & cantus ordinat, & ad debitum numerum ac proportionem reducit: ita & juſtitia Dei in creatione mundi omnes creaturas ad debitum ordinem & conſonantiam redegit, dando unicuique quod ſuum eſt, & faciendo omnia in numero, pondere, & menſura. Unde ibidem addit Tertullianus; *Omnia ut bonitas concepit, ita juſtitia diſtinxit.* Ibidem.

Juſtificatio peccatoris.

In juſtificatione peccatoris verè & propriè remittuntur peccata, & non ſolùm juſtitiâ Chriſti teguntur, vel occultantur. Tomo 4. t. 9. d. 1. n. 2. & ſequentibus.

Cauſa formalis noſtræ iuſtificationis non eſt juſtitia Dei vel Chriſti nobis imputata, ſed realis & interna quædam juſtitia, per quam interiùs renovamur & ſanctificamur, atque omnibus peccatorum ſordibus realiter mundamur. Ibidem n. 13. & ſequentibus.

Actus contritionis vel charitatis non ſunt neque eſſe poſſunt cauſa formalis juſtificationis, ſed id ſoli gratiæ habituali competit. Ibidem n. 43. & ſequentibus.

Non poteſt homo, etiam de potentia extraordinaria, perfectè & completè juſtificari, per ſolum externum favorem Dei, ſed neceſſariò requiritur infuſio alicujus formæ ſupernaturalis, tollentis maculam peccati, quæ in ſtatu elevationis naturæ humanæ ad ordinem ſupernaturalem, non poteſt eſſe alia quàm gratia habitualis. Ibid. n. 59. & ſequentibus.

Tanta eſt inter gratiam habitualem, & peccatum mortale, tum actuale, tum habituale pugna, ut ne divinâ quidem virtute in eodem ſubjecto ſimul eſſe poſſint. Ibidem n. 115. & ſequentibus.

Quæ diſpoſitiones ad juſtificationem adulti requirantur, explicatur n. 145. & ſequentibus.

Per abſolutam Dei potentiam adultus juſtificari poteſt, ſine ullo motu liberi arbitrii in peccatum. Ibidem n. 176.

Actus contritionis & charitatis ad gratiam juſtificantem ultimò diſponentes, procedunt ab illa ut à principio radicali vitæ ſupernaturalis, non verò ab aliquo auxilio ab ea realiter diſtincto. Ibidem n. 182.

Licèt communiter juſtificatio fiat in tempore, & in ea procedatur de imperfecto ad perfectum; per ſe tamen non requirit tempus, ſed poteſt unico inſtanti fieri, neſcit enim tarda molimina Spiritus Sancti gratia. Ibidem n. 225.

Licèt juſtificatio non ſit actio miraculoſa, eſt tamen mirabilis, & præcipuum opus divinæ omnipotentiæ. Ibidem n. 229.

Mirabilia quæ fiunt in juſtificatione peccatoris ibidem recenſentur, & varia Sanctorum Patrum teſtimonia referuntur. Item n. 231. quatuor cauſæ noſtræ juſtificationis explicantur.

L

Lex

HOc nomen lex, vel à legendo, vel à ligando dicitur. Tomo 3. t. 6. d. 1. n. 1.

Exiſtentia, ſeu neceſſitas legum declaratur. Ibidem n. 4.

Lex præſupponit actum voluntatis, ſed conſiſtit formaliter in actu intellectûs, nimirum in actu imperii, ſeu potiùs in aliquo per ipſum conſtituto. Ibidem n. 6. & ſequentibus.

De ratione legis eſt quod ad commune bonum ordinetur, quod ſit perpetua, & quod pro communitate feratur. Ibidem n. 24.

Explicantur differentiæ, quæ inter legem, præceptum, ſententiam, & privilegium reperiuntur. Ibidem n. 43.

Apud quos poteſtas legiſlativa reſideat, ibidem n. 44. & ſequentibus explicatur.

Ut lex obliget in actu ſecundo, aliqualis ejus promulgatio neceſſariò requiritur; illa tamen non eſt de eſſentia legis, aut ratio formalis illius, ſed duntaxat conditio neceſſariò requiſita, ut actualiter obliget ſibi ſubditos. Ibidem n. 55. & ſequentibus.

Lex ſic rectè definitur à D. Thoma: Lex eſt quædam rationis ordinatio ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet, promulgata. Ibidem n. 69.

Legis diviſio ibidem n. 70. explicatur.

Lex æterna ponenda eſt in Deo, quæ nihil aliud eſt, quàm ratio divinæ ſapientiæ exiſtens in Deo ab æterno, ſecundùm quod eſt directiva omnium actuum & motionum creaturarum, in ordine ad bonum commune totius univerſi. Ibidem d. 2. n. 1 & ſequentibus.

Quomodo lex æterna differat ab idea & providentia, ibidem n. 6. & ſequentibus explicatur.

Univerſæ leges, ab æterna, ut rivuli à fonte promanant, juxta illud Proverb. 8. *Per me Reges regnant, & legum conditores juſta decernunt.* Ibidem n. 9.

Lex æterna eſt verè & propriè lex, quæ creaturis intellectualibus promulgatur per impreſſionem lu-

minis rationis ; creaturis verò ratione carentibus, per impreſſionem inclinationis & inſtinctûs naturalis. Ibidem n. 14. & ſequentibus.

Datur in nobis lex naturalis, quæ conſiſtit in actu imperii ad ea quæ tali lege præſcripta ſunt obligantis. Ibidem d. 3. n. 1. & ſequentibus.

Hæc tria, lex naturæ, conſcientia, & ſynderesis diſtinguntur. Ibidem n. 23.

Omnia præcepta Decalogi pertinent ad legem naturalem, excepto tertio de ſanctificatione ſabbati, quod quantùm ad determinationem temporis, eſt legis divinæ poſitivæ & ſcriptæ. Ibidem n. 27. & ſequentibus.

Præter legem naturalem & divinam, adhuc neceſſariæ ſunt leges humanæ. Ibidem d. 4. n. 1.

Lex humana eſt ordinatio rationis humanæ ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet ſufficienter promulgata. Ibidem n. 3.

Conditiones & qualitates legis humanæ, ab Iſidoro deſcriptæ. Ibidem n. 5. & ſequentibus.

Qualem promulgationem requirat lex humana, ut obliget, ibidem n. 18. & ſequentibus, declaratur.

Ut lex humana obliget, non requiritur conſenſus, ſeu acceptatio populi, ſed ea, ſi juſta ſit, & legitimè promulgata, obligat ſubditos, etiam diſſentientes & repugnantes. Ibidem n. 19.

Lex humana non poteſt obligare ad actus internos, qui per exteriores non manifeſtantur, nec cum illis aliquam connexionem habent; bene tamen ad actus internos, qui per ſe ſunt cauſæ exteriorum, illos ſufficienter manifeſtantium ; imò & ad actus internos, quiper ſe ſunt cauſæ in genere moris, ſaltem ut conditiones neceſſarias, quamvis per exteriores non manifeſtentur. Ibidem d. 5. n. 3. & ſequentibus.

Leges humanæ, ſive Eccleſiaſticæ, ſive civiles, poſſunt ad culpam obligare, & neceſſitatem in foro conſcientiæ imponere. Ibidem n. 23. & ſequentibus.

Leges humanæ poſſunt obligare ad culpam mortalem, ſi materia ſit gravis, non verò, ſi materia levis ſit. Ibidem n. 41. & ſequentibus.

Leges humanæ interdum obligant cum periculo & diſpendio vitæ, non tamen ſemper. Ibidem n. 56. & ſequentibus.

Quinam verò legibus humanis teneantur, ibidem n. 69. & ſequentibus declaratur.

Dantur leges humanæ purè pœnales, illæque poſſunt obligare ante ſententiam judicis ad quamcumque pœnam paſſivam ſeu privativam ; ſecùs verò ad pœnam activam, ſeu quæ ad ſui executionem aliquam rei actionem requirit. Ibidem d. 9. n. 1. & ſequentibus.

An tranſgreſſor legis pœnalis teneatur in conſcientia ſubire pœnam legis poſt judicis ſententiam? Ibidem n. 34. & ſequentibus declaratur.

Leges quibus tributa imponuntur, non ſunt purè pœnales. Ibidem n. 47.

Leges humanæ mutari & abrogari poſſunt, idque tribus modis : primò per expreſſam revocationem Principis : ſecundò, per conſtitutionem novæ legis priori repugnantis : tertiò, per contrariam conſuetudinem. Ibidem d. 10. n. 20. & ſequentibus.

Lex Divina vetus, quæ à tempore Moſis, uſque ad Chriſti paſſionem, & mortem inter Iſraëlitas viguit, fuit bona, & ſancta, atque utilis populo Judaico, non tamen perfecta, præſertim ſi comparetur cum lege nova. Ibidem n. 17. & ſequentibus.

Fuit data à Deo Moyſi, per Angelos, & ab eodem promulgata. Ibidem n. 28. & ſequentibus.

Triplicia fuerunt præcepta legis Moſaicæ, moralia, cæremonialia, & judicialia. Ibidem n. 43.

Lex Moſaïca in ipſa Chriſti morte & reſurrectione ceſſavit.

Non fuit tamen mortifera, ſtatimque ceſſavit obligare ; ſed aliquo tempore, poſt illius abrogationem, fuit licitum ſervare illius præcepta cæremonialia, quamvis non eſſet neceſſarium. Ibidem n. 53. & ſequentibus.

Chriſtus inſtituit novam legem, quæ triplicia continet præcepta, nempe moralia, ſacramentalia, & fidei. Ibidem d. 12. n. 7. & ſequentibus.

Quomodo lex nova differat à veteri, ibidem n. 12. & ſequentibus, explicatur.

Libellus repudii.

Olim permiſſum fuit Judæis repudiare uxores, non ſolùm impunè, ſed etiam licitè, ita ut eas repudiando non peccarent, Deo in lege naturæ diſpenſante, & matrimonii vinculum, per legem repudii diſſolvente. Tomo 5. t. 8. d. 5. n. 28.

Forma hujus libelli, ſeu verba in eo contenta, hæc erant : *Ego Rabbi Symeon, filii Rabbi Abraham, filii Rabbi David, filii Rabbi Salomonis, die prima menſis ſecundi, anno à creatione mundi &c. hic & in hac civitate, ex animi conſenſu, & ſine ulla coactione, repudiavi Rachel filiam Rabbi Moſis, filii Rabbi Ioſeph, filii Rabbi Iacob, & dedi illi libellum repudii in manu, ſchedam abſciſſionis, & ſignaculum diviſionis, ut ſit à me abjecta, & abeat quocumque voluerit, ducique poſſit ab omni viro, nec eum quiſquam prohibere præſumat, juxta conſtitutiones Moyſis & Iſraël.* Ibidem n. 20.

Repudium non fuit licitum Gentilibus, ſed ſolis Hebræis; aliqui tamen excuſari poſſunt à culpa repudii, ratione ignorantiæ invincibilis. Ibidem n. 31.

Primus qui inter Romanos anno circiter ab urbe condita 500. ſterilitatis cauſâ uxori repudium dedit (teſte Valerio Maximo) fuit Spurius Camillus, vel Corbilius, ſeu Corvinus ; qui tamen reprehenſione dignus judicatus eſt, quòd cupiditatem liberorum conjugali fidei prætuliſſet. Ibidem n. 23.

Libertas arbitrii.

Multiplex libertatis diviſio. Tomo 3. t. 2. d. 2. n. 150.

Varii circa liberum arbitrium Hæreticorum errores. Ibidem n. 152.

Homo in ſtatu innocentiæ fuit liber libertate indifferentiæ. Ibidem n. 153.

Etiam in ſtatu naturæ lapſæ homo gaudet libertate indifferentiæ. Ibidem n. 156.

SS. Patres, ut voluntatis noſtræ indifferentiam explicent, eam cõparant cardini verſatili, qui modò verſùs Orientem, poſtea verſùs Occidentem vergit. Ibidem n. 156.

Arbitrii libertas, juxta Bernardum, eſt planè quid divinum, præfulgens in anima, tanquam gemma in auro. Ibidem n. 159.

Homo ad imaginem Dei dicitur conditus, quia libertate indifferentiæ fuit à Deo donatus. Ibid. n. 160.

Ut actus noſtri ſint laudabiles aut vituperabiles, meritorii, vel demeritorii, non ſufficit ſpontaneitas, ſeu libertas à coactione, ſed requiritur libertas indifferentiæ. Quod adeò certum exiſtimat D. Thomas, ut dicat oppoſitum contrariari fidei, & omnia Philoſophiæ moralis principia ſubvertere. Auguſtinus etiam ait, hoc adeò eſſe notum & manifeſtum, ut *illud cantent & in montibus paſtores, & in Theatris Poëtæ, & indocti in*

circulis, & docti in Bibliothecis, & Magiſtri in Scholis, & Antiſtites in Sacris locis, & in orbe terrarum genus humanum.

Ut actus ſint moraliter boni vel mali, meritorii, vel demeritorii, non requiritur neceſſariò libertas contrarietatis ſeu ſpecificationis, ſed ſufficit libertas contradictionis ſeu exercitii. Ibidem n. 176.

Indifferentia contradictionis, ſeu potcſtas ad agendum vel non agendum, non ſolùm pertinet ad ſtatum libertatis, ut eſt in nobis viatoribus, ſed etiam ingreditur eſſentiam & rationem formalem; non verò indifferentia ad bonum & malum, ſeu peccandi potentia. Ibidem n. 186. & ſequentibus.

Lucifer.

Lucifer ſupremus fuit inter Angelos, unde Job 40. ſub typo Behemot, appellatur *principium viarum Dei*, quia nimirum, ut ait Gregorius, *cùm cuncta creans ageret, hunc primum condidit, quem reliquis Angelis eminentiorem fecit.* Quare etiam de illo ſub figura Regis Tyri dicitur: *Cedri non fuerunt altiores illo in Paradiſo Dei. Omne lignum Paradiſi Dei, non eſt aſſimilatum illi, & pulchritudini eius; quoniam ſpecioſum fecit eum in multis condenſiſque frondibus.* Tomo 2. t. 7. d. 13. n. 183. ubi etiam lege egregia SS. Patrum teſtimonia.

Bernardus alloquens Luciferum ſerm. 3. de verbis Iſaïæ, ſic ait: *Bonum erat tibi, ſi lucifer magis eſſes quàm Lucifer, nec tam immoderato appetitu lucendi, ut eras frigidus ipſe, frigidam quoque eligeres regionem.* Ibidem n. 184.

Gregorius lib. 32. moral. explicans perfectiones quas Lucifer in ſua creatione acceperat, ſic ait: *In medio ignitorum lapidum perfectus ambulavit, quia inter Angelorum corda, charitatis igne ſuccenſa, clarus gloriâ conditionis extitit. Quàm bene extentum, ac protegentem dicit, omne enim quod extenti protegimus, obumbramus. Et quia comparatur claritati ſuæ, cæterorum claritatem obumbraſſe creditur, ipſe extentus & protegens fuiſſe perhibetur. Reliquos enim quaſi obumbrando operuit, qui eorum magnitudinem, excellentiâ maiore tranſcendit.* Ibidem d. 10. n. 18.

Lutherus.

Lutherus diſtinctionem neceſſitatis conſequentis & conſequentiæ, quâ utuntur Theologi ad conciliandam libertatem humanam cum divina providentia & prædeſtinatione, ut merum phantaſma, & inutile figmentum irridet. Tomo 1. in Apolog. Thomiſtarum n. 47.

Lutherus variis in locis clarè & apertè docet realem corporis & ſanguinis Chriſti ſub ſpeciebus Euchariſticis præſentiam. Et in libro de abroganda Miſſa, longam ait ſe habuiſſe diſputationem cum Dæmone, qui ſophyſticis argumentis contendebat, Chriſtum non adeſſe ſub ſacris ſpeciebus, à quo tamen, ut ipſe ibidem teſtatur, convinci non potuit. Tomo 5. t. 4. d. proœmiali n. 61.

Lux.

A luce omnis decor, venuſtas, & pulchritudo rebus accedit; ex hac ſyderum nitor, cœli ſplendor, terræ ornatus, totiuſque mundi forma & venuſtiſſima ſpecies; ideoque hanc Deus primam omnium creavit, ut ex ejus radiis cuncta pulchreſcerent; vel ut ait Hugo à S. Victore: *Primum fecit lumen, ut cætera omnia poſtmodum faceret in luce.* Tomo 1. diſp. proœmiali n. 10.

Lumen gloriæ, vide Viſio beatifica.

Luxuria.

Luxuria vitium capitale eſt, quia multa alia vitia ex illa oriuntur, propter vehementem delectationem cum qua conjunctum eſt, quâve homines alliciuntur ad multa alia peccata perpetranda, aut in alia vitia incurrunt. Tomo 4. t. 11. d. 7. n. 25.

Octo ſunt vitia, quæ ortum ducunt à luxuria, & quæ ſunt veluti hujus miſeræ matris filiæ infelices, nimirum cœcitas mentis, inconſideratio, præcipitatio, inconſtantia, amor, odium Dei, affectus præſentis ſæculi, & horror futuri. Quibus adjungit Iſidorus alia quatuor externa & ad locutionem pertinentia, nempe turpiloquia, ſcurrilia, ſive leviter & inconſideratè dicta, ludicra ſeu faceta, & ſtultiloquia. Ibidem n. 26.

Hoc vitium eleganter deſcribit Hieronymus in quadam Epiſtola, his verbis: *Ignis infernalis eſt luxuria, cuius materia gula, cuius flamma ſuperbia, cuius ſcintillæ prava colloquia, cuius fumus infamia, cuius cinis immunditia, cuius finis gehenna.* Ibidem n. 28.

M

Manſuetudo.

Manſuetudo eſt virtus, quæ paſſionem iræ ita componit & moderatur, ut non permittat eam exurgere, niſi cùm oportet, & in ea menſura in qua fuerit neceſſarium. Tomo 4. t. 11. d. 6. n. 21.

Manſuetudo diſtinguitur à clementia, licèt enim utraque mitiget iram circa vindictam, ſub diverſa tamen ratione id præſtant; manſuetudo quidem, quatenus id decet animum iræ dominantem; clementia verò, quatenus id conſentaneum eſt homini in poteſtate conſtituto. Unde manſuetudo communis eſt omnibus perſonis, clementia verò propria eſt Superiorum & Judicum. Ibidem n. 22.

Martyrium.

Martyrium eſt præſtantiſſimus actus fortitudinis. Tomo 4. t. 11. d. 5. n. 5.

Parvulos & adultos ex opere operato juſtificare poteſt. Tomo 5. t. 3. d. 1. n. 131.

Mors ex peſte in obſequium languentium oppetita, non eſt verum & propriè dictum martyrium, ut contendit Theophilus Rainaudus, in libro quem edidit de martyrio per peſtem, qui idcirco juſtiſſimè à ſacra Inquiſitione Romana anno 1647. damnatus eſt. Ibid. n. 159. & ſequentibus.

Macula peccati, vide peccatum habituale.

Mater Dei.

Humanitas Chriſti ex hoc quod eſt unita Deo, & beatitudo creata ex hoc quod eſt fruitio Dei, & B. Virgo ex hoc quod eſt mater Dei, habent quandam dignitatem infinitam ex bono infinito quod eſt Deus, & ex hac parte non poteſt aliquid fieri melius eis, ſicut non poteſt aliquid melius eſſe Deo. Tomo 4. t. 1. in 3. p. d. 3. n. 7.

Unum ex præcipuis ſignis prædeſtinationis eſt devotio ſingularis erga Sanctiſſimam Virginem, quæ eſt veluti via lactea, quâ electi pergunt ad Regis cœleſtis palatium, & myſtica ſcala Jacob, per quam Deus deſcendit in terram, & homo aſcendit in cœlum. Tomo 2. t. 5. d. 4. n. 33.

Maria Magdalena.

Petrus Damianus ſerm. 5. de S. Bonifacio, hæc ait de S. Magdalena: *Stipula tartari in momento cedrus facta eſt paradiſi, & torris inferni factus eſt ſplendidum Sydus cœli.*

Stephanus Cantuarienſis apud Tilmanum in allego-

riis, ait B. Magdalenam esse mirabilem illum arcum quem Deus posuit in nubibus, ut signum esset fœderis, quod cum hominibus inierat. Sicut enim (inquit) arcus fit ex repercussione radiorum Solis, & nube rorida; ita Christus, verus Sol justitiæ, respiciens Magdalenam, veluti nubem roridam, eam velut sacram iridem, variarum virtutum coloribus decoravit, & in lacrymarum imbrem resolvit. Tomo 4. t 9. d. 1. n. 230.

Matrimonium.

Matrimonium vocatur conjugium, eò quòd duos sub eodem veluti jugo societatis perpetuæ conjungat. Dicitur etiam connubium, à velo quo ex antiqua ceremonia teguntur virgines & obumbantur, quando maritis traduntur. Tomo 5. t. 8. d. 1. n. 1.

Formaliter cõsistit in vinculo illo, quo conjuges uniti sunt, resultante ex mutua eorum obligatione, seu ex mutuo jure & potestate, quam ex mutua traditione uterque conjux habet in corpus alterius. Ibidem n. 3.

Matrimonium non solùm est ex inclinatione & instinctu naturæ, sed etiam cadit sub præcepto, non positivo, sed naturali. Ibidem n. 16. & sequentibus.

Polygamia, seu uxorum pluralitas, est contra legem naturæ; non tamen directè fini primario matrimonii, sed secundario tantùm adversatur. Ibidem n. 43.

Matrimonium est verè & propriè Sacramentum, seu signum practicum & efficax gratiæ sanctificantis. Ibidem d. 2. n. 5.

Est etiam Sacramentum, quando inter absentes per procuratores, vel per litteras contrahitur. Ibidem n. 25. & sequentibus.

Minister hujus Sacramenti sunt ipsi contrahentes, non verò sacerdos ipsos benedicens, & hæc verba, *Ego conjungo vos*, proferens. Verba autem & signa conjugum, quibus mutuum consensum exprimunt, sunt sibi invicem materia & forma. Ibidem n. 67. & sequentibus.

Copula conjugalis non est de essentia matrimonii. Ibidem d. 4. n. 121.

Secundùm legem naturæ matrimonium indissolubile est, quamvis post consummationem, majorem jure naturali habeat indissolubilitatem. Ibidem d. 5. n. 4.

Per adulterium alterius conjugis non dissolvitur quoad vinculum, bene tamen per votum solemne Religionis, idque jure naturæ. Ibidem n. 45. & sequentibus.

Matrimonium infidelium, etiam post consummationem, dissolvi potest, etiam quoad vinculum conjugale, si alter conjugum convertatur ad fidem, & alter nolit pacificè & sine contumelia Creatoris habitare cum illo; secùs verò si alter velit pacificè & sine scandalo cohabitare. Ibidem n. 88.

Tria sunt præcipua matrimonii bona, ratione quorum honestum redditur, & prudenter eligibile, nempe bonum prolis, bonum fidei, & bonum sacramenti. Ibidem d. 6. n. 5.

Impedimenta matrimonium prohibentia & dirimentia, ibidem d. 8 & 6. explicantur.

Meritum justi.

Homo justus per gratiam operando, potest verè & propriè, seu de condigno, aliquid à Deo promereri. Tomo 4. t 9. d. 2. n. 2.

Conditiones ad merendum requisitæ, ibidem. n. 12. & sequentibus explicantur.

Redditio præmij pro meritis in Deo non est actus gratitudinis aut fidelitatis, sed justitiæ, non commutativæ, sed distributivæ. Ibidem n. 79. & sequentibus.

Opera justorum ex gratia & charitate procedentia, sunt verè & propriè meritoria de condigno vitæ æternæ, quæ in gratia tanquam fructus in semine continetur. Unde Bernardus: *Latet gloria fratres mei, abscondita nobis est in tribulatione; in momentaneo hoc latet æternitas, in hoc levi pondus sublime & supra modum.* Ibidem. n. 120.

Meritum vitæ æternæ primò pertinet ad charitatem, ad alias autem virtutes secundariò, secundùm quod earum actus imperantur à charitate. Undè Augustinus: *Anima charitati quantùm adhæserit, tantùm de lumine gloriæ illustrabitur.* Et S. Thomas: *Plus participabit de lumine gloriæ, qui plus habet de charitate.* In hujus rei typum Apocal. 21. Angelus mensurâ arundineâ aureâ metitur portas & murum cœlestis Jerusalem, ut per hoc significaret, charitatem esse mensuram gloriæ essentialis, & gradus luminis gloriæ commensurari gradibus charitatis. Ibidem n. 136. & sequentibus.

Nullus potest de condigno sibi mereri primam gratiam justificantem, sed illa ex pura Dei misericordia tribuitur. Unde Augustinus: *Cui redderet coronam justus Judex, si non donasset gratiam misericors Pater? Quomodo illa tanquam debita redderetur, nisi priùs ista gratuita donaretur?* Nullus etiam homo purus alteri potest de condigno mereri primam gratiam, bene tamen de congruo. Ibidem n. 186. & sequentibus.

Homo justus non potest mereri sibi reparationem post lapsum, merito de condigno, neque de congruo, si meritum de congruo strictè & propriè accipiatur; illum tamen potest mereri alteri, merito de congruo propriè & strictè sumpto. Ibidem n. 204. & sequentibus.

Homo non potest mereri de condigno donum perseverantiæ; sicut enim prævenienti gratiæ, rectæ vitæ tribuitur initium; fælix illius clausu'a dono perseverantiæ assignatur; utrumque Divinæ gratiæ opus est, illud prævenientis, istud finalis; ambo Divinæ munificentiæ dona præclarissima, unde neutrum cadit sub merito; illud quidem, quia principium est meriti; istud, quia meritorum omnium perfectio & consummatio est. Ibidem n. 216.

Prædestinatio est veluti aurea quædam catena, quâ Deus homines ad se trahit, & è terra ad cœlum evehit, ex variis Dei beneficiis, veluti annulis composita, nempe prædestinatione, vocatione, justificatione, & glorificatione: aurea verò fibula, quâ annuli illi inter se cohærent, perseverantia est; hæc enim finem principio, & glorificationem æternæ prædestinationi conjungit. Hac Deus ad cælum electos attrahit, sed miserans, juxta illud Jeremiæ 31. *Attraxi te miserans*, quia perseverantiæ donum, ex sola Dei misericordia, non verò ex nostrorum operum meritis, nobis tribuitur. Ibidem n. 119.

Meritum Christi.

Christus verè & propriè meruit, à primo instanti suæ conceptionis, & in infantia, totoque vitæ tempore, usque ad instans mortis exclusivè; unde vulnus lateris Christo mortuo inflictum, non fuit meritorium, neque satisfactorium; hæc tamen plaga valde nobis fuit salutaris, *Christus enim compunctus in cruce, balsamum per cavernam punctionis erupit, odorem remissionis peccatorum & redemptionis effudit*, ut ait Ambrosius. Animæ devotæ in hoc vulnere lateris, ut mysti-

cæ columbæ, continuò habitare & conquieſcere debent, ut egregiè declarant Guerricus Abbas & Lanſpergius. Tomo 4. t. 1. in 3. p. d. 21. n. 4. & ſequentibus.

Chriſtus meruit per actum charitatis, ut terminatum ad bonitatem Divinam; non ut eſt ratio diligendi perfectiones neceſſarias Dei, ſed ut eſt ratio diligendi creaturas. Ibidem n. 42. & ſequentibus.

Varii modi conciliandi libertatem & meritum Chriſti cum ejus impeccabilitate referuntur, ac refelluntur, & verus ſtatuitur & explicatur. Ibidem n. 57. & ſequentibus.

Operationes Chriſti Domini habuerunt valorem meritorium ſimpliciter infinitum. Ibidem n. 110. & ſequentibus.

Chriſtus non ſibi meruit gratiam habitualem, nec gloriam eſſentialem animæ, bene tamen gloriam ſui corporis, ſuique nominis exaltationem, juxta illud Tertulliani: *Chriſtus favos poſt fella guſtavit, nec ante Rex gloriæ in cœleſtibus ſalutatus, quàm Rex Iudæorum proſcriptus in cruce.* Nobis autem meruit omnes prædeſtinationis effectus, hoc eſt gloriam, gratiam, auxilia ſupernaturalia, diſpoſitiones proximas & remotas ad gratiam, &c. Deus enim, ut ait Apoſtolus, *benedixit nos omni benedictione ſpirituali in Chriſto.* Ibidem n. 137. & ſequentibus.

Metus.

Quæ ex metu fiunt, ſunt mixta ex voluntario & involuntario, ſeu voluntaria ſimpliciter, & involuntaria ſecundùm quid. Tomo 3. t. 2. d. 1. n. 94. & ſequentibus.

Metus non ſolvit valorem contractûs matrimonii, aut voti ſolemnis Religionis ex natura rei, ſed jure tantùm poſitivo. Ibidem n. 112.

Miſericordia Dei.

Miſericordia eſt in Deo formaliter, non ſolùm quantùm ad affectum, ſed etiam quantùm ad effectum ſubveniendi alienæ miſeriæ. Tomo 1. t. 4. d. 7. n. 44. & 45.

Miſericordia eſt attributum Deo maximè proprium. Ibidem n. 46.

Tres rationes D. Thomæ cur Deus miſerendo & parcendo, omnipotentiam ſuam manifeſtet. Ibidem n. 4.

Deus eſt, ut ait Euthimius, infinitum quoddam pelagus miſericordiæ, in quo qui ſe mergit, non obruitur, ſed ſalvatur; obruitur verò qui non ſe immergit. Ibidem.

Miſericordia appellatur à D. Bernardo primordialis cauſa omnium, & cauſaliſſima cauſarum. Ibidem.

Miſericordia in Deo includit omnem perfectionem ſimpliciter ſimplicem, & rationem actus puriſſimi & perfectiſſimi, ut egregiè explicat Cajetanus. Ibidem n. 48.

Divinæ miſericordiæ thronus Ezechiel. 1. dicitur eſſe poſitus ſupra firmamentum, quia divina miſericordia nullo circumſcribitur tempore, & nullo coarctatur loco. Ibidem n. 51.

Divinæ miſericordiæ thronus Apocal. 4. dicitur eſſe Iride circundatus, quia ſicut in Iride varij colores videntur, ijque pulcherrimi, ita miſericordia Dei, multiplex nobis apparet. Subditur, illum eſſe ſimilem viſioni Smaragdinæ, quia ſicut nullius coloris aſpectus jucundior eſt, quàm aſpectus Smaragdi, qui viriditate ſua oculorum laſſitudinem recreat; ſic etiam nullius attributi divini conſideratio, ita mentem hominis exhilarat ac demulcet, ſicut divinæ miſericordiæ contemplatio. Ibidem.

Myſterium Incarnationis fuit neceſſarium ad aliquod divinæ miſericordiæ complementum. Ibidem. n. 53.

Miſſa.

Nomen Miſſæ, quod aliqui Hebraïcum putant, alij verò Latinum, antiquiſſimum eſt. Tomo 5. t. 4. d. n. 3.

Miſſa, ſive celebratio Euchariſtiæ, eſt verè & propriè ſacrificium. Ibidem n. 5.

Tota ejus eſſentia conſiſtit in conſecratione corporis & ſanguinis Chriſti, ut dicente ordinem tranſcendentalem ad ſumptionem, tanquam ad finem & terminum extrinſecum. Ibidem n. 44.

Valor ſacrificij Miſſæ eſt intenſivè & extenſivè infinitus, ſubindeque oblatus pro pluribus, æquè prodeſt cuilibet, ac ſi pro uno tantùm offeratur; non licèt tamen propterea, pro eadem Miſſa, plura ſtipendia à pluribus accipere. Ibidem n. 65. & ſequentibus.

Miſſio divinarum perſonarum.

Miſſio divinarum perſonarum, ſic definiri vel deſcribi poteſt: *Miſſio eſt proceſſio originis à mittente, cum novo modo exiſtendi in alio.* Unde Pater æternus à nullo mitti poteſt, Filius à ſolo Patre, & Spiritus Sanctus à Patre & Filio. Tomo 2. t. 6. d. 13. n. 8. & ſequentibus.

Miſſio inviſibilis divinarum perſonarum, non fit niſi ratione gratiæ & charitatis. Ibidem n. 15. & ſequentibus.

Triplex datur in homine inviſibilis miſſio divinarum perſonarum. Prima fit in Baptiſmo, vel in prima peccatoris juſtificatione; ſecundâ homo juſtificatus novum gratiæ augmentum acquirit; tertia fit in ipſa beatitudine, in qua Deus incipit eſſe novo modo in anima, per unionem eſſentiæ ſuæ, in ratione ſpeciei intelligibilis. Ibidem n. 29.

Id Miſſione inviſibili divinarum perſonarum, Filius & Spiritus Sanctus, ratione gratiæ ſanctificantis, ſunt ſpecialiter, etiam ſecundùm ſubſtantiam, præſentes in anima juſti. Ibidem n. 32.

Modeſtia.

Modeſtia à modo dicitur, quia nimirum modum ſtatuit, qui in humanis affectionibus & actionibus, in geſtu corporis, cultu, & veſtitu ſervari debet. Tomo 4. t. 11. d. 6. n. 23.

Modeſtiam eſſe Dei portionem, id eſt partem notabilem habitationis Dei in homine, egregiè dixit Ambroſius. Tertullianus verò de illa loquens hæc ſcribit: *Emanat ab anima in habitum, & eructat à conſcientia in ſuperficiem, ut & foris inſpiciat quaſi ſuppellectilem ſuam.* Ibidem.

Homo modeſtus ſolo ſui aſpectu contuentibus prodeſt, quod Ambroſius explicat ſimilitudine hujus animalis, quod ſi ab icterico conſpiciatur, ſanat conſpicientem. Unde Ignatius Epiſt. ad Trallianos, præſulis modeſtiam vocat, *Magnam aliorum diſciplinam.* Ibidem.

De modeſtia cultûs ſeu apparatus exterioris Tertullianus in libro de velandis virginibus, eas alloquens ſic ait: *Veſtite vos ſerico probitatis, byſſino ſanctitatis, purpurâ pudicitiæ. Taliter pigmentatæ, Deum habebitis amatorem.* Ibidem. n. 35.

Mollities.

Erronea eſt Caramuelis ſententia, aſſerentis mollitiem jure naturæ prohibitam non eſſe; unde ſi Deus (inquit) eam non interdixiſſet, ſæpè eſſet bona, & aliquando obligatoria ſub mortali. Mirum celaſſe naturam Chriſtianum Doctorem, quod Poëtæ Gentili, & aliàs in moribus ſatis depravato, ſcilicet Martiali, non occultavit; ille

ille enim mollitiem, ut de se malam, & naturæ repugnantem, acriter reprehendit Epigram. 42. Tomo 3. in dissertatione de probabilitate, n. 68. & 69.

Moralitas actuum humanorum.

Moralitas actuum humanorum consistit in relatione quam actus humani dicunt ad suam regulam seu mensuram; unde libertas est quidem fundamentum moralitatis actuum humanorum, non tamen ipsa moralitas formaliter. Tomo 3. t. 3. d. 1. n. 2. & sequentibus.

Duæ sunt regulæ moralitatis, una remota & extrinseca, in mente divina existens, scilicet lex æterna; alia proxima & intrinseca, ac in homine residens, nempe dictamen nostræ rationis, secundùm quod prædictam legem participat, & ei subordinatur. Ibidem n. 29.

Duæ tantùm sunt species moralitatis, bonitas scilicet & malitia; indifferentia enim non est aliqua species moralitatis, media inter bonitatem & malitiam. Ibidem d. 2. n. 1. & sequentibus.

Bonitas moralis consistit formaliter in respectu transcendentali ad objectum, ut consonum regulis morum. Ibidem n. 10.

Prima & specifica actuum humanorum moralitas sumitur ex objecto, in esse morali, & ut consonat vel dissonat rationi, considerato; secundaria verò, & accidentalis, sumitur ex circunstantiis. Ibidem d. 3. n. 1. & sequentibus.

Actus humani interdum ultra bonitatem vel malitiam quam sumunt ex objecto, habent aliam ex fine operantis, quæ est diversa specie ab ea quam habent ex objecto.

An idem actus humanus possit simul habere diversas species moralitatis, ibidem d. 4. n. 3. & sequentibus, fusè declaratur.

Mors.

Mors est effectus seu pœna peccati originalis; unde Isidorus in libro etymol. docet quod mors à mordendo dicitur, quia cùm primus parens fructum vetitum momordit, per morsum mortem incurrit. Tomo 3. t. 5. d. 8. n. 13.

Mors est veluti pons, quo justi transeunt ad immortalitatem. Unde Augustinus lib 13. de civit. *Tantam Deus fidei gratiam præstitit, ut mors, quam constat vitæ esse contrariam, instrumentum fieret, per quod transiretur ad vitam.* Ibidem.

Moses.

Moses non fuit author veteris legis, sed duntaxat ejus promulgator. Tomo 3. t. 6. d. 11. n. 31. & sequentibus.

N.

Necessitas.

EXplicatur mens Anselmi distinguentis duplicem necessitatem; alteram antecedentem, quæ tollit libertatem; alteram consequentem, quæ libertati non nocet. Tomo 2. t. 5. d. 6. n. 149.

Hæc propositio: *Quod ex inimpedibili per necessariam sequitur consequentiam, hoc inimpedibile est & necessarium*, fuit olim damnata Romæ à Xisto IV. anno 1476. ut refert Sylvius in opusculo de primo motore. Ibidem n. 158.

Omnis suppositio antecedens, non inducit necessitatem antecedentem. Ibidem n. 129. & sequentibus.

Nomen Dei.

Non potest à viatoribus, benè tamen à beatis, Deo imponi nomen, quod ipsum quidditativè & ut est in se significet. Tomo 1. t. 2. d. 6. n. 1. & sequentibus.

Decem præcipua nomina quibus Hebræi olim Deum cognominare solebant. Ibidem n. 11.

Nomen Dei quatuor litteris apud omnes Gentes scribitur. Ibidem n. 12.

Aliqua sunt nomina, quæ removent à Deo imperfectiones creaturarum; alia, quæ ipsum significant per modum excessûs & supereminentiæ; alia, quæ exprimunt ejus causalitatem & dominium erga creaturas. Ibidem n. 13.

Deus est quod cùm dicitur, non potest dici; cùm æstimatur, non potest æstimari; cùm definitur ipsâ definitione crescit, ut loquitur Nazianzenus. Ibidem n. 14.

Deus rectè appellatur à Dionysio & Nazianzeno *innominabilis & omninomius*, quia licèt pluribus nominibus appelletur, ut à nobis aliquo modo cognosci possit, nullum tamen ipsum exprimere potest ut est in seipso. Unde egregiè Augustinus: *Omnia possunt dici de Deo, & nihil dignè dicitur de Deo. Nihil latius hac inopiâ. Quæris congruum, non invenis. Quæris quoquo modo dicere, omnia invenis.* Ibidem.

Notiones divinæ.

Discrimen quod inter relationes, proprietates, & notiones versatur. Tomo 2. t. 6. d. 7. n. 43.

Tria requiruntur, ut aliquid dicatur notio in divinis. Ibidem n. 44.

In divinis quinque tantùm dantur notiones, nimirum paternitas & innascibilitas in Patre, filiatio in Filio; spiratio activa in Patre & Filio, ut sunt principium Spiritus Sancti, & processio seu spiratio passiva, in ipso Spiritu Sancto. Ibidem n. 49.

O.

Obedientia.

OBedientia est virtus specialis, quia etsi ad omnium materias se extendat, in omnibus tamen unam inspicit rationem formalem, quæ est superioris præceptum Tomo 4. t. 11. d. 4. n. 3.

Tres conditiones ad perfectam obedientiam requiruntur. Ibidem n. 4.

S. Augustinus & D. Thomas obedientiam cæteris virtutibus moralibus præferre videntur. Ibidem.

Oblatio.

Oblatio, ut distincta à sacrificio, est actus, quo res externas Deo offerimus, sine mutatione earum facta. Unde Apostolus ad Hebræos 5. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis.* Ubi per dona, quæ distinguit Apostolus à sacrificiis, intelligit simplices oblationes primitiarum, aliarumque rerum, quæ non adolebantur aut consumebantur in sacrificium, sed integræ Deo offerebantur, ad usum sacerdotum & templi Tomo 4. t. 11. d. 3. n. 21.

Observantia.

Observantia est virtus, per quam homines aliqua dignitate antecellentes, cultu quodam & honore prosequimur: sicut enim parentibus & patriæ, quæ sunt principia naturalis esse & educationis, debemus peculiare obsequium & cultum, pro quo exhibendo constituitur pietas; ita superioribus, quia authores sunt nostræ gubernationis & directionis, per leges, per præcepta, per consilia, per doctrinam, &c. debemus specialem honorem, ad quem præstandum ponitur observantia. Tomo 4. t. 11. d. 4. n. 2.

Occisio sui.

Non licet homini seipsum interficere, ut ad feliciorem transeat vitam, vel ut præsentis vitæ miserias evadat: sicut enim (inquit Lactantius) in

hanc vitam non noſtrâ ſponte venimus; ita rurſus ex hoc domicilio corporis, quod tuendum nobis aſſignatum eſt, ejuſdem juſſu recedendum eſt, qui nos in hoc corpus induxit, tandiu habitaturos, donec jubeat emitti. Unde falſa eſt quorundam Caſuiſtarum ſententia, aſſerentium milites navales, licitè poſſe ignem iniicere in pulverem ſulphureum, ne navis in hoſtium poteſtatem integra deveniat, vel ne hoſtes fiant animoſiores ex parta victoria. Tomo 3. in diſſertatione de probabilitate n. 103.

Falſa & erronea eſt Tamburini ſententia, aſſerentis, ad tormenta, damnaque gravia vitanda, poſſe quemlibet ſibi falſum crimen imponere, etiamſi mors ſit ſibi ſecutura. Sicut enim qui falſo teſtimonio alium perimit, homicida eſt; ita qui ſeipſum falſo teſtimonio interimit, ſuicida eſt; quid enim refert quod ſeipſum ferro vel linguâ perimat, dummodo ſeipſum perimat? Ibidem n 100.

Non minùs à veritate alienum eſt, quod idem Author aſſerit, nimirum iuſtè damnatum ut fame pereat, poſſe oblatum panem reſpuere. Cùm enim in eo caſu non ſumere panem, ſit ſeipſum occidere, manifeſtum eſt, illum eodem præcepto teneri panem oblatum acceptare, quo tenetur ſeipſum non occidere.

Omiſſio.

Ut omiſſio & effectus ex illa ſequens ſint voluntaria, requiritur debitum ſeu obligatio ponendi actum qui omittitur. Tomo 3. t. 2. d. 1. n. 31.

Opinio.

Opinio eſt actus intellectûs, qui fertur in unam partem contradictionis, cum formidine alterius. Tomo 3. in diſſertatione de probabilitate. n. 8.

Intellectus rationi innititur, fides authoritati, opinio ſola veriſimilitudine ſe tuetur. Habent illa duo certam veritatem; ſed fides clauſam & involutam, intelligentia, nudam & manifeſtam. Cæterùm opinio certi nihil habens, verum per veriſimilia quærit, potiùs quàm apprehendit. Ita Bernardus 5. de conſider. cap. 2. Ibidem.

Opinio non eſt virtus intellectualis. Ibidem.

Non licèt ſequi opinionem minùs probabilem, faventem libertati, in concurſu probabilioris, quæ favet præcepto. Ibidem n. 16. & ſequentibus.

Probabilitatum monſtra, ſeu varij novorum Caſuiſtarum exceſſus referuntur ac refelluntur. Ibidem n. 64. & ſequentibus.

Caſuiſtarum Apologia, à Sorbona, & Galliæ Epiſcopis, & tandem à Summo Pontifice reprobatur. Ibidem n. 162. & ſequentibus

In concurſu duarum opinionum æquè probabilium, tutior ſemper eſt eligenda. Ibidem n. 196. & ſequentibus.

Unius tantùm Doctoris ſuffragium ſeu authoritas, communiter loquendo, non poteſt reddere opinionem aliquam probabilem, & in praxi tutam. Ibidem n. 207. & ſequentibus.

Oratio.

Licèt oratio ſit actus religionis, quæ eſt in voluntate, ſubjectatur tamen & elicitur ab intellectu, cùm orare nihil aliud ſit, quàm internum noſtrum conceptum ad Deum ordinare, ipſi exprimere, intimare, & notum facere, quod eſt munus intellectûs. Tomo 4. t. 11. d. 3. n. 5.

Quatuor in oratione veluti partes integrales numerat Apoſtolus 1. ad Timoth. 2. orationem, poſtulationem, obſecrationem, & gratiarum actionem. Ibidem n. 7.

Dionyſius Areopagita lib. de divin. nomin. pulcherrimo ſymbolo & erudienti hieroglyphico aureæ catenulæ è cælis emiſſæ, ad ſydera & ad ipſum Deum nos trahentis, orationem depinxit & adumbravit. Ibidem n. 8.

Anima oratione deſtituta, eſt veluti paralitica; ſicut enim, ut ait Chryſoſtomus, corpus humanum abſque nervis motum aliquem habere non poteſt, ita neque anima abſque oratione. Ibidem.

Oratio eſt cella vinaria, in qua anima inebriatur vino devotionis, quod lætificat cor, & torrente voluptatis potatur. Ibidem.

Varia orationis elogia ibidem ex Auguſtino referuntur.

Qualitates bonæ orationis rectè deſignantur ſimilitudine Thimiamatis, quod offerebatur in templo, ex præcepto Dei, mane & veſpere, ut Caſſiodorus & Bellarminus egregiè declarant. Ibidem.

Ordo ſeu Ordinis Sacramentum.

Ordo ſeu ordinatio, quâ Miniſtri Eccleſiæ initiantur, eſt verè & propriè Sacramentum. Tomo 5. t. 7. d. 1. n. 2.

Non ſolùm Sacerdotium, ſed etiam Diaconatus, Subdiaconatus, & quatuor minores Ordines, ſunt verè & propriè Sacramenta. Ibidem d. 2. n. 9. & ſequentibus.

Singulorum Ordinum materia & forma, ibidem n. 38. & ſequentibus explicantur.

Nequit ſimplex Sacerdos, ex commiſſione Summi Pontificis, conferre majores Ordines, benè tamen minores. Ibidem d. 3. n. 3. & ſequentibus.

Oſculum.

Incarnatio ſignificatur per oſculum, quod eſt præcipuum amoris & benevolentiæ ſignum: ſicut enim in oſculo os unius dilecti ori alterius conjungitur; ita per incarnationem duæ naturæ, divina ſcilicet & humana, in eadem Perſona Verbi copulantur, ut eleganter duclarat D. Bernardus ſerm. 1. in Cantica. Tomo 4. t. 1. in 3. p. d. 3. n. 15.

Spiritus Sanctus Patris & Filij oſculum dicitur, ut egregiè expendit D. Bernardus ſerm. 8. in Cantica, ubi hæc verba Sponſæ: *Oſculetur me oſculo oris ſui*, explicans ait: *Si rectè Pater oſculans, Filius oſculatus accipitur, non erit abs re oſculum Spiritum Sanctum intelligi; utpote qui Patris, & Filij imperturbabilis pax ſit, gluten firmum, individuum amor, indiviſibilis unitas.* Tomo 2. t. 6. d. 10. n. 112.

Eucherius Homil. in initio quadrageſimæ, oſculum impudicum, *arrham peccati* appellat, additque etiam eſſe *morſum diaboli*. Baſilius verò lib. de vera virginitate hæc ſcribit: *Formoſorum oſcula cavere oportet, non ſecùs quàm animalium venenatorum morſus: diffunditur enim venenum ex oſculo per totum corpus.*

P.

Papa.

PAPA ſeu Romanus Pontifex, ex Cathedra loquens, eſt infallibilis regula fidei, & judex controverſiarum. Tomo 4. t. 10. d. 4. n 8.

Soli ſingulari perſonæ Petri à Chriſto conceſſus fuit primatus & ſuprema poteſtas regendi univerſalem Eccleſiam, non verò aliis Apoſtolis, ſubindeque Paulus æqualem cum Petro non habuit poteſtatem & authoritatem in Eccleſia. Ibidem n. 35. & ſequentibus.

Romanus Epiſcopus eſt legitimus Petri ſucceſſor in primatu totius Eccleſiæ. Ibidem n. 78. & ſequentibus.

De fide eſt Clementem IX. eſſe legitimum Petri ſucceſſorem & Chriſti Vicarium. Ibidem n. 103.

Sacræ ſucceſſionis Romanorum Pontificum ſeries. Ibidem n. 125. & ſequentibus.

Nullus ex ducentis triginta tribus Pontificibus, qui hactenus Eccleſiam Catholicam gubernarunt, dies Petri exæquavit: cujus egregiam rationem tradit Petrus Damianus. Ibidem n. 126.

Paradiſus terreſtris.

Quæ Moyſes ſcripſit de Paradiſo terreſtri, non figuratè & allegoricè, ſed litteraliter intelligenda ſunt. Unde Paradiſus terreſtris fuit locus viſibilis & corporeus, in Orientis partibus ſitus, non verò ſub Æquinoxiali, aut Zona torrida, ſed ſub Zona temperata. Tomo 2. t. 8. d. 2 n. 2. & ſequentibus.

Quem ſitum, ſeu altitudinem habuerit, & quantæ fuerit magnitudinis, amœnitatis, & pulchritudinis, ibidem n. 24. & ſequentibus declaratur.

In medio ejus duas arbores præſtantiſſimas Deus plantaverat, quarum una arbor vitæ, altera arbor ſcientiæ boni & mali dicebatur. Ibidem n. 42. ſequentibus.

In medio quoque ejus erumpebat magnus fons, qui in quatuor capita, ſeu ingentia flumina dividebatur, quorum nomina erant Phiſon, Gehon, Tigris, & Euphrates. Ibidem n. 51.

Paradiſum terreſtrem adhuc extare, & Henoch ac Eliam in eo commorari, uſque ad adventum Antichriſti, celebris eſt multorum SS. Patrum, & veterum ac recentium Theologorum ſententia. Ibidem. n. 57. & ſequentibus.

Peccatum.

Peccatum definitur ab Auguſtino, dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam. Unde eſſentiale eſt cuilibet peccato, quod ſit contra legem Dei æternam, ſicut & quod ſit injuria & offenſa Dei. Tomo 3. t. 5. d. 1. n. 54. & ſequentibus.

Præcipuæ ſpecies ſeu diviſiones peccati, ibidem d. 2. n. 1. & ſequentibus exponuntur.

Diſtinctio ſpecifica peccatorum ſumitur ex objecto in quod tendunt, non verò ex præceptis quibus opponuntur. Ibidem n. 13.

Ratio formalis conſtitutiva peccati commiſſionis, non conſiſtit in privativo, ſed in poſitivo, nimirum in tendentia actus humani ad objectum ut regulis morum difforme. Ibidem d. 3. n. 15. & ſequentibus.

Non poteſt dari omiſſio culpabilis, ſine actu præcedente, aut concomitante, qui ſit cauſa vel occaſio omittendi. Ibidem n. 81.

Omiſſio in ſomno contingens, verè imputatur ad culpam, tempore quo inſtat præceptum, & non ſolùm eſt effectus peccati. n. 141.

Peccata commiſſionis & omiſſionis, ſunt ejuſdem ſpeciei in genere moris, ſi ad idem ordinentur, & ex eodem motivo procedant. Ibidem n. 166.

Omnia peccata non ſunt inter ſe connexa, nec æqualia in gravitate & malitia. Ibidem d. 4. n. 1. & ſequentibus.

Inæqualitas eſſentialis peccatorum ſumitur ex objecto, accidentalis, ex circunſtantiis non mutantibus ſpeciem. Ibidem n. 23. & ſequentibus.

Appetitus ſenſitivus, prout eſt in homine conjunctus parti rationali, etiam ſine actuali voluntatis influxu, poteſt eſſe principium & ſubjectum culpæ venialis. Ibidem d. 5. n. 18. & ſequentibus.

Non poteſt voluntas peccare, niſi aliquis error practicus, vel ſaltem aliqua inconſideratio, ſeu inadvertentia, in intellectu præceſſerit. Ibidem d. 6. n. 19.

Deus nec directè, nec indirectè dici poteſt cauſa peccati. Ibidem n. 33. & ſequentibus.

Error Pelagii, negantis peccatum Adæ in ejus poſteros traduci, pluribus Scripturæ & SS. Patrum teſtimoniis, variiſque rationibus refellitur. Ibidem d. 7. n. 1. & ſequentibus.

Quomodo peccatum originale voluntarium ſit, ibidem n. 21. & ſequentibus explicatur.

Quomodo verò per generationem in poſteros Adæ traducatur, ibidem n. 44. declaratur.

In quo ejus eſſentia ſeu ratio formalis conſiſtat, vide ibidem n. 109. & ſequentibus.

In quo ſubjectetur, vide n. 150.

Parvuli cum ſolo originali decedentes, non ſubibunt pœnam gehennæ, & combuſtionis æternæ, nec ullo afficientur dolore vel triſtitia interiori, ob carentiam beatificæ viſionis; non erunt tamen poſt diem judicii beati beatitudine naturali. Ibidem n. 168. & ſequentibus.

Inclinatio naturalis ad bonum honeſtum minuitur quidem per peccatum originale & actuale, non tamen omnino tollitur. Ibidem d. 8. n. 4. & ſequentibus.

Mors, morbi, & cæteræ miſeriæ corporales, ſunt effectus ſeu pœnæ peccati originalis. Ibidem n. 11. & ſequentibus.

Relinquitur etiam ex peccato præterito quædam macula in anima peccatoris, quæ eſt privatio nitoris gratiæ ſanctificantis, cum reſpectu ad actum peccati præcedentem, à quo cauſatur. Ibidem n. 19. & ſequentibus.

Macula peccati venialis conſiſtit in privatione fervoris charitatis, ſeu in diminutione charitatis quoad habilitatem & expeditionem ad eliciendos ſuos actus. Ibidem n. 60.

Peccatum mortale per ſe, & ex malitia ſua intrinſeca, reatum pœnæ æternæ inducit; unde error Origenis eſt, pœnas damnatorum non eſſe in æternum duraturas, ſed per Dei miſericordiam, tandem aliquando finiendas. Ibidem n. 95. & ſequentibus.

Peccatum veniale non remiſſum quoad culpam in hac vita, & conjunctum mortali, per accidens punietur in inferno pœnâ in æternum duraturâ; non tamen peccatum ſive mortale, ſive veniale, dimiſſum in hac vita quoad culpam, ſed non quoad pœnam. Ibidem n. 107. & ſequentibus.

Unicuique peccato mortali duplex pœna debetur, ſcilicet damni & ſenſus, id eſt carentia viſionis beatificæ, & dolor ſenſibilis ab igne cauſatus. Ibidem n. 120. & ſequentibus.

Pœna damni multò gravior eſt pœnâ ſenſûs, ut docet Chryſoſtomus homil. 47. ad populum Antiochenum. Ibidem n. 134.

Pœna damni non eſt æqualis in omnibus damnatis Ibidem n. 135. & ſequentibus.

Peccatum veniale naturâ ſuâ diſtinguitur à mortali. d. 9. n. 6. & ſequentibus.

Inter peccatum mortale & veniale quinque præcipua reperiuntur diſcrimina. Ibidem n. 25.

Peccator per peccatum mortale ultimum finem in creatura conſtituit, ſi non expreſsè & formaliter, virtualiter ſaltem & interpretativè, ut egregiè declarat Tertullianus in lib. de idololatria his verbis, quibus increpat peccatorem: *Potes linguâ negaſſe quod manu confiteris? verbo deſtruere quod facto ſtruis. Verum Deum confi-*

teri, qui falsos facis, &c. Item Hieronymus exponens hunc versiculum Psal. 80. *Non erit in te Deus recens*, hæc scribit: *Quot vitia habemus, tot recentes habemus Deos.* Ibidem n. 48.

Creatura in qua mortaliter peccans finem ultimum constituit, non est illa, quæ est objectum peccati mortalis, sed bonum proprium & privatum ipsius peccatoris. Unde Aristoteles 9. Ethic. cap. 8. pravos seu peccatores vocat *philautos*, seu amatores sui, & ibidem ait, quod *pravus sui gratiâ cuncta agit, & tantò magis, quantò pravior.* Ibidem n. 61. & sequentibus.

Quem ultimum finem intendat ille qui venialiter peccat, ibidem n. 75. declaratur.

Homo in statu justitiæ originalis existens, impotens erat peccandi venialiter, antequàm peccaret mortaliter, idque ex vi doni integritatis & justitiæ originalis. Ibidem n. 96. & sequentibus.

Angelo etiam convenit ex conditione suæ naturæ, quod non possit peccare venialiter, sed tantùm mortaliter. Ibidem n. 108. & sequentibus.

Peccatum mortale, in ratione offensæ, est gravitatis & malitiæ simpliciter infinitæ in esse moris, Ibidem n. 136.

Peccans moraliter, quantùm est in se, Deum perimit, & à regno suo deiicit, ut egregiè declarat D. Bernardus serm. 3. de resurrectione Domini. Ibidem n. 137.

Quilibet homo in primo instanti usûs rationis tenetur sub mortali ad Deum se convertere, subindeque peccatum veniale cum solo originali esse non potest. Ibidem n. 174. & sequentibus.

Pelagiani & Semipelagiani.

Origo Pelagianæ hæresis, & varii status illius. Tomo 4. t. 7. d. 1. n. 1. & sequentibus.

Pelagius non solùm gratiam externam, consistentem in manifestatione Evangelii, & exemplis Christi, sed etiam internam Spiritus Sancti illustrationem agnovit. Ibidem n. 18.

Admisit etiam excitationem & motionem moralem in voluntate, sed per hoc à commendatione legis & doctrinæ non recessit. Ibidem n. 20.

Pelagius auxilium possibilitatis, seu quod dat posse, admisit, sed auxilium voluntatis & actionis, seu quod dat nobis velle & operari, rejecit. Ibidem n. 24.

Pelagius admisit gratiam cooperationis, aut coëfficientiæ, seu concursum simultaneum ordinis supernaturalis. Ibidem n. 29.

Pelagiani docebant, gratiam remissivam peccati, esse donum internè renovans, seu instaurans naturam, & non extrinsecè tantùm peccata condonans. Ibidem n. 37.

Pelagiani veram Christi gratiam, quæ facit velle & operari, nunquam admiserunt, licèt post damnatam eorum hæresim sub Zozimo Papa, cœperint deflectere ad Semipelagianismum, & docere gratiam ex meritis bonæ voluntatis dari, eamque solùm ad faciliùs operandum requiri. Ibidem n. 43. & sequentibus.

Pelagianorum errores circa liberum arbitrium. Ibidem n. 48.

Origo Semipelagianæ hæresis. Ibidem d. 2. n. 1. & sequentibus.

Quid de prædestinatione Semipelagiani docuerint. Ibidem n. 6.

Quid de viribus liberi arbitrii, initio fidei, & postrema in fide & sanctitate perseverantia. Ibidem n. 12.

Inter Semipelagianos aliqui omnem prorsus gratiam, ab initio fidei & meriti removerunt, alii talem admiserunt, quæ cùm esset purè indifferens, & liberi arbitrii determinationem non causaret, sed expectaret, locum adhuc naturali merito relinqueret. Ibidem n. 15. & sequentibus.

Semipelagiani initio fidei & bonæ voluntatis vim merendi tantùm de congruo tribuerunt. Ibidem n. 30. & sequentibus.

Semipelagianæ hæresis Authores, vel sectatores præcipui, fuerunt Vitalis Carthaginensis, Cassianus, Faustus Regiensis, Gennadius. Dubitatur verò de Severo Sulpitio. Chrysostomus verò (quidquid dicat Vasquez in contrarium) nunquam in sententia Semipelagianorum fuit.

Idem dicendum de Vincentio Lirinensi, Cassiani contemporaneo. Unde Vincentius ille, in quem scripsit Prosper, fuit alius ejusdem nominis. Ibidem n. 39. & sequentibus.

Canones secundi Concilii Arausicani, contra Semipelagianos. Ibidem n. 54.

Pelagiani & Semipelagiani aratoribus Ægypti non immeritò comparantur. t. 8. d. 3. n. 13.

Perfectio Dei.

Deus rerum omnium perfectiones in se continet, ut testatur nomen Jehova, quod interpretatur *unus & omnia*, & derivatur à radice *Haiah*, quæ significat ipsum esse, seu ipsam essendi plenitudinem, unde à Nazianzeno, pelagus quoddam essentiæ immensum & infinitum, & à Trismegisto, *Rerum omnium universitas* appellatur. Similiter Græci illum τὸ πᾶν, id est universum, nominarunt, ut significarent, omnia in illo eminentissimo & perfectissimo modo contineri. Tomo 1. t. 1. d. 4. n. 17. & sequentibus.

Perfectiones creaturarum, quæ *simpliciter simplices* appellantur, continentur in Deo formaliter; illæ verò, quæ dicuntur perfectiones *secundùm quid*, in eo solùm virtualiter, seu eminenter continentur. Ibidem n. 22. & sequentibus.

Deus simul cum creaturis non est quid majus aut perfectius, quàm Deus solus: sicut Oceanus sic à natura dives est, sic seipso abundans, ut nec adventitiis aquis crescat, nec perpetuâ aquarum subter labentium fugâ decrescat. Unde Augustinus: *Si fueris sine Deo, minor eris, si fueris cum Deo, major Deus non erit: non ex te ille maior, sed tu sine illo minor.* Ibidem n. 30. & sequentibus.

Mira divini esse eminentia & comprehensio, declaratur in illa visione Isaïæ, quâ vidit Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum &c. Ibidem n. 26.

Perseverantia.

Perseverantia est virtus fortitudini annexa, quæ firmat animum, ne ex diuturna difficilium passione fatigetur, & ab illorum sustinentia desistat. Tomo 4. t. 11. d. 5. n. 7.

Deo non tantùm primitiæ, sed etiam & decimæ olim offerebantur, quia ab ipso non tantùm est inchoatio bonorum, per primitias significata, sed etiam perseverantia in eis, designata per decimas. eodem Tomo t. 8. d. 1. n. 349.

Elogia hujus virtutis eleganter describunt D. Bernardus, & Gregorius magnus. Ibidem.

Sola perseverantia (inquit Augustinus) *informat meritum, remunerat currentem, coronat pugnantem, & ad portum ducit navigantem. Hæc sola* (addit Bernardus) *æternitatis speciem præ se fert: Sola est cui æternitas redditur, vel quæ æternitati hominem reddit.* Ibidem n. 394. in fine.

Huic prudenti ejusdem S. Doctoris consilio obtem-

perandum eſt : *Tene quod tenes, hoſtiaque caudam junge capiti, & tunicam Dei gratiâ iam polimitam, cura facere & talarem; quoniam cœpiſſe nihil proderit, ſi quod abſit, perſeverare non contigerit.* Unde lepidè Bleſenſis : *Cùm virtutes omnes currant ad bravium, ſola perſeverantia coronatur, & gloria filia Regis eſt in fimbriis aureis, quia nihil prodeſt gloria bonæ converſationis in principio, niſi ſit glorioſus & finis.* Qua de cauſa in fimbria veſtimenti Summi Sacerdotis, juſſit Deus apponi malogranata, quibus coronam natura indidit, ut ſignificaretur, coronam dari ſoli perſeverantiæ.

Perſonæ Divinæ in communi.

Dantur in perſonis Divinis proprietates aliquæ reales, quibus conſtituuntur, & inter ſe diſtinguntur. Tomo 2. t. 6. d. 11. n. 2.

Perſonæ Divinæ non conſtituuntur per proprietates abſolutas, vel origines activas, & paſſivas, ſed per relationes, non ut exercent munus referendi, ſed quatenus ſunt formæ hypoſtaticæ, & prout ſubſiſtentiæ munus gerunt. Ibidem n. 41. & ſequentibus.

Si ſubſiſtentia accipiatur pro perfeitate excludente cõmunicabilitatem alteri ut ſuppoſito, non eſt ponenda in Deo ſecundùm ſe conſiderato, & ut præintelligitur relationibus & perſonis; bene tamen, ſi vſurpetur pro perfeitate excludente dependentiam ab alio in exiſtendo. Ibidem d. 5. n. 3. & ſequentibus.

Subſiſtentia pro perfeitate independentiæ ſumpta, non multiplicatur in perſonis Divinis, bene tamen, ſi pro perfeitate incommmunicabilitatis accipiatur. Ibidem n. 35. & ſequentibus.

Quæ nomina ſingulariter vel pluraliter dicantur in Deo, vel perſonis Divinis, ibidem d. 6. n. 1. & ſequentibus explicatur.

Perſona Patris.

Duo ſunt nomina primæ Sanctiſſimæ Trinitatis perſonæ propria, nimirum nomen Patris, quod eſt tantæ religionis & excellentiæ, ut Cyrillus aſſerat, hoc præclariſſimum nomen magis ei quàm Dei titulum convenire; & nomen ingeniti, ſeu innaſcibilis, quod etiam ſummæ dignitatis & excellentiæ eſt, cùm deſignet, Patrem nedum in Divina perſonarum Triade, primatum tenere originis, ſed inſuper totius Divinitatis inexhauſtum eſſe, ac fontale principium. Tomo 2. t. 6. d. 8. n. 1. & ſequentibus.

Innaſcibilitas, ut eſt Patris notio, non conſtituitur per aliquid poſitivum, ſed per negationem omnis proceſſionis vel productionis paſſivæ, quam de formali ſignificat. Ibidem n. 6. & ſequentibus.

Perſona Filij.

Licèt varia in Sacris litteris Dei Filius ſortiatur nomina, quæ D. Ambroſius ad duodenarium numerum redegit, tria tamen ſunt præcipua, nempe nomen Filii, Verbi, & Imaginis. Ibidem n. 9. initio.

Poëtæ finxerunt olim Minervam ex Jovis cerebro prodiiſſe; ſed fides Catholica credit, increatum æterni Patris filium, ex fœcundiſſima ejus mente ante ſæcula genitum fuiſſe. Unde egregiè Tertullianus in Apologetico, Gentilium Philoſophorum inſipientiam irridens : *Accipite* (inquit) *hanc fabulam, ſimilis eſt veſtris.*

Verbum per ſe in quarto modo procedit ex cognitione Patris, ſui, Spiritus Sancti, & creaturarum poſſibilium, non tamen ex cognitione futurorum, ſive abſolutorum, ſive conditionatorum. Ibidem n. 4. & ſequentibus.

Ratio imaginis verè & propriè, ac perfectiſſimè competit Verbo Divino. Ibidem n. 101. & 102.

Creatæ imagines, vel non ſunt veræ, quia fideliter non repræſentant prototypum; vel ſunt inanimatæ, & mutæ, quia carent vitâ, & facultate loquendi; vel denique inanes & vacuæ, quia carent vfrtute & operatione : *At imago iſta* (inquit Ambroſius) *veritas eſt; imago iſta, Dei virtus eſt; non muta, quia Verbum eſt; non inanis, quia virtus eſt; non vacua, quia vita eſt; non mortua, quia reſurrectio eſt.*

Præcipua Verbi Divini encomia, in primo capite Evangelii D. Joannis contenta. Ibidem n. 112. & ſequentibus.

Perſona Spiritus Sancti.

Græcorum error circa proceſſionem Spiritus Sancti, teſtimoniis Scripturę & SS. Patrum refellitur. Ibidem d. 10. n. 2. & ſequentibus.

Chriſtus cùm reſurrexiſſet à mortuis, & apparuiſſet Diſcipulis ſuis, inſufflavit, & dixit, *Accipite Spiritum Sanctum*, ut illum de ſe procedere oſtenderet. *Propterea*, inquit Bernardus, *in illo Domini conflatu Spiritus Sanctus datus eſt, ut per hoc intelligeretur, & ab ipſo pariter, tanquàm à Patre procedere, tanquàm verè oſculum, quod oſculanti oſculatoque commune eſt.* Ibidem n. 9.

Athanaſius comparat Patrem Soli, Filium luci, ſeu ſplendori, & Spiritum Sanctum ardori ſeu calori; & docet quod ſicut à Sole procedit lux, & à Sole & luce calor; ita & à Patre Verbum generatur, & à Patre, Filioque Spiritus Sanctus producitur. Ibidem n. 13.

Si Spiritus Sanctus à Filio non procederet, ab illo non diſtingueretur realiter. Ibidem n. 26. & ſequentibus.

Spiritus Sanctus pro principio ſui productivo, per ſe duas perſonas exigit, Patrem ſcilicet & Filium; ex vi enim ſuæ proceſſionis habet quod ſit mutui ac reciproci amoris terminus, nexus individuus Patris & Filii, ac ſuaviſſimum oſculum utriuſque. Ibidem n. 63. & ſequentibus.

Pater & Filius unum ſunt Spiritus Sancti principium. Ibidem n. 78.

Tertia Sanctiſſimæ Trinitatis perſona, Spiritus appellatur, tum quia ejus proceſſio plures & egregias cum reſpiratione noſtra habet ſimilitudines & analogias; tum etiam, quia ſuis donis nos ſpirituales efficit, & in quandam Divinæ ſpiritualitatis trahit participationẽ. Dicitur verò Sanctus, quia illi ex vi ſuæ proceſſionis, & ratione proprietatis perſonalis, ſanctitas convenit, & eſt creaturæ rationalis ſanctificator. Ibidem n. 99. & ſequentibus.

Nomen amoris duplici titulo Spiritui Sancto convenit, nempe ratione ſuæ proceſſionis, & ſuæ operationis. Ibidem n. 104.

Dicitur etiam donum, quia amor eſt primum donum quod confertur amico, & ad quod cætera conſequuntur. Ibidem n. 106.

Plura alia Spiritus Sanctus habet nomina ſibi appropriata, dicitur enim indiſſolubile vinculum Trinitatis, individuus Patris & Filij nexus, ſuaviſſimum utriuſque oſculum, fructus gaudij, quo Pater ab æterno gaudet & lætatur in Filio, Paracletus, ſpiritualis unctio, virtus Altiſſimi, &c. Ibidem n. 110. & ſequentibus.

Varia Spiritui Sancto attribuuntur opera, tam reſpectu totius creaturæ, ut creatio, ornatus & pulchritudo univerſi, &c. quàm reſpectu creaturæ rationalis, ut peccata remittere, mentem reno-

vare, adoptionem filiorum tribuere, &c. Ibidem n. 123.
Variæ & egregiæ rationes cur Spiritus Sanctus ſub ſpecie & figura columbæ in baptiſmo Chriſti apparere voluit. Ibidem n. 128. & ſequentibus.
Sub ſymbolo aquæ gratia Spiritus Sancti congruè deſignatur. Ibidem n. 135.
Variæ etiam aſſignantur congruentiæ, quare ſub ſpecie ignis & in forma venti, ſeu ſpiritus vehementis, nec non ſub figura linguæ igneæ, in die Pentecoſtes Spiritus Sanctus apparuerit, & ſuper Apoſtolorum capita deſcenderit. Ibidem n. 136. & ſequentibus.

Pietas.

Pietas eſt virtus, per quam parentibus debitus cultus officiumque tribuitur. Tomo 4. t. 11. d. 4. n. 1.
Parentes cùm ſint tanquam ſecundaria principia eſſentiæ & vitę, repræſentant filijs quodammodo ipſum Deum, qui eſt primarius & ſummus omnium pater. Et ob hanc rationem, poſt præcepta primæ tabulæ, quæ ad cultum Dei pertinent, primum ſecundæ tabulæ inſtitutum fuit de honore parentibus exhibendo. Ibidem.
Pietas non ſolùm parentes, ſed etiam patriam reſpicit, quia hæc etiam aliquo modo eſt ortûs principium, & opportuna ad educationẽ præbet. Ibid.

Pœnitentia, ut Sacramentum.

Datur in Eccleſia Chriſti remedium aliquod, quo peccata poſt baptiſmum commiſſa remittuntur, illudque eſt Sacramentum propriè dictum. Tomo 5. t. 5. d. 1. n. 4. & ſequentibus.
Remedium inſtitutum à Chriſto Domino pro reconciliatione lapſorum poſt baptiſma, non eſt memoria baptiſmi jam ſuſcepti, ſed aliquod Sacramentum à baptiſmate omnino diſtinctum. Ibidem n. 10.
Sacramentum pœnitentiæ immediatè à Chriſto inſtitutum eſt, non ſolùm quantùm ad formale, ſeu quantùm ad poteſtatem abſolvendi à peccatis, ſed etiam quantùm ad materiale, ſeu quantùm ad confeſſionem peccatorum. Ibidem n. 28. & ſequentibus.
Sacramentum pœnitentiæ fuit inſtitutum à Chriſto poſt reſurrectionem, cùm verba illa protulit: *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiſeritis peccata*, &c. Ibidem n. 36. & ſequentibus.
Materia proxima hujus Sacramenti ſunt actus pœnitentis, nimirum dolor de peccato, & ejuſdem confeſſio, & pro eo ſatisfactio; materia verò remota illius ſunt peccata actualia poſt baptiſmum commiſſa. Ibidem. n. 41. & ſequentibus.
Forma Sacramenti pœnitentiæ ſunt verba abſolutionis à Sacerdote prolata. Ibidem n. 46.
Sacramentum pœnitentiæ in re vel voto neceſſarium eſt neceſſitate medij ad delenda peccata poſt baptiſmum commiſſa. Non requiritur tamen neceſſariò votum explicitum illius, ſed ſufficit implicitum. Ibidem. n. 76. & ſequentibus.

Pœnitentia, ut eſt virtus.

Pœnitentia non ſignificat tantùm propoſitum novæ vitæ inchoandæ, & ſimplicem rẽſipiſcentiam & vitæ novitatem, ſed etiam triſtitiam, dolorem ac deteſtationem peccatorum. Ibidem. d. 2. n. 1. & ſequentibus.
Pœnitentia eſt virtus ſpecialis, cujus objectum materiale eſt peccatum, quatenus eſt offenſa Dei expiabilis per ſatisfactionem; formale verò, jus Divinum læſum per offenſam, ut reparabile per ſatisfactionem & compenſationem quandam. Ibidem n. 18. & ſequentibus.
Pœnitẽtia eſt virtus diſtincta à religione, charitate, juſtitia commutativa, vindicativa, & diſtributiva; pertinet tamen ad juſtitiam reductivè, & eſt pars potentialis illius. Ibidem. n. 40. & ſequentibus.
Habitus pœnitentiæ reſidet in voluntate, non verò in appetitu ſenſitivo. Ibidem n. 82.
Non reperitur in Angelis, cùm enim immobiliter adhæreant objecto ſemel electo, non poſſunt retractare actum elicitum; remanet tamen in hominibus beatis, qui hanc virtutem non amittunt in patria. Fuit etiam in Adamo in ſtatu innocentiæ, imò & in Beata Virgine, licèt ex privilegio ſpeciali fuerit præſervata à peccatis etiam venialibus. Demùm hæc virtus una tum alijs, parvulis in baptiſmo infunditur, unde ſicut fideles dicuntur, quia habitum fidei per infuſionem receperunt; ita & pœnitentes appellari poſſunt, quia pariter ipſis infuſus eſt pœnitentiæ habitus, ut eleganter declarat Auguſtinus lib. 1. de peccat. meritis cap. 19. Ibidem n. 82. & ſequentibus.
Tam in virtute quàm in Sacramento pœnitentiæ eſt efficacia ſufficiens ad delenda quæcumque peccata, illi rite ſubjecta; ita ut nullùm ſit peccatum, quod remitti non poſſit, ſi vera de illo habeatur pœnitentia. Ibidem d. 3. n. 3.
Regulariter & per ſe loquendo, ad remiſſionem peccatorum mortalium extra Sacramentum, requiritur in adultis actus pœnitentiæ formalis, nimirum contritio, quâ doleant de peccatis commiſſis. Per accidens tamen & in aliquo caſu extraordinario, ad remiſſionem peccatorum ſufficit pœnitentia virtualis. De abſoluta verò Dei potentia, peccata remitti poſſunt abſque actu pœnitentiæ tam formalis quàm virtualis. Ibidem d. 3. n. 11. & ſequentibus.
Dimiſsâ per pœnitentiam culpâ peccati mortalis, & pœnæ æternæ reatu, peccator ſemper remanet obnoxius pœnæ temporali luendæ, vel in hac vita, per actus ſatisfactorios; vel in alia, per ſupplicium purgatorij. Ibid. n. 63. & ſequentibus.
Ad remiſſionem peccatorum venialium, non ſufficit quodcumque opus bonum & meritorium vitæ æternæ, ſed requiritur neceſſariò aliquis actus pœnitentiæ; non tamen neceſſe eſt quod pœnitentia illa ſit formalis, ſed ſufficit quod ſit virtualis. Ibidem d. 4. n. 1. & ſequentibus.
Omnia Sacramenta novæ legis habent vim remittendi peccata venialia ex opere operato, id tamen ſpecialiter aliquibus Sacramentis competit, nimirum Baptiſmo, Pœnitentiæ, Confirmationi, Euchariſtiæ, & Extremæ Vnctioni. Ibidem n. 54. & ſequentibus.
Non ſolùm Sacramenta, ſed etiam nonnulla Sacramentalia, poſſunt remittere peccata venialia ex opere operato. Ibidem n. 57.
Certum de fide eſt, per pœnitentiam non ſolùm recuperari gratiam deperditam per peccatum, ſed etiam merita ſeu bona opera per illud mortificata reviviſcere. Ibidem d. 6. n. 4.
In qua verò proportione & quantitate reviviſcant. n. 17. & ſequentibus declaratur.
Hujus virtutis elogia & prærogativas, vide in præfatione Tractatûs de Pœnitentia.

Potentia Dei.

Non datur in Deo potentia executiva, ab intellectu & voluntate virtualiter diſtincta. Tomo 1. t. 3. n. 86.
In Deo potentia immediatè executiva, non eſt voluntas, ſed intellectus practicus, ut motus & applicatus à voluntate. Ibidem n. 94.

Deus ad extra producit creaturas, per actum imperij, quo dicit, *fiat hoc*, juxta illud Geneſ. 1. *Dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux.*

Potentia Chriſti.

Refellitur error quorumdam Judæorum & Ethnicorum, qui miracula Chriſti ſupernaturaliter edita, retulerunt ad magicam pronunciationem nominis Dei. Tomo 4. t. 1. in 3. p. d. 19. n. 1.

Confutatur error aliorum, qui Chriſti miracula tribuerunt corporis ejus temperamento. Ibidem n. 2.

Exploditur delirium aliorum, qui Chriſti miracula non fuiſſe vera, ſed duntaxa tmyſtica, affirmarunt. Ibidem n. 3.

Reiicitur hæreſis Ubiquiſtarum, qui exiſtimabant potentiam exequentem animæ Chriſti, non eſſe quid creatum, ſed ipſam Dei omnipotentiam, formaliter cõmunicatam Chriſto ut homini. Ibidem n. 6. & 7.

Quomodo intelligenda ſint verba illa Chriſti Matth. ultimo: *Data eſt mihi omnis poteſtas in Cœlo & in terra.* Ibidem n. 12.

Humanitas Chriſti, ſive Chriſtus ut homo, inſtrumentaliter phyſicè concurrit ad productionem gratiæ, & miraculorum, aliorumque effectuum ſupernaturalium. Ibidem n. 15. & ſequentibus.

Prædeſtinatio.

Certum de fide eſt, aliquos homines à Deo prædeſtinari, ſeu in vitam æternam abſoluto & efficaci decreto præordinari, & per auxilia gratiæ ad æternam beatitudinem tranſmitti. Unde Vates Regius loquens de electis, ait: *Sicut ſagittæ in manu potentis, ita filij excuſſorum.* Quibus verbis, ſagittis à ſagittante excuſſis, quæ non proprio motu, ſed illius impulſu, in ſcopum feruntur, aptiſſimè prædeſtinatos comparat. Tomo 2. t. 5. d. 1. n. 4. & ſequentibus.

Prædeſtinatio ita ad ſalutem neceſſaria eſt, ut ſine illa impoſſibile ſit, aliquem de facto ſalvari. Ibidem n. 14. & ſequentibus.

Licèt multi actus ad negotium prædeſtinationis concurrant, & præſuppoſitivè, vel de connotato importentur; illa tamen eſſentialiter, & in recto, conſiſtit in actu intellectûs, nempe in judicio practico ſubſequente electionem, quod imperium appellatur. Ibidem n. 26. & ſequentibus.

Prædeſtinatio eſt pars ſubjectiva providentiæ. Ibidem n. 84. & ſequentibus.

Prædeſtinatio rectè definitur: *Præſcientia & præparatio beneficiorum Dei, quibus certiſſimè liberantur quicunque liberantur.*

Electio efficax prædeſtinatorum ad gloriam, non fit ex prævisis meritis, nec illa reſpicit ut motiva, quibus Deus inducatur ad illos eligendos, ſed ut effectus ab ipſa derivatos, & ad illam ſubſequentes, juxta illud Proſperi: *Deus his quos elegit ſine meritis, dat unde ornantur ex meritis.*

Hanc ſententiam adeò certam exiſtimant duo illuſtriſſimi & piiſſimi Cardinales, Bellarminus & Baronius, ut primus aſſerat, illam non quorumvis Doctorum opinionem, ſed *fidem Eccleſiæ Catholicæ* dici debere. Secundus verò ad annum 409. n. 32 hæc ſcribat: *Cùm igitur Fauſti ſententiæ, ubique ab Eccleſia fuerit contradictum, videant quanto periculo quidam ex Recentioribus, dum in Novatores inſurgunt, ut eos confutent, à S. Auguſtini ſententia de prædeſtinatione recedant, cùm alioquin arma non deſint quibus hæretici proſtigentur.* Ibidem d. 2. n. 5. & ſequentibus.

Omnia abſurda & inconvenientia, quæ à Recentioribus contra hanc ſententiam obiiciuntur; fuerunt olim D. Auguſtino à Pelagianis & Semipelagianis objecta, & à S. Doctore ſoluta & contrita. Ibidem n. 72. & ſequentibus.

Nulla datur ex parte noſtrâ cauſa meritoria de condigno vel de congruo primi effectus prædeſtinationis, ſeu primæ vocationis, & primi auxilii ſupernaturalis. Ibidem n. 96. & ſequentibus.

Referuntur ac refelluntur duo præcipua Pelagianorum & Semipelagianorum motiva. Ibidem n. 107. & ſequentibus.

Opera bona moraliter, ex naturæ viribus facta, nec etiam diſpoſitivè ad primam vocationem concurrunt. Ibidem n. 113.

Exponuntur quædam teſtimonia D. Thomæ, deſumpta ex primo & ſecundo libro Sententiarum, in quibus oppoſitum docuiſſe videtur. Ibidem n. 127.

Vindicatur Chryſoſtomus ab errore Semipelagianorum, quem Vazquez falsò illi affingit. Ibidem n. 138.

Nulla datur lex, quâ Deus ſtatuerit, homini facienti quod in ſe eſt ex facultate naturæ, infallibiliter conferre auxilia gratiæ. Unde axioma illud, *Facienti quod in ſe eſt, Deus non denegat gratiam*, intelligendum eſt de faciente quod in ſe eſt, non ex viribus naturæ, ſed ex auxilio gratiæ, ut explicat D. Thomas. Ibidem n. 143. & ſequentibus.

Glorificatio, juſtificatio, & quæcunque efficax vocatio, ſunt effectus prædeſtinationis. Ibidem d. 3. n. 4. & ſequentibus.

Gratia etiam per peccatum interrupta, & vocationes ineſficaces, inter effectus prædeſtinationis computari debent. Ibidem. n. 16. & ſequentibus.

Item determinatio noſtræ voluntatis ad bonum, ſeu bonus liberi arbitrii uſus, ut tenet ſe ex parte noſtra, eſt effectus prædeſtinationis. Ibidem n. 40. & ſequentibus.

Ipſa etiam ſubſtantia prædeſtinati poteſt dici effectus prædeſtinationis, non elicitus, ſed impetratus. Ibidem n. 62. & ſequentibus.

Demum permiſſiones peccatorum in electis, ſunt prædeſtinationis effectus; Deus enim interdum permittit electos in peccatum cadere, ut humiliores, cautiores, & ferventiores reſurgant: Sicut qui vult ignem ardentiùs accendi, aliquot guttis aſpergit carbones, & ad tempus extinguit aliquid, ut fortiùs accendatur. Unde Gregorius: *Fit plerumque gratior Deo amore ardens vita poſt culpam, quàm in ſecuritate torpens innocentia.* Et Ambroſius: *Fidelis factus eſt Petrus, poſtquam fidem ſe perdidiſſe deflevit, atque ideò majorem gratiam reperit, quàm amiſit.* Ibidem n. 98. & ſequentibus.

Prædeſtinatio eſt certa, non ſolùm certitudine præſcientiæ, ſed etiam certitudine cauſalitatis mediorum. Ibidem d. 4. n. 5. & ſequentibus.

Nemo in hac vita, ſeclusâ Dei revelatione, poteſt certò ſcire, an ſit de numero prædeſtinatorum, Deus enim occultare nobis voluit prædeſtinationis ſecretum, ut magis eſſemus de ſalute noſtra timidi & ſolliciti, & ut quò magis celatur meta, eò ad Deum diligentiùs contendamus curſum, & feſtinemus ingredi in illam requiem. In hujus rei typum Seraphini Iſaïæ 6. volabant amoris & contemplationis pennis, & tamen alis ſuis Dei caput & pedes velabant, eò quòd, ut declarat Bernardus, ipſos etiam lateat quod

ante mundum fuit, quodve futurum eſt poſt conſummationem. Ibidem n. 22. & ſequentibus.

Aliqua prædeſtinationis ſigna, ibidem n. 29. & ſequentibus declarantur.

Quàm parvus etiam ſit numerus electorum, ex Scriptura & SS. Patribus, ibidem n. 36. & ſequentibus oſtenditur.

Præmotio ſeu prædeterminatio phyſica.

Juxta D. Thomam Deus non ſolùm moraliter, ſed etiam phyſicè præmovet voluntatem creatam ad operandum. Tomo 3. t. 2. d. 6. n. 27. & ſequentibus.

Prædeterminationem phyſicam, ſeu concurſum prævium eſſe de mente D. Thomæ, plures ex Patribus Societatis fatentur. Ibidem n. 56. & ſequentibus.

Scriptura & SS. Patres docent Deum applicare cauſas ſecundas ad agendum, ſubindeque eas præmovere & prædeterminare, ſeu per concurſum prævium in illas influere: motio enim moventis, præcedit motum mobilis, prioritate naturæ & cauſalitatis, ut docet S. Thomas 3. contra gent. cap. 149. Ibidem n. 33. & ſequentibus.

Sine tali concurſu prævio non ſalvatur ſubordinatio immediata cauſarum ſecundarum à prima in operando, cùm omnis ſubordinatio dicat ordinem, & ordo prioritatem & poſteriorita-tem. Unde D. Thomas 3. p. qu. 19. art. 1. *Vbicumque ſunt plura agentia ordinata, inferius movetur à ſuperiori, ſicut in homine corpus movetur ab anima, & inferiores vires à ratione, &c.* Ibidem n. 65. & ſequentibus.

Voluntas creata ratione ſuæ indifferentiæ indiget à Deo præmoveri & prædeterminari; *quod enim indifferenter ſe habet ad multa, non magis unum operatur, quàm aliud, unde à contingente ad utrumque non ſequitur aliquis effectus, niſi per aliquid, per quod ad unum determinatur:* Inquit S. Doctor 3. contra Gent. cap. 2. Ibidem n. 79. & ſequentibus.

Cùm Deus habeat perfectum dominium in noſtras voluntates, eas etiam ad volendum applicat; uſus enim rei ſeu applicatio illius ad operationem, eſt proprius actus dominij; unde voluntas noſtra, quia eſt Domina & Regina potentiarum inferiorum, eas ad ſuos actus applicat. Ibidem n. 89. & ſequentibus.

Sublatâ prædeterminatione phyſicâ, neque ſufficiens, neque efficax gratia ſtare poſſunt. Ibidem n. 97. & ſequentibus..

Exponuntur teſtimonia D. Thomæ, quæ Petrus à S. Joſeph nobis obiicit in opuſculo, quod D. Thomæ defenſionem appellat. Ibidem n. 121. & ſequentibus.

Antiquiores Thomiſtæ, ut Capreolus, Ferrarienſis, Conradus, Cajetanus, Sotus, docent Deum per concurſum prævium movere & applicare cauſas ſecundas ad agendum. Ibidem n. 163. & ſequentibus.

Quomodo prædeterminatio phyſica libertatem noſtræ voluntatis non tollat, aut minuat, ſed potiùs eam cauſet & perficiat, vide Tomo 2. t. 5. d. 6. n. 64. & ſequentibus.

Præſumptio.

Præſumptio, ſeu in propriis viribus fiducia, maximum Divinæ gratiæ ponit impedimentum, ut eleganter declarat D. Bernardus ſerm. 54. in Cantica. Tomo 2. t. 4. d. 5. n. 146.

Primatus Petri. Vide Papa.

Privilegium.

Privilegium eſt lex privata, ſpeciale aliquid indulgens. Tomo 3. t. 6. d. 8. n. 10.

Quomodo privilegium à lege, diſpenſatione, & gratia differat, ibidem n. 2. explicatur.

Variæ etiam privilegiorum ſpecies n. 4. & ſequentibus recenſentur.

Quandonam verò privilegium incipiat in privilegiario ſuos effectus operari, n. 8. declaratur.

De ceſſatione privilegiorum agitur ibidem n. 10. & ſequentibus.

Proceſſio Divinarum perſonarum.

Conſtat ex ſacris litteris dari in Deo ab æterno proceſſiones Divinarum perſonarum productivas. Tomo 2. t. 6. d. 2. n. 1. & ſequentibus.

Illæ ſunt verè & propriè actiones immanentes ac vitales, & non puræ ac ſimplices emanationes. Ibidem n. 23.

Proceſſiones Divinæ activè ſumptæ, non ſunt actus ex æquo diſtincti ab intelligere & velle, ſed dictio ac ſpiratio, formaliter includunt intellectionem & volitionem. Ibidem n. 39. & ſequentibus.

Non datur in Deo intellectio notionalis & relativa, in linea intellectionis, virtualiter ab abſoluta diſtincta. Ibidem n. 50.

Principium primum & radicale Divinarum proceſſionum, eſt Divina eſſentia, ut modificata relatione; principium verò quo proximum, ſunt intellectus & voluntas, ut relationibus paternitatis & ſpirationis activæ modificantur. Ibidem n. 86. & ſequentibus.

Duæ ſunt proceſſiones in Deo, una Verbi per intellectum, altera Spiritus Sancti per voluntatem. Illa habet rationem generationis, non verò iſta, quia Verbum procedit in ſimilitudinem naturæ, ex vi ſuæ proceſſionis, non verò Spiritus Sanctus. Ibidem n. 128. & ſequentibus.

Providentia Divina.

Stando tam principiis fidei, quàm luminis naturalis, negari non poteſt, eſſe in Deo providentiam. Tomo 2. t. 4. d. 8. n. 2. & ſequentibus.

Providentia Dei perfectiſſima eſt, illaque ad ſingularia etiam corruptibilia ſe extendit, & vilium etiam animalium numerum præordinat ac prædefinit. Nec oppoſitum docet D. Thomas, ut ipſi imponit Bellarminus lib. 4. de gratia & libero arbitrio cap. 15. non referens fideliter verba S. Doctoris, ſed omittens unam particulam integritati ſenſûs prorſus neceſſariam. Ibidem n. 12. & 36.

Deus non ſolùm habet providentiam rerum naturalium, ſed etiam humanarum & contingentium, quæ non deſtruit, ſed potuit aſtruit illarum contingentiam & libertatem; *Sic enim* (inquit Auguſtinus) *adminiſtrat omnia quæ creavit, ut etiam ipſa proprios exercere & agere motus ſinat.* Ibidem n. 19. & ſequentibus.

Impiorum fallaciæ & cavillationes contra Divinam providentiam referuntur ac refelluntur. Ibidem n. 24.

Defectus tam naturales quàm morales, quos Divina providentia permittit in rebus creatis contingere, ad perfectionem, decorem & pulchritudinem univerſi conducunt, & ex permixtione bonorum & malorum, mirabilis reſultat Divinæ providentiæ harmonia & concentus Ibid. n. 27.

Monſtra ſuo modo conducunt ad pulchritudinem univerſi. Ibidem n. 29.

In tribulationibus juſtorum mirum in modum relucet Divina providentia. Ibidem n. 31. & 32.

Mali ita continentur intra ambitum Divinæ providentiæ, quod decidentes ab ordine bonitatis, & misericordiæ, incidunt intra ordinem Divinæ justitiæ, nec ordinantur in bonum proprium, sed in bonum electorum, & in manifestationem Divinæ justitiæ. Ibid. n. 43. & sequentibus.

Divina providentia actum voluntatis connotat & præsupponit, sed consistit essentialiter in actu intellectûs, nimirum in actu imperii. Ibidem n. 50. & sequentibus.

Providentia Dei distinguitur ab ejus scientia practica, & arte, nec non à lege æterna, & ideis in mente Divina existentibus. Ibidem n. 89. & sequentibus.

Distinguitur etiam virtualiter, saltem inadæquatè, à potentia Dei executiva, quâ res ad extra producit. Ibidem n. 94.

Deum suâ infinitâ providentiâ, omnes nostras bonas operationes ab æterno prædefinire & prædeterminare, pluribus Scripturæ, & SS. Patrum, præsertim S. Augustini & D. Thomæ testimoniis, nec non variis rationibus Theologicis ostenditur. Ibidem n. 101. & sequentibus.

Nomen prædeterminationis passim à D. Thoma usurpatur, unde non est novum, nec à Thomistis excogitatum, ut Recentiores causantur. Ibidem n. 108. & sequentibus.

Decretum prædeterminans causat libertatem actualem voluntatis nostræ, & non lædit, sed perficit potentialem. Tomo 2. t. 3. d. 5. n. 70. & sequentibus, ubi etiam convelluntur duo præcipua fundamenta Adversariorum, illorumque objectiones fideliter proponuntur & solvuntur.

Quomodo autem peccata Divinæ providentiæ subsint, Tomo 1. t. 4. d. 8. n. 149. & sequentibus, fusè declaratur.

Prudentia.

Prudentia definitur à Philosopho *recta ratio agibilium*. Partes integrales illius octo assignantur à D. Thoma 2. 2. quæst. 49. nempe memoria, intellectus, vel intelligentia, docilitas, solertia, ratio, providentia, circunspectio, & cautio. Tomo 4. t. 11. d. 1. n. 1. & sequentibus.

Cùm inter virtutes morales prudentia magis perficiat rationem, aliis virtutibus moralibus præfertur, sicut visus omnibus externis sensibus antecellit. Unde sicut Philo visum *regem sensuum* appellat, ita prudentia omnium virtutum moralium regina appellatur, proprius que ejus actus est imperium. Tomo 3. t. 4. d. 5. n. 58.

Hanc virtutem mirum in modum commendant SS. Patres, Chrysostomus enim dicit eam esse lucernam animæ, Reginam cogitationum, Magistram eorum quæ bona sunt & honesta. Ambrosius lib. de Paradiso, quadruplicem fluvium inde promanantem explicans: *Phison prudentia est* (inquit) *& ideò aurum optimum habet*, &c. Tomo 4. t. 11. d. 1. n. 1. & sequentibus.

Proverb. 3. *beatus vir* dicitur, *qui affluit prudentiâ*, vel hebraïcè, *beatitudines viri*, ut multiplex beatitudo viri prudentis commendetur. Ibidem.

Pudicitia.

Pudicitia temperantiæ species est, quæ in hoc à castitate distinguitur, quod ista habet moderari & rationi subijcere delectationes ex commixtione venerea consurgentes; illa verò moderatur & subijcit rationi delectationes, quæ talem actum circunstant, puta quæ sunt in osculis, tactibus, & amplexibus impudicis. Tomo 4. t. 11. d. 6. n. 18.

De hac virtute hæc ait Tertullianus in libro de pudicitia: *Pudicitia flos morum, decor sexuum, integritas sanguinis, fides generis, fundamentum sanctitatis, præjudicium omnis bonæ mentis.* Ibidem.

R

Raptus.

RAptus mulieris ante Tridentinum erat solùm impedimentum prohibens matrimonium, sed post Tridentinum est impedimentum dirimens; decrevit enim sancta Synodus sess. 24. de reformatione matrimonii cap. 6. inter raptorem & raptum, quandiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Tomo 3. t. 8. d. 9. n. 88.

Ratio.

Ratio proprium hominis bonum est, cætera illi cum animalibus communia sunt. Est fortis, & leones. Formosus est, & pavones. Velox est, & equus. Habet vocem, sed quantò clariorem canes, acutiorem aquilæ, graviorem tauri, dulciorem & suaviorem luciniæ? Seneca in Epistolis. Tomo 3. t. 1. d. 2. n. 9.

Redemptio Christi.

Redemptio Christi generalis est, & ad omnes & singulos se extendit: *Omnes enim* (inquit Nazianzenus orat. 25.) *citra ullam exceptionem instaurati sumus per cœlestem Adamum, qui primi Adæ participes fuimus, & à serpente decepti & peccato mortui. Mysticus Sol justitiæ* (subdit Ambrosius) *omnibus ortus est, omnibus vivit, omnibus passus est, & omnibus resurrexit.* In eandem veritatem conspirant unanimiter SS. Patres. Tomo 1. t. 4. d. 4. n. 23. & sequentibus.

Augustinus lib. 2. de symbo. ad Cathecum. cap. 8. ait Christum reprobis, & maximè Judæis ejus crucifixoribus, dicturum in die judicij: *Videtis vulnera quæ inflixistis, agnoscitis id latus quod pupugistis; quoniam & per vos, & propter vos apertum est, nec tamen intrare voluistis.*

Sententia asserens Christum pro omnibus non esse mortuum, fidem mutilat, spem infringit, charitatem refrigerat. Ibidem n. 38. & sequentibus.

Relationes Divinæ.

Relatio in creatis, nullius fere est entitatis & subsistentiæ, nulliusque soliditatis & permanentiæ. Ubi tamen in Deo reperitur, tanta est ejus dignitas & nobilitas, ut Sacratissimum Trinitatis mysterium, quo nihil in Christiana religione nobilius & excellentius est, in solis relationibus fundetur ac subsistat, illisque Divinæ constituantur ac distinguantur personæ. Tomo 2. t. 6. d. 3. ante numerum 1.

Relationes quæ in creaturis sunt accidentia, inhærentia subjecto, in Deo, ut sic loquar, substantificantur; sicut enim, ut docet Gregorius in moralibus, apud Deum labentia stant, mutabilia immutabilitatem consequuntur, temporalia æternitatem; ita & ipsa accidentia subsistunt. Ibidem n. 7.

Relationes Divinæ, nec modaliter, nec ex natura rei, sed virtualiter tantùm, distinguntur ab essentia. Ibidem n. 15. & sequentibus.

Essentia Divina est de conceptu formali, & quidditativo relationum, & è converso. Ibidem n. 51. & sequentibus.

Quomodo realis relationum distinctio, stare possit cum perfecta identitate illarum in essentia, ibidem n. 123. & sequentibus declaratur.

Relationes Divinę non addunt perfectionem relativam ad eſſentiam. Ibidem n. 158.

Non gaudent exiſtentiis relativis, realiter inter ſe & virtualiter ab exiſtentia abſoluta eſſentiæ diſtinctis. Ibidem n. 196.

Religio.

Religio juxta D. Thomam à religando dicitur, quia homines quodam modo Deo religat; vel à relegendo, ut vult Cicero, quia religioſus debet ea quæ ſunt Divini cultus, frequenter legere, & in corde revolvere; vel ut docet Auguſtinus 10. de civit. cap. 4. à reeligendo, quia Deum reeligere debemus, quem amiſeramus negligentes. Tomo 4. t. 11. d. 3. ante numerum 1.

Religio definitur, virtus quæ debitum cultum Deo tribuit, tanquam primo omnium principio. Ibidem n. 1.

Actus Religionis tam interni, quàm externi, ibidem n. 4. & ſequentibus recenſentur & explicantur.

Hæc virtus inter morales præſtantiſſima eſt, quia magis de propinquo accedit ad Deum, inquantum operatur ea quæ directè & immediatè ordinantur in honorem Divinum. Unde Iſidorus Peluſiota ait, quemadmodum in corpore valentior pulchritudinis pars eſt oculorum pulchritudo, ita etiam in animo præcipua pulchritudinis pars eſt pietas ſeu religio. Ibidem n. 2.

Reprobatio.

Datur in Deo reprobatio, ſeu decretum aliquod efficax & immutabile, quo ab æterno aliquos homines & Angelos voluit à gloria excludere. Unde Concilium Valentinum 3. can. 3. *Fidenter fatemur prædeſtinationem electorum ad vitam, & prædeſtinationem impiorum ad mortem.* Eadem veritas in ſacris Paginis, ſub variis parabolis, & figuris declaratur. Tomo 2. t. 5. d. 6. n. 1. & ſequentibus.

Reprobatio in Deo non dicit ſolam negationem prædeſtinationis, ſed actum poſitivum intellectûs & voluntatis, quo ab æterno decrevit aliquos excludere, vel non admittere ad gloriam, ob manifeſtationem ſuæ juſtitiæ. Ibidem n. 6.

Reprobatio poſitiva, ſeu decretum infligendi pœnam damni & ſenſus, prævisionem peccatorum, ſeu demeritorum præſupponit; ſecùs verò reprobatio negativa, ſeu decretum denegandi gloriam, ut beneficium indebitum; quamvis probabilius videatur, & doctrinæ S. Auguſtini & D. Thomæ conformius, illud præſupponere præſcientiam peccati originalis, & ab eo ut à cauſa materiali & occaſionali dependere. Ibidem n. 27. & ſequentibus.

Qui ſint reprobationis effectus, ibidem n. 134. & ſequentibus.

Reſurrectio Chriſti.

Reſurrectio Chriſti eſt cauſa exemplaris noſtræ juſtificationis: Sicut enim Chriſtus citò, verè, & perfectè, ſeu non iterum moriturus, reſurrexit; ita juſtificatio noſtra, quæ eſt ſpiritualis quædam reſurrectio à morte peccati ad vitam gratiæ, debet eſſe prompta, vera, & perfecta, & ſicut *Chriſtus reſurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur*, ut ait Apoſtolus; ita Chriſtianus in juſtificatione ſpiritualiter renaſcens, & ad vitam gratiæ reſurgens, non debet ampliùs mori morte peccati, nec peccatum illi ultra dominari. Tomo 4. t. 9. d. 1. n. 231.

S.

Sacerdotium.

SAcerdotii novæ legis dignitas ex triplici capite commendatur, primò quòd imperium in animas exerceat; ſecundò, quòd myſtico Chriſti corpori, videlicet Eccleſiæ, dominetur; hanc enim expiat Sacerdos, illuſtrat, perficit, ac deificat, ut docet Dionyſius; unde Sacerdotes dicti ſunt *Theurgi*, id eſt, *Deos facientes*: Tertiò quòd Sacerdos ipſi etiam vero Chriſti corpori imperet, ipſumque in altari ſacro ore conficiat. Hinc meritò celebratur illa ſententia, quæ D. Auguſtino, & S. Gregorio tribuitur: *O magna Sacerdotum dignitas, in quorum manibus, velut in utero Virginis, Chriſtus quotidie incarnatur.* Tomo 2. t. 7. d. 2. n. 115.

S. Ephrem Sacerdotium appellat *ſtupendum miraculum, omnium ornamentorum præſtantiſſimum, bonorum omnium quæ in hominibus ſunt apicem, Divinum quoddam, omniumque quæ inter homines expetuntur velut extremam metam.* Ibidem.

Sacerdotium Melchiſedech fuit typus & figura Sacerdotii Chriſti, ut egregiè declarat Theodoretus. Tomo 4. t. 11. d. 3. n. 19.

Sacramentum.

Sacramentum non ſolùm eſt in genere ſigni, ſed etiam in genere cauſæ efficientis moralis, vel formalis ſacrativæ. Tomo 5. t. 2. d. 1. n. 1. & ſequentibus.

De ratione Sacramenti eſt, ſignificare perfectam ſanctitatem, quæ eſt per gratiam, in actuali uſu & ſuſceptione Sacramenti conferendam. Unde Sacramentum rectè definitur *ſignum ad placitum rei Sacræ, perfectè ſanctificantis homines.*

Sacramenta novæ legis ſunt ſigna rememorativa, demonſtrativa, & prognoſtica; rememorativa Paſſionis Chriſti, quæ præceſſit; demonſtrativa gratiæ, quam efficiunt; & prognoſtica gloriæ, quam expectamus. Ibidem. n. 47.

Sacramenta rebus ſenſibilibus conſtare convenientiſſimum fuit, plureſque afferri poſſunt congruentiæ. Ibidem n. 65. & 66.

Chriſtus non determinavit in ſpecie, ſed duntaxat in genere materias & formas aliquorum Sacramentorum novæ legis. Ibidem n. 76.

In omnibus Sacramentis novæ legis requiruntur verba propriè vel impropriè ſumpta, at in Sacramentis veteris legis, non erat neceſſarium quod rebus verba adderentur. Ibidem n. 80. & ſequentibus.

Quomodo res & verba ſe habeant in Sacramentis novæ legis, ibidem n. 85. & ſequentibus declaratur.

Quæ verò mutatio ex parte materiæ, vel formæ, reddat Sacramentum invalidum, ibidem n. 117. & ſequentibus explicatur.

Sacramenta ſunt homini neceſſaria ad ſalutem, ob triplicem rationem. Ibidem d. 2. n. 2.

Nullum fuit inſtitutum Sacramentum, pro illo brevi tempore, quo ſtatus innocentiæ in Adamo duravit; imò ſi feliciſſimus ille ſtatus perſeveraſſet, nulla fuiſſent inſtituta Sacramenta, ex vi decreti quod Deus ab æterno habuit.

In ſtatu legis naturæ fuerunt aliqua Sacramenta, tam pro adultis, quàm pro parvulis, in remedium peccati originalis & actualis; illa tamen non fuerunt determinata immediatè à Deo in particulari, ſed relicta in hominum arbitrio. Ibidem n. 54. & ſequentibus.

Con-

Conveniens fuit ut Christus in nova lege aliqua Sacramenta instituereret. Ibidem n. 105. & sequentibus.

Sacrificium.

Sacrificium est *oblatio rei sensibilis, à legitimo ministro Deo facta, per realem immutationem, ad testandum supremum illius dominium, in vitam, & in mortem.*

Varia ac multiplicia fuerunt in veteri lege sacrificia, quæ perfectissimum novæ legis Sacrificium figurabant, unde illo existente cessarunt, juxta illud quod in quadam collecta ait Ecclesia: *Deus qui legalium differentiam hostiarum, unius Sacrificii perfectione sanxisti, &c.*

In omnibus Sacrificiis legis naturæ vel scriptæ, fiebat aliqua destructio vel immutatio rei oblatæ. Item in Missæ Sacrificio fit immolatio mystica ipsius Christi, quatenus vi verborum ponitur corpus sub specie panis, & sanguis sub specie vini, ad repræsentandam separationem utriusque factam in cruce, & in morte Christi. Unde in tali Sacrificio, fit mystica quædam sanguinis per gladium verborum effusio, ut Cyrillus loquitur. Ibidem n. 15.

Offerre Deo Sacrificium est de jure naturæ, unde in qualibet ætate, & apud quaslibet hominum nationes, semper fuit aliqua Sacrificiorum oblatio. Tomo 5. t. 2 d. 2. n. 42. & 43.

Sanctitas.

Sanctitas tria importat, seu ex tribus coalescit: primum est munditia & puritas, Sanctus enim græcè dicitur ἅγιος, quasi sine terra; secundum est firmitas, Sanctum enim idem significat ac sancitum seu lege firmatum, unde Ulpianus ff. de divisione rerum, ait Sacra loca Sancta esse, quia Sanctum est quod sanctione aliquâ firmatum est. Tertiò sanctitas importat quandam Divino cultui consecrationem, & perfectam conjunctionem cum Deo, quæ fit per charitatem. Tomo 1, t. 1. d. 4. n. 40.

Licèt Sanctitas sit attributum commune tribus Personis, specialiter tamen appropriatur tertiæ, quæ Spiritus Sanctus idcirco appellatur. Tomo 2. t. 6. d. 10. n. 101. & sequentibus.

Sapientia.

Sapientia alia est infusa, quæ est donum Spiritus Sancti, & quæ importat quandam rectitudinem judicij circa Divina conspicienda & consulenda, secundùm quandam connaturalitatem ad res Divinas, procedentem ex charitate, quæ nos unit Deo: alia acquisita, quæ est una ex virtutibus intellectualibus enumeratis ab Aristotele 6. Ethic. cap. 4. quæ habet judicare de rebus per altissimam causam. Tomo 1. disp. proœmiali n. 74.

In hoc differt sapientia à scientia communiter dicta, quod illa est cognitio rei per causam, non quâcumque, sed altissimam: unde in genere ædificij, artifex qui disponit formam domûs, dicitur sapiens & architectus, respectu inferiorum artificum, qui dolant ligna, vel parant lapides; & in ordine morali vir prudens, qui ordinat suos actus in ultimum finem, vocatur sapiens. Ibidem n. 75.

Satisfactio in communi.

Satisfactio est voluntaria punitio ad compensandam injuriam Deo per peccatum illatam, eumque sic placandum, ut temporalem pœnam remittat. Tomo 5. t. 5. d. 13. n. 4.

Homo potest satisfacere de condigno pro pœna temporali, peccato mortali debita, non tamen de rigore justitiæ. Ibidem n. 5.

Conditiones requisitæ ad satisfaciendum n. 12. & sequentibus declarantur.

Omne opus satisfactorium, est meritorium, & è contra. Ibidem n. 18.

Satisfactio sacramentalis.

Satisfactio sacramentalis est pars, non essentialis, sed integralis duntaxat, Sacramenti Pœnitentiæ. Ibidem n. 29. & 30.

Satisfactio sacramentalis triplicem ex opere operato habet effectum, nempe remissionem pœnæ temporalis, ex peccatis jam condonatis relictæ, auxilia quædam supernaturalia, ad faciliùs præcavenda peccata in futurum, & augmentum gratiæ habitualis. Ibidem n. 31. & sequentibus.

Tenetur Sacerdos, auditâ confessione, satisfactionem, quæ vulgò pœnitentia appellatur, pœnitenti injungere, nec satis est, quod qualemcumque injungat, sed tenetur injungere aliquo modo proportionatam gravitati criminum, & eorum multitudini, atque etiam dispositioni & conditioni pœnitentis, nisi rationabilis causa excuset. Ibidem n. 45.

Tenetur etiam pœnitens pœnitentiam sibi à Confessario injunctam acceptare, & acceptatam adimplere Ibidem n. 46.

Quivis legitimus Confessarius mutare potest pœnitentiam ab alio impositam, propter peccata non reservata; sed non nisi in confessione, & auditis peccatis, pro quibus fuit imposita. Ibidem n. 52.

Unus non potest pro alio satisfacere, si satisfactio consideretur ut medicina & remediũ peccati, bene tamen, si consideretur, ut est compensatio pœnæ in purgatorio luendæ Ibid. n. 60. & 61.

Satisfactio Christi.

Satisfactio Christi ex sua intrinseca dignitate & valore, non solùm fuit condigna, sed etiam superabundans. Tomo 4 t. 1. in 3. p. d. 4. n. 27. & sequentibus.

Fuit valoris simpliciter infiniti in esse moris. Ibidem n. 48. & sequentibus.

Observavit omnes leges strictæ & rigorosæ justitię. Ibidem n. 79. & sequentibus.

Non fuit elicita à religione, sed à justitia; non legali, aut distributiva, sed commutativa. ibidem n. 136.

Scientia Dei.

In Deo reperitur verè & propriè scientia, respectu creaturarum, & suorum attributorum. Tomo 1. t. 3. d. 1. n. 5. & sequentibus.

Variæ scientiæ Dei divisiones. Ibidem n. 27. & sequentibus.

Ejus dotes & prærogativæ. Ibidem n. 31. & sequentibus.

Deus cognoscit creaturas in sua essentia tanquam in causa, non verò immediatè in seipsis, seu independenter ab essentia Divina priùs visa & cognita. Ibidem d. 2. n. 5. & sequentibus.

Quomodo Deus non entia, mala, singularia, & infinita cognoscat, ibidem n. 74. & sequentibus declaratur.

Quodnam verò sit objectum formale, tam motivum quàm terminativum Divini intellectus, explicatur tract. 1. d. 2. n. 92. & sequentibus.

Scientia in Deo est causa rerum, non solùm directiva, sed etiam effectiva; ea tamen quæ efficit & causat res in actu secundo, non est illa, quæ simplicis intelligentiæ dicitur, sed ea, quæ visionis seu approbationis appellatur. Ibidem d. 3. n. 7. & sequentibus.

Hæc propoſitio : *Ideo res ſunt futuræ, quia ſciuntur à Deo*, vera eſt ſenſu cauſali : iſta verò, *ideò res ut futuræ cognoſcuntur à Deo, quia futuræ ſunt*, falſa eſt in ſenſu cauſali, & vera tantùm in ſenſu illativo ; ſi enim aliqua ſunt futura, ſequitur quidem quod Deus ea præſciat, non tamen res futuræ, ſunt cauſa cur Deus ea ſciat : *Si enim hoc eſſet, tunc ejus quod æternum eſt, aliquid exiſteret cauſa ab eo alienum, ab eo diverſum, & ex creaturis penderet ſcientia Creatoris, & creatum eſſet increati cauſa*, ut ait Magiſter Sententiarum in 1. diſt. 38.

Potentia executiva, quâ Deus res ad extra operatur, non diſtinguitur virtualiter ab intellectu & voluntate, ſed eſt ipſe intellectus, ut motus & applicatus à voluntate, qui res ad extra producit per actum imperii, juxta illud Geneſ. 1. *Dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux.* Et iſtud Pſalmi 148. *Ipſe dixit, & facta ſunt ; ipſe mandavit, & creata ſunt.* Unde Chriſtus Lazaro mortuo ait, *Lazare veni foras*, & Math. 8. *imperavit ventis & mari.* Ubi Hieronymus : *Ex hoc loco intelligimus, quod omnes creaturæ ſentiunt Creatorem, non errore hæreticorum, qui omnia putant animata, ſed majeſtate Conditoris, cui ſenſibilia ſunt, quæ apud nos ſunt inſenſibilia.* Ibid. n. 86.

Scientia Dei reſpectu futurorum contingentium.

Præſcientia futurorum, certiſſimum eſt divinitatis argumentum, juxta illud Tertulliani in Apologetico cap. 2. *Idoneum opinor teſtimonium divinitatis, veritas divinationis* ; & iſtud Auguſtini de civit. Dei cap. 9. *confiteri eſſe Deum, & negare præſcium futurorum, apertiſſima inſania eſt.* Hinc præſcientia futurorum, *divinatio* appellari ſolet, ut per hoc ſignificetur, eam aliquid eſſe Divinum, & Deo maximè proprium. Ibidem d. 4. n. 21. & ſequentibus.

Nihil Deus cognoſcit ut determinatè futurum, ante decretum & prædefinitionem ſuæ voluntatis, determinantis extrahere res ex ſtatu & maſſa poſſibilitatis, eiſque dare exiſtentiam in aliqua differentia temporis. Ibidem n. 34.

Deus non cognoſcit futura contingentia antecedenter ad ſuum decretum in ſuis ideis, aut in cauſis liberis & contingentibus, vel in ſuo decreto, ut futuro, & ponendo in ſequenti ſigno rationis, aut in veritate objectiva propoſitionum de futuro contingenti, cùm in ſigno rationis antecedenti Divinum decretum, nulla ſit determinatè vera, vel determinatè falſa. Ibidem n. 51. & ſequentibus.

Deus cognoſcit certò & infallibiliter futura contingentia abſoluta, in decreto & prædefinitione ſuæ voluntatis, juxta illud Hilarii 9. de Trinit. *Quæ Deus facere decrevit, in ſua voluntate cognovit.* Ibidem n. 144. & ſequentibus.

D. Thomas variis in locis duplex medium aſſignat, in quo Deus futura contingentia certò & infallibiliter cognoſcat, earum ſcilicet præſentiam in æternitate, & efficax divinæ voluntatis decretum. Ibidem n. 146. & ſequentibus.

Peccata futura, quantùm ad id quod in illis privationis eſt & defectus, ſeu malitiæ moralis, à Deo cognoſcuntur in decreto permiſſivo. Quantùm verò ad id quod in eis eſt entitatis, & bonitatis tranſcendentalis, cognoſcuntur in decreto poſitivo concurrendi ad illorum entitatem. Demum quantùm ad utramque rationem, clarè ab illo videntur in præſentia ſuæ æternitatis. Ibidem n. 88. & ſequentibus.

Deus futura conditionata certò cognoſcit, certaque eorum præſcientia fundatur in decretis abſolutis ex parte ſubjecti, & conditionatis ex parte objecti. Ibidem d. 5. n. 2. & ſequentibus.

Scientia media.

Nomine ſcientiæ mediæ, quam Recentiores ponunt in Deo, intelligitur cognitio certa & infallibilis futurorum conditionatorum, ante decretum actuale & exercitum, quo Deus prædefiniat & prædeterminet illorum futuritionem. Ibi. 6. n. 1.

Talis ſcientia non eſt nova, & à Recentioribus inventa, ſed perantiqua, & olim Pelagianis & Semipelagianis familiaris. Ibidem n. 6. & ſequentibus.

Præcipua Pelagianorum & Semipelagianorum motiva, ad fingendam in Deo talem præſcientiam, ac excludendum decretum de ſe efficax, & humanas præveniens voluntates. Ibidem n. 13. & ſequentibus.

Talis ſcientia fuit ab Auguſtino reprobata, non ſolùm quantùm ad abuſum, ſed etiam quantùm ad ſubſtantiam, unde *ſcientia reprobationis* meritò appellari poteſt.

Illa etiam pluribus principiis doctrinæ D. Thomæ apertiſſimè repugnat. Ibidem n. 47. & ſequentibus.

Variis etiam & efficaciſſimis rationibus expungitur ac de medio tollitur ſcientia media. Ibidem n. 58. & ſequentibus.

Oſtenditur ſcientiam mediam non eſſe utilem aut idoneam ad conciliandam humanam libertatem, cum prædeſtinatione & gratia efficaci. Ibidem n. 103.

Curiel & Baſilius Legionenſis, viri toto orbe celeberrimi, licèt ſcientiam mediam aliquando docuerint, tamen ſapientiores facti, eam retractarunt. Ibidem.

Joannes Lallemandet, recentiſſimus Scriptor Ordinis Minimorum, tomo 1. curſus Theologici, diſp. 8. partitione 3. oſtendit, nec Magiſtrum Sententiarum, nec alios veteres Theologos in lectione S. Patrum verſatiſſimos, neque Patres Concilii Tridentini, ſcientiam mediam agnoviſſe, nec illam adhibuiſſe ad conciliandam libertatem noſtram, cum prædeſtinatione & gratia efficaci, & tandem ironicè ſic concludit : *Quantæ igitur ignorantiæ tenebræ in antiquis Theologis, & quanta lux illuminans de novo præcipua Religionis noſtræ myſteria, apud RR. Patres Societatis orta* ! Ibidem n. 105.

Baronius in Epiſtola quam ſcripſit ad Dominum de Villars, Archiepiſcopum Viennenſem, conqueritur quod *Molina quæſtionem excitarit, quâ Eccleſiæ Catholicæ non erat opus*, ſubditque *ſe admonuiſſe Jeſuitas, ne exiſtimationem ſuam, defendendo ſententiam Molinæ, diſcrimini exponant.* In Apologia Thomiſtarum n. 104.

Henricus Henriquez apertè ſcientiam mediam reijcit, his verbis : *Neceſſe eſt in ſigno rationis ſupponere liberam quandam Dei conditionalem prædefinitionem, quâ poſitâ novit quid eſſet facturus in tali rerum concurſu & occaſione.* Et infra : *Hæc diſputatio* (inquit) *de præſcientia futurorum conditionatorum, à nobis* (id eſt Jeſuitis) *ante viginti annos excitata eſt, & contra votum noſtrum ſuſcepta eſt in Italia ſententia.* Ibidem n. 107.

Claudius Tiphanius ejuſdem Societatis, qui fuit in Gallia Provincialis, in libro de Ordine deque priori & poſteriori, dicit : *Nullum alium*

Theologum, ante Molinam, ne per ſomnium quidem de illa ſcientia cogitaſſe, nec eam ullibi vel ſuppoſuiſſe, vel adhibuiſſe, ad ullam, ſive Scripturæ Sacræ, ſive Theologiæ Scholaſticæ difficultatem expediendam. Ait etiam, *ſententiam negantem ſcientiam mediam, & antiquitate, & defenſorum numero ac authoritate, longe eſſe meliorem.* Ibidem n. 110.

Mariana lib. 4. de regimine Societatis, ait quod *Societas ſapientiſſimos Dominicanæ familiæ Theologos, potiùs venerari debebat, ut purioris doctrinæ Antiſtites, quàm ſequi heſterna Ludovici Molinæ commenta.* Ibidem.

Azorius lib. 4. inſtit. moral. cap. 22. qu. 2. hæc ſcribit: *Pauci juniores Theologi, fortaſſis ut voluntatem noſtram liberam faciant, faciunt ſacrilegam, dum negant Deum libera noſtra opera bona prædefinire,* Diſp. 6. de ſcientia media n. 105.

Abſurdis & inconvenientibus ſcientia media exploditur. Ibidem n. 128. & ſequentibus.

Convelluntur fundamenta ſcientiæ mediæ. Ibidem n. 77. & ſequentibus.

Scientia Chriſti.

Chriſtus adhuc viator & in terris degens, vidit Divinam eſſentiam, ſubindeque habuit ſcientiam beatam, idque à primo inſtanti conceptionis. Tomo 4. t. 1. in 3. p. d. 16. n. 1. & ſequentibus.

Licèt anima Chriſti per ſcientiam beatam non cognoverit in Divina eſſentia omnes creaturas poſſibiles, cognovit tamen omnia præſentia, præterita, & futura. Ibidem n. 28. & ſequentibus.

Præter ſcientiam beatam fuit in anima Chriſti ſcientia infuſa, eaque duplex, una ſupernaturalis, & alia naturalis. Ibidem d. 17. n. 2. & ſequentibus.

Ad quæ objecta ſcientia infuſa ſupernaturalis ſe extenderit, ibidem n. 29. & ſequentibus declaratur.

Præter ſcientiam beatam & infuſam, conſtituenda eſt in anima Chriſti Domini ſcientia per ſe acquiſibilis, quam Chriſtus propriis actibus ſibi comparavit, nec à Deo ſolùm per infuſionem accepit. Ibidem d. 18. n. 3. & ſequentibus.

Triplex eſt modus intelligendi in anima Chriſti, omnino diverſus, triplici ejus ſcientiæ correſpondens, nempe modus intelligendi per eſſentiam Divinam gerentem vices ſpeciei intelligibilis, qui competit ſcientiæ beatæ: modus cognoſcendi per ſpecies à Deo inditas, qui convenit ſcientiæ infuſæ; & denique modus intelligendi per ſpecies à phantaſmatibus abſtractas, qui proprius eſt ſcientiæ acquiſitæ. Primus modus intelligendi eſt Divinus; ſecundus, Angelicus; tertius, humanus. Ibidem n. 40.

Chriſtus nihil ab Angelis didicit. Ibidem n. 41.

Quomodo verò intelligi debeat id quod dicitur Lucæ 22. ipſum fuiſſe ab Angelo confortatum, inſtante paſſione ſuâ, ibidem n. 42. declaratur.

Scriptura Sacra.

Nomina & elogia, quibus Scriptura Sacra communiter inſignitur. Tomo 4. t. 10. d. 2. n. 3.

Diviſio Scripturæ Sacræ. Ibidem n. 6.

Variæ Scripturæ editiones. Ibidem n. 10.

De editione vulgata, ejuſque in Eccleſia authoritate. Ibidem n. 14.

Explicantur quædam antilogiæ, ſeu contradictiones apparentes, quæ in varijs Scripturæ locis reperiuntur. Ibidem n. 19. & ſequentibus.

Senſus compoſitus & diviſus.

Senſum compoſitum & diviſum perperam interpretantur Suarez, Leſſius, Molina, Coninck, Vazquez, & Petrus à S. Joſeph; dicunt enim, ſenſum compoſitum, ut explicatur à Thomiſtis, eſſe quando motio Divina, & gratia efficax, cum ipſa voluntate componitur & conjungitur; diviſum verò, quando ab illa dividitur & ſeparatur. Qui modus explicandi, ut Calviniſticus, ab omnibus Thomiſtis reijcitur, ut fatetur Pater Annatus in libro de libertate incoacta, contra Commentatorem cap. 5. §. 1. ubi de Janſenianis ait: *Quem ex Thomiſtis dabunt, qui diſtinctionem ſenſus compoſiti & diviſi ſic interpretetur, ut ſenſus ſit, voluntatem à Deo motam poſſe diſſentire, quandiu illa motio aberit, & advenerit alia?* Tomo 2. t. 5. d. 6. n. 50. & ſequentibus.

Veram & germanam hujus celebris diſtinctionis explicationem & intelligentiam, tradunt Bannez, Alvarez, Gonzalez, & alii. Ibidem n. 56.

Diſtinctio ſenſus compoſiti & diviſi, ita celebris & antiqua eſt, ut D. Thomas qu. 6. de verit. art. 4. ad 8. aſſerat quod illa communis erat ſuo tempore, eaque communiter utebantur Theologi ad conciliandam libertatem cum prædeſtinatione. Ibidem n. 61.

Hanc diſtinctionem tradit Venerabilis Beda in axiomatibus Philoſophicis ex Ariſtotele collectis, littera O. Ibidem

Seraphin.

Seraphin dicitur à verbo hebraïco *Saraph*, quod latinè accendere dicitur. Vnde Dionyſius, Seraphinos appellat ἐμπρησὰς, ſeu *ignitos*, Cyrillus Alexandrinus θερμαίνοντας, ſeu *calefacientes*, Chryſoſtomus ἔμπυρα σώματα, id eſt *ignea ora*. De illis ait Gregorius magnus: *Tantò magis ardent, quantò Deum vicinius vident. Horum profectò flamma amor eſt, quia quò ſubtiliùs claritatem Divinitatis aſpiciunt, eò validiùs in ejus amore flammeſcunt.* Tomo 2. t. 7. d. 16. n. 10.

Servitus.

Tribus modis aliquis poteſt eſſe ſervus, primò, nativitate, ut cum de ancilla naſcitur; ſecundò, jure belli, quo juſtè captus, fit ſervus capientis, ejus morte in ſervitutem commutatâ. Tertiò, venditione, ut cùm à ſeipſo vel ab alio venditur. Tomo 5. t. 8. d. 9. n. 9.

Simonia.

Falſa eſt quorundam Caſuiſtarum ſententia, qui aſſerunt, quod dare pecuniam, vel aliud quid temporale pro beneficio, ut motiuum, quo voluntas collatoris ad illud conferendum inducatur, non eſt Simonia, ſi non detur ut pretium beneficio æquale. Tomo 1. in diſſertatione de probabilitate n. 143.

Simoniacus eſt, qui promiſsâ ſine intentione ſolvendi pecuniâ, ad Sacerdotium pervenit, quia pecuniâ parat ſibi viam ad rem ſpiritualem obtinendam. Ibidem n. 144.

Sybillæ.

Sybillas multi Patres, poſt Theophilum Antiochenum *Gentilium Prophetiſſas* appellant. Tanta fuit earum veneratio in orbe, ut multi exiſtimarint eas de Cœlo lapſas, teſte Clemente Alexandrino lib. 1. Stromatum, qui etiam refert particulam concionis D. Pauli, in qua fideles hortatur ad lectionem Sybillinorum voluminum. Tomo 4. t. 10. d. 1. n. 254.

Adeò familiare fuit olim Chriſtianis convincere

Gentiles per oracula Sybillarum, ut propterea Sybillitæ appellarentur, teſte Origene lib. 5. contra Celſum. Ibidem.

Verſus Sybillarum de Chriſto, & præcipuis Chriſtianæ Religionis myſteriis. Ibidem n. 255.

Syneſis.

Syneſis eſt virtus bene judicativa de agibilibus, ſecundùm communes leges, & ideò eſt directiva communis juſtitiæ legalis. Gnome verò iudicat de his in quibus deficit lex communis, à qua proinde dirigitur Epiĸeia, quæ eſt altior juſtitia, quàm legalis communiter dicta. Tomo 4. t. 11. d. 1. n. 8.

Sobrietas.

Sobrietas eſt ſpecies temperantiæ, quæ verſatur circa potum, non quemcumque, ſed inebriare valentem, & cerebrum perturbare, uti eſt potus vini. Hæc virtus licèt ſit omnibus neceſſaria, præcipuè tamen quinque generibus perſonarum, nempe juvenibus, mulieribus, ſenibus, Epiſcopis, atque Eccleſiæ miniſtris, & Regibus ac Magiſtratibus. Tomo 4. t. 11. d. 6. n. 8. & ſequentibus.

Sol.

Plinius lib. 2. hyſt. de Sole ſic fatur: *Medius inter ſydera Sol fertur, ampliſſimâ magnitudine ac poteſtate, nec temporum modò terrarumque, ſed ſyderum etiam ipſorum, Cœlique rector. Hunc mundi eſſe totius animum, ac plenius mentem; hunc principale naturæ regimen ac numen credere decet; quia hic ſuum lumen cæteris quoque ſyderibus fœnerat, præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens.*

Spes.

Spes eſt propriè virtus, licèt, prout eſt informis, & à charitate ſeparata, modum ac ſtatum perfectæ virtutis non habeat. Tomo 4. t. 1. d. 9. n. 2.

Objectum formale quod ſpei, eſt ſola beatitudo æterna, non autem alia bona naturalia, vel ſupernaturalia, quæ à Deo ſperamus, quæ ſunt tantùm objecta ſecundaria & materialia illius. Ratio verò formalis ſub qua, eſt omnipotentia Divina, ſive Deus, ut auxilians, non verò arduitas objecti ſperati, vel ejus bonitas, ut nobis conveniens, & amabilis amore concupiſcentiæ. Ibidem n. 8. & ſequentibus.

Habitus ſpei Theologicæ non remanet in Beatis & comprehenſoribus. Ibidem n. 66.

Si Deus alicui ſuam damnationem revelaret, ille poſſet quidem adhuc deſiderare & concupiſcere beatitudinem, non tamen illam ſperare, ſubindeque ex præcepto ſpei non teneretur ſperare illam. Ibidem n. 76.

Hujus virtutis elogia & prærogativæ, initio diſputationis ante numerum 1. recenſentur.

Sponſalia.

Sponſalia ſunt futurarum nuptiarum promiſſio, unde in hoc diſtinguntur à matrimonio, quòd matrimonium eſt contractus per verba de præſenti expreſſus, ſponſalia verò contrahuntur per verba de futuro, ut, accipiam te in virum. Tomo 5. t. 8. d. 3. n. 2.

Licèt poſt Tridentinum matrimonia clandeſtina irrita ſint, ſponſalia tamen clandeſtina valida ſunt; matrimonium verò clandeſtinum, Tridentini lege irritum, non habet vim ſponſalium. Ibidem n. 7. & ſequentibus.

Ætas à jure requiſita pro contrahendis ſponſalibus, eſt ſeptennium; ſi tamen ante ſeptennium contrahentes habeant uſum rationis ſufficientem, & tunc malitia ætatem ſuppleat, ſponſalia valida erunt. Ibidem n. 18. & ſequentibus.

Reſolvuntur plures difficultates de obligatione ex ſponſalibus proveniente. Ibidem n. 29. & ſequentibus.

Quibus de cauſis ſponſalia diſſolvi poſſunt, ibidem n. 53. & ſequentibus declaratur.

Status naturæ humanæ.

De feliciſſimo ſtatu innocentiæ, & donis ac privilegiis ei annexis. Tomo 2. t. 8. d. 1. n. 25. & ſequentibus.

In eo ſtatu fuiſſent homines propagati per naturalem generationem, & melius fuiſſet reſpectu uniuſcujuſque perſonæ matrimonium contrahere, quàm virginitatem ſeu continentiam ſervare. Ibidem n. 60. & 61.

Non fuiſſet in eo ſtatu eſus carnium, aut potus vini, reſpectu hominis. Animalia tamen, quæ nunc ſunt carnivora, ab exordio mundi, & in ſtatu innocentiæ, carnibus in cibum uſa eſſe, probabilius eſt. Ibidem n. 62. & ſequentibus.

Juſtitia originalis, quæ Adamo in ſtatu innocentiæ, pro ipſo & ejus poſteris fuit collata, non erat habitus realiter diſtinctus à gratia ſanctificante. Ibidem n. 67. & ſequentibus.

Status naturæ integræ formaliter conſtituitur per vigorem, appetitum ſenſitivum rationi perfectè ſubijcientem; unde diſtinguitur à ſtatu innocentiæ, qui vigorem illum includit quidem, aut ſupponit, ſed præter illum, alia importat dona & privilegia, nempe immortalitatem, indolentiam, immunitatem ab omni errore & deceptione, & ſimilia. Ibidem d. 3. n. 2. & ſequentibus.

Homo in ſtatu naturæ lapſæ, non habens peccatum actuale, ſed tantùm originale, non eſt debilior ad bonum morale, quàm eſſet in ſtatu naturæ puræ. Ibidem d. 4. n. 46.

In quo differat gratia ſtatûs naturæ lapſæ, & per Chriſtum reparatæ, à gratia ſtatûs innocentiæ d. 5. n. 13 & ſequentibus.

Primus parens, atque adeò totum genus humanum, potuit ante peccatum à Deo creari ſine gratia gratum faciente, ſubindeque non ordinari ad claram Dei viſionem, & beatitudinem ſupernaturalem. Ibidem d. 6. n. 4. & ſequentibus.

De potentia Dei ordinaria, providente ſingulis rebus, juxta illud quod naturaliter exigunt, potuit homo, etiam ante lapſum Adami, creari in ſtatu naturæ puræ, quoad dona integritatis & immortalitatis, ſive cum inclinatione effœni & rebelli partis ſenſitivæ adversùs rationem, & cum neceſſitate moriendi. Ibidem n. 16.

Studioſitas.

Studioſitas duo habet præcipua munera: unum eſt frœnandi ac temperandi ſcientiæ deſiderium, quo naturâ duce omnes ad cognitionem rerum & delectationem ex ea comparandam impellimur. Alterum eſt excutiendi pigritiam & torporem, quo plures retrahuntur à ſtudio, & à neceſſariarum rerum cognitione præpediuntur. Tomo 4. t. 11. d. 6. n. 30.

Subtilitas.

Subtilitas eſt dos corporis glorioſi, cujus præcipuus effectus erit, corpus glorioſum ab omni terrenæ labis concretione & craſſitie reddere liberum, ipſumque quaſi cœleſte & ſpirituale efficere. Præterea dabit corpori glorioſo vim penetrandi omnia alia corpora, ſed hunc effectum non præſtabit efficienter & activè, ſed moraliter tantùm, quatenus ad ejus præſen-

tiam, & in ſignum talis dotis, præſtabitur penetratio illa à Deo, ad voluntatem Beati.

Superbia.

Superbia eſt inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, vitium capitale, ſeu potiùs omnium aliorum fons & origo, & ut loquitur Caſſiodorus, *omnium malorum mater, ſcelerum fons, vena nequitiæ.* Tomo 4. t. 11. d. 7. n. 36.

Quatuor ſunt quæ trahunt ſuperbiæ currum, ut exponit Hugo Victorinus de clauſtro animæ lib. 1. cap. 6. Ibidem n. 37.

Omne pomum, omne granum, omne frumentum, omne lignum habet ſuum vermem: alius eſt vermis mali, alius pyri, alius fabæ, alius tritici. Vermis divitiarum ſuperbia. Auguſtinus ſerm. 5. de verbis Domini cap. 9. Ibidem.

T

Temperantia.

TEmperantia eſt virtus, quæ habet refrœnare appetitum ſenſitivum in concupiſcentijs & delectationibus corporalibus, quæ maximam vim habent deducendi à bono rationis. Unde materiale objectum illius ſunt delectationes corporeæ, non tamen omnes, ſed illæ duntaxat, quæ ex cibo & potu, & rebus venereis percipiuntur. Objectum verò formale eſt bonitas ſeu honeſtas ſpecialis, quæ reperitur in eo quod homo delectationibus ciborum & venereorum moderatè utatur, & ſecundùm præſcriptum rationis. Tomo 4. t. 11. d. 4. n. 1. & ſequentibus.

Hujus virtutis laudes eleganter deſcribit S. Proſper lib. 2. de vita contemplat. cap. 19. Ibidem ante numerum 1.

Partes ſubjectivæ ſeu ſpecies temperantiæ, ſunt abſtinentia, ſobrietas, caſtitas, & pudicitia. Ibidem n. 6.

Theologia.

Theologia, etiam prout eſt in nobis viatoribus, eſt verè & propriè, ac ſubſtantialiter ſcientia, licèt defectu evidentiæ actualis, quâ caret in hoc ſtatu, non ſit perfectè ſcientia, ſed in ſtatu imperfecto & præternaturali. Tomo 1. diſp. proœmiali n. 2.

Eſt propriè ſubalternata ſcientiæ Dei & Beatorum, ſubindeque remanet in patria. Unde Hieronymus in Epiſt. ad Paulinum: *Talem ſcientiam diſcamus in terris, quæ nobiſcum perſeveret in Cœlis.* Ibidem n. 11. & ſequentibus.

Ejus objectum formale & ſpecificativum eſt Deus, ſub ratione Deitatis, ut cadit ſub revelatione virtuali: ita quod ipſa Deitas ſit ratio formalis *quæ*, revelatio verò divina, virtualis & mediata, ratio formalis *ſub qua*; objectum verò materiale extenſivum & terminativum, quodcunque revelatum à Deo. Ibidem n. 22.

Theologia hæreticorum ſpecie diſtinguitur à noſtra, quia noſtra deducit ſuas concluſiones ex principijs fide divinâ creditis, & habet pro ratione formali ſub qua revelationem virtualem; Theologia verò hæreticorum deducit ſuas concluſiones ex principiis fide ſolùm humanâ creditis, nec habet pro ratione formali revelationem Divinam, ſed traditionem humanam; unde illa eſt potiùs fides humana, vel opinio, quàm ſcientia. Ibidem n. 33.

Theologia eſt una ſpecie infimâ ſcientia, nec dividitur in plures habitus partiales, ſpecie diverſos. Ibidem n. 35.

Eſt eminenter formaliter ſpeculativa & practica. Ibidem n. 41.

Certior eſt, etiam ut eſt in nobis viatoribus, quâlibet ſcientiâ & habitu ordinis naturalis, non tamen quoad nos; cùm enim certitudo ſcientiarum naturalium ſit conjuncta cum evidentia & claritate, eſt magis connaturalis & proportionata intellectui humano, magiſque illum ſatiat & quietat, quàm certitudo fidei & Theologiæ, quæ eſt conjuncta cum obſcuritate & inevidentia. Ibidem n. 53.

Licèt habitus Theologiæ ſit extrinſecè & objectivè, vel radicaliter & originativè ſupernaturalis, quia verſatur circa objectum ſupernaturale, & dependet ab habitu fidei, in quo tanquam in ſemine vel radice continetur; intrinſecè tamen, & ſecundùm ſuam entitatem, naturalis eſt. Ibidem n. 61. & ſequentibus.

Theologia noſtra verè & propriè eſt ſapientia. Ibidem n. 75.

Eſt argumentativa, & ex duodecim locis ſua argumenta depromit. ibidem n. 79. & ſequentibus.

Scriptura Sacra convenienter utitur metaphoris ſeu ſimilitudinibus: *Quemadmodum enim* (inquit Auguſtinus) *multa per vitrum aut ſuccina pellucent jucundiùs; ita magis delectat veritas, per imagines & ſymbola collucens.*

Duplex eſt ſenſus Scripturæ; unus hyſtoricus ſeu litteralis; alter ſpiritualis ſive myſticus, qui tres alios continet, nempe allegoricum, moralem, & anagogicum. Ibidem n. 85. & ſequentibus.

Theologia Scholaſtica Eccleſiæ utiliſſima eſt, ut declarat Martinus I. in Epiſtola ad Conſtantinum Imperatorem dicens, *Theologiam thus purum & eximium, & optimi odoris eſſe, mirrham conſervatricem bonorum, & contrariorum expultricem doctrinam.* Ibidem n. 94.

Præcipuæ Theologiæ dotes ſeu prærogativæ, ibidem n. 98. & ſequentibus exponuntur.

Timor.

Petrus Cellenſis lib. de panibus cap. 14. hæc ſcribit: *Quaſi quidam cuſtos ſuper innumerabiles gazas, ſic timor in ultimo cariſmatum ponitur ad conſervandas incomparabiles gratias. Gemma pretioſiſſima pietas, ſed facilè ab impietate ſubripitur, niſi timore cuſtodiatur.* &c.

Iſaïæ 25. verſu 18. ubi vulgata habet: *Peperimus ſpiritum, ſalutes non fecimus in terra*, Septuaginta ſic legunt: *A timore tuo Domine concepimus, & quaſi parturivimus, & peperimus Spiritum ſalutis*, id eſt pœnitentiæ ſalutaris, ut interpretatur D. Thomas 3. p. qu. 85. art. 3. in argumento ſed contra. Tomo 4. t. 9. d. 1. n. 163.

Duo pedes Dei, qui ſunt miſericordia & juſtitia, à pœnitente per fiduciam de Divina miſericordia, & juſtitiæ ſuæ timorem oſculandi ſunt, ut more ſuo eleganter & piè meditatur D. Bernardus. Similiter D. Gregorius 33. Moral. cap. 11. explicans illud Deuteron. 24. *Non accipies loco pignoris ſuperiorem aut inferiorem molam*, ſic ait: *Superior & inferior mola eſt ſpes & timor; ſpes quippe ad alta ſubvehit, timor autem cor inferius premit: Sedmo la ſuperior & inferior ita ſibi junguntur, ut una ſine altera inutiliter habeatur. In peccatoris itaque pectore inceſſanter debent ſpes & formido conjungi, quia incaſſum miſericordiam ſperat, ſi non etiam juſtitiam timeat; incaſſum juſtitiam metuit, ſi non etiam de miſericordia confidat.* Ibidem.

Donum timoris fuit in Chriſto quoad actum primarium, quieſt ſubjectio reverentialis ad Deum, ob divinam eminentiam, ut potentem infligere

malum. Idem dicendum de Angelis beatis, juxta illud Job: *Columnæ Cœli pavent & contremiſcunt ad nutum ejus.* Ubi per columnas Cœli intelliguntur Angeli beati, ut explicat Gregorius 17. moral. cap. 15. dicens: *Columnæ Cœli contremiſcunt, & pavent ad nutum ejus: ipſæ enim virtutes Cœleſtium, quæ Deum ſine ceſſatione conſpiciunt, in ipſa contemplatione contremiſcunt. Sed idem timor, ne eis pœnalis ſit, non timoris eſt, ſed admirationis, quia ſcilicet admirantur Deum ſupra ſe exiſtentem, & in eis incomprehenſibilem.* Tomo 4. t. 1. in 3. p. d. 12. n. 109.

Traditio.

Præter Scripturam aliquæ admitti debent Traditiones non ſcriptæ, ad regulam fidei pertinentes. Tomo 4. t. 10. d. 4. n. 30.

In ſtatu legis naturæ & ſcriptæ, fuerunt aliquæ Traditiones. Ibidem n. 40.

In ſtatu etiam legis gratiæ, plures dantur Traditiones obſervatæ in Eccleſia, quæ ex Gravina recenſentur. Ibidem n. 43. & ſequentibus.

Tribulatio.

In tribulationibus juſtorum mirum in modum divina relucet providentia, plures enim ex illis percipiunt utilitates & fructus, ut paſſim docent ac declarant SS. Patres. Unde Demetrius quidam Philoſophus, relatus à Seneca lib. de providentia, dicebat, *nihil ſibi videri infelicius eo cui nihil advenit adverſi.* Cui concinit Boëtius lib. de Conſolat. dicens, *infeliciſſimum infortunij genus eſſe, ſemper fuiſſe felicem.* Tomo 1. t. 4. d. 8. n. 31. & ſequentibus. ubi lege plura & egregia SS. Patrum teſtimonia.

Inter ſigna prædeſtinationis præcipuum eſt ſævientis fortunæ adverſitas, & afflictio pro Chriſti nomine æquo animo tolerata. Tomo 2. t. 5. d. 4. n. 20.

Electi *filii excuſſorum* à Regio vate appellantur, quia dum eos Deus per flagella excutit, quaſi ſagittas in Cœlum tranſmittit. Ibidem.

Tertullianus in Scorpiaco cap. 6. ait: *Dilectio hominem martyrem Deo excudit*, quia ſicut moneta ut valorem habeat, debet notari ſigillo Principis; ita electi, ut ad Regnum cœleſte admittantur, debent in Chriſto per tormenta & tribulationes ſigillari, unde à Paulo ad Epheſ. 1. *in Chriſto ſignati* dicuntur. Hinc Tertullianus in Apologetico irridens Gentiles, quiligna & lapides ſculpebant & ſecabant, ut idola conficerent: *Si per hæc*, inquit, *cauſatur aliqua Diuinitas: Ergo qui puniuntur, conſecrantur, & numina erunt dicenda ſupplicia.* Ibidem.

Trinitas.

Præcipui Hæreticorum errores circa Myſterium Trinitatis referuntur ac refelluntur. Tomo 2. t. 6. d. proœmiali n. 1. & ſequentibus.

Licèt in creaturis aliqua reluceant veſtigia Trinitatis, ex his tamen ſeclusâ Dei revelatione, non poſſumus in hujus myſterii notitiam devenire, & multo minus illud demonſtrare: Unde Dionyſius lib. 1. de divin. nomin. *Nullus numerus, aut unitas, aut fœcunditas, aut aliud quippiam aperuit arcanum illud Divinitatis, quod omnem rationem ſuperat & Intelligentiam.* Hinc Ezech. 10. Thronus Sanctiſſimæ Trinitatis dicitur eſſe poſitus ſuper quatuor animalium capita, quia (ut interpretantur Doctores) hujus myſterii ſublimitas, quadruplicis cognitionis creatæ gradus tranſcendit; ſenſitivæ, ſcilicet, per bovem; phantaſiæ, per leonem; rationalis, per hominem; & angelicæ, per aquilam figuratæ. Ibidem d. 7. n. 2. & ſequentibus.

Alia ad ineffabile myſterium ſpectantia, explicantur verbis *proceſſio, relatio, perſonæ divinæ*, &c.

Throni.

Throni ſunt Angeli primæ Hierarchiæ, qui Deum reſpiciunt ut peculiariter in eis ſedentem, & in illuminationibus ſuis ultimatè quieſcentem. Unde Deum quammodo portant, & θεοφόροι vocantur. Tomo 2. t. 7. d. 16. n. 10.

Throni dicuntur propter quatuor convenientias ad ſedes materiales, quia elevantur ſuper terram, firmantur, ſedentem ſuſcipiunt, & apertæ ſunt deſuper. Ibidem.

V

Vbiquiſtæ.

HÆretici quidam ex Lutheranorum grege, ſæculo præcedenti orti ſunt, & nomine deſumpto à ſua hæreſi, *Vbiquiſtæ* appellati; affirmant enim, animam Chriſti, & totam ejus humanitatem, taliter eſſe Verbo unitam, ut eſſet ubique, ſicut ipſa Divinitas. Qui error manifeſtè repugnat variis Scripturæ locis, quibus aſſeritur, Chriſtum non fuiſſe ubique, ſed de uno in alium locum tranſmigraſſe. Tomo 4. t. 1. in 3. p. d. 19. n. 6. & 7.

Verecundia.

Verecundia non eſt virtus, quia poteſt compati cum affectu peccati, eſt enim timor vituperij ſeu opprobrij, quod imminet, vel naſcitur, ſi turpe factum committatur: qui timor non tollit affectum peccandi, ſed tantùm vel externam ejus executionem impedit, vel ſaltem publicam, licèt non occultam, & per accidens eſt illi quod peccatum deſtruatur, dum ponitur. Tomo 5. t. 3. d. 2. n. 16.

Vindicatio.

Vindicatio eſt virtus juſtitiæ annexa, quæ habet malum pœnæ pro malo culpæ rependere, idque ut rectus ordo ſervetur, & quod extra ordinem recti per culpam prolapſum eſt, ad illum per pœnam revocetur. Id huic virtuti peculiare eſt, quod perſona in qua reſidet, non poſſit per ſeipſam conſummare actionem propriam, quia materia ejus eſt malum pœnæ, quod nullus privatâ authoritate infligere poteſt; unde executio vindicativæ juſtitiæ, ſolùm debet fieri à judice, cui eſt authoritas puniendi malefactores. Tomo 4. t. 11. d. 4. n. 7.

Violentia.

Violentum eſt illud quod eſt à principio extrinſeco, paſſo non conferente vim. Quæ ultima verba non ſolùm negativè ſunt intelligenda, quaſi ſufficiat ſubjectum cui vis infertur, non cooperari motui violento; ſed etiam poſitivè & contrariè, ita ut paſſum poſitivè renitatur, & agenti extrinſeco reſiſtat Tomo 3. t. d. 1. n. 55.

Hæc quatuor nomina, neceſſarium, violentum, coactum, involuntarium, quæ interdum confunduntur, inter ſe differunt, ſecundùm diverſas formalitates quas exprimunt. Ibidem n. 60.

Per nullam potentiam poteſt inferri violentia in actu voluntatis ab ea elicito, imò nec quoad actus quos imperat & ſimul elicit, bene tamen quantùm ad actus ab ea quidem imperatos, ſed ab aliis potentiis ei inferioribus elicitos. Ibidem & ſequentibus.

Non ſolùm voluntas, ſed nec ulla creatura, poteſt pati violentiam à Deo: *Deus enim* (inquit Auguſtins) *Creator & Conditor omnium creatura-*

rum, nihil contra naturam facit : id enim eſt cuique naturale, quod ille facit, à quo eſt omnis numerus, motus, & ordo naturæ. Ibidem n. 82.

Violentia cauſat involuntarium ſimpliciter, quia violentia directè opponitur voluntario, cùm violentum ſit ab extrinſeco, voluntarium verò ab intrinſeco. Unde Chriſtianas fœminas, quæ per Gotticam irruptionem, Româ captâ, vim à Barbaris perpeſſæ fuerant, ſolatur Auguſtinus lib. 1. de civit. cap. 17. quod *inconcuſsâ ac ſtabili permanente virtute, quidquid alius de corpore vel in corpore fecerit, quod ſine peccato proprio non valeat evitari, præter culpam ſit patientis.* Ibidem n. 90.

Virginitas.

Virginitatis nomen à virore deducitur, nam ſicut illud dicitur virens, quod non eſt ex abundantia caloris aduſtum; ita quæ concupiſcentiæ aduſtionem per veneream delectationem & operationem expertæ non ſunt, Virgines vocantur, quaſi in ſuo nativo virore perſiſtentes. Tomo 4. t. 11. d. 6. n. 15.

Pulchritudo excellentiſſima Virginitati ſpecialiter tribuitur, cujus egregiam rationem aſſignant Salmanticenſes. Ibidem.

Virginitatis laudes & prærogativæ ex SS. Patribus. Ibidem n. 17.

Lilium intercæteros flores eſt ſymbolum Virginitatis, ut egregiè declarat Paraldus Epiſcopus Lugdunenſis, in Summa virtutum & vitiorum. Ibidem n. 18.

Virtus.

Quatuor ſolent tradi definitiones virtutis: Prima ex Auguſtini doctrina deſumpta, traditur à Magiſtro diſt. 27. & eſt hujuſmodi: *Virtus eſt bona qualitas mentis, quâ rectè vivitur, quâ nullus malè utitur, quam Deus in nobis, ſine nobis operatur.* Secunda ſumitur ex Ariſtotele 2. Ethic. cap. 6. ubi ait, quod *virtus eſt habitus, qui bonum facit habentem, & opus ejus bonum reddit.* Tertia habetur apud eundem Philoſophum ibidem dicentem quod *virtus eſt habitus electivus, in mediocritate conſiſtens, prout ſapiens & prudens dictaverit.* Quarta demum ſumitur ex eodem Ariſtotele 3. Phyſic. textu 3. ubi virtus dicitur *diſpoſitio perfecti ad optimum*, id eſt diſpoſitio conſtituens perfectum, ſeu complens potentiam in ordine ad actum eliciendum. Tomo 3. t. 4. d. 1. n. 37. & ſequentibus.

Virtutes aliæ ſunt intellectuales, quæ reſident in intellectu, nimirum habitus primorum principiorum, ſapientia, ſcientia, ars, & prudentia: aliæ morales, quæ ſubjectantur in voluntate, ut juſtitia, & in appetito ſenſitivo, ut fortitudo & temperantia. Non ſunt tamen ponendæ virtutes in voluntate, in ordine ad bonum connaturale proprij ſuppoſiti, ſed ſolùm in ordine ad bonum ſupernaturale, vel bonum naturale alienum. Ibidem d. 2. & 3.

Præter virtutes morales acquiſitas, neceſſariò admittendæ ſunt virtutes morales per ſe infuſæ. Ibidem d. 4. n. 2. & ſequentibus.

Virtutes omnes morales conſiſtunt in medio, & ita interſe connexæ ſunt, ut qui unâ caret, nullam perfectè habeat. Ibid. d. 5 n. 3. & ſequentibus.

Virtutes morales acquiſitæ, à charitate ſeparatæ, ſunt quidem veræ virtutes, ſed non ſimpliciter & perfectè tales. Ibidem. n. 44. & ſequentibus.

Error Stoïcorum aſſerentium omnes virtutes eſſe interſe æquales, nec intendi poſſe, nec remitti, ibidem n. 59. confutatur.

Virtutes intellectuales præeminent moralibus, quia illæ perficiunt intellectum, iſtæ appetitum, qui eſt minùs nobilis, quàm intellectus. Ibidem n. 60.

Quæ autem ex virtutibus moralibus præcellat aliis, ibidem n. 61. declaratur.

Viſio beatifica.

Nullus intellectus creatus ex proprijs viribus poteſt clarè & intuitivè videre Deum. Unde Iſaïæ 6. dicitur: *Vidi Dominum ſedentem in ſolio excelſo:* quaſi tranſcendẽtem proportionem & vires cujuſvis intellectus creati, etiam angelici. Quare Dionyſius cap. 1. de Divin. nom. tribuit elevationi ſupra naturam, quod Angeli Deum videant, & ait, *eos conſtanter & immobiliter ad illucentem ſibi radium attolli, & congruo permiſſarum ſibi illuminationum amore, velut in altum pennis ſublevari.* Tomo 1. t. 2. d. 1. n. 3. & ſequentibus.

Repugnat dari ſubſtantiam ſupernaturalem completam, cui viſio beatifica ſit connaturalis, & à qua lumen gloriæ dimanet tanquam proprietas. Ibidem n. 16.

Intellectus creatus poteſt ſupernaturaliter elevari ad videndum Deum, juxta illud Anſelmi: *Deus inacceſſibilis cùm ſit noſtris viribus, accedit ad eum ſuis muneribus.* Ibidem n. 41.

Viſio beatifica eſt perfectiſſima operatio creaturæ intellectualis, cùm ſit participatio majoris excellentiæ divinæ, plus gloriæ Deo conferat, & plus nobilitatis & perfectionis ipſi creaturæ. Ibidem n. 43.

Chryſoſtomus non negavit poſſibilem eſſe viſionem Dei quidditativam, ſed duntaxat comprehenſivam, quam ſibi Anomæi arrogabant, quidquid in contrarium dicat Vazquez. Ibidem n. 50.

Nec oculus corporeus, nec ullus ſenſus internus vel externus, poteſt ſupernaturaliter ad videndum Deum elevari. Ibidem n. 58. & ſequentibus.

Poſſibilitas viſionis Dei, ut eſt in ſe, ſolo lumine naturali demonſtrari nequit, aut evidenter conoſci. Ibidem n. 64. & ſequentibus.

In homine ſecundùm ſe conſiderato, ſolùm eſt capacitas ſeu potentia obedientialis, reſpectu viſionis beatificæ, non verò appetitus innatus, imò nec elicitus efficax. Ibidem n. 85. & ſequentibus.

Nec datur nec poſſibilis eſt in viſione beatifica ſpecies aliqua creata, impreſſa, vel expreſſa: unde eſſentia Divina unitur intellectibus Beatorum per modum ſpeciei impreſſæ, ſubindeque activè concurrit ad claram Dei viſionem. Habet etiam aliquo modo rationem ſpeciei expreſſæ, ſeu verbi, non tamen propriè, ſed ſolùm communiter & impropriè dicti, cùm eſſentia Divina ab intellectu beato non ſit expreſſa, nec terminus per illam productus. Ib. d. 2. n. 11. & ſequẽtibus.

Deus ſummum & indeficiens lumen, nunquam ſine lumine videri poteſt, nam ut author naturæ, naturalis rationis lumine percipitur; ut author gratiæ, in hac mortalivita, obſcuro fidei radio cognoſcitur, in patria verò non niſi lumine gloriæ clarè & iutuitivè à Beatis videri poteſt, de quo Job 36. dicitur: *In manibus ſuis abſcondit lucem.* Ibidem d. 3. n. 2.

Lumen gloriæ propter tria requiritur, nempe ut diſponat intellectum creatum ad unionem eſſentiæ Divinæ, per modum ſpeciei intelligibilis, ut ipſum elevet ad viſionem Dei eliciendam, &

diſponat ad recipiendam viſionem beatificam. Ibidem n. 9. & ſequentibus.

Repugnat intellectum creatum videre Deum ſine lumine gloriæ, per modum habitûs, vel auxilii communicato. Ibidem n. 18. & ſequentibus.

Potentia obedientialis proximè & immediatè activa effectuum ſupernaturalium, & ſingulis rebus creatis à natura congenita, chimerica eſt, & totum ordinem gratiæ deſtruit. Ibidem n. 28. & ſequentibus.

Lumen gloriæ eſt minùs perfectum gratiâ ſanctificante, eſt tamen nobilius & perfectius charitate. Ibidem n. 40.

Intellectus creatus, lumine gloriæ perfuſus, producit efficienter viſionem beatificam, ut vera cauſa ſecunda principalis, & non ut merum inſtrumentum Dei. Ibidem n. 48. & ſequentibus.

Viſiones Angelorum & hominum non differunt inter ſe ſpecie eſſentiali. Ibidem d. 4. n. 1. & ſequentibus.

Inæqualitas intenſiva, quæ eſt in viſionibus beatificis, à ſola inæqualitate luminis gloriæ derivatur. Ibidem n. 11. & ſequentibus.

Beati, nec Deum comprehèndunt, nec ipſum, etiam de potentia abſoluta, comprehendere poſſunt. Ibidem n. 25. & ſequentibus.

Beati vident omnia quæ ſunt in Deo formaliter & neceſſariò, ut eſſentiam, attributa, & relationes; imò repugnat poſſe videri Divinam eſſentiam ſine attributis & relationibus; aut attributa & relationes, ſine eſſentia; vel unam perſonam Sanctiſſimæ Trinitatis, ſine alia. Ibidem d. 5. n. 2. & ſequentibus.

Quomodo viſio beata penetret libera Dei decreta, ibidem n. 37. declaratur.

Beati vident creaturas poſſibiles in Deo tanquam in cauſa, & medio priùs cognito. Ibidem n. 49. & ſequentibus.

Licèt repugnet videri omnes creaturas poſſibiles in verbo, ſeu in eſſentia Divina tanquam in cauſa, non implicat tamen, totam poſſibilium collectionem, extra verbum quidditativè cognoſci. Ibidem n. 61. & ſequentibus.

Non repugnat quod Deus ut eſt in ſe videatur, nullâ visâ creaturâ poſſibili in particulari. Ibidem n. 81. & ſequentibus.

Quas creaturas de facto Beati videant in Verbo, & unde diverſitas eas videndi proveniat, ibidem n. 86. & ſequentibus explicatur.

Viſio beatifica non menſuratur, nec ævo, nec æternitate eſſentiali, ſed æternitate participata. Ibidem d. 6. n. 6. & ſequentibus.

Vitium.

Vitium & peccatum, quamvis conveniant in hoc quod deviant à regula, differunt tamen in hoc, quod vitium deviat à regula, per modum actus primi inclinantis ad actionem deordinatam; peccatum verò deviat per modum actus ſecundi. Tomo. 3. t. 3. d. 1. n. 1.

Licèt aliqua vitia propriè & directè contrarientur virtutibus moralibus acquiſitis, non tamen virtutibus moralibus infuſis. Ibidem n. 4. & ſequentibus.

Omnia vitia, tam ea quæ virtutibus acquiſitis, quàm quæ infuſis opponuntur, ſunt contra naturam hominis. Ibidem n. 21. & ſequentibus.

Vitia oppoſita prudentiæ, & virtutibus ipſi annexis. Tomo 4. t. 11. d. 7. n. 1. & 2.

Vitia oppoſita juſtitiæ. Ibidem n. 3.

Vitia oppoſita Religioni. Ibidem n. 5.

Vitia oppoſita aliis partibus potentialibus juſtitiæ. Ibidem. n. 7. & ſequentibus.

Vitia oppoſita fortitudini, & partibus potentialibus illius. Ibidem n. 16. & ſequentibus.

Vitia oppoſita temperantiæ, & partibus ejus ſubjectis, nimirum abſtinentiæ, ſobrietati, caſtitati, & pudicitiæ. Ibidem. n. 21. & ſequentibus.

Vitia oppoſita partibus potentialibus tempetantiæ. Ibidem n. 30. & ſequentibus.

Voluntarium.

Voluntarium eſt id quod procedit à principio intrinſeco cum cognitione finis. Tomo 3. t. 2. d. 1. n. 1.

Voluntarium eſt duplex, unum perfectum, & aliud imperfectum: primum reperitur in ſola natura intellectuali; ſecundum verò non ſolùm in hominibus, ſed etiam in brutis locum habet. Ibidem n. 4.

Actus neceſſarii ex perfectione cognitionis, ut amor beatificus, per claram Dei viſionem regulatus, ſunt magis voluntarii, quàm actus liberi. Ibidem n. 9. & ſequentibus.

Voluntas Dei.

Stando tam principiis fidei quàm luminis naturalis, negari non poteſt, dari in Deo voluntatem. Tomo 1. t. 4. d. 1. n. 1.

Voluntas Divina in ordine ad volitionem eſſentialem non habet rationem potentiæ, ſed ſolùm ex modo noſtro ſignificandi & concipiendi res Divinas, per ſimilitudinem & analogiam ad res creatas. Ibidem n. 9. & ſequentibus.

Voluntas aut volitio Divina, non eſt de formaliſſimo conceptu, ſeu de conſtitutione metaphyſica Divinæ naturæ. Ibidem. n. 24. & ſequentibus.

Objectum formale motivum & terminativum Divinæ voluntatis, eſt ſola bonitas Divina & increata, non autem bonum in communi, ut abſtrahit à creato & increato. Ibidem d. 2. n. 3. & ſequentibus.

Deus diligit propriam bonitatem neceſſariò; non ſolùm quoad ſpecificationem, ſed etiam quoad exercitium; creaturas verò exiſtentes, aut futuras, non neceſſariò, ſed liberè diligit; poſſibiles verò, nullo modo amantur à Deo. Ibidem n. 38. & ſequentibus.

Celebris eſt diviſio voluntatis Dei in antecedentem & conſequentem, quàm Theologi à Damaſceno, qui primus eam in Scholas induxit, acceperunt. Voluntas antecedens eſt illa quæ verſatur circa objectum, ut non veſtitum omnibus circunſtantiis quibus eſt executioni mandandum. Conſequens verò ea dicitur, quæ objectum inſpicit omni ſuâ circunſtantiâ veſtitum. Ibidem d. 4. n. 4.

Quid ſit voluntas beneplaciti & ſigni, ibidem n. 14. explicatur, ubi etiam quinque referuntur ſigna voluntatis Divinæ, ſcilicet operatio, permiſſio, præceptum, prohibitio, & conſilium. Ibidem. n. 15.

Voluntas antecedens ſalvandi omnes homines, propriè & formaliter, & non tantùm metaphoricè & eminenter in Deo reperitur. Ibidem n. 61.

Talis voluntas non dicitur conditionata, ex eo quod pendeat à conſenſu voluntatis humanę tanquam à conditione, quam ſupponat vel expectet à libero arbitrio, ſed quia importat actum conditionatum, quo Deus vellet ſalutem omnium hominum, niſi hoc repugnaret ordini ſuæ providentiæ, & niſi ex hoc impediretur bonum univerſale ſuæ juſtitiæ, & manifeſtatio ſuorum attributorum. Ibidem n. 87. & ſequentibus.

Per voluntatem antecedẽtem præparantur media & auxilia, quibus homines ſufficienter ordinantur & promoventur in vitam æternam. Ibidem n. 100.

Votum.

Votum eſt promiſſio Deo facta, ad ejuſdem Dei cultum; unde ſi quis promittendo Deo perpetuam caſtitatem, nullo modo intenderet ejus honorem, ſed tantùm majorem commoditatem temporalem, aut aliquid aliud, non propriè voveret, neque talis promiſſio eſſet indiſpenſabilis ab Epiſcopo, ſicut eſt verum votum perpetuæ caſtitatis. Tomo 4. t. 11. d. 3. n. 23.

Voum aliud eſt ſimplex, aliud ſolemne, primum eſt ſimplex tantùm promiſſio Deo facta; ſolemne verò ſupra promiſſionem, addit traditionem & acceptationem; per illud enim traditur ipſa perſona voventis, & promittuntur actus ad obſervantiam voti neceſſarii. Tomo 5. t. 8. d. 9. n. 27.

Votum ſimplex caſtitatis impedit ſolùm matrimonium contrahendum, ſolemne verò matrimonium jam contractum dirimit, idque jure naturæ. Ibidem n. 11.

Solemnitas voti eſt duplex, una ſubſtantialis & eſſentialis, conſiſtens in traditione ſui ipſius, facta in manu ſuperioris, ad ſervandum ea quæ promittuntur, & acceptatione quam is facit, nomine Dei. Altera accidentalis, quæ conſiſtit in quibuſdam ceremoniis, cum quibus ex ſtatuto Eccleſiæ fit illa traditio & acceptatio. Ibidem n. 23.

Summus Pontifex cum Religioſis profeſſis, ut matrimonium contrahant, diſpenſare nequit. Ibidem n. 35. & ſequentibus.

Referuntur ac refelluntur variæ hyſtoriæ, quibus aſſeritur, Summum Pontificem in voto ſolemni caſtitatis aliquando diſpenſaſſe. Ibidem.

Vſura.

Cùm pecunia ex ſe & ex natura ſua ſit ſterilis, non minùs contra naturam eſt, ut quis ex ea fructum mediante fœnore expectet, quàm ſi ex mula ex ſua natura ſterili, mulum gigni ſperaret. Unde Ariſtoteles 1. Politic. cap. 7. relatus à D. Thoma 2. 2. qu. 78. art. 1. ad 3. docet quod uſuraria acquiſitio pecuniarum, eſt maximè præter naturam, quia in fœnore *nummus nummum parit*. In diſſert. de probabilit. n. 150.

Contractus Mohatra, ſi fiat cum intentione lucri, & cum pacto revenditionis prævie inito, ut communiter fieri ſolet, illicitus eſt, & manifeſta uſurę palliatio. Ibidem n. 151.

Vſus.

Præter electionem mediorum datur in voluntate noſtra actus, quo cæteras potentias applicat ad operandum, & uſus activus appellatur: poſitâ enim electione, adhuc eſt nova difficultas ad operis executionem, ut experientiâ conſtat, ſæpe enim contingit aliquem bene judicare de agendis, & rectè eligere, & tamen poſtea in executione deficere, ut eleganter declarat D. Bernardus lib. 1. de conſiderat. cap. 1. his verbis: *Quoties vis, & incaſſum? Quoties moves, nec promoves? Quoties conaris, & non datur ultra? Eniteris, & non obtines; parturis, & non paris; tentas, & abriperis; & ubi incipis, ibi deficis; & dum adhuc ordiris, ſuccidunt te? Venerunt filij uſque ad partum, ait Propheta, & vires non habet parturiens.* Tomo 3. t. 2. d. 11. n. 1. & ſequentibus.

Z

Zelus.

CHryſologus ſerm. 157. ait de S. Paulo: *Per zelum legis, impugnabat legem; & in Deum, Dei amore peccabat.* Tomo 3. t. 5. d. 9. n. 52.

Zeno Veronenſis.

Zeno Veronenſis Verbum Divinum in ſinu Patris reſidentem, *nobilem cordis Patris inquilinum* appellat. Tomo 2. t. 6. d. 22. n. 49.

Ait etiam de Patre æterno generante Filium: *Lætatur Pater in alio ſe, quem genuit ex ſe.* Ibidem d. 10. n. 114.

BIBLIOTECA PROVINCIAL SORIA

FINIS.

ERRATA.

Tom. I.

Pagina 3. columna 2. lin. 55. *Deum incarnari*, lege, *Deum non incarnari*. Pagina 78. col. 2. lin. 39. *Non petit realiter diſtingui à bonitate*, lege: *Non petit realiter identificari cum bonitate.*

Pagina 195. col. 1. lin. 56. *3. Regum 3.* lege *Job 38.*

Tom. II.

Pagina 18. col. 2. lin. ultimâ poſt verba iſta, *ſed gratis tributum*, deleantur iſta ſequentia, *pro aliquo merito, ſed gratis tributum.*

Pagina 522. col. 2. lin. 27. in aliquibus exemplaribus loco vocabuli hebræi ג *Gan*, errore Typographi, poſita fuit vox כל *Col*, & è contra pagina 528. col. 1. lin. 61. loco particulæ *Col*, fuit appoſita vox *Gan.*

Tom. III.

Pagina 560. col. 1. lin. 29. *privilegiatum*, lege *privilegium.*

Pagina 563. col 2. lin. 26. *eſſe licitum*, lege *eſſe illicitum.*

Tom. V.

Pagina 18. col 1. lin. 3. *non determinaſſe in individuo*, lege *non determinaſſe in ſpecie.*

Pagina 115. col. 1. lin. 58. *vim juſtificantem*, lege *vim obligandi.*

Parisiis ex Typographia Viduæ ANTONII CHRESTIEN,
viâ Septem-Viarum propè Collegium Montis-Acuti.

Parisiis ex Typographia Viduæ ANTONII CHRISTIEN,
viâ Septem-Virorum propè Collegium Montis-Acuti.

Opuscula

2988